Miring Compendiū.

G-22-60

BIBLIOTECA
DE LA
UNIVERSIDAD
Y PROVINCIA
DE
ZARAGOZA
Nº 2457
Est 13 Tab 8

R. P. ERNRICI PIRHING S. J.

DOCTRINA SS. CANONUM

In Compendium redacta.

R.P. ERNRICI PIRHING S.I.

DOCTRINA
SS. CANONUM

In Compendium redacta.

SYNOPSIS

PIRHINGIANA,

SEU COMPENDIARIA

SS. CANONUM DOCTRINA,

EX FUSIORIBUS QUINQUE TOMIS

R. P. ERNRICI PIRHING,

Societatis Jesu, SS. Canonum in Catholica Episcopali Academia Dilingana Professoris emeriti,

IN UNUM VOLUMEN REDACTA

AB ALIO EJUSDEM SOCIETATIS PRESBYTERO:

HAC EDITIONE,

Sublatis non paucis mendis, magna cura emendata, illustrata, & tum aliis additamentis, tum novo rerum Indice aucta.

VENETIIS, MDCCXI.

Apud Nicolaum Pezzana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

Donacion del Sr. D. Vicente Lissa y las Balsas, á la Real Junta de Biblioteca de la Universidad de Zaragoza año de 1831.

BIBLIOPOLA

Benevolo Lectori.

NOn parùm utilem juris Pontificii studiosis operam præstitit R. P. Ernricus Pirbing S. I. SS. Theologiæ, & SS. Canonum Doctor, dum post complures annos tradendo jure Canonico in Alma, & Episcopali universitate Augustana exactos, emeritus, universam Sacri juris materiam nova methodo quinque tomis, qui totidem libris Decretalium respondent, egregiè explicavit, & publicæ luci dedit. Placuisse erudito orbi viri doctissimi conatum, dum retenta quidem titulorum, sed non capitulorum serie, omnem unius generis doctrinam ad certa capita revocavit (eorum exemplo, qui tanta cum laude ultimis his seculis alias Disciplinas illustrarunt) satis docet ingens eorum numerus, qui tam nobile opus non Bibliothecis tantùm suis inferre, sed summa sedulitate legere dignantur. Quia tamen non est cujusvis, grandiora illa volumina aut emere, aut evolvere; inventus est vir, veteranus & ipse Canonica in Palestra pugil, qui maximo omnium bono totam illam quinque tomorum doctrinam summo labore in volumen unum redigeret. Cæterùm cùm in prima editione eruditiores multi non pauca desiderarent, quæ virum illum solertissimum, annis tamen jam gravem, fugerant, totum propè ad limam revocatum est opus: sublata menda, nec pauca, nec levia: locis pluribus, nec perspicuis satis, nec accuratis, multum lucis, & ordinis additum: citati fontes, ex quibus, qui vellet, plura peteret, nihilque omissum eorum, quæ plus huic operi gratiæ, plus lecturis utilitatis afferre posse videbantur. Ista non in speciem dici, facilè agnoscet, qui hanc editionem cum prima comparaverit: & si illa tam multorum orex in Lectorum excitavit, spero equidem, hanc avidiùs longè à plurimis expetendam. Vtantur, opto, non pauci libro, qui omnium bono editur, meque excitent, ad rem literariam, publicaque emolumenta majori indies cura, ac studio juvanda, ac promovenda.

RUBRICÆ DECRETALIUM.

Titulorum Quinque Librorum Decretalium Gregorii IX.

INDEX ALPHABETICUS.

A

Accusationibus, inquisitionibus, & denuntiationibus. lib.5. tit.1.
Adulteriis, & stupro. l.5. tit.16.
Ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum. l.1. tit.14.
Alienatione judicii mutandi causa facta. l.1. tit.42.
Appellationibus, recusantibus, & relationibus. l.2. tit.28.
Apostatis, & reiterantibus baptisma. lib.5. tit.9.
Arbitris. l.1. tit.43.
Auctoritate, & usu Palii. l.1. tit.8.

B

Baptismo, & ejus effectu. lib.3. tit. 42.
Bigamis non ordinandis. lib.1. tit.21.

C

Calumniatoribus. lib.5. tit.2.
Cappellis Monachorum, & aliorum Religiosorum. l.3. tit.37.
Causa possessionis, & proprietatis. l.2. tit.12.
Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & divinis officiis. l.3. tit.41.
Censibus, exactionibus, & procurationibus. l.3. tit.39.
Clandestina desponsatione. lib.4. tit.3.
Clericis peregrinis. lib.1. tit.22.
Clericis peregrinantibus. lib. 1. tit. 29.
Clericis conjugatis. lib.3. tit.3.
Clericis non residentibus in Ecclesia, vel præbenda. l.3. tit.4.
Clericis pugnantibus in duello. l.5. tit. 14.
Clerico ægrotante, vel debilitato. lib.3. tit.6.
Clerico venatore. l.5. tit.24.
Clerico percussore. l.5. tit.25.
Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante. l.5. tit.27.
Clerico non ordinato ministrante. l.5. t. 28.
Clerico per saltum promoto. l.5. tit.29.
Cognatione spirituali. l.4. tit.11.
Cognatione legali. l.4. tit.12.
Cohabitatione Clericorum, & mulierum. l.3. tit.2.
Collusione detegenda. l.5. tit.22.
Commodato. l.3. tit.15.
Concessione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis. l.3. tit.8.
Conditionibus appositis in desponsatione, vel in aliis contractibus. l.4. tit.5.
Confessis. l.2. tit.18.
Confirmatione utili, vel inutili. l.2. t.30.
Conjugio leprosorum. l.4. tit.8.
Conjugio servorum. l.4. tit.9.
Consanguinitate, & affinitate. l.4. tit.14.
Consecratione Ecclesiæ, vel altaris. lib. 3. tit.40.
Constitutionibus. l.1. tit.2.
Consuetudine. l.1. tit.4.
Conversione conjugatorum. l.3. tit.32.
Conversione infidelium. lib.3. tit.33.
Corpore vitiatis ordinandis, vel non. lib.1. tit.20.
Crimine falsi. lib.5. tit.20.
Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum. l.3. tit.44.

Deci-

D

Decimis, primitiis, & oblationibus. l.3.tit.30.
Delictis puerorum. l.5.tit.23.
Depositio. l.3.tit.16.
Desponsatione impuberum. lib.4.tit.2.
Dilationibus. l.2.t.8.
Divortiis. l.4.tit.19.
Dolo, & contumacia. l.2.tit.14.
Donationibus. l.3.tit.24.
Donationibus inter virum, & xuorem, & de dote post divortium restituenda. l.4.tit.20.

E

Ecclesiis ædificandis, vel reparandis. l.3.tit.48.
Electione, & electi potestate. l.1.tit.6.
Emptione, & venditione. lib.3.tit.17.
Eo, qui mittitur in possessionem causa rei servandæ. lib.2.tit.15.
Eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium. lib.4.tit.7.
Eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ, vel sponsæ. lib.4.tit.13.
Eo, qui ordinem furtivè suscepit. l.5.t.30.
Exceptionibus. lib.2.tit.25.
Excessibus Prælatorum, & subditorum. l.5.tit.31.

F

Feriis. l.2.tit.9.
Feudis. l.3.tit.20.
Fide instrumentorum. l.2.tit.22.
Fidejussoribus. l.3.tit.22.
Filiis Presbyterorum ordinandis, vel non. l.1.tit.17.
Foro competenti. l.2.tit.2.
Frigidis, & maleficiatis, & impotentia coeundi. l.4.tit.15.
Furtis. l.5.tit.18.

H

Hæreticis. l.5.tit.7.
His, quæ vi, metusve causa fiunt. l.1.tit.40.
His, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli. l.3.tit.10.
His, quæ fiunt à majore parte Capituli. l.3.tit.11.
His, qui filios occiderunt. l.5.t.10.
Homicidio voluntario, vel casuali. l.5. tit.12.

I

Immunitate Ecclesiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium. lib.3. tit.49.
Infantibus, & languidis expositis. lib.5. tit.11.
In integrum restitutione. lib.1.tit.41.
Injuriis, & damno dato. lib.5.tit.36.
Institutionibus. l.3.tit.7.
Judæis, & Sarracenis, & eorum servis. l.5.tit.6.
Judicis. l.2.tit.1.
Juramento calumniæ. l.2.tit.7.
Jurejurando. l.2. tit.24.
Jurepatrnoatus. l.3.tit.38.

L

Libelli oblatione. l.2.tit.3.
Litis contestatione. l.2.tit.5.
Locato, & conducto. l.3.tit.18.

M

Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. l.5.tit.5.
Majoritate, & obedientia. l.1.tit.33.
Maledicis. l.5.tit.26.
Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ. lib.4.tit.16.
Mutuis petitionibus. l.2.tit.4.

N

NAtis ex libero ventre. l.4. tit.10.
Ne Clerici, vel Monachi secularibus negotiis se immisceant. lib.3. tit. 50.
Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant. lib.5 tit.4.
Ne sede vacante aliquid innovetur. lib.3. tit.9.
Novi operis nunciatione. lib.5. tit.32.

O

OBligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non. lib.1. tit.19.
Observatione jejuniorum. lib.3. tit.46.
Officio Archidiaconi. lib.1. tit.23.
Officio Archipresbyteri. lib.1. tit.24.
Officio Primicerii. l.1. tit.25.
Officio Sacristæ. l.1. tit.26.
Officio Custodis. l.1. tit.27.
Officio Vicarii. l.1. tit.28.
Officio, & potestate Judicis delegati. lib.1. tit.29.
Officio Legati. lib.1. tit.30.
Officio Judicis ordinarii. l.1. tit.31.
Officio Judicis. l.1. tit.38.
Ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatui. lib.1. tit.13.
Ordine cognitionum. lib.2. tit.10.

P

PActis. lib.1. tit.35.
Parochiis, & alienis parochianis. lib.3. tit.29.
Peculio Clericorum. lib.3. tit.25.
Pignoribus, & aliis cautionibus. l.3. tit. 21.
Plus petitionibus. lib.2. tit.11.
Pœnis. l.5. tit.37.
Pœnitentiis, & remissionibus. lib.5. tit. 38.
Postulando. l.1. tit.37.
Postulatione Prælatorum. lib.1. tit.5.
Præbendis, & dignitatibus. lib.3. tit.5.
Precariis. lib.3. tit.14.
Presbytero non baptizato. lib.3. tit. 43.
Præscriptionibus. l.2. tit.26.
Præsumptionibus. l.2. tit.23.
Privilegiis, & excessibus privilegiatorum. lib.5. tit.33.
Probationibus. l.2. tit.19.
Procuratoribus. l.1. tit.38.
Purgatione canonica. lib.5. tit.34.
Purgatione vulgari. lib.5. tit.35.
Purificatione post partum. lib.3. tit.47.

Q

QUi Clerici, vel voventes matrimonium contrahere possunt. lib.4. tit.6.
Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari. lib.4. tit. 18.
Qui filii sint legitimi. lib.4. tit.17.

R

RAptoribus, incendiariis, & violatoribus Ecclesiarum. lib.5. tit.17.
Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non. l.3. tit.13.
Regularibus, & transeuntibus ad religionem. lib.3. tit.31.
Regulis Juris. l.5. tit.41.
Religiosis domibus, ut Episcopis sint subjectæ. lib.3. tit.36.
Reliquiis, & veneratione Sanctorum. lib.3. tit.45.
Renuntiatione. lib.1. tit.9.
Rerum permutatione. lib.3. tit.19.
Rescriptis. lib.1. tit.3.
Restitutione spoliatorum. lib.2. tit.13.

S

SAcramentis non iterandis. lib.1. tit. 16.
Sacra unctione. lib.1. tit.15.

Sa-

Sagittariis. lib.5. tit.15.
Schismaticis, & ordinatis ab eis. l.5. t. 8.
Scrutinio in ordine faciendo. l.1. t.12.
Secundis nuptiis. lib.4. tit.21.
Sententia, & re judicata. lib.2. tit.27.
Sententia excommunicationis. l.5. t.39.
Sepulturis. lib.3. tit.28.
Sequestratione possessionum, & fructuum. l.2. tit.17.
Servis non ordinandis, & eorum manumissione. l.1. tit.18.
Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur, vel promittatur. l.5. tit.3.
Solutionibus. lib.3. tit.23.
Sortilegiis. l.5. tit.21.
Sponsalibus, & matrimoniis. l.4. tit.1.
Sponsa duorum. l.4. tit.4.
Statu Monachorum, & Canonicorum regularium. l.3. tit.35.
Successionibus ab intestato. l.3. tit.27.
Summa Trinitate, & fide Catholica. l.1. tit.1.
Supplenda negligentia Prælatorum. lib. 1. tit.10.
Syndico. l.1. tit.39.

T

TEmporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum. l.1. tit.11.
Testamentis, & ultimis voluntatibus. lib. 3. tit.26.
Testibus, & attestationibus. lib.2. tit.20
Testibus cogendis, vel non. l.2. tit.21.
Torneamentis. lib.5. tit.13.
Transactionibus. lib.1. tit.36.
Translatione Episcopi. l.1. tit.7.
Treuga, & pace. l.1. tit.34.

V

VErborum significatione. lib.5. tit.40
Vita, & honestate Clericorum. lib.3. tit.1.
Voto, & voti redemptione. l.3. tit.34.
Usuris. l.5. tit.19.
Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. l.3. tit.12.
Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam. lib.2. tit.6.
Ut lite pendente nihil innovetur. l.2. t.16.

Decretalium. Greg. IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliũ Bonifac. VIII.	Constit. Clementis V.	Extravagant. Joan. XXII.	Extravagant. cõmun.
Libri I.					
Tit. 1.	De Summa Trinitate, & Fide Catholica.	1	1		
2	De Constitutionibus.	2	2		
3	De Rescriptis.	3			
4	De Consuetudine.	4			1
5	De Postulatione Prælatorum.	5			2
6	De Electione, & Electi potestate.	6	3	1	3
7	De Translatione Episcopi.				
8	De Auctoritate, & usu Pallii.				4
9	De Renunciatione.	7	4		
10	De supplenda negligentia Prælatorum.	8	5		
11	De Temporibus Ordinationum, & qualitate Ordinandorum.	9			
12	De Scrutinio in Ordine faciendo.				
13	De Ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatui.				
14	De ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum.	10	6		
15	De Sacra Unctione.				
16	De Sacramentis non iterandis.				
17	De Filiis Presbyterorum Ordinandis, vel non.	11			
18	De Servis non Ordinandis, & eorum manumissione.				
19	De Obligatis ad ratiocinia Ordinandis, vel non.				
20	De corpore vitiatis Ordinandis, vel non.				
21	De Bigamis non Ordinandis.	12			
22	De Clericis peregrinis.				
23	De Officio Archidiaconi.				
24	De Officio Archipresbyteri.				
25	De Officio Primicerii.				
26	De Officio Sacristæ.				
27	De Officio Custodis.				
28	De Officio Vicarii.	13	7		5
29	De Officio, & Potestate Judicis Delegati.	14	8		6
30	De Officio Legati.	15			
31	De Officio Judicis Ordinarii.	16	9		7
32	De Officio Judicis.				
33	De Majoritate, & Obedientia.	17		2	8
34	De Treuga, & Pace.				9

Decretalium. Greg. IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliū. Bonifac. VIII.	Constit. Clementis V.	Extravagant. Joan. XXII.	Extravagant. cōmun.
35	De Pactis.	18			
36	De Transactionibus.				
37	De Postulando.				
38	De Procuratoribus.	19	10		
39	De Syndico.				
40	De his, quæ vi, metusve causa fiunt.	20			
41	De in integrum restitutione.	21	11		
42	De Alienatione Judicii mutandi causa.				
43	De Arbitris.	22			
Lib. 2.					
Tit. 1.	De Judiciis.	1	1		1
2	De Foro Competenti.	2	2		
3	De Libelli oblatione.				
4	De mutuis petitionibus.				
5	De Litis Contestatione.	3			
6	Ut Lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam.				
7	De Juramento Calumniæ.	4			
8	De Dilationibus.				2
9	De Feriis.				
10	De Ordine Cognitionum.				
11	De plus petitionibus.				
12	De Causa Possessionis, & Proprietatis.		3		
13	De Restitutione spoliatorum.	5			
14	De Dolo, & Contumacia.	6	4		3
15	De eo, qui mittitur in possessionem causa rei servandæ.	7			
16	Ut lite pendente nihil innovetur.	8	5		
17	De Sequestratione possessionum, & fructuum.		6		
18	De Confessis.	9			
19	De Probationibus.		7		
20	De Testibus, & Attestationibus.	10	8		
21	De Testibus cogendis, vel non.				
22	De Fide Instrumentorum.				
23	De Præsumptionibus.				
24	De Jurejurando.	11	9		
25	De Exceptionibus.	12	10		
26	De Præscriptionibus.	13			
27	De Sententia, & re judicata.	14	11		
28	De Appellationibus.	15	12		

Decretalium Greg. IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretalium Bonifac. VIII.	Constit. Clementis V.	Extravagant. Joan. XXII.	Extravagant. cõmun.
29	De Clericis peregrinantibus.				
30	De Confirmatione utili, vel inutili.				
Lib. 3.					
Tit. 1.	De Vita, & honestate Clericorum.	1	1		1
2	De Cohabitatione Clericorum, & mulierum.				
3	De Clericis Conjugatis.	2			
4	De Clericis non residentibus in Ecclesia, vel præbenda.	3			
5	De Præbendis, & Dignitatibus.	4	2	2	2
6	De Clerico ægrotante, vel debilitato.	5			
7	De Institutionibus.	6			
8	De Concessione Præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.	7	3	4	
9	Ne sede vacante aliquid innovetur.	8		5	3
10	De his, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli.				
11	De his, quæ fiunt à majore parte Capituli.				
12	Ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur.				
13	De Rebus Ecclesiæ alienãdis, vel non.	9	4		4
14	De Precariis.				
15	De Commodato.				
16	De Deposito.				
17	De Emptione, & Venditione.				5
18	De Locato, & Conducto.				
19	De Rerum permutatione.	10	5		
20	De Feudis.				
21	De Pignoribus, & aliis cautionibus.				
22	De Fidejussoribus.				
23	De Solutionibus.				
24	De Donationibus.				
25	De Peculio Clericorum.				
26	De Testamentis, & Ultimis Voluntatibus.	11	6		
27	De Successionibus ab intestato.				
28	De Sepulturis.	12	7		6
29	De Parochiis, & alienis Parochianis.				
30	De Decimis, Primitiis, & Oblationibus.	13	8		7
31	De Regularibus, & transeuntibus ad Religionem.	14	9		8
	De Conversione Conjugatorum.				

Decretalium. Greg. IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliũ Bonifac. VIII.	Constit. Clementis V.	Extravagant. Joan. XXII.	Extravagant. cõmun.
33	De Conversione Infidelium.				
34	De Voto, & Voti redemptione.	15		6	
35	De Statu Monachorum, & Canonicorum Regularium.	16	10		9
36	De Religiosis domibus, ut Episcopo sint subjectæ.	17	11	7	
37	De Cappellis Monachorum, & aliorum Religiosorum.	18			
38	De Jurepatronatus.	19	12		
39	De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus.	20	13		10
40	De Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.	21			
41	De Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & Divinis Officiis.		14		11
42	De Baptismo, & ejus effectu.		15		
43	De Presbytero non baptizato.				
44	De Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.				
45	De Reliquiis, & Veneratione Sanctorum.	22	16		12
46	De Observatione Jejuniorum.				
47	De Purificatione post partum.				
48	De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis.				
49	De Immunitate Ecclesiarum, Cœmiterii, & rerum ad eas pertinentium.	23	17		13
50	Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant.	24			
Lib. 4.					
Tit. 1.	De Sponsalibus, & Matrimoniis.	1			
2	De Desponsatione Impuberum.	2			
3	De Clandestina Desponsatione.				
4	De Sponsa duorum.				
5	De Conditionibus appositis in desponsatione, vel in aliis contractibus.				
6	Qui Clerici, vel voventes matrimonium contrahere possunt.				
7	De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.				
8	De Conjugio Leprosorum.				

Decretalium. Greg. IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliũ Bonifac. VI. I.	Constit. Clementis V.	Extravagant. Joan. XXII.	Extravagant. cõmun.
9	De Conjugio Servorum.				
10	De Natis ex libero ventre.				
11	De Cognatione Spirituali.	3			
12	De Cognatione Legali.				
13	De eo, qui cognovit consanguineam uxoris suæ, vel sponsæ.				
14	De Consanguinitate, & Affinitate.				
15	De Frigidis, & maleficiatis, & impotentia coeundi.				
16	De Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.		1		
17	Qui Filii sint legitimi.				
18	Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.				
19	De Divortiis.				
20	De Donationibus inter virum, & uxorem, & de dote post divortium restitutenda.				
21	De Secundis Nuptiis.				
Lib. 5. Tit. 1.	De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.	1			
2	De Calumniatoribus.				
3	De Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur, vel promittatur.				
4	Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant.				1
5	De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.				
6	De Judæis, Saracenis, & eorum Servis.				
7	De Hæreticis.	2	1		
8	De Schismaticis, & ordinatis ab eis.	3	2	8	2
9	De Apostatis, & reiterantibus Baptisma.		3		3
10	De his, qui filios occiderunt.				4
11	De Infantibus, & languidis expositis.				
12	De Homicidio Voluntario, vel Casuali.				
13	De Torneamentis.	4	4	9	
14	De Clericis pugnantibus in duello.				
15	De Sagittariis.				
16	De Adulteriis, & Stupro.				

Decretalium. Greg. IX.	RUBRICÆ DECRETALIUM TITULORUM.	VI. Decretaliū. Bonifac. VIII.	Constit. Clementis V.	Extravagant. Joan. XXII.	Extravagant. cōmun.
17	De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum.				
18	De Furtis.				
19	De Usuris.				5
20	De Crimine Falsi.	5	5		
21	De Sortilegiis.			10	6
22	De Collusione detegenda.				
23	De Delictis Puerorum.				
24	De Clerico Venatore.				
25	De Clerico Percussore.				
26	De Maledicis.				
27	De Clerico excommunicato, depositō, vel interdicto ministrante.				
28	De Clerico non ordinato ministrante.				
29	De Clerico per saltum promoto.				
30	De eo, qui furtivè ordinem suscepit.				
31	De Excessibus Prælatorum, & Subditorum.				
32	De Novi operis nunciatione.	6	6		
33	De Privilegiis, & Excessibus Privilegiatorum.				
34	De Purgatione Canonica.	7	7	11	7
35	De Purgatione Vulgari.				
36	De Injuriis, & Damno dato.	8			
37	De Pœnis.	9	8	12	8
38	De Pœnitentiis, & Remissionibus.	10	9		9
39	De Sententia Excommunicationis.	11	10	13	10
40	De Verborum significatione.	12	11	14	
41	De Regulis Juris.	13			

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di Reviſione, & Approbatione del P. Fr: Vincenzo Maria Mazzoleni Inquiſitore nel Libro intitolato : *Synopſis Pirhingiana, ſeù compendiaria SS. doctrina ex fuſioribus quinque Tomis R. P. Ernrici Pirhing Soc. Iesu in unum Volumen redacta &c.* non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro ; niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à Nicolò Pezzana ſtampatore, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl'ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 19. Marzo 1710.

Carlo Ruzini K. Proc. Ref.

Alviſe Piſani K. Ref.

Agoſtino Gadaldini Segr.

QUÆ-

QUÆSTIO I. PROOEMIALIS.

De Variis Juris Acceptionibus, & Divisionibus.

1 IUs nonnunquam idem dicit, quod justum; justum autem potest sumi dupliciter. Primò enim omne, quod legibus, & rectæ rationi conforme est, justum dicitur, aut legitimum; & justum, sive jus taliter acceptum non est objectum specialis virtutis; cùm omnis virtus hanc cum legibus, & recta ratione conformitatem observet. Secundò sumitur justum pro eo, quod alteri ex rigorosa justitiæ obligatione debetur. Quo modo justum, est objectum specialis, & rigorosæ justitiæ, quæ communiter definitur *constans, & perpetua voluntas jus suum* (sive justum, ac debitum ad æqualitatem) *cuique tribuendi*.

2 Accipitur nonnunquam jus prout idem est ac potestas moralis, sive facultas à legibus concessa de re aliqua liberè disponendi. Juxta quam acceptionem dicitur venditor v. g. jus suum transferre in emptorem, hæres in jus testatoris succedere, Dominus jure suo uti &c. Et juxta hanc acceptionem alius dicitur habere jus proprietatis, disponendi scilicet in proprium commodum: alius habere jus jurisdictionis, disponendi scilicet in commodum subditorum: alius habere jus in re, sive reale, quod rem ita respicit, ut, ad quemcunque ea devenerit, semper transeat cum hoc onere, ut eam persequi possim, apud quemcunque existat: quale est jus Dominii directi, aut utilis, jus servitutis, jus pignoris &c. alius denique jus ad rem, sive personale, vi cujus non ipsam rem ex contractu v. g. vel quasi contractu mihi debitam persequi possum, sed personam convenire, quæ mihi ad aliquid præstandum &c. est obligata.

3 Nonnunquam accipitur jus prout idem dicit ac locus, ubi judicium exercetur. Ita dicitur aliquis in jus vocari, in jus ambulare, in jure comparere &c. id est ad locum, vel in loco judicii. Nonnunquam prout idem dicit, ac ipsa Judicis sententia. Sic dicitur litigantibus jus dictum, id est, sententia dicta. Nonnunquam prout idem dicit ac juris scientia. Quomodo sumitur, cùm jus definitur *ars boni, & æqui*, vel cùm dicitur *Jurisprudentia esse divinarum, atque humanarum rerum notitia, justi, atque injusti scientia*, id est, scientia, quæ docet, quid justum, & injustum sit, quid ad divinum cultum, & res sacras, ac profanas; ad Reipublicæ, ac hominum bonum spectet. Hæ autem, & similes plures acceptiones, quamvis scitu utiles sint, ne quis ex varia juris acceptione confundatur, potissima tamen est, quæ vel maximè hìc attenditur. Juxta quam

4 Jus accipitur, prout idem dicit ac Lex, quæ est regula justi. Et juxta hanc acceptionem Jurisperiti aliud nonnunquam dicunt jus naturale, aliud jus Gentium, aliud jus positivum.

Jus naturale in genere quidem, & latè loquendo, prout hominibus cum brutis commune est, aliud non est, quàm *ipse instinctus, & propensio naturæ sensitivæ, ad vitæ conservationem, ad speciei prorogationem, &*

media ad tales fines necessaria inclinans. Quę juris naturalis acceptio, abusiva magis, quàm propria est. Propriè enim, prout soli naturæ rationali competit, *Jus naturæ est, lumen illud rationis, ab Auctore naturæ Creaturæ Rationali inditum, quo, secluso omni alio præcepto positivo, discernit quædam agenda, & quædam omittenda*. Dicitur autem hoc jus naturale esse immutabile, & indispensabile, eò quòd illius obligatio non ex libera præcipientis voluntate, sed ex ipsa rei præceptæ, aut prohibitæ natura proveniat, quæ manens semper eadem, semper eandem bonitatem, aut malitiam retinet. Quòd si tamen materia illa, quæ jure naturali in certis circumstantiis prohibetur, mutatur, ratione alicujus circumstantiæ advenientis, aut subtractæ, vel immutatæ, vel quòd hìc, & nunc bono privato bonum commune, bono inferioris ordinis bonum superioris ordinis præferendum sit &c. potest materia illa sub talibus circumstantiis non tam juris naturalis esse, quàm positivæ tantùm prohibitionis à libera voluntate pendentis, quæ per dispensationem licita fieri potest, vel etiam absque dispensatione esse licita. Sic licèt jure naturæ prohibitum sit, innocentem occidere, retinere alienum &c. potest tamen utrumque in certis casibus v. g. extremæ necessitatis, ad vitam propriam conservandam, ad justam defensionem &c. esse licitum.

Jus gentium, si rigidè illud accipere placeat, prout à jure naturali distinguitur, illud dicitur, *quod omnibus quidem hominibus, aut ferè omnibus commune, & proprium est, ita tamen, ut non ex solo rationis instinctu ortum suum habeat, sed humanis postmodum utilitatibus, aut necessitatibus ita exigentibus, usu, ac moribus omnium, aut ferè omnium gentium introductum sit, per modum legis præceptivæ, aut saltem permissivæ*. Quo jure introducta sunt bella, pax, fœdera, captivitates, servitutes, & contractus ferè omnes. Distinguunt tamen etiam aliqui inter jus Gentium, ita ut aliud dicant primarium cum ipsis hominibus ortum habens, & à DEO naturaliter mentibus inditum; aliud dicant secundarium, quod quidem ex ratione naturali proficiscitur, ita tamen, ut non solo naturæ lumine hominum mentibus sit inditum, sed ob varias necessitates, & utilitates sit introductum, & apud omnes ferè homines usu receptum. Quia tamen prius membrum hujus divisionis cum jure naturali coincidit, hinc magna hujus divisionis utilitas non est.

Jus Positivum denique dicitur illud, *quod libera DEI, vel hominis voluntate sancitum, vel latum est*. Et hoc quidem aliud Divinum est, quod à DEO, vel Christo Homine DEO latum est; aliud Humanum, quod proximè ab humana auctoritate conditum est.

Divinum positivum aliud Vetus, aliud Novum est. Vetus est, quod DEUS in veteri Testamento tulit, & triplicis generis præcepta continebat: Moralia scilicet, quæ ad mores componendos pertinebant, qualia sunt præcepta Decalogi: Cæremonialia, quæ ad cæremonias, & ritus Religionis, qua debitus DEO cultus, honor, & veneratio defertur, pertinebant: & judicialia, quæ ad bonam Civilem Reipublicę administrationem pertinebant, quibus humana Civium salus, pax, & tranquillitas conservabatur. Novum est, quod Christus Homo DEUS in novo Testamento condidit, & potissimum Fidei, Spei, Charitatis, & Sacramentorum præcepta continet. Jus humanum positivum subdividi solet, in jus publicum, & privatum: jus publicum dicitur illud, quod tractat de illis præcipuè, quæ ad publicam utilitatem totius communitatis spectant, & requiruntur, uti sunt publici Magistratus, & Sacra, Sacerdotes &c. Jus verò privatum dicitur, quod ad singulorum Civium privatam utilitatem principaliter refertur, quamvis accessoriè, & ex consequente in publicam etiam utilitatem redundet: uti sunt leges de contractibus, de judiciis &c.

Utrumque hoc *jus* iterùm subdividi potest in Canonicum, & Civile. *Canonicum est*, uti ex Gregorio Tholosano, & Lancellot. definitur, *quod à summis Pontificibus Ecclesiæ Catholicæ traditum, constitutum, vel approbatum, actiones Fidelium, seu Christianorum proximè ad Divinum cultum, ad pacem, & justitiam Christianam, in populo Christiano conservandam, & augendam, ultimatè verò ad finem æternæ beatitudinis dirigit. Jus Civile verò est, quod authoritate Principis, vel Magistratus Sæcularis est conditum, ad Reipublicæ Civilis gubernationem, & temporalem pacem, ac salutem Civium conservandum*. Ut adeò differentia juris Canonici à Civili non tantùm ex parte causæ efficientis, sive ferentis leges (ratione cujus jus illud etiam Pontificium dicitur,

eò quòd

eò quòd à Pontifice latum fuerit, aut in vim legis approbatum; Hoc verò Imperatorium, Cæsareum, Regium, Municipale &c. dicitur, ob diversam Legislatoris leges has Civiles ferentis, vel in vim legis approbantis &c. auctoritatem) sed etiam ex parte finis, quem proximè diversa hæc jura intendunt, clarè habeatur. Quam finis diversitatem exprimit *Panormit. in proœmio Decretalium*, dum dicit: jus Civile intendere hominem dirigere in bonum commune, secundùm quod congruit humanæ Societati civiliter viventi, cujusmodi vita consistit in Legali justitia, & Civili amicitia: jus Canonicum verò intendere hominem dirigere ad bonum commune, secundùm quod congruit humanæ societati, quatenus non solùm civiliter vivit, sed secundùm Fidem, in DEUM intendendo, & vitam aliam expectando.

QUÆSTIO II.

PROOEMIALIS.

De Juris Canonici partibus, & illius citandi praxi.

POsset quidem jus Canonicum adhuc subdividi in jus Scriptum, & non Scriptum; ita ut hujus nomine veniant consuetudines, traditiones, vel ab ipsis Apostolis ad nostra usque tempora derivatæ, vel ab aliis juris Auctoribus, & Legislatoribus sola voce traditæ, & per aliorum relationem, sive etiam per scripturam horum posteriorum ad nos propagatæ; Scripti verò juris nomine illud veniat, quod scripto nobis latum est. Quia tamen major difficultas est in cognoscendis variis partibus juris Scripti, omissa hac divisione, de solius juris Scripti partibus sermo nobis erit.

Jus ergo Scriptum desumptum est vel ex Sacra Scriptura, vel ex Decretis, & Canonibus Conciliorum, vel ex Constitutionibus, ac Decretalibus Epistolis, aut responsis Summorum Pontificum, vel ex placitis, & Constitutionibus Principum sæcularium, vel ex sententiis Patrum; ita tamen, ut nec Conciliorum decreta, nec Principum sæcularium Constitutiones, sive Leges, nec Patrum dicta, aut sententiæ vim, & auctoritatem Canonicæ Legis, totam Ecclesiam obligantis, habeant, nisi auctoritate summi Pontificis in Corpus juris Canonici (Decretalium scilicet aut aliarum Pontificiarum Constitutionum) fuerint recepta, & canonizata. Neque tamen dedignantur Sacri Canones alias etiam leges civiles in judicando, & agendo sequi, etiamsi ex defectu auctoritatis in illarum Legislatore robur, & auctoritatem legis obligantis in Foro Canonico non habeant: si tamen nihil contra bonos mores, aut Canonum decreta, vel Sacram Scripturam decernunt, neque expresè, & nominatim de rebus, & personis Ecclesiasticis statuunt. Et ideò ait *Archidiaco. apud Vallensem in suis Prolegomenis §. 6. n. 6.* quòd leges civiles, quando non obviant Sacris Canonibus, tacitè censeantur approbatæ.

Totum autem hoc jus Scriptum 5. partes præcipuas, ac principales in se continet: Decretum; Decretales; Sextum; Clementinas; & Extravagantes, tam Joan. XXII. quàm quorundam aliorum Pontificum, in Corpus juris receptas.

Prima pars juris Canonici est Decretum, quod à Compilatore suo dici solet Decretum Gratiani, & ab hoc inscribitur Concordantia discordantium Canonum, ac collectum fuit à Gratiano Monacho Ordinis S. Benedicti, ex variis Sacræ Scripturæ textibus, decretis, & responsis Pontificum, & Conciliorum, tam Generalium, quàm Particularium, legibus Romanorum Imperatorum, sententiis SS. PP. ac propriis ipsius Gratiani verbis: quibus immiscentur etiam capitula aliqua sub nomine Paleæ, quod nomen aliqui putant significare nomen cujusdam, qui Gratiani discipulus fuit: alii dicunt nomen hoc significare Cardinalem aliquem, qui horum capitulorum auctor fuerit, & vel Palea dictus fuerit, vel sua Gratiani collectioni admiscuit, sicuti Palea admiscetur tritico.

Dividitur autem Gratiani decretum in tres partes, quarum prima continet distinctiones centum, & unam, in canones, sive capitula divisam; ita ut in 20. prioribus distinctionibus agat Gratianus de juris Ecclesiastici elementis, principiis, fontibus, & dignitate; inde usque ad 93. agat de Clericis, seu personarum Ecclesiasticarum origine, institutione, ac forma instituendi, vita, moribus, & officiis; & inde usque ad finem ultimæ distinctionis, de principatu Pontificis, & universæ jurisdictionis Ecclesiasticæ, sive Pontificiæ præstantia, sive

dignitate. Secunda pars continet 36. causas, quarum quælibet in plures quæstiones, & quæstio quælibet in Capitula, seu Canones dividitur, ita tamen, ut causa 33. q. 3. in 7. distinctiones, de Pœnitentia, subdividatur. In qua secunda parte varia genera causarum explicantur, quæ sub jurisdictionem Ecclesiasticam cadunt. Tertia denique pars continet Tractatum de Consecratione, in 5. distinctiones divisum, & in plura capitula, seu canones subdivisum, in quibus varia de Consecrationibus rerum sacrarum, Sacramentis, Ritibus, & Cæremoniis Sacris continentur. Et quia Gratianus homo privatus fuit, qui nullam habuit legis ferendæ auctoritatem, hinc quæ in hoc decretum collecta sunt, nullam vim, aut auctoritatem Legis Canonicæ obtinent, nisi in Decretalium libris, aut alia legitima auctoritate Pontificis v. g. canonizata, aut decisa sint. Solent autem, quæ in Decreto hoc continentur, juxta partium diversitatem diverso modo citari. Quæ in prima parte in distinctionibus reperiuntur, citantur hoc modo, *can. vel cap. Nulla ratio. dist. 62. can. Quoniam. dist.* 100. id est in distinctione 100. in canone, vel capitulo (quod communiter sumitur hic pro eodem) quod incipit à verbo *Quoniam*. In distinctione 62. in canone, qui incipit à verbis *Nulla ratio*. Quæ in secunda parte reperiuntur, citantur hoc modo. *Can. Nullus primas. 9.* (nonnunquam additur τὸ causa) *qu. 2.* id est, in secunda parte decreti in causa. 9. in quæst. 3. in capitulo, vel canone, qui incipit *Nullus primas*. Si verò ex distinctionibus de Pœnitentia citetur aliquid, additur citationi ordinariè τὸ *de pœnit. dist. 1.* hoc modo *can. Pœnæ. 33. q. 3. de pœnit. dist. 1.* vel omissis prioribus tantùm dicitur. *Can. Pœnæ. de pœnit. dist. 1.* cujus citationis valor est, ac si dicerem: in 2. parte Decreti, in causa 33. in quæstione 3. in distinctione 1. sub titulo de Pœnitentia, in capitulo, vel canone, qui incipit, à verbo. *Pœnæ*. In 3. parte quæ continentur, hoc modo citantur: c. *Non dico de consec. dist. 5.* id est, in 3. parte Decreti, sub titulo, seu rubrica de consecratione, in distinctione 5. in canone, vel capitulo, quod à verbis: *Non dico*: inchoatur.

Secunda pars juris Canonici sunt quinque Libri Decretalium in varios titulos divisi, & quilibet ferè titulus in plura capitula subdivisus, ex Mandato Gregorii IX. Summi Pontificis per Raymundum de Penniafort Ordinis S. Dominici Religiosum, Summi Pôtificis Cappellanum, & Pœnitentiarium (nunc Sanctorum numero adscriptum) collecti. Dicuntur autem hi libri Decretales, eò quòd in illis contineantur plurimæ decretales Epistolæ Summorum Pontificum ad varias propositas quæstiones dissolvendas missæ, quæ vim legis obtinent.

Ordo autem librorum horum est iste, ut in 1. libro, post explicata communia quædã juris principia, agatur de modo constituendi Prælatos Ecclesiasticos, & ordinandi personas Ecclesiasticas, ac variis earum personarum officiis; & tandem in fine libri aliqui tituli subjungantur, in quibus aliqua habentur, quæ ad principium judiciorum referri possunt. In 2. libro examinentur ea, quæ ad judicium, & ad judicialem processum pertinent. In 3. quæ de Clericorum obligationibus, vel de Regularibus, vel etiam de quibusdam, quæ Clericis cum Laicis communia sunt, uti sunt varii contractus, testamenta, sepulturæ &c. quæri possunt. In 4. quæ propria sunt Laicis, ut sunt Sponsalia, Matrimonium, & his annexa. In 5. denique libro agatur de Delictis, eorum accusationibus, & Inquisitionibus, ac Pœnis; ut adeò rectè librorum horum ordo, & potissima materia hoc versu exprimatur:

Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimen.

Dicuntur autem hi libri etiam antiqui respectu Sexti Decretalium, & aliorum recentiorum jurium, & citari solent, quæ in illis continentur, prima verba Capituli allegando, vel sola, vel addendo τὸ capit. (quòd communiter sub minuto *c.* significatur) & rubricam, seu titulum, sub quo Capitulum illud continetur v. g. *c. Dudum. de Præsum. c. Dilecti. de appellat.* &c. id est sub titulo de appellationibus, in capitulo, quod incipit à verbo *Dilecti*. Addunt aliqui huic citationi τὸ *extra. capit. Dilecti. extra. de appellat.* quòd Titulum hunc extra Decretum Gratiani quærere debeas. Non video tamen hujus τὸ *extra* addendi necessitatem, cùm ea, quæ in Decretis continentur, alio modo citentur, ut dictum, & consequenter satis discerni possit, etiamsi τὸ *extra* non addatur, utrùm hoc, quod citatur in Decretis, aut Decretalibus contineatur. Quod idem etiam dici potest de Civilistarum citatione, juxta quam

& ipsi

& ipsi τὸ *Extra* addunt, si quid ex jure Canonico citant, innuentes per hoc, quòd textus citatus reperiatur extra jus suum Civile; cùm enim discrimen juris Civilis citandi, & citandi juris Canonici aliundè satis habeatur, ad hunc finem necessarium non est τὸ *Extra* apponere.

Tertia pars juris Canonici est Sextus Decretalium à Bonifacio VIII. ex variis diversorum Pontificum Gregorii X. Innocent. IV. Clementis IV. ac aliorum, ac propriis etiam Bonifacii VIII. responsis collectus, & sub annum 1298. promulgatus, in quo speciales aliqui, qui illis temporibus emerserunt, casus continentur, & quod in prioribus deest, suppletur, aut melius declaratur. Et quamvis hæc etiam pars quinque libris constet, eodem ordine, & sub iisdem titulis (non tamen omnibus) quibus priores Decretalium libri constant, in capitula etiam, & paragraphos divisis, *Sexti* tamen nomine venit, quòd prioribus quinque sub antiquorum nomine venientibus, additus sit. Eodem modo citari solet, quo citantur antiqui Decretales, nisi quòd in fine citationis addatur *in 6.* v. g. *c. si motu proprio de præbendis in 6.* id est sub titulo de præbendis, in sexto libro Decretalium, vel in libro, qui inscribitur sextus Decretalium, in capitulo, quod incipit, *si motu proprio*. Habet hic liber eandem Auctoritatem cum 5. libris antiquis Decretalium, & in illis, in quibus aliter loquitur, ac antiqui, etiam præfertur.

Quarta pars juris Canonici dicuntur Clementinæ Constitutiones, quas Clemens V. ex suis, in Concilio Viennensi, sub annum 1310. celebrato, Constitutionibus, ac Decretalibus Epistolis collegit, easque tandem, quòd Clemens V. morte præventus exequi non potuerat, successor ejus Joannes XXII. in lucem dedit, distributas in 5. libros, ac Titulos, & Capitula, juxta modum, & ordinem antiquorum Decretalium, & Sexti. Et quamvis pauciores Titulos, ac Capitula Clementinæ hæ contineant, sunt tamen ejusdem cum antiquis, & Sexto auctoritatis. Citantur capitula sub nomine Clementinarum: vel si capitula exprimantur, additur saltem, *in Clementinis*, ut sciri possit, qua in parte juris Canonici capitulum illud inquiri debeat, dicendo v. g. *Clement. 1. ad nostrum. de hæreticis. vel c. ad nostrum. de hæreticis. in Clementinis.* id est, in 4 parte juris Canonici, quæ *Clementinæ* inscribitur, sub titulo de hæreticis, in capitulo, quod incipit *Ad nostrum*.

Quinta denique pars juris Canonici continet extravagantes Joannes XXII. Constitutiones, quas numero 20. juxta ordinem Decretalium Joannes XXII. Successor Clementis V. fecerat. Quibus postmodum aliæ etiam Constitutiones, ac sub aliis Pontificibus factæ accesserunt, ac sub nomine Extravagantium communium in corpus juris receptæ sunt; ut eandem hodie cum aliis Decretalibus auctoritatem habeant. Et quamvis Extravagantium nomine eæ Constitutiones Pontificiæ veniant, quæ extra corpus juris Canonici habentur; retinent tamen hæ speciale Extravagantium nomen, quamvis in corpus juris receptæ sint, quòd ob suam paucitatem, & diversorum Pontificum auctoritatem certum nondum nomen sibi appropriaverint. Citantur, ut alia capitula Decretalium, nisi quòd addatur *inter Extravag. Joan. XXII. vel in Extravagantibus communibus:* vel quòd loco capituli nomen Extravagantis ponatur, cum addito Joannis XXII. vel inter communes, dicendo v. g. *extravag. Ambitiosæ. inter communes; de rebus Ecclesiæ non alienandis.* vel *c. Ambitiosæ in communibus Extravag. de rebus Eccles. non alienandis. Extravag. Quorundam*, vel *c. Quorundam. in extrav. Joann. XXII. de V.S.* id est in 5. parte Decretalium inter Extravagantes Joan. XXII. sub Titulo de verborum significatione, in capitulo, quod incipit à verbo. *Quorundam*.

Accessit denique his omnibus liber septimus Decretalium, quem ex variis Pontificum Constitutionibus, juxta ordinem titulorum, cum antiquis Decretalibus communem, in 5 etiam Libros collegit Petrus Matthæi, jurisconsultus Lugdunensis; quæ collectio cùm à nullo Pontifice auctoritatem aliquam sumpserit, manent relatæ in illo libro Pontificum Constitutiones in eo valore, quem independenter ab hac collectione habent, & non aliter ac aliæ Bullæ Pontificiæ citantur, sub nomine scilicet illius Pontificis, qui Constitutionem talem fecit, addendo prima Bullæ vocabula, & annum, ac diem, qua Bulla talis emanavit. v. g. *in Constitutione*, seu *Bulla Sixti IV. DEO & hominibus. 14. Aprilis* 1484.

Cæterùm quamvis libri Decretalium, & quæ in Corpus juris Canonici tanquam Pontificiæ Constitutiones, aut Decretales epistolæ, receptæ sunt, auctoritatem habeant

beant legitimam ad omnes Christifideles obligandos, ita ut jus faciant, non tantùm in foro Canonico ad decidendas lites, sed in foro etiam Civili, in certis quibusdam casibus, juxta dicta, omnino observandum; nisi per posteriora jura correctæ illæ sint; aut per contrariam consuetudinem, vel præscriptionem, vel per contraria statuta particularia auctoritate Sedis Apostolicæ facta, vel confirmata derogatum eis jam sit; aut earum aliquæ in particularibus terris nunquam receptæ fuerint: noviſſimo tamen Concilii Tridentini jure antiquo juri in aliquibus derogatum fuit.

TITULUS I.

De ſumma Trinitate, & Fide Catholica.

I. PRoponitur *c.1. h.t.* firmiter credendum 1. quòd unus, solus, verus sit DEUS, una essentia simplex, & tres personæ, eæque consubstantiales, coæquales, coomnipotentes, & coæternæ. Et quòd hic Deus Unus, & Trinus sit unum universorum Principium, Creator omnium visibilium, invisibilium, spiritualium, & corporalium, qui scilicet ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, Angelicam scilicet, & mundanam &c. Proponitur credendum firmiter Mysterium Incarnationis. Quòd una sit fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur. Quòd detur verum Sacrificium Missæ, cujus Minister sit Sacerdos, ritè ordinatus, secundùm claves Ecclesiæ. Et quòd detur Sacramentum Baptismi, in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, tam parvulis, quàm adultis, in forma Ecclesiæ conferendum. Et quòd relapsi post Baptismum per veram pœnitentiam semper possint reparari. Denique quòd non solùm virgines, & continentes, sed etiam conjugati, per rectam fidem, & bona opera, ad æternam beatitudinem pervenire mereantur. De quibus uti, & pluribus aliis fidei nostræ articulis in hoc *c.* propositis, vide *Theologos, & Controversistas*.

II. *C.2. h.t.* damnantur errores Joachimi Abbatis, quos docuit circa Mysterium Sanctiſſimæ Trinitatis, contra Petrum Lombardum, Magistrum Sententiarum, cujus Doctrinam circa hoc Mysterium approbavit *Concil. Latera. in cit. c.2.* Damnatur etiam hæresis, & perverſiſſimum dogma impii Almarici. Quod tamen quale in specie fuerit, in textu non exprimitur. Videri de eo potest Hostiens. hic in fine.

III. In *Capit. un. h.t. in 6.* contra errorem Græcorum definitur, quòd Spiritus Sanctus ab æterno à Patre, & Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio; non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedat: & omnes, qui hoc negare præsumpserint, damnantur, & reprobantur.

IV. In *Clement. unic. h.t.* plura Fidei dogmata definiuntur circa Christi Incarnati, & Passi mysteria, circa veram Ecclesiam, circa Baptismum &c. & damnatur eorum sententia, qui putant, animam rationalem non esse formam humani corporis, &c. Vide relatam *Clem.* cujus doctrinam circa infusionem gratiæ, & virtutum supernaturalium Theologicarum in Baptismo, approbat *Trident. Sess. 6. c.7. Vid. Barbos. & Abb. in cit. cc.*

TITULUS II.

De Constitutionibus.

SECTIO I.

De Constitutionibus in genere, earumque obligatione, & effectu.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Constitutio?

I. COnstitutio dupliciter sumi potest. 1. quidem generaliter, & latè, pro quocunque jure humano scripto, sive à Principe, sive ab inferiore, qui tamen jus habet ferendæ legis, conditum sit. 2. Specialiter, & strictè pro illo jure scripto, quod vel summus Pontifex, vel Imperator, vel alius supremus Princeps statuit, *Can. Constitutio. dist. 2.*

II. Constitutiones aliæ sunt Civiles, quæ à sæculari potestate latæ sunt: aliæ Canonicæ, quæ à potestate Ecclesiastica latæ sunt. Et si velis de Constitutionibus latè acceptis loqui, sicuti Constitutiones civiles aliæ dicuntur Leges, aliæ Plebiscita, aliæ Senatus Consulta, aliæ Principum placita, aliæ

Edicta

Edicta Prætorum, & aliæ Responsa prudentum. *§. constat & seqq. Instit. de jure nat. gent.* &c. ita Canonicæ etiam Constitutiones in plures species subdividi possunt, ut alia dicatur Canon, Constitutio scilicet edita in Concilio; alia dicatur Decretum, Constitutio scilicet edita à Pontifice de consilio Cardin. ad nullius consultationem; alia dicatur Epistola Decretalis, Constitutio scilicet à Papa, ad consultationem alterius, vel cum, vel sine consilio Cardin. scripto transmissa, & publicata; aliæ denique aliis nominibus appellentur, juxta *Gloss. dist. 3. in summa v. omnes*. Hodie tamen sæpe pro synonymis, sæpe in alium sensum ea accipiuntur. *Vid. Abb. in rubric. h.t.*

§. II.

De potestate condendi Leges, sive Constitutiones.

I. CONstitutiones Ecclesiasticas potest condere in primis Summus Pontifex, & alii Prælati obtinentes jurisdictionem Episcopalem, juxta limites tamen suæ jurisdictionis. *c. fin. de off. legat. c. 1. & 11. §. 2. de majorit. & obed.*

II. Possunt etiam Constitutiones Ecclesiasticas facere Concilia. Generale quidem potest facere Constitutiones, quæ totam Ecclesiam obligent, si tamen illa à Pontifice, ut tales approbentur: Provinciale verò, vel Diœcesanum, intra limites suæ jurisdictionis. *Can. Catholica dist. 11.*

III. Possunt etiam Constitutiones Ecclesiasticas facere Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, vacante sede, pro tota Diœcesi; & alia Collegia inferiora Ecclesiarum, saltem in rebus minoribus, pertinentibus ad suæ communitatis administrationem, etiam sine consensu Episcopi. Si tamen inferiora ejusmodi Collegia ex speciali concessione, & privilegio, vel præscripta consuetudine, jurisdictionem non habeant, eorum statuta obligant solùm per modum Conventionis, seu pacti inter membra talis communitatis initi.

IV. Communitates etiam, seu Ordines Religiosi, eorumque Prælati possunt etiam Constitutiones Ecclesiasticas facere, juxta modum in regulis earum, aut consuetudine, vel per privilegia præscriptum. Quorum omnium ratio est, jurisdictio ad gubernandum concessa, quæ sine legum ferendarum potestate subsistere non potest.

V. Leges verò Politicas sive Civiles facere possunt, 1. Summus Pontifex in terris temporali suo Dominio subjectis; Imperator pro Imperio, Reges alii pro suis Regnis; Duces alii, aut Principes supremi, vel liberæ Respublicæ, pro suis provinciis; aliquæ secundùm limites suæ potestatis à jure, vel à supremo Principe concessæ, aut per præscriptionem, consuetudinem, vel per reservationem obtentæ. Prout ex variis legibus habetur, & probat jus gubernandi, vario tamen modo juxta voluntatem conferentium restrictum. *Vid. Suar. l. 4. de leg. c. 3. & seqq. Laym. l. 1. tr. 4. c. 7. §. 4.*

§. III.

Quousque se extendat legislativa potestas humana?

I. NOn extendit se potestas legislativa humana ad ea immutanda, vel relaxanda, &c. quæ sunt juris naturalis, Divini, aut gentium præceptiva aut prohibitiva &c. non enim inferior potest legem superioris abrogare, aut dispensando eam relaxare. Potest tamen legislativa humana potestas mutare, aut tollere, non tantùm ea, quæ sunt juris positivi humani, juxtà status sui conditionem, sed etiam ea, quæ sunt juris naturalis, &c. permissivi tantùm. Sicuti enim ars naturam, ita lex humana positiva perficere nonnunquam potest jus naturale, supplendo v. g. quæ natura reliquit indefinita, & indeterminata.

II. Potestatem tamen etiam legem naturalem interpretandi, seu declarandi in rebus Spiritualibus habet Magistratus Ecclesiasticus, & sæcularis in rebus politicis, ac profanis: neque enim, qui declarat, immutat, aut de novo addit. Valet tamen talis declaratio, à Magistratu Laico facta, tunc tantùm, quando est clara, & apertè conformis juri Naturali: si enim dubium est, an hoc vel illud sit conforme, vel difforme Legi Naturali, tunc ad judicium Ecclesiæ spectat, declarare, quid in tali re sit faciendum: ad Ecclesiam enim pertinet, declarare, an in hoc, vel illo casu peccetur, v. g. an hic, vel ille contractus spectato jure naturali sit injustus necne.

III. Non potest Magistratus, seu Princeps etiam supremus vi legislativæ suæ potestatis humanæ per leges, vel statuta, aliis sine justa causa auferre jus suum, illique præ-

judicare, *Argu. c. quæ in Ecclesiarum 7. h.t.* quamvis enim Princeps talis jurisdictionem habeat in omnes suo imperio subjectos, non tamen habet dominium rerum privatarum ad subditos spectantium. Ex justa tamen, & urgente causa, ob publicam necessitatem, aut utilitatem, potest contra bonum, & jura privatorum aliquid statuere: cùm bonum publicum sit præstantius bono privato, & meritò hoc illi cedere debeat. Si verò dubium sit, an ille jurisdictione sua suprema, & extraordinaria potestate uti voluerit, & præjudicare bonis, ac juribus privatorum, censendum est, noluisse præjudicare, & tantùm usum fuisse potestate ordinaria, non præjudicante juribus privatis subditorum. *Vid. S. Thom. 1. 2. q. 94. a. 5. Laym. l. 3. tr. 1. c. 5. Gail. l. 2. obser. 56. & 58.*

§. IV.

Quomodo, & quando Leges, sive Constitutiones humanæ obligent?

I. QUòd Leges, sive Constitutiones humanæ obligent in foro conscientiæ, & sub peccato, patet ex *c. concupiscentia. 4. h.t.* Ut enim justis legibus obediant omnes subditi, non tantùm Sacræ Literæ jubent, *ad Roman. 13.* ubi dicitur: *Dei ordinationi resistere* tales, *& damnationem acquirere*; sed obedire debere lumine naturæ etiam notum est.

II. Incipiunt autem obligare non priùs, quàm sint publicè promulgatæ. *Can. in istis 3. §. leges dist. 4.* nec enim antequam publicè proponantur, & denuntientur communitati, obligationem possunt inducere.

III. Debent autem promulgari loco, & tempore à legislatore præscriptis; si quidem locum, & tempus promulgationi faciendæ determinavit. Et ab eo tempore, quod præscriptum est, Lex obligare incipit, *c. cum singula 32. in fin. de præbend. in 6.* Sicuti enim lex dependet à legislatoris voluntate, ita etiam ab ea dependet vis obligandi. Vel si nec locus, nec tempus promulgationis faciendæ, aut inchoandæ obligationis præscriptum sit, obligant leges. Cæsareæ post duos menses elapsos, ab earum in singulis provinciis facta promulgatione, *Authent. Ut novæ Constitutiones Novell. 66.* cùm sufficere hoc tempus, & taliter facta promulgatio videatur, ut omnibus manifesta fiat nova Constitutio: Pontificiæ verò Constitutiones prohibitivæ, aut præceptivæ, probabiliùs statim post earum promulgationem in Curia Romana factam, obligant, ita quidem, ut quantum est ex se, ubique terrarum vim obligandi habeant; remotos verò, & longiùs à Curia absentes obligent post tempus moraliter necessarium, & sufficiens ad hoc, ut lex promulgata in eorum notitiam devenire possit, spectata scilicet distantia locorum à Curia *c. 1. §. nec obstaret. de concess. præb. in 6.* cùm modo impossibili lex obligare non possit.

IV. Aliorum denique inferiorum Magistratuum tam Ecclesiasticorum, quàm sæcularium leges, statim post earum promulgationem in Curia Principis, vel Ecclesia Matrice, aut alio loco publico, secundùm morem patriæ, vel Regionis factam, obligant, nisi aliud exprimatur. Neque enim aut leges positivæ aliud requirunt, aut requirere videtur legislatorum talium jurisdictio, quæ tam ampla non est, ut peculiarem promulgationem in pluribus locis ad inducendam obligationem exigat.

V. Si verò sint leges irritantes contractus, vel alios actus &c. non priùs obligant, (saltem ex æquitate) si irritent contractum, jure naturali, vel divino validum, quàm in singulis Provinciis, aut Diœcesibus, promulgatæ sint, vel saltem alia via communiter sciantur; ne scilicet plus obsint, quàm prosint bono publico: nisi versentur circa beneficia, professionem Religiosam, aut similes materias, vel actus, in quibus Pontifex plenum jus habet disponendi: hæ enim leges statim post promulgationem in Curia factam obligant, ob plenam Pontificis circa tales res disponendi potestatem. *Vid. S. Thom. 1. 2. q. 96. a. 4. Azor. p. 1. lib. 5. cap. 3. Suar. l. 3. de Legib. c. 15. & seqq.*

§. V.

An obligent Leges, seu Constitutiones usu non receptæ?

I. LEges, & Constitutiones Canonicæ post promulgationem, statim quidem obligant subditos ad eas acceptandas: tum quòd sit ex parte legislatoris potestas obligandi subditos independenter ab horum acceptatione; ne vana illa sit, & inefficax, si à populi consensu, & acceptatione dependeat. *l. 1. ff. de Constit. Princip. §. sed & quod Principi. Can. 1. Dist. 20.* tum quòd meritò hanc ipsam voluntatem obligandi cen-

censeatur habere legislator, non tantùm, quia absolutè loquitur, præcipit & obligat, sed etiam quia hoc magis expedire censetur bono communi. Excipe: nisi aliam suam voluntatem exprimat, qui legem tulit; vel à populo restricta illi potestas fuerit, dependens à populi acceptatione, quoad leges obligantes: quod de legislatore Civili quidem, non autem de Summo Pontifice dici potest.

II. Si tamen Constitutio, vel lex, ex rationabili causa, ab initio non fuit recepta, nec observata à tota Communitate aliqua, vel à majore illius parte, tunc respectu illorum obligare tandem desinit *argu.c.ult.de consuet.* Si enim Constitutio, vel lex recepta, & observata ab initio, abrogari potest juxta *relat.c.* per contrariam consuetudinem; poterit multò magis per non usum tolli lex nunquam in usum deducta, sive nunquam recepta. Et quidem ad talis legis non receptæ ablationem (sive fiat sciente, sive ignorante Principe.) non requiritur certum tempus, sed sufficit repugnantia populi, per actus legi contrarios in numero sufficiente, juxta arbitrium prudentum positos; cùm Princeps, quamvis ignoret subditorum non usum, semper tamen censeatur habere illam voluntatem, quod nolit obligare contra morem, seu usum populi. *Argu.c.1. de consuet. in 6.* & virtualiter illam legem revocare censeatur, quæ facta est populo inutilis. *Vid. Suar. l.4. de Leg. c. 16. & 19. Fagnan. in c.1. de Treuga, & Pace.*

§. VI.

An leges, seu constitutione Canonicæ, vel Civiles obligent etiam ignorantes?

I. IGnorantes invincibiliter legem promulgatam non obligantur in actu secundo ad legis talis observationem. *Argu.c. 2.h.t.* ubi enim est invincibilis ignorantia, non potest committi culpa; cùm ignorantia tollat voluntarium, ad omnem culpam requisitum. Quòd si tamen lex esset præcisè irritans aliquem actum, aut certam formam actui præscribens &c. tunc actus contra ejusmodi Legem factus esset nullus; quamvis cum invincibili Legis ignorantia fuisset positus: cùm irritatio talis non sit pœnalis culpam supponens, sed statuens certam formam pro bono communi.

II. Statutum etiam est jure Canonico *in c. 2. h. t. in 6.* ut sententiis quibuscunque; quæ animam ligant, censuris v. g. non ligentur ignorantes, nisi crassa, aut supina fuerit eorum ignorantia; non tantùm bono animarum exigente taliter non ligari ignorantes tales, sed ipsa etiam censurarum natura, quæ non incurri solent, nisi à contumacibus: ubi autem est ignorantia invincibilis, ibi contumacia locum non habet. *Vid. Azor l.c. Molin. tr.5. de Just. disp. 71. Laym. l.1. tr.5. p.1. c.5.*

§. VII.

An lex, vel statutum obliget subditos extra territorium statuentis existentes?

I. NOn ligantur subditi statutis, aut legibus, si extra territorium statuentis existant *c.2. §. statuto h.t. in 6.* cùm nemo possit extra terminos suæ jurisdictionis eam extendere: consequenter puniri non possunt, si extra territorium statuentis contra statuta illius faciant; cùm *extra territorium jus dicenti impune non pareatur.* Nisi persona quidem extra territorium existat, actio verò, quæ ponitur aut omittitur, in ipso territorio poni, aut omitti censeatur; vel res, circa quam fit operatio, in ipso territorio existat; vel denique bonum, & commodum ipsius territorii principaliter respiciat statutum tale, ut contra agens graviter illud lædat: his enim in casibus etiam extra territorium existentes, & contra statutum in suo territorio latum operantes delinquunt. Et hinc pœnam in territorio statutam incurrunt beneficiati, à suis Ecclesiis longiore tempore absentes, quàm per statutum sui territorii liceat (cùm residentiam omittant ibi, ubi beneficium habent) & qui extra territorium existentes, delictum quidem extra illud inchoant, intra illud tamen consummant, sagittam v. g. emittendo extra territorium, occidendo tamen hominem in ipso territorio existentem; & quibus prohibetur ob bonum Patriæ, extra territorium negotiari, frumentum exportare &c. cùm hi non censeantur simpliciter extra territorium delinquere.

II. Hæc ipsa etiam vera sunt, & asseri debent pari modo de subditis, qui intra territorium quidem, in locis tamen plenissimè à Domino jurisdictionis territorii exemptis, existunt: in ordine enim ad

juris-

jurisdictionem æquiparatur locus talis exẽptus loco extra territorium sito. Si tamen locus plenissimè, & quoad personas etiam quascunque ibi existentes, non sit exemptus, tunc personæ non exemptæ, præcisè ratione loci exempti non eximuntur à jurisdictione sui Superioris. Hinc Clerici Episcopo subjecti propter delictum etiam in loco à jurisdictione Episcopali exempto commissum censuras incurrunt, & puniri ab eodem possunt.

III. Præceptum, & sententia judicis ligat etiam extra territorium præcipientis, aut sententiam legitimam ferentis: cùm enim ferantur talia directè, & immediatè personis subjectis, consequenter ubicumque persona fuerit, ligabitur illis. *Vid. Suar. l. 3. de Legib. c. 22. & 32. Laym. l. c. cap. 4.*

§. VIII.

Quosnam obligent constitutiones canonicæ, sive Ecclesiasticæ?

I. CAnonum statuta, sive leges Ecclesiasticæ, ligant omnes Christifideles Ecclesiæ subjectos *c. 1. h. t.* cùm enim pro omnibus subjectis ferantur hæ leges, consequenter etiam omnes illis ligabuntur; si tamen legitimè sint promulgatæ, & usu contrario non abrogatæ, sed receptæ; neque particulares tantùm sint, certo generi hominum tantùm latæ. Non tamen omnes ligantur omnibus quoad vim coactivam; cùm Pontifex nulli jurisdictioni humanæ subjectus, à nemine cogi possit: sed quoad vim directivam, saltem indirectè, & ex æquitate naturali, qua quis pati legem jubetur, quam ipse tulit. *c. cùm homines 6. h. t.* nisi statui, ac dignitati non congruant.

II. In foro etiam externo sæculari juxta sacros Canones judicandum est in materia Ecclesiastica, quidquid in jure Civili de tali materia decisum sit; cùm tales Civiles decisiones per jus Canonicum correctæ sint, & ob defectum jurisdictionis in Civili legislatore circa talem materiam nullæ sint. *Vid. S. Thom. 1. 2. q. 90. art. 4. Azor p. 1. l. 5. c. 11. & 20.*

§. IX.

Utrum leges Civiles, & Statuta Magistratus Sæcularis obligent personas Ecclesiasticas?

I QUæ expressè, & nominatim de rebus, aut personis Ecclesiasticis, præcipiendo aliquid, aut prohibendo, decernunt, non obligant personas Ecclesiasticas *c. quæ in Ecclesiarum 7. h. t.* etiamsi in commodum, & favorem Ecclesiarum disponant: cùm tales leges ob defectum jurisdictionis ipso jure nullæ sint; sive deinde disponant in specie de bonis Ecclesiasticis clericorum, aut personarum Ecclesiasticarum, sive de bonis earum patrimonialibus: cùm certum sit, quòd si persona exempta est, res illius etiam exemptæ sint, velut accessoriæ personis exemptis. Nec obstat, quòd res, & bona Ecclesiasticorum intra Laicorum Principum districtum, aut territorium sita sint *cap. 1. de immunit. Eccles. in 6.* nam territorialis jurisdictio non se extendit, nisi erga personas, & res subditas, quales non sunt exemptæ personæ, & res Ecclesiasticorum; nisi bona feudalia essent, quæ ex dispositione utriusque juris sub jurisdictione domini directi, quamvis laici, manent *cap. 6. & 7. de foro compet.* vel nisi lex Civilis disponat quidem specificè de bonis, aut personis Ecclesiasticis, nihil tamen præcipiat, aut prohibeat, sed merum favorem, seu privilegium Clericis, aut personis Ecclesiasticis concedat; neque enim dans privilegium ullam jurisdictionem in privilegiatum exercet, cùm possint etiam extraneis, non subditis dari privilegia.

II. Si lex Civilis, aut statutum Magistratus secularis in genere tantùm præcipiat aliquid, aut prohibeat, nullam in specie mentionem faciendo personarum, aut rerum Ecclesiasticarum, non comprehenduntur personæ tales, aut earum bona in præjudicium earum: verba enim generalia legis, ut vim suam habeant, & justæ leges dicantur, restringenda sunt ad limites potestatis statuentis, ut non comprehendant nisi subditos.

III. Quæ verò leges Civiles, aut statuta Magistratus sæcularis ob publicam Reipublicæ utilitatem in communi latæ sunt, circa materiam tam Clericis quàm Laicis communem (quales sunt, materiæ contractuum, testamentorum, judiciorum &c.) nec SS. Canonibus repugnant, aut statum Clericalem dedecent, etiam à Clericis, & personis Ecclesiasticis observari debent; non quidem quasi directè illis legibus, ut à Laico Magistratu latis, obligentur, aut quòd obligentur quoad vim coactivam (cùm desit in legislatore laico

respe-

respectu harum personarum, tam ad cogendum, quàm obligandum directè jurisdictio) sed quòd illis obligentur quoad vim directivam, saltem indirectè; vel quòd æquitas naturalis exigat, ut aliis ejusdem communitatis membris pro bono publico circa talem materiam conformentur. *Vid. Abb. in c. 7. h.t. Suar. l. 3. de Leg. cap. 34. Laym. l. 1. tr. 4. c. 13.*

SECTIO II.

De legibus, seu constitutionibus reprobatis, seu prohibitis jure Canonico.

§. I.

De legibus, & statutis Civilibus, quæ adversantur immunitati Ecclesiasticæ.

I. INjustæ eæ sunt & irritæ, de utroque jure, sive directè, sive indirectè immunitati Ecclesiarum, aut personarum Ecclesiasticarum, earumque rebus præjudicent, merum onus V.g aut gravamen imponendo, aut juri acquisito earum derogando. *c. 7. & 10. h.t. c. noverit. 49. c. gravamen 53. de sent. excom. l. placet. 5. l. privilegia. 12. authent. cassa. Codice de SS. Ecclesiis.* Videatur *Bulla Urban. VIII. edita. 1641. die 23. Decemb.* quæ incipit *Romanus Pontifex*, & extat in *Bullario Romano Tom. 4. Constit. 159.*

II. In specie tales leges iniquæ, & irritæ enumerantur illæ 1. quæ feruntur de solvendis, ac præstandis vectigalibus, angariis, collectis, & similibus exactionibus, si ad Clericos, aut personas Ecclesiasticas extendantur. *c. non minus. 4. & c. adversùs. 7. de immunitate Ecclesiarum. c. 1. & 3. eodem in 6. c. quamquam 4. de censibus in 6.* 2. Per quas fiunt tributaria prædia Ecclesiarum, & Clericorum. 3. Per quas gravantur personæ Ecclesiasticæ, si migrent de uno loco in alium, & jubeantur, partem aliquam bonorum, quæ secum deferunt, fisco, vel communitati solvere; aut ex relictis ad piam causam publicæ fabricæ solvere aliquid. 4. Per quas ingredientes Religionem aliquam à successione hæreditaria excluduntur, vel jubentur parte aliqua hæreditatis, aut usufructu ad dies vitæ esse contenti. 5. Per quas res immobiles triennio præscriptibiles fiunt, si ad personas Ecclesiasticas, & res illarum immobiles lex talis extendatur. 6. Denique per quas reduntur personæ aliquæ ad contrahendum ad testandum, & donandum &c. inhabiles, in pœnam v. g. delicti alicujus, vel ab ipsis, vel ab eorum majoribus commissi, ita ut velint, personas etiam Ecclesiasticas legibus his comprehendi &c. His enim, & similibus legibus, si ad personas etiam Ecclesiasticas extendantur, graviter præjudicatur immunitati Ecclesiasticæ, contra talia à sæcularibus imposita onera privilegiatæ: & consequenter iniquæ illæ sunt, & nullæ, in quantum ad tales personas, & res extenduntur. *Vid. Ab. & Felin. in c. 10. h.t. Suar. l. c. Azor p. 1. l. 5. c. 13.*

§. II.

An lex Civilis, vel statutum Principis, vel Magistratus sæcularis, prohibens quovis modo alienari bona immobilia in Ecclesias, vel personas Ecclesiasticas, sit validum, & licitum?

I. PRohibetur statutum tale, vel lex sub pœna excommunicationis, si specificè, & expressè prohibeat, ne bona immobilia à subditis vendantur, aut donentur Ecclesiis, aut personis Ecclesiasticis, aut alio modo in illas alienentur: prout satis clarè colligitur ex. *c. ult. de immunit. Eccles. in 6.* Ubi pœnæ excommunicationis subiiciuntur illi sæculares Magistratus, qui suis subditis prohibent, ne quidquam vendant Ecclesiasticis: ita ut, si non ex verbis textus, ex mente tamen, & intentione legislatoris, quæ anima legis est, rectè dicatur sub pœna excommunicationis prohibita lex, vel statutum bona immobilia Ecclesiasticis vendi prohibens: cùm talia in derogationem libertatis Ecclesiasticæ, ut ait Pontifex præsumantur, sive attententur. Certè jus naturæ concedit personis Ecclesiasticis, ut possint (cæteris paribus) à quibuscunque bona immobilia emere, vel acquirere &c. ergo si prohibita sint illa statuta, quibus aliquid illis personis adimitur, quod jure communi positivo concessum illis est, uti patet ex variis juribus, multò magis prohibita erunt illa statuta, quibus ea ipsis jura adimuntur, quæ de jure naturæ competunt. Et quamvis quilibet privatus prohibere possit, ne res sua, cujus plenum dominium habet, taliter in Ecclesiam v. g. transferatur; cùm de re sua, cujus est Dominus proprietatis, pro suo libitu disponere possit: non potest tamen talem pro-

prohibitionem facere Magistratus sæcularis, circa bona suorum subditorum, cùm penes illum sit tantùm Dominium jurisdictionis, vi cujus circa subditos statuere aliquid potest, non tamen circa personas non subjectas.

II. Non tantùm dicto modo prohibita sunt statuta talia, & leges, sed etiam irrita & nulla: prout etiam illa statuta nulla sunt in ordine ad personas Ecclesiasticas, quæ nihil quidem in specie de personis Ecclesiasticis statuunt, in genere tamen prohibent, ne talia in extraneos v. g. & non subditos jurisdictioni statuentis, alienentur: cùm statuta, quæ libertati Ecclesiasticæ præjudicant, nulla sint, juxta sæpius allata jura, nisi cum licentia, & permissione Summi Pontificis ea condita fuissent, aut ab illo approbata, cùm non tantùm derogare possit Pontifex Clericorum privilegiis, sed licentiam etiam dare personis Ecclesiasticis, ut juri suo, quod sibi de natura competit ad acquirendum, & retinendum, ob bonum publicum cedere possint. Et quamvis ex recepta in pluribus locis praxi pateat, nullitatem hanc alicubi non agnosci, non debet tamen de valore talium statutorum ex praxi colligi aliquid, sed ex jure Canonico: cùm regula nostrarum actionum non sint facta hominum, sed jura competentia. *Vid. Dian. p. 6. tr. 3. resol. 4. & 6. Suar. l. 3. de Leg. c. 34.*

§. III.

De aliis Constitutionibus reprobatis à jure Canonico.

I. STatutum alicujus Communitatis, vel Collegii, quod vergit in aliquorum commodum, & in aliorum damnum, sive per quod aliqui magis, quàm alii ejusdem Collegii, & æquale jus habentes gravantur, injustum est, & invalidum. *c. cum omnes 6. h. t.* Cùm enim lex, sive Constitutio commune sit præceptum, ad cujus normam communiter omnes ejusdem communitatis vivere debent, & ferri debeat ob publicum bonum, & communem utilitatem totius Collegii; nulla est, & invalida talis constitutio, si privatum tantùm commodum singulorum attendat, & sine ulla rationabili causa inæqualitatem inducat, inter ejusdem Communitatis partes: cùm optimè taliter constituenti dicatur; *patere legem, quam tu ipse tulisti.*

II. Non valet statutum, quod cedit in diminutionem cultus Divini. *c. ex parte 12. h. t.* v. g. ut imminuatur numerus præbendarum in Ecclesia aliqua Collegiata contra antiqua statuta, aut consuetudinem, vel fundationem certum numerum præscribentem, quò pinguiores obveniant præbendæ paucioribus Canonicis. Cùm divinus cultus augeri potius, quàm imminui debeat, & statutum tale videatur ex radice avaritiæ, & proprii commodi potius provenire, quàm ex legitima causa, si redditus in tali Ecclesia consueto Canonicorum v. g. numero competentes, nihil fuerint imminuti.

III. Non valent statuta Clericorum ab inferioribus Pontifice facta contra jus Canonicum. *c. quod super his de majorit. & obed.* Quamvis enim Laicis concessa sit hæc potestas, ut possint etiam contra leges Cæsareas statuta facere; similis tamen potestas, contra jus Canonicum statuta faciendi, non legitur concessa Clericis Pontifice inferioribus. *Vid. Abb. Joan. Andr. & Tholosan. in cit. c. c.*

SECTIO III.

De interpretatione, extensione, & Abrogatione Constitutionum, seu Statutorum.

§. I.

De interpretatione legis, vel statuti.

I. CErtas regulas observandas esse in legum, aut statutorum interpretatione, docent communiter omnes. Et primò quidem tam verba, quàm mens, & intentio legislatoris (quæ potissimùm ex ratione motiva, propter quam lex fertur, colligi potest) observanda sunt in legis interpretatione *c. in his 15. de V. S. reg. ult. in 6.* cùm intentio rectè dicatur anima legis.

II. Interpretanda sunt verba legis juxta communem, & usitatam, ac propriam significationem, à qua recedendum non est; nisi ratio, vel necessitas cogat, ad vitandum v. g. absurdum, aut ad evitandum juris antiqui, & communis correctionem, vel ad conservandam receptæ consuetudinis praxim &c. horum enim correctio cùm odiosa sit, cogit nonnunquam ad verba recentium statutorum improprianda.

III. Quæ generatim, & indefinitè loquitur

quitur lex, generaliter etiam, & universaliter intelligenda est, ut locum habeat in omnibus, quæ sub tali genere in propria verborum significatione continentur : *ubi* enim *lex non distinguit, neque nos distinguere debemus*. Nisi per legem priorem, aut posteriorem in specie loquentem generalitas illa limitetur, aut casus aliquis in ea excipiatur.

IV. Ita intelligenda sunt verba legis, ut lex non reddatur inutilis, & otiosa, sed ut aliquid operetur, & effectum aliquem habeat, juxta *Gloss.* communiter receptam *in c.2. §.fin.v.aliter facta, de usu in 6.*

V. In dubio explicari verba statuti debent, ut quantum fieri potest, salva eorum proprietate, à communi jure non recedatur, juxta *Gloss.* communiter receptam *in c. cùm dilectus 8.v.juri communi, de consuet.* Neque fit explicatio illa contra stylum Curiæ principalis in foro illo observandum, aut contra consuetudinem communiter receptam. *c. ex litteris. 11. h.t.* Et hinc eæ etiam clausulæ in statutis talibus, & legibus subintelligi debent, quæ secundùm jus commune, & stylum Curiæ, aut loci consuetudinem apponi solent. *cap. cum M. 9. h.t. Vid. Suar. l.6. de Leg. c.1. & 2. Sylv. v. Lex. num.16.*

§. II.

De extensione legis.

I. EXtensio legis duplex est : Comprehensiva alia, sive inclusiva ; alia extensiva. Extensiva, seu propriè dicta, extensio est, per quam dispositio legis ad alium casum, aut personam, nec sub verbis legis, nec in mente legislatoris comprehensam, propter paritatem rationis extenditur, non quidem contra mentem legislatoris, sed præter, aut ultra illam.

II. Comprehensiva, & impropriè dicta extensio est, per quam dispositio sive decisio legis transfertur ad alium casum, aut personam, non quidem verbis expressis, & clarè per Legem significatam, comprehensam tamen in mente legislatoris, ad quam in omni lege interpretanda præcipuè attendi debet. Hæc extensio locum habet, ob identitatem rationis, non tantùm in materia favorabili, sed etiam odiosa pœnali, exorbitante, & juris correctoria (rarius tamen, & non nisi urgente necessitate, ne absurdum admittatur) tam intra, quàm extra judicium : quia meritò præsumi potest, legislatorem expressisse quidem aliquem casum, alios tamen similes, in quibus omnino eadem ratio pugnat, & absque iniquitate, & absurdo aliud dici non potest, pari modo decidendos in animo habuisse.

III. Merè extensiva, & propriè dicta extensio extra judicium, & in foro conscientiæ locum non habet : *neque* enim *lex obligare potest in conscientia ad id, quod non præcipit.* Nisi agatur tantùm de facultate agendi aliquid, vel de exceptione à legis obligatione : tunc enim propter paritatem rationis, præsertim si ea in lege expressa sit, extensio, etiam propriè dicta fieri potest. argu *c. inter cæteras. 4. de rescript.* nisi in speciali casu contrarium statutum esset. *Vid. Suar. l.c.c.3. & 4. Laym. l.1.tr.4.c.18.*

§. III.

An lex, sive Constitutio extendatur ad præterita?

I. LEx, sive Constitutio, quæ novum jus condit, sive de novo aliquid statuit, ac disponit, ad præterita, sive ea, quæ jam facta sunt, non extenditur, sed futuris tantùm negotiis formam, modumque præscribit. *c.7. & ult.h.t. ne detrimentum* scilicet, ut ait Pontifex, *ante prohibitionem ignorantes incurrant.* Nisi in lege nominatim expressum sit, ut ad præterita etiam extendatur. Aut si nullam quidem faciat de præteritis mentionem, sit tamen antiqui juris declarativa tantùm, vel actus jam facti rescissiva tantùm &c. In his enim casibus etiam ad præterita extenditur : cùm absolutè penes legislatorem legitimum sit ex justa causa non tantùm statuendi potestas, sed etiam antiquum jus declarandi *c. cum tu. 5. de usu. juncta Gloss. verb. post*, & actum mero quidem jure validum, contra Canones tamen prohibentes factum, irritandi & rescindendi ; præsertim ubi eadem ratio rescissionem præteritorum contra jura prohibentia factorum urget, quæ urget nullitatem futurorum.

II. Quamvis lex juris novi constitutiva ad præterita non extendatur, si absolutè nec futurorum nec præteritorum memor loquatur, & de ipso facto, aut forma faciendi decernat, *c.ult. h.t.* si tamen disponat de executione, aut ulteriore processu negotii

gotii cœpti, tunc extenditur etiam ad præterita nondum executioni mandata; modò eadem omnino, vel major ita statuendi ratio reperiatur in præterito. arg. *Clem. un. 4. de testa.* juncta *gloss. verb. deputatis. Vid. Abb. in c. ult. h. t. Suar. l. 3. de Leg. cap. 14. Azor. p. 1. l. 5. c. 16.*

§. IV.

An statutum superioris auctoritate confirmatum possit à statuentibus sine illius consensu tolli, & revocari?

I. DUplex est confirmatio; Essentialis alia, & necessaria; alia accidentialis. *Essentialis*, sive necessaria confirmatio est, quæ dat formam, seu substantiam legi, sive statuto, utpote necessariò, & essentialiter ad illius valorem requisita; quãdo scilicet inferiores non habent per se ipsos potestatem statuendi, seu ferendi legem, quæ vim obligandi habeat, nisi prius à Superiore confirmetur; vel quando Superior tale statutum confirmat cum clausula: *ex certa scientia*, vel *ex plenitudine potestatis*: aut cum clausulis omni contrario derogatoriis, &c. Accidentalis verò confirmatio vocatur, quæ non dat formam quidem, & substantiam, ac valorem legi, seu statuto; quia inferiores per se ipsos habent vim statuta condendi, quæ obligant; petitur tamen à Superiore, & admittitur, ut majus robur, & auctoritatem statutum tale habeat.

II. Statutum ab inferiore Magistratu factum, si confirmatione tantùm accidentali à Superiore confirmatum sit, ab eodem inferiore Magistratu, qui statutum tale tulit, revocari, & tolli potest, absque consensu Superioris desuper habito: non autem si confirmatione essentiali, & necessaria à Superiore confirmatum sit. Cùm enim per hanc essentialem confirmationem totam vim suam, obligandi hic & nunc accipiat, & habeat à Superiore confirmante, per eandem transiit in statutum Principis, juxta *L. 1. C. de Vet. Jure enucl.* Et consequenter à Magistratu inferiore mutari non potest; cùm hic nihil possit circa tollenda Superioris statuta, præsertim si principaliter ob bonum publicum lata sint. Econtrà cùm statutum per accidentalem solùm confirmationem non mutet suam naturam, sed obliget in vim Legis ab inferiore Magistratu facti, poterit idem inferior Magistratus illud mutare, & tollere absque consensu Superioris, non obstante confirmatione illa accidentali.

III. Si statutum ab inferiore Magistratu factum esset, & à Superiore, etiam essentialiter confirmatum, per se tamen & principaliter solùm in favorem statuentis; tunc sicut *quivis favori pro se introducto renuntiare potest*, ita posset inferior ille Magistratus suum statutum sine Superioris consensu tollere, & abrogare. *c. cùm accessissent. 8. h. t.* Quin immò, si per revocationem statuti specialis redeatur ad observationem juris communis pristini, tolli & revocari potest à statuentibus inferioribus tale statutũ speciale, quamvis essentialiter, & necessariò à Papa confirmatum sit, absque alio expresso consensu Superioris, qui essentialiter confirmavit: cùm ex præsumptione prudenti consensus Superioris, qui pro jure communi semper magis præsumitur, in tali casu tacitè saltem interveniat. *Vid. Azor. l. c. c. 26. Suar. l. 6. de Leg. c. 26. Gail. l. 2. obs.* 1.

§. V.

An, & qua ratione prior Constitutio tollatur per posteriorem?

I. LEx, seu Constitutio Principis posterior, si sit directè contraria priori Constitutioni, tollit eam, & abrogat, quamvis de priore Constitutione nullam mentionem faciat; si quidem Princeps prioris Constitutionis notitiam habuit, prout supponitur scire juris communis Leges, *c. 1. h. t. in 6.* Ratio est: quia cùm habeat potestatem tollendi priorem, consequenter, si novam condat, quam scit priori directè contrariam esse, censetur eam tollere & abrogare: nisi prior illa Constitutio sit conciliaris, cui per posteriorem absque expressa illius derogatoria non derogatur, Arg. *c. ex parte 3.* juncta *Gloss. v. nulla mentio de Capellis Monach.* (cùm tali tanta maturitate factæ Conciliari dispositioni noluerit tam facilè derogare Pontifex) vel certis quibusdam clausulis contra derogationem munita sit; quæ si specificam mentionem requirat, non tollitur per clausulam generalem, *non obstantibus quibuscunque in contrarium*: sed debet habere clausulam specialem clausulæ priori, expressè, vel æquivalenter derogantem.

II. Non tamen per posteriorem Principis Constitutionem derogatum censetur particularibus statutis, quamvis lex posterior

rior directè contraria ſit illis, ut conſtat ex relato *c.* 1. quorum enim nullam notitiam Princeps habet (ſicuti præſumitur non habere notitiam eorum, quæ particularia locorum certorum ſunt) illis non cenſetur per ſuam contrariam conſtitutionem derogare, niſi expreſsè caveatur, ſaltem per clauſulam generalem *non obſtante quocunq; contrario ſtatuto &c.* ut ait *Gloſſ. in relatum c. v. facti*; aut niſi ſtatutum tale particulare idem diſponat & decernat, quod diſponit, & decernit jus commune, nihil ei addendo, vel detrahendo, prout iterùm probat relata gloſſa, & ex eo deſumpta ratio, quòd ſcilicet cùm aliud nihil ſtatuat jus particulare, quàm jus commune, conſequenter qui derogat juri communi, cenſeatur etiam derogare juri particulari, idem prorſus aſſerenti, quod aſſerit jus commune. *Vid. Azor. cit. c. 26. Gail. l. 1. obſ. 18. Sanch. lib. 3. de Matr. diſp. 26.*

TITULUS III.

De Reſcriptis.

SECTIO I.

De Reſcriptis in genere, eorumque diviſione, & impetratione.

§. I.

Quid ſit Reſcriptum, & quotuplex?

I. REſcriptum aliud non eſt, quàm Reſponſum Principis ſupremi Eccleſiaſtici vel Secularis, ſupplicanti, vel conſulenti in ſcripto datum. Quamvis enim, ſi Reſcripti nomen latius accipere velis, omnis reſponſio ad petitionem alterius, etiamſi à privato facta ſit, in ſcripto obtenta, Reſcriptum dici poſſit; quia tamen in *h. t.* maximè de Reſcriptis Pontificiis agitur, & leges etiam Civiles in ſtrictiore acceptione de Reſcriptis loquuntur, hinc ab illa ſtrictiore, & magis propria acceptione diſcedi non debuit. Quæ tamen ipſa acceptio ſtrictiſſima non eſt, cùm multi adhuc diſtinguant inter Privilegium, Beneficium, Diſpenſationem, & Reſcriptum; quia tamen hæc diſtinctio magni momenti non eſt, magis placet ſub Reſcripti nomine hæc omnia comprehendere.

II. Plures ſunt quidem Reſcriptorum diviſiones, potiſſima tamen eſt, qua Reſcripta dividuntur in Reſcripta *Juſtitiæ, & Gratiæ*. Illa dantur ad explicandum, ſeu declarandum jus, ſive ad lites expediendas, dicendum jus, & adminiſtrandam juſtitiam: hæc dantur ob obtinendam aliquam Gratiam, ſeu beneficium. Addunt his aliqui Reſcripta etiam Mixta, quæ ſcilicet gratiam, & juſtitiam continent; ut ſi executori mandetur, ut conferat beneficium, ſimulque detur poteſtas compellendi reſiſtentes, vel impedientes. *Vid. Tholoſan. l. 1. h. t. Azor. p. 1. lib. 5. c. 24. Suar. l. 8. de Leg. c. 2.*

§. II.

Quinam impetrare poſſint Reſcriptum, qui non, & à quibus, contra quos, & in quibus rebus impetrari poſſit?

SUpplicare Principi, ſive impetrare Reſcriptum poteſt quilibet, ſive Actor, ſive Reus ſit; niſi ſpecialiter prohibeatur. Qualiter prohibetur Hæreticis *l. 2. Cod. de ſumma Trinit.* Servis, *l. 1. Cod. de precibus Imperator. offerendis* (niſi cauſarum atrocitas aliud extraordinariè concedat) & Excommunicatis excommunicatione majore. *c. directus. 26. h. t.* Quod quidem de Excommunicatis procedit, ſive occulti fuerint, ſive manifeſti, ſive ad Reſcriptum impetrandum agant per Procuratorem, ſive per ſe: ita ut tam Reſcriptum ab his impetratum, quàm proceſſus vi talis Reſcripti inſtitutus, ſint ipſo jure nulla. Quamvis enim, ſi coram judice ordinario egerit excommunicatus, & nec per judicem ex officio, nec per exceptionē adverſarii repulſus ſit, acta illius omnia, & ſententia valida ſint, uti colligitur ex *c. 1. §. fin. de except. in 6.* hoc tamen de judice delegato per Reſcriptū impetrato, dici non debet: cùm enim illud nullum Reſcriptum ſit, & irritum, per quod judex delegatus ab excommunicato impetratur, conſequenter nullam vi talis Reſcripti juriſdictionem acquirit delegatus; ergo ſi delegatus aliundè eam non habeat, acta judicii illius, & ſententia nulla erunt. Niſi ſuper cauſa ipſius excommunicationis propriæ agat excommunicatus, aut ſuper cauſa appellationis, vel impetraverit Reſcriptum ab Epiſcopo, aut alio ordinario, qui Papa inferior eſt, vel à Principe ſecula-

cularì; nam Rescripta, quæ ab his impetrat excommunicatus, ipso jure valida sunt; cùm ea, quæ de Rescriptis in jure Canonico dicuntur, potissimùm se extendant ad Rescripta Pontificia, prout ex fine hujus tituli satis colligitur. *Vid. Sylv. v. Rescript. qu. 2. Suar. disp. 13 de Censur. sect. 1. & dis. 17. sect. 1.*

§. III.

An quis non tantùm pro se, sed etiam pro alio impetrare possit Rescriptum?

I. REscripta ad lites, sive Rescripta justitiæ, non potest aliquis alterius nomine impetrare (ad cavendam scilicet nimiam litium multiplicationem) nisi speciale ad hoc mandatum ab eo, cujus nomine impetrat, habeat *c. nonnulli 28. §. Sunt & alii h. t.* aut sit ex illis personis, à quibus non debet de jure Civili mandatum exigi; quales sunt personæ, sanguine, aut alia propinquitate conjunctæ, juxta prudentis judicis arbitrium; aut sit Procurator generalis ad lites constitutus, qui nomine proprio ad causas, quas agere potest, vi generalis mandati Rescripta etiam impetrare potest. Sunt tamen aliqui, qui eam volunt hodiernam Curiæ Romanæ consuetudinem, ut à quibuslibet etiam extraneis personis, alieno nomine Rescripta ad lites etiam impetrari possint, sine speciali mandato.

II. Rescripta gratiæ, sive literas ad obtinenda Beneficia, Dispensationes, vel alias gratias, quilibet pro altero, etiam sine ejus mandato impetrare potest. *Gloss. in cit. §. Sunt & alii v. sine speciali mandato. L. Universis C. de precib. Imperat. offer.*

III. Nemo tamen etiam sanguine junctus potest pro absente, & ignorante beneficium vel gratiam acceptare: cùm acceptatio, seu consensus sit actus personalis, qui fieri debet ab eo, cui gratia concessa est. *c. si tibi absenti 17. de præbend.* Sufficit tamen, si postea ratam habeat acceptationem ab alio nomine suo factam. *Vid. Abb. in cap. 28. §. Sunt & alii h. t. Navar. l. 1. consil. 2. & 4. h. t. Suar. lib. 6. de Leg. c. 13.*

SECTIO II.

De interpretatione Rescriptorum.

§. I.

Quomodo interpretari oporteat Rescripta justitiæ, sive ad lites?

I. IN dubio, si de contraria voluntate rescribentis non constet, Rescriptum intelligi, & explicari debet juxta jus commune, ne illi derogetur, etiamsi à proprietate verborum recedendum esset, aut clausula adjecta transponenda, prout sumitur ex *c. causam 18. h. t.* Cùm enim Rescripta talia fiant juxta jus commune, consequenter nihil contra jus commune decerni rectè præsumetur; ita ut potius error scriptoris præsumi debeat, quàm quòd contra jus commune à Principe rescriptum sit: nisi per adjectam clausulam expressè ei derogetur.

II. Stricta plerumque interpretatio facienda rescriptorum justitiæ, sive ad lites; ita ut extendi non debeant, ad casus, aut personas non expressas. Et quamvis Rescriptum tale impetratum sit cum expressa clausula, *quòd vi illius aliæ etiam quædam personæ conveniri possint*: aut *quòd tam super his, quàm super aliis quibusdam causis delegatus judex cognoscere possit*; in judicium tamen vi talis Rescripti, neque causæ graviores, aut majores deduci possunt, neque personæ magis dignæ conveniri, sed æquales tantùm, aut etiam leviores, quàm sint expressæ. Neque Rescriptum tale ad quemvis numerum personarum, aut causarum extendi debet, sed ad tres, aut quatuor personas. *c. sedes. 15. h. t.* in prima citatione coràm judice delegato nominandas *c. 2. h. t. in 6.* ad tres, vel quatuor causas, *arg. relati c. sedes.* Ratio est: quia hæc Rescripta odiosa sunt, dum litibus occasionem præbent, & derogant Ordinariorum jurisdictioni, nisi ex subjecta materia amplior fuisse mens rescribentis colligi possit.

III. Hinc si vi Rescripti conveniri possunt homines quidam in diœcesi existentes, non possunt etiam conveniri, qui in civitate Episcopali existunt, prout sumitur ex *c. Rodolphus 35. h. t.* Quamvis enim civitas Episcopalis in diœcesi sit, tanquam caput totius Diœcesis; ob suam tamen dignitatem sub stricta acceptione Diœcesis, quoad odiosa, non venit; sicuti mandatum, quod quis impetrat, ut de beneficio sibi provideatur in Diœcesi, aut civitate; ad Ecclesiam Cathedralem se non extendit, prout expressè decidit Pontifex in *c. quamvis 4. de præbend. in 6.*

IV. Vi Rescripti ad lites impetrati, cum clausula generali: *ut vi illius conveniri possint etiam quidam alii Clerici, vel Laici*, non potest conveniri Hæres, si res adhuc sit integra, & ante litem contestatam mortuus

fuerit

ſuerit Teſtator, qui in reſcripto illo expreſsè nominatus quidem non fuerat, vi tamen clauſulæ illius conveniri poterat, prout ſumitur ex *c. ſignificavit. 36. h. t.* Quia obligationes perſonales, quas defunctus ante mortem non contraxit, non tranſeunt ad ejus hæredem. Dixi, ſi nominatus expreſsè non fuerat in reſcripto Papali: ſi enim expreſsè nominatus, aut contra aliquem reſcriptum impetratum fuerat, ratione Eccleſiæ, aut dignitatis, quam poſſidet, conveniendum, poterit vi clauſulæ generalis adjectæ etiam hæres illius, aut ſucceſſor in dignitate conveniri, ut ſic enim res integra ampliùs non cenſetur.

V. Si Reſcriptum impetratum ſit ad lites ſimpliciter, vel cum clauſula: *& quibuſdam aliis cauſis:* non debet reſcriptum tale extendi ad controverſias, quæ poſt ejus impetrationem primum extortæ ſunt, *c. ult. h. t.* Quia diſpoſitio, quamvis generalis, cenſetur tantùm fieri de præſentibus, non autem de futuris, quæ nondum exiſtunt, niſi aliud exprimatur, *arg. l. ſi ſcripſiſſet. 46. FF. de legat. 2. Vid. Abb. & Felin. in cit. cc.*

§. II.

Qualis interpretatio fieri debeat in Reſcriptis Gratiæ, ſive ad beneficia?

I. STrictè ea interpretanda ſunt, ita ut neque à perſona in perſonam, neque à caſu expreſſo ad caſum non expreſſum, extendi poſſint; niſi aliter de intentione reſcribentis appareat, vel ex clauſula adjecta, vel quòd res ad primævum ſuum ſtatum reducatur per reſcriptum, vel quòd motus proprius, aut damni compenſatio, ampliorem favorem mereatur. Ratio autem hujus reſponſionis eſt, quòd reſcripta talia ad beneficia retinenda ſint ambitioſa *c. quamvis. 4. de præbend. in 6.* & mandatum contineant de facienda proviſione: mandati autem fines diligenter ſunt cuſtodiendi. *l. diligenter. 5. FF. mandati.*

II. Hinc per ſe talia reſcripta extendi non debent ad beneficia aliter vacantia, ac in reſcripto expreſſum eſt; ad beneficia poſt datum reſcriptum erecta; & de novo creata, &c. *c. ſuſceptum. 6. h. t. in 6. Clem. ult. eod.* Ratio eſt, quia in reſcriptis debet attendi mens concedentis, hic autem non cenſetur cogitaſſe de beneficio, quod tempore reſcripti nondum erat in rerum natura. *Vid. Tuſch. hic concl. 212. Sanch. l. 8. de Matr. diſp. 1.*

Compend: Pirhing.

§. III.

De quibuſdam Clauſulis Reſcriptorum.

SUnt certæ quædam Clauſulæ, quæ in reſcriptis communiter exprimuntur, vel ſaltem ſubintelligi debent, niſi expreſſam mentionem ſtylus illius Curiæ requirat. Ab harum autem intellectu multùm dependet reſcripti notitia, explicatio & interpretatio.

I. In omni reſcripto ad inſtantiam impetrato, exprimitur, vel ſubintelligitur illa clauſula: *Si preces veritate nitantur:* aut huic æquivalens. *c. ex parte 2. h. t.* ita tamen, ut in reſcriptis juſtitiæ ſæpè non ſit eſſentialiter requiſita, & conſequenter reſcriptum tale non ſit ipſo jure irritum, ſi narrata in eo non ſint vera; cùm talia non tam ad fundandam, & inchoandam judicis juriſdictionem inſerantur, quàm ad aliquam illius inſtructionem, quomodo ſecundùm juſtitiam procedere debeat, ut colligitur ex *c. olim 25. h. t.* Si tamen hujuſmodi reſcriptum juſtitiæ judicem non inſtruit, & ad cauſæ cognitionem diſponit, ſed cauſam definit, & decidit, tunc in eo ſubintelligitur prædicta clauſula, & conſequenter, ſi preces veritate non nitebantur, tanquam ſubreptitiè impetratum ipſo jure nullum eſt.

II. In omnibus Reſcriptis tam gratiæ, quàm juſtitiæ apponi ſolet, vel ſubintelligi debet clauſula: *Salvo jure alterius*, ſive *ſine præjudicio alterius*. Neque enim Papa, aut Princeps reſcribere cenſendus eſt cum derogatione juris alterius, niſi aliud exprimat: cùm commodius ſit, neutrum juvari, ſi ſubveniri non poſſit uni, niſi læſo altero. *can. denique. cauſa 14. Quæſt. 5.*

III. In Reſcriptis ad beneficia datis, ea etiam clauſula habetur: *Si is, cui datur, dignus ſit*, id eſt, nullum canonicum impedimentum habeat ad beneficium Eccleſiaſticum obtinendum, uti colligitur ex *c. cum alio 17.* juncta *Gloſſ. fin. h. t.* Et hinc quia iſta Clauſula ipſo jure reſcripto ineſt, non tam facit collationem conditionatam, quàm informat conferentem, quid agere debeat.

IV Habentur etiam in Reſcriptis aliæ nonnunquam Clauſulæ ſpeciales, v. g. quando cauſa pluribus decidenda delegatur, hæc Clauſula additur: *ut ſi omnes nequiverint ſimul exequendis commiſſis intereſſe, alter, vel plures alii nihilominus exequantur:* intelligendo hanc clauſulam, tam de impotentia juris, quàm de impotentia facti, juxta *c. ſci-*

ſcitatus 13. juncta *Gloſſ. V. imped. h.t.* & *τὸ nequiverint* intelligendo etiam pro *noluerint*, juxta *c. prudentiam* 21. *de officio delegati*, ne ſcilicet per alteriùs malitioſam voluntatem, nulli præjudicans reſcripti gratia impediatur. Debet autem impeditus, per nuntium ad alios conjudices deſtinatum, aut alia ratione, impedimentum hoc illis ſignificare.

V. Si duo impetrent, & afferant mandatum à Sede Apoſtolica ad eandem Eccleſiam de Canonicatu ipſis conferendo, tunc in ſecundo mandato apponi ſolet, aut non appoſita ſubintelligi hæc clauſula: *ſi pro alio non ſcripſimus, qui hujuſmodi gratiam proſequatur*. Et tunc, ſi illi, qui priùs impetravit mandatum, jam proviſum fuit de Canonicatu, non debet poſteriori de alio provideri. *c. mandatum* 38. *h.t.* Neque enim mens Pontificis eſt, collatorem ordinarium ſuper receptione, ſeu inſtitutione duorum gravare: niſi id exprimatur in reſcripto; aut niſi poſterioris Pontificis litteræ prioris Pontificis mandatum, quod ad talem Eccleſiam dedit de providendo alicui circa beneficium, vel Canonicatum in Eccleſia tali, tantùm proſequantur, pro ut habetur in *c. litteris* 39. *h.t.* cùm in tali caſu non tam hîc poſterior Pontifex gravaverit Eccleſiam duobus mandatis, quàm prioris Pontificis gravamen proſecutus ſit; ad quod vi officii ſui, ſaltem ex aliqua decentia, & honeſtate tenebatur. Vix tamen aliquis hujus *c.* hodie uſus eſt, non tantùm, quòd gratiæ exſpectativæ ſublatæ ſint per *Concil. Trident.* ſed quòd ex ſtylo Romanæ Curiæ ſtatim poſt promotionem ſuam Pontifex talia de providendo mandata, quæ nondum executioni data fuerunt, revocet, prout habetur in *c.* 39. & 40. *de præbend. in 6. Vid. Abb. & Felin. in c.* 13. *h.t. Gail. lib.* 2. *obſ.* 58.

SECTIO III.

De forma Reſcriptorum.

§. I.

Qua ratione ſervandus ſit ordo, & forma, ſeu modus in Reſcriptis præſcriptus?

I. IN Reſcriptis verborum, ſeu ſcripturæ ordo ſervandus omninò eſt, ita ut ſi hic pervertatur, aut tranſponatur, non tantùm contra formam reſcripti, ſed etiam ultra, aut præter eam agendo aliquid, irritus ſit proceſſus *c. cum dilecta* 32. juncta *gloſſ. v. tranſponentes h.t.* tum quòd mandati fines diligenter ſint cuſtodiendi; tum quòd nullam poteſtatem habeat delegatus, niſi quantum ipſi juxta reſcripti formam à delegante conceditur. Niſi forma reſcripti, in favorem præcisè partium conceſſa, ab his remittatur.

II. Si forma, vel modus procedendi præſcriptus de jure communi non requiritur, ſed de novo à delegante præſcribitur, tunc tali forma non ſervata, actus erit irritus, prout probant relatum *c.* & relatæ rationes; niſi de mente delegantis, vel ex ſtylo Curiæ, vel ex modo loquendi, vel ex aliis circumſtantiis aliud colligatur.

III. Quamvis de pluribus alternativè, vel diſiunctivè, ut inquirat delegatus, delegans præceperit, ad executionem tamen reſcripti faciendam unum ex illis eſſe verum ſufficiet, juxta *c. inter cæteros* 4. *h.t.* cùm ſatis ſit ad veritatem propoſitionis diſiunctivæ, alterutram veram eſſe. *Vid. Felin. in c.* 22. *h.t. Sanch. l.* 3. *de Matr. diſp.* 33.

§. II.

An, & quomodo duobus Reſcriptis impetratis in eadem cauſa, in poſteriori mentio fieri debeat de priori?

I. IN Reſcriptis juſtitiæ, ſive ad lites impetratis, ſi in eadem cauſa ad diverſos judices delegatos plura talia reſcripta impetrentur, in poſterioribus mentio fieri debet de prioribus, ita ut abſque tali mentione poſteriùs reſcriptum impetratum, non quidem ipſo jure nullum ſit annullari tamen, & reſcindi per oppoſitam exceptionem poſſit, & poſſint per prius reſcriptum, jam delegatis præſentatum impetrati delegati judices procedere in tali cauſa. *c. cæterùm* 3. *h.t.* niſi, qui prius reſcriptum impetravit, doloſè, & malitioſè per annum eo uſus non fuerit, aut niſi priùs fuerit ſubreptitiè impetratum: his enim in caſibus omninò validum eſt poſterius reſcriptum impetratum, quamvis prioris nullam mentionem fecerit, juxta *c. plerumque* 23. *h.t.*

II. Tollitur priùs reſcriptum, & procedi debet juxta poſterius, ſi in hoc poſteriore mentio prioris reſcripti, ſeu factæ jam delegationis facta fuerit, juxta relat. *c. cæterum §. ſi verò*, cùm poſteriora, ſi legitima priorum mentio fiat, derogent prioribus. *argu. c. bonæ* 3. *de confirm. ut. & inut.* niſi for-

si fortasse ad instantiam, in favorem præcisè partis, concessum posterius rescriptum sit, atque huic favori suo cedere velit, qui posteriùs hoc rescriptum impetravit, ut juxta priùs rescriptum procedi possit.

III. Si priùs rescriptum ad judices delegatos communi partium litigantium consensu impetratum fuit, nullum est posterius rescriptum, ab una posteà parte, nesciente altera, & nulla facta mentione, quòd priùs rescriptum communi consensu impetratum fuerit, ad alios judices delegatos impetratum, debetque impetrans in expensas condemnari, quas adversarius ipsius propterea fecit, juxta relat. *c. cæterum* juncta *glossa V. de commiss.* Ratio est, quia Papa, vel Princeps non solet judicem communi partium consensu postulatum, & datum, ad unius tantùm partis petitionem revocare. Unde si alterum rescriptum fuit impetratum ab una parte, nulla facta mentione, quòd illud prius fuerit impetratum ex consensu utriusque partis, censetur deceptus Princeps, & secundum rescriptum impetratum subreptitiè, ac proinde invalidum, & prætereà injustè læsus adversarius.

IV. Cæterùm hodie non sufficit, ut in posteriore rescripto mentio fiat de priore, expressis etiam qualitatibus, quæ nisi expressæ fuissent, Principem difficiliorem reddidissent ad posteriùs rescriptum concedendum: sed insuper requiritur, ut expresè derogetur Regulę Cancellariæ 16. de non tollendo jus alteri quomodolibet quæsitum, per quamcunque commissionem, seu concessionem. Hanc derogationem nisi expresè continet secundum rescriptum, ipso jure nullum est. *Vid. CoKier in cit Reg. 16. Fagnan. in c. Cæterùm h. t. Rebuff. in praxi Benefic. in cit. Reg. glos. 6. n. 1.*

§. III.

De quibus mentio fieri debeat in Rescriptis beneficialibus?

I. SI in Rescripo, quod conceditur Clerico in forma communi Clericorum pauperum, & ab aliquibus rescriptum beneficiale justitiæ dicitur, eò quòd justum sit Clerico pauperi beneficium conferre, ne mendicare cogatur, non fiat mentio proprii patrimonii, quod habet, aut pensionis, vel aliorum reddituum etiam laicalium, tunc nullum est, & invalidum.

II. Non tamen invalidum est illud rescriptum, quod ad beneficium obtinendum Clerico conceditur, & communiter dicitur rescriptum gratiæ, aut gratiosum; quamvis de patrimonio, aut talibus redditibus, quos etiam pingues habet, nulla fiat mentio. Sicuti enim in forma pauperum seu communi, ad obtinendum beneficium rescribere non vult Pontifex, nisi verè pauper aliquis sit, qualis non est, qui patrimonium, aut similes redditus competentes habet; ita gratiosè, etiam nonnunquam rescribit ad obtinendum beneficium, ubi paupertas non urget, sed merita, & aliæ convenientes qualitates exigunt. Ergo ad illa rescripta impetranda, ne errare videatur Pontifex, patrimonium, & similes redditus explicandi sunt, si aliquos habeat impetrans.

III. Si beneficium, quod quis habet, quamvis tenue, in impetrando rescripta beneficiali, sive justitiæ illud sit, sive meræ gratiæ, taceat impetrans, nullum est illud, & subreptitium *c. postulasti. 27. h. t.* & *c. proponente. 42. eodem*. Cùm enim nolit Pontifex ad multas fraudes cavendas, beneficium alicui concedere, qui beneficium jam habet, & hujus in impetrando alio nullam mentionem facit, consequenter expressio beneficii jam obtenti (qualecumque illud sit, cùm jura simpliciter, & absolutè loquantur) est de essentia, sive forma rescripti beneficialis postmodum obtinendi: nullum autem est rescriptum, quod sua forma, sive essentia caret.

IV. Quin immò in *c. ad aures. 8. h. t.* vult etiam Pontifex, ut in rescripto, ad aliud beneficium à se impetrandum, exprimatur etiam qualitas beneficii jam antè obtenti, utrùm scilicet hoc sit dignitas, personatus, beneficium curatum, aut perpetuam residentiam requirens; utrùm sit juris patronatus, electivum, vel unitum alteri beneficio, aut beneficium Ecclesiæ Cathedralis; quorum reddituum sit: attendendo saltem praxim, stylum Curiæ, ac Regulas Cancellariæ. Nisi certum, aut verisimile sit, Papam nihilominus, etiamsi qualitas beneficii expressa fuisset, illud concessurum fuisse, cùm hæc qualitatis expressio, quamvis requiratur, de forma tamen rescripti non sit. *argu.* relat. *c. ad aures* juncta *Glos. in casu*.

V. *In c. ad audientia 31. h. t.* Pontifex vult, ut de rescripto, seu mandato priùs impetrato à Sede Apostolica, ad beneficium obtinendum ab impetrante, fiat mentio, quam-

vis eidem renunciarit pro pensione v. g. aliqua impetranda: cùm renunciatio talis, sine consensu Pontificis facta, Simoniaca censeatur. *argu. c. relat. ad audientiam* juncta *gloss. V. renunciantes, & c. ult. de pactis.*

VI. In *c. in nostra 32. h. t.* vult Pontifex, ut si quis vi rescripti Apostolici in Canonicum v. g. certæ Ecclesiæ receptus jam sit, absque eo tamen, ut præbendam habeat, in posterioribus literis ad aliud beneficium, in alia Ecclesia obtinendum, factæ jam in Canonicum receptionis, vi prioris rescripti, specialem mentionem faciat: cùm in tali casu jus ad rem jam habeat, ad præbendam scilicèt in prima Ecclesia, ubi Canonicus receptus est, obtinendam; cujus expressam mentionem, ob allatam fraudum cavendarum rationem vult fieri Pontifex.

VII. Rescriptum gratiæ seu beneficiale à Papa impetratum, contra Ecclesiæ alicujus consuetudinem, aut statutum, non valet, nisi consuetudinis illius, aut statuti mentio fiat, saltem per clausulam derogatoriam generalem: *non obstantibus statutis, vel consuetudinibus contrariis.* Sumitur ex *c. Constitutus 19. h. t. & c. Cùm aliquibus 4. eodem in 6.* Neque enim mens Pontificis est, tollere talia statuta per rescriptum suum, nisi derogationis hujus per clausulam insertam mentio fiat.

VIII. Denique impetrans literas à Papa ad obtinendum beneficium mentionem faciat, quòd sit Clericus; quòd Canonicus quidem sit, nullam tamen præbendam habeat: cùm hæc scire interest Pontificis ad rescribendum simpliciter, vel saltem hoc, vel illo modo. *c. Cùm adeò 17. h. t.*

IX. Quòd si absenti, & ignoranti ab ordinario collatum sit beneficium, vel etiam scienti, quod tamen nondum acceptavit, & hic ad aliud beneficium obtinendum, nulla facta mentione prioris collationis, rescriptum impetret, valida quidem est impetratio rescripti, & collatio alterius beneficii; utrumque tamen simul retinere non potest, si sint secundùm Canones incompatibilia talia beneficia. Hoc quidem juxta communem Doctrinam Sacrorum Canonum, & *c. gratia 7. h. t. in 6.* juncta *gloss. V. à sede Apostolica.* illud verò, eò quòd talis Collatio ante acceptationem, nec jus in re, nec jus ad rem propriè, & absolutè loquendo conferat, & consequenter nulla videtur necessitas mentionis hujus faciendæ. *Vid. Abbas in cit. c. Azor. p. 2. l. 6. c. 10. Menoch. de arbitr. Jud. dic. casu 201. Sanch. l. 8. de Matrim. disp. 2.*

§. IV.

De aliis quibusdam, quæ exprimenda sunt in impetratione Rescripti, vel non.

I. COntra ordinem Religiosum à Sede Apostolica privilegiatum, ut per rescriptum conveniri non possit, nisi expressè illius mentio fiat, nihil valebit rescriptum, si contra monasterium illius ordinis impetratum sit, & non fiat mentio in rescripto, cujus ordinis monasterium illud sit. *c. cum ordinem 6. h. t.* Neque enim valet rescriptum, si non servetur forma ad valorem illius in privilegio præscripta, & requisita, nisi tali privilegio, per clausulam derogatoriam in tali rescripto positum, sufficienter derogetur.

II. Non valet rescriptum ad lites ab excommunicato (inhabili ad litigandum) impetratum, si nulla excommunicationis in eo fiat mentio. *c. dilectus 26. h. t.* juncta *Gloss. V. Excommunicationis.* Ex quo *c.* etiam illud habetur, quòd non valeat rescriptum ab eo impetratum, qui à judice sua possessione dejectus est, à beneficio v. g. amotus; si ad restitutionem hoc concedatur, & tamen nulla mentio fuerit facta de causa amotionis. Cùm enim pro judice judicialiter procedente stet præsumptio, quòd justè processerit, consequenter interdictum possessorium recuperandæ contra illa locum non habet, nisi causa amotionis prius examinetur; prout etiam *Gloss.* habet in *relat. c. V. viribus carere.*

III. In rescripto impetrato in causa, quæ communis est Prælato, & Conventui, quam vis fermè consuetum sit, ut fiat mentio ipsius etiam Conventus, absolutè tamen necessarium hoc non est, prout sumitur ex *c. edoceri. 21. h. t.* Cùm enim Prælato rerum talium, seu bonorum communium libera administratio competat, consequenter pro talibus rebus in judicio ille agere potest, & rescriptum contra ipsum impetratum (cæteris paribus) valebit, etiamsi nulla Conventus facta fuerit mentio.

IV. In Rescripto gratiæ beneficialis, dato pro eo, ad idem beneficium obtinendum, in quod per vim prius se intruserat, vel quod per Laicam potestatem acceperat, violentæ intrusionis, aut non Canonicæ assecurationis mentio fieri debet; aliàs rescriptum, & dependens ab eo facta inhabili collatio

latio nulla forent, eò quòd tacita fuerit veritas, quam ſi cognoviſſet Pontifex, vel omninò non reſcripſiſſet ad hoc beneficium, vel ſaltem non tali modo. *Vid. Suar. l. 8. de Legibus c. 38.*

SECTIO IV.

De ſubreptione Reſcriptorum, & aliis modis, quibus Reſcripta vitiantur.

§. I.

An ob ſubreptionem vitientur Reſcripta ipſo jure, ſeu facto; & ob quas cauſas fiant obreptitia?

I. SI propriè, & rigidè loqui velimus, alia reſcripta dicuntur *Subreptitia*, alia *Obreptitia*. *Subreptitiè obtenta* dicuntur, quæ obtinentur tacita veritate, de jure, vel conſuetudine, aut ſtylo Curiæ neceſſariò, & ſubſtantialiter exprimenda. *Obreptitiè obtenta* dicuntur illa, quæ narrata falſitate circa cauſam motivam, aut aliud ſubſtantialiter requſitum obtinentur. Quia tamen communis uſus loquendi hodie hæc duo nomina confundit, neque nobis vitio verti poterit, ſi ſine ſingulari vocum harum diſcrimine de vitiis reſcriptorum loquamur.

II. Ad hujus proinde §. quæſtionem reſpondendo, an ſcilicet ob ſubreptionem vitientur reſcripta ipſo jure, ſeu facto, dicendum videtur, quòd reſcripta beneficialia, & quæcunque alia gratioſa, ipſo jure nulla ſint, ſi ſub-aut obreptitiè impetratę fuerint. *c. ad audientiam 31. h. t.* & *Clement. 1. de præbend.* Reſcripta verò ad lites ordinariè quidem, & communiter non ſunt ipſo jure irrita, ope tamen exceptionis ab adverſario elidi poſſunt. *c. ſi autem 9.* & *c. plerumque 23. h. t.* Cùm enim in caſu reſcripti beneficialis, aut gratioſi, non ſit pars, quæ contra illud excipere poſſit; ſit autem in caſu reſcripti ad lites: conſequenter in illo caſu, ceſſante proviſione hominis, debuit providere lex, ne diu detineat beneficium illegitimè obtentum ille, qui per reſcriptum ſubreptitiè obtentum illud acquiſivit; contrarium verò dicendum fuerat in caſu reſcripti ſubreptitiè obtenti ad lites. *Vid. Sanch. l. 8. de Matrim. diſp. 21. Gail. l. 1. obſer. 14. Fagnan. in c. Ad audientiam.*

§. II.

An, & quomodo Reſcripta fiant obreptitia, ſi per dolum ſint impetrata?

I. SI obreptio doloſa commiſſa ſit in reſcripto, ſive taceatur verum, ſive exprimatur falſum (ſubſtantiale, & eſſentiale) totum reſcriptum, quoad omnes partes in eo contentas fit irritum, ita ut judex in eo datus non debeat, ſi ob-aut ſubreptio talis ei probata fuerit, vel notoria ſit ex facti evidentia, nec poſſit de cauſa principali, ne quidem ſecundùm formam juris communis cognoſcere; quamvis Princeps, ſi dolus non interveniſſet, adhuc, ſaltem ſecundùm formam, & terminos juris communis, reſcripturus fuiſſet: prout habetur expreſsè in *c. ſuper litteris 20. h. t.* & patet etiam ex *c. ſedes 15. & c. ex tenore 16. h. t.* Ratio eſt, quia fraus nemini patrocinari debet.

II. Quòd ſi tamen ſubreptio talis per dolum commiſſa, nec ſubſtantiæ reſcripti ad lites obſit, quæ in juriſdictione delegata conſiſtit, nec formæ reſcripti, quæ eſt ipſe modus procedendi judici delegato præſcriptus, nec alicujus alterius, quod per ſe, & intrinſecè ad cauſam commiſſam pertinet, cauſa fuerit, non vitiat reſcriptum: quia ex tali fraude nullum commodum ſentit mendax precator.

III. Similiter non eſt irritum reſcriptum, ſi non ipſe non impetrans, ſed tantùm Curialis, ſeu ſolicitator, aut ſcriptor fraudem commiſit: in tali enim caſu ſolus ſolicitator in culpa eſt, & non impetrans, qui verum poſuit.

IV. Reſcriptum ad lites per ſubreptionem doloſam non redditur irritum ipſo jure, ſed ſolùm ope exceptionis, ſi hæc opponatur. E contra ipſo jure nulla ſunt reſcripta gratiæ, & litteræ gratioſæ, ac privilegia dicto modo obtenta. *Vid. Sanch. l. c.*

§. III.

An, & quomodo ob ſubreptionem vitientur Reſcripta obtenta per ſimplicitatem, vel ignorantiam?

I. SI ſubreptio doloſa non fuerit, ſed ex ſimplicitate, vel ignorantia, etiam craſſa, fuerit commiſſa, ſive per expreſſionem falſi, ſive per ſuppreſſionem veri (ſubſtantialis, & eſſentialis) contigerit; Reſcri-

ptum ad lites non redditur absolutè irritum: si taciturnitas talis, aut talis falsitas non sit causa concessionis absolutæ, prout patet ex citato *c. super litteris §. inter alios*. Nisi causa concessionis, hìc & nunc per ignorantiam, aut simplicitatem tacita, vel falsò expressa, aliud quoad substantiam Rescriptum impetrassèt: hoc enim in casu, non tam attendendum est, quid Princeps acturus fuissèt, si nulla veri suppressio, aut falsi expressio interveniissèt, sed attenditur, quid egerit.

II. Et hinc nullum essèt (saltem ope exceptionis) Rescriptum, si solutionem petens ex causa donationis, &c. debitam, ad solutionem hanc faciendam Rescriptum impetrassèt, petens ex simplicitate, aut per ignorantiam solutionem ex causa mutui, cùm tamen illa ex causa donationis, venditionis, &c. debeatur.

III. Vitiatur totum rescriptum, si suppressio veri, aut expressio falsi causa sit concessionis rescripti quoad substantiam alteriùs ab eo, quod impetratum fuissèt, si veritas expressa, vel falsitas omissa fuissèt; quamvis ex simplicitate, aut per ignorantiam subreptio illa commissa fuissèt.

IV. Invalidum etiam est rescriptum tale, in quo impetrando commissa fuit ex simplicitate, vel per ignorantiam subreptio, si à Principe contra sententiam jam olim ab eo latam impetratum sit, & nulla hujus sententiæ jam olim latæ mentio in tali rescripto fiat, prout patet, tum *ex cit. c. super litteris*, tum ex *c. cum olim. 12. de sent. & re judic.* & ex defectu voluntatis in concedente satis probatur. *Vid. Sanch. cit. disp. 21. Menoch. de arbitr. Judic. casu 201.*

§. IV.

An ob subreptionem, quæ contingit circa causam non finalem, ac principalem, sed impulsivam tantùm, vitientur Rescripta?

I. PRobabilius est, rescriptum quodcunque, sive ad lites illud sit, sive gratiæ, non esse subreptitium, nisi suppressio veritatis, vel expressio falsitatis ad rem postulatam per se, & intrinsecè pertinentis contingat circa causam finalem, seu principalem concessionis; non autem, si contingat tantùm circa causam impulsivam; nisi stylus curiæ, vel jus veri expressionem specialiter requirat, ut sumitur ex *c. dudum. 14. §. nos igitur. de præbend. in 6.* quòd scilicet in illo casu, non autem in hoc deficiat voluntas concedentis, uti ex relato *c.* colligitur.

II. Quamvis in omni rescripto, saltem tacitè, subintelligatur ea clausula: *si preces veritate nitantur*, intelligi tamen debet hæc clausula de veritate causæ motivæ, non autem causæ impulsivæ; cùm illius veritas moveat, ad rem simpliciter concedendam, vel saltem ad rem certo modo, & cum certis restrictionibus, clausulis, limitationibus, &c. concedendam; non autem veritas hujus, quæ tantùm movere potest, ad faciliùs, citiùs, & liberaliùs, &c. rem, quæ petitur, concedendam.

III. Colligi autem potest, quod expressa v. g. veritas in rescripto causa finalis sit, si in aliis rescriptis dependenter à tali causa expressa, res, quæ hìc, & nunc petitur, concessa fuit, juxtà stylum curiæ, & rescribentis consuetudinem; vel si sola, & unica aliqua causa expressa fuerit. Cùm enim non rescribat Pontifex sine causa finali, consequenter, si unica tantùm expressa sit, finalis ea esse debet. Si verò plures in rescripto causæ positæ sunt, unica tamen tantùm vera sit, quæ sola in aliis similibus rescriptis, ad concedendum tale rescriptum sufficiens est, hæc unica causa finalis erit: cùm pro valore actus, nemini præjudicantis, non tantùm in hoc casu, sed in dubio etiam, ubi colligi non potest, utrùm finalis, an impulsiva causa tantùm sit, præsumi debeat. Potest tamen etiam ex eo colligi, quòd impulsiva tantùm causa aliqua sit, si ad rem postulatam extrinsecè tantùm, & merè accidentaliter se causa talis habeat. *Vid. Covarr. l. 1. resolut. c. 20. Gutierez. Canon. qq. l. 2. c. 15. Leym. l. 1. tr. 4. c. 22.*

§. V.

An vitiata una parte rescripti ob subreptionem, vitientur etiam aliæ partes ejusdem Rescripti?

I SI plures partes inter se separabiles rescriptum contineat, sive gratiæ, sive ad lites illud fuerit, & sub-vel obreptio circa causam finalem totius rescripti contingat, totum rescriptum est irritum, sive scienter, & per dolum, sive per ignorantiam, aut simplicitatem subvel obreptio contigerit, ex defectu scilicet voluntatis in concedente, concessionem

nem ſuam huic cauſæ finali alligante.

II. Si contingat ſubreptio circa unam partem tantùm reſcripti, & partes ſeparabiles ſint, nullum erit reſcriptum tale, circa omnes partes, in pœnam commiſſæ malitiæ, ſi precator dolosè mendax fuit circa cauſam finalem, aut ſubſtantialem expreſſam.

III. Si verò partes ſint ſeparabiles, & circa unam tantùm ſubreptio per ignorantiam, & ſimplicitatem contigit, validum erit reſcriptum circa illam partem, circa quam nulla ſubreptio contigit; tùm quòd utile per inutile vitiari non debet; tum quòd taliter per ignorantiam, aut ſimplicitatem errans nullam pœnam meretur, ut dictum.

IV. Quin etiam probabile eſt, ſi plures gratiæ in eodem reſcripto concedantur, ita tamen, ut nulla ab altera dependeat, aut alteri connexa ſit, quòd reſcriptum tale circa gratiam quidem illam, circa quam ſubreptio dolosè commiſſa fuit, nullum ſit; validum tamen ſit circa gratiam illam, nihil cum altera connexam, circa quam nulla fuit commiſſa ſubreptio; tum quòd cenſeantur virtualiter duo reſcripta, & tantùm unum materialiter; tum quòd pœnæ extendendæ non ſint. Ergo etiamſi quoad partes connexas noceat dolus commiſſus, non tamen nocebit, quoad partes non connexas. *argu. c. ſi eo tempore 9. h.t. in 6.* Niſi illa pars, circa quam dolus commiſſus non eſt, habeat ſe tantùm, ut acceſſorium quid ad alteram partem, circa quam dolus commiſſus eſt, quæ principalis pars habetur. *c. conſtitutus 19. h.t.* cùm cadente principali cadat etiam acceſſorium, *argu. Regulæ 42. in 6. Vid. Gail. 1. obſerv. 14. Sanch. l. 8. de Matrim. c. 21.*

§. VI.

An motus proprius tollat vitium ſubreptionis in Reſcriptis?

I. REſcripto motu proprio conceſſo opponi non poteſt vitium ſubreptionis ob tacitam veritatem neceſſariò explicandam. *c. ſi motu proprio 23. de præbend. in 6. & Clement. ſi Romanus 4. eod.* Nocet autem illi, & nullum facit reſcriptum, ſi vitium obreptionis commiſſum ſit circa cauſam finalem, ſeu ſi ſit expreſſa falſitas. In hoc enim caſu clarè patet, concedentium intentionem deeſſe, quæ explicatis alligatur: quod non fit in priore caſu; cum motus proprius non alligetur illis, quæ tacentur, & mereatur liberaliorem explicationem, ut operetur aliquid.

II. Motus proprius non tollit inhabilitatem perſonæ, neque inducit diſpenſationem circa ætatem, defectum natalium, irregularitatem, incompatibilitatem beneficiorum, &c. uti colligitur ex *Gloſſ. in relatum c. ſi motu V. non ob hoc* & ex *Gloſſ. in relatam Clement. V. validum*. Quia motus proprius, quamvis liberalis explicationis ſit, non ampliat tamen, aut extendit gratiam ultra intentionem concedentis. Unde in dubio, utrum motus proprius hanc etiam gratiam, quæ v.g. in præjudicium tertii foret, concedat, juxta juris communis diſpoſitionem explicari ille debet: Cùm motus proprius tantùm vitium ſubreptionis, nulli præjudicans, tollat, *Vid. Menoch. cit. caſu 201.*

§. VII.

An, & quomodo propter errorem qualitatis adjectæ vitientur Reſcripta, & obreptitia fiant?

I. SI error contingat circa qualitatem adjectam per modum demonſtrationis, non vitiatur reſcriptum, ſi de rei ſubſtantia conſtet: quæ enim qualitates patriæ v. g. diœceſis, nominis proprii, familiæ, opificii, &c. adduntur ad demonſtrandam perſonam, cui gratia conceditur, vel ad demonſtrandam rem, quæ conceditur, non tollunt intentionem concedentis (etiamſi vera non ſint) ſed tantùm juvant ad certiùs rem, vel perſonam cognoſcendam. Ergo ſi conſtet de rei ſubſtantia, error talis nihil oberit.

II. Si tamen talis error ſit cauſa finalis, ac principalis conceſſionis reſcripti: *c. ſignificante 34. h.t.* aut redundet in ſubſtantiam perſonæ, tunc vitiatur reſcriptum: cùm certum ſit apud omnes, errorem, ſi ſubſtantialis ſit, vitiare reſcriptum. Si tamen error contingat circa qualitatem adjectam, taxationis, ſeu reſtrictionis, aut determinationis cauſa, vitiatur reſcriptum, ſeu diſpoſitio, quamvis error non ſit illius concedendi cauſa: niſi aliud expreſsè conſtet de intentione concedentis, uti colligitur ex *relato c. ſignificante*. Cùm enim ob deficientem, in caſu adjectæ taxationis, intentionem reſcribentis, reſcriptum nullum ſit, ſi

error in taxata qualitate intervenit; consequenter, ubi de contraria intentione constat, non oberit admissus error rescripti valori, uti colligitur etiam ex *c. cui 27. de præbend. in 6. Vid. Covar. l. 1. resol. c. 20. Abb. in c. 20. & c. 34. h.t.*

§. VIII.

De aliis modis, sive causis, ob quas Rescripta redduntur invalida, vel suspecta de falsitate.

I. SI rescriptum à Sede Apostolica impetratum, manifestum in constructione errorem, seu solœcismum contineat, fidem non meretur, sed in totum est invalidum. *c. ad audientiam. 11. h.t.* Cùm enim talia rescripta per manus moltorum Officialium transeant, legantur, & relegantur, non est verosimile, illos vel errorem non advertisse, vel non emendasse. Ob quam causam nullum etiam est illud rescriptum, quod contra jus commune, & communem stylum, seu praxim curiæ Romanæ emanavit, nulla per clausulam derogantem mentione illius facta, ut colligitur ex *c. 2. & 5. h.t.*

II. Reiici debet rescriptum ad lites concessum, tanquam suspectum de falsitate, si per illud omnia eorum, qui rescriptum impetrarunt, negotia tam præsentia, quàm futura, unius Judicis, vel plurium arbitrio committantur. *c. ad hoc 10. h.t.* ob nimiam scilicet generalitatem, ordinariorum judicum præjudicium, & incertitudinem delegatorum: nisi, salva æquitate naturali, in talibus etiam rescriptis concedendis, ex certa scientia, aut ex plenitudine potestatis agat Pontifex; aut in casu dubiæ intentionis propter modum concessionis insolitum, videatur expectandum alterum mandatum, prout iterum colligitur ex *c. relato significante.*

III. Redditur falsum, vel de falsitate suspectum rescriptum, si in illo Patriarcharum aliquis, Archi-Episcoporum, vel Episcoporum, quos Pontifex Venerabiles fratres vocare solet, appelletur filius: vel si aliquis ex Regibus, aut Principibus, quos filios nominare solet, vocetur Frater. *c. quàm gravi 6. de crimine falsi.* Ex quo *c.* uti, & pluribus aliis, plura etiam alia rescriptorum vitia colligi poterunt, ut in sequentibus apparebit. *Vid. Gail. l. 2. observ. 58. Suar. l. 4. de Legib. c. 16. Tholos. l. 1. de Rescript. c. 48. & 51.*

SECTIO V.

De usu, & executione Rescriptorum, eorumque abusu.

§. I.

Quibusnam personis committi possit, ac debeat executio Rescriptorum Apostolicorum, & ubi eorum executio fieri debeat?

I. EXecutio rescriptorum in causis, aut negotiis Ecclesiasticis concessorum, quæ à Sede Apostolica, ejus legatis, aut delegatis ab his, emanant, non nisi personis in Ecclesiastica dignitate constitutis (sive perpetuam hanc habeant, sive temporalem tantùm ad nutum revocabilem) aut personatum obtinentibus, vel Cathedralium Ecclesiarum Canonicis committi potest, ac debet: prout constat ex *c. statutum 11. h.t. in 6.* Et hoc tum ob reverentium Sedis Apostolicæ; tum quòd censeantur SS. Canonum periti, ut securè illis talia committi possint. Et hoc procedit de omnibus illis, qui non sunt meri Executores, sed admixtam habent aliquam jurisdictionem, v. g. ad examinandas preces, compescendos contradictores. Si verò sint meri executores, quibus nulla committitur jurisdictio, sed nudum executionis ministerium, v. g. collatio beneficii, aut immissio in illud, si nemo se opponat; vel quibus articulus aliquis non jurisdictionalis committitur, ut est v. g. testium receptio: tunc executio rescripti Clerico, etiam simplici committi potest, ut patet *ex Gloss. in relat. c. statut. v. litterarum.*

II. Ordinarii verò inferiores rescriptorum suorum executionem dirigere possunt ad quemvis Clericum: tum quòd speciale nihil de his statutum sit in jure communi; tum quòd ordinarius suorum Clericorum in Diœcesi sua existentium sufficientem notitiam habere censeatur, ut benè ipsi perspecta sit cujusvis ad executionem mandatam exequendam idoneitas. Notandum tamen *ex Trident.* quod hoc *sess. 25. c. 10. de reformatione* statuat, ut præter Ordinarios locorum, in singulis Conciliis Provincialibus, aut Diœcesanis, aliquot personæ (quatuor saltem in qualibet Diœcesi) juxta constitutionem *Bonifacii 8. in cit. c. statutum*, qualificatæ designentur, quibus, vel eorum substitutis, causæ Ecclesiasticæ à Se-

de

de Apostolica, vel ejus legato, aut nuntio committi possint.

III. Causæ, quæ authoritate Sedis Apostolicæ, vel legatorum ejus delegantur, non nisi in civitatibus, aut locis insignibus, ubi copia peritorum (Juris scilicet) haberi facilè potest, cognosci, aut tractari debent, juxta relatum *c. statutum*, ut ex Assessorum talium, aut Consiliariorum prudentia res tales commodiùs expediantur. *Vid. Navarr. in c.24. h.t. Tholos. l.1. de Rescript. c.53. Garc. p.5. de Benefic. c.8.*

§. II.

In quo loco reus, per Rescriptum impetratum contra illum, conveniri debeat?

I. DE jure antiquo non potest aliquis per litteras Apostolicas trahi, vel citari ad judicium ultra duas dietas, id est, ultra iter duorum dierum, extra fines Diœcesis suæ, ubi dominium habet: nisi cum consensu utriusque partis litteræ aliter sonantes fuerint impetratæ, aut juri huic expresè derogatum fuerit. *c. nonnulli 28. h.t.* cùm æquitas non patiatur, cum tali injuria, damno, & sumptibus vexari reum ad placitum solùm actoris. Et hinc de jure novo hoc ipsum magis restrictum est, ut trahi non possit per litteras tales ad judicium reus extra fines suæ diœcesis ultra unam dietam, sive unius diei iter *c. statutum 11. §. cum verò h.t. in 6.* nisi res, de qua litigatur, sita sit extra diœcesim habitationis ultra unam dietam.

III. Si actor, & reus sint ejusdem civitatis, aut diœcesis, domicilium in eadem diœcesi, vel civitate habentes, causæ inter illos extortæ, non possunt à Sede Apostolica, vel legatis ejus, committi extra civitatem, aut diœcesin, ubi domicilium habent, prout habetur in relato *c. statutum juncta Gloss. V. ejusdem civitatis*. Nisi contra Episcopum suum, aut capitulum Cathedralis Ecclesiæ, vel contra universitatem civitatis, villæ, aut castri actio sit instituenda, aut ob potentiam adversarii, vel aliud justum impedimentum civitatem talem, aut diœcesim ingredi non possit actor, aut reus.

III. Non potest judex à Sede Apostolica delegatus (sive actor, & reus ejusdem sint civitatis, aut diœcesis, sive sint diversarum) partes citare, aut causam cognoscere, extra civitatem, diœcesin, ad quam est deputatus; nisi expressus partium consensus accesserit, prout habetur in relato *c. statutum §. in nullo quoque juncta Gloss. V. prædictorum. & v. expressus*, nè videatur formam mandati in favorem partium determinati excedere. *Vid Molin. tr.5. de Just. disp.25. Menoch. de Arbitr. Judic. casu 206. Fagnan. in c. 28. h.t.*

§. III.

De executione Rescriptorum Sedis Apostolicæ, vel Delegatorum, facienda ab Episcopo, seu Ordinario loci, vel capitulo Cathedralis Ecclesiæ, Sede vacante.

I. SI delegatus Papæ Ordinario loci mandet aliquid, quod ad executionem causæ sibi commissæ pertinet, illud ordinarius exequi debet: dummodo delegatus litteras suæ delegationis exhibeat, quæ fidem faciant de potestate accepta, prout habetur in *c. sanè 11. de officio delegati*, & colligitur etiam c. *cùm contingit. 24. h.t.* quia in ea causa delegatus superior est Ordinario, eò quòd vices Papæ representet.

II. Vacante Sede, Cathedralis Ecclesiæ capitulum, si ad illud rescripta Sedis Apostolicæ, de conferendo alicui beneficio, destinentur, & in iis non nominetur certa persona, cui sit conferendum beneficium, non potest ea exequi, circa beneficium vacans, ad solius Episcopi liberam collationem pertinens. *c. unico §. cùm verò ne sede vacante, &c. in 6.* præsertim si tempore præsentationis litterarum novus Episcopus electus jam sit, & confirmatus: cùm capitulum post confirmationem novi Episcopi, Episcopalia negotia exercere non possit *c. eam te. 7. h.t.* neque possit præjudicare successori, circa beneficium ad liberam illius solius collationem pertinens, juxta relatum *c. unicum in 6. & c.2. eodem in antiquis. Vid. Garc. p.5. de Benefic. c.2. & 7. Barbos. in c.7. h.t.*

§. IV.

De executione Rescripti impetrati ad absolvendum Excommunicatum.

I. REscriptum impetratum ad absolvendum excommunicatum, qui non servata forma Concilii Lateranensis, non præmissa scilicet monitione Canonica, & sine causa rationabili, ac manifesta *c. sacro 48. de sentent. Excom.* excommunicatum se fuisse apud Pontificem, simplici que-

querela conqueſtus fuit, exequi debet excommmunicator (regulariter enim ejuſdem eſt ſolvere, cujus eſt ligare) ſi ita ſe habeat res, prout apud Pontificem excommunicatus conqueſtus eſt, non exacto priùs juramento, aut cautione præſtita de parendo mandatis Eccleſiæ.

II. Si excommunicator parere nolit, judices alii delegati deputari debent, qui mandatum præſtita priùs cautione de parendo mandatis, & cognita cauſa, exequantur, ac excommunicatum abſolvant. *c. ab excommunicato* 41. *h. t.* & excommunicatorem puniant, juxta *relatum c. ſacro*, ſi tamen periculum in mora ſit, vel notoriè injuſta ſit excommunicatio, poteſt metropolitanus ſtatim excommunicatum abſolvere, aut declarare, quòd ligatus non ſit. *c. ad reprimendam* 8. *de officio judicis ordinarii*. *Vid. Abb. & Tholoſ. in c.* 41. *h. t.*

§. V.

De aliis quibuſdam obſervandis circa executionem Reſcriptorum.

I. JUdex delegatus ad lites à ſede Apoſtolica, nullum munus à partibus litigantibus accipere poteſt, præter eſculenta, & poculenta, & hæc quidem ex mera liberalitate oblata, ita ut nec directè, nec indirectè, nec expreſsè, nec tacitè petita ſint; & quæ poſſint intra paucos dies juxtà prudentis arbitrium, & ſpectatis aliis circſtantiis perſonæ dantis, ac recipientis, & rei, quæ offertur, &c. abſumi: ſi tamen neceſſarium ſit, propter, cauſam ſibi commiſſam extra domicilium ſuum excurrere, tunc moderatas expenſas à partibus accipere illis conceditur, juxta *c. ſtatutum.* 11. *§. inſuper h. t. in* 6. Sicuti enim vult Pontifex, ut cum omni puritate judicium coram delegato ſuo procedat, ita nec urbanitati circa eſculenta, & poculenta præjudicare vult, nec damnum aliquod pati delegatum ob commiſſionem ſibi factam.

II. Judex à Pontifice delegatus non poteſt ad cauſæ ſibi commiſſæ deciſionem aſſumere aſſeſſorem, ſeu conſiliarium, niſi eo indigeat, vel propter defectum propriæ peritiæ, vel infirmitatem, vel negotiorum, quibus impeditur, multitudinem. Quòd ſi ſine neceſſitate aſſeſſorem aſſumat, eidem ex propriis ipſe providere debet. Si verò indigeat, talem adjungere ſibi debet, qui neutri parti litiganti ſit ſuſpectus, eique ſalarium competens, & moderatum aſſignabit ſecundùm cauſæ, litigantium, & aſſeſſoris conditionem, ac loci conſuetudinem, à partibus litigantibus ſolvendum: Notarios verò in cauſa aſſumptos prudenter refrenabit, ne cum ipſis, & cum aſſeſſore lucrum ullo modo participet. Et hæc ſi non obſervet, ipſo jure irritũ, & inane erit, quidquid actum fuerit, & ad reſtitutionem lucri tenebitur, neque proderit remiſſio ab iis facta, quibus ea fieri debet. Conſtat ex *cit. c. ſtatutum*.

III. Si ab ordinario inferiore delegatus ſit, ne quidem eſculenta, & poculenta à litigantibus accipere poteſt, nec itineris expenſas: cùm hæc omnia ſufficienter ab ordinario delegante præſtanda ſint, qui ſicuti ex officio ad cauſas tales expediendas obligatur, ita delegato à ſe judici in cauſis talibus ex officio providere debet.

IV. Auditor in Romana Curia deputatus à Papa, ad cognoſcendum, & pronunciandum in controverſia, ſuper aliquo beneficio, cuinam illud de jure ſit debitum, poteſt illud de jure novo abſque alia commiſſione ei conferre, cui debitum eſſe pronunciavit, & ſic poteſt ſuam ſententiam executioni mandare. *Clement. Auditor.* 3. *h. t.* Non poteſt autem hoc auditor extra curiam Romanam deputatus, qui ſine nova commiſſione non poteſt conferre beneficium, de quo pronunciavit: neque enim hic cauſam ſibi commiſſam cum aliis auditoribus conferre ſolet, ſicut ille, & conſequenter huic cum pluribus conſultanti faciliùs, etiam collatio conceditur, quàm illi, qui ſuum unius judicium ſequendo facilè in cauſa errare poteſt. *Vid. Azor. p.* 2. *l.* 6. *c.* 32. *Tholoſ. l.* 1. *de reſcript. c.* 4. *Molin. tr.* 2. *de Juſt. diſp.* 84.

§. VI.

De variis abuſibus, qui fieri poſſunt in uſu, & executione Reſcriptorum.

I. AButitur reſcripto, qui quod ſuo nomine impetravit, poſtmodum alii ejuſdem nominis ad utendum tradit, ut hic, qui tali modo accipit, per eaſdem litteras quoſvis alios indebitè fatiget. *c. ult. h. t.* Cùm enim reſcripta juſtitiæ ſint jura perſonalia, conſequenter perſonam, cui conceſſa ſunt, non excedunt, ita ut ob commiſſum crimen falſi puniri etiam poſſit, qui litteras tales alteri dedit, & ob crimen ſtellionatus, qui litteras taliter accepit.

II. Abu-

II. Abutitur reſcripto, qui litteras tales impetrat, contra illas perſonas, contra quas nullam habet actionem: eo quòd calumniosè tales ad judicium trahat, prout habet *Gloſſ. in citatum c. ult. V. quæſt.*

III. Abutitur reſcripto, qui, quas litteras ad controverſiam præſentem decidendam impetravit, ad futuras controverſias, aut cauſas, quę tempore impetrationis nondum erant, trahit, juxtà *cit. c. ult.* & ea, quæ ſuprà dicta ſunt.

IV. Abutitur reſcriptis, qui ſuper eodem negotio plura reſcripta ad diverſos judices impetrat, vel ſuper diverſis quidem negotiis, quæ commodiùs tamen coram uno judice, ratione connexionis v. g. tractarentur: hæc enim cùm ad fatigandum Reum variis laboribus, ac ſumptibus fieri videantur, meritò improbantur relato *c. ult. & c. diſpendia 3. eod. in 6.* ita ut de jure novo proceſſus ſit ipſo jure irritus.

V. Abutitur reſcripto reus, ſi reconvenire volens ſuum actorem litteras, & ipſe adversùs actorem impetrat ad diverſos judices, & vi illarum citari faciat actorem eodem tempore ad diverſa loca, ut ſi non comparuerit, quaſi contumax excommunicetur, & ab agendo ſic repellatur, juxtà relatum *c. ult.* cum in reconventione apud eoſdem judices agi debeat, niſi fortè ut ſuſpecti repelli poſſint, &c.

VI. Pœna abutentium reſcriptis Sedis Apoſtolicæ prima eſt, quòd abutens omni commodo litterarum, ſeu reſcripti caret, & proceſſus vitalium litterarum inſtitutus eſt ipſo jure nullus *c. ult. in fin. h. t. c. 3. eod. in 6.* Secunda pœna eſt, quòd abutens reſcripto, ſeu actor, ſeu reus ſit, adverſario, ſi per tale reſcriptum citatus fuit, ad legitimas expenſas condemnari debeat, ſi judex à parte fuerit ad hoc requiſitus, immò licèt non fuerit requiſitus, & cauſa ſpectet ad perſonam miſerabilem. *Vid. Abb. & Franc. in cit. c. 3.*

SECTIO VI.

De derogatione, revocatione, & extinctione Reſcriptorum.

§. I.

An per Reſcriptum ſpeciale derogetur Reſcripto generali?

I. SI Reſcriptum generale nihil aliud concedat, quàm quòd jure communi conceſſum eſt, tunc reſcriptum ſpeciale, continens aliquid, contra vel præter jus commune, derogat reſcripto generali, tametſi de eo non fiat mentio. *c. 1. h. t.* quia cùm Princeps, cujus eſt juri communi derogare, præſumatur notitiam ſufficientem juris communis habere, conſequenter, ſicuti juri communi derogare cenſetur, ſi contra illud reſcriptum concedit, ita etiam reſcripto generali, jus commune continenti, derogare per ſpeciale reſcriptum cenſetur, ſi contra jus commune contineat aliquid, etiamſi nullam hujus mentionem faciat.

II. Quia abſolutè mandatum ſpeciale derogat generali *juxta relat. c. 1.* & generi per ſpeciem abſolutè derogatur, *juxta reg. 34. in 6.* idcircò etiamſi per reſcriptum generale concederetur aliquid, ultra jus commune, ut ſæpiùs v. g. appellari poſſit, quàm de jure conceſſum eſt, &c. adhuc tamen per ſpeciale mandatum, ſive reſcriptum derogaretur generali, quamvis in poſteriore ſpeciali nulla illius mentio facta fuiſſet, *c. dudum 14. §. nos igitur de præbend. in 6.* nam Princeps alicui Privilegium concedens ſemper ſibi poteſtatem reſervaſſe cenſetur, exigente neceſſitate, vel utilitate, generali illi conceſſioni per ſpeciale reſcriptum derogandi, vel limitandi illud. Excipe: niſi per generale reſcriptum, ſi alicui, quoad omnem ſpeciem contentam, jam acquiſitum jus in re: cùm nolit Princeps huic præjudicium facere circa tale jus, niſi ſpecialem mentionem faciat, juxta hodiernas etiam regulas Cancellariæ: aut niſi ſpeciale reſcriptum poſterius, alteri in terminis quidem generali, in effectu tamen ſpeciali, non ſit directè oppoſitum; in hoc enim caſu reſcriptum poſteriùs, non derogat generali priori, niſi ſpecialis hujus mentio fiat *c. ex parte 12. de off. deleg.* juncta *Gloſſ. V. non obſtantibus*, & *Gloſſ. in c. V. mandatum h. t.* quia cenſetur in tali caſu priorum litterarum non fuiſſe memor Pontifex.

III. Quod hactenus de reſcripto ſpeciali, derogante reſcripto generali priùs conceſſo, dictum eſt, multò magis dici debet de reſcripto generali, poſt ſpeciale jam impetratum, conceſſo; quòd nempe huic poſteriori generali deroget etiam reſcriptum ſpeciale priùs conceſſum, vel potiùs, quòd per reſcriptum ſpeciale priùs conceſſum, hoc poſterius generale limitetur, & reſtringatur; niſi de ſpeciali expreſſa mentio fiat. Sumitur *ex c. Abbatem 40. juncta Gloſſ. V. per litte-*

litteras generales h. t. quia *in toto jure generi per speciem derogatur, reg. jur.* 80. *FF.* sive species præcedat, sive subsequatur. *Vid.* Azor. *p.* 1. *l.* 5. *c.* 12. *q.* 12.

§. II.

De pluribus rescriptis beneficialibus simul, vel successivè impetratis, quodnam validum, ac præferendum sit, & deroget alteri?

I. SI quis plura rescripta ad idem beneficium, sive eodem tempore data, sive successivè, sub eodem tamen tenore impetret, quamvis nulla fiat mentio de altero, omnia tamen sunt valida; modò inter se non pugnent. *Aug. c. in nostra* 32. *h. t.* Cùm enim eandem formam habeant, meritò in effectu censentur unum rescriptum; vel alterum ad majorem tantùm securitatem censebitur obtentum. Si tamen sint ad diversa beneficia, probabilius est, posterius validum non esse, si prioris non meminerit; ne fraudibus detur occasio.

II. Si duo impetrent rescripta, ad idem beneficium, in certa Ecclesia, in assecutione præbendæ is, qui priùs impetravit litteras tales, præferri debet illi, qui posteriùs impetravit, etsi priùs præsentaverit, & priùs receptus sit in Canonicum: quia præventio juris in una parte, nimirum in Canonia, non inducit juris acquisitionem, & præventionem in altera parte, seu in præbenda. Excipe: nisi etiam præbenda illi collata fuisset, priusquàm ille, qui priùs rescriptum impetravit, literas suas legitimè præsentavit. *c. tibi* 12. *h. t. in 6.*

III. Quòd si prior rescriptum beneficiale impetrasset, ut de præbenda, & Canonicatu ipsi provideretur, si Episcopi, & capituli consensus accederet; posterior verò rescriptum absolutè impetrasset, ut de Canonicatu, & præbenda ipsi provideretur: tunc, si uterque jam in Canonicum receptus sit, hic tamen, qui posterius rescriptum absolutè impetravit, priùs receptus fuerit, quàm conditio in priore rescripto facta impleta fuit, debet hic in assecutione præbendæ præferri illi, quamvis jam Canonico, qui priùs, conditionatum tamen, rescriptum obtinuit, ut habetur in *c. si prote.* 3. *h. t. in 6.* Cùm enim conditio suspendat effectum gratiæ usque ad eventum conditionis; conditio autem in hoc casu primum impleta fuerit, postquam alter in Canonicum jam receptus est: consequenter hujus, quamvis posterioris in rescripto impetrando, prioris tamen in canonicatu obtinendo, conditione illius nondum impleta, potius jus videtur esse ad præbendam obtinendam.

IV. Si plures à Sede Apostolica litteras beneficiales pro eadem Ecclesia, eodem die datas, impetraverunt, nec apparet, quis eorum suas priùs obtinuerit, præferri debet is, cui Papa beneficium contulit, illi, cui tantùm conferri in hac Ecclesia mandavit; quamvis hic priùs suus litteras præsentaverit, ob prærogativam, scilicet conferentis. *c. si sede* 31. *de præbend. in 6.* Si verò neutri ipse Papa contulerit beneficium, utrique autem conferri in eadem Ecclesia mandaverit, vel utrique ipse contulerit, cùm gratiæ sint æquales, præferendus est is, qui priùs suas litteras præsentavit; vel certè si nec in præsentando unus prævenerit alterum, possunt illi, ad quos spectat Canonicorum receptio, unum ex illis, qui placuerit, recipere, altero excluso, nisi de mente Pontificis aliter constet. *c. duobus* 14. *h. t. in 6.* Cùm enim præsumi non possit, quòd voluerit Pontifex unam, & eandem Ecclesiam duplici hoc rescripto gravare, nihil tamen appareat, ex quo magis pro uno, quàm pro altero præsumi possit, consequenter penes recipientes erit, quem recipere velint, excluso altero.

V. Si quis à Principe ad gratiam legitimè revocatam, & consequenter extinctam, restituatur, restitutio non fit cum præjudicio, seu læsione juris, alteri intereà acquisiti: cùm restitutio juris legitimè amissi sit nova gratiæ concessio, quæ in præjudicium alterius, cui jus legitimè jam acquisitum fuit, non operatur. Et hinc, si quis rescriptum beneficiale obtinuit, quod posteà revocatum fuit, similis tamen gratia in ordine ad eandem Ecclesiam tertio alicui concessa fuit, præferendus hic erit priori in assecutione beneficii; nisi Pontifex expressè aliter disponat. *c. quamvis.* 8. *h. t. in 6. Vid.* Abb. *in c.* 32. *h. t.* Fran. *in c.* 12. *h. t. in 6.*

§. III.

Quomodo procedendum sit, si super eadem causa impetrentur plura diversa rescripta ad diversos Judices, & dubitetur, quodnam ex illis sit alteri præferendum?

I. SI velit in tali casu una pars judicum delegatorum deferre alteri, ut cogno-

gnoscat, ad quos super causa principali jurisdictio pertineat, possunt illi soli, quibus taliter defertur, super hoc dubio, priusquàm de causa principali cognoscatur, decidere. Si tamen neutra pars alteri ad prius dubium decidendum deferre velit, utraque pars judicum, inspectis rescriptis, & eorum datis decidere debet, cui competat jurisdictio. Si verò consentire, & convenire inter se non possint, tunc arbitri, (quos juris vocant) communi consensu eligi debent, qui controversiam hanc definiant. *c. Pastoralis* 14. *h. t.*

II. Si plures in quolibet rescripto judices delegati sint, non sufficit ad validam causæ decisionem consensus majoris tantùm partis omnium delegatorum, sed debet major pars cujuslibet rescripti consentire. Unde si uno rescripto quatuor v. g. Judices delegati essent, in altero tres, debent, ut validè causa decidatur, vi hujus rescripti, duo consentire, & vi alterius tres, prout sumitur ex *relato c. pastoralis*, sic enim habetur consensus omnium; quod enim major pars communitatis facit, omnes facere censentur. *Vid.* Panormit. Dec. Barbos *in c.* 14. *h. t.*

§. IV.

De Revocatione Rescriptorum.

DUplici quidem modo revocantur rescripta, tacitè, & expressè: quia tamen de tacita revocatione sufficienter jam dictum videtur, de sola expressa revocatione dicendum aliquid. Et quidem in *c. ult. h. t. in 6.* specialiter summus Pontifex concessas gratias, & mandata revocat, quæ propter ambitiosam petentium importunitatem in perpetuum, sive ad vitæ tempus, concessa sunt, ut quod sibi licere non vult Pontifex, suis successoribus indicetur. In c. verò *ex par.* 33. *h. t.* revocat litteras, quas ad lites impetravit Procurator à domino revocatus: non enim possunt hæ litteræ (saltem à persona extranea) impetrari sine speciali domini mandato. *Vid.* Tholos. *l.* 1. *de Rescriptis c.* 35.

§. V.

An Rescripta extinguantur, seu expirent per mortem concedentis?

I. REscripta gratiæ à Principe concessæ cum clausula: *usque ad beneplacitum illius*, vel *dum voluerit concedere*, vel *dum placuerit concedenti*: expirant per mortem tam naturalem quàm civilem concedentis, sine alia revocatione, *c. si gratiosè* 5. *h. t. in 6.* Si verò concedens dicat, *donec revocavero*, non exspirant per mortem concedentis. Sicuti enim, ut in illo casu exspiret rescriptum, plus non requiritur, quàm ut exspiret voluntas concedentis, sive ut non maneat ampliùs beneplacitum, aut voluntas concedentis, quod fit, quando naturaliter, vel civiliter (per depositionem scilicet ab officio, vi cujus potentiam habet ad concedendam talem gratiam) moritur concedens; ita ut in hoc casu, *donec revocavero*, exspiret rescriptum, requiritur positivus actus revocans, qualis actus positivus non est, sola mors concedentis.

II. Non exspirant rescripta gratiæ per mortem concedentis, si concessa sint cum clausula, *usque ad beneplacitum Sedis Apostolicæ*, vel cum clausula, *usque ad Pontificis concedentis, & Sedis Apostolicæ placitum*: cùm in utroque casu Sedes Apostolica maneat, etiam post mortem personæ concedentis, prout etiam habetur in *Gloss. in relatum c. si gratiosè v. perpetuò. Vid.* Sanch. *l.* 8. *de Matrim. disp.* 28. *& l.* 7. *Moral. c.* 29. Molin. *tr.* 5. *de Just. disp.* 20. Suar. *l.* 8. *de Legib. c.* 33. Covarr. *l.* 3. *resolut. c.* 15.

TITULUS IV.

De Consuetudine.

SECTIO I.

De Consuetudine, & requisitis ad eam inducendam.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Consuetudo?

I. DUobus modis accipi solet consuetudo 1. pro ipso usu diuturno, sive moribus ipsis, & actibus à populo frequentatis. Et hæc consuetudo dicitur facti consuetudo. 2. Accipitur pro ipso jure, sive lege ex ejusmodi moribus: & actionibus publicis, totius populi, vel majoris partis, orta, & dicitur consuetudo juris, sive jus moribus constitutum.

II. Dif-

II. Differt autem consuetudo à traditione in hoc, quòd hæc originem suam habet non ex usu, seu frequentatione actuum similium, sed ex institutione alicujus juris, quod hominibus à legitimo Legislatore datum est, non tam scripto, quàm verbo, & per continuum usum facti conservata est. A stylo curiæ verò differt, quòd stylus curiæ potissimùm attendat materiam, Consuetudo verò certam materiam non respiciat, &c.

III. Dividi solet consuetudo in generalissimam, quæ toti v.g. orbi, vel certè toti Ecclesiæ communis est; in specialem, quæ viget in aliquo oppido, pago, urbe, &c. & in specialissimam, quæ uni familiæ v.g. communis est; in eam, quæ est secundùm legem; quæ nullum novum jus inducit, sed latam legem, continua executione, observat, & tantùm facti consuetudo dici potest, in eam, quæ est præter legem, per quam novum jus inducitur; & in eam denique, quæ est contra legem, per quam jus antiquum abrogatur. Sicuti autem lex alia Civilis est, alia Canonica, ita & consuetudo Canonica alia est, alia Civilis: quæ diversitas potissimùm desumitur ex ratione materiæ, ita ut illa Canonica dicatur, quæ est circa materiam Ecclesiasticam; Civilis verò, quæ est circa materiam temporalem, & merè politicam. *Vid.* Suar. *c.7.de Leg.c.*1. 2.4.*&* 5.

§. II.

Penes quos sit potestas introducendi Consuetudinem?

I. SOlùm communitas perfecta, quæ vel ipsa potestatem habet Leges condendi, vel saltem hujus potestatis capax est, aut sufficiens, ut vera Lex illi imponi possit, potest introducere jus consuetudinis, saltem accedente tacito consensu Principis, vel legitimi Legislatoris. *l. sed & ea* 35. *FF. de Legibus*. Neque enim forma induci potest, nisi in subjectum capax; juris autem legalis, sive Legis sola perfecta communitas capax est, ergo sola etiam capax est consuetudinis, quæ vim legis habet, introducendæ. Non loquimur autem hic de consuetudine specialissima.

II. Ut introducatur jus consuetudinis, debet consuetudo illa primò vel à toto populo, vel à majore ejus parte esse frequentata, & observata: sicuti enim minor pars populi non potest condere Legem, omnes obligantem, nisi ex speciali commissione; ita nec potest inducere consuetudinem, quę omnes obliget. Secundò debet adesse tacitus saltem consensus Principis, in eo saltem casu, quo non tantùm populus talis subjectus est Principi, sed ipsa etiam consuetudinis inducendæ materia. Tertiò debent personæ ipsæ inducentes consuetudinem habiles esse, ad consensum præstandum in legem, aut consuetudinem inducendam, quales non sunt amentes, infantes minores 25. annis, mulieres &c. *Vid.* Suar. *l. c.c.9.*

§. III.

Qualis consensus Principis necessarius sit ad inducendam Consuetudinem?

I. AD inducendam consuetudinem requiri consensum illius superioris, qui potest in tali materia Legem condere, certum esse videtur, & bene arguitur ex *c. ult. h.t.* Qualis autem consensus ille esse debeat, dubitatur: cùm duplex communiter consensus asseratur, personalis alius, sive particularis, quo Princeps, vel expressè in talem consuetudinem inducendam consentit; vel saltem tacitè, sciens scilicet populum, animo introducendi consuetudinem, illa, & illa agere, & cùm possit, non contradicit. Alius verò sit consensus generalis, sive legalis, aut juridicus, quando scilicet non immediatè ipse Princeps personaliter consentit in consuetudinem, quæ à populo introducitur, sed jus tale scriptum novit esse, quo consuetudo populi, si certas conditiones habet, approbatur, quale jus habetur tam in *c. fin. h.t.* quàm in *l. ult. eod. quæ sit longa Consuetudo*.

II. Quamvis probabile sit, quòd ad introducendam consuetudinem juris constitutivam, requiratur scientia, & personalis consensus Principis, aut Superioris, saltem tacitus; cùm talis consuetudo introduci non possit sine jurisdictionis usurpatione, qua populus caret, saltem in Ecclesiasticis, & nisi transferendo jurisdictionem in Principem, potestatem introducendi consuetudinem sibi reservarit: probabile tamen etiam est, sufficere ad talem consuetudinem introducendam (si conditiones alias requisitas habeat) consensum legalem,

galem, & juridicum. *argu. c. ult. h. t.* cùm enim eadem potestas sit ligare, & solvere; ad abrogandum autem jus per consuetudinem sufficiat consensus legalis, uti patet ex *relato c. ult.* consequenter hic ipse etiam sufficiet ad introducendum jus per consuetudinem. Et quamvis si directa potestate jurisdictionis sine præscriptione legitima nova lex constituatur; requiratur fortassis consensus personalis Principis, sive Superioris; non tamen, si indirectè tantùm, & per viam præscriptionis legitimæ. *Vid.* Suar. *l. c. c.* 13. Layman. *lib.* 1. *tr.* 4. *c.* 24. Sanch. *l.* 7. *de Matrim. disp.* 4.

§. IV.

Quot, & qualibus actibus introducatur Consuetudo?

I. REquiri actuum frequentiam ad jus consuetudinis introducendum, tum ex *l.* 1. *& 2. eod. quæ sit longa Consuet.* tum ex defin. Consuetudinis patet. Unde non sufficit unus actus; nisi successivus hic sit in effectu suo, & continuationem temporis habeat, & ut sic sit virtualiter multiplex, ut si molendinum v. g. contra legem prohibentem ædificetur, & per totum tempus, quo jus talis ædificii præscribi potest, duret.

II. Cùm certum sit, ad faciendam consuetudinem plures actus requiri, nec tamen in jure statutum sit, quot esse debeant, varientque hac in re Auctorum opiniones, rectissimè dicitur, relinquendum id esse prudentum judicum arbitrio, qui considerat à qualitate actuum, personarum, &c. decidant, ad eum numerum actuum rem jam deveniss̃e, ut non minùs de populi voluntate, quàm de Superioris legali saltem consensu præsumi possit.

III. Debent autem actus, per quos introducitur consuetudo. 1. Esse publici, & notorii, ipso facto, non clàm, & in occulto fieri, sed palàm, & publicè, ita ut in notitiam populi devenire possint. Non tamen quasi notorietate juris esse debent publici, ita ut in contradictorio judicio per sententiam judicis, parte contradicente, pro consuetudine judicatum sit; cùm nec ex ratione naturali, nec ex jure positivo talis publicitas requiratur; sed ut apti sint ad consensus populi, aut majoris partis præsumendum, in introducendam consuetudinem per frequentiam talium actuum consentientis.

IV. Deinde debent actus illi esse voluntarii: nam consensus populi, qui ad introducendam consuetudinem requiritur, non habetur, sine libera voluntate. Et hinc actus ex errore præcepti, circa substantialia, aut quòd putent homines ex ignorantia præcepto se obligari ad actus tales ponendos, non sufficiunt ad introducendam consuetudinem; quia errantis non est voluntas introducendi *leg. si per errorem.* 15. *FF. de jurisd. omn. judic.* Neque etiam sufficiunt actus per vim gravem extorti; cùm talis vis ab intrinseco illata tollat voluntarium.

V. Tandem debent illi actus exerceri à populo introducente consuetudinem, qua. si ex obligatione, sive animo, saltem interpretativo, introducendæ consuetudinis obligantis: neque enim actus agentium operantur ultrà intentionem eorum, qui tales actus exercent. *c. fin. de præbend. Vid.* Azor. *p.* 1. *l.* 5. *c.* 17. *qu.* 9. Suar. *l.* 7. *de Legib. c.* 20.

§. V.

Quomodo debeat Consuetudo esse rationabilis, & legitimè præscripta?

I. EX ult. *c. h. t.* probatur, quod consuetudo, ut vim aliquam habeat, debeat esse rationabilis, & legitimè præscripta. Rationabilis autem dicitur illa consuetudo, quæ est de re honesta, ac utili reipublicæ; sive, ut alii fusiùs eam explicant, quæ non est contraria juri naturali, nec divino positivo, nec religioni adversatur; nec est contra Ecclesiæ libertatem; nec licentiam, vel occasionem peccandi præbet; nec bono communi, & publico noxia est, &c. de quibus omnibus, utrùm consuetudo ea habeat, prudentis judicis arbitrio relinquendum putant aliqui.

II. Ut legitimè præscripta dicatur, debet tanto tempore cum bona fide, & aliis conditionibus, ad introducendam consuetudinem requisitis, esse continuata, quantum ad legitimè præscribendum de jure requiritur, ut pluribus mox dicetur. *Vid.* Suar. *l. c. c.* 6. Layman. *l.* 4. *tract.* 8. *c.* 3.

§. IV.

De Conditionibus requisitis ad legitimam præscriptionem Consuetudinis.

I. AD introducendam consuetudinem præter Legem, si via conniventiæ illa introducatur, id est, si introducatur sciente, & tolerante Principe, cùm tamen facilè contradicere posset, si vellet, probabilius est, non requiri certum tempus: quia tunc non tam per præscriptionem, quàm per tacitam Principis personalem approbationem introducitur. Sufficit ergo ad introducendam talem consuetudinem tanto tempore eam continuare, quantum necesse est, ut ex prudentum arbitrio Princeps consensisse in eam personaliter censeri possit.

II. Si via præscriptionis, ignorante scilicet Principe, consuetudo civilis introducenda sit, requiritur, & sufficit decennium, quo elapso vim juris non scripti consuetudo illa habet. Cùm enim ad introducendum jus per præscriptionem, longum tempus de jure Civili requiratur *l. de quibus* 32. *& l. sequente FF. de Legibus, ac toto Tit. C. quæ sit longa Consuet.* longum autem tempus censeatur decennium, *§. 1. instit. de usucap. l. ult. & toto Tit. Cod. de præscript. long. temp.* consequenter ad introducendum via præscriptionis jus consuetudinis, sufficit decennium. Quod ipsum tempus rectè putant DD. sufficere ad introducendum via præscriptionis jus consuetudinis canonicæ præter legem, saltem si non derogetur juri alterius Ecclesiæ; cùm enim in illis, quæ non sunt contra, sed tantùm præter jus Canonicum, nihil certi quoad tempus statuatur, videntur ea observanda ad præscriptionem, quæ sunt de jure Civili statuta.

III. Si tamen consuetudini introducendæ resistat lex, non quidem reprobando eam, tanquam irrationabilem, aut corruptelam (quæ consuetudo, quamvis immemorialis sit, ad præscriptionem non sufficit) sed expresè eam prohibendo, requiritur cum titulo, saltem colorato, 40. annorum tempus, vel sine titulo tempus immemoriale, id est, tempus, de cujus initio memoria non existat. Requiritur autem, ut hæc etiam consuetudo, cujuscunque temporis illa sit, si via præscriptionis novum jus introducere debeat, legitimo tempore sit continuata, & semel cepta, nullo actu contrario sit interrupta, juxta communem Doctrinam de præscriptione.

IV. Quamvis multi valdè probabiliter doceant, non requiri bonam fidem ad introducendam consuetudinem præter Legem; cùm actus mali in tali casu non tam sint causa consuetudinis, quàm indicia consensus Principis, vel juris; & consuetudo in facto esse honesta sit, ac rationabilis, & utilis communi bono, licèt in fieri peccatum includat: probabiliùs tamen distinguunt alii, & concedunt quidem, quòd ad consuetudinem, via conniventiæ introducendam, non requiratur bona fides; quia princeps in tali casu sciens, & tolerans actus ad consuetudinem introducendam requisitos, quos facilè prohibere posset, si vellet, meritò censetur ad introducendum jus consuetudinis consentire. Quòd si tamen via præscriptionis, & ignorante Principe novum jus consuetudinis introducatur, tunc bona fides, aut probabilis ignorantia præscribentium, qua actus suos malos esse ignorant, requiritur; cùm ex regula 2. *in 6.* Possessor malæ fidei nullo tempore præscribat, ita ut nec incipere, nec currere possit cum malafide præscriptio. *Vid.* Suar. *l. 7. de Legib. c. 8. & c. 15.* Salas *de Legib. disp. 16. sect. 4. §. 1.* Card. Lugo *de Just. disp. 5. sect. 6. & disp. 7. sect. 6.* Sanch. *l. 7. de Matrim. disp. 4.*

§. VII.

De Interpretatione, & Extensione Consuetudinis.

I. CONsuetudo, quæ est secundùm Legem, duplicem habet effectum. Primus est legem scriptam declarare, vel interpretari, si sensus illius dubius sit, sive obscurus. *c. cum dilectus 8. h. t.* ubi dicitur, consuetudo *optima legum interpres*. Secundus est, quòd legem confirmet: *instituuntur enim Leges, cùm promulgantur, firmantur, cùm moribus utentium approbantur*, dicitur in *Can. in istis distinct. 3.* Si tamen consuetudo sit præter, vel contra jus, & huic repugnet, ordinariè, & regulariter extendi non debet ab hoc casu ad alium, vel ab uno loco ad alium; vel à persona ad personam: cùm enim sit stricti juris, consequenter tantum habet de potentia, quantum de usu, nisi subinde similis æquitatis ratio similia jura suadere videatur.

II. Hinc,

II. Hinc, si Consuetudo aliqua à solis Laicis observata fuit in materia merè civili, cum consensu etiam Laici Magistratus, non obligat illa Clericos, qui sunt diversi fori: nisi nihil illa præjudicaret immunitati Ecclesiasticæ, & non tam onerosa esset, quàm pro communi civium, quà talium, bono; quo in casu saltem indirectè obligarentur Clerici. Si verò Consuetudo versetur circa materiam merè spiritualem, obligabuntur illa Clerici, & Laici, & quidem ex consensu Prælati Ecclesiastici tantùm, cui in ordine ad talem materiam tam Laici quàm Clerici subiiciuntur. *Vid.* Azor *p.*1. *l.*5. *c.*18. Sanch. *l.*6. *Moral. c.*4. Mascard. *de Probat. conclus.*423. Menoch. *de retin. possess. remed.*5.

§. VIII.

De Abrogatione Legis per contrariam Consuetudinem.

I. PEr nullam Consuetudinem, quantumvis diuturnam, aboleri potest jus naturale, aut jus Divinum, aut jus gentium: cùm, quæ his contrariatur Consuetudo, corruptela potiùs dicenda sit, quàm rationabilis Consuetudo. Potest tamen abrogari per contrariam Consuetudinem, si rationabilis hæc sit, & legitimè præscripta, omnis Lex positiva humana, tam Civilis, quàm Canonica, prout patet *ex c. ult. h. t.* universaliter loquente.

II. Ad Consuetudinem abrogativam Legis eædem requiruntur conditiones, quas suprà requirebamus ad introducendam Consuetudinem præter Legem: ut nempe rationabilis illa sit, & legitimè, animo abrogandi Legem, à tota, vel majore parte communitatis præscripta, si via præscriptionis Lex abroganda est. Quæ autem rationabilis consuetudo dicatur, uti etiam, quot, & quales actus, quodnam tempus, & qualis consensus Principis ad abrogandam taliter Legem requiratur, ex dictis jam patet, cùm sit quoad ista, eadem ratio. Putant quidem aliqui, ad abrogandam Legem non requiri bonam fidem: cùm enim actus abrogantes Legem, animo abrogandi Legem fieri debeant, & quidem à scientibus, se contra Legem agere, consequenter ab illis, qui abrogant Legem, immunitas ab obligatione Legis possideri bona fide non potest; probabilius tamen est, ob universalem doctrinam *c. ult. de præscript. & reg.* 2. *in* 6. ab illis, qui scienter contra Legem agunt, & sic bonam fidem suæ immunitatis non habent, abrogari Legem non posse, via præscriptionis, sed solùm à successoribus bona fide agentibus contra Legem, eò quòd putent, hac se Lege non teneri, cùm videant ab antecessoribus suis non fuisse servatam (utique ob justas causas, cùm malè eos egisse præsumi non debeat) & Principem illius observationem, nec personaliter, nec legaliter urgere. Neque dici potest, quòd ut sic non agant animo abrogandi Legem, cùm putent eam nihil obligare: conceditur enim, quòd non agant expressè, & formaliter animo abrogandi; negatur autem, quòd non agant virtualiter, ac tacitè animo abrogandi Legem.

III. Leges pœnales per consuetudinem contrariam abrogari possùnt, vel simpliciter, tam quoad culpam, & pœnam, vel secundùm quid, quoad pœnam tantùm, manente culpa; sive deinde latæ illa sententiæ sit, sive ferendæ, ut probari potest ex variis Juribus: cùm possit derogari Legi, quamvis non abrogetur; derogatur autem Legi, cùm pars detrahitur. *l. derogatur* 101. *FF. de V. S.*

IV. Abrogari etiam possùnt per Consuetudinem contrariam Leges Irritantes, per quas forma, seu solemnitas substantialis, sive essentialis actui, aut contractui præscribitur, per quas Persona nonnunquam aliqua inhabilis, ad contrahendum, aut eligendum &c. redditur. Tantum enim potest Consuetudo, quantum Lex scripta; potest autem per Legem scriptam posteriorem prior Lex, sive pœnalis illa sit, sive irritans, abrogari; ergo etiam per Consuetudinem contrariam, si requisitas conditiones hæc habeat. Immò ob hanc ipsam rationem etiam Leges circa Sacramentalia, nihil ad substantiam Sacramenti pertinentia, abrogari possùnt, prout colligitur etiam *ex canon. de trina* 80. *dist.*4. *de consecrat.*

V. Per Consuetudinem saltem immemorialem potest ea etiam Lex abrogari, cui inserta est generalis clausula, quæ non tantùm præcedentem Consuetudinem tollit, sed futuram etiam prohibet (modò hanc non reprobet, aut damnet, velut irrationabilem) subditos in perpetuum obligans, non obstante quacunque contraria Consuetudine in futurum. Ratio est, quia Consuetudo immemorialis majoris est po-

tentiæ, quàm sint aliæ Consuetudines, ad quam impediendam specialis, & expressa derogatio requireretur. Deinde sola prohibitio Consuetudinis in futurum, non est sufficiens signum, quòd talis Consuetudo sit irrationabilis, sed ad majorem cautelam additur, ut non concedatur, tam facilè, Legem tolli, via conniventiæ, & ne judices facilem contra talem Legem admittant præscriptionem. Quòd autem per Consuetudinem immemorialem, à jure reprobatam, Lex abrogari non possit, facit illius irrationabilitas, quam habet à jure, quo non tam Consuetudo legitima, quàm corruptela censetur: nisi fortassis ita objectum talis Consuetudinis reprobatæ mutatis circumstantiis mutaretur, ut jam utilis Reipublicæ, & bono communi haberetur. *Vid.* Mascard. *de Probat. conclus.* 1371. Covarr. *l.* 3. *var. resol. c.* 13. Suar. *l.* 7. *de Leg. c.* 18. & 19. Azor. *p.* 1. *l.* 5. *c.* 17. & 18.

SECTIO II.

De nonnullis Consuetudinibus in specie.

§. I.

De quibusdam Consuetudinibus validis, & in specie a jure Canonico approbatis.

I. POtest Consuetudine introduci, ut non tantùm rei dominium, sed etiam possessio ejus sine reali, & corporali rei apprehensione in alium transferatur, prout sumitur ex *cap. ex litteris* 2. *h. t.* Cùm enim utroque jure cautum sit, sufficere, in quibusdam casibus, ad acquirendam possessionem rei, fictam illius apprehensionem juxta juris dispositionem, per clavium v. g. ad ædes traditionem, per annuli, gladii investituram &c. non apparet ratio, quare non hoc ipsum etiam Consuetudine introduci possit, ita ut per hujusmodi fictam apprehensionem omnes effectus, & omnia commoda veræ, ac realis possessionis acquirantur.

II. Potest Consuetudine introduci, ut Episcopus in inquirendis, corrigendis, ac puniendis &c. excessibus suorum subditorum, uti & in aliis negotiis suæ Ecclesiæ, etiam arduis, quamvis de jure communi sine consilio sui Capituli ea expedire non possit, solus procedere possit, nihil requisito consilio, aut consensu sui Capituli, prout habetur in *c. non est.* 3. *h. t. in* 6. & *c. ea noscitur* 6. *de his quæ fiunt a Prælat. &c.* Quamvis enim illa jura, quæ præscribunt, sine consilio, aut consensu Capituli, in rebus arduis nihil agere posse Episcopum, rationabilia sint; non tamen ex jure naturæ præscripta sunt, sed tantùm ex jure positivo humano, ita ut, mutatis v. g. circumstantiis, rationabile etiam esse possit, quòd sine consilio, aut consensu habito agat Episcopus, prout plerique fatentur: excepto casu alienationis bonorum Ecclesiasticorum; hæc enim ut fiat sine consensu Capituli, Consuetudine præscribi non potest.

III. Potest introduci Consuetudo in Ecclesia aliqua, qua antiquiores Canonici gradatim præbendas sibi meliores, in Ecclesia sua vacantes, intra viginti dies à tempore scientiæ habitæ computandos, optare, sive eligere possint, non obstante mandato Papæ alicui concesso, ut de præbenda proximè ibi vacatura, ipsi provideatur, prout habetur statutum in *c. ult. h. t. in* 6. Ratio est, quia æquitas naturalis dictat, majore eos honore, & commodo afficiendos, qui diutiùs Ecclesiæ tali servierunt. Et Pontifex suo mandato non vult præjudicare laudabili Consuetudini loci alicujus, nisi per clausalam derogatoriam certa ex causa id exprimat. Hæc tamen optio, seu electio locum non habet in illis Ecclesiis, ubi certus numerus Canonicorum, aut certa divisio præbendarum non est; nec in beneficiis apud Sedem Apostolicam vacantibus juxta citatum *c. ult. §. in præbend.* nec beneficiis Papæ reservatis; & probabiliter nec in beneficiis ex causa permutationis vacantibus *argu. Clement. unicæ de rer. permutat.* quamvis in casu, quò præbendæ tantùm temporales permutantur, contrarium etiam probabile sit. *Vid.* Garc. *de Benefic. p.* 5. *c.* 1. Barbos. *in c. ult. h. t.* 6.

§. II.

De pluribus Consuetudinibus invalidis, & a jure Canonico specialiter prohibitis, ac reprobatis.

I. ILlæ Consuetudines, quæ per se, & directè magnum gravamen inferunt Ecclesiis, aut Personis Ecclesiasticis, irritæ sunt, & ut tales declarari debent, prout sumitur ex *c.* 1. *h. t.* juncta *Gloss. V. Consuetudines*, vel certè officio judicis Ecclesiastici

tolli

tolli debent, si ab initio non fuerunt multùm onerosæ Ecclesiæ, postea tamen multum gravamen Ecclesiæ intulerunt: cùm enim Consuetudo vim Legis obtineat, consequenter sicuti Lex talis irrita est, ita etiam Consuetudo talis irrita erit. Unde nec summo Pontifici, aut aliis Prælatis Ecclesiasticis, licet talia gravamina indebitè, & sine necessitate Clericis imponere.

II. Consuetudo etiam temporis immemorialis, secundùm quam Principes, & Magistratus sæculares propria auctoritate Ecclesiis, vel Personis Ecclesiasticis, etiam in bonis suis Patrimonialibus, tributa, aut collectas imponunt, vel vectigalia exigunt, nulla est, & à jure Canonico damnata, & reprobata. *c. ult. h. t. c. quamquam de censibus in 6. c. non minus. 4. & c. adversùs 7. de immunit. Eccles.* Cùm enim talia facere sint actus propriè dictæ jurisdictionis; sæcularibus autem in Clericos nulla competat jurisdictio, *argu. c. 2. de judiciis;* consequenter nulla præscriptio illis prodesse poterit. Accedit, quod incapax possidendi, sit etiam incapax præscribendi; Laicus autem nullum jus spirituale possidere potest, quale jus est jurisdictio in Clericos: consequenter neque hoc præscribere poterit.

III. Non potest Consuetudine introduci, ut auditis utriusque partis allegationibus, à quibuscunque præsentibus litteratis, & illitteratis causæ decidantur: cùm sententia à judice non suo, sive ab eo, qui jurisdictionem non habet, lata, nulla sit. Quamvis enim cujuscunque mens audiri possit circa negotium propositum, sententiam tamen ferre, cui stare debeat pars, jurisdictionem requirit.

IV. Non possunt inferiores Clerici etiam Presbyteri, non Episcopi, ulla etiam immemoriali Consuetudine acquirere facultatem exercendi ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, *c. quanto 4. h. t.* Cùm enim hi non sint capaces actuum exercendorum, pro quibus præscriptione introducitur Consuetudo; consequenter neque talis Consuetudinis introducendæ sunt capaces. Et quamvis per privilegium à Pontifice obtentum, talium actuum exercendorum capax fieri possit etiam inferior Sacerdos, non tamen hoc fieri potest per præscriptionem etiam immemorialem; cùm potentius sit privilegium ad capacitatem talem obtinendam, quàm sit præscriptio, ut colligitur ex *relato c. quanto.*

V. Nulla etiam est ea Consuetudo, per quam disciplina Ecclesiastica, interdictum v. g. generale, suspensio, cessatio à Divinis &c. solvitur *c. cum inter 5. h. t.* Cùm enim per censuras tales, aut earum incurrendarum periculum, fideles in officio contineantur, aliud non est, tales censuras tollere, quàm nervum Disciplinæ Ecclesiasticæ solvere, quod utique irrationabile est. Et quamvis per privilegium à summo Pontifice concessum omnes effectus talium censurarum in certis circumstantiis cessare possint, per Consuetudinem tamen hoc fieri non potest; cùm Consuetudo talis irrationabilis sit.

VI. Nulla etiam est ea Consuetudo, qua Prælati immediatè subjecti Sedi Apostolicæ, sine licentia hujus, Ecclesias suas dimittunt. *c. cùm venerabilis 7. h. t.* vel juxta quam putant, se legitimè electos non teneri confirmationem à Superiore petere. *arg. c. qualiter 17. de elect.* quia per tales Consuetudines destrueretur bonus ordo, & Disciplina Ecclesiæ. Unde nec temporis immemorialis Consuetudo in contrarium aliquid operatur. Quamvis enim Consuetudo immemorialis vim tituli habeat, aut privilegium præsumere velit, nihil tamen in illis casibus operatur, in quibus Consuetudo tanquam iniqua, & irrationabilis à jure reprobata est.

VII. Nulla est Consuetudo, vi cujus Capitulum, sive Collegium Canonicorum, antiquas Ecclesiæ Consuetudines, vel constitutiones approbatas, absque consensu Ordinarii immutare se posse putat. *c. cùm Consuetudinis 9. h. t.* Cùm hæc Consuetudo ad perturbandam magis Ecclesiæ disciplinam, quàm conservandam conducat; nisi à laxiori vivendi modo contra primævum institutum, ad primam originem reducatur.

VIII. Nulla etiam est Consuetudo, per quam homines ad peccandum inducuntur. *c. ex parte 10. h. t.* v. g. ut Uxor violata conjugii fide dotem repetere possit; aut vir, ubi bona sua dissipavit, bona Uxoris alienare. Ratio est: quia tales Consuetudines cùm ad liberiùs peccandum inducant, vel maximè sunt irrationabiles.

IX. Non potest Consuetudine introduci, ut in eadem Ecclesia idem Canonicus duos Personatus, duas Dignitates, vel duo Officia, vel canonicalem præbendam simul cum dignitate, personatu, aut offi-

cio, absque licentia summi Pontificis habeat: cùm talis Consuetudo sit inimica sacris Canonibus, & de radice ambitionis, ac velut corruptela reprobetur *in cap.* 1. *h.t. in 6.*

X. Nulla denique est Consuetudo, ut à Vicario Generali ad Episcopum appellari possit, cùm unum idemque sit utriusque tribunal. *c.2. h.t. in 6.* Nec Consuetudo aliqua impedire potest, quò minùs Legati Apostolicæ Sedis recipiantur, aut liberè terras, ad quas destinantur, ingrediantur. *extravag. uni. h.t. inter com.* cùm justæ jurisdictioni Pontificiæ talis Consuetudo graviter noceat. *Vid.* Barbos. & Fagnan. *in cit. c.* Azor. *p.1. l.5. c.* 19. Molin. *tr.* 5. *de just. disp.6.* Suar. *l.7. de Legib. c.7.*

TITULUS V.

De Postulatione Prælatorum.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Postulatio, & quomodo ab Electione differat?

I. POstulatio propriè, & strictè dicta, prout ab Electione differt, est petitio Collegii, seu Capituli, facta à Superiore, ut ille, qui propter defectum, vel impedimentum Canonicum, de jure communi, ad Prælaturam, vel Dignitatem Ecclesiasticam eligi non potest, ad eandem per dispensationem admittatur; si tamen in tali inhabilitate dispensare soleat Superior. Igitur Postulatio introducta est in subsidium electionis. Et præcipuè tantùm in his ab electione differt, quòd hæc juri, quod acquirit legitimè electus, qui electionem admisit; Postulatio verò gratiæ innitatur: quòd electio fiat de Persona habili; Postulatio verò sit Personæ de jure impeditæ: & quòd denique electus in electionem absolutè consentire possit; postulatus verò tantùm sub conditione dispensationis obtinendæ.

II. Duplex est Postulatio, solemnis alia, alia non solemnis, sive simplex. Solemnis est, quæ fit à Superiore super impedimento canonico, in quo potest ille, & solet dispensare, quàm paulò antè definivimus. Simplex, sive non solemnis est, quæ non tam in impedimento canonico dispensat, inhabilem habilitando, quàm licentiam, ac facultatem à Superiore petit, ne lædatur jus aliquod illius. Sic Religiosus illegitimè natus, si ad Episcopatum assumatur, solemniter, & non solemniter postulari debet: solemniter à Pontifice, ut cum eo, qui ratione natalium inhabilis est ad dignitatem Ecclesiasticam, super hac inhabilitate dispensetur; non solemniter autem à Prælato suo, ut ne illi invito subtrahatur, qui ratione religiosæ obedientiæ illi subjectus est. *Vid.* Abb. *in c.* 1. *h.t.* Sylvest. *V. Postulatio.*

§. II.

De his, qui postulari possunt, & non possunt.

I. ILli tantùm postulari possunt in genere, qui impedimento aliquo canonico impediuntur, quò minùs eligi possint. Cùm enim in subsidium electionis sit Postulatio propriè dicta, consequenter tantùm illi propriè postulari possunt, qui non possunt eligi.

II. Non tamen omnis ineligibilis, seu inhabilis ad Prælaturam potest postulari, sed necesse est, ut sit inhabilis propter defectum dispensabilem, seu talem, in quo possit, ac soleat Superior dispensare, uti colligitur ex *c.1. §. nos igitur juncta Gloss. V Personam. h.t.* ne frustranea scilicet sit Postulatio. Et hinc postulari non possunt ad Prælaturam, qui laborant publica morum infamia, aut in crimine aliquo, quo notati sunt, perseverant; vel qui omninò sunt illitterati; bigami; spurii ex damnato coitu nati, uti colligitur ex *c. nisi cùm pridem* 10. *§. Personæ verò, de renunt.* Item, qui interdictum loci scienter, ac temerè violavit *c.1. h.t.* Nec possunt postulari ad Ecclesias Cathedrales illi, qui 27. ætatis annum non attigerunt. Pari ratione postulari non possunt Religiosi professi ordinum mendicantium ad inferiores Cathedralibus Ecclesias, aut ad monasteria extra suos ordines, ut patet ex *extravagante uni. h.t. inter comm.*

III. Qui vinculo alicujus Episcopatus tenetur, etiamsi tantùm confirmatus sit, eligi non potest in Episcopum, aut Archiepiscopum alterius Ecclesiæ; cùm sit spirituali matrimonio primæ suæ Ecclesiæ junctus, & sic incapax alterius matrimonii spiritualis contrahendi prius, quàm à priore vinculo solvatur. Postulari tamen potest à Pontifice, qui potest, & solet in casu necessitatis,

aut

aut magnæ utilitatis, dispensare, ut cum priore Episcopatu retento alium etiam Episcopatum recipiat postulatus, vel saltem priore dimisso, ad alium transeat, prout constat ex *c.ult. h. t.* & ex *cap.ult. de translat. Episc.*

IV. Quamvis Cardinalis S. R. E. non Episcopus, in Episcopum alicujus Ecclesiæ postulari debeat à summo Pontifice, Postulatio tamen hujus non est Postulatio solemnis; cùm nullo canonico impedimento prohibeatur, quò minùs eligi possit; sed Postulatio simplex, sive non solemnis, ne scilicet Ecclesiæ universali, cujus administrationem Pontifex habet, per talis Cardinalis absentiam, in sua Ecclesia particulari residere obligati, sua subtrahatur utilitas, quam ex hujus Cardinalis in Romana Curia præsentia sperare potest.

V. Prælati Episcopo inferiores, etiam Regulares, ad alterius Ecclesiæ similem dignitatem, vel etiam ad Superiorem, seu Ecclesiam Cathedralem, sive Regularis ea sit, seu Secularis, postulari non debent, sed eligi possunt, modò consensus, aut licentia Superioris accedat. Ratio est, quia nullo Canonico impedimento eligi prohibentur. *c. 36. de elect. in 6. & Clement. 1. eodem. Vid.* Panor. Joan. Andr. & Fagnan. *in c. ult. h.t.*

§. III.

De Superiore, à quo fieri debet Postulatio.

I. Fieri debet ab eo Superiore Postulatio, cujus est Prælatum electum confirmare: si tamen super impedimento canonico, ratione cujus fit Postulatio, dispensandi licentiam habet. Ratio est: quia admissio Postulationis vim habet Confirmationis; ergo ab eo fieri debet Postulatio, à quo petenda esset Electi confirmatio.

II. Non tenetur Superior ex obligatione justitiæ admittere Postulationem concorditer factam, & à se petitam. Tenetur tamen ex justitia admittere electionem legitimè factam, & legitimè electum confirmare. Ratio est: quia Postulatio innititur gratiæ; electio verò juri. Ex debito verò officii Postulationem admittere tenetur, si necessitas, aut utilitas Ecclesiæ exigere videatur: cùm ex officio illi incumbat Ecclesiæ utilitati, aut necessitati providere. *Vid.* Greg. Theol. *tr. de Elect. c.* 2. Host. *in sum. in c.* 3. *h.t.*

Compend: Pirhing.

§. IV.

De illis, qui habent jus, sive potestatem postulandi.

I. Omnes, qui eligere possunt, jus etiam postulandi habent. *c. bonæ* 4. *§. cæterum h.t.* eò quòd Postulatio in supplementum electionis concessa sit, & tanquam accessorium regulariter non acquiratur sine jure eligendi: nisi extraneus v. g. aliquis ex mera gratia ad electionem Prælati admittatur, & jus postulandi nondum legitimè præscripserit: quo in casu potest talis à Postulatione excludi.

II. Ut autem Postulatio à Superiore admitti possit, debent duplo plures postulare, si facta sit in discordia, ita ut aliqui Capitularium elegerint aliquem, alii postulaverint aliquem *c. scriptum* 40. *de Electione.* meritò enim plus requiritur ad extraordinaria, uti est Postulatio, quàm ad ordinaria, uti est electio. Unde si in tali casu à majore quidem parte facta fuerit Postulatio, à minore verò electio, penes Superiorem est, num confirmare velit à minore parte electum, an majoris partis Postulationem admittere.

III. Si verò nulla electio intervenit, sed tam hi, quàm illi diversos postulaverint, sufficit ad Postulationem alicujus admittendam, si à majore parte Capituli postulatus sit, ut probatur ex *c. Postulationem* 5. *h.t.* cùm in tali casu non sit pro una via providendi major ratio, quàm pro altera. Quamvis eligentes variare non possint post factam legitimè electionem, & ab Electo admissam; cùm per talem electionem, & admissionem huic jus fuerit acquisitum, quod adimere ipsi per variationem ampliùs non possunt, qui elegerunt: possunt tamen variare, qui Postulationem alicujus fecerunt; modò Postulatio talis Superiori nondum fuerit præsentata, ita ut ante præsentationem alium postulare possint sine præjudicio illius, quem priùs postulaverunt. Ratio prioris partis est, quòd per Postulationem talem nullum adhuc jus Postulato acquisitum fuit. Ratio verò posterioris, quòd Superiori, cui Postulatio jam præsentata fuit, videatur illudi, si post præsentatam Postulationem priorem, alia iterùm tentaretur. Quæ omnia habentur in *cit. c. bonæ. 4. h.t. Vid.* Panor. Host. & Laym. *in c. Bonæ 4. h.t.*

§. V.

De pœnis postulantium indignum?

I. QUi scienter ad Prælaturam postulant indignum propter vitium, seu defectum indispensabilem, pro ea vice, ipso jure, seu facto, privati sunt potestate postulandi, & eligendi, *Gloss. in c. 1. v. privare h. t. & c. 2. eod.* quæ enim pœna statuta est contra indignum scienter eligentes, *c. cùm in cunctis 7. §. fin. de Elect.* extenditur in *c. 1. h. t.* ad scienter indignum postulantes.

II. Dictam pœnam etiam incurrunt illi, qui postulationem personæ indignæ temerè ab illis factam, & à superiore ob vitium personæ reprobatam, repetunt. *c. gratum 2. h. t.* quia, qui concessa sibi potestate abutitur, meretur ea privari. Unde ad eos, qui in Postulationem indigni, aut revocationem Postulationis reprobatam non consenserunt, sed expressè contradixerunt, licèt numero pauciores sint; immò etiamsi unus tantùm innocens supersit (cùm in uno collegii jura conserventur) pro hac vice devolvitur jus eligendi, aut postulandi, prout colligitur etiam ex *c. bonæ 23.* & ex *c. cùm Vintonensis 25. de electione. Vid.* Panorm. & Laym. *in c. 1. & 2. h. t.*

§. VI.

De forma Postulationis, ejusque effectu.

I. QUamvis tutius sit, ut in Postulatione solemni forma Scrutinii, & aliæ solemnitates ad electionem à jure requisitæ observentur, absolutè tamen necessarium non est: eo ipso enim, quòd per electionem ab electo admissam jus aliquod contra electores acquiratur, non autem per Postulationem, consequenter major cautela necessaria est in illa, quàm in hac.

II. Reprobantur autem à jure expressè illæ formæ Postulationis, quæ sub formis ambiguis fiunt, v.g. *eligo postulando; vel postulo eligendo, vel eligo postulandum*, aut *postulo in eligendo*; vel denique *eligo, & postulo prout melius de jure valere potest c. uni. h. t. in 6.* cùm tales formæ incertitudinem, & obscuritatem contineant, & ex illis colligi clarè non possit, utrùm Postulatio fiat, an electio; neque enim, qui eligi debet, postulari potest, aut qui postulari debet, eligi potest.

III. Si tamen probabile dubium sit de Canonico impedimento, tunc sub hac forma: *eligo, & postulo, prout melius de jure valere potest*, Postulatio fieri potest, prout ex *relato c. uni.* habetur: ita tamen, ut taliter electus, & postulatus determinare debeat, utrùm electionis, an Postulationis viam prosequi velit, & non possit ab una ad alteram variare, cum præjudicio tertii, juxta regul. 21. *in 6.*

IV. Effectus postulationis solemnis præcipuus est, quòd postquam ea à superiore admissa fuit, vim habet electionis confirmatæ, ita ut postulatus admissus jus omne consequatur, perinde ac si esset electus, & confirmatus, nec alia confirmatione indigeat, ut licitè, & validè administret. Simplicis verò postulationis, sive non solemnis, effectus est, ut obtenta licentia Superioris eligi ille possit, vel electus confirmari, si ante obtentam licentiam postulatus fuit: quod fieri posse concedunt communiter. *Vid.* Innoc. *in c. 30.* Tholos. *de Elect. c. 2.* Fagn. *in c. 3. h. t.*

TITULUS VI.

De Electione, & Electi potestate.

SECTIO I.

De Electione in genere, & Electoribus.

§. I.

Quid sit Electio, & quomodo ab aliis modis providendi Ecclesiæ differat?

I. ELectio subinde in latiore sensu, subinde in strictiore, etiam in jure accipitur. Strictè, & propriè dicta rectè describitur, quòd sit *Personæ idoneæ* (nullo Canonico impedimento impeditæ) *ad Ecclesiæ vacantis, seu viduatæ* (sponso scilicet suo carentis, qualiter sponso suo carere dicuntur Ecclesiæ Cathedrales mortuo Episcopo, aut aliæ etiam regulares Ecclesiæ suo Prælato destitutæ) *pastoralem dignitatem, seu Prælaturam, per eos, quibus jus eligendi competit, Canonica* (à sacris Canonibus approbata) *vocatio.*

II. Differt autem Electio strictè dicta à Collatione libera, quòd per hanc acceptatam jus in re, seu quasi Dominium in beneficio

ficio acquiritur; per electionem verò acceptatam, jus ad rem tantùm, & hinc tantùm vocatio ad beneficium dicitur. Unde sicut Electus renuntiare ante confirmationem potest electioni absque consensu superioris, ita si renuntiet, aut moriatur ante confirmationem, Prælatura vacare dicitur non per ejus renuntiationem, aut mortem, sed per mortem prioris Prælati. Neque beneficia Electi vacant ante confirmationem. Nec ante hanc acceptam potest ab eo beneficium, aut Prælatura administrari.

III. Differt à præsentatione Electio per hoc, quòd plus juris confert, quàm illa: facta enim electione, & publicata, illud saltem jus confertur electo, ut ante ejus admissionem variare non possint Electores, sed ejus consensum exigere debeant; in Præsentatione verò variare potest Patronus (saltem si Laicus sit) neque consensum præsentati requirere.

IV. A Nominatione denique differt (si tamen hæc à Præsentatione differat) quòd per Nominationem nihil prorsus juris acquirat nominatus, neque unus tantùm, sed plures simul nominari possint, ex quibus uni deinde Episcopus v.g. beneficium conferat, vel præsentans unum aliquem præsentet. *Vid.* Decius *in rubic. h.t.* Tusch. *lit. E. concluſ. 59.* Tholos. *partit. Jus. Can. l. 1. tit. 29. c. 1.*

§. II.

De illis, qui potestatem eligendi habent.

I. EX SS. Canonibus satis patet, magnam olim diversitatem fuisse servatam in Episcoporum Electione: aliqui enim in primitiva Ecclesia ab ipsis Apostolis Ecclesiarum Episcopi constituti fuerunt; postea diversis personis, ex speciali Pontificum privilegio, concessum fuit jus providendi Ecclesiæ viduatæ: ita ut nonnunquam jus eligendi fuerit penes Clerum tantùm illius Diœcesis, cui dari Episcopus debebat; nonnunquam penes Clerum, & populum, ut hi saltem in electum à Clero consentire deberent, vel nominare plures, ex quibus Clerus aliquem eligeret; nonnunquam etiam Principibus Laicis jus nominandi, aut præsentandi Episcopum fuerit, prout hodie adhuc habent ad certos Episcopatus Reges aliqui &c. Unde Sacri Canones, si diverso modo loquantur, de diversis temporibus, aut privilegiis intelligendi sunt.

II. De jure tamen communi, & ordinario, electionem Prælati Ecclesiastici, tam sæcularis quàm regularis, ad Capitulum Ecclesiæ, cui providere debet, spectare, ex *c. 1. h.t.* patet. Et meritò his conceditur jus eligendi sibi Capitis, & suæ Ecclesiæ de Sponso providendi, qui majorem suæ Ecclesiæ notitiam habere censentur, ac talis Capitis membra habentur; non quidem quasi propria auctoritate Prælatum constituant, cùm ipsi Prælaturam non habeant, sed ex potestate officii, à communi jure, vel à Pontifice concessi.

III. Intelligitur autem Capituli, aut Collegii nomine, non quævis Clericorum uni Ecclesiæ adstrictorum collectio, seu communitas, sed qui nomine Canonicorum, seu Capitularium veniunt, qui unum quasi corpus constituunt, cujus caput ipse Prælatus est, & communi sigillo utuntur, atque unum communem Syndicum, ac Procuratorem constituere possunt. *c. dilect. 14. junct. Gloss. V. nec sint unum corpus de Excess. Prælat. & l. 1. §. 1. FF. quod quisque univers. nom.* Et quamvis ad constituendum primò Collegium tres personæ ad minimum requirantur, *L. Neratius 85. FF. de V. S.* cùm præter Capitulum (quod pluralitatem dicit) à Rectore distinctum, debeat, vel actu, vel potestate saltem, habere Rectorem: potest tamen semel Constitutum collegium, ejusque jura in duobus, immò etiam in uno conservari, juxta *Glos. in cit. c. 1. V. duo h.t.* cùm plus ordinariè requiratur ad generationem, quàm ad conservationem.

IV. Non omnes, etiam qui sunt de Collegio Ecclesiæ alicujus Collegiatæ, aut Cathedralis, habent jus eligendi Episcopum, seu Prælatum talis Ecclesiæ; sed illi tantùm, qui in SS Ordinibus, Subdiaconatus saltem, constituti sunt, juxta *Concil. Trid. Sess. 22. c. 4. de refor.* saltem tempore Electionis. Neque verò Canonicus, in Sacris non constitutus, necessariò exspectandus est, licèt ordinari velit intra terminum à jure præfixum ad eligendum: sicut nec alii Capitulares exspectare debent impuberem, cujus pubertas citò finiretur; nec absentem, qui alioqui vocatus venire non potuit, aut non voluit; neque Excommunicatum paratum brevi absolutionem petere; neque alii Professi Novitium brevi Professionem emissurum. Quòd si Electioni interfit Canonicus nondum in Sacris constitutus, non quidem irrita erit Electio, suffragium

tamen ejus non erit numerandum.

V. Si initio Sedis vacantis nullus Canonicus in Sacris fuerit, exspectare debet Superior usque ad finem temporis ad eligendum præstituti: intra quod siqui ex Canonicis Sacrum Ordinem suscipiant, ad ipsos pertinebit jus eligendi, nec devolvetur ad Superiorem. *Vid.* Azor. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 28. *qu.* 3. *& l.* 6. *c.* 14. *q.* 1. Barbos. *de offic. Episcop. p.* 1. *tit.* 1. *c.* 3.

§. III.

An potestas eligendi aliis quoque Clericis, qui è Collegio non sunt, vel etiam Laicis competere possit, vel iis, qui solùm sunt in possessione juris eligendi?

I. POtest competere jus eligendi etiam extraneis Clericis, qui è Collegio, seu Capitulo non sunt, non tantùm vi privilegii, prout sumitur ex *c. cùm dilectus* 8. *de Consuet.* neque tantùm vi legitimæ per 40. annos præscriptæ consuetudinis *c. Cumana* 50. *h.t. juncta Gloss. V. Consuet.* sed pacto etiam, seu voluntate eorum, ad quos jus eligendi spectat: ita tamen, ut si in extraneam personam, vel dignitatem hoc jus à Capitularibus perpetuò transferatur, Superioris consensus cum aliis solemnitatibus, ad alienandum res Ecclesiæ requisitis, accedere debeat; cùm talis in extraneum translatio species quædam alienationis sit; & omnes Capitulares in hoc consentire debeant, cùm quòd singulis præjudicat, à singulis sit approbandum.

II. Laicis nec per pactum, nec ullo alio modo à Capitularibus communicari potest jus eligendi Prælatos Ecclesiasticos, *c. sacrosancta* 51. *h.t.* cùm spiritualia negotia tractare non debeant Laici. *cap.* 2. *de judiciis.* Quod in *c. nobis* 25. *de jure Patro.* conceditur, ut facta jam Electione consensus Patroni requiratur, non tam de obligatione necessaria, sed de honestate intelligi debet, ne jura videantur juribus contradicere; vel certè de Patrono Ecclesiastico textus ille intelligi debet, aut de consilio tantùm petendo, quo posito libera adhuc penes Capitulum erit Electio; nisi aliter de suajurisdictione (per privilegium v. g. à Summo Pontifice obtentum) doceat Patronus.

III. Nec per ullam consuetudinem, quamvis immemorialis illa sit, possunt Laici seculares etiam Patroni, jus eligendi Prælatum Ecclesiasticum acquirere, sive soli, sive cum Canonicis eligere præsumant. *c. Massana* 56. *h.t.* cùm corruptela potiùs, quàm consuetudo, ut Pontifex ait, dicenda sit contraria præsumptio, independenter à Pontificio privilegio attentata.

IV. Non valet Electio cum Laicis coeligentibus facta, si Clerici scienter, & voluntariè ad coeligendum eos admiserunt: cùm actus individuus, qualis est Electio, nullus sit, si vel unus inhabilis scienter, & voluntariè admittatur ad actum talem constituendum, & in his individuis utile per inutile vitietur. Quòd si Laici coeligant quidem cum Clericis, admissi ad coeligendum, vel per ignorantiam, vel quia prohiberi non poterant, vel quia gravi metu ad eos admittendos coacti fuerunt: valdè probabile est, Electionem valere, ex solis Clericorum suffragiis, rejectis Laicorum, tanquâ incapacium; præsertim, si contra Laicorum suffragia protestati sunt Clerici; cùm constitutio invalidans Electionem coeligentibus etiam Laicis, valdè probabiliter, non tantùm in odium Laicorum, sed Clericorum etiam culpabiliter Laicos admittentium facta sit. Neque à præsentatione Laicis competente, si ædificaverint, dotaverint, vel fundaverint Ecclesiam Parochialem, ad Electionem in Ecclesiis Collegiatis ducenda est paritas, quamvis ex uno relato capite talis Ecclesiæ Patroni sint: nam per præsentationem à præsentato admissam, nullum jus spirituale acquiritur præsentato, sicuti per Electionem admissam ab electo; facilius proinde præsentatio, quàm Electio Laicis conceditur.

V. Jus eligendi etiam illis competit, qui tantùm sunt in hujus juris possessione, cum bona fide, si de possessione tali constet, modò ante Electionem factam nulla lis super hoc jure illis mota fuerit, & contestata; ita ut non tantùm votum hujus præ alio, penes quem postmodum proprietas hujus juris fuisse Electionis tempore deprehenditur, valeat, sed electio etiam ex hoc capite postmodum nunquam impugnari possit. *c. cum olim* 7. *juncta Gloss. V. duobus de caus. possess. & propriet.* & *c. querelam* 24. *juncta Gloss. V. super jure h.t.* cùm bonæ fidei possessor fructus percipere possit (quos interest jus eligendi) quamdiù lis cum illo contestata non fuit super rei proprietate. *Vid.* Panorm. Hostiens. *in Sum.* & Fagnan. *in cit. cc.* Azor *p.* 2. *l.* 6. *c.* 14.

§. IV.

§. IV.

An sicut Electio Episcopi, ita etiam Electio, sive institutio Canonicorum, in Ecclesiis Cathedralibus pertineat ad Capitulum

I. SPectato jure communi Canonicorum electio, sive potius collatio Canonicatuum in Ecclesiis Cathedralibus, vel ad Episcopum simul, & Capitulum pertinet, ut tradit *Gloss. in c. cùm Ecclesia 31. v. postulavit h. t.* vel ad solum Episcopum juxta *cap. cùm injunctio. 12. de hæreti.* cum Consilio tamen Capituli juxta *c. novit. 4. de his, quæ fiunt à Prælatis, &c.* Sicut enim Episcopo Ecclesiarum cura demandata est, & consequenter ad eum etiam pertinet instituendorum beneficiatorum cura, ita etiam Capituli interest, scire, quos Canonicos, & Fratres habeat.

II. Potest tamen fieri non tantùm per privilegium, sed etiam per receptam in Ecclesiis consuetudinem, ut ad solùm Capitulum assumptio Canonicorum, vel ad solùm Episcopum, nihil requisito consilio Capituli, pertineat, prout probari potest ex *relat. c. cùm Ecclesia.* Cùm nec à jure improbetur hæc consuetudo. *Vid.* Panorm. & Fagnan. *in c. 31. h. t.*

§. V.

De iis, qui prohibentur eligere Episcopos, aliosque Prælatos Ecclesiasticos.

I. GEneratim loquendo aliqui prohibentur eligere natura; aliqui Lege, vel moribus. Natura prohibentur eligere, sive ob impedimentum naturale, pupilli, seu impuberes, hoc est, minores 14. annis, si sint masculi, aut 12. annis, si sint fœminæ. *c. ex eo 32. h. t. in 6.* Cùm plenam rationis discretionem non censeantur habere. Ob quam rationem etiam furiosi amentes, & mente capti eligere non possunt; nisi lucida intervalla habeant, & sibi præsentes sint tempore Electionis.

II. Lege prohibentur eligere 1. excommunicati excommunicatione majori, ut patet ex *c. constitut. 23 juncta Gloss. v. Excommunicationis de Appellat.* Et quidem vitandi, sive non tolerati irritam ipso jure electionem faciunt, si scienter, & voluntariè, absque protestatione, ad Electionem admittantur, cùm absque gravi incommodo repelli possent, *argu. c. ult. de procurat.* Tolerati autem, & non vitandi, per exceptionem repelli possunt: cùm omnis actus jurisdictionis, & officii ipsis prohibitus sit. 2. Eligere non possunt Lege prohibente suspensi ab officio. *c. cùm inter. 16. §. fin. h. t.* sive sint à jure, sive ab homine suspensi; ita ut ob rationem prius allatam electio ab hujusmodi suspensis non toleratis facta, sit irrita. Neque tamen hæc prohibitio extendi debet ad suspensos à beneficio tantùm; quia eligere potius est actus officii, quàm fructus beneficii, cùm inter fructus propriè dictos beneficii, quibus privat suspensio à beneficio, non veniant jura pretio non æstimabilia, sed ea tantùm, quæ utilitatem temporalem beneficiato afferunt. 3. Eligere prohibentur à jure, qui in personali sunt interdicto, juxta relat. *c. cùm inter.* Et qui irregulares sunt. *c. is qui 18. §. is verò de sent. Exco. in 6.* si tamen denuntiati sint, vel per exceptionem repellantur. Sicut autem vi consuetudinis legitimè introductæ jus eligendi competere potest aliquibus, quibus de jure communi non competit; ita etiam vi consuetudinis receptæ excludi possunt aliqui, qui de jure communi gaudere hoc jure eligendi possent. 4. Denique eligere prohibentur ex nova Tridentini constitutione, qui, quamvis Canonici sint, Subdiaconatus ordinem tamen nondum susceperunt, prout etiam jam olim statuit *Clementina 2. de ætate, & æqualit. &c.* Cùm autem nemo Subdiaconatus ordinem juxta *Trident. sess. 23. c. 12. de reform.* suscipere possit ante 22. annum inchoatum; consequenter etiam ante hunc annum de jure novo nemo ad Episcopi in Ecclesia Cathedrali Electionem admittetur. *Vid.* Tholos. *tract. de Elect. cap. 7. & partit. jur. Can. l. 1. tit. 29. cap. 4.* Azor. *p. 2. l. 6. c. 14.*

§. VI.

De pœnis illegitimè, & contra juris prohibitionem eligentium.

I. QUi præsumit Electioni, per abusum sæcularis potestatis, de se factę cōsentire, nullum ex tali Electione, utpote irrita, commodum habet, & ad omnem dignitatem Ecclesiasticā ante dispensationē, saltem ab Episcopo obtentam, inhabilis est.

II. Illi verò Clerici Capitulares, qui talem Electionem scienter, & voluntariè celebra-

lebrare præsumpserint, eligendi potestate pro ea vice, ipso jure, privati sunt, & per judicem Ecclesiasticum in pœnam ab officiis suis, & beneficiis per triennium suspendendi sunt, *ut decidit Pontifex in c. quisquis 43. h.t.*

III. Censetur autem per abusum sæcularis potestatis Electus ille, ad cujus Electionem inter eligentes admissi fuerunt, sine privilegio Pontificio, sæculares; vel si ante, aut post Electionem consensum sæcularis potestatis, quasi de jure ad legitimam Electionem necessarium, requisiverunt eligentes: cùm in utroque casu libertas Ecclesiastica patiatur. Et quamvis sæcularis potestas adesse possit Ecclesiæ, aut Monasterio, de cujus Electione agitur, ut contra discolos, & pacis perturbatores Capitulum defendere possit; putant tamen valdè probabiliter aliquid, quòd ipsi actui, in loco Electionis, interesse non debeat.

IV. Qui contra formam jure Canonico in *c. quia propter 42. h.t.* præscriptam eligunt, potestate eligendi pro ea vice per Ecclesiasticum judicem sunt privandi, prout patet non tantùm ex *relat. c. quia propter §. qui verò*, sed etiam ex *c. Cumana 50. h.t.* Conveniens enim est, ut quis in eo puniatur, in quo peccavit. Cùm ergò tales in eligendo peccaverint, in eligendo etiam puniri debent, auferendo ab illis pro ea vice jus eligendi. Si tamen eligerent iterùm, priusquam per sententiam judicis eligendi jure privarentur, subsisteret talis Electio, utpote facta ab illis, qui jure eligendi nondum privati fuerunt.

V. Qui eligunt aliquem in Episcopum, aut aliam Prælaturam contra prohibitionem *c. cùm in cunctis. 7. h.t.* minorem scilicet ætate, illegitimum, malæ vitæ hominem, illiteratum, aut alio juris defectu laborantem, si scienter id fecerint, ipso jure privati sunt pro ea vice eligendi potestate, & insuper suspensi sunt ab Ecclesiasticis beneficiis per triennium, juxta *relat. c. cùm in cunctis*. Ubi rationem etiam reddit Pontifex, eò quod scilicet dignum sit, ut quos Dei timor non revocat à malo, saltem severitas Ecclesiasticæ disciplinæ coerceat. Quod ipsum etiam habetur *c. dudum 22. h.t.* & *c. si compromissarius 37. eod. in 6.* Si Simoniacum elegerint, eam insuper pœnam incurrunt, ut non possint durante suspensione ad dignitatem Ecclesiasticam in illa Ecclesia, cui scienter Simoniacum elegerunt, assumi, prout constat ex *c. per inquisitionem 26. h.t. Vid.* Layman. *l. 1. tr. 4. c. 18.* Azor. *p. 2. l. 3. c. 50.* Suar. *de Censur. disp. 31. sect. 3.*

§. VII.

Ad quos pertineat potestas eligendi, quando Capitulares elegerunt indignum?

I. IN casu hujus §. vel aliqui tantùm Capitulares indignum scienter elegerunt, vel omnes? Si aliqui tantùm; potestas eligendi penes illos remanet, pro hac vice, (privatis aliis,) qui in Electionem indigni non consenserunt, licèt numero pauciores sint: quia in his, etiamsi unicus tantùm esset, remanet jus Collegii. *Gloss. in c. perpetuò 7. h.t. in 6.* Ita ut possint hi pauciores in tali casu, vel statim, eodemque contextu, decretum Electionis suæ, si in ea persistant, promulgare, vel novum Scrutinium inchoare, exclusis illis, qui indignum scienter elegerunt. Si verò omnes deliquerunt, indignum eligendo; potestas providendi, in Metropolitanis, & Cathedralibus Ecclesiis ad Summum Pontificem, pro ea vice, de jure antiquo devolvitur; uti & in Ecclesiis inferioribus ad eum Superiorem, cujus est Electum confirmare, *c. quamquam 18. h.t. in 6.* Quæ devolutio etiam fit in eo casu, quo ii, qui in prima Electione non deliquerunt, in secunda Electione delinquunt. *c. 23. junct. Gl. v. ad nos h.t.*

II. Dicta pœna privationis non incurritur ab eligentibus scienter indignum, nisi ex votis malè elegentium subsecuta sit cõmunis Electio, quamvis scrutinium sit publicatum. Undè nondum facta communi Electione ad aliud Scrutinium procedere possunt: cùm verba pœnalia non loquantur de solo Scrutinio indigni, sed de Electione indigni, ut constat etiam ex *cit. Capit. perpetuo 7. h.t. in 6.*

III. Possunt, si velint, qui soli habiles sunt in tali casu eligendi Prælati, etiam illos ad coeligendum admittere, qui propter indigni Electionem pro illa vice privati sunt jure eligendi, uti notat *Gloss. in cap. cùm Vintonienses 25. v. admiserant h.t.* Cùm privatio talis fiat in favorem dignè eligentium, cui cedere possunt. Sive tamen ad hanc secundam Electionem gratiosè admissi fuerint, qui propter indigni Electionem pro ea vice jure eligendi privati fuerunt, sive excluſi fuerint; ad tertiam tamen Electionem

nem, si tertia facienda est, eò quòd secunda effectum suum sortita non fuerit, admitti debent, ut Pontifex decidit *in cit. c. cùm Vintonienſis* 25. *h.t.* cùm isti suspensi non sint ab officiis, quorum actus est Electio, sed jure eligendi tantùm sint privati pro una vice. *Vid.* Innocent. & Jo. Andr. *in c.* 53. *& c.* 25. *h.t.*

§. VIII.

De Electione à Capitulo facta in discordia, concurrente postulatione; facta, partim de persona digna, partim de indigna.

I. SI postulatio, & Electio concurrant in discordia, quibusdam Capitularibus eligentibus, aliis postulantibus aliquem, tunc ut rejecta Electione admitti possit postulatio, requiritur, ut duæ postulantium partes consentiant, etiamsi qui postulatus fuit, sit dignus. *c. Scriptum* 40. *h.t.*

II. Si verò indignum postulaverint duæ partes, quem ignorabant tamen indignum, eligentium verò tertia pars, vel minor etiã, dignum elegerint, reprobatur tam Postulatio quàm Electio; illa quidem, quia facta est de indigno; hæc verò, quia minor pars Capituli in eam consensit. Cùm enim in tali casu, quo indignum ignorantes postulaverunt duæ partes Capitularium, privatæ hæ non sint jure suo eligendi, consequenter à tertia parte Electus, non est à majore parte Capituli, jus eligendi habentis, Electus; ergo nulla est talis Electio. *Vid.* Panorm. *in cit. c.* 40. *h.t. & c.* 7. *de Foro compet.*

§. IX.

Ad quos pertineat potestas eligendi, si Capitulares inhabilem, sive postulandum, sine licentia, ac dispensatione Superioris, ad administrationem receperint?

PErtinet hæc potestas ad eos Capitulares, quamvis pauciores sint, qui non consenserunt, ut postulatus ante admissionem postulationis ad administrationem aliquam admitteretur: si verò omnes in eo admittendo consenserunt, & deliquerunt, ad Superiorem, ad quem postulati admissio pertinet, devolvitur jus providendi tali Ecclesiæ *c. bonæ* 23. *h.t.* Cùm enim illi, qui talem admittunt administrationem ante postulationis admissionem, pro ea vice privati sint jure eligendi, consequenter dicto modo fit devolutio. Vide, quæ in pari casu dicta sunt §. 7.

SECTIO II.

De Electis, vel eligendis ad Prælaturas, & dignitates Ecclesiasticas.

§. I.

De qualitatibus requisitis in eo, qui eligendus est in Episcopum.

I. QUatuor qualitates requiri in eo, qui promovendus est in Episcopum ex *c. cum in cunctis* 7. *h.t.* patet: ætatis scilicet maturitas; morum honestas, seu probitas; litterarum scientia; & ut sit legitimo matrimonio natus. Si enim, ut Pontifex in hoc Capitulo loquitur, in promovendis ad quævis officia Ecclesiastica hæ qualitates requirantur, multò magis in Episcopo hęc requiri debent.

II. Circa ætatem statuit in cit. Capitulo Pontifex *juxta Concil. Lateranenſis decretum*, ut nemo in Episcopum eligatur, nisi annum ætatis 30. compleverit. Scientia verò requiritur competens, seu sufficiens. *cap. Qualiter* 17. *& c. Cùm nobis* 20. *h.t. ut muneris sui necessitati possit satisfacere*, ut dicit *Trident. sess.* 22. *c.* 2. *de reform.* Et ideò vult, ut eligendus vel *Doctor* sit, *aut Licentiatus in sacra Theologia, vel jure Canonico*, vel saltem *publico alicujus Academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur*. Qualis autem vitæ, morumque probitas requiratur in eo, qui eligendus est in Episcopum, describit *Sanctus Paulus ad Timoth. c.* 3. *& ad Titum c.* 1. Quòd autem ex legitimo Matrimonio natus esse debeat, qui in Episcopum eligendus, ex *c. innotuit* 20. *h.t.* patet. Et quamvis cum illegitimè nato dispensatum jam fuisset, ut ad alias dignitates Ecclesiasticas, Episcopali inferiores, eligi posset, non tamen vitalis dispensationis eligi posset ad dignitatem Episcopalem, aut hac majorem, prout sumitur ex *cit. c. cùm Vintonienſis*. *Vid.* Panorm. & Barbos. *in c. Cùm in cunctis. & c. Innotuit. h.t.* Rodriq. *qq. Regul. tom.* 1. *q.* 11. *a.* 4. *& q.* 1. *a.* 5.

§. II.

De qualitatibus requisitis in promovendis ad dignitates Episcopatu inferiores, & ad beneficia curata.

I. EAsdem quidem qualitates requiri, quæ superiore §. referebantur, ex

c. cùm

c. cùm in cunctis patet, ita tamen, ut circa quasdam sit aliqua diversitas. Sic ad beneficia, quæ curam animarum annexam habent, nemo assumendus dicitur, nisi 25. ætatis annum attigerit saltem, & ordinem sacrum ad beneficium tale requisitum saltem intra annum suscipiat, prout infra *in tit. 14.* dicetur.

II. Ad beneficium Parochiale prædicta ætas ita requiritur, ut si alicui eam non habenti, quamvis ad ordinem Presbyteratus dispensatus sit, beneficium Parochiale conferatur, collatio nulla sit, ut colligitur ex relato *c. cùm in cunctis §. inferiora*, & constat ex *c. si eo tempore de rescript. in 6.* & ex *c. licet Canon. 14. h. t. in 6.* Nisi accessoriè tantùm unita esset Ecclesia Parochialis dignitati alicui, aut Canonicatui: nam hoc in casu ætas sufficit ad Parochialem accessoriè unitam, quæ requiritur ad beneficium principale. *Vid.* Barbos. *de Offic. Epis. p. 2. alleg. 60. & de Offic. Paroch. c. 5. n. 25.* Rebuff. *in praxi benef. tit. de non promot. in tr. annum.*

§. III.

Quænam qualitates, sive conditiones requirantur, ut alicui commendari possit Ecclesia Parochialis?

I. SI perpetuò alicui in Commendam detur Ecclesia Parochialis, eædem qualitates de se requiri videntur, quæ requiruntur in beneficiato illius Ecclesiæ: quia perpetua Commenda, etsi de jure Canonico sit incognita, usu tamen, & consuetudine introducta est, ita ut æquiparetur beneficio, & habeat effectum tituli.

II. Si in Commendam tantùm temporalem Ecclesia alicui committatur, ut curam illius habeat, dum idoneus Rector instituatur, debet is esse actu Sacerdos. Sicut autem perpetua Commenda conferri non potest, nisi à Pontifice; ita temporalis, & quidem ordinariè ad sex menses, conferri alicui ab Episcopo potest de jure antiquo. De jure verò *Tridentini sess. 24. c. 18. de reform.* non tam commendatarius temporalis, quàm vicarius instituti debet, cui Ecclesiæ talis cura incumbet, & congrua portio ex ejus redditibus detur. *Vid.* Azor. *p. 2. l. 6. c. 10. & 31.* Barbos. *l. 3. Jur. Eccles. c. 9.* Garc. *p. 4. de Benefic. c. 4.*

§. IV.

De illis, qui eligi prohibentur ad Prælaturas, & dignitates Ecclesiasticas.

I. GEneratim loquendo impediuntur aliqui ad Prælaturas Ecclesiasticas ob impedimentum naturale; aliqui ob crimen, seu defectum morum; alii ob aliud impedimentum Canonicum. Natura ineligibiles sunt furiosi, vel fatui. *argu. c. venerabilem 34. h. t.* vel qui vitio corporis laborant, ob quod suo munere honestè, & decenter fungi non possunt; vel qui illegitimè nati sunt; aut requisitam ætatem nondum obtinuerunt. Cum valdè periculosum sit, præponere regimini aliorum, qui non noverunt gubernare se ipsos. *c. indecorum 3. de ætate, & qualitate.*

II. Ob crimen, & defectum morum eligi prohibentur, qui propter crimina sunt infames: his enim portas dignitatum in damnum Ecclesiæ non patere ex *c. inter dilectos. 11. de Excess. Prælat.* certum est, sive juris, sive facti infamia laborent. Et quidem si laborent infamia juris, id est, per sententiam judicis de crimine condemnati sint, eligi non possunt, usque dum per legitimi Superioris dispensationem in integrum sint restituti. Si verò facti infamia laborent, id est, propter crimen publicè notum passim malè audiant, repelluntur à dignitatibus, usque ad publicam, & constantem emendationem.

III. Est autem criminosi infamis Electio, si juris infamia infamis sit, ipso jure nulla: cùm enim tales ipso jure acquisitis dignitatibus priventur, multò minùs ad eas acquirendas de jure admittuntur. Si verò facti infamia laboret, in foro externo irrita quidem est talis Electio, ut à judice cessari possit; in foro tamen conscientiæ potest Prælaturam, ad quam Electus est, recipere, & retinere, si nemo ipsi defectum objiciat, & speret, quòd intra breve tempus per constantem, & publicam emendationem sit infamiæ notam aboliturus. *argu. relati c. inter dilectos.*

IV. In specie ob crimen eligi prohibentur Sacrilegi. *argu. relati c. venerabilem.* Ambitiosi, qui scilicet in sui Electionem absolutè consentiunt ante capitulare Electionis decretum formatum, & publicatum. *c. cùm post petitam 46. h. t.* Falsarii Litterarum Apostolicarum *c. ad falsariorum 4. de crimine falsi.*

falsi. Usurarii manifesti, & notorii; uti & publici Aleatores, *c. inter dilectos* 11. *de excess. Prælat.* Perjuri *c. querelam* 10. *de jurejurand.* Simoniaci. *c. super eo* 12. *h.t. & c. Matthæus* 23. *de Simonia & c. Vid.* Greg. Tholos. *de Elect. c.* 9. *&* 11. Layman. *lib.* 1. *tr.* 5. *c.* 4.

§. V.

De iis, qui eligi prohibentur ob contractus, censuras, vel irregularitates, vel ob alias causas, & impedimenta.

I. ELigi non possunt Excommunicati excommunicatione majori, quamvis tolerati sint, ad Prælaturam Ecclesiasticam, ita ut eorum Electio sit irrita. *c. postulastis* 7. *de Cler. Exco.* Cùm enim Excommunicatus tali excommunicatione sit omnis juris Ecclesiastici acquirendi incapax; consequenter etiam inhabilis est, ut ad Prælaturam Ecclesiasticam eligatur. Et quamvis Electio Excommunicati excommunicatione minori scienter facta non teneat, vel saltem irritari possit; si tamen cum ignorantia probabili minoris excommunicationis Electus est aliquis, tenet Electio: uti ex alibi dicendis patebit.

II. Eligi non possunt Suspensi, sive ab homine, sive à jure suspensi sint, sive suspensi sint ab officio tantùm, sive tantùm à beneficio, sive ab utroque: neque enim potest novum beneficium, aut novum jus ad beneficii fructus acquirere ille, qui ab exercitio, aut à jure percipiendi fructus sui beneficii, vel beneficiorum absolutè suspensus est.

III. Nec interdicti personaliter eligi possunt, nec irregulares ex delicto, aut defectu; nec Schismatici; quamvis ex schismate ad unitatem Ecclesiæ reversi sint: nisi Papa cum illis dispenset, aut ab interdicto absoluti sint. *c. ult. de Cleric. exco. c. is qui §. is verò, de sent. exco. in* 6. *c. quia diligentia* 5. *h.t.*

IV. Qui semel Electus est ad Prælaturam, & ob vitium personæ repulsus fuit, non potest iterùm eligi, vel ad hanc, vel ad aliam Prælaturam; nisi plenè curatus, ac emendatus sit, aut cum eo dispensatum. Si verò Electio aut nulla fuit, aut cassata, non ob vitium personæ, sed ob aliam quamcunque causam, ob modum v. g. seu formam non servatam &c. tum iterùm eligi potest ad eandem Prælaturam, prout habetur in *c. super eo* 12. *h.t.* excepto casu Simoniæ, de quo infra.

V. Ineligibilis etiam est ad Prælaturam, qui plura beneficia incompatibilia, Electionis tempore, absque dispensatione Pontificia, simul retinet, *c. dudum* 54. *h.t.* ita ut ejus Electio ipso jure sit irrita, tanquam indigni, & vita, ac moribus improbi. Quod etiam de jure novo juxta *extravagantem Execrabilis. Joan.* 22. *de præbend.* verum est. *Vid.* Greg. Tholos. *l. c.* Suar. *dispen.* 13. *de Censur. sect.* 1.

§. VI.

An in Episcopum, vel Prælatum eligi possit Extraneus, qui non est è corpore, seu Collegio Ecclesiæ?

COnveniens quidem est, ut unus è gremio, sive Capitulo Ecclesiæ eligatur, si idoneus adsit, ita ut non possit invitis Canonicis extraneus obtrudi; cùm Ecclesiæ necessitatibus melius provisum videatur, si unus ex illius gremio eligatur, cui suæ Ecclesiæ necessitates magis cognitæ sunt: absolutè tamen hoc necesse non est; cùm possint Canonici favori pro se introducto cedere, ut ait Pontifex in *c. cum nobis* 19. *h.t. Vid.* Innocent. & Panorm. *in cap. Bonæ* 4. *de postul. Prælat.*

SECTIO III.

De præparatoriis ad Electionem, sive de illis, quæ ad illam præcedere debent.

§. I.

Quænam ante Electionem præmittenda, & observanda sint?

I. REquiritur, priusquam ad Electionem deveniatur, ut Ecclesia illa suo Præsule viduata sit, sive ut vacet, non tantùm de facto, sed de jure *c. quia propter* 42. *h.t.* ita ut vivente Prælato, quamvis de vita illius jam conclamatum sit, nihil collegialiter tractare possint Capitulares, quod ad futuram Electionem necessarium est, prout sumitur ex *c. bonæ* 36. *h.t.*

II. Non tantùm tractatus de eligendo Episcopo, ante hujus mortem factus, ipso jure nullus est ob defectum potestatis in Capitularibus; sed etiam Electio, vitalis tractatus ante mortem habiti, post mortem consequens, annullari, & cassari debet, ceu facta contra juris dispositionem.

III. Quam-

III. Quamvis decens non sit, ut de Electione Successoris tractetur à Capitularibus collegialiter, ante sepulturam Prælati defuncti, juxta relat. *c. bonæ*, absolutè tamen hoc fieri potest; cùm Ecclesia absolutè vacet, & si necessitas urgeat, licitè etiam fieri potest. *Vid.* Tholos. *tr. de Elect. c.* 13. & 14. Panorm. Innocent. & Jo. Andr. *in c.* 36. *h. t.*

§. II.

De vocandis Capitularibus ad Electionem.

I. VOcandi sunt, cùm Electio fuerit celebranda, omnes absentes, ut compareant, & sint præsentes, sive ex communi jure, sive ex speciali privilegio, sive ex consuetudine, aut alio titulo jus eligendi habeant. *c. quia propter* 42. *h. t.* Nisi notoriè impediti, aut prohibiti sint, & sic ab eligendo excludantur. Sicuti enim excludi non debet, qui jus habet ad eligendum; sic frustra vocaretur, qui notoriè impeditus, aut prohibitus est.

II. *Hinc* vocari non debent, qui vel ob defectum ordinis, vel ob defectum ætatis eligere non possunt *c. ex eo* 32. *h. t. in* 6. Neque vocari debent, qui ob delictum privati sunt jure eligendi; vel qui notoriè excommunicatione majore ligati sunt, vel suspensi; vel interdicti; vel irregulares; aut ex alio capite ad eligendum inhabiles. Neque denique vocari debent, qui ita à loco Electionis faciendæ absunt, ut sine periculo vocari, exspectari, aut venire non possint, *c. sicut* 28. *juncta Gloss. v. sine periculo h. t.* aut ita remotè distant, ut intra tempus à jure præfixum, aut legitimè juxta loci consuetudinem præfigendum, commodè accedere non possint. *c. cùm inter* 18. *h. t.* aut quando nescitur, ubi morentur.

III. Circa hanc absentium vocationem, Ecclesiæ illius, de cujus Prælato eligendo agitur, consuetudo attenditur: cùm ipsa etiam jura diversimodè de his vocandis loquantur, attendendo scilicet diversarum Ecclesiarum diversas consuetudines; & concedant etiam ob Ecclesiæ necessitatem, aut utilitatem, tempus à jure definitum ad Electionem faciendam, prorogari. *argu. c. ne pro defectu* 41. *h. t.* Unde Capitulares præsentes, qui longius absentes vocaverunt, præfigendo illis terminum, intra quem adesse debeant, non possunt illis absentibus procedere ad Electionem, ante terminum præfixum elapsum, si sine præjudicio Ecclesiæ hoc fieri possit.

IV. Nullus, quamvis vocatus, tenetur Electioni adesse; cùm quilibet favori pro se introducto cedere possit. Et quamvis aliqui cœpto jam de Electione tractatu, sine causa discedant, valebit tamen Electio à præsentibus facta, illis etiam non revocatis; cùm semel illos vocatos fuisse sufficiat, & per talem sine causa factum discessum juri suo renuntiasse videantur. *c. cum nobis* 19. *h. t.* Nisi aliud circa hæc statuta talis Ecclesiæ consuetudo, aut illius necessitas jubeat. *Vid.* Tholos. *l. c.* Hostiens. Panorm. *in cap.* 42. *h. t.*

§. III.

De Electoribus contemptis, seu non vocatis ad Electionem.

I. COntempti censentur illi Electores, qui, cùm vocari potuissent, & debuissent, vocati tamen ad Electionem non sunt, vel certè tam tempestivè vocati non sunt, ut commodè ad Electionem venire potuerint. Et quamvis aliqui putent, etiam illos contemptos haberi debere, & posse, qui vocati quidem sunt, ut tractatui de statuendo Electionis die interfint, adesse tamen huic tractatui noluerunt, postmodum tamen statuto Electionis die vocati ad Electionem ampliùs non sunt; rectius tamen putant alii, hos de contemptu agere non posse, si diem Electionis futuræ aliundè resciverunt, vel absolutè responderunt, nolle se, vel non posse huic Electioni adesse; cùm in hoc casu satis favori suo renuntiaverint, ut ait *Gloss. in c. Ecclesia* 57. *v. vocato h. t.* in priore verò casu, juxta *regulam* 31. *in* 6. certiorari ulteriùs non debeat, qui certus jà est.

II. In casu, quo aliqui dicto modo contempti fuerunt, si duæ partes eorum, qui potuerunt, & voluerunt, Electioni adfuerint, ac alia observata fuerint, Electio facta, velut de jure valida subsistit; quia duæ partes Collegii, seu Universitatis totius Collegii vicem exhibent, juxta *Gloss. in l. nulli* 3. *v. duæ partes FF. quòd cujus Universi. nom.*

III. Possunt tamen contempti agere, etiamsi unicus tantùm sit, ad rescindendam Superioris auctoritate Electionem talem, se contemptis, peractam; ob injuriam scilicet

licet illis factam, prout expressum habetur in *c.quod sicut* 28. *h.t. juncta Gloss. v.consentire*. Et hoc quidem, etiamsi Electus ille confirmatus, immò consecratus jam esset; nisi post cognitam Electionem, se contemptis, factam, ob bonum pacis, in eam postmodum consenserint, & sic juri suo, & favori pro se introducto cesserint.

IV. Immò si jus eligendi alicui competat, non tantùm ratione Canonicatus, quem habet, sed ratione Dignitatis, potest etiam ejus in Dignitate Successor de contemptu agere, ut tradit recepta *Gl.V. consentire*: cùm injuria, quæ illata est Dignitati, non exspiret cum eo, qui Dignitatem habet. *cap.si gratiosè* 5. *de Rescript. in 6.*

V. Quòd si tamen Capitularis absens, & nunquam citatus, aliunde resciat diem Electioni præfixum, probabile est, quòd de contemptu agere non possit ad rescindendam Electionem; neque enim scienti denuntiatio facienda est, juxta *Reg.* 31. *in 6.* si ea fieri tantùm debeat, ad notitiam rei habendam, sicuti fieri debet in casu Electionis. *Vid.* Panormit. *in c.*30. *c.*42. *c. Quòd sicut h.t.* Innocent. *in c.*19. *h.t.*

§. IV.

An Elector absens Procuratorem constituere possit, qui suo nomine, & loco eligat, vel per litteras suum votum, seu suffragium dare possit?

I. POtest Procuratorem constituere, qui sit de gremio capituli, si Capitularis absens quidem sit, sit tamen in loco, unde vocari debeat, tam tempore vocationis, quàm tempore Electionis, & justa impedimento detineatur, ob quod ad Electionem venire non possit: de quo, si opus fuerit, sive si requiratur, fidem faciat juramento, uti Pontifex statuit in *c. quia propter* 42. *h. t. §. illud autem.* Quamvis enim ordinariè per Procuratorem quemcunque in aliis negotiis agere quis possit, speciale tamen hoc est in casu Electionis, ubi videtur electa industria personæ eligentis, & major cautela necessaria censetur. Et hinc possunt quidem juramentum de impedimento legitimo Electores remittere; cùm potissimum sit in favorem eorum introductum, & ob hanc etiam rationem extraneum admittere, ut procuratorio nomine loco absentis legitimi Capitularis eligere possit, requiritur tamen, ut omnes Capitulares præsentes unanimi consensu, & nemine contradicente, Procuratori juramentum, aut probationem impedimenti remittant, aut extraneum admittant. *argu. c. scriptum* 40. *h t.*

II. Quòd si absens ab Electione ob legitimum impedimentum, Procuratorem cõstituere velit, potest vel unum tantùm de gremio Capituli, vel plures etiam constituere, prout ipsi expressè conceditur, in relato *c. quia propter*. Ita tamen, ut singulis in solidum committat potestatem suo loco eligendi, ut scilicet unus sine altero eligere possit, & uno impedito, aut recusante, alter vices suppleat, & inter hos detur locus præventioni, nisi ex mandato procuratorio ille admittendus videatur, qui priore loco nominatus est.

III. Procurator talis de gremio Capituli duo vota habebit, unum ex proprio nomine, tanquam Capitularis illius Ecclesiæ; alterum nomine procuratorio, illius scilicet nomine, cujus Procuratorem agit. In casu tamen, quo cum mandato generali tantùm constitutus est, non potest in scrutinio alium suo nomine, & alium illius nomine, cujus Procuratorem agit, nominare, prout expressè statuit Pontifex in *c. si quis* 46. *h.t. in 6.* nisi de speciali persona eligenda speciale mandatum habeat: cùm enim in casu generalis tantùm mandati, constituti Procuratoris industriæ relinquatur, quænam persona digna videatur, ut eligatur; ipse verò non possit jam hunc, jam alterum digniorem altero judicare; consequenter in casu generalis mandati ad eligendum, non potest alium suo nomine, alium procuratorio nomine nominare, sicuti potest in casu specialis mandati ad specialem personam procuratorio nomine nominandam.

IV. Casu, quo nullus ex gremio in se susscipere velit Procuratoris officium, in ordine ad eligendum absentis nomine, neque Capitulum velit extraneum admittere, non potest absens Capitularis per litteras suum suffragium, & votum submittere, si accuratè servari debeat in tali Electione forma scrutinii in relat. *c. quia propter* præscripti, uti patet ex *cit. c. si quis*. Cùm enim juxta *c. quia propter*, non ante scrutinium, sed in hoc secretò, & sigillatim suffragia ferenda sint, consequenter nullum est suffragium, quod ante scrutinium scriptum est. Nisi per conspirationem, & fraudem nullus Procuratoris in se munus susscipere velit; quo in

casu

casu impeditus Capitularis, qui legitimè Procuratorem constituere vult, potest de injuria, & contemptu agere, ac petere rescissionem Electionis. *arg. c. cùm dilectus, 32. h.t. Vid.* Tholos. *de Elect. cap. 6.* Hostiens. *in cap. 42. h.t.*

§. V.

De expensis faciendis pro funere Prælati defuncti, & Electione Successoris.

I. PRo exequiis, & funere defuncti ordinarii, & moderati sumptus, pro famulis etiam, & officialibus defuncti &c. debent præstari ex redditibus Ecclesiæ vacantis, seu ad mensam Episcopalem spectantibus; & si hi non sufficiant, debet etiam Capitulũ ex redditibus suæ mensę subsidiũ afferre: cùm non tantùm Ecclesiæ, sed ipsius etiam Capituli interfit honorifica Prælati sepultura.

II. Expensas in Electionem Successoris necessariò faciẽdas, Ecclesia vacans omnes subministrare debet, non tantùm, quę fieri debent in nuntiis mittendis ad convocandos absentes Capitulares, in Notarios, Jurisperitos necessarios &c. sed illa etiam, quæ fieri debent ad petendam confirmationem &c. *c. ut præteritæ 45. h.t.* Cùm hæc omnia fiant principaliter in bonum Ecclesiæ.

III. Quòd si verò Electio oppugnetur, quis expensas tunc suggerere debeat eam opponentibus, aut prosequentibus, ex diversis juribus desumi debet. Si enim major pars Capitularium Electionem factam contra minorem partem opponẽtem prosequatur, expensas subministrare debent prosequenti parti Prælaturæ bona, dummodò bona fide agat, (quia habet præsumptionem pro se) sive vincat, sive succumbat. Minor verò pars, si prosequatur Electionem contra majorem partem, aut opponat se contra Electionem à majore parte factam, expensas ad hanc litem necessarias ipsa facere debet, & si non vincat, repetere non potest ab Ecclesia, cùm non præsumatur, in utilitatem Ecclesiæ egisse. Quod longè verius est, si unus tantùm contra reliquos in Electione concordes agat, & succumbat, vel si ipse Electus contra majorem Capituli partem se opponat, sui Electionem defensurus, & succumbat: cùm in talibus casibus potius præsumatur suum negotium agere, quàm negotium Ecclesiæ. *Vid.* Tuschus *v. Expensæ concluſ. 644.* Panormit. & Hostiens. *in c. 45. h.t.*

§. VI.

De Administratore constituto, Sede vacante, ejusque potestate, & ad quem spectent fructus, seu reddius Prælaturæ vacantis?

I. DE jure communi quidem, & ordinario, vacante Sede, ad Capitulum spectat Administratio. *c. his quæ 11. & c. cùm olim 14. de majorit. & obed.* Sæpè tamen alius à Capitulo constitui solet, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus Administrator: cui tamen, quamvis cum plena, & libera potestate constitutus sit, non competit collatio beneficiorum, utpote ad solum Episcopum pertinens; nisi à Pontifice ille datus sit. *c. is cui 42. h.t. in 6. juncta Gloss. V. soli.* Alienatio verò bonorum immobilium Ecclesiæ ne quidem Procuratori à Pontifice constituto competit. *cit. c. Is cui.*

II. De redditibus, sive fructibus Ecclesiæ vacantis nihil sibi usurpare, aut occupare possunt Capitulares, sub pœna suspensionis ab officio, & quibuscunque beneficiis, usque ad plenam omnium occupatorum restitutionem, *c. quia sæpè 40. h.t. in 6.* Cùm enim bona talia ad Prælaturam pertineant, & Capitulum illa debeat gratis administrare, sicuti tutor pupilli bona; consequenter, vel in utilitatem Ecclesiæ expendenda sunt, vel futuro Successori per Administratorem reservari debent. Quam constitutionem extendit *Clement. statut. 7. h.t.* ad omne emolumentum proveniens ex jurisdictione, & ex sigillo Curiæ Episcopalis, aut quovis alio titulo; ne scilicet Capitulares ansam arripiant differendi Electionem. Nisi certis Dignitatibus vacante Sede, jurisdictio ex consuetudine, privilegio, vel alio jure speciali competat, aut emolumenta etiam inde provenientia participare possint.

III. Laici, qui Regalia, jus Advocatiæ, vel Custodiæ in bonis Ecclesiasticis sibi de novo vindicant, & ex hoc titulo bona vacantis Ecclesiæ usurpare præsumunt, excommunicantur in *c. generali 13. h.t. in 6.* uti & Clerici, qui, id ut fiat, positivè procurant. Quam tamen excommunicationem non incurrunt illi, qui sub titulo quidem Regaliorum, Custodiæ, vel Advocatiæ, ex fundatione tamen, aut ex antiqua, & præscripta (saltem immemorali) consuetudine sibi competente administrant Ecclesiam (saltem in temporalibus) & fructus (modicos) vacantis Ecclesiæ percipiunt.

Vid.

Vid. Navarr. *in Manuali Prælat. c.* 127. Suar. *disp.* 23. *sect.* 3. & 4.

SECTIO IV.

De forma Electionis, sive variis modis eligendi.

I. EX *cap. quia propter* 42. *h. t.* habetur, quòd certæ quædam solemnitates ad Electionem requirantur, quarum aliquæ sunt accidentales tantùm, quæ omissæ non faciunt irritam Electionem, uti sunt Missa de Spiritu S. in die Electionis; Communio eligentium; Pulsus campanæ ante horam Electionis ad Capitulum convocandum; Invocatio Spiritus S. per illius hymnum recitatum; Protestatio ab aliquo totius Capituli nomine facta, contra eos, qui jus suffragii non habent; Absolutio ab omnibus censuris, in ordine ad effectum Electionis, ab eo facta, qui jus tale absolvendi habet; Tractatus, in quo plures Capitulo proponuntur, & nominantur digni ad Electionem &c. Aliæ sunt substantiales, necessariæ ad formam, quæ adhibetur, & sine quibus nulla est electio. De his seqq. §§. agetur. Potest autem fieri Electio, vel per Scrutinium, vel per viam Compromissi, vel per viam Inspirationis. De hac posteriore forma nulla ampliùs fiet mentio, cùm illa fiat sine tractatu præcedente, ex concordi Electorum suffragio, in unum consentientium, dictante utique Spiritu S.

II. In aliis duabus formis plura requiruntur. Et 1. quidem forma Scrutinii plures partiales actus requirit, & continet, ipsum scilicet Scrutinium, seu secretam suffragiorum collectionem per Scrutatores à Capitulo electos factam; scrutinii deinde publicationem, suffragiorum collationem, & denique decretum Capitularis, seu communis Electionis; ejusque promulgationem. *Vid.* Fagn. *in c.* 42. *h. t.*

§. I.

De Scrutatoribus constituendis in Electione, quæ fit per formam Scrutinii, & de modo, quo Scrutinium fieri debet.

I. ELectores, qui volunt, & possunt electioni adesse, collegialiter congregati, assumere debent tres è Collegio fide dignos Scrutatores, *c. quia propter* 42. *h. t.* & *Compend: Pirhing.* Et quamvis pauciores (præsertim ubi Capitulum numerosum non est) & extranei etiam assumi possint, ut advertit etiam *Gloss. V. senior, & V. viris*, ac usu receptum est in pluribus Germaniæ Ecclesiis, dummodo extranei non sint Laici: tutius tamen est, ad omnem contradictionem contra Electionem præcavendam, ut exactè observetur relati *c. quia propter.* constitutio circa Scrutatores ex gremio Capituli assumendos, fideliùs ex præsumptione non vana suæ Ecclesiæ commodum procuraturos, quàm extranei.

II. Valebit Scrutinium, quod illorum aliqui, quibus jus eligendi competit, inchoant, si nemo præsentium contradicat, quamvis expressè nominati non sint; cùm taciturnitas in tali casu favorabili pro consensu habeatur: ita tamen ut Capitulo semper jus remaneat, non tantùm hos, sed etiam expressè constitutos, ex causa, etiam re non ampliùs integra, revocandi.

III. Scrutinium debet fieri *secretò*, & *sigillatim*, *diligenter*, & *ordinatè*. *cit. c. quia propter*. *Secretò* quidem, ut singuli Electores viva voce coram scrutatoribus proferat, quem eligunt, & aliquis Scrutatorum scribat nomen Electi; ita tamen ut secreto huic non obsit, tabellionem etiam, & testes, quamvis Laici sint, ad tollendam omnem fraudis suspicionem adhibere: vel ut in schedula votum suum scribant eligentes, & scriptum, ac clausum deferant, vel dent Scrutatoribus. *Sigillatim* fieri censetur, ut singuli nemine, qui jus eligendi habet, & Electioni huic potest, & vult adesse, prætermisso, ita secretò exquirantur, ut nullus coeligentium de alterius voto notitiam habeat, quò major scilicet in votis dandis sit libertas, si nemini coeligentium constet de alterius voto. *Diligenter* autem fieri censendum est, si exquirantur etiam Electores, ob quæ merita, & quo zelo, hunc præ alio nominent, & quæ sint qualitates nominati, cùm in tali Electione non sufficiat pura tantùm conscientia, sed rationis etiam judicium, *Ordinatè* tandem fieri censetur, si ordo servetur inter scrutandos, ut primum votum primò exquiratur ab eo, qui toti Capitulo præest; deinde à se ipsis mutuò suffragia exquirant Scrutatores, si etiam ipsis jus eligendi competit; & denique ab aliis Capitularibus, prout prærogativa, aut recepta consuetudo postulat. Quæ consuetudo etiam attendi debet in exequirendis eorum

votis, qui quidem in eadem civitate fortassis existunt, ob infirmitatem tamen v. g. loco Electionis interesse non possunt, & per se tamen volunt suffragium suum dare, ita ut horum suffragium missi ex Capitulo Scrutatores ab illis requirere, & excipere debeant, ac statim ad Capituli locum redeant.

IV. Quamvis Scrutinium fieri debeat ita continuato actu, ut nulla alia actione extranea interrumpatur; si tamen multitudo eligentium non patiatur, ut eodem die omnes eligendi facultatem habentes exquirantur, potest illius continuatio in alterum diem differri: cùm ut sic moraliter adhuc continuum habeatur Scrutinium.

V. Præscribitur in *c.2.h.t. in 6.* ut Electorum suffragia sint *pura, absoluta, & certa:* ita ut alternativa *(eligo Titium, vel Cajum)* nec non conditionata *(eligo Cajum, si eum etiam Decanus elegerit)* & incerta vota *(eligo eum, in quem Decanus consentit)* sint absolutè nulla, & pro non datis habeantur: non quidem quasi jure eligendi privati essent, qui talia vota dederunt; cùm possint, saltem ante publicationem Scrutinii, errorem hunc in voto alternativo, conditionato, aut in certo dando commissum emendare, qui ita erraverunt; sed quòd talium votorum, si non corrigantur, nulla ratio sit habenda. *Vid.* Panormit. & Fagnan. *in cit. c. quia propter.* Suar. *tom.4. de Relig. tr.8.l.2. c.5.* Rodriq. *qq. Regular. q.52.*

§. II.

De Publicatione Scrutinii.

I. PEracto Scrutinio, ubi omnium vota collecta fuerunt, & in scriptum redacta, mox, uno contextu, seu nullo alio actu extraneo interposito, facienda est eorum publicatio (sine qua nulla esset Electio) coram omnibus, à Scrutatoribus, vel ab uno eorum, aliorum nomine, aut quocunque alio, à Capitulo, vel à recepta consuetudine ad hanc publicationem faciendam substituto; non quòd nomina eorum, qui vota dederunt, publicari debeant, sed ut appareat, quis, vel quinam Electi fuerint, ut habetur in *relat. c. quia propter.*

II. Effectus autem hujus publicationis est, ut ea facta Electores variare nequeant, datum suffragium revocando, & alteri novum dando: quia post publicationem factam jam censentur plenè suo functi officio à jure ipsis concesso. Unde, quæ subsequuntur, necessariò subsequuntur, ad quæ cogi etiam possunt Capitulares per Superiorem, cujus est factam Electionem confirmare, si morari vellent. *c. publicato.58.h.t.* Et est nulla Electio, si post Scrutinium moram trahant Capitulares, & ad Electionem faciendam convenire morentur *c. cùm post 46. h. t.* Ne tamen de industria, & in fraudem Canonis hujusmodi moram trahant, eo fine, ut Electio post intervallum facta, irrita declaretur; ideo statutum est, ut post moram etiam, & intervallum ad Electionem faciendam à Superiore compelli possint, ac debeant, eaque valida sit, etsi non in continenti sed ex intervallo facta: quia fraus & dolus non debet obesse *illi*, qui nominatus est in Scrutinio. *cit. c. publicato & Gl. V. compellantur.*

III. Quæ de non facienda variatione post publicatum Scrutinium dicta sunt intelligi debent. 1. Si non contra formam juris peccatum sit, neque aliquis petat Scrutinium irritari, propterea quòd contemptus fuerit, & non vocatus. 2. Nisi facta publicatione appareat, quòd communis Electio ex tali Scrutinio fieri non possit, cùm major, & sanior pars Capituli in unum aliquem non consenserit; vel nisi appareat, indignum fuisse nominatum, qui eligi non possit; vel juri suo renuntiaverint nominatus in scrutinio. Ratio, quòd variari in his casibus possit, est: quia variatio sic facta nemini facit præjudicium. *Vid.* Tholos. *de Elect. c.16.* Panorm. Hostiens. & Fagnan. *in c. Ecclesia 57. c. Quia propter c. Perpetuò in 6. h. t.*

§. III.

De Collatione Suffragiorum.

I. POst publicatum Scrutinium, statim debet fieri suffragiorum collatio, vel ab ipsis Scrutatoribus, si tacitè, vel expressè ad hanc ipsam collationem faciendam à Capitularibus approbentur; vel ab aliis ex consuetudine recepta, aut mandato Capitularium deputatis: ut appareat, quis à majore, & saniore parte Capituli nominatus sit. Et quidem hac omissa collatione nulla est Electio. *c. Cumana 50. h.t.*

II. Facienda autem est collatio, tum numeri ad numerum, tum zeli ad zelum, tum etiam meriti ad meritum, ut constat ex *c. in Genesi 55. h.t.* Censetur autem numeri ad

nume-

numerum facta collatio, si attendatur, in quem major pars Capituli præsentis consenserit. Zeli verò ad zelum collatio tum fieri censetur, si ad ipsorum eligentium intentiones, & motiva, quæ exposuerunt, & ex quibus ad hunc aliis præferendum moti fuerunt, attendatur. Qui zelus etiam sub nomine sanioris partis Capituli venit.

III. Majoris zeli collatio sæpiùs præsumitur in Electionibus ex solo majore numero Capituli in unum consentientis. Et semper omittitur hæc collatio zeli ad zelū, uti etiam meriti ad meritum, quis præ altero scilicet mereatur dignitatem illam, ad quā fit Electio, si duæ partes præsentis Capituli in unum aliquem consenserunt, uti colligitur ex *c. si quando 9. h.t. in 6.* vel si per privatas schedas fit Scrutinium; nam hoc in casu pro probitate eligentium, juramento sæpius ad digniſſimum eligendum adstrictorum, præsumitur. *Clement. 1. §. demum de V. S.* Si denique nullum dubium super habito Scrutinio, aut qualitatibus nominati, &c. moveatur, sufficit generalis aliqua collatio. *Vid.* AA. *cit. in c. quia propter.* Tholos. *l. c.*

§. IV.

De Electione communi, seu Capitulari, & solemni.

I. COllatione facta, si appareat, in quem major, & sanior pars Capituli consenserit, & dignus hic sit, ac habilis, fieri debet statim, eodemque contextu, antequam ad alia extranea divertatur (nisi necessitas aliud jubeat) decretum Electionis, & omnium nomine ab uno, qui præest Capitulo, vel alio quocunque juxta loci consuetudinem, aut Capitularium voluntatem, publicè promulgari, quis sit Electus, uti iterùm ex relat. *c. quia propter.* habetur.

II. Forma autem Decreti hujus, & publicationis communiter hæc est: Ego *N. nomine meo, & omnium eligentium, mihique consentientium, invocata gratia S. Spiritus, in Episcopum, vel Abbatem hujus Ecclesiæ N. eligo, & Electum pronuntio, & coram vobis publico, in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Clandestinæ verò Electiones, quæ non publicantur in Capitulo, aut quæ fiunt clanculum in locis, seu conventiculis occultis, reprobantur in relato *c. in Genesi*, & in *c. Ecclesia 48. h.t.* prohibetur illa, quæ sine verbali promulgatione facta fuit. Si tamen sint Electiones Prælatorum Ecclesiasticorum, in quibus observari debet forma *c. quia propter. Vid.* Tholos. *de Elect. c. 16.* Panormit. & Jo. Andr. *in c. quia propter, & c. cùm post petitam 46. h.t.*

§. V.

De Electione facienda à majore, & saniore parte Capituli.

I. A Minore Capituli parte facta Electio, quæ jure naturali etiam irrita est, non potest convalescere, per accessionem votorum, si ea ab aliis fiat, post decretum Electionis communis factum, & solemniter promulgatum, ut patet ex *c. auditis 29. h.t. quod* enim *initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.* juxta *Reg. Juris 29. FF. de Reg. Juris.* Si tamen talis accessio fiat post promulgatum quidem Scrutinium, nondum tamen facto, aut promulgato Electionis Capitularis decreto, eò quòd ex Scrutinio illo nulla Capitularis Electio fieri possit, valida erit Electio, si major pars Capituli in unum aliquem taliter consentiat.

II. Censetur autem major pars Capituli in unum consentire, non quidem, si plures Capitulares tantùm sint pro aliquo, & pro aliis sint pauciores, sed pro quo stat major pars Capituli præsentis, ita ut plus, quàm dimidia pars præsentium, & volentium eligere, in unum aliquem consenserint, modò duæ partes eorum, qui volunt, & possunt adesse, præsentes sint, prout patet ex relat. *c. Ecclesia 48. h.t.*

III. Requiritur quidem ad validam Electionem copulative, ut à majore (quo ad numerum) & saniore (quoad auctoritatem & zelum eligentium, ac Electi meritum) parte Electio fiat, ita ut à majore quidem parte facta Electio, non tamen à saniore, aut viciſſim, nulla sit, prout constat ex *c. Ecclesia 57. h.t.* Sæpiùs tamen, ut suprà dictum, sanior pars non tam in examen adducitur, quàm ex majore Capituli numero pro una parte præsumitur. Contra hanc tamen præsumptionem admittitur in contrarium probatio: & si in discordia duæ v. g. Electiones factæ sint, ita ut pro una parte stet major numerus Capituli, pro altera parte sanior; tunc si duplo major sit pro una parte eligentium numerus, Electio valida erit, modò Electus sit habilis; si verò non sit numerus multùm excedens saniorem partem, neutrius Electio valida erit, sed novum

Scrutinium faciendum est, uti habetur in *c. si quandoque h.t. in 6.*

IV. Sicuti tamen suprà jam animadversum fuit, observanda hæc sunt, si juxta *c. quia propter* per Scrutinii formam in illo Capitulo descriptam facienda est Electio, quæ tantùm adhibenda est in Electionibus Episcoporum, & Prælatorum Regularium, qui in multis æquiparantur Episcopis, & ex eorum morte non minùs suo Sponso viduata Ecclesia Regularis dicitur, quàm ex morte Episcopi Ecclesia Cathedralis. Hæc porrò forma in multis Ecclesiis non observatur, ubi nimirum receptissima à tempore immemoriali consuetudo, aut speciale privilegium, aliam jam eligendi formam introduxit, aut exiguus numerus eligentium aliud jubet, ut suprà jam dictum. *Vid. cit. AA. in c.* 48. *&* 57. *c.* 29. *h.t.*

§. VI.

De forma Electionis per Compromissum.

I. ALtera species Electionis est, ut illa fiat per Compromissum; quod tunc fieri censetur, quando illi, quibus jus eligendi competit, communi consensu facultatem eligendi Prælatum in certas quasdam personas transferunt, qui Compromissarii dicuntur, & nomine, ac jure omnium Ecclesiæ vacanti de Pastore provident. Quòd Compromissum ut valeat, debet fieri expressè consentientibus omnibus, qui jus suffragii habent, in tale Compromissum, itaut nemo dissentiat, uti habet etiam *Gloss. in c. quia propter V. vice omnium:* quia *quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari*, juxta *reg. juris* 29. *in 6.* & taciturnitas in tali casu præjudicante non habetur pro consensu.

II. Et quamvis Compromissarii debeant esse viri idonei, ut loquuntur Jura, & Clerici, non Laici, cùm hujusmodi jura spiritualia non cadant in Laicos *c. sacrosancta* 51. *h.t.* nisi ex speciali commissione Sedis Apostolicæ; non tamen debent necessariò esse de gremio Capituli *Gloss. in c. quia propter V. viris.* Neque necesse est, ut fiat legitimum Compromissum in plures, sed sufficit compromissio in unum, v.g. in Superiorem, cui Capitulum est subjectum *c. Causam* 8. *h. t.* Pari ratione necesse non est, ut fiat in numero impares; sed fieri etiam potest in numero pares, ut colligitur ex *c. cùm in veteri* 52. *h.t.* Quamvis ad multa incommoda vitanda commodius sit, si fiat in impares.

III. Eum, qui à Compromissario, vel à majore parte plurium Compromissariorum Electus fuit, admittere debent compromittentes; si quidem dignus, & idoneus est; cùm Electus à Compromissariis, ab ipsis Electus censeatur, quorum nomine Compromissarii eligunt.

IV. Potest autem duplici modo fieri Electio per Compromissum, absolutè scilicet, & limitatè. Absolutè, si sine ulla conditione addita potestas eligendi in Compromissarios translata fuit. Limitatè verò, si cum restrictione aliqua certa ipsis data est potestas, eligendi v.g unum de gremio Capituli, adhibito certorum consilio, exquisitis secretò, & sigillatim aliorum Capitularium voluntatibus &c. Et quamvis sint, qui putent, modum hunc limitati Compromissi hodie sublatum esse per *c. quia propter*, ubi absoluti tantùm compromissi fit mentio; rectiùs tamen putant alii, ad evitandam inutilem jurium correctionem, eum hodie adhuc valere, & adhiberi posse, etiam cum inquisitione secreta singulorum Capitularium: quamvis enim relat. *c. quia propter* absoluti Compromissi tantùm mentionem faciat, mixtam tamen hanc ex Scrutinio, & Compromisso formam non improbat, prout declaravit Pontifex in *c. cùm expediat* 29. *h.t. in 6.*

V. Sicuti Electio non valet ex solo Capitularium majore numero respectu unius, cùm alii minorem numerum tulerint, sed fieri debet à majore parte Capituli, ut dictum suprà; ita Electio per Compromissum nulla est, si major tantùm numerus Compromissariorum comparatione aliarum partium in unum aliquem convenerit; sed debet ea fieri, ut valida sit, majore parte Compromissariorum absolutè in unum consentiente, & sic alii Compromissarii, si plures sint constituti, minorem partem faciant.

VI. Si factum fuit Compromissum sub limitatione, ut eligant cum consilio aliorum quorundam determinatorum, debent Compromissarii, ut valida sit eorum Electio, consilium ab his petere circa eligendum, & congruo tempore exspectare, ac, si intra illud tempus consilium dare velint, audire illud, ita tamen, ut non teneantur sequi *c. cùm veteri* 52. *h.t.* nisi consilium accipiatur pro consensu. *Vid.* Panorm. *in c.* 8. *&* *c.* 30. *h.t.* Sylvest. *V. Electio* 2. *q.* 12. *&* 14.

§. VII.

§. VII.

An Compromissarii possint eligere aliquem ex se ipsis. Et an unus eorum se ipsum?

I. QUando plures Compromissarii constituti sunt, possunt illi unum ex se ipsis eligere; licèt in Compromisso hoc expressum non sit, modò non sit expresè prohibitum. Ratio est, quia ex eo, quòd Compromissarii sint, non debet esse deterioris conditionis, quàm si Compromissarii non essent.

II. Potest etiam unus eorum, si priùs aliqui Compromissarii eum elegerunt, consentiendo in se ipsum, & sic aliorum votis accedendo, numerum ad Electionem requisitum complere, modò suffragio suo accedente suffragiis aliorum, qui eum ante elegerunt, majorem numerum eligentium constituat, prout sumitur ex *c. cùm in jure* 33. *h. t.* Neque talis dicitur ambitiosus, si aliorum tantùm votis cognitis, & publicatis accedendo numerum majorem ad Electionem requisitum præcisè faciat. Ad notam tamen ambitionis cavendam, nec principaliter ipse sui Electionem inchoare debet, sed votis tantùm aliorum de se factis, & publicatis, accedere, nec dicere debet, eligo, aut coeligo me ipsum, sed consentio Electioni de me factæ. *Vid.* Innocent. & Panor. *in c.* 33. *h. t.* Sylvest. *l. c. q.* 16. 17. & 18.

§. VIII.

An, & qualiter Compromissum revocari possit, vel aliter exspiret?

I. CEssat, & exspirat Compromissum, si Electio, aut postulatio à Compromissariis facta fuit, etsi vel ob Electionem personæ indignæ, vel quacunque alia ex causa sit irrita, aut effectum non consecuta. Ratio est: quia Electio ipsis commissa fuit pro una vice tantùm; ergo postquam officio suo semel functi sunt, sive bene, sive malè, cessat eorum potestas.

II. Cessat Compromissum, si tempus à compromittentibus præfixum Compromissariis ad eligendum, elapsum jam sit; cùm Compromissum in tali casu ad certum tempus restrictum sit. Vel si re adhuc integra (id est, si nondum ad substantialia in negotio Compromissi processum sit, cœpto v. g. jam tractatu de eligendo) Compromissum revocetur. Quam revocationem facere posse Compromittentes, non quidem, re non ampliùs integra, sed re adhuc integra, patet ex *cap. in causis* 30. *h. t.* Quia re nondum incepta, nondum censetur in Compromissariis radicata eligendi per Compromissum facultas: nisi Compromissum factum fuisset in gratiam, & favorem Compromissariorum; tunc enim, cùm factum sit per modum liberalis donationis, revocari ampliùs non potest, etiamsi res integra adhuc esset. *Vid.* Panorm. *in c.* 30. *h. t.* Navarr. *in Man. Prælat. c.* 27.

§. IX.

De devolutione potestatis eligendi, propter negligentiam, vel delictum Compromissariorum.

I. CAsu quo Compromissarii intra tempus à jure præfixum eligere per culpabilem negligentiam intermittant, devolvitur potestas eligendi non ad Capitulum, quod Compromissarios elegit, sed ad proximum Capituli Superiorem. Ratio est: quia negligentia Compromissariorum ipsis compromittentibus adscribi debet, utpote qui debito modo Compromissarios non urgebant. Unde in eorum pœnam meritò devolvitur potestas eligendi ad Superiorem.

II. Si Compromissarii intra tempus à jure præfixum eligant quidem, eligant tamen indignum, sive scientes, sive ignorantes, tunc redit potestas eligendi ad Compromittentes. Uti etiam in illo casu, quo electus per Compromissarios renuit in eam sui Electionem consentire. Quæ omnia in *c. si Compromissarius* 37. *h. t. in* 6. deciduntur. Ratio primæ partis est: quòd dolus Commissarii in committendo consistens obesse non debeat principali, si hic non est in culpa; prout in culpa non sunt Compromittentes, si à Compromissariis indignus eligatur. Ratio secundæ est: quòd Compromissarii functi sint officio suo, dum pro illa vice eligebant; quod solùm illis concessum fuit, quamvis sui electionem admittere non velit electus. *Vid.* Viviano *in Ration. jur. Pont. in cit. c. si Compromissarius* Sylvest. *V. Electio* 2. *q.* 19.

§. X.

An, & quomodo Electio Prælati debeat fieri liberè?

I. CErtum est, quòd substantialiter ad canonicã Electionem requiratur, ut li-

ut liberè illa facta sit ab eligentibus. Et hinc nulla consuetudine introduci potest, ut fiat dependenter ab arbitrio alicujus tertii, quod necessariò eligentes sequi debeant, uti habetur in *c. cùm tertia* 14. *h. t.* Cùm nomen, & natura Electionis importet, penes eligentes esse libertatem, unum aliquem ex pluribus propositis præoptandi.

II. Dictæ libertati non obest, si post Electionem factam electus intimari debeat Principi, vel Patrono Ecclesiæ: non enim fit hæc intimatio, quasi ad valorem Electionis consensus Patroni, aut Principis sit necessarius; sed ut illorum patrocinium, & defensio electi certiùs habeatur, si consensum suum ipsi dederint. Unde consuetudo hujus consensus, etiam à Laico requirendi, valet, & est Ecclesiæ sæpe multùm utilis.

III. Si Electores per metum injustum, & cadentem in virum constantem cogantur, non ad eligendam certam personam, sed aliquem ex pluribus determinatis, vel ex certo personarum genere, valida quidem de jure est Electio; cùm revera liberè potuerint ex pluribus unum eligere: poterit tamen, ac plerumque etiam debebit rescindi in odium metus injusti. *Vid.* Sanch. *l.* 4. *de Matrim. disp.* 12. Panorm. & Fagnan. *in c. Cùm terra* 14. *h. t.* Covarr. *in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 3. *§.* 5.

§. XI.

De pœna gravantis eos, qui recusant certam Personam eligere, ad petitionem illius.

I. QUi injusto gravamine vexant Clericos, aut alias personas Ecclesiasticas, jus habentes eligendi Prælatum Ecclesiasticum, quòd eum non elegerint, pro quo eligendo rogati fuerant, spoliando v. g. eos rebus suis, vel alia iis de jure debita impediendo, auferendo &c. vel aliter persequendo, personas etiam sanguine illis conjunctas usque ad quartum gradum; aut qui mandant taliter vexari, ipso facto sententiam excommunicationis incurrunt, ut habetur in *c. sciant cuncti* 12. *h. t. in 6. juncta Gloss. V. alios, & V. consanguineos.*

II. Dictam Excommunicationem communiter AA. extendunt etiam ad eos, qui Clericos, aut personas Ecclesiasticas injustè vexant, quòd non præsentent, postulent, instituant, aut confirment eum, pro quo rogati fuerunt: quamvis enim textus tantùm loquatur de cogentibus injustè eligentes; omnimoda tamen rationis identitas hanc constitutionem, pœnalem quidem, non tamen prorsus odiosam, sed favorabilem Ecclesiæ libertati, vult dicto modo extendi; non quidem ad eos, qui Laicos dicto modo vexant, & cogunt, sed qui Clericos, aut Personas Ecclesiasticas: nam de his tantùm, & non de illis, fit in *cit. cap.* mentio. *Vid.* Suar. *disp.* 23. *de Censur. sect.* 4. Navarr. *in Man. Præl. c.* 27.

SECTIO V.

De circumstantiis, & accidentibus, comitantibus, vel consequentibus Electionem.

§. I.

De loco, & tempore Electionis, & pœna non eligentium intra tempus à jure statutum.

I. ELectio fieri debet ab Electoribus in uno loco simul congregatis *c. cùm terra.* 14. *h. t.* cùm sit actus Collegialis: & quidem de die, ad multas fraudes cavendas juxta *Gloss. in c. unicum. ut Eccl. benef. &c. V. occulta.* Quamvis autem Episcopi Electio fieri deberet juxta Canonicas Sanctiones in Ecclesia Cathedrali, sive intra illius ambitum, in choro Ecclesiæ, vel in Capitulo, vel alio honesto conclavi, juxta consuetudinem talis loci; si tamen Capitulares ex justa causa in tali loco in ordine ad Electionem celebrandam convenire non possint, poterit ea celebrari etiam extra propriam Ecclesiam, quò major pars Capitularium, vel si periculum sit in mora, quò minor etiam pars Capitularium convenit; prout varia jura docent. Et licèt etiam propter solam majorem commoditatem, extra propriam Ecclesiam fieri possit valida Electio; debent tamen in illo casu ad talem locum, Electionis causa, convenire duæ partes Capitularium.

II. Ad tempus quod attinet, intra quod novi Prælati fieri debet Electio, statutum est in *cap. ne pro defectu* 41. *h. t.* ut ultra tres menses à die cognitæ vacationis computandos non differatur Episcoporum, aut Prælatorum Regularium, quorum morte viduatæ censentur tales Ecclesiæ, Electio: ne scilicet ex mora longiore patiatur Ecclesia detrimentum, ob cujus periculum jura bre-

brevius tempus statuunt ad dictam Electionem Episcoporum, & Prælatorum Regularium, quàm ad Electionem, aut præsentationem aliorum inferiorum.

III. Cum prædicto tempore jus eligendi non exspirat; si intra illud Electio fieri non potuit, & nulla negligentia commissa est; aut si Electio effectum sortita non est, v. g. quia Electus consentire noluit, aut quia, postquam consensit, ante confirmationem renuntiavit, &c. In hujusmodi igitur casibus ad novam Electionem faciendam, trium iterùm mensium spatium Electoribus conceditur ad eligendum: modò nihil in fraudem factum sit à Capitularibus, *c. si electio 26. h. t. in 6. juncta gl. V. fraudulenter.* & modò proprio jure potestas eligendi eos ad pertineat, & non jure tantùm devolutionis.

IV. Tempus modò dictum ita à jure concessum est eligentibus, ut ubi periculum in mora est, superior Prælatus, cui Capitulum subest, illud constringere possit. Quod Pontifici etiam concessum est extra casum necessitatis, si velit ex plenitudine suæ potestatis agere circa hanc, de jure quidem communi, determinatam materiam, ipsius tamen potestati absolutè subjectam.

V. Quòd si per negligentiam, seu moram culpabilem non eligant intra tempus à jure præscriptum Capitulares, sunt ipso jure privati, pro ea vice jure eligendi (ut puniantur in eo, in quo negligentes fuerunt) & providendi pro ea vice potestas ad eum Superiorem immediatè devolvitur, à quo eligendus confirmari deberet, uti sumitur ex *c. cùm dilectus 12. de concessione præbendæ* & ex *c. cit. ne pro defectu*, prout pluribus infra dicetur. *Vid.* Tholos. *tr. de Elect. c. 13. & 15.* Azor *p. 2. l. 6. c. 27.*

§. II.

De Electione intimanda Electo, ejusque consensu requirendo, & exhibendo.

I. ELectione celebrata, debent Electores, quàm primùm commodè poterunt, Electo Electionem præsentare, ejus consensum petere, quem hic etiam intra mensem, à tempore præsentationis, aut notitiæ habitæ de sui Electione *c. cupientes 16. h. t. in 6.* computandum, præstare debet, si Electionem acceptare velit, & sui juris sit: ita ut si absque justo impedimento diutiùs consensum distulerit, ipso facto privatus sit jure, quod illi ex Electione competebat, prout statuitur in *c. quam sit 6. h. t. in 6.* tum ne per diuturnam moram, & vacationem Ecclesia patiatur; tum ut ipsi Electo commodum etiam tempus conveniat dispiciendi, num Electionem acceptare velit.

II. Quòd si electus sui juris non sit, v. g. si regularis eligeretur in Episcopum, vel Prælatum extraneæ Ecclesiæ, licentia ab ejus Superiore ab electoribus, qua fieri potest celeritate, peti, ac obtineri priùs debet, quàm mensis ad deliberandum de jure concessus, ipsis currere incipiat, tum ne superiore ejus invito hìc subtrahatur, tum ut ipsi Religioso etiam consultum sit, per tempus competens, ad deliberandum post obtentam licentiam. *Vid.* Joan. Monach. *in c. Quàm sit 6. h. t. in 6.* Tholos. *tr. de Elect. cap. 18.*

SECTIO VI.

De Appellatione, & Oppositione contra Electionem.

§. I.

An, & à quibus contra Electionem appellari, sive ea impugnari possit, & an Electio post appellationem facta sit valida?

I. QUamvis quilibet Clericus pro Ecclesia, cujus membrum est, contra factam illi provisionem per electionem, opponere se possit, & contra electionem factam, aut faciendam ad Superiorem appellare, uti colligitur ex *c. cùm inter 21. h. t.* Ipsi tamen electores, qui suffragium electo dederunt, postquam est promulgata electio, admittendi, vel audiendi non sunt, si electionem, quasi Canonicè facta non sit, oppugnare velint. *c. nulli. h. t. in 6.* Neque enim, quod semel approbavit aliquis, reprobare potest contra proprium factum agendo, ut vult *reg. 21. in 6.*

II. Possunt tamen ipsi etiam Electores electionem factam impugnare, si postquam ea facta est, justa impugnationis causa, aut de novo eveniat, aut ignorata priùs fuerit; modò juramento postmodum probent, tempore electionis sibi cognitam non fuisse causam talem.

III. Ille, qui renuntiavit electioni de se factæ, non potest appellare ad impedien-

dam novam alterius Prælati electionem *c. cùm inter* 16. *h.t.* Cùm ejus nihil interfit, novus eligatur, an non eligatur Prælatus.

IV. Quòd si legitimè contra electionem faciendam appellatum sit, simpliciter inhibendo, ne electio fiat, aut ne in ea procedatur, non debet quidem ulterius in electione procedi, donec Superioris de appellatione judicium habeatur; nisi appellatio manifestè inanis, & frivola sit: electio tamen (cæteris paribus) non obstante appellatione, valida est; donec Superior cognoscat appellationem legitimam fuisse, & contra electionem pronuntiet. *cap. consideravimus h.t.* Quia per talem appellationem, seu inhibitionem, nulla inducitur suspensio, vi cujus Capitulares ad eligendum essent inhabiles. *Vid.* Panorm. Imol. Jo. Andr. & I. Monach. *in c. Nulli.* 8. *h.t. in 6.*

§. II.

Quæ requirantur, ut in Electionibus Episcoporum, iisque Superiorum, appellari possit ad Sedem Apostolicam?

I. Requiritur in talibus appellationibus, ut eæ fiant in scriptis, & causa rationabilis inferatur in ipsa appellatione; ne malitiosè, & cum damno Ecclesiarum lites protrahantur, dum tardiùs Ecclesiæ de Prælato providetur.

II. Requiritur, ut appareant partes coram Papa ad terminum præfixum: quamvis inferior tantum judex, aut Prælatus terminum talem præfixerit; cùm hoc huic liceat, neque ut sic se immiscеat causis ad summum Pontificem delatis.

III. Potest, qui appellavit in causa electionis, renuntiare appellationi factæ, & ab ea recedere, priusquam Pontifici ea præsentata fuerit. Quo tamen in casu diligenter inquirendum est à judicibus inferioribus, ad quos causæ cognitio pertinuisset, si appellatio interposita non fuisset, an in renuntiatione tali Simoniaca pravitas non intervenerit: ut, si talis intervenit, causa tota ad Pontificem referatur. Quæ omnia statuit Pontifex in *c. quamvis* 10. *h.t. in 6.* ita ut in eos, qui hæc non observant, certa etiam pœna decernatur, in *c. providè* 44. *h.t. in 6. Vid. cit. AA. &* Philip. Franc. *in cap. Quamvis* 10. *h.t. in 6.*

§. III.

Quænam Jure Canonico statuta sint ad moderandas oppositiones, & appellationes, in causis electionis, & provisionis beneficiorum?

Quæ tam hoc, quàm sequentibus duobus §§. ab auctore Methodi dicuntur, rectiùs apud ipsum Auctorem videri possunt: cùm horum §. §. materia locum ferè tantùm habeat in causa appellationis ad Papam, & consequenter raræ praxis sit, ac ex decisione Pontificum, in pluribus *cc. h.t. in 6.* tradita, dependeat, quæ per brevem, & succinctam doctrinam insinuari non possunt. Legatur *c.* 1. 4. 11. 19. 20. 38. *&* 41. *h.t. in 6. & Clement.* 4 *eod.*

SECTIO VII.

De Potestate, Confirmatione, & consecratione Electi.

§. I.

An, & quando potestas jurisdictionis, seu administrationis Episcopo electo competat?

I. Quòd Episcopus, vel Prælatus electus ante impetratam confirmationem non habeat potestatem jurisdictionis, aut administrationis, nec in rebus, aut juribus spiritualibus, nec in temporalibus, ex *c. nosti. 9. h.t.* patet. Ratio est: quia aliàs ferè inanis esset Confirmatio, si ante eam omnis jurisdictio, aut administratio in actu secundo Electo competeret. Unde si ante confirmationem administrationi rerum Ecclesiæ se ultrò immiscеat, ejus Electio in pœnam non tantùm cassari debet, sed eo ipso privatus est jure per electionem quæsito. *c. Avaritiæ* 5. *h.t. in 6.* ita ut ad eum privandum opus tantùm sit sententia declaratoria.

II. Neque potest Episcopus, vel alius Prælatus electus ante Confirmationem administrare Ecclesiam sub alio quocunque titulo, v. g. Oeconomi, aut Procuratoris. *cit. c. Avaritiæ*. Et quamvis Capitulum, penes quod est administratio, sede vacante, possit alicui velut Oeconomo, aut Vicario committere administrationem, non tamen potest eam committere electo: ne fraus fiat huic constitutioni.

III. *Extrdvag.* 1. *h.t. inter com.* statuit Pon-

Pontifex, ut nullus Episcopus, aut Superior Prælatus, nullus Abbas, aut cujusvis ordinis Præpositus, qui apud sedem Apostolicam promovendus, confirmandus, aut consecrandus, aut benedicendus est, administrationem temeraria præsumptione suscipiat, nisi litteras Apostolicas promotionem ejus, vel confirmationem, &c. continentes, obtinuerit, easque Capitulo ostenderit, seu præsentaverit. *Vid.* Barbos. *in cit. Extravag.* Fagnan. *in cap. Nihil. 34. h. t.* Tambur. *tom. 1. de Jur. Abbat. disp. 16. q. 2.*

§. II.

Quinam Episcopi, seu Prælati administrare possint Prælaturam, etiam ante obtentam confirmationem?

I. QUæ in priore §. negatur administratio cuivis electo Episcopo ante obtẽtam cõfirmationem, aut suæ provisionis litteras, hæc in *c. nihil 44. § ceterum h. t.* conceditur Prælatis immediatè Pontifici subjectis, & tamen valdè à Curia Pontificis remotis (qui extra Italiam v. g. constituti sunt) si in cõcordia fuerunt electi: ne videlicet damnum patiantur Ecclesiæ, si diutiùs exspectari debeat electionis confirmatio.

II. Quamvis dicta constitutio tantùm mentionem faciat Prælatis immediatè Sedi Apostolicæ subjectis, probabile tamen est, quòd in favorem Ecclesiarum, etiam de illis Prælatis intelligenda sit, qui ab Episcopo quidem, aut Archiepiscopo confirmationem obtinere debent, ob longam tamen distantiam intra breve tempus obtinere non possunt.

III. Si electio illius, qui ante obtentam confirmationem administravit vi hujus *c. Nihil*, ob vitium aliquod rescindatur, censeri nihilominus debent omnia ab ipso ante rescissionem facta valida: eo ipso enim, quòd electio talis non fuerit ipso jure irrita, & validè electo in casu *c. Nihil* administratio etiam ante confirmationem concessa sit; consequenter ipso jure valida erunt ab eo facta.

IV. Conceditur in dicto casu administratio sub ea limitatione, ut nihil de rebus Ecclesiæ alienare possint, per quod bona Prælaturæ diminuerentur. Deinde conceditur hoc Prælatis ultramontanis in concordia electis, non tamen postulatis, antequam postulatio admissa fuit, quamvis multum à curia absint, & in concordia postulati fuerint: cùm postulato ante postulationis admissionem nullum absolutè jus competat ad Prælaturam talem, ut ex dictis patet. *Vid.* Fagnan. *in cit. c. Nihil.*

§. III.

De Confirmatione Episcopi, seu Prælati Electi.

I. CErtum est, quòd omnes Prælati Canonicè Electi ad Prælaturam Ecclesiæ viduatæ à Superiore confirmari debeant. *c postquam 3. h. t.* ad cavendum videlicet omnem defectum, qui fortassis intervenire potuit: ita tamen, ut si nullus defectus Canonicus intervenerit, in electione confirmari debeat electus, & electio libera quidem sit, Confirmatio tamen necessaria, quam legitimè electus ex justitia etiam petere potest, & obtinere debet; nisi summus Pontifex ex plenitudine suæ potestatis ob majorem Ecclesiæ utilitatem etiam legitimè electum reiiciat, quod etiam vi Concordatorum Germaniæ facere potest.

II Quamvis de ordinario jure Confirmatio electi ad immediatum Superiorem, cui Ecclesia, vel dignitas electiva subjecta est, pertineat, *c. cùm dilectus 32. h. t.* in Germania tamen Confirmatio Episcoporum, & Prælatorum exemptorum ad summum Pontificem vi concordatorum Germaniæ spectat.

III. Est autem de jure communi antiquo ab electo (saltem per procuratorem) petenda Confirmatio, intra tres menses à die consensus præstiti numerandos; ita ut jus omne amittat, quod per electionem acquisivit, si intra dictum tempus sine justo impedimento Confirmationem non petiverit. Hoc ipsum tamen tempus, intra quod petenda est Confirmatio, jus novum in *c. cupientes. 16. h. t. in 6.* (quod etiam vi dictorum Concordatorum observandum est) circa Cathedrales, & regulares virorum Ecclesias immediatè Sedis Apostolicæ subjectas, restrinxit, & limitavit magis, ut hodie petenda sit Confirmatio intra unum mensem (iter saltem arripiendo Romam, vel Procuratorem sufficienter instructum mittendo) à die consensus in Electionem præstiti numerandum. Plura alia videri possunt in *relat. c.* quæ ad petendam hanc confirmationem noviſſima hæc jura statuunt, & observari

servari debent, nisi consuetudo alia alicubi vigeat. *Vid.* Vivian. *in Rational. jur. Pontif. in cit. c. Cupientes* Tholos. *tr. de Elect. cap.* 19.

§. IV.

De iis, quæ præcedere debent Confirmationem.

I. COnfirmatio dari non debet, nisi priùs instituta inquisitione, de forma, & processu electionis, ac de meritis, & conditione electi. *c. Nihil* 44. *h. t.* ne cum detrimento Ecclesiæ aut indigni assumantur ad regimen Ecclesiæ, aut contra legitimam electionis formam procedatur. Hinc decretum electionis continens totam seriem, seu processum electionis, authenticè descriptum, Romam submitti debet, ut ait *Gloss. in c. innotuit* 20. *h. t. v. decreto* unà cum examine super qualitatibus electi, per testes probatis. De quo Examine plura statuit *Gregorius XIV. in sua Bulla: Onus Apostolicæ*, 1510. 1. *Maii.* Nimirum: an sit ex legitimo matrimonio; an compleverit 30 annum ætatis, si fuit electus; aut si fuit postulatus, an 27. inchoarit; an saltem sex mensibus in sacro Ordine fuerit constitutus; an expertorum testimonio ad alios docendos idoneus sit judicatus; an sit bonæ famæ, vitæque integræ, & num in Ecclesiasticis functionibus versatus, & prudentia, usuque rerum sit præditus. Quod observari omnino debet, nisi recepta consuetudo & praxis aliud habeat.

II. Si electus coelectum, vel alium suæ electionis adversarium habeat, ii ante Confirmationem nominatim vocandi sunt, ad causam suam agendam. Si verò concors fuerit electio, & nullus se opponat, edictum tamen generale ad valvas Ecclesiæ, in qua electio facta est, affigendum, in quo contradictores, si qui sint, peremptoriè vocentur, ut statuto die, & loco Confirmationis faciendæ veniant, causas impugnandæ electionis, & impediendæ confirmationis dicturi, juxta *c. fin. h. t. in 6.* His omissis nulla erit confirmatio.

III. Qui edicto proposito ante confirmationem, nihil contra electionem agit, confirmatione subsecuta non audietur amplius, si velit postmodum contra electionem opponere aliquid; nisi absens fuerit, aut probabilem edicti ignorantiam per vetisimiles conjecturas, & accedens juramentum probare possit. Argu. *c. ult. qui matri. accus. poss.* Vel non per viam exceptionis, sed per viam denuntiationis Canonicæ contra electum, & confirmatum opponat aliquid. *Vid.* Barbos. *in c. ult. h. t. in 6.* Quaranta *in summa Bullarii v. Electio.*

§. V.

Alia quædam ad Confirmationem electionis pertinentia.

I. SQuis ad eandem Prælaturã pluribus diversis electionibus electus est, non potest ad impetrandam Confirmationem utraque uti, *c. ut quis* 25. *h. t. in 6.* Quamvis enim pluribus defensionibus ad titulum beneficii acquisitum defendendum uti possit, juxta *Reg. juris* 20. *in 6.* quia tamen Confirmatio vagari non potest in incerto, sed super re, vel jure certo fieri debet, consequenter una aliqua electio ab electo determinanda est, cujus Confirmatio petatur.

II. Fieri debet Confirmatio electionis non in curia, aut palatio secularis alicujus Principis, sed in Ecclesia, vel Palatio Superioris Ecclesiastici confirmantis, uti colligitur ex *c. quæ fronte de Appellat.* Eo ipso enim, quòd causæ cognitionem requirit Confirmatio, conveniens est, ut fiat in loco Ecclesiastico.

III. Cassata Confirmatione, ob defectum aliquem Canonicum, qui in ea intervenit, non hoc ipso cassatur etiam electio, legitimè facta, ut constat ex *c. si confirmationem* 39. *h. t. in 6.* quia utile per inutile non vitiatur, si unum ab altero separari possit, juxta *Reg. juris* 37. *in 6.* Et hinc fieri potest, ut electio quidem valida sit, confirmatio verò nulla, si v. g. Ecclesiæ alicui, ut provideant Canonici, prohibuit quidem Pontifex, Canonici tamen ante prohibitionem talem, Prælatum jam elegerunt, confirmatio tamen illius facta fuit post prohibitionem, ut patet ex *c. si eo tempore* 45. *h. t. in 6. Vid.* Philip. Franc. *in cap. ult. h. t. in 6.* Garc. *de Benefic. p. 5. c. 1.* Tholos. *de Elect. c. 19.*

§. VI.

De potestate Archiepiscopi, vel Episcopi electi, & confirmati, sed nondum consecrati.

I. ARchiepiscopus electus, & confirmatus, nondum tamen consecratus,

tus, & qui pallium Archiepiscopale nondum accepit, potest quidem actus jurisdictionis aliquos, quales sunt, causas audire, & cognoscere, delegare, judices constituere, committere potestatem ordinandi &c. exercere, non autem licitè potest actus majoris jurisdictionis exercere, qui proprii sunt dignitatis Episcopalis, uti patet ex *c. quòd sicut* 28. *§. præterea h.t.* per pallium enim, quod ante consecrationem non confertur, confertur Archiepiscopo plenitudo potestatis ad ejusmodi actus Archiepiscopales exercendos: quos quamvis validè etiam sine pallio exercere potest, non tamen licitè; cùm à Sacris Canonibus hoc illi prohibeatur.

II. Episcopus electus, & confirmatus, licèt consecratus non sit, potest ea omnia exercere, quæ solius jurisdictionis Episcopalis sunt; non autem ea, quæ sunt Ordinis Episcopalis *c. transmissam* 15. *h.t.* juncta *Gloss. V. de talibus*. Cùm enim Ordo Episcopalis non conferatur, nisi per consecrationem, consequenter ea exercere non potest, quę sunt Ordinis Episcopalis, si consecratus nondum sit; contra verò, cùm ad actus jurisdictionis exercendos nullus Ordo per se requiratur, sed requiratur tantùm, ut jus in re, sive jus administrationi illi conveniat, hoc autem jus per confirmationem obtineat, poterit consequenter actus jurisdictionis exercere, quamvis consecratus non sit, modò sit confirmatus.

Etsi quidam putent, Episcopum nondum consecratum, non posse per se causas criminales, quæ inter arduas numerantur, & majoris inquisitionis discussionem requirunt, cognoscere, & judicare; melius tamen sentiunt, qui etiam has causas criminales judicari posse censent ab Episcopo confirmato, non consecrato. Quod enim potest alicui simplici Sacerdoti, qui nec Ordinem, nec jurisdictionem Episcopalem habet, delegare Episcopus, hoc utique etiam per se potest, quamvis Ordinem Episcopalem non habeat. Potest autem Episcopus actus hos jurisdictionis exercere, si confirmatus sit, ante solemnem installationem, seu corporalem introductionem in possessionem; cùm per solam confirmationem jam omnia jura illi competant, & sedes non ampliùs vacet, nisi aliud aliquid particularis loci consuetudo requirat. *Vid.* Garc. *de Benefic. p.5.c.4.* Azor. *p.2.lib.3.c.29.*

§. VII.

De Consecratione Episcopi electi, & confirmati.

I. COnfirmationem Episcopi electi sequitur consecratio, uti colligitur ex *c. providè* 44. *h.t. in 6. juncta Gloss. v. Consecrationes*. Debet autem hæc consecratio, sine speciali gratia obtenta, non differri sine legitimo impedimento ultra tres menses, à die confirmationis acceptæ numerandos, sub certis pœnis à jure tam antiquo, quàm novo *Trident. sess. 23. c. 2. de reform.* statutis.

II. Si à Pontifice confirmari electus debuit, fieri ea non potest, nisi ab ipso Summo Pontifice, aut ex ejus expressa commissione ab aliis Episcopis inferioribus.

III. Quamvis de jure communi à tribus Episcopis Episcopus consecrandus esset; probabilius tamen est, quòd ex dispensatione Pontificis ab uno etiam Episcopo, assistentibus duobus Abbatibus, aut aliis in Ecclesiastica dignitate constitutis Presbyteris, loco duorum Episcoporum, ubi horum copia haberi non potest, consecrari possit Episcopus, prout concessit Pius V. teste Barbosa.

IV. Debet hæc Episcopi Consecratio fieri inter Missarum solemnia; inter Epistolam, & Evangelium; juxta & antiquissima Traditionem die Dominica; per manuum impositionem &c.

V. Episcopus per Consecrationem consequitur plenitudinem Officii Episcopalis, ita ut non solùm ea, quæ jurisdictionis sunt, sed etiam functiones Ordinis Episcopalis exercere possit *c. Transmissam* 15. *h.t. & Gl. ibi*.

VI. Post Consecrationem omnia inferiora beneficia, quæ prius obtinebat, ipso jure, & absque ulla sententia vacant. *c. licet* 28. *de præbend. in 6.* si tamen tempus, consecrationi definitum à SS. Canonibus, elapsum jam sit, vel pacificam, & utilem sui Episcopatus possessionem jam acquisiverit consecratus Episcopus.

VII. Si à Pontifice dispensatus fuit confirmatus Episcopus, ut etiam post elapsos tres menses consecrationem accipere non teneatur, certum quidem est, quòd ante elapsum longum etiam tempus, ad quod dispensatus fuit, non teneatur consecrationem accipere; probabilius tamen est, quòd

post

Post lapsum trium mensium spatium, omnia confirmati Episcopi beneficia inferiora vacent, ne melioris conditionis sit, qui Sacros Canones non observat, sub quocunque prætextu dispensationem obtinendo ad differendam consecrationem, quàm qui eos, consecrationem intra tres menses accipiendo, observat.

VIII. Quæ modò dicta sunt de beneficiorum inferiorum vacatione in casu consecrationis acceptæ, aut elapsi trimestris spatii, intelligi debent non de Episcopis Titularibus tantùm, qui non possunt habere spem pacificæ possessionis sui Episcopatus, quorum beneficia nec per consecrationem vacant; nec de illis Episcopis in curia promotis, aut confirmatis, quando in ipso promotionis actu consistorialiter decernit Pontifex, omnia alia promoti beneficia à tempore confirmationis vacare; sed de illis Episcopis, ubi tale decretum non intervenit, & qui pacificam sui Episcopatus possessionem vel jam obtinent, vel securi sunt de ea mox obtinenda. *Vide* Azor. *p. 2. l. 3. c. 30. & l. 7. c. 16.* Sanch. *l. 8. de Matrim. disp. 1.*

SECTIO VIII.

De Abbatum, seu Prælatorum Regularium Electione, Confirmatione, & Benedictione.

§. I.

De illis, quibus competit jus eligendi Prælatos Regulares.

I. DE jure communi talium Prælatorum electio pertinet ad collegium seu conventum illius Ecclesiæ Religiosorum, quibus de Prælato providendum est *c. 1. h. t. & c. cùm dilectus 8. consuet.* nisi per specialia privilegia aliter de talium promotione, & institutione cautum sit, quæ observari in qualibet religione debent.

II. Neque tamen etiam in illis conventibus, ubi electio Prælatorum regularium juxta jura communia celebratur, omnibus hoc jus eligendi convenit, sed illis tantùm, qui sunt vel tacitè, vel expressè, saltem electionis tempore, religionem illam professi, de cujus Prælato eligendo agitur *cap. ex eo 32. §. in Ecclesiis h. t. in 6.* Neque competit Laicis conversis, qui nec ordinati sunt, nec ad ordines suscipiendos destinati; hi enim ad eligendum non admittuntur, quamvis veri Religiosi professi sint: nisi etiam ab his in aliquo monasterio, aut Religione jus Capitulare legitimè præscriptum sit, aut ex instituto suo non tam ad spiritualia, quàm corporalia, in bonum Ecclesiæ præstanda, obligentur, uti sunt Ordines militares, hospitales, ubi omnibus professis de jure competit jus eligendi.

III. Quamvis *Clement. 2. de ætat. & qualit.* nemini Regulari Canonico jus eligendi concedat, nisi in majoribus sit constitutus, ita ut saltem Subdiaconus sit; extendi tamen hæc constitutio non debet ad Monachos quasi ob defectum Ordinis sacri, si professi fuerint, jus eligendi illis non competeret: quia Clement. illa juris communis correctoria de aliis non loquitur, nisi de Canonicis, & consequenter ultra verba propria extendenda non est.

IV. Mendicantium Ordinum Religiosis, si cum Auctoritate etiam Pontificia ad alios Ordines non mendicantes transeant, non conceditur jus eligendi *in Clement. 1. de Regular.* Cæterum ob quas causas, seu impedimenta Capitulares Ecclesiarum Secularium prohibentur eligere Prælatum, de quibus suprà, ob easdem etiam prohibentur Conventuales Regulares. *Vide* Tambur. *de jure Abbat. tom. 1. disp. 5. q. 1.* Rodriq. *tom. 2. Regul. qq. q. 13. a. 6.* Suar. *tom. 4. de Relig. tr. 8. l. 2. c. 4.*

§. II.

De iis, qui eligi possunt ad Prælaturas Regulares.

I. AD Prælaturam Regularem, aut alia beneficia Regularia administrationem habentia nemo eligi potest, nisi Ordinem illum actu, & expressè professus sit. *c. cùm in Magistrum 49. h. t. & c. nullus 28. eod. in 6.* non obstante quacunque, quamvis longæva, & diuturna consuetudine *cap. cùm causam 27. h. t.* Ratio est: ne cum damno Religiosæ disciplinæ ad Magisterium Ordinis talis assumatur, qui nunquam illius Ordinis discipulus fuit, ut ait Pontifex.

II. Ad obtinenda beneficia regularia simplicia, cujusmodi sunt præbendæ, & portiones Monachales, non requiritur actualis professio, immò nec habitus regularis, sed possunt conferri etiam Clericis, secu-

Secularibus; ita tamen, ut teneantur habitum illius Ordinis suscipere, & emittere Professionem, uti patet ex *cit.c.cùm causam, & ex Trident.Sess.*14.*c.*10.*de Refor.*

III. Non potest aliquis simul professionem facere in Ordine, & simul in Abbatem eligi, ut patet ex *c.cùm ad nostram* 37.*h.t.*& ex allata ratione. Quin immò ordinariè fieri non debet, ut ille, qui paulò antè professionem emisit, in Prælatum eligatur, ob prudentem præsumptionem, quòd in disciplina, & instituto regulari nondum satis instructus sit.

IV. Potest tamen ille, qui nondum professus est, postulari in Abbatem, seu Prælatum Regularem, prout sumitur ex *c. cùm Monasterium* 13. *h. t.* Et potest Summus Pontifex ex plenitudine suæ potestatis non tantùm in his dispensare, sed tales etiam Abbatias, & Prælaturas Regulares in perpetuam commendam sæcularibus concedere, etiam post Tridentinum; ita ut tales Commendatarii jus omne habeant administrationis, quale habent Regulares Prælati intitulati. *Vid.*Rodriq.*l.c.a.*8.Fagnan.*in c.cùm ad nostram* 37.*h.t.*Suar.*l.c.c.*3.*&* 4.

§. III.

De electione Prælatorum Regularium extra suum Monasterium, vel Ordinem.

I. POtest Religiosus, etiam Abbas, & Prælatus Regularis, in Episcopum tam sæcularis, quàm regularis Ecclesiæ, eligi, & ad alterius etiam Monasterii Prælaturam, si Monasterium sit ejusdem Ordinis; non autem, si sit diversi, prout statutum habetur in *Clement.*1.*h.t.*

II. Non possunt ulli regulares etiam Canonici, & non Mendicantes, absque Pontificis Summi dispensatione promoveri ad ullum beneficium curatum (excepto Episcopatu) adeòque neque ad Parochias, neque ad Præposituras Ecclesiarum Collegiatarum, juxta declarationem S. Congregationis Concilii Trident.

III. Non potest Religiosus sine licentia sui immediati Superioris consentire in electionem de se factam, extra suum Monasterium, etiamsi esset ejusdem Ordinis, sub pœna amittendi juris, quod per electionem acquisiverat *c.si religiosus* 27.*h.t.in 6.* ne argui possit præsumptuosæ ambitionis. Et quamvis olim dubium fuerit, an non etiam Conventus, seu Capituli licentia requiratur ad transferendum Religiosum in alterius Monasterii Prælatum electum; cùm jura antiqua super hoc varient, & speciem alienationis habeat hæc translatio: quia tamen clara decisio Bonifacii 8. *in Relat.c.si Religiosus* habetur; de non necessario Capituli, seu Conventus consensu, consequenter hodie necessaria non est hęc licentia. Unde jura antiqua meritò correcta videri possunt per jura recentiora, & quæ de alienatione statuunt, intelligi non debent de translatione personarum ab uno Monasterio ad aliud, quæ propriè alienatio non est, cùm rei alicujus dominium per eam non transferatur; sed de alienatione rerum mobilium, aut immobilium. *Vid.*Sanch.*l.*7. *Moral.cap.*29.Sylvest.*v.Religio* 7.*q.* 4.*&* 6. Suar.*tom.*4.*de Relig.tr.*8.*l.*2.*c.*6.

§. IV.

An Religiosus professus unius Monasterii, si transferatur ad aliud Monasterium, vel assumatur in Abbatem alterius Monasterii, retineat jus eligendi Abbatem prioris Monasterii?

I. QUòd translatus talis ipso facto amittat vocem, sive jus suffragii, in priore Monasterio, à quo translatus, vel assumptus est, & consequenter non retineat amplius jus eligendi Abbatem prioris Monasterii, expressè statuit in *c. constitutis* 47.*h.t.* Pontifex. Quod intellige: si alterum Monasterium sua adęquatè distincta jura habeat, & non sit priori Monasterio tanquam Principali sub eodem Abbate subjectum, & subordinatum, qui jus habeat, vel in hoc, vel in illo loco Religiosum sibi subjectum constituendi: in hoc enim casu, cùm Religiosus in inferiori Monasterio constitutus sit adhuc membrum, & pars principalis Monasterii, consequenter mirum non est, quòd non amittat jura prioris Monasterii.

II. Non possunt prioris Monasterii Religiosi prædictum jus suffragii translato ad Abbatiam alterius Monasterii concedere: cùm pacta privatorum juri publico, & communi (quod non vult Monachum in duobus Monasteriis Capitularem existere) præsertim in favorem Ecclesiæ constituto, derogare non possint. *Vid.*Panorm. & Imola *in c.Constitutis* 47.*h.t.*

§. V.

§. V.

De electione Religiosorum mendicantium ad Prælaturas, extra ordinem suum, in discordia facta; de electione aliorum Religiosorum non mendicantium à minore parte eligentium facta.

I. NUllus Religiosus Mendicans ad aliquam Prælaturam extra suum Ordinem in discordia electus, jus acquirit; quamvis ejus Prælatus in electionem consenserit. Nec potest talis Religiosus, in discordia electus, in sui electionem consentire, quamvis licentiam sui Prælati super hoc habeat. *c.24.h.t. in 6.*

II. Nullum jus acquiritur cuicunque, etiam non mendicanti Religioso, quamvis Superioris licentiam, & consensum super sui electione habeat, si à minore parte Capituli ad Prælaturam extra suum Ordinem fuerit electus. Unde quidquid contra præmissa attentatum fuerit, irritum est, & inane. *cit.c.Quorumdam. §.Cura.* Statutum hoc est ob majorem Religiosorum perfectionem, & ne litibus ambitiosis, quæ facilè ex talibus electionibus oriuntur, immiscere se teneantur, cum perturbatione religiosæ quietis, & cultus divini diminutione. Dicitur autem in ordine ad prædicti Capituli constitutionem, in discordia facta electio, si vel plures electiones factæ, & publicatæ sint, quarum una v. g. fuerit de Religioso mendicante, vel si una quidem de Religioso mendicante facta est, cui tamen aliqui, vel etiam unus contradicat, juxta *Gloss. hic v.in discordia*. A minore verò Capituli parte facta electio dicitur, si minor pars ex Capitularibus, qui de facto eligunt, quamvis eorum aliqui jure eligendi privati sint, in unum aliquem Religiosum non mendicantem consentiant: ut si ex 12. Capitularibus, decem elegerunt Religiosum mendicantem, cui duo tamen contradicunt; vel si octo eligant indignum, quatuor verò Religiosum non mendicantem dignum: dicitur in illo casu electio Religiosi mendicantis facta esse in discordia; & in posteriore casu dicitur Religiosi non mendicantis electio facta à minore parte Capituli; non quidem de jure eligentis, cùm illi, qui indignum eligunt, si scienter hoc faciant, pro illa vice sint privati jure eligendi, sed de facto eligentis: neque enim in hac constitutione attenditur, an jure suo privati sint, sed an jus aliquando habuerint, & nunc eligant. Si tamen Capitulares ad eligendum habiles contra reliquos electores propter excommunicationem, vel suspensionem, aut irregularitatem ad eligendum inhabiles, expressè, ac nominatim, & non in genere tantùm, protestati fuerint, non censebitur electio facta esse in discordia, vel à minore parte: cùm illorum inhabilium vota non valuerint. *Vid.* Sanch. *l.7. Moral.cap.29.* Rodriq *qq.regul.tom.2.qu.52. art.13.*

§. VI.

De forma Electionis Prælatorum Regularium, eorumque confirmatione, & benedictione.

I. FOrma electionis Prælatorum Regularium, quamvis eadem sit, quæ suprà præscripta, & explicata est, ex *c.quia propter 42. h.t.* Hodie tamen ferè omnes Prælatorum talium Regularium electiones fieri solent per modum scrutinii; ita tamen, ut à singulis eligentibus suffragia non viva voce dentur coram scrutatoribus, sed scripto, in schedulis secretis. Quem modum videtur etiam *Trident.sess.25.cap.6. de Regu.* approbare, si per viam scrutinii fiat electio; neque enim alias duas formas electionis per compromissum, & per inspirationem, ubi suffragia non sunt secreta, tollit Tridentinum.

II. Debet electio Prælatorum Regularium confirmari de jure communi à Summo Pontifice, vel ab ejus Legato à Latere in Provincia existente, si talium Prælatorum Regularium sit hæc electio, qui exempti sunt, & immediatè subsunt Sedi Apostolicæ. Non exemptorum verò electio ab Episcopis, quibus proximè sunt subjecta eorum Monasteria, confirmari debet: nisi ex peculiaribus Ordinis statutis, privilegiis, vel consuetudinibus aliter fieri debeat; quæ peculiaria ordinum statuta, privilegia; & receptæ consuetudines, sicuti plurimùm possunt in electione Prælatorum Regularium, ita multum possunt etiam juris communis constitutiones circa confirmationem, & alias ejuscemodi requisita variare &c.

III. Quamvis Abbates, & similes Prælati Regulares, etiamsi jus insulæ, & baculi habeant, non consecrentur; cùm

conse-

consecratio propriè dicta fiat per sacri Chrismatis unctionem : benedicuntur tamen per simplicem, & deprecatoriam manuum impositionem, ab Ecclesia institutam. Et quidem ab Episcopo, cui subjecti sunt, benedictio hæc fit, vel si non sint immediatè illi subjecti, ex commissione Summi Pontificis, assistentibus communiter duobus aliis Abbatibus, die Dominica, vel, ut probabilis sententia docet, quolibet die Festo : nisi specialia iterùm statuta, aut privilegia, vel receptæ consuetudines aliud jubeant.

IV. Dicta benedictio semel collata, si ad aliam Abbatiam posteà benedictus talis Abbas transferatur, reiterari non debet ; quamvis enim characterem non imprimat, cùm propriè loquendo non sit Ordo, aut Sacramentum ; sicuti tamen alia quædam Sacramentalia, benedictio nuptiarum v. g. semel collata non iterantur, ita nec illa benedictio.

V. Sicuti Episcopus post confirmationem obtentam, ante consecrationem, omnia potest, quæ sunt jurisdictionis Episcopalis, post consecrationem verò etiam ea, quæ sunt Ordinis Episcopalis ; ita etiam confirmatus Abbas ante benedictionem potest omnia ea, quæ sunt jurisdictionis Abbatialis, post benedictionem verò ea etiam, quæ ordini quasi Abbatiali respondent, qualia sunt conferre minores ordines, solemniter benedicere vasa sacra, & sacras vestes &c. nisi ex speciali consuetudine, vel privilegio sola illius confirmatio ad hæc omnia exercenda sufficiat, modò sit Sacerdos. *Vid.* Tambur. *tom.* 1. *de Jure Abbat. disp.* 5. *q.* 5. *& 6.* Miranda *in Manual. Prælat. tom.* 2. *qu.* 23. *art.* 16. Azor *part.* 1. *l.* 12. *cap.* 20.

§. VII.

De Abbatissarum, seu Præpositarum Regularium electione, confirmatione, & benedictione.

I. DE jure antiquo jus eligendi Abbatissas, aut Præpositas Regulares, non habebant Moniales, nisi duodecimum ætatis annum compleviſſent, & tacitè vel expressè professæ fuissent, ut patet ex *cap. Indemnitatibus* 43. *h. t. in 6.* De jure autem novo *Tridentini*, sicut ad professionem non admittuntur ante 16. ætatis annum completum, ita nec jus eligendi ipsis competere potest.

II. Quamvis ad hoc, ut Moniales jus eligendi activum habeant, sufficiat tacitè eas professas fuisse, modò per annum continuum post susceptum habitum in probatione steterint : ad hoc tamen, ut aliqua in Abbatissam eligi possit, debet esse expressè professa, & de jure antiquo trigesimum ætatis annum exegisse ; de jure autem novo Trident. requiritur 40. annorum ætas completa ; & ut annis 8. post expressam professionem laudabiliter in eodem Monasterio vixerit.

III. Si dictarum qualitatum in eodem Monasterio nulla reperiri possit, potest alia ex alio ejusdem ordinis Monasterio assumi ; vel si hoc commodum Monasterio non videatur, poterit una eligi, quæ 30. ætatis annum egressa est, & 5. saltem annis in illo Monasterio laudabiliter post expressam professionem vixit, uti habetur in *Trident. sess.* 25. *cap.* 7. *de regularibus*. Debet autem taliter eligenda esse virgo legitimè nata, quo major sit illius auctoritas inter Virgines Religiosas, & dignitatis Ecclesiasticæ splendor non obscuretur à defectu natalium. Poterit tamen quoad utramque dictam qualitatem Superior, qui electioni præest, dispensare ; ac ipsa etiam consuetudo circa hoc attendenda est.

IV. Forma eligendi Abbatissas eadem quidem est, quæ est eligendi alios Prælatos regulares, per Scrutinium scilicet, & secreta vota. Qui tamen vota excipiunt, non debent ad ea excipienda juxta *Trident. loco citat.* claustra Monasterii ingredi, sed ante Cancellorum fenestram vota singularum Monialium audire, vel excipere : nisi aliud aut recepta, & approbata consuetudo, aut necessitas jubeat.

V. Si electio fiat in discordia, non obstante minoris partis contradictione, ea Abbatissa erit, quæ à duabus partibus Capituli electa fuit : nisi per examen posteà faciendum, indigna reperta fuerit. Si verò neutra ex electis in discordia duas pro se partes habeat, possunt aliæ Moniales, quę cum majore parte non consenserunt, post publicatum Scrutinium, suam mutare sententiam, & illi parti accedere, quæ plura pro se vota habuit ; dummodò hoc fiat incontinenti, & nulla Simoniaca pravitas interveniat, aut ait Pontifex *in relat. cap.* Quamvis enim publicato scrutinio variatio

hæc

hæc viris non permittatur de jure, ut suprà dictum, nisi in Electione Summi Pontificis ad expediendam illius Electionem, permittitur tamen hæc variatio post scrutinium publicatum, & Electionem jam factam fœminis, quibus tanta prudentia non est. Legat relat. *c. indemnitatibus*, qui talibus electionibus præesse debet, & observet illud, in quantum peculiaria statua, privilegia, & consuetudo hoc permittunt. Quæ multum etiam possunt circa confirmationem, & benedictionem Abbatissarum; si tamen hæc necessaria sit, aut ex consuetudine introducta fieri soleat. *Vid.* Mirand. *tr. de Monial. q.7. a.2.* Suar. *tom.4. de Relig. l.2. c.6.* Rodriq. *tom. 3. qq.Reg.q.17.a.1.* Sanch. *l.5. Moral.c.3.*

SECTIO IX.

De Electione Summi Pontificis.

§. I.

De illis, quibus competit potestas eligendi Romanum Pontificum.

I. JUs eligendi Romanum Pontificem pertinet hodie ad Romanæ Ecclesiæ Cardinales, ut constat ex *c.licet 6.h.t.* & ex *c.ubi 3.eod.in 6.* Hi enim meritò dicuntur Ecclesiæ Romanæ Capitulum referre. Et quidem hoc jus Cardinali competit, etiamsi nondum pileum, aut alia Cardinalitia insignia adeptus sit, non quidem quasi etiam justè impeditus, & absens alteri suum suffragium committere possit, & sic per procuratorem eligere (hoc enim ipsi non conceditur) sed quòd si ipse intersit electioni, suum etiam suffragium dare possit.

II. Etiam stante Concilio generali potestatem eligendi Pontificem Summum, penes Cardinales est, sive moriatur Pontifex tempore Concilii, sive à Concilio à gradu Pontificatus amoveatur: cùm electio summi Pontificis Cardinalibus concessa, in relato *c. licet.* non sit restricta tantùm ad casum mortis, aut ad casum Concilii non subsistentis.

III. Si omnes Cardinales mortui essent, pertineret electio Romani Pontificis, vel ad Concilium generale, si facilè convocari posset, vel ad Clerum Romanum, sive Canonicos Ecclesiæ Lateranensis, ubi primus summus Episcopus Sanctus Petrus suam Cathedram, ac sedem habuit, & consequenter sicuti aliarum Cathedralium Ecclesiarum Canonicis competit, suæ Ecclesiæ per Electionem Episcopi providere, ita etiam hoc competet in dicto casu Canonicis Lateranensibus.

IV. Conveniens quidem est, ut è gremio suo Pontificem eligant Cardinales, si inter ipsos reperiatur idoneus; absolutè tamen necessarium hoc non est, cùm non minus quoad eligendum Pontificem concessum sit Cardinalibus, quàm concessum est aliis Canonicis quoad eligendum suæ diœcesis Episcopum. *Vid.* Azor *p.2.l.4.c.2.& 3. & l.4. c.5.* Barbos. *in Clement.2.h.t.*

§. II.

De potestate, quam habet Papa statuendi circa faciendam electionem futuri Pontificis, vel substituendi sibi successorem, & de forma hujus electionis.

I. QUòd possit Pontifex summus de forma, & modo eligendi Romanum Pontificem futurum statuere, & constitutionem super his edere, non tantùm ex relat. *c. licet*, sed ex pluribus aliis Summorum Pontificum constitutionibus patet, quibus optimo modo semper providere desiderabant Ecclesiæ circa futuri Pontificis electionem. Et quamvis successorem sibi nominare non possit Pontifex, non tantùm ex prohibitione Sacrorum Canonum, sed etiam ex prohibitione juris naturalis, ne grave scilicet damnum ex indignorum sæpius nominatione eveniat Ecclesiæ; potest tamen designare, quem putaverit dignum, vel deliberare cum Cardinalibus de suo Successore, manente tamen ad eligendum libertate Cardinalibus; vel de forma, aut modo electionis statuere pro bono Ecclesiæ, & illius pace; prout plures Canones concedunt.

II. Ad formam tamen quod attinet, quæ in electione Summi Pontificis adhibenda est, servanda quidem esset forma in *cap. licet.* præscripta, ex Concilio Lateranensi: ubi statuitur, ut ille absque ulla exceptione ab universali Ecclesia Pontifex habeatur, in quem duæ partes Cardinalium convenerunt; & prohibet sub gravissimis

pœnis,

pœnis, ne ullus, qui à tertia tantùm parte Cardinalium electus est, pro Pontifice se haberi permittat. Unde in electionem summi Pontificis non sufficit tantùm major, & sanior pars Cardinalium capitulariter congregatorum; sed requiruntur ad validam illius electionem duæ tertiæ consentientes, quò magis matura sit Romani Pontificis electio, ob majus damnum Ecclesiæ ex minùs discreta illius electione.

III. Absentium, si decem diebus post mortem Pontificis exspectati fuerunt, non est habenda ratio: neque locum habet collatio zeli ad zelum, meriti ad meritum &c. Prætereà possunt publicato etiam scrutinio mutare, qui volunt, suam sententiam, ac aliis pluribus, si nemo duas tertias habeat, accedere: neque potest illa impugnari per objectionem excommunicationis, aut alterius censuræ, cùm in *Clement.2. ſ. cæterum h.t.* expressè statuatur, nullum Cardinalium impeditum iri sub ullo censuræ cujusque prætextu ab electione Summi Pontificis, prout ad cavenda plurima incommoda, & celeriùs expediendam electionem varii Sacri Canones statuunt.

IV. Hæc quamvis vi prædicti statuti observanda essent, ad majorem tamen electionis hujus cautelam, alia insuper statuerunt multi Pontifices, præsertim Gregorius XV. & Urbanus VIII. quæ si observentur, alia confirmatione non indiget electio Pontificis; cùm supremam suam potestatem in universalem Ecclesiam non ab aliquo homine accipiat, à quo confirmari deberet, sed immediatè ab ipso Christo, juxta illud Innocentii III. *in c.novi* 13. *de judiciis*, ubi dicit: *Potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo. Vid.* Azor. *p.2. l.4. c.5.* Fagnan. *in c.5. de Pactis* Suar. *disp.14. de Censur sect.2. & disp.42. sect.5.*

§. III.

De tempore, loco, & aliis observandis in electione Romani Pontificis.

SI Pontifex in civitate, ubi cum sua curia residebat, moriatur, Cardinales, qui in ea civitate tum fuerint præsentes, absentes exspectare quidem debent decem diebus, vocare tamen aliter eos non debent, sed elapsis illis diebus, sive absentes venerint, sive non, convenire debent in loco ad eligendum designato, & quamprimum, ad multa incommoda devitanda, eligere, subtractione etiam ciborum compellendi ad electionem celeriter expediendam, ut patet ex *c. ubi periculum 3. h.t. in 6.* ubi plura alia ad fraudes, & pericula devitanda, statuuntur, & quid fieri debeat, asseritur, si extra civitatem, ubi suam curiam habet, moriatur. Vid. citatum *c.* & *Clement.2. h.t.* quibus plura addere necessarium non est, cùm pleraque non tam ex jure communi, quàm ex specialibus bullis dependeant. *Vid.* Francus *in c.3. h.t. in 6.* Azor *l.c. c.2.*

§. IV.

De Electione Senatorum, Rectorum, & similium Officialium Urbis Romanæ.

VIde de his *c. fundamenta* 17. *h. t. in 6.*

SECTIO X.

De Romani Imperatoris Electione, Confirmatione, Consecratione, & Coronatione.

HÆc tota materia, quia magis ex aurea Bulla *Caroli IV. Imperatoris* desumi debet, quam Germani nostri observant hodie; ita tamen, ut ea, quæ de jure Canonico statuta sunt in *c. venerabilem* 34. *h.t.* non negligantur: ideò aliis relinquitur examinanda. Vid. *relat. c. & Clement. unicam de jure jurando*, ac *Gloss. in cap. ad Apostolicæ 2. de sent. & re judic. in 6. V. illi autem.*

TITULUS VII.

De Translatione Episcopi.

§. I.

A quo, & cujus auctoritate Translatio Episcopi, vel alterius Prælati inferioris fieri possit?

I. TRanslatio in genere aliud non est, quàm Personæ alicujus ab una Ecclesia ad aliam sæcularem, vel regularem, Superioris auctoritate ob causam necessitatis, vel utilitatis, facta mutatio. In specie verò sumitur Translatio, prout hic de ea sermo est; pro sola mutatione Episcopi ta-

liter facta; de qua certum est, fieri eam non posse propria tantùm transeuntis auctoritate; quamvis electus tantùm, & confirmatus, nondum autem consecratus fuisset *c. 2. h. t.* quia talis transitus multarum perturbationum, & multæ ambitionis origo esset.

II. Fieri potest hæc translatio à Summo Pontifice, solo tamen ex plenitudine potestatis, Episcopum à sua Ecclesia, cui desponsatus fuit, transferente ad aliam, uti habetur in *cap. 1. h. t.* Sicuti enim matrimonium carnale insolubile est, humana potestate; quia ex Dei institutione indissolubile vinculum est: ita etiam spirituale matrimonium inter Episcopum, & suam Ecclesiam, mera potestate humana solvi non potest, quamvis solvi possit auctoritate Vicarii Christi à Deo ipsi tradita ob bonum Ecclesiæ, cui tales translationes quandoque sunt utiles.

III. Quamvis etiam alii inferiores Prælati, suo modo, & in sensu quodam latiore sponsi suarum Ecclesiarum dici possint; quia tamen hæc appellatio tam propria non est, hinc tales inferiores Prælati auctoritate suorum Superiorum immediatorum, sæpè à suis Ecclesiis transferri possunt. *Vid.* Hostien. *in c. Quanto 3. h. t.* Panorm. *in cap. ult. h. t.*

§. II.

De pœna Episcopi, propria auctoritate transeuntis ad aliam Ecclesiam, & an is cogi possit ad transeundum?

I. IN pœnam transitus talis, quem propria auctoritate à sua Ecclesia ad aliam, præsertim majorem, & ditiorem, fecit Episcopus, utraque carere debet juxta *c. quanto 3. h. t.* saltem post sententiam condemnatoriam judicis. Vel si alterutrum tantùm fecit, id est, vel suam Ecclesiam sine licentia deseruit, vel alienam sine licentia accepit, tunc illa, quam taliter dimisit, aut accepit, privari debet: ut in eo puniatur, in quo deliquit, & suo effectu careat ambitio illius.

II. Quòd possit autem invitum etiam, si necessitas, aut utilitas jubeat, ab una Ecclesia separare Episcopum summus Pontifex, & alteri nolentem alligare, communis Ecclesiarum cura, quæ Summo Pontifici imminet, probat. *Vid.* Fagnan. *hic*, Panorm. *in c. fin. de Postulat. Prælat. §. 13.*

§. III.

De modo, quo facienda est Translatio Episcopi, & de causis, ac effectibus ejusdem.

I. REgulariter fieri debet à minore ad majorem dignitatem: cùm promotiones tales gradatim ab inferioribus ad superiora fieri debeant, prout colligitur ex *c. 1. h. t.* Hinc, cui concessa est facultas eundi ad majorem dignitatem, non potest vi illius transire ad parem, seu minorem dignitatem, uti habetur etiam ex *c. licet 4. h. t.* cùm facilius Pontifex dispensset, exigente ita utilitate Ecclesiæ, in promotione ad majora, quàm ad paria, aut minora: nisi fundetur causa concessionis, seu dispensationis super habilitate Personæ; tunc enim si fuit habilitatus ad majorem dignitatem, v. g. Archiepiscopalem, censetur etiam habilitatus ad Episcopalem, illa minorem.

II. Causæ translationis communiter sunt duæ, Necessitas scilicet, & Utilitas Ecclesiæ. Effectus autem sunt 1. Quòd matrimonium spirituale inter Episcopum transferendum, & priorem Ecclesiam, à qua transfertur, dissolvatur. 2. Quòd alteri Ecclesiæ jungatur Episcopus, & omnem potestatem translatus acquirat, ac si per electionem, aut alium legitimum provisionis modum obtinuisset. 3. Quòd vacet prior Ecclesia ipso jure, postquam in translationem consensit transferendus Episcopus, etiam ante acquisitam possessionem posterioris Ecclesiæ: ne translatus taliter Episcopus, duarum Ecclesiarum sit sponsus, quod spirituale adulterium esse videretur. *Vid.* Panorm. *in cap. ult. h. t. & p. 2. Consil.* 101. Tusch. *V. Translatio Episcop. conclus.* 364.

TITULUS VIII.

De Auctoritate, & usu Pallii.

§. I.

Quid sit Pallium, à quo, quibus, quando, & quomodo petatur, & tradatur?

I. PAllium rectè dicitur præcipuum Archiepiscoporum insigne, & ornamentum, de corpore S. Petri sumptum; vel quia benedicitur, & consecratur super Altari

tari S.Petri à Papa; vel quòd ex Altari Cappellæ Pontificiæ sumatur; vel quia à solo Romano Pontifice de jure confertur. In eo Pontificalis Officii plenitudo cum Archiepiscopalis nominis appellatione confertur: sicuti enim Episcopus non habet plenum jus in suo Episcopatu, antequam consecratur; ita nec Archiepiscopus plenum jus habet in sua provincia, antequam Pallium accepit, ita ut nec Archiepiscopum absolutè se nominare possit ante acceptum Pallium *c. nisi* 3. *h. t.* nec alia, quæ intra Missarum solemnia ab Archiepiscopis fieri solent, facere.

II. Petitur, & confertur Pallium (quod est vestis candida, ex lana alba contexta, in coronæ, seu circuli modum, pectus ac humeros circumdans, ac quatuor nigris, vel purpureis crucibus distincta, anteriore parte nonnihil dependens) à solo Pontifice. Et quamvis conferendi Pallii licentia in *c. significasti h.t.* etiam quatuor Patriarchis principalibus, postquam à Romano Pontifice Pallium suum acceperunt, & eidem obedientiam juraverunt, respectu suorum Suffraganeorum concedatur; hoc tamen iis ex privilegio tantùm convenit, & ex commissione Summi Pontificis.

III. Patet autem etiam ex descriptione, de jure solis Archiepiscopis hujus Pallii petendi, & utendi jus convenire; Episcopis verò aliis quibusdam ex speciali privilegio, quale privilegium habere dicitur Quinqueecclesiensis in Ungaria, Ostiensis in Italia, Papiensis in Longobardia, Lucensis in Tuscia, & Bambergensis in Germania.

IV. Is, cui Pallii jus competit, debet illud intra tres Menses à die Consecrationis, si antè non fuit consecratus, vel si antè jam fuit consecratus, à die Confirmationis, cessante justo impedimento petere per se, vel per alium speciale mandatum ad hoc habentem; aliàs commissa sibi careat potestate. *c. ad honorem* 4. *h. t. Vid.* Azor *p.* 2. *l.* 3. *c.* 34. Sylv. *V. Pallium* Abb. *in rubric. h.t.*

§. II.

De Usu Pallii.

I. SOli Romano Pontifici concessum est, uti Pallio in omnibus Missarum solemniis semper, & ubique locorum: in quo scilicet plenitudo potestatis Ecclesiasticæ est. Alii verò, quibus Pallii usus concessus est, nec semper eo, neque ubique uti possunt, sed tantùm in Ecclesiis suæ jurisdictioni Archiepiscopali subjectis, ut patet ex *c.* 1. *h.t.* & ex *c. ad honorem* 4. *eod.* ita ut uti eo nec possint extra Provinciam suam, nulla Consuetudine in contrarium aliquid valente, uti habetur in *c.* 5. *h. t.* nec extra Ecclesiam suam, si extra eam celebrent; nec extra Missarum solemnia; nec quando privatim tantùm celebrant; etiamsi dies sint solemnes &c.

II. Quibus autem diebus uti Pallio possint inter Missarum solemnia, intra Ecclesiam celebrantes, *Gloss.* enumerat in *c. cit. ad honorem V. eod.* Alia tamen plura concedere potest etiam Pontifex, à cujus dispositione, aut obtento privilegio, Usus Pallii dependet. *Vid.* Panorm. *in c. Ex tuarum* 5. *h. t.* & *in c.* 1. *eod.* Imol. *in cit. c.* 5.

§. III.

De Auctoritate Pallii, sive quæ potestas per illud conferatur, & an ad alios transferri possit?

I. COnfertur cum Pallio plenitudo Archiepiscopalis officii Archiepiscopo, ut possit post acceptum Pallium omnes actus Archiepiscopalis dignitatis, tam Ordinis quàm jurisdictionis exercere in sua Provincia.

II. Quamvis ad substantiam collationis Ordinum v. g. aut aliarum Episcopalium functionum Pallium non requiratur, ita ut rogatus ab alio Episcopo alterius Provinciæ ad Ordines v. g. conferendos, conferre quidem Ordines possit, Pallio tamen extra suam Provinciam uti non potest sine speciali privilegio. Licitè tamen in sua Provincia talia non faciet, quæ inter Missarum solmnia fieri debent, sine Pallio.

III. Transferre acceptum pro hac Provincia v.g. Pallium non potest, si ad alium Archiepiscopatum à Pontifice transferatur, sed novum pro novo Archiepiscopatu petere debet; & illud quidem, olim secum sepeliendum conservare. Nec uti illo in novo Archiepiscopatu potest. Neque alii Archiepiscopo commodare, nec ad suum Successorem moriens illud transmittere, cùm sit Personale quid, certæ personæ concessum, cum restrictione ad locum, ut

adeò, prout respondet Pontifex in *c. ad hoc 2. h. t.* Personam non egrediatur, sed cum ea sepeliri debeat. Attendenda tamen etiam in his loci consuetudo est. *Vid.* Panorm. & Innocent. *in c. 2. & 3. h. t.* Azor *p. 2. l. 3. cap. 34.*

TITULUS IX.

De Renuntiatione.

SECTIO I.

De Renuntiatione in genere, ejusque divisione.

§. I.

De Renuntiatione in genere, & in specie de Tacita.

I. REnuntiatio, prout hic sumitur, aliud non est, quàm remissio, seu resignatio, & cessio juris, quod quis habet in beneficio Ecclesiastico. Duplex est autem hæc Renuntiatio: alia Tacita, alia Expressa.

II. Renunciatio Tacita est, quæ ipso jure fieri censetur, absque ullis verbis expressis, & juxta juris interpretationem ex actu directè contrario retentioni beneficii per consequentiam colligitur: prout fieri solet, si beneficiatus matrimonium contrahat. *c. 1. & 3. de Cleri. conjug.* si solemniter profiteatur religionem *cap. 4. de regula. in 6. &c.*

III. Videtur hæc tacita Renuntiatio in eo differre à privatione beneficii, ipso jure facta, quòd, si protestetur beneficiatus, se per talem actum nolle renuntiare beneficio, protestatio talis id operetur, ut talis actus vim tacitæ renuntiationis non habeat; in privatione verò, quæ ipso facto incurritur, protestatio talis nihil prosit.

IV. Tacita Renuntiatio non est facilè præsumenda, si SS. Canones non inducant beneficii talis resignationem: quod enim multis fortasse expensis, & laboribus acquisitum est, tam facilè renuntiari non censetur *c. super eo 5. h. t.* Videatur *c. sanè 7. c. veniens 13. & c. lectæ 14. h. t.* ubi referuntur casus aliqui apparentis quidem renuntiationis, quæ tamen à jure pro vera non agnoscitur.

§. II.

De expressa renuntiatione beneficiorum.

I. REnuntiatio Expressa ea dicitur, quæ fit verbis ad hoc accommodatis, & voluntatem Renuntiandi apertè declarantibus, vel etiam scripto juxta formam à jure præscriptam.

II. Duplex ea est: pura una & simplex, seu absoluta, quæ fit sine ulla conditione, modo, & pacto: & altera conditionalis; qualis est 1. quæ fit in favorem tertii, sub ea scilicet conditione, ut conferatur illud certæ personæ, in cujus favorem aliquis resignat. 2. quæ fit cum reservatione fructuum ex toto, vel ex parte. 3. quæ fit cum regressu, reservato scilicet sibi jure, ut resignans possit ad beneficium redire, si ille, cui cessit beneficium, præmoriatur. Vel cum ingressu, quando quis collatum sibi beneficium ante ejus aditam possessionem alteri resignat, sub ea conditione, ut mortuo resignatario possit resignans propria auctoritate ingredi, sive possessionem hujus beneficii accipere. Vel cum accessu, quando scilicet beneficium puero destinatum, ob ætatem tamen illius incapaci, alteri intereà confertur, ea tamen conditione, ut post legitimam ætatem pueri, possit hic propria auctoritate ad beneficium tale accedere, & recuperare. Et 4. denique conditionalis Resignatio beneficii dicitur, quę fit ex causa permutationis, quando scilicet beneficium, quod habet, dimittit aliquis, ut alterius beneficium sibi conferatur. *Vid.* Azor. *p. 2. l. 7. c. 19.* Parisius *l. 1. de Resignat. Benefic. q. 1.*

SECTIO II.

De Beneficiis, quæ resignari possunt, vel non possunt.

§. I.

Quæ Beneficia resignari possint?

OMnia beneficia Ecclesiastica, sive sint curata, sive simplicia, sive sint majora beneficia, & dignitates, sive minora, sive requirant residentiam, sive non requirant, etiam manualia, patrimonialia, bene-

beneficia, quæ optari possunt, beneficia affecta jure Patronatus, beneficia electiva, exempta, reservata Sedi Apostolicæ, & cujuscunque demum generis, ac qualitatis sint, resignari possunt: nisi specialiter jure aliquo scripto hoc prohibeatur. Modò ea observentur, quæ beneficia talia exigunt, ne fiat aliquid contra Fundatorum voluntatem, vel cum præjudicio aliquo. *Vid.* Azor *l.c.c.*25. Paris. *de Resig. Benefic. l.*2.*q.*1.5.7.11. 12. *&* 16.

§. II.

Quæ Beneficia resignari non possint?

I. EXpresso jure prohibetur resignatio beneficii litigiosi, de quo scilicet lis alicui mota fuit, pendente lite: sicut enim alienatio rei litigiosæ, dum lis pendet, fieri non potest, ut constat ex *toto tit. ff. & C. de litigiosis*; ita nec resignatio beneficii litigiosi fieri potest, lite pendente, ad cavendas præsertim omnes fraudes, quæ in tali licita resignatione facilè fieri possent. Si tamen in gratiam collitigantis beneficio alter cedat, valida est talis cessio; cùm fiat ad extinguendam litem.

II. Prohibetur resignatio beneficii uniti, antequam unio sortiatur suum effectum, prout patet ex *Trident. sess.*23. *c.* 18. *de refor.* quia per unionem talem jus acquisitum est illi Collegio, Monasterio &c. cui unio facta fuit, ut per mortem beneficiati unitum beneficium transferatur in Monasterium, Collegium &c. cui plurimùm præjudicaret permissa talis beneficii resignatio, nisi fieret illa purè, & liberè, vel in favorem illius, cui unio hæc facta est, vel per sufficientem clausulam derogaretur quoad illam vicem à Summo Pontifice tali unioni.

III. Prohibentur resignari beneficia in commendam temporalem data, ob utilitatem Ecclesiæ, donec ei de rectore provisum sit. Quia is, cui ad tempus commendatur beneficium, jus, & titulum in eo non habet, cui renuntiare possit. Et quamvis administrationem habeat, & fructus percipere possit, quæ simpliciter, & purè in manibus Ordinarii dimittere potest; propriè tamen hæc dimissio non dicitur resignatio, sed depositio tantùm administrationis.

IV. Denique prohibentur, resignari pensiones Ecclesiasticæ, quæ apud aliquos beneficii nomine veniunt; nisi purè, & liberè eæ resignentur, vel in favorem illius, à quo solvenda est pensio. Quòd si pensionarius hanc pensionem non exigat, censetur tacitè ei renuntiare. *Vid.* Azor *&* Paris. *l.l.c.c.* Garc. *tr. de Benefic. p.*11. *c.*3.

SECTIO III.

De iis, qui possunt renuntiare Beneficiis, & iis, quibus possunt illa resignari.

§. I.

Qui possint Beneficia resignare?

I. ORdinariè omnes beneficiati, sive in minoribus beneficiis constituti sint, sive in majoribus, si annos pubertatis excesserunt, ex justa causa, beneficia sua, si ea habeant, & hæc resignabilia sint, resignare possunt; cùm ut sic proprio tantùm juri renuntient, quod quilibet facere potest, qui jus quæsitum in tali re habet, & bono publico, aut nulli alii per talem renuntiationem præjudicat.

II. Quamvis dubitent aliqui, an Summus Pontifex Papatui renuntiare possit; post constitutionem tamen Bonifacii VIII. *in c.* 1. *h.t. in 6.* dubitationi huic locus non est; cùm expresè in illa constitutione decideritPontifex, quòd fieri hoc ex justa causa possit, ita ut nec Cardinalium ad hoc consensum habere debeat, nec ullius alterius approbationem; cùm neminem Superiorem in terris habeat, qui talem resignationem admittere, & approbare debeat.

III. Neque tamen etiam omnium resignationes eadem facilitate admittuntur; faciliùs enim admittitur resignatio simplicium beneficiorum, etiam Canonicatuum, quàm resignatio Ecclesiarum Parochialium, quæ secundùm stylum Curiæ Romanæ, ordinariè non recipiuntur, nisi tribus saltem annis Ecclesiam illam Parochus resignans possederit. Difficiliùs adhuc, & non nisi ex gravibus causis admittuntur Prælatorum, & similium dignitatum renuntiationes.

IV. An verò, qui post obtentam Parochiam Sacerdos intra annum ordinari debebat juxta *cap. licet* 14. *de electione in 6.* ante elapsum annum ultimo v. g. anni illius die, quamvis nondum Sacerdos sit, & altero mox die privationem beneficii ipso facto incursurus sit, beneficio suo renuntiare possit, etiam in favorem tertii, dubitatur? uti

& de quovis criminoso, qui per sententiam judicis suo beneficio privandus est, antequam beneficio suo sit privatus? Cui dubio respondetur, posse tam illum, ante lapsum annum, quàm hunc ante sententiam judicis, beneficio suo renuntiare, etiam in favorem tertii: modò in posteriore casu fiat mentio criminis, & motæ contra se accusationis, aut inquisitionis, & crimen non sit tale, quod renuntiantem ipso jure reddat inhabilem ad beneficia obtinenda.

V. Quamvis etiam illi beneficiati, qui in religione profiteri volunt, de jure antiquo beneficia sua resignare possint, durante novitiatus anno, in favorem etiam alterius. *arg. c. beneficium 4. de regula in 6. juncta Gloss. V. assensus*; de jure novo tamen Tridentini, non potest talis renunciatio fieri, nisi intra duos menses proximos ante professionem, pluribus aliis etiam adhibitis, de quibus alibi. *Vid.* Garc. *p.* 11. *de Benefic. c.* 3. Azor *p.* 2. *l.* 4. *c.* 6. *& l.* 7. *c.* 20. Paris. *l.* 3. *de Resignat. Benefic. q.* 2. *& l.* 1. *q.* 17. Castro Palao *p.* 2. *tr.* 13. *de Benefic. disp.* 6. *pun.* 2.

§. II.

An, & quomodo Clerici infirmi possint Beneficia resignare?

I. QUòd Clerici etiam in gravi infirmitate constituti, resignare beneficia sua possint, in favorem etiam alterius, certa, & communis sententia est. Cùm enim alii actus legitimi à jure illis permittantur, nulla est ratio, quare hoc negetur in materia beneficiorum resignandorum.

II. Ne tamen illi videantur de beneficiis suis disponere per viam successionis hæreditariæ, & ad multas fraudes cavendas, vult *reg.* 18. *Cancellariæ Apostolicæ ab* Innocentio VIII. *ex cap.* 2. *h. t. in* 6. *desumpta*, ut valida non sit resignatio, sive fiat simpliciter, sive in favorem alterius, nisi resignans infirmus factæ resignationi supervixerit 20. dies, computandos à die consensus per ipsum resignantem præstiti.

III. Regula modò allata sicuti locum habet in omnibus beneficiis, ac dignitatibus, etiam Patronatis, tam in, quàm extra Curiam Romanam, etiam cum reservatione pensionis, aut fructuum, vel ex causa permutationis factis; ita locum etiam habet in eo casu, quo quis sanus quidem resignavit, ex aliquo tamen superveniente accidente ante 20. dies post factam resignationem, non quidem civili tantùm morte, sed naturali moritur.

IV. Requiritur insuper ad verificandam dictam regulam, ut actu ille resignaverit per se, vel per procutatorem, coram eo Superiore, qui legitimus est ad talem resignationem acceptandam, & resignatio ab hoc fuerit admissa. Et hinc non sufficit, signatam tantùm à resignante fuisse resignationem, aut promissam, aut constitutum ad resignandum Procuratorem, vel Romam quidem missam, aut ad Superiorem legitimum, resignationem, nondum tamen ab hoc admissam &c. His enim in casibus non vacaret beneficium per resignationem, quamvis ultra 20. dies à tempore talis constitutionis, transmissionis, signationis, &c. factæ ille supervixisset; sed vacaret vi hujus regulæ per mortem beneficiati, si à die præstiti consensus coram legitimo Superiore, ultra viginti dies non supervixisset. *Vid.* Azor *p.* 2. *l.* 7. *c.* 20. *&* 28. Rebuff. *in dict. Reg.* Gl. 1. 2. *&* 8. Chokier *in Reg.* 18. *Cancell.*

§. III.

Qui resignare Beneficia non possint, & quibus possint resignari?

I. RESignare sua beneficia non possunt Criminosi, qui ipso jure beneficiis suis privati sunt; aut intrusi; & omnes illi, qui nullum titulum Canonicum habent. Cùm enim nullum jus in beneficio, sed sola fortassis possessio illis competat, consequenter nullum etiam jus per resignationē cedere, vel in alterum transferre possunt.

II. Resignare non possunt prius beneficium, qui ad secundum cum primo incompatibile promoti sunt; quia per legitimam adeptionem secundi, primum ipso jure vacat, juxta *c. de multa* 28. *de præbend. & Trident. sess.* 7. *c.* 4. *de reform.*

III. Resignare non possunt sua beneficia, nec ex causa permutationis, mente capti, & furiosi Clerici. Cùm enim careant judicio rationis, consequenter non minùs inepti sunt ad resignanda sua beneficia, quàm ad alios actus legitimos: nisi fortassis lucida intervalla habeant, & tunc resignationem faciant; cùm tali tempore cesset causa, propter quam resignare non possunt.

IV.

IV. Possunt per se omnibus Clericis beneficia resignari; modò debitas qualitates, & conditiones habeant: cùm regulariter, cui conferri potest beneficium, illi etiam resignari possit. *Vid.* Garc. *p.* 11. *c.* 3. Azor *l.*1. *c.*20. Paris. *l.* 3. *de Resignat. q.* 1. *&* 8. *l.*4. *q.*1. *&* 8.

SECTIO IV.

De causis, ob quas renuntiationes beneficiorum validè, & licitè fieri possunt.

CErtum est, quòd beneficiorum renuntiatio fieri non possit sine justa, & legitima causa, ne nimia in resignandis beneficiis libertas in maximum detrimentum Ecclesiæ cedat. Qualis autem causa sit justa, & legitima, in genere definiri non potest: quamvis certum sit, quod gravior causa requiratur in resignatione Episcoporum, quàm in resignatione aliorum minorum beneficiatorum.

§. I.

Ex quibus causis possit Episcopus, aut debeat Episcopatui renuntiare?

I. SEx causæ de jure Canonico sunt expressæ, propter quas Episcopus confirmatus cedendi licentiam potest, vel etiam debet postulare, uti habetur in *c. nisi cùm pridem* 10. *h.t.* Quæ tamen ad duas præcipuas generatim revocari possunt.

II. Prima causa, ob quam Episcopus non tantùm volens, & liberè valet renuntiare, sed etiam invitus cogi ad id potest, est conscientia Criminis, quod impedit executionem officii sui, etiam post peractam pœnitentiam: qualia sunt illa crimina, quæ depositionis pœnam, aut perpetuam suspensionem, aut juris infamiam secum trahunt.

III. Secunda causa legitima, ob quam Episcopo licentia cedendi Episcopatu concedi potest, est debilitas corporis, per quam impotens redditur ad exequendum officium suum pastorale, uti colligitur ex *c.*1. *h.t.*

IV. Tertia causa cedendi Episcopatu est defectus scientiæ, præsertim ad spiritualium administrationem necessariæ, & sufficientis: nisi confirmatus talis sufficientem quidem scientiam non habeat, spes tamen sit, quòd intra breve tempus sufficienter de ea sibi sit provisurus.

V. Quarta causa renuntiandi Episcopatui est malitia plebis, cùi cum suo Episcopo pessimè convenit, ut nullus ex hoc Episcopo fructus apud cervicis durissimæ plebem spectari possit.

VI. Quinta causa, ob quam Episcopus non solùm licitè potest, sed etiam quandoque tenetur cedere Episcopatu, est grave scandalum populi, quod ex præsentia hujus Episcopi patitur; non quidem si scandalum tantùm Pharisaicum sit, quod cavendum non esse, ipse Christus admonet; sed si scandalum sit, quod ex ignorantia, aut infirmitate populi provenit, & communiter scandalum pusillorum vocatur.

VII. Denique sexta causa, ob quam Episcopus non solùm petere potest cessionem, sed etiam cogi potest ad renuntiandum, est irregularitas: cùm irregularis non possit exercere actus Episcopales; nisi irregularis sit dispensabilis, & cum ipso dispensetur. *Vid.* Barbos. *l.*3. *Jure Eccles. c.* 15. Laym. *l.*1. *tr.*5. *c.*4. *& ult.*

§. II.

An ex aliis causis, præter sex allatas, possit Episcopus renuntiare Episcopatui?

I. PRobabile est, quòd possit, dummodò causa sit utilis Ecclesiæ, & honesta; cùm per enumeratas à jure Canonico causas, frequentiùs occurrentes, non excludantur aliæ honestæ causæ, maximè utilitatem Ecclesiæ concernentes. Quod verò in jure dicitur, petitionem cessionis ex aliis causis factam, non esse discretam, prout habetur in *c. cit. nisi pridem §. verum h.t.* intelligendum tantùm videtur de aliis causis non justis, nec honestis, sed indiscretis &c. Nisi malis dicere, omnes alias causas ad has 6. revocari posse, ita ut non audiendus sit Episcopus, si nullam ex allatis sex assignare possit.

II. Hinc non videtur audiendus Episcopus ad renuntiandum suo Episcopatui, cui utiliter adhuc præesse potest, si sub prætextu humilitatis, aut divinæ inspirationis, ut quietiùs Deo servire possit, ut contemplativæ vitæ magis deditus sit, ut in religione profiteatur &c. renuntiare velit, uti patet ex citato *c. nisi & ex c.*2. *de translat. Episcop.*

Neque professio in religione sine licentia Summi Pontificis facta, aut votum, quod de ingredienda religione Episcopus fecit, valet: quia Deus talem promissionem contra prohibitionem ab Ecclesia factam non acceptat. *Vid.* Paris. *l.5. qu.3.* S. Thom. 2.2. *q.185. a.1. & 4.* Sanch. *l.4. Moral. c.25.* Suar. *tom.1. 1. de Relig. l.3. de Voto c.4.*

§. III.

Ex quibus causis fieri possit renuntiatio Ecclesiarum, dignitatum Ecclesiasticarum, & beneficiorum curatorum, vel etiam simplicium?

I. QUæ causæ à jure conceduntur, ut Episcopi suis Episcopatibus renuntiare possint, eæ etiam sufficientes sunt ad renuntiandum aliis dignitatibus, & beneficiis, tam curatis, quàm simplicibus: quæ enim sufficiunt, ut arctius vinculum dissolvatur, sufficiunt etiam, ut dissolvatur minùs arctum.

II. Plures immò, & leviores causæ sunt, ob quas extra curiam, ordinarii locorum resignationes beneficiorum, purè factas, admittunt, ut praxis docet, & *Bulla Pii V. quanta Ecclesiæ*, quæ legi potest apud Quarantam *in summa Bullarii V. beneficiorum resignationes*. Ut si Beneficiarius sit senio confectus; si valitudinarius; si lepra, paralysi, morbo comitiali, vel alio contagioso affectus; si corpore vitiatus, v.g. cœcus, claudus, surdus, mutus &c. Si crimini alicui obnoxius, ob quod privandus est beneficiis, v.g. Simoniæ, homicidii, adulterii; si censuris Ecclesiasticis irretitus; si publicè relegatus, vel arreptitius, vel aliàs irregularis; si turpiter, aut cum aliorum scandalo vivat; si plura beneficia habeat, quorum unum sufficiat ad honestam sustentationem; si sit Religionem ingressurus, vel matrimonium contracturus, modò id re ipsa statim exequatur.

III. Resignatio Clerici in Sacris constituti tunc tantum admittenda est, quando vel aliunde habet, unde vitam honestè sustentare possit, vel Religionem sit ingressurus.

IV. Cautum est, & expressè prohibitum *sit cit. Constit. Pii V.* ne Episcopi, vel alii Collatores conferant taliter resignata beneficia, suis, aut resignantis consanguineis, affinibus, vel familiaribus, etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum. Quæ quidem cautio ad multas fraudes cavendas utilis est: in nostris tamen partibus vix obligare videtur. *Vid.* Azor. *p.2. l.7. c.19.* Paris. *cit. l.5. q.6.*

SECTIO V.

Coram quo Superiore, & cujus auctoritate renuntiatio beneficiorum facienda, & admittenda sit.

§. I.

An Clericus beneficiatus possit, propria auctoritate sine consensu Superioris, beneficium resignare?

I. QUòd non possint Clerici beneficiati, pro suo arbitratu, beneficia, quæ canonicè obtinuerunt, & quorum collatio, confirmatio, aut institutio illis jam facta fuit, dimittere sine Episcopi consensu, cujus auctoritas admittentis resignationem intervenire debet, clarè patet ex *c. admonet 4. h. t.* ubi sub pœna excommunicationis hoc prohibetur, ne scilicet fiat aliquid in præjudicium Superioris.

II. Quamvis aliqui probabiliter putent, prædicta intelligi non debere de beneficio litigioso, quo in favorem collitigantis cedere quis potest; cùm in tali renuntiatione nullum videatur fieri Superiori præjudicium: contrarium tamen etiam probabile est; cùm prohibitio loquatur universaliter, & Ecclesiæ intersit, etiam hanc renuntiationem scire. Hinc etiam Clericus criminosus, qui quidem ipso facto beneficio suo excidit, si tamen titulum coloratum, & putativum, ac possessionem beneficii retineat, debet coram Superiore legitimo renuntiare, non quidem titulum, & jus verum in beneficio, quod nullum amplius habet, sed titulum putativum, & possessionem. Qui modus, ut in Superioris manibus dimittatur beneficium, in eo etiam casu locum habet, quo per pacificam adeptionem secundi beneficii cum priore incompatibilis, prius ipso jure vacat, juxta *c. de multa de præbend. Vid.* Paris. *l.7. de Relign. Benef. qu.2.2. & 3.* Fagnan. *in cit. cap. Admonit.*

§. II.

§. II.

An Renuntiatio beneficii facta, sine Superioris auctoritate, sit valida?

I. COram Laico, quamvis Patronus ille sit, aut regia dignitate præfulgeat, facta renuntiatio irrita est, etiamsi renuntians illud à Laico iterùm receperit. *c. quod in dubiis 8. h. t.* Cùm Laicus non sit legitimus in causa spirituali beneficiorum Superior. Et licèt resignatio talis coram Laico facta, nulla sit, resignans tamen taliter suo beneficio spoliandus est, in pœnam scilicet attentatæ renuntiationis coram Laico: si tamen sponte, & non coactè resignationem hanc fecit.

II. Si resignatio beneficii coram Clerico, sive in manibus Clerici fiat, qui tamen legitimus Superior non est in ordine ad resignationem, ejusque admittendæ potestatem non habet, valida quidem est talis renuntiatio, in præjudicium resignantis, ita ut hic beneficium taliter resignatum, repetere non possit: quoad Ecclesiam tamen, seu Superiorem legitimum invalida est. Unde in Superioris arbitrio est, utrùm taliter renuntiantem cogere velit ad retinendum beneficium resignatum, an ad dimittendum, juxta Gloss. *in relat. c. quod in dubiis v. in manum laicam.*

III. Probabile tamen est, quòd resignans (sive in Clerici non Superioris sui manibus, sive in manibus Laici beneficium suum resignaverit) pœnitere adhuc possit, & retinere beneficium, si nondum à legitimo Superiore resignatio admissa fuit: cùm eum tantùm privandum suo beneficio dicant jura, qui postquam in manibus Laici suum beneficium resignavit, ab eodem iterùm, & ex manibus Laici, hoc beneficium recipit. *Vid.* Paris. *l. c. q.* 1. Garc. *p.* 11. *de Benefic. c.* 3.

§. III.

Quinam habeant potestatem admittendi Renuntiationes beneficiorum, vel non?

I. FIeri debet renuntiatio in manibus Superioris Ecclesiastici, prout sumitur ex *relat. c. quod in dubiis*: & quidem illius Superioris, ad quem pertinet, non tantùm jus, sive potestas conferendi beneficia, sive instituendi beneficiatos, sed etiam eosdem destituendi, seu deponendi: cùm renuntiationis admissio habeat vim destitutionis. Hinc, cui ex speciali privilegio, vel consuetudine præscripta, competit jus, & potestas conferendi beneficia, non ideò etiam potest renuntiationes eorundem admittere; cùm aliud sit destituere beneficiatū, aliud sit instituere.

II. Quamvis hodierna praxis habeat, saltem circa simplicia beneficia, etiam Canonicatus, ut iidem Capitulares resignationes talium beneficiorum recipiant, si ad eos independenter ab Episcopo de jure ordinario conferre ea pertineat: in quem sensum etiam intelligi debent illi Auctores, qui generatim dicunt, coram illis resignationes beneficiorum faciendas, quorum est ea conferre. De curatis tamen, quorum institutio, & destitutio ad Episcopum pertinet, hoc intelligi non debet.

III. Ex dictis sequitur, quòd omnia beneficia, qualiacunque illa sint, in tota Ecclesia, in quibusvis etiam Ordinariorum mensibus, resignari possint in manibus Pontificis, utpote cui plena potestas in beneficialibus competit, & quæ ab eo Ordinariis data est circa hæc potestas, cumulativè illis cum Pontifice, non privativè competit.

IV. Sunt aliqua beneficia, quæ ratione suarum prærogativarum, exemptionum, privilegiorum &c. non nisi in Curia Romana resignari possunt, uti sunt Cardinalatus, Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, & Episcopatus: item beneficia majora in Cathedralibus post Pontificatus; nec non Principales dignitates in Collegiatis, beneficia exempta, soli Summo Pontifici subjecta &c.

V. Quamvis etiam Legati à latere eorum beneficiorum, quæ conferre possunt, resignationes recipere possint: quia ob prærogativam honoris, majore etiam auctoritate pollent: Nunciis tamen Apostolicis, sive Legatis missis, hæc resignationum recipiendarum potestas non competit, nisi speciali privilegio illis commissa sit.

VI. Possunt locorum Ordinarii eorum beneficiorum in sua diœcesi existentium resignationes recipere, quæ sunt illorum jurisdictioni subjecta; nisi speciale quid sit, circa majora aliqua beneficia statutum. Quam potestatem tamen, nec Archiepiscopus, extra casum visitationis, in toto

suo Archiepiscopatu habet; cùm extra casum visitationis, & appellationis nullam habeat in suorum Suffraganeorum Diœcesibus. Neque *Vicarius Generalis* dictam potestatem habet, nisi specialiter ei sit commissa. Neque Capitulum Cathedrale, vivente Episcopo, respectu totius Diœcesis: sed tantum vacante sede: cùm in hoc casu Episcopalis jurisdictio ad illud devolvatur. *Vid.* Paris. *cit. l. 7. q.* 10. 11. *&* 19. Azor *p. 2. c.* 19.

§. IV.

Quinam habeant potestatem admittendi Renuntiationes beneficiorum puras, seu simplices, aut conditionales?

I. SImplex, seu pura beneficiorum renuntiatio etiam coram Ordinariis locorum fieri potest, aut aliis, qui jus resignationes admittendi præscripserunt, nisi qualitas beneficii aliud jubeat.

II. Resignationes beneficiorum in favorem certæ personæ fieri non possunt, nisi in manibus Papæ, uti stylus, & usus curiæ, ac recepta consuetudo docet; ad avertendum scilicet omne periculum, quod in tali conditionali resignatione facilè intervenire potest, & ne beneficium nondum vacans alteri conferatur, quod nemo facere potest, nisi solus Summus Pontifex.

III. Quamvis resignans velle possit, ut certæ cuidam personæ beneficium à se resignatum conferatur, aut renuntiationi suę certum modum addere possit; obligare tamen non potest eum, qui resignationem admittit, ut hoc facere teneatur, cùm facta coram Ordinario resignatio simplex, & pura sit, nullam admittens clausulam conditionis, aut modi obligantis ad conferendum tale beneficium certæ personæ. Putant quidem aliqui factam resignationem, cum tali clausula obligante, ab Episcopo admitti posse, ita tamen, ut clausula talis reiiciatur, & pro non adjecta habeatur: rectius tamen censent alii, quòd neque hoc fieri possit; cùm actus sub conditione aliqua factus, non possit secundùm partem aliquam admitti, & secundùm aliam partem non admitti (quod fieret in tali casu) sed debet, vel totus admitti, vel totus reiici, ne, si dividatur, immutatus videatur. *L. Aurelius §. idem quæritur ff. de libertate legata.*

IV. Simili modo resignatio conditionalis beneficii, cum reservatione certæ pensionis, sive hæc in pecunia, sive fructibus danda sit, aut cum reservatione ingressus, accessus, aut regressus, fieri non potest coram Ordinario, sed tantùm coram summo Pontifice, qui solus ex plenissima sua circa beneficia potestate pensionem beneficio imponere, & regressum, accessum, aut ingressum concedere potest, cui plenitudini non præjudicat *Trident.* regressus tales, aut accessus prohibens *sess. 25. c. 7. de reformat. Vid.* Navarr. *in Manual. c.* 23. Azor. *p. 2. l. 7. c.* Suar. *de Simon. l. 4. c.* 35. Les. *lib. 2. cap.* 25. Gar. *p.* 11. *c.* 3. Laym. *l. 4. tr. c.* 17.

SECTIO VI.

De modo, quo fieri debet, vel potest Renuntiatio beneficiorum.

§. I.

Quæ requirantur ad legitimam Renuntiationem beneficii faciendam?

I. REquiritur, ut renuntiatio talis sit spontanea, & libera, non vi aut gravi metu extorta, aut dolo obtenta: alioqui enim vel ipso jure nulla est, & invalida, vel saltem per judicis officium, aut per edictum *quod metus causa* rescindenda. *c.* 2. 3. *&* 4. *de his, quæ vi metusque causa fiunt.* Idque procedit, etiamsi renuntiatio vi, vel metu extorta juramento firmata sit. *c. Accepta* 3. *de restit. spoliat.*

II. Debet renuntiatio esse pura, nulla scilicet interveniente Simonia. *c. cùm pridem* 4. & *c. ult. de pact. cap. ex parte* 12. *juncta Gloss. V. omnino, de off. Jud. deleg.* ita ut ipso jure irrita sit, si Simonia intervenerit, ut constat ex *extravag.* 2. *§. per electiones. de Simonia inter communes.*

III. Si beneficium patronatum resignetur, aut quod ad alterius collationem pertineat, requiritur hujus consensus: non quidem, quòd Ordinarium, si hic putat ob utilitatem, aut necessitatem Ecclesiæ, renuntiationem admittendam, urgere possit, ut non admittat; sed ut ab illis approbetur, quos talis renuntiatio tangit. Et hinc putant aliqui sufficere, si post admissam resignationem hæc illis significetur, ut norint alium sibi præsentandum, vel alii beneficium tale conferendum.

IV. De-

IV. Debet renuntiatio fieri specificè, & expressis verbis : præterquam si ex certis signis, & conjecturis mens resignantis colligatur. Ratio est : quia in dubio nemo præsumitur beneficia resignare, magnis laboribus fortassis quæsita, & unde sustentari debet. Et quidem juxta stylum, tam in, quàm extra Romanam curiam fieri debet in scriptis : quamvis necessariò, & de jure communi hoc non requiratur : ad meliorem scilicet renuntiationis probationem, supplicando illi, cujus est admittere resignationem, ut hanc admittere velit, ob causas in libello supplici expressas.

V. Denique requiritur, ut præstetur consensus à resignante, vel personaliter per ipsum resignantem, vel per Procuratorem in Cancellaria, vel Camera Apostolica, si renuntiatio coram Papa fiat, ut certior notitia habeatur de voluntate resignantis. *Vid.* Garc. *de Benefic. p.* 11. *c.* 3. Azor *p.* 3. *l.* 7. *c.* 25. *&* 26. Redoan. *tr. de Simon. c.* 10.

§. II.

De Renuntiationibus quibusdam beneficiorum in specie, an sint Simoniacæ, nec ne?

I. CErtum est, quòd Simoniam contra jus naturale, & divinum committat, qui beneficium suum resignat pro pecunia, aut alia temporali re, ex pacto vicissim accepta, prout sumitur ex *c. cùm pridem* 4. *de pact.* cùm sit venditio rei spiritualis pro temporali. Si verò res spiritualis pro resignatione beneficii ex pacto accipiatur, non juris divini Simonia committitur, sed juris positivi Ecclesiastici, hujusmodi pactiones omnes, tanquam Simoniacas, prohibentis *cult. de pact.*

II. Neque tamen Simoniaca resignatio est, in favorem alterius coram Papa resignare : cùm in tali casu nec det temporale pro spirituali, nec pactio aliqua illicita interveniat. Neque Simoniaca resignatio est, resignare beneficium, cum reservatione pensionis certæ, si coram eo fiat, qui potest beneficio imponere pensionem : cùm nec in isto casu pactio interveniat, cogens illum, qui admittit renuntiationem, ut pensionem imponat, sed supplicet tantùm resignans pro pensione sibi reservanda, quàm alter in gratiam resignantis liberè imponere potest, vel resignationem non admittere ; vel si pactio aliqua interveniat inter eum, qui resignat, & inter eum, cui resignatur, illa tantùm sit sub conditione Papæ approbantis.

III. Quòd si tamen resignans in favorem tertii absolutè cum eo paciscatur, ut expensas, & sumptus in acquirendo beneficio, aut hujus possessione &c. factos, sibi restituat, ex probabiliore sententia Simoniaca resignatio est, cùm omne pactum in rebus spiritualibus de onere temporali à jure Canonico reprobetur. Quomodo etiam illicita, & Simoniaca est illa transactio, qua partes litigantes propria auctoritate inter se conveniunt, ut una pars lite, & jure beneficii cedat, altera verò temporale quid det, expensas v. g factas restituat. *c. cùm pridem* 4. *de part. Vid.* Azor *p.* 3. *l.* 12. *cap.* 8. Covarr. *l.* 1. *var. resol. c.* 5. Suar. *l.* 4. *de Simon. cap.* 35. *&* 36. Less. *l.* 2. *c.* 35. *àn.* 86.

§. III.

An, & quo pacto contra repetentem beneficium, spontaneæ Renuntiationis exceptio opponi possit?

I. REpetenti beneficium, sive jus proprietatis in beneficio, obstat spontaneæ renuntiationis exceptio, & admitti debet, etiamsi nulla causa factæ renuntiationis fuerit expressa, modò probari possit à reo exceptio. Et hinc quamvis actor suæ petitionis causam exprimere debeat, & proponere in judicio *c.* 2. *de libel. oblat.* reus tamen causam suæ exceptionis exprimere ordinariè non tenetur ; cùm sint favorabiliores partes Rei, quàm actoris, & hic ad obligandum alterum agat, ille ad se liberandum.

II. Si tamen beneficiatus actor ad recuperandam possessionem, qua spoliatus fuit, agat, & probare velit spoliationem, non potest illi factæ renuntiationis exceptio obiici, nisi prius restitutus sit : cùm spoliatus ante omnia sit restituendus. *Vid.* Imol. *in c.* 5. *h. t. n.* 19. Laym. *ibidem n.* 2.

§. IV.

De Renuntiatione beneficiorum, quæ fit per Procuratorem.

I. POtest renuntiare aliquis beneficio suo, non tantùm per se ipsum, sed etiam

etiam per Procuratorem : quod enim quis potest per se ipsum, id ipsum potest etiam per alium, nisi jure prohibeatur. Et quidem non tantùm per Procuratorem Clericum, sed etiam per Laicum fieri renuntiatio potest : cùm etiam Laici possint tractare res spirituales, si nudum ministerium, sive mera executio illis committatur. E hoc sive unus, sive plures Procuratores ad resignandum constituti sint, & vel quilibet in solidum (quo in casu datur locus præventioni in resignando) sive, ut omnes jure renuntient &c.

II. Plura tamen requiruntur, ut legitima sit constitutio Procuratoris ad resignãdum deputati. Et primò quidem non sufficit mandatum generale, quamvis cum libera, & amplissima potestate datum sit, sed debet intervenire ad multas fraudes cavendas, mandatum speciale, in quo exprimatur nomen beneficii, & locus, ubi situm est beneficium, nomen proprium, & cognomen Procuratoris, & quòd ei data sit potestas resignandi beneficium nominatum, loco, & vice principalis constituentis. 2. Requiritur, ut mandatum procuratorium sit in scripturam, sive instrumentum publicum redactum, & obsignatum Sigillo publico judicis ordinarii, vel Communitatis, & posteà recognitum, ac ab ipso Tabellione, seu Notario subscriptum. 3. Requiritur, ut instrumentum tale non sit cancellatum, seu rasum, & deletum, saltem in loco principali. 4. Denique requiritur, ut constitutio Procuratoris facta fuerit sponte, & liberè, prout habetur in *Clement. unica h.t.* Extra curiam tamen renuntiatio etiam fieri potest, per mandatum in litteris privatis datum : ita tamen, ut fiat coram legitimo Superiore, & forma mandati observetur ; nisi hæc in melius Principalis resignantis emolumentum mutetur, ubi non tam forma mandati, quàm utilitas Principalis resignantis observatur.

III. Patet etiam ex relata *Clement. unic. h.t.* quòd revocari possit à Principali, qui Procuratorem constituit, constitutus Procurator, ante factam resignationem ; cùm in omni casu, re adhuc integra, mandatum revocari possit *ff. rectè instit. de mandat.* ita tamen, ut hæc revocatio suam utilitatem non habeat, nisi postquam ad Procuratoris notitiam, per intimationem ipsi factam, vel ad Superioris, coram quo renuntiatio facienda esset, pervenerit.

IV. Si malitiosè quis impedivit, ut revocatio non veniret in notitiam Procuratoris, non valet renuntiatio ab eo facta : quia dolus, & fraus nemini prodesse debet. *cit. Clement. unic. in fine.*

V. Si Procurator accipiat litteras missivas à mandante, ne ulterius in negotio resignationis procedat, nisi denuò moneatur ; non quidem per hoc fit revocatio, manet tamen interim suspensum ejus officium, & ulterior processus, quamvis supplicatio pro renuntiatione porrecta, jam fuisset signata, & à Datario recognita.

VI. Morte mandantis exspirat Procuratorium ad faciendam resignationem mandatum, quamvis mors mandantis Procuratori nondum innotuerit, *juxta Gloss. communiter receptam, in relat. Clement. unic. v. quomodo libet :* cùm omnes obligationes, & vincula per mortem dissolvantur. Nisi ante mortem resignantis supplicatio à Procuratore ad resignandum porrecta, signata jam à Pontifice, & à Datario recognita fuisset : quo in casu etiam post mortem mandantis suum consensum in renuntiationem dare potest Procurator, uti ex *constit. Alexandri 6. & Leonis 9.* colligitur. Quamvis enim Procurator nova incipere non possit post mortem Principalis, potest tamen cœpta ante mortem illius posteà perficere. *Vid.* Azor *p.2. l.7. c.22.* Rebuff. *in praxi tit. de Procurat. ad resig.*

§. V.

De publicandis Resignationibus beneficiorum.

I. AD cavendas multas fraudes, & multa incommoda evitanda, volunt jura, præsertim Gregorii XIII. *constitutio : Humano vix judicio* : ut omnium beneficiorum resignationes publicentur, sive sint simplicia, sive curata, etiam juris Patronatus, & electiva, secularia, & regularia, perpetua, & temporalia, sive manualia (exceptis beneficiis Consistorialibus, quæ in Romana Curia in Consistorio conferuntur, uti sunt Archiepiscopatus, & Episcopatus &c. ubi cessat fraudis periculum) sive extra curiam, sive in curia resignata sint, sive ex causis permutationis, sive cum reservatione pensionis &c.

cùm

cùm universaliter loquatur constitutio.

II. Debent autem publicari à quibusvis resignatariis; etiam exemptis; etiam officialibus Curiæ Romanæ; immò ab ipsis etiam Cardinalibus; si in eorum favorem beneficia aliqua resignentur. Et quidem intra sex menses, si in Curia Romana resignatum sit beneficium, & hoc situm citrà montes: si verò ultra montes situm sit, intra 9. menses à die supplicationis datæ, & resignatæ.

III. Resignationes verò factæ extra Curiam, coram Ordinariis, debent ab his admitti, vel reiici infra unum mensem: à provisis verò publicari infra tres menses, intra eosdem capere possessionem beneficiorũ, qui currunt non à die resignationis admissa, sed à die, quo collatum est beneficium. Quòd si intra mensem collatores resignationem non admiserint, vel resignatum non contulerint, privati ea vice sunt facultate disponendi de tali beneficio, ejusque dispositio ad Summum Pontificem devolvitur: si verò provisus resignationem intra tres menses non publicaverit, collatio ipsi facta nulla est, & eo ipso vacat beneficium. Vix videtur tamen Bulla hæc Gregoriana circa talia coram Ordinariis locorum resignata beneficia in nostris partibus esse usu recepta, juxta quam deberet hæc publicatio extra Curiam fieri in Ecclesia Cathedrali, & Parochiali, ubi, vel intra cujus limites beneficium resignatum existit, quod non observatur. *Vid.* Azor *cit. l. 7. c.* 24. Garc. *de Benefic. p.* 11. *c.* 3. *à n.* 273.

SECTIO VII.

De Effectibus Renuntiationis.

§. I.

Qui sint Effectus Renuntiationis puræ, ac simplicis.

I. PRimus, & præcipuus hujus renuntiationis effectus est, quòd beneficium taliter legitimè resignatum vacet, & resignans amittat omne jus in beneficio, etiam ad fructus, ac omnem possessionem, postquam renuntiatio à legitimo Superiore admissa fuit. Prout habetur in *c.* 3. *&* 5. *h.t.* & *c.* 2. *eod. in* 6. ac natura renuntiationis puræ, & simplicis requirit; sive per se, sive per legitimum Procuratorẽ taliter resignaverit.

II. Prædicta assertio vera est, etiamsi resignans non habeat jus in re, sed tantùm ad rem: nam & ipse hoc suum jus per resignationem amittit. Prout sumitur ex *c. in præsentia* 6. *h.t.* Immò si tantùm licentiam à Superiore instanter petivit, cedendi suo beneficio, postmodum verò, hac licentia impetrata, resignare non vellet, cogi potest ad resignandum; si in petenda licentia prętendit, talem renuntiationem pro animæ suæ bono, pro Ecclesiæ commodo futuram, uti asseritur in *c. quidem* 12. *h.t.* ne videatur Superiori tantùm illudere voluisse, qui talem licentiam petivit. *Vid.* Paris. *de resig. benefic. q.* 13. *&* 18.

§. II.

An Renuntians redire possit ad beneficium resignatum, & an descendere à digniore beneficio ad minus dignum?

I. QUòd possit, qui sub juramento etiam renuntiavit suo beneficio, non obstante hac resignatione jurata, ad idem beneficium ex novo titulo redire, si iterùm illi conferatur, sive ad illud iterùm præsentetur &c. certum est ex *c. cùm inter* 2. *h.t.* cùm renuntiatio talis, & annexum juramentum strictæ sint interpretationis, & futura non præsumatur comprehendere, ac in omni juramento salvum debeat esse jus Superioris. *c. venientes* 19. *de jure jur.*

II. Si tamen ob crimen renuntiaverit Episcopatui, & religiosus factus sit, pœnitentiæ agendæ causa, etsi de novo in Episcopum eligatur, ad eundẽ redire non potest, uti habetur in *c. post translationem* 11. *h.t.*

III. Qui dignitatem, seu beneficium major resignavit, potest descendere, & obtinere minus. *c. ad supplicationem* 9. *h.t.* cùm melius illi sit, habere beneficium minus, ex quo sustentetur, quàm carere majore dignitate cum defectu sustentationis. *Vid.* Panorm. *in cit. c. Cùm inter.* Mascard. *de Probat. concl.* 126. Hostiens. & Andr. *in cit. c. ad supplicat.*

§. III.

De Effectu Renuntiationis conditionalis, & resignatione beneficii in fraudem alterius facta.

I. COnditionalis renuntiationis plenus effectus, ita ut vacet beneficium tali-

taliter resignatum, non habetur, antequam conditio, sub qua fit renuntiatio, purificata est, & adimpleta, prout actuum conditionatorum ratio requirit. Et hinc nulla est renuntiatio in favorem alterius certæ personæ facta, & admissa, si postmodum non eidem, in cujus favorem resignatum est, sed alteri cuidam tertio conferatur beneficium.

II. Nulla est resignatio beneficii, quæ fit in fraudem alterius, uti colligitur ex *c. si tu 2. h. t. in 6.* non enim debet quis alterius odio prægravari, *regula 20. in 6.* neque fraudatori sua malitia debet esse lucrosa *l. 1. ff. de dolo. Vid.* Paris. *l. 1. q. 3. a n. 7. & à n. 66.*

TITULUS X.

De Supplenda negligentia Prælatorum.

§. I.

Quomodo defectus, seu negligentia Prælatorum inferiorum in conferendis beneficiis commissa, per devolutionem potestatis eorum ad Superiores suppleatur?

I. SI ordinarius collator, ad quem spectat beneficiorum provisio intra tempus à jure definitum (trimestre scilicet, si Episcopatus, vel Prælatura Regularis vacaverit; vel semestre in beneficiis inferioribus) beneficium vacans non contulerit, is jure conferendi pro ea vice privatur, & regulariter illud ad immediatum Superiorem devolvitur, & ab hoc negligente gradatim ad alium Superiorem. *c. 2. de conces. præbend.* & *c. licet 5. h. t.* ita statuente jure, ne beneficia diù vacent, & ne diù jura eorum sint in incerto, quod utrumque Ecclesiæ damnosum est.

II. Neque conceditur post elapsum tempus, quod ad eligendum, vel conferendum concessum est, purgandi moram licentia, uti tradit *Gloss. fin. in relat. capit. licet*: Canon enim latæ sententiæ, qualis est hìc privationis, & devolutionis, habet in se executionem, ut omnia declarari debeant irrita, quæ contra talem canonem acta fuerunt. Quamvis per patientiam, vel ex misericordia tolerari possit, si mox elapso tempore, electio vel collatio ab ordinariis facta fuerit *c. litteras 4. h. t.* Et hæc à Papa concessa expressa tolerantia, jus in beneficio tribuit, ac vim novæ provisionis habet.

III. Si verò ad Episcopum jure proprio collatio beneficii spectet, & in hoc conferendo ultra tempus à jure concessum ille sit negligens, devolvitur collatio hujus beneficii ad Capitulum Cathedrale, quamvis hoc inferius sit Episcopo: propter communicationem scilicet, quæ est inter Episcopum, & Capitulum tanquam caput, & membra ejusdem corporis, ut meritò unius defectus per alterum suppleatur, juxta *relat. c. 2. de conces. præbend.*

IV. Solum etiam Capitulum cõferre potest beneficium, in casu, quo collatio ejus conjunctim ad Episcopum, & Capitulum pertinet, si monitus Episcopus de tempore collationis faciendæ moram inutilem trahat. Quòd si tamen in tali casu, quoad Episcopum scilicet, & Capitulum collatio beneficii pertinet, utrumque negligens sit, ultra tempus à jure ad collationem concessum, devolutio fit ad horum immediatum Superiorem: sicut etiam in casu negligentis Episcopi circa beneficia jure devolutionis ad ejus collationem spectantia, prout desumitur ex *c. 2. de conces. præbend. Vid.* Rebuff. *in praxi tit. de Devolut. à n. 7.* Azor *p. 2. l. 6. c. 27.*

§. II.

Per quem, & quomodo Prælatorum regularium negligentia in conferendis beneficiis, vel præsentando ad illa suppleatur?

I. CAsu, quo Prælati regulares, ad quos beneficiorum collatio, aut præsentatio spectat, intra spatium à jure concessum, sæcularia, vel regularia beneficia non conferant, aut ad ea non præsentent, tum si Episcopo subjecti sint, aut saltem, illis exemptis, subjecta sint beneficia, jus conferendi talia ad eum Episcopum devolvitur, in cujus diœcesi beneficium vacans situm est.

II. Si tam ipsi Prælati Regulares exempti sint, quàm beneficia, circa quæ conferenda negligentiam admittunt, tunc jus conferendi immediatè ad Pontificem devolvitur, prout statuitur in *Clement. un. h. t.* & *cùm singula 32. §. prohibemus de præbend. in 6.* ita tamen ut hic, ad quem devolutio facta est, eodem jure uti debeat, quo uti potuit

potuit ille, cui succedit, easdem observando qualitates, & conditiones. *Vid.* Barbos. *in cit. Clement.* Hostiens. *in c. sicut 2. h.t.*

§. III.

Quomodo, & per quos in aliis, præter beneficiorum collationem, negligentia, aut defectus Prælatorum suppleatur, etiam Ecclesia vacante?

I. SI Episcopus in administratione suæ jurisdictionis negligens sit, moneri quidem à suo Archiepiscopo, & compelli poterit sub interminatione pœnæ alicujus competentis, ad obligationi suæ satisfaciendum; illius tamen jurisdictio non devolvitur ad Archiepiscopum, præterquam in casibus jure expressis: in materia enim prohibitoria (sicuti prohibitum est Archiepiscopo in sui Suffraganei subditos exercere jurisdictionem) quod non est concessum, censetur esse prohibitum; atqui nullibi in jure concessum est Archiepiscopo, sui Suffraganei negligentiam in jurisdictionis suæ administratione supplere, ergo non potest. Et ob hanc ipsam rationem neque ad Capitulum in tali casu jurisdictio Episcopi devolvitur: quod enim de beneficiis concessum est Capitulo, non debet ad alia prohibita extendi.

II. Si Episcopus sit excommunicatus, quamvis ob culpam suam, non tamen ideò jurisdictio in subditos illius Diœcesanos devolvitur ad Archiepiscopum, sed ad Papam. Colligitur ex *c. 1. h.t. in 6.*

III. Quòd si Episcopus omninò, aut absolutè impeditus sit, ad suæ jurisdictionis exercitium, vel ob amentiam, vel ob captivitatem apud hostes diuturnam &c. habebit interim Capitulum Ecclesiæ Cathedralis jurisdictionem in Diœcesis subditos, sicuti habet, vacante Sede, uti habetur in *c. si Episcopus 3. h.t. in 6.* quia perinde se habet in tali casu Ecclesia, ac si vacaret: consequenter etiam ad Capitulum, ad quod, Sede vacante, jurisdictio Episcopi transit, devolvetur in tali casu jurisdictio, donec Summus Pontifex aliter provideat, Coadjutorem deputando, vel Administratorem, aut Visitatorem, cum potestate etiam conferendi beneficia. *Vid.* Piasec. *in praxi Episc. p. 2. c. 5. art. 2.* Barbos. *in cit. c. 1. h.t. in 6.* Laym. *in c. 3. h.t. in 6.*

TITULUS XI.

De temporibus Ordinationum, & qualitate Ordinandorum.

SECTIO I.

De Ordinibus, & qualitate Ordinandorum, potestate Ordinandi, & accidentibus Ordinationum.

§. I.

An prima Tonsura, & Episcopatus sint Ordines, & quidem distincti à cæteris?

I. PRobabilius est, quòd prima Tonsura non sit Ordo Ecclesiasticus propriè dictus, sed mera dispositio ad Ordines, per quam fit Tonsuratus capax Ordinum, jurisdictionis Ecclesiasticæ, privilegiorum, ac beneficiorum Ecclesiasticorum. Cùm enim per Ordines propriè dictos certa quædam potestas ad functionem aliquam Ecclesiasticam conferatur, ut ex *Trident.* habetur, per primam verò Tonsuram nulla talis specialis potestas conferatur, sed tantùm capax quis fiat ad Ordines licitè accipiendos; consequenter Ordo propriè dictus non est. Et hinc si in jure Canonico Tonsura Clericalis Ordo dicatur, latè sumi debet nomen Ordinis.

II. Episcopatum propriè dictum Ordinem esse communis est Canonistarum, & probabilior sententia, qui proprium, & distinctum Characterem imprimat, uti probatur tum ex *Can. 1. distinct. 21.* & *c. 1 de Ordinatis ab Episcopo, qui renuntiavit* &c. & *ex Trident. sess. 23. Canone 7.* tum ex eo, quòd distinctam materiam, & formam Episcopatus ab aliis Ordinibus habet, & diversam potestatem confert, quam alii Ordines non conferunt. Negari tamen non potest, quòd ad sui exercitium prærequirat Episcopatus Sacerdotium, ita ut nec valide nec licitè Ordinis Episcopalis functiones exerceri possint ab Episcopo non Sacerdote, & consequenter Episcopalis Ordo adæquatè sumptus essentialiter includat Sacerdotium. Ob quam causam aliqui dicunt, non quidem adæquatè distinctum esse Ordinem Episcopalem à Sacerdotio, esse tamen inadæquatè distinctum, tanquam includens ab incluso. *Vid.* Fagnan. *in cap. 11. h.t.* Tanner.

tom. 4. disp. 7. q. 2. dub. 2. Navarr. *in Manual. Prælat. cap. 22.*

§. II.

De Ordinandis, & quinam jure divino inhabiles sint ad Ordines suscipiendos?

I. INcapax est jure divino suscipiendi Ordinis Fœmina. Quod patet tum ex perpetua praxi, & traditione Ecclesiæ; tum quia Ordo eminentiam potestatis, dignitatis, officii &c. in Ecclesia infert, quorum nihil fœminis, quæ juxta Apostolum in Ecclesia docere non debent, convenit. Sed nec primæ Tonsuræ capax est fœmina: cùm enim prima Tonsura sit dispositio ad ulteriores Ordines, consequenter qui Ordinum incapax est, est etiam primæ Tonsuræ incapax. Et quamvis multus sermo sit in jure Canonico de fœminis Diaconissis, censeri tamen non debet, quòd hæ constitutæ fuerint in Ordine Diaconatus, sed taliter vocabantur, quia vel per Diaconissam intelligebatur Abbatissa, vel quia conjuges Diaconorum erant, vel quia ad specialia quædam Ecclesiæ munera, quæ nullum quidem Ordinem requirunt, peculiarem tamen curam, & munditiam requirebant, fuerunt deputatæ.

II. Incapax est Ordinis suscipiendi de jure Divino non baptizatus Baptismo fluminis, uti patet ex *c. 1. & 2. de Presbyt. non bapt.* & ex eo, quòd Baptismus fluminis sit prima janua Sacramentorum omnium.

III. Nulla est illius Ordinatio, qui per vim absolutam positivè dissentiens, & contrà reclamans ordinatur, ut constat ex *cap. majores 3. Item quæritur de Bapt.* & ex eo, quòd Deus velit suorum Mysteriorum voluntarios Ministros. Et quamvis infans, & amens validè ordinari possint: positivè tamen dissentiens, & reclamans, nec validè ordinari potest; cùm aliud sit non consentire, quod fit in ordinatione infantis, & amentis, aliud sit positivè dissentire, quod fit in nostro casu. Quòd si verò metu gravi cadente in virum constantem, extrinsecus, & injustè excusso, ad Ordines accipiendos cogatur aliquis, validè quidem ordinatur, quia metum passus simpliciter consentit; voto tamen continentiæ, in susceptione Ordinum Sacrorum incluso, & Officii Canonici dicendi onere, non obligatur, cùm hæc onera ab Ecclesia imposita, majorem libertatem requirant, quàm quæ est à metu coacta, & non sint essentialiter connexa. *Vid.* Layman. *lib. 5. tr. 9. cap. 6.* Navarr. *l. c.* Sanch. *de Matr. l. 7. disp. 29.*

§. III.

Quinam jure humano, sive Ecclesiastico prohibiti sint, Ordines Ecclesiasticos suscipere?

I. IMpediuntur de jure humano Ecclesiastico, Ordines licitè saltem accipere, 1. Qui ætatem de jure requisitam ad Ordinem certum accipiendum nondum habent. Cùm enim ordinati morum maturitate præcellere debeant, meritò non quælibet ætas ad quemlibet Ordinem sufficit. Et quamvis antiqua jura variè de ætate ad quemlibet Ordinem requisita, loquantur, sequimur tamen hodie, quoad ætatem ordinandorum, *Concil. Trident.* quod *sess. 23. c. 12. de reform.* ad Subdiaconatum neminem promoveri vult ante 22. ætatis annum; ad Diaconatum verò ante 23. & ad Presbyteratum ante 25. intelligendo semper annos inchoatos; ne nimium ab antiquo jure discedatur. Quibus verò Ordinibus à Trident. nulla certa ætas præscripta est, in ea discernenda, jus antiquum etiam hodie locum habet. Hinc ad minores Ordines (cæteris paribus) ætas sufficit major infantia, id est septennium completum, ut notat *Gloss. fin. in Clement. ult. de ætate, & qualitate &c.* Et ad Episcopatum annus trigesimus completus.

II. Prohibentur de jure Canonico ordinari illitterati, vel nullam scientiam habentes, aut certè non sufficientem ad Ordinis susceptionem & executionem. Nam *litteris carens, sacris non potest esse aptus officiis*, ut dicitur *Can. 1. distinct. 36.* Unde suspendendus est, sine sufficiente scientia ordinatus, ab Ordinis suscepti executione, donec sufficientem scientiam acquisiverit. Quæ autem, & quanta scientia requiratur ad quemlibet Ordinem in peculiari, ex Trident. desumi debet. Juxta quod ad primam tonsuram accipiendam sufficit, fidei rudimenta scire, & posse legere, ac scribere, saltem in lingua nativa *sess. 23. cap. 4. de reform.* Ad minores verò Ordines promovendos vult Latinam Linguam intelligere *sess. cit. c. 10.* Ad Subdiaconatum

conatum, & Diaconatum assumendos, litteris, & quæ ad Ordinem exercendum pertinent, instructos esse debere, *sess. cit. c.* 23. Ad Presbyteratus denique Ordinem assumendos, vult, ut ea scientia instructi sint, quæ ad populum docendum nteessaria, ad salutem, & Sacramentorum administrationem illis sufficiat.

III. Prohibentur ordinari, aut jam ordinati ab executione Ordinis suscepti; & susceptione alterius prohibendi sunt, qui adulterii, perjurii, falsi testimonii, aut alio gravi crimine irretiti sunt; modò ejusmodi enorme crimen, vel per evidentiam facti, quæ tergiversatione aliqua elidi non possit, vel per sententiam Judicis, vel per propriam Rei confessionem in judicio factam, notorium, aut publicum sit, uti patet ex *c. tenore* 4. & ex *c. ult. h. t.* Ubi etiam dicitur, taliter criminosum, si tamen occultum crimen illius sit, post peractam pœnitentiam, impediri non debere, si promoveri ad Ordines velit, aut in susceptis Ordinibus ministrare (neque enim occulta delicta publicè vindicanda sunt) nisi tale crimen, etiam occultum, irregularitatem inducat, prout crimen homicidii, quamvis occultum sit, facit, & crimen Simoniæ, *c. inquisitionis* 21. *juncta Gloss. V. si homicidium, de accusatione*. vel juxta *Trident. sess.* 14. *c.* 1. *de reform.* expresè ipse etiam ob occultum crimen assensus ad ulteriores Ordines prohibitus sit.

IV. Arcentur à susceptione Ordinum primò omnes infames, sive juris (ob crimen scilicet cui à jure infamia annexa est) sive facti infamia (ob delictum scilicet grave admissum, & publicè notum, per quod fama illius apud viros graves, & prudentes læditur) laborent; ita tamen, ut hæc facti infamia per publicam, & constantem vitæ emendationem tolli possit. 2. Uxorati, nisi Uxor consentiat, ac votum continentiæ & ipsa edat. 3. Rebaptizati, saltem voluntariè, & scienter. 4. Qui extra necessitatem Baptismum ab Hæretico æcceperunt. 5. Adulti Baptizati in ægritudine, ob mortis duntaxat periculum. 6. Neophyti. 7. Non Confirmati. 8. Pœnitentes solemniter, & publicè. 9. Denique excommunicati, suspensi, & Interdicti, ac universim omnes Irregulares. *Vid.* Sylest. *V. Ordo*. Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 6. *& p.* 1. *l.* 12. *c.* 2. Sanch. *l.* 7. *Consil. c.* 1. *dub.* 33.

§. IV.

De his, qui ordinandi potestatem ordinariam habent.

I. SOlis Episcopis consecratis jure proprio, & ex vi sui officii, competit potestas, Ordines Ecclesiasticos conferendi, prout habetur ex *c. aqua* 9. *juncta Gloss. V. jurisdictionis de consecrat. Eccles.* & ex *Trident. sess.* 23. *cap.* 4. *& 7.* ita ut valdè Ordines conferant Episcopi etiam hæretici, schismatici, excommunicati, ab Ordine suspensi, degradati, &c. modò formam Ecclesiæ servent, licèt sint publicè denuntiati, si ob censuram sint impediti: quia omnibus his indelebilis ille Character competit, cui potestas hæc annexa est, neque hac potestate sua privati sunt ab Ecclesia; & ab illis Ordinati Characterem Ordinis recipiunt, ut validè quidem Ordine suscepto uti possint, non tamen licitè, sed sint in perpetuum suspensi, nisi cum illis dispensetur.

II. Non debet ordinare Episcopus nisi subditos suos, vel si alienos subditos ordinare velit, debet ad hoc habere specialem proprii Prælati, sive Episcopi, aut juris licentiam juxta *c.* 2. *& ult. h. t. in* 6. *& Trident. sess.* 23. *cap.* 8. *de reform.* ne scilicet jurisdictiones confundantur. Nisi proprius Episcopus esset publicè ab Ordinum collatione suspensus ob collatos alieno subdito sine licentia proprii Episcopi Ordines: quo in casu ad viciniores Episcopos pro Ordinibus accipiendis excurrere potest suspensi Episcopi subditus, etiam sine hujus licentia; ut in eo puniatur, in quo peccavit. juxta *c.* 2. *§. Clericis quoque h. t. in* 6.

III. Episcopus, qui actu Diœcesim possidet, & non merè titularis est, potest suum familiarem, id est, qui per triennium moraliter continuum in ejus obsequiis fuit, aliàs non subditum ordinare, modò fraus omnis absit, & ei statim beneficium conferat, quamprimùm aliquod vacaverit, nisi fortè in bonum Ecclesiæ eum ordinet ad titulum patrimonii, vel pensionis. *Trident. sess.* 23. *c.* 9. *de Reform. Vid.* Sanch. *l.* 3. *de Matrim. disp.* 22. Barbos. *de Offic. Episc. alleg.* 3. *& 5.*

§. V.

Quinam Episcopi sint proprii ad conferendos Ordines, & qui ob specialem prohibitionem certos quosdam ordinare non possint?

I. EX triplici capite potest Episcopus esse proprius Episcopus, in ordine ad ordines ab eo suscipiendos: originis scilicet, domicilii, & beneficii, ut constat ex *c. cùm nullo tertiâ h. t. in 6.* ita ut à quolibet horum sine alia licentia ordinari quis possit.

II. Dicitur autem ratione originis subjectus aliquis ad dictum finem Episcopo, è cujus diœcesi est oriundus, non tantùm fortuitò, sed quòd parentes tunc temporis domicilium in tali diœcesi haberent: non enim illius, quod per accidens fit, sed quod per se, ratio habetur. Ad hunc ipsum finem ordinum suscipiendorum ab Episcopo originis, sufficit, patrem ibi natum fuisse, si de filii originis loco non constet: vel si expositi fuerint, ab Episcopo loci, ubi expositi fuerunt; vel si nullius diœcesis sint, à viciniore Episcopo, quem semel ad hunc finem elegerunt.

III. Ratione domicilii verò ad eundem finem Episcopo subjecti dicuntur, in cujus diœcesi sedem, seu domicilium, animo perpetuò ibi manendi, nisi quid occurat, fixerunt, vel ipse ordinandus, si proprium domicilium, distinctum à paterno domicilio, habeat; vel ipsius parentes, si proprium domicilium non habeat ordinandus.

IV. Ratione beneficii denique proprius Episcopus in ordine ad dictum finem habetur, in cujus diœcesi beneficium aliquis obtinet, & possidet, licèt manuale illud tantùm sit, aut tenue, & ordinandus non resideat, nec teneatur ratione beneficii talis residere in illa diœcesi.

V. Quamvis autem de jure communi à quolibet horum ordines accipere possit aliquis, minores v.g. ordines ab Episcopo originis, Subdiaconatum, & Diaconatum ab Episcopo domicilii, Presbyteratum ab Episcopo beneficii: fieri tamen per accidens potest, ut ordinatus ab uno, ab alio ordinari non possit. Sic ordinatus à Papa, à nullo inferiore ad altiores ordines promoveri potest, fine licentia Pontificis ob reverentiam scilicet Summæ Sedis debitam *c. cùm in distinctis buendis 12. h. t.* Sic Clerici Latini à Græcis Episcopis, & Græci Clerici à Latinis Episcopis, secundùm ritum, & morem, cuivis Ecclesiæ proprium, ordinari non debent, ne fiat rituum confusio *c. cùm secundum h. t.* Sic Episcopis Italiæ prohibitum est, ultramontanos ordinare sine licentia Papæ, vel litteris dimissoriis propriis Ordinariorum ad multas fraudes cavendas. *c. 1. h. t. in 6. Vid.* Barbos. *l. c. alleg.* 4. Garc. *de benefic. p. 2. cap.* 4. Laym. *l. 5. tr. 9. c. 9.*

§. VI.

Quinam habeant potestatem extraordinariam, aut delegatam conferendi ordines?

I. NOn tantùm de jure antiquo, & speciali juris concessione, aut privilegio Pontificis, sed etiam de jure *Tridentini* novo, quod antiquum jus in quibusdam circa hanc materiam corrigit, possunt Prælati Regulares, qui suas Prælaturas in titulum obtinent, si Sacerdotes sint, & benedicti (nisi tertiò requisiti Episcopi benedicere eos noluerunt, *c. 1. de supplen. neg. Prælat.*) atque jus mitræ, & baculi, seu pedi pastoralis habent; vel certè si benedicti non sint, usum tamen Pontificalium ex speciali Apostolico privilegio habeant, suis regularibus subditis, etiam novitiis primam tonsuram, & ordines minores conferre. Et quamvis de jure antiquo major fuerit hæc Prælatorum regularium potestas, etiam ad sæculares, suæ jurisdictioni spirituali plenissimè subjectos, se extendens; correcta tamen est per Tridentinum hæc quoad sæculares facultas, & ad solos regulares restricta, ut patet ex verbis Tridentini *sessione 21 cap. 10. de refor. juncta declar. Cardinal. Concilii*.

II. Hæc eadem potestas primam tonsuram, & 4. minores Ordines conferendi, concessa est Cardinalibus presbyteris in ordine ad sui Tituli subditos, in quos quasi Episcopalem jurisdictionem exercent. Et potest cuilibet alii simplici Sacerdoti hæc potestas à Pontifice committi.

III. Licèt satis certum sit, quòd potestas ordinandi Presbyteros Sacerdoti non Episcopo committi non possit, prout ex institutione Christi, & ex praxi Ecclesiæ satis probatur: potestas tamen ordinandi Subdiaconos, & Diaconos, quòd Sacerdoti etiam non Episcopo à Summo Pontifice committi possit, satis probabile est, & dicitur

citur hoc privilegium Cistercienſibus quibuſdam Abbatibus conceſſum. Debent autem omnes ex tali delegata poteſtate ordinantes formam, & limites conceſſæ ſibi poteſtatis obſervare, ne invalida ſit eorum ordinario, ex defectu poteſtatis, & ne incurrant pœnam ſuſpenſionis ab exercitio Pontificalium. *Vid.* Zerola *in praxi Epiſc. v. Abbas.* Tambur. *to.2. de Jure Abbat. diſp.2. q.1.* Rodriq. *tom.1.qq.regul. q.18. a.3. & to.3. q.23. a.2.*

§. VII.

De Litteris Dimiſſoriis.

I. QUòd non poſſit Epiſcopus alienæ diœceſis ſubditum ſine licentia ſui Ordinarii ordinare, ex dictis patet. Quia verò hæc licentia in ſcriptis dari ſolet, ordinariè ſolent, Literæ dimiſſoriæ dici. Sunt etgo Literæ dimiſſoriæ nihil aliud, quàm licentia in ſcripto obtenta ad ordines ab alieno Epiſcopo accipiendos.

II. Poſſunt hæ literæ concedi primò à Summo Pontifice, cui hæc poteſtas competit, reſpectu omnium Chriſti fidelium ordinandorum. Secundò à Legatis Sedis Apoſtolicæ à latere, reſpectu ſubjectorum ſuæ provinciæ; non tamen intra primum annum vacantis Sedis, niſi in caſibus expreſſis, prout de Capitulo Cathedrali dicetur. Tertiò Epiſcopus proprius, ſive ille originis ſit, ſive domicilii, & ſive beneficii: qui enim ordinare aliquem ex proprio jure poteſt, poteſt etiam dimiſſorias dare, juxta *reg. jur.68. in 6.* Et quia literas dimiſſorias concedere, eſt actus juriſdictionis, conſequenter poteſt has dare Epiſcopus confirmatus, etiamſi conſecratus non ſit. Quartò Prælati regulares poſſunt quidem ſubditis ſuis regularibus (qui ſine licentia, vel dimiſſoriis ſuorum Prælatorum ordinari non debent, *c. ad aures 5. h.t.*) non tamen novitiis, concedere dimiſſorias ad ſacros Ordines accipiendos, ad Epiſcopum illius loci, in quo monaſterium ſitum eſt, vel ſi abſens ille ſit, aut ordinationes non habeat, vel ſpeciale privilegium talis Prælatus habeat, etiam ad alienum. Qui tamen exempti ſunt, ac ordinariam juriſdictionem quaſi Epiſcopalem in loco aliquo habent, ad Epiſcopum alterius diœceſis, ſuis ſubditis, etiam ſæcularibus, concedere poſſunt dimiſſorias: cùm enim in hoc loco juriſdictionem talem Epiſcopalem habeant, conſequenter ſicut Epiſcopus ſuis etiam ſæcularibus ſubditis dimiſſorias, ratione ſuæ juriſdictionis, dare poteſt, ita poterunt vi paris juriſdictionis etiam illi. Quintò eas concedere poteſt Capitulum Cathedrale, vacante ſede, cum reſtrictione tamen à *Tridentino Seſſione 7. c.10. de refor.* præſcripta, quâ prohibetur Capitulo Cathedrali, intra primum annum vacantis ſedis dimiſſorias tales concedere, niſi ei, qui ratione beneficii Eccleſiaſtici, accepti, vel accipiendi, arctatus eſt ad ordines ſuſcipiendos. Sextò denique hoc ipſum poteſt Vicarius, ſede vacante, à Capitulo conſtitutus: & Vicarius ipſius Epiſcopi, ſi ad hoc ſpeciale mandatum habeat, aut abſque ſpeciali mandato ſuccedat prioribus Vicariis, tales dimiſſorias ſine ſpeciali mandato concedentibus.

III. Solent dimiſſoriæ concedi, vel ſub generali clauſula, ut poſſit quis à quolibet Epiſcopo gratiam, & communionem Sedis Apoſtolicæ habente ordinari, & ut poſſit quoslibet ordines accipere; vel ſub ſpeciali clauſula ad certum quendam Epiſcopum, vel ad certos tantùm ordines. Et debet talis reſtrictio diligenter obſervari.

IV. Debet in dimiſſoriis diligenter exprimi cauſa, ob quam conceſſæ ſunt juxta *c.1. h.t. in 6. junct. gloſſ. V. literas*, debentque continere commendationem, ſeu teſtimonium de natalibus, ætate, moribus, ac ſcientia ordinandi: niſi malit horum omnium, uti & tituli menſæ examen, relinquere, qui dimiſſorias concedit, ordinanti. Quod communiter hodie in his partibus ex recepta conſuetudine fieri ſolet; cùm approbatus ab Epiſcopo dimiſſorias concedente, adhuc tamen ab ordinante examinari ſoleat.

V. Semel legitimè conceſſæ, non exſpirant morte concedentis: niſi per ſucceſſorem, antequam ſortitæ ſunt ſuum effectum, ex juſta cauſa revocentur; cùm ſint gratiæ abſolutè conceſſæ. *Vid.* Barboſ. *de Offic. Epiſc. allegat. 4. & 7.* Rebuff. *in prax. tit. de Lit. dimiſſ.* Piaſec. *in prax. Epiſc. p.1. c.1. a.2.*

§. VIII.

De Titulo, ad quem ordinandi ſunt Clerici.

I. NOn debere initiari aliquem ſacris Ordinibus, ſine titulo menſæ, ut

vulgò vocant, per quem ordinando provisum sit de sufficiente, eaque perpetua sustentatione, ne cum dedecore ordinis clericalis, aut mendicare, aut sordidum quæstum exercere cogatur, ex variis antiqui juris textibus, & ex *Tridentino sess. 21. c. 2. reform.* patet.

II. Est autem titulus duplex, super quo Clericus sæcularis ad sacros ordines ordinari potest, titulus scilicet beneficii Ecclesiastici, & titulus patrimonii: ille proprius titulus, & ordinarius est; hic in defectum illius succedit.

III. Debet beneficium Ecclesiasticum, ad quod Clericus ordinari in Sacris potest, esse certum beneficium, & perpetuum, sufficiens ad honestam sustentationem Clerici, juxta viri prudentis judicium, uti colligitur ex *c. si Episcopus 37. de præbend. in 6.* ne victu suo destituatur, si à beneficio amoveatur. Et hinc ad Commendam temporalem; ad temporalem Vicariam; ad beneficium manuale; ad Cappellaniam non collativam; ad titulum alicujus beneficii, aut stipendii, ab Episcopo assignandi super fructibus suæ mensæ Episcopalis ad pensionem, quam quis habet in alterius beneficio, & quæ cum morte alicujus beneficiati extinguitur, ordinari quis non potest; cùm hæc talia beneficia perpetua non sint, sed vel ad nutum revocabilia, vel per mortem Episcopi, aut pensionem dantis expirent.

IV. Titulo patrimonii, ut ad hunc in casu necessitatis, vel utilitatis Ecclesiæ ordinari in Sacris quis possit, veniunt omnia bona Clerici, quæ vel ex donatione alterius, vel propria industria, vel alio civili titulo obtenta fuerunt uti & promissio pensionis, seu sustentationis congruæ, donec ordinatus conveniens beneficium consequatur: modò talis promissio cautione hypothecaria, aut prout hodie fit, à Magnatibus, aut Communitatibus cautione instrumentaria fulciatur, & modò bona Clerici certa sint, ut judicium inde haberi possit de congrua Clerici talis sustentatione, ac sint immobilia, ne facilè si res mobiles tantùm sint, dilapidentur, & extinguantur, libera, nulli alii pro ære v.g. alieno obligata, juxta voluntatem creditorum suo tempore distrahenda; & frugifera, ut annuum redditum Clerico ordinato afferant.

V. Sicuti beneficium, ad quod quis ordinatus est, resignari non potest, nisi quis mentionem fecerit, quòd ad illius titulum ordinatus sit, & sufficiens aliundè sustentatio illius nota sit; ita nec bona patrimonialia, ad quæ quis ordinatus est, distrahere, vel alienare potest aliquis, nisi prius aliunde de sufficiente, & congrua sustentatione illi provisum fuerit. Unde sicuti illa resignatio aliter facta nulla esset, ita quoque hæc alienatio.

VI. Et hi quidem tituli Clericorum sæcularium sunt, ad quos ordinari possunt: regulares enim Clerici, & qui voto religiosæ paupertatis obligantur, alio Titulo non indigent; cùm ad hunc religiosæ paupertatis titulum ordinentur, uti & quidam alii ex privilegio Pontificio ad speciales alios titulos. *Vid.* Barbos. *l. c. alleg. 19.* Garc. *p. 2. de benefic. c. 5.*

§. IX.

De loco, & temporibus Ordinationum.

I. PRima tonsura, & Ordines minores possunt in ædibus Episcopi, aut alio honesto quovis loco conferri; majores verò ordines conferri debent in Ecclesia Cathedrali præsentibus Canonicis; vel si alibi, intra propriam tamen diœcesim ordinantis, in Ecclesia digniore, quantum fieri potest, præsente Clero.

II. Omnes Ordines majores, & minores conferendi sunt in propria ordinantis diœcesi: in aliena verò etiam propriis subditis conferre non licèt sine expressa Ordinarii loci licentia, & non nisi personis eidem Ordinario subjectis, nisi alii non subditi generales dimissorias à suis Episcopis habeant. *Trident. sess. 6. c. 5. de Reform.* Quod probabiliùs etiam de prima tonsura verum est. Sed neque in loco exempto intra diœcesim sito extraneus Episcopus ordines conferre, aut alia Pontificalia exercere potest sine consensu Prælati illius loci exempti, & Episcopi Ordinarii.

III. Potest prima Tonsura quolibet die conferri: cùm de jure nullum certum tempus pro ea conferenda constitutum sit. Ordines verò minores, non tantùm in ordinationibus generalibus, sed etiam quolibet dominico die, aut qui festus in foro habetur, conferri possunt, saltem uni, aut alteri, prout constat ex *cap. 1. & 2. h. t.* Et quamvis litigent aliqui, utrùm etiam in ordinationibus generalibus feria 4. aut 6. con-

conferri possint prima consura, & minores ordines, consulenda tamen in hac re est, & observanda loci consuetudo, quæ circa locum, & tempus ordinationum harum minorum plurimùm potest.

IV. Majores, sive Sacros Ordines nulli Episcopo, præterquam Romano Pontifici, licet conferre, nisi in Sabbatis 4. temporum, Sabbato sancto, & Sabbato ante Dominicam Passionis *Can. quod à PP. dist.* 78. *juncta Gloss. v. Sabbato*, & *c. ex eo h. t.* ita ut nulla in contrarium consuetudo introduci possit *c. sanè 2. h. t.* & ipsum etiam à Pontifice concessum privilegium, ut extra tempora ordinaria, in diebus dominicis, & festis ordinari quis possit, rigidè sit intelligendum de festis, quæ de præcepto, & in foro celebrantur, saltem in particulari aliqua Ecclesia. *Vid.* Barbos. *l. c. alleg. 6. & 11.* Fagnan. *in c. 3. h. t.*

§. X.

De Gradatione, & Interstitiis Ordinandorum.

I. GRadatim debere conferri ordines, incipiendo à prima Tonsura, & deinceps semper ad proximum ascendendo, ex *c. uni. de Cler. per saltum promoto*, patet, ubi prohibetur hæc per saltum, omissò intermedio inferiore, facta promotio, ita ut validè quidem promoveatur, qui taliter per saltum promovetur, non tamen licitè.

II. Certa interstitia inter inferiorem ordinem susceptum, & superiorem suscipiendum, servari debere, *ex Trident. sess. 23. cap. 19. de reform.* patet, ob majorem scilicet probationem, & meliorem dispositionem ordinandorum. Quæ quidem interstitia inter minores ordines prudenti arbitrio Episcopi definienda relinquuntur. Hodie tamen passim ex recepta consuetudine non observantur; cùm passim omnes 4. minores cum prima tonsura eodem die conferantur. Immò ne consuetudo quidem eodem die, cum Ordinibus minoribus Subdiaconatum, aut sequenti mox die conferendi à Trident. damnata est, adeòque, ubi viget, non reprobanda.

III. Inter Majores tamen Ordines interstitia servari debent, uti patet ex *c. literas.* & ex *c. dilectas 16. h. t.* ita ut nec simul duo ordines majores eodem die conferri possint, nec diebus mox succedentibus; non obstantibus quibuscunque privilegiis de jure antiquo Regularibus quibusdam concessis, quæ per Trident. revocata quidem sunt, non est tamen ablata Pontifici per hoc potestas circa hæc interstitia dispensandi. Et quidem tam Subdiaconus quàm Diaconus per annum in suscepto ordine servire debet, usque dum promoveri possit ad ordinem superiorem, uti ex *Trident. sess.* 23. habetur. Nisi ob utilitatem aut necessitatem Ecclesiæ cum tali fuerit à proprio Episcopo dispensatum. Quam quidem potestatem dispensandi Episcopis concessit Tridentinum, & censentur illi tacitè dispensare, si sciant à susceptione prioris ordinis annum nondum elapsum esse, & tamen ordinem superiorem conferant. Porrò qui dimissorias petunt, diligenter attendere debent, ut hæc aut dispensatio, aut dispensandi licentia literis talibus inferatur, nisi velint ab ordinibus repelli saltem Ecclesiis, ubi diligens cura Trident. habetur. *Vid.* Laym. *l. 1. tr. 4. c. 23.* Fagnan. *l. c.* Barbos. *l. c. alleg. 18.*

§. XI.

De pœnis jure Canonico statutis in malè, seu illegitimè promoventes, ac promotos ad Ordines.

I. VAria circa has pœnas statuta sunt, Primò quidem, qui ante legitimam ætatem ordinat aliquem, à collatione ordinum suspendendus est per sententiam: ut in eo puniatur, in quo deliquit. *c. vel non est 14. h. t. junct. gloss. V. suspendentes.* Et qui primam tonsuram confert infanti, aut homini illiterato penitus, per unum continuum integrum annum à collatione Clericalis Tonsuræ ipso jure suspensus est. *c. final. h. t. in 6. junct. gloss. V. annum, & V. suspensum.* Ordinatus autem ad Sacros Ordines in ordine suscepto ministrare non potest de jure antiquo, donec ætatem debitam consequatur: de jure novo autem est ipso jure suspensus; ita ut si durante hac suspensione, antequam absolutus ab illa fuerit, in susceptis ordinibus ministrare præsumpserit, irregularitatem etiam contrahat, juxta *constit. Pii II. cùm ex sacrorum canonum.* Nisi ante requisitam ætatem ad ordines majores promotus fuisset per simplicitatem, & ignorantiam non crassam. Quo in casu nec suspensionem

nem incurreret taliter ordinatus, nec irregularitatem. Ab hac porrò suspensione etsi ab Episcopo, aut Confessario privilegiato absolvi possit, non tamen debet post absolutionem ante obtentam legitimam ætatem in suscepto ordine ministrare.

II. Qui scienter, vel per affectatam ignorantiam temerè alienum subditum absque superioris, cui ordinandus subjectus est, licentia, aut dimissoriis, ordinare præsumpserit, per annum à collatione ordinum totaliter ipso jure suspensus est, & ordinatus à susceptorum Ordinum executione; quamdiù proprio Ordinario expedire videbitur. *c. eos qui 2. h. t. in 6. & Trident. sess. 13. c. 8. de reform.* Si verò Episcopus in aliena diœcesi suis etiam Clericis sibi subjectis, absque expressa licentia Ordinarii loci, ordines conferat, ab exercitio Pontificalium, id est, omnium actuum, qui Episcopalis Ordinis proprii sunt, & sic ordinati ab executione Ordinum susceptorum, ipso jure sunt suspensi, ad placitum Ordinarii loci, ut decernit Trident. *sess. 6. c. 5. de reform.* Juxta quod ad evadendam hanc pœnam non sufficit præsumpta tantùm licentia, aut spes ratihabitionis futuræ, cùm expressam requirat: nisi bona fides à gravi etiam culpa excusaret; neque enim tam gravi pœna sine gravi culpa incurritur.

III. Qui extra statuta à jure tempora vel eodem die duos majores Ordines conferunt, non quidem ipso jure suspensi sunt à collatione Ordinum, aut saltem illorum, quos simul eodem die contulerunt; sunt tamen per sententiam judicis suspendendi, uti habetur ex *c. 2. & 8. h. t.* & ex *c. literas 19. eodem*. Et taliter ordinati ex jure novo *Pii II.* ab Ordinum susceptorum executione ipso jure suspensi sunt, ac irregulares, si durante suspensione in illis ministraverunt, nisi bona fides hoc excuset. A qua suspensione probabiliter tantùm absolvere possunt proprius Episcopus, & ab eo constituti, prout colligi potest ex *c. consultatione 16. h. t.*

IV. Contra Episcopum, qui ad sacros Ordines ordinavit aliquem sine beneficii, aut mensæ titulo, jure novo statutum est, ut taliter ordinatum necessariis alimentis, juxta facultates Ecclesiæ, & dignitatem Clerici instruat, donec beneficium Ecclesiasticum assequatur: ita ut ad successorem etiam Episcopum hæc sustentandi obligatio transeat. *c. cùm secundùm 6. de præbend.* cùm sit onus reale, quo in gratiam Cleri oneratur mensa Episcopalis. In casu autem, quo omni culpa caret ordinans, & tamen ordinatus non habet ex suis vitæ sustentationem, non tenebitur quidem Episcopus primo loco, sed ille Patronus, aut Vicarius generalis, cui incumbebat examen ordinandorum, qui præsentaverunt ordinandum talem. In defectum tamen horum etiam ipse Episcopus tenebitur: cùm non tam in modum pœnæ talia statuta sint, quàm in Cleri honorem. Ordinati verò sine titulo, si in culpa non fuerunt, nullam pœnam, aut suspensionem incurrunt; incurrunt tamen probabiliùs ab executione susceptiordinis suspensionem, & irregularitatem, in ordine suscepto ministrantes, si dolosè, & malitiosè deceperunt Episcopum, fingentes v.g. titulum se habere; cùm tamen non haberent; neque Episcopus, qui ordinavit tales, ad præbenda illis alimenta obligabitur. Quòd si tamen uterque tam Episcopus ordinans, quàm ordinatus in culpa sit, ille quidem obligationem alendi subibit; hic verò suspensionem, juxta *can. 1. & 2. dist. 20. Vid.* Fagnan. *in c. ult. h. t.* Suar. *disp. 31. de Censur.* Laym. *l. 5. tr. 9. c. 10.*

§. XII.

De Ordinatione, seu Consecratione Archiepiscopi, vel Episcopi.

VIde de his, si jus antiquum nosse velis, quod tamen in usu amplius non est, *c. 6. & 7. h. t.* & quæ suprà dicta sunt.

SECTIO II.

De potestate exercendi alia Pontificalia præter collationem Ordinum.

§. I.

De insignibus Pontificalibus, & potestate exercendi actus Pontificales, quæ Episcopis competit.

I. INsignia Episcopalia, quibus Episcopi de jure communi uti possunt, sunt Mitra, sive infula, Pedum, sive baculus Episcopalis, Annulus, Caligæ, Sandalia, Tunicella, Dalmatica, Chirothecæ, & Crux pectoralis. Actus autem, quos jure proprio Epi-

Episcopi vi Ordinis sui exercere possunt, sunt Ordines sacros conferre, baptizatis Sacramentum Confirmationis ministrare, populum solemniter benedicere, conferre primam Tonsuram, & minores Ordines. consecrare Virgines, Ecclesias, Altaria, calices, seu vasa sacra, corporalia, & alia paramenta sacra benedicere, &c. Quorum quidem aliqua simplici etiam Sacerdoti à Summo Pontifice committi possunt, non tamen ab ullo inferiore Episcopo.

II. Non possunt Episcopi in aliena diœcesi sine licentia Ordinarii loci actus tales, qui jurisdictionem admixtam habent, exercere. Possunt tamen exercere in aliena etiam diœcesi, & sine licentia Ordinarii loci, actus illos Episcopales, qui nullam jurisdictionem admixtam habent: quales actus sunt solemniter cum paramentis Episcopalibus celebrare, solemniter benedicere, solemniter verbum divinum prædicare; cùm *Trident.* prohibens exercitium Pontificalium in aliena diœcesi, de illis tantùm actibus intelligendum sit, qui jurisdictionem admixtam habent.

III. Prædicta omnia ita intelligi debent, ut liceant, vel non liceant in aliena diœcesi, nisi consuetudo aliud habeat: prout in nostra Germania non solent Episcopi in aliena diœcesi, neque alii Prælati, usum Pontificalium habentes, in Ecclesiis sibi non subjectis, aut extra proprias Ecclesias Pontificaliter celebrare sine consensu ordinarii loci: quia non conceduntur talibus Pontificalia, nisi in Ordine ad suam Ecclesiam, vel diœcesin. *Vid.* Piasec. *in prax. Episc. p.* 1. *c.* 2. Barbos. *de Offic. Episc. alleg.* 27.

§. II.

De potestate exercendi Pontificalia, quæ competit Abbatibus, & aliis Prælatis inferioribus.

I. QUòd Abbates, & Prælati aliqui alii etiam regulares jus habeant utendi insignibus Pontificalibus, & actus Pontificales exercendi, vel etiam sine insignibus Pontificalibus, actus aliquos Pontificales exercere possint, qualiter possunt Prælati Ordinum mendicantium, vel usum habeant quorundam insignium Pontificalium ratione suæ dignitatis, non autem omnium, prout Præpositi, & Canonici aliqui Ecclesiarum Cathedralium usum Mitræ habent, non autem aliorum insignium, ex praxi patet. Hæc autem fundatur, non quidem in jure communi, quod de his inferioribus Prælatis nihil determinatè constituit, sed in variis privilegiis concessis: ex quibus etiam desumi debet, quos actus Pontificales hi Prælati regulares, vel inferiores Episcopis exercere possint. Consulant ergo sua privilegia, quorum hæc scire interest. *Vid.* Tambur. *de jure Abbat. to.* 1. *disp.* 20. *& seqq.* Laym. *l. c. c.* 13. Azor. *p.* 1. *l.* 10. *c.* 26.

TITULUS XII.

De Scrutinio in ordine faciendo.

I. SCrutinium in hoc titulo aliud non dicit quàm inquisitionem, sive examen ordinandorum, faciendum ab eo, ad quem spectat hoc examen. Quod communiter duplex est, unum quod ante ordinationem institui debet, in quo per Episcopum, vel alios ab eo deputatos, inquiritur, num idonei sint, qui ad Ordines se offerunt, an nullo Canonico impedimento laborent, circa natales, circa libertatem, circa ætatem circa mores, circa litteras, &c.

II. Alterum scrutinium est, quod fit in ipsa ordinatione, & in eo consistit, quòd Ordinarius interroget Archidiaconum præsentantem ordinandos, vel alium, per quem juxta consuetudinem loci ordinandi præsentantur, num sciat dignos, & habiles illos esse. Hic verò respondet, credere se, eos dignos esse: quia in his, in quibus certa, & determinata notitia haberi non potest, admittitur testimonium de credulitate ex probabilibus indiciis prudenter præsumpta, & existimata, vel ut *C. uni. h. t.* dicit, scire se, ac testificari, eos esse dignos, quantum humana fragilitas nosse, seu scire sinit, ita ut dicere hoc possit, quamvis privata scientia sciat, eorum aliquem indignum esse, modò ut persona publica hoc non sciat, & probare possit. *Vid.* Barbos. *de offic. Episc. alleg.* 7. *&* 10. Tiberius *in Instruct. Ordinand. q.* 58.

TITULUS XIII.

De Ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatui, vel ab excommunicato.

I. EPiscopatui renuntiare duplici modo potest aliquis, renunciando scilicet loco tantùm, id est curæ, officio, & administrationi Episcopali, retenta tamen dignitate Episcopali, quæ sicuti jus administrandi loco adhæret, ita personæ ex consecratione Episcopali adhæret. Alio modo renunciari potest Episcopatui, loco scilicet. & ordini, sive executioni ordinis Episcopalis renuntiando, uti sumitur ex *c.1. h.t.* & ex *c. ad administrationem 9. de renunc.*

II. Priore modo, si fiat renuntiatio (quo modo ordinariè fieri solet) validè, & licitè cum licentia Episcopi modò existentis, conferre Ordines tam majores, quàm minores possunt, qui taliter renunciaverunt: quia hæc renuntiatio tantùm facit, ut non ampliùs taliter renuncians proprios subditos habeat, erga quos officium suum Episcopale exercere possit. Si verò posteriore modo facta fuit renuntiatio, primam quidem tonsutam, & minores Ordines, cum licentia ordinatorum Ordinarii conferre potest, non autem majores, prout ex relato *c.1. h.t.* desumitur; cùm enim minorum Ordinum collatio non sit ita proprius actus Episcopalis, ut non possit ab alio non Episcopo conferri; collatio autem majorum Ordinum sit ita proprius actus Episcopalis, ut ordinariè à nemine nisi Episcopo conferri possit: consequenter qui exercitio muneris Episcopalis renunciavit, non potest majores conferre; potest autem minores, si aliqui ad hos Ordines ordinandi ad illum dimitatur.

III. Ordinati si scienter, vel per culpam mortalem Ordines majores à tali Episcopo, qui loco, & exercitio Episcopali renuntiavit, acceperunt, suorum Ordinum sic acceptorum executionem non habent, donec cum illis fuerit dispensatum; à Pontifice quidem, si notorium delictum sit; à proprio verò Episcopo, si delictum occultum sit, aut ignorantia, non tamen crassa, aut supina, intervenerit. Quod idem etiam statuitur in *c.2. h.t. de ordinatis ab excommunicato Episcopo* (non tolerato) *suspensio, vel interdicto, &c. Vid.* Paris. *de resign. benefic. qu.17.* Suar. *disp.31. de Censur. sect.*

TITULUS XVI.

De Ætate, & qualitate, & ordine Præficiendorum.

§. I.

De qualitatibus requisitis in promovendis ad beneficia, præsertim curata, in genere.

I. EX dictis jam patet, quòd in omnibus promovendis ad beneficia requiratur scientia conveniens officio, morum honestas, & legitima ætas, pro ut etiam patet ex *c. eam te 4. h.t.* ita tamen, ut qui dignus, & idoneus censetur ad sacros Ordines suspiciendos, regulariter etiam idoneus censendus sit ad beneficium Ecclesiasticum, prout sumitur ex *c. accipimus 13. h.t.* nisi post ordinationem, nova primùm causa superveniret, quæ indignum ad beneficium legitimè ordinatum faceret.

II. Examinatus ab Episcopo pro Ordinibus, non potest iterum ab eodem examinari pro beneficio: nisi ratio, & qualitas beneficii majorem aptitudinem requirat. Potest tamen ab alio Episcopo, & Successore prioris ad obtinendum beneficium iterum examinari: nec tamen prætextu insufficientiæ alimenta sine sufficiente titulo negari possunt promoto ad sacros Ordines ab antecessore. *Vid.* Fagnan. *in c. Eam te 4. h.t.* Azor. *p.2. l.6. c.6.*

§. II.

Quæ ætas requiratur in præficiendis, seu promovendis ad beneficia Ecclesiastica, & quis in illa dispensare possit?

I. QUamvis de jure naturali ætas ad beneficium requiratur, quę necessaria est ad exequendum officium, propter quod illud datur, prout sumi potest ex *c. h.t.* de jure tamen positivo certa ætas ad pleraque beneficia statuta est, ita ut ipso jure nulla sit collatio beneficii, ante requisitam ætatem facta.

II. Requiritur certa ætas nonnunquam per se, & directè, v.g ad beneficium curatum

ratum 24. anni completi; nonnunquam per accidens, & consecutivè, v. g. ad Canonicatum illa ætas requiritur, quam requirit ordo Canonicatui annexus.

III. Ad Cardinalatum, & Episcopatum requiritur ætas 30. annorum completorum, prout sumitur ex *Trident. sess.24. c.1. de refor.* Secundò: ad dignitates, & personatus, quibus nulla animarum cura subest, volunt aliqui de jure antiquo 14. annum sufficere *c. inde eorum 3. h.t.* Alii volunt, requiri 25. annos saltem inchoatos *c. cùm in cunctis §. inferiora de elect. & c. uni. h.t. in 6.* Juxtà Tridentinum tamen, quod hodie observari debet, sufficiunt, & requiruntur anni 22. completi, sive dignitates illæ, & personatus sint Ecclesiarum Cathedralium, sive Collegiatarum; cùm jura universaliter loquantur. Tertiò: ad Ecclesias Parochiales, & Vicarias perpetuas Ecclesiarum Parochialium requiritur ætas 25. annorum, saltem inchoatorum, ut patet ex *c. nemo 15. de elect. in 6.* & ex *Clement. uni. de offic. Vicar.* Quæ ætas non requiritur in eo, cui Ecclesia Parochialis administranda, seu in commendam conceditur. Pœnitentiarius tamen in Ecclesiis Cathedralibus debet esse annorum 40. juxta *Conc. Trident. sess.24. c.8. de refor.* Quartò: Ad Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium de jure *Trident. sess. 24. c.12. de reform.* requiritur illa ætas, quam ordo Canonicatui annexus requirit. Et cùm in nostra Germania tales Ordines per se annexi non sint pluribus Canonicatibus, nisi vocem velint habere tales Canonici in Capitulo: hinc sicuti ad Canonicatus Ecclesiarum Collegiatarum, & aliorum beneficiorum simplicium, sufficiunt 14. anni saltem inchoati; ita hi videtur etiam sufficere in nostra Germania ad Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium. Quod videtur etiam probari posse ex *Trident. sess.23. c.6. de refor.*

IV. Ex dicto Concilio *sess.24. c.12. de reform.* habetur, quòd Episcopus dispensare non possit super ætate ad obtinenda beneficia requisita; nisi certa ætas ad obtinendum beneficium ex peculiari tantùm diœcesis statuto requiratur; aut si ætas certa tantùm requiratur ratione Ordinis tali beneficio annexi. Unde sicut in statutis à se, vel ab antecessore suo factis dispensare potest, & in ordine per accidens requisito, ita potest etiam in hoc statuto super ætate requisita. *Vid.* Azor. *l.c. c.5.* Laym. *l.4. tr.2. c.9.* Barbos. *de Offi. Episc. alleg.69.*

§. III.

Quæ scientia in promovendis ad dignitates, & alia beneficia Ecclesiastica sit necessaria?

I. IN genere dici potest, quòd ea scientia requiratur, quæ ad officium beneficio annexum ritè obeundum necessaria est: qua si caret illitteratus, etiam acquisitis beneficiis privandus est, *c. fin. h.t.* Et si penitus illiteratus sit, ipso jure est nulla beneficii collatio, prout etiam patet ex *Canone primo dist.30.*

II. Quamvis spectato jure communi antiquo non requiratur ad ullum beneficium gradus aliquis Doctoratus, vel licentiæ ex decretis tamen Concilii Trident. debet esse Doctor, vel licentiatus Theologiæ, aut juris Canonici, imprimis Episcopus, vel saltem publico Academiæ alicujus testimonio, aut aliter idoneus ad alios docendos: quod etiam de aliis intelligi debet *sess.22. c. 2. de refor.* Secundò: Archidiaconus Principalis Ecclesiæ Cathedralis, si curam animarum, & jurisdictionem fori externi contentiosam habeat, quæ hodie plerumque Vicario generali competunt. *sess.24. Trident. c.12. §. Archidiaconi.* Tertiò: Scholasticus, si per se ipsum munus id expleat *sess.24. c.8.* Quartò: Pœnitentiarius in Ecclesia Cathedrali. Et quintò denique: Vicarius vacante sede eligendus. *Sess.24 c.16. C.* verò 12. hortatur idem *Trident.* ut in Provinciis, ubi commodè fieri potest, dignitates omnes, & saltem dimidia pars canonicatuum in Ecclesiis Cathedralibus, & collegiatis insignibus, conferantur tantùm Magistris, vel Doctoribus, aut etiam licentiatis in Theologia, vel jure Canonico. *Vid.* Barbos. & Azor *l.c.* Garc. *de Benefic. p. 7. c.n.14.*

§. IV.

Quæ vitæ, morumque probitas requiratur in promovendis ad beneficia?

I. AD morum, vitæque probitatem, quod attinet, promovendus ad beneficia primò criminosus esse non debet,

bet, reus scilicet criminis, quod depositione dignum est, vel infamia notatur, aut censuram, aut irregularitatem inducit: sive deinde ad judicem per inquisitionem, sive per accusationem, aut denuntiationem crimen tale delatum sit.

II. Non debet esse reus criminis cujuscunque gravis, publicè noti, ob quod delinquens aliorum offensionem incurrit, si tale delictum nondum publicè emendatum sit, *canon. unum. 4. §. 1 junct. gloss. V. unde dist. 25.*

III. Non debet esse infamis, juris, aut facti infamia: cùm infamibus portæ dignitatum (beneficiorum) non pateant. *c. inter dilectos 11. de excess. Prælat.*

IV. Quamvis simplicis beneficii collatio criminoso tali, aut infami facta, non semper sit ipso jura irrita, nisi crimen illud annexam habeat censuram, aut irregularitatem; est tamen irritanda ab eo, qui potestatem habet. Si verò beneficium, quod taliter criminoso, aut infami collatum est, sit curatum, ipso jure irrita est collatio, uti colligitur ex *c. cùm in cunctis, de elect. §. inferiora.*

V. Non debet ulla censura, aut irregularitate notatus, vel impeditus esse. *c. postulastis 7. de Cleri. excom.* ita ut collatio tali facta sit ipso jure nulla, quamvis denuntiatus, aut vitandus non sit. *Vid.* Gar. *l. c. c. 11. & 13.* Azor. *l. c. c. 7.* Less *l. 2. c. 34. à n. 116.*

§. V.

De Ordine requisito in promovendis ad beneficia Ecclesiastica.

I. QUòd beneficia Ecclesiastica aliqua certos nonnunquam sacros Ordines requrant, ex dictis jam patet. Aliqua tamen eorum requirunt ex statuto diœcesano. v. g. ex fundatione, &c. certum Ordinem, qui actu habeatur, quando confertur tale beneficium; alia verò secundùm aptitudinem tantùm, ut scilicèt ille, qui ad tale beneficium promovetur, hoc suæ promotionis tempore habilis sit, & talis, ut intra annum possit sacrum illum Ordinem, qui requiritur, suscipere; nisi justum aliquod impedimentum interveniat *c. cùm in cunctis de elect. §. inferiora. Clement. 2. h. t.*

II. Requiritur autem primò ad eligendum in Episcopum, ut sit actu Subdiaconus, cùm eligitur. *c. à multis 9. h. t.* Et juxtà *Trident. sess. 22. de refor. c. 2.* ut in Episcopum eligi quis possit, requiritur, fuisse cum 6. mensium spatio in sacro Ordine constitutum, ita ut postulari priùs quidem possit, non tamen eligi. Secundò: in promovendis ad Ecclesiasticas dignitates, in Abbates scilicet, Præpositos, Decanos, & Archipresbyteros (si tamen à decanatu distinguitur) quibus cura animarum, aut jurisdictio fori externa annexa est, requiritur, ut sint vel actu Presbyteri, vel saltem intra annum ordinari Presbyteri possint *C. 1. h. t.* nisi legitimum impedimentum obstet, quod perpetuum non sit, aut alia necessitas, vel utilitas Ecclesiæ aliud dispensativè fieri velit, uti colligitur ex *cap. tuam 10. h. t.* Tertiò: in promovendis ad Ecclesias Parochiales requiritur, ut saltem sint in minoribus constituti. *c. pro Clericis 8. de præb. in 6.* qui intra annum à die, quo pacificam sui beneficii possessionem consecuti sunt, vel quo per ipsos stetit, quo minùs consequerentur, computandum, possint in Presbyteros ordinari. *c. licet 14. de elect. in 6.* Quartò: in Canonicis simplicibus tam Collegitarum quàm Cathedralium Ecclesiarum, quamvis vocem in capitulo habere non possint, nisi sint Subdiaconi, *Clement. 2. h. t.* ut promoveantur tamen ad hæc beneficia, ita ut stallum etiam in choro habeant, & alia possint, quæ fiunt extra Capitulum, in nostra Germania sufficit, eos tantùm primam tonsuram habere, non obstante *Trident. sess. 24. c. de refor.* quod in his partibus, quoad ibi statuta, circa canonicatus tales non videtur receptum; vel certè dici debet, quòd cum his quoad Ordines suscipiendos dispensari possit ab Episcopo, & capitulo, sicuti ab ipso *Trident. sess. 7. c. 12. de refor.* conceditur Episcopis potestas circa Ordinem Præsbyteratus suscipiendum, dispensandi in beneficiis curatis, studiorum causa. Quintò: denique circa promovendos ad alia simplicia inferiora beneficia, quosnam Ordines habere debeant, nihil quidem de jure communi statuitur; sæpè tamen ex fundatione, statuto particulari, aut consuetudine, de certo quodam Ordine sacro requisito desumitur aliquid. *Vid.* Fagnan. *in c. 1. h. t.* Less. *l. c. n. 92.* Garc. *l. c. c. 1.*

§. VI.

§. VI.

An, & qua ratione possit Episcopus Clericos sibi subjectos compellere ad suspiciendos Ordines beneficiis suis annexos, vel non annexos?

I. EOs, qui beneficia obtinent (de quibus solis hic sermo est) ad Ordines beneficiis suis annexos suspiciendos, compelli posse ab Episcopo, tradit glossa, communiter recepta, in *c. licet* 14. *V. privatus de elect. in 6.* ita ut ipso jure privatus sit suo beneficio, sine monitione alia intercedente, qui intra tempus à jure concessum non promotus fuerit ad Ordinem requisitum; si nullum impedimentum, quod sine propria culpa contraxit, aut rationabilis causa obstet, juxta citatum *c. licet*.

II. Etsi cæteris paribus cogi beneficiati non possint ad sacros Ordines suscipiendos, si nullus certus Ordo beneficio annexus sit; si tamen utilitas magna, aut necessitas Ecclesiæ urgeat, ob magnam v. g. ministrorum penuriam, compelli poterunt ab Episcopo ad Ordines suscipiendos, uti habetur in *c. quæris* 2. *h. t.* ita ut super occulto crimine, aut irregularitate (excepta homicidii irregularitate) acta pœnitentia, & impetrata ab Episcopo dispensatione sub pœna privationis beneficii ordinari debeant. *Vid.* Fagnan. Panorm. & Hostiens. *in cit. c. Quæris h. t.*

§. VII.

De duobus impedimentis dubiis, uno recipiendi sacros Ordines, altero obtinendi Prælaturam.

VIde de his, quæ non multùm ad hunc titulum faciunt, *c. ad aures* 7. *&c. intelleximus* 12. *h. t.*

TITULUS XV.

De Sacra Unctione.

VArias Unctiones esse ex *cap. uni.* hujus tit. patet. Unguntur Episcopi, dum consecrantur, Sacro Chrysmate in capite, & in manibus. Unguntur etiam Sacerdotes, dum consecrantur, oleo simplici benedicto in manibus. Unguntur hoc etiam oleo benedicto Reges aliqui, dum coronantur, in brachio, & humero. Unguntur oleo infirmorum moribundi. Et omnes Christiani, prius quàm baptizantur, oleo simplici Catechumenorum unguntur in pectore, & in scapulis, & post Baptismum à baptizante sacro Chrysmate unguntur in vertice; ac tandem etiam hoc sacro Chrysmate unguntur ab Episcopo in fronte, quando illis confertur Sacramentum Confirmationis, &c. Et præter has unctiones hominum unguntur etiam quædam vasa sacra, Altaria, Ecclesiæ, dum consecrantur, &c.

TITULUS XVI.

De Sacramentis non iterandis.

ESse Sacramenta aliqua, quæ iterari non debent, ex Catechismo patet, Baptismum scilicet, Ordinem, & Confirmationem. De quibus in hoc etiam Titulo agitur, ubi potissimùm id asseritur, quòd in talibus Sacramentis, si quid in illorum administratione, vel ex incuria, vel ex alia negligentia, aut malitia omissum fuit, cautè postmodum supplendum sit, si scilicet id, quod omissum est, ritus tantùm accidentalis sit; vel si substantiale quid omissum sit, cautè, ne rudibus scandalum detur, supplendum quidem sit, adhibitis tamen aliis etiam substantialiter ad valorem Sacramenti requisitis, quamvis hæc priùs adhibita fuissent; cùm enim omissum priùs sit substantiale aliquod, Sacramenta autem suum valorem non habeant, nisi simul omnia substantialia adhibeantur, consequenter, si diversis temporibus jam hoc, verba v. g. jam illud substantiale, materia scilicet, ponatur, Sacramentum non conficietur, & consequenter etiam, si omissum priùs substantiale quid, materia v. g. fuit, quamvis sola verba posita sint, postmodum autem materia omissa cum verbis ponatur, non dicetur iteratum Sacramentum tale, quia priùs nunquam collatum fuit. *Vid.* Laym. *l. 5. tr. 3. cap. 2. & tr. 9. cap. 5.* Tanner. *tom. 4. disp. 4. q. 4. dub. 1. & disp. 7. q. 2. dub. 3.*

TITULUS XVII.

De filiis presbyterorum ordinandinandis, vel non.

§. I.

Quinam ob defectum natalium ab Ordinibus, & beneficiis Ecclesiasticis repellantur?

I. REpelluntur ob defectum natalium filii Presbyterorum (quos scilicet in Sacerdotio genuerunt) & omnes alii illegitimè nati, non tantùm spurii, sive ex nefario, & damnato jure Civili coitu nati, sed qui ex simplici etiam fornicatione geniti fuerunt, quamvis occultus hic defectus sit, ita ut nec ad minores, nec ad sacros Ordines promoveri absque dispensatione possint, nec ad beneficia Ecclesiastica: ob excellentiam scilicet status Clericalis, & dignitatem Ordinum, ac beneficiorum Ecclesiasticorum.

II. Si tamen Monachi fiant, vel in alia Congregatione Canonica, seu regulari vivant, ordinari possunt, prout habetur in *c.* 1. *h.t. c.*1. *eodem in 6.* per professionem enim regularem, aut Ordinum Religiosorum dignitatem corrigitur illa Natalium macula, ita ut sine alia dispensatione Ordines suscipere possint, non tamen promoveri ad prælaturas, aut alias dignitates, vel beneficia curam animarum habentia, sive extra, sive intra ordinem *c. final. h.t.*

III. Non repelluntur ab Ordinibus, qui ex simplici fornicatione geniti fuerunt, si per subsequens inter parentes matrimonium fuerint legitimati, prout patet ex toto tit. *l.*5. *decret. qui filii &c.* Idem dicendum est de iis, quos Papa, vel alius Prælatus Ecclesiasticus ad id ab eo potestatem habens, legitimavit: non autem de iis, quos legitimavit Princeps secularis, cùm seculares legitimare tantùm possint ad jura, & officia Civilia, non verò etiam ad Ecclesiastica.

IV. Quamvis illegitimi non sint in ordine ad hæreditariam successionem, aliaque jura civilia legitimis competentia, qui nati sunt ex conjugatis, postquam horum unus solemni voto Castitatis, vel per Religiosam Professionem, vel per Sacros Ordines se obstrinxit: sunt tamen illegitimi, & irregulares in ordine ab beneficia Ecclesiastica, & Ordines, ita ut sine dispensatione ad hæc promoveri non possint, ob maculam, & turpitudinem aliquam, ex incontinentia parentum illis adhærentem.

V. De expositis infantibus dubitant aliqui, utrùm tanquam irregulares ab Ordinibus, & beneficiis Ecclesiasticis repellantur: affirmativa, & negativa assertio suos habet Patronos. Affirmativæ ratio est, quòd plerumque illi infantes exponantur, qui illegitimè nati sunt; in obscuris autem inspicimus, quod plerumque fieri solet juxta *regulam juris* 114. *ff. de regulis juris*. Negativam probant, quòd in dubio semper benigniora sint præferenda juxta *regulam ff.* 56. præsertim cùm in favorem prolis agitur. *Vid.* Suar. *disp.*50. *de Pensus sect.*1. *&* 5. Garc. *p.*7. *de Benef. cap.*2. Sanch. *l.*5. *Moral. cap.*5. Fagnan. *in cap.*1. *h.t.*

§. II.

Quis dispensare possit cum illegitimis, & qualis interpretatio facienda sit in ejusmodi dispensationibus?

I. AD majores Ordines, dignitates, personatus, & beneficia curata, Episcopus dispensare non potest cum filiis Presbyterorum, & aliis illegitimè natis (sæcularibus scilicet, de quibus dubitari potest) sed solus Papa prout habetur in *c. nimis* 18. *h t.* Potest tamen Episcopus cum his dispensare ad Ordines minores, & beneficia non curata, prout à contrario sensu ex *relat. c.* colligitur, & expressiùs habetur in *cap.*1. *h.t. in 6.*

II. Quamvis ex stylo Curiæ Romanæ, qui observari debet, ad Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium, licèt simplicia beneficia sint, dispensare non possit cum illegitimè natis Episcopus; cùm ipse etiam Papa, ad obtinenda quæcunque beneficia dispensans illegitimè natum, Canonicatus tamen talium Ecclesiarum exceptos velit, ob excellentiam scilicet, & dignitatem talis Ecclesiæ: spectato tamen jure communi antiquo, quod absolutè potestatem dispensandi cum illegitimis ad simplicia beneficia concedit Episcopo, & secluſa consuetudine Curiæ, probabilius est, quòd etiam ad hos Canonicatus, cum illegitimè natis, dispensare possit Episcopus; si tamen ad Ordines sacros, quos vi Tridentini quilibet hodie Canonicus habere deberet, ubi quoad hoc Trident. receptum est, à Pontifice dispensatus fuit. Certius est, quòd ad Canonicatus Ecclesiarum Collegiatarum dispensare non possit Episcopus, si cum consensu Episcopi, aut confirmatione Apostolica statutum ab Ecclesiæ illius Capitulo

factum

factum fuit, de illegitimè nato in fratrem non recipiendo, non quidem vi juris communis, sed vi talis statuti, neque dispensare possit, ut illegitimus plura beneficia simplicia simul retinere possit, cùm facultas Episcopi tantùm se extendat ad unum beneficium conferendum, si illud sufficiat ad honestè sustentandum beneficiatum, uti colligitur ex citato *c.1. S ille verò junct. glossa V. per sedem*, & ex mox dicendis magis patebit.

III. Dispensatio etiam Papalis, super defectu natalium, strictè explicanda est, ita ut ad ea, quæ expressa non sunt, sive ultra ea, quæ verba strictè, & propriè accepta significant, extendenda non sit: quia dispensatio, cùm sit relaxatio juris communis, tanquam odiosa strictæ interpretationis est. Et hinc quia nomine Ordinum simpliciter positorum intelliguntur minores tantùm, non potest vi dispensationis illius, illegitimè natus, ad Ordines suscipiendos dispensatus, Ordines majores suscipere; & dispensatus ad beneficia quæcunque indeterminatè, non est dispensatus ad dignitates, Personatus, beneficia curata, pensiones, &c. cùm hæc omnia sub strictâ beneficiorum acceptione in materia restringenda non veniant, & juxta stylum Curiæ specialiter sint exprimenda. Dispensatus verò ad Ordines sacros suscipiendos, dispensatus etiam est ad beneficium simplex acquirendum; cùm Ordines sacri sine beneficio, de jure communi, & ordinario, conferri non soleant. *Vid.* Azor. *p.2.l.6.cap.3.* Suar. *l. c.* Barbos. *de Offic. Episc. Alleg.1. & 45.*

§. III.

An, & quo pacto filii illegitimi, & etiam legitimi Presbyterorum à beneficiis paternis, & Ecclesiæ paternæ arceantur, & quis cum iis dispensare possit?

I. Filii Presbyteri, aut etiam alterius Clerici, etiam in minoribus constituti, illegitimè nati non possunt ullum beneficium obtinere, neque quoquo modo ministrare in Ecclesia sæculari, in qua Pater eorum Episcopatum, Præposituram, Decanatum, Parochiam, Canonicatum, aut aliud beneficium Ecclesiasticum perpetuum obtinuit, *c.2. 3. 4. 15. 16 h.t.* tum quòd indecorum sit, in eadem Ecclesia patrem, & filium spurium cum publica paternæ incontinentiæ infamia spectari; tum quòd oderit Ecclesia speciem quamcunque hæreditariæ successionis in beneficiis.

II. Ob rationem modò allatam ultimo loco, nec filius Clerici legitimè natus (ex legitimo matrimonio ante assumptum Clericatum) in beneficio, quod in titulum obtinuit pater, & per se, vel per Procuratorem possedit, immediatè succedere potest, absque dispensatione Papali, uti habetur in *c. ad extirpandas 11. h.t.* quamvis Pater nunquam in Ecclesia illa ministraverit, aut ullos fructus perceperit. *c. dilectus 17. h.t.* Et licèt de nepote in linea recta multi negent, quòd possit post mortem Patris sui suo avo immediatè succedere in beneficio, cùm in tali casu species hæreditariæ successionis locum habeat; alii tamen sunt, qui probabiliter contrarium dicunt, & successionem in tali casu permittunt, cùm in materia prohibitoria, utpote odiosa, nomine filiorum, de quibus jura loquuntur, non veniant nepotes. De nepote tamen in linea laterali, quod in beneficium sui Patrui, vel Avunculi succedere immediatè possit, vix dubitatur, & desumitur ex *c. ex parte 12. de Offic. deleg.* nec enim inter collaterales tanta est necessitudo successionis, quanta est in linea recta. Et hinc ab omnibus conceditur, quod frater fratri immediatè in beneficio succedere possit: prout etiam facilè concedunt omnes, quòd successio fieri possit inter Patrem, v. g. & filium legitimum, si alius intermedius in beneficio Patri successerit, uti patet ex *c. ex transmissa 7. h.t.* quia in hac mediata successione non est species, aut periculum successionis hæreditariæ ob intermediam personam extraneam inter patrem, & filium. *Vid.* Fagnan. *in c. 7. & 11. h.t.* Barbos. *l. c. alleg. 65.* Rebuff. *in prax. tit. de dispens. sup. natal.*

§. IV.

Quid jure novo statutum sit circa successiones filiorum illegitimorum in Ecclesiis, vel beneficiis paternis?

I. Circa successionem filiorum illegitimorum in paternis Ecclesiis, & beneficiis, de jure novo alia statuta sunt, & priora jura decretalium in aliquibus correcta sunt. Et primò quidem in *Clem. ad Canonum conditorem*, quæ habetur apud *Quarantam in summa Bullarii V. Illegitimi, & d Clement. VII.* 1533. emanavit, prohibetur simpliciter, ne de cætero filii Presbyterorum ex fornicatione nati, quæcunque Ecclesiastica beneficia, cum cura, vel sine cura,

ra, sæcularia, & quorumvis Ordinum regularia, quæ eorum Patres Presbyteri, & Clerici, ac Religiosi, in titulum, vel commendam, aut administrationem, ad tempus, vel in perpetuum, aliquando obtinuerunt, ullo unquam tempore, quoquo modo, obtinere possint, absque spe dispensationis impetrandæ à Sede Apostolica.

II. In Tridentino verò *sess.25. cap.15. de refor.* statuitur, quòd non licèt filiis Clericorum, qui ex legitimo matrimonio nati non sunt, in Ecclesiis, ubi eorum patres beneficium Ecclesiasticum aliquod habent, aut habuerunt, quodcunque etiam dissimile beneficium obtinere, nec in dictis Ecclesiis quoquo modo ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, aliàsve obtinuerunt, habere, &c. ut paternæ scilicet incontinentiæ *memoria*, prout loquitur Tridentinum, ab Ecclesiis, vel locis Deo consecratis, quæ maximè puritas sanctitasque decet. *longissimè arceatur*.

III. Dictæ constitutiones uti non sunt extendendæ ad filios legitimos Clericorum ante Clericatum ex legitimo matrimonio genitos; nec ad patrem respectu filii; nec ad nepotes Clericorum (cùm tantùm de filiis illegitimis loquantur, & consequenter veluti odiosæ ultra verborum proprietatem extendendæ non sint) ita impediunt etiam, quò minùs tales filii, quamvis per rescriptum subsequens Principis legitimati essent, in Ecclesiis, ubi patres eorum beneficia obtinent vel obtinuerunt, ministrare ex officio pro accepto stipendio possint, Cooperatoris v.g. Cantoris aut Sacristę officia agendo. *Vid.* Barbos. *de offic. Episc. alleg.66.* Garc. *p.7. de benef. cap.3.* Laym. *l.4. tr.2. c. ult.*

TITULUS XVIII.

De servis non ordinandis, & eorum manumissione.

I. SErvi, seu mancipia, propriè dicta, ad Ordines etiam minores promoveri non possunt, nisi à dominis suis fuerint manumissi, vel libertate donati. *c.1. h.t.* ob dignitatem scilicet clericalem, cui videtur servilis conditio derogare: ita ut si Servus sciente domino suo, & non contradicente, in Clericum ordinatus fuit, eo ipso liber sit. *can. si servus 20. dist.24.* quia res sive persona, quæ ex juris saltem interpretatione Deo consecrata est, non debet ampliùs humanis mancipari servitiis, juxta *regulam 51. in 6.* Si verò domino ignorante ad minores tantùm Ordines promotus sit servus, manet servus, & dominus eum vindicare potest, prout sumitur ex *c.2. h.t.* Ad sacros verò Ordines si promotus fuerit, domino ignorante, aut invito, & contradicente liber quidem efficitur, Episcopus tamen, qui sciens eum Ordine sacro insignivit, aut si nescivit, servum eum esse, qui de ejus libertate testimonium perhibent, vel scientes eum servum, Episcopo pro Ordinibus conferendis præsentant, aut supplicant, duos servos, æquè bonos, vel duplum pretium dare debent domino, ad damnum resarciendum, & in pœnam commissi voti, *c. si servus 19. h.t. & gloss. in c.2. v. deponatur*. Si verò à nullo horum culpa admissa fuit, servus tamen, invito domino, in sacris ordinatus sit, vel similiter servum pro se domino dare debet, vel ex proprio peculio se redimere, vel si neutrum præstare possit, domino intra annum à tempore scientiæ habitæ repetenti, restituendus est, ita ut usu Ordinum, & privilegio saltem fori, privatus sit juxta *can. ex antiquis dist.54.* ubi plura videri possunt.

II. Liberti quoque, & libertini non possunt ordinari, ob defectum plenæ libertatis, nisi à Patronis suis fuerint plenè manumissi, sine retentione obsequii temporalis, patronis talibus, in gratiam manumissionis, aut probata ingratitudine præstandi. *cit. can.5. & fin.*

III. Neque servi originarii, aut adscriptitii, quos vulgò *Leibengene* in Germania nostra vocamus, qui dominis suis non tantùm ratione possessionum, & bonorum suorum, sed etiam personaliter ad culturam agrorum v.g. & alia obsequia obligati sunt, ordinari possunt, sine licentia dominorum, aut obtenta manumissione per solutum illis pretium *can.1. dist. ead.* Et quamvis in quacunque manumissione dominus manumittens obsequia spiritualia sibi reservare possit, à manumisso ordinato in posterum domino præstanda, sub pœna depositionis *c. nullus 4. h.t.* & ab Ecclesia manumitti possint Ecclesiæ servi, cum ea reservatione, ut post mortem eorum, quidquid acquisiverunt, ad Ecclesiam pertineat, à qua libertatem consecuti sunt, & ut huic Ecclesiæ perpetuò in rebus spiritualibus

juxta

juxta ordinis sui conditionem serviant: plura tamen adhuc in *c. de famulis 3. h. t.* statuuntur, quæ possunt, aut non possunt tales ab Ecclesia manumissi, etiamsi nulla de eis expressa mentio facta sit. *Vid.* Suar. *de Censur. disp. ult. sect. 3.* Laym. *l. 1. tr. 5. p. 5. c. 8.* Barbos. *in c. 6. h. t.*

TITULUS XIX.

De obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non.

I. QUi obligati sunt ad rationes reddendas, ratione publicarum administrationum, vel officiorum sæcularium, aut ob negotiationes sæculares minùs expeditisunt, ad serviendum Deo in officiis spiritualibus, ratione militiæ v. g. feudorum, sæculare, & personale obsequium requirentium, eò quòd fisci vectigalia, agros colendos, aut alias negotiationes Clericis prohibitas conduxerint, &c. ordinari non debent, priusquam ab his sæcularibus suis obligationibus, omnino liberi, & expediti sint, ne suspicio sit ad declinandum tantùm forum sæculare susceptos Ordines, in præjudicium creditorum, aut multæ lites talibus Clericis moveantur postmodum, cum infamia Ecclesiæ. *c. uni. h. t.*

II. Dictam modò Constitutionem non tantùm indulgentia Pontificum, & piarum causarum administratio, aut personarum miserabilium cura, sed recepta quoque praxis, & vigens consuetudo multùm explicat: nam non obstat susceptioni Sacrorum Ordinum administratio rerum Ecclesiasticarum, aut cujuslibet causæ piæ; nec tutela miserabilium personarum, vel proximorum agnatorum; neque munus Cancellarii, Consiliarii Principum, aut Judicis in civilibus; neque obligatio reddendi rationes, si pro obligato adsit idoneus fidejussor, qui se debitorem principalem constituat. *Vid.* Bern. Diaz *in pract. Canon. c. 20.* Suar. *de Censur. disp. 51. sect. 3.*

TITULUS XX.

De corpore vitiatis ordinandis, vel non.

I. OB corporis vitium repelluntur ab Ordinibus suscipiendis, qui tali defectu corporis laborant, ut vel congruum ille usum, aut exercitium Ordinis, præsertim celebrationem Missæ, ad quam reliqui Ordines referuntur, impediat, aut notabilem deformitatem contineat, ut sine scandalo, aut gravi indecentia sacrum ministerium exercere non possit, sive dein ex propria culpa, sive alieno facto, aut injuria, sive à nativitate, sive alio casu defectus ille acciderit, uti sumitur ex *cap. 2. de Cler. ægrot.*

II. Hinc, qui altera manu caret, ordinari non potest, *c. exposuisti 6. h. t.* Nec, qui digito caret, ad frangendam, & elevandam hostiam necessariò, pollice scilicet vel indice, *c. ultimo h. t.* non tamen qui parte tantùm talis digiti caret, aut qui integrum digitum alium, ad celebrandum non necessarium, amisit; modò absque scandalo celebrare possit, prout sumitur ex *c. 1. & ultimo h. t.* Nec ordinari potest, qui cæcus omnino est, aut mutus, aut surdus. juxta *Canon. 77. Apost.* Quamvis qui omnino surdus factus est post susceptum Ordinem celebrare sine ministro respondente possit, etiam sine dispensatione Papæ. Nec qui ita parvus est, ut attollere brachia sufficienter non possit ad altaris ministerium: vel qui cum notabili deformitate alterutro oculo caret; naribus, aut auriculis truncatus est, cum patente, & notabili deformitate: qui unum tantum pedem habet, aut ita claudicat, ut non possit nisi pede ligneo nixus incedere, aut qui gibbum valdè monstrosum habet, est autem Episcopo concessa facultas declarandi, utrùm defectus talis notabilem deformitatem, aut defectum inducat, *arg. c. cùm de tua 2. h. t.*

III. Si tamen talis defectus, qui exercitium aliquod Ordinis simpliciter impedit, seu magnam deformitatem adfert, susceptis jam Ordinibus supervenit sine propria culpa ordinati, non omninò quidem talis ad quodlibet exercitium susceptì Ordinis inhabilis erit, sed ad illam tantùm functionem quam vel simpliciter exercere non potest, vel non nisi cum magna deformitate. Et hinc quamvis talis, ut Sacerdos ob vitium corporis celebrare non possit, potest tamen audire confessiones, potest ut Diaconus in divinis ministrare, ob jus jam quæsitum per susceptos legitimè Ordines, quo per supervenientem defectum non privatur, nisi in quantum defectus exercitio susceptì Ordinis obest.

IV. Ex-

IV. Extenditur hæc inhabilitas ad Ordines suscipiendos primò ad illos etiam, qui sibi ipsis membrum aliquod, aut partem membri culpabiliter abscíderunt, aut abscindi fecerunt; etiamsi talis abscissio occulta tantùm sit, & nullam aliam deformitatem, aut impedimentum Ordinis afferat: ob crudelitatem scilicet in se ipsum exercitam, prout colligitur ex *c.3. & 4. h. t.* quia cùm homo non sit dominus suorum membrorum, ex nulla causa, nisi totius individui conservatio à tali abscissione pendeat, se ipsum mutilare potest. Secundò extenditur ad inhabilitatem ex certis quibusdam morbis provenientem, qui inferunt debilitatem virium corporis, aut horrorem, & deformitatem moraliter incurabilem. Et hinc ex variis sententiis variorum ordinari non possunt Leprosi, Paralytici, Phrænetici, Amentes, Lunatici, Energumeni, sive à dæmone obsessi, morbo caduco laborantes, &c quorum aliqui ordinari non debent, etiamsi à tali morbo liberati videantur, quia vix unquam plenè sani creduntur. Qua tamen in re multum poterit Episcopi judicium, non quidem dispensando (quod soli Pontifici in hac juris communis irregularitate conceditur) sed declarando, defectum aut morbum talem Ordini suscipiendo non obesse. *Vid.* Navarr. *in Manual. c.*20. Suar. *t.c. sect.*2. Barbos. *de Offic. Episc. allegat.*42.

TITULUS XXI.

De Bigamis non ordinandis.

BIgamos non esse ordinandos sine dispensatione à Pontifice obtenta, certissimi juris est: non quidem, quòd Bigamia sit peccatum aliquod, sed quòd illi, qui eam contrahunt, deficiant à perfecta significatione Sacramenti Matrimonii, unam Christi cum Ecclesia conjunctionem significantis. Ad quod melius intelligendum, sit.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Bigamia?

I. BIgamia est irregularitas proveniens ex defectu significationis Sacramenti Matrimonii: cùm enim hoc Sacramentum significet ex institutione Christi arctissimam conjunctionem Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem: hæc autem unica fuerit, unius scilicet Christi cum Sponsa unica, eaque virgine Ecclesia, bigamus autem ille sit, qui cum duabus successivè contrahit, & consummat matrimonium, vel cum vidua, aut non virgine ab alio jam corrupta; consequenter deficit talis in contrahendo matrimonio à perfecta significatione illius Sacramenti.

II. Est triplex bigamia, vera, Interpretativa, & similitudinaria. Vera est, cùm quis successivè cum duabus uxoribus matrimonium verè, & validè contraxit (Latinè enim bigamus id dicit, quod bis conjugatus) & utrumque consummavit (matrimonium enim consummatum requiritur ad perfectam arctissimæ conjunctionis Christi cum Ecclesia significationem) sive dein ante Baptismum, sive post, utrumque hoc matrimonium, sive unum ante, alterum post Baptismum contraxerit. Et hinc bigamus propriè in ordine ad hunc titulum non est, qui cum duabus quidem successivè contraxit cum neutra tamen, vel certè cum alterutra earum, matrimonium non consummavit. Neque bigamus propriè censendus est, qui cum pluribus meretricibus fornicatus est, aut plures concubinas habuit, aut plura sponsalia contraxit; cùm in illo casu non significetur certissima conjunctio, in his verò nullum sit contractum, aut effectu maritali attentatum matrimonium; quod tamen ad incurrendam hujus tituli inhabilitatem requiritur.

III. Interpretativa Bigamia est, quæ secundùm juris interpretationem, & fictionem bigamia dicitur, quando quis scilicet matrimonium contrahit, & consummat cum vidua, à priore marito jam cognita, vel cum alia, nunquam quidem conjugata, ab alio tamen extra matrimonium corrupta, sive vir sciverit esse viduam, vel aliter corruptam, quam duxit, sive ignoraverit; & sive mulier volens, sive per vim corrupta fuerit ab alio. Vel si Virginem quidem duxit, cognovit tamen etiam carnaliter, postquam illa adulterium cum alio commisit. Vel si Clericus, aut Laicus post primam suam conjugem maritaliter cognitam, invalidè postmodum duxit aliam, affectu tamen maritali eam cognovit. Quo in utroque casu vera quidem bigamia non est, cùm alterutrum, vel etiam utrumque matrimonium nullum sit; & conse-

quen-

quenter non detur defectus significationis perfectæ matrimonii; quasi bigamus tamen taliter contrahens habetur, ob affectatam culpabiliter conjunctionem maritalem, & copulam ex tali affectu habitam, ut loquitur Pontifex in *c. nuper 4. h.t.*

IV. Similitudinaria Bigamia est, quando Clericus in Sacris constitutus, vel Religionem professus, viduam, aut virginem de facto tantùm, cùm de jure non possit, in conjugem ducit, & maritaliter cognoscit; quamvis enim nullum sit hujus matrimonium ob impedimentum dirimens voti, aut ordinis, haberi tamen debet tanquam bigamus propter pravam intentionem matrimonii contrahendi, cum opere carnali subsecuto, prout statutum habetur in *c. à nobis 7. h.t.* & propter duplex quasi matrimonium contractum, spirituale scilicet, & carnale: quotquot enim virginitatem pollicitam prævaricati sunt, professione contempta, inter bigamos, id est, eos, qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debent, prout dicitur in *can. quotquot 24. causa 27. quæst. 1. Vid.* Sanch. *l. 7. de Matrim. disp. 83.* Barbos. *l. 1. alleg. 49.* Suar. *l. c. disp. 49. sect. 6.*

§. II.

De effectibus, ac pœnis Bigamiæ, & ejus dispensatione.

I. BIgami non solùm excluduntur à susceptione Ordinum, ut dictum, sed si post contractam Bigamiam illegitimè ordinati sunt, validè quidem ordinati sunt (cæteris paribus) privati tamen sunt usu, & executione omnium ordinum. *c. 2. & 3. h.t.* Neque hæc irregularitas, sive inhabilitas semel incursa, per mortem v.g. uxoris, ratione cujus contracta fuit Bigamia, tollitur.

II. Quòd si in minoribus constituti sæculares Clerici Bigamiam contraxerint, omni privilegio Clericali nudati, & ipso facto privati sunt, & nec tonsuram, nec habitum Clericalem, sub pœna ferendæ excommunicationis, deferre possunt. *c. uni. h.t. in 6.* Cùm in tali casu non remaneant personæ Ecclesiasticæ, sed Laici fiant. Quod de illis, qui in sacris constituti Bigamiam contrahunt, dici non potest. Ordinatores verò bigamorum, si scienter Bigamos ordinaverunt, potestate, & officio conferendi Ordines, quos bigamis contulerunt, sunt privandi. Prout colligitur ex *c. super eo 2. h.t.*

III. Potest Summus Pontifex in omni Bigamia, & quoad omnes Ordines, ac dignitates Ecclesiasticas dispensare: cùm hoc impedimentum Bigamiæ non sit introductum jure Divino, sed tantùm jure Ecclesiastico. Et quamvis Apostolus Paulus videatur hoc jus introduxisse, id tamen non statuit auctoritate divina, promulgans tanquam Apostolus jus divinum, sed tanquam Pastor, & Episcopus condendo legem Ecclesiasticam. In hoc autem dispensare potest Pontifex, non quidem qualibet de causa, cùm tali constitutioni Apostolicæ major debeatur reverentia, & propterea in *c. 2. h.t.* dicitur, non licere (id est de facili) cum bigamis dispensare, sed ex causa valde gravi.

IV. Episcopi autem in Bigamia quidem similitudinaria etiam ad altiores Ordines dispensare possunt, si bigami tales pœnitentiam egerint, & laudabilem post modum vitam duxerint, uti sumitur ex *c. 1. & 4. de Cler. conjug. junct. Gloss. V. ex indulgentia*, præsertim si religionem ingredi velint. *c. 2. junct. Gloss. V. castitatem de Cler. conjug.* non possunt tamen, nec ad minores Ordines, aut primam tonsuram, vel beneficium simplex dispensare cum veris, aut interpretativis bigamis, prout etiam declarasse dicitur S. Congregatio Concil. cùm nullibi legatur hæc quoad bigamos tales, concessa Episcopis dispensandi licentia. Et quamvis Prælatis regularibus propter specialia privilegia multa sæpius dispensandi cum suis Regularibus potestas concedatur, ordinariè tamen excipitur impedimentum bigamiæ. *Vid.* Suar. *l. c. sect. 5. & 6.* Fagnan. *in c. ult. h.t. a nu. 22.* Garc. *p. 7. de Benef. c. 6.* Barbos. *l. c.*

TITULUS XXII.

De Clericis Peregrinis.

PEregrinorum Clericorum nomine illi intelliguntur in *h.t.* qui extra suas diœceses nonnunquam peregrinantur, aut vagantur, & horum locorum Ordinariis plerumque ignoti sunt. De his, utrùm ad ministrandum in Ordinibus admittendi sint, plura quidem in prioribus tribus hujus

tituli c. c. ſtatuuntur, quorum aliqua nullius ampliùs uſus ſunt, obſervandum tamen hodie circa illos, quæ breviter à *Trident.* ſtatuuntur *ſeſſ. 23. c. 16. de refor.* ut ſine commendatitiis, aut teſtimonialibus ſui Ordinarii *litteris*, quibus de Ordinibus ſuſceptis *teſtimonium* feratur (quæ litteræ communiter *Formatæ* dicuntur) & de moribus, vita, & doctrina ſæpius commendantur, ad divina myſteria non admittantur: cùm ſine talibus (ſaltem *Formatis*) meritò ſuſpecti eſſe poſſint, quamvis ſub juramento etiam probare velint, hos, vel illos Ordines à ſe ſuſceptos, cùm qualitates extrinſecæ, uti eſt, in his vel illis Ordinibus conſtitutum eſſe, non tam juramento, quàm aliis indiciis, teſtibus, v. g. litteris authenticis probari debeant. De quibus peregrinis Clericis etiam illud in Trident. ſtatuitur, *ſeſſ. 22. in decreto de obſervand. in celeb. miſſ. ut irreverentia vitetur, ſinguli* (Ordinarii) *in ſuis diœceſibus interdicant, ne cui vago, aut ignoto Sacerdoti Miſſas celebrare liceat. Vid.* Barboſ. *de Offic. Epiſc. alleg.* 21. Azor. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 49.

TITULUS XXIII.

De Officio Archidiaconi.

QUæ hoc, & ſequentibus Titulis, de officio Archipresbyteri, de officiis Sacriſtæ, & Cuſtodis, de variis eorum functionibus dicuntur, non tam ex jure communi, quàm ex communi praxi cujuslibet Diœceſis deſumi debent, ubi nomina quidem dignitatum harum, perſonatuum, & officiorum penes Capitulares Canonicos ſuperſunt, functiones verò pleræque ab aliis præſtantur. De jure tamen communi loquendo, ſit

§. I.
De Archidiacono, & an habeat Dignitatem, & Juriſdictionem?

I. ARchidiaconus de jure communi antiquo ille cenſetur, qui primus Diaconorum ex officio ſuo curare debet, ut alii ritè ſuo munere fungantur. Et hinc aliis Eccleſiæ miniſtris imperare poterat, eos inſtruens ad Altaris miniſterium, bona Eccleſiæ adminiſtrare, diſpenſare, & Vicarius Epiſcopi in omnibus erat perpetuus, & intitulatus. Hodie tamen pleraque hæc, juxta particulares Eccleſiarum conſuetudines, à Vicario generali Epiſcopi expediuntur. Reipſa tamen Vicarius Generalis, & Archidiaconus differunt: hic enim perpetuus, natus, & intitulatus Vicarius Epiſcopi eſt, habens juriſdictionem à Lege, & proprium tribunal, quamquam inferius Epiſcopali; Vicarius verò Generalis eſt datus tantùm ab Epiſcopo, habetque juriſdictionem ſolùm ſpiritualem, & idem cum ſuo Epiſcopo tribunal, à quo proinde non datur ad Epiſcopum appellatio.

II. Eſt Archidiaconatus de jure communi propriè dicta dignitas Eccleſiaſtica, præeminentia ſcilicet conjuncta cum juriſdictione *c.* 1. *& 7. h. t.* Quamvis enim Archipresbyter ratione Ordinis Sacerdotalis ſit major Archidiacono; cùm hic ex jure antiquo communi tantùm Diaconatus Ordinem habere debeat: major tamen eſt Archidiaconus Archipresbytero ratione juriſdictionis in foro externo ordinariæ, quam nullam in foro exteriore habet de jure communi Archipresbyter. *Vid.* Azor. *l. c. c.* 13. *&* 14. Barboſ. *l. c. alleg.* 54.

§. II.
De officio, & poteſtate Archidiaconi in ſpecie.

AD officium Archidiaconi, prout in Sacris Canonibus deſcribitur, pertinet primò, ut ſit Vicarius Epiſcopi in omnibus fori externi cauſis, tam intra urbem Epiſcopalem, quàm extra exiſtentis, & intra tertium quemvis annum totam diœceſim viſitet, minora delicta puniat, ac corrigat, majora ad Epiſcopum deferat, *c.* 1. *h. t.* Secundò ſpectat ad Archidiaconi officium, legere Evangelium in Miſſa ſolemni, ſi Epiſcopus celebret, vel ſaltem alteri Diacono legendū præcipere, & præcipuè Levitis circa Altaris Miniſterium præcipere, & ad hoc ritè celebrandum competentes miniſtros inſtruere, ſaltem ubi vigeat talis conſuetudo. *c.* 2. *h. t.* Tertiò ad officium illius ſpectat cuſtodire vaſa ſacra, & divinis uſibus dedicata; quia horum conſervandorum ſuprema cura illi commiſſa eſt, *c. ea quæ* 3. *h. t.* Vide plura, quæ de jure communi ad Archidiaconi officium pertinent in *c. ad hæc* 7. *h. t.* & in *c.* 4. *ac* 9. *eodem & in Can.* 9. *§. Archidiaconus diſt.* 25. niſi contradicat conſuetudo, quæ pauca hodie Archidiaconis concedit.

TITU-

TITULUS XXIV.

De Officio Archipresbyteri.

ARchipresbyter ille dicitur, qui reliquis Presbyteris præest, & in iis, quæ Sacerdotalis officii sunt, imperat. Duplex autem est Archipresbyter, Urbanus unus seu Civitatensis, qui in urbe Episcopali constitutus, omnibus Presbyteris suæ Ecclesiæ præest, Cathedralis scilicet, aut Collegiatæ Ecclesiæ Decanus; alius verò est Ruralis, seu Forensis, qui extra civitatem Episcopalem curam habet Presbyterorum, per minores Titulos, seu Ecclesias dispersorum, & communiter Decanus ruralis dicitur. De his sit

§. I.

De officio, & potestate Archipresbyteri civitatis, seu Decani Ecclesiæ Cathedralis, & Rectoris, seu Decani Ecclesiæ Collegiatæ.

I. EJus officium est absentis Episcopi vices subire in illis, quæ Sacerdotalis officii sunt. *c.* 1. 2. & 3. *h. t.* Ubi etiam præcipitur Archipresbytero, ut aliorum Sacerdotum diligentem curam gerat in illis, quę ad Sacramentum Eucharistiæ, ad Horas Canonicas, & Divinum officium dicendum, ad custodiam Sacramenti Eucharistiæ, ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinent. De quibus omnibus rectiùs consulitur recepta consuetudo, quàm jus commune, cui consuetudo derogare potuit.

II. Spectato jure communi antiquo nullam Archipresbyter Civitatensis habet in foro externo jurisdictionem; habet tamen jurisdictionem ordinariam fori interni in ordine ad omnes Diœcesanos, (saltem extra casus reservatos) ut patet ex *c.* 1. & 2. *h. t.* Consequenter jurisdictio fori externi, si qua illi competit, ex consuetudine desumenda est, juxta quam nonnunquam idem est Archipresbyter cum Præposito Ecclesiæ Cathedralis, nonnunquam idem est cum Decano illius Ecclesiæ.

III. De Superioribus Ecclesiarum Collegiatarum, sive dein Decani, sive Præpositi vocentur, probabile saltem est, quòd de jure communi illis competat ordinaria in Clericos sui Collegii in foro externo jurisdictio, si à Collegio illi eligantur, & ab Episcopo confirmentur, juxta *Gloss. in c. cùm Ecclesiarum 3. V. Ecclesiastica sententia de off. jud. ord.* excepris causis criminalibus, & quæ privationem, seu depositionem merentur, ac ob arduitatem Episcoporum jurisdictioni reservatæ sunt. *Vid.* Azor. *l. c. c.* 15. & 18. Fagnan. *in cap.* 1. *h. t.* Tusch. *hic con.* 485.

§. II.

De officio, & potestate Archipresbyteri, seu Decani ruralis.

I. OFficium illius ex *c. ut singulæ 4. h. t.* desumitur, ubi statuitur, ut Archipresbyterum habeant singulæ plebes, (quem nos Decanum ruralem vocamus) qui non tantùm imperitæ plebis curam gerat, sed etiam Presbyteris, qui minoribus titulis, seu Parochiis præsunt, intendat, & qua quisque industria opus divinum exerceat, ad Episcopum referat, qui cùm solus omnibus Diœcesis suæ Presbyteris satis attendere non possit, Archipresbyteros constituit, dependenter à se omnia ordinantes.

II. Quamvis graviora ad Episcopum, vel ejus Vicarium Generalem referre debeat, habet tamen ad quædam minora expedienda cumulativè jurisdictionem, vel delegatam, si immediatè ab Episcopo constituatur, vel ordinariam, si à Capitulo rurali eligatur. Electus autem non tantùm Fidei professionem emittere debet, sed juramentum etiam præstare, quòd officium fuum fideliter administrare, Clericos suæ curæ commissos, & loca sacra visitare, Capitula congregare, quæ corrigenda videntur, corrigere, Clericorum ebrietates, & alia scandala impedire &c. Dignitatem tamen propriè dictam, aut Personatum non habet, ut possit esse Sedis Apostolicæ Delegatus. *Vid.* Gloss. *in c. ult. h. t.* Fagnan. *in c. 1. de ætat. & qualit.*

TITULUS XXV.

De Officio Primicerii.

QUem alii Primicerium appellant, eò quòd in cerata tabella primum locum post Archidiaconum, & Archipresbyterum obtineat, alii vocant Scholasticum, Cantorem, seu Præcentorem. Officium illius describitur in *c. uni. h. t.* Et

si in Ecclesia illa præeminentiam habeat inter alios Canonicos, ita ut illos ratione officii sui in Choro, Capitulo, Processionibus præcedat, dignitatem, seu Personatum habere dicitur. Quod idem de Thesaurario, Custode, Succentore dicendum est. *Vid.* Azor. *p.* 2. *l.* 3. *cap.* 16. *&* 22. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *cap.* 4.

TITULUS XXVI.

De Officio Sacristæ.

SAcrista in aliis quibusdam Ecclesiis Thesaurarius dicitur. Ejus curæ omnis sacrorum vasorum, vestimentorum Ecclesiasticorum, luminum comparandorum, & totius Thesauri Ecclesiastici cura commissa est, juxta *c. un. h. t. Vid.* Azor. *l. c. c.* 16.

TITULUS XXVII.

De Officio Custodis.

CUstos est quasi Minister Sacristæ: & ideo illius officium facilè ex priore titulo colligitur, & ex duplici hujus tituli capitulo ac *extravag. quia custos. uni. h. t. inter communes. Vid.* Azor. *loc. c.* Vivian. *in Ration. Jur. Pont. hic.*

TITULUS XXVIII.

De Officio Vicarii.

VIcarius in genere dicitur, qui vices alterius gerit, in cujus locum, auctoritate legitima substituitur. Sunt autem Vicariorum duo genera. Alii dicuntur Vicarii in divinis: alii sunt Vicarii jurisdictionis in foro contentioso externo. De utroque hoc Vicariorum genere sit

SECTIO I.

De Vicario in Divinis.

VIcarii in divinis dicuntur illi, qui in Divinis ministeriis, & cura animarum, seu in illis, quæ ad forum internum, & conscientiæ pertinent, vices alterius agunt. Et horum Vicariorum alii sunt Perpetui, alii Temporales. De utrisque agendum.

§. I.

De Vicariis perpetuis, seu intitulatis.

I. VIcarius perpetuus dicitur ille, qui Episcopi auctoritate canonicè est institutus in Ecclesia aliqua, certa ipsi congrua portione ex annuis Ecclesiæ proventibus, tanquam laboris, ac operis mercede, constituta, ita ut amoveri non possit, nisi per privationem, aut depositionem ob causam à jure approbatam.

II. Vicarii perpetui nominatio, & præsentatio ad Rectorem principalem in Ecclesia, Prælatura, seu Dignitate, aut beneficio v.g. Canonicatu, cui Parochia est perpetuò connexa, præcedente tamen examine, ut colligitur ex *c. ad hæc* 3. *h. t.* plerumque pertinet. Institutio verò propriè dicta ad Episcopum, cujus etiam est, de congrua portione, Vicario persolvenda, determinare, quæ plerumque esse solet tertia pars reddituum, nonnunquam tamen major, aut minor etiam.

III. Constitui potest Vicarius perpetuus auctoritate Episcopi in Ecclesiis Parochialibus, alteri loco, piæve causæ, vel beneficio unitis; vel si exigat Ecclesiæ Parochialis amplitudo, & populi multitudo, Cappellam, seu Ecclesiam filialem erigere, quæ subdita quidem sit Ecclesiæ Matrici, sive Principali, per Vicarium tamen perpetuum, cum consensu, & auctoritate Episcopi à Rectore principali nominatum, administretur: vel si quis ex dispensatione plures Ecclesias curatas, residentiam personalem requirentes, obtineat.

IV. Etsi de jure communi in beneficiis Ecclesiasticis curatis, seu Parochialibus, quæ Cathedralibus, vel Collegiatis Ecclesiis, aut Monasteriis perpetuò sunt unita, instituendi sint Vicarii perpetui, possunt tamen ex dispositione Concilii Tridentini *sess. 7. c. 7. de refor.* in iis institui Vicarii etiam temporales, & amovibiles, si ita Ecclesiæ magis expedire Episcopus judicaverit.

V. Si Ecclesiæ perpetuò unitæ per Vicarium perpetuum deserviatur, habet hic jus reale, & verum titulum beneficii Canonicum, non quidem directum, qui penes Rectorem principalem est, cujus vices gerere dicitur, sed utilē portionis, ex annuis redditibus

tibus sibi in perpetuum ab Episcopo assignatæ. Unde talis Vicaria perpetua beneficio propriè dicto, & curato æquiparatur, & quæ de jure statuta sunt circa Ecclesias Parochiales, vel de Rectore principali, etiam circa Vicarias perpetuas observari debent, habetque *juxta Clement. un. h.t.* eandem potestatem, qui vices Parochi obtinet, ita ut tota cura actualis, quoad exercitium, huic Vicario commissa sit; neque Rector principalis, penes quem cura tantùm est in habitu, immiscere se quoad exercitium curæ tali possit, sine consensu, & delegatione Vicarii talis perpetui. *juxta gloss. in c. super eo 6. V. annexæ de præb. in 6.*

VI. Si verò Ecclesia Parochialis ab altera Ecclesia sit quidem divisa propter distantiam, ab ea tamen pleno jure dependeat tanquam filialis à Matrice, & antiqua, tunc tota cura animarum tam actualis, quàm habitualis utriusque Ecclesiæ est penes Rectorem principalem.

VII. Sicut non potest Parochus alium sibi similem substituere Parochum; ita nec Vicarius perpetuus alium sibi similem perpetuum Vicarium. Et sicut ille ad perpetuam residentiam ita obligatur, ut tamen ad breve tempus abesse possit, cum vel etiam sine licentia Episcopi sui, juxta absentiæ rationem, & receptam in loco consuetudinem, constituto intereà Vicario temporali; ita hoc potest etiam Vicarius perpetuus.

VIII. Vicarii perpetui officium non exspirat per mortem principalis Parochi, ita ut possit à successore amoveri, sed præcisè per mortem ipsius Vicarii, vel per privationem ob crimen, aut causam, cui à jure privatio annexa est. *Vid.* Fagnan. *in c. ult. h.t.* Rebuff. *in praxi tit. de Vicar. perp.* Tusch. *V. Vicar. concluss. 196.*

§. II.

De Vicariis temporalibus, & Cooperatoribus Parochorum.

I. Vicarius temporalis dicitur ille, qui legitima auctoritate personæ Ecclesiasticæ in locum alterius sine institutione, ad tempus constituitur, & sufficitur, congrua portione ei assignata, ita tamen ut ad nutum illius, à quo constitutus est, vel cujus vices gerit, amoveri possit.

Compend: Pirhing.

II. Ad talem Vicarium constituendum plures quidem de jure communi causæ conceduntur, & approbantur; titulum tamen propriè, & jus in Parochia, aut beneficio, talis non habet, sicut habet Vicarius perpetuus, sed jure parochiali, & cura animarum penes rectorem principalem in actu etiam manente, Vicarius eam exercet ex commissione, & nomine rectoris principalis, constituentis eum, ita ut temporalis Vicarii potestas exspiret, non tantùm per mortem principalis rectoris, sed per revocationem etiam constituentis.

III. Cùm eadem sit jurisdictio Vicarii talis substituti cum jurisdictione substituentis Parochi, rectè dicitur, quasi ordinariam jurisdictionem habere, & partem suæ jurisdictionis saltem ad unam, alteramve causam delegare potest.

IV. Alia est ratio Cooperatorum, quos Parochi, veluti ordinarii ovium sibi commissarum Pastores, assumere possunt, & suam illis jurisdictionem, si sint ab Episcopo approbati, delegare: nam tales cooperatores jurisdictionem ita sibi delegatam habent, ut eam in casu particulari subdelegare non possint sine commissione Parochi. *Vid.* Azor. *p. 2. l. 3. c. 6.* Sanch. *l. 3. de Matr. disp. 31.*

SECTIO II.

De Vicario Jurisdictionis.

Vicarius jurisdictionis dicitur ille, qui in foro contentioso, & externo jurisdictionem vice aliorum exercet. Duplicis autem generis etiam hi Vicarii sunt. Alii enim sunt à lege, sive canone constituti, quibus ordinaria jurisdictio, distincta à jurisdictione principali, cujus vices gerunt, competit. Quales Vicarii sunt Archidiaconi *c. 1. de Officio Arch.* Alii sunt ab homine, à Superiore scilicet ordinario, ut vices illius circa jurisdictionalia exerceant, quales sunt hodie Vicarii generales, qui ad totam diœcesim ab Episcopo constituti sunt; & Vicarii foranei, seu rurales, qui ad certum tantùm diœcesis districtum, & particularem locum jurisdictionem habent. De quibus supra dictum aliquid, cùm de officio Archipresbyteri generalis dictum est. De Vicario ergo generali sit

§. I.

De Vicario generali, seu officiali Episcopi, & ejus constitutione.

I. VIcarius Episcopi alius est simpliciter generalis, cui administratio tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, quoad totam diœcesim, & omnes causas commissa est; alius autem generalis secundùm quid, vel in spiritualibus tantùm, vel in temporalibus tantùm. Illi absolutè Vicarii dicuntur, vel cum addito Vicarii in spiritualibus, & in quibusdam diœcesibus ab Officiali Episcopi non distinguuntur, in aliis tamen distinguuntur, ita ut qui principalis est, & cui commissæ sunt diœceses causæ, absolutè Vicarius dicatur, alter verò huic subjectus, qui Consistorio v. g. tantùm præest, & cui certum tantùm causarum genus commissum est, Officialis absolutè dicatur.

II. Vicario generali in spiritualibus Apostolica Rescripta expedire concessum est, potestque esse sedis Apostolicæ delegatus. Hæc autem non potest is, qui est Vicarius solùm in temporalibus: nam hic etiam Laicus esse potest, & communiter Oeconomus appellatur. Sed neque Officiali, specialiter ad certas tantùm causas deputato, id competit; nisi aliundè dignitatem in Ecclesia obtineat.

III. Ad quid utriusque dicti Vicarii Officium se extendat, ex consuetudine magis, & literis commissi ab Episcopo officii desumi debet, quàm ex jure communi. Nam quamvis ad Vicarium generalem omnes causæ jurisdictionales Ecclesiasticæ, & ad Vicarium in temporalibus, omnis jurisdictio in temporalibus, tam in judicio, quàm extra judicium, tam meri quàm mixti imperii, potestas etiam alienandi bona temporalia per se pertineat; potest tamen Episcopus constituens tales Vicarios, certa quædam sibi reservare.

IV. Tenetur Episcopus ordinariè constituere Vicarium generalem; cùm solus omnibus causis expediendis non videatur sufficere: ita ut si negligens sit in eo constituendo, Archiepiscopus terminum præfigere illi possit, intra quem Vicarium constituat, aut à se post elapsum terminum constitutum recipiat.

V. Non tantùm unum, sed plures etiam Vicarios generales, cum eadem in solidum jurisdictione, constituere potest Episcopus, si facilior expediendorum negotiorum ratio hoc persuadeat, prout asserit *gloss. in clement. 2. V. principalis de rescript.* Quo in casu rescripta Pontificia Vicario generali, seu Episcopi Officiali inscripta, ab eo, qui principalior est, expedienda erunt, si tamen unus principalior sit, cùm nomen absolutè positum stet pro principali; vel si neuter sit altero principalior, ille Vicarius ad expediendum hoc rescriptum videbitur delegatus, cui impetrans rescriptum hoc priùs obtulit, si nihil opponat, contra quem tale rescriptum impetratum fuit, vel si opponat incertitudinem delegationis, suspensa manebit delegatio, dum à Pontifice declaratio habeatur.

VI. Sicuti in temporalibus Vicarius Laicus esse potest, ut dictum, ita qui in spiritualibus Vicarius est, Clericus esse debet, cùm Laici incapaces sint de jure can. spiritualis jurisdictionis. Non tamen est necesse, ut sit in sacris, aut majoribus constitutus, nisi in Pontificalibus etiam Vicarius sit, prout communiter esse solent, qui Episcoporum sunt Suffraganei; sed sufficit, si sit prima saltem tonsura initiatus, qui habitum, & tonsuram deferat, ut gaudeat privilegio clericali, & non sit conjugatus: debet autem esse ætatis saltem 25. annorum inchoatorum, & à moribus, & doctrina sufficiente instructus, neque Ordinis mendicantium. *clement. 1. de regularibus.* Et quamvis ad constituendum illum non requiratur substantialiter scriptura, sæpè tamen hæc ad probandam, & colligendam illius potestatem requiritur. *Vid.* Sbrozius *de Vicar. Episc. l. 1. q. 25. & seq.* Azor *p. 2. l. 3. c. 6. q. 14. & 43.* Rebuff. *in praxi h. t. n. 30.*

§. II.

An Vicariatus sit Ecclesiasticum beneficium, vel dignitas, & an jurisdictio Vicarii sit ordinaria, an delegata?

I. QUòd Ecclesiasticum beneficium nõ sit Vicariatus Episcopalis, satis probatur ex definitione beneficii Ecclesiastici, quod debet esse jus perpetuũ, & in titulum stabilem conferri, quæ non conveniunt Vicariatui huic, à quo ad nutum Episcopi amoveri quis potest. Est tamen Vicarius generalis in dignitate Ecclesiastica

siastica constitutus; quia habet præeminentiam cum jurisdictione conjunctum. *gloss. 1. in clement. 2. V. delegatus de rescriptis.*

II. Utrùm jurisdictio Vicarii Generalis sit ordinaria, an delegata, in utramque partem probabiliter disputatur. Probabilius, & juri conformius videtur, quòd sit ordinaria, & non delegata tantùm, ut tenet *gloss. in c. V. officialem h.t. in 6. & gloss. in c. Romana 3. V generaliter de appellat. in 6.* Et ratio probat, quæ vult non dari appellationem à Vicario ad Episcopum; cum tamen ad delegantem detur appellatio. *cap. super quæstionem 27. §. porrò de offic. deleg.* Igitur non est delegata, sed eadem potiùs cum jurisdictione Ordinarii, quæ ordinaria est: ita ut Episcopus suo nomine, & principaliter jurisdictionem suam exercere dicatur, Vicarius verò accessoriè, secundariò, & nomine alieno, ipsius scilicet Episcopi. Nisi per speciale mandatum specialis illi causa demandata esset; quo in casu ad hanc decidendam, delegatam ab homine jurisdictionem habere censeretur. *Vid.* Azor *p. 2. l. 3. c. 13 & 43.* Sbroz. *l. c. l. 1. qu. 55. & l. 2. qu. 22.* Sanch. *l. 3. de Matr. disp. 29.*

§. III.

De illis, quæ Vicarius Episcopi facere potest vi officii sui generaliter sibi commissi.

I. VIcarius generalis Episcopi ex officio suo omnes causas ad Episcopalem jurisdictionem pertinentes expedire potest, præter illas, quæ speciale mandatum requirunt. *c. licet. 2. h. t.* ita ut præsumptio quidem stet pro Vicarii potestate, nisi vel ex jure scripto, vel ex recepta consuetudine probari possit, quòd causa aliqua specialiter reservata sit Episcopo.

II. Si Episcopus Vicario in mandato generali, quo ipsi Vicariatum committit, generalem det facultatem agendi, quæ ipse potest Episcopus, etiamsi talia sint, quæ speciale mandatum exigant &c. tunc in tali generali mandato non censentur comprehendi, quæ speciale mandatum requirunt, ut collatio beneficiorum, dispensatio, &c. Ratio est, quia specialia non censentur commissa, nisi specialiter exprimantur. At si in mandato aliquid, quod speciale mandatum requirit, exprimatur, v. g. facultas dispensandi, & addatur, reliqua omnia committi, quæ speciale mandatum requirant; tunc poterit Vicarius etiam reliqua non expressa expedire, modò non sint majora expressis.

III. Si mandato generali ab Episcopo detur Vicario Generali potestas ad omnia expedienda, quæ sunt Episcopalis potestatis, excepta aliqua re speciale mandatum requirente, v. g. beneficiorum collatione; tunc vi talis commissionis non potest Vicarius expedire reliqua, quæ speciale mandatum requirunt, v. g. dispensare, aut absolvere à casibus specialiter commissis Episcopali dignitati. *Vid.* Garc. *p. 5. c. 8.* Barbos. *in c. 2. h t. in 6.*

§. IV.

De iis, quæ Vicarius generalis non potest facere sine speciali commissione Episcopi; & in primis de potestate cognoscendi causas criminales, matrimoniales, & alias graviores expediendi.

I. INter causas, quæ specialem commissionem exigunt, neque in officio Vicariatus generaliter commisso, comprehensæ censentur, numerantur primò, causæ criminales ut patet ex *c. licet 2. h. t. in 6.* quia hæ causæ inter negotia majora reputantur; cùm in illis agatur de puniendo graviter delinquente. Nisi inquirat tantùm, & cognoscat de delictis, non ut ipse puniat, sed ut ad Episcopum referat; vel nisi inquirat tantùm ad emendationem, & scandala avertenda; vel nisi civiliter tantùm de delicto aliquo agatur; vel nisi pœnæ tantùm leves, mulctæ v. g. pecuniariæ, aut aliæ similes imponendæ essent. Quibus in casibus etiam sine speciali commissione in causa tali criminali dicto modo procedi potest. Quòd si tamen expressè commissa ab Episcopo fuisset Vicario generali gravium delictorum punitio, non potest tamen ille pœnam à sacris Canonibus constitutam, in mitiorem mutare, sine speciali etiam quoad hoc commissione.

II. Numerantur ab aliquibus inter causas exceptas ab Ordinario Vicariatus officio etiam Causæ Matrimoniales, quia tam de jure antiquo, *c. accedentibus 12. de excess. Prælat.* quàm de jure *Trident. sess. 24. c. 20. de reform.* harum causarum cognitio Episcopalis dignitatis esse dicitur, & passim causæ matrimoniales criminalibus æquiparantur, ac inter arduas numerantur *c. pe-*

nult. de in integ. restit. Valde tamen probabile est etiam contrarium, nimirum quòd ex officio generali jus habeat cognoscendi causas matrimoniales Vicarius generalis, prout colligi potest ex *cap. 1. de frigidis &c.* junct. *gloss. V. missum*, & ex *c. final. de cognat. spirit.* Cùm causæ non sint difficiles adeò, & arduæ, ut à solo Episcopo cognosci, & expediri possint: & in relat. *c. penult.* æquiparantur criminalibus in hoc tantùm, quòd per arbitros cognosci non possint; Trident. verò & *c. accidentibus* non adimit Vicario generali jus cognoscendi causas matrimoniales, cùm eadem illi sit cum Episcopo jurisdictio, sed inferioribus tantùm Episcopo Prælatis, qui distinctam jurisdictionem ab Episcopo habent, uti sunt Archidiaconi, in quibusdam partibus, Decani rurales, &c. Attendenda tamen est hac in re consuetudo diœcesis.

III. Non potest Vicarius vi commissionis generaliter sibi factæ, diœceses visitare; synodum congregare; ultimas pias voluntates exequi; litteras dimissorias dare; res Ecclesiæ alienare; causas feudales cognoscere; aut juramentum fidelitatis à Vasallis, qui feudum Episcopale habent, recipere; indulgentias concedere; ea, quæ Ordinis Episcopalis sunt, exercere, nisi sit in Pontificalibus etiam Vicarius; nec alteri potestatem concedere exercendi in diœcesi, cujus Vicarius est, Pontificalia. De quibus tamen, uti & pluribus aliis, consulendum mandatum Vicariatus, & recepta consuetudo. *Vid.* Azor *p. 2. l. 3. c. 45.* Sanch. *l. 9. de Matr. disp. 29.* Rebuff. *tit. de forma Vicar. an. 155.*

§. V.

An Vicarius Episcopi, vi generalis mandati, sine speciali commissione, possit conferre beneficia Ecclesiastica, vel aliter circa illa disponere?

I. EX *c. cùm in generali h. t. in 6.* satis patet, quòd vi commissionis suæ generalis non possit Vicarius generalis beneficia conferre: neque enim potestas illius, quæ ob necessitatem aliquam in subsidium Episcopi instituta est, ad liberales donationes, qualis est beneficiorum collatio, extendi debet. Et hinc potest Episcopus per specialem gratiam concedere Vicario suo potestatem, vel per totam diœcesin conferendi beneficia, ad suam collationem de jure communi spectantia, vel ad certa tantùm beneficia, aut certi cujusdam districtus, aut certæ personæ.

II. Non potest Vicario ab Episcopo committi simul admittendi resignationem certi beneficii, & conferendi tale beneficium potestas; quia in tali casu committeretur beneficii, nondum vacantis, conferendi potestas, quod fieri non potest. Si priùs tamen resignationem certi beneficii admittendi sit concessa potestas, potest ejusdem postea beneficii conferendi dare potestatem Vicario Episcopus, juxta gloss. communiter receptam in *c. deliberatione 4. §. prohibemus V. cuicunque de off. legat. in 6.*

III. Sicuti ex eo, quòd sit concessa potestas Vicario resignationes liberas admittendi, concessa non videtur potestas conferendi talia beneficia; sic non est concessa potestas tales beneficiatos suis beneficiis privandi: cùm hæ potestates diversæ sint, & specialis illa concessa gratia, juri communi contraria, sit strictè explicanda, prout in pluribus casibus attendi debet.

IV. Per hoc, quòd Vicario suo conferendi beneficia potestatem contulerit Episcopus, non censetur se ipsum ea privavisse, sed potest adhuc per se ipsum talia beneficia conferre, & prævenire Vicarium. argu. *c. dudum 14. §. nos igitur de præbend. in 6.* Quòd si dubitatur, quis altero prior contulerit, præferenda semper est Episcopi collatio. *Vid.* Rebuff. *h. t. à nu. 23.* Garc. *p. 5. c. 8.* Azor. *l. c. 44.*

§. III.

An, & qualis potestas dispensandi, vel absolvendi Vicario competat ex vi officii sui?

I. UT dispensare possit Vicarius in votis, juramentis, impedimentis, & legibus canonicis, specialis concessio necessaria est: nisi ab ipso jure commissa sit hæc facultas Vicario, prout dat potestatem dispensandi in denuntiationibus matrimonialibus, & promulgandi, ac decernendi excommunicationem ad restitutionem inventorum: vel nisi casus sint frequenter contingentes, prout dispensat quoad jejunia, festa &c.

II. Quamvis Episcopus Vicario suo potestatem committere possit dispensandi in

di in casibus per se Papalibus, à Pontifice tamen, vel Concilio Episcopis ratione suæ dignitatis Episcopalis per generalem concessionem commissis, qualiter dispensare possunt in omnibus irregularitatibus, & suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, excepta illa, quæ oritur ex homicidio voluntario &c. non comprehenduntur tamen hi casus in generali tantùm Vicario facta, in omnibus casibus Episcopalibus dispensandi, commissione.

III. Quia delegatus à Principe subdelegare potest, ideò potest etiam specialiter sibi à Pontifice commissas causas, suo Vicario subdelegare Episcopus : nisi videatur personæ industria electa, quæ si moverit Pontificem ad delegationem huic personæ faciendam, nec Episcopus suo Vicario causam talem subdelegare potest; nec immiscere in causæ talis expeditione se potest Episcopus, si Vicario à Pontifice facta fuerit delegatio.

IV. Non extendenda dicta licentia est ad absolvendum à casibus Papalibus, qui per accidens tantùm ad Episcopum devolvuntur, ob impedimentum v. g. aut difficultatem adeundi Pontificem &c. absque speciali Vicario facta potestate : nam hoc ipso, quòd talia ad Episcopum non spectent jure communi, & ordinario, sed ex speciali privilegio, non competunt etiam Vicario ex commissione generali, & jure communi.

V. Quin etiam in generali concessione Vicariatus, non venit potestas absolvendi à casibus Episcopo reservatis, in foro interno, sed debet Vicarius speciale ad hoc habere mandatum : cùm juxta *c.2.de Pœnit. in 6.* talia in concessione generali non comprehendantur. Consulenda hic rursum est recepta consuetudo. *Vid.* Rebuff.*tit. de forma Vicar. à n.*40.Garc *l.c.*Sanch.*l.2.de Matr. disp.*40.*& l.3.disp.*7.*&* 29.

§. VII.

An Vicarius generàlis Episcopi alium sibi substituere possit, & in quo loco exercere suam jurisdictionem possit?

I. QUamvis ad breve tempus ob valetudinem, vel necessitatem aliam possit Vicarius generalis alium sibi substituere *c.* 1. *h.t. in 6.* non potest tamen alium sibi similem absolutè sibi subrogare ad longum tempus, argu. *Clericus* 4. *h.t.* quia nullus potest suum officium alteri absolutè committere, nisi ex legis, aut Principis beneficio hoc illi concessum sit. Potest tamen vi commissionis generalis unam, aut alteram causam alicui delegare; cùm in his causis, quæ vi officii sibi competunt, sit judex ordinarius, & consequenter alteri delegare possit.

II. Potest Vicarius hìc in quovis dicœcesis loco non exempto à jurisdictione Episcopi, suam jurisdictionem exercere, licèt ordinarium suum tribunal habeat in loco Consistorii Episcopalis : cùm enim eadem sit Vicarii, quæ Episcopi est jurisdictio, Episcopus autem possit in quovis suæ dicœcesis loco non exempto eam exercere, consequenter id etiam poterit Vicarius. *Vid.* Rebuff.*l.c.à n.*73.Barbos.*de Offic.Episc.alleg.* 80.Sanch.*cit.disp.*7.*l.*3.

§. VIII.

Quis cognoscere possit de delicto, aut negligentia Vicarii Episcopalis, eumque punire?

SI delinquat, ut persona privata, Episcopus ipse judex est, & privare eum potest; quia in talibus, quæ agit, ut privatus, non gerit vices Episcopi. Si verò delinquat in rebus ad officium suum pertinentibus, ita tamen, ut Episcopus non sit in culpa, ad Episcopum pertinet, de delicto tali, & negligentia cognoscere, & punire eum : si verò etiam ipse Episcopus in culpa sit, causam talem cognoscere,& punire Vicarium, ad Archiepiscopum spectat, prout sumitur ex *c.*1.*h.t. in 6.* junct.*glossV.rationabili causa;* cùm enim factum à Vicario censeatur in tali casu factum ab Episcopo, consequenter ne in propria causa judex dicatur Episcopus, Vicarii punitio, & causæ talis cognitio ad Archiepiscopum spectabit, ita ut huic eum sistere etiam debeat Episcopus, si petatur. *Vid.* Rebuff. *l.c.à nu.*188. Piasec.*in praxi Episc.p.*2.*c.*4.*n.*1.

§. IX.

Quibus modis finiatur, & cesset officium, ac jurisdictio Vicarii Episcopalis?

CEssat variis modis. 1. Per mortem ipsius Vicarii : nam mors omnia solvit.

vit. 2. Per propriam renuntiationem factam ab ipso Vicario, expressam, vel tacitam, v. g. si animo non redeundi, ex Diœcesi, in qua constitutus erat Vicarius, discedat. 3. Per mortem Episcopi, aut renuntiationem Episcopi admissam à Superiore, vel depositionem, aut translationem Episcopi factam ad aliam Ecclesiam: cùm enim ratione jurisdictionis eadem reputetur Episcopi, & Vicarii persona, consequenter illo jurisdictionem amittente, amittet eam etiam iste. 4. Cessat jurisdictio Vicarii, saltem quoad exercitium, & suspensa manet, si Episcopus in bello v. g. capiatur, ab hæreticis, paganis, aut Schismaticis: cùm enim in tali casu Episcopus habitualiter quidem retineat jurisdictionem, exercitium tamen hujus suspensum maneat, & intereà ad Capitulum devolvatur, juxta *cap. si Episcopus 3. junct. gloss. V. sed Capitulum de supplend. neg. præl. in 6.* consequenter idem etiam de Vicario Episcopali dicendum. 5. Juxta cit. modò *capit.* suspensa etiam, & impedita manet jurisdictio Vicarii, si Episcopus excommunicatus, suspensus, vel interdictus sit, uti & jurisdictio Subvicariorum ab ipso Vicario constitutorum, si hic excommunicatus, suspensus, vel interdictus sit, prout sumitur ex *c. Romana 1. h.t. in 6.* ita ut acta eorũ postmodum facta sint invalida, quamvis rei jam nõ integræ supervenerint dictæ censuræ: nisi quis non tam Subvicarius, qui eandem cum Vicario potestatem habeat, sed delegatus tantùm sit, distinctam habens jurisdictionem à delegante, cujus jurisdictio circa res jam cœptas non expirat per censuras delegantis *arg. c. 19. 20. de off. delegat.* proùt etiam jurisdictio Vicarii in causis delegatis non expirat, re jam cœpta, per supervenientem Episcopi censuram. 6. Denique finitur, & cessat potestas, & officium Vicarii generalis per revocationem ab Episcopo constituente, factam etiam sine consensus Capituli; est enim ad nutum Episcopi amovibilis Vicarius juxta *gloss. Clement. 2. V. per Elect. de rescript.* Cessta tamen ab illo etiam post revocationem valent, si revocatio Vicario nondum legitimè intimata sit, vel si communis error populi eum adhuc pro Vicario habeat, juxta *l. Barbarius 3. de off. Præt. Vid.* Fagnan *in c. 20. de Testibus.* Sanch. *l. 8. de Matr. disp. 30. & l. 8. disp. 27.*

§. X.

De Vicario Capituli, sede Episcopali vacante.

I. NOn tantùm potest, sed debet etiam, de jure novissimo *Trident. sess. 24. c. 16. de refor.* Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, vacante aut quasi vacante sede Episcopali, intra 8. dies post mortem Episcopi Vicarium constituere, vel constitutum ab Episcopo confirmare, ita ut in casu negligentis quoad hoc Capituli ad Metropolitanum illius constitutio devolvatur; vel in casu exemptæ Ecclesiæ ad seniorem, aut propinquiorem Episcopum.

II. Eadem autem est Vicarii talis Capitularis jurisdictio, quæ est Vicarii Episcopalis: cùm enim in tali casu omnis jurisdictio Episcopi in Capitulum devolvatur, consequenter Capitularis Vicarius idem poterit, quod Episcopalis.

III. Vicarius Capituli speciali commissione ad multa indiget, sicut indiget Vicarius Episcopalis, & insuper etiam ea non potest, quæ de jure non potest Capitulum: cùm illius potestas non possit esse major potestate Capituli, dependens tota tam quoad restrictionem, quàm ampliationem à Capituli potestate, & exspirans etiam, quando novus Episcopus fuit confirmatus, & Episcopatus possessionem accepit, nisi priùs revocetur. *Vid.* Barbos. *de Offic. Episc. alleg. 54.* Fagnan. *in c. 11. de Major. & obed.*

§. XI.

De Vicario Papæ in urbe, ejusque potestate.

VIdeatur de hac materia in nostris partibus nihil scitu necessaria *c. penul. h.t.*

TITULUS XXIX.

De Officio, & Potestate Judicis Delegati.

SECTIO I.

De Delegatione in genere, & iis, qui potestatem Delegandi habent, vel non.

§. I.

Quid sit delegatio, sive quis sit judex delegatus, & quotuplex?

I. DElegare in genere aliud non est, quàm vices suas alteri in locum suum

suum committere. Et hinc judex delegatus (qui etiam judex extraordinarius, & vulgò Commissarius dicitur) rectè dicitur ille, qui non ex proprio munere, seu officio, sed ex commissione, vel ipsius juris, vel alterius hominis, propriam jurisdictionem habentis, immediatè, aut mediatè facta, jurisdictionem exercet, ita tamen, ut distinctam jurisdictionem habeat, derivatam tamen à jurisdictione delegantis.

II. Varia sunt Delegatorum genera. Alii dicuntur delegati à supremo Principe, Ecclesiastico scilicet, vel temporali; alii delegati dicuntur ab inferioribus Principibus, aut Magistratibus; alii dicuntur delegati ad universitatem causarum, quibus vel universim omnes propè illius territorii causæ cognoscendæ sunt, vel omnes saltem causæ in certo quodam genere subalterno, omnes v. g. causæ decimarum, omnes causæ mutui, &c. quamvis cum restrictione ad certum locum, tempus, & quantitatem commissæ sint. Alii ad certam tantùm particularem causam delegati dicuntur, vel quibus commissæ sunt certarum personarum tantùm causæ decidendæ : alii dicuntur delegati ratione certæ dignitatis, quam obtinent, ut cum Abbati v. g. aut Episcopo certi loci, delegatio fit : alii sunt delegati ratione certæ personæ, quibus scilicet earum personarum nomina exprimendo fit delegatio. Alii ab homine delegati dicuntur, à judice v. g. vel magistratu ordinariam jurisdictionem habente. Alii delegati dicuntur à jure, ex ipsius scilicet juris commissione, vel ex recepta consuetudine, quæ vim juris habet, delegatam potestatem habentes; qualem jurisdictionem habent Episcopi in quibusdam casibus Papæ reservatis, &c. & Confessarii illi, quorum pœnitentes facultatem habent eligendi sibi confessarium, &c. Alii denique dicuntur delegati, quibus primò delegata, sive demandata fuerit jurisdictio; alii subdelegati, qui à delegatis iterùm delegantur. *Vid.* Molin. *tr.* 5. *de just. disp.* 14. Tholosan. *partit. jur. Can. l.* 5. *cap.* 2.

§. II.

Quinam habeant potestatem delegandi, aut subdelegandi?

I. DElegandi potestatem regulariter habent omnes Magistratus, ordinariam jurisdictionem habentes, prout sumitur ex *c. cùm Episcopus* 7. *de off. jud. ord. in* 6. Quod enim potest facere quis per se ipsum, hoc potest etiam per alium juxta *reg.* 68. *in* 6. Non quidem quasi posset totum suum officium quilibet judex, principe inferior, alteri committere : cùm hoc non tam esset delegare, quàm officio suo se abdicare, & transferre illud in alium; quod sine consensu Principis inferior non potest *l. penult.* junct. *Gloss. V. abdicando. ff. de off. præsid.* sed quòd speciales aliquas causas delegare possit.

II. Subdelegare potest etiam partibus invitis causam aliquam sibi delegatam, vel illius partem aliquam, absolutè, vel sub certis limitationibus, qui à supremo Principe aliquo, majorem non recognoscente, delegatus est, *c. si pro debilitate* 3. *h. t.* & *c. cùm causam* 62. *de appellat.* Ita ut si justa causa aliqua, vel necessitas subsit, & malitiosè delegatus se subducere non velit, subdelegandum, quamvis majoris dignitatis sit, cogere possit delegatus supremi Principis, ad acceptandam subdelegationem, sub pœnæ pro proportione eidem subdelegāti imponendæ interminatione; uti habetur in *c. pastoralis* 28. *h. t.* quia in tali casu sicuti subdelegandus, cujusvis per se auctoritatis sit, inferior est illo, cujus vices delegatus gerit, ita etiam delegato tali cēsetur esse inferior, qui superiorem delegantem repræsentat.

III. Quæ modò de subdelegatione dicta sunt, intelligi debent, nisi ad causam aliquam dijudicandam fuerit electa industria personæ, ob causæ alicujus arduitatem, aut literarum tenorem, vel consensum partium, prout colligitur ex *citato c. si pro debilitate* & *ex c. final. h. t.* & *ex c. is cui* 12. *eodem in* 6. vel nudum ministerium, seu mera executio, & nulla jurisdictio illi commissa sit *c. fin. h. t.* §. *cæterùm. Vid.* Sanch. *l.* 3. *de Matr. disp.* 31. Panorm. *in c.* 28. *h. t. n.* 5. *&* Felin. *n.* 1.

§. III.

An, & qua ratione subdelegare possit delegatus Papæ, vel Principis, adjunctis ei aliis judicibus delegatis, vel cum potestate subdelegandi alteri?

I. POtest Papa, vel Princeps supremus alius, delegatis jam constitutis, superaddere tertium, vel ex communi consensu

sensu partium, vel si consentire non possint, ex officio (cùm illius sit, non tam partibus, quàm causis, & negotiis providere) qui, dicto modo, subdelegare potest alteri, & pro diversitate clausulæ adjectæ, *ut vel solus, si alteruter conjudicum nolit, aut non possit, vel cum alteruter suorum conjudicum procedat*, solus ipse, vel cum alio conjudice causam cognoscere potest.

II. Si simpliciter causa commissa sit duobus, sine alia clausula adjecta, potest unus ex illis suo condelegato suas etiam vices committere, sive subdelegare, ut habetur statutum in *c. quamvis 6. h. t.* qui tam suo, quàm socii nomine, ut delegatus scilicet, & ut subdelegatus collegæ sui judicare, & sententiam, non quidem diversam, sed eandem pronuntiare potest.

III. Subdelegatum admittere non tenetur delegatus alter, si causa duobus cum clausula commissa sit, *quod si ambo interesse non possint, alter solus procedat*, sed per exceptionem repellere eum potest, & solus procedere, prout sumitur ex *c. coram dilectos 34. h. t.* cùm clausula dicta velit, solùm hunc posse procedere, si alter per se adesse nolit.

IV. Subdelegatus subdelegare non potest juxtà *cap. super quæstionum 57. §. si verò h. t.* cùm nullibi reperiatur in jure subdelegatis subdelegandi concessa licentia. *Vid.* Panorm. *in c. 6. & cult. h. t.* Sanch. *l. c.*

§. IV.

An, & quando delegatus ab inferiore judice ordinario subdelegare possit?

I. DElegatus ab alio, quàm à Principe nullum superiorem agnoscente, sive ab inferiore judice ordinario, ab Episcopo v. g. subdelegare, sive causam sibi commissam regulariter, & ordinariè alteri committere non potest, ut constat ex *c. cum causam 62. de appellat.* Neque enim delegatus plus juris habet, quàm ipsi vel à lege, vel ab homine cōmissum sit: est autem ipsi tantùm commissa facultas exercendi jurisdictionem, non autem committendi alteri.

II. Potest tamen talis delegatus subdelegare, si sit delegatus ad universitatem causarum; quia tunc quasi ordinariam jurisdictionem habere censetur, & consequenter unam, vel alteram causam, vel causæ articulum subdelegare potest. *l. 1. §. ab eo. ff. quis, & à quo appelletur junct. gloss. V. non ipse, & gloss. fin.* Idem est, si à judice ordinario hæc ipsa subdelegandi potestas tacitè, vel expressè ipsi concessa fuerit, juxtà *gloss. in c. is cui 12. V. per alium h. t. in 6.* ut sic enim delegatus non tam ex sua, quàm delegantis persona delegat, ad quem etiam appellatio fieri debet, si quæ sit interponenda.

III. Delegatus, vel subdelegatus, cui etiam una tantùm causa dijudicanda concessa est, potest post cognitam causam, & pronuntiatam sententiam, alteri executionem sententiæ, sive nudum ministerium executionis committere: cùm taliter exequens sententiam non agat, ut judex, cui jurisdictio competit, quam à delegato tali accipere non potuit, sed agat præcisè ut purus minister delegati, aut subdelegati. *Vid.* Sanch. *l. 3. de Matr. disp. 31.* Molin. *tr. 5. de Just. disp. 15.*

SECTIO II.

De iis, quibus delegari potest.

§. I.

Qui possint esse Judices delegati.

I. ORdinariè, & regulariter, qui judices ordinarii esse possunt, possunt etiam esse delegati. Et hinc communiter dicitur, omnes esse posse judices delegatos, qui nec natura, ut surdi, muti, perpetuò furiosi, impuberes &c. nec jure, ut infames &c. nec consuetudine, excluduntur, prout excluduntur fœminæ, servi &c.

II. De jure Canonico delegatus judex esse non potest, qui vigesimum ætatis annū nondum implevit. *c. qui vicesimum 41. h. t.* Nisi à principe dispensetur, aut partes consentiant in eum, qui saltem 18. annum excesserit.

III. Non potest aliquis in causis judicialibus Sedis Apostolicæ, aut Legatorum ejus, delegatus esse, vel subdelegatus, nisi sit in aliqua dignitate Ecclesiastica, aut Personatu constitutus, vel Canonicus Ecclesiæ Cathedralis, sive sæcularis hæc sit, sive regularis, sive præbendam ille habeat, sive non habeat *c. statutum 11. de rescript. in 6.*

IV. Episcopi verò, vel alterius inferioris Ordinarii delegatus esse potest simplex Clericus juxta *gloss. in citatum cap. statutum V. sedis Apostolicæ.*

V. De-

V. Debent Delegati esse personæ discrete, & idoneæ, ut loquitur *c. si pro debilitat. 3. h.t.* Potest autem Superior, seu judex ordinarius causas suas delegare non tantùm subdito suo, sed etiam non subdito; cum hoc tamen discrimine, quòd subditum suum etiam invitum cogere potest ad acceptandam delegationem, non verò non subditum. Causæ tamen Ecclesiasticæ, & spirituales solis Clericis delegari possunt; quia Laici negotia Ecclesiastica tractare non debent. *c.2. de judic. Vid.* Panormit. *in c.41. h. t.n.4.* Sanch. *l.6. Moral. c.13.*

§. II.

An pluribus judicibus eadem causa simul delegari possit, & quomodo procedere debeant?

I. POsse hoc fieri, ita tamen, ut non habeant singuli jurisdictionem in solidum, neque unus sine altero validè procedere possit, nisi aliter in forma concessionis sit expressum, ex *c. causam 16. h.t.* patet.

II. Quòd si in forma commissionis in clausula expressum sit: *ut si nequeant, aut nolint omnes interesse, duo, vel unus eam cognoscant, & exequantur:* duo, vel unus procedere possunt, ad causam dijudicandam, & ferendam sententiam, si per certum nuntium, aut aliundè illis legitimè constiterit, per testes scilicet, aut submissas literas, quòd tertius, vel alii adesse non possint, aut nolint, prout habetur in *cap. prudentiam 21. h.t.*

III. Si sub hac clausula commissio facta sit, *ut omnes, aut duo, vel unus eorum procedant, aut mandatum exequantur*, tum censetur quilibet eorum habere jurisdictionem in solidum, daturque inter eos locus præventioni, ita ut etiam unus solus, qui alios prævenit, negotium commissum expedire possit, & negotio cœpto alii amplius immiscere se non possint: nisi qui causam hanc præoccupaverat, subita infirmitate, aut alia justa causa impeditus, non possit, vel etiam malitiosè non velit in causa procedere, ut habetur in *c. cùm plures 8. h.t.* Ratio horum est, quòd sic servetur forma mandati, & negotia citiùs expediantur cùm nullius injuria. *Vid.* Panorm. *in c.21. h.t. nu. 17. & c.22. n.3.*

§. III.

An una causa delegata etiam pluribus possit subdelegari?

QUi subdelegare possunt, possunt, vel omnes simul, si plures delegati fuerint, vel unus eorum unam causam sibi delegatam pluribus personis, idoneis tamen, subdelegare, ut constat ex *c. cùm te 18. h. t.* Quòd si taliter subdelegati in sententia ferenda inter se dissentiant, standum est sententia majoris partis; vel si non habeatur major pars in sententia ferenda, sed quilibet subdelegatorum suam peculiarem sententiam habeat, recurrendum est ad subdelegantem *argum. c. fin. de sententia, & re jud.* nisi in totum vices suas subdelegatis commiserit subdelegans: quo in casu ad primum, seu delegantem recurrendum est. *Vid.* Panorm. Felin. Dec. *in c.18. h.t.n.2.*

SECTIO III.

De causis, quæ delegari possunt, & de forma, seu modo delegandi.

§. I.

Quæ causæ delegari possint, vel non?

I. OMnes illæ causę, quę ad ordinariam jurisdictionem delegantis pertinent, delegari ab hoc possunt, non autem illæ, quæ sunt alienæ jurisdictionis: sicut enim illas, non autem has potest judicare per se; ita potest illas etiam, non autem has aliis judicandas ex nomine suo cõmittere.

II. Non tantùm ea, quæ jurisdictionis sunt, sed etiam ea, quæ sunt Ordinis, delegari possunt, dummodo is, cui demandantur, competentem Ordinem habeat; cùm potestas ea exercendi, quę sunt Ordinis, non ex sola verbali commissione, sed ex reali consecratione dependeant. Ex delegatione tamen juris communis, vel summi Pontificis, etiam non Episcopi Ordines minores conferre possunt, ut quidam Abbates. Et simplices Sacerdotes, tanquam Ministri Extraordinarii, sacro Chrismate inungere, & confirmare possunt. Ac in casu necessitatis Diaconus Eucharistiam dispensare. *Vid.* Abbas, & Fagnan. *in cap. 9. de Consecrat Eccles.* Azor *p.2. l.5. c.1.*

§. II.

§. II.

An causæ meri, & mixti imperii delegari possint?

I. QUamvis putent aliqui, discrimen aliquod esse inter jus civile, & jus Canonicum, quoad delegationem mixti, & meri imperii causarum, ita ut juxta sacros Canones velint universim omnes causas utriusque imperii delegari posse, non autem juxta jus civile: probabilius tamen putant alii, nullum inter utrumque jus discrimen esse, & delegari de jure scripto regulariter non posse meri, & mixti imperii causas; delegationem autem, quæ à jure Canonico circa quasdam meri, aut mixti imperii causas fit, specialem tantùm esse, ob specialem, aut fidei favorem, aut irregularitatis periculum concessam. Quidquid tamen sit de jure scripto, hodie ex generali consuetudine indistinctè omnes causæ meri, & mixti imperii delegari solent, etiam capitales, ut testantur *Julius Clarus*, *Vesenbecius*, *aliique*, ita ut illis etiam, quibus subdelegandi potestas convenit, has omnes sibi delegatas, criminales etiam, subdelegare conveniat.

II. Si tamen appareat, personæ industriã fuisse electam, quam putant aliqui semper in causis criminalibus commissis, & delegatis eligi ob earum arduitatem, tunc nõ possunt dictæ causæ subdelegari, uti etiam in praxi nunquam subdelegantur. Certè in generali concessione totius jurisdictionis Civilis, & Criminalis cum mero, & mixto imperio à Principe facta, nunquam censentur eæ causæ esse concessę, quæ ad primum gradum meri, & mixti imperii pertinent, juxta *regulam juris* 18. *in* 6. quæ autem in specie ad utrumque hoc imperium pertineant, infra dicetur. *tit.* 31. *Vid.* Fachin. *l.* 9. *Controv. Jur. c.* 98. *&* 99. Molin. *tr.* 5. *de Just. disp.* 17. Menoch. *de Arbitr. Jud. l.* 1. *q.* 54. *&* 74.

§. III.

De causis delegatis ratione dignitatis, vel officii, non personæ.

I. CUi facta est causarum etiam Summo Pontifici reservatarum commissio, sive voluntariæ, sive contentiosæ jurisdictionis illæ sint, ratione officii sui ordinarii, aut dignitatis, ita ut hæc potestas perpetuò annexa sit officio tali, aut dignitati, potest eam non tantùm in casibus particularibus, sed generaliter etiam alteri cõmittere, nisi electa fuisset personæ industria, aut magnis adminiculis negotium illud opus habeat, prout sumitur *ex c. ult. de off. jud. ord. junct. gloss. V. casibus*; quia taliter concessa dignitati, aut officio potestas censetur non tam delegata, quàm ordinaria, quæ delegari potest. Quod ipsum etiam dici debet de commissione facta alicui nudi cujusdam ministerii, aut solius executionis, quæ delegari quidem non potest, si personæ facta sit, delegari tamen potest, si officio, aut dignitati facta sit. *Vid.* Molin. *l. c. disp.* 18. Sanch. *l.* 2. *de Matr. disp.* 40.

§. IV.

Qua forma, & modo fieri possit, vel debeat delegatio?

I. QUòd modus delegationis, quem communiter etiam formam appellant, in procedendo à judice delegato observandus, varius esse possit, ex dictis jam patet. Sicuti autem modus hic præscriptus diligenter, & necessariò, tam à judice delegato, quàm à subdelegato observari debet, ad valorem processus, juxta *c. cùm dilecta* 32. *rescript. & l. diligenter* 5. *ff. mandati*. ita etiam non semper annullatur processus, vel collatio, etiamsi forma præscripta observata non fuerit, casu quo scilicet non tam à delegante nova forma præscribitur, quæ plerumque processui substantialis habetur, sed ejus tantùm formæ, quæ à jure communi requiritur, mentio fiat, ita ut magis habeat speciem commonitionis, quàm substantialis formæ clausula talis. Et hinc si Papa mandet, ut Titio conferatur beneficium, si idoneus est, collatio à delegato ipsi facta valida erit, etsi minùs idoneus sit, modò non habeat defectum, qui de jure communi inhabilem, & indignum facit, qualis defectus esset, si is esset infamis, aut omnino illiteratus.

II. Quòd si ad eosdem judices in eadem causa diversæ literæ impetratæ sint, quæ sibi invicem quoad substantiam contrarientur, neque ulla in posterioribus priorum fuerit facta mentio, suspensa manet utriusque rescripti executio, donec Summus Pontifex con-

consulatur, & de mente illius certior habeatur notitia *c. sanè 2. h.t.* ne fiat alicui præjudicium. *Vid.* Sanch. *l. 3. de Matr. disp. 33.* Barbos. *in c. 2. h.t.*

§. V.

De interpretatione, & probatione mandati delegantis.

I. NOn tam verba, quàm mens delegantis respicienda est in literarum commissionis explicatione. Et hinc talia mandata non explicanda sunt, ut alteri præjudicium inferatur, & impropriè potius verba accipienda sunt, quàm ut alteri fiat præjudicium, (nisi expressè, & cum derogatione juris alicui fiat commissio) licèt motu proprio literæ illæ emanarent, & agatur tantùm de jure ad rem alteri adimendo.

II. Non excluduntur exceptiones legitimæ, ac rationabiles, quibus defendere se possint, quorum præjudicium agitur: etiamsi in forma mandati jubeatur judex delegatus procedere, & judicare, nulla exceptione admissa; non enim per mandata talia generalia vult tollere juris ordinem, & graviter juri partium præjudicare princeps delegans. Unde de illis tantùm irrationabilibus, & frivolis exceptionibus talis clausula intelligenda est, quæ tantùm ad morandum judicium interponuntur. Si tamen adjecta clausula diceret, nullam quantumvis rationabilem exceptionem admittendam, servanda esset forma mandati talis, & nulla admitti deberet exceptio: cùm constet de voluntate Principis delegantis, qui ex plenitudine potestatis derogare potest juri cõmuni, præsertim cùm alia media sint partibus, appellationis, & implorationis officii.

III. Ut fides delegato judici habeatur de accepta potestate, & parendum illi sit necessariò, debet in forma authentica delegationis suæ mandatum exhibere, si se dicat delegatum Principis; aut si sit delegatus inferioris Principe, debet id saltem probare per testes: si quidem utraque, vel alterutra partium hanc legitimationem ab ipso exigat. *c. cùm in jure 31. h.t. & c. cùm contingat 24. de Rescript.* Ratio est, quia quod cedit in alterius præjudicium, præsumi non debet, sed probari. Hinc si delegatus ante litis contestationem postulatus fuit exhibitionem, & probationem delegatæ sibi potestatis, eandemque non fecit, acta ipsius ipso jure nulla sunt, tanquã non habentis jurisdictionem. *Vid.* Fagnan. *in c. 31. h.t.* Abb. *in c. 12. h.t.*

SECTIO IV.

De Officio, & Potestate Judicis Delegati.

§. I.

De potestate judicandi, & puniendi concessa judici delegato.

I. POtest ipse etiam Episcopus, contra quem judex delegatus datus est ab habente jurisdictionem in Episcopum, quamvis hic non sit de jurisdictione ordinaria delegati, in causa delegata rebellis haberi, & contumax, ac secundùm qualitatem delicti, & personæ circumstantiam ab eodem judice delegato puniri, per sententiam v.g. suspensionis, interdicti, in totam etiam civitatem Episcopalem, vel diœcesim, adeòque etiam terram spirituali ipsius jurisdictioni tantùm subjectam. *arg. c. si sententiam 16. de sent. excom. in 6. & cap. 2. sane h.t.* Cùm in tali casu delegatus, qui vices delegantis Papæ v.g. agit, sit superior illo, contra quem delegatio facta est. Et hinc non facilè contra delegatum à Pontifice, si in possessionem mittere velit aliquem vi suæ commissionis, violenter agere debet Episcopus, quamvis sciat, illum in possessionem mittendum, legitimè institutum non esse, sed precibus tantùm apud hunc delegatum instare potest, ne talis immissio fiat, priusquam de toto negotio consulatur Pontifex. *c. si quando 8. h.t.*

II. Delegatus in omnes illos potestatem suam exercere potest, qui jurisdictionem sibi delegatam, & causæ processum impedire, vel turbare volunt, quamvis in mandato, seu delegatione, de his expressũ nihil sit, ut constat *ex c. 1. h.t. junct. gloss. in casu*, & partes contumaces, si contumaciter comparere nolint, punire, & excõmunicare *c. præterea 5. h.t.* Cùm commissa causa censeantur etiam alia commissa, quæ ad causæ talis expeditionem pertinent. Ex hinc ipsius etiam delegati erit, nuntios, ministros, aliosque officiales, ad causæ suæ expeditionem constituere; neque enim ut sic excedere mandati fines dicendus est, cùm ille, qui mandat principale, causæ scilicet expeditionem, necessa-

cessariò etiam mandare censeatur annexa, & accessoria ad causam expediendam requisita, *gloss. fin. in rel. c. prætered*, nisi specialem commissionem requirerent, aut alterius essent jurisdictionis, ad causam delegatam nihil pertinentis. Quod ipsum etiam de legitimè subdelegatis dicendum est, prout sumitur *c. litteris* 29. *h. t.* ne jurisdictio illi subdelegata inutilis sit, & fruttratoria. *Vid.* Felin. *c. sanè h. t.* Suar. *de censur. disp.* 36. *sect.* 3.

§. II.

Quomodo judex delegatus procedere debeat in certis quibusdam causis delegatis?

I. CAsu, quo coram delegato probatur, actorem in hac causa, qui delegationem impetravit, ante delegationis impetrationem excommunicatum jam fuisse, procedere non potest delegatus: quia reseriptū tale ab excommunicato ad judices delegatos impetratū, nullum est *c.* 1. *de rescript in* 6.

II. Si verò probetur, quòd post delegationis impetrationem incurrerit excommunicationem, tum absolvitur à Delegato, ut agere possit, si propter causam sibi commissam excommunicatus sit. Si verò propter aliam causam excommunicatus sit, ad eum pro absolutione remittatur, qui eum excommunicavit. Qui si malitiosè absolvere eum non velit, delegatus Papæ eum absolvat, nisi sit excommunicatio Papæ reservata, juxta *c. prudentiam* 21. *ff.* 6. *h. t.* ob rationem scilicet supra allatam commissi principalis, & annexi. De quo casu, uti & de aliis, vide *c. de consultationibus* 10. *cap. consuluit* 24. *& c. pastoralis* 28. *h. t.*

§. III.

De potestate exequendi, quæ competit judici Delegato, & de tempore, intra quod fieri debet executio.

I. DElegatus à Summo Principe, vel Papa potestatem habet, latam à se sententiam etiam exequendi, per se, & proprios ministros, vel per alium, ita ut eam etiam executionem committere, & demandare possit Ordinario Judici, & tam hunc nolentem, quàm alios suæ executioni obsistentes cogere, & punire possit, si parere, aut desistere nolint *c. significasti* 7. *h. t.* (cùm sit his omnibus in ordine ad causam sibi commissam Superior) & parere debeat constitutus executor (si tamen merus executor sit, & nudum illi exequendi ministerium demandatum sit) quamvis sciat, injustam sententiam esse contra jus partis, uti habetur in *c. pastoralis* 28. *ff. quia verò h. t.* non autem si sciat, nullam illam esse, latam v. g. auctoritate falsarum literarum &c. Ratio est, quia tali executori nulla cognitio, sed sola executio sententiæ concessa est, quæ si valida sit, qualis est etiam injusta sententia, à tali executore debet mandari executioni, ut sit litium finis, nisi pars læsa, remedium debitum interponendo, executionem impediat.

II. Potest Delegatus Pontificis brachium etiam Episcopale, aut sæculare, in subsidium invocare, extraordinarium hoc medium arripiendo, si nullum ordinarium remedium, coercendi v. g. contumaces per censuras &c. superfit, vel armata etiam manu executionem urgere, si aliter eam obtinere non possit.

III. Habet à Papa delegatus integrum annum continuum, qui semper currat etiam diebus feriatis, ad exequendam sententiam à se latam, uti constat ex *c. quærenti* 26. *h. t.* intra quem, si condemnatus paulò post executionem factam iterùm turbat illum, qui in causa vicit, potest Delegatus jurisdictionem reassumere, ad hoc, ut compellat reum, ad executionem integrè, & stabiliter perficiendam. *juxta gloss. hic v. ad integrum annum.*

IV. Quamvis aliqui putent, delegatos ab inferioribus ordinariis judicibus, ab Episcopis v. g. hanc exequendæ sententiæ, à se latæ, potestatem non habere, ob aliquos juris civilis textus; rectius tamen putant alii, de jure civili hoc quidem non licere, ob clarum textum legis *Divo Pio ff. de judiciis*, licere tamen hoc de jure Canonico, prout sentit etiam *glossa in c. si quis* 4. *Vi ipsius sollicitudine, de foro competente*. Cui enim causa commissa est, censentur commissa omnia, quæ ad expediendam, & finiendam illam causam requiruntur, nisi specialiter, & expressè aliquid reservetur. Attendenda tamen in hac re controversa consuetudo, ac mandati verba. *Vid.* Suar *de Censur. disp.* 3. *sect.* 15. Abb. & Dec. *in c.* 7. *h. t.*

§. IV.

§. VI.

Quando, & ubi, sive quo in loco Delegatus suam jurisdictionem exercere possit, vel debeat?

I. NOn habet Delegatus suæ jurisdictionis exercitium, aut vim ullam, nisi postquam ei præsentatum fuit delegationis mandatum, prout sumitur ex *c. ea.* 12. *de appellat.* ita ut nullum sit, si quid egerit ante rescripti talis præsentationem, quamvis privatim sciat, delegationem sibi factam in tali casu fuisse, ad multa scilicet incommoda, & confusiones cavendas.

II. Non potest Delegatus sine expresso consensu partium in alio loco causam cognoscere, si certus illi locus ad cognoscendum determinatus sit *c. statutum* 11. *de rescriptis in 6.* nisi potentia aut malitia adversarii, contra quem procedi debet, aut alia rationabilis causa impediat, quò minus securè mandatum exequi possit in loco sibi demandato, prout habetur in *c. statuimus* 13. *h. t. in 6.* In hoc tamen posteriore casu consensus partium intervenire debet, qui requiritur ad prorogandam jurisdictionem delegati de loco in locum, ut advertit *glossa hic in notatis*: & cùm certus locus deputatus sit in mandato delegationis ob favorem partium, possunt huic favori suo renunciare. *Vid.* Marant. *p. 4. disp. 16.* Vivian. *in Rat. Jur. Pont. in c.* 11. *de Rescript. in 6.*

SECTIO V.

De appellatione in causis delegatis.

§. I.

An, & quomodo appellari possit à Judice Subdelegato, vel ab Auditore?

I. APpellari potest à judice subdelegato, cui causa, vel pars causæ cognoscenda commissa est; non autem à mero Auditore, cui nudum tantùm ministerium commissum est *c. super quæstionum.* 27. *h. t.* Cùm enim appellatio fieri debet à judice gravante, consequenter non ab hoc nudo Executore, qui judex non est, appellari potest: nisi mandati fines excedat, aut negetur, justa ex causa recusetur: potest verò à judice subdelegato appellari, cùm jurisdictionem exerceat, & non præbeat nudum solùm ministerium.

Compend. Pirhing.

II. Si tamen delegatus Papæ cum clausula, *appellatione remota*, datus, subdeleget causam, non quidem in totum, sed partem illius aliquam tantùm, non poterit pars à delegato tali appellare, eò quod sine consensu partium subdelegatum dederit: poterunt tamen partes, si justa causa recusandi subdelegati adsit, recusare illum coram Judice delegato, à quo, si recusantem justa de causa audire non velit, ad Papam appellari non potest. *Vid.* Abb. *in cit. c. super quæst.* Vivian. *ibid.*

§. II.

Ad quem appellandum sit à Judice Delegato, aut Subdelegato.

I. APpellationem in causis delegatis fieri debere à delegato ad delegantem, jura Civilia expressè asserunt, & si delegatus Papæ subdelegavit, ad delegatum subdelegantem de jure Canonico fieri appellatio debet. Nisi totam causam alteri subdelegaverit, nullam sibi circa eam jurisdictionem reservando; quo in casu ad primum delegantem appellari debere, *ex c. super quæstionem* 19. *§. porrò h. t.* patet: cum enim in posteriore casu nihil jurisdictionis in causa tali delegatus sibi reservaverit, consequenter per factam delegationem tota illius jurisdictio in tali causa extincta est; manet tamen in eo, qui non totam causam subdelegavit. Et consequenter appellatio in hoc casu fieri potest ad proximum subdelegantem; non autem in illo, prout sumitur ex *c. cum te* 18. *h. t.*

II. Quòd si delegati Prælatorum Papa inferiorum aliquem subdelegent, tunc ab ejusmodi subdelegato immediatè appellari potest ad ipsum Papam.

III. In casu, quo pluribus à Papa causa aliqua delegata fuit, cum clausula *appellatione remota*, & unus eorum alteri condelegato vices etiam suas commiserit (prout fieri posse ex dictis jam patet) non potest hic, cui vices suas alter commisit, procedere, appellatione remota, nec alteri subdelegare, ut habetur in citato *c. super quæst. §. si verò*: cùm enim in hoc casu jam non procedat tantùm ut delegatus Principis (sub qua qualitate appellatione remota, procedere posset, & subdelegare) seu proceder etiam ut subdelegatus à Socio condelegato; ab hoc autem potestatem, appellatione remota,

ta, procedendi, aut subdelegandi accipere non possit: consequenter neutrum potest, & si appellatio fiat, non ad condelegatum, qui totam causam, & potestatem suam alteri condelegato commisit, facienda est, sed ad primum delegantem. *Vid.* Marant. *p. 4. dist. 6.* Molin. *tr. 5. disp. 21.* Barbos. *in c. 7. h. t. in 6.*

§. III.

Quibus casibus à Subdelegato, ad Judicem primum Delegantem, & non ad Subdelegantem sit appellandum?

I. SUnt aliqui casus, in quibus à subdelegato, quamvis ei non tota causa commissa sit, appellari non potest ad immediatè subdelegantem, seu delegatum. Et primò quidem, si post subdelegationem cum certæ jurisdictionis reservatione factam moriatur, aut excommunicetur (excommunicatione majore) delegatus à Romana Sede, qui subdelegavit, uti habetur *c. si is cui 10. h. t. in 6.* Quo in utroque casu, ne diutiùs expectandum sit, usque dum alius substituatur, aut excommunicatus absolvatur, appellatio ad Romanum Pontificem fieri potest. Quod fieri etiam potest in casu, quo delegatus subdelegans plurimùm distet, diù absit, aut ipse etiam delegatus sit suspectus: & universim si diuturnum aliquod impedimentum delegatum impediat.

II. Rursum appellatio à subdelegato non ad subdelegantem, sed ad delegantem facienda est, quando plurium delegatorum à Sede Apostolica aliqui partem tantùm causæ subdelegaverint aliis *c. si duo 3. h. t. in 6.*

III. Si fiat exceptio contra subdelegatum ex eo, quòd subdelegans non habuerit potestatem subdelegandi, v. g. ob mortem Pontificis delegantis, & extinctam propterea delegati jurisdictionem, tunc appellatio non debet fieri ad subdelegantem delegatum, utpotè cujus jurisdictio negatur, sed ad primum delegantem. *Vid.* Barbos. *in cit. c. 3. & c. 10. h. t. in 6.*

§. IV.

An Delegatus Papæ absolvere possit eum, qui dicit ab Ordinario se suo injustè excommunicatum esse, vel post legitimam appellationem.

I. REsponsio ex *c. cùm contingat. 36. h. t.* petenda, ubi duæ ad hanc rem spectantes dantur regulæ. Prima est, quòd conquerens se injustè excommunicatum esse, & negans etiam validè latam esse excommunicationem, absolvi ante omnia debeat juxta formam Ecclesiæ, præstita scilicet cautione, quòd Ecclesiæ mandatis sit pariturus: cùm enim excommunicatio injusta quidem, non tamen nulla, saltem in foro externo liget, consequenter ab ea absolvi priùs debet reus, quàm probationes de injusta hac excommunicatione proferat, ut audiri postmodùm possit, si injustam fuisse excommunicationem probare velit: nisi statim probare velit contraria pars, latam eam fuisse propter notoriam contumaciam.

II. Si quis proponat, sententiam excommunicationis in se latam esse nullam, vel quia latam dicit post appellationem, vel quia in ea commissum ait intolerabilem excessum, seu alias causas nullitatis obtendit, tunc recipi statim debent probationes utriusque partis: si enim probat invalidam fuisse, tum nulla absolutione opus est, cùm nulla fuerit ligatio, nec in interno, nec in foro externo, pro quo tamen ligatus est, qui injustam tantùm sui excommunicationem prætendit. *Vid.* Abb. *in c. 36. h. t.*

SECTIO VI.

De prorogatione jurisdictionis Judicis Delegati, & ejusdem recusatione.

§. I.

De prorogatione, sive extensione Jurisdictionis Delegatæ.

I. JUrisdictio delegata prorogari non potest, sive extendi ad personas in rescripto non expressas, etiam de consensu partium, ut constat ex *c. P. & G. 40. h. t.* Cùm enim strictæ explicationis sit rescriptum delegationis, & quidem juxta mentem delegantis, consequenter nullam licet partibus pro suo placito facere extensionem.

II. Si tamen causa, ad quam cognoscendam fuit facta delegatio, aliquas personas tangat, ob proprium v. g. interesse, quod in illa habent, tunc ad eas potest prorogari jurisdictio, etsi in rescripto non sint expressæ. Prorogari item potest ad personas rescripto non contentas jurisdictio illius, qui est delegatus ad universitatem causarum.

rum. In illo quidem casu id fieri potest, quia non potest causa legitimè, & integrè expediri sine hac prorogatione ad personas, quarum interesse agitur in causa delegata: in hoc verò casu, quia delegatus ad universitatem causarum jurisdictionem quasi ordinariam habet, quæ ex omnium sententia ad personas etiam prorogari potest.

III. Jurisdictio delegata extendi, seu prorogari non potest de re ad rem, sive de causa expressa in rescripto delegationis ad causam non expressam, si hæc connexa non sit, sed separabilis à causa expressa. *c. cùm olim 32. h. t.* ob strictam scilicet rescripti talis interpretationem. Censentur autem connexa, & inseparabilia à causa expressa, quæ necessariò etiam in cognitionem venire debent, si causa integra expedienda committatur: ut si alicui commissio fiat, ut de illata injuria, damno, spoliatione, &c. cognoscat, potest is partem lædentem compellere ad restitutionem, satisfactionem, &c.

IV. Quamvis in substantialibus delegationis non possit fieri prorogatio de persona in personam, aut de causa in causam, ut ex dictis patet; potest tamen ea fieri in accidentalibus quibusdam de loco in locum, de tempore in tempus, & de quantitate in quantitatem, cum partium consensu; modò appareat, quòd restrictio delegationis ad certum locum, certum tempus, &c. facta fuerit in favorem partium, cùm favori pro se introducto quilibet cedere possit. *c. de causis 4. h. t. c. statutum 11. ff. in nullo, de rescript. in 6. Vid.* Felin. *in c. 40. h. t. n. 5.* Abb. *ibid. n. 13.*

§. II.

De recusatione Judicis Delegati.

I. REcusari potest judex delegatus, sive unus, sive plures delegati fuerint, si probabilis suspicio, seu causa recusandi asseratur. *c. suspicionis 39. h. t.* ut si delegatus sit dominus adversarii, cum quo litigare aliquis debet; tum enim, ut suspectus recusari potest. *c. causam quæst. 17. h. t.* Vel si post litem contestatam adversarius factus sit domesticus, vel familiaris judicis delegati. *c. insinuante 25. h. t.* Vel si judex delegatus sit de familia adversarii: si enim dominus recusari potest, tota ejus familia recusari potest ob affectum familiaritatis. *c. literas 14. de præsum.* Vel si sit sanguine junctus adversario. *c. postremo 17. de appell.*

II. Si ob legitimam causam judex delegatus à Pontifice, vel supremo Principe, ut suspectus, recusetur, tum ex consensu partium arbitri eligendi sunt, qui probationes recipiant, deque tota causa recusationis cognoscant, per potestatem ipsis à jure concessam, prout statuitur in *c. suspicionis 99. h. t.* ne præsumptioni, quòd noceat parti recusanti, locus relinquatur, si judicet ipse, num sua sit in tali casu jurisdictio. Quòd si causa recusationis sit in jure expressa, aut aliàs indubitata, seu notoria, aut manifestè injusta, & frivola; tunc nulla arbitrorum electio est necessaria, sed ipse judex recusatus potest delegationem talem, aut recusationem reiicere.

III. Si plures à Pontifice, aut supremo Principe judices delegentur, cum clausula, *quòd si omnes non possint, unus etiam eorum in causa procedat*, & contra unum aliquem delegatorum legitima causa recusationis obiiciatur, tum illa coram altero conjudice non recusato (ad quem vi prædictæ clausulæ ipsius causæ cognitio pertinet) probari, & expediri ab hoc debet, prout habetur in *c. si contra 4. h. t. in 6.*

IV. Arbitris quoque opus non est, si ab inferiore judice, Episcopo v. g. delegatus recusetur; nam tunc ad ipsum Episcopum delegantem recurrendum est, cujus est cognoscere causam recusationis à se delegati, uti etiam *Glossa* docet in relatum *c. V. ibidem:* nisi ob delegantis distantiam nimiam, recusatio ad arbitros, aut Vicarium generalem videretur deferenda, ad parcendum nimiæ moræ, aut sumptibus, aut nisi ipse etiam Episcopus suspectus recusari possit. *Vid.* Barbos. *in c. 4. h. t. in 6. & c. 3. h. t.*

§. III.

Aliæ quædam assertiones circa recusationem Judicis Delegati proponuntur.

I. NOn tantùm ipsæ partes litigantes, sed etiam tertius interveniens, cujus causa talis interest, recusare judicem delegatum, ut suspectum potest. *c. cùm super 23. h. t.* Est autem juxta *cit. c.* triplex recusandi judicis, tam Ordinarii, quàm delegati causa. Prima est, si quis litem judicialem

habet cum ipso tali judice; ex litibus enim oriuntur inimicitiæ. Secunda est, si judex signum benevolentiæ, seu amicitiæ alicui deneget, quale tamen aliis ejusdem conditionis, & status hominibus exhibere solet: præsumitur enim in tali casu inimicitia aliqua. Tertia denique causa est, si judex alicui minatus sit, quòd occasione oblata nocumentum illi sit illaturus, aut de eo se vindicaturus: neque enim ille tantùm inimicus habetur, qui actu infert injuriam, sed etiam ille, qui inferre eam conatur.

II. Si delegatus à Pontifice, priùs quàm recusetur, causam in totum subdelegavit, recusari ulteriùs, aut subdelegatio ab eo facta impugnari non potest, si tamen jurisdictione sua uti jam cœpit subdelegatus; cùm enim causa suspicionis ad recusandum delegatum ipsum tantùm personam concernat seu afficiat, consequenter nihil hæc ad subdelegatum pertinebit, & consequenter nec delegatus, qui jam omnem causam à se amovit, in subdelegatum transferendo, nec ipsa subdelegatio, quæ legitimè facta fuit, nec subdelegatus denique, circa quem nulla causa recusationis habetur, recusari, aut impugnari potest. Si verò delegatus talis partem tantùm aliquam, seu articulum tantum aliquem causæ sibi commissę delegaverit alteri, de jurisdictione delegata aliquid sibi reservando, recusari potest, & commissio ejus impugnari; cùm enim in hoc, quod sibi retinuit, adhuc judex sit, consequenter non minùs, quàm alius judex recusari poterit, prout sumitur ex *c. judex 5. h.t. in 6.*

III. Post propositam causam recusationis potest judex delectus, si pars recusans consentiat, vices suas alteri committere, etiamsi causæ recusationis probatę sint, modò non sit super iis pronuntiatum; cùm enim ante sententiam recusationis latam nondum sit omninò extincta delegati jurisdictio, sed suspensa tantùm, & impedita, consequenter in causa sibi commissa ulteriùs procedere non potest, ac subdelegare, nisi pars recusans consentiat. Quod tamen nec consentiente parte facere potest, si contra eum pronuntiatum jam sit, cùm ut sic omninò extincta sit illius jurisdictio, quam partes litigantes dare non possunt.

IV. Non tantùm judex delegatus suspectus, sed etiam locus recusari potest, si pars citata ad eum securè accedere non possit, propter inimicitias v. g. tam privatas quàm publicas civitatis cum civitate, prout sumitur ex *c. cùm Raphael 35. h.t.* quia ut sic gravatur pars in obtinenda justitia, & potest proinde petere, ut sibi judex in securo loco detur; quamvis enim, si utraque pars præsens in curia sit, non detur judex ad unius tantùm partis instantiam, nisi altera etiam consentiat; in casu tamen absentis partis datur uni judex delegatus, modò adversa pars non contradicat.

V. Audiendus non est, qui delegati literas ad delegantem datas aperit, de falsitate suspectus, si posteà falsas eas probare velit, prout sumitur ex *c. cùm olim Magister 3. h.t.* ut in eo ipso puniatur, ut ait Pontifex, in quo peccavit, & ex proprio dolo non ferat commodum. *Vid.* Molin. *tr. 5. disp. 23.* Felin. & Abb. *in c. 23. h.t.*

SECTIO VII.

Quibus modis Officium, & potestas Judicis Delegati finiatur.

§. I.

An, & quomodo finiatur potestas Judicis delegati per sententię executionem, vel si pronuntiet jurisdictionem sibi non competere in causa; aut per lapsum temporis?

I. CEssat Officium, & potestas judicis delegati, si sententiam executioni mandavit, aut alteri exequendam commisit. *c. in literis 9. h.t.* cùm in tali casu omni suo officio functus sit. Unde sive bene, sive malè judicaverit, non potest iterùm in eadem causa absque nova commissione judicare, *arg. c. si compromissarius 37. §. si verò h. t. in 6.* Nisi sit delegatus ad universitatem causarum Ecclesiasticarum; tales enim delegati æquiparantur Ordinariis.

II. Cessat judicis delegati, quoad causam delegatam, potestas, & officium, si interloquendo pronuntiat ipse, nullam sibi jurisdictionem in tali causa principali competere, eò quòd v.g. reseriptum delegationis sit subreptitium. Quamvis enim talis sententia definitiva non sit, cùm non decidat causam principalem, vim tamen habet definitivæ, & per eam extinguitur potestas delegati, sive malè, sive bene pronuntiaverit; nisi intra tempus competens à tali sententia fuerit appellatum, quia per appellationem extinguitur sententia, quasi lata non fuisset, juxta *c. cessante 60. de appellat.*

III. Ces-

III. Cessat jurisdictio Delegati Judicis, si causa ad certum tempus, intra duos, vel tres menses v. g. decidenda, commissa fuit, tempus tamen elapsum est, antequam causa decideretur: nisi terminus præfixi temporis in favorem partium, communi consensu partium fuerit prorogatus. *c. diœcesis h.t.* Limitata enim talis forma commissionis cùm sit, consequenter limitatio illius observari debet: possunt tamen partes eam limitationem prorogare, cùm in favorem scilicet earum sit addita, nisi à Delegante expressè prohibita fuerit facienda ex partium consensu prorogatio, aut aliundè appareat, terminum non tam in favorem partium, quàm ob bonum commune, & publicum fuisse præscriptum. Nihil tamen obest certi temporis limitatio, intra quod decidenda causa sit, quin post illud elapsum fieri adhuc possit executio, cùm termini illi non tam ad exequendam, quàm ad ferendâ sententiam præfixi sint. *Gloss. in c. 4. h.t. Vid.* Molin. *tr. 5. disp. 27.* Sanc. *l. 8. de Matr. disp. 27.*

§. II.

An, & quomodo finiatur jurisdictio, & potestas Delegati Judicis morte ejusdem?

I. QUòd morte ipsius Delegati exspiret delegatio, si facta hæc sit personæ, proprium Delegati nomen exprimendo, committo v. g. hanc causam cognoscendam & decidendam Titio, sentiunt Canonistæ communiter, eò quòd in tali casu videatur electa industria personæ, ad successorem non transiens. Si verò delegatio facta fuit Dignitati, seu sub nomine Dignitatis, Episcopo v. g. Præposito, Decano hujus Ecclesiæ, morte Delegati non exspirat jurisdictio, sed ad successorem in eadem dignitate transit, etiam si res adhuc sit integra, & nondum cœpta cognosci causa: sicuti enim in priore casu persona, quæ moritur, ita in hoc casu Dignitas electa est, quæ nunquam interit. *c. quoniam 14. h.t.*

II. Ut cognoscatur, num delegatio facta sit personæ, an dignitati, ad sola verba attendendum non est, utrum scilicet sub nomine proprio Delegati, an sub nomine dignitatis fuerit facta delegatio, sed potius inspicienda est præsumpta voluntas committentis ex variis conjecturis, & causæ arduitate, ac circumstantiis colligenda.

Compend: Pirhing.

III. Quòd si simul proprium nomen Delegati, & Dignitas illius expressa sit, v. g. *tibi Petro, Episcopo Compostellano, causam hanc dijudicandam committo*, ita ut dubium esse possit, utrùm personæ, an dignitati facta fuerit commissio, si de voluntate Delegantis ex aliis conjecturis constare non possit, censenda est hujusmodi commissio esse personalis, sive intuitu personæ facta, & ad Successorem non transire, sive præponatur, sive postponatur proprium nomen personæ, nomini dignitatis: universim enim loquendo, per speciem restringitur, & determinatur genus, ergò etiam nomen dignitatis genericum per specificum nomen personæ restringitur, ut ultra personam proprio nomine expressam non extendatur, ac deposita etiam dignitate per resignationem v. g. aut translationem, commissio hæc non extinguatur, sed causa decidi possit ab hoc Delegato, etiamsi dignitatem adjectam non amplius habeat; nisi ob delictum dignitate illa privatus sit, aut nisi statum incompossibilem cum dignitate annexa assumpserit.

IV. Si plures ad eandem causam dijudicandam fuerint delegati, & unus eorum moriatur, reliquorum etiam delegatio, & jurisdictio exspirat: prout habetur in *cap. unus 42. h.t.* Cùm enim in tali casu omnes simul, & conjuncti procedere jussi sint, & omnes habeantur pro uno, consequenter si unus eorum moriatur, aut ex alio capite jurisdictione privetur, reliqui nihil amplius poterunt circa causam sibi delegatam: nisi fortassis cum clausula, *si non omnes possint* &c. fuisset commissio facta, aut vivente adhuc altero inchoata causa jam fuisset, vel saltem, qui modò mortuus est, vivens adhuc vices suas alii condelegato commisisset, aut commissio facta sit nomine dignitatis; tunc enim morte Delegati non expirat, sed ad Successorem transit, ut modò dictum est. *Vid.* Sanch. *l. 8. de Matr. disp. 27.* Molin. *tr. 5. disp. 24.*

§. III.

An, & quando potestas Judicis Delegati exspiret morte Delegantis?

I. SI Delegatus ad justitiam, nondum cœpit uti sua jurisdictione, citando v. g. reum, ita ut res adhuc sit integra, exspirat jurisdictio illius per mortem tam

civilem, quàm naturalem Delegantis, sive hanc sciat Delegatus, sive non sciat, modò publicè non ignoretur. Si verò causa commissa jam cœpta sit, non exspirat illa per mortem Delegantis, sed perpetuatur, usque dum causa commissa, & jam cœpta fuerit, prout habetur ex *c.9.20. & 30. h. t.* Neque enim re nondum cœpta efficaciter jurisdictio in Delegatum translata fuit. *cap. quamvis 6. h.t. in 6.*

II. Ad perpetuandam jurisdictionem in Delegato, ut per mortem Delegantis non exspiret, sola citatio partium, ante mortem Delegantis facta, sufficit, quamvis ad partem nondum pervenerit, juxta *cap. Gratum.* non tamen sufficit sola subdelegatio, neque alia ad judicium præparatio, citationem præcedens, ut: est vocare notarium, testes, præcipere, ut citatio fiat; cùm actus isti propriè non sint judiciales; cùm etiam extra territorium judicis, & sine causæ cognitione fieri possint. Quæ autem hactenus dicta sunt de exspirante jurisdictione Delegati per mortem Delegantis, etiam intelligi debent de exspirante jurisdictione Subdelegati per mortem Subdelegantis. *Vid.* Sanch. *l.c. disp.* 22.28. & 30.

§. IV.

Quibus casibus Jurisdictio delegata non exspiret per mortem Delegantis, etiamsi res integra sit?

I. SUnt tamen aliqui casus, in quibus jurisdictio Delegata non exspirat per mortem Delegantis, quamvis res adhuc integra sit. Et primò quidem, si Ordinario judici causa aliqua dijudicanda delegetur, quæ etiam sine tali delegatione jurisdictioni illius ordinariæ subest: in tali enim casu, etiamsi moriatur Delegatus, re adhuc integra, potest tamen vi ordinariæ suæ jurisdictionis talem causam examinare, & judicare Judex hic; cùm in hoc casu mandatum Delegationis tantùm fuerit accessorium jurisdictioni ordinariæ, excitans illam ad satis faciendum officio suo, juxta *c. licet* 12. *de off. ord.*

II. Non exspirat jurisdictio, seu commissio, si facta sit nomine, sive ratione Dignitatis committentis, ut si expressè dicatur: *Sedes Apostolica tibi hoc committit:* tum quia sicut ipsa Dignitas nunquam perit, sed manet, quamvis persona, cui inhærebat, mortua sit; ita etiam delegatio talis per mortem personæ delegantis non exspirat, etiamsi res adhuc integra sit. Plerumque tamen commissiones, seu delegationes non à Dignitate, sed à persona procedunt. *Vid.* Sanch. *cit. disp.* 28. Sylv. *V. Mandatum.*

§. V.

An mandata, seu commissiones gratiæ exspirent morte committentis, si res sit integra, vel non integra?

I. REscripta gratiæ non exspirant morte concedentis, licèt res integra adhuc sit, si gratia, vel beneficium à Principe concessum, & quod decet esse permanens, juxta *regulam 16. in 6.* sit acceptatum. Quales gratiæ sunt plurimæ facultates factę Communitatibus, aut aliis absolutè, & indeterminatè concessæ, absolvendi v. g. dispensandi, non residendi in loco beneficii.

II. Si gratia alicui jam est facta, etsi nondum executioni mandata, immò ne quidem acceptata ante mortem concedentis, tunc non exspirat per mortem concedentis; unde nominati à concedente executores eam post ejusdem mortem exequi debent, licèt demandata sit cum aliqua causæ cognitione. *c.9.h.t.*

III. Si tamen gratia facta nondum est, sed mandatario facienda committitur, tum si res adhuc est integra, exspirat per mortē committentis; quia facilius impeditur faciendum, quàm tollatur factum juxta gloss. in citatum *c. si super V. facta.* Et hinc si Pontifex mandat, ut alicui conferatur beneficiū, vel cum illo dispensetur, si cognita causa videatur gratia facienda, exspirabit morte concedentis gratia primùm facienda, si res moriente concedente adhuc integra sit.

IV. Si denique à Papa alicui conferatur beneficium cum commissione ad Ordinarium, ut præbenda vacans, aut proximè vacatura conferatur, vel si dispensetur cum eo Pontifex, preces tamen examinandas committat Ordinario, non exspirat gratia talis per mortem committentis, sed præbenda illi vi talis commissionis conferenda est, quamvis prius mortuus fuerit committens, aut preces nondum ante mortem committentis examinatæ fuerint: quia gratia jam facta fuit. *Vid.* Laym. *l.5. tr.6. c.10. q.* 4. Sanch. *cit. disp.* 28.

§. VI.

§. VI.

An, & quomodo potestas Judicis Delegati finiatur per revocationem Delegantis?

I. FIniri etiam jurisdictionem delegatam per revocationem ipsius ordinarii judicis, qui eam commisit; si res sit integra, indubitati juris est: sive deinde delegatio facta fuerit ad universitatem causarum; sive ad causam particularem; sive pro foro interno; sive pro foro externo; sive voluntariæ jurisdictionis commissio illa fuerit; sive contentiosæ: cùm talis revocans utatur jure suo, & quasi re propria.

II. Etiamsi cœptum sit à Delegato judice judicium, potest tamen judex ordinarius causam alteri delegatam ad se revocare juxta *l.* 58. *ff. de judiciis* junct. *gloss. V. judicium*, non tantùm validè, sed etiam licitè, si justa causa revocandi subsit; ita tamen, ut hæc revocatio vim suam non habeat, nisi fuerit Delegato intimata, & literæ revocationis ei fuerint præsentatæ, prout sumitur ex *c. cùm contingat* 24. *de rescript.* Sicuti enim delegatio vim suam non habet prius, quàm literæ delegationis delegato sint præsentatæ, ita nec revocatio vim aliquam habet prius, quàm literæ revocationis Delegato fuerint præsentatæ.

III. Delegatus si totam causam sibi commissam subdelegavit, ita ut nihil in ea jurisdictionis sibi reservaverit, potest quidem re nondum à Subdelegato cœpta, eam revocare, cùm nondum sit efficaciter, antequam res agi cœpta sit, in Subdelegatum translata jurisdictio: non potest tamen ob contrariam rationem eam revocare, si à Subdelegato jam cœpta sit, per citationem v.g. uti habetur *in cap. quamvis h.t. in 6. Vid.* Sanch. *de Matr. disp.* 30. *&* 33. Suar. *l.* 8. *de Leg. c. ult.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 552.

SECTIO VIII.

De Judicibus Conservatoribus.

§. I.

Quis sit Judex Conservator, à quo dari possit, & quinam esse possint Conservatores?

I. COnservator de jure communi est judex Delegatus, deputatus ad defendendum aliquos à manifestis injuriis, seu violentiis, seu quocunque damno injusto &c. absque judiciali causæ cognitione; prout constat ex *c.* 1. *h.t. in 6.*

II. Dari solent Conservatores nonnunquam ad defendendum contra latrones, & prædones; nonnunquam contra eos, qui privilegia quibusdam concessa violant; nonnunquam contra injurias, & offensas manifestas, ut contra eas defendant.

III. Sicuti autem Judices Conservatores dari possunt à solo Pontifice summo, uti colligitur *ex c.* 1. *& c. ultimo h.t. in 6.* ita alii deputari Conservatores non possunt, nisi Episcopi, aut his superiores, vel Abbates, vel qui Dignitatem, aut Personatum in Ecclesia Cathedrali, aut Collegiata obtinent, juxta citatum *c. ultimum*, ubi plura videri possunt, circa Conservatores etiam Religiosorum per privilegia specialia sæpius deputandorum, quæ privilegia hac in re attendi, & conservari debent. *Vid.* Molin. *tr.* 5. *disp.* 29. Azor *p.* 2. *l.* 5. *c.* 34. Rodriq. *to.* 1. *qq. Regul. q.* 65. *art.* 12.

§. II.

Quod sit officium, vel potestas Judicis Conservatoris, & quando exspiret?

I. DE manifestis tantùm injuriis, & violentiis factis, seu inferendis cognoscere potest Conservator, si jus commune attendatur, juxta citatum *c. primum, & ultimum h.t. in 6.* ita tamen, ut ad illius etiam cognitionem pertineat, utrum injuria sit notoria, & de hoc probationes accipere possit: ne nimis facilè eludi possit illius potestas; si tamen reperiat, injuriam non esse notoriam, statim ab ulteriore cognitione desistere debet.

II. Non potest recusari tanquam suspectus, modò aliàs sit idoneus. Neque potest ab eo appellari. Ratio est, quia de notoriis tantùm cognoscit *gloss. arg. c. cùm sit* 5. *§. præterea junct. V. manifesta de appellat.* Plura de horum officio, & potestate ex relatis juribus, consuetudinibus, & specialibus privilegiis intelligi possunt, ac debent.

III. Exspirat Conservatorum potestas quoad negotia non cœpta per mortem Papæ concedentis, uti habetur in *c. ultimo, §. officium junct. gloss. V. quorumcunque*: quoad negotia verò cœpta non exspirat, prout à

contrario sensu colligunt AA. nisi per privilegium reale, ac perpetuum certo ordini v.g. concessa sit potestas eligendi, ad privilegia v.g. sua defendenda, Conservatorem. Videatur etiam de his Conservatoribus. *Trident sess.14.c.5.de refor.& AA.citati.*

TITULUS XXX.

De Officio Legati.

§. I.

Quot sint genera, ac species Legatorum Sedis Apostolicæ?

IN triplici differentia sunt Sedis Apostolicæ Legati; alii sunt, & dicuntur Legati à Latere, Cardinales scilicet, qui à latere quasi Summi Pontificis, cui in rebus arduis, & magni negotii assistunt, mitti solent: alii dicuntur Legati missi, qui à Summo Pontifice ad unam, aliamve provinciam mittuntur, ut officium Legatorum exerceant. Et quamvis quilibet Clerici hoc modo mitti possint, hodie tamen ordinariè, qui taliter mittuntur, sunt Prælati Ecclesiarum, qui ratione privilegiorum, quæ habent, jam Legati missi, sive Nuntii Apostolici cum potestate Legatorum à Latere dicuntur, jam simpliciter tantùm Legati missi, seu Nuntii Apostolici appellantur. Alii denique sunt Legati nati, qui Prælaturæ, seu dignitati suæ Ecclesiasticæ, officium, seu munus Legati Apostolici perpetuò annexum habent. Censentur autem omnes isti Legati ordinariam jurisdictionem habere in Provinciis, ad quas sunt deputati, *c.2.h.t.in 6.* de quo plura in sequentibus. *Vid.* Molin. *tr.5. disp.9.* Azor. *p.2.l.5.c.27.* Tusch. *V.Legatus.conclus.157.*

§. II.

De jurisdictione, & potestate omnibus Legatis Pontificis communi.

I. POtestatem Legatorum Apostolicorum tum absolutè, tum quoad extensionem, aut restrictionem, pendere ex voluntate Papæ legantis, certissimi juris est. Et hinc legationis suæ litteras publicare solent, ubi ad Provincias sibi commissas pervenerunt, ut nota sit eorum potestas, nisi Legati nota probitas, vel auctoritas, si Cardinalis sit, saltem quoad ea, quæ in generali officio Legati continentur, fidem faciant.

II. Quamvis in genere officium eorum describatur in *c.2.h.t.in 6.* & non tantùm regulariter possint in suis Provinciis, quod possunt Ordinarii locorum, sive Episcopi hi sint, sive Archiepiscopi, immò amplius quid possint, cùm ipsi etiam Ordinarii eorum jurisdictioni, etiam quoad pœnas, subijciantur; non potest tamen Legatus, quamvis à Latere sit, Episcopum transferre ab uno Episcopatu ad alterum, unire sibi invicem duos Episcopatus, aut unum in duos dividere, Episcopos deponere, eorum resignationem admittere, aut alia, quæ specialiter Papæ reservata sunt, juxta *Gloss. in cap.1.h.t.V.legationis.* sine speciali ad hæc mandato *c.3.& 4.h.t.*

III. Potest Legatus Sedis Apostolicæ statuta condere ad mores emendandos, & vitia corrigenda, quæ suapte natura perpetuò duratura sunt, etiam post finitum Legationis officium. *c. Nemini h.t.* Et quamvis non possit aliquid statuere contra jus commune, cùm inferior non possit tollere legē Superioris; potest tamē statuere aliquid præter jus commune; & quidem solus in rebus ad suam jurisdictionem pertinentibus, non requisito populi, vel Ordinarii consensu.

IV. Potest super causa electionis Episcopi examen instituere *c.licet 5.h.t.* ita tamen, ut examen & informationes ad Pontificem submittere debeat, & ex eo tempore non possit amplius in negotio tali procedere, quia suspensa est ejus jurisdictio, prout sumitur ex relato *c. licèt*, ne videatur in re ad superiorem relata, si procedere velit, auctoritati judicis superioris illudere.

V. Licèt de jure antiquo Legatus Sedis Apostolicæ, sive missus sit, sive natus, omnes causas provincialium, sive per appellationem, sive per simplicem querelam ad illum deferantur, audire, & cognoscere possit *c.1.h.t.* & concurrat cum aliis Ordinariis: restricta tamen per Trident. est hæc potestas *sess.24.c.20.de refor.* ubi statuitur, ut Legati Apostolici, etiam de Latere, nō possint cognoscere causas subditorū provincialiū; nisi Ordinarius intra biennium, à die motæ litis numerandum, negligat, vel nisi per legitimam appellationem à sententia definitiva ad Legatum causæ devolvantur.

VI. Non potest de jure etiam antiquo Legatus Sedis Apostolicæ, etiamsi de Latere

sit

sit, causam alteri à Summo Pontifice specialiter delegatam, ad suum forum trahere, *c.2.h.t.* etiamsi delegatus nondum uti potuerit sua jurisdictione : aut appellationem à sententia Delegati admittere : neque potest contra sententiam Delegati restituere aliquem, ad cavenda multarum perturbationum incommoda. Nisi nova causa à Delegante non prævisa superveniat, qua cognita verisimiliter talis delegatio facta non fuisset. Quo in casu prohibere potest Delegato speciali Legatus, ne in cœpto negotio procedat. Idem dicendum est, si specialis Deputatus contra formam mandati Apostolici procedat : potest enim tunc immiscere se negotio Legatus, & acta Delegati irritare etiam, vel irrita declarare, prout communiter à contrario sensu colligunt AA. ex citato *c.2.*

VII. Si Legatus cognoscere jam cœpit aliquam causam, antequam super ea literæ specialis commissionis Delegato fuerunt præsentatæ, poterit in illa procedere, quia sic jam prævenit Delegatum.

VIII. Licèt Legatus generalis non possit sententiam Delegati Sedis Apostolicæ irritare, potest tamen, si rationabiliter lata sit, confirmare, juxta *cit. c.2.h.t.* approbando scilicet illam, nullam tamen novam illi auctoritatem, aut robur addendo, cùm in casu tali Delegatus specialis à Summo Pontifice sit superior tali Legato generali, quamvis hic sit à latere. *Vid.* Azor. Molin. & Tusch. *l.c.* Fagnan. *in cit.c.2.*

§. III.

De potestate speciali Legati à Latere.

I. MAjorem potestatē esse Legati à Latere, quàm sit aliorum, ipsa major dignitas probat. Et hinc ob reverentiam Sedis Apostolicæ, quam repræsentat Legatus à Latere, omnium Legatorum aliorum inferiorum potestas suspenditur, ut nullum hujus exercitium præsente Legato à Latere habeant, *c.Volentes* 8.*h.t.*

II. Ob dictam prærogativam dignitatis præ cæteris Legatis, concessum est Legatis à Latere, primò ut conferre possint de jure ordinario beneficia suæ Provinciæ, ad quam destinati sunt, ita ut cum quolibet Ordinario illius Provinciæ concurrant in conferendis beneficiis, & detur locus prœventioni. Quam potestatem non habent alii Legati ex officio Legationis sibi concessæ, nisi specialiter hoc ipsis concessum sit, prout habetur in *cap.1.h.t. in 6.* Unde possunt conferre beneficia in sua provincia sita, etiamsi illa sint de jure patronatus Ecclesiastici, non consentiente, & inconsulto etiam tali Patrono. *cap. dilectus 6.h.t.* Si enim prævenire potest ordinarium Collatorem Legatus in conferendo beneficio *c.si à sede 31. de præb. in 6.* multò magis potest prævenire Patronum Ecclesiasticum, & hoc inconsulto conferre beneficium : cùm per collationem talem plus juris quasi adimatur Collatori ordinario, qui confert jus in re, quàm Patrono, qui confert tantùm jus ad rem *c.pastoralis 29. de jure patro.* Quamvis autem hoc etiam verum sit de patronatu, qui tantùm ex præscriptione, consuetudine, aut speciali privilegio habetur, dici tamen non potest de patronatu laico, qui ex fundatione, dotatione, aut ædificatione Ecclesiæ habetur; nam huic nec ipse Pontifex facilè derogare censetur, nisi hoc exprimat : ne scilicet à fundandis, dotandis & ædificandis Ecclesiis absterreantur alii.

III. Ea etiam beneficia conferre possunt Legati à Latere, quorum collatio ob negligentiam Collatorum inferiorum ad Summum Pontificem devoluta est : cùm ille Papæ vices in Provincia agat. Non tamen ea, quæ propter negligentiam Prælatorum regularium exemptorum, auctoritate Apostolica conferre possunt Episcopi, juxta *Clement.1. de suppl.negl.Præl.* cum talia beneficia ex speciali delegatione conferat Episcopus.

IV. Potest de jure communi Legatus à Latere non tantùm beneficia, actu vacantia conferre, sed etiam nondum vacantia suæ collationi reservare, etiam in favorem certæ personæ, cum limitatione tamen præscripta in *c. præsenti h.t. in 6.* Plura adhuc tam circa collationem beneficiorum, quàm circa alia, quæ Legati à Latere possunt, facilius legentur apud Aut. hic, quàm ut pluribus referantur, ut, quæ non tantùm rari per se usus sunt, sed pleraque etiam Concordatis nostræ Germaniæ repugnant. *Vid.* Garc. *part.5. de benefic. cap.* 3. Azor. *part.2.l.5.c.25.28.& 29.* Molin. *tr.5. disp.9.*

§. IV.

§. IV.

Quando, & quo loco Legatus Sedis Apostolicæ exercere possit suam jurisdictionem?

I. CUm primùm urbe egressus est, qui Legatus ad Provincias mittitur, gerit dignitatem, & potestatem velut in habitu, & ideò in accessu ad Provinciam, ad quam destinatus est, potest gestare suæ Legationis insignia *arg. legis* 1. *ff. de off. proconf.* equo scilicet albo uti, vestibus rubris, freno, & calcaribus deauratis.

II. Quamvis actu exercere non possit jurisdictionem suam contentiosam, antequam Provinciam sibi commissam ingrediatur, potest tamen infirmitate v. g. in itinere prępeditus, delegare jurisdictionis exercitium aliis, in Provincia sibi commissa exercendum. *arg. legis aliquando ff. de off. proconsulis.* Voluntariam verò jurisdictionem exercere circa suos Provinciales etiam extra Provinciam existens. Sicuti etiam si ad plures Provincias mittatur, potest in qualibet earum non tantùm voluntariam, sed contentiosam etiam jurisdictionem circa suos Provinciales exercere, juxta *c. novit. 7. h. t. Vid.* Molin. *l. c.* Azor *l. c. c.* 33.

§. V.

Quibus modis finiatur officium, seu potestas Legati Apostolici?

QUatuor potissimùm modis finitur, ut tradit *Gloss. c. præsenti* 3. *V. finitur legatio h. t.* tempore scilicet elapso, ad quod constitutus est Legatus. *arg c. de causis* 4. *de offic. deleg.* Secundò si aliquam causam dubiam ad Summum Pontificem detulit, finita est illius jurisdictio, quoad causam talem, *c. licet* 5. *h. t.* Tertiò si Provinciam sponte egressus sit, animo non redeundi, aut à Pontifice revocetur. Non tamen hoc ipso revocatus censetur, quòd Pontifex ad eandem Provinciam alium submisit juxta receptam communiter *Glossam in c. in Galliarum* 3. *V. prætermitti. causa* 25. *quæst.* 2. cùm non repugnet plures esse judices ordinarios in eadem Provincia, eidem Superiori subordinatos. Sed revocatur solùm per expressam revocationem: quam etiam Collegium Cardinalium, Sede Papali vacante, ex gravi, & urgenti causa facere potest *juxta Gloss. in c. 2. V. declaramus h. t. in* 6. præsertim, si nondum Provinciam ingressus sit, ad novas à novo Pontifice instructiones accipiendas. Et quartò denique exspirat, non quidem per mortem legantis Pontificis, ut constat ex *c. Legatos* 2. *h. t. in* 6. sive uti ea cœperit, sive Provinciam jam ingressus sit, sive nondum ingressus sit, cùm sit Sedis Apostolicę, quæ nunquam moritur, Legatus, & ordinaria sit illius jurisdictio: sed si Legatus ipse moritur; quia personalis hæc gratia, & potestas est. *Vid.* Molin. *l. c.* Azor *l. c. c.* 32.

TITULUS XXXI.

De Officio Judicis Ordinarii.

SECTIO I.

De Jurisdictione in genere, & de jurisdictione, seu potestate Judicis Ordinarii universim.

§. I.

Quid, & quotuplex sit jurisdictio in genere?

I. JUrisdictio in genere rectè describitur, quòd sit *potestas alicujus publicam auctoritatem, & eminentiam habentis circa aliorum regimen, seu gubernationem.* Dicitur *publicam auctoritatem habentis*, ut distinguatur à domestica, sive œconomica potestate Patris in filium, Mariti in uxorem, Domini in servum, quæ potestates privatæ potius sunt.

II. Variè dividitur jurisdictio; in Ecclesiasticam, quæ causas Spirituales, & Ecclesiasticas complectitur, ac Politicam, & Temporalem, quæ circa causas sæculares, & profanas versatur. Dein alia jurisdictio est fori externi, quæ in foro externo exercetur; & alia est fori interni, quæ exercetur in foro interno, seu conscientia: utraque subdividitur in Ordinariam, & Delegatam. Hæc *Tit.* 29. jam explicata est, illa hujus Tituli materia est.

III. Fori externi jurisdictio subdividitur in voluntariam, & contentiosam jurisdictionem. Illa non nisi inter volentes sine strepitu judicialis processus exercetur, uti est absolvere à censuris, dispensare in votis, & juramentis, beneficia conferre, legitimare, manumittere, delegare. Quæ

qui-

quidem extra proprium territorium etiam exerceri potest, ad vitanda tamen multa incommoda consultius videtur, voluntariæ hujus jurisdictionis actus privatim, & non publicè extra territorium proprium exercere. Contentiosa jurisdictio est, quæ exercetur etiam in invitos, trahendo v.g. eos ad judicium, & causas judicialiter contra eos examinando, ac decidendo. Quæ nunquam extra proprium territorium, nisi cum consensu domini illius territorii exerceri potest: cùm extra territorium jus dicenti impunè non pareatur *c.2.de constit.in 6.*

IV. Solet quoque jurisdictio fori externi tam Ecclesiastica quàm Civilis subdividi in Imperium, & simplicem jurisdictionem. Simplex jurisdictio dicitur, quæ mercenario judicis officio exercetur, & nullum imperium coercendi, & puniendi includit, ac totum juris actioni alligatum est, ac deservit. Imperium verò dicitur, quod nobili officio judicis exercetur, neque alligatum est actioni merè civili, sed ad pœnas etiam, & coactiones varias descendendo, publico bono, aut privatæ etiam utilitati deservit.

V. Imperium, prout à Simplici jurisdictione distinguitur, dividi solet in Mixtum & Merum. Utriusque varii sunt gradus. Meri Imperii primus est, qui etiam summũ Imperium dicitur, potestas condendi leges universales, Concilia congregandi universalia, aut comitia, bellum indicendi, cognoscendi causas, remoto appellationis remedio, tributa exigendi, cudendi monetam, & alia similia, quæ Regalia dicuntur, & summis tantùm Principibus in signum supremæ majestatis conveniunt, vel inferioribus etiam Ducibus ab Imperio in feudum conceduntur. Secundus gradus est, potestas facinorosos puniendi, etiam pœna mortis, aut mutilationis. Quod alii dicunt jus gladii. Item Potestas inferendi mortem civilem per maximam capitis diminutionem, jus civitatis Romanæ, & libertatem adimendo. Potestas degradandi Clericos, excommunicandi proprio motu &c. Tertius gradus est, qui magnum etiam Imperium dicitur, potestas, per quam media capitis diminutio infertur, sive civitatis jure quis exuitur, retenta tamen libertate; potestas condemnandi ad triremes &c. Quartus gradus meri, sed parvi Imperii dicitur, potestas relegandi, subiiciendi torturæ, verberandi &c. Quintus gradus minoris Imperii dicitur, potestas leviter coercendi in corpore. Et sextus denique gradus est, qui minimum Imperium dicitur, potestas imponendi mulctam modicam pecuniariam. Qui duo ultimi gradus cuivis judici ordinario competunt, ne prorsus sit inefficax illius jurisdictio, si nullam coercitionem adhibere possit. Mixti imperii dantur etiam varii gradus, de quibus videndi Civilistę. *Vid.* Molin. *tr.*5. *disp.*2. *&* 6. Hiltrop *in Proceſſ. Judic. p.*1. *tit.*1. Sanch. *l.*3. *de Matr. disp.*19.

§. II.

De Judice Ordinario in genere, ejusque jurisdictione, ac potestate.

I. JUdex Ordinarius dicitur, qui ex proprio munere, adeòque suo jure jurisdictionem exercet, non quidem quasi cuivis judici Ordinario plena potestas, sive plenitudo potestatis competat, quæ in Principibus summis residere tantùm dicitur, sed quòd ex vi suæ dignitatis, officii, aut magistratus jurisdictionem convenientem exerceat.

II. Aquiritur potestas ordinaria, vel à Principe, aut Republica Superiorem non recognoscente, vel ex privilegio Principis talis, aut Reipublicæ: neque enim inferior Magistratus Judices Ordinarios constituere potest, cùm hæc potestas inter regalia numeretur. Nisi inferioribus Principibus hoc etiam regale à supremo Principe concessum sit in feudum, ut habent Germani Principes ab Imperatore: vel à lege, seu Canone, quales sunt illi, qui ad præscriptum legis, seu Canonis, vel ab homine publicam auctoritatem habente, vel ab Universitate aliqua, aut Collegio constituuntur: vel denique consuetudine legitimè præscripta; consuetudo enim sicuti jurisdictionem tollere, restringere & imminuere potest, ita potest etiam jurisdictionem dare, extendere, & ampliare *cap. cùm contingat* 13. *de foro competente.*

III. Per Consuetudinem legitimè præscriptam acquiri potest jurisdictio ordinaria etiam ad ea, quæ meri, & mixti sunt imperii, & quæ cæteroqui reservata sunt Principi in signum prærogativæ: modò sint talia, ut aliis quoque committi interdum soleant, & capacitas possidendi sit

penes

penes præscribentem. Hinc capacitatis istius defectu Laicus jurisdictionem Ecclesiasticam præscribere non potest.

IV. Possunt esse judices Ordinarii omnes illi, qui nec natura, nec jure prohibentur. Natura autem prohibentur surdi, muti, perpetuò amentes, impuberes, & qui vel animi, vel corporis tali vitio laborant, ut munus judicandi obire nequeant. Leges verò, sive jure prohibentur minores 25. annis: qui enim nondum est aptus ad propria administranda, multò minus aptus est ad rempublicam administrandam; nisi à Principe datus sit, & 18. annis major; vel nisi in eum, qui 20. annis minor est, consenserint partes. Leges item prohibentur, qui senatu moti sunt propter turpitudinē; qui ob infamiam, aut ex alio capite à legitimis actibus repelluntur, ut servi; qui ex recepta consuetudine prohibentur esse judices, ut fœminæ, nisi illustres illæ sint, Comitissæ, Principissæ, Reginæ; qui notoriè sunt excommunicati; qui mundo mortui habentur, ut Religiosi, Monachi &c.

V. Exspirat jurisdictio Ordinarii per mortem illius, per renunciationem, per depositionem ab officio, & per ejusdem translationem; non autem per mortem ejus, qui hanc ordinariam jurisdictionem dedit, quamvis data fuisset ad beneplacitum Principis tantùm; quamvis enim aliæ gratiæ ad beneplacitum concedentis concessæ, per mortem concedentis, expirent, cùm cesset per mortem concedentis, beneplacitum illius, non tamen jurisdictio ordinaria, ob favorem scilicet, & utilitatem publicam. *Vid.* Molin. *tr.* 5. *disp.* 8. Sanch. *l.* 3. *de Matr. disp.* 22. & 40. *l.* 8. *disp.* 28.

SECTIO II.

De Archiepiscopo, seu Metropolitano, ejusque jurisdictione, & potestate.

§. I.

De jurisdictione, & potestate Archiepiscopi in Episcopos Suffraganeos sibi subjectos.

I. ARchiepiscopus dicitur ille, qui inter Coepiscopos non exemptos suę Provinciæ, principem locum, & jurisdictionem obtinet, & tanquam Ordinarius, ac immediatus suæ provincię Episcoporum Superior, qui illius respectu sæpius etiam Suffraganei dicuntur.

II. Archiepiscopus, seu, ut alio nomine vocatur, Metropolitanus, Episcopis præcipere potest, quæ ad ipsorum officium spectant, eosque negligentes ad officium suum faciendum etiam per censuras compellere. *c. pastorali* 11. *h. t.* non quidem per Vicarium suum generalem, cui ob reverentiam officii, & dignitatis Episcopalis nulla censura ferendi contra Suffraganeos Episcopi conceditur facultas *cap.* 1. *h. t. in* 6. sed per seipsum.

III. Licèt de jure antiquo, etiam in causis criminalibus majoribus, quæ privationem, seu depositionem merentur, potuerit saltem inquirere, & cognoscere contra Episcopum Suffraganeum: hodie tamen in talibus causis juxta *Trid. sess.* 24. *c.* 1. *de refor.* non solùm condemnatio, sed etiam cognitio summo Pontifici reservata est, ubi statuitur, ut causæ criminales etiam minores Episcoporum in Concilio tantùm Provinciali, vel à deputatis in Concilio Provinciali cognoscantur, & terminentur. Attendenda tamen hac in re consuetudo est, præsertim in istis Provinciis, ubi rara sunt Concilia Provincialia.

IV. Potest Archiepiscopus statuta Provincialia facere, cum consilio tamen, & consensu Coepiscoporum Provincialium in Synodo v. g. Provinciali ad hunc etiam finem congregata, ubi tanquam præcipuum membrum principem locum habet Archiepiscopus, non quidem, tanquam jurisdictionem exercens in Coepiscopos suæ Provinciæ, sed major dignitate, ipsius tamen Concilii Provincialis jurisdictioni subjectus.

V. Ad Archiepiscopi potestatem olim etiam pertinebat confirmare Episcopos Suffraganeos electos, & assistentibus aliis duobus Episcopis eos consecrare: hodierna tamen nostræ Germaniæ consuetudo pro consecratione non ad Archiepiscopum recurrit, & confirmationem electorum in Germania Episcoporum, à Pontifice volunt Germaniæ Concordata petendam. *Vid.* Barbos. *de Offic. Episc. alleg.* 112. Suar. *tom.* 2. *de Relig. l.* 6. *de Voto c.* 11. Azor. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 47.

§. II.

De Jurisdictione, & potestate Archiepiscopi in subditos Episcoporum suffraganeorum.

I. NUllam Jurisdictionem habere, & exercere posse Archiepiscopum in subditos suorum Suffraganeorum Coepiscoporum, nisi in casibus jure expressis, clarè habetur in *Canone* 7. & 8. *causa* 9. *qu.* 3. *c. pastoralis* 11. *h.t. c.* 1. *eodem in* 6. & *c.* 1. *de sup. neg. Præl. in* 6.

II. Casus à jure expressi, in quibus jurisdictio aliqua conceditur à jure tam antiquo, quàm novo, Archiepiscopo in subditos suorum Suffraganeorum, sunt sequentes. Primus, & præcipuus est casus appellationis, quando scilicet per appellationem à sententia Episcopi ad Archiepiscopum causam suam subditus Episcopi Suffraganei defert, juxta citatum *Can.* 8. *junct. gloss. v. provocaverint, & juxta c.* 1. *de off. leg.* sive in causa spirituali, sive temporali, civili, aut criminali fuerit appellatum. Nisi specialia privilegia, aut consuetudo, vel jus particulare etiam hanc appellationem impediant. Et quidem in casu talium appellationum factarum suos etiam Delegatos in Diœcesibus suorum Suffraganeorum constituere potest, qui causam ad se per appellationem delatam decidant, contradicentes etiam cohibendo &c. ut dicitur *in c. Romana* 1. *h.t. in* 6. quamvis ejusmodi Delegati subditi Archiepiscopi non sint: invitos tamen illos, si subditi non sint, cogere non potest ad acceptandam delegationem, cùm nullam ad hoc in subditos Coepiscoporum habeat potestatem *c. pastoralis* 11. *h.t.*

III. Alter casus, in quo Archiepiscopus in subditos suorum Coepiscoporum Suffraganeorum habet jurisdictionem, est, quando visitat provinciam. Quo tempore procurationes debitas ratione visitationis à subditis Coepiscoporum suorum Suffraganeorum exigere potest. *c. cùm Apostolus* 6. *junct. gloss. V. Archiepiscopi. c. sopitæ* 14. *c. super eo* 22. *c. cùm nuper* 25. *de censibus &c.* & in foro etiã conscientię absolvere suorum Suffraganeorum pœnitentes, uti habetur in *c. ult. de censibus in* 6. Non potest autem etiam tempore visitationis dispensare cum talibus subditis in votis, juramentis, aut aliis irregularitatibus, cùm hæc potestas nec per se conjuncta sit cum potestate absolvendi, nec in jure visitanti Archiepiscopo concedatur.

IV. Exercere jurisdictionem in subditos suorum Coepiscoporum potest in casu, qui totius Provinciæ statum concernit, v. g. si tollenda sit prava consuetudo, quæ per Provinciam vigeat, & coercendi per pœnas Ecclesiasticas, qui illam observant: præsertim, si Suffraganei Episcopi in ea tollenda essent negligentes. *c. Ex frequentibus* 3. *de institut.*

V. Alius, & ordine quartus casus, quo jurisdictio in subditos Suffraganeorum Episcoporum Metropolitano competit, est, si cessent Canonici Cathedralis Ecclesiæ sine rationabili causa à divinis, maximè si hoc agant in contemptum Episcopi. In quo casu causam Capitulum inter, & Episcopum examinare potest, saltem ut Delegatus Sedis Apostolicæ, & metu pœnæ urgere reos capitulares, ut habetur *in c. irrefragabili* 13. *h.t.* Quintus casus est, si causa criminalis agitetur inter Episcopum, & Clericum ejus subditum: quamvis enim ad Concilium Provinciale hic casus ex jure Trid. pertineret, quia tamen hæc valdè rara sunt, & Papa in omni casu adiri non possit, non videtur melior in hac causa judex esse posse, quàm Archiepiscopus. Sextus denique casus est secundùm aliquos, si Episcopus sit negligens in exercenda sua jurisdictione, & officio. Probabilius tamen est, quòd in hoc casu negligentem quidem Episcopum Archiepiscopus monere, & compellere possit ad præstandum officium, in hoc tamen casu nihil immediatè circa ipsos subditos possit, nisi ex suprà allatis casibus aliquid interveniat. Videatur *glossa in c. pastoralis. V. exceptis*, ubi plures casus referuntur devolutæ ad Archiepiscopum jurisdictionis, Suar. *l. c. c.* 10. Syl. *V. Archiep.*

§. III.

Aliæ nonnullæ quæstiones circa jurisdictionem, & potestatem Archiepiscopi proponuntur, & resolvuntur.

I. QUæritur, an Excommunicatum ab Episcopo Suffraganeo possit Archiepiscopus absolvere? Respondetur, posse, si ab Episcopo ad Archiepiscopum appellatum sit. *cap. per tuas* 40. *de sent. excomm.* & *cap. venerabilis* 7. *§. porrò eodem in* 6. cùm jurisdictionem per appellationem acqui-

acquisierit, ita tamen, ut modum observet præscriptum in *c. ad reprimendum 8. h. t.* ut priùs scilicet ad Episcopum, qui excommunicat, remittat: nisi constiterit, injustè fuisse excommunicatum, aut nolit Episcopus eum, quem excommunicavit, absolvere, aut in mora sit periculum; & cautionem saltem juratoriam priùs recipiat, quòd velit satisfacere Episcopo, qui excommunicavit, in eo, propter quod excommunicatus est &c.

II. Quæritur, utrùm ab Episcopo, qui mandatum à Papa accepit, de corrigendis suis subditis, ad Archiepiscopum, non obstante hoc mandato, appellari possit? Respondetur affirmativè, ut constat ex *c. licet 12. h. t.* quia in tali casu non tam delegatus Papæ constitutus fuit Episcopus, ut ad delegantem debuerit fieri appellatio, sed excitata tantùm per mandatum tale fuit jurisdictio illius ordinaria, cùm ea tantùm ipsi mandata fuerint, quæ ad ordinariam jurisdictionem pertinent.

III. Quæritur, in quo loco Archiepiscopus exercere possit jurisdictionem suam erga subditos suorum Suffraganeorum? Respondetur, de hoc ita statuere Bonifacium VIII. *in c. ut litigantes 5. h. t. in 6.* non debere Archiepiscopum causas subditorum Coepiscoporum Suffraganeorum judicare, si ad ipsum appellaverint, nisi in propria sua diœcesi, vel in illa eadem, ex qua appellatio fuit petita; nisi aliud consuetudo habeat: ad parcendum scilicet sumptibus litigantium. Et hinc cùm statuta hæc facta sint in eorum favorem, possunt ipsi cedere huic favori, & velle, ut ea etiam alibi, cum consensu tamen Ordinarii illius loci, decidatur. *Vid.* Suar. *disp. 7. de Censur. sect. 2.* Abbas, & Imol. *in cit. c. c.*

SECTIO III.

De Jurisdictione, officio, & potestate Episcopi.

EPiscopum, si confirmatus sit, etiamsi nondum sit consecratus, jurisdictionem obtinere in omnes suæ Diœcesis Clericos tam regulares, quàm sæculares, nisi exempti sint, & in causis spiritualibus, ac mixtis, etiam in Laicos, certissimi juris est, & clarè patet ex *c. 1. h. t. c. cùm Episcopus 7. eodem in 6. c. cùm sit 8. & c. extenore 11. de foro competente.* Dubitantur tamen de hac jurisdictione aliqua. Et hinc sit

§. I.

An Episcopis potestas suę Jurisdictionis competat immediatè ex jure Divino, an verò ex jure humano, & Ecclesiastico?

VEriissima sententia est, & tam inter Theologos, quàm Canonistas hodie communis, quòd, quamvis in genere Episcopale munus, seu officium, & illius jurisdictio ordinaria, sit à Christo immediatè instituta, in quantum tamen in particulari huic, vel illi competens consideratur in ordine ad hos, vel illos subditos, immediatè sit, & conferatur à Romano Pontifice, tanquam Vicario Christi, & Ecclesiæ capite: prout ex pluribus, ac variis tam juris textibus, quàm rationibus probari potest, & satis clarè ostendit potestas, quam penes Pontificem esse nemo negat, qua potest Episcopum sua jurisdictione privare. Ex quo deducitur, hanc in specie, & particulari respectu hujus personæ totam à Summo Pontifice dependere. *Vid.* Azor *p. 2. l. 3. c. 30.* Barbos. *p. 1. de Offic. Episc. tit. 1. c. 1.* Fagnan. *in c. 1. h. t.*

§. II.

De duabus Legibus, Jurisdictionali, & Diœcesana, in quibus totum jus, seu officium, & potestas Episcopi consistit.

I. MUlta debentur Episcopis, & multa hi possunt vi suæ jurisdictionis Ordinariæ, tam ex Lege Diœcesana, quàm ex Lege Jurisdictionis: uti constat ex *c Conquerente 6. h. t.* ubi multa in specie jura Episcopalia enumerantur. Præcipuè verò ex eo notandum est, omnes Clericos, sive Seculares, sive Regulares non exemptos, teneri ad obedientiam Canonicam Episcopo tanquam Judici, & Monasteria quoque quoad Cappellas, seu Ecclesias Parochiales, quæ ipsis incorporatæ, nec tamen exemptæ sunt, eidem esse subjecta; nisi in illis jura Episcopalia vel ex privilegio Pontificio, vel ex consuetudine legitimè præscripta acquisiverint.

II. Ultra jura Episcopalia in jure concessa, non potest Episcopus ab Ecclesiis, & Clericis sibi subjectis aliquid exigere; præter moderatum subsidium charitativum. *c. 6. causa 10. q. 3.*

III. Ob favorem Religionis à Lege Diœcesana

cesana regulariter, & ordinariè exempta habentur omnia Monasteria, etsi aliàs jurisdictioni Episcopi subjecta. Porrò distinctio inter Legem Diœcesanam, & Legem jurisdictionis omnium convenientissimè videtur explicari, si dicatur, illa, à quibus Monasteria de jure reperiuntur exempta, ad Legem Diœcesanam pertinere, reliqua verò ad Legem jurisdictionis. Unde cùm Monasteria non subsint Episcopo quoad Legem Diœcesanam, ut patet ex *cap.*18. *h. t. can.*34. *cauſ.*16. *qu.*1. *can.*8. *qu.*3. *cauſ.*10. si quis dicat extra casus jure expressos aliquid pertinere ad Legem Diœcesanam, ideòque Monasterium ad illud non teneri, probare id debet. *Vid.* Abb. *in cit. c.*16. *&* 18. *h. t.*

§. III.

De illis, quæ ad officium Episcopi ex Lege Jurisdictionis spectant, & in specie de potestate judicandi, inquirendi, puniendi, corrigendi, & reformandi.

I. AD Legem jurisdictionalem Episcopi non tantùm pertinet cognitio judicialis omnium causarum, ad forum Ecclesiasticum externum pertinentium, ita ut cumulativè cum quolibet inferiore Prælato, cui ordinaria fori externi jurisdictio convenit, concurrat, & præventioni locus detur, ac sit de jure communi penes actorem, in causis civilibus, coram quo judice reum convenire velit: sed pertinet quoque ad eandem, inquirere, & punire delicta non tantùm purè spiritualia, sed etiam quę mixti fori sunt, non tantùm Clericorum, sed etiam Laicorum, ita ut cogere eos possit, incarcerare, ad triremes condemnare, &c. & ad executionem hujus suæ potestatis armata etiam manu, si necessitas urgeat, uti possit, quam propriam sibi potest ascisсere, aut invocare brachium sæculare, urgendo etiam ad hoc sæcularem magistrum; & si à Laico magistratu, ad punienda subditorum delicta inquirente, requisitus fuerit, subditos illius contumaces censuris etiam ad obedientiam compellere potest, quæ omnia in diversis juribus hujus Tituli in antiquis, & in Sexto habentur, &c.

II. Possunt tamen etiam inferiores Ordinarii judices, contra Episcopum privativè præscribere, vel ex privilegio obtinere jus puniendi, & corrigendi suos subditos, ut habetur *in c. irrefragabili* 19. §. *excessus h. t.* ita tamen, ut penes Episcopum semper in habitu jus tale permaneat, in actum etiam redigendum, si inferiorum horum judicum negligentia sit supplenda (nisi exemptio aliud jubeat) sive sæculares, sive regulares illi fuerint, uti habetur ex *c. quanto* 7. *h. t.* & ex citato *cap. irrefragabili*.

III. Competit Episcopis vi Tridentini *sess.*6. *c.*4. *de Refor.* facultas visitandi, ac corrigendi, quoties opus videbitur, etiam auctoritate Apostolica, Capitula Ecclesiarum Cathedralium, illarumque personas, non obstantibus exemptionibus, & consuetudinibus.

IV. Quamvis etiam pœnas pecuniarias imponere possint Episcopi, & alii Judices Ecclesiastici, deberent tamen hæ mulctæ, non Cameræ Episcopali, sed causis piis applicari, juxta *Trid. sess.*25. *c.*13. *de refor. Vid.* Martha. *de Jurisd. p.*1. *c.*50. Barbos. *de offic. Episc. alleg.*107. Molin. *tr.*5. *disp.*7.

§. IV.

De potestate instituendi in beneficiis, & destituendi, seu deponendi.

I. AD Legem Jurisdictionis Episcopalis etiam pertinet jus instituendi in beneficiis, uti etiam destituendi, ac deponendi, prout sumitur ex citato *c. conquerente*, & ex *c. cum injuncto* 12. *de Hæreticis*. Institutio autem latè hic sumitur, & non tantùm liberam collationem, sed quamcunque etiam confirmationem, & approbationem dicit; Destitutio verò dicit quamcunque amotionem ab officio, beneficio, vel ordine, &c. Hæc autem beneficiorum cura, ut bene sit illis provisum, ade ò propria est Episcoporum, ut in *cap. cùm vos* 4. *h. t.* concedatur illi Oeconomum in beneficio constituere, si in præsentando ex legitima ratione moretur Patronus Laicus, aut indignum præsentet; penes quem sit fructus beneficii vacantis percipere, & in utilitatem Ecclesiæ expendere, vel futuro successori reservare.

II. Tenetur Ordinarius inquirere in Beneficiatos, num sua beneficia canonicè obtineant, in casu v.g. quo plura beneficia de se incompatibilia obtinent, cùm cura animarum in pluribus Ecclesiis uni collatis negligatur, *c. Ordinariis* 3. *h. t. in* 6.

III. Non

III. Non tamen conceditur Episcopo facultas accipiendi redditus Ecclesiarum, vel Dignitatum vacantium, ad suam collationem, aut institutionem pertinentium: unde vel *in utilitatem* talium Ecclesiarum concedendi sunt, vel Successori reservandi juxta *c. final. h. t. in 6.* nisi consuetudo legitima, aut speciale privilegium aliud obtineat. *Vid.* Laym. *l. 1. tr. 5. p. 3. c. 5.* Fagnan. *in c. Conquerente, & c. Cùm vos h. t.*

§. V.

De potestate inferendi Censuras Ecclesiasticas, & ab eis absolvendi.

I. LEx jurisdictionis Episcopalis etiam continet potestatem inferendi censuras, excommunicationis scilicet, suspensionis, & interdicti, juxta citatum *cap. conquerente*. cùm Episcopo negari non possit potestas ordinario remedio contumaces contra jura Episcopalia, & Ecclesiam coercendi. Continet insuper potestatem ab illis absolvendi, quamvis ab aliis Prælatis, ordinariam jurisdictionem habentibus, Episcopo inferioribus, & subjectis, censura affecti sint, si tamen censura affecti, subjecti etiam sint tali Episcopo, & observetur *c. cùm ab Ecclesiarum 9. h. t.* nisi Pontifici expressè reservatæ sint censuræ tales, & nulla circa illas concessa Episcopis potestas.

II. Habet Episcopus potestatem lapsos in hæresim, post hujus abjurationem, in foro externo absolvendi ab excommunicatione Pontifici reservata, præsertim in nostra Germania, ubi alii inquisitores Fidei ad hoc designati non habentur: ita ut talem à censura excommunicationis absolutum, postmodum in foro interno quilibet Sacerdos approbatus ab hæresis peccato absolvere possit. Quin etiam, si crimen tale hæresis non sit delatum ad forum externum judiciale Episcopi, aut illius Vicarii, sed statim ad forum pœnitentiæ, possunt Episcopi Germaniæ non solùm ab Hæresi occulta, prout concedit illis Trid. *sess. 24. c. 6. de refor.* sed etiam à notoria in foro conscientiæ absolvere; dummodo absolvendus non sit Hæresiarcha: quia casus per se Papales fiunt per accidens ob nimiam frequentiam, vel ob difficultatem adeundi Pontificem &c. Episcopales. Nisi fortassis post Trident. de Hæresi aliter nos loqui oporteat. De quo *l. 5. tit. 7.*

III. Excommunicatus ab Episcopo, si absolutionem à Pontifice impetret, tacita excommunicationis causa, potest, & debet compelli, etiam per Ecclesiasticas censuras, ut cum literis veram causam continentibus ad Pontificem se conferat. Si certò constet Episcopo de commissa obreptione; vel si non constet de hoc certò, prudens tamen dubium sit, compelli potest ad purgationem canonicam, coram Episcopo præstandam juxta *c. ex parte 5. h. t.* ne videatur in tali absolutione defuisse voluntas absolvendi, si causa excommunicationis lateat, aut ne prudenter de hoc defectu saltem dubitetur.

IV. Per Delegatum à Papa excommunicatus, non potest absolvi ab Episcopo sine speciali mandato Sedis Apostolicæ, cùm in tali causa Delegatus Pontificis sit superior Episcopo. *c. pastoralis 11. §. præterea h. t.* & consequenter talem excommunicatum nemo absolvere mortuo Delegato poterit, nisi Summus Pontifex, aut in officio prioris Delegati successor, si officio facta sit delegatio: exceptis casibus à jure expressis, in quibus per accidens etiam inferioribus Papa conceditur à Papalibus censuris absolvendi licentia.

V. Ii, quibus ex officio in certis casibus absolvendi ab excommunicatione Canonis conceditur de jure Ordinario licentia, possunt eam etiam aliis committere, si ita expedire visum fuerit, uti statuitur in *c. fin. h. t. junct. gloss. V. ex officio*. Quod idem de aliis censuris etiam dicendum est, cùm eadem in omnibus sit ratio, quòd Ordinario scilicet judici delegandi potestas conveniat.

VI. Si aliqua causa, quæ alioqui ad jurisdictionem Episcopi pertinet, per appellationem, vel simplicem querelam ad Judicem Delegatum malitiosè deferatur, & quia ille in causa non procedit, aliqui in crimine contumaciter persistant, tunc potest Episcopus ad tollendum peccatum, defectum Delegati supplere, & delinquentes, si moniti à peccato desistere nolint, excommunicare, & si ab eodem absoluti peccatum continuent, ac moniti non desistant, in casu negligentiæ Delegati, eos rursus excommunicare. *c. significavit 6. h. t. Vid.* Sanch. *l. 3. de Matr. disp. 52.* Farin. *tr. de Hæresi q. 192.* Suar. *de Censur. disp. 7. sect. 2.*

§. VI.

§. VI.

De potestate dispensandi concessa Episcopis.

I. AD Legem jurisdictionis Episcopalis pertinet quidem etiam dispensandi licentia, quæ tamen sæpiùs restricta est, & non omnem dispensationem complectitur. Sic non possunt Episcopi in Lege Pontificis, vel Canonica, aut Conciliorum Generalium decretis, dispensare, nisi in casibus à jure permissis, prout colligitur ex *c. dilectus* 15. *de temp. ord.* & ex *c. penult. ult. de filiis Præsbyt.* cùm inferior non habeat jurisdictionem supra legem Superioris.

II. Sunt autem à jure certi casus permissi, in quibus in Superiorum etiam constitutionibus, & decretis dispensare potest Episcopus, & præsertim tres enumerantur ab AA. Primò si in lege, aut canone simpliciter dicatur, posse in eis dispensari: debent enim hæc verba simpliciter posita significare aliquid; non possunt autem significare, quòd Summus Pontifex aut Concilium in talibus legibus, vel decretis dispensare possit, quod independenter ab his verbis, in lege positis fieri potest; ergo ut significent aliquid, de aliis etiam intelligi debent, quòd dispensare scilicet in talibus legibus possint etiam Episcopi. Secundò dispensare in legibus Superioris potest Episcopus ex causa magnæ necessitatis, aut evidentis utilitatis priùs verisimiliter incognitæ, & quando periculum est in mora, aut casus sunt frequenter contingentes: pro his enim omnibus semper recurrere ad Pontificem, foret difficillimum, undè meritò, & rationabiliter præsumitur concessa Episcopis licentia circa hæc dispensandi. Tertiò denique dispensare contra canonem, aut legem Superioris potest Episcopus, ubi consuetudo legitimè præscripta jurisdictionem ei dedit: sicut enim in aliis casibus jurisdictionem dare, & adimere potest consuetudo, ita potest etiam casus in hac dispensandi materia. Plures quidem alii etiam casus in specie referuntur, in quibus dispensare possunt Episcopi, illi tamen, vel ex communibus principiis clari sunt, vel suis locis explicabuntur. *Vid.* Barbos. *l. 1. Jur. Eccles. c.* 11. Sanch. *l. 8. de Matr. disp.* 5. & 17. Suar. *l. 6. de Leg. c. 4. &* 14.

§. VII.

De Collatione Sacrorum, prædicatione, impositione pœnitentiarum, & concessione Indulgentiarum.

I. AD Legem jurisdictionis Episcopalis spectat etiam Sacramentorum omnium collatio, quæ ab Episcopo sunt requirenda juxta *citat. cap. conquerente*, vel ab aliis Ecclesiarum non exemptarum suæ Diœcesis Curatis conferri possunt, ita cum his omnibus cumulativè respectu suorum diœcesanorum concurrat Episcopus, cùm sit Ordinarius, & Principalis Pastor omnium.

II. Ad Officium Episcopi pertinet prædicare Verbum DEI, eoque populum sibi subjectum pascere, vel, si ipse impeditus sit, hoc munus aliis idoneis committere. *c.* 15. *h. t.* & quamvis Communitatem in sua lingua docere, si plures diversarum linguarum Communitates habeat, ita ut possit Episcopum Suffraganeum constituere, non tantùm in Pontificalibus suum Vicarium respectu populi alterius linguæ, sed etiam quoad potestatem jurisdictionis, quæ ex Canone ordinaria, ac perpetua sit, subordinata tamen Episcopo, seu Diœcesano loci *c. quoniam* 14. *h. t.*

III. Potest Episcopus ex officio suo publicas, tam solemnes, quàm non solemnes pœnitentias imponere, juxta sæpiùs cit. *c. conquerente junct. Gloss. V. pœnitentias*, cùm illius sit correctio, & punitio delinquentium. Potest etiam concedere Indulgentias, non quidem plenarias, sed temporales, quas etiam exempti lucrari possunt; cùm in favorabilibus in eorum præjudicium non debeat explicari exemptio. *Vid.* Barbos. *de Offic. Episc. alleg.* 76. & 88.

§. VIII.

De Visitatione Episcopi.

I. PErtinet ad jurisdictionem Episcopi jus visitandi omnes Ecclesias, etiam Cathedralem, suæ Diœcesis, monasteria, beneficia curata, & non curata, &c. nisi speciali privilegio exempta sint, & à propriis suis Prælatis visitentur. Quæ quidem visitatio singulis annis de jure antiquo *c. conquerente. h. t.* vel ab Episcopo, vel ab alio, vicem Episcopi agente, deberet institui.

Juxta *Trident.* tamen *sess.24.c.3. de reform.* sufficit, si saltem singulis biennis absolvatur, ut orthodoxa scilicet fides conservetur, & propagetur, mali mores corrigantur, & boni inducantur.

II. Ab hac visitatione non sunt exempta ulla loca pia, aut Ecclesiæ, monasteriis etiam exemptis, unitæ, si tamen populus earum subditus sit Episcopo loci in spiritualibus. Et juxta *Trident. sess.7. c.8. de Refor.* visitandæ ab Episcopo, tanquam Sedis Apostolicæ delegato, etiam illæ Ecclesiæ Seculares, quæ se ex privilegio exemptas à Visitatione prætendunt.

III. In Visitatione Monasteriorum Regularium adhiberi debent pauci, illique idonei Ecclesiastici regulares, & non sæculares Clerici, aut Laici, prout statuitur in *c. ut juxta* 17. *h. t.* ubi Episcopo Monasteria visitanti, nõnisi duos, tresve, suę Ecclesię Cathedralis Canonicos permittitur ad Capitulum adducere, ne in claustro, ut ait Pontifex, ansa detur dissolutionis alicujus. *Vid.* Fagnan. *in c.*17. *h. t.* Rodriq. *tom.*1. *qq. regnl. q.*36. *a.*3. Laym. *l.*1. *tr.*4. *c.*7. *§.*8.

§. IX.

De iis, quæ spectant ad officium Episcopi ex Lege Diœcesana.

I. COnsistit Lex Diœcesana Episcopi primò in convocatione Synodi *c. quod super 9. de major. & obed.*

II. Spectat ad Legem istam exactio annua Synodatici, & Cathedratici, cujus nomine duos solidos, aut duos aureos à qualibet Ecclesia suę diœcesis petere potest Episcopus, etiam à Cappellis, sive Parochiis, Monasterio quamvis exempto incorporatis. Nominatur autem hæc pensio Synodaticum, quia in Synodo, quotannis celebranda, Episcopo solvi debet. Et Cathedraticum dicitur, quia ob dignitatem Cathedræ Episcopalis solvitur.

III. Numeratur inter ea, quæ ad Legem diœcesanam spectant, quarta decimationum, ita ut quarta pars decimarum, quæ ad Ecclesias Parochiales diœcesis pertinent, detrahi debeat, & ob curam universalem Episcopo solvenda sit. Quo eodem modo etiam se habet quarta mortuariorum, quarta scilicet pars ex legatis, seu funeralibus oblationibus, quæ factæ sunt Ecclesiis, aut aliis, piis locis intra diœcesim siti, detrahenda, & Episcopo solvenda.

IV. Ad Legem Diœcesanam pertinent procurationes, sive victualia, Episcopo, dum visitat, ab Ecclesiis, quæ visitantur, solvenda, juxta cujusvis Ecclesiæ facultates moderanda, & in quantum ad unius diei victum sufficiunt.

V. Denique ad dictam Legem pertinet petitio moderati subsidii charitativi, quod ex causa rationabili, & manifesta exigere potest à suæ diœcesis Ecclesiis, & beneficiis, ita tamen, ut non nimium graventur Clerici beneficiati, &c. In plerisque tamen his non tam attendendum, quid jura statuant, sed quid consuetudo, quæ varia sæpius in variis diœcesibus viget, exigat. *Vid.* Barbos. *de offic. Episc. alleg.*86. & 87. Laym. *l.*4. *tr.*6. *c.*4. Azor. *p.*2. *l.*9. *c.*14.

§. X.

Quibus casibus Episcopus loci Jurisdictionem habeat in Regulares Exemptos?

HAbent quidem Prælati regulares præsertim exempti, in suos subditos regulares quasi Episcopalem potestatem, ita ut possint omnia circa eos exercere, quę Episcopi possunt circa suos subditos; plurimi tamen casus enumerantur, in quibus Episcopi, saltem tanquam Sedis Apostolicæ delegati, contra Religiosos etiam exemptos procedere possunt. De quibus videri possunt, Pirrhing. *hic* Barbos. *de Offic. Episcopi alleg.* 105. Cokier. *p.*1. *de Jurisd. Ordin. in Exemptos p.*1. *à q.*17. Rodriq. *qq. Regular. to.* 2. *q.*64. *a.* 11. Chassaing. *in Privil. Regul. c.*5. *propos.* 1. Alviset *de Privil. Regular. sect.* 4. *dub.*21.

§. XI.

De loco Jurisdictonis Episcopi.

IN quovis loco suæ diœcesis ordinariam suam Ecclesiasticam jurisdictionem exercere posse Episcopum, sive contentiosa illa sit, sive voluntaria, constat ex *c. cùm Episcopus 7. h. t. in 6.* Nisi locus talis intra diœcesim quidem situs sit, ab Episcopi tamen jurisdictione exemptus, ubi jurisdictionem saltem contentiosam exercere non potest, nisi in casibus quibusdam raris, petita saltem Prælati regularis licentia. *Vid.* Barbos. *l. c. allegat.*80. Cokier. *l. c. p.*2. *q.*1.

§. XII.

§. XII.

De potestate Capituli quoad indicendam cessationem à divinis.

CONcessum hoc nonnunquam esse Capitulo ex *c* 2. & 8. *h.t. in 6.* patet. Videntur tamen relata capitula circa hanc materiam rari usus.

SECTIO IV.

De Officio, & Jurisdictione ordinaria Prælatorum regularium, Episcopo inferiorum.

§. I.

De jurisdictione, & potestate Abbatum, & aliorum Prælatorum regularium in genere.

I. PRælati regulares non tantùm potestatem quasi dominativam, & domesticam, sive œconomicam habent, radicatam in voluntate profitentium talem regulam, & se tradentium religioni cum promissione, & obligatione secundùm illam obediendi, & juxta imperium Prælati suos labores conferendi, prout ad religiosam disciplinam conveniens judicaverit Prælatus: sed habent etiam potestatem jurisdictionis, spiritualem scilicet, & Ecclesiasticam potestatem ligandi, & solvendi, censuras inferendi, & puniendi, &c.

II. Prælati exempti, qui habent proprium territorium, ac separatum adeò, ut non sint in diœcesi alicujus Episcopi, habent Episcopalem jurisdictionem, possuntque omnia in suo territorio, & quasi diœcesi, quod Episcopi in sua, exceptis iis, quæ ad Ordinis Episcopalis potestatem spectant. Alii verò Prælati exempti, qui sunt in diœcesi alicujus Episcopi, etsi quasi Episcopalem jurisdictionem in suos subditos Regulares, vel etiam Sæculares habeant, non tamen possunt omnia exercere, quæ Episcopi circa suos subditos: Prælati verò non exempti habent etiam quasi Episcopalem jurisdictionem, sed subordinatam, & in certis casibus dependentem à jurisdictione Episcopi Diœcesani. *Vid.* Suar. *tom.3. de Relig. l.2. c.* 18. & *l.*10. *c.*11. Tambur. *de Jur. Abb. disp.*1. *q.*4. & 5.

§. II.

De potestate excommunicandi, aliasque censuras seu pœnas inferendi, & ab illi absolvendi; item reservandi peccata, ac dispensandi, & denique de administratione, quæ competit Prælatis regularibus.

I. POssunt Prælati Regulares, cùm jurisdictionem ordinariam in suos habeant, etiam in foro externo contumaces excommunicare, aliasque in eas censuras ferre, *c. cùm in Ecclesiis* 10. *de majorit. & obed.* & *c. sicut* 33. *junct. gloss. V. sub excommunicatione, de simonia.* Et quidem per sententiam generalem in eos latam, & per sententiam specialem, quamvis in alieno territorio existant, cùm persona religiosa illis semper maneat obligata. Quòd possint autem hos ipsos ab omnibus censuris etiam, & peccatis, nisi specialiter à jure, vel ab homine superioribus reservata sint, absolvere, aut alteri Sacerdoti absolutionem committere, colligitur ex *c. nuper* 29. *de sent. excom.* ita ut ab inferioribus Prælatis excommunicatos absolvere etiam possint Superiores, si his subordinata sit jurisdictio inferioris, & tam causa, quàm persona absolvenda sit sub jurisdictione Superioris.

II. Omnes Religiosorum Ordinum Prælati, non tantùm supremi, & medii, sed etiam inferiores, conventuales, & locales, possunt certa peccata gravia, & magis noxia suæ absolutioni reservare, *Trident. sess.* 14. *c.*7. *Clement.*8. quæ incipit *Futuram rei memoriam*, ubi 11. casus numerantur, qui in religionibus reservari possunt, & potestas insuper Prælatis talibus datus, alios etiam casus, si putaverint expedire, reservandi, cum consensu tamen Generalis Capituli, si pro toto Ordine casus tales reservandi sunt, vel Provincialis capituli, si Provinciam tantùm reservatio talis complectitur: nisi specialis Ordinis privilegia circa hanc materiam specialia etiam sint.

III. Possunt Prælati cum suis subditis in observatione regulæ dispensare, in abstinentiis v. g. & jejuniis regularibus, in operibus aliis ex præscripto regulæ faciendis: modò nihil circa substantiam trium Votorum Religioni propriam immutent.

IV. Ad Prælatos regulares de jure communi spectat libera Congregationis suæ regularis administratio, tam in spiritualibus,

quàm in temporalibus, ita ut Prælatus solus, & independenter à suo Capitulo, seu Conventu regulares suos corrigere, & solus ordinare possit, quæ ad divinum cultum, & bonorum temporalium dispensationem in monasterii utilitatem pertinent, prout sumitur ex *Can. nullam 9. caus.* 18. *q.* 2. *&c.* & necessitas, ac obedientia religiosa docet, quæ sicuti uni subesse desiderat, ita omnem administrationem ei relinquit : nisi per consuetudinem receptam, aut peculiaria Ordinis statuta aliter constitutum sit, aut præcavendum Conventus præjudicium aliud jubeat, aut tota totius Ordinis administratio sit penes unum Generalem. *Vid.* Suar. *to.* 4. *de Relig. tr.* 8. *l.* 2. *cap.* 26. *& disp.* 3. *de Censur. sect.* 2. Tambur. *to.* 2. *disp.* 14. *q.* 2.

§. III.

De Abbatissarum seu Præpositarum Regularium officio, & potestate.

I. QUamvis mulieres sint incapaces jurisdictionis Ecclesiasticæ, & Spiritualis, propriè loquendo, ita ut quæ spectant ad claves Ecclesiæ sive ligandi per censuras v. g. & solvendi potestatem, &c. illis non conveniant, prout communissima sententia docet cum gloss. in *cap. dilecta* 12. *V. jurisdictione de majorit. & obed.* usus tamen aliquis, seu exercitium spiritualis jurisdictionis non tantùm in Moniales, sed in Clericos etiam beneficiatos Monasterii committi potest : ita ut non tantùm beneficia talibus Clericis conferre possint, sed eos etiam in possessionem inducere : qua tamen in re subordinata illa tota potestas est alicui Prælato ejusdem Ordinis, & ab eo multùm dependet.

II. Dominativa quoque, seu gubernativa potestas abbatissis competit in Moniales vi obedientiæ ipsis obstrictas, eaque non temporalis solùm, sed etiam spiritualis, ita ut spiritualia præcepta illis imponere possint, atque in virtute S. Obedientiæ ea præcipere, quæ ad salutem animæ spectant, & regulis sunt conformia. Unde Moniales in conscientia tenentur vi suæ professionis hujusmodi præceptis obedire. Quamvis contrarium alii teneant. *Vid.* Suar. *tom.* 3. *de relig. l.* 10. *c.* 11. *tom.* 4. *tr.* 9. *l.* 1. *c.* 12. Azor. *p.* 1. *l.* 13. *c.* 10. Sanch. *l.* 6. *in Decal. c.* 1. Pellizar. *tr. de Monial. c.* 4. *sect.* 3.

SECTIO V.

De officio, & potestate Parochi.

§. I.

De Parochis, seu Rectoribus Ecclesiarum Parochialium, eorum officio, & potestate in communi.

I. PArochi dicuntur illi Sacerdotes, aut Clerici, qui authoritate Episcoporum Ecclesiis sunt præfecti, ut certo populo, qui Parochiani dicuntur, divini Verbi, & Sacramentorum pabulum ad animarum bonum submini strent. Nuncupantur hi Parochi etiam nonnunquam Rectore Ecclesiarum, à regenda Ecclesia, & populo illis commisso; Curiones sive Curati à cura animarum illis commendata; Plebani à plebe, vel populo, cujus curam habent. Et in *c. omnis* 12. *de pœnit. & remiss.* vocatur Parochus etiam proprius Sacerdos, illius scilicet, cujus tanquam Parochiani proprii curam agere debet.

II. Jurisdictio his competit ordinaria in foro interno ad ligandum, & solvendum : nulla tamen illis competit in foro externo. Et hinc de jure communi ordinario, seclusso speciali privilegio, aut consuetudine legitimè introducta, non possunt Parochi suos Parochianos excommunicare, nec alias in illos censuras ferre, nec dispensare cum illis legibus, votis, aut juramentis : quamvis possint eum, cujus delictum publicum, & notorium est, & excommunicatio latæ sententiæ à jure statuta est, ab Ecclesiæ ingressu arcere. *Vid.* Sanch. *l.* 8. *de Matr. disp.* 9. Suar. *de Leg. l.* 7. *c.* 14.

§. II.

De celebratione Missæ, & administratione SS. Eucharistiæ.

I. TEnetur Parochi per se, vel per alium, saltem omnibus festis, quibus populus illis commissus divinis interesse debet, Missam celebrare in propria Ecclesia.

II. Quamvis cuivis Sacerdoti vi ordinationis suæ competat potestas SS. Eucharistiam ministrandi populo Christiano *Can. pervenit* 39. *de Consec. dist.* 2. licitè tamen eam non exercet, nisi vel ordinariam, vel delegatam ad hoc jurisdictionem habeat :

cum

cum munus hoc pascendi SS. Eucharistia subditos maximè proprium sit Pastoribus, ita ut Eucharistia ad modum Viatici, aut Paschali tempore sumenda, necessariò à proprio Parocho sumenda sit (nisi casus necessitatis aliud jubeat) & Regulares, qui non sunt privilegiati, ipso facto excommunicationem incurrant, si sine Parochorum speciali, aut generali licentia subditis eorum SS. Eucharistiam tribuant, juxta *Clement. 1. de Privileg. Vid.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 24. & l. 7. c. 6.* Laym. *l. 5. tr. 5. c. 7.*

§. III.

De Administratione Sacramenti Pœnitentiæ, & aliorum Sacramentorum.

I. QUòd suorum Parochianorum confessiones ubique locorum audire possit Parochus etiam extra propriam Parochiam, certum est: cùm absolutio illa sit actus voluntariæ jurisdictionis, quam Ordinarius ubique locorum exercere potest. Non potest tamen alienorum Parochianorum confessiones audire, etiam intra propriam Parochiam, sine consensu expresso, vel tacito proprii eorum Parochi: cùm absolvi non possit ab eo ille, in quem nullam, nec ordinariam, nec delegatam juri sdictionem habet. Consensus tamen iste in multis casibus præsertim inter vicinos Parochos, rectissimè præsumitur.

II. Peregrini, Vagi, & iter facientes confiteri possunt Parocho loci, in quo pro tempore versantur. Vagi verò, qui nullibi domicilium habent, confiteri possunt vel loci Parocho, ubi versantur pro eo tempore, vel cuivis alii Sacerdoti pro confessionibus approbato: cùm non sit major ratio pro illo, quàm pro quovis alio.

III. Non possunt Parochi absolvere à peccatis, aut censuris Summo Pontifici, aut Episcopo de jure reservatis, excepto articulo mortis, in quo cessat omnis reservatio: possunt tamen absolvere in foro pœnitentiæ ab ea excommunicatione, & juris censuris, quæ nec in jure, nec specialiter reservatæ sunt: quod enim Author canonis non reservavit, hoc cõcessisse videtur *c. Nuper 29. §. in 2. de sent. excom.* Et ex probabili sententia ab illis etiam casibus Papæ reservatis absolvere possunt in foro conscientiæ, qui per accidens Episcopales (ob difficilem v. g. ad Pontificem accessum, &c.) si nec ipse Episcopus, aut illius Vicarius facilè accedi possit: nè scilicet reservatio, quæ pro bono communi introducta est, contra bonum commune in periculum cedat animarum.

IV. Spectat ad officium Parochi suis parochianis administrare Sacramentum Baptismi: ita tamen, ut cum illius licentia expressa, aut prudenter præsumpta etiam alienus Sacerdos, sive sæcularis ille sit, sive regularis, solemniter baptizare possit. Item in gravi infirmitate constitutis suis Parochianis extremam Unctionem administrare: ita ut graviter peccet, si sine justa causa aut eam neget, vel differat cum probabili periculo, ne infirmus interim decedat. Regulares verò Sacerdotes excommunicationem etiam latæ sententiæ incurrunt, si sine licentia speciali proprii Sacerdotis eam extra casum necessitatis sæcularibus administrent.

V. Denique Sacramento Matrimonii à Parochianis suis contrahendi assistere debet proprius Parochus, vel cum licentia hujus Sacerdos alius. *Vid.* Azor. *p. 2. l. 3. c. 12.* Sanch. *l. 3. de Matr. disp. 23. & seqq.* Laym. *l. 5. tr. 8. c. 6. & 7. & tr. 22. cap. 7.*

§. IV.

De prædicatione Verbi Dei, & Doctrina Christiana per Parochos tradenda, & aliis functionibus, & obligationibus Parochialibus.

I. OFficium Parochi requirit, ut pascat commissum populum per se, vel per alios idoneos, si legitimè ipse impeditus fuerit, Verbi divini prædicatione saltem singulis diebus Dominicis, & Festis solemnibus, & Doctrinæ Christianæ pabulo juventutem instruat, docendo Christianæ fidei rudimenta, & morum componendorum doctrinam.

II. Sunt & aliæ obligationes, & functiones Parochiales ad Parochorum curam pertinentes, uti sunt variæ denuntiationes, annotationes, & libri ad hos pertinentes, item processiones, benedictiones, &c. quibus se Cappellani sine commissione speciali immiscere non possunt; cùm illæ ad legitimam pascendorum subditorum in spiritualibus curam pertineant, de qua Parochis suæ incumbit reddenda ratio, non autem Cappellanis. *Vid.* Riccius *in praxi to. 4. res. 305. & seqq.* Barbos. *de Offic. Parochi c. 16.*

TITULUS XXXII.

De Officio Judicis.

EX dictis patet, judicem eum dici, qui publica auctoritate constitutus jus dicit populo, causas cognoscendo, judicando, & sententiam ferendo, &c. Duplex esse illius officium, Nobile aliud, quod per se subsistit, nulli actioni deserviens, & impendi potest, ac obtineri etiam, ubi nulla actio locum habet, nonnunquam & motu proprio judicis impenditur, nonnunquam ad supplicationem partis, aut nobilis officii implorationem: aliud autem dici Mercenarium, quod actioni, scilicet civili, deservit, neque à judice impertiri potest, nisi ad instantiam actoris, sive actione præcedente. Differt autem actio ab imploratione officii, quòd illa supponat jus ex parte agentis, & debitum ex parte illius, contra quem actio intentatur; imploratio verò officii æquitate potissimùm nitatur, non jure.

§. I.

De duobus Casibus specialibus pertinentibus ad officium Judicis, de quibus agitur in hoc Titulo.

I. PRimus casus est, quòd ad officium judicis pertinet, sive ordinarius ille sit, sive delegatus, ut parti litiganti de idoneo Advocato provideat (ne patrocinio necessariò destituatur) si ob paupertatem, judicii imbecillitatem, adversarii potentiam, vel ob aliam causam pars litigans talem habere non possit, prout statuitur in *c. ex literis* 1. *h. t.*

II. Alter casus est, quòd litis contestatio requiratur, si loco actionis judicis officium imploretur principaliter, & contra certam personam. Si verò judicis officium tantùm incidenter imploretur, sive ante, sive post ingressum causæ hoc fiat, litis contestatione opus non est. *c. judicis* 2. *h. t.* In hoc enim casu vel non requiritur plena causæ cognitio, vel sufficit litis contestatio super negotio principali facta, quæ accessoriè se etiam extendit ad incidenter imploratum officium judicis. Quod in primo casu locum non habet. *Vid.* Abb. & Hostiens. *in cit. c. c.*

§. II.

Utrùm Judex ex officio suo debeat judicare secundùm allegata, & probata?

I. REgulariter, & ordinariè hoc fieri debere certum est. Plurimùm tamen dubitatur, utrùm in illo etiam casu secundùm allegata, & probata procedere debeat judex, quo privata scientia scit innocentem reum, qui per publicas tamen in judicio probationes reus esse convictus est.

II. Sunt, qui absolutè velint, ferre sententiam judicem semper debere juxta scientiam, quam habet, sive privata illa sit, sive publica, & consequenter nunquam posse contra reum, quem privatim ipse scit innocentem, procedere.

III. Alii putant, quæcunque denique privata judicis scientia sit, secundùm allegata, & probata semper debere eum procedere, & reum, quem novit ipse quidem privatim innocentem, si publicis tamen probationibus nocens convictus est, condemnare debere.

IV. Tertia tamen sententia, quæ verior videtur, distinguit inter causas civiles, & minores criminales, & inter criminales majores, in quibus de vita, vel mutilatione, &c. agitur, & concedit, quòd in civilibus, & levioribus causis criminalibus possit, & debeat judex contra privatam suam scientiam secundùm allegata, & probata judicare, ita ut, quem innocentem privatim novit, si publicis tamen probationibus nocens convictus sit, condemnare possit ad civilem sententiam, aut leviorem criminalem pœnam, non autem hoc possit, si condemnandus reus esset, quem novit privata scientia innocentem, quamvis publicis probationibus reus probatus esset, ad pœnam mortis, aut mutilationis. Cùm enim Respublica jus habeat à dominis sine illorum culpa ex causa boni publici bona temporalia auferendi, & pœnam leviorem sustinere debeat innocens, si bonum commune exigat, non autem jus habeat in vitam innocentis, neque hic sustinere debeat invitus vitæ privationem, &c. consequenter illud fieri poterit, bono publicò exigente, ne judicia perturbentur, talem jacturam, ut patiatur innocens, non autem hoc, de quo Respublica disponere non potest.

V. Nunquam omninò contra innocentem,

tem, qui tamen nocens probatus est, procedendum est, si qua via justa eum indemnem servandi inveniri potest: undè priùs omnia tentanda sunt, priusquam juxta secundam, vel tertiam sententiam modò relatam contra eum procedatur.

VI. Non potest judex condemnare reum, antequam per legitimas probationes in judicio, vel convictus, vel sponte confessus sit, quamvis judex privata scientia sciat, ipsum esse nocentem: adeò ut nec supremus Princeps, saltem regulariter, & ordinariè, id possit. *Vid.* Less. *l.2. c.20. dub.10.* Laym. *l.3. tr.6. cap.2. q.1.* Card. Lugo *tom.2. de Just. disp.37. sect.4.*

§. III.

Aliæ quæstiones ad officium Judicis pertinentes proponuntur, & resolvuntur.

I. Judex inferior à Legum præscripto recedere in judicando non potest: cùm ejus non sit in Legibus dispensare. Prout habetur in *cap.1. de constit. juncta Glossa V. suo sensu. & in cano. Istis.3. dist.4.* Potest tamen supremus Princeps, si ita expedire judicaverit, juris rigorem temperare, & ex causa rationabili in lege dispensare.

II. Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam inferior supremo Principe Magistratus ob varias circumstantias mutatas Epikia uti potest, & à verbis legis, ac rigorosa illius acceptione recedere: modò à mente Legislatoris non recedat. Et hinc multa conceduntur judicis, non quidem infimi, neque tamen etiam supremi tantùm, arbitrio circa pœnas imponendas, prout etiam consuetudo docet.

III. Quæ juris sunt, & ad defensionem causæ pertinent, si à partibus, vel earum advocatis omittantur, supplere potest judex, quatenus id ad causæ definitionem necessarium est; non autem quæ sunt facti, proponere scilicet exceptiones, producere testes, sententiam petere, &c. quamvis enim agere possit, quæ ad judicem spectant, sive pars ea petat, sive non petat, privatum tamen commodum partium, & quæ propriè ad partes litigantes pertinent, assumere non potest, nisi in casibus quibusdam extraordinariis. *Vid.* Abb. *in c.3. de postul. Prælat.* Felin. *in cap.1. de constit.* Gaill. *l.1. obser.153.*

TITULUS XXXIII.

De Majoritate, & obedientia.

SECTIO I.

In quibus consistat majoritas, sive prærogativa, ac præeminentia majorum, & obedientia, ac reverentia à minoribus seu inferioribus exhibenda superioribus, & majoribus?

§. I.

Qua ratione quis, & ex quibus causis major habeatur inter Clericos?

I. Variis modis potest quis Clericus esse major, & dignior. Primò scilicet potestate, & jurisdictione, prout Archiepiscopus major est Episcopo, & Archidiaconus Archipresbytero.

II. Dignior quis est ratione Ordinis, prout major est Presbyter Diacono, & hic Subdiacono, &c. Ob quam causam *in c. statuimus 15. h.t.* vult Pontifex præferri tum in loco, sive sessione, tum in petitione beneficiali, seu præbenda consequenda, &c. eos, qui Ordine majores sunt, quamvis posteriùs recepti sint, eò quòd prærogativa Ordinis dignior fit, quàm prærogativa temporis. Quæ tamen constitutio non in omnibus Ecclesiis observatur, ob consuetudinem contrariam *regulæ juris 54. in 6.* conformem. Et hinc constitutio illa localis tantùm habetur pro Ecclesiis urbis.

III. Majores alii dicuntur ratione antiquitatis, seu paritatis temporis, juxta *regulam 54. qui prior, in 6. & juxta c.1. h.t.* Quæ majoritas de jure locum habet intes eos, qui Ordine sunt æquales, & nisi specialia privilegia, aut consuetudo recepta aliud jubeat.

IV. Denique dicuntur alii aliis majores ob prærogativam, seu dignitatem Ordinantis, prout in *c. per tuas 7. h.t.* ille præfertur (cæteris paribus) aliis, qui à Romano Pontifice ordinatus est. Sicuti tamen tales non eximuntur à jurisdictione Episcopi per hoc quòd à Papa ordinati sint, ita etiam puniri possunt ab Episcopo, si delinquant. *Vid.* Hostiens. & Abb. *in c.1. h.t.*

§. II.

De obedientia, & reverentia à minoribus, seu inferioribus præstanda majoribus, aut superioribus, & pœnis inobedientium.

I. IN tribus potissimùm consistit obedientia, quæ à minoribus majoribus debetur, in obedientia scilicet, & reverentia, in mandato à majore accipiendo circa ea, quæ ad cultum divinum, aut bonum commune pertinent, & in submittendo se Superioris jurisdictioni, quoad causas varias dijudicandas, & decidendas.

II. Quamvis omnes Christi Fideles; etiam Principes, suis Episcopis debeant in prædictis omnibus obedientiam; cùm his tanquam suis ordinariis Pastoribus omnes subjecti sint: sæpiùs tamen ex specialibus privilegiis, aut consuetudine immemoriali exceptí sunt, prout etiam patet ex *c. Solitæ 6. h. t.*

III. Abbates etiam, & Sacerdotes alii, qui curam animarum habent, si Episcopo subjecti sint, & ad Synodum Diœcesanam vocentur, comparere debent. *c. Quod super his 9. h. t.* ita ut nolentes compatere per censuram etiam Ecclesiasticam cõpelli possint. Quin immò etiam Abbates exempti, si populum sub se habeant, comparere debent. Observetur tamen in his consuetudo Diœcesis. Videatur etiam de obedientia exhibenda Cardinalibus à Clericis sui Tituli *c. his, quæ 11. h. t.* & de obedientia, ac reverentia suis Abbatissis exhibenda à Monialibus *c. Dilecta. 12. h. t. & c. legebatur 3. Et c. cùm in Ecclesiis 10. h. t.* de obedientia, ac reverentia à Clericis suo Episcopo, aut à regularibus suo Abbati promittenda. De juramento fidelitatis, ac obedientiæ suo Archiepiscopo exhibendo ab Episcopis Suffraganeis *c. cùm dilecti 13 h. t.* Et denique de componenda controversia, quæ inter Clericos nonnunquam oritur de superioritate unius, & subjectione alterius, *c. final. h. t.* ac quæ de pœnis inobedientium statuuntur in *c. 2. §. 5. h. t. Vid.* Barbos. *de Offic. Episc. alleg. 93.* Piasec. *in prax. Episc. p. 2. c. 2. a. 1.*

§. III.

An minor, seu inferior possit exercere jurisdictionem, ac potestatem in se superiorem, aut illi his subiici?

REspondetur, ordinariè hoc fieri non posse, ut ostenditur in *c. Cum inferior 16. h. t.* nisi in casu, quo inferior delegatus Papæ constituit, aut speciale privilegium obtinet contra Superiorem. *Vid.* Imol. & Hostiens. *in cit. c.*

§. IV.

An Ecclesia, cujus Episcopus, seu Prælatus, vel etiam Capitulum, & Clerus in hæresin, vel schisma incidit, jurisdictionem, & alia jura, ac privilegia amittat?

EX *c. Inter quatuor. 8. h. t.* clarè colligitur, quòd omnia Ecclesiastica jura, & privilegia amittat Ecclesia, saltem quoad exercitium, & post declaratoriam sententiam incursæ hæresis, aut schismatis, si in hæresim vel schisma, non quidem Episcopus tantùm, aut tantùm Capitulum, sed Episcopus, & Capitulum labatur, prout etiam de hæresi colligitur ex *c. Ut commissi 12. §. privandi de hæres. in 6.* & de schismate ex *Can. Novatianus causa 7. q. 1.* Cùm enim tales non sint membra Ecclesiæ, meritò privantur juribus Ecclesiæ. Eadem tamen vel ipso jure, vel per sententiam Judicis recuperabit, postquam rediit ad unitatem Ecclesiæ: nisi absolutè jam in aliam Ecclesiam jura illa legitima auctoritate translata fuissent. *Vid.* Joan. Andr. & Felin. *in cit. c. 8.*

§. V.

De subjectione, & obedientia exhibenda Summo Pontifici.

DE hac agitur *in Extravag. Unam sanctam 1.* & in *Extravag. Ut Prælatorum 2.* & in *Extravag. Et si deceat 3. h. t. inter communes.* Et aliquid etiam habetur in *Extravag. Ecclesiæ. Unica Joan. 22. h. t.*

SECTIO II.

De Jurisdictione, & potestate Capituli.

§. I.

De Officio, & potestate Capituli Ecclesia, vel Sede non vacante.

I. CApituli appellatione hic intelliguntur soli Canonici Capitulares cum suo Decano, vel Præposito collegialiter congregati, ita tamen, ut Episcopus, aut Abbas, quà talis, sub hoc Capituli

pituli nomine non comprehendatur, uti constat ex *Rubrica Tituli de his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli*. Hoc ergo taliter acceptum Capitulum, Sede non vacante, de jure communi, nullam jurisdictionem Ecclesiasticam habet, in criminalibus, aut civilibus causis singulorum Canonicorum, aut Ecclesiæ illi subditorum, seu ministrorum, ut innuit *Glossa in c. irrefragabili* 13. *V. per Capitulum. de off. Jud. ordina.*

II. Quamvis multi Capitulo concedant, quòd Sede non vacante possit statutorum suorum transgressoribus pœnas imponere: ex hoc tamen non probatur, competere illis jurisdictionem aliquam, sed tantùm, quòd usum, seu exercitium jurisdictionis, à Superiore fortassis permissum, vel legitima consuetudine acquisitum habeant. Nisi malis dicere, teneri ad tales pœnas singulos Canonicos ex vi pacti, aut juramenti, quod de statutis servandis fecerunt. *Vid.* Barbos. *l. 1. Jur. Eccles. c.* 32. Fagnan. & Felin. *in c. 6. de Constit.*

§. II.

De jurisdictione, & Potestate Capituli Cathedralis, Sede vacante.

I. Dictum jam suprà est, quòd in Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, Sede Episcopali vacante, omnis jurisdictio Episcopalis ordinaria, tam contentiosa quàm voluntaria, tam in temporalibus quàm spiritualibus transeat; exceptis illis, quæ jus commune excipit, vel Pontifex sibi specialiter reservat, prout sumitur ex *c. cùm olim* 14. *juncta Glossa V. Capitula h.t.* Ne per longam Sedis vacationem, aut Episcopi absentiam damnum patiatur Ecclesia. Sive deinde de jure communi Episcopo jurisdictio aliqua competat, sive per legitimam consuetudinem ea acquisita sit, aut ex privilegio in perpetuum concessio, ita ut in ordinariam Episcopi jurisdictionem transeat.

II. In specie verò potest Capitulum, Sede vacante, vel Vicarius, aut Administrator ab illo, vel à Papa datus, primò: absolvere excommunicatos à jure, vel ab homine, sicuti Episcopus posset, si viveret. *un. h.t. in 6.* Secundò: potest excommunicare, aut alias censuras ferre: ejusdem enim potestatis est ordinari ligare, & solvere. Tertiò: potest dispensare in casibus, in quibus potest Episcopus dispensare potestate ordinaria, sive per se, sive per accidens tales casus sint Episcopales. Quartò: potest facere statuta totam Diœcesim obligantia, ita ut perpetua hæc sint, quamvis per Episcopum Successorem revocari possint. Quintò: potest, testamentorum executores compellere ad exequendum, & rationes reddendas, ac negligentes punire, sicut possunt Episcopi. *Vid.* Sanch. *l. 8. de Matr. disp.* 2. Molin. *tr.* 5 *disp.* 11.

§. III.

De casibus exceptis, in quibus Capitulum Cathedrale, Sede vacante, non succedit in jurisdictione Episcopi; & de potestate, quam habet in causis beneficialibus.

I. Plures sunt casus in jure excepti, in quibus jurisdictio Episcopo competens non transit ad Capitulum. Sic primò: non succedit in jurisdictione purè delegata, quamvis in perpetuum Episcopis tale quid auctoritate Apostolica exequendum commissum sit: cùm in tali casu non agat Episcopus suo nomine, sed nomine Papæ delegantis, & committentis. Secundò: non succedit in illis, quæ Episcopo concessa sunt ratione dignitatis, & præeminentiæ præ aliis, ita ut aliis inferioribus, & non Episcopis, quamvis Episcopalem, aut quasi Episcopalem jurisdictionem habeant, non concessa sint, uti est facultas celebrandi Missam in quovis loco decente, in itinere v. g. Tertiò: non potest ea, quæ valdè ardua sunt, & secundùm consuetudinem Ecclesiarum solis Capitibus Ecclesiarum competere censentur, cujusmodi est visitatio Ecclesiarum, convocatio Synodi &c. nisi etiam ad hæc urgeat necessitas. Quartò: non potest de bonis Ecclesiæ vacantis (sive immobilia hæc sint, sive mobilia pretiosa, & quæ servando servari possunt) vel de juribus Episcopalibus alienationes, aut donationes facere, neque Ecclesiam pro mutuo accepto obligare; nisi in casu valde magnæ necessitatis, aut evidentis utilitatis. Quintò: non succedit in jurisdictione feudali; cùm in illis, quæ jure speciali, & extraordinario Episcopo competunt, nihil juris habeat Capitulum. Et quamvis, vacante Sede, ad Concilia Imperialia admittatur Capitulum, non tamen admittitur Capitulum Ecclesiæ Archiepiscopalis ad Electionem

nem Romanorum Regis, vel Imperatoris; cùm hoc jus quibusdam Archiepiscopis Germaniæ ex speciali Privilegio, & jure competat.

II. In Causis verò beneficialibus potest quidem Capitulum, Sede vacante, præsentatos à Patronis ad beneficium instituere, *c. 1. de instit. in 6.* & electionem Prælatorum inferiorum confirmare. *cap. cùm olim 14. h.t.* cùm hoc sit necessitatis; non potest tamen conferre beneficia, vacante Sede, quæ ad liberam collationem solius Episcopi pertinent, aut quæ ob negligentiam inferiorum collatorum, aut electorum ad Episcopum devoluta sunt, prout colligitur ex relat. *c. Cum olim*. Cùm hæc talia conferre speciem quandam donationis, aut dationis gratuitę videantur habere, in quibus nullum habet jus Capitulum, circa necessariam tantùm administrationem Episcopo succedens. In commendam tamen ad sex menses dare talia beneficia, & si interea Episcopus non eligatur, prorogare hoc tempus non prohibetur Capitulo, quia hoc exigit administrationis bonæ necessitas.

III. Ob dictam causam, si magna necessitas exigat, unire etiam potest Capitulum beneficia in omnibus casibus, in quibus ea potest unire Episcopus: modò non tendat talis unio in utilitatem Capituli, aut præjudicium juris Episcopalis. Resignationes tamen beneficiorum liberas, spectato jure communi, recipere non potest, si talia beneficia ad liberam collationem Episcopi pertineant: cùm admissio talium resignationum sit gratiæ, in illis autem, quæ gratiæ sunt, non succedit Capitulum. *Vid.* Fagnan. *in c. 11. h.t.* Molin. *l.c.* Azor *p. 2. l. 3. c. 37.*

§. IV.

De jurisdictione, & potestate Capituli Ecclesiæ non Cathedralis, seu Collegiatæ, sive secularis, sive regularis, Prælatura vacante.

I. SI omnimodè talis Ecclesia exempta sit, ita ut in Cappellas etiam subjectas plenam jurisdictionem quasi Episcopalem Prælatus habeat, omnem jurisdictionem, & administrationem habet Capitulum Ecclesiæ illius Collegiatæ, vacante Prælatura, sicuti vacante Sede habet Capitulum Cathedrale.

II. Quòd si Ecclesia Collegiata exempta non sit, Præpositus tamen, vel Decanus illius Ecclesiæ jurisdictionem dignitati suæ annexam in Clericos sibi subjectos privativè, excluso scilicet Episcopo, obtineat, in prima saltem instantia, per privilegium scilicet, aut consuetudinem legitimè præscriptam, tum spectato jure communi non trānsit in Capitulum illius Ecclesiæ, vacante Prælatura, jurisdictio, sed ad Episcopum devolvitur. *c. his quæ h.t.* Cùm non debeat induci devolutio ad Capitulum, nisi in jure exprimatur; jus autem, quando devolutionem talem ad Capitulum concedit, de Ecclesiis Cathedralibus, vel quasi Episcopalem jurisdictionem habentibus, id est, de exemptis loquitur: nisi jus speciale, aut consuetudo legitima aliud requirat. Et hinc in Monasteriis etiam, non exemptis de jure communi ab Episcopo, mortuo Prælato, in cujus Diœcesi existit, administrator constituendus est, secluſa tamen iterum legitima consuetudine, aut jure speciali. *Vid.* Felin. *in c. 11. h.t.*

TITULUS XXXIV.

De Treuga, & Pace.

I. TReuga à *Glossa in c. 1. h.t.* definitur, quòd sit securitas personis, & rebus præstanda ad tempus, discordia nondum finita. Sive, si magis propriè de ea loqui velimus, aliud non est, quàm induciæ belli ad breve tempus inter hostes initæ, ne se invicem lædant. Unde Treuga à Pace differt: nam Treuga est securitas personis, & rebus ad tempus constituta, nondum sublata penitus discordia; Pax verò est finis discordiæ, seu belli.

II. Duplex Treuga est: Conventionalis alia, quæ ab hominibus inter se discordibus constituitur, & ex conventione formam, & modum recipit: alia Canonica, seu legalis, quæ à jure constituitur, de qua fit mentio in *c. 1. & 2. h.t.* ita ut vi Capituli primi Treuga absolutè servari jubeatur à quarta feria post occasum Solis usque ad secundam feriam ante ortum solis; & Adventus tempore usque ad Octavam Epiphaniæ; Quadragesimæ verò tempore à Septuagesima usque ad octavam Paschæ. Hæc tamen Constitutio de Treuga taliter in reverentiam temporis servanda pridem contraria consuetudine abrogata est.

III. Vi

III. Vi *Capituli secundi* securitate perpetua, sive treuga hac gaudent Clerici, & Religiosi omnes, Peregrini, Mercatores, Viatores, & Rustici in agricultura existentes, eorum animalia quoque, quibus arant, & semina portantur in agros &c. Quantùm autem hæc etiam Constitutio observetur, docet experientia.

IV. Quamvis Princeps possit Civitates, & populos sibi subjectos ad componendam pacem compellere juxta *Authent. de Mandatis Principium. ſ. deinde juncta Gloſſ. V. pacem Novell.* 17. ob bonum commune; non potest tamen privatis litigantibus inter se pacem præcipere, & urgere, ad cõcordiam, ne videatur jus suum auferre alicui, nisi causa sit valdè intricata, & lis diù jam cum magna partium molestia duraverit. *Vid.* Laym. *l.2.tr.3.c.12.q.3.* Felin. *h.t. in prim.*

TITULUS XXXV.

De Pactis.

§. I.

Quid sit Pactum, & quomodo dividatur? qui paciſci possint? quæ sit materia pactorum in genere, & quæ forma?

I. PActum propriè loquendo est consensus, sive placitum duorum, aut pluriũ in idem cum obligatione aliqua. Differt à Contractu propriè dicto, quòd hic utriusque obligationem pariat regulariter, pactum autem ex parte unius tantùm.

II. Præcipua Pacti divisio est, in Nudũ, & Vestitum, sive Legitimum. Illud est, quod sola æquitate naturali nititur, & nullam de jure Civili actionem parit, ad vitandam scilicet litium multitudinem. Legitimum verò est, sive Vestitum, quod præter conventionem partium aliud aliquod juris adminiculum habet, ratione cujus actio civilis in foro externo de jure Civili oritur.

III. Pluribus modis Pactum vestitur, seu jure Civili confirmatur. Primò: si transeat in contractum specificum, seu nominatum, in genere suo perfectum, emptionem scilicet, locationem, commendatum &c. Secundò: si ex altera parte fuerit secuta traditio rei, sive promissi impletio, prout nonnunquam fieri solet in contractibus innominatis, *do ut des, do ut faciat* &c. Tunc enim ex reipsa consurgit obligatio ad implendum ex altera quoque parte promissum, ita tamen, ut si is, qui nondum adimplevit promissum, sit in culpabili mora, aut animum habeat non implendi tempore debito, sit pœnitentiæ & revocationi locus in foro Canonico, ac spectato jure naturali. Tertiò: si ei accedat stipulatio, jure Civili introducta, vel per publicum instrumentum Notarii confirmetur. Quartò: si accedat in continenti alii pacto vestito. Quintò: si legis habeat assistentiam. Sextò: si juramento confirmetur. Septimò: si fiat in judicio.

IV. Paciſci, sive pactum inire possunt omnes, qui nec natura nec jure prohibentur. Natura quidem prohibentur, qui ad obligationem inducendam consentire nequeunt, infantes v.g. furiosi, perpetuò amentes, muti & surdi conjunctim &c. Lege autem prohibentur impuberes, ob imbecillitatem judicii, nisi meliorem facere possint suam conditionem. Item prodigi, quibus interdictum est bonis, minores 25. annis, qui Curatorem habent, &c. Qui autem paciſci possunt, sibi tantùm regulariter, non autem aliis paciſci possunt. Et quidem paciſci licet de omnibus rebus honestis, & licitis, quæ in commercio hominum sunt: modò sint paciſcentium propriæ. Formam accipiunt pacta ex conventione, sive consensu paciſcentium, modò, si contractui pactum aliquod adijciatur, non sit pactum tale contra substantiam contractus. *Vid.* Wesembec. *in parat. ff. h.t.* Molin. *tr.2. disp.* 256. & 258. Laym. *l.3.tr.4.c.2.*

§. II.

De observatione Pactorum, & eorum confirmatione per Superiorem.

I. QUòd Pacta legitimè inita observari debeant, in *c.1. h.t.* statuitur, & naturalis æquitas dictat, ita ut per censuras etiam Ecclesiasticas urgeri possint ad Pacti observationem paciſcentes, & peccatum grave sit, cæteris paribus, Pacta ab altera parte acceptata non servare. Et hinc inferunt Canonistæ communiter, de jure Canonico, quidquid sit de jure Civili, actionem in foro externo etiam oriri ex Pacto nudo. Ratio est, quia quando jus mandat aliquid observari, oritur inde actio: ergo cùm jus Canonicum observari jubeat Pacta,

cta, nec distinguat inter nuda, & vestita, etiam ex nudo Pacto orietur actio.

II. Confirmantur Pacta sæpius per supervenientem postea consensum, seu ratihabitationem Superioris, uti colligitur ex *c.2. h.t.* nisi spectato jure naturali prorsus irrita sint, & nulla: quo in casu subsequens ratihabitio confirmare nil potest, cùm juxta *Reg. juris* 18. *in 6.* non firmetur tractu temporis, quod ab initio non subsistit. Neque tamen ad omnia subditorum Pacta, & conventiones confirmandas Superiorum consensus, aut ratihabitio semper requiritur, ut patet ex *c.3. h.t. in 6.* & per se constat. *Vid.* Fagnan. *in c.1. h.t.* Imol. *in c.2. h.t.*

§. III.

De diversis Pactis illicitis, à jure Canonico reprobatis.

I. QUia Pactis privatorum non potest præjudicari juri publico *c si diligenti* 12. *de foro compet.* nullum est pactum, quod juri publico, præsertim Ecclesiæ, præjudicat. *c. plerique 7. h.t.* Neque tamen prohibetur Pactum, quo quis juri in favorem suum sibi principaliter concessò cedit, *c. Pactum 1. h.t. in 6. c. si de terra 6.* &c. *Accedentibus* 19. *de privileg in 6.*

II. Qui renuntiat liti super beneficio Ecclesiastico, adjecto Pacto, ut aliquid temporale, etiam expensarum nomine sibi solvatur, illicitam, & Simoniacam pactionem facit: quia spirituale aliquid pro pecunia, vel alia re temporali, pretio æstimabili, remittit. *c. Cum pridem 4. h.t. juncta Gloss. V. illicitæ pactionis speciem.* Nisi Superioris auctoritas accedat, quæ parti lite, & jure suo cedenti solvi jubet expensas frustra in litem factas. *arg. c. Nisi essent 21. de Præbend.*

III. Pactum alicui factum de succedendo post mortem Prælati, aut Beneficiati in Prælatura Ecclesiæ illius, aut beneficio, nullum est *c. Accepimus 5. h.t.* cùm talia Pacta speciem habeant hæreditariæ successionis, quæ in beneficiis locum non habet; & inducat votum captandæ mortis alienæ: quod utroque jure prohibitum est.

IV. Nullum est Pactum, quo promittit quis pensionem annuam, aut augmentum illius, si in Ecclesia, vel beneficio instituatur; *c. Cùm Clerici 6. h.t.* Cùm Simoniæ vitium talis institutio referat.

V. Ob hoc ipsum Simoniæ periculum, & speciem nullæ sunt omnes pactiones pro spiritualibus, aut quæ spiritualibus sunt annexa, obtinendis. *c. Pactiones 8. h.t.* si pro illis dentur, aut promittantur temporalia pretio æstimabilia.

IV. Pacta universim, quæ contra leges, aut bonos mores fiunt, nullam vim habent. Nisi interdum, quæ ob turpem causam facta sunt: hæc enim etsi non obligent, dum causa nondum impleta est, obligationem tamen inducunt, postquam causa turpis impleta est; neque enim talis datio propter causam turpem de se illicita est, uti communiter docent Theologi cum S. Thom. 2. 2. *q.62. a.5. Vid.* Laym. *l.4. tr.10. c.ult. & tr.2. c.* 18. Suar. *de Simon. l.4. c.51.*

§. IV.

De Pacto tum negativo de non succedendo, per quod renuntiatur hæreditati futuræ, tum affirmativo de succedendo alicui.

I. DUo sunt Pacta: Affirmativum unum, quo quis alteri promittit, scripturum se ipsum hæredem in testamento suo: Negativum alterum, quo quis renuntiat hæreditati paternæ, aut aliundè sibi deferendæ. Et hæc jure Civili nulla sunt: illud quidem, quia votum captandæ mortis subinde infert, vitio cupiditatis summæ; hoc verò, quòd hæreditas nec dari, nec auferri possit privatis pactis, ob bonum commune contrarium exigens.

II. Utrùm hæc Pacta de jure Canonico valeant, si juramento confirmentur, ita ut servari debeant, non quidem ex vi sua, quam independenter à juramento non habent, sed ex vi religionis dependenter à juramento inductæ, dubitatur. Et prius quidem Pactum, affirmativum scilicet de succedendo, nullum esse, quamvis juramento firmatum sit, facilè concedunt AA. Unde si Cajus, postquam Titio promisit promissione jurata, se eum scripturum hæredem, postmodum Sempronium scribit, illicitè quidem agit propter fractum juramentum, non tamen invalidè: neque Titio competit actio civilis in Sempronium, vel Cajum. Excipiuntur tamen Pacta Gentilitia Familiarum, quæ passim in Germania inter Principes, & Illustres Personas fiunt de mutua inter se successione: hæc enim & licita

cita sunt, & valida, præsertim si auctoritate Imperatoria fuerint firmata.

III. Posterius Pactum negativum de non succedendo, per quod v.g. filia jurat, se dote contentam de hæreditate paterna, aut alia qualibet ex vi consanguinitatis deferenda nihil ulterius petituram, validum esse accedente juramento, ac per hoc confirmari, ac vim obligandi habere ex: *c. Quamvis 2. h.t. in 6.* videtur probari: si tamen nulla vis, dolus, aut metus injustus in extorquendo hoc juramento intervenerit. Quamvis enim, si tale quid interveniisset, juramentum tamen obligaret, cùm sine dispendio æternæ salutis servari posset; quia tamen ab Episcopo facilè illius impetrabitur dispensatio, & qui injustum metum ad extorquendum juramentum incussit, compelli etiam potest ad remittendum juramentum, ideò efficaciter obligare non censetur.

IV. Prædicta assertio de valore juratæ renuntiationis, factæ absque dolo, vi, & metu injustè incussò, procedit, sive fiat renuntiatio ante, sive post nuptias, & constitutam dotem. 2. Procedit non tantùm de filia, sed de omnibus tam ascendentibus, quàm descendentibus. 3. Procedit, sive renuntians sit major 25. annis, sive minor: modò sit pubes. 4. Etiamsi renuntians ignoraverit, ejusmodi Pacta de non succedendo prohibita esse jure Civili. 5. Etiamsi renuntians ingrediatur Religionem. 6. Procedit non tantùm de hæreditate paterna, sed etiam fraterna, vel aliorum consanguineorum.

V. Si renuntiatio paternæ v. g. hæreditatis cum juramento non facta fuisset absolutè, & simpliciter, sed in favorem v.g. fratrum, consanguineorum, lateralium, &c. & horum nullus, quando moritur pater, supereset, haberet renuntians regressum, non obstante renuntiatione, ad hæreditatem paternam; cùm renuntiationes tales explicandæ sint, ut quàm minimum præjudicent, aut lædant renuntiantes. Et hinc non obstante tali renuntiatione, liberè Pater ei, quod vult, legare potest, aut donare. Et possunt etiam liberi ex filia, quæ renuntiavit hæreditati paternæ, vivente adhuc patre suo mortua, avo huic suo materno jure proprio succedere, cui nunquam renuntiaverunt: quamvis non possint succedere avo huic suo, si vivente adhuc matre sua mortuus ille fuisset, cùm in hoc casu non alio jure quàm matris succederent, quod per renuntiationem à matre factam extinctum est.

VI. Quòd si tamen enormiter læsa fuisset per renuntintionem talem renuntians filia, eò quòd pro modica dote, multò majori ultra dimidium hæreditati, præter opinionem suam, prout ex post facto colligit, renuntiaverit, posset petere relaxationem juramenti, & restitutionem in integrum; cùm nec juramentum ad tantam læsionem obliget, neque intentionis illius fuisse, meritò censeri debeat, tantam pati velle jacturam. Idem dicendum est, si nullam dotem accepit, vel aliam portionem hæreditatis, & aliundè competentem sustentationem habere non possit. *Vid.* Gail. *l. 2. obser. 145. & seqq.* Covar. *in cit. c. Quamvis p. 3. §. 1. & seqq.* Molin. *tr. 2. disp. 579.*

§. V.

De Effectu Pactorum.

I. ETsi jure Civili ex nudo Pacto non oriatur jus petendi in judicio rem promissam, oriuntur tamen inde alii effectus. 1. enim potest retineri pignus pro eo, quod nudo Pacto est debitum. 2. quod semel solutum est ex tali Pacto, retineri potest, & non, etiam in judicio, restitui. 3. si promissarius aliunde quid debeat paciscenti, potest hic compensare pro illo, quod ex nudo Pacto ipsi debebatur. 4. nudo Pacto potest accedere Fidejussor, qui efficaciter obligatur, ita ut contra eum detur actio. 5. parit nudum Pactum exceptionem, ita ut si Titius me in judicio conveniat de debito v.g. ex contractu, possim eum repellere exceptione debiti, quo mihi est obligatus ex nudo Pacto. 6. etsi ex nudo Pacto non detur actio jure Civili, datur tamen obligatio in conscientia.

II. De jure Canonico, ex Pacto nudo acceptato oritur actio efficax ad petendum in judicio, quod ex Pacto debetur. Ita probabilior sententia Theolog. & Canon. docet, & probatur ex *c. 1. & 3. h.t.* ad cavenda multa pericula animarum, & earum salutem promovendam: nisi in causis merè Civilibus per denuntiationem Canonicam satis caveri possit, & nullo modo intendat ex justitia se obligare paciscens, sed tantùm ex fidelitate, neq; ullam causam exprimat suæ promissionis. Servanda tamen

hac

hac in re est consuetudo, quæ etiam ex nudo Pacto in foro externo concedit actionem. *Vid.* Less. *l.*2 *c.*17.*n.*27. Molin. *tr.*2. *disp.* 257. Laym *l.*3.*tr.*4.*c.*12.

TITULUS XXXVI.

De Transactionibus.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Transactio?

I. TRansactio latè accepta dici potest cujuslibet negotii compositio. Juxta quam acceptionem etiam res judicata, jusjurandum, & quodlibet pactum, quo lites, aliquæ componuntur, Transactio dici potest. Propriè tamen, si de Transactione loqui velimus, prout hic de ea sermo est, rectè dicitur, ea esse *de re dubia, & controversa, sive lite incerta, & necdum finita, non gratuita pactio*. Per *τὸ dubia* distinguitur à pacto, quod est de re certa: per *τὸ non gratuita* distinguitur ab amicabili compositione, quæ fit omninò gratis. Cùm enim in transactione accipiatur, aut retineatur aliquid pro eo, quod alteri transigenti ceditur, consequenter rectè dicitur, non gratuita esse pactio: & quia qui certus est de re aliqua, aut jure aliquo sibi non competente, nihil accipere, aut retinere bona conscientia potest, ut cedat rem illam, aut jus illud alteri, consequenter de re dubia, aut lite nondum finita, quæ in rem judicatam abierit, debet esse transactio.

II. Est autem Transactio alia realis, quæ ad successores rei, super qua transactum est, transit; alia personalis, quæ durat, quamdiù transigens vivit, & cum eo extinguitur, nec ad Successores transit, uti patet ex *c.*5.*h.t.* & *c.*21.*de Præbend. Vid.* Molin. *tr.*2.*disp.*556. Mynsing. *cent.*6.*obser.*91. Laym. *l.*3.*tr.*4.*c.*31.

§. II.

De illis, qui transigere possunt, vel non possunt, & speciatim, an, & quatenus Prælati, vel Rectores Ecclesiarum transigere possint de rebus, seu juribus Ecclesiasticis?

I. QUòd omnes transigere possint, qui liberam suarum rerum administrationem habent, & quòd circa res illas, quas alienare non possunt, nec transigere possint, generaliter & universim loquendo, certum est. Cùm enim per transactionem ordinariè deveniatur ad alienationem, consequenter qui alienare non possunt, transigere non possunt, ne quod una via directè prohibetur, alia via indirectè concedatur contra *reg juris* 84.*in* 6.

II. Ex prædictis infertur, nec Vasallum posse transigere de feudo sine cõsensu Domini directi; nec Tutorem, aut Curatorem de bonis Minorennis, aut Pupilli sine judicis decreto; nec Procuratorem de bonis Domini sine speciali ejus mandato; nec Hęredem de illo, quod fideicommisso gravatus restituere alteri tenetur; nec Pupillum, aut Minorem sine Curatoris auctoritate; nec Prodigum, cui bonis est interdictum.

III. Indidem sequitur, Prælatum Ecclesiæ, quamvis liberam habeat rerum Ecclesiæ suæ administrationem, & solus in judicio pro causis suæ Ecclesiæ (saltem non valdè gravibus) agere, & conveniri possit, circa res tamen immobiles, & mobiles pretiosas suæ Ecclesiæ transigere non posse sine consensui sui Capituli, & aliis solemnitatibus ad alienandum requisitis, prout sumitur ex *c.Contingit* 3. & *c.Statuimus* 2.*c.Veniens* 8.*h.t.* Nisi ita de rebus talibus transigat, ut eas Ecclesia non amittat, sed pro data pecunia litis terminandæ causa, retineat eas, vel recuperet, & pacificè penes Ecclesiam eę permaneant, ut docet *Glossa* communiter recepta *in L.Nulli* 13.*V. transigere ff. h.t.* Vel nisi præter mandatum procuratorium liberum à Capitulo, sive Conventu, literas etiam, sive clausulam habeat de ratihabitione, nimirum quòd Conventus, seu Capitulum omnia rata habere velit, quæ Prælatus in causa aliqua ipsi commissa egerit, juxta relatum *c. Contingit*. Vel nisi casus necessitatis aliud exigat, ad gravia v. g. scandala devitanda, &c. aut transactionem de juribus sibi competentibus Parochus v.g. fecerit ad dies tantum vitæ. *c.De cætero* 5.*h.t. Vid.* Molin. *tr.*2. *disp.*557. Wesenbec. *in parat. ff. h.t.* Laym. *l.*3.*tr.*4.*c.*10. & 31.

§. III.

An, & qua ratione liceat transigere de rebus spiritualibus, vel iis, quæ spiritualibus annexa sunt?

I. TRansactio, ut pro beneficio Ecclesiastico, aut re spirituali temporale

le quid detur, remittatur, aut promittatur, vel etiam spirituale aliquid, cui annexum est quid temporale, non valet, quia speciem Simoniæ habet, *c.ult. de rerum permutatione*, ac *c. Super eo 7. h.t.* Ubi sola amicabilis, & prorsus gratuita compositio (cæteris paribus) in causis his beneficialibus admittitur.

II. Si tamen pro re, aut jure purè spirituali alia res, aut jus purè spirituale detur, nõest Simoniaca talis transactio, sed speciem potiùs permutationis licitæ habet, & ideò hæc transactio fieri potest *arg. c. Ad quæstiones 6. & c. fin. juxta Gloss. V. temporalia de rerum permut.* Quamvis ex speciali ratione licentia nonnunquam Prælati, & aliæ solemnitates intervenire debeant, quia alienationem bonorum Ecclesiasticorum continet.

III. Super jure patronatus, aut præsentandi ad beneficia, pro re temporali transigi non potest. *c. Prætereà 9. h. t.* cùm jus patronatus spirituale quid sit, ut tradit *Glossa finalis hic*, vel certè spirituali antecedenter annexum *c. Quantò 3 juncta Gloss. V. connexa. de judiciis. & c. Prætereà 10. h.t.*

IV. Super spirituali subjectione pro re temporali aliqua transigi non potest, ob periculum, & speciem Simoniæ, ut patet ex *cit. cap. 9.*

V. Super Matrimonio nec transactio, nec compositio amicabilis fieri potest, si per transactionem, vel compositionem aliquid fiat contra vinculum Matrimonii. *c. Ex pacto 11. h.t. Gl. ibi V. Sacramentum*. Ratio est, quia non est in nostra potestate dissolvere Matrimonium ex jure Divino insolubile. *Vid.* Suar. *l. 4. de Simon c. 50. & 51.*

§. IV.

De quibus prætereà rebus, seu causis licitum sit transigere, vel non?

I. DE publico crimine capitali (ob quod scilicet pœna sanguinis irrogatur) quòd liceat transigere ex *l. transigere 18. juncta Gloss. V. Capital. Cod. h.t.* patet. Quia licet cuivis sanguinem suum quovis modo redimere. Neque pro confesso reus transigens haberi debet, quia meritò censeri potest, non tam ob conscientiam criminis, quàm ad periculosam accusationem declinandam transegisse.

II. De aliis tamen publicis, aut etiam privatis criminibus, quæ pœnam sanguinis non irrogant, si criminaliter ad vindictam agatur, nec permittitur de jure communi transactio, uti ex *cit. l.* patet, nec amicabilis compositio: ne crimina maneant impunita contra bonum commune, & quia hic cessat periculum capitis, & sanguinis. Quare si Reus circà hujusmodi crimen transigat, pro confesso habetur: nisi probare possit ad redimendam præcisè vexationẽ se transegisse. Excipitur tamen accusatio de crimine falsi: nam in hoc licita est Transactio. *cit. l. Transigere & l. pen. C. eod.* Ratio est, quia hoc crimen gravissimam secum trahit infamiam, quæ meritò pœnæ sanguinis æquiparatur.

III. Si de crimine aliquo civiliter tantùm agatur, ad pœnam parti læsæ applicandam, valida & licita est transactio, sicuti & gratuita, & amicabilis compositio, cùm juri suo partes præjudicare, ac cedere possint.

IV. Quòd si sint causæ merè civiles, ex jure Civili patet primò: quòd de iis, quæ in Testamento, vel Codicillo relicta sunt, sine judice transigi non possit, nisi inspectis, & cognitis verbis Testamenti, prout habetur in *L. 1. §. Ratio. ff. de Testam. quemadm. aperiantur. l. de his 6. & l. non est 12. ff. h.t.* Secundò: quòd nec de alimentis in ultima voluntate relictis, quæ in futurum debentur, sine judicis auctoritate, & causæ cognitione transigere liceat; ne Testatoris voluntas facilè negligatur. Nisi per talem transactionem conditio alendi fiat melior. De alimentis verò præteritis licitum esse transigere, etiam sine judicis auctoritate, & causæ cognitione, ex *L. Alimentis 8. Cod. h.t.* patet, cùm in hoc casu nihil urgeat allata ratio. *Vid.* Zœs. & Wesenbec. *ff. h.t.* Molin. *tr. 3. disp. 46.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 31.*

§. V.

De forma Transactionis, ejusque extensione, & rescissione.

I. FOrmam Transactio in foro Civili valida accipit ex Jure Civili, secundùm quod alia Transactio fit simplici acceptilatione; alia fit præcedente Aquiliana stipulatione. Illa est, quam non præcedit alia stipulatio, ut si petas à Creditore, cui debebas centum, an contentus esse velit, si 50. solvas, & ille respondeat, contentum se futurum. Altera est, quæ fit per

varias interrogationes. De quibus jura Civilia : cùm spectato jure Naturæ, & Canonico nulla certa verborum forma ad transactionem validam requiratur, sed possit illa fieri, vel purè, & absolutè, vel conditionatè, vel in, vel extra judicium, vel verbis tantum, vel etiam interveniente scriptura, vel pœna apposita, vel cum clausula *Rato manente pacto &c.* vel cum, vel sine juramento &c.

II. Extendenda non est Transactio, facta super re certa aliqua, & determinata, ad res alias, quàm expressas; nisi sint accessoriæ, & connexæ. Quamvis si indefinita, & generalis sit facta transactio super tota Hæreditate v. g. super omnibus juribus Episcopalibus, ad omnia particularia sub tali genere contenta, extendi possit: etiamsi in specie non sint cognita : nisi proprietas verborum, aut tractatus præcedens aliud exigat.

III. Rescindi potest Transactio ex variis causis. Primò : si interposito metu incusso, qui cadit in virum constantem, facta sit. Secundò: si dolo extorta sit. Tertiò : si intervenerit error substantialis. Quartò: mutuo consensu partium. Quintò : per errorem calculi, nisi & super ipso errore transactum sit. *Vid.* Hiltrop *p.2.tit.*17. Molin. *tr.*2. *disp.*556. & 558.

§. VI.

De Effectu Transactionis.

I. PRincipalis effectus Transactionis est, quòd per illam litibus motis, & movendis finis imponatur, vel ne oriantur, impediatur, ob bonum scilicet pacis, cui studere Reipublicæ, & bono communi plurimùm prodest. Et quidem ita finem imponit litibus Transactio legitimè facta, ut omnes probationes, & instrumenta, ac alia jura partium in contrarium allata, post eam finitam sint irrita, & inania; etiamsi de hoc inter partes actum non sit. *cap.*1. *h.t.* Neque ulli parti pœnitere concessum est; etiamsi contractus Transactionis nondum sit expletus. Si tamen una pars nolit stare contractu, nec altera tenebitur. *arg. l.*21. *Cod. de Pact.*

II. Alter effectus Transactionis est, quòd quamvis actionem civilem non pariat, si nudo pacto celebrata sit, neque rei traditione, vel stipulatione &c. firmata sit, cùm ex nudo pacto de jure Civili non detur actio : parit tamen exceptionem litis finitæ, quæ ante, vel post litis contestationem opponi potest, ita ut, qui fuit in causa principali unius partis litigantis advocatus, si hæc postmodum per transactionem partium finiatur, testis esse possit hujus transactionis, prout sumitur ex *c. Ex litteris 6. h.t.* neque impugnare possit eam tanquam irritam, qui Suasor, Auctor, aut Mediator hujus transactionis fuit, quia propriam suam turpitudinem talis allegaret. *Vid.* Wesenbec. *l.c.* Abb. *in cit. c.*1. *h.t.*

TITULUS XXXVII.

De Postulando.

§. I.

Quid sit Postulare, seu Advocare: quomodo Advocatus à Procuratore differat, & à quo constituantur Advocati?

I. POstulare latè loquendo aliud non est, quàm suum, vel alterius desiderium in judicio exponere apud eum, qui jurisdictioni præest. Propriè tamen, & strictius loquendo postulare dicitur, qui in judicio partis præsentis advocatum agit. Et hinc, qui consilium quidem dat in causa aliqua, sive scripto hoc faciat, sive verbo, aut partes inducit ad contractum, transactionem &c. faciendam, in judicio tamen parti non assistit præsens ipse, propriè postulare non dicitur : cùm postulare hìc sit idem quod advocare; advocare autem non dicitur, qui in judicio non assistit. Unde qui ex lege, statuto, aut pacto prohibetur advocare, consilium tamen scripto, vel verbo gratis, vel pro mercede &c. extrajudicialiter dare non prohibetur.

II. Quamvis Advocatorum, & Procuratorum nomen sæpius à vulgo confundatur, magna tamen inter utrosque est differentia; Advocatus enim propriè loquendo est, qui pro altero in judicio præsente, causam illius agit, patrocinium, ac defensionem præstat; Procurator verò absentis litem prosequitur. Tenetur etiam Procurator nomine mandati, si cum parte colludat; Advocatus verò non ex mandato

dato conveniri potest, si rem malè agat, sed de prævaricatione. Procurator post litis contestationem fit dominus litis, quoad illam instantiam, non autem Advocatus. Advocati Officium nobile est, publicum, honorificum, multis gaudens privilegiis; Procuratoris verò officium vile est, ac onerosum, &c.

III. Dare debet partibus litigantibus Advocatos, qui eorum patrocinium suscipiant, judex, coram quo litigatur, si tales Advocati à partibus petantur, vel etiamsi non petant partes, miserabiles tamen sint, quæ facilè à contraria parte opprimi possint, ita ut salarium ex publico etiam Advocato numerandum sit, si Cliens pauper sit, prout de his omnibus statuunt etiam jura Civilia, *Vid.* Tholosan. *Syntagm. Jur. c.6.* Gail. *l.5.obser.*43. Sanch. *l.6.* Moral. *c.*13.

§. II.

De iis, qui suo, vel alieno nomine postulare possunt, vel non possunt.

I. EDicto juris postulare prohibentur, qui minores sunt 17. annis ob judicii infirmitatem; surdus, qui omninò non audit, & plures alii de jure Civili in certis aliquibus causis postulare prohibentur, de quibus Civilistæ.

II. Clerici in Minoribus constituti, si beneficiati non sunt, non prohibentur esse Advocati, etiam in causis Civilibus, & coram judice sæculari, saltem si aliunde honestam sustentationem non habeant. *c.*1.*h.t.*

III. Clerici in Majoribus, si Sacerdotes non sint, possunt esse Advocati, & Procuratores coram judice Ecclesiastico; in causis etiam secularibus. Coram judice verò seculari solùm in causis Ecclesiasticis, v. g. si Clericus sit Actor coram judice seculari, aut si coram eodem seculari judice agatur de causa mixti fori *cit. cap.*1.

IV. Sacerdotes neque in Tribunali Ecclesiastico Advocatos agere possunt; nisi suam, vel Ecclesiæ suæ causam agant, vel necessitas aliud exigat in casu conjunctarum, vel miserabilium personarum, vel ipsius Clerici Sacerdotis, nullam aliunde sustentationem habentis. Quod ipsum Monachis etiam, & aliis Religiosis prohibitum est, ut patet ex *c. Ex parte* 2. *h. t.* Nisi utilitas Monasterii, & superioris mandatum, sive licentia aliud jubeant. *Vid.* Sylv. *V. Advocatus.* Fagnan. *in cit. c.*1.

§. III.

De Officio, & obligatione Advocati, & effectu postulationis.

I. OFficium Advocati est, ut merita causæ pandat, sive ut omnia, quæ ad causam clientis sui, sive de jure, sive facto faciunt, in judicio proponat, & ambigua facta, seu fines eorum dirimat, ab injuria, probris, & conviciis abstineat; lites ex industria non protrahat; nullam falsam legem, instrumenta, testes, &c. pro veris alleget; nec suscipiat causam injustam defendendam; nec dilationes non necessarias petat, &c.

II. Si Advocatus bona fide initio putavit, causam esse justam, & posteà injustam esse deprehendit, non potest eam prodere, adjuvando videlicet partem adversam, aut secreta causæ ei revelando; sed debet eam vel deserere, vel eum, cujus causam agit, inducere, ut à lite desistat, aut ut compositionem faciat, si hæc sine adversarii damno fieri potest. Quamdiù autem causa est dubia, suscipere eam potest, & susceptam prosequi debet.

III. Advocatus tenetur ad restitutionem damni, & salarii, quod pro causa accepit, si vel causam prodit, vel sua eam culpa perdit.

IV. Non potest in eadem instantia, etiamsi causa dubia sit, pro utraque parte advocare. Potest id tamen in diversa instantia, si dubia sit causa, uni videlicet parti patrocinium præstando in causa principali, alteri in causa appellationis.

V. Effectus interdictæ postulationis est, quòd interdictus Advocatus patrocinium præstare non potest, etiamsi adversarius id patiatur. Deinde ad effectum postulationis pertinet, ut quamdiù quis Advocatum idoneum non habet, vel habere non potest, tamdiu propter contumaciam damnari nequeat, sed dandæ ei sint induciæ ad quærendum Advocatum. *Vid.* Wesembec. *ff. h. t.* Hiltrop. *p.*1. *tit.*19. Sylv. *l. c.*

TITULUS XXXVIII.

De Procuratoribus.

§. I.

Quis sit Procurator, & quotuplex?

I. PRocurator propriè dicitur, qui aliena negotia, tam judicialia quàm extrajudicialia, mandato domini administrat. Per quod distinguitur à negotiorum gestore, qui sine mandato aliena negotia agit, & à Tutore, Curatore, &c. qui non mandato domini, sed publicæ Legis, aut Magistratus, vel Testatoris voluntate administrant. Et quidem tam pro reo quàm pro Actore Procurator intervenire potest. Quamvis qui pro reo intervenit, magis propriè defensor dicatur. Debet autem habere mandatum domini ad causæ, aut negotii sibi commissi administrationem. Sunt quidem aliqui, qui in definitione dicant *gratuitò administrat*, quia Procuratoris officium gratuitum est, *l. litem.* 15. *Cod. h. t.* Hodie tamen etiam pro certo salario Procuratores constituuntur.

II. Est Procurator alius universalis, sive generalis, qui omnium negotiorum speciali mandato non indigentium, administrationem dicto modo habet. Alius specialis est, cui certam aliquem litem, negotium, aut rem administrandam commisit dominus. Ille nonnunquam constituitur adjecta clausula: *Cum libera*: hoc est cum plena potestate agendi omnia, prout dominus potest, præterquam quòd donare non possit. Alius deinde Procurator dicitur constitui in rem alienam, non tantùm, ut aliena negotia ex mandato domini agat, sed ut omnis utilitas negotii gesti alii etiam cedat, Alius dicitur constitui in rem suam, ad aliena quidem negotia agenda, ita tamen ut ipsi Procuratori cedat utilitas negotii gesti: quod fit, quando dominus Procuratori suo cessit, aut vendidit jura sua, & actiones. Quo in casu actiones directæ contra debitores semper manent penes cedentem, cujus ossibus, ut jura loquuntur, inhærent; utiles verò actiones transeunt in cessionarium. Alius denique Procurator constituitur ad lites, & judicia, & judicialis dicitur: alius ad alia negotia extrajudicialia administranda, & extrajudicialis dicitur. *Vid.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 26.* Hiltrop. *p. 1. tit. 21.* Wesembec. *ff. h. t.*

§. II.

De iis, qui possunt constituere Procuratorem, vel non possunt.

I. UNiversitas tam ad agendum quàm ad defendendum Procuratorem constituere potest, seu, ut jura Civilia vocant, Actorem partis, seu Syndicum. *c. Quia in causis 7. h. t.* Ratio est, quia universitas tanquam persona ficta loco domini habetur. Procurator tamen ab ea constitutus de calumnia jurare debet, etiamsi speciale mandatum de hoc non habeat. Quod absque speciali mandato non tenetur facere Procurator à privato constitutus.

II. Excommunicatus sicut per seipsum agere non potest, ita nec per Procuratorem. Colligitur ex *c. 15. h. t. & reg. 67. in 6.* Si quis tamen à Communitate aliqua sit constitutus ad agendum Procurator, cujus aliqui, quamvis Majores sint illius Communitatis, seu Senatores, & Regentes, sunt excommunicati, non erit invalida talis constitutio: nisi excommunicati in literis procuratoriis fuerint expressi; vel nisi excommunicatorum tantùm auctoritate fuisset hæc Procuratoris constitutio facta; vel nisi ipsa Communitas sciens illos esse excommunicatos, hos admiserit ad unà secum procuratorem constituendum. Quamvis enim actus Communitatis collegialiter facti non vitientur ex eo, quòd eorum aliqui sunt inhabiles, cùm hi in tali casu censeantur esse ab illa universitate pro tunc, quo tempore inhabiles sunt, excluſi; si tamen in mandato procuratorio ipsi excommunicati expressi sint, vel aliunde appareat, quòd eorum auctoritate Procurator constituatur, nulla erit hæc constitutio, cùm in tali casu satis appareat, quòd inhabiles ad Procuratorem constituendum suam auctoritatem interponant. Unde invalida etiam est Procuratoris constitutio, si Communitas sciens Majores suos, aut Consules esse excommunicatos, ad constituendum tamen procuratorem eos admittat, in pœnam scilicet temeriariæ hujus admissionis, & quòd satis ostendant, nolle se sine his Procuratorem constituere.

III. Prælati Ecclesiastici Regulares ad illas causas, quas per se agere soli possunt,

tam

tam in judicio, quàm extra sine consensu Capituli, possunt Procuratorem etiam sine consensu Capituli, tam judicialem quàm extrajudicialem, constituere, non quidem ad omnia negotia in genere (quod sine consensu Capituli facere non possunt) sed ad aliqua minùs ardua negotia. Circa hæc Monasterii negotia Capitulum non potest constituere Procuratorem: cùm Prælato, non Capitulo, administratio talium bonorum de jure concedatur; nisi Capitulum sua peculiaria bona ad suam administrationem spectantia habeat. Religiosus verò privatus Procuratorem nec constituere, nec substituere potest sine licentia sui Superioris, uti habetur in *Clement. Religiosus. 3. h.t.* nisi casus aliquis sit, in quo sine licentia Superioris per se in judicio agere potest.

IV. Qui citatus ad judicem per se comparere non potest ob justum impedimentum, v.g. gravem infirmitatem, quamvis causa sit gravis, & ardua, non tenetur constituere Procuratorem *cap. Querelam 2. h. t.* Excipe: nisi impedimentum perpetuum, aut diuturnum sit, & causa differri non possit: quamvis enim cum suo damno cogi non debeat ad mittendum procuratorem citatus; non tamen ei cum alterius præjudicio subveniri debet. Ex dicto Capitulo à contrario sensu etiam inferri potest, si gravis causa citatum non impediat, quò minùs comparere possit, debere eum, vel per se, vel per Procuratorem comparere. *Vid.* Wesembec. *ff. h.t.* Mynsi. *cent. 1. obser. 43.*

§. III.

Quinam possint dari Procuratores, vel non?

I. EX *c. 1. h.t. in 6.* habetur, quòd regulariter quilibet Procurator dari possit, & idoneus reputetur, ita ut Laicus etiam, non quidem ad eligendum, qui actus Capitularis est, nec ad judicandum, ubi requiritur jurisdictio, sed ad agendum, & defendendum in judicio, etiam in causis spiritualibus, possit Procurator constitui: cùm in hoc casu solum, & nudum ministerium exerceat alterius nomine Laicus, absque eo, ut jus aliquod illi competat, aut titulus.

II. Filiusfamilias etiam tam extrajudicialis quàm judicialis Procurator, invito etiam Patre, constitui potest. Prout etiam habetur in *cap. Qui generalis 5. §. Necdum h.t. in 6.*

III. Prohibentur tamen Procuratores dari ad judicia, qui sunt minores 25. annis, ut patet ex modò cit. *c. qui generaliter.* Sed nec Clerici in majoribus constituti, præsertim Sacerdotes, Procuratores dari possunt; nisi in causis suorum Episcoporum, aut Ecclesiarum *cap. in nostra 4. h.t.* Religiosi verò, ut Procuratores ad lites constitui possint in casibus suo Monasterio utilibus, Superioris sui licentia indigent. *Clement. Religiosas 3. h.t. juncta Glossa V. Licentia*, nisi pro consorte suo in eadem lite agant, & nisi Prælati sint Monasteriorum. Excommunicati autem prohibentur de jure Canonico esse Procuratores in *c. Intelleximus 7. de judici. c. Decernimus 8. de sententia excommunic. in 6. cap. Post cessionem 6. de probat.* Infames quoque infamia seu juris, seu facti ad officium Procuratoris solùm pro Laicis jure Canonico admittuntur. At verò de jure Civili nec pro Laicis. *Vid.* Wesembec. *l. cap.* Hiltrop. *p. 1. tit. 21. à n. 52.* Sanch. *l. 6. Moral. cap. 13.*

§. IV.

De causis, in quibus constitui potest Procurator, vel non potest.

I. IN omnibus causis, & negotiis adhiberi potest Procurator, in quibus id non reperitur expressè prohibitum. Prohibentur autem constitui Procuratores in causis criminalibus, ubi de pœna capitali, vel alia corporali, quæ major est relegatione, pro crimine imponenda agitur, sive ad defendendum reum absentem, sive ad accusandum constituatur: ne per absentiam rei condemnati, aut accusatoris ad pœnam talionis de jure se inscribentis judicia reddantur elusoria. *c. Veniens 15. de accusat. juncta Glossa V. Criminali.*

II. Constitui tamen potest Procurator, si de crimine non agatur criminaliter ad pœnam legalem, & publicam, sed civiliter tantùm ad pœnam pecuniariam, aut aliam similem. *c. Tuæ 5. h.t.* Item si Procurator non tam ad defendendum reum, sed ad exceptiones aliquas dilatorias adhibeatur, aut causam absentiæ excusandam. *Vid.* Hiltrop. *l. c. à n. 73* Sanch. *l. 2. de Matr. disp. 11.* Barbos. *in c. ult. h.t. in 6.*

§. V.

De forma, seu modo constituendi Procuratorem.

I. PRocurator constitui potest non tantùm præsens, sed etiam absens, modò consentiat (tacitè vel expresè) seu ratam habeat constitutionem talem, uti sumitur ex *Clemen.* 5. *h.t.* & probat ratio, quòd sicuti nemo regulariter Procuratorem constituere cogitur, ita multò minùs nemo cogi potest ad officium Procuratoris acceptandum. *c. Licet 7. h.t. in 6.*

II. Constitui potest non tantùm unus, sed plures etiam super eadem causa & lite; vel simul eodem tempore, vel diversis temporibus; vel in solidum, ita ut singuli seorsim sine aliis litè prosequi possint; vel simpliciter.

III. Si plures in solidum constituti sunt Procuratores, datur præventioni locus, ita ut qui priùs agere cœperit, & per litis contestationem causam priùs occupaverit, præferendus sit aliis, *nisi* posterior in solidum diverso tempore constitutus prioris constitutionem tacitè revocet, uti habetur in *c. Non injustè* 14. *h.t.* Si verò plures simpliciter constituti sint, non debet unus sine altero admitti, uti statutum est *in c. Si duo h.t. in 6. Vid.* Franc. & Vivian. *in c. Si duo h.t. in 6.*

§. VI.

De Mandato Procuratoris, & satidatione Procuratoris.

I. PRocurator ad litigandum non admittitur in judicio sine mandato legitimo, à domino, seu Principali habito, quod judici exhibeat, fidem de eo faciens. *c. Alia* 1. *h.t.* Nisi Procuratores tales, nullum mandatum habentes, personæ essent intra quartum gradum conjunctæ, & pro personis taliter conjunctis agant, ac nullo speciali mandato egeant. Quo in casu cavere tamen debent, quòd principalis ratum sit habiturus, quidquid illius nomine egerint. Admittuntur item absque mandato, qui consortes ejusdem litis sunt. *l. 2. C. de Consort. ejusd. litis.*

II. Si Actor, vel reus det Procuratorem non habentem sufficiens mandatum, v. g. si reus mandatum tantùm ad agendum, non ad defendendum, tunc perinde censeri debet, ac si nullus fuisset datus: quia paria sunt, aliquid non fieri, aut eo modo fieri, quo non debuit. *l. 1. §. Quod si nemo juncta Gloss. V. aut inhabilis. ff. Quod cujuscunque Universit. nomine &c.* Adde, quòd qui taliter dedit Procuratorem, puniri possit in expensas. *c. Constitutis* 12. *h.t.*

III. Ut legitimum instrumentum sit procuratorium, debet continere nomen constituentis Procuratorem, & constituti Procuratoris, item contra quem, & in qua causa, coram quo, ad quos actus, an ad agendum, an defendendum Procurator constituatur, & quòd ratum sit habiturus dominus, seu Principalis, quidquid ille egerit. Inserendus etiam est annus, & dies factæ constitutionis, & observanda etiam alia, quæ Curia *illa*, pro qua Procurator constituitur, observari vult, ac probandum tale mandatum per alia instrumenta, vel per testes, vel denique præsumptionem ex conjunctione sanguinis, &c.

IV. Quamvis Actoris Procurator, si de mandato legitimo constet, non teneatur de ratihabitione domini, aut Principalis cavere, cùm ratihabitio necessaria non sit, quando certum est mandatum, *l. Unica C. de satisdando.* Rei tamen Procurator, quamvis de legitimo illius mandato constet, non admittitur sine satisdatione de judicato solvendo, nisi dominus ipse satisdationem præstiterit: neq; enim Adversario satis cautum esset de executione, si neque à domino, neque à Procuratore ejusmodi satisdatio præstaretur. Hodie tamen circa hæc omnia consuetudo potiùs recepta, & praxis Curiarum attendenda est. *Vid.* Wesembec. *ff. h.t. n. 6. & 7.* Hostiens. *in Sum. h.t.*

§. VII.

De Officio, & potestate Procuratoris.

I. IN genere dici potest, quòd officium Procuratoris non nisi ad ea se extendat, quę in mandato procuratorio eidem injunguntur, cùm juxta *L. diligenter ff. Mandati: fines Mandati diligenter custodiendi sint.*

II. In specie verò dici debet, quòd Procurator ad agendum constitutus, constitutus etiam censeatur ad respondendum, seu defendendum Actorem (saltem in consequentiam) si à reo reconveniatur, prout sumitur *ex c. Accedens* 10. *h.t.*

III. Pro-

III. Procurator generaliter constitutus ad negotia (non addito *judicialia*, *& extrajudicialia*) censetur constitutus ad judicia tam petitoria, quàm possessoria, exceptis casibus, qui speciale mandatum requirunt, uti habetur in *c. Generaliter* 5. *h. t. in 6.* Non tamen censetur Procurator generaliter constitutus, constitutus etiam ad causas criminales, si criminaliter de his agatur.

IV. Constitutus generaliter Procurator nihil eorum agere potest, quæ speciale mandatum requirunt, quamvis cum clausula constitutus sit, ut omnia expedire possit, etiamsi speciale mandatum exigant: cùm etiam hæc forma adhuc nimium generalis sit, ad ea, quæ specialiter, & nominatim exprimenda sunt. Nisi in Procuratorio mandato unus vel plurs, articuli expressi essent, per modum permissionis, non tantùm exceptionis, qui speciale mandatum requirunt, & adjecta sit clausula generalis, ad omnia speciale mandatum requirentia se extendens: hoc enim in casu admitti debet Procurator taliter constitutus etiam ad alia speciale mandatum requirentia, modo non sint majora, & graviora expressis. Uti habetur in *c. Quid ad agendum* 4. *h. t. in 6.* Ex quo ipso Capitulo etiam habetur, quòd Procurator generaliter constitutus absque speciali mandato non possit juramentum deferre parti adversæ ad litis decisionem, nec possit transigere, aut pacisci, nec compromittere in Arbitrum &c. nisi causæ, aut bonorum libera illi administratio sit concessa,

V. Ad officium Procuratoris spectat, appellare, ut constat ex *c. Non injustè* 1. *h. t.* non tamen cogitur, appellationem prosequi invitus: cùm per appellationem interpositam satis consultum sit domino, ut sententia illi non transeat in rem judicatam; prosequi autem appellationem, sit alia instantia, ad quam constitutus non fuit Procurator, nisi in genere fuisset constitutus ad omnes lites, aut appellatio tantùm facta esset à sententia Interlocutoria: in his enim casibus tenetur prosequi etiam appellationem, eo quòd mandatum ad omnes se lites extendat, & per sententiam interlocutoriam non finiatur prima instantia, ad quam constitutus fuit Procurator.

VI. Procurator potest alium Procuratorem subst tuere post litem contestatam: nam per hanc fit litis dominus. Non autem id potest ante litis contestationem, nisi

in rem suam Procurator datus sit, seu in proprium commodum, aut à domino expressàm accepisset potestatem, etiam ante litem contestatam substituendi alium, vel tantùm ad extrajudicialia negotia constitutus esset. Quo in casu sine speciali mandato domini ad unum, aut alterum casum vel articulum, qui speciali mandato non indiget, aut ad quem expediendum non fuit electa in industria personæ, alium substituere potest. *c. Non indiscretè §. Licet. & §. Procurator h. t. in 6. Vid.* Wesembec. *l. c. à n.* 9. Barbos. *in c. fin. h. t. in 6.*

§. VIII.

An, & qua ratione factum, vel omissio Procuratoris noceat Domino, seu Principali, & quinam alii sint effectus Mandati Procuratorii?

I. SI procurator omisit aliquid, quod ex legis vel judicis præcepto dominus ipse facere debuisset, hic verò Procuratori suo faciendum commisit, nocet tale omissum domino, nisi casus fortuitus Procuratorem impediviset, à tali re sibi à Principali demandata facienda.

II. Quòd si lex, aut judex ipsi Procuratori faciendum aliquid demandasset, & hic negligentia sua id omisisset, domino hæc omissio non nocet. *c. 1. Ut lite non contestata, &c.* Nisi sciat dominus, & toleret negligentiam, aut contumaciam Procuratoris: in tali enim casu tacitè consentire videtur.

III. Si certum non sit, omissionem Procuratoris cadere in delictum, & pœnam mereri, præjudicabit domino talis omissio, qui sibi imputare debet, quòd imperitum, & negligentem Procuratorem constituerit. Quæ verò à Procuratore positivè fiunt, & illicitè, pœnæ obnoxia, non præjudicant domino; nisi speciale mandatum ad illa facienda habuisset Procurator, vel rem ab hoc illicitè factam, ratam postmodum habuisset dominus, aut Principalis, cùm delicta suos debeant tenere Auctores.

IV. Confessio Procuratoris post litem contestatam in judicio facta ordinariè domino præjudicat, uti constat ex *c. Suborta* 21. *juncta Gloss. V. per Confessionem, de sentent. & re judicat.* Nisi dominus illam revocet, & offendat errorem. *Vid.*

Gail. *l.* 1. *obs.* 45. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 26. Wesembec. *ff. h.t. n.* 8.

§. IX.

An, & quomodo officium, ac potestas Procuratoris ad judicia dati finiatur per revocationem ejusdem à Domino factam?

I. PRocurator ad lites ante litem contestatam liberè revocari potest, modò nullum exinde præjudicium incurrat revocatus Procurator: non autem post litem contestatam. *c. Quamvis* 2. *h.t. in* 6. Cùm enim per litis contestationem fiat hujus instantiæ dominus, consequenter ipsius interest, non revocari saltem nolentem, nisi causa aliqua intervenerit ex illis, quæ in *relato c.* referuntur, & probata fuerit.

II. Neque tamen hoc ipso Procuratorem revocare quis censetur, si generaliter constitutus sit, quòd ipse dominus causam agere velit, prout habetur statutum in *c. Si quem* 8. *h.t. in* 6. Cùm per hoc, quòd Procuratorem in genere constituerit dominus, jus, sua agendi, per se non amiserit, neque alteri auferre velit, si fortassis ipse absit, aut agere aliter non possit.

III. Debet revocatio Procuratoris, ut valida sit, & sententia, contra illum lata in præjudicium domini, nulla sit, fieri saltem coram testibus, ut probari possit, & pervenisse ex voluntate Principalis ad notitiam Procuratoris revocati, uti sumitur ex *c. Ex insinuatione* 3. *h.t.* ac partis adversariæ, aut judicis, uti sumitur ex *c. mandato* 13. *h.t.* & *c. In nostra* 4. *h.t.*

IV. Non tenet revocatio Procuratoris, quæ sit in contemptum judicis, præsertim Sedis Apostolicæ, & in præjudicium adversarii, prout sumitur ex *c. Auditis* 8. *h.t.* & revocans in expensas condemnari potest ab adversario factas, à tempore revocati Procuratoris, si revocatio facta fuit, postquam in causa concluſum est, ob contumaciam scilicet partis litigantis, quæ nec per se, nec per Procuratorem in judicio vult comparere.

V. Non potest substitutum Procurator, qui substituendi potestatem à domino habet, revocare post mandatum procuratorium substitutionis ab eo acceptum, quamvis hoc usus nondum fuerit; cùm à domino non revocandi, sed substituendi concessa sit illi licentia: nisi post litem contestatam substituerit. Quo in casu revocare poterit substitutum, causa tamen cognita pro jure suo sibi, ut domino litis, non quidem à domino, sed à legibus concesso. *Vid.* Abb. & Anchar. *in cit. c.*

§. X.

De Revocatione Procuratoris ad negotia, & aliis modis, quibus finitur officium Procuratoris, sive ad negotia, sive ad judicia dati.

I. PRocurator etiam ad negotia extrajudicialia à domino constitutus, ab hoc revocari potest, liberè, & pro arbitrio constituentis, si res adhuc sit integra, quamvis sit sub juramento de non revocando constitutus. Si verò res non sit amplius integra, non nisi ex justa causa revocatio fieri potest, ne mandatarius damno afficiatur.

II. Effectus revocationis Procuratoris ad negotia extrajudicalia generaliter constituti est, quòd invalida sunt, quæ egit post factam, & à se cognitam revocationem; non item ea, quæ egit ignorans revocationem factam. *L. mandasset.* 15. *ff. Mandati.*

III. Si ad speciale aliquod negotium cum certa persona peragendum constitutus fuit, ordinariè necessarium est ad validam ejus revocationem, hanc non tantùm Procuratori intimatam fuisse, & innotuisse, sed etiam parti, cum qua v. g. contrahendum erat: cùm hujus vel maximè intersit, scire Procuratoris constitutionem, aut revocationem.

IV. Finitur officium Procuratoris primò: mutuo constituentis scilicet, & constituti consensu, juxta regulam juris, qua dicitur, eodem modo dissolvi aliquid, quo colligatum est. Secundò: finita instantia per sententiam definitivam, ad quam constitutus est, cùm non sit gravandus ultra, quàm in se suscepit. Tertiò: per mortem domini constituentis, si res adhuc integra sit; nisi caverit jam de judicato solvendo dominus, seu principalis, juxta *ſ. Si verò aliquis. Inſtit. de ſatisdatione.* Quin immò etiamsi res integra jam non sit, expirat tamen officium Procuratoris ad lites, vel negotia pro Ecclesia constituti, si naturaliter, vel civiliter mortuus sit Ecclesiæ illius Prælatus, qui Procuratorem constituit; juxta *Clement. ult. h.t. juncta Gloſſ. V. revocari.* Quia extincta Principalis potestate, quæ non transit ad successorem, extinguitur etiam sub-

subſtituti poteſtas; ne præjudicium patiatur Capitulum, ad quod juriſdictio devolvitur: niſi fortaſſe cum hujus etiam conſenſu à Prælato procurator conſtitutus fuiſſet ad negotia, quæ etiam Capitulum, vacante Sede, agere poteſt. Quartò: expirat officium Procuratoris per hujus mortem, cùm electa ſit induſtria perſonæ ad hæredes non tranſiens. *Vid.* Weſembec. *ff. h.t. n.*11. Sanch. *l.*2. *de Matrim. diſp.*11. Molin. *tr.*2. *diſp.*263.

TITULUS XXXIX.

De Syndico.

I. SYndicus differt à Procuratore, quòd hic à quocunque privato conſtitui, & in cauſa privata poſſit, ille verò ab univerſitate tantùm, vel Communitatis alicujus adminiſtratoribus, ut ſunt Epiſcopi, Capitula, Prælati Monaſteriorum, &c. & quidem ad cauſas publicas. Et hinc officium illius privatum dicitur, quod invitis imponi non poteſt; hujus verò publicum, quod invitus nonnunquam ſuſcipere quis cogitur, &c.

II. Conſtituitur Syndicus illi ex Communitate aliqua, qui jus ſuffragii habent, modò duæ illorum, qui volunt, poſſunt, & debent intereſſe, partes ſint præſentes, & major pars præſentium conſentiat.

III. Si bona, ac jura, ſuper quibus Syndicus conſtituitur, communiter ad Prælalatum Eccleſiæ v. g. & Collegium talis Eccleſiæ pertineant, ad conſtitutionem Syndici requiritur ipſius etiam Prælati conſenſus. Poteſt tamen ſolus etiam Prælatus Syndicum à ſe, & Capitulo conſtitutum revocare in cauſis, in quibus ſolus in judicio v. g. agere poteſt.

IV. Quamvis non neceſſariò ex gremio univerſitatis Sydicus conſtitui debeat, ſed poſſit etiam eſſe extraneus; poteſt tamen in Syndicum deligi ipſe etiam univerſitatis Rector, & non tantùm unus, ſed plures etiam deligi poſſunt. Conveniens tamen non eſt, ut Religioſi Syndici ſuorum Monaſteriorum conſtituantur; cùm à rebus forenſibus abſtrahi debeant. Unde licèt hoc abſolutè fieri poſſit cum Prælati licentia, Pontifex tamen *c. Sicut h.t.* cenſet, extraneum aliquem, etiam Laicum, conſtituendum, cui omnes cauſæ in judicio tractandæ, aſſignato ſalario, committantur. *Vid.* Weſembec. *ff. Quod cujuſque Univerſ. à nu.*5. Gail. *l.*2. *obſ.*72.

TITULUS XL.

De iis, quæ vi, metuſve cauſa fiunt.

§. I.

Quid ſit vis, quid metus, & quotuplex?

I. VIs eſt majoris rei impetus, qui repelli non poteſt. Metus verò inſtantis vel futuris periculi cauſa mentis trepidatio, prout utrumq; definiunt Civiliſtæ, qui fatentur etiam cum Theologis, & Canoniſtis, eam inter utrumque eſſe differentiam, ut vis abſoluta & ſimpliciter dicta tollat omne voluntarium, Metus autem, actum quidem ex metu factum reddat ſecundùm quid involuntarium, non autem ſimpliciter tollat voluntarium. Unde actus ex metu facti abſolutè voluntarii dicuntur, ut patet etiam ex *c. Sacri* 5. *h.t.*

II. Metus alius gravis dicitur, ſeu cadens in conſtantem virum, quia eſt magni mali alicujus præſentis, vel futuri formido, ſive deinde ſtrictè gravis ille ſit, ſive reſpectivè tantùm: alius levis, & vanus, quem facilè contemnunt omnes. Alius probabilis, & juſtus, quem leges approbant, alius nec probabilis, nec juſtus. Ex illo genere ſunt metus mortis corporalis, metus atrocis cruciatus corporis, aut membri abſcindendi, metus amittendi libertatem per captivitatem, & ſervitutem; metus gravium verborum, carceris, aut exilii longi; metus ſtupri; metus amittendi honorifici ſtatus, vel jacturæ omnium bonorum temporalium, aut majoris partis; metus infamiæ juris, vel facti; metus excommunicationis injuſtæ, &c. ſive deinde hoc ſibi metuat metum paſſus, ſive ſuis parentibus, liberis, uxori, & ſecundùm aliquos, ſi fratri aut ſorori ea metuat, vel alii arctiſſimè conjuncto; cùm horum mala, noſtra putemus. Quin etiam metus reverentialis filii erga Patrem, ſubditi erga dominum, Uxoris erga Maritum, ſi conjunctæ illi ſint minæ, verbera, mala tractatio, vel preces importunæ, & ſæpius repetitæ, &c. ad gravem metum ab aliquibus pertinere cenſetur, præſertim, ſi minas

tales exequi solitus sit, qui minatur. *Vid.* Sanch. *l.4. de Matr disp.5.* Suar. *de Censur. disp.6. sect.3.* Less. *l.2. cap.17.*

§. II.

An per vim, seu coactionem absolutam contractus, aliique actus vitientur; & quomodo probanda sit violentia, & amissa per illam?

I. PEr vim absolutam, & injustam extorta ipso jure, & facto nulla esse, certa est omnium sententia, & satis eam probat, quòd nullo modo talia gesta vim absolutam passo voluntaria sint, præsertim si exterius etiam, quantum potest, resistat.

II. Probari debet violentia illata, si de hac non constet, per testes vel indicia violentam præsumptionem inferentia, ita ut non sufficiat solùm juramentum conquerentis, juxta receptam *glossam in c. final. h. t. V. patefactæ*. Quia delicta liquidè probari debent.

III. Si de rebus per violentiam ablatis constat, & de eorum quantitate, ac justa materia dubitatur, potest hæc probari per juramentum læsæ partis, ita tamen, ut prius præcedere debeat taxatio judicis, audito læso, cui postmodum juramentum deferatur, quo juret, tantùm sibi damnum, & non minus illatum fuisse, ad quod compensandum condemnetur reus. *Vid.* Azor. *p.1. l.1. c.9. &* 10. Abb. *in cap. ult. h. t.* Mascard. *de Probat. concl.154. & seqq.*

§. III.

An, & quomodo metus vitiet contractus, aliosque actus etiam juramento confirmatos?

I. PLeraque acta, & gesta, ut pacta, contractus, sive onerosi, sive gratuiti, transactiones, renuntiationes &c. quorum metus gravis, & injustè ab extrinseco, ad extorquendum actum talem incussus, causa fuit, ipso jure tam naturæ quàm positivo sunt valida; rescindi tamen possunt, & dedent per actionem *quid metus causa*, & per restitutionem in integrum. Ita communissima Theologorum, Canonistarum, & Legistarum sententia, quæ ex eo satis probatur, quòd metus talis non tollat simpliciter voluntarium, ne cogamur dicere, etiam ea, quæ à metu intrinseco, aut à metu juste incusso proveniunt, nulla esse, quod nemo dixerit. Cui sententiæ *c. Abbas 2. h. t.* & plurima alia jura suffragantur. Et quamvis in contrarium pro nullitate taliter gestorum multa etiam tam jura quàm argumenta afferantur, ea tamen vel de specialibus tantùm casibus intelligenda sunt; vel volunt tantùm, efficacia non esse talia me extorta, cùm rescindi possint; vel de illis casibus tantùm intelligi debent, ubi dolus intervenit, vel volunt tantùm, quòd actio detur ad rescindendum v. g. contractum. metum passo, &c.

II. Quòd si contractus metu gravi extortus juramento confirmatus sit, servari ille debebit, si sine dispendio æternæ salutis servari possit, prout accipitur ex *c. ad Aures 3. & c. Cùm dilectus 6. h. t.* absque spe relaxationis facilè obtinendæ: nisi hoc ipsum juramentum gravi metu extortum fuerit; quo in casu non tantùm facilis relaxatio à judice Ecclesiastico obtinebitur, si petatur, sed ipse judex ex officio juramentum tale remittere debet, & rescindere postmodùm contractum, &c. ita tamen, ut semper etiam talia metu extorta juramenta, si servari debeant, strictæ sint explicationis.

III. Qui illud, quod per metum gravem juramento promisit, spontè solvit, & non postulatus, potest repetere solutum æquè, ac si non sponte solvisset: quia præsumitur solvisse, non ut ratificet promissionem, & metum purget, sed tantùm metu perjurii incurrendi.

IV. Qui per metum injustum tantùm levem ad juramentum promissorium fuit inductus, solvi hoc suo juramento potest etiam à superiore, qui est Papa inferior, v. g. ab Episcopo. *Vid.* Less. *l.2. c.17. dub.6.* Sanch. *l.4. de Matr. disp.* 18. & 20. Card. Lugo *de Just. tom.2. disp.22. sect.7.*

§. IV.

Quinam Contractus, aliive actus, metu gravi facti, sint ipso jure irriti?

I. DIctum priore §. est, pleraque gravi metu gesta, ipso jure valida esse, rescindi tamen posse. Sunt tamen aliqua, quæ jure positivo irrita sunt, si gravi metu extorta fuerunt, ita ut nulla rescissione indigeant. Et primò quidem ipso jure irritum, & nullum est matrimonium in utroque foro,

foro, si per metum gravem, cadentem in constantem virum, injustè ad extorquendum consensum matrimonialem, incussum, contractum fuit. *cap.* 14. & 15. *De sponsali.* ita ut nec per juramentum additum vim aliquam habeat, *cap.* 2. *De eo, qui duxit &c.* cùm juramentum supplere non possit defectum liberi consensus ad substantiam matrimonii requisiti.

II. Nulla est professio religiosa, tali metu ad extorquendam eam injustè incusso, emissa *c. ult. Qui Clerici, vel Monachi, &c.* & *cap.* 1. *h. t.* ob defectum scilicet consensus plenè liberi, cùm de hoc matrimonio spirituali idem dicendum sit, quod de matrimonio carnali: nisi postmodum cessante metu, sponte, expressè, vel tacitè fuerit ea ratificata. Hic metus præsumitur durare, quamdiù vixerit ille, qui metum talem incusserit: neque talem metum passa persona statim professionem suam censetur ratificare, si quàm primùm rescit, mortuum esse, qui metum incussit, non statim reclamat, sed consideratis variis circumstantiis tacita ratihabitio æstimari debet, vel observari Tridentini Constitutio, quinquennium, ad causas nullitatis professionis deducendas, concedentis. De qua suo loco.

III. Ponunt multi inter actus de jure Ecclesiastico nullos quodlibet votum simplex, si ad extorquendum metus gravis ab extrinseco injustè incussus fuit, prout colligunt ex *c.* 1. *h. t.* & *glossa docet in c.* 2. *V. coactus h. t.* Cùm enim votum sit opus consilii, & non præcepti, & perpetuitatem aliquam habeat, videtur non minùs plenam libertatem requirere, quàm Religiosa Professio.

IV. Contractus dotis promissæ, vel solutæ ex simili metu, ipso jure, seu facto redditur irritus, *Leg. Si mulier* 21. *ff. si dos. ff. h. t. juncta Gloss. V. ullam omnes*, ut ea scilicet, quæ matrimonio adjuncta sunt, sint omninò libera, sicuti matrimonium liberum esse debet.

V. Promissio, vel traditio rerum Ecclesiæ facta ex metu gravi ipso jure invalida est. *Can.* 1. *causa* 15. *quæst.* 6. *juncta Glossa V. per metum;* Quod idem valet de juramento per metum extorto super Ecclesiæ rebus non repetendis, in *cap.* 2. *de jurejuran.* Si enim defectus solemnitatum facit nullam rerum Ecclesiæ alienationem, multò magis metus.

VI. Nulla est de jure positivo Ecclesiastico absolutio à censura per talem metum ab Ecclesiastico Judice extorta, & qui ita extorquet, ipso facto excommunicationem incurrit, uti habetur in *cap. Unico h. t. in* 6. ad cavendum scilicet omnimodæ libertati Ecclesiasticæ. *Vid.* Sanch. *l.* 4. *de Matr. disp.* 8. 12. 19. & 20. & *l.* 4. *Moral. cap.* 3. Lugo *l. c.*

§. V.

De conditionibus requisitis, ut ex causa metus, contractus, vel alius actus rescindatur, vel etiam ipso jure irritus reddatur, & de actione, & exceptione, quæ datur metum passo.

I. UT rescindantur, vel irrita sint, quæ metu extorta sunt, plures requiruntur conditiones. Prima conditio est, ut metus saltem respectivè sit gravis, ut dictum: neque enim ex quolibet metu levi hæc rescissio concedi debebat, ne nimium multiplicentur lites, quod bono publico non conducit. Secunda est, ut metus illatus sit ab extrinseca causa liberè agente, ne, qui metus à causis naturalibus oritur, à naufragio v. g. à periculis bestiarum, morborum &c. & ab intrinseco incussus dicitur, dicatur irritum actum, aut votum in tali metu conceptum facere, quod nemo asserit; cùm nemini per talem metum injuria fiat. Tertia est, ut injustè metus ille illatus sit; qui enim justè infertur metus, nullo modo invalidat actum ex tali metu factum; cùm ille, qui metum talem patitur, causa sit hujus metus, & sponte sua aliquid eligat, ut medium, ad metum talem evadendum. Quarta est, ut metus talis incutiatur directè ad extorquendum talem consensum, aut contractum: in aliis enim casibus non tam ab alio, quàm à se compellitur metum passus, ad matrimonium v. g. contrahendum, aut religiosam professionem emittendam. Sunt tamen aliqui, qui hanc conditionem necessariam non putant, sed sufficere volunt, ut aliis conditionibus præsentibus, per metum injustè illatum consensus obtineatur, ut nullus hic sit, vel saltem rescindatur, in quocunque enim casu metus ille injustus causa est consensus. Quinta denique conditio est, ut metum passus damnum aliquod inde habeat; restitutio enim in integrum, quæ per rescissionem

sionem talis contractus obtinetur, læsionem supponit.

II. Ei, qui metum gravem & injustè incussum passus est, non tantùm actio, sed etiam exceptio *quod metus causa*, datur. Unde si sic ad contrahendum adactus aliquid dedit, intentata actione, & probato metu, ipse in integrum restituitur. Sin autem nondum dedit, tunc illum, quocum contraxit, agentem repellere per exceptionem *quod metus causa* potest, & non cogetur dare, quòd promisit. Quod verum est, sive ab ipso contrahente, sive ab aliquo tertio metum passus sit. Hinc solùm ostendere debet, se per metum rem perdidisse, & non, à quo metum sit passus.

III. Illi, qui ex dicto metu donat, vel vendit non ei, à quo metum passus est, sed cuidam tertio, competit duplex actio, una personalis contra eum, qui metum incussit, altera adversùs eum, cui ex metu aliquid dedit. Quæ actio vocatur in rem scripta, seu utilis rei vindicatio, & cùm sit suo modo realis, & detur in ipsam rem, ideò competit metum passo contra quemvis alium bonæ fidei possessorem, ad quem res metu alienata, vel commodum ex illa quocunque titulo pervenit. In foro tamen conscientiæ, & ante repetitionem metum passi, ac judicis sententiam, tertius ille possessor, si injustæ coactionis particeps non fuit, ad restitutionem non tenetur; non quidem ratione rei acceptæ, quia res jam non aliena, sed propria ipsius est; neque ratione injustæ acceptionis, vel detentionis, quia, ut ponitur, injuriæ per metum illatæ particeps non fuit *Vid.* Sanch. *l.* 4. *de Matr. disp.* 8. *&* 9. Less. & Lugo *loc. cit.*

TITULUS XLI.

De in integrum restitutione.

§. I.

Quid sit Restitutio in integrum, & quæ ad illam requirantur?

I. REstituere in integrum aliud non est, in genere loquendo, quàm in pristinum statum reponere læsum, in quo quis fuit ante læsionem. Ut autem concedatur alicui restitutio in integrum, qui in contractu aliquo, aut alio actu læsus fuit, debuit contractus, sive actus ille fuisse validus; si enim invalidus ille fuit, non datur locus restitutioni in integrum, remedio extraordinario, quia tunc læsus ordinario remedio uti potest, ad nullitatem actus declarandam agendo.

II. Requiritur ad concedendam restitutionem, ut de læsione vel manifestò constet, vel ut ea in judicio probetur à læso, non quidem per juramentum tantùm, sed per testes, vel alia legitima documenta.

III. Requiritur, ut læsio sit gravis, seu magna, saltem respectivè, & notabilis (de minimis enim, seu modicis, ad cavendam litium multitudinem, non curat Prætor, à quo beneficium hoc restitutionis habetur) non quidem, ut læsio fuerit facta ultra dimidium justi pretii; hæc enim læsio ordinario remedio tuta est, quo rescinditur v.g. venditio juxta *l.* 2. *Cod. de rescind. vendit.* & consequenter cessat remedium extraordinarium restitutionis in integrum; nisi etiam in tali casu plenius, & pinguius sit remedium extraordinarium. *Vid.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 573. Abb. *in c.* 1. *h.t.* Wesenbec. *ff. de minor.*

§. II.

Quibus in specie concedatur restitutio in integrum.

I. BEneficium hoc restitutionis in integrum conceditur primò ætate minoribus, id est, qui nondum 25. annum ætatis suæ excesserunt, sive masculi hi sint, sive fœmellæ; quamvis consensu Patris, Tutoris, Curatoris & decreto Judicis contraxerint &c. *c. Constitutus* 8. *h.t.* non tantùm si damnum passi sint, sed etiam ob lucrum cessans, quod consequi poterant, & ob sui facilitatem, aut imbecillitatem omiserunt.

II. Conceditur hoc beneficium pari modo Ecclesiis, non tantùm extructis jam, sed etiam extrui cœptis, quo minoribus, juxta *c. requisivit* 1. *h.t.* si in suis scilicet bonis lædatur Ecclesia, nonitem si in suis patrimonialibus lædatur tantùm Ecclesiæ beneficiatus. Ratio est: quia Ecclesiæ gaudent privilegiis minorum. Et quidem non tantùm Ecclesiis competit hoc beneficium, sed etiam omnibus aliis locis piis, Collegiis Clericorum, & Religiosorum, Hospitalibus, si auctoritate Episcopi erecta, & fun-

data

data fuerunt; quin etiam Confraternitatibus, seu Congregationibus, quæ ad pietatem, & Religionis augmentum sunt institutæ, juxta *L. omnia* 24. *Cod. de Episc. & Cleric.*

III. Potest etiam restitutionem in integrum petere Collegium Studiosorum, non quidem tanquam Ecclesia, aut quòd privilegiis piarum causarum gaudeat, sed quia in eo plerumque solent esse multi natu minores. Et hoc quidem beneficium Restitutionis, quod Ecclesiis, & talibus locis piis competit, pinguius est, quàm id, quod competit minoribus; cùm hi beneficium hoc petere possint tantùm intra quadriennium à finitis minorum annis, Ecclesia verò, quandocunque læsa fuerit.

IV. Conceditur hoc privilegium Restitutionis Rebus publicis, & Communitatibus, quæ bona communia habent, per administratores curari solita. Et si justa causa subesse videatur, etiam majores, si graviter læsi sint, hoc beneficio nonnunquam uti possunt. Ratio est: quia Communitates cùm Administratorum curæ bona earum subsint, sicuti minorum bona Curatoris, pariter etiam minorum privilegio quoad restitutionem in integrum gaudent: majoribus verò restitutionis hoc privilegium se concessurum, si justa causa videatur, promittit Prætor, uti videre est *L. 1. ff. Ex quibus causis major &c.* ita tamen ut ad hanc restitutionem obtinendam non sufficiat, læsionem tantùm fuisse probatam, sicuti sufficit ad restituendos minores, sed probari etiam debeat justa causa v. g. absentia reipublicæ causa, detentio in vinculis, aut hostium potestate, justus error, seu probabilis ignorantia. *Vid.* Laym. *l. 3. tr. 4. cap. 11.* Molin. *l. c. disp.* 574.

§. III.

In quibus casibus, seu casibus in specie concedatur restitutio in integrum Minoribus, vel Ecclesiæ?

I. IN genere quidem dici potest, concedi hoc beneficium his, quandocunque graviter læsi sunt, in specie verò sunt in jure casus aliqui expressi. Et primò quidem, si læsa fuit Ecclesia, vel minor in contractu venditionis quoad substantiam, quia non expediebat illis, contractum illum instituiquo in casu in totum rescindetur contractus officio Judicis, & dabitur actio læsis contra quemvis alienatæ rei possessorem juxta *L. in causa* 13. *§. Interdum ff. de minorib.* Si verò tantùm læsio fuit facta quoad pretium, contractus quidem non rescindetur, justitia tamen pretii compleri debet, prout sumitur ex *L. Si res* 12. *§. Mulier ff de jure dot.* ut sic enim satis consulitur restituendorum commodo.

II. Restituuntur contra sententiam Judicis, si hæc propter negligentiam Tutoris, Curatoris, aut Procuratoris, vel etiam Prælati, seu Administratoris contra se lata sit, ut patet ex *L. Etiam in his 3. Cod. Si Tutor, &c.* & ex *c. Veniens 2. h. t.* ita tamen, ut penes Ecclesiam optio sit, si per Prælati, aut alterius Administratoris culpam læsa fuit, convenire ipsum Prælatum, vel Administratorem, aut hæredes hujus ad compensationem damni, vel in integrum restitutionem petere.

III. Conceditur restitutio in integrum Ecclesiæ, aut minori, si propter propriam negligentiam in judicio læsa sit, omittendo v. g. allegare, quæ ad causam obtinendam alleganda fuerunt, prout habetur in *L. Minor 36. ff. de Minorib. & in c. Auditis 3. h. t.*

IV. Contra sententiam etiam à Papa, aut alio supremo Principe latam, aut confirmatam conceditur restitutio in integrum. *c. Tum ex literis 5. h. t.* non quidem ab inferiore, sed ab ipso supremo Principe.

V. Executio sententiæ per restitutionem in integrum regulariter, & ordinariè suspenditur. *c. suscitata 6. h. t.* nisi contra petentem restitutionem adsit præsumptio, quòd malitiosè eam petat, ad impediendam executionem.

VI. Dicta modò restitutio etiam majori conceditur, si justa causa probetur, prout sumitur ex *c. Ex literis 4. h. t.*

VII. Negata semel in judicio restitutio, quamvis Ecclesiæ, aut minori facta sit, in alio judicio non conceditur, cùm sententia lata transiverit in rem judicatam; præterquam ad instituendam appellationem: nisi novæ defensiones emergant, quæ novo indigent auxilio. *cap. final. h. t. Vid.* Molin. *cit. disp.* 573. Abb. *in cit. c. c.*

§. IV.

§. IV.

Quâ ratione Ecclesiis, vel minoribus ob damnum illatum, aut lucrum cessans, succurratur per restitutionem in integrum; & an etiam minor, vel Ecclesia adversùs alium minorem, aut Ecclesiam restituenda sit?

I. MInoribus, & Ecclesiis subvenitur per beneficium restitutionis in integrum tam ratione damni illati, quàm ratione lucri cessantis si graviter læsa sint. *cap. Constitutus 8. h. t.* saltem in hoc posteriore casu, si res adhuc integra sit.

II. Sicuti minor contra minorem restituitur, ita Ecclesia contra liam Ecclesiam: nisi par utriusque esset causa, ita ut uterque agat de damno vitando; in tali enim casu privilegiatus contra æquè privilegiatum suo privilegio uti non potest, sed res decidenda est juxta jus commune. Si verò par non sit utriusque causa, sed una pars de damno vitando, altera de lucro acquirendo agit, potius succurri debet etiam per restitutionem in integrum illi parti, quæ de damno agit, quàm quæ agit de lucro captando. quamvis utraque pars privilegiata sit. *Vid.* Laym. *l. 3. tr. 4. cap. 11.* Covar. *l. 1. resol. cap. 5.*

§. V.

In quibus casibus restitutio in integrum minoribus non concedatur?

I. PLures enumerant Jura. Et primò quidem non restituitur minor, si major factus expresè, vel tacitè ratificavit id, quod in minore ætate gestum est *L. 1. & 2. Cod. si major factus, &c.* quia in tali casu ratihabitio habetur tanquam renuntiatio privilegii minori competentis.

II. Non restituitur, si majorem dolosè se simulavit minor, eo animo, ut ad contrahendum alterum induceret, cùm ei sua fraus prodesse non debeat.

III. Non restituitur, si veniam ætatis à Principe impetravit minor, & postmodum cum alio contrahat. *L. 1. Cod. de his, qui veniam ætatis, &c.* quia tales fictione juris majores reputantur, & ideò restitutio eis non conceditur

IV. Non restituitur minor adversùs casum plenè fortuitum, qui cuilibet etiam majori, quamvis prudentissimè agat, contingere posset. *L. Verum 1. Sciendum ff. de minor.* Cùm in tali casu non ob defectum ætatis, quæ meretur beneficium restitutionis, in ipso contractu læsus sit, sed ex alio casu postmodum fortuitò superveniente.

V. Non restituitur, si minor quidem, pubes tamen, spontaneo juramento contractum à se factum firmavit, juxta *Auth. Sacramenta Puberum. Cod. Si adversùs vendit, &c.* nisi in contractu à minore facto, & juramento confirmato injustitia intervenisset. Neque tamen hoc dicendum etiam est de Prælato Ecclesiæ; cùm Ecclesia læsa semper restituatur, etiamsi Prælatus juraverit, contractum se servaturum, neque rescissionem petiturum, aut admissurum, eò quòd Prælati juramentum præjudicare non possit Ecclesiæ *c. Sicut 27. & c. Intellecto 33. de jurejur.* sicuti potest minor jurando sibi præjudicare.

VI. Non restituitur minor in delictis, quæ per dolum commisit.

VII. Non restituitur contra professionem religiosam, aut contra matrimonium, si ad eam ex falsa causa fuit inductus, cùm hoc sit vinculum perpetuum, illa non sit in damnum animæ minoris, sed ad majus ejus bonum. Potest tamen restitui quoad dotem promissam, si in ea læsus fuit, vel circa litem in causa matrimonii, & quoad alia cum ipso matrimonio accidentaliter conjuncta. *Vid.* Convar. *l. 2* Molin. *tr. 2. disp. 573.* Less. *2. de just. c 17. à n. 64.*

§. VI.

Intra quod tempus peti debeat restitutio in integrum?

I. MInor, si læsus sit, non tantùm intra totum tempus minoris ætatis, sed hac ætate etiam expleta, vel à tempore, quo veniam ætatis impetravit, per totum quadriennium proximum petendæ restitutionis hujus habet licentiam. *L. ult. Cod. De tempore in integ. restit.* Ecclesiæ verò competit hæc petendæ restitutionis licentia intra quadriennium à tempore læsionis (saltem cognitæ) *c. Ecclesia 1. h. t. in 6.* nisi rationabilis causa interveniat, quòd intra quadriennium hoc agere non potuerit, &c. quæ Judicem meritò movere possit, ad concedendam etiam post quadriennium petitam

titam quocunque tempore restitutionem.

II. Ad majores verò ob justam causam restituendos, quadriennium hoc currere incipit à tempore justæ causæ, vel impedimenti, quò minus agere potuerit, remoti.

III. Est hoc quadriennium, quibuscunque conceditur, continuum, ita ut continuò tam feriatis, quàm non feriatis diebus currat, ita tamen utile, ut justè impedito non currat, tantumque postmodum quadriennio lapso adiici debeat, quantum temporis agere non potuit restituendus. Hoc autem impedimentum probare debet restituendus (sicut probare debet minor, quòd contractus v. g. contra quem petitur restitutio, minoris ætatis tempore celebratus sit) si post lapsum quadriennium hoc tempus sibi competere putet. In illo verò casu, ubi dubitatur, an tempus quadriennii sit transactum, adversario, contra quem petitur restitutio, de lapso jam quadriennio incumbit probatio.

IV. Ecclesiæ quadriennium hoc non currit, quandiù vivit Prælatus, qui res Ecclesiæ malè administrando fuit causa læsionis, si proprium ipse factum retractare nolit, vel si contra Judicem, qui injustam sententiam contra Ecclesiam tulit, agere non audeat: unde in his casibus etiam post quadriennium lapsum conceditur Ecclesiæ restitutio in integrum. Immò potest etiam Ecclesia contra lapsum temporis restitui, in quo se læsam affirmat, & probat, ita ut si neglexit appellationem v. g. intra decennium à lata sententia interponere, possit postmodum, infra quadriennium à læsione, petere restitutionem in integrum ad decennium intra quod appellare possit. *Vid.* Molin. *cit. disp.* 573. & 574. Less. *l. c.* Covar. *l. 1. resol. c.* 3.

§. VII.

Coram quo Judice petenda sit restitutio in integrum, sive quis de ea cognoscere possit?

I. ORdinariè loquendo, restitutio in integrum postulanda est à Judice illius, contra quem petitur (quia hic in tali casu reus habetur; ex communi autem regula, actor forum rei sequi debet) aut si nullum domicilium habeat, coram Judice loci illius, ubi contractus celebratus est, & modò reperitur, contra quem petitur restitutio. Si tamen Ecclesia læsa sit, potest restitutionem petere etiam contra Laicum, coram Judice proprio Ecclesiastico, ratione specialis privilegii in favorem Ecclesiæ concessi, uti colligitur ex *c. 1. h. t. & c. penult. De rebus Ecclesiæ alienand.*

II. Potest restituere in integrum non quilibet Judex, qui præcisè simplicem jurisdictionem habet (nisi incidenter tantùm coram eo moveatur) sed ordinarii tantùm Judices, qui in loco aliquo administrationem etiam rerum, aut jurium habent, & eorum Delegati, sive specialiter illis commissa fuerit hæc etiam restitutionis causa, sive incidenter in controversiam demandatam veniat, prout habetur ex *c. Causa 9. h. t.* & eo probatur, quòd restitutio in integrum sit actus mixti imperii, & consequenter ab eo expediri debeat, qui non simplicem tantùm jurisdictionem, sed qui mixtum saltem imperium habet. Adversùs tamen sententiam definitivam supremi Principis, aut ejus Delegati, nemo inferior restituere potest, nisi id ei specialiter commissum sit. *Vid.* Molin. *l. c.* Covar. *l. c. c. 4. d n. 1.* Zœs. *ff. h. t.*

§. VIII.

De forma, ac de effectu restitutionis in integrum, ac de restituendis fructibus, & expensis.

I. FOrma petendæ, & faciendæ restitutionis est, ut intra legitimum tempus, implorato officio competentis Judicis, ea petatur, & causa legitimè cognita, & probata, præsente adversario, nisi per contumaciam absit, præmissa citatione, & litis contestatione fiat, agendo scilicet contra adversarium, vel contra hunc excipiendo.

II. Effectus restitutionis in integrum ille est, ut unusquisque, tam qui restitutionem in integrum petit, quàm contra quem petitur, jus suum integrum recipiat, & in pristinum statum, quo v. g. contraxerunt, reponantur, ita ut Ecclesia v. g. læsa suum recipiat, & lædens etiam (si tamen bona fide egerit) suum pretium, & necessarias, ac utiles expensas in rem emptam bona fide factas, ac meliorationes recipiat.

III. Si res minoris, Ecclesiæ, vel Reipublicæ, per contractum, vel quasi contractum gra-

gratuitum est alienata, tunc res restituenda est unà cum fructibus inde perceptis, deductis tamen expensis in eorum collectione factis. Si verò alienata res est per contractum onerosum cum læsione ob pretium justo minus, tunc itidem restituendi sunt fructus unà cum re, non tamen totaliter, sed secundùm proportionem pretii diminuti. Si denique læsio per contractum onerosum facta est non propter pretium minus justum, sed quia aliis de causis non expediebat alienationem esse factam, tunc non sunt restituendi fructus, ante rescissionem contractus, percepti.

VI. Qui restituitur in integrum, tenetur restituenti ad compensationem expensarum utilium, & æstimationem laboris, ita tamen ut si æstimatio expensarum, & laboris major sit, quàm valor meliorationum tempore restitutionis faciendæ, teneatur solum restituere valorem præsentis meliorationis; si verò valor meliorationis præsentis major fit valore expensarum, & laboris, sufficiat restituere expensas, & laboris æstimationem. *Vid.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 575. Lugo *de contract. disp.* 22. Mynsing. *cent.* 1. *obser.* 49.

TITULUS XLII.

De alienatione mutandi judicii causa facta.

I. DIcitur Alienatio mutandi judicii causa fieri, quando quis ex metu litis sibi de tali re movendæ, dolo malo in alium possessionem illius, aut dominium transfert, ut per talem dolosam alienationem iniquior alterius, qui litem fortasse moturus timetur, conditio fiat, ratione mutati v. g. Judicis, &c.

II. Ad hanc alienationem tria requiruntur. Primò ut fiat judicii mutandi causa, futuri scilicet quod timetur, non ejus, quod jam sit; in hoc enim casu, res litigiosa dicitur esse alienata, quæ alienatio de Jure Civili nulla est. Secundò requiritur, ut dolo malo, ex animo scilicet alterius conditionem difficiliorem faciendi, & non tantùm bona fide, translatio talis possessionis, sive rei fiat, alienando scilicet eam, vel in personam extraneam, vel in potentiorem, vel alio modo conditionem illius, qui litem moturus timetur, reddendo difficiliorem. Tertiò ut interfit actoris v. g. ob damnum, quod passus est, & ob expensas majores, quas facere debuit &c. alienationem hanc factam non fuisse.

III. De alienatione sic explicata duo in Jure Canonico statuuntur. Primò in *c.* 1. *h. t.* quòd vi rescripti contra alienantem ante factam alienationem, aut cessionem impetrati, tam alienans, quàm possessor rei alienatæ coram Judice delegato conveniri possit (contra id, quod alibi dicitur, rescriptum ad lites impetratum, à persona in personam extendendum non esse) si tamen scivit possessor, alienationem, mutandi judicii causa, per fraudem factam in se. Secundò in *c.* 2. *h. t.* prohibetur, ne Clerici sub interminatione censuræ Ecclesiasticæ faciant sibi cedi actiones, & lites à Laicis mutandi judicii causa, ut Laicos ad forum Ecclesiasticum trahant, sive deinde induxerint tales ad cessionem faciendam titulo lucrativo donationis, sive titulo oneroso venditionis, &c. quia videtur talis cessio procurari ex affectu avaritiæ Clericum dedecentis. *Vid.* Wesenbec *ff. h. t.* Abb. *in cit. c.* 1. *& 2. h. t.*

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

§. I.

De Arbitris in genere: eorumque divisione, & differentiis inter Arbitrum, & judicem.

I. ARbitri ab arbitrando, censendo, & æstimando dicti, si in latiore hac acceptione sumuntur, idem dicunt, quod Arbitratores, qui tanquam viri boni, & æqui ad negotium aliquod æstimandum assumuntur, ut quid sibi de re aliqua videatur, edicant. Propriè autem, & magis strictè illi dicuntur Arbitri, qui ex juris, seu Legis dispositione, vel ex partium conventione constituuntur, ut circa rem aliquam controversam suum Arbitrium, sive judicium, & animi sensum dicant, & pronuntient, quo partes deinde stare debent. Ex qua descriptione patet, alios Arbitros esse juris, qui etiam Necessarii dicuntur, eò quòd in certis quibusdam casibus ex præscripto juris, seu Legis necessariò à Judice, vel à partibus con-

constitui debeant, ad rei alicujus decisionem; alios esse Arbitros voluntarios, qui Compromissarii dicuntur, in quos sponte, nullo jure urgente, ac liberè consentiunt partes, eorum judicio controversiam suam submittentes, ac obedientiam præstituræ.

II. Inter dictos Arbitros plures sunt differentiæ. Potissimæ sunt, quòd Necessarii habeant à Jure jurisdictionem ad omnia illis commissa expedienda: & vix differunt à veris Judicibus. Compromissarii verò arbitri nullam jurisdictionem habent (cùm nec à partibus ea ipsis conferri possit, nec à Jure deferatur) sed simplicem tantùm rei cognitionem. Illi compelli possunt ad officium Arbitri accipiendum, quia jura sic præscribunt; non autem Arbitri voluntarii, qui liberè munus Arbitrorum suscipere possunt, vel non possunt, quamvis semel receptum implere postmodum debeant.

III. Sunt autem Arbitri voluntarii, sive Compromissarii, in duplici adhuc differentia. Alii sunt, in quos expresè, vel tacitè est compromissum, ut in causa sibi commissa, servato juris ordine, prout partibus videbitur, pronuntient. Et hi propriè Arbitri vocantur, & horum sententia Arbitrium, sive Laudum dicitur. Alii sunt, in quos à partibus compromittitur, quin tamen obligentur, ut in causa cognoscenda servent juris, & Judiciorum ordinem, aut formam, sed statuant, quòd ipsis æquum videbitur, qui etiam ab Auctoribus Arbitratores dicuntur, & eorum sententia. Arbitramentum, reducendum, si læsionem enormem contineat, petente parte ad æqualitatem Justitiæ, secundùm boni viri arbitrium, cui partes stare debeant.

IV. Sunt quidem etiam alii Arbitratores, quos rectius dixeris amicabiles Compositores, qui in componenda controversia aliqua ex voluntate compromittentium ad publicum potius bonum, tranquillitatem, & pacem inter partes attendunt, quàm ad rigorosa causæ merita, & ideò eorum sententia amicabilis potiùs compositio, quàm sententia, aut transactio dicitur.

V. In pluribus autem differt Arbiter præsertim Compromissarius à Judice. Nimirum: Reconventio non habet locum coram Compromissario Arbitro; habet verò coram Judice. A sententia Judicis appellari potest; non item ab Arbitri. Coram Arbitro non inducitur litis pendentia; inducitur coram Judice. Arbiter sententiam invalidam, quam tulit, retractare non potest; potest autem Judex. Arbiter laudum suum exequi non potest, sed ejus executio competit Judici ordinario Rei. Arbiter testes cogere, punire contumaces, delegare arbitrium, cognoscere de crimine infamante non potest: potest Judex &c. *Vid.* Gail. *l.* 1. *obser.* 1. Molin. *tr.* 5. *disp.* 30. *&* 31. Sylvest. *V. Arbiter.*

§. II.

De illis, qui compromittere in Arbitros, & qui Arbitri esse possunt, vel non possunt.

I. OMnes in Arbitros compromittere possunt, qui rerum suarum liberam, & plenam etiam ad alienandum administrationem habent. *Argu. c. Cùm tempore. 5. h. t.* Cùm enim per tale compromissum ad alienationem etiam perveniri possit, consequenter qui alienare non potest, nec compromittere potest: & hinc nec pupillus sine Tutoris auctoritate; nec minor sine Curatoris auctoritate, si talem adhuc habeat; nec Prælatus Ecclesiæ, circa bona, quæ alienare non potest; nec Vassallus super feudo sine licentia Domini sui; nec Religiosus sine licentia Superioris, etiamsi administrationem habeat; nec Procurator sine speciali mandato Domini, compromittere potest, si per tale compromissum ad alienationem deveniri potest.

II. Possunt autem Arbitri esse omnes, præter illos, qui à Jure prohibentur, ita ut non solùm illi, qui sunt integræ famæ, sed etiam infames assumi possint in Arbitros; quia arbitrium non est res pertinens ad dignitates, ad quas infames non admittuntur. Immò de Jure Canonico possunt partes etiam compromittere in Judicem suum competentem, ac proprium, ut causam, quæ coram illo ut Judice agitur, ut arbiter definiat, ut docet *Glossa in c. 5. h. t. V. Magdeburgensis*, & sumitur ex *c. Ex parte 10. & c. Cùm olim 7. h. t.* (quidquid in contrarium ex Jure Civili urgeant aliqui) cujus tamen sæpissimè circa talem causam jurisdictio non extinguitur per tale compromissum, ita ut partes, si velint, coram eodem, si res adhuc sit integra, ut Judice agere possint, si in favorem tantùm partium

tium compromissum tale factum fuerit, cùm quilibet favori suo cedere possit.

III. In specie prohibentur esse Arbitri Compromissarii. Primò: Servi, qui de Jure Civili pro mortuis habentur. Secundò: Pupilli, Furiosi, Muti, Surdi, perpetuò amentes &c. quibus à natura defectus est quò minus in Arbitros assumi possint. Tertiò: Mulieres, quibus officia civilia, & publica administratio non convenit; nisi aliunde illis jurisdictio aliqua competeret, vel ex consuetudine Patriæ talem haberent, ut constat ex *c. Dilecti 4. h.t.* aut amicabilem tantùm compositionem faciant, actu aliquo extrajudiciali. Et quamvis sint aliqui, qui putant, fœminæ talis in arbitrum electæ, quæ de se eligi non poterat, sententia, sive arbitrio non teneri partes stare, cùm arbitrium tale ab inhabili sit latum: probabilius tamen alii putant, standum partibus arbitrio illius, præsertim si sub juramento in eam compromiserunt, non quidem vi arbitrii, quod non obligat, sed vi pacti jurati, quod sine dispendio salutis servari potest, aut vi pœnæ conventionalis tali compromisso adjunctæ. Quartò: prohibentur in Arbitros assumi Laici in causis spiritualibus, & fori Ecclesiastici. *c. Contingit. 8. h.t.* ita ut ipso jure invalidum sit tale compromissum, ut docet *Glossa hic in casu, & V. Spiritualibus*. Sive principaliter sive incidenter tantùm, etiam cum auctoritate Episcopi assumantur; nisi causa, circa quam in Laicum compromittitur, merè civilis, ac temporalis esset, ut constat ex *c. 4. 8. & 11. h.t.* aut compromissum fieret simul in Clericum, & Laicum: quod validè, & licitè etiam circa rem spiritualem fieri posse cum Judicis Ecclesiastici superioris consensu ex *c. Per tuas 9. h.t.* patet, quia in tali casu nulla jurisdictio conceditur, aut competit huic in arbitrum assumpto Laico, sicuti competeret, si nominaretur Judex delegatus, sed simplici tamen notitia causæ habita, super ea fert suum arbitrium, sicuti Consiliarii consilium. Excludit quidem aliquorum opinio Laicos etiam, quò minus in causis spiritualibus arbitratores etiam, & amicabiles compositores esse possint: alii tamen æquè probabiliter contrarium tenent, cùm relata Jura probent tantùm de Arbitro, non autem de amicabili compositore, qui plus non videtur facere, quàm quod boni amici solent, & ipsius compositio nec sententiæ judicialis, nec quasi sententiæ, sive arbitrii vim habeat. Quintò: prohibentur in Arbitros assumi Religiosi, cùm Monachus non debeat se forensibus, & civilibus negotiis immiscere, toto *Tit. L. 3. Decret. Ne Clerici, vel Monachi &c.* Sextò: prohibentur notoriè excommunicati non tolerati, seu vitandi, cum quibus nullum commercium esse potest, ita ut nec amicabiles compositores esse possint. Quod tamen Religiosis prohibitum non est. Septimò denique, sicuti nemo in re propria sua Judex esse potest, ita nec potest esse in re sua propria Arbiter, cùm nemo possit sibi ipsi jus sive sententiam dicere. *Vid.* Abb. *tract. 5. disp. 39. & 40.* Zœs. *ff. h.t.* Fagnan. *in c. Contingit.*

§. III.

De causis, in quibus compromitti potest in Arbitros, vel non.

I. SUper qualibet re, in genere loquendo, compromitti in Arbitros potest, de qua id nullo jure reperitur prohibitum. In specie autem primò in causis arduis, & magni præjudicii, quæ à Majoribus Judicibus expediri debent, in Arbitros compromitti non potest. Uti habetur ex *penult. c. De in integ. restit.* Et hinc primò Causæ Matrimoniales, cùm quæritur de validitate, seu invaliditate matrimonii, per Arbitros transigi non possunt. Prout etiam *ex Concil. Trident. sess. 24. c. 20. de reformat.* habetur. Nec secundò Causæ Liberales, in quibus de libertate hominis, ingenuitate, vel libertinitate agitur, Arbitrorum committi possunt judicio. Nec tertiò Causæ Criminales publicæ, & privatæ, si criminaliter ad vindictam publicam, aut pecuniarum per mulctam fisco applicandam agitur, Arbitris committi possunt. Et quartò denique ea, quæ nobili officio Judicis expediri debent, & ad merum, vel mixtum imperium spectant, per Arbitros expediri non possunt, cùm Arbitri tales non tantùm nullum imperium, sed nullam etiam propriè dictam jurisdictionem habeant.

II. Compromitti non potest in Arbitros de iis, quæ vergunt in præjudicium Ecclesiæ Romanæ, aut Sedis Apostolicæ. *cap. Cùm temporis 5. h.t.* ubi negatur, quòd Arbiter

biter aliquid dicere validè possit in præjudicium exemptionis soli Sedi Apostolicæ subjectæ Ecclesiæ. Si tamen tantùm agatur de Parochia aliqua, aut Cappella, utrùm pleno jure incorporata sit Monasterio v. g. aut Ecclesiæ, quam nemo dubitat, exemptam esse, poterit in tali casu in Arbitros compromitti, & per hos causa definiri *c. Cùm olim* 18. *de præscript.* Hanc tamen prohibitionem meritò extendunt aliqui, quò minùs à privatis in Arbitros compromitti possit, circa causas, sive res, quæ spectant ad Communitatem, ad Regnum v. g. ad Civitatem, &c. ne quid fiat in præjudicium Reipublicæ.

III. Compromitti non potest de iis, quæ per sententiam indubitatam, & quæ transivit in rem judicatam, decisa sunt. *c. Exposita* 11. *h. t.* Compromissum enim fieri non potest super re, quæ dubia amplius non est, prout est causa per sententiam legitimi judicis jam decisa, à qua appellatum non fuit: nisi circa rem talem novæ orirentur quæstiones, quæ per sententiam decisæ non fuerunt. Patet etiam ex modo citato Capitulo, quòd ad observandum compromissum, & arbitrium ex eo latum, obsides à partibus dari possint, qui postmodum arbitrio rescissò, vel revocato legitimè restitui debent; cùm sublato principali tollatur etiam accessorium. *Vid.* Molin. *cit. disp.* 40. Fagnan. *in cit. c.* 5. *h. t.*

§. IV.

De forma, seu modo, quo fieri debet, vel potest Compromissum in Arbitros.

I. COmpromissum fieri potest in unum, vel plures Arbitros non solùm præsentes per verba, sed absentes etiam per epistolam, pari, vel impari numero: quamvis consultius sit, impari numero assumantur, quò majoris saltem partis arbitrium facilius haberi possit. *c. Sane* 1. *h. t. juncta Glossa V. Unus eligatur, aut tres.*

II. Quamvis de jure Civili statutum sit, ut sententia majoris partis arbitrorum, si plures assumpti sint, valida sit, quòd omnes debeant esse præsentes, quando profertur sententia, seu laudum, adeò quidem, ut uno etiam quocunque ex capite absente, laudum non valeat: de jure tamen Canonico aliud statutum habetur *c. Ut in quæstionibus* 2. *h. t. in* 6. quòd validè scilicèt arbitrari possint alii electi in Arbitros, si ex tribus, vel pluribus, quos ad arbitrandum partes legitimè elegerunt, unus absque legitimo impedimento interesse nolit, nisi aliter conventum fuerit à partibus compromittentibus.

III. Si omnes circa pretium, super quo compromissum est, discordent, ita ut unus in decem v. g. florenos alterum condemnet, alius in octo, alius in quinque, &c. illius sententia prævaleat, qui in minimam quantitatem condemnavit; cùm in hac quantitate omnes conveniant. *c. Si ex tribus* 1. *h. t. in* 6. & ut sic verum sit dicere, quòd prævaleat sententia à pluribus lata, neque hæc, quoad minorem partem contraria sit aliis; cùm omnes in hanc minorem quantitatem implicitè consentiant, quoad majorem tantùm quantitatem sibi contrariantes: unde aliorum, qui ad summam majorem condemnaverunt, protestatio nihil operatur, cùm protestatio contra ea, quæ ex juris dispositione certa sunt, nihil valeat. Si verò duo consentiunt in decem florenos, tertius in pauciores, vel plures; standum est arbitrio duorum consentientium.

IV. Si ea conditione in plures Arbitros compromissum sit, ut, si inter se dissentiant, tertium aliquem assumant, nemine tamen nominato, quem assumere debeant, invalidum quidem est compromissum, si ex voluntate præcisè compromittentium aliquis assumi debeat; cùm nemine nominato, qui assumi debeat, ipsi etiam assumpti Arbitri in eo assumendo dissentire possint, & sic causa nunquam expediretur, & compromissum purè fieri debet in certos Arbitros, prout statutum legimus in *c. Innotuit.* 12. *h. t.* Possunt tamen in casu plurium Arbitrorum dissentientium judicis auctoritate cogi Arbitri ad tertiam personam assumendam, cujus auctoritati pareatur, *L. Item si unus §. Principaliter ff. h. t.* Quæ tamen persona non tam compromissarius Arbiter dici debet (cùm non sit assumptus à partibus) quàm consultor: & diremptor causæ controversæ.

V. Juxta *c.* 13. *h. t.* conceditur Arbitris, ut per alios; quos ipsi elegerint, causam definiant: qui tamen, non tam Arbitri, quàm Arbitratores, sive Mediatores, compositionem amicabilem ferant, prout

Glossa asserit hìc *V. Mediatores*, quì de plano, & sine ordine judiciario, seu cognitione aliqua partes *in* concordiam componant, & quorum arbitramentum, si iniquum sit, ad arbitrium boni viri, seu judicis redigatur. Neque tamen per hoc prohibetur, quò minus compromissum validum fiat, cum obligatione exquirendi alterius consilii, modò liberum deinde relinquatur Arbitrio sequendi, vel non sequendi tale consilium. *c. Cùm olim 7. h.t Vid.* Molin. *tr.* 5. *disp.* 42. Barbos. *in c. 1. h.t. in 6.*

§. V.

De officio, & potestate Arbitri.

I. TOta potestas, & officium Arbitri ex compromisso dependet, ac desumi debet, ita ut de iis tantùm arbitrium ferre possit, super quibus compromissum est, & non super aliis; cùm compromissa talia sint stricti juris, ultra velle compromittentium non extendenda, nisi fortassis aliqua necessariò cum causa principali connexa sint, & sine iis causa principalis expediri non possit. Et hinc coram Arbitris non potest fieri reconventio *c. Cùm dilectus 6. h.t.* nisi sint arbitri juris, qui statim causam expedire possunt, & debent, aut Clericus contra Episcopum suum litem moverit.

II. Nisi in compromissio specialiter cautum sit aliud, in præsentia partium compromittentium pronunciare Arbiter arbitrium debet, prout colligitur ex *c. Ex parte* 10. *h.t.* juncta *Gloss.* in cit. *c. Cùm dilectus V. Nisi de his. Eodem.*

III. Quamvis propriè, & strictè loquendo Arbiter compromissarius non sit judex, debet tamen servare ordinem judicialem, quia hodie juxta *L. 1. ff. h.t.* compromissa, & arbitraria ad similitudinem judiciorum redacta sunt, ita ut libellus coram arbitro compromissario etiam afferri debeat, debeat fieri litis contestatio, per quam interrumpitur præscriptio, ac ferri laudum seu sententia Arbitri in scriptis.

IV. Licèt sententia Arbitri, seu laudum omninò servandum sit, si tamen dolo, aut ex alia iniquitate injustum sit, observandum non est, uti sumitur ex *c. Non sine 2. h. t.* vel si cedat in præjudicium, & damnum Ecclesiæ *c. pervenit 3. h.t. Vid.* Molin. *tr.* 5. *disp.* 44. speculat. *hic ff. Differt.*

§. VI.

De effectu, seu obligatione compromissi, & sententia, seu laudi Arbitrorum.

I. DE Jure Civili nulla efficax obligatio, aut actio competit, qua partes stare compromissio cogantur, si per nudum pactum in Arbitros compromissum sit. Secus autem dicendum videtur de jure Canonico, ubi secundùm aliquos ex nudo pacto etiam datur actio; & de jure Civili, si in compromisso faciendo stipulatio intervenit, aut pœna adjecta, ut colligitur ex *L. Diem 27. ff. fin. juncta Glossa V. incerti h. t. & ex c. Per tuas 9. h.t.* præsertim si arbitrium, sive laudum à partibus emologatum, sive approbatum, & receptum sit: quo in casu datur etiam exceptio, & actio quasi rei judicatæ: & quamvis ex defectu mandati, nullum illud fuerit, si tamen à partibus receptum, sive emologatum est, executioni mandari debet, uti patet ex relat. *c. Per tuas*. Ut autem dicatur laudum, sive arbitrium expresè emologatum, aut approbatum à partibus, de jure Civili quidem requiritur subscriptio partium; ut constat ex *L. penult. C. h.t.* de jure verò Canonico, & quoad forum conscientiæ, sufficit, si verbo, vel quovis alio modo in sententiam Arbitri partes consentiant, uti colligitur ex cit. *c. Per tuas h.t.* De utroque tamen jure, ut tacitè emologatum, seu approbatum sit, plus non requiritur, quàm ut intra decem dies nullus ex compromittentibus contra laudum, vel arbitrium reclamet; si enim in ferendo laudo dolus aliquis, aut injustitia Arbitri intervenerit, exceptio doli parti gravatæ competit, contra petentem executionem arbitrii, quæ est quasi appellatio, intra decem dies à lato arbitrio interponenda, & quidem ad proprium judicem reclamantis, quia hic se se defendit contra alterum executionem urgentem.

II. Si adjecta pœna compromissum in Arbitros factum est, & ille, qui arbitrio stare non vult, pœnam solvat, ulteriùs ad arbitrii executionem urgeri non potest, prout in omni contractu, adjecta pœna conventionali firmato, fieri solet. Si tamen pars, quæ hic, & nunc soluta pœna à compromisso recedere vellet, expresè approbavit arbitrium,

trium, aut si de hoc obſervando juramentum fuit adjectum, vel compromiſſo pœnali clauſula adjecta: *rato manente compromiſſo, & arbitrio ſuper eo lato*, tunc etiam qui paratus eſt ſolvere pœnam, Arbitrio ſtare tenetur.

III. Si verò jurarunt compromittentes, nulla pœna compromiſſo adjecta; ſtatutos ſe arbitrio, de jure quidem Civili noviſſimo, nulla iis datur actio, cùm ſecundùm hoc jus juramentum compromiſſo adjectum habeatur pro nullo, & pro non appoſito; de jure tamen Canonico ſervandum juramentum tale eſt, cùm juxta hoc jus omne juramentum ſervandum ſit, neque liceat reclamare non obtenta priùs juramenti ſui relaxatione; niſi jurando intentionem habuiſſet arbitrii non ſervandi, ſi iniquum illud futurum ſit (cùm nemo ultra intentionem ſuam obligari poſſit) quæ mens ordinariè præſumi poteſt. *Vid.* Marant. *de Ord. Judic. p. 6. de Appell.* Molin. *tr.* 5. *diſp.* 34. *&* 35. *& tr.* 2. *diſp.* 556.

§. VII.

De reductione Laudi, ſive Arbitrorum, ſive Arbitratorum ad arbitrium boni viri.

QUòd ab Arbitris compromiſſariis appellari non poſſit, ſatis certa ſententia eſt: conceditur tamen, ut reducatur ſententia Arbitri ad Arbitrium boni Viri; non quidem quaſi à compromittente peti poſſit hæc reductio, cùm compromiſſum videtur habere rationem tranſactionis, jura autem non permittant, ut lis per tranſactionem ſemel deciſa, iterum reſtauretur, ſed quòd ex officio judicis facienda ſit, ſi manifeſtam iniquitatem, aut enormiſſimam læſionem laudum illud contineat, vel Arbitratoris arbitramentum ſit; quo in caſu peti etiam poteſt reductio uſque ad triginta annos coram judice ordinario, coram quo aliàs agendum fuiſſet, ſi nullum compromiſſum factum fuiſſet; niſi facto juramento renunciatum fuiſſet reductioni arbitramenti. *Vid.* Marant. *l. c.* Gail. *l.* 1. *obſ.* 149. *&* 150. Zœſ. *ff. h. t.*

§. VIII.

De loco, & tempore ferendi arbitrii, ſeu ſententiæ Arbitrorum.

I. SI locus certus ſit deſignatus, in quo Arbitri ſuum laudum pronunciare debeant, obſervandus hic eſt, ita ut partes ad alium citari non poſſint, neque pœnam, ſi qua forte appoſita ſit, incurrat is, qui non comparet in alio loco. Si verò nullus locus determinatus eſt pro ferenda ſententia, debet ibi hæc pronunciari, ubi compromiſſum factum eſt: ſi tamen locus talis honeſtus ſit, & nulla exemptione contra judicem, aut Arbitrum gaudeat.

II. Illicita, & nulla ſunt arbitria diebus feriatis ad honorem DEI inſtitutis lata; legalibus verò feriis, ſi ferantur, partibus petentibus, valida quidem ſunt, cogi tamen judex, vel Arbiter non poteſt ad laudum aliquod talibus temporibus ferendum, ſicuti alibi docetur de ſententia judicum, quibus Arbitri multùm æquiparantur. Attendenda tamen in his omnibus eſt recepta praxis, & conſuetudo. *Vid.* Molin. *tr.* 5. *diſp.* 44. Abb. *in c.* 23. *de Jurejur. n.* 25.

§. IX.

De modis, quibus finitur Compromiſſum, & Arbitrorum officium, ac poteſtas.

I. FInitur Compromiſſum, & Arbitrotum poteſtas, ſi cauſa per illos definita ſit, propter quam factum eſt compromiſſum. Neque enim, poſtquam ſententiam, ſive laudum de omnibus in controverſiam adductis, & propter quæ compromiſſum factum fuit, pronuntiaverunt, mutare ampliùs aliquid poſſunt, aut interpretari, vel corrigere &c. Cùm functi ſint omni ſuo officio, propter quod compromiſſum fuit: niſi in compromiſſo aliter expreſſum ſit. Unde ipſa etiam executio non ab Arbitris, ſed ab ordinario judice facienda eſt.

II. Finitur Arbitrorum poteſtas, ſi conditio compromiſſo adjecta deficit, vel ſi terminus, aut tempus compromiſſo præfixum fluxerit (quamvis partes tempus *hoc* prorogare poſſint, ſicuti primò conſtituere potuerunt) vel ſi triennium elapſum ſit à lite conteſtata.

III. Finitur hæc potestas, si Arbiter, aut unus eorum, si plures in Arbitros electi fuerunt, mortuus fuerit, vel longè discesserit, aut necessariò impedimento impeditus sit: nisi cum clausula compromissum factum fuisset, ut si unus non posset arbitrari, reliqui tamen hoc non obstante arbitrium suum ferre possint.

IV. Finitur hæc potestas, si compromittentes, aut saltem unus eorum moriatur, prout sumitur ex *c. Ex parte* 10. *h. t.* etiamsi in causa jam fuisset conclusum. Neque ad hæredes compromittentium transit compromissi obligatio; quia compromittentes ex singulari plerumque personali affectu, notitia, & amicitia in certos quosdam Arbitros compromittunt, quæ specialia non habent hæredes. Quòd si tamen sententia, sive laudum ante mortem compromittentis jam latum sit, potest contra hæredem compromittentis, qui ante executionem talis laudi mortuus fuit, fieri post mortem illius executio, cùm per mortem illius compromissum quidem expiraverit, non autem sententia, sive laudum. In illis tamen casibus, quibus per clausulam specialem cautum est, ut compromissum etiam ad hæredes compromittentium transeat, transibit vi clausulæ talis, sicut etiam ad successorem in beneficio v. g. transit compromissum super rebus, & juribus Ecclesiæ, de quibus solus Prælatus v. g. disponere non potest, si compromissum tale factum sit cum consensu Capituli, Superioris, & aliis requisitis solemnitatibus, quia tunc censetur compromissum factum, non nomine personæ compromittentis, sed nomine Ecclesiæ.

V. Sunt adhuc alii modi, quibus compromissum finiri censetur, qui tamen, quia magis ex jure Civili, quàm ex Canonico desumuntur, ex illo potiùs, quàm ex hoc peti debent. Cæterùm quæ de Arbitris *hoc* §. dicta sunt, etiam de Arbitratoribus intelligi debent, quorum eadem quoad finiendam Arbitratoris potestatem videtur esse ratio, quæ Arbitrorum est, saltem, si non sint meri amicabiles tantùm compositores, sed potestatem habeant, jus aliquod dicendi partibus, quo stare debeant. *Vid.* Marant. *p.* 4. *dist.* 14. Gaill. *l.* 1. *obs.* 150. Molin. *tr.* 5. *disp.* 45.

LIBER

LIBER SECUNDUS DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Judiciis.

SECTIO I.

De Judiciis in genere, & Personis, quæ stare possunt in Judicio.

§. I.

Quid, & Quotuplex sit Judicium?

I. IUdicium est legitima rei controversæ apud Judicem inter litigantes tractatio, seu disceptatio, & dijudicatio, litis finiendę gratia: ad quod tres principales personæ ordinariè requiruntur, Judex, Actor, & Reus. *Cap. Forus* 10. §. *In omni de V. S.* Judex est persona, quæ publica auctoritate judicio præest, ab eo, quòd jus dicat, sive rem controversam secundùm juris præscriptum definiat, judex appellatus. Juxta *cit. Cap. Forus*. Actor ab agendo dicitur, estque is, qui actionem proponit, & prior ad judicium provocat. *L. in tribus* 13. *& L. qui* 29. *ff. h. t.* ac in actionibus criminalibus accusator dicitur. Reus denique est, qui ab Actore provocatur, seu in jus vocatur, ita dictus non à reatu semper, sed à re, de qua disceptatur, & est controversia, ut apparet ex *cit. Cap. Forus juncta Glossa V. Reus*. Sicuti autem Actoris vicem supplere nonnunquam potest Magistratus, si procedat per formam inquisitionis, v. g. ob famam præcedentem, ita reus de præsenti non debet semper esse certus. Interveniunt autem plerumque etiam aliæ personæ in judicio, quæ tamen minùs principales, & accessoriè tantùm ad principales se habent, quales sunt Assessores, Consiliarii, Notarii, Advocati, Testes, &c.

II. Variæ sunt judiciorum divisiones. Prima desumitur ex diversitate judicantium, ita ut illud, cui præest judex Ecclesiasticus, judicium Ecclesiasticum dicatur, & cui præest judex sæcularis, judicium sæculare. Illud subdividitur in Spirituale, & Temporale. Spirituale est, quando lis de re aliqua spirituale, aut spirituali annexa est, de matrimonio v. g. decimis, beneficiis, &c. Temporale est, quando lis movetur de re temporali, & profana, de fundo v. g. pecunia, &c. inter personas tamen Ecclesiasticas.

III. Secunda judicii divisio desumitur ex diversitate materiæ, juxta quam diversitatem aliud est judicium petitorium, in quo movetur quæstio de proprietate rei, seu dominio, aut quasi dominio, aut jure, ad quem ea pertineant; aliud est judicium possessorium, in quo movetur quæstio de possessione rei, sive adipiscenda, sive retinenda, sive recuperanda.

IV. Tertia divisio ex diversa forma, quæ in judicio adhibetur, aut juxta quam proceditur, desumitur. Et hinc aliud judicium Plenarium, Ordinarium, & Solemne dicitur, in quo scilicet omnes juris solemnitates ad judicium spectantes, & de jure requisitæ, adhibentur, Citatio v. g. Libelli oblatio, Litis contestatio, juramentum Calumniæ, &c. Aliud est Summarium, sive Extraordinarium, in quo non tam ad formam juris solemnem, & sæpiùs accidentaliter tantùm ad causam decidendam requisitam, attenditur, quàm ad essentialia, & substantialia judicii, sine strepitu quidem, ac forma solemni judicii, sed inspecta sola rei veritate proceditur.

V. Quarta denique divisio (ut omittam alias vel merè Civiles, aut aliàs faciles) desumitur ex diversitate finis, quem judicium intendit. Sic dicitur aliud Civile, in quo de causa Civili agitur, mutuo v. g. emptione, aut ex alio contractu civili. Aliud dicitur Criminale, in quo de delictis agitur, de furto v. g. homicidio, sacrilegio, hæresi &c. Et si agitur ad publicam vindi-

ctam, ad pœnam corporalem v. g. aut pecuniariam fisco applicandam, dicitur criminale judicium criminaliter agi. Si verò agatur ad pœnam privato applicandam, sive ad interesse privatum, dicitur criminale judicium civiliter tractari. Quod verò participat de utroque, mixtum judicium dicitur. Quin immò sæpius duplex actio pœnalis injuriam passo competit, Civilis una, quæ tendit ad pœnam Actori applicandam; altera Criminalis, quæ tendit ad publicam vindictam, ac optio datur injuriam passo, quam velit actionem instituere, ita tamen, ut una earum electa, altera ipso jure tollatur (cùm utraque pœnalis sit) nisi sit rei tantùm persecutoria, quæ per nullam actionem merè pœnalem tollitur. *Vid.* Marant. *p.*4. *dist.*1. 2. 4. *&* 9.

§. II.

Quinam in Judicio agere, vel conveniri possint, vel non possint?

I. QUi personam legitimam standi in judicio habent, ii agere, & conveniri possunt, in genere loquendo. In specie verò certum est, quòd pupillus sine Tutoris auctoritate nec agere, nec conveniri in judicio possit.

II. Certum est de jure communi, quòd minor 25. annis legitimam personam standi in judicio non habeat, nisi ei Curator, saltem ad litem, datus sit, ob judicium scilicet nondum ad lites satis maturum.

II. Potest tamen Minor, qui vigesimum ætatis annum implevit, si veniam ætatis impetravit, agere in judicio etiam sine Curatore. Item, si annum decimum quartum implevit, agere & respondere potest in causis beneficialibus, & aliis spiritualibus, vel his annexis. *c.*3. *h. t. in* 6. Denique qui Minor est tantùm 25. annis, agere potest in possessorio de recuperanda, vel obtinenda possessione. *L. fin. junct. Gl. V. per quemcunque C. qui legit. person. standi, &c.*

III. Filiusfamilias quamvis major sit 25. annis, suo nomine, & in causa propria, etiam quoad bona adventitia (sive Pater usumfructum in illis habeat, sive non) regulariter, & ordinariè in judicio agere, aut respondere sine assensu parentis non potest *L. ult. Cod. De bonis, quælib. &c. & cit. Cap. ult. h. tit. in* 6. cùm in his omnibus consensus Patris requiratur ad integrandam personam filii. Agere tamen potest pro alio, ut Procurator, vel pro se de bonis Castrensibus, aut quasi Castrensibus: aut si pater longius absit, & procuratorem non reliquerit: vel si idem pater ad res suas curandas sit inutilis: aut in præparatoriis tantùm judicii ante litis contestationem versetur: vel causæ sint beneficiales, spirituales, vel his annexæ, in quibus, nec jus, nec administratio ad patrem pertinet.

IV. Mulieres, saltem honestæ, invitæ ad judicem trahi personaliter non possunt, ex causa quacunque, de jure non expressa: possunt verò, si velint, in causis saltem Civilibus, in judicio per se stare. *Cap. Mulieres secundò h. tit. in* 6. Nisi sint fœminæ religiosæ, præsertim quæ sub clausula vivunt; hæ enim nec vocari, nec admitti debent.

V. De jure Civili stare in judicio per se non potest Furiosus, aut mente captus; Surdus; Mutus; Prodigus; Servus, &c. *Vid.* Hiltrop. *p.*1. *tit.*13.

§. III.

An, & quavatione Prælatus Ecclesiasticus, præsertim Regularis, vel Capitulum, seu Conventus, vel Religiosi singuli agere, aut conveniri, in Judicio possint?

I. POtest Prælatus Ecclesiasticus, & Regularis, per se solus, absque consensu, aut consilio capituli, in judicio agere, & conveniri, de rebus & juribus communibus Monasterii, & tam ad Prælatum, quàm capitulum communiter pertinentibus: nisi causa valdè gravis, & ardua esset. Quia talium bonorum liberam administrationem à lege, sive à jure sibi concessam habet independenter à capitulo. Et quamvis juxta communia juris, qui rem alienare non potest, nec possit eam in judicium deducere, Prælatus autem sæpè non possit talia bona solus alienare, consequenter nec possit pro iis, in judicium deductis, sine consensu sui Capituli litigare; id tamen solum verum est, si agat de rebus Ecclesiæ suo nomine; non verò si agat nomine Ecclesiæ. Ut tamen vicissim sine consensu sui Prælati, pro bonis etiam communibus Monasterii, in judicio contendere possit Capitulum, aut Conventus Ecclesiæ, sive regularis hæc sit, sive sæcularis, non concedit

dit *cap. Causam 9. h. tit.* ob rationem scilicet priori contrariam: nisi sint causæ propriæ capituli in bonis ad capitulum solum spectantibus; vel nisi capitulum agat pro recuperatione bonorum à Prælato illegitimè alienatorum; vel nisi consuetudo Ecclesiæ illius, aut peculiaria statuta aliud veliut.

II. Multò minùs conceditur Regularibus singulis cujuscunque sexus sint, ut suo, vel alieno nomine, per se, vel per alium ad agendum, vel defendendum in judicio stent, sine consensu, & licentia sui Superioris *Cap. cùm dilecta 22. de rescriptis*. Cùm regularis talis non sit sui juris, neque bonorum dominium habeat. Et hinc ratione contractus cùm Religioso initi, non potest conveniri Religiosus, sed debet conveniri Monasterium: & si Religioso facta sit injuria, non potest ipse agere in judicio, nisi Prælatus sit absens, & nullum Procuratorem ad talia negotia reliquerit, vel ipse Religiosus ex justa causa, studiorum v. g. à Monasterio absens, licentiam Prælati sine periculo in mora, petere, aut expectare non possit. Quòd si tamen ratione beneficii, quòd habet cum illius administratione, etiamsi manuale tantùm sit, in judicio contendere debeat, ratione professionis suæ, ratione injustæ ejectionis, ratione alimentorum, &c. potest hoc facere, sine alia à Superiore petita, aut obtenta licentia *Cap. Cùm deputati 16. h. tit.* non tantùm ob regulam universalem, quòd pro juribus suis stare in judicio possit, cui administratio competit; sed etiam ob necessariam sui defensionem. *Vid.* Azor. *p. 1. l. 12. c. 11.* Sanch. *l. 6.* Moral. *c. 12.* Abb. & Felin. *in c. 9. h. t.*

§. IV.

Utrùm jus agendi in Judicio pro juribus, & rebus Ecclesiæ inferioris, subjectæ Prælato superiori, pertineat ad Superiorem, an ad inferiorem Rectorem, vel etiam ad Vicarium perpetuum?

I. SI penes utrumque, tam Superiorem nimirum, quàm Inferiorem, est administratio rerum Ecclesiæ, tunc uterque jus quoque agendi pro iisdem habet, ita tamen, ut præferendus sit Superior, si agere ipse velit, ob majorem scilicet, quam habet, auctoritatem. *Clement. 1. de Rescript.*

II. Quòd si actualis administratio tota sit penes inferiorem (non quidem temporalem tantùm, sed perpetuum beneficii talis Rectorem, aut Vicarium) & penes superiorem tantum in habitu, immediatus administrator, sive inferior Rector, seu Vicarius perpetuus, in causis ad Ecclesiam illam, & illius administrationem pertinentibus præferri debet in judicio: nisi ob negligentiam, aut alium defectum inferioris Rectoris pateretur Ecclesia; quo in casu Superior, qui aliàs administrationis se immiscere non debet, Ecclesiæ causam suscipere potest, & debet. Et hinc quamvis Episcopus pro juribus quarumlibet Ecclesiarum Parochialium suæ Diœcesis agere possit, velut Pastor pastorum, in causis tamen reddituum, decimarum, &c. Parocho compentium, vel Vicario perpetuo, Parocho, aut dicto Vicario potior incumbit agendi in judicio licentia, utpote cui immediatè horum bonorum administratio competit. *Vid.* Abb. & Felin. *in c. 16. h. t.*

§. V.

Utrùm Excommunicatus possit stare in Judicio?

I. AGere quidem non potest excommunicatus majore excommunicatione, sive per se, sive per alium, sive civiliter, sive criminaliter agere velit (nisi in causa suæ excommunicationis, aut nisi toleratus sit, & nec à judice, nec à parte repellatur) conveniri tamen potest ut reus, ne ex malitia sua fructum habeat. Debet tamen in tali casu per alium respondere, saltem si sine notabili suo damno Procuratorem habere possit. *C. Intelleximus 7. h. tit.* & *Cap. Decernimus 8. De sententia excommunicationis. in 6.*

II. Quòd si de bono publico Ecclesiæ ageretur, vel ad animæ periculum devitandum excommunicato comparendum esset, vel ob reum v. g. fugitivum periculum esset in mora, vel si impediretur facere sibi permissa, v. g. si impediretur ire Romam ad impetrandum rescriptum super appellatione sibi permissa, tunc posset in judicio agere. Potest item contra actorem itidem excommunicatum excipere, vel compensationem in pari causa obiicere: quia in talibus casibus magis videtur se defendere (quod concessum illi est) quàm agere.

III. Quamvis excommunicatus in causis minùs arduis cogi possit, ad defendendum se per Procuratorem, prout ex *cit. cap. Intelleximus* colligitur, in arduis tamen causis ad hoc cogi non potest, sed per se causam suam defendere permittitur; ne afflicto nova addatur afflictio, & minùs fidelem cum magno suo incommodo habeat sui defensorem: etiamsi esset in culpabili mora petendæ absolutionis ab excommunicatione.

IV. Quæ in judicio gesta sunt ab actore excommunicato, qui per oppositam excommunicationis exceptionem non fuit repulsus, irrita non sunt, si coram judice ordinario, aut legitimè impetrato egerit: quamvis enim à judicio propter excommunicationem, & prohibitam communicationem forensem repellatur excommunicatus, nullum tamen jus speciale reperitur, per quod acta illius reddantur irrita, quamdiù contra illum exceptio excommunicationis non probatur. *Vid.* Suar. *disp.16. de Censur. sect.3. & 4.* Barbos. *in cap.7. h.t.*

§. VI.

An Judex possit cogere partes ad personaliter comparendum in judicio, & an in eodem personæ principales per se ipsas ea, quæ facta sunt, proponere debeant?

I. PArtes ordinariè cogi à judice non possunt, quamvis hic sit à Summo Pontifice delegatus, ut personaliter in judicio compareant, *Cap. Juris 1. h.t. in 6.* Nisi causa rationabilis aliud jubeat.

II. Possunt verò partes cogi ad personaliter in judicio comparendum. Primò in causis criminalibus criminaliter intentatis. Secundò ad præstandum juramentum de veritate dicenda. Tertiò ad juramentum calumniæ præstandum. Quartò in aliis etiam casibus, in quibus ipse principalis statum in communi magis perspectum habet, & ubi ex qualitate personæ colligi pro causæ decisione aliquid debet. Et quintò denique si speciale delegatus à Papa mandatum habeat, ad partes principales specialiter inquirendas.

III. Factum ipsum ordinariè personæ principales per se ipsas, & non per advocatos proponere debent (nisi sint personæ valdè simplices, & indiscretæ, ut earum defectus à judice supplendus sit *cap. Pastoralis 14. h.tit.*) quia meliorem notitiam facti habere censentur principales, quàm Advocati: quamvis his non prohibeatur assistere illis in facto tali proponendo, & in expediendis illis, quæ in jure consistunt, in libello scilicet formando, in interrogatoriis, & articulis probatorialibus. *Vid.* Abb. *in cit. c.14. h.t.* Anchar. *in cit. c.1. h.t.*

§. VII.

An, qui promisit, se litigaturum coram judice, si posteà non compareat ad litigandum in judicio, censendus sit, contumaciter abesse, & punire possit tanquam contumax?

SI quis coram judice sedente pro tribunali promittat, se cum adversario litigaturum, non potest posteà exceptionem fori declinatoriam opponere, & judicem recusare, etiamsi lis contestata nondum fuerit; nisi nova causa superveniat, aut antiqua ignorata manifestetur, *c. de quod vult Deo 1. h.t.* Ex quo capite etiam patet, contumacem talem habendum, & puniri posse pœna excommunicationis. *Vid.* Abb. *in cit. c.1. h.t.* Fachin. *l.1. Controv. c.61.*

SECTIO II.

De causis, quas judicare potest Judex tum Sæcularis, tum Ecclesiasticus.

§. I.

An Judex Sæcularis tractare, & cognoscere possit causas Ecclesiasticas?

I. CAusarum Ecclesiasticarum aliæ sunt merè, ac propriè Spirituales, quæ propriè spectant ad Prælatorum Ecclesiasticorum regimen, uti sunt causæ beneficiales, decimales, matrimoniales, &c. Aliæ sunt merè temporales, causæ v.g. contractuum, instrumentorum, &c. De illis certum est, quòd à Laico cognosci non possint, etiam in casu negligentium Ecclesiasticorum, neque propria auctoritate, neque ex commissione Prælatorum Ecclesiasticorum, excepta plenitudine potestatis Papalis, per quam etiam Laico tales causæ committi possunt. Sumitur hoc ex *Cap. Decernimus. 2. h.tit. Cap. Qualiter 17. eodem.* Cum

Lai-

Laicos potius maneat obsequendi necessitas in ordine ad Ecclesiam, quàm imperandi auctoritas *cap. final. De rebus Ecclesiæ alienandis*.

II. Quamvis negotia merè temporalia Ecclesiarum, & personarum Ecclesiasticarum etiam Laici tractare possint, si scilicet Ecclesiarum œconomi Sede v. g. vacante constituantur: per hoc tamen nulla illis in Clericos præeminentia, gubernatio, aut potestas confertur. Neque tamen possunt auctoritate propria causas judiciales pecuniarias, seu merè civiles, quæ inter personas Ecclesiasticas, aut Ecclesias, vel contra tales moventur, cognoscere, & judicare, uti colligitur ex relato *Cap.* 2. Quamvis hoc facere possint ex commissione, seu delegatione Prælati Ecclesiastici, saltem in casu aliquo particulari; cùm talis delegatio non sit contra jus commune, & Laicus in tali casu magis utatur jurisdictione Ecclesiastica Delegantis.

III. Semper tamen, quando Laicis jurisdictio negatur in Clericorum causas judicandas auctoritate propria, excipiuntur Causæ Feudales, quas Dominus Feudi, sive Laicus hìc sit, sive Ecclesiasticus, dijudicare potest, uti habetur in *cap. Cæterum* 5. *h.tit.*

IV. Causas criminales Clericorum, nec propria auctoritate tanquam Judex ordinarius, nec ex commissione inferioris Prælati, non obstante quavis contraria consuetudine, judicare potest Laicus: hoc enim cederet in grave opprobrium Cleri. Nudum tamen ministerium aliquod circa Clericos v. g. capiendos, aut alias executiones faciendas, &c. committi etiam Laico potest: prout etiam admitti potest Laicus, ad causas has dijudicandas, ut Assessor, Consiliarius, Notarius &c. cùm talia nullam jurisdictionem importent. *Vid.* Abb. & Dec. *in c.* 2. *& 3. h.t.* Sylv. *V. Laicus*.

§. II.

De Causis, quas tractare, & cognoscere potest Judex Ecclesiasticus.

I. JUdex Ecclesiasticus cujuscunque, dignitatis sit, non potest, quà talis directè, & ordinariè Causas merè Civiles, vel etiam Criminales, quæ ad Magistratum Laicum pertinent, judicare, ad non confundendas, & perturbandas jurisdictiones, quod sine injustitia fieri non potest. *Cap. Novit.* 13. *h.tit.*

II. Ad Prælatum tamen Ecclesiasticum pertinet, per viam denuntiationis Evangelicæ de quovis peccato mortali etiam Laici in spiritualibus sibi subditi cognoscere, maximè de perjurio, & fracta pace, eumque corrigere, & per censuras Ecclesiasticas, si opus sit, ad emendationem compellere *cit. cap.* 13. *h.t.* Item judicare de criminibus mixti fori.

III. Potest Ecclesiasticus ex commissione Principis sæcularis causas etiam profanas inter Laicos judicare *Cap. inter dilectos 6. De fide instrum.* Nec non in casu negligentiæ Magistratuum Civilium: cùm jurisdictio etiam circa sæcularia absolutè negata non sit Ecclesiasticis personis, sicuti Laicis negata est jurisdictio circa causas spirituales, & personas Ecclesiasticas, &c. *Vid.* Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *c.* 8. *& l.* 3. *tr.* 3. *p.* 2. *c.* 4.

§. III.

An aliquis possit esse Judex, sive Ecclesiasticus, sive Sæcularis, & judicare in causa propria?

I. QUamvis ob plenitudinem potestatis, & præsumptionem æquitatis supremi Principes in causis propriis, quæ ipsos inter, & eorum subditos moventur, vel de injuriis sibi illatis, Judices esse possint, *L. Et hoc* 41. *ff. De hæred. instit. & L. Uni. C. Si quis imperat. maledix.* prout etiam ex *Cap. Cùm venissent* 12. *h.t.* colligitur: consultius tamen, & æquitati naturali conformius constituet Princeps in talibus causis arbitros, aut judices alios, qui jus dicant, quod etiam hodie passim practicatur.

II. Inferior supremo Principe Judex nunquam in propria causa Judex esse potest, aut jus sibi dicere, ut habetur in *L. un. Cod. Ne quis in sua causa, &c.* Cùm Judex quasi media persona ad dirimendam litem inter Actorem, & Reum ordinariè esse debeat. Nisi factum, seu injuria Judici facta notoria sit, ut vi juris certam pœnam statuentis, quoad publicam vindictam, sine alio processu puniri possit nocens: cùm in tali casu non tam ut Judex, quàm ut Juris executor procedere censeatur: aut nisi Episcopus v. g. in causa ad suam Ecclesiam

siam principaliter spectante judicet; nam in hoc casu, si non recusetur, validè pronuntiabit: aut nisi Judex in casu, quo rationabiliter dubitatur, an sua sit jurisdictio, cognoscat, ac judicet, suam esse jurisdictionem; cùm in tali casu non tam in propriam utilitatem directè judicet, quàm ob bonum commune, ut ordinario suo officio fungi possit. Si tamen contra talem Judicem excipiatur, quod inhabilis v. g. ad judicandum sit, ad Superiorem recurri debet; de tali enim exceptione, aut recusatione non potest inferior Judex, cui hæc inhabilitas objcitur, judicare. *Vid.* Laym. *l.3. tr.6. c.2.* Abb. & Dec. *in c.12. h.t.*

§. IV.

An judex, qui cognoscit de causa possessionis, semper, & necessario cognoscere, seu judicare debeat etiam de causa proprietatis?

ORdinariè, & regulariter, si Reus, & Actor sint ejusdem fori, coram eodem Judice causa possessionis, & proprietatis tractanda, & terminanda est, prout habetur ex *c. fin. h. t.* & pluribus infra explicabitur in Tit. *de Causa possess. & proprietatis.*

SECTIO III.

De actis Judicii, modo procedendi, & aliis quibusdam observandis in Judicio, & quomodo finiatur judicium?

§. I.

An acta Judicii per Judicem existimatum, qui verè Judex non est, sint valida?

I. SI quis existat in possessione officii Judicis, seu potestatis publicæ, & vero titulo, & jure destitutus sit, omnia tamen ejus acta valent, si communiter habeatur pro vero, & legitimo Judice, adeòque adsit error publicus, & si præterea habeat titulum coloratum, saltem apparentem, & præsumptum, ita ut potestatem ad actus jurisdictionis exercendos acceperit ab eo, qui dare potuit, licèt invalidè acceperit propter occultum impedimentum. Ratio est: quia cùm jura ejusmodi defectus supplere possint, in tali casu supplent ob boni communis, & publici necessitatem, prout clarè habetur in *L. Barbarius. ff. De officio Prætor.* 3. & desumitur etiam *ex Can.* 1. *§. Veruntamen Causa* 3. *Quæst.* 7.

II. Illi tamen, qui titulum coloratum non habet, sed mala fide se intrusit, absque legitima Superioris auctoritate, in officium Judicis, nihil prodest ad eorum, quæ ut Judex egerat, valorem, publicus & communis error; jure scilicet defectum non supplente, nisi in officii sui possessione sit Judex cum duplici illo requisito. Valde tamen probabile etiam est, quòd illius etiam Judicis acta valida sint, qui nullum quidem coloratum, aut apparentem titulum habet, bona tamen fide suam jurisdictionem possidet, & communiter pro vero Judice habetur, ita ut in tali casu communis error solus sufficiat, ad supplendum ab Ecclesia defectum legitimi tituli, uti colligitur ex *Cap. Consultationibus* 19. *de jure patron.* Præsertim si talis, sciente saltem illo, qui titulum legitimè conferre potest, in sua possessione existat. *Vid.* Sanch. *l.3. de Matr. disp.*22. Card. Lugo *de Just. tom* 2 *sect.*3.

§. II.

An acta in uno Judicio valida, valida etiam sint, & fidem faciant in altero Judicio?

I. ACta coram Judice incompetente non valent, neque fidem faciunt coram Judice competente, ut sumitur ex *Cap. Et si Clerici* 4. *hoc tit.* Et hinc confessio coram Judice incompetente facta, confitenti non præjudicat, ut exinde condemnari possit; potest tamen etiam hæc confessio indicium, & præsumptionem criminis parere, & vim habere confessionis extrajudicialis, si non per vim, & metum tormentorum extorta, sed sponte facta fuerit; cùm indignum videatur, ut, quod quisque sua voce, confessus est, postea infirmet, proprioque testimonio resistat. Unde sic confessus cogi à suo Judice potest in confessione persistere.

II. Quæ tamen coram Judice competente in uno Judicio acta fuerunt (circa merita causæ probanda, non tamen circa ordinationem litis) valida etiam sunt, & probant, ac fidem faciunt coram altero Judice competente, dummodo inter easdem personas, & in ordine ad eundem finem, seu effectum acta talia producantur, *argu. cap.*2.

De

De except. in 6. & juxta *Can. Multi* 18. *causa* 2. *Quæ.* 1. Quia bonum commune exigit, ut unus Judex juvet alterum circa causam executioni mandandam. Et hinc, sicuti sæcularis Judex juvare debet Ecclesiasticum, ad latæ sententiæ, sive censuræ observationem, ita Ecclesiasticus etiam juvare debet Sæcularem ad executionem sententiæ à se latæ, censuris etiam compellendo damnatum ad observationem sententiæ à sæculari Judice latæ; ita tamen, ut Ecclesiasticus Judex priùs examinare possit processum à Judice sæculari factum, tanquam hoc superior, non tamen vicissim sæcularis, tanquam inferior, processum ab Ecclesiastico Judice factum.

III. Quòd si ad diversum finem tendant diversa judicia, acta in uno judicio non probant in altero, nec fidem faciunt. Unde si coram Judice sæculari actum fuit ad pœnam legalem, non probant eadem acta coram Judice Ecclesiastico ad pœnam Canonicam, nec testimonia, quæ probant in Judicio summario, plenam semper fidem faciunt in Judicio ordinario. *Vid.* Dec. *in c.* 4. *h. t.* Imol. *ibid.* Laym. *l.* 4. *tr.* 9. *c.* 2.

§. III.

De Ordine, seu modo procedendi summariè, & de plano in Judicio.

I. Quòd Judicium aliud sit Solemne, Ordinarium, & Plenarium, aliud verò sit Summarium, & Extraordinarium, ex dictis jam patet, uti etiam, quòd ex diverso modo procedendi utrumque Judicium inter se differat. Hoc ergo §. modus tantùm summarii processus, sive judicii explicatur.

II. Certum est, quòd duas potissimùm ob causas processus hic Summarius instituatur. Primò si tales sint causæ, quæ celerem expeditionem requirunt, quales sunt pleræque causæ Ecclesiasticæ; causæ, quæ incidenter tantùm cognoscuntur; causæ beneficiales; decimales; lites mercatorum ob nimiam frequentiam; causæ alimentorum, & tributorum, seu collectarum; causę naufragorum, pauperum, & miserabilium personarum; causæ mercedum, & salariorum; quando agitur de Tutore dando, &c.

III. Institui solet processus tantùm Summarius, si agatur de causis modicis, in quibus de parvo, & facilè reparabili damno agitur, quales sunt causæ civiles de debito v. g. modicæ summæ, respectu personarum litigantium &c. aut si agatur de delictis levibus, aut lis sit mota inter personas viles, & imperitas; aut si agatur Judicio possessorio momentaneo &c. Inter quos modos illud tamen discrimen est, ut, si procedatur summariè propter causæ levitatem, plena probatio necessaria non sit, sed sufficiat etiam semiplena, quia agitur de modico præjudicio. Si verò summariè agatur, quòd causa exigat celerem expeditionem, plena plerumque probatio requiritur, causæ tamen qualitate, & gravitate spectata. Videatur *Clementin. Dispendiosam* 2. *h. tit.*

IV. Certum est, quòd in processu hoc Summario ea, quæ Juris naturalis, aut gentium sunt, non sint omittenda, uti est citatio partis, juramentum calumniæ, aut malitiæ, de veritate dicenda, petitio facienda ab Actore, terminus ad exhibendas probationes omnes necessarias, & legitimas defensiones producendas &c. Ea verò, quæ Juris positivi tantùm humani solemnitates sunt, nihil in hoc processu Summario necessaria sunt. Et hinc non requiritur necessariò Libelli oblatio, litis contestatio, variæ dilationes, multa Advocatorum, aut partium jurgia, superfluæ probationes &c. Videatur *Clement. sæpè* 2. *De V. S.* & *extravag. Frequentes inter communes h. Tit.* & Marant. *p.* 4. *dist.* 9.

§. IV.

De modo procedendi judicialiter contra Clericos criminosos.

I. Ex *cap. Cùm non ab homine* 10. *h. t.* modus hic desumi debet, ubi statuitur, quòd Clericus (extenditur hoc communiter etiam ad Regulares) in quocunque ordine constitutus, etiamsi prima tonsura tantùm initiatus esset, propter furtum, homicidium, perjurium, aut aliud simile grave crimen, si de hoc legitimè convictus fuerit, ab Ecclesiastico Judice sit deponendus (sive verbaliter degradandus per sententiam Judicis Ecclesiastici) & si depositus incorrigibilis fuerit, quòd sit excommunicandus, ac crescente deinde contumacia anathematizandus (cum solemnitate majore, de qua infra *in L.* 5. *Excommunicari*)

cari) & si necdum resipuerit, sed in profundum malorum venerit, cùm Ecclesia non habeat ultra, quod faciat, per sæcularem potestatem, cui realiter degradatus tradendus erit, coerceatur, & puniatur.

II. Putant quidem aliqui, modum hunc contra Clericos criminosos non semper esse observandum, sed posse Clericum facinorosum in gravissimis delictis deprehensum, v.g. in furtis, sacrilegiis, parricidiis, latrociniis &c. non exspectata incorrigibilitate, statim degradari realiter, & tradi potestati sæculari puniendum, ut bono publico, & Cleri reverentiæ magis consulatur: verùm alii communius, & probabilius putant, etiam propter enormia scelera, non posse Clericum statim tradi Curiæ seculari puniendum, nisi sit incorrigibilis, aut nisi casus sit à Jure exceptus, non tantùm ob textum *cit. Cap. Cùm non ab homine* generaliter loquentem, sed ob textum etiam *cap. Tuæ 6. de pœna*, ubi de latrociniis, & furtis qualificatis Clericorum puniendis respondet Pontifex, deponendos eos esse (verbaliter) & ad agendam pœnitentiam in Monasterium detrudendos, vel in carcerem concludendos: ergo nec ob gravissima delicta commissa statim sunt realiter degradandi, & Curiæ sæculari tradendi; quod apertius patet ex *cap. ut famæ 35. De sent. excommunicationis*.

III. Sunt autem in Jure casus aliqui excepti, in quibus si deliquerint Clerici, non exspectata incorrigibilitate, sæculari Curię puniendi tradi possunt. Crimen hęresis scilicet *cap. Excommunicamus. 13. §. Damnati*, & *cap. Ad abolendam 9. §. 1. de hæret.* Crimen falsationis litterarum Apostolicarum *c. Ad falsariorum 7. de Crimine falsi*. Conspirationis, seu insidiarum structarum contra proprium Episcopum. *Can. si quis 18. caus. 11. q. 1.* Crimen Assasinii; Crimen nefandum contra naturam; non ordinati in Sacerdotes, si Missas tamen faciant, confessiones excipiant; & ex Constitut. Urbanii VIII. monetæ adulteratio. *Vid.* Fagnan. *in cit. c. 10. h.t.* Diaz. *in pract. Canon. c. 39.*

§. V.

De aliis quibusdam observandis à Judice, vel partibus litigantibus in Judicio.

I. CItatio per edictum, per quam firmatum judicium perpetuatur, & prævenitur jurisdictio, non tantùm locum habet respectu Pontificis citantis, aut ex illius commissione juxta *Clement. Dudum 1. h.tit. & Extravag. 2. inter Com. de dol. & contum.* sed respectu etiam alterius cujusvis inferioris Judicis, si scilicet impediat aliquis, ne citatio personalis ad eum, aut ad domum illius facta perveniat.

II. In libello oblato Judici non necessariò, de Jure Canonico, nomen actionis exprimi debet. *Cap. Dilecti 6. h.t.* sed satis est, si factum & rei veritas ita exponatur, ut appareat jus actoris, & causa petendi: quidquid sit de jure Civili, juxta quod aliqui volunt, exprimi debere nomen actionis ab Actore, quam intentat: alii tamen etiam de hoc Jure id negant. Certè consuetudo magis videtur observare Jus Canonicum: nisi ex eodem facto plures actiones oriri possint, ubi exprimenda actio, ut appareat, quid petat Actor; quod ipsum tamen omitti potest, si ex aliis conjecturis satis colligi possit mens, & actio Actoris.

III. Si Judex habeat causam consimilem in specie cum causa sibi commissa, recusari potest tanquam suspectus, *Cap. Causam quæ 18. h.t.* eò quòd parti videatur favere, cum qua consimilem causam habet, & meritò præsumi possit, ita judicaturus in causa sibi commissa, prout judicari cuperet in causa sua.

IV. Si judices de causa principali, & exceptionibus præjudicialibus simul cognoscant, vel super ipsa causa principali litenondum contestata testes recipiant, potest ab illis licitè appellari. *Cap. exhibita 19. h.t. Vid.* Dec. *in c. 6 h.t.* Abb. *in Clement. 1. h.t.*

§. VI.

Quomodo finiatur Judicium?

I. JUdicium, sive instantia Judicii duobus modis finitur; per lapsum temporis, & per absolutionem ab observatione Judicii. Per lapsum temporis, de Jure Civili, perit instantia in causa Criminali intra biennium; in causa verò civili intra triennium à litis contestatione numerandum. *L. Properandum 13. Cod. h. t.* De Jure tamen Canonico, nec per lapsum triennalis, nec per lapsum biennalis temporis exspirat instantia, sive in Civilibus, sive in Criminalibus causis, uti docet *Gloss. communi-*

muniter recepta in c. Venerabilis 20. h.t. Quia non expediebat dictam Legem Civilem, de pereunte instantia per lapsum certi temporis recipi, cùm tali modo non consuleretur expediendis citò litibus, sed hæ potius fierent immortales, cùm de Jure Civili finito triennio litem eandem inchoare iterùm potuissent partes, ac si nihil unquam motum fuisset, & frequentibus appellationibus à sententiis interlocutoriis, quæ de Jure Canonico concessæ sunt, facilè ultra tempus constitutum lites extenderentur.

II. Concedit *Trident. sess. 24. c. 20. de refor.* quòd si causa ad forum Ecclesiasticum deducta, in prima instantia coram locorum Ordinariis cognoscenda, infra biennium à die motæ litis culpa Judicis non terminetur, liberum sit partibus, vel alterutri earum (non tamen teneantur) Judices Superiores aliàs competentes adire, qui causam in eo, quo fuerat, statu assumant, & quamprimùm terminari curent.

III. Per absolutionem ab observatione judicii perit instantia, si in progressu litis appareat, intentionem, ac petitionem actoris in libello ineptè propositam fuisse. Quo in casu absolvitur Reus ab instantia hujus Judicii, reservato tamen Actori jure iterùm agendi, & rectius libellum formandi, prout habetur in *c. Examinata 15. h. tit.* ut Reo provideatur, ne respondere debeat ad ineptè petita, & tamen etiam Actor non multum patiatur, ob ineptè formatum libellum, sed rebus suis, melius hunc formando, consulere possit. Et hinc si in principio statim, ante litem contestatam, libelli ineptitudo appareat, statim libellus talis à Judice ex officio reiici debet, & lis non contestari ante libellum meliùs formatum; nisi ex aliis circumstantiis, & conjecturis satis appareat intentio, & petitio Actoris, quæ etiam non nominata actione ex æquitate observari debet.

IV. Sunt insuper alia, quæ faciunt judicium omnino nullum, incompetentia scilicet Judicis; Persona Actoris, aut Rei, quæ in judicio agere, aut conveniri non possunt; Res ipsæ, quæ non possunt coram hoc Judice tractari; defectus Citationis; defectus, & omissio substantialium solemnitatum; ordo Juris non servatus, qui ad substantiam judicii pertinet, de quibus tamen alibi. *Vid.* Marant. *p. 5. n. 49.* Mynsing. *cent. 3. obs. 50.* Barbos. *in c. penult. h.t.*

TITULUS II.

De foro competente.

SECTIO I.

De foro competente in genere, & variis modis, quibus constituitur Forum competens.

§. I.

Quis dicatur Judex competens, & quod Forum competens?

I. FOrum competens aliud non est, quàm tribunal Judicis, cujus jurisdictioni in tali causa Reus subijcitur, sive ubi Reus ab Actore conveniri potest, ac debet, juxta illud, quòd ordinariè forum Rei Actor sequi debeat. Et hinc Judex competens dicitur ille, cujus jurisdictioni subiicitur Reus, sive coram quo actio, & lis proponi, institui, ac finiri potest.

II. Est autem Judex competens alius simpliciter competens, quem partes litigantes adire possunt, & per se debent, tanquam ordinarium suum Judicem. Alius per se quidem incompetens est respectu partium litigantium, cujus tamen jurisdictionem partes in se prorogare possunt. Alius denique est simpliciter respectu harum partium incompetens, qui nec ordinariam in partes litigantes jurisdictionem habet, nec per partium consensum jurisdictio ejus in has partes prorogari potest; cujus sententia ipso jure est irrita, & contra ejus nullitatem semper excipere possunt partes, ita ut nunquam in rem judicatam transeat, si certò constet de judicis absoluta incompetentia.

III. Distinguitur Forum in Contentiosum, seu Externum, & in Forum internum, seu in Forum Fori, & in Forum Poli. Regulariter loquendo idem in utroque servandum est, ita ut quod illicitum est, vel licitum in uno, licitum, vel illicitum sit etiam in altero: nisi quando forum externum fundatur in præsumptione aliqua, & secundùm illam procedit; tum enim si constet de veritate, ea in conscientia præferenda est falsæ præsumptioni: vel *nisi* jus condemnet aliquem in pœnam, quæ sententiam Judicis requirit, adeòque ante illam

illam non obligat. *Vid. Barbos. h. t. in prin. Suar. de cenſur. diſp. 40. ſect. 5. Sanch. l. 1. de Matr. diſp. 5. n. 20.*

§. II.

De variis cauſis, ſeu modis, quibus conſtituitur Forum competens.

I. ORdinarii ſunt quatuor modi, quibus Forum competens ſortitur aliquis, prout habetur ex *cap. ult. h. t.* ratione domicilii ſcilicet, ratione contractus, ratione delicti, & ratione rei ſitæ in certo territorio aliquo.

II. Præter dictos quatuor modos, de quibus paulò poſt, ſunt etiam extraordinarii aliqui, & generales, quibus Forum quis ſortiri poterit. Sic ex *c. Licet 20. h. t.* patet, quòd advenæ, & peregrini in Curia Romana conveniri poſſint, ſi Romæ exiſtant, quamvis ex nullo alio quatuor modorum prius enumeratorum Forum competens Romæ ſortiantur; Clerici quidem in omnibus cauſis tam Eccleſiaſticis, quàm Temporalibus, tam Civilibus, quàm Criminalibus; Laici verò ſaltem in cauſis ad Forum Eccleſiaſticum pertinentibus: cùm enim omnes Eccleſiæ totius mundi ſint in territorio Papæ, conſequenter reſpectu omnium Eccleſiis illis ſubditorum competens judex eſt Papa. Per hoc tamen non negatur taliter convento, ex juſta, & neceſſaria cauſa, litem ſibi Romæ intentatam domum revocare ad Forum domicilii, ubi ad reſpondendum melius inſtructus eſt. Et quamvis *Trident. ſeſſ. 24. c. 20. De refor.* velit, ut cauſæ Eccleſiaſticæ in prima inſtantia coram Ordinariis locorum cognoſcantur, ac terminentur, per hoc tamen nihil derogatum voluit *Cap. Licet.* Cùm omnium locorum Ordinarius dici poſſit etiam Papa, & Roma ſit communis omnium in Chriſto Fidelium patria.

III. Sunt alii extraordinarii modi ſortiendi forum coram Judice aliàs non ſuo, qui tamen ratione cauſæ, vel modi fiat competens & ſuus. Sic primò ratione cauſæ, tractandæ ſunt cauſæ Eccleſiaſticæ, & Spirituales, etiam inter Laicos, coram Judice Eccleſiaſtico. *c. 8. & 11. h. t.* Cauſæ verò temporales, ſive Civiles, ſive Criminales, coram Judice ſeculari. *c. 10. h. t.* Feudales coram Domino Feudi. *c. 6. & ſeqq. eod.* Secundò ratione privilegii perſonis conceſſi. Sic Clericus regulariter conveniri non poteſt niſi coram Judice Eccleſiaſtico. *c. 1. & 2. h. t.* Sic miles conveniri debet, ubi militat, uxor, & vidua coram Judice mariti. Tertiò ratione Univerſitatis, vel Collegii à Principe confirmati: nam qui eſt pars ejuſmodi communitatis, ejuſdem Rectori ſubijcitur. Quartò ratione continentiæ, & connexionis cauſarum, cujuſmodi v. g. eſt cauſa matrimonii, & cauſa dotis ei acceſſoria. Denique ratione voluntarii conſenſus, dum quis in Judicem non ſuum conſentit, ejus juriſdictionem prorogando. *Vid.* Speculat. *l. 2. p. 1. h t. §. 1.* Fagnan. *in c. ult. h. t.*

§. III.

Quomodo, & quando ſortiatur quis Forum, ratione domicilii, ſive originis, ſive habitationis?

I. DUplex eſt Forum domicilii: originis ſcilicet, & habitationis. Originis domicilium ibi quis cenſetur habere, ubi quis natus eſt patre, qui non tantùm per modum tranſeuntium in loco, ubi quis natus eſt, morabatur, cùm alibi domicilium haberet, ſed in quo pater ſtabile domicilium habebat (ſi tamen aliquod habebat) licèt filius extra hunc locum ex occaſione tranſitus v. g. aut fugæ natus ſit. Immò juxta aliquos ibi etiam Forum originis ſortitur aliquis, ubi pater illius natus, vel ſi ipſe nepos vivente avo, & in hujus poteſtate natus ſit, avitæ originis Forum ſortitur: nunquam autem matris, niſi ſit vulgò quæſitus, qui patrem demonſtrare non poteſt. Et quamvis de Jure fortius ſit domicilium originis, quod immutabile dicitur; domicilium tamen habitationis quoad juriſdictionem præfertur; & recepta paſſim conſuetudo habet, ut mutato domicilio ex loco originis in alium locum, jura etiam originalia, quoad officia, munera, & præſtationes, &c. amittantur.

II. Domicilium habitationis verò ibi cenſetur quis habere, ubi actu habitat, & animum habet permanendi, niſi quid occurrat, quod animum illius immutet: ita ut duo requirantur ad conſtituendum domicilium, actualis ſcilicet habitatio (ſaltem inchoata) & animus permanendi in tali loco. Et ſicuti Clericus duo beneficia ha-

habens, in diversis Ecclesiis, quorum quodlibet residentiam per dimidium v.g. annum requirit, domicilia habere dicitur, si in quolibet beneficio conveniente tempore residet, sic etiam Laicus dici potest duo domicilia habere, si in duobus v.g. locis per æquales anni partes actu habitat, cum animo, ita utrobique residendi, ita ut in quolibet loco ex ratione domicilii conveniri possit, etiam ob contractus, & crimina alibi commissa, tanquam absolutè loci illius Magistratui subditus, si ab alio Judice loci illius, ubi contractum, aut delictum fecit, non fuerit præventus.

III. Vagi, qui nullibi sedem stabilem habent, ubique, ubi existunt, conveniri possunt, juxta illud: *ubi te invenero, ibi te judicabo.* Qui verò alibi quidem stabile domicilium habent, ad alium tamen locum veniunt, animo per annum v.g. vel majorem anni partem ibi commorandi, censentur, si in tali loco dicto modo morentur, quasi domicilium in tali loco habere, ut de delictis, aut contractibus v.g. etiam alibi commissis, conveniri coram loci illius Judice possint, prout famuli, milites præsidiarii, studiosi, &c. se habent. Quòd si tamen absque dicto animo longius in loco tali permanendi, ad locum accedant, præter opinionem tamen suam per accidens diutiùs ibi morari cogantur, non dicuntur quasi domicilium ibi habere, sed hospites tantùm & loci illius peregrini. *Vid.* Sanch. *l.* 3. *de Matr. disp.* 23. & 25. Gail. *l* 2. *obser.* 36. Wesenbec. *in parat. ff. ad municip.*

§. IV.

Quomodo constituatur Forum ratione delicti?

I. RAtione delicti fortitur quis Forum, & subijcitur jurisdictioni illius Judicis (in foro externo) in cujus territorio deliquit; etiamsi aliàs ei subditus non esset: ut scilicet scelera in eo loco puniantur publica vindicta, ubi commissa fuerunt; & ob bonum publicum manifesta sit delicti punitio, ubi cum offensa boni publici delictum commissum est *arg. C. Postulasti* 14. *h. t.* Si tamen in loco, ubi delinquit, deliquens deprehenditur, vel si antequam ex territorio tali egrediatur, citatione perventus fuit.

II. Sicuti nullum delictum exceptum est in tali loco commissum, quod territorii illius Judicis jurisdictionem non subeat; ita nulla persona exempta est ab hoc delicti foro, (siquidem delictum non tantùm sit contra particulare statutum aliquod, ad quod fortassis alter non tenetur, sed contra Jus commune) pro conditione tamen personæ, ut scilicet Ecclesiasticus delinquens forum delicti sortiatur apud Ecclesiasticum illius loci Judicem, sæcularis verò apud sæcularem, & regularis apud regularem, juxta *Trid. constitut. Sess. 6. C. 3. de refor. & Sess. 25. c. 14. de regula.* De qua re alibi.

III. Quòd si in uno quidem loco, seu territorio inchoatum est delictum, in alio autem perfectum, & consummatum (ut si quis globum ejaculetur in territorio Electoris Bavariæ, & occidat hominem in territorio Episcopi Augustani existente) probabile quidem est, quòd Judex loci, in quo delictum perfectum est, & homo occisus, non Judex loci, ubi delictum inchoatum est, possit delinquentem talem, si in territorio illius deprehendatur, judicare, & punire: probabilius tamen est, quòd utriusque territorii Judex procedere contra talem delinquentem possit, & detur locus præventioni: cùm in utroque territorio reus deliquisse censeatur. Nisi vulneratus lethaliter in uno loco ad alterum sic vulneratus abiisset, & mortuus esset: quo in casu punitio, & judicium vulnerantis, penes Judicem loci, ubi vulnus inflictum est, esset.

IV. Si tamen Reus ex loco delicti commissi fugiat ad aliud territorium, tum spectato Jure communi, si sub eodem supremo Principe sit tale territorium, Judex talis territorii, si fuerit requisitus à Judice delicti, vel domicilii, eum capere, & remittere debet; cùm ejusdem Principis Judices se invicem juvare debeant, si requirantur, ne delicta maneant impunita. Si verò Reus ad territorium fugerit, quod est sub alio Principe, cogi non potest illius loci Judex ad eum remittendum: cogi tamen potest, ut compellat Reum ad satisfaciendum ratione læsionis, & damnorum. De has porrò remissionis materia, utpote quæ hodie multum dependet à consuetudine, consulenda sunt statuta, & consuetudines locorum particularium, juxta quæ in nostra Germania delinquens punitur, ubi deprehenditur, abs-

absq; ulla remissione facta ad judicē delicti.

V. Non possunt ministri, aut officiales, sive Judices, ubi delictum commissum est, in alieno territorio, quò reus jam aufugit, eum persequi, sed ab omni illius persecutione desistere debent, quàm primùm alienum ille territorium attigit. Nisi sint grassatores, latrones, aut alii similes pacis publicæ perturbatores, quorum persecutio in Imperio etiam extra territorium persequentis continuari potest. Quomodo etiam Prælatus Regularis in quoslibet sui Ordinis Regulares, ubicunque delinquunt, jurisdictionem habet ratione obedientiæ illi promissæ, & belli dux in quoslibet milites sui exercitus *Vid.* Gail. *l.* 1. *de Pace Publ. c.* 16. Laym. *l.* 3. *Theol. Moral. tr.* 6. *cap.* 15. Farin. *in prax. crim. q.* 7.

§. V.

Quomodo, & quando constituatur Forum ratione contractus?

I. RAtione contractus, aut quasi contractus sortiri Forum contrahentes ibi, ubi contraxerunt, ex *c. ult. h.t.* & ex *c.* 1. *eodem in* 6. patet: si tamen in loco, ubi contraxerunt, moram habent, tabernam, officinam, tentorium erigendo, ad merces distrahendas, sive horreum conduxerint ad emendum, aut vendendum: neque enim, qui cum viatore, aut peregrino sciens hunc talem, & statim iterum discessurum, contrahit, in loco contractus talem convenire poterit, nisi is in Judicem contractus consensisset, aut aliud exigat natura contractus, aut consuetudo loci: aliàs enim durissimum tali peregrino foret, ubique locorum, quò devenit, respondere.

II. Tunc solùm in loco contractus conveniri contrahens potest, si in loco contractus reperiatur; si enim territorio contractus jam excessit, urgeri ampliùs non potest ad comparendum coram Judice loci illius personaliter, quamvis immissio in ejus bona, si quæ habet in tali territorio, & citatus contumaciter absit, fieri possit, prout habetur in *cit. cap.* 1. *ff. Contrahentes.* vel si nulla bona in loco contractus habeat, habeat tamen in loco domicilii, ad hunc locum Actor remitti poterit, & Judex domicilii requiri, ut Actorem in bonorum talium possessionem immittat. Quæ tamen omnia intelligenda sunt, nisi aliter contrahentes convenerint, qui sicuti solutioni faciendæ certum locum nominare possunt, ita ad contractum implendum convenire possunt de domicilii, vel loci, ubi contractus celebratur, Judice, aut receptæ consuetudini deferendum erit. *Vid.* Gail. *l.* 2. *obs.* 1. & 45. Barbos. *in c. ult. h.t.*

§. VI.

Quomodo, & quando constituatur Forum ratione rei sitæ in alieno territorio?

I. SI actio realis, aut mixta intentatur, potest conveniri Reus coram Judice, in cujus territorio res sita est, sive immobilis hæc sit, sive mobilis (modò res mobilis non sit tantùm custodiæ causa, & sic tantùm transeunter in loco tali deposita) *c. sanè* 3. & *c. ult. h.t.* ita ut penes Actorem sit, si res immobilis feudalis non sit, utrùm in loco domicilii Rei, an verò, ubi res sita est, agere velit. Quamvis enim tali Judici, ubi res sita est, non sit absolutè subditus rei talis possessor, & consequenter actione merè personali coram tali Judice conveniri non possit, est tamen subditus secundùm quid, videlicet in ordine ad rem in illo loco sitam, & possessam.

II. Quòd si in dicto casu Actor non forum rei sitæ eligat, sed forum domicilii, & Reum conveniat coram Judice domicilii, debet postmodum Judex rei sitæ, ad denuntiationem Judicis domicilii, qui sententiam tulit, eam exequi. *argu. cap. Postulasti* 14. *h.t. Vid.* Joann. Andr. Felin. & Abb. *in c. ult. h.t.*

§. VII.

An, & qua ratione præventus à Judice competente, non obstante postea mutatione fori, adhuc coram illo in judicio respondere teneatur.

I. QUòd quis, si à Judice competente legitimè præventus fuerit, per citationem v.g. ad instantiam partis factam, etiamsi postea forum mutaverit, nihilominus coram illo Judice respondere teneatur, & causam prosequi, constat ex *c. Proposuisti h.t.* Ibi enim finiri judicium debet, ubi cœptum est *l. Ubi* 30 *ff. de jud.* Quāvis enim egressus ex loco, ubi domicilium ha-

habuit, desinat esse subditus ratione domiciliis illius loci judici, quàm primum locum illum animo transferendi domicilium egressus est, manet tamen illi quoad hanc causam, circa quam ante excessum per legitimam citationem præventus fuit, ratione præventionis subditus.

II. Quæ modò dicta sunt, non procedunt, si unà cum mutatione domicilii, vel jurisdictionis, mutetur etiam status personæ, si Clericus v. g. vel Religiosus fiat: tum enim coram judice Ecclesiastico conveniri debet. Quamvis non improbabile sit, ad mulctam pecuniariam coram judice etiam seculari, à quo, dum adhuc esset Laicus, præventus fuit, conveniri posse. *Vid.* Laym. *l.4. Theol. Mor. tr.9. cap.4.* Abb. *&* Felin. *in cap. penult. h. tit.*

SECTIO II.

An, & quomodo Judex competens jurisdictionem suam extendere, aut jus dicere possit extra territorium proprium?

QUòd Judex non possit directè jurisdictionem contentiosam exercere, extra territorium proprium, sive in alienos subditos, sive in suos, quoad res, & bona in alterius territorio sita, certissimi juris est: tantùm id in quæstionem venire potest, an, & quando statutum, vel sententia judicis extra proprium territorium se extendat, & effectum aliquem habeat. De qua re sit.

§. I.

An statutum reddens personam habilem, vel inhabilem ad Contractus, vel Testamenta, extendatur etiam ad bona extra territorium sita?

SI statutum particulare Provinciæ, aut Civitatis alicujus directè tantùm disponat circa formam actus, præscribendo v. g. quænam substantialiter ad valorem contractus, aut Testamenti, &c. in tali loco facti requirantur; vel si directè disponat circa personas, suæ jurisdictioni subjectas, habilitans illas v.g. ad actum faciendum: tunc validus est actus, juxta formam talem in illo loco factus, à quocunque demum, sive incola, sive peregrino ibi contrahente, aut testante &c. fiat; etiam quoad bona extra territorium talis Provinciæ, aut Civitatis sita. Quamvis enim circa hæc bona nullam directè jurisdictionem, qui talia statuunt, exercere possint; possunt tamen indirectè, contractum v. g. aut testamentum in tali loco factum validando, vel irritando. *Vid.* Sanch. *l.3. de Matr. disp.*18. Laym. *l.1. Theol. Mor. tr.4. c.12.*

§. II.

An Sententia Judicis condemnantis ad pœnam, vel infligentis pœnam confiscationis bonorum se extendere possit extra territorium Judicis pœnam statuentis?

I. SEntentia pœnalis, seu pœna inflictiva, ordinariè se non extendit extra, vel ultra territorium Judicis sententiam talem ferentis in ordine ad executionem: quia judex non potest actum jurisdictionis contentiosæ, qualis est executio sententiæ, exercere extra proprium territorium *c.2. De constit. in 6.* Nisi requisitus alterius territorii Judex, ut pœnam in ejus territorio exequatur, consenserit, vel pœna imposita sit ex præscripto legis utrique loco communis, ita ut uterque Judex eam observare debeat: nam in his casibus sententiam ab hujus territorii judice latam alterius territorii judex exequi debet.

II. Quòd si ex lege communi bona in pœnam confiscentur, & hæc in diversis territoriis existant, ita tamen ut diversa hæc territoria uni subsint Principi, tum bona confiscata, in quocunque territorio existant, ad fiscum Principis illius redigentur. Si verò sub diversis Principibus sint territoria, & ex dispositione Legis utrique territorio communis pœna confiscationis imponatur, tunc dominus, seu Magistratus loci, in quo Reus condemnatur, suo fisco applicabit, tum bona mobilia Rei, etiamsi sint extra condemnantis territorium, tum etiam illa bona immobilia, quæ Reus possidet in territorio condemnantis: alter verò dominus occupabit solùm bona Rei immobilia sita in suo territorio, dummodò tamen & ipse jus habeat bona confiscandi. Si autem ex speciali tantùm certi territorii statuto confiscatio pœnalis fiat, locum illa non habebit circa bona extra territorium confiscantis sita, etiamsi utriusque territorii idem Princeps sit; sed tantùm ad bona in tali territorio

sita, uti statutum viget, extendi potest. *Vid.* Abb. & Felin. *in c.14.h.t.*

SECTIO III.

De Foro competente Clericorum.

§. I.

Quis sit Judex competens Clericorum.

I. QUòd conveniri possint Clerici non exempti coram suo Episcopo, qui Judex Ecclesiasticus ordinarius est totius Diœcesis, sive à Laico, sive Clerico conveniãtur, in causis tam civilibus quàm criminalibus, certissimi juris est *Can. Si quis* 45. *& can. Si Clericus* 46. *causa* 11. *q.*1. *& c.*1. *h.t.*

II. Possunt conveniri Clerici etiam coram alio Judice Ecclesiastico, si in eum partes consentiant, aut speciale aliquod privilegium, vel recepta consuetudo, vel ipsę leges aliis etiam Ecclesiasticis jurisdictionem in eos tribuant *cap. Cum contingat* 13. *h.t. & c. Cùm Ecclesiarum* 3. *de Judi. ord. junct Gloss. verbo Ecclesiastica sententia.* Quo in casu, si tales Clerici, aut Prælati non sint exempti à jurisdictione Episcopi, penes Actorem optio erit, Clericum talem vel coram suo Episcopo, aut coram inferiore immediato Prælato jurisdictionem in illum habente, convenire; & Prælatus talis inferior, si territorium proprium non habeat, in personas suæ jurisdictioni subjectas eam exercere potest in quovis Diœcesis illius loco, ne frustranea sit illius jurisdictio, quæ personas tantùm certas respicit, & non certum locum intra Diœcesim illam situm. Episcopus tamen extra suam Diœcesim jurisdictionem contentiosam exercere non potest, nec in ordine ad suos subditos; cùm hujus jurisdictio certum etiam locum respiciat, nisi vel ex consensu alterius Episcopi, vel ex sua Diœcesi expulsus beneficio, seu privilegio *Clementinæ unicæ h.t.* uti velit. *Vid.* Abb. *in cit. Clement. & cap.*13. *h.t.*

§. II.

In quibus casibus in specie Clerici coram Judice seculari conveniri non possint, & in quibus possint?

I. IN genere certum est, quòd nullus Judex secularis per se condemnare possit, vel judicare personas Ecclesiasticas, sive Clericos, *c. Nullus* 2. *h.t.* nulla consuetudine, quamvis immemorialis illa sit, quidquam juvante, etiamsi liquida contra eos instrumenta producta fuissent, ita ut sola executio facienda esset *c. Sæculares h.t. in 6.* Et quidem excommunicationem ipso facto incurrit, qui contrarium agit.

II. Hinc conveniri non possunt Clerici, & aliæ personæ Ecclesiasticæ coram seculari Judice, non tantùm in actionibus personalibus, sed neque in causis, sive actionibus realibus, (quidquid sit de contraria alicubi recepta praxi quoad actiones reales) *argu. c. si Clericus* 5. *h.t. & c. fin. De judiciis*, cùm res in territorio secularis Judicis sita forum illi non tribuat, si persona per speciale privilegium omnino exempta sit. Neque hæres Clericus, qui in bona Laici successit, conveniri potest ex sententia probabiliore ratione horum bonorum coram sæculari Judice, etiamsi coram Judice Laico contra defunctum Laicum lis jam fuisset inchoata: neque enim per præventionem Judicis Laici perditur privilegium fori Clericis concessi, cùm hoc nullo jure probetur. Neque conveniri potest Clericus coram Laico Judice in causa communi Clerico cum Laico, aut pluribus Laicis propter consortium; sed contra potius fieri debet, ut Laicus coram Ecclesiastico Judice in causa tali cum Clerico communi conveniatur, quia magis dignum trahit ad se minus dignum: si tamen causa dividi non possit; si enim dividua esset, quisque coram suo Judice conveniri deberet. Neque denique conveniri potest Clericus coram Judice Laico, etiamsi tantùm in possessorio agatur, non quidem fortasse propter qualitatem causæ, sed propter qualitatem personæ.

III. Sunt tamen plures casus, in quibus Clerici coram Judice Laico conveniri possunt. Et primò quidem in causis Feudalibus *c. Verum* 7. *h.t.* Secundò in casu, quo bona immobilia Clericis, vel Ecclesiis donata, aut data sunt, cum tali pacto, seu conditione, ut sub eodem foro maneant, sub quo prius existebant; quæ conditio, utpote justa, si ab Ecclesia donatio, vel datio talis acceptatur, servanda est, prout Principes Imperii Ecclesiastici ratione suorum Privilegiorum, & Regalium, quæ ab Imperio habent, Imperio subjecti sunt. Tertiò si agatur contra Laicum ad evincendum

ab

ab ipso rem, quam emit à Clerico, & Clericus venditor ad defendendum emptorem ei assistere velit, coram Judice seculari ipsius, scilicet emptoris, comparere debet. Et quartò sicuti Laicus ratione administrationis Ecclesiasticæ nonnunquam debet coram Judice Ecclesiastico officii sui rationes reddere, ita Clericus etiam ratione officii, si alieno nomine conveniatur, Tutor v. g. ratione pupilli, Curator ratione minoris &c. coram Judice seculari respondere potest. *Vid.* Marant. *p.4 dist.*11. Gail. *l.*1.*obser.* 37.*&* 38. Laym *l.*1.*Theol.Mor.tr.*4.*c.*13.*& l.* 4.*tr.*9.*c.*5. Farina.*in prax.crim.q.*8.

§. III.

Quinam in specie gaudeant privilegio Fori Ecclesiastici?

I. NOn tantùm Clerici in sacris constituti privilegio Fori Ecclesiastici gaudent, sed etiam Clerici in minoribus constituti, etsi tantùm tonsura initiati sint, si observent ea, quæ à *Trident sess.*23.*c.6. de refor.* præscribuntur, ut scilicet, vel beneficium Ecclesiasticum (latè accipiendo nomen beneficii, prout etiam pensionem significat) habeant, vel si beneficium non habeant, saltem Clericalem habitum, & tonsuram deferant, & alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviant, vel certè habitum, & tonsuram deferentes in seminario aliquo Clericorum, vel in aliqua schola, aut Universitate, de licentia Episcopi, quasi in via ad majores ordines suscipiendos, versentur.

II. Quamvis hoc Fori privilegium rectè ad Clericos conjugatos, qui cum unica eaque virgine (ab alio non corrupta) contraxerunt, & dictas conditiones observant, extendatur: probabilius tamen dici potest, quòd in criminalibus tantùm hi hoc Fori privilegio gaudeant, sive si de crimine puniendi sint, criminaliter, sive civiliter conveniantur. Rectius autem hoc fori privilegium ad uxores legitimas talium Clericorum, uti & liberos eorum non extenditur, cùm sit privilegium personale, & uxores in illis tantùm sortiantur forum mariti, quæ cum ipsis communicari possunt. Multò minus extendi debet ad concubinas Clericorum: quarum tamen delicta, cum Clericis commissa, rectè dicuntur mixti fori delicta. Neque ad familiam, rusticos, & colonos Clericorum, &c. de quibus cùm Jura nihil speciale ratione fori statuant, juxta jus commune cum illis procedendum est. Rectius tamen hac in re videtur consuetudini adscribendum, quod nonnunquam fit, quàm Juris privilegio.

III. Gaudent autem hoc fori privilegio etiam Monachi, & Regulares omnes utriusque sexus; etiam Laici Conversi, Novitii, Oblati, Religiosi Ordinum Militarium, Fratres Tertii Ordinis S. Francisci; Eremitæ, qui tria substantialia vota religiosa emiserunt; vel, si tria hæc vota non emiserunt, vivunt tamen communiter in Congregatione aliqua, juxta ritum ab Episcopo approbatum; vel si solitarii vivant, deferunt tamen habitum Eremiticum, & sunt auctoritate alicujus Episcopi ad servitium alicujus Ecclesiæ deputati, & vivunt sub obedientia Episcopi: & si hospitalia sint auctoritate Episcopi erecta, etiam Hospitalarii, si in talibus domibus vivant; & talium hospitalium incolæ, qui sub obedientia dictorum Hospitaliorum vivunt, privilegio fori gaudent. Quia omnes isti nomine personarum Ecclesiasticarum in latiori acceptione venire possunt. Attendenda tamen in multis consuetudo est. *Vid.* Barbos. *de Offic. & pot. Episc. alleg.*12.*& l.*1.*de Jur. Eccles. cap.* 39.*§.*2. Fagnan.*in c.*2.*h.t.*

§. IV.

Quando, & in quibus casibus Clerici non gaudeant privilegio Fori Ecclesiastici?

I. CLerici beneficiati, in sacris constituti, si habitum, & tonsuram nunquam deferant, ita ut Laici passim habeantur, sine ulla justa causa, & ab Episcopo suo ter moniti, eum non reassumpserunt, vel semel in Synodo generaliter quidem, sub expressa tamen comminatione privationis privilegii fori, privilegium hoc amittunt *c. In audientia* 25. & *c. Contingit* 45. *De sententia Excom.* Si tamen postmodum (sine fraude subterfugiendi fori secularis) ea assumant, privilegio hoc rursus gaudent: cùm in tali casu non absolutè, sed præcisè propter dimissum habitum, & tonsuram privilegio fori non gaudeant; ergo his assumptis eodem iterùm gaudebunt, modò nihil in fraudem fori alterius factum sit.

II. Si propter delictum, & subsequentem incorrigibilitatem Clerici, etiam in sacris constituti, excommunicati fuerint, & in contumacia perseverent, ipso jure amittunt privilegium fori, & fori secularis fiunt, si tamen per sententiam Judicis Ecclesiastici declaretur incorrigibilitas, & actu tradantur potestati seculari. *c. Cùm non ab homine* 10. *de Jud. & c. Ut famæ* 35. *De sententia excommunicationis.*

III. Si Clerici se immiscèant enormitatibus, sive multa enormia delicta committant, privantur ipso jure fori privilegio, quamvis in sacris constituti sint, saltem post trinam monitionem Episcopi, &, ut aliqui putant, post degradationis realis sententiam, & actualem traditionem seculari Magistratui factam: quod conformius juribus est. Alii præterea casus sunt, in quibus Clerici perdunt privilegium fori Ecclesiastici, uti constat ex *c. un. de vit. & hon. Cleric. in 6. & Clem. 1. eod. cap. 1. De homic. in 6. cap. 2. de Pœnis in 6.*

IV. Quamvis qui judicari non potest à seculari Magistratu, nec ab eo capi possit, & in carcerem conjici, sunt tamen plures casus, in quibus secularis Magistratus etiam Clericos capere potest, non obstante fori privilegio, quod contra talem Capturam nihil illis patrocinatur. Sic primò capi potest Clericus à seculari Magistratu (ex tacita saltem commissione Magistratus Ecclesiastici) si in delicto deprehensus fuerit, aut debita gravia contraxerit, vel gravi injuria Laicum affecerit, &c. & de fuga suspectus sit: non tamen ut ab ea puniatur, sed ut suo Magistratui Ecclesiastico puniendus tradatur. Secundò, ut præveniatur delictum committendum: ut si de nocte armatus incedat, & suspectus sit de homicidio committendo. Tertiò, quando expressum mandatum habetur ab Ecclesiastico Magistratu, ut ob delictum commissum capiatur Clericus. Quartò denique, quando impunè verberari potest à Laico, *juxta c. 3. De sent. Excom.* In tali enim casu etiam capi potest. De eo tamen, utrùm quis Clericus sit, si hanc exceptionem ad forum declinandum opponat aliquis, cognoscere debet judex Ecclesiasticus: uti etiam, si quis fraudis arguatur in assùmendo, aut reassùmendo statu Clericali. *Vid.* Farin. *in prax. crim. q.* 8. Laym. *l. 4. tr. 9. c. 4. & 7.* Suar. *disp. 22. sect. 1.*

§. V.

Quo Jure Clerici, alique Personæ Ecclesiasticæ sint exemptæ à jurisdictione, & potestate seculari, num positivo tantùm humano, an etiam divino, & naturali?

I. QUi Clericos, & alias personas Ecclesiasticas jure divino, & naturali eximunt à Laica potestate, & jurisdictione, multi sunt, & non levia fundamenta habent suæ opinionis, non tantùm ex antiquo Testamento, ubi Levitarum Tribus nulli alii Tribui subdita fuerat, sed soli Aaroni, & successoribus Sacerdotibus summis, &c. sed etiam ex novo *Matth.* 17. ubi Christus seipsum, & Petrum à solvendo tributo eximi declarat, &c. & ex jure Canonico *c. Quanquam 4. De censib. in 6. & ex Trident. sess. 25. c. 10. De refor.* Et ex ratione denique, eò quòd personæ tales sint in sortem Dei segregatæ: si ergò alia inanimata, in ministerium Dei peculiariter selecta, uti sunt sacri Calices, sacra Altaria, Templa, & Vasa Altaris ministerio dedicata, à profano usu, & civili dispositione exempta sunt de jure naturali, & divino, cur non etiam personæ Ecclesiasticæ?

II. Prædictis tamen non obstantibus, fatetur communior sententia, originaliter quidem juris divini esse hanc Clericorum exemptionem, eò quòd scilicet Deus dederit Summo Pontifici hanc eximendi potestatem, & satis certum esse, quòd in rebus merè Spiritualibus, & Ecclesiasticis exemptio hæc sit juris divini formaliter, & immediatè; Clericorum tamen, & personarum Ecclesiasticarum exemptionem formaliter, & immediatè juris esse positivi humani, tam Canonici, quàm Civilis; tum quòd potestas circa Ecclesiastica, & Spiritualia immediatè à Christo data est Summo Pontifici, sicuti potestas politica in ordine ad temporalia à Republica datur Principi: tum quòd utriusque juris textus hanc exemptionem Clericis tribuant, & non tantùm in primitiva Ecclesia, omnis anima juxta Apostolum sublimioribus potestatibus (secularibus scilicet) subjecta fuerit, sed ipse etiam Apostolus ad Cæsarem appellaverit: tum quòd Pontifex etiam hodie possit minuere, aut extendere hanc exemptionem.

III. Neque argumenta contraria efficaciter intentum probant, cùm antiqui Testa-

Testamenti leges judiciales, & Cæremoniales hodie non amplius valeant, & novi Testamenti verba de Filio Dei ab omni potestate humana exempto intelligi possint; Sacri verò Canones, & Tridentinum satis explicentur, si originaliter Divini juris hæc exemptio dicatur esse, vel saltem si dicatur, exemplariter facta esse ad antiquæ Legis exemptionem, non quidem immediatè à DEO, sed à Summo Pontifice. Ad rationem denique responderi potest, nihil ea efficaciter probari, cùm vel de rebus consecratis procedat, quibus ratione consecrationis major reverentia debetur, vel de rebus non consecratis, & par erit dubitandi ratio. Quia tamen nec secundæ sententiæ argumenta efficaciter aliquid probant, videntur priori, quæ Clero favorabilior, & communior est inter Canonistas: sua major probabilitas non neganda. *Vid.* Laym. *l.* 4. *tr.* 9. *c.* 8. Fagn. *in c.* 10. *de Judic.* Lesl. *l.* 2. *de Just. c.* 33. *à n.* 28. Covarr. *pract. qq. c.* 31.

§. VI.

An, & quando Archiepiscopus sit Judex competens inter subditos Clericos, vel Laicos Suffraganeorum?

I. NOn potest Archiepiscopus causas eorum, qui suis Suffraganeis subditi sunt, si per appellationem à Suffraganeis ad se devolvantur, cognoscere, nisi priùs de appellatione cognoscat, num legitima illa, an frivola sit. *C. Romana* 1. *h. t. in* 6. Neque potest etiam querelas audire super salariis Advocatorum, v. g. in causis per appellationem ad se devolutis: ne videatur jam sibi in talibus causis arripere instantiam, quod facere non potest.

II. Archiepiscopus cogere non potest immediatè subditos suorum Suffraganeorum, ut delegationem causæ alicujus suscipiant, vel præcepta sua, aut sententiam exequantur, aut in causis per appellationem ad se devolutis, testimonium perhibeant, aut ut super contractibus à se, vel suis officialibus auctoritatem accipiant, aut forum; nisi consuetudo recepta aliud obtineat *juxta cit. c.* 1. cùm non habeat jurisdictionem in subditos suorum Suffraganeorum, nisi in certis quibusdam casibus, quales isti non sunt.

III. Potest tamen suo Suffraganeo mandare, ut sententiam in causa appellationis contra subditum illius latam, exequatur, vel subditum suum compellat, ad ferendum in causa appellationis testimonium; *juxta Gloss. hic V. suscipere*: *Vid.* Franc. & Vivian. *in c.* 1. *h. t. in* 6.

SECTIO IV.

De Foro competente Laicorum conventorum à Clericis, & quando Laicus conveniri possit apud Judicem Ecclesiasticum?

§. I.

Ubi, sive coram quo Judice, Ecclesiastico, an Sæculari, Clericus convenire possit, vel debeat Laicum?

I. EX regula quadam generali Actor forum Rei sequi debet, & consequenter Actor Clericus Reum Laicum coram seculari Magistratu convenire deberet. Sicuti tamen consuetudo peculiarium Regionum hac in re varia est, ita possunt etiam jura contra communem regulam decidere aliquid. Et hinc *juxta c. si Clericus* 5. *h. t.* si Clericus contra Laicum agit, petendo ab eo rem, de qua constat, quòd Ecclesiæ sit, aut Clerico propria, vel quando Laicus non negat, rem petitam Ecclesiæ, aut Clerici esse, adiri debet judex Ecclesiasticus, eò quòd in tali casu videatur sacrilegium in detentione intervenire, de quo judicat Ecclesiasticus.

II. Si Laicus negat, rem, quæ petitur, Ecclesiæ, aut Clerici propriam esse, vel satis constet, nec Ecclesiæ, nec Clerici propriam esse, vel saltem dubium sit, num sit Ecclesiæ, aut Clerici, Clerico Actore affirmante, Reo tamen Laico negante, coram judice seculari causa talis cognosci debet, ob communem regulam, quòd Actor forum Rei sequi debeat. Et licèt Laicus coram judice Ecclesiastico neget, rem, de qua convenitur, esse Ecclesiæ, vel Clerici, non tamen per ejusmodi responsionem consentit in judicem Ecclesiasticum, si protestatur se, per hanc negationem neque litem contestari, neque in judicis Ecclesiastici jurisdictionem consentire.

III. Laicus conveniri potest coram judice Ecclesiastico, si causæ principali adhæreat, sive insit qualitas fundans jurisdictionem Judicis Ecclesiastici. Un-

de si Clericus conveniat Laicum, quòd rem ad Ecclesiam pertinentem surripuerit, tunc hæc qualitas Sacrilegii, etsi Reus factum neget; fundat jurisdictionem judicis Ecclesiastici, & efficitur causa mixti fori. *Vid.* Fagnan. *in c.* 5. *h. t.* Fachin. *l.* 8. *contr.* 15. Gail. *l.* 1. *obs.* 31.

§. II.

In quibus præterea casibus Laicus conveniri possit coram Judice Ecclesiastico, sive à Clericis, sive etiam à Laicis?

I. REgulariter quidem Laicus coram Laico Magistratu conveniri debet in causa Civili: si tamen judex Laicus desit officio suo in administranda justitia, potest Reus Laicus ab Actore, sive Clericus hic sit, sive Laicus, trahi ad judicem Ecclesiasticum, etiamsi causa merè Civilis sit *C. Licet* 10. & *c. Exterrore* 11. *h. t.* Sicut enim judicia non sunt confundenda, ita justitia non est negligenda.

II. Viduæ, pupilli, orphani, & aliæ ejusmodi miserabiles personæ, si opprimantur, aut possessione sua spolientur, possunt statim, immediatè Laicum convenire coram Ecclesiastico Magistratu *c. Ex parte* 15. *h. t.* ad recuperandam possessionem (quia harum personarum defensio ad Ecclesiam cumulativè saltem pertinet) quamvis causa feudalis sit, aut alia profana, aut personæ tales, quæ in jure habentur miserabiles, divites essent. Et quamvis hodie in praxi contrarium ferè ubique obtineat, juri tamen conformem nostram sententiam esse, in possessorio negari non potest, & in casu quo miserabiles hæ personæ sunt etiam pauperes, vel certè juramento interposito ad contractum observandum se obligaverunt, qui cum personis talibus contraxerunt; quo in casu juramenti obligatio ab Ecclesiastico Magistratu urgeri potest. *c. Cùm Laicus* 3. *h. t. in* 6. ob juramenti scilicet religionem, cujus observatio urgenda ad Ecclesiasticum judicem pertinet. *Vid.* Fagnan. *in c.* 38. *de Offic. Deleg.* Covar. *in c.* 2. *de pact. p.* 1. *§.* 5.

§. III.

Coram quo judice conveniri possint Raptores, & Invasores rerum Ecclesiasticarum?

CUm tales malefactores sacrilegi habeantur, consequenter conveniri possunt velut in crimine mixti fori tam coram Ecclesiastico, quàm coràm sæculari judice; prout habetur in *c. Cum sit* 8. *h. t.* non quidem si patrimonialia tantùm bona Clericorum injustè invadant (quod crimen Sacrilegium dici non potest) sed si bona Ecclesiarum, aut ipsas etiam Personas Ecclesiasticas violent, vel sibi usurpent bona Ecclesiæ, & possessionem bonorum, aut jurium Ecclesiæ invadant, & perturbent *c. Conquestus* 16. *h. t.* (cum etiam hæc injusta detentio, & perturbatio Sacrilegii nomine veniat) vel turbent etiam temporalem jurisdictionem ad Ecclesiam pertinentem, aut piisceausis donata rapiant &c. *Vid.* Laym. *l.* 4. *Theol. Mor. tr.* 10. *c.* 7. Abb. & Imol. *in c.* 8. *h. t.*

§. IV.

De causis, aut criminibus mixtis, quorum cognitio ad utrumque forum Ecclesiasticum, & Sæculare pertinet.

I. CRimina alia sunt merè Ecclesiastica, quæ circa materiam merè spiritualem versantur, & ad solum judicem Ecclesiasticum pertinent, prout est crimen hæresis, Simoniæ &c. Alia sunt merè Civilia, quorum punitio præcisè habetur ex jure Civili, & ad magistratum sæcularem, si Laicus reus est, pertinet, ut est furtum, &c. Alia denique sunt mixti fori, de quibus cognoscere potest judex Ecclesiasticus, & Secularis, ideòque inter eos locum habet præventio. Ideò autem mixti fori sunt, quia utroq; jure, tam Sacro nimirum quàm profano sunt prohibita, cùm & sacro, & politico regimini adversentur.

II. Crimina mixti fori in specie sunt Adulterium, & Violatio sponsaliorum, Usura, Blasphemia, Perjurium, Sacrilegium, Sortilegium, & Divinatio, seu Magia illicita, Crimen falsi, seu falsatio Litterarum Apostolicarum, Sodomia. Debent tamen hæc Crimina, ut cumulativè pertineant ad utrumque forum, esse commissa à Laicis, & Christianis, debetque quæstio versari tantùm circa factum: nam qui Christiani non sunt, non sunt subjecti Ecclesiæ potestati, nec seculari judici, qui non sunt Laici; nec ad potestatem Secularem pertinet decidere quæstiones juris, ad conscientiam pertinentes, v. g. an talis contractus sit licitus, aut usu-

ra-

rarius, an hæc locutio sit blaspemia, perjurium, &c.

III. Si in criminibus mixti fori Reus ab uno judice, qui alterum prævenit, absolutus fuit, potest nihilominus ab altero judice, si secundùm allegata, & probata nocens repertus fuerit, puniri; quia sententia lata in uno judicio prorsus separato ab altero, non parit in hoc exceptionem rei judicatæ. *Vid.* Farin. *q.*8. Laym. *l.*4. *tr.* 9. *c.*2. Molin *tr.* 2. *disp.*333. *& tr.*3. *disp.*49. *&* 90.

§. V.

Utrùm, si Clericus litiget cum Laico coram Judice seculari, lis decidenda sit secundùm leges, & consuetudines fori Secularis, an Canonici?

I. DUbiam quæstionem facit *c. Quod Clericus* 9. *h.t.* ubi Pontifex mandat, ut Clericorum, qui Parisiis commorantur, causæ pecuniariæ, seu civiles, secundùm jus Canonicum decidantur. Hoc tamen non obstante, si Clericus convenit Laicum coram judice Seculari, debet iste sui fori leges, statuta, & consuetudines (modò rationabiles sint, & justæ, ac libertati Ecclesiasticæ non adversentur) sequi, non tantùm in iis, quæ pertinent ad ordinationem litis, sed in iis quoque, quæ spectant ad decisionem causæ. *Glossa in c. Quod Clerici* 9. *h.t. V. aliquos*. Sicuti enim contrahentes debent fori illius conditiones observare, in quo contrahunt, ita etiam fieri debet in judiciis, ubi quasi contrahitur.

II. Hinc si Clericus agat contra Laicum in foro Civili, petendo legata sibi relicta ex testamento minùs solemni, v.g. non habente septem testes, in tali causa feretur contra Clericum secundùm leges Civiles: quia etiam Clerici obligantur iis legibus civilibus, quæ certam formam, aut solemnitatem contractibus, vel testamentis præscribunt. Contrarium dicendum est de Ecclesiis, & aliis locis piis: nam horum causæ sunt privilegiatæ, ita ut nulla lege Civili super jus naturale, & gentium restringi debeant. Capitulum 9. paulò antè in oppositum allatum loquitur de Clerico contra Clericum agente coràm judice Ecclesiastico, qui sine dubio inter duos Clericos litigantes jus Canonicum observare debet. *Vid.* Barbos. *in cit. c.*9. *h.t.* Laym. *l.*1. *Theol. Mor. l.*1. *tr.*4. *c.*13.

SECTIO V.

De Judice competente, tum Laicorum, tum Clericorum in Causis Feudalibus.

§. I.

Quis cognoscere possit de Feudo, sive pertineat ad Vassallos Laicos, sive Clericos?

I. VEl controversia de re feudali est inter ipsos Convassallos, vel inter Extraneum, & Vassallum, vel inter dominum, & Vassallum? In primo casu si controversia sit, judex competens inter ipsos Convassallos de Feudali re est dominus directus Feudi, etiamsi aliàs jurisdictionem non habeat. *S. final. de prohib. feud. alien. per Fridericum.* Quòd si verò Vassallorum unus asserat, se Vassallum esse, & alterum Vassallum neget, hic verò Vassallum se asserat, neget alterum, competens judex erit, qui ordinarius loci judex est.

II. In altero casu, si controversia sit inter extraneum, qui non est Vassallus, & Vassallum asserentem, quòd res, de qua controversia est, sit Feudalis, ille verò negat Feudalem esse, sed esse de bonis suis allodialibus, judex ordinarius Vassalli Rei competens erit ad litem hanc decidendam.

III. In tertio denique casu si contentio sit de domino utili Feudi, vel alio jure ad Vassallum spectante, inter ipsum dominum Feudi, & inter illius Vassallum, judex competens ad talem controversiam decidendam erunt Pares Curiæ, alii scilicet Vassalli ejusdem domini directi, qui in eodem territorio Feudum obtinent, in quo situm est Feudum litigiosum. Quod si dominus Feudi Pares Curiæ non habeat, ad judicem ordinarium illius, qui convenitur, vel in cujus foro Feudum controversum existit, cognitio spectabit.

IV. Prædicta intelligi debent non tantùm de Vassallis Laicis, sed etiam de Vassallis Clericis, qui dicto modo de re Feudali conveniri possunt coram Laicis Feudi dominis, aut Curiæ Paribus; cùm domini directi sit, circa rem suam disponere. *c. Cæterum* 5. *De judiciis & c. Ex Transmissa*, 6. *ac c. Verum* 7. *h.t. Vid.* Mynsing. *cent.* 4. *obs.* 89. Abb. *in c.*7. *h.t.* Rosenthal. *tr. de Feud. c.* 12. *concl.*1.

§. II.

In quibus præterea casibus dominus Feudi cognoscere possit Feudales inter Vassallos Laicos, vel Clericos, & in quibus non possit?

I. QUòd dominus directus Feudi, competens nonnunquam judex sit, si lis de Feudo oriatur inter Vassallos ejusdem domini directi, sive Clerici hi sint, sive Laici, ut dictum, non tantùm locum habet, si in judicio petitorio de proprietate Feudi agatur, sed in judicio etiam possessorio si de sola Feudi possessione inter Vassallos agatur, actore v.g. petente, ut ipse legitimus Feudi possessor declaretur. Ratio est: quia regulariter qui est judex competens in causa proprietatis, est etiam competens in causa possessionis *c. 1. De causa posse. & propriet.* Neque possunt Vassalli, sive Clerici, sive Laici sint, in causa tali Feudali se subiicere alteri judici, jurisdictionem illius in se prorogando, sine consensu domini Feudi. *c. Ex transmissa 6. h.t.* quia non tantùm ratione nudi exercitii jurisdictionis, sed etiam ratione fidelitatis, & specialis obedientię domino Feudi quoad res Feudales subjectus est Vassallus.

Quòd si tamen apud dominum Feudi justitia obtineri nequeat, sive deinde hoc proveniat ex contumacia Rei Vassalli, qui parere non vult domino Feudi, sive proveniat ex negligentia domini directi Feudi; ordinarius judex ipsius Rei adiri potest. *c. Cæterum 5. de judic.* & nonnunquam, si ipse dominus Feudi sit loci ordinarius judex, ipsius etiam Superior, vel in casu aliquo Ecclesiasticus etiam judex. Hac tamen in re circa judicem in causis Feudalibus competentem multùm potest recepta consuetudo, & specialia sæpius concessa privilegia, aut legitima præscriptio, quæ attendi debet. *Vid.* Farin. *in prax. l. 1. tit. 1. q. 8.* Fachin. *l. 7. Controver. c. 100.* Marant. *de Ord. Judic. p. 4. disp. 12.*

§. III.

Quis sit Judex competens Capituli Cathedralis, Sede vacante, si lis oriatur super Feudo; & quis, si lis sit super Jure emphyteutico?

I. IN causa Feudali, si conveniendum videatur Capitulum Cathedrale, vacante Sede, coram directo domino Feudi, Imperatore v.g. vel Camera Imperiali, conveniri debet: cùm enim Capitulum tale succedat in omnia jura defuncti Episcopi, & obligationes, consequenter sicuti Episcopus defunctus conveniri in tali causa coram Imperatore debuisset, ita etiam Capitulum, vacante Sede; Litigare tamen cum Capitulo, vacante Sede, non satis tutum esse, nisi defensor Ecclesiæ constitutus sit, ex *Cap. final. Ne sede vacante &c.* patet.

II. Causa super jure emphyteutico ad dominum directum emphyteusis, velut judicem competentem deferri non debet; cùm in jure hoc expressum non sit, & casus à communi jure exorbitans ad non expressa extendendus non sit. Nisi qui dominus directus est emphyteusis, sit etiam ordinarius illius loci judex. *Vid.* Gail. *l. 1. obs. 30.* Laym. *in c. 5. de Judic.*

§. IV.

An cognitio de crimine Vassalli Ecclesiastici, ob quod Feudo privari meretur, ejusque punitio pertineat ad Dominum Feudi Secularem, & ad quem appellandum sit in causis Feudalibus?

I. DE jure quidem certius est, quòd Clericus Vassallus ob delictum commissum, propter quod Feudo privandus esset, judicari, & puniri non possit à seculari Feudi domino, à quo Feudum obtinet, ob universalem doctrinam *capit. Clerici 8. de Judiciis*, ubi dicitur, de omni crimine conveniendos Clericos coram Ecclesiastico Magistratu. *& c. 2. de foro competen.* ubi prohibetur, ne ullus judicum (sæcularium) Clericum per se distringere, aut condemnare præsumat. Recepta tamen in multis partibus consuetudo, & praxis contrarium tenet, & seculari etiam domino Feudi concedit cognitionem, & punitionem etiam Clerici Vassalli, si ob crimen commissum Feudo, quod à Seculari Principe v.g. obtinet, privari debeat, ita ut executionem etiam sententiæ contra Clericum Vassallum concedat, modò non excedat limites inculpatæ tutelæ, in personam Clerici aliquid attentando: cùm in tali Feudi amittendi casu ob delictum admissum contra Feudalia jura, respectu merè civili considerentur personæ etiam Ecclesiasticæ.

II. Appellatio in causis Feudalibus, si Vassal-

Vassallus, cui jurisdictio in Feudum concessa est, sententiam tulit, ad Superiorem Dominum, qui Feudum tale concessit, & mediatum, fieri debet, sive Laicus, sive Clericus sit Vassallus, cùm hic non cognoscat causam Feudalem ut Clericus, sed ut immediatus Feudi Dominus, qui à Superiore, seculari v.g. Principe, Feudum obtinet. *Vid.* Gail. *l.c.* Suar. *l.4. Defens. Fid. Cath. cap.*34. Laym. *l.4. Theol. Mor. tr.9.c.*5. Mynsing. *cent.*5. *obs.*5.

SECTIO VI.

De Renuntiatione fori competentis, Prorogatione Jurisdictionis, & Recusatione Judicis competentis.

§. I.

De Renuntiatione jurium, seu favorum in genere.

I. COmmunis regula est, quòd quisque renuntiare possit juri suo, seu privilegio in favorem proprium, & privatum concesso, non autem dato in favorem publicum. Et hinc certum est, quòd Juri naturali validè nemo renuntiare possit, cùm Jus naturale non privatum tantùm, sed publicum spectet: quamvis enim renuntiare quis possit, ut quod decernente Jure positivo ex Jure naturali consequi posset, hæreditati v.g. quæ ipsi jure sanguinis, & agnatione defertur, quò minùs tamen sit sanguine junctus, renuntiare non potest.

II. Nemo renuntiare potest Juri Divino præcipienti, aut prohibenti aliquid: cùm neque hoc præceptum, aut talis prohibitio privatum tantùm, sed publicum spectet.

III. Juri positivo humano, Civili, & Ecclesiastico renuntiari subinde potest, subinde non potest. Et primò quidem si Jus humanum certam formam, & substantialem solemnitatem, in actu aliquo necessariò observandam, præscribat, renuntiari illi non potest, cùm publicum bonum in hac forma præscribenda observetur: & universim si quid statutum sit ob publicum favorem, seu utilitatem, privata conventione renuntiari illi non potest, cùm bonum publicum mutari non possit privatorum pactis. Secundò si jus humanum introductum sit in plurium favorem æquè principaliter, non potest unus sine consensu aliorum, & cum eorum præjudicio renuntiare, si commodum renuntiantis sit inseparabile à commodis aliorum; quia quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet *juxta reg.* 29. *in 6.* Si verò pro privata tantùm persona, & in privatum tantùm commodum, privilegium v. g. aliquod, principaliter alicui concessum sit, potest illi renuntiare is, cui favor privatus factus est: nisi privilegium tale concessum fuisset ob imbecillitatem ætatis, aut æquè principaliter in favorem hujus, & in odium alterius, aut renuntiatio talis ad peccatum induceret, & contra bonos mores esset; quibus in casibus renuntiatio non valet ob pessimas sequelas, quas secum traheret. *Vid.* Abb. & Felin. *in c.*12. *h.t.*

§. II.

De Renuntiatione privilegii Fori Ecclesiastici, quod competit Clericis.

QUòd Clerici nec inviti, & coacti, nec volentes renuntiare possint privilegio Fori Ecclesiastici, & consentire in Judicem Laicum, ut coram illo conveniantur, etiamsi juraverint, hunc se Judicem non subterfugere, constat ex *c. Si diligenti* 12. *h.t.* cùm hoc privilegium non privatum tantùm unius Clerici favorem concernat, sed toti Collegio Clericorum propter publicam honestatem, & totius Ordinis Clericalis honorem concessum sit; & juramentum, quod est contra publicam utilitatem, non teneat. Volunt autem SS. Canones adeò sanctè hoc observari, ut in *relato capit. si Diligenti*, certas pœnas, amissionis causæ v.g. vel amissionis illius, quod evicit, quòd habeatur à communione extraneus &c. statuant in eos, qui taliter renuntiant, & seculari Judici se subiiciunt. *Vid.* Abb. *l.c.* Zœs. *h.t n.*20.

§. III.

De Prorogatione Jurisdictionis in Judicem non suum, seu alienum.

I. PRorogare Jurisdictionem, aliud non est, quàm sponte alicui Judici se subiicere in ordine ad causam aliquam dijudicandam, ad quam aliàs de jure ordinario

rio jurisdictionem non habet. *Fit* hæc prorogatio 4. modis. De persona in personam, de re ad rem, de tempore ad tempus, de loco ad locum.

II. Ad Prorogationem legitimè faciendam plura requiruntur. Et primò quidem ut ille, cui partes litigantes se subjiciunt, & in quem consequenter fit prorogatio, habeat jurisdictionem aliquam; alioquin partes non tam prorogarent jurisdictionem in se, quàm novam conferrent, cùm tamen consensus privatorum non possit facere Judicem. Secundò: ut habeat aliunde jurisdictionem ordinariam; neque enim jurisdictio delegata ad certam causam, aut personam prorogari potest ad aliam personam aut causam, uti ex dictis jam patet, & ex *c. P & G. 40. de offic. & potest. judi. deleg. junct. a Gloss. V. Prorogatio nulla*. Tertiò: ut habeat similem jurisdictionem illi, quæ prorogatur, spiritualem scilicet, si ad spiritualem causam cognoscendam fit prorogatio &c. Quartò: ut prorogatio fiat à partibus liberè, & voluntariè se subjicientibus, saltem tacito consensu, & ipso facto. Quintò: ut fiat lege non prohibente, sed permittente, qualiter tantùm permittunt leges, ut prorogatio fiat ad Judices sub eodem Principe constitutos.

II. Non in omnibus casibus concessa est hæc in Judicem nō suum prorogandi licentia. Sic primò: in causa Feudali non potest Vassallus invito Feudi Domino in Judicem non suum prorogare jurisdictionem. Secundò: non admittitur prorogatio, quando super crimine proceditur non per viam accusationis, sed ex mero officio Judicis per inquisitionem. Tertiò: non potest fieri hæc prorogatio in Judicem non suum in causa appellationis. Quartò: non possunt Laici in causis Ecclesiasticis, v. g. matrimonialibus, usuris, decimis, &c. prorogare Jurisdictionem in Judicem non suum, sine consensu proprii Episcopi. Et quintò denique fieri non potest prorogatio jurisdictionis in Sacramento Pœnitentiæ, ut extra articulum mortis à peccatis mortalibus absolvi quis possit ab alieno Sacerdote sine licentia (saltem tacita) proprii Sacerdotis. *Vid.* Marant. *de Ord. Judic. p. 4. disp. 12.* Tusch. *V. Prorog. concl. 927.*

§. IV.

An, & qualiter Clerici, seu personæ Ecclesiasticæ prorogare possint jurisdictionem alieni Judicis?

I. CLerici non possunt se subjicere alieno Judici, nec Metropolitano quidem, sine consensu, & licentia sui Ordinarii, seu proprii Episcopi Diœcesani, & cum hac quidem licentia alii se subiicere non possunt, quàm Ecclesiastico, ut constat ex *c. Significasti 18. h. t.* hanc subordinationem exigente regimine Ecclesiastico.

II. Quamvis juxta praxim receptam, Episcopus delegare possit Laico causas pecuniarias, & civiles Clericorum, ipsi tamen Clerici non possunt jurisdictionem Laicis in se prorogare, etiam cum licentia Ordinarii; cùm aliud sit delegare, aliud licentiam dare ad jurisdictionem prorogandam; delegans enim suam in has partes retinet jurisdictionem, & delegatus delegantis auctoritate, & nomine agit, non autem consentiens in prorogationem Judicis alieni, qui suam in alium quasi transferri permittit jurisdictionem, & Judex prorogatus proprio nomine, & auctoritate judicat, quod fieri in causis Clericorum à Laico non potest.

III. Possunt tamen Clerici, & Regulares, à jurisdictione Episcopali exempti, circa actus voluntariæ jurisdictionis, videlicet ad accipiendam absolutionem à peccatis, & censuris, ad petendam dispensationem in votis, juramentis, irregularitatibus, legibus jejuniorum, concedere privilegia exemptionis, & Episcopo Diœcesano se subiicere; cùm in tali casu videatur sufficere benignè præsumptus consensus Pontificis, ob favorem Ordinis, cui exemptio talis facta est; nisi facultas absolvendi v. g. non esset penes Prælatum immediatum, sed propter reservationem, vel alia Ordinis statuta, penes Superiorem Ordinis mediatum. *Vid.* Barbos. *in c. 18. h. t.* Marant. *l. c.* Sanch. *l. 4. Moral. c. 39.*

§. V.

An, & ob quas causas, & quando Judex alioquin competens recusari possit?

I. QUidquid sit de Jure Civili, quod inter Delegatum, & Ordinarium Judicem

dicem in ordine ad recusationem discrimen aliquod facit; de Jure Canonico non minùs Ordinarius, quàm Delegatus tanquam suspectus recusari potest, si Superiorem aliquem habeat *c. Si quis contra* 4. *& c. Licet* 10. *h.t.* ita tamen ut causa recusationis specificè exprimenda sit in libello recusationis, & coram electis arbitris probanda, ad multas fraudes cavendas.

II. Sunt autem plures causæ ad recusandum Judicem in Jure approbatæ: si est v. g. probabilis suspicio de minus recta affectione Judicis erga partem, vel de imperitia illius; si judex cum parte litigante inimicitias gerat, aut cum parte litigante Judex etiam judicialem aliquam controversiam habeat; si sanguine, vel etiam amicitia sit valde conjunctus parti litiganti; vel si sit Dominus adversarii, cum quo lis est, vel illius familiaris, socius, patronus, affinis, &c. vel similem controversiam cum alio in alio judicio Judex habeat.

III. Est hæc Judicis recusatio ante litis contestationem proponenda, cùm sit exceptio dilatoria, nisi post litis contestationem nova causa recusationis superveniat, aut juret pars recusans, ad suam primùm notitiam post litis contestationem causam illam pervenisse. *Vid.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 33. Mynsing. *cent.* 3. *obs.* 63.

§. VI.

Quis, & qualiter de causa Recusationis allegata cognoscere possit, ac debeat, & quis sit effectus Recusationis.

I. JUdex si ut suspectus recusetur, non potest ipse in causa Recusationis cognoscere (qui enim in principali causa suspectus est, multò magis talis habetur in causa accessoria) nisi notoriè, & indubitè frivola sit; sed debet causa principalis cognoscenda remitti ad Superiorem, vel alii personæ idoneæ, & non suspectæ committi ex consensu partium, vel ex communi utriusque partis consensu arbitri eligi debent, qui de causa recusationis cognoscant *c. Suspicionis* 39. *De off. & potest. jud. deleg. & c. Cum speciali* 61. *de appell.*

II. Per Recusationem suspensa interim manet recusati Judicis Jurisdictio, ita ut in causa supersedere, nec ad ulteriora procedere debeat. *Vid.* Gail. *l. c. & obs.* 34.

SECTIO VII.

De Citatione ad forum, seu tribunal competens.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Citatio, & quænam ad illius substantiam requirantur?

I. CItatio est actus judicialis, quo is, quem in judicio sisti oportet, Judicis mandato legitimè vocatur in Judicium, Juris experiundi causa. Quæ usque adeò necessaria est ad valorem Judicii, ut actus judiciarius contra non citatum celebratus regulariter nullus sit ipso Jure, cùm Citatio ad defensionem spectet, quæ est Juris naturalis. Et hinc rectè etiam dicitur Judicium à Citatione incipere.

II. Dividitur autem Citatio in publicam & privatam. Publica fit vel per proclamationem, seu vocem præconis, per tubam, vel campanam, per edictum publicum, ad valvas Ecclesiarum, Curiarum, vel portarum Civitatis affixum, qui tamen modus citandi non semper, & in omni casu permissus est. Privata Citatio est, quæ fit privatim in personam citandi. Et hæc duplex est: Verbalis alia, quando Reus per nuntium viva voce coram, & in faciem in Judicium vocatur; vel saltem ad domum solitæ habitationis, ubi reperiri non potest, clara adeò voce citatur, ut vicini etiam de ea testari possint, vel quando pro conditione personæ per litteras submissas citatur. Alia realis est, quæ fit per captivitatem, & apprehensionem personæ, ut ad Judicem adducatur: quæ realis Citatio in criminalibus potissimùm locum habet. Alia autem Citatio simplex dicitur, quæ citatum non priùs contumacem facit, quàm ter facta fuerit, ita ut inter singula Citationum edicta certum, & justum temporis intervallum, decem scilicet dies, intercesserint. Alia dicitur peremptoria, quæ pro tribus distinctis habetur, si in Citatione adjiciatur terminus *peremptoriè*, & tantum temporis continet, quantum aliæ tres Citationes diverso tempore factæ includerent. Et demum Citatio alia Juris est, quomodo ipsum jus statuit tempus, intra quod se sistere quis debeat (quæ Citatio, etiamsi Jus terminum *peremptoriè* non habeat, semper tamen perem-

remptoria est) alia *hominis*, cùm quis Judicis mandato in jus vocatur.

III. Requiritur ad legitimam Citationem primò: ut exprimatur nomen, & cognomen Judicis citantis, ut citatus noscere possit, competens ille Judex sit, an non; Delegatus sit, qui unà cum Citatione copiam suæ delegationis transmittere debet, an Ordinarius. Secundò: ut exprimatur Rei, qui citatur, nomen, & cognomen, vel saltem universitas illa, quæ citatur, ut noverit citandus, quòd ad ipsum Citatio pertineat. Tertiò: ut contineat nomen, & cognomen Actoris, ut noverit Reus non ex officio Judicis, sed ad instantiam fieri Citationem. Quartò: ut exprimatur causa, saltem in genere, ob quam quis citatur, ut instruatur scilicet Reus, super quo conveniatur, ac deliberare possit, utrum litigare velit. Quintò: ut locus judicii, seu tribunal apponatur (nisi aliunde constet de tali loco) ut sciat scilicet citatus, an sui territorii fines egrediatur Judex, & tutus sibi locus sit, ad quem citatur. Sextò denique: ut dies certus, & terminus congruus comparendi exprimatur, ut noverit citatus, an dies, ad quam citatur, sit juridica &c. *Vid.* Marant. *in Specul. p. 6. h. t.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 48. 50. & 51.

§. II.

Quot, & quæ sint partes Citationis?

QUælibet Citatio tres partes habet, à Notario diligenter actis litis inserendas. Primò mandatum Judicis, sine quo non valet Citatio. Secundò ut nuntius Citationem sibi demandatam exequatur in faciem citandi, si reperiri possit, vel ad illius domum, si reperiri non possit. Tertiò ut nuntius faciat Citationis factæ relationem Judici, quæ à Notario in acta referri debeat, ut de Citatione facta constet vel si Judex præsens non adsit, soli Notario: cui relationi etiam creditur, & plena fides adhibetur, præsertim in civilibus. *Vid.* Marant. *l. c.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 54. Mynsing *cent.* 1. *obs.* 77. & *cent.* 6. *obs.* 10.

§. III.

A quo Judice Citatio fieri debeat, & qui citari debeant, & quis sit finis, & effectus Citationis?

I. QUilibet Judex competens, sive Ordinarius ille sit, sive Delegatus, citare potest, cùm sine Citatione Jurisdictionem suam exercere non possit: ita tamen, ut qui delegatam tantùm Jurisdictionem habet, verbaliter tantùm vel in scriptis citare possit, non autem realiter per capturā, aut per edictum, nisi quoad edictum sit delegatus supremi Principis, aut specialem commissionem etiam quoad capturam habeat. Et quamvis citatus privilegium ab exemptione hujus Judicis habere possit, comparere tamen debet, & privilegiū suum exhibere, ne contumax censeatur, nisi privilegium illius notoriū esset, ut est privilegium Clericorum contra Laicum Judicem.

II. Citari debent, & possunt omnes, quorum interest causa, quæ in Judicio agitur, sive qui ex actu aliquo, qui fit in Judicio, lædi possunt, nisi tali judicio per se præsentes sint, aut alia aliqua causa interveniat, ob quam omitti potest Citatio, uti videre est apud Civilistas. Finis autem Citationis est, ut Reus ad petitionem Actoris in judicio compareat, & ad defensionem se parare possit.

III. Effectus Citationis sunt. Primò: quòd obliget citatum ad comparendū, nisi justa causa excusetur. Secundò: quòd inducat præventionem respectu illius causę, respectu cujus Citatio facta est. Tertiò: quòd perpetuet jurisdictionem Delegati, postquam ab hoc emanavit, etiamsi nondum ad citati notitiam pervenerit, ita ut morte Delegantis non exspiret. Quartò: quòd inducat vitium litigiosi, & litis pendentiam, ita ut nulla sit rei litigiosæ alienatio. Et quintò denique: quòd interrumpat odiosam præscriptionem longissimi temporis, 30. vel 40. annorum; ad quam interruptionem etiam unica, & simplex Citatio sufficit. *Vid.* Marant. *l. c.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 48. & 74. Gabriel. *conclus. commun. l.* 2. *concl.* 1.

TITULUS III.

De Libelli Oblatione.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Libellus, & an necessario, cuive offerendus sit?

I. POst legitimam citationem offertur Judici libellus Reo tradendus, ut hic

hic sciat, & videat, quid ab ipso petatur, & an contendere velit. Est enim Libellus, prout hoc loco sumitur, nihil aliud, quã editio actionis, futuræ litis speciem continens.

II. Debet autem hic Libellus in scripto offerri, ad multas fraudes cavendas *c.1. h.t.* Secundò: debet esse brevis, tantùm necessaria, & utilia continens. Tertiò: debet esse perspicuus, & clarus, & ideò non facilè admittitur Libellus alternativus, nisi propter incertitudinem, aut probabile dubium sit admittendus: v.g. si petatur, vel ipsa res, vel ejus æstimatio, quia vel incertum est, an ipsa res adhuc extet, vel quia penes Reũ est, hoc, vel illud dare. Quartò: debet esse ordinatus. Talis autem ut sit, tria continere debet, nimirum narrationem facti, medium concludendi, sive justam causam petendi, & ipsam petitionem.

III. Quamvis principaliter, & primò judici sit offerendus Libellus, ejus tamen copia saltem communicari debet à judice parti adversæ, ob rationes sæpius jam allatas.

IV. Est autem Libellus duplex, Conventionalis, seu postulationis, qui in causis civilibus offertur, qua rem nobis debitam petimus; & Querimonialis, seu accusationis, qui in causis criminalibus porrigitur. Et quamvis olim in causis civilibus de jure Civili antiquo necessarius non fuerit Libellus, & hodie etiam in multis locis consuetudo obtineat, ut in scripto Libellus necessarius non sit, viva voce suas petitiones proferentibus coram Notario, Actore & Reo: de scripto tamen Jure hodierno ad substantiam processus judiciarii ordinarii requiritur Libelli oblatio, ut colligitur *ex cit. c. 1. h.t. Vid.* Gaill. *l.1. obs.*51. *&* 62. Mynsing. *cent. 2. obs.*42. *& cent.4. obs.*11.

§. II.

Quomodo formandus sit Libellus, sive quæ in eo contineri debeant?

I. REctissimè formabitur Libellus Conventionalis, si sit quasi syllogismus aliquis practicus, & judicialis, qui tres partes contineat, medium scilicet, sive causam petendi, loco majoris; narrationem facti, loco minoris; & deductam exinde petitionem, seu conclusionem, ex utraque priori propositione desumptam.

II. Sicuti autem causa, sive medium concludendi duplex est, remotum, sive titulus, ex quo res aliqua debetur v.g. & proximum, quod est jus v.g. competens, & obligatio alterius &c. ita in quolibet Libello exprimenda est causa petendi, proxima vel remota. Et in actione quidem reali, quando agitur ad rem aliquam, sive jus aliquod sibi vindicandum, sufficit exprimere causam proximam, peto v.g. hanc rem (non tantùm petendo aliquid in confuso, sed rem determinando, quæ petitur) mihi adjudicari, quia Dominus illius sum, ita ut de titulo, ratione cujus dominium hujus rei habeo (quę causa remota dicitur) nihil necesse sit mentionem facere, nisi jus commune resistat Actori. In actione verò personali explicanda est causa remota, sive titulus, vi cujus res, quam peto, mihi debetur *cap. Dilecti 3. h.t.* Peto hunc fundum v.g. mihi adjudicari, quia legitimè emi eum &c. Ex his enim expressis satis colligitur, non tantùm, quo fundamento petam aliquid, sed satis apparet etiam, quæ actio intentetur.

III. In Libello Criminali non requiritur conclusio, seu petitio, sed sufficit sola facti narratio, ut crimen homicidii v.g. noscatur, adjunctis circumstantiis personæ, loci temporis &c. neque enim in his criminalibus criminaliter actis pars aliquid dari sibi petit, sed de pœna à Jure statuta Judex concludere debet ex officio. *Vid.* Gaill. *l.c. obs.*61. & 68. Abb. & Felin *in c.2. & 3. h.t.*

§. III.

De Mutatione, & Emendatione Libelli, ejusque effectu.

I. DIscrimen est, inter τὸ *mutari*, & inter τὸ *emendari* Libellum. Mutari Libellus dicitur, cùm actio proposita, vel causa petendi in eo expressa mutatur, & alia proponitur. Emendari dicitur, quando vitiũ aliquod ad substantiam Libelli nihil pertinens, vel obscuritas aliqua tollitur, aut additur aliquid, immutata Libelli substantia.

II. Mutare Libellum Actor licitè potest ante litis contestationem, tam in Civilibus quàm Criminalibus, cùm judicium nondum propriè cœptum sit, & pœnitere liceat, modò Reo novæ dilationes concedantur, & de damno, si quod passus est ratione mutationis, reddatur securus. Post litem verò contestatam, mutarè non potest

test Libellum Actor, nisi inchoata nova instantia novum Libellum offerre velit cum refusione expensarum *juxta c. Examinata 15 de judiciis*. Si quid tamen obscurius in eo dictum declarare velit, concessum hoc illi est tam ante, quàm post litis contestationem, usque ad conclusionem causę, cùm per talem accidentalem emendationē causæ status, ad quem per litis contestationem quasi contractum est, nihil immutetur.

III. Effectus Libelli oblati est, quòd secundùm petitionem in eo factam sit ferenda sententia. Et quamvis si nihil interfit Rei conventi, ut lis cœpta perficiatur, à lite prosequenda desistere possit Actor, etiam post litis contestationem, si tamen interfit Rei conventi, ob expensas v. g. factas, ut lis perficiatur, debet eam prosequi Actor, & ad finem perducere, ita ut in contumaciam etiam condemnari possit, si litem prosequi nolit. *Vid.* Hiltrop. *in Proces. jud. p. 2. tit. 9.* Gaill. *l. 1 obs. 74.*

TITULUS IV.

De Mutuis Petitionibus.

§. I.

Quæ sint, & dicantur Mutuæ Petitiones, & inter quas personas locum habeant?

I. MUtuæ Petitiones rectè dicuntur, conventio ex parte Actoris, & reconventio ex parte Rei, si scilicet petente rem aliquam Actore coram Judice à Reo, hic in eodem judicio coram eodem Judice vicissim aliquid ab Actore petit, ita ut mutuæ hæ petitiones aliud non sint, quàm duæ petitiones ex parte litigantium factæ, Rei quidem conventi, Actoris verò reconventi coram eodem Judice, & in eodem judicio.

II. Mutuæ petitiones (observatis tamen observandis) licitæ sunt, etiamsi per se Actoris reconventi competens Judex non sit, coram quo Reus conveniri debuit; æquum enim est, ut quem in sua causa conventi Rei elegit Judicem Actor, eum contra se reconventum patiatur. Soli autem Reo convento ex personis litigantibus Reconventio conceditur, ne si Actori etiam concedatur, in infinitum circa mutuas has petitiones habeatur. *c. 2. de rescript. in 6.* Quia verò Reconventio rationem actionis habet, hinc nulli conceditur, nisi qui in judicio agere potest.

§. II.

Coram quo Judice fieri possit Reconventio?

I. COram quo Judice de causa principali legitimè conventus est Reus, coram eodem reconveniri à Reo potest Actor, sive ordinarius hic sit Rei conventi Judex, sive sit delegatus, si ad petitionem Actoris (quod plerumque fit) hic impetratus fuit, ob rationem suprà allatam: quæ cùm non urgeat, casu, quo ex utriusque partis consensu, vel ex solo Principis v. g. arbitrio datus est Judex Delegatus, hinc coram tali Delegato reconveniri non potest Actor, nisi in rescripto delegationis expressè etiam concessa fuisset Reconventio.

II. Simili modo coram Judice prorogato, quem elegit contra Reum Actor, reconveniri hic à Reo poterit: modò causa, circa quam fit Reconventio, non excedat Judicis prorogati limites, vel fiat tantùm Reconventio ratione majoris summæ, de qua aliàs Judex prorogatus judicare quidem non potest, cùm possit tamen de minore summa. *Vid.* Marant. *in Specul. part. 4. disp. 6.* Abb. *in cap. 1. h. t.*

§. III.

An Laicus conventus à Clerico coram Judice seculari, vicissim reconvenire possit Clericum coram eodem Judice?

I. QUòd in causa spirituali, aut annexa reconveniri non possit Clericus coram seculari Judice, coram quo Laicum convenit, aut in causa criminali, sive criminaliter, sive civiliter hæc tractetur, certissimi Juris est, cùm Judex secularis de talibus causis nec incidenter cognoscere possit. *c. Tuam 3. De ord. cognit.* & *c. At si Clerici 4. De Judic.*

II. In causa Civili verò, & merè temporali, quòd Clericus coram Judice seculari reconveniri non possit, de Jure quidem communi verius est, prout videre est in pluribus textibus *causæ 11. q. 1.* & absolutè Clerici nec volentes, nec inviti, etiam in causa Civili seculari Judici cum præjudicio fori privilegii se subiicere possint. *cap. Si dili-*

diligenter 12. *De foro competen.* Recepta tamen in pluribus locis praxis, quòd in causa merè Civili Clerici coram Judice seculari reconveniantur, damnari non debet, cùm dici possit, tacitum intervenire consensum Pontificis in hac consuetudine plurimorum Regnorum immemoriali, &c. *Vid.* Abb. *in c.4. de Judic.* Marant. *l.c.*

§. IV.

In quibus causis habeat locum Reconventio, vel non habeat?

I. IN genere loquendi, & regulariter in omnibus causis Reconventio locum habet, nisi expresè reperiatur prohibita, modò Judex cognoscere causam illam Reconventionis possit. Prohibetur autem expresè Reconventio in causis criminalibus, ut docet *Glossa communiter recepta in cap. 2. V. super suis h. t.* sive super pari, sive super minore crimine fiat; cùm crimina non objectione, aut relatione criminum, sed innocentia sua Reus purgare debeat, nisi Judex utriusque partis ordinarius Judex esset, qui extra Reconventionem utrumque punire potest, aut conventus Reus majus aliquod Actori crimen obiiciat, vel suam, aut suorum injuriam persequatur, vel de crimine tantùm conventus civiliter, actorem etiam de crimine civiliter reconveniat, coram Judice utrique competente.

II. Quamvis criminaliter conventus, pendente eodem judicio Actorem in causa civili reconvenire non possit, ne videantur delicta manere impunita, si ad civilem talem actionem distrahi possent: potest tamen Reus conventus civiliter, pendente judicio civili, Actorem reconvenire criminaliter; cùm ratio allata hìc non urgeat.

III. In causis appellationum non datur Reconventioni locus, ubi Judex ab Actore non sponte eligitur, sed necessariò ob gravamen, seu injuriam sibi factam aditur.

IV. Spoliatus agens judicio possessorio non potest reconveniri à Reo judicio petitorio. Neque admittitur Reconventio in causis executionis, quæ paratam habere debent executionem in bonis debitoris. Nec locum habet, si imploretur officium Judicis extrajudicaliter. *Vid.* Mynsing. *cent* 4. *obser.* 90. Marant. *l.c.* Abb. *in c.* 1. *h.t.*

§. V.

Quando proponi debeat Reconventio, & quomodo in illa procedendum?

I. PRoponi debet Reconventio in exordio litis statim, ante litis contestationem, vel statim post illam, antequam ulterius procedatur, uti habetur *in Authen. De executoribus cap. 2. §. Sancimus* 1. *collat* 7. *juncta Gloss. V. mox.* Et quamvis de Jure Canonico fieri possit etiam in progressu litis, usque ad sententiam definitivam, uti patet ex *c. Dispendia* 3. *§. Reus quoque. De rescript. in 6.* non tamen fieri potest in progressu litis cum eo privilegio, ut pari modo causæ Conventionis, & Reconventionis tractentur, sed una expedita ad alteram transitus fieri debet. In aliis autem casibus, si debito tempore, & modo Reconventio apud eundem Judicem, etiam delegatum, interposita fuit, potest compellere Judex reconventum Actorem ad respondendum Reconventioni, ut simul utraque causa expediatur *c. Ex literis* 1. *h. t.* nisi priùs de causa una liqueat, aut reconveniens ultrò cedat favori suo, aut omnino deserat Reconventionem. Quoad litis autem contestationem aliaque præcedentiam habet causa Conventionis juxta illud: qui prior appellat, prior agit, *l. Qui appellat.* 29. *juncta Gloss. V. Qui appellat. ff De judic.*

II. Modus procedendi, qui observatur in causa Conventionis, (præsertim vi rescripti alicujus impetrati) observari etiam debet in causa Reconventionis, prout sumitur *ex c. Prudentiam* 2. *h.t.* Actoris enim, & Rei, ut ait Pontifex, in tali casu eadem est conditio, & jure eodem uterque censeri debet. Et hinc clausula posita in rescripto Conventionis, ut procedatur v. g. *appellatione remota*, observari etiam debet in causa Reconventionis (etsi de hoc in rescripto delegationis nulla facta sit expressa mentio) & quidem non solùm si ad instantiam Actoris rescriptum impetratum est, ut vult *Gloss. fin. in cap. 2. h.t.* sed etiam, si motu proprio in causa Conventionis emanavit, ob eandem scilicet in utroque casu rationem. Et si Reus vi rescripti impetrati ab Actore tractus fuit ultra duas diætas extra Diœcesim, & ibi conventus, potest eodem favore fruens, ibidem reconvenire Actorem. Quòd si nolit Actor respondere ad libellum Recon-

Reconventionis, nec tenebitur Reus respondere ad libellum Conventionis, &c. *Vid.* Marant. *l. c.* Abb. *in c. 2. h. t.*

TITULUS V.

De Litis Contestatione.

§. I.

Quid sit Litis Contestatio, seu in quo consistat, & quo pacto inducatur, & an sit necessaria ad Judicii substantiam?

I. LItis contestatio, quæ plerumque requiritur ad substantiam Judicii ordinarii, rectè describitur, quòd sit *fundamentum judicii* (propriè dicti) *per petitionem* (actoris) *in jure propositam, & congruam* (rei) *responsionem animo litigandi factam*, prout sumitur ex *c. unico h. t.* & ex *cap. Dudum* 54. *§. Licet autem. De elect.* Hinc per solam facti narrationem, & positiones ab Actore factas, absque petitione, non fit Litis contestatio, etsi Reus ad illas respondeat.

II. Potest autem ex parte Rei fieri Litis contestatio non tantùm negativè, sive negando simpliciter narrata, & petita ab Actore, prout narrantur, & petuntur, sed etiam affirmativè, seu per confessionem, dummodò appareat, eam fieri non animo cedendi liti, sed animo litigandi, qui facilè præsumitur, quando narrata quædam conceduntur, petita tamen negantur, ad quem finem in judicio sua petere censetur Actor, & negare ea censetur Reus, nisi major expressio ex particulari tribunalis alicujus statuto, aut consuetudine requireretur, aut expressè protestetur Reus, se non animo litigandi, sed informandi tantùm Judicem, petita aut narrata negare.

III. Litis contestatio, cùm sit fundamentum Judicii, requiritur ad Judicii Ordinarii substantiam, ita ut ea prætermissa totus processus sit irritus, & sententia lata ipso jure nulla. *cap. unic. h. t.* Neque potest vel tacito, vel expresso partium consensu, aut Judicis auctoritate omitti.

IV. Non requiritur Litis contestatio in Judiciis Summariis. *Clem. 2. de V. S.* Neque in Causa Appellationis. *cap. 58. de Appellat.* Nec in Causis Notoriis. *cap. 12 de Jurejur.* In omnibus tamen Causis, in quibus Litis contestatio non requiritur, primus actus, qui aliàs immediatè solet fieri post litis contestationem, vim habet Litis contestatæ. *Vid.* Mynsing. *cent. 1. obs. 1. & cent. 3. obs. 74.* Gaill. *l. 1. obs. 73. & 76.*

§. II.

De Positionibus, & Articulis, ac Responsionibus, & quomodo à Litis contestatione differant?

I. POsitiones, quæ regulariter super causa principali post Litis contestationem fiunt, sunt breves quædam narrationes, aut assertiones alicujus facti ad causam controversam pertinentis, super quo petitur ab adversario responderi, ut Actor ab onere probandi per ultroneam confessionem Adversarii liberetur.

II. Debent autem ejusmodi Positiones esse breves, claræ, & nihil superfluum, aut ad rem non faciens continere, reiiciendæ à Judice, si sint impertinentes; & continere tantùm ea, quæ sunt facti, non autem, quæ sunt juris, cùm jus suam certitudinem non à responso Rei conventi, sed ex se habeat: & ordinariè in Judicio ordinario sunt in scriptis offerendæ, medio juramento, quod *juramentum dandorum* dicitur, quo jurat Actor, se non animo calumniandi, sed juris sui tuendi causa, positiones tales exhibere. Ex his Positionibus, si quæ à Reo negentur, fiunt Articuli probatoriales, ad quos probandos se Actor offerre debet. Cùm verò responsiones ad positiones debeant esse simplices, puræ, & absolutæ, ad rem pertinentes, & claræ, per verbum *credo*, aut *non credo*, &c. ut Actor sciat, quid sibi probandum sit, consequenter ad lites abbreviandas Articulorum talium plurimus usus est. In quorum locum, si per viam Inquisitionis ex officio à Judice procedatur, certa quædam Capitula proponuntur, super quibus suspectus est Reus, & infamatus, ut ad ea respondeat.

III. Distinguuntur Positiones istæ, & Articuli à Litis contestatione, quòd in illis nihil à Reo petatur, sicuti in Litis contestatione, & Libello. Et quamvis etiam à Judice interrogationes fieri possent, ab his tamen Positiones, & Articuli differunt, quod Positiones ab Actore assertivè fiant, interrogatio verò à Judice interrogativè. *Vid.* Gaill. *l. 1. obs. 79. & 81.* Fagn. *in c. un. h. t.*

§. III.

§. III.

An, & quomodo per oppoſitam exceptionem inducatur, vel impediatur Litis conteſtatio?

I. QUod per exceptionem dilatoriam, qua judex tanquam incompetens recuſatur, aut qua actori opponitur, quòd non poſſit ſtare in judicio, Litis conteſtatio non inducatur, certum eſt: quia tales exceptiones non animo litigandi, ſed potiùs animo litem declinandi opponuntur. Sed neque per oppoſitionem exceptionis peremptoriæ inducitur litis conteſtatio, prout expreſsè deciditur in *c. Si oblato 2. h. t. in 6.* Quia qui taliter excipit, non reſpondet ad actoris petitionem, cùm tamen litis conteſtatio per talem reſponſionem fieri debeat.

II. Omnes exceptiones dilatoriæ impediunt proceſſum judiciarium, ideòque ante litis conteſtationem, & principalis cauſæ cognitionem opponi debent: nam alioqui reus poſteà eas opponere volens non eſt audiendus. *c. 20. de Sent. & re judic. cap. 4. de Except.* Excipe: niſi cauſa excipiendi primùm poſt litem conteſtatam oriatur, aut innoteſcat: aut ſi exceptio, quæ proceſſum judiciarium ipſo jure nullum reddat: aut fundetur exceptio in actu, vel facto gravamen ſucceſſivum habente, ut ſi excipiatur, locum judicii tutum non eſſe: aut excipiat reus de impedimento, quod ipſe tollere non poteſt: aut denique exceptio reſpiciat periculum animarum, v. g. in cauſa matrimonii propter periculum adulterii. His enim in caſibus exceptio fieri etiam poſt litem conteſtatam poteſt.

III. Exceptiones peremptoriæ, quæ concernunt ipſam cauſam principalem, regulariter nec poſſunt, nec debent ante litis conteſtationem opponi, & ſi opponantur, illam non impediunt, ſed debent probari, poſtquam actor intentionem ſuam probavit. *cap. 1. h. t. in 6.* Niſi litigator de lite finita excipiat, aut notoriè conſtet de exceptione peremptoria reo competente, aut talis ſit exceptio, per quam oſtenditur, adverſario ipſo jure non competere actionem. *Vid.* Marant. *in ſpecul. p. 6. memb. 9.* Mynſ. *cent. 4. obſ. 27.*

§. IV.

De Effectibus Litis conteſtationis.

PLures ſunt illius effectus. Primò enim: per litis conteſtationem partes litigantes ex mutuo conſenſu ad hanc inſtantiam judicii obligantur, ut neutra pars altera invita à judicio recedere poſſit. Secundò: judex recuſari non poteſt poſt litis conteſtationem, niſi ex nova ſuſpicionis cauſa ſuperveniente. Tertiò: non poſſunt ampliùs poſt litis conteſtationem opponi exceptiones fori declinatoriæ, aut ſimiles dilatoriæ, quibus renuntiatum videtur. Quartò: interrumpitur per litis conteſtationem præſcriptio longi temporis. Quintò: revocari non poteſt poſt litis conteſtationem Procurator, nec libellus mutari. Sextò: actiones pœnales ex delictis, vel quaſi delictis deſcendentes, ad eorum hæredes, poſt litem conteſtatam, in ſolidum tranſeunt. Septimò: per litis conteſtationem bonæ fidei poſſeſſor conſtituitur in mala fide, quantum ad fructus reſtituendos. Octavò: per illam actio temporalis, v. g. injuriarum, perpetuatur uſque ad 40. annos, à die litis conteſtatæ numerandos. Nonò: ſi pars litigans poſt litis conteſtationem contumaciter ſe abſentet, proceditur ad ſententiam definitivam. Decimò: qui lite conteſtata juramentum calumniæ præſtare recuſat, pro confeſſo habetur. Undecimò: poſt litis conteſtationem per mortem principalis non finitur mandatum; ſecùs, ſi lis nondum ſit conteſtata. *Vid.* Marant. *l. c. mem.* 10. Hiltrop. *par. 3. tit. 1.*

TITULUS VI.

Ut lite non conteſtata, non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam definitivam.

REgula generalis hìc traditur, quòd ante litis conteſtationem, nec ad teſtium receptionem (ſuper cauſa principali ſcilicet) nec ad ſententiam definitivam ferendam, qua cauſa principalis finitur (neque enim de interlocutoriis ſententiis ſermo eſt) deveniri debeat. Quia tamen ſuas

hæc regula patitur exceptiones, ideò in specie magis est examinanda. Sit ergo.

§. I.

De non nullis Casibus in specie, & Jure expressis, in quibus lite non contestata testes recipi non debent, vel non ferri sententia definitiva.

I. ETsi in causis matrimonialibus, si agatur de fœdere, & vinculo, ac valore matrimonii, ordo judiciarius exactè servandus non sit, sed procedendum summariè, & celeriter negotium expediendum: si tamen de crimine tantùm agatur adulterii, v.g. ad separationem thori, testes recipi non debent, aut sententia definitiva ferri ante litis contestationem, etiamsi reus sit contumax, & excommunicari possit *cap. ad hæc* 1. *& c. Accedens* 4. *h. t.* cùm in causa hac odiosa, quæ tendit ad thori dissolutionem manente vinculo, rigidus ordo servandus sit.

II. Non potest procedi ad testium receptionem, aut sententiam definitivam contra contumacem, in causa principali restitutionis, si lis contestata non fuerit. *c. Accedens* 2. *h. t.* quamvis contumax excommunicari possit: totus enim processus in tali casu nullus, & irritus est, lite non contestata, quæ est fundamentum validi judicii ordinarii.

III. Quamvis contra contumaciter absentem nec testes recipi possint ante litis contestationem, nec sententia definitiva super causa principali ferri, potest tamen actor, si reus contumaciter absens sit, in possessionem rei petitæ, custodiæ causa immitti; si verò res talis sit, de qua litigatur, ut dicto modo in possessionem mitti non possit Actor, per censuram Ecclesiasticam compelli debet reus, ut compareat, & litem contestetur. *c. Tua* 3. *h. t.* ne contumacia ipsi prosit. Si tamen actor post oblatum libellum, ante litis contestationem, contumaciter se absentet, nec ad instantiam rei citatus compareat, audiendus reus est, & ipsius defensiones, ac ferenda sententia definitiva, etiamsi lis contestata non fuerit, ne innocens scilicet propter contumaciam actoris, qui liberè ad judicium provocavit, patiatur. *Vid.* Abb. *in cap.* 1. *& 2. h. t.*

§. II.

De pluribus Casibus exceptis, quibus lite non contestata testes recipi possunt, vel etiam interdum ad sententiam definitivam procedi potest.

I. SI periculum in mora est, quia testes sunt senes, vel valetudinarii, aut ex alia causa mors, aut diuturna eorum absentia timetur, vel periculum est, ne rei gestæ obliviscantur, possunt recipi testes, si civiliter tantùm agatur (ne veritas scilicet occultetur, & probationis copia subtrahatur) quamvis lis contestata nondum fuerit. *c. Quoniam* 5. *h. t.* non quidem, ut statim, si reus citari non possit, vel non possit comparere, ad definitivam sententiam procedatur, sed ut asserventur attestationes, donec reus conveniri possit, & ipsi ad defendendum exhibeantur (nisi in facto notorio, non ex juris necessitate, ad cautelam tantùm majorem auditi testes fuissent) saltem intra annum ab initio utilem, & in progressu continuum, numerandum à tempore, quo poterat conveniri reus.

II. Prædicta intelligi debent de testibus ex parte actorii; reus enim tam in causis civilibus quàm in criminalibus testes suos producere potest, quandocunque vult, pro sui defensione, & petitione, ut ad perpetuam rei memoriam admittantur, ratione incertitudinis scilicet, ne probationes pro innocentia ejus pereant: nisi exceptio à reo opponenda vim actionis habeat, ut est exceptio de non numerata pecunia intra annum oppositа. Possunt in pluribus adhuc casibus, ob contumaciam rei absentis recipi testes, & ferri definitiva sententia, ante litis contestationem, de quibus vide *c. ult. h. t.* Ex quo capitulo etiam habetur modus procedendi contra reum absentem contumaciter, si conveniatur actione reali, vel personali. *Vid.* Abb. *in c. ult. h. t. §. In aliis.* Farin. *in prax. q.* 76.

TITULUS VII.

De Juramento Calumniæ.

I. JUramentum Calumniæ est illud, quo partes litigantes jurant, quòd in judicio tam agendo, quàm excipiendo, & de-

& defendendo, absque fraude, & calumnia versari velint, omniaque bona fide peragere. Plura censetur continere capitula hoc juramentum, his communiter versiculis comprehensa.

Illud juretur, quòd lis sibi justa videtur.
Et si quæretur, verum non inficietur.
Nil promittatur, nec falsa probatio detur.
Ut lis tardetur, dilatio nulla petetur.

II. Juramentum à calumniæ juramento de veritate dicenda differt, quòd præstetur in causis civilibus, & criminalibus, juramentum autem veritatis in spiritualibus, & his annexis: quòd juramentum calumniæ sit juramentum credulitatis, alterum verò de veritate sit juramentum scientiæ, (saltem de jure, quidquid sit de praxi, & consuetudine, juxta quam etiam ad hoc juramentum sufficit credere, quod verum sit, quod dicit) & quod denique juramentum calumniæ plura contineat, juramentum verò veritatis tantùm sit de veritate dicenda. A juramento autem malitiæ differt, quòd juramentum calumniæ regulariter semel tantùm in causa tota præstetur post litem contestatam, malitiæ verò juramentum toties exigi possit, quoties contra litigantem partem est præsumptio de exceptione v.g. malitiosè proposita, &c.

III. Præstari necessariò debet juramentum calumniæ, si ab alterutra parte exactum fuerit (non obstante appellatione, quam in causa principali pars litigans fecit) ita ut in tali casu ad substantiam processus pertineat, & nullus ille processus sit, quando exactum quidem, præstitum tamen juramentum calumniæ non fuit.

IV. Quamvis tacitè remitti possit juramentum calumniæ, in quantum scilicet à parte non exigitur, ita ut in tali casu validus processus sit, *c.1. h.t. in 6. §. propter.* per pactum tamen expressum, aut consuetudinem introductam remitti non potest, juxta *cit. c. juncta Gloss. V. Tacitè & c. Cæterum 5. h.t.* etiamsi à judice tantùm ex officio exigatur: tum quòd pactis privatorum favori publico, cui ad plurimas fraudes cavendas conducit juramentum calumniæ, præjudicari non potest; tum quòd consuetudo talis pluribus fraudibus materiam præbens sit irrationabilis: Potest tamen aliquid conducere hominum probitas, ut ne juramentum hoc à judice ex officio exigatur, & per juramentum de veritate dicenda supplere possit. *Vid.* Speculat. *l.2. p.2. h.t.* Marant. *p.6. h.t.* Gaill. *l.1. obs.*88.

§. I.

Quinam præstare debeant Juramentum Calumniæ, vel non?

I. REgulariter, & ordinariè non tantùm personæ principales in judicio litigantes tam actor scilicet, quàm reus (prius tamen actor, qui prius ad judicium provocavit) per se de calumnia jurare debet, etiamsi per procuratores agant; sed etiam eorum hæredes, si ad hos lis, sive instantia causæ devolvatur, cùm illi quidem in bona fide respectu hujus causæ esse potuerint, hæredes tamen malam fidem habere.

II. Clerici si coram judice suo Ecclesiastico in propriis causis litigent, compelli possunt ad juramentum hoc per se præstandum, cùm in causis propriis censeantur meliùs esse informati: si autem agant in causis suarum Ecclesiarum, aut coram judice non suo, cogi non possunt, ut per se de calumnia jurent. Nec possunt coram judice non suo jurare, sine consensu sui Episcopi, vel superioris sui immediati. Sufficit autem, si ad Ecclesiæ bonum videbitur, præstare hoc juramentum per Syndicum, vel Procuratorem ad causas Ecclesiæ generaliter constitutum *c. In per tractandis 3. h.t.* per quos in judicio tales personæ, præsertim si in dignitate Ecclesiastica constitutæ sint, decentius agent, quàm per se.

III. Etsi Episcopus, si per se ipsum velit litigare in judicio, debeat etiam personaliter edere juramentum calumniæ, non tamen debet jurare tactis, ut alii, sed solùm propositis Evangeliis, nisi sint causæ arduæ, & graviores.

IV. Sicut in causis Communitatis, quæ Syndicum v.g. non habet, satis est, si principalis pars de calumnia juret, ita potest etiam Procurator specialis admitti ad jurandum de calumnia tam in animam propriam, quàm in animam sui principalis, si speciale de hoc mandatum habeat. *c. Nullam 3. h.t. in 6.* ne huic calumniandi detur occasio. Quòd si ex officio judicis datus sit Procurator, non tenetur in animam propriam jurare, cùm non censeatur dolo facturus, quod à judice jubetur facere.

V. Quamvis partes litigantes principales

per se de calumnia juraverint, & posteà per Procuratores à se constitutos causam suam prosequi velint, debent etiam isti (uti & illi, qui à Procuratoribus post litem contestatam substituuntur) de calumnia jurare, uti colligitur *ex c.2. §. Procuratores h.t. in 6.* cùm & ipsi calumniari possint, & consequenter per principalium juramentum de cavenda calumnia parti litiganti non sit satis consultum. Quod ipsum ob hanc causam sentiendum etiam, & dicendum est de advocatis, qui meliùs sæpè calumniari sciunt, & solent, quàm ipsæ partes; nisi hodierna consuetudine à juramento hoc excusentur, de quibus dignitas personæ meliora præsumere jubet, vel certè ne detur multorum perjuriorum occasio; vel quòd sufficere videatur juramentum generale, quod in Curiis plerisque usitatum est, dum ad munus advocati admittuntur. *Vid.* Hiltrop. *p.2 tit. 2. §. Qui jurent.* Abb. & Barbos. *in c.1. h.t.* Laym. *l.4. Theol. Mor. tr.3. c.2. dub.2.*

§. II.

In quibus causis, quando, & quomodo præstandum sit Juramentum Calumniæ?

I. IN omnibus causis, in quibus probatio est necessaria, non tantùm in prima instantia, sed etiam in causa appellationis, præstandum est juramentum calumniæ, sive causæ illæ Civiles sint, sive criminales *Gloss. in c.1. V. criminaliter h.t.* sive sint ordinariæ, sive delegatæ, sive compromissariæ, quæ coram Arbitris tractantur; sive parvæ, sive magnæ. Et quamvis olim de jure antiquo Canonico, in causis Spiritualibus, aut eis annexis juramentum calumniæ nec deferri, nec recipi soleret, *c. Litteras 2. h.t.* eò quòd in spiritualibus præsumeretur semper Deus haberi præ oculis, nec calumniaturos litigantes, & sufficere juramentum de veritate dicenda: quia tamen posteà animadversum fuit, ut ait Pontifex *in c.1. §. Quamvis h.t. in 6.* etiam in his causis frequenter à litigantibus calumnias irrogari, hinc statutum jure novo fuit, ut in his etiam causis tam de veritate dicenda, quàm de calumnia juretur.

II. Juramentum calumniæ in principio litis præstandum est, statim scilicet post litem contestatam, antequam positiones ab adversario offerantur. Neque tamen, ut advertunt SS. Canones, processus judiciarius erit vitiosus, si seriùs præstitum fuerit; cùm ordo hic, ut ait Pontifex *in cit. c.1. in 6.* non sit de substantia processus, & ideò exigi nonnunquam potest etiam ante litis contestationem, si videlicet reus exceptionem dilatoriam opponat; tum enim peti ab eo potest, ut juret, quòd putet, se justam excipiendi causam habere. Immò etiam post conclusionem in causa judex ex officio hoc juramentum exigere potest, si ita necesse videatur.

III. Ad formam juramenti de calumnia quod attinet, præstandum quidem illud esset propositis, aut tactis Evangeliis, pro diversitate jurantium, ut dictum est: hodie tamen hæc solemnitas necessaria non est, modò apud acta juretur coram judice, aut officiali ab illo deputato. *Vid.* Gall. *l.1. obs.84. & 85.* Speculat. *h.t. §.4.* Wesembec. *in parat. C. h.t.*

§. IV.

De Pœnis recusantis præstare Juramentum calumniæ, & hujus effectu.

I. QUi recusat præstare juramentum calumniæ, cùm tamen præstandum esset, eam pœnam incurrit, ut, si actor sit, ab instituta actione cadat; si verò reus sit, pro confesso habeatur, prout deciditur in *c. ult. §. Pœna verò h.t.* non quidem, quasi ipso jure pœna talis incurratur, sed opus est sententia judicis, uti patet ex *Authen. Principales Cod. h.t.* Neque tamen pœnam incurrit Ecclesia, vel universitas aliqua, si Syndicus, aut administrator &c. recuset juramentum hoc calumniæ præstare; cùm contumacia horum non noceat principalibus: sicuti nec nocet contumacia Procuratoris ad litem constituti, si post litem contestatam in propriam animam jurare nolit de calumnia, cùm horum delicta non debeant abscribi principalibus.

II. Effectus hujus juramenti de calumnia vitanda est, quòd jurans ob illud præstitum excusetur ab omni calumniandi suspicione, tam tacita, quàm præsumpta: nisi evidens illa esset, de qua criminaliter accusari, & puniri potest, finita causa principali, calumnians. *Vid.* Marant. *p.6. h.t.* Wesembec. *l.c.* Gaill. *l.1. c.86. & seqq.*

TI-

TITULUS VIII.

De Dilationibus.

Dllatio in genere aliud non est, quàm indultum, seu concessio temporis, intra quod aliquid agi potest. Alia est judicialis, alia extrajudicialis, prout ad actum judicialem agendum, vel extrajudicialem conceditur. Judicialium dilationum, de quibus hic sermo est, sunt aliæ Legales, quæ à lege, statuto, consuetudine, vel stylo Curiæ conceduntur; aliæ Conventionales, quæ ex partium conventione, seu consensu dantur; aliæ strictè dictæ judiciales, quæ à judice, pro tribunali sedente, causa cognita, & utraque parte præsente, in judicio dantur, longiores, & breviores pro diversitate circumstantiarum. Et sicuti tres sunt judicii partes, prima à citatione usque ad litis contestationem inclusivè: secunda à litis contestatione usque ad sententiam definitivam exclusivè: tertia à sententia usque ad ejus executionem inclusivè: ita dilationum quoque judicialium tres sunt species. De quibus sit.

§. I.

De Dilationibus, quæ ante litis contestationem conceduntur.

I. SUnt plures tales dilationes: primò quidem Citatoriæ, quæ etiam vocantur exspectatoriæ, & dantur Reo citato absenti ad comparendum, & respondendum in judicio petitioni Actoris. Quæ quidem dilationes sua natura peremptoriæ non sunt, sed potest una concessa, altera, ac etiam tertia concedi, quæ tandem peremptoria est: si tamen ratio aliqua exigat, potest prima statim cum termino peremptorio fieri, ita tamen commodum tempus ad comparendum determinando, ut tribus citationibus æquivaleat, vel saltem pars citata, abbreviato sine causa justa termino, non nimiùm gravetur, quo in casu appellare etiam posset, *C. dilecti* 1. *h. tit.* (ad quam appellationem excludendam consultum est, ut si dilationem abbreviet Judex, causam illius exprimat, & peremptoriæ citationi inserat) aut jus domum revocandi haberet in causa privata, & novas dilationes petendi, si ex loco remoto in publica causa etiam citatus fuisset. *c. Exposuit.* 4. *h. t.*

II. Sunt aliæ deliberatoriæ dilationes, quæ dantur Reo post oblatum libellum, ut deliberare possit, utrùm litigare velit: & plerumque sunt vigintinti dierum à die porrecti libelli. Hæ tamen dilationes quandoque negari possunt, si per litteras citatorias, quibus tota petitio Actoris inserta fuit, sufficienter instrui possit Reus. *c. Pretered* 2. *& c. Litteræ* 3. *h. t.*

III. Sunt aliæ recusatoriæ, seu declinatoriæ, quæ ad omnes exceptiones dilatorias opponendas dantur, priusquàm fiat litis contestatio, juxta *c. Pastoralis* 4. *de except.* quales dilationes sunt, quæ recusant Judicem, quæ rescriptum impugnant &c. *Vid.* Marant. *in specul. p. 6. memb.* 5. Borell. *in sum. Decis. tit.* 47.

§. II.

De Dilationibus, quæ post litis contestationem, vel ante sententiam definitivam, vel post illam conceduntur, & de prorogatione, atque effectibus Dilationum.

I. IN secunda Judicii parte post litis contestationem, & juramentum calumniæ præstitum conceduntur dilationes Probatoriæ, & Allegatoriæ. Probatoriæ sunt, quæ dantur Actori ad positiones, & articulos probatorios formandos, vel Reo ad respondendum ad eos; item ad testes, vel instrumenta quærenda, aut præparanda, adeòque ad probandam suam intentionem, & exceptionem.

II. In causis pecuniariis, & civilibus regulariter unica tantùm datur dilatio Probatoria: ob justum tamen impedimentum à parte litigante allegatum, & probatum potest Judex concedere tertiam etiam, & quartam; immò & quintam, sed non nisi cum juris solemnitate, ita nimirum ut post probatam petendi causam pars petens juret, quòd non malitiosè petat.

III. In causis verò criminalibus, ubi majus vertitur præjudicium, Accusatori duæ, reo autem tres tales dilationes ex quacunque causa, etiam nullo allegato impedimento, concedi possunt, si petantur, & præsumptio absit, quòd non petantur malitiosè. Sunt autem ordinariè trium, sex,

aut novem mensium hæ dilationes, pro circumstantiarum diversitate Arbitrio Judicis definiendæ, ita tamen, ut inter Actorem, & reum servetur æqualitas.

IV. Allegatoriæ dilationes sunt, quæ dantur partibus, post probationes, & exceptiones auditas, ad allegandum ultrà quid, si velint: debet enim post auditas probationes interrogare partes judex, num ulteriùs aliquid allegare velint, & ad has allegationes producendas concedendæ sunt tres dilationes, quarum quælibet triginta dies, sive mensem continet.

V. In tertia parte judicii conceduntur dilationes definitoriæ, & executoriæ. Definitoriæ sunt, quæ dantur ad causam definiendam, statuto scilicet certo tempore, quo ad audiendam sententiam partes comparere debeant. Executoriæ sunt, quæ dantur reo per sententiam condemnato, ad solutionem v. g. faciendam: quod tempus ordinariè quatuor mensium esse solet, ita tamen, ut à judice abbreviari, aut prorogari possit. Quæ quidem dilationes executoriæ in actionibus realibus, aut criminalibus rarò locum habent, cùm statim executio in talibus casibus fiat, nisi per accidens eam quid impediat.

VI. Prorogatio dilationis tum censetur fieri, quando dilationis labentis, nondum tamen elapsæ, fit extensio. Quo in casu prior dilatio adhuc durare dicitur, & lapso prorogatæ etiam dilationis termino, nova censetur fieri dilatio, quæ concedi non potest sine aliqua causæ cognitione, utrùm scilicet causa concedendi sufficiens sit &c. Prima tamen probatoria dilatio non potest prorogari, quia supereſt secunda, tertia, & quarta, allegato, & probato justo impedimento.

VII. Effectus dilationis præcipuus est, quod ea pendente, officium judicis conquiescat, neque quidquam agendum sit, aut innovandum super articulo, seu capitulo, super quo data est dilatio; nisi pars litigans, cui concessa fuit dilatio, hac nondum finita, agat in causa sua, & in hac, non obstante dilatione nondum finita, procedat. *Vid.* Wesembec. *in paratit. C. h. t.* Hiltrop. *p.* 2. *tit.* 34. Gaill. *l.* 1. *obs.* 91.

TITULUS IX.

De Feriis.

§. I.

De variis Feriarum generibus, & earum computatione.

I. FEriæ, hìc loci, generatim dicuntur dies, seu tempora, quibus jus non dicitur, sive quibus à negotiis forensibus, sive actibus judicialibus cessatur, & vocatur. Sunt autem Feriæ aliæ Solemnes, seu Ordinariæ, quæ à legibus, & SS. Canonibus definitæ sunt, & singulis annis recurrunt. Aliæ sunt extraordinariæ, seu Repentinæ, quæ non certa, & stabili lege, sed pro re certa occurrentibus variis occasionibus, indicuntur à Principe v. g. Illarum aliæ sunt sacræ ob Dei cultum, & honorem Sanctorum institutæ. Aliæ profanæ: & quidem vel politicæ, seu honorariæ in honorem Principis institutæ, vel necessariæ, sive rusticæ ob utilitatem ruri laborantium institutæ, messis, v. g. vindemiæ tempore &c. juxta Regionis conditionem observandæ. Præter has dantur etiam Feriæ nuptiarum, quibus à nuptiis publicè, & solemniter celebrandis abstineri debet; de quibus videndum *Trident. Sess.* 24. *cap.* 10. *De refor. Matri.* quod hodie correxit antiquum jus, & observari debet.

II. Inchoantur autem Feriæ sacræ à vespera præcedentis diei, & terminantur in vespera diei sequentis. *arg. c.* 1. *h. t.* ita ut observari debeant tales Feriæ à vespera ad vesperam, non tantùm circa officia divina facienda, sed etiam circa abstinendum à laboribus servilibus, aliisque prohibitis. Plurimum tamen hac in re valet consuetudo, juxta quam in plerisque Europæ Regionibus à medio noctis præcedentis usque ad medium alteriùs noctis talis à laboribus vacatio observatur; quam consuetuetudinem multùm juvat *c. Quoniam* 2. *h. t. Vid.* Wesemb. *ff. h. t.* Barbos. & Fagnan. *in c.* 2. *h. t.* Suar. *l.* 2. *de Fest. c.* 4. & 31. Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 7.

§. II.

De potestate indicendi Ferias sacras, & de operibus servilibus, quæ in illis fieri prohibentur.

I. IN Ecclesia universali solus Papa, & in sua diœcesi quilibet Episcopus potest Fe-

Ferias sacras indicere, *can.* 1. *dist.* 3. *De consec.* saltem cum consensu sui Capituli, & circa Sanctos jam Canonizatos. Et quamvis Princeps etiam secularis præcipere possit suis subditis, ut à laboribus, & operibus servilibus, ac forensibus vacent, non tamen Festum diem instituere potest ad cultum Sancti alicujus in conscientia, aut ad pœnam obligantem, ne Laicis concessa videatur de rebus spiritualibus disponendi facultas. Et hinc si populus voto facto se obligavit ad Festum Sancti alicujus celebrandum, possunt quidem illi, qui voverunt, vi voti ad Festum tale celebrandum obligari, non obligantur tamen neque isti voventes, neque successores illorum vi statuti alicujus, aut consuetudinis, nisi approbatio Episcopi interveniat.

II. Prohibentur autem in sacris Feriis non tantùm actus forenses, seu judiciales, qui soli prohibentur in Feriis rusticis, ne labores scilicet illorum interrumpantur; sed opera etiam servilia, seu mechanica, quibus ministerium corporale, aut famulatus aliis exhibetur, ut est arare, fabricare, artificiata conficere &c. *Vid.* Suar. *l. c. c.* 28. *&* 29. Azor. *p.* 2. *l.* 1. *c.* 26. Fagn. *in c. ult. h. t.*

§. III.

Quinam actus non serviles, seu liberales exerceri prohibeantur diebus feriatis?

I. PRohibetur insuper *in c.* 1. *& ult. h. t.* ne Festis diebus, divino, aut SS. cultui destinatis, mercatus fiant publici, & solemnes contractus, publicæ nundinæ &c. Ne fiant placita, judicia scilicet, & strepitus judiciales, aut arbitria, in quibus servari debet ordo judiciarius. Ne juramenta præstentur, etiam judicialia, quibus nimirum pacta, & conventiones publicè, & solemniter firmantur, nisi pro pace, aut alia simili necessitate fiant. Qua tamen in re non tantùm sunt servandæ receptæ consuetudines, sed insuper semper à prohibitionibus his excipiuntur casus necessitatis. & casus Pietatis: sicuti enim necessitas non habet legem, ita ut si illa urgeat, non tantùm causæ civiles, sed etiam criminales diebus Festis expediri possint; sic plurima etiam fieri possunt ob causam pietatis diebus Festis, in causis v. g. alimentorum, juramentorum, pupillorum, pauperum, & miserabilium personarum &c. in causis cultum sacrum concernentibus &c.

II. Diebus Festis fieri possunt actus voluntariæ jurisdictionis, emancipatio v. g. manumissio, dispensatio, absolutio, concessio Indulgentiarum &c. cùm strepitum hæc judicialē non requirant, vel sint opera pietatis.

III. Quamvis Feriis rusticis, messium scilicet, & vindemiarum, quæ ad omnes loci talis incolas extendi possunt, renuntiare possint partes litigantes, ita ut non obstantibus his Feriis, causam suam agere possint, cùm Feriæ istæ ob privatum favorem concessæ sint, Judicem tamen cogere non possunt, ad causam dijudicandam tali Feriarum tempore, nec possunt renuntiare Feriis Sacris, aut Extraordinariis Profanis, ob cultum Sanctorum, aut bonum publicum indictis, cùm publico bono derogare non possit privatus. Prout colligitur *ex cit. ult. h. t. Vid.* Gail. *l.* 1. *obs.* 53. Suar. *l.* 2. *de Festis c.* 29. *&* 30.

§. IV.

Quinam Actus Judiciales in specie sint prohibiti in diebus Festis, vel permissis?

I. LIbellus judici die Festo offerri potest cùm talis oblatio non sit actus judicialis, uti nec inquisitio, quæ à judice nonnunquam fit prius, quàm causa agi inchoatur, citata saltem parte adversaria. Decretum tamen, sive judicis mandatum de citando Reo die Festo fieri non potest, ob contrariam rationem, eo quòd ab hoc mandato judicium inchoari censeatur. ipsa verò Citationis executio, sive mandati citatorii insinuatio, quæ nudum ministerium continet, & actus judicialis non est per judicem fieri solitus, die etiam Festo fieri potest.

II. Quamvis sint aliqui, qui putant, validam esse citationem illam, qua judex die non Festo de citando mandatum dat, citat tamen ad diem Festum, ut in Festo Assumptionis v. g. B. V. in judicio compareat, cùm in tali casu mens citantis judicis non sit, ut hoc ipso die Festo in judicio se sistat, sed ut in loco compareat, quo possit altero statim die judicium fieri; distinguunt tamen rectiùs alii, verborum, & jurium rigori inhærentes, & nolunt valere citationem, qua judex expressè ad diem festum citat partem, ut se sistat in judicio, cùm ea, quæ contra jus fiunt, pro infectis haberi debeant, *jux-*

ta reg. 64. in 6. valere autem putant citationem, qua ad certum diem mensis citatur aliquis, in quem illo anno dies festus incidit, cùm in tali casu nihil expressè contra jura fiat, & mens citantis benigniorem explicationem mereatur.

III. Probabile quidem est, quod in die festo testes examinari, & eorum depositiones licitè, & validè possint audiri, modò præcedente die non festo juramentum deposuerint, cùm juramenti præstatio die festo sit prohibita, examinatio verò, & depositio testium actus judicialis non sit, utpote qui per quemlibet à judice deputatum tanquam merum executorem, in loco etiam non publico fieri potest: oppositа tamen sententia probabilior, & juri conformior est; neque enim testes die festo ad respondendum à judice cogi possunt, ergo depositio eorum non est juridica, & consequenter non est valida.

IV. Nulla est in die festo non tantùm prolatio sententiæ judicialis, sed hujus etiam executio. *juxta L. ult. Cod. h. t.* cùm sine strepitu judiciali fieri non possint; & ideò etiam reus die festo capi, aut incarcerari non potest, sive hoc fiat pro debito civili, sive pro crimine; nisi periculum esset in mora. Et quamvis jura Civilia plus hac re admittant, servari tamen debet jus Canonicum, quod talia ordinariè prohibet.

V. Denique appellare quidem potest aliquis die etiam festo, non tamen appellationem prosequi, eò quòd appellatio non indigeat tanto strepitu, quanto indiget appellationis prosecutio: quamvis & illud tutiùs fiat die non festo. *Vid.* Zœs. *ff. h. t.* Suar. *cit.* c. 30. Tusch. *V. Feriæ concl.* 100.

TITULUS X.

De Ordine Cognitionum.

SI plures quæstiones in idem judicium conveniant, & deducantur, de qua priùs cognoscendum sit potissimum hic dubitatur. Et hinc est.

§. I.

An priùs discutienda sit quæstio consanguinitatis, quàm super matrimonium pronuntietur?

I. EX c. *Intelleximus* 1. *h. t.* decidendum hoc est, ubi mulier in Maritum petiit aliquem, eo quòd cum eo contraxisset, & super hoc testes produxit: vir tamen hoc negavit, consanguineum illius esse se in gradu prohibito probans. Quæ viri exceptio (quam quæstionem incidentem dicunt) priùs dijudicanda à Pontifice dicitur, quàm causa principalis matrimonii.

II. Ex hac Pontificis decisione inferunt communiter, peremptorias exceptiones, quæ justitiam causæ principalis concernunt, per quas actio omninò excluditur ipso jure, seu potiùs nunquam nata ostenditur, priùs dijudicandas esse, quàm de causa principali cognoscatur; cùm illa probata clarum sit, nullum jus competere in causa principali actori, & consequenter etiam hac exceptione probata, super causa principali indirectè saltem cognita judex pronuntiare potest & debet. Si verò oppositа exceptio non tam justitiam causæ perimat, quàm processum ordinarium judicii impediat, qualis est exceptio litis finitæ, rei transactæ &c. (quales exceptiones emergentes dicunt) non tantùm priùs cognosci debet talis exceptio, quàm causa principalis tractetur, sed priùs etiam super ea pronuntiari debet; ut appareat, utrùm procedi ulteriùs debeat. *Vid.* Abb. & Imola *in cit. c.*

§. II.

Quando, seu quo ordine procedendum sit in causa, seu quæstione spoliationis?

I. COlligitur responsio ex *c. Cùm dilectus. 2. h. t.* ubi Pontifex dicit: Si reus contra actorem spoliatorem agentem super spolio, vicissim spoliationem obiiciat, distinguendum esse, utrùm quæstio spoliationis per modum actionis proposita fuerit, ad restitutionem petendam; vel utrùm proposita fuerit per modum exceptionis, ad intentionem adversarii repellendam. Prius si fiat, censebuntur mutuæ actiones, sive conventio & reconventio, & juxta modum mutuarum talium petitionum pariter tractandæ, & una sententia terminandæ sunt, ita tamen, ut in conventione semper priorem locum habeat conventionis causa, quæ priùs in judicium deducta fuit. Si verò per modum exceptionis opponatur spoliatio ad impediendum, vel differendum processum judiciarium, donec restitu-

ſtitutio facta ſit, priùs de exceptione ſpolii, velut de dilatoria exceptione, quàm de cauſa principali cognoſcendum eſt : cùm reus in tali caſu non teneatur actori reſpondere, priuſquam reſtitutio facta ſit. *c.ult.h.t.*

II. Si contra actorem fiat exceptio ſpoliationis, tunc ad reſtitutionem condemnari non poteſt abſolutè, ſed tantùm ſub conditione, ſi ulterius agere velit, id eſt, aut ab agendo deſiſtat, aut priùs reſtituat. Ratio eſt : quia exceptio fit ad excludendam tantùm Actoris petitionem; ergo vi ſolius exceptionis ad aliud condemnari non poteſt, quàm ut agere deſiſtat, niſi per reſtitutionem perimere velit exceptionem.

III. Sunt autem plures caſus, in quibus exceptio ſpoliationis contra ſpoliatorem opponi non poteſt : ſi ſcilicet periculum ſit in mora; ſi præciſè officium Judicis imploretur; ſi ſpoliatus conveniatur ex promiſſione juramento firmata; in cauſa matrimoniali, & aliis ſpiritualibus; ſi factum ſit notorium &c. Videatur etiam *c. Super ſpoliatione 4.h.t.* & Barboſ. *in c.ult.h.t.*

§. III.

An, & qua ratione, ſi in judicio incidat queſtio præjudicialis ipſi cauſæ principali, priùs de cauſa, ſeu quæſtione incidente cognoſcendum ſit, quàm de cauſa principali?

I. SI in cauſa ad Judicem ſecularem deducta quæſtio incidat, quæ quidem ad forum Eccleſiaſticum pertinet, ſine hujus tamen deciſione in cauſa principali pergi non poteſt, non debet priùs Judex Secularis cognoſcere ſuper cauſa principali, quàm illa incidens quæſtio à Judice Eccleſiaſtico deciſa fuerit : cùm ab hujus deciſione dependeat illa. *c. Tuam 3.h.t.* Unde Judicis ſecularis, quoad cauſ m principalem, ſuſpenſa manet juriſdictio, dum à Judice Eccleſiaſtico hęc prę judicialis incidens deciſa fuerit, ad cujus tribunal tunc quæſtio incidens ratione ſpiritualitatis pertinet.

II. In cauſis per ſe, & ex objecto ſuo ſpiritualibus, ſeu Eccleſiaſticis poteſt Judex Eccleſiaſticus, vel ex proprio motu, vel ad inſtantiam partis inhibere Judici ſeculari, ne in cauſa principali agat aliquid, antequam incidens illa deciſa fuerit.

III. Quòd ſi cauſa principali coram Judice ſeculari jam mota, quæſtio præjudicialis incidat ad forum Civile pertinens, & de hac ipſe poſſit cognoſcere, priùs de ea judicare debet, quàm de cauſa principali, v. g. ſi petens hæreditatem ex teſtamento accuſetur, quòd Teſtatorem compulerit, ut eum hæredem inſtitueret &c. priùs de hoc delicto, quàm de hæreditate cognoſcendum eſt : quia probata hac cauſa præjudiciali, non ampliùs locum habet principalis. Regulariter verò ſi cauſa Civilis, & Criminalis concurrant, hæc priùs tractanda eſt. *l.fin. C. de Ord. judic.* Vel ſi in Civili quæſtione principaliter mota quæſtio criminis incidat; aut è converſo, ſi crimini priùs intentato Civilis cauſa incidenter jungatur : utraque Civilis, & Criminalis cauſa per eundem Judicem ſimul, & eadem ſententia definiri poteſt. *l.penult. C.eod. Vid.* Farinac. *in praxi crim. q.*100. *à n.*75. Fachin. *controverſ. Jur. l.9.c.2.*

TITULUS XI.

De Plus Petitionibus.

§. I.

Quot modis plus petatur?

I. QUatuor modis plus juſto in judiciis peti poteſt : Cauſa, re, tempore, & loco. *c. Conſultum unic. h.t.* Cauſa plus petere dicitur, qui in ſpecie, & determinatò à debitore petit, quod in genere tantùm, vel alternativè, aut disjunctivè debetur. Sic ſi alter tibi promiſit equum aliquem, aut equum, vel duodecim aureos, tu verò equum Neapolitanum determinatè petas, vel omninò velis habere duodecim aureos (cùm tamen penes te non ſit electio) cauſa plus petere diceris. Et licet vilius quid petat, quàm alter daturus eſſet, plus cauſa petere dicitur; cùm non ſit electio penes hunc, ſed penes debitorem, qui nonnunquam difficilius caret viliore, quàm meliore.

II. Excipi tamen debet : niſi ex ipſis verbis appareat, quòd illi, cui eſt promiſſio facta, ſit etiam facta poteſtas eligendi. Aut ſicut aliquid teſtamento disjunctivè legetur; ut ſi dicat Teſtator : Frater meus ex meis bonis habeat vineam vel 1000. aureos : tunc enim penes Legatarium erit electio. Secùs ſi Teſtator verba ad Hæredem dirigat,

gat, dicendo : da Fratri meo vineam, aut 1000. aureos ; sic enim electio erit penes Hæredem.

III. Re plus petere dicitur, si decem v. g. aurei tibi debiti sint, tu tamen petas viginti, ut principale debitum, & non ut accessorium : nam qui aliquid tantùm petit ut accessorium, & connexum alteri, v. g. cum fundo fructus, non dicitur plus petere, ita ut propterea pœnam plus petentium incurrat. Unde consultum est, ad omnem cavendam litem nihil necessariam, ut clausula tali petitioni adiiciatur, petere se scilicet hæc, salvo tamen jure superflui.

IV. Loco plus petitur, cùm quis alibi convenitur, quàm ubi conventum erat : stipulatus v. g. es, quòd Augustæ solutionem facere velis, alter tamen Ulmæ te de solutione facienda convenit. Quo in casu ex æquitate naturali tenebitur ad id, quòd interest, solutionem non in alieno loco factam esse : nisi petitionis talis facindæ justa causa subsit, aut in alio quidem loco petas solutionem, quàm conventum erat, commodo tamen debitoris, & facta mentione loci, in quem conventum erat.

V. Tempore denique plus petitur, cùm ante diem, vel ante conditiones pacto adjectas conventum petitur. Sicuti enim qui moratur solutionem, & tempore suo non solvit, minus solvere censetur : ita etiam, qui petit solutionem ante præfixum solutioni faciendæ tempus, plus petere censetur.

§. II.

Quæ sit pœna plus petentium?

I. OLim pœna plus petentium fuerat, ut causa caderent, nec facilè in integrum restituerentur. *ff. Si quis agens instit. de dationibus.* Hodierno tamen jure, qui plus re, causa, vel loco petit, condemnatur in omne damnum, quod sua petitione debitori intulit, ita ut post sententiam etiam latam, nova possit institui actio. Et quamvis tripli etiam pœnam Jura Civilia statuant, pecuniæ illius, quæ in Judicem, & executores Judicis numeranda fuerat, de Jure tamen Canonico hujus pœnæ nulla fit mentio, neque ubique hujus tripli habetur ratio.

II. Tempore, qui plus petit, in pœnam pati debet, ut adversario induciæ duplicentur ad solutionem faciendam, neque cogatur litem suscipere, nisi priùs expensæ illi solvantur. Interim tamen, si quis plus petit ante litis contestationem, vel etiam post, ante latam tamen sententiam à petitione hac desistat, non incurrit pœnas relatas plus petentium, ut constat ex *cit. cap. Unico h. t.* ubi pœnæ hæ imponuntur perseverantibus in judicio in sua plus petitione. *Vid.* Mynsing. & Schneidevvin *in* §. *Si quis agens vers. Plus autem instit. de Action.* Molin. *tract. 2. de Just. disp. 270.*

TITULUS XII.

De causa Possessionis, & Proprietatis.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Possessio, & quomodo à Proprietate differat, & quæ sint commoda, seu privilegia Possessionis?

I. POssessio communiter definitur in genere, quòd sit *rei corporalis apprehensio, seu detentio, animi, corporis, & juris adminiculo.* Dicitur primò *apprehensio*, seu *detentio*, vera scilicet, manibus apprendendo rem, pedibus insistendo fundo ; vel ficta, Juris scilicet fictione, juxta quod visione nonnunquam in certis circumstantiis, aut signi alicujus apprehensione &c. res aliqua possideri inchoatur, & dicitur. Dicitur secundò, *rei corporalis* : incorporalium enim rerum, uti sunt jura, propriè juxta juristas, non est Possessio, sed tantùm quasi possessio. Dicitur tertiò, *corporis, & animi adminiculo* : licèt enim ad continuandam nonnunquam possessionem non requiratur corporalis detentio ; ad acquirendam tamen, & inchoandam possessionem corporis, & animi adminiculum requiritur, & alterum sine altero non sufficit. Dicitur quartò, *Juris adminiculo* : non quòd omnis possessio justa sit, sed quòd jus tali possessioni non resistat positivè, sicuti resistit, quò minùs Laici res spirituales possideant.

II. Dividitur possessio potissimùm in Civilem, & naturalem. Hæc corporalis possessio est, si sit à Civili sejuncta, casu quo v. g. unus rem aliquam, ut suam possidet in absentia alterius, qui tamen corpore quidem absens est, animo tamen rem suam possidere pergit. Civilis est, quando aliquid, solo animo, absque corporali detentione retine-

retinetur, in casu v.g. quo quis à rebus suis absens est, nec per se, nec per alium corpore res illas detinet, animum tamen nunquam abjecit, res eas possidendi, &c. Perfectissima possessio est, quæ in definitione exprimitur, & utramque conjungit Naturalem, & Civilem, quando videlicet aliquid detinetur animo & corpore. Sunt quidem & aliæ divisiones possessionis. Sic alia justa, alia injusta dicitur; alia bonæ, alia malæ fidei; alia vera, alia colorata, & apparens; alia violenta, alia clandestina, &c. Quæ tamen divisiones, quia alibi explicantur, vel per se claræ sunt, ulteriorem declarationem non exigunt.

III. Differt autem in pluribus à proprietate possessio. Primò enim proprietas idem est, quod dominium, aut quasi dominium; possessor autem sæpè nullum rei, quam possidet, dominium habet. Secundò proprietas nonnunquam acquiritur solo animo, ante apprehensionem rei: possessio verò solo animo, sine omni apprehensione vera, vel ficta acquiri non potest; è contrario verò solo animo amittitur possessio, non autem dominium. Tertiò possessio ex pluribus causis haberi potest, dominium verò non nisi ex una acquiri potest. Quartò potest fieri, ut per traditionem cum justo titulo acquiratur rei dominium, non autem possessio, si nimirum alius in possessione, quamvis injustè, existat.

IV. Commoda autem, seu privilegia possessionis etiam plura sunt. Primò, quòd possessor bonæ fidei, si alia necessaria præscriptioni accedant, præscribat rem, quam possidet. Secundò, quòd in dubio, num res sua sit, nec ne, si dubium tale præscriptionis tempore occurrat, & deponi non valeat, juvare se possit ad rem retinendam titulo possessionis. Tertiò, quòd jus habeat administrationis, si rem bona fide possidet. Quartò, si rem, quam bona fide possederat, bona fide absumpserit, ad plus non tenetur restituendum, quàm quantùm inde locupletior factus est. Quintò non censetur Princeps dare privilegium, aut beneficium cum præjudicio alterius in possessione existentis. *Vid.* Molin. *tract.* 2. *de Just. disp.* 12. 16. & 17. Azor. *p.* 3. *l.* 1. *c.* 31. Less. 2. *de Just. cap.* 3. Laym. *l.* 3. *Theol. Mor. tr.* 1. *cap.* 7.

§. II.

Quibus modis possessio acquiratur, vel amittatur?

I. RErum corporalium possessio acquiritur per apprehensionem rei, sive mobilis, sive immobilis, veram, vel fictam; ita tamen, ut necessarium non sit ad veram possessionem, quamlibet partem rei alicujus, plures partes conjunctas habentis, apprehendere, sed sufficiat unam v. g. partem domus, animo possidendi totam domum, ingressum fuisse.

II. Ficta apprehensio fieri potest variis modis. Primò traditione clavium, facta in rei præsentia, modò non custodiæ tantùm causa tradantur: vel traditione scripturæ, seu instrumenti, quo pristini possessoris jus continetur: vel si antiquus possessor ostendat oculis fundum, & dicat, se illius vacuam possessionem tradere, & alter acceptat. Secundò si antiquus possessor se possessorem nomine illius, cui rem, v. g. ædes, vendidit, constituat, vel tanquam usufructuarius, vel conductor, vel depositarius. Tertiò si novus possessor apponat custodiam rei, antiquo consentiente, sive res sit præsens sive absens, mobilis sive immobilis. Aut si rem emptam, vel per se, vel per alium signet.

III. Rerum incorporalium, seu Jurium possessio, vel quasi possessio acquiritur primò per exercitium talis juris, sciente, & patiente antiquo possessore, contra quem jus acquiritur, ita ut ad possessionem talis juris acquirendam unus nonnunquam actus sufficiat, si rarò videlicet, & non facilè talis usus ex gratia concedatur; nonnunquam plures actus requirantur. Semper tamen requiritur exercitium talis actus, non ex gratia tantùm alterius, sed ex jure quasi sibi competente.

IV. Amittitur possessio solo etiam animo non possidendi: ut si quis ex fundo suo abeat, animo eum non possidendi, amittit fundi illius possessionem, non quidem, quia corporalem illius, sive naturalem possessionem non retinet, ex eo corporaliter discedendo, sed quia animum non amplius habet, fundum talem, ut suum retinendi, quo animo abjecto, civilem etiam possessionem amittit. Amittitur autem possessio immobilium rerum, si fundum v. g. quem

corpo-

corporaliter occupatum non repetis amplius, vel repulsam passus, nihil ulterius agis; mobilium verò, si ignorante etiam te, rem tuam mobilem, animo hac imposterum, ut sua utendi, eripit aliquis. *Vid.* Molin. *tr.2. de Just. disp.*12. *&* 13. Less. & Azor. *ll. cc.*

§. III.

De Judiciis, seu Remediis Possessoriis in genere, & in specie, coram quo Judice instituti debeat Judicium possessorium in rebus spiritualibus?

I. TRiplex in genere Judicium, seu remedium, sive interdictum est possessorium; adipiscendæ scilicet possessionis, quam nunquam habuisti; retinendæ, in qua turbaris; & recuperandæ, quam habitam amisisti. Quæ interdicta sicuti pluribus explicant Civilistæ, ita ab illis ulterior subdivisio, & explicatio petenda est.

II. Illud hìc solùm advertendum: si judicium possessorium adipiscendæ, vel recuperandæ possessionis circa spiritualia, vel quasi spiritualia instituatur, circa beneficia v.g. jus Patronatus, decimas &c. quæstio sit de jure possidendi, tum apud Judicem Ecclesiasticum controversia talis institui debet: cùm sit de jure spirituali quæstio. Si verò de solo facto, turbatæ v.g. possessionis, vel expulsi ex possessione Clerici foret controversia, contra Laicum turbatorem, aut repellentem &c. etiam coram Judice Laico agi poterit; cùm quæstio hæc facti mixti fori sit, nisi illi admixta sit quæstio juris, prout frequenter fieri solet. *Vid.* Marant. *de ordin. judic. p.*4. *dist.* 7. Menoch. *retin. possess. remed.*3. *qu.*13. Schneidewin. *in §. adipisc. & §. retin. Instit. de Interdict.*

§. IV.

An causa Possessionis, & causa Proprietatis apud eundem judicem tractari debeat?

I. EX *c. Susceptis* 1. *h.t.* affirmativè respondetur, ne causæ continentia dividatur, & causæ connexa inter se faciliùs expediantur; nisi vel litigantes sint omnino diversi fori, vel Judex de utraque causa possessionis, & proprietatis, cognoscere non possit. Et quamvis communiter dicatur, nihil commune habere possessionem cum proprietate, intelligi tamen hoc non debet quoad cognitionem judicialem, sed quoad substantiam, & essentiam utriusque. Et hinc, cui delegata est in genere causa cognoscenda, vel in specie causa proprietatis, intelligitur etiam causa possessoria illi delegata, ut docet etiam *Glossa in c. Pastoralis* 5 *V. Requisitus h t.*

II. Sicut autem commissa sit causa possessionis cognoscenda, hic super causa proprietatis cognoscere non potest, ut docet *Glossa* recepta *in cit. c.* 1 *h.t. V. Indistinctè.* Nisi per viam reconventionis. Ratio est: quia proprietas velut dignior trahit post se possessionem, non autem vice versa possessio trahit post se proprietatem. *Vid.* Gail. *l.*1. *obs.* 35. Laym. *in Theol. Mor. l.*4. *tr.*9. *c.*2.

§. V.

An, & quomodo causa possessionis, & proprietatis possint cumulari in judicio, & quo ordine tractandæ sint?

I. SImul tractari potest in eodem judicio causa proprietatis, & possessionis, si moveatur interdictum adipiscendæ, aut recuperandæ possessionis. Interdictum verò retinendæ possessionis, & judicium petitorium simul consistere non possunt: nisi is, qui agit interdicto possessionis retinendæ, nesciat se in possessione esse, vel quia putat, adversarium possidere, cùm non possideat, vel quia per filium, aut servum possidet; aut nisi intentans judicium petitorium amiserit possessionem naturalem, & retineat solùm civilem.

II. Judex receptis probationibus super utraque causa, priùs examinare potest probationes super causa possessionis, illamque terminare, ex *c. ad ultimum* 2. *h.t.* patet. Nisi de utroque liqueat; in tali enim casu, utraque causa debet simul una sententia terminari, ita ut priùs pronuntietur super possessione, in executione tamen proprietas prævaleat. *c. Cùm dilectus* 6. *h.t.* quia in pronuntiando servatur ordo, qui habitus fuit in cognoscendo; & in executione absorbet effectum sententiæ latæ pro possessione proprietas. *Vid.* Panorm. Imol. Hostiens. *in cap.*2. *& 6. h.t.*

§. VI.

§. VI.

Qua ratione spoliatus instituere possit Judicium possessorium, & petitorium coram eodem Judice?

I. SPoliatus, qui possessorio & petitorio judicio simul agit, si possessionem, & spoliationem probet, non autem dominium, seu proprietatem, obtinet in possessorio, eique restituenda est possessio: succumbit autem in petitorio; quia possessionem, & spoliationem probavit, non autem dominium, & ab una possessionis ad alteram causam proprietatis, utpote distinctam, non fit bona illatio. *cap. Cùm Ecclesia* 3. & *cap. Cum super* 4. *h. t.*

II. Qui ab initio agit judicio petitorio de proprietate, sive rei vindicatione, potest, si necdum in causa conclusum sit, suspenso judicio petitorio, interdictum possessorium adipiscendæ, vel recuperandæ possessionis intentare: non autem postquam in causa conclusum est; nisi Judici ex justa causa id expedire visum fuerit. Prout statuitur in *c. Pastoralis* 5. *h. t.* ubi injustè spoliato ita succurritur contra odiosum spoliatorem, si petitorii probationē non videatur posse evincere, ut tamen via fraudibus non aperiatur.

III. Etiam post sententiam in petitorio latam, quia alter in probatione dominii defecit, potest spoliatus transire adhuc ad possessorium, & è contrario ad petitorium à possessorio; quia sunt distincta, & separabilia judicia, quæ quoad hoc nihil commune habent. Hæc autem, quæ dicta sunt de utriusque judicii cumulatione, locum etiā habent in causis beneficialibus. *Clementina. Unica h. tit.* Etiamsi ad Papam appellatum fuerit à causa proprietatis v. g. ita tamen, ut etiam ea advertantur, quæ in duobus ultimis Capitulis *h. t.* advertuntur. *Vid.* Menoch. *remed.* 3. *recup. possess. à n.* 725. & *remed.* 4. *à nu.* 537. Barbos. & Fagnan. *in cap.* 3. *h. t.*

TITULUS XIII.

De Restitutione Spoliatorum.

AGitur potissimùm hoc Titulo de Interdicto *Unde vi*, sive de remedio recuperandæ possessionis, si quis ex rei immobilis possessione per vim, sive publicam & armatam, sive per privatam, quæ sine armis infertur, dejectus fuerit.

§. I.

Quibus competat Interdictum Unde vi, *seu recuperandæ possessionis?*

I. IN genere dici potest, non concedi hoc interdictum, nisi illi, qui vi dejectus, seu spoliatus fuit possessione rei immobilis; sive naturaliter, sive civiliter tantùm rem illam, quæ soli est, sive justè, sive injustè possederit.

II. In specie verò, si colonus fundò, vel conductor domò, ab altero vi occupata eiiciatur, non ipsis, sed Domino interdictum *Unde vi* competit; cùm enim interdictum possessori competat, hi autem non tam possidere, quàm detinere rem illam dicantur, quam nomine alterius tenent, consequenter non tam his, quàm Domino talium rerum interdictum *Unde vi* competit: nisi colonus v. g. jam prius possessionem interverterit, & non Domini, sed suo nomine fundum possederit.

III. Quòd si tamen ad longum tempus, ad decennium v. g. Conductori fundus locatus fuit, competit ei interdictum *Unde vi*, si tali postmodum fundo spoliatus fuit; sicuti & Emphyteutæ, & usufructuario, usuario, & cui habitatio concessa est: quia hi censentur esse in quasi possessione juris, aut dominii utilis.

IV. Conceditur hoc interdictum *Unde vi* non tantùm illis, qui simpliciter, & absolutè possessione spoliati sunt, sed illis etiam, qui liberè possidere non possunt, uti sumitur ex *c. Pisanis* 19. *h. t.* cùm plenè, & integrè restitui debeat quocunque modo spoliatus.

V. Si alicui liber homo, aut Laico res Sacra, sive Ecclesiastica, beneficium v. g. Ecclesiasticum, decimæ spirituales &c per vim eripiantur, locus non est interdicto *Unde vi*: cùm talia, vel simpliciter possideri non possint, vel saltem non ab his: & consequenter interdictum possessorium his non potest competere; nisi ex titulo aliquo sua libertate homo ille exciderit, vel ex privilegio speciali Laico concessa sit spiritualium rerum possessio. *Vid.* Menoch. *recuper. possess. remed.* 1. & 15. Panorm. *in cult. h. t.*

§. II.

§. II.

Contra quem competat interdictum Unde vi, *vel non, & quando exspiret?*

I. NOn competit, nisi contra eum, qui alium possessione sua dejecit, aut deiici mandavit (modò factum fuerit secutum) aut dejectionem talem suo nomine factam ratam habuit. *c. Cùm ad sedem* 15. *h.t.* Sicuti enim hi in genere moris saltem spoliare censentur, ita contra eos etiam interdictum spoliatis conveniens conceditur.

II. Quamvis hoc interdictum etiam hæredi, & cæteris successoribus spoliati competat, non tamen competit contra universales hæredes, aut successores particulares spoliantis; cùm pœnale sit, & consequenter non extendendum. Ne tamen commodum habeat hæres ex delicto tali alterius, cujus hæreditatem obtinet, aliam contra eum actionem concedunt Civilistæ, & aliud etiam remedium possessorium contra successorem etiam particularem Canonistæ, ut videbimus.

III. Potest hoc interdicto etiam contra Judicem injustè spoliantem experiri spoliatus. *c. Conquerente* 7. *h. t.* sive spoliatio facta sit extrajudicialiter, videlicet, vel prætermisso juris ordine, & absque causæ cognitione, vel sine jurisdictione ad hoc habita, & per sententiam jure ipso nullam; sive facta sit judicialiter quidem, sed cum vitio substantiali, & manifesta injuria, reddente sententiam irritam. In dubio tamen pro judice judicialiter procedente stat præsumptio, quòd justè processerit.

IV. Liberis contra Parentes, & Libertis contra Patronos non competit hoc interdictum *Unde vi*; quia facinoris atrocitatem, & consequenter aliquam facti infamiam apud viros honestos continet: sed in vicem illius datur actio in factum. De quo plura Civilistæ.

V. Expirat autem hoc interdictum, si intra annum (utilem tamen, & non continuũ) spoliatus non egerit: quoad rei verò persecutionem, de eo, quod ad spoliatorem pervenit, etiam post annum datur, & per modum exceptionis perpetuò durat: cùm ea, quæ sunt temporalia ad agendum, ad excipiendum perpetua sint. *Vid.* Menoch. *recup. possess. remed.* 1. & 8. Schneidewin. *ff. recuperandæ. Instit. de Interdict.*

§. III.

An, & qua ratione spoliatus possessione restituendus sit, & quando non?

I. SPoliatus ante omnia restituendus est, si legitimè probata fuerit spoliatio, vel de ea constet, & hoc petiverit spoliatus, ita ut ante restitutionem non audiatur spoliator, etiamsi in continenti probare velit dominium sibi competere, sed post restitutionem, si judicio proprietatis experiri velit. *cap.* 1. & *c.* 5. *h.t.* hoc scilicet Interdictum *Unde vi* in favorem spoliatorum, & odium spoliantium, concedente Jure, ne, dum propria auctoritate fit occupatio, magnæ in republica perturbationes oriantur, & ex delicto spolians sentiat commodum.

II. Quòd si tamen prædo, aut alius notorius injustus spoliator, à Domino, vel bonæ fidei possessore, quem re sua spoliavit, vicissim ex intervallo re illa spoliatus sit, naturalis æquitas videtur requirere, ut Dominus non cogatur restituere prædonem in possessionem, & melior sit conditio innocentis, quàm nocentis. Contrarium dicendum esset, si prædo non ab ipso Domino, sed ab alio fuisset spoliatus; tum enim etiam notorius prædo, & spoliator adversùs posteriorem spoliatorem restituitur; nisi concurrat cum prædone Dominus, & sibi rem restitui petat; nam in hoc quoque casu restituendus esset Dominus.

III. Sunt plures casus, in quibus spoliatus non est ante omnia restituendus *c. Licet* 1. *h.t.* Videlicet primò, si spoliatus expressè, vel tacitè consentiat, ut de exceptione dominii, seu proprietatis ante restitutionem factam cognoscatur; cùm possit in tali casu juri suo cedere, quod in ejus favorem introductum est. Secundò si ex actis Judicii constet, nullum jus competere spoliato, sed spoliatori (quia acta Judicii faciunt notorium) vel ex confessione judiciali ipsius spoliati, qui fatetur spoliatorem Dominum esse (quia confessio est probatio probata) vel si de dominio, aut jure spoliatoris constet ex instrumento publico, quod paratam habet executionem; vel si constet de eo per testes, qui rem evidenter notoriam faciunt; vel denique, si per sententiam latam in petitorio constat de dominio, seu jure spoliatoris. Tertiò si ex tali restitutione periculum animæ timeri possit, aut irreparabile

rabile damnum, vel publicum scandalum, vel perturbatio in populo timeatur: quia in his, & similibus casibus periculum animæ, & publica tranquillitas, &c. prævalet privato commodo spoliati. Vel denique si spoliator rem notoriè suam, qua spoliatus est, & quam per viam juris acquirere non poterit, propria auctoritate occupavit; præsertim si sine suo damno restituere non potest: cùm in tali casu alia via non sit rei suę recuperandæ, qua tamen justè, & juridicè privatus non est. *Vid.* Menoch. *l.c.remed.*1. Laym. *Theol.Moral. l.3. tr.2. c.9. & tr.4. c.25.* Mascard. *de Probat. vol.3 conclus.*1325.

§. IV.

Quæ probanda sint à spoliato agente ad restitutionem rei spoliatæ?

I. DUo probare debet, qui agit interdicto *Unde vi*, possessionem scilicet, & spoliationem, sive quòd rem illam immobilem, qua spoliatum se queritur, tempore spoliationis possederit (præsumptivè saltem hoc probando) & quòd hac possessione dejectus sit. Uti patet etiam ex *c.Consultationibus* 10. *juncta Glossa. V. possessionem, & dejectionem, de offic. & potest. Jud. deleg.*

II. Qui hoc interdicto experiri vult, non auditur, etiamsi probare velit, se Dominum hujus rei esse, nisi probet, rem se possedisse, & ea spoliatum fuisse, uti habetur ex *c. Olim.* 17. *h.t.* Cùm sæpius non sit idem possessor, & Dominus: neque in causis profanis necessarium est, titulum probare possessionis; cùm etiam prædo in his restituendus sit. *c.In literis* 5. *h.t. Vid.* Menoch. *l.c.remed.*15. Mascard. *l.c. conclus.* 1321. Gail. *l.1. obser.* 129.

§. V.

Quæ à spoliatore, seu violento invasore restituenda sint spoliatori?

I. NOn tantùm rem unà cum fructibus naturalibus, qui percepti sunt, & percipi etiam potuissent, restituere debet spoliato violentus spoliator, seu invasor rei alienæ (deductis tamen expensis, quæ in colligendis, & conservandis fructibus v. g. fieri debebant) sed omnia insuper damna resarcire (etiamsi spoliatus non omnia hæc petiverit) ac de injuriis integrè satisfacere, *c.Gravis* 11. *h.t.*

II. Quòd si tamen spoliator, & ipse spoliatus fuit, nec ob inopiam habeat, ut restituat omnia, nisi & ipse restituatur, cogi non debet ad restituendam rem unà cum fructibus, nisi priùs restitutus & ipse fuerit. *cap. Olim vobis* 16. *h.t.* Cùm inanis sit actio, ut ait Pontifex, quam inopia debitoris excludit, ita ut saltem executio sententiæ latę de solutione fructuum facienda suspendatur. *Vid.* Molin. *tom.3. de just. disp.*718. Sanch. *l.2. Moral. cap.*23. Less. *l.2. de just. cap.*14. Laym. *Theol. Mor. l.3. tr.2. c.3.*

§. VI.

Quando, & qua ratione spoliatus agens interdicto recuperandæ possessionis, in causis beneficialibus, vel aliis spiritualibus restituendus sit?

I. SPoliatus beneficio, si magna adversùs eum præsumptio sit, quòd sine titulo, aut cum titulo vitioso beneficium Ecclesiasticum obtinuerit, restitui non debet, priusquam titulum institutionis suæ exhibeat, ac justificet (ob periculum vitiosæ intrusionis) aut saltem putativum titulum alleget, & coloret, ostendendo videlicet, se institutum esse ab eo, qui potestatem habet; aut se tanto tempore, sciente, & patiente Superiore, in beneficii possessione fuisse.

II. Si tamen nulla contra eum sit præsumptio, restitui debet; etiamsi institutionis suæ titulum nec justificaverit, nec colorarit, uti colligitur ex *c.In literis* 5. *h.t. & c.* 3. *De Procuratoribus.* Cùm possessionem beneficii obtinere possit Clericus, absque eo, ut hujus proprietatem habeat, aut in hoc canonicè sit institutus.

III. Si verò in aliis causis spiritualibus, jure decimarum v. g. jure eligendi, jure patronatus &c. spoliatus aliquis sit, cui Jus commune resistit, assistit verò spoliatori, restitui hic non debet, nisi priùs titulum suæ possessionis, vel saltem præsumptionem tituli ostenderit. Prout sumitur ex *c.Ad decimas* 2. *h.t. in 6.* Cùm favorabiliores sint partes illius, qui Juris habet assistentiam, quàm ejus, cui Jus resistit. Jura, quæ in contrarium afferuntur, vel non loquuntur de casu, ubi utrumque fit, ut jus v.g. assistat spolianti, & resistat spoliato, vel loquuntur de notoriis, in quibus Juris ordo servari

non

non debet. *Vid.* Menoch. *l. 2. remed.* Mascard. *vol. 3. concl.* 1322. Less. *l. c. cap. 6.* Sanch. *l. 7.* Moral. *c. 29.*

§. VII.

An is, qui renuntiavit beneficio, post, vel ante spoliationem, petere possit restitutionem, & restitui debeat?

I. SI post spoliationem factam beneficio illi cum juramento etiam renuntiet, restituendus est, non obstante exceptione secutæ post spoliationem renuntiationis. *c. Sollicitè 2. h. t.* Quia verisimile non est, ut ait Pontifex, renuntiationem in tali casu liberè factam fuisse. Et juramentum naturam actus principalis sequitur; ita ut hæc præsumptio sit juris, & de jure, contra quam non admittitur facilè probatio in contrarium. *Glossa hic V. Eum spoliatum.*

II. Si tamen renuntiatio facta fuisset coram Judice competente, qui de ea causa cognoscit, tunc valida esset renuntiatio, nec spoliatus restitui deberet: cùm auctoritas Judicis in tali casu tollat omnem violentæ spoliationis suspicionem. Idem est, si certò constet, sponte absque vi, aut metu renuntiasse spoliatum; cùm per talem libertatem præsumptio illa elidatur. Aut si procuratorem ad resignandum, ante spoliationem jam constituisset: cùm in tali casu retrotrahatur renuntiatio ad tempus dati mandati de renuntiatione faciēda, quo tempore nulla fuit coactio. Aut post longum à spoliatione tēpus nihil unquam de spoliatione facta conquerens resignasset: quo in casu, cùm concessam sibi querelam de spoliatione tanto tempore omittat, sponte videtur renuntiare. Quod adhuc certius est in eo casu, quo interdicto possessorio ad beneficium sibi recuperandum expressè renuntiasset in tali casu, & in talibus circumstantiis, ut de coactione nihil præsumi possit. His igitur in casibus non audietur, si posteà agere velit interdicto recuperandæ, sed opponetur ei exceptio factæ spontaneæ renuntiationis: etiamsi simplex tantùm renuntiatio fuerit. *c. Accepta 3. h. t.*

III. In interdicto verò retinendæ possessionis in causa beneficiali reo, sive turbatori, qui extrajudicialiter turbat possessorem, opponi potest exceptio spontaneæ renuntiationis, si probari possit, quòd is juramento promiserit, se possessorem non turbaturum, aut molestaturum super certo beneficio: quia in tali casu sponte renuntiasse juri suo censetur, quod in tali beneficio prętendere poterat. *c. Audita 4. h. t. Vid.* Paris. *l. 3. de resig. benefic. q. 5.* Azor. *p. 2. l. 7. c. 26.* Rebuff. *in praxi tit. de vi in resignat.*

§. VIII.

Quando, & quomodo Restitutio spoliati facienda sit in causis matrimonialibus?

I. NOn tantùm si conjux domo ejectus sit à conjuge, potest agere judicio possessorio, ac petere se restitui; sed etiam si conjux à conjuge ultrò discessit, alter conjux agere potest interdicto recuperandæ: quia in utroque casu tam ejecti, quàm sponte discedentis conjugis censetur alter jure matrimoniali spoliatus, ita ut quæ propria auctoritate à marito discessit, & redire non vult, per vim capi possit, & ad domū mariti reduci: nisi per consensum de præsenti contractum matrimonium nondum fuisset, quamvis ad domum sponsi deducta fuerit, & illi cohabitaverit *c. Ex parte 14. h. t.* Neq; enim sine legitimo titulo, saltem colorato, liberi hominis possessio acquiritur, qualis in nostro casu titulus non est sola in domum traductio, sed consensus de præsenti.

II. Debet in his causis matrimonialibus spoliati restitutio cautè fieri, ut nec injuriam patiatur spoliatus, nec periculum animæ spolians. Hinc si mulier v. g. post contractum, & consummatum matrimonium, præsumptione saltem probatum, à viro propria auctoritate discessit, impedimentum consanguinitatis v. g. aut aliud Divini præsertim Juris opponens, quò minùs matrimonialiter cohabitare possit, & in continēti probationes paratas offerat, quamvis viro repetenti eam judicio possessorio, quoad domum, & mensam, & alia conjugalia obsequia restitui debeat, ob communem regulam spoliati ante omnia restituendi; quoad thorum tamen, ob periculum fornicationis restitui non debet, sed recepto ab illa juramento de malitia, priùs probationes requirendæ sunt, quàm fiat ad thorum restitutio. Si verò probationes non sint in promptu, tum plena quidem etiam quoad thorum mulieris restitutio marito spoliato non est deneganda, ipsa verò mulier, si conscia sibi sit impedimenti dirimentis, à copula abstinere debet, & censuram potiùs

Eccle-

Ecclesiasticam tolerare, si sub interminatione talis censuræ ad usum matrimonialem cogeretur, donec impedimento probato, ab illa absolvatur, prout sumitur ex prolixo *c. Literas h. t.* Nihil enim obest, pati ad tempus censuram talem, in facie quidem Ecclesiæ obligantem ob defectum veræ notitiæ, non tamen coram DEO omniscio; plurimùm autem obesset peccato fornicationis se contaminare.

III. Si spoliatio fiat post contractum quidem in facie Ecclesiæ, sed ante consummatum matrimonium, restitutio se separantis conjugis fieri non debet spoliato restitutionem petenti, quoad thorum; sed tamen quoad domum, mensam, & alia obsequia conjugalia, de quibus in *c. Ex parte* 14. *h. t.* Ad cohabitationem enim quoad domum, & mensam sufficit post matrimonium contractum sola deductio in domum mariti. Hæc autem omnia circa restitutionem spoliati intelligenda sunt, nisi viri v.g. sævitia, cui caveri satis non potest, aliud jubeat: quo in casu nulla fieret restitutio, sed in loco tuto collocaretur spolians, dum causa examinaretur.

IV. Quòd si tamen uxor, quæ à marito sponte discessit, eam in possessorio repetenti marito obiiciat crimen adulterii ab eo commissum, plenè, & quoad thorum restituenda est, si adulterium publicè notorium non sit, etiamsi probationes in continenti offerat uxor spolians: cùm in hoc casu ex plena tali restitutione nullum periculum animæ immineat; sicuti sequeretur ex plena restitutione, impedimentum dirimens, præsertim divinum, obiicientis. Neque enim peccat uxor adultero reddens debitum, sicuti peccat in gradu dirimente conjuncta reddens debitum. *Vid.* Sanch. *l. 2. de Matr. disp. 39. & 41. l. 7. disp. 112. l. 9. disp. 4.*

§. IX.

Utrùm spoliato agenti interdicto possessorio, Unde vi, opponi possit exceptio criminis?

SI spoliato agenti interdicto *Unde vi*, crimen obiiciatur, non obstante exceptione hac, & criminis objectione restitui debet. *c. Item cum quis 6. h. t.* Nisi tale crimen ad agendum eum redderet inhabilem, prout facit excommunicatio; aut reddat incapacem possessionis, prout Laicus incapax est possidendi beneficii Ecclesiastici: vel sit crimen, quod ipso jure privat proprietate, & possessione, quale crimen est crimen læsæ Majestatis; vel quod privet titulo omni, est simonia in materia beneficiali, si tamen notoria sit; vel si spoliator obiiciens tale crimen offerat se in continenti ad probandum, nullum ipsi jus competere in beneficio. *Vid.* Panorm. & Imol. *in c. si quis h. t.* Menoch. *de recup. poss. remed. 1.*

§. X.

Cui competat, & quando opponi possit exceptio spoliationis?

I. EXceptio spoliationis à reo proposita, non tamen ab actore, sed ab alio facta, nihil impedit, si civiliter agatur, quò minùs judex in causa principali procedat, & restitutionem imperet: impedit autem, si criminaliter agatur; nam reo, qui vel omnibus suis bonis, vel certè majore parte bonorum, à quocunque demum, spoliatus est, conceditur eo tempore, quo contra illum criminale judicium movetur, ad probandam talem spoliationem 15. dierum dilatio (nisi crimen sit notorium) qua inter tempus hoc probata, non tenetur adversario accusatori respondere, nisi priùs restituatur, *c. Frequens 1. h. t. in 6.* Quia bonis suis spoliatus non debet suis adversariis obiici ita inermis, & in casu, in quo nec sumptus judiciales sufficientes habet, nec homines sibi favorabiles, qui causam suam agant, facilè reperit, cùm tamen majore auxilio indigeat, quàm civiliter tantùm conventus. Neque tamen specialis hæc constitutio, in quantum criminaliter accusato in casu spoliationis favet, extendenda est ad casus alios, cùm sit à communi jure exorbitans, & potest, ac debet judex, probata spoliatione à tertio facta, certum illis temporis terminum præfigere, intra quem restitutionem petat in judicio, ne videatur magis ad eludendam accusationem, quàm in favorem criminaliter accusati concessa hæc dilatio, juxta *cit. c. 1. §. Solet autem.*

II. Non potest autem contra agentem in causa Ecclesiastica opponi exceptio spoliationis rei privatæ, neque vice versa agenti in re privata opponi exceptio spoliationis rei Ecclesiasticæ, prout in *cit. c. 1. §. Ad hoc ultimum* habetur. Cùm enim qui in causa Ecclesiastica agit, non tam nomine

suo quàm nomine Ecclesiæ agat, & de re publici juris; qui verò in causa privata agit, non agat nomine Ecclesiæ, sed suo nomine, & consequenter de re privati juris; quæ autem publici juris sunt, cùm privatis compensari non possint: consequenter nulla est exceptio de spolio privatæ rei contra spoliationem in re Ecclesiastica agentis. Intelligitur autem nomine rei Ecclesiasticæ hìc non tantùm res purè spiritualis, uti sunt Sacramenta, jus decimandi &c. sed ea etiam temporalia, quæ ad Ecclesiam quatenus talem, Monasterium, &c. pertinent; non tamen quæ ad particulares tantùm Clericorum personas pertinent, & potiùs patrimonialia illorum habentur, quam Ecclesiastica. *Vid.* Barbos. *in cit. c. 1. in 6. h. t.*

§. XI.

An, & quando violentum, aut injustum Invasorem, & Detentorem rei propria auctoritate expellere liceat?

I. POtest dominus, qui absens v. g. proprio fundo spoliatus per violentiam fuit, per vim etiam expellere injustum invasorem: modò non ex intervallo, sed in continenti hoc fiat, & modus justæ defensionis non excedatur. *l. 1. juncta Gloss. V. Ad defendendam possessionem. Cod. Unde vi, &c. & cap. olim 12. h. t.* quia vim vi repellere de jure naturæ licitum est.

II. Censetur autem taliter per vim re sua dejectus, in continenti, & non ex intervallo vim vi repellere, per modum justę defensionis, si post intellectam spoliationem violentam statim, priusquam ad alios actus divertat, vim vi repellat, aut spoliatorem ad rem suam recuperandam persequatur, aut media saltem procuret, judicialia, vel extrajudicialia ad dictam recuperationem necessaria, consultando v. g. cum amicis super hac spoliatione, advocatos constituendo &c. ab alterutro enim horum si cessaret, non jam sua defendere, & vim vi repellere censeretur, sed vindictam quærere, quàm illicitum est propria auctoritate sumere, & civilem etiam possessionem, quam tali casu, quamvis turbetur in ea, adhuc retineret, & defenderet, amittere censetur. *Vid.* Laym. *l. 3. tr. 1. c. 7.* Menoch. *remed. 3. & 11.* Less. *l. 2. c. 9. à n. 69.*

§. XII.

An aliquando propria auctoritate possit quis capere possessionem, etiamsi corporaliter anteà non apprehenderit?

I. QUi possessionem civilem rei habet, naturali possessione penes alium existente, potest propria auctoritate occupare naturalem possessionem, vacantem per mortem v. g. Usufructuarii, vel Coloni, &c. prout sumitur ex *c. Cùm venisset 9. h. t.* notissimi enim juris est, quòd extincto jure usufructuarii consolidetur usufructus cum proprietate, absque alia apprehensione, & naturalis possessio, vel accessoria civili accedat.

II. Quamvis qui titulum habet rei obtinendæ, quia res v. g. sibi vendita est, non possit propria auctoritate possessionem illius rei capere, si nondum tradita illa sit, sine voluntate illius, qui eam sibi tradere debet, ne spoliator aut prædo censeatur; qui tamen ad beneficium aliquod præsentatus, aut electus est, & in hoc confirmatus, aut verbaliter saltem institutus fuit, adeòque jus in re, ac verum titulum habet, potest, spectato jure communi, possessionem ejus vacantem statim ingredi, & administrare, *arg. c. Nosti. 9. & c. Transmissum 15. de elect.* nisi aliud habeat Ecclesię illius consuetudo. *Vid.* Menoch. *remed. 15.* Mascard. *de Probat. concl. 1323.*

§. XIII.

De aliis duobus remediis recuperandæ possessionis.

I. PRimum est condictio ex *c. Sæpè 8. h. t.* Quod remedium competit contra tertium, qui rem aliquam per vim injustam ereptam, sive à bonæ sive à malæ fidei possessore intermedio accepit sciens esse alienam. Cùm enim contra talem malæ fidei possessorem non detur interdictum *Unde vi*, utpote, qui nec spliavit, nec mandavit, nec ratam habuit spoliationem (quibus solis de rigore juris civilis interdictum *Unde vi* conceditur) ne tamen ex sua malitia lucrum ferret, voluerunt ex æquitate naturali SS. Canones spoliato etiam contra hunc malæ fidei possessorem succurrere, & condictionem rei sibi per vim abreptæ concedere.

II. Dictum modò remedium à jure Canonico introductum, in foro etiam Civili locum habet; eò quòd periculum animæ hoc exi-

exigat, ita tamen, ut qui hoc remedio uti vult, probare debeat, non tantùm possedisse rem talem, & violenter ejus possessione dejectum esse, sed insuper tertium possessorem conscium spoliationis factæ, rem hanc accepisse, aut detinere.

III. Secundum remedium est condictio ex *can. Redintegranda. causa* 3. *q.* 1. Quod remedium putant aliqui, contra quemvis possessorem dari, etiam bonæ fidei, qui nullam prorsus rei alienæ notitiam habet: censent: tamen probabiliùs alii, hoc tam generale, & pingue juris Canonici remedium contra possessores etiam bonæ fidei satis expressum in jure non esse, neque colligi posse ex relato *Can. Redintegranda*, ubi plus non dicitur, quàm quòd Episcopi, ex quacunque causa injustè spoliati, sint ante omnia restituendi. Quod juxta regulam universalem verissimum est; non tamen probat contra eos, qui bona fide rem possident, cùm in his nullum subsit periculum animæ, & frustra Concilium Lateranense posterius illo *Can. Redintegranda* de remedio ex *c. sæpe*, laborasset, si tam pingue remedium contra quemvis possessorem constitutum jam fuisset. *Vid.* Menoch. *cit. remed.* 15. Fachin. *l.* 8. *Controv. Juris c.* 12. Mynsing. *cent.* 3. *observ.* 85.

TITULUS XIV.

De Dolo, & Contumacia.

SECTIO I.

De Dolo.

§. I.

Quando exceptio doli detur ad rescindendum contractum dolo initum?

I. NOn est hic sermo de quocunque dolo, bono etiam, qui aliud non est quàm solertia aliqua adversus publicos præsertim boni publici hostes, ad fraudes eorum, & injurias excludendas: sed sermo hic tantùm est de dolo malo, qui est calliditas aliqua, fallacia, aut machinatio ad circumveniendum, fallendum, vel decipiendum alterum adhibita, & si quidem naturaliter contingat, vocatur ignorantia, si verò ex malitia alterius contingat, dolus vocatur.

II. Potest autem dolus versari vel circa substantiam rei, vel tantùm circa accidentalia: ille dolus substantialis vocatur, & facit contractum taliter dolosè initum ipso jure nullum, cùm tali dolo decepti non sit consensus. Hic verò, qui circa accidentalia committitur, accidentalis dicitur. Uterque dolus iterum subdividi potest, ita ut alius det causam contractui, nunquam in contractum talem consensura parte contrahente, nisi dolo tali deciperetur; alius verò sit incidens tantùm, quo absente nihilominus pars contractura fuisset.

III. De dolo dante causam contractui sentiunt jura Civilia, quòd contractus per eum initus servari debeat. *§. 1. Instit. de except.* non tantùm in eo casu, quo ipse contrahens dolum non commisit, sed hic ab alio, vel à propria alterius contrahentis voluntate provenit, sed etiam casu quo ipse contrahens dolum talem circa accidentales, qualitates commiserit: ex Canonica tamen, uti & Prætoris æquitate, competit taliter decepto exceptio doli contra dolosum petitorem, ad rescindendum contractum, si rescindi hic possit. *L. si dolo* 5. *Cod. de rescin. vendi.* sive stricti juris, sive bonæ fidei contractus fuerit; vel actio de dolo contra quemcunque deceptorem ad id, quod mea interest, deceptum me non fuisse.

IV. Quòd si dolus non dedit causam contractui, sed incidat tantùm in contractum, quamvis ad interesse competat actio, contractus tamen talis nec invalidus redditur, nec ad petitionem decepti per appositam doli exceptionem rescindi debet: cùm taliter deceptus verè, & absolutè in contractum talem consenserit. Vide alia, quæ tam hoc §. quàm duobus sequentibus ex jure Civili ab Auctore Method. de exceptione doli, & actione de dolo referuntur. De Contractu per dolum facto *Vid.* Less. *l.* 2. *c.* 17. *d nu.* 27. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 5. Molin. *tr.* 2. *de Just. disp.* 352.

SECTIO II.

De Contumacia.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Contumacia, & quibus modis quis constituatur Contumax?

I. COntumacia est inobedientia à legitimè vocato contra judicem in illis,

quæ ad judicium pertinent, commissa. Et quamvis pluribus modis committatur contumacia, duplex tamen communiter dicitur esse, vera, & ficta, seu interpretativa, aut præsumptiva. Vera contumania committitur, cùm quis coactivè legitimè citatus, ad cujus notitiam facta citatio etiam pervenerit, tamen non comparet, quamvis nullum legitimum impedimentum obsit. Præsumpta seu ficta est, cùm quis per edictum legitimè citatus, de quo tamen dubium sit, utrùm ad illius notitiam pervenerit citatio, non comparet; præsumitur verò hic talis à jure contumax, nisi postea moram purget, & justam causam alleget, ac probet, cur non comparuit.

II. Ex sola non comparitione non constituitur quis contumax: sed ex eo etiam, si malitiosè se absentet, aut abscondat, ne ad eum perveniat citatio: aut si compareat quidem, infecto tamen negotio sine judicis licentia discedat, non rediturus ad judicium: si actor venit quidem ad judicium in termino citationis, actionem tamen, aut suæ actionis Libellum nullum edit, vel non prosequitur litem: si reus non respondeat ad omnes articulos ab actore propositos, vel obscurè tantum, & nihil categoricè respondeat: si non probent allegata, & deducta: vel non pateant mandatis judicum in illis, quæ ad causam pertinent: si executioni sententiæ repugnent. Unde in his casibus ad instantiam partis contra contumaciam procedi potest à judice. *Vid.* Hostiens. *in Rubric. h. t.* Maranta *de Ordine Judic. p. 6. h. t. n. 8.*

§. II.

Quomodo procedendum sit contra Actorem contumacem?

I. SI actor post oblatum Libellum contumaciter absit, & legitimè citatus non compareat, ad contestandam, & prosequendam litem, potest judex de jure Canonico (quidquid sit de jure Civili, juxta quod plures dilationes, & annus integer actori ad comparendum indulgetur, ante litem contestatam) auditis, & receptis testibus rei præsentis, & hoc petentis, si causa illius ritè probata fuerit, ad sententiam definitivam procedere; vel si de causa rei non liqueat, absolvere hunc ab hac instantia, uti sumitur ex *c. Causam 3. h. t.* ne scilicet ex contumacia sua post litem cœptam commodum aliquod habeat contumax actor, qui cùm ad litem provocaverit, meritò contra se pati debet rei probationes, & judicis sententiam, licèt hoc de reo, ut qui invitus ad litem trahitur, etiam contumaciter absente, dici non possit,

II. Si actor, qui ad certum terminum adversarium citari fecit, eo veniente ipse non comparet in termino citationis, posteà adveniens ad legitimas expensas, quas adversarius eam ob causam fecit, condemnari debet. Quòd si iterùm petat, reum citari, non est audiendus, nisi priùs sufficienter caveat, quod in termino constituto sit compariturus: cùm pars innocens damnum pati non debeat propter alterius malitiam, neque credi illi sine cautione sufficiente possit, qui semel in comparendo malitiosus fuit. *c. Actor 1. h. t. in 6. Vid.* Marant. *l. c. n.* 82. Abb. & Imol. *in cit. c. Actor.*

§. III.

Quomodo procedendum sit contra Reum contumacem, spectato præcipuè jure Canonico?

I. SI reus post litem contestatam sit contumax, tum vel liquet de causa? & ferri debet sententia definitiva: vel non liquet? & actor mitti debet in veram possessionem, reservata tamen reo absenti quæstione proprietatis, prout conformiter juri Civili statutum habetur in *c. Prout nobis. 4. h. t.* pœnam scilicet majorem constituente jure, ubi major contumacia est, nolente tamen, ut de quæstione, cujus cognitio habita non fuit, sententia feratur.

II. Si tamen ob contumaciam rei per primum decretum, rei servandæ causa in possessionem missus sit actor, & hanc intra annum ob potentiam adversarii v.g. consequi non possit, nihilominus elapso anno verus rei illius possessor efficitur; ne melioris conditionis sit contumax, quàm obediens, ut ait Pontifex in *c. Contingit 9. h. t.* Non amittit tamen reus contumax de Canonica æquitate suam possessionem veram, si intra annum compareat, ac cautionem præstet, quòd in jus vocatus comparere velit, & interesse competens

Petens præstet illi, cujus interest, quòd in tempore non venerit. *Vid.* Abb. & Vivian. *in Ration. Jur. Pont. in cit. c. Prout.*

§. IV.

De aliis quibusdam pœnis, & modis, quibus contumacia rei punitur, aut coercetur.

I. POtest nonnunquam judex ob rei contumaciam, spectatis variis circumstantiis, actorem non mittere in possessionem rei petitæ, sed hanc sequestrare, & contumacem in expensas à tempore citationis factę condemnare ab actore factas ob rei contumaciam (ut constat ex *c. Ex literis 2. & c. Cùm dilecti 6. h.t.*) non quidem ad exitum usque causæ (cùm reus, quamvis contumax sit, non debeat ante sententiam commodo suæ possessionis spoliari, si paratus sit in judicio respondere, & contumaciam purgare) sed usque dum ponatur contumacia, in vicem missionis in possessionem ex primo decreto succedente sequestratione.

II. Subinde contumacia rei punitur suspensione ab officio, & beneficio, ac crescente contumacia etiam excommunicatione, prout sumitur ex *c. Veritatis 8. h. t.*

III. Si reus actori suam intentionem probanti peremptoriam exceptionem malitiosè opponat, quam non probat in continenti, vel expensas actori solvere tenebitur, vel si non possit, arbitrio judicis puniendus est. *c. Finem 5. h. t.* ut ne injuria fiat actori, qui suam intentionem probavit. *Vid.* Imol. & Hostiens. *in cit. cc.*

§. V.

Quomodo citandus sit Reus contumax absens, si non reperiatur; & an etiam appellans, & recedens ante sententiam definitivam, iterùm citari debeat; & utrùm appellans ab interlocutoria postea possit à sententia definitiva contra se lata iterùm appellare?

I. SUfficit in casu, quo personaliter citandus reperiri non potest, ad incurrendam contumaciam, si edictum citationis affigatur in publicis valvis Ecclesiæ, vel Curiæ, vel ad domum illius, ubi solitus est habitare *c. Venerabilis 10. h. t.* Etiamsi unica tantùm peremptoria citatio fuerit.

II. Si citatus ad totam causam ab interlocutoria, aut alio gravamine, ante sententiam definitivam, recesserit, aut ad superiorem appellaverit, non debet iterùm necessariò à judice inferiori citari ad sententiam definitivam: quia per appellationem talem, aut recessum tacitè saltem contra talem judicem protestatur: nisi appellans facti pœnitens appellationis sponte renuntiaverit. *c. Eum qui, h. t. in 6. & Clementi n. Si ante h. t.* sed potest ad causam definiendam, eo etiam non citato, procedi, si causa appellationis illegtima fuerit. Plura in *Tit. de appellat. Vid.* Abb. & Imol. *in cit. cap. 10.*

TITULUS XV.

De eo, qui Mittitur in possessionem, causa rei servandæ.

§. I.

Quid sit missio in possessionem rerum, vel bonorum ex primo decreto, & quis ejus effectus, & quando, ac quomodo concedatur, ac fiat?

I. MIssio ex primo decreto est, & dicitur illa, qua judex ad instantiam partis primò jubet, præsentem partem, ob contumaciam absentis, mitti in possessionem bonorum petitorum, custodiæ causa. Per talem autem immissionem, nec dominium, nec vera, & stabilis possessio rei acquiritur immisso, sed detentio tantùm, & rei custodia. Post annum tamen, si cautionem de se sistendo in judicio intra annum reus sua culpa præstare intermiserit, quamvis voluntatem hujus præstandæ habuerit, in actione reali actor verus possessor stabilitur, & irrevocabiliter constituitur, & omnia commoda habet veræ possessionis, salvo manente jure proprietatis parti adversæ absenti, prout sumitur ex *cap. Constitutis 1. h. t.* ne scilicet contumacem sua contumacia juvet, neque tamen sine alia speciali culpa proprietate excidat.

II. Si per reum absentem non steterit, quò minùs intra annum cautionem præstaret, eò quòd vel legitimè impeditus fuit, vel cautio à judice, aut alio, cui offerri poterat, acceptata non fuit, etiam

post annum cautio recipi debet, & possessio restitui; neque enim mihi in pœnam imputandum est, quod per me non stat, quò minùs faciam, ut ait *Glossa hic V. Non steterit*, & habetur in *Reg.* 41. *in 6.*

III. In pristinum etiam statum restituitur, si repetens possessionem alleget, & probet, contumacem se non fuisse, & cautionem de sistendo se in judicio præstet, ita ut nec in expensas in tali casu condemnari possit; nisi de contumacia apertè constet. *c. Cùm venissent 3. h. t.* Ubi enim non est culpa, nec pœna locum habet.

IV. Licèt in actione reali in illam rem immissio facienda est, quæ ab actore petitur, si locum immissio habeat: in actione tamen personali hic ordo servandus est, ut primò immissio fiat custodiæ causa in bona mobilia debitoris, juxta mensuram, & quantitatem debiti; deinde si mobilia non habeat debitor, vel non sufficiant, in partem bonorum immobilium; & tandem si neque hæc sufficiant, rerum etiam incorporalium, jurium, actionum, sive nominum contra suos debitores &c. immissio fiat, ut satisfiat actori absque ulteriore tamen læsione debitoris rei.

V. Missio in possessionem ex primo decreto non potest fieri, nisi ad petitionem actoris. Colligitur ex *c. ult. h. t.* Neque ad immissionem sufficit una simplex citatio, sed debet iterùm fieri, & peremptoriè.

VI. Potest immissio hæc fieri, & tunc, quando reus ante citationem abiit, & nesciatur, ubi sit, si per publicum edictum citatus non compareat, & Procuratorem, vel defensorem non reliquit, ut habet *Gl. recepta in cit. c. ult. Vid.* Hiltrop. *in Proceſſ. Judic. p. 2. tit. 7.* Schneidewin *§. 1. Inſtit. de Interdict.*

§. II.

An missio in possessionem ex primo decreto, seu custodiæ causa, fieri possit in beneficiis Ecclesiasticis?

I. QUi agit judicio petitorio contra possessorem beneficii Ecclesiastici ad hoc obtinendum, non immittitur ob contumaciam rei in possessionem talis beneficii ex primo decreto, sed recipiendæ sunt probationes, & ad sententiam definitivam procedendum, etiam lite non contestata, prout statuitur *c. Eum qui unico h. t. in 6.* Ne periculum sit vitiosi ingressus, si titulus beneficii non prius examinetur. Hæc tamen decisio extendenda non est ad alios casus materiæ spiritualis, & Ecclesiasticæ, ubi periculum animæ, aut boni publici non urget.

II. Idem dicendum, quando quis agit interdicto adipiscendæ possessionis beneficii, quia v. g. ad Prælaturam est electus, & in ea confirmatus: non enim immittitur in possessionem, sed proceditur ad receptionem testium, & sententiam definitivam. Contrarium fit, si agat interdicto *Unde vi* ad recuperandum beneficium, quo fuit spoliatus. *Vid.* Franc. & Anchran. *in cit. c. Eum.*

§. III.

Quid sit missio in possessionem bonorum ex secundo decreto Judicis, quomodo, & quando interponatur, & quis sit ejus effectus?

I. MIssio ex secundo decreto est secunda jussio judicis, qua jubet hic actorem ob perseverantem rei contumaciam mitti in bona ejus possidenda juxta petitionem, & jus actoris, ita ut verus, ac incommutabilis possessor efficiatur, & fructus rei taliter possessæ suos faciat, ac aliis possessoriis commodis gaudeat, servata tamen reo legitima defensione super proprietate rei, quæ omnia ex dictis sufficienter jam patent.

II. Interponi autem hoc decretum debet, post elapsum annum à tempore primi decreti, & præsertim in actionibus personalibus, ac ad instantiam actoris, prævia causæ cognitione, utrùm ex justo titulo, an ex contumacia absit reus, & citato hoc absente: quia ubi causæ cognitio necessaria est, ibi etiam necessaria est partium præsentia, vel saltem citatio.

III. Missus in possessionem ex secundo decreto non tantùm fit verus, & stabilis possessor, & fructus lucratur, sed etiam dominium rei acquirit, si reus erat dominus; aliàs verò præscribendi conditionem obtinet. *Vid.* Wesembec. *in paratit. ff. de damn. infect.* Marant. *p. 6. tit. de 2. Decreto.*

TITULUS XVI.

Ut lite pendente nihil innovetur.

§. I.

Quando lis dicatur pendere, & quomodo intelligenda sit regula illa, lite pendente nihil esse innovandum?

I. LIs in ordine ad hujus tituli finem, ut nihil scilicet innovetur, pendere dicitur, postquam citatio à judice competente (quamvis hic per oppositam exceptionem, ut suspectus v.g. elidi possit) emanavit, ac ad partem citatam pervenit, vel per hanc stetit, quò minùs citatio ad eam perveniret; quia per quem stat, ne citatio ad se perveniat, habetur pro citato: dummodo in citatione ea sint expressa, per quæ plenè reus citatus potest instrui, super quibus in judicio conveniatur. *Clement. Cùm lite 2. h.t.*

II. Lis pendere dicitur à citatione usque ad sententiam definitivam, si ab hac non fuit appellatum, in rem judicatam transiit. Neque per sententiam interlocutoriam lis finita censetur, nisi judex pronuntiet, competentem se judicem non esse.

III. Postquam citatio ad notitiam citati pervenit, nihil est innovandum, per quod litis pendentis qualitas, & status causæ aliquo modo immutetur, in præjudicium ejus, cum quo lis mota est, vel etiam actoris. *Vid.* Barbos. *in cit. Clement.* Mynsing. *cent. 4. obs. 26.*

§. II.

De pluribus casibus in specie, in quibus nihil est innovandum, lite pendente.

I. EX *c. Memoria 1. h.t.* patet, quòd rescriptum, pendente lite in præjudicium possessoris litigantis impetratum, nullum sit, & subreptitium, nisi litis pendentis mentio fuerit facta. Cùm de Principe, aut Papa præsumi non possit, quòd rescriptum concedere voluerit in præjudicium legitimi possessoris, prout etiam sumitur ex *c. Dilectam 5. h.t.* & habetur etiam in *c. Causam 19. juncta Glossa. De testibus.* Et si lex juris communis de novo emanans non extenditur ad causam litis jam motæ, sive pendentis, absque speciali mentione, multò minùs absque expressa mentione speciale rescriptum ita extendendum est, tanquam odiosum, & à communi jure exorbitans, quamvis motu proprio concessum esset.

II. Ex *c. Laudabilem 2. h.t.* patet, quòd conjux ab altero conjuge ad separationem thori accusatus, non debeat à judice, pendente lite, possessione sui conjugis privari, donec crimen de eo legitimè probatum sit: cùm non debeat sine culpa jure suo privari.

III. Ex *c. Ecclesia 3. & 4. h.t.* habetur, quòd res litigiosa, super qua inter actorem, & reum lis pendet, extra casus à jure permissos, de quibus *Glossa in cit. c. 3. V. Litigiosi h.t.* pendente lite, alienare non debeat, nec possit: ne durior conditio parti litiganti imponatur. Et si alienata talis res fuerit, ac recuperari non possit, qui alienavit, rem aliam æquivalentem in ejus locum substituere debet, quæ & ipsa, pendente lite alienari non potest, cùm subrogatum assumat naturam, & conditionem ejus, cui subrogatur. Sed neque locari, saltem ad longum tempus, potest res litigiosa. *Vid.* Abb. *in c. 3. h.t. n. 10. & c. ult. n. 4.* Sanch. *l. 8. de Matr. disp. 21.*

§. III.

Quomodo nihil innovandum sit lite pendente in causis beneficialibus?

I. IN casu, quo duo in discordia electi, præsentati, postulati &c. ad eandem Prælaturam inter se apud judicem competentem litigant, & unus ex illis, pendente lite, moriatur, aut juri suo renuntiet, & à persecutione causæ cesset, non potest ad aliam electionem lite circa alterum pendente, procedi, ita ut nova electio attentata sit ipso jure irrita. *c. Dispendiis 1. h.t. in 6.* Nisi notoriè constet, litem talem in fraudem novæ electionis motam fuisse, & neutri litigantium jus aliquod competere. *c. Ex parte 10. De Arbitris.*

II. Si lis alicui super beneficio jam obtento moveatur, non debet alteri fieri collatio hujus beneficii, super quo lis mota est, etiamsi lite pendente ille moriatur, donec contra superstitem, qui litem movit, fuerit hæc finita, prout statuit Pontifex *in c. Si ii 2. h.t. in 6.*

III. Quòd si duo de beneficio litigantes

in Curia moriantur, collatio talis beneficii ad Papam pertinet; & ad Ordinarium, si uterque extra Curiam moriatur: nisi non tam ad illos, quàm ad tertium aliquem jus beneficii talis pertineret. Si autem unus in Curia moriatur, & alter extra Curiam, ille verò, qui in Curia moritur, beneficium possederit, ad Papam iterùm pertinet collatio; ad Ordinarium autem, si ille possedit beneficium, qui extra Curiam moritur. Si verò neuter possidebat, uterque tamen mortuus est, unus in Curia, alter extra, collatio pertinet ad Pontificem. Si supersit tamen unus litigantium, & litem prosequatur, non confertur beneficium, dum lis pendet: confertur tamen à Papa, vel Ordinario, prout litis decisio, vel pro defuncto in Curia, vel pro alio facta fuit, ita statuente *Clement. Si duobus* 1. *h.t. Vid.* Barbos. *in cit. Clement.* Ancharan. *in c.* 2. *h. t. in* 6.

TITULUS XVII.

De Sequestratione possessionum, & fructuum.

§. I.

Quid sit Sequestratio, sive Sequestrum, & quotuplex, & quæ res sequestrari possint?

I. SEquestrum est rei controversæ, vel fructuum ejus apud quendam tertium, & inter litigantes medium, qui sequester dicitur, facta depositio, ut lite finita ei, qui vicerit in causa, restituatur.

II. Sunt quidem, qui volunt, possessionem transferri in sequestrem, si judicis auctoritate, invito etiam possessore, res sequestretur: contrarium tamen est probabilius, quòd scilicet possessio in sequestrem non transeat, quamvis communi partium consensu res sequestretur, si non de ipsa possessione, sed de proprietate tantùm lis moveatur, & expressè hoc actum non sit, ut possessio sit penes sequestrem; cùm præsumi non debeat, possessionis commodis privare se velle aliquem, nisi specialis causa cogat.

III. Duplex est sequestrum, voluntarium aliud, seu conventionale, quod fit communi utriusque partis litigantis consensu: & necessarium alterum, sive judiciale, quod fit auctoritate, sive mandato judicis, & quidem vel motu proprio, & ex officio, vel ad instantiam unius partis litigantis, altera contradicente.

IV. Possunt sequestrari res corporales, & incorporales, sive jura, res mobiles, & immobiles, res profanæ, & spirituales. Et fieri potest sequestratio talis tam in judicio, quàm extra judicium.

V. Ad officium sequestri pertinet, rem fidei suæ commissam custodire, fructus colligere, eosque servare, vel si servari non possunt, pretium inde redactum, eaque finita lite victori reddere. *Vid.* Tusch. *V. sequester.* Barbos. *hic* Felin. *in c.* 15. *de jud. n.* 10.

§. II.

An, & quibus casibus sit licita Sequestratio, & quibus casibus sit prohibita?

I. SEquestratio voluntaria, quæ fit ex consensu partium, regulariter non est prohibita, sed permissa, & approbata à jure: quia est species quædam depositi, & consequenter legitimus contractus. Necessaria tamen sequestratio, quæ fit auctoritate judicis, & parte invita, regulariter utroque jure tam Civili, quàm Canonico prohibita est: quia non oportet judicium ab executione inchoare, & possessor pendente judicio possessionis suæ commodis privandus non est.

II. Sunt tamen plures casus, in quibus sequestratio necessaria locum habet. Et primò quidem: si actor fructus rei, in cujus possessionem custodiæ causa ex primo decreto missus est, pro arbitrio suo distrahat, & dissipet, sequestrari hi possunt, *c. Dilectus* 2. *h.t.* ne scilicet horum fructuum, quorum ipsi custodia tantùm concessa est, restitutio, si facienda sit, reddatur impossibilis. Secundò: quando periculum, aut timor subest, ne res, de qua controversia est, pendente lite absumatur, aut pereat, sequestrari ea potest, ne judicium reddatur illusorium. Nisi per sufficientem cautionem, præsertim circa res mobiles, satisfaveri possit. Tertiò: si appellet reus à sententia possessionem illi abjudicante, fructus tamen interea, dum pendet appellatio, dissipet, possunt in tali casu fructus illi sequestrari. *c. Ab eo* 3. *h.t.* ad facilitandam videlicet restitutionem, quæ victori fieri debet. Idem di-

cen-

cendum est, si contra executorem latę sententiæ, quæ etiam in rem judicatam jam transiit, appellet : nam hoc in casu statim sequestratio fieri potest, si res mobilis sit, vel fructuum saltem, si res sit immobilis : etiamsi fructus non dissipentur; quia in tali casu est præsumptio malitiosæ appellationis, ad impediendam præcisè executionem interpositæ. Quartò : sequestratio fieri potest, si periculum sit, ne litigantes ad arma deveniant, & vi possessionem occupare velint : neque enim permittere Judex debet, ut quæ judicio componenda sunt, armis decidantur. Quintò : sequestrari fructus possunt, si quis officio suo, propter quod fructus percipit, non satisfaciat, & de hoc monitus fuit. Sextò : sequestrari dos potest, si maritus vergat ad inopiam, & periculum sit, ne dotem dilapidet. Vel si sævitia viri non patiatur restitutionem conjugis, aut periculum corruptionis timendum sit ex restitutione sponsæ &c.

III. Si sequestratio facta sit loco missionis in bona ex primo decreto, eodem modo loquendum est de tali sequestro tollendo, vel continuando, quo locuti fuimus de missione in bona per primum decretum : cùm subrogatum in tali casu juxta naturam illius, cui subrogatur, explicandum sit, uti etiam habetur in *cap.* 1. *h. t.*

IV. Quatuor concurrere debent, ut licitè fiat à Judice sequestratio. Primò ut Judici constet, saltem summariè, de jure illius, qui sequestrationem fieri postulat. Secundò ut is, in cujus præjudicium petitur sequestratio, citetur, & videat eam fieri. Tertiò ut postulans sequestrationem juramento affirmet, quòd non postulet eam calumniæ, seu æmulationis causa, sed ad juris defensionem. Quartò ut appareat aliqua suspicio contra eum, contra quem petitur sequestratio. *Vid.* Tusch. *l. c.* Mynsing. *cent.* 2. *obser.* 11. Gail. *l.* 1. *obser.* 148.

§. III.

De Sequestratione Beneficii litigiosi, nondum à proviso per triennium possessi.

DE hoc statuit *Clement. unica h. t.* ad cavendas, & refrenandas malitias litigantium, malitiosis cavillationibus lites beneficiales prolongantium &c. ut sequestratio beneficii, de quo lis movetur, per Ordinarium loci fieri possit contra possessorem non triennalem talis beneficii, posito quòd in Curia Romana una sententia definitiva lata, & promulgata contra possessorem talem fuerit (quæ sit prima respectu loci, non tamen causæ) per quam principalis quæstio, & non interlocutoria tantum decisa fuerat. Plura de hac sequestratione à Curia Romana multum pendente, & vix alicujus in partibus nostris praxis, vide apud *Authorem Methodi.* Barbos. *in Clem. cit.* & Garc. *de Benef. p.* 5. *c.* 6.

TITULUS XVIII.

De Confessis.

CONfessio, de qua in hoc Titulo agitur, aliud non est, quàm illius, quod ab Adversario intenditur, in Judicio, vel extra Judicium facta asseveratio. Et hinc duplex est Confessio, Judicialis alia, quæ fit in judicio; & alia Extrajudicialis, quæ fit extra judicium. De utraque dicendum aliquid : priùs tamen aliquid de Judiciali.

§. I.

De Requisitis ad Confessionem Judicialem, & quibus modis ea fiat?

I. REquiritur, ut ea fiat in judicio coram Judice competente, sedente pro tribunali, in causis requirentibus plenam causæ cognitionem. Et hinc si tantùm coram Notario fieret, etiamsi altera pars præsens adesset, Judex tamen non adesset, vel esset Judex in hac causa incompetens, aut summariè tantùm procederet, confessio facta non haberet (saltem de jure, aliud enim circa confessionem coram Notario factam, & ad protocollum receptam, consuetudo hodierna habere dicitur) vim confessionis judicialis. Secundò : requiritur, ut sit de re certa : incerta enim confessio sententiam parere non potest : quod tamen ad confessionem judicialem requiritur. Tertiò : debet esse de re, quæ neque rerum naturæ, neque juri adversatur : aliàs enim confessio nec probabilis esset, v. g. si fœmina confiteatur, se liberos habere in potestate, quod tamen est contra jus. Quartò : debet fieri præsente adversario, vel saltem ejus Procuratore, vel saltem ut à Judice, aut

aut alio quopiam sit acceptata : modò absens ratam postmodùm habeat acceptationem talem, cùm parti hoc modo satis consultum sit. Quintò : requiritur, ut fiat sponte, & liberè ; extorta enim metu, aut alia vi fidem non facit. Sextò : requiritur, ut fiat ex certa scientia ; ignorantis enim confessio nihil facit, & revocari potest error facti usque ad sententiam, modò probari possit talis error ante latam sententiam. *c. Ex parte 3. h.t.* Septimò : requiritur, ut sit facta ab eo, qui 25. annis major est ; quamvis enim ejus, qui minor est 25. annis, pubes tamen, confessio in judicio facta sine Curatoris auctoritate valeat, læsus tamen in integrum restituitur intra quadriennium.

II. Fit Confessio in Judicio duobus potissimum modis. Expresse scilicet, cùm quis verbis expressis, seu voce confitetur rem aliquam. Et tacitè, sive ipso facto, prout proferens instrumentum aliquod coram Judice, tacitè censetur omnia confiteri, quæ in illo continentur, & qui actum aliquem liberè exercet, censetur omnia confiteri, quæ ad actum illum consecutivè etiam pertinent. Qualis confessio tacita etiam est, si Reus pacisceatur cum accusatore : si dilationibus judicium identidem subterfugiat : si non contradicit allegatis in judicio : si renuntiat liti. In his enim, aliisque casibus jura tacitam confessionem præsumunt, ut patet ex *c. si post præsitum 2. h.t.* Admittitur tamen contra ejusmodi confessionem præsumptam probatio in contrarium. *Vid.* Marant. *in specul. p. 6. h.t.* Hiltrop. *in Proces. Judic. p. 3 tit. 17.* Barbos. *in cap. ult. h.t.*

§. II.

An positio super facto negativo, quæ aliter probari non potest, nisi per confessionem adversarii, sit admittenda? & quomodo puniri possit is, qui confitetur crimen contingens causam principalem, vel incidenter in judicio?

I. DE priore quæstione agitur in *c. 1. h.t. in 6.* admitti scilicet posse eas positiones à Judice, si suadente æquitate viderit expedire. Quamvis enim stricto jure illud solum possit poni, quod probari potest, positio autem negativa, si non sit per circumstantias loci, & temporis determinata, directè per testes probari non possit, ut infrà dicetur, potest tamen quandoque Judex suadente æquitate, si ita expedire videatur, positiones tales negativas admittere ; cùm aliter sæpè causa expediri nequeat : quamvis cum clausula *Salvo jure impertinentium, vel non admittendarum* positiones alias admiserit.

II. Ad posteriorem quæstionem respondeti potest, quòd si quis crimen contingens causam principalem confiteatur incidenter coram suo Judice, Reo tale crimen confitenti imponi quidem non possit pœna ordinaria, uti colligitur ex *c. Quam sit. 9. De excessib. Prælat.* possit tamen Judex novum processum inchoare, & ex officio inquirere contra criminosum, qui taliter suum crimen confessus est, & producere priorem confessionem de commisso crimine, ad probationem delicti, & pœnam ordinariam inferendam, uti colligitur ex *c. Cùm super 2. h.t.* Ex quo Capitulo satis etiam colligitur, quòd Pontifex ex plenitudine suæ potestatis etiam possit, sine novo processus instituto, in casu criminis incidenter affirmati, & cogniti, ad ordinariam pœnam imponendam procedere. *Vid.* Franc. *in cit. c. 1 in 6.* Abb. *in cit. c. 2. h.t.*

§. III.

De Effectibus Judicialis Confessionis, & revocatione ejusdem.

I. EFfectus judicialis confessionis præcipuus est, quòd non tantùm plenè probet, cùm nulla sit major probatio, quàm proprii oris confessio : sed faciat etiam, ut confitens contra se habeatur quodammodo pro judicato, ita ut talis confessio habeat vim sententiæ, & rei judicatæ quodammodo (saltem in causis civilibus) quoad ipsum confitentem. Et quamvis non debeat pro confitente talis confessio admitti, cùm nemo in propria causa testis esse possit, aut fidem plenam faciat, quia tamen contra se nemo præsumitur temerè fateri, hinc per eam tollitur omnis præsumptio juris, & de jure, immò inducitur notorium, & quamvis, postquam in causa concluſum est, non admittatur alia probatio, admittitur tamen probatio per confessionem partis, ferrique ex eo potest sententia definitiva valida, non obstante, quòd fortè processus aliàs non fuerit validus propter ordinem juris non servatum. Neque potest appellare, qui

con-

confessus est, etsi sponte & voce tantùm, & non convictus.

II. Etiam in casu propriæ Confessionis Judicialis opus est sententia definitiva Judicis, quæ feratur contra confessum in judicio, saltem si lis fuit contestata, & si proceditur ordine judiciario, & non merè de plano: præcipuè verò requiritur, si causa est criminalis. Ratio est, quia judicium semel cœptum per sententiam dirimendum est, & Judex super causa, de qua cognovit, pronuntiare debet.

III. Potest Confessio à parte litigante in judicio facta, revocari ab eodem, si in continenti hæc fiat revocatio, & à parte adversa nondum sit plenè accepta confessio talis: quod enim per acceptationem adversario jus quæsitum fuit, ei invito auferri non potest. Ex intervallo verò revocari ea non potest, nisi error probetur, antequam sententia lata est. *Vid.* Marant. & Hiltrop. *l.c.* Wesenbec. *in parat. ff. h.t.*

§. IV.

An confessio unius Criminosi facta in judicio præjudicet aliis, ita ut ea admittenda sit, & probet etiam adversùs alios socios criminis?

I. Resp. ex *c. Cùm Monasterium* 1. *h.t.* negativè: nisi aliis legitimis probationibus, vel per propriam confessionem, &c. Reos eos esse, constiterit. Quamvis si infamia aliqua laborent, purgatio Canonica illis indici possit: æquitate scilicet ita eorum vitæ v.g. consulente, ut tamen famę eorum nihil adhæreat maculæ.

II. Ex illo ipso Capitulo habetur, quod ordinariè, & regulariter de criminis sociis, seu complicibus interrogari non debeat Reus de se in judicio crimen confessus, si nulla eorum præcedit infamia, aut indicia: eo ipso enim, quòd crimen de se confessus, infamis & vilis persona habeatur, nullius etiam fidei est illius contra alios testimonium. *cap. Testimonium* 54. *De testibus?* Limitatur tamen hæc doctrina in criminibus, quæ vocantur Excepta, uti sunt crimina bono publico valde pernicioſa, crimen læsæ Majestatis, crimen hæresis, crimen veneficii, seu magiæ, crimen latrocinii, & grassationis per vias publicas, crimen sacrilegii, simoniæ, falsæ monetæ, assassinii, furti, &c. De his enim statuunt Jura, posse de se confessos interrogari de Sociis criminis. Quod ipsum permittunt in delictis occultis, & difficilis probationis, in quibus de veritate constare vix potest, nisi per socios: quale crimen est crimen conjurationis, & conspirationis contra Superiorem &c. Et in delictis, de quibus ex natura rei, vel ex circumstantiis constat, quòd absque alterius mandato commissa non sint, aut sine socio committi non possint, nec soleant &c.

III. Ut in casibus modò dictis juridicè Judex de sociis inquirere de se confessum possit, requiritur primò, ut Judex non interroget in specie, de hoc, vel illo &c. sed tantùm in genere (ne videatur Judex non tam inquirere de sociis criminis, quàm suggerere, contra quos fateri debeat) nisi legitimæ præsumptiones contra certam aliquam personam pugnarent. Secundò requiritur, ut talis denuntiatio sociorum per torturam confitentis confirmetur, & ut denuntiationem Reus postea à tortura liber sponte ratificet. Tertiò, ut juramento confirmet denuntiationem socii criminis, quia testi sine juramento deponenti, nec in civilibus nec in criminalibus habetur fides, nisi contraria alicubi consuetudo aliud habeat. Quartò, ut denuntians socium criminis, nullam cum hoc gerat inimicitiam, ne vindictæ potiùs causa, quàm veritatis amore videatur denuntiare. Quintò, ut in suis denuntiationibus contra socios criminis sit constans criminosus, ne vacillando suspectam meritò faciat denuntiationem. Sextò, ut Reus de se confessus, præter hanc criminis infamiam, non sit aliunde infamis, & testimonio ac fide indignus; cùm Jura, quæ de sociis criminosum de se confessum interrogari permittunt, à communi regula negante exorbitantia, strictæ sint interpretationis, & ad aliter infames non extendenda. Septimò denique, ut denuntiatio talis facta à criminoso, sit adminiculata aliis conjecturis, & non nuda assertio criminosi, ne præjudicium patiantur ex tali denuntiatione multæ personæ honestæ, prout pluribus mox dicetur. *Vid.* Farin. *in prax. crim. quæst.* 43. Menoch. *in arbitr. cas.* 474. Mascard. *de Probat. concl.* 1311.

§. V.

§. V.

Utrùm confessio, vel denunciatio facta à Criminoso de sociis criminis sola, absque aliis indiciis, sufficiat, ut Judex ex officio procedere possit ad specialiter inquirendum, citandum, capiendum, vel etiam torquendum personas denuntiatas?

I. NOn sufficit sola denuntiatio in criminibus non exceptis, nullo alio concurrente indicio, ut Judex possit de persona denuntiata specialem inquisitionem instituere; cùm enim in his criminibus juridicè interrogare non possit Reum de sociis criminis, consequenter facta ad eum inquisitio illegitima erit, velut facta contra prohibitionem utriusque Juris; nisi secundùm consuetudinem particularem Tribunalium talis à Reo facta socii denuntiatio, non tam ut testis depositio, quàm ut denuntiatoris reciperetur, qui Judici viam aperit ad inquirendum.

II. In criminibus verò exceptis, in quibus legitimè potest de sociis criminis interrogari criminosus de se confessus, si alio indicio verosimili denuntiatio ipsius adjuvetur, publica infamia v. g. personæ denuntiatæ, vel quòd familiariter cum criminoso egerit, quòd alterius etiam criminosi accedat denuntiatio &c. potest Judex non tantùm ad specialiter inquirendum, sed ad citandum etiam, capiendum, & quandoque etiam, si valde gravia, & ingentia indicia adsint, ad torquendum denuntiatum procedere, non tamen ad condemnandum, nisi certæ probationes, & indubitatæ intervenerint. *Vid.* Menoch. & Mascard. *l.c.* Farin. *q.* 37. & 43.

§. VI.

De Confessione extra judiciali, ejusque effectu.

I. COnfessio extrajudicialis, parte præsente facta, & cum speciali causæ expressione, in causis civilibus, plenè probat in judicio contra confitentem, si duobus testibus probari possit; parte verò absente facta, aut causa nulla speciali expressa, vel nihil probat, vel tantùm semiplenè contra confitentem. Uti colligitur ex *c. Si cautio* 14. *De fide instrum.* Nisi in priore casu evidenter errasse se pars confitens probet, aut per exceptionem non numeratæ pecuniæ v. g. elidi possit confessio, aut fiat tantùm per verba narrativa &c. & nisi in posteriore casu in instrumento facta sit confessio, aut testamento, vel alia ultima voluntate, aut juramento confirmata sit, aut fuerit geminata non uno tantùm tempore, sed ex intervallo, vel facta fuerit non ad obligandum, sed liberandum ab obligatione, &c. His enim in casibus plenam probationem facit, etiamsi pars adversa confessioni tali non adfuerit, aut specialis causa expressa non sit.

II. In causis verò criminalibus confessio extrajudicialis indicium tantùm sufficiens facit ad torturam, si in judicio contra confitentem producatur, prout sumitur ex *cap. Olim* 25. *De rescript.* Non tamen sufficiens indicium facit ad torturam tertii, cùm vix sufficiat ad indicendam purgationem Canonicam. Immò neque semiplenam probationem facit ad condemnationem ipsius confessi. *Vid.* Mascard. *concl.* 346. *& seqq.* Marant. *p.* 6. *h.t.* Zœs. *ff. h.t.*

TITULUS XIX.

De Probationibus.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Probatio?

I. RECtè definitur Probatio in genere, quòd sit actus judicalis, quo per instrumenta, aut testes, aut idonea argumenta de re controversa Judici fit fides.

II. Dividitur primò in Artificialem, quæ arte, & industria probantis ex ipsa causa, & circumstantiis facti desumitur, & in Inartificialem, quæ à testibus v. g. extra causam ad fidem faciendam assumitur. Secundò dividitur in Plenam, & Semiplenam. Plena plenam facit fidem de re in judicium deducta, ut ad sententiam ferendam Judex plenè instructus sit: Semiplena, quæ etiam Imperfecta dici potest, est illa, quæ aliquam quidem, non tamen plenam fidem Judici facit, ut ex illa jure moveri possit ad sententiam ferendam pro hac, vel illa parte &c. Addunt aliqui Mixtam, quæ ex duabus semiplenis probationibus fit, quæ si ad eundem finem tendant, conjunguntur (saltem

in

in causis Civilibus) ad unam plenam probationem faciendam, (sive sint ejusdem, sive diversi generis probationes) non autem si ad diversos fines tendant; cum in illo casu, quæ singula non probant, collecta juvent, juxta *Glossa fin. in c. Cùm causam* 13. *h.t.* In hoc verò casu, cùm ad diversa tendant, non possunt unum, idemque probare. Tertiò dividitur in Judicialem, quæ fit in judicio post litis contestationem, à qua judicium strictè inchoari dicitur; & in Extrajudicialem, quæ fit extra judicium, vel ante litis contestationem. Quartò denique alia juris, alia facti probatio aliquibus dicitur, quæ si velit, quòd jus aliquando probandum sit, aliquando verò factum, verum quidem dicit de facti probatione, de juris autem probatione admitti non debet; cùm ea, quæ juris sunt, non indigeant probatione, tanquam per se certa, & Judici nota. *Vid.* Mascard *de Probat. vol.* 1. *q.* 2. Farin. *in praxi p.* 1. *q.* 36. Wesenbec. *ff. h.t.*

§. II.

Cui incumbat onus probandi, vel quis probare debeat?

I. AFfirmanti incumbere onus probandi ordinariè, communis regula docet. Et hinc tam in Civilibus, quàm in Criminalibus, tam in Spiritualibus, quàm temporalibus &c. Actor, sive accusator probare debet suam affirmationem, & Reus suam exceptionem affirmativam. Nisi absolutè ob præsumptionem Juris pro actore, totum probandi onus transferatur in adversarium, juxta *L. Cùm de indebito* 25. *ff. h. t. & c. Unicum. Ut Eccles. benef. fin. dimi. conf. juncta Glossa V. Actore non probante, & juxta receptam Gloss. in c. Ex insinuatione* 3. *V. Probare potuerit. De procurat.* Vel nisi sponte in se receperit Reus onus probandi, aut à Judice juramentum probationis loco Reo deferatur, quod accipere debet.

II. Quamvis ille, qui absolutè negat factum aliquod, non teneatur probare, eò quòd *juxta c. Bonæ.* 23. *De elect.* negantis factum per rerum naturam (sive secundùm cursum naturæ loquendo) nulla sit probatio, & non entis nullæ sint differentiæ, proprietates, definitiones, &c. ex quibus probationes desumi debent.

III. Potest tamen nonnunquam per juramentum proprium delatum propositio etiam negativa probari. 1. Per præsumptiones, ita ut saltem onus probandi in adversarium reiiciatur. 2. Si super negativa propositione fundat intentionem suam allegans. 3. Per negantis propriam confessionem: si tamen talis confessio probatio dici potest. 4. Si propositio negativa facti determinata sit, ad certum locum, tempus, vel alias circumstantias, potest probari saltem indirectè, circumstantias tales, quæ sub sensum cadunt, probando. Et sic qui asserit, se tali tempore in loco tali non fuisse, probat negativam, se non occidisse talem in tali loco, se cum hoc non contraxisse tali tempore &c. 5. Si propositio negativa facti prægnans sit, virtualiter saltem, & implicitè propositionem affirmativam continendo, directè etiam probari potest: quo modo probat, se non liberè renuntiasse, qui probat coactum se renuntiasse. 6. Quando contra Juris præsumptionem negatur in aliquo qualitas de Jure requisita: nam talis negatio probari debet; quia quilibet præsumitur esse idoneus, nisi contrarium probetur. *Vid.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 64. Pacian. *l.* 1. *de Probat. c.* 7. 36. *&* 37.

§. III.

Quis probare debeat in Judiciis communibus, & quomodo Probationes utriusque partis litigantis fieri, & recipi debeant in interdicto retinendæ possessionis?

I. IN Judiciis communibus, sive duplicibus (cujusmodi sunt hæc tria, familiæ herciscundæ, Communi dividundo, & finium regundorum) uterque litigantium probare debet; quia quilibet simul Actor, & Reus est, prout habetur in *L. Inter* 44. *ff. Qui familiæ* 4. *ff. Famil. herciscund.* Et *c. Ex literis.* 3. *h.t.* Ita tamen, ut qui prior ad judicium provocavit, magis Actoris, quàm Rei locum habeat, & prior de calumnia jurare debeat.

II. In interdicto retinendæ possessionis, quando utraque pars contendit, se in solidum possidere eandem rem, uterque Reus, & Actor est, & utriusque partis Probationes à Judice recipi debent, tum possessionis, tum tituli, si offerant se ad illum probandum: ut exinde appareat, pro qua parte pronuntiandum sit, prout sumitur ex *cap. Licet causam* 9. *h.t.* vel ut appareat, quis habeat

beat possessionem antiquiorem. *Vid.* Mascard. *de Probat concl.* 393. Abb. *in c.* 9. *h.t.*

§. IV.

Utrùm Reus teneatur exhibere Actori ad probandam intentionem ejusdem, instrumenta, seu documenta contra se? & an Actor, quando plenè probavit, cogi possit ad jurandum?

I. REus in judicio conventus non tenetur exhibere propria instrumenta Actori contra se, ad fundandam illius intentionem, prout habetur in *c. Ex Epistolæ* 1. *h.t.* neque enim æquitas permittit, ut Reus contra se Actorem instruere cogatur.

II. Exhibere tamen sua instrumenta Reus Actori debet, si hæc petantur, & non tam sint propria unius, quàm communia utrique parti, vel ratione proprietatis, vel ratione causæ, vel quando facta sunt pro cautione plurium; vel quòd facta sint à persona publica, ex publico officio &c. Vel si Actor in iis fundatam suam intentionem habeat, circumstantiam tamen aliquam, quæ intervenit, ignoret; cùm in tali casu non petantur instrumenta ad principaliter impugnandum. Vel si ipse Reus suis in judicio instrumentis contra Actorem utatur, & necessaria hæc sint ad Actorem instruendum, utrùm litigare velit ad replicam formandam &c. Vel si ex speciali privilegio jus habeat actor ad petenda Rei instrumenta, quale privilegium fiscus habet (saltem in causis civilibus) Ecclesiæ, Hospitalia, & alia loca pia &c. & causæ aliæ favorabiles, nisi contraria praxis obsistat: causæ item usurarum restituendarum, causæ Matrimoniales, & quando agitur de salute animæ.

III. Qui in Judicio suam intentionem plenè probavit, non potest compelli, ut id ipsum etiam juramento confirmet, non obstante contraria consuetudine, quæ non valet, uti patet ex *cap. Sicut consuetudo* 2. *h.t.* cùm in tali casu juramentum fieret absque ulla causa, quod illicitum, & irrationabile est, ita ut etiam licitè possit Actor juramentum judiciale sibi delatum recusare, si intentionem suam plenè probavit, cùm juramentum hoc adhiberi non debeat litis decisæ causa, sed litis decidendæ. *Vid.* Pacian. *l. s. c.* 63. & 64. Dec. & Felin. *in c.* 1. *h.t.*

§. V.

De illis, quæ probanda sunt in genere, & in specie de probatione Ætatis.

I. PRobatio in genere versatur circa facta incerta, & de quibus dubitatur (cùm notoria probationem non requirant. *c. Super eo* 3. *De testib. cogend.*) quæ in judicium deducta sunt, & ad causam pertinent, & probari possunt.

II. In specie verò de Ætate si dubitetur, ille probare eam debet, qui suam intentionem, vel exceptionem fundat super ea, prout etiam colligitur ex *cap. In præsentia* 8. *h.t.* Nisi ex sola corporis constitutione inspecta probabilem conjecturam habens de ætate Judex, onus probandi in alium transferat: vel nisi probato actu principali, ad cujus valorem necessariò certa ætas requiritur, accessoriè, & ex præsumptione ætas sufficienter probata sit. Duobus enim modis ætas probari potest: verè, per testes scilicet qui partui v.g. interfuerunt &c. & præsumptivè, per indicia scilicet, & conjecturas ex constitutione corporis, ex Instrumento Matrimonii &c. *Vid.* Wesenbec. *in parat. ff. h.t.* Abb. *in c.* 8. *h.t.*

§. VI.

De Probatione Virginitatis.

EX *c. Proposuisti*, 4. *h.t.* habetur, quòd Virginitas Mulieris satis probetur per proprium illius juramentum, & testimonium septem mulierum (aut pauciorum etiam, modò fuerint honestæ, bonæ famę, & in hac re peritæ) quæ ex aspectu corporis eam Virginem esse, testantur, quamvis de contrario juret Maritus v. g. cùm hujus juramentum semiplenam tantùm faciat probationem, illius autem juramentum cum testimonio mulierum plenè probet: nisi tale Mulierum testimonium per alias æquè bonæ qualitatis Mulieres fuerit reprobatum. *c. Causam* 14. *h.t. Vid.* Abb. & Barbos. *in c.* 4. *h.t.*

§. VII.

De Probatione, sive modo probandi Filiationem.

I. DIfficilis probationis est Filiatio, & plerumque pro parte patris ex præ-

præsumptionibus tantùm desumitur. Talis autem præsumptio est primò : si quis natus sit ex conjugatis in una domo cohabitantibus (etiamsi constet, quòd eodem tempore cum alio etiam viro adulterii consuetudinem habuerit uxor) pro legitimitate in favorem Filii, & Matrimonii præsumente Jure, ita ut hæc præsumptio etiam ad illum casum extendatur, quo uxor extra domum quidem Mariti habitavit, hic tamen sæpius ad illam accesserit. Vel si nata fuit proles ex concubina, quam quis domi habuit : nam hoc in casu illegitimus quidem filius habebitur, ex hoc tamen patre genitus præsumetur, præsertim si patrem hujus confessa fuit Concubina, & filius agnoverit Concubinarius, juxta *c. Per tua* 10. *h. t.*

II. Præsumitur quis filius esse horum, vel hujus parentis, si ab his, vel horum aliquo filius appellatus sit, & ab eis ut filius habitus, tractatus, & educatus sit : tum enim constituitur in quasi possessione filiationis, ut verè filius horum, aut hujus præsumatur, donec contrarium probetur; ut ait *Glossa in cit. c. Per tuas V. Nominato*. Et quamvis hæc ipsa Glossa rectè notet, solam nominationem filii non facere aliquem filium, quia filiatio à natura provenit : si tamen cum nominatione tali ea concurrant, quæ non facilè nisi filio à Patre exhibentur, paternam illi curam adhibendo, nominando eum in judicio, in instrumento publico &c. filium suum, annotando ejus nativitatis diem inter alios liberos &c. satis probant filiationis quasi possessionem, ita ut huic non obsit, etiamsi postmodum à Patre v. g. repudietur, & reiiciatur, ac negetur esse suus filius; quia jus acquisitum filio ab eo, sine ejus facto auferri non potest, & nimis indignum est, ut ait Pontifex, quod sua quisque voce dilucidè contestatus est, in eundem casum proprio suo testimonio, infirmare, eique resistere.

III. Non levis conjectura est, ex qua possit probari filiatio, communis fama, & opinio, præsertim domesticorum, consanguineorum, ac vicinorum, quòd talis sit communiter nominatus, vel habitus, ac tractatus ut filius. Cui conjecturæ multum adminiculatur conjectura, quæ desumitur ex effigie, & similitudine hominis cum alio. Quæ quidem conjectura, si sola sit, nihil probat, & fallax est, si tamen accedat alii præsumptioni in Jure fundatæ, non omnino vana est. *Vid.* Fagn. *in c.* 10. *h. t.* Menoch. *in arbitr. cas.* 89. Mascard. *de Probat. concl.* 787. *& seqq.*

§. VIII.

Quomodo probandi sint Confines, seu limites locorum?

I. PEr Libros Antiquos, probari fines hos, ex *c. Cùm causam* 13. *h. t.* patet. Quamvis enim libri, & scripturæ antiquæ privatæ plenam fidem semper non faciant, nisi communiter à Majoribus nostris fides illis sit habita, aut in loco publico asservatæ, & repertæ fuerint : tribuitur tamen his aliqua veneratio, & auctoritas probandi, & quidem fidem plenam faciunt in causis nulli præjudicantibus, aut exigui præjudicii, ut quòd Ecclesia sit consecrata, infans hic sit baptizatus &c. cùm in talibus casibus nemo præsumi possit, quòd fallere velit, & quòd in talibus antiquis factis leviores probationes sufficiant. Quinam autem libri antiqui habeantur, quamvis aliqui velint, hominum memoriam debere eos excedere, alii 40. annos requirant, rectius tamen hoc prudenti Judicis arbitrio relinquitur.

II. Probari possunt per Testes. *cit. c* 13. *h. t.* Testes autem in hac materia magis idonei sunt, qui in vicinis locis habitant. Et sufficiunt etiam Testes per auditum : modò expressè testentur, se id audivisse à suis Majoribus, & eorum aliquos nominent.

III. Probantur per Famam publicam, & antiquam. *cit. c.* 3. *h. t.* Quamvis enim regulariter Fama per se, sine aliis adminiculis non probet, in factis tamen antiquis, præsertim in Confinibus, videtur plenam facere probationem.

IV. Probari possunt per præsumptiones, conjecturas, & indicia, si plura concurrant, & propter diuturnitatem temporis difficulter probari res possit. *Vid.* Mascard. *de Probat. concl.* 394. *& seqq.* Barbos. *in cit. c.* 3 *h. t.*

§. IX.

An, & qualiter fidem faciant, seu probent literæ Episcopi, vel alterius Ordinarii Judicis, & quomodo reprobari possit per Testes Instrumentum, tanquam falsum nomine Collegii, seu Universitatis confectum?

I. LIteræ tales fidem faciunt ad probandum aliquem excommunicatum, si non

si non magnum exinde præjudicium alteri inferatur, & subscriptione illius, aut sigillo munitæ sint: donec oppositum probetur. *c. Post cessionem 7. h.t.* ob auctoritatem scilicet, & specialem ipsis debitam reverentiam.

II. Singulæ personæ alicujus Collegii, vel conventus possunt sub juramento reprobare instrumentum falso sigillo obsignatum, & confectum nomine Collegii, seu Universitatis. *c. Tertio loco 5. h.t.* Sunt enim in tali casu singuli in favorem suę Ecclesiæ contestes; cùm causa Collegii non sit principaliter causa singulorum, sed causa Universitatis. *Vid.* Abb. Dec Felin. *in c.7. h.t.* Suar. *disp. 16. de Censur sect. 7.*

§. X.

Quam vim probandi habeat narratio facti alicujus in Literis Sedis Apostolicæ?

I. PLenè probare talem narrationem, si su per illa, gratia, aut intentio Papæ fundetur, & versentur in causis beneficialibus, aut spiritualibus graviter alteri non præjudicantibus, ex *Clement. Literis. Unica h.t.* patet. Quamvis enim regulariter narrationi tali alicujus inferioris non credatur, ob specialem tamen prærogativam Papæ, & ob fastigium tantæ dignitatis tali narrationi à Papa suis literis insertæ creditur, si tamen factum proprium narretur.

II. Quòd si in dictis Literis factum alienum narretur, super quo se fundet gratia, & intentio Papæ, plenam quidem fidem facit narratio talis, ita tamen, ut contra eam admittatur probatio. Si verò intentio Papæ super his, quæ in literis illis narrantur, non fundetur, tum nihil probant, ut patet ex *c. si Papa, 10. De privileg. in 6. Vid.* Mascard. *Vol. 1. de Probat. conclus. 139.* Farinac. *de Testib. q. 63.*

§. XI.

De Probationibus, & aliis actis Judicii in scriptum redigendis; & de actis prioris Judicii exhibendis aliis Judicibus, ad quos causa pervenit.

I. UNiversa Judicii acta ex mandato Judicis conscribenda esse, ex *cap. Quoniam contra 11. h.t.* patet, à Notario scilicet, vel si hic haberi non possit, ab aliis duobus viris idoneis, qui Notarii locum supplent, ad cavendas scilicet multas Litigantium tricas, & fraudes Judicum: nisi causæ essent valde exiguæ, & leves, ubi vix præjudicium aliquod timeri potest.

II. Neque tamen ad acta judicii probanda præter Judicem, & Tabellionem, qui in præsentia Judicis, & ex hujus mandato ea scripsit, alii testes requiruntur: cùm utriusque officium sit publicum, & ex consuetudine tantùm ad sententiam definitivam testes alii adhibeantur.

III. Quòd si verò causa ad alium Judicem devolvatur, acta, & processus prioris judicii ei exhiberi, & ad eum transmitti debent, prout ex *c. Causam 11. de testib. & ex c. Cum bonæ 15. h.t.* desumitur: ita ut fidem faciant etiam in altero Judicio, inter easdem personas, & in eadem causa; sive sint acta ordinatoria Judicii, sive sint acta probatoria, seu instructoria causæ, & ad merita litis, ejusque decisionem spectantia: nisi per lapsum temporis, aut absolutionem ab observatione Judicii, instantia Judicii perempta sit. *Vid.* Barbos. *in c. 11. h.t.* Menoch. *de Arbitr. Judic. casu 99.* Mascard. *de Probat. quæst. 1.*

§. XII.

Quomodo, quando, & ubi facienda sit Probatio, & quis sit finis illius, & effectus?

I. FIeri debet Probatio secundùm formam Libelli, cùm secundùm illam pronuntiandum sit, & consequenter Judex secundùm Libelli formam instrui debet, & moveri. Et hinc clara etiam debet esse, & certa, & in quæstione speciei non sufficit probare genus, sed species probari debet, sive fiat in loco judicii, sive extra, ubi Judex testes v.g. recipere vult.

II. Facienda Probatio est ordinariè post litis contestationem, ut suprà dictum; ita tamen, ut prius probetur Actoris intentio, quàm Rei exceptio: cùm Actore non probante absolvendus sit Reus (saltem ab observatione hujus instantiæ) etiamsi nihil egerit. Neque post publicata testimonia, & postquam in causa concluſum est, admittenda est alia probatio super eisdem articulis, prout sumitur ex *cap. Juravit 6. h.t.* (nisi super articulis de novo emergentibus, ut infrà dicetur) cùm per talem

per talem causa conclusionem censeantur partes renuntiare ulterioribus probationibus.

III. Finis probationis est, judici fidem facere, & ut intelligat hic, qualem sententiam ferre debeat: cùm judici fieri debeat probatio, & hic secundùm allegata, & probata, sententiam ferre, ne litem faciat suam, condemnandus in id, quod litigatoris interest. Neque est contra probationem factam purgatio canonica admittenda, cùm innocens ille in foro fori esse non possit, qui plenè probatus est, esse nocens. *c. Ad nostram 12. h. t.* & sic sæpè crimina impunita relinquerentur cum magno Reipublicæ damno. *Vid.* Speculat. *hic. ff. nunc dicendum.* Wesembec. *ff. h. t.*

TITULUS XX.

De Testibus, & Attestationibus.

POtissima probationis species est, quæ fit per Testes viva voce deponentes. Sunt enim Testes, qui de facto aliquo legitimè vocati testimonium dicunt: Attestationes verò sunt ipsorum depositiones. Et quamvis Testium alii sint judiciales, alii instrumentarii, alii Testamentarii: hic tamen potissimùm agitur de Testibus judicialibus, qui ad rei alicujus controversæ fidem faciendam in judicio adhibentur. De quibus.

SECTIO I.

De Qualitate Testium.

§. I.

Quinam sint habiles, vel absolutè inhabiles ad testificandum?

I. TEstes generatim loquendo debent esse idonei, & fideles, non conducti pretio, & ut in *c. Placuit 1. h. t.* statuitur, jejuni testimonium ferre debent. Censentur autem idonei, qui per Canones, velleges non arcentur à testimonio ferendo, & plerumque dicuntur omni exceptione majores. Fideles autem hic dicuntur illi, qui fide digni sunt, & à moribus probati, ut dicitur *Can. placuit. causa 4. qu. 2.* Pretio conducti censentur illi, quibus pro testimonio ferendo pecunia, v. g. etiam non petentibus oblata fuit. Jejuni verò, ut ferant testimonium, de honestate quidem est, & consilio, ratione juramenti, quod à testibus præstandum est, non autem de necessitate, & præcepto. Et hinc attendenda est consuetudo, quæ tantùm attendit, ut non sint ebrii, sed sobrii, qui testimonium ferunt.

II. Prohibentur autem de jure, quò minùs testimonium simpliciter ferre possint primò: Impuberes, & pupilli, qui ob infirmitatem judicii absolutè à testimonio ferendo excluduntur (excepto crimine læsæ Majestatis) quamvis puberes facti de illis, quæ tempore impubertatis, cùm discretionem jam haberent, viderunt, possint testari. Secundò excluduntur Furiosi, quia mente carent, ita ut neque de illis testari possint, quæ furoris tempore contigerunt, quamvis ad se postmodum redierint. Tertiò regulariter excluduntur Cæci, quia non sufficit semper in Teste de auditu tantùm, sed sæpè debet de visu deponere: nisi talia essent, de quibus testificari debet, quæ non visu, seu auditu percipiuntur. Quartò excluduntur muti, & surdi simul, quia non possunt animi sui sensum commodè exprimere. Quintò non admittuntur ad testimonium ferendum servi stricte dicti; ne ex metu dominorum veritatem magis supprimant, quàm aperiant. Nisi in exceptis criminibus, in quibus etiam inhabiles testes admittuntur, quamvis non sit omni exceptione majores. *Vid.* Barbos. *in c. 1. h. t.* Farin. *q. 53. 58. 61. & 67.*

§. II.

An, & qua ratione Infames, Criminosi, Perjuri, Accusati de crimine, vel Excommunicati repellantur à testimonio dicendo in Judicio?

I. INfames infamia juris inhabiles sunt, ad testimonium in judicio ferendum, tam in criminalibus, quàm Civilibus, uti patet ex *c. Testimonium 54. h. t.* Cùm enim infamibus sint interdicti actus legitimi, testimonium autem ferre in judicio inter actus legitimos reputetur, consequenter prohibiti hi illis erunt, ita ut nec contra alium eadem infamia laborantem, ut testes ad-

mittantur, nisi in causa criminum exceptorum, aut in subsidium veritatis, quę aliter haberi non potest (ita tamen, ut sine tormentis credendum illis non sit) vel famæ suę sint restituti, aut occulta tantùm infamia laborent, aut infamia facti tantùm. Potest autem infamis, vel à judice ex officio, vel parte opponente à ferendo testimonio repelli.

II. Neque admitti debent ad testimonium in judicio ferendum criminosi de gravi crimine ipsis objecto convicti, uti habetur in *c. Super eo.* 13. *& in c. Testimonium.* 54. *h. t.* Et quamvis criminosus si pœnitentiam egerit de crimine, & sit emendatus, in causa Civili pro teste admittatur, si nulla juris infamia laboret: si tamen in crimine perseveret, nec in Civilibus, ut testis admitti debet, cùm non sit credendum contra alios illis, qui criminibus implicantur. In criminalibus verò criminaliter intentatis, nec emandatus in testem admittitur, nisi post publicam, quæ saltem per triennium constanter jam duravit, pœnitentiam, & emendationem: vel si ad probandam tantùm innocentiam rei testimonium ferat; vel si pars litigans ad videndum testes productos nihil contra ejus crimina opponat, neque judex ex officio repellat, aut necessitas eum admittere jubeat. Quamvis in nullo horum casuum criminosi sint Testes omni exceptione majores.

III. Perjuri, qui falsum juramento confirmarunt, ad ferendum testimonium non admittuntur, nec in causa Civili, nec in causa criminali, quantumvis sint emendati, & de perjurio pœnitentiam egerint: quia qui semel pejeravit, præsumptionem contra se habet, ad perjurium iterùm committendum. Unde etiam in criminibus exceptis perjuri in testes non admittuntur: excepto crimine hæresis, in quo in favorem fidei, etiam ipsi tam contra se, quàm contra complices, ut testes admittuntur, modò ex manifestis indiciis appareat, quòd non ex levitate animi, aut odio, sed ex zelo justitiæ, & amore fidei deponant.

IV. Accusatus de crimine gravi, pendente accusatione, non debet admitti ad testificandum in alia causa criminali, præterquàm in criminibus exceptis *c. Non debet* 56. *h. t.* Censetur enim, dum accusatio pendet, gravata illius existimatio, cùm tamen testes in causa criminali debeant esse omni exceptione majores. Unde nec pendente appellatione, si de crimine condemnatus appellavit, in causa criminali ad testificandum admittitur; quamvis accusatus admitti possit, ut testis, pendente accusatione, in causis Civilibus, vel civiliter actis, non tamen, ut omni exceptione major faciens semiplenam probationem.

V. Excommunicati denique majore excommunicatione, ad testificandum in judicio admitti non debent; quia inter infames numerantur, prout colligitur etiam ex *c. Veniens.* 38. *h. t. juncta Glossa final.* & cavetur expressè in *c. Decernimus* 8. *De sent. excommunic. in 6.* Et excommunicatus quidem vitandus, seu non toleratus debet à judice repelli, etiam parte nihil opponente: si autem vitandus non sit, potest quidem judex à testificando eum repellere, si excommunicatio publicè nota sit, non tamen tenetur, nisi pars adversa de excommunicatione contra eum excipiat. Quamvis enim hic vitari non debeat, sicut ille, & cum hoc communicari possit, non autem cum illo: pars tamen, cui favor hic factus est, ut cum excommunicato non vitando communicare possit, non tenetur hoc favore sibi concesso uti, & consequenter à testificando eum repellere potest. In crimine tamen hæresis ob favorem fidei, ad id probandum etiam excommunicati admittuntur. *Vid.* Farin. *q.* 56. *&* 57. Mascard. *concl.* 1356.

§. III.

Quinam prohibeantur ferre testimonium pro certis personis?

I. NOn admittitur testis in judicio parens pro filio, aut filius pro parente, propter naturalem amorem, & affectionem. Et hinc extenditur hæc assertio etiam ad matrem, ad omnes ascendentes in linea paterna, & materna, ad filios naturales tantùm, spurios, & incestuosos, ad filios adoptivos, si in patris adoptantis potestate sit adoptivus. Immò nec vitricus pro privigno, nec privignus pro vitrico testari potest, &c.

II. Plures tamen casus referuntur, in quibus filii pro parentibus, aut parentes in causis filiorum testes esse possunt. 1. Quando adversarius sponte contra se eos admittit. 2. Quando ipsi filii inter se litigant:

tunc

tunc enim pater potest esse testis pro uno contra alterum. 3. In causa status, & ætate filiorum possunt esse testes parentes: non tamen faciunt semiplenam probationem, si filio exinde commodum acquiratur cum præjudicio alterius. 4. In causa Religionis: ut si dubitetur, an filius habuerit animum profitendi, admittitur patris testimonium. 5. Pater spiritualis potest dicere testimonium pro filio spirituali, & vice versa hic pro illo. 6. Sicut filius potest esse testis in causa alicujus tertii, in qua pater est Procurator; ita & pater in causa, in qua filius Procurator: si tamen ipsi patri, aut filio directè nihil acquiratur. 7. Admittuntur contra se ad testimonium filii, & parentes in criminibus exceptis, ut in crimine hæresis, vel læsæ Majestatis. 8. Admittitur testimonium parentum in causa matrimoniali filiorum, quando agitur de impediendo matrimonio: non autem si filius petat in uxorem fœminam, vel filia in maritum virum se majorem. 9. Universim denique testari possunt parentes pro filiis, ac vicissim, si ex depositione parentum nullum filiis acquiritur commodum, ac vicissim nullum parentibus ex depositione filiorum.

III. Ob eandem naturalis affectionis rationem nec maritus pro uxore, nec uxor pro marito testificari potest regulariter, nec sponsus pro sponsa, aut concubinarius pro concubina. Nec consanguinei, aut affines, in causis criminalibus, vel Civilibus arduis, pro consanguineo, aut affine in tertio saltem gradu, ut testes admittuntur. Nisi modici tantùm præjudicii causa Civilis esset: aut in causa criminali ad necessariam rei defensionem, & ostendendam innocentiam adhiberetur illorum testimonium: aut partes expresè, vel tacitè contentæ essent, aut quando quis esset consanguineus utriusque partis, vel contra consanguineum deponeret: aut testaretur de contractu, vel instrumento, in cujus confectione testis fuit adhibitus: aut crimina essent excepta: aut inter consanguineos non esset magna affectio: aut quando veritas aliter, quàm per consanguineos haberi non posset. *Vid.* Farin. *q.* 51. Mascard. *concl.* 668. 1148. Menoch. *in arbitr. cas.* 104.

§. IV.

An, & in quibus casibus Testes Domestici produci possint? vel familiares, vel amici, & an etiam subditi possint testimonium dare pro suis Dominis?

I. TRipliciter dici possunt aliqui domestici. Primò strictè, sicuti se habent maritus, & uxor, & nati ex illis liberi, & qui sunt sub patria adhuc potestate; de quibus, quòd pro se invicem testes esse non possint, priore §. dictum. Secundò domestici dicuntur in latiore sensu, omnes etiam famuli, & famulæ pretio, & mercede conducti, qui in eadem domo sub potestate unius patrisfamilias habitant, & hujus imperio aliquo modo subsunt. Tertiò domestici dicuntur, in latissima tamen acceptione, qui in eadem domo simul convivunt, & conversantur, quos alii appellant etiam familiares, & commensales.

II. De secundi generis domesticis loquendo, quòd testes pro patrefamilias, aut domino esse non possint, nec in civilibus, nec in criminalibus, sumitur ex utroque jure *l. etiam 3. Cod. h. t. & ex c. In literis 24. h. t.* ob periculum scilicet, quòd in tales personas facilè cadit, ne dum dominis parere, & favere volunt, falsum deponant, & pejerent. Si quis tamen desierit esse domesticus tempore depositionis, ita ut allata ratio locum in eo non habeat, repelli non potest: nisi fraus aliqua, quæ in illius dimissione præsumi posset; aut circa domesticum talem honestas, & integritas omnem falsi suspicionem tollat; aut producatur tantùm ad innocentiam domini accusati, vel suspecti probandam; aut sciens adversarius reus, testes contra se productos esse domesticos actoris, nihil contra eos excipiat; vel sit utriusque partis domesticus; aut testetur pro domino contra alium domesticum; aut producatur à domino in causa difficilis probationis, in subsidium aliorum testium, qui haberi non possint, &c. admittitur. Quamvis in talibus etiam casibus domestici non sint integræ fidei testes, & omni exceptione majores.

III. Tertii generis domestici, qui familiares, & commensales dicuntur, possunt quidem produci, & admitti debent, ut testes in causis eorum, quibus in eisdem ædibus, absque subjectione tamen aliqua,

convivunt, & in eadem mensa convescuntur: integri tamen omninò, & omni exceptione majores non sunt, nisi maxima vitæ probitas omnem suspicionem tolleret. Pari modo amicus pro amico teftari potest: de ipsius tamen fide magis minusve dubitari potest, pro qualitate amicitiæ, & judicis arbitrio. Et quamvis idonei testes non videantur, quibus imperari potest à producente eos, si pro producente testentur, si tamen imperare hic talibus tantùm possit ratione universalis alicujus jurisdictionis, admittuntur, cùm tanta in tali casu suspicio esse non possit: omni tamen exceptione majores non sunt. *Vid.* Mascard. *concl.* 533. Farin. *q.* 55. Gabriel. *l.* 1. *h. t. concl.* 10.

§. V.

An Socius criminis, vel bonorum, possit esse testis pro Socio, vel contra illum?

I. QUamvis universaliter loquendo pro, vel contra socium criminis non debeat in testem adhiberi socius criminis juxta *c. Veniens* 10. *h. t.* eò quòd talis sit vilis persona, infamis, & criminosus, ac subsit periculum falsæ depositionis &c. in illis tamen casibus, in quibus de sociis examinari potest reus, juxta superiùs dicta, etiam in testem admittitur, & depositio illius, sicuti alterius vilis, & infamis personæ, fidem, sed valde exiguam facit. Prout etiam in crimine simoniæ fieri potest, si civiliter tantùm, ad privationem scilicet beneficii agatur, & hic, qui testatur, socius quidem criminis, non autem muneris fuit, nullum ex sua cooperatione emolumentum accipiendo. Prout habetur in *c. Mediatores* 1. *h. t. in* 6.

II. Sicuti socius criminis non admittitur in testem pro socio bonorum, ad testificandum pro illo, sive sint socii omnium bonorum, sive partis tantùm, aut rei particularis, utrique tamen communis, quia ut sic in propriam utilitatem deponeret: ita si non agatur de re utrique communi, socius in una re potest esse testis pro socio in diversa re, aut pro re divisibili; cùm ut sic nihil ex tali depositione specialis commodi haberet. *Vid.* Menoch. *in arbitr. cas.* 474. & 483. Mascard. *concl.* 1311. & 1312.

§. VI.

Qui prohibeantur dicere testimonium contra certas personas?

I. PRohibetur inimicus, etiam in criminibus exceptis, contra eum testimonium ferre, cum quo gerit inimicitiam. *c. Repellantur.* 7. *c. Meminimus.* 13. *c. Cùm oporteat* 19. *de accusat.* quia ob malevolentiam meritò præsumitur falsum esse dicturus. Assertio tamen tantùm procedit, si inimicitia sit valdè gravis, & capitalis, & nondum sit reconciliatus inimicus, neque sit fraude procurata inimicitia, aut non deponat in favorem inimici, vel contra producentem; vel non sit utrique pariter inimicus, nec à parte, contra quam producitur, approbatus. Quamvis neque in his casibus sit omni exceptione major.

II. Laicus in causa criminali, quæ criminaliter agitur, non admittitur regulariter ad testimonium ferendum contra Clericum primæ Tonsuræ, vel contra Religiosum. *c. De cætero* 14. *h. t.* Non tantùm quia plerumque Clericis infesti sunt Laici, ut ait Pontifex in *can. Laicos* 5. *caus.* 2. *q.* 7. Sed quia decens non est, ut statu inferior contra statu superiorem in causa criminali testimonium ferat.

III. Admittitur tamen testis Laicus contra Clericum. 1. In criminibus exceptis, ut Hæresis, læsæ Majestatis, Sodomię, simoniæ &c. 2. In crimibus notoriis, & scandalosis. 3. Si Clericus sit infamatus. 4. Si Clerici testes haberi non possint. 5. Si de crimine agatur civiliter, v. g. ad restitutionem injustè ablatorum, vel etiam ad privationem beneficii. 6. Si agatur de crimine per modum denuntiationis, aut inquisitionis, ad depositionem, seu privationem beneficii. 7. Denique in probatione famæ. Admissus tamen etiam in his casibus Laicus contra Clericum, non est testis omni exceptione major, nisi cum eo simul testificetur Clericus bonæ famæ.

IV. Clericus in causa criminali criminaliter acta contra Laicum testis esse non potest, propter periculum irregularitatis incurrendæ, si agatur causa sanguinis. Et quamvis in civilibus, aut si de crimine civiliter agitur, ubi nullum periculum est pœnæ sanguinis, contra Laicum Clericus testari possit, fieri tamen hoc debet coram

coram proprio Episcopo, vel cum hujus licentia coram Judice seculari, vel in causa Ecclesiastica coram alio Judice Ecclesiastico.

V. Judæi, Pagani, Hæretici aliique infideles, & qui à fide Catholica defecerunt, ad testificandum contra Fidelem Catholicum idonei non sunt, quia sunt de falsitate ex Juris præsumptione suspecti, neque fidem merentur, qui fidem abjecerunt. Quod multi etiam extendendum ad Judæos, aut Infideles recenter conversos &c. putant, insuper admitti eos in testes non posse, etiamsi Christiani expresè consentiant. In criminibus tamen exceptis, & in quibus casibus veritas aliter haberi non potest, aut si contra alios Judæos, aut Infideles testentur, etiamsi ab orthodoxo producantur, admitti possunt: non sunt tamen omni exceptione majores. Possunt item contra Christianum adhiberi in instrumentis, ac contractibus, & testamentis, saltem si alii testes haberi non possint. Catholici verò testimonium contra Judæum, aut Infidelem nec in causis civilibus nec in criminalibus reiicitur, ita ut nec per privilegia à Principibus concessa Judæi tueri se possint, quò minùs per testes Christianos convinci possint juxta *Clement. 1. h. t.* Cùm talia privilegia, ut ait Pontifex, Christianæ Religioni probrosa sint, & adversa; & æqualitas in judiciis servanda Actorem, & Reum concernat, non autem testes. *Vid.* Mascard. *concl.* 857. 944. & 1358. Farin. *quæst.* 53. 56. & 61.

§. VII.

Qui prohibeantur ferre testimonium in certis causis?

I. MUlier potest esse testis in causis Civilibus, tam in foro Civili quàm Canonico, etiam in causis matrimonialibus, quæ inter valdè arduas censentur, uti colligitur ex *c. Super eo 13. h. t.* ita ut sit integræ fidei, & semiplenam probationem faciat, si una tantùm testetur. Virorum tamen testimonia, cæteris paribus, præferuntur testimoniis fœminarum: nisi hæ testificentur pro Reo, illi verò pro Actore.

II. Testimonium Mulieris non admittitur in Causa Feudali. *c. un. l. 2. Feud. tit. 32.* cùm in Causis Feudalibus summæ opinionis testes requirantur. Excipe: ni Fœmina esset illustris, quæ & ipsa sub se Feudum, & Vassallos haberet. Neque tamen excluditur Fœmina ad probandam agnationem, & gradum Vassalli, præsertim si alii testes desint. 2. Neque sunt recipiendæ Mulieres in testes in instrumentis publicis contractuum: nisi constet, eas à contrahentibus rogatas, & vocatas esse, ut sint testes. 3. Non possunt esse testes in testamento: nisi sit testamentum inter liberos, aut militare, aut ad pias causas, aut fiat tempore pestis, & copia virorum haberi facilè non possit.

III. Quamvis de Jure Civili, & Cæsareo mulier etiam in criminalibus testis esse possit, nisi sit causa valdè gravis & ardua, vel ubi agitur ad pœnam mortis, vel mutilationis (quibus casibus saltem integræ fidei non erit testis mulier, & omni exceptione major) de Jure tamen Canonico in causis criminalibus, si criminaliter ad pœnam publicam agatur, ad testandum mulier non admittitur. *can. Mulierem 17. juncta Gloss. V. Non testis, causa 33. q. 5. &c.* Ob naturalem scilicet mulierum mutabilitatem, & fragilitatem, ac inconstantiam. Nisi de crimine civiliter tantùm agatur, per modum exceptionis, aut ad compensationem damni illati *c. Tam Literis 33. juncta Glossa V. Fœminas h. t.* aut procedatur ex officio per modum denuntiationis, aut inquisitionis. *c. Quoniam 3. h. t.* aut si criminaliter agatur, si tamen de crimine excepto, aut si nō possit aliundè haberi veritas, vel testetur tantùm ad innocentiā Rei ostendendā.

IV. Puberes, seu Minorennes in causis civilibus testes esse possunt, præterquam si illæ arduæ sint; non tamen in criminalibus, nisi agatur de crimine excepto, aut veritas aliunde haberi non possit, aut procedatur tantùm per inquisitionem. Neque tamen in talibus casibus admissi plenam probationem faciunt, ob præsumptionem judicii nondum satis maturi.

V. Personæ pauperes, & vilis conditionis admittuntur quidem, cæteris paribus, in testes in causis civilibus minùs arduis, cùm testis idoneus non tam ex facultatibus, quàm ex moribus, & vitæ probitate desumatur; non tamen in civilibus arduis, & criminalibus, ad cavendum periculum falsæ depositionis, quam suspicantur Jura per promissionem, aut datam pecuniam faci-

facilè à paupere tali, aut vilis conditionis homine obtineri *posse*. Et hinc in quocunque casu *admittatur* talis, omni tamen exceptione *major* non est, quamvis per torturam *purgata* sit suspicio falsæ depositionis *lucri* captandi causa. Si tamen arbitrio Judicis, aut partis, omnis suspicio fraudis etiam penes pauperem abesset, aut fides pauperis per alios plures testes idoneos juvaretur, posset etiam illius testimonium, ut integræ fidei admitti, cùm nec sola paupertas, nec sola vilis conditio personæ vitio illi verti debeat. *Vid.* Farin. *q.* 57. 58. 59. Mascard. *concl.* 762. *& seqq. item concl.* 1155.

§. VIII.

An, & qua ratione prohibeatur quis testimonium ferre in propria causa?

I. NEminem in propria causa testem idoneum esse, communis, & generalis regula docet, ob suspicionem scilicet minus sinceræ depositionis in propria causa propriam utilitatem spectante. Et ob hanc causam neque ille testis idoneus videtur, qui similem causam in judicio agit, propter quam in testem hìc, & nunc producitur: nisi aut protestatio prævia de nullo proprio commodo quærendo in tali testificatione eum idoneum faciat, vel agatur tantùm de modico emolumento, vel non possit aliter haberi veritas, vel testetur talis tantùm in causa suæ communitatis.

II. Sed nec in illa causa potest quis esse testis, quam ad judicium ut Actor, vel accusator detulit, ne probando talem suam actionem, aut accusationem in propria causa testis esse censeatur. Et quamvis si processit per viam denuntiationis charitativæ, non tam ad puniendum, quàm emendandum peccatum, possit in illa causa testis esse juxta *c. In omni* 4. *h. t.* Si Judex tamen judicialiter procedat, ad puniendum denuntiatum, ad deponendum, v. g. ab officio, aut beneficio, tunc in criminibus gravibus, aliisque magni præjudicii causis non potest esse testis denuntiator: quia in talibus casibus non est recedendum à communi Juris regula, quòd idem Accusator, seu Actor, & testis esse non possit, nisi quis publica auctoritate ad denuntianda crimina ex officio suo sit deputatus (cui meritò major fides haberi debet, quàm alii cuicunque denuntiatori) aut agatur de peccato evitando, neque possint alii testes haberi.

III. Judex in ea causa, quæ coram ipso adhuc pendet, non potest in testem produci, ob nimiam pro causa tali in suum honorem decidenda affectione. Et si agatur apud alium Judicem appellationis v. g. de justitia, vel injustitia latæ à priore Judice sententiæ, non potest produci in testem, ne in causa sua ob affectionem ad sententiam à se latam sit testis quodammodo in propria causa. Quamvis in priore casu, si necessitas sit, ne pereat jus partis, ob defectum probationum, peti possit à parte, quæ Judicis testimonio indiget, ut alius ipsi Judex substituatur, & sic ipse in tali casu testari possit, prout colligitur etiam ex *c. Dilecto* 40. *h. t.* Quin etiam ex *c. Cùm Dilectus* 32. *de electi.* colligitur, quòd testis esse possit Judex in illis, quæ aliis, quàm Judicibus cognita esse non possunt, cùm in aliis etiam casibus testes suspecti admittantur, ob necessitatem, seu inopiam probationis. Et ex *Glossa communiter recepta in cit. cap. Dilecto V. recusatis h. t.* habetur, quòd Ordinarius possit coram suo Vicario testimonium dicere in causa, quæ coram Vicario agitur: & ex potiore ratione potest etiam delegans coram delegato testimonium ferre, cùm in neutro casu in causa coram se pendente, sed alteri delegata, testimonium dicat.

§. IX.

De testimonio ferendo ab Advocato, vel Procuratore, Hærede, vel Legatario, & aliis quibusdam.

I. NEque Advocatus, neque Procurator in ea causa, in qua fuit Advocatus, vel Procurator, in testem admittendus est, uti habetur ex *can. Si testes* 3. *§. Patroni causa* 4. *q.* 3. *& ex c. Insuper 6. h. t. juncta Glossa* propter præsumptam scilicet affectionem ad hanc causam. Et hoc procedit etiam in casu, quo jam finitum est ejus officium, & deposuerit, vel deponere paratus sit suum Procuratoris, aut Advocati munus. Unde qui Advocatus, vel Procurator fuit in prima instantia, ne quidem deposito munere potest esse testis in secunda instantia, pro ipso appellante *c. 3. h. t. in 6.* Potest tamen esse testis, si producatur contra eum, cui in prima instantia favit: cùm cesset in tali casu ratio affectus ad causam. Pari ratione testis esse potest, si nondum cœpit agere in judi-

judicio; si causa, in qua testis producitur, non sit cum priore connexa; si agatur de contractu, vel instrumento: nam circa hæc idem potest esse testis, & advocatus, vel Procurator: denique si aliquis actus aliter probari non possit, quàm per Procuratorem, aut advocatum.

II. Quæ modò dicta sunt de advocato, & Procuratore, etiam locum habent in Tutore, vel Curatore in causa sui pupilli, vel minoris. Item in administratore, syndico, & actore: cùm eadem sit ratio eos repellendi à testimonio, quia sunt affecti ad negotium, quod egerunt.

III. Mediator, sive ille, qui inter contrahentes v. g. conciliator, & medius quasi fuit, non potest ordinariè in negotio, cujus mediator fuit, testis esse, ob rationem sæpiùs jam allam. Si tamen utraque pars sive litigantes consentiant in eum; ut testem, in tali negotio potest invitus etiam compelli, ut sit testis, juxta *Glossam receptam in c.* 1. *V. Civiliter h. t. in 6.* vel si favor matrimonii ab ea testificatione pendeat, aut admittatur, non ad probandam validitatem contractus, sed tantùm ad probandam circumstantiam aliquam, vel ad infirmandum contractum: cùm ratio affectus in talibus casibus parum, vel nihil probet.

IV. De hærede, aut Legatario quid dicendum sit ratione testamenti, in quo hæres, vel legatarius scriptus est, infrà *Lib.* 3. *De testamentis* dicetur. Ex quo loco patebit, quòd in judicio pro valore testamenti asserendo non admittatur in testem hæres, aut fideicommissarius universalis, admittatur autem Legatarius, seu fideicommissarius particularis.

V. De venditore res certa est, quod pro emptore in causa rei venditæ testis esse, non possit, quia testatur ut sic in proprium interesse, cùm evicta re teneatur venditor ad pretii, & damnorum, quæ patitur emptor, restitutionem. Donans item in favorem donatarii testis esse non potest in causa rei donatæ, ob affectum quem habet ad suæ donationis stabilitatem. Sed nec fidejussor testis esse potest in causa, in qua fidejussit, contra creditorem deditoris, pro quo fidejussit. Neque principalis debitor in causa sui debiti, cùm ubique proprium interesse interveniat. *Vid.* Mascard. 1039. & 1357. Farin. *q.* 60.

§. X.

An in causa universitatis, vel Collegii is, qui est pars, vel membrum ejusdem, possit testimonium ferre?

I. REspondetur affirmativè, juxta *c. Insuper. 6. & in c. Cùm Nuntius* 12. *h. t.* Quòd verum est de Collegio, seu universitate, tam Seculari, quàm Ecclesiastica, ita ut quilibet in particulari, etiamsi talis communitatis pars sit, in testem pro sua communitate admitti debeat; cùm non ferant in propria causa testimonium, sed pro jure universitatis, quod distinctum quid est à jure singulorum. Et quamvis ex tali pro universitate testimonio commodum aliquod tales testes habeant, hoc tamen regulariter non est tantum, ut præsumatur honestus, & bonæ vitæ testis falsum depositurus in bonum suæ Communitatis. Hinc testis quis esse potest pro sua Ecclesia, quando v. g. agitur de donatione ei facta: Item Canonicus in causa sui capituli, vel Canonicus Regularis pro suo Monasterio, pars Communitatis pro confinibus, & limitibus Communitatis, aut pro probanda generali consuetudine non solvendi decimas, vel gabellas. Et hoc verum est, etiamsi alii testes, qui non sunt de Communitate, haberi possent.

II. Quòd si tamen magna singulorum utilitas conjuncta esset cum jure universitatis, illorum testimonium, qui magnam exinde utilitatem haberent, non audietur; cùm in effectu hi agerent de proprio commodo. Prout etiam non admittitur membrum universitatis in causa criminali in favorem Communitatis, aut in causa Civili valde ardua, ubi testes omni exceptione majores requiruntur; neque admittitur talis pars in favorem Communitatis deponens, si valdè parva sit Communitas, cùm tales potiùs inter domesticos numerandi sint.

III. De Episcopo, aut alio Ecclesiæ Prælato dici quidem potest, quòd in causa suæ Ecclesiæ, vel Monasterii in testem admittendus sit, prout patet ex inscriptione *c. Insuper 6. h. t.* Si tamen Prælatus Procuratorem in judicio constituat, qui suo nomine agit, non potest esse in ea causa testis, cùm in tali causa actor principalis ipse Prælatus habeatur, & consequenter, ne idem sit actor, & testis, admitti in testem non debet: sicuti nec admitti debet in testem ca-

su, quo Collegium non habet, sed solus administrat, & solus agit in causa suæ Ecclesiæ, vel agit de redditibus suæ mensæ *Vid.* Mascard. *concl.* 1357. & 1414. Farin. *q.*60. Menoch. *in arbitr. cas.*106.

SECTIO II.

De Numero, Juramento, & Depositione Testium.

§. I.

Quot Testes requirantur ad legitimam probationem, & plenam fidem faciendam?

I. ORdinariè ad probationem rei gestæ requiruntur, & sufficiunt duo testes idonei, & omni exceptione majores, tam in profanis, quàm Ecclesiasticis, tam in Civilibus, quàm in Criminalibus causis, prout ex *capite* 17. & 19. *Deutronomii* habetur, & ex *c. In omni* 4. & *c. Licet* 23. *h.t.* Sunt quidem aliquæ causæ, in quibus de jure plures, quàm duo, aut tres testes requiruntur, prout etiam patet ex *Can.*2. *juncta Glossa V. Præsul. Caus.*2. *q.*4. De consuetudine tamen hodie non omnia observantur.

II. Quantumvis quoad numerum testium requisitorum multa possit consuetudo, non potest tamen facere, ut unus testis, cujuscunque sit dignitatis, plenè probet, cùm talis consuetudo apertam occasionem præberet multis calumniis, perjuriis, iniquis oppressionibus, &c. nisi gravis valde necessitas, aut evidens utilitas consuetudinem talem, aut statutum tale exigeret; prout de facto unus testis sufficit in causis judicialibus levioribus, nihil tertio præjudicantibus; in causis summariis; in causis quibusdam non judicialibus; cùm agitur de evitando peccato; in denuntiatione inhabilitatum ad Ordines suscipiendos, vel ad beneficia Ecclesiastica obtinenda; probandam rei innocentiam: vel casu, quo partes consentiant, ut uniço testi plena fides habeatur; vel hic sit officialis, ad denuntiandum constitutus; vel de proprio actu testetur &c.

III. Quamvis unus testis regulariter plenam fidem non faciat ad causam decidendam, si tamen sit omni exceptione major, semiplenè probat de eo, quod in judicio deponit, & sufficientem præsumptionem facit ad inquirendum, citandum, & torquendum etiam reum, & conjunctum ejusmodi testimonium, cum aliis indiciis, & præsumptionibus plenam fidem facere potest saltem in civilibus causis.

IV. Quamvis unicus testis, etiamsi fide dignissimus sit, testis omninò inhabilis defectum non suppleat, putant tamen aliqui per unius superabundantem fidem aliorum contestium minorem habilitatem suppleri posse; quia quod imperfectum est, per aliud suppleri potest, non autem quod omnino nullum est. *Vid.* Speculat. *h.t. §. De nu. Test.* Farin. *q.*63. Menoch. *de arbit. cas.*99.

§. II.

De Juramento Testium.

I. QUòd testis non jurati, qualiscunque ille sit, testimonium nihil probet in judicio, ex utroque jure patet. *L. jurisjurandi* 9. *Cod. h.t. c. Nuper* 51. *h.t.* Et hinc à teste, antequam deponat, juramentum exigitur non calumniæ, sed veritatis; & quòd nec pretio, nec amore, nec odio, nec terrore, nec ex alio siniſtro motivo moveatur ad testimonium dicendum; & quòd depositiones suas ante earum publicationem nemini sit revelaturus.

II. Quamvis in quibusdam tribunalibus ea praxis observetur, ut testium depositiones fiant, antequam ab illis juretur; monendi sunt tamen expressè, ut ita deponant, ut possint postmodùm depositiones suas juramento confirmare, & depositio taliter facta nunquam ad sententiam ferendam (in re alicujus momenti) inducet judicem, nisi juramento depositiones illę fuerint confirmatæ, & quidem in judicio, non extra illud.

III. Debet testium juramentum esse corporale, tangendo Evangelium: nisi consuetudo aliam praxim induxerit, aut specialia alicubi privilegia personæ aliquæ habeant, ita ut illis etiam non juratis credendum sit.

IV. Potest ab adversa parte, contra quam testes producuntur, si expressè consentiat, remitti hoc juramentum, ut constat ex *c. Tuis* 39. *juncta Gloss. V. Remittatur h.t.* (cùm simplici assertione in proprium præjudicium contentus esse possit, in cujus favorem Juramentum hoc introductum

est)

est) exceptis causis criminalibus capitalibus, & causis matrimonialibus, ubi agitur de valore matrimonii: quia in hoc casu vertitur periculum animæ; in illo verò publica vindicta juramentum exigit, prout etiam publicum bonum tale juramentum exigit, si agatur de beneficio Ecclesiastico. *Vid.* Mascard. *de Probat. q.* 5. Farin. *q.* 74. Marant. *p.* 6. *tit. de Test. product.*

§. III.

De Forma, & modo, quo Testes deponere debent, & quomodo delicta occulta per Testes probari possint?

I. TEstes præsentes quidem in loco judicii testimonium rogati, & à partibus producti deponere debent; non tamen in scripto, sed viva voce, de his, quæ aliquo sensu corporeo perceperunt, prout habetur in *Can. Testes* 15. *Caus. 3. q. 9. juncta Gloss. V. Qui noverunt*, ut Judex scilicet cognoscere possit, quo vultu, qua constantia, vel trepidatione &c. testimonium deponant. Nisi consuetudo, aut necessitas aliud jubeat.

II. Ad probandum crimen occultum fornicationis, incestus, vel adulterii requiritur major, vel minor probatio pro diversitate causæ. Nam si agatur per denuntiationem Evangelicam, vel charitativam tantùm ad tollendum peccatum, aut imponendam salutarem pœnitentiam; vel per denuntiationem canonicam, ad impediendam alicujus electionem, aut promotionem ad Prælaturam, vel beneficium, qui nullum adhuc jus quæsitum in eo habet; vel etiam ad impedimentum, ne matrimonium sacrilegè contrahatur: tunc sufficiunt duo testes de auditu proprio, juncta fama, & aliis adminiculis, seu conjecturis. *c. Præterea h. t.* Si verò agatur ad divortium quoad thorũ, vel privationem dotis, tunc requiritur plena per duos testes omni exceptione majores probatio. Si denique agatur per viam accusationis ad matrimonium contractum dissolvendum propter impedimentum dirimens, aut ad vindictam, tunc certissimę, & luce meridiana clariores probationes requiruntur. *Vid.* Mascard. *l. c. & concl.* 62. Farin. *q.* 69. & 80.

SECTIO III.

De Testibus de Credulitate, & Singularibus; & Testibus inter se, vel sibi ipsis contrariis.

§. I.

An, & quam vim probandi habeant Testes de Credulitate?

I. TEstes, qui non deponunt, quòd rem sciant proprio sensu perceptam, sed quòd credant ita se habere, eò quòd à Viris fide dignis audiverint, dicuntur Testes de credulitate. Quibus etiamsi plures eorum sint, qui taliter jurati deponunt, fides tamen plena non habetur: quia testis de sua, non de aliena scientia, deponere debet, de illis scilicet, quæ ipse vidit, vel audivit, non de illis, quæ ex aliorum relatione didicit, quæ depositiones multis plerumque conjecturis, quibus periculum fallendi subest, nituntur. Quod verum est, etiamsi fama publica cum tali depositione concurrat *c. Tam literis* 33. *h. t. juncta Gloss. V. de auditu.*

II. Admittuntur tamen testes de credulitate ad fidem aliquam faciendam in casu necessitatis, si suæ credulitatis rationem reddant; in causis, quæ directè probari, & certò cognosci non possunt; ad probandam rei innocentiam, si concurrant alia adminicula, præsumptiones, vel indicia; si deponant super factis antiquis, ætatem hominum de facto viventium excedentibus; si deponant de illis, quæ facta sunt tempore pestis; si deponant ad probandam consanguinitatem, vel affinitatem &c. saltem si agatur ad vitandum peccatum, & conditiones requisitas in *c. Licet* 47. *h. t.* habeant, ac deponant, ab eadem persona, & quidem eodem loco ac tempore &c. audivisse se. In quibus casibus, si non in omnibus plena fides ex talium testium depositione habeatur, potest tamen infamato, & contra quem taliter depositum est, indici purgatio canonica, uti patet ex *cit. c. Tam Literis &c. Vid.* Laym. *l. 3. Theol. Mor. tr. 6. c. 4.* Mascard. *concl.* 458. Farin. *q.* 68.

§. II.

De testibus singularibus, eorumq; probatione.

I. CONtestes in hac materia dicuntur illi, qui unum, idemque factum testan-

ſtantur : Singulares verò Teſtes dicuntur illi, qui de diverſis factis teſtantur. Et hæc teſtium Singularitas alia eſt Adverſativa, ſi eorum teſtimonia, vel depoſitiones inter ſe repugnent. Alia eſt Diverſificativa, ſi teſtes deponant de factis non contrariis ſibi invicem, ſed diverſis, & nihil ſe mutuò juvantibus, prout factum eſt in caſu *Capituli cùm tamen 16. h.t.* Alia denique teſtium ſingularitas eſt cumulativa, ſive adminiculata, ſi deponant de actibus diverſis, ſe mutuò tamen adjuvantibus, quia depoſitiones diverſæ quidem ſunt, ad eundem tamen finem tendunt, ut ſi de poſſeſſione agri ſit quæſtio, & teſtetur unus vidiſſe ſe Titium ſeminaſſe agrum, alius verò teſtetur, vidiſſe ſe, quòd Titius hunc ipſum agrũ meſſuerit.

II. Certum eſt, teſtes, ut plenam fidem faciant, non debere eſſe ſingulares, contraria, vel diverſa prorſus teſtificantes, ſed debere eſſe conteſtes de uno, eodemque facto in ſpecie teſtificantes, prout habetur, ex *c. Bonæ 23. de elect. & ex c. Cùm dilectus 32. eodem juncta Gloſſa V. Probatio & ex cit. c. Tam Litteris juncta Gloſſa V. ſoli.* ita ut non tantùm in ſubſtantia delicti convenire debeant, ſed in tempore etiam, & loco &c. ut plenam ad condemnandum Reum, & puniendum pœna ordinaria fidem faciant. Poſſunt tamen magnam contra Reum præſumptionem facere, ſi de diverſis actibus diverſo tempore factis deponant; & ſi deponant de diverſis quidem actibus, mutuò tamen ſe adjuvantibus, poſſunt non tantùm in cauſis civilibus planè nonnunquam probare, ſed etiam in cauſis criminalibus, ut ſi quæratur de actu ſua natura ſucceſſivo, vel iterabili, & hic teſtetur, ſe hodie vidiſſe in tali loco v.g. Titiũ, alter teſtetur, altero ſe die in eodem loco vidiſſe ſe Titiũ &c. vel ſi teſtatur hic, ex occiſi domo turbatum exire ſe vidiſſe Titium, alter teſtetur vidiſſe ſe fugientem Titium, tertius teſtetur de occiſi, & Titii longa inimicitia. *Vid.* Laym. *l.c.* Farin. *q.64.* Gaill. *l.2. obſ.66.*

§. III.

An, & quando probent Teſtes inter ſe contrarii?

I. NIhil probant, ſi duo tantùm producantur, & hi ſibi invicem contrarientur in ſuis depoſitionibus : cùm ut ſic pro utraque parte contradictionis unus habeatur teſtis tantùm. Niſi alter teſtis in tantum prævaleret alteri dignitate, & vitæ bonitate, ut juramentum ipſi deferri poſſet à Judice in ſupplementum probationis : cùm ſæpe non tam ad materiam, quàm ad qualitatem teſtium attendendum ſit. Et hinc ſi plures teſtes producantur, quorum aliqui pro certo quodam facto deponunt, & conteſtantur, unus verò his contradicat, non evertit quidem hic plenam probationem à conteſtibus habitam, ſi omnes illi fuerint idonei teſtes; poteſt tamen hic unus, ſi multùm dignitate emineat, multùm minuere fidem illorum, ut juramento ſuppletorio locus eſſe poſſit. *c. In noſtra 32. h.t.*

II. In caſu plurium pro utraque parte teſtium productorum Judex attendere debet ad qualitates depoſitionum, qui probabiliora, & veroſimiliora deponant, & in caſu æqualium depoſitionum pro Reo in favorabili cauſa pronuntiare. *cit. c. 32. h.t.*

III. Teſtibus pro una parte productis, qui contradicunt alterius partis teſtibus, plus credendum eſt. Primò: ſi teſtes unius partis ſint melius informati. Secundò: ſi hi in ſpecie deponant; cùm alii tantùm deponant in genere. Tertiò: ſi dicti ſui rationem hi reddant, alii verò non. Quartò: ſi ab honeſtiore, & digniore perſona producantur; illi verò à minus digna & vili. Quintò: magis etiam creditur teſtibus affirmantibus, quàm negantibus, etiamſi Teſtes negantes ſint numero plures & Clerici. Quod tamen procedit, ſi proponant ſuper propoſitione pura, & indefinita; ſecus, ſi ſuper negativa coarctata loco, & tempore, quæ cùm cadat ſub ſenſum hominis, non minus creditur ſuper tali negativa deponentibus, quàm ſuper affirmativa. *Vid.* Gabriel. *concl. 4. h.t.* Farin. *q.65.* Maſcard. *concl. 1361.*

§. IV.

An, & quando Teſtes contraria deponentes ſint conciliandi?

I. COnciliatio hæc Teſtium diſſidentium ad Judicem pertinet, qui ita interpretari eorum depoſitiones debet, ſi fieri poſſit, ut de diverſis actibus videantur teſtati fuiſſe, ad vitandam contrarietatem, & perjurium, ut colligitur ex *c. Cùm tu 16. h.t.* delictum enim non eſt facilè præſumen-

sumendum, juxta *Regul. 2. de Regulis Juris*. Unde Testes potius censendi sunt singulares, quàm sibi contradicentes, nisi manifesta sit contrarietas juxta *Glossa in c. In nostra 32. V. Adversa h. t.*

II. Debent Testes dissidentes dicto modo conciliari, etiamsi ex parte una plures eorum sint, quàm ex parte altera : quia eadem militat ratio etiam in hoc casu. Unde in significatione minùs propria alterius dictum sumi nonnunquam potest, modò talis conciliatio sit probabilis, & non fiat ad effectum condemnationis in criminalibus, neque fiat circa actum non reiterabilem, seu talem, in quem ob sui unitatem, & simplicitatem contrarietas, quæ diversis depositionibus inest, non cadat. *Vid.* Felin. *in c. 16. h. t.* Farin. *l. c.*

§. V.

An probet Testis varians, vel sibi ipsi contrarius?

I. TEstis variantis, qui in judicio summario, aut in negotio inquisitionis deposuit, si postmodum in judicio plenario & ordinario diversa deponat, super eodem facto, & coram eodem Judice, quamvis juratus deponat, non valet testimonium. *arg. c. Per tuas 10. De probat.* Cùm enim veritatem se dicturum spoponderit, aut juraverit, contraria autem vera esse non possint, meritò de falsitate suspectum se facit, & nihil probat.

II. Si tamen in ejusdem judicii instantia, & inter easdem personas, denuò examinatus testis contrarium dicat ei, quod in alio examine prius dixerat, tum regulariter statur priore ejus dicto, si utrumque sit judiciali Juramento firmatum. *Argu. cit. c. Per tuas*, & colligitur ex *cap. sicut 9. h. t.* Neque enim in potestate testis debet esse parti, pro qua prius deposuit, postmodum præjudicare, & evertere per negationem jus, quod prius illi tribuerat. Excipe : nisi in continenti dictum suum revocet, & corrigat. *c. Præterea 7. De testibus cogend.* Vel nisi probabilissimam rationem sui erroris afferat, si ex intervallo contrarium deponat; vel nisi prior depositio facta fuisset extra torturam, posterior in tortura, si personæ sint tales, ut fides illis non habeatur extra torturam; vel posterius dictum variis præsumptionibus, & conjecturis adminiculatum sit; vel prius dictum in judicio nullo, aut sine Juramento depositum sit; vel in causa hæresis contrarium dicat posterius, quàm prius dixerat.

III. Quòd si contrarium dixerat testis extra judicium illi, quod in judicio deposuit, regulariter standum est illo, quod in judicio depositum, non tantùm vi juramenti, sub quo in judicio deposuit, cùm extrajudiciale dictum sub nullo juramento dictum fuerit, sed ad evitandas etiam perjuriorum pœnas, & ob reverentiam judicii: nisi utraque depositio juramento firmata esset; tunc enim neutri fides habenda est; aut primum dictum extrajudiciale esset conjecturis, & præsumptionibus adminiculatum, vel aliàs magis verisimile, quàm secundum judiciale; aut nisi testis in judicio deponat contra propriam scripturam suo sigillo firmatam, quia in tali casu depositio judicialis præsumitur emanasse ad subornationem partis. Cæterùm etsi, ut dictum est, regulariter standum sit dicto judiciali, ejus tamen fides multum debilitatur ex priore dicto extrajudiciali : unde ex tali dicto judiciali Judex nec sententiam ferre poterit, nec deferre parti juramentum in supplementum probationis.

IV. Si testis juratus in judicio deposuit, & postea extrajudicialiter dicat contrariū, vel etiam expressè extra judicium fateatur, se falsum in judicio dixisse, nihilominus statur primæ depositioni judiciali : tum quia judicialis depositio firmior est, quàm extrajudicialis; tum quia per illam parti, pro qua depositum fuit, fuit acquisitus jus, quod per confessionem extrajudicialē tolli non debet. *Vid.* Fachin. *l. 9. controv. 84. & 85.* Farin. *q. 66.* Menoch. *in arbitr. cas. 108.*

SECTIO IV.

De Productione, & Receptione Testium, eorumque Examinatione.

§. I.

Quando producendi, & recipiendi sint Testes?

I. EX dictis jam patet, regulariter quidem, & ordinariè producendos, ac recipiendos testes esse post litem contestatam;

tam; plures tamen esse causas, & casus, in quibus produci, & recipi possunt testes etiam ante litis contestationem, prout Tit. 6. dictum, & habetur etiam *c. Cùm olim* 34. *& c. Significavit* 41. *h.t.*

II. Possunt casu quo tempore latæ sententiæ testes quidem adhibiti fuerunt, sed nullum super his instrumentum publicum confectum fuit, petente eo postmodum, pro quo sententia lata est, implorato Judicis officio testes denuò vocari, audiri, & depositiones eorum instrumento publico in scripturam à Notario redigi, prout sumitur ex *c. Albericus* 42. *h.t. Vid.* Barbos. *in c.* 42. *h.t.* Felin. *in c.* 41. *h.t.* Farin *q.* 76.

§. II.

Quoties Testes produci possint, & an jam aliàs producti iterùm produci possint in eadem causa?

I. REgulariter tres productiones testiũ admitti possunt; ita ut iidem testes, si testificata non didicit producens, produci possint iterùm super antiquis articulis, vel etiam novis. *c. Constitutis* 46. *h.t.* Communiter tamen plures quàm tres non conceduntur: ne scilicet per effrenatam testium multitudinem, & multam illorum depositionem lites nimium protrahantur, & ne periculum sit evulgandorum eorum, quæ testes deposuerunt, aut subornationis alicujus; nisi prius quàm tertia productio fiat, partes ulteriori productioni renuntiaverint.

II. Ex justa tamen causa, & cum solemnitate Legali etiam quarta productio testium concedi potest. *c.* 15. *&* 55. *h.t.* Debet tamen pars petens quartam hanc productionem præstare Juramentum, quòd attestationes testium nec suæ, nec adversæ partis, nec per se, nec per alios suppresserit, aut occultaverit; quòd depositiones testium non exploraverit, nec perscrutatus sit (non obest tamen, obiter eas legisse tantùm, aut referri audivisse, cùm ex tali casu nulla videatur subornationis præsumptio posse oriri) & quòd hanc quartam productionem non petat malitiosè, & dolosè &c. Et in his consistit solemnitas illa legalis, cujus meminerunt jura.

III. Si cesset subornationis præsumptio, & partes non renuntiaverint ulteriori testium productioni, potest illa pars, quæ petivit quidem quartam productionem, repulsam tamen sine justa causa tulit à gravamine hoc, & sententia hac interlocutoria, non tantùm de Jure Canonico, sed etiam de Jure Civili appellare, cùm beneficium à lege indultum non sit alicui auferendum, juxta *Reg. juris* 17. *in 6.* prout deciditur etiam in *c. significaverunt. 36. h.t. Vid.* Hiltrop. *p. 3. de Test. tit. 9. cap. 6.* Felin. *in c.* 15. *& 36. h.t.*

§. III.

Quomodo producendi, & recipiendi sint Testes: & quomodo puniantur impedientes productionem, & receptionem eorum?

I. AD testium validam receptionem debet pars, contra quam producuntur, citari. *c. In nomine* 2. *h.t.* ne videantur recepti tantùm in favorem producentis, & in odium alterius partis absentis. Debet tamen pars adversa citari tantùm ad videndos testes, qui contra eam producuntur, & articulos, super quibus producuntur, ac audienda eorum juramenta, non item ad audiendas eorum depositiones, & dicta, quæ secretò, & sigillatim à Judice coram Notario recipienda sunt. Est autem hæc citatio usque adeò necessaria, ut nullius momenti sint contra non citatum receptæ attestationes: nisi Judex ex officio procedat per inquisitionem generalem, aut periculum sit in mora, vel ratione causæ, vel ratione testium aliò abiturorum, vel ratione probationum aliàs omittendarum; aut pars, contra quam producuntur testes, per se sit præsens, ita ut nulla citatio necessaria sit.

II. Qui testes impediunt, quò minus testimonium perhibeant veritati, aut ne producantur, & recipiantur, sunt excommunicandi, prout constat ex *cit. c. Constitutis* 45. *h.t.* Et siqui juraverint, testimonium se non daturos contra partem aliquam, hoc juramento veluti iniquo non obligantur, & compelli possunt ad testificandum, si attestationes nondum sint publicatæ, nec renuntiatum productioni testium. *c. Intimavit* 18. *h.t.* Debent autem testium attestationes sumptibus producentium fieri, cùm regulariter sumptus ille præstare debeat, in cujus gratiam actus celebratur. *Vid.* Felin.

Felin. *in c. 2. h. t.* Mascard. *concl.* 682. Farin. *quæst.* 72.

§. IV.

De Examine Testium, & in primis à quo sint examinandi?

I. EXaminandos esse à Judice, constat ex *authen. Ut defuncti, & c. cap. Illud etiam. Novell. 60. juncta Gloss. V. testibus.* Ita tamen ut possit Judex eorum longè fortassis absentium, examen alteri committere, & depositiones descriptas sibi transmitti postulare, prout habetur in *l. Judices* 18. *God. de fide instru. & c. Constitutus* 3. *§. Præterea. De fide jusso, & c* 2. *De judic. in* 6.

II. In causis criminalibus ipse Judex examinare Testes debet, ut, cùm res postularit, tormentis subiici possint. Quamvis consuetudine id non ubique servetur. Consultum verò est, ut in causis criminalibus, aliisque arduis, sive Judex cum Notario, sive Notarius solus examinet productos testes, etiam testes adhibeantur. Porrò ad excipienda testimonia personarum privilegiatarum, de quibus tit. seq. debet Judex ad earum domum mittere Notarium, vel alios idoneos, ac peritos: nisi sint causæ criminales, vel civiles valde arduæ; nam in his decet, ut pro testimonio dicendo ipsæ etiam personæ privilegiatæ ad Judicem se conferant, vel si id ipsæ non possint, ipsemet Judex ad eas se conferat, nisi hoc eum dedeceat. Si verò testes sint absentes à loco judicii, potest Judex causæ petere à Judice loci, in quo testes degunt, ut suo nomine recipiat depositiones, & obsignatas transmittat. *Vid.* Farin. *q.* 77. Felin. & Abb. *in cap.* 37. *h. t.*

§. V.

Quomodo examinandi sint Testes?

I. NOn plures simul, sed singulos sigillatim, & secretò examinandos esse, ex *c. Venerabili* 52. *h. t.* constat, ad cavendum scilicet omne periculum, ne ex favore potiùs, quàm veritate idem deponat aliquis, quod alter deposuit. Et ex *c. Cùm causam* 37. *h. t.* patet, quòd diligenter sint examinandi, non solùm super negotio, seu causa principali, sed etiam de ratione, seu causa scientiæ, de personis testium, & singulis circumstantiis: neque enim censetur scire, qui nescit rationem, seu causam reddere ejus, quod asserit.

II. Abstinendum est non solùm ab incongruis, & nihil ad rem facientibus interrogationibus, sed etiam à nimium exquisitis, consideratâ qualitate personæ, quæ examinatur. Item semper moderari debet Judex nimiam testium multitudinem, ita ut non permittat ultra quadragenarium numerum testium multitudinem super uno eodemque articulo excedere. *Cit. c. 37. h. t. Vid.* Gail. *l. 1. obs. 95.* Farin. *q. 70. & 73.*

SECTIO V.

De Publicatione Attestationum.

§. I.

Quomodo facienda sit Attestationum Publicatio, & an pertineat ad substantiam processus? Item an Attestationes receptæ in uno judicio publicandæ sint, ut probent, & fidem faciant in alio Judicio?

I. EXaminatione testium facta, & postquam ulteriori productioni renuntiarunt partes (ad quam renuntiationem faciendam à Judice induci debent) debent Attestationes in secreto receptæ, utraque parte præsente, vel altera etiam absente, si citata tamen fuerit, & contumax declarata sit, publicari: non quidem quasi ad substantiam processus Judiciarii hæc publicatio pertineat, & consequenter ipsius omissio nullam reddat sententiam latam, quia sine examinatione testium ex instrumentis v. g. potest ferri sententia; sed quòd necessariò ex præcepto requiratur, ita ut si omissa sit, & pars eam petiverit, Judex autem recusaverit, appellare pars illa possit.

II. Attestationes si receptæ in priore judicio, & publicatæ fuerint, ac causa ad alios Judices delegatos translata, non debent testes super iisdem articulis recipi, sed Attestationes à prioribus Judicibus peti, & publicari; quia juxta dicta etiam in alio judicio fidem faciunt, & successor in judicio idem quasi Judex cum priore censetur, & omnibus prosunt, quibus prodesse potest res judicata.

III. Receptæ Attestationes inter partes principaliter litigantes ad petitionem tertii inter-

intervenientis in judicio publicari non debent, etiamsi illius aliquo modo interfit, ne videatur præjudicium aliquod partibus principaliter litigantibus inferri. Quamvis si juri suo velint partes cedere, publicatio fieri possit, prout colligi potest ex *c. Constitutus* 30. *h.t. Vid.* Felin. *in cit. c.* 11. *h.t.* Menoc. *in arbitr. q.* 33. Farin. *q.* 75.

§. II.

An Attestationes receptæ per Arbitrum, & publicatæ fidem faciant, ac probent coram Judice Ordinario, vel Delegato?

I. PRobant, & fidem faciunt coram Arbitris receptæ Attestationes, sicut & alia acta Judicii instructoria causæ, sive quæ respiciunt factum, & merita causę, etiam coram Judice ordinario, aut delegato, si testes mortui sint; vel si vivant adhuc, in optione partis litigantis est, contra quam testes producti fuerunt, an Attestationibus habitis acquiescere velit, an malit de novo audiri testes, prout deciditur in *c. Præsentata* 50. *h.t.* Quamvis enim acta coram Arbitris stricto jure non debeant valere, ut acta judicialia, cùm Arbitri tales nullam jurisdictionem habeant, quia tamen arbitria ad instar judiciorum redacta sunt *l.* 1. *ff. De recept. arbit.* manet etiam ex æquitate sua talibus Attestationibus probatio, præsertim cùm mortuis testibus, si eorum Attestationes nihil probarent, perire sæpius posset probandi facultas, & jus alterius periclitari.

II. Prædicta tamen intelligi solùm debent de actis instructoriis causæ, seu decisoriis litis; non verò de actis ordinatoriis litis, seu judicii: hæc enim cùm sint acta processûs judiciarii, non causæ, repeti debent in judicio ordinario. Hinc repeti debet oblatio Libelli, contestatio litis, Juramentum calumniæ, Juramentum testiù &c. nisi talia sint, quibus partes renuntiare possint, ac velint. *Vid.* Felin. & Abb. *in cit. c.* 50. *h.t.*

§. III.

An post publicationem Attestationum iidem Testes, vel alii super iisdem articulis, vel contrariis produci, & recipi possint, an non?

I. ARticuli, qui parti proponenti probandi regulariter sunt, alii dicuntur antiqui; alii dicuntur Novi; alii dependentes ab antiquis. Antiqui dicuntur, qui jam antè propositi fuerunt in libello: super quibus si testes legitimè jam producti, & recepti fuerunt, ac Attestationes publicatæ, jam non ampliùs ipsi, aut alii admittuntur, ut ex dictis patet. Novi sunt, qui non sunt propositi, & ad causam motam sunt impertinentes, neque juvant intentionem Actoris, aut Rei. Hi Articuli omnino reiiciuntur à Judice, neque super illis testes admittuntur ad probandum frustra, quod probatum nihil facit ad causam motam. Dependentes denique Articuli ab antiquis sunt, & dicuntur illi, qui propositi, ac probati adjuvant causam, seu intentionem litigantis; qui facti quidem necessitate sub prioribus continentur, non tamen necessitate probationis, prout habetur in *c. Cùm Joannes* 10. *De fid. instrum.* Super his Articulis nova probatio admittitur: nisi Articulus talis virtualiter etiam quoad probationem contineretur in antiquis; ut sic enim antiquus censeretur, & nulla nova illis probatio post publicatas legitimè Attestationes admitteretur.

II. Inter Contrarios Articulos ea est differentia, ut alii dicantur directè contrarii, alii indirectè. Directè contrarii dicuntur, qui directè adversantur Articulo à producente per testes probato. Et super his probatorii testes post legitimè publicatas Attestationes non admittuntur, ob periculum fraudulentæ alicujus subornationis. Indirectè contrarii dicuntur, qui testium depositioni ad certas circumstantias articulum litigantis restringenti adversantur, & sic indirectè etiam articulo per testes probato. Super his admittuntur testes reprobatorii etiam post publicationem attestationum, prout sumitur ex *c. Ex tenore* 35. *h.t.* Cùm per hanc restitutio illa primùm innotescat. *Vid.* Abb. *in c.* 17. & 48. *h.t.*

§. IV.

Quibus in casibus, etiam post publicatas Attestationes, iidem, vel alii Testes, super iisdem, vel directè contrariis Articulis recipi possint?

I. IN causa Matrimoniali etiam post publicatas Attestationes contra Testes prius ab Actore productos recipi alii possunt

sunt ad illos reprobandos. *c. 26. h. t.* Nisi secundi Testes producerentur ad dissolvendum Matrimonium jam contractum, quod primi legitimè, & validè contractum asseruissent. Aut quando non esset quæstio de ipso matrimonii vinculo, sed solùm de legitimo processu in causa matrimonii. Debet autem, qui producit secundos Testes, jurare, se eos non subornasse.

II. Possunt alii Testes, post publicationem priorum attestationum, ac conclusionem in causa, recipi in causis Criminalibus, præsertim ad defensionem Rei. *L. 18. ff. de Quæstion.*

III. Post publicatas attestationes potest Judex eosdem Testes super iisdem articulis examinare, & alios novos recipere, si priùs obscurè, & ambiguè deposuerunt. *c. 53. h. t.*

IV. Possunt Testes super eodem Articulo, & inter easdem personas recipi post publicationem, si agatur diverso modo, & ad diversum finem, ut si prius actum sit judicio summario, deinde verò agatur ordinario. *c. 38. h. t.*

V. Testes sive iidem, sive alii recipi post publicationem possunt ex variis aliis casibus. Primò enim si Judici id necessarium videatur ad perfectam causæ cognitionem, & prius examen imperfectum fuerit non ex malitia, dolo, vel negligentia examinantis. Secundò: de consensu utriusque partis. Tertiò: si priores Attestationes sint perditæ. Quartò: si minori 25. annis, vel etiam majori justa ex causa concedatur restitutio, ut etiam post publicatas Attestationes recipi Testes possint. Quintò: ad petitionem partis pro confirmanda priore probatione v. g. quando pro utroque litigante depositiones fuerunt æquales, & posteà unus eorum novum Testem pro se inveniat. *Vid.* Gail. *l. 1. obs.* 105. & 107. Farin. *q.* 75.

SECTIO VI.

De Exceptione contra Testes, & eorum Reprobatione.

§. I.

Quomodo, & quando excipiendum sit contra Testes?

I. COntra Testes possunt triplicis generis exceptiones opponi. Primò contra personas testium, quòd vel omnino, vel ratione causæ ad testimonium dicendum sint inhabiles, ut suprà dictum. Secundò, contra examen testium, quòd non sit legitimè factum, vel ex defectu jurisdictionis ab incompetente Judice, vel quòd producti, & recepti fuerint testes ante litem contestatam; quòd admissi fuerint parte non citata; quòd post tertiam productionem recepti fuerint, sine solemnitate legali; quòd recepti fuerint post percepta testificata; quòd recepti fuerint post conclusionem in causa, aut post renuntiationem ulterioris productionis, quòd recepti sint non jurati, simul, ac non seorsim & secreti, &c. de quibus omnibus jam actum in superioribus *h. t.* Tertiò excipi potest contra ipsa testium dicta, & depositiones, & quidem variis modis, prout iterùm ex dictis patet.

II. Contra personas testium opponi debent regulariter exceptiones, priusquam eorum Attestationes sunt publicatæ, ne videantur ex odio magis factarum attestationum reprobari. Hæc tamen regula juxta *c. 31. h. t.* locum non habet. Primò si excipiens post publicationem attestationum juret, quòd malitiosè non agat excipiendo. Secundò: si citatus adversarius ad videndum Testes contra se productos cum protestatione sibi reservavit facultatem excipiendi contra eorum personas. Tertiò: si probaverit (saltem per juramentum proprium) quòd ea, quæ opponere vult contra testes, post publicatas attestationes primùm didicerit. Quæ tamen omnia intelligi debent de testibus non absolutè, & simpliciter inhabilibus; nam contra hos semper, etiam post publicatas attestationes excipi potest; sed de testibus secundùm quid inhabilibus, quorum depositiones subinde admittuntur. *Vid.* Hiltrop. *tit. 9. c. 6.* Abb. & Imol. *in cit. c. 31. h. t.*

§. II.

De Depositione Testium, qui producti sunt ad probandam exceptionem dilatoriam, vel peremptoriam super causa principali.

I. TEstes producti ad probandam exceptionem dilatoriam tantùm, quam Reus contra Actorem proponit, non possunt cogi, nec admitti debent ad testimonium ferendum super causa principali, cùm tan-

tantùm juraverint, veritatem se dicturos super exceptione dilatoria *c. De testibus 29. h.t.* & eorum depositio magis tendat ad impediendum cœptum negotium, quàm ad prosequendum.

II. Si verò producti sint super exceptione peremptoria probanda, tunc petente Adversario, ut etiam super causa principali deponant, jurare debent, & cogi possunt, ut jurent, super toto negotio se veritatem dicturos: quia simul procedi potest super exceptione peremptoria, & super causa principali. *Vid.* Abb. & Barbos *in cit. c. 29. h.t.*

§. III.

An, & quando exceptio opposita contra Testes impediat eorum receptionem, vel non?

I. ORdinariè non impedit receptionem & examinationem testium, si à Reo contra testes adversùm se productos excipiatur, sed quæstio de illorum inhabilitate in finem litis reservari potest; fortassis enim in progressu apparebit, nihil horum depositionibus opus esse ad sententiam ferendam, & consequenter frustra de eorum inhabilitate litigaretur.

II. Impediretur tamen testis receptio, & examen, si ei obiiceretur notorius defectus, sive crimen publicum, & manifestum, vel tale, quod in continenti statim probari potest. *c. 7. h.t.* Vel si contra eum, præter exceptionem ad Adversario factam, pugnet etiam præsumptio Juris. Aut opponatur, quòd sit capitalis inimicus ejus, contra quem producitur; quòd sit excommunicatus vitandus; quòd sit periculum, ne posteà non possit examinari. Addunt DD. extra hos casus plerumque in Judicis arbitrio esse, an exceptiones testibus oppositas reservare velit in finem litis, necne. *Vid.* Farin. *qu. 62.* Menoch. *in arbitr. cas. 239.* Mascard. *de Probat. concl. 694.*

§. IV.

An, & quomodo licitum sit, reprobare Testes?

I. QUòd liceat testes probatorios super causa principali productos reprobare, & horum reprobatorios iterùm reprobare, non autem reprobatorios hos reprobatoriorum, ex *c. Licet Dilectus 49. h.t.* patet. Ratio est: ne partibus litigantibus, ut ait Pontifex, detur occasio, negotium & litem diutiùs protrahendi. Et quamvis hoc capitulum tantùm loquatur de personis testium, quòd taliter reprobari possint, intelligi tamen etiam debet de reprobandis dictis, sive depositionibus testium, cùm sit par ratio. Neque impedit tamen, quò minùs testes reprobatorii ulterius reprobari possint per instrumenta: quia solùm prohibetur tertia fieri reprobatio per testes, quo in casu magis periclitatur causa de inutili prolongatione, quam impeditam vult *cit. c.*

II. Modus servandus in reprobatione testium probatoriorum, & reprobatoriorum potissimùm consistit in eo, ut delicta sive defectus, qui testibus obiiciuntur, specificè exprimantur, & probentur, & juramentum præstet opponens, quòd non malitiosè procedat *c. Præsentium 2. §. Testes h. t. in 6.* ad omnem præsumptionem elidendam, quæ in altera præsertim reprobatione intervenire posset.

III. Quamvis ipse producens non possit testes à se productos reprobare, nisi inimicitiæ graves inter producentem, & testes intervenirent, vel alia nova causa emerserit, potest tamen eorum testimonia reprobare, si videat pro adversario potius eos deponere, aut in dictis non convenire: cùm producendo has personas in testes, pro testibus eas quidem approbaverit, non tamen eorum dicta, quæ tum adhuc nescit. *Vid.* Fran. *in cap 2. h. tit. in 6.* Abb. *in cap. 31. h. tit.*

TITULUS XXI.

De Testibus cogendis, vel non.

§. I.

Quando, & in quibus casibus, ac quomodo Testes compelli possint ad ferendum testimonium?

POssunt ordinariè de utroque Jure, si rogati, vel vocati testimonium ferre nolint sine rationabili causa excusante, compelli à Judice, & cogi sub interminatione etiam censuræ, aut mul-

ctæ pe-

ctæ pecuniariæ, in causis pecuniariis, seu civilibus, ad testimonium perhibendum, ob publicam scilicet necessitatem, & utilitatem. Ut habetur in *L. si quando* 19. *& Authen. sequente. Cod. de testibus & c. Causam* 1. *c. Cùm super* 2. *& Cæterum* 6. *h.t.* Nisi speciali ab hac coactione excepti essent, non quidem ob juramentum, de non testificando contra aliquem (nam cùm hoc juramentum sit illicitum, & neutiquam obligatorium, eo non obstante obligari quis potest ad testificandum) sed ob alias causas, de quibus paulò post dicetur. *Vid.* Gaill. *l.* 1. *ob.*100. Farin. *q.*78.

§. II.

An, & quando Testes cogi possint ad ferendum testimonium in causis criminalibus?

I. SPectato jure Canonico, nec Laici coguntur ordinariè ad testimonium dicendum in causis criminalibus, quando directè agitur ad vindictam publicam (quamvis multi tenent contrarium) prout probari posse videtur ex *c. Dilectorum* 10. *h.t. juncta Gloss. V. Super criminibus*, ob periculum scilicet gravium odiorum, & peccatorum ex tali testificatione timendorum, ac incurrendæ irregularitatis.

II. Multò minùs cogi quis potest ad testificandum, primò, de crimine occulto, de quo aliqua infamia non præcessit, quamvis fortè duobus, vel tribus cognitum fuerit. Excipe tamen: nisi sit crimen pernicioſum. Secundò: si crimen sub sigillo patefactum fuerit consilii, vel auxilii petendi causa, & aliunde non innotuerit. Tertiò: si quis notitiam delicti, vel alteriùs secreti per injuriam acceperit, v.g. aperiendo alterius litteras: tunc enim nec interroganti judici id manifestare potest. Quartò: si sciat, factum Titii, de quo interrogatur, nullum peccatum continere. Quintò: si ex testificatione alicui, vel suis notabile damnum immineat. Sextò: si notitiam delicti ex confessione Sacramentali habeat: tunc enim in nullo casu revelare id potest.

III. In causis etiam Criminalibus compelli ad testificandum quis potest. Primò: si veritas aliter cognosci non possit. *c.*5. *h. t.* Secundò: si testes malitiosè se subtrahant à ferendo testimonio, aut pars adversa malitiosè eorum productionem impediat: tunc enim cogi possunt ad ferendum testimonium. *c.*3. *&* 9. *h.t.* Tertiò: si agatur per modum inquisitionis, ne indignus v.g. ad prælaturam eligatur. *c.*8. *h.t.* Quartò: si agatur per modum denuntiationis charitativæ, aut canonicæ ad impediendum peccatum, vel paternè puniendum. Aut si agatur ad tollendum animæ periculum, v.g. ad impediendum, vel dissolvendum matrimonium ratione impedimenti dirimentis. Aut si agatur de crimine civiliter ad restitutionem; vel non directè ad pœnam, sed solùm per modum exceptionis ad repellendum Actorem, vel Testem. Aut si agatur de probanda Rei innocentia. Aut quando agitur de crimine conjurationis subditorum contra suum Prælatum. *c. ult. h. t.* Quintò denique cogi quis potest ad testificandum in Criminalibus, quandocunque sine gravi peccato celari veritas non potest, ut quando crimina sunt excepta, & in futurum pernicioſa, v.g. læsæ Majestatis, Hæresis, Simoniæ, &c. *Vid.* Farin. *loc. cit.* Molin. *tr.* 4. *de Just. disp.* 5. Less. *l.* 2. *de Just. c.*30. *dub.*6.

§. III.

De Personis privilegiatis, quæ ad ferendum testimonium cogi non possunt.

I. PLures sunt ejusmodi privilegiatæ personæ, quæ ordinariè ad testimonium ferendum non coguntur. Senes scilicet, qui majores sunt 70. annis. Valetudinarii, qui morbo detinentur, ne in judicii locum venire possint. Quamvis *Glossa in c. Si qui* 8. *de testibus V. Valetudinarii* putet, mittendum ad hos Notarium, qui scripto eorum testimonium excipiat. Consulatur, & servetur hac in re consuetudo. Milites, qui in expeditione bellica sunt. Parentes contra liberos, & liberi contra parentes, ac affines illi, qui sibi ad instar parentum, ac liberorum sunt, ut Socer, & Socrus; Gener, & Nurus; Privignus, & Privigna, &c. Et quidem parentes contra liberos, ac vicissim, ne quidem volentes admitti ad testificandum debent. Excipitur; nisi alii testes haberi non possint, & in criminibus exceptis; vel si pars utraque consentiat, v.g. si contra patrem consentientem filius examinetur.

II. Clerici à seculari judice cogi non possunt, in ulla causa, ad ferendum testimonium; cùm nullus Clericorum coram seculari judice absque licentia sui Ordinarii jurare possit, neque facilè cogi possunt, ut coram Ecclesiastico judice contra Ecclesiam suam testentur &c.

III. Quòdsi tamen veritas aliter haberi non possit, aut probetur, utilitatem publicam etiam privilegiatorum testimonium requirere, vel probetur, quòd malitiosè se, ex odio, favore, aut timore &c. partis, subtrahant, cogi possunt ad testificandum, juxta morem, & consuetudinem illius Tribunalis. *Vid.* Farin. *q.* 54. 55. 78.

TITULUS XXII.

De fide instrumentorum.

§. I.

Quid, & quotuplex sit instrumentum.

I. INstrumentum, prout hìc de eo sermo est, dici potest quælibet scriptura, ad alicujus rei assertionem, vel probationem facta. Horum instrumentorum alia sunt publica, alia privata. Instrumentum publicum dicitur illa scriptura, quæ publica auctoritate, sive à publica persona, qualis censetur esse Notarius, legitimè, ac cum debitis solemnitatibus confecta est, sive in judicio, sive extra judicium; vel si à publica persona confecta non sint, quod effectum tamen probandi publica dicuntur, uti sunt acta judicii judicis auctoritate confecta, & scripturæ illæ, quæ ex archivio publico, sive Cancellaria extrahuntur, nec non scripturæ publico aliquo, & authentico sigillo signatæ, Episcopi v. g. Principis secularis, Capituli, Civitatis, vel alterius Communitatis jus Sigilli habentis; scripturæ privatæ quidem, quæ tamen interveniente auctoritate Magistratus, aut judicis publicantur; & scripturæ denique subscriptione scribentis, & trium, vel duorum testium munitæ, &c Quæ scripturæ omnes auctoritatem eam habent, ut fidem faciant, dummodo in eis defectus nullus fraudis suspicionem generans appareat, & ob hoc authentica dici possit, quamvis non sit omnis authentica scriptura etiam publica, nisi in latiore aliquo sensu τὸ *publicum* accipere velis.

II. Scriptura publica propriè dicta, seu illa, quæ à Notario publico conficitur, duplex est. Alia vocatur protocollum, quæ summaria, succincta, seu brevis actus gesti est annotatio, memoriæ causa facta. Alia vocatur transumptum, videlicet instrumentum authenticum, & originale, ex protocollo desumptum, in legitimam formam cum debitis solemnitatibus redactum; plenam rei gestæ expositionem continens. Et quæ ex his originalibus instrumentis describuntur, exempla, sive copiæ instrumentorum dicuntur. Privata verò instrumenta, quæ domestica etiam dicuntur, & à privatis tantùm personis, non autem à Notario confecta dicuntur, authentica sunt, vel non authentica. Authentica dicuntur illa, quæ testium subscriptione, aut sigillo, eoque recognito, & approbato, vel alio legitimo modo munita sunt, ita ut plenam fidem faciant. Non authentica dicuntur illa, quæ his adminiculis carent, uti sunt rationes privatæ, inventaria privata, seu regiſtra, apochæ, antapochæ, epistolæ privatæ &c. *Vid.* Wesembec. *in parat. ff. h. t.* Mascard. *vol.* 1. *de prob. q.* 6.

§. II.

Quomodo conficiendum sit instrumentum publicum?

I. PLures sunt solemnitates ad hoc requisitæ. Primò requiritur divini Nominis invocatio; cujus tamen omissio, saltem de jure communi scripto non vitiat instrumentum, cùm nullus juris textus habeatur, expressionem hanc requirens; servanda tamen est communis consuetudo.

II. Requiritur, ut ponatur in instrumento annus Nativitatis Domini currens eo tempore, & apponatur insuper indictio (cujus inveniendæ specimen Author Meth. hoc loco tibi suggeret) & post indictionem, mensis, ac dies confecti instrumenti, & nonnunquam etiam hora diei addatur. Nomen quoque, & annus Imperatoris regnantis in terris Imperii, aut supremi illius Principis, qui superiorem in suis terris non agnoscit, exprimatur. Apponatur etiam locus castri, vel civitatis, domus etiam, & hypocausti, vel atrii, ubi contractus, v. g. super quo conficitur instrumentum, celebratus est. Quamvis juxta aliquos hæc tam specialia,

& mi-

& minuta non requirantur : servanda tamen iterùm consuetudo.

III. Requiritur, ut duo, vel tres testes actui illi, seu confectioni instrumenti adsint, vocati ad hoc, & rogati, saltem in certis quibusdam casibus, quorum nomina instrumento inserantur, ut appareat, per quos de veritate, si dubium oriatur, constare possit. Et quamvis necessarium non sit, ut nomina sua subscribant testes, Notarius tamen suum pronomen, & cognomen subscribere debet, & simul exprimere, quòd ab eo, vel ab illis, ex quorum consensu actus hic dependet, rogatus ad hoc fuerit.

IV. Denique requiritur, ut instrumentum scriptum coram partibus legatur (si tamen contractus ratio scripturam exigit) atque solemne Notarii sigillum apponatur. Quod quidem de jure non requiritur, ut plura alia, consuetudo tamen jubet, quæ in hac instrumentorum materia multùm valet. *Vid.* Mascard. *l. c.* Speculat. *tit. de Edit. Instr. §.* 1.

§. III.

De Notario conficiente Instrumenta publica.

I. UT legitimam auctoritatem habeat notarius publica instrumenta conficiendi, debet vel à supremo Principe aliquo, qui in temporalibus superiorem non agnoscit, vel ab aliquo speciale privilegium habente creandi Notarios, Notarius esse constitutus. Vel debet hoc ipsi ab immemoriali consuetudine competere. Quamvis hodierna consuetudine inferiores etiam Magistratus aliqui in suis territoriis Notarios constituere possint.

II. Ut quis possit esse Notarius. 1. debet esse legitimo matrimonio natus. 2. Liber, & non servus. 3. Peritus juris, etsi non Doctor; vel saltem scire ea, quæ ad officium pertinent. 4. Laicus: nam Clerici, saltem in sacris Ordinibus constituti, non possunt exercere officium Tabellionatus; Laicus autem potest, non solùm in causis temporalibus, sed etiam spiritualibus, v. g. electionis. 5. Non esse excommunicatus: quia instrumentum confectum à Tabellione publicè excommunicato, & non tolerato, non valet, utpote non authenticum. Quin instrumentum ab excommunicato tolerato confectum, in foro externo infirmari poterit, si opponens excommunicationem sufficienter possit probare.

III. De jure non potest Notarius extra territorium illius, à quo est constitutus, instrumentum conficere. Potest tamen intra territorium constituentis etiam pro extraneis, si rogatus ab his fuerit, instrumentum conficere, extra territorium constituentis fidem etiam faciens. Ratio est: quia officium publicum intra terminos Regionis illius restringitur, ubi confertur, & extra illud territorium non jam est persona publica, sed privata. Servanda tamen hac etiam in re recepta est consuetudo, quæ potestatem etiam Notarii extra territorium constituentis extendit, inter partes volentes.

IV. Valida sunt instrumenta, & fidem faciunt, confecta à Notario merè existimato, & putativo; modò habeat titulum coloratum: secus, si talem titulum non habet, sed seipsum ingessit. *arg. L. 3. ff. de offic. Præt. Vid.* Speculat. *l. c. §. Fides.* Zœs. *ff. h. t.* Felin. *in c. penult. h. t.*

§. VI.

Quam vim probandi habeant instrumenta publica?

I. ORiginale instrumentum, legitimè confectum, plenè probat, & plenam fidem facit de illis, quæ dispositivè in eo continentur, non tantùm pro proferente tale instrumentum, sed etiam contra proferentem, *c.* 1. *&* 2. *h. t.* ob præsumptionem, quam pro se habent talia instrumenta.

III. Etiam protocollum, si Notarii manu scriptum sit, ex rogatione partium, plenam fidem facit de actis, quæ ex eo plenè intelligi possunt: quia matrix quasi est, seu archetypum, ex quo extrahitur instrumentum. Unde si dubium occurrat in instrumento, quod ex protocollo solvi possit, standum est protocollo. Si tamen, vel ex jure communi, vel consuetudine, vel conventione partium, contractus ante scripturam super eo confectam firmitatem non habeat, nullum ex Notarii protocollo jus parti contrahenti nascitur ante actum completè in scripturam redactum.

III. Si fortassis Notarius, qui protocollum confecit, ante instrumenti confectionem mortuus sit, potest, si partes con-

sentiant, alius Notarius cum auctoritate judicis ordinarii, instrumentum ex relicto protocollo conficere, ut constat ex *c. cum P. 15. h.t. Vid.* Speculat. *l.c.* Wesembec. *in parat. ff. h.t.* Barbos. *in cit. c. 15. h.t.*

§. V.

Quàm vim probandi habeant exempla desumpta, seu extracta ex originali Instrumento?

I. REgulariter tales copiæ sine originali non probant. *c. Si scripturam 1. h.t.* Potest tamen si auctoritate judicis ordinarii, vel delegati ex justa causa ad petitionem partium à publica persona, & citatis illis, quorum interest, ex originali transumptum est (vulgò *Vidimus* dictum) eandem vim probandi habere, quam habet originale. *c. Si Instrumenta 16. h.t.* Si tamen testetur transcribens Notarius, quòd originale nulla sui parte fuerit vitiatum.

II. Non tamen semper auctoritas judicis intervenire debet in tali exemptione instrumentorum, prout fit in casu, quo ex utriusque partis consensu, & rogatu Notarius tale exemplum conficit; vel si ab eodem Notario sit exemplatum, qui originale conficere jussus fuerat; vel quando propter antiquitatem exemplo plenè fides adhiberetur, etiamsi non constet, quòd suprà dicta requisita in eo observata sint; vel denique si inter acta judicii, & processus descriptum ex originali apud judicem reperiatur, secundùm integrum illius tenorem productum, & collatum à Notario. *Vid.* Mascard. *de Probat. concl.* 711. Mynsing. *cent. 6. obs.* 73. 74. & 75. Covarr. *pract. qq. c.* 21.

§. VI.

An probent, & quam fidem faciant instrumenta, seu scripturæ privatæ?

I. SCriptura privata, quæ manu propria quidem scribentis scripta, vel subscripta est, nulla tamen testium subscriptione, sigillo, aut alio adminiculo est munita, nihil probat. *L. Instrumenta 5. Cod. De probat.* Cùm non sint authenticæ tales scripturæ. Immò nec eæ scripturæ, quæ testium subscriptione munitæ sunt, in judicio exhibitæ, si testes in illis scripti decesserint, probant aliquid, nisi manu publica Notarii v. g. confectæ sint, aut authenticum sigillum habeant, per quod probari possit, prout rescribit *Alexand. 3. in c. Scripta 2. h.t.*

II. Si quis syngraphàm, vel apocham neget à se scriptam, vel subscriptam, nihil ea contra ipsum probat, nisi aliunde probetur ab eo scriptam, vel subscriptam fuisse. Si verò agnoscat scripturam talem à se scriptam, vel subscriptam, non probat quidem in favorem scribentis, sive pro scribente, neque in alterius cujusdam præjudicium, ob periculum fraudis, quod subesse potest; contra ipsum tamen scribentem, si causa debendi v. g expressa in illa sit, plenè probat, quia suæ propriæ confessionis quivis acquiescere debet; non autem, si causa debendi non sit expressa, uti colligitur ex *L. Scripturas 11. Cod. Qui potiores in pig. sint.* Quod idem de cautione, sive promissione censendum est, nullam scilicet ab ea obligationem, aut actionem produci, si causa expressa non sit, ob quam promissio talis facta est *c. Si cautio 14. h.t.* Cùm obligatio non oriatur nisi ex titulo, qui si expressus non sit, ut illius habeatur confessio, nec probari potest, non valet quidquam talis cautio in præjudicium alicujus, cùm per errorem facta censeatur promissio: nisi in donatione à divite pauperi facta, vel ob præcedentia merita v.g. præfumi posset donatio facta, causa etiam non expressa; vel facta fuisset promissio talis loco pio, ob favorem piæ causæ, &c. vel confessio merè liberatoria esset, facta ab eo, qui remittere debitum potest; vel confiteatur aliquis, rem talem suam non esse; aut sit geminata confessio, vel conditionata, vel facta fuerit in ultima voluntate, &c. In his enim uti, & pluribus aliis casibus, nulla requiritur expressio causæ ad valorem promissionis, donationis, aut confessionis factæ, &c.

III. Quòd si testes producti de tenore scripturæ privatæ, sive contentis in ea, deponant, duo sufficiunt ad plenam probationem, etiam non subscripti. Si verò deponant non de contentis in scriptura, sed præcisè de facta ab his partibus scriptura, aut facta subscriptione, tres testes esse debent (ad cavendum melius omnem errorem) sive masculi illi sint, sive fœminæ, &, ut probent aliquid, testentur, quòd ipsis præsentibus, ac videntibus scriptura hæc à partibus scripta, vel subscripta fuerit.

IV. Ple-

IV. Plenè probatur instrumentum, seu scriptura privata, si tres testes, qui ex voluntate partium subscripserunt, recognoscant proprias subscriptiones, testificantes, syngraphamm, vel epistolam à partibus scritam, vel subscriptam fuisse. Vel si subscripti non sunt, deponant, se vidisse partes instrumentum scripsisse, vel subscripsisse.

V. Denique probatur privata scriptura per comparationem literarum, si nimirum scriptura ejus, qui instrumentum scripsit, vel ei subscripsit, cum ejusdem Auctoris authenticis, & indubitatis scripturis comparata similitudinem habeat. Cæterum judicis arbitrio relinquendum, & determinandum esse videtur, an inspectis diligenter circumstantiis personarum, qualitatis causæ, temporis, &c. sola collatio scripturæ privatæ cum aliis authenticis scripturis ejusdem Auctoris sufficiat ad plenam probationem, necne, *Vid.* Menoch. *in arbitr. cas.* 114. Mascard. *concl.* 111. *&* 345. Covar. *l. c. c.* 22.

§. VII.

An, & qualiter probent Scripturæ privatæ in specie?

I. PRivatæ scripturæ tres sunt species. Apocha, vel Antapocha, Rationes, sive liber rationum, & Epistola. Apocha. sive ut vulgò appellatur, *Quietantia*, qua creditor fatetur, sibi solutum à debitore debitum; & Antapocha, sive scriptura, qua debitor fatetur, tantum censum v. g. se solvisse, quantum debebat, & quæ creditori à debitore datur, sicut illa debitori datur à creditore; utraque, inquam, tam Apocha quàm Antapocha contra scribentem, aut subscribentem confessum plenè probat; aliis tamen, si nec à partibus, nec à testibus subscripta sit, nullum præjudicium facit, quia aliàs aperiretur via fraudibus. Si autem pars neget, se scripsisse, aut consensisse in scriptam ab alio, per comparationem litterarum, aut testium præsentium depositionem, juxta dicta, fides probari, & decidi debet: quæ literarum comparatio, aut testium depositio, in eo etiam casu requiritur, quo testes, non autem partes, scripturæ tali subscripserunt, nisi scriptura talis ex publico Archivo, vel ex Cancellaria producta fuisset, quo in casu sine aliis adminiculis plena fides tali scripturæ haberetur.

Compend: Pirhing.

II. Liber rationum, seu rationes privatæ, regulariter non probant plenè pro scribente sine aliis adminiculis, seu præsumptionibus; quia aliàs quilibet sibi probationem parere posset, scribendo debitorem in his rationibus, quem voluerit. Contra scribentem tamen regulariter probat; quia confessio est à parte producente facta, & ab altera parte jam præsente approbata. Pro tertio tamen, aut contra tertium ordinariè nihil probat, nisi talium rationum sint socii, aut sermo sit de rationibus Mercatorum, quorum libri, suppositis certis circumstantiis, ex recepta in pluribus locis consuetudine, in foro Mercatorum, quoad negationes, & commercia etiam plenè probant.

III. Epistola, sive literæ missivæ regulariter pro scribente non probant; fidem tamen aliquam faciunt contra scribentem, si constet ab illo scriptam fuisse, & ab eo, cui mittitur, acceptatam fuisse: contra tertium tamen regulariter nihil probat ob rationes jam sæpius allatas. *Vid.* Mascard. *cit. concl.* 111. 975. *&* 977. Menoch. *l. c. cas.* 94.

§. VIII.

Quantam fidem faciat, seu quam vim probandi habeat Sigillum scripturæ, seu literis appositum?

I. SIgillum, quo Scripturæ muniuntur, duplex est, publicum scilicet, quod publica auctoritate Magistratus alicujus, vel communitatis apponitur; & privatum, quo uti solet privata persona pro suis negotiis, & literis expediendis. Publico sigillo si instrumentum aliquod munitum sit, plena fides huic habetur in rebus ad jurisdictionem, aut officium tale sigillum apponentium spectantibus. *c. 2. h. t.* Neque tunc alia recognitio necessaria est, cum de sigillo authentico Magistratus constet. Et hoc quidem ex recepta consuetudine: spectato tamen jure communi probabilius est, quòd literæ taliter signatæ in præjudicium alterius non plenè probent, nisi in causis levioribus; quia periculum est, ne tam facilè inducatur aliquis ad falsum signandum, quàm ad falsum dicendum.

II. Quòd si literis talibus, seu scripturæ privatæ proprium tantùm personæ privatæ sigillum appositum sit, in præjudicium

quidem apponentis plenam fidem facit, etiam sine alia subscriptione, aut propria, aut testium; quia non minùs sigillo, quàm subscriptioni credi potest: si quidem sigillum tale, ut proprium sigillantis recognoscatur, aut probetur, vel saltem si in literis non exprimatur, cujus sit, ex conjecturis aliis, aut circumstantiis hoc colligi possit: non item plenam fidem facit in præjudicium tertii, cùm non possit majorem fidem facere, quàm simplex unius testis testimonium, qui in præjudicium tertii non plenè probat. Sigilla tamen duorum virorum probatæ vitæ, & integræ famæ, apposita litteris, si recognita, & approbata fuerint, plenam fidem faciunt etiam in præjudicium tertii. *Vid.* Menoch. *cit. casu* 113. Mascard. *concl.* 1302. *& 990.* Abb. *in c. 2. h. t.*

§. IX.

De Productione Instrumentorum.

I. INstrumenta potest utraque pars producere, ordinariè non tantùm post litem contestatam, sed etiam post publicationem attestationum, donec in causa concluſum sit. *c. Cùm dilectus 9. h. t.* Neque enim in tali productione instrumentorum, post publicationem attestationum factam, periculum est alicujus subornationis, sicut esset, si liceret adhuc testes producere: mirum ergo non est, hoc esse prohibitum, non autem illud.

II. Post conclusionem verò in causa instrumenta produci non posse ampliùs ipsa natura conclusionis facit, quæ est renuntiatio, saltem tacita, omnis ulterioris probationis: nisi in certis casibus, ubi etiam sæpe post sententiam admittitur probatio per instrumenta, si ita judici ex officio expedire videatur; ut si post conclusionem in causa primùm reperta sint, & jurare velit pars producens, quòd nulla negligentia in illis priùs inquirendis intervenerit, ignorata tamen fuerint; si producantur ad innocentiam rei in causa criminali probandam; si parte adversa præsente, & nihil contradicente instrumentorum productio recipiatur; si à sententia fuerit appellatum, quo in casu instrumenta produci possunt in judicio appellationis, quorum productioni in priore instantia obstabat conclusio in causa; si producatur instrumentum non ad probandum, sed ad priores probationes tantùm declarandas; & generaliter quandocunque aliqua justa causa judici subesse videtur. Potest tamen etiam judex, ante conclusionem in causa certum tempus partibus statuere, ad lites abbreviandas, intra quod instrumenta sua producere debeant. *Vid.* Abb. & Felin. *in c. 9. h. t.* Marant. *p. 6. de Instrum. producit.*

§. X.

De Editione Instrumentorum.

I. SI instrumenta communia sint utrique parti litiganti, & ea pars aliqua exhibere petat, judex tamen hoc non curet fieri, ab eo licitè appellatur, & quidquid post appellationem attentatum fuerit, non valet. *c. G. perpetuus 12. h. t.* Cùm per talem denegationem pars adversa injustè gravetur, prout etiam ex dictis, & ex dicendis patebit.

II. Quòd si tamen pars litigans ad fundandam suam intentionem, aut exceptionem, privilegium aliquod, aut instrumentum alleget, non cogitur quidem illud apud acta judicii deponere, debet tamen judici totum illud ad videndum, & informandam mentem exhibere *c. Cùm personæ junctæ Gloss. V. Integraliter de privilegiis in 6.* & ad legendum coram parte præsente saltem illud Capitulum exhibere, de quo est quæstio, prout habetur in *c. Contingit 5. h. t.* nisi omnia in illo instrumento contenta à se invicem dependeant, quia in tali casu discuti non potest, nisi omnia in instrumento contenta examinentur. *Vid.* Gaill. *l. 1. obs. 69. & 106.* Felin. & Abb. *in c. 5. & 12. h. t.*

§. XI.

De variis exceptionibus, quæ contra instrumenta opponi possunt.

I. IN genere dici potest, quòd exceptiones contra instrumenta, vel desumantur à causa efficiente, ut quòd non à legitima auctoritate confecta sint; vel à causa materiali, ut quòd sint de re illicita: vel à causa formali, ut quòd desit substantialis aliqua solemnitas, &c.

II. In specie verò contra instrumentum opponi potest, primò: quòd falsum con-

contineat. *c. Accipimus 4. h.t.* quo in casu exhibendum tale instrumentum judici in loco securo, & intra tempus præfixum à judice, ut de falsitate hic cognoscat, quæ non inspecto instrumento sciri non potest. Quod si ex una tantùm parte sit falsum, totum suspectum redditur, nisi falsitas subsit articulo prorsus diverso, & separato ab aliis nihil connexis cum illo falso; utile enim per inutile vitiari non debet juxta *regulam 37. in 6.* Secundò: opponi potest, quod sit vetustate consumptum, cancellatum, vel deletum, ut legi amplius non possit, vel non debito modo signatum, vel alio modo vitiatum, ut meritò suspicionem falsitatis inducat, prout constat ex *c. Licet 5. de crimi. falsi.* & ex *c. Inter dilectos 6. h.t.* Ubi plures ejusmodi exceptiones contra instrumenta afferuntur. Tertiò: opponi multa possunt contra sigillum instrumento appositum, quòd enormiter fractum sit, seu sculptura, & imago deleta, ita ut ex parte residua non possit satis colligi, cujus sit, neque ex imagine, neque ex literis circumsculptis non amplius legibilibus; quòd figura dignitati sigillantis non conveniat; quòd Regem potius quam Pontificem referat, cùm tamen hujus esse prohibeatur; quòd per testes probari possit furtivum, illud esse, aut factum ad imitationem veri sigilli; quòd sit ignotum. *c. Quod super 7. h.t. & c. Vid.* Hiltrop. *p. 3. tit. 10. §. de reprob. Instr.*

§. XII.

Quando vitietur instrumentum ob rasuram in eo factam, vel ob errorem in eodem commissum à scriptore?

I. VItiari instrumentum ob lituram, seu rasuram, vel interlineaturam in parte substantiali, aut loco suspecto, ex quo maximè veritas apparere deberet, apparentem, ita ut ei fides habenda non sit, ex *cit. c. Inter dilectos §. Instrum.* habetur, & expressiùs in *c. Cùm Venerabilis 7. junct. Glossa V. propter prædicta, de Religiosis domib.* Si verò rasura, vel deletio facta sit in parte non substantiali, aut loco non suspecto (quando sine eo res tota subsistit) non vitiatur instrumentum. *c. final. de crim. falsi & c. Ex literis 3. h.t.*

II. Etiam in loco scripturæ substantiali, & suspecto, non semper rasura vitiat instrumentum: nimirum si clarè appareat ex scriptura, quòd ipsemet Notarius sua manu in loco tali raserit aliquid, aut superscripserit, & hujus ad finem instrumenti mentionem faciat; si ex antecedentibus, & consequentibus appareat, ita loquendum esse, prout rasura, aut verbum superscriptum indicat; si per aliam scripturam authenticam pars in instrumento rasa intelligi possit; si penes adversarium fuerit instrumentum, in quo, cùm exhibetur, rasura apparet; præsumitur enim in tali casu rasura facta ab adversario, & consequenter illi, pro quo producitur, nihil præjudicat &c.

III. Quòd si incuria scriptoris instrumentum contineat errorem aliquem, aut vocis integræ omissionem, quæ tamen ex aliis facilè colligitur, non vitiatur instrumentum, cùm de intentione instrumentum conficientis satis constet, neque in tali casu præsumptio fraudis alicujus locum habet. Neque tamen ipsi impetranti licitum est, errorem scriptoris in rescripto vel instrumento commissum corrigere. Quòd si id præsumat, omni commodo rescripti, vel instrumenti carebit. *Vid.* Abb. *in cit. c. 3. h.t.* Mascard. *concl. 1254.* Menoch. *in arbitr. cas. 187.*

§. XIII.

An probent, ac fidem faciant instrumenta inter se contraria, ab eodem, vel à diversis producta?

I. PRoducens instrumenta, sive scripturas inter se contrarias in judicio contra suum adversarium, nihil probat; sive scripturæ illæ publicæ sint, sive privatæ; sive una publica, & altera privata; sive directè, sive invicem contrariæ sint, sive indirectè. Cùm enim producens instrumenta censeatur, ea omnia, quæ in illis continentur, vera esse fateri, consequenter contraria producens, dicendus esset, contraria vera fateri; quod fieri non potest. *c. Imputari 13. h.t.*

II. Si tamen contraria instrumenta producantur à diversis partibus, tum fides habenda est scripturæ digniori, publicæ scilicet, & magis authenticæ, quæ testibus, vel aliis adminiculis munita est, & quæ magis caret suspicione falsi, ac magis negotio convenit, juxta *Gloss. in cit. c. imputari. V. Scripturas.* Si verò contrariæ tales scripturæ paris omninò sint authoritatis, & omninò

æquales, tum absolvendus est reus, quia actore non probante absolvitur reus, etiamsi nihil ille probaverit. Si tamen contrarietas talis per commodam explicationem tolli possit, fieri debet. *Vid.* Joan. Andr. & Abb. *in c.13. h.t.*

§. XIV.

An, & quomodo Instrumenta reprobari possint per testes?

I. SI testes omnes in instrumento scripti, aut subscripti ei contradicant, asserentes, vel non esse ita actum, prout instrumentum asserit, vel se non interfuisse, cùm instrumentum conficeretur, &c. reprobum, & falsum redditur instrumentum: nisi testes tales convincantur. *c. Tertio. 5. De probat. & c. Tam literis 33. De Testibus.* Cùm enim per testium inscriptorum, aut subscriptorum fidem instrumentum firmetur, consequenter si hi negent, subscripsisse se, aut fuisse præsentes, dum instrumentum conficeretur, aut contractus fieret, nulla fides tali instrumento habenda est.

II. Si verò non omnes Testes negent, aut contradicant instrumento, sed tantùm aliqui, aliis tamen pro ejusdem valore stantibus, sufficit ad ejus valorem sustinendum, si duo omni exceptione majores pro illo stent, quamvis plures sint contrarii: cùm enim numerus sufficiens, & legitimus testium pro instrumento adsit, non debet reprobari per aliorum supervacaneorum testium contradicentium depositionem, nisi multùm excederet numerus testium reprobantium numerum duorum affirmantium. Multum tamen in re hac controversa judicis arbitrio tribuendum est.

III. Sufficiunt etiam duo testes tantùm in instrumento non inscripti, neque subscripti, ad probandum publicum instrumentum, quamvis directè contra contenta in instrumento non deponat, modò contra instrumentum deponant, ostendendo illius falsitatem, eò quòd Notarius v. g. aut pars contrahens, aut testis inscriptus, &c. alibi fuisse probetur eo tempore, quo confectum fuit instrumentum. Et quamvis Notarii auctoritas duobus testibus æquivaleat, intelligi tamen hoc debet de Notario viva voce deponente, non autem de Notarii mortua voce in instrumento.

IV. Quòd si testes non inscripti, neque subscripti instrumento directè deponant contra contenta in instrumento, ita ut ab una parte producatur instrumentum ad probandam ejus intentionem, ab altera testes ad reprobandum contenta in instrumento: tunc judicis arbitrio relinquendum est, num major fides, variis consideratis circumstantiis, instrumento, an duobus, vel tribus testibus contra contenta in illo deponentibus habenda sit: prout colligitur ex *c. Cùm Joannes 10 h.t. Vid.* Menoch. *l.c. cas.105.* Mascard. *concl.919.* Mynsing. *cent.4. obs.39.*

§. XV.

Utrùm fides sit adhibenda Constitutioni Extravaganti Papæ, quæ allegatur in Judicio, si de ea dubitetur, an sit Decretalis authentica?

IN *c. Pastoralis 8. h.t.* statuitur, ut tali extravaganti, quæ in corpore juris contenta non est, si juri communi sit consona, fides habeatur, & secundùm eam pronuntiet judex: cùm in tali casu sententia judicis non tam auctoritate extravagantis talis, quàm juris communis nitatur. Si verò non sit juri communi consona, non judicet secundùm eam, sed superiorem Papam scilicet auctorem constitutionum extravagantium priùs consulat: cùm meritò de illius fide dubitetur, quæ sub legitima forma non exhibetur. *Vid.* Abb. *in cit. c. 8. h.t.* Laym. *l. 1. Theol. Mor. tr.4. c.3.*

§. XVI.

De Interpretatione, & Renovatione, & Amissione Instrumentorum?

I. INstrumenta stricti juris esse, & consequenter non extendenda ultra contenta, de quibus Notarius rogatus est, & quibus ipse interfuit, passim docetur ab Auctoribus: qui tamen etiam fatentur, ad successores etiam particulares extendi eas posse, atque non minùs pro, aut contra eos fidem facere, atque pro, & contra Auctorem.

II. Si periculum sit, ne pereant, aut corrumpantur instrumenta, renovari possunt. *Arg. c. Cùm dilecta 4. De Confir. util.* Et quidem in absentia partis adversæ, cùm res sit modici, & facilè reparabilis præjudicii.

III. Amis-

III. Amissio instrumenti, si per casum fortuitum contigit, non præjudicat quidem Creditori, si aliis legitimis probationibus debitum v.g. vel tenorem instrumenti probare adhuc posset; neque tamen etiam ei patrocinatur, ita ut nudæ illius assertioni credatur. Si verò proprio facto creditoris v. g. amissum sit instrumentum, eò quòd scilicet futuræ solutionis spe illud laceraverit, tum probare hoc debet creditor, cùm pro debitore stet liberationis præsumptio, nisi contrarium probetur. Et si denique adversarii, debitoris v. g. facto instrumentum interiit, vel amissum fuit, tum perinde procedendum in causis privatis est, ac si plenè contra ipsum debitum per instrumentum probatum fuisset: ne fraudibus, & malitiis campus aperiatur. Non autem hoc locum habet circa jura Ecclesiæ, quæ, quamvis proprio Prælati sui facto instrumentum perierit, adhuc tamen ad jura sua probanda, si aliis modis tueri ea possit, admittitur. *Vid.* Wesenbec. *in paratit. Cod. h. t.* Hiltrop. *p. 3. tit* 10. *de Instrum. amiss.*

TITULUS XXIII.

De Præsumptionibus.

§. I.

Quid sit Præsumptio, & quot sint ejus species, quive effectus?

I. PRæsumptio benè definitur, quòd sit *rationabilis conjectura rei dubiæ collecta ex argumentis, & indiciis, quæ per rerum circumstantias plerumque, vel frequenter eveniunt.* Indicium autem dicitur notabile signum rei, de qua dubitatur, ad veritatem cognoscendam inserviens. Et hoc quidem indicium aliud dubitativum est, quod movere quidem potest animum ad credendum aliquid, sed cum formidine, seu virtuali dubio de oppositò; aliud indubitatum, quod ad plenum assensum movere animum potest. Rursus indicium aliud est Remotum, quod minus idoneum est ad rem demonstrandum, & sæpius fallere potest: aliud Proximum, quod magis verisimile est, sive aptum ad rem demonstrandam. Denique alia sunt levia indicia, quæ vix suspicionem gignunt; alia sunt gravia, quæ opinionem non levem, non tamen omnino certam generant; alia gravissima, quæ pariunt assensum moraliter certum.

II. Ex indiciis modò explicatis variæ oriuntur Præsumptiones: Vehementes scilicet, seu violentæ, quæ habentur ex gravissimis indiciis; Probabiles, quæ minus urgentibus indiciis nituntur; & Leves, quæ vix merentur Præsumptionis nomen, sed potius dici debent ex levibus indiciis orta suspicio satis temeraria.

III. Præcipua Præsumptionis divisio est, quòd alia sit hominis, alia Juris. Illa ex variis indiciis, & conjecturis formatur ab homine, seu Judice; hæc in lege expressa est: illa tollitur per contrariam probationem; hæc tollitur quidem etiam per contrariam probationem, si Juris tantùm sit, quia quæ à probationibus provenit fides, magis certa est, quàm Præsumptio Juris: si autem sit Juris, & de Jure Præsumptio, ita ut non tantùm lex ita præsumat, sed dependenter ab hac Præsumptione certi aliquid statuat super præsumpto, & sic velit haberi hoc pro veritate, nulla in contrarium admittitur probatio, nec appellatio, nec juramentum.

IV. Admittitur tamen Probatio contra Præsumptionem Juris, & de Jure in aliquibus casibus. Et primò quidem per confessionem, saltem judicialem, ejus, pro quo stat Præsumptio, modò sit de facto, quod est in confitentis potestate. Secundò: contra eam admittitur probatio indirecta, v.g. contra præsumptionem illam Juris, & de Jure, quam pro se habet instrumentum publicum, admittitur probatio per indirectum, si ostendatur, quòd non sit publicum, sed fictum & simulatum. Tertiò: admittitur contra eam probatio in contrarium per notorium. Quartò: si contra eam sit admissa probatio, parte non opponente, cessat, & tollitur præsumptio. Quintò: non tantùm per quinque testes contra eam admittitur probatio, sed etiam per tres, vel duos, si sint valdè integri, & probi.

V Potest autem dependenter à præsumptione Juris, & de Jure, immò Juris tantùm, ferri à Judice sententia definitiva: cùm censeatur plena, perfecta, & liquida probatio, modò per contrariam probationem nō fuerit improbata. Utrùm autem ferri possit sententia, dependenter à sola præsum-

sumptione hominis, Judicis arbitrio relinquitur, uti mox dicetur. *Vid.* Menoch. *l.1. de Præsumpt. q.61. & seqq.* Mascard. *de Probat. q.10.* Farin. *l.1. q.36.*

§. II.

De variis causis, indiciis, seu conjecturis, ex quibus oriuntur, ac desumuntur Præsumptiones, & quam vim probationis habeant?

EX vehementi, & violenta præsumptione, sive ab adversa parte allegata, & manifestata sit, sive non, sed aliunde in Judicio manifestata sit absque alia probatione, procedere potest Judex ad sententiam definitivam, etiam condemnatoriam; non tantùm si agatur civiliter, sed etiam in causis criminalibus; non tantùm ad pœnam extraordinariam infligendam, sed etiam ad pœnam ordinariam in criminibus occultis, & quæ sunt difficilis probationis, uti habetur ex *c. Afferte 2. ex c. Literis* 12. *& ex c. Tertio* 13. *h.t.* ne sæpius ex defectu probationis alterius jus pereat, aut crimina impunita maneant. *Vid.* Laym. *l.3. tr.6. c.2.* Menoch. *l.c. præsumpt.41.*

§. III.

Unde sumantur aliæ Præsumptiones non violentæ?

I. QUòd in delictis commissis, in dubio præsumatur dolus, ex *c. Sicut 1. h.t.* patet: qui enim noxius est alteri, facilè præsumitur, quòd malo animo hoc fecerit; nisi contrarium probetur, vel alia validior præsumptio prævaleat, per quam prior elidatur. *L.1. C. ad leg. Cornel. de sicar.*

II. Præsumitur ex bona conversatione in adolescentia, eadem etiam in virili ætate, & senectute. *c. Ex studiis 3. h.t. & ex c. Cùm in juventute* 15. *eodem, & juxta illud proverbiorum* 22. *Adolescens juxta viam suam etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.* Et universim ex præterito rei statu sæpè præsumitur de futuro, prout habetur *in c. Scribam 9. h.t.* (nisi temporis usu necessariò, vel verisimiliter immutetur) & ex præterito de præsenti, prout *Glossa* colligit *in cit. c. Scribam*. Quæ tamen præsumptiones sæpius fallunt, juxta illud: *Angelicus Juvenis senibus sathaniz at in annis.*

III. Præsumitur contra illum, qui declinat judicium, & præsumitur pro illo, qui se offert judicio, prout constat ex *c. Nullus 4. hoc titulo:* sicuti enim illum premere judicatur conscientia mala, ita hic conscientia bona gaudere videtur. Fuga tamen, sive post, sive ante inquisitionem, aut accusationem, metu tamen hujus futuræ, nec semiplenam probationem facit, sed levem tantùm suspicionem: cùm magis præsumi debeat fugisse, ad declinandum multis gravem judicialem processum, quàm ob conscientiam criminis; nisi fuga ipsa specificum delictum in tali persona esset, uti est in milite, aut fuga fieret ex publico carcere, cum hujus effractione, quæ fuga indicia criminis facit, saltem ad graviorem torturam, & propter violatam publicã custodiam, pœna dignum facit taliter fugientẽ.

IV. Qui ex duobus sibi objectis unum tantùm negat, præsumitur alterum tacitè fateri, sicut è contrario, si unum confiteatur, alterum negare tacitè censetur. *c. Nonne 5. h.t.* quia in tali casu, in quo potest contradicendo impedire actum, taciturnitas pro confessione habetur, ex præsumptione scilicet Juris. Possunt autem circumstantiæ esse tales, ut hæc præsumptio locum non habeat.

V. Vicinus præsumitur, ea scire, quæ in vicinia facta sunt. *c. Quosdã 7. h.t.* Si tamen facta talia sint, quæ sunt communiter nota in tali loco, aut teneatur quis ex officio inquirere in facta viciniæ; in aliis enim casibus regulariter ignorantia facti præsumitur, donec scientia probetur. *Vid.* Menoch. *de arbitr. cas. 360. & l.1. de Præsumpt. qu.24.* Mascard *concl.819.*

§. IV.

An, & qua ratione quilibet præsumatur bonus, vel idoneus ad beneficium, officium, vel actum aliquem?

I. GEneralis quidem regula est, quòd quilibet præsumatur bonus, vel idoneus ad officium, beneficium, vel actum aliquem, nisi contrarium probetur. *c. Dudum 16. h.t. c. Unico de scrut. in ordin. facien.* Solùm tamen procedit, si qualitates, de quibus præsumitur, sint intrinsecæ, seu naturales; non autem si sint merè extrinsecæ, & accidentales, quales sunt studuisse in Academia,

demia, esse Doctorem, vel Graduatum : hæc enim probari debent.

II. Licèt de intrinsecis etiam qualitatibus, morum integritate, legitimis natalibus &c. promovens inquirere debeat, fit tamen præsumptio pro talibus qualitatibus, si post inquisitionem nullus defectus appareat. Quæ habilitas facilius etiam præsumitur in jam promoto, quàm in promovendo.

III. Sunt aliæ quoque limitationes prædictæ Regulæ : nam primò non facilè credendum unicuique est, & præsumenda ejus bonitas, si præsumptio talis vergat in præjudicium tertii, aut ejus ipsius, pro quo præsumitur. Hinc Judex recusari potest, tanquam suspectus, propter amicitiam &c. Secundò : non facilè habet locum talis præsumptio, si ea non cederet in utilitatem, & salutem animæ, sed potius in jacturam. Hinc in dubio potius præsumendum est, esse aliquem irregularem. Et hæres illius, qui in articulo mortis se confessus est esse Usurarium, cogendus est omnia restituere, quia potius omnia, quàm tantùm aliqua, præsumitur per usuram acquisivisse Testator. Tertiò : interdum ex præcedentibus conjecturis potiùs præsumitur dolus, quàm bona fides. *Vid.* Menoch. *l.6.de Præsumpt.Præsum.*91. Felin. *in c.ult.h.t.*

§. V.

An, & qua ratione probari possit matrimonium per præsumptiones, seu conjecturas?

I. MAtrimonium quamvis per solum instrumentum super dote, aut donatione propter nuptias confectum probari non possit, nec per id solùm, quòd vir, & mulier in instrumento se conjuges nominent, nec per solam diuturnam cohabitationem, vel gestationem annuli, nec per solam famam, seu communem opinionem viciniæ, habentis illos pro conjugibus &c. cùm singula fieri possint ex alia, quàm Matrimonii contrahendi, aut contracti, causa.

II. Si tamen prædicta omnia sint simul juncta, sufficienter animum Judicis informare possunt, ad sententiam ferendam pro valore Matrimonii *c.illud* 11.*h.t.* quia diversæ species probationum, quæ ad unum finem tendunt, etsi singulæ non sufficienter probent, simul tamen junctæ faciunt plenam probationem. *c.* 13. *de Probat.* Satis tamen his omnibus præsumptionibus videtur caviisse Trident. omne Matrimonium annullans, quod in locis recepti Trident. non est contractum coram Parocho, & duobus, vel tribus testibus. Unde prædicta omnia non sufficiunt ad præsumendum, aut probandum Matrimonium, nisi hoc fiat coram Parocho, & duobus testibus. *Vid.* Barbos. *in cit. c.*11. *h.t.* Mascard. *de Prob. concl.*1023. *& seqq.*

§. VI.

An quis ex Præsumptione vehementi de gravi crimine condemnari possit, & qualis probatio requiratur ad probandum, quod non est verosimile?

I. EX solis præsumptionibus etiam vehementibus non debet quis de gravi crimine condemnari, uti patet ex *c.Literas* 14.*h.t.* quia in criminalibus requiruntur probationes indubitatæ, & luce meridiana clariores : nisi tamen sint urgentissimæ præsumptiones, aut causa non tam gravis, ad quam juxta proportionem gravitatis vehementiores etiam, & graviores requiruntur, uti colligitur ex *c.*2. *&* 13. *h.t.*

II. Ad probandum autem, quod non est verosimile, cùm Præsumptio Juris pro hoc stet, quod verosimile est, non admittitur quælibet Juris Præsumptio, nisi communis loci fama, vel alia indicia, aut conjecturæ concurrant, & testes fortassis, qui contra verisimilem Juris Præsumptionem testantur, sint personæ valde honestæ, de quibus nulla est suspicio, quòd sint corruptæ, aut pejeraturæ; uti colligitur ex *cap. Quia verosimile* 10.*h.t. Vid.* Abb. & Felin. *in c.*10. *&* 14.*h.t.*

§. VII.

An, & quando Lex fundata in præsumptione obliget in foro conscientiæ, vel etiam in externo?

I. SCiens Præsumptionem, quæ contra se stat, quamvis hæc Juris sit, aut Juris, & de Jure falsam esse, non tenetur in foro conscientiæ ad legis, aut sententiæ in tali

tali præsumptione fundatæ observationem, saltem ante sententiam Judicis; quia præsumptio cedit veritati : nisi lex talis non tam in Præsumptione fraudis v. g. actu intervenientis, sed in genere in periculo fraudis fundetur; quamvis enim in hoc posteriore casu in particulari aliquo facto cessèt fraus omnis v. g. non tamen cessat in genere periculum fraudis, quod movebat ad legem talem statuendam, uti videre est in matrimonio clandestino per Tridentinum irritato.

II. Sententia, & auctoritate Judicis compelli etiam *is* potest, qui pro se habet veritatem, si tamen contra se habeat Juris præsumptionem, ad legis, aut sententiæ contra ipsum latæ observationem, cùm fori externi sententia ex probatione procedat, & consequenter, si veritas probata non sit, probata autem sit præsumptio, huic, non illi assistet Judex. *Vid.* Menoch. *l.*1. *de Præsumpt.q.*80. Laym. *l.*1. *Theol. Mor. tr.*4. *c.*17. *& cap* 21. Suar. *l.*5. *de Leg. cap.*32. Molin. *tr.*2. *de Just. disput.*81.

TITULUS XXIV.

De Jurejurando.

SECTIO I.

De Juramento in genere : & variis Juramentis, tum licitis, tum illicitis.

§. I.

Quid sit Juramentum, & de conditionibus ad illud requisitis, variisque Jurandi formis, ac modis.

I. JUramentum rectè definitur, quòd sit *Invocatio Divini Numinis in testem.* Quod duplici modo fieri potest, vel affirmando, aut negando sub invocatione Divini Numinis in testem, & dicitur Juramentum Assertorium; vel promittendo aliquid cum Juramento, & dicitur Juramentum Promissorium. Potest autem Deus in testem vocari explicitè, vel implicitè, jurando scilicet per creaturas, quatenus in illis relucet Deus. Uterque jurandi modus licitus est secundùm se, *c. Etsi Christus* 26. *h.t.* si tres comites habeat, veritatem scilicet, ut res, quæ juratur, vera sit, sive ita se habere putetur, sicuti juratur : judicium, ut non temerè, & sine necessitate, utilitate, ac pia affectione juretur : & justitiam deniq; ut licitum scilicet sit, ac honestũ, quod juratur.

II. Sunt autem Jurandi formulæ variæ, quas magis ex usu Patriæ, juxta quam jam hoc, jam illud, pro Juramento habetur, etiamsi explicitè Divinum Numen non invocetur in testem, & ex Theologia morali discere potes, quàm ex Jure Canonico. Ex quo tamen satis certum est, quòd ex natura rei non requirantur verba formalia ad Juramentum : valde tamen conveniens est, ut in foro externo per verba juretur, ad certiorem Juramenti probationem.

III. Quamvis juxta SS. Canones Juramentum fieri debeat, tactis, vel propositis saltem Evangeliis, quod in Juramento solemni sæpe servatur : consuetudo tamen maribus præscripsit, ut erectis cum pollice duobus primis digitis manus dextræ, reliquis duobus depressis; fœminis verò, ut jurent ad sinistram pectoris partẽ posita dextera; Sacerdotibus denique tangendo pectus, ut jurent. *Vid.* Suar. *l.*2. *de Juram. cap.*3. Laym. *l.*4. *tr.*3. *c.*1. *&* 3. Azor. *p.*1. *l.*11. *c.*10.

§. II.

De Divisione Juramenti.

I. JUramentum dividitur primò in Assertorium, & Promissorium, uti jam dictum, ita ut ad Juramentum Promissorium non tantùm reducatur Juramẽtum, quo confirmatur promissio, sive pactum, sed Juramentum etiam fidelitatis, & obedientiæ, quod Episcopi in sui Ordinatione, & Abbates in sui benedictione, si à Pontifice confirmationem suæ dignitatis accipiant, præstare debent Summo Pontifici, juxta *c. Ego* 4. *h.t.* Et quod Romanorum Imperator in sua coronatione Ecclesiæ Romanæ, & Summo Pontifici præstare solet, ut patet ex *Clement. Romani h.t.*

II. Dividitur Juramentum in Contestatorium, sive illud, quod fit per simplicem contestationem Divini Numinis, sive quando simpliciter Deus in testem vocatur : & in Juramentum Execratorium, quod fit sibi ipsi, vel aliis dilectis, vindicem Deum, sive malum à Deo immittendum imprecando. De quo Theologi Morales.

III. Di-

III. Dividitur in Juramentum Judiciale, & Extrajudiciale. Hoc extra judicium fit, & satis explicatur à Theologis Moralibus. Illud in judicio fit, & in diversas species subdividitur, ita ut aliud dicatur Juramentum calumniæ, de quo in Tit. 7. hujus Libri. Aliud dicatur in litem, cujus tres sunt species. Prima est Juramentum veritatis, sive veræ æstimationis, quod defertur parti, ad cognoscendam quantitatem, seu valorem rei per alterius malitiam ablatæ, præcedente tamen Judicis taxatione. *c. ult. De his, quæ vi, metusve, &c.* Secunda est Juramentum affectionis, per quod ratione peculiaris affectionis, aut utilitatis erga rem sibi deperditam, conceditur huic parti, præcedente tamen Judicis taxatione, rem majoris æstimare, quàm communiter valeat. Tertia est Juramentum super interesse singulari, & extra rem, quando scilicet damnum passus fuit ex non restituta re sua, quod Juramento æstimare permittitur. Aliud denique dicitur litis decisivum, quod in judicio ad finiendam litem nonnunquam defertur, quod simpliciter recusari potest, dicitur voluntarium; si verò Judice approbante, deferatur à parte parti, ita ut referri à parte possit, dicitur Judiciale specificè. Necessarium denique dicitur, quod ob inopiam plenę probationis à Judice alterutri parti litigantium, vel ex officio, vel ad instantiam alterius partis defertur, & Suppletorium etiam dicitur, ac sine justa causa recusari non potest. *Vid.* Laym. *l.c.c.4.& 5.* Wesenbec *in parat. ff. h.t.* Suar. *l.1. de Juram.c.8.*

§. III.

Quæ personæ in judicio jurare possint?

I. OMnes homines rationis usu prædíti ex natura rei sunt capaces Juramenti edendi in judicio, etiam pueri ante pubertatem, ut constat ex *c.1 de delict. puero.* Cogendi tamen impuberes non sunt ad jurandum in judicio, ob defectum perfectæ discretionis ad reverentiam Juramenti requisitæ.

II. Sacerdotes in levi causa compelli non debent ad jurandum in judicio, *can. Si quis Presbyter.4. can.2. q.5.* non enim indiget dictum hominis confirmatione, ut ait S. Thom. 2.2. *q.*80. *a.*10. nisi quia de eo dubitatur: derogat autem dignitati Sacerdotis, ut dubitetur de veritate dictorum ejus.

III. Perjuri nullo modo admittendi sunt ad jurandum in judicio: quia cùm semel jam pejeraverint in judicio, periculum est, ne iterùm pejerent. *Vid.* Azor. *l.c.c.*11. Laym. *l.c.c.*12. Sanch. *l.3. in Decal. c.*3.

§. IV.

De variis Juramentis illicitis, quæ jurantem non obligant.

I. JUramentum de re illicita, aut bonis moribus, ac rectæ rationi repugnans, scienter factum, quòd observari non debeat, regula generalis est; cùm Juramentum non sit vinculum iniquitatis. Neque opus est absolutione à tali Juramento, cùm nullam pariat obligationem. Et hinc Juramentum Principis de servanda moneta cusa, quam tempore editi Juramenti scit in legitimo pondere esse vitiatam, illicitum est, & non servandum. Si verò ignoravit, monetam illam falsam esse, cùm juravit, Juramentum, quo potest modo, aliam scilicet monetam probam, aut aliud æquivalens substituendo, servari debet, ut patet ex *c. Quanto.*18. *h.t.*

II. Non valet Juramentum Prælati de non repetendis rebus, seu bonis Ecclesiæ per vim injustam ablatis. *c. Pervenit.* 2. *h.t.* Aliud est, si Prælatus fuisset spoliatus propriis rebus, & metu coactus jurasset, se eas non repetiturum: tunc enim teneretur servare Juramentum. *c. Si verò* 8. *h.tit.*

III. Non valet Juramentum Regis, qui bona, ac jura ad Coronam pertinentia alienans jurat, ea se non reperiturum. *c. Intellecto* 33. *h.t.* Neque obligat Juramentum, quo Prælatus juravit, servaturum se aliqua, quæ in Episcopalis Dignitatis, Potestatis, aut Prælaturæ præjudicium vergunt, prout sumitur ex *c. Sicut Nostris* 27. *h.t.*

IV. Non obligat Juramentum Patronis ad Beneficia præsentantibus factum, de antiquo censu, sive pensione augenda. *c. Prohibemus* 7. *de censibus & c. Gravis* 15. *juncta Glossa V. absolvi eodem & c. Tuanos* 11. *h.t.* Nam licèt Patronus, qui Ecclesiam fundat, ædificat, aut dotat, pensionem annuam sibi ex ea solvendam, cùm consensu Episcopi, reservare possit, *cap. Prætered* 23. *de jure Patron.* posteà tamen nihil exigere potest ab Ecclesia, nec pensionem augere. *c. Prohibemus* 7. *de Censibus.*

V. Non

V. Non obligat Juramentum Religiosi jurantis, se cum aliis in Monasterio, in quo professus est, non permansurum. *c. Sicut* 13. *h. t.* Neque filii, aut aliarum personarum conjunctarum, de non loquendo Patri, aut Matri, aut aliis sanguine junctis, aut de non subministrando his necessaria subsidia, prout possunt, & debent, *c. Cùm quidam* 12. *§. Illi verò h. t.*

VI. Non obligat Juramentum fidelitatis præstitum illi, cui non debebat præstari, si contrarietur ei Juramento, quod alteri jurans præstare debuisset. *c. Ea te* 22. *h. t.*

VII. Denique non obligat Juramentum, quod quis fecit de re aliqua, sibi sub secreto commissa, non revelanda, si legitimè in testem productus à Judice interrogetur. *Vid.* Barbos. *in c.* 2. *&* 18. *h. t.* Sanch. *l.* 3. *in Decal. c.* 11.

§. V.

De quibusdam Juramentis illicitis, quæ inter Conjuges edi solent.

I. SI Conjuges temerè, & sine justa, ac honesta causa ex odio v. g. aut vindictæ alicujus cupidine, & non pietatis, ac continentiæ amore, Juramentum faciant, debitum conjugale sibi invicem non reddendi, nec petendi, & perpetuâ separationem servandi quoad torum, non est obligatorium Juramentum tale. *c. Tuanos* 24. *h. t.*

II. Si Maritus Uxori Juramento promittat, quòd non sit de ullo crimine committendo eam accusaturus, nihil obligat tale Juramentum. *c. Quemadmodum* 25. *§. Illud autem h. t.*

III. Non probatur Juramento contractum inter aliquos matrimonium, quando scilicet unus eorum jurat fuisse contractum. Ratio dictorum est: quia ejusmodi Juramenta vel per se sunt illicita, vel ad cavendas fraudes prohibita. *c. Mulieri* 34. *h. t. Vid.* Sanch. *l.* 9. *de Matrim. disp.* 37. Laym. *l.* 4. *tr.* 7. *cap.* 6.

§. VI.

De Juramentis licitis, quæ observari debent, & obligant, donec relaxentur, & jurans ab iis absolvatur.

I. GEneralis regula est, quòd Juramentum observandum sit, & obliget, si non vergat in interitum, & dispendium æternæ salutis, neque in alterius redundet præjudicium. *c. Si verò* 8. *cap. Cùm contingat* 28. *h. t. & c. Quamvis* 2. *de pactis in* 6. Et hinc qui sine impedimento aliquo necessario, sed ex spontanea tantùm voluntate illud non observat, perjurii reus habetur, *c. Querelam* 10. *h. t. c. Cùm quidem* 12. *Eodem.* Et qui post electionem suam ad Prælaturam aliquam, pro obtinenda confirmatione post Juramentum calumniæ, vel veritatis præstitum, positiones, aut responsiones manifestè contrarias affert, à confirmatione, & jure electionis repelli debet tanquam perjurus, cùm justam causam nullam habeat contraria producendi. *c. Cum in positionibus* 3. *h. t. in* 6.

II. Juramenta quædam sunt, quæ turpitudinem, & peccatum continent, tam ex parte præstantis Juramentum, quàm ex parte recipientis, vel etiam ex parte jurantis tantùm. Et hæc non obligant: quia Juramentum non est vinculum iniquitatis. *c.* 18. *h. t.* Alia turpitudinem continent non ex parte jurantis, sed solùm ex parte recipientis Juramentum. Et hæc obligant quidem, sed revocabiliter; quia datur de iisdem absolutio. *Vid.* Abb. *in cap.* 10. *&* 12. *h. t. & in c. ult. de Pact.*

§. VII.

An, & qua ratione obliget Juramentum de solvendis usuris, vel solutis non repetendis.

I. INter Juramenta, quæ ex parte recipientis tantùm turpitudinem continent, non tamen ex parte jurantis, est Juramentum de usuris solvendis, ad quod observandum, non quidem ex obligatione justitiæ, sed in reverentiam Divini Numinis, quod jurando solutionem interposuerunt jurantes, cogi possunt. *cap. Debitores* 6. *h. t.* Quamvis enim recipiens usuras turpiter, & illicitè faciat, eas accipiendo, nihil tamen peccat, qui eas solvit, ad quas, mutuum sub usuris ex causa necessitatis fortassis accipiendo, sub Juramento se obligavit.

II. Etiamsi Mutuatarius promittendo sub Juramento usuras, fortassis peccaverit, taliter jurando sine ulla necessitate, aut utilitate, vel alterum ad usurarium mutuum inducendo, manet tamen adhuc ex Juramento obligatus, ad solvendas usuras: cùm Juramentum tale, quamvis illicitum

fuerit,

fuerit, non sit tamen de re illicita, quæ sine peccato impleri non potest; cùm ex parte dantis usuras non sit turpitudo, sed ex parte recipientis tantùm, qui, quæ sub Juramento sibi promissa sunt, remittere potest, & si non remittat, quamvis malè agat, alter tamen, qui ut reverentiam Juramento servet, eas solvit, nihil delinquit, neque ullo modo alterius injustæ acceptioni cooperatur, cùm quod facit, faciat ex causa justa, & rationabili. Potest autem Creditor, qui usuras tales accepit, per censuram etiam Ecclesiasticam compelli non tantùm ad remittendum Juramentum, sed & ad solutas usuras restituendas *c. Ex administrationis* 1. *h.t.* Cùm nullum jus, sive dominium ad has usuras acquisitum illi fuerit, sine justo titulo eas accipienti. Qui verò eas solvit, statim eas repetere potest, absque alia Juramenti relaxatione, per condictionem sine causa. Quo remedio si uti nolit, qui solvit usuras, potest petere, ut compellatur Creditor ad relaxandum Juramentum, modò petitio talis fiat intra tempus solutioni præfixum nondum finitum, ad cavendam perjurii notam; vel potest excipere contra Creditorem, si in judicio de solutione facienda conveniatur; vel potest ipsius Judicis etiam secularis officium implorare, ad remittendum tale Juramentum, sine quo remisso, ad solutionem saltem momentaneam faciendam obligaretur, non quidem ex Justitia, sed ex religione Juramenti.

III. Juramentum de non repetendis usuris, si debitor hoc juravit, illicitam facit repetitionem; nisi priùs Juramenti talis relaxatio impetretur. *Arg. cap. Ad audientiam* 4. *De his quæ vi met. cau. &c.* Quia Juramentum hoc, cùm sine peccato servari possit, obligat, nisi nova causa repetendi superveniat: quo in casu cessat obligare prius factum Juramentum, quod strictæ interpretationis est *c. Ad nostrum* 20. *h.t.* & de jure postmodum exorituro intelligi non potest.

IV. Qui juravit, se non repetiturum usuras, nec contra Usurarium querelam apud Judicem depositurum, potest, non obstante hoc Juramento, Usurarium apud Judicem Ecclesiasticum ob delictum denuntiare denuntiatione Evangelica, seu charitativa: cùm Juramentum illud non fuerit de non denuntiando, sed de non accusando. Quòd si juravit, se neque denuntiaturum, Juramentum non obligat, quippe de re illicita; cùm sit contra charitatem relinquere proximum in statu peccati. Addunt aliqui, neque obligare Juramentum de non petenda relaxatione Juramenti, priùs facti de non repetendis usuris.

V. Parte etiam non petente, Judex ex officio inquirere potest contra Usurarium, in ordine ad restituendas usuras, & potest Judex Ecclesiasticus edictum generale promulgare, quo præcipiatur sub censuræ interminatione, ut qui criminis usurarii, quamvis juraverint, crimen se tale non manifestaturum, notitiam habent, illud denuntient, vel in judicio de eo deponant. *Vid.* Sanch. *l.3. Mor. c.11.* Suar. *l.2. de Juram. c.9* Laym. *l.3. tr.4. c.16.*

§. VIII.

An Juramentum vi, ac metu extortum, vel dolo, aut errore præstitum obliget, ac servandum sit?

I. SI possit absque peccato jurantis impleri Juramentum, quod gravi metu injustè incusso extortum est, obligat, nisi vel à parte, cui factum est, remittatur, vel à legitimo Superiore relaxetur. *c Si verò 8. & c. Verum* 15. *h.t.* Metus enim quamvis gravis sit, & injustè incussus, non tollit absolutè voluntarium, ut ex dictis jam patet.

II. Non solùm Juramentum, quod vergit in dispendium salutis animæ, non obligat, sed etiam, quod cedit in dispendium salutis corporis: quia sicut Juramentum non valet tendens in mortem alterius, ita multò magis valere non debet, si tendat in mortem propriam jurantis. Sed neque illud Juramentum obligat, quod etsi servari possit absque culpa lethali, servari tamen non potest absque veniali: quia etiam hoc peccatum cadere non potest sub obligationem.

III. Etiamsi Juramentum promissorium metu duntaxat levi injustè extortum sit, rescindi potest, & peti ejus relaxatio, idque tum in foro interno, tum etiam externo: quia etiam metus levis injuriam continet, & æquum non est, ut quis ex injuria, & inquitate sua commodum ferat.

IV. Si ex errore, vel dolo præstitum Juramentum fuerit, & hic fuerit antecedens, sive causam contractui dederit, versetur-que circa substantiam rei juratæ, Juramen-

mentum nullum, & irritum est, nec relaxatione indiget : cùm error talis, aut dolus omnem consensum tollat. Si verò sit circa qualitates, sive circumstantias tantùm accidentales, Juramentum est validum, nisi qualitates tales redundent in substantiam rei. *Vid.* Barbos. *in cit. c.* 8. *h.t.* Molin. *tr.*2.*disp.*149.Laym.*l.*3. *Theol.Mor. tr.*4. *cap.*6.

§. IX.

De aliis nonnullis Juramentis licitis, quæ obligant, & omnino servanda sunt.

I. OBligatur suo Juramento Debitor, qui expresè, vel tacitè juravit Creditori, quòd super re oppignorata, ob fructus ex ea perceptos, & consumptos, nullum gravamen, aut molestiam ei illaturus sit, neque pignus repetiturus, donec pecunia mutuò accepta sit illi soluta. *c. Ad nostram* 7. *h.t.*

II. Obligantur suis Juramentis Abbas, & Monachi, qui pro sui Monasterii debito jurarunt, quòd velint obsides (minùs rigidè sumendo hoc nomen) manere interim, dum debitum sit solutum, uti & Fidejussores, qui jurarunt Creditorem servare indemnem, prout statuitur in *c. Ex rescripto* 9. *h.t.*

III. Obligatur suo Juramento, qui juravit, quòd jura Ecclesiæ alicujus pro viribus suis defendere velit, ita ut si deinde recurrente necessitate sub Juramenti debito requisitus eam non defendat, sed ad Superiorem appellet, à perjurio non excusetur : nisi alia eum difficultas succurrere Ecclesiæ impediat. *c. Brevi.* 17. *h.t. juncta Gloss. V. Difficultas;* aut Ecclesia nolit eam pensionem dare huic, qui defensurum se, sub conditione pensionis illius solvendæ, juravit ; aut hic per alium æquè idoneum jura Ecclesiæ defendere velit ; aut causam manifestè iniquam foveat Ecclesia. In his enim casibus, cùm in eorum aliquibus sine peccato observari non possit Juramentum, aut sine corporalis salutis interitu, vel Ecclesia conditionem positam implere nolit, aut hic, qui juravit, per æquè idoneum obligationi suæ satisfacere velit, factum Juramentum non obligat. *Vid.* Abb. & Barbos. *in cit. c.* 7. *& 9. h.t.*

SECTIO II.

De Juramento litis decisivo.

§. I.

An Juramentum litis decisivum à judice, vel à parte alteri litiganti deferri possit?

I. JUdex potest ex officio parti litiganti, Actori, vel reo Juramentum litis decisivum deferre, nec à parte, ut sic delatū recusari potest: nisi causam recusandi habeat, eamque alleget, & probet; aut nisi Juramentum tale à Judice sibi delatum alteri parti litiganti referre velit, prout constat ex *c. Juramentum* 36. *h.t.* Ratio est: quia potissimum litium expediendarum remedium est, si aliæ probationes desint, Juramentum.

II. Sunt autem causæ recusandi delatum Juramentum plures: si is scilicet, cui defertur Juramentum, rei gestæ ignarus sit ; vel probabilem oblivionem alleget ; vel actio sit talis, qua non potest quis conveniri; vel si actor plenè probavit suam intentionem; vel si actore nihil probante, reus sit absolvendus &c.

III. Si pars parti Juramentum litis in judicio deferat (quod fieri posse ex *ult. c. Juramentum* patet) simpliciter à parte, cui defertur, recusari potest, vel referri potest: neque enim una pars alteram, in quam nullam potestatem habet, compellere potest ad jurandum, & consequenter Juramentum sic delatum simpliciter recusari potest. Potest etiam referri, id est, ab adversario Juramentum exigente peti, ut ipse juret: æquum enim est, ut patiatur legem, quam ipse tulit. *c. Cùm omnes 6. de Constit.* Quòd si Juramentum relatum adversarius non præstet, ex Juris dispositione in causa principali non ampliùs auditur: sicuti reus, si delatum à Judice Juramentum nec præstare velit, nec referre, pro confesso habetur.

IV. Excipitur tamen 1. Nisi Juramentum in Judicio parti à parte deferatur, Judice approbante : tunc enim illud aut faciendum, aut referendum erit. Excipitur 2. Nisi reus, cui Juramentum, Judice approbante, delatum est, paratus sit idoneis modis suam innocentiam demonstrare. Excipitur 3. Si actor, quia factum alienum plenè probare non potest, v. g. quia in arca paterna reperit instrumentum debiti plenam probationem faciens, deferat Reo in Judi-

cio

cio juramentum ob defectum alterius probationis: quia tunc juramentum facere tenetur reus, nec illud referre potest. Excipitur 4. Si in actione famosa, seu infamante, v. g. furti clandestini, juramentum ab actore reo delatum sit: non enim potest hic illud licitè referre. *c. ult. h. t. Vid.* Laym. *l. 4. Theol. Mor. tr. 3. c. 5.* Abb. *in cit. c. ult.*

§. II.

Utrùm, cùm à Judice, ob inopiam probationis, in causa dubia Juramentum defertur, illud Reo ad purgationem sui, sive innocentiam suam demonstrandam, an verò Actori in supplementum probationis deferri debeat?

I. NOn potest certa regula generalis hac in re tradi, sed judicis arbitrio ex perspectis prudenter circumstantiis res relinquenda est. Uti colligitur *ex cit. c. juramentum §. sanè h. t.* Ordinariè quidem, & cæteris paribus reo potiùs deferendum erit à judice juramentum, si actor probavit causam suam semiplenè; cùm favorabiliores sint rei partes, qui etiam sine juramento absolvendus est, saltem ab hac instantia, si actor semiplenè probavit. Si tamen actor semiplenè probavit, nihil contra eum probante, sed tantùm negante reo, juramentum defertur actori, qui de jure suo probavit aliquid, cùm alter nihil probaverit.

II. Plura attendere debet judex in hoc juramento deferendo. Primò: ut fiat præmissa causæ cognitione. Secundò: ut actor semiplenè probaverit. Tertiò: ne deferatur hoc juramentum ei, qui cognitionem rei non habet. Quartò: ut is, cui defertur, non sit persona vilis, aut infamis, sed fide digna, & honesta, nec suspecta de perjurio. Quintò: ut causa non sit ardua, & magni momenti, in qua non defertur juramentum hoc, &c.

III. Si actor plenè probavit, per duos testes, v. g. omni exceptione majores, suam intentionem, reus tamen, per unum testem contrarium semiplenè probet, non poterit reo in supplementum probationis plenæ deferri juramentum: quia actoris plena probatio elidit semiplenam probationem rei. Si verò probationes utriusque partis non sint contrariæ, seu incompossibiles, quia v. g. actor plenè probavit per duos testes, mutuum à se esse datum, reus verò semiplenè per unum testem probavit exceptionem suam, v. g. solutionem esse factam, vel pactum de non petendo supervenisse, hoc casu, cùm reus excipiendo fiat actor, & actore semiplenè probante judex reo deferre possit juramentum, ideò deferri potest. *Vid.* Menoch. *in arbitr. jud. qq. casu* 190. & 464. Mascard. *de Probat. concl.* 956.

§. III.

In quibus causis Juramentum deferri possit, vel etiam debeat, sive à parte, sive à Judice, & in quibus non possit?

I. IN omni causa, in qua licitum est transigere, potest etiam à parte parti deferri juramentum voluntarium: quia tale juramentum vim transactionis habet. Necessarium verò juramentum à judice in supplementum probationis ad petitionem actoris reo deferri potest. *L. in bonæ fidei 3. Cod. de Rer. cred.*

III. Excipiuntur tamen primò: Causæ criminales, in quibus potest quidem judex nonnunquam reo, ad probandam suam innocentiam juramentum deferre, si actor non sufficienter probavit crimen, nunquam tamen actori, seu accusatori in supplementum probationis; cùm in tali casu, si criminaliter agatur, debeant esse probationes luce meridiana clariores. *Leg. ult. Cod. de probat.* Excipiuntur secundò causæ famosæ, & arduæ, quamvis non famosæ. Ad arduas verò causas pertinent etiam feudales status, & beneficiales, in quibus de ipsis beneficiis, & non merè de fructibus eorum agetur. Quandoque tamen etiam in causis magnis, & arduis suppletorium juramentum admittitur: nimirum si actor plus quàm semiplenè probavit; aut si tantùm de momentanea possessione quæstio sit; aut si is, contra quem juramentum hoc petitur, anteà de mendacio, vel perjurio convictus fuit. Tertiò excipiuntur causæ matrimoniales, in quibus regulariter juramento suppletorio locus non est.

III. Hodie in judiciis criminalibus hic ordo servatur, ut si reus sit confessus, & convictus, condemnetur, juxta *L. Qui sententiam C. de Pœn.* Si verò non sit confessus neque convictus, multis tamen argumentis,

seu indiciis, quæ suspicionem, vel opinionem faciant, oppressus, subiicitur torturæ ad exprimendam veritatem, juxta *L.*1.§.1. *ff. de Quæstion.* Quòd si tormentis ob defectum legitimorum indiciorum locus non sit, quandoque reus ad juramentum purgationis admittitur, idque ei defertur.

IV. Interdum etiam in favorem matrimonii à judice juramentum, in supplementum probationis, actori petenti, si semiplenè probavit, deferri potest, si probitatis opinionem apud omnes habeat, sitque integritate conspicuus, & inferiorem se, vel certè parem in matrimonium petat. Quin censet Abb. *in c. Mulieri* 34. *h. t. n.* 7. etiam quando agitur de matrimonio, sive carnali, sive spirituali, dissolvendo, juramentum suppletorium deferri posse, si persona, quæ impedimentum, v. g. violentiæ sibi illatæ, allegat, honesta sit, & præter probationem semiplenam, v. g. unius testis omni exceptione majoris, alias præsumptiones valdè urgentes pro se habeat. *Vid.* Menoch. *cit. casu* 464. Mascard. *l. c.* Gaill. *l.*2. *obs.*49. *& l.*2. *de Pac. publ. c.*7. Laym. *l.*4. *tr.*3. *c.*5. Barbos. *in c.*2. *de Probat.*

§. IV.

An non solùm ad petitionem partis, sed etiam ea non petente, Juramentum suppletorium deferri possit à Judice, & de tempore, quo illud deferendum est.

I. JUdex non tantùm potest juramentum deferre ex officio suo, & eodem non implorato, sed etiam subinde debet, si id expedire, & æquum esse videatur, prout sumitur ex *cit. c. ult. ff. Sanè h. t.* Cùm enim judex pro veritate eruenda modis omnibus laborare debeat; consequenter, si aliter veritas haberi non possit, & æquitas hoc permittat, potest etiam per juramentum eam explorare.

II. Pars litigans ante conclusionem in causa potest, ac debet petere delationem juramenti suppletorii, etiamsi terminus ad probandum præfixus jam elapsus sit, & nulli testes amplius produci possint; cùm in juramenti talis delatione non sit periculum subornationis, aut perjurii, sicuti posset esse in testium productione. Postquam tamen in causa conclusum est, per quam partes omnibus ulterioribus probationibus renuntiant, & os quasi claudi sibi permittunt, nulla quidem à partibus peti potest juramenti suppletorii delatio, potest tamen hoc judex, si æquitas postulare videatur, ex officio deferre etiam in instantia appellationis; quia in ordine ad judicem nunquam in causa concluditur. *Vid.* Mascard. *l. c.* Gaill. *l.*1. *obs.*108. Fachin. *l.*1. *Controv. c.*16.

§. V.

Quando, & in quibus causis Judex possit ex officio à partibus exigere Juramentum de dicenda veritate?

IN causis, in quibus periculum animæ, aut peccati subest, potest judex ex officio suo, deficientibus aliis probationibus, si adsint præsumptiones aliquæ, exigere juramentum de veritate dicenda à partibus, cogendo etiam eas ad id censuris Ecclesiasticis. Uti habetur in *c. Ex literis* 32. *h. t.* Cùm judicis sit, iniquirere, & quantum potest, cogere ad veritatem dicendam. *Vid.* Abb. & Alex. de Nevo *in cit. c.*32.

SECTIO III.

De Interpretatione Juramenti.

§. I.

Quomodo interpretandum sit Juramentum.

I. QUoad obligationem suam strictè illud interpretari oportet, quantum materia, circa quam versatur, & verba pacti, vel promissionis, cui adiicitur, permiserint: partim quia ubi de obligatione agitur, stricta fieri debet interpretatio, juxta *L. Quidquid.*99. *ff. de V. O.* partim quia verisimilius est, jurantem voluisse se obligare, quàm minimum potuit: partim quia, nec favor, nec reverentia juramenti aliquam extensionem requirit, quam verba ipsa necessariò non important. Hinc juramentum generaliter editum ad servanda v. g. statuta, extendi non potest ad statuta illicita. *c. Contingit* 1. *h. t. in* 6. Neque ad statuta postea edenda. *c. Clericus* 35. *h. t.* Nisi promittens simpliciter, se servaturum statuta postmodum edita, vel edenda, intentionem habeat jam denuo jurandi, ita ut sicut priùs juraverat, se servaturum statuta edi-

edita, ita nunc jurare velit, se servaturum statuta postea edita, vel edenda, & secundùm formam expressam in priore juramento. Aut nisi post juramentum servandi statuta jam edita, posteà novum statutum ederetur solùm ad declarandum statutum aliquod vetus, super quo jam fuit juratum. Denique qui juravit servare statuta facta, seu edita, non obligatur vi illius juramenti servare statuta usu non recepta, vel per consuetudinem legitimam abrogata, vel à legitimo superiore revocata.

II. Debet tamen juramentum præstitum circa materiam juris, vel circa ea, quæ jus concernunt, intelligi secundùm juris communis dispositionem, & ad illam restringi, neque ultra extendi. *Gloss. in c. Primum V. Declaramus h.t. in 6. & juxta c. Ad nostram 21. h.t.* Cùm intentio jurantis alia esse non potuerit, quàm juris communis observatio. *Vid.* Suar. *l.2. de juram. c.32.* Laym. *l.4. tr.3. c. 9.* Sanch. *l.3. Mor. c.14.*

§. II.

Aliæ quædam Regulæ traduntur circa Interpretationem Juramenti.

I. GEneralis, & optima regula est, quòd juramentum bona fide præstitum interpretandum sit juxta intentionem jurantis, & ad incognita juranti, vel de quibus verosimiliter non cogitavit, neque sub juramenti obligatione in se suscipere voluisset, extendendum non sit, juxta *c. Veniens 16. junct. Gloss. V. Præsumpsisset h.t.* Cùm in tali casu defuerit voluntas, se obligandi ad incognita, vel tam ardua, quæ occasionem jurandi non præbuerunt. Quod ipsum etiam probatur ex *c. Quintavallis 23. h.t. & ex c. petitio. 31. Eodem.*

II. Juramentum sortitur naturam, & conditiones actus, cui adjungitur, & juxta illas est intelligendum; cùm accessorium sequatur naturam principalis juxta *reg. Jur. 42. in 6.* & sumitur etiam ex *c. Quemadmodum. 25. h.t.* Hinc etsi locator jurarit, se non expulsurum conductorem è feudo intra tempus locationis: nihilominus si conductor pensionem intra biennium non solvit, potest sine perjurio locator eum expellere; quia juramentum solùm eò usque se extendit, quousque obligatio ex justitia se extendit, utpote cui juramentum tantùm superaddit obligationem ex Religione. *ar. L.54. ff. de Loco.* Pari ratione si vir mulieri juravit, se eam ducturum in uxorem, & ipsa posteà cum alio fornicetur, non tenetur vir eam ducere. *c.25. h.t.*

III. Juramentum non est ita interpretandum, ut obliget cum alteriùs gravi incommodo: quia tale juramentum præjudicans alteri est illicitum, & contra justitiam, adeòque invalidum. Colligitur ex *c.27. h.t. Vid.* Sanch. *l.3. Mor. c.17. & l.4. c.2.* Palao *p. 3. tr.14. disp.2. pun.14.* Suar. *l.c.*

§. III.

De conditionibus, quæ ipso jure tacitè insunt Juramentis, & plerumque subintelligendæ sunt.

I. QUòd Juramento promissorio tacitè quædam conditiones generales insint, secundùm quas obligatio juramenti attendenda est, ex dictis jam patet, & ex *c. Quemadmodum junct. Gloss. V. Conditio.* Tales tamen conditiones, quæ suapte natura juramento tacitè insunt, etiamsi exprimantur, non faciunt juramentum conditionatum, & particula *Si* pro *Quia* accipitur, prout sumitur ex *c. Significasti 4. junct. Gloss. V. Conditione de elect.*

II. Tales conditiones sunt primò: *si potuero*, quia ad impossibile nemo potest obligari. Secundò: *si licitè potuero*, quia juramentum non est vinculum iniquitatis, & quod justè, ac licitè fieri non potest, non dicitur homini possibile. *Can. faciat. 15. junct. Gloss. V. Quod potest, causa 22. q.2.* Tertiò: *si DEO placuerit*; quia DEO non placent, nisi licita. Quartò: *salvo jure, & auctoritate Superioris*; quæ in omni juramento excepta videtur, cùm subditus obligare se non possit in præjudicium auctoritatis superioris, quominùs hic in materia sibi præjudicante juramentum irritare possit. *c. Venientes 19. h.t.* Quintò: *nisi is, in cujus gratiam, vel utilitatem juratum est, obligationem remittat*; quia invito, & non acceptanti meam promissionem, aut remittenti (saltem tacitè) obligari non possum. Si tamen juramentum principaliter non est factum in utilitatem hominis, sed principaliter in honorem DEI, licèt utilitas redundet in hominem, v.g. in pauperem, quando ad honorandum DEUM jurasti, te daturum

stipem; tunc homo non potest juramentum remittere, utpote quod principaliter factum est DEO, qui quamvis juramentum remittat, si principaliter homini factum sit, & hic illud remittat, non remittit tamen ad remissionem hominis, si principaliter sibi juramento promissum quid sit. Sextò subintelligitur in quovis juramento etiam hæc conditio: *si res non fuerint notabiliter mutatæ*; potest enim esse tanta mutatio, ut verisimile non sit, voluisse jurantem sub juramenti obligatione rem taliter mutatam intelligere. Septimò, in reciproco pacto, aut contractu ea etiam conditio intelligitur: *si pactis suis, & promissis alter steterit, ac fidem servaverit*; neque enim fidem debeo illi, qui frangit fidem. *c. Pervenit 3. h.t. & c. Sicut 29. eod. Vid.* Suar. *l.2. de juram. c.34.* Laym. *l.4. tr.3. c.9.* Sanch. *l. c.*

SECTIO IV.

An, & qua ratione Juramentum habeat vim confirmandi pacta, & contractus?

§. I.

An Juramentum habeat vim confirmandi contractus, qui, eo secluso, ipso jure sunt irriti?

I. NOn potest juramentum confirmare contractus jure naturæ irritos: quia versantur tales contractus circa materiam illicitam, & peccatum. Potest tamen confirmare eos contractus, qui jure Civili tantùm sunt irriti, aut rescindi possunt: ita ut non tantùm habeant obligationem ex Religione, sed etiam ex justitia, si scilicet nec ex parte contractus, nec ex parte personæ, cum qua contrahitur, ulla sit turpitudo; nec principaliter irritatus sit à jure positivo contractus ob bonum commune: nam si contractus à jure positivo principaliter esset irritatus ob bonum commune, tunc esset contra bonos mores civiles, ideòque non cofirmaretur juramento, utpote quod sine peccato servari non posset. Patet autem assertio ex *c. Quanto 18. c. Cùm contingat 28. h.t. & c. Licet 2. in eodem in 6. & c. Quamvis 2. De pact. in 6.* In quibus juribus cùm addita sit hæc clausula: *Si sine vi, aut dolo juramentum tale sit præstitum*, & dolo etiam extortum juramentum ex virtute Religionis sæpè servandum sit, si sine dispendio salutis servari potest, consequenter ex clausula illa addita rectè colligitur aliunde etiam obligationem esse, ex justitia scilicet. Prout etiam confirmatur ex *Authent. Sacramenta puberum Cod. Si adversùs venditionem.*

II. Tales autem contractus, qui jure Civili sunt irriti, per juramentum tamen confirmantur, sunt plures: alienatio scilicet fundi dotalis, & donationis propter nuptias; contractus minoris super re immobili, vel mobili, quæ servando servari potest; donatio inter virum, & mulierem, & liberos non emancipatos; renunciatio filiæ de non succedendo paternæ hæreditati; donatio excedens quingentos solidos, non facta insinuatione apud judicem; promissio instituendi certum hæredem, quæ præbet occasionem captandæ mortis; vel testamentum non revocandi; donatio omnium bonorum; mutilatio filiifamilias cum renuntiatione SenatusConsulti Macedoniani; fidejussio mulieris, cum renuntiatione SenatusConsulti Vellejani; renuntiatio pacti non utendi exceptione non numeratæ pecuniæ: promissio pœnæ sponsalibus adjectæ, & solvendæ à resiliente &c.

III. Si jus positivum non tantùm contractum, sed etiam adjectum Juramentum irritum reddat, non potest per hoc confirmari contractus; cùm juramentum tale nullam vim obligandi habeat. Prout communiter dicuntur ea juramenta infirma, & nulla esse, quæ adiiciuntur pactis, v. g. bono publico repugnantibus, sive quæ adversantur bonis moribus civilibus, cum Reipublicæ damno. Ratio autem est: quia quod pactum, vel contractus alioquin jure positivo humano invalidus, per appositum juramentum confirmatur, ita ut, jus actionemque tribuat, id non provenit ex virtute juramenti præcisè, cùm juramentum per se primò, & directè non sit institutum ad confirmandum contractum, sed solùm ad confirmandam veritatem, ad quod non requiritur, ut habeat vim confirmandi contractus, velut patet ex juramento adjecto contractibus per injuriam, vel metum extortis, in quibus juramentum obligat ad confirmandam veritatem, sive veram faciendam rem juratam, non tamen illos con-

fir-

firmat. Quare si juramento confirmatur contractus, id solùm provenit ex jure positivo humano: adeòque si jus, vel consuetudo vim legis obtinens, nolit juramento contractum firmari, sed resistat obligationi ex contractu jurato, tunc is non potest confirmari juramento adjecto. Accedit, quod potestas publica debet esse sufficienter instructa ad prohibendum ea, quæ fini suo, & bono publico obesse possunt, prout obesse possunt quorumdam contractuum obligationes: ergo debent obligationes contractuum etiam juramento firmatorum posse tolli, alioquin eluderetur publica potestas, si subditi, quod una via per pactum, aut contractum consequi non possunt, alia via, nimirum per juramentum, consequerentur.

IV. Duobus autem modis irritari actus etiam juramento firmari possunt, & consequenter mediatè, & indirectè ipsum etiam juramentum. Primò si per legem scriptam, vel per consuetudinem pactum aliquod, cui juramentum adjectum est, tanquam turpe prohibeatur: cujusmodi est v. g. si quis fœminæ sub juramento promittat matrimonium, si Uxor sua moriatur; vel quòd dolum, vel furtum remittere velit, si iterùm committatur. Secundò: si lex Canonica, vel Civilis promissionem aliquam, vel pactum, quamvis juratum, tanquam illicitum prohibeat, eò quod bono publico obesse reputetur. *Vid.* Suar. *l.* 2. *de Juram. c.* 28. *&* 29. Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 6. 8. *&* 11. Molin. *tr.* 2. *de Just. disp.* 149. Sanch. *l.* 3. *Mor. c.* 12.

§. II.

Unde cognosci possit, quando Juramentum habeat vim confirmandi contractus, vel non, & quos effectus habeat Juramentum confirmatorium contractus?

I. NOn confirmatur juramento pactum, quod à jure positivo, Civili etiam, principaliter prohibetur, & irritatur ob publicam utilitatem, prout jam dictum est: cùm juri publico pacta privatorum, etiam juramento confirmata, derogare non possint. Confirmatur autem pactum, quod quidem prohibitum est, principaliter tamen, & directè ob privatam utilitatem paciscentis, etiamsi secundariò, & indirectè etiam bonum publicum concernat tale pactum: cùm quilibet possit renuntiare juri in favorem suum introducto. Quòd si tamen in culpabile præjudicium tertii, non quidem indirectè tantùm, sed directè, & principaliter, pactum tenderet, non confirmaretur juramentum; cùm juramentum tale esset de re iniqua. Denique si pactum turpitudinem contineat ex parte Creditoris, in cujus favorem juratur, etsi juramentum adjunctum obliget, non tamen confirmat contractum, quale est juramentum solvi usuras. *c. Debitores h. t.* vel promissio jurata metu, aut dolo extorta. *c. Cùm contingat* 28. *h. & c.* 2. *eod. in* 6. *& c. Quamvis de Pact. in* 6. quia in his casibus juramentum tantùm obligat ob reverentiam numinis, nullumque jus, vel actio acquiritur recipienti juramentum.

II. Sunt plures effectus juramenti, quod confirmat pactum de jure invalidum. Primus est: quòd ex tali juramento oriatur duplex obligatio; una respectu DEI ex virtute Religionis, altera erga hominem, cum quo pactum initum est ex justitia, vel fidelitate. Secundus est: quòd si ab alio quàm Creditore relaxatur tale juramentum confirmatorium, maneat tamen obligatio justitiæ, aut fidelitatis erga paciscentem: quia obligatio in tali casu non tantùm provenit ex vi juramenti, sed etiam ex legis dispositione. In tali tamen casu id operatur relaxatio juramenti, ut contrahens, si non servet contractum, non fiat perjurus, & ut rescissionem contractus petere in judicio possit; quod priùs ratione juramenti non poterat. Quòd si ipse Creditor remittat juramentum in sui favorem præstitum, omninò dissolvitur contractus, vel pactum juramento confirmatum: quia talis, quod pro suo favore pugnat, remittere potest. Tertius effectus est: quòd juramentum confirmatorium irrevocabiliter servandum sit, ita ut non liceat repetere id, quod solutum est. Quartus est: quòd pariat actionem in judiciis; quia inducit etiam civilem obligationem, ex qua actio in foro externo oritur. Quintus est: quòd ordinariè non possit illius relaxatio obtineri; quia cederet talis relaxatio in præjudicium tertii. Sextus est: quòd transeat talis pacti, aut contractus obligatio etiam ad hæredes, ad quos jura, & onera defuncti transeunt, *Vid.* Suar. *l.* 2. *de Juram. c.* 25. *&* 27. Sanch. *l.* 3. *Mor. c.* 9. *&* 12.

§. III.

An Juramentum habeat vim irritandi, aut confirmandi contractus initos contra prius Juramentum, illos non celebrandi?

I. ACtus, qui contra prius juramentum de eo non petendo fit, est validus, si secluso juramento validus esset: cùm totam suam vim habeat à libera voluntate ponentis illum, & prius juramentum de eo non ponendo tantùm faciat illicitum, non autem invalidum actum, quamvis perjurus sit, qui contra priùs juramentum sic agit. Et hinc matrimonium de præsenti validum est, contra priora sponsalia jurata contractum: venditio, vel donatio facta traditione valida sunt, quamvis priùs nec donaturum te, nec venditurum juraveris: revocatio procuratoris, aut testamenti valida est, quamvis priùs juraveris, te non revocaturum: valida est collatio beneficii Cajo facta, etiamsi priùs juraveris, te illud Titio collaturum: subsistit alienatio bonorum Ecclesiæ à Prælato facta ex causa jure concessa, etiamsi juraverit, se nihil alienaturum etiam ex tali causa.

II. E contrario si actus, qui fit contra prius juramentum, per se, & absque juramento invalidus sit, non confirmatur per juramentum posterius: neque enim potest obligare juramentum posterius, cùm faciat perjurii reum jurantem, & vinculum esset iniquitatis. Si verò actus, qui jurati fuerunt, sint contrarii, tum si prior est validus, posterior est invalidus, etiamsi huic juramentum accedat: ut si quis simpliciter promisit, vel vendidit rem Titio sine traditione; posteà verò eandem rem alteri juratus promittat, vel vendat, etiam sine traditione: prior promissio, vel venditio est valida, non item posterior, quamvis jurata. *Vid.* Suar. *l. c. c. 19. & 30.* Sanch. *cit. c. 12.*

SECTIO V.

De obligatione, & relaxatione juramenti.

§. I.

An obligatio juramenti sit personalis, an verò realis, ita ut ad hæredes transeat?

I. JUramentum quà tale semper personale est ex parte illius, qui juravit, ita ut illius obligatio ex virtute Religionis ad successores, hæredes, vel alios qui non jurarunt, non transeat, quamvis suo, & successorum suorum nomine jurans aliquid promiserit. Unde licèt isti nonnunquam obligentur ad id præstandum, quod ille juravit, non tamen obligantur ex vi juramenti ab illo præstiti (nisi hoc ipsum in se susceperint) sed ex vi pacti (saltem taciti) ex justitia ad idem præstandum obligantur. Ratio est: quia sicut nemo jurat, nisi sua voluntate, ita nemo alius juramenti vinculo obligatur, si non ipse etiam idem juramento promisit; etiamsi alter juraverit pro se, & pro suis successoribus.

II. Hinc si major pars alicujus Communitatis juramento se ad aliquid obligavit, illi, qui ex tali communitate non consenserunt, non tenentur ad servandum juramentum: obligantur tamen interdum vi pacti, legis, vel consuetudinis. Pari ratione si Rex, Episcopus, Canonicus, &c. ad suum officium admittantur sine ullo juramento, non obligantur ad servanda juramenta, ab antecessoribus edita, ex virtute Religionis. Et hinc hæres Vasalli, succedens in feudo, debet, cùm investitur, novum fidelitatis juramentum præstare domino feudi. Item si Titius juravit, se non reperiturum rem certam à Cajo, potest hæres Titii eam repetere, neque tenetur usurario usuras solvere, vel latroni pecunias, quas Titius testator juramento promiserat.

III. Quamvis juramentum etiam per Procuratorem præstari possit, uti patet ex *c. ult. de Juram. Calum. in 6.* quia quod quis facere potest per seipsum, etiam potest per alium. *Reg. juris 68. in 6.* modò Procurator speciale mandatum habeat ad jurandum alterius nomine, & actus talis sit, qui per alium geri possit: non tamen ipse Procurator tali juramento obligatur, quod præstitit ex mandato, & loco alterius; sed ipse principalis.

IV. Ex parte illius, cui præstatur juramentum, reale illud est, ita ut ad hæredes transeat, & si jurans sit superstes ei, cui juravit, hæredibus illius solvere teneatur, quod promisit, uti habetur ex *l. Si pactum 9. ff. de probat. & ex c. Veritatis 14. h. t.* Sicuti enim potest se pluribus obligare, ita potest etiam ex vi juramenti pluribus esse obligatus, & consequenter etiam successoribus.

Vid.

Vid. Suar. *l. c. c.* 31. Sanch. *l.* 3. *Mor. c.* 13. Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 10.

§. II.

A quo, & quomodo possit relaxari Juramentum promissorium homini præstitum?

I. JUramenta homini præstita, si ex parte recipientis juramentum promissorium non sit turpitudo, nec damnum enorme, aut vis injustè illata juranti restitutionem faciendam imperet, à nemine, nisi à solo Pontifice, invito eo, cui juratum est, relaxari possunt. Quia cùm per tale juramentum jus illi, cui juramentum præstitum est, acquisitum fuerit, consequenter sine injuria illius auferri hoc illi non potest, nisi à suprema in spiritualibus potestate in causa gravissima, & ob bonum commune, vel ab Ordinario etiam nonnumquam, si periculum in mora sit, & causa gravissima urgeat.

II. Si verò ex parte recipientis juramentum sit turpitudo, eò quòd per vim, dolum, aut metum injustè incussum extortum illud fuerit, vel sine gravissimo damno, & enormi læsione jurantis servari non possit, potest Episcopus, vel alii, qui relaxandi juramenta privilegium habent, illud relaxare. Et possunt hi ipsi in casu dubio declarare, num juramentum tale obliget. Vel petere potest, qui juravit taliter, ut ille ad remittendum juramentum cogatur, qui turpiter illud extorsit.

III. Si penes Episcopum sit relaxandi juramenti potestas, & hæc relaxatio tantùm petatur pro foro conscientiæ, tum Episcopus jurantis illud relaxare debet, cujus est vincula conscientiæ suorum subditorum solvere. Sin autem relaxatio talis petatur, ad tollendam omnino etiam in foro externo obligationem, & ad effectum rescindendi omnino contractus v. g. per dolum, vel metum injustum initi, tum debet ordinariè relaxatio fieri ab Episcopo illius, cui juratum est: quia in tali casu forum rei, cui juramentum præstitum est, & qui metum v. g. injustè incussit, debet sequi Actor, qui petit juramenti iniquè extorti relaxationem; nisi ille, cui juratum est, se Episcopo jurantis sponte subiiciat, & sic ejus in se jurisdictionem proroget, aut ratione contractus extra diœcesim initi ad Episcopum loci, ubi contractus est initus, causa devolveretur.

IV. Magistratus secularis non potest directè, & immediatè relaxare juramentum; cùm hoc sit vinculum spirituale: potest tamen relaxare indirectè inter laicos sibi subditos, si res juramento promissa pertineat ad forum seculare, remittendo scilicet juramentum loco illius, qui illud per injuriam extorsit, & remittere deberet, ac non vult *Vid.* Sanch. *l. c. c.* 21. & 22. Molin. *tr.* 2. *disp.* 149.

TITULUS XXV.

De Exceptionibus.

§. I.

Quid sit Exceptio, & quomodo dividatur? & de opposita ei replicatione.

I. EXceptio strictè dicta accipitur pro defensione reo competente, per quam excluditur actio, quæ de jure Actori competat. Variè exceptiones dividuntur, ita ut aliæ dicantur exceptiones dilatoriæ, & temporales, quæ suspendunt tantùm, & differunt ad certum tempus actionem, & intentionem Actoris: aliæ sint peremptoriæ, & perpetuæ, quæ tollunt omninò jus agentis, & perimunt actionem.

II. Dilatoriæ exceptiones subdividuntur in fori declinatorias ob incompetentiam v. g. Judicis, aut quòd suspectus sit, aut quòd officio judicis fungi non possit, &c. quæ ab initio litis statim proponi debent, ne quis videatur consentire in judicem. Aliæ sunt, quæ respiciunt personam litigantis, & opponuntur, ad eum ab agendo repellendum; vel ad repellendum procuratorem. Aliæ sunt, quæ respiciunt causam, uti est exceptio libelli inepti, litis pendentis; &c.

III. Dividuntur exceptiones, quòd aliæ sint personales, quæ personam sequuntur, eamque non egrediuntur, & ad hæredes non transeunt. Reales aliæ, quæ rei cohærent, eamque sequuntur, & consequenter ad hæredes transeunt, uti est exceptio rei judicatæ &c. Aliæ sunt mixtæ quasi, certo quidem personarum generi competentes, ratione tamen certæ materiæ, uti est exceptio Senatus Consulti Vellejani, qua suc-

curritur mulieribus, si per suam fidejussionem lædantur: Exceptio operarum contra Patronos libertis concessa, ad eas operas obligantes, quæ concessæ libertatis causa sunt impositæ: Exceptio Senatus-Consulti Macedoniani, quæ filiofamilias sine consensu Parentis mutuum accipienti competit: Exceptio denique restitutionis in integrum.

IV. Dividuntur exceptiones, ut aliæ sint Civiles à jure Civili introductæ: aliæ verò sint prætoriæ, à prætore introductæ, ex æquitate quadam naturali, &c. de quibus Civilistæ.

V. Exceptioni opponitur Replicatio, per quam Actor excludit exceptionem rei, & est quasi exceptionis exceptio: huic autem replicationi obiici potest à reo duplicatio, & ab Actore triplicatio, & à reo quadruplicatio, & sic deinceps: ita tamen, ut à judice, ne nimium extendatur judicium his allegationibus, ex officio possit modus præfigi. *Vid.* Schneidewin & Harprecht. *Instit. de Replic.* Marant. *p. 6. tit. de Except.*

§. II.

An, & qualiter licitum sit, excommunicato excipere in judicio, vel appellare, vel alia defensione uti:

I. NOn tantùm excipere potest in judicio excommunicatus, sed omni alia defensione, etiam appellationis, uti potest. Prout colligitur *ex c. Cùm inter 5. h. t.* Quamvis enim agere ipsi in judicio, aut reconvenire Actorem, non permittatur, voluntariè provocando ad Judicem: quæ tamen necessaria illi sunt ad defensionem media, jus naturæ non permittit illi auferri.

II. Hinc opponere excommunicatus potest exceptionem non numeratæ pecuniæ; item pactum de non petendo; exceptionem solutionis, præscriptionis rei judicatæ, doli mali, metus, jurisjurandi. Potest quoque recusare judicem tanquam suspectum. Et non solùm excipere, & appellare, sed etiam appellationem prosequi, etiamsi sit Actor principalis, *c. 1. h. t. Vid.* Abb. & Barbos. *in cit. c. 5. & in cap. 10. h. t.* Suar. *de Censur. disp. 16. sect. 3.*

§. III.

Quando, & quomodo exceptio excommunicationis opponi possit, vel debeat, & quando exceptiones contra testes proponendæ sint.

I. EXceptio excommunicationis, quamvis inter dilatorias numeretur, ante litis contestationem ordinariè opponendas, potest tamen in qualibet parte judicii, etiam post conclusionem in causa, usque ad sententiam definitivam, si scienter etiam ab initio omissa fuit, opponi: ne quis cum animæ suæ periculo excommunicato communicare cogatur, & ut magis Censura Ecclesiastica timeatur. Potest tamen ad legitimas expensas excommunicato faciendas condemnari, qui sciens exceptionem hanc omisit, & frustra laboribus, & sumptibus fatigavit actorem excommunicatum. Prout statutum habetur in *c. Exceptionem 12. h. t. & in c. Pia 1. eodem in 6.*

II. Quòd si quis exceptionem excommunicationis alicui obiiciat, ut ipsum ab agendo repellat, debet speciem illius (utrùm sit major, vel minor excommunicatio) & nomen excommunicatoris proprium, & appellativum (vel saltem nomen dignitatis) exprimere (ut sciatur delegatus, an ordinarius judex hic sit) & intra octo proximos dies, ab objecta excommunicatione, hanc probare apertissimis documentis, per testes scilicet, vel instrumenta: prout statuitur in *cit. c. 1. ff. Si quis h. t. in 6.* Si prima vice in probatione defecerit, admittetur iterùm intra dictum tempus: non tamen si tertiò voluerit excipere: quia præsumitur, postquam bis jam defecit in probatione, malitiosè, & tantùm ad subterfugiendam sententiam hoc agere, nisi nova excommunicatio post duas primas probationes interveniat.

III. Contra personas testium exceptiones obiici, & probari debent, antequam in causa concluSum sit. *c. Denique 1. h. t.* Immò ordinariè fieri debent hæ exceptiones ante publicatas attestationes: nisi non tam contra personam testis, quàm contra dictum illius opponatur, aut sententia non transeat in rem judicatam; quia in his casibus semper locus est opponendi, ad impediendam saltem excommunicationem juxta *L. Purè 5. ff. De dol. & met. except.*

IV. Si

IV. Si contra testes crimina objecta sint per modum Exceptionis tantùm (ut à testimonio ferendo repellantur) tametsi de iis convicti fuerint, vel confessi, non tamen posteà pœna ordinaria affici debent, cùm accusatio contra eos non fuerit directa, sed sufficit, eos à testimonio ferendo repellere, præsertim si crimen objectum ad causam, de qua agitur, non pertineat. *c.* 1. *in fine h. t. & Gl. in c. Ex pœnitentibus* 55. *dist.* 50. Immò valde probabile est, talem testem non tantùm puniri non posse pœna ordinaria, de qua loquitur *cit. c.* 1. *h. t.* sed neque extraordinaria: quia ratio, cur non mulctetur pœna ordinaria, in *cit. c.* assignatur: quia accusatio non præcessit. Hæc autem ratio locum etiam habet respectu pœnæ extraordinariæ. Si tamen testis de falso testimonio convincatur, aut confiteatur, vel si suscepit judicialem litem super crimine sibi objecto, & ad causam in judicium deductam pertinente, de quo convictus, & confessus est, tunc ordinaria pœna est puniendus. *L. Nullam* 14. *C. de Testib. arg. L.* 2. §. *In publico ff. ad Leg. Jul. de Adult. Vid.* Barbos. *in c.* 12. *&* 1. *in* 6. *h. t.* Suar. *l c.* Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 2. *cap.* 2. Fachin. *l.* 13. *controv. Iur. c.* 43.

§. IV.

An, & qualiter Iudex certum terminum statuere possit, intra quem Exceptiones dilatoriæ, vel etiam peremptoriæ proponi debeant?

I. POtest judex partibus litigantibus terminum statuere, intra quem omnes suas dilatorias Exceptiones proponere debent, ita ut si post terminum talem finitum opponere aliquas velint, non audiantur.

II. Possunt tamen etiam elapso termino proponi hæ Exceptiones. 1. Si partes priùs protestatæ fuerunt, non tantùm generali clausula: *salvis aliis exceptionibus*: sed in specie, & quidem in scripto exprimendo eas, quas velint posteà probare. 2. Si exceptio aliqua de novo emergat parti competens. 3. Si is, qui opponere vult, juramento asserat, se post lapsum terminum in notitiam illius primùm pervenisse. Prout statuitur in *c. Pastoralis* 4. *h. t.* ad decidendas scilicet, & abbreviandas lites, sine singulari tamen partium præjudicio. 4. Si intra terminum assignatum probare exceptionem talem excipiens non possit, possit tamen posteà: paria enim sunt non competere Exceptionem, & eam probari non posse. 5. Si exceptio sit de incompotentia Judicis, in quem pars consentire non possit: quia est, Exceptio nullitatis semper opponi potest. 6. Si sit Exceptio litis finitæ, ad peremptoriè infringenda merita causæ. 7. Si sint Exceptiones contrariæ à Reo propositæ, quæ cùm simul probari non possunt, potest Reus ab una probanda transire ad aliam. 8. Si sit Exceptio excommunicationis juxta *Clement. Excommunicationis un. h. t.* Etiamsi specificè ad proponendam etiam exceptionem certum tempus Judex statuerit, & si quis etiam juraverit, se non oppositurum hanc excommunicationis Exceptionem. Ratio est, quia talis exceptio non tam in favorem partis, quàm ob bonum publicum conceditur, & ob periculum animæ; nec potest judex beneficium à jure concessum auferre.

III. De peremptoriis tamen Exceptionibus, utrum à Judice certus etiam terminus illis præfigi possit, quo elapso, non ampliùs audiantur, dubitant AA. non tam, an possit, quàm quomodo possit. Quia in re destinguendum videtur, ita ut Judex terminum talibus peremptoriis Exceptionibus præfixerit, vel cum causæ cognitione, vel sine ea: si prius contingit, non potest Reus, post elapsum terminum, peremptorias tales Exceptiones proponere. *argu. L.* 2. *ff. de re judicat.* Si posterius contingit, potest Reus etiam post terminum elapsum eas opponere: cùm non possit sine justa causa, & consequenter non sine causæ cognitione hoc jure suo proponendi Exceptiones peremptorias privari. *Vid.* Barbos. *in cit. Clement.* Felin. *in c.* 12. *h. t.*

§. V.

An, & qualiter aliæ nonnullæ Exceptiones opponi possint, vel non possint?

I. PLura habens Beneficia, si excipiat contra alium de pluralitate Beneficiorum, non est admittendus, juxta *c. Cùm Ecclesiasticæ* 3. *h. t.* Quia non debet quis in aliis reprobare, quod in seipso approbat.

II. In favorem, & defensionem suæ Ecclesiæ potest quis opponere Exceptionem excommunicationis, perjurii, vel aliam legiti-

gitimam Exceptionem, absque eo, ut vicissim ipsi per modum replicationis similis Exceptio opponi possit. *c. Dilecti 8. h.t.* Sicuti enim Exceptio, quæ non repellit intentionem actoris, pro nulla habetur, ita etiam replicatio pro nulla habenda est, quæ non excludit Exceptionem, prout fit in casu nostræ assertionis, in bonum Ecclesiæ, ne indignus ad eam promoveatur.

III. Exceptio rei judicatæ non competit Reo absoluto per sententiam Judicis, eò quòd rem non ampliùs possideat; etiamsi posteà iterum possidere incipiat. *c. Adversario 13. h.t.* Neque enim ad rei illius restitutionem tum condemnari, aut absolvi ab ea potuit, quando rem talem non ampliùs possidebat, nisi dolo malo possidere desierit (quo in casu saltem ad æstimationem rei condemnari potuit) aut pretium pro re possessa vendita acceperit, quod in locum rei venditæ succedit.

IV. Exceptio rei judicatæ per Judicem Ecclesiasticum potest opponi, etiam coram Judice sæculari in causa mixti fori, & è converso. *cap. Cùm quidam 2. h.t. in 6.* Quia sententia lata per legitimum Judicem jus tribuit parti contra quemvis Judicem alium; nisi ageretur in causa appellationis, aut esset sententia à sæculari Judice lata cum periculo animæ.

V. In casu, quo quis declinatoriam v. g. Exceptionem contra Judicem opponit, quæ tamen non admittitur, potest quidem ad superiorem Judicem appellare, & hujus erit, de Exceptione hac judicare, non tamen de causa principali. *cap. Olim 7. h.t.* Debet enim Judex appellationis de eo tantùm cognoscere, super quo fuit appellatum.

VI. In casu, quo per Exceptionem suspensionis ab officio, & Beneficio, contra quam replicatur de nullitate illius, retardatur ordinatio, seu provisio Ecclesiæ, debet absolutio à Superiore fieri saltem ad cautelam; prout sumitur ex *cap. Apostolicæ 9. h.t.* cùm non debeat obesse Ecclesiæ mora in rebus spiritualibus, stante tali dubio. *Vid.* Abb. *in cit. c. 3. 8. & 9. h.t.* Barbos. & Felin. *in cap. 13. Cod.*

§. VI.

An excipiens confiteri videatur de jure adversarii: & an quis in judicio pluribus, iisque contrariis Exceptionibus uti possit?

I. COmmunis *Regula Iuris* est 63. *in 6.* quòd is, qui Exceptionem obiicit, non videatur de intentione adversarii confiteri. Ad primam ergo quæstionem responsio negativa est, quæ etiam habetur in *c. Cùm venerabilis 6. h.t.* De quo enim pars excipiens in judicio post litem contestatam omnino contendere vult, hoc utique non censetur confiteri. Si tamen ipse Reus fateatur v.g. debitum, Exceptionem tamen annectat de solutione facta hac, & in similibus Exceptionibus, nisi probaverit Reus, habebitur pro confesso, & condemnabitur.

II. Potest Reus in Judicio non una tantùm, sed pluribus etiam uti Exceptionibus, vel simul eas proponendo, vel successivè, etiam contrarii (saltem disjunctivè, & sub conditione, ne utrumque verum esse, asserere videatur) ita ut si in probatione una deficiat, ad alteram transire possit: nisi ita directè sibi invicem adversarentur Exceptiones tales, ut, quod ponitur in una, nec conditionaliter poni possit in altera, quin convincatur eas ponens de mendacio. *Vid.* Innoc. & Felin. *in cap. 6. h.t.* Dyon. *in Regul. Nullus.*

TITULUS XXVI.

De Præscriptionibus.

SECTIO I.

De Præscriptione in genere, & personis præscribentibus, ac rebus, quæ præscribi possunt.

§. I.

Quid sit Præscriptio, & an, ac quomodo ab Usucapione distinguatur, & ob quas causas sit à Jure introducta?

I. PRæscriptio rectè definitur, esse *exceptio* (peremptoria scilicet) *ex tempore, & modo legibus definito substantiam capiens.* Usucapio verò *apud Iurisconsultum L. 3. ff. De usurpat. & usucap.* dicitur esse *adjectio* (sive acquisitio dominii, ut Glossa loqui-

loquitur) *per continuationem possessionis* (habitæ cum bona fide, ac justo titulo, ut iterum Glossa dicit) & *temporis lege definiti*. Unde Præscriptio ab Usucapione juxta has definitiones differt, tanquam effectus à sua causa; quæ enim per Usucapionem, tanquam viam ad Præscriptionem, nobis adiiciuntur, pro illis tanquam Domini excipere contra adversarios titulo Præscriptionis possumus. Et quamvis aliqui velint, Præscriptionem ab Usucapione distingui in eo, quòd hæc sit mobilium, illa immobilium, rectè tamen dicitur hæc distinctio nullum in jure fundamentum habere, cùm ad res etiam immobiles *Instit. de usucap. & præscript.* Usucapio referatur. Res tamen tanti momenti non est, ut pro ea multum litigetur, cùm hodie pro synonymis accipiantur Usucapio, & Præscriptio.

II. Introducta est à jure Civili Præscriptio, seu Usucapio, & à jure Canonico propter bonum publicum commune approbata fuit, ne diù, & ferè semper quarundam rerum dominia incerta fluctuarent, & ut litibus sæpe diù duraturis finis imponeretur, ac hominum ad jura, & res suas in judicio defendendas ignavia excitaretur, ob periculum amittendæ per Præscriptionem rei suæ, si repetere eam in judicio negligerent.

III. Hinc non tantùm in foro externo, sed in foro etiam interno, & cõscientiæ vim suam habet Præscriptio, ita ut, qui præscripsit, postmodum non teneatur, ad rem illam restituendam, si resciat, alienam eam fuisse; cùm per Usucapionem legitimus rei illius Dominus factus sit, utroque jure approbante, quamvis nulla culpabilis negligentia prioris Domini interveniisset, nisi per judicem in integrum hic restitueretur, ut docent communiter omnes, juxta varios Juris, & Glossæ textus. Et si per errorem pristino Domino restituat, tanquam indebitè datum repetere potest, & ut suum vindicare. *Vid.* Less. *l.2. de Iust. c.6. dub.*1. Laym. *l.3. tr.* 1. *c.*8. Fachin. *l.*1. *c.*70.

§. II.

Quinam in genere possint præscribere, vel non: & adversus quos possit præscribi, vel non?

I. CUm Usucapio, sive Præscriptio sit modus acquirendi dominii, consequenter possunt omnes præscribere, seu usucapere, qui sunt capaces acquirendi dominii, ita ut etiam furiosus, aut amens, vel quomodocunque usu rationis destitutus, quamvis in statu amentiæ inchoare præscriptionem non possit, eam tamen possit in tali statu continuare; cùm taliter constitutus non desinat possidere, quod sanæ mentis possidere cœperat.

II. Precariò tamen rem possidens, usufructuarius, creditor rem pignori sibi datam, & universim, qui non possident suo nomine, usucapere, vel præscribere non possunt; uti nec Clerici bona suorum beneficiorum: cùm vel legitima eis possessio desit, vel incapaces sint dominii sibi acquirendi, vel quæ bona habent, canonica institutione obtinere debeant.

III. Sicut autem non omnes præscribere quælibet possunt, ita contra personas aliquas certas præscribi non potest, eas scilicet quæ in judicio stare, agere, jura sua tueri, vel bona administrare non possunt, uti sunt pupilli, filiifamilias, captivi, Ecclesiæ vacantes &c. *Vid.* Tholos. *Synt. Iur. l.*40. *c.c.*3.

§. III.

Quæ res præscribi possint, vel non possint?

I. REgulariter omnes quidem res corporales, sive mobiles eæ, sint, sive immobiles, præscribi, seu usucapi possunt, nisi lege aliqua, aut speciali ratione prohibeantur. Res verò incorporales, uti sunt jura, servitutes, actiones &c. sicuti propriè possideri non possunt, sed tantũ quasi possideri dicuntur; ita propriè nec præscribi.

II. Sunt aliqua, quæ præscribi omnino non possunt. Sic primò: res, quæ in hominum commercio non versantur, & in nullius dominio sunt, uti sunt sacræ, liber homo, ut fiat servus, res publicæ, quæ ad publicum usum sunt deputatæ, viæ publicæ, ac plateæ publicæ, nullo unquam tempore præscribi possunt, etiamsi populus illis uti desinat: quia hæc, quæ sunt omnibus communia, à nemine privato possideri propriè possunt.

III. Res furtivæ, vel vi expulsiva possessæ, seu occupatæ, præscribi nequeunt, etiam à bonæ fidei possessore tempore ordinario (quamvis tempore extraordinario, seu longissimo XXX. vel XL. annorum à bonæ fidei

dei poſſeſſore præſcribi poſſint) niſi priùs vitium rei furtivæ, *vel violenter occupatæ*, purgatum fuerit, per hoc, quòd ad legitimum Dominum ſuum redierit; vel niſi à bonæ fidei poſſeſſore res talis diſtracta ad tertium pervenerit, quo in caſu res quidem aliena, non tamen furtiva diſtrahitur, cùm hic non animo furandi, aut legitimo Domino rem ſuam ſubtrahendi, quod ad rem furtivam requiritur, diſtraxerit rem talem. Fructus tamen ex re tali furtiva percepti, ordinario etiam tempore præſcribi poſſunt, ſi bona fide poſſeſſi ſunt: neque enim partus rei furtivæ, ut ait lex, eſt pars rei furtivæ.

IV. Res, quæ ſunt meræ facultatis, ſeu liberæ & gratuitæ voluntatis, præſcribi non poſſunt: quia ex talibus actibus, qui liberrimè ponuntur, nulla poteſt induci obligatio, cùm nullam contineant. Niſi prohibitioni interpoſitę acquieverit cum patientia, qui actus tales meræ facultatis exercuit. Ut ſi quis prohibitus vel juſſus, ne ædificaret, obtemperavit, cùm tamen liceret ei ædificare. Hinc jus offerendi, ſeu reluendi pignoris nullo tempore, ne quidem 30. annis præſcribitur, tum propter defectum poſſeſſionis in creditore, tum quia in poteſtate creditoris ſitum eſt, pignus datum, quandocunque voluerit, ſolutione debiti redimere. Pari ratione neque per 30. vel 40. annos præſcribi poteſt contra refectionem v. g. molendinorum, vel eorum ædificationem in ſolo proprio. Unde ſi per centum annos, vel amplius ſubditi iverint ad molendinum Domini, non tamen jure præſcriptionis cogi poſſunt, ut deinceps eant.

V. Limites, ſeu fines Provinciarum, Epiſcopatuum, ac Parochiarum &c. & quæ hujuſmodi limitibus cohærent, præſcribi non poſſunt, dummodo conſtet, tales fines fuiſſe legitima auctoritate poſitos. *c. Super eo 4. De Parochiis:* Ne ſcilicet confundantur termini ad confuſionem devitandam poſiti. Et quamvis fines agrorum ad Eccleſias v.g. ſpectantium præſcribi poſſint, quoad proprietatem, & dominium, non tamen præſcribi poſſunt, quatenus ſunt fines conſtituti certorum diſtrictuum.

VI. Unus ex hæredibus, vel ſociis bonorum, non poteſt contra reliquos hæredes, vel ſocios præſcribere rem communem, quam numquam diviſerunt, quin eis debeat reddere portionem debitam: quia rem communem non ſuo tantùm, ſed etiam reliquorum nomine poſſidet. *L. 10. ff. Quemadſerv. amit. Vid.* Molin. *tr. 2. diſp. 79.* Tholoſ. *l. c. c. 2.* Laym. *l. 3. tr. 1. c. 8.* Gaill. *l. 2. obſ. 18.* Mynſing. *cent. 6. obſ. 70.*

§. IV.

Utrùm ſubditi per Præſcriptionem ſe eximere poſſint ab obedientia Principis, vel alterius Prælati inferioris, aut legitimi Superioris?

I. COntra ea, quæ Principi debentur in recognitionem ſupremi Principatus, & univerſalis dominii, ac ſubjectionis ei debitæ, non poteſt à ſubditis, quà talibus, præſcribi. *L. Comperit. 6. Cod. de præſcript. 30. vel 40. ann.* Poteſt tamen à ſubditis præſcribi ea exemptio à tributis & cenſibus, quæ non in recognitionem ſupremæ Majeſtatis, ſed in ſubſidium, ob neceſſitatem aliquam publicam ſolvuntur: cùm ſubditus illa ſolvat in ſignum ſubjectionis, non autem hęc. Et quamvis mediante præſcriptione ex ſubdito fieri poſſit non ſubditus, & exemptionem à talis Principis ſubjectione præſcribere, prout recepta praxis docet; manens tamen ſubditus ad ea obligatur, quæ ad ſuperioritatem recognoſcendam conveniunt.

II. Sed neque ſubditi contra obedientiam inferiorum Prælatorum, Epiſcopi v. g. vel legitimi alterius Superioris præſcribere poſſunt. *c. Cùm non liceat 12. h. t.* Neque enim in poſſeſſione ſuæ immunitatis eſt ſubditus, quamdiu manet ſubditus; cùm tamen talis poſſeſſio ad præſcribendum requiratur. Licet autem ſubditi unius Superioris non poſſint exemptionem ab ejus obedientia, & ſubjectione præſcribere ſimpliciter, ſeu excluſivè, ita ut nulli ſubiiciantur; poſſunt tamen eam præſcribere translativè, ita ut fiant alteri ſubjecti. *Vid.* Card. Lug. *tom. 1. de juſt. diſp. 7. ſect. 6.* Molin. *tr. 2. diſp. 74.*

§. V.

An contra Prælatum poſſit præſcribi viſitatio, & Procuratio ratione illius debita?

I. NEque contra Viſitationem Prælati, ad quam de jure communi obligatur, præſcribere poſſunt ſubjecti Clerici, neque contra Procurationem ratione Viſitatio-

tationis illi debitam, uti decernitur *in cap. Cùm officii* 16.*h.t* non tantùm, quia præscriptio talis pernicioſa eſſet Eccleſię, ſed etiam quia indecens eſt, & tam juri Divino, quàm naturali contrarium videtur, ut non habeat jus petendę Procurationis, qui obligationem habet Viſitationis. Poteſt tamen Viſitator ipſam Procurationem (non verò jus ad eam) remittere, & quoad modum ſolvendi mutare, ſaltem non invitis iis, qui ſolvere tenentur.

II. Neque contra Procurationes, quæ debentur Legatis, & Nuntiis Apoſtolicis, ullo unquam tempore præſcribi poteſt, quo minùs illis ſolvantur, propter honorem ſcilicet Sedis Apoſtolicæ, in ſignum obedientię erga illam, & ob publicum bonum, quòd Legati tales promovent. *c.* 11.*h.t.* Et quamvis Præſcriptio, & Privilegium æquiparentur; per Privilegium autem poſſit obtineri à ſolvendis talibus procurationibus immunitas, conſequenter etiam per Præſcriptionem obtineri eam poſſe videatur : negatur tamen hæc æquiparatio in omnibus locum habere, ob multa, quæ Præſcriptioni propria ſunt, non autem Privilegio, & in illis, in quibus expreſsè prohibetur Præſcriptio, æquiparatio hæc locum habere non poteſt. *Vid.* Molin. *cit. diſp.* 79. *tr.* 2. Felin. & Barboſ. *in c.* 16.*h.t.*

§. VI.

An Prælatus inferior Epiſcopo poſſit præſcribere Jura Epiſcopalia?

I. POteſt inferior Epiſcopo Prælatus omnia jura Epiſcopalia in certis Eccleſiis Diœceſis, & Cappellis præſcribere, tam privativè, quàm cumulativè, uti habetur ex *c. Auditis* 15.*h.t.* cùm ſit capax, omnia illa jura poſſidendi, & conſequenter etiam præſcribendi : niſi ea requirant Ordinem Epiſcopalem. *c. Cùm olim* 18.*h.t.*

II. Non tamen poteſt Prælatus Epiſcopo inferiori in certa parte Diœceſis, ſeu territorio præſcribere Juriſdictionem Epiſcopalem, excluſo Epiſcopo : nam licèt Epiſcopus omnino excludi poſſit ab exercitio Juriſdictionis, uti ſit in Prælato exempto, retinet tamen ſemper Juriſdictionem generalem. *Vid.* Abb. & Felin. *in cit. cap.* 15.*h.tit.*

§. VII.

An res alienari prohibitæ præſcribi poſſint?

NOn poſſunt præſcribi, ſi ſimpliciter alienari prohibeantur : poſſunt tamen præſcribi, ſi abſolutè quidem alienari poſſunt, ſervatis tamen certis ſolemnitatibus. Prius fieri non poteſt, eo ipſo, quòd per Præſcriptionem res alienentur, ergo ſi ſimpliciter prohibeatur res talis alienari, præſcribi non poteſt : niſi fortaſſe ante prohibitionem alienationis earum, cœpta jam fuiſſet uſucapio, aut tempore immemoriali præſcripta res talis fuiſſet, quod præſumptionem facit facultatis à Principe datæ ad alienandum. Poſterius fieri poteſt, eò quòd ſimpliciter res tales alienari poſſint, & in præſcriptione non minùs certę conditiones requirantur, quàm in rerum talium alienatione. *Vid.* Molin. *l.c.* Abb. *in cap.* 12.*h.t.*

SECTIO II.

De Conditionibus ad Præſcriptionem requiſitis, & in ſpecie de prima, & ſecunda conditione.

QUatuor conditiones ad legitimam præſcriptionem requiri, certum eſt. Prima eſt poſſeſſio, eaque continua, & non interrupta. Secunda eſt bona fides præſcribentis. Tertia eſt juſtus Titulus. Quarta eſt Tempus à Lege definitum.

§. I.

An, & qualis Poſſeſſio requiratur ad Præſcriptionem?

I. QUòd ad omnem Præſcriptionem neceſſariò requiratur poſſeſſio, aut ſi incorporalia præſcribantur, quaſi poſſeſſio, conſtat ex *regula Iuris* 3. *in 6. & ex L.* 25. *ff. de Uſucap.* Et quidem quòd non ſufficiat ſola naturalis, ſufficiat tamen civilis, ſive ſola ſit in præſcribente, ſive conjuncta ſit cum naturali, ex variis juribus habetur; & ex ea ratione, quòd ad Præſcriptionem ea requiratur, & ſufficiat poſſeſſio, vi cujus trâsferri poteſt dominium, aut quaſi dominium; ſed ſola naturalis poſſeſſio non eſt ſufficiens ad transferendum dominium, aliàs etiam depoſitarius rem depoſitam præſcri-

scribere posset, & possent duo simul eandem rem præscribere, casu, quo unus eam naturaliter tantùm, alter civiliter tantum possideret, quod est absurdum concedere, ergo sola naturalis non sufficit : sufficit autem sola civilis, utpote per quam dominia transferri possunt.

II. Ex dictis deducitur 1. Qui non est capax possessionis alicujus rei, non potest eam præscribere. Unde Laicus non potest præscribere decimas. 2. Colonus, Conductor, Depositarius, aliique similes, non possunt præscribere res, quas detinent; quia civilis earum possessio est penes proprietarium, immò nec naturaliter ipsi suo nomine possident. Emphyteuta verò, & Usufructuarius possunt contra proprietarium præscribere dominium utile, aut jus fruendi : quia hoc civiliter, & suo nomine possident. 3. Qui non suo, sed alterius nomine in possessione rei, aut juris existit, non potest sibi præscribere, sed iis, quorum nomine possidet, ut Tutor, Curator, Procurator, Filiusfamilias, & servus. 4. Si quis Domino absente, vel ignorante occupet rem aliquam immobilem illius, eamque cuidam tertio vendat, ac tradat, qui bona eam fide retinet, non potest hic emptor illam præscribere : quia civilis possessio adhuc est penes Dominum ignorantem. *Vid.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 62.

§. II.

An Laici non possint præscribere Decimas ob defectum possessionis?

I. NOn posse præscribere constat ex *c. Causam* 7. *h.t.* cum sint juris hujus possidendi incapaces. Quin jus percipiendi decimas, neque tempore immemoriali præscribere possunt, quamvis optima fide illas perceperint, & fama communis, erronea tamen fuerit, quòd legitima concessio facta ab Ecclesiastica persona intervenerit; cùm error hic nec titulum verum, nec veram juridicam possessionem illis tribuerit, & immemoriale tempus tum tantùm tituli præsumptionem inducat, si capacitas possidendi in præscribente adest.

II. Quòd si tamen cum temporis immemorialis possessione fama communis concurreret, de legitimè à Prælatis Ecclesiæ ante Lateranense, vel à Pontifice obtento jure decimandi, esset quidem talis Laicus tam in foro interno, quàm externo securus à decimarum, aut juris decimandi restitutione; quia ipsa hæc antiquitas legitimæ concessionis olim factæ præsumptionem inducit : si tamen posteà constaret per instrumentum v. g. antiquum, modò repertum, jus decimarum per illegitimam, & invalidam alienationem ad majores illius perveniisse, obligaretur, non obstante ulla antiqua possessione præsumpta, ad restitutionem.

III. Intelligi tamen hoc debet de jure decimandi spirituali, sive quod fundatur in spiritualibus administrationibus, & functionibus : quòd si enim decimæ per legitimam auctoritatem à titulo, seu jure spirituali separatæ sunt, possunt ut sic possideri, & præscribi à Laicis, cùm ut sic sint Laicales : à nemine tamen hodie hæc decimarum à jure spirituali separatio fieri potest, nisi à solo summo Pontifice, penes quem etiam hujus materiæ plenissima potestas est; cujus etiam est, per privilegium Laicis jus hoc decimandi concedere. *Vid.* Laym. *l.* 4. *Th. Mor. tr.* 6. *cap.* 6. Suar. *tom.* 1. *de Relig. l.* 1. *cap.* 27.

§. III.

An ad omnem Præscriptionem, & omni tempore necessaria sit bona fides ad præscribendum?

I. QUidquid sit de jure Civili Cæsareo, de jure Canonico ad omnem præscriptionem, etiam immemorialis temporis, uti & omni tempore, bona fides requiritur, qua quis probabiliter existimat, rem, quam possidet, ad se pertinere, vel saltem alienam esse non cognoscit. Neque sufficit, bona fide inchoatam fuisse tantum præscriptionem, sed bona fide etiam continuari debet, donec tempus à lege præscriptum completum fuerit, uti constat ex pluribus juris textibus. *c. Quoniam* 20. *& ult. h.t. c. Vigilanti* 5. *h.t.* Et ratio est : quia omni constitutioni meritò derogat jus Canonicum, quæ sine peccato servari non potest, prout servari non potest Lex, quæ cum mala fide, scientia scilicet rei alienæ, præscriptionem permittit.

II. Malæ fidei possessor non potest præscribere, sive Dominus sciat, rem ad se per-

pertinere, vel ab alio possideri, sive nesciat. *cit. c. Vigilanti 5. h.t.* Sicut vice versa bonæ fidei possessor præscribere potest rem, sive is, ad quem res pertinet, sciat, sive ignoret, ad se pertinere, vel ab alio possideri. *L. ult. prope fin. C. de long. temp. præscript. junct. Gl. V. vel ignorantia.* Nisi probabiliter ignorans, rem suam ab alio possideri, justam causam ignorantiæ alleget; tunc enim in integrum restituitur. Vel nisi absens, aut ignorans, rem suam ab alio occupatam esse, adhuc civiliter possideat; tunc enim non procedit contra eum Præscriptio. Multùm autem interest, utrùm dominus sciat, rem suam ab alio esse occupatam, an verò ignoret: nam in primo casu post breve tempus etiam civilem ejus possessionem, cùm naturalem jam perdiderit, & perditam neglexerit, deseruisse & perdidisse censetur. Si verò ignoret, tunc non amittit possessionem civilem, nisi tanto tempore eam recuperare negligat, ut induci possit oblivio, & consequenter præsumi, animum possidendi esse amissum.

III. Quamvis in dubio præsumendum sit, bona fide possedisse aliquem, nisi contrarium probetur, cùm delictum non facilè præsumi debeat; si tamen contra jus commune possessionem acquisiverit aliquis, & in tali casu possessionis suæ titulum allegare non possit, contra ipsum præsumitur. Ex quo fundamento optimè infertur, quòd primi illi, qui contra Legem, sive Canonica illa sit, sive Civilis, ritè promulgatam, & receptam egerunt, præscriptionem inchoare non potuerint, cùm malam fidem habuerint; Successores tamen, qui meritò credere potuerunt, antecessores suos, in non observanda lege nihil deliquisse, contra Legem præscribere possunt, cùm bonam fidem habeant.

IV. Sunt quidem aliqui, qui putant debita personalia, vel contra actiones personales ad talia debita, & contra servitutes etiam hodie cum mala fide præscribi posse, cùm talis sui debiti cognitionem, & scientiam habeat, quamvis Creditor illius solutionem non urgeat; rectiùs tamen alii opinantur, ob universalem SS. Canonum doctrinam, cum mala fide præscribi posse negantium, etiam in his debitis, ac servitutibus rusticis præscribendis bonam fidem ex parte præscribentis requiri; vel quòd credat, se nihil debere, nisi ab adversario suo moneatur, & urgeatur executio latæ fortassis contra ipsum sententiæ, aut servitus exigatur, vel alia invincibilis ignorantia interveniat &c. Potest tamen pro foro externo fieri statutum aliquod, ad lites multas cavendas, & negligentiam Dominorum excitandam, ut si intra certum tempus solutionem non urserit Creditor, nullum ampliùs ad illud debitum elapso tali termino jus habeat pro hoc foro.

V. Eadem etiam doctrina est, circa præscribendam pœnam pro delicto impositam, contra quam præscribere potest, qui debet hanc pœnam, etiamsi sciat, eam se debere, modò practicè etiam judicet, ad eam solvendam se non obligari, nisi exigatur: quo in casu bonam fidem practicam habet.

VI. In servitutibus urbanis præscribendis requiritur insuper, ut ille, qui præscribit, actum aliquem positivum contra jus alterius bona fide exerceat, putans scilicet hoc sibi licere. Ut verò præscribantur servitutes rusticæ, sufficit, quòd is, cui debentur, eis non utatur, licèt is, qui debet, nihil contrarium faciat. *L. sequitur 4. §. Si viam ff. de Usuc. L. Hæc autem in princ. ff. de servit. præd. urban.* Et ratio est: quia qui contra ejusmodi servitutem præscribit, non est in mala fide, si eo, cui debetur servitus, non petente, vel non agente, taceat, seu dissimulet; neque enim tenetur alterum cessantem monere, ut jure suo utatur. *Vid.* Laym. *l. 3. tract. 1. cap. 8* Gaill. *l. 2 obs. 18.* Card. Lugo *tom. 1. de Just. disp. 7. sect. 4.* Molin *tr. 3. disp. 66.*

§. IV.

An dubitans, num res sua sit, an aliena, habeat bonam fidem sufficientem ad præscribendum?

I. QUi incipit cum tali dubio rem possidere, inchoare non potest præscriptionem, quia caret bona fide; si verò post cœptam bona fide præscriptionem dubium primùm superveniat, potest non obstante dubio continuare, & perficere præscriptionem, modò debitam diligentiam adhibuerit ad dubium resolvendum, prout videtur probari posse ex *c. ult. h.t.* Cùm in tali casu juxta communem Juris regulam resolvere se optima fide possit, cui dubium tale cœpta jam præscriptione supervenit, quòd

quòd melior sit conditio possidentis, & retinere rem talem possit; quidquid sit de eo, num sua sit, an non: nam speculativum quidem dubium habet, num res hæc sua sit, an non, suspendit tamen hoc judicium suum, & practicè certus est, quòd retinere eam possit.

II. Quando quis bona fide incepit præscriptionem, & posteà non solùm dubitet, an res sit sua, sed etiam an stante hoc dubio licitè eam possidere, & retinere possit, tunc impeditur præscriptio. *L.* 32. §. 1. *ff. de usuc.* Et ratio est: quia talis habet malam fidem; cum hac autem non currit præscriptio. *Vid.* Lugo *l. c. sect.* 3. Molin. *tr.* 2. *disp.* 63.

§. V.

An, & qualis ignorantia sive facti, sive juris impediat bonam fidem, & consequenter etiam ipsam Præscriptionem, vel non?

I. AFfectatam, & crassam ignorantiam non excusare à peccato, communissima docet, & consequenter sicut bonam fidem tollit ignorantia illa, ita præscriptionem impedit. Si tamen invincibilis ignorantia sit facti, vel juris non liquidi, sicuti bonam fidem non impedit, ita nec præscriptionem: quæ enim à jure reprobata non est ignorantia, consistere potest cum bona fide, non tantùm in foro conscientiæ, sed etiam in foro externo; & consequenter cum tali ignorantia præscribi potest, prout etiam ex pluribus utriusque juris textibus patet.

II. Quòd si juris clari, manifesti, & indubitati ignorantia habeatur, quamvis invincibilis hæc sit, nolunt jura ad præscribendum illi favere, aut ad bonam fidem (Civilem, scilicet, non Theologicam) sufficere, prout iterum ex pluribus juris Textibus patet: consequenter cum tali ignorantia præscribi non potest. Cùm enim à jure positivo solo dependeat præscriptionis natura, nolint autem jura ad præscribendum his favere, qui juris indubitati ignorantiam habent, consequenter præscribere hi cum tali ignorantia non possunt.

III. Cum juris tamen etiam clari ignorantia præscribi potest, si hæc non tantum Theologicè, sed etiam juridicè, seu Civiliter sit inculpabilis, ut est in milite, minore 25. annis, mulieribus, rusticis non habentibus copiam peritorum, quos consulant, & similibus personis, in quibus ignorantia juris toleratur. Quamquam mulieribus, & rusticis non passim ex hac ignorantia subvenitur, sed tantùm in aliquibus casibus. Et quamvis teneant aliqui, ignorantia juris impediri præscriptionem etiam longissimi temporis: alii tamen non pauci ajunt, ea impediri solùm præscriptionem longi temporis, quæ titulum requirit, non verò præscriptionem 30. vel 40. annorum, quæ titulum non requirit. Rursus alii hoc solùm concedunt de ignorantia juris, cui jus non resistit, negant verò de illa, cui jus resistit. *Vid.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 64. Less. *l.* 2. *c.* 6. *à num.* 14. Card. Lugo *tom.* 1. *de Just. disput.* 7. *sect.* 3. Fachin. *l.* 8. *cap.* 28. Haunold. *tom.* 1. *de Just. tr.* 5. *à nu.* 190.

§. VI.

An, & quomodo bona, vel mala fides antecessoris, seu auctoris prosit, vel obsit successori in ordine ad Præscriptionem?

I. QUi succedit bonæ fidei possessori in re aliqua, potest ad præscribendum etiam numerare tempus sui antecessoris, & sic uti accessione illius temporis ad complendam Præscriptionem, si & ipse bonam fidem habeat. Cùm enim antecessor transferendo hanc rem in alium, omne etiam jus, quod circa eam habebat, in eum transtulerit, habuerit autem jus, eam sibi præscribendi intra tempus à jure requisitum, cujus partem jam explevit, consequenter etiam hoc jus, ut reliquo tempore addito, rem talem præscribat, in eum transtulit.

II. Qui verò malæ fidei antecessori succedit, si singularis tantùm successor sit, ex donatione v. g. venditione, legato, &c. huic equidem antecessoris tempus, quo mala fide rem possidebat, nihil prodest ad præscribendum. Neque tamen mala antecessoris fides etiam impedit illum, quò minùs Præscriptionem inchoare possit, si bonam ipse fidem habet, & res præscribenda nullo vitio reali affecta sit, quò minùs præscribi possit. Excipe primò: nisi res vitio reali affecta sit; quia furto ablata, aut violenter occupata fuit: tunc enim nec à bonæ fidei possessore præscribi potest, saltem tempore ordinario. Excipe secundò: si res immobilis, quæ aliàs infra decem, vel viginti annos præscribi potest, possideatur, vel

alie-

alienetur ignorante illo, ad quem pertinet: tunc enim ab illo, qui eam accepit à possessore malæ fidei, non poterit ante annos 30. præscribi.

III. Mala fides Theologica cum conscientia rei alienæ antecessoris nocet successori universali, hoc est, hæredi, ita ut talis successor præscribere nunquam possit, etiamsi bonam fidem habeat, neque computare velit tempus, quo antecessor rem mala fide possedit. *L. Cùm hæres* 11. *ff. de diversf. & temp. præscript. L. ult. C. Communia de Usuc.* Ratio est: quia hæres cum Testatore censetur esse eadem persona; & possessio hæredis fictione juris censetur esse eadem cum possessione defuncti: ergo sicut defunctus non potuit præscribere, ita nec poterit hæres. Et quidem mala fides defuncti possessoris obest hæredi non tantùm quoad præscriptionem temporis ordinarii, sed etiam longissimi: neque solùm obest particularibus hæredibus, sed etiam universitati, v. g. Civitati, in qua Cives posteri succedunt in juribus, ac proinde neque successores, etsi bonæ fidei, præscribere possunt rem, quam antecessores malæ fidei possederunt.

IV. Non tamen obest hæredi mala fides possessoris defuncti, si præter titulum hæreditatis habeat hæres alium titulum, v. g. donationis, emptionis, &c. Ut si defunctus rem, quam priùs alicui pignori dederat, postea alteri vendidit, & hæres eam emat, vel redimat. Item non obest, si non sit hæres immediatus, sed solùm mediatus, seu hæres hæredis: tunc enim mediatus hæres bonam fidem habens potest incipere præscriptionem non numerando tempus, quo possedit suus antecessor, saltem si non sit hæres suus. Plures tamen tenent, quod mala fides primi defuncti etiam obsit hæredi mediato. Pari ratione fides antecessoris non nocet successori in dignitate, vel alio beneficio Ecclesiastico: quia hic ab eo titulum, seu causam non habet, sed à Collatore. Quare potest dignitatem, vel beneficium ad alium pertinens cum bona fide præscribere, non computando tempus, quo mala fide possidebat antecessor.

V. Quando defunctus possidebat bona fide, sed sine titulo, ideòque indigebat longiore tempore ad præscribendum, ejus hæres non suus, sed extraneus, v. g. filius emancipatus, vel alius, poterit præscribere breviore tempore, quia præter bonam fidem habet titulum hæreditatis. Si autem sit hæres necessarius, seu suus, ut in jure vocatur, non poterit breviore tempore præscribere, sed debet continuare tempus sui antecessoris usque ad tempus requisitum ad præscribendum sine titulo: quia hæres suus, videlicet filiusfamilias, fictione juris censetur continuare dominium defuncti patris, tanquam unus, & idem cum eo, ideòque cùm etiam ante aditam hæreditatem acquirat ejus dominium, non censetur habere novum titulum. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 65.* Lugo *l. c. sect. 5.* Fachin. *l. 8. c. 27.* Covarr. *in Regul. Possess. p. 2. §. 9.*

§. VII.

An mala fides respectu unius impediat Præscriptionem respectu alterius?

I. NOn impedit mala fides, respectu unius rei, aut juris, præscriptionem respectu alterius rei, vel juris distincti: cùm bona fides, præscriptioni necessaria, circa ea tantum necessaria sit, quæ præscribuntur.

II. Qui tamen absolutè circa rem, quam præscribere vult, malam fidem habet, sciens eam esse alienam, etiamsi erret circa personam, putans eam Titii esse, cùm tamen sit Caii, præscribere non potest: parùm enim interest ad malam fidem, utrùm hujus, vel illius sit, modò sciatur res esse aliena. *Vid.* Fachin. *l. c. c. 34.* Mol. *tr. 2. disp. 63.* Covarr. *l. c.* §. 8. Lugo *tom. 1. de Just. disp. 7. sect. 3.*

§. VIII.

An, & qualiter mala, vel bona fides Prælati possit obesse, vel prodesse Ecclesiæ quoad Præscriptionem?

I. SI Prælatus noverit, rem, quæ ab Ecclesia detinetur, notoriè esse alienam, præscribere eam non potest, sed restituere tenetur, & in tali casu non censetur, rem Ecclesiæ alienare, quod sine solemnitatibus ipsi prohibitum, sed alienam rem suo domino restituere, quod boni administratoris est. Si verò notorium non sit, rem alienam esse, neque à Prælato hoc probari possit, retinere eam poterit, & præscri-

bere, cùm nullam justam causam habeat, ab Ecclesia eam alienandi.

II. Quamvis si scientiam rei alienæ habeat Prælatus, Capitulum verò circa eam, si communiter à Prælato, & capitulo possidetur, bonam fidem habeat, probabiliùs præscriptioni locus non sit, cùm propter malam fidem Prælati destruatur bona fides capituli circa rem, quæ communiter possidetur: in rebus tamen ad capitulum solum spectantibus nihil obest mala fides Prælati, modò capitulum sit in bona fide.

III. Etiamsi Prælatus in judicio fateatur, rem esse alienam, non præjudicat Ecclesiæ, nisi ab hac, vel capitulo mandatum habeat, aut præsumptio juris sit contra Ecclesiam, quòd res sit aliena, aut confessio fiat de bonis divisis, quæ scilicet ad solum Prælatum, & non simul ad Conventum pertinent. *Vid.* Abb. *in c. ult. h. t.* Laym. *ibid. & l. 3. tr. 4. c. 10.*

SECTIO III.

De tertia, & quarta Conditione, videlicet de Titulo, & Tempore ad præscribendum necessariò.

§. I.

An, & qualis Titulus requiratur ad sufficientem, & probam Præscriptionem, & quando nullus requiratur?

I. ORdinariè requiri ad præscribendum præter bonam fidem justum Titulum, in confesso est apud omnes: eò quod Titulus sit causa, & fundamentum justæ possessionis, & bonam fidem habere vix possit aliquis ab initio saltem, nisi habilem habeat, & sufficientem Titulum ad possidendum. Neque verò sufficit quilibet Titulus, sed requiritur talis, qui ex se sit habilis ad transferendum dominium, licèt per accidens non transferat ob intervenientem probabilem ignorantiam, ac justum errorem. Unde conductor, commodatarius depositarius, non possunt præscribere rem conductam, commodatam, depositam: quia hi non sunt justi tituli, id est, habiles, & sufficientes ad tranferendum dominium. Justi autem tituli sunt emptio, donatio, solutio debiti, quando res aliena ex causa debiti est accepta; hæreditas, cùm quis pro hærede possidet, quia possidet ex causa hæreditatis; vel pro possessore, qui ex causa possessionis; titulus pro legato, si res alicui legata sit; titulus pro derelicto, quo quis rem possidet à non domino pro derelicta habitam, & ab alio possessam; titulus pro suo, quo quis possidet rem tamquam suam, cùm tamen sit aliena; transactio, & similes, de quibus agitur *l. 41. ff. tit. 4. & seqq. & l. 7. C. tit. 26. & seqq.*

II. Neque tamen titulus ad Præscriptionem requisitus verus debet esse, vera v. g. donatio, vera venditio, vera solutio, &c. (talis enim titulus verus sine præscriptione transfert dominium) sed sufficit coloratus, sive apparens, qui bona fide putatur validus, quamvis à parte rei non sit. Qualis titulus est donatio v. g. venditio &c. insufficiens quidem secundùm se, ob latentem defectum, ad transferendum dominium in donatarium, emptorem, &c. sufficiens tamen cum usucapione: vel existimatus, ut si v g. hæres alicui rem tradat, quasi debitam ex legato, cùm revera legata non sit: vel præsumptus tantùm, si scilicet ob temporis diuturnitatem interveniss titulum jus præsumit, cùm tamen fortasse nullus intervenerit.

III. Et quidem in præscriptione ordinaria longi temporis, decem scilicet, aut duodecim annorum, sicut & in triennali usucapione, titulus non præsumitur, sed requiritur, ut allegetur, & probetur titulus coloratus, vel existimatus, ut constat ex *L. Nullo 24. Cod. De rei vindicat. & ex Can. Placuit. 15. §. Potest etiam aliter. Causa 16. q. 4.* In præscriptione autem longissimi temporis, 30. vel 40. annorum, ordinariè non requiritur titulus, qui allegetur, & probetur, sed sufficit bona fides, qua credit præscribens titulum se habere, & causam possidendi, tametsi fortassis eam non habeat. *L. 3. & 4. Cod. De præscript. 30. vel 40. annorum.* Quod longè certius est in præscriptione centenaria, vel immemoriali: cùm in tali præscriptione tempus immemoriale, aut longissimum vim præsumpti tituli habeat, & tribuat, ex privilegio fortassis à Principe, vel à lege concesso, provenientis.

IV. Si tamen præscriptio longissimi temporis, vel etiam centenaria fiat ab aliquo, cui jus commune ad præscribendum resistit, vel alia contra eum præsumptio pugnat, non sufficit sola bona fides ad præscribendum, sed debet titulus certus allegari,

gari, & probari: nisi præscriptio sit immemorialis, & capacitas possidendi in usucapione *c. Si diligenti. 17. h. t. c. Episcopum. 1. Eodem in 6.* cùm præsumptio sit contra bonam illius fidem, cui jus commune ad præscribendum resistit, si nullum possessionis suæ titulum ostendere possit. *Vid.* Covarr. *in Regul. Possess. p 2. §. 5.* Harprecht. *Instit. de usucap.* Barbos. *in c. Si diligenti 17. h. t.*

§. II.

Quanto Tempore præscribantur res mobiles, & immobiles, contra privatos?

I. REs mobiles, seu illæ, quæ loco moveri possunt, præscibuntur triennio cum titulo, & bona fide. *L. unica Cod. De usucap. transfer.* Nisi sint res furtivæ, quarum vitium nondum purgatum est: nam tunc non præscribuntur, nisi triginta annorum spatio. Quod tempus etiam requiritur ad præscriptionem aliarum rerum mobilium, si sine titulo usucapio fiat, ut colligitur ex *L. Sicut 3. & L. Si quis 8. Cod. De Præscript. 30. vel 40. ann.*

II. Res verò immobiles, seu quæ loco moveri non possunt, uti sunt fundi, prædia, domus, & similia, inter præsentes, qui in eadem scilicet civitate, vel eodem territorio, ac sub eodem regimine habitant, præscribuntur cum titulo decem annis; inter absentes, qui in diversis scilicet territoriis, aut sub diverso regimine habitant, viginti annis; sine titulo verò, tam inter absentes, quàm præsentes, triginta annis, si sint res privatorum.

III. Si præscriptio fiat absente per partem temporis præscribente, & per aliam partem præsente, servanda est proportio absentiæ, & præsentiæ, ita ut anni absentiæ duplicentur, veluti si quis per quinque annos præsens sit, qui rem immobilem usucapit, aliquo tempore verò sit absens, quindecim anni ad præscribendam talem rem requirantur. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 68.* Laym. *l. 3. tr. 1. c. 8.*

§. III.

Quantum Tempus requiratur ad præscribendum contra Ecclesias?

I. AD præscribenda bona mobilia, etiam contra Ecclesiam Romanam, sufficit triennium; cùm circa hæc specialia Ecclesiis concessa privilegia non legantur. Ad præscribendum autem bona immobilia, & jura Ecclesiarum, Monasteriorum, Hospitalium, aut aliorum locorum piorum &c. quidquid sit de jure antiquo, hodie requiruntur 40. anni de jure ordinario (& ex specialibus privilegiis ad præscribendum bona immobilia Religiosorum S. Benedicti, & cum his communicantium quoad hoc privilegium; 60. anni) ut patet ex *c. de quarta. 4. c. ad aures. 6. & c. Illud autem 8. h. t.* ob specialem his locis, & causis concessum favorem.

II. Si quis præscribere incœpit rem immobilem privati, eamque bona fide, cùm titulo, inter præsentes possedit, v. g. per quinquennium, & postea res illa ad Ecclesiam aliquam deveniat; tunc quia solùm deerat dimidium temporis ad præscribendum contra privatum, sufficiet, si præscribens eam deinceps possideat 20. annis, ut illam præscribat adversus Ecclesiam.

III. Si jus Canonicum resistat præscribenti, ut in casu *cap. ad aures 6. h. t.* ubi duo Parochi litigabant de decimis, quas Parochus extraneus percipiebat ex agris in aliena Parochia sitis, quæ de jure communi ad propriam Parochiam loci pertinent: tunc præter tempus 40. annorum, & bonam fidem, titulus coloratus est necessarius, vel sine titulo tempus immemoriale, juxta *c. 1. h. t. in 6.*

IV. Prædicta præscriptio quadragenaria non extenditur ad bona privata, ac patrimonialia Clericorum: hæc enim tempore ordinario præscribuntur, sicut bona Laicorum, & privilegium illud solis Ecclesiis, & locis piis, non verò etiam eorum rectoribus, & Ministris concessum est.

V. Ecclesiæ non sunt privilegiatæ quoad præscriptionem activam, sed solùm quoad passivam; unde non potest una Ecclesia contra alteram præscribere, nisi 40. annis, & non obstante, quòd privilegiatus regulariter non utatur privilegio contra pariter privilegiatum, potest una Ecclesia contra aliam Ecclesiam præscribentem obiicere dictum privilegium.

VI. Excipitur à privilegio, & jure communi quadragenariæ contra Ecclesiam præscriptionis casus specialis, quo jura alicujus Ecclesiæ ab hæreticis, vel schismaticis recuperatæ, & ad fidem Catholicam con-

versæ ab Episcopo, v.g. convertente intra triennium præscribuntur, prout deciditur *in c. Placuit 1. h.t.* ob favorem scilicet fidei, & ad excitandam Episcoporum diligentiam, si in culpabili mora convertendæ talis plebis proprius Episcopus fuerit.

VII. Si res, vel jus aliquod sit commune Laico cum Ecclesia: tunc si res, vel jus sit divisibile, breviore tempore præscribitur contra Laicum, quàm contra Ecclesiam: si verò res, vel jus sit indivisibile, tunc Laicus propter communionem cum Ecclesia, eodem 40. annorum tempore gaudebit, ita ut breviore tempore contra ipsum præscribi non possit. *arg. L. Si communem 10. ff. Quem adm. servit. amitt.*

VIII. Ad præscribenda bona immobilia, & jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia requiritur tempus centum annorum, prout sumitur ex *c. Ad audientiam 13. h.t. & c. Cùm vobis 14. eodem.* Quod privilegium centenariæ præscriptionis etiam aliis indirectè, & in consequentiam prodesse potest, si jus habent ab Ecclesia Romana, & contra quos, si citiùs præscriberetur, ipsi Ecclesiæ Romanæ præjudicaretur.

IX. Hæc præscriptio centenaria contra Ecclesiam Romanam solùm procedit circa ejus bona immobilia, & jura privata, eaque, quæ nonnunquam à Pontifice etiam inferioribus conceduntur: nam contra ea, quæ de jure Divino, quoad supremam jurisdictionem, & potestatis plenitudinem, ac specialiter reservata in signum specialis prærogativæ, &c. Papæ conveniunt, quæ nunquam inferioribus concedi solent, nullo unquam tempore præscribi potest, ut ex dictis patet.

X. Ecclesia Romana, ipseque Pontifex præscribit contra Ecclesiam inferiorem, vel alium privatum eodem tempore, quo quivis alius privatus adversùs alium privatum. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 72. & 74.* Laym. *l. 3. tr. 1. c. 9.*

§. IV.

De tempore, quo præscribi potest contra Principem, vel ejus Fiscum.

I. COntra Principem nunquam præscribuntur, quæ ipsi competunt in recognitionem supremæ potestatis illius, ut dictum est: neque ea bona contra Principem præscribuntur, quæ illi soli ratione dignitatis reservantur, si nulli subdito communicari à Principe soleant; ut iterùm ex dictis patet. Quæ verò ad jurisdictionem Principis pertinent, subditis tamen, quamvis raro, nonnunquam solent communicari, præscribi contra illum possunt, prout dicitur in. *c. super quibusdam. 26. §. Præterea de V. S.* sine titulo quidem tempore immemoriali; cum titulo intra 40. Vel si bona sint, quæ ad Coronam spectant, qualia sunt saltus ferarum, prata, & pascua, prædia urbana, & rustica, urbes, castra, &c. non nisi intra centum annos adversùs eum præscribuntur. Cùm enim tot anni requirantur ad præscribenda bona Civitatis cum titulo, *argu. L. ult. Cod. de SS. Ecclesiis*; multò magis ad præscribenda bona regni requirentur.

II. Ad præscribenda verò bona tam mobilia, quam immobilia contra fiscum Principis, si bona talia fisco jam sint incorporata, requiruntur cum titulo 40. anni: si verò nondum sint fisco tradita, & incorporata, neque etiam fisco denunciata, quamvis illi debita sint, præscribuntur tempore ordinario, sicuti alia privatorum bona; si verò denunciata jam sint fisco, nondum autem tradita, & incorporata, quadriennio præscribuntur. Adversùs fiscum Ecclesiæ Romanæ non nisi centum annis præscribitur, & adversùs fiscum inferiorum Ecclesiarum 40. annis, sicuti suprà de præscriptione contra Ecclesias dictum est. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 73. & seqq.* Palao *disp. de Just. in genere pun. 22. §. 14.* Covarr. *in Regul. Possess. p. 2. §. 2.* Less. *l. 2. c. 6. dub. 12.*

§. V.

De tempore, quo præscribi possunt bona Feudalia, & Emphyteutica.

I. EXtraneus contra Vassallum jus feudi, seu dominium utile præscribere potest spatio 30. annorum, sive dominus feudi sciat, sive ignoret, sive consenserit, sive non: quia hoc casu rem feudalem, & servitia integra retinet, salvo penes eum manente dominio directo, quòd autem invitus cogitur alium Vassallum habere, sibi imputare debet, quia non meliùs vigilavit. Porrò si is, in quem feudum fuit alienatum sine consensu domini, illud 30. annis contra Vassallum præscripsit, & dominus recu-

recuperet feudum sine suo consensu alienatum, non tenetur illud restituere Vassallo, vel hæredibus ejus, ob negligentiam, qua passus est præscribi feudum.

II. Extraneus jus feudi, seu utile dominium præscribere potest 30. vel 40. annis contra dominium, si hic sciat, alienationem, seu translationem feudi in extraneum esse factam: at si ignoret, non potest contra dominum præscribi, nisi tempore immemoriali, vel centum annorum.

III. Si extraneus, in quem alienatum est feudum, & translata ejus possessio, rem non tanquam feudalem, sed allodialem, ac propriam, annis 40. cum bona fide possideat, præscribit ejus dominium directum adversus dominum. Quamvis in tali casu dominus in integrum restitui debeat, si petat, ob justam ignorantiam. Sed & Vassallus, si pro libero se gerat, bona fide putans, non esse feudum, quod possidet, quia alteri in eo succedit, libertatem contra dominum, sive dominium directum feudi per præscriptionem 30. vel 40. annorum acquirere potest.

IV. Ut contra Vassallum Ecclesiæ ab extraneo feudum Ecclesiasticum, vel Ecclesiastica Emphyteusis præscribatur, requiruntur 30. anni, si sciente Ecclesia, penes quam est dominium directum, præscriptio talis fiat: si verò fiat ignorante Ecclesia, requiruntur 100. anni, ut melius consulatur Ecclesiis, quarum interest scire, quem Vassallum, aut Emphyteutam habeant. Alii tamen minus etiam tempus sufficere putant. *Vid.* Palao *l. c. §.* 15. Rosenthal. *tr. de Feud. c.* 9. *concl.* 97. Molin. *tr.* 2. *disp.* 70. *&* 75.

§. VI.

Quo Tempore præscribi possint jura quædam spiritualia?

I. UT quis beneficium, quod bona fide cum titulo colorato possidet, præscribat contra alterum, cui illud legitimè collatum fuit, 10. anni requiruntur inter præsentes, inter absentes verò 20. anni, juxta modum, quo alia jura, & bona immobilia præscribuntur. Cùm peculiare privilegium, quoad talem præscriptionem, non habeat beneficium.

II. Sine titulo non potest unquam præscribi beneficium: cùm sine titulo desit bona fides; hæc autem sine Canonica institutione, saltem existimata non habetur. Per hodiernam tamen Cancellariæ regulam statuitur, ut si quis bona fide, & cum titulo colorato, per triennium pacificè beneficium possederit, quòd absque simonia (reali scilicet) ingressus est, ita ut neque intrusus fuerit in tale beneficium Apostolicæ dispositioni reservatum, molestari ampliùs super eo non possit, & tutus sit non tantùm in foro externo ad vitandas lites, sed etiam in foro conscientiæ ad tollendos scrupulos.

III. Jus eligendi Episcopum, aut alium Prælatum, ut extranei Clerici præscribant, qui non sunt de Collegio, 40. anni requiruntur cum titulo colorato, vel tempus immemoriale sine titulo, si hoc usucapere velint, exclusis Capitularibus, juxta *c.* 1. *h. t. in* 6. Si verò jus hoc per præscriptionem obtinere volunt, ut unà cum Capitularibus ipsi extranei Clerici eligant, tum non opus est titulo, sed sufficit longissimum tempus 40. annorum, prout contra Ecclesiam præscribitur: neque enim in hoc casu extraneis Clericis jus resistit, aut magni præjudicii res agitur, cùm Capitulares ab eligendo non excludantur, & horum scientia, & patientia extraneo Clerico ad jus eligendi præscribendum pro titulo servire possit.

IV. Jus Patronatus, sive jus præsentandi ad beneficia, si constet, Ecclesiam ab initio fuisse liberam, sine titulo non præscribitur à Laico, nisi tempore immemoriali. Et quia præsumptio juris præscriptioni resistit, cum titulo non præscribitur, nisi 40. annis: si verò dubium sit, libera num fuerit Ecclesia Parochialis, possunt Parochiani jus Patronatus in tali Ecclesia præscribere intra tempus relatum: cùm verisimile sit, illos fuisse fundatores. Si autem Ecclesia libera non est, sed constat, illam patronum habere, tunc jus Patronatus à Laico contra verum patronum præscribi potest cum titulo colorato 10. annis inter præsentes, & 20. inter absentes; sine titulo autem annis 30. prout alia bona immobilia, & jura contra privatos præscribuntur: neque enim ut sic contra Ecclesiam præscribitur, cujus parum interest, hunc vel illum habere patronum. Quid autem hac in re statutum hodie sit in Tridentino, in titulo de jure Patronatus videbitur. *Vid.* Palao *l. c. §.* 13. Mol. *tr.* 2. *disp.* 70. Laym. *l.* 3. *tr.* 1. *c.* 8.

§. VII.

De Tempore, quo præscribuntur jura servitutum, obligationes, & actiones.

I. SErvitus mixta, quæ à re debetur personæ, uti est ususfructus, usus, & habitatio, nec non servitus merè realis, quæ à re rei debetur, sive affirmativa illa sit, sive negativa, sive rustica, sive urbana, cum bona fide, & titulo inter præsentes 10. annis acquiritur, inter absentes 20. annis; sine titulo annis 30. Nisi servitus continua, aut quasi continua fiat sciente, & patiente domino; sic enim ad eam præscribendam etiam sine alio titulo sufficiunt 10. anni inter præsentes, & 20. inter absentes. Quòd si sit discontinua, sine titulo non præscribitur, nisi tempore immemoriali: ad hanc tamen præscriptionem non requiritur scientia, & patientia domini.

II. Amittuntur per præscriptionem servitutes, reales quidem rusticæ per solum non usum 10. annis inter præsentes, & 20. annis inter absentes: Urbanæ verò per non usum, & positivum actum præscribentis, contrarium servituti debitæ.

III. Actiones Civiles, tam reales, quàm personales, & obligationes, seu debita rerum mobilium, & immobilium, quæ per actiones exigi possunt, regulariter præscribuntur 30. annis contra creditores, cum bona fide. *L.3. C. de Præscript. 30. vel 40. ann.* Quamvis aliquæ minore tempore præscribantur. Excipitur actio hypothecaria, de qua *L.7. C. eod.*

IV. Adversùs Ecclesiam, & loca pia, si agatur de rebus immobilibus præscribendis, nonnisi 40. annorum spatio præscribitur aliqua actio, & obligatio durans non minore tempore quàm decennio; & quidem adversus Ecclesiam Romanam, non nisi 100. annis. Aliæ verò actiones quæ decennio non durant, adversùs Ecclesias eodem tempore præscribuntur, quo adversùs privatos. *Auth. Quas act. junct. Gloss. C. de Eccles.*

V. Legata, & fideicommissa contra legatarium, & fideicommissarium non præscribuntur nisi spatio 30. annorum. *L.3. §. pen. C. Commun. de Legat.*

VI. Obligationes procedentes ex delicto, indeque ortæ actiones criminales ordinariè tolluntur 20. annorum præscriptione. *L.12. C. Leg. Corn. de falsi.* Accusatio tamen, vel inquisitio adulterii, & peculatus quinquennio extinguitur: actio verò injuriarum, præcisè ad pœnam, & non ad damnum resarciendum, intra annum extingui potest. *L.5. C. ad l. Jul. de Adult. l.7. ff. ad Leg. Jul. pecul. l.5. C. de injur. Vid.* Palao *l.c.* Molin. *cit. disp. 70. & 71.*

§. VIII.

Quomodo præscriptio temporis immemorialis, & Centenaria inter se differant, & qualiter utraque probetur?

I. IMmemorialis possessio dicitur illa, cujus initium hominum memoriam excedit, hominum scilicet, qui tum vivunt; censetur autem excedere hominum memoriam, quod excedit 100. annos, qui est finis ordinariè vitæ longævæ hominis. Unde præscriptio immemorialis in eo differt à centenaria, quòd hujus sit certus terminus, & nō requiritur ignorari hujus initium; immemorialis verò præscriptionis non sit certus terminus, & non sciatur, quando cœperit.

III. Differunt inter se ex modo probandi: quamvis enim utraque per testes probari possit, potest tamen centenaria etiam per instrumentum publicum probari, ex quo de possessione 100. annorum constat, & immemorialis, ut legitimè per testes probetur, debent hi deponere, quòd hæc ita esse à suis majoribus viderint, & audiverint, neque unquam contrarium viderint, vel audiverint, & quod communis semper opinio, & fama publica fuerit, rem ita se habere; & ex probabili debent hi testes 54. annorum esse, qui de 40. annis testentur, intra hoc tempus nunquam vidisse, vel audivisse se aliud. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 76.* Mynsing. *cent. 1. obs. 30.* Laym. *l.3. tr. 1. c. 8.*

SECTIO IV.

De nonnullis impedimentis præscriptionis, quò minùs ea procedat, vel cœpta continuetur, & de restitutione adversùs eam jam completam.

§. I.

Quando præscriptio non procedat, seu non currat, vel dormiat, aut suspendatur?

I. PRæscripto dicitur non procedere, sive non currere, quando ob aliquam cau-

causam incipere non potest, vel quia deest possessio civilis, sine qua nulla datur usucapio; vel quia bona fides, aut titulus deficit, si hic ad præscribendum est necessarius; vel denique ex incapacitate ipsius rei ad præscribendum hic, & nunc inhabilis.

II. Dormire præscriptio dicitur, quando inchoata quidem legitimè jam est, propter impedimentum tamen interveniens ad aliquod tempus currere non potest, sed suspensa manet, & quasi quiescit, ita tamen, ut cessante tali impedimento, iterùm currat, & continuari possit tempus subsequens cum tempore præcedente impedimentum, ad integrandam, & complēdam præscriptionem.

III. Dormit autem præscriptio, Primò: tempore hostilitatis, sive belli, uti patet ex *c. ex transmissa* 10 *h.t.* Secundò: dormit præscriptio contra Ecclesiam, quando hæc vacat *c.* 1. *& ult. ne sede vacante, &c.* vel si Prælatus agere non possit, censura aliqua, aut impedimento juris (non facti tantum) impeditus *c.* 1. *& c. Auditis* 15. *h.t.* Tertiò: contra Ecclesiam Romanam dormit, si schisma sit in illa Ecclesia; vel contra Romanum Imperium, si hoc vacat; aut contra pupillum, si duret adhuc pupillaris ætas. Ratio est: quia in his casibus aut jura non dicuntur, vel de jure agere non potest, contra quem præscribitur, vel suo legitimo defensore caret Ecclesia, &c *Vid.* Molin. *l.c. disp.* 78. Covarr. *in regul. Possessor p.* 2. *§.* 12.

§. II.

Quando, & quomodo Præscriptio interrumpatur, & an etiam per impetrationem privilegii contrarii?

I. INterrumpi dicitur præscriptio, quando antequam completur, ita cessat, ut cessante etiam interruptionis causa prius, & posterius tempus non continuentur ad complendam præscriptionem, sed hæc de novo debeat inchoari, & totum tempus præcedens interruptionem sit extinctum, prout sumitur ex *c. illud autem* 8. *h.t.*

II. Interruptio censetur fieri, quando deficit aliquid, quod ad substantiam, sive essentiam præscriptionis requiritur: ut si amittatur possessio civilis; si cesset bona fides; si cesset titulus, ubi hic requiritur, vel si jura ita disponant (à quorum dispositione præscriptio vim suam, & auctoritatem habet) prout de præscriptione longi, & longissimi temporis disponunt, quod interrumpatur per litis contestationem juridicam, si postmodum sententia contra possessorem lata fuit, nisi præsumptio sit ex sufficientibus conjecturis contra actorem, quòd litem malo animo, præcisè ad interrumpendam, aut prolongandam præscriptionem moverit.

III. Si quis impetret privilegium contrarium præscriptioni, ea interrumpitur, si nondum completa sit: quia post impetratum privilegium videtur esse in mala fide præscribens, ex hoc videlicet capite ad privilegium sibi impetrandum motus, quòd putaret rem talem ad se non pertinere. Si verò præscriptione jam completa, privilegium eidem contrarium impetret, censetur ab ea velle recedere, eidemque renunciare, ac proinde præscriptione illa uti in posterum non poterit ad rem præscriptam sibi defendendam. Si denique privilegium non est contrarium præscriptioni, non censetur huic renuntiare, sive completa jam sit, sive non, adeoque currit nihilominus præscriptio. *Vid.* Molin. *l.c.* Covarr. *l.c. §.* 10. *&* 12. Abb. & Alexand. *in c.* 19. *h.t.*

§. III.

Quibusnam remedium restitutionis in integrum competat adversùs Præscriptionem?

I. COnceditur hoc privilegium primò: Minoribus 25. annis, adversùs præscriptionem etiam longissimi temporis, ut eam petere possint intra quadriennium post impletum 25. annum. Secundò: conceditur Ecclesiis, aliisque piis locis, quamvis 40. aut 100. annorum præscriptio contra ea completa jam fuerit. Tertiò: conceditur nonnunquam etiam Majoribus, si justa causa subesse videatur, ob quam prius, dum contra eos currebat præscriptio, agere non potuerunt.

II. Contra præscriptionem longi temporis justa causa concedendæ restitutionis in integrum Majoribus, videtur aliquibus esse, quòd invincibiliter ignoraverit aliquis currentem contra se præscriptionem. Quam tamen ignorantiam justam causam concedendæ Majoribus restitutionis in integrum negant aliqui: quia præscriptio æquè præjudi-

cat ignoranti, ac scienti juxta *c. Vigilanti* 5. *h. t. & L. ult. Cod. de præscript. long. temp.*

III. Quamvis autem concedatur restitutio in integrum etiam majoribus, non tamen propterea omninò inutilis erit præscriptio: tum quia restitutio non conceditur ultra quadriennium, neque Majoribus sine legitima causa: tum quia restitutio non impedit, quò minùs is, qui præscribit, acquirat dominium rei, quam præscribit, licèt revocabiliter; ita ut interim dum restitutio non petitur, & conceditur, resque restitutionem petenti non adjudicatur, ille, qui præscripsit, sit verus dominus rei præscriptæ, & in foro etiam conscientiæ illam retinere possit, ac si intra quadriennium non petatur, posteà repeti ab eo ampliùs non possit. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 80.* Laym. *l. 3. tr. 1. c. 8.*

TITULUS XXVII.

De Sententia, & re judicata.

SECTIO I.

De Sententia.

§. I.

Quid, & quotuplex sit sententia, & quomodo à re judicata differat?

I. SEntentia in genere definiri potest, quòd sit *Judicialis decisio rei controversæ per pronuntiationem judicis ritè factam, liti finem imponens.* Duplex autem est sententia: alia definitiva, quæ principalem causam definit, eique finem imponit per absolutionem, vel condemnationem: alia est interlocutoria, quæ non super principali negotio, sed super aliquo emergente, vel incidente articolo inter principium, & finem causæ fertur. Hæc à definitiva in eo etiam differt, quòd definitiva ordinariè ab eodem judice revocari non possit; possit autem interlocutoria ante definitivam, ut quæ nunquam respectu judicis in rem judicatam transit, nisi habeat vim definitivæ, imponentis finem illi instantiæ. Item à definitiva potest appellari, non item regulariter ab interlocutoria, saltem de jure Civili. Sententia definitiva debet scribi, non item interlocutoria. Denique in sententia definitiva debet servari ordo judiciarius, non item in interlocutoria.

II. Est præterea alia quædam sententia interlocutoria quasi media, seu mixta, quæ scilicet habet vim definitivæ: cujusmodi est sententia, postquam non speratur alia ferenda, ut sententia absolutoria ab observatione judicii. Item sententia, per quam pronuntiatur, appellationem esse desertam, vel præcipitur, solvendum esse. Nec non sententia de immittendo aliquem in possessionem ex secundo decreto: vel per quam judex pronuntiat, se esse incompetentem: aut per quam admittitur exceptio peremptoria. Porrò hæc sententia mixta æquiparatur veræ definitivæ non solùm quoad formam, & effectum appellationis, sed etiam quoad alios juris effectus.

III. Differt à re judicata sententia, quòd hæc sit ipsa judicis definitio, & pronuntiatio; illa verò sit res controversa, de qua sententia lata est, & quæ per judicis decisionem finem accepit. Subinde tamen pro eodem videntur sumi sententia, & res judicata, ut cùm dicitur, sententiam transire in rem judicatam. Quæ tamen videtur potiùs esse quæstio de nomine. *Vid.* Marant. *p. 6. actu 1. de sent.* Gaill. *l. 1. obs. 30.* Hiltrop. *in Process. Judic. p. 4. n. 9.*

§. II.

Qualis sententia sit ferenda?

I. SEntentia ferri debet secundùm legum & Canonum præscripta, ita ut contra jus constitutionis lata, sive contra legem, aut Canones clarè, & indubitatè præscribentes certam aliquam in re certa sententiam, aut modum, sit ipso jure nulla, etiamsi prætextu consuetudinis lata sit, modò talem consuetudinem jura reprobent. *c. Cùm causa 8. h. t.* cùm consuetudo talis nihil valeat, & judex non habeat jus arbitrandi contra legem, aut Canones.

II. Si verò lata sit sententia contra jus litigatoris, contra merita causæ scilicet valida est ob præsumptionem pro judice (ita tamen ut appellatio remedium afferre possit) si error juri litigatoris contrarius in sententia expressus non sit, ac ipsa sententia non sit notoriè injusta. *c. 9. h. t.* Si verò error juri claro, & indubitato contrarius in sententia sit expressus; vel sententia

aliun-

aliunde sit notoriè injusta, tunc ipso jure nulla est : quæ enim præsumptio pro judice est, si error taceatur, cessat, si error exprimatur.

II. Debet Sententia Judicis certa esse (etiamsi summa incerta petita sit) quantum res in judicium deducta patitur. *ff. Curare. Instit. de Action. & ibi Gloss. V. vel rei.* aliàs non valebit, nec rei judicatæ auctoritatem habebit. *L. penult. & ult. C. de Sent. quæ sine.*

III. Etsi Sententia Judicis continere debeat absolutionem, vel condemnationem expresè, vel saltem virtualiter, quia aliàs irrita est. *L. Præses 3. C. de Sent. & Interloc. omn. Jud.* non tamen necessariò debet cõtinere causam, quæ Judicem movit ad absolvendum, vel condemnandum. *c. sicut 16. h. t.*

IV. In quibusdam tamen casibus exprimi à Judice causa Sententiæ debet. Primò si Judex propter ineptam petitionem Actoris Reum absolvit. *c. Examinata 15. de Judic.* Secundò si in pronuntiando recedat à jure communi, & victum in expensas non condemnet. *Auth. de Testib. ff. Oportet Collat. 6.* Tertiò si Reum conventum rei vindicatione absolvat, eò quòd tempore sententiæ non possideat. *c. penult. de except. & L. si rem 17. ff. eod.* Quartò si Reum absolvit non simpliciter, sed ab instantia judicii, & per patronos causæ stetit, quò minùs causa potuerit definiri. *L. Properandum 13. C. de Judiciis.* Quintò in Sententia Excommunicationis. *c. 1. de Sent. Excom. in 6.* Sextò in causa appellationis causa exprimi debet, quare prima Sententia revocetur. *c. Cùm Bertholdus 18. h. t. Vid.* Abb. & Felin. *in cap. 1. & 8. h. t.* Speculat. *l. 2. p. 2. tit. de Sent. ff. sent. qualiter sit fer.*

§. III.

Quomodo Sententia ferenda sit?

I. FErenda est Sententia, partibus litigantibus ad eam audiendam, vel trina citatione, vel una peremptoria citatis: cùm illi, quorum interest audire judicatum, debeant esse, vel verè, vel interpretativè præsentes, quales haberi non possunt, si citati non fuerint, aut contumaciter non absint. *Clem. Pastoralis 2. h. t.* Nisi factum sit notorium, ita ut Reo nulla defensionis causa competat. *Arg. c. Cùm olim 12. juncta Glossa V. absenti. h. t.* Si tamen legitimè citatus ad audiendam sententiam ex justa quidem, sed Judici ignorata causa absit, tenet quidem Sententia, eo absente, lata; retractatur tamen, si legitimum absentiæ suæ impedimentum postmodum probet; aut probet, eam ex alio capite iniquam fuisse, prout sumitur ex *c. Cùm Bertholdus 18. h. t.* Ratio est, ne Reus injustè gravetur.

II. Ferenda est Sententia cum causæ cognitione, & servatis à jure præscriptis solemnitatibus. *cap. Ad probandum 24. juncta Glossa V. ex alia justa causa h. t.* ita ut etiam Summus Pontifex in causis decidendis juris ordinem servare debeat. *c. In causis 19. h. t.* tum quia æquitas hoc postulat; tum ut alii Judices exemplum sequantur. Excipe : nisi considerata necessitate, vel utilitate dispensativè aliter agendum putet Pontifex, cujus plenitudini nihil obstat jus merè positivum humanum.

III. Debet ferri Sententia definitiva purè, & non sub conditione; per hanc enim si conditio propriè dicta de futuro, & extrinseca esset, non definiretur proposita controversia, sed maneret suspensa. Fatentur tamen A. A. ferri quidem eam sub tali conditione non debere, latam tamen tenere; cùm per appellationis remedium corrigi possit. *Vid.* Laym. *l. 1. tr. 4. cap. 18.* Zœs. *ff. de Judiciis.* Gabriel. *l. 2. h. t. concl. 1.*

§. IV.

De aliis nonnullis conditionibus requisitis ad Sententiam, & ubi, ac quando ea ferenda sit?

I. SCribi eam debere, & posteà ex scripto ab ipso Judice recitari, & sedendo, non stando, proferri, statutum habetur in *c. Et si 5. h. t. in 6.* tum ut veritas Sententiæ occultari non possit, si scripto non feratur, tum ut ipsi, & Judici ferenti major reverentia deferatur. Nisi levis tantùm, & exigui momenti causa foret, inter viles præsertim personas, quæ sine scripto expediuntur; aut fori alia consuetudo esset, quæ observari debet; aut sententia tantùm esset interlocutoria; vel in causa notoria; vel personæ Sententiam ferentes illustres essent, aut in dignitate constitutæ, quibus conceditur ob dignitatis prærogativam, ut Sententiam in scripto conceptam per alium partibus proferre possint. Verumtamen in causis Matrimonialibus, Beneficialibus, & aliis, quæ summariè, & de plano, sine figura

ac

ac strepitu judicii juxta *Clem.2.de Judic.* cognosci possunt, requiritur etiam, ut ex scripto à Judice, & non ab alio sententia proferatur, non minùs quàm in causis ordinariis *cit.Clement.sæpe*.

II. Debet Sententia ferri in loco publico, ubi tribunal ordinarium habet Judex, si sit ordinarius. Si verò Judex sit delegatus ad universitatem causarum, ferre sententiam debet in loco delegantis. Si denique sit delegatus ad particularem tantùm causam decidendam, ferre sententiam potest in quovis loco honesto, & congruo, cùm certum tribunal non habeat.

III. Sententia ferri debet tempore congruo, die scilicet non feriato, & eo tempore, ad quod citatio facta fuit; de die, & non de nocte; prout sumitur ex *c. Consuluit*, 24. *de offic. deleg.* tum ut omni falsitati præveniatur, cui tenebræ potiùs quàm dies conducunt; tum ut ne partes extraordinariè graventur, si vel loco, vel tempore extraordinario comparere debeant &c. Multum tamen in his potest ipsarum partium litigantium consensus, & loci consuetudo, quæ observari debent. *Vid.* Marant. *p. 6. actu* 1. Specul. *h.t. §. Sententia qualiter.*

§. V.

Contra quem ferri debeat Sententia, quando Dominus agit per Procuratorem, & quomodo Sententia sit probanda?

I. DE Jure Civili contra Procuratorem ordinariè ferri debet Sententia, si per Procuratorem civiliter agatur, & cum hoc, nomine quidem absentis, lis contestata fuerit *L.1.Cod.de sentent. & interlocut. &c.* Quia Procurator per litis contestationem fit Dominus litis, ut cum hoc quasi contractum censeatur. Jus tamen Canonicum ad has legales subtilitates non attendit. Unde Sententia de Jure Canonico valet, sive in Procuratorem, sive in principalem personam absentem concipiatur: qui enim per alium facit, perinde est, ac si faceret per seipsum, juxta *Reg. juris* 72. *in 6.*

II Probari potest & debet Sententia, si scriptura deperdita sit, per duos testes. *cap. Cùm olim* 12. *de Privileg.* Et tria quidem in tali casu probanda sunt, actum scilicet fuisse celebratum, instrumentum super eo confectum, & hoc amissum fuisse, juxta *L. testium* 18. *Cod. de Testibus Vid.* Marant. *l. c.* Molin. *tr.2.disp.*551.

§. VI.

Quomodo Sententia ferenda sit conformiter Libello, & an si in illo certa causa expressa sit, ea probari debeat?

I. SEntentia ferri debet secundùm tenorem, & formam Libelli. *Clement. sæpe* 2. *de V.S.* Et quidem in tribus conformis esse debet Libello sententia. 1. In re, ut scilicet Judex non pronuntiet de alia re, quàm quæ petita est. Nisi universaliter illa insit rei petitæ; aut causa, quæ agitur, fuerit criminalis; vel in supremo tribunali agatur. 2. In causa petendi, ut Judex aliam causam non proferat. 3. In actione, ut eam actionem sequatur Judex, quam Actor instituit. Et hoc, sive condemnet, sive absolvat.

II. Si specialem causam expressit Actor in suo Libello, & eam probare non possit, succumbit in judicio, & Reus absolvitur, quamvis post litem contestatam nova causa superveniret, ex qua vincere posset Actor: cùm sententia feratur juxta causam, quam in judicium deduxit. Si verò ex generali tantùm causa, v. g. dominii, nulla speciali causa expressa, res petatur, tum sufficit actori ad fundandam suam intentionem quamcunque justam causam probare. *cap. Abbate 3.h.t. in 6.* vi cujus illi competat dominium v. g. Quidquid sit de rigore Juris Civilis, cui æquitas Canonica hac in re prævalet, ad finiendas scilicet lites. Hinc qui in genere rem petit, omne suum jus in judicium deducere videtur, non tantùm quod tunc habebat, tempore litis contestatæ, sed etiam, quod posteà, durante judicii processu, cœpit competere. *Vid.* Marant. *l.c.à n.*61. Hiltrop. *p.4.tit.*1.

SECTIO II.

De Re Judicata, sive transitu Sententiæ in Rem Judicatam.

§. I.

Quando Sententia transeat in Rem Judicatam, ita ut retractari non possit?

I. SI non appellet pars litigans, contra quam Sententia lata est, intra 10. dies

dies à tempore latæ Sententiæ computandos, cùm tamen posset appellare, Sententia transit in rem judicatam, & jus facit inter partes litigantes, ita ut saltem per remedium ordinarium retractari ampliùs non possit, si aliàs de jure subsistat. *cap. Quod ad consultationem* 15. *h. t.* cùm intra tempus concessum non appellans acquiescere sententiæ latæ per juris interpretationem censeatur. *c. Cùm dilectus* 32. *de elect.* Neque illa pars, contra quam lata est sententia, admittitur ampliùs, si iterum productis actis, vel alia ratione probare velit, Sententiam contra se latam injustam fuisse, prout sumitur. *c. Cùm inter* 13. *h. t.* cùm res judicata præsumptione juris, & de jure pro veritate habeatur. Idem dicendum est, si Sententiam impugnare velit prætextu privilegii, quod in judicio exhibuit. *c.* 21 *h. t.* Ratio est: quia si privilegium exhibitũ quidem in judicio fuit, & tamen contra illud judicatum fuit, præsumitur invalidum illud agnitum fuisse, aut revocatũ ab eo, qui jus revocandi habet.

II. Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam, postquam sententia transiit in rem judicatam, pars victa audiatur, vel sententia retractari debeat; ut si pars victrix fateatur sententiam pro se latam, injustam esse; vel si notorium sit, sententiam esse injustã; vel si à Judice admissa fuit exceptio, & probatio contra injustam sententiam, etiam postquam hæc transiit in rem judicatam: quamvis enim in tali casu admittere exceptionem, & probationem non deberet Judex, si tamen admittit, debet super ea exceptione ferri sententia, & si injusta fuerit prior sententia, retractari. *Vid.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 127. Laym. *l.* 3. *tr.* 6. *c.* 2. Hiltrop. *p.* 4. *tit.* 18.

§. II.

An si prima sententia transivit in rem judicatam, secunda ab aliis Judicibus, v. g. delegatis, contra primam lata valeat?

I. NOn tenet secunda contra primam sententiam, quæ in rem judicatam transiit, lata, si prima sententia Judicibus exhibita non fuit, vel nihil contra validitatem illius oppositum.

II. Tenet verò secunda sententia, si prima sententia exhibita Judicibus fuit, & de ejus valore disputatum: cùm rectè in tali casu præsumatur, quòd Judices primam sententiam pro nulla habuerint, etiamsi directè nihil pronuntiarint super valore, aut invaliditate primæ sententiæ, sed tantùm pronuntiaverint super causa principali. *c.* 20 *h. t. Vid.* Alex. de Nevò, & Hostiens. *in cit. cap.*

§. III.

Quando, & in quibus casibus Sententia non transeat in rem judicatam, & in primis an in causis matrimonialibus?

I. SEntentiam non transire in rem judicatam, aliud non est, quàm quòd nulla etiam appellatione interposita, nova instantia judicii ad causam jam decisam iterum examinandam peti possit. Sic sententia contra legitimum matrimonium ad hoc dissolvendum lata, vel quę lata fuit pro matrimonio, quasi legitimè contractum fuisset, cùm tamen nullum sit, nunquam transit in rem judicatam, cùm semper ad illud redintegrandum, vel ad hoc dissolvendum, & retractandam sententiam, quoties compertum fuerit, eam errore quodam latam fuisse, agi possit, ut patet ex *c. Lator.* 7. *h. t.* Neque enim ulla juris, aut Judicis auctoritas, aut partium consensus &c. potest dissolvere matrimonium validum, aut invalidum reddere validum, cùm talis sententia peccatum foveret, dissolvendo eos, qui veri conjuges sunt, aut conjungendo eos, qui non sunt conjuges.

II. In Sententiis, quæ non transeunt in rem judicatam, potest probari injustitia Sententiæ, tam respectu meritorum causæ, quàm respectu ordinis processus, per acta causæ; quamvis transierit decendium à tempore Sententiæ. Immò potest, ac debet Judex ex officio, invita etiam parte, cognito errore procedere ad retractandam hujusmodi sententiam. *c.* 3. *de Divort.*

III. Ad ejusmodi etiam Sententias, quæ non transeunt in rem judicatam, impugnãdas non quilibet passim, & indifferenter admitti debet; partim ne lites nimium multiplicentur, partim quia præsumptio stat pro Judice; sed prius à Judice summaria cognitione dispiciendum, num causa verisimilis subsit sententiæ latæ impugnandæ.

IV. Etsi Sententia, ut modò dictum est, non transeat in rem judicatam quoad ipsum matrimonium, transit tamen in rem judicatam 1. quoad litis expensas, in quas condem-

demnatus fuit succumbens; si hic congruo tempore non appellavit : cùm pro hoc casu nihil probet allata ratio. Secundò : transit in rem judicatam sententia, à qua appellatum non fuit, si pro favore matrimonii ex errore quidem malè judicatum sit, error tamen hic ex consensu partium corrigi possit; si v.g. de matrimonio gravi metu injustè incusso judicavit Judex, quòd validum illud sit, & pars metum passa non appellavit, post latam sententiam, sed potius, vel de novo in matrimonium expressè consensit, vel marito v. g. matrimonialiter post latam sententiam cohabitavit, ita ut in matrimonium, prius ob metum invalidum, postmodum consensisse præsumatur : quia sententia talis non fovet peccatum. Tertiò : transit in rem judicatam sententia (saltem quoad nocentem conjugem) si non ad dissolvendum matrimonii vinculum, sed in causa divortii ad cohabitationem tollendã lata sit : quia neque hæc sententia peccatum fovet. Innocenti tamen semper liberum est, etiam post terminum appellationis elapsũ, ad reconciliationem partis nocentis agere, nisi nocens statũ jam mutavisset, professionẽ religiosam faciẽdo. *Vid.* Sanc. *l.7.de Matr. disp.*100. *& l.*10. *disp* 9. Barbos. *in cap.*7. *h.t.*

§. I V.

De aliis nonnullis casibus, in quibus Sententia non transit in rem judicatam.

I. SEntentia censuræ, excommunicationis, suspensionis, & interdicti, etiam post elapsum decendium ad appellationem concessum, non transit in rem judicatam, quò minus excommunicatus v.g petere possit absolutionem, vel de injusta excommunicatione conqueri, non quidem per viam appellationis, sed per simplicem querelam. *c. Cùm contingat* 36. *De offic. Jud. deleg. c. final. De pœnis. c. Sacro.*48. *De sent. excommun. & Glossa in c. Ad reprimendum* 8. *V. Suspẽdatur. De offic. Jud. ord.* ob eandem scilicet rationẽ, quę pro causis matrimonialibus militat.

II. Sententia lata in causa beneficiali, à qua intra decem dies non est appellatũ, non transit in rem judicatam in præjudiciũ Ecclesiæ, ob favorem scilicet Ecclesiæ; vel in præjudicium animæ, si periculum peccati immineat. *arg. c. Lator* 7. *h.t.* Unde potest judex, vel ex officio contra eum, pro quo lata est sententia, inquirere, vel simplicem alterius querelam admittere, & audire. In proprium tamen præjudicium Beneficiati contradicentis sententiæ latæ transit hæc in rem judicatam, si suo tempore contra eam non appelletur. *c. Cùm dilectus* 32. *De elect.*

III. Sententia ex falsis instrumentis, & testimoniis lata, non transit in rem judicatam, etiamsi conveniente tempore ab ea appellatum non sit, sed si probari possit, quòd Judex ex eorum falsitate ad sententiam ferendam motus fuerit, retractari ea debebit. *c. Sicut.9. De testibus, & c. Cum I. & A.* 22. *h.t.* ne malitia partis litigantis, & Judicis condemnantis, obsit innocenti oppresso falsis instrumentis, & testimoniis.

IV. Non transit in rem judicatam decisa lis, quæ ex juramento necessario, in supplementum probationum parti à Judice delato, definita fuit, quin retractari ea postmodum possit, si per nova instrumenta constet de falsitate jurantis. *L. Admonendi* 31 *ff. De jurejurand. juncta Gloss. in casu* : neque enim quod ex Jure speciali tantùm fit, uti fit litis decisio, per juramentum necessarium partis, præferendum est ei, quod fit de Jure communi, prout se habet probatio, quæ fit per instrumenta legitima. Hæc tamen non probant contra juramentum voluntarium parti à parte delatum : nam in hoc casu decisio litis non fit in vim transactionis inter partes celebratæ.

V. Denique nulla sententia, quæ ipso jure invalida est, transit unquam in rem judicatam, quò minùs usque ad triginta annos de nullitate illius agi possit; tum quòd exigat hoc Juri debita reverentia, tum quod sæpe in talibus sententiis periculum animæ vertatur. *Vid.* Marant. *p.6. actu* 1. *àn.*141.

SECTIO III.

De Sententiis latis à pluribus Judicibus super eadem causa.

§. I.

Si plures Judices in aliqua causa diversas proferant sententias, quænam illarum valeat?

I. IN casu, quo plures Judices sunt præsentes, dum diversas ferunt sententias, plurium sententia, sive majoris partis,

tis, quæ in unam sententiam convenit, tenet, ut tradit *Gloss. in c. Final. h.t. V. proferentibus.* Et sumitur ex *Can. 1. & 2. dist. 65.* Nisi vel ex speciali rescripto, aut privilegio quælibet sententia pro nulla habeatur, si non concordibus Judicum votis lata sit; vel nisi causa decidenda sit ex consensu duorum Collegiorum: nam hoc in casu non major pars quoad numerum personarum attenditur, sed major pars utriusque Collegii.

II. In casu verò, quo duo sunt Judices, quorum quilibet diversam ab altero sententiam profert, vel plures quidem eorum sunt, in numero tamen æquali in ferenda sententia discordant, tenet illa, si Judices sint ordinarii, & jurisdictionem in solidum quilibet eorum habeat, quæ pro Reo fertur, non autem, quæ fertur pro Actore: cùm favorabiliores sint partes Rei, quàm Actoris. *reg. 115. ff.* & promptiora sint Jura ad absolvendum quàm ad condemnandum. *c. ex literis 3. de probat.* Nisi sententia pro actore in causa favorabili, pro valore Matrimonii v. g. pro libertate, pro dote, pro valore testamenti &c. lata sit; his enim in casibus, si Judices æquali numero discordant, valet sententia, quæ pro Actore lata est, ob specialem causarum illarum favorem. Si verò sint Judices ad specialem tantùm causam delegati, qui in æquali numero quoad sententiam discordant, tunc superior, sive delegans adeundus est, ad quem causa sufficienter instructa remitti debet pro sententia obtinenda: quia in tali casu neuter habet jurisdictionem in solidum (saltem quoad usum, & exercitium) & unus sine altero procedere (ordinariè) aut sententiam ferre non potest. Est autem in arbitrio delegantis alterutram illarum sententiarum approbare, vel utramque reprobare, & causam aliter definire: cùm nulla earum sit lata ab habente jurisdictionem, ejusque exercitium in solidum. Ob eandem rationem potest causam aliis de novo cognoscendam committere. *Vid.* Covarr. *l. 1. var. Resol. cap. 16.* Abb. & Barbos. *in c. ult. h.t.*

§. II.

Utrùm ex pluribus Judicibus, vel Arbitris omnes, vel saltem major pars Sententiam proferre debeat, an verò sufficiat, si unus eorum proferat?

SI unus Judicum, vel Arbitrorum, præsentibus aliis, mandantibus, aut consentientibus (saltem ex majore parte) scriptam sententiam recitat, perinde censeri debet, ac si simul ab omnibus Judicibus, vel Arbitris recitata fuisset: quamvis enim sententia proferri non possit per alium, ut dictum, potest tamen proferri per alium, qui est de numero Judicum, modò in plurali numero loquatur: *Nos Judices, nos arbitri & c. c. Cùm ab uno. 4. h.t. in 6. Vid.* Franc. & Joan. Andr. *in cit. c. 4. h.t. in 6.*

§. III.

An sententia lata à pluribus Conjudicibus, quorum unus Jurisdictione privatus est, vel eam impeditam habet, valeat?

I. NOn valere eam, si hi conjudices sint delegati, probat *c. ad probandum 24. h.t.* etiamsi dati hi Judices fuissent cum clausula; *Quod si non omnes, vel si unus nolit, vel non possit, alter solus, vel alii procedant sine illo.* Neq; enim horum cuilibet in solidum jurisdictio competit, sed simul omnibus, & dum cum inhabili vitando, excõmunicato v.g. procedunt, suam etiam jurisdictionem inficiunt, ut nulla sit illorum sententia.

II. Prædicta ratio cùm locum non habeat in Judicibus ordinariis, quorum quilibet sine altero in solidum jurisdictionem habet, consequenter valebit sententia, quamvis ea à pluribus feratur, quorum unus est excommunicatus v.g. vitandus &c. Nisi etiam hi scienter admiserint excommunicatum vitandum: nam hoc in casu nulla etiam illorum est sententia, in pœnam temerariæ admissionis excommunicati vitandi. *Vid.* Abb. & Barbos. *in c. 24. h.t.*

SECTIO IV.

De effectu, & Executione Sententiæ, & pœna Judicis perperam judicantis.

§. I.

Quis sit Effectus Sententiæ latæ inter partes litigantes, & an etiam prosit, vel obsit aliis?

I. PRæcipuus effectus Sententiæ definitivæ est, quòd inter partes litigantes, inter quas lata est, jus faciat, si ab ea non fuit tempore congruo appellatum, aut appellatio deserta fuit: quia tum habetur pro veri-

veritate juxta *reg.* 207. *ff.* Ratio est : quia cùm litigantes inter se quasi contrahant in ordine ad Judicem, coram quo litigant, etiam sententiam ferre debent, quæ in causa tali pronuntiabitur : contractus autem eos, qui inter se contraxerunt, obligant.

II. Tametsi Sententia inter partes, inter quas lata est, jus faciat, ut modò dictum est, ordinariè tamen non præjudicat aliis, inter quos lata non est. *c. penult. h. t.* Ratio est : quia uni per alterum iniqua conditio inferri non debet, & contractus eos tantùm ligat, qui inter se contraxerunt.

III. Sicut Sententia aliis, quàm litigantibus, regulariter non obest, ita nec aliis prodest. Prodest tamen, vel obest lata Sententia aliis, si is, cui principaliter, & primo loco actio, vel defensio causæ in judicium deductæ competit, alium patiatur agere, quem prohibere posset, se substituendo in locum illius, vel protestando contra illum, uti patet ex *L. penult. ff. de re judicat.* vel si passus fuit eum, à quo causam habet, agere, aut defendere in judicio, prout iterùm ex *cit. c. penult.* patet; vel si propter criminis v. g. consortium infamia etiam in consortem redundet, aut aliorum legitimè citatorum, qui tamen ad judicium venire noluerunt, interfit Sententia lata; aut denique si causę sint connexæ, ita ut non possit pro uno, aut contra unum ferri Sententia, quin illa etiam alterum afficiat. Plures hujusmodi casus exceptos à regula suprà tradita, in quibus res judicata alteri absenti, & non litiganti in judicio, prodest, vel obest, refert *Gl. in cit. c. penult. h. t. V. Res inter alios*, & Abb. *ibid. à n.* 13. Alex. de Nevo *n.* 9. & 25.

§. II.

De aliis nonnullis effectibus Sententiæ.

I. PLures sunt alii effectus Sententiæ definitivæ. Et primò quidem: per illam lis, seu controversia finitur *argu. c. Jurgantium* 2. *h. t.* saltem quoad instantiam judicii : cùm Judex Sententia definitiva lata functus sit suo officio, & quoad hanc causam Judex esse desinat; quamvis eodem die, quo tulit Sententiam, supplere adhuc possit, quæ ad causam consequentia spectant, ut si omisit condemnare ad expensas litis, vel ad fructus restituendos &c. Immò si ordinarius Judex est, non tantùm declarare postmodum potest, Sententiam à se latam nullam esse, sed denuo causam talem ex integro resumere potest, quia nullam Sententiam ferendo non censetur suo officio functus.

II. Sententia definitiva, siritè, & justè ab inferiore lata sit, à Superiore est confirmanda, prout sumitur *ex c. ea quæ 4. h. t.* si nimirum confirmatio à Superiore postulata fuit ad majus scilicet latæ Sententiæ robur.

III. Nullum est rescriptum contra Sententiam priùs latam impetratum, si hujus non fiat mentio, & consequenter etiam collatio v. g. beneficii, si facta fuit vi talis rescripti, nulla erit, prout sumitur ex *c. Cùm olim* 12. *h. t.* Verisimile enim est, quòd Papa tale rescriptum concessurus non fuisset, contra Sententiam, aut pronuntiationem priùs à se factam; cùm nemo in dubio præsumatur proprium factum impugnare, sed potiùs præsumatur circumventus, ita ut nec motus proprius præsumptionem hanc, quæ juris, & de jure est, corrigat.

IV. Sententia definitiva interdum irrogat infamiam Reo condemnato, qualiter *in L. Athletas §. ult. ff. de his, qui nota infa.* statuitur de condemnatis in causa injuriarum; sive civiliter, sive criminaliter de injuria agatur, & licèt solùm levis, & parva injuria fuerit irrogata : quia ipsa sententia de tali crimine lata civiliter infamat, uti colligitur ex *cap. Cùm te* 23. *h. t.* secundùm unum ejus intellectum.

V. Ex Sententia definitiva lata pro Actore competit ei actio in factum ad præstandum id, in quo Reus condemnatus est. *L. Actori* 8. *C. de rebus credit.* Quæ actio est personalis, perpetua, & rei persecutoria, & datur tam hęredibus Actoris, quàm in hęredes Rei condemnati. Reo autem per sententiã absoluto datur exceptio rei judicatæ contra Actorem, ejusque hæredem. *Vid.* Abb. & Innocent. *in c.* 12. *h. t.* Barbos. *in c.* 2. *h. t.*

§. VIII.

Per quem, & quo tempore, modo, ac ordine Executio Sententiæ facienda sit?

I. EXecutio Sententiæ fieri debet ab eo Judice, qui eam tulit, si quidem sit ille ordinarius; *L. à Divo Pio* 15 *junct. Glos. V. à se ff. de re judicat.* aut Papæ delegatus. *c. In litteris 9. junct. Gloss. in casu, & c. Pastoralis* 28. *de offic. Jud. deleg.* Unde Judex appellationis, si confirmet Sententiam, quam tulit Judex *à quo*, non debet eam executioni man-

mandare, sed remittere ad priorem Judicem, ut ipse exequatur, & judicium ibi, ubi latum est, perficiatur. *Arg. cap. 38. de Appell. junct. Gl.*

II. Quamvis multi dubitent, utrùm hæc ipsa executio etiam competat Delegatis ab inferiore aliquo magistratu, ab Episcopo v.g. vel utrùm partes ad Delegantem pro executione remittendæ sint, cùm Delegatus omni suo officio functus videatur, pronuntiando Sententiam : quia tamen, cui causa expedienda committitur, omnia etiã commissa meritò censentur, quæ ad ejus expeditionem spectare videntur, ideò probabilius est, etiam Delegatis suæ Sententiæ executionem competere, nisi specialiter hæc illis prohibita esset.

III. Arbitri Compromissarii, qui à partibus eliguntur, & Arbitri juris, qui à Judice constituuntur cum partium consensu, laudum, seu sententiam à se dictam, exequi non possunt : quia solùm dati censentur ad pronuntiandum. Unde executio sententiæ ab ordinario Judice fieri debet, ut colligitur ex *c. Si quis 4. de Foro compet.*

IV. Judex appellationis, si confirmet sententiam, quam tulit Judex *à quo*, non debet eam exequi, sed remittere ad priorem Judicem, ut ibi perficiatur judicium, ubi latum est. *arg. c. Cùm in Ecclesia 38. de Appel. juncta Gl. ibi.* Alii tamen Judici *ad quem* executionem competere ajunt, si expressè confirmet priorem sententiam, dicens, bene esse judicatum à Judice prioris instantiæ, & malè appellatum : secus si solùm tacitè confirmet per lapsum fatalium, vel pronuntiando, appellationem esse desertam, vel non devolutam.

V. Lata Sententia definitiva (saltem in Civilibus) non est statim executioni mandanda, sed expectandum saltem per dies decem : ut locus detur interponendæ appellationi, si parti gravatæ videatur appellandum. Et in debitis quidem personalibus tempus à Jure definitum ad executionem, est tempus quadrimestre, quod condemnato ad solvendum conceditur, prout patet ex *c. Quòd ad consultationem.* ita tamen, ut ex justa causa possit hoc tempus abbreviare Judex. In realibus verò actionibus Sententia statim, ut ea in rem judicatam, post decem dies appellationi concessos, transiit, executioni mandanda est, & rei possessio Actori, pro quo judicatum est, danda, ita ut ad executionem non sufficiat, pignora tantùm dare pro re, ad quam condemnatus est Reus juxta *c. Cùm aliquibus 6. h. t.* nisi restitutio statim facienda impossibilis esset, aut pars victrix sponte pignora pro re, vel æstimationem rei &c. admitteret. In causis verò criminalibus executio statim fieri potest, præsertim in Germania, ubi juxta stylum criminaliter condemnato non conceditur appellationis remedium.

VI. Executio Sententiæ fieri debet primò in bonis mobilibus, quibus deficientibus, deveniendum est ad immobilia; ac tandem ad jura, seu nomina, id est, ad ea, quæ debentur Reo condemnato, modò sint debita liquida, & confessa. *L. 15. ff. in venditione ff. de re judic. Vid.* Barbos. *in c. 6. h. t.* Marant. *p. 6. actu 3.* Menoch. *de arbitrar. qu. 74.* Mynsing. *cent. 5. obs. 94.* Hiltrop. *p. 4. tit. 18. de Execut. Sent.* Abb. *in cit. c. 38. de Appel. n. 8. & c. 28. ff. Præterea de offic. Judic. Deleg. n. 7.*

§. IV.

An is, cui commissa est Executio, possit admittere exceptiones oppositas contra eandem, & de illis cognoscere?

I. DUplex communiter dicitur Executor, si distinctus à Judice sit. Alius dicitur, & est merus Executor, cui nulla cognitio, sed sola executio causæ jam plenè cognitæ, & decisæ committitur. Alius Mixtus dicitur, & est, cui non mera executio, sed aliqua etiam cognitio de facienda executione committitur. Hic admittere potest exceptiones, quæ tendunt non ad impugnandam Sententiam, eamque injustitiæ arguendam, sed quæ tendunt ad impediendam, aut retardandam executionem, & de illis cognoscere. *c. De cætero 5. h. t.* Neque enim assumere sibi debet Executor partes Judicis, cui de causa principali cognoscere convenit.

II. Si verò merus Executor quis constitutus sit, nulla ipsi cognitio causæ competit, & consequenter admittere non potest ullam exceptionem, sed sola exequendi necessitas illi incumbit (cùm omnis cognitio etiam ad executionem pertinens supponatur in tali casu præmissa) quamvis sciat injustam sententiam à Judice latam; cùm illius non sit discernere justè, an injustè judicatum sit. Nisi injusta sententia lata esset

in

in causa criminali, ubi de vita, aut membris hominis agitur (ad cujus velut intrinsecè malæ executionem nemo cogi potest) vel in causa etiam Civili indubitatè nulla esset lata Sententia: cùm Sententia nulla non sit Sententia, neque transeat unquam in rem judicatam, prout colligitur ex *cap. Super eo. 2. De crimi. falsi.*

III. Quamvis multi sint, qui dicunt, Executorem non posse exequi sententiam formaliter injustam, ex malitia v.g. Judicis latam, si sciat formaliter eam injustam esse, cùm in tali casu nihil operari possit præsumptio pro Judice: sunt tamen etiam, qui cum Glossa in *cap. Pastoralis 28. §. Quia verò V. Etiamsi sciat. De offic. Jud. deleg.* contrarium teneant, quòd scilicet merus Executor sententiam etiam, quam scit formaliter injustam, exequi possit, si onus impositum declinare non possit, aut non possit ad Superiorem velut gravatus recurrere; tum quod pars sibi adscribere debeat, si quod patitur ab Executore tali incommodum, eò quòd intra tempus debitum non appellaverit; tum quòd eidem contra Judicem de damno dato agendi remedium adhuc superstit.

IV. Mero Executori, quamvis nulla Jurisdictio competat, non tamen omnis coercitio, (facti scilicet) neganda est contra executionem impedientes, ne inanis sit facta illi executionis commissio. *Vid.* Speculat. *l. 2. p. 3 tit. de Exec. sent. §. 2.* Gaill. *l. 1. obs. 113.* Suar. *disp. 3. de Censur. sect. 15.*

§. V.

An tertius interveniens pro suo interesse possit impedire Executionem Sententiæ inter alios latæ?

I. EX *cap. Cùm super 17. h. t.* habetur, quòd, quamvis contra principalem Actorem in judicio Sententia lata sit, tertio tamen, cujus interest, qui tamen judicio tali non interfuit, nihil noceat, neque exinde præjudicium aliquod pati debeat: ita ut appellare etiam possit à lata Sententia, neque executioni ea mandari possit, donec etiam illius tertii causa, qui ob suum interesse, postquam cognovit Sententiam latam fuisse, legitimè appellavit, cognita fuerit, nec possessio rei vel juris ipsi auferri: cùm nemini sine causæ cognitione sua possessio auferri debeat.

II. Si tertius, qui in judicio ab initio non interfuit, cujus tamen interest, intra X. dies non appellavit, vel rationabilem causam appellandi ostendere non potuit: tunc si ignoravit, causam agi, & Sententiam latam esse, Sententia executioni mandanda non est, nec illi præjudicabit, si in possessione rei, vel juris fuit, quia nemini possessio sua auferri debet sine causæ cognitione. *c. Cùm super h. t.* Si verò tertius ille scivit, Sententiam esse latam, & tacuit, vel intra tempus legitimum non appellavit, tunc executio Sententiæ fieri debet: quia in hoc casu præjudicium ipsi fit solùm quoad possessorium Judicium, non item quoad petitorium, seu jus proprietatis, si illam ipsemet in judicio deducere velit, ut colligitur ex *cit. cap. Cùm super*. Ratio est: quia sibi ipsi imputare debet possessor, quòd sciens permisit Sententiam ferri, & in rem judicatam transire.

III. Si tertius, cujus interest, appellavit à Sententia, tunc si appellatio sit rationabilis, poterit Sententia quoad illum tertium infirmari; contra Reum verò, si nihil de suo jure doceat, confirmari, ut patet ex *cit. c. Cùm super*. Debet tamen tertius, antequam admittatur ad judicium, probare, saltem summariè, sua interesse: quod si probaverit, & executio sententiæ suspendi non possit, caveri illi debet de indemnitate. *Vid.* Abb. & Imol. *in c. 17. h. t.* Innocent. *in c. 30. de Testib.*

§. VI.

An is, contra quem in aliqua causa tres Sententiæ conformes sunt latæ, admitti debeat ad agendum de nullitate ipsarum, vel alicujus ex illis, vel ad excipiendum, antequam hujusmodi Sententiæ plenè fuerint executioni mandatæ?

I. ADmitti non debere, patet ex *Clemen. Ut calumniis 1. h. t.* sive deinde Sententiæ fuerint interlocutoriæ tantùm, sive definitivæ, sive immediatè ad se invicem, sive mediatè latæ: ut occurratur scilicet calumniis litigantium, prout dicit Pontifex. Hoc autem solùm procedit, si tres Sententiæ conformes latæ fuerint super eodem articulo; non autem, si super diversis.

II. Dicta constitutio locum etiam habet

bet in causa criminali, ita ut executio fieri debeat, antequam agatur de nullitate sententiarum, si scilicet de tali causa criminali agatur, cujus executio posteà retractari potest. Quòd si tamen plenè sit facta executio contra talem, tribus conformibus sententiis super eodem articulo condemnatum, non prohibetur hic agere, aut excipere, contra nullitatem harum sententiarum, vel alicujus ex illis, ne innocens nimiùm gravetur. *Vid.* Abb. & Barbos. *in cit. Clement.* Covarr. *pract. qq. c. 25. n. 3.*

§. VII.

Quæ sit pœna Judicis malè judicantis?

I. DE jure Civili judex, qui malè judicavit, litem suam facit, sive se periculo litis obstringit, ad omne damnum parti læsæ, vel ad litis saltem æstimationem resarciendam. Quòd si data opera injustè judicavit, vel gratia inductus, vel pecunia corruptus, tunc obligatur ex delicto ad præstandam æstimationem litis insolidum, idest, quantum interest partis, injustè contra ipsam judicatum non fuisse; & infamis efficitur. *L. Filiusfam. 15. jun. Gloss. fin. ff. de Judic L. 2. C. de Pœna Judicis, qui malè judicavit.* Et si quidem dato, vel promisso aliquo se corrumpi passus est, in causa civili, in triplum ejus, quod accepit, vel in duplum ejus, quod promissum est, reddet: in causa verò criminali, confiscatis omnibus bonis, in exilium mittendus est. *Auth. Novo jure C. eod.* Si verò per imprudentiam, vel imperitiam malè judicavit, putans tamen, se rectè judicare, tunc condemnatur quidem ad litis æstimationem, seu interesse parti læsæ præstandum, non tamen in solidum, sed quantum pro ratione culpæ æquum videbitur illi, qui de hoc judicabit. Et quidem actio adversus judicem, vel dolo, vel imperitia malè judicantem competit parti læsæ, sive à sententia injusta intra tempus legitimum appellatum fuerit, sive non; immò etiam appellationi renuntiatum sit: cùm sententia injusta quoad judicem nunquam transeat in rem judicatam.

II. De jure Canonico si judex Ecclesiasticus ordinarius, vel delegatus injustè judicet, per annum ab officii executione suspenditur, & ad æstimationem litis parti læsæ est condemnandus. *c. Cùm æterni 1. h. t. in 6.* Ad incurrendam tamen hujus constitutionis pœnam, cùm sit strictæ interpretationis, requiritur, ut judex contra suam conscientiam, & contra justitiam judicet, & partem litigantem gravet in judicio, & quidem faciendo, seu committendo, non verò solùm negligendo, ac ut ad judicandum sit motus favore alicujus partis, vel ejusdem timore, aut odio, vel per sordes, hoc est, largitione pecuniæ. Neque locum habet hæc constitutio quoad Episcopos, cùm hi non incurrant sententiam suspensionis, vel interdicti, nisi de iis expressa mentio fiat. *c. Quia periculosum 4. 4. de Sent. Excom. in 6.* Neque illa comprehenduntur auditores, vel meri executores, aut arbitri compromissarii, quia non sunt judices ordinarii, vel delegati. *Vid.* Gaill. *l. 1. obs. 103.* Menoch. *de arbitr. casu 341.* Suar. *de Censur. disp. 31. sect. 3. & disp. 42. sect. 5.*

TITULUS XXVIII.

De Appellationibus, Recusationibus, & Relationibus.

SECTIO I.

De Appellationibus in genere.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Appellatio, & cur sit inducta?

I. APpellatio communiter definitur, quòd sit *à minore, seu inferiore ratione gravaminis illati, vel inferendi, ad majorem, seu superiorem, tanquam judicem, facta provocatio.* Duplex autem est appellatio, judicialis, & extrajudicialis. Illa fit ab actibus judicialibus, & interponitur, vel ante litis contestationem, ratione gravaminis scilicet, in judicio ante litis contestationem evenientis, vel post litis contestationem ante sententiam definitivam, circa interlocutoria; vel denique fit ab ipsa sententia definitiva, aut ejus executione. Extrajudicialis est, quæ fit ab actibus extrajudicialibus gravantibus, vel quòd judex extrajudicialiter procedens gravet, vel

Compend: Pirhing.

quòd alii per electionem v. g. factam, aut futuram gravamen aliquod inferant. Et quamvis hæc extrajudicialis appellatio propriè dicta appellatio non sit, nec in odiosis, statuentibus aliquid de appellatione, appellationis nomine veniat, & non requirat judicem *à quo*, & *ad quem*, potest tamen in latiore aliquo sensu appellatio dici, quia ad judicem superiorem causam defert.

II. Causæ, ob quas appellationis remedium introductum est, sunt plures. Prima est: ut gravamen iniquè illatum removeatur. Secunda: ut iniquitas, seu imperitia judicum corrigatur. Tertia est: ut læsus per propriam ignorantiam, vel negligentiam jus suum consequi possit. Et hinc appellatio propriè dicta, quoad substantiam, est juris naturalis; quia est præsidium innocentiæ: quoad formalitates verò, seu solemnitates, est juris positivi. *Vid.* Wesembec. *in paratit. ff. h. t.* Tholos. *partit. Jur. Can. l. 5. tit. 15. cap. 1. & Syntag. Jur. part. 3. l. 50. cap. 2.*

§. II.

Quid sit Supplicatio, & quomodo ab Appellatione differat?

I. SUpplicatio propriè, & strictè dicta, prout in hoc titulo accipitur; aliud non est, quàm humilis petitio, per quam allegata læsione, sive gravamine, à Principe v. g. petitur, ut sententia lata contra supplicantem, ex mera gratia, & benignitate Principis retractetur. Cùm enim ordinarium appellationis remedium huic fortassè non competat, æquum videbatur, ut extraordinario remedio supplicationis ei succurreretur.

II. Differt supplicatio ab appellatione primò: quòd appellatio suspendat executionem sententiæ, non autem supplicatio strictè dicta, (quæ cùm meram gratiam quærat, executionem impedire non debet) sed cautio ab eo, pro quo lata est sententia, præstari debet de restitutione facienda, si supplicans causam obtinebit. Secundò: differunt inter se appellatio, & supplicatio hæc, quòd appellatio fieri debeat intra decem dies à lata sententia; supplicatio autem institui potest usque ad biennium, ita tamen ut si non fiat intra decem dies, sed intra duos annos, executio sententiæ fieri possit, etiam nulla præstita satisdatione. Tertiò differunt: quòd appellatio fiat ad superiorem judicem; supplicatio verò plerumque ad eundem judicem, Principem v. g. qui sententiam tulit. Quartò differunt: quòd appellatio sit remedium ordinarium in justitia fundatum; supplicatio verò sit remedium extraordinarium in gratia Principis, cui supplicatur, fundatum, &c.

III. Posterioribus his temporibus beneficium revisionis ad exemplum supplicationis introductum est, ita tamen, ut etiam revisio à vera supplicatione differat, utpote quæ non suspendit executionem sententiæ, ut dictum, cùm tamen revisionis beneficium suspendat executionem sententiæ, donec causa cognita constare possit, rescindenda num sententia sit, an confirmanda, vel reformanda. *Vid.* Marant. *p. 6. h. t. à nu.* 13. Gaill. *l. 1. obs.* 153. *&* 154.

SECTIO II.

De iis, qui appellare possunt.

§. I.

Quibusnam in genere appellare permissum sit?

I. APpellare potest, non tantùm ille, contra quem sententia lata est, sed quilibet alius, cujus interest ex aliqua causa, non ita fuisse judicatum etiamsi judicio non intervenerit, ut ex dictis jam patet.

II. Non tantùm suo nomine, sed alieno etiam nomine appellare quis potest, v. g. Procurator, aut pater pro filio, Tutor, & Curator pro minore, & pupillo, aut alius ratione commissionis, &c. modò ratam habeat talem appellationem, cujus nomine appellatum est. Quin fieri nonnunquam potest, ut utraque pars litigantium à sententia lata appellare possit, quatenus ea ipsis in diversis articulis contraria est, si tamen à judice etiam talis articuli decisio petita fuit: spectanda tamen hic est consuetudo tribunalium. *Vid.* Speculat. *l. 2. p. 3. h. t. §. 1.*

§. II.

An in causa pluribus communi unus tantùm appellare possit sine cæteris?

I. FIeri hoc posse, ita ut hujus in causa appellationis victoria, etiam aliis pro-

prosit, si communi jure juventur, & idem negotium, eademque defensionis causa existat, ex *c. Una 72. h. t.* patet. Hoc tamen tunc solùm procedit, quando correi fuerunt in eadem causa, & eadem sententia condemnati. 2. quando communi jure juvantur: nam si unus contra priorem sententiam juvetur jure speciali, v.g. per restitutionem in integrum ratione ætatis, tunc victoria alteri non prodest. 3. quando est eadem defensionis causa. 4. quando alter ex correis, qui non appellavit; sententiam primæ instantiæ vel expresè, vel tacitè non approbavit: si enim approbavit, tunc non proderit ipsi appellatio, & victoria alterius correi.

II. Sententia in causa appellationis contra unum ex correis lata non semper alteri correo nocet quoad condemnationem, prout sumitur ex *c. Significasti 5. de adult.* cùm alteri non debeat auferri necessaria defensio, neque præjudicium generari ex condemnatione alterius. *Vid.* Abb. *in c. penult. h. t.*

§. III.

De aliis nonnullis in specie, de quibus dubium esse poterat, an appellare possint?

I. ILle, qui juravit, pariturum se mandatis Ecclesiæ, potest non obstante hoc juramento à sententia, & præcepto, quo se injustè gravari putat, appellare, prout sumitur ex *c. Ad hoc 20. h. t.* quia juramentum generaliter præstitum explicari debet juxta limites juris, & justitiæ, neque extendendum ad obligationem injustam, & injustè gravantem. Et hinc quamvis juraverit aliquis staturum se sententia judicis, qualiscunque illa fuerit, adhuc tamen, si per sententiam iniquè opprimatur, appellare potest; eò quòd verba hæc generalia non extendant se ad sententiam iniquè gravantem. Si tamen in tali casu frivolè tantùm sine justa causa, & solius subterfugii gratia appelletur, nulla est appellatio, prout etiam patet ex *c. quæstioni 31. h. t.* quod capitulum ne priori contradicat, in hunc sensum accipi debet.

II. Licitè appellat reus, si non audiatur excipiens in judicio, Procuratorem actoris non habere mandatum sufficiens, vel quòd ipse priùs fuerit conventus coram alio judice, cui causa fuit commissa per litteras Papæ, aut alterius Principis, de quibus secundæ litteræ non faciunt mentionem. *cap. 48. h. tit.* Ratio est: quia in utroque casu iniquè gavatur.

III. Licitè appellat reus conventus in judicio actione reali, si petat rem in Libello petitam declarari, seu obsignari, & non audiatur: cùm etiam hic injustè à judice gravetur, qui negat illi, quod à jure petendum conceditur. *c. 2. de Lybell. oblat.*

IV. Tutor, & mater tutrix filiorum, si nomine pupilli, aut pupillorum inviti conveniantur in judicio, de causis post positam tutelam ortis, aut de novo inchoandis, licitè possunt appellare: *c. 67. h. t.* cùm non possint de talibus litibus conveniri ampliùs pupillorum nomine, posita tutela. Si tamen lis aliqua cum Tutore, pupilli nomine, tempore tutelæ cœpta fuisset, deberet hic eam, posita etiam tutela, prosequi (nisi omnis administratio in Curatorem translata fuisset) ne indefensus destituatur pupillus in causa, quam ipse incipere non potuit. *Vid.* Barbos. *in c. 20. h. t.* Laym. *l. 4. tr. 3. c. 9.* Abb. *in c. 48. 49. & 67. h. t.*

§. IV.

De iis, quibus non est permissum appellare?

I. APpellare non possunt, qui tribus edictis, vel uno peremptorio citati dixerunt, se nolle venire; in pœnam scilicet veræ contumaciæ, ob quam condemnati fuerunt. *L. 23. ff. fin. ff. h. t. & Gl. ibi.*

II. Non possunt appellare, qui sententiam contra se latam expresè, vel tacitè approbarunt. *L. ult. ff. fin. C. de temp. appell. c. 20. de offic. & potest. Deleg.*

III. Appellare non possunt, qui legitimæ appellationi adversarii sui non detulerunt, si postea in eadem causa appellare vellent; ut scilicet in eo puniantur, in quo ipsi deliquerunt. *c. Constitutis 23. & c. An sit. 42. h. t.*

IV. Appellare non possunt, qui propria voce, ac sponte in judicio confessi fuerunt, & clara, ac plena probatione convicti: quia talis appellatio præsumitur interposita subterfugii tantùm causa, &c. Si quis verò tantùm confessus fuit in judicio, non tamen debito modo convictus fuit, potest quidem appellare, appellatio tamen talis, si confessionem non revocavit, & nullam rationabilem causam appellationis expressit, non habebit effectum suspensivum, qui executionem judicis *à quo* impediret, sed tan-

tùm devolutivum, vi cujus inhibere potest executionem judex *ad quem* juxta *c. Romana 3. ff. Si autem h.t. in 6. V.* Marant. *p.6. h.t. à n.273.* Farin. *in prax. crim. q.101.*

SECTIO III.

De Sententiis, vel Actibus, à quibus appellari potest, vel non potest.

§. I.

A quibus Sententiis, & in quibus Causis sit licitum appellare?

I. IN genere loquendo appellari potest à quacunque sententia valida, nisi expressè in jure sit prohibitum; quia appellatio est defensio, quæ nemini facilè negari debet. Spectato autem jure Civili non nisi à sententia definitiva, non autem interlocutoria appellari potest; ad cavendam scilicet litium prorogationem, quæ de hoc jure, nisi intra triennium expediantur, expirant. Si tamen interlocutoria gravamen imponeret, quod per sententiam definitivam, vel appellationem ab ea reparari non posset, aut vim haberet definitivæ, vel post eam non speraretur definitiva, appellari etiam ab ipsa interlocutoria posset.

II. De jure Canonico autem appellare licet ab omni sententia interlocutoria, & quovis gravamine tam ante, quàm post sententiam definitivam, uti patet ex *c. Super eo 12. h.t.* cùm cursu temporis non exspiret litis cœptæ instantia. Tridentinum tamen *sess. 13. c. 1. & sess. 24. c. 22. de reform.* videtur juris Civilis observationem urgere, dum statuit, non licere appellare ab ordinariis locorum ante sententiam definitivam ratione gravaminis per interlocutoriam impositi; nisi interlocutoria talis esset, à qua etiam de jure Civili appellari potest. Servetur consuetudo, & praxis cujusvis tribunalis.

III. Potest appellari vi utriusque juris, non tantùm in causis civilibus, sed etiam criminalibus, ut patet ex *L. Et in majoribus 20. juncta Glossa V. negotiis Cod. h.t. can. Liceat. 20. causa 2. q.6. & c. cùm sit 5. h.t. ff. Præterea*, & ex ratione gravaminis amovendi. Ex communi tamen Romani Imperii consuetudine in criminalibus, præcipuè capitalibus, non admittitur appellatio, ut dictum est, ne multùm differantur criminum vindictæ, per frivolas appellationes, contra probationes luce meridiana clariores.

IV. Appellatio non tantùm in causis gravioribus, sed in minoribus etiam, immò levibus, ac minimis causis admittitur prout statuitur in *c. De appellationibus 11. h.t.* ad removendam quamcunque injustitiam, & quodcunque gravamen, quod in modica etiam causa contingere potest; & quia appellationis remedium ordinarium est, ordinaria autem remedia etiam in modicis rebus conceduntur. Quamvis speciali statuto loci alicujus decerni possit, ne in minima re admittatur appellatio, ad parcendum sumptibus in temerariis quibuscunque appellationibus, & ne nimium multiplicentur lites: prout nec in Curia Romana appellatio admittitur pro summa, quæ non excedit 10. ducatos.

V. Quamvis ab omnibus etiam extrajudicialibus gravaminibus appellari possit, etiam futuris, & inferendis: in judicio tamen appellari non potest, nisi à gravamine jam inflicto, aut gravaminis inferendi facta comminatione injustè à judice; prout docet *Glossa in Clement. sicut 3. V. à futuro. h.t. Vid.* Marant. *l.c. à n.267.* Barbos. *in c.11. h.t.*

§. II.

In quibus causis appellare non liceat, & in specie de Appellatione à correctione Prælati, seu Superioris Regularis, vel Secularis?

I. NOn admittitur appellatio à legitima correctione Prælati, seu superioris, quæ fit regularis disciplinæ causa. *c. Ad nostram 3. h.t.* Remedium enim appellationis, non ad iniquitatis defensionem, sed ad præsidium innocentiæ institutum est. *c. Cum speciali 61. ff. porro. h.t.* Ob quam causam, nec secularibus Clericis appellare conceditur contra disciplinam Ecclesiasticam, prout statuitur in *c. Reprehensibilis 26. h.t.* Et hinc in *Concil. Triden. sess. 13. c. 1. de reforma.* prohibetur appellatio in causis visitationis, & correctionis; & in *c. 1. de reform. sess. 22.* statuitur, ne appellatio executionem, quæ ad morum correctionem pertinet, suspendat.

II. Prædicta intelligi debent, casu, quo Prælatus, aut superior, sive secularis ille sit, sive regularis, modum in corrigendo non excedat: contra eos enim, qui notabiliter

iter modum in correctione excedunt, aut formam præscriptam non observant, conceditur appellatio. *c. Irrefragabili 13. de offic. Judic.ordin.* Unde si Prælatus suam potestatem excedat, privilegia concessa appellationem non impediunt, prout etiam sumitur ex *c. de priore 31. h.t.* Hæc ipsa tamen appellatio sicut ordinariè non impedit, aut suspendit executionem, sed tantùm effectum devolutivum parit: ita etiam excessus ille, ob quem fuit facta appellatio, non tantùm exprimi debet in Libello appellationis, sed etiam probari debet, cùm non præsumatur. Porrò hæc intelligenda sunt, casu, quo proceditur extrajudicialiter, & sine processu judiciario, & solùm per modum paternæ correctionis, & ad pœnitentiam. Si verò procedatur servato ordine judiciario, tunc non est quidem appellatio admittenda ab interlocutoria, vel quocunque alio gravamine, nisi ejusmodi gravamen inferatur, quod per appellationem à sententia definitiva reparari non possit, uti est v. g. excommunicatio, vel incarceratio: appellari tamen potest post sententiam definitivam, ita tamen, ut appellatio non suspendat executionem, ut colligitur ex *Concilio Trident. c. 1. sess. 22. & c. 10. sess. 24. de Reform. Vid.* Abb. *in c. 31. h.t.* Fagn. *in cap. 3. eod.* Sanch. *l. 6. Mor. c. 8.* Piasec. *in prax. p. 2. c. 3. art. 8.*

§. III.

De Appellatione ab Excommunicatione, Interdicto, & Suspensione.

I. POtest quidem à sententia excommunicationis, & interdicti appellari, neutra tamen censura per appellationem, quæ latam excommunicationis, aut interdicti sententiam subsequitur, suspenditur, prout sumitur ex *c. Ad hæc 37. junct. Gloss. V. interdictum. h. tit.* sed parit tantùm effectum devolutivum, Quod idem etiam dicendum est de suspensione ab officio Divino, & de suspensione ab ingressu Ecclesiæ, juxta *c. Is cui 20. de sentent. excommuni in 6.* Cùm enim censura secum trahat executionem sententiæ, quò magis scilicet timeatur, & ne per appellationes tales vilescat auctoritas Ecclesiæ, & censura contemnatur, consequenter non habebit effectum suspensivum post posita appellatio, sed tantùm devolutivum, ut judex *ad quem* examinare possit, utrùm justè lata sit, & absolvere ab ea, si videatur, aut remittere pro absolutione ad excommunicatorem.

II. Non obstante appellatione non impeditur judex, qui excommunicavit aliquem, quo minùs eum excommunicatum esse, denuntiet publicè, prout statutum habetur *in c. Pastoralis 53. §. Verum h.t.* Vix tamen hodie fieri hoc posse videtur post *Concil. Constant. Extravag. Ad evitanda.* ubi de vitandis, & non vitandis excommunicatis statuitur.

III. Etsi Appellatio non suspendat sententiam interdicti, vel suspensionis ab officiis Divinis; suspendit tamen sententiam interdicti, vel suspensionis à temporalibus: v.g. si cui interdicatur ingressus in possessionem, sive perceptio, aut usus fructuum beneficii, aut alterius rei temporalis, item administratio, vox activa, vel passiva, usus pallii, aut Pontificalium &c. Immò probabiliter illa quoque suspensio per appellationem suspenditur, quæ non est propriè censura, sed ob peccatum merè præteritum tanquam pura pœna infligitur. *Vid.* Abb. *in c. 44. h.t.* Avila *de Censur. p. 3. dis. 3. dub. 4. concl. 1.* Suar. *de Censur. disp. 28. sect. 5.*

§. IV.

Utrùm appellari possit in causis, seu factis notoriis?

I. IN causis, seu factis notoriis non admittitur appellatio, quæ effectum habeat suspensivum. *c. Pervenit. 13. & c. Consuluit 14. h.t.* Cùm appellationes contra notoria sint frivolæ. Interim tamen non tantùm effectus devolutivus tali appellanti conceditur, sed à declaratione etiam notorii admittitur appellatio suspensiva; cùm judex in declaratione notorii errare possit.

II. Potest autem variis modis dici notorium aliquid. Primò: per facti evidentiam, quod nulla tergiversatione celari potest. *c. Cùm olim. 24. de V. S.* Secundò: per Confessionem rei in judicio. *c. Romana 3. §. Si autem h.t. in 6.* Tertiò: per sententiam condemnatoriam, si ab illa appellatum non sit. *c. fin. de cohabit. Cleric. & Glossa hic V. confessione.* Quartò: per testes idoneos, si nihil illis oppositum sit; si quidem ex probationibus in judicio factis exur-

exurgit notorium postquam in causa concluſum, & probationibus renuntiatum fuit, juxta *Gloſſam in c. ſignificaverunt. 35. V. liquere de teſtibus. Vid.* Barboſ. *in c. 14. h. t.* Marant. *p. 6. h. t. an. 169.* Farin. *in prax. q. 101. an. 64.*

§. V.

An, & qua ratione appellari poſſit, vel non, contra electionem, & confirmationem Prælati?

I. COntra Prælatum electum, & à legitimo ſuperiore jam confirmatum non admittitur appellatio, aut exceptio ad executionem illius, & poſſeſſionis immiſſionem impediendam: niſi rationabilis cauſa allegetur. Licèt accuſatio contra eum, & denuntiatio admittatur. *c. Conſtitutus 46. h. t.*

II. Admittitur tamen appellatio, ſi excipiatur contra electores, aut confirmatorē, quòd eligendi, aut confirmandi poteſtatem non habuerint, & hoc in continenti probari poſſit: aut ſi contra electum excipiatur, quòd crimen commiſerit, cui infamia juncta ſit, aut quòd commiſerit crimen falſi in confirmatione obtinenda, &c. Sicuti enim in his caſibus admittitur exceptio, ut conſulatur bono Eccleſiæ, ita in aliis caſibus non admittitur ob præſumptionem, quam Prælatus pro ſe habet poſt electionem, & confirmationem; & ob præſumptionem, quòd malitiosè alii velint illum impedire. Immò neque in dictis caſibus exceptis admittitur exceptio contra electum, & confirmatum, ſi præſumptio ſit contra excipientem, quòd malitiosè opponat. *Vid.* Abb. & Alex. de Nev. *in c. Conſtitutis 46. h. t.*

§. VI.

De aliis nonnullis caſibus, in quibus Appellatio non admittitur.

I. COntra jus, aut juris executionem, non admittitur appellatio. *c. conſuluit. 29. h. t.* quia jus neminem injuſtè gravat; niſi cauſa aliqua rationabilis allegetur, & probetur, propter quam in ſpeciali caſu jus commune locum non habeat. An autem à ſtatuto loci generali appellari poſſit, dubium eſt. Affirmant aliqui, negant alii.

II. Ob datam modò cauſam non conceditur appellatio à Religioſis facta contra conſtitutiones ſuas regulares, prout ſumitur ex *c. Quia nos 32. h. t.*

III. A pœna per legem definita appellari non poteſt, adeòque nec à ſententia judicis, ſi condemnet ad pœnam lege decretam, prout ſumitur ex *cit. c. Quia nos jun. Gloſſ. V. In communi Capitulo in fin. h. t. & L. ſi qua pœna 244. ff. de V. S.* v. g. ſi quis fateatur, ſe feciſſe furtum manifeſtum, ſe dicat, ſe injuſtè damnatum eſſe, quia condemnatus eſt in quadruplum, adeòque appellet, audiendus non eſt: quia ſic magis de iniquitate legis, quàm judicantis conquereretur. Poteſt tamen appellari à declaratione pœnæ jure latæ, quippe quæ non eſt juris, ſed hominis, ſeu judicis declarentis. A fortiori appellari poteſt, ſi pœna à jure ſtatuta non ſit, ſed ipſe judex eam decernat, & modum excedat, *Arg. c. Novit. 43. h. t. & cit. L. ſi qua pœna.*

IV. Ab executione ſententiæ, ſive mero executore appellari non poteſt, niſi is modum in executione, ſive formam, aut limites mandati, ac commiſſionis ſuæ excedat. *cit. c. Novit. 43. h. t.* Ratio eſt: quia merus executor, ſi modum, & formam præſcriptam ſervat, non gravat exequendo, cùm habeat nudum miniſterium, ſed gravamen, ſi quod eſt, illatum eſt à judice executionem mandante.

V. A ſententia judicis jure jurando cauſam decidentis appellare non poteſt is, qui juramentum detulit. Poteſt autem appellare ille, cui juramentum delatum eſt, ſi ex cauſa rationabili noluit illud admittere, & propterea condemnatus eſt, uti deciditur in *L. generaliter. 12. ff. Sin autem. Cod de Re credi. junct. Gloſſ. V. Detulit.* Cùm enim ille, qui juramentum detulit, ſponte hanc viam ad cauſam decidendam elegerit, conſequenter meritò illi negatur appellatio: quæ tamen alteri, jurare juſta de cauſa recuſanti, non negatur.

VI. Appellari non poteſt de jure Civili contra ſententiam in judicio poſſeſſorio latam: quia non affert magnum, & perpetuum præjudicium, cùm talis in petitorio omne gravamen amovere poſſit, vel ſi non poſſit, conceditur tamen appellatio etiam in cauſa poſſeſſionis, ut per illam reparetur gravamen per executionem ſententiæ illatum. De jure Canonico autem, ubi etiam de minimis conceditur appellatio,

etiam

etiam à sententia in possessorio lata appellari potest, uti sumitur ex *c. Ad sedem* 15. *de restitut. spoliat.* & ex *c. significaverunt* 36. *de Testibus*, & ex *Clem. Unic. de sequest. possess.*

VII. Admitti non debet Appellatio manifestè frivola, quæ scilicet sine legitima causa interponitur. *c. Cùm appellationibus* 5. *h. t.* Neque excusatur subditus, quò minus teneatur obedire Superiori suo ob frivolam Appellationem interpositam, sed potius puniendus est, prout sumitur ex *c. Cùm parati* 19. *h. t. & c. Vid.* Barbos. *in c.* 29. *&* 43. *h. t.* Marant. *l. c. d n.* 280. Fachin. *l.* 1. *c.* 35.

§. VII.

De Causis commissis adjecta clausula : Appellatione remota.

I. EX *c. Pastoralis* 53. *h. t.* habetur, quòd per hujusmodi clausulam non tantùm prohibeatur, & revocetur Appellatio frivola, sed etiam justa, ac legitima, si non sit specialiter in Jure expressa, & concessa; si enim tantùm frivolæ Appellationes per hanc clausulam removerentur, nihil vel certè parum illa operaretur, cùm ea etiam non opposita frivolæ Appellationes de Jure communi admittendæ non sint. Clausula autem quælibet in rescripto appositа, quamvis strictam interpretationem mereatur, si à Jure communi exorbitet, 'ita tamen intelligi debet, ut operetur aliquid. Dicitur autem Appellatio in Jure expressè concessa, & indulta, in omni illo casu, in quo à Jure factum aliquod pro gravamine agnoscitur. Et contra ejusmodi Appellationem nihil operatur clausula *Appellatione remota* rescripto adjecta. Cujus rei exempla habentur in *c. Postremo* 36. *h. t. & c. ex parte* 47. *eodem*. Et plura referuntur *à Glossa in cit. c. Pastoralis*. *V. Expressè*. uti etiam *in c. significanti* 34. *cap. Rudolphus* 35 *c. significavit.* 6. *de rescript. cap. Exhibita.* 10. *de judiciis. c. Dilecti.* 8. *c. Dilectæ* 10. *cap. significaverunt.* 11. *de Except. & c.*

II. Quamvis aliqui ex *c. Ut debitus* 59. *h. t.* probari posse putent, quòd hodie deferri semper debeat Appellationi ex causa justa, & probabili interpositæ, quamvis cum clausula *Appellatione remota* concessum rescriptum sit : contraria tamen sententia uti communior, ita verior est; tum quòd *cap. Ut debitus*, non loquatur de Judice dato cum clausula, *Appellatione remota* : tum quòd verisimile non sit Jus *c. Pastoralis* pro bono communi ad lites devitandas loquentis, tam liberaliter, & facilè correctù fuisse.

III. Effectus hujus clausulæ sunt præcipuè tres. Primus est : quòd tollit omnem Appellationem legitimam, quæ non reperitur Jure expressa, quoad effectum suspensivum, ita ut non suspendatur Jurisdictio Judicis *à quo*, nec is Appellationi deferre cogatur, sed possit sententiam suam exequi, antequam Appellatio à superiore, ad quem appellatum est, ex certa scientia sit recepta, & ab eodem inhibitum sit Judici *à quo*, ne exequatur. Colligitur ex *c. Pastoralis* 28. *§. Præterea de Offic. Jud. Deleg.* Non tamen hæc clausula impedit effectum devolutivum, quò minùs pars appellare possit, & superior, ad quem appellatum est, non obstante illa clausula, Appellationem admittere, de sententiæ prioris justitia cognoscere, eamque rescindere possit, *cit. c. Pastoralis in princ. h. t.* Secundus effectus est : Judex non deferens tali Appellationi, quantumvis probabili, & ex justa causa interpositæ, non punitur, nec incidit in pœnam *can.* 11. *caus.* 2. *q.* 6. quia hoc ipsi à Jure expressè concessum est. Tertius effectus est : attentata post talem Appellationem non revocantur à Judice per viam nullitatis : cùm enim per eam non fuerit suspensa jurisdictio Judicis, *à quo* appellatum est, acta per eum valida erunt, licèt possint à superiore revocari per viam querelæ.

IV. Plures sunt casus, in quibus hæc clausula, *Appellatione remota*, nullum effectum habet. Nam primò tollit solùm Appellationem à sententia definitiva lata in causa principali, non autem ab interlocutoria, quæ interponitur de incidentibus, & accessoriis. Secundò non tollit Appellationem interpositam à gravamine notorio. Tertiò non impedit, quò minùs tertius appellare possit, si ejus interfit. Quartò non tollit supplicationem ad Superiorem, nec petitionem restitutionis in integrum.

V. Potest causas cum clausula, *Appellatione remota*, committere solus Pontifex, tanquam Judex supremus in causis Ecclesiasticis : in causis verò profanis, & inter Laicos solus Imperator, aut alius Judex, qui superiorem in temporalibus non agnoscit. *c. super quæstionem.* 27. *§ si verò. de offic. Jud. deleg.* Neque enim inferior jus superioris, ad quem appellari potest, tollere potest.

VI. Si una causa principalis commissa sit in rescripto, habens plures articulos connexos, & uni illius causæ articulo adjecta sit clausula, ut *Appellatione remota* procedatur, ea etiam reliquis articulis adjecta censetur, cùm omnes articuli sint connexi, & dependeant ab una causa principali. *cap. 41. h. t.* Si verò plura diversa negotia, seu causæ non connexæ in eodem rescripto ponantur, attendi debet, ubi ponatur clausula *Appellatione remota*: nam ad omnia antecedentia extendi quidem debet, non autem ad consequentia, cùm odiosæ restrictiones, ad sequentia se ordinariè non extendant, nisi connexa sint hæc consequentia cum accedentibus. *c. Inquisitioni. 71. h. t. Vid.* Abb. & Alex. de Nevo *in cit. c. 41. 47. & 53. h. t.*

SECTIO IV.

De Judicibus, à quibus, & ad quos appellari potest, vel non potest.

§. I.

A quibus Judicibus appellari possit, vel non?

I. APpellari regulariter potest per se ab omni Judice, qui sententiam tulit, sive ordinarius, sive delegatus fuerit, etiamsi communi consensu partium Judex talis impetratus fuerit, prout sumitur ex *c. Causam 14. de sentent. & re judi.* & licèt partes prorogaverint in se Judicis aliàs non sui jurisdictionem: cùm in tali casu Judicem quidem approbasse censendæ sint, non tamen sententiam, contra quam justum defensionis remedium sibi licitum voluerunt.

II. Prædicta tamen assertio nonnullas limitationes patitur. Nam primò non licèt appellare à sententia Judicis Superiorē non recognoscentis, nimirum Papæ, Imperatoris, Regis &c. *Can. 16. & Can. 17. caus. 9. q. 3.* Cùm de essentia Appellationis sit, ut fiat ad Superiorem: ergo ubi hic non est, illa quoque esse non potest. 2. Non appellatur ab eo, qui non est Judex, sed merus executor sine causæ cognitione: nisi indebitè gravet, aut limites suæ commissionis excedat; tunc enim locum haberet Appellatio extrajudicialis. *c. 27. de offic. Judic. Deleg. 3.* Non licèt appellare ab Arbitris Compromissariis. *L. 1. C. de recept. Arb. c. 33. caus. 2. q. 6.* Ratio est: quia per Appellationem suspenditur jurisdictio ejus, à quo appellatur; hanc autem nec Arbiter Compromissarius, nec merus Executor habet. *Vid.* Marant. *p. 6. actu 2. àn. 235.* Speculat. *h. t. §. 3.*

§. II.

Coram quo Judice sit appellandum?

I. APpellatio ut valida sit, & effectum, tam suspensivum, quàm devolutivum habeat, ordinariè interponi debet coram Judice, qui sententiam tulit, & à quo appellatur, *Glossa in c. Appellatio 9. V Judici. h. t. in 6.* ita ut si plures Judices simul sententiam protulerunt, coram omnibus simul congregatis Appellatio fieri debeat.

II. Si non omnes, aut nullus Judex *à quo* haberi possit, coram quo Appellatio fieret, tum fieri ea debet coram Judice *ad quem*, & Judici *à quo* intimari. Si neque Judicis *ad quem* copia haberi possit, tunc appellari potest coram viris honestis, vel etiam uno honesto, adhibitis testibus; vel coram Notario, qui testibus adhibitis instrumentum hac super re, quòd Appellatio scilicet fuerit interposita, conficiat.

III. Sufficit nonnunquam, si gravi metu quis impediatur ab Appellatione, protestari coram Judice, vel si coram hoc non possit, coram viris honestis, quòd ob gravamen tale appellare vellet, nisi prohiberetur, expressis etiam causis Appellationis, saltem in genere, tum enim perinde haberi debet, ac si appellasset, si intra decem dies à lata sententia protestationem talem interposuit, prout deciditur in *c. Justus. 73. h. t. Vid.* Barbos. *in c. ult. h. t.* Gutierez *pract. qq. l. 1. q. 102.*

§. III.

Ad quem Judicem sit appellandum?

I. GRadatim regulariter fieri debet Appellatio ad proximum semper, & immediatum illius, à quo appellatur, Superiorem; non autem, omisso medio, ad remotum, & mediatum. *c. Dilecti 66. h. t.* ne Judex intermedius contemptus esse videatur cum confusione jurisdictionum. Non est tamen de Jure Canonico nulla Appellatio, quæ omisso medio, seu proximo, ad mediatum, & remotum Superiorem facta est, sed valet, si pars adversa nihil opponat; quia

quia, ut sic censetur pars nihil opponens consentire in mediatum, & hujus in se jurisdictionem prorogare. Immò sunt plures casus, in quibus ob speciales rationes licitè ad mediatum Superiorem, omisso proximo, appellari potest, ut mox dicetur.

II. Licitum est de Jure Canonico à quolibet inferiore Judice in causis Ecclesiasticis immediatè appellare ad Summum Pontificem, ob prærogativam Sedis Apostolicæ, cum omnibus inferioribus Judicibus concurrentem. Nisi appelletur à Subdelegato Delegati Pontificii: cùm enim in tali casu delegatus Papæ repræsentet Papam, consequenter ab hujus Subdelegato non immediatè ad Papam, sed ad delegatum Papæ subdelegantem, si jurisdictionem aliquam subdelegando sibi reservarit, appellari debet.

III. Ad Legatum Papæ immediatè appellari potest, omissis intermediis Judicibus, Episcopis, Archiepiscopis &c. *argu. c.2.de offic.Legat.*

IV. Ad mediatum Superiorem v. g. Metropolitanum, omisso medio Episcopo, appellari potest, si consuetudo præscripta id permittat. *c.3.h.t.in 6.*

V. Ad remotum appellari potest, si proximus deneget palàm justitiam, aut aliàs sit inhabilis, vel si Judex inferior, & medius sponte ad mediatum causam remittat.

VI. Si Episcopus litiget cum suo subdito, & eligantur Arbitri, tunc ab horum sententia non appellatur gradatim, sed ad Papam. Quamvis in *c. referente. 7. de Præbendis* ubi Presbyter quidam ab Archidiacono ad Archiepiscopum appellavit, omisso medio, Episcopo scilicet, Appellatio fuerit admissa, fuit tamen hoc factum in casu, ubi Archidiaconus privativè exclusso Episcopo jurisdictionem habuit, ita ut ad hunc casum non Episcopus, sed Archiepiscopus immediatus hujus Archidiaconi Superior fuerit.

VII. Ab Episcopis Suffraganeis immediatè ad Metropolitanum, cui subsunt, appellari debet, tam in causis spiritualibus, quàm in iis, in quibus temporalem jurisdictionem exercent: nisi fortè de consuetudine præscripta, aut privilegio, vel alio jure speciali ad alium appellandum sit. *cit.cap. Romana 3.h.t.in 6.*

VIII. Ab Officiali, seu Vicario Generali Episcopi (qui generaliter de causis ad ipsius forum pertinentibus, ejus vices supplendo, cognoscit) non ad Episcopum, sed ad Curiam Archiepiscopi appellari debet. *cit.c.Romana 3.h.t.in 6.* Ratio est: quia Episcopi, & Vicarii Generalis est unum tribunal, & consistorium. Neque valet consuetudo contraria. *c.2. de Consuet. in 6.* Ob hanc ipsam causam à Consistorio Cameræ Imperialis appellari non potest ad Cæsarem.

IX. A sententia Judicis delegati ad unam, vel plures certas causas, appellandum est ad delegantem, vel ejus successorem in officio, & non ad alium Superiorem. *L.1. in princ. ff. Quis & à quo appell. L. Imperatores 21. ff. 1. ff. h.t.* Nisi delegatus totam causam subdelegaverit, ita ut nihil jurisdictionis in ea sibi reservarit; tum enim non ad subdelegantem sed ad primum delegantem appellandum est. Porrò à Judicibus ab Episcopo delegatis, etiam ad universitatem causarum, non ad Metropolitanum, sed ad Episcopum delegantem appellandum est. *Vid.* Maranta *p.6.actu 2.à nu. 357.* Gail. *l.1.obs.119.& 41.* Alex.de Nevo *in cap. Dilecti h.t.*

§. VI.

Alia quædam circa Judices, ad quos est appellandum, resolvuntur.

I. SI super eodem negotio pars utraque litigans ad diversos Judices appellavit, comparere tenetur coram Judice Appellationis inferiore immediatè, qui ad Superiorem mediatum appellavit, si citetur ab inferiore, & suam Appellationem allegare *c.Si duobus 7.h.t.* ne ordinariam immediati Judicis potestatem contemnere videatur. Non potest tamen contra eum à Judice inferiore procedi: quia jurisdictio Superioris absorbet jurisdictionem inferioris. Sunt tamen, qui putent, capituli illius decisionem tantùm procedere in illo casu, in quo licet, omisso medio inferiore, ad Judicem Superiorem mediatum appellare.

II. Valet Appellatio à Judice seculari ad Papam, si ille sit subjectus temporali Jurisdictioni Ecclesiæ Romanæ, non autem valet (spectato Jure communi, quidquid sit de consuetudine) si Jurisdictioni temporali Papæ Judex *à quo* subjectus *non* sit, juxta

ta *c. Si duobus §. denique*. Neque enim in causis Laicorum temporalibus jurisdictionem habet Papa, nisi temporali hujus jurisdictioni subjecti sint. Quòd si autem non valeat in relatis casibus Appellatio ad Papam, multò minus valebit ad alium Judicem Ecclesiasticum.

III. A collatione beneficii vacantis, facta simul per Episcopum, & Capitulum Cathedrale, non potest appellari ad eundem Episcopum, si ipse interfuit ut Prælatus, seu Episcopus: secus verò, si ut Canonicus, juxta *c. A collatione 11. in 6. h. t.* Illud quidem fieri non potest, ne ad eundem, qui actum gessit, appellari videatur, cùm tamen Appellatio debeat esse ad Superiorem. Hoc fieri potest, cùm ut sic non dicatur Episcopus actum hunc gessisse, sed Capitulum, ergo ad Superiorem fit Appellatio, si in tali casu à Capitulo ad Episcopum appelletur. Præsumitur autem plerumque, ut Episcopus tali collationi concurrisse, nisi probari possit contrarium ex probabilibus circumstantiis, aut notorium sit contrarium. *Vid.* Barbos. *in c. 7. h. t.* Abb. & Alex. de Nevo *in cit. c. 7. h. t.*

SECTIO V.

De Forma, seu modo appellandi, & quoties appellare liceat?

§. I.

Quomodo interponenda sit Appellatio?

I. APpellatio fit, vel statim, Judice adhuc pro tribunali sedente, aut saltem ad extraneos actus nondum divertente; vel ex intervallo. Si statim fiat, sufficit eam facere viva voce, dicendo v. g. *appello*, & hoc in actis per Notarium scribatur. Si fiat ex intervallo, in scriptis per libellum appellatorium fieri debet, in quo exprimatur nomen illius, qui appellat, nomen Judicis, contra quem, & contra cujus sententiâ appellatur, & nomen Judicis, ad quem appellatur, quamvis absolutè necessarium non sit, ut vel nomen Judicis à quo, vel nomen Judicis ad quem exprimatur.

II. Non requiritur, ut, si in scripto appelletur, legatur hæc Appellatio coram Judice. *c. Appellatio 9. h. t. in 6.* Cùm ad intentionem Juris sufficiat, porrectam Appellationem Judici *à quo* fuisse, ne appellans postmodum variare possit.

III. Potest appellari, sive voce, sive scripto fiat Appellatio, non tantùm per verba expressa: *appello, provoco &c.* sed etiam per æquipollentia. *c. Ad audientiam 34. h. t.* ubi enim certa verborum forma non requiritur, sufficit suam intentionem expressisse. Quin ipso etiam facto, suscipiendo v. g. iter Romam ad causæ alicujus decisionem, appellari potest, ut patet ex *c. Dilecti 52. h. t. & ex c. Cùm olim 7. De dolo, & contumacia*: modò serventur ea, quæ in Appellatione verbis expressa servari debent, & si extrajudicialis sit Appellatio per susceptum iter, ad eum Superiorē fiat, qui per viam querelę adiri potest citra omnem Appellationem.

IV. Non valet Appellatio generalis, facta super omni causa, quæ contra appellantem posset aliquando moveri. *c. Inter cætera 2. h. t.* nam talis non appellat à gravamine aliquo, cùm nullum, nec alicujus comminatio urgeat. Neque valet generaliter facta Appellatio ab omni gravamine, quod sibi inferri posset; nisi fiat super certa causa ab eo, qui in uno v. g. articulo à Judice *à quo* gravatur; nam huic licet per viam Appellationis totam causam ad Superiorem Judicem deferre. *c. Consuluit 18. h. t. Vid.* Marant. *l. c. à num. 124.* Speculat. *h. t. §. Qualiter.* Abb. *in cit. c. 2. & in c. 34. h. t.*

§. II.

De Forma, seu modo appellandi à sententia interlocutoria, vel gravamine extrajudiciali.

I. TAlis Appellatio, ut valeat, debet fieri in scriptis, & expressa causa Appellationis (nisi ex arduis una sit, quæ Sedi Apostolicæ specialiter reservatur) ut constat ex *c. Cordi. 1. h. t. in 6. & c. Ut indebitus 59. h. t.* ad minuendas litium molestias, ut ait Pontifex. Et debent Apostoli, sive litteræ dimissoriales à Judice *à quo* peti, & dari, quibus instruatur Superior Judex, quare Appellationi sit delatum, vel non.

II. Non potest appellans in judicio talis Appellationis alias postmodum causas prosequi, quàm nominatim in libello Appellationis expressas. *Clement. Appellanti, 5 h. t. c. Cùm causam 62. eodem.* Neque enim à solo gravamine fit hæc Appellatio, sed à gravamine propter hanc causam, quam appellans

co-

coram Judice Appellationis proponere de novo vult.

III. Processus primi Judicis, à cujus gravamine, vel interlocutoria fuit appellatum, regulariter non potest impugnari, aut justificari ex actis novis, vel de novo producendis, sed tantùm ex illis, quæ coram ipso acta vel exhibita fuerunt: cùm ex aliis actis videri non possit, utrùm Judex *à quo* injustè gravarit. *cit. Clement. 5. h.t.*

IV. Appellans ab interlocutoria, aut gravamine debet docere, quòd legitimam exceptionem opposuerit, auditus tamen non fuerit, & ideò appellaverit, prout sumitur ex *c. Dilecto 63. h.t.* ut fiat scilicet Appellatio non à gravamine præcisè futuro, si non admittatur exceptio, sed à gravamine præsente, in casu scilicet non admissæ exceptionis. *Vid.* Marant. *l. c. à nu.* 147. Joan. Andr. & Franc. *in cit. c. 1. h.t. in 6.*

§. III.

De Forma, seu modo appellandi à sententia definitiva.

I. APpellatio à Sententia definitiva fieri potest viva voce, si statim Judice adhuc pro tribunali sedente fiat, per verbū *Appello*, vel æquivalens, aut factum ipsum. Quòd si fiat ex intervallo, intra decem tamē dies ad appellandum concessos, fieri debet in scripto, nisi causæ tantùm levioris momenti essent. Nec in tali Appellatione necessariū est, causam appellandi in specie allegare, sed sufficit in genere dicere, gravatum se esse, & ideò appellare &c. In causis tamen, in quibus de jure prohibitum est appellare à Sentētia definitiva, exprimi gravaminis causa debet, ut valeat Appellatio.

II. Qui appellat à Sententia definitiva, tametsi aliquam tantùm appellandi causam exprimat, potest nihilominus alias etiam causas non expressas coram Judice Appellationis prosequi, immò etiam nova instrumenta, vel novos testes producere, & non probata probare; dummodo dependentia sint, seu inservientia ad causæ decisionem *L. 4. C. de Tempor. Appell. C. 10. de fide Instrum.* Ratio est: quia à definitiva non ideò semper appellatur, quia injusta est, sed quia appellans sperat, se ex novis causis, & probationibus victoriam obtenturum in causa Appellationis; adeòque novas probationes producere potest. Econtra ab interlocutoria non appellatur, nisi Judex injuriam intulerit; de injuria autem illata constare non potest ex novis probationibus, sed solùm ex antiquis. Cæterùm quæ modò dicta sunt de Appellatione à Sententia definitiva, locum etiam habent in Appellatione ab interlocutoria vim definitivæ habente. *Vid.* Marant. *part. 6. h.t à num.* 124. Speculat. *h.t. §. 6.*

§. IV.

Quoties licitum sit appellare?

I. IN eadem causa à sententia definitiva bis à qualibet litigantium parte appellari potest: ne per multas scilicet appellationes lites fiant perpetuæ. Si quis tamen super diversis articulis sæpius gravaretur, tunc saltem de Jure Canonico sæpius appellare posset super diversis gravaminibus. *Can. Quoties 16. causa. 2. q. 6.* Tertius autem, cujus interest, appellare potest, etiamsi à partibus bis jam appellatum fuerit, cùm defensionis hoc remedium negari ipsi non possit.

II. Ab interlocutoria verò sententia, si appellavit pars litigans, & postmodum deserta Appellatione ad Judicem *à quo* redeat, absque alia contumacia, si iterùm hic per interlocutoriam sententiam gravare videatur, iterùm appellari potest. *c. Directè 39. h.t.* Neque enim talis ob contumaciam aliquam, quam nullam posuit, vel quæ per reditum ad Judicem *à quo*, purgata fuit, ab iterata Appellatione, si iterum gravetur, repelli debet. *Vid.* Barbos. *in c. 39. & 65. h.t.*

SECTIO VI.

De Temporibus, seu Fatalibus Appellationum.

FAtalia dicuntur illa tempora, quibus elapsis facultas, quæ appellandi causa concessa est, intercidit, & extinguitur. Talia Fatalia sunt quatuor. Primum est tempus interponendæ Appellationis. Secundum est tempus petendi, & concedendi Apostolos. Tertium est, tempus præsentandi, seu offerendi prædictos Apostolos Judici *ad quem*. Quartum est tempus ad prosequendam, & finiendam Appellationem concessum. De primo sit.

§. I.

§. I.

De Tempore interponendę Appellationis?

I. DE Jure antiquo appellandum fuerat in causa propria intra biduum; in causa aliena, seu procuratorio nomine intra triduum, à prolatione sententiæ numerandum: hodie tamen Jure novo intra decem dies à die gravaminis illati etiam extrajudicialis, vel latæ sententiæ, etiam interlocutoriæ, utiliter appellabitur, utroque Jure tempus hoc approbante, ad cavendam scilicet litium prolongationem, & litigantium damna. *authen. hodie junct. Gloss. Cod. h. t. c. Quod ad consultationem* 15. *de sentent. & re judicat. c. Significaverunt* 36. *junct. Gloss. V. intra* 10. *dies de testibus*.

II. Non tantum Appellationes extrajudiciales fieri debent intra decem dies, sed etiam supplicationes intra hoc tempus offerendæ sunt. *Auth. Quæ supplicatio Cod. de Precib. Imper. offer.* Idem obtinet etiam in causis feudalibus: cùm in his Jus commune sequendum sit, si de Jure feudali contrarium non reperiatur decisum. *c.* 1. *§. strenuus de feudi cognitione lib.* 2. *Feudor.* Sed etsi aliquis tertius Appellationi per alium interpositæ pro suo interesse adhærere velit, vel Appellationem ab alio, suo nomine, absque legitimo mandato interpositam ratam habere, intra decem dies id facere debet: licèt aliàs intra decendium non teneatur appellare tertius interveniens; quia per Appellationem principalis jam est suspensa sententia.

III. Est autem hoc tempus decendii, intra quod fieri debet Appellatio, in principio utile, & in progressu continuum, ita ut non incipiat currere, nisi à tempore scientię, postquam scilicet pars litigans scit, sententiam contra se latam esse; vel postquam scivit, si extrajudicialis sit Appellatio, gravamen in sui præjudicium illatum esse, aut inferri: si verò cœpit currere, continuum erit usque ad idem punctum temporis, post 10. dies elapsos, à quo incepit, solemnes etiam ferias includendo: Jure scilicet tempus interponendæ Appellationis sic disponente, ut appellans deliberandi quidem tempus habeat, quod tamen nec nimis breve sit, nec nimis longum; cùm etiam feriatis diebus appellare liceat, ut suprà dictum. *Vid.* Tholosan *partit. Jur. Can. l.* 5. *tit.* 15. *c.* 4. Marant. *p.* 2. *actu* 2. *d n.* 203. Specul. *h. t. §. Quando, & intra quod tempus.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 139.

§. II.

De Apostolis, & tempore illos petendi, ac præsentandi.

I. APostoli hoc loco dicuntur literę dimissoriæ, quas Judex, à quo fuit appellatum, transmittit ad Judicem, *ad* quem est appellatum, quibus testetur, Titium à sententia lata appellasse. Sunt autem variæ Apostolorum, seu litterarum dimissoriarum species. Alii dicuntur Dimissorii ad Judicem *ad quem* directi, quibus appellatum ad illum, & admissa Appellatio ei significatur. Alii dicuntur Reverentiales Apostoli, quibus significat Judex *à quo*, admissam à se Appellationem, non ex Justitiæ causa, sed ob reverentiam illius, ad quem appellatum est. Alii dicuntur Refutatorii, quibus significat Judex *à quo* Judici *ad quem*, quòd à se admissa non fuerit Appellatio, ex primendo causam etiam hujus non admissionis. Alii dicuntur Conventionales, quos pars adversa admittens Appellationem dat parti appellanti, admittens Appellationem, sive in judicio (quamvis Judex eam non admittat) sive extra judicium. Alii denique vocantur Testimoniales, quando scilicet absente Judice coram Notario fit Appellatio, ita ut de ea per hos Apostolos testetur Notarius &c.

II. Tenetur autem Judex *à quo* appellanti, & Apostolos petenti tradere, adeò quidem, ut si cum debita instantia, loco, & tempore congruo requisitus non tradat, sed in causa procedat, non valeat processus, & retractandus sit per Judicem Appellationis, prout sumitur ex *cap. Ut super* 4. *h. t.* 6. præsumitur enim malo animo processisse Judex *à quo*, si Apostolos negavit; nisi ultrò Appellationi renuntiasset, qui appellavit.

III. Peti debent, & possunt ab appellante (sive à definitiva, sive extra judicialiter appellatum fuerit) & exhiberi à Judice *à quo* Apostoli hodie inter 30. dies: quos inter, à die sententiæ latæ, & scientiæ habitæ connumerandos, si non petiverit appellans, censetur Appellationi factæ renuntiare; quæ est præsumptio Juris, & de Jure.

IV. Peti debent Apostoli, ac dari expensis appellantis, prout communis praxis habet. Et quidem instanter, & sæpiùs (instantius, & instantissimè) vel uno con-

textu,

textu, vel interposito etiam actu extraneo successivè peti debent, uti habetur in *Clement. Quamvis 2. h.t. juncta Glossa V. uno contextu*. Ita tamen ut ad eos accipiendos Judex *à quo* certum tempus præfigere possit; cùm illius sit ex causa prorogare, aut arctare tempus à Jure concessum, prout habetur *in l. 2. ff. de re judic.* Quòd si appellans illo tempore non compareat, censetur Appellationi suæ renuntiasse.

V. Præsentari debent Apostoli Judici *ad quem* (nisi certum tempus ad introducendã suam Appellationem prę fixerit Judex *à quo* quod facere potest) intra tempus sex mensium, à tempore interpositæ Appellationis numerandum, Jure scilicet hoc spatium ad introducendam appellationem præscribente, aut Judicis arbitrio, ut certum tempus præfigat, relinquente, tum ut appellanti deliberandi relinquatur libertas, utrùm interpositam Appellationem prosequi velit, tum, ut ne nimium prolongentur lites. Quòd si intra hoc à Jure concessum, vel à Judice cum licentia Juris præfixum tempus suos Apostolos nõ præsentaverit, & Appellationem suam non introduxerit apud Judicem *ad quem*, deserta censetur Appellatio.

VI. In tribus casibus potest appellans, ob denegatos, vel non datos Apostolos, Appellationem prosequi. Primò cùm Judex in certo termino, quem petenti assignavit, eos non tradit. Secundò si traditurum se illos dixit, sed terminum non statuit. Tertiò si dicens, se daturum intra Juris terminum, non tradit. *Clement. Quamvis 2. h.t.* Porrò ex parte appellantis requiritur, ut petat Apostolos tempore, & loco congruo, ac opportuno: v. g. non sub Missa, prandio, non de nocte &c. *Vid.* Marant. *l. c. à num.* 214. Mynsi. *cent. 4. obs. 36.* Gaill. *l. 1. obs.* 140.

§. III.

Intra quod tempus appellans prosequi debeat Appellationem, & finire?

I. ANnus appellanti datur ad prosequendam, & finiendam Appellationem, & ex justa causa, necessaria, & evidenti biennium, ita tamen ut Judici *à quo*, tam ordinario quàm delegato liceat brevius etiam tempus præfigere ad eandem prosequendam. *c. Cùm sit. 5. & c. Ad aures 33. h.t.* Quod tempus si non observaverit appellans, censetur Appellationem deseruisse, sive judicialis illa fuerit, sive extrajudicialis, uti patet ex *Clement. Sicut 3. h.t.* cùm sit eadem utrobique ratio, ne nimiùm scilicet ad prosequendam Appellationem tempus prolongetur, & ne nimiùm etiam restringatur.

II. Ei, qui impeditus est agere, seu Appellationem prosequi, nec annale, nec biennale tempus currit, cùm hoc tempus, ad prosequendam Appellationem concessum, utile sui juris defendendi remedium appellanti esse debeat.

III. Quod dictum est, tempus anni in Appellatione Extrajudiciali currere à die interpositæ Appellationis, vel à die illati gravaminis, si à futuro gravamine appellatum sit, id procedit de Jure Canonico: nam spectato Jure Civili, tempus hoc anni, vel biennii non incipit currere, nisi post menses duos à die interpositę Appellationis, juxta *Auth. de Judicib. §. Appellationes, junct. Gl. V. Menses collat. 6.* Porrò discrimen inter Appellationem Extrajudicialem, & Judicialem est, quòd in hac appellans, post desertam Appellationem, sive post elapsum terminum à Jure, vel à Judice definitum, non audiatur ampliùs super sententia, sive interlocutoria, sive definitiva, contra quam appellavit. At is, qui appellavit à gravamine extrajudiciali, si post finitum tempus Appellationi prosequendæ, & finiendæ præfixum, se gravatum dicat, audiendus nihilominus est super jure suo, non quidem per modum Appellationis, cùm ea deserta censeatur, sed per modum simplicis querelæ, seu per remedium Juris communis. *c. Concertationi 8. h.t. in 6. Vid.* Abb. & Alex. *in cap. 5. & Clement. 3. h.t.*

§. IV.

An Judex à quo possit statuere terminum ad finiendam Appellationem: & quinam prætereà possint terminum præfigere ad prosequendam Appellationem, vel Jure statutum abbreviare: & an etiam possint eundem prorogare?

I. JUdex *à quo* non potest terminum statuere, intra quem causa Appellationis finiri debeat: cùm non possit legem aut terminum præscribere Superiori, ad quem appellatum fuit, ad expediendam

Appel-

Appellationem. *c. Ex insinuatione* 50. *h.t.* Et hinc si Judex *à quo* terminum præfixit ad expediendam Appellationem, aliud non voluisse censeri debet, quàm ut intra præfixum ab ipso terminum in tribunali Judicis *ad quem* Appellatio insinuetur, & appellans coram eo Appellationē suam prosequatur. Quod facere cum posse ex dictis jam patet.

II. Judex *ad quem* terminum à Jure ad prosequendam Appellationem statutū moderari, seu abbreviare non potest, sicuti potest *à quo*: nisi ex nimia dilatione sequeretur Reipublicæ damnum, aut animæ. Cùm enim per Appellationem interpositam Judici *à quo* præjudicium aliquod generetur, in quantum illius executio suspenditur; nullum autem præjudicium patiatur Judex *ad quem*: consequenter plus conceditur Judici *à quo* ad statuendam Appellationis introductionem, & prosecutionem.

III. Quamvis à Jure detur certus terminus, videlicet annus, ad prosequendam, & finiendam Appellationem, potest tamen appellans eum contrahere, & breviorem sibi statuere, dummodo spectatis circumstantiis cōveniens tempus assignetur. Quòd si intra hunc terminum sibi statutum Appellationem non fuerit prosecutus, censetur illa ēsse deserta, & firma manet sententia lata à Judice *à quo*. *cap. Personas* 4. *h.t.* *cap. Cùm sit* 5. *h.t.*

IV. Prorogare, aut extendere terminum à Jure statutum ad prosequendam, & finiendam Appellationem, neque Judex alteruter potest, neque pars appellans, prout expressè decidit *in c. oblatæ.* 57. *h.t.* & *Glos. Magna in Notat.* advertit, ne videlicet lites nimium protrahantur. *Vid.* Hostiens. Abb. & Alex. *in cit. c.* 4. & 50. *h.t.*

§. V.

Quænam præterea Jure Canonico statuta sint circa prosecutionem Appellationis?

I. SI Appellatio à Judice *à quo* recepta sit, & à parte adversa approbata, in termino tamen, ad prosequendam appellationem præfixo, non compareat appellans, aut appellatus, contra absentem tanquam contumacem procedi potest: eò quòd terminus præfixus vim peremptorii termini habeat, qui malitiosè neglectus contumacem constituit. *c.* 44. *h.t.*

II. Si à Judice *à quo*, vel ab appellante terminus præfixus sit, ad prosequendam Appellationem, neutra pars prævenire potest talem terminum, impetrando litteras, ut causa Appellationis committatur, nisi fiat mentio de ipso termino: cùm meritò malitiosè videatur terminum præfixum tacuisse, ad supplantandam alteram partem litigantem. Valent tamen tales literæ, si impetratæ sint intra tempus à Jure (non tamen ab homine) ad Appellationem prosequendam præfixum, etiamsi nulla termini à Jure positi fiat mentio; cùm per se Judici, qui committit causam Appellationis, terminus à Jure præfixus notus esse censeatur: dummodo impetrans non properarit nimium in commissione impetranda, ut supplantaret adversarium; & nisi ex dilatione immineat periculum, etiam neutra parte prosequente. *c.* 57. *h.t.*

III. Contumax habetur illa pars, quæ post interpositam Appellationem ad Curiā Romanam, aut Superiorem à Judice receptam, ac à parte approbatam, per Procuratorem quidem Romæ, aut apud Superiorem Appellationis intra tempus competens cōparet: absque eo tamen, ut possit causam Appellationis agere, sed præcisè ad impetrandam delegationem, & partis alterius impetrationi contradicendum. *c.* 64. *h.t.* Ratio est: quia in tali casu procurator videtur tantùm missus ad prolongandam litem, & frustra vexandam alteram partem. Unde, qui sic mittit Procuratorem, etiam in expensas condemnatur. *cit. c.* 64.

IV. Contumax ille non est, neque illicitè egit, qui post Appellationem nec à Judice receptam nec à parte approbatam, Procuratorem dicto modo ad impetrandum litteras commissionis, & contradicendum impetrationi alterius partis misit: quamvis pars adversa sit parata per se, vel per legitimè submissum Procuratorem apud Judicem Appellationis judicium suscipere; cùm in tali casu sibi imputare debeat appellatus, quòd non satis sibi caverit Appellationem approbando, ut ad Curiam Judicis Appellationis causa Appellationis devolveretur. *cap.* 70. *§. Eidem quoque h.t. Vid.* Abb. & Alex. *in cit. c. c.*

§. VI.

An, & ob quas causas, seu impedimenta admittatur, quis etiam post annum, vel post biennium ad prosequendam Appellationē?

I. QUòd impedito legitimè, intra anni, aut biennii tempus Appellationem in-

interpositam prosequi, tempus hoc non currat, sed post annum, aut biennium elapsum ad Appellationis prosecutionem admittatur, ex dictis patet, & ex *c. Exratione* 8. *h.t.* ne videlicet grave præjudicium appellanti generetur, & à jure suo impetrando, sine sua culpa excidat.

II. In specie sex communiter impedimenta afferuntur, ob quæ appellans etiam post elapsum anni, aut biennii tempus admitti debet ad prosequendam Appellationem. Primum est Impotentia, propter infirmitatem v.g. paupertatem &c. ut prosequi non possit Appellationem intra tempus cõveniens. *cap. Exratione h.t.* regulariter enim non currit tempus impedito. *cap. Quia* 5. *de Conces. Præb.* & mora non debet alicui esse detrimento, si culpabilis non est. *L. Quod te* 5. *ff. de Reb. cred.* Porrò si appellans, v. g. propter infirmitatem, vel inopiam, in primo anno impeditus fuit, ipso jure datur ipsi secundus annus, & si etiam in secundo anno fuerit impeditus, datur ei ipso jure tertius ad prosequendam Appellationem, vel per restitutionem in integrum ipsi subveniendum est.

III. Alterum impedimentum provenire potest ex facto appellati, ut si is appellantem impediat per se, vel per alium à prosecutione Appellationis. Quod impedimentum si contingat in primo anno, currit quidem primum fatale, sed ipso jure conceditur secundus annus, in quo si impedimentum interveniat, tempus prosequendi Appellationem ei non currit ipso jure, vel saltem petita restitutione in integrum appellans servatur illæsus: quia tempus fatalium hoc casu labitur facto, & culpa adversarri, nec censeri debet Appellatio deserta contra impeditum, sed contra existentem in mora culpabili.

IV. Tertium impedimentum intervenire potest ex facto utriusque tam appellantis quàm appellati, ut, si uterque pendente Appellatione compromiserunt in arbitros, vel expresso consensu convenerunt, ut differatur, seu suspendatur Appellationis prosecutio: tunc enim tempus, vel ab homine, vel à Jure ad eam prosequendam præfixum nec appellanti, nec appellato currit; nisi ob periculum imminens ex dilatione, ac mora Judex præcipiat, ut in causa Appellationis procedatur. *Clem. Quamdiu* 4. *h. t.* Ratio est: quia tempus prosequendæ Appellationis principaliter datum est in favorem ipsorum litigantium, *L. fin. §. Illud. C. de Temp. Appell.* ne videlicet diù laboribus, & expensis vexentur: cui favori partes renuntiare possunt. Porrò probabile est, quòd tempus exercendæ, & prosequendæ Appellationis per expressum partium consensum non tantùm suspendi, sed etiam prorogari, & augeri possit, v g. ut instantia appellationis duret quadriẽnio, vel longius.

V. Impedimentum quartum prosequendæ Appellationis intervenire potest ex parte Judicis, si nimis Judex, ad quem appellatum est, noluerit, vel non potuerit causam cognoscere: tali enim casu ipso jure illæsus servari debet appellans, ut etiam post elapsum biennium audiatur, nec currat tempus, nec indigeat restitutione in integrum. Distinguunt tamen hìc communiter DD. & dicunt, si impedimentum proveniat à Judice, qui superiorem non recognoscit, appellantem ipso jure servari illæsum, ita ut tempus Appellationis ei non currat, etiamsi per mille annos impediretur facto Judicis. *c. Ex insinuatione* 50. *h. tit. Auth sed & lis C. de Tempor. Appell.* Si verò impedimentum proveniat à Judice inferiore, tunc ipso jure in primo anno per Judicem impedito concedi annum secundum. *L. ult. §. Illud. C de Temp. Appell.* Si verò impedimentum occurrat in secundo anno, saltem restituendum esse impeditum, etsi annus currat, nec dari ipsi tertium. Alii tamen indistinctè dicunt, ipso jure tempus non currere, sive impedimentum occurrat in primo, sive in secundo anno, per *text. in Auth si Appellatione C. de Temp. Appell.*

VI. Impedimentum quintum est, si appellans impediatur à prosequenda, & finienda Appellatione intra tempus debitum, facto tertii, vel propter negligentiam Procuratoris, qui non fuit prosecutus Appellationem: tunc enim currit quidem tempus Appellationis, neque datur restitutio in integrum adversùs lapsum fatalium, habet tamen appellans actionem adversùs impedientem, qui si non sit solvendo, potest petere restitutionem in integrum.

VII. Ultimum Impedimentum provenit à casu fortuito, ut si viæ hostibus sint obsessæ, quò minùs Judex Appellationis accedi possit, vel Procurator appellantis in via captus sit: tunc enim si impedimentum contingat in primo fatali, seu anno, ipso jure

datur

datur secundus. *L. fin. §. Illud C. de Temp. Appell.* Si verò in secundo, subveniendum est appellanti saltem per restitutionem in integrum.

VIII. Onus probandi impedimentum incumbit appellanti, juxta *cit. L. fin.* Neque sufficit probari impedimentum per proprium appellantis juramentum, sed plenè probari debet per testes. Insuper requiritur, ut probet appellans, quòd diligentiam adhibuerit ad impedimentum amovendum, & prosequendam Appellationem.

IX. Elapso primo fatali, seu anno, potest Judex *à quo* sententiam à se latam exequi, si ipsi non constet de justo impedimento appellantis, tanquam Appellatione deserta, & nulla facta sit ab appellante protestatio. *Clement. sicut 3. h.t. c. Cùm sit 5. h.t. L. fin. §. Illud etiam C. de Temp. Appell.* Debet autem Judex *à quo*, antequam sententiam exequatur, citare appellantem, si non liquidò constet, Appellationem esse desertam. *Vid.* Gaill. *l.* 1 *obs.* 142. Marant *p.* 6. *actu* 2. *h.tit. à num.* 223.

SECTIO VII.

De Officio utriusque Judicis, *à quo*, & *ad quem* appellatur.

§. I.

Quando, & quomodo procedere possit, ac debeat Judex à quo, *sive sit ordinarius, sive delegatus?*

I. REgulariter Judex *à quo* debet deferre cuilibet Appellationi, & gesta coram se intra 30. dies cum apostolis ad Judicem Appellationis transmittere: propter reverentiam scilicet Superioris, puniendus vi utriusque Juris, si interpositæ ex justa causa Appellationi non detulerit; nisi de Jure prohibita sit Appellatio, aut in rescripto remota.

II. Quòd si per fraudem, aut malitiam interposita fuisset Appellatio, non debet illi deferre, aut illam admittere Judex *à quo*, sed potest in causa procedere. *c. Suggestum 15. h.t.* Neque enim quod à Jure concessum est ad innocentiam, vel Jus suum defendendum, malitiosè in alium finem detorquendum est.

III. Si super interlocutoria sententia, seu quæstione incidente appellatum, à cujus cognitione causæ principalis decisio dependet, non potest Judex *a quo* super causa principali priùs pronuntiare, quàm quæstio interlocutoria in judicio Appellationis decisa fuerit, ut habetur in *c. Super eo 10. h.t.* ad cavendum scilicet præjudicium.

IV. Speciale illud hic est de Jure Canonico, quòd ille, qui residere tenetur in suo beneficio, & tamen huic suæ obligationi non satisfacit, si ab Episcopo ad residentiam faciendam monitus ad Pontificem appellet, possit per Episcopum cogi ad residendum, vel ut intra certum tempus præfixum ab Episcopo, ad Curiam Romanam Appellationis prosequendæ causa accedat, uti habetur in *c. Pervenit 28. h. t.* Potestque Episcopus præbenda eum privare, nisi alterutrum fecerit, si nullam justam causam habeat; cùm de futili Appellatione in tali casu sit præsumptio.

V. Si unus ex litigantibus appellavit, Judex *à quo* potest illum compellere, ut vel intra terminum ipsi præfixum Appellationem interpositam prosequatur, vel coram se juri pareat. Quòd si alterutra pars litigantium Judicem, etsi ordinarium, suspectum habuerit, tunc potest ab hoc compelli, ut Judicem, sive arbitrum sibi eligat, qui propositam quæstionem valeat dirimere, sive, qui de causa suspicionis, legitima ne sit, an non, judicet: prout statuitur *in c. Ad hæc 27. h.t.*

VI. Postquam Papa, vel alius Princeps supremus, causam aliquam ad se revocavit; tunc Judex inferior, à quo causa est avocata, nō potest amplius in illa procedere sed quidquid circa illam decrevit, ipso Jure invalidum est, ac si ab eo legitimè appellatū fuisset; prout sumitur ex *c. Ut nostrum 56. h. t.* Ratio est: quia plus est causam ad se avocare, quàm sit super eadem appellare: per legitimam autem Appellationem suspenditur jurisdictio inferioris Judicis *à quo*, ita ut in ea causa procedere amplius non possit; multò ergo magis suspenditur, ubi Superior Judex eam ad se avocavit.

VII. Ad officium quoque Judicis *à quo* pertinet, ut si appellatus non tantùm acceptat Appellationem, sed etiam vult, ac petit, ut tota causa instructa ad Judicem Appellationis mittatur, eòque partes per se, vel per Procuratorem idoneum accedant, exhibeat Judex *à quo* appellanti acta judi-

cii,

cii, seu copiam eorum judiciali suo sigillo obsignata, quæ ad Judicem Appellationis deferantur. *L.2.C.de Edendo*. Si autem Appellatio ab appellato vel acceptata non sit, vel si est acceptata, petitum tamen non sit, ut causa in curia Judicis Appellationis agatur; tunc satis est, si appellans sine actis veniat, vel Procuratorem mittat ad litteras delegationis impetrandas. *c. Nicolao* 64. *c. Interposita* 70. *§. Ecidem quoque h.t. Vid.* Marant. *l.c. à num.* 199. *&* 388. Abb. & Alex. *in cit.cc.*

§. II.

Quod sit Officium Judicis ad quem, *& quomodo procedere possit, ac debeat?*

I. JUdex, ad quem appellatum fuit, debet Appellationem ad se delatam admittere, de ejus justitia cognoscere, & si viderit, illam legitimè interpositam, debet pronuntiare, Appellationem esse justam, sive malè judicatum, bene appellatum esse. Si verò viderit, illam esse illegitimè factam, debet illam pronuntiare injustam, sive bene judicatum, malè appellatum esse.

II. Quamvis per se, vel per alium non suspectum de causa, & justitia Appellationis cognoscere possit Judex *ad quem*, non potest tamen causam Appellationis examinandam ad Judicem, *à quo* est appellatum, remittere: nisi pars, quæ appellavit, consentiat. *cap. Accepta* 35. *h.t.* quia præsumptio est, & periculum, ne iterùm gravet. Extenditur autem hæc doctrina etiam ad casum, quo Judex, *à quo* fuit appellatum, in locum Judicis, *ad quem* fuit appellatum, defuncti, aut depositi, successit, ob rationem prædictam etiam in hoc casu urgentem. Unde debet in tali casu Appellatio examinanda alteri personæ non suspectæ delegari, quæ vel remittet appellantem ad Judicem *à quo*, si advertat malè appellatum, & in expensas temerarium appellantem condemnabit (nisi Judex *à quo* Appellationi detulerit. *c. Cùm appellationibus* 5 *h. t. in* 6.) vel si bene appellatum advertat, priorem sententiam à Judice *à quo* malè latam cassabit, aut pro parte reformabit, & sic de causa principali pronuntiabit: modò de meritis causæ per probationes competentes ei constet.

III. Si lis in prima instantia sit contesta, & post illam fuerit appellatum; altera verò pars conventa in causa Appellationis sit contumaciter absens: tunc Judex Appellationis procedere potest ad sententiam definitivam, etiam in causa principali, modò de meritis causæ ei sufficienter constet. *c.58. h.t.*

IV. Si quis appellavit à gravamine Judicis, sed pars adversa contumaciter absit, potest Judex Appellationis procedere, etsi lis nondum contestata sit, in puncto Appellationis, vel etiam causa principali. *c. 70. §. sanè h.t.* Ratio est: quia cùm in tali casu principaliter agatur de iniquitate prioris Judicis removenda, rigor Juris, requirens litis contestationem, non est servandus. *Vid.* Gaill *l.1. obs.*131. Mynsing. *cent. 1. obs.*1. Abb. & Alex. *in cit.cc.*

§. III.

Cui incumbat, seu imponi debeat à Judice onus probandi in causa Appellationis?

I. AD initium processus Appellationis appellans coram Judicem *ad quem* probare debet tria. Primò: se appellasse, & quidem legitimo tempore à sententia, vel gravamine illato. Secundò: appellasse se ex causa rationabili, tali scilicet, quæ si probata fuerit, justa declaretur Appellatio. Tertiò: denique debet appellans producere Appellationem, & ipsam sententiam, à qua appellavit. Procurator autem, si per hunc Appellationem prosequatur appellans, debet insuper probare mandatum, & cavere de rato. His probatis procedi ulterius, & quælibet pars excipiens suam exceptionem probare debet, ac merita causæ principalis, quæ directè probari in prima instantia debuerunt Judici *à quo*, sive ex prioribus actis probationes has depromendo, sive novas producendo.

II. Quòd si pars litigans exceptionem suam opponens, ob quam respondere non teneretur, à Judice audita non est, & propterea appellavit coram Judicem Appellationis, probare non tantùm debet, appellasse se ex causa probabili, sed insuper probare, causam illam veram esse. Si tamen appellans coram Judice *à quo* se obtulit ad probandam veritatem causæ, & admissus non fuit, tunc sufficit, si coram Judice *ad quem* probet, quòd

appellarit, & obtulerit se ad probandum, causam esse veram, & tamen non fuerit admissus. *cap. 70. h. tit.* Ratio discriminis est: quia in priore casu pugnat contra appellantem præsumptio, quòd vexandi tantùm adversarii causa noluerit in prima instantia respondere, & appellaverit; quę tamen præsumptio locum non habet in altero casu.

III. Etsi, ut modò dictum est, Judex *à quo* gravet, & Appellatio sit justa, si is, qui obiicit exceptionem, seque offert ad probandam ejus veritatem, non audiatur: id tamen non procedit. 1. in Appellatione extrajudiciali, quæ interponitur à parte, vel à Judice extrajudicialiter procedente. 2. Si offeratur probatio solùm in absentia Judicis, cujus copia haberi non potest. 3. Si offeratur probatio contra evidentiam facti. 4. Si offeratur probatio exceptionis eo tempore, quo Judex non obligatur eam recipere. Ratio est: quia in prioribus duobus casibus non est Judex competens, qui oblatas probationes recipiat, adeòque frustra offeruntur; in tertio & quarto non datur obligatio eas recipiendi. *Vid.* Alex. & Abb. *in cit. c. 38. 58. & 70. h. t.*

§. IV.

An, & quando Judex Appellationis procedere possit ad citandas partes, vel delegare causam alteri, vel inhibere Judici à quo, ne procedat in causa, & ne sententiam exequatur?

I. JUdex, *ad quem* fuit appellatum, non debet in causa interpositæ Appellationis ab interlocutoria citare partes ante sententiam definitivam; neque causam alteri committere potest, nisi causa probabilis, seu legitima interpositæ Appellationis sit expressa, prout statuitur in *c. Romana 3. §. Cùm autem h. t. in 6.* Cùm in omni Appellatione ab interlocutoria exprimi, & probari debeat causa interpositæ Appellationis, ut dictum est.

II. Judex *ad quem* non potest inhibere Judici *à quo*, ne in causa procedat, aut sententiam exequatur, si contra Appellationem ob defectum aliquem excipiatur, aut appellatus opponat, causam Appellationis veram non esse, priusquam de legitima Appellatione constet: quia priùs constare debet de potestate jurisdictionis, quàm ad illius exercitium procedatur. *Glossa in cit. c. Romana. §. Si verò V. Non præsumant.* Quod ipsum etiam dici debet, si post sententiam quidem definitivam appellatum fuit, in casu tamen de Jure prohibito; vel si de hoc dubitatur, ante omnia de causæ veritate Judex Appellationis cognoscere debet, ne frivolæ Appellationi deferatur.

III. Admittenda tamen est Appellatio etiam in casu à Jure prohibito, si justa, seu rationabilis causa fuerit expressa, v. g. quòd appellans metu tormentorum, vel per errorem confessus fuerit in prima instantia. Plura ad hoc appellationis negotium spectantia ex relato *c. Romana h. t. in 6. & Glossa ibi* colligi possunt. *Vid.* Ancharan. *in cit. c. 3. h. t. in 6.* Abb. *in c. 25. h. t.*

§. V.

An si litigans coram suo Judice non appellavit ab interlocutoria, postea verò appellavit à definitiva, Judex Appellationis possit revocare interlocutoriam, & gravamen per illam illatum reparare?

I. SI lata sit sententia interlocutoria, quæ causæ principali præjudicat, v. g. si à Judice sit repulsa exceptio pacti de non petendo in perpetuum, vel præscriptionis, vel alia similis exceptio peremptoria; vel quæ judicium nullum reddit, cujusmodi est exceptio falsi testis, aut procuratoris: tunc Judex Appellationis potest revocare, & emendare gravamen illatum per eandem interlocutoriam, licèt gravatus intra decendium post eam latam appellare intermiserit. Ac proinde potest etiam *is*, qui posteà appellavit à definitiva, etsi post decendium promulgata, talem exceptionem peremptoriam coram Judice *ad quem* repetere, isque de ea cognoscere debet. *c. Licet 12. & ult. h. t. in 6. & Gl. ibi.*

II. Si verò sententia interlocutoria non sit talis, quæ parit præjudicium causæ principali, vel judicium nullum reddit: tunc Judex Appellationis non potest hujusmodi interlocutoriam, vel gravamen per illam illatum, per Appellationem à definitiva posteà interpositam, revocare, vel emendare, nisi ab illa appellatum fuerit. *cit. cap. §. ult. verò.*

III. Tametsi sententia interlocutoria lata

super

super his, quæ non præjudicant causæ principali, neque judicium nullum reddunt, per lapsum decem dierum in rem judicatam transeat, non solùm quoad partes, sed etiam quoad judicem appellationis à definitiva: secus tamen est quoad judicem, *à quo* fuit appellatum: hic enim interlocutoriam potest revocare usque ad sententiam definitivam. *c. Cùm cessante 60. h. tit. Vid.* Franch. & Ancharan. *in cit. c. ult. h. t.* Gaill. *l. 1. obs. 128.*

SECTIO VIII.

De Effectu Appellationis, & attentatis post illam.

EFfectus appellationis duplex est, suspensivus, & devolutivus. De priori fit.

§. I.

De Effectu Appellationis Suspensivo.

I. PEr appellationem à sententia definitiva ordinariè suspenditur judicis *à quo* jurisdictio, circa causam illam, in qua est appellatum, ita ut pendente appellatione eam executioni mandare non possit. Non autem per appellationem ab interlocutoria ejus jurisdictio suspenditur, quin possit in causa procedere, donec inhibeatur à judice, *ad quem* appellatum fuit, ut ex dictis patet, & ex *c. Venientes 19. de jurejurand. & ex c. Dilectis 55. h t.*

II. Quamvis circa alias causas, diversas à causa appellationis respondere teneatur, qui appellavit, coram judice *à quo*, si coram eo conveniatur, recusari tamen idem potest in talibus causis, tanquam judex suspectus, ut habetur in *c. Proposuit. 24. h. t.* Sicuti enim per appellationem non eximitur à jurisdictione sui ordinarii judicis, nisi in ea tantùm causa, circa quam appellavit, ita in aliis causis ob periculum gravaminis recusare eum potest (saltem de jure Canonico) contra quem appellavit, & sic meritò minùs benevolum timere potest. Allegare tamen, & probare hic recusans debet coram arbitris communi consensu electis, non tantùm, quòd contra talem judicem in alia causa jam appellaverit, sed quòd ab eo injustè fuerit gravatus. *Vid.* Marant. *p. 6. h. t. à num. 162.* Hiltrop. *p. 4. tit. 3.*

§. II.

Quibus casibus per Appellationem non suspendatur jurisdictio judicis à quo, sed ea adhuc pendente nihilominus is procedere possit?

I. POtest judex *à quo*, non obstante appellatione, & hac adhuc pendente procedere in causa, citra vitium attentati, faciendo omnia illa, quæ ad faciliorem finem, seu exitum causæ appellationis conducunt, modò se non immisceat causæ appellationis, de hac cognoscendo, &c. prout sumi potest ex *c. Cùm teneamur 17. h. t.* Quia per appellationem jurisdictio judicis *à quo*, non est extincta, sed suspensa tantùm, quoad causam, in qua est appellatum: adeòque cùm dicitur, pendente appellatione nihil immutandum, aut innovandum, &c. intelligi tàtùm debet prohiberi, ne quidquam immutetur, aut innovetur in præjudicium appellationis; non autem, quòd prohibeantur ea, quæ in favorem appellationis, & faciliorem ejus exitum fiunt.

II. Potest judex ordinarius eum, qui appellavit, non obstante appellatione, & hac pendente, punire ob crimina, quæ fortasse post appellationem positam, aut ante eam commisit *c. Præterea 22. h. t.* quia eos, ut ait Pontifex, appellatio in sua iniquitate tueri non debet, quominùs per Canonicam censuram puniri debeant.

III. Potest judex *à quo*, sive ordinarius, sive delegatus sit, à cujus interlocutoria, aut gravamine ante definitivam appellatum fuit, revocare gravamen, & ad hanc revocationem audiendam appellantem, præfixo certo termino, revocare: qui si non compareat, judex tamen gravamen re ipsa, & actu revocet, poterit liberè in causa, non obstante appellatione facta, procedere contra absentem, etiam tanquam contra contumacem. *c. Si à Judice 10. h. t. in 6.* quia cessante gravamine, propter quod appellatum fuit, & quod per revocationem jam cessat, cessat etiam effectus, appellatio scilicet, & consequenter totam suam jurisdictionem habet judex *à quo*.

IV. Potest judex *à quo* eum, quem ob contumaciam, v. g. excommunicavit, non obstante, quòd ad Papam, aut alium Superiorē hic appellaverit, ab excommunica-

tione absolvere, (si absolutionem hanc ab ipso petat, qui appellavit, & sufficientem cautionem adversæ parti præstet) quamvis adversarius contradicat, ac etiam appellet. *c. Quafronte* 25. *h. t.* tum quòd per hanc absolutionem non impeditur cursus appellationis, tum quòd sic animæ excommunicati consulitur, & simul per cautionem præstitam parti adversæ.

V. Potest judex *à quo*, pendente appellatione, innovationem facere contra tertium, etiam super eadem re, si nihil interfit appellantis eam fieri, vel non fieri: 2. Facere potest pendente appellatione, quæ fieri poterant pendente causa principali uti est, compellere litigantes ad cavendum. 3. Potest pendente appellatione, taxare expensas, ad quas condemnavit. 4. Si appellatio sit frivola, & frustratoria, potest procedere ad executionem suæ sententiæ, dummodo non deferat appellationi. 5. Denique in omnibus casibus procedere potest, in quibus de jure appellare non licet. *Vid.* Marant. *l. c. à nu.* 263. & 185. Barbos. *in cit. c.* 10. *h. t. in 6.*

§. III.

An, & quando suspendatur per Appellationem Censura sub conditione lata?

I. SI appellet, qui sub conditione censura affectus est, ante eventum conditionis, suspenditur in tali casu per appellationem interpositam sententia censuræ, ita ut non contrahatur, etiamsi conditio non servetur. *c. Præterea* 40. *h. t.* Neque enim censuram quis incurrere potest, nisi obligetur ad id, quod sub censura illi præceptum est exequendum: sed post appellationem legitimè interpositam non obligatur quis præcepto, aut sententia judicis; ergo etiamsi conditio non servetur, cujus nulla est post appellationem legitimam obligatio, non incurrit censuram.

II. Potest autem à sententia censuræ sub conditione latæ appellari, etiam post elapsos decem dies, dummodo conditio adhuc pendens sit, & nondum impleta; quia qui talia sub conditione censuræ incurrendæ præcipit, continuò censetur gravare, dum conditio eveniat, ergo continuò contra talem appellari potest.

III. Si censuræ sententia lata sit sub conditione, v. g. in Titium, & hic, pendente conditione, mutet domicilium, & forum, tunc conditione eveniente incurret censuram, nisi ante impletam conditionem appellaverit, juxta *Gl. in cit. c. Præterea*. Si quidem censura sub conditione lata sit ob factum præteritum, & tempore prioris domicili commissum; ac non per modum nudi præcepti, aliquid prohibentis, vel præcipientis in futurum. *Vid.* Suar. *disp.* 3. *de Censur. sect.* 5. & 6. Covarr. *in c. Alma Mater p.* 1. *§.* 10.

§. IV.

De Effectu Appellationis devolutivo.

I. APpellatio legitima parit non tantùm effectum suspensivum (quia suspendit sententiam, & jurisdictionem judicis prioris, quantùm ad illam causam) sed etiam devolutivum, ita ut causæ cognitio ad judicem, *ad quem* appellatur, devolvatur, & ipse de justitia appellationis cognoscere debeat, non judex *a quo*, & si constiterit, eam esse justam, & legitimam, etiam causam principalem cognoscere, & definire ipse possit. *c. Ut debitus* 59. *in fine h. t. & ibi V. Alioquin.*

II. Interdum tamen appellatio non habet effectum suspensivum, sed devolutivum tantùm: ut si appelletur à sententia censuræ Ecclesiasticæ; hæc enim si absolutè sit inflicta, statim ligat eum, in quem lata est. Item si appelletur à sententia nulla, per talem appellationem sententia prioris judicis non suspenditur, quippe quæ omninò non subsistit, sed solùm devolvitur causa ad judicem, *ad quem* est appellatum.

III. Non solùm causa principalis, sed etiam ejus accessoria, sive, quæ illam consequuntur, per appellationem legitimè interpositam deferuntur ad judicem appellationis. *c. Dilectis* 55. *h. t. Vid.* Abb. *in rubr. h. t. & in cit. c.* 55. *h. t.* Alex. *ibid.*

§. V.

De Attentatis, Appellatione pendente, eorumque revocatione.

I. CUm pendente appellatione nihil innovandum sit, idcirco attentata (horum enim nomine innovationes veniunt)

niunt) revocanda sunt, debetque judex appellationis, si in casibus licitis à sententia definitiva appellatum fuit, ante omnia revocare non tantùm, quæ post appellationem, sed ea etiam omnia, quæ medio tempore inter sententiam latam, & appellationem interpositam innovata fuerunt: modò debito tempore appellatum postmodum fuerit; quia talia in casu appellationis à judice *à quo* facta, censentur facta à judice incompetente. *Glossa in c. Venientes 19. V. Possessionem ipsam de jurejurand.*

II. Non tamen attentatorum revocatio locum habet in casibus, in quibus appellatio de jure non est admittenda. Neque fieri debet, nisi priùs constet, definitivè pronuntiatum esse, & appellatum, & posteà innovatum aliquid.

III. Si tantùm ab interlocutoria, aut gravamine appellatum sit, non potest judex appellationis revocare ea, quæ post talem appellationem attentata sunt, nisi priùs constiterit, causam appellandi legitimam, & veram esse: præterquam si judex appellationis judici *à quo* canonicè inhibuit, ne procederet ulteriùs. *c. 7. §. Illa verò h.t. in 6.* Ratio est: quia in appellatione ab interlocutoria non suspenditur jurisdictio judicis *à quo*, nisi causa rationabilis appellandi allegata, & probata fuerit, & sic appellatio justificata: quod in appellatione à definitiva locum non habet. *Vid.* Gaill. *l. 1. obs. 246.* Covarr. *pract. qq. c. 24.*

§. VI.

Alia quædam observanda circa revocationem Attentatorum post Appellationem proponuntur.

I. LOcum habet revocationis remedium non tantùm in appellatione judiciali, sed etiam extrajudiciali (sive à judice *à quo*, sive à partibus innovatum aliquid fuerit) si causa appellationis justa, ac probabilis fuerat, & parte citata causa revocandi attentata cognita fuerit: quia non tantùm appellatione pendente nihil innovandum est, sed in genere etiam lite pendente. *c. 1. & 2. ut lite pendente &c.* Et hinc cùm appellatio extrajudicialis sit saltem provocatio ad causam *c. Cùm sit 5. §. Si verò h.t.* etiam litis pendentiam inducit: si tamen talia attentata post appellationem extrajudicialem facta sint in gravamen, seu impedimentum appellationis. *c. Cùm nobis 19. de elect.* Sic collatio beneficii post legitimam appellationem facta ab eo, à quo appellatum est, est ipso jure nulla, & revocari debet tanquam facta post, & contra appellationem. *c. Dilectis. h.t.*

II. Attentata fiunt, vel à judice, vel à parte, & utroque casu ante omnia revocanda sunt. Quòd si à parte fiant, multùm refert, utrùm appellans, an verò appellatus, attentet, seu innovet aliquid: nam si appellans attentet aliquid, quod sit immediatè contrarium appellationi ipsius, ut si pendente lite adversarium spoliet possessione, de qua lis est, tunc censetur deseruisse appellationem; & sententia judicis, *à quo* est appellatum, transit in rem judicatam. Secus est, si attentata non sint contraria appellationi, tunc enim revocari debent. Si verò appellatus, vel judex *à quo*, pendente appellatione, aliquid innovent, cassari ea debent, & innovans condemnatur in expensas appellanti præstandas.

III. Sicut licitè appellatur contra judicem ante litem contestatam innovantem aliquid, vel si sine justa causa diem ab ipso ex consensu partium ad litigandum assignatum præveniat; ita quæ post appellationem attentata sunt, revocari debent. *c. significante 69. h.t.* Non censetur tamen pars litigans, quæ certò est in possessione rei litigiosæ, innovare aliquid, si re tali, dum appellatio, & lis pendet, utatur, neque usus talis inter attentata numerandus est. *Vid.* Gaill. *l. c.* Alex. *in c. 63. 69. h.t.* Abb. & Felin. *in c. 9. h.t.*

§. VII.

Qua ratione Attentata, seu innovata post Appellationem extrajudicialem sint revocanda? & de privilegiis, quæ competunt remedio revocandi Attentata?

I. QUi appellavit extra judicium ex verisimilibus, & probabilibus causis, ne in possessione sua molestetur, aut turbetur, potest posteà spoliatus non tantùm, ut in pristinum statum restituatur, agere, sed per viam etiam *attentati* non tantùm contra spoliantem, sed quemvis alium, sive malæ, sive bonæ fidei possessorem, agere, ut fructus etiam percepti post interpositam appellationem sibi restituantur: *c. Bonæ 51 h. t.* Qui enim

rem spoliatam detinet, in præjudicium spoliati appellantis detinet, & consequenter non tantùm ratione hujus, sed etiam ratione fructuum conveniri potest per viam *attentati*.

II. Ex dictis apparet, quòd remedium revocandi attentata, pendente appellatione, longè uberius, & pinguius sit, quàm interdictum *unde vi*, seu recuperandæ possessionis, cùm illi plura privilegia competant, quæ huic non conceduntur. Primò, enim per viam *attentati* agi potest contra bonæ etiam fidei possessorem, si post appellationem res, ratione cujus appellatum fuerat, in eum delata fuit, ut ex dictis patet. Secundò: non debet servari ordo judiciarius, si remedium revocandi attentata intentatur, sed sufficit implorato judicis officio de plano, & summariè procedere Tertiò: competit etiam hoc *attentati* remedium pro rebus mobilibus. Quartò; non potest opponi agenti per viam *attentati* notorius defectus proprietatis, aut exceptio alterius spoliationis, vel excommunicationis: saltem in appellatione judiciali, quæ se potiùs habet ut defensio, licita etiam excommunicatis, quàm ut actio illi prohibita. Quintò: non est necesse allegare, & probare titulum, si per viam *attentati* revocandi in causa beneficiali, agatur, &c. Sextò: quando agitur per viam *attentati*, non est opus probare spoliationem, sed sufficit, appellans spoliatus, post interpositam appellationem probet, quòd tempore appellationis interpositæ fuerit in possessione, & quòd adversarius nunc possideat. *Vid.* Barbos. *in cit. c.15. h.tit.* Covarr. *l. c. nu.5.*

§. VIII.

Quis Judex cognoscere possit de revocatione Attentatorum post appellationem?

I. Cognoscere, num attentata post appellationem sint revocanda, ad judicem appellationis pertinet, qui enim de principali cognoscit, de appellatione scilicet, cognoscit etiam de accessoriis, seu connexis, uti sunt attentatorum revocatio. *c. Solitudinem 54. h.t. Vid.* Abb. & Alex. *hic.*

SECTIO IX.

De Cessatione, aut Revocatione, Renuntiatione, & Desertione Appellationis.

§. I.

An, & quomodo per revocationem Judicis, & per renuntiationem cesset, & tollatur Appellatio?

I. Si judex, sive ordinarius sit, sive delegatus, qui partem litigantem gravavit, & à quo ratione hujus gravaminis appellatum fuit, postea à gravamine desistat, illudque revocet, cessat appellatio. *c. Cùm cessante 60. h.t.* Quia cessante causa finali scilicet, & principali, & quidem adæquatè, non autem tantùm impulsiva, gravamine scilicet, cessat etiam effectus, nimirum appellatio. Potest igitur judex *à quo* suam interlocutoriam, à qua tanquam à gravamine appellatum fuit, revocare intra decendium ad petitionem partis adversæ, vel ex officio etiam posteà, (cùm respectu judicis non transeat in rem judicatam) etiam invitis partibus, & pendente appellatione.

II. Cessat, & tollitur appellatio per renuntiationem, sive hæc expressa sit, sive tacita. Expressa est, si appellans desistat ab appellatione; quod potest, si adversarii non interfit, & res adhuc sit integra. Tacita est, si appellans actum appellationi contrarium exerceat; ut si inducias petat ad respondendum objectis, vel producendos testes, &c. In casu autem renuntiationis debet renuntians restituere sumptus, quos ratione appellationis fecit adversarius. *Vid.* Abb. & Alex. *in cit. c.60. h.t.*

§. II.

Quomodo procedendum sit, si Appellatio sit deserta? & an prosecutio Appellationis desertæ impediat, ne sententia transeat in rem judicatam?

I. In causis quibusdam, electionum v.g. aut aliis beneficialibus, in quibus superior non tantùm ad instantiam partis, sed ex officio procedere potest, potest judex appellationis proprio motu, & ex officio procedere, de meritis causæ, aut impedimen-

mentis oppositis cognoscere, &c. super quibus appellatum fuit; etiamsi appellans appellationem deseruerit: neque enim talis desertio officio judicis præjudicat, cùm sint diversi modi procedendi, per viam actionis ad instantiam partis, & ex officio judicis, ut quamvis unus tollatur, non tollatur tamen alter, prout sumitur ex *c. Constitutis* 45. *h. t.*

II. Si appellans appellationem à se desertam postea prosequatur, sententia, à qua fuit appellatum, transit in rem judicatam haud secùs, ac si ab ea appellatum non fuisset, juxta *Clem. Si appellatio. 6. h. t.* Sicut enim per lapsum temporis ad appellandum constituti, si intra illud non appelletur, ratificatur prior sententia, & in rem judicatam transit; ita manet illi sententiæ suum robur, etiamsi intra tempus debitum ab ea appellatum fuerit, si tamen posteà deserta fuit appellatio, quamvis suæ desertionis pœnitens eam appellans iterùm prosequatur; & consequenter transit in rem judicatam, ita ut sententia à judice *ad quem* lata, contra priorem latam à judice *à quo*, nulla sit, velut lata à non legitimo judice, & contra rem judicatam. *Vid.* Marant. *p. 6. h. t. à n.* 307. Alex. & Abb. *in c. 6. & 45. h. t.*

SECTIO X.

De Recusationibus, & Relationibus.

§. I.

Quid sit Recusatio, & quomodo cum appellatione conveniat, vel ab illa differat?

I. Recusatio est judicis, & jurisdictionis ipsius, proposita causa suspicionis, declinatio, eò quòd judex ex causa verisimili suspectus sit. Finis recusationis est, ut lites majore sinceritate procedant. *can. Quod suspecti* 15. *causa* 3. *q.* 5. *c. Causam.* 17. *& c. Suspicionis.* 39. *de Officio deleg.*

II. Convenit recusatio in aliquibus cum appellatione, in multis tamen etiam differt. Conveniunt inter se primò: quòd sicuti per appellationem receditur ab audientia judicis, ejusque jurisdictio suspenditur, ita hoc etiam fiat per recusationem; qua pendente non potest actum aliquem judicialem judex recusatus exercere. Secundò: æquiparantur quoad modum proponendi, ut sicut sine justa, & rationabili causa expressa non admittitur appellatio ab interlocutoria, ita nec recusatio judicis. Tertiò: in eo etiam conveniunt, quòd sicuti Regulares possunt appellare à correctione superioris, si modus in ea excedatur, ita possit etiam superior recusari, si valde suspectus esset, & ob passionem excessurus putaretur in corrigendo, dummodo manifesta sit causa suspicionis.

III. Differt autem appellatio à recusatione. Primò: quòd recusari possit judex, etiam si non gravet, cùm tamen appellari non possit à judice, nisi gravet. Secundò, quòd recusare aliquis non possit judicem, in quem consensit, cùm tamen ab hoc appellare possit. Tertiò: quòd à Vicario generali, aut officiali non possit appellari ad Episcopum, possit tamen coram hoc Vicarius recusari. Quartò: quod in eadem causa non liceat tertia appellatio, possit autem post secundam appellationem judex recusari. *Vid.* Speculat. *l. 1. p. 1. tit. Recus.* Sanch. *l. 6. Moral. c.* 8. Marant. *p. 6. b. t. à.* 24.

§. II.

Quando, & quomodo fieri possit Recusatio judicis, & quis sit illius effectus?

I. Proponi debet recusatio judicis intra 20. dies post libellum ante contestationem litis; quia recusatio ad dilatorias exceptiones pertinet, ante litis contestationem proponendas, ne agendo, aut respondendo coram illo videatur eum ut judicem approbare. Sicuti autem 20. dies de utroque jure conceduntur parti ad deliberandum, utrùm litigare velit, ita hi etiam subservient ad recusandum judicem: nisi notorium sit, eum carere jurisdictione; vel nisi quis cognitionem judicis, seu judicium subeat super alia dilatoria, v. g. Actorem esse excommunicatum, cum protestatione, ut salva sibi maneat recusationis exceptio; vel nisi post litem primùm contestatam suspectus judex fiat, aut innotescat causa recusandi.

II. Posito tamen, quòd contra judicem recusans exceptionem recusationis opponat, & causam suspicionis allegaverit, quæ nec manifestè frivola, nec notoria sit, cogi possunt partes litigantes, ut in Arbitros (ultra unam dietam à diœcesi non distantes) compromittant, qui de causa suspi-

cionis cognoscant, quæ si probata non fuerit (ut vult jus Canonicum) intra terminum præfixum, poterit judex non obstante frivola recusatione, in causa procedere: sicuti enim ratio naturalis dictat, quòd suspecti judices ad causam decidendam admitti non debeant, sed vel alteri à se delegando, si ordinarii sint, committant; vel ad delegantem, aut superiorem remittant; ita nec debet illis partis recusatio obesse, si nulla sit recusandi causa. *c. Secundò requiris 41. §. tertiò postulat h. t. juncta Gloss. V. allegari & c. Cùm speciali 61. eodem.*

III. Potest judex recusatus certum temporis terminum arbitris præfigere, intra quem causam suspicionis decidant, si videlicet sint arbitri juris: alioquin ipse judex recusatus, eo finito jurisdictionem reassumet, & procedet in causa principali. *c. Legitima 2. h. t. & Gloss. ibi in casu.* Quòd si judex recusatus minùs competentem terminum arbitris assignet, ab eo appellari potest, & quidem per partes, quæ in hoc gravantur; non per arbitros, nisi & ipsi graventur, v. g. quia contra ipsos profertur excommunicatio, si intra terminum assignatum causam suspicionis non definiant. Porrò etiam à sententiis horum arbitrorum appellari potest, & quidem ad superiorem judicis recusati, ut, si judex recusatus sit delegatus Principis, appellabitur ab arbitris ad Principem delegantem. Quænam autem in specie sint justæ causæ recusandi judicem, dictum est suprà *tit. 2. sect. 6. §. 5.*

IV. Effectus recusationis est, quòd suspendat judicis recusati jurisdictionem, ita ut pendente cognitione de justitia recusationis in causa procedere non possit, sed interponi possit appellatio, si post recusationem judicare velit recusatus. *c. super quæstionum 27. de offic. deleg.* quia ut sic gravare incipit. Etsi autem judex post recusationem, ut modò dictum est, procedere non possit, non tamen si procedat, processus erit nullus, sed nihilominus valebit; nisi interponatur appellatio, vel alio modo causa cum effectu ad alium judicem transferatur. *Vid.* Mynsi. *cent. 4. obs. 59.* Hiltrop. *p. 2. tit. 13.* Gaill. *l. 1. obs. 33.* Marant. *de Ord. Judic. p. 6. act. 2. à n. 24.*

§. III.

Quid sit relatio, quomodo, & quando fieri debeat, & quis sit illius effectus?

I. Relatio est judicis de jure dubitantis in causa, ad Principem missa, Consultatio: eo ipso enim, quòd in casu nonnunquam nullum jus expressum videatur, vel certè dubium illud sit, & diversas patiatur interpretum opiniones, meritò nonnunquam ad Principem fieri videtur relatio, ut ab eo intelligatur, quid in judicando fieri velit. Et quamvis ex allata definitione videatur inferri posse, relationem non esse, nisi causa tota ad Principem remissa sit, ita ut hujus jam sit, sententiam ferre; in usu tamen hodierno non esse, in negotiis privatorum, strictam adeò relationem, fatentur plerique.

II. Quòdsi ad Principem referendam causam, vel articulum causæ putet judex, debet relationem, vel copiam illius priùs partibus exhibere; ut fides consultationi tali, aut relationi adhibeatur. *c. Intimasti 68. h. tit.* & partibus, si illa vera non sit in omnibus, detur occasio eam corrigendi, vel appellandi.

III. Debet fieri relatio, si facienda videatur, non post, sed ante sententiam definitivam, exceptis casibus criminalibus, in quibus priùs fertur sententia: ut demum Princeps judicet, an eam sequi oporteat, prout ex civilibus textibus probatur.

IV. Effectus denique relationis est, quòd per eam suspendatur jurisdictio judicis inferioris: hæc enim statim quiescit, & suspenditur, postquam is causam referendam decrevit. Unde ea pendente nihil innovari, aut attentari debet, nec de causæ meritis inquiri, donec superior consultus, aut ejus successor responsum dederit: & irrita futura sunt, quæ post eam decretam innovata, seu attentata fuerint; si tamen partes in eam consenserint, ex quarum etiam consensu causam reassumere potest judex referens, si nondum ea relata Principi fuerit. *arg. c. Bonæ 4. de postulat. Prælat. Vid.* Speculat. *l. 2. p. 2. tit. de Relat. §. 1. & 2.* Marant. *p. 6. actus 2. n. 7. & 8.* Wesembec. *ff. h. t.*

TITULUS XXIX.

De Clericis Peregrinantibus.

I. PEregrinantium nomine in hoc titulo intelliguntur illi, qui Romam proficiscuntur ad limina Apostolorum visitanda; vel ex alia causa necessaria, & probabili ad Sedem Apostolicam. Et quamvis Rubrica tantùm de Clericis loquatur, fatentur tamen AA. etiam de Laicis taliter Romam proficiscentibus, seu peregrinantibus intelligenda esse, quæ hic statuuntur.

II. Statuitur autem *in c. unico h. t.* ut qui proficiscuntur ad Sedem Apostolicam, ipsi cum suis rebus sint sub ejusdem Sedis protectione constituti, & quòd si quid durante itinere illis ablatum sit, restituendum illis sit, (quia contra peregrinantes ad Sedem Apostolicam nihil est innovandum, & habet hæc peregrinatio vim Appellationis) sive deinde ipso facto extra judicium illis auferantur aliqua, sive in judicio per sententiam Judicis, cujus processus ipso Jure nullus est, nisi accedens ad Papam citatione fuerit præventus, antequam iter instituerit, juxta *c. penult. de foro competente. Vid.* Abb. & Alex. *hic.* Suar. *disput.* 21. *de Censur. sect.* 2.

TITULUS XXX.

De Confirmatione utili, vel inutili.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Confirmatio?

I. COnfirmatio, prout hoc titulo de ea sermo est, communiter sic definitur, quòd sit *Juris habiti, seu quæsiti per Legitimum Superiorem facta corroboratio.* Potest autem duplici modo fieri actus alicujus Confirmatio. Primò tanquam necessaria per se ad complendum actus prius inchoatum, & non perfectum quoad substantiam suam, qualis est Confirmatio electi ad Prælaturam v. g. quæ si valida sit electio, valida etiam ipsa erit, & electo tribuet jus perfectum; nulla tamen erit, si nulla sit electio. Secundò: fieri potest Confirmatio non tanquam per se ad substantiam actus necessaria, sed ut ei majus robur, ac auctoritatem tribuat. Et tunc etiam, ac quidem multò magis, Confirmatio supponit actum esse validum; nisi Superior confirmans clarè significet, se actui valorem daturum, etiamsi per se non sit validus. Cæterùm Confirmatio fieri debet per legitimum Superiorem, neque à pari fieri potest: cùm par in parem imperium non habet, adeòque ejus acta approbare quidem, non verò confirmare possit.

II. Duplex est Confirmatio Contractuum, Transactionum, Privilegiorum, Statutorum, Sententiarum, aliarumque dispositionum, aut actuum. Prima dicitur simplex Confirmatio, & in forma communi ordinaria facta, quando scilicet Superior non plenè, sed confusè tantùm de negotio instructus, actum ab inferiore gestum confirmat in eo statu, in quo antè fuit: altera fit cum perfecta talis negotii, & omnium circumstantiarum cognitione, quam sæpius etiam indicat clausula, *Ex certa scientia.* Differunt autem inter se hæ duæ Confirmationum species, quòd illa, quæ fit in forma communi, nullum novum jus tribuit, aut valorem actui, cui accedit, sed relinquit invalidum, si invalidus per se est: altera verò species, quæ fit in forma speciali, & cum plena causæ cognitione, novum jus tribuit actui, & hunc, si invalidus ex se est, defectum supplendo, validum facit, si tamen à confirmante defectus ille suppleri possit. Uti habetur *in cap.* 1. *de transact. Gloss. fin. Vid.* Suar. *l.* 8. *de Leg. cap.* 18. Barbos. *h. t. in prin. & in cap.* 4. *h. t.* Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *cap.* 23.

§. II.

Ex quibus signis cognosci possit, quòd Confirmatio alicujus dispositionis, vel actus facta sit in forma communi, vel speciali?

I. OMnis Confirmatio censetur facta in forma communi, & ordinaria, nisi aliquod signum apponatur, ex quo constet, eam in forma speciali factam: cùm specialia non præsumantur, sed exprimantur.

II. Signa, quæ probant, in speciali forma factam esse Confirmationem, sunt varia. Primum est, si in Rescripto Confirmationis totus tenor dispositionis, vel actus, qui confirmatur, specificè inseritur: *in* tali enim casu constat, ex certa scientia operatum

tum fuisse Superiorem, & sufficientem rei, quam confirmat, notitiam habuisse, ac voluisse omnem defectum, si quis fortasse in dispositione illa reperiri posset, supplere, prout colligitur etiam ex *c. Venerabilis 8. h.t.*

III. Alterum signum factæ in speciali forma Confirmationis est, si expresse adjecta est clausula *Ex certa scientia*: rectè enim in tali casu, licèt tenor dispositionis in Rescripto expressus non sit, supponitur sufficiens rei notitia penes Principem v.g. fuisse. Vel si additur alia æquipollens, *ex plenitudine potestatis* v. g. aut : *non obstante quacunque lege, aut consuetudine in contrarium &c.* Aut si ex aliis verbis Rescripti certa scientia colligatur. Nam his in casibus censetur Princeps defectum, si quem fortassis patitur dispositio, supplere: nisi defectus talis non esset Juris positivi, qui à confirmante supplere potest; aut nisi sit ex illis, quos Princeps non solet supplere, aut supplere non potest sine præjudicio alterius. Non enim censetur Superior per clausulam *ex certa scientia* velle derogare juri alterius acquisito, nulla de eo facta mentione, saltem si agatur de magno præjudicio tertii. *Vid.* Suar. & Laym. *l.c.* Berojus, & Abb. *in c. 1. h.t.*

§. III.

Quando Confirmatio sit utilis, seu valida: vel inutilis, sive invalida?

I. COnfirmatio super re litigiosa, de qua lis jam est mota in judicio, non impedit Judicem inferiorem, quò minùs causam cognoscere, & decidere possit, si in Rescripto Confirmatorio nulla litis motæ facta est mentio: impeditur tamen Judex à cognitione, & decisione causæ, si in Rescripto Confirmatorio litis motæ facta est mentio. Pari ratione impeditur Judex, si is, qui Confirmationem impetravit, ante litem motam pacificè rem possidebat, quamvis nulla litis, quæ tum nondum erat, facta sit mentio: cùm in his casibus Rescriptum Confirmatorium (cæteris paribus) validum, & utile sit; non autem in primo casu, ubi rescriptum nullam de lite jam mota mentionem faciens subreptitium esse ex dictis jam patet, & consequenter invalidum etiam, & inutile.

II. Non possunt quidem contra Confirmationes, quæ à Sede Apostolica ex certa scientia emanarunt, judicare, & cognoscere Judices inferiores, nisi speciale mandatum à Papa accipiant, aut manifestum sit, quòd tales literæ Confirmatoriæ sint subreptitiæ; possunt tamen contra Confirmationes in forma communi factas, de re in judicium adducta, saltem per accidens, cognoscere, & judicare: cùm per tales Confirmationes non fiat nova concessio, sed fundentur in valore rei confirmatæ. Unde si rem validam non esse censeat Judex, judicat etiam, Confirmationem invalidam, & inutilem esse; quia accessorium sequitur naturam principalis, juxta *reg. 42. in 6.*

III. Nihil valent, & inutiles sunt literæ, quæ latam sententiam confirmant, si post interpositam à parte contraria appellationem impetratæ sunt ab appellato, nulla facta mentione appellationis post sententiam interpositæ. Ratio est: quia hoc ipso quòd nulla ab impetrante facta est appellationis mentio, subreptitiæ censentur. Valent econtrà primæ litteræ Confirmatoriæ, donec de iniquitate sententiæ plenius fuerit cognitum, si impetratæ sint post appellationem quidem à parte contraria interpositam, appellationis tamen mentionem fecerint, quamvis in posterioribus fortasse literis ab appellante impetratis clausula generalis: *non obstantibus prioribus literis, si veritati, aut justitiæ præjudicent*: adjecta fuerit. Quòd si tamen in posterioribus literis specialis mentio fiat de literis Confirmatoriis priùs impetratis, priores Confirmatoriæ omnino non valent. *c. Bonæ 3. h.t.*

IV. Confirmationem, quam pro sua persona obtinet à Papa Religiosus pro Prioratu, vel alia temporali administratione, est irrita, & nulla, si Religiosum se tacuit. *c. ad nostram 5. & c. porrecta 6. h.t.* Neque enim Regularibus Prioratus, aliaque beneficia, ad tempus vitæ suæ, confirmare solet Pontifex, ne abstrahantur à perfectione obedientiæ, & paupertatis. Si tamen Religiosum se esse expressit, & Papa hoc in suo rescripto asserat, quòd Religioso huic ex certa scientia administrationem talem ad dies vitæ confirmet, valida, & utilis est Confirmatio (sive motu proprio concessa fuerit, sive ad instantiam Religiosi impetrata) ita ut amoveri ab administratione ab inferiore suo Prælato non possit (nisi à Papa specialem licentiam, aut mandatum habeat, vel nisi crimen commiserit hic confirmatus,

quod

quod de Jure communi depositionem meretur) cùm per talem Confirmationem specialem quoad administrationem Regularis talis subiiciatur Summo Pontifici, quamvis quoad alia suo Prælato subjectus maneat.

V. Neque valet, aut utilis est Confirmatio in forma communi concessa, qua confirmatur Laudum contra formam Juris vel Compromissi per Arbitros factum, & communi consensu utriusque partis receptum. *cap. Examinata 7. h. t.* Neque enim tale Laudum contra formam Juris, aut Compromissi latum validum est, aut à partibus valorem accipere potest (nisi ut in vim pacti valeat) ergo si in forma communi à Papa tantùm confirmatum sit, nulla & inutilis erit Confirmatio.

VI. Denique nunquam utilis est Confirmatio in forma communi facta, si juri alterius præjudicet. *c. fua nobis 9. h. t.* Quamvis enim Papa per plenitudinem potestatis jus uni quæsitum, in materia beneficiali præsertim, & Ecclesiarum, auferre possit, & alteri dare per Confirmationem: tamen in forma communi concessum hoc non facit, prout passim Jura, & regulæ Cancellariæ docent. *Vid.* Suar. *tom. 4. de Relig. tr. 8. l. 3. cap.* 19. Fagn. & Barbos. *in c. 1. h. t.*

§. IV.

An innovatio privilegiorum habeat vim Confirmationis, ita ut novum jus tribuat?

I. POssunt quidem privilegia, sicut alia etiam instrumenta, ne propter vetustatem omnino pereant, & corrumpantur, renovari: hæc tamen innovatio ordinariè (nisi fiat ex certa scientia, & in forma speciali) nullum novum jus tribuit, sed antiquum, si quod competebat, conservat; & consequenter innovatio talis majus robur non habet, quàm Confirmatio in forma communi concessa. *cap. Ex parte 13. de privileg. cap. Cùm dilecta 4. h. tit.* Cùm innovatio tantùm fiat, ut facilior, & diuturnior sit ejus probatio, & quasi conservetur privilegium, cujus facilis esset consumpto instrumento jam vetusto perditio.

II. Potest ille, cujus interest privilegium non innovari, contradicendo impedire illius renovationem, ne novis litibus detur occasio. *Vid.* Suar. *l. 8. de Leg. cap. 20.* Abb. Berojus, & Barbos. *in cit. cap. 4. h. t.* Emman. Rodriq. *tom. 1. qq. Regul. q. 8. art. 3.*

LIBER TERTIUS DECRETALIUM.

TITULUS I.

De vita, & Honestate Clericorum.

NOmine Clericorum absolutè prolato non intelliguntur quidem in materia odiosa Episcopi, aliique in Dignitate Ecclesiastica constituti, aut Canonici Cathedralium Ecclesiarum, vel Regulares; quia tamen hujus Tituli materia etiam, & potissimùm his in Dignitate Ecclesiastica constitutis, uti & Regularibus convenit, ideò etiam Rubrica hæc ad eos extendenda est, si tamen, quod de vita, ac honestate Clericorum statuitur, non videatur potiùs materia favorabilis, quàm odiosa.

§. I.

Qualis vitæ probitas, & conversatio requiratur in Clericis?

I. STatuit Concilium generale Lateranense, sub Innocent III. celebratum, prout refertur in *c. Ut Clericorum 13. h.t.* ut omnes Clerici, præsertim in sacris Ordinibus constituti, in Latina Ecclesia continenter, & castè vivant, (juxta delicti gravitatem puniendi, si contra hanc Constitutionem deliquerint) neque monasteria Monialium sine manifesta, & rationabili causa frequentare præsumant, prout prohibetur *cap. Monasteria 8. h.t.* ad omnem scilicet intemperantis animi suspicionem præcavendam, sanctitati Clericorum maximè contrariam.

II. Clerici à crapula, & ebrietate diligenter abstineant, neque alios ad bibendum incitent, aut se mutuò ad æquales haustus provocent, sub pœna suspensionis ab officio, vel beneficio. *c. A crapula 14. h.t.*

III. Clerici ab omni avaritia maximè alieni sint, oportet. Et hinc Innocentius III. *in c. Cùm ab omni 10. h.t.* statuit, ut Judices, delegati à Papa, salarium non accipiant à partibus pro labore judicandi, (cùm ex suis beneficiis sufficiêtes sustentationi redditus habeant) præter esculenta quædam, & poculenta, ultrò oblata, & modica, quæ inter paucos dies absumi possint. *cap. statutum 11. §. Insuper de Rescriptis in 6.* Et nisi, necessitate cogente, extra domicilium suum ad causam sibi commissam cognoscendam exire debeant; nam in hoc casu expensas itineris, moderatas tamen, petere possunt à partibus (cùm beneficia eis non conferantur cum annexa jurisdictione ordinaria ad taliter judicandum) vel si congruam sustentationem nô habeant ex aliis redditibus Ecclesiasticis; quia *c. Cùm ab omni.* de Judicibus delegatis, qui sufficiens sustentationi beneficium habent, loquitur.

IV. Neque hæc Constitutio de Judicibus tantùm à Papa delegatis intelligi debet, sed etiam de ordinariis, tam Ecclesiasticis, quàm sæcularibus, quibus ex beneficio suo, vel ex publico, sufficiens salarium numeratur; cùm sententiæ venales utroque Jure prohibitæ sint. Quin etiam Judices ab inferioribus ordinariis, Episcopis v.g. delegati, spectato Jure communi, à partibus pro ferenda sententia nullum salarium, munus, sportulas, aut xenia &c. accipere possunt; cùm ab ordinario delegante, cujus est ratione officii causas expedire, victualia & expensæ delegatis solvendæ sint. Consulenda tamen in his, & observanda recepta consuetudo, juxta quam moderatum quid à partibus nonnunquam exigitur, quæ sæpissimè fundatur in defectu sufficientis salarii aliunde assignati.

V. Quod ad conversationem communem, & externam Clericorum attinet, olim etiam seculares Clerici simul cum Præposito, & Decanis degebant, & in communi vivebant, ita ut omnes in uno dormitorio dormirent, & in uno reficerentur Refectorio, & quidquid ab Ecclesiis eis competebat, communiter possiderent, ut constat ex *c. Præter hoc 6. dist. 32. c. Necessaria 3. caus. 12. q. 1. c. In omnibus dist. 5. de consecr.* Verùntamen ab hac vivendi ratione seculares Cle-

rici

rici postea passim recesserunt, sciente, & tolerante Pontifice, *Gloss. in c. Quoniam 9. h.t. V. In una domo*. Quamvis Episcopi ex justa causa Clericos suos in ordinem pristinum redigere, & ad pristinam rationem vivendi in communi reducere possint; uti colligitur ex *cit. c. Quoniam h.t.*

VI. Clerici majorem honestatem servent in choro; ut statutum est in *c. Ut Laici 1. h.t.* Quod est desumptum ex Concilio Turonensi 11. *c.* 4.

VII. Juxta *c. Ut quisque 3. h.t.* quilibet Parochus socium habere debet Clericum, qui cum ipso cantet, Fidei Christianæ Rudimenta, & Doctrinam Christianam juventuti, & rudi populo tradere possit. Unde Ecclesia Parochialis eos fundationis redditus habere deberet, ut ex iis præter Parochum, seu Rectorem, alius Clericus, seu Cooperator ali possit; cùm solus Sacerdos congruè, & decenter sine Ministro divina Officia celebrare non possit. *c. Proposuit 6. junct. Gloss. V. solvit. de Fil. Presbyt.* Quamvis hoc pluribus in locis consuetudine non observetur: quemadmodum etiam consuetudo multis in locis contra *c. non liceat. 3. dist. 29. & c. 1. ac 2. de Cleric. non ordin. minist.* obtinuit, ut etiam Laici officium cantandi, & ad altare ministrandi sine vestibus sacris, & propriis ordinatorum obeant. Verumtamen mos ille, ut Sacerdotes sine Ministro respondente Missas dicant, difficulter excusari potest; quia ex antiquissima traditione requiritur Minister aliquis, qui loco, & vice populi respondeat, & prohibetur contrarium *cit. c. 6. Proposuit 6. de Fil. Presb.* Nihilominus tamen urgenti gravi necessitate etiam sine tali Ministro sacrificare Sacerdos potest. *Vid.* Azor *p. 1. l. 10. c. 29.* Laym. *l. 4. tr. 10. cap. ult.* Molin. *tr. 2. disp. 84.* Sanch. *l. 6. Mor. cap. 16.*

§. II.

De Habitu, & Vestitu Clericorum.

I. QUòd Clerici in sacris Ordinibus constituti, & beneficiati, etiamsi minoribus tantùm initiati sint, præter coronam, sive tonsuram congruam in capite, vestem ordini Clericali convenientem deferre debeant, ob status decentiam, ex *cap. Clerici 11. h.t. ex Clement. 3. eodem & ex Trident. sess. 14. c. 6. de reform.* patet.

II. Ex iisdem Juribus patet, non tantùm varia genera vestimentorum, rubra v.g. viridia, striata, auro multo illusa, intertexta, aut ornata &c. prohibita illis esse, (nisi specialia privilegia, qualia Cardinales habent, aliud permittant, aut necessitas exigat) sub pœna suspensionis à perceptione fructuum Ecclesiasticorum, aut inhabilitatis ad Ecclesiasticum beneficium, aut amissionis privilegii fori &c. sed annulorum etiam gestationem (nisi ex officio Dignitatis Ecclesiasticæ hoc illis competat) & armorum delationem, nisi ex justa causa pro sui defensione, in itinere talia licita faciat sæcularibus Clericis recepta consuetudo, quæ multa de Jure prohibita, hodie licita facit. *Vid.* Barbos. *in c. 2. & 6. h.t. & l. 1. Jur. Eccles. c. 40. anch. l. 7. Moral. disp. 46.* Laym. *l. 5. tr. 9. c. 12.*

§. III.

De Negotiis, & Exercitiis, quæ Clericis sunt prohibita.

I. PRohibetur Clericis in genere, ut ne officia, commercia, & negotia sæcularia, maximè inhonesta, exerceant: in specie tamen *in c. Clerici 15. h.t.* prohibetur, ne mimis, & histrionibus intendant; ne tabernas publicas adeant, nisi ob necessitatem in itinere constituti; ne aleis ludant, vel ejusmodi ludis intersint, qui magis fortuna, quàm arte, & industria ludentium reguntur; ita ut gravem pœnam incurrant de Jure, si in magna quantitate, aut cum publico scandalo ludos tales frequentent.

II. In *c. Cùm decore 14. h.t.* iisdem prohibetur, ne in templis exhibeant ludos theatrales minùs honestos, & scurriles, nulla consuetudine suffragante; præsertim etiam, si personæ religiosæ, ludibrii causa, sub ficto schemate introducantur. Non tamen prohibentur in Templis fieri, & exhiberi ludi honesti, & pia spectacula, v.g. ad Præsepe, vel Sepulchrum Domini.

III. Si Clerici, prætermissis Ecclesiasticis Officiis, secularia negotia exerceant, aut ter moniti ab Episcopo suo non desistant, amittunt privilegium Clericale, quoad bona patrimonialia, & facultates illis competentes, ita ut non minùs quàm Laici ad omnia onera, & tributa ex hisce facultatibus suis obligentur, quia sæcularibus negotiationibus se immiscendo, privilegio Clericali se indignos reddunt. *c. 16. & ult. h.t.*

IV. Omni privilegio Clericali privantur, si joculatores, mimos, & histriones, &c. se præbeant, ac ignominiosam hanc artem per annum publicè exerceant, vel etiam breviore

viore tempore, postquam ter ab Episcopo, aut Superiore suo moniti, non reliquerint. *can.h.t.in 6.* Et ratio est: quia talia faciendo multum detrahunt dignitati Ordinis Clericalis, & ipso Jure sunt infames. *L. 2. §. ult. junct. Gloss. V. Definit ff. De his qui notant infam. Vid. Clement. Diœcesanis 1. h.t.* & Laym. *l. 1. tr. 5. part. 3. cap. 4.* & *5. Item p. 5. cap. 9.* Suar. *disp 30. de Censur. sect. 2.* & *disp. 22. sect. 1.*

TITULUS II.

De Cohabitatione Clericorum, & Mulierum.

§. I.

An, & quatenus Clericis cum mulieribus cohabitare liceat, vel non?

I. PRohiberi hanc cohabitationem, nisi ob sanguinis conjunctionem, in primo, vel secundo gradu nihil sævi, seu incestuosi criminis suspicari liceat, ex *c. Anobis 9. h.t.* patet, ita ut illorum cum extraneis junioribus fœminis cohabitatio prohibita omnino sit; cum consanguineis verò in primo, & secundo gradu permittatur quidem, si nulla criminis suspicio sit, prohibita tamen & ipsa sit, si inter has etiam personas, vel pediseequas earum suspicio esse possit.

II. Hinc magis consultum videtur Dignitati Ecclesiasticæ, si prædictæ consanguineæ in aliis ædibus seperatis habitent, & alantur, nisi ad œconomiam ducendam necessariæ sint. Videantur, & observentur hac in re statuta cujuslibet Diœcesis. Barbos. *in c. 1. h.t.*

§. II.

De Pœnis, quæ Jure Canonico sunt statutæ in Clericos conversantes cum fœminis suspectis, vel concubinarios.

I. EXcommunicari jubetur in *c. Si quisquam 2. h t.* Clericus in sacris constitutus, si de crimine fornicationis cum fœmina suspectus, post tertiam admonitionem inveniatur cum ea conversari, & fœmina Canonicè punienda statuitur.

II. Si Clerici in sacris Ordinibus constituti concubinas habeant, & ab Episcopo moniti, ut eas dimittant, dimittere tamen neglexerint, à Beneficiis Ecclesiasticis suspendi debent, donec congruè satisfecerint; vel etiam in perpetuum privari debent, si suspensi retinere eas præsumpserint, cùm contumacia crescente, crescere etiam pœna debeat. *c. 4. h.t.*

III. Non tamen debent Episcopi cogere ejusmodi Clericos concubinarios, ut jurent, se dimissuros concubinam, ne si fortè in idem fornicationis vitium reincidant, contrahant etiam perjurii reatum. Consulantur de pœnis Clericorum non continentium Trident. *Sess. 25. cap. 14. de Reform.* Statuta Diœcesana, Barbos. *in c. 3.* & *4. h.t.*

§. III.

Quomodo procedendum sit contra Clericos, qui publicè concubinas habere dicuntur, sed citati, & examinati negant se Concubinarios esse?

I. IN *c. Tua nos 8. h.t.* ad hanc quæstionem respondet Pontifex, quòd si crimen concubinatus illorum ita publicum sit propter vehementia indicia, ut meritò notorium habeatur ex facti evidentia, tunc ad condemnandum talem Clericum, nulla alia probatio, aut accusatio necessaria sit.

II. Sunt tamen etiam in hoc casu testes producendi, ad probandum notorium, si crimen neget Concubinarius: prout etiam probatio per testes est necessaria de crimine, in eo casu, quo fama quidem publica concubinatus Clerici spargitur, non tamen evidentia facti per vehementia indicia notorius est; nisi putet Judex tali publicè infamato purgationem canonicam indicendam. *Vid.* Abb. *in c. cap. 8. h.t.*

§. IV.

An, & qualiter Sacerdos, aut Clericus concubinarius, aut fornicarius vitandus sit in Missis, & aliis Divinis officiis?

I. COntra concubinarios, aut fornicarios Sacerdotes adeò severi fuerunt antiqui Canones, ut prohibuerint etiam Missam talis Sacerdotis audire, si notorium de eo sit, vel facti evidentia, vel per sententiam Judicis, vel per confessionem Rei in Jure factam, quòd concubinam habeat; ut hujus etiam terrore pœnæ alii à peccato tali retraherentur. Quam pœnam dicunt aliqui esse quamdam suspensionem.

II. Tri-

II. Tridentinum tamen Concilium prædictæ pœnæ non meminit, & Constantiense alios devitandos non putavit, quàm publicè denuntiatos, & Clericorum percussores. Unde nulla hodie pœnæ hujus contra concubinarios notorios statutæ praxis est. *Vid.* Suar. *disp.* 31. *de Censur. sect.* 4. Barbos. & Fagn. *in c. ult. h. t.* Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 4.

§. V.

Resolvuntur quæstiones aliquæ circa Notorium, quid, & quotuplex sit, & an probari debeat?

I. NOtorium in genere definiri potest, quòd sit *jus*, *vel factum aliquod transiens in notionem, seu notitiam omnium, vel majoris partis eorum*. Est autem Notorium triplex, Juris, Facti & Præsumptionis. Juris notorium dicitur illud, quod oritur ex illis, quæ in judicio aguntur, ita ut Juris notorietate notorium aliquid esse possit, vel quòd sponte rem eam in judicio confessus fuerit Reus, & ante sententiam latam confessionem eam non revocet, ostendendo per errorem, aut metum &c. esse factam: vel quòd per authenticas probationes, à Notario in protocollum relatas, coram Judice, aut coram Judicio factas, probatio probata efficiatur, postquam in causa conclusum est: vel quòd lata sit sententia definitiva, quæ transivit in rem judicatam.

III. Facti Notorium in genere dicitur illud, quod ita se exhibet conspectui populi tam quoad factum, quàm quoad circumstantias, aut majoris partis illius, ut nulla tergiversatione, aut negatione celari possit. Quòd si neget Reus, notoriè constare, quòd crimen tale commiserit, & probare hoc velit, audiri quidem debet: si tamen per testes contra eum productos convincatur, declarare potest juridicè Judex, factum hoc esse notorium, & contra eum tanquam notorium delinquentem procedere.

IV. Est autem triplex Notorium facti. Primò scilicet ex facto permanente, quod continuò se exhibet notitiæ hominum, quale notorium est, si Clericus v. g. palàm, & scientibus omnibus concubinam domi detinet &c. Secundò ex facto transeunte, quod in conspectu quidem populi commissum, aut factum est, mox tamen præteriit, qualiter notorium esse potest, à Cajo v. g. occisum Titium. Tertiò ex facto interpolato, quod fit publicè quidem, non tamen continuò; neque semel tantùm, & transeunter factum est, sed sæpiùs per intervalla repetitur. Qualiter dici solet usurarius notorius, qui palàm, & sæpius sub usuris concedit mutuum &c.

V. Præsumptionis denique Notorium est, cùm ex publicis circumstantiis Jus præsumit aliquid pro veritate, ita ut ex tali præsumptione non minùs ferri possit sententia definitiva, quàm ex aliis legitimis probationibus: sicuti præsumitur filiatio ex eo, quòd quis publicè pro filio alicujus habetur, legitimatio ex eo, quòd natus sit ex Matrimonio juncta &c. Addunt tamen aliqui, ad inducendum hoc Notorium præsumptionis, præter violentam præsumptionem, requiri insuper, ut factum, ex quo oritur præsumptio, sit notorium facti, aut Juris notorietate: ad probandum autem Notorium (si tamen probare illud necessarium est) in facti scilicet notorietate, duo, vel tres testes sufficiunt, prout non quidem ad infamandum, sed ad probandam infamiam sufficiunt. *Vid.* Fagn. *in c.* 7. *h. t.* Mascard *de Probat. concl.* 1166. *& seqq.* Menoch. *de arbitr. cas.* 166. *& l.* 1. *de præsumpt. q.* 67.

TITULUS III.

De Clericis Conjugatis.

§. I.

An Clerici conjugati ad Ordines, vel beneficia Ecclesiastica promoveri possint?

DAntur quidem Clerici conjugati, qui in minoribus constituti duxerunt uxores; ad Ordines tamen sacros, & ad Ecclesiastica Beneficia, vel administrationes, admitti non debent, nisi continentiam voverint perpetuam (cum consensu uxoris) & unicam, eamque virginem (ab alio non corruptam) duxerint, prout habetur *in cap.* 2. *h. t. juncta Glossa V. Virginem.* Neque enim est conveniens, ut idem Divinis Ministeriis, quæ summam requirunt puritatem, & rei uxoriæ serviat, & cùm in omnibus habeatur talis ut laicus, laicus autem ad beneficia Ecclesiastica promoveri non possit, consequenter neque hic promoveri poterit, ita ut nec regula de triennali pacifica possessione juvetur, tanquam omnino inhabilis.

Vid.

Vid. Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 42. Barbos. *in cit. cap.* 2. *h.t.* Abb. *in cap.* 8. *h.t.*

§. II.

An Clerici matrimonium contrahere, eoque contracto Beneficia retinere possint?

I. ORdines sacri sunt impedimentum dirimens Matrimonii, uti patebit ex dicendis *L.* 4. Consequenter Clerici, in Sacris constituti, nec validè, nec licitè matrimonium contrahere possunt, prout etiam asseritur in *c. Si qui* 1. *h. t.* ubi per suspensionis, & excommunicationis sententiam compellendi dicuntur ad illas dimittendas, quas de facto ducere in uxores post Sacrum Ordinem susceptum præsumpserunt.

II. Clerici in minoribus tantùm constituti validè quidem, & licitè contrahere possunt matrimonium: ad Beneficia tamen Ecclesiastica, si quæ habeant, dimittenda, compellendos esse, ex pluribus Juris textibus patet. *c. Quod à te* 3. *& c. Diversis* 5. *h. t.* Cùm usus Conjugii, ut asserit Pontifex, non bene conveniat cum mundissimo Altaris ministerio. Et quamvis Orientalibus, sive Græcæ Ecclesiæ Sacerdotibus, concessum sit, prout patet ex *c. Cùm olim* 6. *h.t.* uti matrimonio ante Sacerdotium contracto: contrahere tamen matrimonium post susceptum Sacerdotium nec illis licebat.

III. Debent tamen his, qui in minoribus constituti uxores duxerunt, & Beneficiis propterea privati sunt, restitui bona, si quæ Ecclesiis, in quibus Beneficiati fuerunt, accessoriè unà secum obtulerunt. *c. Quod à te* 3. *h.t.* tum quòd cadente principali, cadat etiam accessorium. *argu. reg.* 43. *in* 6. tum quòd benignitas Ecclesiæ non patiatur talem egere ad vitam necessariis. *Vid.* Laym. *l.* 5. *tr.* 9. *c.* 11. Abb. *in c.* 3. Innoc. *in c.* 5. *h.t.*

§. III.

Utrùm Clericus matrimonium contrahendo amittat beneficia obtenta ipso Jure, an verò solùm per sententiam Judicis?

I. IPso Jure, ante sententiam Judicis, vacant beneficia, quæ Clericus validè matrimonium contrahens (etiamsi nondum illud consummaverit) obtinet; ut tradit *Glossa in c.* 1. *h.t. V. relinquenda* tum quòd matrimonium validum est de Jure incompatibile, cum beneficio Ecclesiastico, & consequenter, qui sciens hoc, validè contrahit illud, ipso facto beneficiis suis renuntiare videtur: tum quòd sub hac conditione Clerico conferatur beneficium, ut non assumat statum incompatibilem de Jure cum beneficio: ergo non subsistente conditione, amittit ipso facto beneficium.

II. Prædicta amissio beneficii non est pœna delicti, cùm non delinquat, qui in Minoribus constitutus matrimonium contrahit; sed fit ob renuntiationem tacitam, aut deficientem conditionem, sub qua beneficium collatum est. Et quamvis in Jure dicatur, compellendos tales ad relinquenda beneficia, & his privandos esse, intelligenda tamen hæc verba non sunt, quasi ipso Jure non vacarent beneficia; sed quòd compellendi sint, ut possessione etiam cedant beneficiorum de Jure vacantium.

III. Extenditur prædicta responsio, quòd per contractum validè matrimonium Clericus omnia etiam jura ad beneficium obtinendum, vel acquirendum amittat, quæ fortassis per rescriptum gratiæ obtinuit, *argu. Clement. gratiæ* 4. *de rescriptis.* & omnes etiam pensiones Ecclesiasticas, quæ titulo Clericali ei collatæ sunt; cùm etiam talia sub dicta conditione conferantur, & ipso facto his renuntiet, qui validè matrimonium contrahit. Illæ tamen pensiones, quâvis ex redditibus Ecclesiæ sumptę sint, quæ in stipendium laboris alicujus temporalis, Cantori v. g. Sacristæ &c. assignantur, sicuti ab uxoratis obtineri possunt, ita obtentæ ante matrimonium, retineri possunt etiam matrimonio contracto; cùm nec incompatibiles sint cum statu illo, nec sub dicta conditione fuerint collata, sed in laboris mercedem assignentur.

IV. Quòd si Clericus beneficiatus invalidè contrahat matrimonium, sive in minoribus, sive in majoribus constitutus sit, ob impedimentum aliquod dirimens, secundùm probabiliorem sententiam non vacat ipso Jure ejus beneficium: cùm rationes allatæ pro casu nulliter contracti matrimonii nihil probent, & quod irritum est, nullum possit producere effectum, sed si culpam aliquam contrahendo commiserunt, eò quòd v.g. in sacris constituti matrimonium invalidè contraxerint, privari possunt suis beneficiis, in pœnam delicti commissi, & attentati, cum infamia status Clericalis, matri-

matrimonii : pœnales enim constitutiones, quæ nonnunquam attentationi eandem pœnam statuunt quæ statuitur pro re consummata, extendendæ non sunt ad casus non expressos in jure, qualiter casus hic, de quo agitur, non est expressus. *Vid.* Sanch. *l.7. de Matr. disp.42. & 43.* Less. *l.2. de Just. c.34. an.11.* Garc. *de Benef. p.11. c 8.* Barbos. *in c.1. h.t.* 2.

§. IV.

An Episcopus possit dispensare cum Clericis cõjugatis in minoribus, ut possint obtinere beneficium; vel cum Clericis in sacris constitutis, qui uxores de facto duxerunt, ut officia sacra ordinum iterùm exercere possint?

I. SOlus SS. Pontifex cum Clericis conjugatis dispensare potest ad obtinenda, vel retinenda beneficia: neque enim inferior, qualis est Episcopus, in lege Superioris, qualis est lex privans uxoratos beneficiis, & ad hæc obtinenda inhabiles reddens, dispensare potest, nisi expresè hoc ipsi concessum sit, prout sumitur ex *c. Diversis 5. h.t.* Et quamvis in aliis quibusdam casibus, majoribus etiam, contra jus commune dispensare possit Episcopus, juxta concessam sibi licentiam; in rebus tamen à jure communi exorbitantibus, qualis est dispensatio in lege Superioris, non potest à pari, aut à majore, &c. duci argumentum.

II. Potest Episcopus dispensare cum Clericis, qui in Sacris constituti de facto, cum unica, eaque Virgine matrimonium contrahere præsumpserunt, post longam pœnitentiam actam, & vitam laudabiliter in continentia ductam, ut suis officiis restituantur, & in illis ministrare possint, & ad altiores etiam Ordines promoveri. *c. Sane 4. h.t. & c.1. juncta Gloss. V. dispensativè. Qui Clerici, vel voventes, &c.* tum quòd bigamiam (rigidè dictam) hi tales non contrahant, tum quòd statum incompatibilem cum Clericali absolutè non elegerint, tum quòd dispensandi cum his licentia à jure concessa sit Episcopis. *Vid.* Laym. *l.1. tr.5. p.5. c.6.* Sanch. *cit. disp.42.* Garc. *p.3. de benefic. c.5.*

§. V.

An, & qua ratione Clerici in minoribus constituti, & conjugati gaudeant privilegiis Clericalibus, vel contrahendo matrimonium illa perdant?

I. DE jure communi antiquo Clericus, qui in minoribus constitutus matrimonium validè contraxit, habetur ut Laicus, neque potest ab Episcopo compelli ad habitum, & tonsuram deferendam; cùm privilegio Clericali non gaudeat, etiamsi habitum, & tonsuram deferat, ut ait Ponfex in *c. Joannes 6. h.t.* & ad tributa, & vectigalia, aliasque exactiones sæculari Magistratui solvendas obligetur, cùm bona illius ab his exactionibus immunia non sint. *c. Ex parte 9. h.t. & c. unico eodem in 6.*

III. Si verò cum una, & virgine contraxerit, ac habitum, & tonsuram defert, & ut addit *Tridentinum sess.23. c.6. de refor.* alicujus Ecclesiæ servitio adscriptus ab Episcopo, eidem Ecclesiæ inserviat, privilegio Canonis, & fori gaudet. Et fori quidem, ex probabiliore sententia, tantùm in criminalibus, juxta *cit. c. Unicum h.t. in 6.* ubi dicitur *pro excessibus suis*, (id est criminibus suis) conveniri coram judice Laico non posse, sive criminaliter (ad vindictam scilicet publicam) sive civiliter pro suis excessibus (ad privatum scilicet alterius interesse) agatur.

III. Clericus, qui cum una, & virgine contraxit, si dictas conditiones non observet, non amittit Canonis, & fori privilegium irrecuperabiliter, sed si eas observare rursus incipiat, privilegium utrumque recuperabit, cùm hæc privilegia, dum debitæ conditiones non observantur, tantùm suspendantur, & non omnino extinguantur. *Vid.* Sanch. *l.c. disp.46.* Covarr. *pract. qq. c.31. n.8.* Abb. *c.7. h.t.*

TITULUS IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia, vel Præbenda.

SECTIO I.

De Beneficiis residentiam Postulantibus, & causis ab illa excusantibus, ac pœna non residentium.

§. I.

An omnia Beneficia personalem residentiam, sive assiduam Beneficiarii præsentiam requirant?

I. REsidere in loco beneficii, hoc loco aliud non est, quàm commorari

rari continuò ferè, & assiduè in loco beneficii, servitii, seu obsequii Ecclesiastici, personaliter præstandi causa. Ad hanc personalem residentiam obligantur Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores, Præpositi, Parochi; & omnes illi, qui beneficia obtinent, quibus cura animarum annexa est, *c. Quia nonnulli 3. h.t.* sive deinde in Titulum, sive in Commendam perpetuam obtineant: neque enim gregi suo satis invigilare censetur, qui personaliter ab illo absens, alii, ceu mercenario, id committit, ut ait Tridentinum *Sess.6.c.1. De refor.& sess.23.c.1.de refor.* præsertim cùm sit electa industria personæ in talibus beneficiis. Unde DD. in Reg. Jur. *Qui facit per alium 72.in 6.* resolvunt, quòd Doctor obligatus alios docere, non possit extra casum necessitatis alium substituere, nisi manifestum sit, eum esse æquè, vel magis idoneum: ergo neque satisfacit suæ obligationi, qui per alium, secluſa necessitate, beneficio curato deservit, cùm regimen animarum sit ars artium. *c.pen. de Ætat. & qualit.*

II. Tenentur ad personalem residentiam etiam Canonici, aut aliter præbendati in Ecclesiis Cathedralibus, aut Collegiatis. *c. Cùm ad hoc 9. h.t. & Trident. sess. 24. c.12. de refor.* Si enim beneficium datur propter officium, ut certissimum juris axioma est *c. ult. de rescript. in 6.* consequenter, qui nullum officium Ecclesiæ præstat, non est dignus Beneficio in illa Ecclesia.

III. Spectato jure communi Canonico, probabilior sententia est, quòd omnia beneficia Ecclesiastica, quamvis simplicia sint, & modica, ac tenuja, ad residentiam personalem obligent, prout colligitur ex *cit. c.3. h.tit. & ex c. Conquerente 6. eodem*. Si enim propter stipendium merè temporale, personale servitium exigitur, cur hoc ipsum non asseratur pro beneficiis spiritualibus, in cultum DEI, & Sanctorum omnium institutis? Excipi tamen debent illa beneficia, quæ dicuntur portiones, sive præstimonia, & quasi stipendii, aut subsidii loco Clericis etiam absentibus, v. g. studiorum causa, secundùm primam suam institutionem conferuntur: hæc enim quamvis obligationem aliquam, sive Officii Canonici privatim recitandi, sive B. V. annexam habeant, quia tamen nullum aliud servitium spirituale postulant, ideò qui ea obtinent, neque per se, neque per alium Ecclesiæ inservire tenentur.

IV. Etiam Episcopi, Abbates, Præpositi, vel Priores, qui non in titulum, sed in commendam, vel administrationem Ecclesias obtinent, in iisdem residere debent, dummodò sint Commendatarii perpetui: idque præsertim procedit post Concilii Trident. decretum super residentia, & Constitutionem Pii IV. quæ incipit *Suprema. Vid.* Azor. *p.2.l.3.c.9.& l.7.c.3.* Garc. *de Benef. p.3.c.2.àn.330.* Less. *l.2.c.34.dub.33.* Barbos. *in rubr. h.t.*

§. II.

Utrùm Jure Divino, an humano solùm, Episcopi, aliique inferiores Curati teneantur ad residentiam personalem?

I. VErior, & communior sententia est, tam Theologorum, quàm Canonistarum, quòd tales non solùm præcepto Ecclesiastico, sed etiam divino, per se obligentur ad residētiam personalem in suis Ecclesiis, prout probari potest ex *Trident. Sess. 23.c.1.de refor.* & ex allata priore §. ratione.

II. Ex dictis sequitur, quòd Curatus non possit gregem suum deserere propter aliquod commodum tantùm temporale, aut devitandum periculum, nisi per alium æquè, & fortassis magis idoneum Vicarium saluti spirituali ovium sufficienter provideri posset, quo in casu consideratis variis circumstantiis divini præcepti obligatio cessat, & sola manet juris positivi humani obligatio; in qua Papa dispensare potest, & sæpius solet *Vid* Fagn. *in c.8. h.t.* S. Thom. 2. 2. *q.*185. *a.5. in c.* Covarr. *l.3. var. resol. c.*13.

§. III.

Utrùm per consuetudinem induci possit, ut Prælati, aliique Clerici non teneantur personaliter residere in Ecclesiis, sive beneficiis Curatis, vel non curatis, aut simplicibus?

I. UT Rector Ecclesiæ Curatæ, nec per seipsum, nec per idoneum Vicarium resideat in sua Ecclesia, nulla consuetudine, nec quidem immemoriali induci potest: quia talis consuetudo est irrationabilis, divino præcepto contraria. Et quamvis plures doceant, quòd nulla etiam consuetudo valeat, qua eximatur Parochus à per-

personali residentia, & ut possit per Vicarium deservire suæ Ecclesiæ, probabilis tamen est contraria etiam sententia, si per Vicarium (sive perpetuus hic sit, sive temporalis, & ad nutum amovibilis) pastorale officium ita exerceatur, ut nullum damnum patiantur oves commissæ.

II. In dignitatibus verò non curatis, & Canonicatibus Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum per consuetudinem introduci potest, ut nec per Vicarium resideatur, & fructus tamen percipiantur, dummodo ob talem absentiam cultus divinus propter paucitatem præsentium non imminuatur; prout sumitur ex *c. Cùm omnes 6. juncta Glossa final. de Constit.* Quamvis Tridentinum hujusmodi consuetudinem inserviendi per substitutum, & tamen fructus percipiendi videatur sustulisse *in Sess. 24. c. 12. §. Preterea. De refor.* Exclusa tamen non est per hanc prohibitionem consuetudo immemorialis, & praxis docet, in multis, præsertim Germaniæ nostræ partibus, hoc Tridentini decretum receptum non esse.

III. Certius est, & communi Doctrinæ conformius, quòd consuetudo valeat, qua simplices alii inferiores beneficiati ad residendum per se in suis beneficiis non teneantur, etiamsi in titulum illa concessa sint, & fructus eorum obtineantur. Cùm enim ad residendum hi obligentur tantùm ex præcepto humano positivo, huic autem per consuetudinem legitimam derogari possit, consequenter possunt per consuetudinem contrariam deobligari ad residendum personaliter, modò aliæ illorum obligationes, & cultus divinus per talem absentiam nihil patiatur. *Vid.* Fagn. *in c. 8. h. t.* Azor. *p. 2. l. 7. c. 3.* Navarr. *l. 3. consil. 21. h. t.*

§. IV.

An ad breve, & modicum tempus Episcopi, vel Parochi ab Ecclesiis suis licitè abesse possint?

I. Episcopi ad duos, vel tres menses cõtinuè, vel interruptè, quotannis abesse possunt, absque petita licentia; modò ex æqua causa (etiam recreationis gratia) id fiat, & absque gravi periculo commissarum ovium. Parochi verò, aliique curam animarum habentes, bimestri quidem tempore singulis annis abesse possunt, non tamen ultra; nisi causa hujus diuturnioris absentiæ ab Episcopo priùs cognita, & approbata fuerit, ac data in scriptis, gratisque concessa licentia, ac substituto Vicario idoneo, ut nihil patiantur oves, prout statutum habetur in *Trident. Sess. 23. cap. 2. de reformat.*

II. Quamvis probabile sit, quòd pro absentia per duos menses à suis Ecclesiis non indigeant Parochi licentia speciali ab Episcopo impetrata, cùm illi, qui tam brevi tempore absunt, non abesse de Jure videantur; & sicuti Episcoporum conscientiis relinquitur brevis eorum absentia, ita etiam Parochorum conscientiis hæc absentia relicta videatur: contraria tamen sententia, quòd ad hanc etiam duorum mensium absentiam indigeant Parochi licentia Episcopi, verior videtur & conformior Tridentino, quod ad longiorem quidem absentiã, in scriptis obtentam Episcopi licentiam requirere videtur. Quamvis hęc licentia etiam sine scripto concedi possit, & ad eam dandam sufficiat quævis causa justa, veluti recreationis, vel visitandi propinquos. Illud certum est, quòd Parochus, vel alius inferior Curatus, etiam non petita Episcopi licentia, abesse possit ad modicum tempus, ita ut statim sit reversurus, dummodo interim Ecclesia, cujus cura ipsi incumbit, notabile damnum non patiatur. Consulantur tamen hac in re particularia Diœcesium statuta, & recepta praxis. *Vid.* Navarr. *in Man. c. 25. n. 57.* Azor. *l. c. c. 4.* Garc. *p. 3. de Benef. c. 2.*

§. V.

De Causis à continua residentia excusantibus.

I. Quatuor enumerantur à *Trident. Sess. 23. c. 1. de reform.* Christiana videlicet charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas.

II. Ad primam causam revocatur absentia, quæ fit ad succurrendum causæ spirituali, saluti proximorum, v. g. ut graves inimicitiæ, aut lites inter aliquos exortæ componantur: dummodo absentia non cedat in notabile damnum commissæ plebis, & Curatus, dum aliis subvenit, non noceat suis.

III. Ad alteram causam revocatur ab-

sentia, quæ fit ob *incursiones* hostium, ob bellum, ob aeris *intemperiem*, grassantem pestem, *corporis infirmitatem*, si in loco Parochiæ *curari* non possit &c. Non potest tamen Parochus etiam tempore grassantis pestis, plebem suam deserere, nisi idoneum substitutum relinquat. Ob causam piæ peregrinationis, etiam ex voto, abesse non posse, probabilius est.

IV. Ad causam tertio loco positam revocatur absentia, quæ fit, ut mandato Pontificis, aliò vocantis, aut mittentis, vel in servitio suo, aut sua curia occupantis pareatur; item quæ fit, ut mandato proprii Episcopi obediatur, in auxilium, aut necessarium servitium evocantis. Quæ postrema causa potissimum locum habet circa Canonicos Cathedralis Ecclesiæ, quorum duos, aut plures, cum capituli tamen consensu, si Episcopus in suis obsequiis occupatos habeat, ob publicum bonum, pro præsentibus haberi debere, in ordine ad fructus sui beneficii obtinendos, decidit Pontifex in *c. de Cætero & c. ad audientiam* 15. *h. t.*

V. Ad ultimam denique causam revocatur absentia, quæ fit à Curato pro magno commodo Ecclesiæ suę super juribus Ecclesiæ suæ componendis, studiorum causa, &c. de quo ultimo tamen mox pluribus. *Vid.* Azor. *l. c.* Garc. *l. à nu.* 346. *&* 393. Barbos. *Episc. alleg.* 53. *& in c. de off.* 14. *h. t.*

§. VI.

An, & qua ratione Clerici possint abesse à suis Ecclesiis, vel Beneficiis ob causam Studiorum?

I. QUòd beneficiati, etiam Curati, possint quinque annis in universitate aliqua Theologiæ, vel juri Canonico studere, &, quamdiù voluerint, docere, & tamen redditus suorum beneficiorum in absentia percipere, habetur in *c. final. de Magistris*. Neque ad hoc requiritur licentia Episcopi, cùm hæc facultas à Papa jure communi sit concessa. Debet id tamen Episcopo intimari, ut si beneficiatus sit Curatus, idoneus Vicarius substituatur.

II. Conceditur Episcopis *c.* 34. *de Elect. in* 6. ut dispensare possint cum obtinẽtibus Ecclesias Parochiales, ad septennium, studiorũ causa, in quacunq; facultate conveniente, etiam Grammatica. Hodie tamen post Concil. Trid. *sess.* 23. *c.* 1. *de refor.* obtinentibus Parochiales Ecclesias non datur licentia studendi, & in absentia fructus percipiendi: debet autem dari obtinentibus beneficia non curata, & Canonicis absentibus, studiorum causa, dummodo id status Ecclesiæ patiatur, & sint minores 30. annis.

III. Prædicto tamen privilegio non gaudent, qui in privatis tantùm villis, aut castellis, aliisve similibus locis, ubi congruum studiorum exercitium non est, morantur, uti habetur in *c. Tuæ* 12. *h. t.* Cùm videantur in fraudem hi agere, prætexentes quidem studia, alia tamen quærentes. *Vid.* Garc. *p.* 3. *de Benefic. c.* 2. *n.* 81. *&* 113. Barbos. *in c.* 4. *h. t.* Abb. *in c.* 12. *h. t.*

§. VII.

De aliis quibusdam causis, de quibus dubitatur, an excusent à residentia?

I. POtest quidem Pontifex Episcopo, cujus in curia Romana necessaria est opera, absentiæ dare licentiam; cùm bonum universalis Ecclesiæ præferri debeat particulari Ecclesiæ; solus tamen titulus Cardinalatus, v. g. Episcopatus, &c. si alii non desint, qui Summum Pontificem consilio, ope &c. pro totius Ecclesiæ bono juvare possint, non excusat tales à personali residentia in suis Ecclesiis, & titulis, prout passim tam SS Canones, quàm Tridentini jura docent, quia hoc modo universalis Ecclesiæ bono ita consulitur, ut non negligatur particularis Ecclesiæ necessitas.

II. Sufficiens causa, ut possit ultra duos menses ab Ecclesia sua Parochiali abesse Parochus, est, si Visitatoris, aut Vicarii generalis, vel aliud simile, in Curia suæ diœcesi ab Episcopo sit illi demandatum officium: cùm jus antiquum, ubi gravis causa ad permittendam hanc ab Episcopo absentiam requiritur, correctum à Tridentino non sit. Dummodo alii idonei, qui ejusmodi officio fungi possint, non habeantur, & Parochia interim per idoneum Vicarium administretur.

III. Quænam verò universim censeri debeat causa sufficiens, & gravis ad non residendum, definiri non potest, sed in casu contingente ex variis circumstantiis Ordinarii judicio determinandum relinquitur: cùm gravitas, & levitas nonnisi prudenti intel-

intellectus discretione, consideratis omnibus adjunctis, judicari possit. *Vid.* Garc. *l.c. n.*40. Azor. *l.c.* Piasec. *in prax. Episc. p.2. c.3. à n.*3. Navarr. *l.3 consil.*15. *h.t.* Fagn. *in c.2. h.t.*

§. VIII.

Quis possit dare facultatem non residendi, sive ab Ecclesia, aut loco Beneficii discedendi.

I. IN genere ad hanc quæstionem responderi potest, eum posse dare non residendi licentiam, qui residendi necessitatem imponit: ejusdem enim est solvere, cujus est ligare. Et hinc quando beneficiati ad residendum obligantur ex jure communi Canonico, solus Papa iis facultatem dare potest, ut ad longum tempus, vel etiam in perpetuum absint à suis Ecclesiis, vel beneficiis, & quidem sine justa causa, saltem validè; cùm præsit juri universali Canonico, & specialiter in beneficiis Ecclesiasticis plenissimam potestatem habeat. In beneficiis tamen Curatis, utpote jure Divino, vel naturali ad residentiam obligantibus, ne validè quidem dispensare potest sine justa, & legitima causa.

II. Episcopi, & similes Prælati licentiam non residendi Parochis, aliisque Curatis tantùm dare possunt ad tempus, & ex justa causa, quàmdiù hæc durat; & quidem non ultra duos menses, nisi ex gravi causa.

III. Si à Synodali statuto obligentur aliqui ad personalem residentiam, cùm illis ex causa justa dispensare poterit ad non residendum Episcopus, cui talium statutorum synodalium obligatio, aut solutio subest, vel capitulum Cathedrale, vacante Sede. Immò si residendi necessitatem imposuit capitulum, potest hoc ipsum etiam in tali obligatione dispensare, vivente etiam Episcopo. *Vid.* Rebuff. *in prax. benef. tit. de disp. sup. non resid. n.*75. Azor. *p.2. l.7. c.5.*

§. IX.

Quomodo intelligendum sit Juramentum præstitum de continua, aut perpetua residentia?

DEciditur hæc quæstio in *c. Ex parte* 13. *h.t.* ubi dicitur, licitè eum abesse ab Ecclesia sua posse, qui juravit, residere se semper in Ecclesia sua velle, si non in fraudem, sed ad jura Ecclesiæ suæ defendenda, v.g. postmodum abesse debet, cùm talis pro residente haberi debeat, ut ait Pontifex *in relat. c.* & juramentum secundùm limites materiæ subjectæ, & juris communis intelligi debeat, nisi speciali statuto juri communi addatur aliquid. Cùm ergo jus ob plures causas absentiam permittat illis, qui residere tenentur, consequenter in ordine ad talem absentiam juramentum non obstabit. *Vid.* Abb. Alex. & Barbos. *in cit. c.*13. *h.t.*

§. X.

Quæ pœnæ jure antiquo Canonico decretæ sint in beneficiarios non residentes?

I. REcipiens secundum beneficium curatum, vel dignitatem, aut personarum, illud amittit: non quidem ipso jure, sed privandus est per sententiam judicis. *c. Quia* 3. *in fine h.t.* Qui verò confert beneficium curatum, vel dignitatem ei, qui non potest residere personaliter in illo, privandus est per sententiam pro ea vice potestate conferendi illud beneficium, vel dignitatem, *cit. c.*3. *h.t.*

II. Qui residere in loco beneficii, ejusque curam per se non valent exercere, si præsentati ad beneficium fuerint, non debent admitti, & admissi poterunt amoveri: nisi fortè de licentia suorum Prælatorum, vel propter studia litterarum, vel ob alias causas honestas eos contigerit abesse. *c. Relatum* 4. *h.t.* Et quidem, ut ex modo cit. capitulo patet, ad hoc, ut Clericus curatus, vel beneficiatus ab Ecclesia, vel beneficio abesse possit, duo copulativè sunt necessaria, nimirum licentia Prælati, & justa, seu honesta causa, ita ut unum sine altero non sufficiat. Quòd si Clericus ad residendum obligatus, quia habet beneficium curatum, appellet, ne resideat, non valet appellatio. *cit. c.*4. *h.t.* Idemque est, si Clericus habens simplex beneficium expressè promisit residentiam.

III. Prælatus, vel alius Clericus, qui ab Ecclesia, vel beneficio, residentiam postulante, diù abfuit, si vocatus, intra tempus legitimum non redeat, adeòque contumax appareat, eo privandus est, & alius eligi, vel beneficium alteri conferri potest; prout sumitur ex *c. Ex parte h.t. & c. Qualiter*

ter 9. h. t. Neque requiritur hoc casu solemnis, seu trina citatio absentis; neque etiam privatio per sententiam, sed ipso facto beneficium illegitimè absenti, postquam monitus est, aut resideat, & non venit, auferri, & alteri conferri potest; ut colligitur ex *cit. c. Ex parte*. Consultius tamen est, ut per sententiam judicialem privetur. Si verò posteà redeat, & justam absentiæ suæ causam alleget, ac probet, restituendus est.

IV. Si Clerici beneficiarii fraudulenter, & malitiosè à sua Ecclesia se absentent, ita ut citatio ad ipsos pervenire non possit; tunc tribus publicis edictis ad valvas Ecclesiæ affixis citari debent: & si posteà exspectatis adhuc sex mensibus non venerit, secundùm Canones, beneficiis privari debent. *c. Ex tuæ. 11. in princ. h. t.*

V. Quamvis pœna ordinaria Clericorum nôn residentium sit privatio beneficii, ut patet ex *cit. cc.* non tamen in continenti, postquam moniti sunt, ut redeant, si non veniant, beneficiis privari, eaque aliis tanquam deserta conferri debent, sed post ter repetitas monitiones, præsertim si eorum reditus, & reductio ad residendum speretur utilis futura Ecclesiæ, per illatas censuras suspensionis, & excommunicationis ad reditum, & obedientiam sunt compellendi, & tum demum, si in suspensione, & excommunicatione contumaciter persistant, neque redeant, privari beneficiis possunt, ac debent; uti colligitur ex *cit. c. Ex tuæ 11. §. Contra eos h. t. Vid.* Abb. *in cit. cc.* Garc. *de Benef. p. 3. c. 2. dn. 127.* Fagn. *in cit. c. 3. h. t.*

§. IX.

De Pœnis, quæ Jure novo Concilii Tridentini statutæ sunt in Clericos illegitimè absentes à suis Ecclesiis, vel beneficiis.

I. VAriè à Concilio Trident in Episcopos, iisque superiores, tum etiam in Parochos, aliosque Curatos inferiores, illegitimè à suis Ecclesiis absentes, pœnæ statutæ sunt *c. 1. sess. 6. de Reform. & c. 1. sess. 23. de Reform. §. si quis autem*. Cùm verò *cit. sess. 6.* inventur antiqui Canones, qui habentur *c. Pervenit 20. & multis sequentibus caus. 7. q. 1. & toto hoc titulo*, nihil autem speciale statuatur circa pœnam privationis: ideò circa hanc servandum est, quod statuitur in antiquis Canonibus, præsertim verò *c. Ex tuæ 11. & c. ult. h. t.*

II. Etsi ordinariè loquendo lex pœnalis etiam ipso jure lata non obliget delinquentem ad executionem, sine sententia judicis, saltem declaratoria: Clerici tamen non residentes obligantur ad restitutionem fructuum ante omnem judicis sententiam; quia lex ipsos inhabiles facit ad acquirendum. Quod tamen Laymannus *l. 4. tr. 2. c. 6. nu. 6.* putat, eo rigore receptum non esse, si per absentiam damnum nobile Ecclesiæ illatum non fuit; quia Vicarius interim constitutus erat.

III. In eos, qui dignitates, vel Canonicatus, præbendas, aut portiones in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis obtinentes, non legitimè absunt, statuitur ab eodem Concilio *sess. 24. c. 12. de Reform. §. Præterea ut primo anno privetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ, ac residentiæ facit suos. Quòd si iterùm eadem usus fuerit negligentia, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit: crescente verò contumacia, contra eos, juxta SS. Canonum constitutiones procedatur*, quæ videlicèt extant hoc titulo; ita ut si talis Canonicus, vel beneficiarius perseverarit in absentia, privandus sit non modò fructibus, sed etiam beneficio, ex declarat. Congreg. Concil. *Vid.* Gallemart. *in cit. c. 12. Concil. n. 35.* Less. *l. 2. c. 34. dub. 29.* Palao *tr. 13. de Benef. disp. 5. pun. 3.* Fagn. *in c. ult. h. t.*

§. XII.

An, & qualiter liceat Episcopo transire à suo Episcopatu ad alium, vel Clerico ab una Diœcesi ad aliam?

I. EPiscopus non potest propria auctoritate, relicto suo Episcopatu, acceptare alium, etiam vacantem, tametsi fuerit ad illum electus, vel postulatus; uti sumitur ex *c. Non liceat 1. h. t.* Alioquin si sine licentia Papæ acceptaverit secundum, utroque privabitur, non quidem ipso facto, sed per sententiam.

II. Prohibetur in *c. Fraternitati tuæ 5. h. t.* ne Clericus ex aliena diœcesi veniens, absque commendatitiis litteris proprii sui Episcopi, recipiatur; nisi mandatum Sedis Apostolicæ ab eo exhibeatur. Dicuntur autem hîc litteræ commendatitiæ, quæ dantur Clericis peregrinaturis, ut eis liceat in aliena diœcesi Missam, vel alia officia divina cele-

celebrare, vel Sacramenta administrare, in quibus etiam prohibetur testimonium de vita, & moribus eorum. De his litteris plura *l.1.tit.22. Vid.* Abb. *in cit. c.1. & 5. h. t.*

SECTIO II.

De Distributionibus quotidianis.

§. I.

Quæ sint, & dicantur Distributiones quotidianæ, & quotuplices, & ex quibus bonis deduci debeant?

I. Distributiones quotidianæ, propriè loquendo, sunt illæ *portiones reddituum Ecclesiasticorum, quæ distinctæ à præbendis, sive fructibus grossis beneficii, quotidie distribui solent illis, qui Divinis officiis interfunt: & ab aliquibus beneficia manualia, victualia, aut præsentiæ dicuntur, sive deinde in certis mensuris frumenti, vini, pecuniæ solvantur, &c.* Quamvis enim in quibusdam Ecclesiis nullæ præbendæ, seu fructus grossi habeantur; sed fructus omnes in communi reponantur, & ex illis, singulis diebus, certa portio Canonico cuilibet, qui Divini interest, detur: propriè tamen loquendo de his portionibus intelligi non debent, quæ de distributionibus quotidianis statuuntur; cùm in talibus Ecclesiis tales in singulos dies distributæ portiones, præbendæ potiùs rationem habeant (ne Canonica sit sine præbenda) quàm distributionum quotidianarum, à præbenda distinctarum.

II. Quæ de distributionibus quotidianis statuuntur, intelligi non debent de fructibus grossis, seu præbenda. Hinc potest alicui per privilegium competere, ut absens etiam fructibus (grossis) sui beneficii frui possit, non tamen distributiones quotidianæ huic etiam absenti debentur. Et potest quis privari fructibus sui beneficii, vel certè illis non gaudere, cui tamen concedunturdistributiones quotidianæ, &c.

III. Si in aliqua Ecclesia Cathedrali, vel collegiata nullæ sint distributiones, vel ita tenues, ut facilè negligantur, tunc tertia pars fructuum, & quorumcunque proventuum, tam dignitatum, quàm Canonicatum, personatuum, portionum, & officiorum, separari debet, & in distributiones quotidianas converti, juxta constitutionem Concilii Trident. *Sess.21.c.3. de Refor.* quæ tamen non ubique recepta, & in praxin deducta est. Non potest autem hæc detractio fieri, nisi ex iis beneficiis, quæ residentiam postulant, & existunt in Ecclesia Cathedrali, aut collegiata, vel ejus præbendis perpetuò sunt unita. *Vid.* Laym *l.4.tr.2.c.7* Garc. *de benef. p.3.cap.2. à n.473.* Azor. *p.2.l.7.c.7.*

§. II.

Quibus Distributiones quotidianæ dari debeant, & ex quibus causis etiam absentes illas percipere possint?

I. De Jure communi illius tantùm Ecclesiæ Canonicis, ac beneficiatis quotidianæ distributiones dari debent, qui in loco Ecclesiæ non tantùm morantur, sed divinis etiam statis horis interfunt officiis, propter quæ dantur distributiones: nisi à præsentia in divinis officiis necessitas illos corporalis justa, & rationabilis, vel infirmitas, vel Ecclesiæ illius evidens utilitas excusat. Ita statuitur *c. Consuetudinem unic. 4. h. tit. in 6.* Quam constitutionem Concilium Trident. *sess.24.c.12. de Reform.* innovat & *in usum revocat, non obstantibus quibuscunque statutis, & consuetudinibus.*

II. Non desunt tamen plures DD. qui universim ajunt, validam esse consuetudinem, vel statutum, ut Canonici quotidianas distributiones percipiant, cùm legitimè, sive ob causam à jure concessum absunt, v.g. necessariæ recreationis causa, quinque diebus in quolibet mense, aut duobus, vel tribus mensibus quolibet anno. Cùm enim decreto Concilii Trident. *sess.21. c.3.* permittatur Episcopo, ut ubi nullæ sunt distributiones, aut tenues, possit tertiam partem fructuum beneficii detrahere, & convertere in distributiones quotidianas, hoc nimis grave accidenter Canonicus, si etiam ob legitimam absentiam cogerentur carere magna parte reditum, nimirum parte tertia, quæ ex iis detracta est, & conversa in distributiones, cùm tamen res, quæ culpa caret, in damnum vocari non debeat *c.2. de Constit.*

III. Prætereà probabile est, etiam valere consuetudinem, ut si Canonicus abfuit ob negotia Ecclesiæ gerenda, & non ob res suas, & commoda privata, redux è via per duos, vel tres dies distributiones lucretur; etsi ad

divina officia non accedat: quia *cit. c.un. h.t. in 6.* solùm damnat consuetudinem, per quã Canonici absentes continuatè lucrantur distributiones, adeòque ad plures, non ad paucos dies. Idem, quod de reduce, dicendum est de profecturo, & parante se ad iter.

IV. Non tantùm consuetudo, sed etiam statutum factum à capitulo, circa quotidianas distributiones certo modo inter Canonicos dividendas valet, dummodo non sit contra dispositionem *cit. c. un. h. t. in 6.* uti colligitur ex eodem *c. Vid.* Ancharan. *in cit. c. un. h. t. in 6. not. 4. & 5.* Barbos. *ibid. à nu. 5.* Covarr. *l. 3. var. resol. c. 13. nu. 3.* Navarr. *l. 3. Consil. 8. & 13. h. t.* Laym. *l. 4. tr. 2. c. 6. & 7.* Castr. Palao *de Relig. p. 2. pun. 9. §. 1. & 12.* Barbos. *l. 3. de jure Eccles. c. 18. & de Offic. Episc. alleg. 53.* Garc. *p. 7. de Benefic. c. 13. n. 120.*

§. III.

Aliæ quædam quæstiones circa distributiones quotidianas resolvuntur.

I. JUri magis consonum, & honestius est, ut pro singulis horis Canonicis, & Missa conventuali distributiones quotidianæ constituantur, inter præsentes æqualiter, quantùm conditio personarum patitur, dividendæ. *Gloss. in Clement. 2. V. certis horis, de ætate, & qualitate, &c. Gloss. in cit. c. uni. V. ordinationem h. t. in 6. &c.*

II. Ad lucrandas has distributiones, saltem integras, requiritur spectato jure communi, ac Tridentino, ut Canonici Divinis officiis non tantùm intersint, sed ipsimet etiam in choro psallant: quia dantur distributiones non ratione solius præsentiæ, sed ob laborem, & officium psallendi, quod in choro exercent. Aliud tamen videtur consuetudo in pluribus Ecclesiis induxisse.

III. Duplices distributiones recipere potest, qui in eadem Ecclesia duo beneficia habet, quibus distributiones dantur. Archidiaconatum v.g. simul, & Canonicatum: modò exercitium unius non repugnet cum altero. Cùm enim duplici munere fungatur, & interest divinis officiis, propter quæ distributiones dantur, ut Archidiaconus v. g. & Canonicus, duplices distributiones recipere potest, prout colligitur ex *c. Cùm olim 12. desent. & re judi.*

IV. Præsentibus accrescunt illę distributiones, quas alii ob absentiam amittunt. *Gloss. in Clement. 2. V. pars dimidia. de ætate, & qualitate, &c. & Gloss. in Clement. 2. V. suspensus de vita, & honest. Clerico.* Si tamen de distributionibus communibus sermo sit: quæ enim distributiones ex specialibus quarumdam dignitatum, aut officiorum fructibus detractæ fuerunt, fabricæ Ecclesiæ, vel alii pio loco applicandæ erunt, juxta Trident. *sess. 22. c. 3. de reformat.*

V. Absentes non possunt retinere distributiones, quas ob absentiam non lucrantur, etiamsi alii præsentes eas illis remittant, & donent. Constat ex *c. c. un. h. t. in 6.* & Tridentino, quod *sess. 24. c. 12. de refor.* expressè statuit. Distributiones à talibus non recipiendas, quavis collusione, aut remissione exclusa: nisi vellent præsentes distributiones, quas jam acceperunt, & acquisiverunt, redonare quasi illis, qui abfuerunt; cùm in tali casu nulla collusio, aut remissio interveniat. *Vid.* Garc. *cit. c. 2. à n. 446. & 478.* Suar. *tom. 2. de Relig. l. 4. c. 12.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 11.* Laym. *cit. c. 7.*

TITULUS V.

De Præbendis, & Dignitatibus.

SECTIO I.

De Beneficiis, seu Præbendis in communi, & de necessaria sustentatione vitæ Clericorum.

§. I.

Quid sit Præbenda, seu Beneficium Ecclesiasticum?

I. PRæbenda spiritualis, in genere loquendi, est, *Jus quoddam percipiendi reditus, seu proventus Ecclesiasticos, ratione Canoniæ, aut alterius spiritualis officii.* Et hinc dupliciter accipi potest; specificè, & strictè pro præbenda Canonicatui annexa, prout accipitur *in c. Cum M. 9. de constit.* vel genericè, & latè pro omni beneficio Ecclesiastico, saltem inferiore, prout accipitur *in c. pen. de V. S.* quæ est etiam acceptio hujus rubricæ.

II. Beneficium Ecclesiasticum est, *Jus perpetuum, per ipiendi redditus ex bonis Ecclesiasticis, propter aliquod servitium spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum.*

Tria

Tria autem in Beneficio Ecclesiastico distinguenda sunt; primò ipsum officium, seu obligatio ad præstandam spiritualem functionem aliquam, ad horas v. g. Canonicas dicendas, ad administranda Sacramenta, ad concionandum &c. Et hoc non tam Beneficium, quàm fundamentum Beneficii est; & hinc dicitur dari Beneficium propter officium. Secundò: Jus percipiendi redditus, ex bonis Ecclesiasticis propter officium spirituale, in quo propriè consistit Beneficii ratio, non quidem quasi jus illud ad temporales redditus in se, & formaliter quid spirituale sit, sed quia spirituale est in suo fundamento, & radicaliter, ex quo oritur jus hoc, inseparabiliter illi officio spirituali annexum. Tertiò: sunt ipsi fructus, qui ex bonis Ecclesiasticis proveniunt, in se tantùm temporales, & qui instar aliarum rerum temporalium distrahi possunt.

III. Dicitur autem Beneficium esse *Jus perpetuum*, quia non tantùm ad tempus, sed in Titulum perpetuum datur Beneficiato, apud eum manens, quamdiù vivit, nisi propter delictum illo privetur, aut per renuntiationem spontaneam eo se abdicet. Et quamvis hæc actualis perpetuitas de natura Beneficii fortasse non sit; cùm non tantùm Pontifex conferre possit Beneficia ad tempus tantùm, sed de facto, Regularia præsertim Beneficia, talia plerumque sint, ut Regulares Beneficiati à suis Prælatis amoveri ab eis possint, ratione personæ, adæquatè Prælatorum suorum obedientiæ subjectæ; & consequenter ad Beneficii rationem sufficiat, perpetuum illud esse in se, sive aptum ex natura sua, ut in perpetuum Titulum conferatur, & mortuo Beneficiato non exspiret, sed vacet, ad Successorem legitima auctoritate transferendum: negari tamen non potest, quòd talia ad tempus tantùm concessa Beneficia nomine stricti Beneficii non veniant, nec in regulis Cancellariæ sub nomine Beneficii comprehendantur. Et hinc propriè Beneficium non dicitur Commenda temporalis, & Cappellania non collativa, ac pensio Ecclesiastica &c. Quia autem ad potestatem solius Prælati Ecclesiastici spectat, officia spiritualia in Ecclesia instituere, eisque proventus Ecclesiasticos annectere, ideò dicitur Beneficium auctoritate Ecclesiæ institui debere. *Vid.* Less. *l.2.c.34.dub.1.* Laym *l.4.tr.2.c.1.* Palao *tr.13.disp.1.pun.1.* Diaz *in pract. Can. c.18.*

§. II.

De Divisione, seu Distinctione Beneficiorum.

I. VArias, & plures divisiones Beneficiorum referunt Auctores; potissimas refero. Primò: dividuntur Beneficia in Sæcularia, quæ Clericis sæcularibus, nullam Religionis regulam professis, conferri solent, & debent (qualia in dubio omnia Beneficia censentur) & Regularia, quæ regularibus, Ordinem religiosum professis, conferri debent, ita ut ordinariè neque hęc illis, neque illa his conferantur.

II. Subdividi possunt utraque in Duplicia, & Simplicia. Duplicia dicuntur, quæ aliquam eminentiam, jurisdictionem, aut administrationem adjunctam habent. Et horum alia sunt majora, qualia sunt Papatus, Cardinalatus, Patriarchatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, quæ majora Beneficia in materia pœnali nomine Beneficii absolutè prolati ordinariè non veniunt, & culmina Beneficiorum, sive Dignitatum dicuntur. Alia verò sunt media, qualia sunt reliquæ Dignitates, præter sublimes illas enumeratas, Personatus & Officia.

III. Est autem Dignitas, propriè loquendo, præeminentia, adjunctam habens administrationem, & jurisdictionem, qualem habent Abbates, & alii Prælati, tam Regulares, quàm Sæculares; Archidiaconus, Vicarius Generalis Episcopi &c. Personatus est honor, & præeminentia in Ecclesia sine jurisdictione, qualem habent in quibusdam Ecclesiis Cathedralibus Germaniæ Præpositi. Officium denique est quædam administratio rerum Ecclesiasticarum sine præeminentia, & jurisdictione &c. quale censetur habere Primicerius, Custos, Sacrista sive Thesaurarius, &c.

IV. Alia denique Beneficia Duplicia dicuntur, & sunt infima, qualia sunt Beneficia propriè, & strictè dicta Curata, quæ curam animarũ habent annexam, uti sunt Parochialia Beneficia, Vicariæ perpetuę &c.

V. Simplicia Beneficia dicuntur, quæ Beneficia quidem sunt, nihil tamen annexum habent, ut sunt Canonicatus tam Cathedralium, quàm Collegiatarum Ecclesiarum: quæ etiam majora Simplicia dici possunt. Beneficia Assisiorum, seu Mansionariorum, quales sunt illi, qui præter Canonicos in Ecclesiis Cathedralibus, vel Colle-

Collegiatis portiones habent integras, vel dimidias. Cappellaniæ, quæ in perpetuum auctoritate Episcopi conferuntur.

VI. Altera Beneficiorum divisio est (si nomen Beneficii latius sumitur) qua dividuntur in Manualia, & non Manualia. Manualia sunt, quæ in titulum quidem conferuntur, non tamen irrevocabiliter, sed ad nutum revocabilia sunt: qualia sunt pleraque Beneficia Regularia, quæ nec Electiva, nec curata sunt (cùm ad nutum Superioris revocari possint, & Beneficiato auferri, prout auferri potest Prioratus Claustralis, Officium Procuratoris, Custodis) & aliqua etiam Beneficia Sæcularia, quæ vel ex fundatione sua, vel ex privilegio Pontificio, vel ex præscriptione legitima &c. auferri possunt ad nutum conferentis &c. Non Manualia sunt, quæ propriè dicuntur Beneficia, & juxta dicta conferuntur in perpetuum, dum vivit Beneficiatus, ita ut à tali Beneficio amoveri non possit, nisi in pœnam delicti, cui à Jure privatio Beneficii imposita est: de quibus suprà allata definitio intelligi debet: qualia sunt per se pleraque Beneficia Sæcularia, & in dubio talia esse præsumuntur.

VII. Tertia divisio est, quòd sunt alia Beneficia Collativa, quæ libera scilicet voluntate eorum, ad quos collatio pertinet, conferuntur: pro quo modo etiam præsumitur, si de qualitate Beneficii, num collativum, aut patronatum v. g. sit, dubitatur. Alia sunt Electiva, quæ per electionem, accedente legitima confirmatione, conferuntur. Alia sunt Patronata, sive mixta, in quibus ad præsentationem Patroni à legitimo Prælato, cui præsentario facienda est, præsentatus institui debet. Alia sunt Patrimonialia, quæ certæ patriæ, certi loci, certæ familiæ hominibus conferri debent. *Vid.* Azor *p.2.l.3.c.*1. Garc. *de Benef.p.*1. *c.6.* Barbos. *l.3. de Benef.c.*4. Palao *l.c.pun.*2.

§. III.

De Sustentatione necessaria assignanda Clericis; & in primis, an, & qualis Titulus Sustentationis requiratur ad suscipiendos Ordines?

I. NOn licere Clericum sæcularem ad sacros Ordines promovere, aut ordinare sine congruo suæ Sustentationis titulo, absque speciali privilegio, ex pluribus *hujus Tituli capitulis, & ex Tit.*11. *Lib.* 1. *Decretal. De temporibus ordin. &c. f.*8. patet. Ratio est, ne in dedecus Ordinis Clericalis, mendicare fordidè cogatur Clericus sine titulo ordinatus.

II. Episcopus ac Successor illius ad alimenta præstanda Clerico, quem sine titulo congruæ Sustentationis ordinavit in Sacris, obligatur, donec alium Sustentationis titulum habeat. *c. Episcopus* 4. *h.t. & Trident. Sess.* 21. *De refor.* Non tamen ad hoc tenetur, si eum ad præsentationem alterius ordinavit; nam sic præsentatum ipse præsentans alere debet. *c.*16. *h.t.* Nec item tenetur, si ab ordinato fuit deceptus, mentiente se habere titulum, aut privilegium: hoc enim in casu non debetur ordinato ab ordinante sustentatio, sed manet ille ab executione suscepti Ordinis suspensus, & si exerceat, fit irregularis: neque hæc antiquorum Canonum pœna per Tridentinum sublata est.

III. Clerici in Minoribus Ordinibus constituti, tametsi Beneficium Ecclesiasticum nondum obtinuerint, si tamen ex bonis patrimonialibus congruam vitæ Sustentationem habeant, ad Sacros Ordines promoveri possunt, juxta *c. tuis* 23. *h.t.* Juxta Concilium tamen Trident. non sufficit, ut habeant patrimonium, sed exigitur, ut expresè ad Titulum patrimonii ordinentur dispensativè ob necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ, ad quam ordinandi non sunt, nisi constet, patrimonium ab illis verè obtinendum.

IV. Si à proprio Episcopo alteri Episcopo generalis, & indeterminata commissio facta sit ordinandi suos subditos, tunc ea ita intelligi debet, ut ordinentur, sicut SS. Canones requirunt, adeòque ut promovendi ad SS. Ordines, habeant Titulum Sustentationis. Unde si Episcopus conferat Ordinem sacrum non habenti Titulum, est in culpa, ideòque alimenta suppetere debet ordinato, donec hic Beneficium obtineat. Si verò specificè alicui ab Episcopo proprio commissio facta sit, ordinandi certas personas nominatim expressas, tunc præsumitur, Episcopum mandantem examinasse ordinandos, & de necessario illis Titulo providisse. *cap. si Episcopus* 37. *h.t. in* 6. *Vid.* Laym. *l.*4. *tr.*2. *c.*2. Fagn. *in c.*4. 16. *&* 23. *h.t.*

§. IV.

§. IV.

An Canonicis debeatur Præbenda, seu Beneficium tanquam congrua sustentatio?

I. POteſt quidem aliquis in Canonicum recipi, abſque eo, ut Præbendam ſtatim habeat, ſive jus actuale ad fructus Beneficii percipiendos; debet tamen ei Præbenda Canonicalis de jure tribui, quamprimùm poteſt. *c.Relatum 9.h.t.& cap. Dilectus 19. eodem*. Quia non eſt conveniens, aut ait Pontifex, eum, qui in Canonicum receptus eſt, Præbenda carere, ex cujus ſcilicet redditibus alatur. Unde ſi Præbenda Canonicalis vacaverit, poteſt, implorato Judicis officio, petere, ut ſibi conferatur.

II. Non tamen debetur Prębenda Canonicalis illi, qui in Canonicum merè ſupernumerarium, in Eccleſia definitum numerum Canonicorum habente, receptus fuit: nam ſicut in tali caſu non habet jus integrũ Canoniæ, ſed præparatorium tantùm, & gratiam extraordinariam ad plenum jus Canoniæ obtinendum, ſi numerus determinatus per mortem unius imminuatur, ſic nec præbenda ipſi, quà tali, debetur. Idem dicendum eſt, ſi Canonicus abſolutè quidem receptus ſit, ultra numerum tamen Prębendatorum: nam ſi plures in Eccleſia ſint Canonici, quàm Præbendæ, Præbenda, ſi qua vacat, non conferenda eſt ultimo inter Canonicos recepto, ſed ei, qui inter non Præbendatos antiquior eſt Canonicus. Idem denique dicendum eſt, ſi in Canonicum quidem abſolutè receptus ſit, ea tamen non præſtet, quæ ad acquirendam, & obtinendam Præbendam præſtari debent. *Vid.* Abb.& Innoc *in c.9.h.t.* Fagn. *in c.19.h.t.*

§. V.

Qualis ſuſtentatio neceſſaria aſſignari debeat Parochis, aliiſque Beneficiatis Curatis?

I. REctoribus Eccleſiarum, ſeu Parochis debet ex earũ redditibus congrua, ac ſufficiens portio aſſignari, unde vivant, non obſtante quacunque conſuetudine contraria. *c. Extirpandæ 30. in prin. h. t.* Nomine autem congruæ portionis intelliguntur ea, quæ ad ipſum Parochum, ejuſque familiam honeſtè ſuſtentandam ſunt neceſſaria. *c.ſtudet 39.diſt.50.* nimis cibus, & potus, habitatio, pharmaca neceſſaria ad morbos curandos, libri item neceſſarii pro officio. In quibus habenda eſt ratio dignitatis, & ſtatus perſonæ, nobilitatis, ſcientiæ, & litteraturæ, & qualitatis ac conditionis ipſius Beneficii, quin & quantitatis reddituum ipſius Beneficii. Nomine autem familiæ veniunt famuli,& ancillæ, parentes, fratres,& ſorores, egentes pro ſtatu: item filii ſuſcepti ex legitimo matrimonio &c. Immò ſub honeſta ſuſtentatione Clericorum comprehenduntur etiam ea, quæ ad hoſpitalitatem exercendam erga conſanguineos, & amicos, præſertim egentes, & peregrinos, ſunt neceſſaria: tum etiam quæ ad præſtandus donationes remuneratorias Beneficiorum, quin interdum etiam liberales, & non prodigas requiruntur: ac denique ad honeſtas animi, ac corporis relaxationes, ſpectata perſonæ, ac officii dignitate,& reddituum copia, ac quantitate. Porrò idem, quod modò dictum eſt de Parochis, ſtatuitur *cit. c. 30. ſ. Qui verò* etiam de Vicariis perpetuis.

II. Decreto verò Concilii Trident. *ſeſſ.29. c.9.de Refor.* generaliter interdictum eſt omnibus Patronis Beneficiorum, ſive Clericis, ſive Laicis, ne in perceptione quorumcunque proventuum Beneficiorum ſe ullo modo ingerant, ſed illos liberè Rectori, ſeu Beneficiato diſtributos dimittant, non obſtante quacunque conſuetudine.

III. Non poſſunt Prælati Regulares, vel Monaſteria redditus Cappellarum ipſis incorporatarum dividere, & minuere, ita ut per hoc portiones Cappellanis, aut Parochis ad neceſſariam ſuſtentationem aſſignatæ minuantur, prout ſumitur ex *c.Avaritiæ 10.h.t.* Poteſt tamen Epiſcopus, vel ipſum Collegium Canonicorum Regulariũ, aut Monaſterium, cum conſenſu ejuſdem, portiones, ſeu redditus Cappellanorum, & Vicariorum in Eccleſiis ipſis incorporatis, ex juſta cauſa diminuere, vel Parochiam in duas dividere. Quòd ſi Epiſcopus nolit conſentire, poteſt juxta *Gloſſ. margin. in cit. c.10.lit.C.* Prælatus, cui incorporata eſt Parochia, ad Superiorem ejus, videlicet ad Metropolitanum, vel Papam recurrere, ut eum cogat conſentire, ſi juſta cauſa exigat, ut talis diminutio, vel diviſio fiat.

IV. Si Monachi Vicarios in Eccleſiis, Monaſteriis ſuis incorporatis, Epiſcopo præ-

præsentent, ab eo instituendos, non debet Episcopus illos recipere, nisi tanta eis, coram ipso, ex proventibus Ecclesiæ portio fuerit assignata, ut jura Episcopalia solvere, & congruam sustentationem habere, & hospitalitatem exercere possint. *cap. de Monachis* 12. *h.t.* Quæ Constitutio in *cap. suscepti* 1. *h.t. in 6.* etiam ad Religiosos exemptos extenditur. Major verò portio ex redditibus Ecclesiæ pro sustentatione necessaria assignanda est Parocho, cui principalis cura incumbit, & qui omnia onera Parochiæ sustinere debet, quàm Vicario, præsertim si hic temporalis tantùm, non investitus, sed ad nutum amovibilis sit. Secus est, si sit Vicarius intitulatus, & actualem curam Parochiæ solus sustineat, cura animarum penes Rectorem solùm habitu remanente: tum enim secundùm onerum qualitatem, ei major etiam portio assignari debet, juxta *Clement.* 1. *§ sanè de jure Patronat.* Quòd si dubitetur, an portio, quam Monasterium v. g. dare vult Parocho, vel Vicario in Ecclesia incorporata, sit sufficiens, & congrua, ad Episcopum pertinet id determinare, uti patet ex *cit. cap.* 12. *h. tit. & cit. Clement.* 1.

V. Episcopus, aliusve Prælatus non potest quidpiam ad proprios usus convertere, sive ad mensam suam derivare, ex præbendis Beneficiorum, quæ ad sustentationem Ministrorum Ecclesiæ deputata sunt, vel ex iis, quæ ad Ecclesiæ fabricam relicta. *c. Ratio* 3. *h.t.*

VI. Appellatione fructuum Præbendæ, qui spectant ad congruam sustentationem Clerici Beneficiati, non continentur distributiones quotidianæ; prout sumitur ex *c. Licèt* 32. *h.t.* quia distributiones istæ sunt redditus incerti, proventus autem Præbendæ sunt redditus certi. Hinc neque redditus illi incerti, quos vocant pedem Altaris, computantur in portionem congruam Curatis debitam. *Vid.* Fagnan. *in cit. cap.* 32. *h. tit.* Barbos. *in cit. cap.* 12. *h. tit. & cap.* 1. *h. tit. in 6.* Azor *par.* 2. *l.* 6. *c* 10. Gutierez *l.* 1. *pract. qq. q.* 17. Molin. *tr.* 2. *disput.* 145. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 3.

SECTIO II.

De modis acquirendi Beneficia Ecclesiastica, & modo observando in eorum collatione.

§. I.

Quot, & quibus modis acquirantur Beneficia, tum in genere, tum in specie?

I. BEneficia, vel justè, & legitimè acquiruntur; vel injustè, & illegitimè. Justè, & legitimè acquiruntur per Canonicam institutionem *juxta Reg.* 1. *in 6.* intelligendo Institutionis nomine, quamlibet legitimam provisionem, & nomine Canonicæ Institutionis, modum providendi à SS. Canonibus approbatum. Injustè, illegitimè, & non Canonicè acquiruntur Beneficia, quæ obtinentur, jure consanguinitatis v.g. prætendendo successionem quasi hæreditariam, aut ex testamento debitam, aut alio modo à Jure reprobato. Qui modi plurimi sunt: cùm amor redditum Ecclesiasticorum varios eorum acquirendorum modos excogitet.

II. Tribus potissimùm modis legitimis in specie acquiruntur Beneficia Ecclesiastica, videlicet Electione, ad quam reduci potest Postulatio: Præsentatione: & Collatione. De Electione actum *l.* 1. *tit.* 6. De Præsentatione agetur infrà *tit.* 38. De Collatione præcipuè agitur *hoc tit.* Collatio autem est *assignatio, seu concessio Beneficii vacantis facta ab habente potestatem conferendi.* Dividitur in voluntariam, seu Liberam, quæ liberè fieri solet; & in necessariam, seu obligatoriam, quam Collator facere tenetur, quæ propriè Institutio dicitur, & fit præcedente præsentatione, vel nominatione, ex quadam necessitate, si præsentatus idoneus sit. *Vid.* Abb. *in cap.* 1. *h.t.* Garc. *de Benef. p.* 4. *c.* 1.

§. II.

An, & quale jus per Collationem alicui factam acquiratur in Beneficio, sive post, sive etiam ante acceptationem illius?

I. SI Collatio absenti, & ignoranti fiat, jus quidem in Beneficio, ante hujus acceptationem non tribuit, collator tamen alteri illud conferre valide non potest, nisi

nisi tu priùs acceptare recusaveris, ut dicitur *in c. Si tibi* 17. *h.t. in 6.* aut tempus ad acceptandum tibi notificatum, & præfixum jam transierit, absque tua acceptatione. Et hinc per solam Collationem alicui factam, ante acceptationem quidem, acquiritur jus ad rem, post acceptationem tamen acquiritur jus in re, sive quasi dominium in Beneficio, etiam ante possessionis apprehensionem, ut illud vindicare jis sibi possit à possessore, aut detentore, & pro juribus illius agere: si tamen ad eum, qui contulit beneficium, potestas etiam dandi investituram, sive corporalem possessionem pertineat.

II. Quamvis Collatio Beneficii nonnunquam in Jure dicatur donatio, quæ nullum jus tribuit ante acceptationem: non tamen in omnibus habet se ut donatio, cùm ex parte conferentis Collatio Beneficiorum vacantium, non ex mera liberalitate procedat, sicuti propriè dicta donatio, sed ex obligatione officii, ratione cujus debet Beneficiis vacantibus provideri.

III. Etsi, ut modò dictum est, Beneficium alicui collatum, non acquiratur pleno jure, nisi post ejusdem acceptationem, & ante hanc neque privilegia, vel gratiæ aut licentiæ datæ prosint: id tamen solùm procedit, si quis motu proprio Beneficium, vel privilegium, aut licentiam alicui tribuat: secus si ad instantiam, seu præviam petitionem impetrantis, tunc enim concessio vim habet & effectum, quamprimùm concessa est gratia, aut Beneficium.

IV. Potest Beneficium non tantùm acceptari ab eo, cui collatum est, sed etiam ab alio, ejus nomine, videlicet Procuratore, aut nuntio ad id destinato: modò hic speciale mandatum habeat ad acceptandum Beneficium saltem in genere, & indeterminatè, videlicet, cùm alicujus obtinendi occasio se obtulerit. Quòd si Beneficium absenti, & ignoranti collatum sit, & ab alio, qui speciale mandatum non habuit, v. g. Procuratore generali, negotiorum gestore, vel amico, ejus nomine acceptatum fuerit, censetur ei, cui collatum est, à tempore acceptationis acquisitum fuisse; modò ille intra tempus, ad acceptandum præfixum, id ratum habeat: quia etiam in his, quæ speciale mandatum exigunt, ratihabitio locum habet. *c. ult. de Jurejur. in 6. Vid.* Covarr. *l. 3. Resol. c. 16.* Barbos. *in cap. 17. h.t. in 6.* Laym. *l. 3. tr. 1. c. 5.* Garc. *de Benef. p. 4. c. 2.* Rebuff. *in prax. tit. de Miss. in possess. à n. 5.*

§. III.

Ad quid teneatur, qui scienter contulit Præbendam alicui ignoranti, quam conferre non poterat?

I. SI sciat Collator, conferre se tale Beneficium non posse, conferat tamen alicui, ignoranti hunc defectum, & bonam fidem habenti, tunc hoc evicto tenetur, cùm primùm potest, aliud illi beneficium vacans, aut proximè vacaturum, cùm vacaverit, conferre, *c. Inter cætera 17. h.t.* ne videatur in fraudem, & ad deludendum alterum agere tantùm voluisse Episcopum; vel certè statutum hoc fuit à Jure in odium Episcopi dolosè in hac Collationis materia agentis.

II. Quòd si Episcopus conferens, vel alius Collator non scivit, quòd Beneficium tale conferre non posset, ad nihil tenetur conferens bona fide Beneficium, quod conferre non potest; cùm omnis fraudis suspicio in tali casu absit. *Vid.* Abb. *in cit. c. 17. h.t.*

§. IV.

Quomodo Beneficia conferri debeant, & an etiam possint sub conditione, vel modo?

I. BEneficia Ecclesiastica primò debent conferri gratis, nullo interveniente pretio, præmio, aut mercede &c. ad cavendam Simoniam. *c. 3. 7. & 8. caus. 1. q. 3.* Secundò: conferenda sunt Beneficia liberè, hoc est, non per metum, nec per vim. *c. 2. & 3. de his, quæ vi.* Cùm sint velut liberalis quædam donatio. Tertiò: Collatio Beneficii non debet esse sub aut obreptitia: alioqui non tenet. *cap. 17. de rescript.* Quintò: ut provisio Beneficiorum fiat licitè, fieri debet non clandestinè, sed palàm, & coram aliis: cùm actus clandestini sint suspecti de periculo fraudis, aut Simoniæ &c. Quintò: Beneficium, quod confertur, debet esse vacans, ne fiat contra *c. 1. de conces. præben.* Sextò: debet conferri sine diminutione, ut vult *cap. Unicum, ut beneficia sine diminut. &c.* Septimò: debet conferri in perpetuum, juxta definitionem Beneficii propriè dicti. Octavò: non debet conferri alter-

alternativè, sive disjunctivè, *confero hoc, vel illud Beneficium, confero huic, vel illi Beneficium*: ne Collatio incerta, & dubia sit. Nonò: non debet unum, idemque Beneficium simul, & conjunctim duobus conferri: cùm hoc sit contra *c. Tuæ 20. h.t.* Decimò: quamvis scriptura ad validam Collationem necessaria non sit, nisi fortasse in Beneficiis à Sacra Sede, vel ejus Legato obtentis, plurimùm tamen conducit scriptura ad probationem factæ Collationis, si in judicio de ea dubium oriatur. Undecimò: sub conditione propriè dicta, quæ suspendit actum in futurum, nulla est Collatio: quia Collationes tales inter eos actus legitimos numerantur, qui secundùm Juris dispositionem, nec conditionem, nec diem recipiunt.

II. Quamvis Collatio sub conditione extrinseca de præsenti, aut præterito facta, non suspendat actum; quia tamen adjunctam incertitudinem habet, ideò reiicitur *argu. cap. 2. de elect. in 6. juncta Glossa V. Incerta*. Valida tamen est Collatio, si fit sub conditione, aut modo, qui de Jure inest Collationi. Hinc valida est collatio, quæ fit his verbis; *confero tibi hoc Beneficium, si jam vacat; confero tibi hoc Beneficium parochiale, ita tamen, ut obligatus sis intra annum sacerdotium suscipere &c.* Cùm enim tam illa conditio, quàm hic modus ipsi Collationi de Jure insit, nihil eam vitiabit, etiamsi exprimatur, cùm tales Collationes absolutæ sint, si conditionem, & modum, qui de Jure inest, continent. Aliter tamen de Summo Pontifice, conferente Beneficia, loquendum est, qui ratione supremæ suæ, & absolutæ potestatis, neque ab his conditionibus dependet, & conferre potest Beneficia, tam absolutè, quàm conditionatè. *c. 21. h.t. Vid.* Azor. *p. 2. l. 6. c. 26.* Garc. *de Benef. p. 8. c. 1. & 4.*

§. V.

An possit Beneficio novum onus imponi in Collatione ejusdem?

I. SPirituale onus, ex causa rationabili, potest imponere Episcopus cum consensu sui Capituli Beneficio, dum vacat, ita ut quicunque Beneficium obtinebit, ad onus hoc teneatur. *c. Significatum 11. h.t.* ad docendum Sacram Scripturam v.g. ad catechizandum, ad certa Sacra dicenda &c. cùm sit honestum onus, quod legitima auctoritate impositum, detrectare non potest Beneficiatus. Non tamen potest novum hoc onus imponere personę Beneficiati, per modum pacti, conditionis, modi, &c. cùm Beneficia conferenda sint purè, & absolutè, nisi consuetudo, aut statutum talis Ecclesiæ certis quibusdam pactionibus personam etiam obligare permittat.

II. In casu, quo duo electi fuerunt ad eandem Dignitatem v. g. qui ad concordiam, & pacem tenendam in eundem Judicem compromiserunt, ut litem componeret, potest Compromissarius uni adjudicare Beneficium, cum hoc tamen onere Beneficiati, ut ex proventibus Beneficii, certam pensionem alteri parti solvat, imponendo hoc onus non Beneficio, ita ut ad successorem in Beneficio transeat, sed personæ Beneficiati, ita ut morte Beneficiati extinguatur.

III. Si Cappellanus ex fundatione, vel Collatione Cappellaniæ obligatus sit per seipsum quotidie celebrare, id non ita strictè intelligendum est, ut singulis diebus sine ulla intermissione sacrificet, sed ut celebret quotidie, quatenus potest, salva honestate, & debita devotione, ac Sacramenti reverentia, cùm ob humanam fragilitatem Sacerdotes, præsertim seculares, ad celebrandum omnibus diebus non sint ritè dispositi. Aliud est dicendum, si obligatio quotidie celebrandi annexa, seu imposita sit, non personæ, sed loco, & certo altari: tum enim Cappellanus illis diebus, quibus ipsemet celebrare non potest, vel non vult, alium substituere debet ad celebrandum in illo loco. *Vid.* Azor. *l. c.* Laym. *l. 5. tr. 5. cap. 3.* Barbos. *in cap. 21. h.t.* Fagn. *in cap. 11. h.tit.*

§. VI.

An ad Collationem Beneficiorum, quorum provisio ad Capitulum spectat, vocandi sint etiam Capitulares absentes?

I. VOcandi sunt, si commodè fieri potest, eò quòd non sint multùm remoti, ac commodè accedere possint: nisi consuetudo aliud habeat. *argu. cap. Cùm in Ecclesiis 33. h. tit. in 6.* Cùm jus conferendi spectet ad Collegium, & con-

& consequenter singuli de Collegio jus habeant.

II. Si tamen Collatio talis non sit libera Collegio, sed necessaria, ad mandatum Superioris v. g. facienda, non est necesse, ut vocentur absentes; cùm necessariò parendum sit illi mandato, quod à majore parte congregati Capituli fieri potest, sed sufficit, si duæ partes, vel major pars Capituli congregati Canonicatum, vel aliud Beneficium conferant.

III. In priore illo casu, quo vocandi sunt absentes, ii, qui vocati non sunt, possunt agere de contemptu, & petere, ut collatio ipsis absentibus, & non vocatis facta rescindatur, & rescindi illa debebit. Possunt tamen eam ratificare. *Vid.* Franc. & Ancharan. *in cit. cap.* 33 *h.t. in* 6.

SECTIO III.

Quibus jus, & potestas conferendi Beneficia Ecclesiastica competat?

§. I.

Quam potestatem habeat Summus Pontifex in conferendis Beneficiis, & quibus modis ea conferre possit?

I. QUòd Summus Pontifex omnia Beneficia Ecclesiastica, sive electiva illa sint, sive collativa; sive libera, sive non libera; sive vacent, sive non vacent; in perpetuum, vel ad tempus; conditionatè, vel absolutè &c. in toto mundo conferre possit, patet ex *c. Licet* 2. *h.t. in* 6. Cùm enim Beneficiorum provisio ad Ecclesiæ Prælatos per se pertineat, Summus Pontifex autem sit supremus Prælatus, & omnium ordinariorum Ordinarius, ac generalis omnium Ecclesiarum Episcopus, quibus providere debet in rebus, spiritualem curam, & dispositionem concernentibus: ideò de omnibus Beneficiis disponere potest, conferendo ea pro suo arbitratu.

II. Quamvis S. Pontifex ob bonam Ecclesiæ gubernationem, & propter privilegia variis concessa, ac Concordata cum variis Nationibus inita, hac sua absoluta potestate non utatur, sua sponte Episcoporum, & inferiorum sæpius Prælatorum arbitrio Collationem Beneficiorum, vel ad majora Beneficia electionem Capitulis concedens, absolutè tamen hæc potestas illi negari non potest. Neque tantùm jure concursus (concurrendo scilicet cum inferioribus Ordinariis in Collatione Beneficii) neque jure devolutionis tantùm, casu, quo negligentes in iis conferendis fuerunt Ordinarii, vel ultra tempus præscriptum morati fuerunt; sed etiam jure præventionis conferre, vel saltem mandare potest, ut certæ personæ de Beneficio proximè vacaturo, quod putaverit acceptandum, provideatur &c. juxta *c. Dudum* 14. *h.t. in* 6. Neque enim, ut ait in relato *capit.* Pontifex. *per hoc, quòd alii potestatem concesserit conferendi Beneficii, seipsum eadem potestate, excellentiore modo in se residente, privavit.* Quæ ratio locum habet tam pro jure præventionis, quàm pro jure concursus, & probat etiam in casu, quo cum Ordinario in conferendo Beneficio concurrit Pontifex.

III. Si dubium sit, quis priùs contulerit Beneficium, Episcopus, an Papa, neque ex possessione aliquid decidi possit, tunc præferendus est ille, cui à Pontifice collatum est Beneficium. Contrarium dicendum est, si ille, cui Episcopus contulit, priùs adeptus est possessionem Beneficii; aut si in Litteris Provisionis ab Episcopo factæ sit & dies, & hora collati Beneficii expressa, vel Collatio per testes probari possit, non verò expressa sit hora in Litteris Pontificiis.

IV. Qui auctoritate Apostolica in aliqua Ecclesia in Canonicum est receptus, sub expectatione Præbendæ proximè vacaturæ, in assecutione ejusdem præferri debet illi, qui auctoritate cujuscunque alterius etiam priùs in eadem Ecclesia fuit receptus. *c.* 12. *h.t. in* 6. Nam regula hæc Juris: *qui prior est tempore, prior est jure*, locum solùm habet in iis, ubi par est causa, & æquale jus utriusque; non verò ubi hæc sunt inæqualia. *Vid.* Barbos. *in c.* 31. *h.t in* 6. Less. *l.* 2. *c.* 34. *dub.* 10. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 10.

§. II.

An, & qualem potestatem habeant conferendi Beneficia Episcopi, aliique inferiores Collatores?

I. EPiscopis de Jure communi competit potestas conferendi Dignitates, Canonicatus, Parochiales Ecclesias, aliaque Beneficia suæ Diœcesis (nisi per Privilegia specialia, statuta, & consuetudines receptas,

ptas, aut per Jus patronatus &c. aliter provisum sit) saltem cum consilio sui Capituli, si Ecclesiæ Cathedralis majora Beneficia conferenda sint: sicuti enim cura Ecclesiarum, & Ecclesiasticorum Beneficiorum Episcopo demandata est, tanquam suæ Diœcesis Pastori ordinario, ita, ut fundatam in Jure intentionem habeat, super Collatione Beneficiorum suæ Diœcesis, & qui alius sibi hanc potestatem arrogat, probare eam debeat; ita interest Capituli, quales Concanonicos, & Fratres habeat, ut meritò hujus saltem consilium, si non consensus (quod multi putant) requiratur.

II. Quæ modò dicta sunt, de Jure communi procedunt: nam ex speciali privilegio, vel statuto, vel consuetudine, interdum collatio Canonicatuum aliorumque Beneficiorum, ad Episcopum, & Capitulum simul pertinent, uti videre est in *c.un. in prin. 4. Ne sede vacante*, & *in c. pen. de Concess. Præbend.* Vel etiam propter juris, & æquitatis rationem; quia præbendæ ex communibus Ecclesiæ bonis fundatæ, & institutæ sunt: tunc enim etiam Jure communi collatio earum ad Episcopum, & Capitulum simul spectat. Interdum collatio ad solum Capitulum cum consilio Episcopi pertinet, ex speciali Ecclesiæ statuto, vel consuetudine. *cit. c. un. §. Ubi verò.* Vel etiam Episcopo non requisito, ut patet ex *c. Cùm Ecclesia 31. de Elect.* Aliquando verò collatio competit singulis Canonicis per Turnũ, ut vocant, ita ut per ordinem singuli conferant vacantia Beneficia, vel etiam habeant certas hebdomadas aut menses, in quibus unus Canonicus, post alterum, secundùm ordinem antiquitatis confert. Aliquando denique collatio ad Episcopum, & Capitulum alternativè, seu per Turnos, pertinet.

III. Extenditur, quod de Episcopo dictum est, meritò ad alios etiam Prælatos, qui similem Episcopali Jurisdictionem obtinent, & pleno jure exempti sunt ab Episcopo, etiam quoad populum: quòd scilicet etiam his independenter ab Ordinariis locorum, conferendi beneficia, in sua quasi Diœcesi, jus competat; ob rationem similem cum illa, quæ pro Episcopis pugnat. Et hinc Cardinales in Ecclesiis suorum Titulorum jus habent conferendi Beneficia. *Vid.* Laym. *l. c.* Azor. *p. 2. l. 6. c. 25. & 26.* Garc. *par. 5. cap. 4.*

§. III.

Quinam prætered Beneficia conferre possint, vel non possint?

I. QUi est in possessione juris conferendi Beneficia, licitè, & validè ea conferre potest, licèt penes eum non sit proprietas, modò sit bonæ fidei possessor: cùm Collatio sit quasi fructus juris conferendi, fructus autem ad bonæ fidei possessorem pertineant. Hinc removeri non potest ille, cui à bonæ fidei possessore collatum est Beneficium, quamvis posteà constet, ad alium proprietatem pertinere.

II. Probabilius est, quòd possit etiam sequester rei litigiosæ, cui annexa potestas conferendi Beneficia, lite pendente, conferre Beneficia, quorum jus penes ipsum à Judice sequestratum est, modò Clericus sit: ad rectam enim administrationem, quam sequester talis nomine Judicis, seu Superioris circa rem sequestratam habet, tam quoad temporalia, quàm quod spiritualia, requiritur, ut jura illius exequatur, inter quæ est etiam jus conferendi Beneficia.

III. Laicus non potest conferre Beneficia de Jure communi, non tantùm in perpetuũ, sed neque ad tempus: cùm potestas conferendi Beneficia sit potestas spiritualis, cujus laicus per se incapax est, ita ut nec consuetudine, nec præscriptione immemoriali acquirere eam possit; cùm non possit ea quasi possidere, *cap. Causam 7. De præscript.* Qui verò à Laicis accipiunt Beneficia, sunt excommunicati. *can. 16. caus. 16. q. 7.* Et Collatio est irrita. *c. 5. de Jure Patron.* Putant quidem aliqui, ex speciali privilegio Pontificis concessam eam fuisse aliquibus, Imperatoribus v. g. Regibus &c. fortassis tamen rectiùs eam dixeris præsentationem, sive jus præsentandi, quod admitti debeat à Superiore instituente. *Vid.* Azor. *cit. cap. 25.* Garc. *p. 5. c. 5. d n. 10. & c. 6. n. 1.*

SECTIO IV.

De iis, quibus Beneficia conferri possunt, vel debent.

§. I.

An, & qua ratione Beneficia Ecclesiastica non nisi dignis, & idoneis sint conferenda, & de pœnis illa conferentium indignis?

I. INdignos ad Beneficia Ecclesiastica eos judicat Pontifex in *cap. Grave 29. h. t.*

h.t. quos nec morum honestas, nec literarum scientia (quæ tamen juxta varia beneficia, varia est) commendat. Et his non vult in *cit. c.* conferri beneficia, sub pœna suspensionis, incurrenda ab inferiore Prælato, si post unam, aut alteram correctionem se non emendaverit, vel sub pœna juxta arbitrium Pontificis dictanda, si ipse Metropolitanus in hoc delinquat: prout confirmavit etiam *Tridentinum Sess.7. c.3. de Reform.*.

II. Possunt quidem, si necessitas urgeat, & idonei reperiri non possint ad beneficia curata, ea in idoneis etiam, & qui requisitam scientiam non habent, conferri, nisi tanta alicujus esset insciția, aut morum perversitas, ut sine gravi scandalo assumi non posset. Debet tamen indignus, quantùm potest, dignum se, & idoneum reddere, si promotus sit, aliàs ad fructus restituēdos obligatus manebit. Consultius tamen est, ut in penuria idoneorum, uni digno plures Parochiæ committantur, quibus per se, vel per cappellanum provideat, quàm ut inidonei assumantur. *Vid.* Fagn. *in cit. c.* 29. *h.t.* Less. *l.*2.*c.*34.*dub.*12 Laym. *l.*4.*tr.*2.*c.*15.

§. II.

An licitum sit beneficia conferre dignis, & idoneis, prætermissis dignioribus, vel dignissimis?

I. Episcopatus, & alia beneficia curata, quæ Ecclesiasticam jurisdictionem fori externi, vel non modici momenti administrationem annexam habent, non licet conferre minùs digno, prætermisso notabiliter digniore, & aptiore, prout decidit *Trident. Sess.*24.*c.*1. *&* 18. *de reform.* ita ut graviter peccet, qui contra agit: ageret enim talis in re magni momenti contra fidelitatem, qua ex officio, ob bonum Ecclesiæ, de dignissimo providere obligatur.

II. Quamvis illicitum etiam sit, simplicia, & non curata beneficia minùs dignis conferre, prætermissis dignioribus, præsertim si passim, & frequenter id fiat: vix tamen videtur talis conferens graviter peccare, secluso speciali statuto, & si verè dignus ille sit, qui promovetur; cùm ex tali collatione nemini grave damnum inferatur.

III. Est peccatum grave, non tantùm beneficia majora, & curata, ut Cardinalatus, Episcopatus, Abbatias, sed & Parochias, conferre dignis, & idoneis, prætermissis dignioribus, & aptioribus, uti patet ex *Concil. Trident. sess.*24.*c.*18. *& c.*1. *de refor.* ubi ait, illos, quorum est, bonos Pastores, & Ecclesiæ gubernandæ idoneos promovere, *mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicarint &c. præfici diligenter curaverint*. Quæ verba accipi non possunt de simpliciter dignis, sed sumi strictè debent de dignioribus, uti constat ex prohibitione propositionis 47. ab Innocentio XI. damnatæ. At, secluso peculiari statuto, aut juramento, non videtur esse peccatum grave, ad beneficia inferiora, nullam animarum curam habentia, promovere dignos, omissis dignioribus: quia Ecclesia modicum inde damnum patitur.

IV. Conferens beneficium, sive curatum sive simplex, præterito digniore, & magis idoneo, vel etiam dignissimo, non tenetur ad restitutionem, neque digniori neque Ecclesiæ, sicut nec ipse beneficiarius, qui procuravit beneficium, modò sit verè idoneus, & beneficium non fuerit per oppositionem, seu concursum conferendum: nam cùm hoc casu pactum ineatur cum iis, qui in examine concurrunt, ut digniori beneficium conferatur, fieret injuria vincenti, si promisso præmio fraudaretur. Extra concursum verò ideò non debetur aliqua restitutio digniori, qui fuit præteritus, quia cùm non habuerit jus in re, vel ad rem, nulla ipsi facta est injuria: neque contra Ecclesiam commissa est injustitia, quia dum dignus assumptus est, servata est æqualitas inter Ministrum, & stipendium, ac officium, ad quod ille fuit assumptus.

V. Dignior autem hoc loco censendus est, non qui absolutè est doctior, vel majore virtute præditus, sed qui ad officium, cui præficiendus est, est aptior. Quare interdum minùs sanctus, vel minùs doctus præferendus est probiori, & doctiori, quia propter potentiam, nobilitarem, vel agendi industriam magis idoneus judicatur ad regendam Ecclesiam.

VI. Si beneficium ex fundatione, statuto, vel consuetudine conferendum sit alicui ex certa familia, vel patria, vel si eligendus sit aliquis ex decreto Canonum in Episcopum, vel Prælatum ex Clericis ejusdem Ecclesiæ; tunc conferri debet magis digno, & idoneo inter illos, non aliis extraneis,

neis, & dignioribus, modò aliquis inter eos sit idoneus.

VII. Si Patronus præsentet dignum, huic conferri debet beneficium, etsi alii adsint magis digni: idque procedit in præsentato ad beneficium curatum à Patrono Laico; secus à Patrono Ecclesiastico, tunc enim dandum est dignissimo, ut colligitur ex Trident. *sess.* 24. *c.* 18. *de Refor.* Similiter & is, qui resignat beneficium suum in favorem alterius, non tenetur quærere dignissimum, sed sufficit, si resignet digno; quia ipsi non incumbit ex officio præficere Ecclesiæ ministros.

VIII. Non est illicitum, si Episcopus dignitates, & beneficia Ecclesiastica conferat potiùs consanguineis suis, quàm aliis, modò cætera sint paria: tum quia juxta ordinem charitatis tenetur magis subvenire, & benefacere propinquis suis, quàm aliis: tum quia tantò faciliùs reget Ecclesiam, quanto majore charitate beneficiati sunt ei conjuncti. Et hinc expedit, ut beneficia potiùs conferantur indigenis quàm extraneis, modò illi sint idonei. *Vid.* Less. *l.* 2. *c.* 34. *dub.* 13. & 14. Garc. *de benefic. p.* 7. *c.* 16. Laym. *l. c.* Tambur. *in Decal. p.* 2. *l.* 8. *tr.* 3. *c.* 4. *§* 4.

§. III.

Quænam qualitates, seu conditiones in particulari requirantur in iis, quibus beneficia Ecclesiastica conferuntur?

I. PLures requiruntur, quarum præcipuæ sunt. Primò debet is, cui confertur beneficium, ex legitimo matrimonio natus esse: nam illegitimi etiam ad simplicia beneficia Ecclesiastica sunt inhabiles, nisi sint legitimati ab aliquo, qui Ecclesiasticam adhoc potestatem habeat. *c.* 20. *de Elect. c. fin. de Fil. Presb. c.* 1. *eod. in* 6. Secundò: requiritur legitima ætas: nam pueri ante septennium ne simplicis quidem beneficii sunt capaces. *c.* 35. *h. t.* Tertiò: beneficiatus debet esse initiatus saltem prima tonsura. *c.* 11. *de ætat. & qual. Ord.* Debetque dum accipit beneficium, jam actu esse Clericus. Neque valet collatio beneficii, si quis communi errore solùm existimatur esse Clericus. Ad beneficium verò curatum requiritur, ut quis intra annum ab adita pacifica beneficii possessione Ordinem Sacrum ad illud requisitum suscipiat, quantùm per ipsum fieri potest. *c.* 14. *de Elect. in* 6. *Clement.* 2. *de ætat. & qualit.* Quartò: requiritur, ut beneficiatus non sit irretitus censura aliqua Ecclesiastica; non irregularis; non criminosus, aut infamis infamia juris, aut facti. Quintò: ut sit cœlebs, morum honestate, & scientia competente instructus, &c. de quibus *l.* 1. *tit.* 14. Sextò: debet habere intentionem status Ecclesiastici. Sufficit tamen voluntas conditionata in statu Clericali perseverandi, & suscipiendi Sacros Ordines: *nisi justa causa mutandi statum supervenerit.*

II. Qui beneficium non curatum, cui est annexa obligatio Ordinis Sacri suscipiendi, suscepit, animo fruendi tantùm fructibus ad certum tempus, & absque intentione suscipiendi Sacrum Ordinem intra tempus requisitum, non tenetur ad fructuum restitutionem, quamvis graviter pec. cet. Ratio est: quia hæc restitutio solum est statuta de habentibus beneficia curata. *c.* 35. *de Elect. in* 6.

III. Qui beneficium simplex, non habens obligationem Ordinis Sacri, v.g. cappellaniam, quæ per Vicarium administrari potest, accipit, cum intentione nullius Ordinis Sacri suscipiendi, aut in statu Clericali permanendi, & satisfaciendi oneribus, ad quæ beneficium obligat, nullum peccatum committit: quia nullum jus ad hæc eum obligat. Qui verò beneficium simplex, cui nullus ordo Sacer annexus est, accipit, aut retinet, eo animo, ut fructus percipiat, posteaque eo deserto ad secularem statum redeat, is non tenetur ad ullam restitutionem, neque etiam peccati mortalis damnari potest: dummodo interim, dum beneficium obtinet, officio suo satisfaciat, Ratio est: quia tali beneficiato libera facultas permittitur transeundi ad statum secularem. *c.* 5. & 7. *de Cleric. Conjug. Vid.* Sanch. 7. *de matr. disp.* 43. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 14. Garc. *p.* 3. *c.* 4. Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 7.

§. IV.

De aliis duabus conditionibus, an eæ necessariò requirantur, vel requiri possint ad obtinenda beneficia?

I. PRæsentia illius, cui confertur beneficium, non est conditio necessaria ad obtinendum beneficium, ejusque possessio-

ſeſſionem: quia abſenti etiam Clerico conferri poteſt beneficium, etiam per intermediam perſonam (ſi hæc habeat ſpeciale mandatum ad acceptandum) & in eo inveſtiri, ut ex dictis patet, & ex *c. Accedens* 24. *h. t.* Et quamvis tutius ſit, Clericum eſſe eum, qui in cauſa beneficii, loco alterius, acceptandi, Procurator conſtituitur, abſolutè tamen neceſſarium hoc non eſt; cùm etiam Laicus procurator eſſe poſſit, & jus ſpirituale beneficii in principalem tranſmittere, utpotè qui nudum miniſterium in hoc negotio exercet.

II. Per ſtatutum, vel conſuetudinem induci non poteſt, ut ſoli nobiles, & illuſtres, excluſis ignobilibus, cæteroquin idoneis, admittantur ad dignitates, & Canonicatus in Eccleſiis Cathedralibus. *c. Venerabilis* 37. *h. t.* Neque per ullam quamvis diuturnam conſuetudinem hæc praxis induci poteſt, multò minùs per ſtatutum: cùm, ut dicit Pontifex, Eccleſiæ Argentinenſi in Germania reſcribens, quæ contra aliquem à Papa promotum in Canonicum excepit, quòd pro Eccleſia illa nobilitatus ſufficienter non ſit, & eminentem ſcientiam non habeat; *non generis, ſed virtutum nobilitas gratum faciat Deo, & idoneum Miniſtrum, & eminentis ſcientiæ homines vix ad culmina dignitatum* (præſertim inter magnæ nobilitatis homines) *reperiantur*.

III. In multis tamen Eccleſiis, præſertim noſtræ Germaniæ, hanc conſuetudinem tolerari conſtat, ob graves ſcilicet cauſas, ipſo etiam Pontifice, ſi beneficia in ſuis menſibus vacantia in tali Eccleſia conferat, ad conſuetudinem talem attendente, & exceptionem contrariam non reprobante, eò quòd fortaſſis conſuetudo talis à prima fundatione viguerit, ſi non ipſi etiam fundationi talis conditio inſerta fuit; vel quòd putent Pontifices, ad ſtudia litterarum, & Clericis convenientes mores inducendos, pro honore Eccleſiæ, meliorem nobilium indolem excitari, ſi Cathedralium Eccleſiarum dignitates, aut Canonicatus ſolis illis pateant. *Vid.* Abb. & Joan. Andr. *in c.* 24. & 37. *h. t.*

§. V.

An, & quando Beneficia Secularia conferri poſſint Regularibus, & Regularia Secularibus?

I. SÆcularia beneficia ordinariè ſæcularibus Clericis, Regularia verò Regularibus conferri debent: neque enim convenit, ut ait Pontifex in *Clement.* 1. *de Elect.* homines diſparis profeſſionis, vel habitus ſimul in eiſdem Eccleſiis ſociari.

II. Poteſt tamen SS. Pontifex pro plenitudine poteſtatis ſæcularia beneficia conferre Regularibus, & reipſa Epiſcopatus ſæpe conferuntur Regularibus. Fieri etiam poteſt, ut per continuam, & pacificam poſſeſſionem mutetur ſtatus, & qualitas beneficii, ita ut ex Regulari fiat ſeculare, & viciſſim. Ad hanc autem mutationem requiritur. 1. Præſcriptio 40. annorum. 2. Ut poſſidentes tale beneficium, ſint in eo inſtituti, & quidem tanquam Rectores. 3. Ut poſſidentes illud adminiſtrarint tanquam Regulares, ad hoc ut fiat Regulare ex ſeculari, vel ut illud ſeculares adminiſtrarint tanquam ſeculares, ad hoc ut fiat ſeculare. 4. Ut beneficium conferatur animo, & intentione velut imprimendi alium ſtatum beneficio.

III. Probabile eſt, quòd ſi de anteriore ſtatu beneficii nihil certi ſciatur, utrùm Regulare ſcilicet ex ſua inſtitutione fuerit, quia nonnunquam per Regulares, nonnunquam per ſeculares adminiſtratum fuit, ultimus beneficii ſtatus attendi debeat, ad diſcernendum ſæculare num ſit, an Regulare, & juxta hunc conferri debeat. *Vid.* Sanch. *l. c. c.* 29. Garc. *p.* 7. *c.* 10. Palao *de benef. diſp.* 1. *pun.* 3. *§.* 1.

SECTIO V.

De pluralitate Beneficiorum compatibilium, & incompatibilium, Secularium, & Regularium.

§. I.

An licitum ſit plura beneficia ſimul obtinere, & retinere, ac qualia?

I. CErtum eſt, alia beneficia eſſe compatibilia, quæ ſimul retineri poſſunt: alia eſſe incompatibilia (non quidem, quaſi talium beneficiorum retentio eſſet intrinſecè mala, cùm in certis quibuſdam circumſtantiis, & legitima diſpenſatione ſuppoſita, talis retentio licita nonnunquam eſſe poſſit) ſed quòd, vel ex jure naturali, & divino, vel ex jure communi Eccleſiaſtico, vel ex conſuetudine, ſtatu-

to, fundatione &c. continuam residentiam personalem requirant. Qualiter incompatibilia beneficia sunt duo Episcopatus, duæ Abbatiæ, duæ Parochiæ, & similia curata beneficia, duæ dignitates, sive personatus, duo Canonicatus residentiam personalem, & continuam requirentes, beneficia uniformia sub eodem tecto, sive in eadem Ecclesia, quæ scilicet erecta sunt in eadem Ecclesia, ad eundem fidem, & idem prorsus onus, ac officium eodem tempore explendum, &c.

II. Nullus Clericus potest simul habere duas dignitatates, vel personatus, sive in eadem, sive in diversis Ecclesiis: cùm quòd, ut ait Pontifex *c.* 13. *h.t.* hoc omni rationi contrarium sit; tum quòd quælibet dignitas, aut personatus requirat continuam, & personalem residentiam. Et hinc, qui duas tales dignitates (sine dispensatione Pontificia) obtinet, una retenta, alteram de jure antiquo dimittere compellendus est, juxta *c. Præterea* 14. *h.t.* de jure verò novo, & hodierno *C.* 28. *h.t.* prior de jure vacat, obtenta altera.

III. Retineri simul non possunt duæ Ecclesiæ Parochiales, duæ Vicariæ perpetuæ, & similia duo beneficia curata, quæ personalem continuam residentiam requirunt. *cit. c.* 28. *h.t.* Ratio est: quia talis residentia est incompatibilis. Excipe: nisi unum beneficium in titulum, alterum in commendam tantùm temporalem conferretur, vel accessoriè unita esset altera Ecclesia curata dignitati, personatui, Canonicatui, &c. per se in titulum conferri solitis. Nam in his casibus nulla inter unita, aut temporaliter commendata beneficia, incompatibilitas reperitur: cùm ille, qui taliter commendatam, aut accessoriè suo titulo unitam Parochiam obtinet, non teneatur in Ecclesia sibi commendata, aut accessoriè unita residere, sed in suo principali titulo. Neque in casu talis unionis dici potest, quod quis duo beneficia possideat; cùm titulus Ecclesiæ accessoriè unitæ dicatur extinctus. Unde Canonicus, v.g. qui accessoriè unitam suo Canonicatui Ecclesiam obtinet, simplex beneficium dicitur obtinere, cùm Ecclesia accessoriè unita illius beneficii naturam, & qualitates sortiatur, quas habet principale beneficium, cui accessoriè Ecclesia unita est, prout colligitur ex *c. Super eo 6. h.t. in 6.*

IV. Non potest quis simul obtinere, & retinere duo beneficia uniformia, quamvis simplicia sint, sub eodem tecto, sive in eadem Ecclesia. *cit. c.* 28. *h.t.* §. *Hoc idem*. Non quidem ob impossibilem residentiam, quæ in tali casu locum non habet, sed quòd per talem plurium in unum confusionem Cultus Divinus minuatur. Et hinc nec jure accessionis permittitur talis retentio, si alterum scilicet uniforme in Ecclesia beneficium accessoriè priori uniretur: hoc enim fieri non posse colligitur ex *Clem. 6. h.t.*

V. Statuente jure novo Trident. *sess.* 24. *c.* 17. *de refor.* & jus antiquum confirmante, ordinariè non potest Clericus retinere plura beneficia, qualiacunque illa sint, etiamsi personaliter continuam residentiam non requirant, quando unum illorum ad congruam, & honestam sustentationem Clerici sufficit: tum quòd pluralitas talis ex radice ambitionis, & avaritiæ procedat, ac pluribus dissolutionibus occasionem præbeat; tum quòd unus sibi, non secundùm DEUM vendicet, quæ pluribus Clericis pauperibus sufficerent, & tribui deberent. Et hinc putant aliqui, non tantùm per nullam consuetudinem induci, sed nec per dispensationem Pontificis fieri posse (nisi justa, & rationabilis causa ad dispensandum adsit) ut uni, eidemque, qui sustentationem sufficientem (pro qualitate personæ, & circumstantias plures attendendo) ex uno beneficio habet, alterum etiam concedi possit; cùm consuetudo talis sit contra jus naturale, & dissipatio potiùs dicenda sit, quàm dispensatio, ut ait S. Bernardus.

VI. Ex dictis infertur, plura beneficia licitè aliquem obtinere, & retinere posse, si ratione residētiæ necessariæ non sunt incōpatibilia, nec sunt uniformia sub eodem tecto, nec unum eorum ad congruam, & competentem sustentationem Clerici sufficit. Cùm enim ex uno horum trium capitum beneficia incompatibilia reddantur, ut ex dictis patet; consequenter, si nullum horum capitum interveniat, compatibilia etiam plura beneficia erunt. Et hinc fit, quòd in nostris partibus, ubi residentia continua per annum, aut personalis, non requiritur, duobus, & pluribus etiam Canonicatibus frui quis possit in diversis Ecclesiis, si omnibus satisfacere possit. *Vid.* Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 10. *& seqq.* Less. *l.* 2. *c.* 34. *dub.* 27. Garc. *p.* 11. *c.* 5.

§. II.

§. II.

An, & qua ratione per consuetudinem induci possit, ut quis simul plura Beneficia obtineat, & retineat in eadem, vel diversis Ecclesiis?

I. NUlla consuetudine, etiam immemoriali, introduci potest, ut præbendatus Canonicus simul duas dignitates, vel personatus, vel duo officia, vel duos simplices Canonicatus, aut unam dignitatem, vel officium simul, in eadem Ecclesia obtineat, absque dispensatione Pontificis, *c.1. de consuet. in 6.* non tantùm, quia ex radice ambitionis consuetudo hæc procederet, prout jam dictum est, & ad imminutionem cultus Divini; sed quia corruptela potiùs juxta *Glossam in c. Litteras. De conces. præbend.* censenda est.

II. Potest tamen consuetudine introduci, ut in eadem Ecclesia unus, idemque Canonicatum præbendatum obtineat, & simul dignitatem, vel personatum, vel officium, &c. prout ex *cit. c.1. de consuet. in 6.* colligunt Auctores, & constat ex *c. Eam. te 7. de præscript.*

III. Neque valet consuetudo, ut simul quis obtineat plura curata, in diversis etiam Ecclesiis, beneficia: nisi per consuetudinem saltem immemorialem, aut privilegium Pontificis, nulla esset in una earum Ecclesiarum personalis residentiæ obligatio, sed per Vicarium perpetuum illi deserviri posset; neque enim in hoc casu ex incompatibli residendi obligatione, si per Vicarium possit sufficienter Ecclesiæ illi provideri, contra consuetudinem talem probari posset aliquid.

IV. Potest per consuetudinem induci, ut quis simul plura beneficia simplicia habeat, etiamsi spectato jure communi personalem residentiam requirant: quia per consuetudinem tolli potest obligatio residendi. *Vid.* Navarr. *l.3. consil.21. & 24. h. t.* Azor. *p. 2. l.6. c.11.* Garc. *p.3. c.2. n.197.*

§. III.

An, si is, qui jam obtinet Beneficium, residentiam postulans, electus fuerit à Canonicis, vel aliis Clericis ad aliud Beneficium, quod similiter residentiam requirit, posset utrumque simul retinere?

I. NOn posse constat ex *c. Cùm non ignores 15. h. t.* & ex allatis rationibus. *Compend. Pirhing.*

Unde si illi, qui ad aliam Ecclesiam elegerunt talem, ignorarunt, quòd beneficium jam aliud habeat, possunt resilire ab electione: nisi electus prius beneficium dimittere, vel resignare, vel in eo non residendi dispensationem impetrare velit.

II. Si autem scientes, aliquem esse beneficiatum, illum eligant ad aliam Ecclesiam: vel eligunt ad beneficium dignius, & multò melius eo, quod antè obtinet, ita ut electus censeatur promoveri? & tunc censetur fieri electio sub conditione, vel modo, ut electus prius beneficium dimittat, & in altero resideat: quod si facere nolit, Clerici electores ab electione resilire possunt. Vel ipsi eligunt ad beneficium æquale, aut non notabiliter melius? & tunc præsumi potest, eos velle à suo statuto ad residentiam obligante recedere, eamque obligationem remittere, si residentia à jure communi non exigatur: aut si à jure communi residentia causatur, censendum est, eos esse contentos, ut electus impetrata dispensatione absens prius beneficium retineat. *Vid.* Abb. *in cit. c.15. h. t.* Laym. *l.4. tt.2. cap.8.*

§. IV.

De Incompatibilitate beneficiorum, & vacatione unius per assecutionem alterius.

I. INcompatibilia, ut ex dictis patet, sunt illa beneficia, quæ simul retineri non possunt, ita ut unum, vel ipso jure excludat alterum, & obtento secundo vacet primum, quæ primi generis incompatibilia communiter dicuntur; vel saltem per superiorem privari quis possit priore, obtento altero, quæ secundi generis, & secundùm quid incompatibilia dicuntur.

II. Varia pro varietate temporum sunt jura de plurium beneficiorum incompatibilitate, & vacatione unius, obtento altero, uti patet ex *c.7. 13. & 28. h. t.* nec non *Extravag. Joan. XXII.* quæ incipit *Execrabilis h. t.* Hodie tamen potissima observatio est citati *c.28. h. t.* ubi de curatis beneficiis, curam animarum in foro interno actu habentibus, dignitatibus, & aliis quibusdam, vacatio prioris ipso jure post obtentum secundum statuitur.

III. Quando *cit. c.28.* dicitur, per obtentionem secundi beneficii vacare primum ipso jure, dummodo utrumque sit Curatum: per sensum contrarium infertur,

quòd si obtinens beneficium curatum recipiat non curatum, vel è converso obtinens non curatum recipiat secundum curatum, primum non vacat ipso jure, licèt non curatum requirat personalem residentiam, vel aliàs sit incompatibile. Et hoc procedit spectato jure communi Canonico ante concilium Trident. nam hoc *sess. 7. cap. 4. de refor.* extendit citatam modò constitutionem ad alia quæcunque beneficia Ecclesiastica incompatibilia, statuitque, ut quicunque de cætero plura curata, vel aliàs incompatibilia beneficia Ecclesiastica, quocunque modo, ac titulo, contra SS. Canones, & præsertim contra cit. constitutiones *cap.* 28. dispositionem recipere, ac simul retinere præsumpserit, beneficiis ipsis ipso jure privatus existat.

IV. Etsi beneficium curatum obtinens, & aliud simile recipiens, spectato jure antiquo, non erat secundo privatus ipso jure, sed privandus per sententiam judicis: hodie tamen etiam secundum beneficium, si retineatur simul cum primo, vacat ipso jure per citatam constitutionem *Execrabilis*.

V. Is, ad quem spectat collatio beneficii, potest, ac debet post obtentam pacificam possessionem beneficii secundi, primum, utpote vacans, conferre personæ idoneæ, etiam non requisito possessore, uti colligitur ex *cit. c.* 28. *h. t.* idque post sex menses, à tempore receptionis secundi beneficii, & notitiæ vacationis numerandos. *c. Quia* 5. *de Conces. Præb.* Quod obtinet etiam in aliis casibus, in quibus Ecclesia, vel beneficium ipso jure vacat. Quòd si Episcopus, ad quem spectat collatio, intra dictum tempus primum beneficium, vacans per receptionem secundi, non conferat, jus conferendi devolvitur ad proximum superiorem, & ipse tenetur tantundem ex suis proventibus assignare illi Ecclesiæ, cujus beneficium distulit conferre quantum ex fructibus ipsius, durante vacatione, constiterit esse perceptum, uti habetur in *cit. cap.* 28.

VI. Ad evitandas pœnas statutas in *cit. Extravag. Execrabilis*, non requiritur, saltem ex recepta, & approbata jam consuetudine, ut adeptus secundum beneficium, priùs habitum resignet verbaliter, sub publico testimonio, coram ordinario: sed sufficit, si realiter, & cum effectu illud, ejusque possessionem dimittat. Requiritur tamen, ut si quis pacificam possessionem secundi beneficii sit adeptus, vel per eum steterit, quò minùs assequeretur, dimissio primi beneficii liberè, & absolutè fiat, non in alterius favorem, aut ex causa permutationis, neque cum reservatione pensionis, vel fructuum: cùm enim tunc prius beneficium ipso jure vacet, non potest resignari, sed dimissio illa solùm ad factum spectat, ut nimirum possessionem illius à se abdicet. *Vid.* Paris. *l. 3. de Resig. benef. q. 1. n.* 80. Barbos. & Fagn. *in cit. c.* 28. *& extravag. h. t.* Garc. *p.* 11. *de benef. c.* 5.

§. V.

Quænam requirantur, ut primum beneficium vacet per adeptionem secundi incompatibilis?

I. REquiritur, ut secundum beneficium non tantùm collatum sit, & acceptatum, sed etiam pacificam illius possessionem sit adeptus beneficiatus, vel per eum steterit, quominùs eam adipisceretur; ne in casu scilicet unius litigiosi, vel nondum possessi, utroque sine sua singulari culpa, carere debeat. Censetur autem pacificam secundi acquisiti possessionem habere, si non fuerit intra annum, ut volunt aliqui, vel ut alii volunt, intra duos menses, à tempore acquisitæ possessionis numerandos, in ea turbatus, aut lis illi de possessione mota. Non tamen requiritur ad inducendam vacationem primi beneficii, ut utrumque pacificè possideatur: nam quamvis primum sit litigiosum, per adeptionem tamen secundi pacificè possessi vacabit prius.

II. Ad hoc, ut vacet ipso jure primum beneficium incompatibile, per assecutionem secundi similis, requiritur, ut quis habeat pacificam possessionem non tantùm quoad titulum, & exercitium curæ, vel officii beneficio annexi, sed etiam bonorum, & fructuum beneficii, sive majoris saltem portionis fructuum, prout deciditur in *c. Si tibi 26. h. t. in 6.* Neque enim talis plenè, & perfectè censetur beneficium possidere, cujus nullos ferè fructus accipit: & consequenter hujus imperfecta possessio non inducit odiosam vacationem prioris beneficii, nisi per eum steterit, quominùs fructuum etiam possessionem habeat.

III. Requiritur ad inducendam prioris vacationem per acquisitionem secundi, ut utrumque fuerit collatum in perpetuum, sive

sive in titulum, sive in commendam, ut indicat *Trident. sess. 7. c. 4. de refor.* Et hinc per acceptationem Vicariatus Episcopalis, non vacat dignitas, v. g. quam priùs possederat Vicarius talis, cùm Vicariatus iste non conferatur in perpetuum, sed ad nutum sit amovibilis Vicarius.

IV. Sunt tamen plures casus, in quibus primum beneficium curatum, vel dignitas, seu personatus non vacat, etiam per pacificam possessionem alterius similis. Nam primò siquis secundum beneficium curatum, vel dignitatem, seu personatum, cum dispensatione Papæ obtinuit, tali modo, ut licitè possit utrumque retinere, etiamsi fortè non fuerit sufficiens dispensandi causa, vel licet dispensatio fuerit subreptitia: nihilominus tamē non incurrit pœnam statutam in obtinentes secundum beneficium incompatibile, ut videlicet ipso jure sit privatus primo, nisi subreptio, & insufficientia causæ dispensandi esset clara, & evidens. Secundò si quis subito iracundiæ calore motus recepit secundum beneficium incompatibile, in eoque se instituì petiit, sed mox pœnitentia ductus ei renuntiet, non vacat primum. *arg. c. Divortium* 21. *dist. de Pœnit.* Tertiò: si is, qui alterum beneficium curatum obtinuit, expensas fecit in primo ex bonis suis patrimonialibus: tum enim cogi non potest, ut primum illud dimittat, nisi priùs illi restituantur expensæ. *arg. c. 2. caus.* 12. *q.* 3. ita ut etiam hæres ab iuteſtato expensas illas repetere possit: nisi ex conjecturis appareat, quòd eas fecerit in favorem Ecclesiæ sine animo repetendi. Quartò si Episcopus primi beneficii nolit habere ratam collationem secundi, sed Clericum suum repetat: tunc enim non vacat primum per adeptionem secundi: quia Clericus non potest renuntiare beneficio, neque expressè, neque tacitè recipiendo alterum beneficium, sine consensu sui superioris, qui non tenetur renuntiationem ratam habere.

V. Nisi certum sit, & indubitatum, possessorem, aut detentorem primi beneficii, post collationem ejusdem alteri factam, nullum jus habere illud retinendi; aut nisi collationem beneficii alteri factam præcesserit monitio, seu citatio possessoris, & causæ cognitio: non potest alter, cui collatio beneficii primi vacantis facta est, in ejus possessionem corporalem induci, ut patet ex *c. Licèt* 28. *h. t. in 6.*

§. VI.

Quænam præterea Beneficia vacent per adeptionem alterius?

I. POstquam in Episcopum quis electus, vel alia ratione promotus confirmationem accepit, & bonorum Ecclesiasticorum pacificam possessionem, ac denique consecrationem, vel si tempus à SS. Canonibus definitum, post acceptam confirmationem, in petenda consecratione neglexit, ipso jure vacant omnia ejus beneficia, etiam simplicia, & pensiones, ita ut liberè conferri alteri possint ab eo, cui ordinaria conferendi potestas competit: multò minus tali Episcopo nova beneficia conferri possunt. *arg. c. 7. §. cùm verò de Elect. junct. Gl. V. Tempore.* Excipe: nisi sit Episcopus tantùm titularis; vel non percipiat fructus Episcopatus; vel Papa specialiter dispenset; vel Episcopatus sit pauper, aut debitis gravatus.

II. Qui beneficium curatum per vim injustè occupat, prius beneficium curatum ipso jure amittit. Neque enim decet, melioris conditionis esse eum, qui deliquit, occupando alterum beneficium, ut ait Pontifex in *c. Eum, qui* 18. *h. t. in 6.* quàm sit ille, qui admittendo alterum beneficium curatum nihil delinquit. Si verò jus quidem ad novum beneficium habeat, illud tamen propria auctoritate occupet, perdit omne jus, si quod habeat, vel in talibus beneficiis, vel ad ea; ut in eo puniatur, in quo delinquit per sui intrusionem.

III. Probabilius est, non ipso jure vacare beneficium simplex personalem residentiam requirens per adeptionem alterius similis beneficii, etiam personalem residentiam requirentis. Cùm enim juxta jura antiqua, in tali casu non vacaret ipso jure beneficium prius, sed penes beneficiatum esset, alterutrum, quod vellet, dimittere, si utrique deservire non posset, hoc autem jus antiquum per nullum jus recentius quoad simplicia talia beneficia, quæ non sunt dignitates, aut personatus, correctum fuerit, consequenter manet illud in suo vigore, juxta communissimam juris regulam, *ab antiquo jure recedendum non esse, nisi in quantum illud à jure recentiore correctum est.*

IV. Sicut si obtinenti beneficium conferatur aliud incompatibile, post pacificam ejus possessionem, vacat primum: ita si ha-

benti duo, vel plura beneficia incompatibilia aliud conferatur, post pacificam ejus possessionem obtentam, ipso jure vacant omnia priora, *Vid. Clement 3. h.t.* Azor. *p.2. l.2. c.13. & l.7. c.16.* Laym. *l.c.* Less. *l.2 c.34. à n.139.*

§. VII.

De pluralitate, & incompatibilitate beneficiorum Regularium.

I. AD cavendam dissolutionis, & evagationis occasionem, statuitur *c. 32. h.t. in 6.* ne uni, eidemque Regulari plures prioratus, aut Ecclesiæ curam animarum habentes conferantur, absque Pontificia dispensatione, quamvis illæ per Vicarios administrari soleant. Quod si habenti talem dignitatem, aut Ecclesiam, alia similis conferatur, ipso jure illa vacat, eamque possidens Religiosus statim dimittere debet, nisi velit fieri ineligibilis.

II. Neque potest Religiosus in diversis Monasteriis duo diversa beneficia Regularia obtinere, aut esse professus in duobus Monasteriis, & sic habere jus beneficii, aut Collegii. *cit.c.32.h.t. §. Prohibemus.* Ratio est: ne per diversas obedientias distrahatur. Adde, quòd sicut carnale matrimonium non patitur, ut quis duas uxores habeat, ita nec in spirituali Religiosæ professionis matrimonio conceditur, ut qui per professionē se uni Monasterio tradidit, alteri etiam Monasterio per Religiosam professionē se tradat: si autem duplex hoc spirituale matrimonium in duobus Monasteriis subsistere non potest, non potest etiam susistere, in hoc, & illo Monasterio beneficium obtinere, quod tantùm professis cujuscunque Monasterii competit. *Vid.* Navarr. *in comment. 4. de Regular. à n.23.* Sanch. *l.7. Moral. c.29.*

§. VIII.

Quis possit dispensare in pluralitate beneficiorum, & quæ sint justæ causæ in ea dispensandi?

I. AD beneficia plura simul fructuosè habenda, si illa sint de jure communi incompatibilia, nemo dispensare potest, nisi solus Papa, ob justam causam: hujus enim solus est in jure communi ob potestatis plenitudinem dispensare, præsertim in materia beneficiorum Ecclesiasticorum, quorum plenam, ac liberam dispensationem habet. Debet tamen justam causam dispensandi habere, ut ne dissipare potiùs, quàm dispensare videatur, ut dictum est, in materia bonis moribus periculosa, & abuti potiùs in damnum Ecclesiæ suæ potestatis plenitudine, quàm uti in illius bonum.

II. Etsi dispensatio sine justa causa, super pluralitate beneficiorum incompatibilium, sit illicita: est tamen valida, & verum titulum tribuit, nisi obreptio aliqua ex parte impetrantis intervenerit. Ratio est: quia provisus ad nullum eorum jure naturæ est inhabilis. Tenetur tamen resignare illa beneficia, quæ secundùm suum statum ei non sunt necessaria, vel in quibus justa causa dispensandi non intervenit: fructus tamen interim perceptos non tenetur restituere, si obligationibus beneficiorum saltem per Vicarium satisfecit. Si non satisfecit, tenetur ad fructuum restitutionem, vel Ecclesiæ, vel ad pias causas. Alii tamen docent, eum, qui obtinuit plura beneficia incompatibilia per dispensationem Papæ, sine justa causa factam, peccasse quidem mortaliter, dum actu ea procuravit, & recepit: posse tamen licitè retinere, si per se, vel substitutos suos bene ea administret, & consulat damnis inde pullulantibus; quia talis receptio cùm solùm sit contra justitiam distributivam, non obligat ad restitutionem; neque obligatur ob illicitam dispensationem, cùm collata ei fuerint ab eo, qui poterat legitimè conferre.

III. Episcopi, aliique Prælati Papa inferiores, quasi Episcopalem jurisdictionem exercentes, non possunt dispensare in prædictis beneficiis incompatibilibus de jure communi, ita ut unus simul plures dignitates, personatus, vel beneficia curata obtineat, sive in eadem, sive in diversis Ecclesiis: quia non possunt contra jus Pontificium dispensare, præsertim contra decreta Concilii generalis, præterquam in causa magnæ necessitatis, vel publicæ, & evidentis utilitatis. Quod tamen hodie locum non habet, nisi in casu, quo Pontifex consuli, & dispensatio peti ab eo non potest: quamquam ejusmodi casus, & periculum in dilatione ad consulendum Pontificem erit rarissimum.

IV. Post Concilium Tridentinum non possunt Episcopi dispensare, ut quis simul habeat duo beneficia simplicia, v.g. duos Canonicatus in Ecclesis diversis: nam si pri-

primum Beneficium simplex est insufficiens ad necessariam sustentationem, tum potest obtineri secundum non requirens residentiam absque ulla dispensatione, etiamsi hoc per se sit sufficiens ad congruam sustentationem, juxta Concilium Trident. *sess.24.c.17.de Reform* ubi statuitur, quòd si alicui Beneficium, ad vitam ejus honestè sustentandam non sufficiens, collatum sit, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens eidem conferre, dummodo utrumque personalem residentiam non exigat. Qui verò habet unum Beneficium sufficiens, non potest obtinere alterum, quamvis non sufficiens, juxta idem Trident. *l.c.* Neque in hoc potest dispensare Episcopus, cùm non habeat potestatem dispensandi contra decreta generalis Concilii, ut paulò antè diximus.

V. Quòd si verò duo sunt Beneficia simplicia sub eodem tecto, sive in eadem Ecclesia, tum si quidem sunt uniformia, seu similia, v. g. duo Canonicatus, vel duæ Cappellaniæ, Episcopus nec Jure communi, nec Tridentini dispensare potest: quia per talem collationem minuitur numerus Canonicorum. Si autem sint Beneficia difformia, v. g. Dignitas, vel Personatus cum Canonicatu, vel Canonicatus cum Cappellania, tum Episcopus dispensare non potest, si primum sit sufficiens; potest verò dispensare, si primum non sit sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat.

VI. Non potest Episcopus dispensare, ut quis plura quàm duo Beneficia, tametsi ambo non sufficiant ad congruam sustentationem, simul obtineat, juxta *declarat. S. Congreg. Concil. in cit. c.17.* Potest tamen ex justa causa, v. g. ob redditum tenuitatem, dispensare, ut quis simul plura obtineat Beneficia compatibilia difformia, etiam in eadem Ecclesia, videlicet Dignitatem, vel Officium, vel Beneficium Curatum simul cum Canonicatu, aut Cappellania, dummodo tamen unum non sufficiat Clerico ad honestam vitæ sustentationem. Immò hodie nulla opus est dispensatione, etiam Episcopis, ad simul obtinenda, & retinenda duo, vel etiam secundùm quosdam plura Beneficia simplicia dissimilia, aut etiam similia in diversis Ecclesiis: quia Jus vel Consuetudo id permittit, dummodo, plutibus ad honestam vitæ sustentationem provisus indigeat.

VII. Legatus à Latere S. Pontificis potest dispensare quoad pluralitatem Beneficiorum, in Provincia sibi demandata, ex iisdem causis, & in iisdem Beneficiis, in quibus id potest Episcopus in Ecclesiis suæ jurisdictioni subjectis. Capitulum verò Ecclesiæ Cathedralis, vacante Sede Episcopali, non potest dispensare, ut unus plura simul obtineat. Sed neque Vicarius Generalis Episcopi, sine speciali ejusdem commissione, dispensare potest, ut uni plura Beneficia conferantur, sicut neque ipse plura conferre potest uni, etsi ipsi concessa sit facultas conferendi Beneficia.

VIII. In iis Ecclesiis Cathedralibus Germaniæ, in quibus immemoriali consuetudine non requiritur perpetua totius anni residetia, potuerunt ex dispensatione Episcopi, saltem duo ejusmodi Canonicatus uni conferri, non obstante Concil. Trident. quia nō censentur Beneficia incompatibilia. Opus est tamen dispensatione utriusque Episcopi, sub quibus illi Canonicatus sunt.

IX. Justæ causæ, propter quas ad plura Beneficia incompatibilia de se retinenda à Pontifice dispensari potest, tres communiter numerantur: Necessitas scilicet Ecclesiæ, si desint v. g. in aliquo loco, ubi hæretici se intrudere volunt, Ministri necessarii, & idonei: magna Ecclesiæ utilitas, si plus unus talis profuturus judicetur Ecclesiis, ob auctoritatem, potentiam, nobilitatem, doctrinam, & alias ejusmodi dotes &c. quàm plures alii: & denique meritorum prærogativa, ob quam uni optimè v. g. de Ecclesia merito, plura nonnunquam Beneficia conferuntur, ut constat etiam ex *c. sæpius citato. De multa. Vid.* Azor *p.2.l.6.c.12.* Less. *l.2.c.38.à in* 146. Laym. *l.4. tr.2. c.8.* Fagnan. *in c.18.h.t.*

§. IX.

Quomodo intelligi debeat, & explicari dispensatio facta super pluralitate Beneficiorum?

I. Dispensatio alicui facta, ut possit duo Beneficia, curam animarum habentia, canonicè ipsi collata recipere, & simul retinere, de duobus primis Beneficiis Curatis, quæ proximè post dictam dispensationem ipsi collata fuerant, intelligi debet, ita ut si unum ex obtentis postmodum dimiserit, vi illius dispensationis, aliud reci-

recipere non possit, juxta *c. non potest 21. h.t. in 6.* cùm per prima duo obtenta gratia dispensationis impleta jam fuerit.

II. Si dispensatum cum aliquo sit ad duo Beneficia retinenda, quæ ratione residentiæ personalis, & perpetuæ aliàs incompatibilia sunt, hoc ipso censetur etiam in residentia dispensatum, ut sufficiat in uno eorum, quod placuerit (si tamen æqualis Dignitatis sint) residere, constituto in altero, in quo non residet, Vicario: quamvis enim strictæ interpretationis sint dispensationes, ad necessariò tamen connexa se extendere debent, ne videantur inutiles esse, juxta *Gloss. in c. Quia in tantum 5. V. plures h.t.*

III. Si ad duo Curata Beneficia dispensatum fuit, addita clausula: *dummodo per Vicarium deserviat in altero, in quo non residet Beneficiatus;* valet talis dispensatio, quamvis addita clausula non observetur, cùm addita hæc non videatur tanquam conditio substantialis, sed tantùm per modum admonitionis, aut modi, quo non observato, puniri possit Beneficiatus.

IV. Si cum aliquo ad Beneficium aliquod dispensetur, cum clausula: *non obstante, quòd jam aliud anteà Beneficium habeat*, non ideò dispensatum cum tali est, ad plura Beneficia simul retinenda: cùm clausula adjecta hoc tantùm operetur, ut impetratio Beneficii secundi subreptitia censeri non debeat, uti patet ex *cit. cap. Non potest. §. cùm verò h. t. in 6.* In dubio enim gratia Principis ita intelligi debet, ut odiosam contra Jus dispensationem non inducat, si possit in alium sensum explicari. *Vid.* Laym. *l. 1. tr. 4. c. 22.* Covarr *l. 1. resol. c. 20. nu. 5.* Garc. *p. 11. c. 5.*

SECTIO VI.

De Unione, & Divisione, seu sectione Beneficiorum Ecclesiasticorum.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Unio Beneficiorum, & quot modis fieri possit?

I. UNio est *duorum, vel plurium Beneficiorum, aut Ecclesiarum ab Episcopo, vel alio legitimo superiore facta annexio.* Duplex autem hæc esse potest. Primò, ut sit unio perpetua, si in perpetuum scilicet, sive ut perpetuò duret, auctoritate legitimi Prælati hæc connexio fiat, in bonum potissimùm Ecclesiarum. Secundò, ut sit temporalis, si fiat scilicet ad certum tantùm tempus in gratiam potissimũ Beneficiati, ad cujus fortassis vitæ tẽpus durabit.

II. Utraque unio modò dicta tribus modis fieri potest. Primò, ut duo Beneficia, vel plura, in unum quasi corpus distinctum coalescant: ut si ex duabus Ecclesiis Parochialibus, quarum tenues valde sunt reditus, una fit Ecclesia Parochialis tertia, ab utraque priore distincta, quæ tamen utriusque Ecclesiæ jura, & privilegia, vel saltem favorabiliora, si sint contraria, retinet. Hic tamen modus unionis non est in frequenti usu.

III. Secundus modus Unionis est, si una Ecclesia, aut Beneficium, alteri tanquam superiori, & velut accessorium principali annectatur, ita ut Beneficium inferius, & accessoriè unitum, quasi extinguatur, & omnes qualitates, ac privilegia principalis assumat. Et tunc in Ecclesia, vel Beneficio inferiore, sive accessoriè unito, Vicarius, qui munus, & officium in eo obeat, constitui solet, juxta *c. Extirpandæ 30. §. Qui verò h.t.* Et exempta Ecclesia vel secularis, unita accessoriè Ecclesiæ non exemptæ, vel regulari, fit non exempta vel regularis, ac vice versa. Hinc sequitur primò, quòd beneficium accessoriè unitum non vacet mortuo, vel remoto principali Rectore: quod enim est extinctum quoad nomen, & titulum, vacare non potest; ideòque per se permutari non potest, aut resignari. Et in impetratione Beneficii solius principalis mẽtio fieri debet. Ac universim attenditur solùm qualitas, & natura Beneficii principalis, non autem annexi. Sequitur secundò: si Ecclesia Parochialis accessoriè, & perpetuò unita sit Dignitati, vel Canonicatui, in recipiente illam non requiritur ætas 25. annorum, quæ ad Parochiæ curiam exigitur, sed sufficit ętas ad Canonicatum requisita: debet tamen institutus in defectu sufficientis ętatis Parochiam per Vicarium regere. Sequitur tertiò: non debet nec potest (secluſa plenitudine potestatis Papalis) Beneficium dignius uniri accessoriè minùs digno, v.g. Ecclesia Parochialis Cappellanię.

IV. Tertius modus uniendi Beneficia est, si duo Beneficia, vel duæ Ecclesiæ Cathedrales, duæ Ecclesiæ Parochiales &c.

æquè

æquè principaliter uniantur, ita ut ambæ propriam naturam, qualitates, & privilegia retineant: & neutra alteri subiiciatur, sed utraq; suum titulum, suos redditus &c. retineat, sub eodem tamen Rectore, prout habetur *in c.* 1. *Ne sede vacante &c.* Hinc sequitur primò, quòd in impetratione alterius Ecclesiæ, vel Beneficii æquè principaliter uniti, de utroque facienda sit mentio, & quòd vacante uno vacet similiter & alterum. Secundò: utrumque permutari, & resignari potest, sed non unum separatim ab altero. Et si alterum eorum sit curatum vel incompatibile, impedit assecutionem alterius similis sine dispensatione. Tertiò: si hujusmodi Beneficia æquè principaliter unita diversis Episcopis, aut Metropolitanis subsint, & ad diversos Collatores spectent, neuter eorum jus conferendi per unionem amittet, sed utriusque Episcopi consensus requiritur ad collationem, vel confirmationem. *Vid.* Sanch. *l.*7. *Moral.c.*29. Azor *p.*2.*l.*6.*c.*28 Laym.*l.*4.*tr.*2.*c.*9.

§. II.

Quis potestatem habeat uniendi Beneficia? & ob quas causas unio fieri possit, ac debeat?

I. POtestas uniendi Beneficia tam majora quàm minora, & Ecclesias quascunque, in primis ad Papam spectat, cui plena Beneficiorum dispositio convenit. Secundò potest unire Episcopus ex justa causa Ecclesias, & Beneficia suæ Diœcesis. *c. Sicut* 8. *de excess. Prælat.* Debet tamen talis Unio esse perpetua: nam ad tempus tantùm Episcopus unire non potest Beneficia, cùm hæ uniones non tam sint uniones, quàm juris relaxationes. Neque Beneficia, quæ Episcopus unit, debent esse exempta, vel collationi Pontificiæ specialiter, & perpetuò reservata, uti sunt Dignitates majores in Ecclesiis Cathedralibus &c. Tertiò potest unire Beneficia Capitulum Cathedrale, vacante Sede, quæ alioquin Episcopus unire poterat (dummodo per eam unionem Juri Episcopali nihil derogetur) cùm ad Capitulum, vacante Sede, devolvatur Jurisdictio Diœcesis. Quartò: potest etiam Legatus à latere unire Beneficia suæ Provinciæ, quæ Episcopus potest, etiam sine consensu hujus; nam cum Episcopo in potestate convenit. Quintò: Vicarius Generalis, & alii Prælati Episcopo inferiores, de Jure communi, etiamsi jus conferendi Beneficia habeant, unire tamen ea non possunt: cùm plus sit unire quàm conferre tantùm Beneficia. Nisi speciale ad hoc habeant privilegium, aut specialem commissionem, aut Prælati tales potestatem habeant quasi Episcopalem, in Ecclesias plenè sibi subjectas.

II. Causæ autem, ob quas fieri possunt, & interdum debent tales unio nes, sunt potissimùm duæ: evidens necessitas scilicet, vel utilitas Ecclesiæ, uti habetur *in c. Exposuisti* 33. *h t.* Necessitas urgere censetur ad uniones faciendas; si ob tenuitatem prębendarum, aut redditu um vix reperiantur, qui velint Ecclesias, vel Beneficia, aut Canonicatus acceptare, ita ut Ecclesia debito suo servitio, & necessariis Ministris destituatur. Utilitas urgere censetur, ut magis utiles, & idonei Beneficiati habeantur, & Cultus Divinus splendescat magis, & illustretur. *Vid.* Rebuff. *in prax. tit. de Un. Benef.* Sanch. *l.c.* Laym. *l.c.* Barbos. *de Offic. Episc. alleg.*66.

§. III.

Quæ forma, & solemnitates, sive quæ conditiones requirantur Jure communi ad Unionem Beneficiorum instituendam, & quo pacto Jure novo Concilii Tridentini Beneficia uniri possint?

I. DE Jure antiquo communi ad unionem faciendam requiritur primò Causæ cognitio, sive ut de justitia causæ, propter quam unio fit, inquiratur, & judicetur. Secundò: requiritur, ut vocentur illi, in quorum præjudicium cedere potest unio, ad hanc scilicet approbandam, vel ut audiantur saltem, si quid opponere velint. Tertiò: requiritur ad unionem ab Episcopo faciendam consensus Capituli (cùm non tantùm inter majores causas sit unio; sed speciem etiam alienationis habeat) ad quem Capitulum, si causa sit evidens, consentire tamen nolit, à Papa cogi potest. Quartò: requiritur consensus illius, ad quem administratio, aut collatio Beneficii uniendi pertinet. Quintò: requiritur consensus Patroni (saltem subsequens) si Beneficium uniendum sit patronatum; ad cavendum scilicet horum, & talium præjudicium: Beneficiati tamen, qui Beneficium uniendum possidet, consensus non requiritur,

cùm

cùm effectum unio non sortiatur, nisi post mortem Beneficiati, aut aliam de jure licitam amotionem. Et sextò denique: si à Papa petatur unio, explicari debet juxta regulas Cancellariæ, annuus valor Beneficii uniendi juxta communem æstimationem, ut melius de causa faciendæ unionis judicari possit.

II. De Jure novo Tridentin. *sess. 7. cap. 6. De reform.* conceditur primò licentia Ordinariis, tanquam Sedis Apostolicæ Delegatis, ut uniones perpetuas post quadraginta annos, à die promulgati Concilii computandos, factas examinare possint, ad declarandum eas irritas esse, quæ sub, aut obreptitiè obtentæ fuerunt. Secundò: statuitur *ead. sess. cap. 7. de refor.* ut Beneficia Curata unita Monasteriis, Beneficiis, aut aliis Ecclesiis, piisve locis &c. singulis annis ab Ordinariis locorum visitentur, & juxta hujus arbitrium certa portio Vicario in tali Curata Ecclesia constituto assignetur. Tertiò: statuitur in *sess. 14. cap. 9. de reform.* ut ne uniantur unius Diœcesis Beneficia cum Beneficiis alterius Diœcesis, ad multas scilicet confusiones evitandas. Quartò: conceditur in *sess. 21. cap. 5. De reform.* Episcopis licentia, in causis à Jure permissis, faciendi unionem Beneficiorum etiam Curatorum, etiam specialiter reservatorum, aut aliter affectorum &c. etiam ut Sedis Apostolicæ delegatis. Et in *sess. 23. cap. 18. De reform.* conceditur iisdem, ut possint Collegiis, seu Seminariis applicare, & incorporare Beneficia simplicia, etiam antequam vacent, modò hoc fiat sine Cultus Divini, & illa Beneficia obtinentium præjudicio. Et quamvis *sess. 24. c. 13. De reform. juncta Declaratione V. Dummodo curata non sint*, prohibeat Concilium, ne Ecclesiæ Parochiales Monasteriis, Dignitatibus, Præbendis Ecclesiæ Cathedralis, aut Collegiatæ, vel aliis Beneficiis simplicibus, &c. uniantur, factas tamen anteà uniones non infirmat, sed præcipit tantùm, ut ab Ordinariis revideantur. Quintò denique: prohibet in *sess. 25. cap. 9. ff. Insuper de reform.* ne Beneficia libera cum patronatis uniantur, ad cavendum scilicet tam liberæ Ecclesiæ circa libertatem, quàm patronatæ circa jus patronatus. *Vid.* Sanch. *l. 7. Moral. cap. 29.* Barbos. *l. 3. Jur. Eccles. cap. 16.*

§. IV.

Quid juris, seu potestatis habeat Prælatus, vel ejus Monasterium, Ecclesia Cathedralis, aut Collegiata, cui Ecclesia Parochialis, vel aliud Beneficium est incorporatum, seu unitum?

I. DUplici modo potest fieri Incorporatio. Primò: quoad temporalia tantùm; ut relicta scilicet congrua portione Vicario, qui in Beneficio unito ministrat, reliqui redditus ad Monasterium, Capitulum &c. pertineant. Secundò: quoad temporalia, & spiritualia simul. Et quidem, si Incorporatio facta est, ut etiam populus in spiritualibus exemptus sit à jurisdictione Episcopi Diœcesani, ac subjectus sit etiam in temporalibus Prælato v. g. Monasterii &c. dicitur pleniſſimo jure incorporatum Beneficium; si verò quoad spiritualia quidem incorporata sit, ut liceat Prælato v. g. cui Incorporatio facta fuit, administrare spiritualia in Ecclesia incorporata, populus tamen Episcopo adhuc subjectus maneat, non quidem pleniſſimo jure, sed pleno jure facta fuisse Incorporatio dicitur.

II. Si quoad temporalia tantùm Monasterio, vel Capitulo &c. Incorporatio Parochialis Ecclesiæ, vel alterius Beneficii facta fuit, nihil fermè juris habet, vel circa personam Presbyteri, qui in tali Parochia positus est, vel circa curam populi, Abbas, aut Monasterium, vel Capitulum &c. cui taliter Ecclesia incorporata est, ac proinde non potest Monasterium, vel Capitulum in Ecclesia unita instituere, vel destituere Presbyterum sine consensu Episcopi loci, cui populus est subjectus. Neque si tantùm redditus Beneficii Monasterio, vel Capitulo donati fuerunt, & incorporati, semper jus præsentandi in Ecclesia taliter unita habet Monasterium illud, aut Capitulum &c. (cùm separari possit jus præsentandi ab Ecclesiæ redditibus) vel si etiam jus præsentandi tali Monasterio, vel Capitulo convenit, præsentari tamen debet Vicarius ad Ecclesiam unitam Episcopo, utpote cui cura talis Ecclesiæ per unionem non adimitur, prout constat ex *c. In Lateranensi 31. h. t.* Unde ad Episcopum in tali Ecclesia pertinet institutio, & destitutio Vicariorum.

III. Si verò Ecclesia Parochialis v. g. pleniſſimo jure Monasterio, vel Capitulo, incor-

corporata sit (quam unionem solus Pontifex facere potest) ita ut in Ecclesia unita respectu populi subjecti Episcopalem quasi jurisdictionem habeat Prælatus v.g. tunc in Ecclesia unita, non tantùm instituere, & destituere Vicarium potest, independenter ab Episcopo loci, sed visitare etiam, rationem administrationis exigere, & omnia facere, quæ ad jus Episcopi pertinent. *c. Quoniam* 21. *De privilegiis.*

IV. Si denique pleno jure Monasterio, Capitulo &c. Ecclesia quoad temporalia, & spiritualia sit unita, non tamen plenissimo jure, quoad populum etiam exempta, præsentare debet Monasterium idoneum Vicarium Episcopo examinandum, & instituendum in Ecclesia unita, quamvis exemptum Monasterium sit : cùm exemptio ad Ecclesiam unitam in præjudicium Episcopi extendenda non sit.

V. Monasterium, aut Capitulum, cui Ecclesia unita est pleno jure, debet conservare ejus sarta tecta, paramenta altaris reparare &c. in defectum redditum fabricæ deputatorum *cap.* 1. & 4. *De Eccles. ædif.* qui enim commoda habet, redditum scilicet Ecclesiæ, debet etiam onera sentire Ecclesiæ proficua. Excipe primò : nisi redditus, qui Rectori principali obveniunt, essent tenues ; nam tunc populus contribuere debet ad reparationem Ecclesiæ. Excipe Secundò : nisi obligatio conservandi fabricam Ecclesiæ Vicario perpetuo in investitura sit imposita propter abundantes redditus ipsi assignatos. Et tunc etiam ad eundem spectat jura Episcopalia solvere.

VI. Vicarius in Ecclesia Parochiali unita constitutus, sive perpetuus, sive temporalis sit, visitari potest ab Episcopo loci, cui populus subjectus est, quoad curam, & Sacramentorum administrationem ; quamvis ordinis exempti Religiosus sit (cùm ratione rei non exemptæ, curæ scilicet in tali loco exercendæ, subjectus sit jurisdictioni Ordinarii) & ab ipso etiam immediato Rectore principali, si sæcularis sit.

VII. Vicarius in tali Parochia constitutus, si temporalis sit, nullum jus, aut titulum in Parochia unita habet, sed omne jus est penes Rectorem principalem ; si verò sit Vicarius perpetuus, tum jus, ac titulum in Parochia obtinet, cum cura animarum actuali, ita ut penes Rectorem principalem cura tantùm sit in habitu &c. Quæ omnia, uti & plura alia de perpetuis, & temporalibus Vicariis, ex *lib.* 1. *Decretal.* 28. jam patent. *Vid.* Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 29. Garc. *p.* 12. *c.* 2. *à n.* 302. Laym. *in cap.* 2. *de supp. negl. Præl.*

§. V.

De Dismembratione Beneficiorum Ecclesiasticorum, & requisitis ad illam.

I. Dismembratio, sive quod idem est, diminutio Beneficii tunc dicitur fieri, quando unitas Beneficii non tollitur, sed pars bonorum, vel fructuum Beneficii ab eo separatur, & aufertur, v.g. si in Ecclesia aliqua sint duæ Cappellaniæ collativæ, quarum una abundantes redditus habet, altera verò tenues, & ex illa pars redditum dematur, & huic applicetur ; vel si pars aliqua ex fructibus abundantibus ad fabricam Ecclesiæ deputetur.

II. Episcopus ex justa causa potest portiones, seu redditus Beneficiorum in Ecclesiis, seu Parochiis, quæ Monasteriis, aut Collegiis incorporatæ sunt, minuere, seu dismembrare, immò & dividere Parochiam, si justa causa postulet, salva tamen unione, uti colligitur ex *c. Avaritiæ* 10. *h. t.* nam ex eo, quod ibi dicitur, Religiosos, quibus est incorporata Parochia, non debere portiones, quas relinquunt Vicariis, vel Cappellanis suis diminuere, sine consensu Archiepiscopi, vel Episcopi sui : infertur per sensum contrarium, quòd id cum consensu ipsius facere possint, & diminuere, ac dividere Parochias ex justa causa.

III. Si dismembratio fiat, Beneficio non vacante, ad petitionem, sive instantiam ipsius Rectoris adhuc superstitis, neque Ecclesia sit Collegiata, aut incorporata Conventuali, aut Collegiatæ Ecclesiæ, sola auctoritas Episcopi, velut Ordinarii, requiritur ad eam faciendam. Si verò Ecclesia Collegiata sit, aut tali incorporata, debet etiam haberi consensus Collegii : & si Episcopus eam faciat ex motu proprio, præter justam causam, requiritur etiam consensus Capituli Cathedralis, tanquam solemnitas aliqua necessaria, ad hanc quasi alienationem faciendam. Rectoris verò Ecclesiæ dismembrandæ in tali casu consensus non requiritur, ut necessaria solemnitas, sed præcisè tanquam ejus, cujus interest, ita ut, invito etiam hoc, si necessaria videatur, dismem-

membratio fieri possit. *Vid.* Palao *tr.* 13. *disp.* 6. *pun.* 9. *§.* 10. Garc. *p.* 12. *c.* 3.

§. VI.

An, & quo pacto Beneficium Ecclesiasticum dividi possit, seu secari in duo, vel plura?

I. DIvidi, sive secari Beneficium dicitur, quando ex uno fiunt duo, vel plura etiam, ita ut jam sint duo Canonicatus, duæ Ecclesiæ Parochiales, duæ Cappellaniæ &c. ubi priùs tantùm una fuerat.

II. Quamvis hæc Beneficiorum divisio in Concilio Turonensi relato in *c. Majoribus* 8. *h. t.* prohibita fuerit, fatentur tamen omnes, prohibitam eam tantùm fuisse, ne fieret sine justa, ac rationabili causa, ad cavendum scilicet odiosam Ecclesiæ status mutationem. Et hinc in *c. Vacante* 26. *h. tit.* conceditur Episcopis, quòd ex justa & rationabili causa possint unam Præbendã dividere in duas; modò quælibet sit sufficiens ad congruam sustentationem Præbendati.

III. Quòd si post factam divisionem, redditus non sufficerent, ad honestam utriusq; Beneficiati, de novo instituti, sustentationem, obligatus est Episcopus ad integrandas Prębendas, ita ut portio aliqua ex Beneficiis abundantibus, cùm vacaverint, detracta, tenuioribus illis adiiciatur; vel si hoc, aut alio simili modo juvare Beneficiatos illos non possit, tenebitur ex mensa sua, de sustentatione sufficiente illis providere, si illegitimè divisionem faciendo, in culpa fuit.

IV. Dividi Beneficia non possunt eo sensu & ratione, ut ad unum idemque Beneficium, quod unum manet, duo Beneficiati, simul recipiantur: nam hoc prohibetur in *c. Dilecto* 25. *h. t.* cùm unitas non recipiat divisionem, ut maneat unitas, teste Glossa in relato *c. V. Dividi.* Et quidem talis collatio ejusdem Beneficii pluribus facta, & receptio est irrita, ita ut neutri jus acquiratur, uti patet ex *cit. c.* 25. *& c. Tuæ* 20 *h. t.* Excipi tamen debet: nisi collatio vel receptio eo animo fiat, ut ex uno Beneficio, vel Prębenda desinente, duo alia & distincta Beneficia seu Præbendæ fiant, & de novo erigantur.

V. Si Ecclesia aliqua non habet determinatum numerum Canonicatuum, vel Præbendarum, sed pro arbitrio Episcopi, vel Capituli possint plures, vel pauciores Canonici, aut Beneficiati institui, aut Præbendæ conferri, tunc mortuo uno Canonico, vel Præbendato, non vacat ejus Canonicatus, vel Prębenda, sed omnino extinguitur. Si verò novus Canonicus instituitur, tunc novum jus creatur, ipsique confertur, & per ejus mortem iterùm extinguitur. Idem est, si quis in Canonicum sit receptus suprà numerum determinatum, adeoque tanquam supernumerarius.

VI. Si in Ecclesia aliqua sit determinatus numerus Præbendarum, possunt ii, ad quos spectat electio, seu receptio Canonicorum, augere numerum Canonicorum, ac Præbendarum, creando novum jus spirituale, uti habetur *cit. cap.* 25. *h. t.* & quidem non obstante statuto de certo numero Canonicorum instituendo per Papam confirmato. Excipitur primò: nisi statutum à Canonicis Capitularibus factum de non augendo numero Prębendarum, eorum juramento sit confirmatum: tunc enim receptio Canonici ultra numerum valida quidem esset, illicita tamen, utpote continens perjurium. Foret tamen etiam licita, si ratio, & objectum formale juramenti mutatum est, aut cessavit, v. g. quia redditus Capitulares notabiliter aucti sunt. Excipitur secundò: nisi statutum à Papa confirmatum sit adjecta clausula, ut si quicquam contra factum fuerit, non valeat.

VII. Ad divisionem Beneficii validè, & licitè instituendam requiritur. Primò: justa, & rationabilis causa, videlicet necessitatis, vel utilitatis. *c. Vacante* 26. *h. t.* Cujusmodi est defectus Canonicorum, & augmentum divini cultus. In genere verò loquendi causa justa censetur, si muneri, vel obligationi Beneficii absque divisione satisfieri non possit. Secundò: præter justam causam requiritur etiam consensus Capituli Cathedralis. *cit. cap.* 26. *h. t.* cùm per divisionem alteretur status Ecclesię, eaque sit species quędam alienationis. Tertiò: ut redditus Prębendę, quę in duas dividitur, sint sufficientes ad congruam sustentationem utriusque Prębendati. *cit. c. Vacante in fin.* Quartò: ut Episcopus, vel alius habens potestatem dividendi, intendat eligere, sive promovere duos ad duo jura, seu Beneficia de novo creata, seu erecta. *cit. cap.* 25. *§. Præterea, & ibi Gl. V. Augmentare. Vid.* Abb. *in c.* 8. 25. *& 26. h. t.*

S. E-

SECTIO VII.

De Mandatis Apostolicis, sive Litteris Beneficialibus, quæ emanant à Sede Apostolica.

§. I.

Quodnam sit, & dicatur Mandatum Apostolicum, & quot sint genera, seu species hujusmodi Mandatorum, seu Litterarum Beneficialium?

I. MAndatum Apostolicum dicitur hoc loco illud *Rescriptum, quo Pontifex concedit alicui facultatem conferendi Beneficia, vel mandat alicui conferri Beneficium in aliqua Ecclesia. c. Mandatum. 38. de rescript.* Hę Litterę solent etiam Mandata Apostolica de providendo, vel etiam Gratię expectativę dici, & olim triplicis generis erant: Monitorię, Pręceptorię, & Executorię, quarum tamen vix hodie usus est.

II. Mandata, quæ hodie in usu sunt, & pro Beneficiis vacantibus impetrantur, sunt in multiplici differentia: nam alia, *in forma pauperum*, seu *in forma communi*; alia *in forma Dignum* obtinentur, de quibus *in primo lib. Decretal. Tit. 3.* Alia mandata dicuntur, *si neutri*; alia *si alteri*; alia *si nulli*; alia *si rationi congruit* &c. quia tale initium habent; vel talia dicuntur à diverso litigantium jure, quod neutri litigantium, vel absolutè nulli, vel alteri saltem litigantium &c. acquisitum est.

III. Nomine autem Beneficiorum in his mandatis omnia intelliguntur, quę specialiter à Jure excepta non sunt, prout exceptæ sunt Dignitates, Personatus, Beneficia Curata, post litteras à Papa datas erecta Beneficia, Beneficia Patronata, Electiva, Unita, Suppressa, & Extincta, Affecta, seu Pontifici reservata, Beneficia Monocula. *Vid.* Azor *p. 2. l. 6. c. 32.* Palao *l. c. disp. 2. pun. 31. §. 1.*

§. II.

De quibusdam conditionibus, seu qualitatibus Beneficiorum, quæ necessariò exprimi debent, in Mandatis Apostolicis, seu Litteris Beneficialibus obtinendis.

I. CErtum est, quòd in Mandato Apostolico de providendo, necessariò fieri debeat mentio de Beneficio, si quod priùs obtentum fuit ab impetrante Mandatum. *c. cùm teneamur 6. h. t. & c. cùm adeò 17. de rescript.* ad cavendam odiosam Beneficiorum uni collatorum multiplicitatem. Et hoc quidem etiamsi tenue, ac modicum illud Beneficium sit. *c. penult. de rescript. & c. si motu 23. h. t. in 6.* Nisi Mandatum motu proprio concessum esset; cùm motus proprius hanc subreptionem tollat, ut dictum in *relat. Tit. 3. lib. primi Decret.*

II. Cùm Mandatum tale, sive Rescriptum adaptetur petitioni, consequenter in petitione, vel supplicatione, ea Beneficii qualitas explicari debet, cujus specialis explicatio de jure requiritur. Hinc etiam in impetratione exprimi debet. Primò: an sit curatum; nam hoc sub communi nomine Beneficii in Mandatis Apostolicis non comprehenditur. *c. Cùm in illis 16. in prin. c. h. t. in 6.* Secundò: an sit Juris Patronatus: quia non præsumitur, Papam præjudicare velle Patronis. Tertiò: an sit Beneficium Ecclesiæ Cathedralis: hoc enim non venit nomine Beneficii in rescriptis ambitiosis. *c. Quamvis 4. h. t. in 6.* Quartò: an requirat residentiam: quia saltem ex consuetudine Beneficia simplicia residentiam non requirunt. Quintò: an sit Electivum: quia nunquam censetur Papa velle juri eorum, ad quos Electio spectat, derogare. Sextò: an sit unitum alteri; etiamsi apposita sit clausula motus proprii: quia non censetur Pontifex velle jura unionis dissolvere. Si tamen unum esset accessoriè tantùm unitum alteri, sufficeret exprimere principale. Unde etiam exprimi debet, quòd Beneficium sit monoculare, hoc est, quod unicum in Ecclesia aliqua ad ordinarii collationem spectat. Septimò modus est exprimendus, an Beneficium vacaverit, per obitum, an per resignationem. Octavò: an sit regulare, si secularis impetret; an seculare, si impetret regularis, idque procedit, etiamsi adjecta sit clausula motus proprii. Universim si Papa Beneficium, vel aliam gratiam concedat ad petitionem, seu instantiam alterius, tacita veritate, & circumstantia, quæ in petitione necessariò exprimenda erat, ut Beneficium priùs jam habitum, etiam modicum, non exprimatur, tale rescriptum gratiæ est subreptitium, & irritum ipso jure, sive pro se, sive pro alio aliquis impetrarit Beneficium, vel gratiam. *Vid.* Azor *l. c. c. 33.* Sanch. *l. 8. de Matr. disp. 21.* Menoch. *de arbitr. casu 201. & ea, quæ diximus suprà l. 1. tit. 3. sect. 3. §. 3. & 4.*

§. III.

§. III.

Quomodo interpretari debeat, latè, an strictè Mandatum Apostolicum, in quo conceditur alicui facultas conferendi Beneficia, vel in quo mandatur alicui conferri Beneficium, aut actu confertur?

I. STricta interpretatio facienda est Mãdati Apostolici, in quo conceditur alicui à Summo Pontifice facultas conferendi Beneficia: quia talis concessio præjudicat ordinariis Collatoribus, & dispensat in Jure communi, quod utrumque strictam interpretationem requirit, prout colligitur etiam ex *c. Is cui 19. h. t. in 6.* Et quamvis gratia Principis liberalis, & latissimæ interpretationis sit, si fieri debeat contra concedentem interpretatio; hanc tamen latam interpretationem non patitur in præjudicium grave aliorum, prout etiam ex *regul. Cancellar.* & ex *Glossa in c. Tuorum 5. Vt permittat. de aucl. & usu pallii, & ex L. 2. §. Meritò ff. Ne quid in loco publico.* colligitur.

II. Stricta etiam interpretatio facienda est Mandatorum Apostolicorum, quibus conferri alicui Beneficium mandatur. *cap. Quamvis 4. h. t. in 6.* quia tales literæ, ut ait Pontifex, sunt ambitiosæ, de genere scilicet illorum, quæ honestius dantur, & accipiuntur, quàm petuntur. Et hinc si Pontifex mandavit, ut alicui de Beneficio provideatur, non potest vi hujus mandati Beneficium Curatum, Dignitas, aut Canonicatus &c. conferri; cùm in stricto sensu Beneficii nomine talia non veniant, ut ex dictis patet. Et si mandetur, ut provideatur illi de Beneficio in Diœcesi Frisingana v. g. non potest illi conferri Beneficium in Ecclesia Cathedrali Frisingana; quia nomine Diœcesis nõ venit in stricta acceptione Ecclesia Cathedralis, uti patet ex *c. Quamvis §. Quamquam.* Excipe: nisi aliunde colligatur, quòd ampliorem gratiam voluerit facere Pontifex, uti colligitur, si motu proprio mandatum de providendo concessit; aut si ipse contulit Beneficium, cujus executionem alteri tantùm demandavit; aut si mandaverit conferri usque ad certam summam, quo in casu, si unum Beneficium summam illam non attingat, plura etiam conferri possunt, dum summa illa obtineatur. *Vid.* Sanch. *l. c. disp.* 1. Laym. *l. c. tr.* 4. *cap.* 23. Franc. & Barbos. *in c.* 19 & 24. *h. t. in 6.*

§. IV.

Quomodo præterea alia quædam Mandata Apostolica de providendo, sive Rescripta Beneficialia sint intelligenda?

I. QUamvis nomine Beneficii simpliciter prolati non veniat Beneficium Curatum, aut Dignitas &c. ut dictum est, & ex *c. ult. h. t.* patet, potest tamen nonnunquam qualitas personæ facere, ut si mandetur de Beneficio competente provideri, intelligatur in tali mandato nomine Beneficii etiam Dignitas. *argu. c. Pro illorum 22. h. t.*

II. Si mandet Pontifex, ut alicui de Dignitate, vel Personatu &c. provideatur, non potest illi provideri vi talis mandati de Dignitate, aut Personatu, cui cura animarum annexa est, aut electivis Dignitatibus, aut quæ ad patronum laicum pertinent. *cap. cùm in illis 16. §. Illis verò h. t in 6.* eò quòd sub stricta acceptione Beneficii non veniat cura, aut laicalis Patronatus.

III. Si mandetur à Papa alicui provideri de non Sacerdotali Præbenda, de Præbenda dimidia, de Præbenda certi valoris &c. non potest vi talis mandati illi conferri Præbenda Sacerdotalis, aut Præbenda integra, aut Præbenda minoris valoris &c. quamvis tali Præbenda contentus esset providendus. *c. cui de non 27. h. t. in 6.* quia mandatum in forma specifica ob strictam sui interpretationem impleri debet.

IV. Si in Mandatis Apostolicis unus modus providendi exprimatur, alii modi censentur excluli. *c. susceptum 6. de rescript. in 6.* cùm ab uno expresso, non debeat fieri extensio in materia strictæ interpretationis, ad alium casum non expressum.

V. Si mandet Papa provideri alicui de Beneficio ad plurium collationem pertinẽte, non potest illi conferri Beneficium ad unius tantùm collationem, vel præsentationem pertinens, & vice versa &c. quia stricta interpretatio, si plures velit gravari, non vult, ut unus totum onus ferat, aut si velit unum gravari, non præjudicat pluribus.

VI. Si Papa mandet alicui provideri de Beneficio proximè vacaturo, ad collationem Capituli spectante, quamvis in tali mandato ea etiam Beneficia comprehendantur, quæ ex peculiari consuetudine, aut statuto illius Capituli, ab uno quidem eorum, nomine Capituli tamen, conferuntur;

non

non tamen ad ea beneficia mandatum se extendit, quorum collatio dignitatibus, aut personatibus, vel etiam certis præbendis illius capituli, &c. annexa est, *c. Mandatum 41. h.t. in 6. Vid.* Garc. *p. 1. cap. 6. d n. 49.* Barbos. *in cap. ult. h. tit.*

SECTIO VIII.

De Effectu, & usu, seu executione, ac revocatione, seu extinctione mandatorum Apostolicorum, seu litterarum beneficialium.

§. I.

Quo Tempore mandata Apostolica, seu litteræ Pontificiæ de conferendis beneficiis vacantibus effectum suum consequantur, & quo tempore impetrans debeat esse capax Beneficii?

I. SPectato jure communi Canonico, beneficia, & aliæ gratiæ Principis, statim ac concessæ sunt, per verbum *Placet*, vel *Fiat*, *quod petitur*, sive subscriptum supplicationi, sive voce prolatum, sine ulla scriptura, jam sunt perfectæ, omnemque vim suam, ac valorem habent secundùm se, & quoad substantiam, adeòque in foro Conscientiæ: quamvis in foro externo ad faciendam probationem intra, vel extra judicium, requiratur insuper, ut gratiæ, & privilegia in scripturam sint redacta, sive ut litteræ super iis sint expeditæ, uti sumitur ex *c. Institutis 6. cauf. 25. q. 2. & Clement. Dudum. 2. de Sepultur.* Ratio est: quia concessio gratiæ est quædam donatio; donatio autem, statim ut fit, in se est perfecta, etiam nullo donationis instrumento confecto.

II. Secundùm stylum verò, & praxim curiæ Romanæ, omnes provisiones, & gratiæ beneficiales, quæ fiunt à Sede Apostolica, per collationem, vel per confirmationem, vel per unionem, aut dispensationem, super retinendis beneficiis, vel alio modo, requirunt, ut litteræ sint expeditæ, nec ante sunt validę, adeò ut qui absque litteris Apostolicis possessionem apprehenderit cujuscunque beneficii, aut prælaturæ, pro intruso habendus sit, nec faciat fructus suos, & inhabilis reddatur ad beneficia obtinenda. Dicuntur autem Bullæ, seu Litteræ expeditæ, quando sunt plumbatæ, sive quando illis appensum est sigillum plumbeum Papæ. Prætereà secundùm regulam 53. Cancellariæ Apostolicæ, dispensationes Pontificiæ non suffragantur cuiquam in foro externo, antequam super iis litteræ Apostolicæ sint expeditæ: valent tamen in foro Conscientiæ, etiam litteris nondum expeditis. Denique litteræ concedentes jurisdictionem judicibus delegatis, vel quæ ad executores diriguntur, non tantùm ante initium judicii expeditæ esse debent, sed etiam ipsis præsentatæ: aliàs judicium erit nullum.

III. Etsi ordinariè Clericus debeat esse habilis ad obtinendum beneficium tempore interpretationis, sive datæ litterarum Apostolicarum, juxta *c. si eo tempore 9. de rescript. in 6.* aliquando tamen sufficit, si Clericus impetrans sit capax beneficii tempore vacationis, aut promotionis, quo vacans beneficium ei confertur, tametsi tempore impetrationis non fuerit capax. *c. Ei cui 29. h.t. in 6.* Unde licèt impetrans tempore datæ litterarum non habeat ętatem requisitam ad obtinendam præbendam sacerdotalem, si tamen eam habuit tempore, quo vacat præbenda Sacerdotalis, ea conferri ipsi debet. Secus est, si alicui ab initio mandatur provideri de beneficio curato, vel non curato disiunctivè: tum enim si legitimam ætatem non habeat tempore datæ, seu impetrationis, tametsi eam habeat tempore vacationis beneficii curati, non potest hoc ipsi conferri, etsi conferri possit non curatum, juxta *cit. cap. 9. de rescript. in 6. Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 599.* Sanch. *l. 8. de matr. disp 29.* Garc. *p. 4. c. 2. n. 11.* Azor. *p. 1. l. 5. c. 2. & p. 2. l. 6. c. 33.* Barbos. *in cit. c. 9. de Rescript. in 6.*

§. II.

Quis ex pluribus impetrantibus diversa mandata, seu rescripta Apostolica de providendo, in eadem Ecclesia sit præferendus?

I. SI alicui, v. g. Titio, à sede Apostolica Canonicatus collatus sit in quadam Ecclesia sine præbenda, cum mandato tamen, ut ei recepto in Canonicum præbenda proximè vacatura conferretur, postea verò similis gratia, ac collatio Canonicatus facta sit alteri, v. g. Cajo, in eadem Ecclesia, qui tamen priùs litteras Pontificias præsentavit Decano, & Capitulo, adeòque citiùs in Canonicum est receptus, quàm Titius, qui tardiùs illas præsentavit: tunc si præbenda aliqua postea vacaverit

rit, in assecutione illius præferri debet Titius, licèt Cajus priùs litteras collationis sibi factæ præsentaverit capitulo, & priùs in Canonicum receptus, ac in possessionem missus fuerit, prout statuitur in *c. Eum cui 7. h. t.* Quòd si Papa non actu conferat, sed solùm mandet successivè, duobus provideri de Canonicatu, vel alio beneficio in aliqua Ecclesia, tum si Titius priùs litteras impetravit, in assecutione præbendæ præferri debet Cajo, qui postea litteras beneficiales impetravit, etsi priùs eas præsentarit: præterquam si eo tempore, quo litteræ à Titio priore impetrante sunt præsentatæ, collatio præbendæ jam facta sit Cajo; tunc enim ea relinquenda est ipsi Cajo priori litterarum præsentatori, juxta *c. Tibi 12. de Rescript. in 6.* ubi tamen quidam casus excipiuntur.

II. Si mandetur alicui provideri simpliciter de beneficio, id intelligitur de primo vacaturo, non de secundo. Si verò Papa det alicui gratiam exspectativam ad prębendam proximè vacaturam, isque eam petere negligat, ea gratia est extincta, postquam præbenda alteri collata est: quamdiù tamen nondum alteri collata est, potest eam petere. Si denique Papa alicui dedit jus Canoniæ, isque in Canonicum sit receptus, sub expectatione præbendæ proximè vacaturæ, potest eam vacantem, quippe jure sibi debitam, petere: quòd si illam petere neglexit, ideòque ea alteri collata est, valet, quidem collatio, potest tamen ipse aliam, quæ proximè vacaverit, petere; nisi in eadem Ecclesia sit alius exspectans eadem auctoritate Apostolica, qui ante ipsum in Canonicum receptus sit, tunc enim hunc ipse sequi debet in assecutione præbendæ, præcedit tamen alium quemcunque solùm receptum auctoritate inferioris collatoris. Patent ista ex *c. si Clericus 11. h. t. in 6.*

III. Si Pontifex conferat alicui Canonicatum in aliqua Ecclesia cum mandato, ut eidem de præbenda proximè vacatura (vel jam vacante) & nulli alteri debita provideatur; tunc si illi, ad quos collatio præbendarum in ea Ecclesia de jure ordinario spectat, præbendam vacantem, motu proprio, & non auctoritate Pontificis, alteri conferant, non subsistit collatio, uti patet ex *c. Postquam 13. h. t.* E contrario si Pontifex non ipsemet conferat Canonicatum, vel aliud beneficium, sed solùm mandet conferri: tunc si ordinarii collatores, neglecto Papæ mandato, alteri conferant, valida est collatio, uti habetur *c. Dilectus 27. h. t.*

IV. Ei, cui mandatur provideri de præbenda, & dignitate copulativè potest provideri de præbenda tantùm, vel de dignitate tantùm, si una sine altera vacet, nisi sit alius, cui priùs mandatum est de præbenda provideri. Quod si vacet simul præbenda, & dignitas, vel officium, quæ tamen de se sunt separatæ, tunc præbenda conferenda est illi, cui priùs mandatum est provideri de præbenda, etiamsi alius adsit, cui posteriùs mandatum est provideri simul de dignitate, & præbenda: prout statutum est in *c. Quia sæpe 15. h. t. in 6. Vid.* Azor. *p. 2. l. 3. c. 11.* Barbos. *in cit. c. 15. h. t. in 6.* Ancharan. *in cit. c. 11. h. t. in 6.*

§. III.

Quodnam Beneficium conferri debeat, si Mandatum Apostolicum de providendo plures collationes, ad diversos spectantes, contineat?

I. SI Papa Episcopo, v. g. mandavit, ut alicui provideat de beneficio ad ipsius Episcopi, vel alterius v. g. Coepiscopi collationem pertinente, tum debet Episcopus ei providere, pro quo scribitur, de beneficio, quod proximè sine fraude vacabit, sive ad suam, sive ad alterius collationem pertineat: secùs si beneficium solùm pertineat ad præsentationem, vel institutionem Episcopi; tunc enim non potest providere juxta *c. Cùm in illis 16. §. Cum autem h. t. in 6.*

II. Si verò duo beneficia ad Episcopi, & alterius collationem spectantia simul vacent, v. g. quia Clericus, qui habebat duo illa beneficia, mortuus est, vel promotus ad dignitatem, vel aliud beneficium incompatibile, vel quia duo Clerici simul mortui sunt, aut promoti, vel renuntiarunt, nec appareat, quis priùs: tunc ordo scripturæ, seu Bullæ Pontificiæ servari debet, ita ut Episcopus provideat de beneficio ad suam collationem pertinente, quia in mandato Papali Episcopus præpositus est alteri collatori, v. g. Coepiscopo. Ita statuitur *c. Mandato 10. h. t. Vid.* Barbos. *hic n. 3.* Tusch. *V. Ordo script. concl. 196.* Everhard. *in Locis argum. legal. loco 1. ab Ordine.*

§. IV.

§. IV.

De Executione, & Executoribus Mandatorum, seu Litterarum Apostolicarum Beneficialium.

I. EXecutores litterarum Apostolicarum beneficialium sunt interdum meri, interdum mixti. Merus executor tunc censetur, quando deputatus ad exequendum non potest assumere partes judicis: potest tamen hic ipse, immò debet, extrajudicialiter cognoscere, & examinare, an persona promovenda qualitates requisitas habeat, ut narrata impetratione, quæ ad rem pertinent, verificare possit.

II. Executor deputatus ad beneficia in pluribus casibus censetur esse mixtus, ita ut judicialiter procedere possit, immò & plerumque debeat. Primò: si litteris commissionis adjecta sit clausula *vocatis vocandis*; tunc enim executor citare, & judicaliter procedere debet, alioquin provisio esset irrita. Secundò: si alius sit in possessione beneficii, adeòque illud de facto non vacet, etsi detentor sit injustus, aut intrusus, nihilominus priùs vocandus, & audiendus est. Tertiò: si executor sit datus cum clausula *sine conditione*, in qua agitur de præjudicio alterius, cùm tacitè videtur mandata cognitio, Quartò: si executor datus sit ad compellendum ordinarium collatorem, ut conferat. Quintò: generaliter quotiescunque comparet aliquis, qui prætendit aliquod præjudicium.

III. Si alicui absolutè commissa sit executio, ut beneficium vacans conferat, v. g. Titio, vel eum in possessionem inducat, sive addatur clausula, *si dignus est*, sive ea subintelligatur, quamvis possit, si velit, partes assumere judicis, citando eos, quorum interest, & judicialiter inquirendo, an impetrans sit idoneus: ad id tamen non tenetur, sed potest sine ulla causæ cognitione, sive processu judiciali statim providere de beneficio vacante, si nullus contradictor in jure compareat, nec agatur de præjudicio tertii; debet tamen extrajudicialiter inquirere de personæ qualitate.

VI. Executor ad benefieia deputatus potest examen personæ providendæ alteri subdelegare, etiamsi sit adjecta clausula *super quo conscientiam tuam oneramus*. Et quidem subdelegatio fieri potest cuicunque Clerico idoneo etiam in dignitate Ecclesiastica non constituto, si non procedatur judicialiter. *Vid.* Sanch. *l.* 8. *de matr. disp.* 27. Garc. *p.* 6. *c.* 1. & 2. Felin. *in c. ult. de præsumpt.*

§. V.

Quando, & quibus modis mandata de providendo, seu Litteræ beneficiales tollantur, & expirent?

I. SI à Papa alicui, v. g. Episcopo, generaliter, & indeterminatè, nulla expressâ persona, facultas concedatur, Apostolica auctoritate providendi de beneficiis aliquibus personis idoneis in certa Ecclesia, vel beneficia, quorum collatio ad Sedem Apostolicam legitimè est devoluta, conferendi: talis gratia etiam re integra (id est, si is, cui talis gratia, seu facultas concessa est, ea non fuit usus) non exspirat per obitum concedentis: quia cùm sit gratia specialis, seu merum beneficium, decet, eam esse mansuram. Si verò Episcopo concessa sit à Pontifice potestas, providendi de beneficio certæ personæ, idque in favorem, seu gratiam ipsius personæ, cui mandatur provideri de beneficio, non autem in gratiam Episcopi, cui mandatur providere: tale mandatum, seu potestas expirat morte concedentis, si res adhuc sit integra, id est, si mandatum nondum sit cœptum executioni mandari. Ita statuitur *c. Si cui 36. h. t.* Ex quo DD generalem regulam inferunt, idque procedere dicunt de omni gratia, & facultate agendi concessa, sive à Papa, sive ab alio superiore, tam in casu, quo mandans, vel concedens moritur, quàm quo renuntiat. Ratio prioris dispositionis est: quia decet, concessum à Principe beneficium esse mansurum. *Reg.* 16. *Jur. in* 6. donec scilicet revocetur. Ratio posterioris dispositionis est; quia mandatum morte mandantis, si res adhuc integra sit, finitur. §. *fin. Instit. de Mandato. L. Mandatum* 15. *c. eod.*

II. Si Papa alicui, v. g. Episcopo, det facultatem conferendi, auctoritate Apostolica, sex beneficia, quæ vacaverint per obitum, vel renuntiationem suorum Clericorum, personis idoneis; postea verò mandet specialiter cuidam alteri executori, ut certæ personæ de Canonicatu, vel præbenda in eadem Ecclesia provideatur; hoc casu non potest Episcopus Canonicatum, vel Præbendam vacantem alicui conferre: quia

primæ gratiæ generali derogatur per posteriorem specialem, quamvis in ea non fiat mentio gratiæ generalis, si quidem gratia specialis dicecte repugnet generali, & cum ea consistere non possit. Similiter si Pontifex alicui Episcopo concesserit facultatem conferendi beneficia suæ diœcesis, quorum collatio ad Sedem Apostolicam devoluta est; posteà verò unum ex talibus beneficiis, antequam Episcopus conferat, ipse Papa alicui conferat, vel conferri mandet, nulla facta mentione facultatis priùs Episcopo concessæ, collatio facta, auctoritate Papæ, Canonica censenda est. Ita statuitur *c. Quamvis* 38. *h.t. in 6.* Ex quo per sensum contrarium infertur, si secunda gratia, vel concessio esset generalis, sicut prima, tunc prævaleret prima facta per Papam, vel alium ejus auctoritate, si in secunda de illa non fieret mentio. Idem est, si utraque gratia esset specialis: tunc enim valeret prima, nisi in secunda de prima fieret mentio.

III. Si mandetur à Papa Episcopo, ut pauperi Clerico nullum beneficium Ecclesiasticum habenti, juxta merita suæ probitatis, de beneficio provideat; is verò, antequam eidem sit provisum, aliunde consecutus fuerit beneficium (v.g. Vicariam perpetuam, & non merè temporalem) tunc Episcopus ipsi (cùm causa mandati cesset) providere de cætero non tenetur. Ita statuitur in *c. Pauper* 30. *h.t.* Valet verò collatio facta, si Clericus primum post eam desinat esse pauper, etiamsi paupertas cesset ante investituram, & aditam beneficii possessionem, juxta *regul. 73. Juris in 6. factum legitimè retractari non debet, licèt posteà casus eveniat, à quo non poterat inchoari*.

IV. Si Papa Clerico pauperi nullum beneficium habenti mandarit provideri de beneficio in forma gratiosa, seu in litteris gratiosis, isque intereà beneficium sufficiens consecutus sit; potest nihilominus executor mandatum exequi, & beneficium ei conferre; dummodo illud beneficium, quod ex Papæ mandato confertur, non sit incompatibile cum priùs obtento, v.g. quia utrumque est curatum. Ratio est: quia litteræ beneficiales gratiosæ, quæ pro Clericis non indigentibus ex speciali gratia à Sede Apostolica conceduntur, non exspirant per adeptionem alterius beneficii; cùm sæpè Papa mandare soleat, ut habenti beneficium aliud conferatur. *Vid.* Franc. *in cit. c.* 38. *h.t.* Sanch. *l.* 8. *de matr. disp.* 28. & 30. Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 22. *q.* 2. & *in c.* 12. *de offic. jud. deleg.* Suar. *l.* 8 *de Legib. c.* 37.

SECTIO IX.

De Reservationibus Beneficiorum.

§. I.

De Reservatione beneficiorum in communi, ejusque causis, & effectu.

I. REServatio beneficiorum in genere definiri potest, quòd sit *alicujus beneficii Ecclesiastici vacaturi, per habentem ad id potestatem ad se facta, verbis expressis, avocatio.* Ac proinde illa beneficia dicuntur reservata, quorum collationem ita sibi propriam vindicat S. Pontifex, ut ab aliis collatoribus Ordinariis conferri non possint.

II. Reservatio hæc beneficiorum duplex est: Generalis alia, qua plura beneficia ejusdem nominis in communi sibi reservat Pontifex: ut cùm sibi reservat collationem omnium Ecclesiarum Episcopalium, omnium primarum dignitatum in Ecclesiis Cathedralibus post Episcopalem, &c. Alia est specialis, qua vel certæ Ecclesiæ beneficia, vel certa beneficia, vel certæ alicui personæ reservantur.

III. Causæ, propter quas beneficia reservari possunt, & solent, sunt plures. Prima: ne videatur Summus Pontifex, dum inferioribus contulit conferendi beneficia potestatem, contra *c. Dudum* 14. *§ Nos igitur h.t. in 6.* ea se penitus privavisse. Secunda est: ut erga eos, qui de Ecclesia benemeriti sunt, aut virtutis, vel doctrinæ præmium, ex merito expectant, liberalem se ostendere possit, beneficia Ecclesiastica illis conferendo. Tertia est: ut Ecclesiarum, & personarum Ecclesiasticarum major sit cum Romana Sede communicatio, in quantum ab ea sæpiùs dependent in beneficiis talibus, & eorum proventibus, &c.

IV. Effectus reservationis, cui appositum est decretum irritans, non tantùm est ligare manus inferiorum collatorum, quominùs conferre possint sic reservata beneficia, sed collatio talis, etiamsi ab ignorante reservationem fiat, nulla est, prout sumitur ex *c. Si Beneficia* 20. *h.t. in 6.* cùm talem nullitatem inducat decretum irritans, ita ut nec titulum coloratum præbeat proviso; & si illo spolietur, agere non possit de spolio,

cùm

cùm decretum irritans non modò titulum, sed etiam possessionem vitiet, ut probat *Cochier in reg. Cancell. 1. n. 19. & 20. Vid.* Azor *p. 2. l. 6. c. 36.* Barbos. *l. 3. Jur. Eccles. c. 13.* Less. *l. 2. c. 34. n. 48.*

§. II.

Quænam Beneficia sint reservata Romano Pontifici, spectato Jure Communi Canonico?

I. BEneficia vacantia in curia Romana sunt reservata Sedi Apostolicæ, ita ut nullus alius, quàm Papa, illa conferre possit, uti statuitur *c. Licet 2. h. t. in 6.* Habet tamen hæc constitutio aliquot limitationes. Nam primò: non comprehenduntur sub reservatione vacationis in curia beneficia, quæ ad jus patronatus Laicorum pertinent: quia Pontifex non censetur velle derogare juri Laicorum ex fundatione, vel dotatione Ecclesiarum acquisito, nisi id specialiter exprimat. Immò etsi in litteris reservationis addatur *etiam Beneficia, quæ sunt juris Patronatus Laicorum*, non comprehenditur jus patronatus Regum, Principum, vel Marchionum, nisi exprimatur. Comprehenduntur tamen, & reservantur illa beneficia, in quibus jus patronatus competit Laicis, non ex fundatione, ædificatione, vel dotatione Ecclesiæ, sed ex privilegio Apostolico, aut præscriptione fundata in Privilegio. Secundò locum habent reservationes Papales tantùm in beneficiis perpetuis, non autem in manualibus, seu ad nutum revocabilibus, sive regularia, sive secularia sint. Tertiò non reservantur beneficia Ecclesiæ non numeratæ, sed receptivæ, hoc est, in qua non est certus numerus beneficiorum, & præbendarum: nam ista beneficia nunquam censentur vacare, sed extingui cum beneficiato; Papæ autem reservantur beneficia vacantia, vel vacatura. Quartò nec sub reservatione Papæ comprehenduntur beneficia resignata ex causa permutationis. Quintò non habet hæc reservatio locum in beneficiis, quæ vacant in urbe, & ad eos pertinent, qui in urbe degunt, sed curiam non sequuntur. Sextò denique non reservantur ea, quæ ex consuetudine Magistris Theologis, aut Doctoribus juris Canonici sunt conferenda.

II. Prædicta constitutio de beneficiis apud Sedem Apostolicam, seu, quod idem est, in curia vacantibus, non conferendis per alium, quàm per Romanum Pontificem, & extenditur, & declaratur à Bonifacio VIII. *in c. Præsenti 34. h. t. in 6.* non solùm habere locum, si in ipso loco, ubi est Papa ejusque curia, sed etiam in aliis locis curiæ vicinis decedunt Legati, Nuntii Sedis Apostolicæ, & quivis alii (sive curieles, sive non *Gl. hic V. Alii*) ad Romanam curiam pertinentes, vel ab ea recedentes. Item extenditur ad curiales, qui etiam Ecclesia Romana vacante, peregrinationis infirmitatis, & ex alia quavis causa, ad locum curiæ vicinum, id est, ultra duorum dierum iter à loco, ubi curia moratur, non distantem, secedunt, ibique decedunt, dummodo ibidem domicilium, vel domum propriam non habeant. Curiales autem hic dicuntur, qui Papæ, aut Cardinalibus, vel officialibus Romanæ curiæ inserviunt, aut aliàs occasione curiæ propter negotia propria, vel aliena in urbe commorantur.

III. Si Papa beneficia vacantia in curia non conferat intra mensem, à die vacationis numerandum; tunc ii, ad quos collatio pertinebat, poterunt illa conferre juxta *c. Statutum 3. h. t. in 6.* Quod tamen locum habet solùm in beneficiis Papæ reservatis propter vacationem in curia; non autem in beneficiis reservatis Papæ alio modo, sive alia ex causa: ad hæc enim conferenda ordinarius nullo tempore intromittere se potest.

IV. In beneficiis parochialibus, seu Curatis, hoc speciale est, quòd vacante Sede Apostolica, si in curia vacaverint per obitum beneficiarii, seu curati, cessat eorum reservatio, & libera de iis dispositio ad ordinarios proprios collatores spectat, prout statuitur *c. si Apostolica 35. h. t. in 6. Vid.* Garz. *p. 5. c. 1. n. 103 & 387.* Covar. *pract. qq. c. 4.* Barbos. *l. 3. Jur. Eccles. c. 13. & in cit. c. 3. h. t. in 6. c. 34. eod.* Laym. *l. 4. tr. 2. c. 11.* Azor. *p. 2. l. 6. c. 3. 6.*

§. III.

De Beneficiis reservatis Papæ per Extravagantes.

I. IN *Extravag. Piæ 1. h. tit.* Bonifacius VIII. Dignitates, Personatus, Ecclesias, aliaque beneficia Ecclesiastica, quæ apud Sedem Apostolicam intra unum mensem à data præsentium Litterarum numeran-

randum, hactenus vacarunt, & quæ ex tunc apud eam in futurum vacabunt, reservat provisioni Sedis Apostolicæ: decernens irritum, quod secus per quemcunque, quacunque auctoritate, fuerit scienter, vel ignoranter attentatum. Quæ tamen reservatio intelligi debet juxta determinationem. *c. Statutum 3. & c. Præsenti 34. h. t. in 6.*

II. In *Extravag. Execrabilis 4. h. t.* quæ est eadem cum *Extravag. Execrabilis unic.* Joannis XXII. statuitur, ut qui deinceps receperint dignitatem, vel personatum, vel officium, aut aliud beneficium curam animarum annexum habens, si antea simile beneficium obtinebant, illo non solùm ipso jure privati sint, post obtentam possessionem secundi, vel si per eos stetit, quo minùs illud poslideant; sed etiam tunc statim primum dimittere debeant coram Ordinario: alioquin etiam secundo ipso jure sint privati, & nedum ad Sacros Ordines suscipiendos, sed etiam ad quovis aiiud beneficium Ecclesiasticum obtinendum sint inhabiles. Quæ omnia, & singula beneficia vacatura, vel dimissa, idem Papa Sedis Apostolicæ dispositioni reservat, ita ut si quis alius de iis disponere præsumat, illa dispositio sit irrita.

III. In *Extravag. Cùm nonnulla 11. h. tit.* declaratur, quòd si obtinenti dignitatem, vel aliud beneficium Ecclesiasticum curatum, aliud beneficium conferatur, & ambo beneficia successivè vacent, fructus eorum primo anno, quo vacant, qui pro Ecclesiæ Romanæ necessitatibus sublevandis sunt deputati, ac reservati, Cameræ Apostolicæ debeant conferri, & ab ea possint exigi, ac percipi.

IV. In *Extravag. Ad Romani 14. & ult. h. t. inter communes*, Paulus II. declarat, constitutiones antecessorum suorum, qui reservationes beneficiorum à se factas tantùm tempore Pontificatus sui durare voluerunt, per mortem illorum non esse revocatas. Quare decernit, omnia, & singula beneficia secularia, & cujusvis Ordinis regularia, etiamsi præposituræ, dignitates, personatus, Canonicatus, administrationes, vel officia, aut beneficia electiva, vel curata fuerint, per Romanos Pontifices hactenus reservata, vel in posterum reservanda, ac etiam quovis modo vacantia, vel vacatura, per ejusmodi reservationem remansisse, & remanere semper affecta, nullumque de illis præter Romanum Pontificem, illa vice, quovis modo disponere posse: & quidquid contra attentatum fuerit, decernit irritum. Porrò ejusmodi beneficia reservata ad longum ponuntur in *Extravag. Ad regimen 13. h. t. inter communes. Vid. cit. Extravag. 13. h. t. inter communes.* Vivian. *in Ration. in Extravag. 1. & 10. h. t.*

§. IV.

De Beneficiis reservatis Papæ per Regulas, Ordinationes, & Constitutiones Cancellariæ Apostolicæ.

I. PEr primam Regulam Cancellariæ renovãtur reservationes *Extravag. Ad regimen, & Extravag. Execrabilis*, & reservantur Papæ omnia beneficia vacantia, & vacatura in utraque hac *Extravag.* reservata. Ac insuper additur, reservationem etiam locum habere in illis beneficiis, quæ officiales Sedis Apostolicę ibi expressi, tempore, quæ officiales erant, obtinebant; licèt ante obitum officiales esse desierint: immò etiam in iis beneficiis, quæ Notarii ejusdem Sedis, etiam dimissis ipsis officiis, & quandocunque fuerint assecuti. Denique reservantur etiam omnia beneficia tam obtenta quàm obtinenda, de quibus Ordinarii aliique Collatores contra decreta, & formam Concilii Tridentinii disposuerunt, vel in posterum disponent.

II. Per secundam Regulam reservantur generaliter omnes Ecclesiæ Patriarchales, Primatiales, Archiepiscopales, Episcopales, nec non omnia Monasteria virorum (si sint Monachis destituta, vel commendari solita) ducentorum florenorum auri communi æstimatione excedentia: qui excessus in litteris exprimi debet. Reservantur autem hujusmodi Ecclesiæ non solùm, si apud Sedem Apostolicam vacaverint, ut in *Extravag. Ad regimen*, sed absolutè, & simpliciter, quandocunque vacaverint.

III. Per eandem Regulam reservantur dignitates, & beneficia omnia, ad collationem, præsentationem, electionem, & quamcunque aliam dispositionem Patriarcharum, Primatum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, nec non Abbatum, & aliorum quotumcunque Collatorum secularium, & regularium (non tamen ad collationem cum alio, vel aliis, aut etiam ad alterius præ-

præsentationem, vel electionem) quomodolibet pertinentia, quæ post obitum illorum, aut Ecclesiarum, vel Monasteriorum, vel aliarum dignitatum suarum dimissionem, vel amissionem, vel privationem, vel translationem, vel alias quomodocunque vacaverint, usque ad provisionem successorum, ad easdem Ecclesias, Monasteria, vel dignitates, auctoritate Apostolica faciendam, & adeptam ab eisdem successoribus pacificam illorum possessionem, quomodocunque vacaverint, vel vacabunt in futurum.

IV. Hæc tamen secunda Regula non habet locum in Germania, nec quoad priorem partem, quia per concordata permittitur libera electio, nisi in casibus expressis in *Extravag. Ad regimen*, quæ ipsis concordatis est inserta. Nec etiam quoad posteriorem partem; quia electi Episcopi, aliique collatores, provident de beneficiis, quæ Sede vacante vacarint, & ad suam collationem propriè spectant.

V. Per tertiam Regulam reservantur generaliter omnes dignitates majores, post Pontificales, in Cathedralibus, Metropolitanis, Patriarchalibus, nec non principales in Ecclesiis Collegiatis, valorem X. florenorum auri, communi æstimatione, excedentes. Reservantur etiam Prioratus, præposituræ, ac aliæ dignitates regulares conventuales, & præceptoriæ generales ordinum quorumcunque, sed non militarium, perpetuæ, quæ non reguntur per Abbates, & quarum priores, ac præpositi non eliguntur à Religiosis simul congregatis: non tamen reservantur dignitates hujusmodi temporales, quæ ad nutum Superioris auferri possunt, ut Ordinum Mendicantium.

VI. Per Regulam quartam reservantur generaliter omnia beneficia Ecclesiastica, quæ quicunque collectores, vel subcollectores, in quacunque Civitate, vel diœcesi, fructuum Cameræ Apostolicæ debitorum, durante hoc eorum officio, obtinebant, & ad quæ tunc eis jus competebat.

VII. Per Regulam quintam reservantur omnia, & singula beneficia quorumcunque curialium, quos dum curia Romana de loco, ad locum transfertur eam sequendo decedere contigerit, in quovis loco, quantumcunque etiam à dicta curia remoto. Quare hæc regula est ampliatio, seu extensio quædam constitutionis in *c. Præsidentium 34. §. Porrò h. t. in 6.*

VIII. Per Regulam sextam reservantur omnia beneficia cubiculariorum, & cursotum S. Pontificis. Intelliguntur autem hic cubicularii extra muros, seu honoris causa nuncupati: nam cæteri, qui familiares continui, & commensales Papæ dicuntur, jam comprehensi erant tertia Regula.

IX. Per Regulam septimam reservantur generatim omnes Canonicatus, præbendæ, dignitates, personatus, ac officia in Basilica Principis Apostolorum, S. Joan. Lateranensis, ac B. MARIÆ Majoris de Urbe Ecclesiis: nec non beneficia quæcunque ad collationem, provisionem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, quorum Episcopatus sunt annexi Cardinalatui, & vicini Romæ, à Romana Curia sine legitima causa absentium, ratione suorum Episcopatuum, Cardinalatus, ac ipsorum Cardinalium titulorum, ac Diaconiarum spectantia, quamdiù absentia eorum duraverit.

X. Per octavam Regulam reservantur dispositioni Papæ omnia beneficia Ecclesiastica, cum cura, & sine cura, secularia, & quorumvis ordinum regularia, qulitercunque qualificata, & ubicunque existentia, in singulis mensibus Januarii, Februarii, Aprilis, Julii, Augusti, Octobris, & Novembris, usque ad Papæ beneplacitum voluntatis, extra Romanam curiam, aliàs quàm per resignationem quocunque modo vacatura, ad collationem, præscriptionem, electionem, & quamvis aliam dispositionem, quorumcunque collatorum, & collatricum secularium, & quorumvis ordinum Regularium (non tamen S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, aut aliorum sub concordatis inter Sedem Apostolicam, & quoscunq; alios initis comprehensorum) quomolibet pertinentia. Voluit autem Papa in suppliationibus, seu concessionibus gratiarum quæ de dictis beneficiis tunc vacantibus, etiam motu proprio fiunt, de mense, inquo vacaverint, fieri mentionem; alioquin gratias nullas esse. Consuetudines verò etiam immemoriales optandi majores, & pinguiores præbendas, nec non privilegia (etiam in limine erectionis concessa) quibuscunque, & quomodolibet sub quibusvis Clausulis derogatoriis, & irritantibus concessa, vult adversùs reservationem hujusmodi minimè suffragari:

XI. Sub modò allata Regula octava solùm comprehenduntur, & reservantur beneficia propriè dicta; non autem manualia, sive ad nutum revocabilia, sive sint secularia, sive regularia; quia Pontifex reservat beneficia vacantia, quæ autem perpetua non sunt, non vacant. Neque etiam reservantur beneficia de mensa Episcopali, capitulari, aut Abbatiali, cui sunt perpetuò incorporata, ita ut nunquam vacent. Neque etiam commenda, sive temporalis, sive perpetua. Nec prioratus, & prælaturæ regulares ordinum Mendicantium: quia non sunt perpetui. Nec beneficia regularia ordinum militarium: quia *regula* 3. specialiter excipiuntur. Nec Canonicatus Doctorales, & Magistrales, qui sunt conferendi per concursum. Nec denique beneficia consistentia in Ecclesia non numerata, in qua non est certus numerus Canonicorum, aut aliorum beneficiatorum.

XII. In dubio si non constet, quo mense beneficium vacaverit, num in Apostolico, an Ordinario, etiam facta indagatione, pro Ordinario est præsumendum si hic Papam prævenit in conferendo beneficio. Imnò probabilius est, etiamsi Papa prævenerit collationem Ordinarii, & provisus Papæ sit in possessione beneficii collati, adhuc præferendum esse provisum ab Ordinario: cùm, ut dictum est, in tali dubio præsumptio stet pro Ordinario, unde onus probandi transfertur in adversarium existentem in possessione.

XIII. Cùm prædicta Regula octava reservatoria (sicut & aliæ) sit temporalis, & morte Papæ exspiret; idcirco Sede vacante cessat omnis reservatio mentium, ita ut Episcopi liberè conferre possint omnia beneficia vacantia in omnibus mensibus, idque donec Papa fuerit electus, & Regulas Cancellariæ denuò publicaverit, quod solet facere postridie suæ electionis.

XIV. Per eandem Regulam reservantur beneficia quocunque modo vacatura, sive de jure, & facto simul, sive de jure tantùm, sive de facto tantùm. Excipitur, si vacent per resignationem, saltem si hæc sit simplex, seu plura, quæ in manibus ordinarii fieri potest.

XV. Sub eadem Regula comprehenduntur non solùm collatores ordinarii, quales sunt Episcopi in suis diœcesibus; sed etiam extraordinarii, quibus competit collatio ex privilegio, vel jure speciali: omnia enim ea beneficia reservantur, nisi sint juris Patronatus laicalis, aut mixti. Item numero collatorum comprehenduntur etiam præsentatores, electores, & alii provisores; cùm ibi fiat reservatio beneficiorum pertinentium ad collationem, præsentationem, electionem, &c.

XVI. Excipiuntur tamen ab hac Regula Cardinales, respectu quorum nulli menses sunt excepti. Quæ tamen exceptio intelligenda est solùm de Cardinalibus ordinariis collatoribus, ut de Cardinalibus Episcopis residentibus in sua diœcesi; non verò de aliis etiam legatis de latere, in suis Provinciis degentibus. Excipiuntur item Reges, & Principes, qui ex Privilegio Sedis Apostolicæ conferunt beneficia: hi enim in generalibus reservationibus non comprehenduntur, nisi expressa de illis mentio fiat: Denique excipiuntur etiam beneficia, quæ vigore concordatorum initorum cum Sede Apostolica liberè providentur, & reservata non sunt, ut paulò antè *n.*10. dictum est.

XVII. In eadem Regula octava concessit Pontifex facultatem liberè disponendi Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, quamdiù in Ecclesiis, aut diœcesibus suis personaliter resederint de omnibus, & quibuscunque beneficiis Ecclesiasticis, cum cura, & sine cura, secularibus, & regularibus, quæ ad liberam ipsorum tantùm, non autem aliorum cum eis dispositionem, vel præsentationem, vel electionem, non etiam cum consilio, & consensu, seu interventu capitulorum, vel aliorum, pertinent, si ea vacare contigerit mensibus Februario, Aprili, Junio, Augusto, Octobri, & Decembri, extra ipsam curiam: dummodo aliàs dispositioni Apostolicæ reservata, vel affecta non fuerint. Hoc tamen ipsi beneficio, & facultate eo ipso privati existunt, si in collatione, aut alia dispositione beneficiorum in reliquis sex mensibus vacaturorum (quæ Papa etiam dispositioni suæ reservarit) seu etiam aliorum Sedis Apostolicæ dispositioni quomodolibet reservatorum, sese intromiserint, aut impedierint, quò minùs provisiones, & gratiæ S. Pontificis debitum de illis effectum consequantur.

XVIII. Gratia alternativa modò dicta non habet locum in Germania; Episcopi enim Germaniæ, licèt in Ecclesiis non residean̄t, passim non habent jus conferendi

Ca-

Canonicatus Ecclesiæ Cathedralis, nec quidem in alternis mensibus, cùm illorum collatio in mensibus ordinariis, seu non Pontificiis, ex consuetudine, vel privilegio, vel statuto, vel alio jure speciali pertineat ad Capitula Cathedralia.

XIX Sicut prædictæ Gratiæ alternativæ usus non est concessus, nisi postquam ab illis, qui uti ea voluerint, acceptara fuerit per patentes litteras manu propria subscriptas, suoque sigillo munitas, & in acceptantis Civitate, vel Diœcesi datas, ac ipsæ istæ litteræ à Dataria Papæ receptæ, & cognitæ fuerint: ita eadem Gratia acceptata, & à Dataria recognita cessat primò: si ad alium Episcopatum quis sit translatus. Secundò per renuntiationem illius, si rénuntiatio à Papa acceptetur. Tertiò per mortem Pontificis, utpote per quam exspirant omnes Regulæ Cancellariæ. Quartò si Episcopus se intromittat in provisione Beneficiorum, quæ Papæ sunt reservata, ut paulò antè *n.* 17. dictum est. Porrò sublata Gratia subalternativa, statim iterùm locum habet reservatio quoad menses Februarium, Aprilem, Augustum, & Octobrem, qui semper sunt menses Apostolici, secluſa alternativa. *Vid.* Cockier *in Regul.* 8. *Cancell.* Palao *tr. de Benefic. disp.* 2. *puu.* 22 Barbos. *de Potest. Episc. alleg.* 57. Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 36. Garc. *p.* 5. *de Benef. c.* 1. *§.* 3. *& seqq.*

§. V.

De Provisionibus, & Reservationibus factis per Concordata Germaniæ.

I. INter Papam Nicolaum V. ex una parte, & inter Imperatorem Fridericum Tertium, ac Principes Germaniæ, tam Ecclesiasticos, quàm Sæculares ex altera parte, inita sunt Concordata quædam, utrinque observanda, circa Ecclesias, Prælaturas, Dignitates, ac plura alia Beneficia Ecclesiastica. Et primò quidem concessit Germanis Pontifex liberam electionem in Metropolitanis, & Cathedralibus Ecclesiis viduatis, quamvis immediatè Sedi Apostolicæ subjectæ non essent, & in Monasteriis immediatè Sedi Apostolicæ subjectis, ita tamen ut ejusmodi electiones intra præscriptum tempus *c. Cupientes* 16. *de elect. in* 6. Romam submittantur, à Summo Pontifice confirmandæ, si Canonicæ fuerint; nisi ex rationabili, & evidente causa, de persona utiliore, & digniore, de consilio Cardinalium, providendum putaverit.

II. Concessit Pontifex, ut de aliis Beneficiis inferioribus (nisi in his etiam Concordatis reservata sint, ut videbitur paulò post) sive regularia illa sint, sive sæcularia, sive cum, sive sine cura, modò non sint patronata, ordinarii Collatores disponere possint, ea conferendo, si in mensibus Februario, Aprili, Junio, Augusto, Octobri, & Decembri vacaverint, nunquam per ullam aliam reservationem, aut gratiam expectativam, aut aliam dispositionem, auctoritate Apostolica factam, vel faciendam, impediendi.

III. Reservavit tamen Sedi Apostolicæ idem Pontifex 1. Beneficia reservata in *Extravag. Ad regimen* 13. *inter communes h. t.* Beneficia scilicet Officialium Sedis Apostolicæ vacantia per illorum obitum: si tamen illa Beneficia actualiter, cùm morerentur, tenebant, & inter illos Officiales fuerunt. Officiales autem ibi nominati sunt, qui gerunt officium Vicecancellarii, Camerarii, septem Notariorum, Auditoris Litterarum Contradictarum, & Apostolici Palatii causarum Auditorum, Correctorum, centum, & unius Scriptorum Litterarum Apostolicarum, & viginti quatuor Pœnitentiariæ Sedis Apostolicæ, & viginti quinque Abbreviatorum, nec non verorum Commensalium Pontificis, & aliorum viginti quatuor Capellanorum Sedis ejusdem, in epitaphio (id est, albo, seu syllabo Curialium) descriptorum. 2. Beneficia vacantia per obitum Cardinalium, si Episcopatus, aut Prælaturæ tales vacent per mortem Episcopi, vel alterius Prælati in Curia Romana demortui. 3. Episcopatus, Prælaturas, & omnia Beneficia, quæ vacant per depositionem, privationem, vel translationem, auctoritate Sedis Apostolicæ factam. 4. Illa Beneficia, & Prælaturas, ad quas aliqui in concordia, vel discordia electi, vel postulati sunt, si eorum electio, aut postulatiò cassata, aut repulsa fuerit per eandem auctoritatem Apostolicæ Sedis. 5. Beneficia, quę vacant per promotionem in Episcopum à Papa factam. 6. Beneficia vacantia per assecutionem alterius incompatibilis, auctoritate Sedis Apostolicæ factam, prout etiam habetur in *Extravag. Execrabilis Joan.* 22. cujus Extravagantis reserv tiones vult omnino observari Pontifex in Concordatis.

IV. Præter dictas utriusque Extravagantis reservationes, reservat Pontifex suæ dispositioni etiam majores Dignitates post Epi-

Episcopales in Ecclesiis Cathedralibus, & Principales in Ecclesiis Collegiatis, quales sunt in quibusdam Germaniæ Ecclesiis Præposituræ, in aliis verò Decanatus. Nec non alia Beneficia, quæ vacant in Januario, Martio, Majo, Julio, Septembri, & Novembri, si non sint patronata.

V. Circa ipsa tamen in mensibus Pontificiis vacantia Beneficia, specialem gratiam facit Germanis in his ipsis Concordatis Pontifex, concedens scilicet ordinariis collatoribus potestatem conferendi hæc etiam in mensibus Pontificiis vacantia Beneficia, si intra tres menses, à die, in quo vacatio cognita est in loco Beneficii, numerandos, nulli à Pontifice de tali Beneficio provisum fuerit, ita tamen, ut etiam post tres menses hos elapsos cumulativa cum ordinariis Collatoribus potestas conferendi talia Beneficia Pontifici conveniat, & locus detur præventioni, ac illius sit Beneficium, cui prius post tres menses collatum fuit, sive deinde ab ordinario Collatore, sive à Pontifice prius collatum fuerit. *Vid.* Georg. Branden *super Concordat. Germ.* Chokier *in regul. Cancel.* 8. *Gl.* 11.

§. VI.

De Beneficiis reservatis ex Indulto Pontificio Romanorum Imperatori per Preces Primarias.

I. EX Apostolicæ Sedis Privilegio, & antiquissima consuetudine concessum est Romanorum Imperatori recens electo, ut in quavis Ecclesia Cathedrali, etiam Metropolitana, Collegiata, aut quacunque alia sive sæculari, sive regulari intra Romanum Imperium (prout nunc est) personam aliquam idoneam per preces (quæ Primariæ vocantur, quia cuivis juri conferendi, præsentandi, nominādi &c. præferuntur, & Primæ etiam preces dicuntur, quia sunt veluti prima Cæsaris petitio in tali Ecclesia) offerre, & nominare Collatoribus, seu Collatricibus, quacunque Dignitate fulgeant, aliquem possit, cui Beneficium quodcunque vacans, aut proximè vacaturum (in quibuscunque mensibus vacet) conferatur; etiamsi Beneficia hujusmodi Canonicatus, Præbendæ, Dignitates, Personatus, Administrationes, vel Officia, etiam majora, & electiva, cum, vel sine cura, fuerint.

II. Provisus de Beneficio per primas Preces admitti, ac recipi debet, potestque ipse Imperator suæ nominationis, seu suarum Primariarum Precum executores eligere, qui sint in Ecclesiastica Dignitate, vel Personatu constituti, aut Ecclesiarum Cathedralium Canonici (cùm sint Summi Pontificis Delegati, ita ut subdelegare possint, & subexecutores constituere) & si mortui hi fuerint priùs, quàm suum sortitæ fuerunt Preces effectum, alios eligere potest, ad finem Precum suarum obtinendum. Executores verò possunt Ordinarios compellere ad conferendum, juxta Precum tenorem.

III. Sicuti autem Pontifex huic privilegio Cæsareo non vult obstare Concordata Germaniæ (cùm in recentioribus indultis expressè his derogetur) neque Tridentinum *sess.* 24. *c.* 29. *de Refor.* Gratias Expectativas tollere, ut declaravit S. Congregatio: ita non vult, ut idem Privilegium se extendat ad omnia Beneficia. Nam se non extendit 1. ad ea Beneficia, quæ per *Extravag. ad regimen* reservantur, de quibus suprà. 2. ad Beneficia, quæ vacant ex causa resignationis in favorem tertii. 3. ad Beneficia Patronatus Laici. 4. ad Beneficia litigiosa, aut ad Sedem Apostolicam devoluta. 5. ad majores post Episcopalem, aut principales Dignitates. 6. ad officia, quæ cadunt in Laicos. 7. ad Hospitalia etiam religiosa, quæ non in titulum perpetuum conferuntur. 8. ad Beneficia manualia. 9. ad Beneficia servitoria, quibus onus v. g. canendi in choro annexum est. 10. ad Beneficia, quę dantur Scholaribus in studiorum subsidium. 11. ad Beneficia post obtentas Cæsareas Preces primum erecta. 12. ad Vicarias temporales. 13. ad Beneficia mensæ Episcopali, Capitulari, vel Abbatiali incorporata. 14. ad Beneficia exempta. 15. ad Beneficia commendata &c. Denique non vult Pontifex, ut vi hujus indulti, eadem Ecclesia gravetur sæpius, si vi Precum illarum jam unam personam accipere debuit.

IV. Imperator electus ante confirmationem à Papa acceptam uti potest indulto Precum Primarum; ut patet ex usu, & consuetudine. Item potest Imperator postquam unum nominavit ad Beneficium, variare ac resilire, & nominare alterum. Neque obstat, nominationem habere vim præsentationis: quia hoc solùm verum est, si quis præsentatur ad Beneficium vacans; tunc enim res non est ampliùs integra: secus si est de Beneficio vacaturo, ad quod dantur

Pre-

Preces Primariæ : sunt enim omnes exspectativæ odiosæ, ideòque censetur res manere integra, si quis nominatus sit ad Beneficium vacaturum. Potest igitur Imperator Preces Primarias alicui concessas revocare, si Precistæ nondum inde jus quæsitum fuerit. Quòd si Preces alicui concessæ non sint sortitæ effectum, v. g. ob mortem Precistæ, potest Imperator alium nominare. *Vid.* Chokier *tract. de Prec. Prim.*

§. VII.

Continuatur eadem materia de Cæsareis Precibus Primariis.

I. QUemadmodum, ut præcedente §. dictum est, Indultum Primarum Precum non extenditur ad Beneficia Papæ reservata in *Extravag. Ad regimen*, illa nimirum, quæ suprà enarravimus *§. 5. n. 3.* ita extenditur ad quævis alia Beneficia Sedi Apostolicæ reservata, ut possint conferri Precistis, quos ad illa Cæsar nominarit. Item extenditur ad Beneficia ex diversis personis vacantia, videlicet quando plures simul, & eodem tempore, vel intra breve tempus moriuntur, vel quando plures de Beneficiis contendunt, & simul, si aliquod habeant, privantur. Neque obstat, quòd Precista jam antè Beneficium habeat in aliqua Ecclesia: potest enim vi harum Precum aliud in eadem Ecclesia obtinere, modò talia sint, ut sine dispensatione Papali simul retineri possint: aut quòd in aliis Ecclesiis habet plura alia Beneficia: aut quòd habet alias gratias exspectativas, seu nominationes: aut quòd non habet qualitates secundùm statuta, & consuetudines Ecclesiarum requisitas, ut si careat nobilitate, quæ ex statuto, vel consuetudine alicujus Ecclesiæ requiritur; vel quòd non habet qualitates secundùm jus commune requisitas, v. g. ætatem, aut legitimos natales, modò super inhabilitatibus, quæ ex jure communi proveniunt, legitimè cum illo sit dispensatum.

II. Nominatus per Preces Imperatorias ad Beneficium, debet illud intra mensem acceptare, id est, declarare per se, vel Procuratorem, etiam Laicum, speciale ad hoc mandatum habentem, quòd Beneficium vigore Precum Imperatoriarum petat, prout habetur in *cit. Indulto §. Quòdque*. Et hinc debet Precista Rescriptum Precum istarum etiam ante elapsum mensem insinuare Collatori ordinario, v. g. Episcopo vel ejus Vicario, vel Capitulo (si Collatio ad illud spectet) & quidem capitulariter congregato: alioquin ordinarii Collatoris manus non essent ligatæ, possetque, cùm vacat illud Beneficium, alteri conferre. Incipit autem hic mensis currere à tempore vacationis publicè notæ in loco, vel Ecclesia Beneficii vacantis: nisi Precista alleget, & probet absentiam, vel aliam justam causam ignorantiæ. Immò probabile est, quòd possit Precista acceptare Beneficium etiam post mensem à tempore vacationis elapsum, si res adhuc sit integra, id est, Beneficium nondum alteri collatum.

III. Prædictum tamen unius mensis tempus probabiliter non currit contra Minorem XXV. annis, durante minore ætate, vel impedimento. *arg. L. 1. C. de Annali Exceptione. L ob commissa 21. C. Ad Leg. Jul. de Adult.* Neque obstat, quòd in spiritualibus Minor censetur Major. *cap. Ex parte 14. de Restit. spoliat. c. ult. de Judic. in 6.* hoc enim solùm verum est in his, quæ sunt merè spiritualia, ut ingressus Religionis, Votum, Matrimonium &c. non verò in iis, quæ sunt spiritualibus tantùm annexa, uti sunt Beneficialia.

IV. Si Precista sit negligens in acceptando primum Beneficium vacans, non potest posteà petere secundùm, si aliquod vacaverit: quia cùm Papa mandat alicui provideri de Beneficio, id intelligitur de primo vacaturo; unde si is negligens fuerit in petendo, extincta est ea gratia. Potest tamen petere secundum, quando primus actus fuit invalidus: aut si non possit consequi id, quod acceptavit: aut si protestetur in acceptatione primi, quòd non intendat acceptare Beneficium, nisi quatenus sibi debetur, & in quantum potest pacificè obtinere ejus possessionem: aut si per errorem elegit Beneficium jam alteri debitum, vel Beneficium simplex pro Dignitate.

V. Si Precista acceptavit Beneficium, & petiit sibi conferri dicens, vacare per obitum Petri, cùm tamen vacet per obitum Pauli, valet nihilominus acceptatio, modò constet de corpore Beneficii: quia eligens jus, quod sibi falsò putat competere, non amittit illud, quod sibi verè competit. *Vid.* Chokier *l. c.*

TITULUS VI.

De Clerico ægrotante, vel debilitato.

§. I.

An Clericus propter ægritudinem, aut mutilationem amittat Beneficium suum, vel saltem fructus illius, & quando ei dari possit, vel debeat Coadjutor?

I. IN c. *Cùm percussio* 1. *& in c. Presbyterum* 2. *h. t.* statuit Pontifex, quòd Clericus Beneficiatus, si infirmitate, aut mutilatione impediatur, quominus Ecclesiæ serviat personaliter, & officium suum præstet, non tantùm non amittat Beneficium suum, sed etiam ad omnes fructus integrè percipiendos pro serviente haberi debeat: ne videlicet idonei Ministri non reperiantur, qui Ecclesiæ servire velint, si fructibus Beneficii carere debeant, ex tali miseria impediti, quominus servitia sua actu præstent; & ne afflicto addatur afflictio cum præjudicio Ecclesiæ.

II. Ob allatam modò rationem, Clericus ob ægritudinem, aut mutilationem impeditus, gaudere etiam potest distributionibus quotidianis, juxta *c. uni. de Clericis non resi. in 6. de quo etiam supra Tit. 4. Sect. 2.* & à sui Beneficii administratione removendus non est, quamvis Altari deservire, aut in Ecclesia comparere, sine magno scandalo (eò quòd Lepra v. g. aut alio morbo contagioso, & horrido infectus sit) non possit. Et in tali casu per Coadjutorem ipsi datum, cui ex redditibus Beneficii congrua portio assignetur, juvari debet, qui curam animarum actu habeat, & alia spiritualia officia exerceat; nisi propter suæ infirmitatis gravitatem inhabilis etiam videretur ad Beneficii sui administrationem temporalem; nam tunc alius illi in administrationis etiam officio substitui potest, congrua sustentationis portione, ex redditibus Ecclesiæ, infirmo Beneficiato assignata. Quod solum vult *c. Tua nos* 4. *h. t.* Quòd si redditus Beneficii pro utriusque, Rectoris scilicet infirmi, & Coadjutoris, sustentatione non sufficiant, probabilius est juxta *c. De Rectoribus* 3. *h. tit.* quòd ex redditibus Ecclesiæ, sive Beneficii, providendum sit Rectori, seu Beneficiato infirmo, Coadjutori verò ab Episcopo per Parochianos, vel aliundè subveniendum.

III. Eodem modo, & eisdem ex causis, nec Episcopus à suo Episcopatu, aut inferior Prælatus à suo Beneficio amoveri potest, propter infirmitatem; sed Coadjutor eis, si suo officio, aut administrationi satisfacere non possint, juxta dicta dandus est, *c. Ex parte* 5. *& c. Consultationibus* 6. *h. t.* qui & ipse sustentationem suam congruam ex redditibus Ecclesiæ, cui Coadjutor datus est, habeat, & non minùs ad residentiam personalem obligatus sit, quàm ipse principalis. *Vid.* Abb. *in cit. c.* 4. *h. t.* Fagn. *in cit. cap* 3. *eod.* Garc. *p.* 4. *de Benef. cap.* 5. Barbos. *l.* 3. *Jur. Eccles. cap* 10.

§. II.

Quis assignare, seu dare possit Coadjutoriem; & quomodo, ac qualis dari debeat?

I. QUamvis solius Papæ sit Coadjutorem dare Episcopis, & his superioribus Prælatis; cùm inter causas majores numeretur Coadjutoris datio: concedit tamen Papa in *c. Pastoralis h. t. in* 6. ne Ecclesiæ, ab Urbe præsertim remotæ, detrimentum patiantur, ut Episcopus, senio, vel perpetuo impedimento impeditus, qui pastorale officium exercere non potest, cum consensu sui Capituli, unum vel duos Coadjutores, auctoritate Apostolica, assumere possit; vel si amens sit Episcopus, Capitulum, aut duæ illius partes, unum, aut duos auctoritate Apostolica, designare possint, qui officium Episcopi, tam quoad temporalia, quàm quoad spiritualia, si ad utrumque inutilis est, exerceant: vel certè si nolit in priore casu Coadjutorem assumere Episcopus, eum quidem invito Capitulum non obtrudet, de toto tamen negotio moneat Pontificem, & quod ab ea Sede ordinatum fuerit, humiliter, & efficaciter impleat.

II. Aliis Prælatis, aut Rectoribus Ecclesiarum, Episcopo inferioribus, sicut & Parochis, si officio suo præesse nequeant, Episcopus dare potest Coadjutores; cùm penes illum sit Beneficiati etiam destitutio.

III. Debet autem Coadjutor dandus esse Clericus idoneus, tam ratione prudentiæ ad rerum Ecclesiasticarum administrationem, si pro bonorum administratione Coadjutor detur, quàm ratione scientiæ, & morum, si ad spiritualem curam Coadjutor detur; & ejus ætatis, quæ requiritur in

tali

tali Beneficio. *Vid.* Barbos. *in cit. Pastoralis* Abb. *in c. ult. h.t.*

§. III.

Quæ sit potestas, sive officium Coadjutoris, & quando expiret?

I. OFficium dati Coadjutoris est, curam gerere Episcopi, vel Rectoris, cui datur Coadjutor ob infirmitatem, aut senium, & simul Ecclesiæ, seu populi *c. Ex parte 5. h.t.* si datus sit simpliciter Coadjutor: vel saltem curam habere rerum temporaliũ, si ad hæc curanda datus sit Coadjutor. Nihil tamen alienare de bonis immobilibus Ecclesiæ, aut mobilibus pretiosis, quæ servando servari possunt, potest. Neque Beneficia, quorum collatio pertinet ad eum, cui datus est Coadjutor, conferre potest sine illius consilio, nisi ille mentis non sanæ sit, & ad conferendum Beneficia inutilis.

II. Expirat officium Coadjutoris non morte dantis Coadjutorem, sed morte illius, vel depositione, aut renuntiatione, cui datus est Coadjutor; cessat enim officium administratoris dativi, si legitimus administrator, (successor scilicet illius, cui datus est Coadjutor) superveniat; nisi fuerit ipse Coadjutor datus cum futura successione, sive jure succedendi illi in Prælatura, cui datus est Coadjutor. Quæ Coadjutoriæ, quamvis sint, juxta stylum Curię Romanę, à Summo Pontifice impetrandæ, à Tridentino tamen *sess. 25 cap. 7. De reform.* non in omni casu probantur. *Vid.* Fagn. *in cit. c. 5. h.t.* Garc. *p. 5. c. 5. à n. 53.*

TITULUS VII.

De Institutionibus.

INstitutio est modus canonicus acquirendi Beneficii. Et quamvis latè accepta etiam Collationem Beneficii includat; strictè tamen dicta, prout hìc accipitur, differt à Collatione Beneficii, eò quòd Collatio sit libera translatio Beneficii in aliquem; Institutio verò sit necessaria; Episcopus enim, vel qui jus conferendi Beneficium habet, liberè potest huic, vel illi Beneficium conferre; qui verò jus instituendi in Beneficio habet Episcopus, necessariò debet eum instituere in Beneficio, quem Patronus præsentat, dummodo sit idoneus. *c. Significasti 18. De jure patr.* Et hinc Institutio propriè dicta definitur, quòd sit *juris Beneficii ad præcedentem præsentationem, vel nominationem alicujus legitima auctoritate facta translatio*, per quam scilicet jus, ac titulus Beneficii acquiritur instituto.

§. I.

Ad quos spectet jus instituendi Clericos in Beneficiis Ecclesiasticis?

I. DE Jure communi spectat jus, sive potestas instituendi Clericos, à Patronis præsentatos, ad Episcopum, vel ejus Vicarium generalem in spiritualibus, aut vacante Sede ad Capitulum Cathedrale. *c. Ex frequentibus 3. h.t. & Trident. sess. 7. c. 13. De reform.* Ubi præcipitur, ut præsentati à Patronis non instituantur, nec admittantur, sub prætextu cujuscunque privilegii, nisi fuerint priùs à locorum Ordinariis examinati, & idonei reperti. De quo examine agit *Trident. sess. 24. c. 18. de reform.*

II. Quamvis nec Vicarius generalis sine speciali mandato conferre Beneficia possit, nec Capitulum Cathedrale, vacante Sede; instituere tamen, tam ille sine speciali mandato, quàm hoc, vacante Sede, præsentatos à Patronis potest; cùm Institutio non sit donatio gratuita, circa quam præjudicium fieri possit Episcopo, sed necessariò expedienda sit. *c. His quæ 11. & c. Cùm olim 14. De majorit. & obed. & c. Etsi 1. h.t. in 6.*

III. De Jure speciali, sive ex privilegio, præscriptione, vel consuetudine potest jus instituendi competere etiam Prælatis Episcopo inferioribus. *c. Super eo 15. De off. deleg. c. Auditis 15. & cap. Cùm olim. 18. De præscript.* præcipuè verò Prælatis regularibus, quibus plenissimo jure subjectæ sunt aliquæ Ecclesiæ; cùm isti habeant in talibus Ecclesiis jurisdictionem quasi Episcopalem. *Vid.* Azor. *p. 2. l. 6. c. 22.* Garc. *de Benef. p. 9. cap. 4.* Barbos. *de Off. Episc. alleg. 72.*

§. II.

De instituendis in Ecclesiis, vel Beneficiis Ecclesiasticis.

I. INstituendi in Beneficiis Ecclesiasticis debent primò esse Clerici: cùm Laicis

cis non conveniant Beneficia Ecclesiastica. *c.in Ecclesia 2.h.t.*

II. Non debent instituí in Ecclesiis,& Beneficiis Clerici unius originis, seu nationis tantùm,sed viri literati & idonei,undecunq; originem ducant *c.Decorem 5.h.t.* Nisi Beneficium fundatum primitus sit, pro certæ tantùm nationis, certæ familiæ &c. hominibus. Neque prohibetur consuetudo,qua indigenæ extraneis præferuntur: quia faciliùs illi ad perpetuò residendum inducuntur.

III. Non debet repelli ad Ecclesiam vacantem Parochialem præsentatus, qui in minoribus, sacris tamen Ordinibus nondũ initiatus est; modò aliàs sit idoneus,ætatem requisitam habeat,id est, XXIV. ætatis annum compleverit, & intra annum ad Sacerdotium promoveri possit. *c.licet 14. De elect. in 6.c.Præterea 5.De ætate & qualit.&c. c.Si is 2.h.tit.in 6.*

IV. Tot sunt instituendi in Ecclesiis Collegium, aut Capitulum habentibus, quot commodè, & absque penuria ex redditibus ali possunt. *c.Non amplius 1. & c. Auctoritate 4.h.tit. Trident.Sess.25. cap.3. De regulari.* Quòd si tamen in prima fundatione certus numerus determinatus sit, augeri ille non debet, ob modicum tantùm reddituum augmentum: minui tamen potest, si notabiliter, & in perpetuum decrescant reditus, quamvis auctoritate Papæ, aut juramento numerus determinatus firmatus sit; cùm talis confirmatio, aut juramentũ intelligi debeat,si res in eodem statu permaneãt.

V. Nemo seipsum in Beneficio instituere potest, neque ab alio accipere,qui à se auctoritatem habeat, uti probatur ex *c.Cùm ad nostram 7.h.t.* eò quòd, ut dicit Pontifex, inter dantem, & accipientem debeat esse personarum distinctio. *Vid.* Laym. *l.4. tr.2.c.16.* Azor.*l.c.c.30.*Barbos.*l.c.*

TITULUS VIII.

De Concessione Præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

§. I.

Utrùm Beneficium non vacans possit conferri, vel promitti?

I. BEneficium non vacans conferri non potest, sed irrita est ipso jure institutio,vel collatio Beneficii non vacantis, & qui in eo se instituí permittit,pœnam Excõmunicationis incurrit juxta *c.1. h.t.* neq; potest postmodum hoc Beneficium,si vacaverit, obtinere. *arg.c.fin.de eo, qui duxit* &c.

II. Sed neq; promitti potest Beneficium non vacans, ut constat ex *c.Nulla 2. & ex c. Ex tenore 13 h.t.* cùm etiam Legibus Civilibus pactum de futura successione, vivente eo, cui succedendum promittitur, prohibitum sit, tanquam occasionem præbens captandæ mortis alterius. Et hinc non obstante non vacantis Beneficii promissione, potest illud alteri cuicunque conferri, ut constat ex *c. Relatum 3. h. t. juncta Glossa in casu.* Cùm enim promissio talis ab initio sit irrita, per vacationem Beneficii non fit valida juxta *reg.29.ff.de reg.juris.*

III. Neque potest Episcopus alicui concedere facultatem conferendi hoc determinatè Beneficium, cùm vacaverit. *c.Constitutus 11. h.t.* ne per fraudem tali facultate ad necem alterius alter abutatur. Et quamvis de Jure antiquo valeat promissio de conferendo alicui Beneficio in genere, *cùm potero,seu occasioſe obtulerit. c.14. h.t.* cùm aliud sit, promittere Beneficium me collaturum, *cùm potero*; & aliud,promittere me collaturum,*cùm vacaverit*;hęc enim promissio occasionem captandæ mortis ingerit, non autem illa: novo tamen Jure,omnis promissio Beneficii nondum vacantis,quacunq; clausula adjecta, prohibita est, & invalida, *cap. Detestanda 2. h. t. in 6.* Unde nec Patronus promittere potest,promissione obligante,& efficaci, præsentaturum se ad Beneficium, quod hìc, & nunc nondum vacat,si vacaverit. Et quamvis possit generalem Procuratorem suorum negotiorum,etiam in ordine ad præsentationes, Patronus constituere, præsertim, si causa aliqua, absentiæ v. g. urgeat; specialem tamen commissionem nulli dare potest, ut ad tale Beneficium, hìc & nunc nondum vacans, præsentet aliquem, ubi illud vacaverit.*c.Cùm dilecta 16.h.t.*cùm in hoc casu rationes allatæ urgeant, non autem in illo. *Vid.*Abb.& Joan.Andr. *in c.7. h. t.*Franc *in c.2.h.t.in 6.*

§. II.

Quinam sint generales modi, quibus Beneficia vacant; & qualis vacatio requiratur, ut impetrari, aut conferri aliis possint?

I. TRiplici modo, in genere loquendo, Beneficia vacare dicuntur: vel enim

enim vacant de facto tantùm, vel de jure tantùm, vel de facto simul, & de jure. De facto tantùm vacare censetur Beneficium, quando quis possessionem ejus amittit, non autem titulum, ut si vi dejectus sit de possessione Beneficii, aut injusto metu gravi coactus fuit eidem renuntiare &c. De jure tantùm vacare censetur, cùm quis titulum Beneficii amisit (ex juris scilicet dispositione privatus) possessionem tamen adhuc retinet. De jure autem, & de facto simul vacare censetur, quando nec titulus, nec possessio Beneficii apud aliquem est, qualiter per mortem Beneficiati vacare Beneficia censentur.

II. Ultimo modo si vacent Beneficia, de jure scilicet & de facto, impetrari & conferri ea posse, non est dubium; cùm verissimè vacent, prout colligitur à contrario sensu ex *c.2. h. t.* Si de facto tantùm vacent, & non de jure, nec conferri possunt aliis, nec impetrari; cùm nondum verè vacent: & sic datur privatis regressus ad Beneficium, ut si quis vi injustè dejectus sit possessione Beneficii, prout colligitur ex *c.2.3.4. de his, quæ vi* &c.

III. Si Beneficia de jure tantùm vacent, & non de facto, cùm alius adhuc in illius, saltem colorata possessione sit, possunt quidem impetrari & conferri, si in rescripto impetrationis fiat mentio, possideri Beneficium impetratum adhuc ab altero, saltem colorata possessione. *cap. Cùm nostris 6. h tit.* Quia taliter vacantia Beneficia, sicuti verè non vacant, ita nec simpliciter vacantia dici possunt: unde rescriptum de Beneficio tali conferendo, si in eo nulla fiat possessionis coloratæ, quam alter adhuc habet, mentio, subreptitium habetur. Dicitur autem Clericus in possessione colorata Beneficii existere, si illud accepit à legitimo Collatore, & institutio, vel collatio non sit notoriè irrita, licèt jus, ac titulus illius non subsistat ob occultum defectum. At verò siquis Beneficium absque legitimi Collatoris consensu accepit, is pro intruso, & manifestè injusto possessore habendus est, ideòque de tali injusta possessione non debet necessariò fieri mentio in rescripto.

IV. Si quis existat in colorata possessione alicujus Beneficii, non potest illud alteri conferri, nisi priùs possessore citato, & precedente summaria causæ cognitione cessatus sit color possessionis, sive ejus injustitia ostensa; prout sumitur ex *cit. cap. 6. h. t.* Immò etsi possessio non sit colorata aliquo titulo, auferri nihilominus non debet possessori, nisi vocato; ne si fortè habeat aliquam justam causam, eam retinendi, suo jure inauditus privetur.

V. Quamvis si habens Beneficium, vel Præbendam, v. g. Canonicatum, in eadem Ecclesia recipiat aliam similem Præbendam, vel Dignitatem, cui annexa est Præbenda Canonicalis, prima Præbenda per pacificam assecutionem alterius ipso jure vacet: non tamen vacat de facto, quamdiù illius possessio retinetur à pristino Beneficiario, prout sumitur ex *c. Litteras 9. h. t. Vid.* Azor *p.2. l.7. c.16.* Garc. *p.11. de Benef. cap.1.* Fagn. *in cit. c.9. h. t.*

§. III.

Quibus modis in specie vacent Beneficia?

I. BEneficia vacant per mortem naturalem Beneficiati. *c. Susceptum 6. De rescript. in 6.* Mors enim omnia solvit. Nisi ab habente potestatem omnino fuerit suppressum tale Beneficium, vel accessoriè unitum alteri, aut ad mensam Prælati, aut Capituli pertineat, aut situm sit in Ecclesia non numerata, in qua scilicet numerus Beneficiatorum, v. g Canonicorum, non est determinatus, sed plures, vel pauciores institui solent pro arbitrio Episcopi, vel Capituli: in his enim casibus per mortem Beneficiati non vacat Beneficium, sed in primo omnino extinguitur per suppressionem, in secundo per unionem, in tertio per mortem Beneficiati ideò non vacat, quia is non fuit propriè Rector, seu Beneficiatus, sed tantùm inservivit alieno nomine; in quarto cessat per mortem Beneficiati.

II. Vacant Beneficia ex dispositione Juris, statuentis ipso facto Beneficium vacare, aliique conferri posse. Primò, si Clericus Beneficiatus professionem expressè, vel tacitè emisit in Religione approbata. *c. Beneficium 4. de Regular. in 6.* Secundò. Si Matrimonium validè contraxit. *c.1. & 3. Cleric. Conjug.* Vel si miles factus sit. *c. ult. eod.* Tertiò si Episcopatum, vel aliud Beneficium incompatibile accepit. *cap. Cùm in cunctis 7. §. Cùm verò de Elect. c. De multa 28. de Præbend.* Quartò. Si obtinens Ecclesiam Parochialem non susceptit Sacerdotium intra annum à die adeptæ possessionis, vel quo stetit per ipsum, quò minùs adipisceretur. *cap. Licèt 14. de Elect. in 6.* Quintò. Si Episcopus ele-

electus, justo impedimento cessante, intra tres menses post consensum electioni præstitum non petiit confirmationem. *cap. Quàm sit 6. eod. in 6.* Sextò. Si obtinens Episcopatum, post pacificam possessionem illius, non petiit consecrationem intra tempus à Jure definitum. *cit. c. Cùm in junctis. §. Cùm verò.* Septimò. Si electus, aut præsentatus ad Dignitatem, vel Beneficium, ante confirmationem, vel institutionem se ingessit administrationi, privatur jure sibi acquisito, & Beneficium vacat, ut priùs. *c. Insinuatum 13. de Elect.* Octavò. Si legitimam dispensationem super pluralitate Beneficiorum incompatibilium intra tempus exhibitioni ab Ordinario præfixum non exhibeat, ipso jure vacat Beneficium prius, ita ut alteri conferri possit. *c. 3. de Offic. Jud. Ord.* Nonò. Si quis litigans de Beneficio sequestrationem decretam impedit, vel fructus sequestratos quoquo modo occupare præsumit, eo ipso jus in Beneficio amittit. *Clement. un. de sequest. possess.* Decimò. Si Prælatus alienet bona Ecclesiæ, vel Monasterii, sine forma à Jure præscripta, vel inconsulto Romano Pontifice. *Extravag. un. inter comm. de Rebus Eccles. non alien.* Undecimò. Si vi occupavit possessionem Beneficii, perdit hoc ipso jus, quod ad illud habet, idque vacat ipso jure. *c. Eum, qui 18. de Præbend. in 6.* Duodecimò. Si delictum commisit, ob quod privatio Beneficii ipso jure, seu facto incurritur. Quænam autem sint ejusmodi delicta, dicetur suo loco.

III. Vacant Beneficia per depositionem, seu privationem per sententiam Judicis factam, ob crimen admissum, cui à Jure depositionis, aut privationis pœna decreta est: qualia crimina sunt Homicidium, Perjurium, Sacrilegium, Sodomia, Adulterium &c.

IV. Si quis ipso jure, seu facto, & ante sententiam Judicis privetur Beneficio, tunc illud vacat à tempore commissi criminis, & privatus est criminosus ejus fructibus, quamvis sententia declaratoria criminis posteà primùm feratur, ita ut ad restitutionem fructuum, si quos post admissum crimen perceperit, obligatus sit. Si verò per sententiam Judicis Beneficio privandus sit, non vacat illud à tempore commissi criminis, sed à tempore latæ contra eum privationis sententiæ, & fructus ante sententiam latam perceptos, non tenetur restituere. Neque vacat per mortem illius, qui delictum admiserat, cùm jam antè vacaverit ex causa delicti, si ipso Jure ob tale delictum Beneficio privatus sit; vacat autem per mortem illius, qui deliquerat, si per sententiam Beneficio suo privari debeat delinquens, sententia tamen contra eum lata nondum fuerit &c.

V. Denique vacant Beneficia per liberam resignationem coram legitimo Superiore, uti patet ex *Tit. 9. Lib. 1. Decretal.* & per translationem Prælati ad aliam Ecclesiam, uti patet ex *Tit. 7. ejusdem Libri. Vid.* Sanch. *l. 2. Mor. cap. 26.* Barbos. *l. 3. Jur. Eccles. cap. 14* Laym. *l. 4. tr. 2. cap. 12.*

§. IV.

Intra quod tempus conferri debeant Beneficia vacantia?

I. INtra sex menses conferri debent ab eo, ad quem spectat provisio, *c. Nulla 2. §. Cùm autem h. t.* ut ne diuturna Beneficii vacatio damnosa sit, & nociva Ecclesiæ. Et ideò etiam excipiuntur majores Prælaturæ, ex quarum vacatione viduata dicitur Ecclesia, & majus periculum imminere potest: horum enim provisio ultra tres menses differri non potest, ut in 1. *Decretal. Lib.* jam dictum.

II. Neque tamen hoc à Jure præfixum tempus conferendi Beneficii (si in odium negligentiæ præfixum sit) currit etiam impedito, aut ignoranti vacationem, & consequenter non à tempore vacationis, sed à tempore, quo notitiam habuit Collator, computandum est. *c. Quia diversitatem 5. h. t.* Et si juris, aut facti impedimentum intervenerit, quò minùs Beneficium vacans conferre potuerit, non imputabitur illi non facta collatio ad negligentiam, quæ per devolutionem corrigi debeat, ut ex *cit. capit.* habetur.

III. Tempus hoc semestre non currit impedito, etsi ob culpam propriam in tale impedimentum, v. g. suspensionis censuram, inciderit, modò culpa non sit causa proxima, & immediata impedimenti, sed solùm remota, & mediata. *Vid.* Garc. *p. 10. cap. 2.* Abb. *in cap. 5. h. t.* Sanch. *l. 2. de Matr. disput. 24.*

§. V.

§. V.

Ad quem devolvatur jus conferenda beneficia vacantia propter negligentiam, seu moram culpabilem ordinarii Collatoris?

I. POtestas conferendi beneficia devolvitur gradatim ab inferiore ad proximum Superiorem, donec perveniatur ad Papam: nam si Prælatus inferior habeat jus conferendi beneficia vacantia, eo negligente, conferendi potestas devolvitur ad Episcopum loci, in quo beneficium situm est, tanquam ad proximum Superiorem: nisi contraria sit consuetudo, vel privilegium. Idque procedit etiam in Collatoribus regularibus, licèt sint exempti, & Papæ immediatè subjecti: nam tunc collatio devolvitur ad Episcopum, tanquam delegatum Sedis Apostolicæ, juxta *Clement. un. de suppl. negl. Prælat.*

II. A capitulo Cathedralis Ecclesiæ negligente in conferendis benficiis ad suam collationem pertinentibus, fit devolutio ad Episcopum; & vicissim ab Episcopo negligente conferre beneficia ad suam tantùm collationem, & quidem jure proprio, pertinentia, fit devolutio ad capitulum; ad Metropolitanum verò, si beneficia pertineant ad collationem Episcopi non jure proprio, sed jure devolutionis. Si verò Episcopus sit exemptus, tunc potestas conferendi non devolvitur ad capitulum, sed immediatè ad SS. Pontificem.

III. Si is, ad quem spectat collatio non jure proprio, sed devoluto, beneficium conferat ante factam devolutionem, non valet collatio, ob defectum potestatis in conferente: unde si posteà jus conferendi ad ipsum devolvatur, de novo facere debet collationem; nec enim prior illa convalescit.

IV. Quemadmodum Ordinario Collatori, ad quem jus conferendi beneficii devolutum est, ad conferendum conceduntur sex menses, computandi à die, quo scivit, ad se fuisse devolutum jus: ita elapso hoc semestri non potest ampliùs illud conferre, & si conferat, collatio non valet: neque hic locum habet purgatio moræ.

V. Devolvitur jus conferendi beneficia, & transit cum iis conditionibus, quæ prius annexæ erant ipsi juri conferendi, quia res transit cum sua causa, jure & onere. *L. Alienatio 67. ff. de Contrah. Empt. L. Traditio 20. ff. de Acquir. rer. dom.* Unde si Episcopus conferre debet beneficium ad alicujus nominationem, aut alicui ex certa familia, loco, &c. idem observare debet Archiepiscopus, ad quem fit devolutio.

VI. Si collatio spectat ad solùm Episcopum, & non simul etiam ad capitulum, tunc si is conferre non possit ob suspensionem ab officio, vel excommunicationem, devolutio non fit ad capitulum, vel Archiepiscopum, sed ad Papam, uti colligitur ex *c. Quia diversitatem 5. h. t.* Si verò jus conferendi sit ipsi commune cum capitulo, tunc suspenso, vel excommunicato Episcopo, ad capitulum collatio pertinet, juxta *c. un. Ne Sede vacante in 6. & cap. 1. de suppl. negl. Præl. in 6.*

VII. Hujusmodi devolutio ad Superiorem fit non solùm ob negligentiam ordinariorum Collatorum, intra tempus præscriptum beneficia nō conferentium, sed etiam si conferant indignis, & inhabilibus, juxta *c. Cùm in cunctis 7. §. Clerici sanè de Elect.*

VIII. Devolutio beneficiorum, ob negligentiam non conferentium, habet locum tantùm in dignitatibus, seu personatibus, aliisque beneficiis, Archiepiscopatu, & Episcopatu inferioribus, prout statuitur in *c. Dilectus 12. h. t.* Et ratio: quia in materia odiosa sub generali nomine dignitatis non comprehenditur Episcopatus. Unde si Canonici intra tempus præscriptum negligant eligere Episcopum, jus providendi Ecclesiæ de Episcopo non devolvitur ad Archiepiscopum, sed ad eum tantùm, cujus est electum Episcopum confirmare, nimirum ad SS. Pontificem.

IX. Si collatio beneficiorum simul pertineat ad capitulum, & Episcopum, vel Archiepiscopum quà talem, tunc propter negligentiam conferendi intra tempus semestre, non fit devolutio à capitulo ad Episcopum, vel Archiepiscopum, aut ab hoc ad capitulum, sed ad ipsorum Superiorem. *c. Postulastis 15. h. t.* Ratio est: quia, ut ponitur, cùm tam Episcopus quàm capitulum sit in culpa, neutra pars inde commodum reportare debet. Devolvitur verò jus conferendi ad Episcopum, si hic conferendi jus cum capitulo habeat non ut Prælatus, sed solùm ut Canonicus. Quamquam etiam in isto casu, si dolosè impedivit, ne collatio intra præscriptum tempus fieret, ad eum non fit devolutio, cùm dolus ei suffragari non debeat. *cit. c. 15. h. t.* Censetur autem, ut Prælatus interesse capitulo, si primum in eo locum obtinet;

tinet; solùm autem ut simplex Canonicus, si in capitulo sedeat secundo loco post eum, qui capitulo præest. In dubio censetur interesse ut Prælatus.

X. Si præbendæ Canonicorum non sint divisæ in quibusdam Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis, sed redditus omnes ad communem capituli mensam pertineant, atque numerus Canonicorum determinatus non sit, tum propriè non vacat Canonicatus, aut præbenda per mortem, vel renuntiationem Canonici, sed potius extinguitur, ac proinde non est locus devolutioni ad Superiorem propter negligentiam conferendi, prout statuitur in *c. Ex parte* 10. *h.t.* Ratio est: quia in Ecclesia non habente certum Canonicorum numerum definitum, cùm recipitur quis in Canonicum, jus quoddam spirituale de novo creatur. *c. Dilecto* 25. §. *Præterea de Præbend.* quod per mortem Canonici recepti omninò extinguitur, adeòque non vacat: ubi autem non est vacatio officii, ibi devolutio ad Superiorem ob negligentiam in conferendo vacante beneficio locum habere non potest.

XI. Superior, ad quem fit devolutio collationis, non solùm potest conferre, sed etiam inducere in possessionem beneficii, vel saltem præcipere, ut provisus in eam inducatur: quia inductio in possessionem accessoriè consequitur ad jus per legitimam collationem acquisitum. *Vid.* Barbos. *l.3. de jur. Eccles. c.*13. Azor. *p.2. l.6. c.*27. Garc. *l.c. c.*3. Fagn. *in c.2. h.t.*

§. VI.

De variis gratiis expectativis, sive mandatis de providendo beneficia vacatura.

GRatiæ expectativæ in materia beneficiorum prohibitæ sunt, & sublatæ, non tantùm per *Concil. Trident. sess.*24. *c.*19. *de reform.* sed etiam per concordata nostræ Germaniæ. Et quamvis non omnino potestas Summo Pontifici adempta sit has gratias concedendi: quia tamen rarissimi sunt usus, idcirco hæc materia sine dispendio omitti potest. *Vid. totus hic titulus in 6. c. Prosuit* 4. *h.t. &* Abb. *ibid.* Garc. 10. *cap.*1. Franc. *in c. Quia in cunctis* 1. *h.t. in 6. & in c. Capiandæ* 3. *ibid.* Joan. Andr. & Ancharan. *in c. Executor* 4. *h.t. in 6.* Vivian. *in Rational. in c. si soli h.t. in 6. & Clement. un. h.t.*

TITULUS IX.

Ne Sede vacante aliquid innovetur.

§. I.

An, & qua ratione nihil sit innovandum, Sede vacante?

I. NOmine Sedis in hoc Tit. intelligitur Sedes Episcopalis, aut alia prælatura, in cujus præjudicium innovare aliquid, vacante Sede tali, prohibitum est in *h.t.* Et in primis quidem, licèt Sede Episcopali, vel simili alia prælatura vacante, jurisdictio, & administratio rerum, & jurium Episcopalium ad capitulum devolvatur. *c. His, quæ* 11. *c. Cùm olim.* 14. *de Majorit. & Obed.* non tamen potest res Ecclesiæ alienare, vel donare. *c. Si qua* 42. *cauf.*12. *q.*2. quia capitulum res Ecclesiæ vacantis auferre, vel distrahere non potest, sed usque ad tempus Episcopi substituendi conservare debet. *c. Hæc hujus* 38. *q. cit.* Hoc verò solùm procedit de rebus, quæ servando servari possunt: ea enim, quæ servando servari non possunt, potest ex justa causa œconomus, seu administrator, vel ipsum capitulum administrationem gerens, vacante Sede, alienare sine alterius licentia, sicut, & Tutor potest tales res pupilli alienare. *L. Lex quæ* 22. *C. de Administr. Tutor.*

II. Si bona, quæ servando servari possunt, ad Ecclesiam Cathedralem, seu Episcopatum pertinent, tunc Sede vacante capitulum, juxta modò dicta, ea alienare non potest, nisi licentia à Papa petita, & concessa, vel nisi ab eodem Curator: seu defensor specialiter in hunc finem datus sit. *c.*1. *h.t. c. Iscui* 42. *de Elect. in 6.* Idemque dicendum est de Ecclesia exempta, & immediatè Romano Pontifici subjecta vacante. *arg. c.*1. *de Reb. Eccles. non alien.* Si autem bona pertinent ad Ecclesiam inferiorem, v. g. Collegiatam, aut Conventualem Episcopo subjectam, tum capitulum, vel Conventus, Sede inferiore, vel Prælatura vacante, unà cum Episcopo, qui immediatè Prælati vicem subit, præcedente tractatu, & causa cognita alienationem facere potest, dummodo sit gravis valde causa, ob quam expectari non possit, dum novus Prælatus constituatur.

III. Si

III. Si una Ecclesia sit unita alteri Cathedrali, non debet, Sede Episcopali vacante, fieri ejus dissolutio, prout sumitur ex *c. Novit* 1. *h. t.* Neque obstat, quòd vacante Ecclesia Episcopali fieri possit unio Ecclesiarum, juxta *Clement.2. de Rebus Eccles. non alien.* nam per unionem neutri Ecclesiæ præjudicium affertur, sicut affertur per dissolutionem illi, quæ reincidit in pristinam paupertatem, vel saltem amittit privilegia digniora, quæ per unionem acquisivit: unde in tali dissolutione locum non habet *regul. Jur.* 35. *in ff.* quòd per quas causas res nascitur, per easdem dissolvatur.

IV. Ad cavendam omnem innovationis speciem, vacante Sede, prohibitam, non vult Pontifex in *c. Constitutis* 3. *h. t.* ut judicium aliquod de bonis, aut juribus Ecclesiæ Cathedralis, aut exemptæ, & Romano Pontifici immediatè subjectæ, vacante Sede, inchoetur, aut inchoatum continuetur, sive agendo, sive defendendo, extra casum magnæ necessitatis, & nisi defensor Ecclesiæ sit constitutus. Si enim judicium contra minores indefensos non tenet, multò minus tenebit contra Ecclesiam, si suo Pastore, & defensore destituta sit.

V. Si agatur de bonis, ac juribus inferioris Ecclesiæ, Collegiatæ, aut Conventualis Episcopo subjectæ, tunc capitulum, vel Conventus accedente auctoritate Episcopi, qui immediati Prælati vices subeat, agere poterit in judicio, vel jura Ecclesiæ defendere, præsertim si necessitas id exigat, aut vacatio diù duret. Idem dicendum, si Prælatus in partibus remotis versetur, nec spes sit brevi reversurum.

VI. Si cum capitulo, Sede vacante, nullo constituto Ecclesiæ defensore, extra, vel intra judicium aliquis actus, vel contractus fuerit celebratus, poterit Prælatus posteà electus, & confirmatus, pro arbitrio acta rescindere, vel approbare. *c. si qua* 42. *& c. Precariæ* 44. *caus.* 12. *q.* 2. Excipitur casus magnæ, & notoriæ necessitatis, in quo capitulum, Sede vacante, alienare potest. *Vid.* Abb. *in cit. cap.* 3. Barbos. & Fagn. *in cit. cap.* 1. *h. t.*

§. II.

An, Sede vacante, Capitulum possit conferre beneficia?

I. NOn potest, Sede vacante, capitulum conferre ea beneficia, quæ liberæ sunt collationis, aut jure devolutionis ab Episcopo conferenda essent: potest autem præsentatos instituere, & electos confirmare, si institutio, aut confirmatio jure proprio ad Episcopum pertinet, ut patet ex *Tit.* 33. *De major. & obed. lib.* 1. *Decret. sect.* 2. *§.* 3. & ex *c. Illa* 2. *h. t.*

II. Quòd si tamen collatio beneficiorum simul ad Episcopum, & capitulum communiter pertineat, potest capitulum, vacante Sede, aut suspensio Episcopo à beneficiorum collatione, ea conferre, & vicissim Episcopus etiam solus, si à collatione beneficiorum suspensum sit capitulum: quia quoad illa, quæ Episcopo, & capitulo communiter sunt facienda, uno illorum naturaliter, aut civiliter mortuo, totum jus remanet in altero, eo quòd unum corpus constituant. *c. Si ad Episcopum h. t. in 6.*

III. Quòd si Episcopus conferre debeat beneficia cum consilio, aut consensu capituli, tunc si iste moriatur, aut beneficiorum collatione suspendatur, conferendi potestas non devolvetur ad capitulum: cùm priùs nullum jus ad collationem habuerit, sed ejus consensus, vel consilium tantùm, ut conditio fuerit requisitum, juxta *cit. c. §. cùm verò h. t. in 6. Vid.* Barbos. & Fagn. *in c. 2. h. t.* Garc. *p.* 5. *c.* 7.

TITULUS X.

De his, quæ fiunt a Prælatis sine consensu Capituli.

§. I.

Ad quos actus Episcopi, aut alterius Prælati, requiratur consensus Capituli, & qualis?

I. REquiritur consensus Capituli legitimè congregati, aut Conventus præter consensum Episcopi, aut Prælati, ad alienationem rei Ecclesiasticæ immobilis (quæ loco moveri non potest, uti sunt agri, prædia &c.) aut rei mobilis pretiosæ, quæ servando servari potest. *c. Irrita* 1. *h. t. & can. Sine exceptione* 52. *causa* 12. *q.* 2. ad meliùs videlicet præcavendum grave præjudicium Ecclesiæ. Hinc alienatio talium rerum facta, non requisito, aut contradicente capitulo, nulla est, & à successore servari

non debet. Quòd si tamen capitulum posteà consentiat, factam alienationem approbando, hæc subsequens ratihabitio retrotrahitur ad tempus præcedentis alienationis, modò per hanc utilitas Ecclesiæ procuretur. *c.3. h.t. jun. Gloss. V. ratam*. Sufficit autem in casu rei Ecclesiasticę ad breve tantùm tempus infra decennium, v.g. elocatæ, consensus præsumptus, qui habetur ex scientia, & patientia capituli, non contradicentis, cùm posset.

II. Si jus præsentandi ad beneficium simul ad Prælatum, & capitulum pertinet, non potest Prælatus præsentare, sine consensu sui capituli, vel majoris, & sanioris partis. *c. Ea noscitur 6. h.t.* nisi aliud jubeat, aut privilegium, aut consuetudo; hæc enim observari debent.

III. Non potest Episcopus sine consensu sui capituli concedere, seu unire in perpetuum Ecclesias Ecclesiis, etiamsi habeat jus Patronatus in Ecclesiis concessis, sive unitis. *c. Tuæ nuper 5. h.t.* Cùm enim talis concessio speciem alienationis habeat, prohibitum autem sit Episcopis alienare res Ecclesiæ (immobiles, aut mobiles pretiosas, quæ servando servari possunt) sine consensu sui capituli, consequenter Ecclesias taliter unire non poterit.

IV. Sed neque fructus Ecclesiarum Parochialium potest unire Episcopus in perpetuum alicui Monasterio, v.g. aut alteri Ecclesiæ, sine consensu capituli, aut Papæ auctoritate: quamvis Patronus illius Ecclesiæ consentiret. *c.9. h.t.* Ratio patet ex dictis. Sufficit tamen ad talem alienationem non longam, nimirum infra 10. annos, consensus capituli solùm tacitus. *Vid.* Covarr. *l.2. var. resol. c.16.* Fagn. *in cit. c. 9. h.t.* Molin. *tr.2. disp.468.*

§. II.

Proponitur, & declaratur unus casus specialis, in quo alienatio rei Ecclesiasticæ fieri potest à Prælato absque consensu Capituli.

I. SI Laicus decimas à Prælato Ecclesiastico, ante Lateranense, in feudum acceperat, & nolit eas suæ Ecclesiæ, à qua in feudum eas recognoscit, restituere, velit autem alteri Ecclesiæ, vel Monasterio eas donare, donatio talis, si fiat cum consensu diœcesani, non requisito consensu capituli, subsistit: cùm talis donatio in hoc casu, non tam sit alienatio, quàm renovatio rei Ecclesiasticæ à manu Laica ad Ecclesiam, saltem universalem, ut ait Pontifex, & de re Ecclesiastica non tam Laicus disponat, quàm Episcopus *c. Cùm Apostolica Sedes 7. h.t. Vid.* Abb. *ibi.* Suar. *tom.1. de Relig. l.1. de Div. Cultu c.26.*

§. III.

Quinam actus fieri debeant cum consilio Capituli?

I. NOn potest Episcopus, vel alius similis Prælatus, personas Ecclesiasticas instituere, aut destituere, sine consilio capituli. *c. Novit 4. h.t.* Cùm indecens sit, ut caput sua membra negligat in rebus, quæ bonum totius concernunt. Nisi consuetudo legitimè præscripta aliud permittat, aut agat in his potestate, & jure ad se devoluto, propter negligentiam inferiorum; nam hoc in casu non tenetur petere sui capituli consilium.

II. Non potest Episcopus, vel alius similis Prælatus suæ Ecclesiæ negotia, sine consilio sui capituli expedire, prout statuitur in *c. Quanto 5. h.t.* & probat allata ratio, Excipe: nisi recepta consuetudo aliter disponat, aut negotia sint exigua, & minoris momenti. Non tamen in casu, quo Episcopus solùm jubetur audire consilium capituli, tenetur consilium datum sequi. *c.52. de Elect. c.7. de Arbitris.* Et ratio est: quia per solam consilii exquisitionem, juri taliter præcipienti satisfit, & utilitas consilii haberi potest, etiamsi Episcopos illud non sequatur.

III. Debent invitari (neque enim cogi possunt) capitula Ecclesiarum Cathedralium ad Concilia Provincialia; & si compareant per se, vel per suos Procuratores, etiam ad tractatus admitti, maximè in illis negotiis, quæ ad ipsa capitula pertinent: ut quod omnes, & singulos tangit, ab omnibus etiam approbetur. Vocem tamen decisivam non habent. *c. Etiamsi membra 10. h.t.* cùm solis Episcopis conveniat decidere, quæ in capitulo Provinciali statuenda videbuntur. *Vid.* Fagn. *in cit. c.5. h.t.* Abb. & Hostien. *in cit. c.4. h.t.*

TI-

TITULUS XI.

De his, quæ fiunt à majore parte Capituli.

§. I.

An, & qua ratione gesta à majore parte Capituli valeant?

I. AD actus à capitulo gerendos non requiritur, ut totum capitulum, sive Collegium consensum præstet, sed sufficit ordinariè, ut pars major Congregatorum, vocem decisivam habentium, consentiat. *c.1. h.t.* Quod enim à majore parte capituli decretum est, hoc à capitulo decretum fuisse censetur. *L. quid major* 19. *ff. ad municip.* modò duæ partes eorum, qui abesse debent, volunt, & possunt, sint congregatæ. Et hinc regulariter in actibus universitatum, gesta à majore, & saniore ejus parte valent, etiam contradicente parte minore; prout statuitur in *c. Cùm in cunctis* 1. *h.t.*

II. Quamvis, ut ex *cit. c.1. h.t.* colligitur, non sufficiat ad firmitatem dispositionis, vel decreti pars capituli solùm major, sed debeat etiam esse sanior, auctoritate videlicet, dignitate, &c. in dubio tamen major pars censetur etiam sanior: quia præsumitur pro pluralitate, nisi contrarium probetur. Quæ autem sit, & dicatur pars major, & quæ sanior, dictum est suprà *l.1. Decretal. tit.6. sect.4. §.5.*

III. Si quid à majore parte capituli irrationabiliter, aut in damnum Ecclesiæ decretum sit, possunt alii pauciores, & minores, immò etiam unicus, allata rationabili causa, contradicere, seque opponere ad impediendam, & rescindendam ordinationem majoris partis, uti colligitur ex *cit. c.1. h.t.* Debet tamen pars minor contradicens probare, quod obiicit contra majorem partem capituli, & quidem coram Superiore capituli, vel coram electis arbitris. Neque verò in hoc casu necessarium est, ut contradicens appellet, sed satis est contradicere, sive agatur de suo præjudicio, sive tertii, sive ipsius capituli, seu universitatis: quia potest contradicens querelam nihilominus ad Superiorem deferre, & petere, ut, quod irrationabiliter decretum est, retractetur: cùm enim capitulum non procedat judicialiter, ideò ejus decretum non transit in rem judicatam.

IV. Etsi appellatum sit à minore parte capituli, uno, aut paucioribus contradicentibus, videlicet extrajudicialiter: potest tamen major pars capituli, non obstante tali provocatione, ad executionem sui decreti procedere. Valet tamen talis appellatio, ita ut si postea rationabilis, & legitima fuisse cognoscatur, revocetur, & rescindatur, quod actum fuit, vel decretum per majorem partem capituli. Quamobrem expedit parti minori contradicenti, ut appellet, sive ad Superiorem provocet: quia talis provocatio, præter alios effectus, etiam hoc operabitur, ut Prælatus inferior eo, ad quem appellatum est, de causa cognoscere non possit. Sin autem à contradicente appellatum non sit, tunc capitulum, si quidem, & quatenus jurisdictionem habet in singulos capitulares, vel Superior ejusque immediatus, potest compellere contradicentem, ut obediat ordinationi factæ à majore parte capituli, cùm pro illa stet præsumptio æquitatis.

V. Quamvis minor pars capituli ex rationabili causa, ut modò dictum est, possit impedire decretum majoris partis: non tamen potest aliquid decernere nomine totius capituli: nisi pars major ob delictum esset privata potestate decernendi; quia tunc potestas totius universitatis remanet in aliis non delinquentibus, licèt numero paucioribus.

VI. Licèt gesta à majore parte capituli valeant, si cedant in utilitatem Ecclesiæ, etiamsi alii capitulares contradicant: unius tamen contradictio impedire potest, quò minùs valeant gesta à majore parte, ad delictum, & damnum Ecclesiæ imputandum.

VII. Quilibet capitularis tenetur expressè contradicere his, quæ malè fiunt, vel decernuntur in capitulo, sive per ea lædatur Ecclesia, aut Collegium, sive ipse contradicens, sive alius tertius: alioqui si taceat, consentire censebitur; nisi quando ad actus alicujus valorem necessariò requiritur consensus expressus, uti requiritur ad alienationem rei Ecclesiasticæ perpetuam, & omnem aliam onerosam, & arduam, item ad electionem. *Vid.* Abb. & Innocent. *in cit. c.1. & 3. h.t.*

§. II.

An major Pars Capituli possit aliquid decernere, cum præjudicio minoris Partis, de bonis, aut juribus spectantibus ad singulos de Collegio?

I. POtest major, & sanior Pars capituli, unà cum Episcopo, seu Prælato, quamvis minor pars contradicat, ob necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ disponere, ac decernere de bonis, ac juribus etiam ad singulos de Collegio spectantibus, cum diminutione juris singulorum, si singuli jure illo gaudeant, ut membri illius Collegii. Nam Pontifex in *c. Et parte 4. h. t.* dicit, quod possit Episcopus cum majore parte capituli, etiam contradicente minore, cum diminutione reddituum Ecclesiasticorum, ad singulos illius Collegii spectantium, portionem deputare ad fabricam Ecclesiæ, si necessitas hoc exigat, vel utilitas Ecclesiæ.

II. Prædicta tamen constitutio Pontificia extendi non debet ad quodvis opus pium, & extraneum, quasi Episcopus cum majore parte capituli statuere aliquid posset, in præjudicium, & diminutionem reddituum ad singulos, quà tales, jure Collegii spectantium, in subsidium cujusvis operis pii, extranei. Sicuti enim in illo casu, suæ Ecclesiæ, cujus fructibus gaudent, omnes succurrere tenentur, etiam cum aliqua suorum reddituum, quos ab Ecclesia percipiunt, diminutione; ita in hoc casu, ad extraneam talem pietatem concurrere non tenentur, sed juxta *reg. 29. in 6.* quod omnes tangit, ab omnibus approbandum est. *Vid.* Abb. *in cit. c. 4. & ult. h. t.*

§. III.

An possit ferri interdictum locale ab Episcopo sine consensu sui Capituli? & an ad negotia à Capitulo tractanda debeant vocari Canonici absentes?

I. ETsi de jure antiquo non potuerit Episcopus interdictum locale ferre absque capituli consensu, ut colligitur ex *c. Quæsivit 2. h. t.* Jus tamen illud contraria consuetudine per Episcoporum præscriptionem abrogatum est.

II. Spectato jure communi, ordinariè, & generatim necessarium non est, ut ad tractatus quoslibet, aut alios similes Collegii actus, vocentur, aut expectentur absentes, ut ex *Glossa communiter recepta in c. 2. V. ipsorum. De testibus in 6.* habetur. Nisi aut electio Prælati fieri debeat, aut negotium valdè arduum sit, seu magni momenti, & periculum non sit in mora: aut agendum aliquid sit, quod in singulare præjudicium absentium tendat, vel in præjudicium singulorum, propria illorum bona concernens; aut ex consuetudine præscripta etiam absentes vocari debeant. *Vid.* Suar. *de Censur. disp. 36. sect. 1. n. 6.* Abb. *in c. 1. h. t.* Laym. *in c. ult. de major. & obed.*

TITULUS XII.

Ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur.

§. I.

Quomodo Beneficia sine diminutione sint conferenda?

I. NOn potest collator beneficii, jus commune attendendo, redditus beneficii, ut partem eorum sibi retinere, neque de his retinendis cum eo, cui confert beneficium, sine simoniæ vitio pacisci, ut patet tum ex *hujus Tit. rubrica, & unico illius capit.* tum ex ipsa simoniæ natura, quæ committitur, cùm pro spirituali (uti est collatio beneficii) temporale quid (quales sunt redditus) in pactum deducitur.

II. Beneficii autem vacantis redditus, vel partem illorum potest cum consensu capituli, pro sua auctoritate, Episcopus, ob justam, & necessariam causam, ad dissolvenda v.g. Episcopatus debita, pro fabrica Ecclesiæ Cathedralis, &c. ad tempus reservare: modò non reservet directè in utilitatem suæ, aut capituli mensæ, ne videatur in proprio facto auctoritatem præstare, quod ad cavendas multas fraudes prohibitum est.

III. Quod si tamen consuetudo alicubi vigeat, ut ex primi anni fructibus beneficiorum, in diœcesi existentium, ad augendos Episcopi redditus, reservetur aliquid, observari ea potest; tum quòd ibi, ubi viget, contraria prohibitio Concilii Trident. *sess. 24. c. 14. de refor.* recepta non est; tum quòd id ex natura rei simoniacum non sit, uti patet ex

anna-

annatis Pontifici solvendis. Ut autem talis exactio augeatur, aut de novo introducatur, permittendum non videtur.

IV. Porrò ob tenuitatem reddituum, si illi notabiliter decreverunt, possunt ab Episcopo cum consensu Capituli Beneficia Ecclesiastica, vel numerus Præbendarum, diminui, vel etiam omnino supprimi & extingui, prout sumitur ex *c. cùm accessissent* 8 *de constitut.* Sicut etiam ob redditum notabile augmentum, Beneficiorum & Præbendarum numerus augeri potest. Ratio est: quia tot Canonici, & Ecclesiæ Ministri instituì debent, quot ex redditibus decenter sustentari possunt. Quòd si tamen aliqua Dignitas secundùm Jus commune Canonicum esse debeat, vel à Papa pro bono alicujus Ecclesiæ sit constituta, aut confirmata, extingui ea non potest sine auctoritate Sedis Pontificiæ, uti patet ex *cit. c. cùm accessissent.* Pari ratione si Beneficia, vel Præbendæ non ab Episcopo, vel Capitulo, sed ab alio sint fundata, tunc sine talis Patroni consensu diminui, vel supprimi non possunt: præterquã si necessitas id exigat, tunc enim etiam invito Patrono diminutio fieri potest. Neq; diminui, aut supprimi Beneficia possunt ab Episcopo cum consensu Capituli, si id cedat in commodum utriusque, quia bona cõmunia habent; sed tunc petendus est consensus Archiepiscopi, vel Papæ: quia Episcopus, vel Capitulum in proprio facto auctoritatem præstare non potest, juxta *Clem. 2. de reb. Eccles. non alien.* Si autem bona Episcopi, & Capituli sint divisa, sicut plerumq; esse solent, tunc potest Episcopus ex justa causa Præbendas minuere, aut Beneficium extinguere in commodum Capituli, aut Fabricæ, etsi fortè per accidens, & indirectè Episcopus commodum inde ferat. Denique non obstante juramento, quo confirmatus fuit numerus Præbendarum, diminui ille, aut augeri potest, si post tale juramentum notabilis redditum mutatio facta est, ut patet ex dictis suprà *l. 2. tit. 24. sect. 3. §. 3. Vid.* Abb. *in cap. nic. h. t. & c. cit. cap.* 8. *de Constitut.* Laym. *l. 4 tr. 10. c. ult. §. 5.*

§. II.

De Pensionibus, per quas diminuuntur redditus Beneficiorum.

I. PEnsio aliud non est, quàm *Jus percipiendi fructus certos, ex alieno Beneficio, auctoritate legitima ad tempus, justa de causa concessum.* Ex qua descriptione satis patet, quòd Pensio propriè loquendo Beneficium Ecclesiasticum non sit, cùm hoc perpetuum sit, & conferatur in Titulum &c. Pensio verò ad certum tantùm tempus, ad vitam v. g. Pensionarii durat, & per ejus mortem ordinariè non vacat, sed omnino extinguitur, neque in Titulum confertur, uti patet ex *c. Quamvis 4. de Præbend. in 6.* & ex *Trident. Sess. 21. cap. 2. de reform.* ubi conceditur, ad Titulum posse aliquem ordinari, non autem ad Pensionem: ergo ex mente Trident. Pensio non est Titulus, nec in Titulum confertur.

II. Duplex est Pensio: Laicalis seu temporalis, & Clericalis seu spiritualis. Laicalis est, quæ cõfertur Laico ob ministerium aliquod temporale, uti Cantori, Ædituo &c. vel ob aliam temporalem causam, in gratitudinem v. g. præstiti Ecclesiæ officii, defensionis, patrocinii &c. Clericalis seu Ecclesiastica est, quę solis Clericis competere potest. Hęc rursum duplex est. Una simpliciter spiritualis, quia datur Clerico ob ministerium spirituale, v. g. Coadjutori Episcopi; vel Concionatori, vel Vicario, aut Cooperatori Parochi. Altera est media, seu mixta, quæ Clerico quidem conceditur, non tamen ob spirituale ministerium, sed ob aliam causam, paupertatis v. g. senii, in necessariam sustentationem &c. ita tamen, ut sæpius annexam habeat obligationem certarum precum, vel officii B. Virginis &c.

III. Potestas imponendi Pensiones ob justam causam absolutè cõpetit Summo Pontifici, quippe qui plenissimam habet in Beneficiis disponendi potestatem. *c. 2. de Præb. in 6.* Quòd si sine justa causa imponatur Pẽsio etiam à Papa, ea illicitè obtinetur, adeòque in conscientia retineri non potest.

IV. Quamvis valdè probabiliter multi doceant, posse etiam Episcopum, in causis quibusdam specialibus, ex justa & necessaria causa, vel ob evidentem utilitatẽ Ecclesiæ, Pensionem imponere, non quidem in perpetuum, nec cum facultate transferendi ad alterum, sed ad vitam Beneficiarii gravati, cum quo extinguatur, prout probari putant ex *c. nisi 21. de Præbend.* ita ut in tali casu non tam Beneficio quàm Beneficiato Pensio imposita censeatur: non tamen tam facilè conceditur, quòd ad vitam Pensionarii imponi possit ab Episcopo Pensio, quæ

moriente prioreBeneficiato transeat ad successorem in Beneficio, & usque ad mortem Pensionarii duret. Quia tamen etiam huic sententiæ favere videntur Jura aliqua *c. de cætero 5. de transact. juncta Glos. fin. c. 3. de colluſi deteg.* & usus etiam, ac praxis probabilitatẽ hujus sententię ostendere videtur, ideò probabilis est; si tamen Pensio talis imponatur ob Ecclesiæ utilitatem, aut necessitatem, & non præcisè in favorem privati, neque conferatur Beneficium cum pacto, seu conditione solvendi Pensionẽ, vel ipsi Episcopo, vel alteri; hoc enim esset Simoniacũ.

V. Pensiones temporales etiam à Laicis obtineri possunt, non tamen Ecclesiasticæ, sive puræ sint, sive mixtæ. Clerici verò, qui Ecclesiasticas obtinent, debent habitum & tonsuram Clericalem ferre, saltem si Pensio excedat summam 60. ducatorum auri de Camera. Jure verò novo Tridentini nullus ante annum XIV ętatis capax est Pensionis Ecclesiasticæ; ac universim juxta stylum Curiæ, qui non est capax Beneficii, non est capax Pensionis Ecclesiasticæ. Hinc conferri ea non potest Excommunicato, Suspẽso, Interdicto, Irregulari, Illegitimo, &c.

VI. De Jure communi in omnibus Beneficiis Pensiones constituere potest Pontifex: Concilium tamen Trid. *sess. 24. c. 13. de Reform.* voluit, ut Ecclesiis Cathedralibus nulla imponatur Pensio, nisi summam mille Ducatorum excedant redditus; & Ecclesiis Parochialibus etiam nulla imponatur, nisi centum Ducatorum summam excedant redditus, ne ultra æquum scilicet onerentur Beneficiati: Et hinc etiam Canonicatibus non potest imponi pensio, nisi 24. Ducatorum summam excedant, quam summam cùm juxta Cameræ Apostolicæ computum non excedant nostræ Germanię Canonicatus, ut suprà jam notatum, ideò nulla illis imponitur Pensio.

VII. Moderata debet esse Pensio, quæ imponitur habenti Beneficium, ne congrua sustentatio, & quæ ad hanc spectant misericordiæ jura &c. subtrahantur Beneficiato. Neque tamen censetur illa imponi super redditibus incertis, Stolæ, ut vocant, aut distributionibus quotidianis: nisi vel fiat horum etiam reddituum mentio, vel aliud ex subjecta materia, aut stylo Curiæ colligatur.

VIII. Ad hoc ut patronato Beneficio imponatur Pensio, requiritur consensus Beneficiarii, ita ut sine eo nulla sit constitutio Pensionis juxta *reg. 43. Cancellar. Apostol.* qua manus quasi ligare sibi voluit Pontifex, ut non possit, vacante etiam Beneficio, imponere Pensionem, nisi defensor aliquis in Beneficio constitutus sit, qui loco Beneficiarii consentiat. Patroni verò consensus, saltem de Jure communi, non necessariò requiritur, si patronato Beneficio Pensio imponatur; tum quòd hic cõsensus nullo Jure probatur (quamvis de honestate posset requiri) tum quòd per talem impositionem nullum Patrono fit præjudicium.

IX. Potest fieri designatio, seu reservatio Pensionis tam ante collatum Beneficium, quàm post. Frequentiùs tamen fieri solet, cùm confertur Beneficium: quo in casu tamen bene attendendum est, ut caveatur periculum Simoniæ.

X. Per se, & spectato Jure communi, obligatus est Pensionarius Ecclesiasticus, pro rata Pensionis, ad ferenda onera Beneficio annexa. Qui enim sentit ex Beneficio commodum, debet etiam onus eidem annexum ferre, juxta *regul. 77. in 6.*

XI. Si Beneficio imposita sit Pensio, ejus solvendæ obligatio, etiam vivente Pensionario, transit ad Successorem in Beneficio; cùm sit onus reale. Hinc non tantùm, dum vacat Beneficium, ab ejus Administratore ex ejusdem redditibus solvenda est Pensio, sed extantes etiam Pensiones à Successore, si hæres defuncti Beneficiarii vel nihil ex eis percepit, vel ob paupertatem nihil solvere potest. Ratio est: quia Pensio est onus reale impositum Beneficio, ac proinde transiens ad Successorem.

XII. Variis modis extinguuntur Pensiones. Primò: per obitum Pensionarii: cùm cõmuniter hæc servitus Beneficio imposita sit ad Pensionarii vitam. Secundò: per matrimonium de præsenti contractum, si Pensio sit Ecclesiastica, vel per promotionem ad Episcopatum, professionem religiosam, per assumptam militiam; cùm Pensio æquiparetur Beneficio. Tertiò: si Pensionarius in perpetuum Pensionem remiserit: potest enim hic commodo pro se introducto cedere. Quartò: si Pensionarius obtineat jure Beneficium, in quo fuit illi Pensio reservata; cùm ut sic, non jam ex alieno Beneficio fructus percipiantur, in quo tamen natura Pensionis sita est. *Vid.* Azor *p. 2. l. 8. c. 5. & seqq.* Palao *tr. 13. disp. 1. pun. 11. §. 1.* Less. *l. 2. c. 34. dn. 201.*

à num. 201. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 18. Suar. *l.* 4. *de Simon. cap.* 51 Garc. *p.* 1. *de Benef. c.* 5.

TITULUS XIII.

De Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.

SECTIO I.

De Rerum Ecclesiasticarum Alienatione, & rebus, quæ alienari possunt.

§. I.

Quænam alienatio Rerum Ecclesiasticarum Jure Canonico sit prohibita, & quæ hic intelligantur nomine Ecclesiæ?

I. DUplici modo Alienationis nomen accipi potest, strictè scilicet, prout transfertur dominium directum rei, quæ alienatur, qualis Alienatio fit, cùm res venditur, donatur, permutatur &c. & latè, prout dicit translationem dominii, sive directi tantùm, sive utilis, sive juris alicujus in rem, ita ut dominium directum penes alienantem maneat, utile verò, aut simile jus in re, in alterum transferatur, prout fit in rebus in feudum, in emphyteusim, in pignus, &c. datis, vel ad longum tempus elocatis.

II. In hac materia prohibitæ rerum Ecclesiasticarum Alienationis, cùm prohibitio hæc sit favorabilis Ecclesiæ, nomen Alienationis latissimè accipitur, ita ut prohibita sit quævis Alienatio, qua dominium aliquod, sive directum, sive utile, aut jus in re, rei Ecclesiasticæ in alium transferatur, sive in Laicum, sive Clericum, uti colligitur ex *c. Nulli* 5. *h. t.* Unde non tantùm donari, vendi, permutari, in feudum, aut emphyteusim concedi non potest res Ecclesiastica (nisi in casibus à Jure permissis, & adhibitis solemnitatibus, de quibus infrà) sed nec servitus in re Ecclesiastica constitui, nec specialis hypotheca: quamvis enim non prohibeatur Prælatus Ecclesiæ generalem hypothecam in rebus Ecclesiæ constituere, & ad firmandum contractum bona illius obligare, sub hypotheca generali, aliis ad alienandum solemnitatibus, & Superioris consensu non requisitis; nullàm tamen rem Ecclesiæ specialem (alienari prohibitam) sub hypotheca, vel in pignus obligare potest; cùm res talis specialiter hypothecata, probabili periculo Alienationis exponatur, quod non fit, si in genere tantùm bona Ecclesiæ hypothecentur.

III. Prohibetur etiam Prælatis Ecclesiæ translatio bonorum, aut reddituum unius Ecclesiæ particularis in aliam Ecclesiam, ita ut pro suo arbitratu talem translationem facere non possint. *c.* 1. *h. t.* Et quamvis Episcopis talis translatio, casu, quo aliqua Ecclesia redditibus abundat, & altera egeat, ex tali justa causa concessa sit, *argu. c.* 3. *de Ecclesiis ædif. & juxta Glossam in cit. cap.* 1. *h. t. V. ad aliam.* Debent tamen illam facere cum consensu sui Capituli, *argu. c. Tua* 8. *de his quæ fiunt à Prælat.* & Clericorum utriusque Ecclesiæ, ac Patroni, si patronata sit Ecclesia, de cujus bonis transferendis agitur: omnes enim Ecclesiæ particulares quasi membra sunt unius Ecclesiæ universalis; membrum autem unum, alterum in necessitate juvare debet, modò nulla fiat confusio, aut præjudicium, quæ sufficienter caventur, dum matura deliberatio, & auctoritas intervenit.

IV. Nomine Alienationis hìc comprehenditur etiam Unio perpetua unius Ecclesiæ, vel Beneficii cum alia Ecclesia, vel Beneficio. Quare Episcopus, vel alius Prælatus Ecclesiasticus Papa inferior ejusmodi unionem facere non potest; quia est species quædam Alienationis. *c. Tua* 8. *de his, quæ fiunt à Prælat. c. Pastoralis* 7. *de Donat.* Potest tamen Episcopus cum consensu Capituli unam Ecclesiam alteri, vel etiam loco Religioso, unire, etiam non vocato Rectore, vel illius Ecclesiæ defensore: mensæ verò suæ vel Capitulo, etiam cum illius cõsensu unire non potest, prout statuitur in *Clem.* 2. *h. t.*

V. Quamvis, ut modò dictum est, non sit concessum constituere in re Ecclesiastica servitutem, sive realem, sive personalem, adeòque Rector Ecclesiæ, vel alius Beneficiarius, usumfructum fundi Ecclesiastici alteri concedere nõ possit *c.* 2. *de Locat.* potest tamen ipsam fructuum commoditatem, ac perceptionem liberè vendere, ac locare, sine præjudicio tamen Successoris. *cit. c.* 2. Similiter etsi Parochus, vel alius Beneficiarius non possit in alium transferre jus Decimarum, *c. ult. de rer. permut.* fructus tamen Decimarum vendere, vel locare alteri, etiam Laico, non prohibetur, ita tamen ut *is* illos percipiat non suo, sed Parochi nomine. Idemque obtinet in quolibet alio Usufructua-

ctuario, qui licèt ipsum jus utendi, fruendi, vendere, vel aliter in alium transferre non possit, sine consensu Domini, alioquin usumfructum amissurus, *L. Ususfructus 65. ff. de Jur. Dot. § Finitur. Instit. de Usufr.* Potest tamen liberè alteri locare, vel donare ipsam facultatem, seu fructus, suo Usufructuarii nomine, percipiendos, etiam inscio, vel invito Domino, non tamen ultra vitam Usufructuarii.

VI. Nomine Alienationis venit quoque cessio litis super re, quam Prælatus solus, sine Capituli consensu, alienare non potest: nam cedens lite, nisi intentionem suam aliam esse clarè exprimat, censeri etiam debet juri, si quod habet, renuntiare velle, uti colligitur ex *L. Postquam 4. C. de Pactis, & L. litis 36. ff. de V. S.* Denique nomine Alienationis prohibitæ jure novo *Constitut. Extravag. Ambitiosæ h. t.* venit locatio non solùm ad longum tempus, sed etiam ultra triennium, de quo infrà.

VII. Sicut Alienationis nomen in hac Ecclesiæ favorabili materia latissimè accipitur, ita etiam nomen Ecclesiæ extenditur ad omnem locum pium, auctoritate Episcopi constitutum, ita ut res ejus alienari non possint, sine causis à Jure approbatis, & requisita Juris solemnitate, prout à pari probatur ex restitutione in integrum Ecclesiis concessa, & ad omnem locum pium, auctoritate Episcopi erectum, extensa. *argu. c. Requisisti 15. § secus autem. de testam. Vid.* Mol. *tr. 2. de Just. disp. 465. & 466.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 10.* Redoan. *de reb. Eccl. non alien. q. 2. c. 6.* Barbos. *in Clem. 2. h. t.*

§. II.

Quænam res Ecclesiasticæ alienari non possint, nisi ex causis Jure permissis, & servata Juris forma, & solemnitate?

I. ALienari prohibentur res Ecclesiæ immobiles, quæ solo adhærent, uti sunt agri, prædia, fundi &c. *c. Nulli. 5. h. t.* quin etiam arbores multùm frugiferæ, & prædio utiles succidi prohibentur, si ex earum cæsione notabiliter deterius redderetur prædium &c.

II. Prohibentur alienari res mobiles, quæ hinc inde transferuntur, & pretiosæ sunt, ac servando servari possunt, uti sunt vasa aurea, argentea, gemmæ, & vestes pretiosæ &c. *Extravag. unica inter communes h. t.* vel ex quibus magna Ecclesiæ utilitas, & fructus diuturnus percipi potest, uti sunt grex ovium, caprarum, jumenta ad colendum fundum deputata &c. Quamvis enim concessum sit singulas oves v. g. in particulari alienare, præsertim, si superfluæ videantur, aut minus frugiferæ &c. totum tamen gregem simul alienare concessum non est, uti nec alia, quæ triennio durant, & suum singulis annis fructum ferunt.

III. Prohibentur alienari jura, ac census, seu redditus annui, si ex re immobili proveniant, cùm hæc immobilibus annumerentur. *Clement. 1. de V. S.* Item pecunia ex re immobili vendita comparata, aut ad rem immobilem comparandam destinata; quia subrogatur in locum rei venditæ, aut comparandæ, & hanc repræsentat.

IV. Prohibentur alienari jura, ac nomina debitorum, actiones, & instrumenta debitorum: quamvis enim hæc, cùm incorporalia sint, nec mobilium, nec immobilium nomine propriè veniant, revocari tamen debent ad alterutram speciem in hac prohibitæ alienationis materia, ut mobilium nomine veniant, si sint ad res mobiles; immobilium verò, si sint ad res immobiles.

V. Ex dictis infertur, non posse Episcopum, vel alium Prælatum alienare bona Ecclesiæ, quæ ad mensam ipsius pertinent, vel de quibus dubitatur, an ad ipsius mensam pertineant, prout sumitur etiam ex *cap. Ut super 8. h. t.* Illæ autem possessiones, seu bonæ dicuntur esse de mensa Ecclesiæ, vel Monasterii, quæ pertinent ad sustentationem Prælati, Conventualium, Ministrorum, Pauperum, ac universim eorum, qui de Ecclesiæ redditibus vivere debent. Illa verò bona, in quibus Ecclesia habet solum dominium directum, alius verò dominium utile, uti sunt feuda, & bona Emphyteutica, non possunt dici de mensa Ecclesiæ, vel Prælati ipsius, cùm nullos redditus ex iis percipiat. *Vid.* Molin. *cit. disp. 465. & 468* Azor *p. 2. l. 9. c. 1.* Redoan. *l. c. q. 8. & 16.*

§. III.

Quæ res Ecclesiæ alienari possint licitè, & sine Juris solemnitate, & quibus casibus prohibitæ sint Alienationes rerum Ecclesiasticarum, etiam servata forma, ac solemnitate Juris?

I. REs mobiles Ecclesiæ, quæ servando servari non possunt, uti sunt, quæ usu

usu absumuntur, vel atteruntur, quæ longiùs servatæ facilè negliguntur, aut inveterascunt, quæ ad quotidianos usus destinatę sunt &c. liberè, & sine Juris solemnitate aliàs requisita, alienari possunt; tum quòd servatæ nihil sint utiles Ecclesiæ, tum quòd talium alienatio libera nullibi prohibeatur. Hinc potest Episcopus pecuniam ex rebus Ecclesiæ taliter divenditis acquisitam, ad coemenda aurea, & argentea, aliaque pretiosa, etiam immobilia &c. impendere, non ut suæ mensæ, aut Ecclesiæ incorporentur, sed ut benè de Ecclesia meritis donentur &c. quia subrogatum sapit naturam illius, cui subrogatur.

II. Potest alienare Prælatus Ecclesiæ, etiam res illius immobiles exiguas, & quæ Ecclesiæ minùs sunt utiles, pro utilioribus comparandis, cum consilio saltem, & consensu sui Capituli. *c. Ut super 8. §. possessiones h. t.* & sine illius consilio res evidenter inutiles, vel etiam nocivas Ecclesiæ. Uti & fundum sterilem, quem dedit colono, ut fertilem redderet, fertilem jam redditum in Emphyteusin illi relinquere potest, aut hæredibus illius, cujus opera, & labore fertilis factus est, in signum scilicet gratitudinis. *c. Ad aures 7. h. t.*

III. Quamvis mancipia Ecclesiæ inter res mobiles Ecclesiæ pretiosas censeantur, & ideò alienari non possint, nisi sint servi fugitivi: conceditur tamen etiam Episcopo, vel Prælato ob allatam rationem, si sua industria, aut liberalitate Ecclesiæ aliquid contulit, aut acquisivit, ut manumitterè ea possit, juxta rei collatę, vel acquisitę modum. *c. Consensus 3. h. t.*

IV. Sunt plures casus, in quibus nullo modo res Ecclesiasticę alienari possunt, nec adhibitis quidem solemnitatibus. Nam primò: alienari non possunt res immobiles, quę ex Imperatoris donatione, vel fundatione ad Ecclesiam pervenerunt, sine consensu ipsius Imperatoris. *Auth. Hoc jus porrectum C. de SS. Eccl.* Secundò: alienari non potest res Ecclesię donata sub ea conditione, ut non alienetur. *cit. Auth. c. 9. §. sanctissimus.* Tertiò: Ipsa Ecclesia, aut Monasterium alienari non potest, ut in usum profanum convertatur. Quartò: ipsemet Episcopus, vel alius Prælatus ex suis propriis bonis rem Ecclesię emere non potest, ne quidem per interpositam personam. *cit. Auth. §. Oeconomis.* Quintò: res Ecclesiasticę transferri non possunt in Hæreticum, vel Judęum, *Auth. de Eccl. Tit. §. Jubemus coll. 9. Vid.* Abb. *in c. 5. h. t.* Redoan. *l. c. q. 4.*

SECTIO II.

De Causis, & Forma, seu solemnitate requisita ad rerum Ecclesiasticarum Alienationem.

§. I.

Ob quas causas alienari licitè possint res Ecclesiasticæ etiam mobiles pretiosæ?

AD licitam alienationem rei Ecclesiasticę, quę aliàs alienari prohibetur, duo requiruntur, justa causa videlicet, & debita forma, seu solemnitates Jure requisitę. Causę alienandi communiter enumerantur quatuor: Necessitas scilicet evidens, ut si ad debita Ecclesię dissolvenda Alienatio necessaria foret. Evidens utilitas Ecclesię, ad evidenter meliora, & utiliora Ecclesię comparanda. Pietas, in redemptionem captivorum, aut sublevandam gravem pauperum necessitatem. Et Incommoditas denique, ut si plus damni ex tali re retenta, quàm utilitatis Ecclesię timeri deberet. Reduci quidem hęc postrema ad secundam posset; placuit tamen eam distinctam ponere, ut cum aliis loquamur. *can. Terrulas 53. cau. 12. q. 2. Vid.* Sylv. *in summ. V. Alienatio q. 1.* Azor *p. 2. l. 9. c. 1.* Molin. *tr. 2. disp. 468.*

§. II.

Quæ Forma servanda sit, sive quæ Juris solemnitates requirantur ad res Ecclesiasticæ Alienationem?

I. AD licitam, & perpetuam rei Ecclesiasticę Alienationem requiritur, si Ecclesia Capitulum habeat, tractatus prędcedens cum Capitulo collegialiter congregato, ut deliberetur, num justa causa Alienationis faciendę adsit. *Can. Sine exceptione 52. Causa 12 q. 2. & c. Dudum 1. h. t. in 6.*

II. Requiritur consensus Capituli, aut majoris saltem partis, juxta *cit. Canon Sine exceptione*, & quidem illius Capituli, de cujus, quoad res suas Ecclesiasticas, Alienatione agitur. Quòd si nullum Capitulum, aut nullos Beneficiatos Ecclesia illa habeat, solius Rectoris alienantis, & Episcopi auctori-

ctoritatem præstantis, consensus sufficit. Facta autem sine legitimo consensu Alienatio non tenet, quamvis per constitutionem Laicorum approbetur. *c. Cùm Laicis ult. h.t.*

III. Requiritur de Jure communi subscriptio Capituli, seu Conventus. *Can. cit. Sine exceptione*, saltem in illis casibus, ubi plenum dominium transfertur. Hodie tamen juxta receptam consuetudinem sufficit subscriptio Notarii, qui in instrumento Alienationis testetur de consensu Capituli, vel ut in defectum subscriptionis, si nec Notarius fuerit adhibitus, sigillo Capituli instrumentum Alienationis roboretur, & constet, vel probatum sit, tractatum Capituli, & consensum interveniss̃e, juxta regulam communem, quę vult solemnitates extrinsecas requisitas, non ex nuda narratione haberi, sed ex ea probata, aut manifesto facto, ne occasio præbeatur eludendi tales leges.

IV. Requiritur ad Alienationem rei Ecclesiasticę, ut interveniat auctoritas, seu consensus Superioris, hoc est, ejus, qui ex munere publico præest Ecclesię, v.g. Episcopus, *c. 1. & 5. h.t.*

V. Quamvis ad valorem Alienationis requiratur, ut constet, vel aliter probatum sit, prędictas solemnitates interveniss̃e; si tamen Alienatio diuturno tempore, v.g. 30. annorum, non fuit oppugnata, prę sumi potest, omnia in ea legitimè & cum debitis solemnitatibus acta fuiss̃e. Ad hujusmodi autem prę sumptionem prę ter diuturnitatem temporis, requiritur scientia & patientia eorum, qui Alienationem, si illegitimè fuiss̃et facta, impugnare poterant, & probabiliter impugnass̃ent. *Vid.* Mascard. *concl.* 75. Gaill. *l. 2. obs.* 161. Molin. *l. c.* Less. *l. 2. cap.* 24. *num.* 63.

§ III.

An Alienatio rei Ecclesiasticæ prohibitæ alienari, si facta sit sine legitima causa, & forma, seu solemnitate requisita, sit valida, etiamsi non sit licita?

I. ALienatio rei Ecclesiasticę prohibitę alienari, quamvis forma, & omnis solemnitas à Jure prę scripta, adhibita fuerit, si tamen justa causa non adsit, ipso jure irrita, & nulla est. *c. 1. h.t. in 6. Clement. 1. & Extravag. unica eodem.* Quando enim duo requiruntur ad valorem actus, uti in nostro casu, justa causa, & debita forma; alterutrum solùm non sufficit. Et hinc etiam ipso jure nulla est Alienatio rei prohibitæ alienari, si justa quidem causa interveniat, desit tamen requisita solemnitas. *c. Si quis 6. juncta Glossa V. ab initio h.t.*

II. Licèt Alienatio, facta sine prædicta forma, & solemnitatibus Juris, in foro externo non subsistat, & contra repetentem res Ecclesiæ alienatas non possit fieri exceptio, ac contractus initus sit rescindendus; valida tamen probabiliter est Jure naturæ, & in foro interno, ita ut ille, cui venditio v. g. facta est, possit rem retinere tuta conscientia, si nemo se ei Alienationi opponat, & rescissionem ejus à Judice petat, ac reipsa utilis sit Ecclesię ipsa Alienatio. Nam quamvis Jura potuiss̃ent contractum talis Alienationis nullum etiam in foro conscientiæ facere; non est tamen facilè hoc præsumendum, nisi exprimatur, quod tamen in nostro Alienationis casu non fit. Et hinc fatentur Auctores, quòd sola subsequens ratihabitio Conventus (absolutè etiam quoad forum externum) Alienationem validam facere possit. *c. Cùm nos 3. De his, quæ fiunt à Prælat &c. Vid.* Molin. *cit. disp.* 468. Azor *p. 2. l. 9. c. 1.* Laym. *l. 1. tr. 4. c. 16.* Barbos. *in c. 1. h.t. in 6.* Suar. *de Relig. tom. 4. l. 2. c. 77.*

§. IV.

An Prælatus sine consensu Capituli, aliisque Juris solemnitatibus, validè renuntiare possit hæreditati, vel legato rei immobilis, aut mobilis pretiosæ relicto Ecclesiæ?

I. PRobabilis quidem sententia est, quòd non possit validè renuntiare, non adhibitis requisitis solemnitatibus; quia renuntiatio videtur in hac Ecclesiæ favorabili materia, speciem alienationis habere: probabilior tamen sententia, & communior est, quòd possit sine requisitis à Jure ad alienationem faciendam solemnitatibus validè repudiare Prælatus, tam hęreditatem, quàm legatum suæ Ecclesiæ factum: quia talis repudiatio non est Alienatio, quæ in diminutione bonorum propriorum consistit, sed potiùs non acquisitio lucri; neque enim sunt paria non acquirere lucrum, & rem suam jam sibi quæsitam perdere. Et quamquis legatæ in specie rei dominium ante aditam hęreditatem ab ipsa die, qua legans

mori-

moritur, legatario acquiratur, ut proinde repudiatio posteà subsequens acquisitę jam rei videatur Alienatio, dominium tamen tale à die illa perfectè nondum est acquisitum, sed sub conditione *si non repudiavero*; unde si postmodum legatum legatarius repudiaverit, Juris fictione nunquam censetur requisitum. *argu. L. Si sponsus 5. ff. Si maritus hæres ff. De donat. inter vir. & uxor. & L. Quod autem ff. Proinde, & §. Sed & illud ff. Quæ in fraud. credit. & L. Pretia 63. ff. Sed nec hæredem ff. ad legem Falcidiam.*

II. Licitè tamen talis renuntiatio sine justa causa fieri sæpè non potest; cùm instar Tutoris debeat Prælatus procurare bonum suæ Ecclesiæ, ac ex propriis bonis teneatur resarcire damnum per dolosam, & negligentem administrationem eidem illatum, ut si per negligentiam sinat ferri sententiam contra Ecclesiam, vel ejus res præscribi, vel omittat appellationem &c. *Vid.* Sanch. *l. 6. de Matr. disp. 4. & l. 7. Mor. cap. 6.* Laym. *l. 3. tr. 4. cap. 10.*

SECTIO III.

De Consensu, vel Auctoritate Prælati necessaria ad rerum Ecclesiasticarum Alienationem.

§. I.

An, & quando Superioris Prælati consensus, vel auctoritas requiratur ad Alienationem rerum Ecclesiasticarum?

I. SI bona alienanda spectent ad Ecclesiam inferiorem Cathedrali, quę Collegiata non est, subjecta tamen jurisdictioni Episcopi, & hic sit auctor talis Alienationis, necessarius etiam est consensus Capituli Cathedralis *argu. Clement. 2. h. t.*

II. Si verò Episcopus non sit auctor Alienationis, sed Prælatus, seu Rector inferior Ecclesiæ, de cujus bonis alienandum aliquid est, requiritur ad Alienationem faciendam, præter consensum, & auctoritatem Episcopi, non quidem consensus Capituli Cathedralis (cùm hoc nullo Jure statuatur) sed consensus Capituli inferioris hujus Ecclesię, si tamen Ecclesia inferior Collegiata sit, vel conventum habeat; vel si non habeat, solius Episcopi auctoritas in Alienationem ab inferiore Prælato, vel Rectore factam, consentientis sufficit; tum quòd per Capituli inferioris consensum satis caveatur temerarię Alienationi; tum quòd Rector Ecclesię non Collegiatę tantam potestatem habeat in alienando, cum auctoritate Prælati sui Superioris, quantam Prælatus Ecclesię Collegiatę unà cum suo Capitulo; tum quòd auctoritatem præstare in Alienationibus rerum Ecclesiasticarum sit jurisdictionis Episcopalis. *can. 41. Causa 12. q. 2. & can. 40. Causa 17. q. 4.*

III. Si Prælatus Regularis non sit exemptus, sed subjectus Episcopo, tunc præter consensum sui Conventus requiritur in Alienationibus rerum suę Ecclesię etiam cōsensus, & auctoritas Episcopi. *can. Abbatibus 41.* ubi etiam subscriptio Episcopi requiritur, & *c. Placuit 51. caus. 12. q. 2. c. In venditionibus 40. caus. 17. q. 4.* Si verò Prælatus sit exemptus, & immediatè subjectus S. Pontifici, à quo confirmationem accepit, tunc ejusdem consensum requirere debet. Quòd si Prælatus Regularis exemptus Ordinis sui Generalem habeat, tunc ipsemet Generalis, vel ex illius concessione Provincialis loco Episcopi esse censetur, adeòque illius consensus in Alienationibus requiritur, & sufficit.

IV. Juxta Decretum tamen Urbani VIII. die 7. Sept. an. 1624. editum prohibetur Regularibus omnium bonorum immobilium, vel rerum pretiosarum mobilium Alienatio, omneque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, census perpetuus, seu vitalitius, hypotheca, locatio, & conductio ultra triennium, concessio in feudum, vel emphyteusim (præterquam in casibus à Jure permissis) sine expressa licentia S. Congregationis Concilii Trident. in scriptis allegata, & gratis concedenda, sub pœna privationis omnium officiorum, quæ tempore Alienationis obtinebant, vocisque activæ, & passivæ, ac perpetuæ inhabilitatis ad ea in posterum obtinenda.

V. Si alienanda sit res Ecclesiæ inferioris subjectæ Prælato non exempto, tunc non sufficit consensus Prælati, sed requiritur etiam auctoritas Episcopi: nisi Prælatus Episcopo inferior habeat Ecclesiam pleno jure sibi subjectam, & in ea jurisdictionem quasi Episcopalem exerceat.

VI. Prælatus Regularis, seu Prior, non habens Conventū, aut Capitulum, in Alienatione debet adhibere consensum Prælati Supe-

Superioris, & Capituli illius v. g. Monasterii, cui Prioratus est incorporatus, uti habetur *Clement. Monasterium 1. h.t.*

VII. Prohibitus alienare, vel vendere, potest nihilominus locare ad modicum tēpus. Potest item Prælatus locare ad modicum tempus, & fructus vendere sine Superioris sui vel proprii Capituli auctoritate, & consensu. *Vid.* Abb. *in c. 1. de his, quæ fiunt &c. & in cit. Clement. 1. h.t.* Tanner. *tom. 3. disp. 4. de Just. q. 7. dub. 7.* Molin. *cit. disp. 468.* Suar *to. 4. de Relig. l. 2. c. 27.*

§. II.

An in Alienationibus rerum Ecclesiasticarum etiam intervenire debeat consensus, seu auctoritas Romani Pontificis?

I. SPectato Jure novo, in *Extravag. unica h.t inter communes*, statuto, ad omnem, omnium bonorum, & rerum Ecclesiasticarum Alienationem, per quam ipsorum dominium (directum, vel utile) transfertur, requiritur Summi Pontificis consensus, ita ut nullus sit talis contractus, si Summi Pontificis auctoritas non intervenerit, & tam alienantes quàm res taliter alienatas recipientes, præter Excommunicationem varias alias pœnas incurrant.

II. Sunt tamen in hac ipsa Constitutione tres casus excepti. Primus est locationis, & conductionis infra triennium. Secundus est Infeudationis, vel Emphyteusis in casibus à Jure permissis, & de bonis ab antiquo dari solitis in feudum, vel emphyteusim, & cum evidenti Ecclesiæ utilitate. Tertius est Alienationis fructuum, qui servando servari non possunt. Pòrrò hæc Constitutio, saltem quoad pœnas in ea statutas, & quoad locationem non ultra triennium, in pluribus locis usu non est recepta.

III. Plus urget pro Romani Pontificis assensu obtinendo in ordine ad Alienationes bonorum Ecclesiasticorum, Juramentum, quo jurant Episcopi, & alii Prælati à Papa confirmati, de bonis Ecclesiasticis nihil alienaturos se, inconsulto Romano Pontifice. Quod Juramentum obligat, nisi Alienatio tantùm esset rerum modicarum, vel parum utilium Ecclesiæ; vel quæ servando servari non possunt; vel in mora esset periculum; vel ageretur de rebus jam antehac infeudari, aut in emphyteusim concedi solitis. Videatur etiam *c. Consultissimo 2. h.t. in 6.* ubi prohibetur omnibus Prælatis Ecclesiæ, ne jura, & bona sua Ecclesiastica, sine expressa Pontificis licentia, ita Laicis submittant, & subiiciant, ut ab ipsis de novo tanquam Dominis, & Advocatis recognoscant. *Vid.* Redoan. *de reb. Eccl. non alien. q. 36.* Fagn. *in c. 5. h.t.* Lesl. *l. 2. c. 24. à n. 59.*

§. III.

An ad Alienationem rerum Ecclesiasticarum requiratur auctoritas, & consensus Patroni, vel consensus Principis sæcularis loci, in quo eæ sitæ sunt?

I. PAtroni consensus requiritur quidem quandoque (ex honestate potiùs, quam ex justitia) dissensus tamen illius, aut oppositio impedire non potest, quominùs valeat Alienatio, si ex causa evidentis necessitatis, vel utilitatis Ecclesiæ, cum cōsensu legitimi Superioris, & reliquis solemnitatibus Juris adhibitis fiat. *can. 6. Causa 10. q. 1.* Ratio est: quia Laicis nulla competit jurisdictio circa res Ecclesiasticas. Requireretur tamen consensus Patroni, si talia bona à sæculari Domino in feudum concessa fuissent Ecclesiæ, aut cum tali conditione donata, ut nunquam sine consensu Patroni donantis alienentur, & hæc conditio ab Ecclesia fuerit acceptata. Putant tamen aliqui, neque hanc conditionem adjectam impedire Alienationem talium rerum, si fiat ex causa evidenter necessaria, vel utili, & cum debitis solemnitatibus, quamvis non consentiat Patronus; cùm cōditio talis in donatione addita, velut turpis & nociva Ecclesiæ reiicienda sit, & pro non adjecta habenda.

II. Quamvis Princeps, vel Magistratus secularis non possit per statutum prohibere, ne res Ecclesiasticæ in suo territorio sitæ alienentur sine suo consensu requisito; idque nec directè prohibendo Clericis, ne alienent sine prædicto suo consensu; nec indirectè, prohibendo subditis Laicis, ne rem quampiam ad Ecclesiam pertinentem sine consensu ejusdem Principis emant: longa tamen, & immemoriali consuetudine, cum tacito saltem consensu Superiorum Ecclesiasticorum, introducta, consensus hic necessarius fieri potest; cùm sciant hanc praxim esse Ecclesiastici Superiores, & non cōtradicant, cùm tamen possint. *Vid.* Abb. *in c. 8. de constitut. n. 5.* Azor *p. 2. l. 9. c. 2.*

§. E-

SECTIO IV.

De Revocatione Alienationis, & repetitione rerum alienatarum, ac pœnis alienantium res Ecclesiæ contra Canones?

§. I.

Quinam, & quomodo revocare possint Alienationes rerum Ecclesiasticarum illegitimè factas, & repetere res Ecclesiæ ita alienatas?

I. ALienatio rei Ecclesiasticæ illegitimè facta revocari potest, ac debet, & res alienata repeti, etiam ab illo ipso Prælato, qui eam illegitimè alienavit, vel, si hic non ampliùs habeat administrationem Ecclesiæ, ab ejus Successore. Neque obstat, si juravit, se non repetiturum alienata, vel alia ratione Alienationis contractum firmavit: quia Juramentum tendens contra utilitatem Ecclesiæ nullum est, neque potest esse vinculum iniquitatis. *c.* 18. *de Jurejur.* Neque confirmatio forma communi facta, de novo valorem tribuit actui de se nullo.

II. Quòd si damnum passa fuit Ecclesia per illegitimam Alienationem, damnum omne ex propriis bonis reparare debet Alienator: nisi malit Ecclesia illum convenire, qui rem alienatam detinet; hoc enim facere potest, quia in tali casu duæ actiones Ecclesiæ competunt, personalis una contra Prælatum malè alienantem, & realis alia contra possessorem rei alienatæ, ita ut penes Ecclesiam sit electio, quam actionem instituere velit, &, si damnum omne per rei alienatæ restitutionem reparetur, ultrà agere actione civili non possit contra Prælatum malè alienantem.

III. Potest is, qui emit rem malè alienatam, & possidet, compelli etiam ad restituendos fructus, exinde perceptos, deductis tamen meliorationibus, aut aliis necessariis expensis. Competit tamen illi postmodum actio contra Prælatum malè alienantem ad pretium recuperandum, si bona fide, & sine dolo rem emit: non autem contra Ecclesiam; nisi Prælatus non sit solvendo ex propriis bonis, nam hoc in casu tenebitur illi Ecclesia, in quantum locupletior exinde facta est, cùm æquitas non permittat, fieri aliquem cum damno alterius locupletiorem. Quòd si verò mala fide rem talem Ecclesiæ emisset, in pœnam amittit pretium, quod expoſuerat, & hoc Ecclesiæ accrescit, juxta *L. Jubemus* 14. *Cod. de SS. Ecclesiis.*

IV. In defectum eorum, qui ex officio res Ecclesiæ illegitimè alienatas repetere debent, & ipsam Alienationem revocare, si hi nolint, aut non possint revocare, & repetere, quilibet Clericus illius Ecclesiæ, ad rei illegitimè alienatæ restitutionem, agere potest. *c. Si quis* 6. *h. t. juncta Glossa V. Personis.* Ubi etiam dicitur, quòd Laici Parochiani admittendi sint ad restitutionem hanc urgendam, si Clerici officium suum negligant: præferendi tamen sunt ejusdem Ecclesiæ Clerici Parochianis Laicis, & Clericis extraneis, quibus jus agendi in defectum aliorum ad repetenda malè alienata conceditur, cùm de jure publico læso quilibet admittatur. *Vid.* Abb. *in c.* 6. *h. t.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 468. *concl.* 6. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 10. Redoan. *l. c. q.* 78. *c.* 5.

§. II.

An, & quando Ecclesiæ læsæ ob Alienationem rei Ecclesiasticæ competat Beneficium restitutionis in integrum, & quæ sint pœnæ malè alienantium res Ecclesiasticas, aut malè accipientium?

I. SI rei Ecclesiasticæ Alienatio facta sit in casu licito, seu ex causa Jure permissa, & adhibitis solemnitatibus præscriptis, tunc etsi valida sit, si tamen exinde Ecclesia enormiter læsa deprehendatur, potest petere restitutionem in integrum, prout sumitur ex *c. ad nostram* 12. *h. t.* & quidem coram Judice Ecclesiastico, etiamsi petatur contra Laicum, si tamen bona non sint feudalia: ac proinde habetur hic casus specialis, in quo actor non sequitur forum Rei, sed Reum trahit ad suum forum. In Imperio tamen Romano, si Reus sit Laicus, peti hæc restitutio solet coram Judice seculari.

II. Si Ecclesia ob gravem læsionem in alienando, restituatur in integrum, potest is, cui Alienatio facta est, si quidpiam in utilitatem Ecclesiæ expendit, v. g. emptor pretium solutum pro re alienata, & meliorationes repetere: item mercedem sui laboris, & collocatæ industriæ in rem alienatam sibique traditam, nisi ex perceptis fructibus compensationem laboris jam acceperit, uti colligitur ex *cit. c.* 11. *h. t. c.* 1. *de in integr. restit.* & *L. Quòd si* 24 §. *Restitutio ff. de Minoribus.*

III. Quòd

III. Quòd si Alienatio rei Ecclesiasticæ vocetur, quia nulla est, & invalida, & is, in quem facta est Alienatio, v.g. emptor, bona fide rem accepit, v.g. quia nescivit, rem emptam ad Ecclesiam pertinere: tunc pretium ac melioraciones repetere potest; immò etiam fructus interim perceptos lucratur. Et hoc procedit saltem eatenus, ut emptor bonæ fidei non sit in damno, Ecclesia verò in lucro: cùm æquum non sit aliquem cum alterius damno locupletari. *L. Nam hoc* 15 *ff. de conduct. in deb.* Si verò quis mala fide rem Ecclesiæ emit, tunc pretium datum amittit, eoque, sicut & fructibus perceptis, à Judice in pœnam privari potest. *L. Jubemus* 14. *ff. Sanè C. de sacros. Eccles.*

IV. Ad pœnas quod attinet; si Alienatio rei Ecclesiasticæ contra Canones facta sit, tam alienator, quàm is, in quem Alienatio facta est, immò & qui Alienationi subscripserunt, ipso facto excommunicationem incurrunt, prout statuitur in *c. si quis 6. h. t. can. Apostolicos* 13. *ff. Quisquis caus.* 12. *q.* 2. Nisi intra tempus à Superiore Prælato præfixum, contractum Alienationis, quantum in ipsis fuerit, rescinderint. Sin autem Prælatus, vel Rector Ecclesiæ illegitimè alienans, in revocando Alienationem contumax sit, etiam à Prælatura deponi, vel ab administratione, & officio removeri debet. Porrò si Religiosus, qui Ecclesiæ Rector est constitutus, vel administrationi præpositus fuit, ejus jura, aut redditus alicui ad vitam, vel ultra tempus modicum concedat, suspensionem ab officio ipso jure incurrit, juxta *Clement.* 1 *h. t. Vid.* Molin. *l. c.* Redoan. *l. c. & q.* 76. *c.* 1.

TITULUS XIV.

De Precariis.

§. I.

De Contractibus in genere.

I. COntractus latè sumptus est *duorum vel trium consensus in idem, obligationem ex una tantum parte inducens.* Quo modo non distinguitur à Pacto. Strictè & propriè sumptus est. *Pactum reciprocum, seu onerosum, quod ex utraque parte paciscentium obligationem inducit.* Intelligitur autem hic obligatio ex Justitia Commutativa. Talis contractus strictè sumptus est Emptio, & Venditio, Locatio, Conductio &c.

II. Præcipua Contractus divisio est in Nominatum, & in Innominatum. Ille est, qui habet proprium nomen à Lege sibi inditum, ut Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, Societas, Commodatum, Depositum, Precarium, Mutuum &c. Innominatus dicitur, qui nullo specifico, & proprio nomine accepto in communi commutationis, seu permutationis vocabulo persistit. *L. 3 ff. de Præscript. Verb.* Ejus quatuor species enumerantur *L. 5. in princ. ff. eod.* Alii Contractus dicuntur stricti Juris, in quibus stricta interpretatio fieri debet secundùm id, quod expressis verbis conventum fuit. Quales sunt Stipulatio, Donatio, Mutuum, Feudum, Emphyteusis. Alii sunt onerosi, in quibus utrique contrahentium aliquod onus imponitur, dandi, vel præstandi. Alii lucrativi, qui unam tantùm partem gravant, ut Donatio, Commodatum, Precarium.

III. Contractus perficiuntur quatuor modis. Re, Verbis, Scriptura, sive Litteris, & Consensu. *ff. fin. Instit. de oblig at.* Contractus, qui re, seu cujus obligatio traditione, seu interventu rei perficitur, est ferè omnis ille, qui ipso nomine dationem, aut factionem significat, ut Mutuum, Commodatum, Depositum. Verbis dicitur perfici Contractus, qui certam & determinatam verborum formulam continet & requirit, de qua *L. 5. ff. 1. ff. de V. O.* Scriptura perficitur Contractus, quando non tantùm ad ejus probationem, sed etiam ad substantiam scriptura requiritur, ita ut ante instrumentum, v. g. venditionis, scriptum & subscriptum, Contractus firmus non censeatur, sed ab eodem resilire liceat, juxta *L. 17. Cod. de fid. Instr.* Consensu solo manifestato per verba, vel alia signa externa, perficiuntur illi Contractus, ad quorum substantiam neque scriptura, neque certa verborum forma, neque rei traditio requiritur, ut in Emptione, & Venditione, Locatione & Conductione, Societate & Mandato. *L. 2. in princ. & ff. 1. ff. de oblig. & Action.*

IV. Quasi Contractus dicitur, quando unus obligatur alteri ex Legis dispositione, licèt ex alterius parte nulla intercesserit conventio, nisi interpretativa ex Juris fictione, ut si quis absentis negotium absque ejus mandato, vel etiam eo ignorante, utiliter gerendum susci-

suscipiat. *Vid.* Less. *l.* 2. *de Just. cap.* 17. *dub.* 1.

§. II.

De Contractu Precarii.

I. PRecarium est species quædam liberalis, & gratuiti contractus, quo precibus petentis conceditur utendum aliquid, quamdiù is, qui concessit, patitur, sive quamdiù non revocat. *c.* 3. *h. t.* Differt à donatione, quòd, qui donat, sic dat, ut non recipiat ampliùs, & traditione facta revocare nequeat, nisi in certis quibusdam casibus à jure expressis: Precarium verò ita cõceditur, ut per illud usus quidem rei transferatur in alterum, non autem dominium, & illud semper repeti possit. A Commodato verò differt, quòd ad specialem usum, vel certum, & definitum tempus expresè, vel tacitè concedatur commodatum, ante quod tempus finitum, aut usum præstitum revocari non potest; Precarium verò, nec ad usum determinatum, nec ad certum tempus ordinariè conceditur, & quocunque tempore revocari potest.

II. Ex dictis colligitur, quæ ad substantiam Precarii requirantur. Nimirum primò consensus tam dantis, quam recipientis, quia contractus est. Secundò, ut fiat traditione rei, quia est conttactus, qui re perficitur. Tertiò, ut qui dat precario rem, possit eam, quandocunque voluerit, revocare sine alia causa; cùm pendeat semper ex libera voluntate concedentis: non quidem quasi statim sine urgeute causa revocare possit, ne omni usu, & commodo Precarii privetur, cui concessum est, & fraus potiùs, quàm beneficium præsumatur, sed quòd post aliquod tempus nulla alia causa urgente revocari possit.

III. Etsi Precarium semper revocari possit, non tamen ideò frustra conceditur ad certum tempus, v. g. mensem, aut annum; nam cùm per illud possessio juris, seu facultatis re utendi, transferatur in eum, cui fit concessio, potest is rem retinere usque ad tempus præfixum, nisi intra illud tempus revocetur. Quòd si post transactum illud tempus, ad quod Precarium concessum est, illud non revocetur, censetur iterùm concessum, ac veluti renovatum à Domino concedente.

IV. Non potest in pactum deduci, ut is, qui rem precario concessit, non possit ab accipiente repetere, ante certum tempus, ad quod concessum est: tale enim pactum est contra naturam, & substantiam contractus Precarii, ideòque irritum, ut constat ex *L. Cùm precario* 10. *in prin. ff. h. t.*

V. Finitur Precarium. Primò per revocationem illius, qui concessit, uti ex natura Precarii patet. Secundò: finitur per mortem illius, cui Precarium concessum est: quia Precarium est beneficium personale, quod cum persona, cui beneficium hoc factum est, extinguitur: nisi Precarium non tam personæ, quàm dignitati concessum sit, quo in casu, sicuti dignitas etiam in successore remanet, quamvis, qui præcessit in dignitate, mortuus sit, ita & Precarium ad successorem transit, donec revocetur. Tertiò finitur etiam per mortem concedentis, si Precarium datum fuerit sub expressis clausulis: *Usque ad meum beneplacitum, quamdiù voluero, &c.* Cùm enim Precarium dependeat à voluntate concedentis, concedens autem non velit eam ultra, quàm durat ejus beneplacitum, aut ejus voluntas, &c. extendi, consequenter sicuti per mortem concedentis voluntas, & beneplacitum tollitur, ita etiam per mortem hujus finitur Precarium. Quòd si tamen, vel absolutè sine expressis talibus clausulis Precarium factum sit, vel sub clausulis: *donec revocavero, vel usque ad placitum Sedis Episcopalis, v. g.* non expirat per mortem concedentis; cùm in his casibus actus positivus revocans requiratur. *arg. c. Si super* 9. *De off. deleg. in* 6. Quartò: finitur per alienationem rei precariò concessæ, ab eo factam, qui Precarium concessit, si emptor eam revocaverit; neque enim licet rem alienam, invito Domino, qui hìc, & nunc in hoc casu speciali emptor est, possidere, aut detinere; quòd si tamen eam non revocet, censetur ab illius liberalitate jam precariò teneri, & non ampliùs à priore Domino. *Vid.* Abb. *in c.* 1. *& ult. h. t.* Azor *p.* 3. *l.* 7. *c.* 1. *&* 2. Molin. *tr.* 2. *de Just. disp.* 298.

§. III.

De Contractu Precariæ, seu Precariarum.

I. COntractus hic juri Civili ferè incognitus multum differt à contractu Precarii, de quo priore §. actum fuit. Precario enim dari possunt tam res mobiles,

quàm immobiles, item jura, & servitutes &c. Precariæ vero locum tantùm habent in rebus immobilibus. Secundò: Precarium ad certum, & determinatum tempus non conceditur, sed pro arbitrio concedentis revocari potest; Precariæ verò ad certum tempus, de quo contrahentes convenerunt, concedi possunt, & revocari in tali casu non possunt, antequam tempus præfixum finiatur, uti colligitur ex *c.3.h.t.* nisi in damnum Ecclesiæ cederent tales Precariæ. *c.2.h.t.*

II. Si concessio Precariæ irrationabiliter seu indebitè facta sit in damnum Ecclesiæ, tunc à successore revocari potest, etiamsi ab antecessore pœna sit adjecta tali contractui. Ita statutum habetur in *c. de Precariis 2.h.t.* Hinc licet Prælatus, vel alius habens potestatem administrandi res Ecclesiæ, aut communitatis possit adiicere pœnam conventionalem contractui, qua obligetur tam ipse quàm successores: si tamen contractus sit invalidus, vel rescindendus, quia est initus, jure ipsi resistente, tunc etiam pœna ei adjecta corruit. Valet verò adjectio pœnæ, etiamsi contractus non valeat, si hic non sit contra, sed solùm præter jus.

III. Etsi Contractus Precariarum in plerisque conveniat cum contractu Emphyteutico: differt tamen primò, quòd Precariæ plerumque fiant gratis, & ad preces alicujus: secundò, quòd singulis quinquenniis renovari debent, maximè si pensio annua in signum recognitionis solvi non soleat. *c. Precariæ h.t. Vid.* Molin. *l.c.* Abb. *in c.1.h.t.*

TITULUS XV.

De Commodato.

§. I.

Quid sit Commodatum, & quomodo ab aliis Contractibus distinguatur; & item quæ res commodari possint; & quis commodare possit?

I. COmmodatum rectè definitur ex *Glossa in c. unic. V. Commodatum h.t.* Quòd sit *alicujus rei ad aliquem specialem, seu certum usum gratuitò facta concessio.*

II. Commodatum per hoc, quòd ad certum usum concedatur, differt à Precario, quod conceditur ad usum quidem, sed indeterminatum. Per hoc quòd ad usum concedi dicatur, differt ab omnibus illis contractibus, in quibus, vel usus non transfertur in accipientem, prout fit in Pignore, & Depositò; vel non tantùm usus sed proprietas etiam transfertur in accipientem, prout fit in Mutuo, Et per hoc denique, quòd dicatur gratuitò facta concessio, differt à Locatione, & contractibus innominatis, in quibus pro certa mercede elocatur aliquid, aut saltem pro alio, aut facto, aut obsequio alteri datur aliquid: *Do ut Des, Do ut facias, &c.*

III. Commodari possunt omnis generis res, tam mobiles quàm immobiles, etiam res incorporeæ, ut sunt jura, servitutes, &c. (exceptis illis, quæ usu ipso statim consumuntur, uti vinum, frumentum, &c. in quibus commodatum locum non habet, ubi usus rei conceditur, salva ejus substantia) etiam res Sacræ, ad usus tamen sacros, non profanos, &c.

IV. Commodare potest quilibet, cui libera administratio saltem commissa est, cum in tali commodato, nulli fiat præjudicium: commodare tamen non potest Religiosus sine licentia sui Superioris. *Vid.* Azor. *p.3.l.7.c.1.& 4.* Molin. *tr.2. disp.294.*

§. II.

Ex qua culpa teneatur Commodatarius, si res commodata apud ipsum pereat, vel deterior fiat, & an teneatur præstare casum fortuitum?

I. CErtum est, quòd in contractu possit aliquis obligari, vel ex dolo, vel ex culpa. Dolum committere censetur, si ex formali proposito, & intentione nocendi alteri, aut tegat animo, quod est detegendum, aut verbis mentiatur in præjudicium alterius, vel facto fraudem committat. Culpa pravam quidem, & formalem illam intentionem nocendi non requirit, si Theologica tamen est, peccatum dicit contra mores, & legem, de quo hic non quæritur. Si Civilis tantùm culpa est, vel juridica, est omissio diligentiæ debitæ, unde damnum aliquod, aut incommodum sequitur; & quidem, si omittatur illa diligentia, quam communiter, & passim homines ejus conditionis, professionis, ætatis &c. adhibere so-

solent, dicitur culpa lata commissa, si verò omittitur illa diligentia, quam diligentiores ejus conditionis, &c. adhibent, culpa levis commissa dicitur. Et denique culpa levissima commissa dicitur, si ea diligentia omittatur, quam solent adhibere hujus professionis, artis, & conditionis diligentissimi. Quòd si damnum nullo consilio humano prævideri potuit, casu fortuito contigisse censetur.

II. Certum est, contractus alios esse in gratiam, & commodum unius tantùm contrahentis, dantis v. g. uti est depositum propriè dictum. Vel accipientis, uti est commodatum, Precarium, &c. Vel in gratiam utriusque, uti est Locatio, Conductio, Emptio, Venditio; &c. Pro horum autem diversitate mutari etiam obligationes putant aliqui.

III. Quando aliquid commodatum fuit in gratiam solius commodatarii, tunc hic obligatur etiam in conscientia, & ante omnem judicis sententiam ad reparationem damni etiam levissima culpa, & sine ullo peccato dati. *c. un. h. t in princ.* Ratio est, quia quò majus est beneficium, eò magis cavendum, ne pro beneficio injuria, aut damnum rependatur, & qui cum altero contrahit, ad eam se diligentiam adhibendam obligare censetur, quam leges requirunt.

IV. Quòd si commodati contractus in solius dantis utilitatem, & gratiam, non autem accipientis, initus est, de dolo, & lata culpa tantùm obligatur commodatarius, prout *Glossa* habet *in relatum cap. Unic. de levissima*. Cùm in tali casu vix dici possit beneficium accipere commodatarius, sed totum fit soli commodanti.

V. In casu commodati in utriusque tam dantis, quàm accipientis gratiam facti, cùm utrique fiat beneficium, de culpa quidem lata, & levi tenetur commodatarius, non autem de culpa levissima. Dictæ tamen sententiæ uti probabiles sunt, ita negari nō potest, probabile etiam esse, quòd in tanto rigore jura hæc positiva recepta non sint. Et hinc multi dicunt, quòd in hoc commodati contractu obligandus per se non sit commodatarius ante sententiam judicis, nisi culpa Theologica intervenerit.

VI. De casu fortuito, v. g. si incendio ex fulmine orto, incursu hostium, &c. res commodata apud commodatarium pereat, ad nihil obligabitur commodatarius; cùm res casu fortuito destructa Domino suo pereat. Nisi in pactum casus etiam fortuitus deductus fuisset: vel culpa commodatarii interveniisset: vel in mora ad rem in specie certam commodatam restituendam ille fuisset, quæ similiter peritura non fuisset apud Dominium suum commodantem, si in tempore restituta fuisset, prout statuitur in *cit. c. Uni. h. tit. Vid.* Less. *l. 2. de Just. c. 7. dub. 8.* Covar. *in 4. Decret. c. 6. §. 8.* Molin. *tr. 2. disp. 795.* Card. Lugo *to. 1. de just. disp. 8. sect. 8.*

TITULUS XVI.

De Depositō.

§. I.

Quid sit Depositum, & an Depositarius uti possit re deposita?

I. DEpositum nonnunquam idem dicit ac rem, quæ alicui custodienda data fuit: prout verò dicit contractum, definiri potest, quòd sit *Contractus, quo aliquid alicui custodiendum traditur, sine mercede, ut integrum restituatur*. Quæ verba satis indicant, quomodo depositum ab aliis contractibus differat, in quibus vel dominium transfetur in accipientem, uti fit in mutuo, v. g. vel usus tantùm transfertur, uti fit in commodato, &c. vel non gratuitò, sed pro mercede opera aliqua præstatur, uti fit in locatione &c. vel in cautionem, & securitatem res aliqua datur, uti fit in Pignore, &c.

II. Ordinariè, & regulariter uti non potest depositarius re deposita, absque expresso, vel tacito illius consensu, qui rem deposuit: quia depositō propriè dicto non conceditur usus rei, sed custodia tantùm requiritur, nisi bona fide existimet ille, qui depositum accepit, Dominum rei non fore invitum, si re deposita nonnunquam utatur; vel si pecuniam numeratam, non tamen clausam, aut signatam deposuerit; nam hoc in casu depositarius (si tamen non potiùs Mutuatarius dici debeat) solùm tenetur tantum pecuniæ repetenti solvere, quantum accepit. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 522.* Less. *l. 2. c. 23.* Azor. *p. 3. l. 7. c. 1.*

§. II.

An, & quando teneatur Depositarius ad præstandum dolum, vel culpam, vel casum fortuitum, si res deposita apud ipsum periit, vel deterior facta est.

I. IN genere loquendo non tenetur depositarius, nisi de dolo, & lata culpa, quæ dolo æquiparatur in jure, & dolus præsumptus dicitur. *C.2. bona fides. h.t.* ita ut non valeat pactum in hoc contractu depositi de dolo non præstando; quia tale pactum est contra bonos mores, & dat peccandi licentiam. Quòd si asserat depositarius, depositum casu fortuito periisse, vel culpam etiam aliquam in eo perdendo interveniisse fateatur quidem, asserat tamen levem, vel leviſſimam eam fuisse, probare hoc tenetur; nisi notoriè de his constet: ne patiatur scilicet bona fides, quæ in depositio observari debet.

II. Sunt tamen casus, in quibus etiam de culpa levi tenetur depositarius ex sententia multorum. Primò quidem, si seipsum ad recipiendum depositum obtulit; nam ultrò se offerens ad majorem diligentiam obligari censetur, quàm alius, qui se non offert. Secundò: si mercedem depositarius pro custodia accipiat; cùm contractus hic naturam locationis transire censeatur in dantis, & accipientis commodum, ubi culpa levis præstanda est. Tertiò: si expressè conventum sit, ut culpa etiam levis præstetur; ad quod potest volens se obligare depositarius, sicuti etiam ad casum fortuitum præstandum, cùm naturæ obligatio sit contra naturam depositi.

III. Multò minùs obligatur depositarius ad præstandum casum fortuitum: exceptis tribus casibus, si videlicet pactum, culpa crassa, vel mora culpabilis casum fortuitum præcessit, prout statuitur in *c.2.h.t.* De pacto idem statuitur in *L.1. C. h.t.* De dolo, vel culpa casum fortuitum præcedente. *L. 1. §. Si rem ff. eod.* De mora culpabilis. *L. si in Asia 12. §. fin. ff. h.t.* saltem si res alioquin non fuisset peritura apud dominum, si suo tempore restituta fuisset. *Gl. ibid. V. Periculo. Vid.* Azor. *p.3. l.7. c.9.* Laym. *l.3. tract.4. c.25.* Abb. *in cit. c.2. h.t.*

§. III.

An dominus semper pro libitu possit repetere rem depositam; & an in Depositio locum habere possit compensatio?

I. POtest deponens statim, quandocunque voluerit, depositum revocare, & depositarius debet illud ei reddere. *c.2. §. sanè h.t.* Immò potest etiam depositum repetere ante tempus constitutum: cùm enim deponentis gratia contrahatur, non est prohibendus pro arbitrio revocare contractum. *L.1. §. Si ff. h.t.* Unde etiam furi, ac prædoni rem depositam repetenti restitui ea debet. *cit. L.1. §. Si prædo ff. eod.*

II. Sunt tamen aliqui casus, in quibus depositarius rem depositam repetenti domino, vel deponenti reddere non tenetnr, sed restitutionem differre potest, vel etiam debet. Primò: si ex restitutione certo, vel probabiliter timeretur damnum secuturum ipsi deponenti, vel alteri: ut si furiosus repetat gladium depositum. *can. 14. cauſ.22. q.2.* Secundò: quando bona ejus, qui deposuit, fisco sunt addicta. *L.31. in princ. ff. h.t.* Posset tamen fortè in hoc casu depositum reddi ipsi deponenti. Tertiò: si Dominus, & fur in repetitione rei concurrunt: tunc enim Domino est restituenda. *cit. L. 31. §. Incurrit.* Idem est, si furi sine detrimento Domini restitui non possit. *cit. §. Incurrit.* Quartò: quãdo fur deposuit rem apud Dominum, & hic resciat, rem esse suam: tunc enim retinere potest. *cit. L.31. in fine.*

III. Non potest depositarius compensare sibi per rem depositam aliud à deponente factum apud se debitum, sed debet depositum restituere, si repetat illud deponens, quamvis hic ex alio capite tantum ipsi debeat, quantum apud eum deposuit; ita ut compensatio in depositio locum non habeat, juxta *cit. cap.2. §. sanè h.t.* ob abundantiam bonæ fidei, quæ in depositio observari debet. Unde nec deductio locum habet in depositio, aut si uterque depositum ab altero teneat, depositi cum depositio compensatio; sed cuivis repetenti integrum suum depositum reddi debet. Probabile tamen est, in foro conscientiæ etiam in depositio locum habere compensationem, si alia, quæ ad compensationem faciendam necessaria sunt, interveniant. *Vid.*

Less.

Less. *l.2.c.28.n.14.* Laym. *l.3.tr.4.c.25. & c.* 9. Molin. *tr.2. disp* 526.

§. IV.

An si res aliqua penes Clericum, v. g. Canonicum, aut Religiosum deposita, ex dolo, vel lata culpa illius sit perdita, Ecclesia, vel Monasterium obligetur ad resarciendum damnum?

I. NOn obligatur in tali casu Monasterium, aut Ecclesia, quamvis cum consensu Prælati sui, aut sui Superioris depositum Religiosus, aut Canonicus acceperit, vel ipse Prælatus etiam depositum acceperit, absque consensu tamen sui capituli: nisi quatenus ad Ecclesiam, vel Monasterium pervenerit, aut in rem ipsius, ac utilitatem versum fuerit, prout rescribit Pontifex in *cap. Gravis 1.h.t.* Sicut enim delictum personæ non debet in detrimentum redundare Ecclesiæ, juxta *Reg. Juris 76.in 6.* ita nemo debet etiam locupletari cum alterius jactura. *L. Nam hoc 14. de condict. indeb.*

II. Quòd si tamen Prælatus unà cum capitulo rem depositam in custodiam receperit, aut eorum nomine ad hoc constitutus œconomus, tenetur de dolo, & culpa lata, non minùs, ac alius depositarius: cùm in tali casu non tam persona Monasterii, v. g. quàm ipsum Monasterium depositarii obligationes in se susceperit, & deponens probare non debeat, in utilitatem Monasterii versum fuisse depositum. *Vid.* Laym. *l.3.tr.4.c.25.& 27.* Molin. *l.c.disp.525.* Less. *l. 2.c.27.n.12.*

§. V.

An Depositarius, Commodatarius, vel conductor possit in periculo naufragii, hostilis incursus, vel incendii, preferre res suas, si utrasque periculo eripere non possit?

I. REs alienæ in tali casu, si pretiosiores sint, quàm propriæ, præferri debent propriis, si nullum periculum sit, aut damnum considerabile ex rerum propriarum jactura. Ita requirit contractus natura, & æquitas, quæ vult in talibus casibus eam diligentiam circa res depositas, aut commodatas adhiberi, quam quisque prudens cum propriis adhiberet, qui semper res pretiosiores vilioribus præferet, nisi damnum notabile timeat ex tali prælatione, & viliorum jactura.

II. Si verò sint æqualis pretii res propriæ, & alienæ, quamvis aliqui putent, attendendum in tali casu, ut sciatur, quænam præferendæ sint, in cujus utilitatem res illa deposita, aut commodata sit: alii tamen universaliter loquuntur, in foro conscientiæ nullam prælationis rerum alienarum præ propriis obligationem esse; cùm talis prælatio absq; damno præferentis vix fieri possit.

III. Si res alienas pretiosiores, propriis etsi minùs pretiosis præferendo, earum jacturam passus sit depositarius, vel conductor, compensationem damni exigere potest: quia utiliter negotium domini gessit, & quia nemo cum suo damno tenetur conservare rem alterius, etsi pretiosiorem, quando contractus est initus in gratiam utriusque, & multò minùs, si in gratiam alterius tantùm; nam licèt tunc teneatur salvare rem alterius pretiosiorem, cum damno rei propriæ vilioris, potest tamen id facere animo exigendi compensationem jacturæ, quam propterea passus est in re sua. Aliud dicendum est de Commodatario: is enim non potest exigere compensationem damni, quod incurrit in re propria, dum pretiosiorem sibi commodatam salvavit præ sua viliore: quia Commodatarius ex natura hujus contractus se tacitè obligat ad exactam rei custodiam, qualem vir prudens rebus suis adhibet; vir autem prudens pretiosiora præ vilioribus conservat. *L. in rebus 18. ff. Commodati.* Immò neque potest exigere compensationem commendatarius, si relicta re sua, salvavit rem commendatam æqualis pretii, uti debuit, quia tenetur ad diligentissimam custodiam, ad quam illa jactura rei propriæ æqualis fuit necessaria. Verùm si Commendatarius res suas pretiosiores salvavit, relictis alienis minùs pretiosis sibi commodatis, quia illas simul cum suis servare non potuit, ad nullam damni restitutionem commodanti tenetur: quia tunc nullam omninò culpam commisit, cùm diligentissimus quisque pretiosa soleat præferre minùs pretiosis. *Vid.* Tambur. *in Decal. p.2.l.8.t.3.c.5.§.7.* Less. *l.c.à n.23.* Molin. *tr.2.disp.296.* Abb. *in c.2.h.tit.* Laym. *l.3.tr.4.c.7.*

TITULUS XVII.

De Emptione, & Venditione.

§. I.

Quid sit Emptio, & Venditio, & quæ ad substantiam illius requirantur?

I. DEfinitur communiter, quòd sit *Contractus bonæ fidei ultrò, citròque obligatorius, qui consensu, re, & pretio perficitur*, sive in quo venditor cum emptore de re, sive merce, pro pretio paciscitur, ita ut in quantum merx pro pretio promittitur, sit venditio; quatenus verò pretium pro re, sive merce offertur, sit emptio; neque post consensum mutuò præstitum alterutra pars pœnitere possit. Dicitur autem *bonæ fidei*, ut distinguatur à contractibus, qui sunt stricti juris; quia in contractu Emptionis, & Venditionis multa ex æquitate præstantur, de quibus expressè conventum non est. *§. Actionum autem, Instit. de Action.*

II. Quamvis hic contractus quoad integritatem traditionem rei ex parte venditoris, & solutionem pretii ex parte emptoris factam requirat; quoad substantiam tamen, vel essentiam, per solum consensum mutuum in mercem determinatam (sive mobilis illa sit, sive immobilis, modò pecunia sit æstimabilis) & pretium certum determinatum (quod in hoc contractu est pecunia) signis externis expressum, perficitur: in quo etiam à variis aliis contractibus, qui rei traditionem, litterarum, aut verborum certam formulam ad sui substantiale complementum requirunt, distinguitur. *Vid.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 336. Azor. *p.* 3. *l.* 8. *c.* 1.

§. II.

De Emptione, & Venditione rerum sacrarum.

I. QUòd res sacræ, ad divinum cultum specialiter deputatæ, & ritè consecratæ ad usum profanum vendi non possint, clarè patet ex *§. sacræ res Instit. de rerum divis.* & quia ad usus humanos, juxta regulam 15. *in sexto* transferri non debent, quæ semel Deo dicata sunt. Et si res sacræ ita constitutæ sint, ut earum materia non possit separari, ac inter profanas haberi, nec ad usum sacrum vendi possunt, juxta *Can. si quis objecerit. c.* 1. *q.* 3. ubi dicitur *neutrum invenditum relinquere, qui eorum aliquid vendit, sine quo nec alterum provenit*; ergo qui vendit rem sacram, cujus materia à consecratione separari non potest, etiam consecrationem vendit, & sic Simoniam juris divini committit, quamvis ad usum sacrum vendat.

II. Excipiuntur tamen sacra vasa, aurea, argentea, aut alia pretiosa, quæ ob necessitatem redimendi captivos, aut aliud simile pium opus vendi possunt, uti ex pluribus juribus patet *causa* 10. *q.* 2. Et quidem integra vendi possunt, si vendantur Ecclesiæ, aut Laico etiam, si absit periculum abusus ad profanos usus, casu quo, v. g. comparare talia velit, ut eis ad cultum sacrum in suo oratorio, aut sacello uti velit, ita ut nec dominium, nec possessionem eorum acquirat; confracta verò, conflata, aut dissuta, si ad profanos usus, vel cum periculo profanandi vendantur. *Vid.* Suar. *tom.* 1. *de Relig. l.* 4. *de Simon. c.* 14. Laym. *l.* 5. *tr.* 9. *c.* 13.

§. III.

An, & quatenus aliæ res, & jura Ecclesiarum vendi possint, vel non possint?

I. REs Ecclesiæ merè spirituales, cujusmodi sunt omnes actus procedentes à potestate Ordinis, sacrificare, v. g. absolvere à peccatis, consecrare Ecclesias, solemniter benedicere, &c. nullo modo vendi, & emi possunt: quia talium actuum venditio verissimam Simoniam juris divini, & naturalis continet, in quantum spiritualia pro pecunia æstimantur.

II. Si verò rei spirituali annexum sit quid temporale, attendi debet in ordine ad vendendum tale temporale, utrùm temporale illud annexum sit spirituali consequenter, tanquam affectus suæ causæ, prout annexum est juri spirituali beneficiati jus temporale percipiendi redditus, decimas, &c. vel utrùm annexum sit antecedenter, ita ut temporale tale sit subjectum, v. g. cui spiritualis consecratio, aut benedictio supervenit, prout Ecclesia, cœmeterium, vasa Ecclesiarum sacris usibus deputata, consecrata, aut benedicta, &c. quibus ut subjectis consecratio, aut benedictio supervenit, &c. Priore modo, si annexum sit temporale Spiritua-

tuali, vendi tale jus temporale sine Simonia (saltem juris positivi) non potest, nisi authoritate legitima à jure spirituali separatum sit: cùm jus tale percipiendi redditus temporales, decimas &c. fundetur, & radicetur in jure spirituali, & sit quasi unum jus; quod immediatè ad spirituales functiones, mediatè autem ad temporales fructus terminatur, & consequenter uno vendito, alterum non relinquatur invenditum, juxta relatum *Can. si quis objecerit*. Si verò posteriore modo antecedenter annexum sit temporale spirituali; aliqua eorum, quorum materia usibus profanis servire non potest, prout se habent Ecclesiæ lapides, ligna, &c. Cœmeterii ab Episcopo benedicti fundus, &c. vendi non possunt; alia verò, quæ confracta, usibus profanis ratione materiæ servire possunt; vendi possunt, ut ex superiore *ff. patet.* ita tamen, ut in eorum venditione, si immobilia sint, aut mobilia pretiosa, serventur, quæ circa alinationem talium rerum servari debent. *Vid.* S. Thom. 2. 2. *q.* 99. *a.* 3. *in C.* Suar. *l. c. & c.* 24.

§. IV.

An externis, & peregrinis cariùs liceat vendere merces quam indigenis? & quæ sit pœna falsantium justas mensuras, ac pondera?

I. NOn posse externis licitè vendi merces cariùs quàm indigenis, patet ex *Cap. Placuit.* 1. *h. t.* cùm justum pretium respectu cujusvis semper observandum sit, quod circa res humano victui necessarias non cujuslibet arbitrio liberum relinquitur. Potest tamen à Magistratu præscribi diversum nonnunquam pretium pro extraneis, ob justam causam, & pro incolis; nunquam autem excessivum.

II. Ad alteram quæstionem, si de jure antiquo Canonico, quando adhuc usus erat Canonum Pœnitentialium, sermo sit, responsio peti debet ex *cap.* 2. *h. t* cujus tamen hodie usus non est, suntque hæ pœnæ modò arbitrariæ, & relinquuntur judicio Confessarii. Jure verò Cæsareo, & in foro externo Civili falsatio in mensuris, & ponderibus inter species criminis falsi numeratur, & falsarius condemnatur in duplum, ac relegatur, uti constat ex *L pen. ff. ad leg. Cornel. de Falsis*. Porrò pœnitentia imposita in foro animæ, seu interno conscientiæ, non tollit pœnam imponendam in foro externo, seu judiciali, nec vice versa: quia prior imponitur ob læsionem Dei, posterior ob læsionem Reipublicæ. *Vid.* Abb. & Barbos. *in cit. c.* 1. *&* 2. *h. t.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 346. Tambur. *in Decal. l.* 8. *tr.* 3. *c.* 4. *§.* 3.

§. V.

An Venditio, vel Emptio ob læsionem ultra, vel infra dimidium justi pretii sit invalida, vel saltem rescindi possit?

I. SI venditor nec dimidiam partem ejus, quod justum mercis, & infimum pretium tempore contractus fuit, acceperat, & sic infra dimidium justi pretii læsus fuerat, valet quidem venditio; agere tamen potest contra emptorem, & petere, ut vel rescissa venditione, res vendita sibi restituatur, vel justi pretii defectum suppleat emptor. *c. cum dilect.* 3. *& cap. cum causa* 6. *h. t.* ita tamen, ut in arbitrio emptoris sit alterutrum eligere.

II. Si verò emptor plus ultra dimidium justi, & summi pretii solverat, & sic ultra dimidium justi pretii læsus fuerat, valet quidem etiam in hoc casu emptio, in electione tamen ejusdem emptoris est, vel petere rescissionem contractus, vel restitutionem tii, in quo læsus fuit.

III. Quòd si læsio nec excedat dimidium justi pretii, nec ab hoc deficiat, nulla quidem in foro externo civili taliter læso conceditur actio, ne ex quavis læsione nimium lites multiplicentur: in foro tamen conscientiæ, etiam taliter lædens, si læsio fuit peccaminosa, ad restitutionem obligatur, cùm emptio talis, & vendito sit contra justitiam commutativam; nisi de condonatione ex conjecturis præsumi possit.

IV. Læsio ultra dimidium justi pretii ex parte venditoris contingit, si res valet, v. g. 100. flor. & is vendit 48. vel minoris; non autem si 50. vel pluris. Et quamvis non pauci doceant, ad hoc, ut emptor dicatur læsus ultra dimidium, requiri ut duplo plus solverit, quàm solvere debuerat, v. g. ut pro re valente 100. flor. solverit plusquam 200. communior tamen, & æquior sententia tenet, etiam in emptore læsionem ultra dimidium spectandam esse in ordine ad justitiã pretii, ita ut si, v. g. res vendita ad summum valuit 50. flor. & emptor solvit suprà 100. contractus sit rescindendus, vel excessus justi pretii

emptori restituendus : quia in contractu reciproco æqualitas servanda est, & quidem arithmetica, seu absoluta, inter contrahentes.

V. Tametsi etiam Jure Canonico iis, qui infra dimidium justi pretii decepti sunt, non detur actio judicialis, uti colligitur ex *c. Cùm Dilecti 3. & c. pen. h.t.* neque ullus extat Canon, qui concedat actionem læsis infra dimidium : conceditur tamen denuntiatio Evangelica, per quam deceptores, si admoniti de damno resarciendo id non faciant, denuntiari possunt Prælato Ecclesiastico, ut ad id compellantur, ad quod sub peccato mortali sunt obligati, uti colligitur ex *c. Novit 13. de Judic.*

VI. Justum pretium rei venditæ in lesione ultra, vel infra dimidium attendi debet secundùm tempus, quo celebratus fuit contractus, quanti videlicet res eo tempore valuit, & non, quanti posteà valuit *c. pen. h.t. & L. Si voluntate 8. ff. de rescind. vend.* Neque verò si emptor, qui læsit, eligat supplere pretium, satisfacit, si solùm velit restituere, quàtum defuit medietati justi pretii, ut si v. g. rem valentem 100. emit 40. non satis est ad excludendam læsionem justi pretii, quòd velit adiicere 10. & sic complere dimidium pretii : sed necesse est, ut totum illud, in quo venditor fuit læsus, restituat, videlicet in allato exemplo 60. vel ut rem emptã restituat, ut colligitur ex *cit. c. Cùm dilecti & c pen h.t. & L. 2. C. de rescind. vend.* Idem cum proportione dicendum est de Venditione.

VII. Si contractus emptionis, ac venditionis propter enormem læsionem posteà rescindatur, sive venditor sit læsus, vendendo rem infra dimidium justi pretii, sive emptor, emendo ultra dimidium justi pretii : non debet emptor fructus interim ex re empta perceptos, unà cum re restituere, ut tenet communior sententia, & colligitur ex *c. Ad nostram ii de Rebus Eccl. non alien.* Ratio est : quia fructus temporis intermedii ad emptorem tanquam dominum rei venditæ spectant, cùm venditio fuerit valida, etsi pretiũ justum non fuerit solutum ; & sic emptor percipit fructus ex re sua, ac periculum rei ad eundem spectat, & venditor toto eo tempore potitus est pretio. Idemque dicendum est, si emptor læsus agat adversus venditionem, isque contractus rescissionem eligat : non enim tenetur emptor, cum re restituere fructus ; alioquin facta restitutione rei, & fructuum, etiam emptori restituendum esset lucrum, quod ex pretio comparare poterat, quod ordinariè excedit fructus ex eo perceptos. *Vid.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 17. §. 1.* Molin. *tr. 2. disp. 349. & 350.* Fachin. *l. 2. Controv. c. 16.* Palao *disp. 5. de Just. pun. 17. §. 1. & 13.*

§. VI.

Quibus casibus cesset remedium rescindendæ Venditionis ob læsionem ultra, vel infra dimidium ; & an locum habeat etiam in aliis Contractibus ?

I. CEssat hoc remedium, saltem quoad forum externum. Primò : quando res empta, aut vendita ultra dimidium justi pretii casu fortuito periit ; cùm in tali casu locum non habeat optio rescindendi contractus, & rei restituendæ, quæ casu fortuito periit, neque supplere pretium rei, quam non habet, teneatur determinatè emptor : nisi in foro conscientiæ ratione injustæ acceptionis, cujus conscius fuit emptor, aut venditor rei, quæ casu fortuito periit, teneatur. Secundò : cessat hoc rescindendi beneficium, si quis non generaliter tantùm, sed specialiter, & expresè beneficio huic renuntiavit, præsertim accedente juramento ; cùm ob renuntiationem saltem expressam, quam de beneficio in sui favorem concesso facere potest, excessum & defectum videatur condonare : nisi læsio sit gravissima, & valdè enormis, ad quam specialis etiam, & jurata renuntiatio non videtur se extendere. Tertiò : cessat hoc beneficium contra tertium possessorem, si titulo oneroso, ac justo pretio, & bona fide rem talem acquisivit ; cùm in tali casu tertius possessor nec læserit infra justum pretium, nec de læsione facta scientiam habuerit.

II. Locum habet hoc remedium etiam in aliis Contractibus onerosis reciprocis, in quibus utrinque datur aliquid, & accipitur, ut in locatione, permutatione, emphyteusi &c. sive sint bonæ fidei, sive stricti juris : in his enim sicuti non conceditur actio ob quamlibet læsionem, sed tantùm ob læsionem ultra dimidium, ita etiam remedium dari debet ob hanc ultra dimidium læsionem. In aliis verò contractibus lucrativis, vel non reciprocis, ut in depositо, mandato, commodato, & precario, ac donatione, non habet locum hoc rescissionis remedium ex *L. 2. C. de rescind. vend.* sed aliunde infir-

infirmandi sunt. *Vid.* Molin. *cit. disp.* 349. Covar. *l.* 2. *resol. c.* 4. *n.* 14. Palao *cit. pun.* 17. *§.* 8. *&* 10.

§. VII.

An Emptioni, & Venditioni licitè addi possit pactum retrovendendi, vel redimendi?

I. LIcita est Venditio cum pacto redimendi, sive ad certum tempus pactum hoc additum sit, sive quandocunque voluerit, sive in gratiam solius venditoris additum pactum sit, ut hic scilicet, oblato pretio, rem venditam emptori reddere teneatur; sive in gratiam utriusque sit additum, ut tam venditori scilicet rem venditam restituere teneatur emptor, si pretium illi refundatur, quàm emptori liceat rem emptam suo venditori reddere, & expensum pro ea pretium repetere.

II. Necesse tamen est, ut ob tale redimendi pactum, pretium etiam pro re taliter vendita, aut empta, majus, aut minus sit, pro diversitate contractuum in hujus, vel illius favorem factorum; & juxta pacti additi tenorem, vel idem pretium, quo res empta, aut vendita fuit, vel pretium currens pro tempore, quo retrovenditio, aut redemptio facienda esset. Ratio autem prædictæ conclusionis est: quia per tale pactum nulli fit injuria; unde *L.* 2. *Cod. de Pactis inter Emptorem, & Venditorem* hic contractus approbatur, neque absolutè reprobatur *c.* 5. *h. t.* sed tantùm, quando ad palliandas usuras simulatur Emptio, aut Venditio, uti pluribus videre est apud Auctorem Methodi hic & *§.* 6. *infra de Pignor.*

III. Præsumitur autem Emptio, & Venditio solùm simulata, ac proinde usuraria. Primò: si mutetur titulus, si videlicet eum, qui à te mutuum petit cogas ad aliquid tibi vendendum, cum pacto redimendi. Secundò: si pretium Emptionis, & Venditionis sit modicum, & minus justo. Tertiò: si pactum de redimendo ad certum tempus restrictum sit, ita ut ante illud elapsum non liceat rem venditam redimere. Quæ si omnia concurrant, prudenter præsumitur usura palliata sub talis Venditionis, & Emptionis prætextu. *Vid.* Less. *l.* 2. *c.* 21. *dub.* 14. Molin. *tr.* 2. *disp.* 375. Fachin. *l.* 2. *controv. c.* 12.

§. VIII.

De Venditione rei donatæ propter nuptias à viro uxori, eadem consentiente, alteri facta.

NOn potest maritus rem donatam uxori propter nuptias alienare. nec hypothecæ nomine obligare, etiam cum consensu uxoris; nisi post exactum biennium uxor secunda vice consentiat, & quidem consensu in scriptis dato, ac in bonis mariti aliæ res sint, ex quibus indemnitati mulieris sufficienter cautum sit, & prospectum, prout habetur in *capit. pervenit* 4. *h. t.* ex quo *capit.* etiam colligitur, quòd secundus hic consensus, de jure requisitus, interveniens, rectè præsumatur, si per 30. annos à re tali alienata, nunquam contradixit mulier. *Vid.* Abb. *in cit. c.* 4.

§. IX.

An, & quando Venditor teneatur Emptori de evictione, & in quibus casibus non obligetur?

I. EVictio est rei suæ, *ab alio legitimo titulo acquisita, per Judicem recuperatio.* De hac præstanda teneri Venditorem Emptori, si res sibi bona fide vendita, & empta, ab alio, qui dominum hujus rei se probat, repetatur, & evincatur, constat ex *l.* 1. *§.* 8. *&* 16. *ff. de Evictionibus.* Sive de hac præstanda fuerit expressè conventum, sive non; cùm naturaliter evictionis à Venditore præstandæ obligatio contractui huic inesse videatur, si pro re, quæ tradita quidem jam fuit, hìc, & nunc tamen evicta fuit, pretium jam fuit solutum.

II. Plures tamen sunt casus, in quibus Venditor non obligatur emptori de evictione, ut patet ex *c. ult. h. t.* Nam non tenetur primo: si Emptor post actionem à se intentatam, saltem ante conclusionem in causa, non denuntiet id Venditori, ut causam defendat. *L.* 3. *&* 21. *C. de Evict.* Ratio est: quia Venditiori maximè interest, & ipse melius scire, ac producere potest documenta juris, quæ pro causa faciunt. Unde si his non utatur Emptor tempore apto, sibi imputare culpam debet, si res evincatur: *nisi* fortè per Venditorem steterit, quò minùs ei ab Emptore denuntiaretur lis mota. Secun-

cundò: non tenetur ad Evictionem Venditor, si contra Emptorem lata fuit sententia, quia tempore sententiæ contumaciter se à judicio absentavit. *cit. c. ult. h.t. & L. 55. ff. de Evict.* Nisi fortè certum sit, quòd etsi Emptor præsens fuisset, causam amittere debuisset, quia constabat, rem esse evincentis. Tertiò: si ex Judicis vel errore, vel malitia per injustam sententiam res empta evicta fuit. *cit. cap. ult. & L. 8. ac 51. C. de Evict.* Quartò: si Emptor sciens emit rem alienam. Quòd si tamen expresè cum Venditore convenit de Evictione, poterit contra hunc agere ad pretium recuperandum. Quintò: si Emptor potuit rem emptam usucapere, & non fecit. *L. 56. ff. si cùm posset ff. de Evict.* Sextò: si Emptor mota lite super re empta compromisit in voluntarium arbitrum sine consensu Venditoris. *cit. L. 56. si compromisero.* Septimò: si Emptor à sententia lata, Venditore in judicio absente, non appellavit, vel appellationem deseruit. *L. 63. §. 1. & 2. ff. de Evict.* Octavò: quando Venditor, bona fide, ignorans rem venditam esse alienam, cum Emptore expresè convenit, ut non teneretur de Evictione. Tenetur tamen in tali casu ad pretium reddendum, nisi de hoc quoque non reddendo expresè conventum fuerit. *L. 11. §. Qui autem ff. de Action. empt.* Nonò: si Emptor sua culpa possessionem rei Emptæ amisit, indeque factum, ut ex Reo fieret Actor, idcòque fortè litem amisit. *L. 29. §. simplæ ff. de Evict.* Decimò: si Emptor rem emptam pro derelicta habuit. *L. fin. ff. de Action. empt.* Undecimò: si res vendita periit ante Evictionem. *L. 26. C. de Evict. Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 380.* Covarr. *l. 3. resol. c. 19.* Abb. *in cit. c. ult. h.t.*

§. X.

Ad quem pertineat periculum rei venditæ, ad Venditorem, an ad Emptorem?

I. SI res vendita pereat, vel deterior fiat post traditionem, id fit damno Emptoris, etiamsi nondum sit pretium solutum, modò de eo fides habita fuerit: res enim, cujus per traditionem dominus factus est Emptor, domino suo perit. *L. Quòd si 14. ff. de pericul. & comm. rei vend. L. Pignus 9. C. de Pignor. act.*

II. Si res sit absolutè, & purè vendita, eaque fuerit certa, ac determinata in individuo, v. g. hic equus, hæc domus &c. tunc si sine culpa, vel mora culpabili Venditoris casu omnino fortuito pereat, vel deterior fiat ante traditionem, etiamsi dominium illius non sit translatum, damno Emptoris id accidit, ita ut non obstante deterioratione, vel interitu rei teneatur totum pretium solvere, si fortè nondum solvit. *§. Cùm autem jun. Gl. Instit. h.t. L. Quod sæpe 31. §. Si res ff. de Contr. Empt. L. Necessario 8. in princ. ff. de pericul. & comm. rei vend. L. 1. & seqq. C. eod.* Ratio à priori est: quia licèt alioqui casus fortuitus, qui prævideri non potest, ad dominum rei regulariter pertineat. *L. 9. C. de Pignor. act.* Emptor verò ante traditionem factam, verum, & reale dominium de Jure Gentium non consequatur: actionem tamen personalem ad rem venditam petendam habet, simul atque Emptio mutuo consensu fuit perfecta, adeòque ex tunc censetur fictione Juris ejusdem rei esse dominus, juxta *reg. 15. in ff. & L. 143. ff. de V.S.* Et confirmatur ex regula illa generali, quòd debitor certæ speciei ejusdem interitu liberetur. *L. Quod se 5. ff. de reb. cred. L. Si ex Legatis 23. ff. de V.O.*

III. Si verò res vendita sit non purè, & absolutè, sed sub conditione, pendente tamen conditione periit, periit damno Venditoris, etsi pretium pro ea re solutum jam fuisset, quod in tali casu Emptori restituere teneretur Venditor, quia ante impletam conditionem non est perfecta Venditio, & rei venditæ interitu contractus dissolvitur. Præterea, si Venditio contrahatur in scriptis, & res fortuitò pereat, vel deterior fiat, antequam Venditio in scriptum redacta sit, id fit damno Venditoris, si quidem scriptura ad substantiam, & non merè ad probationem contractus requiratur. *L. Contractus 17. C. de Fide Instrum. L. Contrahitur 3. ff. de Pignorib.*

IV. Sunt tamen plures casus, in quibus periculum rei venditæ, etiam certæ, ac determinatæ, ante traditionem pertinet ad Venditorem. Veluti primò, si res dolo vel culpa lata, vel levi Venditoris, non tamen levissima, pereat aut deterior fiat. *§. Cùm autem Instit. h.t. & L. Quòd sæpe 35. §. Si res ff. eod.* Secundò: si Venditor in culpabili mora fuit tradendi rem venditam, eaque casu fortuito interim periit, vel deterior facta est. *L. Illud 17. ff. de Pericul. rei vend.* Nisi constaret, rem eodem modo perituram,

ram, vel deteriorem reddendam apud Emptorem, si ei tradita fuisset. In quo tamen variant Auctores. Tertiò : si in contractu expressè conventum fuit, ut periculum ad Venditorem spectaret, pactum valebit. *cit. §. Cùm autem. L. Si in venditione* 10. *in princ. ff. de peric. rei vend.* Idem est, si periculum, quod alioquin ad Venditorem spectaret, Emptor in se suscepit ; tunc enim res ipsi periret. Quarto : si res vendita ante traditionem publicetur, sive confiscetur ob delictum Venditoris : tunc enim perit quidem Emptori, restituendum tamen illi est pretium, si illud jam solverat. *L. Si fundus* 33. *ff. Locati Gl. in cit. §. Cùm autem V. statim.*

V. Si vendatur res determinata, sed alternativè, sive sub disjunctione, v.g. Stichus, vel Pamphilus, & unus eorum mortuus sit ante traditionem, Venditori perit : si verò alter quoq; superstes postea moriatur, Emptori perit ; quia jam determinatè debebatur Emptori. Idemque est in quibuscunque aliis rebus sub disjunctione venditis ; sola enim ultima perit Emptori ; priores verò Venditori. Similiter res venditæ in genere damno Venditoris pereunt, quia genus perire non potest : quomodo & rerum fungibilium, quę in numero, pondere, & mensura consistunt, ut frumentum, vinum, oleum &c. interitus non ad Emptorem, sed ad Venditorem pertinet ; quia censentur in genere venditæ, nec antè earum venditio habetur perfecta, quàm si appensæ, admensæ, vel adnumeratæ fuerint. *L. Quòd sæpe* 35. *§. In his ff. de contract. Empt. Vid.* Less. *l.* 2. *c.* 21. *dub.* 12. Molin. *tract.* 2. *disp.* 366. Zœs. *ff. de peric. & comm. rei vend.*

TITULUS XVIII.

De Locato, & Conducto.

SECTIO I.

De Contractu Locationis, & Conductionis.

§. I.

Quid sit Locatio, & Conductio?

I. LOcatio, & Conductio est *Contractus, quo persona, vel res aliqua, alteri utenda, vel fruenda pro certo pretio, sive mercede conceditur.* Locator dicitur, qui rem utendam tradit, & mercedem accipit ; Conductor verò, qui rem utendam accipit, & mercedem solvit.

II. Differt hìc Contractus ab aliis Contractibus per hoc, quòd per Locationem strictè dictam non rei dominium, nec tantùm rei custodia, aut res servanda tantùm, sed usus rei licitus transfertur, & quidem pro pretio, aut mercede in pecunia solvenda, cùm alii Contractus aliqui gratis hoc præstent, vel pro re alia, prout faciunt Contractus innominati, *do ut des*, &c. *Vid.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 486. Zœs. *ff. h. t.*

§. II.

An Locator rei frugiferæ teneatur remittere de pensione, seu mercede constituta ob sterilitatem, hostium incursum, vel alium casum fortuitum, sine culpa Conductoris, obvenientem?

I. SI damnum casu fortuito illatum modicum tantùm sit, nihil Colono, vel Conductori de pensione remittendum, ut constat ex. *L. Si merces* 25. *§. Vis major ff. h. t.* Si verò damnum casu fortuito, sterilitate v. g. aut alia cladè extrinsecùs adveniente, datum, notabile, & magnum sit, pro rata secundùm proportionem damni illati, remittenda est pensio, ita ut nonnunquam tota remittenda sit, si nihil fructuum ex re conducta habuerit, nonnunquam pars illius remittenda sit, si damnum acceptum, dimidium v. g. excedat, vel juxta prudentum judicium notabile videatur. *c. Propter sterilitatem* 3. *h. t.* Quòd si tamen unius anni damnum ex præcedentium, aut subsequentium annorum ubertate compensetur, nihil de pensione remittendum ; aut repeti potest, quod remissum fuit, prout colligunt AA. ex *c. cit. Propter sterilitatem.*

II. Prædicta intelligenda sunt, si Colonus damnum patiatur in iis fructibus, qui nondum à solo separati, aut collecti sunt. Et nisi expressè in pactum deductum sit, quòd ob damnum fortuitum nihil de pensione remittendum sit ; vel ipsius Coloni culpa damnum tale acciderit &c. In contrariis enim casibus, damnum totum Coloni est paciscentis taliter, vel culpam committentis, vel collectorum jam fructuum, quam-

quamvis in horreum invecti nondum fuerint; non Domini. *Vid.* Molin. *tract.* 2. *disp.* 495. Gaill. *l.* 2. *obs.* 23. Barbos. *in cit. cap.* 3. *h.t.* Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 22.

§. III.

An Locator possit ante, vel saltem post finitum Locationis tempus Conductorem expellere ex fundo?

Sicuti non potest ante finitum Locationis tempus Conductor ex fundo locato, aut domo cõducta expelli, quamvis alius majorem pensionem offerat, *L. Si olei* 21. *C. h. t.* ita finito Locationis tempore, propria auctoritate Locatoris, vel intentata actione locati, expelli potest, etiamsi eandem ipse pensionem solvendam offerat, quam novus Conductor solvere promittit, *L. Ne cui* 32. *Cod. Eodem* (nisi per pactum aliter fuerit conventum, aut consuetudo in illo loco recepta aliud habeat) ne cum incommodo à re sua fruenda, & utenda impediatur Dominus. *Vid.* Mynsing *cent.* 4. *obs.* 23. Abb. & Hostiens. *in c.* 1. *h.t.*

§. IV.

In quibus casibus Locator possit inquilinum invitum etiam ante tempus Locationis finitum expellere, & vicissim Conductor ex justa causa recedere?

I. Potest Locator in aliquibus casibus invitum inquilinum, cui domum elocavit, ante finitum Locationis tempus expellere, vel amovere, qui recensentur in *L. Æde* 3 *C. de Locat. & Conduct. & c. Propter* 3. §. *Verum h.t.* Et primò quidem expelli Cõductor potest, si probet Locator, propriis usibus domum à se locatam esse necessariam, eò quòd domus, quam modò inhabitat, vel ruinosa sit, vel corruerit, aut aliter perierit, vel familiam ipse habere incipiat, vel quòd filio suo domum propriam cedere debeat &c. si horum nihil, dum domum elocavit extraneo, imminebat, aut præviderat: utique enim in casu necessitatis præferri debet Dominus in usu suæ rei cuivis extraneo, ita ut nec pactum, de non eiiciendo inquilino, ante tempus Locationis finitum, ad hos extraordinarios casus se extendat. Secundò: si domus locata necessariò reficienda sit, quæ tamen tempore Locationis non indigebat refectione. *cit.* §. *Verùm* & *L.* 3. §. *Cùm inquilinus ff. Uti possidetis*. Ita tamen, ut pro rata portione temporis, quo domum talem habitare non potest Conductor, mercedem Locationis remittat Locator, prout æquitas postulat, & interesse etiam, si tempore Locationis scivit, domum locatam indigere refectione, ne damnum ex bona fide sua patiatur Conductor. Tertiò: si Conductor in ædibus conductis malè & perversè versatus sit, deteriorando malitiosè, & notabiliter, & diu duratura deterioratione rem conductam, vel quòd in eas ædes receperit fures, latrones, meretrices &c. ob damnum scilicet, quòd hic & nunc Locatori facit, vel ob infamiam &c. *cit.* §. *Verùm*, & *cit. L.* 3. *C. h.t.* Et quidem si inquilinus malè versatur in domo, ita ut damno Locatorem afficiat; tunc fit remissio pensionis pro residuo tempore: quia eo casu posset Locator Conductorem convenire, vel actione Locati, vel ex Lege Aquilia, ad damnum resarciendum. Si verò perversè, id est, inhonestè in domo locata versatur inquilinus, sine damno tamen, v. g. inducendo scorta in domum: tunc Locator nihil tenetur remittere de pensione: quia dominus non debet sentire damnum ex culpa inquilini. Quartò: si Conductor pensionem solvere intermittat. *L. Ædem* 3. *C. h.t.* & quidem in solidum, ut dicitur ibidem, hoc est, integram: neque enim sufficit solvere per partes, & intervalla; talis enim solutio particularis, cùm magna habeat incommoda, *L. Plenè* 3. *ff. Famil. herciſc.* Conductorem non excusat, quò minùs expelli possit. Et quidem spectato Jure communi Cæsareo non requiritur certum tempus ad expellendum Conductorem, sed sufficit, si tempore constituto pensionem contumaciter solvere negligat: quod secundùm Jura præsumitur, si per biennium cessaverit: qui videtur esse sensus. *L. Quæro* 54. §. *Inter Locatorem*, & *L. Cùm domini* 56. *h. t.* cui consentit textus in *cit. c. Propter ſ. Verùm*.

II. Sicuti ex dictis causis invitum etiam Conductorem expellere potest ex ædibus Locator: ita potest etiam justis de causis abire ex conductis ædibus, invito Locatore, Conductor, ante finitum Locationis tempus. Ut si ob impedimentum interveniens inhabitari ædes tales non possint, quòd spectris infestæ sint; quòd sint obnoxiæ incur-

sui

sui hostili; quòd sint periculosæ ob luem grassantem &c. ita ut de pensione remitti illi debeat juxta proportionem temporis, quo re conducta uti non potuit. *Vid.* Abb. *in cit. c. 3. h. t.* Molin. *tr. 2. disp. 497. & seqq.*

§. V.

De qua culpa teneatur tum Conductor, tum Locator?

I. NEuter tenetur de culpa leviſſima, aut casu fortuito: tenetur tamen uterque de dolo, culpa lata, & levi; nisi expresso pacto aliter inter utrumque conventum fuerit *L. 5. §. Nunc videndum ff. Commodati*, & *L. 23. ff. de R. I.* Ratio est: quia hic Contractus fit in gratiam & Locatoris, & Conductoris. *Vid.* Molin. *tract. 2. disp. 494.* Laym *l. 3. tr. 4. c. 22.* Azor. *p. 2. l. 8. c. 7.* Less. *l. 2. cap. 24. num. 30.*

§. VI.

De permissa, vel prohibita Locatione, & Conductione rerum Ecclesiasticarum.

I. NOn potest ad vitam recipientis, aut concedentis, vel ad longum tempus, ultra decennium scilicet, res Ecclesiastica, sine causis, & solemnitatibus, à Jure ad alienandas res tales requisitis, de Jure antiquo elocari, uti patet ex *Clement. 1. De rebus Ecclesiæ non alien. juncta Glossa V. ejus.* Ratio est: quia per Locationem jus utilitatis, sive dominium utile rei, ejusque possessio translata censetur. Ad modicum verò tempus (infra decennium scilicet de Jure antiquo) sine his solemnitatibus à Prælato Ecclesiæ locari posse, constat ex *cit. Clement. 1. & capit. ult. Ne Prælati vices suas &c.* cùm per talem Locationem ad breve tempus nec dominium utile, nec jus aliquod ab Ecclesia in Conductorem transferri censeatur.

II. Jure tamen novo in *Extravag. Ambitiosa. Unic. De rebus Ecclesiæ non alienandis inter communes*, omnis rerum Ecclesiasticarum elocatio sub censuris prohibita est, si fiat sine solemnitatibus, ultra triennium utile. Quæ constitutio sine dubio servari debet, in quantum in aliquo loco recepta est. Neque in tali loco res ultra triennium elocari prohibita, ad novennium v.g. utiliter elocari potest, cum pacto scilicet, ut finito primo triennio, ad secundùm triennium elocatio de novo facta censeatur: cùm pactum tale sit in fraudem legis prohibentis elocationem ultra triennium. Unde non valet talis elocatio, saltem quoad excessum.

III. Porrò quòd fructus decimarum, aut aliorum reddituum Ecclesiasticorum elocare possint Beneficiati, pro pensione annua, ultra triennii tempus, vel etiam ad vitam concedentis, ex *capit. Vestra 2. h. t.* patet: cùm per talem Locationem neque jus aliquod in Conductorem transferatur, neque Ecclesiæ præjudicetur. *Vid.* Abb. *in cit. c. 2. h. t.* Azor. *p. 2. l. 7. c. 10.*

§. VII.

An Locatione facta per Prælatum Ecclesiæ, successor ejus stare teneatur?

I. TEnetur stare facta Locatione Successor in dignitate, vel officio, si fundi Ecclesiastici Locatio, cujus fructus ad Ecclesiam pertinent, legitimo modo, & ad legitimum tempus ab antecessore, nomine Ecclesiæ facta fuit; cùm talis Prælatus, sive Rector Ecclesiæ sit administrator, non ad decipiendum contrahentes, sed ad legitimè administrandum constitutus.

II. Si tamen Antecessor nomine proprio Locationem fecit rerum ad suam mensam pertinentium, quam personalem dicunt, & ad fructus colligendos se extendit, ac semper præsumitur, si aliud non constet; tunc sicut ea per mortem Locatoris expirat, ita eadem stare non tenetur Successor, utpote in cujus præjudicium nihil agere potuit Antecessor. *argu. cap. ult. De offic. Jud. ordin. in 6.* Et quidem *Trident. sess. 25. a. 11. de reformat.* vult, ut omnes Locationes bonorum Ecclesiæ, quæ ad plures annos anticipatis solutionibus in præjudicium Successorum fiunt, pro invalidis habeantur, non obstante quocunq; indulto, aut privilegio.

III. Hinc si Beneficiarius non habens administrationem rerum Ecclesiæ, v.g. Canonicus, vel alius Beneficiarius simplex, & non curatus, fundum ratione Beneficii sibi assignatum, pro certa pensione annua elocaverit ad certum tempus etiam non longum, sive infra decennium, sine consensu, & auctoritate Ordinarii, & moriatur ante tempus Locationis finitum, non tenetur

Suc-

Successor stare contractu: quia simplex Beneficiarius non potest, immò nec Parochus, nomine Ecclesiæ fundum elocare ultra tempus vitæ, nisi ex causa rationabili, & interveniente auctoritate Episcopi. Quòd si in instrumento Locationis nulla fiat mentio de consensu, & auctoritate Ordinarii, licèt in iisdem contineatur, elocationem nomine Ecclesiæ esse factam, censeri debet, Locationem non realem, sed personalem esse factam, ita ut effectum ultrà vitam Beneficiarii habere non possit.

IV. Si ex litteris concessionis pateat prædia, ad Parochiam spectantia, Colonis concessa esse in emphyteusim, vel locata ultra decennium, vel ad vitam conducentis, vel ad duas, pluresve generationes, atque hoc illi titulo prædia possederint cum bona fide (uti præsumitur) & laudemium novis Parochis solverint, non debent, nec possunt è prædiis expelli; partim quia ob diuturnitatem temporis præsumi potest, ac debet, consensum Ordinarii interveniisse, cùm temporis diuturnitatem omnia præsumantur ritè, ac solemniter acta; partim quia licèt concessiones illæ factæ essent absque Ordinarii consensu, aliisque juris solemnitatibus, potuerunt tamen Coloni per possessionem 40. annorum cum bona fide adversùs Ecclesiam præscripsisse, juxta *c. Illud 8. de Præscript.* Si verò ex litteris concessionis, vel si eæ sint perditæ, ex communi fama, seu persuasione, appareat, prædia fuisse elocata auctoritate solius Parochi, vel alterius Beneficiarii, tunc illa possunt Colonis auferri; cùm in tali casu ob titulum manifestè vitiosum deficiat possessio bonæ fidei, adeòque præscriptio non procedat. *Vid.* Abb. *in c. ult. h.t.*

SECTIO II.

De Contractu Emphyteutico.

§. I.

Quid sit Emphyteusis, & quotuplex, & an ad illam necessariò requiratur scriptura?

I. EMphyteusis est *Contractus nominatus, quo res soli, sive immobilis, cum translatione dominii utilis, retento directo, seu proprietate, alicui colenda, & fruenda conceditur, vel in perpetuum, vel ad vitam ejus, cui conceditur, vel ad unam, aut plures generationes, sub onere certæ pensionis realis, Domino proprietatis solvendæ.* Distinguitur à Locatione; tum quòd hæc constitui potest etiam in rebus mobilibus, Emphyteusis verò solùm in rebus immobilibus, quæ cultura meliores effici possunt; tum quòd per Emphyteusim transfertur dominium utile rei. *L. 1. & 2. ff. si ager vectigalis &c.* secuta traditione rei, prout regulariter fit in omnibus contractibus. *L. Traditionibus 20. C. de Pact.* At verò in Locatione ne quidem utile, seu jus reale transfertur in Conductorem, sed usus tantùm, seu commoditas fructuum. *L. Non solet 39. ff. h.t.* Saltem in illa Locatione, quæ non fit ad longum tempus, nempè decennium, vel ultrà. A Contractu verò censuali reservativo differt Emphyteusis, quia in illo non tantùm dominium utile, sed etiam directum, adeòque plenum, & perfectum transfertur in censualistam, reservato censu, seu annua pensione solvenda; ita tamen, ut tametsi pensio, sive census biennio, aut triennio non sit solutus, non tamen res censualis cadat in commissum, sicut fit in Emphyteusi, quippe per quam jus, sive dominium utile non ita absolutè translatum esse censetur, sed sub conditione, si canon, sive pensio solvatur. A Feudo differt: quia in hoc personale tantùm servitium, ac fidelitas à Vasallo Domino exhibetur, si sit Feudum merùm; in Emphiteusi verò annua realis pensio solvitur. A Contractu denique Libellario distinguitur, quòd ille fit, quando Vasallus, & Emphyteuta concedit alteri prædium pro annua pensione, quod habuerat ab alio in Feudum, vel Emphyteusim; ac proinde in Contractu Libellario concedens nō est dominus directus rei, seu proprietarius, sed qui illam in Emphyteusim accepit, ideòque vulgò vocatur Emphyteusis subalterna: quando verò verus dominus proprietatis dat rem utendam, & fruendam alteri, tunc propriè est Contractus Emphyteuticus.

II. Duplex est Emphyteusis: Ecclesiastica alia, quæ est constituta in re, cujus dominium directum, seu proprietas spectat ad Ecclesiam, Collegium Canonicorum, Monasterium, aut alium pium locum: & Profana alia, sive sæcularis, cujus dominium directum est penes Laicum, quiscunque tandem dominium utile habeat; cùm in discernenda una ab altera non attendatur, quis domi-

dominium utile habeat, sed quis habeat dominium directum, sive proprietatis.

III. Sunt, qui velint ad substantiam hujus Contractus, præsertim Emphyteusis Ecclesiasticæ, scripturam requiri, sive Instrumentum scriptum: sunt tamen etiam alii, qui putant, scripturam non requiri ad substantiam, sed tantùm ad faciliorem probationem, & in hanc mentem Jura, quæ videntur scripturam requirere, volunt explicanda. Omnes tamen fatentur, consuetudinem loci hac in re observandam. *Vid.* Molin. *tr.2.disp.*445. & 447. Laym. *l.3. tr.4. c.*23. Zœs. *ff.h.t.n* 14.

§. II.

An ad substantiam, ac valorem Contractus Emphyteutici requiratur, ut canon, seu pensio annua solvatur Domino, & quam pœnam incurrat Emphyteuta, si non solvat?

I. IN recognitionem dominii directi, penes proprietarium remanentis, & in compensationem dominii utilis in Emphyteutam translati, debet hic annuum canonem, sive pensionem solvere, sive magna illa sit, sive modica, sive in pecunia, sive in fructibus constituta sit, juxta conventionem scilicet factam, aut receptam loci consuetudinem. *§. Adeò Instit. de locat. & conduct.*

II. Emphyteuta, si integrum canonem, sive pensionem tribus annis continuis in Emphyteusi Laica, vel Civili, aut duobus annis in Ecclesiastica Emphyteusi solvere negligit, ipso jure amittit rem in Emphyteusim concessam, & hæc ad Dominum directum redit, quamvis monitus antea non fuerit, & nulla alia Judicis sententia præcesserit, si de non soluta pensione constet, & illum hìc expellere velit. *L.2. cod. De Jure Emphy. & cap. Potuit 4. h.t.* Excipe: nisi nulla culpa Emphyteutæ intervenerit, ut si ob probabilem ignorantiam, vel aliam justam causam pensionem non solvit, v.g. quia hæres nescivit, rem esse Emphyteuticam; aut dominus sit debitor Emphyteutæ, ita ut tantum debeat, quanta est pensio, quæ ipsi debetur, tunc enim poterit Emphyteuta uti compensatione, retinendo pensionem; aut Emphyteuta re ipsa obtulerit pensionem domino, tempore, & loco congruo, & per dominum steterit, quò minùs reciperetur, aut celeri solutione moram purgaverit (statim post triennium, intra decem scilicet dies, aut juxta arbitrium Judicis, offerendo canonem non solutum) in Emphyteusi Ecclesiastica; prout ex *cap. Potuit juncta Glossa V. Celeri* patet.

III. Non tantùm ob non solutum canonem Emphyteuta cadit jure suo, ita ut expelli possit: sed etiam si res, vel fundus Emphyteuticus notabiliter per dolum, culpam latam, vel levem Emphyteutæ, in seipso sit factus deterior; ut si arbores fructiferas succidit, vel omisit culturam fundi, vel necessarias reparationes. Idque procedit non solùm in Emphyteusi Ecclesiastica, juxta *Auth. Qui rem C. de ff. Eccles.* sed etiam in Civili seu Laica. *arg. L. Item quæritur* 13. *ff.h.t.* Requiritur tamen, ut deterioratio sit perpetua, & quoad ipsius rei proprietatem, & substantiam: nam si fundus deterior sit redditus solùm quoad perceptionem fructuum, & ad tempus, quo colonus est fruiturus, non potest expelli; cùm sit dominus fructuum, & damnum ad ipsum spectet. *Vid.* Zœs. *ff.h.t. §. de Emphyteusi.* Fachin. *l.*1. *controv. c.*97. Mynsing. *cent.3. obs.*65. & *cent.6. obs.* 86. Mol. *tr.2. dis.*453. Azor *p.3. l.*10. *c.*7. Laym. *l.c.* Jul. Clar. *l.*4. *sent. §. Emph. q.*8.12. & 26.

§. III.

De Alienatione rei Emphyteuticæ.

I. UT Emphyteuta jus, quod in re Emphyteutica habet, vendere possit, juxta *cit. c. Potuit*, sequentia requiruntur. Primò: ut priùs Domino directo significet, vendere se hoc jus velle, & quantum pro illo pretium ab Emptore offeratur: ut scilicet Dominus directus possit, si velit, eodem pretio illud emere. Secundò: ut si nullum responsum det Dominus (si enim respondere, denuntiatione tali facta, utile rei hujus dominium nolle se emere, statim Emphyteuta illud vendere posset) per duos menses exspectetur, antequam venditio fiat. Et tertiò denique: ut non vendatur iis, qui emere prohibentur; qualiter prohibentur curiales, milites, potentior, seu persona privilegiata, quæ difficiliorem posset facere conditionem Domini directi. Hæc sicuti, si observetur, Emphyteutæ ex necessitate fortassis ad vendendum compulso, satis consulitur, & simul nihil præjudicatur Domino directo; ita, si non observentur, & post venditionem factam secuta fuerit rei Emphyteuti-

teuticæ traditio, vera, vel ficta, cadit jure suo Emphyteuta, ob præjudicium Domini directi, nisi geminata protestatione omne jus Domini directi salvum velit.

II. Vendere tamen jus suum, seu dominium utile, Emphyteuta potest, etiam non requisito domino. Primò: si in ipsa investitura, seu concessione Emphyteusis, conventum fuit, quòd liceat Emphyteutæ, rem Emphyteuticam vendere. Secundò: Si concessa sit alicui Emphyteusis pro se, & aliis, quibus ipse dederit. Tertiò: Si dominus à novo Emphyteuta, cui res sine consensu domini directi est vendita, canonem accipiat: quia tunc censetur in alienationem consentire, & pœnam caducitatis ab Emphyteuta incursam remittere.

III. Emphyteuta alienans sine consensu domini partem rei Emphyteuticæ, partem tantùm, non totam amittit, ut tenet communior & æquior sententia.

IV. Licèt Emphyteuta non possit vendere jus suum, seu dominium utile rei, irrequisito domino: non tamen contra Dominus prohibetur jus suum, seu dominium directum, sine consensu Emphyteutæ, transferre in alium: nisi aliter conventum, vel consuetudine inductum fuerit. Ratio est: quia Emphyteutæ nihil interest, cui canonem solvat: at multum inter est domini directi, qualem Emphyteutam habeat.

V. Potest Emphyteuta jus suum alteri, etiam extraneæ personæ donare, sine consensu domini, eoque non requisito: salvo tamen per omnia jure domini, seu proprietarii. Ad valorem tamen hujusmodi donationis requiritur, ut non fiat tali personæ, in quam res Emphyteutica de Jure communi, vel ex conventione alienari prohibetur: & ut nulla fraus subsit, qua res vendatur sub specie donationis: ac denique ut donatarius non statim in possessionem ab ipso Emphyteuta mittatur, sed domino prius significetur, ut declaret, an ipsum tanquam idoneum admittere velit, ac investire, ideòque etiam duobus mensibus exspectandum est domini responsum, cùm is non solùm habeat jus exigendi à donatario promissionem de solvendo canone annuo, sed etiam accipiendi ab ipso laudemium; alioquin Emphyteuta donando cadit jure suo.

VI. Quod dictum modò est de donatione, dicendum etiam est de legato rei Emphyteuticæ: nisi alicubi contraria sit consuetudo, ut non possit res Emphyteutica irrequisito domino donari, aut legari. Idem dicendum est de permutatione. Si tamen res Emphyteutica permutetur cum ejusmodi rebus, puta vino, oleo, frumento, quas etiam proprietarius solvere potest, tunc de tali permutatione prius admonendus est dominus, utrùm ipse acceptare velit. Servanda quoque sunt alia in tali permutatione (excepto consensu domini) quæ suprà ad venditionem requiri diximus.

VII. Potest Emphyteuta rem Emphyteuticam oppignerare, seu hypothecæ subiicere, etiam irrequisito domino; ideòque sub generali hypotheca omnium bonorum cõprehenduntur bona Emphyteutica: salvo tamen jure domini directi. Hoc tamen locum non habet in Emphyteusi Ecclesiastica: res enim Ecclesiæ sub speciali hypotheca obligari non possunt, nisi in casibus Jure permissis, & servatis solemnitatibus.

VIII. Potest Emphyteuta sine consensu domini rem Emphyteuticam in dotem dare, si res non sit æstimata. Item potest sine eodem consensu censum, usumfructum, vel aliam servitutem rei Emphyteuticæ imponere; non tamen in præjudicium domini, ideòque finita Emphyteusi, etiam servitus ei imposita finitur.

IX. Possunt plures Emphyteutæ, irrequisito domino, rem Emphyteuticam inter se dividere: immò etiam unus in alium alienando quocunque titulo jus suum transferre: nam qui alienant, manent adhuc in solidum obligati ipsi domino ad solvendum canonem ratione rei Emphyteuticæ, sicut erant ante divisionem, vel alienationem; adeòque talis divisio, vel alienatio non cedit in præjudicium domini directi.

X. Non potest Emphyteuta, irrequisito domino, rem Emphyteuticam alteri in Emphyteusim concedere, qui dicitur Contractus Subemphyteuticus; & est species quædam alienationis, per quam utile dominium in alterum transfertur. Immò nec ad longum tempus locare potest: quamvis possit ad breve, quin etiam ad longum; dummodo locatio non fiat ipsius rei Emphyteuticæ simpliciter, sed solùm commoditatis ex ea percipiendæ, nomine ipsius Emphyteutæ, dum vivit.

XI. Sunt plures casus, in quibus Laudemium non debetur. Primò: quando hæres necessarius accipit rem Emphyteuti-

uticam titulo hæreditatis: secus est in hærede extraneo. Secundò: si alienatio sit necessaria, ut si pater dotet filiam, non habens alia bona. Tertiò: quando resoluto contractu, & pacto de redimendo, res redit ad venditorem. Quartò: quando plures hæredes eam inter se dividunt, &c. *Vid.* Molin. *tr.*2. *disp* 459. & 461. Abb. & Barbos. *in c ult. h.t.* Zœs. *ff. h.t. à n.*50. Jul. Clar. *l.c.q.* 13. Azor *l.c. c.*8. Laym. *l.*3. *tr.*4. *c.*23.

§. IV.

An, & qua ratione Prælatus bona Ecclesiæ, cui præest, possit in Emphyteusim dare?

I. NOn potest Prælatus Ecclesiæ, bona Ecclesiæ in Emphyteusim perpetuam, aut ad plures generationes, vel ultra decennium de jure communi concedere, sine causa, & solemnitatibus à jure ad alienandum requisitis, uti patet ex dictis, & natura Emphyteusis, quæ est vera alienatio.

II. Si tamen fundi Ecclesiæ, qui antea in Emphyteusim (saltem semel) dati sunt, per mortem Emphyteutæ, aut propter ejusdem delictum ad Ecclesiam redeant, possunt illi à Prælato Ecclesiæ, sine aliis solemnitatibus simili modo iterùm in Emphyteusim concedi, non obstante juramento, quod Prælatus talis fecit de non alienandis rebus Ecclesiæ: si tamen res Ecclesiæ nondum incorporata fuerit, & eadem causa, ac Ecclesiæ utilitas subsit. *arg. c.*2. *de feudis, & juxta cit. Extravag. ambitiosæ. De rebus Ecclesiæ non alienand.* Ratio est: quia hæc non censetur nova alienatio, sed antiquæ alienationis legitimè factæ executio. Quamvis, si rem talem, quæ ad Ecclesiam redit, servare velit, & Ecclesiæ, aut suæ mensæ incorporare, cogi non possit, ut iterùm in Emphyteusim concedat.

III. Si autem mutato rerum statu causa primæ concessionis in Emphyteusim cessavit, aut eadem utilitas haberi non potest, non potest sine solemnitatibus juris in Emphyteusim iterùm concedi, cùm re taliter mutata videatur novæ alienationis esse species, hæc in Emphyteusim concessio.

IV. Censentur fundi, postquam ad Ecclesiam reversi sunt, Ecclesiæ, aut Prælati mensæ incorporati, si Prælatus declaravit, quòd in posterum velit de mensa sua, aut Ecclesiæ bonis esse fundos illos; vel saltem si illi descripti fuerunt per officiales ad hoc deputatos inter possessiones Ecclesiæ, aut Prælati. In dubio, an fundus ad Ecclesiam reversus sit incorporatus Ecclesiæ necne, si Episcopus illum per annum retinuit, nec alteri in feudum, vel Emphyteusim concessit, hoc ipso censetur mensæ Episcopali incorporatus, ut deinceps sine solemnitatibus requisitis alienari, vel in Emphyteusim, aut feudum concedi non possit. Quamvis rectiùs alii dicant, in tali dubio recurrendum esse ad arbitrium Judicis. *Vid.* Abb. *in c.*2. *de Feud.* Mynsing. *cent.*5. *obs.*47. Menoch. *de arbitr. cas.*433.

§. V.

Ad quem transeat, aut spectet Emphyteusis, si Emphyteuta Religionem profiteatur?

I. SI Emphyteusis sit hæreditaria, quæ ad hæredes extraneos etiam transeat, Religiosus autem ante professionem suam nihil de ea disposuerit, transit illa in Monasterium, si hoc successionis hæreditariæ, & bonorum stabilium capax sit, prout alia Religiosi talis bona, cum onere tamen ea vendendi, aut aliter alienandi, (saltem post mortem professi) ne conditio Domini directi ob interceptam spem Laudemii, aut nunquam futuram consolidationem utilis dominii cum directo deterior fiet.

II. Si verò professus hic fuerit in Religione incapaci bonorum stabilium, transit ad hæredes, vel proximum consanguineum, qui ab intestato succederet, vel si nullus talis adsit, exspirat Emphyteusis.

III. Si sit Emphyteusis ex pacto, & providentia, pertinet ad eos, qui secundùm investituram vocantur, cùm professus talis pro mortuo habeatur. Commoditas tamen, seu utilitas Emphyteuseos interim, dum Religiosus professus vivit, ad Monasterium pertinet; & si post mortem illius nulli adsint, qui vocantur ex investitura, Emphyteusis revertitur ad dominum directum.

IV. Etsi in concessione, vel investitura emphyteuseos expressum sit, vel pactum initum, ne illa transferatur in Ecclesiã, vel personam potentiorem: nihilominus succedit Monasteriũ, vel Religio in Emphyteusi; tũ quia propriè non est alienatio, cùm Monasterium possideat loco professi, cum quo una veluti persona censetur; tum quia prohi-

bitio illa alienationis intelligenda est de voluntaria alienatione, quæ provenit ex facto hominis, non verò de illa, quæ provenit ex legis dispositione, qualis est ista, ut Professi bona transeant ad Monasterium. *Vid.* Molin. *tr.2.disp.482.* Sanch. *l.7. Mor. c.15.* Laym. *l.c. n.14.*

TITULUS XIX.

De Rerum Permutatione.

§. I.

Quid sit Permutatio, & quomodo à Venditione distinguatur?

I. PErmutatio latissimè, & in genere sumpta, quamvis omnes contractus reciprocos, & non gratuitos, etiam innominatos, in quibus aliquid ultrò, citròque datur, complecti possit, specificè tamen, & strictè sumpta definitur esse *certa rei pro altera, vicaria, & mutua præstatio.* Sive ut dicunt alii: *est contractus innominatus juris gentium, & bonæ fidei, re, & consensu constans, in quo certa res in specie, seu individuo, cum alia re certæ, & individuæ speciei commutatur.*

II. In eo potissimùm differt à venditione permutatio, ut ex data definitione patet, quod in illa pretium, sive pecunia pro re datur, in permutatione verò res pro re, *L.1.ff. h.t.* Venditio solo consensu contrahentium substantialiter perficitur; permutatio verò rei traditione, seu mutua rerum translatione. *cit. L.1. §. Item emptio.* ideòque ex hoc contractu non oritur obligatio, nec actio, nulla re secuta, nisi stipulatio intervenerit. *L. Explacito 3. C. de rerum permut.* In venditione non transit dominium, nisi pretium sit solutum, vel fides de eo habita; in permutatione per traditionem rei transfertur dominium, etiamsi ab altera parte contractus non sit impletus. *cit. l.1. in. fin.* In permutatione locus est pœnitentiæ re adhuc integra, sive si contractus ab altera parte nondum sit impletus. *L. Naturalis 5. §. Etsi quidem ff. de Præscr. verb.* Emptio valida est, etsi res aliena Emptori ignoranti sit vendita, quia venditor pro dato sibi pretio de evictione obligatur. *L. Venditori 18. ff. de evict.* at res aliena permutari non potest. *L.1. §. Ideòque Prædius ff. h.t. C. Cùm venerabilis 6. de Except. Vid.* Molin. *tr.2. disp.396.* Barbos. *in rubr. h.t.* Azor *p.3. l.7. c.2.* Zœs. & Wesembec. *ff. h.t.*

§. II.

An, & quatenus prohibita sit, vel permissa rerum Ecclesiasticarum Permutatio?

I. PErmutari res Ecclesiasticas immobiles, aut mobiles pretiosas, quæ servando servari possunt, sine causis, & solemnitatibus à jure requisitis non posse, ex dictis jam patet, & ex *cap.2. h.t.* ita ut revocari illegitimè factæ commutationes possint, & certæ pœnæ ab illegitimè permutantibus, si traditione utrinque facta permutatio sit completa, incurrantur; cùm permutatio speciem alienationis habeat.

II. Si tamen Princeps, aut alius Ecclesiæ magnus Patronus, potens, & de Ecclesia multùm meritus, ex rationabili causa permutationem rei Ecclesiasticæ immobilis petat, offerens aliam rem immobilem ejusdem valoris, & pretii, licitè ea fieri potest absque alia causa, si pragmatica sanctio sit promulgata, & adhibeantur aliæ juris solemnitates, videlicet tractatus capituli, consensus, & auctoritas Superioris. Patet ex *c. Si Princeps 1. h.t.* Et ratio est: quia merita Principis erga Ecclesias, & honor ipsi debitus exigere videntur, ut justæ ipsius petitioni satisfiat, si absque Ecclesiæ commodo, seu damno fieri possit. Est autem Pragmatica sanctio decretum Principis super causa publica, cum consilio Procerum facta, juxta *L. ult. §. ult. ff. de diverf. rescript.* Hic autem accipitur pro confirmatione imperatoris, vel alterius Principis scripto, facta, cum causæ cognitione, super quadam permutatione. *Gl. hic V. Pragmatica.*

III. Mancipia Ecclesiæ non debent pro aliis mancipiis commutari, nisi in ordine ad libertatem. Quòd si fiat talis permutatio, mancipia, quæ erant Ecclesiæ, perpetuam libertatem consequuntur; mancipia verò Laicorum, quæ pro illis commutantur, subiiciuntur servituti Ecclesiæ. *c.3. & 4. h.t.*

IV. Licèt Ecclesiæ, & beneficia, si jure proprietatis teneantur, vendi pro pretio non possit, ne spirituale pro pretio temporali æstimetur: possunt tamen ex justa causa utilitatis, & aliis solemnitatibus adhibitis invicem permutari, tam quoad se, quàm quod possessiones annexas, prout habetur ex *Cap.*

ad

ad quæstiones 6. h. t. & cap. cum Venerabilis 6. de except. compensando etiam numerato pretio excessum reddituum, quas copiosiores una Ecclesia habet, quàm altera, inter quas facta est permutatio. Fatentur tamen plerique AA. tutius, & consultius esse, ut in tali casu duo distincti contractus celebrentur, quorum uno Ecclesiæ ipsæ inter se permutentur, sine interveniente pretio; altero verò permutentur possessiones, & redditus talium Ecclesiarum, excessum compensando per pretii solutionem, ne videatur pretium solvi pro re spirituali, pro Ecclesia scilicet, quod videtur etiam innuere Pontifex in relato *cap. ad quæst. Vid.* Laym. *l. 4. tr. 12. c. ult.* Barbos. *in c. 4. h. t.*

§. III.

De Permutatione Beneficiorum, & conditionibus ad illam requisitis.

I. SErmo hic est de beneficiis, quæ in titulum possidentur, & obtinentur, quorum permutatio aliud non est, quàm *reciproca duorum resignatio Clericorum ex causa permutationis facta, per quam suum beneficium quilibet dimittit, ut alterius secum permutantis beneficium obtineat.*

II. Ut hæc permutatio validè, ac licitè fiat, plures conditiones requiruntur. Prima est: ut uterque permutans habeat jus in beneficio permutato; si enim unus eorum nullum jus, aut titulum in beneficio habet, nullum etiam potest transferre in alterum, & consequenter nulla est permutatio. Secunda est: ut uterque permutantium beneficium suum resignet in manus Superioris ordinarii, cui beneficium est subjectum, sive unus idemque ille sit, respectu utriusque permutantis, sive alius sit respectu unius, & alius respectu alterius, prout colligitur ex *Cap. Unic. h. t. in sexto*. Hinc si unus permutantium beneficium suum resignavit, & alter permutantium nolit suum resignare, potest, qui priùs resignavit ex causa permutationis, iterum suum beneficium repetere, &, per novam saltem collationem, obtinere debet; cùm resignatio hujus sub conditione, non quidem suspensiva, sed resolutiva facta sit, uti colligitur etiam ex *cap. cum universorum 8. h. t.* Tertia est: ut beneficiorum, quorum resignatio à Superiore admissa fuit, quæ ex causa permutationis vacant, fiat à Superiore collatio, & quidem ipsis permutantibus, non quidem simul, & eodem prorsus tempore, sed successivè saltem, & ex intervallo. *Clement. un. h. t. & ibi Gl. V. conferantur.* Aliter facta collatio est irrita, ne, ut ait Pontifex, concessione juris utentibus illudatur. Quarta est: ut fiat permutatio interveniente legitima auctoritate Superioris Ecclesiastici, Episcopi v. g. illius, in cujus diœcesi beneficium permutandum situm est, prout colligitur ex *cap. quæsitum 5. h. t.* Et hinc quamvis illi, qui cogitant inter se beneficia permutare, inter se tractare, & convenire possint, de permutatione facienda, ac obligare se, quòd velint stare conventione inita; absolutè tamen concludere hoc privata authoritate non possunt, sed conditionatè tantùm, si placuerit Superiori; nam si privata tantùm authoritate petmutationem faciant inter se, non tantùm irrita est talis permutatio, sed amittunt etiam beneficia, & per Judicis, sententiam illis privari debent, prout decernitur in *Cap. cum olim 7. h. t.* Quinta conditio est: ut fiat ex justa causa, quam Episcopus cognoscere, & de ea judicare debet, in utilitatem scilicet Ecclesiæ, aut ipsorum permutantium (ne detur nimia permutandi licentia) & ut permutatio fiat requisito consensu eorum, qui jus eligendi, vel conferendi, vel præsentandi ad beneficium permutandum habent, ad præcavendum horum præjudicium. Et ut denique fiat publicatio permutationis in Ecclesiis permutatis juxta formam Constitutionis Gregorii 13. *Humano vix judicio*: quæ tamen Bulla in nostris partibus recepta non videtur.

III. Non solùm Papa, sed etiam Episcopus proprius loci, in quo beneficium situm est, permutationes beneficiorum ex causa utilitatis, vel necessitatis instituere potest, ut constat ex *c. Quæsitum 5. h. t.* Non verò id possunt alii inferiores Episcopo, qui jurisdictionem quasi Episcopalem non habent, etsi collatio beneficiorum, aut institutio ad ipsos pertineat, ut tenet communior, ac tutior sententia.

IV. Si Episcopus habeat jus conferendi beneficium situm in aliena diœcesi, ex consuetudine, vel alio jure speciali, non potest admittere resignationem illius, etiam ex causa permutationis, sive præstare authoritatem permutationis, sed id spectat ad Episcopum loci, in quo beneficium situm est.

V. Si Episcopi permutare velint beneficia, quæ ex dispensatione Apostolica possident in sua diœcesi, debent permutarionem instituere coram Metropolitano, qui quoad hoc est Superior ipsorum, & loco Episcopi Ordinarii.

VI. Si quis beneficium in una diœcesi situm permutare velit cum alio, ad aliam diœcesim pertinente, requiritur, ut intercedat utriusque Episcopi, cujus jurisdictioni subjecta sunt illa beneficia, auctoritas. Si verò Ecclesiæ, vel beneficia permutata sint exempta, ad Papam, non ad Episcopum, pertinet approbatio.

VII. Vicarius generalis Episcopi non potest præstare auctoritarem permutationibus beneficiorum, nisi ex speciali mandato Episcopi. Neque sufficit, quòd habeat speciale mandatum ad conferendum.

VIII. Collegium Canonicorum, Sede vacante, non habet jus admittendi permutationes beneficiorum, quorum collatio ad solùm Episcopum spectat: quia licèt ea, quæ sunt jurisdictionis Episcopalis, mortuo Episcopo, transeant ad capitulum Cathedrale; non tamen potest conferre beneficia, quorum jus conferendi soli Episcopo competit, potestque solus Episcopus Clericum ad beneficium promovere, vel amovere, & permutare beneficium, ac permutationem approbare non est actus necessitatis, sicut confirmare, vel instituere, sed jurisdictionis voluntariæ, in qua capitulum non succedit.

IX. Licèt certum tempus non sit præfixum, intra quod Superior, in cujus manibus facta est resignatio, ex causa permutationis illud conferre teneatur: potest tamen, si Ordinarius collator sit negligens, per suum Superiorem compelli ad conferendum intra certum tempus ipsi præfixum, alioqui ipse permutationem exequatur. *Vid.* Azor. *p.* 2. *l.* 7. *c.* 29. *&* 30. Garc. *de Benef. p.* 11. *c* 4. Less. *l.* 2. *c.* 34. *dn* 195. Rebuff. *in prax. tit. de Permut.* Barbos. *l.* 3. *Jur. Eccles. c.* 15. §. 5. Paris. *l.* 11. *de Resignat. Benef. q.* 5. Suar. *l.* 4. *de Simon. c.* 23.

§. IV.

Quænam Beneficia permutari possint cum aliis, vel non possint?

I. ORdinariè omnia beneficia inter se liberè permutari possunt, in manibus legitimi Superioris: cùm enim jura nihil distinguant, neque nos distinguere debemus; & quod non est prohibitum, permissum censeri debet. Et quidem plura compatibilia cum uno permutari possunt, ac vicissim; nec non inæqualia, sive inæqualia sint quoad spiritualem qualitatem, sive inæqualia sint quoad temporales redditus: etiamsi eorum possessionem nondum acquisiverint permutantes, modò jus in re habeant in beneficio, & nō tantùm jus ad rem, vi factæ, v g. præsentationis tantùm. Permutari quoque possunt, etiamsi manualia tantum sint, modò unum manuale cum altero manuali permutetur; aut commendata tantùm, modò sint tradita in perpetuam commendam, quæ vim tituli habeat; aut si sit cōmenda tantùm temporalis, fiat corā eo permutatio, qui talia beneficia commendavit.

II. Sunt tamen beneficia, quæ permutari non possunt, qualia sunt. 1. Beneficia unita; ne fiat præjudicium illi, cui unio facta est. 2. Beneficia Summo Pontifici reservata: quæ saltem coram Ordinariis permutari non possunt, sicuti non possunt ab illis conferri. 3. Beneficia litigiosa cum aliis non litigiosis: quia pendente lite res litigiosa alienari non potest. 4. Beneficia cum alio jure spirituali Patronatus, v.g. decimarum, &c. cùm in hac materia odiosa ultra verba, quæ de permutatione beneficiorum tantùm loquitur, extensio non sit facienda.

III. Si beneficia sint æqualia in dignitate, & titulo, seu officio spirituali, & pecunia, vel alia res temporalis detur ad supplendum excessum, sive inæqualitatem in re spirituali, intuitu juris spiritualis, in quo unum beneficium alterum excedit: tum id illicitum est, & Simoniam continet, non tantùm contra jus positivum humanum, sed etiam Divinum; quia tunc venderetur spirituale pro temporali, saltem ex parte. Quare si beneficium dignius, & tenujus commutetur cum beneficio pinguiore, sed minùs digno, ea intentione, ut compensetur excessus dignitatis in uno per excessum fructuum in altero, Simonia committitur: quæ tamen in foro externo præsumi non poterit, si purè, ac nudè fiat talis permutatio in manibus Superioris, adeòque recta intentione, quæ in dubio præsumenda est, quamdiù non constat de intentione mala.

IV. Si beneficia sint inæqualia in redditibus temporalibus, non potest excessus fructuum beneficii pinguioris compensari

per

per pecuniam, vel aliam rem temporalem, solvendam ex parte beneficii tenuis: & licèt talis permutatio fiat accedente auctoritate Prælati Superioris, continet nihilominus Simoniam contra jus positivum, & Divinum. Ita contra quosdam vera sententia. Ratio est: quia talis compensatio non potest fieri per pecuniam, quin vendatur id, quod in beneficio est spirituale: licèt enim talis contractus sit permutatio, quatenus spirituale pro spirituali jure, & integri redditus beneficii tenuioris pro parte æquali reddituum beneficii pinguioris dantur: quatenus tamen certa pecunia datur pro reliquo excessu reddituum, est emptio illius partis reddituum, per quam emitur pro illa parte titulus spiritualis; nam illa pars reddituum non emitur, nisi quatenus annexa est spirituali titulo beneficii, & acquirenda per spirituale officium, propter quod datur beneficium, unde illa parte vendita, sequitur necessariò, etiam vendi ipsum titulum spiritualem, cui annexa, juxta *can. Si quis objecerit 7. caus. 1. q. 6.* Adde, quòd alioquin etiam licitum esset simpliciter alicui resignare beneficium, non ex causa permutationis, sed dando illi gratis titulum spiritualem, at vicissim recipiendo ab illo pecuniam in compensationem reddituum beneficialium, saltem quatenus excederent reditus ad congruam sustentationem necessarios: at hoc juxta omnes est Simoniacum. Probabile tamen est, posse auctoritate Papæ talem permutationem sine Simoniæ vitio fieri, non quidem per modum propriæ permutationis, ac propriè dispensando, cùm nec S. Pontifex in jure Divino dispensare possit; sed mutando materiam, cùm possit Papa separare à pinguioris beneficii titulo partem reddituum, eosque applicare ei, qui tenue beneficium recipit, & pingue dimittit. *Vid.* Azor. & Garc. *l. c.* Suar. *l. 4. de Simon. c. 31. 33. & 34.* Abb. *in c. Cùm olim 7. h. t.* Covar *l. 1. resol. c. 5. n. 8 & 9.*

§. V.

An Permutatio fieri possit Beneficiorum, non obstantibus gratiis expectativis?

GRatiæ expectativæ se non extendunt ad beneficia ex causa permutationis vacantia, & consequenter non obstantibus his gratiis permutatio beneficiorum valida est. Prout statuitur in *Cap. licet in sexto h. t.*

Compend: Pirhing.

cùm æquitas non patiatur ad hæc ex causa permutationis vacantia beneficia, gratias expectativas extendere. In Germania nostra hæ gratiæ locum ampliùs non habent, cùm per concordata sublatæ sint. *Vid.* Azor. *l. c.* Rebuff. *in prax. Benef. tit. de Permut.*

§. VI.

An res, sive jus spirituale possit permutari pro re temporali, & è converso: item an res spiritualis pro re spirituali?

I. JUs spirituale, v. g. jus percipiendi decimas Clericales, non potest commutari pro re temporali, sive pretio æstimabili; cùm sit jus spirituale, & in spirituali titulo fundatum. *c. ult. h. t.*

II. Res spiritualis (exceptis beneficiis, de quibus suprà) potest permutari pro alia re spirituali, dummodo utraque sit merè spiritualis, & non interveniat pactio inhonesta, seu talis, per quam spirituale promittitur pro temporali. *Gl. in Can. 2. caus. 1. q. 2. V. Pactio. Vid.* Barbos. *in cit. c. 9. h. tit.* Suar. *l. c. c. 31. 50. & 51. ac ea, quæ infrà dicentur l. 5. tit. 3.*

TITULUS XX.

De Feudis.

§. I.

Quid sit Feudum, & quotuplex?

I. FEudum rectè describitur, quòd sit *Benevola, libera, ac perpetua rei concessio, immobilis, vel æquivalentis, cum translatione utilis dominii, retenta proprietate, sub onere fidelitatis, & obsequii personalis exhibendi.* Ab Emphyteusi in hoc potissimùm distinguitur, quòd Emphyteusis sit sub onere annui Canonis, seu pensionis solvendæ; Feudum verò, si propriè, & strictè dictum sit, sit sub onere fidelitatis, & obsequii personalis à Vassallo, seu Feudatario, Domino directo Feudi, qui & Senior vocatur, præstandi. Feudum alienari non potest sine cõsensu domini; Emphyteuta verò jus suum alteri donare, vel legare potest. Feudatarius non cogitur domino obsequium præstare, nisi dominus exigat; Emphyteuta ve-

rò debet pensionem solvere tempore constituto, etiamsi dominus non petat. Feudatarius potest Feudum dimittere sine domini voluntate, cùm sit beneficium; non item Emphyteuta rem Emphyteuticam, quia accepit, ut reddat meliorem. In feudo non potest succedere fœmina, nisi sit Feudum fœmineum, vel nisi id expressè pactum fuerit; at in Emphyteusi potest succedere. A Locatione verò differt Feudum, quòd Locatio fit ad tempus, Feudum in perpetuum. Feudum tribuit quasi dominium, utile scilicet; Locatio non item, & ne quidem possessionem Civilem.

II. Qualitates, seu proprietates ad feudum propriè dictum requisitæ sunt. 1. Ut sit res immobilis, vel æquipollens. 2. Ut ejus dominium utile transeat in accipientem, directum verò maneat penes concedentem. 3. Ut ad masculos descendentes transeat, idque in perpetuum. 4. Ut fidelitas jurata præstetur domino. 5. Ut ex illo servitium personale, & indeterminatum debeatur. 6. Ut gratis concedatur. 7. Ut sine consensu domini alienari non possit, nec sine culpa Vassalli ei auferri, &c. Ex quibus, aliisque ejusmodi conditionibus ad substantiam Feudi solùm requiritur, ut in Feudum detur res immobilis, vel quæ talis habeatur, & ut is, qui rem in Feudum accipit, fidelitatem & obsequium domino promittat, sive cum, sive sine juramento, & ut dominium utile transeat in Feudatarium, directum verò maneat penes dominum. Reliqua cùm sint solùm accidentalia, salva Feudi substantia per pactiones mutari possunt.

III. Dividitur Feudum primò: in feudum antiquum, quod ab uno ex ascendentibus, qui caput, ac parens communis agnationis fuerat, est acquisitum, ac nonnunquam etiam feudum paternum dicitur: & in feudum novum, quòd primò alicui acquisitum est. Secundò: dicitur in feudum hæreditarium, quod absolutè alicui pro se, & hæredibus suis, etiam extraneis, conceditur; in feudum ex pacto, & providentia, quod concessum est alicui pro se, & liberis tantùm, nulla mentione facta hæredum; & in mixtum, quod de utroque participat, ut si alicui concessum sit feudum pro se, ac filiis, ac hæredibus, ita ut successor in tali feudo, debeat primi Vassalli & filius esse, & hæres. Tertiò: dividitur in feudum Ecclesiasticum, quod Ecclesia dat, vel accipit ab alio, aut Clericus, ut Clericus, concedit; & Sæculare, quod à sæcularibus datur, & recipitur. Quamvis aliqui dicant, in discernendo Ecclesiastico feudo à seculari attendendam esse primam originem, sive à quo primùm feudum tale concessum est, ita ut sæculare dicatur, quod primò concessum est à Principe sæculari, etiamsi postmodum ab Ecclesia feudataria in alium transferatur. Quartò denique in masculinum, quod ad solos mares transit, & in fœmininum, quod etiam in fœminas transit. *Vid.* Rosenthal. *de Feud. c.1. concl.3.* Less. *l.2. c.24.* Zœsius *in Epit. p.2. n 7.* Azor *p.3. l.10. c.3.* Fagn. *in c.7. de Foro comp.*

§. II.

Quænam res Ecclesiæ in Feudum dari possint, vel non possint?

I. RES sacræ, & spirituales in feudum concedi non possunt: cùm non sint in commercio hominum. Verùm licèt Ecclesia, vel Monasterium in feudum dari non possit, potest tamen cum universitate, v.g. cum Civitate, oppido, vel Castro, in feudum dato, accessoriè transire. Quo modo etiam transit jus Patronatus, quod dominus feudi in Ecclesia Castri habuit, si totum Castrum cum omnibus pertinentiis alicui in feudum concedatur.

II. Bona Ecclesiæ, etsi neque sacra, neque religiosa sint, & licèt de novo ex Ecclesiasticis redditibus ipsi Ecclesiæ sint acquisita, in feudum de novo concedi, aut subfeudari à Prælato non possunt, sine consensu capituli, auctoritate superioris, & aliis requisitis solemnitatibus. Ratio est: quia feudi concessio habet rationem alienationis, & quidem magis quàm Emphyteusis. Potest tamen Prælatus res jam antè in feudum concedi solitas iterùm in feudum concedere, sine dicto consensu, & solemnitatibus; item subfeudare res modicas, ut prædiolum. *Vid.* Rosenthal. *c.4. concl.13. & seqq.* Zœs. *l.c. p.5.*

§. III.

In quibus casibus Feudum Antiquum ad Ecclesiam reversum denuò in Feudum concedi possit, non obstante juramento de non infeudando de novo res Ecclesiæ?

I. FEudum antiquum ab Ecclesia olim concessum, si ob delictum, v.g. Vassal-

salli ad Ecclesiam redeat, de novo iterùm in feudum concedi posse, non obstante juramento de non infeudando, & quidem etiam filio Vassalli, ex *c. ex parte 2. h. t.* patet: modò illæ conditiones observentur, quas observandas esse suprà dictum est in concedenda Emphyteusi rei Emphyteuticari solitæ.

II. Ecclesiæ Prælatus, si rem in feudum concessam, hic & nunc tamen ob delictum Vassalli amissam, non facilè recuperare possit à Vassallo, aut alio tertio, in quem, insciâ Ecclesia, rem feudalem alienavit Vassallus, potest nullis aliis adhibitis solemnitatibus, & nihil obstante juramento suo, in feudum concedere potentiori alicui Laico, qui feudum hoc à Vassallo, qui deliquit, recuperet, & postmodum ab Ecclesia tali recognoscat: ita in favorem Ecclesiæ statuente Pontifice *cit. c. 2. h. t.* Qui tamen favor, utpote præter jus commune concessus, ad alios casus extendi non debet. *Vid.* Rosenthal. *cit. c. 4. concl.* 21. & 22. Abb. *in cit. c. 2. h. t.*

§. IV.

An ob delictum Prælati, vel alterius Clerici Beneficiarii, cui secundùm leges Feudorum pœna privationis est decreta, Feudum amittat Ecclesia?

I. FEudum patrimoniale Clericum, delinquentem contra feudorum leges, non minùs amittere, quàm Laicum, certi juris est: cùm in talibus feudis Clericus æstimetur ut Laicus.

II. Si verò feudum sit Ecclsieasticum, quod Clerico competit ratione Sedis, aut dignitatis Ecclesiasticæ, & quod ad mensam Prælati pertinet, non amittit quidem absolutè feudum tale Ecclesia ob delictum Prælati, quia delictum personæ non debet in Ecclesiæ detrimentum redundare, juxta *reg. 76. in sexto*. Fructus tamen Prælatus, qui deliquit, non percipit, sed ii ad dominum directum redeunt, dum vivit Prælatus; mortuo verò illo, vel deposito, ad successorem in Prælatura revertuntur, prout habetur in *Lib. 2. Feudorum Tit. 40. de Capitulis corradi §. item si Clericus*. Sic enim puniuntur competenter delinquentes, & delictum personæ non est Ecclesiæ damnosum. *Vid.* Alex. de Nevo, & Abb. *in c. 1. de Dol. & Contum.*

§. V.

De prohibita, & illicita, vel licita Feudi alienatione.

I. NOn potest Vassallus validè alienare feudum, sive novum sit, sive antiquum, sive seculare, sive Ecclesiasticum, sine consensu domini directi: quia in hujus præjudicium, & contemptum cederet talis alienatio. *l. 2. Feud. tit. 52. & 55.* Nomine autem alienationis hic prohibetur non tantùm venditio, sed omnis contractus, & actus per quem dominium, vel jus aliquod reale, sive in re constitutum transfertur in alium. Hinc Vassallus non potest feudum sine consensu domini in testamento relinquere, hæredem in eo instituendo, nec legare, aut donare inter vivos, vel mortis causa, nec permutare, nec dare in Emphyteusim, nec locare ad longum tempus, & nec in dotem filiæ dare.

II. Cùm consensu tamen, etiam solùm tacito, domini directi potest Vassallus validè alienare feudum, uti habetur *Feud. l. 1. tit. 13. & l. 2. tit. 34.* Potest quoque Vassallus sibi similem quoad conditionem subinfeudare, sine ullo consensu domini directi, ut constat ex *cit. l. 2. Feud. tit. 3. 9. & 34.* Ratio est: quia in tali casu nihil patitur dominus directus, utpote cui prior Vassallus nihilominus plenè obligatus manet, & saltem mediatè per subvassallum servire cogitur. *Vid.* Mynsing. *cent. 6. obs.* 30. Rosenth. *c. 9. concl.* 8. 28. 44.

§. VI.

An si Dominus à Vassallo accipiat Feudum in pignus, teneatur fructus computare in sortem, nec ne?

I. DOminus, qui à Vassallo feudum à se concessum in pignus accipit, non tenetur fructus hujus pignoris computare in sortem, si Vassallus interim liberetur à præstando servitio, ad quod vi feudi domino directo obligabatur. *c. Insinuatione 1. h. t.* Cùm enim fructus ex feudo percipiantur, si præstetur obsequium, in hoc autem casu servitium nullum præstetur à Vassallo; consequenter nulli fructus illi competunt.

II. Quòd si tamen feudum non sit gratis concessum, sed pro pecunia, aut in eodem meliorationes Vassalli industria sint factæ,

æquitas exigit, & vitandæ usuræ necessitas, ut in primo casu fructus ex pignore tali percepti, in quantum superant justum censum, in sortem computentur; in altero verò casu, ut saltem integros fructus feudi non acquirat dominus directus. *Vid.* Abb. & Fagn. *in cit. c.* 1. *h. t.* Covarr. *lib.* 3. *resol. c.* 1.

§. VII.

An Clerici, Monachi, aliique Regulares succedere possint in Feudis, vel ea acquirere?

I. CLericis universim jus succedendi in feudo, negat jus commune feudale, ut constat *ex l.* 2. *Feudorum. Tit.* 30. *cap. unic. de Feudo fœminæ*, & pluribus aliis feudorum juribus: neque enim, qui miles Christi est, debet esse miles sæculi, ut jura alia dicunt. Excipe: nisi ex prima institutione feudum sit Ecclesiasticum; aut statuto, vel consuetudine contrarium introductum sit; aut francum sit feudum, & ab omni obsequio præstando liberum; aut servitium personale quidem exigat, quod tamen à Clerico honestè, vel per substitutum possit præstari; aut servitium tantùm reale, pensio, v. g. pecuniaria, &c. præstandum sit; aut feudum sit hæreditarium, ita ut ad quoscunque successores, etiam fœminas, etiam extraneos, &c. transeat; aut denique Clerici sint tantùm in minoribus constituti.

II. Prædicta tamen jura correcta sunt à jure Canonico, ita ut juxta Sacrum hoc jus Clerici, & Religiosi feudorum tam novorum, quàm antiquorum sint capaces. *c.* 6. *&* 7. *de For. comp.* Quin, & Monasterium, seu Religio, si capax sit successionis, & bonorum stabilium, succedere potest in sui professi feudum: modò hoc vel sit francum, vel certum, & quidem ejusmodi onus annexum habeat, quod à Monasterio præstari potest; neque annexam habeat dignitatem aliquam, v. g. Comitatus, Ducatus, &c. neque in prima sui institutione clausulam habeat, ne ad Monasterium transeat; nec denique datum sit pro aliquo, & filiis ejus, nam Monasterium, cùm non sit verus filius, in tali casu non posset succedere. Porrò post mortem professi feudum vel ad agnatos, vel ad dominum directum redit. *Vid.* Mynsing. *cent.* 5. *obs.* 48. Fachin. *l.* 7. *controv. c.* 35. Sanch. *l.* 7. *Mor. c.* 15. Molin. *tr.* 2. *disp.* 140.

TITULUS XXI.

De Pignoribus, & aliis cautionibus.

§. I.

Quid sit Pignus, & quomodo ab Hypotheca differat, & quotuplex sit Hypotheca?

I. PIgnus pro ipso contractu pignoratitio acceptum rectè describitur, quod sit *obligatio rei licitæ pro debito facta, ad securitatem scilicet creditoris*. Quia verò Pignoris nomine etiam res ipsæ, quæ in securitatem pro debito obligantur, veniunt, ideò distinguunt aliter Pignus, & Hypothecam, ut Pignus dici velint ea, quæ mobilia sunt; Hypothecam verò dicant ea, quæ immobilia sunt, & dicto modo obligantur: in effectu tamen, ut facilè patet, nulla est differentia, & hinc pro synonymis passim accipiuntur.

II. Dividitur Pignus, sive hypotheca, ut alia sit tacita, quæ, licèt inter contrahentes de ea nihil sit conventum, ex legis tamen dispositione intelligitur contracta, seu constituta; alia verò sit expressa, de qua expresso consensu inter contrahentes convenit. Quæ utraque hypotheca, seu Pignus subdividi potest in generalem, seu universalem hypothecam, quæ ad omnia bona tam præsentia, quàm futura obliganda se extendit; & in specialem, per quam certæ res in specie oppignerantur. *Vid.* Azor. *p.* 3. *l.* 7. *h. t. c.* 1. Zœs. *ff. h. t.* Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 30.

§. II.

De Tacita Hypotheca, quam habet uxor in bonis mariti, pro dote recuperanda; & Ecclesia in bonis Prælati malè administrantis.

I. QUòd uxor pro securitate allatæ dotis, & hujus restitutione tacitam, sive ipsâ lege constitutam, in omnibus bonis mariti hypothecam habeat, ex utroque jure patet, *l. Un. ff. & ut plenius. Cod. de rei uxor. act. cap. Ex lit. quinto h. t.* ita ut non tan-

tantùm privilegiata sit hæc Hypotheca, & aliis omnibus Creditoribus, quamvis anteriores sint, si tacitas tantùm Hypothecas in bonis mariti habeant, præferri debeat; sed in optione etiam uxoris sit, si contra tertium bona mariti possidentem agat, pro dote tacitè obligata alternativè petere, vel bona sibi tradi, tanquam hypothecata tacitè, vel possessorem cogi ad dissolvendum debitū, cujus causa Hypotheca constituta est.

II. Quòd autem omnia bona etiam Prælati, vel alterius administratoris bonorum Ecclesiasticorum, tacitè oppignerata sint Ecclesiæ pro administratione mala, ratio paritatis probat, à tutoribus, vel curatoribus desumpta, quorum bona tacitè hypothecata sunt pro mala administratione rerum ad pupillum, vel minorem spectantium, ut ex Jure Civili patet. Cùm ergo Ecclesia gaudeat jure minorum *Cap. primo & tertio de in integ. restit.* cõsequenter etiam bona Prælati, seu administratoris illi tacitè hypothecata erunt, pro mala administratione *Vid.* Imol. & Abb. *in c. 5. h.t.* Azor *l.c.c.* 3.

§. III.

Quænam res oppignerari, seu in pignus dari non possint?

I. EArum rerum, quæ vendi per se ipsas absolutè non possunt, prohibetur etiam oppigneratio: tum quòd oppigneratio sit species alienationis; tũ quòd sit via ad venditionem Pignoris, si debitor sit in mora solvendi, uti cõstat ex *Tit. ff. de distract. pig.*

II. Quamvis in bonis Ecclesiæ generalis Hypotheca constitui possit, ut ex dictis patet: in tali tamen etiam generali Hypotheca non veniunt res sacræ, & supellex sacra, quæ ad divinum cultum pertinent, nisi gravis necessitas etiam harum rerum venditionem permittat, aut accessoria ratio aliud jubeat, *Cap. nullus 1. h.t.* Quo tamen in casu propriè jus Pignoris in re sacra non habet Laicus (cùm per oppignerationem propriè dictam, jus aliquod in re acquiratur, cujus juris in re sacra Laicus est incapax) sed nudam detentionem, donec pecunia debita ei solvatur.

III. Oppignerari propriè non potest liber homo, juxta *Cap. lator 2. h.t.* quamvis in casibus quibusdam capi, & incarcerari possit propter debita, dum eorum solutionem expediat, aut fidejussores constituat.

IV. Oppignerari non potest res penitus aliena: quamvis enim hæc vendi possit *arg. Cap. Filius 5. de testam.* pignori tamen dari non potest, cùm per venditionem rei alienę persona vendens obligata maneat, ad præstandam evictionem, juxta superiùs dicta; non autem si Creditor rem pignori datam vendat, in casu morantis solutionis, ad dissolvendum sibi debitum. Quæ omnia consequuntur ex dictis *n. 1. Vid.* Azor *l.c.c. 6.* Abb. *in c. 1. & 2. h.t.*

§. IV.

An Prælatus, vel Rector Ecclesiæ res, seu bona ejusdem oppignerare possit?

I. QUòd Prælatus non possit in rebus suæ Ecclesiæ specialem Hypothecam constituere, possit autem generalem, ex sæpius dictis, & ex *cap. Nulli 5. de reb. Eccles. alien.* patet: cùm per generalem Hypothecam non sit tam propinquum periculum rei Ecclesiasticæ vendendæ, quale est, si specialiter res aliqua certa obligetur.

II. Quòd autem pro proprii patrimonii necessitate, aut utilitate, res suæ Ecclesiæ Prælatus oppignerare non possit, habetur ex *Cap. ex præsentium 3. h.t.* Cùm Pignus constitui non possit, nisi in propriis rebus; res autem Ecclesiæ in dominio, aut propriis bonis Prælati non sint. *Vid.* Azor *l.c.c. 5.* Redoan. *tr. de reb. Eccles. non alien. q. 2. c. 6.*

§. V.

An, & quinam fructus Pignoris in sortem sint computandi; & in quibus casibus computari non debeant?

I. DEbet creditor, cui res frugifera in Pignus data est, fructus inde perceptos, aut quos percipere potuisset, nisi negligentia ejus interveniisset, in sortem, seu solutionem computare, ita ut si tantum ex fructibus percepit, quanti ipsum debitum, & expensæ factæ in rem Pignoris nomine obligatam æstimantur, omne debitum penitus dissolvatur. Constat tum ex utroque Jure, præcipuè verò ex *c. 6. h.t.* tum ex natura ipsius Usuræ: quia cùm debitor maneat Dominus Pignoris, consequenter fructus ex illo percepti ad hunc spectant, vel certè æstimatio illarum ipsi debetur; nisi in compensationem expensarum, quas in re Pignori con-

cessa

cessâ conservanda fecit creditor, aut in locum pensionis, vel interesse, justè debiti, dū capitale restituitur, fructus relinquātur.

II. Hinc communiter tres casus assignantur, in quibus fructus Pignoris in sortem computari non debent. 1. Si fundus feudalis in Pignus Domino directo datus sit, & interea, dum debitum dissolvatur, obsequia à vasallo præstanda illi remittantur. 2. Si pro dote fructus Pignoris marito percipiendi relinquantur, ad onera matrimonii ferenda. 3. Denique si quis rei suæ, injustè ab altero possessæ, nunc autem in Pignus datæ fructus percipiat: quia in tali casu per viam occultæ compensationis redimit, quod justè ad se spectabat. *Vid.* Molin. *tract. 2. disp.* 535. Azor *l. c. c.* 7. & 8.

§. VI.

Utrùm venditio rei cum pacto revenditionis, ad arbitrium emptoris, recipiendo aliquid ultra sortem, sit vera, & licita venditio, an verò potiùs contractus Pignoris, sed illicitus, & usurarius?

VIdeatur de hac quæstione *ff. 7. Tit. 17. h. libro, & cap. Illo vos h. t.* ubi etiam certa quædam signa afferuntur, præsumendi nonnunquam in tali casu pro Pignore, & contractu usurario.

§. VII.

An pactum legis commissoriæ adjectum contractui Pignoris sit licitum?

I. PActum legis commissoriæ in contractu Pignoris tum censetur fieri, quādo partes inter se conveniunt, ut si debitum v. g. ex mutuo intra certum tempus à debitore solutum non sit, Pignus pro debito eo asservando datum cadat in commissum, sive creditori cedat, cujuscunque, excedentis etiam, pretii sit. Quod pactum ab utroque Jure in contractu Pignoris reprobari, tanquam usurarium, ex *cap. Significante 7. h. t.* patet. Quamvis enim hoc pactum legis cōmissoriæ in venditione, & emptione permissum sit, ita ut si pretium pro re vendita intra certum tempus solutum non fuerit, res sit inempta; in contractu Pignoris tamen reprobatur: quia in illo casu nulli fit injuria; cùm penes emptorem maneat pretium non solutum, & penes venditorem maneat res inempta, in contractu autem Pignoris, si tale pactum concederetur, non tantùm grave sæpius damnum incurrere posset, qui Pignus dedit, & rem plerumque pretiosiorem, quàm sit ipsum debitum, oppigneravit, sed plurimæ usuræ palliarentur ultra sortē accipiendo aliquid in mutuo pro sola mora in solvendo sæpius non culpabili.

II. Pactum legis commissoriæ in contractu Pignoris nec juramento firmatur: quia juramentum non debet esse vinculum iniquitatis. Neque beneficio legis, prohibentis hoc pactum, renuntiare potest debitor: cùm hoc pactum sit reprobatum publicæ utilitatis causa. Neque ulla consuetudine introduci potest, ut sit validum & licitum hoc pactum: cùm adversetur Juri naturali. Denique non valet tale pactum, per quæcunque verba æquipollentia fiat, v. g. quòd elapso termino non liceat amplius solvere debitum, vel offerre pro luendo pignore.

III. Sunt tamen aliqui casus, in quibus pactum legis commissoriæ licitum videtur. Primò si conventum sit inter partes, ut pro debito non soluto intra certum tempus, Pignus in solutum cedat creditori; pro justo tamen pretio, sive quanti æstimabitur à prudente arbitro, & quod superat debiti valorem in Pignore, reddatur debitori: quia in tali casu, nec creditor habet aliquid supra sortem, nec debitor damnum patitur, rem pretiosiorem pro minore debito amittendo. Secundò: valere censetur hoc pactum in favorem dotis, nondum quidem solutæ, per Pignus tamen oblatum interim assecuratæ (quod tamen non omnes concedunt) Cùm enim, qui dotem constituit, plus etiam dare possit, quàm promiserit in dote, consequenter ex illius liberalitate, videtur excedens in Pignore pretium provenire, nisi ex verbis illius, qui Pignus dedit, aliud colligatur. Tertiò: putant aliqui licitum esse, & valere hoc pactum legis commissoriæ, si non ab initio, vel immediatè post, sed ex intervallo Pignori adiiciatur, quasi tunc cessēt suspicio fraudis. Rectius tamen putant alii, neque hoc in casu adjectum hoc pactum licitum esse: cùm usuram sapiat, quocunque tempore adiiciatur; nisi in primum casum permissum pactum hoc explicetur. *Vid.* Azor *p. 3. l. 7. h. t. c.* 10. Zoes. *ff. h. t.* Molin. *tr. 2. disp.* 334.

§. VIII.

§. VIII.

De Cautione Usufructuarii.

I. QUando Ususfructus rei alicujus frugiferæ concessus est, cautionem præstare debet Usufructuarius, quòd rebus, in quibus usumfructum habet, salva rerum substantia, uti, frui, velit secundùm boni viri arbitrium, ita ut substantiam rei non sit deteriorem facturus; & quòd finito usufructu restituere velit Domino proprietatis, aut hæredibus illius, quidquid ex re in usumfructum concessa, superfuerit. Neque enim per hoc, quòd usumfructum habet in re aliquis, dominium proprietatis in illa acquirit, sed tantùm jus utendi, ac fruendi, sicut vir bonus, & prudens rebus propriis uteretur.

II. Cavere debet Usufructuarius, quòd si res, in quibus ipsi ususfructus est concessus, ipso usu absumantur, velit finito usufructu ejusdem qualitatis res, vel certè earum æstimationem, restituere.

III. Quamvis, qui uni rem immobilem frugiferam legavit quoad dominium proprietatis, alteri autem ejus rei usumfructum, remittere non possit usufructuario cautionem præstandam, ne proprietario præjudicet, aut usufructuarium ad delinquendum inducat: potest tamen eam remittere proprietarius, sive hæres ille sit, sive legatarius; cùm lex tantùm testatori prohibeat hanc remissionem, potissimùm in favorem proprietarii, cui hic cedere potest, tanquam favori pro se introducto.

IV. Cautio ab Usufructuario præstari debet pignoratitia, vel fidejussoria, ita ut vel Pignore depositò, vel datis fidejussoribus suam obligationem securam faciat. *cap. Cùm constet 8. h.t.* Cùm enim in hoc Capitulo idoneam velit Pontifex cautionem ab Usufructuario præstandam; cautionis autem idoneæ nomine pignoratitia, aut fidejussoria in Jure veniat: consequenter alterutra præstanda erit. Si tamen utraque deficiat, juratoria, juramento videlicet interposito, admittitur, si quidem Usufructuarius sit homo vitæ honestæ, ac probatæ; in casu enim, quo Usufructuarius suspectæ fidei est, sequestranda esset res in usumfructum concessa, apud tertium bonæ fidei, & fructuario præstandi. *Vid.* Abb. *in cit. c. ult. h.t.* Zoes. *ff. quemad. usufruct. cav.*

TITULUS XXII.

De Fidejussoribus.

§. I.

De Fidejussione in genere, & conditionibus ad illam requisitis.

I. FIdejussio est *Contractus, in quo quis promittit se soluturum, quod alius debet, si debitor principalis non solverit.* Unde Fidejussio est obligatio accessoria alteri obligationi principali, sine qua consistere non potest; & invalida est, si principalis obligatio sit omninò, tam de Jure naturæ, quàm de Jure Civili invalida.

II. Cuilibet conventioni, sive obligationi accedere possunt, vel adhiberi Fidejussores, qui fidem suam interponant de solvendo, quod alter debet, casu quo ipse non solveret. Immò obligationem principalem præcedere potest Fidejussio: cùm non tantùm pro debitis præsentibus alterius dicto modo dissolvendis obligare se quis possit, sed etiam pro futuris.

III. Non potest Fidejussor extensivè magis obligari, ita ut ad plus teneatur, quàm debeat principalis; cùm non plus sit in accessione quàm in re principali, ut Jura loquuntur. Hinc si ad plus se obligavit, quàm principalis debitor, non tenetur ad illum excessum, nisi fortè ratione juramenti adjecti. Potest tamen obligari in minus. Item potest intensivè magis obligari, quàm principalis, v. g. cum juramento, vel cum hypotheca, sine quibus tamen obligabatur principalis.

IV. Si debitor principalis fuit obligatus ad solvendam pecuniam, & Fidejussor obligetur ad aliquid aliud, v. g. ad triticum, nulla est obligatio: quia est obligatio diversæ rei. Econtrà valet obligatio, si Fidejussor obligetur ad solvendam pecuniam, & debitor principalis obligatus sit ad triticum v. g. vel vinum: quia pecunia est æstimatio, & quoad valorem mensura omnium aliorum rerum.

V. Obligatoria Fidejussoria transit etiam ad hæredes Fidejussoris, sive hoc expressùm sit sive non: si quidem Fidejussor se obligavit ratione contractus, vel quasi contractus à principali debitore initi, vel ad solvendum pro alio pœnam. *Vid.* Molin. *tract. 2. disp.*

*disp.*541. Less. *l.2. de Just. c.*28. *dub.*1. Laym. *l.3.tr.4. c.29.* Sanch. *l.7. Mor. c.*13. Zoes. *ff. h.t.* Schneidewin. *in §. Fidejuss. Instit. h.t.*

§. II.

An Prælatus Ecclesiæ, vel alius Clericus, aut religiosus fidejubere possit pro alio?

I. PRælatus Ecclesiæ pro alio fidejubere potest ex redditibus suæ mensę, nihil requisito Capitulo : dummodo id fiat ex justa causa, & non in magna quantitate, neque cum notabili detrimento Ecclesię. Cùm enim fidejubere sit officium charitatis, ac beneficentiæ, non debet censeri prohibitum, & Jura, quæ fidejussionem Clericis prohibent, intelligenda tantùm sunt de fidejussionibus sine justa causa, aut cum damno Ecclesiæ, aut frequenter factis, præsertim erga Laicos.

II. Si tamen nomine suæ Ecclesiæ Prælatus fidejubeat, ita ut Ecclesia postmodum obligata maneat fidejussoria obligatione, debet id facere cum consensu Capituli, & extendenda non est talis fidejussio ad bona immobilia Ecclesiæ, vel mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, ne ad horum bonorum alienationem prohibitam deveniatur, & Ecclesia nimium gravetur, pro alienis debitis dissolvendis.

III. Clericus ex bonis suis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus, & ex redditibus etiam Ecclesiæ suæ, sive etiam Beneficii, quorum liberam administrationem habet, fidejubere potest, præsertim si causa sit rationabilis, & pro Clerico fidejubeat, prout patet ex *cap. Pervenit* 2. *h. t.* & prius allata ratio probat : modò nihil per hoc faciat in damnum suæ Ecclesiæ, aut reddituum, quorum dominium, aut liberam administrationem non habet. *cap. Clericus* 1. *h. t.* Non tamen tenetur creditor invitus admittere Clericum Fidejussorem : quia per hujus privilegia minus bene videtur consultum creditori.

V. Religiosus nec licitè, nec validè fidejubere potest pro alio sine licentia sui Prælati, & majoris saltem partis Capituli, prout statuitur in *cap. Quod quibusdam* 4. *h. t.* Cùm enim Religiosus proprium non habeat, consequenter ex illius fidejussione, si valida foret, obligari deberet Monasterium, ergo illius consensus in obligationem talem haberi deberet. Et hoc procedit, etiamsi proprium peculium cum licentia sui Superioris habeat; cùm hæc licentia non extendat se ad prohibitam Religiosis fidejussionem, sed ad alia necessaria comparanda. Nisi ex recepta consuetudine, aut ex praxi alicujus Monasterii, communis adsit licentia, ad certam quantitatem de rebus etiam Monasterii fidejubendi, aut extra Monasterium Religioso Beneficium aliquod obtinenti libera beneficialium suorum reddituum administratio concessa sit. *Vid.* Sanc. *l.6. Mor. c.*14. Molin. *tr.*2. *disp.*540.

§. III.

Quibus casibus Fidejussor, etiam antequam solvat, agere possit adversùs debitorem principalem, ut ipsum obligatione liberet?

I. TRes enumerantur in *cap. Eum* 5. *h.t.* Primò : si debitor diù in culpabili mora fuit dissolvendi debiti sui : nam quàvis, ordinariè loquendo, Fidejussor non possit agere contra debitorem, pro quo fidejussit, priusquam aliquid pro eo solverit, ut constat ex *L. Si pro ea C. Mandati*; id tamen fallit primò, si diù in fidejussione stetit. Quando autem diù cessasse in solutione vel stetisse in obligatione censendus sit, id Judicis arbitrio definiendum relinquitur.

II. Alter casus est, si debitor principalis cœpit dilapidare bona sua, adeòque incipit ad inopiam vergere, ita ut Fidejussor sit in periculo : tunc enim petere potest à Judice, ut liberetur, etiam priusquam solvat. *cit. c.*5. *& ult. h.t. & L. Lucius* 38. *ac L. si pro ea Cod. Mandati.* ubi Gloss. communiter recepta ait, secus esse dicendum, si jam tempore fidejussionis debitor cœpit dilapidare bona; tunc enim Fidejussor hoc periculum sponte in se suscepisse censetur.

III. Tertius casus est, si Fidejussor pro debitore principali à Judice condemnatus fuit : nam tunc statim, & antequam solvat, agere potest, adversùs debitorem principalem, ut eum liberet, vel indemnem servet. *cit. c. ult. h.t. & cit. L. Lucius, & L. Fidejussor* 45. *ff. h.t.* quia perinde est, ac si solvisset, cùm sententia paratam habeat executionem. *L. Post rem* 56. *ff. de Re judic.* Idque etiam procedit, si post factam conclusionem in causa evidenter appareat, Fidejussorem condemnandum esse; quia tunc habetur quasi pro con-

condemnato. Excipe: nisi Fidejussore condemnato appellasset debitor; nam per appellationem sententia suspenditur, & exspectandus est litis eventus: vel nisi Fidejussor culpa sua condemnatus sit.

IV. Præter dictos tres casus *cit. c. ult.* expressos, potest quartò Fidejussor, antequam solvat, convenire debitorem, ut ipsum liberet à fidejussione sua, si ab initio per pactum conventum sit, ut elapso certo tempore, vel aliqua conditione, Fidejussor liberetur. *cit. L. Lucius, & L. Si pro ea, ac Gl. in cit. c. ult.* Quintò si Fidejussor vellet peregrè proficisci in longinquas regiones, diù abfuturus, ideòque periculum immineret. Sextò: si graves, seu capitales inimicitiæ ortæ sint inter debitorem, & Fidejussorem, debitoris culpa: nam si ortæ sint culpa Fidejussoris, agere hic non potest, quia aliàs in ipsius potestate esset, se à fidejussione liberare ad libitum.

V. Addi hìc potest: duo potissimùm beneficia, seu exceptiones jure competere Fidejussoribus. Primum est exceptio, seu beneficium ordinis, seu excussionis: nam Jure novo si quis ex Fidejussoribus conveniatur à Creditore, isque petat debitum, potest contra eundem excipere, quòd non teneatur solvere, nisi excusso priùs debitore principali, notoriè constiterit, ipsum solvendo non esse sive in totum, sive in partem. *Auth. Præsente C. h. t.* Quod tamen beneficium ei non competit, si debitor principalis sit absens, Fidejussor verò præsens: nisi hic promiserit sistere debitorem principalem intra certum tempus à Judice definitum; vel nisi Fidejussor specialiter renuntiaverit huic beneficio. Neque habet locum hoc beneficium, si debitor sit difficilis conventionis, ut si potens, injuriosus, & rixosus: vel si notorium sit, debitorem non esse solvendo: vel bona principalis sint penes Fidejussorem: aut hic negans se fidejussisse mendacii convincatur: vel principalis tantùm naturaliter obligatus sit &c. Alterum beneficiù est divisionis: nam si plures pro eodem debito fidejusserunt, etsi singuli in solidum obligentur, & conveniri possint, ita ut à quolibet eorum creditor totum debitum petere possit, dummodo omnes sint solvendo tempore propositæ exceptionis, etiamsi posteà desierint esse solvendo, competit eis exceptio, ut obligatio debiti in portiones dividatur, ita ut quilibet ex Fidejussoribus nonnisi pro virili parte conveniri possit. *ff. Si plures Instit. h. t. in fin. L. Non rectè 3. C. eod.* Quòd si quis ex Fidejussoribus tempore divisionis non sit solvendo, reliqui obligantur, & cogi possunt ad solvendum totum debitum, immò etiam unus, qui solvendo est. *cit. ff. Si plures Instit. h. t.* Si verò post factam legitimè divisionem debiti inter Confidejussores aliqui fiant non solvendo, id accidit damno Creditoris. Neque hoc obesse potest aliis Confidejussoribus, qui semel liberati non possunt inviti reduci in pristinam obligationem. *L. Inter eos 51. §. Cùm inter ff. h. t. L. Liberum 16. C. eod. Vid.* Barbos. *in cit. c. 5. & ult. h. t.* Mynsing. *cent. 2. obs. 15.* Gaill. *l. 2. obs. 77.* Zœs. *ff h. t.*

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

POtissimùm hic agitur de Solutionibus faciendis pro debito, quod ex mutuo dato, & accepto oritur, & ideò de mutuo sciendum aliquid.

§. I.

Quid sit Mutuum, & de conditionibus requisitis ad substantiam, & valorem ejusdem?

I. MUtuum rectè definitur, quòd sit *Contractus celebratus ab aliquo, datione vera, vel ficta, rei consistentis in pondere, numero, & mensura, spe recipiendi tantundem in genere suo.* Quæ definitio uti Civilistarum est, ita illis examinanda relinquitur, nisi ex dicendis satis innotescere possit.

II. Ad substantiam, & valorem Mutui requiritur, ut dominium rei mutuò traditæ transferatur in accipientem: ex hoc enim Mutui datio Mutuum appellatum est, quod ex meo fiat tuum, ut Jura loquuntur.

III. Requiritur ad valorem Mutui, ut dentur res, quæ in quantitate, hoc est, numero, pondere, aut mensura consistunt, sive quæ numerari possunt, & solent, ut pecunia, vel ponderari, ut aurum, piper &c. vel mensurari, ut frumentum, oleum, vinum &c. & functionem in eodem genere recipiunt, ut unum vice alterius in eodem genere fungi possit. Et hinc Mutuum propriè loquendo non est, si pro bove equum reddere debeas,

vel

vel alium etiam bovem, quia in individua qualitate, bonitate, & usu inter se differunt, ut de se functionem recipere non dicantur.

IV. Requiritur ad valorem, & substantiam Mutui, ut eadem res, non quidem in specie, & individuo reddatur; cùm Mutuum potissimùm consistat in rebus usu consumptibilibus; sed in genere, ejusdem tamen naturæ, qualitatis, & quantitatis. Quòd si enim pro vino triticum solvere debeas, pro hac specie aliam speciem &c. non tam Mutuum, quàm permutatio dicetur, aut alius contractus innominatus fiet.

V. Requiritur ad Mutui valorem, & substantiam, ut sit gratuitum, juxta illud Lucæ 16. Mutuum date, nihil inde sperantes. Cùm enim per Mutuum rei mutuatæ dominium in accipientem transferatur; consequenter non jam mutuanti, sed mutuatario ceu domino suo fructificabit. Unde nisi ratione lucri cessantis, damni emergentis, periculi &c. de quibus in *Tit. De usuris*, supra sortem accipiatur aliquid, usura committetur, uti suo loco dicetur.

VI. Cæterùm illud hìc addendum: si pecunia, vel res alia mutuò data casu fortuito perierit, & multò magis si culpa, etiam levissima, debitoris seu mutuatarii, hic nihilominus reddere debet Mutuum, uti constat ex *L. Incendium 11. C. Si certum petat.* Ratio est: quia per Mutuum dominium rei creditæ transit in accipientem: res autem quælibet, si casu fortuito pereat, domino suo perit. *L. Pignus 9. C. de Pignor. act.* Excipe: nisi debitor ex mutuo, seu mutuatarius obtulerit Creditori tempore, & loco opportuno, quod debet, isque sine justa causa accipere recusaverit. Porrò eadem species v. g. frumenti, vel vini, per se loquendo, reddi debet, quoad quantitatem, & qualitatem, cum ea, quæ mutuò accepta est, sive valor, & æstimatio extrinsecus imposita decreverit, sive aucta fuerit; quia idem frumentum, vel vinum est, quando plus, & quando minus valet. De quo tamen plura infrà *l. 5. tit. 19. sect. 2. §. 6.* At verò in pecuniis reddenda est eadem quantitas secundùm valorem, seu æstimationem extrinsecus impositam, quæ fuit tempore contractus, & numerationis, sive valor extrinsecus pecuniæ posteà auctus fuerit, sive decreverit; quia illa quantitas mutuò data est, non corpora: nisi aliter sit conventum, aut ob moram debitoris Creditor damnum pateretur. *L. quod te 5. ff. de reb. cred. Vid.* Azor *p. 3. tr. de Mutuo c. 1.* Zœs. *ff. de reb. cred.* Laym. *l. 3 tr. 4. c. 15.*

§. II.

An Ecclesia, vel Prælatus ejus nomine possit mutuum dare, & an, ac quomodo Ecclesia, vel Monasterium obligetur ex mutuo ipsi dato?

I. PRohibetur quidem Prælatis Ecclesiæ in *cap. Si quorundam 2. h. t.* ne quis eorum Ecclesiam gravare præsumat, mutuum dando, vel accipiendo nomine Ecclesiæ, ut ait *Glossa hic verbo gravare.* Absolutè tamē, si Ecclesia, vel Prælatus abundantes redditus Ecclesiasticos habeat, non est prohibitum illis, mutuum dare indigentibus; modò de summa capitali sufficiens fiat assecuratio. Cùm Mutuum dare indigentibus sit opus pietatis, & Ecclesia in tali casu nō gravetur.

II. Licèt in casu necessitatis, vel utilitatis Ecclesiæ possit mutuum accipere nomine Ecclesiæ Prælatus, cum vel sine consensu Capituli, pro Mutui diversitate, & illius Ecclesiæ praxi: attendere tamen debet, ne suæ sibi commissæ potestatis limites excedat in Mutuo accipiendo, cum periculo alienationis rerum immobilium, aut mobilium pretiosarum, ad dissolvendum debitum; aut supra summam sibi per statutum, aut capitulationem definitam; vel quæ dissolvi facilè non possit ex fructibus suæ administrationi commissis.

III. Quòd si Prælatus limites commissæ sibi potestatis excedat, non obligabitur Ecclesia vi Mutui, nisi probaverit mutuans, in utilitatem Ecclesiæ illud fuisse conversum. Quod statuunt Jura ad coercendam Prælatorum in Mutuo nomine Ecclesiæ petendo facilitatem, & libenter mutuantium pro fœnore aliquo pronitatem. Onus tamen probationis modò dictum non tenetur subire mutuans, si juxta commissæ potestatis limites Mutuum dedit Prælato Ecclesiæ, nomine hujus Mutuum petenti, prout probari potest ex *cap. 1. h. t.* & ex *Glossa V. in utilitatem c. 4. De Fidejussoribus.* Dicitur autem pecunia mutuò concessa, in bonum Ecclesiæ conversa fuisse, si in eam causam expensa fuit, in quam tantundem de bonis Ecclesiæ expendi debuisset, aut rationabiliter nomi-

nomine Ecclesiæ tales sumptus fecit administrator. *Vid.* Barbos. *in c. 2. h. t.* Molin. *tr. 2. disp.* 300. Menoch. *de arbitr. cas.* 432.

§. III.

An Successor in Prælatura, vel Beneficio teneatur solvere debita ab Antecessore contracta?

I. TEnetur Successor ex bonis, & redditibus Ecclesiæ solvere debita, ab Antecessore facta pro Ecclesiæ utilitate, & necessitate, *cap. Ad hoc 1. h. t.* aut facta pro necessaria, & conveniente Antecessoris sustentatione. Habet enim Successor in Beneficio se, velut hæres Antecessoris, in quem omnia commoda, & onera realia transeunt.

II. Sicut sustentationem suam ex redditibus Ecclesiæ Beneficiatus habere debet, ita, si pro tali sua sustentatione debita contraxit, debent ea ex bonis, & redditibus Ecclesiæ dissolvi: nisi sciens tenuitatem Beneficii ultrò id accepisset; hoc enim in casu ex patrimonialibus defuncti dissolvi deberent debita ab hæredibus, cùm sciens, ac tamen accipiens tenue Beneficium meritò præsumatur, quòd ex industria sua, aut ex patrimonialibus sustentationem suam accipere velit. Quòd si tamen nulla patrimonialia, aut quasi patrimonialia reliquisset, Successor quidem in Beneficio ex bonis Ecclesiæ dissolvere debita deberet, si Ecclesia onus hoc ferre posset, propter unionem, quæ est inter Beneficiatum, & Beneficium; vel dissolutionem talium debitorum aliunde procurare Episcopus deberet. Praxis hodierna videtur esse, ut si nulla patrimonialia bona, aut quasi patrimonialia reliquit Beneficiatus, qui pro sua congrua sustentatione debita contraxit, fructus Beneficii interea in arrestro ponantur, & creditori assignentur, dum debitum persolutum sit; Ecclesia scilicet ob honorem status Clericalis indulgente, ut pauperis Clerici debita ex redditibus Ecclesiæ dissolvantur. *Vid.* Barbos. *in c. 1. h. t.* Paris. *l. 1. de Resig. Benef. q. 16.*

§. IV.

De beneficio, seu privilegio Competentiæ, quod datur Clericis debitoribus, qui non sunt solvendo.

I. CLericus ob debita civilia, si ea propter inopiam solvere non possit in totum, vel pro parte, & creditorem dolosè non decepit, fingendo v. g. se esse Laicum, aut negando debitum, nō debet excommunicari: nec incarcerari, nec aliter molestari, neque ad cessionem bonorum compelli potest, aut conveniri à creditoribus, nisi in quantum facere potest, deductis scilicet alimentis, ne egeat: modò idoneam cautionem præstet, quòd solvere velit, si ad meliorem fortunam pervenerit. Prout statutum habetur in *c. Odoardus 3. h. t.* Et hoc beneficium Clericis liberaliter, & valdè gratiosè à Jure Canonico concessum, vocatur privilegium, seu beneficium Competentiæ.

II. Ut quis frui possit beneficio Competentiæ, requiritur 1. Ut sit Clericus non cōjugatus; & si in minoribus tantùm constitutus sit, aut prima Tonsura initiatus, ut habitum Clericalem, & Tonsuram deferat, neq; publicè pro Laico se gerat, abjecto Clericali habitu &c. 2. Ut propter inopiam solvere nō possit, sive in totum, sive pro parte; si enim partem solvere possit, ad hanc solvendam potest cogi, & ad admittendam partialem hanc solutionem cogi potest creditor. 3. Ut constet de inopia, ob quam solvendo non est, vel ea probetur, saltem præsumptivè ex fama, communi hominum existimatione, Beneficii tenuitate &c. 4. Ut conveniatur ratione debiti in causa civili; si enim debitum ex delicto esset, capi, & incarcerari posset, neq; prodesset ipsi hoc privilegium Cōpetentiæ. 5. Ut conveniatur actione personali; nam conventus actione reali non potest gaudere hoc privilegio. 6. Ut recognoscat debitum, sive confiteatur; neq; enim negans debitum, de quo postmodum legitimè convictus fuit, dignus est hoc privilegio. Et ex hac etiam ratione putant aliqui, inopiam, & impotentiam solvendi provenire non debere ex culpa Clerici, quòd prohibitis v. g. ludis, comessationibus, aut aliter luridè videndo Beneficii sui redditus dissipaverit, eò quòd talis indignus hoc privilegio videatur: melius tamen fortassis distinguunt alii, & concedunt, non gaudere hoc privilegio Clericum, si dolus intervenit in tali dissipatione, eò quòd v. g. confisus de hoc beneficio debita contraxerit, aut ex intentione mala in fraudem creditorum bona sua dissipaverit &c. ne occasio præbeatur tali malitiæ; negant verò hoc privilegio illos privari, qui ex culpa quidem sua ad inopiam talem devenerunt, non tamen cum formali

dolo

dolo in fraudem legis. 7. Ut talis præstet cautionem idoneam, fidejussoriam, aut pignoratitiam, vel in defectum juratoriam, de solvendo, si ad pinguiorem fortunam venerit, eò quòd per privilegium hoc, aut inopiam debitoris, non extinguatur debitum, sed solutio illius tantùm suspendatur.

III. Dicto Competentiæ beneficio non potest expressè renuntiare Beneficiatus, eritque ejusmodi renuntiatio invalida, etiamsi juramento sit confirmata: cùm in favorem non singulorum Clericorum in particulari, sed totius Ordinis Clericalis concessum sit. *Vid.* Fagn. *in c. 3. h. t.* Barbos. *ibidem & l. 1. Jur. Eccles. c. 39.* Molin. *tr. 2. disp.* 571.

§. V.

De Solutione Indebiti.

I. TRiplici potissimùm modo dici potest aliquid indebitum. Primò enim potest solvi aliquid, quod nec jure naturali, nec civili debitum est. Et hæc vocantur tam naturaliter, quàm civiliter indebita. Secundò potest solvi aliquid, quod civili tantùm jure, non autem naturali debetur. Et hoc civiliter quidem debitum, naturaliter autem indebitum dicitur. Tertiò potest solvi aliquid, ad quod solvendum naturali quidem jure obligatur aliquis, non autem civili, & propterea civiliter indebitum dicitur.

II. Qui solvit id per errorem (sive juris, sive facti hic fuerit) quod nullo modo, nec naturaliter, nec civiliter debebat, aut qui per errorem solvit id, quod civiliter quidem, non tamen naturaliter debebat, solutum ex tali errore, per condictionem indebiti, repetere potest: cùm æquitas naturalis non permittat, ut quis cum jactura alterius locupletetur, & error juris non noceat, si de damno vitando agatur.

III. Quòd si solvit aliquis id, quod jure quidem civili indebitum est, debetur tamen jure naturali, tunc si solvit per errorem, aut ignorantiam facti (modò ea non sit crassa, aut supina) solutum repetere potest, v. g. si hæres solvit legatum ex testamento imperfecto relictum, per errorem facti, quia putavit, testamentum solemne esse, tum repetere potest: si autem solvit per errorem Juris, repetere non potest, v. g. si putavit, ex testamento imperfecto legata solvenda esse. *L. Cum quis 10. junct. Gloss. V. Cùm quis C. de Jur. & fact. ignor. L. 2. & seqq. ff. eod. L. Fideicommiss. 7. C. de Condict. indeb. junct. Gloss. V. Solutum.* Excipe: nisi is, qui indebitum solvit, sit persona, cui error Juris non obest, ut Miles, Minor 25. annis, Mulier, Rusticus, & similes personæ. *L. Regula 8. ff. de Jur. & fact. ignor.*

IV. Qui exceptionem non temporalem sed perpetuam habet, solutum per errorem, sive facti, sive Juris, repetere potest. *L. si sortem 26. §. Indebitum, & §. Adeò autem, & L. Qui exceptionem 40 in prin. ff. de Condict. indeb.* Ratio est: quia per talem exceptionem perpetuam redditur actio inefficax, ut quasi nihil debeatur. *L. nihil interest 122. ff. de Reg. Jur.* Dummodo ejusmodi exceptio sit favorabilis, veluti exceptio S. Cti Vellejani, quæ data est favore mulierum fidejubentium: secus est, si sit odiosa, qualis est exceptio S. Cti Macedoniani, quæ non est data favore filiorum familias sed magis in odium fœneratorum. Unde si filius familias contra S. Ctum mutuum accepit, & postea paterfamilias factus illud solvat, sive per ignorantiam facti sive Juris, non potest solutū repetere. *cit. L. Qui exceptionem in prin.*

V. Solutum repeti non potest ceu indebitè solutum, si quis sciens, se nihil debere, solvit tamen; cùm *regula ff.* 35. dicat: *cujus per errorem dati repetitio est, ejus consultò dati donatio est.*

VI. Qui petit solutionem indebiti, probare debet, se indebitum solvisse: cùm enim nemo præsumatur jactasse sua, etiam non præsumitur, solvisse indebitum. Quòd si tamen adversarius neget solutionem sibi factam, tunc si ille, qui solvit, solutionem factam legitimis argumentis probet, incumbet adversario probatio, quòd scilicet res soluta sibi debita fuerit, prout habetur in *cap. Is qui 4. h. t.* quia contra taliter mendacem stat præsumptio, quòd malam causam foveat. *Vid.* Zœs. *ff. de condict. indeb.* Abb. *in c. ult. h. t.* Molin. *tr. 2. disp.* 567.

TITULUS XXIV.

De Donationibus.

§. I.

Quid sit Donatio, & quomodo perficiatur, & de varia ejus divisione.

I. DOnatio communiter definitur, quòd sit *rei licitæ* (non prohibitæ scili-

fcilicet donari) *nullo jure* (juſtitiæ, aut gratitudinis) *cogente, ex mera liberalitate* (ita ut non debeat reddi, nec in individuo, nec in ſpecie, ut fit in commodato, nec in genere, uti fit in mutuo) *facta collatio, ſeu datio.*

II. Quamvis ante traditionem rei donatę veram, vel fictam, donatario dominium non acquiratur; acquiritur tamen illi poſt acceptatam donationem, ante rei traditionem, jus, ſive actio contra donantem, per quàm cogi poteſt ad rem donatam tradendam. *L. ſi quis 35. ſ ult. C. h. t. & ſ. Aliæ cauſæ Inſtit. eod.* Niſi ante acceptationem donatarii per ſe, vel per alium factam, revocaverit ſuam donationem donans, quod facere poteſt, cùm donatio non perficiatur, niſi per donantis, & acceptantis conſenſum, eò quod ad pactum, ſeu contractum requiratur mutuus conſenſus. *L. 1. ſ. 2. ff. de Pact.*

III. Dividitur communiter donatio in genere, in donationem inter vivos, & donationem mortis cauſa. Illa eſt, quæ fit ſine mortis ulla cogitatione; & quidem, vel purè, & abſolutè, & quæ ſtatim effectum ſuum habet, ſi acceptata fuit; vel ſub conditione, quæ ſortitur ſuum effectum, eveniente conditione; vel ſub certo modo, quæ quidem ſtatim valet, & obligat, ubi acceptata fuit, obligat tamen etiam ad modum illum adimplendum, ita ut modo non impleto, repeti poſſit; vel ad certum diem, vel ob certam cauſam, aut invicem præſtiti beneficii, quæ etiam remuneratoria donatio dicitur, & rigidè, ac propriè donationis nomine non venit, cùm non fiat ex mera liberalitate, ſed jure gratitudinis exigente, &c. Donatio verò mortis cauſa illa dicitur, quæ fit mortis intuitu, ut ſi quid humanitus donanti accidiſſet, haberet rem donatam is, qui acceptavit; ſi autem ſupervixiſſet donans, aut revocaſſet donationem, aut prior moreretur donatarius, res donata maneret, vel rediret ad donantem.

IV. Donatio mortis cauſa quoad formam & modum conſtitutionis convenit cum contractibus, ita ut non cenſatur perfecta, niſi mutuus donantis, & donatarii conſenſus intervenerit; quoad effectum verò convenit ferè cum ultimis voluntatibus, *leg. vet. Cod. de donat. mortis cauſa. Vid.* Barboſ. *ad rubr. h. t.* Azor *p. 3. l. 11. h. t. c. 1. & 5.* Leſſ. *l. 2. c. 18. dn. 24.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 12.*

Compend: Pirhing.

§. II.

Quæ Donatio inſinuationem exigat apud Judicem, & quæ non exigat?

I. DOnatio inter vivos, ut valida ſit, quandoque inſinuanda eſt de rigore juris, ſive intra judicium, ſive extra judicium, ita ut donans declaret ſuam donandi voluntatem, & petat, ut in acta referatur, ac ſcriptura ſuper ea conficiatur. *L. Donatio, & L. in Donationibus C. h. t.* Ratio eſt: ut occurratur fraudibus, quæ in donationibus facilè inrervenire poſſunt, & ut caveatur profuſio, indeque conſequens paupertas.

II. Licèt olim omnis donatio inſinuanda fuerit, quæ ducentos ſolidos, ſive ducatos Ungaricos, quos ſolidorum nomine venire hodie communiter docent, excedebat; poſteà vero, quæ trecentos excedebat: hodie tamen inſinuanda eſt, quæ quingentos ſolidos excedit, ita ut abſque hac inſinuatione, invalida ſit quoad exceſſum ultra quingentos ſolidos, donatio.

III. Excipiuntur tamen ab obligatione inſinuationis aliquot donationes. Et 1. quidem illæ, quæ fiunt in ædium, quæ corruerunt, reparationem. 2. Quæ fiunt pro redimendis captivis. 3. Quæ fiunt Eccleſiis, aut aliis piis locis. 4. Quæ ſunt remuneratoriæ, beneficiorum acceptorum cauſa factæ, aut ob alia obſequia præſtita. 5. Quæ non ſolius munificentiæ, & liberalitatis cauſa, ſed ad militiam, v. g. ad ſtudia, ad nuptias &c. fiunt. 6. Denique, quæ fiunt, & confirmantur adjecto juramento, de illis non revocandis.

IV. Facta donatione ultra ſummam lege præſcriptam, poteſt donatarius tuta conſcientia etiam exceſſum retinere ſine inſinuatione donationis, donec à donante, aut ab hujus hæredibus exceſſus talis repetatur, vel per Judicis ſententiam, quoad exceſſum reſciſſa fuerit donatio: quia per leges non cenſetur, ſimpliciter irritata talis donatio etiam quoad exceſſum, ſed tantùm ſub conditione *ſi revocaverit donans.*

V. Si donator renuntiet Legi, exigenti inſinuationem, ſimpliciter, & ſine juramento, talis renuntiatio non eſt valida. Ratio eſt: nam licèt inducta ſit lex inſinuationis principaliter in favorem donantis; quia tamen dat formam contractui, ita ut

is sine illa sit invalidus, non potest ei renuntiari, cùm nemo possit facere, quo minùs leges locum habeant in suo testamento. *L. Nemo* 55. *ff. de Legat.* 1. Adde; quòd talis renuntiatio est contra fidem legis præscribentis insinuationem; eadem enim facilitate induci quis posset ad renuntiandum insinuationi, qua inducitur ad donandum. Denique DD. cùm disputant, an renuntiatio insinuationis sit valida; si fiat appositò juramento, supponunt, juramento non appositò non esse validam. *Vid.* Azor *l. c. c. 6.* Schneidevvin *in §. Aliæ autem Instit. h. tit.* Molin. *tr. 2. disp. 278.*

§. III.

An, qualem potestatem donandi habeant Episcopi, aliique Prælati, vel Rectores Ecclesiarum, & an etiam, ac quatenus Religiosi?

I. PRælatus, sive Regularis, sive sæcularis, & immodicas, & in notabili quantitate, merè gratuitas, & liberales donationes ex bonis, & proventibus communibus Ecclesiæ, vel Monasterii facere non potest. *Cap. Fraternitatem 2. h. t.* tum quòd talis donatio sit verissima alienatio, tum quòd in generali administratione alicui concessa, non veniat donatio merè gratuita, & liberalis.

II. Si tamen titulo pietatis, eleemosynæ, misericordiæ, &c. donationes ex communibus Ecclesiæ proventibus fiant à Prælato Ecclesiæ, vel sint donationes remuneratoriæ, &c. non prohibentur, modò sint moderatæ; etiamsi fiant sine juris solemnitatibus ad alienandum requisitis. Immò etaim bona immobilia Ecclesiarum, ad remuneranda obsequia præstita, donari posse, adhibitis tamen solemnitatibus juris, ex *Cap. per tuas 5. h. t.* patet. Plurimùm tamen ad harum donationum valorem facit recepta loci consuetudo, juxta quam modica donare, ita ut Ecclesia nihil ex talibus etiam merè gratuitis, & liberalibus donationibus lædatur, passim Prælatis conceditur, ad vitandam avaritiæ speciem, & hominum benevolentiam retinendam; quod ipsi etiam Ecclesiæ utile est. Quænam autem donationes modicæ, ac moderatæ censeri debeant, ex prudentum arbitrio varias attendendo circumstantias, desumendum videtur.

III. Probabilius est, donationes etiam graves, seu immoderatas, etsi illicitas, & prodigas, esse tamen validas, si fiant à Prælato cum consilio, seu consensu capituli, ut à contrario sensu colligitur *c. 2. h. t.* dummodo talis donatio non fiat, ut ob eam necessarium sit, bona immobilia, aut mobilia pretiosa Ecclesiæ distrahere; sic enim non valeret. Quòd si ex tali donatione, facta cum consensu capituli, Ecclesia notabiliter læsa sit, potest per beneficium restitutionis in integrum petere ejus rescissionem; præsertim si per talem immodicam, & prodigam donationem portio necessaria pauperibus detrahitur, tunc enim etiam directè per implorationem officii judicis revocari potest.

IV. Ad donationes merè liberales factas in immodica quantitate, ita ut Prælatus mortaliter peccasse censeatur, non sufficit ea quantitas, quæ aliàs sufficit in materia furti, sed mensurari debet repectu reddituum beneficialium unius anni. Unde si e. g. Episcopus aliquis, vel Prælatus habeat decem millia annuorum reddituum, non censebitur immodica donatio, si 500. florenos donat.

V. Religiosi, qui cum licentia Superioris sui extra monasterium degunt, & beneficia obtinent, possunt de redditibus Ecclesiasticis, quorum libera illis permissa est administratio, æquè ac sæculares beneficiarii inter vivos disponere, & consequenter de illis etiam, jus commune attendendo (quidquid sit de Bulla Clementis VIII. de largitione munerum, &c. quam non ubique receptam multi asserunt, & multùm limitavit, aut declaravit Urbanus VIII.) possunt facere donationes honestas, & moderatas. Illi verò Religiosi, qui ex Prælati, aut Ordinis commissione bonorum monasterii administrationem aliquam sibi commissam habent, donationes facere possunt, juxta licentiam sibi à Superioribus concessam, aut quantum Ordinis statuta, vel consuetudo recepta permittunt. Alios denique Religiosos, quibus nulla talis nec ex officio, nec ex commissione administratio competit, nullas sine Superioris tacita, vel expressa licentia donationes facere posse, votum Paupertatis probat. *Vid.* Suar. *tom. 4. de Relig. l. 2. c. 26.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 12.* Molin. *tr. 2. disp. 276. & 144.* Sanch. *l. 7. Mor. c. 19. & l. 6. de Matr. disp. 4.* Azor *p. 1. l. 12. c. 9.*

§. VI.

§. IV.

De quibusdam Donationibus, seu concessionibus Ecclesiarum, seu Beneficiorum Ecclesiasticorum, vel quæ fieri possint alienis Ecclesiis?

I. BEneficium nondum vacans, in titulum conferri non potest particulari alicui personæ; uniri autem potest, seu in proprietatem concedi, ac donari Monasterio alicui, dignitati, seu Prælaturæ, &c. vivente etiam beneficiato, absque eo tamen, ut hic dum vivit, ea Ecclesia, aut beneficio privetur, nisi delictum privationem inferens committat. *cap. Consultationibus 4. h.t.* & satis de hoc actum est *Titulo 8. de concessione præbendæ, & in Titulo quinto sectione 6.*

II. Potest locus aliquis pius alteri Ecclesiæ, Monasterio, sive loco Religioso se subiicere, cum consensu saltem Episcopi, si locus ille sacer sit, & subjectus Episcopo; vel sine illius etiam consensu, si pius quidem sit, ad pia opera institutus, non tamen sacer, & Religiosus, auctoritate scilicet Episcopi erectus. *c. 8. h.t.*

III. Episcopus, si in diœcesi sua velit Monasterium constituere, & de rebus Ecclesiæ, cui præsidet, dotare, potest eidem dare, nihil requisito capituli sui consensu, partem quinquagesimam census Ecclesiæ suæ, vel centesimam, si ex Ecclesia sęculari velit facere Monasterium, aut in ea sepulchrum sibi eligere: modò per talem donationem grave damnum suæ Ecclesiæ non inferat; & semel tantùm unam ex his, sive simul, sive successivè donationem faciat. Quod si valde abundantes essent illius Ecclesiæ redditus, tunc cum Superioris, Pontificis scilicet, auctoritate, majorem etiam quantitatem donare potest, ad sublevandam alterius Ecclesiæ inopiam, sive ad dotem constituendam, ad quam tenetur, si Ecclesiam vel ipse, vel antecessor ejus ædificavit, & non donavit. *c. 9. h.t.*

IV. Si Episcopus Ecclesiam Religiosis conferat ex consensu Patroni, tunc Patronus censetur ipsis voluisse conferre, quod suum est, nimirum jus Patronatus: Episcopus verò id donare, quod ex temporalibus in eadem Ecclesiâ obtinet. Quòd si nullam ex illius Ecclesiæ proventibus portionem Episcopus obtineat, tunc omnes proventus Religiosis illis censentur donari. *c. 7. h.t.* Excipitur tamen in tali etiam donatione, quibuscunque tandem generalibus verbis fiat, Cathedraticum, Visitatio, & Correctio, quæ semper in tali Ecclesia manet Episcopo. *Vid.* Imol. & Abb. *in c. 4. 7. & 8. h.t.*

§. V.

Qualis in dubio interpretatio fieri debeat Donationis, & quando hæc præsumi possit?

I. DOnationis inter vivos latissima facienda est interpretatio in favorem donatarii, prout constat ex *cap. Cùm dilecti 6. h.t.* Cùm enim donationes inter vivos ex mera liberalitate procedant, meritò præsumitur, quòd largissimè voluerit donator eas intelligi, & nullo modo restringi; nisi ille id exprimat.

II. Si tamen donationis explicatio cedat in præjudicium tertii, vel deroget juri communi, non ea latè, & amplè facienda est; cùm odiosa potiùs restringi debeant, juxta *reg. 15. in 6.*

III. Licèt sit generalis regula, quod donatio præsumi non debeat, quoties alia interpretatio, vel conjectura fieri potest, *L. Cùm de indebito 25. ff. Sin verò ff. de Probat.* adeò ut neque ob solam sanguinis conjunctionem, etsi arctissimam, præsumatur donatio, nisi aliæ conjecturæ accedant; cùm nemo tam facilè censeatur rebus suis se privare: patitur tamen etiam hæc regula suas exceptiones. Sic primò: si Vir nobilis, aut illustris, & dives det aliquid, donare præsumitur, modò summa, aut res data non sit notabiliter magna, cùm liberalitas sit propria virtus nobilium, ut insinuat Pontifex *in cap. prudentes 1. h.t.* Secundò. præsumitur donatio facta, cùm merita ex parte donatarii præcesserunt; in isto enim casu præsumitur facta fuisse donatio remuneratoria. Tertiò: præsumitur donatio, cùm venditor rem suam, nulla necessitate, aut dolo inductus, sciens illius justum pretium, leviore tamen pretio vendit, &c. *Vid.* Menoch. *de arbitr. casu 88.* Abb. *in c. 1. & 6. h.t.*

§. VI.

An, & quando Donatio inter vivos revocari possit ob ingratitudinem?

I. DOnatio inter vivos semel legitimè facta, & acceptata revocari regulariter non potest: quia semel legitimè ac-

quisitum auferri non potest, nec quidem à Principe, nisi ex justa, publicæ utilitatis v. g. causa.

II. Si tamen donatarius ingratum se exhibeat erga donantem, impias, v.g. & violentas manus in illius personam, aut proximè illi conjunctam iniiciendo, atrocibus injuriis, sive verbis contumeliosis, & injuriosis in eum invehendo, grave damnum ipsi in rebus suis inferendo, grave vitæ periculum, & insidias vitæ illius struendo, nulla causa urgente donatorem accusando de crimine, ob quod pœna mortis, mutilationis, exilii, infamiæ, vel amissionis notabilis partis bonorum incurritur, vel agendo testem, advocatum, procuratorem contra donatorem, &c. poterit ob ingratitudinem talem à donante de rigore juris, sive juxta jus scriptum, donatio facta revocari, ita ut probata ingratitudine, & sententia pro donatore à judice lata fructus etiam ex re donata, a tempore contestatæ litis percepti, restitui debeant. Ante Judicis autem sententiam non revocatur donatio per ingratitudinem.

III. Injuriæ, ob quam revocari possit donatio, atrocitas æstimanda est ex circumstantiis, & qualitate personæ cui infertur, aliisque: ideòque prudentis judicis arbitrio relinquitur judicandum, quæ sit injuria atrox. Sufficit autem, si vel unica gravis injuria verbis, vel facto inferatur, cùm *L. fin. C. de revoc. Donat. & c. Propter* 10. *& ult. h.t.* quæ revocationem donationis ob ingratitudinem concedunt, non requirant, ut injuria iteretur.

IV. Non tamen quælibet donatio ob ingratitudinem revocari potest. Sic primò remuneratoria donatio, vel ob causam facta, revocari non potest ob ingratitudinem; tum quòd non sit propriè dicta donatio, & consequenter sub odioso revocationis verbo non comprehendatur; tum quòd vim habeat potiùs justæ compensationis, quam merè liberalis donationis; si tamen merita præstita non multùm excedat. Secundò: revocari non possunt donationes factæ Ecclesiis, Monasteriis, &c. ob ingratudinem Prælati, seu administratoris, vel capituli, aut utriusque simul: quia tales donationes censentur factæ DEO, in quem nulla ingratitudo cadere potest. Tertiò: revocari non potest donatio pro dote assignata filiæ, ob ejus, aut mariti ingratitudinem, post contractum matrimonium: cùm donatio talis ob causam necessariam facta, non videatur habere sufficientem liberalitatem; sicut & donatio propter nuptias facta. Quartò: revocari non potest collatio beneficii ob ingratitudinem beneficiati in collatorem: quamvis enim talis collatio donationis aliquid videatur habere, propriè tamen donatio non est; cùm collator, etiamsi non necessariò huic conferre debeat beneficium, absolutè tamen ad beneficium conferendum obligetur. Quintò: si donator scivit ingratitudinem donatarii, & tacuit, voluntatem revocandi donationem non declarando, non potest hæres illius, aut successor post mortem illius revocare factam donationem; tum quòd jus revocandi sit jus personale, ex speciali ratione donanti conveniens, quod cum illius morte, sicuti alia jura merè personalia, extinguitur; tum quòd remisisse talem revocationem censeatur donans, qui scivit donatarii ingratitudinem, contra eum tamen nihil movit.

V. Renuntiatio, seu pactum, quo donator promittit, se non revocaturum donationem ob ingratitudinem donatarii, non valet: unde ea non obstante, revocari potest donatio, si donatarius dicto modo fuerit ingratus. Ratio est: quia tale pactum præbet occasionem delinquendi. Neque obstat, quòd donatio confirmata est juramento; nam nihilominus revocari poterit: quia juramentum sequitur naturam actus, cui adiicitur; donatio autem ex juris dispositione habet annexam hanc tacitam conditionem *nisi donatarius fuerit ingratus*. Si tamen juramentum appositum sit ipsi revocationi, sive si donator juravit, se non revocaturum donationem propter ingratitudinem futuram donatarii: tunc renuntiatio valida est, & juramentum est servandum, quia servari potest absque dispendio salutis æternæ, utpote cadens supra objectum de se non illicitum. *Vid.* Zœs. *ff. h. tit.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 281. Less. *l.* 2. *c.* 18. *à nu.* 104. Abb. *in cit. c. ult. h.t.*

§. VII.

De aliis duabus causis revocandi Donationem inter vivos, ob supervenientiam scilicet liberorum, & inofficiosam donationem?

I. SI quis liberos non habens omnia sua bona, vel partem eorum notabilem

lem donavit, donatione propriè dicta, ac posteà inopinatò, & præter spem liberos legitimos suscipiant, etiamsi unicus tantùm filius esset, revocare potest donationem factam; cò quòd juxta præsumptionem juris naturalis censeatur talis donatio facta esse sub hac conditione, *nisi liberi nascantur*: cùm nemo censeatur extraneos liberis suis anteferre. *L. Unquam 8. C. de revoc. donat.* Si tamen donatio facta sit ad piam causam, non revocatur in totum, sed tantùm usque ad legitimam filiis jure naturæ debitam. Nec revocatur per supervenientes liberos, si sit remuneratoria, vel aliam ob causam facta, quæ commodum respicit donatoris. Neque, si juravit, se non revocaturum, etsi liberos postea susceperit: tunc enim servandum erit juramentum, quatenus sine præjudicio legitimæ eorum servari potest. Nec denique revocari potest, si solum illegitimi nascantur. Revocatur autem talis donatio ipso jure, quamvis in foro conscientiæ non teneatur donatarius ad restitutionem, donec bona donata repetantur.

II. Revocatur præterea donatio inofficiosa, quæ nimirum facta est contra officium pietatis paternæ in filios, ut si pater, vel mater uni, aut pluribus liberis in tanta quantitate donavit, ut reliquis filiis legitima, hoc est, portio lege ipsis debita auferatur, vel minuatur: tum enim hi possunt per querelam apud Judicem institutam, post mortem parentis donantis revocare donationem, non quidem in totum, sed quatenus modum excedit, & legitimam portionem ipsis diminuit, ut constat ex *L. Si totas 2. L. Si Mater 7. & L. seq. C. de Inoffic. Donat.* Idque procedit, etsi talis donatio juramento donantis confirmata sit; cùm juramentum præstitum in damnum tertii non obliget.

III. Si donatio inofficiosa facta sit personæ extraneæ, absque animo tamen fraudandi filios portione sua legitima: tunc revocari à filiis potest non in totum, sed qua parte legitimæ filiorum præjudicat, ut constat ex *L. 1. & L. Si Mater 7. C. de Inoffic. Donat.* Si verò inofficiosa fuit, & re, & consilio, seu facta animo fraudandi liberos sua legitima: tunc si aliquid saltem relictum est filiis, non in totum, sed solum usque ad legitimam debitam revocatur, juxta *L. Si liqueat 8. C. eod.* Tota verò revocatur, si nihil literis relictum sit, idque in odium fraudis. Quidam tamen existimant, etiam in hoc casu solùm usque ad legitimam revocari.

IV. Sicut liberis descendentibus, ita etiam parentibus ascendentibus competit jus revocandi donationem inofficiosam factam à liberis, usque ad legitimam portionem ipsis debitam in bonis descendentium. *L. Si filius 4. C. de Inoffic. Donat.* Et ratio est: quia querela inofficiosæ donationis ad similitudinem querelæ inofficiosi testamenti introducta est. *L. ult. C. eod.* At hæc competit non minùs parentibus quàm liberis. *L. Nam etsi 15. C. de Inoffic. Testam.*

V. Illa tantùm donatio revocatur, vel quia inofficiosa est legitimam liberis auferendo, vel quia donanti præter opinionem proles postea nascitur, per quam in alium transferuntur bona, & jura quæsita, non verò acquirenda. Unde si donator repudiet legatum, vel renuntiet hæreditati, sive speratæ tantùm, sive etiam delatæ, nondum tamen aditæ, non ideò revocatur donatio, etiamsi posteà liberi ei nascantur, neque rescindi potest per querelam inofficiosæ donationis; quia cùm leges Civiles de revocandis donationibus semel factis sint exorbitantes, strictè interpetandæ sunt de donatione propriè dicta: per quam alienatur jus acquisitum. *Vid.* Zœs. *ff. h. t. à n. 76.* Fachin. *l. 6. Controv. c. 84. & seqq.* Molin. *tr. 2. disp. 282.* Less. *l. c.* Mynsing. *cent. 5. obs. 63.*

TITULUS XXV.

De Peculio Clericorum.

PEculii nomine hìc veniunt bona Clericorum, seu beneficiatorum sæcularium. Quæ bona in triplici differentia sunt: alia enim sunt bona Patrimonialia, quæ Clerico beneficiato competunt ex hæreditate, v. g. donatione, aut aliis contractibus civilibus, &c. quæ etiam peculium Castrense dicuntur. Alia sunt bona quasi patrimonialia, sive peculium quasi castrense, quæ Clerici beneficiati acquirunt, ut stipendia suorum laborum, officiorum, & ministeriorum Ecclesiasticorum. Alia denique dicuntur bona merè Ecclesiastica, sive peculium profectitium, aut redditus beneficiorum, quos habent beneficiati Clerici *vi* suorum beneficiorum Ecclesiasticorum. De his ergo bonis Clericorum sit.

§. I.

An Clerici sint veri domini bonorum, ac reddituum Ecclesiasticorum, quos ratione Beneficii percipiunt, etiam superfluorum: an verò sint administratores tantùm?

I. CErtum est, quòd Clerici beneficiati sęculares domini sint suorum bonorum patrimonialium, & quasi patrimonialium, & de his plenè disponere possint, tam inter vivos, quàm per ultimam voluntatem, non minùs, quàm Laici, prout constat ex *cap. Quia nos 9. de testam.* Neque enim per Ordinem, aut Clericatum fiunt incapaces dominii, aut eo se abdicant.

II. Certum est, quòd eorum proventuum, quos ex bonis Ecclesiasticis ratione suorum beneficiorum percipiunt, verissimi sint domini Clerici beneficiati sæculares, quoad illam partem, quæ ipsis ad vitæ honestæ sustentationem, necessaria est, ut possint etiam de hac parte pro suo arbitratu ad profanas causas, dum vivunt, disponere, si quid ob parsimoniam propriam, de his honestæ sustentationi necessariis fructibus comparcant; habent enim se hi fructibus ad sustentationem honestam necessarii, sicuti justum stipendium, quod numerari solet, ad certa obsequia obligatis; ergo sicuti hi verissimi domini justi sui stipendii fiunt, ita etiam perfectum dominium suorum fructuum ad honestam sustentationem sibi necessariorum habent Clerici beneficiati.

III. Valdè probabile est, quod Clerici beneficiati sęculares sint domini reddituum beneficialium etiam superfluorum, qui scilicet ad competentem Clerici sustentationem necessarii non sunt, ita tamen, ut obligationem habeant Clerici in pios usus eos expendendi: dicitur enim in *c. unico de Clericis non residentibus in 6. & in Trident. sessione 23. cap. 1. de refor.* quòd absentes à divinis officiis sine justa causa, vel non residentes, fructus suorum beneficiorum non faciant suos, & privari debeant fructibus, quos lucrari poterant, si ultra tempus constitutum à beneficio abfuerint; quæ verba satis probant à contrario sensu, quòd dominium suorum fructuum acquirant, si quoad residentiam suæ obligationi satisfaciant, cùm fructus facere suos, aut lucrari, idem sit, ac dominium acquirere. Quòd autem huic dominio etiam adsit obligatio expendendi in pauperes, aut pias causas fructus superfluos, ex variis juribus probatur, & ex mox dicendis patebit. *Vid.* Less. *l. 2. c. 4. à nu. 35.* Laym. *l. 4. tr. 2. c. 3.* Sanch. *l. 6. Mor. c. 6.* Fagn. *in c. ult. h. t.*

§. II.

Utrùm Clerici Beneficiati ex lege Justitiæ teneantur redditus superfluos Beneficiorum erogare in pios usus, an verò ex alia lege, vel præcepto, sine onere restitutionis?

I. OBligari Clericus ex justitia ad fructus superfluos expendendos in pauperes, vel alias pias causas plurimi docent, ita ut ad restitutionem faciendam ex aliis suis bonis teneantur, si superfluorum reddituum aliquid in profanos usus expenderint. Quam sententiam valde probabilem, & omnibus beneficiatis in praxi consulendam, fatentur etiam aliqui, qui contrariam sententiam tuentur; tum quòd satis efficaciter ea probetur, non tantùm ex variis juris antiqui textibus, sed ex *Trid.* etiam *sess. 25. c. 1. de refor.* tum quòd bona Clericorum cum hoc onere, pacto, & modo iis data videantur, ut superflua in pios usus expèdant; neq; ostèdi possit, contra quam legè peccent beneficiati, superflua in profanos usus expendèdo, nisi obligari eos ex justitia dicatur.

II. Contraria tamen sententia, quòd non obligentur ex justitia, ad superfluos fructus in pias causas expendendos, sed vel ex charitate tantùm, quæ obligat ad subveniendum pauperibus, ut volunt aliqui; vel ex religione defumendo obligationem talem ex ipsa bonorum horum, DEO, & Sanctis oblatorum, natura, qua expendi volunt, ut sanctos decet, prout putant alii; vel ex alio juris positivi humani præcepto, ex variis jurium textibus petito, &c. communi hodie usu, & consuetudine recepta est, ac ob plurimorum DD. auctoritatem valdè probabilis. Ratio est: quia obligatio justitiæ non facilè probari potest, ex fundatorum, aut hæc bona conferentium voluntate, qui tam rigidi ad Clericos sub hoc onere obligandos vix videntur præsumi posse, absque irreverentia in statum Clericalem. Neque solent Clerici ad profanos usus hæc expendentes conscientiam sibi facere de restitutione. SS. PP. verò, & Canones, qui videntur contrarium dicere, facilè explicantur, si dicatur, eos loqui de illo tempore, quo bona Ecclesiæ nondum distributa fuerant in quatuor

tuor partes, ut una videlicet cederet Episcopo, altera reliquis Clericis, tertia Ecclesiæ fabricæ, quarta pauperibus: post hanc autem divisionem factam cessasse, quæ prius erat, obligationem Justitiæ. *Vid.* Fagn. Laym. Less. *l. c.* Molin. *tr.* 2 *disp.* 114. Vasq. *tr. de Redit. Eccl. c.* 1. *§.* 2. *dub.* 1.

§. III.

Ad quem pertineant bona acquisita à Clerico Beneficiato, & meliorationes factæ in rebus Ecclesiæ, num ad Ecclesiam, an verò ad ipsum Beneficiatum?

I. SI Prælatus, vel Rector Ecclesiæ, aut alius beneficiatus, nihil vel parùm patrimonii, eo tempore habuit, quoad præfaturam, aut beneficium promotus fuit, præsumitur (cæteris paribus) ea bona fundos, v. g. prædia &c. quæ postmodum ab eo acquisita sunt, ex redditibus Ecclesiæ fuisse coempta, & ad Ecclesiam pertinere, prout statutum habetur in *c. Investigandum* 1. *h. t.* Neque enim decens est, ut qui nullum, vel exiguum patrimonium habet, sibi patrimonium acquirat ex redditibus Ecclesiæ, per prohibitam, v. g. negotiationem.

II. Si verò beneficiatus tempore, quo beneficium obtinuit, proprium patrimonium habuit, & hoc quidem amplum, cùm tamen redditus tenues beneficii essent, ex propriis potiùs, quàm ex Ecclesiæ redditibus, comparasse sibi talia bona censeri debet. Quæ præsumptio etiam tunc locum habet, quando beneficiatus proprio nomine talia bona emit, & quietè, ac pacificè aliquamdiù possedit, ita ut in tali casu, quo possessore ejusque hærede præsumi debeat, cùm delictum in dubio non sit præsumendum,

III. Sæpiùs tamen contingere potest, vel ratione patrimonii habiti, vel ratione industriæ adhibitæ, ut bona à Clerico beneficiato coempta, sive proprio, sive alieno nomine coempta sint, inter Ecclesiam, & hæredes beneficiati sint dividenda. Si tamen clarè constet, ex bonis tantùm patrimonialibus comparata fuisse, ad hæredes beneficiati transibunt; ad Ecclesiam verò, si constet, ex redditibus tantùm Ecclesiæ fuisse coempta, sive proprio, sive alieno nomine emptio facta sit. *c.* 4. *h. t.*

IV. Quamvis *c.* 2. *h. t.* sub pœna adimendæ administrationis statuatur, ut quando ex redditibus Ecclesiæ aliquid emitur, nomine Ecclesiæ instrumentum emptionis conficiatur; pœnam tamen hanc non incurrit, qui monitus, ut rem taliter emptam Ecclesiæ incorporet, facit, quod monetur, etiamsi instrumentum nomine Ecclesiæ confectum non sit, cùm delictum non censeatur in tali casu in effectum deductum.

V. Meliorationes, si quas in Ecclesiæ bonis beneficiatus, fundos, v. g. steriles ad fertilitatem, vel saltem ad majorem fertilitatem reducendo, relinquuntur quidem beneficiato, ut illis frui possit, dum vivit; post mortem verò illius tales meliorationes, aut illarum æstimatio, non transeunt ad hæredes beneficiati, sed penes Ecclesiam manent, si ex redditibus Ecclesiasticis factæ fuerunt, ita ut nec impensæ factæ restitui debeant. Sicuti enim æquum est, ut illi relinquatur terra possidenda, & fruenda, quàm sua industria excoluit; ita æquum etiam est, ut quæ ex Ecclesiasticis redditibus meliorata sunt, Ecclesiæ maneant post mortem illius, qui meliorationes tales sumptibus Ecclesiæ fecit. Si verò meliorationes factæ fuissent sumptibus proprii patrimonii, aut ex quasi patrimonialibus bonis, hæredes beneficiati defuncti petere poterunt, ne ex alieno, sine meliorantis voluntate, ditescat Ecclesia. Contrarium dicendum est, si appareat, aut probari possit, animo donandi Ecclesiæ factas esse meliorationes. *Vid.* Abb. *in c.* 1. *& ult. h. t.* Fagn. *ibid.* Azor *p.* 2. *l.* 7. *c.* 9. *&* 10.

TITULUS XXVI.

De Testamentis, & ultimis voluntatibus.

SECTIO I.

De definitione, & divisione Testamenti, & solemnitatibus ad illud requisitis.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Testamentum, & quæ solemnitates requirantur ad illud spectato Jure communi?

I. TEstamentum rectè definitur, quòd sit *nostræ voluntatis justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit.*

Intelligitur sententia perfecta, seu talis, quæ continet directam hæredis institutionem, & in qua omnes juris solemnitates ad valorem Testamenti requisitæ interveniunt. Est autem Testamentum origine, & inventione juris Gentium, cùm apud omnes gentes antiquissimus usus fuerit, ut de rebus suis disponerent: quamvis quoad formam præscriptam à jure Civili, ab eorum sit introductum.

II. Dividitur Testamentum primò: in perfectum, & solemne, in quo nulla deest solemnitas, à jure requisita; & in minùs solemne, ac Privilegiatum, in quo etiamsi non omnes solemnitates à jure requisitæ interveniant, ex privilegio tamen suum valorem habet, qualia sunt Testamenta ad pias causas, Testamenta inter liberos, Testamenta apud acta, tempore pestis, à milite in militia, &c. facta.

III. Solemne Testamentum subdividi solet in scriptum, quod in scriptis exhibetur, adhibitis requisitis solemnitatibus; & nuncupativum, quo scilicet testator coram requisitis testibus voluntatem suam voce exprimit, sive deinde Notarius voluntatem hanc testatoris in scripturam redigat, ad faciliorem probationem, sive non; cùm ad formam nuncupativi Testamenti non requiratur scriptura.

IV. Ad Scriptum Testamentum plures solemnitates de jure Civili requiruntur. Primò: ut expressis verbis hæres instituatur, & nomen hæredis, vel propria manu testatoris in Testamento scribatur, vel si aliena manu scriptum sit Testamentum, subscribatur à testatore propria manu, vel octavum testem adhibeat, qui nomine, & loco illius subscribat, & sic subscriptum testibus ostendat, dicens in illo contineri suam ultimam voluntatem. Secundò requiritur, ut in solemni Testamento septem testes adhibeantur: & hi sint rogati, sive ad hoc vocati, & invitati; sint liberi, masculi, & puberes; sint extra suspicionem falsitatis; & ipsi vel hæredes, vel legatarii instituti possint; & ad testificandum in judicio sint idonei; ac præsentes coràm intueantur testatorem. Tertiò: requiritur, ut omnes, & singuli subscribant propria manu, ac subsignent proprio, vel alieno sigillo. Quartò denique requiritur, ut totum negotium testandi, uno, eodemque tempore, & loco, uno contextu, nullo alio negotio interveniente peragatur: nisi modica sit tantùm interruptio, ob urgentem causam.

V. Ad nuncupativum Testamentum sufficit, si testator coram septem testibus idoneis, quales modò descripsimus, ad hoc specialiter vocatis, suam voluntatem circa hæredis institutionem, & legata palam, articulata, & distincta voce, aperiat, ut intelligi possit. Et quamvis etiam in nuncupativo Testamento scriptura adhiberi possit, hæc tamen non est de ejus substantia, sed conducit tantùm ad meliorem probationem.

VI. Ex dictis colligitur, quomodo Codicillus differat à Testamento: nam Codicillus sic dictus, quasi parvus Codex, est quasi imperfectum quoddam testamentum, sive ultima Voluntas minùs solemnis de eo, quod quis post mortem suam vult fieri, in quo directè hæres institui non potest, sicut in Testamento: nam in Codicillo hæreditas nec directè dari, nec auferri alicui potest. §. *Codicillis autem Instit. de Codicill. L. Per manus* 10. *ff. de jure Codicill. L.* 2. *& L. Si idem* 7. *C. eod.* Neque etiam directè substitui potest, neque conditio adiici hæredi scripto in Testamento *cit. §. Codicillis autem*. Potest tamen in Codicillo fideicommissum relinqui, adeòque hæres institui indirectè. *cit. §. Codicillis autem & L.* 2. *C. eod.* Quòd si hæreditas Codicillis directè relicta sit, institutio directa trahitur ad fideicommissariam, quasi hæres ab intestato succedens rogatus fuisset, restituere hæreditatem ei, qui scriptus est in Codicillo. *L. Si quis* 3. *in prin. ff. de Jure Codicill.* Idque ut sustineatur voluntas ultima eo modo, quo potest.

VII. Præterea Codicilii ad instar Testamentorum fieri possunt, vel in scriptis, adhibitis quinque testibus, uno, eodemque tempore, non tamen necessariò rogatis, vel masculis; cùm & fœminæ in Codicillis testes esse possint. Requiritur tamen, ut testes se subscribant, si Codicilli fiant in scriptis; etsi non sit necesse, ut sigilla sua apponant. *L. fin. §. ult. L. Divi.* 6. *§.* 1. *ff. de jure Codicill. L. fin. §. ult. C. eod.* Vel etiam fieri possunt Codicilii sine scripto, per nuncupationem, sive voce declarata ultima voluntate coram quinque testibus, licèt ea postmodum in scripturam redigatur. *cit. L. fin. §. ult. C. eod.*

VIII. Denique licèt duo Testamenta non possit quis condere, ita ut ambo valeant: potest quis tamen duos, vel plures

Co-

Codicillos facere : modò inter se non sint contrarii; alioquin prior per posteriorem revocatus censebitur. *§ fin. Instit. de Codicil. L. Divi 6. § 1. ff. de Jure Codicill. L. Cùm proponatis 3. C. eod. Vid.* Molin. *tr. 2. disp.* 125. Zęs. *ff. h. t. & de Jure Codic.* Covar. *tit. de Testam. in 1. p. rubr.* Clar. *§. Testamentum q. 2. & 55.*

§. II.

An solemnitates Juris Civilis requirantur ad Testamentum etiam de Jure Canonico?

I. CErtum est, quòd de Jure Canonico in terris temporali jurisdictioni Summi Pontificis subjectis, non requirantur solemnitates omnes de Jure Civili requisitę, sed sufficiat ad valorem Testamenti, ad profanas causas facti, à Parochiano coram duobus, aut tribus testibus idoneis, & Parocho, aut in vicem Parochi, duobus aliis testibus præsentibus, factum id fuisse, prout clarè constat ex *cap. Cùm esses* 10. *h. t.*

II. Quòd verò Clerici etiam in terris imperii, aliorumque Regnorum, validè testari possint (cæteris paribus) juxta relatam dispositionem Juris Canonici in *cit. c. Cùm esses* relatam, probabile quidem est, cùm non videantur esse obligati ad dispositionem Juris Civilis, nimium restringentis ad certas solemnitates testandi licentiam, & quia in Clericos jurisdictio Laicorum tam facilè in materia odiosa non admittitur: monent tamen passim AA. attendendam esse in praxi loci consuetudinem, juxta quam in terris Imperii in Testamentis etiam Clericorum ad profanas causas factis, Juris Civilis dispositio attenditur. Ratio est : quia cùm Clerici sint membra Reipublicæ, ubi degunt, rectæ rationi consentaneum est, ut se in rebus suapte natura politicis, Legibus secularibus locorum conforment. *Vid.* Molin. *l. 2. de Just. disp.* 133. Laym. *l. 1. tr. 4. c.* 13. Zœs. *ff. h. t.* Fagn. *in cit. c.* 10. *h. t.*

§. III.

An sicut Testamentum sine solemnitatibus Jure positivo requisitis factum, ad profanam causam, in foro externo invalidum est, ita etiam sit invalidum in foro conscientiæ?

I. OMnes in hoc conveniunt, quòd lex humana, sive Ecclesiastica, sive Civilis illa sit, possit certam formam, ac solemnitates præscribere actui, quibus non observatis, actus sine talibus requisitis factus in utroq; tam conscientiæ quàm externo foro nullus sit, ante omnem Judicis sententiam. Quomodo autem de facto forma, & solemnitates in Testamentis requisitæ se habeant, multùm quidem, probabiliter tamen, in utramque partem disputatur.

II. Probabilius est, quòd hæres in Testamento minùs solemni institutus, uti & legatarius, si certus sit, quòd testator voluerit ipsi hæreditatem, vel legatum acquiri, retinere possit in foro conscientiæ hæreditatem, aut legatum, si sine vi, & fraude ea consecutus sit, donec in judicio ab ipso repetatur. Cùm enim naturaliter sit debita ex voluntate defuncti, & tantùm Civiliter ex defectu solemnitatum indebita, repeti quidem poterit in judicio, si errore facti soluta sit : ad nullam tamen restitutionem in foro conscientiæ, ante sententiam Judicis obligatur hæres talis, vel legatarius, cùm ex obligatione naturali ea soluta sint.

III. Si tamen contra hæredem in Testamento minùs solemni, & non privilegiato scriptum, sententia à Judice feratur, qua ad restituendam hæreditatem hæredi ab intestato condemnetur, tenetur in conscientia restituere hæreditatem, si eam jam adiit, & legatarius legatum : quòd tum naturalis obligatio inefficax sit, quæ per exceptionem legis Civilis elidi potest, tum quòd Testamenti valor à Juris positivi solemnitatibus dependeat, & consequenter hæres, aut legatarius esse non possit, qui contra se Jus positivum habet, saltem post sententiam justam Judicis conformiter legibus positivis latam. *Vid.* Suar. *l. 5. de Leg. c.* 32. Laym. *l. 1. tr. 4. c.* 17. Menoch. *l. 1. de Præsumpt. q.* 80. Molin. *tr. 2. disp.* 81. Less. *l. 2. de Just. c.* 19. *n.* 12. Fachin. *l. 4. Controv. c.* 5. Tanner *to. 3. disp. 4. q. 6. dub.* 13

§. IV.

An solemnitates Juris Civilis requirantur in Testamentis ad pias causas?

I. UT Testamenta in favorem piarum causarum facta, in utroque foro valeant, plus non requiritur, quàm ut habeantur ea, quæ de Jure naturali, ac gentium requiruntur; voluntas scilicet testatoris, & potestas testandi, ac ut de his constet, prout sumitur ex *cap. Relatum* 11. *h. t.* Nam testes,

qui

qui in hoc capit. requiruntur, non ad valorem talis Testamenti requiruntur, sed solùm ad probationem, si de voluntate Testatoris aliunde non constet. Ratio est: quia causæ tales, ut ait Pontifex, secundùm leges Civiles tractari non debent, aut Ecclesiis ob Juris Civilis dispositionem præjudicari.

II. Hinc valida sunt Testamenta ad pias causas, si solo nutu, aut signo externo voluntatem suam declaravit testator, etiamsi nulla in Testamento fuerit facta hæredis institutio; etiamsi testes, qui ad probandum interveniunt, rogati non sint, aut sint fœminæ, etiamsi in alterius arbitrium sit facta commissio. Unde & legata pia in Testamẽto tali non solemni, aut imperfecto facta, solvenda sunt, etiamsi Testamentum quoad hæredis institutionem nullum sit. Et valent etiam legata profana in Testamento ad pias causas facto, quamvis non omnes solemnitates à Jure Civili requisitæ intervenerint.

III. Testamenta, & ultimæ Voluntates conditæ ad pias causas sunt causæ mixti fori, ita ut in optione actoris sit, petere relicta ex tali Testamento, aut ultima Voluntate, vel à Judice Ecclesiastico, vel à sæculari, quorum uterque cogere potest ad illa præstanda, si hæres ab intestato, executor Testamenti, vel hæreditatis possessor sit Laicus; ita tamen ut tales causæ etiam à Judice sæculari non secundùm Leges Civiles, sed statuta SS. Canonum tractandę sint. *cit. c. Prælatum* 11. *h.t.*

IV. Porrò statutum Laicorum impediens liberam facultatem ad pias causas testandi, non valet, ut patet ex dictis. *Vid.* Less. *l.* 2. *c.* 19. *à n.* 6. Molin. *tr.* 2. *disp.* 134. Barbos. & Covarr. *in cit. c.* 11. *h.t.* Laym. *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 2. Clar. *§. Testamentum q.* 6.

SECTIO II.

De iis, qui Testamenta facere possunt, vel non.

§. I.

Quinam Jure communi prohibeantur Testamentum facere?

I. OMnibus concessum esse de bonis suis ante mortem disponere, per ultimam voluntatem, nisi jure naturali, vel positivo ob gravem causam, prohibeantur, habetur ex *lege* 1. *C. De SS. Ecclesiis*. Prohibentur autem ob impedimentum naturæ, qui usu rationis carent, ut infantes, amentes, furiosi. *§. Item furiosi. Instit. Quib. non est permiss. fac. Testam.* Secundò Impuberes, ob judicii immaturitatem. Tertiò Mutus, & Surdus simul à nativitate: secus si ex accidenti, modò scribere sciat: vel si Mutus, aut Surdus tantùm sit, & voluntatem suam scripto declarare possit. *§. Item Surdus Instit. eod. & L. Diceretis* 20. *C. Qui Testam. fac. poss.* Quartò Cœcus testari non potest, nisi Nuncupativè, & observatis solemnitatibus, quæ præscribuntur in *L. Hæc consultissima C. eod.*

II. Jure positivo prohibentur testari Servus, sive mancipium. *L. Filiusfam.* 16. *ff. h.t. c. Illud* 5. *caus.* 13. *q.* 2. Secundò Prodigus, cui à Judice interdicta est bonorum administratio. *§. Item prodigus. Instit. Quibus non est permiss. & L. Is, cui* 18. *ff. h.t.* Tertiò Captivus, vel obses apud hostes detentus, interim testari non potest. *L. Ejus, qui* 8. *ff. h.t. L. obses.* 11. *ff. eod.* Quartò damnatus ad mortem naturalem, vel civilem. *L. Ei, qui* 8. *§. & seqq. ff. eod.* Quintò Filiusfamilias, qui sub patris potestate est, non potest testari, nisi de bonis Castrensibus jure militari, vel quasi Castrensibus, servatis solemnitatibus Juris communis, si pubes sit. *L. pen. junct. Gloss. V. Certis. & L. ult. C. Qui Testam. fac. poss.* De bonis verò adventitiis Testamentum facere non potest, ne quidem patre consentiente. *L. Qui in potestate* 6. *ff. eod.* Sextò Usurarius manifestus testari non potest, nisi priùs satisfecerit, usurasque restituerit, vel idoneam cautionem præstiterit de iis restituendis. *c.* 2. *in fin. de Usur. in* 6. Septimò testari non possunt Excommunicati propter hæresin. *Cod. Excommunicamus* 13. *§. Credentes de Hæret.* Vel ob percussionem Cardinalis. *c. Felicis* 5. *eod. in* 6. Octavò denique testari non possunt Clerici, & Religiosi, de quibus mox plura. *Vid.* Abb. *ad rubr. h.t. à n.* 3.

§. II.

An, & de quibus bonis Episcopi, aliive Prælati Ecclesiastici, & Beneficiarii testari possint, vel non?

I. DE bonis suis propriis, sive de patrimonialibus, testari Clerici omnes sæculares possunt, sive ante Prælaturam, aut susceptum Beneficium, vel Ordinem, sive posteà patrimonium tale acquisiverint. Testari

stari item possunt de bonis quasi patrimonialibus, quæ ut justum sui laboris stipendium, aut præmium ex bonis etiam Ecclesiasticis obtinent, aut in compensationem certorum obsequiorum Ecclesiæ præstitorum, aut factarum ex patrimonio suo expensarum in pias causas, aut Ecclesiæ utilitatem, vel denique, quæ ex bonis his suæ congruæ sustentationi concessis comparserunt. *c.19.cauſ.12.q.1.c.7. & 9.h.t.* Ratio est: quia in his bonis verissimi, & perfecti Domini sunt, ad instar Laicorum, & consequenter de illis instar Laicorum, tam inter vivos, quàm per ultimam voluntatem disponere possunt.

II. Testari è contrario Clerici non possunt de redditibus Ecclesiasticis, quos vi sui Tituli, aut Beneficii ultra congruam suam sustentationem percipiunt, aut quos ex talibus redditibus sibi cõpararunt. *c.7.& seqq. h.t.* Unde nisi ipsi Clerici tales redditus vitę suæ tempore in pias causas expenderint, debent illi ab eorum Successoribus causis piis applicari, vel à Capitulo, si ad illud talia bona devolvantur, velut legitimis administratoribus, aut in communi massa pro futuris necessitatibus reserventur, aut inter Capitulares distribuantur, vel alios pauperes præbendatos, prout ex *cit. c.relatum.* patet; nisi in tali Ecclesia sit usus receptus, ut quæ post mortem Beneficiati remanent, sint spolia Sedi, vel Cameræ Apostolicæ applicanda. De quibus tamen spoliis in nostris partibus parum scitur.

III. Ex dictis colligitur, in praxi consultum esse, ut si Rector alicujus Ecclesiæ, vel Xenodochii intelligat, quòd aliquis Beneficiatus velit Ecclesiæ, vel loco pio Testamẽto aliquid relinquere, vel legare ipsi suadeat, ut potius inter vivos donando rem illam statim tradat; quia Beneficiarii habent ampliorem facultatem faciendi talem donationem, quæ non refertur in tempus mortis: etsi enim possint quidem bona, seu redditus Ecclesiasticos superfluos in pauperes, aliasque pias causas erogare, dum in vivis sunt, non tamen possunt de iis disponere mortis causa etiam ad causas pias. *c. Ad hæc h.t.* Concessum nihilominus iis est, ut etiam in mortis periculo constituti, & intuitu mortis instantis, possint donationes facere per modum eleemosynæ pauperibus, vel in alias pias causas erogare; vel etiam donationes remuneratorias erga famulos, & officiales; dummodo eæ sint moderatæ, & non fiant ex bonis Ecclesiæ immobilibus, aut mobilibus pretiosis; hæc enim bona, quę ex superfluis redditibus Ecclesiasticis, vel donationibus, aut legatis intuitu Ecclesiæ Beneficiario factis, sive relictis, ad cum pervenerunt, ita Ecclesiæ acquirunt, & incorporatæ censentur, ut absque causa necessitatis, aut utilitatis Ecclesiæ, & aliis requisitis solemnitatibus alienari nõ possint. Quare donationes hujusmodi immoderatæ à Clericis, tempore ægritudinis, tanquam in fraudem Canonis eas prohibentis factæ, reprobantur, & revocari possunt, ut per sensum contrarium colligitur ex *cit. cap. Ad hæc Vid.* Barbos. *in c.1.& 7 h.t.* Azor *p.2.l.7.c.9.* Clar. *ſ.Testamentum q.22.* Molin. *tract.2. disp.14.* Sanch. *l.6.Mor.c.6.*

§. III.

An per consuetudinem, saltem immemorialem, introduci possit, ut Beneficiarii de redditibus Ecclesiasticis superfluis, & quæ ex illis comparata sunt, liberè, ac licitè testentur, etiam ad profanas causas?

I. AFfirmant aliqui, & hanc consuetudinem etiam in quibusdam nostræ Germaniæ locis vigere putant, saltem quoad Clericos Beneficiarios, Episcopo inferiores. Verior tamen est negativa sententia, non tantùm respectu Episcoporum, & similium Prælatorum, sed etiam respectu aliorum Beneficiatorum, si superfluos redditus non tantùm in modica quantitate habeant, sed in notabili excessu. Ratio est: quia talis consuetudo non tantùm Juri positivo humano, sed etiam Juri divino, & naturali est contraria, & consequenter irrationabilis, in quantum scilicet fovet peccatum, quod incurrunt Clerici, si inter vivos etiam, ad causas profanas disponant. Equamvis consuetudo hæc in aliquibus partibus vigeat, censendum tamen est, tolerari eam magis, quia facilè aboleri non potest, & ut majora mala cavcantur quàm quòd approbetur, ut bona, & laudabilis. Certè in multis etiam partibus absolutè est prohibitum Clericis, de redditibus suis Ecclesiasticis, sive inter quasi patrimonialia bona numerentur, sive sint redditus superflui, sine licentia Episcopi testari, ne scilicet multa fiant in fraudem sacrorum Canonum.

II. Potest tamen consuetudine introduci,

ci, ut Clerici licitè testentur in causas etiam profanas de modico excessu reddituum, quem ultra congruam sustentationem habent: quia, ut notat *S. Thom. 2. 2. q. 185. a. 5. in Cod.* in moralibus modicum non solet æstimari.

III. Potest per consuetudinem introduci, ut Beneficiarii, etiam Episcopi, aliique Prælati, qui redditum Ecclesiasticorum administrationem tantùm habent, testari possint ad causas pias de hujusmodi redditibus remanentibus, & bonis mobilibus, ac modicis. Colligitur ex *c. 12. h. t.* Et ratio est: quia talis consuetudo non repugnat naturali Justitiæ, vel intentioni Fundatorum, sed tantùm Juri humano: huic autem per contrariam consuetudinem derogari potest. *Vid.* Molin. *l. c.* Less. *l. 2. c. 19. à nu. 43.* Barbos. *in cap. 7. h. t.*

§. IV.

An, & quatenus Religiosis sit prohibitum, vel permissum, Testamentum facere, sive Professi, sive Novitii sint?

I. Religiosi Professi, quamvis Ordinum Prælati sint, quòd absolutè testari non possint, probat solemne Paupertatis votum: quod sicuti illos dominii incapaces facit, ita reddit etiam incapaces Testamenti faciendi, uti colligitur etiam ex *cap. quia ingredientibus 2. h. t.* Neque d hoc licentiam concedere possunt Superiores alii regulares: quamquam cum licentia Superiorum suorum modicum quid donare possint causa mortis.

II. Etsi de Jure communi Religiosi Professi nequeant Testamentum facere, possunt tamen cum licentia SS. Pontificis: hic enim, sicut Militaribus Ordinibus licentiam testandi de redditibus suis, cum suorum Superiorum facultate, concessit; ita potest eam concedere etiam aliorum Ordinum Regularium Professis, liberam concedendo administrationem, & usum aliquarum rerum, etiam per ultimam voluntatem. Si tamen simpliciter solùm illis concedatur testandi licentia, intelligendum hoc est de illis solùm bonis, quæ de facto possident, & sine præjudicio Monasterii, & quòd testari possint ad pias causas tantùm; cùm facultatem talem concedens Pontifex, non videatur velle derogare Juri superiori, & speciali.

III. Ex eo, quòd Pontifex possit Religiosis dare testandi licentiam, inferunt quidem aliqui, posse etiam per consuetudinem introduci, ut Religiosi testari, ad pias saltem causas, possint de bonis, quæ cum licentia suorum Superiorum de facto possident: sed malè; cum talis consuetudo solemni Paupertatis voto repugnet, quo renuntiat Religiosus omni proprietati, & dominio. Neque ex eo casu, quo specialiter nonnunquam ex causa justa, per privilegium, concedit aliquid Pontifex, argumentum duci debet, ad universalem consuetudinem introducendam.

IV. Novitiis Religionum conceditur de Jure communi testandi licentia de suis bonis pro beneplacito; sive ante ingressum in novitiatum, sive post ingressum, ante professionem tamen, testari velint: nihil ad hoc requisita Superiorum licentia; cùm sint simpliciter sui adhuc juris, & perfecti suorum bonorum domini; neque in Jure illis prohibita sit Testamenti factio. In tali tamen Testamento observari debent Juris Civilis solemnitates, & hodie etiam ea, quæ *Trid. sess. 25. cap. 6. de Regular.* statuit, prout pluribus dicetur *Titulo 31.* *Vid.* Sanch. *l. 7. Mor. c. 1.* Barb. *in c. 2. h. t.* Molin. *tr. 2. disp. 139. & 14.*

SECTIO III.

De Hæredum Institutione, & Substitutione.

§. I.

Quinam Hæredes instituì possint in Testamento; & an etiam Ordines Religiosi, eorumque Professi?

I. Hæredes instituì regulariter possunt omnes, non tantùm singuli, ac privati, cujuscunque conditionis, ac qualitatis sint, sed Communitates etiam, & Collegia, etiam Ordines Religiosi, qui capaces sunt possidendi bona immobilia in communi, & talium Ordinum Professi; ita tamen, ut bona relicta non acquirantur Monacho, sed Monasterio. Capaces autè sunt post *Trid. sess. 25. cap. de Regular.* omnes tam virorum, quàm mulierum, etiam Mendicantes Religiosi Ordines, præter FF. Minores de Observantia, & Capuccinos, quorum nec Professi, nec Monasteria, nec Ecclesiæ (juxta probabiliorem sententiam) instituì hæredes possunt. Ex probabili tamen sententia hæres potest instituì aliquis alius, cum hoc onere, ut vendat hæreditatem, & ex pretio inde redacto dictis FF. Minoribus necessaria subministret: cùm in tali casu non

non Ordo,& Religiosi,sed alius instituatur, quamvis cum obligatione ad Ordinem.

II. Quamvis Societatis JESU Professi,& Coadjutores Formati hæredes instituti non possint,nec ab intestato succedere,& neque ipsa Collegia,aut Domus Professa suis Professis, aut Formatis Coadjutoribus succedant: possunt tamen dicta Collegia, & Domus Professa, ac Probationis instituti hæredes: cùm nullibi reperiatur, quòd institutionis talis sint incapaces. Domus tamen Professæ,si in bonis immobilibus instituantur hæredes, retinere hæc non possunt, sed vendere debent, oblata opportuna vendendi occasione,& pretium inde comparatum, non quidem ad annuos census comparandos, & stabiles redditus, sed pro occasione in usus necessarios convertere: nisi sint talia bona, quæ habitationi inservire possunt,aut horti sint, in infirmorum solatium, aut occupatorum distractionem. *Vid.* Sanch. *l.* 7. *Mor.c.*12.25.& 27.Laym.*l.*3.*tr.*5.*c.*5.

§. II.

De Substitutionibus, quæ hæredibus, ut plurimùm, fiunt in Testamento.

I. MAteria hæc quidem fusius explicatur à Civilistis,quorum est explicatius tradere, quæ ad Hæredis Institutionem,Substitutiones,Legitimam,Falcidiam, Trebellianicam &c. scitu sunt necessaria;ne tamen nulla etiam hic fiat eorum mentio, cùm aliqua SS.Can. capitula de illis agant, breviter delibandum aliquid est, & magis ad cognoscendos terminos, quàm ad plenam materiarum talium cognitionem.

II. Substitutio, de qua hic quæstio est,est *Subordinata quædam hæredis institutio,in secundo, vel ulteriore gradu*. Sive clariùs loquendo: *Est unius, vel plurium in alterius, aut aliorum locum in ultima voluntate facta vocatio*. Et hæc quidem, vel directa est, quando hæreditas directè, & immediatè sine ministerio instituti defertur, ut cùm dicit Testator, instituere se hæredem Titium, & si hic hæres non sit futurus, Cajum se instituere hæredem suum. Vel indirecta est, & obliqua, quando scilicet hæreditas, mediante alio primò instituto, alicui defertur, ita ut ille, qui primò instituitur,gravatus,& obligatus maneat, totam, vel partem hæreditatis tradere alteri, quæ Substitutio dicitur etiam Fideicommissaria.

III. Directa Substitutio in quinque alias species subdividitur. Prima dicitur Vulgaris, quæ à quolibet testandi facultatem habente cuilibet, qui hæres instituti potest, fieri potest, v. g. *instituo hæredem Titium, & si hic hæres non sit futurus, Cajus hæres meus esto*. Secunda dicitur Pupillaris, per quam parens liberis suis impuberibus in sua potestate constitutis, nec in alterius potestatem post mortem illius recasuris, quos hæredes instituit, substituit alium sub conditione, si ante annos pubertatis illi decesserint. Tertia est Exemplaris, sic dicta, quia introducta est ad exemplum Pupillaris (ob quod etiam quasi pupillaris dicitur)qua parens v. g. faciens Testamentum, liberis suis furiosis, aut mente captis, puberibus,etiam emancipatis, legitima portione ipsis relicta, hæredem substituit. Quarta dicitur Reciproca,seu Breviloqua,in qua Testator duos vel plures hæredes instituit, eosque sibi invicem substituit, v.g. *instituo Cajum,& Titium hæredes meos, eosque invicem substituo, ita ut si Titius non sit hæres, Cajus sit,& vice versa*. Quinta dicitur Compendiosa, quæ verborum compendio plures in se continet Substitutiones secundùm diversa tempora, & ætates &c. ut cùm dicit Testator: *instituo filium meum hæredem, & si iste decesserit, substituo ei Cajum*. Quo in casu, si ante aditam hæreditatem, & ante Testatorem obierit filius, ex vulgari substitutione Cajus succedet; si verò post aditam hæreditatem, ante pubertatem tamen, decesserit Filius, succedet ex pupillari Substitutione.

IV. Effectus præcipuus Substitutionis Vulgaris est, ut si hæres institutus non potuit adire hæreditatem morte præventus, vel noluit, substitutus succedat in bonis propriis testatoris. *L. Quandiu 69.ff. de Acquir. & amit. hæred.* Non autem succedit in bonis propriis hæredis instituti,cui est Substitutus. Exspirat hæc Substitutio, adita ab instituto hæreditate, tanquam deficiente conditione, sub qua facta est. *L. Post aditam 5. C. de Impub. & aliis substit.* Vel si substitutus moriatur ante institutum, vel ante aditam ab ipso hæreditatem, adeò ut nullum jus Substitutus ad suos hæredes transmittat. *L. un. §. In novissimo C. de Cadu. toll.*

V. Effectus Substitutionis Pupillaris primarius est, quòd per illam succedat substitutus pupillo ante pubertatem decedenti in omnibus bonis, ipsi sive à patre, sive à matre,aut cognatis,vel aliunde acquisitis,quasi ab ipso institutus esset, *L. Sed si plures 10.*

§. Ad

§. Ad substit. ff. de Vulgar. Substit. Finitur hęc Substitutio primò, adveniente pubertate, hoc est, completo anno XIV. in masculo, & XII. in fœmina. *§. Masculo Instit. de Pup. Subst.* Secundò per emancipationem pupilli, per quam exit è potestate patris, in qua esse debet, non tantùm tempore conditi testamenti, sed etiam mortis testatoris.

VI. Effectus Substitutionis Exemplaris est, quòd mente captis in morbo substitutus succedat in omnibus eorum bonis, undecunque acquisitis. *arg. L. Sed si plures* 10. *§. Ad substitutos ff. de Vulgar. & Pupill. Subst.* Finitur, si amens denuò mentis compos fiat. *L. Ex facto* 43. *ff. eod. Vid.* Zœs. *de Vulg. Substit.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 182 & 183. Covarr. *in c. Raynutius* 16. §. 4.

§. III.

An per Substitutionem Pupillarem excludatur Mater à successione filii impuberis?

I. PEr Substitutionem Pupillarem expressàm excluditur matet impuberis filii, & omnes ascendentes per lineam maternam (ac multò magis fratres, aut alii consanguinei) à successione hujus, etiam quoad legitimam. Patet ex variis Juris Civilis textibus, & ex *Cap. si Pater h. t. in 6.* Quamvis enim, ut ait Pontifex in *cit. cap.* filius, aut filia in Testamento suo matrem legitima portione, Jure naturæ ipsi debita, privare non possit; potest tamen pater in Testamento, quod filio impuberi fecit, matrem omninò excludere; cùm tale Testamentum non tam sit filii, qui matrem à legitima excludere non potest, si Testamentum facere possit, quàm paternum, filio impuberi factum, qui cùm nihil uxori suæ debeat in Testamento à se facto, per Substitutionem talem expressàm, eam videtur omnino exclusam voluisse.

II. Non tamen taliter exclusa censeri debet Mater per Substitutionem Pupillarem tantùm tacitam, quæ implicitè continetur sub Vulgari expressà, *si filius impubes hæres non est, Cajus hæres esto*: quia leges tantùm loquuntur de Substitutione expressà Pupillari, quòd hæc scilicet matrem excludat; ergo non debet extendi ad odiosam exclusionem per tacitam Pupillarem, nisi ex certis conjecturis appareat mens patris Testatoris, aut frater instituti, filius Testatoris, substitutus sit, quia tunc præsumitur, quòd Testator voluerit hunc filium substitutum uxori præferri.

III. Si pater filio impuberi in potestate sua constituto verbis directis substituat in testamento, v. g. *Si filius meus in ætate pupillari decesserit, Cajus hæres esto*, tunc si filius post pubertatem decedat, exspirat substitutio, ita ut nec tanquam obliqua, seu per modum fideicommissi valeat, sed omnino excludatur substitutus, uti constat ex *L. verbis* 17. *ff. de Vulg. & Pup. Substit.* Si autem substitutio hæc fiat in Codicillo (in quo directè hæreditas dari non potest) tunc ex benigna interpretatione valebit, ut fideicommissum, & hæres, v. g. mater impuberis gravata censebitur ad restituendam hęreditatem substituto.

IV. Substitutio compendiosa facta à testatore verbis directis, v g. *Instituo hæredem filium meum impuberem, & quandocunque is decesserit, Cajus hæres esto*, censetur quidem esse Substitutio directa Vulgaris, si filius hęres non extiterit; directa verò Pupillaris, si hæres extiterit, & ante pubertatem decesserit: at verò si post pubertatem decesserit, valebit adhuc, sed ut fideicommissaria, prout sumitur ex *c. Raynutius* 16. *h. t.* licèt multi contrarium teneant, velintque talem Substitutionem post annos pubertatis omnino exspirare, præterquam si à Milite tali modo sit facta.

V. Si testator filio impuberi substituit per verba communia v.g. *relinquo, substituo, perveniat, succedat, devolvatur* &c. neque illam restrinxit ad pupillares annos: tunc si filius decessit post pubertatem, locum habet successio fideicommissaria, ut sumitur ex *cit. c.* 16. *h. t Vid.* Zœs. *l. c.* Molin. *tr.* 2. *disput.* 184. Abb. *in cit. c.* 16. *h. t.* Covarr. *l. c. §.* 4. *& 9. & in c.* 10. *h. t.*

§. IV.

De Substitutione, quæ fit per Fideicommissũ?

I. FIdeicommissum in genere dici potest, *quod per intermediam personam, sive per ministerium alterius alicui relinquitur*. Duplex autem est Fidei-commissum, Universale aliud, aliud Particulare: Universale est, quando hæres in Testamento institutus, vel ab intestato succedens, rogatur, vel jubetur, hæreditatem, vel ejus partem alteri tradere. Quo in casu, qui jubetur alteri tradere hæreditatem, fiduciarius hæres dicitur; & ille, cui jubetur tradere, Fideicommissarius hæres dicitur. Particulare verò Fideicommissum est, quando res certa tan-

ta tantùm in specie ab hærede alteri tradenda committitur, quòd Fideicommissum Jure novo nihil differt à legato. Effectus Fideicommissi universalis est, ut si hæres directus Fideicommissò in Testamento, vel etiam hæres ab intestato in codicillo gravatus restituere hæreditatem alteri, nolit illam adire, officio Judicis cogi possit ad adeundum, & ut aditam restituat fideicommissario. *ff. Ergo Instit. de Fideicommiss. hæred. L. Nam quod* 14. *ff.* 1. *ff eod.*

II. Si pater filium hæredem institutum jubeat, post mortem hæreditatem alteri restituere, non aliter censetur, illam Fideicommissò onerasse, quàm sub hac tacita conditione, *si sine liberis mortuus fuerit*, prout statuitur in *L. Cùm Avus* 102. *ff. de Condit. & Demonst. & L. Cùm acutissimi* 30. *C. de Fideicommiss.* Ratio est: quia non est verisimile, quòd Testator tali Fideicommissò universali gravaturus fuisset filium, si de nepotibus, ex se descensuris, cogitasset, & extraneos substitutos his præferre voluisset, prout habetur in *L. cùm acutissimi* 30. *C. de Fideicommiss.*

III. Si filius gravatus in Testamento patris, ut decedens sine liberis hæreditatem certo cuidam Substituto restituat, Religionem ingrediatur, ac profiteatur, tunc Monasterium, in quo is est professus, (si successionis sit capax) in bonis sui Professi succedit, excluso Substituto, ut constat ex *Auth. Nisi rogati C. ad S. C. Trebell. & cap. in præsentia* 8. *de probat.* Cùm de patre testante piè præsumi possit, quòd per suam substitutionem non voluerit, aut filii professionem in Religione impedire, aut Religioni præjudicare, præferendo huic extraneum substitutum: sed quod nullam, taliter substituendo, memoriam habuerit professionis religiosæ, casum hunc certissimè etiam excepturus, si de professione religiosa cogitasset. Hoc tamen locum non habet, si de contraria voluntate Testatoris (aliam piam causam, vel unum de familia &c. ut bona penes familiam maneant, substituentis) vel verbis claris expressa, aut ex manifestis conjecturis colligenda constet; quia veritas tollit præsumptionem; vel si ingressus talis animo fraudandi substitutum factus fuisset (cùm fraus nemini patrocinari debeat) vel si conditio *si sine liberis decesserit* apposita sit à patre non in Testamento, aut alia ultima voluntate, aut contractu gratuito, sed in contractu oneroso. *Vid.* Zœs. *ff. ad S. C. Trebell.* Sanch. *l.* 7. *Mor. c.* 16. Menoch. *l.* 4. *de Præsum. c.* 83. Barbos. *in cit. c.* 8. *de Probat.*

§. V.

De Deductione tum Quartæ partis Trebellianicæ ex fideicommissariis hæreditatibus, tum Legitimæ.

I. EX Jure Civili constat, quòd descendentibus sua Jure naturæ debeatur legitima, sive portio hæreditatis, ex bonis Testatoris, cujus necessarii hæredes sunt, titulo hæreditariæ institutionis absque omni gravamine relinquenda; ita ut nullum sit Testamentum, si nulla hujus institutionis sit facta mentio, aut nullæ causæ legitimæ expressæ sint factæ omissionis; prout pluribus videre est apud Civilistas, qui portionem hanc volunt esse, de Jure novo trientem, sive tertiam partem hæreditatis respectu descendentium, si quatuor, vel pauciores sunt liberi; si verò plures sint, quàm quatuor, semissem, sive dimidiam partem bonorum illius, cui succeditur. Unde Legitima, filiis relinquenda, quoad originem est Juris quidē naturalis succedens in locum alimentorum; quoad quotam verò Juris Civilis, æqualiter inter eos, quibus debetur, dividēda.

II. Præter Legitimam alia insuper portio est, quæ ex fideicommissaria hæreditate deduci potest, & vocatur Trebellianica, introducta scilicet ex Senatus-consulto Trebelliano, Trebellio Maximo, & Anneo Seneca Consulibus. Ut enim Testatoris voluntati, & hæredibus Fideicommisso universali gravatis consuleretur, permittunt Jura, ut hæres fiduciarius taliter gravatus, quartam partem de hæreditate sic gravata, & restituenda, detrahere possit, & sibi retinere. Et quidem hanc quartam partem hęres fiduciarius detrahere etiam potest, si gravatus sit à Testatore, causæ piæ hæreditatem restituere: hanc detractionem permittente Jure, ne aut fideicommissum pereat piæ causæ, si hæres gravatus nolit adire hæreditatem, aut litigare cum suo incommodo multum debeat pia causa, ut per Judicem cogatur hæres fiduciarius adire hęreditatē.

III. Utrùm autem filius gravatus causæ piæ hæreditatem restituere, duas possit portiones, Legitimam scilicet, & Trebellianicam deducere, multùm inter se litigant Civi-

Civiliſtæ, & Canoniſtæ. Sententia Canoniſtarum, quæ permittit duplicem hanc detractionem, probabilior videtur, ob claros textus SS. Canonum, præſertim in *cap. Reynaldus* 18. *h.t.* Certè cuivis alteri creditori, ſi debitum aliquod à Teſtatore petendum habeat, & tamen etiam ſimul hæres inſtitutus ab illo ſit, cum onere reſtituendæ hæreditatis piæ cauſæ, duplex detractio conceditur, debiti ſcilicet ſui, & Trebellianicæ: cur ergo non etiam filio gravato ad reſtituendam piæ cauſæ hæreditatem, duplex hæc detractio permittatur, quarum prima Jure nature debita eſt, altera à Jure poſitivo conceditur? *Vid* Barboſ. *in cit. c.* 18. *h.t.* Gaill. *l.* 2. *obſ.* 102. Molin. *tr.* 2. *diſp.* 187. Fach. *l.* 5 *contr. c.* 2.

SECTIO IV.

De Legatis, & Fideicommiſſis particularibus.

§. I.

Quid ſit Legatum, & an res aliena legari poſſit?

I. LEgatum propriè dictum, & prout idem dicit ac actum legandi, benè definitur à Jure: *Donatio quædam à defuncto relicta, & ordinariè ab hærede præſtanda. L. Legatum* 15. *ff. de Legat.* 2. & §. 1. *Inſtit. eod.* Per donationem autem hìc intelligitur rei alicujus particularis merè liberalis datio, nullum onus ex vi communis Juris annexũ habens. Differt Legatum tum à Donatione inter vivos, quæ non à defuncto relinquitur, ſed à vivo donatore fit, ac firmitatem habet, ut revocari non poſſit, Legatum vero revocari poteſt, *L. Si quis* 3. *§ fin. ff. de adimend. Legat.* tum à Donatione mortis cauſa, quæ etiam à vivente tranſit in donatarium, quãvis ante mortem illius non ſit firma, & Donatio cauſa mortis conventionem, ſive acceptationem requirit. *L. Senatus* 95. §. *Ergo qui mortis, & L. Inter* 38. *ff. de mortis cauſ. donat.* In Legato verò nulla conventio fit. Porrò quæ de Legatis dicentur, ſimiliter de Fideicommiſſis particularibus accipienda ſunt, utpote quæ nomine Legatorum hìc comprehenduntur, & à Legatis non differunt quoad rem, & effectum, ſed ſolùm quoad verborum formam; nam Fideicommiſſum dicitur, ſi teſtator roget, vel jubeat hæredem, aut legatarium, ut aliquid det cuidam tertio; Legatum, ſi verba dirigat ad ipſum Legatarium, v.g. *hoc lego, aut relinquo Titio.*

II. Legari poteſt res etiam aliena, quæ omninò ad extraneum pertinet, ſi ſciat Teſtator, rem eſſe alienam. §. *Non ſolùm Inſtit. de Legat. & L. Cùm rem alienam* 10. *C. eod. & C. Si Epiſcopus* 5. *cauſ.* 12. *q.* 5. Et in tali caſu teſtator gravat hæredem, ut rem illam alienam juſto pretio ſibi comparet, & det legatario; vel ſi hoc à rei talis domino obtinere non poſſit, eò quòd hic rem ſuam vendere non velit, aut ſaltem immodicum pro ea pretium exigat, juſtam illius æſtimationem, pro Judicis arbitrio, legatario ſolvat, ut ſcilicet effectum ſuum, optimo, quo poteſt, modo, ſortiatur Teſtamentum: modò res legata ſit in commercio hominum.

III. Ut autem Legatarius obtineat rem alienam à Teſtatore legatam, probare debet, quòd Teſtator ſciverit, rem legatam eſſe alienam: nam ſi Teſtator hoc ignoravit, tunc tale legatum rei alienæ nullum eſt. Niſi factum fuiſſet perſonæ conjunctæ; tunc enim in favorem perſonarum conjunctarum præſumitur ſcientia Teſtatoris. Porrò contra priorem aſſertionem non pugnat *c.* 5. *h.t.* nam in eo tantùm eſt ſermo de caſu ſpeciali, quo Teſtator rem unius Eccleſiæ legavit alteri Eccleſiæ, & filiis modicam hereditatem reliquit. *Vid.* Barboſ. *in cit. c.* 5 *h.t.* Fachin. *l. c. c.* 38 Zœſ. *ff. de Legat.* Molin. *tr.* 2. *diſp.* 193.

§. II.

An Legata poſſint relinqui nudis verbis ſine ſcriptura, & hæredis inſtitutione, & quomodo præſtanda ſint Legata incerta?

I. LEgata non tantùm ad piam cauſam, ſed etiam ad profanam cauſam nudis verbis, ſine hæredis inſtitutione fieri poſſunt. *cap.* 4. *h.t.* Et ratio eſt, quia in tali caſu præſumitur, voluiſſe, qui ita legavit, inteſtatum quidem decedere, hæredem tamen ſuum ab inteſtato ſuccedentem gravare, ut talia nuncupativè facta Legata præſtet.

II. Legata ad pias cauſas in Teſtamento, non pendent à valore Teſtamenti, ſed nihilominus præſtanda ſunt, etiamſi nullum ſit Teſtamentum ob defectum ſolemnitatum,

tum, aut ex alio capite irritetur: cùm ad valorem talis legati plus non requiratur, quàm de jure gentium, & naturæ requiratur ad validam donationem.

III. Quòd si legatum relictum sit loco, aut personæ incertæ, eò quod plures ejusdem nominis reperiantur, neque ex conjecturis, aut aliis circumstantiis, pro certa persona, aut loco colligi aliquid possit, si legatum prorsus profanum sit, corruit de jure Civili, ad cavendas multas lites: si verò sit ad causam piam, valet quidem, ita tamen, ut ex aliis circumstantiis colligi debeat, cuinam Ecclesiæ, v.g. debeatur; vel certè in electione Episcopi est, legatum tale applicare Ecclesiæ, cui voluerit; vel dividi debebit inter Ecclesias ejusdem nominis. *Vid.* Abb. *in c.4. & 11. h.t.* Molin. *tr.2. disp.197.* Laym. *l.3. tr.5. c.11.*

§. III.

Quid sit Falcidia, quomodo deducenda, & quando detrahi non possit.

I. UT occurreretur querelis hæredum, ob nimiam legatorum copiam, & exiguum hæreditatis lucrum, concessum est illis, ut si legata excedant novem uncias, sive tres partes bonorum hæreditatis, detrahere possint de legatis talibus, fideicommissis particularibus, & donationibus etiam mortis causa factis, quartam partem, inspecta quantitate hæreditatis, qualis est mortis tempore, & omni priùs ære alieno, ac legatis, in quibus falcidia locum non habet, & impensis funerum deductis. Hæc portio, quam hæres, si hæreditate adita inventarium confecit, & legata solvere paratus est, dicto modo detrahere potest, vocatur falcidia, eò quòd detrahi possit vi Plebisciti à C. Falcidio Trib. Plebis lati.

II. Sunt tamen plures casus, in quibus falcidiæ detractio locum non habet. Sic primò non habet locum, si expressè eam prohibuerit Testator, non ignarus virium sui patrimonii. *Auth. de hæred. & Falcid. c.2. §. Si verò expressim Collat.1. Auth. sed cùm Testator C. ad Leg. Falcid.* Neque obstat, quòd in *c. Raynaldus 18. in fin. h.t.* dicitur, *quòd contra voluntatem Testatori lex Falcidia inducatur*, & deduci possit: nam, ut constat ex *L. Titia 86. ff. ad Leg. Falcid.* non ex voluntate Testatoris, sed potiùs contra illam ex legis dispositione introducta est deductio falcidiæ, præsertim in casu *cit. c.18.* voluit Testator, ut res legatæ avunculis suis, integræ illis darentur, ac proinde contra ejus voluntatem fuit, ut detraheretur falcidia: & tamen ex juris dispositione deducenda fuit, nisi Testator expressè prohibuerit. Secundò: valde probabile est, quòd locum non habeat in legatis piis: cùm ad hæc legata se non extendat sæcularis potestas, quæ falcidiam introduxit. Nisi alia pia causa fuisset hæres instituta: in tali enim casu privilegium contra æquè privlegiatum nihil prodesset. Tertiò: locum non habet, si inventarium non confecit hæres hæreditatis aditæ intra tempus, & juxta formam à jure præscriptam. Quia etsi legata vires hæreditatis excedant, illa nihilominus integrè solvere tenetur hæres. *Auth. de hæred. & Falcid. c.2. §. Hinc nobis, & §. Si verùm non fuerit Auth. sed cùm Testator C. ad leg. Falcid.* Quartò: si hæres à judice monitus intra annum Testatoris voluntatem non fuit executus, eo elapso non solùm jus detrahendi falcidiam amittit, sed etiam tota hæreditate spoliari potest, excepta legitima portione, quæ est debita hæredibus suis, & necessariis. *Auth. de hæredit. & falcid. §. His igitur, & §. Hinc nobis, & §. ult. Collat.1.* Quintò: si hæres surripuit, aut negavit, vel detraxit, aut occultavit aliquid de bonis hereditariis, in pœnam prohibetur ex omnibus legatis falcidiam detrahere. *cit. Auth. de hæred. & falcid. V. Hinc nobis.* Sextò: si res alicui sit legata, eo modo adjecto, ut alienari non possit, sed perpetuò apud successores ejus, cui relicta est, permaneat, deductioni falcidiæ non est locus. *Auth. sed in ea C. ad leg. falcid.* Septimo: cessat hæc deductio ex privilegio in milite, qui legata reliquit in Testamento jure militari facto. *L. In Testamento 7. C. eod. Vid.* Zœs. *ff. ad leg. falcid.* Fachin. *l.5. Controv. c.17* Molin. *tr.2. disp.213.*

§. IV.

De Portione Canonica debita Episcopo ex Legatis piis, & quomodo Legata illa sint distribuenda?

I. PORtio Canonica vocatur illa pars, quæ Episcopo debetur ex iis, quæ pro salute animæ Ecclesiis, monasteriis, aut aliis piis locis intra suam diœcesim sitis, nec

ſpecialiter à jurisdictione Episcopi exemptis, aut privilegiatis, legata, aut mortis causa donata fuerunt: nisi hæc ipsa legata privilegiata sunt juxta *c. ult. h. t.*

II. Portio Canonica alicubi est quarta pars piorum legatorum, alibi tertia, alibi dimidia: debetque ejus quantitas ex recepta locorum consuetudine desumi. In nostris partibus nullus omninò hujus portionis usus esse videtur. *Vid.* Abb. & Barbos. *in c.* 14. 15. *&* 20. *h. t.*

SECTIO V.

De Executione Testamenti, & aliarum ultimarum Voluntatum.

§. I.

Quis possit, & esse debeat Executor Testamenti, vel alterius ultimæ Voluntatis?

I. EXecutores Testamentorum alii dicuntur Testamentarii, qui ab ipso Testatore in Testamento dantur: alii dicuntur legales, vel legitimi, qui ab ipso jure dantur; alii denique vocantur dativi, qui à magistratu constituuntur. Posteriores tamen secundo, & tertio loco positi, in defectum Testamentariorum tantùm dantur.

II. Si nullus executor sit nominatus à testatore, executio Testamenti, vel alterius ultimæ voluntatis pertinet ad hæredes testatoris defuncti, etiam quoad pia legata, ut colligitur ex *c. Nos quidem* 3. *& c. Si hæredes* 6. *h. t.* Excipiuntur ea, quæ pro redemptione captivorum, vel pauperum alimentis sunt relicta: horum enim executio ad Episcopum loci (originis, vel domicilii testatoris) spectat, si alius Executor non sit designatus, ut patet ex *L. Nulli* 28. *C. de Epis. & Cleric.* Spectanda tamen hac in re est cujusque loci consuetudo.

III. Executores Testamenti constitui possunt à testatore unus, vel plures: sive ex hæredibus, sive ex aliis extraneis; sive mares sint, sive fœminæ, etiam minores, modò decimum septimum annum ætatis expleverint, sive Laici, sive Clerici sint, &c.

III. Si plures sint simpliciter constituti à testatore, potest, nisi Testator expressè id prohibuerit, unus sine altero ad executionem procedere, non tantùm si res certa legata sit (quo in casu nihil refert, per quem fiat executio) sed etiam, si modus exequendi, vel executio incerta sit, & executorum nominatorum aliqui sint, vel mortui, vel in remota regione morentur, vel ob aliud impedimentum diutiùs duraturum nolint, aut non possint exequi, uti habetur in *cap. Religiosus* 2. *junct. glossa ff. sane v. expresserit h. t. in* 6. Ratio est: ne voluntas testatoris aut negligatur, aut diù differatur. *Vid.* Molin. *tr. disp.* 247. Laym. *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 11.

§. II.

Quo pacto Religiosi possint esse Executores Testamentorum?

I. POssunt etiam Religiosi esse testamentorum executores (exceptis FF. Minoribus de observantia, quibus specialiter hoc prohibet *Clement.* 1. *de V. S.* tam ad pias, quàm ad profanas causas, juxta *cit. cap. Religiosus*. Cùm tale officium etiam ad profanas causas, sit opus pietatis, & misericordiæ, Religiosum per se non dedecens, dummodo per hoc non abstrahatur à servitio divino.

II. Licèt qui in claustris, vel monasteriis vivunt, propter varias causas petere ad hoc licentiam debeant à suo Superiore immediato, nisi ipsi sint Superiores, aut consuetudine, vel peculiari Ordinis statuto aliud receptum sit: illi tamen Religiosi, qui extra monasteria vivunt, beneficio, v. g. sæculari alicui, aut Ecclesiæ Parochiali addicti, non indigent ad munus hoc obeundum Superioris licentia: ut notat *glossa in cit. cap.* 2. *V. Religiosus*, cùm rationes contra hos non pugnent.

III. Valida sunt gesta à Religioso, qui executor Testamenti constitutus est, etiamsi sine licentia munus hoc exequendi obeat, aut post revocatam licentiam, quam Superior semper revocare potest, etiam re non amplius integra, cùm nulli faciat taliter revocando injuriam. Ratio est: quia SS. Canones talem executionem prohibent quidem, non tamen invalidant, eo quòd Religiosus talis sufficientem de jure naturæ ad exequendum potestatem habeat, & voluntatem. Et quamvis exempti sint Religiosi ab Ordinariorum jurisdictione, si tamen executoris Testamentarii munus obeant, debent rationem executionis reddere locorum Ordinariis, & ab his, si in executione deliquerint, puniri possunt, prout statuitur in *Clement. Religiosi h. t. Vid.* Sanch. *l.* 6. *Mor. c.* 11. Molin. & Laym. *l. c.*

§. III.

§. III.

Virùm Executor designatus à Testatore compelli possit ad acceptandum, & exequendum, & per quem?

I. NOn cogitur quidem executor constitutus à testatore ad acceptandum executionis officium, neque ad hoc compelli potest, cùm liberum sit, mandatum suscipere: postquam tamen acceptavit, saltem tacitè, cogitur jussa defuncti implere, prout apertè colligitur ex *cap. Joannes 19. juncta glossa penult. h.t.* Et cogi ad hoc potest etiam ex officio, ad nullius instantiam, tam à judice sæculari, quàm ab Ecclesiastico, etiamsi laicus sit executor, sive ad profanos fines, sive ad pios testator disposuerit: cùm talis compulsio mixti fori videatur, prout colligitur ex citat. *cap. Joannes*, & inter personas miserabiles, quorum cura ad Episcopum pertinet, meritò numerentur defuncti, ita ut etiam ad Episcopum pertineat, eorum voluntates impleri.

II. Potest tamen Episcopus Clericum sibi subditum, recusantem acceptare munus executoris, si ita opus sit, compellere ad exequenda pia legata, si non ut executorem Testamentarium, saltem ut commissarium suum. *arg. c. 28. de offic. deleg.*

III. Quamvis testator prohibeat in Testamento, ne Episcopus, vel judex etiam sæcularis, executorem negligentem compellat adimplere voluntatem suam: hac tamen prohibitione non obstante potest ille compelli ad executionem piorum legatorum, ut constat ex *c. 17. h.t.* Et ratio est: quia testator cùm sit persona privata, non potest impedire publici juris dispositionem. Si tamen testator prohibet, ne se Episcopus immiscat, & ipsemet alium substitutum nominet, casu, quo executor constitutus esset negligens, tunc non potest Episcopus se immiscere. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 238. 250. & 351.* Laym. *l. 3. tr. 6. c. 11.*

§. VI.

Quando, sive intrà quod tempus Hæredes, & Executores ultimam voluntatem defuncti implere debeant?

I. SI testator ipse tempus determinavit, intra, vel post quod voluntatis suæ ultimæ executio fieri debeat, observari illud debet, si fieri possit: nisi tempus etiam tale placeat prævenire, quod ordinariè non erit contra mentem testatoris: tempus autem tale numerandum erit à die scientiæ, & aditæ hæreditatis.

II. Quòd si nullum à testatore tempus executioni faciendæ determinatum est, monitus tamen legitimè hæres, vel executor alius, intra annum non exequatur, devolvitur potestas exequendi, præsertim circa legata pia, ad Episcopum, *cap. nos quidem 3. h.t.* ob rationes supra allatas, quamvis enim hæres post aditam hæreditatem, quamprimùm potest, cessante legitimo impedimento, legata solvere, & alia jussa testatoris exequi debeat, & ad hoc tam ipse, quàm alii executores, compelli à judice possint, ante annum tamen elepsum illa devolutio non fit. *Vid.* Molin. *cit. disp.* 251. Fagn. & Barbos. *in c. 3. h.t.*

§. V.

Quam pœnam incurrat hæres, vel alius executor, si negligat exequi ultimam voluntatem testatoris, intra tempus à jure definitum?

I. SI hæres ultimam defuncti voluntatem, post Judicis admonitionem, intra annum implere negligat, amittit totam hæreditatem, ita ut nihil commodi percipiat ex rebus à defuncto sibi derelictis, prout colligitur ex *Auth. hoc amplius C. de fide Comiss. & Cap. si hæredes 6. h.t.* Cùm non videatur dignus, ut ait legislator, ex defuncti voluntate aliquid consequi, qui supremas defuncti preces destruit. Si tamen hæres necessarius, cui videlicet legitima debetur, negligat defuncti voluntatem exequi, legitima ei adimi non potest: cùm non tam ex voluntate hominis, quàm juris tam naturalis, quàm positivi dispositione, debeatur.

II. Si hæres, cessante legitimo impedimento, negligat solvere pia legata, intra sex menses, à die insinuati Testamenti numeratos, non tantum debet posteà restituere talia legata, sed in pœnam etiam restituere debet omnes fructus, & omne emolumentum, ac augmentum, quod à morte testatoris ex illis percipi potuit, & si perperam neget legatum aliquid piis causis, ac in tali negatione perseveret usque ad sententiam, in duplum condemnari debet, prout statuitur *§. item mista, Instit. de actionibus.* Quas ipsas

pœnas, privationis scilicet commodorum, quæ ex Testamento habere possent, incurrunt ob eandem rationem quilibet alii executores, si moniti, negligentes tempore constituto sint in exequendo, & executionis officio privantur. Neque tamen hanc pœnam, aut hi, aut illi incurrunt ante sententiam Judicis, aut ante annum elapsum, à die admonitionis factæ computandum.

III. Quamvis dicta pœna non incurratur, ut modò diximus, nisi post elapsum annum à die admonitionis computandum: potest tamen Episcopus per Censuram Ecclesiasticam, vel etiam alius judex per interdictum administrationis bonorum defuncti, vel alias pœnas arbitrarias, etiam ante annum compellere hæredes, & executores testamentarios ad implendam voluntatem defuncti, non tantùm quoad pias causas, sed etiam profanas: nam hæres, cùm primùm potest, tenetur solvere legata, & alia relicta in Testamento, quia dominium rei legatæ, adita hæreditate, statim transit in legatarium. *L. ATitio 64. ff. de Furt. §. Nostra autem Instit. de Legat. Vid.* Laym. *l. c.* Molin. *cit. disp.* 251. & 252.

§. VI.

Utrùm Executores Testamentarii propria authoritate ultimas voluntates defunctorum possint commutare, & an officium Executoris, eo mortuo, transeat ad hæredes, vel Successorem Prælatum?

I. NOn possunt executores à justa, & licita voluntate testatoris discedere, eamque propria authoritate in aliud opus, quamvis melius, commutare: nisi interveniente summi Pontificis, aut supremi Principis sæcularis (quoad dispositiones saltem profanas) authoritate, quorum est reipublicæ providere, & tum quidē non nisi ex justa, ac rationabili causa, prout colligitur ex *cap. Conquestus 6. de For. Compet. cap. Nos quidem 3. h.t. & Clemen. 2. de religiosis domibus*, consentiente etiam Trid. *S. 22. cap. 6. de Refor.* ubi habetur, si tales commutationes faciendæ Episcopis à Sūma Sede cōmittantur, priùs summariè, & extrajudicialiter cognoscendum, an in impetratione talis delegationis nulla subreptio intervenerit.

II. Sunt quidem aliqui, qui potestatem commutandi legata ex causa legitima etiam Episcopo concedant, si ultima voluntas nondum sit executioni mandata; minùs tamen probabiliter, si de commutatione propriè dicta loquantur. Potest tamen Episcopus interdum per epikiam cum consensu hæredis, & aliorum executorum interpretari ultimam testatoris voluntatem, quòd ab hac alienum non sit, v. g. in usum magis necessarium convertere, quæ ad usum, vel nihil, vel minùs necessarium, legata fuerunt.

III. Mortuo executore non transit ad ejus hæredem officium executionis, uti colligitur ex *c. 2. §. Sanè h.t. in 6.* Et ratio est: quia ad hoc electa est industria personæ. Transeunt tamen obligationes, si quas executor contraxit malè exequendo, & damnum inferendo.

IV. Si quis tamen executor fuit constitutus sub nomine dignitatis, aut officii, Præpositus v. g. Cathedralis Ecclesiæ, tunc transit executoris munus ad successorem in dignitate: nisi ex circumstantiis colligatur, non dignitati, sed personæ commissam fuisse executionem. *Vid.* Abb. *in c. 17. h.t.* Laym. *cit. c. 11.* Molin. *tr. 2. disp.* 249.

TITULUS XXVII.

De Successionibus ab Intestato.

DUplici modo deferri ad aliquem potest hæreditas, ex testamento scilicet, si quis in Testamento hæres scriptus, vel nominatus fuit: & ab intestato, quando defuncto sine Testamento, vel sine legitimo Testamento, ex legis dispositione succedit. Utraque hæc successio in plerisque convenit; in utraque enim succeditur in universum jus defuncti, *L. Hæreditas 62. ff. de R. I.* Utraque fideicommissum relinqui potest. *§. 10. Instit. de Fideicomm. hæred* Ex utraque falcidia detrahitur. *L. Filiusfam. 18. ff. ad leg. falc.* In utraque additione opus est. *L. si Lex pluribus ff. de suis, & leg. hæred.* aliàs hæreditas non transmittitur ad transversales hæredes. *L. Quoniam 7. C. de Jure deliber.* Intestatus autem hoc loco dicitur, qui nullum fecit testamentum, vel quia noluit, vel etiam quia de jure facere non potuit, ut furiosus, impubes, qui etsi propriè non sit intestatus, pro intestato tamen (negativè, non privativè) *L. 1. in prin. ff. de suis, & legit.* accipitur, & habetur. Item

is

is Inteſtatus dicitur, qui teſtamentum quidem fecit, ſed non ritè, ac legitimè. *L. ult. C. Fam. heer.* vel ſi id, quod fecit, ruptum, irritumve factum ſit, aut ſi nemo ex eo hæres extitit. *L. Inſtitutus 68. ff. de V. S.*

SECTIO I.

De Succeſſione ab inteſtato in bonis Laicorum, & Clericorum patrimonialibus, ac propriis.

§. I.

De Computatione graduum in ſucceſſionibus ab inteſtato, & modis, quibus ſucceditur ab inteſtato.

I. ALiter computat gradus Cognationis jus Civile, in ordine ad hæreditates, quæ ſecundùm gradus prærogativam deferuntur, ita ut proximior in gradu, prior ſi etiam in ſucceſſione. *§. Si plures Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ.* Et aliter jus Canonicum in ordine ad Matrimonium contrahendum, ut conſtat ex *c. Ad ſedem 2. cauſ. 35. q. 5.* Equidem in linea recta aſcendentium, & deſcendentium eodem modo computat gradus conſanguinitatis jus Canonicum, & Civile, & ab utraque recepta eſt recta Regula: *Tot ſunt gradus in linea recta aſcendentium, & deſcendentium, quot ſunt generationes, ſive perſonæ generatæ, una dempta*, nempe communi ſtipite, à quo origo conſanguinitatis ducitur. Unde pater, & filius primo gradu juncti ſunt, avus, & nepos ſecundo, proavus, & pronepos tertio, &c. In linea verò collaterali æquali, & inæquali, ſpectato jure Civili, tot cenſentur gradus conſanguinitatis, quot ſunt perſonæ, ſtipite dempto: qua ratione duo Fratres ſunt in ſecundo gradu. Alii gradus hoſce ſecundùm jus Civile ſic explicant, & dicunt: in linea tranſverſali computantur tam gradus, quibus unus ex conſanguineis diſtat à communi ſtipite, quàm etiam gradus, quibus alter conſanguineus ab eodem diſtat. Hinc Fratres ſunt in ſecundo gradu, Patruus, & nepos ex Fratre in tertio, Patrueles, ſive filii Fratrum, aut Sororum in quinto, &c.

II. Computatio juris Civilis, quoad ſucceſſiones in hæreditatibus, ſervanda eſt etiam in foro Eccleſiaſtico *cit. c. Ad Sedem*; ſicut computatio juris Canonici ubique, etiam in terris Imperii, ſervari debet quoad Matrimonia.

III. In hæreditatibus ſucceditur ab inteſtato, vel in capita, vel in ſtirpes. Succeſſio in capita tunc dicitur fieri, quando hæreditas ſecundùm numerum perſonarum ſuccedentium, in portiones vitiles, ſeu partes æquales dividitur, ita ut ex pluribus, qui ſimul ſuccedunt, tantundem unus accipiat, quantum alter. At verò in ſtirpes tunc fit ſucceſſio, quando plures ſuccedunt in locum alicujus, non ſecundùm nemerum perſonarum, & inæqualiter, ſed partibus inæqualibus, ita ut etſi plures ſint, accipiant eam tantùm partem, quam is, in cujus locum ſuccedunt, accipiſſet, *Cùm filius Inſtit. de hæredit. quæ ab inteſt. & L. 3. jun. Auth. In ſucceſſione C. de ſuis & legit.*

IV. Tres ſunt ordines ſuccedentium ab inteſtato. Primus eſt deſcendentium, ſeu liberorum. Secundus, his deficientibus, aſcendentium, ſeu Parentum. Tertius collateralium, hoc eſt, Fratrum, ac Sororum, & poſt hos aliorum Cognatorum, qui ex latere veniunt ad hæreditatem. *Auth. de hæred. ab inteſt.*

V. Clericis eodem modo ſucceditur in bonis eorum propriis, ac patrimonialibus, & quaſi patrimonialibus, de quibus ſcilicet Clerici pro arbitrio ſuo tanquam veri Domini liberè diſponere poſſunt, quo modo, ac ordine ſucceditur Laicis in bonis eorum, quamdiù extant legitimi eorum hæredes. *Vid.* Schneidewin *Inſtit. de Nuptiis, de Arbore Canon.*

§. II.

Quo ordine ab inteſtato ſuccedant deſcendentes, ſive Liberi ſuis Parentibus?

I. LIberi primi gradus naturales, & legitimi ſimul, ſive ex Matrimonio legitimo nati, abſque diſcrimine ſexus, ſive ſui ſint, hoc eſt, in Patris poteſtate, ſive emancipati, ſive ſeculares ſint, ſive Clerici, ſuccedunt tam Patri, quàm Matri ab inteſtato, æqualibus portionibus, excluſis Nepotibus, & reliquis liberis ex iis deſcendentibus, & collateralibus. *Auth. In Succeſſ. C. de ſuis & legit. liber. & Aut. de hæred. ab inveſt. ven. §. 1. Collat. 9. Nov. 118.*

II. Filii legitimati per ſubſequens Matrimonium ſuccedunt ab inteſtato Parentibus, ſi ſoli ſint, vel unà cùm naturalibus,

& legitimis, æqualiter. Eodem modo succedunt legitimati per oblationem Curiæ Principis, sed soli Patri. *Auth. Quib. mod. natur. effic. sui* §. *Et quoniam c.3. & §. Filium verò c.4. Collat.7.* At verò legitimati per rescriptum Principis non succedunt Patri, nisi quando nulli extant liberi justi, & legitimi. *cit. Auth. §. Illud tamen c.9.*

III. Filii legitimi tantùm, sive adoptivi, succedunt patri adoptivo ab intestato, si ab extraneo sint adoptati, cum naturalibus, & legitimis liberis simul æqualiter. *§. Intestatorum in fin. & §. Sed & omnia. Instit. eod. L. pen. §. Sed ne articulum C. de Adopt.* Si quis verò sit adoptatus ab aliquo ascendente, v. g. ab Avo materno, vel etiam paterno, qui filium, ex quo ipse adoptatus natus est, emancipavit, tunc transit in potestatem avi adoptantis, eique succedit unà cùm patre suo naturali. *cit. L. penult. §. si verò C. eod.*

IV. Quando cum filiis primi gradus concurrunt nepotes ex filiis primi gradus præmortuis, tunc subeunt in locum patris, vel matris, & succedunt avo, cum filiis avi, jure repræsentationis; non tamen in capita, sed solùm in stirpes, ita nimirum ut mortui Titii liberi simul eam partem ex hæreditate avi accipiant, quam ipse Titius accepisset. *Cùm filius Instit. de Hæred. quæ ab intest.* Idemque procedit in pronepotibus: nam si quis decedat relicto filio, & pronepote ex filio præmortuo; tunc pronepos succedit jure repræsentationis in stirpes cum filio proavi sui. Idem est, si Titius habens duos filios, v. g & unam filiam, iis mortuis decessit, relinquens ex primo filio unum nepotem, duos ex secundo, & ex filia tres, aut quatuor: tunc enim hæreditas Titii dividitur in tres partes æquales, ita ut tres nepotes ex filia tantùm, & non plus capiant, quàm duo nepotes ex secundo filio, aut unicus ex primo. *cit. §. Cùm Filius in fin. & §. ult. Instit. eod. & L. 2. C. de suis & legit. hæred.*

V. Liberi etiam naturales, & legitimi succedere parentibus, nec ex testamento, nec ab intestato possunt. Primò quando parentes ob crimen lesæ majestatis condemnati sunt. *L. Quisquis 5. §. 1. C. ad Leg. Jul. Majest.* Secundò si parentes propter hæresim condemnati: nam horum bona confiscantur. *c. Excommunicamus 13. §. Damnati de Hæret.* Tertiò non succedunt filiæ, si juratæ renuntiarunt successioni paternæ. *c.2. de Pactis in 6.* Vel si per statutum loci excludantur in favorem familiæ, sive agnatorum. Sic etiam apud quasdam nationes succedit solus Primogenitus, exclusis Fratribus. Qui Majoratus vocatur.

VI. Filii naturales, & illegitimi, sive extra matrimonium nati ex concubina, uxoris loco domi detenta, non succedunt ab intestato patri, si extent justi liberi, sive filii, sive nepotes, pronepotes, &c. aut legitima uxor: his verò non extantibus, succedunt in duabus unciis, seu sexta parte hæreditatis, juxta *Auth. Quib. mod. natur. effic. §. Dissertis Collat.7. & Auth. Licèt C. de Natur. Liber.* Spuriis verò, ex adulterio, vel alio damnato, ac legibus punito concubitu nati, nec ad patris, nec ad matris hæreditatem admittuntur. *cit. Auth. Quib. mod. §. ult. c.15.* At verò liberi naturales tantùm, ex concubina scilicet nati, vel etiam ex meretrice, & vago concubitu, succedunt matri cum aliis legitimis liberis, cùm ipsa sit certa §. *Novissimè Instit. de SC. to. Orfic. L.1. §. sed & vulgò ff. eod.* nisi mater fuerit persona Illustris. *L. Si quæ 5. in fin. C. eod.* Alioquin verò etiam vulgò quæsiti, seu incerto patre nati, succedunt matri, etiam extantibus legitimis liberis. *§. Vulgò Instit. de Succes. Agnat.* Immò etiam matri Illustri, si legitimi non extent. *arg. cit. L. Si quæ. Vid.* Canis. *in c.1. h.t.* Schneidewin *Instit. de Hæred. quæ ab intest. §. de Succes. Fil. nat. & legit.*

§. III.

Quo ordine vicissim Ascendentes, seu Parentes, succedant suis Liberis?

I. PArentes liberis suis, si hi nullos post se descendentes relinquant, ab intestato succedunt æqualiter, servata tamen graduum prærogativa, ita ut proximiores gradu excludant remotiores. *Auth. de Hæred. ab intest. venient. c.2. Coll.9. Novell.118.* Quare si pater, & mater sint superstites, & soli existant (sine Fratribus, & Sororibus defundo utrimque conjunctis) æqualiter, sine discrimine sexus, & patriæ potestatis, succedant filiis, exclusa avo, & avia, *cit. Auth. c.2. & Auth. Defuncto, jun. Gl. V. Soli. C. ad S.C. Tertull.*

II. Si unà cum patre, aut matre adsint fratres, vel sorores, germani, seu ex utraque parte defuncto conjuncti, tunc unà

cum

cum illis ſuccedunt in capita, ſeu æqualiter, ita ut parentes, & fratres defuncti accipiant æquales partes hæreditatis. *cit. c.2. §. Si vero, & cit. Aliud Defuncto.* Et hoc, ſive defunctus, cui ſucceditur, fuerit filius, ſive filia, ſive in patris poteſtate conſtitutus, ſive emancipatus; ſive frater ſit, qui ſuccedit, ſive ſoror, ſive in patria poteſtate conſtitutus, ſive non. Quin juxta *Auth. Ut fratrum filii. c.1. Collat.9. Nov.127.* cum patre, & matre admittuntur filii, filiæque fratris utrinque conjuncti præmortui, ad hæreditatem patrui in ſtirpes, ſeu ita, ut eam hæreditatis partem accipiant, quam habuiſſet eorum pater, ſi ſupervixiſſet: ſi quidem defunctus, de cujus hæreditate agitur, alium adhuc fratrem habeat; nam ſi nullus frater, vel ſoror adſit, ſed præter patrem, & matrem adſint ſoli filii, aut filiæ ex fratre, tunc iſti non ſuccedunt, ſed excluduntur ab aſcendentibus.

III. Sicut germani fratres, & ſorores defuncti cum patre, & matre concurrunt, & ſuccedunt in capita: ita defuncto patre, & matre concurrunt eadem ratione, etiam cum avo, & avia. *Gl. communiter recept. in cit. Auth. Defuncto V. Proximis, & in cit. Auth. de Hæred. c.2. V Proximis.* Quòd autem parentes ſuccedant ab inteſtato liberis ſuis, excluſis fratribus defuncto conjunctis ex patre, vel matre tantùm, habetur in *cit. Auth. Defuncto C. ad S. C. Trebell.*

IV. Filiis naturalibus, & illegitimis, in illis caſibus, in quibus tales liberi ſuis parentibus ſuccedunt, ſuccedunt etiam parentes in eorum bonis (de quibus §. *proced. n.6.*) alias verò excluduntur. *Auth. Quib. mod. natur. §. in quibus c.13. Collat.7. Nov.89. Vid. Zeſ. ff. de Suis, & legit Hæred.* Covarr. *in Epitom. de Succeſ. ab inteſt.* Mynſing. *cent.6. obſ.55.* Fachin. *l.6. contr. c.4.* Schneidevvin *Inſtit. de hæred. quæ ab inteſt. §. de ſecundo gradu &c.*

§. IV.

Quo ordine ab inteſtato ſuccedant defuncto fratres, & alii conſanguinei collaterales.

I. Si deficiant hæredes deſcendentes, & aſcendentes, admittuntur ad defuncti hæreditatem conſanguinei ejus collaterales. Et in primis quidem fratres, & ſorores ex eodem patre, & eadem matre geniti (excluſis fratribus, & ſororibus, qui ex ſolo patre, & uterinis, qui ex ſola matre juncti ſunt) æqualiter ſuccedunt. *Auth. de Hæred. ab inteſt. c.3. in princ. Collat.9. Nov.118. & Auth. Itaque C. Communia de Succeſſ.*

II. Si adſint filii, vel filiæ fratris utrimque conjuncti; etiam mortui, vel etiam ſororis: tunc unà cum fratribus, & ſororibus defuncto utrinque conjunctis, id eſt, cum patruis, & amitis ſuis, ſuccedunt in ſtirpes, ſeu tantum ex hæreditate ſimul percipiunt, quantum eorum parens, ſi viveret, accepiſſent. *cit. c.3. §. Si autem defuncto, & Auth. Ceſſante C. de Legit. Hæred.*

III. Sicut fratres utrimque conjuncti, ita, & filii fratrum utrimque conjunctorum excludunt fratres ex uno tantùm latere conjunctos defuncto, ſublata omni differentia ſexus, & emancipationis. *Auth. Ceſſante C. de legit. Hæred.*

IV. Filii fratris ex utroque latere conjuncti defuncto, in ſucceſſione excludunt etiam Patruum defuncti adhuc ſuperſtitem, item Avunculum, Amitam, & Materteram defuncti. *cit. Auth. de Hæred. c.3. §. illud palam Nov. cit.*

V. Si ſoli filii diverſorum fratrum, vel ſororum extent, & nullus frater, vel ſoror defuncti, neque utrimque junctus, neque ex uno tantùm latere; tunc filii, & filiæ fratrum utrimque conjunctorum defuncto patruo ſuccedùt in capita, v.g. ſi Titius habens duos fratres Cajum, & Sejum, iis præmortuis, inteſtatus deceſſit, ita tamen ut ex fratre Cajo duo filiis extent, & ex Sejo quatuor filii, & filiæ: tunc hi ſex filii ſuccedunt Titio Patruo ſuo non in ſtirpes, ſed in capita, adeòque hæreditas Titii non dividetur in duas partes æquales pro numero fratrum præmortuorum, ſed in ſex partes ſecundum numerum filiorum, quos Cajus, & Sejus reliquerant: uti tenet communis modò ſententia, & patet ex *cit. Auth. de hæred. c.3. §. Hujuſmodi verò privilegium Nov.118.* Aliud verò dicendum eſt, ſi non extent quidem fratres utrimque defuncto conjuncti, extent tamen fratres ex uno latere tantùm, & ſimul filii alterius fratris defuncti, cui is utrimque erat conjunctus: hoc enim caſu ſoli filii fratris utrimque conjuncti ſuccedunt patruo, excluſis fratribus defuncti ex uno tantùm latere conjunctis. *cit. Auth. de Hæred. c.3. §. Si autem. V. Unde conſequens eſt.*

VI. Si nulli legitimi liberi defuncti, de cujus hæreditate agitur, extent, tunc poſt

fratres, & sorores utrimque conjunctos, ab intestato succedunt fratres, & sorores ex uno tantùm latere conjuncti, sive per patrem, sive per matrem, exclusis omnibus aliis collateralibus. *Auth. Post Fratres* 1. *C de legit. Hæred. & cit. c.* 3. *§. His autem non existentibus Novell.* 118 Et quidem si defunctus reliquit unum, vel plures fratres consanguineos tantùm, ex eodem scilicet patre, sed diversis matribus genitos, vel unum, aut plures fratres uterinos tantùm, ex eadem scilicet matre genitos, sed non eodem Patre: tunc illi, vel illæ omnes æqualiter succedunt, undecunque provenerint. Si verò reliquit quosdam fratres consanguineos, & simul quosdam etiam fratres uterinos: tunc hi simul quidem ad hæreditatem vocantur, ita tamen, ut qui ex parte patris conjuncti sunt defuncto, succedant in bonis paternis; qui ex parte matris, in bonis maternis; in reliquis verò bonis, qui defuncto nec à Patre, nec à matre, sed aliunde provenerunt, omnes æqualiter, uti colligi videtur ex *L. de Emancipatis* 3. *§. Exceptis maternis rebus. C. de legit. hæred.* Probabile tamen est, fratres consanguineos, si nulli proximiores sunt superstites, ab intestato æqualiter succedere fratri defuncto nulla facta distinctione bonorum, utrùm videlicet per lineam paternam, vel maternam ad defunctum pervenerint.

VII. Sicuti filii fratris utrimque conjuncti præmortui defuncto patruo cum superstitibus ejusdem defuncti fratribus, ut suprà dictum est, in stirpes succedunt: ita etiam filii fratris ex uno latere tantùm conjuncti jam mortui, cum aliis fratribus consanguineis, vel uterinis tantùm succedunt in stirpes patruo defuncto, juxta *cit. Auth. Post fratres* 1. *C. de legit. hæred.* Quamquam probabile etiam est, quòd non sucedant.

VIII. Sicut fratres ex uno tantùm latere conjuncti, ita etiam filii eorum excludunt à successione patruum ejusdem defuncti, & similes personas, nimirum Avunculum, Amitam, & Materteram. *cit. Auth. Post fratres in fin. & ibi Gl. fin.*

IX. Deficientibus fratribus, & sororibus, utrimque, vel ex uno tantùm latere conjunctis, eorumque filiis, succedunt reliqui cognati collaterales gradu propinquiores, exclusis remotioribus: & quidem non stirpes, sed in capita; & nullo habito discrimine sexus, patriæ potestatis, & emancipationis, agnationis, & cognationis, sive utrùm ex utroque, an ex uno tantùm latere sint conjuncti: quia in istis sola cognatio spectatur. *Auth. Post Fratres* 2. *C. de legit. hæred. & cit. c.* 3. *§. fin. & c.* 4. *Nov.* 118.

X. Sublata hodie cognationis, & agnationis differentia, succedere possunt ab intestato omnes cognati gradu proximiores, sed solùm, usque ad decimum gradum inclusivè, secundùm computationem Civilem. Ultra quem gradum si non adsint consanguinei, vel Vir, aut Uxor, tunc succedit Fiscus in omnibus bonis vacantibus defuncti; secularis Fiscus, si defunctus sit Laicus; Ecclesiasticus verò, si fuerit Clericus. *Auth. In successione C. de suis, & legit. hæred. cit. c.* 3. *§. fin. V. Cognatos. L.* 1 *& L. Vacantiæ* 4. *C. de bonis vacant. c.* 1. *h.t.* Plures tamen DD. censent, hodie agnatos, & cognatos etiam ultra X. gradum admitti ad successionem in infinitum, excluso Fisco: quia *cit. c.* 3. *§. fin. & c.* 4. omnes agnati, & cognati vocantur ad hæreditatem, secundùm gradus prærogativam, nulla facta restrictione ad certum gradum. Idem colligitur ex *cit. L. Vacantia*. Quòd si peregrinus aliquis in Hospitali decedat ab intestato sine consanguineis, bona illius mobilia ibi reperta ab Episcopo loci distribuenda sunt in pias causas. *Auth. Omnes peregrini C. Communia de succes.*

XI. Conjuges de jure communi (secluso pacto dotali, consuetudine, vel statuto) sibi invicem non succedunt. *L. Non tacitè* 4. *junct. Gl. V. ex Nuptiis ff. de Grad. Affin.* Nisi deficiat omnis parentum, & liberorum, & propinquorum, seu collateralium consanguineorum, naturalis, vel legitima successio, & maritus defunctus sit intestatus: tunc enim uxor ei succedit in omnibus bonis, & vicissim huic maritus, excluso Fisco. *L. un. C. Unde Vir, & uxor.* Si tamen verum inter eos fuit matrimonium (etsi non consumatum) & tempore mortis non fuit inter eos divortium, aut causam saltem non dederit divortio conjux superstes. Succedit quoque uxor unà cum liberis in certa parte bonorum, si maritus dotem ei non attulit. & viro mortuo ipsa inopia laboret. *Vid.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 164. Fachin. *l.* 6. *Controv. cap.* 3. Schneidevvin *Instit. de hæred. quæ ab intest. §. de tertio ordine, &c.* Zoes. *ff. de Suis, & legat. hæred.*

SE-

SECTIO II.

De Successione ab intestato Ecclesiæ in bonis Clericorum.

§. I.

An, & quando Ecclesia succedere possit Clericis ab intestato decedentibus?

I. SI Clericus non habeat cōsanguineos, qui jure cognationis ei ab intestato succedere possint, & ipse intestatus moriatur, Altare, seu Ecclesia, cui servivit tempore mortis, succedit in bonis ejus propriis, & patrimonialibus, prout habetur in *c.1. h.t. juncta Glossa.* Quia Ecclesia talis habetur Beneficiato loco uxoris, & consequenter, sicuti vir, & uxor sibi invicem succedunt, si alterutra pars, deficientibus aliis cōsanguineis, ab intestato ex legis dispositione successūris, moriatur; ita suo Beneficiato succedit etiam Altare, seu Ecclesia, cui servivit.

II. Quamvis Patronus Liberto, quem à servitute manumisit, si is absque liberis moriatur, succedat, §. *Sed nostra instit. de succes. libert.* nihil tamen de bonis illis sibi vindicare potest Patronus, aut ab intestato succedere, si talis manumissus ad sacros Ordines promotus fuerit. *Vid.* Abb. *in c.2.h.t.* Vivian. *in Rational. in c.1.h.t.*

§. II.

An, & qua ratione Testamentum, vel alia dispositio ad pias causas, aut donatio excludat successionem ab intestato?

EXcludit dispositio ad pias causas, vel donatio, si sufficienter probata fuerit, successionem ab intestato. *cap. Cùm dilectus 3. h.t.* Cùm enim per dispositionem talem (quamvis per verba tantùm enuntiativa, quæ consensum loquentis in piam causam saltem incidenter indicent, habeatur) aut donationem, piæ causæ jam jus in bonis talibus quæsitum sit: consequenter quoad hęc bona dari non potest successio ab intestato, quæ tantùm ea bona afficit, de quibus à vivente, vel moriente nulla facta fuit dispositio. *Vid.* Abb. *in cit. c.3.h.t.*

§. III.

An, & qualiter succedat Monasterium, vel Ordo Religiosus, in bonis sui Professi?

I. SI Religionem professus de bonis suis ante professionem nihil disposuit, & Religio talis non sit capax successionis, tum: omnia bona illius, facta professione, ad hęredes illius ab intestato statim devolvuntur, perinde ac si per mortem naturalem obiisset. Cùm enim ille per professionem factam se privet omni suarum rerum dominio, Religio autem non sit capax successionis; consequenter omnia illius bona, & jura, ne domino careant, ad hæredes ab intestato statim transibunt.

II. Si verò Religio successionis sit capax, transeunt ad illam omnia sui Professi bona, professione facta, velut ab intestato mortui, non quidem jure hæreditatis, cùm propriè hæres non sit Religio, sed jure acquisitionis naturalis: qui enim se DEO mancipat, utique etiam omnia sua bona una secum, & accessoriè, non Mundo, sed DEO vult dedicata. Relinquenda tamen est liberis, aut aliis descendentibus, vel ascendentibus portio legitima, quam filii mox post professionem Patris, non expectata ejus morte naturali, petere possunt, & Pater etiam post professionem distribuere potest, non quidem, ut dominus, sed ut administrator à Jure ad hunc effectum constitutus. *can.9. §. Sed si cauſ.19.q.3. Vid.* Sanch. *l.7. Mor. cap.10. & 12.* Less. *l.2.c.41. dub.10.* Navarr. *in Commentar.2. de Regular. à num.45.* Azor *p.1.l.12.cap.8.*

§. IV.

Alia quædam circa successionem Ordinis Religiosi in bonis sui Professi resolvuntur.

I. DElata Monacho hæreditas, sive ex Testamento, sive ab intestato deferatur, immediatè acquiritur Monasterio, ita ut non sit opus aditione Monachi ad eam acquirendam. Cùm enim voluntatem suam circa acquirenda talia jura in Monasterium detulerit Religiosus; consequenter in acquirenda Monasterio hæreditate, nihil opus est Monachi potestate. Et hinc probabile valde est, quòd invito etiam Monacho, aut inscio, hæreditatem illi delatam acquirere possit Monasterium, omnibus aliis hæredibus exclusis, (cùm in acquirendo non se habeat ut servus, respectu domini Religiosus, sed ut filiusfamilias respectu patris) & quòd hæreditas delata Monacho, hoc etiam posteà mortuo, vel ad aliud Monasterium translato, adiri possit à Monasterio, in quo, dum illi deferebatur hæreditas, vixerat; quia

quia jus adeundi huic Monasterio jam acquisitum est.

II. Monasterium non succedit ei, quoad delatam hæreditatem, qui Novitius adhuc moritur intestatus. Cum enim is nondum Monasterio se dedicaverit plenè quoad suâ personam: consequenter nec accessoria in Monasterium translata censentur, sed plenũ adhuc jus penes ipsum manet, de talibus bonis disponendi, & si non disponat, hæredibus ab intestato sua jura integra manent.

III. Potest quidem per consuetudinem, legitimè spatio quadraginta annorum præscriptam, excludi Monasterium à successione in bona tam mobilia, quàm immobilia sui Professi, ita ut bona talia jure ad filios, vel consanguineos deferantur. Quia, cùm hoc jus succedendi Monasterio competat solo jure humano, consequenter per contrariam consuetudinem abrogari potest. Statutum tamen municipale, aut provinciale, quo statuitur, excludi debere à successione sui Professi Monasterium, vel ut parte aliqua contentum, aliis privatum maneat, nullum est, & invalidum: tum quòd sit in præjudicium Religionis: tum quòd sit contra Immunitatem Ecclesiasticam, & privilegia tam à Jure Canonico, quàm Civili concessa: tum quòd disponat de personis sæculari jurisdictioni non subjectis. *Vid.* Sanch. *cit. c.* 12. Molin. *tr.* 2. *disp.* 140. Less. *l. c. n.* 87. Gaill. *l.* 2. *obs.* 32.

TITULUS XXVIII.

De Sepulturis.

§. I.

Quis sit locus Sepulturæ sacræ, & Ecclesiasticæ, & quo in loco possit quis, vel debeat sepeliri?

I. DE Jure Canonico locus sacræ, & Ecclesiasticæ Sepulturæ ordinarius est Ecclesia, vel Cœmeterium, vel locus publica auctoritate Episcopi pro sepulturis fidelium deputatus.

II. Quamvis in propria Parochia, in qua domicilium quis habuit, & Sacramenta percepit, de Jure communi sepeliri quis debeat: si tamen habeat sepulchrum majorum suorum, patris v. g. avi, vel aliorum ascendentium, extra propriam Parochiam, in illo loco sepeliri debet. *c.* 1. *h. t.* nisi propriam alibi Sepulturam sibi elegerit. *c. Is qui* 3. *h. t. in* 6. Unde si in villa v. g. ad quam recreationis gratia, aut ut ruralia exerceret, ad tempus secesserat, moriatur, ad majorum suorum sepulturam, vel ad Ecclesiam suam parochialem deferri debet sepeliendus: nisi propriam sepulturam sibi alibi elegerit, aut deportari aliò cadaver commodè non possit, juxta citatum *cap. Is qui in* 6.

III. Uxor tamen vidua, si nulla Sepultura electa decesserit, non in sepulchro majorum suorum, sed in mariti sepulchro sepeliri debet, etiamsi ad domum patris, vel alium locum se transtulerit: quia censetur etiam in tali casu domicilium sui mariti retinere. Et quidem si plures maritos successivè habuit, in sepulchro sui ultimi mariti, prout statuitur in *citato cap. is qui §. Mulier.* Attendenda tamen est his in rebus loci consuetudo, quæ facilè etiam docebit, ubi maritus sepeliendus sit, si, nulla Sepultura electa, mortuus post uxorem fuerit. *Vid.* Barbos. *de offic. & Pot. Paroch. cap.* 26. Molin. *tr.* 2. *disp.* 214. Abb. *in c.* 1. *h. t.*

§. II.

Qui sibi, vel aliis Sepulturam eligere possint, vel non?

I. CONcessum est regulariter omnibus, tam masculis, quàm fœminis in aliena etiam Ecclesia, aut Cœmeterio, extra propriam Parochiam Sepulturam sibi eligere, modò sint puberes, & liberum arbitrium, seu usum rationis habeant, uti colligitur ex *cap.* 1. *h. t. juncta Glossa V. propriam.* Et quidem licitè quis Sepulturam sibi eligit etiam in loco minùs religioso, v. g. minùs frequente à sacrificiis, & precibus: modò sacer sit. *c. cùm quis h. t. in* 6.

II. Licèt filiusfamilias disponere non possit de bonis suis, nisi castrensia sint, aut quasi castrensia, absque cõsensu Patris, absque hoc tamen liberè sibi Sepulturam eligere potest. *cap. licet* 4. §. *quamvis h. t. in* 6. Cùm in his spiritualibus juribus non sit ita subjectus patriæ potestati, sicut subjectus est quoad bona temporalia. Pro filiis tamen impuberibus, si consuetudo regionis id permittat, possunt pater, aut mater, vel propinqui etiam alii, si ascendentes non habe-

habeant, infra annos pubertatis morientibus Sepulturam eligere, consuetudine scilicet hanc licentiam concedente.

III. Religiosi Sepulturam eligere non possunt; cùm nec proprium velle, nec nolle habeant: sed in Monasteriis suis sepeliri debent, nisi adeò remoti à suis Monasteriis moriantur, ut commodè ea deportari non possint. Quo in casu etiam illis conceditur Sepulturam eligendi licentia, prout colligitur ex *cap. Religiosi. 5. h. t. in 6.* Vel si nullam elegerint, sepeliendi in Monasterio erunt ejusdem Ordinis, si in civitate, aut loco, ubi decesserunt, tale Monasterium habeatur, in quo commorati, & mortui fuerint. Vel si extra tale Monasterium vixerint, & mortui sint, extra illud etiam in Ecclesia Parochiali, ubi v. g. Sacramenta perceperunt, sepeliri debent. Potest tamen Prælatus Ordinis Religiosi, qui in Ordine se Superiorem non habet, Sepulturam sibi extra Monasterium eligere: cùm ratio constitutionis prohibentis hanc electionem Religiosis, quòd scilicet proprium velle, & nolle non habeant, non probet contra tales Prælatos, qui sub nullius in suo Ordine potestate sunt, & in multis proprium velle, & nolle habent.

IV. Graviter prohibetur Religiosis, & Clericis sæcularibus in *cap. 1. h. t. in 6.* cujuscunque status, vel conditionis illi existant, ut neminem inducant ad vovendum, vel jurandum, vel fide interposita promittendum, quòd apud ipsorum Ecclesias suam eligere velit Sepulturam, aut electam non mutare. Neque tantùm irrita declaratur talis electio, & sepeliendi sunt tales, non apud Ecclesias, quas elegerunt, sed apud illas Ecclesias, in quibus de jure sepeliendi fuissent, si nulla electa Sepultura mortui fuissent: sed restituere Religiosi illi, aut Clerici debent cadaver defuncti, si petatur, & omnia ea, quæ ratione Sepulturæ illis obvenerunt, sub interminatione Interdicti Ecclesiastici, in Ecclesias eorum ferendi, si prohibitioni huic contravenerint. Præterea ipso facto sunt excommunicati, non absolvendi ab alio, nisi à Summo Pontifice, extra articulum mortis, prout statuitur in *Clement. ult. §. sanè de pœnis. Vid.* Molin. *l. c.* Sanch. *l. 6. Mor. cap.* 14. Suar. *de Censur. disp.* 37. *sect.* 1.

§. III.

Quibus Ecclesiis jus Sepulturæ competat, & quis possit hoc jus concedere?

I. ORdinariè, & commune jus attendendo competit jus sepeliendi tantùm Ecclesiis, populum sive curam animarum habentibus, uti colligitur ex *Clement. 2. §. Verum h. t.* Ex speciali tamen privilegio Summi Pontificis, etiam Religiosis competere potest jus sepeliendi in suis Ecclesiis, aut Cœmeteriis, juxta relatam *Clement. ejusmodi h. t. & extravag. super Cathedram 2. §. hujusmodi h. t. inter communes.* Ubi etiam decernitur, quòd Religiosi tales non teneantur permittere, ut funus ad Ecclesiam parochialem priùs deferatur, sed possint, etiam contradicente Episcopo, aut Parocho, ad suam Ecclesiam deferre, si moniti priùs Presbyteri hoc facere nolint.

II. Possunt autem jus sepeliendi, sive privilegium concedere Summus Pontifex pro tota Ecclesia, Legatus à latere intra suam provinciam, Episcopus, vel qui quasi Episcopali jurisdictione præditus est, intra suam Diœcesin, aut territorium; sed non nisi ex justa causa, & cum consensu Capituli, cùm inter ardua numeretur. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp.* 214. Barbos. *de offic. Episc. c. 26.*

§. IV.

An pro Sepultura aliquid exigi, vel accipi possit?

I. FUndus, sive terra non sacra, quæ in Sepulturam Fidelium consecratur, benedicitur, vel authoritate Episcopi deputatur, vendi, & emi potest absque Simonia: cùm sit propriè dicta rei temporalis pro pretio temporali emptio, & venditio. Postquam verò ad Sepulturam Fidelium consecratus, vel benedictus, vel authoritate Episcopali publica deputatus fuit fundus talis, non potest pro pretio temporali vendi, ita ut pretium detur pro spirituali v. g. benedictione &c. absque Simonia naturalis Juris, & divini.

II. Immò dare Sepulturam, aut terram Sepulturæ pro pretio temporali in Ecclesia, vel Cœmeterio, quod ad Sepulturam Fidelium ab Episcopo benedictum, vel deputatum est, aut honoratiorem locum pro pretio concedere ad Sepulturam, Simonia Juris huma-

humani positivi est: cùm pluribus Juribus prohibeatur, ad cavendam scilicet omnem Simoniæ speciem. Excusat tamen sæpius, si quæ pro his accipiantur, recepta consuetudo, ad quam observandam Laici obligantur, juxta *cap. ad Apostolicam* 42. *De Simonia. Vid.* Suar. *l.* 4. *de Simon. c.* 14. *&* 15. Barbos. *in c. pen. h.t.*

§. V.

Ad quid teneantur, qui alienum Parochianum sepeliunt, vel qui cadaver illius, qui alibi Sepulturam eligit, in sua Ecclesia sepeliunt?

TEnentur tales ad cadaver restituendum, & omnia ea, quæ ratione illius acceperunt: vel facere debent amicabilem compositionem cum illis Ecclesiis, quarum jura læserunt taliter sepeliendo. *cap. Ex parte* 5. *& cap. Cùm liberum 6. h.t.* Necesse tamen est, ut Ecclesia, quæ talem restitutionem petit, jus suum sive titulum, saltem apparenter justum, probet. *Vid.* Barbos. *in cit. c.* 5. *h.t.* Abb *in c. 6. ib.*

§. VI.

A quo, cui, & ex quibus rebus, sit solvenda canonica portio Parochialis funeralium, & quando solvi non debeat?

I. SI quis extra Parochiam suam sepelitur, sive in sepulchro majorum suorum sepeliatur, sive quòd alibi Sepulturam sibi elegerit, de omnibus, quæ vel ex ultima mortui voluntate, vel ex occasione delati funeris, Ecclesiæ, in qua sepelitur, obvenient, portio Canonica Parochialis solvi debet Ecclesiæ Parochiali, in qua defunctus sepeliri aliàs debuisset, quamvis extra talem Parochiam mortuus fuerit, *c.* 1. *h.t.* & licèt Ecclesia illa, ubi sepeliri voluit, sit exempta, aut ex privilegio jus habeat, liberè sepeliendi eos, qui Sepulturam ibi elegerunt. *c. In nostra* 10. *h.t.* Statutum id est ob reverentiam, & recognitionem erga Ecclesiam, in qua Sacramenta percepit, & divina audivit defunctus, & ob curam, quam de eo Parochialis Ecclesia habuit.

II. Est autem hæc portio Canonica Parochialis (sic dicta, quia Ecclesiæ Parochiali debetur) tertia vel quarta pars dictarum obventionum, ita ut ex relictis Ecclesiæ illi, in qua defunctus sepultus fuit, duæ quartæ nonnunquam detrahantur, Episcopalis una, de qua in *sup. tit.* dictum aliquid, & Parochialis altera. Hac tamen in re attendenda est loci consuetudo, juxta *c. Certificari 9. h.t.* quæ in multis partibus, vel omninò hanc portionem Parochialem abrogavit, aut legitimè contra eam præscripsit, vel usù jam induxit, ut de illis tantùm hæc quarta solvatur, quæ cum defuncti corpore deferuntur, vel de oblationibus factis ipso Sepulturæ die, quamvis ab harum etiam solutione multi casus excusent, & recepta loci consuetudo. *Vid.* Abb. *in cap.* 1. *h.t.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 215.

§. VII.

Quibus Sepultura Ecclesiastica sit concedenda, vel deneganda?

I. PRohibentur in loco sacro sepeliri Infideles, Hæretici, & qui non sunt baptizati, etiamsi sint infantes ex baptizatis parentibus geniti, aut Catechumeni.

II. Prohibentur in loco sacro sepeliri, qui se ipsos sponte, & voluntariè occiderunt. Quod tamen crimen in ordine ad privandum sepultura sacra non facilè præsumendum est, etiamsi quis reperiatur v. g. in puteo, vel flumine mortuus, aut suspensus; cùm per insidias, aut violentiam alterius &c. potuerit esse interfectus.

III. Prohibentur in loco sacro sepeliri Excommunicati. Quæ prohibitio post *Concil. Constan. in extravag. ad evitanda.* locum tantùm habet in Excommunicatis vitandis, ob rationem in *c. sacris* 12. *h.t.* allatam, ubi prohibetur Excommunicatorum sepultura; quia, quibus vivis non communicavimus, nec mortuis communicare debemus: ergo à contrario sensu bene infertur, illis etiam mortuis per sepulturam communicare nos posse, quibus vivis potuimus communicare, sicuti possumus juxta *extravag. allatam*, omnibus Excommunicatis non denuntiatis, ac vitandis. Hæretici tamen in nostra Germania, si in sua hæresi impœnitentes moriantur, ob specialem prohibitionem in *c excommunicamus* 13. *de hæret* in loco sacro sepeliri non debent: cùm indecens sit, ut in tali loco sepeliatur, qui præcisus est ab Ecclesia, neque suffragiorum Ecclesiæ capax est, & consequenter per talium in loco sacro sepulturam irreverentia fiat loco sacro. Si tamen ob potentiam v. g. Hæreticorum hoc devitari non possit, aut dudum

dum sepulti in tali loco jaceant Hæretici, nec delinquet parochus, ad hæc permittenda coactus, nec talium sepultorum cadavera exhumari debent, prout de vitandis, ac denuntiatis excommunicatis videtur præcipere *cit. c. Sacris*, cùm per hos sepultos non denuntiatos, aut vitandos nec violetur Ecclesia, nec sine magno scandalo, ac perturbatione talis exhumatio fieri possit.

IV. Prohibentur in loco sacro sepeliri, qui in torneamentis, seu hastiludiis, ex quibus probabile periculum mortis imminet, sunt mortui. Qui in duellis (saltem solemnibus) occumbunt. Qui manifesti sunt usurarii; nisi priùs restituerint, aut de restitutione cautionem idoneam præstiterint. Qui sunt manifesti raptores, aut blasphemi; si impœnitentes decesserint. Qui Paschalem Communionem ab Ecclesia præceptam peccaminosè neglexerunt. Qui decimas Ecclesiæ non solverunt. Similiter Religiosus proprietarius manifestus, qui cum peculio sine licentia Superioris accepto, est mortuus.

V. Omnis publicus, & notorius peccator decedens in peccato mortali sepultura Ecclesiastica privandus est, si in peccato mortali decessisse præsumi debeat. *can. 16. cauſ. 13. q. 2.*

VI. Exceptis prædictis, Fideles omnes, seu baptizati in loco sacro sepeliendi sunt. *c. 18. junct. Gl. c. 13. q. 2. & c. 26. de Consecr. dist. 1. Vid.* Laym. *l. 3. tr. 5. c. 12.* Sylv. *V. Sepult.* Barbos. *de Offic. Paroch. c. 26. & l. 2 Jur. Eccl. c. 10.*

§. VIII.

Quam pœnam incurrant sepelientes eos, qui Jure prohibentur sepeliri in loco sacro?

I. QUi Interdicti tempore, in casibus non permissis, defunctos scienter in loco sacro sepeliunt, vel qui taliter præsumunt sepelire, aut mandant, vel procurant, publicè scilicet excommunicatos (denuntiatos aut vitandos) vel nominatim interdictos, vel usurarios manifestos, ipso facto sunt excommunicati: eò quòd videantur graviter delinquere, si voluntariè, scienter, & sponte, propria temeritate ducti hoc faciant in contemptum Clavium. Neque absolvendi ab hac excommunicatione sunt; nisi priùs ad arbitrium Episcopi Diœcesani, cis, quibus injuria fuit irrogata, competentem satisfactionem fecerint, prout statuitur *in Clement. eos, qui 1. h. t.* De pœnis eorum, qui prohibitis, & illicitis modis aliquem inducunt ad eligendam sepulturam in suis Ecclesiis, dictum est suprà *§. 2. nu. 6. Vid.* Barbos. *in cit. Clement.* Suar. *de Censur. disp. 12. sect. 4.* Navarr. *in Man. cap. 27. num. 105.*

TITULUS XXIX.

De Parochiis, & alienis Parochianis.

§. I.

Quæsit, & dicatur Parochia, & quæ requirantur ad constituendam Ecclesiam Parochialem, & in quibus illius jura consistant?

I. PArochia strictè, & propriè accipitur pro certa alicujus Diœcesis Ecclesia, quæ habet populum, certis limitibus distinctum, cujus populi curam habeat Rector, vel Presbyter illius Ecclesiæ, in ordine ad Sacramenta administranda. Et hinc ad constituendam Ecclesiam Parochialem communiter tria requiruntur: Fons Baptismalis; Jus sepeliendi; & Cura Fori Pœnitentialis; potestas scilicet ligandi, & solvendi in foro conscientiæ, ac alia Sacramenta subjecto huic Ecclesiæ populo ministrandi. Et quamvis horum aliqua aliis etiam Ecclesiis non Parochialibus competere possint ex speciali privilegio, aut recepta consuetudine: rarò tamen hæc omnia uni, eidemque Ecclesiæ competunt; nisi sit Ecclesia Parochialis.

II. Jura autem Parochialia in his potissimùm consistunt. 1. Quòd in illa Ecclesia Parochiali Parochiani de jure communi Baptismum, & alia Sacramenta percipere debeant. 2. Quòd diebus festis rem divinam ibidem audire debeant: si nullo privilegio, aut justa de causa, vel ex recepta consuetudine excusentur; aut alii ex privilegio, vel concessione &c. non possint talia ministrare, prout plurimis concessa facultas hæc est. 3. Quòd nuptiæ in Ecclesia illa solemni ritu celebrentur, & nubentes benedicantur. 4. Quòd in illa Ecclesia, aut ejus cœmeterio sepeliantur mortui regulariter, prout ex dictis jam patet. 5. Denique, quòd decimæ, oblationes, & pri-

primitiæ illi solvantur &c. In quibus tamen omnibus attendenda consuetudo est, specialia privilegia, & singulares concessiones &c. *Vid.* Barbos. *de Offic. Paroch. cap.* 1. *& l.* 2. *Jur. Eccl. cap.* 1. Azor *p.* 2. *l.* 3. *cap.* 12.

§. II.

An fines Parochiarum præscribi possint?

I. SIcut fines, seu limites Provinciarum, & Diœcesium, secundùm Jura, præscribi nequeunt: ita nec limites Parochiarum, & quæ finibus cohærent. *cap.* 4. *h. tit.* ne scilicet perpetuis mutationibus, indeque consequentibus perturbationibus locus detur. Debet tamen constare, quòd ejusmodi fines legitima authoritate sint constituti: de hoc enim si vel per instrumentum, vel alias probationes, aut indicia non constet, locum habere potest præscriptio.

II. Quamvis Episcopus Ecclesiam aliquam intra alterius Diœcesim præscribere possit, ut suæ jam jurisdictioni subjecta sit: si tamen hæc sit constituta ad designandos fines illius Diœcesis, aut cohæreat finibus talibus, præscribi non potest; quia in illo casu non confunduntur termini, sicuti confunderentur in posteriore casu. *Vid.* Barbos. *in cit. cap.* 4. *h. t.* Abb. *ibid.*

§. III.

Quomodo dividendus sit Episcopatus inter Episcopum lapsum in hæresim, sed reversum ad fidem, & ex dispensatione receptum, ac inter Episcopum eidem substitutum?

VIdeatur de hac raræ praxis speciali quæstione *cap. si Episcopus h. t.* uti & de illis, quæ in §. 4. subsequente per duo capitula explicantur, *cap. nullus* 3. *& cap. significavit.* 5. *h. t.* cùm nihil peculiare contineant, quòd non satis constet ex alibi dictis.

TITULUS XXX.

De Decimis, Primitiis, & Oblationibus.

SECTIO I.

De Definitione, & Divisione Decimarum, ac obligatione eas solvendi.

§. I.

Quid, & quotuplices sint Decimæ?

I. DEcimæ in genere, propriè tamen, dici possunt. *Pars decima fructuum, aut lucri justè acquisiti, ad quam petendam jus competit Ecclesiis Parochialibus ratione ministerii Sacramentorum.* Ex quo consequitur, jus accipiendi Decimas esse jus spirituale, sive spirituali annexum: quia dependet à ministerio spirituali, à ministerio scilicet Sacramentorum ministrandorum.

II. Triplices communiter assignantur Decimæ. Reales, Personales, & Mixtæ. Reales dicuntur, quæ ex prædiis, sive bonis immobilibus solvuntur, ex agris v.g. hortis, vineis, sylvis &c. Personales sunt, quæ ex lucro, hominis industria quæsito, penduntur, ex negotiatione v.g. artificio, venatione, piscatione &c. Mixtæ denique sunt, quæ ex fructibus pecorum, vel gallinarum, anserum &c. ex lacte, caseo, ovis &c. in propriis prædiis, concurrente industria hominum, acquisitis solvuntur, ita ut partim Prædiales, partim Personales sint: si tamen hoc tertium genus Decimarum admittere placeat, quod non omnibus placet, qui putant, omnes Decimas ex prædiis, aut fructibus animalium solvendas, Prædiales, sive Reales dici debere; Decimas verò, quæ præcisè respondent industriæ, & lucro hominum, Personales dici debere.

III. Possunt Decimæ Reales in hoc sensu acceptæ subdividi in Majores, quæ ex frumento v.g. & vino &c. solvuntur; & Minores, quæ ex hortis, fœtibus animalium, & aliis minutioribus solvuntur.

IV. Sunt quidem etiam Decimæ Laicales, quæ jam olim ab Ecclesiis, quibus ex origine sua solvebantur, in laicos translatæ sunt, ob justam scilicet causam. Si tamen dubitetur de Decimis aliquibus, laicæ sint, an Ecclesiasticæ, pro Ecclesia potiùs

apud

apud Christianos præsumendum, cùm juxta primævam suam institutionem Ecclesiæ ministris debitæ sint Decimæ. *Vid.* Azor *p.* 1. *l.*7. *c.*23. Barbos. *de Offic. Paroch. c.*28. Suar. *tom.*1. *de Relig. tr.*2. *l.*1. *c.*9.

§. II.

Quo Jure Decimæ introductæ sint, & debeantur ministris Ecclesiæ?

I. DEcimæ materialiter, & secundùm substantiam spectatæ, quatenus sunt stipendium necessarium ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, Jure naturali, ac divino debentur: tum quòd justitia præcipiat, ut necessaria vitæ, tanquam debitum stipendium, illis submini strentur: tum quòd ex Christi præcepto dignus sit operarius cibo suo, *Matt.* 10. Quatenus verò sunt certa, & determinata quota, decima v.g. pars fructuum, tempore quidem Legis Moysaicę Jure divino positivo debebantur Levitis, juxta *caput* 27. *Levitici*; in novo autem Testamento Clericis de Jure positivo Canonico tantùm debentur: cùm nulla lex divina in novo Testamento extet, qua obligentur Fideles ad Decimam partem dandam Clericis; multa autem sint SS. Canonum præcepta ad hanc quotam obligantia.

II. Potest quidem dici, deberi Decimas etiam in novo Testamento originaliter de Jure divino, eò quòd canonica institutio, circa Decimas dandas, originem suam acceperit ex Jure divino, in antiqua lege decimam talem partem præscribente; & quatenus solvuntur in recognitionem supremæ Majestatis, formaliter etiam de Jure divino præceptæ sint: non tamen probari potest efficaciter, quòd formaliter acceptæ, ut sunt hæc determinata quota ministris Ecclesiæ solvenda, sint Juris divini. *Vid.* S. Thom. 2. 2. *q.*87. *art.*1. *in C.* Suar. *l. c. c.*10. & 11. Less. *l.*2. *cap.*39. *dub.*1.

SECTIO II.

De rebus, ex quibus Decimæ sunt solvendæ, & de modo, quo solvi debent.

§. I.

Ex quibus rebus Decimæ, sive Prædiales, sive Personales, sint solvendæ?

I. COmmunis, ac certa Doctorum omnium sententia est, quòd solvi per se debeant Decimæ Prædiales ex omnibus proventibus rerum omnium tam mobiliũ, quàm immobilium, uti patet ex *c. nuntios 6. c. ex parte.* 21. *c. tua* 26. *& pluribus aliis hujus tit. capitulis*. Ubi in specie certæ nonnunquam res exprimuntur, ex quibus debent dari Decimæ: & asseritur etiam, quòd integrè solvi debeant, ac sæpius eodem anno, si sæpius & diversis temporibus seminati, ac producti fructus fuerint, & qui in mora culpabili solvendi sunt, censuris etiam Ecclesiasticis ad harum solutionem compelli debeant.

II. Decimæ verò Personales, ex omnibus quidem illis, quæ industria hominis, & labore licitè acquisita sunt, etiam ex stipendio militis, advocati, procuratoris &c. ex præda, venatione, piscatione, aucupio (si tamen inter Personales has posteriores numerare velis) solvi debent, Jus commune spectando, uti ex *c.*22. *&* 23. *ac aliis pluribus hujus tit.* patet: plurima tamen tam de his Decimis Personalibus, quæ omnino abrogatæ per contrariam consuetudinem videntur, quàm de Prędialibus legitima consuetudo immutavit, quæ servanda erit in hac Juris positivi materia. *Vid.* S. Thom. *l. c. art.*2. Suar. *l. c. c.*31. *& seqq.* Azor *p.*1. *l.*7. *c.*24.

§. II.

Utrùm ex rebus illicitè acquisitis debeantur Decimæ, & an ex acquisitis titulo lucrativo?

I. DEcimæ Prædiales etiam ex rebus injustè, & illicitè acquisitis solvendæ sunt. Sic ex fructibus agri, quamvis usuraria pecunia hic coemptus sit, aut illius possessio violentè acquisita, debentur Decimæ Prędiales: cùm prædo, aut usurarius non debeat esse melioris conditionis, quàm justus dominus, & bonæ fidei possessor.

II. Circa Personales Decimas, ubi earum adhuc usus est, distingui debet. Nam solvi non debent, nec Ecclesia eas accipere potest, si res injustè contra Justitiam Commutativam sint acquisitæ, per furtum v.g. rapinam &c. quarum videlicet dominium non acquiritur accipienti: tum quòd nullo modo de tali re disponere possit ille, qui eam injustè acquisivit; tum quòd Ecclesia, hæc à non domino tradita, accipere non possit, ne videatur illius injustitiæ cooperari. Solvi verò debent, si res illicitè quidem,

ob

ob turpem causam v. g. contra temperantiam, castitatem, seu similem virtutem &c. acquiruntur, ita tamen ut earum dominium accipiens sibi acquirat: nisi fortassis ex hac etiam acceptione scandalum oriretur, si Ecclesia Decimas Personales ex his illicitè acquisitis acciperet.

III. Ex illis, quæ titulo gratuito, sive lucrativo acquiruntur, ex hæreditate v. g. legato, donatione liberali &c. quòd de Jure communi solvendæ sint Decimæ, multi concedunt; cùm Jura loquantur universaliter, quando de Decimis solvendis loquuntur, de omnibus bonis, & de omni lucro licito solvendas Decimas asserentia. Fatentur tamen iidem AA. consuetudinem hac in re attendendam esse, & multas alias exceptiones faciunt: ut meritò probabilior sententia videatur, quòd ex taliter acquisitis nullæ Decimæ Personales sint solvendæ: cùm hæ de Jure communi tantùm solvi debeant ex lucro, industria, vel operatione hominis acquisito, qualiter acquisita non sunt, quæ gratuita, & liberali donatione &c. acquiruntur. *Vid.* Azor *l.c.* Suar. *l.c.* Laym. *l.4. tr.6. c.1.* Barbos. *de offic. Paroch. c.28.*

§. III.

An, & qua ratione Decimæ sint integrè, & absque diminutione solvendæ?

I. QUòd integrè solvi debeant Decimæ Prædiales, & quæ Mixtæ dicuntur, ex dictis, & variis *hujus tit.* Juribus patet. Censentur autem integrè solvi, si solvantur non deducendo priùs ex fructibus indecimatis census, tributa, expensas, pensiones &c. aut alia debita, ut colligitur ex *cap. cùm homines 7. c. Tua nobis 26. & c. cùm non sit 33. h. t.* Hæc enim deducendo priùs, quàm Decimæ solvantur, magna fieret diminutio cum præjudicio Ecclesiæ, & divini cultus irreverentia: cùm hic temporalibus creditoribus, & dominis postponeretur. Et quamvis fructuum nomine in Jure illi tantùm fructus veniant, qui deductis expensis supersunt, intelligi tamen hæc acceptio debet non in ordine ad Decimas, sed ad reparationem damni ob factam læsionem.

II. Ex Personalibus verò Decimis, si solvi debeant, deduci priùs possunt expensæ, quæ necessariò, & utiliter ad lucrum acquirendum factę sunt, uti colligitur ex *c. pastoralis 28. h. t.* Cùm tales expensę non possint computari inter lucrum industria, & opera hominis acquisitum, ex quo Decimę Personales solvi debent.

III. Cogendi sunt subditi per Censuram Ecclesiasticam, monitione prę̀missa, ad solvendas Decimas integrè, appellatione remota, ut habetur in *cit. c. Tua nobis 26. h. t.* Excipitur: nisi duę Ecclesię de Jure decimandi inter se litigent, & utraque dicat, se esse potiorem: vel si Collector Decimarum modum excederet; quia ab excessu potest appellari. *Vid.* Laym. *l.c.* Suar. *to.1. de Relig. tr. 2. l.1. c.35.* Barbos. *in cit. c.7. & 26. h. t.*

SECTIO III.

De iis, qui obligantur solvere Decimas, & iis, qui per privilegium sunt exempti.

§. I.

Quinam in genere teneantur solvere Decimas?

I. OMnes Fideles baptizatos, qui in spiritualibus subjecti sunt alicui Parocho, à quo Sacramenta recipere debent, obligatos esse per se, & ex debito personali ad dandas Decimas, nisi legitimo aliquo titulo sint immunes, communissima TT. & CC. sententia docet, & probatur tum ex Jure *c. transmissa 23. & c. à nobis 24. h. t.* tum ex ratione, quòd Decimæ solvantur in stipendium sustentationis pro spirituali cura à Parochis, & Ministris Ecclesiæ præstando.

II. Ex reali verò obligatione ad Decimas solvendas obligātur, qui rem obnoxiam antea Decimis de facto obtinēt, cujuscunq; status, conditionis, ordinis ac dignitatis sint; nisi legitimè sint ab his dandis exempti: cùm res, quæ de Jure est decimabilis, cum hoc onere transeat, ad quemcunque transit.

III. Quamvis Judæi, & alii non baptizati, personali obligatione non teneantur ad solvendas Decimas, cùm non sint subjecti Ecclesiæ, & consequenter Parochi eorum pastores non sint, obligari tamen possunt obligatione reali, vi illius scilicet rei, quæ priùs, antequam ad eas pervenerit, Decimas præbebat Ecclesiæ, & nunc in eorum est possessione *c. de terris 16. h. t. & cap. quanto 18. de finis*, nisi malint prædia illa dimittere, nam alterutrum tenentur facere, uti colligitur ex *cit. c. De Terris. Vid.* Suar. *l.c. cap.16. & 17.* Laym. *l.4. tr.6. c.3.*

§. II.

§. II.

Quinam in specie obligentur solvere Decimas, vel non?

I. SS. Pontifex per se, & ex debito personali non potest obligari ad solvendas decimas : cùm nulli ordinario Pastori in spiritualibus subsit. Potest tamen interdum per accidens obligari ratione debiti realis, quia possidet bona patrimonialia, vel alio modo propria, quæ jam antè erant obnoxia decimis: quia res transit cum onere ad quemcunque possessorem.

II. Hoc ipsum etiam de Episcopis, & Ecclesiarum Rectoribus, ac Parochis dici debet, non obligari scilicet eos ex debito personali ad decimas dandas; cùm nullum jus, aut consuetudo eos obligat; obligari verò nonnunquam ex debito reali, ratione bonorum suorum patrimonialium, ad decimas solvendas jam priùs obligatorum; cùm ab hoc onere rebus imposito non eximat Episcopatus, aut Parochi ratio.

III. De illis verò Clericis, qui non ministrant divina fidelibus ex officio, satis quidem certum est, quòd est ex redditibus suis, quos titulo beneficii, ut Clerici, percipiunt, nullas aliis Clericis decimas persolvant, uti constat ex *c.2. h. t.* & probat paritas desumpta ex antiquo Testamento de levitis decimas non solventibus. De aliis verò proventibus titulo temporali acquisitis, quos obtinent ut Laici, per se, & ex personali obligatione ad decimas solvendas tenentur illis pastoribus, à quibus Sacramenta, & divina percipiunt, uti probant ultima verba *cit. c.2.* ubi dicitur: *illi profectò Clerici, qui à Clericis spiritualium ministeriorum labores percipiunt, decimas eis debent*. Et confirmat ratio: quia respectu bonorum, & reddituum talium, temporali titulo acquisitorum, per accidens est, quòd sit Clericus, ergo in his quoad solvendas decimas non attenditur, ut Clericus, sed ut Laicus, qui à solvendis decimis exemptus non est.

IV. Religiosi de jure communi obliganturad decimas prædiales solvendas illi Parocho, in cujus Parochia eorum prædia sita sunt; nisi per speciale privilegium, vel contrariam consuetudinem ab hoc onere sint exempti, prout colligitur ex *c.3. 4. & 10. h. t. & ex c. statuto 2. eodem in 6.* ita ut de jure antiquo, prout ex modò *cit. c. statuto* patet, diœcesanorum etiam, seu Episcoporum judicio se sistere debeant, si super decimis ab Ecclesiis Parochialibus conveniantur, nisi non tantùm quoad personas religiosas, sed etiam quoad res suas, & decimas à jurisdictione Episcopi exempti essent.

V. Pauperes, qui communi tantùm paupertate laborant; tenues quidem redditus habentes, sufficientes tamen ad pauperem suam familiam sustentandam, etiamsi detractæ fuerint decimæ, obligantur ad dandas decimas, ob generalia verba jurium, quæ decimarum solutionem præscribunt. Si tamen extrema necessitate laborent, vel ita gravi, ut solutis decimis non habeant necessaria ad se, suosque congruè, & honestè sustentandos, non obligantur, donec ad meliorem fortunam pervenerint. Cùm enim præceptum solvendi decimas sit Ecclesiasticum, & affirmativum; talia autem præcepta non semper obligent, neque cum tanta difficultate: consequenter credibile non est, quòd Ecclesia mater ad præstandas decimas hoc obligare voluerit.

VI. Si dominus conduxit operam coloni pro pensione pecuniaria, ita ut omnes fructus ad dominum pertineant, tum omnes decisimas prædiales debet dominus solvere; cùm omnes fructus ad eum perveniant. Si verò ipsemet colonus conduxit prædium pro pensione pecuniaria, aut fructuaria, ita ut singulis annis, v.g. certas frumenti scaphas solvere domino debeat, debet ipse decimas ex fundo sibi elocato integras solvere. *c. Non est. 22. & c. Cum non sit 33. h. t.* Vel si partem fructuum dominus accipiat, & colonus etiam partem accipiat, debet uterque pro sua parte decimas solvere. *c. A nobis. 24. h. t.*

VII. Si una Ecclesia, seu Parochia prædium habeat in alia Parochia, tunc illi Parochiæ, in qua situm habet suum prædium, tenetur solvere decimas. Ita communis, & de jure verior sententia, quæ videtur patere ex *c. 43 & 44. caus. 16. q. 1.* Et ratio est: tum quia prædia transeunt ad alias Ecclesias cùm onere reali, solvendi decimas illi Ecclesiæ, cui priùs solvi debebant: tum quia aliàs una Ecclesia posset privari suo jure, & grave damnum pati; si aliæ Ecclesiæ prædia intra

ejus fines emerent, vel alio modo acquirerent, nec tamen tenerentur inde decimas solvere. *Vid.* Suar. *l.c.c.*16. 17.& 35. Barbos. *de Offic. Paroch. c.*28. Less. *l.*2. *cap.* 39. *dub.*5. Laym. *l.*4. *tr.*6. *c.*3.

§. III.

An quis per privilegium possit eximi ab obligatione solvendi Decimas, & per quem?

I. PApa potest quidem validè de potestate absoluta præceptum, sive obligationem solvendi decimas, quoad omnes Christianos tollere, modò Ministris Ecclesiæ de congrua sustentatione provisum sit; cùm hæc obligatio, quà talis, non ex jure divino, sed Ecclesiastico proveniat: vix tamen videtur causa sufficiens excogitari posse, hujus tam universalis abrogationis licitè faciendæ.

II. Quòd tamen per speciale privilegium particulari personæ concessum, vel per generale toti communitati alicui concessum possit immunitas à decimis obtineri, vel à Papa, vel à jure communi, probant nimis manifestæ experientiæ; cùm talis relaxatio, nec præjudicet aliis, qui decimas solvere debent, nec contrarietur juri divino. Hanc autem exemptionem non Episcopi, aut alii Prælati inferiores concedere possunt, sed solus Summus Pontifex, cùm illi contra jus commune disponere non possint, possit autem hic. *Vid.* Suar. *tom.*1. *de Relig. tr.*2. *l.*1. *c.*14. & 15. Barbos. *l. c.*

§. IV.

Quænam privilegia exemptionis à Decimis sint concessa Religiosis, vel etiam Clericis, Jure communi?

I. DE jure communi antiquo Monachi, seu Religiosi, immò & Clerici Regulares in communi viventes, sunt exempti à solvendis decimis etiam prædialibus, ex illis scilicet prædiis, quæ propriis manibus, seu laboribus, aut sumptibus excolunt. Quod tamen commune, & universale privilegium per jura posteriora multùm restrictum fuisse ex *c. Ex parte* 10. *h.t.* patet, ubi hæc exemptio, in quantum Religiosos omnes concernebat, concessa tantùm fuit quoad Novalia, quæ propriis manibus, aut sumptibus excolebant, & ad nutrimenta animalium suorum, sive pascua, ac hortos. Et adhuc ampliùs restrictum fuit per *c. Nuper* 34. *h.t.* ubi decrevit Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi, ut Religiosi imposterum de bonis, & prædiis, quæ post dictum Concilium acquisiverunt, etiamsi propriis manibus, aut sumptibus excolant, decimas solvant illis Ecclesiis, quibus solvi ex talibus prædiis debebant, antequam ad Religiosos prædia pervenerint, nisi aliter cum ipsis Ecclesiis componant. Neque obstat, quòd fortè talia prædia pro dote, & fundatione, seu sustentatione Monasterii, aut Ecclesiæ sint assignata: cùm enim talia acquisita cum suo onere transeant, & priùs antequam ad Monasterium devenerunt, onus decimarum habuerint; consequenter mirum non est, si cum onere hoc suo ad Religiosos transiverint, si aliunde privilegiati non sint. Ratio statuendi erat: ne per tales exemptiones nimium gravarentur Ecclesiæ Parochiales, & ut Prælati, & Rectores Ecclesiarum promptiores essent ad defendenda jura Religiosorum.

II. Sicut autem citatum *c. Nuper* se non extendit ad Novalia, quæ post Concilium Lateranense Religiosi suis sumptibus, & labore excoluerunt, cùm nulla de his Novalibus in illo capitulo mentio fiat: ita Constitutioni in eodem *cap. Nuper* factæ non derogatur per concessa postmodum Religosis privilegia, nisi per clausulam specialem, derogantem omni contrariæ constitutioni, sub expressis verbis, *in Concilio etiam generali factæ*: ob defectum scilicet intentionis in concedente privilegium, prout passim docetur de constitutionibus in generali aliquo Concilio factis. Hinc si hodie concedatur Religioso Ordini privilegium immunitatis à solvendi decimis, absq; speciali derogatione *c. Nuper*, extendit quidem se tale privilegium, ut de prædiis non teneantur solvere decimas tales Religiosi, si, antequam ad illos talia prædia devenerunt, nullæ ex illis solutæ fuerint decimæ: non tamen extendit se ad prædia, ex quibus decimæ solutæ fuerunt, antequam ad Religiosos prædia devenerunt. Si verò in concessione immunitatis expressè derogetur *c. Nuper*, vel omni contrariæ constitutioni, in Concilio generali etiam factæ, immunes erunt

Re-

Religioſi tales à dandis decimis, etiamſi prius, quàm ad illos talia prædia devenerunt, decimæ ex illis ſolutæ fuerunt. *Vid.* Suar. *l. c. cap.* 18. Fagn. & Barboſ. *in cit. c. Nuper.*

§. V.

De Interpretatione Privilegii exemptionis à Decimis ſolvendis.

I. PRivilegium, quo à Sede Apoſtolica aliqui in genere eximuntur à ſolvendi decimis, intelligi non debet de prædiis conductitiis, prout ſumitur ex *c. Dilecti h. t.* quia privilegium Principis, quatenus cedit in alterius præjudicium, ſtrictè interpretari oportet, ne grave damnum inferatur tertio, cui graviter nocere non intendit, qui privilegium concedit, Pontifex.

II. Non extendit ſe privilegium hoc immunitatis ad agros, & fundos, quos aliis excolendos in emphyteuſim, aut aliter propriè elocant exempti: quòd enim ex his decimæ ſolvi debeant à colonis, patet ex *c. Licet* 11. *h. t. & ex Clement.* 1. *eodem:* tum ob rationem paulò ante allatam; tum quòd verba privilegii plerumque tantùm eximant à decimis ſolvendis ex prædiis, quæ propriis laboribus, aut ſumptibus excolunt, quorum neutrum ſit in caſu hoc. Si tamen privilegium eſſet reale, & diceret, *eximi prædia Religioſorum talium ab onere ſolvendarum Decimarum*, tum in tali caſu etiam elocata ab his Religioſis prædia gauderent conceſſa immunitate; cùm prædia etiam ſic elocata ſub dominio talium Religioſorum maneant.

III. Privilegium talis exemptionis, quamvis ex parte eorum, quibus datur privilegium, favorabile cenſeri poſſit, quatenus ſcilicet favet Religioni: abſolutè tamen odioſum potiùs eſt, & conſequenter ſtrictè interpretandum; tum quia juri communi derogat; tum quia cedit in præjudicium tertii, Eccleſiarum ſcilicet Parochialium, Parochorum, &c. Hinc ita intelligendum eſt, ut ultra verborum propriam, & uſitatam ſignificationem extendi non debeat, etiam ob majoritatem rationis. Quòd ſi tamen nulla exceptio, aut limitatio apposita ſit, omnia comprehendat, ſi uſitata ſignificatio exigat, & nullæ conjuncturæ de ſtrictiore præſumenda privilegium concedentis mente, aut contractionis, ſeu abſurdi devitandi neceſſitas, &c. urgeant, uti colligitur ex *c. Ad audientiam* 12. *h. t. Vid.* Suar. *l. c. c.* 18. *&* 19. Abb. *in c. Ex parte* 10. *& cit. c. Ad audientiam h. t.*

§. VI.

Quibus modis Privilegium non ſolvendi Decimas amittatur?

I. TRibus potiſſimùm modis hoc privilegium amitti cenſetur. Primò: ſi progreſſu temporis in grave præjudicium Eccleſiæ Parochialis cedat, vel eorum, ad quos aliàs tales decimæ pertinerent, ita ut ſcandalum, & querelæ juſtæ inde oriantur, in tali enim caſu ceſſat, aut revocari debet privilegium, aut ſumitur ex *c. Suggeſtum 9. h. t.* cùm non ſit intentio concedentis tale privilegium immunitatis à ſolvendis decimis, in grave in præjudicium alterius Eccleſiæ illud concedere.

II. De jure novo amittitur hoc immunitatis privilegium per non uſum, ſeu potiùs per uſum contrarium 40. annis continuatum; ſi ſcilicèt per tantum temporis ſpatium decimæ à privilegiatis ſolutæ ſint: intra hoc enim tempus præſcribi poteſt obligatio etiam contra Eccleſias.

III. Amittitur hoc privilegium per tranſactionem, ſeu compoſitionem inter partes poſt obtentum privilegium factam, uti colligitur ex *cap.* 8. *& 9. h. t.* cùm per talem conventionem fieri videatur privilegii renuntiatio. Nec non per alienationem prædiorum, quæ ratione privilegii Religioſis, v. g. conceſſi exempta erant, ab onere decimarum; cùm per talem alienationem jam non ſub privilegiatis, quibus principaliter immunitas à ſolvendis decimis ex hoc prædio ſuo conceſſa eſt, maneat prædium, ſed tranſeat ad dominum non privilegiatum. *Vid.* Suar. *tom.* 1. *de Relig. tr.* 2. *l.* 1. *c.* 20. Abb. *in cit. c. Suggeſtum h. t. & c. Accedentibus* 15. *de Privil.*

SECTIO IV.

De Personis, & Ecclesiis, quibus pendendæ sunt Decimæ, & tempore, ac loco, quo sunt solvendæ.

§. I.

Quibus Personis, & Ecclesiis Decimæ sint solvendæ?

I. DE jure communi Canonico Parochis, sive Rectoribus Ecclesiarum Parochialium decimæ ex fructibus prædiorum, quæ intra fines cujusque Ecclesiæ sita sunt, integræ solvendæ sunt, ut constat ex *c. Cùm contingat* 29. & ex *c. Cùm in tua* 30. *h.t.* ita ut fundatam in jure intentionem pro se habeat Parochus, in ordine ad decimas, contra quemcunque possessorem juris decimandi, cui proinde jus immunitatis probandæ incumbit, cùm ex primæva decimarum institutione jus decimandi annexum sit curæ animarum.

II. Sæpè aliis etiam Clericis, præpositis, v. g. Decanis, Canonicis, vel aliis beneficiatis, secundùm portiones, quæ eorum dignitatibus, beneficiis, &c. applicatæ sunt, jus decimandi competit (uti colligitur etiam *ex c. Ex parte* 21. *h. t.*) postquam auctoritate Ecclesiæ redditus cujusque Parochiæ in plura beneficia sunt divisi; cùm etiam hi vi suorum beneficiorum in spiritualibus populo inserviant.

III. Debentur autem decimæ Parochis, aliisque, quibus jure competunt, non obstante, quòd sint divites: quia nemo militat suis stipendiis, & debentur illis decimæ ratione ministerii spiritualis, quod præstant; sicut creditori diviti nihilominus solvendum est debitum. Idem dicendum, si Clerici beneficiati sint malæ vitæ.

IV. Quamvis Religiosis vi status sui non conveniat proprium jus percipiendi decimas, neque illis ex jure communi hæ debeantur; cùm non obligentur ex vi status sui, & ex officio in spiritualibus ministrare: possunt tamen illis decimæ competere ex speciali privilegio, aut ex unione Ecclesiarum Parochialium facta Monasteriis.

V. Decimæ prædiales illi Parochiæ ordinariè solvendæ sunt, quamvis baptismalis non sit, intra cujus fines prædia decimabilia sita sunt, etiamsi in alia Parochia ille, ad quem talia prædia pertinent, habitet, & Sacramenta percipiat, ut colligitur ex *c. 29. & 30. h.t.* Cùm enim decimæ prædiales sint onera realia, quæ ipsis prædiis frugiferis inhærent: consequenter non attenditur possessor, aut colonus, vel dominus prædii, in ordine ad decimas ex illis præstandas, sed Parochia, intra quam sita sunt. Vult tamen Pontifex in *c. Cùm sint* 18. *h.t.* hoc in negotio recurrendum ad consuetudinem, quæ observari debet, uti etiam præscribitur in *c. Ad Apostolica* 20. *h.t.* Ubi etiam de personalibus decimis, si earum adhuc usus alicubi viget, asseritur, quòd illi Ecclesiæ, in qua quis domicilium, aut quasi domicilium habet, & in qua Sacramenta percipit, præstari debeant; cùm decimæ tales velut onus merè personale personam sequantur.

VI. Mixtæ denique decimæ, ubi earum usus, & ex fructibus, ac fœtibus pecorum solvuntur, de jure communi illi Ecclesiæ solvendæ sunt, intra cujus terminos pecora pascuntur; vel si in diversis Parochiis per notabile tempus pascantur, in alia tamen accubent, & ovile suum habeant, inter tales Ecclesias decimæ sunt proportione dividendæ: nisi aliud recepta consuetudo obtineat, quæ in hac materia multùm valet, & diligenter observari debet. *Vid.* Suar. *l. c. c.* 24. 28. *& 29.* Barbos. *de offic. Paroch. cap.* 28. Laym. *l.* 4. *tr.* 6. *c.* 4.

§. II.

De Tempore, & loco, quo pendendæ sunt Decimæ.

I. SOlvendæ sunt decimæ prædiales statim, postquam fructus à solo separati sunt, & collecti, ut constat ex *c. Cùm homines* 7. *junct. Gloss. verbo fructibus collectis h. t.* Neque enim in illis solvendis, quæ alteri debentur, morari nos oportet, neque prævia monitio necessaria est, nisi ad hoc, ut propter moram censura feratur. Personales verò decimæ, si earum ad hoc usus est, commodissimè solvuntur, ad multa incommoda cavenda, sub finem anni. Mixtæ denique, quæ ex fœtibus pecorum, & fructibus horum solvuntur, citiùs aut tardiùs solvi debent, pro ratione utilitatis, &c. In his tamen consulenda, & attendenda est consuetudo.

II. Ad locum, in quo solvendæ sint decimæ, quod attinet, non tenetur quidem dominus prædii, vel colonus deferre eas suis sum-

sumptibus, si jus commune attendas, ad horreum Parochi, vel Ecclesiæ; cùm obligatio ista nullo jure probari possit: certiores tamen facere priùs debent Parochos de fructibus in horrea condendis, ut per Procuratores saltem suos, suis decimis provideant. Attendenda tamen iterùm est circa hoc punctum consuetudo recepta. *Vid.* Azor. *p.* 1. *l.* 7. *c.* 24. Suar. *cit. l.* 1. *de Decim. c.* 37. Laym. *l. c. c.* 5.

SECTIO V.

De Decimis Novalium.

§. I.

Ad quem pertineant Decimæ Novalium, spectato Jure communi?

I. NOvale in ordine ad decimas, dicitur *Ager v.g. de novo ad cultum, seu culturam redactus, de quo non existat memoria, quòd aliquando cultus fuerit. c. Quid per novale* 21. *de V. S.* Quæ autem terræ, aut prædia semel sunt Novalia, semper censentur Novalia quoad immunitatem à solvendis decimis, si privilegiatus sit aliquis, ut de Novalibus suis nullas decimas solvat, uti probatur ex *c. ult. de privileg.*

II. Independenter tamen à tali exemptione, Novalium decimæ spectato jure communi ad eam Parochiam pertinent, intra cujus fines prædia de novo culpa sunt sita, prout deciditur in *c. Quoniam* 13. *h. t.* Cùm enim decimæ Novalium sint prædiales; consequenter eandem obligationem habent, quam habent aliæ decimæ prædiales. Quodsi verò intra diœcesim quidem Novalia excolantur, non tamen intra fines certæ Parochiæ, tum decimæ eorum, ad Episcopum pertinent, qui alteri cuidam Ecclesiæ applicare eas potest, vel suis usibus reservare. *c. Quoniam* 13. *h. t. Vid.* Laym. *l.* 4. *tr.* 6. *c.* 2. Canif. *tr. de Decim. c.* 11. Abb. *in cit. c.* 13. *h. t.*

§. II.

An privilegium de non solvendis Decimis extendatur etiam ad Novalia, vel non extendatur?

PRobabilius est, quòd privilegium absolutè concessum de non solvendis decimis ex propriis prædiis, etiam extendendum sit ad Novalia, post concessum privilegium exculta, uti colligitur ex *c. Ad audientiam* 12. *h. t. & ex c. Ex parte* 10. *&* 27. *eodem.* Quia verba generaliter, & indefinitè loquentia secundùm propriam eorum significationem de omnibus prædialibus decimis intelliguntur; quo nomine etiam decimæ Novalium veniunt; nisi enormis læsio Ecclesiæ Parochialis, contra quam hæc à decimis solvendis immunitas conceditur, aliter intelligi talia verba velit. *Vid.* Suar. *cit. l.* 1. *de Decim. c.* 19. Zoes. *hic n.* 54. Fagn. *in c.* 29. *h. t.*

§. III.

An privilegium percipiendi Decimas etiam ad Novalia se extendat?

I. PRivilegium percipiendi decimas ex prædiis ad Ecclesiam Parochialem de jure pertinentibus non extenditur ad decimas Novalium, quæ intra fines tales Ecclesię post concessionem privilegii excoluntur. Idque procedit, sive Laicis, sive etiam Religiosis, & aliis personis Ecclesiasticis tale privilegium concessum sit, nisi illarum quoque decimarum in concessione privilegii expressa mentio fiat, prout sumitur ex *c.* 2. *h. t. in* 6. Et ratio est: quia tale privilegium velut odiosum, & præjudicans Ecclesiæ Parochiali restringendum potiùs videtur, quantum verborum proprietas patitur, ut non extendatur ad futura, sed præsentia tantùm prædia, quæ tempore concessi privilegii decimalia fuerunt. Et quamvis privilegium negativum, non solvendi decimas, absolutè concessum, etiam ad Novalia se extendat; hoc tamen de privilegio affirmativo, percipiendi decimas, dici non potest, ob majorem illius præ hoc universalitatem, quam habet negotio præ affirmatione, & majus præjudicium Ecclesiæ.

II Quòd si verò privilegium alicui concedatur, decimas ex Novalibus etiam percipiendi, qui antiquas decimas in tali loco percipere solet, non debet illud extendi ad decimas Novalium, quas alii tempore concessi privilegii possidebant, tanquam jure sibi debitas; sed intelligi debet tantùm de illis Novalibus, quæ post impetratum privilegium fiunt, & secundùm illam quantitatem, in qua antiquas decimas percipit. *c. statuto* 2. *h. t. in* 6. Ex quo *c. f. statuimus* insuper patet, quòd privilegium tale in casu, quo antiquæ decimæ percipiuntur ab aliquo, ad

decimas Novalium percipiendas concessum, extendi non debeat, ultra medietatem talium decimarum, quamvis antiquas decimas integras percipiat: ne nimium scilicet præjudicetur aliis Ecclesiis, ad quas de jure decimæ tales pertinerent. *Vid.* Zœs. *l.c. n.56.* Suar. *l. c. c.23.* Barbos. *in c.27. h.t.*

§. IV.

An præscriptio Decimarum intra certum locum extendatur ad Decimas Novalium; & an si fundus mutetur, ita ut v.g. ex prato fiat ager, maneat obligatus ad Decimas solvendas, sicut antè?

I. QUi præscripsit decimas prædiales intra fines alicujus Parochiæ, non potest vi illus præscriptionis percipere decimas Novalium, postea intra eandem Parochiam factorum: nisi ex rationabili causa ostendat, illas ad se pertinere, prout sumitur ex *c. cùm contingat 29.h.t.* Cùm enim non plus præscribatur, quàm possideatur; Novalia autem nondum fuerint, quando antiquas decimas intra Ecclesiam talem præscripserat: consequenter ptæscribi non poterant decimæ ex talibus Novalibus præstandæ, nisi fundus ille, aut terra illa etiam inculta, priùs quàm ad Novale redacta est, aliquid decimarum nomine, glandes v. g. ligna &c. persolverit; hoc enim in casu fundus ille jam, ut decimabilis possessus, & præscriptus, in Novale permutatus, & decimas solvere deberent.

II. Quòd si fundus, aut prædium ad decimas obligatum mutetur, ita ut ex prato, v.g. fiat ager &c. (quam mutationem potest facere fundi dominus pro arbitrio suo) decimæ prædiales ex fundo mutato eidem debentur, cui priùs ex fundo tali decimæ persolutæ fuerunt, *c. commissum.4. h.t.* & ita, ut si fertilior per mutationem talem fundus factus sit, fertiliores decimæ dari debeant. Quamvis enim qualitas terræ mutetur, ut jam alios fructus ferat; manet tamen eadem substantia, eadem scilicet terra decimabilis; consequenter, nisi consuetudo decimas fructuum illorum, quos fundus mutatus nunc profert, abrogaverit, ex fructibus modò progenitis decimæ dari debent.

III. Si per consuetudinem alicubi sit inductum, ad unum, v. g. ad Monasterium; pertineant decimæ ex vineis, ex agris verò ad Parochum; & postea agri in vineas convertantur: tunc Monasterium decimas vini ex iis solùm præsidiis percipiet, in quibus consuetudo est præscripta; non autem ex aliis, quæ de novo in vineas sunt conversa, has enim Parochus percipiet, sicut antè ex agris. Si verò per privilegium, vel transactionem Monasterio decimæ debeantur ex vineis, tunc si agri in vineas convertantur, jam non Parocho, sed Monasterio solvendæ erunt; & vicissim Parocho, si ex vineis facti sunt agri: nisi per tales mutationes nimium pateretur Ecclesia Parochialis, cui in tali casu per imploratum etiam judicis officium succurri deberet. *Vid.* Suar. *l.c.c.20. & 22.* Barbos. *in cit.c.29.h.t.* Jo. Andr. *in c.4. h.t.*

SECTIO VI.

De variis modis, quibus acquiri potest jus decimandi in alia Ecclesia, aut Parochia, vel immunitas ab obligatione solvendi Decimas?

§. I.

An, & qua ratione per consuetudinem acquiri possit jus decimandi, in aliena Ecclesia, aut Parochia?

I. UT Ecclesia aliqua, Monasterium, vel persona Ecclesiastica, jus acquirat percipiendi decimas ex prædiis intra alienam parochiam sitis, per consuetudinem legitimè præscriptam obtineri potest. *c. cùm sint 18. & c. ad Apostolicæ 29. h.t.* Cùm enim decimæ prædiales, absolutè loquendo, non sint juris divini, sed Ecclesiastici tantùm: consequenter præscribi possunt ab illis, qui spiritualia possidere possunt; & quidem, ut probabilior sententia habet, 40. annis cum titulo, vel tempore immemoriali, si sine titulo ab Ecclesia non Parochiali contra Ecclesiam Parochialem præscribantur.

II. Qui in certa terra jus decimandi præscripsit, habet jus peecipiendi decimas ex omnibus fructibus, qui in illa terra nascuntur; nisi ex certis fructibus juxta receptam consuetudinem nullæ decimæ in illo loco solverentur; aut certum tantùm genus decimarum, majores v. g. non autem minores, quæ semper Ecclesiæ parochiali solutæ fuerunt, præscripserunt. *Vid.* Suar. *cit. c. 22.* Laym. *l.4. tr.6. c.6.* Fagn. *in c.29. h.t.*

§. II.

§. II.

An, & quomodo jus decimandi per transactionem, & quibus prætereà modis acquiri possit Personis Ecclesiasticis?

I. POtest Persona Ecclesiastica, v.g Parochus cum alio Parocho super Decimis transigere, ita ut jus decimandi per talem transactionem, seu amicabilem compositionem, uni, vel alteri, vel utrique parti acquiratur, ut constat ex *c.3. & c.9. h. tit.* dummodo in tali transactione nullum pactum Simoniacum interveniat. Porrò si transactio absolutè, & simpliciter facta sit super solvendis Decimis, ea non tantùm de præsentibus intelligi debet, sed etiam de futuris, quando v.g. nova prædia acquiruntur. Et quidem ejusmodi speciali transactioni non derogatur per privilegium exemptionis à solvendis Decimis, nisi de ea in privilegio concessò mentio fiat, prout sumitur ex *c. Ex multiplici 3.h.t.*

II. Potest super jure Decimarum in arbitros etiam compromitti, ita ut per arbitrium, seu sententiam arbitrorum, cui partes stare debent, jus decimandi uni parti acquiri, alteri verò adimi possit, totum, vel ex parte, intervenientibus saltem solemnitatibus ad alienationem requisitis.

III. Potest etiam una Ecclesia jus suum Decimarum cum jure Decimarum alterius Ecclesiæ permutare, ut constat ex *c.ult.de rerum permut.* argumento ducto à sensu contrario. Requiritur tamen, ut interveniat Episcopi auctoritas, cùm permutatio sit species alienationis. *cap. Nulli 5. de Reb. Eccl. alien.*

IV. Jus Decimarum si formaliter, & propriè accipiatur, quatenus est fundatum in spirituali titulo, ac jure, sive officio, & obligatione ministrandi spiritualia, nec vendi, nec locari potest: quia spirituale non potest pro temporali comparari. Si verò materialiter spectetur, prout præcisum est à spirituali jure, ac titulo, sive quoad utilitatem percipiendorum fructuum, hac ratione vendi, & locari potest. *Gloss. in cit.cap.ult. V. Temporalia. Vid.* Barbos *in cit.c.3.h.t.* Laym. *l.c.c.6.* Suar. *l.1.de Decim. c.25.*

§. III.

An, & qua ratione obligati ad præstandas Decimas, ab illis liberari possint per consuetudinem introductam, vel legitimè præscriptam, vel per transactionem?

I. NOn potest quis liberari ab obligatione solvendi Decimas per potestatem secularem. *c. Tua 25 h.t.* Potest tamen per privilegium à S. Pontifice concessum, ut suprà dictum est.

II. Potest hæc obligatio tolli, & abrogari per contrariam consuetudinem, non tantùm à Clericis, sed etiam à Laicis; non tantùm quoad Decimas personales, sed etiam quoad reales; non tantùm ex parte, sed etiam in totum: modò ministris Ecclesiæ aliunde sufficienter provisum sit. Prout passim docent RR. contra antiquos Canonistas. Et ratio probat: quia scilicet nec naturalis, nec divini Juris est in nova Lege hæc solvendi Decimas (formaliter acceptas) obligatio, sed Juris merè Ecclesiastici; & consequenter, sicuti alia, quæ Juris positivi Ecclesiastici sunt, per contrariam consuetudinem tolli possunt, ita poterit etiam hęc solvendi Decimas obligatio. Quod ipsum praxis etiam communissima probat, quæ non tantùm nullam ampliùs obligationem personalium Decimarum agnoscit, sed nec realium semper, & in omnibus minutis etiam fructibus &c.

III. Sicut privata particularis persona, sive Clericus sit, sive Laicus, 40. annis cum titulo, vel tempore immemoriali sine titulo quidem, non tamen sine bona fide, præscribere hanc immunitatem potest, prout probatur ex *c.1. de præscript. in 6.* sic, ut Communitas tota liberetur ab obligatione solvendi Decimas, sufficit consuetudo contraria 40. annis bona fide continuata, quamvis nullum titulum hujus exemptionis suæ ostendere possit, juxta *c. ultimum de consuet. junct. Gloss. V. legitimè sit præscripta.*

IV. Neque tamen per qualemcunque consuetudinem, aut præscriptionem obligatio hæc solvendarum Decimarum ita tolli potest, ut non denuò obligare incipiat, si ministri Ecclesiæ congrua sua sustentatione destituantur, (cùm ut sic sit Juris naturalis hęc obligatio) aut si Pontifex iterùm

præcipiat solutionem Decimarum *non obstante ulla consuetudine, aut præscriptione in contrarium*, cujus est ob justas causas, in bonum commune, consuetudines tales tollere. *Vid.* Laym. *l.*4. *tr.*6. *c.*6. Barbos. *Offic. Par. c.* 28. Suar. *l. c. c.* 12. 13. & 38.

SECTIO VII.

De Decimis Laicalibus, sive possessis, aut detentis à Laicis.

§. I.

An, & qua ratione Laici, sive Sæculares sint capaces Juris decimandi, seu percipiendi Decimas?

I. CErta est, & communis sententia, quòd jus decimandi, quatenus spirituale est, sive fundatum in titulo spiritualis officii, Laicis non competat, nec concedi possit, prout expressè statutum est in Concilio Lateranensi *can.* 1 *cau.* 16. *q.* 7. & habetur etiam *in c. ad hæc* 15. *h. t.* ubi pœna excommunicationis statuitur in Laicos, juris decimandi, quatenus spirituale quid est, detentores. Neque ipse Pontifex tale jus spirituale, fundatum in titulo spirituali, offerendi Sacrificium v. g. administrandi Sacramenta &c. concedere Laicis potest.

II. Quatenus verò jus decimandi à titulo spirituali abstractum, & separatum est, nimis prout solùm est jus decimam partem fructuum percipiendi sine ulla obligatione spiritualis cujusdam ministerii, etiam Laicis competere potest: ut si solam commoditatem fructuum decimabilium ad unum, vel plures annos, aut ad tempus vitæ suæ Parochus v. g. Laico concedat, aut elocet; vel si conferatur fructuum decimabilium portio laico per modum temporalis stipendii pro obsequio, aut officio à Laicis præstare solito; vel si fiat in Principem laicum, per modum liberalis donationis, aut in alium quemcunque, per modum feudi, à Pontifice Decimarum translatio, propter magna merita in Ecclesiam collata, in subsidium necessarium pro defensione Ecclesiæ, ad necessariam, & honorificam Ecclesiæ recognitionem &c. *Vid.* Azor *p.* 1. *l.* 7. *c.* 25. Suar. *l.* 1. *de Decim. c.* 25. Laym. *l. c.*

§. II.

An ab Episcopis aliisque Prælatis Ecclesiasticis, Papa inferioribus, Decimæ in feudum concedi possint Laicis?

DE Jure antiquo potuisse Episcopos, aliosque Prælatos inferiores, Ecclesiarum suarum Decimas in feudum concedere Laicis ob justam causam, ex decreto Urbani II. in Concilio Turon. ann. 1096. celebrato patet. Post hoc tamen Concilium, aut saltem post Concilium Latera. 1179. celebratum, omnibus Summo Pontifice inferioribus, hæc infeudandi circa Decimas Ecclesiæ potestas adempta est, ita ut factæ post hoc Concilium ab inferioribus Papa infeudationes, non tantùm illicitæ, sed etiam nullæ sint, prout etiam patet ex *cap. Quamvis* 17. *h. t.* & *ex cap. prohibemus* 19. *eodem*. Ratio id statuendi erat, ut plurimi abusus, qui per tales infeudationes, in præjudicium Ecclesiarum irrepserant, impedirentur. *Vid.* Suar. *loc. cit. cap.* 23. & 26.

§. III.

An, & qua ratione Laici Decimas, quas obtinent, in alios transferre possint?

I. LAicus, si injustè detineat Decimas Ecclesiæ, non potest illas in feudum concedere, aut alio quovis titulo in alios Laicos transferre, ut patet *ex c. prohib.* 19. *h. t.* Neque enim, qui injustè detinet, ullum jus habet ad tales Decimas, & consequenter nullum etiam in alios per se transferre potest. Quòd si verò illæ ab antiquo ante Concilium Lateranense, cum legitima auctoritate Prælati Ecclesiastici, in feudum perpetuum ipsi sunt concessæ; vel etiam post illud, sed cum auctoritate Papæ, tum valde probabile est, quòd alteri Laico, cum consensu Episcopi, concedere eas possit in feudum. *gloss. cit. c. prohibemus. v. laicos.* Quia subinfeudatio etiam in feudo Ecclesiastico locum habet; cùm nullus Juris textus afferri possit, in quo hęc Decimarum subinfeudatio Laico facienda prohibeatur, si fiat cum consensu Episcopi, cujus est damna Ecclesiæ præcavere.

II. Quòd si Laici, qui Decimas Ecclesiæ detinent, quas ante Concilium Lateranen-

se

se in feudum perpetuum acceperunt, restituere quidem velint eas Ecclesiæ, induci tamen non possint, ut suæ eas Ecclesię restituant, possunt aliis Ecclesiis, aut Monasteriis illas restituere. *c.* 2. §. *sanè h.t. in 6.* Quo tamen in casu intervenire debet consensus Episcopi, ad multas scilicet fraudes cavendas.

III. Potest tamen consuetudine induci, ut Laici liberè disponere possint de Decimis, sicut de bonis patrimonialibus, easque vendere, permutare, donare, dare in dotem, feudum &c. Et hujusmodi consuetudo in Germania nostra in plurimis Decimis, quas Laici possident, viget, neque sine ingenti animarum damnatione, & innumerorum contractuum eversione damnari potest: siquidem tales Decimæ per legitimã Sedis Apostolicę auctoritatem à titulis Clericalibus sint abstractæ, & Laicis concessæ.

IV. Hoc ipsum dici debet, si Decimæ à tempore immemoriali, bona fide, possessæ, sine ullius contradictione, à Laicis fuerunt, qui nunquam dimoveri se patientur, aut dimoveri debent, donec liquidò constet, quòd tales Decimæ non legitimo modo ad eos pervenerint: cùm immemorialis possessio præsumptionem legitimi tituli, & ejus probationem inducat.

V. Neque tamen sola concessio, aut donatio Decimarum à Laico facta, inducit titulum (nec coloratum quidem) ad eas præscribendum, ut patet ex *c. dudum* 31. *h.t.* Qui enim à Laico Decimas accipit, credens talem concessionem esse validam, is errat in Jure manifesto, uti patet: error autem Juris ad præscribendum non prodest. *Vid.* Laym. *l.* 6. *tr.* 6. *c.* 6. Barbos. *in c.* 19. *h.t.* Suar. *l. c. cap.* 26. *&* 27.

SECTIO VIII.

De Jure, quod competit Ecclesiæ, vel Clericis in Decimas; & qua actione illæ exigi possint; item de Judice in causa Decimarum, ac pœnis eas non solventium.

§. I.

Quale jus habeat Ecclesia, vel ejus Rectores, in Decimis, seu fructibus Decimarum?

I. CIrca fructus decimales, nondum tamen decimatos, aut separatos à reliquis fructibus, habet Ecclesia, Rectores, seu Ministri illius, non quidem plenum & perfectum dominium: habent tamen jus reale in illis, & quasi dominium utile; tum quòd fructus nondum separati ab aliis maneant in dominio illius, cujus sunt prædia; tum quòd onus reale fructus habeant; ratione cujus decimari possunt ab eo, qui jus decimandi habet, ad quemcunque possessorem transiverint.

II. Postquam verò ab aliis fructibus fructus decimales separati sunt, eorum dominium directum, & plenum ad Ecclesiam spectat, quamvis actualis traditio, sive realis apprehensio nondum sit facta: ob speciale scilicet Ecclesiarum privilegium, vi cujus dominium rei acquirere potest Ecclesia, etiam ante traditionem factam. *Vid.* Suar. *tom.* 1. *de Relig. tr.* 2. *l.* 1. *c.* 36. Laym. *l.* 3. *tract.* 1. *cap.* 5.

§. II.

Qua actione Ecclesia, vel ejus loco Parochus, aut Episcopus in judicio exigere possit Decimas sibi debitas?

I. SI de jure decimandi instituatur lis, habet actionem confessoriam utilem Ecclesia, per quam à Judice declarari petat, quòd jus decimandi sibi competat. Si verò de Decimis, sive fructibus ipsis decimabilibus, nondum tamen separatis à fundo, lis moveatur, tum Ecclesia ad separationem, ac solutionem agere potest condictione ex lege, seu canone, quæ simul est actio in rem scripta, sive rei persecutoria, contra quemvis fructuum non decimatorum possessorem, sive dolosum, & negligentem destructorem juxta *cap. pastoralis* 28. *h.t.*

II. Neque tamen exigi Decimæ præteritæ ab eo possunt, qui prædium nondum decimatum emit, aut de novo possidet, sed à venditore, sive priore possessore: cùm onus Decimarum per se non inhæreat fundo, ex quo solvuntur Decimæ, sed solùm respectivè, sive in ordine ad fructus, quibus per se, & immediatè onus hoc competit. *Vid.* Suar. *cit. c.* 36. *&* 38. Canis. *tr. de Decim. c.* 4. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 2.

§. III.

Quis sit Judex competens in causa Decimarum; & quæ pœnæ de Jure statutæ sint in eos, qui Decimas non solvunt?

I. SI quæstio sit de proprietate, sive jure Decimarum, ad quem hoc jus pertineat; vel ex quibus fructibus solvendæ sint Decimæ; vel si lis moveatur de privilegio, aut immunitate à Decimis; vel denique lis moveatur de jure possidendi: ad solum Ecclesiasticum Judicem pertinet in causa tali judicare (cùm Laici Ecclesiastica negotia tractare non possint *c.2. de judic.*) qui summariè causam talem cognoscat, & sententiam in scripto ferat, juxta *Clement. 2. de V.S.* Si verò sit meri facti quæstio, an quis perceperit, vel solverit Decimas, vel de nuda detentione sit controversia &c. causa mixti fori videtur, juxta communem praxim, & consuetudinem.

II. Pœnæ, quæ de Jure statutę sunt in non solventes Decimas, quas debent, sunt variæ. Potissimę sunt excommunicatio (præmissa tamen monitione) & privatio sepulturæ Ecclesiasticæ: quarum neutra tamen à Parocho, cui non solutæ fuerunt Decimæ, absque superioris Ecclesiastici Judicis commissione infligi poterit; cùm nulla illi competat fori externi jurisdictio. *Vid.* Suar. *cit. cap.* 38. Barbos. *in c.* 25. *h.t.* Azor *p.1. l.7. c.*25.

SECTIO IX.

De Primitiis, & Oblationibus.

§. I.

De Primitiis.

I. PRimitiæ dicuntur *primi fructus agrorum, vinearum, hortorum &c. primogenita in animalibus &c.* ut colligitur ex variis Sacrarum Litterarum textibus. Distinguuntur à Decimis, quòd illæ sint primi fructus, & immediatè DEO offerantur, in gratiarum actionem pro frugibus terræ &c. Decimæ verò sint decima pars fructuum, quæ in sustentationem Ministris Ecclesię immediatè debetur.

II. Quamvis in antiqua Lege, ex præcepto Legis divinę scriptę, offerri deberent Primitię ex omnibus fructibus DEO, juxta varios Sacrę Scripturę textus, & olim etiam in Lege Evangelica ex præcepto juris Ecclesiastici solvi deberent Sacerdotibus, & Ministris Ecclesiæ, prout varia Jura indicant: hodie tamen in plerisque locis hęc obligatio est extincta, ut nemo de his solvendis ex obligatione solicitus sit. *Vid.* Azor *l.c.c.*27. Less. *l.2. de Just. c.*39. *à nu.*30. Barbos. *de Offic. Paroch. c.*27.

§. II.

De Oblationibus.

I. OBlationum nomine, prout à Decimis, Primitiis, & aliis Donationibus, ac Legatis Ecclesiæ factis distinguuntur, quæ sub nomine Oblationum latiùs accepto comprehendi possunt, eæ Oblationes veniunt, *quæ ad altare à Christi fidelibus DEO, & Sanctis offeruntur religionis intuitu*, licèt postea in usum Ecclesiæ, vel Ministrorum ejus vertantur.

II. Nullum de strictè dictis Oblationibus faciendis præceptum in Ecclesia habetur: quæ enim præcepta in Jure Canonico antiquo Oblationes præcipere videntur, loquuntur in ampliore sensu accipiendo Oblationes, de illis scilicet, quæ ex alio titulo, vel ut census, vel ut legata, vel ut decimæ &c. in casu, quo deficit sustentatio congrua Ministris Ecclesiæ, vel ex consuetudinaria aliqua obligatione debentur Ecclesiæ. Laudabiles tamen, & pias, ac spontaneas consuetudines non esse negligendas, monet Pontifex in *c. ad Apostolicam 42. de Simonia.*

III. Quifciunt Oblationes, debent esse Fideles baptizati, & ab Ecclesia non præcisi, sive excommunicati, uti sumitur ex *Clem. Rom. l.3. Constit. Apost. c.* 8. *& Concil. Eliberit. c.*28. *tom.* 1. *Concil.* Et ratio est: quia offerre munera ad altare, eademque accipere, est quædam communicatio Ecclesiastica, quæ Excommunicatis est prohibita. Specialiter autem à Jure Canonico prohibitum est à quibusdam Personis Oblationes accipere: nim. ab Usurariis manifestis, à raptoribus, à pauperum oppressoribus, à sacrilegis, à notoriè diffidentibus, à publicis meretricibus. *Gl. in cap.* 2. *dist.*90. *V. Dona.* Ob scandalum scilicet vitandum, & ne videatur Ecclesia cum illis

velle

velle communicare in iniquè partis &c. Ob quam etiam causam non possunt hæ Oblationes accipi ex illis, quæ sunt injustè acquisita, quæ debentur aliis, vel ex pietatis, vel ex charitatis &c. obligatione.

IV. Quamvis tales Oblationes immediatè DEO fiant, in usum tamen illorum converti possunt, qui curam animarum in Ecclesia ex officio, & obligatione administrant. Et hinc Oblationes, quæ fiunt Cappellæ alicui, aut Altari in Ecclesia Parochiali existenti; vel quæ fiunt in Cappella, aut Oratorio sito intra fines, & limites Parochialis Ecclesiæ; vel quæ fiunt ad imaginem depictam v. g. in pariete domus privatæ alicujus personæ; vel quę fiunt Sacerdoti in Ecclesia Parochię alienę celebranti, non ad Cappellanum loci illius, aut in ara celebrantem, sed ad Parochum, intra cujus Parochię fines hę Oblationes fiunt, pertinent: nisi ex intentione offerentium aliud prętsumi debeat, quorum voluntati fine dubio satisfieri debet; aut recepta in tali loco consuetudo aliud jubeat, prout circa Neomystis factas Oblationes statuitur, quę non ad Parochum, etiamsi in Ecclesia Parochiali primitias ille celebret, sed ad Neomystam pertinent. *Vid.* Barbos. *de Offic. Paroch. cap.* 24. Laym. *l.4. tr.6. cap.7.* Azor *cit. cap.27.* Fagn. *in cap.9. de his, quæ fiunt à Prælatis.*

TITULUS XXXI.

De Regularibus, & Transeuntibus ad Religionem.

SECTIO I.

De essentia Status Religiosi in communi, ejusque proprietatibus, & institutione.

§. I.

Quid sit Status Religiosus, & quænam requirantur ad substantiam veræ, ac propriæ Religionis?

I. STatus Religiosus definiri potest, quod sit *stabilis in communi vivendi modus fidelium, ad Christianæ charitatis perfectionem tendentium, editis tribus substantialibus votis, perpetuæ castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ab Ecclesia approbatus.*

II. Requiruntur ergo ad substantiam veræ Religionis (prout hic de ea sermo est) quatuor conditiones. Primò: ut serventur in tali statu tria Consilia Evangelica, Paupertatis, perpetuę Castitatis, & Obedientię, per quę Consilia removentur, quę vel maximè perfectioni obsistunt. Non quidem quasi Paupertas religiosa debeat omnino incapacem dominii facere Religiosum, quòd falsum esse, clarè patet ex Religiosis Scholasticis Societatis JESU, qui verè Religiosi sunt, dominii tamen, & retinendi, & acquirendi capaces sunt, prout negari non potest post Bullam Gregorii 13. *Ascendente Domino*: sed quòd privet omni usu, & dispositione rerum pretio æstimabilium, sine licentia Superioris, & ut hoc volente abdicare se omni etiam dominio parati sint. Secundò: ut tria Consilia illa Evangelica voto perpetuam obligationem continente firmentur; Status enim quandam immobilitatem, & perpetuitatem dicit, non quidem absolutam, ex parte utriusque, statum incipientis, & illius communitatis, quæ talem admittit; sed ex parte illius saltem, qui statum talem arripit, uti patet ex praxi Societatis JESU circa Religiosos non Professos, & Bullis Pontificum illius Institutum approbantibus. Tertiò: ut hæc tria vota emittantur in Religione, quæ per Sedem Apostolicam, non tantùm in vim pii modi vivendi, sed in vim Religionis veræ approbata fuit, ad cavendas multas fraudes, & suspecta conventicula &c. Quartò denique, ut emittens vota Religionis constituatur sub alicujus Superioris Ecclesiastici jurisdictione, & potestate, qui possit Religiosos subditos suos corrigere, ad servandam regulam, & regularem disciplinam cogere, potestatem clavium in eos exercere &c.

§. II.

An Vota Solemnia sint de essentia Status Religiosi?

I. AD Statum Religiosum, & ut quis sit verus, ac propriè dictus Religiosus, non requiruntur Vota Solemnia, sed suffi-

sufficiunt Simplicia. De cujus assertionis veritate nemini licet dubitare post Bullam Greg. XIII. quæ incipit: *Ascendente Domino*. Ubi Pontifex motu proprio, & auctoritate Apostolica definit, eos, qui in Societate JESU tria substantialia vota, quamvis simplicia illa sint, emiserunt, verè ac propriè Religiosos esse, non secus atque quorumvis aliorum Ordinum Professos: adeòque non tantùm ex privilegio Apostolico, sed per se & spectata natura, ac essentia Status Religiosi. Ratio est: tum quia etiam per vota simplicia fit vera sui traditio, qua se vovens subiicit potestati regularis sui Superioris, & hic traditionem hanc ex facultate Sedis Apostolicæ acceptat; tum quia ex parte voventis status talis est immutabilis; tum quòd per vota etiam simplicia ad opera perfectionis obligari quis possit. Quamvis enim Jura sæpius asserant, per Professionem, quæ non habetur nisi per vota solemnia, fieri Religiosum aliquem: hoc tamen intelligi tantùm debet, Jus commune Decretalium spectando, ubi Ecclesia nullam Religionem acceptabat, nisi solemniter illius Religiosi essent professi.

II. Etsi, ut ex modò dictis patet, Voti solemnitas solùm habeatur ex institutione Ecclesiæ, & spectando naturam Voti, vovens tam ligetur Voto simplici, quàm solemni, & sic major perfectio Voti solemnis consistat in accidentali solùm perfectione, quam habet ab Ecclesia: habet tamen eadem Voti solemnitas duas potissimùm qualitates, nimirum vinculum reciprocum, & indissolubile inter voventem, qui se irrevocabiliter DEO tradit, & inter Religionem, quæ ipsum irrevocabiliter recipit. Deinde per Votum solemne Persona vovens inhabilis redditur ad quosdam effectus morales, v. g. ad dominium rerum temporalium acquirendum, & retinendum, contrahendum matrimonium &c.

III. Cùm Voti solemnitas ex sola Ecclesiæ constitutione habeatur, ut modò diximus; posset Pontifex decernere, ut quorumcunque Religiosorum Vota essent tantùm simplicia.

IV. Per ea Vota simplicia, quibus aliquis in seculo manens se obligat ad obediendum v. g. suo Confessario, ad perpetuam castitatem, & paupertatem &c. non fit Religiosus: quia per talia vota non subiicit se spirituali jurisdictioni, ab Ecclesia derivatæ, in Religione à Pontifice approbata, sed manet Laicus, prout ante talia vota fuerat. *Vid.* Cajetan. 22. *qu.* 88. *art.* 7. Sanch. *l.* 5. *Mor. c.* 1. Suar. *tom.* 3. *de Relig. l.* 2. *cap.* 4. *& seqq.*

§. III.

Utrùm Status Religiosus fuerit institutus Jure divino, an verò solùm Jure positivo, & Ecclesiastico? & de diversitate Ordinum Religiosorum.

I. Si spectetur status Religiosus secundùm se, & quoad substantiam suam, ab ipso Christo in nova Lege institutus fuit, ad Consilia Evangelica excitante; ut adeò rectè dicatur Juris positivi divini consulentis, non autem præcipientis. Si verò consideretur quoad peculiarem, & determinatum modum vivendi, sive regulam, ex institutione Ecclesiæ varias Religiones approbantis habetur.

II. Omnes Religiosi Ordines conveniunt in iis, quæ spectant ad essentiam Status Religiosi, quæ consistit in tribus Votis secundùm Consilia Evangelica editis, & ab Ecclesia acceptatis. Diversitas autem desumitur ex duobus. Primò ex fine cujusque proprio, ad quem quisque Ordo est institutus. Secundò ex diversis mediis, & spiritualibus exercitiis, quibus quilibet Ordo ad suum finem, & ad vota observanda tendit. Et hinc Religiones aliæ sunt Contemplativæ, quarum principalis finis est contemplatio: aliæ Activæ, quæ attendunt ad vitam activam principaliter, sive ad opera misericordiæ, tam spiritualia, quàm corporalia exercenda: aliæ sunt Mixtæ, quæ principaliter tam ad contemplationē, quàm ad actionem ordinantur; aliæ sunt Clericales, quæ ex instituto suo ad ministeria Clericis propria ordinantur; alię sunt Monachales, quæ magis ex instituto suo ad vitam solitariam, aut ministeria alia, quæ Clericis propria non sunt, ordinantur; aliæ sunt Mendicantes, quæ ex instituto suo, & juxta paupertatem suæ regulæ, nulla possident bona immobilia, quamvis hodie ex concessione Ecclesiæ ea in communi possideant; aliæ non mendicantes, quarum paupertas bona immobilia ex Instituto etiam suo in communi possidenda

ad-

admittit; aliæ denique sunt Militares, quæ tribus votis substantialibus editis per se primò, & ex vi proprii instituti ordinantur ad militandum pro Religionis Catholicæ defensione &c. *Vid.* Suar. *tom. 3. de Relig. l. 3. c. 2. & l. 2 c.* 14. Less. *l. 2. c.* 41. *dn.* 16.

SECTIO II.

De Ingressu Religionis, & Novitiatu.

§. I.

Quæ ætas in ingrediente Religionem, seu Novitiatum requiratur; & in quo loco necessario debeat Novitiatus, sive probatio fieri, & an etiam suscepto habitu regulari?

I. DE Jure quidem antiquo ingredi potuit Novitiatum masculus post expletum decimum tertium ætatis annum, & fœmella post undecimum annum ætatis. Jure tamen novo, & hodierno ad legitimum Novitiatum inchoandum, requiritur pubertas completa, in masculo scilicet, ut compleverit annum decimum quartum, in fœmella, ut impleverit annum duodecimum: quia in hac ætate sufficiens discretio, & vires adesse censentur ad Ordinem probandum &c. In Societate JESU tamen nemo potest admitti ad Novitiatum ante expletum XV. ætatis annum, sicut nec post expletum L. annum, sine Generalis dispensatione, eruntque Vota Simplicia Societatis edita ab admisso ante exactum XV. annum, sine dispensatione Generalis, adeòque etiam ante XVII. annos expletos invalida: quia ad eorum valorem necessariò præcedere debet biennium Novitiatus. Econtra Tyrones Ordinum Militarium possunt post expletum XIII. ætatis, & ante annum Novitiatus exactum Professionem emittere.

II. Quamvis ob Tridentini constitutionem Professio in nullo Ordine fieri possit ante decimum sextum ætatis annum: quia tamen necesse non est, ut immediatè subsequatur Professio Novitiatum, poterit priùs Novitiatus tempore impleto, post aliquod tandem tempus subjungi Professio.

III. Debe autem annus Novitiatus, seu probationis regulariter peragi in domicilio Religionis, non extra, uti colligitur ex *c. 1. h. t. in 6.* quò melius possit Novitius Religionis asperitatem experiri, & vicissim mores, & naturam Novitii meliùs experiri possit Religio. Nisi cum licentia sui Superioris per majorem annui Novitiatus partem extra Monasterium versetur Novitius, quia in tali casu, eo ipso quòd sub obedientia sui Prælati vivat, censetur in probatione sufficienter esse, paratus ire, & redire, quandocunque Prælatus vocaverit.

IV. Licèt multorum sententia ad valorem Novitiatus requirat, ut annus probationis suscepto habitu regulari peragatur; quia etiam habitus gestatio suam habet ad experientiam requisitam austeritatem: probabilius tamen est, quòd absolutè ad valorem Novitiatus non requiratur habitus regularis susceptio, aut gestatio, prout probari posse videtur ex *can. multos* 23. *distinct.* 54. Servanda tamen est communissima consuetudo, quæ vult suscipi habitum ad Novitiatum peragendum, nisi peculiares rationes peculiaria jubeant. *Vid.* Suar. *tom. 3. de Relig. l. 6. c. 19. & l. 5. c. 13. &* 14. Sanch. *l. 5. Mor. c.* 4. Less. *l. c. nu.* 59. Azor *p. 1. l. 13 cap.* 4. Navarr. *l. 3. consil.* 10.

§. II.

Utrùm necessarium sit, ut Professionem præcedat annus probationis, isque integer, & quomodo sit computandus?

I. VAria circa tempus Novitiatus statuerunt antiqua Jura. Et quamvis in *cap. ad Apostolicam 16. h. t.* unus annus ordinariè probationi impedendus præscriptus fuerit: patet tamen ex hoc ipso c. quòd ex utriusque partis consensu, tam recipiendorum scilicet, quàm recipientium, potuerit tempus hoc abbreviari; & non tantùm validè, sed etiam licitè, si causa justa suberat, Professio fieri ante finitum probationis annum. Posterioribus tamen temporibus prohibitum fuit Prædicatoribus, & Minoribus ad Professionem aliquem admittere, nondum finito Novitiatus anno, prout decernitur in *c. Non solùm 2. h. t. in 6.*

II. Hodie verò universim observari debet, quod statuit *Trident. sess. 25. de regularibus capite* 15. ubi decernitur, ut in nulla Religione, sive virorum, sive fœminarum illa sit (exceptis Ordinibus Militaribus)

ante

ante exactum Novitiatus annum ad Professionem ullus admittatur, ita ut non solùm illicita, sed etiam invalida futura sit Professio, ante exactum hunc annum facta. Neque, vel una dies, aut hora ad integritatem, & anni complementum deesse debet, cùm in his casibus, ubi stricta interpretatio facienda est, ad cavendum omne præjudicium, dies cœpta non habeatur pro completa, & consequenter, qui à prandio v. g. Novitiatum suum ingressus est, non potest post annum manè illius diei Professionem facere, sed exspectare debet ad tempus pomeridianum &c. prout ex verbis Tridentini loco citato colligitur. Habent tamen Moniales S. Dominici à B. Pio V. concessam sibi gratiam, quòd earum Novitiæ post expletum decimum sextum ætatis annum, si in mortis articulo constitutæ videantur, profiteri possint, etiamsi annum Novitiatus nondum absolverint. Quę gratia ad omnes Religiosos Ordines extenda est, qui cum dictis Monialibus in privilegiis communicant. *Vid.* Navarr. *l.* 3. *consil.* 62. Suar. *cit. l.* 5. *c.* 12. Sanch. *l.* 5. *Mor. c.* 12. & *l.* 2. *de Matr. disp.* 24.

§. III.

Utrùm annus probationis necessariò debeat esse continuus sine interruptione; & an, si quis post finitum Novitiatum Religionem deserat, sed postea ad eam redeat, iterùm probari debeat?

I. AD legitimum Novitiatum, & validam subsequentem Professionem, requiritur necessariò annus probationis prævius continuus, ita ut nullam notabilem interruptionem patiatur, si fiat animo deserendi Religionem. Quòd si interruptio longior fuerit, ex omnium sententia iterùm inchoari debet annus probationis: cùm per talem interruptionem non tantùm status mutatus videatur, sed asperitates Ordinis, quas majores secum trahit continuatio, non satis expertus sit Novitius, nec Religio Novitii perseverantiam satis probare potuerit. Si verò modica solùm interruptio fuerit, ad paucos scilicet dies, & Novitius mox redierit, quamvis etiam in hoc casu consultius sit, ad Novitii constantiam explorandam, inchoare iterùm Novitiatum, potest tamen variis circumstantiis perpensis, in tali casu, non censeri moraliter interruptus Novitiatus; cùm modica talis absentia, quasi nulla computari debeat.

II. Si potest expletum annum probationis ad seculum ante factam Professionem rediret Novitius, & postmodum pœnitentia ductus adiret iterùm eandem Religionem, probabile est, quòd sine nova probatione, & Novitiatu ad Professionem admitti posset; nisi res notabiliter ex parte alterutra mutatæ fuissent. *Gloss. in c. Eum qui* 31. *V. certus. De regulis juris in* 6. Cùm enim Jura non requirant immediatè subjungi Professionem Novitiatui, per continuum autem annum expertus hic Novitius sit Religionem, & Religio etiam per annum illius notitiam habuerit, non videtur novus annus probationis requirendus: nisi ex parte alterutra, Religionis scilicet, vel Novitii redeuntis, notabilis mutatio facta fuisset. Et propter hanc causam sæpius consultum erit, ad probandam constantiam mutabilis Novitii, Novitiatum integrum de novo inchoare. Quod semper necessarium erit, si ad aliam diversi Ordinis Regulam, aut Religionem, sive strictior sive laxior hæc habeatur, transierit: nam quia nova Professio secundùm diversam Regulam fieri debet, ideò & Religionem ipse probare debet, & Religio ipsius mores, & aptitudinem explorare, cùm sæpe fiat, ut aptus ad unam Religionem, non sit aptus ad alteram.

III. Non necessariò iterùm præmittitur Novitiatus, si ex aliquo defectu, ætatis v. g. aut alterius inhabilitatis personæ, irrita fuit Professio; aut si injustè ejectus, per Superiorem, ad quem appellaverat, fuit restitutus; aut si sanæ mentis ad probationem admissus, currente tamen postmodum anno Novitiatus, in furorem, vel amentiam incidit. Si tamen ejusmodi interruptio per amentiam ultra dies octo, aut decem duraret, tunc supplendum esset tempus hujus interruptionis. *Vid.* Sanch. *loc. cit. & l.* 7. *de Matrim. disput.* 37. Pellizar. *in Man. Regul. tr.* 2. *c.* 1. *q.* 12. Navarr. *l.* 3. *consil.* 6. Suar. *tom.* 3. *de Relig. l.* 5. *c.* 15.

§. IV.

§. IV.

An, & qua ratione Impuberes ingredi possint Religionem, & in illam recipi, vel à parentibus offerri?

I. POssunt tam pueri, quàm puellæ Religionem ingredi, & habitum regularem assumere, etiam ante annos pubertatis expletos; & infantes etiam, cum consensu tamen parentum: ut à mundi vanitate abstracti, regulari vitæ assuescant. Non tamen possunt verè, & propriè Novitiatum agere, aut in anno probationis censebuntur ante annos pubertatis expletos: cùm ante hos annos discretionem sufficientem habere non censeantur ad Religionis experientiam, ac austeritates, præsertim circa votũ Castitatis.

II. Quin immò parentes possunt liberos suos impuberes offerre Religioni, non tantùm, ut sub regulari disciplina vivant, ac educentur, sed ut suo tempore probationis annum inchoare, ac in Religione tali profiteri, si placeat, possint. Effectus autem hujus oblationis, aut ingressus impuberis est, quòd parentes, si semel in filii, aut filię impuberis ingressum expresè, vel tacitè, intra annum non revocando, consenserunt, mutare posteà voluntatem suam non possint, & liberos taliter oblatos, aut ingressos revocare, sicut revocare possunt eos, in quorum ingressum non consenserunt, *c. Si quis 2. h. t.* neque possint ipsi taliter oblati, aut ingressi ante pubertatis annos ad sæculum redire: prout deciditur in *can. 2. caus. 20. q. 2.* Vide plura de hac rari usus materia apud *Auct. Meth.* & Fagn. *in cap. 12. h. t.* Sanch. *l. 4. Mor. c. 18.* Suar. *tom. 3. de Relig. l. 5. c. 1.*

§. V.

De libertate ingrediendi Religionem, & egrediendi, quam habent Novitii.

I. QUòd possint liberi, inconsultis etiam, & invitis parentibus, Religionem absolutè ingredi, certissimi juris est *c. Cùm virum 12. h. t.* & ratio naturalis probat, quæ cuilibet, sicuti ad matrimonium carnale liberum arbitrium relinquit, ita etiam ad matrimonium spirituale Religiosæ Professionis. Quamvis hæc ipsa ratio naturalis satis etiam doceat, honestum, decens, & multùm conveniens esse, ad hoc tam arduum mutandi status negotium, parentes de hoc edocuisse saltem, si consensus eorum haberi non possit.

II. Egredi autem intra annum probationis ex Novitiatu, & ad sæculum redire, liberè possunt Novitii, ita ut à nullo egrediendi facultatem petere teneantur, nec ad ullas expensas solvendas obligentur, quas in illis alendis fecit Monasterium, prout habetur in *c. Statuimus 23. h. t. & in c. 2. eodem in 6.* Nisi per pactum se obligasset Novitius ad solvendas expensas Religionis, in sui sustentationem tempore probationis factas: quale pactum non obstante Trident. etiam hodie fieri potest. Vel nisi Voti Religione se obstrinxisset ad permanendum, & profitendum. Quod fortassis illa Jura antiqua volunt, quæ non concedunt liberam ad sæculum redeundi licentiam Novitiis, qui omnino firmiter, & seriò mutare vitam statuerunt, dum Novitiatum ingressi sunt; sed volunt hos ad aliam Religionem transire debere, si in ea, quam modò probant, permanere nolint. *Vid* Laym. *l. 1. tr. 5. c. 4.* Suar. *l. c. c. 11. & l. 6. c. 19.* Sanch. *l. 6. Mor. c. 10.*

§. VI.

De Obligationibus, Juribus, & Privilegiis Novitiorum.

I. NOvitii, quamvis deceat eos religiosæ disciplinæ subesse, dum in Religione permanent, absolutè tamen per se, & directè sub culpa non obligantur ad regularum, & præceptorum Superioris observationes: ut sic enim libertati eorum consulitur, quæ per Professionem primùm ad hanc regulam ligatur, & simul etiam confusioni, ac perturbationi regularis disciplinæ, & Novitiorum experientiæ.

II. Possunt nihilominus Superiores Regulares ferre leges statui Ordinis convenientes, ad quas, saltem sub pœna, obligentur Novitii, quamdiù in Religione manent; sicut Clerici, dum in aliqua Diœcesi versantur, ejus legibus obligantur, etsi inde recedere possint.

III. Etsi Novitii statutis Regulæ directè, ac per se non obligentur: subiiciuntur tamen spirituali jurisdictioni Prælatorum Regularium tam quoad forum internum, quàm quoad externum, & censuras &c. sicut Clerici seculares subsunt jurisdictioni Episcopi.

IV. Jus,

IV. Jus, quod habent Novitii ad Beneficia, vel in Beneficiis priùs obtentis, non vacat per ingressum in Novitiatum, ita ut alteri Beneficia talia conferri possint; sed retineri ab iis possunt usque ad Professionem, quamvis Novitiatus etiam ultra annū prolongaretur, ex justa causa, aut Ordinis statuto &c. prout statuit Bonifacius VIII. in *c. Beneficium h. t. in 6.* ne scilicet libertas egrediendi ex Novitiatu tali Novitio adimatur, si post egressum ad Beneficium suum, alteri jam validè collatum, redire non posset, & sic vel in Religione manere cogeretur, vel non haberet congruam suam sustentationem, amisso jam Beneficio, si egrederetur; nisi intra tempus Novitiatus renuntiatio talium Beneficiorum, juxta formam à Trid. præscriptam, de qua paulò post, facta fuisset. Deberet tamen ex fructibus talis Beneficii pro Vicario, qui Beneficio inservit, congrua portio per Episcopum, seu Ordinarium, assignari, aliis fructibus Novitio reservatis, ut vel illi egresso iterum restituantur, vel Monasterio successionis capaci cedant, si in eo profiteatur Novitius.

V. Ad privilegia denique quod attinet, certum est, quòd gaudeant Novitii non tantùm fori, & canonis privilegio, tanquam personæ Ecclesiasticæ; sed quòd uti etiam possint aliis Ordinum illorum, quorum Novitii sunt, privilegiis: nisi peculiares aliquas exceptiones habeant peculiaria Ordinis statuta, aut consuetudo. Quamvis enim propriè Religiosi non sint, sunt tamen pars aliqua specialiter privilegiatæ Communitatis. Porrò sicut Religio non potest sine justa causa Novitium à se dimittere: ita nec potest sine justa causa eum privare favoribus, & privilegiis Ordinis concessis. *Vid.* Suar. *tom. 3. Relig. l. 5. c. 16.* Sanch. *l. 6. Mor. cap. 10. & l. 7. cap. 4.*

§. VII.

De Dispositionibus, seu Renuntiationibus bonorum, quæ ante Professionem à Novitio fieri solent.

I. POssunt, ac debent Novitii, antequam Professionem Religiosam emittant, de rebus, & bonis suis temporalibus, quæ in sæculo habebant, disponere, ac illis renuntiare, & irrevocabiliter abdicare se, vel si non disposuerint aliter, transeunt ea in Monasterium (si tamen hoc successionis hæreditariæ capax sit) aut ad hæredes ab intestato, casu quo Monasterium successionis capax non est. Constat hoc ex natura Religiosæ Professionis. Quando autem, & quomodo hæc renuntiatio facienda sit, patet ex decreto Tridentini *Sess. 25. de Regularibus cap. 16.* ubi sic statuitur: *nulla quoque renuntiatio, aut obligatio anteà facta* (id est ante completum probationis annum) *etiam cum juramento, vel in favorem cujuscunque causæ piæ valeat, nisi cum licentia Episcopi, sive ejus vicarii fiat, intra duos menses proximos, ante professionem, ac non aliàs intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione; aliter verò facta, etiamsi cum hujus favoris expressa renuntiatione, etiam jurata, sit irrita, & nullius effectus.*

II. Nomine renuntiationis in hoc decreto prohibitæ, & irritæ, non veniunt eæ donationes, aut renuntiationes, quæ quidem factæ sunt ante ingressum in Religionem, non tamen intuitu ingressus, sed factæ sunt ab eo, qui tunc temporis nec animum habuit ingrediendi in Religionem, nec præsumi potest, hoc animo factas fuisse: qualis animus tamen præsumeretur, si factæ donationes fuissent in notabili quantitate; neque enim in illis casibus libertas taliter donantis ad egrediendum ex Religione, si postmodum eam ingrediatur, impeditur.

III. Comprehenduntur autem, eæ donationes, quæ fiunt ab ingressuris Religionē, ante ingressum quidem, & assumptum habitum Regularem, dum adhuc in sæculo existunt, propter ingressum tamen paulò pòst futurum; sive hic causa principalis, & finalis donandi fuerit, ita ut professione nō secuta hæc donata repeti possint; sive ingressus hic causa impulsiva fuerit donationis. Cùm enim verba Concilii sint universalia, irritantia donationes sine forma præscripta factas, si fiant à Novitio, ne tollatur illi ad egrediendum facultas: consequenter etiam rectè extendi posse videntur ad omnes donationes intuitu ingressus in Religionem factas, & egressum impedientes. Hæc tamen extensio tam certa non est, ut non plurimi eam negent, qui sub rigida restrictione Concilii, & Juris antiqui correctoria, tales donationes non putant comprehendi, sed validas fore, prout pluribus colligunt Authores ex contextu verborum Concilii Trident. de ingressis loquentis, non de ingressuris.

IV. Nul-

IV. Nullæ sunt, & irritæ eæ renuntiationes, quæ fiunt a Novitio, quamvis hic 16. annum jam egressus sit, si fiant ante duos proximos menses, professionem præcedentes; vel si fiant intra duos quidem hos menses, sine licentia tamen Episcopi, vel ejus Vicarii, etiamsi fierent sub expressa conditione, quod professione non secuta valiturræ non essent: tum quòd verba Tridentini absolutè loquantur: tum quòd tali egressuro ex Novitiatu saltem lis timenda foret cum illis, in quorum favorem facta fuit renuntiatio, & consequenter tam expeditam libertatem egrediendi non haberet, cui per suum decretum cavere voluit Tridentinum.

V. Excipit ab hoc suo decreto dictum Concilium Candidatos, & Novitios Societatis JESU. Unde isti conformiter constitutionibus ejusdem Societatis renuntiationem facere possunt in quamcunque causam piam, vel ante ingressum, vel post primum probationis annum, vel etiam post edita vota simplicia, quandocunque Superior jubet.

VI. Intelliguntur quidem in decretum Concilii, nomine renuntiationis, etiam donationes inter vivos, quod nimirum etiam hæ irritæ, & nullæ sint, si tempore non debito, & sine forma præscripta fiant: quia finis hujus decreti in talibus etiam donationibus locum habet. Non tamen prohibentur, & irritantur illæ donationes, quæ fiunt Religioni, in qua versatur Novitius, pro hujus victu, & vestitu. Neque donatio etiam Laicis facta, si, spectando facultates Novitii, modica sit. Vel si per modum eleemosynæ donetur aliquid Monasterio: modò non in notabili quantitate. Vel si ex propriis bonis aliquid, etiam in magna quantitate Monasterio, in quo Novitius probatur, largiantur parentes, aut consanguinei Novitii, &c. Cùm his talibus donationibus vel nihil, vel parùm impediatur libertas Novitii ad egrediendum.

VII. Sub nomine renuntiationis in hoc decreto prohibitæ Novitiis, & irritæ, comprehenditur etiam datio mutui, si quid scilicet ex bonis Novitii tribuatur Monasterio, in quo probatur, sub nomine, & titulo mutui: cùm mutuum, vel virtualem donationem contineat, vel saltem difficilem recuperationem.

VIII. Comprehenduntur nomine renuntiationis, per Trident. prohibitæ, omnes alii contractus lucrativi; non tamen omnes onerosi. Cùm enim in his contractibus tantum recipiatur, quantum datur, non tamen in illis; consequenter non prohibent libertatem egrediendi contractus onerosi, sicuti prohibent, qui parti, cum qua contrahitur, sunt merè lucrativi.

IX. In quibusdam Religionibus usus non est petendæ ab Episcopo, aut ejus Vicario licentiæ ad disponendum, consuetudine scilicet contraria praxim Tridentini decreti, quoad hanc partem, abrogante. Neque necessarium est, ut fiat talis dispositio duobus mensibus ante professionem, sed satisfit decreto Tridentini, si fiat intra duos menses professionem proximè præcedentes.

X. Renuntiatio à Novitio semel legitimè, & juxta præscriptum Tridentini facta, irrevocabilis quidem est, non tamen est valida, si professio, & quidem valida, non sequatur; & consequenter si moriatur Novitius ante professionem, vel si professionem quidem faciat, hæc tamen ob defectum aliquem invalida sit, vel si facta quidem legitimè renuntiatione, ante professionem tamen ad sæculum ex Religione egrediatur, nulla erit facta renuntiatio, sed bona renuntiata, vel ad Novitium egredientem redibunt, vel ad hæredes ab intestato in casu mortui ante professionem validam Novitii pervenient: expressè enim Tridentinum ad validam renuntiationem requirit, professionem esse secutam, ut libertati Novitii, quam habet ad egrediendum, usque dum fecit professionem, sit semper consultum.

XI. Probabile tamen est, validam fore renuntiationem, si post eam legitimè factam, ante professionem emissam moriatur Novitius: cùm in tali casu ejus libertati nihil adimatur, sed potiùs animæ illius bono per piam talem dispositionem consulatur. Quòd autem irrevocabilis sit renuntiatio, si quidem Novitius velit in Religione permanere, ex eo probatur, quòd donationes conditionales, qualis hæc est, dependens à conditione futuræ professionis, pendente conditione sint irrevocabiles; ne spes sua alteri adimatur, si conditio post modum impleatur. *Vid.* Sanch. *l.7. Mor. c.5.* Laym. *l.3. tr.5. c.7.* Fagn. *in c. pen. h.t.*

SECTIO III.

De Professione Religiosa.

§. I.

Quid sit Professio Religiosa, & quotuplex?

I. REligiosa professio generaliter, & latè loquendo, rectè dicitur: *Contractus religiosus, & sacer, per quem homo voluntariè se tradit DEO, in Religione approbata, quoad certum modum, & institutum vivendi, & quidem editis tribus votis, paupertatis, & castitatis, & obedientiæ, idque interveniente Prælati Regularis acceptatione, qui dictam traditionem nomine DEI accept.at.* Strictè verò dicta professio est illa, *quæ fit dicto modo, per vota tamen solemnia, omnino absolutè, & irrevocabiliter ex utraque parte.*

II. Hæc professio duplex esse potest: expressa una, quæ fit verbo, vel scripto, vel utroque modo: tacita altera, quæ fit sine voce, & scriptura, unum aliquem, vel plures etiam actus, professorum proprios, exercendo. *Vid.* Suar. *tom 3. de Relig. l. 6. c. 1. & 2.* Sanch. *l. 5. Mor. c. 3.*

§. II.

Qua forma, seu modo Professio expressa fieri possit, aut debeat?

I. FIeri professio Religiosa expressa potest non tantùm verbis, prout regulariter fit, aut scriptura; sed etiam aliis signis externis, & nutibus traditionem personæ profitentis, & vicissim acceptationem Religionis significantibus. Sumitur ex *c. porrectum 13. h.t.* & ex communibus principiis de contractibus, quibus nulla jura, quoad professionem religiosam, contraria sunt: quæ enim ad professionē scripturam requirunt, requirunt hanc, non tam ut valida sit professio, quàm ut authenticè de ea constet, & probari efficaciter possit. Ob quam causam etiam coram testibus communiter fieri solet, & per verba, à regula, aut ab Ordine præscripta, vel consueta, ita ut valida ea sit futura, etiamsi tria substantialia vota Religionis in tali formula non exprimantur; cùm in eo, quòd exprimitur, juxta Religionis mentem alia contineantur, quæ sicuti potest sub uno expresso comprehendere alia, ita potest etiam ad valorem professionis certas quasdam requirere circumstantias, sine quibus nulla in tali Religione erit possessio; cùm ea, quæ modò diximus, tantùm de jure communi intelligenda sint.

II. De jure communi, & nisi particularia Ordinis statuta obstent, potest professio Religiosa etiam per Procuratorem fieri. Requiritur tamen ad hoc primò: ut Procurator habeat speciale mandatum ad emittendam loco Principalis professionem, & quidem in Religione determinata. Secundò: ut Procurator ad id non substituat alium; nisi hoc specialiter ipsi sit concessum. Tertiò: ut tempore, quo per Procuratorem fit professio, ejus potestas ne quidem per actum internum Principalis, vel factum contrarium, etiam ignorante Procuratore, sit revocata: quia aliàs deesset consensus Principalis. Quartò: ut constitutio Procuratoris non sit metu extorta. Hinc sequitur, quòd, sicut Matrimonium, ita, & possessio ab absente per litteras fieri possit.

III. Fieri possessio expressa potest non tantùm absolutè, sed etiam sub conditione tam de præsenti, & præterito, quàm de futuro, ita ut priùs valida non sit professio, quàm conditio evenerit, & hac eveniente valida sit futura: modò qui profitetur, suum consensum non revocaverit ante conditionis eventum. Attendi tamen debet, ut conditio adjecta cōtraria non sit statui Religioso, quem quis sub conditione profitetur, prout in simili de Matrimonio carnali constituitur, à quo ad professionem Religiosam, tanquam Matrimonium spirituale, ducitur paritas: nam tunc irrita esset professio.

IV. Valida est professio Religionis, etiam non suscepto habitu Religioso, & professorum proprio: quia habitus Monachum non facit, ut dicitur in *c. Porrectum h.t.* & professio consistit in sui traditione Religioni, & acceptatione ejusdem per votum solemne; Habitus verò Religiosus etsi soleat esse plerumque signum hujus traditionis, non tamen res signata, videlicet professio, pendet ab hoc signo quoad sui valorem, & substantiam. Pari ratione non requiritur ad valorem, & substantiam professionis, ut fiat in Ecclesia, vel Monasterio, sive intra claustrum Religionis, sed potest fieri extra, & ubicunque; cùm nihil de hoc reperiatur jure statutum. *Vid.* Rodriquez. *tom. 3. qq. regul. q. 17. a. 33.* Fagn. *in cit. c. 13 h.t.* Azor *p. 1. l. 12. c. 4.*

c.4. & 5. Sanch. *l.5. Mor. c. 3. & 4.* Suar. *tom. 3. de Relig. l.6. c.12.*

§. III.

Quibus modis fieri possit Professio tacita Religionis?

I. TRes communiter modi referuntur, quibus de jure antiquo decretalium fieri poterat tacita professio. Primò: si quis sciens, & sponte habitum proprium professorum, patenter distinctum ab habitu Novitiorum, suscepit, & per triduum ante annum Novitiatus absolutum, post pubertatis annos acquisitos portavit, sive intra, sive extra Monasterium cum licentia Prælati, & sub ejus obedientia, *c. ad nostram 8. h.t. & c. Is qui. eodem in 6.* tridui gestationem requirente jure, si nondum annum Novitiatus absolverit, ad intentionem deferentis colligendam, quo scilicet animo habitum proprium professorum assumpserit.

II. Alter modus est, si quis anno integro, eoque continuo habitum Religionis portavit, in quo nulla patens, seu manifesta distinctio est inter professorum, & Novitiorum habitum, prout colligitur ex *c. ex parte 22. h.t. & c.1. ff. quod si eodem in 6. & Clement. eos qui 2. eodem*, præsumente scilicet jure tacitè professionem, contra quam protestatus nunquam fuit, qui habitum illum gestavit.

III. Ultimus modus est, si quis habitum professionis gestet, & in eo actum professorum proprium exerceat, prout sumitur ex *c. vidua 4. h.t.* Si tamen fiat auctoritate, & cum consensu illius, qui potest ad professionem admittere; & exercens actum talem sponte eum exerceat, ac cum proposito positivo profitendi per actum talem, quem scit de jure communi, aut ex statuto Ordinis solis professis competere, & ad tacitam professionem sufficere. Si denique is, qui talem actum exercet, ejus ætatis sit, quæ ad validam professionem requiritur, annumque Novitiatus compleverit; prout requirit de jure novo Tridentinum, quod quamvis professiones tacitas non sustulerit, validè tamen illæ non sunt post hoc Concilium, nisi annum, eumque continuum Novitiatus compleverit aliquis, ac simul annum XVI. ætatis, quod de jure antiquo non requirebatur. *Vid.* Laym. *l.4. tr.5. c.5.* Sanch. *l.5. Mor. c.3.* Azor. *p.1. l.12. c.4.* Fagn. *in c.4. h.t.* Rodriq. *tom.3. q.17.* Navarr. *Comment.4. de Regular. n.73.* Suar. *l. c. c.19.*

§. IV.

De Conditionibus requisitis ad legitimam Professionem.

I. AD legitimam professionem requiritur legitima ætas, annus videlicet decimus sextus completus, ita ut ante hunc expletum invalida sit professio, tam Virorum quàm fœminarum, tam tacita quàm expressa; prout statuit *Tridentinum sess.25. c.15. de Regular.* Neque hic malitia defectum ætatis supplet, uti in matrimonio carnali fieri posse ex *c. De illis. 9. & c. finali de despon. impub.* patet. Quin immò ex peculiaribus Ordinum statutis major etiam nonnunquam ætas ad validam professionem requiri potest: cùm Tridentinum non prohibeat majorem ætatem requiri, sed velit tantùm ante decimum sextum ætatis annum expletum, professionem non fieri.

II. Requiritur, ut spontanea, seu libera voluntate sit emissa *cap.1. h.t.* ita ut nulla sit professio (saltem jure Ecclesiastico) quæ ex coactione, seu metu gravi, cadente in virum constantem, injustè ad extorquendam professionem incusso, extorta fuit. Meritò enim major libertas requiritur ad immutabilem statum arripiendum. Et quamvis pro libertate sufficiente sit præsumptio, nisi contrarium probet, qui metum talem, aut coactionem prætendit: potest tamen, vel professus, vel Monasterium probationes suas proferre, quibus probet spontaneam non fuisse professionem.

III. Requiritur, ut acceptetur professio nomine Religionis, expressè, vel tacitè, ab aliquo habente potestatem incorporandi Religioni, prout colligitur ex *c. porrectum 13. & ex c. ad Apostolicam 16. h.t.* Quia professio est contractus onerosus, & reciprocus ultrò citròque obligans. Nec tamen irrita est professio, etsi consensus Superioris eam acceptantis metu gravi, & injusto extortus sit: non enim talis consensus à jure est invalidatus, sicut invalidata est professio extorta.

IV. Ut licita sit professio, requiritur, ut profitens sit sui juris, & nulli alteri aliqua obligatione obstrictus, ratione cujus impediatur à professione, sine ejus consensu emittenda, de quo tamen mox plura §. seq.

V. Sicut metus reverentialis, propter imperium, vel preces parentis, aut Superioris, se solo, & per se non reddit irritum Matrimonium: ita nec professionem. Nisi accedat timor malæ tractationis, vel preces importunæ, seu sæpiùs repetitæ, vel magna, & diuturna offensa ejus, à quo hominis vita, aut fortuna pendet, spectata etiam conditione, ac dispositione personæ, utrùm timida sit; hæc enim si jungantur reverentiæ, quæ Superiobus deferri solet, æquivalent metui gravi.

VI. Tametsi coactio per vim, aut metum irritam reddat professionem, ut dictum est: non tamen vice versa ingressum in Religionem probationis causa; quia hæc nullo jure reperitur irritata, sicut professio coactè facta; hæc enim si valida esset, indissolubilis esset, nec injuria facta reparari posset; secus est de probatione, utpote ex qua egredi licet. Infertur tamen gravis injuria etiam ei, qui ad ingrediendum Religionem cogitur: ideòque Concilium Trident. *sess.* 25. *c.* 18. *de Regular.* excommunicat omnes illos, qui quamcunque fœminam invitam cogunt ad ingrediendum Monasterium, vel suscipiendum habitum cujuscunque Religionis, aut emittendam professionem, quique ad hoc vel præsentiam, vel consilium, vel auctoritatem præstiterint.

VII. Professio etiam ex errore, vel ignorantia, aut dolo, circa substantialia Religionis, emissa, est irrita, & quidem jure naturali: quia talis error, seu ignorantia omnino tollit consensum substantialem, ut colligitur ex *c. Dilectus 6. de iis quæ vi, &c.* Secus est, si error, vel ignorantia, solùm sit circa accidentalia: quia tunc adest sufficiens consensus. Hinc non est irrita ejus professio, qui morbum contagiosum, v.g. luem veneream, interrogatus tacuit, quamvis si aperuisset, admissus non fuisset: quia cùm non sit impedimentum irritans professionem, ejus ignorantia, & error in admittente non censetur substantialis. Neque idcirco in pœnam jam professus expelli potest: nisi fortè adhibitis remediis per annum morbus non curaretur; tunc enim videtur expelli posse, tum ob culpam deceptionis, tum ob periculum infectionis aliorum.

VIII. Jure novo Concilii Tridentini non potest professio ab amente facta ratificari, nisi ante amentiam, animo continuo in probatione steterit, & postquam ad sanam mentem rediit, denuò expressam professionem faciat, vel tacitam, v.g. per assumptionem habitus proprii professorum. *Vid.* Sanch. *l.* 5. *Mor. c.* 4. & 5. & *l.* 7. *de Matr. disp.* 37. & *l.* 4. *disp.* 6. & 7. Suar. *tom.* 3. *de Relig. l.* 6. *c.* 4. & *seqq.* Laym. *l.* 4. *tr.* 5. *c.* 5. Less. *l.* 2. *c.* 17. *à n.* 35. Fagn. *in c.* 1. *h.t.* Navarr. *l.* 3. *consil.* 27. *h.t.*

§. V.

De illis, qui prohibentur ingredi Religionem, vel in illa professionem emittere, propter obligationem, qua aliis sunt obstricti.

I. NOn possunt transire ad Religionem, ac in ea profiteri, derelicto suo Episcopatu, Episcopi sine licentia S. Pontificis, si Ecclesiæ sunt alicui alligati, & confirmati fuerunt: cùm suæ Ecclesiæ non minùs spirituali conjugio alligatus sit Episcopus, quàm qui carnali conjugio suæ uxori alligatus est. Unde probabiliùs invalida est Episcopi professio sine dicta licentia, cùm Deus non videatur illam acceptare, utpote Ecclesiæ repugnantem.

II. Si parentes in extrema, aut gravi necessitate sint constituti, non potest filius ingredi Religionem, aut in ea profiteri, nisi parentibus priùs provisum sit de necessaria sustentatione: cùm obligatio filii ad sustentandos parentes, in tali necessitate constitutos, sit juris naturalis, contra omnem liberam devotionem obligantis. Ob quam rationem etiam parentibus non licet ingredi Religionem, aut in ea profiteri, nisi liberis indigentibus priùs de sustentatione congrua consultum sit. Neque tamen invalida est professio facta à filio, cujus pater, aut mater, vel alii ascendentes, graviter indigent, etsi illicita sit, ac irritum sit votum ingrediendi Religionem durante tali necessitate. Idem dicendum est de votis parentum durante necessitate filiorum.

III. Ingredi Religionem sine licentia domini, saltem licitè, non possunt Servi, tam propriè dicti, seu mancipia, quam originarii, seu coloni fundo adscripti. Et si absque facultate domini ingressi fuerint, repeti ab eo intra triennium poterunt, & ei, cum omnibus suis, quæ ad Monasterium attulerunt, restituēdi sunt, fide tamē à domino accepta, quòd propterea non sint puniendi. Quòd si per triennium repetitus à domino non sit servus talis, non potest quidem repeti amplius,

pliùs, etimasi professionem nondum fecerit; quæ tamen, si est servus propriè dictus, ad Monasterium attulit, domino sunt restituenda, prout sumitur ex *can. si quis 3. caus. 17. q. 2. junct. gloss. finali.* tum quòd in tali casu ob favorem Religionis, in ingressum sui servi videatur consentire dominus; tum quòd lucra talis servi domino competant.

IV. Admitti non debent ad Religionem, aut professionem, qui debitis ex justitia obligati sunt, antequam ea dissolverint, vel ad illorum solutionem legitimè caverint: si tamen alterutrum præstare possint, aut spes probabilis sit, quòd intra paucos annos, v. g. tres, vel duos præstare hæc possint, si in sæculo maneant. Ratio est; ne aut creditoribus injuria fiat, aut si spes probabilis non sit, quòd intra paucos annos præstare hæc possint, si in sæculo manserint, à via perfectionis arripienda illi gratis impediantur.

V. Non possunt spectato jure communi Religionem ingredi, aut in ea profiteri, qui ad publica ratiocinia obligantur, donec rationes reddiderint. Item, qui sunt excommunicati. Qui simoniacè profitentur. Qui morbis, vel alio impedimento contra substantiam Ordinis impediuntur. *Vid.* Less. *l. 2. c. 41. n. 24.* Suar. *tom. 2. de Relig. l. 6. c. 8. & 9.* Sanch. *l. 4. Mor. c. 20.*

§. VI.

Ad quos spectet potestas admittendi Novitios ad Professionem?

I. SPectato jure communi ad Abbatem, seu Prælatum Religionis immediatum, & mediatum etiam Superiorem, generalem v. g. aut Episcopum in Ordinibus non exemptis, Abbatissas in Monasteriis monialium, & simul ad Conventum illius loci, pertinet talis admissio, ita ut non tantùm consilium Capituli ad validam receptionem requiratur, sed consensus etiam saltem majoris partis: nisi peculiaria Ordinis statuta, aut recepta consuetudo aliud jubeat, prout colligitur ex *c. ea, quæ 6. de his quæ fiunt à Prælato.* Quia agitur in tali casu de re, capituli bonum, vel præjudicium concernente.

II. In casu tamen, quo ad Prælatum, & capitulum simul talis admissio pertinet, potest, vacante Sede, solum capitulum ad professionem admittere, prout statuitur in *c. fin. h. t. in 6.* Non autem, si ad solum Prælatum admissio pertinet.

III. Si Religio non sit exempta, potest Episcopus ad professionem admittere Novitios, juxta regulam à Sede Apostolica approbatam: quia est proprius Prælatus, ac Superior illorum, non minùs, quàm Abbas, aut Provincialis in Religione exempta: modò tamen id faciat cum consensu majoris partis Conventus. Si verò Religio sit exempta, id non potest: quia jurisdictionem, seu superioritatem in eam non habet.

IV. Potest Moniales ad professionem admittere Abbatissa: quia hæc acceptatio non est actus Ordinis, nec jurisdictionis spiritualis, pertinentis ad Claves Ecclesiæ, cujus incapax est fœmina; sed est actus cujusdam superioritatis, quam Abbatissa habet in moniales sibi subjectas. Ob hanc ipsam causam potest Prælatus excommunicatus vitandus validè admittere ad professionem Novitios. Idem est, si sit suspensus ab exercitio hujus admissionis.

V. Admittendi ad professionem potestas alteri delegari potest, uti sumitur ex *c. Ad Apostolicam 16. h. t.* ibi: *per se, vel alium professionem recipiente*, ubi nulla fit distinctio quoad personam delegatam, ac proinde non solùm simplici Religioso, sed etiam Clerico seculari, immò & Laico, ea potestas delegari potest, sicut potest beneficium, alterius nomine, Laicus acceptare. *c. 1. de Procurat. in 6.*

VI. Quæ hactenus dicta sunt de admissione ad professionem, pari modo intelligi debent de amissione ad Novitiatum: quia hæc prima admissio tota ordinatur ad secundam, ideòque penes quem est potestas admittendi ad professionem, est etiam potestas admittendi ad probationem.

VII. Episcopus ordinariè non potest compellere Abbatem, vel Abbatissam, & Conventum ejus, ut ad Monasterium, alioquin sibi subjectum, aliquem, vel aliquam recipiant: quia hæc potestas regulariter spectat ad immediatum Superiorem Ordinis, & ejus Conventum. Excipe: nisi in Monasterio, præsertim Monialium, Episcopo subjecto sufficiens numerus non recipiatur: tunc enim post monitionem, & terminum assignatum elapsum, potest Episcopus negligentiam Monasterii supplere; cùm ad ipsum spectet cura, & solicitudo etiam Monasteriorum. *Vid.* Suar. *tom. 3. de Relig. l. 5. c. 10.* Sanch.

l.5. Moral. c.4. Laym. *l.4. tr.5. c.5.* Less. *l. c. n.* 61. Rodriq. *tom.3. q.17. a.7. &* 12. Pellizar. *in Man. Regul. tr.3. c.3.*

§. VII.

De Effectibus validæ Professionis.

I. VAlidæ professionis primus effectus est, quòd dirimat matrimonium postea contrahendum, & etiam anteà contractum, nondum tamen consummatum, de quo infrà.

II. Alter effectus est, quòd nonnunquam divortium inter conjuges quoad cohabitationem, & thorum, permitti possit, si vel ingredi Religionem uterque velit, vel altero ingrediente, alter votum continentiæ facere velit, prout colligitur ex *c. veniens 9. h.t.* & pluribus infrà dicetur.

III. Per professionem validam in quacunque Religione approbata factam tollitur prius votum simplex ingrediendi certam Religionem, & in ea profitendi *c.qui post 5. h.t. in 6.* Quia minùs vinculum, votum scilicet simplex de ingrediendo Religionem certam, tollitur per fortius vinculum superveniens, per professionem scilicet in Regione approbata factam: sicuti simplex venditio, per alteram, cui traditio rei venditæ annexa est, tollitur; & sicut sponsalia de futuro dissolvuntur per sponsalia de præsenti. Peccat tamen talis, si sine rationabili causa votum suum de profitendo, v.g. in strictiore Religione non servavit, profitendo in Religione laxiore.

IV. Per professionem validam tollitur patria potestas, non quidem in damnum Religiosi, sed in commodum. Ratio prioris partis est: quia Religiosus omnino transit in potestatem Superioris Regularis. Ratio secundæ partis: quia professio Religiosa non debet Religioso obesse.

V. Tollitur per professionem Religiosam irrregularitas proveniens ex defectu natalium, quoad Ordines sacros suscipiendos; non tamen in ordine ad prælaturas, aut beneficia Curata. Per eandem tolluntur omnia vota, & juramenta pia priùs edita. *c.4. de Voto.* Tollitur item macula, & inhabilitas ad actus temporales, v.g. ad ferendum testimonium. Denique plenè remittitur pœna peccatorum. *Vid.* Sanch. *l.4. Mor. c.16. l.5. c.5. & l.7. c.12.* Laym. *l.4 tr.5. c.6.*

§. VIII.

De Indissolubilitate Ptofessionis Religiosæ.

I. INdissolubilem esse professionem Religiosam tam ex parte profitentis, quàm ex parte Religionis, in qua quis profitetur, ex dictis jam patet, ita ut nec sola voluntate profitentis, nec ex sola dispositione Religionis, nec ex mutuo consensu tam profitentis, quàm Religionis dissolvi possit quoad vinculum.

II. Potest tamen Pontifex per legitimam dispensationem relaxare vinculum professionis, ut postea Religiosus amplius non sit, nec ullis votis ligatus, qui priùs per professionem ligatus votis fuerat; ob universalissimam potestatem ex DEI nomine solvendi omnia, quæ per publicam potestatem à Christo solvi prohibita non sunt; sicuti non est prohibita absolutè professionis Religiosæ relaxatio.

III. Neque tamen per promotionem Religiosi ad Episcopatum, auctoritate Pontificis factam, vinculum Religiosæ professionis dissolvitur: quia status hi inter se non repugnant quoad substantialia, sed potiùs se mutuò juvant, ita tamen, ut Religiosus ad Episcopatum assumptus, ex voto obedientiæ jam Summo Pontifici specialiter obligatus sit, tanquam supremo sui etiam Ordinis capiti; & ex voto paupertatis jam non Monasterio, ex quo exemptus est, sed suæ Ecclesiæ acquirat. Et quamvis à Regularum suis Ordinis observatione solutus sit talis Episcopus: ex honestate tamen, & morali decentia debet observare Regulam sui Ordinis, in iis, quæ cum dignitate Episcopali consistunt. *Vid.* Suar. *tom. de Relig. l.6. c.* 14 16. & 17. Sanch. *l.8. de Matr. disp.8. & l. Mor. c.6.*

§. IX.

An is, qui invalidè professus est, teneatur ratificare Professionem: & quæ requirantur ad ratificationem Professionis invalidæ?

I. QUi invalidè professus est, impedimentum tamen irritans professionem in foro externo probare non potest, non tenetur ratificare invalidè à se factam professionem, sive bona, sive mala fide invalidè sit professus, ob arduitatem scilicet status Religiosi, qui spontaneum plenè,

nè, ac liberum consensum requirit. Ob præsumptionem tamen spontanei consensus, si impedimentum irritans probari non possit, cogi poterit in foro externo ad observationem professionis.

II. Quòd si ratificare velit invalidam professionem, requiritur primò: ut ratificans sciat, possessionem à se factam irritam fuisse (quia incogniti nulla est voluntas) nisi expresè apud se statuat, quòd professionem suam, si invalida fuisset ab initio, hic, & nunc validare velit. Secundò: requiritur novus consensus tacitus, vel expressus, per quem possessio invalidè emissa ratificetur; cùm sit nova possessio. Tertiò: requiritur nova etiam acceptatio Prælati Regularis, conscii nullitatis prioris professionis. Cùm enim professio sit contractus mutuus, & reciprocus, tam Religionem, tam profitentem obligans: consequenter, sicuti requiritur nova traditio ex parte profitentis, ita etiam nova requiritur admissio ex parte Religionis. Quæ sententia quamvis tutior, & probabilior sit, non tamen deest contrariæ etiam sententiæ, quæ hanc novam acceptationem non requirit, sua probabilitas fundata in *c. significatum* 11. *h. t. & in c.* 1. *eodem in* 6. *Vid.* Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 37. Less. *l.* 2. *c.* 41. *à n.* 65.

§. X.

De Jure, seu facultate reclamandi adversùs Professionem invalidam.

I. Quòd Regulares, & quidem omnes tam mares, quam fœminæ, etiam militarium Ordinum, reclamare possint contra nullitatem suæ professionis, ex *Tridentino sess.* 25. *de regularibus cap.* 19. patet, & ex plenaria libertate ad professionem requisita probatur.

II. Ad legitimam tamen reclamationem juxta decretum *Trident. l. c.* certæ conditiones requiruntur. Requiritur enim 1. ut ante reclamationem habitum non deponat, qui reclamare vult contra professionem suam invalidam; neque cum habitu discedat, sine licentia suorum Superiorum, nisi justa causa alterutrum suadeat, tanquam necessarium ad reclamandum, aut habitus ad tempus aliquod dimissus, iterum ante reclamationem fuisset assumptus. 2. Requiritur, ut coram suo Superiore (immediato scilicet Prælato Regulari, qui professionem ejus admisit, vel coram ejus successore) & Ordinario (Episcopo scilicet diœcesis illius, in quâ situm est Monasterium reclamantis) aut Vicario generali, vel capitulo Cathedrali (in casu vacantis Sedis) causas nullitatis suæ professionis deducat. 3. Requiritur, ut reclamatio fiat intra quinquennium, à die professionis numerandum: nisi justa ignorantia nullitatis, aut aliud impedimentum à reclamando rationabiliter impediens, quinquennium hoc non tam à tempore professionis factæ, prout per se quidem fieri deberet, quàm à tempore cessantis ignorantiæ, aut impedimenti, inchoati juberet, prout probabilior sententia docet; si tamen hanc ignorantiam, aut impedimentum priùs interveniſſe, neque suam irritam professionem se ratificasse probet, post quinquennium à die professionis elapsum reclamans.

III. Causæ, ob quas reclamari potest dicto modo de professione nulla, sunt plerumque, quòd in amentia, aut ex rationis defectu professus sit; quòd fuerit professus ante legitimam ætatem; ante annum Noviatus absolutum; quòd metu gravi injustè incusso ad extorquendam professionem, vel per vim fuerit coactus profiteri; quòd in Monasterio diversi sexus fuerit professus, vel non coram legitimo Superiore, &c. *Vid.* Pelliz. *in Man. Præl. tr.* 33. *c.* 5. *sect.* 2. Sanch. *l. c.* Fagnan. *in c.* 1. *h. t.*

SECTIO IV.

De Facultate transeundi ex una Religione ad aliam.

§. I.

An possit Professus, seu Religiosus transire ab una Religione ad aliam; & quæ conditiones requirantur ad licitum transitum?

I. Temerè non potest Religiosus à Monasterio, in quo professus est, ad aliud transire, sive ejusdem, sive alterius Ordinis sit, sive laxioris, sive æqualis, sive strictioris, prout statutum est in *c. Joannes* 5. *h. t.* ne per talem transitum, aut injuria fiat priori Monasterio, quo jus in suum professum acquisivit, aut voto suo contraveniat Religiosus, si propria auctoritate commutet professionem primam in aliam. Dicitur autem

tem temerè transire, qui transit, aut sola levitate, vel inordinata animi passione ductus, vel qui transit non petita Superioris legitimi licentia, & hac non obtenta (in casibus scilicet, in quibus jura requirunt licentiam) prout habetur etiam in *c. non est 7. h. t.* Porrò contra ejusmodi temerè sæpiùs sub prætextu strictioris Ordinis, transeuntes, privilegio Apostolico munitæ sunt Religiones aliquæ, ut habetur in *c. Licet 18. h. t.*

II. Si conditiones à jure requisitæ observentur, licitum est omnibus Religiosis, tam viris quàm fœminis, ab una Religione ad aliam strictiorem transire, prout habetur in *c. Licet 18. h. t.* Ne videlicet Spiritui sancto, ad majorem perfectionem impellenti, videatur remora posita. Quin immò toti etiam Communitati Religiosę transitum talem licere, patet ex *c. 3. ſ. cæterùm de stat. monach.* & probabiliter sine licentia Episcopi.

III. Conditiones ad talem transitum licitum requisitæ sunt. Primò: ut fiat transitus ad strictiorem Religionem; strictioris Religionis nomine hic non intelligendo eam, quæ in se, & absolutè perfectior est, cujusmodi perfectio ex fine desumitur, & proportione mediorum ad finem, sed eam, quæ majorem austeritatem, seu rigidiorem regulam habet, præsertim circa silentium, & solitudinem, &c. non tantùm juxta primævum suum institutum, sed juxta modernum vivendi modum, per varias constitutiones, consuetudines, privilegia, vel abusus etiam introductum. Secunda conditio ad legitimum transitum est, ut non fiat temerè, & ex inordinata passione tantùm, sed ex pura intentione, & sincero zelo majoris perfectionis obtinendæ: neque fiat transitus cum notabili detrimento Monasterii, in quo professus fuit, prout in *cit. c. licet* decernit Pontifex. Tertia conditio est, ut licentia transeundi ad strictiorem Religionem à Prælato suæ professionis prius sit petita, cum debita humilitate, & puritate, ut ait Pontifex: ne bonum obedientiæ contemnere videatur, & ut zelus illius, ac puritas intentionis examinetur.

IV. Quamvis Religioso licitum sit transire ad strictiorem Ordinem etiam non obtenta facultate Superioris, si ea sine justa causa fuit denegata, & ille ad transeundum justo zelo moveatur: non potest tamen post negatam licentiam statim transire; sed debet legitimo tempore exspectare, dum motivum transeundi videatur examinatum, & appareat, sine justa causa, ac indiscretè negatam esse transeundi licentiam. Unde si dubium sit, ex qua causa à Superiore negetur licentia, vel ipse de causa justa negationis interrogari ulteriùs debet, vel Superior illius adiri ad impetrandam licentiam, vel cogi Superior, ut causam suæ negationis proferat.

V. Ut vagandi occasio præcidatur, non debet hæc transeundi licentia facilè concedi: nisi priùs Religio, ad quam Religiosus transire vult, consentiat, & transiturus habeat litteras dimissorias à suo Superiore, ut appareat, causam fuisse examinatam. *Vid.* Suar. *tom. 4. de Relig. l. 3. c. 9.* Sanch. *l. 6. Mor. c. 7.* Azor *p. 1. l. 12. c. 15.*

§. II.

Quinam Superior in specie licentiam dare possit transeundi ad aliam Religionem?

I. NOn tantùm immediatus, sed etiam mediatus Superior Ordinis, aut Monasterii, Provincialis, v. g. generalis &c. licentiam ad strictiorem Ordinem transeundi, per se dare potest: cùm non tantùm immediatus, sed mediatus etiam verus Religiosi talis sit Superior, à quo licentiam petendam præscribit *cit. c. licet.*

II. Sicuti licentia Episcopi, casu, quo exemptum etiam Monasterium non esset, ad transitum hunc non requiritur: ita nec requiritur consensus capituli; cùm nihil de alterutro requisito innuat *cit. cap.* Monialibus tamen, si dicto modo transire velint, præter licentiam Abbatissæ necessaria est etiam licentia Prælati Regularis, cui subsunt, & Ordinarii, in cujus diœcesi sunt, saltem si non sint exemptæ. Ratio est: quia judicare de hac causa transitus res est magni momenti, fœminis non concessa. Unde in quibusdam Ordinibus ex peculiaribus eorum statutis, ob rei gravitatem, hæc dandi licentiam potestas reservata est Provinciali, vel Generali.

III. Licentiam ad laxiorem, aut paris rigoris Ordinem transeundi solus Papa concedere potest, si nulla justa causa transeundi habeatur, pro foro externo. Ex justa tamen causa, infirmitatis, v. g. aut gravium inimicitiarum, &c. cùm sit non tam commutatio in melius, sed quasi alienatio aliqua, potest quidem concedere transeundi li-

cen-

centiam nonnunquam etiam immediatus Superior, cum consensu tamen Capituli, si quasi Episcopalem jurisdictionem habeat, & immediatè Papæ subjectus sit; non tamen si alii Superiori Regulari, Provinciali v. g. Generali &c. subjectus sit. Cùm in tali casu licentia danda non immediato Prælato Conventus, Priori v. g. Guardiano &c. sed illi, qui toti Ordini, aut Provinciæ præest, cui se per Professionem suam Religiosus tradidit, competat. In Ordinibus non exemptis, Episcopus etiam, cum consensu Abbatis, seu Prælati non exempti, & Capituli, transitum talem concedere potest. *Vid.* Sanch. *l. c.* Azor *l. c.* Fagn. *in c. ult. de Renunt.*

§. III.

An, & quatenus permissum sit, vel prohibitum ex certis Religionibus transire ad alias?

I. CAnonicum Regularem transire posse ad Ordinem Monachorum, dummodo in Monasterio, ad quod transit, strictior sit observantia, *c. Sanè* 10. *h. t.* patet. Et quamvis de Jure antiquorum decretorum *causa* 19 *q.* 3. hoc non liceat, ob specialem pro illo tempore urgentem rationem; quo tempore Monachi Sacerdotes non fuerunt, fuerunt autem Canonici, ne ad inferiora descenderetur: quia tamen hodie hæc ratio nihil urget, concessa etiam est hodie hæc transeundi licentia, saltem de Jure communi, & servatis requisitis conditionibus. Neque tamen Monachis ad Canonicos transire licet, prout colligitur ex *cit. c. sanè*, & ex *cit. c. licet*. Cùm Monachorum Ordo strictior in Jure habeatur, quàm Canonicorum. *c. quod Dei* 5. *de statu monach.* Nisi laxiùs in Monachorum Monasterio viveretur, quàm in Ordine Canonicorum Regularium.

II. Ad Ordinem tamen non mendicantium transire non licet Mendicantibus (excepto Carthusianorum Ordine) sub prætextu cujuscunque licentiæ, aut indulti Apostolici: nisi specialis à Papa alicui licentia concessa fuisset, juxta *Extravag. viam h. t. inter communes*, ubi sub pœna excommunicationis transitus hic, & receptio, ac nullitatis Professionis, in posteriore Ordine factæ, prohibetur; ob bonum scilicet publicum, & conservationem Ordinum Mendicantium. Quamvis hæc Extravagans in pluribus locis non videatur usu esse recepta.

III. Potest de Jure communi fieri transitus ex uno Ordine Mendicante ad alium Mendicantem, servata forma à Jure præscripta: nec enim ejusmodi transitus ullibi in Jure invenitur esse prohibitus.

IV. Assumptus ad Clericatum, seu ad Chorum deputatus in Monasterio aliquo, potest quidem de Jure communi ad statum Fratrum Laicorum transire, ob ingens desiderium v. g. vitæ humilioris: Clerico tamen Religioso, in Sacris jam constituto, talis translatio non facilè concedenda est; ob status, quem jam obtinet, dignitatem, & reverentiam. *Vid.* S. Thom. 2. 2. *q.* 189. *a.* 8. Suar. *tom.* 4. *de Relig. l.* 3. *c.* 10. Barbos. *in cit. Extrav.*

§. IV.

Quænam Jure Canonico interdicta sint Religiosis transeuntibus, etiam licitè, ad alias Religiones?

I. QUò libentius in sua, qua vocati sunt vocatione, permaneant Professi Mendicantes, & ut discordiarum, ac schismatum productiva ambitio reprimatur, prohibet Pontifex *in Clement. ut professores* 1. *h. t.* si ad non Mendicantes, etiam auctoritate Apostolica, transiverint, ut ne ad Prioratus, Administrationes, aut quæcunque officia, Sacristæ v. g. Oeconomi, Cellarii, Syndici &c. etiam solùm ut Vicarii, aut ad quodcunque regimen, vel curam animarum, tam intra, quàm extra illam Religionem, exercenda promoveantur. Et licèt in Ordine, ad quem transierunt, administrationem aliquam, aut regimen obtinuerint, vocem tamen in Capitulo Generali, vel Provinciali non habeant, neque locum in Capitulo ad electiones, & tractatus, non autem merè ad correctionem, & disciplinam regularem, congregato.

II. Statuit Tridentinum *sess.* 14. *cap.* 11. *de Reform.* ut omnes Religiosi in claustro Ordinis, ad quem sunt translati, sub obedientia suorum Superiorum perpetuò vivant, & ad quævis Beneficia sæcularia, etiam curata, sint omnino incapaces. *Vid.* Sanch. *l.* 6. *Mor. cap.* 7. Navarr. *in Clement.* 4. *de Regular. num.* 34.

§. V.

§. V.

Aliæ quæstiones circa translationem Religiosorum ab uno Ordine ad alium resolvuntur.

I. QUi legitimè ab uno Ordine ad aliũ transfertur, ut sit Prælatus illius, debet de novo in hoc Professionem emittere, & finito suæ Prælaturæ tempore, manebit Ordinis illius, ad quem translatus est, Religiosus: per translationem enim talem perdit omnia jura prioris Ordinis, aut Monasterii; neque obligatur ad vota specialia in priori Religione emissa, aut ad abstinentias, & rigorem illius regulæ.

II. Bona verò temporalia licitè transeuntis (si utraque Religio bonorum talium in communi capax est) quæ priori Monasterio acquisita jam fuerunt, ratione hujus sui pro illo tempore Professi, manent quidem quoad proprietatem, & usumfructum priori Monasterio; quæ verò post transitum talem, & validam in altero Monasterio, vel Ordine Professionem, ratione taliter professi acquiruntur, acquiruntur posteriori Monasterio, vel Ordini; Professus enim suo Monasterio acquirit, in quo vivit, quoad se, & sua, DEO dedicatus. Si verò à Monasterio bonorum in communi capaci, ad Ordinem incapacem transeat, aut ab Ordine incapaci ad capacem, tum bona absolutè acquisita, aut acquirenda, vel Monasterio priori capaci, aut in casu incapacitatis, hæredibus ab intestato v.g. manent. *Vid.* Sanch. *l.c. & l.7.c.32.* Navarr. *l.3.consil.60.h.t.* Molin. *tr.2.disp.140.*

SECTIO V.

De Religiosis Fugitivis, Apostatis, & Ejectis.

§. I.

In quo differant Religiosi Fugitivi, Apostatæ, & Ejecti; & an Religio teneatur illos quærere, & revocare?

I. RElegiosi Fugitivi propriè dicuntur, qui à Monasterio, vel Ordine recedunt sine Superiorum licentia, sive habitum retineant, sive exuant, ut sint extra potestatem, & obedientiam, & ad tempus liberè vagentur, cum animo tamen ad Religionem, vel Monasterium redeundi. Apostatæ verò, propriè, & rigidè loquendo, sunt, qui ab Ordine recedunt, animo excutiendi jugum Religiosum in perpetuum, & omnino deserendi institutum. Ejecti denique Religiosi dicuntur illi, qui ob culpam suam ex Religione exire compelluntur.

II. Quamvis *Trid. sess.25. cap.4. De regular.* inter Fugitivos etiam enumeret, qui sub prætextu ad suos mediatos Superiores accedendi, sine suorum immediatorum Superiorum licentia, à suis Conventibus recedunt, nisi ab illis vocati fuerint: & puniendi etiam ab Ordinariis locorum dicantur, tanquam desertores sui Instituti: intelligi tamen debet hoc decretum, nisi inique à suis immediatis Superioribus tractentur, & aliud remedium ad Superiores suos mediatos non habeant.

III. Circa hos Fugitivos, Apostatas, & Ejectos in singulos annos à suis Prælatis Regularibus requirendos, revocandos, & cogendos, ut ad Monasterium redeant, multa statuuntur in *c.ult. h.t.* Quia tamen hæc Constitutio contraria consuetudine fermè abrogata est, & Ordines Religiosi circa ejusceemodi Fugitivos, Apostatas, & Ejectos suarum potius Regularum, & Constitutionum, ac Statutorum tenorem observant, nulla videtur illius explicandæ ulterior necessitas. *Vid.* Suar. *tom.4. de Relig.c.1.* Sanch *l.6. Mor.c.8.* Laym *l.4.tr.5.c.13.* Fagn. & Barbos. *in cit.c.ult.h.t.*

§. II.

An Religio habeat potestatem eiiciendi Subditos Regulares, & ob quas causas; & an Religiosus ejectus nihilominus obligetur ad vota Religionis, aliasque observationes regulares?

I. QUòd possint Ordines Religiosi, suos subditos, etiam Professos, expellere è Religione, ex causa justa, & gravi, praxis Religiosorum Ordinum docet, & multa Summorum Pontificum privilegia Religionibus hoc concedentia probant. Resecandas enim carnes putridas esse, ut ne inficiantur bonæ, ratio etiã naturalis docet.

II. Convenit hæc eiiciendi potestas Ordinum Superioribus, cum consensu sæpe majoris partis Capituli, juxta propria tamen variorum Ordinum statuta, & privilegia.

III. Cau-

III. Causæ verò justæ talis ejectionis faciendæ, sunt de Jure communi. Primò: si notoriè sit in gravi crimine incorrigibilis Professus. Secundò: si committat crimen infame, propter quod sine Ordinis detrimento servari non potest. Tertiò: si reticuit impedimentum, vel defectum valde gravem in receptione ad Ordinem.

IV. Debent autem Ordines Regulares in eiiciendis suis Professis valde cauti esse, nec facilè ad ejectionem devenire, nisi post alias legitimas, etiam incarcerationis pœnas accedat incorrigibilitas, aut valde grave Religionis præjudicium. Et hinc sacra Congregatio Concilii statuit, ut in posterum ex Religionibus nullus eiiciatur Professus, nisi sit verè incorrigibilis; qualis non censetur, nisi unius etiam anni spatio in jejunio, & pœnitentia probetur in carceribus.

V. Ejectus per justam sententiam definitivam in perpetuum, ad vota quidem substantialia Religionis adhuc obligatur; cùm maneat etiam post ejectionem verus Religiosus, & Prælato Regulari non sit data licentia à votis Regularis Professionis eum solvendi: ad alias tamen Regulæ observationes, jejunia v.g. abstinentiam à carnibus, vigilias Ordinis &c. non obligatur ampliùs (nisi denuò ad Ordinem recipiatur) cùm hæ observantiæ non comitentur Professionem trium substantialium votorum, sed Regularem tantùm Statum, sub regula Ordinis constitutum, à qua per ejectionem liberatur; non quidem quasi ex delicto suo commodum sentiret, sed quia principali cadente, Statu scilicet Regulari, cadit etiam accessorium, regulę scilicet observatio, & quia aliàs ejecto nimia difficultas oriretur, sine ullo ab Ordine solatio &c. *Vid.* Sanch. *l. 6. Mor. c. 9.* Laym *l. 4. tr. 5. c. 13.* Barb. *in c. ult. h. t.*

§. III.

An Professus ejectus per sententiam in perpetuum teneatur redire ad Religionem suam, vel ingredi aliam, & ad hoc compelli possit?

I. QUi ob crimen ejectus est, obligatus quidem est in conscientia, ut se corrigat, & correctus iterùm petat in Ordinem suscipi, & ad redeundum à suis Superioribus cogi potest, prout colligitur ex *c. ult. h. t.* ubi excommunicari posse dicitur eum, qui ejectus redire non vult; & probatur ex obligatione votorum substantialium Religionis, à qua non deobligatur.

II. Quòd si tamen emendatus, & reditum sincerè desiderans, ac petens, à sua Religione non ampliùs recipiatur, non tenetur aliam ingredi, sed potest in sæculo permanere, vel etiam ad laxiorem Religionem transire: cùm enim per ipsum non stet, quòd minùs ad suam Religionem revertatur; consequenter nulla illius culpa erit, si in sæculo maneat, vel ad laxiorem Religionem transeat.

III. Etsi Professus justè ejectus non possit à Prælato eiiciente absolutè compelli, ut ad aliam Religionem transeat: potest tamen ob justam causam eiici sub conditione, ut aliam Religionem ingrediatur, quam conditionem si ille acceptavit, tenetur aliam ingredi, vel si non ingrediatur, aut tempore Novitiatus iterùm egrediatur, tenetur redire ad priorem. *Vid.* Sanch. *l. c.* Laym. *l. c.* Less. *l. 2. c. 41. dn. 111.*

TITULUS XXXII.

De Conversione Conjugatorum.

§. I.

Quæ conditiones requirantur, ut Conjux post matrimonium consummatum licitè possit Religionem ingredi?

I. NOn negatur quidem Conjugibus in matrimonio constitutis converti ad Religionem: ut licitè tamen hæc conversio fiat, certæ quædam de Jure communi conditiones requiruntur. Et quidem post consummatum matrimonium, ut Conjux possit licitè in Religione profiteri, debet habere ad hoc licentiam ab altera parte; & debet hæc, si senex sit, & extra incontinentiæ periculum, juxta Episcopi judicium, in sæculo permanens perpetuæ continentiæ votum facere; vel si juvenis sit, aut sit incontinentiæ periculum, debet & ipsa in Religione aliqua profiteri: prout statuitur *cap. Præterea 1. c. cùm sit 4. c. uxoratus 8. c. ad Apostolicam 13. & c. significavit 18. h. t.* Cùm mutare uterque statum debeat velut una caro; aut saltem si senex illa pars sit, quæ in sæculo manet, & absit incontinentiæ periculum, voto continentiæ obligari.

II. Si ante Professionem ex novitiatu, mari-

maritus v.g. ad sæculum redeat, ad uxorem suam redire debet, etiamsi hæc votum continentiæ jam fecisset: cùm voti talis absolutus valor à Professione secutura alterius dependeat, tanquam à conditione. *Vid.* Laym. *l.5.tr.*10.*p.*3.*c.*7. Sanch. *l.*7.*de Matr. disp.*32.

§. II.

An Professio emissa à Conjuge cum licentia alterius Conjugis, manentis in sæculo, sive cum voto castitatis, sive sine illo, sit valida?

I. ETsi ad hoc, ut Conjux licitè Religionem ingrediatur, & in illa profiteatur, non sufficiat licentia alterius Conjugis; sed etiam requiratur, ut alter quoque ingrediatur Religionem, vel saltem perpetuam continentiam in seculo voveat, si extra incontinentiæ periculum esse videatur: nihilominus valida est cum prædicto consensu Professio, si Conjux manens in seculo sit juvenis, & suspectus de incontinentia, & votum Castitatis non emittat. Colligitur ex *can. Agathosa caus.* 27. *q* 2. Alia verò Jura, quæ prædictas conditiones requirunt, illicitam quidem dicunt Professionem sine illis factam, non tamen invalidam; modò, ut diximus, consensus alterius Conjugis adsit.

II. Hinc si Maritus, qui cum licentia quidem uxoris professus est, hac tamen non profitente, nec votum continentiæ faciente, per Episcopum ad uxorem redire jubeatur (quod facere posse Episcopum, ob incontinentiæ periculum ex parte uxoris, ex *cit. cap.* 1. patet) exigere quidem non potest debitum, neque post mortem conjugis ad secundas nuptias transire, ob impedimentum dirimens voti: reddere tamen debitum conjugale conjugi debet; cùm conjux in seculo sine voto Castitatis manens per licentiam transeundi ad Religionem alteri conjugi concessam, suo juri, quod habet ad petendum debitum, legitimè non cesserit, neque votum continentiæ fecerit: nisi conscia uxor juris disponentis, de suo etiam in Religionem ingressu, aut vovenda continentia, licentiam profitendi marito dedisset; hoc enim in casu revocari vir non posset, cum uxoris licentia in Ordine professus, quamvis uxor suam postmodum obligationem, quam dando licentiam cum tali scientia Juris, in se suscepisse censetur, non impleat, prout iterum colligitur ex *cit. c.*1. *h. t. Vid.* Sanch. *l.*7.*de Matr. dis.*33. Fagn. *in c.*1. *h. t.*

§. III.

An Professio mariti invita, vel ignorante uxore facta, & vice versa uxoris, invito, vel ignorante marito, post consummatum matrimonii, sit valida, & ad quid obliget?

I. NOn valet quidem Professio conjugis post consummatum matrimonium, invito, vel inscio altero conjuge facta, neque transire, qui sic professus est, etiam post mortem conjugis ad Religionem tenetur: obligat tamen talis Professio in vim simplicis voti continentiæ; ita ut taliter professus petere non possit postmodum debitū, quamvis reddere teneatur, & post mortem suæ comparis perpetuam continentiam servare teneatur, *c. Quidam* 3. *& c. Placet* 12. *h. t.* Cùm in tali casu præjudicium quidem inferre profitens non potuerit per Professionē suæ conjugi: quia tamen, invita etiam conjuge, vovere potest continentiam, id, quod potuit facere, meritò fecisse censetur.

II. Non tamen ex dictis sequitur, quòd etiam Professio Religiosa, quamvis non valeat in vim Professionis, valeat tamen in vim simplicis voti Religionis: nam cùm conjugatus durante matrimonio inhabilis sit ad tradendum se Religioni (sive per professionem, sive per votum simplex hoc fiat) perpetuò suæ conjugi alligatus, non potest ab ea discedere sine ejus consensu. Ad petendum autem debitum sicuti non tenetur durante etiam matrimonio, ita per votum potest illam licentiam sibi adimere, durante etiam matrimonio.

III. Quòd si tamen uterque conjux in Religione profiteatur, non obtenta mutua licentia, videtur valida utriusque Professio: quia ipso facto censeri possunt licentiam sibi mutuò dedisse. *Vid.* Laym. *l.*5. *tr.*11. *p.*3. *c.*7. Sanch. *l.c. disp.*34. Zœs. *h.t. à n.*6.

§. IV.

An Professio Conjugati facta, cum licentia alterius Conjugis, per metum tamen, aut dolum obtenta, sit valida, & an etiam, si sit facta, altero Conjuge sciente, & tacente, ac dissimulante, teneat?

I. NUlla est Professio, si licentia ad profitendum ab altero conjuge per metu in gravem, & injustum, vel injustum do-

dolum extorta sit. *c.Veniens 16. & c.accedens 17.h.t.junct.Glossa.V.votis.* Et taliter Professus voto quidem simplicis continentiæ obligatur, non tamen Religiosa Professione. Unde si ad seculum redire velit, post mortem suæ conjugis, à qua licentia profitendi taliter extorta fuit, aliud matrimonium validè contrahere potest. Cùm enim Professio debeat esse libera, & nihil dolosa; consequenter etiam ea, quæ ad talem Professionem requiruntur, uti requiritur cessio hæc, sive licentia, libera esse debet (libertate debita) & absque dolo.

II. Irrita quidem est Professio mariti v. g. si uxor nec expresè in eam consensit, dando licentiam, neque positivè contradixit, aut repugnavit, sed tacuit, & dissimulavit; cùm in tali casu valdè præjudiciali taciturnitas non habeatur pro consensu: si tamen semper, dum vixit, tacuit, & maritum non revocavit, validatur ex sententia probabili ipso facto talis Professio, si postmodum uxor moriatur; cùm impedimentum validæ Professionis, matrimonium scilicet, ablatum sit, *c.consuluit 10. h.t.* Et probabiliore tamen, non validatur per solam conjugis mortem talis Professio, sed requiritur novus profitentis consensus, tacitè, vel expresè ratificans primam Professionem, quam scivit esse nullam: cùm solo tractu temporis, & per solam mortem uxoris Professio priùs invalida, non censeatur validari, ob magnam Professionis religiosæ difficultatem. *Vid.* Sanch. *l.7. de Matr. disp. 35. & l.10. disp.9.*

§. V.

An votum simplex continentiæ, ab uno Conjuge, cum licentia alterius, post matrimonium consummatum, vel ab utroque communi consensu emissum, sit validum, & licitum; & ad quid obliget?

VAlidè, & licitè hæc vota vel ab uno conjuge cum consensu alterius, vel ex communi consensu ab utroque fieri possunt, ita ut nec ad petendum, nec ad reddendum debitum sit obligatio voventis: & quidem vel ad tempus, quo elapso ad matrimonialem thorum compelli possit, qui ad tempus voto continentiæ cum alterius licentia se obligavit, vel in perpetuum. *c.11. h.t.* Quamvis enim in proprium præjudicium possit conjux sine consensu alterius voto continentiæ se obligare, ad non petendum debitum; non tamen potest sine consensu alterius vovere etiam castitatem ad non reddendum cum præjudicio alterius. *Vid.* Laym. *l.4. tr.4. c.7.* Sanch. *l.9. de Matr. c.37. & 40.*

§. VI.

An si Conjugum, qui mutuo consensu continentiam voverunt, uterque, vel alter eorum Religionem profiteatur, possit unus alterum repetere, seu revocare?

NOn posse, sumitur ex *c.21. h.t.* Et ratio est: quia cùm per consensum datum ad votum continentiæ faciendum omni jure suo, quod ad matrimoniale commercium habent conjuges, cesserint, qui licentiam ad vovendum dederunt; consequenter illicitè facerent, consensum justè, & piè datum, injustè revocando, si conjugem in tali casu professum repeterent. *Vid.* Abb. & Barbos. *in cit.c.21.*

§. VII.

An si unus Conjugum adulterium commisit, possit alter Conjux innocens licitè transire ad Religionem, vel Ordines sacros suscipere, etiam adultero invito?

I. POsse maritum innocentem, si uxor adulterium commisit, quod in foro externo notorium est, aut propter quod sententia divortii legitimè lata fuit, etiam ea invita, ad Religionem transire, & in ea profiteri, absque eo, ut revocari ab uxore sua adultera possit, ex *c.constitutus 15. & ex c.Veniens 16. h.t.* patet.

II. In casu adulterii ab Uxore commissi, potest innocens maritus, si nihil aliud obstet, ad Ordines Sacros transire, uti constat ex *cit.c.c.* Ratio est: quia adultera omne jus suum, quod in maritum habebat, in ordine ad matrimonialem thorum, amisit.

III. Quamvis etiam conjux adulter, si innocens statum mutavit, & in Religione v. g. professus est, ad Religionem transire possit, sine alia licentia expressa ab innocente obtenta; cùm per Professionem ab innocente susceptam sufficientem licentiã ad Religionem transeundi accepisse meritò cen-

tò censeri possit : non potest tamen etiam post divortium celebratum ad Religionem transire adultera, sine expressa, vel tacita licentia innocentis; ne innocens sine consensu suo jure suo reconciliandi sibi, si velit, etiam post divortium adulteram, privetur.

IV. Si ex licentia Conjugis innocentis Conjux adulter Religionem ingreditur; non tenetur etiam innocens ingredi, vel votum continentiæ facere in sæculo : cùm ea, quæ circa has obligationes statuuntur in Jure, statuantur in casu matrimonii integri, & non propter adulterium dissoluti. *Vid.* Laym. *l.5.tr.*10.*p.*3.*cap.*7. Sanch. *l.*10. *de Matr.disp.*10.*&* 11.

§. VIII.

An propter adulterium spirituale, videlicet Apostasiam à fide, vel Hæresim, in quam unus Conjugum lapsus est, possit alter eo invito Religionem ingredi, vel in ea profiteri?

I. SI per sententiam legitimam Judicis Ecclesiastici, unus Conjugum in infidelitatem, aut hæresim lapsus, tanquam hæreticus, seu infidelis declaratus sit, & ab eo Conjux innocens separatus sit, potest hic etiam invito illo, quamvis ad veram Fidem redierit, Religionem ingredi, & in ea profiteri. *c.mulier* 21. *h. t.* Quamvis enim si propria auctoritate, & sine judicio Ecclesiæ à Conjuge in hæresim, aut infidelitatem lapso decesserit fidelis, eum ad Fidem iterùm revertentem recipere teneatur Conjux, qui in Fide permansit, ad multas fraudes cavendas; nec possit sine illius licentia ad Religionem transire : si tamen per auctoritatem Ecclesiasticam legitimè ab eo separatus sit, cũ possit perpetuò ab eo separatus manere, potest etiam sine alia licentia Religionem ingredi, ac in ea profiteri *c.de illa 6.de divortiis*, Ecclesia scilicet privante per sententiã, omni jure matrimoniali, talem infidelem, aut hæreticum, in pœnam desertæ Fidei.

II. Quemadmodum in dicto casu potest Conjux innocens Religionem, etiam invita Conjuge nocente, ingredi : ita potest, & Sacros Ordines suscipere; etiamsi nocens ad Fidem Catholicam revertatur. *Vid.* Sanch. *l.cit.c.*15 Laym. *l.c.*

§. IX.

An, & quo jure dissolvatur matrimonium ratum per Professionem?

I. DIssolvi etiam quoad vinculum ratum matrimonium, si nondum cõsummatum sit, per Professionem Religiosam, invito etiam altero conjuge factam, constat ex *cap.Verum* 2.*c.ex publico.* 7. *&* c. *ex parte*, 14.*& pluribus etiam h.t.capitulis,& ex Tridentino sess.*24.*de Sacr.matrim.can.*6. non quidem ex natura rei, cùm matrimonium sit ex natura sua indissolubile, sed ex Jure Ecclesiastico, antiquissimo tamen, ab Apostolorum temporibus introducto, in favorem scilicet majoris perfectionis, & ad Religionem promovendam, hunc transitum concedente Ecclesia.

II. Si dicto modo unus Conjugum Professionem Religiosam faciat, alter, qui manet in sæculo, ad secundas nuptias transire potest. Ratio patet ex dictis : quia matrimonium ratum per Professionem Religiosam etiam quoad vinculum dissolvitur. *Vid.* Fagn. *in c.*14.*h.t.* Laym. *l.c.c.*11. Sanch. *l.*2.*de Matr.c.*18.*&* 19.

§. X.

Intra quod tempus licitum sit Sponsis de præsenti, ante matrimonium consummatum, ingredi Religionem?

I. POtest quocunque tempore post matrimonium contractum, si nondum copula carnali consummatum fuerit, pars quælibet Religionem intrare, & in ea profiteri, ut ex *c.tamen ex publico.* 7. *h. t.* patet. Quòd si sponsus, vel sponsa de præsenti consummare non velit matrimonium, sub prætextu, quòd velit ingredi Religionem, cautio ab eo præstetur, quòd intra duos menses, vel intra tempus à Judice Ecclesiastico præscribendum juxta varias circumstantias, aut Religionem ingredi, vel ad consortem reddire velit, ac matrimonialiter eidem cohabitare, ad quam cohabitationem, etiam per censuram post bimestre spatium cogi poterit, ita favori majoris perfectionis consulente Ecclesia, ut tamen per inutilem longiorem moram grave præjudicium non patiatur altera pars.

II. Dictum bimestre non conceditur ab Ecclesia, quasi post illud elapsum statim pro-

profiteri deberet pars illa, quæ Religionem ingressa fuit; cùm integer annus ad probationem ei, uti aliis novitiis, in favorem scilicet Religionis, concedatur; sed conceditur solùm ad deliberandum, utrùm ingredi velit Religionis novitiatum, ita ut toto tempore, intra quod de Religionis ingressu deliberare potest pars, quæ vult Religionem ingredi, & toto tempore novitiatus, usque dum in Religione profiteatur, exspectare debeat altera pars, quæ in sæculo manet, neque possit ad secundas nuptias transire ante Professionem factam. Quæ mora difficilis ei esse non debet, qui juris hujus gnarus cum tali persona contraxit: præsertim cùm possit Judex Ecclesiasticus, si alteruter ex Conjugibus in fraudem alterius vellet varias Religiones tentare, certum tempus præscribere, intra quod vel profiteatur, vel ad matrimonium redeat. *Vid.* Sanch *l.2.de Matr. disp.*24. Barbos. & Fagn. *in c.7.h.t.* Laym. *l.5.tr.*10.*c.*11.

§. XI.

An Sponsa de præsenti possit Religionem ingredi, si à Sponso sit carnaliter cognita per copulam violenter extortam?

I. SI post bimestre, vel illud spatium, quod ipsi à Judice Ecclesiastico ad deliberandum de ingressu concessum fuit, Sponsa de præsenti violenter fuit cognita, non potest ampliùs ingredi Religionem; quia in tali casu, sicut jus nullum ampliùs habuit ad negandum debitum conjugale, ita alter habet jus petendi; & consequenter cogendo illam ad consummandum matrimonium, utitur jure suo, & censetur propriè, ac justè consummatum matrimonium, post quod non conceditur invito altero ingressus in Religionē, ut ex dictis jam patet.

II. Si verò intra tempus ad deliberandum concessum per vim absolutam, aut gravem metum opprimatur sponsa, aut, quando jam ingressa est Religionem, ante factam professionem: potest nihilominus invito etiam sponso ingredi, vel profiteri; cùm per injuriam copulæ injustè extortæ, non potuerit ipsi libertas ad Religionem transeundi adimi; ne alteri ex injuria à se illata commodum aliquod accedat, & patiatur aliquid in jure suo injustè violata. Potest tamen fœmina violenter cognita per accidens impediri ab ingressu Religionis, ratione damni, quod proli ex illa copula genitæ inferri posset, si Religionem mater ingrederetur, ut pote sine qua proles fortè educari commodè non posset. *Vid.* Fagn. *l.c.* Sanch. *l.c. disp.*22.

§. XII.

An, & qua ratione Conjugatus possit, vel non possit Ordines suscipere, vel ad Episcopatum assumi?

I. NOn posse Conjugatum ad sacros Ordines promoveri, nisi uxor licentiam dederit, & continentiam voverit, decernitur in *c. Conjugatus* 5. *h.t.* sive consummatum, sive ratum tantùm sit matrimonium: ne scilicet per talem ad Ordines sacros, votum perfectæ Continentiæ includentes, transitum, præjudicetur graviter Conjugi, quæ ad alia vota transire non potest; cùm favor ille, qui concessus est Professioni Religiosæ ad solvendum matrimonium ratum, quoad vinculum etiam, non sit concessus susceptioni sacrorum Ordinum. Quamvis enim sacri Ordines contrahendum matrimonium dirimant, cùm Ordo sit impedimentum dirimens, ex nullo tamen jure habetur, quòd contractum dissolvant. Et hinc in tali casu susceptorum cum licentia Conjugis sacrorum Ordinum, non minùs requiritur, ut uxor, quæ dedit licentiam, si juvenis sit, aut de incontinentiæ periculo suspecta, in Religione profiteatur, vel si senex, & extra incontinentiæ periculum sit, perpetuam Continentiam in sæculo voveat, prout Glossa à plerisque recepta in *cit. c. conjugatus. V. ab uxore* habet, quàm id requiratur in casu, quo maritus post consummatum matrimonium cum licentia uxoris Religionem ingreditur, & in ea profitetur: cùm majus periculum sit, in casu, quo maritus in sæculo Clericus manet, quàm quo in Religione profitetur. Si ergo ad hoc periculum amovendum religiosa uxoris Professio, aut Continentiæ votum pro diversitate circumstantiarum requiritur, potiore jure requirenda ea videntur in casu, quo maritus cum licentia uxoris sacros Ordines suscipit, & in sæculo manet, ac tam facilè in casu periculi incontinentiæ dispensationem non obtinebit, ut suæ uxori matrimonialiter cohabitare possit.

II. Sicuti tamen uxor, quæ marito licentiam non concessit post consummatum matrimonium profitendi in Religione, vel

sal-

saltem liberè non concessit, uti suprà dictum, revocare eum ad se potest: ita potest etiam maritum ad se revocare post susceptos sine sua liberè concessa licentia sacros Ordines, & taliter revocatus tenetur, vel Religionem ingredi, si nondum consummatum fuerit matrimonium, vel si hoc nolit, conjugi suæ matrimonialiter cohabitare, reddendo debitum, non autem petendo ratione voti Continentiæ, quod absque præjudicio uxoris, quoad hanc partem, facere potuit. Neque potest post mortem conjugis ad secundas nuptias transire, cùm Ordo, quem validè susceptit, quamvis nulla adfuerit uxoris licentia, sit impedimentum dirimens.

III. Quòd si Conjugatus ad Episcopatum promoveatur, & ordinetur Episcopus (permittente scilicet uxore) debet uxor in Religione profiteri, ita ut non sufficiat, quamvis senex illa sit, & extra incontinentiæ periculum, votum Continentiæ in sæculo emittere, ob majorem scilicet decentiam Dignitatis Episcopalis, cui plurimùm convenit dignior etiam in Religione Conjugis status. *c.6.h.t. Vid.* Sanch. *l.7. de Matr. disp.*38. *& 39. & l.2. disp.*18. Fagn. *in cit. c.*5. Barbos. *in cap.6. h.t.*

TITULUS XXXIII.

De Conversione Infidelium.

I. AGitur in hoc Titulo primò in *cap.* 1. utrùm, & quomodo matrimonium infidelis ad Fidem conversi, cum fideli subsistat, si priùs in infidelitate maritos fœminarum illarum, quas modò converti ducere volunt, occiderunt. Quæ quæstio, quia à notitia impedimenti criminis, ad Librum IV. Decretalium pertinentis, dependet, rectiùs ad eum Librum differtur.

II. Agitur in hoc Titulo *in c.*2. cui proles communis assignanda sit, si uno parentum converso ad veram Fidem, alter in infidelitate permaneat; proles verò, nondum quidem rationis, & electionis liberæ usum habens, ex voluntate tamen parentis, ad veram Fidem transeuntis, sive pater ille fuerit, sive mater, baptismum susceperit, quod fieri posse ex *cit. c.*2. colligitur: utrùm scilicet penes matrem v. g. infidelem, vel penes patrem fidelem manere, & educari debeat? Cui quæsito respondet Pontifex, ob Fidei favorem, baptizatam talem prolem, etiamsi triennio adhuc minor sit, relinquendam fideli patri, & apud hunc educandam: summa enim est ratio, quæ pro Religione facit. *Vid.* Sanch. *l.7. de Matr. disp.*73. *&* 78. *& l.*10. *disp.*20. Barb. *in c.*1 *&* 2. *h.t.* Azor *p.*1. *l.*8. *c.*25

TITULUS XXXIV.

De voto, & voti Redemptione.

§. I.

De Voto in genere, & præcipua ejus divisione, in Solemne, & Simplex.

I. PLura de hujus Tituli materia reperies apud Theologos Morales. Pauca proinde quædam, quæ ex Jure Canonico potissimùm dissolvenda sunt, hìc afferentur. Et quidem si quæratur de natura Voti, rectè dixeris, *Votum promissionem esse, Deo factam, de meliore bono:* ita ut ad Voti rationem non sufficiat, proposuisse tantùm, firmissimè etiam, quòd tale quid præstitutus sim, sed debeat intervenire promissio, sive animus deliberatus, & intentio, qua velim Deo, ad præstandum tale quid esse obligatus, prout etiam colligitur ex *cap. Litteraturam.3.h.t.*

II. Ad Divisiones Voti quod attinet, potissima est, qua dividitur in Solemne, & Simplex. Votum Solemne est, quod ab Ecclesia ut tale acceptatur, & voventem inhabilem reddit in perpetuum (spectata lege ordinaria, & secluſa dispensatione Pontificia) ad matrimonium contrahendum, & ad dominia acquirenda, *vel* retinenda. Simplex verò omne aliud Votum est, quod talem solemnitatem, & vim non habet. Habent autem illam solemnitatem, in ordine ad dirimendum matrimonium subsequens, duo tantùm Vota ex constitutione Ecclesiæ in *c.unico h.t. in 6.* explicata, Votum scilicet Religiosæ Professionis, & Votum Castitatis susceptioni sacrorum Ordinum annexum. Ex Constitutione tamen *Gregorii XIII. in Bulla Ascendente Domino* etiam Vota Simplicia in Societate JESU edita inhabilitatem ad contrahendum matrimonium inducunt.

III. Ex modò citato *cap. un. h.t. in 6.* insuper

super patet, Voti solemnitatem non ex natura rei Votis annexam esse, cùm ex natura sua sint ejusdem roboris simplex, & solemne Votum; sed ex constitutione Ecclesiæ esse introductam, ob majorem sacrorum Ordinum,& Religiosæ professionis reverentiam. *Vid.* S. Thom. 2. 2. *q.* 88. *a.* 1. *in C.* Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 27. *& l.* 5. *Mor. c.* 1.

§. II.

Utrùm & quando Votum obliget, & impleri debeat, & an etiam interveniente impedimento?

I. CErtum est, quòd homini liberum sit vovere, vel non vovere, cùm Votum sit res consilii: facto tamen Voto obligari voventem ad implendum illud, constat ex *c. Licèt 6. h.t.* & ex natura acceptatæ promissionis obligantis.

II. Votum absolutè factum, nullo præfixo ad obligandum, aut implendum tempore, statim obligat, & impleri debet, quamprimùm spectatis circumstantiis commodè impleri potest. Ita communissima docet, & sumitur ex *cap.* 53. *Deuter. v.* 21. & colligitur etiam ex *c. non est* 5. *h.t. & ex regula juris* 14. *in ff.* Differri tamen posse Voti executionem ex justa causa, colligitur ex *cit. c. non est.*

III. Si impedimentum temporale sit, per quod reddatur præter solitum difficilis Voti executio, ad tempus differri ea potest, donec commodè, & quietè fieri possit. Si verò impedimentum, quod occurrit, perpetuum sit, tum Votum commutandum, vel in eo dispensandum est, ut colligitur ex *c. quod super his* 8. *h.t.* Vel si absoluta sit impotentia, & perpetua impossibilitas, ab omni Voti obligatione liberat.

IV. Justa, & sufficiens causa differendi executionem Voti, quod caret certo tempore, est etiam illa, si spes sit fore, ut posteà commodiùs, quietius, & cum majore divotione Votum impleatur. Excipi tamen debet primò: nisi probabile periculum sit, secuturum, si Votum differatur, perpetuum, vel valde diuturnum executionis impedimentum. Secundò: nisi opus, seu obsequium promissum sit successivum, & perpetuum, v.g. ingrediendi Religionem, suscipiendi sacros Ordines, inserviendi perpetuò Xenochio: tunc enim oblata opportunitate exequendi Votum, si id differatur per negligentiam, tantum obsequii, & cultus Deo promissi detrahitur, quanta est mora temporis, quo differtur Voti executio. *Vid.* Sanch. *l.* 4. *Mor. c.* 2. *&* 14. Suar. *l.* 4. *de Voto. c.* 11. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 3.

§. III.

An, & qualiter hæres teneatur implere, & exequi Vota defuncti, quæ ipse non implevit?

I. VOta merè personalia defuncti, quæ actiones voventium respiciunt, non tenetur implere hæres, & exequi: nisi speciali pacto cum defuncto inito se ad hæc etiam implenda obligasset, quo in casu non vi Voti, sed vi pacti obligaretur. Tenetur tamen implere Vota realia, quæ rebus ipsis annexa sunt; & mixta, quæ partim personalia, partim realia sunt, si id, quod in Voto tali reale est, separari possit à personali, ac independenter ab hoc promissum sit. Ratio est: quia hæres adeundo hæreditatem, sicuti res cum onere accepit, ita ex justitia obligatur ad rem taliter oneratam ei dare, cui defunctus dari voluit.

II. Non tamen ad ejusmodi Vota implenda tenetur ultra vires hæreditatis: manetque insuper salva filiis legitima; uti & alia, quæ legato, aut Voto gravari à Testatore non possunt.

III. Quòd si hæres monitus à judice Ecclesiastico intra annum exequi Vota talia intermittat, omni commodo hæreditario, quod à defuncto consequi posset, est privandus, juxta *authent. hoc amplius C. de fide commiss. & c. licet 6. h.t.* Cùm dignus non sit commodo hæreditario, qui onera hæreditati annexa subire non vult, cùm tamen possit. *Vid.* Sanch. *l.* 4. *Mor. c.* 15. Suar. *l. c.* Molin. *de Just. tr.* 2. *disp.* 626.

§. IV.

An ille, qui vovit ingredi Religionem, vel etiam profiteri, possit licitè, ante Votum impletum, Episcopatum accipere?

I. NOn posse statuitur in *C per tuas* 10. *h.t.* ubi Pontifex cuidam, qui post Votum Religionis Episcopatum accepit, suadet, ut, si conscientiam suam sanare velit, quam Voti sui transgressor læserat, renuntiet Episcopatui, & reddat Altissimo Vota sua. Nemo igitur propria auctoritate Votum, quod habet de Religionis ingressu, mutare potest in Episcopatum, velut altiorem, & perfectiorem statum; cùm sta-

tus Episcopalis non sit melius medium ad propriam perfectionem acquirendam, quàm status Religiosus.

II. Qui vovit Religionem ingredi, & posteà ad Episcopatum assumptus est, obligatur in conscientia ad eum resignandum. Quòd si confirmatus in eo sit, vel etiam consecratus, tenetur à Pontifice petere licentiam transeundi ad Religionem. Si tamen valde utilis sit Ecclesiæ, suspensum interim manet ejus Votum. *Vid.* Sanch. *l.4. Mor. c.17.* Laym. *l.5. tr.5. c.6.* Suar. *tom.3. de Relig. l.1. c.19.*

§. V.

Quis Vota commutare, vel in iis dispensare possit? & quæ Vota, ac qualiter commutari possint?

I. COmmutare Vota, & in illis dispensare potest de jure ordinario quilibet Prælatus Ecclesiasticus respectu suorum subditorum, si in eos jurisdictionem quasi Episcopalem habet, & justam causam commutationis, aut dispensationis faciendæ subesse judicat, neque Vota illa sint specialiter Summæ Sedi reservata, ut patet ex *c. de peregrinationis 1. h. t.* De jure verò delegato, & ex privilegio hæc commutandi, & dispensandi potestas aliis etiam competit: quin immò in evidenter melius commutare suum Votum potest quilibet propria auctoritate: neque enim promissum infringit, qui in melius illud commutat. *c.3. de jurejurando.*

II. Possunt autem omnia Vota (loquendo de Votis, quæ Summæ Sedi specialiter reservata non sunt, neque facta sunt in specialem favorem tertii) commutari, non tantùm in melius, ut dictum, sed in æquale etiam, saltem si Superioris auctoritas accedat. Quamvis autem aliqui putent probabiliter, in evidenter æquale propria etiam auctoritate commutari Vota posse à vovente, cùm DEO videatur inter evidenter æqualia unum altero non esse gratius; probabilius tamen sentiunt alii, Superioris auctoritatem necessariam esse ad commutandum in evidenter æquale; cùm magis videatur DEO placere sincera fidelitas in præstandis promissis, quàm rei æqualis præcisè bonitas.

III. Vota tamen specialiter reservata S. Pontifici non possunt commutari in opus etiam evidenter melius, nec in aliud reservatum, v.g. Votum peregrinationis Romanæ in Votum castitatis, quia eo ipso, quòd est reservatum arbitrio Superioris, non est relictum arbitrio, sive dispositioni voventis. Nec possunt commutari Vota, quæ in favorem tertii sunt edita, & ab eo acceptata, v. g. si quis vovit certo pauperi dare 10. aureos in eleemosynam, non potest id in aliud melius opus arbitrio suo commutare, v. g. in Missas pro eo dicendas.

IV. Per professionem Religiosam omnia alia Vota, etiam reservata, etiam novitiatus tempore facta, etiam facta cum licentia Superioris, sive sint personalia, sive realia, perpetua, vel temporalia. &c. extinguuntur, ipso jure, tam Ecclesiastico, quam divino, prout sumitur ex *c. scripturæ 4. h. t.* & excellentia professionis Religiosæ perpetuo vinculo DEO obligantis probat. Excipe: nisi ejusmodi Vota, aut juramenta edita sint in favorem Ecclesiæ, vel alterius Communitatis, vel etiam hominis privati, & acceptata. *Vid.* Suar. *l.6. de Voto c.11. & 19.* Sanch. *l.4. Moral. c.49. & l. 5. c.5.* Tambur. *in Decal. l.3. c.16. §.5.*

§. VI.

An, & qua ratione commutari possit Votum peregrinationis Hierosolymitanæ, & à quo relaxari?

LOquitur hìc §. de Voto peregrinationis Hierosolymitanæ in subsidium Terræ Sanctæ ad liberandam eam à jugo infidelium. De quo voto, cujus hodie vix usus est, alii disponere possunt, quàm Summus Pontifex. Videantur de hac materia *c. Magna. 7. c. quod super 8. c. ex multa 9. & c. Postulastis 11. h. t.*

TITULUS XXXV.

De Statu Monachorum, & Canonicorum Regularium.

§. I.

Quænam Jure Canonico communi statuta sint circa Monachos, & Clericos Regulares?

I. LIcèt Monasteria alioquin Episcopo subjecta à lege diœcesana sint exempta,

pta, videlicet quoad præstationes Cathedratici, charitativi subsidii, & similium, idque in favorem Religionis. *c.1. cauſ.10.q. 1.c.34. cauſ.16.q.1. c. Dilectus* 18. *de Offic. Ordin.* A Lege tamen jurisdictionis Episcopi non sunt exempta. *C. Theodosius* 1. *h.t.* nisi speciale privilegium habeant. Ideòque Episcopus jus habet, Monachos, aliosque Regulares non exemptos visitandi, corrigendi, puniendi: ita tamen, ut prima correctio ad Prælatum Religionis spectet, qui si in corrigendo negligens sit, tum demum illa potestas ad Episcopum devolvitur. *c. Quanto 7. & ibi Gl. V. Si Plælati de Offic. Ordin.* Sed neque quoad legem diœcesanam Monasteria sunt exempta, si populum habeant, sive Parochias, aut Cappellanias sibi incorporatas, quoad ea, quæ concernunt populum. Hinc ratione Cappellarum (nisi hæ ipsæ sint exemptæ) pendere debent solitas præstationes.

II. Non potest aliquid pro susceptione ad statum Religiosum, etiam ad probationem, vel pro professione in Religione accipi tanquam pretium, & nisi detur pro sustentatione personæ. Ita statuitur *c. Monachi 2. h.t.* De hoc tamen uberiùs infrà *l.5. tit. 3. sect.3. §.3.*

III. Monachi, & alii Religiosi non possunt habere peculium propriè dictum, sive proprium patrimonium, aut bona, de quibus liberè, sive quoad propritatem, sive quoad usum fructum disponere possint, sine ulla dependentia ab alterius voluntate. *cit. c. Monachi h.t. C.* verò *Cùm ad Monasterium 6. h.t.* in virtute obedientiæ, & sub obtestatione Divini Judicii districtè prohibet Papa, ne quis Monachorum (idem est quoad hoc de aliis Regularibus) proprium aliquo modo possideant: sed si quis aliquid habeat proprii, totum in continenti resignet Superiori suo, & si quid alicui specialiter datum fuerit, id Abbati, Priori, vel Cellario resignet. Quòd si in morte apud aliquem reperta fuerit proprietas, seu proprium quid, ipse cum ea in signum perditionis, sive damnationis æternæ, ut loquitur Pontifex, extra Monasterium in sterquilinio subterretur, sive sepeliatur, juxta exemplum videlicet *S. Gregorii I. l. 4. Dial. c.10.* Quæ pœna statuta quoque est *c. Super 4. h.t.* Ad eam tamen incurrendam non sufficit, quòd Regularis aliquis in morte repertus fuerit, pecuniam apud se habuisse, sed necessarium est, ut de facto priùs cognoscatur, & constet, aut probetur, quòd ut propriam illam tenuerit, ita ut à violatione Religiosæ paupertatis factum excusari non possit. Alia pœna decreta est in *Concil. Trident. sess.25. c.2. de Regul. in fine*, ut si Religiosus aliquid, ut proprium habere deprehensus, aut convictus fuerit, is biennio activa, aut passiva voce privatus sit, atque etiam aliter, juxta suæ Regulæ, & Ordinis constitutiones, puniatur.

IV. Neque potest Abbas, ut eodem *c.6. h.t.* dicitur, super habenda proprietate cum aliquo Monacho dispensare. Rationem reddit Pontifex: quia abdicatio proprietatis, sicut, & custodia castitatis (adde, & Obedientiæ) adeò est annexa Regulæ, & statui Monachali (& cuicunque Ordini Religioso) ut in ea nec S. Pontifex possit dispensare: videlicet in sensu composito, ita ut quis verus Religiosus maneat, & simul proprium habeat, vel continentiam non servet; cùm hæc sint de essentia status Religiosi. Potest tamen S. Pontifex in sensu diviso, ex gravi, justa, ac necessaria causa dispensare in omnibus tribus Votis Religiosæ professionis, eaque relaxando efficere, ut quis Religiosus esse desinat.

V. Possunt tamen Religiosi habere peculium latè sumptum, quoad solam administrationem, & usum facti, dependentem à voluntate Superioris, qui concessum usum, vel administrationem eisdem auferre, vel pro arbitrio revocare possit. Quin immò spectato jure Canonico communi potest Superior Regularis alicui Religioso concedere etiam bona stabilia; sed ad administrationem, seu usum duntaxat ab ipsius voluntate dependentem, & pro ejus arbitrio revocabilem, v.g. ut Religiosus ex bonis, sive Monasterii, sive à parentibus, & propinquis assignatis certos redditus, seu census percipiat, ex quibus se vestiat, & alat, & quod superest, in alios pios usus, & honestos impendat, ut colligitur ex *c. De Viduis 4. cauſ.27.q.1. & c. Inſinuante 7. Qui Clerici, vel voventes &c.* Ratio est: quia hoc non repugnat voto paupertatis, cùm Religiosus non habeat dominium ejusmodi censuum, sed solum usum, ad nutum Superioris semper revocabilem. Hoc tamen per *Concilium Trident. sess.25. c.2. de Regular.* per hæc verba: *Nec deinceps liceat Superioribus bona stabilia, &c.* videtur esse revocatum: quamvis hanc revocationem ne-

gent graves aliqui D D. quorum sententia eatenus saltem admitti potest, ut si talis consuetudo in quibusdam Monasteriis, præsertim Monialium, adhuc vigeat, ea non absolutè damnetur, licèt consultum sit, ut auctoritate Superiorum tollatur, dummodo alia ratione Regularibus suis de necessaria sustentatione provideant.

VI. In eodem *c.6, h.t.* statuitur, ut in Monasterio silentium servetur continuum, maximè in Oratorio, Refectorio, Dormitorio: in Claustro verò certis horis, & locis, secundùm consuetudinem Monasterii laudabiliter observatam. De iis verò, quæ ibidem adduntur de cibis, & abstinentia à carnibus, item de vestibus, consulendæ sunt cujusque Ordinis pecularia statuta, & legitimæ consuetudines.

VII. De Officiis Regularium, & administrationibus *cit. c.6. § Tales autem* statuitur, ut ii, quibus committuntur, sint fideles, & discreti, nec alicui committatur aliqua Obedientia, vel Officium perpetuò obtinendum, & ipsi velut locetur, sed ita committatur, ut, cùm oportet, ab eo amoveri, ipsumque Officium sine contradictione revocari possit. Ex quo infertur, quòd hujusmodi Regularis Obedientiarius ad nutum, & libitum sui Abbatis, etiam sine justa causa, revocari, & amoveri ab Officio, vel beneficio Regulari possit. Porrò per mortem Prælati non censetur revocatus hujusmodi obedientiarius, sed durat ejus Officium, donec à Successore, vel alio Superiore amoveatur: quia revocatio non fit nisi per contrariam priori voluntatem. *Vid.* Barbos. & Fagn. *in cit. c.2. & 6 h.t.* Sanch. *l.8. de Matr. disp.8. & l.7. Moral. c.22. & 29.* Laym. *l.4. tr. 5. c.7. & tr.10. c.ult.* Less. *l.2. c.4. n.30. & c.35. à n.68.* Molin. *tr.2. disp.276.* Azor *p.2. l.12. c. 9.* Suar. *tom.3. de Relig. l.8. c.14.*

§. II.

Quænam præterea à Jure Canonico statuta sint, tum circa Monachos, tum circa Canonicos Regulares, vel alios Religiosos?

I. TEnentur Religiosi observare Regulam secundùm Originalia instituta, sive primævam institutionem Religionis, uti patet ex *c. Recolentes 3. h.t.* & statutum est etiam à *Concilio Trident sess.25. c.1. de Regular.* Ex quo D D. communiter inferunt, quòd si Regula Ordinis negligentia Superiorum sit laxata, & disciplina collapsa, possint Superiores instituere reformationem, & ad primum rigorem, ac pristinam severitatem observandam omnes professos compellere, iique teneantur se accommodare Regulæ reformatæ, licèt arctiori: tum quia per professionem renuntiarunt propriæ voluntati; tum quia non consuetudinem, quæ fortè in eorum ingressu viguit, professi sunt, sed Regulam & sciverunt, vel scire debuerunt, vivendi normam subinde mutari, & hinc profitendo se obligare censentur, saltem tacitè, ad reformationem, majoremque austeritatem, si ex causa contingat illam induci. Quòd multò magis procedit, si auctoritate S. Pontificis fiat reformatio ad pristinum Regulæ rigorem. Porrò S. Pontifex, sicut potest Religiosis strictiorem vitam inducere, quàm eorum Regula requirat: ita etiam potest primævum ejus rigorem, & asperitatem relaxare, & mitigare, uti colligitur ex *cit. cap. Recolentes*.

II. Privilegium concessum Religiosis ob specialem rationem, v.g. ob strictam illorum vitam, si ab eo vitæ instituto recedant, amittitur ita, ut communi cum aliis jure censeri debeant. *e. Generaliter 40. cauf.16. q. 1. junct. Gl. marg.* quia tunc cessat causa, & finis, ob quem concessum est privilegium, & est quidam privilegii abusus: privilegium autem meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. *c. Ubi 7. dist.74.*

III. Etsi olim, ut patet ex *c. Quòd DEI 5. h.t.* Canonici Regulares in Ecclesiis Parochialibus, seu Curatis præfici poterant; immò jure antiquo etiam Monachi, si id Ecclesiæ utilitas postularet. *c. In Parochia 31. c. Cùm pro qualitate 34. & c. Ne pro cujuslibet 37. cauf.16. q.1.* Jure tamen novo, & hodierno, nec Monachi, nec Canonici Regulares, nec ulli alii Religiosi, ad Ecclesias Parochiales, vel alias seculares (nisi Monasteriis sint unitæ) sine Papæ dispensatione assumi possunt, nec in perpetuum, nec ad tempus, ex Decreto *Gregorii XIII.* Multò minùs Regulares obtinere possunt beneficia non curata, seu simplicia.

IV. Tenentur juxta *Clement. Ne in agro 1. h.t. junct. Gl. V. Singuli* omnes Monachi singulis mensibus, saltem semel, confiteri, sive in Monasteriis, sive extra morentur, & prima Dominica cujuslibet mensis communicare, nisi ex causa (quam Abbati,

ti, Priori, aut Pœnitentiario Monasterii aperiant) ad eorum arbitrium abstineant, vel accedant. Debetque is, qui præest, per se, vel per alium, vulgari sermone Regulam in capitulo exponere, & Novitiis fidelis, & diligens instructor deputari, juxta eandem *Clement. §. Sanè. in fine.* Ibidem *§. Porro* iisdem prohibentur aucupationes, & venationes, & ne eis intersint, nec aves, aut canes venaticos, per se, vel per alios, intra Monasterium, vel Claustrum habeant.

V. Prohibentur in *cit. Clement.* 1. *§. Ad hæc* ne Monachi singuli in singulis administrationibus, vel Prioratibus sibi commissis habitare præsumant. Quòd si proventus Prioratuum hujusmodi non sufficiant ad duos alendos, administrationes illæ, & Prioratus locis vicinioribus ad eorum Monasteria pertinentibus uniendi sunt, vel ipsorum Monasteriorum officiis, &c.

VI. Statuitur insuper eadem *Clement. §. Ad ampliationem*, ut Monachi singuli, ad monitionem Abbatis, omnes Sacros Ordines suscipiant, nisi legitimam excusationem habeant. Et ut in scientiis proficere possint, in singulis Monasteriis, quibus ad hoc suppetunt facultates, constituatur Magister, qui eos in primitivis scientiis diligenter instruat. *Vid.* Rodriq. *to. 3. qq. Regul. q.* 75. Fagn. *in cit. c. 3. & c. 5. h.t.* Sanch. *l. 7. Moral. c. 29.* Barbos. *in c. 5. h.t.* Azor *p. 1. l. 12. c. 19.* Suar. *disp. 35. de Censur. sect. 6. & 23. sect. 5 & to. 4. de Relig. l. 2. c. 3.*

§. III.

De Conciliis, sive Capitulis Provincialibus Regularium celebrandis, singulis trienniis, eorumque correctione, ac visitatione.

I. DE his Conciliis, seu capitulis *c. In singulis 7. & c. Ea, quæ 8. & ult. h.t.* statuitur. Primò: ut in singulis Regnis, seu Provinciis celebrentur quovis triennio, ita ut inter unum, & alterum capitulum intercedat intervallum trium annorum. Secundò: ut omnes Abbates, & Priores, seu præpositi, qui proprium Prælatum non habent, nec hujusmodi capitulum celebrare consueverunt, ad illud conveniant (sive exempti sint, sive non, *Gl. hic V. Non consueverunt*) nisi legitimè fuerint impediti. Tertiò: ut constituantur quatuor Abbates, qui universo capitulo præsint, prælationis tamen auctoritatem non habeant, ideòque cùm expedierit, mutari possint, & alii constitui capitulo sequente. Quartò: ut hujusmodi capitulum certis aliquot diebus continuè celebretur, & in eo diligens fiat tractatus de reformatione Ordinis, & observantia Regulari: & quod statutum fuerit in capitulo, illis quatuor approbantibus, inviolabiliter observetur, sine omni excusatione, contradictione, & appellatione. Quintò: ut Abbates convenientes vivant communiter, & si non omnes in eisdem, saltem plures simul in diversis domibus commorentur. Sextò: ut in eodem capitulo eligantur religiosæ, ac circumspectæ personæ, quæ singulas Abbatias ejusdem Regni, vel Provinciæ, non solùm Monachorum, sed etiam Monialium, secundùm formam sibi præscriptam, auctoritate Apostolica, (delegata, vi hujus Constitutionis, *Gl. hic V. Vice nostra*) visitent, corrigentes, & reformantes, quæ viderint correctione, & reformatione indigere, &c.

II. Quæ modò dicta sunt de capitulis celebrandis à Monachis, etiam à Canonicis Regularibus observari debent. At verò illi Ordines, qui Generale Caput, seu unum Generalem præpositum Ordinis habent, ejus jussu, & auctoritate visitari possunt, & solent. Porrò etsi statuerit *Concilium Trident. sess. 25. c. 8. de Regular.* ut Monasteria omnia, quæ Generalibus capitulis, aut Episcopis non subsunt, nec suos habent ordinarios Visitatores Regulares, sed sub immediata Apostolicæ Sedis protectione, ac directione regi consueverunt, teneantur quolibet triennio sese in Congregationes redigere juxta formam Constitutionis in *c. In singulis h.t.* præscriptam. Non tamen præcipitur, ut Monasteria hujusmodi se invicem, vel aliis Monasteriis, aut Congregationibus jam institutis uniant, seu aggregent; sed solum, ut hujusmodi Regulares, singulis trienniis, celebrent capitulum Provinciale, secundùm formam in *cit. c. In singulis* præscriptam. *Vid.* Joan. Andr. & Abb. *in cit. c. 7. & 8. h.t.*

§. IV.

De Receptione Monialium, & benedictione, seu Consecratione illarum.

I. SI in Monasteriis Ordinum non mendicantium ultra numerum Monialium, quæ ali possunt, aliquæ recipiantur, irrita est receptio, juxta *c. Periculoso: §. Sanè,*

nè, de Statu Regul. in 6. Juxta generalius verò præceptum *Concilii Trident. seſſ. 25. c. 3. de Regul.* in Monaſteriis, & domibus tam virorum, quàm mulierum, ſive bona immobilia poſſideant, ſive non, is tantùm numerus conſtituendus eſt, qui vel ex redditibus propriis Monaſteriorum, vel ex conſuetis eleemoſynis commodè ſuſtentari poteſt. Additur in cit. Decreto *Trident.* ac prohibetur, ne de cætero Monaſteria, & Domus Regularium erigantur, ſine Epiſcopi, in cujus diœceſi erigenda ſunt, licentia priùs obtenta. Quod etiam olim ſtatutum reperitur in *c. Quidam 10. & c. de Monachis 12. & ſeqq. cauſ. 18. q. 2.* Hanc verò licentiam Ordinarii locorum dare non poſſunt ad novos Conventus, præſertim mendicantium, erigendos, niſi priùs conſtiterit, utrùm in ea Civitate, vel loco commodè ſuſtentari poſſint, ſine populi, & aliorum, in eodem loco exiſtentium Religioſorum Mendicantium, juſta querela, ac detrimento: ideòque etiam ipſi, & alii omnes, quorum intereſt, vocari, & audiri debent, prout decernit *Clemens VIII. in conſtitutione edita an 1603. die 23. Jul.*

II. Poſſunt tamen hodie ſupra numerum Monialium, quæ ex redditibus commodè ſuſtentari poſſunt, recipi aliæ, ſi ſint ſufficienter dotatæ; neque ideò erit invalida receptio, cùm jus antiquum, & Decretum Concilii, de quo paulò ante, intelligendum ſit, ne plures, quàm commodè ali poſſunt, recipiantur indotatæ: vel cum expenſis Monaſterii. Neque conſuetudo, quæ viget, recipiendi cum dote, Simoniaca eſt, cùm dos non detur, ut pretium receptionis, ſed ut ſtipendium neceſſarium ad vitæ ſuſtentationem, ut ſuprà dictum eſt.

III. Circa Conſecrationem, ſeu benedictionem Abbatiſſarum ſtatuitur in *Clement. 2. ſ. ſtatuimus de ſtatu Regul. in 6.* ut Abbatiſſæ perpetuæ, & ſi quæ aliæ benedici ſolent, intra annum, computandum à temporæ ſuæ Confirmationis, munus benedictionis ſuſcipiant; alioquin, niſi cauſa rationabilis excuſet, jure ſuo excidunt, & tunc proviſio de Abbatiſſis per illos, ad quos id pertinet (videlicet ad capitula, ad quæ jure communi, vel ſpeciali electio ſpectat) Monaſteriis canonicè eſt facienda. Cauſas autem, ob quas excuſantur à recipienda benedictione, enumerat *Gloſſ. in cit. Clement. 2. V. Rationabilis.*

IV. Circa Conſecrationem, & benedictionem Monialium in genere, notandum eſt, varia earum Vela olim in uſu fuiſſe, & aliqua etiamnum eſſe. Primum Velum nigrum profeſſionis, quod in actu Religioſæ profeſſionis imponitur capiti Monialis profitentis cujuſcunque, ſive virgo ſit, ſive Vidua. Velum Conſecrationis eſt, quòd ſolis imponitur Virginibus. *c. Placuit, & c. Virgines cauſ. 20. q. 1.* Et à ſolo Epiſcopo imponi poteſt, cùm ab hoc conſecrari Virgines poſſint. *c. Sanctimonialis 24. diſt. 13. c. 1. §. Ad Epiſcopum diſt. 25.* nec id alteri delegari poteſt, niſi à Papa. Quæ Conſecratio Virginum ſicubi adhuc in uſu eſt, poteſt ac debet concedi, non tamen Monialibus Ordinum Mendicantium, ut declaravit S. Congregatio: fierique debet in Epiphania Domini, vel in Dominica in Albis, & Natalitiis Apoſtolorum, & diebus Dominicis; quamvis ſecundùm aliquos etiam in aliis feſtivitatibus peragi poſſit. Velum prælationis, Abbatiſſis dari ſolitum, jam non eſt ampliùs in uſu: uti nec Velum Ordinationis, quo Monialis ordinanda in Diaconiſſam decorabatur 40. ætatis anno, juxta *c. Diaconiſſam 23. cauſ. 27. q. 1.* idque ut poſſet inchoare horas in choro, & legere Homilias: quòd olim aliis Monialibus non erat permiſſum. Pari ratione in deſuetudinem abiit Velum continentiæ, quod ſolis Viduis imponebatur ultra Velum profeſſionis, juxta *c. Vidua 34. cauſ. 27. q. 1. Vid.* Pelliz. *tr. de Monial. c. 3. à n. 74.* Suar. *to. 4. de Relig. tr. 9. l. 1. c. 11.* Azor *p. 1. l. 13. c. 9.* Sanch. *l. 7. Moral. c. 23.* Piaſec. *in Praxi Epiſcop. p. 2. c. 3. art. 2.* Barboſ. *de Offic. Epiſcop. alleg. 47.*

§. V.

De Clauſula Monialium.

I. DE Clauſula Monialium Conſtitutionem *Bonifacii VIII. in c. Periculoſo un. de ſtatu Regular. in 6.* renovavit *Concilium Trident. ſeſſ. 25. c. 5. de Regular.* his verbis: *Nemini autem Sanctimonialium liceat, poſt profeſſionem exire è Monaſterio etiam ad breve tempus, quocunque prætextu, niſi ex aliqua legitima cauſa, ab Epiſcopo approbanda, indultis quibuſcunque, & privilegiis non obſtantibus.* Quòd decretum poſteà à variis Pontificibus confirmatū, & declaratum fuit.

II. Non autem comprehenduntur ſub prædicta conſtitutione illæ Virgines, quæ per Votum continentiæ Deo ſunt conſecratæ,

cratæ, vel etiam Voto simplici obedientiæ, & collegialiter vivunt, non tamen in Statu aliquo tanquam Religioso ab Ecclesia approbato, tribus Votis substantialibus obligatæ: cùm tales nõ sint Sanctimoniales Professæ. Nec comprehenduntur Novitiæ; cùm non sint Religiosæ Professæ; ideòque Monasterio egredi possunt cum Superiorum licentia, v. g. ad recuperandam valetudinem, nec per talem egressum interrumpitur annus Probationis, si Habitum retineant, interrumpitur autem, si sine licentia egrediantur. Nec denique comprehenduntur Moniales Conversæ, etiam Professæ, si necesse sit pro sustentatione Sororum colligere eleemosynas Fidelium: modò sint ætatis 40. annorum, & extra Claustrum habitent, nec illud ingrediantur extra casus in earum constitutionibus expressos, nec suis domibus egrediantur sine licentia Episcopi, vel earum Superiorum, & ad Clausuram reducantur, si Monasterio quacunque ratione provisum fuerit de necessaria sustentatione.

III. Justæ causæ, ob quas licentia Monialibus è Claustro egrediendi dari potest, sunt. Primò: gravis morbus, & periculosus, ita ut absque gravi reliquarum periculo, aut scandalo habitare in Claustro non possit infirma. Et quidem secundùm probabiliorem sententiam non requiritur, ut sit morbus contagiosus: sufficit, si sit ipsi ægrotanti periculosus, ita ut Medici judicent, eam morituram, si non exierit. Secundò: periculosum incendium, Hæreticorum, vel aliorum hostium incursio &c. Tertiò: si Monialis in alio Monasterio fiat Abbatissa, aut Magistra Novitiarum; aut correctionis causa eam ad aliud Monasterium transferri necesse sit. Quartò: si Moniales ab uno Monasterio ad aliud transire velint, strictioris observantiæ causa. Quintò: si totum Monasterium transferendum sit in locum commodiorem, v. g. ex rure in oppidum, juxta præceptum *Concilii Trident. c. 5. de Regular.* Quintò: si Abbatissa, aut Priorissa ratione Feudi Domino seculari homagium præstare debeat, & is per Procuratorem nolit illud acceptare: tunc enim exire ipsa potest, comitantibus eam duabus, vel pluribus ex antiquis Monialibus, & Cappellanis ipsius, uti constat ex *cit. c. un de Statu Regular. in 6. §. Verùm.*

IV. Licentia ad talem egressum petenda est ab Episcopo, vel alio loci Ordinario, qui in eo jurisdictionem quasi Episcopalem habet, tametsi Monasterium sit alioqui exemptum. In Monasteriis verò exemptis necessaria insuper est licentia Prælati Ordinis, videlicet Generalis, vel Provincialis, juxta Ordinis institutum. Quidam tamen DD. censent, posse hanc licentiam dare solos Superiores Regulares in Monasteriis, quæ Regularibus subduntur. Porrò hanc licentiam dare potest etiam Vicarius Generalis: nisi Episcopus eam sibi specialiter reservarit. Neque est necessaria, si necessitas extendi sit manifesta, & in mora petendi sit periculum: cùm necessitas non habeat legem.

V. Pœnæ statutæ in Moniales Clausuram violantes, iisque cooperantes, faventes, sunt: Excommunicatio ipso facto incurrenda, & Papæ reservata; nec non privatio dignitatum, administrationum, & officiorum, & inhabilitas ad illa. *Vid.* Azor *p. 1. l. 13. c. 8.* Barbos. *in cit. cap. un. h. t. in 6.* Suar. *tom. 4. de Relig. l. 1. c. 12.* Sanch. *l. 6. Moral. c. 15.* Navarr. *l. 3. consil. 5. h. t.* Rodriq. *tom. 1. qq. Regul. q. 49.*

§. VI.

Quid Jure Canonico statutum sit circa Clausuram Monialium quoad ingressum aliarum personarum in earum Monasteria?

I. INgredi septa Monasterii Monialium juxta *c. un. de statu Regular. in 6. post prin. & Concil. Trident. sess. 25. c. 5. de Regular.* nemini licet, cujuscunque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerint, sine Episcopi, vel Superioris licentia in scriptis obtenta, sub pœna Excommunicationis, ipso facto incurrenda.

II. Non tamen hac Constitutione prohibitus est ingressus puerorum, ac puellarum, qui necdum usum rationis adepti sunt: quia in his cessat ratio prohibitionis, nempe periculum Sanctimonialium. Aliud verò est de amentibus jam puberibus. Non est tamen prohibitum Monialibus, ut famulas seculares, si alias, quæ velint profiteri, & perpetuò in Monasterio manere, habere non possint, recipiant, non tantùm ad breve tempus, sed etiam ad longum, si Ordinis Regula, vel consuetudo non repugnet: ita tamen, ut nunquam è Monasterio

sterio egrediantur, donec dimittantur. Item concessum est, ut cum Episcopi, vel Superioris licentia, in Monasteriis puellæ recipiantur, ut in illis educentur & instruantur, licèt nolint Religiosum Habitum suscipere: ita tamen, ut ultra XXV. ætatis annum in Monasterio non retineantur, & nequeant clausura egredi, ac semel egressæ non possint ampliùs admitti. Mulieres verò nuptæ, immò & Viduæ non sunt recipiendæ, nisi Moniales fieri velint.

III. Nomine Clausuræ, sive Claustri, intelligitur hic omnis locus, sive sit area, sive hortus, sive conclave, in quem Monialibus licet ingredi: cùm enim illis prohibitum sit exire extra Claustrum, consequenter omnis locus, in quem ingredi possunt, est intra Claustrum, adeòque ejus ingressus omnibus aliis personis prohibitus.

IV. Causa, ob quam ingressus in Monasteria Monialium conceditur, debet esse non solius utilitatis, sed alicujus sufficienter apparentis necessitatis, cui aliter commodè occurri non potest, ut patet ex *cit. cap. un.* & *Concil. Trident.* ibi: *in casibus necessariis*. Sufficit autem necessitas moralis, etsi non sit strictissima, seu absolutè necessaria. Minor autem causa requiritur ad concedendam licentiam fœminis, quàm viris: item faciliùs conceditur ingressus matri, aut sorori, quàm aliis fœminis. Porrò licentia ingrediendi danda est Sacerdotibus ad Sacramenta infirmis ministranda, Medicis, & Chirurgis: item Fabris, aliisque Operariis ad ædificia, aliaque necessaria perficienda. Et Sacerdos quidem, saltem Regularis, administraturus Sacramenta cum Socio ingredi potest etiam sine licentia.

V. Hanc licentiam ingrediendi Monasteria Monialium concedere potest Episcopus, auctoritate ordinaria quoad Monasteria sibi subjecta, delegata verò à Sede Apostolica quoad Monasteria eidem Sedi immediatè subjecta. Ad Prælatos verò Regulares spectat hanc licentiam dare, si Monasteria ab Episcopo exempta ipsis immediatè subiiciantur. Nomine autem Superioris Regularis hoc loco intelligitur Generalis, vel Provincialis, vel etiam immediatus Superior, sive Prælatus Conventualis, cui Moniales sunt subjectæ. Debet autem hæc licentia esse specialis; nec enim sufficit generalis, neque solis verbis expressa, & sine scripto, multò minùs tacita.

VI. Etsi in *cit. c. unic. h. t. in 6.* prohibitus sit non tantùm ingressus, sed etiam accessus ad Monasteria Monialium extra casus necessarios, eam tamen partem de accessu non innovavit *Concilium Trident. l. c.* nec *Pius V.* in suis Bullis hac super re editis. Unde, secluso scandalo, malo fine &c. non est grave peccatum, fine causa justa, & licentia Superioris, accedere Monasteria Monialium, immò & frequentare. Ac universim loquendo, Constitutiones, ac Decreta condita de Clausura Monialium, & ingressu intra septa Monasteriorum earundem, non sunt ubique recepta in Germania, saltem secundùm omnem prohibitionis modum: nam adhuc in pluribus Monasteriis Monialium, tum Viri, tum mulieres, ingredi solent domos, & habitationes intra septa Monasterii, quamvis extra proprias habitationes, ac claustrales Cellas ipsarum Monialium, immò ad ipsas has Cellas facili de causa admitti solent fœminæ, etiam seculares.

VII. Non ita vicissim graviter prohibitus est ingressus fœminarum in Monasteria Virorum, sicut prohibitus est ingressus Virorum in Monasteria Monialium: nam in Bullis *Pii V.* & *Gregorii XIII.* in quibus excommunicantur omnes fœminæ, quæ ingrediuntur Monasteria Virorum Regularium, & Religiosi, qui eas ad sua Monasteria admittunt, non prohibetur absolutè, & simpliciter fœminarum ingressus, sed ingredientium sub prætextu alicujus privilegii, & facultatis ipsis competentis. Deinde in prædictis Bullis non comprehenduntur Imperatrices, & Reginæ, ac earum filiæ, & aliæ fœminæ quæcunque, quæ illas comitantur. Secundò: neque Fundatrices in illis Ordinibus, in quibus est consuetudo illas admittendi. Tertiò: quando aliqui Religiosi habent privilegium admittendi fœminas valde illustres. Quartò: admitti possunt fœminæ cum reliquo populo intra septa Monasterii Virorum ad Divina Officia & Ecclesiasticam sepulturam. *Vid.* Laym. *l. 4. tr. 5. c. 12.* Sanch. *l. 6. Moral. c. 16. & 17.* Rodriq. *tom. 1. qq. Regul. 44. art. 4.* Mirand. *tr. de Monial. q. 2. art. 5.* Suar. *to. 4. de Relig. l. 1. c. 10.* Barbos. *l. 1. Jur. Eccles. 144.*

§. VII.

§. VII.

Quid Jure Canonico statutum sit circa Visitationem Monialium?

I. EX præscripto *Clementis V. in Clement. Attendentes 2. h. t.* visitari singulis annis debent singula Monialium Monasteria, uti & Parthenones illarum Virginum, quæ vulgò Canonicæ Seculares dicuntur: & quidem si exemptæ non sint, authoritate Ordinaria; si verò exemptæ, & nulli alteri, quàm Sedi Apostolicæ subjectæ, auctoritate Apostolica delegata itidem ab Ordinario; à Prælatis verò Ordinum exemptorum, si his ac non Episcopis sint subjectæ. Quæ Constitutio innovata est per *Concilium Trident. sess. 25. de Regular. c. 9* Hoc tamen decreto nulla jurisdictio concessa est Episcopis in Monasteria, Sedi Apostolicæ immediatè subjecta, in temporalibus, sed solùm in spiritualibus, juxta *declarationem Congreg. Concil.*

II. Eadem *Clement. S. Ipsos autem.* præscribitur numerus Personarum, quas Visitatores Monialium secum ducere possunt, videlicet duos Notarios, & personas duas suæ Ecclesiæ, & quatuor alios Viros (non tamen Laicos, juxta prohibitionem *Congreg. Episcop. & Regul.*) honestos & maturos ætate. Qui verò ejusmodi Visitationem impediunt, nisi moniti resipiscant, ipso facto Excommunicationem incurrunt (à qua tamen absolvere potest Ordinarius) non obstantibus quibuslibet contrariis privilegiis, statutis & consuetudinibus. *Vid.* Barbos. *in cit. Clement. 2. h. t.* Azor *p. 1. l. 13. cap. 9.* Fagn. *in c. Ut juxta 17. de Offic. Ordin.*

TITULUS XXXVI.

De Religiosis Domibus, ut Episcopo sint subjectæ.

SUmuntur in latiore quodam sensu hìc Religiosæ Domus, prout non tantùm Monasteria, Hospitalia, & alia Collegia, ac Confraternitates pias, ad opera pietatis, & misericordiæ exercenda, auctoritate Episcopi erecta, & instituta sunt; sed prout etiam omnes Ecclesias, & Ædes sacras ad cultum DEI ritè dedicatas comprehendunt. De quibus

§. I.

Cuinam spectato Jure communi Ecclesiæ, & Monasteria sint subjecta?

I. OMnes Ecclesias Parochiales, eisque annexas Filiales, & Cappellas, uti & Monasteria Religiosorum, Episcopo, intra cujus diœcesim sunt sita, subjecta esse (nisi speciali privilegio exempta sint) ita ut fundatam ille in Jure intentionem habeat super omnibus Episcopalibus juribus quoad spiritualia, ex *can. omnes Basilicæ 10. caus. 16. q. 7. c. cùm olim 18. de præscript. c. cùm venerabilis 7. h. t.* patet, & Ordinariorum jurisdictio probat, quæ per totam diœcesim se extendit.

II. Non obest modò dictæ subjectioni quoad jura Episcopalia præstanda, Ecclesiam ratione incorporationis factæ, aut patronatus possideri à Religiosis; cùm per talem incorporationem nihil præjudicetur juribus Episcopalibus, nisi expressa exemptio talium incorporatarum Ecclesiarum fuisset ab Episcopo facta, reservata fortassis pensione aliqua, in recognitionem hujus exemptionis præstanda: quòd fieri posse colligitur ex *c. constitutus 6. h. t.* absque Simoniæ vitio, cùm pensio talis non tam in pretium concessæ exemptionis, quàm in recognitionem subjectionis præteritæ accipiatur. *Vid.* Abb. & Barbos. *in c. 6. 7. & 8. h. t.* Suar. *to. 1. de Relig. l. de Simon. c. 24.*

§. II.

Cui Episcopo subjecta sit Ecclesia, vel Monasterium unitum Ecclesiæ, aut Monasterio alterius Diœcesis?

I. MAnere Ecclesiam talem, vel Monasterium subjectum Episcopo loci, quamvis Monasterio alterius Diœcesis unita sit, ex *c. Quia monasterium 2. h. t.* patet; cùm unio fiat sine præjudicio tertii, nisi specialiter alia exprimantur.

II. Neque tamen perinde inferre licet quòd ut sic ad Episcopum etiam loci illius, ubi Monasterium unitum situm est, pertineat, confirmare v. g. Vicarium, aut Priorem Monasterii uniti, si electio hujus ex consuetudine v. g. ad uniti Monasterii conventum spectat. Cùm enim unitum Monasterium sit accessoriè alteri Monasterio prin-

principali : consequenter unus idemque utriusque Monasterii Prælatus erit, & prælatura uniti Monasterii non vacabit per mortem Vicarii, seu Prioris uniti Monasterii, sed debebit etiam unito Monasterio, per principalis Monasterii Prælatum provideri, constituendo in eo vel Vicarium, vel electum ex consuetudine confirmando. *Vid.* Azor *p.2.l.9.c.3.* Garc. *de Benef. q.12.c.2.* Abb. *in c.2.h.t.*

§. III.

An Ecclesiæ Regulares possint mutari in Sæculares Ecclesias, sive Monasteria in Collegia sæcularium Clericorum?

I. NOn potest Prælatus Papa inferior, Monasteria ad statum sæcularem reducere, etiamsi in illis disciplina religiosa collapsa sit: nisi reperiri non possint Religiosi, per quos illa Monasteria reformentur. *c. Inter quatuor 5.h.t.*

II. Hinc Episcopus, si velit ex necessitate aliqua collapsum Monasterium reformare, debet reformationem facere per Religiosos ejusdem Monasterii, vel in horum defectum evocare alios ex aliis Monasteriis ejusdem Ordinis. Vel si nec hi haberi possint, reformatio Monasterii fieri debet per Religiosos alterius Ordinis, juxta *c. Relatum. 7. Ne Clerici, vel Monachi &c.* Vel denique, si nec per Regulares reformatio Monasterii institui possit, sufficipoterunt Clerici sæculares: quia necessitas legem non habet. Facilius tamen fieri potest, ut ex Ecclesia Sæculari fiat Regularis; cùm strictiorem vitam profiteantur Regulares Clerici, & sic in virtute fiat ascensus potiùs, quàm descensus. *Vid.* Barbos. *in cit. c.5.h.t.*

§. IV.

De Xenodochiis, sive Hospitalibus, & similibus locis.

I. SI auctoritate Episcopi erecta, & instituta sint Hospitalia, aut ejusmodi loca pia, ita ut Ecclesiam aliquam, Cappellam, vel Altare adjunctum habeant, in quo sacra fiant, subsunt jurisdictioni Episcopi loci illius, in quo sita sunt, ita ut Episcopus fundatam quidem in Jure intentionem habeat super jurisdictione, ordinatione, ac cura talium Hospitalium *c. De Xenodochiis 3. junct. Gloss. verbo: in quorum Diœcesi. h.t.* ac jus habeat ea visitandi, rationes administrationis exigendi: nisi sub immediata protectione Regum existant, aut aliter in fundatione constitutum sit, *Clement. 2.h.t. & Trident. sess. 22. cap. 8. & 9. De reformatione.* Non tamen potest Episcopus de rebus Hospitalis aliquid sibi vindicare, aut appropriare.

II. Si Hospitalia à Secularibus tantùm, non requisito Episcopo, sunt erecta, non potest is quidem in illorum administratione, & cura se immiscere: curandum tamen eidem est, præsertim si Patronus sit mortuus, ut piæ defunctorum voluntates circa opera misericordiæ, ægris, & valetudinariis &c. in tali Hospitali commorantibus impendenda, executioni mandentur. Et hinc juxta decretum *Tridentini sess. 22. cap. 9. De reformat.* habet Episcopus potestatem, etiam in his Hospitalibus rationes exigendi, nisi aliter in fundatione cautum sit. *Vid.* Barbos. & Fagn. *in c.4.h.t.* Garc. *l.c p.5.c.1.*

§. V.

De Institutione novorum Ordinum Religiosorum.

I. SUfficiebat quidem olim ad novum Ordinem instituendum sola illius Diœcesis Episcopi approbatio, in quo novus Ordo instituebatur, ita ut postmodum, tacitè saltem, à tota Ecclesia approbatus censeri posset: post Concilium tamen Lateranense sub Innocentio III. habitum, nulla ampliùs nova Religio institui potest sine facultate, & approbatione Summi Pontificis. *c. Ne nimia 9.h.t. c. Religionum unico eodem in 6. Clement. Cùm de quibusdam 1. eodem. & extravag. unica Joan. 22. eodem.*

II. Non tantùm approbatio novorum Ordinum, tanquam rei summè arduæ, est penes solum SS. Pontificem; sed etiam eorundem extensio, suppressio, irritatio, extinctio &c. cùm plenum jus circa Religiosos Ordines disponendi soli SS. Pontifici, tanquam Superiori, & Pastori, pro Ecclesia vigilanti, competat, ut patet ex modò citatis Juribus. *Vid.* Suar. *tom.3.de Relig.l.2.c.16. & 17* Abb. *in c.2.de Foro comp.*

TI-

TITULUS XXXVII.

De Cappellis Monachorum, & aliorum Religiosorum.

§. I.

De Cappellanis constitutis in Cappellis, seu Parochiis, quæ Monasteriis sunt unitæ.

I. CAppellarum nomine hic veniunt Ecclesiæ Parochiales unitæ, seu incorporatæ Monasteriis, sive Ecclesiis Regularibus. De his Jura antiqua statuunt, ut in illis cura erga populum Parochianum non exerceatur per Monachos, quorum status vitam solitariam loquitur, sed per sæcularem Clericum, ad præsentationem Monachorum ab Episcopo instituendum, administretur; qui plenè subsit Episcopi jurisdictioni. *c.* 1. *h.t.*

II. Hodierno tamen Jure, si Ecclesia Parochialis pleno jure Monasterio unita est, Vicarius etiam Regularis, qui curam in ea administret, constitui potest, examinandus tamen, & approbandus ab Episcopo, nisi plenissimo jure Ecclesia talis Monasterio unita esset; vel in litteris fundationis expressum sit, ut per sæcularem Clericum cura illius administretur. *Vid.* Abb. & Jo. Andr. *in c.* 1 *h.t.*

§. II.

An, & qualiter una Ecclesia, non Cathedralis, possit vindicare sibi jus in alia Ecclesia?

EX hoc solo, quòd Ecclesia aliqua, præsertim Collegiata, aut Conventualis, sit posita intra fines alicujus Parochiæ, aut pro Baptismo accipiendo mittere ad Ecclesiam Parochialem suos infantes debeant illarum Ecclesiarum subditi, non rectè infertur, illam Ecclesiam esse subjectam eidem Parochiæ: sed ex eo potiùs, quòd Clericus vel Religiosus illius Ecclesiæ, citatus ad Capitulum, vel Synodum Ecclesiæ Parochialis, sponte, & ultrò, tanquam obligatus, sæpiùs accesserit, prout colligitur ex *c. Dilectus* 2. *h.t. Vid.* Abb. *in hoc c.*

§. III.

De Monachis non ponendis solis in Prioratibus, & eorum ab illis revocatione.

EX statuto Concilii Generalis Lateranensis, prout refertur in *c. Ex parte* 3. & *c. Ad audientiam* 4. *h.t.* non debent Monachi solitarii versari in Prioratibus, aut Ecclesiis Parochialibus sibi unitis, sed socios habere debent, aut ad Monasterium revocari. Hodie tamen non tam ex Juris hujus ordinatione, quàm ex specialibus privilegiis, & statutis videtur res hæc ordinari. *Vid.* Abb. *in c. ult. h.t.* Quaranta *in Summ. Bullar. V. Vicar. perp.*

TITULUS XXXVIII.

De Jurepatronatus.

SECTIO I.

De Definitione, & Divisione Jurispatronatus, & modis, quibus acquiritur.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Jurspatronatus, & utrùm sit Jus simpliciter spirituale, an verò potiùs temporale?

I. JUspatronatus communiter definitur, quòd sit *Jus, sive potestas nominandi, sive præsentandi Clericum promovendum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans*: vel rectiùs, ut alii definiunt: *est Jus honorificum, onerosum, & utile, competens alicui in Ecclesia, quia de consensu Diœcesani, vel Prælati Ecclesiastici eam fundavit, construxit, vel dotavit, seu ipsemet, seu is, à quo causam accipit, nempe hæres Patroni.* Quæ definitio ex dicendis magis patebit.

II. Dividi solet Juspatronatus in Ecclesiasticum, & Sæculare. Ecclesiasticum est, quod Collegio alicui Ecclesiastico, aut Personæ Ecclesiasticæ, ratione Ecclesiæ, Dignitatis, aut Beneficii Ecclesiastici competit, à cujuscunque denique bonis patrimonialibus, quamvis Laici, originem duxerit. Sæculare, sive Laicum, & Civile Juspatronatus est, quod Universitati alicui, seu Communitati, aut privatæ personæ, sive Clericus hic, sive Laicus sit, competit, eò quòd ex suo patrimonio Ecclesiam aliquam dotaverit, fundaverit, aut exstruxerit. Mutat tamen nonnunquam Patronatus suam naturam, & ex Ecclesiastico fit Laicus, si nimirum fundatus quidem sit ex bonis Ecclesiasticis, auctoritate tamen Apostolica, titu-

titulo oneroso v. g. permutationis, transeat ad Laicum : & vicissim è Laico fit Ecclesiasticus, si ex bonis Laicalibus fundatus, in Ecclesiam, vel Personam Ecclesiasticam transferatur.

III. Est autem Jus Patronatus secundùm aliquos Jus merè spirituale; tum quòd principium illius spirituale sit, potestas scilicet Ecclesiastica, quæ Jus hoc instituit; tum quòd objectum illius spirituale sit, cùm sit institutum ad præsentandum ad Beneficia Ecclesiastica spiritualia. Secundùm alios verò cum *Glossa in c. Quanto 3. verbo : connexa de judiciis. & c. De jure 16. h.t.* probabilius est, non esse quidem Jus merè spirituale, antecedenter tamen annexum spirituali; tum quòd tanquam præambulum quoddam ordinetur (remotè saltem) ad jus spirituale obtinendum, ad obtinendum scilicet Beneficium Ecclesiasticum; tum quòd præsentatio nullum quidem jus præsentato tribuat ad spirituale, sicuti tribuit electio, confirmatio, institutio &c. licentia tamen præsentato detur, ut possit in Beneficio ab Ordinario instituì. *Vid.* Suar. *l. 4. de Simon. c. 26.* Laym. *l. 4. tr. 10. c. ult.* Azor *p. 2. l. 6. c. 19.* Garc. *de Benef. p. 5. c. 9.*

§. II.

Quibus modis acquiratur Jus Patronatus?

I. TRibus potissimùm modis Jus Patronatus in Ecclesia, vel Beneficio acquiritur, Fundatione scilicet, Constructione, & Dotatione : sive unus omnia tria hæc præstiterit (in quo casu unus ille tantùm talis Ecclesiæ patronus est) sive varii, & plures hæc præstiterint, ita tamen, ut quilibet specialem titulum habeat, Fundationis unus, alter Ædificationis, & tertius Dotationis; quo in casu tres etiam hujus Ecclesiæ Patroni erunt, vel plures etiam, qui ad eundem titulum concurrerunt.

II. Fundare autem dicitur, qui fundum, sive terræ solum dat, in quo Ecclesia ædificetur. Ædificare dicitur, cujus sumptibus Ecclesia exstruitur. Dotare denique dicitur, qui annuos reditus sufficientes assignat.

III. Sicuti autem sub Ædificationis nomine, ad Jus Patronatus acquirendum, etiam reparatio, aut reædificatio Ecclesiæ penitùs dirutæ, & destructæ venit; ita etiam fundare, aut dotare ad Jus Patronatus acquirendum, censetur ille, qui fundo priore penitùs destructo, & dotatione priore penitùs amissa, fundum novum, aut dotationem novam assignat. In quo casu, qui priùs Ecclesiæ talis ex integro dirutæ, aut fundo destructo, vel dotatione amissa, Patronus fuerat, Patronus esse desinit; & hic, qui ex integro reædificavit, aut fundum novum, vel dotationem novam submini stravit, Patronus sit. Si verò Ecclesia per partes tantùm reparetur, aut dotatio à Benefactoribus augeatur, & melioretur, vel animus dotandi, fundandi, aut Ecclesiam ædificandi defuerit, sed tantùm benefaciendi, tunc neque prior Patronus Jus Patronatus amittit, neque qui ita benefacit Ecclesiæ, alio nomine venit quàm Benefactoris, cui Jus Patronatus non competit.

IV. Ut Jus Patronatus ex prædictis causis acquiratur, requiritur, ut Ecclesia cum Ordinarii consensu, & auctoritate sit constructa, vel fundata, aut dotata. *c. 25. h.t. & c. 9. dist. 1. de Consec.* Sufficit autem consensus etiam tacitus, immò etiam ex postfacto datus, ut si Ecclesia sine auctoritate Ordinarii exædificata, postea ab eodem acceptetur, aut consecrari jubeatur &c.

V. Præter enumeratos tres modos, quibus Jus Patronatus de Jure communi acquiritur, potest illud etiam obtineri per privilegium, non quidem ab Episcopo, sed à Summo Pontifice concessum, prout colligitur ex *Tridentino sess. 25. cap. 9. De reform.* & per legitimam præscriptionem.

VI. Si quis in fundo alieno, inscio etiam, & invito fundi domino, Ecclesiam construat, ipsi, & non fundi domino, Jus Patronatus acquiritur. Potest tamen fundi Dominus, sine cujus consensu Ecclesia est ædificata, propria eam auctoritate destruere, aut occupare, si nondum consecrata sit. *arg. L. Quemadmodum 29. §. 1. ff. Ad Leg. Aquil. & L. Ad si 27. in prin. ff. de Servit. præd. arb. c. 1. & 2 de nov. oper. nunt.* Si verò jam sit consecrata, æstimatio fundi ei solvenda est à cõstruente. *arg. c. Comperimus 2. caus. 14. q. 6.*

VII. Si Parochus, vel alius Clericus ex redditibus sui Beneficii Ecclesiam, vel Cappellam ædificet, Jus ei Patronatus acquiritur ad vitam ejus : post ejus verò mortem pertinet ad Ecclesiam, ex cujus redditibus illa fuit ædificata. Nomine autem Ecclesiæ, si hæc Collegiata non sit, acquiritur Jus Patronatus Successori defuncti in Beneficio : si verò Ecclesia sit Collegiata, Jus Patronatus

tus ad totum Collegium Clericorū spectat. *c.ul.de Peculio Cleric.& c.Relatum* 12.*de Test.* Si verò Clericus ex bonis patrimonialibus Ecclesiam exstruat, non sibi tantùm, sed etiã suis hæredibus Juspatronatus acquirit. Quòd si in proprio fundo, sed ex reditibus Beneficii sui ædificet, tunc post mortem ipsius partim ad ejus hæredes, partim etiam ad Ecclesiam, Jus illud pertinebit. *Vid.* Barbos.*de Offic.Epis.alleg.*70. Azor & Garc.*ll.cc.*

§. III.

Quinam sint capaces Juris patronatus?

I. PAtroni esse possunt non tantùm Clerici, sed etiam Laici *c.Quoniam* 3.*h.t.* Non tantùm viri, sed etiam fœminæ.*c.ult. De conces.præbend.* Neque puberes solùm, sed etiam impuberes. Neque legitimè solùm nati, sed etiam spurii, & alii illegitimi. Ratio est: quia Jura exceptionem non faciunt, sed universaliter loquuntur de dotante, fundante, aut ædificante Ecclesiam.

II. Pagani tamen, Judæi, & alii Infideles, ac Hæretici non sunt capaces Juris patronatus, prout Glossa recepta docet in *can. Frigentius* 27.*verbo: Qui Christianis caus.*16. *q.* 7. Cùm enim Juspatronatus sit Jus Ecclesiasticum: consequenter illis, qui extra Ecclesiam sunt, competere non potest. Et quamvis majore excommunicatione ligatus, & vitandus, non amittat Juspatronatus, quod ante excommunicationem habuit: ejus tamen usu, & exercitio privatur: usque dum absolvatur; cùm non liceat ei communicare.

III. Si Jus præsentandi est annexum bonis ab Uxore in dotem Marito datis, tunc Præsentatio ad Maritum pertinet: cùm fructus rerum dotalium, qualis est Præsentatio, pertineat ad Maritum.

IV. Si Pupillus sit infra septennium, non ipse, sed Tutor præsentare debet. Si sit major septennio, præsentatio ab eo fieri debet, non à Tutore: neque necessariò requiritur ad valorem auctoritas, & consensus Tutoris. Quòd si Tutor alium præsentet, præferenda est præsentatio Pupilli septennio majoris. Si denique Pupillus sit pubes, minor tamen 25. annis, nihil nisi ex ejus mandato circa præsentationem facere Curator potest. *Vid.* Azor *p.2.l.6.c.*21. Laym. *l.*4.*tr.*2.*cap.*13. Zœs.*h.t.à nu.*36.

SECTIO II.

Quæ Jura competant Patronis, & quam potestatem habeant, vel non habeant in Ecclesiis, vel Beneficiis Patronatis.

§. I.

An competat Patronis jus, seu potestas liberè disponendi de Ecclesiis, & juribus, ac bonis earum, quarum sunt Patroni?

I. NUllam Patroni potestatem habent, bona Ecclesiarum, quarum Patroni sunt, administrandi, vel de illis disponendi, sive Laici, sive Clerici sint.*c.Præterea* 4.*h.t.& Concil.Trident.sess.*25.*cap.*9.*De reform. S. Patroni autem*. Ubi etiam pœna excommunicationis, & interdicti, ac privationis Juris patronatus, in eos statuitur, qui contra hanc prohibitionem agunt.

II. Qui Ecclesiam à Laico, sine proprii Episcopi auctoritate, accepit, sive in ea se instituì, aut investiri permisit, excommunicandus est, ut habetur *cit.c.*4.*h.t.* Ac insuper inhabilis est ad illud Beneficium canonicè acquirendum, in quod per potestatem Laicam intrusus est. *argum.c.Quisquis* 43.*De elect.* nisi in petitione de vitio intrusionis mentionem fecerit. Unde ad Patronum tantùm pertinet præsentare, ut præsentatus postmodum ab Episcopo, si idoneus sit, instituatur. *c.*31.*h.t.* Potestque Episcopus repellere præsẽtationis litteras, in quibus collatorem se vocat Patronus: cùm in omni Jure maximè inter se differant Collatio, & Præsentatio, quarum hæc Patrono etiam Laico ex indulgentia Ecclesiæ competit, non autem illa, nisi ex specialiore fortassis privilegio, quod rarò Laicis conceditur. Videatur *c.*21.*h.t.* & *Trident.sess.*14. *c.*13.*de Reform.ac sess.*22.*c.*11.*de Reform.* ubi plura contra Patronos Laicos instituentes, aut destituentes, & circa bona patronatarum Ecclesiarum disponuntur.

§. II.

An jus eligendi, vel præsentandi competat Patrono in Ecclesia Collegiata, seu Conventuali, & quænam Jura præter Jus præsentandi eidem debeantur?

I. PAtronus quà talis, quamvis Ecclesiam Collegiatam, aut Conventualem

lem dotaverit, fundaverit, vel ædificaverit, jus tamen eligendi, aut præsentandi Prælatum in illa Ecclesia non habet, præsertim si Laicus sit: neque consensus illius ante electionem necessariò requirendus est, prout alibi de Laicis jam dictum est, & ex *c. Nobis* 25. *h.t.* universim patet. Ratio est: tum quòd Laicis concessa non sint jura spiritualia, prout est electio; tum quòd Clericis Collegiatæ, vel Conventualis Ecclesiæ non debeat invitis obtrudi Rector, qui in foro externo jurisdictionem in illos exerceat. Excipe: nisi in prima fundatione v. g. talis Ecclesiæ, jus nominandi, aut præsentandi Prælatum, sive Rectorem illius Ecclesiæ Patronus etiam Laicus, cum consensu Episcopi, sibi reservasset, vel certè ex privilegio Pontificio obtineat; cùm Pontifex etiam Laicis jura spiritualia concedere possit, & multa concedantur ad movendos Laicos, ut ædificent, fundent, aut dotent Ecclesias. Et hinc ne præjudicium fiat Patrono, non potest facilè ipso invito Ecclesia Parochialis, cujus Patronus est, erigi in Collegiatam.

II. Competit tamen Patronis, qui fundaverunt, dotaverunt, aut ædificaverunt Ecclesiam: primò honor processionis, ut videlicet Patrono venienti ad Ecclesiam Clerus obviàm processionaliter veniat, eumque excipiat, & ad honoratiorem Ecclesiæ locum deducat, dummodo ratione status talia Personæ illi, seu Regi, aut magno Principi &c. conveniant. Quod jus aliqui dicunt Jus honorificum. Secundò: competit illis, ut aliqui vocant, Jus utile, itaut, si ad inopiam vergat Patronus, ab Ecclesia patronata subsidia moderata ex superfluis Ecclesiæ bonis obtinere debeat. Tertiò: denique competit etiam illis jus onerosum tuendi, vel defendendi Ecclesiam Patronatam; denuntiandi Episcopo, si bona talis Ecclesiæ dilapidentur, aut in alios usus cõvertantur, quàm ex fundatione debeant cõverti; curandi, ut ædes sacræ, & parochiales reparentur, divina officia celebrentur, fundatio impleatur &c. *Vid.* Barbos. *in cit. c.* 25. *h.t.* Zoes *h.t. n.* 27. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 13.

§. III.

An Patronus possit Juspatronatus alienare, vel pensionem aliquam exigere, aut aliud onus, seu gravamen imponere Ecclesiis, vel beneficiis Patronatus?

PAtronus non potest propria auctoritate, sine consensu Ordinarii, seu Diœcesani, Juspatronatus solitariè acceptum alienare, neque aliquid temporale exigere ab Ecclesia Patronata, nisi certa pensio in prima fundatione, cum consensu Episcopi, Patrono fuerit reservata. *c. Præterea* 23. *h.t.* Ubi non tantùm Patronis sub pœna incurrendæ excommunicationis, sed etiam illis talia sub eadem pœna prohibentur, qui Jus Advocatiæ in Ecclesiis prætendunt; quamvis enim Juspatronatus, & Jus Advocatiæ propriè, & strictè loquendo, sint distincta Jura, sæpius tamen etiam in Jure æquiparantur, ut tradit etiam *Glossa in cit. c. præterea V. jus advocationis.*

SECTIO III.

De modis, quibus Juspatronatus in alium transferri possit.

QUatuor modis transferri hoc Jus potest in alios: Successione scilicet, sive Jure hæreditario; Translatione, sive Donatione; Permutatione; & Venditione. De quibus in §§. seqq.

§. I.

An, & qua ratione Juspatronatus per successionem hæreditariam transferri in alios possit?

I. AD hæredes Patroni Juspatronatus, cum universitate bonorum, quibus annexum est, transit, & quidem tam ex testamento, quàm ab intestato, neque solùm ad suos hæredes, sed etiam ad extraneos, sive sint mares, sive fœminæ, uti ex *c. 1. h.t.* indistinctè loquente patet.

II. Titulo successionis Patronus non est, qui hæreditati renuntiavit, aut qui in re certa tantùm hæres scriptus est, aut qui hæres non est, quamvis sit Patroni filius, aut filia, uti constat ex *cit. c. 1. h.t.*

III. Licèt si plures sint hæredes illius, qui ex triplici capite Patronus erat, quilibet ex illis hæredibus suffragium seorsim, & divisim habeat: si tamen ad eandem Ecclesiam plures hæredes sint diversorum originalium Patronorum, quorum unus ex dotatione, alter ex fundatione, tertius ex ædificatione Patronus fuerit, non in capita, sed in stirpes, quoad Juspatronatus succedunt tales. Unde si plures sint unius Patroni hæredes, unam illi omnes tantùm vocem habent

habent ad præsentandum, & alterius Patroni hæredes etiam unam, quamvis plures sint, prout habetur in *cap. quoniam 3. h.t. & Clement. 2. eodem.*

IV. Si Patroni vel hæredes eorum inter se discordent in præsentando, ideòque Ecclesia careat Rectore, debet Episcopus imperare in tali Ecclesia cessationem à Divinis Officiis, donec illi ad concordiam redeant. *c. 1. h.t.* Nisi postquam præsentationis faciendæ tempus exspiravit, suo jure ad constituendum in tali Ecclesia rectorem uti velit Episcopus, quod facere potest. *Vid.* Azor *p. 2. l. 6. c. 20.* Garc. *de Benef. p. 5 c. 9. à nu.* 222. Abb. *in c. 1. h.t.*

§. II.

Ad quos præterea Juspatronatus per successionem transire possit?

I. JUspatronatus in prima fundatione reservatum illis, qui sunt de familia, sive agnatione fundatoris, non transit prius ad hæredes, quàm extincta fuerit tota familia: hac tamen extincta ad extraneos etiam hæredes transit, non ex provisione hominis, sed ex provisione legis. Si tamen reservatum Juspatronatus cum restrictiva particula *tantùm familiæ* fuit, tum extincta familia Juspatronatus extinguitur. Sicuti enim extinguitur deficientibus masculis, si pro masculis tantùm reservatum fuit; ita etiam in nostro casu extincta familia extinguitur Juspatronatus, cùm Ecclesia non minùs approbet talem Patroni restrictionem, quàm Juspatronatus illi concesserit.

II. Utrùm ad Fideicommissarium universalem transeat cum hæreditate Juspatronatus, an apud directum hæredem permaneat, in utramque partem probabiliter disputatur: cùm neutra pars pro se, aut clara Jura habeat, aut convincentem rationem.

III. In divisione hæreditatis non potest Judex uni ex cohæredibus adjudicare Juspatronatus, sed manet illud penes omnes hæredes in solidum; cùm hoc Jus sit indivisibile, & ut uni præ altero adjudicetur, nulla ratio suadeat, sed caveri etiam debeat, ad cavendum Simoniæ periculum.

IV. Publicatis bonis omnibus Patroni, & addictis fisco ob crimen v.g. læsæ majestatis &c. etiam Juspatronatus ad fiscum trãsit, quamvis sæcularis hic sit; non quidem quasi dominus sæcularis Patronum directè privare possit Jurepatronatus, cùm hoc ad forum Ecclesiasticum pertineat; sed quòd accessoriè, & indirectè propter bona confiscata, quibus annexum est Juspatronatus, ad fiscum transeat. Si tamen hoc Juspatronatus personale sit, & non annexum bonorum confiscatorum universitati, manet illud, confiscatis etiam bonis, penes delinquentem, donec ab Ecclesiastico Magistratu illo privetur, tamquam indignus, & vel Ecclesia fiat per sententiam talem libera, si Juspatronatus non sit Familiæ, vel ad Familiam transeat juxta voluntatem, & dispositionem fundatoris.

V. Potest transferri Juspatronatus ad alium etiam per legatum in testamento factum: si enim inter vivos donari potest, cur non etiam in testamento legari possit? Requiritur tamen consensus Episcopi, cùm Jura non permittant, ut per solam Patroni dispositionem hoc Jus transferatur in alios, quàm in Ecclesiam, vel filios, aut hæredes.

VI. Potest Juspatronatus transferri etiam in Monasterium; & quidem vel accessoriè cum universitate bonorum, si hæc in Monasterium bonorum in communi capax transferantur, vel per ingressum illius, qui habet Juspatronatus, ita tamen, ut si jure sanguinis ad Religiosum talem Juspatronatus pertineat, Monasterium illo tantùm gaudeat usque ad mortem talis Religiosi, & Jus postea transeat ad proximos consanguineos, vel hæredes Religiosi defuncti. *Vid.* Fagn. *in cap. 1. h.t.* Garc. *l. c. à num.* 17. Zœs. *in Clement. hoc tit. n.* 12. Barbos. *in c. 7. h.t.* Molin. *tr. 2. disp.* 188.

§. III.

An, & quo pacto Juspatronatus per donationem ad alios transferri possit: & an etiam Ecclesiæ concedi possit?

I. ECclesiæ, Monasterio, aut alii religioso loco, vel Dignitati Ecclesiasticæ, potest Patronus Jus suum Patronatus donare, etiam sine consensu Episcopi, non autem personæ alicui privatæ, quà tali, sive Laica illa sit, sive Clericalis, prout habetur in *cap. unic. h.t. in 6.* Cùm enim per priorem donationem ex manibus Laicorum Ecclesia liberetur, per posteriorem verò donationem in gravius sæpe jugum incidat; consequenter debet, non quidem in illo priore casu, in hoc tamen posterio-

re,

re, auctoritas Episcopi, cujus est damnum Ecclesiæ avertere, intervenire.

II. Jura, quæ ex hoc titulo plura afferuntur, quibus videtur probari, non posse à Laicis in Ecclesiam, aut pium locum per donationem Juspatronatus, sine consensu Episcopi, transferri, non loquuntur de Jure Patronatus non transferendo, sed de non donandis, vel incorporandis Ecclesiis, aut in titulum, vel in proprietatem concedendis, quod Laici facere non possunt non tam ob defectum consensus Episcopalis, quàm ob defectum juris, quod ad Ecclesiam talem in proprietatem, vel titulum donandam non habent.

III. Potest Patronus Laicus Juspatronatus, quod in Ecclesia habet, non solùm alteri, sed etiam eidem Ecclesiæ donare, dummodo ea plures Ministros habeat *cit. c. un. h. t. in 6.* Si verò Ecclesia unum tantùm Ministrum habeat, tunc Juspatronatus tali Ecclesiæ remissum extinguitur, & libera collatio ad Episcopum pertinebit. Idem est, si à Laico donetur Episcopo Collatori Juspatronatus ratione suæ Dignitatis. Ratio est: quia eadem res non potest habere servitutem erga seipsam, sive servire sibi ipsi. *L. Si quis ades 30. ff. de servit. præd. urb.*

IV. Potest Patronus Compatrono suo, etiam privato, sine Episcopi consensu, Juspatronatus donare, seu remittere: tum quia hæc non est propriè dicta alienatio, seu translatio Juris Patronatus, cùm novus Patronus non constituatur, sed tantùm alter Compatronus tollatur: tum quia per talem cessionem nihil damni, vel incommodi infertur Ecclesiæ.

V. Quamvis Patronus Laicus possit Juspatronatus sibi competens, Ecclesiæ vel Collegio sacro donare, seu concedere, ut suprà dictum est: non tamen potest, etsi regia potestate præditus sit, Ecclesias Patronatas alicui Clerico, Monasterio, vel Religioso loco concedere, nec in titulum, nec in proprietatem, sive per modum incorporationis, sine auctoritate Episcopi, uti constat ex *cap. Quodam autem 5. §. De cætero. cap. Illud 8. cap. Cùm Laici 10. & cap. Cura 11. h. t.* Quòd si Patronus Laicus simpliciter, & absolutè concedat Ecclesiam loco Religioso, vel Clerico, in dubio est præsumendum, quòd voluerit donare, quod potuit, nimirum Juspatronatus: cùm nemo censeatur velle donare, quod non habet. *argum. cap. Pastoralis 7. de Donat. & L. Si domus 71. §. si fundus ff. de Legatu 1.*

§. IV.

An, & quomodo Juspatronatus per venditionem transferri possit?

I. PEr se, & solitariè vendi non potest Juspatronatus, sine Simoniæ vitio, ut constat ex *cap. de jure 16. h. t.* Cùm enim Juspatronatus sit, vel intrinsecè spirituale, vel saltem spirituali annexum, ut ex dictis patet, consequenter pretio temporali, sine Simoniæ vitio, comparari non potest. Quem modum in alios transferendi Jus hoc prohibet etiam Tridentinum, sub pœnis canonicis excommunicationis, interdicti, & privationis Jurispatronatus; ac pecunia pro eo coemendo expensa, nec emptori, nec venditori acquiritur, sed applicari debet Ecclesiæ, cui per Simoniam injuria facta est.

II. Potest Juspatronatus vendi, vel potiùs per venditionem transferri, per accidens, & concomitanter, vendendo rem temporalem, cui præter alia jura etiam Juspatronatus est annexum, & accessorium, nisi sit specialiter exceptum. *cap. 7. h. t.* Ratio est: quia in tali casu contractus censetur initus super rebus temporalibus, & non super Jure Patronatus, accessoriè tantùm, & accidentaliter se habente. Quòd si tamen Juspatronatus non tam bonis talibus venditis, quàm personæ vendenti annexum sit, non transit accessoriè, etiam per venditionem omnium bonorum: cùm in tali casu censeretur specialiter Juspatronatus venditum, quod Simoniam sapit. Et quamvis in hæredem Juspatronatus etiam personale transeat, defuncto Patrono, quia hæres eadem persona cum defuncto Juris fictione habetur: non tamen transit in emptorem, cùm hìc nulla talis Juris fictio, quasi eadem persona emptor cum venditore esset, interveniat. *Vid.* Fagn. & Barbos. *in cit. c. 7. h. t.* Suar. *l. 4. de Simon. c. 28.* Azor *p. 2. l. 6. c. 20.*

§. V.

§. V.

An, & qua ratione Juspatronatus permutari, vel in feudum, aut emphyteusim, vel in pignus dari possit?

I. CUm consensu Episcopi, cujus est præcavere Ecclesiæ, & impedire simoniam, potest juspatronatus cum simili jure permutari: neque tamen novus patronus statum Ecclesiæ, aut illius Rectorem pro placito mutare potest, prout sumitur ex *c. quæ Simoniam 9. h. t.* cùm alia potestas patrono non competat, quàm ut, beneficio patronato vacante, præsentet, res Ecclesiæ defendat, & excessus Rectoris, vel beneficiati denuntiet Episcopo.

II. Quamvis in feudum, vel emphuteusim juspatronatus solitariè acceptum dari non possit, cùm non sit pretio æstimabile: sicuti tamen accessoriè cum re, cui universitas bonorum competit, vendi potest, sic etiam in feudum, & emphyteusim accessoriè cum bonorum universitate concedi potest, prout sumitur ex *c. cùm sæculum 13. h. t.*

III. Si tamen res, cui bonorum universitas, & inter hæc etiam juspatronatus annexum est, creditori in pignus detur, juspatronatus in eum non transit. *c. Cùm Bertholdus 18. junct. Gloss. verbo Patroni de sent. & rejud.* cùm pignus non transeat in creditorem, quoad dominium directum, aut utile, & consequenter, neque fructus rei oppigneratæ, inter quos numeratur etiam juspatronatus. *Vid.* Azor *l. c.* Zœs. *hic n.* 38.

SECTIO IV.

De Præsentatione, sive ipso actu præsentandi, & ejus circumstantiis.

§. I.

An Præsentatio facta à possessore Juspatronatus, etiamsi jus proprietatis non habeat, valida sit?

I. VAlet non tantùm præsentatio, si facta sit ab eo, qui bona fide juspatronatus possidet, sed etiam consequens ad eam institutio, ita ut institutus removeri amplius non possit, quamvis postmodum appareat, quòd verus patronus non fuerit, qui præsentavit, prout sumitur ex *c. consultationibus 19. h. t. & c. querelam 24. de Elect. junct. Gloss. verbo super jure.* Neque enim, quod legitimè factum est, irritari debet, aut retractari, licèt ad eum casum deveniat, à quo incipere non potuit: & fructus juris patronatus, qualis est præsentatio, ad possessorem pertinet.

II. Ut tamen præsentatio, facta ab eo, qui non est patronus, sit valida, simul requiritur & error communis, & possessio bonæ fidei, ita videlicet, ut is, qui præsentat, putet jus præsentandi sibi competere. Ratio est: quia solus communis error non dat titulum, & malæ fidei possessor nullos fructus suos facit, sed consumptos etiam restituere tenetur.

III. Si simul præsententur diversi, ab eo, qui in possessione præsentandi est, & ab eo, qui juspatronatus ad se pertinere dicit, præferendus erit de jure communi decretalium, qui à bonæ fidei possessore præsentatur; nisi ante institutionem factam liquidè constaret, juspatronatus ad possessorem non pertinere. Hodie tamen de jure *Tridentini Sess. 25. cap. 9. de reform.* requiritur insuper ad validam à possessore factam præsentationem, ut doceat hic de titulo, & quo jure juspatronatus ad eum pertineat, vel saltem, quòd tale jus per multiplicatas præsentationes, suprà hominum memoriam, jam præscripserit. *Vid.* Barbos. & Fagn. *in cit. c. 19. h. t.* Azor *l. c. c. 21.*

§. II.

An Patronus possit præsentare se ipsum, vel filium suum, si sit idoneus, vel si plures sint patroni, an unum ex se ipsis, ac denique an semper dignus, vel dignior præsentari debeat?

I. SE ipsum Patronus ad vacantem Ecclesiam, cujus patronus est, præsentare non potest, nec per se ipsum, nec per alium ex illius commissione tunc agentem, quamvis Clericus, & idoneus sit, *c. per nostras 26. h. t.* ne scilicet ambitionis infamia notetur, & inter præsentantem, ac præsentatum distinctio sufficiens habeatur, quæ non minùs inter hos, quàm inter donantem, & accipientem esse debet. Potest tamen, si ab Episcopo illi conferatur sponte, aut interpositis precibus beneficium, cujus ipse patronus est, recipere, cùm pro his casibus, nec jura, nec allatæ rationes urgeant.

II. Filium suum, si idoneus sit, præsen-

sentare potest Patronus ad Ecclesiam, cujus Patronus est, uti sumitur ex *c. consuluit 15. h. t. junct. Gloss. verbo : concedunt*. Cùm nec sit una physicè persona cum patre filius, neque in spiritualibus acquirat patri, quod acquirit. Severè tamen de jure Canonico prohibitum est, ne parentes juspatronatus Ecclesiarum emant, aut alio modo, quamvis justo, comparent cum ea intentione, ut ad Ecclesias tales postmodum filios suos, aut nepotes præsentent, *c. quia Clerici. 6. h. t.* ad effugiendam scilicet simoniam mentalem, quæ in tali casu intervenit.

III. Si plures sint Patroni, possunt unum ex se ipsis præsentare, si idoneus ille sit, juxta *Gloss. fin. in cit. c. consuluit & argu. c. cùm in jure 33. de elect.* Cùm in tali præsentatione nihil in contrarium probent allatæ rationes, & jura : & sicut electores unum ex se ipsis eligere possunt, ita possunt etiam Patroni unum ex se ipsis præsentare.

IV. Quamvis juxta *Trident. Sess. 14. cap. 18 de Refor.* qui dignior post examen habitum repertus fuerit, præsentari Episcopo deberet, si patronatus sit Ecclesiasticus: communissima tamen praxis habet, & tam Ecclesiastici quàm Laici patroni suę obligationi satisfeciśe se putant, si dignos, & idoneos præsentent, ab Episcopo post examen de idoneitate instituendos. *Vid.* Azor *p. 2. l. 12. c. 21.* Barbos. *in c. 18. 15. & 26. h. t.*

§. III.

An Patronus licitè possit in præsentando variare, sive mutare sententiam, alium præsentando ante institutionem priùs præsentati?

I. PAtronus Laicus variare potest, alium præsentando, si priùs præsenti nondum fuerit facta institutio : non autem Patronus Ecclesiasticus. *c. quòd autem 5 & c. cùm autem 24. h. t.* Ille tamen, qui priùs præsentatus fuit non potest à patrono reiici, cùm variatio non sit licita privativè, sed solùm cumulativè. Et in tali casu variationis penes Episcopum est, ex pluribus præsentatis eligere, quem voluerit, si sint æqualiter idonei.

II. Quia tamen talis variatio est odiosa, hinc restringenda potiùs, quàm amplianda est, & juxta probabiliorem sententiam semel tantùm, ac pro prima vice conceditur. 1. Nisi fortassis prima præsentatio fuisset nulla ; quia tunc, sicut Patronus potest præsentare secundùm, rejecto primo, *arg. c. 10. h. t.* ita potest præsentare tertium, cumulando eum cum secundo.

III. Ratio porrò, quare Laicus Patronus, non autem Ecclesiasticus variare possit, est : quòd Laicus Patronus minùs expertus sit circa Ecclesiastica, & minus etiam tempus ad præsentandum habeat, quàm Patronus Ecclesiasticus, & hinc non privatur illa potestate præsentandi, etiamsi scienter indignum præsentaverit, sed ad aliam præsentationem faciendam admittitur ; non autem Patronus Ecclesiasticus, qui si scienter indignum præsentavit, privatur ea vice præsentandi facultate. *Vid.* Fagn. & Barbos. *in cit. c. 5. & 24. h. t.* Laym. *l. 4. tr. 2. c. 13.*

§. IV.

Intra quod tempus Præsentatio fieri debeat à Patrono, sive Laico, sive Ecclesiastico?

I. SI Patronus sit Laicus, sive si juspatronatus laicale sit, intra 4. menses præsentare debet : si verò sit Ecclesiasticus Patronus, sive juspatronatus Ecclesiasticum, intra 6. menses à die cognitæ vacationis. *c. eam te 22. c. cùm propter 27. h. t. & c. uni. 6. eod. §. verum*. Quare autem plus temporis ad præsentandum Ecclesiastico concedatur, quàm Laico, ratio est, quòd, cùm Ecclesiasticus patronus in hoc gravetur, ut variare non possit, plus temporis videatur ad præsentandum illi concedi debere, quàm Laico Patrono, qui variare potest, ut ait *Glossa in cit. c. uni. h. t. in 6.*

II. Si ejusdem Ecclesiæ duo patroni sint, unus Ecclesiasticus, sive jure Ecclesiæ, alter Laicus, sive jure laicali, tunc Laicus, quamvis variare possit, 6. menses tamen habet ad præsentandum, propter communionem cum patrono Ecclesiastico ; tùm quòd dignius ad se trahat minùs dignum, tum quia universim socius per se non privilegiatus, commodum socii privilegiati, in re communi, & individua sentit, ne ex socio privilegiatus damnum patiatur.

III. Prædictum quadrimestre, vel semestre non currit, adeòque non obest Patrono ignoranti, vel legitimè impedito : cùm nemo sine sua culpa suo jure privari debeat. est autem idem illud tempus continuum,

ac proinde currit etiam diebus feriatis. *Vid.* Azor *p.2. l.6. c.21.* Barbos. *de Offic. Epis.. alleg.32. & in c.27. h. t.* Zoes. *hic à n.51.*

§. V.

An post tempus, ad præsentandum jure definitum, elapsum, lite adhuc pendente, Episcopus liberè instituere possit sine præsentatione Patroni?

I. SI inter patronos lis, sive controversia orta sit de jure præsentandi, debet Episcopus differre institutionem, usque dum elapsum sit tempus ad præsentandum præfixum (quod in isto casu à tempore vacationis currere, etiam impedito, incipit) si tamen constet Ecclesiam patronatam esse: quòd si verò de hoc non constet, potest statim Episcopus, sive Ordinarius, ad quem jus instituendi pertinet, liberam institutionem Rectoris facere: vel si constet quidem, Ecclesiam patronatam esse, priùs autem tempus præsentationi præfixum expiraverit, quàm lis finita sit, potest Ordinarius, ad quem jus instituendi spectat, liberè conferre Ecclesiam, invitis etiam illis, qui de jure præsentandi contendunt. Ratio est: ne ex diuturna vacatione Ecclesia aliquid detrimenti patiatur.

II. Clericus sine præsentatione institutus, debet postea præsentari Episcopo à patrono, qui juspatronatus in judicio obtinuit, ut hac ratione patronus in quasi possessione juris patronatus constituatur. *Gl. fin. in c. Si verò.* Si tamen verus patronus, qui causam in judicio obtinuit, non velit præsentare jam priùs institutum ab Episcopo, id illi non nocebit: qui jam plenum jus acquisivit ex institutione Episcopi.

III. Quòd si lis sit inter Episcopum, & eum, qui patronum se asserit, contendente Episcopo Ecclesiam liberam esse, altero verò prætendente, eam patronatam esse, & quidem sui patronatus, debet Episcopus œconomum, vel administratorem in tali Ecclesia constituere, dum lis expediatur, ne aut Ecclesiæ, aut alteri fiat præjudicium. *Vid.* Azor. *l.c.* Barbos. *in c.22. & 27. h.t.*

SECTIO V.

De potestate Episcopi, & Summi Pontificis circa Ecclesias, & Beneficia Patronata, & amissione Jurispatronatus.

§. I.

An, si Episcopus instituat, sine consensu, vel præsentatione patroni, valida sit institutio, & an possit fieri præsentatio ad Ecclesiam non vacantem?

I. INstitutio ab Episcopo in Ecclesia patronata sine præsentatione patroni facta, ordinariè nulla est. *c.illud 8. & c.ex insinuatione 14. h.t.* Valida tamen erit, si patronus intra tempus ad præsentandum concessum non reclamet, & contradicat, cùm tamen posset: aut si per negligentiam intermittat præsentationem intra tempus à jure definitum: aut si præsentatio à patronis in discordia fiat, ita ut non possit aliquis ex præsentatis sine scandalo institui, ut paulò ante dictum est.

II. Non tantùm præsentatio, sed etiam promissio à patrono facta de facienda præsentatione, antequam Ecclesia, vel beneficium vacat, illicita est, & irrita, nullamque omnino obligationem parit: unde ea non obstante, postquam vacat Ecclesia, & tempus, ad præsentationem præscriptum, est elapsum, Episcopus institutionem facere potest. *arg. c.2. & 3. de Concess. præb. & c.2. eod. in 6.* Ratio est: quia talis promissio votum ingerit, & occasionem præbet captandæ alienæ mortis. Neque etiam valet consuetudo contraria, etsi immemorialis, quippe quæ irrationabilis est, & iniqua. Neque præsentatio facta à patrono ante vacationem Ecclesiæ, vel beneficii, obstat præsentationi postea factæ, cùm prior invalida fuerit: non enim præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum. *Vid.* Azor *p.2. l.6. c.22.* Barbos. *in c.8. h.t. & l.3. Jur. Eccles. c.12.* Garc. *de Benefic. p.5. c.9. & p.10. c.1.*

§. II.

An Episcopus possit Ecclesiam, vel beneficium patronatum, donare, vel unire alteri Ecclesiæ, vel beneficio, & an Episcopo donari possit à Patronis Juspatronatus in Ecclesiis alienæ, vel propriæ Diœcesis?

I. NOn potest Episcopus Ecclesiam, vel beneficium patronatum alteri

Ecclesiæ, aut Beneficio concedere, vel unire sine consensu Patroni, sive Laicus hic sit, sive Ecclesiasticus, ob præjudicium, quod fieret per talem unionem Patronis, suum Jusparonatus amittentibus. *cap.* 33. *de Præb.* Sicuti autem concessio Ecclesiæ per modum incorporationis à Patrono facta, per subsequentem Episcopi consensum ratificari potest, ut ex eo tempore fiat valida, prout sumitur ex *c. suggestum* 20. *junct. Gloss. verbo subsecutus. h.t.* ita valida etiam est concessio Beneficii, vel Ecclesiæ patronatæ ab Episcopo facta, si consensus Patroni ex postfacto accedat, quia Patroni consensus in hoc casu tantùm accidentaliter requiritur.

II. Episcopis ratione suæ dignitatis Episcopalis donari potest Jusparonatus, quod habent Patroni in Ecclesiis, sive in aliena diœcesi sitæ illæ sint, sive in propria: ita ut ab Episcopo diœcesis, vel ab illo, cui institutio ex speciali jure convenit, institui debeat, qui ab Episcopo, cui Jusparonatus donatum fuit, præsentatus fuit; vel si in sua diœcesi sit situm Beneficium, vel Ecclesia, & ad hunc ipsum Episcopum institutio pertineat, confundetur cum institutione collatio, ita ut Ecclesiam liberè conferre possit Episcopus, cui voluerit, absque alia præsentatione, uti sumitur ex *c. significasti* 18. *h. t.* nisi Compatronum in ordine ad talem Ecclesiam habeat Episcopus, cujus præsentatio exspectari debet. *Vid.* Azor *l. c. c.* 25. & 28. Garc. *l. e. p.* 12. *c.* 2. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 13.

§. III.

An Episcopus præsentatum à Parocho ad titulum suæ Ecclesiæ ordinandum, irrequisito Patrono, admittere possit, ac debeat?

I. POtest, ac debet ad Ordines admitti præsentatus à Rectore Ecclesiæ patronatæ absque consensu Patroni. *c.* 30. *h.t.* Ratio est: quia nullum Patrono exinde fit præjudicium, nam potest, ubi Ecclesia patronata vacaverit, alium quemcunque præsentare, & soli Rectori Ecclesiæ incumbit, illi, quem præsentavit, sustentationis media ex suo Beneficio subministrare, donec ei de Beneficio provisum fuerit. *cit. c.* 30.

II. Quemadmodum autem Clericus sic præsentatus Ecclesiæ illi servire debet, à qua sustentationis media accipit, dum vivit Rector, qui eum præsentavit; ita post mortem hujus Rectoris, nec ad ulteriorem alimentationem præsentati tenetur successor, nec ulteriùs ad servitia illi Ecclesiæ præstanda tenetur taliter ordinatus. Et hinc Episcopus diligenter attendere debet, utrùm Beneficium, ad quod hic ordinatur, tam pingue sit, ut duobus alimenta præstare possit, & unde post mortem hujus Rectoris alimenta sit habiturus, qui ad talem præsentationem fuit ordinatus. *Vid.* Abb. *in cit. c.* 30. *h.t.* Covarr. *pract. qq. c.* 36.

§. IV.

Qualem præterea potestatem habeat Episcopus, vel non habeat circa Ecclesias, & Beneficia patronata?

I. EPiscopi præsentatos à Patronis non debent instituere, nisi priùs, intra tempus ab Episcopo præfigendum, congrua sustentatio (major, vel minor pro diversitate ferendorum onerum) fuerit præsentato, coram ipso Episcopo, assignata de redditibus Ecclesiæ, ita ut si præsentantes eam assignare intra præfixum tempus neglexerint, præsentatum admittere quidem debeant Episcopi, ad ipsos tamen devolvatur portionis instituto assignandæ facultas, in pœnam scilicet negligentiæ Patrono assignationis hujus jure privato, prout sumitur ex *Clement.* 1. *h.t.*

II. Quòd si principalis Patronus Ecclesiasticus, cui ex vi factæ unionis assignatio portionis per se competit, omnia onera, & jura Episcopalia, ac hospitalitatis ferre velit, ad plus assignandum Vicario obligari non potest, quàm ut congruam sustentationem habeat, pro victu, & vestitu.

III. Non possunt Episcopi qualitates, sive conditiones Beneficii in prima fundatione appositas, quamvis consentiat Patronus successor, in totum saltem, & in perpetuum mutare; cum talis mutatio, ex justa causa facienda, soli Pontifici ex plenitudine potestatis concedatur. *Clement.* 2. *De Relig. Domi. & c. Tua.* 17. *De testam.* Negari tamen Episcopis non debet, quòd Fundatoris voluntatem, cum consensu successoris Patroni, ex justa causa per epyckiam interpretari, & ab ea pro una, alterave vice recedere possint: cùm in tali casu non tam recedatur ab ultima Fundatorum voluntate, quæ mutationē perpetuam non admittit, quàm voluntas

eorum

eorum explicetur, quæ rationabilis semper esse debet. *Vid.* Laym. *l.4.tr.2.c.*13. Azor *p.2. l.6.c.*24. Garc. *de Benef. p.7.c.1.à n.36.*

§. V.

An Summus Pontifex citra Patroni consensum possit Beneficium conferre; & an etiam Legatus Papæ possit Juripatronatus derogare?

I. QUamvis Summus Pontifex nunquã censeatur derogare Laico Patronatui, nisi expressa derogationis hujus mentio fiat; ne scilicet à fundandis Beneficiis deterreantur homines: Patronatui tamen Ecclesiastico sæpiùs, ac faciliùs derogatur, cùm pro his allata causa nihil urgeat. Unde Beneficia Patronatus Ecclesiastici fiunt reservata SS. Pontifici, si saltem clausula generalis, *ad cujuscunque Patroni præsentationem Beneficia talia pertineant*, addatur; prout etiam docet *Glossa communiter recepta in Clement. 2. verbo: Apostolicis. De præbendis.* Idem dicendum est, si Juspatronatus ex origine sua sit Ecclesiasticum, & Laico solùm competat ex privilegio, vel consuetudine.

II. Sedis Apostolicæ Legati à Latere possunt sibi reservare Beneficia primò vacatura, ac certæ personæ, cùm vacant, conferre, etiamsi Patronatus Ecclesiastici illa sint, & nihil de hac reservatione, & collatione interrogetur Patronus. *c. Cùm dilectus* 28. *h.t.* Quia tamen in nostra Germania talium reservationum vix aliquis usus est, propter Concordata nostra, ideò de illis plura dicere necessarium non est. *Vid.* Azor *l.cit. c.*23. & 28. Covarr. *pract. qq. c.*36. Barbos. *in c.*28. *h.t.* Fagn. *in c.*27. *h.t.*

§. VI.

Quibus modis Juspatronatus amittatur, vel extinguatur?

I. JUspatronatus variis modis extinguitur, & amittitur. Primò per liberam cessionem alteri factã, de qua suprà *sec.* 3. §. 1. *& seqq.* vel per remissionẽ hujus Juris. *c.1. in prin. h.t. in 6.* Nam Patronus, ejusque hæres, aut successor potest pro arbitrio suo renuntiare Juripatronatus, & collationem Ecclesiæ, vel Beneficii liberam efficere: quia in hoc casu proprio Juri renuntiat, & talis renuntiatio cedit in favorem Ecclesiæ. Similiter potest Patronus minuere, vel omnino tollere eas conditiones, quę in ipsius tantùm Patroni favorem, sive commodum, cõtra, vel præter Jus cõmune à Fundatore sunt appositæ, v.g. ut Ecclesia servitium aliquod præstet Patrono. Quin & novæ cõditiones, quæ Ecclesiæ utiles sunt, ab hærede Patroni, cum consensu Episcopi, apponi possunt. Nõ tamen potest conditiones appositas ob cultum divinum, vel familiæ suæ honorem, & commodum, hæres, vel successor, etiam cum consensu Episcopi, mutare, vel omnino tollere, contra defuncti voluntatem.

II. Pari ratione amittitur Juspatronatus, si Patronus patiatur Cappellam converti, seu commutari in Ecclesiam Collegiatam, in qua non potest habere locum præsentatio, sed electio, cui se immiscere non potest Patronus dando suffragium, quamvis interponere possit suas partes in tractatu electionis. *c. Nobis* 25. *h.t.*

III. Amittitur Juspatronatus, si Ecclesia Patronatui obnoxia alteri Ecclesiæ, vel Monasterio uniatur, sine reservatione Juris patronatus: tunc enim Ecclesia alteri unita censetur extincta, ac unà deletum, & extinctum Juspatronatus.

IV. Amittitur per non usum longissimi, vel etiam longi temporis, si nimirum Patronus, cessante legitimo impedimento, nullum Rectorem ad Ecclesiam vacantem præsentavit; & interea, saltem duabus vicibus, Rector sine præsentatione fuit institutus: tunc enim Ecclesia liberæ collationis efficitur.

V. Extinguitur extincta familia Fundatoris, si Juspatronatus pro illis sit concessũ, qui sunt de familia, sive agnati Fundatoris: de quo suprà *sect.* 3 *§.* 2. *n.* 1. *h.t.*

VI. Extinguitur, si Ecclesia Patronatui obnoxia penitus destruatur, sine spe reædificationis, vel redditus omnino deficiant: quia rei non existentis nullę sunt quàlitates.

VII. Amittitur Juspatronatus etiam propter crimen commissum à Patrono, ut si rectorem, vel alium Clericum ipsius Ecclesiæ, per se, vel per alium occidere, vel mutilare præsumpserit: tum enim Jurepatronatus privatur ipso Jure, *c. pen. §. Sacri de Pœnis*, ipsumque Juspatronatus extinguitur, nec ad hæredes ejus transit, sed Ecclesia fit libera. *Gl. ibid. V. Prorsus amittant.*

VIII. Si Patronus fiat hæreticus, Juspatronatus amittit: quia privatur omnibus bonis, & consequenter etiam Jurepatronatus.

natus. Idemque est de Schismaticis, & Apostatis, & fautoribus hæreticorum. Denique, qui simoniacè acquisivit jus Patronatus, eo privandus est. *arg. c. Quia Clerici 6. h. t. Vid.* Barbos. *l. 3. Jur. Eccles. c.* 13. Zœs. *in comment. h. t. n.* 68. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 13.

TITULUS XXXIX.

De Censibus, Exactionibus, & Procurationibus.

SECTIO I.

De Censibus.

CEnsus generaliter significat, quidquid annuatim in certa quantitate præstatur, eaque ratione etiam tributum comprehendit. *L. Ætatem 3. ff. de Censur.* Omissis autem significationibus minùs usitatis, frequentiùs sumitur census primò pro annuo Canone, seu pensione, quam Emphyteuto præstat in recognitionem directi dominii, de quo suprà *tit.* 18. *sect.* 2. *§. 2. hoc libro.* Secundò accipitur frequenter pro pensione, quæ solvitur ex contractu, per quem traditur alicui res pleno jure, ita ut in accipientem transferatur dominium directum, & utile, reservata tamen priori domino pensione aliqua, sive in pecunia, sive in alia re æquivalente, annuatim solvenda. Qui census reservativus appellatur. Tertiò accipitur census pro annua pensione, quæ præstatur alicui, etiam supremo Principe inferiori, ratione subjectionis, fundationis, aut alterius causæ justæ. Quæ acceptio est propria hujus loci.

§. I.

An ex præstatione annua Census facta Episcopo ab aliqua Ecclesia, vel Monasterio, rectè colligatur, & probetur ejusdem subjectio; & quomodo Census peti, & probari debeat?

I. CEnsus nomine hìc intelligitur *onus reale Ecclesiæ impositum, aut pensio annua ex proventibus Ecclesiasticis, ab Ecclesiis, aut aliis piis locis, Superioribus, & Prælatis Ecclesiasticis, in singulos annos, solvenda.* Ex hujus pensionis præstatione Episcopo facta non rectè colligitur subjectio Ecclesiæ solventis, cùm hæc solutio ex variis causis fieri possit: nisi vel ex ipsis expressis verbis in solutione appositis, vel ex circumstantiis variis, solutionem fieri in signum subjectionis, colligi possit. Certè census talis solvi potest ob privilegium ab illo concessum, cui solvitur; in recognitionem gratiæ alicujus, exemptionis, v.g. libertatis, &c. à Superiore obtentæ; in signum fundationis factæ, aut juris patronatus, penes alterum existentis; ex conventione certa &c.

II. Hinc, qui petit censum, tanquam sibi debitum, exprimere debet rationem, sive causam, ob quam is sibi debeatur. *c. Pervenit. 5. h. t.* Nisi ab immemoriali tempore census solutus esset, cùm immemoriale tempus tituli præsumptionem inducat, si absque protestatione contra omne debitum solutio facta fuit: quamvis enim ex solo decursu temporis non oriatur obligatio, aut debitum, ejusve possessio; oritur tamen præsumptio præcedentis causæ, sive tituli, ex quo obligatio, seu debitum, ejusve possessio, aut quasi possessio originem traxit. *Vid.* Abb. & Laym. *in c. ult. de caus. poss. & propr.* Mascard. *de Probat. concl.* 279.

§. II.

Utrùm Monasteriis, vel aliis Ecclesiis, novus Census imponi possit; & an etium à Patronis Ecclesiis, vel beneficiis patronatis?

I. AB Episcopis non possunt novi census reales, & perpetui, sine justa causa imponi Monasteriis, vel aliis Ecclesiis, neque veteres augeri. *c. Scientes. 3. & c. Prohibemus. 7. h. t.* tum quòd ad legem diœcesanam spectet oneris talis impositio, à qua Monasteria omnia sunt exempta; tum quòd in talibus casibus fiat quasi alienatio aliqua juris Ecclesiastici, & servitutis cujusdam in rebus Ecclesiæ constitutio, quæ sine solemnitatibus certis prohibita est Episcopis.

II. Neque conceditur Episcopis, quòd possint Ecclesiis, quas de manu fortassè, seu potestate Laicorum liberaverunt, novum censum imponere, prout decernitur etiam in *c. Ecclesiis 9. h. t.* Præstitit enim in tali casu Episcopus, liberando Ecclesiam de manu Laici, ad quod ex officio tenebatur: & consequenter in compensationem

qua-

quasi beneficii, nullum novum censum imponere potest.

III. Clerici, qui per collusionem constituunt Ecclesiam censualem, seu novum censum imponunt, ab illa amoveri debent: prout sumitur ex *c.* 11. *h. t.*

IV. Si quis juravit, se novum censum Ecclesiæ impositum soluturum, is, qui recepit juramentum, cogi potest, ad illud juranti remittendum. *c.* 13. *h. t.*

V. Patroni, sive Laici, sive Ecclesiastici sint, novum censum Ecclesiis, seu beneficiis patronatis imponere, aut veterem augere non possunt. *c.* 15. *h. t. Vid.* Abb. & Joan. Andr. *in cit. cc.*

§. III.

In qua moneta solvendi sint census, seu pensiones, & alia debita pecuniaria?

I. SI mutetur bonitas, aut valor monetæ intrinsecus, videlicet in materia, aut pondere: tunc solutio census, vel alterius debiti fieri debet in moneta antiqua, quæ currebat tempore impositi, vel constituti census, aut contracti debiti, si adhuc extet: alioquin in nova, seu præsenti, quæ nunc currit, secundùm æstimationem tamen antiquæ, sive in ea quantitate, quæ illi æquivaleat. Ita communis DD. & sumitur ex *c. Olim* 20. *h. t.* Idque procedit, sive nova moneta sit intrinsecè melior, & aucta, sive intrinsecè deterior, & vilior, quàm antiqua. Neque obstat, quòd creditor pluribus vicibus receperit solutionem in alia nova moneta, etiam sine omni protestatione: non enim sibi per hoc præjudicat quoad antiquam monetam, uti patet ex *cit. c. Olim*. Excipe: nisi per tempus ad legitimam præscriptionem sufficiens, solutio semper facta sit non in antiqua, sed in nova moneta, & secundùm hujus valorem ac æstimationem.

II. Legatum quoq; relictum in testamento, v.g. si 1000. ducati sint legati, & postea superstite adhuc Testatore, mutatio pecuniæ facta sit quoad intrinsecam bonitatem, solvendum est secundùm quantitatem, & æstimationem monetæ, quæ erat tempore conditi testamenti. Idemque dicendum est, per quemcunque contractum, aliamve dispositionem, vel etiam per condemnationem Judicis, debitum fuerit contractum: sin minùs mutatio monetæ facta sit quoad intrinsecam bonitatem, solutio semper fieri debet in moneta, quæ fuit tempore debiti contracti; vel si ea non extet, secundùm æstimationem illius antiquæ.

III. Si moneta in sua intrinseca bonitate materiæ, ac ponderis, maneat eadem, & solùm mutetur extrinsecè, & vel augeatur, vel minuatur quoad imposititium valorem, & æstimationem: tunc probabilius est, quòd in mutuo, aliisque contractibus, & debitis pecuniariis (secluſa speciali, & expressa conventione de solvenda certa specie monetæ, aut certo numero corporum talis materiæ, ac formæ) solutio fieri debeat secundùm valorem, seu quantitatem, quæ tempore contractus data, & accepta fuit à debitore, ita ut si valor extrinsecus pecuniæ postea crescat, id fiat commodo debitoris, & tantò pauciores is nummos postea solvere cogatur, quantò magis crevit æstimatio antiquæ monetæ, quam accepit; ac vicissim si æstimatio pecuniæ acceptæ decrescat, id fiat ejusdem debitoris damno, & tantò plures solvere cogatur nummos, quanto magis valor pecuniæ acceptæ est diminutus. Ratio est: quia pecunia, si aliud non sit expressum, in mutuo, & quovis alio contractu pecuniario, considerari debet secundùm valorem, quem tempore contractus habebat; partim quia verisimillimum est, contrahentes (si contrarium, dum contraherent, non expresserunt) cogitasse de valore, seu æstimatione imposititia pecuniæ, quæ fuit tempore contractus, non de valore incerto futuro, qui esse posset tempore solutionis; partim quia in omnibus contractibus, in quibus dominium transfertur, inspiciendus est valor, quem res habuit tempore traditionis, ut scilicet commodum, & incommodum semper ad dominum spectet. Accedit, quòd aliàs debitor sæpè plus solvere deberet, quàm promissum, sive in obligationem deductum fuit, v.g. si accepit ducatum, qui tempore contractus æstimatus fuit tribus solùm florenis, & postea tempore solutionis valet quatuor; sic enim deberet quatuor florenos dare, cùm tamen vi contractus debeat tantùm tres.

IV. Sententia assertioni modò positæ contraria, eaque communior, tenet, augmentum, & decrementum valoris extrinseci pecuniæ fieri lucro, & damno Creditoris, & solutionem fieri debere secundùm æstimationem, quam habet moneta tempore solutionis, non verò quam habuit tempore con-

tracti debiti, ita ut si ducatum debeo, qui tempore mutui accepti valuit 3. flor. & nunc tempore solutionis valet 4. solvere debeam in specie unum ducatum, aut 4. florenos, vel duos tantùm, si ducatus nunc solùm 2. flor. valeat. Quæ sententia tunc certè locum habet, quando valor extrinsecus pecuniæ crevit absque decreto, & constitutione Magistratus legitimi, sed improba v. g. fœneratorum, & campsorum consuetudine, vel si auctus quidem est lege publica, non tamen stabili, sed tantùm ad breve tempus duratura, quamdiu v.g. durat necessitas bellica: tunc enim antiqua debita nequaquam secundùm augmentum valoris extrinseci solvenda sunt; quia pecunia publicam, & perpetuam æstimationem habere debet. *L. 1. ff. de contrah. empt.*

V. Si valor extrinsecus pecuniæ multum, & notabiliter augeatur, propter intrinsecam depravationem materię: tunc antiqua debita solvenda sunt, non secundùm augmentum valoris extrinseci, quod pecunia habet tempore solutionis, sed secundùm intrinsecam bonitatem, & valorem veteris monetæ, præsertim si depravatio illa sit enormis, & talis mutatio monetæ non sit diù duratura, nec publica lege stabili sit firmata.

VI. Si in mutuo, vel alio contractu, aut dispositione, expressè conventum sit, ut certa monetæ species, & certo numero reddatur: tunc superveniens monetæ mutatio, quoad valorem extrinsecum in commodum, vel damnum creditoris cedit, utpote cui juxtà conventionem in eadem specie tot numero corpora solvi debent, quot in pactum deducta sunt. Si tamen fortassis monetæ promissæ species reprobata sit, vel omnino perierit; tunc alia ejusdem æstimationis solvi debet: aut si moneta promissa non possit facilè haberi, simulque non interfit creditoris, sive in moneta, de qua conventum est, sive in alia proba, & usuali solutio fiat; tunc cogi potest creditor ad aliam speciem acceptandam. *arg. L. Paulus 99. ff. de solutionib. Vid.* Laym. *l. 3. tr. 3. p. 1. c. 5.* Fagn. *In cit. c. Olim 20. h. t.* Fachin. *l. 2. Contr. c. 10. & c. 49.* Gaill. *l. 2. obs. 73.* Molin. *tr. 2. disp. 312.* Mynsing. *cent. 4. obs. 1.*

§. IV.

Quomodo solvenda sint ea, quæ ex Voto debentur?

1. ETsi in rebus profanis incertitudo rei promissæ, aut legatæ vitiet actum, uti patet ex *L. Triticum 94. ff. de V. O. & ex L. Qui insulam 90. ff. eod.* non tamen pariter idem dicendum est in spiritualibus: in his enim ex æquitate Canonica obligatio non vitiatur per incertitudinem rei promissæ, sed debet reduci ad arbitrium Superioris, à quo consideratis circumstantiis fiet certa determinatio: sicut etiam dotis promissio ob nimiam generalitatem favore ejusdem, non vitiatur, sed determinari debet secundùm facultates patris dotantis, & dignitatem personæ mariti. *L. Cùm post 69. § Gener ff. de Jure Dotium.* Ac universim neque jure Civili irritæ sunt omnes promissiones, & legata, propter incertitudinem rei in genere, & indeterminatè promissæ: sed tantùm tunc, quando tam generalis, & incerta fit promissio, ut impleri possit dando rem nullius ferè æstimationis, & pretii.

II. Si quis vovit, se daturum alicui Ecclesiæ, vel pauperibus annuatim unam mensuram tritici, v.g. non determinando, de qua mensura intellexerit, tunc solùm tenetur ad minimam mensuram solvendam: nisi generalis consuetudo Regionis sit, ut ad unam, & eandem certam mensuram, omnes, vel major pars populi, hujusmodi vota solvant, prout sumitur ex *c. Ex par. 18. h. t. & L. Nummis 75. ff. de Legat. 3. L. Si Servus 50. § ult. ff. de Legat. 1.* Qui verò legavit, aut promisit Ecclesiæ Calicem, v.g. debet dare aureum, vel argenteum, non æneum: quia intelligitur promissus Calix aptus ad cultum Divinum, qualis non est æneus. *C. Vi calix 45. dist. 1. de Consecr. Vid.* Suar. *tom. 2. de Reg. l. 4. de Voto c. 7.* Abb. *in cit. c. Ex parte.* Azor *p. 1. l. 11. c. 20.* Sanch. *l. 4. Mor. c. 11. & 13.*

SECTIO II.

De Exactionibus.

§. I.

Quænam sint Exactiones ordinariæ Episcopis, seu Prælatis Ecclesiasticis à subditis Clericis, vel Laicis præstandæ?

1. INter Exactiones ordinarias Episcopo solvendas numeratur primò portio Canonica, quæ debetur Episcopo ex quibuscunque Legatis piis, quæ fiunt Ecclesiis, aut aliis piis locis in diœcesi existentibus, de qua *h. lib. tit. 26. sect. 4. §. 4.* Secundò numeratur Synodaticum, seu Cathedraticum à singulis

gulis Clericis Diœcesis ad synodum vocandis, in honorem Cathedræ Episcopalis solvendum, de qua *L.1.Decret tit.31.sect.3.§.9.* Tertiò numeratur Quarta decimarum,& Quarta mortuariorum, de quibus loco modò citato. Quartò numeratur Procuratio præstanda in Visitationibus, de qua sectione sequente.

II. Prædicta onera, & alia Jura Episcopalia præstari debent Episcopo ab omnibus Ecclesiis, quæ in ejus diœcesi sunt sitæ.*c.19. h.t.* Attendenda tamen in iis potiùs est consuetudo, quàm Jurium decisio. *Vid.* Abb. *in cit.c.19.*Barbos.*l.3. Jur.Eccles.c.20.* Piasec. *in praxi Episc.p.2.c.2.a.2.*

§. II.

An prædium, vel fundus, Ecclesiæ in dotem assignatus, liber sit ab omni servitio, tributo, & onere?

I. LIberum debere esse fundum talem ab omni servitio, tributo temporali, non autem Ecclesiastico, ex *c.1. h.t.* sumitur: cùm fundus talis sit pro sustentatione ministrorum Ecclesiæ, & aliis necessariis usibus Ecclesiæ constitutus. Nisi talia bona ab antiquo aliis jam sint tributaria, qui, cùm suo juri, quod habent ad censum ex tali fundo, non cesserint, consequenter, ne invitis illis præjudicium fiat, in tali fundo dos Ecclesiæ constitui non potest, vel certè cum onere suo reali fundus in Ecclesiam transibit, saltem in eo casu, quo dos ita abundans constituitur, ut omnibus his ferendis sufficiat.

II. Quòd si tamen Patronus, qui dotem constituit, certum sibi censum in dote Ecclesiæ constituta reservasset, maneret quidem ad hunc censum Patrono dissolvendū Ecclesia obligata, si dos constituta ad tale onus ferendum sufficiens esset; nulla tamen foret reservatio, si dos constituta pro juribus necessariis Ecclesiæ necessaria foret. *Vid.*Abb.& Barbos.*in cit.c.1.*

§. III.

Quis possit imponere Collectas, & Exactiones novas, & extraordinarias, & quibus illæ imponi possint?

I. IMperatores tantùm,Reges,Principes, & Respublicæ Superiorem non agnoscentes possunt imponere novas collectas, & vectigalia, quamvis peccent, si id faciant sine justa causa: alii verò inferiores id non possunt, nisi ex concessione supremi Principis, vel consuetudine immemoriali. *L.10. ff.de Publ.& vectig. c.26.* §.*Præterea de V. S. c.10. h.t.* ubi statuitur excommunicatio in eos, qui sine legitima auctoritate nova vectigalia, vel gabellas imponunt.

II. Vectigalia, & aliæ similes collectæ ac tributa ab Ecclesiis,& Ecclesiasticis Personis exigi non possunt, nec ab iis solvi debent. *cap.4.h.t.in 6.* De hoc tamen latiùs infrà *tit.49.*

III. Præter Personas Ecclesiasticas, non tenentur solvere tributa, seu collectas, & exactiones extraordinarias, Pauperes & Cœci.*c.4.h.t.Vid.*Suar.*disp.21.de Censur.sect.* 2.Abb.*in c.*10.& Fagn.*in c.4.h.t.*

§. IV.

An, & quaratione Episcopi, aliique Prælati illis inferiores, possint collectas extraordinarias suis subditis imponere, vel abillis exigere?

I. PRohibetur quidem his omnibus in *c. Cùm Apostolus 6.*§.*prohibemus h.t.*ne subditos suos exactionibus extraordinariis gravent: conceditur tamen etiam omnibus Episcopis, modò legitimè electi, & confirmati sint, etiamsi nondum sint consecrati; nec non iis, qui majorem, vel similem Episcopali Jurisdictionem in subditos suos habent, ut à Clericis Beneficiatis, & ab Ecclesiis sibi subjectis, subsidium, ut vocant, charitativum, sive auxilium moderatum, cum charitate,sæpiùs etiam exigere possint, (si causa manifesta, & rationabilis, dissolvendorum v. g. Episcopatus debitorum, consecrationis Episcopalis, fabricæ Ecclesiæ, belli avertendi &c. necessitas,aut totius Ecclesiæ bonum subsit)ex redditibus Ecclesiasticis solvendum.

II. Episcopus subsidium charitativum omnino, seu in totum remittere non potest: cùm ex vi juris communis debeatur,& ne in unius præ altero præjudicium,aut injustum gravamen cedat hæc exactio. Neque tamen ad hoc solvendum cogi possunt, qui vel nullum Beneficium habent, vel redditus ex eo adeò exiguos, ut vix congruam sustentationem exinde habeant, quamvis pinguia patrimonialia habeant, cùm eorum hoc onus sit, qui fructibus Ecclesiæ gaudent. *Vid.* Azor *p.2 l.9.c.*14.Laym.*l.3.tr.3.p.1.c.3.* Barbos.*de Offic.Episc.alleg.87.*

S E-

SECTIO III.

De Procuratoribus.

§. I.

An, cur, & quomodo Procurationes sint præstandæ visitantibus Ecclesias, & Clericos; & an etiã exigi, ac recipi possint in pecunia?

I. PRocurationum nomine hic intelliguntur *expensæ, quæ præstari debent Prælatis, quibus ex officio incumbit visitare Ecclesias*. Solvi hæ Procurationes debent actu visitantibus Ecclesias, vel Clericos, *cap. Procurationis. 23. h.t.* ne ob defectum sustentationis, ex proprio solvendæ, intermittatur visitationis utilitas, & ne, qui visitat, suis stipendiis visitare debeat.

II. Debent hæ Procurationes visitationis tempore solvendæ, moderatæ esse, ita ut Ecclesiæ non graventur nimiùm, habita ratione facultatum illarum. *c. Sopitæ* 14. *c. procurationis* 23. *& c. Cùm nuper* 25. *h.t. Trident. sess.* 24. *cap.* 3. *De reformat.* Et communiter consistunt circa victualia, honestum scilicet cibum, & potum pro Visitatore, ejusque moderato comitatu, ac pabulum pro equis præbendo, juxta receptam patriæ illius consuetudinem, & Visitatoris conditionem, ita ut vecturæ etiam nonnunquam, sarcinas necessarias hinc inde transferentes, solvi debeant.

III. Quamvis olim pro Procurationibus pecunia non potuerit exigi ab invitis, *can. prolata 9. caus.* 14. *q.* 1. *c. Romana* 1. *ff. Procurationes h. t. in 6.* neque esculenta, aut poculenta, nisi in quantum in loco visitationis absumuntur; Notario tamen, ob laborem conficiendorum v. g. decretorum, multorum sæpe scribendorum, si aliunde justum salarium non habeat, plus aliquid etiam in pecunia exigendum conceditur. Vix tamen multus usus videtur apud nos harum Procurationum. *Videatur Trident. sess. & capite citatis.* Azor *p.* 2. *l.* 3. *cap.* 42. Zerola *in praxi Episc. p.* 1. *V. Visit.* Barbos. *de Off. Episc. alleg.* 73.

§. II.

Quibus Prælatis, & quando, ac qua ratione præstari debeant Procurationes?

I. ORdinariè Procurationes debentur non tantùm Episcopis, & his Superioribus, sed etiam aliis inferioribus Prælatis, qui jus visitandi habent, dum actu, & personaliter visitant; & Sedis etiam Apostolicæ Legatis, quamvis actu non visitent, sed occasione necessarii itineris per locum transeunt, aut in eo moram necessariam trahunt. *c. procurationes* 23. *h.t.*

II. Semper observari debet, ne Procurationum occasione nimiùm graventur Ecclesiæ; sicuti enim de necessariis vult Visitatoribus provideri Pontifex, ita neque Ecclesiis molestus esse cupit. Et ob hanc fortassis causam hodie Procurationum, præsertim Legatis pendendarum, nulla ampliùs praxis est.

III. Quòd si Visitatores officium suum in visitatione non faciunt, prædicationi, correctioni, & reformationi &c. vacando, Procurationes tamen accipiunt, vult Pontifex illos ad restitutionem esse obligatos illius, quod acceperunt, & ut tantundem adhuc addant Ecclesiæ impendendum, quam frustra gravaverunt. *Vid.* Abb. & Fagn. *in cit. c.* 23. *h.t.* Zerola *l.c.*

§. III.

Quænam Ecclesiæ, vel loca Ecclesiastica, aut Personæ, & quibus teneantur solvere Procurationes, vel non teneantur?

I. ECclesiæ omnes, sive sæculares sint, sive regulares, etiam, quæ in Civitate Episcopali existunt, Monasteria, Cappellæ in Ecclesiis Collegiatis erectæ, Oratoria publica, auctoritate Episcopi instituta &c. solvere debent Episcopo, vel alteri Vicario personaliter visitanti, vel Archiepiscopo etiam Provinciam actualiter visitanti, Procurationes: nisi specialibus privilegiis exempta sint. *c. Cùm venerabilis* 21. *c. Sopitæ* 14. *c. Venerabili* 24. *h.t.*

II. Nullo unquam tempore, etiam immemoriali, contra Procurationes præscribi potest: in iis tamen solvendis observanda est consuetudo, uti *Tridentinum* loquitur *sess.* 24. *cap.* 3. *De reformat.* Ab Hospitalibus tamen, & ejusmodi piis fundationibus, quamvis ab Episcopo visitari possint, nullæ Procurationes exigi, & solvi debent (ne quæ bona ad certos pios usus fundata sunt, ad alios usus expendantur) uti nec ab Oratoriis privatis, aut à pauperibus Ecclesiis &c. *Vid.* Azor *l.c.* Fagn. *in c.* 24. *h.t.* Barbos. *ibid. & l.* 3. *Jur. Eccles. c.* 22.

§. IV.

§. IV.

Alia quædam ad Procurationes pertinentia proponuntur, & explicantur.

I. NOn potest jus Procurationis, ratione visitationis debitæ, expressè, aut per pactum remitti ex toto, & in perpetuum ab Episcopo: sicuti enim ipsa visitatio remitti in perpetuum non potest; ita nec Procuratio illi annexa. Et quamvis Visitator eam possit remittere pro ea semper vice, qua visitat, cùm favori pro se instituto cedere possit: non tamen venit renuntiatio Procurationis hujus sub nomine servitiorum in genere remissorum. *c. cùm venerabilis 21. h. t.*

II. Non debet augeri Procuratio, quæ in fundatione Ecclesiæ, alteri v. g. Ecclesiæ facienda, cum Patroni consensu, imposita est: nisi ita notabiliter creverint facultates Ecclesiæ, ut absque magno gravamine major Procuratio solvi possit *c. quanto 16. h. t.* Cùm enim in tali casu nulla certa quantitas imposita sit, consequenter ea solvi debebit, quę conveniens, & communis est: augetur autem hæc, si facultates illius augeantur.

III. In multis casibus, ubi de Procurationibus præstandis certi nihil statutum est, attendenda, & observanda est vicinarum civitatum consuetudo, prout sumitur ex *c. super eo 22. h. t. Vid.* Azor *p. 2. l. 3. c. 42.* Barbos. *in cap. 16. h. t.* Fagn. *in c. 25. h. t.*

§. V.

De Visitatione, ob quam debentur Procurationes.

I. AD eos potissimùm jus visitandi pertinet, qui jurisdictionem ordinariam in Ecclesias, vel Clericos obtinent, quales sunt Romanus Pontifex in totam Ecclesiam; Patriarchæ; Archiepiscopi; Legati Sedis Apostolicæ, in ordine ad Ecclesiasticos suæ Provinciæ; Episcopi, Archidiaconi; Decani; Capitula Ecclesiarum Cathedralium, vacante Sede; Abbates, Priores, & alii Superiores Regularium in Ordine ad suos subditos &c.

II. Ecclesias seculares exemptas visitare Episcopus potest, tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus, etsi sint commendatæ, & sive animarum curam annexam habeant, sive non. *Concil. Trident sess. 7. c. 8. & sess. 21. c. 8. de Refor.* Si verò Ecclesiæ exemptæ sint regulares, in quibus observantia regularis viget, visitare quidem eas potest Episcopus, si curam animarum adjunctam habeant, circa ea, quæ ad curam animarum pertinent; si verò curam annexam non habeant, non possunt ab Episcopo visitari, etiamsi commendatæ essent: cùm jus visitandi Ecclesias commendatas, quod à Tridentino Episcopis conceditur, de illis tantùm Ecclesiis intelligendum sit, ubi regularis observantia non viget. Multò minùs visitari possunt ab Episcopis eæ regulares Ecclesiæ, quæ suorum Ordinum capitibus subsunt.

III. Personę Ecclesiasticę, si seculares sint, visitari possunt vel ordinaria potestate, si curam animarum habent, saltem quoad ea, quę ad curam pertinent; vel potestate delegata, ut à Sedis Apostolicę delegatis, juxta *Cœcilii Trid. sess. 6. cap. 3. de reformat.* Si verò regulares personæ sint exemptæ quidem, extra claustra tamen viventes, visitari possunt ab Episcopo, ut Sedis Apostolicæ delegato, juxta *Trident. l. c.* Si verò intra claustra vivant, nec jurisdictioni, nec visitationi Episcopi ordinariè subsunt, prout iterùm habetur ex *Trid. sess. 25. cap. 20. de Regular.*

IV. Faciēda est Visitatio de Jure antiquo *c. conquerente 10. de off. ord. jud.* & de Jure novo *Tridentini sess. 7. cap. 8. de reform.* singulis annis, vel sæpius etiam, si necessitas, aut alia nova causa urserit. Ordinem verò, & modum faciendæ Visitationis præscribit *c. Romana 1. h. t. in 6.* Ex quo c. etiam habetur, quòd Archiepiscopus cogere quidem possit visitandos, ad veniendum, & dicendam veritatem, non tamen ad jurandum, si inquisitio tantùm sit generalis: & quòd etiam Laicos suæ Provincię visitare possit Archiepiscopus, quoad crimina Ecclesiastica, matrimonia, & alia, quæ ad forum Ecclesiasticum pertinent. Consulatur, & observetur consuetudo. *Vid.* Azor *p. 2. l. 3. c. 40.* Barbos. *de Offic. Episc. alleg. 72.* Fagn. *in c. 19. de Offic. Jud. Ord.*

TITULUS XL.

De Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

§. I.

A quo, quando, & qualiter consecrari possint Ecclesiæ, & an requiratur ad consecrationem Ecclesiæ dotatio?

I. CONsecrari possunt Ecclesiæ à solo Episcopo, & quidem proprio, vel

vel cum proprii licentia, ab alieno. *can. nemo 9. & can. nullus* 15. *distinct.* 1. *de consecrat.* Neque potest cõsecratio committi simplici Sacerdoti, non Episcopo; cùm consecratio Ecclesiarum sit actus Ordinis Episcopalis.

II. Possunt Ecclesiæ consecrari non tantùm diebus dominicis, & festis, sed quolibet alio die. *c. Tua* 2. *h.t.* cùm in his, velut inanimatis, consecrandis non requiratur tanta solemnitas, quanta requiritur ad consecrationem personarum Ecclesiasticarum.

III. Debet à Consecrante Sacrificium Missæ in ea celebrari, saltem juxta consuetudinem, ita tamen, ut validè censeatur Ecclesia esse consecrata, licèt consecrans non celebraverit in ea.

IV. Consecranda non est Ecclesia, nisi priùs ei de dote, quæ computando decimas, oblationes, aut alias obventiones, sufficiat pro luminibus, ad honestam sustentationem Parochi &c. fuerit provisum. *cap. cùm sicut* 8. *h.t.* Ad quam dotem obligatur ex quasi contractu Fundator, vel qui eam fecit consecrari, aut hæredes illius, cùm Fundator quasi pater habeatur Ecclesiæ: vel si hic non possit dotare, tenebitur ad dotem subministrandam Episcopus consecrans, ex redditibus suis Ecclesiasticis, ita tamen ut ad hanc dotem nemo obligetur, qui fundat, aut consecrat Ecclesiam Religiosorum Mendicantium, aut si ædificetur Ecclesia in Monasteriis Religiosorum redditus annuos habentium. *Vid.* Sylvest *V. Consecratio & V. Ecclesia* 2. *q.* 2. Azor *p.* 2. *l.* 9. *c.* 3. *&* 4.

§. II.

In quibus casibus Ecclesia exsecretur, ita ut nova consecratione indigeat?

I. TRes communiter casus recensentur *à Gloss. in c. proposuisti* 4. *h.t. verbo reconciliari*. Primus est, si nesciatur, vel dubitetur, an Ecclesia aliqua fuerit consecrata, ita ut nihil appareat, aut præsumi possit de ejus consecratione, vel ex instrumento dotationis, vel ex alia scriptura, aut tabula parieti inserta, vel ex Crucibus depictis, vel ex uno saltem teste, qui vidisse se testetur, vel, ut concedunt aliqui ob favorem Ecclesiæ, qui testetur audivisse se, quòd Ecclesia illa fuerit consecrata. *Can. Ecclesiæ* 18. *de consec. dist.* 1. Quo in casu sub conditione, saltem mente reservata, ab Episcopo consecranda est Ecclesia.

II. Alter Casus est, si Ecclesia propter exsecrationem nova consecratione indigeat, eò quòd igne exusta fuerit, non quidem, quòd ligna tantùm, aut tectum illius destructum sit, sed quòd parietes interiores fuerint combusti, devastati, & abrasi, vel ex toto, vel ex majore parte; in his enim fieri solet consecratio, per inunctionem sacri Chrismatis.

III. Tertius denique casus est, si totum Ecclesiæ ædificium, sive casu fortuito corruat, sive consultò destruatur, non quidem successivè tantùm, ita ut paulatim per partes semper minores Ecclesia reparetur, sed si simul, vel ex toto, vel ex majore parte destruatur; in illo enim casu pars minor addita majori consecratæ, per hanc majorem consecrata censetur, cùm dignius, & quod majus est, trahat ad se, quod minus est, & minùs dignum est. *Vid.* Sylvest. *l. c.* Azor *cit. c.* 4. Abb. & Barbos. *in cit. c.* 4. *h.t.*

§. III.

Quot, & quibus modis polluatur, sive violetur Ecclesia, ita ut in ea divina officia celebrare non liceat, priùs quàm reconcilietur, & quomodo, ac à quo Ecclesia polluta reconcilianda sit?

I. VIolatur Ecclesia, ut reconciliatione indigeat, pluribus modis, prout habetur in *c. proposuisti* 4. *h.t.* Et primò quidem per homicidium voluntarium, injuriosum, vel saltem contra reverentiam loco sacro debitam, commissum, per mortem scilicet ex sententia v. g. Judicis in Ecclesia illatam, etiamsi fiat sine sanguinis effusione. Probabilius est, violari Ecclesiam, si quis in ea lethali vulnere accepto etiam citra sanguinis effusionem, extra eandem moriatur. Secus est, si quis extra vulneretur, & ad eam confugiat, ibique moriatur. Multò minùs violatur, si quis in subterraneo loco sub Ecclesia, vel supra ejus tectum occidatur: aut in Sacristia, turri, vel cameris Ecclesiæ adhærentibus: quia talis occisio non fit intra Ecclesiam. Violatur autem, si quis sanæ mentis inibi se occidat, vel vulneret.

II. Polluitur Ecclesia per humani sanguinis effusionem voluntariam, injuriosam & copiosam, non quidem ex naribus tantùm fluentem, cùm ex naribus nimis facilè,

lè, & in magna etiam copia sanguis eliciatur, sed ob alia vulnera in Ecclesia inflicta, etiamsi periculum mortis in tali casu non subsit, & licèt, ut probabilior sententia tenet, sanguis primùm extra Ecclesiam fluat. Non verò violatur, si vulnus extra eandem fiat, licèt sanguis intus profundatur.

III. Polluitur Ecclesia per adulterium, aut aliam quamcunque illicitam copulam, aut seminis voluntariam, illicitam, & copiosam effusionem *c. significasti de adulteriis.* Et quamvis probabilius sit, etiam per conjugalem copulam violari Ecclesiam, ratione irreverentiæ loco sacro factæ, plerique tamen casum necessitatis excipiunt, quo conjuges scilicet diù in Ecclesia concluſi morari debent cum probabili periculo turpis pollutionis.

IV. Violatur Ecclesia per sepulturam hominis excommunicati, non tolerati, & per sepulturam hominis infidelis, aut non baptizati. Quibus in casibus exhumari etiam debet talis sepulti cadaver, ac foras proiici. *c. Consuluisti 7. h. t. & can. Ecclesiam 28. dist. 1. de consecrat.* Et quamvis in prioribus casibus non sine culpa admissâ violetur Ecclesia, in his tamen posterioribus violari potest per tales sepulturas Ecclesia, etiamsi nulla culpa admittatur.

V. Denique volunt aliqui violari Ecclesiam, si ab Episcopo notoriè excommunicato sit consecrata, vel benedicta: verius tamen est, illam non pollui per talem consecrationem, aut benedictionem, cùm de hoc nullum in Jure fundamentum habeatur, & violatio posterior sit consecratione, & consequenter non poterit talis Ecclesia simul consecrari, & violari.

VI. In prædictis casibus non polluitur Ecclesia, nisi factum sit notorium per rei evidentiam publicam, aut confessionem Rei judicialem. Unde si pauci sciant, remque secretam habeant, non est opus reconciliatione. Peccat autem graviter, qui in Ecclesia polluta celebrat mala fide, & sine ulla justa causa, non tamen irregularitatem incurrit.

VII. Ex Rituali Romano patet, reconciliationem Ecclesiæ violatæ fieri debere, si consecrata ea fuit per Episcopum, aut ex commissione Papæ per simplicem etiam Sacerdotem, prout colligitur etiam ex *cap. aqua 9. h. t.* ita tamen, ut aqua, per quam fit reconciliatio, cum vino, cinere, & sale mixta ab Episcopo sit benedicta, ut habet Rituale Romanum. Si verò Ecclesia, quæ hìc, & nunc violata fuit, non sit consecrata, sed benedicta tantùm ab Episcopo, aut ad publicum divinum cultum per eum deputata, potest etiam per simplicem Sacerdotem, aspersione aquæ lustralis, à simplici Sacerdote benedictæ, reconciliari, prout colligitur ex *c. ult. h. t. Vid.* Azor *l. c. c.* 5. Laym. *l. 5. tr. 5. cap* 5. Sanch. *l. 9. de Matrim. disp.* 15. Barbos *in c. pen. h. t.*

§. IV.

De Consecratione, & Exsecratione, ac Violatione Altaris.

I. ALtare (quod non ligneum, aut terreum esse debet, sed lapideum, & consecratum ab Episcopo, aut ex speciali Privilegio Pontificis ab alio Sacerdote) duplex communiter habetur: aliud est mobile, seu portatile, quod etiam viaticum dicitur, & ab uno loco in alium transfertur, ac moveri potest: aliud est fixum, stabile, seu immobile, certo alicui loco, seu basi, calce, aut alio modo affixum. Illud per se consecratur, & constare debet ex unico lapide integro tantæ magnitudinis, ut pedem calicis cum patena, saltem quoad majorem partem capere possit: hoc non consecratur per se, sed quatenus basi affixum est, & illius saltem superior mensa debet esse lapidea.

II. De utriusque Altaris exsecratione pariter judicandum est. Primò scilicet, quòd exsecretur, si mensa superior, sive lapis superpositus, vel ipse lapis Altaris portatilis sit enormiter, seu notabiliter fractus, ita ut ad usus, ad quos est consecratus, sit inutilis, & propter fracturam, aut nimis deformis sit, aut in nulla sui parte integer, calicem, cum patena, quoad majorem saltem partem, continere non possit.

III. Exsecratur Altare fixum, ut nova consecratione indigeat, si lapis, seu mensa superior, à basi, seu inferiori structura, cui est defixa, amoveatur, cùm consecratio talis Altaris consistat in consecratione superioris mensæ, & inferioris structuræ, cui saltem immediatè superior mensa adhæret. Hinc si superior mensa cum structura inferiore, cui immediatè innititur, tota de loco in locum moveatur, vel si lapides quidem illam immediatè attingentes, immoti maneant, inferiùs tamen lapides aliqui auferantur, vel addantur, ut altare fiat vel humi-

humilius, aut altius, vel ad latera adjungantur lapides aliqui, ut latius altare fiat, non exsecratur illud, & nulla nova consecratione indiget, cùm à basi sua in tali casu non amoveatur.

IV. Putant aliqui exsecrari Altare, & perdere suam consecrationem, sive fixum, sive mobile illud sit, si sepulchrum Altaris, sive loculus ille, in quo sacræ Reliquiæ reponi solent, frangatur, vel spolietur. Quod tamen, quia ex jure non satis probatur, & probabile est, de essentia Altaris consecrati non esse Reliquias, aut loculum talem, & si quid præceptum aliquando fuit de Reliquiis Altari consecrando inserendis, per contrariam consuetudinem, jam abrogatum videatur, cùm nimia multitudo Altarium portatilium, vix præsumere liceat, Reliquias approbatas semper inseri, probabile etiam videtur per fractionem talem, aut spoliationem loculi non amittere suam consecrationem Altare. Servanda tamen est loci consuetudo.

V. Denique potest Altare consecrationem suam retinere, quamvis Ecclesia, in qua Altare tale fixum est, suam perdat, cùm diversæ sint Altarium, & Ecclesiæ consecrationes, & Altare integrum permanere possit, etiamsi tota Ecclesia destruatur, vel per parietum abrasionem exsecretur: unde licèt polluta Ecclesia polluta sint etiam ejus Altaria, non tamen exsecrata Ecclesia exsecrantur etiam ejus Altaria; quia pollutio Ecclesiæ totum illud corpus afficit, ergò quidquid est de corpore hujus Ecclesiæ, uti sunt Altaria, pollutum censeri debet: hoc autem non fit in exsecratione Ecclesiæ, quæ quoad hanc, sicuti peculiarem ab Altaribus consecrationem habet, sic potest hac privari, quin illa tamen priventur. *Vid.* Azor *p.*1.*l.*10.*c.*27. Laym.*l.*5.*tr.*5.*c.*6.

§. V.

De Consecratione, Pollutione, & Reconciliatione Cœmeterii.

I. COEmeterium aliud non est, quàm locus autoritate Episcopi ad corpora fidelium sepelienda deputatus, & præsumitur cum Ecclesia, cui conjunctum est, consecratum, vel benedictum: quamvis neutrum necessarium sit, cùm sola Episcopi deputatio sufficiat.

II. Polluitur autem, & reconciliatur Cœmeterium regulariter iisdem modis, quibus Ecclesia polluitur, & reconciliatur, ita tamen, ut polluta Ecclesia censeatur etiam pollutum Cœmeterium, si contiguum Ecclesiæ sit, non autem, si sit separatum; cùm in illo casu habeatur, ut accessorium, consequenter polluto principali censetur & ipsum pollutum. *c. si Ecclesiam unico h.t. in 6.*

III. Si Cœmeterium ab Episcopo non est solenniter consecratum, sed tantùm benedictum, vel ejus auctoritate duntaxat deputatum ad fidelium sepulturam, tunc Parochus, aut Rector ejus Ecclesiæ aqua à se benedicta consecrare illud potest. Si verò sit pollutum non per se, sed ob Ecclesiam pollutam, cui conjunctum est, tunc reconciliata Ecclesia erit etiam ipsum reconciliatum. *Vid.* Laym. *l.c.c.*5. Barbos. *de Jur. Eccles. c.*9. Azor *p.*2.*l.*9.*c.*6.

TITULUS XLI.

De Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & Divinis officiis.

§. I.

Proponuntur Capitula, quæ ad celebrationem Missarum, & Sacramentum Eucharistiæ pertinent.

I. AD quęstionem, utrùm Sacerdos possit uno eodemque die plures Missas celebrare, respondet *Innocentius III. cap. Consuluisti* 3. quòd sufficit Sacerdoti semel in die unam Missam celebrare, excepto die Nativitatis Domini, & ex causa necessitatis: dummodo (ut hic adjungit Abb. *n.*3. *in fin.*) Sacerdos adhuc sit jejunus, nec ablutionem sumpserit. Duas autem causas necessitatis magis principales hìc referunt DD. Prima est ob necessitatem præbendi viaticum morituro, si Hostia consecrata non adsit: Altera est, si Sacerdos præficiatur pluribus Ecclesiis. Ubi tamen standum est legitima locorum consuetudine.

II. Juxta *cap. Ex parte* 5. Sacerdos post quam totum Sacramentum Eucharistiæ sumpsit, debet semper infundere vinum & sumere (& manus vino abluere, *Gl. hic V. Perfundere*) nisi cùm eodem die aliam Missam debet celebrare, ne si fortè vinum ablu-

ablutionis accipiat, aliam celebrationem impediat.

III. Verba (ut dicitur *cap. cùm Marthæ 6.*) quæ in Canone Missæ reperiuntur, & à nullo Evangelistarum leguntur expressa, cujusmodi sunt in Consecratione Calicis *Mysterium Fidei*, & *æterni Testamenti*, item *elevatis oculis in Cælum*, credendum est, Apostolos à Christo, & Successores eorum ab Apostolis accepisse: quia multa tam ex verbis quàm ex factis Christi Domini inveniuntur ab Evangelistis omissa, quæ Apostoli, vel verbo, vel facto expressisse leguntur: sicut & ipsi Evangelistæ inter se mutuò suppleviſſe leguntur, quæ ab eorum aliquo, vel aliquibus sunt omissa. Ubi pluribus exemplis hoc ostendit *Innocentius III.* Eodem hoc capite ait Pontifex, ex opinionibus, quæ sunt circa aquam, quæ in Missa Calici consecrando affunditur, eam esse probabiliorem, quæ asserit, aquam cum vino in sanguinem transmutari: nec tamen reliquas opiniones reprobat.

IV. Sacerdos (uti habetur *cap. De homine 7.*) qui sibi gravis facinoris conscius est, si fictè celebrat, omittendo verba Consecrationis, & panem, ac vinum purè sumit, graviùs peccat, quàm qui in peccato mortali verè celebrat, & conficit Sacramentum: quia hic solum Deum offendit; ille verò etiam populum decipit.

V. Districtè præcipitur ab *Honorio III. cap. sanè* 10. ut à Sacerdotibus Sacra Eucharistia in loco singulari, mundo, & obsignato, honorificè, devotè, & fideliter (sub fidelibus clavibus) asservetur. Item ut quilibet Sacerdos plebem suam doceat, ut cùm in Missa Sacra Hostia elevatur, se reverenter (flexis genibus) inclinent: idemque faciant, cùm ea defertur ad infirmos, quam in decenti habitu superposito mundo velamine Sacerdos ferat, & referat, manifestè, & honorificè ante pectus, cum omni reverentia, & timore, semper lumine præcedente. Prælati verò hujusmodi mandati transgressores graviter punire debent (pœna arbitraria, cùm hic certa non statuatur. *Gl. fin. hic*) si Divinam velint effugere ultionem.

VI. In Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, in quibus plures sunt Sacerdotes, duæ Missæ celebrari conventualiter debent, juxta decretum ejusdem *Honorii cap. Cùm Creatura* 11. una pro anniversario Defunctorum (si occurrat) altera de Festo, vel Feria secundùm temporis congruentiam. Per Anniversarium autem hic generatim intelligitur Sacrificium Missæ, quod fit pro defunctis.

VII. In die Cœnæ Domini Episcopus tantum debet Missam celebrare in sua Ecclesia Cathedrali, & Chrisma conficere, uti statuitur *c Te referente* 12. Unde colligit *Gloss. fin. hic*, quòd Missa pertineat ad substantiam confectionis Chrismatis, sicut requiritur ad substantiam Collationis Ordinum.

VIII. Si quis Presbyter in pane fermentato (nisi Græcus fuerit) vel in Calice ligneo, vel sine lumine, vel sine aqua vino admixta, Missam celebrare ex aperta malitia, vel nimia desipientia, id est, crassa ignorantia, præsumpserit, officio & Beneficio perpetuò est privandus, juxta *c. Litteras* 14. *& ult.* Præsertim si id sæpius, & ex consuetudine fecerit. *Vid.* Abb. & Barbos. *in cit. cc.*

§. II.

Proponuntur Capitula, quæ ad Divina Officia pertinent.

I. STatuitur *c Presbyter 1. h. t.* ut Presbyter Horas Canonicas dicat horis cõpetentibus, sive congruis, ac debitis (cessante legitimo impedimento) etsi ex justa causa possit eas persolvere manè usque ad Vesperas inclusivè, & peractis Horis, ac Infirmis visitatis, si voluerit exire ad opus rurale, ut posteà possit iterùm necessitatibus peregrinorum, & hospitum infirmorum, & defunctorum succurrere, usq; ad statutam horam, pro temporis qualitate. Ex quo patet, quòd Presbyteris, aliisque Clericis permissum sit, agriculturam exercere, vel alio artificio honesto victum, & vestitum sibi quærere, absque Officii sui detrimento; uti habetur etiam in *cap. Clericus 3. dist. 91.*

II. Prohibetur *cap. Dolentes 9.* ut non solùm Clerici Minores, id est, inferiores Prælatis, sed etiam Prælati Ecclesiastici, non vacent comessationibus superfluis, & confabulationibus illicitis usque ad mediam noctem: & ne Matutinum continua syncope, id est, syllabarum concisione, seu abbreviatione, aut omissione, transcurrant. Reprehenduntur etiam illi, qui Missam vix quater in anno celebrant, & quod deterius est, interesse contemnunt: item silentium in choro non servant, externis collocutionibus cum Laicis intenti. Hæc, & similia sub

pœna

pœna suspensionis (non tamen latæ sententiæ, sed ferendæ. *Gl. hic V. sub pœna*) prohibentur, & districtè præcipitur in virtute obedientiæ, ut Divinum officium, nocturnum pariter, & diurnum, quantùm eis Deus dederit, studiosè (quoad pronuntiationem oris, scilicet distinctè, & sine mutilatione, aut omissione verborum, *Gl. hic V. Eodem*) & simul devotè (quantum ad attentionem cordis, *Gl. fin. hic*) celebrent.

III. Prælati Ordinarii locorum, ad quos spectat correctio, & si illi sint negligentes, Superiores eorum, solicitè curare debent, ut in Cathedralibus, Regularibus, & Collegiatis Ecclesiis, horis debitis devotè psallatur: & in aliis Ecclesis convenienter, ac debitè Divinum Officium nocturnum, & diurnum celebretur, & omnes abusus tollantur: contradictores per Censuram Ecclesiasticam (dummodo ad eos illam exercere pertineat) aliisque opportunis remediis compescendo, facientes, prout ad eos spectat, in his, & aliis, quæ ad Divinum Cultum, & morum reformationem pertinent, ac Ecclesiarum, & Cœmeteriorum honestatem respiciunt, statutas SS. Canonum, ad quæ scienda diligens adhibere curent studium, inviolabiliter observari. Ita statuitur in *Clement. gravi 1. h. t.*

IV. Clerici, etiam Religiosi, commensales, ac domestici Cardinalium Romanæ Ecclesiæ, vel Episcoporum, gratiam, & communionem Sedis Apostolicæ habentium possunt in Divinis Officiis se ipsis accomodare, ut illud, quod iidem Cardinales, vel Episcopi Officiù (quoad ritum v. g. Ambrosianum, aut si dicant de Festo) licitè dicere valeant, nec ad dicendum aliquod aliud teneantur, uti conceditur *Clement. Dignam 2. h. t. Vid.* Hostiens. Joan. And. & Fag. *in cit. cc.*

TITULUS XLII.

De Baptismo, & ejus Effectu.

§. I.

De Forma Baptismi, & Immersione, seu Aspersione Aquæ, & aliis quibusdam ad Baptismum pertinentibus.

I. SI quis puerum ter immergendo in aquam solùm diceret: *In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* Et non diceret: *Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen*, non conferretur Baptismus. Ita rescripsit Alexander III. *c. Si quis 1. h. t.* Ex quo colligunt DD. communiter, quòd hæc forma sit necessaria ad substantiam, & valorem Baptismi, ita ut salva Baptismi substantia, illam mutare non liceat quoad substantialem sensum, seu significationem verborum. Pronomen tamen *Ego* non est de substantia Formæ: multò minùs necessaria est particula *Amen.*

II. Etsi olim trina immersio in aquam fuerit in usu Ecclesiæ ex præcepto Apostolorum facienda, ita ut Pater nominaretur in prima immersione, in secunda Filius, in tertia Spiritus Sanctus: non est tamen de necessitate Sacramenti, ac proinde, sive Baptismus administretur immersione corporis in aquam, eaque trina, vel etiam una tantùm, *c. De trina 80. dist. 4 de Consecr.* sive conferatur aspergendo, vel affundendo aquam corpori baptizandi, validus est Baptismus. Et in hoc observanda est cujusq; provinciæ, seu loci consuetudo. Licèt verò plures possint una aspersione aquæ validè baptizari, dicendo *Ego vos baptizo &c.* modò singuli aqua, saltem paucis guttis, aspergantur; non tamen possunt plures simul aliquem baptizare, sub hac forma: *Nos te baptizamus &c.*

III. Quamvis nonnulli putent, in primitiva Ecclesia Baptismum fuisse collatum in nomine Christi, ad hoc nomen tantò magis amplificandum, ex dispensatione ipsius Christi ad tempus concessa, & post modùm revocata: probabilius tamen est, quòd Baptismus semper fuerit collatus cum expressa invocatione Divinarum Personarum, sicut præcipitur *Matt. c. ult.* Unde quando in Actibus Apostolorum dicitur, Baptismum fuisse administratum in nomine Christi, intelligendum id non est, quasi fuisset administratus sine explicita Divinarum Personarum invocatione, sed quòd collatus fuerit Baptismus Christi, & in nomine, id est, in fide, virtute, ac meritis Christi. Quando verò in *can. Aquodam 24. dist. 4. de Consecr.* dicitur, non esse rebaptizandos, qui baptizati fuerunt in nomine Christi tantùm, id intelligi potest, si loco Filii exprimatur nomen Christi, dicendo: *ego te baptizo in Nomine Patris, & Christi, & Spiritus S.* talis enim forma Baptismi esset valida.

IV. Si probabile dubium est, an quis sit baptizatus, nec ne, is baptizandus est

sub

sub conditione, seu hac forma. *Si baptizatus es, non te baptizo: sed sinondum es baptizatus, ego te baptizo, &c. c. De quibus 2. h. t.* Et hoc procedit, sive dubium sit facti, ut si reperiatur infans expositus, sine testimonio, vel indicio, illum esse baptizatum; sive fuerit dubium juris, ut si quis fuisset baptizatus in nomine Christi tantùm, vel Trinitatis non expressis personis Divinis.

V. Nemo potest seipsum baptizare, etiam instante necessitatis articulo, uti dicitur *cap. debitum 4. h. t.* Ratio additur: quia inter baptizantem, & baptizatum debet esse distinctio, ut colligitur ex verbis Christi *Matth. ult. Ite, & baptizate omnes gentes, &c.* Ex quo infertur, si quis seipsum immergat in aquam, vel ea superfundat, alio dicente *Ego te baptizo*, non fore validum Baptismum: quia si ipse, qui hæc verba pronuntiat, non abluat, vel immergat baptizandum, non ipse baptizat, sed qui immergit: unde non datur distinctio baptizantis, & baptizati, nec verificatur forma.

VI. Materia remota Baptismi est sola Aqua naturalis, non saliva, aut alius liquor specie differens ab Aqua naturali, uti sumitur ex *c. Non ut opponeres 5. h. t.* ubi Pontifex negat, fuisse baptizatos, quos in articulo mortis constitutos, propter aquæ penuriam aliqui simplices in capite, & pectore, ac inter scapulas aspersione salivæ liniverunt.

VII. Si Latini utantur forma Græcorum, validè quidem, sed illicitè baptizant, & graviter peccant, non servando ritum suæ Ecclesiæ in re gravi. Græcis verò sub pœna excommunicationis, & suspensionis ab Officio, & beneficio Ecclesiastico prohibetur. *c. Licet ult. h. t.* ne (quod olim præsumebant) baptizatos à Latinis rebaptizare præsumant.

VIII. Ex decreto Concilii Viennensis, relato in *Clem. Præsenti unic. h. t.* non licet Baptismum conferre in Aulis, vel Cameris, vel aliis domibus privatis; sed in Ecclesiis tantùm, in quibus sunt fontes ad hoc specialiter deputati: nisi baptizandi Regum, vel Principum liberi extiterint (quod *Gl. hic V. Regum* extendit etiam ad Ducum, Marchionum, Comitum, Baronum, & aliorum Potentatum liberos) vel talis necessitas emerserit, propter quam nequeat ad Ecclesiam absque periculo (sive pueri baptizandi, sive ob hostilitatem, aut locum obsessum *Gl. hic V. Periculum*) accessus haberi. Qui autem contrarium præsumpserit, aut ex proposito suam in hoc præsentiam exhibuerit, per Episcopum arbitrariè puniendus est, *Vid.* Abb. & Barbos. *in cit. cc.*

§. III.

De Effectu Baptismi.

I. SAcramentum Baptismi Parvulis utiliter confertur, licèt actu non credant, nec intelligant, nec actu diligant: nam illud *Jac. 5. Charitas operit multitudinem peccatorum, & Luc. 7. remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm* de Adultis intelligi debet. Ita *Innocentius III. c. Majores 3. h. t.* Porrò parvulis fides, Gratia, & charitas, aliæque virtutes infunduntur quoad habitum: non quoad usum, donec perveniant ad ætatem adultam *cit. c. 3 §. Illud verò.*

II. Quoniam duplex est peccatum, Originale, & actuale, illud, quod absque consensu contrahitur, etiam sine consensu per vim Sacramenti remittitur parvulis: Actuale verò, quod cum consensu contrahitur, etiam sine consensu non relaxatur. Hinc quamvis in Baptismo peccatum Originale dimittatur parvulis, qui consentire non possunt: non tamen Adultis amentibus, vel dormientibus, qui non prius consenserunt in Baptismum, remittitur peccatum Actuale, immò nec Originale. *cit. c. 3. §. Verùm, & §. sed adhuc.* Quod si dormientes, aut amentes Adulti ante somnum, aut amentiam Baptismo non contradicebant, sed erant Catechumeni, habentes propositum Baptismi suscipiendi, tunc si baptizentur in amentia, vel somno (uti consuevit Ecclesia eos in necessitatis articulo baptizare) recipiunt characterem Baptismi, ut dicitur *cit. c. 3. §. Item quæritur*: quia non posuerunt obicem contrariæ voluntatis, & semper præsumitur prior voluntas durare, nisi probetur mutata.

III. Is, qui per terrorem suppliciorum, & pœnarum ad Baptismum violenter trahitur, & ne aliud detrimentum incurrat, Sacramentum Baptismi suscipit, characterem recipit. *cit. c. Majores 3. h. t. §. Item quæritur.* Ratio est: quia, ut ponitur, habet voluntatem suscipiendi Baptismum, etsi coactam: coacta autem voluntas est voluntas. *c. Meritò 1. caus. 15. q. 1.* Quod verò ibidem dicitur, eos, qui fictè suscipiunt Baptismum, recipere

Sacramentum, & Characterem, quia scilicet ore exprimunt, se velle baptizari, etsi corde dissentiant, ac nolint: id ita intelligendum est, quòd præsumuntur in foro externo recipere Baptismum, ideòque cogi possunt ad observantiam fidei, & legis Christianæ: quàmvis si verè dissentiant, revera non recipiant Sacramentum.

TITULUS XLIII.

De Presbytero non Baptizato.

I. NOn baptizatus Baptismo Fluminis salvari quidem potest per Baptismum sanguinis, aut Flaminis: ordinari tamen validè non potest, juxta hujus tituli decisiones. Hinc, si ordinatus aliquis fuit, & posteà innotescat, baptizatum non fuisse Baptismo Fluminis, baptizari hoc baptismo debet, & denuo ordinari: quia prior ordinatio, non baptizato, etsi bona fide, collata, invalida tamen fuit, ut habetur in *c.1. & 3. h.t. & can. Siquis 60. caus. 1. q. 1.* Ratio est: quia Baptismus est janua omnium Sacramentorum: *c. ult. h.t.* Quòd si talis nolit de novo ordinari, manet Laicus, & si Matrimonium contrahat, illud validum est: quamvis non licitè contraheret, cùm tacitè videatur edidisse simplex votum Continentiæ, *arg. cap. Cùm quidam 12. de Convers. Conjug.*

II. Aliud dicendum est de eo, qui ordinatus fuit, cùm non esset priùs confirmatus: nam validè nihilominus est ordinatus, cùm Ordo non necessariò supponat characterem Sacramenti Confirmationis: etsi ex decreto *Concilii Trident. sess. 23. c. 4. de Reform.* prohibeantur initiari prima Tonsura, qui Sacramentum Confirmationis non suscepe-runt. *Vid.* Azor *p. 2. l. 3. c. 48.* Abb. & Barbos. *in c. 1. 2. & 3. h.t.*

TITULUS XLIV.

De Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

I. EX decreto Concilii Generalis Lateranensis, relato *c. 1. h.t.* in cunctis Ecclesiis Chrisma (hoc est, Oleum mixtum balsamo, benedictum ab Episcopo, pro Sacramento Confirmationis, & Oleum simplex benedictum, pro Sacramento extremæ Unctionis, quo inunguntur infirmi) & Eucharistia, fideliter sub clavibus asserventur. Alioquin si is, ad quem spectat custodia, & incautè, & negligenter ea custodierit, tribus mensibus ab Officio suspendi debeat: & si per ejus injuriam aliquid nefandum contigerit (v.g. furtum, sacrilegium, vel sortilegia) graviore pœna ad arbitrium Judicis punietur.

II. Præcipitur *cap. 1. Relinqui 2. h.t.* ut Oratoria, Vasa, Corporalia, ac Pallæ Altaris, & vestimenta Ministrorum Ecclesiæ munda, & nitida conserventur: supellectilia verò, sive propria Clericorum, sive aliena Laicorum, in Ecclesiis non ponantur; nisi propter hostiles incursus, aut repentina incendia, vel alias necessitates urgentes, ad eas oporteat habere refugium. Ex quo infertur, quòd tempore necessitatis possunt Templa muniri contra hostes, & defendi per milites: quia *quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum. c. Quod non est 4. de Regul. Jur. Vid.* Abb. *in cit. c. 1. & 2. h.t.*

TITULUS XLV.

De Reliquiis, & Veneratione Sanctorum.

§. I.

De Veneratione, & Canonizatione Sanctorum.

I. NEmo potest publicè coli ut Sanctus, nisi sit Canonizatus: ut constat ex *cap. Audivimus 1. h.t.* Est autem Apotheosis, sive Canonizatio, ritus, quo aliquis Sanctus per Papam albo, seu numero Sanctorum adscribitur, & publicè, ac solemniter (præmissâ diligenti inquisitione super vitæ, morumque probitate, & miraculorum veritate) declaratur, definitur, ac statuitur, ut tanquam Sanctus ab omnibus honoretur, & de ipso, sicut de aliis Sanctis, certa die quotannis solemne Officium celebretur. Hoc autem procedit quoad publicam venerationem, & cultum, nam privatim, & in occulto, bene potest quis colere, & invocare eum, quem putat esse Sanctum.

II. Solus Romanus Pontifex potest aliquem in Sanctorum numerum, seu catalogum

gum referre: prout apertè sumitur ex *cit.cap. 1.h.t.* Et ratio est: tum quia hæc est una ex majoribus causis, quæ referendæ sunt ad Sedem Apostolicam. *c. Majores 3. in prin. de Baptismo*, tum quia ad Papam spectat declarare dubia SS. Scripturarum, *c. Per Venerabilem 13. §. Ratio nibus, Qui filii sint legitimi*, ergo etiam dubia Sanctitatis: tum quia sicut solius Christi est, homines sanctificare; ita solius Papæ, qui est Vicarius Christi, hominum sanctitatem manifestare, & approbare; & cùm solus Papa sit Caput totius Ecclesiæ, ita & ad illum spectat, toti Corpori Ecclesiæ proponere aliquem colendum, ut Sanctum. Ex quo infertur, quòd Episcopi non possint aliquem canonizare, etiam pro suis tantùm diœcesibus: immò nec Legatus à Latere, ne quidem ex speciali commissione S. Pontificis; quia is non potest alteri delegare res fidei. Nec denique etiam Concilium Generale, absque Romani Pontificis auctoritate.

III. Ad Canonizationem alicujus Sancti requiritur, tum fidei, & aliarum Virtutum merita, sive Sanctitas morum: tum miracula, quæ excedant vires, ac potentiam naturæ: ita tamen ut sola miracula non sufficiant sine vitæ probitate; cùm quandoque etiam per malos, & peccatores fiant miracula, saltem apparentia. *c. Teneamus 56. & c. Prophetavit 79. caus. 1. q. 1.* Et patet ex *Matth. 7. v. 22. & 1. Corinth. 13. v. 2.* Neque tamen ad canonizandum etiam sola vitæ probitas sufficit, licèt sufficiat ad finem beatitudinis; sed miracula etiam requiruntur in testimonium Sanctitatis juxta *Constitutionem Gregorii IX. quæ incipit: Cùm dicat Dominus.*

IV. Quod autem dictum est, ad Canonizationem Sancti requiri, ut diligenter inquiratur de Sanctitate vitæ, & miraculis, id intelligendum est, siquis in SS. Confessorum numerum sit referendus. Sin autem in numerum SS. Martyrum, tunc inquirendum est de miraculis ab eo patratis, & de causa passionis ipsius, num videlicet in fidei Christianæ testimonium, vel propter Legem DEI, aut virtutem aliquam, mortem obierit.

V. Porrò quod ad cultum Sanctorum attinet, statuit *Bonifacius VIII. cap. Gloriosus un. h.t. in 6.* ut Festa XII. Apostolorum. IV. Evangelistarum, & IV. Doctorum Ecclesiæ, scilicet Gregorii, Augustini, Ambrosii, Hieronymi, annis singulis, sub Officio duplici celebrentur. In *Clement.* verò *si Dominum un. h. t.* præcipitur in virtute S. Obedientiæ, ut Festum Corporis Christi solemniter, & devotè celebretur, singulis annis, feria V. post Octavam Pentecostes, & certæ indulgentiæ conceduntur iis, qui in hoc Festo, vel infra Octavam, Officio, vel Horis Canonicis, intererunt. Cæterum Dies Ecclesiasticus, quantum ad Indulgentias, & reliqua privilegia, computatur à primis Vesperis usque ad secundas Vesperas diei sequentis inclusivè.

VI. Qui in ipso die Conceptionis B. MARIÆ Virginis, & per ejus Octavam, Missam, & Officium ejusdem Immaculatæ Conceptionis devotè celebraverint, & dixerint, eadem Indulgentias consequuntur, quas lucrantur Christifideles in Festo Corporis Christi. Ita statuitur, & conceditur in *Extravag. Cùm præ excelsa 1. h.t. inter commun. In Extravag.* verò *Grave nimis 2. eod.* statuitur, Excommunicationem, Papæ reservatam, ipso facto incurrere Prædicatores Verbi Dei, vel quoscunque alios, qui præsumunt asserere, mortaliter peccare, vel hæreticos esse eos, qui defendunt, B. Virginem DEI Matrem esse conceptam sine peccato originali: & vice versa Hæreticos esse, vel mortaliter peccare eos; qui asserunt, esse conceptam in peccato originali: item qui affirmant, peccare graviter eos, qui Festum Immaculatæ Conceptionis celebrant, aut Concionibus hujusmodi interfunt. Hanc Constitutionem innovavit *Concilium Trident. sess. 5. in decreto de Peccato Originali in fine.* Idque postea *Paulus V.* extendit, prohibens, ne in posterum ullus audeat in publicis Concionibus, Lectionibus, Conclusionibus, & aliis quibuscunque actibus publicis asserere, quòd Beatissima Virgo fuerit concepta cum peccato originali. *Vid.* Barbos. *in cit. c. 1. h.t. & c. un. h.t. in 6. ac Extravæg. Grave nimis 2.* Azor *p. 2. l. 5. c. 6.* Hostiens. & Fagn. *in cit. c. 1. h.t.*

§. II.

De Reliquiis Sanctorum, earumque veneratione.

I. RElIquiæ Sanctorum non possunt vendi, prout habetur *cap. Cùm ex eo 2. & ult. h.t. & L. Nemo 3. C. de SS. Eccles.* Ratio est: tum quia res sacræ, quales sunt Reliquiæ, non sunt in dominio alicu-

jus, nec pretii æstimationem recipiunt, *L. Sacra 9. in fine ff. de rerum divis.* adeòque nec vendi possunt, quia sine pretio non consistit venditio, *§. Item pretium Instit. de Empt. & Vendit.* tum quia spiritualibus annexa vendi non possunt sine labe Simoniæ. *c. Querelam 15. de Simonia. c. De Jure 16. de Jure Patron.* Idque indubitatum est, si vendantur ratione Benedictionis, aut pluris, ratione illius: secus, si ratione solius materiæ, ex qua conficiuntur, v.g. Agnus DEI, vel impensarum in eis conficiendis, aut deportandis factarum.

II. Non licet Reliquias de novo inventas venerari publicè, nisi auctoritate Romani Pontificis priùs fuerint approbatæ. Ita habetur *cit. cap. 2. h. t.* Id autem intelligendum est de Reliquiis omnino novis: nam si certum sit, Reliquias de novo inventas esse alicujus Sancti antiquitus approbati, quia cùm illis inventa est scriptura, seu instrumentum authenticum de hoc fidem faciens, non habet locum hæc prohibitio; secus est, si esset dubium, tunc enim sine auctoritate Papæ non liceret eas publicè colere. Porrò quando *Concilium Trident. sess. 25. in Decreto de Invocat. & Reliquiis Sanctorum*, ait, *novas Reliquias non esse recipiendas, nisi approbante Episcopo*, intelligi debet, quòd loquatur de Reliquiis Sanctorum de novo inventis, non autem de Reliquiis omnino novis, alicujus nondum canonizati; tales enim Reliquiæ non possunt coli publicè sine licentia Papæ. Cæterùm sufficit ad hunc Reliquiarum cultum, si de Sanctitate personæ constet per traditionem, aut universalem Ecclesiæ consensum: quia hæc Canonizationi æquipollet, cum antiquitus non fuerit servata solemnitas Canonizationis, quæ modò in usu est.

III. Etsi aliqui negent, quòd Episcopus possit Reliquias Sanctorum ab una Ecclesia ad alteram transferre: probabilius tamen est, quòd id possit: cùm consensu tamen Capituli, & ex justa causa, cùm talis translatio sit species quædam alienationis, & res gravis, ac proinde sine dicto consensu, & absque justa causa invalida.

IV. Furtiva subtractio Reliquiarum, etiam devotionis causa facta, est peccatum Sacrilegii (nisi essent conditæ in locis Infidelium) nec fieri potest sine injuria Ecclesiarum, in quibus SS. Corpora condita sunt, & perpetuæ sepulturæ tradita; neque ipsorum SS. Corporum, & Reliquiarum. *Vid.* Fagn. *in cit. c. ult. h. t.* Sylvest. *V. Reliquiæ* Sanch. *l. 2. Mor. c. 43.* Azor *p. 1. l. 9. c. 8.*

TITULUS XLVI.

De Observatione Jejuniorum.

I. SI aliquod Festum, in cujus pervigilio jejunandum est, incidat in Feriam II. tunc in Sabbatho præcedente jejunari debet. Ita statuitur in *cap. 1. & 2. h. t.* Ratio est: quia in Dominica propter reverentiam diei jejunium celebrari non solet. *c. Quæsivit 14. §. Festum verò jun. Gl. V. Dominica de V. S.*

II. In vigiliis omnium Apostolorum jejunandum est ex præcepto, præter vigilias SS. Apostolorum Philippi, & Jacobi, ac S. Joannis Evangelistæ; quia ipsorum festivitas celebratur intra solemnitatem Paschalem (inter quam nullum est jejunium ex necessitate obligans, præter vigiliam Pentecostes) & Natalis Domini. Ita habetur *cit. c. Concilium 2. h. t.* Ibidem *§. Cùm autem* dicitur, eos, qui propter necessitatem famis publicæ in Quadragesima comedunt carnes, non peccare: circa comestionē verò carnium in die Sabbathi consuetudinem Regionis cujusque esse observandam, dummodo inde non immineat periculum debilibus, & infirmis, *§. Item de illis.* Ex quo infertur, quòd de jure communi esus carnium in die Sabbathi non sit prohibitus, & colligitur etiam ex *c. jejunia 16. dist. 3. de Consecr.* Ex honestate tamen, & consilio etiam die Sabbathi est abstinendum à carnibus, *c. De esu 11. junct. Gl. V. Debuerit, & c. Sabbato 13. dist. 3. de Consecr.* Immò etiam sub præcepto, ubi talis viget consuetudo... *Quia dies 31. dist. 5. de Consecr. & Gl. ibi V. Admonemus.*

III. Quemadmodum consuetudo particularis cujusque loci est servanda, ita tamen, ut non extendatur de loco ad locum. *c. Illa autem 11. dist. 12.* sic si per consuetudinem localem jejunium ab universali Ecclesia præceptum, ut Quadragesimæ, Quatuor Temporum, Vigiliarum, in præcipuis Festis, omnino relaxetur, talis consuetudo non est valida. Si tamen per talem consuetudinem non abrogetur lex Jejunii in totum, sed tantùm modificetur, ac determinetur quod unicam refectionem, horam, qualitatem ciborum, collationem vespertinam:

tunc

tunc valida est, si ex honesta ac rationabili causa sit introducta.

IV. Possunt fideles ex indulto Ecclesiæ, *c. Explicari 3. & ult. h. t.* vesci carnibus, si Festum Nativitatis Domini inciderit in Feriam VI. & consequenter etiam, si in Sabbathum: propter consuetudinem Ecclesiæ generalis, ut *cit. c. 3.* dicitur. Qui tamen ex voto professionis, seu ex Regula Ordinis tenentur jejunare omnibus Feriis sextis, tenentur ad jejunium etiam in die Natalis Domini, in diem Veneris incidente, uti patet ex *cit. c. ult.* Et ratio est: quia ex voto sunt obligati ad id, ad quod de jure communi non tenentur; ad jejunium autem Feriæ VI. de jure communi non tenentur, & quoad illud non est differentia inter Natalem Domini cadentem in Feriam VI. & inter alias VI. Ferias. Tenetur idem die illo abstinere carnibus, qui generaliter vovit nunquam carnibus vesci, ut patet ex *cit. cap. ult.* Ratio est: quia quę sine conditione voventur, sine conditione solvuntur, *c. unic. in fin. caus. 32. q. 8.* & cùm in voto emisso nihil exceperit, generaliter tenetur. *arg. c. Quia circa 22. de Privil. & L. Si Servitus 23. ff. de Servit. præb. urb.* Si quis tamen specialiter vovit abstinere à carnibus omnibus diebus Veneris totius anni, tunc probabilius est, quòd non teneatur abstinere in die Natalis Domini in Feriam VI. incidente. Ratio est: quia hic vovit abstinentiam diebus, quibus aliàs prohibitus est usus carnium, ergo non debet fieri extensio voti, & obligationis ad diem aliàs non prohibitum, nisi ex causa, qua ad vovendum motus fuit, vel aliis circumstantiis colligi possit contraria voluntas voventis. *Vid.* Abb. Barbos & Fagn. *in cit. c. 2. & 3. h. t.* Sanch. *l. 4. Mor. c. 11.*

TITULUS XLVII.

De Purificatione post Partum.

IN antiqua lege præceptum erat, de facienda post partum purificatione, post 40. vel 80. dies à partu, ante quod tempus non poterat templum ingredi puerpera. Hodie tamen in nova lege Evangelica tale præceptum non extat: improbanda tamen devotio non est, ut ait Pontifex in *c. unic. h. t.* si quæ velit aliquandiu ob reverentiam, ab ingressu Ecclesiæ ante purificationem publicè factam abstinere. *Vid.* Barbos. *in c. un. h. t.*

TITULUS XLVIII.

De Ecclesiis Ædificandis, vel Reparandis.

§. I.

De Ecclesiis ædificandis.

I. POtest quidem quilibet in proprio fundo novam Ecclesiam ædificare; duæ tamen conditiones illi observandæ sunt. 1. ut per hoc alteri Ecclesiæ non inferatur præjudicium. 2. ut interveniat legitimi Superioris, Episcopi scilicet, si in loco non exempto ædificat, auctoritas, vel consensus (saltem tacitus, & subsequens) etiamsi persona exempta sit, quæ edificat; vel Summi Pontificis, si locus, in quo ædificatur, exemptus sit. *can. nemo 9. dist. 1. de consec. c. adhæc. 4. de Religiosis domibus. c. auctoritate 4. §. prohibemus insuper de privilegiis in 6.*

II. Immò intra fines alterius Parochiæ nova Ecclesia Parochialis, cum consensu Episcopi, ædificari potest, non quidem ob solam populi multitudinem, sed si nimia sit distantia pro divinis officiis, & Sacramentis, aut aliæ magnæ difficultates antiquam Ecclesiam Parochialem frequentare facilè non permittant, ut constat ex *c. ad audientiam 3. h. t.* vel in usum leprosorum. *c. cùm dicat 2. h. t.* Quia in his casibus urget necessitas. *Vid.* Piasec. *in praxi p. 1. c. 2. a. 4.* Azor *p. 2. l. 9. c. 3.* Barbos. *l. 2. Jur. Eccles. c. 2.* Fagn. *in c. 3. h. t.*

§. II.

Quænam præter legitimam causam conditiones necessariò requirantur ad construendam novam Ecclesiam Parochialem?

I. REquiritur, ut in illo districtu, ubi nova Ecclesia Parochialis erigenda est, saltem decem sint Parochiani. *arg. can. unic. caus. 10 q. 3. junct. Gloss. verbo: mancipia.*

II. Ut fiat ab Episcopo cum consensu sui capituli: quia circa redditus prioris Ecclesiæ fit alienatio quædam, aut certè unio unius Ecclesiæ cum altera, quæ nec ipsa sine consensu Capituli fieri potest, nisi in exstruenda nova Ecclesia procedat Episcopus ut de-

legatus Pontificis, in casu scilicet, in quo non potest ut Ordinarius procedere, in loco v.g. exempto novam Ecclesiam ædificando.

III. Requiritur, ut citentur, & audiantur Rectores Ecclesiæ matricis, sive antiquæ, & quorum interest hæc scire: quamvis enim etiam illis invitis procedere possit Episcopus, ut constat ex *c.3. h.t.* & *Trident. sess.21. c.4.* non tamen illis non auditis, ob pleniorem scilicet informationem.

IV. Requiritur, ut Ecclesiæ novæ competens dos assignetur, pro sustentatione necessariorum ministrorum, & sumptibus necessariis Ecclesiæ, ita tamen, ut dos ista ex redditibus Ecclesiæ antiquæ desumi possit, si abundantes illi adeò sint, ut utrique Ecclesiæ tam antiquæ, quàm novæ sufficiant, & nisi alius adsit, qui velit eam dotare; vel si redditus illi pro utraque Ecclesia non sufficiant, & nemo alius novam dotare velit, populus novæ Ecclesiæ ad necessaria subministranda ab Episcopo cogatur, vel illi prælati, quorum jurisdictioni hæc Ecclesia subest in temporalibus, aut in horum defectum Episcopus providebit, permittendo etiam Parocho novo, ut propriis manibus, ex honesto, & statui suo conveniente artificio, sustentationem suam quærat. *can.3.* & *4. dist.91.*

V. Requiritur, ut jus ad novam Parochiam præsentandi reservetur illis, quibus de jure debetur, qui fundando scilicet, ædificando, aut dotando Ecclesiam erexerunt; vel si ex reditibus prioris Ecclesiæ dotatio, aut ædificatio novæ Ecclesiæ facta est, patronus erit, præter eum, qui fundum, v.g. dedit, Ecclesiæ antiquæ, Rector, prout ex relato *c. ad audientiam* patet.

VI. Requiritur, ut honor competens antiquæ Ecclesiæ servetur, vel certum censum in signum subjectionis eidem solvendo, vel servando illi jus sepulturæ, baptismi, scrutinii, &c. *Vid.* Fagn. *in cit. c.3. h.t.*

§. III.

Quinam, & ex quibus redditibus teneantur Ecclesias reparare?

I. Ecclesiæ Parochiales de jure antiquo in *c.1.* & *4. h.t.* & *arg. c. si Episcopus 6. de off. ord. in 6.* ex redditibus suis ad frabricam deputatis reparari debent, si tales redditus habeant: vel si eos non habeant, aut non habeant sufficientes, cogi debent Ecclesiarum talium Rectores, & beneficiati, ad contribuendum pro reparatione Ecclesiæ, si redditibus Ecclesiasticis fruantur, & ultra sustentationem necessariam beneficiatis supersit: vel denique in defectum prædictorum Parochiani, qui in talibus Ecclesiis divina percipiunt, non tantùm plebei, sed etiam nobiles; cùm omnibus Ecclesia illa servire debeat, & sentire onus debeat, qui commodum sentit.

II. Juxta *Tridentinum* verò *sess.21. c.7. de Refor.* hic ordo servandus est, ut Parochialium Ecclesiarum, quamvis patronatæ sint, si reparari, & refici debeant, fiat reparatio ex fructibus, & proventibus quibuscunque, ad easdem Ecclesias quomodocunque pertinentibus: qui si non sint sufficientes, omnes patroni, & alii, qui fructus aliquos ex dictis Ecclesiis provenientes percipiunt, concurrere tenentur; & in horum tandem defectum Parochiani, quacunque appellatione, exemptione, & contradictione remota, cogendi sunt. In his tamen omnibus observari debet consuetudo, quæ in primis inspicienda est, & tenenda. Et hinc si consuetudine receptum est, ut Parochiani, seu populus suis impensis Ecclesiam reparent, illi ad hoc tenebuntur, etiam ante Clericos, & ad illam consuetudinem observandam compelli possunt. *arg. c. Ad Apostolicam 42. de Simonia.* Et quidem non tantùm plebeii, sed etiam Nobiles tenentur contribuere ad reparationem Ecclesiæ, cùm hoc sit onus publicum concernens omnium utilitatem.

III. Patronus, qui fundavit, dotavit, aut ædificavit Ecclesiam, ad contribuendum pro Ecclesiæ reparatione de jure non tenetur, nisi certam sibi pensionem ab Ecclesia solvendam reservarit, uti patet ex *Tridentini* verbis *l.c.*

IV. Quæ modò dicta sunt de restauratione Ecclesiæ, locum etiam habent in reædificatione, seu refectione Domus Parochi, ita ut qui tenentur ad reparationem Ecclesiæ, etiam obligentur ad restaurationem ædium Parochialium, juxta *declarationem S. Congreg. Concilii.* Immò non solùm ad fabricam Ecclesiæ, sed etiam ad Calices, & Vestimenta sacra reparanda obligari Parochos, aliosque Clericos, tenent complures. *Vid.* Barbos. *in c.1.* & *4. h.t.* & *l.2. Jur. Eccles. c.4.* Peckius *de repar. Eccles. c.14.*

§. IV.

§. IV.

De mutatione Eccleſiæ Sæcularis in Regularem, & deſtructione ejuſdem.

I. ECcleſia collegiata ſæcularis mutari poteſt in aliam collegiatam, vel conventualem Regularem cum conſenſu Ordinarii, modò Canonicis ſæcularibus, qui ſuperſunt, nullum fiat præjudicium, uti ex *c. ad audientiam 5. h.t.* & alibi dictis patet, ac favor Religionis, quæ ſtrictior eſt, quàm ſtatus Clericorum ſæcularium, meretur.

II. Deſtrui tamen non poſſunt Eccleſiæ (præſertim ſi conſecratæ ſint) ut lapides, & ligna illarum ad profanos laicos uſus applicentur. *can. lign. 38. junct. Gl. verbo ad profectum dist. 1. de conſecrat.* Quod enim ſemel DEO dicatum eſt, non eſt ad uſus profanos ulteriùs transferendum. *arg. reg. 51. de reg. ju. in 8. Vid.* Azor *p. 2. l. 9. c. 3.* Sanch. *l. 9. de Matr. diſp. 15.* Laym. *l. 5. tr. 7. c. 3.*

TITULUS XLIX.

De Immunitate Eccleſiarum, Cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium.

IMmunitas Eccleſiaſtica, de qua hìc ſermo eſt, eſt *Jus, quo Eccleſiæ res, vel perſonæ Eccleſiaſticæ ab oneribus, vel etiam officiis ſæcularibus liberæ, & exemptę ſunt.* Triplex communiter hæc immunitas eſt: Localis ſcilicet, quæ Eccleſiis, & aliis locis Eccleſiaſticis competit; Realis, quæ rebus, ſeu bonis ad Eccleſiam, vel Clericos pertinentibus conceſſa eſt; & perſonalis, qua gaudent perſonæ Eccleſiaſticæ.

SECTIO I.

De Immunitate Locali, quæ competit Eccleſiis, & aliis locis Eccleſiaſticis.

§. I.

Quænam Loca Eccleſiaſtica Immunitate gaudeant?

I. GAudent immunitate hac locali primò Eccleſiæ non tantùm conſecratæ, ſed etiam, quæ auctoritate Epiſcopi benedictæ, aut ad publicum uſum divinorum deputatæ ſunt, *c Eccleſiæ 9. h.t.* Quia talis locus ex ſola tali auctoritativa deputatione ſacer cenſetur, etiamſi officia divina nondum in eo celebrentur. Et hinc etiam interdictæ Eccleſię, pollutę, nondum reconciliatę, & quę adhęrent Eccleſiis, ſacriſtia v.g. porticus, atrium, turris, tecti pars etiam ſuperior, Eccleſiæ, ſine Superioris auctoritate deſtructæ, & quarum reparandarum ſpes eſt, gaudent hac locali immunitate: quia in materia hac favorabili nomine Eccleſiæ veniunt.

II. Competit locale hoc immunitatis privilegium Cœmeteriis *c. ult. h.t.* utpote quæ eiſdem privilegiis cum Eccleſiis gaudent; Oratoriis, in ædibus etiam privatorum, auctoritate Epiſcopi ad divinum cultum deputatis; & univerſim, quæ de jure Canonico Religioſa loca cenſentur, uti Hoſpitalia auctoritate Epiſcopi erecta, Monaſteria cum toto ambitu clauſtri. *Vid.* Laym. *l. 4. tr. 9. c. 3.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 3. de Locis Sacris c. 8. & 9.* Azor *p. 2. l. 9. c. 8.* Fagn. *in c. pen h.t.*

§. II.

An in Eccleſiis, aut aliis locis ſacris, vel religioſis judicia exercere, ſit contra Immunitatem Eccleſiaſticam?

I. NOn tantùm judicia criminalia, in quibus agitur de fuſione ſanguinis, aut pœna corporali, in Eccleſiis, aut aliis ejuſmodi locis ſacris exerceri non poſſunt, ſub pœna excommunicationis *c. Cùm Eccleſia 5. h.t.* ſed nec civilia ſæcularia, non quidem, quæ ſunt merè voluntariæ, ſed quæ ſunt contentioſæ juriſdictionis: ita ut nulli ſint, & irriti proceſſus, & ſententiæ in Eccleſia, inſtituti, prout ſtatuitur in *c. Decet. h.t. in 6.* Abſurdum enim eſt, ut ait circa criminalia Pontifex, ibi judicium ſanguinis (vel civile) exerceri, ubi eſt tutela refugii conſtituta, non tantùm delinquentibus, ſed etiam contra civilia debita, ut videbimus.

II. Judicia tamen Eccleſiaſtica in Eccleſia exerceri poſſe validè, ac licitè, docet Gloſſa communiter recepta in *cit. c. 2. verbo ſecularium*, & ſatis probari poteſt ex *c. Qui fronte 27. de appellat.* tum quod majorem rationem ſuorum judiciorum habere debeat Eccleſia, quàm merè ſæcularium; tum quòd ſic Clericorum honeſtati conſulatur. Negari tamen non poteſt magis fortaſſe decens, & conveniens eſſe, ut etiam Clericorum

causæ potiùs in palatio, aut consistorio Episcopali, quàm in Ecclesia expediantur, prout praxis habet; cùm Ecclesia sit domus orationis, non jurgiorum. *Vid.* Suar. *l.c.c.*4. Azor *l.c.c.*9. Barbos. *l.*2. *Jur.Eccles.c.*3.

§. III.

Quinam præterea actus prohibiti sint exerceri in Ecclesiis, vel aliis locis Ecclesiasticis, propter reverentiam loci?

I. COntractus fieri, & negotiationes exerceri in Ecclesiis prohibetur in *cit.c.* 2. nisi tantùm venderentur, & emerentur, quæ mox ad cultum divinum comburenda essent, ubi sunt cerei, v.g. aut alia ad pietatem fidelium juvandam conducentia.

II. Prohibentur in *eodem c.* in Ecclesiis fieri publica Communitatum concilia, & parlamenta de rebus merè temporalibus.

III. Vult in *cit.c.*2. Pontifex, ut in Ecclesiis cessent vana, & multo magis fœda, & profana colloquia, cessent confabulationes quælibet, & quæcunque alia, quæ divinum officium turbare possent, cùm Ecclesia sit locus divino cultui deputatus: præcipiens etiam Ordinariis locorum, ut hoc faciant observari, & contravenientes debitis pœnis coerceant.

IV. Prohibentur in Ecclesiis ludi theatrales profani *c. cùm decorem* 12. *de vita, & honest. Cler.* Et convivia. *can.*4.*dist.*42. Demum omnis violentia: ut constat ex pluribus *can. caus.*17.*q.*4. ob reverentiam scilicet loco sacro debitam, hæc omnia prohibente Ecclesia. *Vid.* Suar. *cit.c.*4.6.& 8. Azor *cit.c.*9.

SECTIO II.

De Jure, sive Immunitate Asyli, quod competit Ecclesiis, & aliis locis Ecclesiasticis.

§. I.

Quo jure Asylum, sive jus hoc Immunitatis sit constitutum, & quinam Rei criminis ad Ecclesiam confugientes gaudeant immunitate Asyli?

I. JUs Asyli est *privilegium, quo gaudent Ecclesiæ, ut confugientes ad illas, velut ad Asylum, per vim extrahi non possint.* Quod jus, sive privilegium non est introductum jure naturali, vel jure divino positivo; sed humano tantùm, Canonico, & Civili; neque enim, aut intrinsecè malum est, Reos ex templis extrahere, si fiat hoc cum debita reverentia; neque in nova lege hæc immunitas concessa divinitus Ecclesiis legitur, sicuti in utroque jure tam Canonico, quàm Civili, conceditur *toto titulo Cod. de his, qui fugiunt ad Ecclesiam. c.inter alia 6.h.t.* & pluribus *canon. caus.*17.*q.*4. Ex quibus juribus etiam habetur, quòd hæc Asyli immunitas non tantùm Ecclesiis, Monasteriis, & ejusmodi locis piis concessa sit, sed ea etiam gaudeant alicubi ædes Episcopales, ædes Cardinalium, ædes intra 20. aut 40. passus juxta Ecclesiæ sitæ, statuæ Principum, Sacerdos sacratissimum Venerabile portans, &c. prout pluribus disputant Theologi Morales, & consuetudo, ac recepta praxis docet, quæ tamen de ædibus intra 20. aut 40. passus ab Ecclesia sitis vix novit aliquid.

II. Gaudent hac immunitate Asyli omnes Rei, qui ad Ecclesiam confugiunt, nisi de jure, vel consuetudine excipiantur. Cùm enim jura universaliter Rei ad Ecclesiam confungientibus privilegium hoc concedant, consequenter, quorumcunque criminum illi Rei sunt, hac immunitate gaudent, nisi jus ipsum crimina quædam, quæ maximè noxia sunt reipublicæ, excipiat.

III. Excipiuntur autem, & excluduntur ab hoc Asyli privilegio 1. Latrones publici, vulgò *Die land, oder Straſſen Kauber. c.6. h.t.* 2. Nocturni populatores agrorum. *cit.c.6.h.t.* 3. Qui in ipsis Ecclesiis gravia crimina committunt. *c. ult.h.t.* Cùm frustra legis auxilium imploret, qui deliquit in legem, & hujusmodi personæ dignæ non sint in venerabili loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt. 4. Qui spe immunitatis ex proposito, & data opera, propè Ecclesiam deliquerunt, vel qui in una Ecclesia delinquunt, posteà tamen confugiunt ad aliam. 5. Qui existentes in Ecclesia, alios foris existentes, globo v.g. vel telo emisso occidunt, aut mandant occidi. 6. Qui extra Ecclesiam quidem existentes, occidunt tamen, jacto v.g. telo, alios in Ecclesia existentes, vel certè mandant hos occidi, &c. Quia hi omnes graviter delinquunt in Ecclesiam, & reverentiam Ecclesiis debitam non observant. 7. Qui com-

committunt homicidia proditoria, id est, hominem injustè interficiunt de industria, & ex proposito, vel per insidias v. g. à tergo aggrediendo, aut per venenum clam propinatum. *c.1. de Homicid. & Constit. Gregor. XIV. Cùm aliàs, edita anno* 1591. 8. Qui sunt Rei Assassinii, Hæresis, Criminis læsæ Majestatis in personam ipsius Principis commissi *cit. Constitut. Greg. XIV.*

IV. Excipiuntur quidem in Jure Civili plura alia crimina: quia tamen in prædicta Greg. XIV. Bulla nulla eorum fit mentio, & in hac Immunitatis materia, utpote Canonica, non Civilibus Legibus sed Canonicis standum est: idcirco, quamvis gravissimorum criminum Rei aliqui sint, si tamen nullum crimen in Bulla illa exceptum commiserunt, & ad Asylum confugerunt, uti & illi, qui ex ipsis carceribus, vel arresto, vel capitis jam condemnati, ad Asyli locum confugiunt, immunitate hac gaudent, extendēdo scilicet hoc Asyli privilegium, ob favorem Ecclesiæ. Sunt tamen, qui putant, consuetudine, cum consensu etiam Pastorum Ecclesiæ, introductum jam esse, ut fures, simplices etiam non gaudeant Immunitate Ecclesiarum, propter frequentiam scilicet hujus criminis: de quo proinde loci consuetudo consulenda est. *Vid.* Suar. *to.* 1. *de Relig. l.* 3. *de Loc. Sacr. c.* 8. *& seqq.* Laym. *l.* 4. *tr.* 9. *c.* 3. Barbos. *l.* 2. *Jur. Eccles. c.* 3. *& in cult. h.t.* Fagn. *ibid.*

§. II.

Utrùm omnes homines, sive Liberi, sive Servi, Laici, vel Clerici, Religiosi, Fideles, vel Infideles gaudeant immunitate Asyli in casibus Jure concessis; & an etiam debitor ex causa civili?

I. OMnes Fideles laici, sive liberi sint, sive servi, etiam excommunicati, & personaliter interdicti, gaudent in casibus non exceptis hac immunitate, uti constat ex *cauſ.* 17. *q.* 4. *& c. inter alia § si verò servus h. t.* Servus tamen sive propriè dictum mancipium, si ob crimen aliquod à Judice puniendum ad Ecclesiam confugit, absolutè gaudet, respectu Judicis, immunitate Asyli: si verò negligentiam admisit à Domino puniendam, domino restituendus est ad pœnam, promissa tamen à Domino, vitæ, & membrorum impunitate; nisi propter magnam sævitiam domini ad Ecclesiam fugerit, quo in casu non debet quidem domino restitui, cogi tamen hic potest ad servum talem vendendum, prout etiam Jura Civilia statuunt.

II. Quòd Excommunicati etiam, & personaliter Interdicti hac immunitate gaudeant, nisi propter crimina excepta censurā talem incurrissent (quo in casu nō tam propter cēsuram, quàm propter crimen admissū censura tali notatū, Asyli jus amitterent) satis probat, quòd in Jure nullibi legatur, censuratos tales immunitate non gaudere.

III. Clerici, & Religiosi in criminibus, de quibus apud sęculares etiam magistratus conveniri possunt, gaudent immunitate Asyli in Ecclesiis, ad quas confugiunt contra Judices sæculares; cùm in his casibus instar laicorum habeantur. Utrùm autem contra proprios suos Prælatos, & Judices Ecclesiasticos, immunitate Asyli gaudeant in Ecclesiis, ad quas confugiunt, propter delicta non excepta, in utramque partem probabiliter discurritur, & consuetudo recepta habet, quòd contra hos non gaudeant immunitate, sed extrahi ab iis possint, & in carcerem detrudi, vel puniri. Spectato tamen Jure communi probabilius videtur, etiam Clericos, & Religiosos, si ob delictum commissum ad Ecclesiam confugiant, gaudere hac immunitate, etiam contra Ecclesiasticos suos Judices, ut inviti ab Ecclesiis extrahi non possint; cùm Canones Asylum statuentes universaliter loquantur, non distinguendo inter Laicos, & Clericos, ut patet ex *cit. cauſ.* 17. *q.* 4. *& ex cit. c. Inter alia*, & privilegium hoc defendendi dicto modo confugientes, directè concedatur locis sacris ob horum reverentiam, non autem directè personis. Sicut autem per hanc sententiam non impediuntur Prælati Regulares, quò minùs suos Religiosos intra septa sui Monasterii puniant, si deliquerunt, vel ad arctius etiam Monasterium transmittant, ut pœnitentiam in illo agant; cùm hoc modo non extrahantur ab Asyli loco, sed vel in hoc puniantur, vel ad alium locum immunitatis tantùm transmittantur: ita possunt etiam Episcopi Clericos sibi subjectos, vel in Ecclesia, ad quam confugerant, punire, vel ad carceres intra septa Ecclesiæ existentes dimittere.

IV. De Infidelibus, Paganis v. g. Judæis, & Gentilibus &c. quòd non gaudeant, indistin-

distinctè loquendo, immunitate Asyli, in Ecclesiis, ad quas confugerunt, probabilius est: quamvis aliqui non improbabiliter cõtrarium etiam sentiant, si non tam timore pœnæ, quàm zelo Fidei veræ amplectendæ, ad quam ante commissum delictum jam inclinaverant, ad Ecclesiam post delictum commissum confugerint. *lege* 1. *C. de his, qui ad Eccles. confu.* Ratio prioris opinionis est: quia non est conveniens, eum ab Ecclesia defendi, qui eam non agnoscit. Videtur tamen in hac quæstione, Episcopi judicio relinquendum, utrùm ad Ecclesiam talis confugiens serio animo baptismum, ac veram fidem petat, an verò animo tantùm simulato ad evadendas pœnas delicto statutas.

V. Hæretici, quamvis propter alia crimina non excepta, si ad Ecclesiam fugiant, gaudere possint Asyli immunitate, cùm nullibi legatur, eos esse Asylo privatos: non tamen gaudent hac immunitate, si propter crimen Hæresis ad Ecclesiam confugiant; quia in eo, quòd condemnant Ecclesiam, illius favoribus indigni sunt.

VI. Debitores, qui confugiunt ad Ecclesiam ob debitum ex causa civili contractum, gaudent immunitate, ut inviti ab ea extrahi non possint, prout sumitur ex *l.* 1. *C. de his qui ad Eccles.* & ex eo etiam probatur, quòd etiam hi reorum nomine veniant, quibus immunitas universim conceditur, si non ut criminum Rei, saltem ut Rei debendi: nisi casus tales sint excepti, aut recepta etiam post *Constitutionem Greg. XVI.* consuetudo aliud alicubi habeat. Excipiuntur autem Debitores fraudulenti, & ii, qui cum bonis suis fugiunt ad Ecclesiam, ea secum deferendo, vel aliàs abscondendo in fraudem Creditorum. *Vid.* Fagn. & Barbos. *in c. 6. h. t.* Azor *p. 2. l. 8. cap. 9.* Guttier. *pract. qq. l. 1. q. 1.*

§. III.

Quinam sint effectus, seu commoda Immunitatis, quæ habent Rei confugientes ad Ecclesias, vel alia Loca Sacra?

I. PRimus, & præcipuus effectus est, quòd inviti seu per vim, aut dolo malo extrahi ab Ecclesia, seu loco Asyli non possint, juxta Jura citata, ita ut restitui etiam debeant, si violenter extracti fuerint: nisi in casibus exceptis, in quibus non gaudent immunitate, extracti fuissent, ubi Jus commune concedit hanc extrahendi licentiam, non quidem sine licentia Episcopi, aut ejus Officialis, si Bulla *Gregorii XIV.* etiam quoad ultimam sui partem alicubi recepta est; nam in ea requiritur, ut extractio talis fiat cum licentia Episcopi, aut ejus Officialis, interveniente persona Ecclesiastica, auctoritatem ab eo habente. Quæ Constitutio utiliter legi potest, & observanda venit, nisi praxis & consuetudo quoad hæc ultima sit alicubi contraria.

II. Potest autem cum licentia Rectorum Ecclesiæ, ex justa causa, etiam in casibus Jure non exceptis, Judex secularis Reum etiam invitum extrahere sine violatione Immunitatis Ecclesiasticæ, modò det idoneam cautionem, saltem juratoriam de impunitate delinquentis, quoad pœnam corporalem.

III. Alter effectus est, quòd Reo in Ecclesia non possit ullo modo violentia inferri, capiendo eum, vinculis constringendo &c. ne videlicet ex Ecclesia carcer fiat.

IV. Alius effectus est, quòd non possit Reus, dum in Ecclesia subsistit, per sententiam ad mortem, aut aliam pœnam corporalem, triremium, exilii &c. condemnari.

V. Effectus quartus est, quòd, quamvis Ecclesiam, ad quam confugit Reus, Magistratus sæcularis, apposita custodia obsidere possit; non potest tamen prohibere, vel impedire, quò minùs necessaria ad victum, & vestitum Reo deferantur, ne videatur ex defectu talium cogi ad exeundum.

VI. Ultimus effectus est, quòd res, aut bona, quę secum ad Ecclesiam detulit Reus, non debeant per vim extorqueri, aut ei auferri; nisi res alteri obligatas ad Ecclesiam, vel locum Asyli secum detulisset; cùm in tali casu non committatur spolium, ob quòd prohibetur bonorum ablatio. *Vid.* Suar *l. 3. de rever. loc. Sacr. deb. cap. 12. & 13.* Laym. *l. 4. tr. 9. c. 3.* Azor *p. 2. l. 8. c. 9.*

§. IV.

Quale crimen committant, & quam pœnam incurrant Judices, per vim extrahentes, Reos ex Ecclesiis?

I. QUi Reum extrahit invitum, & absque legitima Prælati Ecclesiastici auctoritate, ubi hæc necessaria est, non tantùm violando Immunitatem Ecclesiasti-

sticam, sacrilegium committit, & ad restitutionem Rei taliter extracti obligatur (quia illata Ecclesiæ injuria aliter resarciri non potest) sed ad omnia etiam alia damna, quæ Reo eveniunt ob talem extractionem resarcienda obligatur, cùm omnium horum injusta causa fuerit.

II. Totus processus, qui post violentam extractionem est institutus, nullus est ipso jure, cùm ipsum talis judicii fundamentum nullum sit. Et quidem juxta Jus civile, cùm incurrat taliter extrahens crimen læsæ majestatis, ultimo supplicio afficiendus esset (quæ tamen pœna non est in usu) & juxta Jus Canonicum debet excommunicari, si Ecclesiæ non satisfaciat, & Reum non restituat.

III. Possunt Prælati, & aliæ Personæ Ecclesiasticæ Judici vim iniquam paranti resistere, ac in raro casu magnę necessitatis, ad defendendam Ecclesiam, etiam Laicorum auxilium adhibere. *Vid.* Suar. & Azor *l.c.*

SECTIO III.

De Immunitate, & exemptione rerum, seu bonorum ad Ecclesias, & Ecclesiasticas Personas pertinentium, à sæcularibus oneribus, & tributis.

I. BOna Ecclesiastica sunt triplicis generis: alia enim sunt consecrata, benedicta, vel certè ad divinum cultum, tanquam ejus instrumenta, ab Episcopo deputata, uti sunt ipsæ Ecclesiæ, Cœmeteria, Vasa, & Vestes sacræ &c. Et hæc immunia ab his oneribus esse, nemo dubitat; cùm nullum temporalem usum pretio æstimabilem habeant. Alia sunt bona Ecclesiastica, quæ spectant quidem ad Ecclesiam, consecrata tamen non sunt, uti fundi Ecclesiarum, Ecclesiarum prædia, aut alia mobilia Ecclesiarum. Alia denique sunt bona Clericorum, & quidem, vel ex temporali titulo, hæreditate v.g. donatione, contractu &c. acquisita, quæ etiam patrimonialia dicuntur; vel ex titulo spirituali Beneficiorum, aut talium functionum spiritualium acquisita, & magis propriè Ecclesiastica dicuntur.

II. Onera, de quibus hic quæri potest, etiam sunt triplicia: quædam dicuntur merè realia, quæ ipsis rebus, vel bonis (quia talia sunt) sine respectu ad personæ qualitatem sunt imposita, jure perpetuo, & invariabiliter, ita ut tamdiù durent, quamdiù res ipsæ durant. Quædam verò dicuntur merè personalia, quæ personis subditis, sine respectu ad bona patrimonialia (quæ fortassis nulla habent) imponuntur, prout etiam est capitationis exactio. Quædam denique mixta sunt, quæ imponuntur personis subditis, cum respectu tamen ad bona eorum, ita ut immediatè quidem personis imposita sint, mediatè verò bonis, quæ habent. De his ergo sunt sequentes §.§.

§. I.

An bona Ecclesiarum, & Personarum Ecclesiasticarum sint immunia, & exempta à sæcularibus oneribus, seu tributis merè realibus, ordinariis, ac perpetuis?

I. BOna, quæ ad fundationem, aut dotationem Ecclesiæ pertinent, quòd sint ab omnibus oneribus Laicalibus merè realibus immunia, ex *c. sancitum.* 1. *de censibus* patet: si cum consensu dominorum, quibus ex antiquo bona talia tributaria fuerunt, in Ecclesiæ dotem v.g. translata sunt, cùm in tali casu jus suum illi remittere censeantur. Et absolutè in aliis etiam casibus, circa dotem, aut fundationem talem, regula illa, quòd res cum onere suo transeat, ob speciales rationes, locum non habet.

II. Illa verò bona, quæ ad Ecclesiam ex aliis titulis, sive causis, vel ad Ecclesiasticos, ex titulis civilibus pervenerunt, si antequam in Ecclesiam, vel Ecclesiasticos translata fuerunt, onere aliquo merè reali, & perpetuo, ex vi propriè dicti dominii imposito, onerata fuerunt, manent ad tale onus perferendum obligata, etiam postquam ad Ecclesiam, vel Ecclesiasticos pervenerunt: cùm in tali casu nulla sit specialis exceptio, quare res cum suo onere non transeat; neque enim in favorem causæ piæ debet ordo justitiæ interverti, & alter privari jure suo. Si tamen sine onere reali prius imposito, bona ad Ecclesiam, vel Ecclesiasticos, pervenerunt, non possunt, sub Ecclesiæ jurisdictione jam constituta, novo onere reali, à sæculari Magistratu affici. *c. non minus* 4. *h.t.* cùm nulla ampliùs sæcularium in rem Ecclesiasticæ jurisdictioni jam subjectam, sit jurisdictio.

III. Immunia sunt ab illis oneribus prædicta bona, ubi ad Ecclesiam, vel Ecclesiasticos pervenerunt, quæ prius à Principe

v. g. sæculari, non quidem vi dominii propriè dicti, sed ex potestate jurisdictionis supremæ, lege ordinaria, ac perpetua, fuerunt imposita : quia talia onera non sunt merè realia, sed imponuntur rebus cum respectu ad personas subjectas, quo modo sæculari magistratui subjectæ non sunt Ecclesiæ, aut Ecclesiasticæ personæ; & consequenter juxta regulam receptam, cùm personæ sint exemptæ, etiam res illarum, ac bona exempta erunt; & per mutationem personæ mutabitur etiam qualitas, seu conditio rei adhærentis personæ. *Vid.* S. Thom. 2.2. *qu 99. art. 3. & 4.* Suar. *l.4. Defens. Fid. Cath. cap.* 19.20. *&* 25. Martha *de Jurisd. p.4. cas.* 11.

§. II.

An bona Ecclesiarum, & Personarum Ecclesiasticarum, sint immunia, & exempta ab oneribus, seu tributis etiam novis, & extraordinariis?

I. BOna talia, quamvis in territorio Principis sæcularis existant; sive sint propriè Ecclesiastica, sive patrimonialia; sive mobilia, sive immobilia; de Jure communi tam Civili, quàm Canonico sunt immunia, & exempta à novis, & extraordinariis tributis, collectis, exactionibus, gabellis, & vectigalibus, quæ Principes sæculares à suis subditis exigunt, vel his imponere solent ratione bonorum, quæ possident. *c. non minus 4. & cap. adversùs 7. h.t.* ubi sub excommunicatione talia fieri prohibentur, *c. nonnulli 1. h.t. in 6. c. quamquam 4. de censibus in 6. authent item nulla. Codice de Episcop. & Cler.* Ratio est : quia talium onerum exactio est actus Jurisdictionis; Jurisdictio autem in Clericos, & Ecclesias Magistratui sæculari nulla competit. Confirmavit prædictas Constitutiones *Urbanus VIII. Bulla edita* 1641. *die* 23. *Sept.* quæ incipit *Romanus Pontifex*.

II. Quæ in contrarium ex utroque jure nonnunquam afferuntur, vel tantùm loquuntur de facto, sive de eo, quod fit, non autem de Jure, prout plurima hodie contra hanc immunitatem fiunt, de quibus, utrum justè fiant, DEO reddenda erit aliquando ratio; vel de merè realibus oneribus loquuntur; vel de temporibus Gentilium Imperatorum, ubi non tantùm bona, sed sanguis etiam Christianorum patiebatur; vel per leges contrarias abrogata sunt &c. Et quamvis hodie etiam multa fiant contra hæc immunitatis privilegia, ut contraria consuetudine videri possint illa privilegia abrogata, abrogata tamen non sunt, quia non possunt abrogari, aut per ullam etiam immemorialis temporis consuetudinem, ejusmodi exactiones cohonestari; cùm non tantùm ab Oecumenicis Conciliis, sed ab ipsis etiam Imperatoribus tales exactiones damnentur, & reprobentur.

III. Ne tamen in publicis necessitatibus, ubi tam de Clericorum bonis, quàm de Laicorum, æquale periculum est, bonum commune, ob exemptionem talem patiatur, fiunt, ut mox dicetur, certæ exceptiones in allatis Juribus, ubi ostenditur, quando etiam Clerici ex suis bonis, etiam Ecclesiasticis, ad communem necessitatem sublevandam concurrere debeant. *Vid.* Suar. *cit. c.* 20. *&* 24. Barbos. *in c. 4. h.t. & cit. Bull. Urbani.*

§. III.

Quænam conditiones requirantur, ut Clerici, aliæve Personæ Ecclesiasticæ, etiam regulares teneantur, immò licitè possint contribuere; & quando etiam novæ, & extraordinariæ collectæ, seu contributiones illis imponi, vel ab iis exigi possint?

I. PLura requiruntur, ut licitè fiat contributio Clericorum & Ecclesiasticarum Personarum. Primò quidem, ut in casu communis periculi, & necessitatis, in quo Personas Ecclesiasticas collectari posse concedunt Jura in *cit. c. adversùs*, deliberet Episcopus cum Clero, vel, ut aliqui volunt, saltem cum Capitulo Cathedrali, an, & quantum contribuendum sit. Secundò : ut necessitas sit non tantùm communis Laicis, & Clericis, sed sit valde magna, aut evidens utilitas subsit, cui relevandæ saltem communes Laicorum facultates non sufficiant. Tertiò : ut contributiones ab Ecclesiasticis fiant sponte, & absque ulla (sæcularium scilicet) coactione, & exactione. Quartò : ut priùs de tali contributione consulatur Summus Pontifex, & hujus habeatur licentia, ita ut Clerici priùs contribuere non possint, quàm Summi Pontificis habeatur licentia : nisi urgeret ipsarum etiam Ecclesiarum, aut personarum Ecclesiasti-

carum

carum nimia necessitas, & in mora periculum esset.

II. Possunt Magistratus Seculares Ecclesiis, & Personis Ecclesiasticis contributiones imponere. Primò: ex speciali privilegio, vel licentia expressa S. Pontificis, uti colligitur ex *c. 7. h. t.* Secundò: si bona, quæ ab Ecclesia, vel Ecclesiasticis possidentur, ab Imperatore, vel Rege ipsis data sint in feudum. Tertiò: si bona immobilia, etiam non feudalia, Ecclesiæ ab initio in prima fundatione à Principe seculari donata sint, non liberè, sed cum reservatione jurisdictionis, & sub ea conditione, ut semper sub priori foro maneant. *Vid.* Suar. *l. 4. de immunit. Eccles. c. 26.* Laym. *l. 4. tr. 9. cap. 5.* Molin. *tr. 7. disp. 6.*

§. IV.

An Clerici teneantur contribuere pro necessitatibus, vel utilitatibus publicis communibus Laicorum, & Clericorum?

I. PRo reparandis pontibus v g. fontibus, muris civitatis, viis publicis reficiendis, arcendis fluviorum alluvionibus cum damno agrorum tam ad Clericos quàm ad Laicos spectantium, aliisque similibus, quæ ad communem necessitatem, ac utilitatem Civium etiam Clericorum sunt necessaria, probabile quidem est, quòd teneantur Clerici contribuere, cùm tales contributiones non imponantur subditis titulo jurisdictionis, sed sint communes omnibus civibus, pro communibus utilitatibus, quarum commodis fruuntur: probabilior tamen sententia est, quòd neque ad has communes necessitates contribuere possint, aut debeant, nisi servatis conditionibus priore §. relatis, cùm relata Jura, tam Civilia, quàm Canonica, ab his etiam contributionibus eximere videantur; si enim milites v.g. & magistratus, ac alii sæpe Laici, ab his oneribus eximuntur, quia publico bono aliis in negotiis deserviunt, cur non etiam Clerici sint exempti, qui in bonũ spirituale Laicorum etiam occupati sunt, & laborant? Et quamvis membra sint ejusdem communitatis, & communibus communitatis commodis gaudeant, sunt tamen membra privilegiata multùm à sæcularium civilibus occupationibus distincta.

II. Prædicta solùm intelligenda sunt de casu, quo utilitas, vel necessitas non respicit bona Ecclesiastica nisi remotè tantùm, quatenus Clerici sunt pars Reipublicæ: nam si necessitas, vel utilitas respicit privatorum commoda, v. g. ratione prædiorum, & inter illos etiam sint Clerici, tunc hi æquè ac Laici debent contribuere. *Vid.* Molin. *tr. 3. disp 672.* Suar. *cit. l. 4. c. 26.* Abb. *in cap. 4. h. t. num. 20.*

§. V.

De Immunitate, & exemptione Clericorum à tributis, aliisque oneribus merè personalibus.

I. QUòd Clerici sint exempti à tributo capitationis, si Princeps sæcularis illud imponat, in utroque Jure allato, decisum habetur, & constat etiam ex *lege 1. C. de Episc. & Cler.* tum quòd hoc tributum titulo jurisdictionis personis jurisdictioni subjectis imponatur, qualiter subjectæ non sunt Personæ Ecclesiasticæ: tum quia capitationis tributum imponitur etiam propter actiones proprias lucrosas; Clericorum autem actiones non sunt ad lucrum temporale faciendum, sed ad divinum, & animarum cultum, ratione quarum justa illis, & congrua sustentatio debetur: tum deniq; quòd sic plus gravarentur Clerici, quàm Laici, cùm ad charitativum subsidium suis Episcopis sæpe obligentur, non autem Laici.

II. Sunt immunes Clerici ab oneribus personalibus sordidis, & vilibus, v. g. calcis coquendæ, arenæ fodiendæ &c. de quibus *L. Maximarum 12. C. de Excusat. muner.* Et ab his sunt immunes Ecclesiæ, & omnes Clerici, & familiæ eorum, etiam de Jure Civili. *L. Placet 5. l. de SS. Eccles. L. 2. C. de Episc. & Cleric.* Neque tenentur ipsi per se ire ad bellum, ut pugnent contra hostes. *c. 19. cauf. 23. q. 8.* Neque ordinariè cogi possunt ad murorum custodiam contra hostes: nisi magna necessitas defendendi civitatem contra hostes Infideles urgeret. *c. Pervenit 2. h. t.* Neque cogi possunt, ut hospitium militibus præbeant in domibus suis. *L. 1. C. de Episc. & Cleric.* Idque procedit etiam de domibus patrimonialibus Clericorum, juxta sententiam *S. Congreg. Concil.*

III. Illa tamen civilia munera, quæ honesta de se sunt, & statui Clericali non contrariantur, ut sunt tutelæ proximorum consan-

sanguineorum, aut miserabilium personarum, vel earum curatelæ &c. possunt etiam Clerici in se suscipere, cùm talia munera sint opera pia. *Vid.* Abb. *in c. 2. h. t.* Barbos. *l. 1. Jur. Eccles. c. 39. §. 5.* Suar. *l. 4. de Immunit. Eccles. c. 2.*

§. VI.

Quinam gaudeant privilegio immunitatis, seu exemptionis ab oneribus, & tributis impositis per principes sæculares?

I. POtissima quæstio est de Clericis in minoribus constitutis, aut prima tantùm tonsura initiatis, non conjugatis; & de colonis, ac emphyteutis Laicis in emphyteusim data, aut locata Ecclesiæ bona, & fundos habentibus, utrùm hi scilicet immunes sint circa bona Ecclesiastica sibi elocata, à tributis, & oneribus per Principes sæculares impositis. Quòd enim Clerici in majoribus constituti, quamvis excommunicati sint, suspensi, interdicti, irregulares, aut verbaliter degradati, immunitatum talium privilegiis gaudeant, certum videtur; cùm nullibi taliter censuratis, vel notatis privilegia hæc adimi legatur. Nam sicut per tales censuras, aut similia, Clericatum non amittunt, ita nec amittunt privilegia immunitatum Clericatui annexa. Cõjugatos Clericos, in nostra saltem Latina Ecclesia, quamvis cum unica, & virgine contraxerint, & privilegio fori gaudeant, juxta *c. unic. De Cleric. conjug. in 6.* si conditiones ibi positas observent, hac tamen immunitate non gaudere, ex *cit. cap. junct. Gloss. verbo in cæteris* probatur. De illis ergo non conjugatis Clericis, qui in minoribus consistunt, aut prima tonsura tantùm initiati sunt, potissima quæstio est, utrùm immunitatis hujus privilegio gaudeant. Putant aliqui post *Trident. sess. 23. cap. 6. De refor.* eos privilegio hoc non gaudere, si conditiones ibi requisitas non habeant. Alii tamen probabilius, & universaliùs respondent, eos privilegio hoc immunitatis gaudere, etiamsi conditiones illas à Trident. requisitas non habeant, cùm privilegium hoc omnes Clericos absolutè à tributis talibus, & oneribus exemptos faciat, & nullibi in Jure legatur, excipi ab hoc privilegio Clericos in minoribus, aut tantùm tonsuratos: Tridentibum autem certas ibi positas conditiones tantùm requirit, ut tales in minoribus, aut prima tantùm tonsura initiati gaudeant privilegio fori.

II. Ad Colonos quod attinet, & Emphyteutas Laicos, qui Ecclesiarum agros elocatos colunt, utrùm immunes sint à tributis, & gabellis per Principes sæculares impositis? de Emphyteutis quidem dicendum est, qui Ecclesiæ fundos, & prædia in emphyteusim ab Ecclesia obtinent, quòd ad solvenda onera, quæ ratione fructuum imponuntur, obligentur, cùm enim dominium utile talium fundorum, ratione cujus onera imponuntur, totum ad illos pertineat, ac persona emphyteutæ subjecta sit jurisdictioni imponentis tributa, consequenter ad hæc obligabuntur. Inter Colonos verò distinguendum est, utrùm scilicet sint Coloni Adscriptitii, quia terræ colendæ in perpetuum sunt adscripti, ita ut recedere non possint; vel utrùm sint Coloni Partiarii, ita ut certa pars fructuum ad illos, & certa alia ad Ecclesiam pertineat. Prioris casus Coloni immunes sunt à solvendis talibus oneribus ex fundis Ecclesiæ, quos colunt, cùm omne dominium utile ad Ecclesiam, vel Clericos pertineat, certa tantùm pensione colonis in laboris mercedem soluta. Posterioris casus Coloni, quoad partem quidem, quæ tota Ecclesiæ est, immunes sunt ab oneribus talibus, ne Ecclesia onerari videatur, non tamen immunes sunt quoad eam partem, quæ ipsorum propria est; cùm enim personæ tales sint Laicæ, Laicæ jurisdictioni subjectæ, & totum dominium partis ad illas pertineat, nec Ecclesia hujusmodi tributis gravetur, non videtur, ex quo capite, aut jure ab oneribus Laicalibus possint esse immunes. *Vid.* Abb. & Barbos. *in cap. 7. h. t.* Suar. *disp. 21. de Censur. sect. 2. & disp. 23. sect. 4.*

§. VII.

De pœnis violantium immunitatem Ecclesiasticam, exigendo, vel imponendo Ecclesiis, aut Ecclesiasticis personis, collectas, vel alias exactiones.

I. IN *c. Non minus 4. §. Si autem h. t.* excommunicantur tales Violatores, ita ut tam ipsi, quàm fautores eorum, excommunicationem ipso facto incurrant, si moniti desistere nolint, nec absolvi possint, nisi competentem satisfactionem fecerint.

In

In *c. Adversùs 7. h.t.* non tantùm statuitur, nulla esse mandata, & decreta, à sæculari magistratu contra Clericos collectandos edita (cùm à non competente Judice facta sint) sed statuitur etiam, ut excommunicatus ob prædicta etiam post officium depositum, tam ipse, quàm ejus successor (nisi hic intra mensem satisfecerit) excommunicatus maneat, donec competenter satisfactionem fecerint, saltem ex bonis illius universitatis, cujus commodo collectæ tales cesserunt.

II. Gravioribus verbis dictam excommunicationis pœnam urget *c. Clerici 3. h.t in 6.* in omnes Laicos, cujuscunque conditionis, aut præeminentiæ sint, etiamsi sint Imperatores, aut Reges, qui onera talia Ecclesiis, aut Ecclesiasticis Personis imponunt, aut exigunt; vel qui consilio, favore, aut auxilio ad hæc talia juvant; sub interdicti etiam pœna Communitatibus talia prohibens. Et quamvis pœnæ in hoc *cap.* illis Ecclesiasticis impositæ, qui solvunt hæc Laicis onera, revocatæ sint in *Clement. quoniam h.t. & in extravag quod olim, eodem inter communes*, ob multa incommoda, quæ ex illa constitutione sequebantur, quantùm quoad solventes Ecclesiasticos pœnalis erat, manet tamen illa in suo vigore quoad exigentes, & imponentes Laicos. *Vid.* Abb. & Barbos. *in c. 7. h.t.* Suar. *disp. 21. de Censur. sect. 2. & disp. 23. sect. 4.*

TITULUS L.

Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immiscеant.

DUm prohibetur Clericis, ne se negotiis sæcularibus immiscеant, prohibita illis etiam censetur negotiatio, & ut nihil commune velint habere cum publicis actionibus, & ad curiam sæcularem pertinentibus, prout etiam habetur *L. Placet. 17. Cod. de Episcop. & Cleric.*

§. I.

Quænam negotiatio Clericis sæcularibus, & regularibus sit permissa, vel prohibita?

I. NEgotiatio alia est minùs propriè dicta, qua res empta, per industriam aut artem mutata, & melior reddita, venditur, lucri faciendi causa: ut si ex lana empta conficiuntur panni, & venduntur &c. Alia est Negotiatio propriè dicta; in qua res emuntur v. g. & non mutatæ cariùs venduntur, ad lucrum comparandum. Utraque Negotiatio hæc merè lucrativa prohibita est Clericis, & Religiosis, prout patet ex pluribus Juribus *dist. 88. & ex c. ult. de vit. & honest. Cleric. & ex c. Secundùm 6. h. t.* sive per se, sive, ut probabiliùs docent multi, etiam per alios eas exerceant: cùm non deceat, lucris eos terrenis captandis inhiare, cum periculo multorum perjuriorum, fraudum, & injustitiarum.

II. Si tamen una tantùm, aut altera vice negotiaretur aliquis Clericus, graviter non peccaret: cùm talis dici non possit negotiator, aut mercator, quæ nomina frequentiam requirunt. Vel si eam tantùm exerceret propter necessariam sustentationem sibi comparandam: quo in casu necessitas non habet legem. Et si ratione hujus necessitatis concedatur Clericis honesta quædam artificia exercere, non videtur prohiberi illis posse ad hunc finem honestam negotiationem exercere. Vel si propriorum prædiorum, aut propriorum pecorum fœtus, aut fructus, immutatos etiam, ex uvis v. g. propriarum vinearum vinum conficiendo, ex hordeo propriorum agrorum cerevisiam coquendo, ex lana propriarum ovium pannos conficiendo, in pascuis propriis pecora sua nutriendo, & postea lucri causa vendendo &c. Cùm in his casibus nulla negotiatio exerceatur, sed industria tantùm ad res suas sibi utiliores reddendas &c. Eodem modo licet Clerico, res ad initium v. g. anni emptas pro domus suæ, ut tum videbatur, necessitatibus, sub finem anni, si præter opinionem multa adhuc supersint, iterùm vendere; cùm talem venditionem exigat hìc, & nunc industria œconomica, & vendantur talia non tam lucri causa principaliter, quàm, ut ne pereant cum damno aliquo familiæ. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp. 339. & 342.* Barbos. *in cit. c. 6. h.t.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 17.*

§. II.

An omnibus Clericis interdicta sit negotiatio, & quam pœnam incurrant Clerici, ac Religiosi, qui in casibus nō permissis negotiantur?

I. OMnibus Clericis, etiam in Minoribus constitutis, etiam non Beneficia-

ciatis, interdicta est negotiatio: tum quòd Canones prohibentes universaliter loquãtur; tum quòd ratio prohibitionis pro omnibus probat, quòd nemo scilicet militans Deo, se immiscat negotiis sæcularibus, præsertim si tendant tantùm ad privatum lucrum. Excipe: nisi sustentationem sufficientem nec ex patrimonialibus suis, nec ex Beneficiis habeant: cùm necessitas legem non habeat.

II. Pœna Clericorum propriè negotiantium (extra casus necessitatis) est pœna excommunicationis majoris, ferendæ tamen sententiæ; & quòd possint etiam suspendi ab officio, ac deponi à gradu, ac ordine Clericali; & quòd teneantur ad vectigalia, portoria &c. in rebus, in quibus negotiantur, sicuti Laici, & ex aliis etiam bonis propriis, si ter moniti ab Episcopo non desistant; uti sumitur ex *c. ult. de vita, & honest. Cleric.* & quòd denique omnia per talem negotiationem prohibitam acquisita, sint spolia ad fiscum, seu Cameram Apostolicam spectantia, & eidem non obstante testamenti dispositione, cum licentia facta, applicari debeant, saltem post sententiam Judicis. Quia tamen nos Germani parum de his spoliis scimus, suo fortassis fisco poterit Episcopus, aut aliis piis causis talia à Clericis per negotiationem illicitam acquisita, applicare. *Vid.* Less. *l. 2. de Just. c. 21. d n. 4.* Fagn. *in c. 1. & 6. h. t.* Azor *p. 2. l. 8. c. 2.*

§. III.

An Clerici licitè possint tractare, & judicialiter cognoscere causas sanguinis?

I. NOn possunt Clerici licitè tractare causas sanguinis, prout habetur ex *c. Clericis 5. & ex c. sententiam 9. h. t.* ubi expressè prohibetur Episcopis, Prælatis, aliisque Clericis (etiam in Minoribus constitutis) etiamsi jurisdictionem temporalem habeant, ne cognoscant, aut tractent causam sanguinis, ferendo sententiam, aut condemnando ad mortem, vel mutilationem membrorum, dictando, aut scribendo sententiam mortis, dando consilium, aut præstando auxilium, aut præcipiendo sanguinis effusionem, vel auctoritatem præstando per solam præsentiam &c. ne contrahant irregularitatem, si mors, vel mutilatio sequatur; & quia decens non est, ut illi, qui ad ministerium salutis vocati sunt judicio sanguinis se immiscent. *can. sæpè 29. caus. 23. q. ult.*

II. Conceditur tamen in *c. Episcopus ult. h. t. in 6.* & aliis pluribus, Prælatis temporalem jurisdictionem habentibus, ut in casu commissi homicidii, aut alterius maleficii morte puniendi, in suo territorio, Laico alicui delegare possint jurisdictionem, ad inquirendum de veritate, & ad justitiæ (vindicativæ) debitum exequendum, absque irregularitatis incurrendæ periculo; etiamsi ex sententia Laici mors posteà, aut mutilatio Rei sequatur: ne scilicet justitia vindicativa patiatur. Consultius tamen est, ut Episcopus, vel alius Prælatus, habens jurisdictionem temporalem, non specialiter, sed generaliter committat Laico potestatem cognoscendi causas sanguinis, & faciendi vindictam de omnibus malefactoribus. *Vid.* Abb. *in c. 5. & 9 h. t.*

§. IV.

Quænam præterea ministeria, aut officia sæcularia prohibita sint Clericis?

I. CLerici non possunt esse ministri Laicorum, sive negotiorum ipsorum gestores, nec eorum procuratores, ne quidem extra judicium; si quidem sint in Sacris constituti, aut Beneficiati. *c. Sacerdotibus 2. h. t. & Gl. ibi.* Possunt tamen esse procuratores Laicorum in judicio coram Judice Ecclesiastico, saltem in causis Ecclesiasticis: quin etiam coram Judice seculari ex charitate, vel amicitia, & ad unum vel alterum negotium, non autem ad omnia negotia, & causas. *c. ult. dist. 86.*

II. Non possunt Clerici suscipere in se procurationes, v. g. villarum, à secularibus, nec esse Justitiarii, seu officiales Justitiæ, aut Vicecomites, ita videlicet, ut loco secularium in eorum Castris, vel Terris jurisdictionem exerceant. Ita habetur *cap. Sed nec 4. & c. Clericis 5. ff. Jubemus h. t.* Ratio additur: quia nemo militans Deo secularibus negotiis se immiscere debet, juxta doctrinam Apostoli 2. *Tim. 2.* Potest tamen Clericus esse Consiliarius Principis secularis, modò in causis sanguinis non det consilium: & quidem in his ipsis causis consilium dare potest, ut absolvatur Reus, modò ex absolutione Rei non immineat pœna talionis Actori.

III. Cle-

III. Clericus non potest esse belli Dux, ordinare acies, dirigere tormenta bellica, &c. quia hæc non conveniunt mansuetudini, & lenitati Clericorum. Ita statuitur *c. sententiam 9. §. Nullus quoque h.t.* Neque potest artem Chirurgiæ exercere cum adustione, & incisione. *cit. c. Sententiam h.t. & c. suadnos. 19. de Homicid.* Quin etiam circa adustionem, & incisionem prohibitum est Clericis in sacris constitutis, & aliis quibuscunque beneficium sufficiens habentibus artem Medicinæ, & Chirurgiæ exercere: eò quòd hæc sint secularia negotia, & statum Clericalem dedeceant. Hæ ipsæ tamen artes licitè ab iis exercentur causa pietatis, erga personas miserabiles, & conjunctas, citra ullum mortis periculum, aut causa necessitatis, si alius Chirurgus, vel Medicus non adsit, vel non idoneus, vel si Clericus sit pauper, nec habeat, unde se sustentet; vel si licentiam à Papa habeat. *Videatur c. Multa 1. h.t. Item* Abb. *in cit. c. 2. 4. & 9. h.t.* Suar. *disp. 23. de Censur.* Navarr. *in Commentar 4. de Regular. n. 27.* Sanch. *l. 6. Moral. c. 15.* Ugolin. *de Offic. Episc. c. 13. §. 14.*

§. V.

De Officio Tabellionis, seu Notarii, Clericis, & Religiosis interdicto.

I. CLerici, etiamsi in sacris constituti non sint, non possunt exercere officium Tabellionis, si habeant competens beneficium. Quòd id non possint Clerici in sacris constituti, expresè statuitur *c. sicut te 8. h.t.* Quòd verò nec reliquis id liceat, sumitur ex *c. 1. h.t. Eos 3. caus. 20. q. 3. & c. Reprehensibile 19. caus. 23. q. 8.* Idem est, si beneficium quidem competens non habeant, habent tamen congruam sustentationem ex patrimonio. *arg. c. Episcopus 4. de Præbend.*

II. Potest tamen Clericus, etiam Religiosus, in favorem fidei exercere officium Notarii in causa hæresis. *c. ut officium 11. §. Ad conscribendas de Hæret. in 6.* Secundò: potest Clericus etiam in sacris constitutus, & beneficium Ecclesiasticum habens, esse Notarius Papæ, & in Curia Romana. Tertiò: secundùm quosdam, Clericus etiam SS. Ordinibus initiatus, si non habeat competens beneficium Ecclesiasticum, non prohibetur etiam extra Curiam Romanam officium Notariatus exercere coram judice Ecclesiastico, & in causis Ecclesiasticis: quamvis alii id ei, si in sacris sit constitutus, meritò non concedant in publicis Tribunalibus Ecclesiasticis, v. g. in Consistorio Episcopi (nisi omnino egeat) propter universalem prohibitionem *cit. cap. sicut 8. h.t.* Quartò denique, si alicubi vigeat consuetudo, ut Clerici etiam in sacris constituti, & beneficium habentes officium hoc exercere possint, possunt id exercere.

III. Non valent instrumenta à Clericis Notariis confecta, ubi hoc officium ipsis publicè, & per edictum solemniter promulgatum, interdictum est: secus si publicè, & solemniter non sit interdictum. Instrumentum verò à Monacho, aut alio Religioso confectum, sine licentia Prælati, ipso jure nullum est ob defectum potestatis. *Vid.* Covarr. *pract. qq. c. 19. nu. 8.* Laym. *l. 1. tr. 5. p. 5. c. 8.* Barbos. & Fagn. *in cit. c. sicut 8. h.t.*

§. IV.

Quænam studia, & sub qua pœna sint Religiosis prohibita jure Canonico, & an eadem studia sint etiam prohibita Clericis Secularibus?

I. AD Medicinam, aut Leges Civiles audiendas, ex suis Monasteriis, ne egrediantur Religiosi, in *c. non magnopere 3. & c. super specula 10. h.t.* prohibetur: ne scilicet Viri Religiosi mundanis actionibus involvantur. Certæ etiam pœnæ in utroque capitulo statuuntur, nisi taliter egressi intra duorum mensium spatium (à tempore exitus è Monasterio computandum) ad Monasterium suum redeant.

II. Cùm prædictæ constitutiones sint prohibitoriæ ac pœnales, adeòque rigidam requirant explicationem: idcirco pœnas ibi statutas non incurrunt Religiosi, qui ad prædictas scientias docendas, non verò discendas, extra Monasterium morantur; vel qui intra Monasterium illis se studiis impendunt; vel si exeant quidem ex Monasterio ad illas scientias audiendas, non tamen extrà morentur, sed semper ad suum Monasterium, post auditas in Academia, v. g. publicas lectiones redeant; cùm pœnalia verba utriusque Constitutionis dicant, *si exeant extra Monasterium ad has scientias audiendas, & intra duorum mensium spatium non redeant ad Monasterium*. Neque tamen sufficit ad evadendum has pœnas li-

centiam Prælati sui habere, ad audiendum tales scientias, & morandum propterea extra Monasterium (nisi speciali privilegio à Pontifice concesso muniti sint) cùm inferior in lege Superioris dispensare non possit.

III. Extenditur autem Constitutio pœnalis Concilii Turonensis *cit. c.3.* relata, etiam ad Archidiaconos, Decanos, Plebanos, Præpositos, Cantores, & ad alios Clericos personatum habentes, nec non ad omnes Presbyteros, ut neque his liceat medicinam, & leges Civiles audire: quò majorem curam Theologicis, & Canonicis studiis sibi magis necessariis impendant. Unde si intra duos primos menses à prædictis prohibitis studiis non desistant, pœnas relatarum constitutionum incurrunt. Qua tamen lege sicuti Clerici inferiores, Diaconi v.g. Subdiaconi, & qui in Minoribus constituti sunt, qui dignitatem, aut personatum non habent, non comprehenduntur: ita nec cõprehenduntur illi, qui specialiter privilegiati sunt à Summo Pontifice, vel qui in Academiis specialiter ad hoc privilegiatis student. *Vid.* Suar. *de Censur. disp.23. sect.3.* Fagn. *in c.ult. h.t.*

§. VII.

De pœnis statutis in Monachos, seu Religiosos, qui habitum religiosum dimittunt, vel ad studia sine licentia accedunt, vel sunt incorrigibiles.

I. QUi habitum suæ Religionis, saltem totum, temerè, & sine justa, ac rationabili causa, scienter, & malitiosè dimittunt, vel certè ita occultant, ut exteriùs nihil appareat, incurrunt pœnam excommunicationis ipso facto. *c. ut periculosa 2. h.t. in 6.* ne videlicet dimisso habitu vagandi occasio sit Religiosis. Et quamvis dimissio habitus Regularis ad breve tantùm tempus, non inducat excommunicationem: neque tamen requiritur ad hanc inducendam perpetua dimissio; cum ex illa dimissione non detur multa occasio vagandi, detur tamen, etiamsi dimissio perpetua non sit.

II. Qui verò sine Prælati sui licentia ad studia accedunt, ipso facto sententiam excommunicationis incurrunt, juxta *cit. c.2.* ad quæcunque demum studia accedant. Eam tamen non incurrit Religiosus, qui aliud sui Ordinis Monasterium adit, ex quo possit ad lectiones publicas exire, iisdem finitis ad Monasterium suum rediturus, Et hoc in casu sufficit Prælati licentia, non requisito capitulo. Requiritur tamen etiam capituli consensus, ut Religiosus studiis vacet extra claustrum.

III. Denique si incorrigibiles sint, qui seculariter vivendo alios suo exemplo corrumpunt, nec ad observationem disciplinæ regularis per censuras etiam compelli possint, ejectis illis, Monasterium reformari debet per alios ejusdem Ordinis Religiosos, vel cum licentia Papæ per alterius Ordinis Religiosos. *Vid.* Suar. *l. c. sect.* 4. Sanch. *l.6. Mor. c.8.* Barbos. *in c.2. h.t.*

LIBER QUARTUS DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Sponsalibus, & Matrimoniis.

SECTIO I.

De Sponsalibus de futuro.

§. I.

Quid sint Sponsalia, & qua forma, seu modo contrahantur?

I. Sponsalia (propriè loquendo) communiter à Jurisperitis definiuntur, quòd sint *futurarum nuptiarum mentio, & repromissio*. Unde promissio talis, & repromissio non debet merè interna esse, sed aliquo signo externo manifestari; cùm Sponsalia sint contractus, inter homines, ad quos sola interior mens, & intentio non sufficit.

II. Non sunt Sponsalia tantùm simplex ex parte unius tantùm promissio, sed mutua, seu reciproca ex parte utriusque contrahentis. Neque sufficit ad ea contrahenda propositum tantùm, sed requiritur promissio futuri matrimonii, & repromissio utrimque acceptata.

III. Debet hæc promissio esse sufficienter deliberata, ea scilicet deliberatione, quæ ad peccandum mortaliter sufficit: tum quòd Sponsalia sub peccato mortali obligant; tum quòd talis deliberatio etiam ad votum sufficit. Neque debet esse promissio ficta, sed seria: quia fictè promittens non habet animum se obligandi.

IV. Contrahuntur Sponsalia per verba, & signa quælibet, quibus secundùm communem modum loquendi; & usum patriæ, ac secundùm præsentes circumstantias exprimitur mutua promissio de Matrimonio cõtrahendo. Quòd si verba dubia sint, in foro quidem conscientiæ standum est intentione contrahentium, juxta quam verba suam explicationem recipiunt: in foro tamen externo non statur intentione contrahentium, quæ sæpiùs latet, sed communi, & recepto verborum sensu, quem verba communiter ex usu patriæ in genere solent. *Vid.* Sanch. *l.* 1. *de matr. disp.* 1. *& seqq.* Laym. *l* 5. *Theol. Mor. p.* 1. *c.* 1.

§. II.

Quinam sint habiles, vel inhabiles ad Sponsalia contrahenda?

I. Generatim loquendo ab iis solis contrahi possunt Sponsalia, inter quos aliquando (adveniente ætate) consistere potest licitè, & invalidè matrimonium: quibus enim non licet contrahere matrimonium, illi nec promittere possunt contrahendum, cùm promissio rei illicitę nulla sit.

II. In specie verò Sponsalia ab amentibus perpetuò, & furiosis contrahi non possunt: cùm nullus illorum sit deliberatus consensus. *c. Dilectus* 24. *h. t.* nisi lucida intervalla habeant, & tempore talium intervallorum Sponsalia contrahantur. Quòd si sensibus aliquibus tantùm destituti sint contrahentes, ita ut surdus v. g. tantùm, vel tantùm mutus, vel simul surdus, & mutus sit aliquis, & ex probabili sententia etiamsi simul cęcus sit, valida contrahere potest Sponsalia: cùm ad ea contrahenda non formalia, & expressa verba requirantur, sed signa quæcunque exteriora sufficiant, quibus internus consensus exprimitur, uti colligunt communiter ex *c. Tuæ* 25. *h. t. junct. Gloss. V. sine verbis. Vid.* Tanner. *tom.* 4. *disp.* 8. *dub.* 2. Barbos. *in cit. c.* 24. *h. t.* Sanch. *l. c. disp.* 8.

§. III.

Quomodo, & quando obligent Sponsalia, & an etiam obligent, si gravi metu extorta sint?

I. Obligant Sponsalia sub culpa mortali ad matrimonium contrahendum

tempore præfixo, vel si nullum præfixum est, exigente altero, cùm commodè fieri potest (etiamsi clam, sine arrhis, & testibus contracta sint) non minùs ac alii contractus in materia gravi obligantes. Et hinc Lex Civilis, desponsatæ dans libertatem renuntiandi, & nubendi alii, per Sacros Canones est correcta.

II. Potest à Judice Ecclesiastico vi *c. ex literis* 10. *h.t.* post Canonicam monitionem censuris compelli ad contrahendum matrimonium, qui non vult Sponsalium fidem implere (nisi gravia scandala, perpetua jurgia, &c. ex coactis talibus nuptiis timerentur *c Requisivit* 17. *h.t.*) non tantùm in casu, quo jurata fuerunt Sponsalia, sed etiam in eo casu, quo nullo juramento firmata fuerunt; cùm Justitia hoc exigat.

III. Quamvis de matrimonio statutum sit, quòd gravi metu extortum, aut clàm contractum, nullum sit; de Sponsalibus tamen hoc statutum non fuit. Et hinc Sponsalia gravi etiam metu extorta valida sunt, donec à Judice Ecclesiastico rescindantur; cùm ratio, quæ pro matrimonio indissolubili urget, non urgeat pro Sponsalibus, quæ facilè auctoritate Ecclesiastica dissolvi possunt. *Vid.* Sanch. *l.* 1. *de Matr. disp.* 27. *& seqq.* Tanner *l.c. dub.* 1. *&* 3.

§. IV.

An Sponsalium contractui adiici possit pœna, vel arrha?

I. ARrhæ in contractus Sponsalium de utroque Jure intervenire possunt, ita ut eas amittat tradens, si culpa sua resiliat à Sponsalibus, adeòque matrimonium non sequatur. Eo autem secuto redeunt ad tradentem. *L.* 5. *C. de Sponsal.* Ex consuetudine tamen inter Sponsalitias donationes numerantur. Si uterque Sponsus arrhas tradidit, & recepit, injustè resiliens, & suas perdit, & acceptas restituere tenetur. Si verò unus tantùm tradidit arrham, & culpa non tradentis non sequatur matrimonium, tenetur hic & arrham acceptam restituere, & tantundem de suo patrimonio, vel etiam triplum, aut quadruplum, si ita inter partes conventum sit: dummodo qui ita resilit, sit major 25. annis; nam si sit minor, tenetur solùm restituere, quod accepit.

II. Pœna autem propriè dicta, quæ consistit in proprio peculio, seu patrimonio imminuendo, solvenda per eum, qui fidem culpabiliter non servat, utroque jure nulla est. *L. Mulier* 5. *ff. fin. Cod. de sponsali. & c. Gemma* 29. *h.t.* sive per ipsos Sponsos, sive per consanguineos sit adjecta, ita ut probabile fuerit, Sponsos inducendos ad contractum matrimonii, ob reverentiam scilicet consanguineorum, & ob metum, ne consanguinei pœnam solvere teneantur. At verò pœna apposita inter omninò extraneos ipsis Sponsis valida est: quia in horum gratiam non facilè induci se sinunt Sponsi ad contrahendum.

III. Non reprobatur lucrum, si apponatur ab ipsis contrahentibus, amittendum ab eo, qui non contrahit; quia talis lucri amissio non tam vera pœna est, per quam imminuitur patrimonium, quòd de facto obtinetur, quàm invitatio ad certum matrimonium. Cur autem arrhæ licitæ sint in contractu Sponsalium, non autem pœna propriè dicta, difficilè quidem est disparit assignare: probabiliter tamen dicitur, quòd arrhæ plerumque non in tanta quantitate consistant, in qua pœnæ; & consequenter non tam difficilis sit earum amissio, quàm pœnæ solutio, & quòd faciliùs illæ jam datæ negligantur, quàm ut patrimonium de novo imminuatur, quod fieret per solutam pœnam. *Vid.* Sanch. *l. c. c.* 32. 33. *&* 36. Tanner *cit. dub.* 3.

§. V.

Utrùm Sponsalia Clandestina Jure novo sint irrita, & quomodo transeant in matrimonium?

I. QUòd Sponsalia clàm etiam contracta, sine testibus, & Parocho, valida sint, & per se loquendo etiam licita, dictum superiùs, & docent communiter omnes: neque enim decretum Tridentini, clandestina matrimonia annullantis, extendendum est ultra casum expressum; cùm sit correctorium juris communis, & consequenter strictæ explicationis. Et quamvis prohibito absolutè matrimonio, etiam ea prohibeantur, per quæ ad matrimonium perveniri solet: non tamen hæc prohibentur, si matrimonium tantùm certo modo contrahendum prohibeatur. Quòd tamen decenter non fiant clandestina sine testibus Sponsalia, facilè conceditur.

II. Transeunt quidem de jure antiquo Ca-

Canonico Sponsalia, etiam clàm contracta, in matrimonium, per secutam copulam carnalem, *c. veniens* 15. *& c. Is qui* 30. *h. t.* eò quòd Ecclesia consensum conjugalem in tali copula præsumat ad evitandum peccatum. Hodie tamen in locis, ubi Tridentini constitutio, annullantis matrimonia clandestina, legitimè recepta est, non habent locum hæc matrimonia præsumpta, neq; transeunt Sponsalia in matrimonium per solam carnalem copulam. *Vid.* Fagn. & Barbos. *in cit. c.* 15. *& 30. h. t.*

§. IV.

De Impedimento publicæ honestatis, proveniente ex Sponsalibus de futuro.

I. IMpedimentum publicæ honestatis est *quædam quasi affinitas, aut propinquitas jure Ecclesiastico introducta, proveniens ex Sponsalibus de futuro: ob publicam morum honestatem*: hac scilicet exigente, ne cum consanguineis matrimonium contrahere possit, qui cum aliqua ex consanguineis Sponsalia jam contraxerat.

II. Hoc publicè honestatis impedimentum etiam ille contrahit, qui major septennio cum puella proxima septennio, in qua malitia supplet ætatem, Sponsalia de futuro contrahit. *c. Juvenis 3. h. t.*

III. Hoc impedimentum de jure antiquo Decretalium ad quartum usque gradum se extendebat, & oriebatur non tantùm ex Sponsalibus validis, sed etiam invalidis, modò non invalida fuerint ex defectu consensus, & pura fuerint, ac certa, cum determinata persona; vel si conditionalia fuerunt, fuerit tamen conditio jam impleta. *c. Ex Sponsalibus unico h. t. in 6.* Jure tamen novo *Tridentini sess. 24. de refor.* hoc impedimentum non nisi ex validis Sponsalibus oritur, & non extenditur ultra primum gradum consanguinitatis, tam in linea recta, quàm lateraliine nimium scilicet ob impedimenta dirimentia restringatur matrimoniorum valor. *Vid.* Sanch. *l. 7. de Matr. disp. 68.* Barbos. *in c. 3. h. t.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 4. c. 9.*

SECTIO II.

De Dissolutione Sponsalium.

§. I.

Ob quas causas dissolvi possint Sponsalia de futuro?

I. DIssolvi possunt Sponsalia puberum mutuo, & libero contrahentium consensu; per quæ enim res aliqua nascitur, per eadem etiam (cæteris paribus) dissolvitur. *c. 1. de reg. juris*: quamvis juramento firmata sint Sponsalia talia; juramentum enim promissorium, appositum contractui tanquam accessorium, sequitur ejus naturam, & conditiones. *c. quemadmodum 25. de jure jurand.*

II. Solvi possunt Sponsalia lapsu temporis ad matrimonium contrahendum præfixi. *c. sicut. 22. h. t.* Nam si ad finiendam obligationem tempus præfixum sit, tunc saltem ille liberè resilire potest à Sponsalibus, per quem non stetit, quò minus matrimonium intra præfixum tempus contraheretur, uti colligitur ex *c. sicut 22. h. t.*

III. Solvuntur Sponsalia per discessum in longinquas terras Sponsi, v.g. sine licentia Sponsæ, vel longam absentiam, ita ut nulla spes sit brevis redditus. *c. De illis 5. h. t.* eò quòd taliter discedens videatur renuntiare Sponsalibus. Quòd si tamen in propinquo hæreret, monendus, & requirendus de reditu videtur; prout etiam expectari deberet, si negotiorum tantùm causa, aut alia necessaria causa discessisset, animo brevi redeundi. Et quamvis putent aliqui, quòd Leges Civiles, dum volunt biennio eum expectandum, si intra provinciam absit; vel triennio, si extra provinciam, per jura Canonica sint correctæ, ob universalia nimis verba *cit. c. De illis*: rectiùs tamen, & probabiliùs alii hoc negant; cùm correctio talis ex nullo capite appareat, & decisio Legum Civilium in hac re bonum politicum concernente, sit validè consona æquitati, quamvis Judici Ecclesiastico non negetur, tempus hoc, si videatur expedire animæ bono, restringere. *Vid.* Sanch. *l. 1. de Matr. disp. 52. & 53.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2.*

§. II.

An, & qua ratione dissolvantur priora Sponsalia de futuro per ingressum Religionis, vel susceptionem Ordinis sacri?

I. CErtum est, per professionem Religiosam in Religione approbata dissolvi Sponsalia de futuro: quia cùm Sponsalia de præsenti, sive Matrimonium ratum, per solemnem professionem dissolvantur *c. 7. de Convers. Coning.* multò magis dissolvuntur Sponsalia de futuro.

Compend: Pirhing.

II. Per solum ingressum in Novitiatum pars in seculo manens liberatur ab obligatione Sponsalium, nisi aliter conventum fuisset. Ratio est: tum quia Religionem ingrediens tacitè, & ipso facto renuntiat Sponsalibus priùs initis, suscipiendo statum tam disparatum: tum quia per talem ingressum notabilis fit mutatio ex parte ingredientis, & probrosum foret alteri parti, si teneretur, Maritum, aut Uxorem habere, qui Religionem deseruit.

III. Probabilibus est, ex parte illius, qui Religionem ingreditur, per solum ingressum, & ante professionem Religiosam, non dissolvi Sponsalia, etsi ingrediatur bona fide, & non dolosè, seu animo iterùm exeundi. Ratio est: quia ingressus in Religionem nec ex natura sua hoc habet, ut dissolvat Sponsalia, neque etiam ex jure positivo.

IV. Per votum ingrediendi Religionem, ac profitendi dissolvuntur Sponsalia, etiam jurata, adeòque talis Sponsus Religionem potest ingredi non priùs contracto Matrimonio: cùm enim per tale votum illicitum sibi reddat sponsus matrimonii contractum, consequenter Sponsalia, quæ sunt promissio rei licitæ, subsistere amplius non possunt. Excipe: nisi necessitas aliqua urgeret priùs contrahere matrimonium, & postmodum, hoc nondum consummato, ingredi Religionem; ut si quis sub spe matrimonii corrupit eam, cum qua Sponsalia contraxerat, aut si ex occasione non contracti matrimonii gravem famæ jacturam pateretur fœmina: quæ damna non nisi per contractum matrimonium reparabilia essent. Porrò qui post votum Religionis sub spe Matrimonii aliquam corrupit, non tenetur, nec potest eam ducere absque dispensatione in voto: quia priùs jam fuit jus quæsitum DEO. Ita communis sententia: quamvis aliqui dicant, teneri eum ad ducendam sic deceptam, si voti ignara fuit,

V. Solvuntur Sponsalia de futuro per susceptionem Ordinis sacri, qui non tantū illicitum matrimonii contractum facit, sed ordinatum etiam inhabilem reddit ad contrahendum, cùm sit impedimentum dirimens. Per votum autem suscipiendi sacros Ordines non dissolvi Sponsalia priùs contracta ex parte voventis, probabilius est: cùm in grave alterius præjudicium votum hoc non videatur acceptare DEUS. Unde hoc voto adstrictus non potest licitè promoveri ad sacros Ordines. Porrò qui sic vovet, censetur renuntiare Sponsalibus jam contractis, atque ita pars altera libera est ab obligatione Sponsalium. *Vid.* Sanch. *l.* 1. *de Matr. disp.* 42. *& seqq.* Laym. *l. c.* Tanner. *tom.* 4. *disp.* 8. *dub.* 4.

§. III.

Utrùm priora Sponsalia de futuro solvantur per posteriora juramento firmata; vel per matrimonium cum alia contractum; & an etiam per subsequentem fornicationem?

I. NOn solvuntur priora Sponsalia per posteriora de futuro, quamvis hæc juramento firmata sint, cùm posteriora invalida, & nulla sint, tanquam de re alteri jam obligata. Et quamvis ipsis accedat juramentum, non minùs tamen hoc juramentum invalidum est, tanquam accedens contractui invalido, cum quo velut accessorium cum suo principali corruit.

II. Quòd si carnalis copula cum posteriore Sponsa, priorum ponsalium ignara, intervenerit, quamvis in rigore loquēdo priora Sponsalia (saltem ex parte decipientis) non dissolvantur, & damnum illatum per talem copulam debeat aliter compensari: potest tamen nonnunquam evenire, ut ob injuriam ignoranti illatam ad posteriora Sponsalia servanda obligatus maneat corruptor.

III. Solvuntur priora Sponsalia de futuro, per subsequentia de præsenti, sive per subsequens matrimonium, illicitè quidem, non tamen invalidè contractum, *c. Si inter* 31. *h. t.* quia fortius vinculum, quale est vinculum matrimonii, prævalet minùs forti Sponsalium de futuro. Unde priorum Sponsalium obligatio in tali casu omnino extinguitur, ex parte utriusque, prout colligitur, ex *c.* 1. *de sponsa duorum, & can. ult. cau.* 27. *q.* 2. Quamvis damnum, si priori Sponsæ in tali casu aliquod evenit, compensari debeat ab eo, qui fidem fefellit.

IV. Solvuntur Sponsalia etiam jurata per sequentem fornicationem, tam Sponsi, quàm Sponsæ, ita ut innocens jus habeat ea rescindendi, non tamen nocens: tum quòd ob notabilem mutationem in tali casu, fidem frangenti meritò fides non servetur; tum quòd ex iniquitate sua commodum habere non debeat nocens. Et quamvis quoad actualem fornicationem pari jure gaudeant

in

in ordine ad dissolvenda contracta Sponsalia Sponsus, & Sponsa, facilius tamen conceditur Sponso resilire à Sponsalibus, quamvis actualis fornicatio non intervenerit, ob vitam Sponsæ minùs pudicam, aut quòd vi oppressa fuerit &c. *Vid.* Sanch. *l.1.de Matr. c.48.& seqq.* Tanner *l.c.*

§. IV.

An, & qua ratione præterea dissolvantur Sponsalia ob supervenientem notabilem mutationem ex parte Sponsi, vel Sponsæ?

I. SI notabilis mutatio, aut nova causa rationabilis post contracta Sponsalia superveniret, ob quæ notabiliter difficilior redditur status matrimonii, solvuntur Sponsalia, prout habetur in *c. Quemadmodum 25. De jure jurando*. Et quidem in utroque foro fides habetur Sponso, & Sponsæ asserenti, se non contracturum fuisse Sponsalia, si ab initio talis causa fuisset, modò ex circumstantiis verisimilis assertio hæc videatur.

II. In specie autem enumerantur passim hæ mutationes, ob quas à Sponsalibus resiliri potest: si notabilis superveniat deformitas, nares v.g. amittendo, aut oculum &c. si morbo contagioso, vel incurabili, lepra v. g. morbo gallico, epilepsia &c. alteruter inficiatur; si alteruter incurrat gravem infamiam, aut detegatur corruptorum morum homo, ebrietati, & lusui deditus &c. si sævitia viri detegatur; si gravem fortunarum etiam jacturam alteruter patiatur; si dotem nolint, aut non possint dare parentes; si graves, & capitales inimicitiæ oriantur inter Sponsos, aut eorum parentes, vel consanguineos; si vagari incipiat Sponsus &c. si superveniat impedimentum Juris dirimens.

III. Ob causas modò dictas resiliri à Sponsalibus potest non tantùm, si Sponsalibus superveniunt, sed etiam si ante illa jam erant, probabiliter tamen ab altera parte fuerunt ignoratæ. Quòd si Sponsus cognita ejusmodi causa carnaliter Sponsam cognoscat, censetur remittere jus rescindendi Sponsalia, quod alioqui habebat. Si causa ejusmodi non sit certa, vel ex dissolutione Sponsalium timeatur scandalum oriturum, v. g. quia publica sunt Sponsalia, non item causa resiliendi, tunc ad dissolutionem requiritur sententia Judicis; secùs verò non. *Vid.* Sanch. *l.1.de Matr.disp. 62.& 57.* Laym. *l.5.tr.10.p.1.c.2.*

SECTIO III.

De Matrimonio secundùm se, ejusque essentiam.

§. I.

Quid sit Matrimonium, & quotuplex?

I. COmmuniter ex Jure definitur Matrimonium, quòd sit *maris, & fœminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens*. Sicuti tamen aliæ Juris definitiones non sunt semper ad Dialecticæ regulas exactæ, sed multa subintelligi volunt, ita etiam hæc. Clariùs loquuntur, qui dicunt: *Matrimonium esse contractum legitimum, & indissolubilem, quo vir, & fœmina sibi mutuam tradunt, & acceptant corporis potestatem, per signa exteriùs expressa in ordine ad prolis generationem*.

II. Dividitur Matrimonium in Legitimum, Ratum, & Consummatum. Legitimum dicitur illud, quod legitimo consensu, inter personas habiles, juxta leges contractum est, quale etiam inter Infideles habetur. Ratum est, quod legitimum (id est, juxta leges, & SS. Canones inter personas habiles contractum est) & insuper Sacramentum est, nondum tamen carnali copula cõsummatum; quæ si intervenerit post Matrimonium contractum, consummatum dicitur, perfectum, & completum. *Vid.* Sanch. *l.2.de Matr.disp.1.* Laym. *l.c.p.2.c.1.*

§. II.

De Matrimonio, quatenus est Sacramentum.

I. MAtrimonium in Lege Naturæ, & Veteri Sacramentum non fuit, sed contractus solùm naturalis. In Lege tamen Evangelica à Christo ad dignitatem Sacramenti elevatum fuit. Est de fide, & patet ex *Concil. Trid. sess.24.de Sacr. Matr. can.1.* Unde in Nova Lege inter Fideles baptizatos non potest contrahi verum Matrimonium, quin sit Sacramentum, & privata sæpius errantium ob suam peculiarem hæresim intentio, per generalem & universalem faciendi, quod Christus instituit, corrigitur:

prout pluribus videre est apud Theologos, quos de aliis etiam circa materiam, & formam, circa Ministrum, circa institutionem hujus Sacramenti, &c. videre potes, vel *Auth. Meth. hic.*

II. Quamvis etiam post Legem Evangelicam Matrimonium inter non baptizatos contractum non sit Sacramentum, cùm nullum Sacramentum subsistat sine Baptismo, qui est Sacramentorum janua: si tamen ambo Conjuges ad Fidem convertantur, tunc ex probabiliore sententia tale Matrimonium efficitur Sacramentum statim, ac ambo Conjuges baptizantur.

III. Matrimonium, quamvis solùm per Procuratorem, vel per epistolam inter absentes contractum, est verum Sacramentũ: cùm Matrimonii contractus, quem ad dignitatem Sacramenti elevavit Christus, non aliter se habeat, quàm alii contractus, qui per Procuratores, & epistolas validè contrahuntur; ita tamen, ut de Jure tam antiquo in *cap. ult. De Procurat. in 6.* quàm *Trident.* plures conditiones ad Matrimonium validè per Procuratorem contrahendum requirantur. Primò: ut speciale mandatum habeat Procurator ad contrahendum taliter, & quidem cum certa persona. Secundò: ut per se ipsum hoc negotium peragat Procurator, neque alium substituat, nisi expresè sit hoc ipsi concessum. Tertiò: ut mandatum intermedio tempore non revocetur, prout ex alibi dictis jam patet. Quartò: ut consensus contrahentium per Procuratores, tanquam interpretes, coram Parocho, & testibus exprimantur ad vitandam Matrimonii damnatam clandestinitatem.

IV. Ut quis Matrimonium validè contrahat per Procuratorem, non requiritur, ut hic mandatum accipiat coram Parocho, & testibus: necessarium tamen est, ut hi ex litteris, vel aliis sufficientibus indiciis cognoscant mandatum Procuratori datum. Neque requiritur, ut tunc, quando Procurator consensum sui Principalis explicat, ipse principalis sibi sit præsens, & usu rationis fruatur: requiritur tamen, ut constituendo Procuratorem compos rationis fuerit, & liberè egerit, nec mandatum revocaverit, ac Procurator hic, & nunc, dum coram Parocho, & testibus consensum sui Principalis explicat, ratione utatur, & liberè agat. *Vid.* Sanch. *l. 2. de Matr. disp. 7. & seqq.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 2. c. 2.* Conink *de Matr. disp. 24. dub. 9.*

§. III.

De Consensu requisito ad Matrimonium.

I. QUòd ad validè contrahendũ Matrimoniũ utriusq; contrahentis in obligationem conjugalem de præsenti consensus, & acceptatio (saltem moraliter simultanea) requiratur, per verba ordinariè, aut signa exteriora, juxta morem patriæ explicanda, si dubia sint, seu obscura, certum est, & constat ex *c. Ex litteris 7. c. Ex parte 9. h. t.*

II. Validum est Matrimonium contractum, etsi consuetudines, vel solemnitates patriæ non serventur. *c. 1. h. t.* Ratio est: quia solemnitates ejusmodi, & consuetudines, utpote juris humani, nihil possunt quoad substantiam Matrimonii immutare.

III. Si alter conjugum fictè, vel gravi metu coactus consensit, tunc sufficit ad valorem, si is posteà de novo, & liberè consentiat, nec requiritur, ut alter quoque, qui prius verè, & liberè jam consensit, consensum renovet. *Vid.* Conink *l. c. dub. 7.* Sanch. *l. 2. de Matr. disp. 32.* Fagn. *in cit. c. 1. h. t.*

§. IV.

Utrùm ad valorem Matrimonii contracti à liberis necessarius sit consensus parentum: & an patria potestas se extendat ad retinendas uxores filiorum?

I. NOn requiritur ad valorem matrimonii, à liberis utriusque sexus contracti, consensus parentum: uti constat ex *c. Cùm virum 12. De Regularib. & ex Trident. sess. 24. c. 1. De reformat.* Cùm in illis, quæ ad status electionem pertinent, sui juris, & liber sit quilibet, præsertim ad gravia onera matrimonii in se suscipienda. Quamvis negari non debeat, de honestate, & decentia esse, in re tam ardua, parentum etiam voluntatem exquirere; quod solùm etiam SS. Canones innuunt, qui ita leges Civiles plus fortassis requirentes corrigunt, ut tamen decentiæ, & reverentiæ erga parentes nihil derogent; dum ad consilium saltem Parentum audiendum inducunt liberos, sæpius etiam peccaturos, si sine consensu eorum matrimonium ineant.

II. Ad reddendas autem filiis suas, quas duxerunt uxores, cogi possunt, & debent parentes, censuris etiam Ecclesiasticis, si injustè eas retineant. *c. Non est 11. h. t.*

Quam-

Quamvis enim per contractum matrimonium non eximantur liberi patria potestate, *§ final. Institut. de patria potestate*, non tamen potestati soceri subiiciuntur uxores filiorum, neque patria potestas ad hæc spiritualia se extendit. *cap final. De judiciis in 6. Vid.* S. Thom. 2.2.*q.* 104.*a.* 5. *in C.* Sanch. *l.* 4. *de Matr. disp.* 22. *&* 23. Abb. *in cit. c.* 11. *h.t.*

SECTIO IV.

De Matrimonio ficto, seu simulato, & coacto.

§. I.

An Matrimonium fictè contractum sit validum, & ad quid obligetur, qui fictè contraxit?

I. QUòd Matrimonium fictè contractum invalidum sit (quamvis ex parte unius tantùm fictio intervenerit) ex defectu consensus clarè patet, & desumitur ex *c. Tuanos* 26. *h. t.* ita tamen, ut in foro nonnunquam exteriore, ubi fictio probari non potest, pro matrimonio valido judicetur; neque credatur asserenti fictionem, in præjudicium alterius: & in foro etiam interno grave peccatum injustitiæ, & sacrilegii taliter fictè contrahens committat, ob deceptam turpiter alteram personam, cum qua fictè contraxit; & læsam graviter Sacramenti reverentiam, ad quod verus consensus requiritur.

II. Fictè contrahens matrimonium per verba de præsenti, obligatur ad compensandum damnum, quod inde putatitiæ conjugi accidit, per verum consensum in matrimonium: nisi cum alia jam contraxisset vero consensu, vel nisi & illa, cum qua fictè contractum est, decepisset fictè contrahentem: cùm in tali casu deceptio deceptione compensetur; vel nisi ob inæqualitatem personarum incommoda alia plura, & infelices exitus &c. timeri ex tali matrimonio possent; vel nisi decepta, cognita deceptione, sponte recipiat aliam compensationem. *Vid.* Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 2. *cap.* 6. Sanch. *l.* 1. *de Matr. disput.* 11. & Auth. Meth. *infrà l.* 5. *tit.* 16.

§. II.

An Matrimonium ex metu contractum sit validum?

I. MAtrimonium ex metu gravi, injustè, & ad extorquendum Matrimonium incussо, contractum, nullum est, saltè de Jure positivo Ecclesiastico. Patet ex *tit.* 40. *Lib.* 1. *Decret.* ubi etiam §. 1. dictum, quis metus gravis habeatur, & §. 5. quæ conditiones aliæ requirantur, ut Matrimonium gravi metu extortum nullum sit. Ratio irritandi Matrimonium sic contractum fuit. Primò: quia metus adversatur triplici bono Matrimonii, fidei conjugali, quæ in coacto Matrimonio facilè deficit; proli, cujus generatio ex defectu mutui amoris impeditur; & Sacramento significanti liberam Christi cum Ecclesia conjunctionem. Secundò: quia cùm Matrimonium sit indissolubile, & consequenter semel validè contractum, rescindi non possit, prout possunt alii contractus, ut consulatur gravem metum passo, debuit nullum declarari Matrimonium, quod metu gravi extortum est.

II. Matrimonium, ex metu gravi, injustè ad illud extorquendum incussо, initum, est nullum, sive metus inferatur per contrahentem, sive absque hujus culpa, & scientia per quemcunque alium: quia etiam ab alio, quàm à contrahente incussus impedit consensum plenè liberum. Et hoc procedit, etiamsi metum passus sua culpa in hunc metum inciderit: & licèt solum incertam ex pluribus certis cogatur ducere, v. g. alteram ex duabus filiabus Titii.

III. Matrimonium, ex metu justè incussо contractum, validum est, etiamsi metus directè ad illud extorquendū sit incussus, sive à Judice, v.g. ut stuprator ducat puellam sub fide, & spe Matrimonii vitiatam, sive à puellæ vitiatæ Patre, Avo, Fratre &c. *c.* 10. *h.t.*

IV. Matrimonium contractum ex gravi metu injustè quidem, non tamen eo fine incussum, ut extorqueatur Matrimonium, sed ad aliam rem obtinendam, est validum, sive metus proveniat à causa naturali, sive libera. Hinc Matrimonium contractum cum concubina metu mortis instantis ex naufragio, morbo &c. est validum. Validum item, si contrahatur ad vitandum supplicium, carcerem &c. si Judex, vel alius quiscunque vitam, aut libertatem promittat, si

hanc

hanc, vel illam duxerit, modò captivitas, aut periculum supplicii aliunde immineat, & non intentetur ad Matrimonium extorquendum. *c.*14.*&* 15.*h.t.c.*2. *de eo, qui duxit &c. Vid.* Tanner *hic disp.*8.*q.*3.*dub.*2. Sanch.*l.* 4.*de Matr.disp.*12.*& seqq.*

§. III.

An si mulier invita cum aliquo Matrimonium contraxit, nec in eum postea consensit, valeat Matrimonium, si alteri postea nubat? Item an Matrimonium, metu gravi contractum, per spontaneam cohabitationem ratificetur, & convalescat?

I. SI mulier coacta, seu invita in uxorem ducta fuit, & posteà alteri nubat, posterius hoc matrimonium valet; cùm prius gravi metu injustè extortum nullum fuerit: nisi per spontaneam cohabitationem metus ille purgatus fuerit, antequam secundùm Matrimonium contractum fuit. *c.*13.*h.t.*

II. Matrimonium metu gravi contractum per spontaneam subsequentem cohabitationem utriusque conjugis convalescit, & ratificatur. Quia talis mutua cohabitatio est sufficiens signum spontanei consensus, postmodum habiti, qui solus requirebatur ad valorem matrimonii. *c.*21.*h.t.*

III. Plura tamen requiruntur, ut cohabitatio talis vim habeat spontanei consensus in foro externo: primò scilicet, ut sciat ille, qui per cohabitationem talem ratificare censetur Matrimonium, quòd Matrimonium hoc suum nullum fuerit: ne ex errore tantùm, quem incorrigibilem putat, cohabitare alteri videatur. Secundò, ut cohabitatio talis diuturna moraliter fuerit, juxta prudens Judicis arbitrium. Tertiò, ut omnis timoris causa cessaverit, & omnino spontanea haberi possit talis cohabitatio &c. *Vid.* Abb. *in cit.c.*21.*h.t.* Sanch. *l.*4 *de Matrim. cap.* 18.

§. IV.

An si Mulier neget, se in Matrimonium consensisse, sit ei fides habenda? Vel si probare velit, se per metum gravem sibi illatum consensisse, sit audienda?

I. AD utramque hanc quæstionem respondet Pontifex in *c.Consultationi* 28. *h.t.* quòd nempe mulier audiri non debeat, negans, quòd in Matrimonium consenserit; si legitimis testibus contrarium probet sponsus. Neque enim simplex illius assertio, ad multas fraudes cavendas, prævalere debet legitimis probationibus.

II. Quòd si tamen ante carnalem copulam, vel immediatè post illam, accepta quidem benedictione, à sponsis tamen aufugiant tales mulieres, dicentes se nunquam in Matrimonium consensisse, sed metum sibi illatum fuisse; vult Pontifex, non negandam illis audientiam, sed diligenter inquirendum (ab Episcopo scilicet) qualis metus ille fuerit, & si probatum fuerit, quòd metus fuerit (respectivè saltem) gravis, audiendas illas esse, & à viris separandas, & declarandum irritum esse Matrimonium. *Vid.* Sanch. *l.c disp.*12. Fagn. *in c.*28.*h.t.*

§. V.

Utrùm Matrimonium ex metu levi initum sit nullum, & an contractum ex metu reverentiali?

PRobabilius est, matrimonium taliter ex metu levi contractum non esse invalidum, sed validum, prout probatur à contrario sensu ex *c.Veniens* 15.*& c. Consultationi* 28.*h.t.*& habetur etiam ex *L. Nec timorem* 7 *§.*1.*ff. de eo, quod met. caus.* & probatur etiam ex cavendarum litium multitudine, quæ meritò timeri posset, si metui huic nullitas, aut rescissio contractus concederetur.

Ad posteriorem quæstionem satis jam videtur responsum in *cit. Tit.* 40. *Lib.* 1. *Decretal.* §.1. *Vid.* Sanch. *l.*4. *de Matr. disp.* 17. Tanner. *de Matrim.disp.*8.*q.*3.*dub.*2. Laym. *l.* 5.*tr.*10.*p.*2.*c.*5.

§. VI.

An Matrimonium gravi metu initum confirmetur per juramentum adjectum, vel per copulam subsecutam?

I. MAtrimonium per adjectionem juramenti non fit validum, si contractum fuit ex gravi metu ad id extorquēdum injustè incussō. Patet ex *c.*2.*de eo, quì duxit.* Ratio est: quia in tali contractu deest sufficiens consensus, quem juramentum non supplet, utpote quod sequitur naturam actus, cui apponitur.

II. Neque validum fit Matrimonium per copulam subsequentem, si hæc gravi metu extor-

extorqueatur: quia sic extorta non supplet defectum liberi consensus. Præterquam quòd eadem incommoda sequantur ex matrimonio tali metu extorto, & consummato, quæ sequuntur ex matrimonio gravi metu extorto, & non consummato. Si ergo hoc juxta Ecclesiæ constitutionem, nullum est, erit & illud nullum, & copula taliter extorta fornicaria. *Vid.* Sanch. *l.*4. *de Matr. c.*18. *&* 20. Conink *hìc disp.*28. *dub.*4. Tanner. *hìc disp.*8. *q.*3. *dub.*2.

SECTIO V.

De Unitate, & Indissolubilitate Matrimonii.

§. I.

An Matrimonium sit necessariò unius viri cum una fœmina, & an, ac quo Jure Polygamia sit prohibita?

I. SUccessivè plura Matrimonia contrahere, & mortua priore Conjuge, aliam ducere, semper licitum fuit. 1. *ad Corinth.*7. Ut tamen unus vir simul habeat plures uxores, est contra primævam institutionem Matrimonii, & Jure naturæ nullum; nisi Divina dispensatio interveniat, prout probatur ex *c.* 2. *Genes.* & notat Pontifex in *c. Gaudemus* 8. *de divort.* cùm hæc pluralitas saltem secundario fini Matrimonii, pacificæ scilicet Conjugum cohabitationi, & gubernationi domesticæ &c. adversetur.

II. Polygamia autem unius uxoris cum pluribus viris, adeò Juri naturæ, etiam contra primarium finem Matrimonii, quoad prolis generationem, contraria est, ut nunquam permissa legatur. Quamvis probabilius sit, quòd etiam hæc Polygamia per absolutam DEI potentiam concedi possit. Unius verò viri cum pluribus uxoribus Polygamia, olim quidem, in Veteri Testamento, ex dispensatione Divina licita fuit aliquibus: hodie tamen in Novo Testamento de hac etiam Polygamia, & dispensatione nihil scimus; cùm ad primævam suam institutionem Matrimonium revocatum sit ob Mysticam Significationem hujus Sacramenti, nimis conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ est unica. *Vid.* Tanner. *l.c. qu.*4. *dub.*6. Laym. *l.*5. *tr.*10. *p.*3. *c.*6.

§. II.

Qualis certitudo sit necessaria de morte prioris Conjugis, ut possit superstes Conjux licitè ad alias nuptias transire?

I. NOn sufficit moralis tantùm probabilitas, sed requiritur moralis certitudo de morte alterius, ut superstes ad secunda vota transire possit. *c. in præsentia* 19. *h.t. & c.*2. *de secundis nuptiis.* Cùm enim ad secunda vota transire non liceat, nisi certus sit aliquis de morte alterius; diuturna autem absentia v.g. alterius conjugis, vitam quidem illius dubiam reddat, & probabilem faciat mortem, non verò certam, consequenter prioris etiam vinculi ad mortem usque alterutrius indissolubilis obligatio, censeri non potest soluta, ut ad vota secunda transire liceat, sed manet illa in sua possessione, ita ut non liceat ab obligatione recedere. Sufficit autem certitudo moralis: quia ad licitè agendum major requiri non potest, cùm in rebus humanis major plerumque haberi non possit.

II. Quamvis in *c.*5. *§. si autem. Ut lite non contestata &c.* dicatur, sufficere verisimilem præsumptionem, ut permitti possit Conjugi superstiti alterum Matrimonium, videtur tamen textus hìc aliquibus in posterioribus Juribus magis declaratus, vel etiam correctus (quod certissimum est de correctione Juris Civilis ex diuturna quatuor annorum, vel etiam unius absentia, mortem præsumentis, & ad secunda vota transitum concedentis) vel de casu quodam loqui, ubi tantùm præjudicium non infertur, si ad alia vota conceditur transitus.

III. Licèt Judex Ecclesiasticus in casu talis absentiæ, quando solùm adest probabilis præsumptio, non autem indubitata certitudo de morte alterius Conjugis, non possit in foro externo concedere licentiam transeundi ad secundas nuptias: valdè tamen probabile est, quòd possit licitè fieri hic transitus, etsi non adsit omnino certa causa credendi, alterum Conjugem esse mortuum, sed solùm verisimilis, & valdè probabilis præsumptio; neque Judex Ecclesiasticus in foro externo, si id post nuptias intelligat, tales Conjuges separare debet, donec constiterit, priorem Conjugem adhuc vivere. *c.*1. *caus.*34. *q.*1.

IV. Si rationabiliter dubitetur, an adsit cer-

certitudo vel præsumptio sufficiens de morte alterius Conjugis, res necessariò deferri debet ad Ordinarium, qui, si testes sufficientes ad deponendum de visu non adsint, decidere causam debet ex variis circumstantiis. *Vid.* Sanch. *l.2.de Matrim. disp.46.* Tanner. *hic disp.8.q.4.dub.6.* Laym. *l.5.tr.10. p.3.c.3.* Canis. *in cit c.19.h.t.*

§. III.

An, & quo Jure Matrimonium sit indissolubile?

I. MAtrimonium semel legitimè contractum indissolubile esse quoad vinculum, non quidem Jure naturæ puro, sed Jure naturali Divino, probatur ex *cap. Unico de voto in 6. & ex Trident. sess.24. de sacram. Matrimon. & ex Evangelista Matthæo.19.* exigente hanc indissolubilitatem, non tantùm prolis generatione, sed vel maximè bona prolis educatione.

II. Omnimodam tamen indissolubilitatem consummati Matrimonii inter fideles baptizatos, etiam præceptum Christi probat, prohibentis *Matth.19.* ne separet homo, quod DEUS conjunxit, & *Marci 10. v.11.* absolutè dicentis, adulterium committere, qui dimiserit uxorem, & aliam duxerit. *Vid.* Laym. *l.cit.c.6* Sanch. *l.2.de Matr.c.13.& l.10.disp.2.*

§. IV.

An, & quibus modis dissolvatur Matrimonium ratum, & non consummatum?

I. QUòd per professionem religiosam dissolvatur, etiam quoad vinculum, ratum Matrimonium, nondum tamen consummatum, ex *Tit. 32. tertii Libri Decret.§.9.& 10.* patet.

II. Quòd autem per dispensationem Pontificis Matrimonium ratum, nondum consummatum, inter fideles dissolvi quoad vinculum possit, negant quidem multi: plures tamen, & communior affirmat, & ex praxi, ac facto Summorum Pontificum probatur: tum quòd Matrimonium ratum non omnimodam insolubilitatem Christi cum Ecclesia significet, sed Christi cum anima tantùm fideli, quæ sæpius per peccatum dissolvitur; prout habetur ex *c.1 Debitum 5. de bigam. non ordinand.* tum quòd indirecta in Jure Divino dispensandi potestas videatur Pontifici necessaria ob bonum totius Ecclesiæ. *Vid.* Tanner. *l.cit.dub.4.* Sanch. *l.2.de Matr.disp.14.& 15.*

SECTIO VI.

De Impedimentis Matrimonii.

§. I.

De Impedimentis Matrimonii in genere.

I. IMpedimenta Matrimonii sunt in duplici differentia: alia dicuntur Impedientia tantùm, quæ impediunt, quò minùs licitè, non tamen quò minùs validè Matrimonium contrahatur: alia dicuntur Dirimentia, non quòd Matrimonium semel validè contractum, si illi superveniant, Dirimant, sed quia impediant, ne validè Matrimonium contrahatur.

II. Talia Impedimenta statuere, sive Impedientia illa sint, sive Dirimentia, inter fideles posse Ecclesiam, seu Summum Pontificem, ex justa causa, ex *Trid. sess.24. de sacram. Matr. can.3.& 4.* patet, non quidem quòd immutare possit materiam, & formam hujus Sacramenti, sed quòd contractum humanum irritum faciendo impediat, ne contractus talis sit Sacramenti hujus Materia, aut personas aliquas ex justa causa inhabilitet ad contrahendum Matrimonium.

III. Quamvis, seclusis Ecclesiæ constitutionibus, quilibet etiam Laicus Princeps, qui potestatem habet ferendi leges, impedimenta talia pro suis subditis constituere posset; cùm Matrimonium sit contractus civilis, eorum directioni, & potestati non minùs subjectus, quàm alii contractus civiles: quia tamen ad dignitatem Sacramenti contractus hic inter fideles elevatus est, consequenter Ecclesia sibi reservavit impedimenta statuendi potestatem: ita tamen, ut consuetudo legitimè introducta talia Juris Ecclesiastici impedimenta iterum abrogare, ac nova constituere possit. *Vid.* Sanch. *de Matr.l.7.disp.1.& seqq.* Laym. *l.5.tr.10. p.4.c.1.*

§. II.

De quibusdam Impedimentis Matrimonii contrahendi in specie, de quibus agitur in hoc Titulo.

I. POtissima Titulorum hujus Libri materia est, explicare impedimenta Matri-

Matrimonii. Sunt tamen aliqua, de quibus in specie hoc Titulo mentio fit. Et quidem hoc in §. generalia quædam de impedimentis afferuntur. Primò quidem, quòd unius etiam testimonium de illicitio concubitu, qui affinitatis radix est, cum persona aliqua habito, affirmantis impediat, quò minùs validè matrimonium cum hac persona ab eo contrahi possit, qui in secundo saltem gradu consanguineus est illi, qui illicitam copulam habuit cum persona tali. *cap. præterea* 12. *h.t. & c. super eo.* 22. *de testibus*. Ratio est: quia in tali casu agitur de peccato vitando, ad quod unius etiam testimonium (cæteris paribus) sufficit, modò talis, ut testis, deponat, & non tantùm denuntiet; juret etiam; & non tantùm de auditu deponat; nec sit vilis tantùm persona. Si tamen Sponsalia inter virum, & mulierem sint juramento confirmata, tunc non debet ad dictum unius solius Matrimonium impediri, idque ut vitetur periculum perjurii, uti patet ex *cit. c.* 12. *h.t. in fin.*

II. Si fama sit Impedimenti inter eos, qui contrahere volunt, intercedentis, & fama plenè probetur in publico judicio, vel notoriè de ea constet, sufficit ea ad impediendum Matrimonium, ne contrahatur. *c. Cùm in tua* 27. *h. t.* nisi contraria probatio, quæ contra famam hanc affertur, fortior sit probatione famæ, & hanc elidat. *Gloss. hic V. famam.* Ad quam elidendam admittitur etiam juramentum Consanguineorum contra famam, negantium, se, aut hos consanguineos esse; si tamen putet Judex, personas tales esse, quæ ad jurandum admitti possint. Quòd si propinqui se sponte offerant ad jurandum, repellere eos debet tanquam suspectos, & Matrimonium impedire. Pari ratione interdicere illud debet, quando scandalum ex tali contractu timetur inter consanguineos contrahentium, prout sumitur ex *cit. c. Cùm tua*.

III. Lite pendente super priore Matrimonio, illicitè quidem contrahitur: si tamen postmodum appareat, nullum fuisse priùs Matrimonium, potest, & debet in secundo Matrimonio permanere, qui lite pendente contraxit: separandus tamen est à posteriore Conjuge, si pro valore prioris Matrimonii pronuntiatum fuit, prout colligitur ex *c. Cum in Apostolica* 18. *h.t.* Neque enim à Jure Canonico sola litis pendentia super priore Matrimonio Impedimentum dirimens est, quamvis prohibeatur talis contrahere, ob periculum peccati, quod potest subesse, si prius Matrimonium validum esset. *Vid.* Sanch. *l.* 1. *de Matrim. disp.* 71. Mascard. *de Probat. concl.* 1934.

§. II.

De Impedimento Erroris Personæ.

I. ERror circa substantiam personæ Jure naturæ reddit matrimonium irritum (ob defectum consensus in hanc personam, circa quam substantialiter erratur) sive error hic sit antecedens, sive concomitans: cùm ille contractum matrimonii cum hac determinata persona faciat involuntarium; hic verò concomitans error faciat contractum cum hac determinata persona saltem non voluntarium, auferens positivum consensum in hanc determinatè personam, qui tamen requiritur. Quòd si tamen errans intenderet cum persona præsenti contrahere, quæcunque illa sit, validum utique esset matrimonium, quia verè in illam consentiret. Non autem esset error personæ, si quis solùm erraret in nomine, putans, eam, cum qua contrahit, vocari Annam, cùm vocetur Berta; modò aliàs ipsa persona ei sit cognita.

II. Quòd si error sit tantùm circa qualitates personæ, cum qua quis contrahit, putans ex errore nobilem illam, divitem, formosam &c. cùm tamen plebeja tantùm sit, mediocrium, vel etiam nullarum divitiarum, & pulchritudinis &c. quamvis error talis det causam contractui, & ex dolo contrahentis proveniat, non irritat, nec invalidum facit Matrimonium cum tali errore, & per dolum alterius contractum; cùm taliter contractum Matrimonium tantùm involuntarium sit secundùm quid, circa qualitates aliquas accidentales, quæ se tantùm habent per modum alicujus causæ impulsivæ: Potest tamen per accidens fieri, ut taliter contractum Matrimonium nullum sit; si scilicet qualitas, circa quam erratur, expresè apponatur per modum conditionis, cujus intuitu in matrimonium tale consentiat alter, expresè asserens, se non consensurum, nisi conditio talis subsit. Et secundò: si error circa qualitatem redundet in errorem personæ. Tunc autem error circa qualitatem redundat in errorem personę, quando per qualitatem, in qua erratur, certa

certa, & individua persona animo concipitur, quæ visu prius ignota est. Ut si quis animo consentiat contrahere cum primogenita Titii, offeratur autem alia non primogenita, quæ priùs erat ignota, nullum erit matrimonium. Erit autem validum, si hæc, quæ offertur, jam priùs erat visu nota contrahenti, etsi per errorem putet esse primogenitam: modò non habeat actualem intentionem, eam non accipiendi, nisi sit primogenita. *Vid.* Sanch. *l.7. de Matrim. disp.*18. Tanner *disp.*8. *q.*3. *dub.*3.

§. IV.

De Impedimento Matrimonii orto ex Cultus, sive Religionis disparitate.

I. Disparis Cultus, seu Religionis censetur esse illud Matrimonium, quod à fideli baptizato contrahitur cum infideli non baptizato. Esse autem hanc Cultus disparitatem impedimentum dirimens Matrimonii, Jure Ecclesiastico introductum, ita ut nullum sit tale Matrimonium fidelis baptizati cum infideli non baptizato, communissima praxis Ecclesiæ docet, ex traditione Apostolorum, in vim Legis obligante, quibus videbatur inconveniens, à fideli contrahi Matrimonium, quod non est Sacramentum.

II. Matrimonium Personæ Catholicæ cum Persona hæretica est quidem validum, illicitum tamen; nisi gravis causa excuset, & moraliter certum sit, nullum fore periculum scandali, perversionis, &c. Et in Germania quidem, aliisque Regionibus Septentrionalibus licita sunt conjugia inter Personas Catholicas, & Hæreticas etiam sine dispensatione Pontificia, modò adsit gravis causa talis conjugii contrahendi, & absit prædictum periculum. In dubio verò, an talis causa adsit, & absit periculum, ad SS. Pontificem, vel etiam Episcopum loci pertinet, rem examinare & licentiam contrahendi dare. Porrò illa pacta, quæ in conjugiis cum hæreticis Personis initis fiunt, ut pars liberorum, v. g. mares, Fidem amplectantur Catholicam patris Catholici; fœminæ verò Hæreticam matris Hæreticæ, impia sunt & irrita. *Vid.* Sanch. *l.7. de Matrim. disp.*71. & 72. Tanner. *disp.*8. *de Matrim. q.*4. *dub.*5. Laym. *l.*5. *tr.*10. *p.*4. *cap.*14.

§. V.

De Dispensatione Impedimentorum Matrimonii.

I. In Impedimentis, Jure naturali, vel divino Matrimonium dirimentibus, propriè dispensare, nec Summus Pontifex potest; cùm inferior non possit legem Superioris tollere. In impedimentis tamen solo Jure Ecclesiastico Matrimonium dirimentibus, potest dispensare Summus Pontifex, validè quidem, non tamen licitè sine justa causa, prout probat ratio superioritatis in lege propria dispensare potentis. Ordinariè tamen sine speciali à Summo Pontifice concessa licentia, dispensare in his non potest Episcopus, nisi extraordinaria necessitas cogeret, quæ moram non pateretur, cùm in tali casu non videatur sibi reservasse dispensandi potestatem Summus Pontifex.

II. Communiter autem plures referuntur causæ, ob quas dispensari potest à Pontifice. Prima est extinctio gravis discordiæ, & gravium scandalorum evitatio. Secunda est, quando non reperitur in ea vicinia Matrimonium æquale, nisi cum consanguineis, vel affinibus. Tertia est conservatio amplissimarum opum, vel illustris familiæ in eodem sanguine. Quarta merita petentium &c.

III. Quando in petitione dispensationis tacetur vera causa, aut circumstantia, quam Jura exprimi jubent: vel quando veritas tacita, aut falsitas expressa, pertinet ad causam finalem, ita ut ea veritate expressâ, vel falsitate non expressa, dispensatio, vel omnino non fuisset concessa, vel non tali modo, tunc talis dispensatio est invalida. Quando verò non tacetur aliquid, quod Jus jubet exprimi, & veritas tacita, vel falsitas expressa tantùm versatur circa causam impulsivam, sine qua dispensatio nihilominus fuisset concessa, licèt difficiliùs, non redditur dispensatio subreptitia, & invalida. *Vid.* Tanner. *l. c. dub.* 9 Sanch. *l.*8. *de Matrim. disput.*6. 17. *& seqq.*

SECTIO VII.

De mutua Conjugum obligatione quoad cohabitationem, alimentorum præstationem, liberorum educationem, & de obligatione Conjugum ad debitum conjugale.

§. I.

An teneantur conjuges simul cohabitare, & mutuò sibi præstare alimenta, & quæ sit obligatio Conjugum ad alendos, & educandos liberos?

I. QUòd simul, ut plurimùm habitare teneantur Conjuges, non tantùm in eadem domo, sed eadem etiam mensa, & thoro utentes, patet ex *c.* 1. & 2. *De conjug. leprof. & ex c.* 2. *Genesis*, ita ut uxor teneatur sequi virum, tanquam caput familiæ, domicilium mutantem, nisi in pactis matrimonialibus aliter cautum esset, aut sine periculo gravi sequi virum non posset; vel certè longam peregrinationem instituentem sine magno suo incommodo comitari non posset; vel post contractum Matrimonium vagari vir inciperet, ad quod uxor inscia non se obligavit &c.

II. Tenetur vir ordinariè uxorem, & familiam alere; quia dotis fructus ideò percipit: nisi uxor à viro sine hujus culpa, aut justa causa discedat, aut dos promissa quidem, soluta tamen non sit. Dictum tamen est, *ordinarie*: si enim pauperem, & indotatam duxerit, alere eam tenetur, etiamsi nullos fructus dotis percipiat, sicuti etiam uxor dives maritum pauperem alere debet, uti ratio naturalis probat.

III. Ad filios tamen ex se natos, si indigeant, sustentandos, & piè ac honestè educandos, uterque parens tenetur, uti ex Apostolo patet *ad Ephes. c.* 6. & 1. *ad Corinth.* 12. maximè pater, qui est caput familiæ, ita ut obligatio hæc ob inopiam parentum ad avos etiam paternos, & maternos transeat; & cura illegitimæ prolis alendæ primo triennio matri competat. Et quamvis Jus Civile hac in materia rigidius videatur loqui, prohibens alimenta præberi à parentibus, spuriis, seu ex damno coitu natis, *Authen. Excomplexu. Cod. de incestis nuptiis &c.* mitius tamen est Jus Canonicum, rigorem Juris Civilis corrigens, ita ut juxta illud parentes quicunque filiis etiam illegitimis alimenta moderata præstare debeant. *c. Cùm haberet* 5. *De eo qui duxit &c. Vid.* Sanch. *l.* 1. *de Matr. disp.* 40. & *l.* 9. *disp.* 4. & 5. Tanner. *disp.* 8. *de Matr. qu.* 6. *dub.* 4. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 5.

§. II.

De obligatione mutua Conjugum ad usum, seu actum conjugalem.

SAtis multa de hac materia, quæ tota propè ad forum conscientiæ pertinet, agunt Theologi Morales, qui passim consuli possunt.

TITULUS II.

De Desponsatione Impuberum.

§. I.

Quæ ætas requiratur ad Sponsalia de futuro?

I. AD contrahenda Sponsalia de futuro requiruntur septem anni completi, tam in maribus, quàm in fœminis, prout sumitur ex *c. Literas* 4. & *c. Accessit* 5. *h. t.* ob usum rationis, communiter cum hac ætate plenum. Et hinc non tantùm juxta *L. In sponsalibus* 14. *ff. De sponsalib.* si in tali ætate usus rationis non habeatur, nulla erunt Sponsalia, ob defectum usus rationis, sed etiam, si septennium nondum completum sit (nisi malitia suppleat ætatem) quamvis una tantùm dies deesset: in favorem tamen Matrimonii ultima septennij dies inchoata habetur pro completa. *argum. L. à qua ætate* 5 *ff. Qui testamenta facere possunt.*

II. Etsi Sponsalia, ante completum septennium inita, sint nulla: valida tamen fiunt, si postea, vel expressè, vel tacitè ratificentur. *Vid.* Sanch. *l.* 1. *de Matr. disp.* 16. Covarr *in epit. l.* 4. *Decret. p.* 1. *c.* 2.

§. II.

An Sponsalia ab Impuberibus contracta dissolvantur per solum dissensum alterius, postquam pubes factus est?

I. SI ab Impuberibus, septennio tamen majoribus, Sponsalia contracta fuerunt, neuter resilire potest ante pubertatem, ne propter ætatis inconstantiam sæpiùs

piùs contrahant, & sæpiùs resiliant. Post pubertatem tamen uterque resilire potest, ne cogantur approbare, quod non satis firma ætate fecerunt, *c. De illis 7. h.t.* Et quidem qui priùs pubes factus est, statim resilire potest, nec tenetur expectare, donec etiam alter pubes factus fuerit: quia frustra expectatur eventus, cujus nullus est effectus. *c. Cùm conting. 36. De offic. Jud. deleg.*

II. Si pubes contraxit cum impubere, licet resilire impuberi, non verò puberi: ut patet ex *cit. c. 7. §. Mulier.* quia contractus potest in favorem minoris claudicare, modò resiliat in continenti, ut Jura loquuntur, id est, intra triduum, saltem post adeptam pubertatem.

III. Quòd si juramento hæc Impuberum Sponsalia, majorum tamen septennio, & proximorum pubertati, confirmata sint, vel si impuberes de præsenti contraxerunt, probabilius est, neutri licere pubertatem adepto resilire, uti probari potest ex *c. Ex literis 10. de sponsal. Vid.* Sanch. *l. c. disput. 51.* Covarr. *l. c. c. 5. §. 1.*

§. III.

Utrùm Sponsalia inter Impuberes, vel inter Impuberem, & Puberem inita sint valida, vel nulla, & qua ratione convalescant?

I. SI impuberes, vel impubes unus, & septennio minor, alter verò pubes Sponsalia contraxerint, vel parentes eorum, horum loco, non tantùm nulla sunt, ut dictum est, sed neque per lapsum temporis convalescunt: nisi appareat liquidò, verbo, vel facto ipsorum, eos post septennium in eadem voluntate contrahendi Sponsalia perseverare, *c. Si infantes unico. h.t. in 6.* Convalescunt autem verbo, si se invicem sponsos vocent; vel facto, si vel mutuò se, ut sponsos osculentur, vel cohabitent invicem &c. vel si malitia suppleat ætatem, id est, si ea præditi sint, etiam ante septennium, discretione, & usu rationis, ut intelligant, quid agant, & quam sibi obligationem imponant, uti ex *cit. L. In sponsalibus* probari potest.

II. Quòd si impuberes, vel impubes cum pubere, de præsenti contrahant Sponsalia, quæ in aliis legitimis casibus verissimum matrimonium sunt, si nec proximi sint pubertati, nec malitia suppleat ætatem, contractus ille, ex Juris fictione, vim quidem Sponsalium de futuro habet, & impedimentum publicæ honestatis parit; matrimonium tamen, ob defectum legitimæ ætatis, non est, nec lapsu temporis, si ætas compleatur, in matrimonium de præsenti convalescit, juxta *reg. 18. non firmatur*, nisi per novum consensum præstitum, expressè, vel tacitè ratificetur, & approbetur. *Vid.* Sanch. *l. 1. de Matr. disp. 16. & 23.* Franc. *in cit. c. un. h.t. in 6.*

§. IV.

An, & quatenus Filii ex Sponsalibus per Patrem pro se contractis obligentur?

I. SI pater, vel mater pro filiis sufficientè ætatem, & usum rationis habentibus, sive puberes illi sint, sive impuberes, contrahant, ita ut hi expressè consentiant, vel saltem tacitè, non contradicendo, cùm tamen possent, & præsentes fuerint, valet (cæteris paribus) Matrimonium tale, vel Sponsalia, & ex illis oritur publica honestas.

II. Non tamen valet talis contractus, si factus fuit à parentibus, absentibus, & ignorantibus liberis, etiamsi hi posteà, quando factum suorum parentum resciunt, taceant, & nihil contradicant. Unde ad valorem taliter contractorum Sponsalium, aut Matrimonii requiritur expressus, vel tacitus saltem, absentium liberorum consensus, juxta *cit. cap. unicum in 6. h.t. §. Porro.*

III. Quamvis pater, uti dicitur *c. Tua 1. h.t.* pro filio nondum septenni contrahere possit Sponsalia, ea tamen solùm contrahi possunt sub spe ratificationis, postquam filius compleverit septennium: adeòque reipsa nulla ex talibus Sponsalibus ex parte filii nascitur obligatio, nisi quòd non bene agat filius, si posteà, cùm ad maturam ætatem pervenerit, sine justa causa reclamet. Validè autem etiam sine justa causa potest reclamare, neq; debet necessariò approbare sponsionem patris. *Vid.* Navarr. *in Manual c. 14. n. 15.* Barbos. & Fagn. *in cit. c. Tua 1. h.t.*

§. V.

De variis casibus occurrentibus circa desponsationes Impuberum inter se, & Puberum cum Impuberibus, an, & qua ratione hujusmodi desponsationes valeant, aut obligent?

I. MAjor, sive pubes contrahens Sponsalia cum Minore, seu impubere, tenetur hunc exspectare, donec perveniat

ad

ad pubertatem; nisi major, sive pubes gravi metu coactu cum impubere contraxit. Ita deciditur *c. Ex litteris* 11. *h. t.*

II. In dubio, an copula carnalis intercesserit, potiùs creditur viro affirmanti, & juranti, quàm fœminæ neganti. *c. Continebatur 6. h. t. & can. Si quis 3. caus. 33. q. 1.* nisi vir diceret, se cum impubere eam habuisse.

III. Ex Sponsalibus contractis cum impubere, sed majore septennio, oritur impedimentum publicæ honestatis: quia major septennio potest contrahere sponsalia de futuro, quamvis non possit adhuc se obligare perpetuo vinculo matrimonii. Unde hujusmodi sponsalia impediunt matrimonium contrahendum cum Consanguineis Sponsi, & Sponsæ, uti habetur in fine *cit. cap. 6. h. t.* olim quidem usque ad quartum, hodie verò post *Tridentinum* solùm usque ad primum gradum.

IV. Si Impubes factus pubes velit à Sponsalibus resilire, etiam alteri concedenda est licentia transeundi ad alia vota. *c. Attestatione* 10. *h. t. Vid.* Abb. *in cit. c. 6.* 10. *& 11. h. t.* Sanch. *l. 7. de matr. disp.* 104. Covarr. *in epit. Decretal. l. 4. p. 1. c. 4. §. 1. & p. 2. c. 5. n. 5.*

§. VI.

Proponuntur decisiones aliorum Capitulorum hujus Tituli, in quibus agitur de desponsationibus Impuberum.

I. SPonsalia contracta cum impubere minore septennio, per cohabitationem mutuam per septem annos convalescunt, & inducunt justitiam publicæ honestatis. uti habetur *c. Duo Pueri* 12. *h. t.* Ratio est: quia quamvis impuberes ante septennium non possint contrahere Sponsalia, possunt tamen post septennium, ut paulò antè *nu.* 3. dictum est. Unde Sponsalia ante septennium contracta de facto, & non de jure, post septennium incipiunt valere: quia ex cohabitatione tam diuturna præsumitur, Sponsos habuisse ratam priorē promissionem Sponsalium, licèt ea ab initio non valuerint. Verùm cùm hodie Sponsalia inter puerum sexennem, & puellam nondum septennem sint invalida, non oritur ex illis impedimentum publicæ honestatis, juxta *Concil. Trident. sess. 24. c. 3. de Reform. matr.*

II. Sponsalia inita contra interdictum Pontificis cum decreto irritante, etsi generali, nec faciente mentionem Sponsalium, sunt invalida: ut si Pontifex ex justa causa prohibeat duobus, ne contrahant, decernens irritum, siquid contra actum fuerit. *c. Ad dissolvendum* 13. *h. t.* Matrimonium verò adversùs simplicem prohibitionem Pontificiam initum, nimirum absque decreto irritante, est validum, quia multa prohibentur, quæ tamen facta tenent. *c. Ad Apostolicam* 16. *de Regular.*

III. Matrimonium per verba de præsenti contractum inter virum, & puellam, quę nō. dum est in ætate nubili, & in qua prudentia, aut malitia, non supplet ætatem, non est matrimonium, sed solùm vim habet Sponsalium de futuro. *c. Tuæ* 14. *& ult. h. t.* Ratio est: quia ante annos pubertatis, vel antequam malitia suppleat ætatem, non est quis aptus ad matrimonium contrahendum, ut infrà dicetur. *Vid.* Sanch. *l. 1. de Matr. disp.* 69. Vivian. *in Rational. Jur. Pontif. in c.* 12. *h. t.* Abb. & Barbos. *in c.* 13. *&* 14. *h. t.*

§. VII.

De Ætate requisita ad Matrimonium contrahendum, & de Pubertate, & quando malitia suppleat ætatem?

I. MAtrimonium validè contrahere non possunt, qui nondum ad legitimam ætatem à Canonibus præscriptam pervenerunt, ita ut nullum sit matrimonium ex defectu ætatis, quod contrahitur à fœmina ante duodecimum ætatis annum completum; à masculo verò ante decimum quartum ætatis annum completum: qui anni de jure communi in utroque sexu anni pubertatis habentur, nisi in casu causæ urgentissimæ cum illis, qui proximi sunt pubertati, ab Episcopo, v. g. dispensatum fuerit, vel malitia suppleat ætatem, prout sumitur ex *c. Ubi non est* 2. *& ex c. de illis h. t.*

II. Censetur malitia supplere ætatem, si potentiam habeant ad generandum, & rationis judicium sufficiens ad cognoscendum statum conjugalem, & ejus perpetuum, ac indissolubile vinculum. Hæc si adsint ante annos pubertatis, validum est Matrimonium. In dubio autem ante annos pubertatis non præsumuntur.

III. Matrimonium contractum à pubere, seu majore XIV. annis, etsi nondum possit generare, nihilominus est validum,

quia adest legitima ætas, & de nullo perpetuo impedimento constat. *Vid.* Sanch. *l.7. de Matr. disp.*104. Barbos. & Fagn. *in c.2. h.t.* Covarr. *in epit. l.4. Decret. p.2. c.1.*

TITULUS III.

De Clandestina Desponsatione.

§. I.

Utrùm Matrimonia Clandestina Jure antiquo non solùm fuerint prohibita, sed etiam invalida? Et qua ratione potuerint Jure novo ab Ecclesia irritari?

I. QUæ Matrimonia clàm, sine Paroco, & testibus contrahuntur, dicuntur Clandestina. Ea semper quidem in Ecclesia prohibita fuerunt, & illicita, ob multa, & gravia incommoda: non fuerunt tamen ante *Concilium Tridentinum* invalida, prout certa, & communis sententia habet, juxta *Can. Nullus* 2. *caus.*30. *q.*5. *& c.*2. *h.t. & Trident. sess.*24. *c.*1. *de reformat.* Hodie verò post *Concil. Trident. l.c.* sunt invalida, si aliter quàm præsente Parocho, (quamvis hic Sacerdos non sit, modò sit alterutrius sponsi Parochus) vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu ordinarii licentia, ac duobus, vel tribus testibus, (quales quales illi sint, modò advertant, quid agatur) contrahant, ad plurima scilicet gravissima incommoda præcavenda invalidante Ecclesia matrimonia talia clandestina, non quidem per se, & directè annullando Sacramentum, quod in Ecclesiæ potestate non est, sed indirectè tantùm, & per accidens, annullando scilicet contractum Civilem, & humanum immediatè, & per consequens irritum etiam faciendo Sacramentum.

II. In Ecclesiis, ubi promulgatum hoc *Tridentini* decretum fuit, invalidè contrahunt. 1. Etiam illi, qui invincibiliter decretum illud ignorant: quia Lex irritans etiam ignorantes in ordine ad nullitatem actus obligare potest. 2. Qui clandestinè contrahunt etiam in articulo mortis, aut aliâ quacunque necessitate. 3. Qui contrahunt præsente quidem majore viciniæ parte, absente tamen Parocho. Ratio est: quia deficiente forma substantiali ad valorem actus requisita (sicuti requiritur ad validum matrimonium, Parochi, & testium præsentia) actus subsistere non potest.

III. Si matrimonium coram Parocho, & testibus contractum fuit, invalidè tamen ob aliquod impedimentum dirimens, hoc posteà cessante revalidari mutuus consensus, & matrimonium, sive verbis, sive affectu conjugati occultè potest, & sine Parochi ac testium præsentia: modò impedimentum fuerit occultum, & non sit periculum, ne in foro externo aliquando innotescat. Ratio est: quia secundùm *Concil. Trident.* illud solùm matrimonium clandestinum irritatur, quod non potest probari esse contractum in facie Ecclesiæ. *Vid.* Sanch. *l.2. de Matr. disp.* 37. *& l.3. disp.*3.4. *&* 17. Laym. *l.*5. *tr.*10. *p.* 2. *c.*4.

§. II.

An etiamnum in locis, ubi decretum Concilii Tridentini non est receptum, aut promulgatum, Matrimonia Clandestina sint valida?

I. VAlida sunt matrimonia Clandestina in loco, ubi Tridentini Concilii decretum non est promulgatum, aut receptum, sive locus ille sit Catholicus, sive Hæreticus. Ratio est: quia Concilium expressè dicit, decretum hoc suum invalidans matrimonia Clandestina, robur suum non habere, nisi in Parochia aliqua publicatum fuerit, & quidem post triginta dies à die factæ primæ promulgationis.

II. Hinc Christiani apud Turcas v. g. captivi, aut mercatores inter infideles viventes &c. possunt validè in illis locis clàm contrahere, sine præsentia Parochi, & testium, etiamsi in loco domicilii Tridentinum sit receptum.

III. Secluso speciali statuto in contrarium, valde probabile est, eos validè contrahere, qui è loco domicilii, ubi Tridentinum est receptum, abeunt in locum, ubi non est receptum, animo clandestinè contrahendi. Ratio est: quia non obligantur legibus sui territorii, qui in eo non versantur. Neque committere fraudem dicendus est, qui jure suo utitur. *L. Nullus* 55. *ff. de R.I.* Dixi: *secluso speciali statuto in contrarium.* Testantur autem Tambur. & Card. Lugo in Responsis Moral. *l.*1. *dub.*36. eum contractum irritatum esse ab *Urbano VIII. per Breve authenticum anno* 1627. *die* 14. *Aug.* editum. Quod vel ignorarunt, vel receptum non esse credi-

de-

derunt AA. qui post illud asseruerunt, talem contractum esse validum.

IV. Qui ex loco, ubi Tridentinum non est receptum, veniunt ad locum, ubi receptum est, non possunt ibi sine Parocho, & testibus validè contrahere, etiamsi tantùm transeat: quia peregrini ratione contractus fortiuntur forum, & quoad solemnitatem contractuum tenentur legibus locorum, ubi contrahunt. *c. ult. de Foro compet. Vid.* Sanch. *l.3. de matr. disp.*18. Laym. *l.5. tr.*10. *p.2. c.*4. Tanner *disp.*8. *de matr. q.*3. *dub.*6.

§. III.

Utrùm necessarium sit ad valorem Matrimonii, ut assistat proprius utriusque contrahentis Parochus, & intra propriam Parochiam; & qualis præsentia Parochorum, aut testium requiratur?

I. SUfficit, si alterutrius, sponsi scilicet, vel sponsæ, Parochus, vel Ordinarius assistat, quamvis sit excommunicatus, suspensus, vel irregularis (modò actualiter non sit depositus) & quamvis titulum tantùm coloratum habeat cum communi errore, aut non sit Sacerdos: tum quòd idem utriusque sponsi, quoad hunc actum, censetur Parochus; tum quòd Sacerdotii qualitas in Parocho non petitur à Concilio; tum quòd censuræ illæ non tollunt rationem Parochi propriè dicti, & assistentia talis non est actus jurisdictionis, quem fortasse censuratus exercere non potest, sed actus testimonii, ex dispositione juris ad valorem matrimonii requisitus, ad quod sufficit etiam titulus tantùm coloratus cũ communi errore.

II. Præter Parochum, etiam proprius Episcopus in sua Diœcesi, vel alius quasi Episcopali jurisdictione præditus prorium territorium habens, assistere potest matrimonio, ut Abbas exemptus, Vicarius Generalis Episcopi, etiam absque speciali commissione, capitulum Cathedrale Sede vacante, item Legatus Sedis Apostolicæ in Provincia suæ Legationis: ac denique S. Pontifex per totum orbem terrarum potest fidelium matrimoniis assistere, vel assistendi licentiam dare. Ratio est; quia hi omnes nomine Ordinarii comprehenduntur, & sunt Parocho superiores. Archiepiscopus tamen non potest assistere matrimoniis subditorum suffraganeorum suorum: quia non est ipsorum Ordinarius, nec habet in eos jurisdictionem, nisi cùm actu visitat, aut causa ad eum per appellationem est devoluta.

III. Non potest Parochus, sive Sacerdos sit, sive non, dare licentiam Clerico non Sacerdoti, etiamsi Diaconus sit, vel Subdiaconus, assistendi matrimonio. Potest tamen concedere hanc licentiam simplici Sacerdoti, etiam non approbato ab Ordinario: quia hanc approbationem requirit *Concilium Trident. sess.*24. *c.*15. *de Reform.* solùm pro audiendis confessionibus.

IV. Potest Parochus Catholicus licitè assistere matrimonii Hæreticorum, qui in sua Parochia degunt, ut frequenter contingit in Germania: partim quia non est Minister Sacramenti hujus, sed solùm testis; partim quia non est ipsi prohibita hæc cum ipsis communicatio.

V. Vagi, seu illi, qui nullibi fixam sedem, & stabile domicilium habent, contrahere possunt validè, & licitè coram quolibet Parocho, juxta probabilem sententiam: probabilius tamen est, quòd coram eo Parocho legitimè tantùm contrahant, in cujus Parochia tum versantur, cùm alia etiam Sacramenta ab hoc petere, & percipere debeant. Quicunque tamen Parochus Vagos conjungit, diligenter præstare debet, quæ ipsi à *Tridentino sess.*24. *c.*7. *de reformat.* injunguntur, ut tales scilicet non conjungat, nisi diligentem priùs inquisitionem de statu illorum, & habilitate fecerit, ac licentiam ab Ordinario obtinuit, ob periculum, ne tales cum impedimento dirimente nulliter contrahant.

VI. Validum est matrimonium, cui Parochus alterutrius, sponsi, vel sponsæ assistit, etiamsi assistat extra propriam Parochiam, aut in aliena etiam diœcesi; cùm hæc assistentia, ut dictum, non sit actus jurisdictionis, saltem fori contentiosi, qui extra propriam diœcesim exerceri non possit. Probabile tamen est, quòd Parochus extra propriam Parochiam assistens matrimonio, si solemniter assistat sine licentiam Ordinarii, vel Parochi loci, peccet, & puniri possit, propter scandalum, quod potest dare, involando in officium alterius.

VII. Præsentia Parochi, & testium debet esse moralis, & humana, ut sciant videlicet, & advertant, quid agatur, sive proprio sensu percipiant, quid agatur, sive per interpretem. Sufficit autem, non vocati, & casu solùm

lùm interveniant, ac inviti etiam, & repugnantes interſint. *Vid.* Sanch. *l.3. de matr. diſp. 19. & ſeqq.* 39. *& ſeqq.* Laym. *l.5. tr.*10. *p.*2. *c.*4.

§. IV.

An, & qua ratione Denuntiationes publicæ præcedere debeant ante Matrimonium?

I. DEnuntiationes, ſeu proclamationes ſunt monitiones quædam, quæ præmittuntur matrimonio contrahendo, ut ſi quis Canonicum impedimentum inter ſponſos ſciat, illud intra terminum competentem aperiat Parocho, ut hic ulteriùs rem deferre, vel de veritate indagare poſſit, ac non aſſiſtat, ſi probabilis conjectura ſit de impedimento interveniente.

II. Quamvis hæ denuntiationes de eſſentia matrimonii non ſint, cùm hoc validum ſit, omiſſis etiam illis, ut ex Trident. colligitur, quod præcipit quidem denuntiationes, non irritat tamen matrimonium illis omiſſis: omitti tamen non poſſunt ſine peccato gravi tam à Parocho aſſiſtente, quàm à ſponſis contrahentibus, niſi ſuper his ſit diſpenſatum ex juſta cauſa ab Epiſcopo (cujus prudentiæ res hæc à Concilio committitur) vel ejus Vicario, vel in quibuſdam caſibus, ex commiſſione, à loci Parocho.

III. Si ob cauſam, vel per diſpenſationem Epiſcopi denuntiationes ſunt prætermiſſæ ante nuptias, non tamen omninò remiſſæ, tunc poſt nuptias ante conſummationem Matrimonii ſunt faciendæ: niſi Ordinarius ipſe judicaverit expedire, ut omnino remittantur. Alioquin conjuges conſummantes graviter peccabunt, juxta probabiliorem ſententiam.

IV. Si Sponſi ad diverſas Parochias ſpectent, denuntiationes in utriuſque Parochia faciendę ſunt. 2. Debent fieri denuntiationes tribus diebus feſtivis continuis, inter quos videlicet alia feſta non medient. 3. Fieri debent inter Miſſarum ſolemnia. Poteſt tamen circa hæc obſervari cujuſque Eccleſiæ contraria conſuetudo. *Vid.* Sanch. *cit. l.3. diſp.*5. *& ſeqq.* Tanner. *diſp.*8. *de matr. q.*3. *dub.*6.

§. V.

De probatione Matrimonii Clandeſtini, & ejus publicatione.

MAteria hujus paragraphi, cùm hodie in partibus noſtris, ubi Tridentini decretum promulgatum, & acceptatum eſt, vix utilis ſit, legi poteſt in *c. Siquis* 1. *c. Quod nobis* 2. *h.t.*

§. VI.

De Pœnis Matrimonii Clandeſtini, & clàm contrahentium, vel ei aſſiſtentium.

I. DUę potiſſimùm pęnæ ſunt matrimonii Clandeſtini. Prima eſt, quòd filii ex eo geniti ſint illegitimi, quamvis bona fide, ignorantes ſui matrimonii nullitatem, parentes contraxerint: licèt enim in aliis caſibus, ubi propter impedimentum dirimens matrimonium, invalidè quidem, bona tamen fide conjugum, aut unius conjugis, ſuum impedimentum ignorantium, prę-miſſis denuntiationibus, contractum fuit, liberi ex tali Matrimonio geniti legitimi habeantur, in favorem bonæ fidei, juxta *c. Ex tenore* 14. *Qui filii ſint legitimi*. In caſu tamen, quo nullum fuit, & clandeſtinum, quia omiſſis denuntiationibus initum, favor hic non conceditur liberis ex eo Matrimonio genitis: cùm parentes eo ipſo, quòd clàm contrahere voluerint, videantur ſibi malè conſcii fuiſſe, & non bona fide egiſſe, cùm neglexerint ulteriorem veritatem inquirere.

II. Altera pœna eſt, quòd ſeparandi ſint à ſe invicem putatitii conjuges, & ſpe diſpenſationis impetrandæ careant, ſi in gradibus prohibitis ſcienter contraxerint (ita ſtatuente Tridentino ob contemptum Eccleſiæ) & pœna etiam arbitraria tam ipſi clàm contrahentes, quàm teſtes clandeſtino Matrimonio, ſine Parocho ſcilicet, aut debito teſtium numero, aſſiſtente puniendi ſunt.

III. Parochus, vel alius Sacerdos ex licentia Parochi, ſine teſtibus requiſitis aſſiſtens, per triennium ab officio ſuſpendendus eſt; gravius etiam puniendus, ſi culpæ qualitas poſtulaverit. *c. Cùm inhibitio* 3. *§. final. h.t.* Quam tamen triennalem ſuſpenſionem ſublatam hodie per Tridentinum, utpote quod pœnam arbitrariam ſtatuit, putat Sanchez, in caſu, quo ſine ſufficientibus teſtibus aſſiſtit Matrimonio Parochus. Pœna arbitraria ſæpiùs etiam imponenda eſt contrahentibus, quamvis coram Parocho, & teſtibus contrahant, ſi denuntiationes culpabiliter omiſerunt. *Vid.* Sanch. *l.5. de matr. diſp.*42. *& ſeqq.* Coninck *de Sacram. diſp.*27. *dub.*9. Laym. *l.5. tr.*10. *p.*2. *c.*4.

Tl-

TITULUS IV.

De Sponsa Duorum.

§. I.

Siquis bina Sponsalia cum diversis contraxerit, quænam sint servanda?

SI quis Sponsalia de præsenti, sive matrimonium contraxit successivè cum duabus, debet adhærere primæ: si verò priùs contraxit Sponsalia de futuro cum una, & postea per verba de præsenti matrimonium cum altera, debet adhærere secundæ, prout sumitur ex *c. Duobus* 1. *h.t.* In priore enim casu non poterat cum posteriore matrimonium contrahere, priori jam legitimo vinculo matrimoniali obligatus; in posteriore verò casu, cùm priori vinculo Sponsalium de futuro novum, & fortius vinculum Sponsalium de præsenti, sive matrimonii superveniat, consequenter ad hoc posterius tenebitur, non autem ad prius. *Vid.* Abb. & Alex. *de Nævo in cit. c.* 1. *h.t.*

§. II.

An Sponsalia de præsenti dissolvantur per sequens Matrimonium consummatum?

I. NOn dissolvit, patet ex *c. Licet* 3. *& c. Tuas* 5. *h.t.* cùm enim vi primi matrimonii, quamvis ratum illud sit tantùm, dominium corporis ad potentiam copulæ translatum jam sit in uxorem: consequenter non potest vir, qui jam non est dominus sui corporis ad potentiam generandi, illud in aliam transferre ad hunc finem.

II. Etsi, ut ex modò dictis patet, illa, quæ per sponsalia de futuro alicui est obligata, possit cum alio de præsenti contrahere; cùm vinculum illud non sit indissolubile, sed tantùm obnoxiam restitutioni faciat resilientem personam, ac ob fractam fidem pœnæ subiiciat: si tamen de præsenti, seu per verum matrimonium alicui est desponsata, non potest cum ullo altero, vivente priore marito contrahere; & si contrahat, separari ab eo debet, quin ille, qui matrimonium contrahit cum desponsata alteri per verba de præsenti, omnino inhabilis fit ad eam ducendam etiam post mortem primi mariti, si scivit, eam alteri esse desponsatam de præsenti, eamque carnaliter cognovit vivente primo marito. *Vid.* Fagn. *in c.* 31. *de Sponsal.* Sanch. *l.* 2. *de Matr. dis.* 14. Covarr. *in c.* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 7. §. 3.

Compend: Pirhing.

§. III.

An appellans in causa Matrimoniali possit lite pendente aliud Matrimonium contrahere?

AFfirmatum hoc jam est in *Tit.* 1. *hujus Libri, Sess.* 6. *§.* 2. *n.* 3. sub debitis limitationibus, quæ ibi videri possunt, cùm litis pendentia non sit impedimentum dirimens. Videatur etiam *c. Tua fraternitas* 4. *h.t.* Ex quo etiam habetur, quòd separari quidem taliter contrahentes debeant, ne multorum adulteriorum detur occasio, si priùs matrimonium, de quo mota fuit lis, validum sit; absolutè tamen invalidum non sit matrimonium, lite pendente de prioris Matrimonii nullitate tractum, si prius matrimonium invalidum fuit. Unde si de hac nullitate postmodum constet, non erit opus novo consensu pro posteriore matrimonio. *Vid.* Abb. & Alex. de Næv. *in cit. c.* 4. *h.t.*

TITULUS V.

De Conditionibus appositis in Desponsatione, vel in aliis Contractibus.

§. I.

Quid sit Conditio, & quotuplex; quid modus, Causa, & Demonstratio, quæ Matrimonio, aliisque contractibus apponuntur?

I. COnditio propriè dicta, prout hìc accipitur, est dispositionis, sive actus, vel contractus suspensio in futurum tempus, & eventum incertum, quæ communiter explicatur per particulam *Si*: v.g. *consentio in tuas nuptias, si pater tuus consenserit.* Et hinc conditio de præsenti, aut præterito, non facit propriè conditionatum contractum.

II. Modus est qualitas adjecta dispositioni, sive adjectio oneris, ad quod obligare volumus contrahentem, & communiter explicatur per particulam *Ut*: v.g. *duco te, ut honorem, & divitias acquiram.*

III. Causa dicitur, quando denotatur causa, propter quam contrahitur, & explicatur per dictionem *Quia*: v.g. *contraho tecum, quia dives es, quia nobilis, &c.*

IV. Demonstratio denique fit, quando exprimitur illa qualitas, quæ determinat hanc personam: v. g. *duco te, qua libera es, quæ virgo es*, &c.

V. Conditiones aliæ sunt generales, quæ cuilibet contractui insunt, etiamsi non exprimantur: v. g. *si vixerimus*. Aliæ sunt speciales: & quidem aliæ intrinsecæ contractui, necessariò scilicet ad contractum requisitæ: ut *duco te, si non sis sanguine mihi juncta*, &c. Aliæ extrinsecæ, sine quibus contractus esse potest, ut *duco te, si dives es*. Et harum iterùm aliæ necessariò eventuræ, ut: *duco te, si cras sol oriatur*. Aliæ contingentes, & possibiles, ut: *duco te, si pater tuus consentiat*. Aliæ impossibiles, ut: *duco te, si aureum montem in dotem dederis*. Aliæ honestæ. Aliæ turpes. Aliæ indifferentes. Et inter turpes aliæ contra substantiam Matrimonii, contra triplex scilicet bonum Matrimonii; fidei videlicet, ut: *duco te, si adulterandam te exponas*; generationis, ut: *duco te, si generationem prolis impediveris*: & indissolubilitatis denique, ut: *duco te, si iterùm discedere velis*. Aliæ verò turpes quidem sunt, non tamen contra substantiam Matrimonii, ut: *ducam te, si fornicatam mecum fueris, &c. Vid.* Abb. *hic in rubr.* Sanch. *l. 5. de Matr. disp. 1.*

§. II.

An conditio contractui matrimoniali appositа illum vitiet, vel suspendat?

I. SI Matrimonium contrahatur sub conditione impropriè dicta, ad præsens tempus, aut præteritum relata, nec suspenditur, nec vitiatur contractus talis, sed Matrimonium statim subsistit, aut non subsistit, pro ratione conditionis præsentis, vel præteritæ, *ff. Conditiones. Instit. de V. O.* e.g. *duco te, si es nobilis, dives: si tuus pater est mortuus, si es scriptus hæres, &c.* Dependet enim contractus à conditione, quæ si existit, vel extitit, contractū valere facit; si verò non existit, vel non extitit, facit eum non valere.

II. Quòd si Matrimonium contrahatur sub conditione de futuro, possibili, honesta, & contingente, ut cùm dico: *duco te, si pater tuus consenserit*; suspenditur matrimonium, usque ad eventum conditionis, juxta naturam conditionis appositæ, prout probatur ex *c. De illis 3. h. t.* & meliùs ex *c. Super eo 5. eodem*.

III. Probabilius est, non tantùm consensui ad contrahendum matrimonium præstito apponi posse conditionem, sed etiam ipsi matrimonio, v. g. *contraho tecum, si meus pater consenserit*. Ratio est: quia hujusmodi conditionem nullibi reprobant Canonica instituta, ut patet ex *cit. c. Super eo h. t.* Obligatio tamen talis matrimonii differtur in eventum conditionis, sicut in aliis contractibus conditionalibus. Neque conditio adiicitur matrimonio, ut est Sacramentum, quod non potest esse in pendenti, sed prout est contractus Civilis. *Vid.* Sanch. *l. c. & disp. 6.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 2. c. 7.* Barbos. *in cit. c. 3. & 5. h. t.* Zœs. *ibid.*

§. III.

An conditio de futuro necessariæ, vel impossibilis, adjecta Matrimonio, illud vitiet, vel suspendat?

I. SI matrimonium contrahatur sub conditione de futuro necessariò eveniēte: ut: *contraho tecum, si cras sol oriatur*, non suspenditur, nec vitiatnr per conditionem adjectam, sed statim validum est, perinde ac si nulla conditio adjecta fuisset, & absolutè fuisset cotractum: quia qui sub conditione stipulatur, quæ omninò extitura est, purè videtur stipulari. *L. Si pupillus 9. §. 1. ff. de novat.* Excipe: nisi contrahentes putarent conditionem talem adjectam contingentem tantùm esse, vel si adderent talem clausulam ad definiendum tempus, quo contractus celebrandus esset.

II. Si contrahatur matrimonium sub conditione impossibili, vel turpi de futuro, & hæc non repugnet substantiæ, aut bonis matrimonii, habetur conditio talis pro non adjecta, unde matrimonium taliter contractum statim valet: non valet autem, sed ipso jure irritum est, si conditio turpis ab initio adjecta repugnet substantiæ, sive bonis matrimonii, fidei scilicet, generationi, aut indissolubilitati, prout statuitur in *c. Si conditiones 7. h. t.* Sicuti enim in priore casu nihil in pactum deducitur, quod substantiali obligationi, in matrimonio essentialiter inclusæ, repugnat, ratione cujus nullum esset matrimonium: ita in posteriore casu in pactum deducitur tale quid, quod substantiæ matrimonii repugnat, & cum quo consistere non potest consensus matrimonialis. Quod autem conditio turpis, aut impossibilis,

lis, sub qua matrimonium contrahitur, si non repugnet bonis matrimonii, pro non adjecta habeatur, & nihil vitiet contractum, in favorem matrimonii specialiter constitutum est. *argn. §. Instit. De hæred. instituen. juncta Glossa impossibilis.*

III. Prædictæ conditiones turpes, & inhonestæ adversùs substantiam matrimonii appositæ non reddunt invalidum matrimonium, si earum appositioni alter contrahentium contradicat, vel saltem si taceat: quia in favorem matrimonii præsumitur contradicere, qui expressè non consentit; quòd si autem consensus utrimque non adsit, censetur à conditione fuisse recessum.

IV. Conditio turpis, vel impossibilis non repugnans substantiæ, aut bono matrimonii tunc solùm habetur pro non adjecta, quando contrahentes sciebant, esse impossibilem, aut turpem, & à jure ejusmodi conditiones reiici, ac pro non adjectis haberi. In dubio verò, an contrahentes joco, an seriò, ejusmodi conditionem apposuerint, præsumit Ecclesia, joco solùm fuisse adjectam, & non animo suspendendi actum. *Vid.* Fagn. *in c. 1. & ult. h. t.* Sanch. *l. 5. de matr. disp. 2. & seqq.* Laym. *l. c.* Coninck *disp. 29. de Sacram. dub. 1. & seqq.*

§. IV.

Resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa Sponsalia, vel Matrimonia sub conditione contracta.

I. VAlde probabile est, quòd matrimonium contractum per verba de præsenti inter habiles, sub conditione honesta de futuro, & contingenti, statim perficiatur, & obliget impleta conditione, absque novo contrahentium consensu; modò contrahentes in eadem prima volùtate permaneant. Ratio est: quia omnes alii contractus, etiam Sponsalium, sub tali conditione celebrati, validi fiunt post eventum conditionis, absque novo contrahentium consensu, prout passim Canonistæ docent, & patet ex *L. Potior. 11. ff. Qui potior in pig.*

II. Quamvis valdè probabiliter aliqui asserant, post Tridentinum debere Parochum, & testes adesse non tantùm contractui matrimoniali de præsenti, sed etiam impletioni conditionis: sufficit tamen, si ipsi contrahentes coram Parocho, & Testibus posteà asserant, conditionem esse impletam; nam hoc ipso censentur purificare contractum, & consequenter de eodem testificari Parochus, & testes possunt. Tutius tamen est ad multa incommoda cavenda, ut in casu conditionati matrimonii, quòd rarò concedendum est, novus consensus coram Parocho, & testibus à contrahentibus, post conditionem impletam, adhibeatur.

III. Sponsalia de futuro ab impeditis non tantùm licitè contrahuntur sub conditione dispensationis Papalis, sed etiam obligationem inducunt, ut eventum conditionis exspectent, qui taliter contraxerunt: cùm adjecta hæc conditio sit honesta. Probabile etiam est, quòd contractum matrimonium sub tali conditione inter impeditos impedimento Ecclesiastico, absque novo consensu, post purificatam conditionem, in absolutum matrimonium transeat, ut ex 1. nu. hujus §. patet. Tutius autem est (si non omninò necessarium) post impetratam dispensationem novum coram Parocho, & testibus consensum ponere: quod etiam ipsa praxi, & usu observatur.

IV. Si quis sub conditione honesta, & contingente Sponsalia de futuro cum duabus contrahat, priora valida erunt, etiamsi posteriorum conditio priùs purificetur; quia taliter posteriora Sponsalia contrahere, utpote ad conditionis eventum expectandum per priora Sponsalia obligatus, nisi illa prorsus dissoluta fuissent. Si verò matrimonium de præsenti, sub conditione tamen honesta, & contingente, cum duabus contraxit, illud validum erit, cujus conditio priùs impletur, modò contrahens consensum in alterum matrimonium, ante eventum conditionis, non revocaverit; quamvis enim licitè non agat, taliter cum duabus sub conditione successivè contrahendo, validè tamen contrahere, negari non potest; & quia consensus absolutus prævalet consensui conditionato, per eventum autem conditionis factus fuit consensus absolutus, consequenter hic prævalet consensui sub conditione, quæ nondum evenit, adhuc pendenti. Quòd si tamen simul impleatur utraque conditio, neutrum matrimonium valet: cùm in tali casu consensus non adsit in determinatam personam, sed tam in illam, quàm in hanc feratur. Hæc tamen omnia vitari facilè possunt per assistentiam prudentis Parochi, tales conditiones in contractu Matrimonii non permittentis. *Vid.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 2. c. 7.* Tanner. *tom. 4. disp. 8. q. 3. dub. 4.* Coninck. *l. c.* Sanch. *l. 5. de Matr. disp. 8.*

§. V.

An causa, demonstratio, vel modus adjectus contractui matrimoniali ipsum vitiet, vel suspendat?

I. SI causa, vel demonstratio adiiciatur contractui matrimoniali, sive turpis illa, sive honesta sit, sive repugnet substantiæ matrimonii, sive non, sive vera, sive falsa sit, per se nunquam suspendit, aut vitiat matrimonium, sed semper habetur pro non adjecta, & matrimonium valet, v.g. *accipio te in uxorem, quia es sterilis, quia dives &c.* Ratio est: quia per adjectionem causæ, aut demonstrationis non tollitur consensus necessarius ad contractum matrimonialem, cùm ea non se habeat per modum objecti (quo in casu esset error personæ) sed tantùm declarat, quam opinionem habeat de persona, cum qua contrahit.

II. Modus adjectus contractui matrimoniali non vitiat, nec suspendit illum, v.g. *duco te, ut patrem tuum occidas, ut hoc officium mihi impetres, me hæredem scribas, &c.* Ratio est: quia modus in hoc differt à conditione propriè dicta, quòd hæc suspendit actum, cui apponitur, ita ut ante eam impletam non sit validus: Modus verò non suspendit, sed actus statim valet, etsi modus nondum impletus sit, & solùm obligatur alter ad modum illum, si honestus sit, implendum, si verò turpis sit, aut impossibilis, pro non adjecto habetur. Excipe: nisi modus adjectus sit contrarius substantiæ, aut bonis matrimonii, v.g. *contraho tecum, ut generationem prolis impedias*, vel: *donec inveniam aliam ditiorem*, vel: *si pro quæstu adulterandam te tradas, &c.* Nam talis modus annullat matrimonium, sicut conditio contraria, ut patet ex *c. fin. h.t. Vid.* Sanch. *l.5. de Matr. disp.*19. Laym *l.c.* Molin. *tr.*2. *de Just. dis.*208.

§. VI.

De Conditionibus adjectis in aliis contractibus.

VAriæ sunt conditiones, quæ contractibus adjungi possunt, & si veræ conditiones de futuro sint, sæpe usque ad eventum conditionis contractuum firmitatem suspendunt. De quibus hinc inde in variis titulis agitur. Illud hic advertendum adhuc ex *c. Verum* 4. *h.t.* sæpius conditionem poni in jure pro modo, prout *in relato c.* fit, ubi dicitur, si Ecclesiæ aliquid donetur sub conditione, id est, certum modum addendo, quem donans observari vult ab Ecclesia, revocari non posse donationem (ob favorem Ecclesiæ, aut piæ causæ, cui donatio cum tali modo adjecto facta fuit) si post-modum conditio (modus scilicet) non impleatur; nisi expressè cautum sit de revocanda donatione, si modus non impleatur. *Vid.* Abb. & Alex. de Nævo *in c.*4. *h.t.*

TITULUS VI.

Qui Clerici, vel voventes Matrimonium contrahere possunt.

§. I.

Utrùm Ordo sacer dirimat Matrimonium, & quo Jure?

I. DIrimi matrimonium per Ordinem sacrum Subdiconatus, Diaconatus, & Presbyteratus, ex *Trident. sess.*24. *de Sacra. Matrim. can.*9. *& ex c.*1. *h.t.* patet, ita ut nullus horum validè Matrimonium contrahat (nisi per illatam vim, aut gravem metum, vel ante pubertatis annos, vel aliter invalidè ordinatus fuisset) & consequenter liberi eorum sint illegitimi, & irregulares. Ratio est: quia condecet, ut ait Pontifex, DEI Sacerdotes, nec non Levitas continentes esse, ob reverentiam etiam ministeriorum, & officiorum illis commissorum. Quæ tamen constitutio extendenda non est ad Minores Ordines, inferiores Subdiaconatu; nam his initiati (cæteris paribus) matrimonium contrahere possunt; cùm illis nullum votum ad continentiam obligans annexum sit ex constitutione Ecclesiæ.

II. Impedimentum hoc dirimens Ordinis sacri non ex jure naturali, vel Divino, sed solo Ecclesiastico provenit: cùm Græcis Sacerdotibus usus matrimonii, ante susceptum Presbyteratum contracti, non tollatur per Ordinem sacrum susceptum; neque ullibi jus Divinum, id prohibens, habeatur; & matrimonium contractum ante susceptos sacros Ordines, nondum tamen consummatum, non dissolvatur per Ordinum talium susceptionem, juxta *Extravag.*

Anti-

Antiquæ inter Extravag. Joan. 22. de voto. Vid. Sanch. *l. 7. de Matr. disp. 28. & seqq.* Azor *p. 1. l. 13. c. 13.*

§. II.

An, & quo Jure Votum solemne Castitatis per professionem Matrimonium postea initum dirimat, & an etiam Votum simplex Castitatis impediat Matrimonium, atque dirimat?

I. VOtum solemne Castitatis, in Religione approbata per professionem emissum, irritum reddit Matrimonium subsequens, & consequenter impedimentum dirimens est, uti ex *Trident. l. cit.* habetur, *& ex c. Meminimus 3. h. t.*

II. Votum simplex Castitatis (qualia sunt Vota qualiacunque Castitatis, quæ non sunt Professio Religiosa, aut Ordini sacro annexa) aut solum Votum ingrediendi Religionem ex Jure communi non sunt impedimenta dirimentia, sed contractum cum talibus Votis Matrimonium, quamvis contrahens peccaverit, validum est, prout habetur in *cit. c. 3. & c. Rursus 6. h. t.* Cùm impedimenta Matrimonii, velut odiosa extendenda non sint ultra Juris (saltem positivi) constitutiones. Et hinc per solam habitus regularis, etiam Professorum, assumptionem, non impeditur quis, quò minùs validè Matrimonium contrahat, uti habetur ex *c. Consuluit 4. h. t.* si sine promissione alicujus ex substantialibus Ordinis approbati fiat. Quamvis enim Votum simplex, & Votum solemne Castitatis ex natura rei non differant, differunt tamen ex Ecclesiæ constitutione, cùm huic annexùm sit impedimentum dirimens Matrimonium de Jure Ecclesiæ, non autem illi, uti constat ex *c. uni. De voto in 6.* Religiosi tamen Societatis JESU ex speciali constitutione Gregorii XIII. etiam per Vota simplicia impediuntur, quò minùs validè Matrimonium post vota illa, quamvis simplicia, contrahant. *Vid.* Barbos. & Fagn. *in c. ult. h. t.* Sanch. *de Matr. l. 7. c. 26. & l. 5. Mor. c. 1.*

§. III.

An per Votum simplex Castitatis dirimantur præcedentia Sponsalia de futuro?

I. NOn solùm irrita sunt Sponsalia de futuro, quæ contrahuntur post Votum simplex Castitatis perpetuæ, cùm sint promissio de re illicita: sed etiam uno ex sponsis Votum illud emittente alter ab iisdem fit liber, partim quia vovens censetur Sponsalibus renuntiasse; partim quia per tale Votum fit notabilis mutatio.

II. Etsi probabile sit, Sponsalia de futuro dissolvi per Votum simplex Castitatis perpetuæ, etiam animo in seculo permanendi editum, ita ut vovens non possit Matrimonium anteà promissum inire; cùm vinculum obligans Deo, quale est votum, sit fortius vinculo, quod obligat homini, uti sunt Sponsalia: probabilius tamen est, per tale Votum non dissolvi Sponsalia, ut colligitur ex *c. 5. h. t.* Et ratio est: quia Deus non acceptat promissionem rei jam priùs alteri promissæ. *Vid.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2.* Sanch. *l. 1. de Matr. disp. 46.*

TITULUS VII.

De eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.

AGitur in hoc titulo de impedimentis Criminis, Adulterio scilicet, Occisione conjugis &c. explicando, quando hæc sint impedimenta dirimentia.

§. I.

An, & quando adulterium dirimat Matrimonium subsequens?

I. SI quis vivente adhuc legitima uxore, cum alia, quam adulterio polluit, de præsenti clandestinè, & nulliter de facto contrahit, vel adulteræ promissionem facit post mortem legitimæ conjugis ducendi eam, incurrit impedimentum criminis, ut adulteram post mortem legitimæ conjugis ducere non possit. *can. 4. caus. 31. q. 1.* Ratio est: ne ob promissionem, & spem Matrimonii futuri, captetur occasio occidendi priorem conjugem.

II. Ut autem impedimentum hoc incurratur, debet Matrimonium priùs contractum fuisse validum: invalidum enim si prius Matrimonium fuit, non obstat Matrimonio cum ea contrahendo, cui per adulterium exístimatum cognitæ promissio de futuro Matrimonio facta est. Deinde requiritur, ut adulterium sit commissum ab adul-

tera

tera sciente vitam prioris conjugis; & ut fides de futuro Matrimonio sit recepta: sive hæc post adulterium commissum data fuerit, sive ante, modò data sit durante eodem legitimo Matrimonio, & recepta; cùm in utroq; casu detur occasio captandæ mortis.

III. Quamvis sola promissio de futuro Matrimonio, aut solus de præsenti contractus matrimonialis, vivente adhuc legitima conjuge cum altera initus, non sufficiat ad impedimentum dirimens sed debeat insuper intervenire adulterium ex utraque parte cognitum: passim tamen omnes docent, nullam esse promissionem talem, ob periculum captandæ mortis, uti colligitur ex *c. Siquis 8. h.t. & argu. c.2. De conces. præben.* Et is, qui contrahere de præsenti cum adultera, vivente legitima uxore, attentat, non tantùm adulteram post mortem suæ legitimæ conjugis ducere non potest, sed nec ullam aliam, juxta *c. Cùm haberet 5. h.t. Vid.* Sanch *l.7. de Matr. disp.79.*

§. II.

Quænam Conditiones requirantur, ut Adulterium dirimat Matrimoniũ inter adulteros?

PRima est: ut adulterium concurrat (ut paulò antè dictum est) cum promissione Matrimonii, vel cum Matrimonio de facto inito, vivente legitima conjuge. Secunda: ut Matrimonium de præsenti attentatum, vel fides de eo data sit, & adulterium commissum, durante adhuc legitimo conjugio. Tertia: ut uterque adulterans sciat, alterum conjugatum esse. Quarta: ut promissio Matrimonii non sit ficta, sed seria. Quinta: ut promissio ab una parte facta, ab altera sit acceptata. Sexta: ut promissio sit pura, & absoluta, vel saltem, ut ante mortem conjugis fuerit purificata. Quamvis aliqui teneant, etiam ex promissione conditionali oriri hoc impedimentum. Septima: ut copula carnalis sit perfecta. Octava: ut prius Matrimonium fuerit validum, ut præcedente §. dictum est. *Vid.* Sanch. *l.c.* Laym. *l.5. tr.10. p.4. cap.10.* Conink *disp.31. de Sacr. dub.5.*

§. III.

An, & quando crimen Homicidii, seu machinationis mortis alterius conjugis dirimat Matrimonium subsequens?

I. OCcisio conjugis, vel machinatio facta in mortem conjugis, cum proposito contrahendi Matrimonium posteà cum cõjuge superstite, est etiam impedimentum criminis dirimens contrahendum Matrimonium cum ea, quæ ad occisionem innocentis juvit; vel si nihil ad occisionem innocentis juvit, adulterium tamen, cum eo, qui posteà innocentem conjugem occidit, commisit, sciens, legitimam illius uxorem adhuc vivere. *can.5. caus.31. q.1. c.3. & 6. h.t.*

II. Si quis cædem Conjugis suo nomine factam posteà ratam habeat, non incurritur hoc impedimentum, nisi vel physicè, vel moraliter fuerit ad necem cooperatus. Pari ratione si alter tantùm sit machinatus mortem conjugis, v.g. maritus, contradicente muliere, cum qua vult contrahere, non incurritur hoc impedimentum, nisi accedat adulterium.

III. Machinatio illa debet esse efficax, & mors reipsa sequi. Deinde debet esse facta animo ineundi Matrimonium. Tertiò requiritur, ut si unus tantùm machinetur mortem conjugis, Matrimonium utrique contracturo sit notum. Quartò: ut Matrimonium cum conjuge occisa fuerit legitimum, & verum. *Vid.* Conink *l.c.* Sanch. *l.7. de Matr. disp.78.* Laym. *l.c.*

TITULUS VIII.

De Conjugio Leprosorum.

§. I.

An per lepram supervenientem præcedentia Sponsalia de futuro dissolvantur, vel etiam Matrimonium præcedens?

I. SPonsalia de futuro dissolvi per supervenientem lepram, ex *c. Literas 3. h.t.* patet, si alter sponsus, qui immunis est à lepra, hoc petat. Ratio est: quia est notabilis mutatio; notabilis autem mutatio Sponsalibus superveniens est justa causa eadem dissolvendi. Idem dicendum est de quovis morbo contagioso, v.g. paralysi, epilepsia, lue Gallica &c.

II. Matrimonium tamen contractum de præsenti per supervenientem lepram non dissolvitur quoad vinculum, *c. Pervenit 1. h.t.* quia Matrimonii vinculum indissolubile est usque ad mortem, nisi, in quantum in casu rati tantùm Matrimonii in favorem Religiosæ Professionis, aut ex dispensatione

ne Pontificia dissolutio permittitur, ut dictum est suprà. *Vid.* Sanch. *l.* 1. *de Matr. disp.* 57. Abb. *in c.* 1. *h.t.*

§. II.

Aliæ nonnullę quæstiones circa conjugia leprosorum proponuntur, & resolvuntur.

TRia adhuc quæri possunt, quæ omnia ex *c. Quoniam* 2. *h.t.* resolvenda sunt. Primò, an propter lepram conjux à conjuge quoad thorum sit separandus? Et respondetur negativè: quia à Christo Sacramenti Matrimonii Institutore, propter fornicationem, sive adulterium tantùm separatio quoad thorum conceditur. Secundò: an leprosi contrahere Matrimonium possint? Et respondetur affirmativè: quia nullo Jure Matrimonium eis prohibitum est. Tertiò: an conjuges leprosi debeant sibi invicem reddere debitum conjugale? Et iterùm respondetur affirmativè, juxta generale præceptum *Apostol.* 1. *ad Corin.* 7. quo, ut uxori vir debitum reddat, præcipitur, & similiter uxor viro: nisi ex judicio fortasse Medicorum, in notabile damnum alterutrius partis hoc cederet; cùm obligatio hęc locum non habeat, nisi salva maneat individui reddentis incolumitas *Vid.* Sanch. *l.* 10. *de Matr. disp.* 15. & *l.* 9. *disp.* 24.

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

§. I.

An Servus possit licitè, & validè contrahere matrimonium, invito, vel ignorante domino; & quaratione error status, seu conditionis servilis dirimat matrimonium, & quo jure.

I. COnditionem Servilem impedimentum dirimens esse, quò minùs cum libera à Servo matrimonium contractum valeat, si conditionem servilem illa ignoret, colligitur ex *c. Proposuit.* 2. *h.t.* cùm enim error conditionis servilis valde repugnet bonis matrimonii, noluit Ecclesia talia matrimonia valida esse, si ignoretur conditionis servilis status à contrahente libera.

II. Si utraque contrahentium pars servilis conditionis sit, valet matrimonium, invito etiam, & contradicente domino contractum, uti patet ex *c.* 1. *h.t.* cùm concessum Jure naturæ matrimonium ob bonum tam publicum, quàm privatum, negari his non debeat, ac ipsi ad servitia consueta adhuc obligentur Dominis suis, & sic matrimonium tale nemini præjudicans sit.

III. Valet matrimonium, quod Libera cum Servo contrahit, quem scit Servum esse: cùm in tali casu scientiæ suo juri, & præjudicio cedere videatur. Noluit verò matrimonia valere Ecclesia, quæ liberæ ignorantes servilem conditionem alterius, cum quo contrahunt, inire attentant, ne ignoranti per tale matrimonium graviter præjudicetur, & bonum etiam publicũ patiatur.

IV. Non omnis error conditionis servilis irritum reddit Matrimoniũ, sed solùm ille, quo conditio errantis fit deterior. Hinc validum est Matrimonium, quod Servus contrahit cum ancilla, quam putat esse liberam: nam ejus conditio per hoc Matrimonium non fit deterior. A fortiori valet Matrimonium, quod quis contrahit cum libera, putans esse ancillam. *Vid.* Sanch. *l.* 7. *de Matrim. disp.* 19. & *seqq.* Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 2.

§. II.

An, & quando proles quoad libertatem, & servitutem sequatur conditionem non Matris, sed Patris?

DE Jure quidem communi partus sequitur conditionem matris, quoad libertatem, & servitutem. *c. fin. de Serv. non ordinand. & Instit. de jure personarum §. Servi autem.* Valet tamen statutum, vel consuetudo legitimè præscripta, ut patris conditionem, quoad libertatem, & servitutem, sequatur proles. *c. Licet* 3. *h.t.* Quia cùm res hęc tota descendat ex Jure humano, potest ei derogare consuetudo. In dubio verò semper pro libertate judicandum est; cùm favor libertatis sit maximus. *c. fin. de re judicat. Vid.* Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 19. & 24.

TITULUS X.

De natis ex libero ventre.

NAtum ex libera matre, liberum esse de Jure communi, modò dictum est.

Idem

Idem dicendum est de nato ex liberta. *c. Indecens unico h.t.* Et quamvis quoad familiam, nobilitatem, dignitatem &c. patris conditionem sequatur filius, *L. Cùm legitimæ 19.juncta Gloss.ff. De statu hominum.* cùm proles à patre tanquam causa principali suum esse habeat: quoad statum tamen libertatis, aut servitutis, matris conditionem sequitur, defectum hunc patiens à causa minùs principali. Sufficit autem ad prolis libertatem, si mater tempore conceptionis, vel tempore nativitatis, vel intermedio aliquo tempore, quo proles in utero ferebatur, fuit libera: exigente hunc favorem favore libertatis. *Vid.* Sanch. *cit. disp.* 24. Abb. *in cit. c. un. h t.*

TITULUS XI.

De Cognatione Spirituali.

§. I.

Quid sit Cognatio spiritualis, unde oriatur, & inter quas personas contrahatur?

I. COgnatio spiritualis est *propinquitas quædam personarum, quæ ex statuto Ecclesiæ oritur ex administratione, seu collatione, & susceptione Sacramenti Baptismi, & Confirmationis.* Sicut enim per carnalem generationem homo nascitur naturaliter, & posteà corporaliter roboratur; sic per Baptismum regeneratur spiritualiter, & per Confirmationem spiritualiter roboratur: sicuti ergo generari, & roborari naturaliter, & corporaliter inducit cognationem naturalem; ita regenerari, & roborari spiritualiter infert cognationem spiritualem perpetuam; non quidem ex Jure naturali, nec ex Jure Divino, cùm ex neutro aliquod fundamentum habeatur, sed solùm ex Ecclesiastico.

II. Quamvis de antiquo Jure Decretalium triplex fuerit hujus Cognationis species, Paternitatis scilicet, Compaternitatis, & Fraternitatis: hodierno tamen Jure standum est dicendis §. sequente. *Vid.* Sanch. *l. 7. de Matrim. disput.* 54. Tanner. *tom.* 4. *disput.* 8. *de matrim. qu.* 4. *dub.* 4. Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 8.

§. II.

Quænam circa Cognationem spiritualem, sive Paternitatis, sive Compaternitatis, sive Fraternitatis, Jure antiquo Decretalium statuta sint, & inter quas personas impediat ea Matrimonium contrahendum, vel dirimat jam contractum?

I. FIlii duorum Compatrum, per quorum neutrum est deventum ad Compaternitatem, possunt Matrimonium inire; nam licèt hoc olim fuerit prohibitum per *can. Post successum 5. caus. 30. q. 3.* fuit tamen hæc prohibitio posteà revocata per *can. super quibus ead. caus. & q. & per c. Utrùm 1. h.t.*

II. Sicut parentes carnales, in casu necessitatis, licitè suos filios baptizare possunt: ita ex tali Baptismo non oritur inter eos impedimentum cognationis spiritualis, seu paternitatis, ut constat ex *can. Ad limina 7. caus. 30. q. 1.* Si tamen Conjux extra necessitatem baptizat, vel tanquam Patrinus suscipit in Baptismo, vel Confirmatione communem filium, vel solius alterius Conjugis, tunc si scienter id faciat, tenetur quidem Conjugi debitum petenti reddere, ipse tamen non potest illud petere, uti tenet communis, ac probabilior sententia, & sumitur ex *c. Si vir 2. h.t. in fine.* Idem à fortiori procedit, si ex malitia & in fraudem Matrimonii baptizet, aut suscipiat.

III. Siquis etiam Laicus, & quidem in extrema necessitate baptizat aliquem, contrahit cognationem spiritualem, dirimentem subsequens Matrimonium, cum baptizato, ejusdemque parentibus. Ita sumitur ex *c. Veniens 6. h.t. & c. Ex litteris 8. & ult. h.t.* Atque hoc impedimentum cognationis spiritualis inter Compatres, nempe patrem spiritualem, & carnalem etiamnum hodie durat, & innovatum est per *Concilium Trident. sess. 24. c. 2. de Reform. Matr.* de quo infrà *Vid.* Covarr. *in* 4 *Decret. p. 2. c. 6. §. 4.* Sanch. *l. 7. Matr. disp. 62. & l. 9. disp. 26.*

§. III.

An per Catechismum præcedentem Baptismum contrahatur Cognatio spiritualis impediens, ac dirimens Matrimonium?

HÆc materia nullius hodie usus est, postquam, quod olim impedimentum impediens erat, baptizandi instruc-

ctio, sive Catechismus, hodie desiit. Videatur *c.5.h.t.& 2.in 6.eodem.*

§. IV.

An plures possint intervenire Patrini, seu Susceptores in Baptismo, & Confirmatione de Jure antiquo; & an inter omnes, si plures sint Patrini, contrahatur cognatio spiritualis?

VIde de hoc antiquo Jure *c. Quamvis 3. h.t.in 6.* Nobis hodie servit ad hanc Cognationem spiritualem, ut impedimentum dirimens est, *Concil. Tridentinum*, quod multa antiqui Juris circa hoc impedimentum statuta correxit. De hoc proinde *Tridentino* sit

§. V.

Inter quosnam contrahatur Cognatio spiritualis in Baptismo, & Confirmatione de Jure novo Concilii Tridentini?

I. DE Jure novo Concilii Tridentini *in sess.24. c.2. de reform. Matrimonii*, duæ tantùm sunt species Cognationis spiritualis ex Baptismo, & Confirmatione ortæ ac dirimentis Matrimonium contrahendũ. Prima est Paternitas, quæ inter Baptizantem, vel Confirmantem, & Patrinos, seu susceptores, ex una parte: & inter Baptizatum vel Confirmatum, ex altera parte contrahitur. Secunda Compaternitas, quæ est inter Baptizantem, vel Confirmantem, ac Patrinos, seu susceptores ex una parte: & inter Patrem, ac Matrem Baptizati, vel Confirmati, ex altera parte contrahitur. Neutra tamen earum modò ad Uxores transfunditur: etsi olim Cognatio contraheretur etiam inter Uxorem Patrini, seu suscipientis, & Uxorem Baptizantis, aut Confirmantis, si conjugatus esset, & inter Baptizatum ejusque parentes. Ablata quoque est Fraternitas, quæ olim dabatur inter liberos carnales Patrinorum, & Baptizantis ex una parte, & inter Baptizatum ex altera parte.

II. Inter ipsos Patrinos non contrahitur Cognatio spiritualis: quare non prohibetur Maritus, & Uxor simul eandem prolem alienam è Baptismo, vel Confirmatione suscipere. Hæc tamen Cognatio neque Jure antiquo dabatur, uti patet ex *can Quod autem ult.caus.30.q.4.*

III. Per parentes Baptizati, vel Confirmati, in ordine ad Contrahendam cognationem spiritualem, intelligendi sunt parentes naturales, seu carnales, sive legitimi sint, sive illegitimi: quia ante *Concilium Trident.* hanc Cognationem cum parentibus contrahebant, eamque *Concilium* non restrinxit. Porrò possunt duo ad invicem esse Patrini, ita ut possit quis suscipere è Sacro Fonte prolem ejus, qui ipsius filium priùs suscepit: quia hoc nullo Jure est interdictum. Tunc autẽ duplex orietur inter tales susceptores Compaternitas, ratione utriusq; filii.

IV. Etsi secundùm Jus antiquum, si plures unum Baptizatum, vel Cõfirmatum susceperunt, vel tenuerunt, omnes cum eo cõtraxerint spiritualem Cognationem, uti patet ex *c.ult.h.t. in 6.* Ex decreto tamen *Concilii Tridentini*, soli designati eam contrahunt, non item alii, qui, ultra designatos à Parentibus, vel Parocho, Baptizatum, aut Confirmatum tenent. Quòd si nullus Patrinus specialiter sit designatus ex negligentia Parentum, vel Parochi, & multi simul tenendo tangant Baptizandum, omnes simul cum eo Cognationem spiritualẽ suscipiunt. Probabilis tamen est etiam sententia contraria, quòd nimirum in tali casu nullus omnino Cognationem contrahat. Vult præterea *Concilium cit.sess 24.de Refor.Matr. c.2.* ut unus tantùm, sive Vir, sive Mulier (hoc est, Mas, si Puer baptizandus, & Fœmina, si Puella baptizanda sit) juxta SS. Canonum statuta in *c.Non plures 101. dist.4. de Consecr.& c.3. h t* vel ad summum unus, & una (scilicet Mas, & Fœmina, sive Puer, sive Puella baptizetur) de Baptismo suscipiant. Potest tamen, juxta *declarationem S. Congreg. Concil.* Episcopus dispensare, ut duo Viri loco Viri, & Fœminæ, aliquem de Baptismo suscipiant. Cùm verò *S. Concilium* tantùm loquatur de Baptismo, & non etiam de Confirmatione, idcirco circa hanc standum est Jure antiquo, & sic in ea unus, vel una tantùm potest esse suscipiens, seu Patrinus. *Vid.* Sanch. *de Matr.disp.54. & 57.* Navarr. *in Manuali c.22.*

§. VI.

Quæ conditiones requirantur ad munus Patrini, & ad contrahendam Cognationem spiritualem in Baptismo, & Confirmatione?

I. PErtinebat olim ad Patrinum, in vita Christiana instituere eum, cujus in Ba-

Baptismo Patrinus est, præsertim docendo eum Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam. Et quamvis hodie ab hac obligatione liberi sint Patrini, cùm parentibus, aut Ludimoderatoribus hæc obligatio incumbat; debet tamen etiam hodie, qui Patrini munus suscipit, usum rationis habere, esse baptizatus, & intentionem habere munus Patrini exercendi.

II. Ad Cognationem spiritualem contrahendam requiritur, ut Sacramentum Baptismi, aut Confirmationis validè conferatur; ut Patrinus teneat, vel tangat baptizatum, aut confirmatum, dum hæc Sacramenta conferuntur; vel immediatè eum ex manibus baptizantis, vel confirmantis suscipiat, animo obeundi munus Patrini; vel certè per Procuratorem teneat, quem ipse Principalis constituit.

III. Fidelis cum infideli Cognationem spiritualem non contrahit, etiamsi infidelis filium fidelis baptizet, aut teneat: cùm cognatio hæc sit reciproca, & vel ab utraque parte contrahatur, vel à nulla; infidelis autem non contrahit, cùm Ecclesiæ non sit subjectus; ergo nec fidelis. *Vid.* Conink *disp.* 32. *de Sacr. dub.* 2. Laym. *l.* 5. *tr.* 2. *cap.* 9. Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 56. *& seqq.*

§. VII.

Resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa Cognationem spiritualem ortam ex Baptismo, & Confirmatione.

I. COgnationem spiritualem contrahit, qui infantem in necessitate non solemniter baptizatum ut Patrinus tenet. Cùm enim verè Patrinus sit, & hoc animo infantem teneat, consequenter Cognationem spiritualem, & alias Patrini obligationes contrahit. Et quamvis in tali privato Baptismo Patrinus necessarius non sit, si tamen quis Patrini officium subire velit, nõ reiicitur. Probabilis tamen est sententia negans, in tali casu contrahi Cognationem.

II. Laicus Christianus, si in necessitate baptizet, Cognationem spiritualem contrahit: quia Jura simpliciter statuunt, ut ex vero Baptismo Cognatio hæc, & impedimentum oriatur, nec discrimen faciunt inter conferentes, vel tenentes. Excusat tamen extrema necessitas, aut Juris hujus ignorantia Patrem, quominùs Cognationem hanc, & impedimentum cum sua conjuge contrahat, & usum Matrimonii sui habere non possit, si infantem suum, aut communem utrique in tali necessitate, aut cum tali ignorantia baptizet, aut teneat. *Can. ad limina* 7. *caus.* 30. *q.* 1.

III. Hæreticus quoque hanc Cognationem contrahit: cum sit subjectus Ecclesiæ legibus. Porrò consuetudo illa nostræ Germaniæ, ubi Catholici Patrini existunt liberorum ex hæreticis parentibus natorum, & ab Hæretico Ministro baptizatorum, improbari non debet; modò Baptismus conferatur in nomine, & forma Sanctissimæ Trinitatis: expressis Personis, seu nominibus Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: cùm Patrinus talis nec cooperetur hæresi in tali casu, quia Baptismus hic in verâ Fide confertur, nec communicet illicito modo cum excommunicato, post *Extravag. Concil. Constant.* Neque tamen tam facilè concedi debet, ut Hæreticus Patrinus Catholici Parentis à Catholico Sacerdote baptizatos liberos teneat: cùm hic Patrinus non sit idoneus ad instruendam prolem susceptam in vera fide, quod tamen munus per se Patrini est. Ad multa tamen incommoda devitanda absolutè, ex causa gravi, etiam hoc permitti potest; modò nulla de instructione fiat promissio. Et multùm fortasse ad omne scandalum devitandum juvabit, si publicè protestetur baptizans, quòd infantem hunc in Fide Catholica baptizet, & instruendum fore in illa Fide. *Vid.* Laym. *l. c.* Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 60. *& seqq.*

TITULUS XII.

De Cognatione Legali.

COgnatio Legalis potissimùm oritur ex Adoptione. Ideò hujus etiam aliqua explicatio hic necessaria videtur.

§. I.

Qui, & quotuplex sit Adoptio?

I. ADoptio, prout communiter definitur, est *extraneæ personæ* (quæ non est in potestate adoptantis, aut ex hujus descendentibus) *in filium, aut filiam, nepotem, vel deinceps, legitima assumptio.* Requiritur ad eam legitimè faciendam juxta legum constitutiones, ut adoptans sit sui juris, & masculus: fœminis enim non conceditur

ditur jus adoptandi §. *fœminæ Instit. de adopti.* Et ut sit major 25. annis, ad generandos filios naturaliter non impotens, utq; major fit 18. annis adoptato, & sic pater illius naturalis ratione ætatis esse possit. Ut adoptatus sit præsens adoptanti, cùm adoptatur, & in adoptionem consentiat.

Duplex autem est Adoptio, una Perfecta, quæ etiam Arrogatio dicitur, vi cujus in potestatem adoptantis transit adoptatus, & fit necessarius illius ex testamento hæres, ut filius naturalis. Altera Imperfecta, Simplex, & Specialis dicitur, per quam non transit adoptatus in adoptantis potestatem, nec fit necessarius illius ex testamento hæres. Sicuti autem illa non fit, nisi Principis rescripto: ita hæc etiam ab inferiore Magistratu fieri potest. Vide plura de utraque hac adoptione apud Civilistas.

§. II.

Quid sit Cognatio Legalis, & quot ejus species, & ex qua Adoptione oriatur impedimentum dirimens Matrimonii?

I. COgnatio Legalis est *propinquitas personarum de Jure Ecclesiastico approbante Jus civile, ex adoptione proveniens.* Est autē triplex hujus Cognationis species. Prima inter adoptantem, & adoptatum, & descendentes adoptati, si in illius potestate existant. Et hæc est quasi linea recta Cognationis Legalis. Secunda species est quasi linea transversa inter adoptatum, & filios, ac nepotes, alioſque descendentes, saltem legitimos, adoptantis. Tertia species est per modum affinitatis alicujus inter adoptantem, & uxorem adoptati, & è converso inter adoptatum, & adoptantis uxorem.

II. Sicuti certum est, quòd oriatur impedimentum dirimens Matrimonii ex adoptione perfecta, ita valde probabile est, quòd non oriatur ex imperfecta tantùm. Cùm enim simplex, & imperfecta adoptio in rigore non veniat sub nomine propriè, & rigidè dictæ adoptionis; impedimenta autem Matrimonii, velut odiosa, restringenda potiùs sint quàm extendenda, nisi Jura aliud jubeant, nullibi autem Jus ad adoptionem imperfectam impedimentum hoc extendat, neque ex adoptione imperfecta ea pericula oriantur, quæ ex perfecta, ubi adoptatus eum liberis naturalibus adoptantis cohabitare solet; idcirco non videtur asserendum, quòd ex imperfecta adoptione dirimens impedimentum oriatur. *Vid.* Sanch. *l. 7. de Matrim. disp. 63.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 4. c. 7.* Sylv. *V. Matr. 8. q. 8.*

§. III.

An omnes tres species Cognationis Legalis impediant, ac dirimant Matrimonium, & inter quas personas?

I. PRima species lineæ rectæ ascendentium quasi, & descendentium, inter adoptantem, ac adoptatum, & adoptati filios, ac nepotes, absolutè & indistinctè dirimit in perpetuum Matrimonium: cùm hi omnes non minùs sint in potestate adoptantis, ac filii, & filiæ naturales.

II. Secunda species lineæ transversæ inter naturales adoptantis liberos, & adoptatum, dirimit quidem Matrimonium, si inter hos, durante adoptione, contrahatur: si tamen contrahatur inter hos, postquam vel per mortem adoptantis, vel per emancipationem cessavit adoptio, validè subsistit Matrimonium, uti colligitur ex *c. unico h. t.*

III. Tertia denique species, quæ se habet per modum affinitatis inter adoptatum, & uxorem adoptantis ex una parte, & inter adoptantem, & uxorem adoptati ex altera parte, dirimit perpetuò Matrimonium inter hos contrahendum, etiamsi adoptio per mortem adoptantis, aut adoptati, vel per hujus emancipationem cessaverit, ita ut nunquam cum uxore adoptantis contrahere possit adoptatus, vel cum uxore adoptati adoptans, prout communiter AA. colligunt ex generali Tituli hujus rubrica: prohibente scilicet Ecclesia matrimonialem hanc conjunctionem in prima, & tertia specie ob reverentiam, perpetuò durantem, quæ ab adoptato, hujus uxore, ac posteris debetur adoptanti; in secunda verò specie, prohibente conjunctionem talem Ecclesia, ob interpretativam aliquam fraternitatem inter adoptivum, & liberos naturales adoptantis, quæ sicuti non perpetuò durat, ita nec impedimentum perpetuum est. *Vid.* Sanch. Sylv. & Laym. *l. c.*

TITULUS XIII.

De eo, qui cognovit Consanguineam uxoris suæ, vel Sponsæ.

AGitur in hoc Titulo de impedimento dirimente Affinitatis, quæ oritur ex copula cum consanguinea suæ uxoris, vel sponsæ.

§. I.

An incestus, sive copula carnalis habita cum Consanguinea uxoris suæ impediat, vel dirimat Matrimonium?

I. COpula carnalis, habita cum consanguinea uxoris, impedit quidem Matrimonium contrahendum, non tamen dirimit contractum, *c.* 1. *h.t.* Unde qui nondum contracto Matrimonio copulam perfectam cum aliqua habet, non potest consanguineã illius in certo gradu validè ducere, ob affinitatis contractæ impedimentum.

II. Si quis verò, contracto jam validè Matrimonio, incestuosam, & adulterinam copulam scienter habet cum suæ uxoris consanguinea intra gradus prohibitos, amittit quidem jus petendi debitum, & aliud post mortem suæ uxoris Matrimonium licitè contrahere non potest (saltem de Jure antiquo) si contrahat tamen cum aliqua, non affine in gradibus prohibitis, Matrimonium tale non est invalidum: non potest tamen debitum exigere ab Uxore, quam duxit post mortem primæ, etsi possit petenti reddere.

III. Non tantùm ipsi Conjuges incestuosi prohibentur post mortem alterius Conjugis, inire aliud Matrimonium: sed etiam illi Consanguinei conjugis, cum quibus alter Conjux incestum commisit. Patet hoc, uti & prædicta, ex *c. Siquis* 1. *h.t.*

IV. Ad incurrendum prædictum impedimentum nihil refert, sive vivo, sive mortuo Conjuge incestus cum Consanguinea alterius Conjugis sit commissus; utroque enim casu illud incurritur, uti deciditur *c. Transmissæ* 4. *h.t.* Requiritur tamen ad hanc pœnam incurrendam, ut incestus sit commissus scienter. Unde eam non incurrit, qui copulam habet cum Consanguinea suæ Conjugis, putans esse aliam, non Consanguineam: affinitatem tamen nihilominus cum sua Conjuge ex tali copula contrahit. Pari ratione si fœmina à Consanguineo Mariti per vim sit carnaliter cognita; non incurrit impedimentum non contrahendi Matrimonium cum alio, nec pœnas illius. *arg. c. Discretionem* 6. *h.t.* At verò Consanguineus Mariti, qui illam violenter cognovit, incurrit hoc impedimentum, cùm sit reus veri incestus, & affinitatis contractæ inter maritum, & uxorem.

V. Incestus cum propriis Consanguineis non impedit Matrimonium contrahendum. Ratio est: quia Jura, quibus in pœnam statuitur impedimentum contrahendi Matrimonii, expressè loquuntur solùm de incestu cum Consanguineis Conjugis; ergo, utpote odiosa, & pœnalia, non sunt extendenda ad incestum cum Consanguineis propriis.

IV. Etsi incestuosus, ut modò dictum est, privetur facultate contrahendi aliud Matrimonium: si tamen timetur de incontinentia, seu lapsu carnis, v.g. quia juvenis est, potest cum eo dispensare Episcopus, ut possit Matrimonium contrahere, uti habetur *c. Ex litteris* 8. *h.t.*

VII. Is, qui Sponsalia de futuro contraxit cum aliqua, & posteà sororem illius carnaliter cognovit, ab utraque abstinere debet, uti statuitur. *c. Veniens* 9. *h.t.* Primam quidem, cum qua prius contraxit Sponsalia, ducere non potest propter affinitatem supervenientem ex copula habita cum illius sorore: secundam verò propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex Sponsalibus contractis cum prima.

VIII. Spectato Jure Canonico antiquo dictum impedimentum consurgens ex incestu cum consanguinea alterius Conjugis, extenditur usque ad quartum gradum Consanguinitatis: post *Concilium Tridentinum* probabilius est, non extendi ultra gradum secundum. Et ita dicitur decretum *Concilii* declaratum fuisse à *S. Congregatione* ejusdem *Concilii*. *Vid.* Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *cap.* 5. Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 15. Covarr. *in* 4. *Decretal. p.* 2. *c.* 6. *n.* 4. *& c.* 7. *§.* 2. *n.* 5.

§. II.

Utrùm Affinitas superveniens etiam per copulam illicitam dissolvat Sponsalia de futuro, vel etiam Sponsalia de præsenti, sive Matrimonium nondum consumatum?

I. DIssolvuntur ipso Jure prima Sponsalia de futuro etiam per copulam illicitam cum Consanguineis sponsæ, vel spon-

sponsi, in certo gradu. *c.2.h.t.* ob impedimentum videlicet affinitatis sponsalibus superveniens.

II. Affinitas superveniens, etiam per copulam illicitam, non dissolvit Sponsalia inita per verba de præsenti, sive Matrimonium priùs contractum, etsi nondum consummatum. *c.6.h.t.* Ratio est: quia Matrimonium, etiam solùm ratum, est indissolubile, extra casus à jure concessos, ut constat ex dictis supra *tit.1.sect.5. Vid.* Abb. & Alex de Næ. *in cit.c.2.& 6.h.t.*

§. III.

An impedimentum Affinitatis dirimens Matrimonium contractum probetur per assertionem unius, vel confessionem utriusque?

I. EX *c. de illo 3. & ex c. super eo 5. h.t.* habetur, quod nec unius, nec utriusque assertio ad dirimendum Matrimonium sufficiat, si nullum illud esse prætendant ratione affinitatis ante contractum Matrimonium contractæ: tum quòd unus testis sufficiat quidem ad impediendum Matrimonium contrahendum, ut ex dictis patet, ob periculum peccati; non tamen ad dirimendum contractum, ob periculum dissolvendi insolubilis vinculi: tùm quòd in casu, quo uterque asserit affinitatem contractam, timeri possit collusio.

II. Sed neque ex hujusmodi assertione amborum conjugum dissolvi debet Matrimonium, etsi accedat rumor viciniæ, nimirum tertiæ, vel quartæ partis illius loci: cùm nondum sit sufficiens probatio in negotio tam arduo, quale est dissolutio matrimonii. *Vid.* Sanch. *l.1.de matr.disp.*71. Barbos. *in c.5. h.t* Menoch. *de arbitr. Jud. casu* 103.

§. IV.

Utrùm prædictum impedimentum affinitatis oriatur etiam ex copula carnali, attentata cum puella impubere; & an etiam ex incestu cum cognata legali, aut spirituali; ac denique ad quotum gradum extendatur hoc impedimentum, ortum ex illicita copula cum consanguinea alterius Conjugis habita?

I. ETsi ex Sponsalibus contractis cum puella septenni, si interveniat copula attentata, oriatur impedimentum honestatis: non tamen oritur ex solis Sponsalibus cum ejusmodi puella, absque attentatione copulæ, vel ex sola attentatione absq; sponsalibus, uti colligitur à contratio sensu ex *c.7.h.t.* Et ratio est: quia hoc impedimentum non oritur nisi ex copula carnali perfecta.

II. Ex incestu cum cognata legali, vel spirituali non oritur impedimentum dirimens Matrimonium: cùm nullo jure probari possit, ex tali copula impedimentum oriri.

III. Jure antiquo Canonico orta fuit affinitas ex copula illicita cum consanguineis alterius Conjugis, sicut ex licita. Verùm ex decreto *Concilii Trident. sess.24. c.4. de refor. matr.* impedimentum affinitatis ex fornicatione cum consanguineis restrictum fuit ad secundam gradum: ne scilicet ob nimiam impedimentorum multitudinem difficilia reddantur Matrimonia. *Vid.* Sanch. *l.7. de matr. disp.64. & 67.*

TITULUS XIV.

De Consanguinitate, & Affinitate.

SECTIO I.

De Consanguinitate.

§. I.

Quid sit Consanguitas, & quid Linea, ac Gradus Consanguinitatis, & quomodo sint computandi?

I. COnsanguinitas communiter definitur: *vinculum personarum, quæ ab eodem stipite, seu progenitore, eoque propinquo, per carnalem propagationem descendunt:* non tantùm quoad similitudinem specificam, prout omnes ab Adamo descendimus; sed quoad similitudinem etiam quasi individualem, quoad complexionem scilicet, mores, & sæpè etiam vultus similitudinem, quæ quò remotior est, eò magis dissipatur, ut jam non consanguinei dici possint.

II. Linea consanguinitatis est *ordinata series, seu connexio personarum sanguine junctarum, quæ ab eodem stipite descenduni, gradus varios continens, quibus cognationes distinguuntur.* Est autem triplex Linea, una ascendentium, in qua continentur omnes illæ personæ, à quibus aliæ originem ducunt, ut pater, avus, proavus &c. Altera descendentium, in qua continentur illę personæ, quæ ab ascendentibus originem ducunt, uti sunt filii, nepotes, pronepotes &c.

Quæ duo lineæ etiam rectæ vocantur. Tertia est linea ex transverso, sive Collateralis, in qua ponuntur eæ personæ, quæ quidem non à se invicem descendunt, omnes tamen ab uno aliquo communi stipite originem ducunt, uti sunt Fratres, Sorores, Patrui, Consobrini, &c. Quæ transversa linea iterum subdividitur in Æqualem, & Inæqualem. In linea æquali laterali ponuntur eæ personæ, quæ æquali gradu distant à communi stipite, uti Frater, & Soror &c. In linea inæquali dicuntur illæ personæ collocatæ, quarum una magis, quàm altera à communi stipite distat, uti filii, & Patrui, cùm Patrui uno tantùm gradu à communi stipite distent, filii verò cum Patruo comparati duobus gradibus à communi stipite, avo scilicèt horum, distent.

III. Gradus autem consanguinitatis dicuntur *distantia unius personæ ab altera sanguine juncta, in eadem linea, qua cognoscitur, qua persona sit stipiti propinquior*. Ad hos autem gradus computandos tres communiter afferuntur regulæ.

IV. Prima Regula ad cognoscendos consanguinitatis gradus, utroque jure recepta, est pro recta linea Ascendentium: *Tot sunt Gradus in linea recta descendente, vel ascendente, quot sunt personæ, una dempta*, dempto nimirum communi stipite, à quo prima origo ducitur. Hinc Pater, & filius in primo gradu conjuncti sunt: una enim persona dempta, remanet tantùm una, & consequenter uno tantùm gradu à se invicem distant. Avus verò, & Nepos, duobus distant gradibus: quia tres personæ numerantur in linea ascendentium, & descendentius, Avus, Pater, & Nepos Avi. Ex quibus si unam demas, remanent duæ personæ, & consequenter duo gradus, &c.

V. Secunda regula pro linea transversa æquali, juxta quam duæ personæ ab uno communi stipite descendentes, ita ut neutra tamen ab altera descendat est: *tot gradibus à se invicem distant, quot gradibus distant à communi stipite*. Hinc frater; & Soror in primo gradu à se distant; Nepos, & Neptis ex eodem Avo, duobus gradibus distant: quia illi tantùm uno gradu à communi stipite, hi verò duobus gradibus à communi stipite distant.

VI. Tertia denique regula pro linea transversa inæquali est: *tot gradibus distant inter se personæ sanguine junctæ, quot gradibus remotior earum distat à communi stipite*. Sic filius, & Neptis ex Sorore v. g. distant inter se duobus gradibus: quia in linea transversa inæqualiter distant, & remotior quidem, à qua gradus supputatio desumitur in tali casu, duobus gradibus à communi stipite distat. Et hæ quidem regulæ subserviunt pro computatione Canonica graduum in ordine ad contrahendum Matrimonium; de computatione enim Civili in ordine ad hæreditarias successiones dictum est suprà *l. 3. tit. 27. sect. 1. Vid.* Sanch. *l. c. disp. 50.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 4. c. 4.* Conink *de Sacram. disp. 32. dub. 1.* Schneidevvin *Instit. de Nupt. de Aff. Consang. §. Quotuplex*.

§. II.

Quinam Gradus Consanguinitatis, & quo Jure Matrimonium dirimant?

I. IN primo gradu lineæ rectæ inter Patrem, & filiam v.g. jure naturæ matrimonium nullum esse, communissima docet: eò quòd ex natura rei, & de jure omnium cultiorum gentium, fœdum sit commercium carnale inter has personas, & contra reverentiam debitam ascendentibus: nisi extrema, & publica necessitas conservandi genus humanum talem conjunctionem excusaret.

II. Quin probabilius est, quòd in secundo etiam gradu, & quovis ulteriore, in linea recta, sit ipso jure naturali, non tantùm usque ad quartum gradum, sed in infinitum, nullum inter ascendentes, & descendentes contractum Matrimonium, juxta *L. Nuptias 53. ff. de ritu nuptiarum. & L. ult. ff. eodem*. Quæ leges per jus Canonicum revocatæ non sunt, cùm *c. Non debet 8. h. t.* tantùm loquatur de linea transversa, non autem de linea recta.

III. Probabilius est, quòd etiam in primo gradu Consanguinitatis lineæ transversæ, inter fratrem scilicet, & Sororem, jure naturæ prohibitum sit Matrimonium. *arg. c. Gaudemus 8. de divortiis*. Quamvis contrariæ etiam sententiæ sua non desit magna probabilitas, quæ illicitum quidem fatetur tale Matrimonium, non tamen jure naturæ invalidum. Contrahi tamen Matrimonium tam in hoc, quàm in aliis gradibus ulterioribus prohibitis de jure Ecclesiastico, nulliter, fatentur libenter omnes.

IV. Quamvis olim irritum fuerit Matri-

mo-

monium inter consanguineos contractum usque ad septimum gradum, in linea transversa, prout ex pluribus Decretorum juribus *can.*35. patet: de jure tamen recentiore Decretalium restricta fuit hæc nimia extensio, & impedimentum dirimens Matrimonium ex consanguinitate ortum, intra quartum gradum constitutum fuit. *c. Non debet* 8. *h. t.* Ubi plura etiam impedimenta talia antiqui juris sublata fuerunt: unde nunc tantùm impeditur, ne validè inter se contrahant, qui intra quartum gradũ sanguine junguntur. Hinc, si duæ personæ consanguineæ inæqualiter à se invicem distantes, ita ut una intra quartum gradum cum communi stipite consanguinea sit, altera verò in quinto, vel sexto gradu Matrimonium contrahant, validum erit harum Matrimonium, prout expresè habetur *in c. Vir qui 9. h. t.* Cùm remotior, à qua sumitur distantiæ ratio, ultra quartum gradum à communi stipite distet. Et falsum est, quòd omnes gradus Consanguinitatis *Levit.*8. expressi, sint jure naturæ, vel Divino dirimentes: cùm nullibi in novo Testamento hujus prohibitionis habeatur auctoritas. *Vid.* Sanch. *l. 7. de Matr. disp.* 51. *& seqq.* Laym. *l. c. c. 6.*

SECTIO II.

De Affinitate.

§. I.

Quid sit Affinitas, & qua ratione contrahatur, & inter quas personas?

I. AFfinitas est *propinquitas personarum ex carnali copula proveniens*: qui enim copulam carnalem perfectam, ad generandam prolem sufficientem cum una aliqua persona habet, fit affinis omnibus illius consanguineis, sive licita illa copula fuerit, sive illicita, sive cum dormiente, invita, & coacta, ebria, insana &c. fuerit habita.

II. In eo autem gradu sunt marito affines consanguinei uxoris, & uxori affines sunt consanguinei, mariti, in quo gradu marito, vel uxori consanguinei sunt, ita ut soror uxoris in primo gradu affinis sit marito, & frater mariti in primo gradu affinis sit uxori, quia in primo gradu sanguine juncti sunt illis, inter quos copula intercessit.

III. Licèt more passim recepto consanguinei utriusque conjugis se invicem vocent affines: Affinitas tamen hæc vulgaris tantùm est, & nihil impediens, aut dirimens inter consanguineos utriusque conjugis Matrimonium. Hinc, cæteris paribus possunt duo fratres contrahere Matrimonium, cum duabus sororibus: quia nulla est affinitas inter fratrem mariti, & sororem uxoris. 2. Potest pater, & filius contrahere matrimonium cum matre, & filia alterius familiæ, v.g. filius Petri ex prima uxore potest ducere filiam ejusdem Petri ex alio marito genitam. 3. Potest pater Sponsi ducere matrem, & filiam sponsæ. 4. Potest quis ducere matrem, & filiam vitrici sui, vel novercæ. 5. Si frater, & soror contrahant Matrimonium, possunt iis mortuis, viduus & vidua superstes contrahere Matrimonium. 6. Potest quis successivè plures ducere, quarum mariti erant fratres germani. v. g. Anna, & Barbara uxores nupserunt duobus fratribus, poterit Petrus ducere Annam viduam factam, eaque mortua ducere alteram viduam, nempe Barbaram. Pro quibus, aliisque casibus cognoscendis hæc regula generalis servire poterit: quando neque vir cognovit carnaliter consanguineam mulieris, quam vult ducere; neque mulier carnaliter cognovit consanguineum viri, tunc si qua inter eos est affinitas, ea tantùm est per accidens, neutiquam obstans matrimonio.

IV. Et hinc quamvis juxta antiquum jus triplex fuerit affinitatis genus: certum tamen est hodie, nullam affinitatem inducere impedimentum dirimens, nisi quę est maritum inter, & consanguineas personas uxoris, ac uxorem inter, & consanguineos mariti; aut fornicantem inter, & consanguineos ejus, cum qua fornicatus est, ac hujus fornicariæ, & consanguineos illius, cum quo fornicatio commissa fuit. Hinc consanguinei mariti possunt licitè, ac validè Matrimonium contrehere cum consanguineis uxoris, & hi vicissim cum illis, prout sumitur ex *c. Super his* 5. *h. t.* Neque enim affinitas contracta inter uxorem, & consanguineos mariti transit ad consanguineos uxoris; nec è converso affinitas contracta inter virum, & consanguineos uxoris transit ad consanguineos viri. *Vid.* Sanch. *l. c. disp.*64. Tanner. *tom.*4. *disp.*8. *q.*4. *dub.*7. Barbos. & Fagn. *in c.*5. *h. t.* Laym. *l. c. c.*5.

§. II.

Quousque, & quo Jure Affinitas dirimat Matrimonium?

I. SIcuti consanguinitas, ita etiam affinitas, ex copula legitima, & conjugali, Matrimonium dirimit in linea transversali usque ad quartum gradum inclusivè, *c. Non debet 8. h.t.* Si verò oriatur affinitas ex culpa fornicaria, seu illicita, jure novo Tridentini Concilii dirimit Matrimonium, usque ad secundum gradum inclusivè, ut dictum.

II. Probabilius est, quòd in primo gradu affinitatis lineæ rectæ sit jure naturæ irritum Matrimonium, inter vitricum nempe, & privignam, inter privignum, & novercam, socerum, & nurum, socrum, & generum. Certè Ecclesia nunquam solet in primo gradu affinitatis lineæ rectæ dispensare. Et ratio est: quia vir, & uxor sunt veluti una caro, unde vitricus est quasi pater privignæ, & noverca quasi mater privigni; ideòq; eis par ferè reverentia debetur à privignis, quæ debetur naturalibus parentibus.

III. Secluso jure Canonico, & spectato jure solùm Naturæ, ex copula fornicaria juxta quosdam non contrahitur ulla affinitas: contrahitur autem juxta alios, quia, ut ajunt, indecens videtur ex natura rei, concubinam patris sui in uxorem ducere, unde hoc prohibitum reperitur *L. Liberi 4. C. de Nup.* & tota ratio, ob quam contrahitur affinitas per copulam licitam, est, quia per eam duo fiunt una caro; hoc autem fit etiam per copulam fornicariam, ut habetur 1. *Corinth. 6.* Dicendum autem videtur, spectato jure naturali, ac gentium: ex copula illicita oriri quidem aliquam affinitatem etiam ante Baptismum, sed non tam perfectam, & efficacem, ut impediat Matrimonium, quò minùs validè contrahi possit. Quare Gentilis ante Baptismum susceptum valdè contrahere potest, & ob causam justam etiam licitè, cum filia, aut sorore mulieris, cum qua est fornicatus, neque post Baptismum separari ab ea debet, quia ante hunc non fuit Ecclesiæ subjectus, & Matrimonium semel validè contractum, per Baptismum non dissolvitur.

IV. Quamvis Matrimonium in primo gradu affinitatis lineæ transversæ naturalem aliquam indecentiam præseferat, ut si quis ducat uxorem fratris defuncti, vel sororem uxoris mortuæ; non tamen tantam, ut iritum sit tale Matrimonium jure naturali, & ex justa causa cohonestari non possit, præsertim accedente publica Superioris auctoritate. Prior pars colligitur ex *Leviticis c. 18.* altera tum ex *c. ult. de Divort.* tum ab exemplis quà contrahentium in Lege veteri non obstante hoc gradu, quà SS. Pontificum Legis novæ in eodem dispensantium. *Vid.* Tanner. *l.c.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 4. c. 6.* Coninck *disp. 32. de Sacram. dub. 4.* Sanch. *l. 7. de Matrim. disp. 66.* Covar. *in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 10.*

§. III.

Utrùm Affinitas superveniens dissolvat sponsalia de futuro; & an infideles conjuncti in gradu Jure Canonico prohibito, post Baptismum debeant separari?

I. CErtum est, dissolvi sponsalia de futuro per supervenientem affinitatem: quod enim dirimit Matrimonium contrahendum, utique etiam sponsalia de futuro tollit, cùm hæc ad contrahendum Matrimonium obligent, prout habetur in *c. Super eo h.t.*

II. Matrimonium contractum ab infidelibus in gradu, jure Canonico prohibito, non debet dissolvi, si ii postmodum ad fidem convertantur. Constat ex *c. 4. h.t.* Et ratio est: quia cùm infideles non subsint, dum infideles sunt, jurisdictioni Ecclesiæ, consequenter nullo ligantur impedimento purè Ecclesiastico, & consequenter validum erit illorum in infidelitate contractum Matrimonium: quos autem Deus conjuxit, homo non separet, dicit Pontifex in *cit. cap. Vid.* Sanch. *l. c. disp. 73. & l. 5. disp. 12.* Abb. *in cit. c. 2. h.t.*

§. IV.

Quæ pœna sit contrahentium Matrimonium in gradu Consanguinitatis, vel Affinitatis prohibito?

I. IN *Clement. Eos qui unica h.t.* excommunicantur, & denuntiari jubentur, qui scienter in gradibus Consanguinitatis, vel Affinitatis, constitutione Canonica prohibitis, Matrimonium contrahunt

hunt. Sicuti autem hæc excommunicatio non incurritur per sponsalia tantùm de futuro, cum tali impedimento contracta; ita non requiritur ad eam incurrendam, consummatum fuisse Matrimonium, sed sufficit, contractuum fuisse cum tali impedimento scienter; cùm huic pœna hæc, non autem sponsalibus de futuro, aut consummato Matrimonio imponatur.

II. Si quis contraxit Matrimonium, ignorans impedimentum, sive facti, sive juris illa ignorantia sit, quamvis etiam sit culpabilis, modò non sit affectata, non incurrit dictam excommunicationis pœnam; cùm jura ad illam incurrendam, requirant scientiam. *Vid.* Sanch. *l.7. de matr. disp.* 48. Suar. *disp.*23. *de Censur. sect.*5. Gloss. *hic. V. Juribus.*

SECTIO III.

De Dispensatione in Impedimentis Consanguinitatis, & Affinitatis dirimentibus Matrimonium; & de Impedimento publicæ honestatis.

§. I.

Quousque Summus Pontifex dispensare possit in gradibus Consanguinitatis, & affinitatis?

I. IN omnibus gradibus Consanguinitatis, & affinitatis solo jure Ecclesiastico Matrimonium dirimentibus dispensare potest Summus Pontifex: cùm superior sit omni jure Ecclesiastico. Et quamvis Tridentinum *Sess.*24. *c.*5. *De reform.* velit, ut in secundo gradu (lineæ transversæ) nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam; benignitas tamen Pontificis, cui à Concilio manus ligatæ non sunt, dispensat nonnunquam etiam cum inferioris conditionis hominibus, ob causam urgentem etiam privatam, præsertim si inter ignorantes Matrimonium jam contractum fuit.

III. Potest SS. Pontifex dispensare in omnibus gradibus affinitatis lineæ tranversæ, v. g. ut quis ducat Sororem, vel Consobrinam, vel Materteram uxoris defunctæ. In affinitate verò orta ex copula fornicaria, probabile est, dispensari posse etiam in primo gradu lineæ rectæ, v.g. ut quis ob urgentem causam ducat filiam mulieris, cum qua fuit fornicatus.

IV. Difficiliùs dispensatur super impedimento Consanguinitatis, quàm affinitatis in simili gradu: quia major est conjunctio inter Consanguineos, quàm inter affines. Denique quò propinquior est gradus Consanguinitatis, vel affinitatis, eò urgentior causa exigitur ad dispensandum. *Vid.* Laym. *l.*5. *tr.*10. *p.*4. *c.*6. Sanch. *l.*8. *de matr. disp.* 19.

§. II.

An in dispensatione aliquibus concessa in linea laterali inæquali attendendus sit, & exprimendus gradus Consanguinitatis, vel affinitatis remotior, an verò propinquior?

I. SI duo sanguine juncti, in diverso tamen gradu, in linea laterali, à communi stipite distantes, Matrimonium contrahere velint, remotior quidem ad computandos distantiæ gradus attendi debet, ut dictum; ad dispensationem tamen validam obtinendam necessarium est, ut si eorum alter uno tantùm gradu à communi stipite distet, non tantùm remotioris, v.g. in tertio gradu, distantiæ mentio fiat, sed insuper, quòd unus eorum in primo gradu à communi stipite distet, prout voluit Pius V. in *Bulla Ascendens per quandam* 1566. 26. *Augusti.*

II. Aliæ verò dispensationes in aliis gradibus valebunt, si remotioris tantùm mentio fiat, obtentis tamen posteà super propinquiore gradu literis declaratoriis.

III. Si graduum inæqualitas oriatur ex eo, quòd fœmina, in uxorem ducenda, sit stipiti propinquior, id quoque exprimendum est, aliàs dispensatio esset subreptitia, ut si sit Amita, vel Matertera Viri: quia tunc turpiùs videtur contrahi Matrimonium, si fœmina, cui Consobrinus, seu Nepos ex Fratre, vel Sorore reverentiam deberet, eidem Nepoti, ratione Matrimonii inter eos initi, subjecta esse deberet. In affinitate tamen, aut publica honestate hanc propinquitatem cum stipite non est necessarium exprimere, sed satis est exprimi inæqualitatem gradus. *Vid.* Fagn. *in c.*5. *& ult. h.t.* Sanch. *l.c. disp.*6. *&* 24. Laym. *l.c.*

§. III.

An dispensatio obtenta à Papa contrahendi Matrimonium inter consanguineos in gradu prohibito valeat, si in ea falsa causa expressa sit?

I. NOn valet dispensatio obtenta à Papa super Matrimonio inter consanguineos contracto, si in ea falsa causa sit expressa, nisi Papa eam confirmet. *c. Quia circa 6. h. t.*

II. Duæ autem sunt causæ dispensandi in Matrimonio contracto in gradu jure Canonico prohibito. Prima est, si ex Matrimonio sic contracto superstes sit proles: tunc enim favore filiorum dispensatur. Altera causa est propter scandalum vitandum. Et ob hanc causam dispensatur non tantùm super Matrimonio jam contracto, sed etiam super contrahendo; quia propter scandalum receditur à dispositione juris positivi. Item propter bonum pacis futurum quotidie dispensat Papa inter consanguineos, & affines.

III. Veritas narratorum in dispensationibus consideranda est, secundùm tempus datæ, & impetratæ dispensationis: non enim sufficit, narrata priùs fuisse vera, vel post impetrationem verificari, uti colligitur ex *cit. c. 6. h. t. Vid.* Fagn. *in cit. c. 6. h. t.* Sanch. *l. 2. de matr. disp. 35. & 38.* Covarr. *in 4. Decretal. p. 2. c. 6. §. 10.*

§. IV.

De Impedimento publicæ honestatis orta ex Matrimonio rato, & nondum consummato.

I. DE hoc Impedimento, quatenus oritur ex Sponsalibus de futuro dictum est *Tit. 1. hujus libri, sect. 1. §. 6.* Quatenus vero oritur ex Matrimonio rato, & nondum consummato, hìc de eo agendum. Qua in re certum est, quòd ex Matrimonio rato, & nondum consummato, etiamsi irritum fuerit (nisi irritum sit ex defectu consensus) oriatur impedimentum dirimens cum consanguineis suæ uxoris Matrimonium, usque ad quartum gradum inclusive. Neque enim juris antiqui constitutiones correxit *Tridentinum* quoad hoc publicæ honestatis impedimentum ex Matrimonio rato (prout declaravit *Pius V. in sua Bulla Ad Romanum* 1568. 21. *Julii* data) etiamsi correxerit jus antiquum quoad hoc impedimentum in irritis Sponsalibus de futuro.

II. Non oritur impedimentum publicæ honestatis, si Matrimonium sit irritum ob metum cadentem in virum constantem, vel ob errorem personæ: quia ejusmodi Matrimonia sunt irrita ob defectum pleni consensus.

III. Non oritur hoc impedimentum ex Matrimonio clandestino: hoc enim modò non habet formam, vel figuram Matrimonii, immò nec vim Sponsalium.

IV. Si Titius iniit Sponsalia cum Caja, cum qua postea Sempronius frater Titii matrimonium de præsenti contraxit, non tamen consummavit, Matrimonium hoc posterius Cajæ cum Sempronio est irritum, ob impedimentum publicæ honestatis, ex prioribus Sponsalibus cum Titio fratre ortum. Et quamvis Matrimonium irritum inducat impedimentum Matrimonii validè cotrahendi ex parte utriusque conjugis, intra quartum gradum: non tamen inducit impedimentum publicæ honestatis cum Sponso, cui fides priùs data est, adeòque Titius poterit adhuc Cajam ducere (quamvis non teneatur cùm hęc fidem sponsalium fregerit) licèt alius consanguineus Sempronii eam ducere non possit. Ratio est: quia posterior desponsatio de præsenti non habet vim quasi reciprocam irritandi præcedentia Sponsalia, per quæ infirmatum fuit posterius Matrimonium. *Vid.* Sanch. *l. 7. de Matr. disp. 68. & 70.* Tanner. *tom. 4. disp. 8. q. 4. dub. 6.* Navarr. *in Man. c. 22. n. 58.*

TITULUS XV.

De Frigidis, & Maleficiatis, & Impotentia Coeundi.

DUplex est impotentia. Alia est merè ad generationem prolis, seu sterilitas solùm. Et hæc nec impediens, nec dirimens impedimentum est. Altera est Impotentia ad copulam carnalem perfectam. Hęc Impotentia est Impedimentum dirimens Matrimonium, deque ea sola hoc Titulo agitur. Est autem multiplex. Alia est naturalis orta scilicet ex naturali aliquo defectu;

ctu; alia ex maleficio Diabolico; alia perpetua, quæ sine miraculo, aut per consuetos Ecclesiæ exorcismos, vel sine peccato, illicitæ v. g. incantationis, gravis periculi vitæ, aut damni corporalis &c. tolli non potest; alia temporalis, quæ per licita, & ordinaria remedia, naturalia, vel spiritualia &c. tolli potest; alia est absoluta, quæ respectu cujuscunque personæ impotentem aliquem facit; alia respectiva, qua quis respectu certæ tantùm personæ impotens est; alia præcedit Matrimonium; alia illud contractum subsequitur.

§. I.

Quinam sint impotentes ad Matrimonium contrahendum, vel non?

I. IN genere dici potest, quòd impotentes illi sint ad Matrimonium contrahendum, qui sunt impotentes ad perfectam copulam maritalem, unde demum impotentia hæc proveniat, *cap. Quòd sedem 2. h.t.* Cùm enim Matrimonium ex natura sua institutum sit ad prolis generationem, hæc autem naturaliter sine copula perfecta haberi non possit, consequenter, ubi est dicta impotentia, de Jure naturæ Matrimonium subsistere non potest.

II. Ex data doctrina in specie sequitur primò: Eunuchos, seu spadones, & utroque testiculo castratos, aut carentes non posse contrahere Matrimonium. Secundò sequitur, senes etiam decrepitos Matrimonium contrahere posse: quamvis enim senectus sæpius sterilitatem inducat, non tamen impedit perfectum actum conjugalem. Tertiò sequitur, mulieres, quæ non possunt parere sine vitæ periculo, vel non nisi fœtum mortuum pariunt, Matrimonium tamen contrahere posse, si aliàs ineptæ non sint ad perfectam copulam conjugalem. Quartò sequitur, quòd etiam in articulo mortis constitutus validè matrimonium contrahere possit; cùm potentia ad actum conjugalem in tali per se non deficiat, quandiù vivit. *Vid.* Tanner. *l.c. dub.* 8. Conink *disp.* 31. *de Sacram. dub.* 7. Sanch. *l.* 7. *de Matrim. disp.* 92. 105. & 106.

§. II.

An, & qualis impotentia coeundi dirimat Matrimonium?

I. IMpotentia perpetua, & absoluta respectu omnium, si præcedat Matrimonium, dirimit illud Jure naturæ: sive Impotentia hæc à contrahentibus cognita fuerit, sive fuerit ignorata. Neque enim potest talis corpus suum tradere alteri ad actum sibi absolutè, & perpetuò impossibilem. Quòd si tamen per miraculum talis Impotentia postmodum curaretur, Matrimonium illud absolutè nullum, per novum posteà supervenientem consensum, validum fieri posset.

II. Si verò Impotentia respectiva tantùm sit, & perpetua, nulliter quidem contrahitur cum ea, respectu cujus Impotentia adest; non autem cum aliis: cùm respectu illius quidem certæ personæ impossibilis sit actus conjugalis, non autem respectu aliarum.

III. Si temporalis tantùm impotentia sit, quæ per media licita, & ordinaria, sive spiritualia, sive naturalia, tolli potest, non dirimitur Matrimonium subsequens: cùm tales non sint absolutè impotentes ad actum conjugalem, sed tantùm ad tempus. Sicuti enim ad solvendum obligare se potest, qui in præsenti quidem, non tamen absolutè ad solvendum est impotens; ita hoc etiam in nostro casu fieri potest. *Vid.* Laym. *l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *cap.* 11. Tanner. *l. c.* Sanch. *l.c. disp.* 93. *& seqq.*

§. III.

Referuntur, & explicantur varii casus in specie, in quibus propter Impotentiam coeundi, Matrimonium dissolvitur, vel separatur, aut non separatur.

VIdeatur de his, quæ in variis capitulis, tam hoc, quàm sequenti §. & §. 5. examinantur, Auctor Meth. Ubi etiam multa referuntur de probatione impotentiæ; de triennio experientiæ; de juramento utriusque conjugis, & propinquorum; de impotentia, quæ supervenit Matrimonio contracto, & hoc nunquam dissolvit, quamvis copulam faciat illicitam; de incisione ferenda, ratione arctitudinis. Quæ omnia cùm sint valdè cautè legenda, & non nisi in casu necessitatis, rectius hic omittuntur. *Vid.* Sanch. *l.* 7. *de Matrim. disp.* 92. *& seqq. Item disp.* 108. *& seqq.* Barbos. *in c. fin. h.t.* Laym. *l.c.*

TITULUS XVI.

De Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.

§. I.

An, & qua ratione Matrimonium contractum contra Interdictum Ecclesiæ dirimatur, vel impediatur?

I. INterdicit, seu prohibet Ecclesia nuptias, nonnunquam per Canonem, sive Legem Ecclesiasticam; prout certis temporibus prohibentur fieri non tam Matrimonium, quàm nuptiales solemnitates, tempore Adventus, tempore Quadragesimæ &c. Nonnunquam interdicit, seu prohibet Matrimonii contractum Judex Ecclesiasticus, qui ob legitimam causam, ne Matrimonium contrahatur, prohibet, eò quòd priora v.g. sponsalia dissoluta nondum sint, vel quòd subesse impedimentum timeatur. Nonnunquam Parochus ipse contrahentium Matrimonium prohibet, eò quòd v. g. videatur inter contrahentes aliquod impedimentum esse.

II. Quòd si contra prohibitionem, ab Ecclesiastico Judice, vel Parocho factam, Matrimonium contrahatur, validum quidem erit; illicitè tamen contractum: cùm prohibitio talis non sit impedimentum dirimens, sed impediens tantùm. Unde si fiat talium conjugum ad tempus separatio, hæc non fit quoad vinculum, sed tantùm quoad thorum. *Vid.* Sanch. *l.7. de Matrim. disp.* 2. *&* 6.

§. II.

De aliis Impedimentis, quæ non dirimunt, sed impediunt tantùm Matrimonium contrahendum.

I. PLura communiter enumerantur, quorum tamen plerorumque nullus hodie usus, & praxis est, consuetudine contraria licita faciente Matrimonia, etiam cum illis Impedimentis impedientibus contracta. Sic primò Impedimentum Catechismi, ex institutione scilicet parvuli in ordine ad Baptismum proveniente, aut quòd aliquis in Catechismo pro parvulo respõdeat, olim quidem impediebat Matrimonium inter tales spirituali cognatione conjunctas personas: hodie tamen nulla illius praxis est. Sic secundò sunt varia crimina, quę olim impediebant, in pœnam scilicet, Matrimonia. Quale crimen fuit levasse, seu suscepisse propriam prolem de fonte sacro, in fraudem debiti conjugalis; patrinum in Confirmatione propriæ prolis fuisse, animo subterfugiendi debiti conjugalis; Sacerdotem injustè occidisse; solemnem, & publicã pœnitentiã agere; sacrilegè, & scienter cum Moniali contraxisse Matrimonium; uxoricidium commisisse; sponsam alienã rapuisse; incestum cum consanguineis propriæ uxoris, adhuc viventis, commisisse; cum matre aut filia fornicatum fuisse &c. Quorum tamen Impedimentorũ hodie nulla est praxis, & nihil contrahenda Matrimonia (cæteris paribus) prohibent, vel impediunt.

II. Impediunt tamen etiam hodie Prohibitio à Judice Ecclesiastico facta, Sponsalia priora nondum dissoluta, Votum simplex castitatis perpetuæ, vel ingrediendi Religionem, vel suscipiendi sacros Ordines, vel Matrimonii non ineundi: quia hujusmodi vota è diametro adversantur statui Matrimonii, ac proinde illud impediunt, non tamen dirimunt. Tempus verò feriarum impedit nuptias publicè, & solemniter celebrari, quamvis id non sit interdictum, si absque magna solemnitate, & pompa fiat. *Vid.* Laym. *l.5.tr.*10.*p.*4.*cap.*15. Sanch. *l.7. de Matr. disp.*7.11. *& seqq.*

TITULUS XVII.

Qui Filii sint legitimi.

§. I.

De Filiis legitimis, & illegitimis in genere.

I. FIlii alii sunt Legitimi, alii Illegitimi. Legitimi, vel sunt Legitimi tantùm, quales sunt filii adoptivi, non natura, sed ex sola lege filii; vel sunt Legitimi naturales, qui ex legitimo Matrimonio, & justis nuptiis, veris, vel putativis, nati sunt.

II. Illegitimi dicuntur, qui nati sunt non ex legitimis, & justis verè, aut putativè nuptiis. Et horum alii sunt Naturales, qui nati sunt ex parentibus, inter quos poterat esse Matrimonium, ex solutis nimirũ Canonicè non impeditis &c. Spurii verò dicuntur, qui nati sunt ex parentibus, inter quos non

non poterat conceptionis tempore esse Matrimonium ob impedimentum dirimens. Horũ aliqui dicuntur ex damnato coitu geniti, qui nati scilicet fuerunt ex copula, quę à Jure etiam Civili punitur; alii Spurii simpliciter dicuntur, nati scilicet ex copula quidem illicita, cui tamen à Jure Civili nulla pœna posita est, prout sunt nati ex conjugato v.g.& concubina soluta. *Vid.* Barbos. *hic in princ.* Laym *l.5.tr.*10.*p.*3 *c.*5.

§. II.

Quinam in specie judicandi sint Filii Legitimi?

I. Filii ex parentibus nati, qui publicè in facie Ecclesiæ (præmissis scilicet denuntiationibus, coram Parocho, & testibus) ac sine contradictione, bona fide utriusque, vel saltem alterius, Matrimonium contraxerunt, quamvis postmodum, ob impedimentum cognitum, nullum fuisse illorum Matrimonium per sententiam declaretur, & ipsi sibi mutuò cohabitare non permittantur, Legitimi sunt, si ante talem sententiam concepti, vel nati fuerint: quia in commodum, ac favorem talium liberorum, & in honorem publicè, ac in facie Ecclesiæ, bona fide, contractarum nuptiarum, legitima proles talis habetur, ex Ecclesiæ constitutione, prout habetur *cap.*2. *h.t & cap.final. §. Si quis de clandest. despon. juncta Glossa V.si ambo Parentes.*

II. Illi etiam Filii pro legitimis habendi sunt, qui post probatum impedimentum dirimens, & separationem ab Ecclesia factam, cum licentia ad alia vota transeundi, ex alio Matrimonio, ad cujus copulam auctoritate Ecclesiæ transivit v. g. uxor, geniti sunt; quamvis processus, ex quo sententia lata fuit, ratione ordinis non servati, & neglectarum Juris solemnitatum ad processum Judicialem requisitarum, nullus fuerit; cùm independenter à processu valido, aut vitioso, in favorem liberorum hoc statuat Pontifex *c.*8.*h.t.*

III. Legitimi etiam illi habentur, qui ex Matrimonio quidem clandestino, quod postea tamen per Ecclesiæ auctoritatem approbatum, & publicatum est, sunt nati, etiamsi postmodum detecto impedimento separentur tales Conjuges. Ratio est: quia approbatio ab Ecclesia postmodum superveniens retrotrahitur, ac si ab initio adfuisset, in favorẽ scilicet prolis, & matrimonii.

IV. Infidelium filii, quamvis eorum parentes in secundo, aut quarto gradu contraxerint, post fidem à parentibus receptam, legitimi censendi sunt: cùm in tali casu nec impedimentum Juris naturæ Matrimonio illorum obsit, nec Juris Ecclesiastici impedimentis teneantur, si in sua adhuc infidelitate constituti contrahant. *cap.*15.*h.t. Vid.* Barbos. *in cit.cc.* Covarr. *in* 4. *Decret.p.*2.*cap.*8. Sanch. *l.*3. *de Matr. disp.*42. *& seqq.*

§. III.

Quinam in specie reputandi sint Filii Illegitimi?

I. Illegitimi sunt, qui ex Matrimonio nati sunt, cum impedimento publicæ honestatis contracto: impedimentum enim publicæ honestatis impedimentum dirimens est, & Matrimonium cum tali impedimento contractum nullum est. *cap.* 10. *hoc tit.*

II. Illegitima est illa proles, quæ ex adulterio uxoris, matrimonialiter, sed nulliter, vivente primo marito, alteri copulatæ, nata est: cùm proles talis nata sit ex matrimonio, ob impedimentum vinculi, nullo. *c.*4.*&* 7. *h.t. Vid.* Abb. & Alex. de Næv. *in cit.cc.*

§. IV.

Coram quo Judice, Sæculari, an Ecclesiastico, tractari debeat, vel possit quæstio Nativitatis, seu Natalium?

Quæstio Natalium à Judice Ecclesiastico cognosci debet, uti patet ex *c.*5. *h.t.& c.*3. *de Ord. Cognit.* Et ratio est: quia causa Natalium est merè spiritualis, cùm sit accessoriè annexa ipsi Matrimonio, quod est spirituale. Unde si causæ principali, quæ coram Judice sæculari legitimè mota est, incidat causa Natalium, ad Judicem Ecclesiasticum hæc remittenda est, & interim coram Judice sæculari suspensa manet causa principalis, usque dum incidens Natalium quæstio à Judice Ecclesiastico decisa sit: si tamen hæc dependeat à quæstione Juris, utrùm validum v.g. fuerit Matrimonium, ex quo natus est, de cujus natalibus dubitatur. *Vid.* Covarr. *l.c.* §.12. Canis. & Fagn. *in cit.c.*5. *h.t.*

§. V.

§. V.

De Legitimatione prolis illegitimæ per subsequens Matrimonium.

I. PRoles talis, si ex solutis nata sit, inter quos tempore generationis non erat impedimentum dirimens, per subsequens suorum parentum Matrimonium, quamvis hoc putativè tantùm validum sit, bona fide tamen, & publicè contractum juxta suprà dicta, legitimatur, & omnia jura legitimorum obtinet, uti patet ex *c. conquestus 1. & ex c. tanta 6. h. t.* eò quòd Juris fictione in favorem talium liberorum subsequens Matrimonium retrotrahatur ad tempus conceptæ prolis.

II. Quamvis de Jure Civili ad legitimandam prolem requiratur, ut interveniat instrumentum dotale, *Instit. de nupt. §. final.* De Jure tamen Canonico necessarium hoc non est, cùm vim hanc legitimandi Jus hoc tribuat soli Matrimonio.

III. Necessarium non est ad prolem legitimandam, ut immediatè Matrimonium inter prolis parentes intercedat, sed legitima habebitur proles, quamvis mediatè tantùm ejus parentes, vel etiam in articulo mortis contrahant.

IV. Ex probabili valdè sententia sufficit ad prolem per subsequens Matrimonium legitimandam, quòd Matrimonium inter tales parentes esse potuerit tempore natæ prolis. Quamvis, si verba Juris propriè explicentur, probabilius sit, quòd tempore conceptæ prolis debuerit omne abesse impedimentum dirimens ad Matrimonium inter has personas contrahendum.

V. Favor prolem legitimandi non conceditur Matrimonio postmodum contracto, si spuria fuerit, & ex damnata de Jure copula generata proles, prout Pontif. in *cit. c. Tanta* expresè statuit. *Vid.* Suar. *disp. 56. de Censur. sect. 1.* Molin *tr. 2. de Just. disput. 172.* Azor *p. 2. l. 2. c. 13.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 3. c. 5.*

§. VI.

De Legitimatione Illegitimorum facta per privilegium, sive concessionem Papæ.

I. PEr rescriptum Principis, supremam potestatem habentis, non tantùm naturales Filii illegitimi, sed spurii etiam, & ex damnata copula geniti legitimari possunt, & ad omnia jura legitimorum restitui. Cùm enim defectus legitimorum natalium sit tantùm Juris humani, consequenter per voluntatem Principis tolli potest.

II. Et quidem à Summo Pontifice, non solùm quoad Ordines Ecclesiasticos, Dignitates, & Beneficia, sed etiam quoad hæreditatis successionem in bonis temporalibus, & quoad officia sæcularia, non tantùm in terris jurisdictioni suæ temporali subjectis, sed ubique terrarum, legitimatio hæc fieri potest, dispensando in radice Matrimonii, abrogando, & revocando Legem Canonicam, statuentem tale impedimentum dirimens, & retrotrahendo dispensationem in tali casu ad initium Matrimonii contracti, in ordine ad damna omnia tollenda, quę ob illegitimitatem illata fuerunt, saltem indirectè quoad effectus civiles. Patet ex *c. 13. h. t.* Et ratio est: quia cùm Pontifex possit dispensare in radice Matrimonii, poterit consequenter, indirectè legitimare. *Vid.* Azor *l. c. c. 14.* Sanch. *l. 8. de Matr. disp. 7.*

§. VII.

De Potestate legitimandi Illegitimos, quæ competit sæcularibus Principibus.

I. POtestatem legitimandi ad officia, & actus sæculares esse penes Imperatorem, & alios Principes, qui in temporalibus superiorem non habent, patet ex *Authen. Quibus modis natu. effici. &c.* ac etiam penes inferiores, ut ad certa quædam jura fiant illi habiles; prout Episcopi etiam dispensare possunt ad Ordines minores, & simplicia Beneficia, passim conceditur.

II. Ad talem autem legitimationem à supremo Principe in foro suo expediendam requiritur primò, ut exprimatur qualitas legitimandi, utrùm scilicet naturalis ille, an spurius sit; utrùm sit natus ex adulterio simplici, an duplicato; ex incestu, & quali; ex sacrilegio &c. Secundò requiritur, ut fiat legitimatio vocatis etiam illis, quorum interest, & in quorum præjudicium, ratione portionis legitimæ imminutæ, cedere posset legitimatio, vel certè, vivente Patre, qui petit legitimationem, mentio fiat, in petitione, filiorum naturalium, & legitimorum. *Vid.* Azor *cit. c. 14. & 15.* Covarr. *in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 9.*

§. VIII.

De Probatione legitimitatis Natalium.

LEgitimam se prolem probat quis primò: si docet parentes suos contraxisse publicè in facie Ecclesiæ. Secundò: si probet, quòd communi opinione viciniæ habebantur, quòd essent maritus, & uxor. Tertiò: si probet, quòd parentes se tractabant, ut maritus & uxor. Et quamvis putent aliqui, solam famam sufficere ad probandam legitimitatem, saltem mortuis parentibus: negant tamen hoc alii. Videatur *c. transmissæ 3. h. t.* ubi assertioni parentum statur contra legitimos natales, & *c. Per tuas 12. eodem.* ubi testium depositioni magis defertur, quàm famæ viciniæ; & quæ dicta sunt de probatione filiationis in *L. 2. Decret. Tit. 19. §. 7. Vid.* Covarr. *l. c.* §. 3. Barbos. *in c. 3. h. t.* Suar. *de Censur. disp. 50. sect. 4.*

TITULUS XVIII.

Qui Matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.

§. I.

Quinam admittantur ad accusandum Matrimonium, vel testificandum contra illud?

I. SI agatur contra Matrimonium ad separationem thori propter adulterium, solus ad accusandum admittitur Conjux innocens; quia hujus tantùm, non autem alterius, interest. Si verò agatur, ad separationem vinculi Matrimonialis, ob hujus scilicet nullitatem, v. g. propter impedimentum consanguinitatis, primò omnium admittuntur parentes ad accusandum, & his deficientibus proximiores consanguinei, ac post hos etiam extranei, præsertim maturiores, & antiquiores è vicinia. Quòd si conjugum tantùm interfit, valere, vel non valere Matrimonium, v. g. si sit impedimentum impotentiæ, vel si impedimentum sit, in quo se ipsos juvare possunt conjuges, uti est impedimentum erroris, soli conjuges ad accusandum admittuntur; cùm hi possint, si non velint, ut conjuges, saltem ut frater, & soror cohabitare.

II. Omnes autem, qui admittuntur ad accusandum, admittuntur etiam ad testificandum, pro, vel contra Matrimonium, dummodo aliàs sint idonei testes. Unde etiam Parentes, & Consanguinei &c. in causa consanguinitatis v. g. testificari possunt, prout sumitur ex *c. Videtur 3. h. t.* cùm tales præcipuè genealogiam suam nosse censentur, & idem possit esse testis, qui fuit accusator, aut denuntiator, prout ex variis Juribus *cauf. 35. q. 6.* patet. *Vid.* Abb. & Innoc. *in rubric. h. t.*

§. II.

Quinam ab accusatione Matrimonii sint repellendi?

I. REpelli debent primò ab accusando Matrimonium, qui propter quæstum accusationem intentant. *c. Significante 5. h. t.* cùm talis accusatio non fiat ex bono zelo, & collusionibus obnoxia sit. Secundò repelli debent, ad multas fraudes cavendas, qui tempore præmissæ denuntiationis scientes impedimentum, tacuerunt; nisi postmodum probent suam de denuntiationibus ignorantiam, aut jurent, quòd in notitiam impedimenti primum post denuntiationes illas factas, & contractum Matrimonium venerint, neque quidquam malitiosè contra matrimonium obiiciant. *c. Cùm in tua 6. h. t.*

II. Sunt autem tres casus, in quibus regulariter præsumitur ignorantia eorum, quę palàm fiunt in civitate. Primò: si quis existat tum temporis extra Diœcesim. Secundò: si quis tunc erat in tenera adhuc ætate. Et tertiò: si ex infirmitate patiebatur defectum usus rationis. *Vid.* Canis. & Barbos. *in c. ult. h. t.* Abb. *ibid.*

§. III.

Resolvuntur nonnullæ quæstiones occurrentes circa tria capitula hujus Tituli.

I. SI agat de valore Matrimonii, & impediendo peccato, possunt super impedimento Matrimonii contra reum contumaciter absentem testes recipi, etiam lite non contestata, & juxta eorum depositiones sententia ferri. *c. 1. h. t.* In dubio verò, an malitiosè, & ex culpa sua absit Maritus v. g. an verò justa ex causa, præsumendum est, quòd in fraudem uxoris se absentarit.

II. Ad evitandam calumniam accusatoris,

ris, & falsam testium depositionem, statutum est *c.2.h.t.* ut in causa matrimoniali personaliter, & propria, ac viva voce fieri debeat accusatio, & depositio testium, non autem per literas in absentia. Facit tamen depositio in scriptis facta præsumptionem, quamvis non sufficiat ad sententiam definitivam. Quamquam plures sint, qui putant, attestationes scripto transmissas valere saltem ex longa consuetudine, aut privilegio.

III. Matrimonium nullum ob defectum ætatis, vel metum convalidatur per spontaneam cohabitationem post ætatem legitimam, maximè si intercessit copula carnalis sponte affectu maritali habita. *c.4.h.t.& c.un. de Desponſ.Impub.in 6. Vid.* Barbos. *in cit.c 2. h.t.* Gail. *l.1.obſ.*101. Viviano *in c.4.h.t.* attenta doctrina Barbosæ *de Offic.& poteſt. Parochi p.2.cap.21 n.*84.

§. IV.

Quis sit Judex competens Causarum Matrimonialium?

I. TRiplices sunt Causæ Matrimoniales: quædam sunt omnino politicę, seu civiles, ut de dotibus, hæreditatibus, & successionibus &c. Et hæ ad sæcularem, seu politicum Magistratum pertinent, uti probat illius jurisdictio.

II. Quædam sunt purè spirituales, ut de partibus Sacramenti, de benedictione sacerdotali &c. Et hæ pertinent ad Ecclesiasticum Magistratum.

III. Quædam sunt partim spirituales, ut de gradibus consanguinitatis, divortiis, & impedimentis &c. Et hæ possunt quidem ad sæcularem Magistratum pertinere, præsertim, si tantum quæstio facti sit; semper tamen cum subordinatione ad Ecclesiasticum Magistratum, prout in Tridentino *sess.24.can.*12. definitum est (cum Matrimonium novæ Legis sit Sacramentum) & quidem ad Episcopum, vel alium inferiorem Prælatum, ex illius delegatione, vel ex privilegio. *Vid.* Covarr. *in* 4. *Decret.p.2.c.8.§.*12. Tanner. *tom* 4. *disp.8.q.4.dub.9.* Sanch. *l.3.de Matr.disp.*54.

TITULUS XIX.

De Divortiis.

§. I.

An, & qua ratione licitum sit conjugi instituere Divortium ob alterius adulterium?

I. DIvortium, de quo potissimùm in hoc titulo agitur, non est dissolutio Matrimonii quoad vinculum, qualis dissolutio fieri potest ob impedimentum dirimens perpetuum inter Conjuges putativos intercedens; sed est separatio conjugatorum quoad thorum, & cohabitationem &c. ita ut manente vinculo conjugali inter legitimè Matrimonio conjunctos, sibi tamen nec in thoro, nec in domo cohabitare teneantur conjugati.

II. Tale Divortium inter conjugatos fieri posse ab innocente ob adulterium, aut illicitum concubitum, cum altera persona ab altero conjuge commissum (si moraliter certus sit innocens conjux de talibus ab alio conjuge commissis) ex sacris literis patet *Matth.5.v.32. & ex c. Significasti* 4. *h.tit.* Neque enim frangenti fidem, fidem innocens tenetur servare.

III. Si tamen quæ innocens priùs fuerat, & à marito ob ejus adulterium discessit, postea & ipsa adulterium committat, tenetur ad maritum redire, & eidem matrimonialiter cohabitare: quia censentur in tali casu paria delicta mutua compensatione tolli. *c. penult. de adulte. juncta Gloss. in notatis. & c. ex literis* 5. *h.t. Vid.* Sanch. *l.*10. *de Matr. disp.* 3. *&* 5. Covarr. *in* 4. *Decret.p.2.c.7.§.* Farin. *in praxi crim.q.*143.

§. II.

An, & in quibus casibus non liceat Divortium instituere propter conjugis adulterium?

EX triplici potissimùm capite non potest institui Divortium ob conjugis adulterium. Primò scilicet: si uterque conjux ejusdem criminis reus est, ob mutuam delictorum compensationem, ut dictum. Secundò: si culpa vacet adulterium; quia ubi nulla est culpabilis fidei violatio, separatio locum non habet. Tertiò denique; si conjux innocens injuriam sibi per adulterium illa-

illatam remisit, & quasi condonavit, vel expresè, vel tacitè : ut si conjux innocens conscius adulterii alterius, sponte, & omnino liberè copulam carnalem cum adultero conjuge habeat, aut alios actus conjugibus concessos admittat. *Vid.* Sanch. *l.c. disp.* 5. *& seqq.* Conink *hic disp.* 35.

§. III.

An, & qua ratione conjuges propter adulterium separati, si postea reconciliati unus, vel uterque relabatur in adulterium, possint denuo Divortium instituere?

I. POsse iterùm ab innocente, si post reconciliationem alter eorum, in adulterium relabatur, Divortium institui, ratio, & auctoritas suprà relata probat : quia præcedens venia, & reconciliatio ad præterita quidem delicta, non autem ad futura se extendit.

II. Communiter, & per se non tenetur in cõscientia separare se ab adultero innocens: cùm separatio talis permissa quidem sit à Christo, non tamen præcepta. Et potest innocens quocunq; tempore adulterum dimissum repetere : modò neuter conjugum statũ mutaverit. Per accidens tamen ratione scandali fieri posset, ut teneretur maritus adulteram conjugem dimittere, aut dimissam non recipere, ne videlicet ejus adulteriis participare videatur, & lenociniũ facere.

III. Si priùs innocens, post sententiam Divortii latam, adulterium committat, ex probabili sententia non tenetur redire ad conjugem, à quo propter ejus adulterium, per sententiam separatus fuit : cùm per sententiam Divortii liberata sit pars priùs innocens ab obligatione cohabitationis matrimonialis, & alter nullum jus habeat repetendi conjugem; cùm per adulterium, post sententiam separationis latam, non censeantur compensari delicta.

IV. Conjux innocens ordinariè non obligatur ad recipiendum conjugem adulterum, etiamsi is sit emendatus. Interdum tamen ex honestate, vel etiam charitate recipiendus erit, si adulter aliàs in periculo incontinentiæ versaretur. *c.* 3. *de Adult. & Gl. ibi. V. Debet. Vid.* Conink *l.c. dub.* 2. *&* 3. Sanch. *l.* 10. *de Matr. disp.* 7. *& seqq.*

§. IV.

An vir possit dimittere uxorem sine judicio Ecclesiæ, etiam propter publicum, ac notorium impedimentum parentelæ, seu cognationis?

I. REctiùs fortassis hæc quæstio mota fuisset *in Tit.* 14. *suprà*, ubi actum est de consanguinitate, & affinitate. Quia tamen in *hoc tit. cap. Porrò* 3. Pontifex hanc quæstionem decidit, placuit auctori Method. hìc eam referre. Respondet ergo in *cit. c.* Pontifex, absque judicio Ecclesiæ talem non posse propria auctoritate uxorem dimittere, cum quà matrimonium in facie Ecclesiæ contraxit (ob reverentiam scilicet tanti Sacramenti) etiamsi impedimentum sit notorium, publica scilicet fama; quia multa dicũtur notoria, eò quòd publica de illis fama sit, quæ tamen notoria non sunt.

II. Hinc *cap. subsequens Significasti* ubi dicitur, cogi non debere eum ad conjugem recipiendam, quam propter adulterium notorium, sine auctoritate tamen Ecclesiæ dimiserat, non contradicit priori *cap. Porrò*: cùm in posteriore capitulo *notorium* dicat, quod nulla tergiversatione negari, aut excusari potest; in priori verò capitulo *notorium* non omne dubium, & in contrarium exceptionem excludat. *Vid.* Farin. *in prax. crim. qu.* 143. Barbos. *in cit. cap.* 1. *h. t.* Sanch. *l. c. disp.* 12.

§. V.

Utrùm, & quando ob adulterium spirituale, sive ob lapsum in Hæresim, vel Apostasiam à fide, alterius conjugis, liceat Catholico instituere Divortium, & an ei reverso ad fidem debeat conciliari, seu ad eum redire?

I. POtest propter lapsum in Hæresim, vel Apostasiam à fide alterius conjugis, si pertinax pars hæc sit, innocens conjux Divortium facere, uti patet ex *Apostolo Paulo ad Titum* 3. *& ex c. Quæsivit* 2. *h. t.* ac pluribus aliis Juribus. Si enim in carnali adulterio favor hic separationis faciendæ concessus est innocenti, negari non debet propter adulterium spirituale. Et quamvis propter alia conjugis nocentis crimina non possit Divortium celebrare innocens conjux, uti colligitur ex *cit. c. Quæsivit.* utrumque tamen hoc tam carnale, quàm spirituale adul-

terium

terium excipitur; illud quidem ob fidem thori fractam, hoc ob periculum perversionis.

II. Quòd si uxor à viro in hæresim lapso propria auctoritate divertit, compelli potest, ut ad eum, si fidem iterùm amplectatur, redeat. Si verò per judicium Ecclesiæ ab eo separata fuit, compelli non potest, ut ad eum conversum redeat, *cap. De illa 6. h. t.* posito quòd Religionem ingressa, & professa fuerit (ne scilicet textus *hujus 6. De illa*, & sequentis capituli contradicant sibi) quod facere liberè potest. *Vid.* Barbos. *in cit. cap. 2. h. t.* Farin. *l. c.* Sanch. *l. c. disp.* 15.

§. VI.

An sicut conjugale vinculum non dissolvitur, altero conjugum fidelium in hæresim, vel infidelitatem lapso: ita si unus ex infidelibus conjugibus convertatur ad fidem, dissolvatur vinculum conjugii, & conversus aliud Matrimonium inire possit?

I. PEr hoc, quòd unus fidelium *in* hæresim, vel infidelitatem *labatur*, non dissolvitur vinculum Matrimoniale, ut ex dictis jam patet. E contrario si ex conjugibus infidelibus alter ad veram fidem convertatur, & transeat, altera in sua infidelitate permanente, & vel omninò non, vel non sine blasphemia divini Nominis cohabitare volente, vel non sine periculo perversionis, aut inductionis ad grave peccatum, poterit conversus transire ad secunda vota. *c. 7. h. t.* Immò hodie præceptum est ab Ecclesia, ne conjux ad fidem conversus permittatur habitare cum infideli. *c. 10. caus. 28. q. 1.*

II. Probabilius tamen est, quòd Matrimonium in tali casu fidelis cõversi cum infideli non dissolvatur ipso Jure per solam conversionem, sed tum demum, quando conversus aliud Matrimonium inivit: quia si velit relicta in sua infidelitate uxor sequi posteà maritum, & ad fidem etiam converti, vel saltem cohabitare illi sine injuria Creatoris, & sine inductione ad peccatum mortale, tenetur eam fidelis maritus, si nondum alias nuptias contraxit, recipere. *Vid.* Farin. *in prax. crim. qu.* 143. *à num.* 108. Sanch. *l. 7. de Matr. disp.* 73. *& seqq.* Barbos. *in c. 7. & 8. h. t.*

§. VII.

Resolvuntur aliæ quæstiones circa Matrimonium infidelium conversorum ad fidem Christianam, & Divortium inter illos instituendum.

I. INfideles in gradibus à Jure Canonico tantùm prohibitis matrimonialiter conjuncti, non debent à se invicem separari, si postmodum ad fidem convertantur: cùm illi in sua infidelitate constituti legitimè contraxerint, nullo impedimento, purè Canonico, eorum Matrimonia dirimente, eò quòd Ecclesia nullam in illos habeat tum temporis jurisdictionem, & eorum in infidelitate contracta Matrimonia, veriſſimum fiant Sacramentum per Baptismum ab illis susceptum, quamvis nullus novus expressus consensus in hoc Sacramentum interveniat. *c. 8. h. t.*

II. Infidelés ad fidem conversi, si plures priùs in sua infidelitate habuerint uxores, primæ adhærere debent, dimissis aliis: quia nulli unquam licuit plures simul habere uxores, nisi, cui divina revelatione hoc fuit concessum, prout in antiqua Lege concessum legimus Patriarchis. *cit. cap. 8. h. tit.*

III. Paganus, si repudiata sua uxore, ad fidem conversus aliam duxerit, cùm tamen illa ad fidem etiam conversa maritum sequatur, repudiatam talem in infidelitate uxorem recipere debet in Matrimonii consortem, & ab illa, quam post repudiatam primam duxerat, recedere, etiamsi hæc repudiata cum alio jam contraxisset. Cùm enim hoc Legis Evangelicæ tempore libellum repudii dare nulli ex Lege Divina concessum sit, consequenter nulla fuit repudiatio illa, sed vinculum legitimè contracti Matrimonii indissolutum permanebat: ergo si ad fidem utraque pars convertatur, ad se invicem, ut veri conjuges redire debent, non obstante, quòd in infidelitate alia Matrimonia contraxerint; hæc enim ob vinculum prioris Matrimonii nondum dissolutum nulla fuerunt. *cit. c. 8. h. t. Vid.* Sanch. *l. c. & disp.* 80. Tanner *tom. 4. disp. 8. q. 2. dub. 3.* Barbos. *in cit. c. 8. h. t.*

§. VIII.

An Ecclesia dispensare possit, ut infideles conversi ad fidem contrahere possint Matrimonium cum relicta uxore fratris sui defuncti?

PRohibetur quidem à Pontifice in *cap. Deus qui 9. h. t.* ne tales deinceps, postquam fidem Christianam susceperunt, sibi matrimonialiter copulentur: quòd si tamen in infidelitate adhuc positi talia Matrimonia cum relictis fratrum suorum uxoribus contraxerunt, non prohibet illos manere in suo conjugio, & hoc uti; si tamen fratres illi sine prole ex tali conjuge decesserint, id, quod juxta Legem Mosaicam antiqui Testamenti Judæis licebat, ad hos etiam extendente Ecclesia. *Vid.* Barbos. *in cit. c. 9 h. t.* Sanch. *l. 7 de Matr. disp. 65.*

§. IX.

Quæ sit pœna mulieris insidiantis vitæ mariti sui, si inde homicidium sit secutum?

I. EX dictis, & ex *c. si qua 1. h. t.* patet, quòd mulier talis excidat in pœnam commissi viricidii omni spe Matrimonii contrahendi post mortem sui mariti, ita ut non tantùm uxoricidium, sed etiam viricidium impedimentum impediens sit de antiquo Jure.

II. Hodierna tamen consuetudo non observat hoc impedimentum impediens: modò non interveniat impedimentum criminis dirimens Matrimonium cum illo, qui in necem innocentis Mariti cum conjuge machinatus est. *Vid.* Abb. & Canis. *in cit. c 1. h. t.* Farin. *in prax. crim. q. 143. à n. 135.*

§. X.

An propter alias præterea causas Divortium inter Conjuges possit institui?

I. GEneratim loquendo, ob grave periculum animæ, seu salutis spiritualis potest se conjux à conjuge separare per Divortium, etiam propria auctoritate, quamdiù tale periculum durat. Immò etiam tenetur ad ejusmodi separationem: cùm quilibet teneatur periculum peccati vitare.

II. Idem fieri potest ob grave periculum vitæ, & salutis corporalis, imminens alteri conjugi ex cohabitatione. Ut si uxor ob sævitiem viri metuat mortem, aut mutilationem, aut crebra, & atrocia verbera; si perpetuæ, & graves inter eos sint rixæ, quæ nimium molestam reddunt cohabitationem; si alter conjux sit omnino furiosus, aut lepra vel alio morbo contagioso infectus &c.

III. Poterit maritus ad tempus se separare ab uxore criminosa, si spes sit, eam ex tali separatione emendandam. Idem quandoque licebit uxori.

IV. Etsi ob prædictas causas, si sint notoriæ, Divortium fieri possit propria conjugum auctoritate: ob vitandum tamen scandalum plerumque necessarium est, ut fiat auctoritate Judicis Ecclesiastici; nisi sit periculum in mora, vel non sit facilis aditus ad Judicem. *Vid.* Sanch. *l. 10. de Matr. disp. 17. & 18.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 3. c. 7.*

TITULUS XX.

De Donationibus inter virum, & uxorem, & de Dote post Divortium restituenda.

§. I.

An, & qualis Donatio inter Conjuges sit invalida? & in quibus casibus sit valida, & licita, vel prohibita?

I. DOnatio inter Conjuges alia simplex est, quæ fit ex mera donantis liberalitate: alia fit ob causam aliquam, qualis est donatio propter nuptias, quæ fit à marito uxori propter matrimonium, in compensationem dotis sibi datæ.

II. Donatio simplex inter virum, & uxorem, constante matrimonio facta, ordinariè invalida est: ne videlicet mutuus amor inter conjuges venalis videatur, & refrigescat, si donationes cesserint. Et quamvis alii contractus inter conjuges valeant, venditio v. g. permutatio &c. cùm æquivalens rei v. g. venditæ pretium pars altera obtineat, ut & legatum, quod refertur in tempus dissoluti matrimonii: simplex tamen donatio, ex qua pars una pauperior, cum diminutione sui patrimonii, quod de facto habet, altera verò locupletior evadit, firmitatem non habet, ut ait Pontifex in *c. ult. h. t.*

III. Nihilominus talis donatio donantis morte confirmatur, nisi donans in vita eam revocarit, vel expressè, vel tacitè. Censetur

tur autem omnino revocari talis donatio, ut nec morte donantis confirmetur, si divortium inter Conjuges fiat: nisi aliunde constaret, velle donantem non revocatam per hoc donationem. Item revocatur, si alteri eadem res vendatur, legetur, donetur, pignori detur &c. Si conjux donatarius mores mutet, in detrimentum donantis. Si prius moriatur donatarius. Et quintò denique, ut multi volunt, si donatario ante mortem donantis rei donatæ non fuit facta traditio.

IV. Non valet donatio merè liberalis etiam inter sponsum, & sponsam de præsenti ante Matrimonium consummatum: quia eadem est ratio prohibitionis. 2. Donatio inter Conjuges est invalida, etiamsi facta sit ante contractum Matrimonium, dummodo ejus effectus differatur in tempus contracti Matrimonii. *L. Quod sponsæ 4. C. de Donat. ante Nupt.* Ratio est: quia idem est fieri tempore inhabili, & prohibito, & referri ad tempus inhabile, vel prohibitum. 3. Non valet donatio inter conjuges facta etiam per intermediam personam. *L. Si sponsus 5. in princ. & §. Generaliter ff. h. t.* Nam qui per alium facit, per se facere censetur. *Reg. Jur. 72. in 6.* Legatum tamen inter Conjuges valet: quia quamvis sit quædam donatio, refertur tamen in tempus dissoluti Matrimonii, quo tempore donatio inter Conjuges valet.

V. Donatio inter Conjuges tunc solùm non valet, quando ex illa donator factus est pauperior, & recipiens locupletior. Tunc autem donator dicitur fieri pauperior, quãdo donat de sua substantia, ita ut diminuatur suum patrimonium. Unde si maritus non donat de patrimonio acquisito, sed donat solùm, quod posset acquirere, ut si repudiet hæreditatem donationis causa, ut ea deferatur uxori substitutæ, vel si aliquid uxori fuit relictum, aut legatum cum onere, ut det aliquid marito, & hìc remittat illud uxori, tunc valet donatio: *neque enim pauperior fit, qui non acquirit, sed qui de patrimonio suo deposuit, sive dedit. L. Si sponsus 5. §. Si Maritus ff. h. t.*

VI. Plures casus Jure sunt expressi, in quibus valida est donatio inter Virum, & Uxorem. Veluti primò, quando Imperator, vel alius supremus Princeps donat Uxori, vel vice versa hæc Marito. *L. penult. C. h. t.* Secundò si Vir donet Uxori pecuniam ad reficiendas ædes dotales incendio consumptas. *L. Quòd si vir 14. ff. eod.* Tertiò si Uxor Marito donat, ut aliquam dignitatem, vel honorem consequatur. *L. Adipiscundæ 40 ff. h. t.* Quartò si donetur in tempus soluti Matrimonii, nimirum ut res fiat conjugis donatarii, quando alteruter Conjux obierit. *L Sed interim 11. §. 1. ff. h. t.* Quintò si Vir usuras dotis non solutæ remittat, de quarum solutione conventum erat. *L. Vir usuras 54 ff. h. t.* Sextò si Vir donet Uxori quid menstruum, vel annuum ad eam sustentandam, modò donatio non excedat vires, id est, fructus dotis. *L. Ex annuo 15. ff. h. t. & Gloss. ibi.* Septimò si fiat donatio favore Religionis, ut si fiat ad oblationem Dei, vel sepulturæ causa. *L. Si sponsus 5. §. Concessa & § Proinde ff. h. t* Octavò si conjuges donant exilii causa, ut si Vir donavit Uxori, cùm exspectaret mitti in exilium ob delictum, eo secuto confirmatur donatio. *L. Inter 43. ff. eod.* Nonò si alter ex Conjugibus utatur servis, vel animalibus alterius, vel gratis habitavit in domo alterius. *L. Si vir 18. ff. h. t.* Decimò si donata sint exigui pretii. *L. Sed vir 31. §. Si vir & L. Ex annuo 15. ff. h. t. argumento sumpto à contrario sensu. Vid.* Less. *l. 2. de Just. c. 18. dub. 12.* Azor *p. 3. l. 11. c. 10* Sanch. *l 6. de Matr. disp. 1. 3. & 15.* Barbos. *in c. ult. h. t.*

§. II.

Quænam præterea Donationes inter Conjuges valeant, vel non?

I. VAlidæ sunt factę inter conjuges donationes remuneratoriæ: quia remuneratoria donatio non est merè liberalis donatio, & non fit merè gratis, sed in compensationem præstiti alicujus obsequii, & meritorum intuitu &c. Unde per talem donationem non fit venalis amor mutuus matrimonialis. Quòd si donatio excedat merita, quoad excessum, est donatio simplex. *c. Relatum 12. de Testam.* Neque tamen requiritur, ut merita omnino sint æqualia, sed satis est, si sint æquipollentia arbitrio prudentis.

II. Valida est donatio mortis causa facta, ita tamen ut non transferatur rei taliter donatæ, & traditæ dominium in donatarium, donec mors donantis intervenerit, & semper donatio talis revocari possit, ne sub nomine donationis inter vivos veniat. *L. Ubi ita 24. ff de mort. caus donat.*

III. Va-

III. Valida non est donatio, quæ fit etiam inter conjuges solùm putativos, si quidem putent, suum Matrimonium esse legitimum: quia, ut lex ait, *non quasi ad extraneam, sed quasi ad uxorem fecit* donans. Si tamen vel uterque conjux sciat, Matrimonium suum esse nullum, vel donatarius saltem nullitatem Matrimonii sciat, donans verò sit in bona fide validi matrimonii, tunc in priore casu donans quidem repetere non potest rem donatam, neque tamen hæc donatario acquiritur, in pœnam scienter, & nulliter contracti Matrimonii, sed fiscus eam vindicare sibi potest; in posteriore verò casu donatio nulla est, & donanti, vel ejus hæredibus res donata restitui debet: quia ob errorem donantis, consensus in tali donatione non censetur interveniss̃e. Quòd si verò donans scivit quidem nullitatem sui Matrimonii, donatarius tamen nescivit, sed bona fide putavit, validum illud esse, legatum tali parti factum valet, & probabiliter etiam donatio, ita ut filius in tali casu immiscere se non possit: cùm argumentum ab ultimis voluntatibus ad alios contractus (cæteris paribus) valeat. *Vid.* Sanch. *l. c. disp.* 2. *&* 6. Molin. *tr.* 2. *de Just. disp.* 200. *&* 288.

§. III.

Quibus modis donatio invalida inter Conjuges confirmetur?

I. TRibus modis de jure Canonico confirmari talem donationem de se invalidam, communiter tradunt Auctores. Primò per juramentum donationi de ea non revocanda additum. Cùm enim tale juramentum servari possit sine dispendio æternæ salutis, & donationes inter virum, & uxorem non tam ratione boni publici prohibitæ sint, quàm præcisè ratione privati conjugum boni; consequenter hi suo jure cedere possunt, & juramentum servari debet.

II. Confirmantur tales donationes per mortem naturalem donantis. Ut autem talis donatio morte confirmetur, quatuor conditiones requiruntur. 1. Ut donans adhuc vivens tradiderit rem donatam, vel vera, vel ficta traditione. *L. Papinianus* 23 *ff. h.t. L. Res* 24. *C. eod.* Ratio est: quia si res donata non sit tradita, deest subjectum, quod confirmetur. 2. Ut donans prius moriatur: si enim donatarius prius decedat, donatio erit omninò invalida. *c. ult. h.t. L. Cùm hic status* §. *Si divortium ff. eod.* 3. Ut donatio inter conjuges non excedat summam 500. aureorum absque insinuatione Judici facta; alioquin morte confirmari non poterit. *L. Donationes* 25. *C. h.t.* 4. Ut donans in eadem voluntate permaneat usque ad mortem, eamque nec expressè, nec tacitè revocaverit.

III. Donatio inter conjuges invalida confirmatur etiam morte civili donantis, ut si donans mittatur in exilium, & civitatē perdat, non autem si efficiatur servus hominis. *arg. L. Sed si mors* 13. *ff. h.t cit. L. Cùm hic status* §. *Si donator servus ff. h.t. Vid.* Abb. *in c. ult. h.t.* Azor *p.* 3. *l.* 11. *c.* 10. Molin. *tr.* 2. *de just. disp.* 289. Sanch. *l.* 6. *de Matr. disp.* 11. 14. *&* 17.

§. IV.

Quænam præterea statuta sint circa Donationem propter nuptias in hoc Titulo?

I. DOnata propter nuptias à marito uxori, si postea ob impedimentum dirimens Matrimonium reperiatur nullum, restitui marito debent: cùm nec dos, nec donatio propter nuptias in tali casu nullius Matrimonii locum habeat. *c. Et si necesse sit* 5. *h.t.*

II. Etsi usufructuarius non possit vendere ipsum jus ususfructus alteri, quàm domino rei sine consensu illius: potest tamen vendere perceptionem fructuum, & idcirco potest eam dare uxori in dotem. Similiter Vassallus etsi non possit feudum, vel partem ejus concedere filiæ in dotem, vel donationem propter nuptias ad vitam illius sine consensu domini: potest tamen commoditatem fructuum absque hoc consensu concedere; quia per talem concessionem non transfertur utile dominium, nec jus aliquod in re constituitur, sed oritur solùm obligatio personalis ad illos fructus. *c. Nuper* 6. *h.t. Vid.* Alex. de Nævo, & Barbos. *ibi & in cit. c.* 5. *h.t.*

§. V.

De Restitutione Dotis.

I. SI Matrimonium ex licita causa, & sine culpa uxoris separatum fuit,

Dos est restituenda uxori, ut habetur in *c. Mulieres* 1. *h.t.* Cùm enim dos sit accessoria Matrimonio, vel certè ad sustinenda Matrimonii onera detur; in tali autem casu, vel nullum sit Matrimonium ob impedimentum dirimens, vel saltem quoad thorum, & cohabitationem separatum sit: consequenter, vel nullus erit locus dotis constituendæ, vel nulla necessitas, sed in priore casu nullius Matrimonii tota dos uxori restituenda est, & in casu posteriore divortii facti, restitui debet, quantum à marito commodè potest. Quòd si separatio facta sit culpa uxoris, v.g. quia adulterium commisit, dos ei restituenda non est. *c. Plerumque* 4. *h.t.*

II. Si ambo scienter cum impedimento dirimente contrahere tentaverunt, in pœnam taliter attentati Matrimonii fisco dos acquiritur.

III. Dissoluto per divortium Matrimonio, omnia etiam, seu lucra, quæ constante Matrimonio communiter utrique parti acquisita fuerunt, ex donatione v.g. hæreditate, legato, utrique communiter factis, per emptionem ex communibus utriusque bonis factam &c. æqualiter inter eos dividenda sunt, *c. Significavit* 2. *h.t.* cùm Matrimonium sit consortium omnis vitæ, & divini, ac humani juris communicatio. Nisi consuetudo loci aliud jubeat, aut respectu uxoris turpis quæstus præsumptio detur.

IV. Judex Ecclesiasticus, qui cognovit de Matrimonio, potest & debet etiam simul de dote cognoscere. *c. de prudentia* 5. *h.t.* Quamvis enim dotis causa in se sit merè sæcularis, & inter personas Laicas ad sæculares Judices pertineat, si principaliter de ea agatur: si tamen incidenter tantùm de ea agatur, & accessoriè dependenter à valore Matrimonii, potest etiam Judex Ecclesiasticus, qui de Matrimonio cognovit, de dote cognoscere, & solutionem, aut restitutionem illius præcipere. *Vid.* Barbos. & Canis. *in c.* 1. 2. *&* 3. *h.t.* Molin. *tr.* 2. *de Just. disp.* 443.

§. VI.

De Amissione Dotis propter adulterium uxoris.

I. AMittit mulier propter adulterium dotem, & donationem propter nuptias, vel ejus pretium, ac æstimationem, eaque post sententiam Judicis vir lucratur, *c. Plerumque* 4. *h.t.* quamvis putativum tantùm Matrimonium, bonæ tamen fidei, ex utraque parte fuerit: nisi tacitè saltem actionem ad petendum divortium, & privationem dotis remiserit maritus, v. g. quando post commissum ab uxore adulterium sciens tacuit, eique ut conjugi cohabitavit, & reconciliatus fuit: tunc enim censetur actionem ad petendum divortium, & privationem dotis tacitè remisisse.

II. Si è converso maritus commisit adulterium, uxor quoque recuperat dotem, & lucratur donationem propter nuptias. *L. Consensu* 8. *ff. Si quaigitur & ff. Si verò causam C. de Repub.*

III. Quando maritus consensit in adulterium uxoris, & multò magis si ipse leno extitit, & illam prostituit, tunc non lucratur dotem, & si conventus ab uxore excipiat de adulterio, ipsa replicabit de lenocinio. *L. Si mulier* 47. *ff. solut. Matr.*

IV. Si maritus, & uxor habeant liberos ex eodem, vel alio Matrimonio, tunc maritus non lucratur dotem, nec uxor donationem propter nuptias, sed ista reservantur liberis adulteræ, post mortem uxoris: nam, dum vivit maritus; ad usum usufructus pertinet.

V. Propter adulterium uxor amittit dotem non ipso jure, sed per sententiam Judicis. Hinc ante sententiam non tenetur eam restituere in conscientia.

VI. Uxor propter adulterium dotem amittit, quando propria voluntate, & absque alia justa causa, nisi quòd propter commissum adulterium virum timet, ab ejus domo recessit. *cit. cap. Plerumque* 4. *h.t.* Secus, si recessit à domo viri, non propria sua voluntate, sed viri, qui eam ejecit è domo propter adulterium. *Gl. in cit. c. V. Propria voluntate. Vid.* Farin. *in prax. crim. p.* 5. *q.* 142. Covarr. *in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 7. *§.* 6. Sanch. *l.* 10. *de matr. disp.* 8.

§. VII.

An viro, qui ad inopiam vergit, ac petit dotem, ea tradenda sit sub cautione?

I. UXor, si maritus vergat ad inopiam, etiam sine sua culpa, vel incipiat dissipare bona sua, iisque malè uti, potest non tantùm agere contra maritum, ac dotem

tem repetere, sed multò magis contra eum, dotem petentem excipere: quia periculum est, ne in his casibus dos consumatur.

III. Si tamen maritus cautionem idoneam præstet (fidejussoriam scilicet, vel pignoratitiam de dotis securitate) potest hæc illi tradi: vel si cautionem idoneam præstare non possit, apud mercatorem aliquem per judicem deponi, à quo maritus tantùm lucri honesti accipiat, quantum ad ferenda onera Matrimonii est necessarium: uti habetur in *c. Per vestros 7. h.t.* ne scilicet dos omnino marito subtrahatur non sine damno, & præjudicio tam illius, quàm uxoris. *Vid.* Barbos. *in cit. c. 7. h. t.* Sanch. *l. 9. de Matr. disp. 5.* Molin. *tr. 2. de Just. disp. 425.* Covarr. *cit. c. 7. in princ. n. 2.*

TITULUS XXI.

De Secundis Nuptiis.

§. I.

An Conjux dubius de morte alterius Conjugis possit transire ad secundas nuptias?

I. POst mortem primæ Conjugis, non tantùm secundas, sed etiam post mortem secundæ conjugis, tertias, & post mortem hujus quartas, & ulteriores nuptias licitas esse, certa Catholicorum sententia docet, prout constat etiam ex *Apostolo c. 7. ad Romanos*.

II. Ut autem hic transitus liceat, debet constare, & moralis certitudo haberi de morte alterius Conjugis, prout dictum suprà *in tit. 1. hujus libri sect. 2. §. 2.*

III. Quamvis bona fide contraxerit Matrimonium, sufficientem, ut putabat, de morte prioris conjugis certitudinem habens: si tamen postea certior fiat de vita prioris Conjugis, statim, quam secundò duxerat, relinquere debet; ne in adulterium, & pœnas adulterorum, incidat, excommunicationis etiam censura cogendus, ad priorem ut redeat.

IV. Quòd si conjux dubius de morte prioris conjugis, de facto contraxit aliud Matrimonium, nullo modo potest petere debitum. *c. Inquisitioni 44. in fin. de Sent. Excom. Gl. hic V. Nullatenus.* Tenetur tamen reddere debitum ei, qui bona fide contraxit; cùm ille non debeat sine sua culpa suo jure privari. *c. Discretionem 6. de eo, qui cogn. consang.*

V. Si quis dubitet, an prior conjux obierit, an adhuc vivat, non ideò Matrimonium statim est dissolvendum, uti colligitur ex *c. 2. h. t. & c. In præsentia 19. de sponsal. Vid.* Barbos. *in cit. c. 2. h. t.* Sanch. *l. 2. de Matr. disp. 42.* Farin. *in prax. crim. p. 5. q. 140.*

§. II.

An si mulier post mortem viri transeat ad secundas nuptias intra annum luctus, incurrat infamiam, vel alias pœnas juris?

I. DE jure Canonico mulier, post mortem viri ad secundas nuptias transiens, intra annum luctus, nullam incurrit infamiam. *c. super illa 4. & c. Cùm secundùm 5. h. t.* Quidquid sit de Legibus Civilibus, quæ quoad hanc infamiam correctæ videntur.

II. Circa alias pœnas à jure Civili statutas secundò nubentibus, distingui debet, utrùm scilicet illæ statutæ sint præcisè in odium secundò nubentium intra annum luctus, vel utrùm decretæ sint in favorem filiorum prioris Matrimonii. Illæ per jus Canonicum sunt abrogatæ: cùm enim prohibitio Matrimonii intra annum luctus sit abrogata; consequenter etiam pœnæ ei annexæ sunt abolitæ, cùm, sublato principali, cadere etiam censeatur accessorium. Alia verò, quę statuta sunt in favorem liberorum prioris Matrimonii, & propriè loquendo non dici debent pœnæ, neque tantùm cadunt in secundò nubentes intra annum luctus, sed etiam observari debent circa secundò nubentes post annum luctus, in utroque foro tam Canonico, quàm Civili, suum robur obtinent: cùm per ea favor quidem liberorum attendatur, libertas tamen contrahendi Matrimonii non tollatur.

III. Pœnæ propriè dictæ, quæ à jure Civili in fœminas, intra annum luctus ad secunda vota transeuntes, statutæ sunt, & à jure Canonico correctæ, sunt ferè istæ. Primò: ut nubens intra annum, à die mortis mariti computandum, fiat infamis. Secundò: ut secundo viro non possit dare in dotem, nec in ultima voluntate, ultra tertiam partem bonorum suorum, immo nec inter vivos ultrà donare. Tertiò: ut sit expers cujuscunque hæreditatis, legati, fideicommissi,

missi, suprema voluntate relictorum, vel mortis causa donationis. Quartò: ut sit privata omnibus relictis à viro in ultima votate, quoad proprietatem, & usufructum. Quintò: ut teneatur dare medietatem bonorum filiis prioris Matrimonii, &c. *L. 1. in princ. C. h. t. L. Siqua mulier 4. C. Ad S. C. Tertull.*

IV. Quæ in favorem filiorum prioris matrimonii contra viduam, transeuntes ad secundas, aut tertias nuptias, à jure Civili statuta sunt, & à jure Canonico non correcta, adeòque in utroque foro servanda, præcipuè sunt hæc. Primò conjux transiens ad alias nuptias amittit proprietatem omnium bonorum, quæ à primo marito acquisivit, eaque acquiruntur filiis prioris Matrimonii, manente penes matrem solo usufructu, etiamsi post tempus luctui statutum transierit. *L. Fœminæ 3. C. h. t.* Secundò non potest marito in dotem dare, nec alio titulo ei relinquere plus, quàm dederit uni ex filiis prioris Matrimonii, cui minus reliquit. *L. Hac edictali 6. in prin. C. eod.* Tertiò amittit tutelam filiorum. *L. fin. & Auth. Sacramentum C. Quando mulier tutel. offic.* Quartò si vidua tutrix filiorum contra juramentum præstitum non contrahendi secundas nuptias in susceptione tutelæ, ad illas transierit, antequam à Judice tutelam filiis petat, & rationem reddat susceptæ tutelæ, & exolvat, quidquid debuerit, omnes pœnas incurrit, quæ jure sunt statutæ in mulierem secundò nubentem intra annum luctus. *Auth. de Nuptiis §. Si autem tutelam. c. 40. coll. 8. & Auth. eisdem pœnis C. de secund. Nuptiis.* Quintò si mulier relicta sit à viro executrix testamenti, amittit illud munus, si ad secundas nuptias transeat; quia officium tutelæ, & executionis testamenti æquiparantur. Sextò quamvis filii apud matrem viduam educari debeant: eo tamen jure illa privatur, si transeat ad secundas nuptias. *Vid.* Sanch. *l. 7. de Matrim. disp. 87. & seqq.*

§. III.

An secundæ Nuptiæ sint benedicendæ? & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens?

I. BEnedictiones Nuptiales à proprio viri, vel mulieris contrahentium Parocho, vel ab alio Sacerdote, cum illius licentia fieri debent, & recipi ex præcepto, uti patet ex Tridentino *Sess. 24. c. 1. de Refor. mat. §. Præterea*, & ex pluribus juribus antiquorum Decretorum, ac continua praxi, & consuetudine Ecclesiæ. Secundæ tamen Nuptiæ non benedicuntur, si uterque benedictionem jam recepit, vel saltem una persona jam priùs benedicta, secundas nuptias contrahens. *c. Cappellanus 1. & c. Vir autem 3. h. t.* Neque enim benedictio nubentium iterari debet, ne fiat priori Sacramento injuria, & quòd indecens est, ut solemnes benedictiones iterentur.

II. Pœna autem, quam incurrit Sacerdos secundas nuptias benedicens, est suspensio ab officio, & beneficio, à Judice imponenda, uti desumunt communiter AA. ex *c. 1. citat.* vel arbitraria pro loci consuetudine, & qualitate delicti. Videtur hac in materia loci attendenda consuetudo, juxta quam tum tantùm videtur secundarum Nuptiarum benedictio prohiberi, quando uterque conjux illam jam accepit in primis nuptiis. *Vid.* Fagn. *in c. 3. h. t.* Sanch. *l. c. disp. 82.* Covarr. *in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 11.*

LIBER QUINTUS DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.

§. I.

Quid sit Accusatio, & quæ sit forma, sive quæ conditiones ad eam requirantur?

I. ACcusatio est *alicujus criminis apud Judicem competentem ad vindictam publicam legitimè facta delatio*. Est autem accusatio alia publica, quæ scilicet tendit ad vindictam publicam criminis, ad pœnam corporalem, vel pecuniariam, fisco publico applicandam, ut descriptio modò allata insinuat: alia est privata, quæ fit ob privatam injuriam vindicandam, & ad pœnam parti læsæ applicandam.

II. Ad utramque accusationem requiritur. Primò: ut fiat in libello, seu scriptura. Quamvis juxta hodiernam consuetudinem sufficiat accusatio verbalis, facta coram Notario eam in scriptum redigentem. Secundò; requiritur, ut exprimatur annus, & dies oblati Libelli, nomen accusatoris, & accusati, nomen Judicis, species delicti, super quo accusatoris intentio fundatur, locus, & tempus delicti commissi, sive mensis, & annus, ut constet de competentia Judicis, accusatoris &c. aut de incertitudine aliqua possit fieri postmodum exceptio. Tertiò: ut fiat subscriptio accusantis, qua se inscribat ad pœnam talionis, sive similem, si non probaverit accusationem; & promittat, se illam prosecuturum, usque ad finem: ad refrænandam videlicet temeritatem accusatorum. Quamvis hodierna consuetudine de jure Civili nulla ampliùs inscriptio locum habeat: cùm in illo foro non tam per viam accusationis; quàm inquisitionis plerumque procedatur, vel per simplicem querelam, ubi nec scriptura, nec inscriptio necessaria est, ad Judicem punienda crimina deferantur. At in jure Canonico adhuc locum habet, si per viam accusationis procedatur. *c. Super his 16. & c. Qualiter 14. h. t.* Nisi etiam de hoc jure ob levitatem, v.g. materiæ, aut ex alio capite, de quibus *Gloss. in cit. cap. super his V. oportet*, aut quòd per modum simplicis querelæ procedatur, nulla sit necessaria inscriptio. *Vid.* Less. *l. 2. de Just. c. 30. à num. 2.* Azor *p. 3. l. 13. tit. 19. & seqq.*

§. II.

Quinam ad accusandum admittantur, & qui ab eo repellantur?

I. GEneraliter loquendo non tantùm ad suam, suorumque injuriam prosequendam, quilibet accusare potest, sed etiam ad vindictam publicam; nisi specialiter, & expressè reperiatur jure prohibitus. Prohibentur autem primò Clerici accusare criminaliter ad vindictam publicam Laicos, non tantùm ob irregularitatis periculum, si pœna sanguinis afficiatur accusatus, sed etiam quòd reverentia status exigat, his odiosis litigiis, & minùs laudabilibus accusationibus se non immiscere. Si tamen Clericus accusando suam, suorumque, vel Ecclesiæ suæ injuriam prosequatur, nullum periculum subit irregularitatis incurrendæ, etiamsi accusatus pœna sanguinis afficeretur; modò contra protestetur, quòd hic, & nunc non velit agere ad vindictam publicam, sed ad suum tantùm, aut suorum, aut suæ Ecclesiæ interesse.

II. Prohibentur Laici de crimine ad vindictam publicam accusare Clericos. *c. Cùm §. 10. h. t.* tum propter reverentiam, quæ à Laicis debetur Clericis, tum quòd sæpiùs præsumi possit, ex odio, quo Laici in Clericos feruntur, provenire talis accusatio.

III. Prohibentur ob defectum ætatis Pu-

pilli. *c.14.cauſ.2.q.1. l.8.ff.de Accuſ.* Fœminæ ob ſexus verecundiam, & fragilitatem. *cit. l.8. & l.12. C. Qui accuſ. non poſſ.* Infames & Criminoſi, & quidem infames infamia juris, ab utroque jure repelluntur; facti verò infamia infames ſaltem de jure Canonico, *cit. l.8. & l.15. C. cit. c.17. cauſ.6.q.1. & c.27. de ſponſal.* Excommunicati excommunicatione majore. *c.7. de Judic. cap.1. de Except. in 6.*

IV. Liberi ad accuſandum parentes non admittuntur. Uti nec Liberi contra ſuos Patronos, Vaſſalli, & ſervi contra ſuos dominos. *cit. l.8. ff de Accuſ. l. ult. C. de his, qui accuſ.*

V. Non admittuntur contra Chriſtianos ad accuſandum Pagani, & Gentiles, nec Hæretici contra Catholicos, nec Pauperes (niſi honeſtæ vitæ ſint) nec accuſatus criminaliter, ad reaccuſandum ſuum accuſatorem, pendente accuſatione.

VI. Poſſunt tamen prædicti, ut plurimùm accuſare de criminibus exceptis, læſæ, v.g. Majeſtatis, Simoniæ, &c. aut ſi ſuam, ſuorumque injuriam proſequantur. *Vid.* Farin. *in prax. crim. p.1. qu. 12.* Azor. *l.c. c.19.* Clar. *in pract. crim. ſ. fin. q. 12. & ſeqq.*

§. III.

Qua ratione repellatur quis ab accuſando ob inimicitiam?

I. INimicitia, quam quis habet cum altero, ſi gravis eſt, ab accuſando ordinariè repellit, (eò quòd talis potiùs vindictæ cauſa, quàm Juſtitiæ zelo ad accuſandum moveri videatur) non tantum eum, qui inimicitiam gerit, ſed etiam ei cohabitantes, familiares, ſæpius cum talibus inimicis converſantes, & qui pro inimico teſtimonium tulerunt: ob affectionem ſcilicet nimiam, quam præſumuntur ad invicem habere.

II. Inimicus non tantùm ab accuſando repellitur, ſed etiam ab exceptione ſpontanea, quam inimico opponit. *c.13. h.t. Vid.* Farin. *loc.c.* Clar. *l.c.q.14.* Abb. *in c.7. & 3. h.t.*

§. IV.

An Monachi, ſeu Religioſi poſſint criminaliter accuſare ſuum Prælatum?

I. REligioſi poſſunt accuſare criminaliter ſuum Superiorem, juxta *c. Ex parte 11. h.t.* quia taliter accuſando cenſetur Religioſus procurare utilitatem Monaſterii, cujus intereſt non habere Prælatum malum, ita ut, ſi proprium peculium non habeat accuſator, ex rebus Monaſterii expenſæ ad litem ſuppeditari debeant.

II. Sicuti autem ab obedientia accuſati non abſolvitur per talem accuſationem accuſator; ita nec admitti debet ad accuſandum, niſi poſt præcedentem ſummariam cauſæ cognitionem, ut appareat, quo zelo ad accuſandum moveatur. Alios verò extraneos accuſare non poſſunt Monachi, niſi Monaſterii intereſſit, & licentiam habeant Prælati. *Vid.* Abb. *in cit. cap.11.* Sanch. *l.6. Mor. cap.12.*

§. V.

An Judex ex officio repellere poſſit Accuſatorem inhabilem, ſeu non idoneum, etiamſi pars nihil contra illum excipiat?

I. POteſt Judex, etiam nemine opponente, inhabilem accuſatorem ab accuſando repellere, juxta *c. Si legitimus 1. h.t.* Et hinc ante omnia inquirendum videtur de habilitate perſonarum, quæ litigare volunt in judicio.

II. Quamvis Judex ex officio in bonum reipublicæ repellere poſſint inhabiles, non poteſt tamen Epiſcopus familiares ſuos, qui ipſum accuſare volunt, per exceptionem criminis repellere, ſi eos, antequam ſe ab eis accuſandum cognoſceret, à ſua familiaritate non amovit: ne videatur jam reprobare eorum mores, quos priùs approbavit. *c. Nulli 5. h.tit.*

III. Si tamen nec per officium Judicis, nec per exceptionem accuſati repulſus fuit ab accuſando inhabilis de ſe accuſator, proceſſus accuſationis tenet, & effectum habebit, ut teſtatur communis opinio. *Vid.* Abb. *in c.1. h.t.* Clar. *l.c.q.15.*

§. VI.

An quis obligetur ad accusandum, & utrum accusator desistere possit ab accusatione inchoata?

I. POtest interdum contingere, ut si crimen in spirituale, vel temporale damnum Reipublicæ vergat, quod per juridicam, seu canonicam denuntiationem, v. g. averti non potest, ad accusandum aliquis teneatur: si tamen crimen legitimè probare possit, quia alioqui frustra laboraret, & suspicionis calumniæ se obiiceret. Ratio assertionis est, quia pars etiam cum proprio suo aliquo incommodo tenetur bono publico prospicere. De aliis verò criminibus, quæ non tendunt in damnum publicum Reipublicæ, nemo cogitur invitus accusare.

II. Potest quidem accusator ante litem inchoatam, in causa criminali, ab accusando desistere, casu, quo accusare non tenetur: non potest tamen licitè post litem inchoatam per Libelli oblationem, sine consensu Judicis, sæpè ipsius etiam Rei; nisi postmodum se errasse deprehendat, falsò putando reum esse criminis alterum, qui tamen non est. Quòd si semel ab accusando destitit, non auditur ampliùs, si de eodem crimine accusare postmodum velit. *c. Licet* 14. *h. tit. Vid.* Laym. *l.* 3. *tr.* 6. *c.* 3. Less. *l.* 2. *de Just. cap.* 30. *dn.* 18.

§. VII.

De Personis, quæ criminaliter accusari possunt, vel non possunt.

I. GEneraliter loquendo, omnes delinquentes, de criminibus quibuscunque accusari possunt, tam liberi, quàm servi, sine sexus differentia, tam puberes, quàm impuberes, modò usum rationis habeant ad delinquendum: nisi vel ratione absentiæ, vel ratione supremæ dignitatis, vel saltem ad tempus accusari prohibeantur.

II. Accusatus de aliquo crimine, & postmodum absolutus, non potest de eodem iterum accusari. *c.* 6. *h.t.* Ratio est: ne semper ejus innocentia versetur in periculo impugnationis. Excipe: nisi tantùm ab observatione judicii absolutus fuisset, propter ineptitudinem libelli, aut illegitimum accusatorem. Nam hoc in casu alius accusator admittitur. Pariter admittitur alius accusator de eodem crimine, si probaverit primum cum accusato collusisse, & sic absolutionem obtentam fuisse; aut si suam, suorumque injuriam prosequatur secundus accusator, & probet, saltem per juramentum, primam accusationem se ignorasse; vel si criminaliter ad vindictam publicam agat secundus accusator, cùm primus tantùm civiliter ad proprium interesse egerit; aut si Reus fuit absolutus non per sententiam, vel per viam accusationis, sed solùm per transactionem, vel per viam inquisitionis, denuntiationis, vel exceptionis. *Vid.* Zœs. *ff. h.t. n.* 20. Covarr. *l.* 2. *resol. cap.* 10. Abb. & Felin. *in cap.* 6. *h.t.*

§. VIII.

An in causis, & judiciis criminalibus Procurator admitti possit, ac debeat?

I. REgulariter non admittitur Procurator, si criminaliter agatur, ad accusandum, immò nec ad defendendum. *can.* 2. *cau.* 5. *q.* 3. *& c. Veniens* 15. *juncta Glossa V. criminali h.t.* si agatur ad pœnam capitalem, vel aliam corporalem, quam reus, si de crimine condemnetur, subire debet. Ratio est: ne judicium criminale reddatur eluforium, subducente se Reo sententiæ condemnatoriæ.

II. Potest tamen admitti procurator. Primò: ad excusandam principalis absentiam, & dilatorias exceptiones opponendas, quæ ante litis contestationem proponuntur, ut ex *cit. c. Veniens* colligitur. Secundò: in causis criminalibus, in quibus non infligenda venit pœna corporalis, sed pecuniaria, relegationis, incarcerationis, aut alia similis. Tertiò: si ob impossibilitatem facti, aut juris impedimentum, Reus principalis per se comparere coram judice non potest. Quartò: si agatur de crimine criminaliter, & tertius aliquis interveniat pro suo interesse. Sic per Procuratorem potest pater defendere filium, Episcopus Clericum, dominus servum &c. Quintò: in actione populari, quæ cuique de populo competit, quia publicum commodum principaliter spectat. Item in actione injuriarum, Criminibus levibus, Crimine suspecti Tutoris. Denique si sit persona illustris: hæc enim per Procuratorem potest excipere. *Vid.* Clar. *in pract. crimin. §. fin. q.* 32. Menoch. *de arbit. Judic. qq. l.* 1. *q.* 80. Abb. *in cap.* 5. *h.t.*

§. IX.

De modo procedendi, observando in Judicio criminali accusatorio.

I. SI utraque pars tam accusator, quàm reus, sit præsens in judicio, eodem modo proceditur in causa criminali, quomodo in civili; nisi quòd in libellis accusatoriis non sit necessaria conclusio ad certam pœnam, & evidentiores requirantur probationes in criminalibus, ac major reo concedatur defendendi suam causam libertas, etiamsi appareat, eam injustam esse, etiam postquam in causa conclusum est.

II. Quomodo autem contra Reos contumaciter absentes in causis criminalibus prodatur de jure Canonico, ab ea potissimùm distinctione dependet, utrùm lis contestata fuerit, vel utrùm non fuerit. Si contestata jam fuit, potest communiter contra Reum contumaciter absentem, si de delicto liqueat, ad sententiam condemnatoriam procedi, si sententiam in absentem executioni mandari possit, prout est sententia privationis, depositionis, suspensionis ab officio &c. Si verò lis contestata non fuit, vel non liquet de delicto, nec ad testium receptionem, nec ad sententiam condemnatoriam procedi potest, ne pars inaudita condemnetur; sed per excommunicationis censuram ad comparendum cogi potest, & si intra annum non comparuerit, pro convicto habebitur. *Vid.* Abb. *in c. 8. de Dol. & Contum.* Clar. *l.c. q.22.* Wesembec. *ff. h.t.*

§. X.

De Effectibus Accusationis, & pœnis Reo imponendis.

I. PRincipalis effectus accusationis est, ut Reo legitimè convicto, vel ordinaria pœna, & certa, à jure statuta, vel alia condigna, arbitraria, & extraordinaria, per Judicis sententiam condemnatoriam infligatur, prout variæ pœnæ hoc etiam titulo pro variis delictis feruntur.

II. Accusatus, vel denuntiatus, ad honores, seu dignitates promoveri non potest, sive deinde sint illæ Ecclesiasticæ, sive sæculares: cùm ex tali accusatione, vel denuntiatione, saltem existimatio talis hominis sit gravata, *c.4. h.t.* Debet tamen crimen; de quo quis est accusatus, esse grave, & accusatio esse facta criminaliter, seu ad vindictam publicam. Quòd si per reum non stetit, quò minus causa per annum fuerit decisa, poterit post annum promoveri. Possunt item singuli ex aliqua universitate promoveri, si universitas fuit accusata, & non nominatim ipse promovendus. *Vid.* Zœs. *in Comment. h.t.* Fagn. *in c.12. h.t.*

§. XI.

Qualiter Accusatore non probante, vel non comparente, Reo infamato de crimine indicenda sit Purgatio Canonica?

VIde de hoc *c. Accedens 23. h.t.* & quæ infra *tit. 34. de Purgatione Canonica* dicentur.

§. XII.

Quibus modis tollatur, & extinguatur accusatio criminalis?

I. TOllitur per præscriptionem, post elapsum tempus viginti annorum à die commissi criminis. Quo tempore regulariter, & ordinariè præscribitur omnis accusatio criminalis, si delictum semel patratum, totum jam transierit, & non habeat continuam successionem, uti habet crimen Hæresis, Apostasiæ, Matrimonii contra SS. Canones contracti, &c. Quibus in casibus præscriptio locum non habet nisi à tempore cessantis criminis.

II. Extinguitur accusatio criminalis per mortem accusatoris ante latam sententiam, ita ut hæredes eam prosequi non possint, sed Judex tantùm ex officio.

III. Extinguitur per mortem Rei delinquentis, ita ut ad pœnam corporalem hæredes rei condemnati non teneantur, nec ad pecuniariam fisco applicandam, si reus ante sententiam condemnatoriam criminis moriatur. Si tamen crimen, de quo defunctus fuit accusatus, sit unum de criminibus exceptis, tunc contra hæredes proceditur, etiamsi lis cum defuncto nondum fuerit contestata. Idem dicendum est, si defunctus ex delicto solùm civiliter conventus fuit ad pœnam parti læsæ applicandam. *Vid.* Farin. *in prax. crimin. p.1. q.10.* Zœs. *ff. h.t.*

SECTIO II.

De Inquisitionibus.

§. I.

De Inquisitione in genere, & potestate inquirendi.

I. INquisitio in genere dici potest, *esse alicujus criminis manifesti, ex bono, & æquo à Judice cõpetente, legitimè* (secundùm Jura, & Canones) *facta investigatio.* Et quãvis Judex condemnare non possit aliquem, sine Accusatore, non debet tamen semper esse Accusatio formalis, sed sufficit sæpe Accusatio virtualis, per publicã infamiam, indicia &c. quæ locum faciunt Inquisitioni.

II. Est autem triplex Inquisitio: alia simpliciter generalis, sive generalissima, quæ fit ex mero officio Judicis, neque persona aliqua certa, neque certo crimine expresso, dum in genere inquiritur, an non committantur delicta quędam in civitate aliqua &c. Alia est Inquisitio mixta, partim generalis quoad personas, partim specialis quoad delicta, vel è converso v. g. utrùm Titius flagitia quædam patrarit, vel à quo homicidium, quod commissum est, sit commissum. Alia denique est simpliciter specialis, tam quoad personam scilicet, quàm quoad delictum, ut cum inquiritur, utrùm Titius hoc homicidium commiserit. Quæ Inquisitio nonnunquam fit ex mero officio Judicis; nonnunquam ad querelam alicujus, qui tamen Accusatoris partes subire non vult; nonnunquam ad denuntiationem publici Officialis ad denuntianda delicta deputati.

III. Potest quilibet Judex, sive Ecclesiasticus, sive Civilis sit, inquirere, modò sit Judex competens, & Reus, contra quem inquiritur, sit, saltem quoad illum articulum, super quo inquiritur, illius jurisdictionis. Et quamvis de Jure Civili putent aliqui Inquisitionem fieri non posse ex officio à Judice, nemine denuntiante, aut querelante, ne videatur remedium extraordinarium, quale est Inquisitio, remedio ordinario, quale est Accusatio, præponi; de Jure tamen Canonico, & ex consuetudine etiam in foro Civili potest Judex de omnibus delictis procedere per viam Inquisitionis: ut adeò remedium Inquisitionis hodie sit ordinarium. *Vid.* Marant. *de ord. Judic. p. 6. h. tit.* Azor *p. 3. l. 13. cap. 17.* Farin. *in prax. crim. q. 1.*

§. II.

An ad Inquisitionem omnino generalem, vel mixtam requiratur, ut præcedat infamia criminis, vel personæ?

I. AD Inquisitionem omnino generalem, ubi in genere tantùm inquiritur, utrùm in tali loco vigeant aliqua crimina, nulla præcedens infamia necessaria est, sed potest eam Judex præcisè ex officio suo instituere. *c. 1. De offic. Jud. ordin. cap. 1. §. sanè de censib. in 6. c. sicut olim. 25. h. t.* Quia talis Inquisitio cùm non detur contra certam personam, sed præcisè ad emendandos mores, & purgandam rempublicam, publica authoritate, nulli injuriosa est. Et hinc non tenetur interrogatus vi hujus Inquisitionis manifestare occulta crimina eorum, qui nulla laborant infamia, aut quæ probare non potest, etiamsi sub juramento interrogetur; ad cavenda plurima incommoda injustissimarum infamationum: nisi manifestatio talis ad emendandum tantùm criminosum Judici ut Patri facta, necessaria esset, aut ad avertendum grave damnum.

II. In mixta verò Inquisitione, si crimen quidem certum est, & publicum, auctor tamen illius nescitur, & de hoc inquiritur, tum nulla præcedente fama de persona aliqua particulari, non potest fieri specialis contra certam personam Inquisitio; sed generaliter tantùm inquirendum est, quis illud commiserit, ut Reipublicæ, scilicet per generalem Inquisitionem, consulatur, nulli tamen in specie fiat injuria, si nulla laboret de crimine perpetrato publica infamia. *Vid.* Marant. *l. c.* Farin. *l. c. q. 9.* Laym. *l. 3. tr. 6. c. 2.* Less. *l. 2. c. 29. d. n. 108.*

§. III.

An, & qua ratione ad Inquisitionem specialem contra personam aliquam particularem requiratur, ut præcedat illius infamia; & quomodo in tali Inquisitione sit procedendũ?

I. QUod modò dictum est, debere præcedere famam de delicto personæ, contra quam specialiter iniquiritur, vel maximè locum habet, quando fit Inquisitio contra Prælatos, aut publicos Magistra-

stratus. *c.* 24. *h. t.* Et facienda est Inquisitio in loco, ubi Reus laborat infamia. Ac infamatus priùs interrogandus est de veritate: quàm testes contra eum recipiantur: & tunc si crimen fateatur, mitiùs cum eo agendum est. *c.* 20. *§. multa de Elect.*

II. Fama se sola, nec in civilibus, nec in criminalibus plenam probationem facit, & sæpe in criminalibus nec semiplenam; nisi orta sit ex verisimilibus causis, & conjecturis, & verisimilibus aliis conjecturis munita.

III. Ut fama sufficiat ad Inquisitionem specialem, debet ea esse clamorosa, seu talis, quæ sæpius ad Judicis aures pervenit, & ortum habeat non à vilibus, sed honestis personis; & si contra Prælatum sit facienda Inquisitio, præcedat talis contra eum infamia, quæ sine scandalo dissimulari non possit.

IV. Præsens debet esse, contra quem fit Inquisitio (nisi per contumaciam se absentet) & capitula, circa quæ futura est Inquisitio, illi exponantur, ac testium, qui audientur, nomina, ut defensionis, & exceptionis copiam habeat, & servetur debitus legitimæ correctionis ordo, ut primò quidè reprehendatur, deinde increpetur, cum comminatione pœnæ, ac postmodum suspendatur ab officio, vel Beneficio, & tandè excommunicetur, prout præscribitur in *cit. c.* 24. Ex quo capitulo etiam habetur, Prælatum, si per Inquisitionem reus deprehendatur, non facilè ab ordine deponendum, sed ab administratione tantùm amovendum, nisi delicti ratio, & infamationis periculum aliud jubeat. *Vid.* Farin. *l. c.* Less. *l. c. à n.* 121. Fagn. *in cit. c.* 24. *h. t.*

§. IV.

In quibus casibus non requiratur necessario ad specialem Inquisitionem contra personam particularem de aliquo crimine, ut præcedat illius infamia?

I. NOn requiritur præcedens, de Persona particulari, infamia, si alia sufficientia, & legitima indicia contra eam pugnent: talia enim indicia sæpe fortiora sunt, quàm ipsa præcedens infamia, ex levioribus sæpius conjecturis orta.

II. Non requiritur præcedens infamia, si fiat Inquisitio ad denuntiationem publici Officialis: aut si Papa, vel Princeps motu proprio mandet Inquisitionem, asserens, ex certa scientia sibi de infamia, aut delicto constare.

III. Neque requiritur prævia infamia, quando fit Inquisitio non ad effectum puniendi crimina, sed ad effectum corrigendi ob bonum animæ, qualiter fieri solet in visitationibus, in Episcoporum promotionibus, in ordinandis &c.

IV. Demum non requiritur præcedens infamia ad Inquisitionem, quando hæc fit de crimine læsæ Majestatis, crimine Hæresis, & similibus gravibus, & periculosis criminibus, in damnum grave Reipublicæ, aut animarum tendentibus &c. Requiritur tamen, ut etiam in his delictis præcedant suspiciones aliquæ ex indiciis non levibus.

V. Inquisitio facta, sine præcedente infamia, parte non opponente, tenet; uti constat ex *c.* 2. *& ult. h. t. in* 6. Quia qui non opponit, cùm posset, censetur favori pro se introducto renuntiare. *Vid.* Farin. *cit. q.* 9. Marant. *de Ord. Jud. p.* 6. *h. t.* Less. *l.* 2. *cap.* 29. *dub.* 15.

§. V.

Quænam præterea Jure Canonico statuta sint circà modum procedendi per Inquisitionem specialem?

I. STatuitur in *c. Qualiter* 17. *h. t.* ut ordo Juris in Inquisitione servetur, qui in duobus potissimum consistit. Primò, ut regulariter non fiat Inquisitio, nisi contra infamatum, uti prioribus §§. dictum. Secundò: ut postquam de infamia constat, per testes, publicam famam, aut alia sufficientia indicia &c. inquiratur de veritate criminis; ne scilicet inde nascantur injuriæ, unde jura nasci oportet.

II. Statuitur in *c. Cùm dilecti* 18. *h. t.* ut non recipiantur excusationes super confessione facta, si juravit priùs confitens, quòd plenam, & meram veritatem sit dicturus: recipiantur verò super confessis excusationes, si juravit tantùm confitens, quòd velit ad interrogata respondere, & excusationes tales non perimant confessionem; sed eam tantùm explicent, & declarent: cùm juramenti religio in posteriori casu patiatur confessorum explicationem; non autem in priore casu, ubi ab initio statim omnis veritas dicenda est.

III. Statuitur in *cap. Cùm oporteat* 19. *h. t.* quòd inimici partis, contra quam fit Inquisitio,

sitio, sicuti ad accusandum non admittuntur, ita nec admittendi sint ad Inquisitionem prosequendam, & testificandum : & cui simpliciter commissa est Inquisitio super crimine, illi (tacitè saltem) commissa etiam censeatur Inquisitio super fama, quæ quasi præambula est ad Inquisitionem, & consequenter, cui principale commissum est, censebitur etiam commissum hoc accessorium, nisi in commissione à Principe facta, assertivè etiam narretur, quòd de fama sibi jam constet, ut suprà dictum est.

IV. Denique in *c. Ad petitionem 22. h. t.* statuitur, quòd nec Legatus à Latere immiscere se possit speciali à Papa factæ commissioni, de inquirendo contra aliquem, ut dictum est. Et quòd quilibet de universitate aliqua, contra quam Inquisitio demandata est, singulariter excipere possit, si de quolibet in particulari Inquisitio fiat: excipi verò possit à toto collegio, sive à majore illius parte, si contra totum Collegium communiter Inquisitio fiat. Cùm in priore casu cujuslibet in particulari interesse agatur, in altero verò casu totius tantùm Communitatis. *Vid.* Abb. & Hostiens. *in cit. cc.*

§. VI.

Quæstiones nonnullæ circa modum procedendi per Inquisitionem à Concilio Lateranensi præscriptum occurrentes resolvuntur.

I. IN Inquisitione generalissima, quæ fit in Concilio Generali, vel Provinciali, quantum ad Ecclesias, & Personas in meliùs reformandas, non debet servari modus procedendi in *c. Qualiter 24. h. t.* præscriptus, de quo suprà §. 3. Uti nec in Inquisitione generali, quæ fit tam in capite, quàm in membris alicujus Ecclesiæ, Civitatis &c. dum Prælatus visitat ex mero suo officio. Pari ratione non requiritur prædicta forma in Inquisitione speciali, quæ fit ex officio non ad puniendum, sed an quis v. g. sit aptus ad Sacerdotium, ad regimen, an non subsit impedimentum ad contrahendum Matrimonium &c. Neque opus est, ut forma illa servetur, si procedatur ex denuntiatione illius, ad quem hoc ex officio pertinet. Servari tamen debet, si procedatur non ad denuntiationem publici Officialis, sed fama deferente. Quòd si fiat Inquisitio contra Regularem solùm ad correctionem, & pœnitentiam imponendam secundùm Regulam, tunc juxta eandem Regulam solùm proceditur de plano, sine prædicta forma. Eadem tamen servanda est, licèt non quoad omnia, & tam exactè, si fiat Inquisitio, ut inquisitus, v. g. Prælatus, removeatur ab administratione.

II. Quando Judex inquirit super certo crimine, & contra certam personam ex mero officio, tunc recipit juramentum ab eo, contra quem inquirit; secus si procedit ad instantiam, seu petitionem alterius, sed ipse tunc adversarius probare debet, quæ denuntiavit. Item si procedat ad instantiam alicujus, tunc fit litis contestatio cum eo, qui petit Inquisitionem, & recipienda est probatio super fama, ac contraria probatio super bona fama: si verò procedit solùm ex officio, non tenetur recipere probationem super fama, sed solùm inquirere de veritate, neque tenetur admittere contrariam probationem super bona fama, potestque recipere testes etiam post publicatas attestationes.

III. Judicium Inquisitionis in pluribus differt à Judicio Accusationis, & Denuntiationis. Nam in Inquisitione habetur fama loco accusatoris, aut denuntiatoris: recipiuntur testes etiam lite non contestata: recipiuntur testes minùs idonei, cùm fit inquisitio super statu Ecclesiæ, tam in Capite videlicet, quàm in membris : inquiritur de criminibus manifestis per famam, non verò de occultis : proceditur quandoque ad remotionem inquisiti, dum negotium agitur, probata tamen priùs suspicione dilapidationis: non requiritur inscriptio ad pœnam talionis : non requiritur admonitio, etiamsi Inquisitio fiat ad petitionem alterius &c. Quæ, aliaque in aliis Judiciis regulariter locum non habent : nisi quòd etiam in Denuntiatione non sit necessaria inscriptio, seu obligatio ad pœnam talionis.

IV. In Inquisitione contra Regulares tria specialiter observanda sunt, juxta *cit. c. Qualiter 24. §. fin. h. t.* Primum est, quòd ordo Juris non sit in Inquisitione tali contra Regulares quoad subtilitates, seu Juris solemnitates exactissimè semper servandus, sed sufficiat veritatis probationem certam haberi. Secundum est, quòd faciliùs Prælati Regulares ab administratione removeri possint, quàm Prælati sæculares. Tertium est, quòd contra Regulares non tot exceptiones reperiantur, & admittantur, sicuti

cuti contra sæculares; cùm Regulares in schola potiùs virtutum, quàm in puncto, & solemnitatibus Juris versati esse debeant. *Vid.* Abb. *in cit. cap.* 24. *h.t.* Speculat. *l.* 3. *p.* 1. *de Inquisit. §.* 1.

§. VII.

Qualiter puniendum sit crimen per viam Inquisitionis probatum?

I. COndemnatus, & convictus de crimine per viam Inquisitionis, non punitur pœna ordinaria, statuta à lege pro illo crimine, sicuti punitur damnatus, & convictus per viam Accusationis, sed punitur (saltem de Jure Canonico) mitiore pœna, & arbitraria: nimirùm ut inquisitus, qui in eo gravatur, quòd contra eum sine accusatore procedatur, in pœna mitiore relevetur.

II. Eadem tamen pœna etiam de Jure Canonico imponenda est inquisito, quæ imponitur per viam Accusationis convicto, & damnato, si crimen, quod per viam Inquisitionis probatum fuit, tale sit, ut etiam post pœnitentiam peractam impediat Ordinis susceptí executionem, aut Beneficii retentionem: qualia crimina sunt, quæ irregularitatem secum trahunt, crimen Simoniæ in acquirendo Beneficio commissum &c. *c.* 21. *h.t. Vid.* Durand. *l.c.* §. *ult.* Marant. *p.* 4. *dist.* 10. Abb. *in cit. c.* 21. *h.t.*

SECTIO III.

De Denuntiationibus.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Denuntiatio, & in quibus casibus possit Judex procedere per Denuntiationem judicialem?

I. DEnuntiatio in genere dici potest *alicujus criminis delatio, seu manifestatio Superiori legitimè facta.* Est autem Denuntiatio duplex: alia Evangelica, quæ etiam Charitativa dicitur, si scilicet ad emendationem, & correctionem, ac pœnitentiam, juxta formam à Lege Evangelica *Matth.* 18. introductam, ad Superiorem, ut Patrem fiat: alia Judicialis, si crimen deferatur ad Superiorem, ut Judicem, ob publicam vindictam, aut privatam punitionem, ut per punitionem delinquentis satisfiat Communitati, aut parti læsæ. Et hinc subdividitur Judicialis Denuntiatio in Publicam, seu Criminalem, quæ fit ad publicam vindictam, & in Privatam, seu Civilem, quæ privatum interesse attendit; in Canonicam, quæ fit contra Prælatum v. g. & in Regularem, quæ expeditur secundùm diversas regulas diversarum Religionum &c.

II. Potest Judex in foro sæculari ex officio procedere, si Denuntiatio Judicialis facta fuit per eos, qui publica auctoritate deputati sunt ad denuntiandum; vel etiam, juxta receptam consuetudinem, ad denuntiationem cujuslibet privati; cùm publici boni plurimùm intersit, ne delicta maneant impunita, quocunque modo eorum malitia ad Judicem legitimè perveniat.

III. De Jure tamen Canonico non tenetur Judex Ecclesiasticus quamcunque Denuntiationem Judicialem admittere, nisi Clericus sit, vel Regularis, qui denuntiatur; vel Laicus quidem sit, qui denuntiatur, crimen tamen, de quo denuntiatur, sit natura sua Ecclesiasticum, Simonia v. g. Hæresis &c. vel nisi Denuntiatio fiat ob defectum Justitiæ in foro sæculari; vel ratione pacis violatæ, aut juramenti non servati à Laicis. *Vid.* Marant. *par.* 6. *tit. de Denunt.* Laym. *l.* 3. *tr.* 6. *c.* 3. *& tr.* 3. *p.* 2. *c.* 4. Azor *p.* 3. *l.* 13. *c.* 21.

§. II.

Utrùm ante Denuntiationem Judicialem semper præcedere debeat secreta monitio; & an etiam aliæ Juris solemnitates in ea servandæ sint; & quinam ab hac Denuntiatione repellantur?

I. AD Denuntiationem Judicialem, sive generalis hæc sit, & publica, sive privata, & specialis, non prærequiritur in foro sæculari ulla prævia monitio: prærequiritur tamen in foro Canonico, seu Ecclesiastico (saltem si sit specialis Denuntiatio) prout habetur ex *c. Si quis* 2. *h.t.* Cùm in hoc foro non tam vindictæ publicæ, quàm charitativæ emendationi locus paretur.

II. Denuntiator non tenetur se inscribere ad pœnam talionis subeundam, ut paulò antè dictum est, & constat ex *c.* 16. *in princ. h.t.* Aliæ tamen solemnitates Juris, quæ requi-

quiruntur in libello accusatorio, etiam in Denuntiatione Judiciali observandæ sunt, nimirũ, ut exprimatur crimen, Reus, locus, & tempus criminis commissi.

III. A denuntiando judicialiter repelluntur, sive per se, sive per Procuratorem denuntiare velint, concubinarii publici, excommunicati, qui conspirarunt ad denuntiandum; vel priùs eum de crimine non admonuerunt, contra quem denuntiationem faciunt, *c. Cùm Dilectus* 20. *h. t.* Et universim criminosi. *c. Cùm in tua* 27. *de sponsal.* Nisi suam, suorumve persequantur injuriam. *arg. can.* 2. *can.* 4. *q.* 6. &c. *Vid.* Barbos. *in cit. c.* 2. *h. t.* Azor *l. c.*

§. III.

An pendente Inquisitione, ad Denuntiationem contra Superiorem, seu Prælatum à subditis factam, Superior hìc procedere possit in causis motis contra subditos?

I. PEndente Inquisitione contra Prælatum denuntiatum à suis subditis, in omnibus causis aliis contra subditos hos suos procedere potest Prælatus denuntiatus, & hi illi obedire tenentur: cùm per Denuntiationem non amiserit suam jurisdictionem; prout colligitur ex *c. Olim.* 26. *h. t.*

II. Super negotio tamen illo, super quo denuntiatus est, & ab hoc dependentibus, nihil potest Superior, & suspensa circa hoc est ejus jurisdictio, ita ut pendente Inquisitione debeat denuntiatus Prælatus abstinere ab omni processu, per quem negotium Inquisitionis posset impediri: cùm totum judicium per Denuntiationem legitimam ad superiorem Judicem delatum sit. *Vid.* Abb. & Hostiens. *in c.* 26. *&* 27. *h. t.*

§. IV.

Quo modo procedendum sit, quando crimen opponitur per modum exceptionis, & quomodò super crimine notorio?

DE utroque hoc quæsito hinc inde actum jam est, & quia nihil de his loquitur rubrica tituli hujus, ulterior illorum disputatio hujus loci non est. Videatur de primo quæsito *c. Super his* 16. *§. Cùm autem h. t.* de posteriore autem *cap. Evidentia* 9. *h. t.*

TITULUS II.

De Calumniatoribus.

§. I.

Quis dicatur Calumniator, & quid sit calumniari, & quali pœna sit afficiendus?

I. CAlumniari est, *falsa crimina proponere*, & Calumniator, propriè loquendo, dicitur ille, *qui falsum crimen alicui in judicio imponit*. Alia Calumnia est vera: quando videlicet scienter, & per dolum crimen falsum alteri quis obiicit. Alia est præsumpta: quando quis crimen, de quo accusavit aliquem, aut denuntiavit, non probat, aut in probatione deficit: præsumitur enim talis, animo calumniandi litem movisse, nisi ex quibusdam indiciis appareat, eum probabiliter litigasse.

II. Calumniator, qui scienter, & per dolum falsò accusavit alium, punitus olim fuit pœna talionis ordinaria: hodie tamen puniri solet pœna extraordinaria, ad arbitrium Judicis, varias circumstantias attendentis; uti colligitur ex *c. Super his* 16. *de accusat. & cap. Cum fortius* 1. *h. t. Vid.* Clar *in pract. crim. §. fin. q.* 6. Felin *in rubr. h. t.* Covarr. *l.* 2. *var. resol. c.* 9.

§. II.

An, & ob quas causas excusetur accusator à calumnia, ejusque pœna; & an etiam denuntiator puniatur tanquam calumniator, si in probatione criminis deficiat?

I. EXcusatur à calumnia, etiam præsumpta, accusator, si justa causa, & errore probabili ductus accusavit, etiamsi postmodum in probatione criminis deficiat, ut constat ex *L.* 1. *sed non utique ff. ad senatus consultum Turpilianum*, ita ut nec ad expensas solvendas condemnari possit. Sunt autem causæ justæ excusantes ejusmodi plures, ut si semiplenè saltem probavit; si fuit à testibus deceptus; si probat, se audivisse à personis fide dignis; si accusat de delicto atroci, v. g. Hæresis, Simoniæ &c. aut de eo, de quo accusatus jam antè diffamatus erat; si accuset mulier; si proximus consanguineus, aut affinis illius, qui fuit injuria affectus &c.

II. Publici denuntiatores, qui publica

auctoritate ad denuntiandum crimina constituti sunt, cùm ad probandum denuntiatum crimen non obligentur, si in probatione deficiant, non puniuntur ex præsumpta calumnia; modò nominent testes de delictis verosimiliter informatos, aut alia indicia aperiant, quibus Judex ex officio moveri possit ad ulteriorem Inquisitionem; cùm cesset in talibus, qui ex necessitate officii denuntiant, calumniæ præsumptio. Subinde tamen ad pœnam calumniantium evitandam, si non sufficienter probant, quod denuntiant, probare debent, saltem per juramentum proprium, quòd non animo calumniandi denuntiaverint: ne denuntiatores cum boni publici periculo sibi semper timere debeant de pœnis calumniantium. *Vid.* Farin. *in prax. crim. q.* 16. Menoch. *de arbitr. Judic. cas.* 321. Barbos. *in c. 2. h. t.*

TITULUS III.

De Simonia, & ne aliquid pro Spiritualibus exigatur, vel promittatur.

SECTIO I.

De Simonia in genere, ejusque divisione.

§. I.

Quid sit Simonia?

I. SImonia communiter definitur, quòd sit *studiosa voluntas* (actio scilicet deliberatè voluntaria) *emendi, aut vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum*, (contractu scilicet oneroso) *pro temporali aliquare*. Vel, ut Suarez clariùs fortassè definit: *est sacrilegium, quod committitur in emptione, & venditione, vel quovis alio simili contractu, quo res spiritualis, ut talis est, aut spirituali annexa, pro re temporali commutatur, aut comparatur*. Veniunt autem in his definitionibus sub nomine rei spiritualis, res vel intrinsecè quoad substantiam sacræ, & supernaturales, uti sunt Gratia sanctificans, Virtutes Theologicæ, & Morales divinitus infusæ, dona Spiritus Sancti, Gratiæ gratis datæ &c. vel causaliter spirituales, ordinatæ scilicet ad causandam gratiam, aut alios actus supernaturales, uti sunt Sacramenta, Officia Ecclesiastica quædam &c. vel res, quæ sunt effectus rerum supernaturalium, uti sunt baptizare, ordinare, divina officia celebrare, prædicare Verbum divinum, miracula facere &c. Spirituali autem rei annexa dicuntur, quæ quidem in se sacra non sunt, ab his tamen dependent, & quidem, vel antecedenter, quia tanquam prævia, & præsuppositа ordinantur ad spiritualia, uti sunt sacra vasa, altaria &c. & secundùm aliquos jus patronatus, electiones, collationes Beneficiorum &c. quæ se habent per modum causæ respectu Beneficii &c. vel concomitanter, quæ sunt conjuncta cum spiritualibus functionibus, uti est labor corporis, qui in administratione talium functionum spiritualium intervenit &c. vel denique consequenter, velut effectus suarum causarum, uti sunt Beneficia, sive jus percipiendi redditus temporales propter officium spirituale &c.

II. Simoniæ specifica malitia propriè in hoc consistit, quòd tanquam rem profanam, & vilem, cum re profana comparandam, & compensandam, æstimet rem spiritualem, & supernaturalem, quæ utique gravis deformitas est, ita ut in *can. ult. caus.* 1. *q.* 7. dicatur, omnia crimina ad comparationem Simoniacæ Hæresis, quasi pro nihilo reputari, & non detur in eo peccato parvitas materiæ. *Vid.* Azor *p.* 3. *l.* 12. *c.* 1. Less. *l.* 2. *c.* 32. Suar *tom.* 1. *de Relig. l.* 4. *de Simon. cap* 1. *& seqq.*

§. II.

Quotuplex sit Simonia, sive quomodo dividatur?

I. SImonia alia est Juris divini, & naturalis; prohibita, quia mala est, & utrique Juri, tam divino, quàm naturali repugnans: uti est venditio rerum propriè sacrarum, v. g. venditio Hostiæ consecratæ, venditio Sacramentorum &c. Alia est Juris positivi Ecclesiastici; mala, quia prohibita est, & secundùm se, nec divino, nec naturali juri repugnans, prohibita tamen ab Ecclesia ob multas inconvenientias, & incommoda. Qualis Simonia committitur, si Beneficia cum Beneficiis illicitè permutantur sine Superioris auctoritate. *cap. Quæsitum* 5. *& cap. Cùm olim* 7. *de rerum permut.* Si vendantur res per se quidem temporales juxta materiam suam, hic, & nunc tamen spiritualizatæ, uti est sacrum Oleum,

Oleum, Chrisma &c. *cap. Non satis* 8. *h. t.* Si vendantur officia quædam, ad rerum spiritualium (vel temporalium Ecclesiæ, ut putant aliqui) administrationem ordinata, officium v. g. Advocati, Syndici, Oeconomi, Custodis, Sacristæ, &c. Hanc autem Juris Ecclesiastici Simoniam non esse propriè dictam Simoniam putant aliqui: fatentur tamen hi ipsi, esse speciem quamdam sacrilegii ex genere suo mortalis, propter Ecclesiasticæ legis prohibitionem, ob reverentiam his etiam rebus spiritualibus conservandam.

II. Dividitur etiam Simonia in Mentalem, Conventionalem, & Realem. Mentalis Simonia hoc loco dicitur non nudum tantùm internum propositum committendi Simoniam, sed ea etiam, quę opus externum adjunctum habet, quod tamen nullo signo externo apparet simoniacum: ut si quis rem spiritualem, velut ex justitia debitam, alteri conferat, ob obsequium aliquod temporale sibi exhibitum, ita tamen, ut pravam hanc intentionem, compensandi ex justitia obsequium temporale per rem spiritualem datam, exteriùs non manifestet, nullo pacto, aut conventione exteriùs interveniente. Conventionalis Simonia est, quæ verbis, vel signis exteriùs manifestatur, per mutuum scilicet pactum, expressum, vel tacitum, ita tamen, ut nec datum aliquid sit, nec acceptum, sed sola facta promissio. Realis denique dicitur illa, quæ ex parte utraque est executioni mandata, per traditionem rei sacræ, & acceptationem pro ea temporalis pretii. *Vid.* Tanner. *tom.* 3. *disp.* 5. *de Relig. q.* 8. *dub.* 2. Suar. *l. c. c.* 7. 29. *&* 41.

SECTIO II.

De materia Simoniæ, sive rebus, in quibus committi potest hoc crimen contra Jus divinum, vel humanum Ecclesiasticum.

§. I.

De Simonia, quæ committitur circa res merè, ac intrinsecè spirituales, & in primis circa Gratiam, Sacramenta, & Sacramentalia.

I. EX dictis jam patet, quòd Simoniam Juris divini committat ille, qui vendit, vel emit pro pretio temporali gratias spirituales, ut Gratiam sanctificantem, Gratias gratis datas, Donum scilicet Prophetiæ, Donum linguarum, sanitatis, vel aliorum miraculorum: sive in concreto hæc emat, aut vendat; emendo v. g. cariore pretio rem aliquam temporalem, quæ pretiosa tamen est ob talem gratiam annexam; sive in abstracto talia vendat, vel emat, emendo scilicet potestatem ministerialem talia conferendi, quod Simon Magus oblata Apostolis pecunia, obtinere voluit.

II. Simonia est contra Jus divinum, dare, vel accipere pretium pro Sacramentis Ecclesiæ, vel Missæ Sacrificio: quia sunt divina, & supernaturalia dona. Licitum tamen est, in extrema, vel etiam gravi necessitate dare aliquid temporale pro Sacramentis, v. g. pro Baptismo, non quidem tanquam pretium, sed tanquam medium ad removendum impedimentum pravæ voluntatis, ut videlicet is, qui non vult facere suum officium, inducatur ad illud præstandum, & desistendum ab injusta vexatione.

III. Simoniam Juris divini committit, qui emit, aut vendit Sacramentalia, ritus scilicet, aut ceremonias pro administratione Sacramentorum institutas, consecrationes, benedictiones &c. temporale aliquid, ut pretium, pro illis exigendo, aut dando: nisi præcisè in Sacramentalibus permanentibus materia, cui consecratio supervenit, pretio æstimabilis, ut talis, vendatur. *Vid.* Suar. *l. c. cap.* 10. *& seqq.* Less. *l.* 2. *c.* 35. *n.* 38.

§. II.

De Simonia, quæ committitur circa Ordines, eorumque collationes, & præsentationes ad Ordines.

I. ETiam hæc emere, vel vendere esse Juris divini Simoniam, ex dictis patet: cùm sint actus quidem naturales, ex institutione tamen Christi ad ordinem, & finem supernaturalem ordinati, & principium insuper habent, ex quo procedunt, super naturale.

II. Nec Episcopi pro Ordinibus conferendis, nec eorum Ministri (saltem de Jure Ecclesiastico) pro instrumentis, & literis desuper conficiendis, aut alii quicunque

que pro præsentatione ad Ordines, quidquam ex pacto possunt exigere, & juxta Tridentinum pro his functionibus, uti & pro literis dimissorialibus concedendis, nihil, gratis etiam oblatum, accipere: ad tollendam scilicet omnem avaritiæ suspicionem ab Ordine Ecclesiastico, ut ait *Trident sess. 21. c. 1. de refor.*

III. Ab hoc tamen Tridentini statuto excipiuntur Notarii: nam his decima pars unius aurei pro singulis testimonialibus, aut dimissorialibus scribendis conceditur, in illis tamen locis, ubi laudabilis consuetudo, ut ait Concil. non viget, nihil accipiendi, & ubi constitutum salarium non habent pro officio suo exercendo. *Vid.* Suar. *l. 4. de Simon c.* 13. Azor *p. 3. l. 12. c. 5.* Less. *l. c. n.* 60 Fagn. *in c. 1. h. t.*

§. III.

De Simonia, quæ committitur circa divina officia, ac officium prædicationis, & an Ecclesia emi, vel redimi possit?

I. EMere divina Officia, uti sunt Orationes publicæ, publicæ Processiones, Litaniæ publicæ, Officium prædicationis, vel exhortationis spiritualis, temporale aliquid pro his, ut pretium, ex pacto dando, vel accipiendo &c. Simonia Juris divini est.

II. Sed nec Ecclesia, aut jura illius emi dicto modo, aut redimi possunt absque Simoniæ vitio. *c. Querelam* 15. *h. t.* Pari ratione Simonia contra Jus divinum, & naturale est, accipere, vel dare pretium pro labore corporali, qui actionibus spiritualibus per se, & necessariò est conjunctus, ac intrinsecè: secùs si sit solùm annexus per accidens, & extrinsecè, ac ab actione sacra separabilis, uti est v. g. labor itineris, vel cantus in Missa. *Vid.* Less. *l. c. dn.* 52. Suar. *l. c. c.* 21. Barbos. *in cit. c.* 15. *h. t.*

§. IV.

De aliis variis actibus, & rebus Spiritualibus, vel Spiritualibus annexis, pro quibus temporale dare aliquid, aut accipere, etiam specialiter prohibitum est Jure Canonico?

I. EX *c. Non satis* 8. *h. t.* habetur, quòd ab illis, qui in Religionem transire volunt, nulla pecunia ex pacto exigenda sit pro admissione: nec Prioratus, aut Cappellaniæ Monachorum, vel Clericorum, annua distractione vendi possint; nec ab eo, cui regimen talium committitur, pretium pro tali commissione exigi, & pro sepultura, chrismatis, aut olei benedictione, nulla cujusquam pretii exactio attentari possit.

II. In aliis variis capitulis sub Simoniæ peccato prohibetur, ne quid pro immissione in possessionem Ecclesiarum, ac Beneficiorum, per modum pretii, & ex pacto accipiatur. *Videatur c. Cùm in Ecclesia* 9. *c. Cùm sit* 10. *c. Ea, quæ* 16. *c. in tantum* 36. *h. t.* Barbos. *in cit. cap.* 8. 10. *& 16. h. t.* Suar. *l. 4. de Simon. c.* 17.

§. V.

An exigere aliquid temporale pro re Spirituali ratione consuetudinis excusari possit à vitio Simoniæ?

I. NUlla consuetudine excusari potest, ut pro spirituali temporale aliquid, ex pacto, per modum pretii exigatur, vel accipiatur: cùm hoc sit contra Jus naturale, & divinum. Quòd autem piæ consuetudines observandæ sint, & per Episcopum compesci debeant illi, qui malitiosè nituntur laudabilem consuetudinem mutare, ex *c. Ad apostolicam* 42. *h. t.* habetur. Et consequenter, ubi pia fidelium consuetudo, erga sanctam Ecclesiam devota, introduxit, ut illis, qui divina administrant, temporale aliquid, in subsidium sæpius sustentationis, liberè & sponte offeratur, ac detur, observanda illa est, & ab Episcopo etiam observatio talis urgeri, vi Juris ab Ecclesia acquisiti, ex assistentia SS. Canonum.

II. Simoniam tamen saperet, & irrationabilis esset consuetudo, vi cujus temporalia à Fidelibus exigerent ex pacto ii, qui ex officio obligati sunt, nec anteà spiritualia conferrent, quàm temporale illis præstetur: quia sic ab invitis extorqueretur aliquid, & tanquam pretium. Et de hac consuetudine intelligendi sunt Canones, quando consuetudines reprobant, quibus aliquid exigitur, & datur ex pacto &c. *Vid.* Suar. *l. c. c.* 48. *& tom.* 1. *de Relig. l.* 1. *de div. cul. c.* 5. Barbos. *in cit. c. p.* 42. *h. t.* Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *cap. ult. §.* 2.

SE-

SECTIO III.

De Simonia, quæ committitur in actibus Jurisdictionis Ecclesiasticæ, & in ingressu, sive admissione ad Religionem.

§. I.

An actus pertinentes ad Jurisdictionem spiritualem, seu Ecclesiasticam fori interni, vel externi sint materia Simoniæ?

I. SImonia juris divini, & naturalis est, dare, vel accipere pretium, vel aliquid temporale, pro actu quolibet fori interni conscientiæ, seu pertinentis ad curam animarum, pro absolutione v. g. impertienda confessis, pro audiendis confessionibus, pro minore pœnitentia injungenda, prout sumitur ex *C. nemo* 14. *§. nec quemquam h.t.*

II. Committitur simonia juris naturalis, & divini, si pro temporali detur potestas audiendi confessiones, & absolvendi, vel à peccatis, vel à Censuris, quatenus hæc absolutio præmitti solet ante Sacramentalem, & sæpè necessaria est, ac ad spiritualem animæ utilitatem pertinet: sic enim considerata tantùm ad forum internum pertinet.

III. Committitur, si pro Indulgentiis, vel dispensatione in præceptis Ecclesiæ &c. detur aliquid temporale. Solet quidem in concessione Indulgentiarum exigi quandoque contributio pecuniaria, sed quia exigitur ad pias causas, v.g. ad bellum sacrum, non ut pretium concessionis, & Indulgentiarum, sed per modum eleemosynæ tanquam requisitæ conditionis ad eas lucrandas, idcircò nulla simonia committitur.

IV. Simonia est juris divini, & naturalis, jurisdictionem Ecclesiasticam fori externi, sive delegata illa sit, sive ordinaria, pro pretio temporali emere, aut vendere, uti colligitur ex *c. Consulere* 38. *h.t.* Et ratione probatur: quia tali casu spirituale aliquid, sive supernaturale ratione finis, ad quem ordinatur, venditur, vel emitur. Immò simonia est, pro quolibet actu jurisdictionis Ecclesiasticæ voluntariæ pretium accipere, pro dispensatione v.g. in voto, juramento, impedimento matrimonii, &c. quia etiam hæc potestas dispensandi spiritualis est. Quod verò nonnunquam juxta stylum Curiæ Romanæ pro his dispensationibus, præsertim circa impedimenta matrimonii, exigitur, exigitur non in pretium dispensationis, sed per modum mulctæ, v.g. per quam compensetur recessus à lege communi, ad piam causam applicandæ, aut in vim sustentationis, & onerum ferendorum &c.

V. Simonia est, si pro actibus jurisdictionis contentiosæ Ecclesiasticæ pretium detur, vel accipiatur, uti patet ex *can. Vendentes* 10. *cau.* 1. *q.* 3. Nisi præcisè detur tale aliquid ad redimendam injustam vexam; cùm in tali casu non tam detur pro acta spirituali, quàm pro tollenda injusta vexatione.

VI. Denique simonia est juris divini, exigere aliquid temporale, pro actibus jurisdictionis Ecclesiasticæ, quà talis; etiamsi hi versentur circa materiam merè temporalem, & politicam, super lite v.g. inter Clericos mota; cùm etiam hi actus ab Ecclesiastica, & spirituali potestate procedant. Dictum est autem: *pro actibus jurisdictionis Ecclesiasticæ qua talis*. Nam si actus procedant à propria jurisdictione temporali, qualem habet Pontifex in suo territorio temporali, & plerique Episcopi in Germania, tunc pro illis exigere, ac accipere pretium non est simonia, licèt à personis Ecclesiasticis exerceantur. *Vid.* Suar. *l.* 4. *de Simon. c.* 19. *&* 20. Laym. *l. c. §.* 4.

§. II.

An sit Simonia, pretium, vel aliud quid temporale dare, vel accipere pro omissione actus Jurisdictionis Ecclesiasticæ, vel alterius actus spiritualis?

I. DAre alicui temporale aliquid, ut abstineat ab actu spirituali, quem injustè, sacrilegè, vel simoniacè positurus esset, non est simonia: cùm talis pretio non inducat alterum ad aliquid spirituale agendum, sed tantùm ad aliquam injustitiam, v.g. omittendam. Et hinc non est simoniacum, dare Electoribus pecuniam, ne indignum Prælatum eligant.

II. Quòd si pretium temporale detur propter omissionem spiritualis jurisdictionis hic, & nunc necessariò ponendæ, dependenter à potestate Ecclesiastica, ad ommittendam, v.g. absolutionem, post auditam alterius confessionem, simonia est, juxta *cit. c. Nemo* 14. *h. t.* quia moraliter loquendo talis non tam omittit actum absolutionis, quàm ligatum retinet, & reprobatum declarat,

qui sunt actus jurisdictionis, juxta *reg. Juris* 121. *in ff.* ubi dicitur, *qui non facit, quod facere debet, videre facere adversùs ea, quia non facit, &c.*

III. Si omissio actus spiritualis non sit omissio jurisdictionis spiritualis, quamvis aliàs ex officio debiti, nullum tamen effectum spiritualem post se relinquens, tunc non est simonia pro tali omissione aliquid dare, vel accipere, nisi intuitu alicujus boni spiritualis vendatur, vel majore pretio æstimetur. Hinc non est simonia, dare aliquid, vel accipere, ut Missa, aut horæ Canonicæ non dicantur, non audiantur confessiones &c. quia omissio talium actuum, etsi debeantur ex charitate, vel justitia, non est aliquid spirituale, cùm non sit effectus jurisdictionis spiritualis, nec spiritualem effectum post se relinquat; sed solùm est voluntarius non usus potestatis. *Vid.* Suar. *l.* 4. *de Simon. c.* 22. Less. *l.* 2. *de justit. c.* 35. *dubit.* 11.

§. III.

Utrùm dare, vel accipere aliquid temporale pro ingressu, sive admissione in Religionem sit Simonia?

I. Dictum jam suprà juxta *c. Non satis* 8. *h. t.* Simoniam esse dare, vel accipere aliquid, ut pretium, pro ingressù, sive admissione ad Religionem, interveniente pactò aliquo: cùm ingressus hic tam ratione principii admittentis ad Religionem, quàm ratione finis, quia ordinatur ad salutem animæ, sit spiritualis.

II. Admittere tamen aliquid, vel etiam exigere temporale aliquid à persona ingrediente, ratione sustentationis, nec illicitum, nec simoniacum est, si Monasterium, v.g. inopiam patiatur, & regula Ordinis hoc non prohibeat. Et quamvis putent aliqui, si Monasterium dives sit, sine simoniæ (saltem juris Ecclesiastici) vitio nihil, etiam ratione sustentationis, peti posse, *c. Veniens* 19. *& c. Dilectus* 30. *h. t.* Censent tamen alii, consuetudinem contrariam non reprobandam, ut simoniacam; cùm sit pia, & utilis ad plures in obsequio Religionis alendos, prout colligi potest ex *Extravag. sane* 1. *h. t. inter communes*, ubi tantùm abusus aliqui, qui sæpius in admissione tali interveniunt, in prandiis, seu cœnis instruendis, pecuniis distribuendis &c. reprobantur. *Vid.* Less. *l. c. n.* 71. Suar. *l. c. c.* 17. Azor *p.* 3. *l.* 12. *c.* 16.

§. IV.

De aliis modis, quibus committitur Simonia in ingressu Religionis, ejusque pœnis.

Videantur de his *c. Veniens* 19. *c. De Regularibus* 25. *c. Dilectus* 30. *c. Quoniam* 40. *h. t. & Extravag. sane* 1. *eodem inter Communes*. Ubi plura de pœnis simoniæ taliter commissæ in admissione, & receptione ad Religionem statuuntur, quorum usus quia rarus est, explicata hæc capitula videri possunt apud Auct. Metho. hoc §.

SECTIO IV.

De Simonia, quæ committitur in Beneficiis Ecclesiasticis, & circa officia Ecclesiæ temporalia.

§. I.

Utrùm Simonia, quæ committitur in venditione Beneficiorum Ecclesiasticorum, sit contra jus divinum, an verò solùm contra jus positivum, seu Ecclesiasticum?

I. Duo in beneficiis distingui debent: jus exercendi spiritualia ministeria, quod propriè officium vocatur; & jus percipiendi fructus, seu emolumenta temporalia, quod communiter præbenda dicitur, ita ut beneficii nomine sæpius utrumque hoc jus contineatur.

II. Jus exercendi spiritualia ministeria emere, vel vendere pro pretio temporali, juris divini simoniam esse, nemo dubitat. Jus tamen percipiendi redditus, seu emolumenta temporalia beneficii, officio annexum, dicto modo emere, aut vendere, putant aliqui, juris tantùm Ecclesiastici positivi simoniam esse. Probabiliùs tamen videntur sentire cum S. Thoma 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. *in C.* communiter Theologi, emere, vel vendere hoc jus etiam percipiendi temporales redditus beneficii, quatenus annexum est juri spirituali, ministeria spiritualia exercendi, simoniam juris divini esse, ita ut nec in tali emptione, aut venditione dispensare possit Summus Pontifex, nec ipse talem venditionem facere possit. Prout non tantùm plura SS. Canonum jura probant, sed ratio etiam communiter recepta: quòd

jus

jus scilicet percipiendi taliter redditus, sit quidem secundùm se temporale quid, & pretio æstimabile; quia tamen fundatur in officio spirituali, & huic ita annexum est, ut nulli alii nisi Clerico ad spirituale ministerium destinato competere possit, tanquam debitum sustentationis stipendium: consequenter qui vendit illud jus temporale, vendit etiam hoc jus spirituale, sine quo alterum non obtinetur, & quod consequenter priori annexum est. Unde in tali casu illa juris regula locum habet, ex *Can. si quis 7. caus.* 1. *q.* 3. desumpta: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo alterum non provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

III. Cæterùm quod dictum est, Ecclesiasticos redditus sine simonia juris divini vendi non posse, ita intelligendum est, quamdiù hoc jus temporalium reddituum spirituali titulo, seu officio annexum manet. Si enim auctoritate SS. Pontificis, hujusmodi fructus, seu redditus reipsa fuerint separati à spirituali titulo, seu jure officii spiritualis, ita ut non ampliùs præstari debeant propter spirituale ministerium, sed propter causam aliam, civilem, & politicam: tunc etiam jus percipiendi hujusmodi fructus, seu proventus emi, & vendi licitè potest, etiam laico. Hanc tamen separationem fructuum à spirituali titulo, & officio facere Prælati Papa inferiores non possunt. *Vid.* Suar. *l.* 4. *de Simon. cap.* 24. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c. ult.*

§. II.

Quibus modis committitur Simonia in collatione Beneficiorum, electione ad Prælaturas, & alia Beneficia Ecclesiastica?

I. CErtum est, quòd committatur simonia, si pro beneficii Ecclesiastici collatione, inductione, sive immissione in possessionem collati beneficii, pro institutione in beneficio, vel pro consensu præstando in institutionem exigatur, aut detur pecunia, vel aliud quid temporale: cùm actus hi sint actus ministerii spiritualis Ecclesiastici, & dando pecuniam non redimatur vexa juris spiritualis jam quæsiti, sed quærendi primum, prout habetur ex *c.* 41. 43. & 9. *h. t.* ubi etiam reprobatur contraria consuetudo.

II. Patet ex *c. Ex diligenti* 17 *h. t.* homagium præstare pro beneficio obtinendo, simoniacum esse; cùm res temporalis, obsequia scilicet, pro spirituali detur. Neque huic obest, quòd omnes Clerici, quando recipiunt à Prælatis beneficia, fidelitatis juramentum eis præstare debeant: quia per tale juramentum non obligatur Clericus ad servitia temporalia præstanda Prælatis, sicuti obligatur per homagium, quo fit vassallus, & subditus illius, cui homagium præstat.

III. Committitur simonia, si pro temporali obsequio promittitur beneficium Ecclesiasticum. *c. Cùm essent* 12. *h. t.* Quamvis enim spe obtinendi ab aliquo beneficii, aut præsentationis servire possit alicui aliquis, modò nulla pactio interveniat; ob promissum tamen beneficium obtinendum servire alicui, simoniacum est: cùm hoc sine pacto vendendi taliter, & emendi pro obsequio temporali beneficium spirituale non fiat.

IV. Committitur simonia in electionibus ad prælaturas, non tantùm, si pecunia detur pro electione certæ, ac singularis personæ, quamvis illa dignissima esset; sed etiam, quando ex pacto dant sibi invicem mutua suffragia. Item quando pecunia alicui datur, ne consentiat in electionem alicujus digni; non verò quando præcisè datur, ne eligatur indignus, quia ut sic nihil temporale datur pro spirituali, sed procuratur tantùm bonum Ecclesiæ.

V. Committitur, quando pro suffragio in electione dando alicui promittitur beneficium.

VI. Is, qui pro præsentatione ad beneficium aliquid temporale dat, & qui accipit, simoniam committit.

VII. Simonia committitur, si electus pecuniam det pro confirmatione sua, vel ne confirmationi contradicatur: quia per confirmationem plenum jus acquiritur in beneficio, adeòque datur pecunia pro jure spirituali obtinendo. *Vid.* Azor. *tom.* 3. *l.* 12. *cap.* 3. 7. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c ult.*

§. III.

Quomodo Simonia committatur in receptione Canonicorum?

I. BOna sua offerre Ecclesiæ, cum pacto, ut recipiatur in Canonicum, & bonis his, ut Canonicus, frui possit,

dum vivit, pro præbenda, simoniacum est. *c. Tuanos* 34. *h.t.*

II. Si verò purè, & sine pacto, bona sua Ecclesiæ quis offerat, & roget tantùm humiliter, ut in Canonicum se recipiant, & sibi hæc bona, dum vivit, præbenda relinquant, receptio talis in Canonicum simoniaca non est, (nisi intentio prava offerentis simoniam faciat) cùm in priore casu, ex pacto in Canonicum talis, pro re temporali oblata, recipiatur, non autem in posteriore casu.

III. Quamvis de jure alia quoque prohibeantur in receptione, vel institutione Canonicorum, v.g. convivium: ea tamen multùm urgere, esset damnare receptam in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis nostræ Germaniæ consuetudinem, quæ viget scientibus, & tacentibus Episcopis, & quam verosimile est non ignorari à SS. Pontifice; cùm sit generalis consuetudo integræ nationis. *Vid.* Less. *l.2.c.35.dn.*111. Garc. *de benefic.p.8. c.1.*

§. IV.

An Electio, Præsentatio, Confirmatio, Collatio, vel quævis alia provisio Beneficii Simoniaca sit ipso Jure irrita?

I. ELectio, Præsentatio, Collatio, Confirmatio, & quævis alia beneficii provisio, per simoniam facta, non quidem jure naturæ irrita est, sed jure Ecclesiastico, sive simonia ab ipso electo, sive ab alio, electo sciente, & non contradicente, facta sit, *c. Matthæus* 23. *h. tit.*

II. Irrita est etiam (de jure Ecclesiastico) provisio simoniaca, etsi ignorante electo facta sit. *c. Ex insinuatione* 26. *h.t. & c. Nobis* 27. *h.t. & Extravag. Cùm detestabile* 2. *h. t. inter communes.* Cùm in tali casu puniatur non tam simoniacè promotus, qui de simoniaca hac sibi facta provisione tum nihil scivit, quàm simoniaca provisio. Et hinc simoniacè electus, vel provisus, quamvis ignorans, tenetur, postquam cognovit, simoniacè fuisse promotum, statim dimittere beneficium etiam ante omnem condemnationem, & sententiam. Patet ex *cit. c.26. & c.33. h.t.* Excipe: nisi cum ipso dispensetur. *c. penult. de Elect.*

III. Quæ modò dicta sunt, procedunt, etiamsi simonia fuerit tantùm occulta; & etiamsi pecunia uni tantùm ex electoribus, cæteris ignorantibus, data sit. *c. Matthæus. c. Nobis. h.t. Vid.* Azor. *p.2. l.7. c.17. & c.37.* Less. *l. c. dn.*149. Suar *l.4. de Simon. cap.*57. Fagn. *in cit. c. Nobis.*

§. V.

Quando Electio, vel Collatio Beneficii Simoniacè facta ignorante electo, vel provisò, non sit irrita?

I. DUo communiter casus referuntur, in quibus electio, vel Confirmatio simoniacè facta ignorante tamen electo, non est ipso jure irrita. Primò scilicet, si ab alio, ignorante electo, pecunia v.g. promissa, aut data est in fraudem eligendi, ut ne scilicet electio illius vim aliquam haberet juxta *cit. c. Nobis*: cùm in tali casu malitiis hominum indulgendum non sit, & nemo alterius odio prægravari debeat. Secundò, si electus contradicat promissioni, aut dationi simoniacæ, ab aliis ipso ignorante factæ, *c. Sicut* 33. *h.t.* quia alterius factum, quod non scivit, & sufficienter contradicendo præcavere studuit, illi non debet præjudicare.

II. Quòd si contradixit quidem, at nihilominus susceperit beneficium, quod scivit, per electionem, vel collationem simoniacam ad se fuisse delatum, invalida est electio, vel collatio. *cit. c Sicut h. tit.*

III. Si electus, vel provisus priùs contradixit, & primùm post obtentum beneficium resciat, pecuniam ab amico pro se datam, eamque eidem solvat, seu refundat, non animo approbandi ipsius factum, sed animo liberali, ne sua causa is patiatur detrimentum, tunc non committit simoniam, nec tenetur beneficium restituere: committit verò simoniam, si hoc faciat consentiendo, & approbando ipsum factum; nec tamen, secundùm aliquos, ante sententiam Judicis ipsum beneficium, & fructus restituere tenetur. *Vid.* Suar *l.4. de Simon. c.*57. Less. *l.2. c.* 35. *dn.*143.

§. VI.

An, & quatenus licitum sit dare, vel accipere pecuniam ad redimendam vexationem in Beneficiis, vel non sit licitum?

I. TRes communiter regulæ ad hanc rem conducentes traduntur à DD. Prima est, quòd post jus acquisitum in bene-

beneficio per legitimam electionem, postulationem, confirmationem, institutionem, vel collationem, non sit simonia, pecunia, vel alia re pretio æstimabili redimere vexationem, quæ ad jus in beneficio tollendum injustè infertur: quia, qui dat in tali casu pecuniam, non dat illam pro re spirituali obtinenda, quam jam habet, sed pro tollenda injusta vexatione, uti colligitur ex *c. Dilectus* 28. *h. t.*

II. Secunda regula est, quòd pro jure nondum acquisito in beneficio, sed primùm acquirendo, non liceat absque simoniæ vitio, pecunia oblata, redimere vexationem, etiam injustam, ab eo, qui non tantùm obesse, sed etiam prodesse potest, id est, ab eo, ad quem spectat potestas dandi illud spirituale, quod quæritur. Ratio est: quia talis intendit rem spiritualem sibi acquirere per temporale medium, & viam sibi per hoc temporale aperire ad spirituale acquirendum, prout colligitur ex *c. Mattheus* 23. *h. t.*

III. Quòd si tamen (quæ tertia regula est) talis, cui pretium temporale ad vexationem injustam impediendam datur, obesse quidem posset, nihil tamen ad spirituale acquirendum prodesse, seu conferre, non esset simoniacum, dare illi pecuniam, ut nocere desinat; quia in tali casu famam tantùm tuam conservare, & injustas præcisè machinationes contra te impedire velle, censendus esses. *Vid.* S. Thom. 2. 2. *qu.* 100. *art.* 2. Suar. *l. c. c.* 50. Less. *l. c. à nu.* 106.

§. VII.

De Simonia Confidentiali, sive quæ committitur in resignationibus, & provisionibus beneficiorum, spe, & confidentia factis.

I. SImonia confidentialis est certa species simoniæ, ab aliis distincta, à spe, & fiducia, quæ ei subest, sic dicta, & jure humano positivo inducta, à Summis Pontificibus Pio IV. & V. in materia beneficiorum: quæ tum committitur, cùm quis procurat alicui beneficium Ecclesiasticum (non verò meram pensionem, aut actum, vel rem spiritualem, quę non est beneficium) cum certa confidentia, ex pacto scilicet expresso, vel tacito, quòd postmodum hoc ipsum beneficium sit ipsi procuranti, vel alteri, cui voluerit procurans, cessurus, aut pensionem aliquam, sive fructus ex eo præstiturus.

Compend: Pirhing.

II. Potest autem talis in beneficiis simonia Confidentialis triplici adhuc modo committi. Primò per accessum, quando quis beneficium resignat, aut procurat alteri, ut obtineat illud, dum alter, cui beneficium hoc collatum vellet cujus, ob defectum ætatis, aut alterius impedimenti Canonici, modò capax non est, ætatem requisitam acquirat, aut impedimentum amoveatur, ita ut hic, inhabilis modò, postmodum jus habeat, propria auctoritate beneficium illud accipiendi. Secundò per regressum, quando quis beneficium, quod modò possidet, cedit alteri, ea tamen conditione, ut sibi reservatum velit jus ad illud redeundi, si ille, cui cessio facta est, præmoriatur, v. g. Tertiò per ingressum, ut cùm quis beneficium sibi collatum, nondum tamen possessum, renuntiat alteri, ea tamen conditione, & pacto, ut jus habeat illius beneficii possessionem ingrediendi, & capiendi, si alter illo beneficio cedere debeat.

III. Si committatur simonia confidentialis, invalida est collatio, seu resignatio beneficii, in quo commissa est talis simonia, & simoniacus confidentialis privatur (post sententiam Judicis) omnibus beneficiis, & pensionibus priùs obtentis, & ad quævis alia beneficia obtinenda inhabilis sit; insuper, si sit Episcopus, vel alius Prælatus superior, incurrit interdictum ab ingressu Ecclesiæ; excommunicationem verò latæ sententiæ S. Pontifici reservatam, si sit Clericus Episcopo inferior. Neque requiritur ad has pœnas incurrendas, ut simonia sit ex utraque parte completa. Mediatores tamen simoniaci etiam in hac simonia excommunicationem non incurrunt, donec illa ab utraque parte tam accipientis quàm dantis, sit completa. *Vid.* Suar. *l.* 4. *de Simon. c.* 43. Azor *p.* 3. *l.* 12. *c.* 9. Navarr. *l.* 5. *Concil* 77. *h. t.* Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c. ult. ſ.* 8.

§. VIII.

De Simonia, quæ committitur in pensionibus solvendis ex bonis Ecclesiasticis.

I. SUnt aliquæ pensiones, quæ ex bonis quidem Ecclesiasticis percipiuntur, & Laicis propter ministerium aliquod temporale, vel propter aliam justam causam conceduntur. Et has, cùm spirituale nihil contineant, emere, vel vendere, nulla si-

monia est. Quæ verò Clericis nonnunquam solvuntur, ob spiritualia quædam ministeria, ab his præstanda, Cappellanis v.g. aut chori Vicariis, &c. sine simonia pro pretio temporali vendi, aut emi non possunt: cùm fundentur in spirituali obligatione, non minùs ac alia beneficia.

II. Illæ autem pensiones, quæ Clericis quidem, quà talibus, solvuntur, non tamen ob spirituale ministerium, sed ob aliam causam, Parocho v. g. seni, ad sustentationis auxilium, titulo eleemosynæ &c. quamvis de jure antiquo communi sine simoniæ vitio emi, & vendi possent, spectando tamen stylum Curiæ Romanæ post Bullam Pii V. simoniacum est, si emantur, aut vendantur: cùm ex decreto Pii V. obligationem recitandi officii B. Virginis annexam habeant.

III. Possunt tamen, qui debent ejusmodi pensiones postremo loco allatas, præsenti eas pecunia redimere. Possunt item pensionarii pensiones temporales, & fructus, quæ ipsis loco beneficii pro spirituali ministerio dantur, ad tempus vitæ suæ vendere, vel locare. Pari ratione potest, v.g. Vicarius perpetuus, qui ex Parochiæ fructibus Monasterio, vel Ecclesiæ Cathedrali solvere quotannis tenetur centum, statim hanc pensionem præsenti pecunia redimere, modò hoc faciat liberè. *Vid.* Less. *l.*2. *c.*35. *à n.*122. Suar. *l.*4. *de Simon. c.*26. Laym. *l. c. à n.*46.

§. IX.

De Simonia, quæ committitur circa officia Ecclesiæ temporalia.

I. SPectato jure naturali, & divino simonia non est, talia officia v.g. Administratoris rerum temporalium Ecclesiæ, advocati, aut syndici, item Judicis quoad jurisdictionem Ecclesiæ temporalem, &c. pro pretio temporali sibi comparare: cùm nihil in se spirituale habeant, nec ordinentur ad spirituales actiones. De jure verò Ecclesiastico simonia est, talia pro pretio temporali emere, vel vendere. *c. Consulere* 28. *h. t.* Sunt enim conjuncta cum sacris.

II. Si tamen prædicta officia non solis Clericis, sed etiam Laicis conferri soleant; aut si per contrariam consuetudinem dictæ prohibitioni juris Canonici fuerit derogatum; tunc nulla omnino simonia per eorum venditionem committitur. Functiones quoque talium officiorum vendere, aut emere, simoniacum non est: cùm nullum habeatur jus Ecclesiasticum, talium functionum emptionem, vel venditionem prohibens. *Vid.* Suar. *l.*4. *de Simon. c.*29.

SECTIO V.

De Pretio Simoniaco, ejusque divisione.

§. I.

An pretium Simoniacum necessariò debeat esse temporale quid, non spirituale; & quando temporale, quod datur, habeat rationem pretii, respectu rei spiritualis, quæ vicissim datur?

I. PRetium simoniæ spectato jure naturali, & divino, necessariò debet esse quid temporale, nec sufficit spirituale: quia malitia simoniæ in hac injuriosa rei temporalis cum spirituali, comparatione, & æstimatione consistit. Et hinc spirituale permutare pro spirituali non est simonia juris divini. Jure tamen Ecclesiastico prohibitum est, sub simoniæ peccato, permutare inter se propria voluntate beneficia Ecclesiastica, sine Superioris auctoritate.

II. Neque simonia est juris divini, aut naturalis, si res pretio æstimabilis gratis, & liberaliter donetur, aut detur illi, qui spirituale beneficium, aut officium præstitit, uti habetur in *can. sicut* 4. *cau.*1. *q.*2. sive detur tale donum temporale post spirituale præstitum, sive detur ante illud: quia in tali casu non datur temporale, ut pretium rei spiritualis, & ex justitia debitum; sed ut donum liberale, & gratuitum. In foro tamen externo, quando præcedunt temporalia munera, plerumque præsumitur simonia: Simoniacum verò est, antidoralem gratitudinis in pactum deducere, specialiter promittendo implere illam.

III. Simonia non est, pro spiritualibus ministeriis accipere, aut dare aliquid temporale, pro sustentatione talis ministri, quamvis ex pacto detur, & quamvis ille, qui accipit, non indigeat hoc temporali, tanquam sustentationis stipendio, cùm ex suis patrimonialibus sufficienter instructus sit.

IV. Neque simonia est, dare aut promittere alicui temporale aliquid per modum re-

retributionis, seu compensationis, ut inducat alterum ad spirituale aliquid: ut si quis promittat infideli, se daturum temporalia, si fidem suscipiat, &c. neque enim in tali casu primum est, quod intenditur, rei temporalis cum spirituali comparatio, tanquam pretii convenientis, sed est liberalis donatio sub certo tamen modo, ad quem alter invitatur, facta.

V. Neque denique simonia propriè loquendo est, absque pacto expresso, vel tacito temporale pro spirituali dare, vel accipere: v.g. si sacræ Reliquiæ lucri causa exponantur, & ostendantur, ut largiores eleemosynæ recipiantur. Aut si quis ad chorum accedat, etiam principaliter propter distributiones, aliàs non accessurus. *Vid.* S. Thom. 2.2.*q.*100.*a.*2.*&* 5. Suar. *l.*4.*de Simon. c.*16.*& seqq.* Sanch. *l.*2. *Moral. c.* 43. Covarr. *l.*1.*resolut. c.*20.

§. II.

Quænam circumstantiæ considerandæ sint, ut cognoscatur, an munus aliquod temporale habeat rationem simoniacè dati pro re spirituali, vel non habeat?

I. AD dijudicandum in foro externo, an, quod datur, simoniacè detur, tria attendenda sunt juxta *c.* 18.*h. t.* Primò consideranda est qualitas personæ dantis, & recipientis; si nimirum divites sint, aut nobiles, amici, aut consanguinei; item si sint vitæ integræ: tunc in dubio præsumitur potiùs tanquam liberale donum aliquid esse datum, & acceptum, quàm ut pretium.

II. Consideranda est circumstantia quantitatis, magnum scilicet, an parvum sit donum, respectu dantis, & accipientis &c. ita tamen, ut faciliùs excusent à simoniæ præsumptione, comestibilia, aut potabilia, in modica quantitate data, quàm pecunia.

III. Denique consideranda est circumstantia temporis, sive occasio dationis; utrùm detur ante receptam rem spiritualem, vel in ipsa receptione, vel post illam receptam, ubi gratitudo locum habet. Pari ratione si urgente necessitate egentis aliquid detur, ad subveniendum potiùs necessitati datum præsumitur, quàm ad emendam rem spiritualem. *Vid.* Suar. *l.* 4.*de Simon. c.*36.*&* 38. Barbos. *in cit. c.*18.

§. III.

Quotuplex sit pretium Simoniacum?

I. TRiplex communiter in jure simoniæ pretium asseritur: munus à manu, munus ab obsequio, & munus à lingua. Munus à manu censetur pro spirituali dari, non tantùm, quando ad hoc obtinendum pecunia, aut alia res materialis, sive mobilis illa sit, sive immobilis, sive corporalis, sive incorporalis, uti sunt varia jura, &c. datur; sed etiam quando debitum remittitur; aut ejus solutio differtur; quando mutuum datur; quando promittitur debiti remissio, aut solutionis dilatio &c.

II. Munus ab obsequio censetur pro spirituali dari, quando servitia, seu obsequia temporalia pro spirituali obtinendo ex pacto præstantur. Neque tamen ad conciliandum illius gratiam, qui potest dare beneficium, v.g. vel aliud spirituale, si quis gratis ei inserviat, simoniam committit, etiamsi ille spirituale concedat ab obsequiis motus, modò nullum pactum, saltem implicitum, interveniat.

III. Per munus denique à lingua intelliguntur laudes, commendationes, & preces, quæ pro aliquo apud Principē v. g. interponuntur, cum pacto, ut sibi pro talibus linguę cōmendationibus spirituale quid detur.

IV. Ex dictis colligitur, non esse simoniam, dare alicui beneficium intuitu solius consanguinitatis; aut propter preces armatas, sive gravem metum incussum, si nullum pactum interveniat; aut timore amittendi debitum. *Vid.* S. Thom. 2.2. *q.* 100. *a.* 5. Suar. *l.*4. *de Simon. c.*37.38.*&* 40. Less. *l.*2. *de Just. c.*20.*&* 35.

SECTIO VI.

De Judicio, sive Processu Judiciario in crimine Simoniæ.

§. I.

Quis sit Judex competens in crimine Simoniæ, & quis accusare possit de hoc crimine, & qui accusari? Item quomodo crimen Simoniæ probetur?

I. JUdex competens simoniæ judicandæ est solus Judex Ecclesiasticus, etiam si, qui

si, qui eam commisit, sit Laicus: cùm crimen hoc sit merè Ecclesiasticum, circa objecta, & res spirituales versans, prout habetur ex *communiter recepta Glossa in c. Cùm sit 8. de foro competent. V. Malefactores.*

II. Potest autem quilibet Catholicus, etiam servus, & criminosus de hoc crimine quemlibet simoniacum, tam dantem, quàm accipientem, modò non ignoraverit, aut invitus fuerit ad simoniam pro se faciendam, accusare; tum quòd ob criminis hujus atrocitatem, quilibet ad accusandum meritò admittatur; tum quòd hoc ipsum jura concedant *c. si Dominus 3. h. t.* ita ut pendente accusatione simoniæ, accusatus de ea, & publicè infamatus, Missam celebrare non possit, donec de ea constiterit. *c. Accusantem 4. h. t. & c. Quoties 5. eodem.*

II. Probatur simonia iisdem modis, quibus alia crimina probari solent; per simoniaci scilicet confessionem, per testes, & per instrumenta authentica: ita tamen, ut in hoc crimine sufficiant ad condemnandum probationes, quæ fiunt per signa evidentia, & conjecturas, prout habetur in *c. sicut 6. h. t.* statuente hoc Summo Pontifice ob atrocitatem, & gravitatem hujus criminis. *Vid.* Mascard. *de probat conclus.* 1305. Redoan. *in de Simon. p. 4. c. 6. à n. 1.*

§. II.

An, & quando criminosi admittantur ad testimonium ferendum in crimine Simoniæ?

QUòd contra simoniacos in judicio inquisitionis testes etiam criminosi admittantur, modò non sint inimicitiæ capitales inter testes tales, & eum, contra quem de criminæ simoniæ testimonium ferre debent, neque conspiraverint in eum, ex *c. licet Heli 31. h. t.* patet: cùm in simonia non aliter, ac in hæresi procedatur, & in crimine læsæ majestatis, quæ crimina tam in ordine ad accusandum, quàm testificandum inter se æquiparantur. Clarius adhuc habetur, quòd criminosi ad testificandum in crimine simoniæ sint admittendi ex *c. Per tuas 32. h. t.* Videatur fusior utriusque hujus capituli explicatio apud *Auct. Meth. h. t. &* Redoan. *cit. p. 4. c. 5. à n. 7.*

SECTIO VII.

De Pœnis Simoniæ, ac Dispensatione in illa.

§. I.

An Pœnæ jure decretæ incurrantur propter quamlibet Simoniam, & in quacunque materia fiat?

I. CErtum est, nullam pœnam incurri propter simoniam merè mentalem, si ea purè interna sit, aut exterius non sit ex utraque parte completa: cùm actus merè interni non cadant sub jurisdictionem Ecclesiæ directè.

II. Satis certum est, nullam etiam juris positivi pœnam ipso facto incurri, propter simoniam merè conventionalem, quæ scilicet non est completa ex utraque parte, excepta simonia confidentiali: sicuti enim SS. Canones, dum pœnas in simoniacos statuunt, non loquuntur de conventionibus tantùm, sed de dantibus, & accipientibus temporale pro spirituali, neque sunt ultra verborum proprietatem in materia pœnali extendendi; sic in simonia confidentiali etiam conventiones propria auctoritate factas suis pœnis afficiunt Pontifices.

III. Nec propter simoniam realem utraque parte completam, incurruntur pœnæ à jure statutæ, ipso facto, præter illam, quæ committitur in ingressu Religionis susceptione Ordinum, aut admissione beneficiorum. Quamvis enim in jure multæ pœnæ statuantur in simoniacos, non tamen omnes in quolibet casu ipso facto incurruntur, sed illi tantùm eas incurrunt juxta clara verba juris, qui simoniam committunt, in ingressu in Religionem, susceptione Ordinum, vel beneficiorum.

IV. Comprehenduntur tamen pœnis à jure statutis etiam illi, qui occultam simoniam committunt, juxta *Extravag. Detestabile 2. h. t. inter communes:* & qui juris Ecclesiastici simoniam tantùm committunt, quæ fit in permutationibus beneficiorum, sine Superioris auctoritate factis. *c. 5. & 7. de rerum permutat. & c. de hoc 11. h. t. & juxta cit. Extravag. eodem. Vid.* Navarr. *in Manual. c. 23.* Less. *l. 2. c. 35. à n. 149.* Suar. *l. 4. de Simon. c. 55.*

§. II.

§. II.

An, & qualiter incurratur pœna Excommunicationis propter Simoniam commissam in Ordine, vel Beneficio?

I. INcurri ipso facto tam ab ordinante, quàm ab ordinato, pœnam Excommunicationis Papæ reservatam, si ab his Simonia realis, & completa in Ordine conferendo committatur, patet ex *cit. Extravag. 2. S statuentes.* Et quidem nomine Ordinum in hac materia veniunt tam minores, quàm sacri Ordines; cũ Jura universaliter loquantur de Ordinibus: ac etiam prima tonsura.

II. Incurritur per Simoniam commissam in impetrandis Dimissoriis, quæ sunt dispositiones ad Ordines. Nec non propter Simoniam realem, & utrinque completam, in Beneficiis, Electionibus, Præsentationibus, Collationibus, Confirmationibus &c. si tamen Beneficia propriè dicta illa sint, & non sint tantùm pensiones, aut Officia &c. & non excuset ignoratia. *Vid.* Less. *l. c. à nu.* 133. Suar. *l. cit. c.* 56. Avil. *tr. de Cens. p.* 3. *disp.* 5. *dub.* 9.

§. III.

An, & qualis Suspensio contrahatur per Simoniam commissam in Ordine, vel Beneficio?

I. ORdines conferens per Simoniam completam, spectato Jure communi Decretalium, ipso jure est suspensus à collatione quorumcunque Ordinum, saltem per triennium, ut patet ex *c. Si quis* 45. *h. t.* Qui verò Simoniam commisit præsentando ad Ordines, ad certum tempus suspensus est ab executione Ordinum. Ordinatus autem per Simoniam suspensus est ab Ordine sic suscepto, donec à Sede Apostolica cum illo fuerit dispensatum: nisi sine culpa ab ipso commissa, Simonia interveniset. *c. De simoniacè* 22. *h. t.* cùm nulla debeat imponi pœna, ubi nulla culpa est. Severiùs adhuc simoniacè ordinantes, & ordinatos punit Sixtus V. in suo motu proprio, & contra eos loquitur *Glossa hic V. remanere.* Hodierna tamen praxis non videtur rigores hos recipere.

II. Qui verò Beneficium obtinet per Simoniam commissam, & completam, nullam quidem Suspensionem propriè dictam incurrit, nec conferens illud, nec accipiens; cùm in Jure nulla expressa sit: quia tamen excommunicatus est, consequenter ab omni etiam Officio, Ordine, & Beneficio suspensus est, donec ab excommunicatione absolvatur. *Vid.* Suar. *l. c. & disp.* 31. *de Censur. sect.* 4. Avil. *l. c.* Less. *à n.* 130. *l. c.*

§. IV.

An præter prædictas censuras sint aliæ pœnæ Canonico Jure decretæ in Simoniacos?

I. QUi Simoniacè obtinuit Beneficium, perpetuò deponendus est ab Altaris ministerio, id est, ab Officio, & Beneficio, uti habetur *c. Erga* 110. *caus.* 1. *q.* 1. *& c.* 2. *de Confess.* Et hoc, sive agatur per modum accusationis, sive etiam per modum inquisitionis. *Gl. in cit. can. Erga V. Deponendi.* Non tamen deponitur ab Ordine, si contra eum procedatur solùm per viam inquisitionis. Immò & pœna depositionis ab Ordine puniri potest, si crimen sit notorium, juxta *c. Qualiter* 24. *de Accusat. & c. Cùm ab homine* 10. *de Judic.*

II. Simoniacus in Ordine, vel Beneficio, privatur non solùm Beneficio Simoniacè acquisito, sed etiam aliis Beneficiis priùs ritè, & legitimè obtentis. Etsi autem ad Beneficium Simoniacè obtentum retinendum ipso jure sit inhabilis, & ita quidem, ut illud ipsi de novo conferri non possit sine speciali dispensatione, uti colligitur ex *cap. pen. de Elect.* non tamen Beneficiis priùs legitimè obtentis privatur ipso jure, & facto, sed solùm per sententiam condemnatoriam Judicis. Neque est inhabilis ipso jure ad alia Beneficia obtinenda. Constitutio verò *Pii V.* quæ incipit *Cùm primùm* inhabilitans Simoniacos ad quævis Beneficia obtinenda ipso jure, non habet locum ante sententiam condemnatoriam Judicis, vel saltem declaratoriam criminis, in foro conscientiæ. *Vid.* Navar. *consil.* 91. *& 92. h. t.* Suar. *l.* 4. *de Simon. c* 56. *&* 58. Azor *p.* 3. *l.* 12. *c* 7.

§. V.

Quis possit dispensare, seu relaxare pœnas Jure decretas in Simoniacos?

I. AB Excommunicatione, quæ lata est in Simoniam commissam in Ordine, & Beneficio, & ingressu Religionis, quo-

quoad personas singulares dantes, vel accipientes pecunias, & tam in dantes, quàm recipientes Simoniacè Ordinem, vel Beneficium, solus Papa absolvere potest, cui ea est reservata in *Extravag. 1. & 2. h. t. inter commun* Possunt etiam ab ea absolvere ex potestate delegata ii, qui habent à Sede Apostolica potestatem absolvendi à casibus Papæ reservatis, nisi in particulari excipiatur in ejusmodi privilegiis Excommunicatio incursa propter Simoniam. Similiter quoad Suspensionem, quæ incurritur propter Simoniam commissam in Ordine, dispensare potest solus Papa, tam cum Ordinante, quàm cum Ordinato.

II. Quoad pœnam inhabilitatis ad obtinendum idem Beneficium Simoniacè obtentum, si is, qui Beneficium recipit, Simoniam commissam esse scivit, & vel expressè vel tacitè consensit, solus Papa dispensare potest, uti colligitur ex *c. pen. de Elect.* Si quis verò per ignorantiam, bona fide, Beneficium Simoniacè collatum accepit, & tale Beneficium sit majus, scilicet Prælatura, seu Dignitas, aut Beneficium curatum, non potest cum eo dispensare Episcopus: potest verò, si sit Beneficium simplex, & is qui illud accepit, liberè resignavit.

III. Si Simoniacus voluntariè, ac sponte renuntiet Beneficio per Simoniam acquisito, ante sententiam condemnatoriam Judicis, tunc potest Episcopus cum illo dispensare ad alia Beneficia obtinenda: non autem, si ante renuntiationem factam de Simonia condemnetur, & ideò Beneficio priùs obtento privetur: idq; sumitur ex *can. 1. cau. 1. q. 5. Vid.* Suar. *l. 4. de Simon. c. 61.*

SECTIO VIII.

De Obligatione restituendi ea, quæ per Simoniam sunt accepta.

§. I.

An, & cui pretium Simoniacè acceptum sit restituendum?

I. QUi accipit pretium temporale pro re spirituali, pro sacro v. g. calice, reliquiis auro, & argento ornatis, Simoniacè quidem, non tamen injustè, eò quod jus temporale annexum Spirituali, commoditatem habeat pretio æstimabilem, non tenetur de Jure naturali, aut divino ad ullam restitutionem faciendam: modò, quod Simoniacè accepit, rei temporalis spirituali annexæ æstimabilitatem non excedat. Ratio est: quia in dato casu graviter quidem contra Religionem peccatur, non tamen contra Justitiam; obligatio autem restituendi oritur præcisè ex læsa Justitia.

II. Si verò non tantùm Simoniacè, sed etiam injustè (in casu scilicet, in quo res spiritualis nullam commoditatem temporalem affert) pro temporali rem spiritualem vendidit, tunc Jure divino, & naturali ad pretium, quod accepit, restituendum obligatur; non quidem eò præcisè, quòd Simoniam commisit, sed quòd læsit Justitiam Commutativam (pretium accipiens pro re, cujus nulla temporalis commoditas est) ex qua oritur restituendi obligatio.

III. In casu ultimo loco proposito restitutio pretii injustè accepti fieri debet ante sententiam Judicis, illi, qui dedit pretium: ut sic injuria alteri facta reparetur, ad cujus reparationem justitia obligat. In priore verò casu potest Simoniacus per Judicem Ecclesiasticum condemnari ad restituendum pretium Simoniacè acceptum Ecclesiæ, vel aliis piis causis. Prout etiam emptor rei spiritualis, qui pretium temporale pro re spirituali dedit, in pœnam delicti, sive Simoniæ admissæ, privari potest pretio solvendo per sententiam Judicis, & hoc Ecclesiæ, vel alii piæ causæ applicari. *Vid.* Suar. *l. 4. de Simon. c. 59. & seqq.* Less. *l. 2. c. 35. dub. 160.*

§. II.

An pretium Simoniacè acquisitum contra prohibitionem Juris Ecclesiastici restitui debeat in foro conscientiæ, etiam ante sententiam, & condemnationem Judicis, & cui?

I. SI quis pretium temporale accepit pro Collatione, Electione, Confirmatione, vel Renuntiatione, etiam ex vi Juris Ecclesiastici ante omnem sententiam Judicis restituere acceptum pretium debet. *c. De hoc 11. h. t.* Jure scilicet impediente, quò minùs pretii sic accepti dominium acquirere possit. Et quidem juxta probabilem sententiam illi Ecclesiæ restitutio facienda est, in qua est Beneficium Simoniacè collatum, utpote cui per talem collationem injuria facta fuit.

II. Si

II. Si tamen Simonia commissa sit in admissione ad Religionem,pretium datum de Jure positivo,ante sententiam Judicis restituendum non est,si admissus in Monasterio maneat; cùm in tali casu retineri pretiũ datum à Monasterio possit ratione alimentorum.In aliis verò casibus, in quibus etiã Simonia committitur, sæpe de Jure naturæ debet fieri restitutio.Cui autem hæc facienda sit, Judicis arbitrio ordinariè relinquitur. *Vid.* Suar. *l.cit.c.*60. Less. *l.c.à n.*169.

§. III.

An vicissim res spiritualis, quæ pro pretio Simoniacè data fuit, etiam debeat restitui danti?

I. SI res injustè simul, & Simoniacè accepta, sit permanens, non quidem res accepta, sed pretium accedens, quod pro spiritualitate quà tali, datum est, restitui debet ei, qui ratione spiritualitatis pretium dedit : quamvis in pœnam delicti per sententiam Judicis pretio privari possit.

II. Si verò res spiritualis Simoniacè quidem, non tamen injustè acquisita fuit, nulla ejus restitutio fieri debet; cùm nulla sit læsa justitia : quamvis Simoniacus in pœnam admissæ Simoniæ re spirituali taliter sibi comparata, privari possit. *Vid.* Suar. *l.cit.*57.Laym.*l.*4.*tr.*10.*c.ult.*

§. IV.

An Simonia mentalis obliget ad restitutionem?

I. TRes sunt hac in re sententiæ. Prima absolutè negat obligationem restitutionis, si mentalis tantùm Simonia commissa sit, dato quidem temporali, & accepto spirituali, sine pacto tamen, aut signo exteriùs Simoniam manifestante. Cujus sententiæ fundamentum videtur *c. Mandato* 46.*h.t.*ubi dicitur, sufficere in tali casu, si delinquentes per suam pœnitentiam suo Creatori satisfaciant.

II. Altera sententia distinguit, & concedit restitutionis obligationem in casu Simoniæ mentalis Jure divino prohibitæ;non autem in casu Simoniæ mentalis, quæ committitur contra Jus Ecclesiasticum tantùm: cùm in illo casu ad acquirendũ dominium reddatur inhabilis Simoniacum pretium accipiens, non autem in hoc casu. Neutra tamen hæc sententia placet, cùm neutra satis efficaciter probetur, vel nimis universaliter loquatur.

III. Tertia sententia probabilior est, quę distinguit, utrùm pretium in tali Simonia mentali Simoniacè acceptum annexam habeat de Jure naturali injustitiam,vel utrùm Simoniacè quidem, non tamen injustè acceptum sit. In illo priore casu admittit obligationem restitutionis; non autem in posteriore casu, ob rationem sæpiùs allatam. *Vid.* Garc. *de Benef.p.*8.*c.* 1. Azor *p.*3.*l.* 10.*c.*20 Suar.*l.*4.*de Simon.c.*59.

TITULUS IV.

Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias, sub annuo censu concedant.

§. Unicus.

An, & sub qua pœna prohibitum sit Prælatis Ecclesiasticis, vices suas, id est, Jurisdictionem suam, sub annuo censu, sive pretio concedere? & an etiam proventus Ecclesiarum sub annuo censu locari possint?

I. PRohibetur Episcopis *c.*1. *h.t.* sub pœna privationis vendere pro certa pecuniæ quantitate suam Jurisdictionem Episcopalem; cùm hæc Jurisdictio sit spirituale quid, & consequenter sine Simonia pro pretio temporali vendi non possit. Simonia tamen non committitur ab Episcopi Vicario, si ab Episcopo salarium accipiat : cùm hic pro eo, quod locet suas operas Episcopo, salarium, aut stipendium pro his accipere possit. Videatur etiam *c.* 2. *&* 3. *h.t.*

II. Antiquo Jure redditus Ecclesiæ, vel Beneficii sub annuo censu elocari poterant usque ad novem annos. *c.* 4. *h.t.* Hodie tamen id non licet ultra triennium, ubi *Extravag. Ambitiosè un. Paulii II. de reb. Eccl. alien.* usu recepta est. Videantur, quæ dicta sunt *Lib.* 3. *Decret. Tit.* 13. *de reb. Eccl. alien.*Fagn.*in c.* 1. *&* 2. *h.t.*Barbos. *de offic. Episc.alleg.*95. *& in cap.*4. *h.t.* Azor *par.*3.*l.*12. *cap.* 14.

TI-

TITULUS V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

§. I.

An, & quinam Magistri constituendi sint ad docendum in Ecclesiis Cathedralibus; & an licitum sit aliquid exigere, vel accipere pro licentia docendi?

I. IN qualibet Ecclesia Cathedrali, vel etiam Collegiata, si sufficientes redditus adsint, constitui debet de una Præbenda Magister, qui Clericos ejusdem Ecclesiæ,& pauperes scholares Grammaticam gratis doceat; & pro licentia docendi nullum pretium est exigendum, neque idoneus, si petita licentia docere velit, est impediendus, (ne desit doctrina ignorantibus, aut pauperibus) sub pœna privationis Beneficii Ecclesiastici ab iis incurrenda,qui contra facere præsumpserint. *c.*1.2. *&* 3. *h.t.*

II. In Ecclesia Metropolitana Theologus constituatur, qui Sacerdotes, & alios in sacra Pagina doceat, & in his præcipuè instruat, quæ ad curam animarum pertinent, assignatis ejusmodi Doctori provenitibus unius Præbendæ. *c.*4. *h.t.* Quæ constitutio confirmata fuit à *Tridentino sess.*5. *c.*1. *de reform. & sess.*23. *cap.*18. *de reform.* Quod eam etiam extendit ad Ecclesias Cathedrales, si civitas sit insignis. Quæ autem praxis sit harum constitutionum, uti etiam ipsius Tridentini, docebit consuetudo. *Vid* Fagn. *in cit. c.*4. *h.t.* Zœl *in comment. h.t.*

§. II.

Quale privilegium Jure Canonico concessum sit Theologiam, seu sacram Scripturam publicè docentibus, vel illi studentibus?

I. DOcentes Theologiam (aut Jus Canonicum, uti communiter docent omnes) vel illis studentes in celebri aliqua Universitate, gaudent privilegio percipiendi fructus Beneficiorum suorum, etiamsi absint à suis Ecclesiis, cum licentia tamen suorum Prælatorum.

II. Docentes quidem gaudere possunt suorum Beneficiorum fructibus, quamdiu docuerint, absque limitatione ad certos annos: nisi ex causa revocentur ad suas Ecclesias. Studentes verò in his facultatibus hoc privilegio gaudent ad quinquennium: cùm hoc sufficere iis videatur, ut docti possint evadere. Docentibus verò nullum tempus limitatum est, cùm semper promoveant utilitatem Ecclesiæ universalis. *Videatur etiam Clementin Inter* 1. *h.t.* Garc. *de Benef. p.*3. *c.*2. *à n.*54. Fagn. *in c. ult. h.t.*

§. III.

An accipere pecuniam pro doctrina Theologiæ sit Simoniacum?

I. NOn est Simonia, neque illicitum pro officio docendi Theologiam vel Scholasticam, vel Moralem, vel Controversias Fidei, aut SS. Scripturam, justum stipendium, vel mercedem accipere. Ratio est: quia tale munus,& officium docendi non est quid spirituale, aut supernaturale, utpote naturalibus discursibus intellectum illuminans ad intelligenda ea, quæ ex naturali luce, vel etiam ex suppositis fidei principiis, naturaliter deduci possunt.

II. Quamvis in *c.*1. 2. *&* 3. *h.t.* prohibeatur, ne pro danda docendi licentia accipiatur aliquid: hoc tamen non prohibetur ut Simoniacum (nisi ratione spiritualis suę jurisdictionis talia concederet aliquis pro pecunia, cùm gratis ea concedere deberet, ne spirituali sua jurisdictione ad temporalia sibi comparanda videatur abuti) sed ut ex alio capite bono communi minùs conveniens, & illicitum. Quod ipsum etiam dici potest de concedenda pro pecunia licentia ad alias facultates docendas, prout ex relatis etiam capitulis colligi potest. *Vid.* Suar. *l.*4. *de Simon. c.*18. Laym. *l.*4. *tr.*10. *c. ult. §.*4.

TITULUS VI.

De Judæis, & Saracenis, & eorum Servis.

§. I.

Quæ, & in quibus casibus interdicta sit Christianis communicatio cum Judæis?

I. AGitur in hoc titulo non tam de Judæis,& Paganis Infidelibus,ad quos Juris-

Jurisdictio Canonica se non extendit, cùm non sint in Ecclesia : quàm de prohibita communicatione Fidelium cum Infidelibus, & pœnis certis, quibus afficiuntur Fideles, si contra prohibitionem cum illis communicent. Sic in *c. Ad hæc* 8. *h.t.* prohibetur omnibus Christianis assidua conversatio, & familiaritas cum Judęis, ne ad suam perfidiam simplicium animos inclinent.

II. Nec servi Judæi admittendi sunt, qui commorentur cum Christianis familiariter, & ut domestici, ob gentis illius pertinaciam. Nec licet uti Medicis Judæis, aut medicinis à Judæis præparatis, nisi necessitas in defectu fidelium peritorum aliud permittat. Nec licet cum Judæis lavare, sive balneum commune habere, extra casum necessitatis. Nec licet eorum azymis vesci, aut ad eorum convivia accedere. Quod ipsum prohibetur etiam respectu Saracenorum, ac aliorum Infidelium : ita tamen, ut illi excipiantur, qui ad eorum conversionem mittuntur. Denique non est licitum, famulari Judæis, aut eorum filios nutrire, seu obstetrices, aut nutrices eorum agere, habitare cum illis &c. ita ut continua saltem cum illis familiaritas, ex cohabitatione, aut perpetuo servitio contracta, prohibeatur sub peccato mortali. *Vid.* S. Thom. 2. 2. *q.* 10. *art.* 9. Sanch *l.* 2. *Moral. cap.* 31. Azor *p.* 1. *l.* 8. *cap.* 22. *&* 23.

§. II.

Quænam Judæis Christianorum Principum potestati, & imperio subjectis, Jure tum Canonico, tum Civili sint interdicta?

PRohibetur illis, ne officio aliquo publico fungantur, & jurisdictionem exerceant inter Christianos; ne novas Synagogas erigant; ne habeant nutrices, vel obstetrices; aut famulos, qui ipsis serviant; vel mancipia Christiana, ita ut si servitii causa sint empta, nullo etiam dato pretio fiant libera, nisi intra tres menses venalia exponantur; si verò negotiationis causa sint empta, à quolibet Christiano datis 12. solidis redimi possint; ne die Parasceves ostia, aut fenestras aperta habeant; ne toto tempore Passionis Dominicæ, intra sacram scilicet hebdomadem, in publicum prodeant; & præcipitur etiam, ut distinguantur habitu à Christianis. Vide plura per varia hujus Tituli capitula, & quæ tam his duobus, quàm sequenti §. habet Auctor Method. Ubi etiam, quæ ipsis permitti debeant, recensentur : quæ tamen consuetudo, & praxis multùm variat.

§. IV.

Quomodo, & à quo Judæi delinquentes possint, ac debeant puniri?

JUdæi, cùm non sint subjecti jurisdictioni Ecclesiæ, non possunt, nisi à Dominis suis temporalibus, pœna temporali puniri. Hinc Judęus percutiens Clericum non incurrit excommunicationem, utpote quæ est pœna Ecclesiastica, sed ab eo, cujus jurisdictioni temporali subjectus est, pœna pecuniaria punietur. *Vid.* Azor *l. c. cap.* 22. Barbos. *in c.* 9. *h.t.*

§. V.

Quænam interdicta sint Christianis Jure Canonico circa Saracenos, seu Paganos, aliosque Infideles?

I. IN *c. Ita quorundam* 6. *h. t. & c. Ad liberandum* 17. *eodem*. varia prohibentur Catholicis, ne Saracenorum bellico, & piratico furori contra Christianos serviant, præsertim ne arma, ferrum tam factum, quàm infectum, ligna &c. ad eos deferant, ne vendant illis naves, machinas &c. quibus impugnent Christianos; ne auxilium, aut consilium in dispendium Terræ Sanctæ illis præbeant; ne naves eorum, vel machinas gubernent; ne deferant, & vendant illis quæcunque instrumenta militaria, ad offendendum conducentia.

II. In Bulla Cœnæ insuper prohibetur, ne quis ad illos deferat cannabin, funes, & quæcunque alia, ex quibus confici possunt instrumenta, quibus impugnari possint Christiani &c. sub pœna non tantùm Juris communis, sed Bullaris etiam Excommunicationis, quæ quomodo observentur, praxis docet, Mercimoniorum tamen causa, & ad liberandos captivos in eorum terras excurrere non prohibetur. *Vid.* Azor *p.* 1. *l.* 8. *c.* 23. Barbos. *in c.* 12 *h.t.*

TITULUS VII.

De Hæreticis.

SECTIO I.

De Crimine Hæresis, & Hæreticis in genere.

§. I.

De Crimine Hæresis, & quis dicatur Hæreticus?

I. HÆresis communiter definitur: *error* (sive judicium erroneum intellectus) *voluntarius, quem quis pertinaciter tenet, contra aliquam veritatem fidei Catholicæ, quam susceptit, seu professus est.*

II. Hinc habendus Hæreticus formalis non est, qui vel assensum erroneum contra Fidem cognitam non habet, ignorans invincibiliter, quæ veræ Fidei sunt: vel non liberè, quamvis multas contra Fidem patiatur invitus tentationes: vel non pertinaciter, paratus meliora sentire, si melius instruatur: vel negat Fidem, quam nunquam susceptit; hic enim non ad Hæreticorum, sed ad Infidelium classem pertinet. *Vid.* Suar. *disp.* 19. *de Fide sect.* 5. Sanch. *l.* 2. *Moral. c.* 7. Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 13.

§. II.

De quibusdam, de quibus dubitari potest, an sint propriè dicti Hæretici, nec ne?

I. QUi positivè dubitat de aliquo articulo Fidei, quem scit ab Ecclesia definitum esse, pertinaciter judicans, non esse certam illius veritatem, verè ac propriè Hæreticus, vel Infidelis est. Cùm enim sit de Fide, quòd omnes articuli Fidei sint certissimi, hic autem de aliquo, quem scit esse articulum Fidei, positivè, & pertinaciter dubitet, an illi non subsit falsum, consequenter Hæreticus est, vel Infidelis.

II. Si tamen negativè tantùm dubitet, suspendens omne judicium, ita ut nec assentiatur, nec dissentiat objecto Fidei, Hæreticus dici non debet; cùm talis nullum judicium habeat de articulo Fidei proposito, & consequenter nec errorem habeat. Erit verò Hæreticus, si dubitet positivè, ac pertinaciter judicet, ac affirmet, esse dubium, vel incertum, cui possit subesse falsum.

III. Qui metu mortis negat Fidem absque interiore mentis assensu, quo judicet, benè se negare, aut positivè dubitet, an benè neget, Hæreticus non est: quia non habet errorem intellectus.

IV. Catechumenus nondum baptizatus, deficiens à Fide, quam recepit, non est propriè dictus Hæreticus, saltem in foro externo, sed Infidelis: quia Fidem nondum solemniter per Baptismum est professus. *Vid.* Sanch. Suar. Laym. *ll. cc.* Azor *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. Barbos. *in cap.* 3. *h. t.*

SECTIO II.

De Pœnis Hæreticorum, & in primis de Excommunicatione eorum.

§. I.

De prima pœna Jure Canonico decreta in Hæreticos, Excommunicatione scilicet, & conditionibus requisitis ad illam incurrendam.

I. PRima pœna Hæreticorum est Excommunicatio major latæ sententiæ, quæ ipso jure, seu facto ab ipsis incurritur. *c. Ad abolendam 9. h. t. cap. Excommunicamus 13. eodem.* & in Bulla Cœnæ reservata est hæc excommunicatio Papæ.

II. Requiruntur ad hanc excommunicationem incurrendam quatuor conditiones. Prima est, ut quis sit Hæreticus formalis, & verus, ac non tantùm materialis, qui ignorantia invincibili aliquid contra Fidem asserit: quales hodie multi sunt. Secunda est, ut quis Hæresim internam, sive mentalem, verbis, aut aliis signis externis manifestet, etiamsi occultè hoc, & nemine præsente faciat. Tertia est, ut actus externus, manifestativus Hæresis interne, sit ex se moraliter malus. Quarta denique conditio est, ut (saltem virtualiter) exterius manifestetur Hæresis interna animo eam profitendi. Videatur Bulla Cœnæ, ubi plures alii, nimirùm Hæresum fautores, aut legentes hæreticos libros prohibitos &c. excommunicantur, juxta *c. fraternitas 4. h. t.* Quæ tamen excommunicatio secundùm totum rigorem aliquibus in nostra Germania non videtur esse recepta: uti nec recepta videtur, quæ in Indice librorum prohibitorum fertur, cum Index hic in Germania à majore populi parte non observetur. *Vid.* Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 13. *& seqq.* Azor. *l. c. c.* 10. Barbos. *in c.* 4. *h. t.* Becanus *tom.* 2. *tr.* 1. *de Fide c.* 15. *q.* 8.

§. II.

§. II.

Quæ Communicatio Catholicis cum Hæreticis sit prohibita, vel permissa, & an, ac quando sint vitandi, tanquam excommunicati?

I. DE Jure divino prohibita est Communicatio in Divinis cum hæreticis. Primò: si ex tali communicatione grave scandalum oriatur apud Catholicos, quasi Hæreticorum errores signo, vel facto à Catholicis talibus approbentur. Secundò: si ex tali communicatione periculum animæ immineat communicanti. Tertiò: si Catholicus cum Hæretico in crimine Hæresis, ob quam fuit excommunicatus, communicet defendendo eum, quà Hæreticum, abscondendo &c.

II. In aliis verò casibus vitandi non sunt, neque communicatio cum illis est prohibita ob *Extravag. Martini 5. in Concil. Constant. ad evitanda*: nisi nominatim, & expresè sint denuntiati.

III. Hinc licitum est Catholicis, præsertim in locis, ubi permixti cum Hæreticis vivunt, uti in Germania, Gallia, Anglia, & Polonia, civilia commercia cum iis inire: quia non sunt nominatim denuntiati. Licitum quoque est cum Hæreticis nondum denuntiatis simul orare, & rem divinam, ac conciones cum iis audire, & funus ad sepulchrum comitari: dummodo id non fiat animo iis favendi, ut Hæretici sunt, & fiat sine scandalo, & offensione Catholicorum, ac sine communicatione in eorum ritibus, ac cæremoniis, & Hæretici non sepeliantur in loco sacro, sed profano. Pari ratione licitum est, templa Hæreticorum adire, & in eis preces fundere, ritu Catholico, vel conciones eorum audire, si ex justa causa fiat, v. g. ut famulus herum suum comitetur, vel ut errores Hæretici Ministri annotentur ad confutandum, modò absit scandalum, & periculum propriæ perversionis. Licitum quoque est in prædictis locis, ubi videlicet Hæretici Catholicis permixti vivunt, Catholico filium Hæretici è Baptismo suscipere, si hic ritu & modo Catholico, non hæretico ministretur. Non tamen vice versa est licitum, ut Catholicus adhibeat Hæreticum in Patrinum sui filii, quia juxta Canones Ecclesiæ Patrini officium est, susceptum è Baptismo instruere in primis Fidei rudimentis. Possunt item Filii Hæreticorum admitti ad scholas Catholicorum, etiamsi jam adulti sint, & erroribus hæreticis imbuti: non tamen possunt filii Catholicorum adire scholas Hæreticorum, ob periculum perversionis.

IV. E contrario illicitum est Catholicis à Parochis, & Episcopis Hæreticis Sacramenta recipere, sive Baptismi, extra casum necessitatis, sive Eucharistiæ, sive Pœnitentiæ, sive alia, si inde oriatur scandalum, vel periculum perversionis: vel si Sacramenta ritibus hæreticis ministrentur. De Matrimoniis Catholicorum cum Hæreticis diximus suprà *l. 4. tit. 1. sect. 6. §. 4. Vid.* Azor. *p. 1. l. 8. c. 10. &* 11. Sanch. *l. 2. Mor. c. 9.* Navarr. *consil. 10. &* 12. *h. t.* Laym. *l. 2. tr. 1. c. 11.* Becan. *tr. de Fide c. 9. q. 5.*

§. III.

An liceat disputare de Fide cum Hæreticis, vel aliis; & quando, ac quomodo, & an etiam licitum sit Laicis prædicare?

I. INterdictum est non tantùm laicis, etiamsi docti sint, *c. Quicunque 2. §. Inhibemus h. t. in 6.* sed etiam Clericis cum Hæreticis disputare. *can. De quibus 36. can. 24. q. 3.* præsertim, cum illis, qui sunt magistri erroris, & plerumque valde pertinaces sunt in errore suo defendendo. Ratio est: quia est periculum, ne rudes, qui argumentorum contrariorum solutionem non ita facilè assequuntur, incipiant dubitare.

II. Licitum tamen est cum Hæreticis de Fide disputare, etiam publicè, coram firmis in Fide, ad confutandos eorum errores, & defensionem Fidei, & quandoque ad hoc tenebitur in casu necessitatis etiam Laicus, si non adsit Clericus, qui Hæreticum Catholicis, cum periculo seductionis, insultantem possit reprimere.

III. Laici, & præsertim docti, in Germania, vel aliis locis ubi Catholici cum Hæreticis sunt permixti, non peccant, nec excommunicationem incurrunt, etsi cum Hæreticis disputent de Fide: quia prædicta Constitutio in his locis vel non est usu recepta, vel per contrariam consuetudinem abrogata.

IV. Sicut Laicis interdictum est disputare de Fide publicè, vel occultè: ita & prædicare. *c. 12. 13. & 14. h. t. Vid.* Becan. *tr. de Fide c. 15. q. 7.* Farin. *de Hæres. q. 178.* Sanch. *l. 2. Mor. c. 6.*

§. IV.

§. IV.

An, & quando excommunicati propter suspicionem Hæresis, tanquam Hæretici condemnari possint?

SUspecti de Hæresi, nisi juxta considerationem suspicionis, & qualitatem personæ debitè se purgaverint, sunt excommunicandi, & si per annum in excommunicatione, aut contumacia perstiterint, ut Hæretici sunt condemnandi. *c. Excommunicamus 13. h.t. & c. Cùm contumacia 7. eodem in 6.* Quæ tamen, quia in illis tantùm terris locum habent, ubi Inquisitores contra hæreticam pravitatem constituti sunt, & major cura habetur Hæresis non admittendæ, aut extirpandæ, quàm in nostra Germania, pluribus explicare, nulla est necessitas. *Vid.* Barbos. *in c. 13. h.t.* Farin. *l.c. quæst. 192. §. 2.* Menoch. *de arbitrar. casu 416.*

§. V.

De Absolutione ab Hæresi, & Excommunicatione ei annexa.

I. PEr se quidem excommunicatio, quæ incurritur propter Hæresim, & consequenter etiam crimen Hæresis, reservata sunt, in ordine ad absolutionem, Summo Pontifici, & quibus, vel à Jure, vel à Summo Pontifice absolvendi licentia conceditur: cùm peccatum, quod censuram habet annexam, ordinariè tolli non possit, nisi priùs censura ablata sit. Potest tamen sublata per legitimam potestatem censura, quilibet deinde Sacerdos, jurisdictionem legitimam habens, à peccato Hæresis absolvere.

II. Habent autem licentiam absolvendi ab Hæresi, & Excommunicatione ei annexa primò Episcopi respectu suorum subjectorum, vi Concilii Tridentini, ubi *Sess. 24. cap. 6. de reformatione* illis conceditur, ut possint in Diœcesi sua per se, non tamen per Vicarios suos, ab occulto crimine Hæresis, & Excommunicatione annexa, in foro conscientiæ absolvere: occulti nomine intelligendo, quod non est publicum, notorium, & famosum, aut deductum ad forum contentiosum, per accusationem, denuntiationem, aut citationem Rei à Judice factum. Secundò: habent hanc licentiam vi privilegii Religiosi quidam, prout ex privilegiis eorum patet.

III. Ex sententia probabiliore tales licentiæ ad absolvendum ab Hæresi, etiam publica, & Excommunicatione annexa, quæ in certis casibus vi Juris communis conceduntur, per Bullam Cœnæ revocatæ non sunt, saltem respectu Episcoporum, in regionibus ab urbe remotioribus, v. g. in nostra Germania, propter difficultatem adeundi Pontificem pro absolutione, & multitudinem absolvendorum. Unde cùm nulli sint in nostris partibus Inquisitores hæreticæ pravitatis, vi Juris communis absolvi à sua Hæresi, & Excommunicatione Hæretici possunt per Episcopos nostros, aut ab illis deputatos.

IV. Videtur probabilius esse, sub generali concessione absolvendi à reservatis in Bulla Cruciatæ, vel Jubilæi, non comprehendi facultatem absolvendi ab Hæresi, sed debere hanc facultatem specialiter exprimi juxta *reg. 81. in 6. in generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus*, qualiter verisimile non est quòd velit per generalem concessionem tot legibus in favorem Fidei datis derogare Pontifex. *Vid.* Sanch. *l. 2. Mor c. 8. & 11.* Barbos. *de offic. Episc. alleg. 39.* Suar. *disp. 41. de Censur. sect. 2.* Laym. *l. 1. tr. 5. p. 2. c. 6.*

SECTIO III.

De aliis Pœnis Hæreticorum.

§. I.

De Pœna Irregularitatis, seu Inhabilitatis ad Ordines, & ad Beneficia Ecclesiastica, quam contrahunt Hæretici.

I. HÆretici notorii, seu publici, vel per evidentiam facti, vel per sententiã Judicis, vel per propriam confessionem in Judicio, non possunt suscipere SS. Ordines, etiam post pœnitentiam, & absolutionem ab Hæresi, uti constat ex *c. 1. & c. Saluberrimum 21. caus. 1. q. 7. & c. 2. §. Hæretici h.t. in 6.* Et Laici quidem quantumvis pœnitentes non possunt admitti ad Ordines suscipiendos. *c. Illud 66. dist. 50.* Clerici verò in Hæresim lapsi, etiam publici, ex dispensatione possunt post absolutionem ab Hæresi in Ordinibus ante Hæresim susceptis ministrare. *cit. c. Saluberrimum, & c. Convenientibus cit. caus. 1. q. 7.*

II. Probabilius est, Hæreticum occultum,

tum, id est, cujus Hæresis in actum quidem externum prodiit, non tamen publicè nota, seu manifesta fuit, posse post absolutionem ab Hæresi, in foro Conscientiæ, ad SS. Ordines promoveri. Patet ex *c. Ad abolendam 9. h. t.* utpote in quo sermo est solùm de publico Hæretico, uti & in *cit. c. Saluberrimum*. Porrò per Hæresim omninò occultam, seu sola mente conceptam, & retentam, nulla incurritur Irregularitas.

III. In prædicta Irregularitate potest solus Pontifex dispensare, nisi sit occulta: nam in occulta probabiliter etiam Episcopi dispensare possunt; uti etiam, ut Clericus Hæreticus in Ordinibus jam antè susceptis ministrare possit. Excipiuntur tamen Episcopi in Hæresim lapsi, & sacerdos Hæreticus, ut possit celebrare Missam: cùm his enim solus Papa dispensat.

IV. Consuetudo, quæ in his Provinciis Septentrionalibus viget, secundùm quam Episcopi ab Hæresi ad fidem Catholicam conversos, & ab ea absolutos ordinare solent, valida, & licita est: quia tales neque in foro Civili à publicis dignitatatibus, & officiis excluduntur. Multò verò magis cum talibus in his Regionibus ab Episcopis dispensari poterit, vi privilegii concessi, dispensandi in omnibus Irregularitatibus, præter eas, quæ ex voluntario homicidio, mutilatione, bigamia, & defectu natalium, sunt contractæ,

V. Episcopus, vel Sacerdos, si hæreticus fiat, non amittit potestatem Ordinis: quia hæc potestas ex institutione Christi, & ejus auctoritate exercetur, estque annexa Characteri spirituali indelebili. Hinc Hæreticus ritè ordinatus validè adhuc consecrat, Ordines confert, confirmat, baptizat &c. Ea verò, quorùm valor pendet à jurisdictione, ut est Sacramentum Pœnitentiæ, nec licitè nec etiam validè conferri possunt ab Hæreticis, etiamsi nominatim denuntiati, vel excommunicati non sint: quia jurisdictione carent. Verùm quandiu Hæretici occulti ab Ecclesia in publico officio manere tolerantur, valent eorum gesta; quia sunt adhuc in possessione officii, quamvis titulo careant.

VI. Hæretici inhabiles sunt ad acquirenda beneficia, & officia publica durante Hæresi, cùm sint excommunicati, & irregulares. *c. Quicunque 2. ſ. Hæretici h. t. in 6.* Quare collatio beneficii facta Hæretico est ipso jure nulla, adeòque fructus inde perceptos restituere debet ante omnem Judicis sententiam. Neque inhabiles solùm sunt Hæretici ad beneficia acquirenda, sed etiam privandi sunt beneficis obtentis. *c. Ut commissi 12. ſ. Privandi h. t. in 6.* Immò juxta probabiliorem, & communiorem sententiam, ipso jure sunt privati, à die commissi criminis, omnibus beneficiis Ecclesiasticis ante Hæresim obtentis, & ipso jure sunt inhabiles ad alia obtinenda. Requiritur tamen sententia declaratoria Hæreseos, cùm in omni casu, in quo pœna ipso jure incurritur, sententia delicti declaratoria requiratur. Hæc tamen non afficit Laicos, qui adepti sunt dignitates, aut officia secularia, nec etiam procedit in Ecclesiastico Hæretico pœnitente, saltem si statim, & sponte ad unitatem fidei Catholicæ redeat, antequam de Hæresi convictus, & Hæreticus declaratus sit. *Vid.* Laym. *l. 1. p. 5. c. 4.* Navarr. *l. 1. consil. 1. q. 14.* Azor *p. 1. l. 8. c. 13.* Sanch. *l. 2. Morali. c. 26.* Farin. *de Hæres. q. 189.*

§. II.

De Pœna Infamiæ, & Privationis sepulturæ, quam incurrunt Hæretici.

I. ESse Hæreticos ipso jure infames, apertè colligitur ex *c. Excommunicamus 13. ſ. Credentes h. t.* Hæc tamen juris infamia non contrahitur nisi post sententiam Judicis declaratoriam criminis. Porrò ex eo, quòd Hæretici sint infames, ipso jure repelluntur ab omnibus honoribus, & dignitatibus, neque advocati, vel Notarii, vel Judices esse possunt, neque agere in judicio. *Auth. Credentes §. Nullus C. h. t.* & excluduntur ab omni actu legitimo.

II. Hæreticus accipere sepulturam inter Christianos non debet, juxta *c. Sicut 8. ſ. Si autem in fine h. t.* Quicunque verò Hæreticos, credentes, receptatores, defensores, vel fautores eorum, scienter præsumpserint Ecclesiasticæ. Sepulturæ tradere, juxta *c. Quicumque 2. h. t. in 6.* sententiam excommunicationis incurrunt, usque ad idoneam satisfactionem: nec absolvi possunt, nisi propriis manibus publicè extumulent ejusmodi corpora damnatorum, & proiiciant. Locus autem ille velut profanus in posterum censeri debebit, ita ut in eo non sint ampliùs sepelienda corpora fidelium, juxta *cit. c.* Ad has tamen pœnas incurren-

rendas requiritur, ut quis sepeliat per dolum, & ex malitia: ac insuper requiri videtur, ut qui sepelitur, sit nominatim denuntiatus tanquam Hæreticus. *Vid.* Farin. *tr. de Hæres. q.* 192. Navarr. *l.* 5. *consil.* 11. *&* 12. *h. t.* Azor *p.* 1. *l.* 8. *c.* 13.

§. III.

De Pœna Confiscationis bonorum, quæ infligitur Hæreticis.

I. BOna Hæreticorum confiscantur, & quidem ipso jure à die commissi criminis, ita ut solùm requiratur sententia declaratoria criminis, & post hanc statim fieri possit executio per Judices seculares, qui bona Hæreticorum occupare possunt, absque alio processu, immò etiam sine alio mandato Judicis Ecclesiastici. *c. Vergentis* 10. *C. excommunicamus* 13. *§. Damnati. & c. Cùm secundùm* 19. *in* 6. *h. t.* Et quidem confiscantur eorum bona, sive filios habeant, sive non, ita ut nec Catholicis Hæreticorum liberis aliquid relinquendum sit. *cit. c. Vergentis h. t.* Neque recuperant bona amissa, quamvis ad fidem postea redeant: nisi ex misericordia, & gratia eis reddantur. Denique confiscantur eorum bona, etiamsi post suam mortem de Hæresi fuerint convicti, & condemnati.

II. Etsi Hæreticus ante sententiam declaratoriam criminis non amittat dominium, & administrationem: post sententiam tamen retrotrahitur confiscatio ad diem incursi delicti, ac si illo die sententia lata fuisset. Unde bona interim alienata restitui debent fisco unà cum fructibus perceptis, & alienationes, ac contractus interim initi rescinduntur. Excipe: nisi ejusmodi alienationes ab Hæretico necessariò sint factæ, v. g. ad se, & familiam alendam, solvenda debita &c. aut nisi possessiones bonorum, quæ fisco sunt addicta, legitimè contra fiscum sint præscripta, ad quod in crimine Hæresis requiruntur XL. anni, ut possessor præscribat bona defuncti adversùs fiscum. *c.* 2. *§. Si post mortem de Præscript. in* 6.

III. Sub absoluta bonorum confiscatione propter Hæresim, vel etiam aliud crimen, ipso jure facta comprehenduntur omnia bona, tam mobilia, quàm immobilia, quæ Hæretici propria sunt, immò & jura, & actiones. *L. Bonorum* 208. *ff. de V. S. L. Manichæos* 4. *C. de Hæret. & c.* 19. *h. t. Vid.* Fagn. *in cit. c.* 10. *h. t.* Farin. *tr. de Hæres. q.* 190. Molin *tr.* 2. *disp.* 95. Sanch. *l.* 2. *Moral. c.* 22. Azor *p.* 1. *l.* 5. *c.* 7.

§. IV.

An dotes Uxorum confiscentur propter Hæresim Maritorum?

I. DOs uxoris Catholicæ propter Hæresim mariti non debet confiscari; ut statuitur *c. Decrevit* 14. *h. t.* & patet ex *L.* 2. *C. Ne Uxor pro Marito.* Et sicut non confiscatur dos uxoris, ita nec bona ejus paraphernalia, nec donatio propter nuptias, nec donatio mortis causa facta à marito uxori, nec donata à consanguineis Viri, Potestque uxor, bonis viri confiscatis, res suas propria auctoritate capere. *L. siquis* 9. *C. de Bonis Proscript.*

II. Quòd si tamen fœmina scienter nubat Hæretico, perdit dotem, ut constat ex *cit. c. Decrevit in fin.* non tamen etiam alia, quæ habuit tempore contracti Matrimonii, vel etiam, quæ acquisivit postea, constante Matrimonio. Ratio est; quia *cit. c. Decrevit* solùm loquitur de dote, & in pœnalibus non est facienda extensio. Ob hanc etiam causam vir scienter cum Hæretica contrahens non perdit bona sua: quia pœna talis connubii soli doti imposita est; dotem autem vir non affert. *Vid.* Barbos. *in cit. c.* 14. *h. t.* Farin. *l. c.* Sanch. *l.* 2. *de Matr. c.* 17.

§. V.

Cui applicari debeant bona tum Clericorum, tum Laicorum, confiscata propter Hæresim?

I. BOna Clericorum propria, & patrimonialia propter eorum Hæresim confiscantur, suntque applicanda fisco Ecclesiæ, & Episcopi, in pauperes distribuenda. Idem dicendum est de bonis eorum quasi patrimonialibus, quæ ab illis acquiruntur non ex fructibus beneficii, sed ratione alicujus Ministerii Ecclesiastici pro Missis dicendis, administratione Sacramentorum, sepeliendis defunctis, &c.

II. Bona Clericorum acquisita ratione beneficii Ecclesiastici, non transeunt ad fiscum, sed applicari debent Ecclesiæ, cui illi inservierunt, prout habetur *c. Excommunicamus* 12. *§. Damnamus h. t.* Bona quoque Eccle-

Ecclesiæ, ut domus, prædia, & similia, ex quibus Clerici redditus benefici percipiunt, non confiscantur ob Hæresim Clericorum, qui illa confiscans ipso jure excommunicationem incurrit, prout sumitur ex *Clement. Nolentes 2. h.t.*

III. Spectato jure communi canonico, bona Laicorum Hæreticorum confiscata in terris Ecclesiæ, applicantur fisco Ecclesiæ; in terris verò Imperii, fisco seculari, uti statuitur *c. Vergentis* 10. *h.t. Vid.* Farin. *tr. de Hæres. q.* 190. Clarus *in pract. crim. §. fin. qu.* 78. Sanch. *l. 2. de Matr. cap.* 22. Lopez *in pract. crim. Canon. c.* 117. Covarr. *l. 2. resol. c. 9.*

§. VI.

De Inhabilitate ad testandum, & hæreditariam successionem, quam incurrunt Hæretici.

I. HÆreticus non potest facere testamentum, prout utroque jure statutum est, *c. Excommunicamus* 13. §. *Credentes h.t. & L. Manicheos* 4. §. *Ergo C. de Hæret.* Et ne quidem ad pias causas testari potest: neq; testamentum ab eo factum reconvalescit post subsecutam pœnitentiam. Probabile tamen est, quòd non sit ipso jure invalidum ante sententiã judicis declaratoriã criminis.

II. Hæreticus privatur successione hæreditatis, tam ex testamento, quàm ab intestato. *cit. c.* 13. *§. Credentes, & L.* 4. *§. Quos bonorum C. h.t.* Nec solùm hæreditate privatur, sed etiam Legato ipsi relicto, etiam ex testamento militis, & per donationem inter vivos. Et quidem juxta communiorem sententiam, Hæreticus, durante Hæresi, est incapax cujuslibet hæreditatis, & legati, ac proinde in foro conscientiæ ante sententiam Judicis declaratoriam restituere debet, non fisco, sed hæredibus ab intestato venientibus: quamvis alii contrarium teneant, & ad hoc sententiam Judicis, saltem declaratoriam, requirant.

III. Prohibitum est sub excommunicatione Episcopis Hæreticos hæredes in testamento relinquere. *c. Siquis* 5. *h. t.* Idemque in *c. In eos 6. eod.* sub eadem pœna prohibetur aliis Clericis: nisi causa pietatis, & ad eorum necessitatem sublevandam aliquid eis donent in vita, vel necessaria eis alimenta in testamento relinquant. Porrò hæc prohibitio, & excomumnicatio communiter extenditur ad quoscunque fideles, qui scienter instituunt hæredes Hæreticos, etiamsi Laici fuerint. *Vid.* Azor *p. 1. l. 8. c. 12.* Farin. *cit. q.* 190. Vasq. *in opusc. moral. c. 9. §* 4. *dub.* 2. Sanch. *l. 2. Mor. c.* 14. Barbos. *in cit. c. Siquis h.t.*

§. VII.

De aliis quibusdam Juribus temporalibus, quibus privantur Hæretici.

I. HÆretici amittunt patriam potestatem, ita ut statim, ante omnem sententiam declaratoriam Judicis, filii efficiantur sui juris, & eximantur à patria potestate. Ita deciditur *c. 2. §. fin. h.t. in 6.*

II. Privantur etiam potestate dominii in servos, Vassallos, & jure, quod habent in alios quocunque vinculo personali obligatos, prout sumitur ex *c. Absolutos* 16. *& ult. h.t.* Et servi quidem si sint Catholici, post sententiam declaratoriam criminis fiunt omninò liberi; si verò sint Infideles, aut Hæretici, unà cum reliquis bonis in dominium fisci transeunt. Neque Vassalli solùm domini Hæretici eximuntur à sacramento fidelitatis, sed etiam famuli, & liberti non tenentur ampliùs ad obsequium Domino præstandum, & siquis debeat aliquid Hæretico ratione pignoris, depositi, mutui, vel alterius contractus, non tenetur ampliùs illi reddere, saltem post sententiam declaratoriam criminis, sed fisco, utpote qui in bonis Hæretici succedit, si alii vocati non sint.

III. Licèt Hæreticus resipiscat, & reconcilietur Ecclesiæ: non tamen recipit nomina debitorum, aut bona jam confiscata, vel obligationem fidelitatis, qua Vassalli ipsi erunt obstricti: quia obligatio semel extincta non reviviscit. *L. qui res suas* 98. *§. Aream ff. de Solut.*

IV. Prædictæ pœnæ privationis patriæ potestatis, & aliorum jurium temporalium, jure communi decretæ in Hæreticos, non habent locum in Lutheranis, qui sunt Augustanæ Confessionis in Germaniæ: nam licèt ab Ecclesia Romana recesserint, tamen ob pacem, ac fœdus cum eis initum, permittente, & tacitè consentiente S. Pontifice, retinent patriam potestatem in liberos suos, aliaque jura, & immunitates Civiles, non item Ecclesiasticas, quibus Catholici gaudent. *Vid.* Laym. *l. 2. tr. 1. c. 16.* Farin. *tr. de*

Hæres. q. 189. & 197. Fagn. *in c. ult. h. t.* Azor *p.* 2. *l.* 2. *c.* 22. Sanch. *l.* 2. *Moral. c.* 24.

§. VIII.

De Pœna Degradationis infligenda Clericis Hæreticis.

I. CLericus manifestè in Hæresi deprehensus, nimirum, vel per evidentiam facti, quia publicè prædicavit, vel per probationem, sive per testes, sive per propriam confessionem in judicio, antequam tradatur Curiæ, seu potestati seculari, priùs degradandus est, sive ab omni Ordine officio, & beneficio deponendus, prout statuitur *c. Ad abolendam* 9. §. *Præsenti h. t.* Si tamen statim, seu in continenti, & sponte ad fidem revertatur, evadit pœnam, saltè mortis.

II. Quamvis Clericus in Hæresim lapsus, si pœnitens rediit ad fidem, non sit tradendus Curiæ seculari, sed ad perpetuum carcerem damnandus: si tamen sit in Sacris constitutus, priùs degradari debet. Idemque est, si ad perpetuas triremes sit condemtus. Porrò forma, & modus degradandi Clericum Hæreticum traditur *c. Quoniam* 1. *h. t. in* 6. *Vid.* Farin. *l. c. q.* 199. *ſ.* 2. *& in prax. crim. l.* 1. *tit.* 1. *q.* 8. Menoch. *de arbitr. Judic. casu* 37. Laym. *l.* 1. *tr.* 5 *p.* 3. *c.* 5.

§. IX.

Quæ Pœnæ Corporales infligi debeant, aut possint Hæreticis, & an etiam Pœna Pecuniaria iis imponi possit?

I. POEna, quæ pœnitentibus Hæreticis imponi potest, ac sæpe solet, est carcer perpetuus, prout habetur *c. Excommunicamus* 15. *ſ. Si qui h. t.* Hæc tamen pœna iis infligitur tunc solùm, si primùm fateantur suum errorem, & ad fidem redire velint, postquam condemnati sunt de crimine, vel post publicationem; secus, si ante. Potestquæ hæc ipsa pœna in aliam mitiorem, & arbitrariam, v. g. carceris solùm ad tempus, commutari. Nec carcer perpetuus, ad quem Hæreticus pœnitens est damnandus, ita arctus esse debet, ut per illum vita notabiliter abbrevietur. Nec ad hanc pœnam damnari debet, qui solùm est suspectus de Hæresi.

II. Hæretici impœnitentes, & persistentes in sua pertinacia, pœna mortis afficiuntur, ut constat ex *L. Ariani* 5. §. *Manichæis, & L. Quique* 8. *C. de Hæret.* Hodie ex consuetudine igne comburuntur, & quidem viri, præsertim si fuerint Hæresiarchæ.

III. Hæreticis pœnitentibus, vel etiam suspectis de Hæresi, potest Inquisitor, vel Episcopus pœnam pecuniariam imponere, applicandam Officio Inquisitionis, vel in pios usus. *Vid.* Farin. *tr. de Hæres. q.* 189. & 193. Azor *p.* 1. *l.* 8. *c.* 13. Clarus *ſ. Hæresis.*

§. X.

De Relapsis in Hæresim, eorumque pœnis.

I. RElapsi propriè, & rigidè loquendo dicuntur illi, *qui postquam de hæresi, quam profitebantur, in judicio convicti, aut confessi, illam abjuraverunt, sive juramento damnarunt, & exeorati sunt, in eandem iterùm inciderunt*, ita ut denuo in judicio de illa convicti legitimis probationibus, vel confessi eam fuerint. Sunt quidem etiam alii modi, quibus relapsus aliquis, ex præsumptione saltem juris censetur, de quibus videri potest h. l. Auct. Metho.

II. Et quamvis juxta *c. Ad abolendam* 9. §. *Illos quoque h. t.* pœna relapsorum sit, ut sine ulla penitus audientia, seculari Judici relinquantur puniendi, quia pejus, & periculosius est, reincidere in Hæresim, quàm primò incidere: ut tamen ex *c.* 4. *in* 6. *h. t.* patet, non vult Ecclesia, illis negari Sacramenta, si manifesta dent signa pœnitentiæ, ac humiliter petant Sacramenta. *Vid.* Azor *p.* 1. *l.* 1. *c.* 14. Farin. *de Hæresi q.* 195.

SECTIO IV.

De filiis Hæreticorum, & de Credentibus, Receptatoribus, Defensoribus, & Fautoribus eorundem, ac pœnis.

§. I.

Quas pœnas incurrant Filii Hæreticorum?

I. FIlii propter Hæresim Patris non pœnitentis, etiamsi ipsi Catholici sint, privantur hæreditate, & omnibus bonis paternis, ut constat ex *c. Vergentis* 10. *h. t.* & *c. pen. eod. in* 6. & *Auth. Gazaros C. de Hæretic.* Idque procedit etiam de filiis illegitimis, & spu-

ſpuriis: item de filiabus, & Nepotibus, ac aliis deſcendentibus per lineam paternam, & maternam. Et privantur hæreditate etiam propter Hæreſim matris.

II. Filii Hæreticorum, immò & credentium, fautorum, defenſorum, & receptatorum, ſunt irregulares, ita ut ad SS. Ordines promoveri non poſſint Hæreticorum, Fautorum &c. filii, & Nepotes deſcendentes per lineam paternam; ſoli verò filii per lineam paternam, prout ſumitur ex *c. 2. ſ. Hæretici. juncto c. Statutum* 15. *h.t. in 6.* Hoc tamen probabiliùs ſolùm procedit de filiis, qui primùm nati ſunt poſt patris lapſum in Hæreſim. Porrò in hac Irregularitate, etſi per ſe ſit reſervata S. Pontifici, diſpenſari in his regionibus poteſt per privilegium diſpenſandi ſuper omnibus Irregularitatibus, præter eas, quæ ex voluntario homicidio, mutilatione, bigamia, & natalium defectu contractæ ſunt. Immò in regionibus, in quibus nulla, ob crimen paternum Hæreſis, infamia contrahitur, liberi Hæreticorum non ſunt irregulares, ſed ad Ordines promoveri poſſunt.

III. Clerici filii Hæreticorum, licèt non deliquerint, propter Hæreſim paternam privantur dignitatibus, & aliis beneficiis Eccleſiaſticis, immò & publicis officiis, & honoribus quibuſcunque, prout ſtatutum eſt in *c. Ut commiſſi* 12. *ſ. Privandi h.t. in 6.* Solùm autem privantur iis beneficiis, quæ aſſecuti ſunt, parente ob Hæreſim jam condemnato, aut ſaltem notorio per evidentiam facti, vel confeſſionem in judicio: & quidem probabiliter ii ſolùm filii, qui nati ſunt primùm poſt crimen Hæreſis à patre commiſſum.

IV. Filii Hæreticorum, Fautorum, Receptatorum, ac defenſorum uſque ad ſecundam generationem per lineam paternam, uſque ad primam verò per lineam maternam, ſunt inhabiles ad obtinenda beneficia Eccleſiaſtica, & officia publica, ita nimirum ut de Hæreſi convicti filius, & nepos ex filio ſit incapax beneficii Eccleſiaſtici; non tamen eſt incapax etiam nepos ex filia: mulieris autem Hæreticæ filius ſolus, & non etiam nepos ex filio, aut filia eſt incapax. *c. Statutum* 15. *h.t. in 6. & Gl. ibi in caſu.*

V. Non tamen privantur beneficiis, aut officiis obtentis, vel ad obtinenda fiunt inhabiles, filii Hæreticorum, fautorum, &c. pœnitentium, & ad fidem redeuntium, prout conſtat ex *cit. c. Statutum ſ. hoc ſanè.* Niſi primùm pœnitentiam egerint poſt relapſum in Hæreſim. *Vid.* Farin. *l.c.q.* 191. Sanch. *l.* 2. *Mor. c.* 27. *& ſeqq.* Navarr. *in Manual. c.* 27. Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 5. *c.* 4. Molin. *de Juſt. tr.* 2. *diſp.* 658.

§. II.

Quinam intelligantur per Credentes, Receptatores, Defenſores, & Fautores Hæreticorum? Et quæ ſint eorum pœnæ?

I. CRedentes Hæreticorum propriè dicuntur illi, qui nihil quidem ſpecialiter, & in particulari credunt contra fidem, verbis tamen, vel factis profitentur, ſe credere, quod Hæretici credunt: ut ſiquis verbo declaret, ſe credere, quod Lutherani, vel Calviniſtæ credunt, licèt explicitè, & in particulari eorum errores ignorent: aut ſi hoc declaret facto, v.g. in infirmitate ab Hæreticis per manus impoſitionem conſolationem petat, & recipiat, uti ſumitur, ex *c. filii* 3. *h.t. in 6.*

II. Receptatores, ſeu receptores Hæreticorum jure Canonico appellantur illi, qui recipiunt Hæreticos, ne in manu Judicum veniant, ſi ſciant eum, quem recipiunt, eſſe Hæreticum, etſi id ſemel duntaxat faciant.

III. Defenſores Hæreticorum ſunt, qui vel defendunt Hæreticorum errores, argumentis allatis eos probando, contrarias objectiones ſolvendo, laudando verbis, vel ſcriptis; hi enim in foro externo præſumuntur errori, quem defendunt, aſſentiri: vel defendunt perſonam Hæretici propter Hæreſim, ne accuſetur, in manus Judicis deveniat, ſive in judicio, ſive extra fiat defenſio.

IV. Fautores Hæreticorum dicuntur, qui quovis modo Hæreticis, quatenus Hæretici ſunt, auxilium præſtant, vel favent in ſua Hæreſi. Idque vel poſitivè, ſeu commiſſione, ut ſi quis Hæreticum quà talem excuſet, laudet, commendet, dicendo eſſe virum probum, injuſtè damnatum &c. aut det conſilium, ne in manus Judicis veniat, aut eum viſitet, domi occultet, alimenta præſtet, executionem Juſtitiæ contra eum impediat. Vel negativè, ſeu omiſſione, ut ſi Magiſtratus favore Hæreſis negligat, quod ex officio contra hæreticum debet facere, vel ſi quis juſtè interrogatus à Judice, delictum Hæretici neget, &c.

V. Præcipua pœna Fautorum, receptatorum, &c. Hæreticorum, eſt excommu-

catio: immò etiam vi Bullæ Cœnæ Domini sunt ipso jure excommunicati. Quòd si in excommunicatione, per annum persistant, fiunt ipso jure infames, nec ad publica officia admittuntur, & iis privantur: & sunt intestabiles, & omnis successionis hæreditariæ incapaces, & à testimonio, ac omni alio actu legitimo repelluntur: neque oblatio pro iis fieri debet, & Chirstiana careant sepultura. Ita statuitur *c. Excommunicamus* 13. *§. Credentes, & §. Sanè h.t.* Non tamen has pœnas incurrunt, qui Hæreticos recipiunt, defendunt &c. non ob causam Hæresis, sed ob aliam: aut qui eos recipiunt, vel defendunt coacti per vim, vel metum mortis, &c.

VI. Etsi in *c. Si advrsus* 11. *h. t.* præcipuè Advocatis, & Notariis sub pœna infamiæ, & suspensionis ab exercitio officii prohibitum sit, ne Hæreticis, eorumque fautoribus patrocinium, vel auxilium præstent: probabilius tamen est, non esse defensorem Hæretici illum advocatum, nec incurrere excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini, qui defendit Hæreticum non in causa Hæresis, sed in alia causa criminali, credens eum habere justam causam, etsi reipsa injusta sit. *Vid.* Sanch. *l.* 2. *Mor. c.* 10. Azor *p.* 1. *l.* 8. *c.* 15. Suar. *disp.* 21. *de Censur. sect.* 2. Farin. *tr. de Hæres. q.* 182. Barbos. *in cit. c.* 11. *h.t.*

§. III.

De Pœnis eorum, qui sunt negligentes in puniendis, & exterminandis Hæreticis.

I. SI quis Episcopus in expurgando è sua diœcesi Hæreticæ pravitatis fermento negligens fuerit, idque certis indiciis constiterit, juxta *c. Excommunicamus* 13. *§. ult. h.t.* ab Episcopali officio deponendus, & in locum ipsius alius idoneus substituendus est, qui velit, ac possit Hæreticam pravitatem confundere.

II. Negligentes in persequendis, & puniendis Hæreticis, tanquam fautores Hæreticorum, & suspecti de Hæresi, puniendi sunt. *c. Ad abolendam* 9. *§. Statuimus. c. Ut officium* 11. *§. Statuimus. h.t. & cit. c. Excommunicamus. §. Moneantur.* Ubi in eos statuitur excommunicatio, & privatio honoris, quem obtinent. Hoc tamen solùm procedit in Episcopis, & Prælatis Ecclesiarum, ac Dominis temporalibus, Civitatum Rectoribus, aliisque publicis officialibus: non item in privatis, nisi fuerint requisiti ad præstandum auxilium contra Hæreticos, idque in horum favorem non ferant, vel juramento adstricti ad ferendum contra eosdem testimonium, vel jussi eos denuntiare, id in favorem Hæresis facere omittant. *Vid.* Sanch. *l.* 2. *Moral. c.* 10.

SECTIO V.

De Judicibus, & Processu Judiciario observando in crimine Hæresis.

TOta hæc sectio per 7. §§. potissimùm pertinet ad Inquisitores Hæreticæ pravitatis. Quorum in nostra Germania cùm vix sit usus, sit autem multus in Hispania, Italia &c. illis major explicatio relinquitur. Videri tamen de his etiam potest Auct. Method.

TITULUS VIII.

De Schismaticis, & ordinatis ab illis.

§. I.

Quid sit Schisma, & quomodo ab Hæresi differat; & quæ sint pœnæ Jure decretæ in Schismaticos?

I. SChisma est *disjunctio, per quam quis se ab unitate Ecclesiæ separat, in quantum est corpus mysticum ex universis fidelibus, & Romano Pontifice tanquam capite constans.* Differt ab Hæresi, quòd directè opponatur fidei, fidei scilicet doctrinam negando, Schisma verò repugnet charitati, Ecclesiæ unionem, quæ in charitate consistit, scindendo; & quòd omnis quidem Hæreticus Schismaticus sit, non tamen omnis Schismaticus, Hæreticus sit: cùm omnis ille, qui erroneam contra fidem doctrinam fovet, ab Ecclesiæ unione se separet; non autem, qui se separat ab Ecclesiæ unione, semper foveat erroneam contra fidem doctrinam, in quantum scilicet omnes quidem fidei articulos profitetur, & Romanum Pontificem etiam ut caput Ecclesiæ agnoscit, ab obedientia tamen hujus ex prava voluntate se subtrahit, non parendo ejus præceptis, quatenus vices Christi in terris gerit, & Ecclesiæ caput est.

II. Pœ-

II. Pœnæ Schismaticorum eædem propè sunt cum pœnis Hæreticorum. Videatur de hac rari casus materia, & vix alicujus in partibus nostris usus, Auct. Meth.

§. II.

An Ordinationes, aliique actus, sive gesta per Schismaticos sint valida?

QUæ fiunt ex potestate Ordinis Sacramentalis à Schismatico Episcopo, v. g. valida sunt, non quidem quasi licitam executionem daret; quod enim talis non habet, sicuti non habet Ordinis sui licitam executionem, alteri dare non potest: sed quoad substantiam, ita ut characterem Ordinis, & Confirmationis confirmati ab illo, & ordinati verè recipiant; modò legitima forma, & materia horum Sacramentorum fuerit servata. Unde quando Ordinationes ab his factæ dicuntur irritæ, intelligi debent irritæ quoad executionem, & usum Ordinum susceptorum. *Vid* S. Thom. 2. 2. *q.* 39. *a.* 3. *in C.* Azor *p.* 1. *l.* 8. *c.* 20. Laym. *in c.* 5. *de Elect.*

TITULUS IX.

De Apostatis, & Reiterantibus Baptisma.

§. I.

De Apostasia in genere; & in specie de Apostasia à Fide, ejusque pœnis.

I. APostasia in genere est *defectio, & recessus à Deo*. Est autem triplex: Apostasia à fide; Apostasia ab Ordine Clericali; & Apostasia ab Ordine Religioso. Ut quis dicatur Apostata à fide, in totum à fide Christi recessisse debuit, ut cùm Christianus factus est Judæus, aut Turca. Et hinc quamvis omnis Apostata à fide, Hæreticus etiam dici possit juxta S. Thomam, tres Infidelitatis species agnoscentem, Paganismum, Judaismum, & Hæresim: non tamen omnis Hæreticus Apostata à fide dici potest.

II. Sunt autem iisdem pœnis Apostatæ à fide subjecti, quibus Hæretici, cùm sint verè Hæretici. *Vid.* S. Thom. 2. 2. *q.* 12. *a.* 1. *in C.* Farin. *de Hæres. q.* 18. *§.* 2. Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 16.

§. II.

De Apostatis ab Ordine Clericali, & à Religione, ac pœnis eorum.

I. APostata ab Ordine Clericali dicitur, qui post susceptos Ordines sacros, & edictum continentiæ votum, in susceptione talium Ordinum inclusum, vel si in Ordinibus minoribus constitutus est, post acceptum beneficium Ecclesiasticum, hoc retento, ad statum conjugalem, vel ad laicalem conversionem, dimisso habitu Clericali, propria temeritate, transit.

II. Pœnæ horum Apostatarum sunt excommunicatio, ferendæ saltem sententiæ; infamia, quam ipso facto incurrunt, quamdiù in Apostasia perdurant; amissio privilegii Clericalis, &c.

III. Apostata à Religione dicitur, qui sine licentia sui Superioris Regularis ab Ordine Religioso, quem professus est, & quocunque alio instituto Regulari, propria temeritate recedit, sine proposito redeundi, vel cum proposito nunquam redeundi ad ullum Religiosum Ordinem. Horum Apostatarum pœnæ sunt excommunicatio, saltem ferendæ sententiæ, suspensio ab Ordinum in Apostasia susceptorum executione, &c. *Vid.* Farin. *l. c. §.* 1. *&* 9. Laym. *l. c.* Menoch. *de arb. Jud. cas.* 14. *&* 546. Sanch. *l.* 6. *Mor. c.* 8.

§. III.

De Reiterantibus Baptismum, & eorum pœnis.

I. REiterantes Baptismum dicuntur illi, qui validè baptizatos rebaptizant, vel rebaptizari se faciunt, prout faciunt hodie Anabaptistæ. Quod *à Can.* 112. *dist.* 4. *de consecratione*, inexpiabile facinus dicitur.

II. Pœnæ talium rebaptizantium, aut rebaptizari se sinentium, sunt Irregularitas, si scientes hæc fecerint, aut permiserint per culpam mortaliter malam, & delictum eorum sit publicum, & notorium, *argu. c.* 2. *h. t.* & si Clerici sint, deponuntur: si verò laici sint, excommunicantur, & juxta jura Civilia ultimo supplitio afficiuntur. *Vid.* Diaz *in pract. Canon. V. Rebaptiz.* Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 5. *c.* 2.

TITULUS X.

De His, qui Filios occiderunt.

I. MAritus ab uxore, quæ filiam suam occiderat, separandus quidem non est, quoad thorum, aut cohabitationem: curandum tamen est, ut sui illa sceleris pœnam luat in foro animæ. *c.2.h.t.*

II. Parentes non debent esse sine pœnitentia, si penes illos in eodem lecto jacentes infantes mortui reperiantur, neque tamen sciatur, an morte naturali defuncti fuerint, an à parentibus oppressi *c.3.h.t.* cùm in *Can. consuluisti 2.caus.2.q.5* prohibitum sit parentibus, tenellos infantes in eodem secum lecto collocare. *Vid. in cit. cc.*

TITULUS XI.

De Infantibus, & Languidis expositis.

§. Unicus.

Quæ sit pœna parentum, qui filios exponunt aliis nutriendos, vel languidos, sive infirmos ab aliis curandos?

JUxta *c.si à Patre un.h.t.* si quis infrà 7. ætatis annum infantem languidum, & infirmum exponit, contra pietatis officium, hoc ipso infans talis à patria potestate liberatur, & si libertus sit, fit ingenuus, aut si servus sit, in libertatem vindicatur; & parentes insuper, quibus scientibus infans expositus est, si eos alere possint, obligantur ad alimenta restituenda, pro diversitate conditionis illius, vel loci, vel hominis, à quo alitur. *Vid.* Azor *p.2.l.2.c.26.* Barbos. *in c.un.h.t.*

TITULUS XII.

De Homicidio Voluntario, vel casuali.

SECTIO I.

De Homicidio in genere, & in specie de Homicidio voluntario injusto.

§. I.

Quid sit Homicidium in communi, & quomodo dividatur?

I. HOmicidium, propriè loquendo, est *occasio hominis ab homine facta*; si enim à fera homo occidatur, propriè non dicitur secundùm jura Homicidium, sed pauperies, juxta *Tit. Instit. & ff. si quadrupes pauperiem, &c.* Et quidem corporale Homicidium, de quo hìc est quæstio, aliud est Voluntarium, aliud Involuntarium, seu Casuale.

II. Voluntarium subdividitur in illicitum, sive injustum, & in licitum, sive justum. Illicitum, sive injustum aliud est directè voluntarium, quod est per se intentum, & fit animo deliberato occidendi hominem: aliud est indirectè voluntarium in causa scilicet per se intenta, ex qua moraliter certò Homicidium est secuturum. Licitum verò homicidiū est aliud necessarium ac defensivum, cùm quis se contra injustum invasorem cum occisione illius legitimè defendit; aliud verò est punitivum, quod publica auctoritate Magistratus fit, ad puniendā delicta. Casuale denique Homicidium dicitur, quod casu præter intentionem committentis, aut causam dantis contingit. Et quidem si nullo modo sit voluntarium, ob nullam periculi fortassis prævisionem, & post sufficientem cautionem ad omne periculum avertendum adhibitam evenit, merè casuale dicitur: si verò periculum prævisum est, quod non sufficienter cavebatur, casuale quidem dicitur, per accidens tamen, & indirectè volitum. *Vid.* Farin. *in prax. Crim. p.5.l.4.q.119* Clarus *l.5. Sentent. §. Homicid.*

§. II.

Quæ requirantur ad Homicidium injustum directè voluntarium, ejusque pœnam incurrendam, & quæ pœnæ Jure sint decretæ in homicidas?

I. REquiritur primò: ut sit commissum per directam, ac expressam, & spontaneam voluntatem occidendi, vel in se, vel in sua causa, intendendo mortem alterius. Dixi *vel in sua causa:* nam si quis voluntariè ponat actionem, ex qua moraliter loquendo necesse est, sequi mortem, ut si studiosè alterum feriat punctim circa præcordia, aut cæsim in capite, tunc mors inde secuta censetur absolutè, & simpliciter voluntaria, etiamsi in actu signato, & expressè ille non intendat occidere. Requiritur secundò: ut mors actu, & reipsa sequatur, præterquā in casibus jure expressis: alioqui

qui effectu, etiam per miraculum impedito, incurritur pœna ordinaria homicidii; cùm pœna à Jure decreta perfectum, & consummatum actum requirat, ut incurratur, nisi aliud in ipso Jure expressum sit.

II. Sunt autem pœnæ in tales homicidas de Jure Canonico (quid enim statuat Jus Civile, Civilistæ te docebunt) statutæ, Excommunicatio; quæ mortis nomine in Jure Canonico venit, quia mortem animæ affert: secundò Irregularitas, etsi homicidium sit occultum. Et quidem si Clericus sit, qui homicidium dicto modo commisit, deponendus est ab Ordine, & Officio, & post depositionem in arctum Monasterium (juxta antiqua Jura) detrudendus est, ad agendam pœnitentiam, vel, ut volunt aliqui, juxta hodiernam consuetudinem, ad triremes mittendus in perpetuum, vel ad tempus, pro diversitate homicidii: præterea privandus est omnibus Beneficiis Ecclesiasticis, si quæ habeat. Neque potest etiam post peractam pœnitentiam in Ordinibus susceptis ministrare &c. attendendo tamen in his, ac aliis pœnis, alias etiam circumstantias, quæ mitiorem nonnunquam cum hoc, quàm cum alio, procedendi modum requirunt. *Vid.* Suar. *disp.* 44. *de Censur. sect.* 1. 2. & 4. Farin. *l.c.*

§. III.

Quisnam tum in genere tum in specie propter Homicidium voluntarium, & injustè commissum irregularitatem incurrat, aut alias pœnas in Jure latas contra homicidas?

I. IN genere dici potest, quòd illi irregularitatem hanc incurrant, qui per seipsos injustè occidunt alios, cùm hi vel maximè sint homicidæ: vel qui causam mortis alteri præbent cum intentione occidendi, licèt mors post longum tempus sequatur. Ratio est, quia damnum dedisse meritò censetur, qui causam efficacem damni dedit cum intentione prava nocendi.

II. In specie verò irregularitatem hanc incurrit, primò: qui fœtus jam animati abortum procurat, *c. sicut* 20. *h. t.* quia qui fœtum animatum occidit, utique homicida est. Masculus autem fœtus probabiliter animatur die quadragesimo à conceptione; fœmineus autem die octogesimo. Quòd si probabiliter dubitetur, an fœtus abortivus fuerit anima informatus, nec ne; vel an post quadragesimum diem fuerit mas, an fœmina, debet qui abortum procuravit, se gerere ut irregularem, & ab officio Altaris abstinere. Secundò: qui lethaliter alium percussit, etiamsi hic ab aliis postmodum fuerit omnino interfectus, modò sufficientem etiam causam mortis dederit, cum intentione prava eum occidendi, ita ut abstinere etiam debeat, tanquam irregularis, ab officio Sacerdotali, etiamsi dubitet, an ex suo ictu, an potiùs posterioris, mortuus fuerit vulneratus. Tertiò: qui cùm intendat ex proposito occidere Titium, casu tamen occidit Cajum: quamvis enim Casuale sit hoc Homicidium respectu personæ occisæ, voluit tamen occidens occidere hominem *Vid.* Suar. *de Censur. disp.* 44. *sect.* 2. *& 3. & disp.* 45. *sect.* 6. Molin. *tr.* 3. *disp.* 27.

§. IV.

An mandans aliquem occidi fiat irregularis, aliasque pœnas Homicidii incurrat?

I. MAndans occidi aliquem, etiamsi expressum mandatum non sit de occisione, sed tacitum tantùm, fit irregularis, si mors ex tali mandato sequatur, & ordinaria Homicidii pœna puniri potest: quamvis enim causa physica mortis alterius hic non sit, est tamen causa moralis, & quidem principalis.

II. Quin immò si mandatarius fines mandati excedat occidendo v.g. eum, aut mutilando, quem alter verberari tantùm mandavit, cum expressa intentione, ne occidatur, incurrit tamen mandans irregularitatem, si mors percussi sequatur, & injusta fuerit percussio, quam mandavit. *c. Is qui* 3. *h. t. in* 6. cùm mandando in culpa fuerit, & debuerit cogitare, hoc evenire posse, ut ait Pontifex in *cit. cap.*

III. Irregularitatem quoque incurrit mãdans, si etiam præter ipsius intentionẽ mandatarius occidatur; cùm hoc præter intentionem mandantis esse quidem possit, non tamen præter prævisionem, tam periculoso casui exponendo mandatarium.

IV. Quamvis si mors, vel simpliciter non sequatur, vel non sequatur ex mandato hoc, vel revocatum fuerit mandatum, & revocationis notitia ad mandatarium pervenerit, non incurratur ex Homicidio irregularitas; cùm rigor pœnarum hanc extensionem

nem non permittat : possunt tamen mandantes, præsertim si per Assassinos infideles Homicidia committi mandant, de aliis pœnis à Jure Canonico statutis sibi meritò timere, juxta *cap. Pro humani 1. h. t. in 6. Vid.* Suar. *cit. disp. 44. sect. 3.* Nav. *in Manual. c. 27. à nu. 233.* Barbos. *in c. ult. h. t. in 6.*

§. V.

An sicut mandans, ita etiam consentiens in Homicidium injustum, vel illud approbans, seu ratum habens, incurrat irregularitatem, & alias pœnas Homicidii?

I. COnsentiens in cædem alterius, aut ratam eam habens, postquam commissa illa fuit, sine ulla tamen cooperatione, & quæ nullo modo sit ex nomine consentientis, irregularitatem, aut alias pœnas homicidarum non incurrit: cùm talis nullo modo sit causa influens in Homicidium; etiamsi posteà Homicidã defendat, occultet, aliquid ei ob cædem factam donet &c.

II. Irregularitatem verò incurrit, si consentiat in Homicidium, quod quis suscipit ipsius consentientis nomine, v. g. ad ipsum vindicandum, vel quòd existimat, id ei placere. Ratio est, quia talis non merè consentit, sed moraliter censetur cooperari ipsi Homicidio. E contra in priore casu, cùm ratihabitio non influat in delicti executionem, non poterit illi æquiparari. *Vid.* Suar. *cit. disp. 44. sect. 3.* Avila *part. 7. de Censur. disp. 6. sect. 2. dub. 6.*

§. VI.

An consulens Homicidium injustum incurrat irregularitatem?

I. SI Homicidium committatur ex vi dati consilii, in casu scilicet, quo qui consilium alterius audiit, non fuisset alterum occisurus, vel certè non ea celeritate, aut crudelitate &c. nisi consilium tale datum fuisset, irregularis fit, casu, quo mors alterius subsequatur, uti sumitur ex *can. Pernicioso 23. dist. 1. de pœnitent. & can. Si quis 8. dist 50. ac c. Sicut dignum 6. §. Qui verum & §. final. h. t.* quia talis est causa influens in tale Homicidium.

II. Si consulens suum consilium revocet ante ejus executionem, non ideò statim liber est ab irregularitate, si mors illius, contra quem consilium datum fuit, sequatur : cùm influere possit etiam consilium revocatum, & intellectus semel imbutus aliqua opinione, non facilè ab illa dimoveatur. Unde debet ad evadendam irregularitatem efficaciter, quantum in se est, revocare, & dissuadere Homicidium, ad quod dedit consilium. Si tamen illud impedire non possit, quàm suadendo mutilationem, hac secuta non incurrit irregularitatem. *Vid.* Suar. *l. c.* Avila *l. c. dub. 3. & 4.*

§. VII.

An qui cooperatur ad Homicidium præstando opem, aut auxilium, sit irregularis?

I. SI auxilium, vel opem ferens sit causa propinqua Homicidii commissi, vel directè ad illud cooperando, percutiendo, & infligendo vulnera v. g. vel indirectè, detinendo v. g. eum, qui occiditur, ne fugiat, vel comitando occisorem, & sua præsentia animando &c. irregularitatem incurrit : cùm ad mortem alterius verissimè, physicè, vel moraliter cooperetur, uti colligitur ex *c. Sicut dignum 6. h. t.*

II. Si verò plures ad occidendum aliquem concurrant, & dicto modo opem ferendo cooperentur, omnes fiunt irregulares, sive ex condicto, & proposito aggrediantur aliquem ad eum occidendum, sive subitæ rixæ v. g. occasione in unum aliquem insurrexerint plures, sive scienter eum vulneraverit aliquis, sive ignoranter, sive vulnus lethale inflixerit, sive non lethale &c. quia omnes sunt velut una causa moralis occisionis talis. *Vid.* Suar *disp. 45. de Censur. sect. 3.* Covarr. *in Clement. un. de homic. p. 2. §. 2.* Barbos. *in cit. c. Sicut à num. 10.* Farin. *in prax. p. 5. q. 131.*

§. VIII.

An non impediens Homicidium, cùm possit, ac debeat, fiat irregularis?

I. SI non impediens præcisè teneatur ex charitate illud impedire, non fit irregularis in foro conscientiæ, etiamsi non impediat ex odio interno, & desiderio mortis proximi; cùm in tali casu non sit causa injusta Homicidii, nihil contra Justitiam peccans.

II. Qui tenetur ex justitia impedire Homici-

micidium, si possit sine gravi suo damno impedire, & voluntariè non impediat, incurrit irregularitatem. Quia sic omittens peccat contra Justitiam, & est causa moralis injusti Homicidii. Hujusmodi autem obligationem justitiæ liberandi à morte alterum, habet Pater ad Filium, Judex ad subditum, Dominus ad servum, & viciſſim.

III. Hinc, qui parato succurrere mandat, ne succurrat, sed alterum occidi patiatur, secuto Homicidio est irregularis, etsi mandatarius, quem prohibet, non teneatur ex Justitia succurrere: quia talis mandans peccat contra Justitiam. Idem dicendum est de eo, qui alterum à succurrendo impedit vi, fraude, aliave injuria, v. g. suadendo, ne succurrat, & mentiendo, grave ipsi malum imminere, si succurrat. Pari ratione fit irregularis ille, qui scit occultè tractari Homicidium, & non revelet, quando tenetur revelare ex Justitia. Idem denique procedit de Medico, si vi stipendii teneatur curare ægros, & voluntariè aliquem omittat curare, isque moriatur. *Vid.* Navarr. *in Man cap.* 27. *&* 24. Suar. *l. c. sect.* 4.

SECTIO II.

De Homicidio Casuali, & de omnino involuntario.

§. I.

An ex Homicidio Casuali, quod ex opere licito secutum est, contrahatur irregularitas?

I. CAsuale Homicidum hìc dicitur illud, *quod per se quidem, & directè in se volitum non est, indirectè tamen, & in sua causa volitum fuit.* Casus enim, qui præter intentionem operantis contingunt, & ab eo prævisi non sunt, imputantur tamen illi ad culpam, (saltem in foro externo) si ex opere illo per se, & necessariò sequantur, vel saltem ut plurimùm evenire soleant.

II. Potest autem duplici modo contingere, ut Homicidium Casuale ad culpam alicui imputetur: si diligentia non adhibeatur sufficiens ad præcavendum illud; & si quis operam det rei illicitæ.

III. Si rei licitæ operam quis dedit, & adhibuit sufficientem diligentiam ad cavendum Homicidium, per accidens tamen, & præter intentionem, aut prævisionem ejus, Homicidium ex tali actione sequatur, non contrahit ex eo irregularitatem: quia in tali casu nec ob negligentiam aliquam in præcavendo periculo, nec quòd operam dederit rei illicitæ, imputari potest ad culpam illi Homicidium tale, prout probatur ex *cap.* 9. 13. 14. 15. 16. 22. 23. *&* 25. *h. t.*

IV. Quòd si tamen operam quidem dedit rei licitæ aliquis, culpam tamen, seu negligentiam in amovendo periculo Homicidii committat, eo secuto, incurrit irregularitatem, *c.* 7. *&* 8. *h. t.* quia Homicidium illi imputatur, qui periculum, ex quo facilè Homicidium, & sæpe sequitur, non præcavet. *Vid.* S. Thom. 2. 2. *q* 64. *a. ult.* Molin. *tr.* 3. *disp.* 77. Suar. *l. c sect.* 5. Farin. *l. c. q.* 126.

§. II.

An in dubio commissi Homicidii quis censendus sit irregularis, vel non?

I. QUando certum Jus est de irregularitate statuta, dubium tamen est, utrum hic, vel ille Homicidium commiserit, censendus est talis dubitans in utroque foro irregularis. *c. Ad audientiam.* 12. *h. t.* quia debitam diligentiam hic non adhibuit ad præcavendum Homicidium. Hinc qui causam præbuit ad abortum, & dubitat, an fœtus fuerit animatus, irregularis censendus est: quia est dubium facti. Idem dicendum est, si quis dedit consilium ad Homicidium, & dubitat, an illud suum consilium habuerit efficacem influxum in occisionem. Si verò sit dubium juris, id est, si dubitatur, utrùm pro hoc, vel illo casu irregularitas in Jure statuta sit, in neutro foro censeri quis debet irregularis, *c. Is qui* 18. *de sent. excom. in* 6. cùm irregularitas non incurratur, nisi sit in Jure statuta.

II. Quod dictum est de irregularitate ex Homicidio dubio, extendi non debet ad irregularitates aliunde, quàm ex Homicidio, provenientes. Hinc sive dubium facti sit sive juris, an quis ratione mutilationis v. g. incurrerit irregularitatem, censendum est, non incurrisse. Cùm in dubio delicti favorabiliores rei partes semper sint ad absolvendum, quàm ad condemnandum, & in materia odiosa ultra casus jure expressos non sit extensio facienda. *Vid.* Sanch. *l.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 42. Suar. *de Censur. disp.* 40. *sect.* 5. *& sect.* 6. Azor *p.* 1. *l.* 2. *c.* 19.

§. III.

§. III.

Qualis culpa, sive negligentia præcedere debeat ad incurrendam irregularitatem, quæ oritur ex Homicidio casuali facto ab eo, qui operam dedit rei licitæ?

I. LAtam culpam Juridicam, seu crassam negligentiam sufficere ad incurrendam irregularitatem, docent plerique: cùm in casu talis negligentiæ, quam homines mediocriter prudentes adhibendam putant, satis voluntarium censeatur Homicidium.

II. Quamvis putent aliqui, ex *c. Continebatur* 8. *h t.* de levi Juridica culpa etiam probari posse, quòd, si ea, in præcavendo Homicidii periculo, intervenit, irregularitas incurratur, & velint etiam ob culpam Juridicam leviſſimam (si quidem hæc in committendo Homicidio admittatur, non verò, si solùm in non impediendo) incurri ex Homicidio casuali irregularitatem; alii tamen pro irregularitate ex culpa leviſſima incursa, nihil in Jure reperiunt. Sunt etiam, qui nec pro culpa Juridica levi statutam irregularitatem putent, propter Gloſſam in *cap. Quæsitum de pœnitent. V. Negligentibus*. si quis operam dedit rei de se licitæ.

III. Quidquid tamen sit de præsumptione in foro externo, in foro Conscientiæ non incurritur hæc irregularitas, nisi interveniat vera culpa Theologica, seu peccatum. Quin probabilius est, non sufficere culpam tantùm venialem, sed requiri mortalem. Ratio est, quia tales pœnæ spirituales non incurruntur à privatis, nisi propter culpam gravem. *Vid.* Molin. *tr.* 3. *disp.* 77. Laym. *l.* 3. *tr.* 3. *p.* 3. *c.* 19. Suar. *de Censur. disp.* 45. *sect.* 5.

§. IV.

An, & in quibus casibus is, qui dat operam rei illicitæ, sive prohibitæ, ex qua reipsa sequitur Homicidium, fiat irregularis, quamvis omnem diligentiam adhibuerit ad illud vitandum?

I. SUnt, qui putant, semper incurri irregularitatem ab eo, qui dat operam rei illicitæ, & periculosæ, si Homicidium ex ea sequatur, ob varia Juris capitula. Et sunt, qui putant, nunquam ab his incurri irregularitatem, si diligentiam debitam adhibuerint ad præcavendum Homicidium, quamvis illud præter opinionem agentis subsequatur; quia non apparet, quomodo in tali casu voluntarium dici possit Homicidium.

II. Probabilior tamen media sententia est, quæ pro se Juris capitula habet, & rationem modò allatam, scilicet incurri ab illis irregularitatem, qui operam dederunt rei illicitæ, ex se, & natura sua cum propinquo periculo mortis conjunctæ; quamvis debitam, ad eam præcavendam, diligentiam adhibuerint: si mors ex ea actione sequatur. Non fore autem irregulares illos, qui actioni quidem prohibitę operam dederunt, ex se tamen cum periculo propinquo mortis non conjunctæ, si diligentiam debitam ad hanc præcavendam adhibuerunt, etiamsi per accidens aliquando mors ex tali operatione sequatur. Sicut enim in priore casu satis apparet, quomodo voluntarium sit illis, saltem indirectè, Homicidium, dum causam ponunt voluntariè, quę ex sua natura conjunctum habet mortis periculum, & propterea prohibita est; ita in posteriore casu non apparet, ex quo capite dici possit Homicidium illis voluntarium, dum operam quidem rei illicitæ dant, non tamen ex natura sua trahenti secum mortem alterius, neque propter conjunctum propinquum periculum mortis prohibitæ. *c. Tuanos* 19. *h.t. Vid.* Suar. *l. c. sect.* 6. Molin. *l. c. & disp.* 75. *n.* 3. *&* 4.

§. V.

De Homicidio omnino involuntario, & inculpabili.

I. DE hac quæstione in *Clement. Furiosus h.t.* statuitur, quòd nullam incurrat irregularitatem furiosus, si durante furore, etiamsi sua culpa in hunc inciderit, occiderit aliquem; infans (ante septennium scilicet expletum) aut dormiens, si occiderit aliquem: cùm hi usum rationis non habeant. Nisi sciat dormiens, quòd in somno soleat surgere, arma arripere, ac obvios percutere, neque tamen ad præcavenda hæc debitam diligentiam adhibuerit, & mors exinde alicujus sequatur: cùm in tali casu Homicidium fuerit satis in causa illi voluntarium.

II. De Ebrio tamen dubitari potest, utrùm occidens aliquem in ebrietate, irregula-

gularitatem incurrat: cùm enim neque hic habeat tum temporis rationis usum, videtur eam non incurrere, sicuti priùs relati. Probabilius proinde ob hanc rationem videtur, non incurrere eum irregularitatem in foro Canonico ob factam hominis cædem: nisi prævidens ante ebrietatem periculum occidendi inimici v.g. in ebrietate, periculum tale debita diligentia non præcaverit; quia ut sic Homicidium satis voluntarium est, sicuti de dormiente paulò antè dictum est. *Vid.* Avil. *p.7. de Censur. disp.6 sect.1. dub.12.* Barbos. *in cap.17.h.t.*

SECTIO III.

De Homicidio necessario, sive ob defensionem facto, & irregularitate ex eo contracta.

§. I.

An qui ob defensionem suæ propriæ personæ, ac vitæ alium occidit, vel ob defensionem proprii honoris, & famæ, fiat irregularis?

I. QUi occidit aliquem ob necessariam (ob quod etiam necessarium tale Homicidium dicitur) corporis sui, seu vitæ defensionem, servato moderamine inculpatæ tutelæ, non fit irregularis: fit tamen irregularis, si in modo defensionis notabiliter excedat, occidendo v.g. invasorem, quem aliis modis facilè repellere potuisset. *Clement. cit. si furiosis &c.* Quia contra injustum invasorem vim vi repellere ob sui tutelam, jure naturæ concessum est.

II. Quamvis videatur etiam in casu injusti invasoris, vim vi repellendo, occisi, *Trident. Sess.14. c.7. de refor.* irregularitatem inducere, dum Episcopis dat dispensandi in tali casu facultatem: intelligi tamen debet Concilium juxta declarationem Cardinalium de eo casu, quo quis excedit moderamen inculpatæ tutelæ. Quod diligenter observandum est.

III. Non tantùm, qui ob propriæ vitæ defensionem, sed etiam, qui ob defensionem alienæ, alterum cum moderamine inculpatæ tutelæ occidit, irregularitatem non incurrit.

IV. Non fit irregularis, qui prævenit aggredi volentem, & priùs occidit: modò aliud medium evadendi mortem non habeat. Neque qui occidit ad declinandam injustam mutilationem, v.g. præcisionem manus. Nec qui ob sui necessariam defensionem occidit innocentem invasorem, v.g. furiosum, amentem: si aliter se salvare non possit. Nec qui alium advocat ad sui defensionem, & ab hoc occidi facit injustum invasorem. Nec qui cum interno odio, & vindictæ appetitu occidit: modò id faciat cum moderamine inculpatæ tutelæ.

V. Qui occidit, cùm fugere absque magno dedecore posset, fit irregularis. Qui verò occidit, cùm fugere absque magno probro non posset, ut si sit Vir Nobilis, aut Militaris, non quidem fit irregularis ex delicto, benè tamen ex defectu perfectæ lenitatis. Quamvis valde probabile sit, talem omnino non fieri irregularem. Cæterùm cùm honor, aut fama aliis mediis, quàm occisione infamantis servari, aut reparari possit, nisi fortè in dictu casu, quo Vir Nobilis, aut Militaris fugeret: hinc qui ad defensionem ejusdem honoris, aut famæ occidit, irregularitatem incurrit. *Vid.* Suar. *de Censur. disp.46. sect.1.* Laym. *l.3. tr.3. p.3. c.9.* Barbos. *in cit. Clement.*

§. II.

An is, qui ob defensionem bonorum temporalium, quæ possidet, occidit aliquem, fiat irregularis?

FIeri irregularem talem, multi docent, juxta stylum Curiæ Romanæ, & ex multis Juris textibus probant. Probabilis tamen etiam est sententia contraria, negans eum fieri irregularem, qui pro defendendis rebus suis magni valoris alium occidit: tum quòd bona talia temporalia ad vitæ sustentationem necessaria, quodammodo vitæ comparentur; si ergo licita est defensio ad vitam conservandam, etiam cum occisione injusti invasoris, servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ, licitum etiam erit, ad res suas magni valoris defendendas, eodem moderamine servato, injustum rerum suarum invasorem occidere: tum quòd in jure nulla sit pro tali occisione statuta irregularitas: tum quòd ea, quæ ex jure afferuntur, vel tantùm à contrario sensu probare videantur (quod tamen in materia pœnali, præsertim in materia irregularitatis, non licet) vel disjunctivè intelligenda sint, vel ostendant excessum inculpatæ tutelæ. *Vid.* Suar. *l.c.*

*l.c.sect.2.*Covarr.*in Clement.un.h.t.p.3.§.un. nu.6.*Laym.*l.c.*Molin.*tr.3.disp.72.*

§. III.

Quæ requirantur ad licitam defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, & quomodo puniatur excessus in defendendo sine hoc moderamine?

I. UT observetur moderamen inculpatæ tutelæ, requiritur primò, ut injustè invasus, vel certè in continenti sit invadendus injustè, ut occidatur: aliàs non esset defensio, sed aggressio. Secundò requiritur, ut defensio non possit fieri cum minore læsione proximi. Et hinc si ad vim injustam repellendam sufficeret vulnerare alterum, aut mutilare, nō liceret occidere. Tertiò requiritur, ut fiat talis defensio sine gravi culpa, ne transeat in aggressionem potiùs, quàm licitam defensionem. Ut si quis fugiētem invasorem insequatur, vel jam desistentem à pugna, ad eam excitet. Quartò requiritur, ut alius modus honestè evadendi injusti aggressoris manus, nō supersit, de quo judicabit prudentis viri, aut judicis arbitriū. Hinc generatim loquendo ille dicitur servare moderamen inculpatæ tutelæ, qui nec fuga, nec clamore, nec alio modo se potest defendere, nisi occidat, vèl mutilet.

II. Qui dictum moderamen inculpatæ tutelæ in sui, vel rerum suarum magni valoris defensione excederet, occidendo, vel mutilando, cujus injustam vim alio modo repellere posset, incurreret irregularitatem. *c.significasti* 18. *h. t.* Cùm in tali casu ad culpam ipsi potiùs imputaretur tale homicidium, vel mutilatio, & consequenter etiam ad pœnam irregularitatis. *Vid.*Suar.*cit.disp. 46.de Censur.sect.*1. Farinac.*in prax.p.*5.*qu.* 125.*à num.*338.

SECTIO IV.

De Homicidio publica auctoritate à Judice, & ejus ministris patrato, & irregularitate ex eò contracta.

§. I.

Utrùm omnes, qui justè, & licitè cooperantur ad prolationem sententiæ sanguinis, seu mortis, vel ad executionem illius, sint irregulares?

I. QUòd ex justa etiam, & licita hominis occisione, per justam sententiam Judicis facta, publica auctoritate, quamvis nullum crimen interveniat, sed actus sit Justitiæ Vindicativæ, Irregularitas, quam vocant ex defectu lenitatis, contrahatur, certum est: eò quòd judicet Ecclesia, non posse satis lenitatem, & mansuetudinem Christi, summi Sacerdotis, repræsentare eum, qui tali etiam justæ occisioni ex officio cooperatur: ut adeò hæc irregularitas non tam sit pœna, ob culpam aliquam præcedentem, qualis nulla est in tali casu administratæ ex officio Justitiæ Vindicativæ, sed macula aliqua moralis, & inhabilitas ad ministerium altaris ob defectum mansuetudinis.

II. Incurrit autem hanc irregularitatem ex defectu lenitatis, inprimis Judex, Summo Pontifice inferior, sive Clericus, sive Laicus ille sit, qui fert sententiam mortis, aut præcipit, talem determinatè morte puniri, modò effectus sequatur. *can.*1.*dist.*51.*juncta glossa V. ad Sacerdotium. c. Ex litteris* 10. *de excessib.Prælat.* Deinde Assessores, Consultores, Notarii, & omnes alii, qui cum Judice concurrunt ad ferendam mortis sententiam, vel ad ejus executionem: non autem, qui delegat tantùm Jurisdictionem criminalem in genere, ad cognoscendas omnes causas criminales, vel etiam in specie ad cognoscendam hanc causam Homicidii, &c. quomodo Prælati Ecclesiastici delegare criminales has causas cognoscendas solent, qui per delegationes tales aliud non intendunt, quàm justam gubernationem, sive exercendam justitiam.

III. Non incurrunt irregularitatem, qui ad talem justam punitionem valde remotè, aut non notabiliter cooperantur. Hinc non fiunt irregulares. 1. Opifices, qui gladios carnifici conficiunt, aut funes, vel qui furcam fabricarunt, scalā, aut ligna attulerunt &c. ad suspendendum, vel comburendum, vel plectendum reum, cùm valde remotè, & non ex officio concurrant. 2. Qui præter intentionem sunt in causa, ut jumentum, quo reus vehitur, celeriùs ambulet, vel qui hortantur Reum, ut in via procedat: quia sic per accidens solùm acceleratur mors, & est cooperatio non notabilis. Secùs est, si quis hortetur Reum, ut scalas ad furcam ascendat, vel manum ad amputandum porrigat, aut Ministrum Justitiæ adhortetur, ut citò officium suum exequatur. 3. Confessarius, si absolutionem Sacramentalem deneget

neget Judici non volenti Reum ad mortem condemnare, quem ex officio tenetur, vel si obliget Reum ad confitendum in judicio delictum, ad quod confitendum tenetur, vel ne à justa sententia appellet. 4. Clericus, vel Laicus Jurisperitus, si consultus, & interrogatus de aliquo Reo etiam in particulari, an licitè possit ob tale delictum condemnari ad mortem, respondeat solùm generatim, & explicet, quid juris sit, nihil in particulari circa Reum suadendo, vel præscribendo.

IV. Inquisitores hæreticæ pravitatis, aliique Judices Ecclesiastici, qui reos de crimine convictos, tradunt curiæ sæculari puniendos, non incurrunt irregularitatem, etiamsi ultimo supplicio hi puniantur: cùm nec ipsi sententiam mortis in eum pronuntient, nec Judici sæculari Jurisdictionem ad hanc inferendam tradant. Modò pro eis efficaciter intercedant, ut citra mortis periculum puniantur, ad ostendendam mansuetudinem, & justitiam Ecclesiæ, quæ ita permittit Justitiam Vindicativam, ut lenitatis convenientis non obliviscatur. *Vid.* Suar. *de Censur. disp.* 47. Laym. *l.* 3. *tr.* 3. *p.* 3. *c.* 7. Molin. *tr.* 3. *disp.* 8. *&* 74.

§. II.

An Accusator criminis morte digni contrahat irregularitatem ratione Homicidii publica auctoritate facti?

I. Accusans aliquem de crimine, morte puniendo, si eum criminaliter accusat ad publicam vindictam, & non tantùm civiliter ad privatum interesse, ac mors ex accusatione sequatur, irregularis fit, non obstante inutili protestatione, quòd non petat, ut morte puniatur: neque enim in accusantis talis potestate est, qua pœna accusatus puniendus sit, sed vel à Jure statuta est, vel in arbitrio Judicis posita. Ratio est, quia talis sponte, & liberè in judicio criminaliter acto sententiæ Judicis, justæ quidem, ad mortem tamen condemnanti, cooperatur.

II. Quòd si tamen Clericus injuriam à Laico passus, coram Judice sæculari, de crimine tali, laicum accuset, civiliter tantùm petendo damni illati recompensationem, Judex autem contra eum ad mortis usque sententiam procedat, non erit Clericus ob mortem accusati hujus irregularis, etiamsi præviderit, à Judice mortis pœnam infligendam: modò expressè, & exteriùs protestetur in ipso Judicio, quòd non velit agere criminaliter, neque petat vindictam criminis, sed civiliter tantùm ad damni sui reparationem. *c. Postulasti* 21. *h. t. c. Prælatis* 2. *eodem in* 6. Ratio est, quia si Clerici suos malefactores omnino accusare non possent, nimia Laicis daretur licentia ad Clerum vexandum. Accedit, quòd per adjunctam protestationem in judicio civiliter intentato satis caveatur mansuetudini status Clericalis. Neque necesse est ejusmodi protestationem procedere ex animo, & revera nolle accusatorem, ut Reus plectatur, sed sufficit esse fictam: quia cùm Irregularitas sit introducta Jure solùm Ecclesiastico, non incurritur per solum actum internum sine externo; actus autem externus non datur, quando interponitur expressa protestatio.

III. Potest ipse etiam Clericus ad damnum suum reparandum Reum Laicum detinere, Judici tradere, locum, ubi lateat, indicare &c. quin fiat irregularis: modò accedat protestatio. Ratio est, quia cùm in tali casu accusatio interposita protestatione sit licita, erunt etiam licita media ad hunc finem necessaria: prout etiam colligitur ex *c.* 19. *§ ad ultimum h. t.*

IV. Potest Clericus dicto modo accusare, etiamsi aliud remedium adsit ad recuperandum damnum: quia textus *cit. c.* 2. absolutè loquitur. Idem potest, etiamsi non in propria sua persona, sed tantùm in rebus suis damnum patiatur. Et licèt moraliter certum sit, mortem aut mutilationem Reo illatum iri.

V. Quamvis *cit. c.* 2. tantùm de Clericis loquatur, quòd non fiant irregulares, si civiliter tantùm ad sua damna reparanda accusent, etiamsi Judex accusato mortem per sententiam justam inferat: rectè tamen alii constitutionem hanc etiam ad laicos extendunt, qui civiliter tantùm ad jus suum prosequendum accusant laicum, quem postmodum Judex mortis sententia punit, modò etiam illi dicto modo protestentur, quòd ad vindictam sanguinis nolint agere, sed civiliter tantùm ad sua jura retinenda, vel damna reparanda.

VI. Prædicta autem protestatio non juvabit illum, & ab irregularitate securum faciet, qui de injuria, vel damnò, non sibi, vel suis, sed alteri illato accusat aliquem:

cùm

cùm jura tantùm eum velint ab irregularitate excusatum, *qui de suis malefactoribus &c. emendam sibi fieri, & provideri vult.* Cùm enim defensio proprii juris sit maximè naturalis, consequenter facilius etiam à Jure conceditur.

VII. Sunt tamen plures etiam casus, in quibus protestatio necessaria non est. Primò scilicet quando necessaria est accusatio, vel denuntiatio ad impediendum reipublicæ damnum, vel etiam privatæ, & quidem extraneæ personæ, quod aliter impediri non potest. Secundò: si quis accuset aliquem de crimine levi, ex quo tamen occasionem sumit Judex propter alia crimina gravia, aliunde nota, occidendi accusatum. Tertiò: si Judex ex propria malitia, & culpa excedat limites justitiæ punitivæ in occidendo reo, qui ad mulctam tantùm pecuniariam fortasse condemnandus fuisset. Quartò: si ob contumaciam sit condemnatus accusatus, quam prævidere non potuit accusator. Quintò denique: si coram Inquisitionis tribunali, vel coram alio Judice Ecclesiastico accusatio instituatur: cùm enim hic ad sanguinis sententiam procedere non possit, frustranea esset protestatio.

VIII. Denique etsi prædicta protestatio fuerit adhibita secuta morte, vel mutilatione, nihilominus incurretur irregularitas, si accusatio sit injusta, vel quia falsa est, vel quia falsæ probationes, & testes ab accusante adhibentur. *Vid.* Suar. *l. c. sect.* 2. Molin. *cit. disp.* 8. Covarr. *in Clement. un. h. t. p.* 2. *§.* 5.

§. III.

Quænam personæ præter Judicem, & accusatorem fiant irregulares ratione mutilationis, vel Homicidii publica auctoritate, & justè commissi?

I. DUbitatur de testibus, utrùm illi, si in causa sanguinis testentur, irregulares fiant? Cui dubio Resp. fieri eos irregulares, si in causa criminali, criminaliter acta, contra accusatum, testimonium ferant, & mors exinde sequatur, sive Clerici, sive Laici illi fuerint; sive protestati fuerint, sive non: cùm protestatio in tali casu, ubi quis ferendo testimonium movet Judicem ad ferendam mortis sententiam, & cõsequenter moraliter in mortem condemnati influit, sit contraria facto. Non autem fiunt irregulares, si pro innocentia accusati, vel in causa civiliter intentata, testimonium ferant; etiamsi ex aliis deinde motivis ad mortem condemnet accusatum Judex, cùm in tali casu non sint causa moralis movens Judicem ad ferendam mortis sententiam.

II. Dubitatur de Advocato, an si contra accusatum in causa sanguinis patrocinetur pro accusatore, irregularis fiat, si postmodum sententia mortis, & mors accusati, vel mutilatio sequitur? Resp. fieri irregularem in tali casu, etiamsi inutiliter protestatus fuerit, cùm in tali casu valde efficaciter ad sententiam influat, prout sumitur etiam ex *cit. c.* 2. *h. t. in* 6. Si tamen pro Reo stet advocatus, & eum defendat. Reus autem nihilominus condemnetur, immunis est ab irregularitate, ob contrarium fundamentum: sicuti etiam non fit irregularis, si pro Reo stetit, accusator tamen, eò quòd succumbat, pœna talionis puniatur, cùm in tali casu non tam ad punitionem accusatoris, quàm ad innocentiam Rei defendendam concurrerit. Fit tamen irregularis Advocatus, si Reus, quem defendit, ipsius culpa, sive imperitia, sive negligentia sit, pereat.

III. Dubitatur de illis, qui in loco supplicii assistunt executioni sententiæ capitalis, utrùm incurrant irregularitatem? Resp. Si assistant tantùm spectandi causa, etiamsi sint Clerici, nullam incurrunt irregularitatem; si verò assistant, ut sua præsentia auctoritatem præstent executioni supplicii, vel cooperentur, incurrunt irregularitatem: quia in illo casu nihil ad occisionem illam concurrunt, concurrunt autem in casu posteriori. Putant tamen aliqui Clericis *c. pen. Ne Clerici, vel Monachi &c.* simpliciter prohibitum esse, non quidem graviter, secluso scandalo, sine rationabili causa assistere, & spectare cruentæ sententiæ executionem. *Vid* Suar. *de Censur. disp.* 47. *sect.* 3. & 4. Navarr. *in Manual. c.* 27. *à n.* 212. Covar. *l. a.*

§. IV.

De Homicidio contingente in bello, & irregularitate ex eo proveniente.

I. QUi in bello injusto pugnantibus cooperantur, qualecunque auxilium ferendo, arma præbendo, adhortando eos ad pugnam, sarcinas militum custodiẽdo &c. fiunt irregulares, si vel unicus occidatur, quamvis ipsi propriis manibus nõ pugnave-

gnavêrint. *can. Si quis 4. dist. 51. c. sicut dignum 6. § final h. t. & c. Quod in dubiis 5. junct. glossa v. incitant. de pœnis.* Cùm omnes isti, velut una causa moralis, ad occisionem concùrrant. Excipiuntur illi, qui in bello injusto solùm assistunt ad pacem componendam, vel adjuvandum militem in spiritualibus.

II. Laici, qui in bello justo pugnant, aut taliter pugnantibus cooperantur, si bellum merè defensivum sit, ad patriam suam, suam, suorumque vitam, & magni momenti bona, defendenda &c. non incurrunt irregularitatem, quamvis plures occidant: cùm ob necessariam defensionem talia fiant, quæ si privatis personis licita est, etiam cum occisione injusti invasoris, modò moderamen inculpatæ tutelæ non excedatur, ut dictum, longè magis erit talis necessaria defensio licita contra injustum aggressorem, si publica auctoritate fiat. Dixi, Laicis hinc non imminere periculum irregularitatis: de Clericis enim dubitatur, si propria manu occiderint alios, etiam justæ defensionis causa, propter *c. Petitio 24. h. t.* ubi dicitur, ut si de interfectione cujusquam in illo conflictu, defendendæ patriæ causa susceptо, conscientia illum remordeat, ab altaris ministerio (ut irregularis) abstineat, cùm in hujusmodi dubio, ut ait Pontifex, consultius sit abstinere, quàm temerè celebrare; quamvis enim in tali bello, alios ad pugnam hortari possint, tamen in propria persona pugnare non possunt, juxta plura jura *caus. 23. q. ult.* excepta necessitate omnino inevitabili. Si tamen Clerici in bello justo aliquem vulnerent etiam cum sanguinis effusione, citrà cædem, vel mutilationem, non fiunt irregulares, ut colligitur ex *cit. c. Petitio*. Peccant tamen, nisi gravis necessitas ad id cogat.

III. Si bellum sit justum quidem, sed tamen offensivum, sive aggressivum, irregulares fiunt, ex defectu perfectæ lenitatis, qui propriis manibus alios interficiunt, uti probatur ex *Can. si quis 4. junct. Gloss. v militaverit. dist. 51.* quia sunt quasi Ministri justitiæ; & quamvis dent operam rei licitæ, sunt tamen proxima causa homicidiorum talium, qualis proxima causa non sunt adhortantes tantùm ad bellum tale, aut alio modo, sine occisione tamen aliorum, cooperantes. Si verò Clericus, etiam in sacris constitutus, ex dispensatione pugnet in bello justo, non fit irregularis, quia tacitè cum illo dispensatum fuit in irregularitate. *Vid.* Suar. *l. c. sect. 5.* Navarr. *l. c.* Fagnan. *in cit. c. 24. h. t.*

SECTIO V.

De Mutilatione, & dispensatione in prædictis duabus irregularitatibus.

§. I.

Quid sit mutilatio, & qualis irregularitas ex ea contrahatur?

I. MUtilatio propriè dicta, non est tantùm vulneratio, aut sanguinis effusio, vel partis alicujus abscissio, digiti v. g. cartilaginis auricularum, narium &c. sed amputatio membri alicujus, seu partis humani corporis, quæ propriam functionem, sive distinctum ab aliis membris officium habet, prout oculus, v. g. ad videndum, auris ad audiendum, manus ad palpandum, &c.

II Hujus mutilationis si quis causa sit physica, vel moralis, irregularis erit, sive injusta causa sit, sive justa ex auctoritate publica, ad vindictam criminum, instituta, prout de occisione dictum est: ex defectu scilicet perfectæ lenitatis, vel ex delicto mutilationis injustæ; cùm in jure, quoad irregularitatem incurendam, æquiparentur inter se homicidium, & mutilatio membrorum. *c. In archiepiscopatu 4. de Raptoribus, & Clement. uni. junct. Gloss. V. Mutilat. h. t. Vid.* Molin. *tr. 3. disp. 68. & 69.* Suar. *disp. 44. de Censur. sect. 2.* Laym. *l. 3. tr. 3. p. 3. c. 11.*

§. II.

An qui membrum debilitat, vel aridum, & inutile mutilat, vel abscindit, vel seipsum mutilat, fiat irregularis?

I. QUi membrum aliquod inutile tantùm facit ad suas functiones, lædendo v. g. illud, aut aliter vulnerando, sine abscissione, irregularis non fit: cùm aliud sit membrum debilitare, & aliud abscindere; huic est posita in jure irregularitas, non autem illi, prout probari etiam potest ex *can. Sicut 47. caus. 1. q. 1.*

II. Qui abscindit membrum hic, & nunc inutile, & planè mortuum, ac carens anima, nõ fit irregularis; cùm hæc abscissio pro-

priè mutilatio non sit, quæ dicit abscissionem membri vivi. Irregularis tamen erit, si tale membrum hic, & nunc quidem inutile, & aridum, vitam tamen humanam adhuc habens, omnino vel mortificat, & vita privat, vel abscindit: quia verè mutilat corpus humanum membro aliquo.

III. Qui alterum notabiliter deformat, v.g. vulnerando faciem, ita ut fœda cicatrix maneat, sed tamen citra prædictam mutilationem, non fit irregularis: quia præter homicidium, & mutilationem nulla irregularitas, quæ læsione, seu vulneratione corporis incurratur, in jure expressa est.

IV. Quoties quis alium mutilando fit irregularis, toties etiam fit irregularis seipsum mutilando, immò ad incurrendam irregularitatem sufficit nonnunquam sibi ipsi partem corporis etiam occultam abscidisse, uti patet ex *Lib.* 1. *Decret. Tit.* 20. *Vid.* Suar. *l. c.* Covarr. *in Clement. un. h. t. p.* 3. *n.* 9.

§. III.

De Dispensatione in irregularitate contracta ex homicidio, & mutilatione.

I. CUm homicida injusto, & directè voluntario in irregularitate, quam propterea incurrit, nemo dispensare potest, nisi Summus Pontifex, sive publicum illud sit, sive occultum, prout colligitur ex *can. Miror.* 4. *dist.* 50. *juncta Glossa V. Miror.* & expressè statuitur in *Trident. sess* 24. *c.* 6. *de reform. & sess.* 14. *c.* 7. *de refor.* nisi urgeat necessitas ad dispensandum cum occulto homicida.

II. In irregularitate, quæ oritur ex mutilatione voluntaria, & illicita, si occulta sit, probabiliter dispensare potest Episcopus; cùm facultas dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, concessa sit à Concil. Trident. Episcopis, nisi proveniat ex homicidio occulto, cùm ergo verba licentiam hanc concedentia universaliter loquantur, & homicidii nomine propriè non intelligatur mutilatio, consequenter restrictio Tridentini non videtur extendenda ad mutilationem, cùm verba restringentia velut odiosa strictè sint intelligenda.

III. Probabile est, quòd Episcopus dispensare possit cum homicida occulto, qui non ex proposito, & directè intenderat homicidium, sed in rixa subitò contingente, ita succensus, auctorem rixæ occidit, vel homicidium commisit casuale tantùm, cùm neque hoc homicidium sub rigida acceptione homicidii voluntarii veniat, & satis probabile sit, quòd etiam post Tridentinum dispensare possit Episcopus in homicidio casuali mixto (saltem ad Ordines minores, & beneficium simplex) sicut poterat de jure antiquo. Potest Episcopus etiam dispensare cum hujusmodi homicida, etiam publico, ad retinendum beneficium curatum jam obtentum.

IV. In irregularitate verò, quæ provenit ex homicidio, defensionis causa facto quidem, cum excessu tamen moderaminis inculpatæ tutelæ, eoque occulto, certior sententia docet, quòd possit dispensare Episcopus, cùm Concilium tantùm excipiat homicidium directè, & simpliciter voluntarium, quale non est hoc, quod illicitum tantùm est ob excessum inculpatæ tutelæ.

V. Econtrario valde probabile est, quòd in irregularitatibus ex defectu perfectæ lenitatis provenientibus, quamvis justè, & publica auctoritate, & cum exercitio virtutis fiant illa homicidia, dispensare non possit Episcopus, ut cum Judice, accusatore, teste, milite occidente in bello aggressivo justo. Ratio est: quia in Concilio non datur facultas Episcopis dispensandi in quibusvis irregularitatibus, sed tantùm in illis, quæ ex delicto proveniunt, qualis non est irregularitas, quæ provenit ex defectu perfectæ lenitatis, & incurritur sine ullo delicto. Neque tamen contrariæ sententiæ sua etiam neganda est probabilitas, ita ut facilè concedam, etiam illos in irregularitate ex defectu lenitatis orta dispensare posse, quibus ex privilegio conceditur potestas dispensandi in omni irregularitate, excepta bigamia, & homicidio voluntario; cùm homicidii voluntarii nomine, in rigore loquendo, veniat injustum, & directè intentum: nisi privilegium tantùm diceret, quòd dispensare quis possit in homicidio casuali, quo in casu in irregularitate ex defectu lenitatis dispensare non posset, cùm homicidium tale non possit dici casuale. At universim praxi talium dispensationum non facilè uti debent privilegiati circa factum notorium, aut deductum ad forum contentiosum, cùm timeri possit, ex praxi tali offensa ordinariorum. *Vid.* Navarr. *in Manual. c.* 27.

c.27.dn.217. Suar. *disp.44.de Censur sect.1.&* 8. Laym. *l.c.c.12.*

TITULUS XIII.

De Torneamentis.

PRohibentur in hoc Titulo detestabiles illæ feriæ, quæ vulgò Torneamenta vocantur, in quibus ex condicto convenire solent plures, & ad ostentationem virium suarum, & audaciæ, temerè congredi, cum magno sæpius tam vitæ, quàm animarum periculo. Et licèt iis, qui taliter moriuntur, pœnitentia, & sacrum Viaticum, si petant superviventes, non negetur: in pœnam tamen temerariæ, & periculosæ hujus ostentationis negatur illis sacra, & Ecclesiastica Sepultura, nisi Torneamenta cum tali moderamine fiant, ut cesset periculum mortis, quamvis hæc quandoque, & per accidens, aut gravis vulneratio sequatur. *Vid.* Navarr. *in Man. c.15.n.9.* Azor *p.3.l.2. c.15.* Rodriq. *tom.3.q.6.a.1.§.10.*

TITULUS XIV.

De Clericis Pugnantibus in Duello.

§. I.

Quid sit Duellum, & quando sit prohibitum, vel licitum? & de pœnis Jure statutis in eos, qui ineunt illicitum Duellum?

I. DUellum quasi *duorum bellum est*, singularis scilicet pugna duorum inter se ex condicto suscepta. Est illicitum, & omni jure, tam naturali, & divino, quàm humano, civili & canonico prohibitum: sive deinde assumatur ad probandam aliquam veritatem, & criminis purgationem; sive assumatur ad vires corporis ostentandas; sive assumatur ad litem aliquam dirimendam; sive assumatur ad defendendum proprium honorem; sive assumatur ad spectantium animos exhilarandos; sive denique ad vim vindictam privatam.

II. Sunt tamen aliqui casus, in quibus licitum est, privatum Duellum acceptare. Veluti primò, si Princeps, vel Respublica justum bellum gerat, & res committatur Duello inter duos, vel plures milites utriusque exercitus decidenda, ut quæ pars vicerit, causam obtineat. Idem est, si unus, vel plures de exercitu, ab hostibus provocati, singulare certamen acceptent: ne hostibus, si provocati non compareant, animus crescat, & concidat provocatis. Secundò siquis per calumniam accusatus coram Judice, certò vel probabilissimè prævideat, se condemnandum ad mortem, vel membri mutilationem, & aliter ab iniquo calumniatore se liberare non possit nisi oblatum Duellum acceptet. Aut si ab iniquo Judice innocens condemnetur, ut vel in Duello pugnet, vel mortem subeat. Tertiò: si duo Rei à judice sint condemnati, ut unus alterum occidat, vita ei, qui alterum prævenerit, & vicerit, condonata.

III. Pœnæ, quæ de jure in duellantes, aut duellis cooperantes, statutæ sunt, ex Tridentino præcipuè desumuntur, *Sess.25.c.19. de refor.* Ex quo loco habetur primò; quòd excommunicati sint Imperatores, Reges, Duces, Principes, Comites, & alii quicunque Domini temporales, qui locum concedunt in suis terris ad duellandum. Secundò: quòd privandi sint illi jurisdictione, & dominio civitatis, castri, vel loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserunt, si locum talem ab Ecclesia in feudum, v.g. obtinent. Tertiò: quòd duellantes, & eorum patrini excommunicationis, bonorum omnium proscriptionis, & perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & juxta SS. Canones, ut homicidæ puniri debeant. Quartò: si in ipso conflictu decesserint, quòd carare debeant Sepultura Ecclesiastica. Quintò denique: quòd excommunicationis vinculo etiam teneantur illi, qui consilium ad duellum tam in jure, quàm in facto dederunt, & qui (ex condicto) spectatores adfuerunt.

IV. Quamvis prædictas pœnas Tridentinum incurri tantùm voluerit ab illis, qui publica, & solemnia duella, adhibitis pluribus solemnitatibus, chartularum v.g. provocantium submissione, armorum electione, adhibitis patrinis, &c. habuerunt, aut his cooperati sunt: extendit tamen eadem Gregor. XIII. *in sua Bulla ad tollendum* ad duella etiam privata, quæ ex condicto quidem, statuto tempore, & loco, sine patrinis tamen, & sociis adhibitis, ac sine aliis solemnitatibus fiunt. Et adhuc magis Clemens VIII. decretum Tridentini extendit. Quia tamen Bullarum harum extendentium, vel

nulla est in Germania memoria, vel nulla praxis, eò quòd receptæ scilicet nunquam fuerint: hinc censuræ tam graves vix extra duella solemnia incurruntur. *Vid.* Axor *p.* 3. *l.*2. *c.*5. Navarr. *in Man. c.*11. *n.*39. *& c.*15. *n.*9. Laym. *l.*3. *tr.*3. *p.*3. *c.*5.

§. II.

Quæ pœnæ in Jure Canonico statutæ sint in Clericos pugnantes in duello?

I. QUòd tales Clerici sint deponendi, sive suspendendi per sententiam Judicis ab officio, & beneficio, de jure antiquo statuitur in *c. porro* 1. *h.t.* sive ad duellum, quod hìc, & nunc committunt, provocaverint ipsi, sive provocati sponte acceptaverint, & comparuerint: cùm neutrum liceat.

II. Quòd si tamen mors ex tali duello, vel mutilatio nulla sequatur, potest cum tali, ratione suspensionis, dispensare Episcopus, prout ex fine illius capit. patet, juncta *Gloss. V. deponendus*: non tamen ratione irregularitatis, si quam ratione mortis, vel mutilationis, quamvis per alium certaverit, & occiderit, incurrit. *c. Henricus* 2. *h.t.*

III. Jure verò novo Tridentini in duello pugnans Clericus ipso jure est excommunicatus: ne scilicet jura benigniora sint erga Clericos duellantes, quàm erga laicos; cùm tamè illorum delictum gravius sit. *Vid.* Suar. *disp.*31. *de Censur. sect.*4. Sanch. *l.*2. *Mor. c.*29.

TITULUS XV.

De Sagittariis.

PRohibetur quidem in hoc Titulo ars illa odibilis, & mortifera Sagittariorum contra Catholicos sub pœna anathematis: hoc tamen tantùm prohibitum intelligitur in bello injusto; in bello autem justo licitum est quibuscunque armis contra hostes uti. Quia tamen vix aliquis hujus artis ampliùs usus est, & aliqui putant, per Sagittarios hìc intelligi eos, qui fœdere cum dœmone inito, & animam illi, & corpus addicunt, si illius opera quàm longissimè dissitos ferire, & traiicere possint: hinc ulterior mentio necessaria non est. *Vid.* Barbos. *in cit. c. un. h.t.*

TITULUS XVI.

De Adulteriis, & Stupro.

SECTIO I.

De Crimine Adulterii, & ejus pœnis.

§. I.

Quid sit Adulterium, & quibus modis committatur?

I. ADulterium est *alieni thori violatio*, duplicem malitiam continens, unam luxuriæ, in quantum est copula viri cum fœmina extra conjugium, & injustitiæ, quia est cum fœmina alterius uxore, vel cum Viro alterius fœminæ marito. Quæ malitia non tollitur per consensum alterius conjugis permittentis conjugi adultero adulterium; quia adhuc injuria infertur Deo auctori naturæ, qui vinculo indissolubili utrumque conjugem sibi invicem adstrinxit, cui proinde vinculo, & juri, quod ipsis inde competit, renunciare non possunt conjuges. Non potest tamen consentiens in adulterium actionem, vel querelam instituere super illata sibi per conjugem adulterum injuria.

II. Committitur adulterium, si vel vir conjugatus cognoscat carnaliter mulierem solutam, vel solutus fœminam conjugatam, vel conjugatus conjugatam. Et in foro quidem canonico quocunque ex prædictis modis peccetur, censetur esse commissum adulterium, & pœnæ adulterorum infliguntur: in foro civili verò, si vir conjugatus peccet cum soluta, non censetur esse adulter, & nec ipse, nec fœmina pœna adulterorum punitur; quia in tali casu non nascitur incerta proles, sicut nascitur, quando adultera est conjugata.

III. Quamvis gravis injuria inferatur sponso, si ejus sponsa de futuro etiam à soluto violatur, non tamen est adulterium, *Vid.* Azor *l.*3. *c.*7. Clarus *l.*5. *sentent. §. Adulterium.*

§. II.

De Accusatione criminis Adulterii?

I. ANte omnes alios ad accusandum crimen adulterii admittitur innocens maritus, cùm hujus, vel maximè interfit,

sit, fidem conjugalem sibi servari: nisi colludere magis cum uxore adultera videatur, aut ex alio capite infamis arguatur, ut accusare non possit jure mariti, sed jure solùm extranei; nam in hoc casu præferretur, quoad accusandum filiæ suæ adulterium, pater adulteræ, qui etiam nolente marito ad accusandum filiæ suæ adulterium admittitur.

II. Post maritum cessantem, aut nolentem agere, admittitur ad accusandum adulterium pater mulieris: post patrem verò reliqui cognati, scilicet frater, patruus, avunculus adulteræ, & alii, quos verus dolor ad accusandum impellit: cessantibus verò propinquis etiam extranei, cùm adulterium inter crimina publica numeretur, ad quæ accusanda quilibet de populo admittitur, dummodo sit mas, & major 25. annis. Maritus tamen, etsi sit minor 25. annis, aut sub patria adhuc potestate constitutus, potest uxorem de adulterio accusare, etiam invito patre.

III. Non tamen vice versa, de jure civili, accusare uxor maritum adulterum potest criminaliter ad legalem pœnam infligendam, etiamsi adulterium ille commiserit cum conjugata. Ratio est: tum quia uxor majorem reverentiam, & honorem debet marito tanquam suo capiti, quàm maritus uxori; tum quia adulterium longè gravius est in uxore quàm in marito, ob prolis incertitudinem, & alieni partus suppositionem. Potest tamen contra maritum adulterum agere civiliter ad divortium, restitutionem dotis, ac donationis propter nuptias: immò instituere contra eum actionem injuriarum potest non ad pœnam Legis Juliæ, sed quia gravem injuriam passa est. De jure verò canonico, secundùm quod pari jure damnatum est tam viri, quàm mulieris adulterium, hoc non procedit, cùm utrique parti innocenti plena potestas sit de adulterio criminaliter etiam accusandi, juxta *Can. si quis* 4. *caus.* 32. *q.* 5. *junct. Gloss. V. ad imparia.* ubi dicitur, quod vir & uxor in adulterio deprehensi non judicentur ad imparia quoad debitum reddendum, divortium, & accusationem. Et hanc juris Canonici sententiam sequuntur etiam Ordinationes Imperii.

IV. Debet accusatio adulterii fieri, si fiat à marito jure speciali, aut à patre, si nolit accusare maritus, intra 60. dies utiles à die soluti per divortium matrimonii, ita ut, prioribus cessantibus, post elapsos 60. dies etiam extranei admittantur intra 4. menses utiles.

V. Accusari potest de adulterio adulter, & adultera, modò sciverit, eam partem, cum qua copulam habet, conjugatam alteri esse: nam adulterium sine dolo malo non committitur. Accusari etiam possunt, qui adulteriis cooperantur, quæstum v. g. ex adulterio facientes, lenocinium exercentes, prostituendo ad adulterium uxores, domum concedendo ad talia admittenda &c.

VI. Si agatur criminaliter ad pœnam sanguinis, aut mortis, solus Judex sæcularis potest cognoscere, ob periculum irregularitatis; quoad alias verò pœnas legales, mixti fori hoc delictum est; si verò ad divortium tantùm civiliter agatur, ad Judicem Ecclesiasticum tantùm pertinet talis cognitio, prout ex dictis jam patet. *Vid.* Sanch. *l.* 10. *de Matr. disp.* 8. Farinac. *in praxi p.* 5. *q.* 141. Wesembec. *in Paratit. ff. ad Leg. Jul. de Adult.*

§. III.

Quomodo probandum sit Adulterium?

I. QUòd non possit directè probari per testes, vel per documenta, aut instrumenta, sed indirectè tantùm ex solis præsumptionibus, flagitii hujus occultè committi soliti turpitudo facit. Ad plenam verò ejus probationem non sufficit quælibet probabilis suspicio, sed requiritur violenta præsumptio, saltem ad condemnandum, quæ moralem certitudinem facit, & virum prudentissimum inducere potest ad judicandum, adulterium esse commissum. Ejusmodi violentas præsumptiones enumerant Sanch. *l.* 10. *de Matr. disp.* 12. *à n.* 43. Menoch. *l.* 5. *præsumpt.* 41. Mascard. *de Probat. à concl.* 59. *usque ad* 65. Quamquam non possit hac in re dari certa, & generalis regula, sed tota pendeat à particularibus circumstantiis, & Judicis arbitrio ex iisdem formato.

§. IV.

An Maritus teneatur uxorem adulteram non resipiscentem dimittere, nec eam sibi reconciliare, nisi post peractam pœnitentiam, & emendationem?

I. TEnetur, uti patet ex *c. si vir.* 3. *h. t.* quia patronus censetur turpitudinis, qui crimen celat uxoris. *argu. l.* 2. *Cod.*

ad legem Juliam de adult. non quidem, quasi obligatio se separandi ab uxore adultera oriatur ex adulterio precisè, quia penes innocentem est divertere, vel non divertere; neque quòd oriatur præcisè ex præcepto correctionis fraternæ, quia huic præcepto satisfieri posset, admonendo uxorem; sed ex præcepto vitandi scandali, (ne vir patrocinari videatur adulterio uxoris) si aliis mediis vitari illud non possit, & nisi causa juxta urgeat retinendæ adulteræ.

II. Non tamen tenetur vir uxori adulteræ denegare necessaria alimenta, cùm hoc medium ad finem omnimodæ emendationis obtinendum, sit nimis acerbum: & occasionem præberet turpis quæstus faciendi.

III. Dicta obligatione dimittendi virum adulterum incorrigibilem nō tenetur uxor: tum quia in ea cessat ratio vitandi scandali, cùm fœminæ non ita possint continere viros, ut si id non faciant, censeantur eorum flagitiis patrocinari: tum quia minor spes est emendationis in viro dimisso. *Vid.* Sanch. *l.c. disp.* 13. Joan. Andr. *in cit. c. Si Vir. n.* 1.

§. V.

Quæ sint pœnæ Adulterii tam criminales, quàm civiles?

I. ANtiqui testamenti pœnæ in adulteros statutæ, & quæ de jure Civili Cæsareo decreta est adulteris pœna gladii, & quæ denique de jure Canonico in adulteros statuta est pœna excommunicationis, vel omnino sunt abrogatæ, vel saltem in nostra Germania non sunt in usu, ubi pleræque non tantùm adulterorum pœnæ, sed aliis etiam delictis statutæ, arbitrariæ sunt, & in pœnam commissi adulterii hodie adulter, & adultera tribus diebus dominicis, vel festis ante fores templi cum accensa face, vel candela stare debent.

II. De Clerico statuunt SS. Canones, ut si adulterium commisisse confessus, vel convictus fuerit, ab officio, & Ordine Clericali deponatur, ac communione fidelium privetur, & in Monasterio (vel carcere hodie) ad agendam ibi pœnitentiam collocetur, prout habetur ex *can. si quis.* 10. *dist.* 81. quamvis meritò dubitari possit, utrùm hujus etiam pœnæ aliqua hodie praxis supersit.

III Potest conjux innocens petere separationem à conjuge adultero quoad torum, & cohabitationem: immò, si crimen est notorium, potest absque sententia, vel declaratione Judicis propria auctoritate adulteram uxorem vir expellere, aut uxor ab adultero marito recedere.

IV. Uxor adultera amittit dotem, post latam sententiam divortii, eamque maritus innocens lucratur, nec restituere cogitur. Similiter uxor ob adulterium mariti lucratur donationem propter nuptias, & tenetur ei maritus restituere dotem, durante adhuc matrimonio.

V. De jure Canonico, & in foro Conscientiæ sine gravi, & lethali culpa homicidii non potest pater, vel maritus adulteros in delicto cum filia, vel uxore deprehensos, vel filiam, aut uxorem adulteram, privata auctoritate occidere. Jus tamen Civile non punit patrem, qui adulterum cum filia in patris adhuc potestate constituta in adulterio deprehensum occidit: uti nec maritum punit, qui occidit adulterum vilem, vel infamem cum uxore deprehensum, aut eum, quem suspectum de sua uxore ter in scriptis admonuit, præsentibus tribus testibus fide dignis, ut se abstineat, & postea invenit cum eadem in domo sua. *Vid.* Farin. *in prax. p.* 5. *q.* 140. *& seqq.* Sanch. *l.* 10. *de matrim. disp.* 8.

§. VI.

An, & quando Adulterium unius Conjugis compensetur cum adulterio alterius?

I. COmpensari per adulterium conjugis, prius conjugis alterius adulterium, non tantùm quoad divortium, ut ex dictis jam patet, sed etiam quoad alias pœnas civiles, probatur ex *l. Viro* 39. *ff. soluto matrim. & ex c. Intelleximus. 6. h. t.* quia in causis civiliter actis datur delictorum mutua nonnunquam compensatio.

II. Quodsi post divortii latam sententiam conjux priùs innocens adulterium committat, probabile quidem est, quòd non obstante sententia divortii, petere possit, ut admittatur ad consortium dimissi, nocens conjux separatus, cùm in sententia lata divortii ea clausula subintelligatur, *si vir v. g. servaverit contingentiam*: quæ si non observetur, jus suum iterum acquirit dimissus. Valde tamen probabile etiam est, quòd nulla competat actio ad repetendum conjugem dimissum, à quo propter adulterium separatus justa sententia quis fuerat, etiamsi post sententiam divortii, conjux priùs innocens, adulterium commisit: cùm in tali

casu

casu nulla fiat injuria per adulterium, post sententiam divortii commissum, quæ est fundamentum mutuæ compensationis. Debet tamen in tali casu Judex Ecclesiasticus ex officio suo redintegrare prius matrimonium, & eos inter se reconciliare, ob animæ periculum, & ad vitanda peccata.

III. Solùm admittitur dicta compensatio adulterii cum adulterio, aut Sodomiæ cum adulterio, vel Sodomia, si adulterium, cujus petitur compensatio, sit certum, & liquidum; item si sit perfectum, & consummatum; non item si sit dubium, & incertum, aut non plenum, sed tantùm mollities cum tertia persona.

IV. In foro conscientiæ etiam cum occulto adulterio, vel Sodomia compensatur adulterium publicum: unde occultus adulter non potest in foro interno, & licitè petere divortium à conjuge adultera.

V. Quoad pœnam criminalem, & publicam non datur compensatio adulteriorum: unde maritus adulter potest adulteram conjugem criminaliter accusare; non verò hæc vicissim maritum adulterum, sed solùm civiliter. *Vid.* Sanch. *l.* 10. *de Matr. à disp.* 6. *usque ad* 10. Farinac. *l. c. q.* 143.

§. VII.

De aliis causis excusantibus à pœnis adulterii.

I. CEssant etiam pœnæ adulterii tam civiles, quàm criminales, si uxor v.g. violenter fuit oppressa; si adulterium commissum fuit cum consensu viri, qui eam prostituit; si post adulterium innocens nocentem retinuit, vel sibi reconciliavit; si propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam occidit maritus; si moriatur maritus ante accusationem adulterii; tunc enim non licet ejus hæredibus dotem ab adultera repetere: si tempus accusationi præfixum, quod solet esse, durante matrimonio, quinquennium à die commissi criminis, sit elapsum &c.

II. Sicut non excusatur à culpa, ita nec à pœna adulterii, qui propter paupertatem, vel etiam extremam necessitatem, illud committit, quamvis in foro externo mitiùs puniendus sit. Ratio est, quia propter dictam necessitatem non honestatur actio intrinsecè mala, sicut honestatur acceptio rei alienæ, utpote quæ in casu talis necessitatis fit nō rationabiliter invito domino. *Vid.* Zęs. *ff. ad Leg. Jul. de adult.* Farin. *l. c. q.* 141. & 142.

SECTIO II.

De Stupro, ejusque pœnis.

§. I.

Quid sit Stuprum strictè, & specificè sumptum, & quotuplex, sive quot modis committatur?

I. STuprum genericè, & latè accipitur pro omni illicito concubitu, sive cum masculo, sive cum fœmina, eaque vel conjugata, vel vidua, vel virgine. Propriè tamen, & strictè dictum, est illicita virginis defloratio. Stuprum autem aliud est violentum, quo per vim virgini adimitur virginitas. Et hoc est stuprum propriissimè, & strictissimè dictum. Aliud est non violentum, quod volenti, & consentienti infertur, idque, vel plenè liberè, vel quia per fraudem inducta, aut metu compulsa consentit.

II. Stuprum illatum virgini per violentiam, vel etiam per fraudem, aut metum injustè incussum, continet malitiam specie distinctam à simplici fornicatione, nimirum injustitiam, propter vim, fraudem, vel metum. Stuprum verò sine fraude, metu, aut vi illatum, probabiliùs non continet speciem injustitiæ, etsi virgo parentum, vel tutorum potestati sit subjecta, & sine illorum consensu se patiatur violari: quia per hoc nec violatur jus patriæ potestatis (uti violatur, quando filia etiam volens rapitur) nec aliud jus parentum, utpote quod in integritatem virginalem filiæ non habent, nec jus ipsius filiæ, utpote sponte consentientis. *Vid.* Azor *p.* 3. *l.* 3. *c.* 11. Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 14. Laym. *tr.* 3. *p.* 3. *l.* 3. *c.* 13.

§. II.

Quæ sint pœnæ Stupri decretæ de Jure Civili, ac Canonico.

I. QUæ pœnæ de jure civili in strupratorem sunt latæ, in terris Imperii vix locum habent, cùm etiam hæ hodie factæ sint arbitrariæ, sed servatur pœna, quæ jure Canonico lata est, si civiliter scilicet contra

stupratorem agatur: nempe, quòd virginem stupratam dotare, vel in uxorem ducere debeat, prout colligitur ex c.1. & 2. h.t. dotando scilicet eam, si ea nubere illi nolit, aut non possit, aut pater eam tradere nolit (ad quod neutra pars compelli potest) & dotando eam juxta qualitatem personæ, ut æquè bene nubere possit, ac si corrupta non esset.

II. Ad dictas pœnas ita tenetur violentus stuprator, ut licèt, quam stupravit, ducat, nihilominus eam teneatur dotare, tantum illi de bonis suis in dotem assignando (esto illa alia bona habeat) quantum virgines suæ qualitatis, & divitiarum accipere solent; ut post mortem mariti inde sustentetur, aut transmittat ad suos descendentes, vel alios successores, si ante maritū moriatur: nam in tali casu stuprator dotem non recuperabit.

III. Si stuprator virginis Clericus sit, ab officio est deponendus. Hodie tamen pœna Clerici stupratoris est arbitraria, ita ut quandoque pœna depositionis, vel suspensionis, quandoque pecuniaria illi imponatur, sed semper cum præstatione dotis puellæ vitiatæ. Quòd si Clericus vi corrumpat virginem, ultra depositionem in arctum monasterium, vel carcerem detrudendus est. *Vid.* Molin. *tr.*3. *disp.*104. Farin. *p.*5. *q.*147. Abb. *in c.*1. *h.t.*

§. III.

Ad quid præterea stuprator Virginis in variis casibus obligetur ob stuprum illatum, vel non?

I. SI per vim, fraudem, minas, aut metum injustè incussum consensum puellæ in defloration em extorsit stuprator, teneri hunc ad omnia damna illi exinde subsecuta reparanda, jus naturæ docet, vel per matrimonium cum illa contractum, si stuprata velit, vel per dotem competentem illi subministratam, vel per augmentum dotis, ut æquè bene nubere possit, ac si corrupta non fuisset, ita ut penes violatam sit eligere, quam satisfactionem fieri sibi velit; & post sententiam condemnantem Judicis, ad talem determinatè satisfactionem, obligetur stuprator, modò huic non notabiliter majus damnum ex tali reparatione immineat.

II. Quòd si nullum ex tali stupro stupratæ damnum, pretio æstimabile, sequeretur, ita ut æquè commodas nuptias habeat, ac si corrupta non fuisset, aut si liberè, & sponte sua, nulla fraude, aut vi inducta consensit in sui violationem, vel blanditiis tantùm, munusculis, precibus, &c. persuasa fuit, ad nihil tenetur stuprator; cùm, ubi nullum damnum datum est, nulla possit esse damni reparandi obligatio, neque volenti fiat injuria, quæ reparanda sit.

III. Quamvis parens, sub cujus potestate constituta est filia, dotem augere debeat, ut æquè bonas nuptias obtineat, ad si defl orata non fuisset: si tamen volens illa fuit ad sui defl orationem, nihil patri restituere tenetur stuprator, cùm damni causa non sit ille, sed filia liberè consentiens in sui defl orationem, penes quam etiam libertas est bene, vel malè nubendi.

IV. Qui per fraudem, aut vim carnaliter cognovit ab alio jam corruptam, quæ tamen vulgò virgo habebatur, tenetur illi satisfacere arbitrio viri prudentis, si inde infamia sit secuta, ita ut non possit tam commodè nubere, sicut antè.

V. Potest fœmina, quæ per vim, metum, vel fraudem in stuprum consensit, etsi adhuc in patris potestate sit constituta, remittere stupratori obligationem satisfaciendi, ita ut is ad nihil etiam patri solvendum teneatur, saltem in conscientia, & ante sententiam Judicis. *Vid.* Less. *l.*2. *cap.*10. *dub.* 9. Molin. *cit. disput.*104. *&* 106. Lug. *tom.*1. *de Just. disp.*12. *sect.*1.

§. IV.

Ad quid teneatur, qui stupravit virginem, sub spe, ac promissione Matrimonii?

I. SI serio animo promisit matrimonium, & illa hac promissione inducta in copulam consensit, tenetur promittens eam ducere: quia reciprocus, & onerosus est contractus talis, ita ut alter etiam obligetur ad fidem servandam, nisi de novo intervenerit dirimens impedimentum aliquod, quod contrahere matrimonium tale non permitteret. Et hoc certum est, etiamsi promittens voto simplici castitatis, aut religionis obstrictus sit: cùm votum non obliget in præjudicium juris, quod fœmina corrupta sub promissione matrimonii acquisivit; neque Deo placeat voti facti observatio, quod sine gravi alterius injuria servari non potest. Idem dicendum est, si talis promissio fiat etiam viduæ.

II. Etsi

II. Etsi fictè solùm promittendo matrimonium consensum in stuprum obtinuerit, tenetur nihilominus eam ducere, si ipsa velit: etiamsi sit Vidua, modò cæteroquin sit honesta, & bonæ famæ, ita ut ex illa fornicaria copula contraheret infamiam, ob quam inhabilis fieret ad æquale matrimonium. Nec satisfaciet suæ obligationi pecuniam dando, pro damno per stuprum illato, quia ex contractu oneroso ex una parte impleto, ad matrimonium determinatè obligatur, nec per æquivalens implet; nisi ipsa violata consentiat, aut notabilis excessus sit promittentis, supra conditionem fœminæ, præsertim si de eo excessu ipsi etiam violatę constitit, aut ex verbis ambiguis promittentis, vel ex aliis circumstantiis, fallacem animum facilè colligere potuit; aut promittens etiam à violata, quæ fingebat se virginem, deceptus fuisset; aut ipsa posteà cum alio fornicetur; aut alia notabilis mutatio interveniret, vel scandalum, vel malus etiam exitus ex tali matrimonio timeri posset.

III. Si fictus promissor velit eam ducere, & ipsa posteà, vel parentes nolint, tunc ad nihil tenetur stuprator. Idem dicendum, etiamsi seriò promisisset matrimonium. *Vid.* Less. *l.c.dub.*4. Lugo *l.c.sect.*3. Sanch. *lib.* 1. *de Matr.disp.*10.11.45.

§. V.

An Stuprum sit crimen mixti fori, & quomodo probandum?

I. COntra Clericum stupratorem cognoscit Judex Ecclesiasticus, contra Laicum stupratorem etiam Judex sæcularis. Et quia stuprum est crimen mixti fori, ideò etiam in Terris Imperii à Judice Ecclesiastico propter stuprum etiam à Laico commissum infligendæ sunt pœnæ Canonicæ, statutæ *c.*1. *&* 2. *h t.* in foro verò Civili, & seculari pœnæ statutæ Jure Civili.

II. Fœmina stuprata, in foro externo præsumitur fuisse Virgo, si tunc communiter habita fuit pro Virgine, ideòque si stuprator alleget contrarium, dicendo, illam non fuisse virginem, sed priùs jam fuisse corruptam, id probare debet, quia præsumptio stat pro puella. Quæ tamen præsumptio, si Judicem quidem inducat ad dotem v.g. solvendam puellæ à stupratore, falsa tamen sit, probari tamen falsa non possit, non potest in foro conscientiæ dotem illam retinere puella; prout etiam retinere non potest, si falsò asserat, invitam se, & fraudibus inductam, in sui violationem fuisse, cùm sententia Judicis falsa nitatur præsumptione, quæ in foro conscientiæ cedit veritati.

III. Probatur stuprum eisdem ferè indiciis, & præsumptionibus, quibus conjugatę adulterium probatur; cùm etiam hujus vitii turpitudo vix aliam admittat probationem. Quòd si mulier asserat, se fuisse corruptam, vel impręgnatam à Titio, hic verò id neget, tunc non est standum nudæ assertioni mulieris, etiam juratæ, si alias probationes non afferat. *arg. cap.*5. *h.t.* Si nihil illa probet, ne præsumptivè quidem, absolvendus est Reus, etsi nihil ipse probet. Si verò illa probabilibus quidem indiciis, & conjecturis, non tamen sufficientibus ad plenam probationem, intentionem suam probet, tunc deferendum est viro juramentum ad purgandam suam innocentiam, ejusque juramento standum est. *arg. cit cap.*5. *h.t. Vid.* Mascard. *conclus.* 1237. *&* 1410. Farin. *q.*147. Fagnan. *in cap.*2. *h.t.*

SECTIO III.

De aliis delictis carnis, eorumque pœnis.

§. I.

De Crimine Incestus, & Sacrilegii.

I. INcestus est concubitus personarũ, quæ Jure Divino, vel humano prohibentur inter se matrimonium contrahere. Jure Divino inter se contrahere non possunt ascendentes, & descendentes per lineam rectam: Jure verò humano cognati, & affines in linea laterali usque ad quartum gradũ inclusivè, excepto primo gradu inter fratrem, & sororem, utpote inter quos probabiliter jure naturæ prohibitum est matrimonium.

II. Si committatur Incestus, Jure Gentiũ, vel naturali prohibitus, vel cum adulterio, & stupro, tunc Jure Civili pœna mortis vindicatur. *L.*38. *ff. ad Leg. Jul. de Adult.* Si verò committatur Incestus Jure solùm humano prohibitus, tunc pro varietate circumstantiarum imponitur pœna arbitraria. Incestus sub colore matrimonii, seu incestarum nuptiarum, variæ sunt pœnæ statutæ Jure Civili, veluti confiscatio omnium bonorum, privatio dignitatum, & missio

in

in exilium, ac verberatio, si incestuosus sit vilis persona. *Auth. Incestus C. de Incest. Nupt.* Si tamen sponsalia cum consanguinea, vel affine sint contracta de futuro tantùm, vel de præsenti quidem, sed non secuta copula carnali; aut si Matrimonium contractũ in gradu prohibito sit solùm sub conditione *si Pontifex dispensarit*; vel si non scienter sit contractum, sed ex ignorantia probabili, aut non crassa, vel ex ignorantia facti, non juris, saltem naturalis, & gentium &c. tunc prædictæ pœnæ non incurruntur.

III. De Jure Canonico Clericus incestuosus perpetuò est deponendus ab ordine & officio, ac beneficio. Immò deponendus est, si primò fornicatus est cum aliqua, & posteà cum ejus consanguinea intra quartum gradum; maximè si cum matre, & filia, vel duabus sororibus, aut consobrinis, *arg. c. Non debet 30. q. 1.*

IV. Laicus incestuosus excommunicari potest, ac insuper, si sit conjugatus, privatur perpetuò jure petendi debitum ab uxore, cujus consanguineam carnaliter cognovit, & uxore mortua non potest ampliùs cũ alia matrimonium contrahere. *c. Si quis 35. q. 2.*

V. Matrimonium incestuosum scienter contrahentes ipso jure, seu facto sunt excommunicati: debentque à se invicem separari. *Clement. un. de Consang. & Affin.* nec possùnt dein cum aliis contrahere matrimonium. *c. Qui propinquam 35. q. 2.*

VI. Fornicatio inter eos, qui sola cognatione legali per arrogationem, vel adoptionem, vel ratione Sacramenti Baptismi, aut Confirmationis cognatione spirituali, conjuncti sunt, non ordinaria incestus pœna, sed mitiore, & arbitraria plectitur; cùm sit incestus solùm impropriè dictus. Sacerdos tamen, qui filiam spiritualem, quam è baptismo levavit, vel quam tenuit in Sacramento Confirmationis, carnaliter cognovit, vel commatrem, aut illius matrem, ab officio deponendus est. *c. omnes 8. juncto c. Si quis 30. q. 1.* Idemque dicendum de eo, qui cognovit filiam confessionis, & filiam Parochiæ.

VII. Sacrilegium est fornicatio cum persona DEO dicata per votum Religionis, vel Ordinis. Etsi fornicatio Clerici non tantùm Regularis, sed etiam Secularis in Sacris constituti, cum soluta, ratione voti Castitatis sit Sacrilegium, in foro tamen externo punitur solùm ut simplex fornicatio. Sacrilegium commissum cum Moniali punitur Jure Civili pœna mortis. Jure verò Canonico, si stuprator sit Laicus, excommunicatur; si Clericus, non solùm Beneficiis privatur, sed etiam ab Ordine deponitur, & ad agendam pœnitentiam in Monasterium perpetuò concluditur. *c. si qua 27. q. 1. Vid.* Menoch. *de arbitr. casu 502. à n. 78.* Farin. *p. 5. q. 149.* Azor *p. 3. l. 3. c. 4.*

§. II.

De Crimine Sodomiæ, & ejus pœnis.

I. SOdomiæ crimen nefandum, olim igne Cœlo descendente punitum, est concubitus non servato sexu, seu masculi cum masculo, vel fœminæ cum fœmina, *c. Usus 32. q. 7.*

II. De Jure Civili Sodomitæ pœna capitis puniuntur. In quibusdam locis ex statuto, vel consuetudine flammis exuruntur. Sunt quoque infames ipso jure, etiam antequam sint accusati, & damnati. Privantur dominio rerum suarum, quæ ipso jure confiscantur.

III. De Jure Canonico Sodomita Laicus excommunicandus est, & donec pœnitentiam egerit, à communione Fidelium arcendus. Clericus verò non solùm privatur Beneficiis, sed etiam omnino ab Ordine, & statu Clericali deponitur. *c. 4. de Excess. Prælat.* Et juxta Constitut. Pii V. Clericus, Sodomiam exercens, seu frequentans, si crimen sit consummatum, & notorium, omni officio, dignitate, privilegio, & beneficio Ecclesiastico privandus, & per Judicem Ecclesiasticum degradatus, potestati seculari tradendus est.

IV. Probabilius est, quòd prædictas pœnas non incurrat masculus concumbens cum fœmina modo præpostero, & contra naturam; cùm non committat Sodomiam propriè, & strictè dictam. *Vid.* Menoch *de arbitr. c. 286.* Farin. *p. 5. q. 148.* Azor. *p. 3. l. 3. c. 19. & 20.*

§. III.

De simplici Fornicatione, & Concubinatu, ac utriusque pœnis.

I. FOrnicatio latè sumitur pro quovis illicito concubitu: strictè verò pro concubitu soluti cum soluta, & dicitur Simplex Fornicatio. Soluti autem hic dicun-

cuntur illi, qui liberi sunt ab omni vinculo conjugii, consanguinitatis, affinitatis, Sacri Ordinis, Religionis, seu voti, adeòque inter quos matrimonium licitè contrahi potest. Ejus à Laico commissæ pœna de Jure Canonico est arbitraria. Clericus fornicarius in sacris constitutus, vel puniendus est arbitrio Judicis, vel, ut communior docet sententia, pœna suspensionis ab officio. Si verò sit notorius, & valde scandalosus, vel incorrigibilis, tunc omnino deponi potest ab officio, & beneficio, immò ipso jure est suspensus.

II. Concubinatus est carnalis consuetudo, seu frequentata fornicatio cum aliqua soluta. Quomodo juxta Concil. Trident. *sess.*25.*cap.*14.*de Reform.*contra Concubinarios Clericos procedendum sit, dictum est suprà *lib.*3.*tit.*2.§.2. Quomodo verò corrigi, & puniri debeant Concubinarii Laici, traditur ab eodem Concilio *sess.*24. *de Reform. Matr.c.*8. *Vid.* Menoch. *l.c. casu* 289 *&* 290. Farin.*q.*137.*& seqq.*Azor *l.c.c.*4.5.6.*&* 29.

TITULUS XVII.

De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum.

AGitur in hoc Titulo non tantùm de Raptoribus bonorum, sed etiam personarum, & hinc explicari etiam debet illud impedimentum dirimens, quod Raptus dicitur. Sit ergo

SECTIO I.

De Raptu, & Raptoribus, tum personarum, seu corporum, tum etiam rerum, seu bonorum.

§. I.

De Raptu, & Raptoribus Virginum, & aliarum mulierum, eorumque pœnis.

I. RAptus propriè quidem, in genere tamen loquendo, censetur committi, quando Virgo, vel etiam alia mulier, sive vidua, sive conjugata, sive soluta sit, modò ingenua sit, ac honesta, & libera (non ancilla, aut quæ impudicè vivit) libidinis, aut matrimonii contrahendi causa per vim abducitur, sive vis illa illata sit ipsi fœminæ abductæ, sive parentibus, aut tutoribus illius, sub quorum cura adhuc est, sive utrisque.

II. Pœnæ autem in Raptores tales à Jure Civili statutæ sunt plures, capitis supplicium scilicet, præsertim si DEO fuerint dedicatæ abductæ; amissio omnium bonorũ; quòd matrimonium nullum contrahi possit, Raptorem inter, & Raptam, &c. De Jure Canonico verò Raptor punitur pœna servitutis: & si Clerici sint, vel Raptores, vel Raptorem adjuvantes, deponendi sunt à gradu suo Clericali; si verò Laici sint, sunt excommunicandi, & bona talium, si Rapta religiosam vitam vixerit, Ecclesiæ, vel Monasterio sunt applicanda, in quo ipsa vivebat &c. *Vid.* Farin.*in prax. crim.p.*5.*q.*145.*à nu.*4.Azor *p.*3.*l.*3.*c.*15.*&* 16.

§. II.

Quænam conditiones requirantur, ut Raptores incurrant pœnas Jure communi Civili, vel Canonico in eos statutas?

I. REquiritur primò: ut raptus fiat cum violentia illata, vel ipsi Raptæ, vel ejus parentibus, aut tutoribus, in quorum est potestate. Hinc non est raptus, si puella sub nullius potestate sit constituta, & volens, ac sine vi abducatur. Erit verò raptus, si invita abducatur, etsi parentes consentiant: aut si etiam ipsa quidem consentiat, sed ad consensum sit inducta dolo, fraude, vel metu gravi, non merè reverentiali. Neque erit raptus, si ipsa in sui abductionem consentiat, & volens rapiatur, posteà verò invita, & repugnans violetur. Econtrario raptus censendus est, si invita abducatur, etsi posteà volens violetur. Quòd si parentibus tantùm invitis violenta abductio facta est, mitior pœna imponenda est Raptoribus, vel nulla etiam incurritur (saltem de Jure Canonico) si tractatus de matrimonio contrahendo, sive sponsalia cum Rapta præcesserint, *c. Cùm causa* 6. *h.t.* quamvis invitis parentibus, ipsa tamen volens ad matrimoniũ cum ea contrahendum fuerit abducta.

II. Requiritur, ut fiat raptus talis, exercendæ libidinis causa: quia raptus personæ propriè loquendo est species luxuriæ. Erit verò raptus, etiamsi fœmina rapiatur solùm animo contrahendi cum ea matrimonium; & licèt copula carnalis non sequatur: quam si omittat Raptor sponte, & pœnitentia ductus, pœna solùm extraordinaria, &

mitio-

mitiori punitur, nisi Monialem abduxerit.

III. Requiritur, ut mulier traducatur de loco in locum, abducendo scilicet eam à loco, ubi habitabat, ad alium locum. Erit autem verus raptus, etiamsi ad locum destinatum Rapta non perveniat.

IV. Denique requiritur, ut mulier rapta sit honestæ vitæ; Raptor enim meretricis pœnas allatas non incurrit, sed extraordinaria pœna, arbitrio Judicis, puniendus est. Nisi meretrix pœnitentia ducta cœperit honestè vivere: aut mulier rapta inhonesta quidem sit, conjugata tamen. In foro conscientiæ non est distinctio facienda inter honestam mulierem, & meretricem, cùm in utroque casu sit violenta abductio. *Vid.* Menoch. *in arbitr. casu* 291. *à n.* 30. Mascard. *de Prob. vol.* 3. *concl.* 1253. Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 12.

§. III.

De Matrimonio contracto inter Raptorem, & Raptam.

DE Jure Civili matrimonium absolutè nullum est inter Raptorem, & Raptam, ut dictum, & constat ex *L. unica Cod. de raptu Virgi. & ex Auth. de raptis mulieribus Collat.* 9. *Novella* 143. De Jure autem Canonico prohibitum quidem olim fuit matrimonium inter Raptorem, & Raptam, aut quamcunque aliam, ut constat ex *Concil. Tolet. can. statutum* 34. *cauf.* 27. *q.* 2. (si tamen alienam sponsam de præsenti rapuit) validũ tamen fuerat, si posteà in Raptorem liberè consensit Rapta, quamvis in Raptoris potestate adhuc existeret, *can. Tria* 8. *cauf.* 36. *q.* 2. *& c. Accedens* 7. *h. t.* cùm per consensum consequentem tolleretur vitium præcedens. Attendenda tamen hodie sunt, quæ Tridentinum Concilium statuit. De quo

§. IV.

Quid Jure novo Concilii Tridentini statutum sit circa matrimonium inter Raptorem, & Raptam initum, & quæ pœnæ ob illum raptum sint decretæ?

I. STatuit Tridentinum *sess.* 24. *c.* 6. *de refor. matr.* nullum posse consistere matrimonium inter Raptorem, & Raptam (etiamsi ille non physicè rapuit, sed tantùm rapi aliquam mandaverit, ut cum ea matrimonium iniret) nisi illa in loco tuto, & libero constituta, extra omnem Raptoris potestatem, illum in virum habere liberè consenserit. Unde colligitur, quòd raptus, qui fit invita abducta, sit impedimentum dirimens matrimonium inter Raptorem, & taliter raptam, etiamsi hæc in Raptoris potestate adhuc existens liberè in matrimonium consentiat.

II. Sunt, & aliæ pœnæ à *Concil. Tridentino l. cit.* in Raptores, vel qui auxilium &c. Raptoribus præbent, statutæ: Excommunicatio scilicet latæ sententiæ, non tamen SS. Pontifici reservata; perpetua infamia; incapacitas ad dignitates; obligatio dotandi Raptam, etiamsi cum ea contraxerit matrimonium &c.

III. Dictæ Concilii pœnæ non incurruntur, si puella rapiatur volens, etsi rapiatur invitis parentibus, aut ante sponsalia, aut si rapiatur quidem contra voluntatem suam, non tamen matrimonii ineundi causa, aut si donis, & pecunia, vel etiam dolo inducta patiatur se abduci, aut si non sit abducta ad aliquem locum, in quo sub potestate Raptoris sit constituta. Unde in his casibus validum est matrimonium inter Raptorem, & Raptam, si hæc postea liberè consentiat, etiamsi non fuerit constituta extra potestatem Raptoris.

IV. Incurruntur verò prædictæ pœnæ, si invita puella matrimonii causa rapta sit: sive posteà secuta sit copula, sive non: sive pervenerit ad locum destinatum, sive non, sufficit enim, si Raptor illam per vim in suam potestatem redegerit: & licèt ipsa postea in Raptorem consentiat, sufficit enim invitam fuisse abductam: immò licèt ipsa Raptori jam sit desponsata, & parentes consentiant in raptum.

V. Sicut in dicto casu raptus validè contrahi non potest matrimonium, ita nec sponsalia.

VI. Parochus assistens matrimonio inter Raptorem, & Raptam, quæ non est in pristina libertate extra Raptoris potestatem constituta, non incurrit pœnas *Concil. Trident.* Nisi ad ipsum etiam raptum concurrisset, promittendo v. g. Raptori, quòd assistere velit matrimonio cum Rapta contrahendo. *Vid.* Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 13. Navarr. *l.* 5. *consil.* 1. 2. 3. 4.

§. V.

§. V.

De Rapina, & Raptoribus bonorum, eorumque pœnis Jure Civili statutis.

RApina propriè loquendo dicitur injusta rei alienæ mobilis per vim ablatio. Distinguitur à Furto Rapina in ratione injuriæ, in quantum Furto propriè dicto superaddit violentiam. Pœnæ autem in rerũ talium Raptores de Jure Civili plures statuũtur, quæ apud Civilistas videri possunt, cùm illarũ praxis varia sit, & propè in pœnas arbitrarias abiverint. *Vid.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 683. Farin. *in prax. crim. p.* 6. *q.* 166. Mynsing. *in ſ. Item Lex Jul. Instit. de publ. Judic.*

§. VI.

Quomodo puniantur Raptores bonorum de Jure Canonico?

I. PLura extant capitula, quæ de pœnis his statuunt. Sic in *c. De illis* 1. *h. t.* statuitur in Raptores ferenda excommunicatio, ab eo etiam Episcopo, ubi rapinas exercent, proprio deinde illorum Episcopo significanda, ut ad locum, ubi rapinas fecerunt, redire cogantur, & satisfacere.

II. In *c. super eo* 2. *h. t.* statuitur, ut Raptoribus talibus, & Ecclesiarum Violatoribus pœnitentia denegetur, nisi prius ablata restituerint, si tamen possint restitutionem facere. Sæpe tamen sufficit, firmam & plenã securitatẽ emendandi præstitisse. In articulo verò mortis, quamvis ad hunc usq; articulum Raptor contumax in sua malitia perstiterit, pœnitentia ei negari non debet, si humiliter eam petierit, nec sepultura Ecclesiastica, si satisfecerit, vel certè emendandi securitatem præstiterit &c. Vide, quæ de hoc ipso capitulo plura adhuc habet, uti & de *c. Communicationi h. t. Auct. Metho.* cùm horum capitulorum hodie non sit usus, vel saltem valdè rarus, & magis moderatus juxta Bullam Cœnæ Domini, &c. *Vid.* Suar. *de Censur. disp.* 42. *sect.* 5. Barbos. *in c.* 2. & 3. *h. t.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 694.

§. VII.

De potestate, quam habent Prælati Ecclesiastici judicandi de raptu, & aliis criminibus, eaque puniendi.

QUòd possint Prælati Ecclesiastici Laicos criminosos punire, ex vi delegatæ potestatis à Magistratu Laico, modò punitio non requirat pœnam sanguinis, ex *c. in Archiepiscopatu* 4. *h. t.* patet, præsertim si delegatio talis fiat à Principe Laico in favorem Ecclesiarum, ac salutem animarum. Si tamen mixti fori crimen sit, non tantùm ex vi factæ sibi delegationis, sed ex ordinaria sua jurisdictione spirituali judicare, & punire illud potest Episcopus. *Vid.* Abb. *in c.* 4. *h. t.* & *c.* 2. *de Judic.*

SECTIO II.

De Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum.

§. I.

De Incendiariis, & eorum pœnis.

I. INcendiarii propriè dicuntur illi, qui data opera appositò igne, scientes, & prudentes civitatem, domum, segetes, prædium alienum &c. incendunt, sive urbanum hoc sit, sive rusticum, sive ex odio & vindicta, sive alio dolo malo hoc faciant, aut mandatum, vel auxilium &c. ad hoc faciendum præstent: nisi belli jura tales excusent, vel propria tantùm incendant, aut ex negligentia solùm vel casu, & sine dolo id faciant.

II. Pœnæ, quas incurrunt Incendiarii, secundùm Leges Civiles sunt vivicomburium, aut pœna capitis &c. Si verò dolus malus non intervenit, sed solùm negligentia, tunc damnum vicinis illatum resarcire tenentur, data in duplum actione: aut in corpore luunt, si non possunt in ære. De Jure verò Canonico Incendiarii sacrorum locorum sunt ipso jure excommunicati, *Can. Canonica* 107. *caus.* 11. *q.* 3. à solo Papa absolvendi post eorum denuntiationem factam. *c. Tua nos* 19 *de sent. excommunic.* Aliorum verò ædificiorum non sacrorum Incendiarii, sicut & mandantes, & qui auxilium illis præbent, præter damni dati restitutionem, sunt per sententiam Judicis excommunicandi. *Can. si quis* 31. *caus.* 23. *qu.* 8. Et nonnunquam etiam privantur sepultura Ecclesiastica, nisi in morte pœnitentes, & absoluti moriantur. *c. in litteris* 5. *h. t. Vid.* Silvest. *V. Incendiar.* Wesenbec. *in parat. ff. de Incend.*

§. II.

§. II.

De Violatoribus Ecclesiarum, & eorum pœnis.

I. VIolatores Ecclesiarum hìc dicuntur, qui Ecclesias, vel alia loca religiosa, & pia violenter effringunt, ac spoliant. In quos pœna excommunicationis latæ sententiæ statuta est ipso jure incurrenda. *c. Conquesti 22. de sentent. excommuni.* Non tamen ad eam incurrendam sufficit sola effractio violenta, sed debet accedere aliqua etiam spoliatio Ecclesiæ.

II. Hujusmodi Violatores non sunt admittendi ad pœnitentiam, si manifestè fuerint deprehensi, nisi priùs damna reficiant, vel de illis caveant, aut sint in articulo mortis constituti: in hoc enim ad pœnitentiam quidem admittuntur, Clericis tamen prohibitum est, eorum interesse sepulturis, aut eleemosynam ab illis accipere, sub pœna depositionis ab Ordine, & privationis Beneficiorum, prout etiam de Raptoribus statutum est, juxta *cit. c. supra eo, & c. Vid.* Suar. *de Censur. disp. 22 sect. 2.*

TITULUS XVIII.

De Furtis.

§. I.

Quid sit Furtum, & quotuplex?

I. FUrtum à Jurisperitis definitur, quòd sit *contrectatio fraudulosa, lucri faciendi causa, vel ipsius rei, vel usus ejus, possessionisve.* Clarius, ac breviùs à Theologis definitur, quòd sit *occulta acceptio rei alienæ, invito Domino.* Unde ad Furtum punibile in foro externo non sufficit sola voluntas furandi, aut consilium dedisse ad furandũ, nisi acceptio rei alienæ secuta fuerit. Neq; sufficit sola acceptio rei alienæ, quæ fit v. g. vidente, & nihil contradicente Domino; sed debet esse fraudulosa, vel occulta. Neq; sufficit tantùm injustè rem alterius destructã fuisse, cùm injuriæ reus potiùs hic sit, quàm furti, utpote quod fit lucri faciendi causa, & debet esse acceptio, vel usus, vel possessionis, aut rei alienæ. Dicitur autem *alienæ*: quia in re sua nemo propriè furtum cõmittit, nisi usus, aut possessio ad alium pertineat, uti fit in usufructu, in jure pignoris &c. Porrò nomine *acceptionis* hic intelligitur etiam detentio.

II. Furtum aliud manifestum est, aliud non manifestum. Manifestum est, quando quis cum re furtiva in loco, ubi furtum fecit, vel in ipso actu furandi deprehenditur: non manifestum est, quando fur non est visus in tali loco, vel actu, cum re furtiva *Vid.* S. Thom. 22. *q.* 68. *a.* 3. Azor *p.* 3. *l.* 5. *c.* 11. Less. *l.* 2. *c.* 12. *dub.* 1.

§. II.

Quibus modis, & à quibus committatur Furtum, vel non?

I. EX dictis jam patet, Furtum committi non tantùm, si res aliena furripitur, sed etiam si quis utitur re aliena contra voluntatem Domini, quod fieri potest in usu depositi, pignoris &c. aut si quis mandatum det ad furandum, vel consilium, aut opem præstet, fures aut res furtivas scienter recepter, occultet &c. aut si Dominus rei usufructuario eam eripiat. Aut debitor rem oppignoratam creditori subtrahat. Aut si quis Beneficium Ecclesiasticum sine legitima institutione occupet, vel illud retineat, quod per adeptionẽ alterius ipso jure vacat.

II. Quamvis de Jure Canonico etiam ille furti reus habeatur, qui furti conscius est, & hoc non indicat Domino, cui res ablata est, si tamen sine suo gravi incommodo possit, *c. Qui cum fure 4. h. t & argu. c. quantæ 47. de sentent. excommuni. ac c. dilecto 6. eodem in 6.* nulla tamen in tali casu ex justitia est obligatio, sed tantùm ex charitate; nisi ex officio quis ad manifestandum teneretur, aut ex præcepto legitimi Magistratus per inquisitionem generalem procedentis. *Vid.* Barbos. *in c. 3. & 4 h. t.* Mol. *tr. 2. disp. 692.* Farin. *in prax. crim. q. 168.*

§. III.

De Pœnis Furti Jure Civili statutis.

PRo diversitate Furtorum, aut personarum de Furtis rearum, variæ sunt de Jure Civili actiones, & pœnæ, quas rectiùs apud Civilistas videbis, præcipuè Farin. *l. c. q.* 167. Menoch. *in arbitrar. casu* 295. Zœs. *ff. h. t.* Harpprect. §. *Pœna Instit. de oblig. quæ ex delicto.*

§. IV.

Quomodo puniantur Furta de Jure Canonico?

I. CLerici in furto deprehensi, aut convicti de eo infames fiunt, & deponuntur ab officio clericali, prout statuitur in *Can. Presbyter.* 12 *dist.* 81. Et si depositi ob furtum incorrigibiles fuerint, excommunicari debent, & tandem, si in contumacia perseverent, traduntur puniendi sæculari potestati per exilium v.g. aut aliam similem pœnam.

II. Quamvis Clericus Furti reus ratione infamiæ, quam incurrit, promoveri non possit ad Ordines, si tamen sponte fuit crimen confessus, & læso satisfecit, neque publicè de furto infamatus fuit, poterit post peractam pœnitentiam promoveri, si aliàs sit idoneus. *arg. cap. ult. de tempor. ordi. junct. Gloss. V. Promoveri.* Aliæ pœnæ vix sunt in usu. *Vid.* Diaz. *in pract. crim. Canon. c.* 94.

§. V.

De aliis diversis Furtorum generibus, eorumque pœnis.

I. INter Furta numeratur primò Sacrilegium, quod est Furtum rei sacræ, auferendo scilicet rem sacram de loco sacro, vel de loco non sacro, vel non sacram auferendo de loco sacro, si custodiæ, aut securitatis causa in loco sacro res non sacra deposita sit. Pœna autem Sacrilegii, præsertim si res sacra auferatur, est extraordinaria, & arbitraria. De Jure Canonico autem imposita est pœna pecuniaria, *Can. quisquis* 21. *caus.* 17. *q.* 4. perpetua infamia, ut tradantur carceri, vel in exilium perpetuum relegentur, & nisi citò se correxerint, anathemate feriantur, usque ad congruam satisfactionem.

II. Numeratur inter Furta Plagium, quod aliud non est, quàm liberi hominis, qui sui juris est, abductio, animo celandi illum. Et hinc qui taliter abductum, tanquam servum v.g. vendit, Plagiarius dicitur. Pœna autem Plagii olim de Jure Civili fuit pecuniaria: hodie est gravior, pro personarum tamen, quæ Plagium committunt, qualitate augenda, vel minuenda. De Jure tamen Canonico videtur talium pœna excommunicatio, vel alia, citra mortem tamen, Juris pœna.

III. Numeratur inter Furta Peculatus, qui nihil aliud est, quàm furtum pecuniæ publicæ, ita ut nomine pecuniæ intelligantur res omnes ad ærarium Reipublicæ, aut fiscum Principis, aut ad Ecclesiam pertinentes. Pœna hujus criminis de Jure Civili est arbitraria, usque ad ultimum suppliciũ. De Jure Canonico autem pœna hujus criminis est, si à Clerico committatur excommunicatio, aut depositio.

IV. Numeratur inter Furta etiam Abigeatus. Qui pecora ex armentis, pascuis, aut gregibus adducunt, Abigei dicuntur, & crimen Abigeatus committere. Pœna horum si frequentiùs delinquant, est gladius, ita tamen ut nonnunquam in personis honestioribus temperetur pœna, & gravior etiam illa sit, si effractis v.g. stabulis pecora fuerint abacta.

V. Denique inter Furta graviora numerantur Furta commissa in incendio, vel naufragio: quæ pœna extraordinaria puniuntur pro qualitatibus personarum. *Vid.* Less. *l.* 2. *de Just. c.* 45. *n.* 4. Farin. *in prax. crim. p.* 7. *q.* 168. 171. & 172.

TITULUS XIX.

De Usuris.

SECTIO I.

De Usuris in genere.

§. I.

Quid sit Usura, & quotuplex?

USura duplici modo accipi potest, vel pro ipso contractu usurario, vel pro lucro, quod ex contractu usurario acquiritur. Priore modo accepta describitur, quòd *sit actus voluntatis dandi, vel accipiendi lucrum aliquod temporale, ultra sortem ex vi, & causa mutui principaliter*. Posteriore modò accepta, est ipsum lucrum immediatè ex mutuo proveniens, tanquam debitum, ita, ut id, quo mutuò datur, capitale, sive sors dicatur, quod verò ultra sortem accipitur, sit usura, vel fœnus, aut lucrum supra sortem. Nomine lucri autem intelligitur hìc quæcunque res temporalis pretio æstimabilis, si illius datio in pactum deducatur. Neque refert, an conventio per stipulationem inita sit, an verò per nudum pactum. Sed neque requiritur ad Usuram mutuum formale,

male, & expressum, sed sufficit virtuale, seu implicitum, ut cùm quis rem vendit pluris justo ob dilatam pretii solutionem, vel justo minoris ob anticipatam solutionem.

II. Dividitur Usura in genere primò in Mentalem, & Realem. Mentalis est, quando quis mutuat actu externo, ut acquirat ex mutuo lucrum aliquod, tanquam ex justitia debitum, quamvis nullum interveniat pactum expressum, vel tacitum. Realis est, quando quis in pactum deducit, expresè vel tacitè, ut ultra sortem, ratione mutui talis, lucrum sibi solvatur. Tacitè autem in pactum deducit, qui mutuatario v. g. dicit: scis bene, qualis sit consuetudo circa mutuum. Aut: memento, me habere amplam familiam, & multos liberos. Aut: spero, pecuniam mutuò nunc tibi datam non reversuram vacuam &c. Secundò dividitur in Formalem, seu Expressam, & Virtualem, seu Palliatam. Illa est, quando expresè mutuum do, ut lucrum inde ex pacto habeam. Hæc est, quando sub prætextu v. g. alterius contractus, venditionis v. g. pignoris &c. lucrum injustum supra sortem quæritur, ut si ob dilatam, vel anticipatam solutionem pretium majus, vel minus justo accipiatur, velut modò dictum est. Tertiò dividitur in Compensatorias, ubi paciscor v. g. de solvendo supra sortem, ob damnũ periculum sortis, lucrum cessans &c. ratione mutui mihi eveniens. Et in Punitorias, ubi sub certa pœna me obligo ad solutionẽ mutui tempore præfixo faciendam. Ac in merè lucratorias, ubi lucrum præcisè ratione mutui ex pacto quæritur. *Vid.* Molin. *de Just. tr. 2. disp.* 107. & 303. Azor *p. 3. l. 5. c. 3.*

§. II.

Quo Jure sint Usuræ prohibitæ?

I. USuræ lucratoriæ, quæ propriè Usurariæ dicuntur, sive formales illæ & expressæ sint, sive palliatæ & virtuales, omni Jure tam naturali, quàm positivo, tam Divino, quàm humano prohibitæ sunt, juxta illud *Lucæ 6. mutuum date, nihil inde sperantes*. Et juxta plurimos SS. Canonum textus, ac ipsam rationem naturalem, quę contra Justitiam commutativam in hoc lucro exigendo, & accipiendo peccari, clarè ostendit.

II. Quamvis sint, qui velint, certas Usuras à Jure Civili permissas esse: meliùs tamen dicunt alii, Leges tales Civiles, ad majora mala cavenda, permittentes avaritiæ hominum certas usuras, à Jure Canonico correctas esse, in quantum talium Usurarũ exactio peccatum continet. Neque dici potest, quòd volenti, & consentienti non fiat injuria, ergo nec Usuras solventi: non enim qui Usuras solvit, id omnino liberè facit, sed aliqua necessitate coactus, quia Creditor sine Usura non vult mutuum dare. Deinde hic non tam consensus solventis Usuras cõsideratur, quàm transgressio Legis Divinæ, & Naturalis prohibentis Usuras; ob quam prohibitionem, promissio, de solvendis Usuris facta, nulla est. *Vid.* S. Thom. 2. 2. *q.* 78. *a.* 1. Molin. *l. c. disp.* 304. Azor *l. c. c.* 2.

§. III.

An Usuræ licitè possint exigi, & accipi, ob favorem piæ causæ, vel aliud opus bonum, saltem dispensativè?

NOn posse exigi, sumitur ex *c. super eo* 4. *h. t.* cùm Usurarum crimen, ut ait Pontifex, utroque Testamento, novo, & veteri, prohibitum sit, in quo dispensari non potest; neque facienda mala sint, ut eveniant bona, aut auferendum divitibus aliquid, ut detur pauperibus &c. Et hinc non possunt Principes supremi facere licitas Usuras (quamvis pœnam Usurariis subeundam remittere possint) si v. g. à Judæis pecunia mutuò accipitur, aut illis datur: quod enim Jure naturali prohibitum est, non potest positiva Principis voluntate licitum fieri. *Vid.* S. Thom. *l. c. q.* 78. *a.* 4. Azor *l. c. c.* 17. & *p.* 1. *l.* 8. *c.* 22. Less *l.* 2. *de Just. c.* 20. *dub.* 179.

§. IV.

Utrùm dominium Usurarum transferatur in Usurarium?

I. CErtum est, si mutuatarius non habeat voluntatem transferendi dominiũ in Usurarium, sed solùm dandi pecunias illas exterius, ne videatur fidei datæ deesse, non tranferri Usurarum dominium in Usurarium: nisi lucrum Usurarium consistat in pondere, numero, aut mensura, v. g. frumẽtum sit, vinum, aut pecunia, & hæc cum rebus suis ejusdem qualitatis indiscernibiliter commisceat Usurarius; nam tunc eorum dominium acquiret titulo permixtionis.

II. Abstrahendo à prædicta voluntate solventis Usuras, & permixtione Usurarii,

rarii, communior sententia docet, Usurarum dominium non acquiri ab Usurario: cùm ad dominium requiratur titulus, qui tamen hìc non intervenit. Alii verò probabiliter docent, acquirere quidem dominium rerum per Usuram acceptarum Usurarium, sed inefficax & revocabile, ita ut obligatus sit ad restituendum, quidquid per Usuram accepit, cùm penes solventem Usuras absoluta quidem voluntas sit, eas Usurario solvendi, prout ex pacto, & conventione debentur, voluntas tamen hæc sit aliquo modo involuntaria, & consequenter solvens Usuras se habeat, sicuti se habet ex gravi metu promissa solvens, quorum quidem dominium in promissarium, sed revocabile, & inefficax transfertur.

III. Si Usurarius res per Usuram acquisitas vendat, licèt non transferat earum dominium in emptorem secundùm illam sententiam, quæ negat Usurario rei usurariæ dominium; acquirit tamen dominium pretii: quia sicut pretium rei furtivæ non est furtivum, ita nec pretium rei Usurariæ est Usurarium. Modò tamen emptor bona fide res illas emerit nesciens esse alienas. Porrò si quis ab emptore rem Usurariam venditam evincat, tenetur in foro conscientiæ Usurarius totum pretium restituere emptori, cui res per evictionem est extorta, sicut & pretium fructuum rei Usurariæ, si illi per evictionem emptori sunt adempti. *Vid.* S. Thom. *l. c. a.* 3. Azor *p.* 3. *l.* 5. *c.* 11. & 12. Molin. *tr.* 2. *disp.* 326. & 327. Card. Lugo *tom.* 2. *de Just. disp.* 26. *sect.* 11.

SECTIO II.

De Pactis tum illicitis, & usurariis, quæ contractui mutui adiici nequeunt, tum licitis, quæ apponi possunt absque Usura.

§. I.

De Pactis, ob quæ contractui mutui adjecta, is efficitur Usurarius.

I. IN genere dici potest, quòd per omne pactum, seu conventionem, per quam præter sortem, præcisè vi mutui, & propter id, quod mutuo intrinsecum, & proprium est, lucrum exigitur, seu gravamen, ac onus qualecunque imponatur, sive nova obligatio ex Justitia, ad quam mutuatarius aliàs non tenebatur, redditur contractus mutui usurarius; quia si sors solvatur, cõtractum debitum ad æqualitatem compensatur, & extinguitur, unde si quid ultra sortem exigitur, injustè exigitur. In specie verò.

II. Usurarium est aliquid ultra sortem accipere, pro obligatione non repetendi ante certum tempus, v.g. annum, pecuniam mutuò concessam, & de hoc pacisci: hæc enim obligatio non repetendi mutuum ante tempus, ad quod concessum est, est intrinseca, & substantialis mutuo: unde sicut sine Usura non potest aliquid accipi pro ipso mutuo, cùm debeat esse gratuitum, ita nec pro obligatione ad non repetendum illud intra certum tempus; omne enim mutuum affert secum obligationem non repetendi illud per aliquod tempus, aliàs esset merè precarium. Simile est in venditione, in qua obligatio carendi re vendita non est peculiari aliquo pretio æstimabilis. Pro obligatione tamen, quam quis in se suscipit mutuandi alteri, quandocunque petierit, potest merces accipi: quia talis obligatio est pretio æstimabilis.

III. Usurarium est, si ille, cui mutuum concedo, mutuatarius scilicet ex pacto obligetur ad vicissim postea mutuum dandum mutuanti: quia in tali casu onus aliquod pretio æstimabile imponitur à mutuante mutuatario, quod est supra sortem. Idem dicendum est de pacto, quo obligatur mutuatarius, ut mutuatori prædium vendat, vel elocet, aut ejus tabernam frequentet &c.

IV. Si tamen pro mutuo in præsenti exigas vicissim aliud mutuum, non tanquam pretium, sed ut conditionem, v. g. ut si mutuatarius pecunias velit hìc, & nunc à te mutuas habere, vicissim ipse frumentum, vel vinum tibi mutuò concedat, usurarium non est; quia potes meritò beneficium petere ab eo, cui beneficium præstas, modò non sit speciale onus, & nihil supra sortem exigatur. Sic potes etiam pro obligatione mutuandi pecunias in te suscepta, obligare alterum ad mutuum tibi dandum frumentum, si petas: cùm in tali casu par utrinque servetur obligatio, penes te quidem ad dandas pecunias, penes alterum verò ad dandum frumentum, & nihil oneris pro mutuo dato imponatur, aut accipiatur. Non est tamen licitum exigere obligationem mutui in futurum, ut detur mutuum in præsenti:

quia sic exigeretur civilis obligatio pretio æstimabilis.

V. Usurarium est, mutuare cum pacto, ut mutuatarius mutuanti beneficium aliquod, aut officium publicum conferat, aut obtineat, aut præsentet, eligat &c. sive præsenti, sive futuro tempore: quia supra sortem exigitur in tali casu aliquid, tanquam ex Justitia debitum; si enim propter mutuum concessum benevolentiam tantùm alterius, & gratitudinem expectes; absque pacto obligante, nulla Usura committitur, cùm in tali casu Justitiæ obligatio non interveniat, quà supra sorté solvi quid debeat.

VI. Usurarium est, mutuare cum pacto, ut mutuatarius condonet injuriam ipsi à mutuante, vel alio huic conjuncto illatam: quia imponitur onus, quasi ex Justitia debitum, quod in sortem non computatur, aut computari solet, & exigitur pro mutuo aliquid pretio æstimabile supra sortem, remissio scilicet juris, quod habet injuria affectus ad compensationem, & pœnam petendam.

VII. Usurarium est, mutuum dare cum pacto, ut mutuatarius obligatus sit ad fidejubendum pro mutuante, ob onus scilicet novum, quod est supra sortem: nisi fidejussio non tam ut pretium mutui exigatur, quàm ut conditio, sine qua nolit quis mutuare. *Vid.* Molin. *tr.2. disp.308. & seqq.* Laym. *l.3. Theol. tr.14. c.16.* Card. Lugo *tom.2. de Just. disp.25. sect.3. & 5.*

§. II.

An mutuans aliquid ultra sortem, seu rem mutuò datam exigere possit ratione damni emergentis?

I. POtest mutuator licitè, & sine Usura, aliquid ultra rem mutuò datam, seu sortem exigere, vel accipere, ratione damni emergentis. Ratio est. quia quisque potest se indemnem servare, nec tenetur alteri subvenire cum proprio suo notabili damno. Hinc potest ab initio, dum mutuum datur, cum mutuatario iniri pactum de solvendo aliquid ultra sortem ratione damni emersuri, etiamsi mutuatarius non sit futurus in mora solvendi tempore constituto. Immò mutuatarius, si culpabiliter in mora fuit solvendi mutui, ac mutuans intereà damnum in rebus suis passus fuit, quod præcavere potuisset, nisi morosus mutuatarius moram traxisset in solvendo, tenetur ad damnum tale reparandum, etiamsi hoc in pactum non sit deductum: cùm in tali casu nullum lucrum supra sortem accipiat mutuans, aut ad onus aliquod obliget mutuatarium, ad quod ex naturæ jure non est obligatus, sed damni præcisè reparationem accipiat. Si tamen mutuator, neque damnum, neque periculum damni deduxit in pactum, non tenetur mutuatarius quidquam pro eo solvere, etiamsi posteà eveniat, dummodo ipse non sit in culpa.

II. Ut autem sit obligatio, aut possit in pactum deduci obligatio damni reparandi, requiritur primò; ut mutuum sit causa damni; si aliunde mutuans habeat, unde possit damnum sibi imminens præcavere, nihil à mutuatario ratione damni peti, aut accipi potest, quasi debitum ex Justitia. Secundò: debet mutuans mutuatarium præmonere de damno emergente, quia fortassis nollet cum tali onere accipere mutuum. Si tamen expresè non monuit, sed tantùm aliquid supra sortem petiit. non tenetur postea restituere, quod accepit: modò damnum reipsa evenerit. Tertiò: requiritur, ut damnum, si quod eveniat ante tempus solutioni præfixum, sit deductum in pactum, saltem sub generali clausula, solvendi aliquid supra sortem; aliàs sibi imputare debet mutuans, quòd non meliùs damno suo caverit: nisi coactus fortasse ad mutuandum fuerit, quo in casu interesse damni emergentis exigere potest, etiamsi nihil de eo conventum sit. *Vid.* Lugo *l.c. sect.6.* Azor *p.3. l.5 c.4.* Laym. *l.c.*

§. III.

An, & quomodo in mutuo aliquid licitè, & sine Usura exigi, vel accipi possit ultra sortem, ratione lucri cessantis?

I. SI lucro suo privatur mutuator, eò quod pecuniam, v.g. quam ad lucrum faciendum destinaverat, mutuam dare debuerit alii, aut lucrū perierit, eò quòd mutuatarius in culpabili mora solvendi fuerit, tenebitur ratione lucri taliter cessantis mutuatarius satisfactionem facere etiam ultra sortem dando aliquid juxta prudentis arbitrium: neque ulla in tali casu Usura committur, etiamsi nihil de lucro cessante reparando in pactū deductum fuerit, cùm lucro suo injustè in tali casu privetur mutuās.

II. Quòd siquis sponte mutuam det pecuniam

niam ad lucrum faciendum destinatam, potest de lucro cessante pacisci cum mutuatario, & tenebitur hic ex pacto ad lucrum cessans reparandum, juxta æstimationem prudentis. Ratio est: quia in tali casu non solvitur aliquid supra sortem præcisè ratione mutui, sed ratione lucri, quod mutuatori cessat in commodum illius, cui datum est mutuum.

III. Ut tamen lucri cessantis haberi possit ratio, & propter illud aliquid supra sortem exigi, debet 1. ejusmodi lucrum non esse in spe, & potentia merè remota, sed propinqua, quia v. g. pecunia mutuò data, ad negotiandum jam fuit destinata, aut destinanda fuerat, neque aliunde, saltem æquè facilè, compensatio lucri inde cessantis haberetur. 2. Non debet ratione lucri cessantis plus exigi, quàm spectatis omnibus circumstantiis, & expensis faciendis, spes lucri, quod hic, & nunc cessat, valeat: nisi malit mutuator tantùm indeterminatè lucri cessantis compensationem in pactum deducere. 3. Interesse lucri cessantis non debet statim, & anticipatò à mutuatario exigi, sed tempus solvendi mutui expectari, ne palliata, in tali casu anticipatę solutionis, committatur Usura. *Vid.* Card. Lugo *tom. 2. de Just. disp. 25. sect. 6.* Molin. *tr. 2. disp. 315.* Azor *p. 3. l. 5. c. 5.*

§. IV.

An ratione periculi, cui mutuum exponitur, licitè possit aliquid supra sortem exigi?

I. SI periculum sit, ne res mutuata pereat, eò quòd vel per maria transferenda sit, per vias, & itinera periculosa &c. & propterea mutuans aliquid supra sortem exigat, tum contractus usurarius non est: cùm in tali casu non tam vi mutui supra sortem accipiatur aliquid, sed propter assecurationem, quam præstat mutuans mutuatario, periculum alienum, rei scilicet mutuatæ, & in dominio mutuatarii jam existentis, perdendæ, in se suscipiens. Sicuti enim sine Usura quis potest rei alienæ periculum in se suscipere, & propterea ab eo, in cujus gratiam tale periculum subit, accipere aliquid, cùm assecuratio rei alienæ sit pretio æstimabilis: sic potest etiam pecuniæ mutuò alteri datæ, & in dominium illius translatæ, assecurationem ex pacto pro pretio aliquo in se suscipere, sine Usuræ periculo.

II. Si verò periculum sit perdendi mutui non ratione rei mutuatæ periculosè transferendæ, sed mutuatarius sit in periculo inopiæ, vel fraudulentus, & non usque adeò bonæ fidei debitor, ut meritò timere possit mutuans, sortis etiam in tali casu pendendæ periculum sibi imminere, aut certè non sine multis incommodis, & expensis acquirendæ, potest pro periculo sortis, aliquid per pactum assecurationis exigere ultra sortem sine Usura: modò non cogatur ad hoc mutuatarius, sed ad invitationem quidem mutuantis, liberè tamen, & sua sponte pactum tale ineat, Cùm enim periculum in tali casu in se suscipere sit pretio æstimabile, consequenter nulla injuria est, pretium in tali casu pro periculo assecurationis accipere. *Vid.* Lugo *l. c. à n. 76.* Azor *l. c. cap. 6.* Less. *l. 2. c. 20. dub 13.*

§. V.

An in mutuo licitum sit pactum, ut mutuatarius, si tempore statuto non solverit mutuum, teneatur certam pœnam solvere ultra sortem?

I. NOn est Usurarium, sed licitum, etiam in mutuo talem pœnam apponere. Ratio est: quia illa non solvitur vi mutui, sed solùm ob moram, & culpam in non solvendo commissam.

II. Ut hujusmodi pœna licitè apponatur in mutuo, requiritur. 1. Ut non apponatur in fraudem, & ad palliandam Usuram: tunc autem in fraudem censetur apponi, quando ideò solùm exigitur, ut lucrum, quod directè ex mutuo quærere mutuator non potest, prætextu pœnæ capiat, non curando, utrùm mutuatarius tempore constituto solvat, an non; aut si mutuatario nimis brevem terminum assignet, ut dum is intra illum solvere mutuum non potest, solvere cogatur pœnam. 2. Requiritur, ut debitor culpabiliter non solvat, vel quia non vult solvere, vel quia culpabiliter se impotentem reddidit ad solvendum. 3. Ut pœna sit moderata, & proportionata culpæ. Unde si pars debiti soluta sit, non potest tota pœna exigi. 4. Ut mora in solvendo sit notabilis, spectata qualitatate negotii, & more Provinciæ.

III. Probabile est, ejusmodi pœnam conventionalem mutuo adjectam solvi debere etiam ante sententiam Judicis: quia debetur vi pacti initi. Magis probabile est, eam

non deberi, antequam expresè, vel tacitè à parte exigatur. *Vid.* Less. *l. c. dub.* 15. Azor *l. c.* Molin. *tr.* 3. *disp.* 317.

§. VI.

An pactum adjectum mutuo, ut res mutuata restituatur, in eadem mensura, & bonitate, etiamsi pretium ejus creverit, sit usurarium?

I. SI tempore dati mutui æquè dubium sit, an tempore solutionis pretium, seu valor rei mutuatæ major, aut minor sit futurus, licitum est pactum tale, & nullam Usuram continet: quia in tali casu æqualis est utriusque contrahentis conditio, tam quoad lucrum, quàm quoad periculum, per accidens, & casu fortuito eveniens. Pactum tamen licitum non esset, si augendi pretii moralis haberetur certitudo.

II. Licitum etiam est tale pactum, si mutuans rem illam, quam hic, & nunc mutuam dat, in tempus illud servaturus fuisset, quo majus erit rei illius pretium: cùm ex charitate, qua mutuum hic, & nunc dat, non debeat suarum rerum parti damnum. Detrahi tamen debent sumptus, quos mutuans fecisset in asservando, v. g. frumento, aut vino, usque ad tempus solutionis, nec non æstimatio periculi, si quod erat, quia fortè apud eum vinum corruptum, aut deterius factum fuisset. Et in hac, ac priore assertione conveniunt DD.

III. Certum videtur, quòd si certò, vel saltem probabiliter prævideatur, triticum, vel vinum postea minùs valiturum, possit mutuator licitè pacisci, ut plures scaphæ frumenti, vel urnæ vini sibi reddantur, quæ adæquent præsentem valorem tritici, vel vini, quod nunc dat; sive illud venditurus, vel consumpturus fuisset, sive conservaturus in tempus, quo decresceret pretium. Ratio est: quia in tali casu non petitur aliud, quàm pretium æquale illi, quod mutuò datur. Requiritur tamen, ut sicut mutuator plures mensuras recipit, quàm dedit, si valor tritici decrevit, ita contrà si valor crevit, debeat pauciores recipere; quia alioqui non servaretur æqualitas.

IV. Est illicitum pactum, per quod obligatur mutuatarius, ut non anteà reddat mutuum, quàm pretium tritici, v. g. creverit: quia sic cogitur lucrum ex mutuo solvere.

V. Non est illicitum, vetus frumentum mutuare cum pacto, ut postea reddatur novum, licèt ex hoc mutuator habeat commodum, quia faciliùs poterit conservare novum quàm vetus frumentum: modò vetus nunc tantundem valeat, quantum tunc valebit, aut valiturum speratur novum.

VI. Si tempore rei mutuò datæ, nihil conventum sit, de facienda solutione mutui secundùm modò currentem, aut tempore solutionis futurum valorem, neque quidquam de augendo, vel minuendo pretio prævisum sit, rectè præsumitur, intentionem contrahentium fuisse, ut juxta conditionem mutui, res mutuata reddatur in eadem specie, mensura, ac bonitate, sive pretium creverit, sive non creverit, prout mutuò data fuit, uti supponi videtur in *L. Vinum* 22. *ff. de rebus credit.* Si verò tempore contractus mutui fuit prævisum, quòd pretium posteà crescet, vel decrescet, tunc si decrescit, mutuatarius solùm tenetur reddere in ea quantitate, & bonitate, qua accepit. Quia mutuator decrementum prævidens, & nihil de eo exprimens, censetur remittere obligationem compensationis. Si verò crescit pretium, regulariter non tenetur mutuatarius plus reddere quoad valorem, quàm quantum accepit à mutuatore: quia hic non potuit plus exigere. *Vid.* Lugo *cit. disp.* 25. *sect.* 7. Less. *l. c. dub.* 17. Molin. *tom.* 2. *disp.* 311.

SECTIO III.

De Usuris, quæ committuntur in Venditione, & Emptione; & an Contractus Censualis sit usurarius.

§. I.

An sit Usura rem pluris justo pretio vendere ob dilatam pretii solutionem; & vicissim rem minoris emere, quàm valet, quia præsenti pecunia emitur?

I. REm pluris vendere, quàm valeat, eò quòd differatur solutio pretii, & rem minoris emere, quàm nunc valeat, eò quòd quis præsenti, & numerata pecunia emat à venditore, per se, & spectata rei natura, ac in foro conscientiæ, Usura est palliata. In foro tamen externo tanquam Usurarius talis conveniri, ac condemnari non potest. Ratio, quòd sit Usura, est: quia cùm taliter vendens, vel emens sine ulla cau-

causa à justo pretio recedat, consequenter lucrum illud, quod supra, aut infra justum pretium acquirit, videtur habere ex vi mutui, sub venditione, aut emptione hac palliati, & latentis: quæ prava voluntas, cùm in opere externo non appareat, excusat quidem talem in foro externo, quominùs tanquam Usurarius conveniri, aut condemnari possit, non tamen excusat coram DEO, qui scrutator est cordium.

II. Non tamen Usura est, pluris vendere ob dilatam solutionem, vel minoris emere ob præsentem solutionem, si emptor ex præsenti solutione, vel venditor ex dilata solutione damnum aliquod patiatur, vel lucrum ipsi cessèt, aut si venditor pro obtinendo pretio labores, & difficultates notabiles, & non ordinarias debebit subire, expensas facere &c. aut si tempore traditionis dubium est, an res pluris, vel minoris sit valitura tempore solutionis, e.g. frumentum, quod nunc valet 10. potest vendere 12. si dubium sit, an tempore solutionis faciendæ plus, vel minus quàm 12. valiturum sit. Ratio est: quia tunc tam emptor quàm venditor æqualiter damnum, vel lucrum exspectat. Ut tamen sit licita rei venditio majore pretio, quàm in præsenti valet, ob dilatam pretii solutionem, non tantùm dubium esse debet tempore venditionis, & traditionis, an res pluris, vel minoris sit valitura tempore solutionis: sed insuper requiritur, ut venditor non esset tempore contractus, merces, quas modò vendit, venditurus, sed servaturus usque ad tempus solutionis. *c.6.h.t.c.*10.*& c.fin eod.* Benè verò notandum est, quod Pontifex *cit. cap. 6.* monet, meliùs saluti suæ consulere, qui ab ejusmodi contractibus abstinet. *Vid.* Abb.& Fagnan. *in cit.c.c.* Less. *l.2.de Just.c.*21. *dubitat.6 &* 7.Card.Lugo *tom.2.de Just. disp.26. sect.*7.§.2.*&* 3.

§. III.

De Venditione, & Emptione Censuum, sive reddituum annuorum in genere.

I. VIx ampliùs his temporibus, quibus omnes lucri inhiant, aliqua propriè dicti mutui est ratio: nam quamvis multi clament, pecunias suas, seu res alias suas mutuas se dedisse; quòd tamen propriè loquendo mutuum non fecerint, ex spe acquirendi inde lucri colligitur, cùm illorum mens non sit, mutuum dare, & nihil inde sperare, prout mutuum fieri debere, Christus ipse *Lucæ 6.* docet, sed pecunia sua, sterili per se, lucrum facere. Et hinc in locum Mutui frequentissimus hodie usus est emendorum Censuum, in quantum scilicet per pecuniam alteri datam jus sibi comparavit dans pecuniam, ad annuum censum, sive pensionem ab altero, cui pecuniam dedit, exigendam, v. g. pro centum florenis datis censum 5. florenorum. Ille, qui accepta pecunia ad annuos redditus solvendos se obligavit, Censuarius dicitur; ille verò, qui ob datum pretium percipit tales census, Censualista vocetur.

II. Dividitur autem Census in Reservativum, & Consignativum. Reservativus est, quando quis dominium etiam directum rei suæ in alium transfert, reservata sibi pensione aliqua. Qui Contractus vix ab Emphyteusi distinctus est; nisi quòd per Emphyteusim dominium tantùm utile, in cõtractu verò Census Reservativi etiam directum dominium transferatur, & Emphyteuta suo tempore non solvens pensionem, sua Emphyteusi excidat (ut dictum est alibi) non autem Censuarius Census Reservativi, sed ad omnes pensiones debitas, & non solutas obligatus maneat. Consignativus verò Census, cujus hodie frequentissimus usus est, & de quo potissimùm hic agetur, censetur esse, quando quis certo pretio jus annuæ pensionis ex re alterius percipiendæ sibi emit, pro centum florenis v. g. emendo sibi scapham frumenti, aut quinque florenos in singulos annos solvendos.

III. Subdividitur Consignativus Census primò in Realem, qui super re aliqua frugifera constituitur, super agro v.g. horto, domo, &c. ita ut pensionis solvendæ obligatio rei illi, ad quemcunque demum pervenit, adhæreat. Et in Personalem, qui super certa persona constituitur, quæ ratione suæ artis v. g. utilitatem affert. Et in Mixtum denique, in quo tam res aliqua, quàm persona obligata manet, ita ut Census talis non pereat ulterutro pereunte. Secundò subdividitur in Censum Perpetuum, & Temporalem. Ille non finitur per mortem Censuarii, sed transit ad hæredes: hic ad certum tantùm tempus obligationem suam extendit. Tertiò subdividitur in Censum Fructuariũ, ex fructibus sol-

vendum, & in Censum Pecuniarium, ex pecunia solvendum. Quartò subdividitur in Censum irredimibilem, qui ratione pacti adjecti ex neutra parte redimi potest; & in Censum Redimibilem, qui intra certum tempus, vel absolutè, si placuerit v. g. venditori, aut emptori, aut utrique, pro diversitate pacti redimi potest. *Vid.* Azor *p.3.l.* 10.*c.*4. Laym. *l.*3.*tr.*4.*c.*18. Less. *l.*2.*de Just.c.* 22.*dub.*2.

§. III.

Utrùm licitus sit Census Realis, sive Perpetuus, sive Temporalis, tam Redimibilis, quàm Irredimibilis, an verò sit usurarius & illicitus?

I. COntractus Censualis, seu Census Realis, sive perpetuus, sive temporalis, etiam vitalitius, & redimibilis, per emptionem, & venditionem constitutus, est justus, & licitus, modò justum sit pretiũ, tale scilicet, quod lege taxatum est, vel consuetudine approbatum. Ut constat ex *Extravag.Regimini* 1. & 2. *de Empt. & Vendit. inter comm.* Ratio est: quia talis contractus (quomodocunque demum apud Germanos vocetur) non est mutuum, sed vera emptio, & venditio, qua emitur jus percipiendi quotannis pensionem, vel pecuniæ, vel frugum ex agro, vel domo aliena &c. Et consequenter sicut totum usumfructum ex re aliena percipiendum emere quis potest, ita etiam partem fructuum ex prædio alieno, vel in ipsis fructibus, vel in pecunia solvendum.

II. Contractus Censualis, sive emptio, vel venditio Census Realis perpetui, & irredimibilis justa est Jure naturæ & licita, sive sit Census fructuarius, sive pecuniarius. Ratio est: quia licita est emptio alicujus prædii perpetua, & irredimibilis quoad dominium ejus directum & utile; ergo etiam justa est perpetua, & irredimibilis emptio partis ususfructus. Census autem Realis est velut pars quædam ususfructus. Neque refert, quòd pensiones progressu temporis solvendæ, excedant pretium, quod pro censu offertur: nam licitum est agrum, vel domum certo pretio emere, licèt fructus, aut pensiones ex eo percipiendi, intra paucos annos sint superaturi ipsum pretium agri, vel domus.

III. Emptio, & venditio Census Realis temporalis, sive ad incertum tempus, v. g. ad vitam ementis, sive ad certum tempus, v. g. ad 20. annos, est licitus. Ratio patet ex dictis.

IV. Emptio, & venditio Census Realis redimibilis ex parte venditoris, est licita. Ratio est: quia omnes aliæ venditiones cum pacto redimendi, ad arbitrium venditoris, sunt licitæ, ut colligitur ex *L* 2. *C.de Pactis inter Empt. & Vendit.* ergo etiam licita est venditio Census, ut venditor, quandocunque vult, possit redimere.

V. Quin etiam probabiliter licitus est Census Realis utrinque redimibilis, adeòque etiam arbitrio emptoris. Nam in aliis emptionibus agrorum, domorum, &c. in quibus emitur totum rei dominium, potest apponi pactum redimendi ad arbitrium utriusque, ut plerique DD. admittunt: ergo etiam in emptione Census, quo emitur jus percipiendi partem fructuum, quod est veluti pars dominii. Debet autem majus pretium solvi in Censu utrinque redimibili, quàm in Censu solùm redimibili ex parte venditoris: quia in priori majus, & speciale onus imponitur venditori, quod pretio æstimabile est. Non tamen Contractus censualis utrinque redimibilis, vel saltem redimibilis ex parte emptoris, tolerari facilè debet, ob intentionem usurariam, & pericula usurarum sub tali contrahendi modo sæpe latentia. Et hinc tamen in constitutionibus summorum Pontificum Martini V. & Calixti III. quàm in constitutione Caroli V. Augustæ in Conciliis Imperialibus anno 1548. edita, contractus tales censuales, quibus conceditur emptori facultas redimendi, prohibiti sunt ex præsumptione usurarum.

VI. Contractus Censualis Realis utrinque redimibilis, adjecto etiam pacto assecurationis in perpetuum, probabiliter, tanquam licitus, defenditur & toleratur, nempe ut si res Censui subjecta casu fortuito pereat, id non emptoris, sed venditoris damno accidat, qui nihilominus obligarus sit censum redimere, vel super alia re frugifera constituere: modò hoc onus venditori impositum, eidem, prudentis arbitrio, debitè compensetur, augendo pretium Census, vel (quod idem est) minuendo pensionem solvendam. Ratio est: quia tale pactum assecurationis potest addi aliis contractibus, v. g. commodato, depositio, nempe

ut

ut periculum rei non ad commodantem, vel deponentem, sed ad depositarium, vel commodatarium spectet. Erit tamen talis census, cum pacto assecutionis, usurarius, si instituatur, vel continuetur cum persona, nullos habente redditus ex re aliqua frugifera. *Vid.* Laym. *l.c.* Azor *l.c.* Less. *l.c. dub.* 5. 6. & 10. Lugo *tom.* 2. *de Just. disp.* 27. *sect.* 2.

§. IV.

An licitus, & justus sit Census personalis perpetuus tam irredimibilis, quàm redimibilis ex parte solius venditoris?

I. QUòd census personalis non ita possit constitui in persona libera, ut si ea non sit solvendo, creditor possit debitorem vendere, vel servituti subiicere, sicuti prædium vendi potest, & vindicari, certum est: sicuti enim homo liber non potest pignori dari cum periculo venditionis, *c.* 2. *de pignori*, sic nec potest census, cum tali periculo, in eo constitui.

II. Quòd autem licitus, & justus sit census personalis, ita ut persona, & ejus hæredes, si census sit perpetuus, sint obligati, ex laboribus, v.g. suis, & operis, ad pensionem annuam solvendam, & censuario jus acquiratur, ad illam pensionem exigendam (sive redimibilis talis contractus sit, sive irredimibilis) consuetudo in multis provinciis recepta probat, & à paritate census realis ostenditur. Argumenta in contrarium solvit Auctor Metho. §. 5. *Vid* Covarr. *l.* 2. *resol cap.* 7. *n.* 2. & 5. Less. *cit. cap.* 22. *dub.* 4. Lugo *l. c. §.* 1.

§. V.

De Conditionibus ad Contractum Censualem requisitis.

I. DE jure naturæ quatuor conditiones requiruntur, ut justus, & licitus sit contractus censualis. Primò: requiruntur, ut in re sufficienter frugifera, vel quæ pro tali habetur, annuus census constituatur, ut suo tempore haberi pensio possit, sive deinde in re immobili, sive mobili constituatur, modò usus illius non sit consumptio illius, & separari possit dominium ab usu rei. Potest autem de jure naturæ census etiam constitui in persona, si hæc possit, ac velit sua opera tantùm lucrari, quantum sufficit ad pensionem ex lucris solvendam, vel saltem bona aliqua in re, aut in spe habeat.

II. Requiritur, ut justo pretio (de lege, vel consuetudine taxato, ut dictum est; vel si hæc non habeantur, juxta prudentis arbitrium) census talis, vel jus ad pensionem ematur.

III. Requiritur, ut si res, ex qua pensio solvitur, reddita sit infructuosa, vel omninò perierit sine culpa censuarii, censualista, id est, is, qui census percipit, damnum ferat, secluso speciali assecurationis pacto; cùm enim censualista sit dominus juris percipiendi pensionem, sive censum, res autem domino suo pereat, consequenter etiam hoc jus, si pereat, censualistæ utpote domino census, perire debet.

IV. Denique de jure naturæ non potest res censui subjecta, inscio censualista, alienari, ne ejus jus fiat deterius, aut difficilius.

V. De jure positivo Ecclesiastico *in Extravagant. Martini V. & Calixti III. inter cõmunes de empt. & vendit.* requiritur primò: ut res immobilis, certa, fructifera designetur, cui census imponatur. Secundò: ut illa sola obligata maneat pro censu, & non persona, aut alia illius bona. Tertiò: ut pretium justum solvatur, quod varium potest esse, juxta varias conditione. Quartò: ut pretium, quo census emitur, statim solvatur præsenti pecunia. Quintò: ut venditori facultas relinquatur eodem pretio redimendi censum, vel totum, vel per partes. Sexto: ut venditor ad redimendum censum non astringatur. Septimò: ut si res, super qua census est constitutus, pereat, ipse quoque extinguatur. Octavò; ut pensiones non superent æstimationem fructuum rei, in qua census est constitutus. Verùm prædicti Pontifices non dicunt, has omnes conditiones esse necessarias, neque contractus censuales, sine his conditionibus initos, improbarunt.

VI. Plures alias conditiones statuit Pius V. in Bulla super hac re edita anno 1568. 14. Cal. Febr. Quia tamen in nostra Germania hæc Bulla, aut promulgata nunquam fuit, aut usu contrario abrogata, census in his partibus non tam secundùm illius tenorem, quàm juxta receptam consuetudinem instituuntur. *Vid.* Molin. *tr.* 2. *disp.* 391. & 789. Less. *l.* 2. *c.* 22. *dub.* 12. & *seqq.* Tanner. *tom.* 3. *disp.* 4. *quæst.* 7. *dub.* 4. & *seqq.*

SECTIO IV.

De Usuris, quæ committuntur circa Pignora, & Hypothecas.

§. I.

An sit Usura, si Creditor fructus Pignoris, seu rei oppigneratæ non computet in sortem?

I. FRuctus pignoris, sive ex re pignori pro mutuo obligata percepti, debent à creditore in partem sortis debitæ computari: alioquin Usura est, uti constat ex *c. Plures* 1. *& c. Quoniam* 2. *h. tit.* Et ratio est: tum quia Usura est, quidquid causa mutui Creditor lucratur supra sortem, sive illud lucrum in pecunia numerata, sive in fructibus, ut vino, tritico, oleo, sive in alia re consistat. *c.* 2. *& seqq. caus.* 14. *qu.* 3. tum quia omne commodum ex re oppignerata ad ejus dominum pertinet, sicut etiam omne damnum, quòd fortuitò in re oppignerata accidit, ad eundem spectat. *L. Si inter* 21. *§. quidquid ff. de Pignor.*

II. Fructus pignoris in sortem principalem computandi sunt à creditore, deductis priùs expensis necessariis, quæ quærendorum, colligendorum, & conservandorum fructuum causa factæ sunt, & utilibus etiam, quibus res melior est facta; non autem voluptariis, aut superfluis. *L. si à Domino* 36. *§. fin. ff. de Hæredit. petit.* Computandus est etiam labor creditoris: cùm nemo teneatur gratis laborare in gratiam alterius. Potestque creditor rem oppigneratam retinere, donec deducat expensas, vel eæ ipsi solutæ sint. *Vid.* Greg. Tholos. *l.* 2. *de Usur. c.* 9. *à nu.* 9. Abb. & Alex. *in cit. c.* 1. *&* 2. *h. t.*

§. II.

Ex quibus titulis, sive causis non teneatur Creditor fructus rei oppigneratæ in sortem computare ad vitandam Usuram?

I. LIcitè non computantur fructus pignoris in sortem, quando pignus jam alias erat creditoris, aut ei debitum, idque consequi aliter non poterat: v. g. si Laicus aliquam possessionem, vel prædium, quod fuerat Clerico in beneficium assignatum, injustè detineat, & posteà illud Clerico pro mutuo det in pignus. *c.* 1. *h. t.* Ratio est: quia in tali casu recipit, quod suum est, & per viam occultæ compensationis redimit, quod ad se legitimè spectabat, & fortè aliàs recuperari non poterat.

II. Computare in sortem non tenetur creditor fructus pignoris, cujus dominium directum habet, debitor verò solùm utile: ut si rem emphyteuticam det Emphyteuta in pignus domino proprietatis, aut Vassallus feudum. *c.* 1. *de feudis, & c. Conquestus* 8. *h. t.* Ratio est: quia hæc est natura, & conditio contractus feudalis, & emphyteutici, ex prima sua institutione, ut in certis casibus jure expressis dominium utile redeat ad dominum directum, & cùm jure proprietatis consolidetur, inter quos est etiam ille casus, si res feudalis, aut emphyteutica à Vassallo, aut Emphyteuta detur in pignus pro debito, domino directo.

III. Ut tamen dominus directus possit fructus ex pignore percipere, non computando eos in sortem, requiritur. Primò: ut intereà non exigat à Vassallo, vel emphyteuta debitum aliàs servitium, vel pensionem. *cit. c.* 1. *de Feud.* Quòd si ea admittat sine protestatione de non amittendo jure ad fructus, tenetur hos in sortem computare. Nec tamen loco fructuum admittere tenetur obsequium, aut pensionem, sed potest percipere fructus ex re feudali, vel emphyteutica, etsi excedant debitum obsequium Vassalli, vel pensionem emphyteutæ. Secundò: ut dominus directus non percipiat ex re feudali, vel ephyteutica, in pignus data, fructus provenientes ex meliorationibus factis per industriam Vassalli, aut emphyteutæ: eos enim dominus directus quoad excessum illum tenetur computare in sortem. Tertiò: ut feudum, in pignus datum, non sit pretio emptum à Vassallo (idemque est de emphyteuta) nec in compensationem præcedentium meritorum, vel obsequiorum datum, sed gratis concessum: alioquin enim fructus in sortem computari debent, vel toti, si feudum merè pro pretio, aut ob præcedentia obsequia datum fuit, vel pro parte, quæ respondet pretio accepto, si partim pro pretio partim liberaliter concessum fuit.

IV. Maritus non tenetur computare in sortem fructus, quos percipit ex fundo,

do, vel alia re, sibi pro dote Uxoris in pignus data. *c. Salubriter 16. h. t.* Ratio est: quia istos fructus non percipit Maritus in compensationem solutionis dotis (hæc enim esset Usura palliata) sed ut ex iis Uxorem alat, & alia Matrimonii onera sustineat, cum obligatione restituendi dotem soluto Matrimonio. Hanc ipsam ob causam licitum est pactum, ut certam pensionem annuam, seu pecuniæ quantitatem solvat genero socer in compensationem onerum Matrimonii, quamdiu dotem non solverit. Si tamen constet, socerum pignus dedisse genero non ad onera Matrimonii sustinenda, sed solùm in securitatem dotis promissæ, non potest gener fructus pignoris retinere ultra sortem, nisi ratione lucris cessantis, si socer esset in mora non solvens dotem tempore constituto. *Vid.* Molin. *tr. 2. disp* 321. & 323. Card. Lugo *de Just. disput. 25. sess. 8.* Less. *de Just. c. 20. dub. 16.*

§. III.

An Contractus, sive pactum Antichriseos sit illicitum, & usurarium, &, an etiam Montes Pietatis usuram contineant?

I. PActum Antichriseos, ut tamdiu creditor fructus pignoris lucretur, salva sorte, donec debitum solutum fuerit, illicitum, & usurarium est, propter palliatam usuram, quæ in tali pignoris contractu latet. Et hinc ad cavendas tales usuras res immobilis, & frugifera non facilè in pignus dari debet.

II. Mons Pietatis dicitur pecuniæ certa summa, quæ à Principe aliquo, vel Domino loci, aut Communitate collecta, & destinata est, ut semper habeant pauperes pecuniã, quam mutuam accipere possint ad certum tempus pro certo pignore depositò, & ut mutuatarii pro singulis mensibus exiguum aliquid solvant supra sortem, ad conservandum Montem Pietatis, stipendia ministrorum &c. Hujusmodi Montes Pietatis licitos esse, & nihil usurarios, probant Summi Pontifices, approbantes eos, ac pauperum, qui iis juvantur, necessitas, & communis utilitas. *Vid.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 16.* Lugo *tom. 2. de Just. disp. 25. sect. 8.* Molin. *tr. 2. disput. 125.* Less. *l. 2. cap. 20. dub. 23.*

SECTIO V.

De Obligatione restituendi Usuras.

§. I.

An, & quibus teneantur Usurarii restituere Usuras?

I. USuræ restituendæ sunt, & quidem illis, à quibus fuerunt extortæ, vel eorum hæredibus, uti Jus naturale probat, quod vult, ut injustè læsus restituatur, & bona illi sua, quorum dominium non amisit, solvendo Usuras, reddantur.

II. Quòd si tamen nec illi, à quibus Usuræ extortæ fuerunt, neque eorum hæredes supersint, & de acceptatione Usurarum non constet, nisi in foro conscientiæ, vult Pontifex in *c. Cùm tu 5. h. t.* ut in pauperes, vel Ecclesias, vel alias causas pias restitutio fiat; ut omni scilicet, quo possunt, modo, suis dominis usuræ prosint, & reddantur: nisi inopia debitoris à restitutione excuset, vel hanc differre patiatur. *Vid.* Laym. *l. 3. tr. 2. c. 9* Molin. *tr. 2. disp. 329.* Greg. Tholos. *l. 3. de Usur. cap. 13.*

§. II.

An omnes Usurarii restituere teneantur Usuras, ac etiam hæredes eorum?

I. OMnes recipientes Usuras obligantur ad restitutionem, sive Clerici, sive Laici sint, *c. 1. 2. & 7. h. t.* etiam Judæi, tanquam iniqui possessores rei alienæ, aut restitutioni obnoxiæ: cùm Juris naturalis præceptum de damno alteri non dando, & rebus suis restituendis, omnes urgeat. Et probari etiam potest *arg. c. Post miserabilem 12. h. t. & c. Quanto 18. eodem.*

II. Si Usurarii tempore vitæ suæ Usuras non restituerunt, debent illæ restitui ab hæredibus defuncti. *c. Tuanos 9. h. t.* juxta portiones suas, quas ex hæreditate acceperunt: nam sicut de aliis damnis injustè datis à defuncto, obligantur eorum hæredes; ita etiam de Usuris, in foro externo juxta confectionem inventarii, in foro conscientiæ autem juxta vires hæreditatis. Nonnunquam etiam legatarii ex suis portionibus legatis tenentur. *Vid.* Barbos. *in cit. cap. 12. h. t.* Lugo *tom. 2. de Just disp. 25. sect. 11. §. 4.* Molin. *tr. 2. disp. 332.* Less. *l. 2. c. 20. dub. 20.*

§. III.

Quinam, & quo pacto cooperantes ad Usuras exigendas, vel solvendas teneantur ad restitutionem?

I. OMnes illi, qui sunt causa efficax ex parte mutuantis, ut Usuræ exigantur, & accipiantur, ad restitutionem, saltem secundo loco, in defectum Usurarii, tenentur. Qui verò ex parte mutuatarii Usuras solventis se tenent, suggerendo illi subsidia v.g. ut Usuras promissas solvere possit, ad restitutionem nullam obligantur.

II. Hinc Magistratus, qui statutis suis cogunt subditos ad Usuras solvendas, vel harum repetitionem, & restitutionem impediunt (quod sub excommunicatione in *Clem.uni.h.t.* prohibitum est) ad restitutionem obligantur, in defectum Usurarii nolentis, vel non potentis restituere: nisi ad cavenda majora mala permitterent tantùm Usurarum solutionem, vel ex alia justa causa etiam præciperent. Quam obligationem ad plures etiam alios efficaciter cooperantes se extendere, facilè cogitanti patebit; & ex generalibus principiis de Justitia colligi potest. *Vid.* Less. *l.c.dub.*21. Lugo *l.c.àn.*214. Molin. *l.c.disp.*331.

§. IV.

De quibusdam exceptionibus, quas Usurarii opponere possunt, vel solent contra petentes restitutionem Usurarum.

I. SI Usurarius excipiat contra mutuatarium petentem restitutionem Usurarum, quòd liberaliter ab eo sint remissæ, valida est exceptio, si sponte facta fuerit remissio, & nulla fraus intervenerit: cùm quilibet rerum suarum moderator debitori suo remittere debitum possit, in quibus remissioni jus non resistit.

II. Si verò petenti remissionem solvendarum, aut restitutionem solutarum Usurarum, opponatur ab Usurario exceptio Juramenti, nulla est talis exceptio, sed potest cogi (saltem ex officio Judicis, vel ad denuntiationem mutuatarii) Usurarius, ut mutuatario vel juramentum remittat, si nondum sint solutæ Usuræ, vel ut restituat solutas, ut constat ex *c.Tuas* 13. *h.t.* ne scilicet Usurarius ex dolo suo, & injustitia lucrum referat.

III. Si contra repetentem Usuras excipiatur, quòd vel ipse etiam, vel ille, cujus est hæres, & cujus nomine repetit, Usuras receperit, & non restituerit, valida est exceptio, *c.Quia frustra* 14. *h.t. c.Michael* 17. *h.t.* quia frustra implorat legis auxilium, qui in eandem legem, cujus auxilium implorat, committit. Neque audiendus est repetens Usuras sibi debitas, antequam, quas ipse debet, restituat.

IV. Quòd si tamen Clericus non proprio nomine, aut ut hæres Usurarii, Usuras exigat, sed nomine Ecclesiæ suæ, non potest contra illum excipi, quòd & ipse Usuras extorserit, nec restituerit: quia Ecclesiæ non debet illius delictum obesse. *arg. c.* 1. *de restit. spoliat.* Prout nec contra Procuratorem, nomine sui principalis repetentem Usuras, excipi utiliter potest, quòd etiam ipse ab aliis Usuras acceperit, nec restituerit: cùm neque hujus delictum principali obesse possit.

V. Si conventus super Usuris restituendis manifestus Usurarius appellet, ne cogatur illas restituere, audiendus non est. *cap. Quam perniciosum* 11. *h.t.* quia talis appellatio manifestè frivola est. Aliter tamen loquendum, si de Usuris à tali appellante acceptis non constet, & ex justa causa interponatur appellatio: cùm defensio, quæ est Juris naturalis, uti est appellatio, criminoso, ante sententiam, neganda non sit. *Vid.* Zœs. *comment.h.t.n.*28. Tholos. *l.*3. *de Usur.c.* 12. Barbos. *in c.*14. *h.t.*

§. V.

Aliæ duæ quæstiones circa restitutionem Usurarum resolvuntur.

I. OMne id, quòd ex pacto, vel conventione, ratione mutui, supra sortem acceptum est à Creditore, restituendum est: cùm sit Usura. Secùs dicendum est de eo, quod accepit Creditor ratione ejus, quod interest, sive ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, vel pœnæ legalis, aut conventionalis.

II. Si Creditor, seu mutuans à mutuatario, seu debitore accepit supra sortem rem fructiferam, e.g. domum, prædium, pecus &c. debent unà cum re restitui fructus non solùm percepti, sed etiam illi, quos debitor percepisset, si rem suam retinuisset; etiamsi Usurarius eos ob culpam, aut negligentiam

suam

suam non perceperit. *arg. c. gravis 11. de Restit. spoliat. L. In re 8. ff. de condict Furt.* Et quamvis non teneatur restituere illos, quos nec ipse ob negligentiam suam percepit, nec percepisset ob negligentiam suam debitor, si hic rem suam retinuisset: probabiliter tamen tenetur restituere illos, quos percepit, etsi dominus rei, vel ob suam negligentiam, vel ob casum fortuitum non percepisset; quamvis aliqui putent, saltem in foro Conscientiæ, hos fructus non esse necessariò restituendos. Potest tamen Usurarius, sicut & quilibet alius malæ fidei Possessor deducere expensas necessarias in colligendis, aut conservandis fructibus factas. *L Si a domino 36. § fin. ff. de Hæred. petit.*

III. Tenetur Usurarius præter Usuras restituere etiam omne damnum, quod debitor propter solutionem Usurarum passus est, v. g. si ad solvendas Usuras coactus fuit vilius vendere domum, aut accipere mutuum sub aliis Usuris: immò & lucrum, quod ob Usuras solutas debitori cessavit.

IV. Si Usurarius non sit solvendo, relicta ab eo per ultimam voluntatem, ut per testamentum, codicillum, legatum, vel donationem mortis causa, restitui debent Creditoribus, quousque Usuræ integrè solvantur. *L. Quod autem 6. § pen. ff. Quæ in fraud. Credit. L. ult. § 5. C. de Jure deliberandi.*

V. Qui rem titulo, sive lucrativo, ut per donationem, sive oneroso, ut per emptionem, aut venditionem, accepit ab Usurario, sive sit usu consumptibilis, sive non, quamdiu extat in specie, semper restituere debet, etiamsi Usurarius aliunde sit solvendo. Ratio est: quia cùm ipse Usurarius ejusmodi rerum dominium non habeat, non potest illud in alios transferre: aut certè dominiū talium rerum non transit in accipientem, nisi cum obligatione restituendi.

VI. Si Usurarius res illas, quarum dominium habet, per contractum onerosum, vel etiam gratuitum alienavit, & transtulit in alium, ita ut non sit per talem alienationem factus impotens ad restituendas Usuras in totum, vel ex parte, tunc non debent tales res ab accipiente restitui, etiamsi Usurarius post contractum fiat impotens ad restituendas Usuras. Ratio est: quia validè earum dominium fuit translatum, cùm fuerint propriæ ipsius Usurarii, nec pro Usuris tacitè hypothecatæ, vel realiter obligatæ.

VII. Si accipiens, quocunque titulo, res ab Usurario, probabiliter ignoravit, per talem alienationem Usurarium fieri impotentem ad restituendas Usuras, non tenetur illas restituere: quia contractus est validus; neque enim Usurarius ulla lege inhabilis factus est ad transferendum dominium. Si verò Usurarius sciens per alienationem se reddi impotentem ad restituendas Usuras, bona illa alienavit titulo lucrativo, tunc tenetur, qui illa accepit, in foro externo, & conscientiæ illa restituere, si adhuc extent, vel si bona fide consumpsit, quantum ex iis factus est ditior: quòd si mala fide accepit, & consumpsit, tenetur valorem earum restituere, etsi non sit factus inde locupletior. Si tamen accipiens non induxit Usurarium ad donandum, vel alienandum, sed ille sponte donavit, tunc non tenetur ad restitutionem, etsi sciverit, ipsum per hoc fieri impotentem ad solvendum: quia non est causa, cur alter velit donare. Denique si quis res ab Usurario accepit titulo oneroso, sciens, illum sic reddi impotentem, tum emptor tenetur illas reddere, non restituto pretio, nisi quatenus inde extat aliquid in bonis debitoris, ut patet ex *L. Si debitor 78. & ult. ff. Quæ in fraud. Credit.* Si verò nescivit, non datur actio Creditoribus ad rescindendum contractum. *L. Quod autem 6. §. Hoc edictum ff. eod. Vid.* Thol. *de Usur. l. 3. c. 9.* Azor *p. 3. l. 5. c. 14.* Molin. *tr. 2. disp. 329.* Less. *l. 2. de Just. c. 20. dub. 19.*

§. VI.

De Usura mentali, & obligatione restituendi ei annexa.

I. USuram mentalem tum committi superiùs jam dictum est, quando quis exteriùs dat mutuum, & accipit lucrum supra sortem, ea intentione, ut lucrum supra sortem ex vi mutui habeat, absque eo tamen, ut intentionem hanc suam pravam exteriùs manifestet, aut in pactum deducat.

II. Non est Usurarium sperare, & intendere ex mutuo lucrum, ex benevolentia, gratitudine, ac liberalitate mutuatarii obtinendum, quamvis hoc lucrum taliter obtinendum sit principalis finis mutui: modò absit pactum externum hujus lucri ex justitia solvendi. Ratio est: quia in tali casu nulla apparet ex parte mutuantis injustitia, quæ Usuram constituit.

III. Usura tamen committitur, si mutuum

tuum detur ea intentione sine pacto quidem externo, in animo tamen habita, ut lucrum obtineatur à mutuatario vi mutui, non ex illius liberalitate, & gratitudine, sed ex justitia, ut pretium, & in compensationem dati mutui: quia in tali casu ex parte mutuantis apparet injusta intentio, pretium, sive lucrum supra sortem ex obligatione justitiæ intendens, ubi nihil pretio æstimabile datur.

IV. Quando mutuator intendit aliquid accipere tanquam pretium mutui, & debitum, ac mutuatarius etiam dat tanquam debitum ratione mutui; quod fieri potest, quia ex signis, vel nutibus novit, vel ex indole, & more mutuatoris, quod non velit, & non soleat gratis, & sine Usura dare: tunc datur obligatio restituendi, quia intervenit Usura, *c* 10. *h. t.*

V. Tenetur mutuator restituere, quod supra sortem accipit, si dubitet, quo animo dederit mutuatarius, utrùm scilicet dederit tanquam pretium mutui, vel ut gratuitum donum. Sicut enim qui dubia fide rem possidere incipit, illam retinere non potest: sic nec mutuans Usuras, quas dubia mente recipit. Si tamen in tali casu, bona fide cœpta fuit dati supra sortem possessio, etiamsi posteà dubium superveniat, quod attendendo varias circumstantias resolvi non potest, retinere & consumere tales Usuras mutuator potest. *Vid.* Lugo *tom.* 2. *de Just. disp.* 25. *sect.* 4. Less. *l. c. dub.* 5. Molin. *tr.* 2. *disp.* 305. & 306. Barbos. *in cit. c.* 10. *h. t.*

SECTIO VI.

De Judice criminis Usuræ, & probatione ejusdem, ac pœnis Usurariorum.

§. I.

Quis sit Judex competens in crimine Usuræ, & quomodo probetur, quis esse Usurarius manifestus?

I. USuræ crimen mixti fori est, & potest de ea, sive Juris, sive facti quæstio sit, cognoscere tam Ecclesiasticus quàm sæcularis Judex inter laicos sibi subditos: cùm hoc crimen non habeat majorem spiritualitatem, quàm crimen adulterii, furti, & similia delicta contra justitiam. Debet tamen etiam Judex sæcularis in hoc crimine judicando procedere juxta Jus Canonicum, à quo in multis Jus Civile correctum est.

II. Manifesti autem Usurarii dicuntur illi, qui manifestè tales sunt facto, vel jure, ita ut per facti evidentiam constet, palàm usuras exigendo Usurarios esse; vel per Judicis sententiam, aut factam in judicio confessionem (quæ Juris evidentia est) de crimine Usuræ confessi, vel condemnati sunt; vel per legitimos testes de visu, aut de fama, & opinione communi deponentes, per conjecturas alias, aut indicia aperta, ac gravia, ex libris rationum v.g. petita, quòd soleat merces supra justum pretium vendere ob dilatam solutionem, vel quòd res emat, cum pacto de retrovendendo, quando majus eorum pretium erit. *Vid.* Lugo *l. c. sect.* 11. Covarr. *l.* 3. *Resol. c.* 3. Molin. *tr.* 2. *disput.* 333. Menoch. *de arbit. Jud. casu* 235.

§. II.

De Pœnis Jure statutis in Usurarios manifestos.

I. MAnifesti Usurarii sunt ipso jure infames, sive Laici sint, sive Clerici. *L. Improbum* 20. *C. Ex quib. caus. irrog. infam. c. Infames* §. *Porrò* 3. *q.* 3. & *c. Inter dilectos* 11. *de Excess. Prælat.* Hinc à SS. Ordinibus arcentur. *c. Maritum.* 2. *dist.* 33. Et ab omnibus honoribus, ac dignitatibus, & gerendis negotiis, quæ prohibentur infamibus, ut à postulando, seu patrocinio, *L.* 1. *ff. de Postul.* à testimonio. *L.* 3. *ff. de Test.* & *c.* 54. *extra eod.*

II. Usurarius manifestus, si sit Clericus, & monitus non desistat, ab Officio, & Beneficio est suspendendus per sententiam Judicis. *c. Præterea* 7. *h. t.* Eligi verò, & promoveri ad Officium, & Beneficium, de novo obtinendum, non potest, etiamsi admonitio non præcesserit. Potest tamen Episcopus cum Clerico Usurario post pœnitentiam, & satisfactionem dispensare quoad Beneficia obtenta, non autem quoad obtinenda.

III. Usurarii manifesti, si Laici sint, excommunicari debent, donec debitè satisfecerint. *cit. c. Præterea.* Neque admittendus est Usurarius manifestus ad cõmunionem Altaris, id est, ad perceptionem SS. Eucharistiæ. *c. Quia in omnibus* 3. *h. t.* Nec ejus oblationes recipiendę sunt ab Ecclesia. *cit. c. Quia in omnibus.* Et si in hoc peccato decesserit, Christiana sepultura privandus est. *cit. cap. Quia.* Qui verò scienter eum sepelire præsumpserit, ipso facto est excommunicatus, nec

nec antè absolvendus, nisi priùs ad arbitrium Ordinarii competentem satisfactionem exhibuerit. *Clement. 1. de Sepult.* Et quidem privatur Sepultura Sacra, donec restitutio Usurarum fuerit facta, aut sufficiens cautio præstita, etiamsi in ultima voluntate mandaverit, ut fieret satisfactio. *cap. Quamquam 2. h. t. in 6.*

IV. Nemini interesse licet testamento manifesti Usurarii conficiendo. Nemini item concessum est, eum ad Confessionem admittere, aut absolvere, antequam, vel restituat, vel, quantum potest, idoneam cautionem præstet. *cit. c. Quanquam 2. §. Nullus.* Si tamen hæc facere paratus sit, neutrum verò possit, absolvi potest, ac debet, si sit in articulo mortis; dummodò, si ad hoc tempus suppetat, juret, se ex prædictis præstiturum, quæ poterit; si autem adsint aliqui, coram illis protestetur, se illa debere, & præcipiat, ut ex suis bonis restituantur, ac Confessarius ab eo facultatem obtineat, hęc manifestandi Ordinario, ut ab hoc compelli ipse, si convaluerit, vel ejus hæres, possit ad illa implenda. *Vid.* Tholos. *l. 3. de Usur. c. 1. & seqq.* Molin. *tr. 2. disp. 334.* Covarr. *l. 3. Resol. cap. 3.* Card. Lugo *disp. 25. de Just. sect. 11. §. 3.*

§. III.

Resolvuntur plures quæstiones occurrentes circa testamenta facta ab Usurariis manifestis.

I. TEstamenta Usurariorum manifestorum (nisi illi restitutionem fecerint, aut idoneam cautionem præstiterint) ipso jure sunt irrita. *cap. Quanquam §. fin. h. t. in 6.* Idque procedit etiam de aliis ultimis voluntatibus, Codicillo, Legato, & Donatione mortis causa. Et ne ipsa quidem eorum pia Legata valent, si impœnitentes decesserint. Immò nec valet eorum testamentum in foro Conscientiæ, si post pœnitentiam, & cautionem præstitam rursus exercuerint Usuram, etsi occultè, si ex hoc reditu appareat fictam fuisse præcedentem pœnitentiam, & cautionem.

II. Quòd si Usurarius manifestus condat testamentum nondum facta restitutione, aut idonea cautione data, restituat tamen, vel cautionem præstet ante mortem, convalescit testamentum: partim quia, quando causa confirmans supervenit, confirmatur, quod ab initio fuit nullum, ex jure superveniente, *L. Si rem 29. ff. de Pignor. act.* partim quia testamentum non tam pendet à tempore, quo conditur, quàm à tempore mortis testantis, quia morte confirmatur. *Hebr. 9.* Erit tamen testamentum invalidum, si ante, vel post illud conditum Usuras exercet, sed posteà desinit exercere, nec tamen ante mortem restituit, aut cautionem præstat.

III. Probabiliter validum est testamentum illius Usurarii, cujus crimen primùm post ejus mortem fit notorium. Ratio patet ex dictis: quia testamentum morte Testatoris confirmatur; tunc autem nondum erat notorius Usurarius.

IV. Probabilius est, etiam testamenta Judæorum esse invalida, si sint notorii Usurarii, & sine cautione præstita de Usuris restituendis sint facta: etsi enim Judæi quoad pœnas spirituales non sint subjecti Ecclesiæ, subiiciuntur tamen quoad temporales pœnas, & contractus jurisdictioni Principum, in quorum terris degunt. *Vid.* Barbos. *in c. 2. h. t. in 6.* Molin. *l. c.* Covarr. *l. 3. Resol. c. 3.* Card. Lugo *de Just. disp. 24. sect. 4.* Clarus *§. Testamentum q. 26.* Tholos. *l. c.*

§. IV.

De aliis quibusdam pœnis Usuariorum, iisque faventium.

I. COllegia, & Universitates Ecclesiasticæ, quæ Usurariis alienigenis, vel aliis non oriundis de terris ipsorum, domos concedunt, vel eos non expellunt, juxta *cap. Usurarum 1. h. t. in 6.* incurrunt pœnam interdicti, & post mensis unius contumaciam etiam eorum terræ interdicto Ecclesiastico subiiciuntur. Laici verò sunt excommunicandi, juxta idem *cap. 1.* Immò, & seculares Universitates, seu Collegia per Ordinarius compesci debent. Neque solum prohibitum est elocare domos Usurariis, sed etiam quovis alio titulo concedere, v. g. pignoris, commodati, precarii &c. Immò nec vendere, permutare, vel donare Usurario licitum est, si manifestè appareat, quòd ad exercendas Usuras accipere velit.

II. Juxta *Clementin. Ex gravi unic. in princ. h. t.* Communitates, earumque Judices, Consiliarii, Officiales &c. Excommunicationem ipso jure, & sine alia sententia incurrunt, si statuta faciant, scribant, vel dictent, aut ut solvantur Usuræ, vel ut solu-

tæ,

tæ, cùm repetuntur, non plenè & liberè restituantur, vel ejusmodi statuta, vel consuetudines observent, aut de librisCommunitatum non deleant. Nō tamen hanc Censuram incurrunt Communitates, aut Principes, si solùm permittant Usurarios exercere Usuras, aut si lege, vel statuto decernunt, ne Judæi, vel alii Usurarii certas Usuras exigant, nimirum magnas : quia aliud est statuere, ne magnæ Usuræ exigantur ; aliud verò statuere, ut exigantur. Excusari item possunt Imperatores, aliique Principes, à peccato, & *cit. Clementinæ* pœna, si auctoritate sua faciant, aut cogant, ut Usuræ Judæis promissæ à Subditis debitoribus solvantur; quia licèt hoc in eadem *Clementina* prohibitum sit, potuit hoc statutum, utpote solo Jure positivo Canonico editum, per contrariam consuetudinem abrogari ; licèt enim sit contra Jus Naturale, ac Divinum, exigere Usuras tanquam debitas ex vi mutui, non tamen est contra Jus Naturale facere, vel cogere, ut solvantur Usuræ promissæ.

III. Usurarii, præter prædictas pœnas Jure statutas, etiam aliis pœnis arbitrariis, & extraordinariis puniri possunt à Judice tam Ecclesiastico, quàm Seculari, præsertim pecuniaria. Sic juxta Constitutiones Imperii amissione quartæ partis sortis mulctantur : Vel etiam publicatione bonorum.

IV. Si mutuo, vel alteri contractui per se licito, & Jure non probato adjectum sit pactum Usurarium, non totus contractus vitiatur, sed solum pactum, & pro non adjecto habetur. Ratio est : quia utile per inutile vitiari non debet, maximè, si ab invicem separari possint. *Regul.* 37. *in* 6. *Vid.* Gaill. *lib.* 2. *obs.* 4. & 5. Tholos. *l.* 3. *de Usur. cult.* Azor *p.* 3. *l.* 5. *c.* 18. *de Usur.* Barbos. *in cit. Clement.*

TITULUS XX.

De Crimine Falsi.

§. I.

De Crimine Falsi in genere.

I. FAlsum in genere dici potest *immutatio veritatis*. Ad crimen autem Falsi tria requiruntur. Primò : ut pervertatur veritas. Secundò : ut dolo malo id fiat, sive animo corrumpendæ veritatis, in alterius fraudem. Tertiò : ut falsitas talis committatur cum notabili damno alterius : sive deinde dicto, seu verbo, sive scripto, sive facto (falsam v.g. monetam cudendo, falsa pondere faciendo &c.) sive usu, aut potiùs abusu cōmittatur, falsis probationibus utendo &c.

II. Pœna criminis Falsi de Jure Civili hodie arbitraria est, major, aut minor pro diversitate delicti, & circumstantiarum. *Vid.* Mascard. *de Probat. concl.* 739. Farin. *in prax. crim. p.* 6. *l.* 5. *q.* 150.

§. II.

De Crimine Falsi, quod committitur circa Testes.

I. CRimen Falsi à teste committi dicitur, si falsum testimonium sciens, & dolo malo in judicio deponat, aut veritatem occultet, aut supprimat, vel subornet alium ad dicendum falsum testimonium, prout ex *c. Falsidicus* 1 *h. t.* patet.

II. Quamvis de Jure Civili eadem pœna sit testis falsum deponentis, quæ est alterius falsarii : de Jure tamen Canonico Clericus falsum deponens ab officio deponitur, & alias pœnas Canonicas incurrit, de quibus *c. Si Episcopus* 7. *dist.* 50. Hanc tamen depositionis pœnam Clericus solùm incurrit, si sit de crimine Falsi directè accusatus, & convictus, vel in jure confessus : secùs, si solùm incidenter de eo constet, ut quia ei opposita est exceptio falsitatis, & probata ; aut si falsitas est commissa solùm circa causæ accidentalia, & extrinseca ; vel si est commissa per errorem, & absque dolo ; aut si nemini præjudicat ; aut si commissa solùm est, dum procederetur per inquisitionem, & non per accusationem.

III. Juxta communiorem sententiam pœna Falsi plectendus est etiam ille (mitiùs tamen, & pœna extraordinaria) qui testimonii dicendi causa contra aliquem, pecuniam accepit, etsi verum deposuerit. Et habetur *L.* 1. *§. Sed etsi quis ff. Ad Leg. Cornel. de falsi.* quia venale testimonium non est testimonium.

IV. Crimen Falsi committit etiam Judex, & ut falsarius punitur, si pecunia corruptus, vel aliàs dolo malo contra Leges, & Constitutiones sententiam tulit. *cit. L.* 1. *§. Sed etsi.* Item Advocatus, qui parti adversæ causam prodit, ut falsarius puniendus est.

est. *Vid.* Menoch. *de arbitrar. Judic. casu* 310. & 312. Farin. *de Test. qu.* 67. Diaz *in pract. crim. Canon. c.* 97.

§. III.

Quibus modis falsentur Rescripta, seu Literæ Apostolicæ?

NOvem referuntur modi, quibus Literæ Apostolicæ falsentur, in *c. licet* 5. *h. t.* Hodie tamen non omnes sunt in usu. Legat *cit. cap.* qui varios hos modos noviſſe vult, & *c. quam gravi 6. h. t.* Ex quo colligi potest, observandum in Rescriptis talibus stylum Curiæ: & hinc, cùm Pontifex Episcopos, vel his superiores, Fratres appellet; alios verò minores, etiam Sacerdotes, Filios; Reges verò appellet charissimos filios, alios verò Principes, dilectos filios; Judæos verò, & alios Infideles tali filiorum nomine non dignetur &c. si præter hunc stylum aliqua inscriptio fiat, de falsitate suspecta est. *Vid.* Abb. & Hostiens. *in cit. cc.*

§. IV.

An Literæ Papales ob rasuram modicam in eis factam possint argui falsitatis?

I. ACcum hac de re in genere jam aliquid est in *Tit. 22. de fide instrumentorum lib. 2. Decretal.* §. 12. Circa Apostolicas Literas in specie sciendum, reprobari illas, si in loco suspecto tenuem etiam parvarum literarum (immò etiam unius literæ cum sensus immutatione) rasuram habeant, v. g. in narratione Juris, in propriis nominibus Judicum, in annotatione datæ, vel indictionis &c. juxta *c. Inter dilectos 6. de fide instrum. & c. Cum venerabilis 7. de religios. domi.*

II. Quòd si tamen rasura talis modica facta sit in loco non suspecto, non redduntur falsæ Literæ Apostolicæ. *c. Ex conscientia 7. h. t. junct. Gloss. in casu.* Vel si certum sit, rasuram factam à Cancellario, aut alio ex Officialibus, quorum est corrigere, si supplicationi v. g. non respondeant; aut ab eo, cui commissa est Rescripti expeditio, aut in Litteris Apostolicis, quæ clausæ redditæ sunt, sit facta rasura. In hoc enim casu non nocet rasura, præsertim si in ipsis litteris fieret mentio factæ rasuræ. *Vid.* Fagn. *in c. 2. & 9. h. t.* Suar. *disp. 21. de Censur. sect. 2.*

§. V.

De Pœnis Jure statutis in falsantes Litteras, aut Bullas Apostolicas.

I. IN c. *Ad falsariorum 7. h. t.* statuitur, non tantùm, ut omnes, qui volunt uti Litteris Apostolicis, diligenter examinent, falsæ illæ num sint, an veræ, & quòd nulla illis ignorantia patrocinari possit ad evitandas falsariorum pœnas, si examen tale non præmiserint: sed statuitur insuper, ut Litterarum Papalium falsarii incurrant excommunicationem latæ sententiæ, cum omnibus fautoribus suis, & defensoribus, qui per se, vel per alios, crimen falsitatis (etiam semel tantùm) exercent: & si Clerici sint, sint omnibus suis Beneficiis, & Officiis perpetuò privati, ac si per se ipsos crimen falsitatis exercuerint, à Magistratu Ecclesiastico degradati, curiæ sæculari puniendi tradãtur.

II. Qui verò non falsarunt Literas Apostolicas, falsis tamen scienter utantur, si Clerici sint, non quidem ipso facto suis Beneficiis excidunt, per sententiam tamen Judicis iis privandi sunt: uti & si penes se literas tales falsas detineant, ac eas intra viginti dies non lacerent, vel restituant. *cit. c 7. h. t.* Videatur etiam Bulla Cœnæ Domini contra hos falsarios Literarum Apostolicarum. Fagn. *in cit. c. 7.* Farin. *in prax. crim. p. 6. q.* 151. Suar. *l. c.*

§. VI.

An in dubio præsumendum sit, falsitatem esse commissam in Litteris impetratis à Sede Apostolica?

I. SI in Rescriptis impetratis de simplici justitia alicui administranda, reperiatur falsitas, non debet præsumi de falsitate commissa ab ipso impetrante, *c. Accedens. 8. h. t. junct. Gloss. in casu*, cùm tales litteræ non tantùm facilè possint obtineri, sed nec magni sint præjudicii.

II. In Litteris Gratiæ verò, si reperiatur falsitas, attendenda est qualitas personæ impetrantis, & gratiæ quantitas, an magna sit, nec ne; & secundùm has circumstantias de falsatione præsumendum. *Vid.* Barbos. & Hostiens. *in cit. c. 8. h. t.*

§. VII.

De Falsitatibus, quæ committuntur in aliis Instrumentis, seu literis; & de pœnis falsantium Sigillum Principis.

I. NOtarius, vel quiscunque alius ille sit, crimen falsi committit, & ut falsa-

falsarius puniendus est, si falsum instrumentum conficit; vel apponit aliquid in instrumento, quod verum non est; vel omittit solemnitates requisitas; aut super re illicita instrumentum conficit; vel si testamentum, codicillum, aliudve instrumentum, sive literas publicas, aut privatas, ad alium spectantes, immutat, lacerat, comburit, delet, vel dolosè celat, aut supprimit, ne earum veritas innotescere possit; aut si se, vel alium suæ potestati subjectum, hæredem, aut legatarium, in alterius testamento scribit; vel si alienum chirographum imitatur, rationes, aut instrumenta alia rasura falsat, vel signum amovet &c. *cap. Cùm olim 33. de Offic. Judic. Deleg.*

II. Incidit in crimen, & pœnam falsi, qui litteras alterius clausas aperit, & legit dolosè cum alterius injuria, ac damno. Non tamen est puniendus pœna ordinaria, sed alia mitiore, pro qualitate facti, cùm non sit propriè falsarius: nisi litteras, vel instrumentum, quod alicui commune est cum altero, aperiat, ut adversario ostendat, & reipsa ostendat. Incidit quoque in pœnam falsi, qui clausum testamentum aperit.

III. Qui Sigillum Principis falsat, si Clericus sit, deponendus est verbaliter, & signum illi aliquod, sive character imprimendus, quo discernatur, ut falsarius (forsan tamen hæc pœna hodie in usu non est) & in exilium eiiciatur. *c. Ad audientiam 5. h. t. Vid.* Clar. *§. Falsum à n. 16.* Laym. *l. 3. tr. 3. p. 1. c. 4.* Farin. *in praxi crim. p. 6. q. 150.*

§. VIII.

De Falsatione Monetæ, & aliis modis, quibus Crimen Falsi in aliis rebus committitur.

QUi sint modi, quibus falsatur moneta, & quæ pœnæ in tales falsarios statutæ sint, melius petitur ex Jure Civili, quàm Canonico: cùm de hac materia, aut parùm agant Jura Canonica, aut antiquata jam sint, aut ad certum regnum sint restricta. Videatur *Extravag. Prodiens Joan. 22. h. t. & Spondent uni inter communes h. t.* De modis autem aliis, quibus in diversis rebus crimen falsi committitur, quamvis non semper pœna falsariorum tales puniantur, videatur Molin. *Tract. 2. d. 701.* Farin. *in praxi crim. quæst. 150.* Clar. *l. c.*

TITULUS XXI.

De Sortilegiis.

§. I.

An, & quibus casibus sint licita Sortilegia, vel illicita?

I. SOrtilegia, sive Sortes dicuntur, cùm aliquid eo fine agitur, ut ex ejus eventu considerato aliquid fiat, aut occultum innotescat. Et hinc triplices sunt Sortes: Divinatoriæ, quæ adhibentur, ad futurum, vel occultum cognoscendum, quod naturaliter sciri non potest: Consultoriæ, quibus divina voluntas circa rem aliquam inquiritur: & Divisoriæ, per quas quæritur, quid cuivis tribuendum sit.

II. Divinatoriis Sortibus non licet uti: cùm in illis multæ lateant superstitiones, & ad occulta, vel futura cognoscenda sint medium improportionatum, prout patet ex pluribus Juribus *causæ 26. q. 5. & ex c. in tabulis 1. h. t.* Consultoriæ verò Sortes per se quidem, quando gravis urget necessitas, licitæ sunt: regulariter tamen, & ordinariè adhibendæ non sunt. Et hinc sub excommunicatione prohibentur *in can. Sortes caus. 26 quæst. 5.* Cùm ad specialem, & extraordinariam Dei providentiam non sit necessitas recurrendi, ita ut ad tentationem potiùs illicitam, & prohibitam recursus talis revocetur. Divisoriæ denique Sortes secundùm se quidem etiam licitæ sunt, & in multis casibus à Jure Civili adhiberi jubentur; semper tamen cavendum est, ne illicitæ quædam, & superstitiosæ circumstantiæ, cum aliqua sacrarum rerum irreverentia admisceantur, quæ Sortes etiam tales illicitas faciunt. *Vid.* S. Thom. *2. 2. qu. 95. art. 8. in C.* Less. *l. 2. de Just. cap. 43. dub. 9.* Sanch. *l. 2. Mor. cap. 38.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. de Superstit. cap. 12.*

§. II.

An sit licitus usus Sortium in electionibus ad Prælaturas, & alia Beneficia Ecclesiastica?

I. NOn esse licitum, constat ex *cap. Ecclesia 3. h. t.* Ex quo cap. habetur, quòd generaliter prohibitus sit Sortium usus in electionibus ad officia, vel admini-

miniſtrationes Eccleſiaſticas, ita ut nec Cõpromiſſarii ad eligendum poſſint ſorte conſtitui, ne ſcilicet Eccleſia damnum ferat per indigni electionem.

II. Etſi duo pari numero ſuffragiorum ad beneficium aliquod ſint electi, non tamen poteſt per Sortes dirimi alterutrius electio: quia *cit. c. ult.* generaliter eſt prohibita electio per Sortes; hæc autem electio verè per Sortes fieret. Quin ob eandem cauſam illicitum quoque eſt, Sortes adhibere inter plures, qui à majore parte Capituli ſunt electi, ſeu deſignati, ut unus ex iis per Sortem eligatur ad dignitatem, beneficium, vel Officium Eccleſiaſticum. Quòd ſi in aliqua Congregatione, vel Communitate Eccleſiaſtica talis modus eligendi per Sortes vigeat, id vel erit ex vi ſpecialis Conſtitutionis à Sede Apoſtolica approbatæ, vel non niſi in electionibus ad officia, quæ juriſdictionem, vel adminiſtrationem Eccleſiaſticam non habent.

III. Quæ modò dicta ſunt, procedunt ſolùm de electionibus Eccleſiaſticis: nam nullo jure prohibitum eſt uti Sortibus in electionibus ad dignitates, & officia civilia, ſeu ſecularia, & temporalia, ſive electi Laici ſint, ſive Clerici. Quamvis enim in his graviter peccari poſſit contra Juſtitiam diſtributivam, ſi Sortes temerè mittantur inter promovendos quà dignos, quà indignos.

IV Probabilius eſt, Electionem ad Eccleſiaſticum officium, aut beneficium per Sortes factam, non eſſe ipſo jure irritam: irritari tamen, & caſſari poteſt, ac debet per ſententiam Judicis.

V. Vi dicti *cap. fin. h.t.* & ſecluſa ſpeciali prohibitione, non eſt illicitum per Sortes litem Eccleſiaſticam dirimere, & componere, etiam in cauſis beneficialibus, modò id non fiat propria, & privata partium auctoritate. Ratio eſt: quia *cit. c.* ſolùm loquitur de electionibus: ergo non eſt extendendum etiam ad lites. Abſque Judicis tamen auctoritate ejuſmodi deciſio per Sortem fieri non poteſt: quia aliàs fieri poſſet, ut per eam beneficium obtineret, qui nullum haberet titulum Canonicum, & legitimum. *Vid.* Suar. & Sanch. *l.c.*

§. III.

De Pœnis Sortilegiorum, & de Judice competente criminis Sortilegii.

I. CLerici, ſi bono zelo, & ex ſimplicitate Sortilegio uſi fuerunt, ſuſpendi jubentur ad tempus ab Altaris miniſterio, & divinis. *c. ex tuarum 2. h.t.* Si verò ex malitia Sortilegia exerceant, verbaliter deponendi ſunt, & ad perpetuam pœnitentiam condemnandi, graviora etiam pœna afficiendi, ſi gravius peccaverint, v. g. ſi hæreſis, aut idololatria intervenerit. Secundùm leges Civiles divinatorum, & Sortilegorum pœna eſt bonorum publicatio, & ſupplicium capitis, nempe ut gladio feriantur. *L. Nemo 5. C. de Malefic.* Quin interdum ſupplicium ignis infligitur. *L. Nullus 3. C. eod.*

II. Sortilegium eſt crimen mixti fori: quia utroque jure graviſſimè eſt prohibitum. Unde de eo cognoſcere poteſt Judex Eccleſiaſticus, videlicet Epiſcopus, etiam quoad Laicos. *can. 10. cauſ. 26. q. 5. & c. 1. h.t. Vid.* Abb. & Hoſtienſ. *in cap. 1. & 2. h.t.* Farin. *tr. de Hæreſ. quæſt. 181.*

TITULUS XXII.

De colluſione Detegenda.

I. COlluſio eſt *inter actorem, & reum latens, & fraudulenta conventio,* ut delicta vel maneant impunita, vel impunè committantur. Committi Colluſio poteſt tam in cauſis civilibus, quàm criminalibus, tam Eccleſiaſticis quàm temporalibus, & non ſolùm per partes principales, Clericos, vel Laicos, ſed etiam per advocatos, & Procuratores. Dicitur autem Actor, vel Accuſator colludere in judicio cum Reo convento, vel accuſato, ſi ejus partes adjuvet, celando, vel diſſimulando veras probationes, & falſas defenſiones, vel exceptiones admittendo, vel ab accuſatione omninò deſiſtendo, ut Reus abſolvatur, & pœnam evitet, ac judicium evadat eluſorium.

II. Debet à Judice ex officio inquiri, ſi accuſator ab accuſatione deſiſtit, an per colluſionem cum Reo deſtiterit. *c. ſcript. 1. h.t.* Neque crimina ſemel audita manere debent indiſcuſſa, juxta *gloſſam hic verb. Gregorius.* Quòd ſi Reus à criminibus, de quibus fuit accuſatus, aut denuntiatus per colluſionem, abſolutus ſit, de novo accuſari, & contra illum inquiri poteſt, ubi de colluſione conſtiterit. *cap. In tantùm 4. h.t.* Punitur autem Prævaricator, ſeu accuſator cum Reo colludens, pœna extraordinaria ad arbitrium Judicis. *L. 2. ff. de Prævaricatione.*

III. Pœna Clericorum colludentium in causa beneficiali sumitur ex *c. audivimus 3. h.t.* Beneficiis scilicet suis, super quibus collusum est, perpetuò privantur: ne malitia taliter colludentibus sit lucrosa, cum præjudicio Collatorum legitimorum, aut patronorum. *Vid.* Abb. & Hostiens. *in cap. 1. h.t.* Fagn. *in cap. 3. eod.*

TITULUS XXIII.

De Delictis Puerorum.

I. QUòd pueri, sive impuberes ob delicta puniantur quidem, sed mitiore pœna quàm majores, ex titulo hoc patet. Quam mitiorem puniendi rationem etiam ad minores 25. annis extendunt communiter AA. ob defectum maturi satis judicii, & hinc regula juris 108. *ff.* dicit: *in omnibus ferè pœnalibus judiciis & ætati, & imprudentiæ succurritur.*

II. Non potest pater ratione delicti à filio impubere commissi conveniri, aut puniri mulcta etiam pecuniaria. *c. Referente 2. h.t.* Nisi fortassis ex delicto filii locupletior factus fuisset pater, quo in casu conveniri posset, in quantum locupletior factus est. Ratio est: quia bona patris non sunt pro delicto filii obliganda.

III. Infantes, qui videlicet nondum septimum ætatis annum excesserunt, excusantur à delictis, eorumque pœnis: cum doli non sint capaces, & ignorent, quid agant. *L. sed etsi ff. sed etsi infans 12. ff. ad Leg. Aquil. L. Infans 12. ff. ad Leg. Cornel de sicar.* Idemque dicendum est de eo, qui est proximus ætati septem annorum, aut Judicis arbitrio non multùm eos excedit. *Vid.* Farin. *in prax. crim. p. 3. quæst. 92.* Menoch. *de arbitr. Judic. qq. cas. 329.*

TITULUS XXIV.

De Clerico Venatore.

I. CLericis prohibitum est sub certis pœnis, canes, accipitres, aut talia ad venandum conducentia habere. *cap. 1. h.t.* Et *cap. 2. eodem* prohibentur iisdem venationes, & silvaticæ vagationes cum canibus, falconibus, &c. si scilicet cum tumultu, seu magno strepitu armorum, clamore canum, & frequenter hoc fiat. Quam prohibitionem etiam Tridentinum *sess. 24. c. 12. de refor.* renovavit: eò quòd Clericorum statum, & professionem talia, utpote multùm à rebus Ecclesiasticis avocantia, non deceant.

II. Moderatæ tamen venationes, si sine strepitu instituantur, solius etiam recreationis causa, & non nimium sint frequentes, non prohibentur Clericis, ut modò dictum est.

III. Circa pœnas, quæ in *cit. cc.* in Clericos Venatores statuuntur, immò & circa ipsam legem, qua Venatio iis interdicitur, à rigore Canonum hodie multùm recessum est per contrariam consuetudinem: quæ non videtur esse damnanda, cùm Venatio per se sit res indifferens, adeòque ob finem honestum, v.g. recreationis honestæ, etiam Clericis permitti possit. Piscatio verò Clericis est permissa; quia in ea cessant rationes, ob quas est prohibita Venatio, & habet illa exemplum Apostolorum, quibus Christus eam non prohibuit, immò jussit laxare retia. *Vid.* Diaz *in pract crim. canon. V. Venatores c. 71.* Less. *l. 2. de Just. c. 5. dub. 9.* Menoch. *l. c. cas. 413.* Laym. *l. 3. tr. 1. cap. 5.*

TITULUS XXV.

De Clerico Percussore.

I. CLerici, non tantùm in minoribus, sed etiam in sacris, sive minoribus constituti, ab Episcopo, cui subditi sunt, si deliquerunt, verberibus etiam corrigi, punirique possunt, *can. Cùm Beatus. 8. dist. 45. & can. ult. dist. 35. juncta Glossa verbo Corporali.* Non tamen licet Episcopo, propriis eos manibus verberare; cùm hoc Episcopalem dignitatem deceat: neq; per Laicum; nam & hic, & Episcopus mandans per ejusmodi verberationem incurreret excommunicationem. Unde per alium Clericum castigandi sunt.

II. Prælati inferiores Episcopo etiam per per se, respectu Clericorum sibi subditorum delinquentium, exequi pœnam hanc verberationis possunt, cum debito tamen moderamine; ne si notabiliter excedant, pœnam excommunicationis incurrant.

III. Universim Clerici à percussionibus illicitis, etiam Laicorum, abstinere debent.

c. Si

c. Si quis 1. *h.t.* Juxta quod tales percussores corripiendi sunt pro crimine, & si se non emendaverint, deponendi : cùm Clericos magis deceat imitari mansuetudinem Christi, quàm ut adeò inhumani, & feri sint. Et hinc Pontifex in *cap. Præsentium* 3. *h.t.* etiam eum Clericum Sacerdotem voluit per biennium à celebratione Missarum abstinere, qui in conflictu ex parte eorum, qui vim illatam repellebant, stetit, quamvis neminem percusserit ipse, si tamen in eo conflictu occisi fuerunt aliqui: vel quia non erat magna necessitas assistendi illis, quibus vis illata erat, eò quòd facilè se ipsi defendere potuissent, & sic opus non erat, ut ipse Clericus lapides proiiceret : vel imposita fuit hæc pœna ad scandalum imminens cavendum, & ad cautelam, ac terrorem aliorum, ut Clerici tales conflictus vitent, quantum possunt. *Vid.* Diaz *l.c. V. Verberari c.* 136. Abb. & Hostiens. *in c.* 1. 2. *&* 3. *h.t.*

TITULUS XXVI.

De Maledicis.

§. I.

De Maledicis, & Maledictis in Papam, & Imperatorem, eorumque pœnis.

I. MAledicere in genere, prout refertur ad homines, est dicere malum aliquod de præsenti, vel de præterito. Et fieri hoc potest triplici modo: vel enuntiativè affirmando malum de altero; vel imperio malum alicui infligendo, prout Judex alicui maledicit, dum pœnam innocenti infligi jubet; vel per modum optantis, aut imprecantis alicui malum. Hic accipitur Maledictio primo modo, quando videlicet det aliquo dicitur aliquod malum, v.g. quòd sit fur, vel hæreticus. Quòd si de absente hujusmodi dicantur, tunc Maledictio ad detractionem pertinet, per quam fama alicujus minuitur: si verò alicui præsenti, & in faciem obiiciantur, est contumelia, seu convitium, per quod honor læditur.

II. Pœna illius, qui Pontifici maledicit, juxta *c.* 1. *h.t.* est arbitraria, juxta qualitatem personæ, verborum, &c. Pœna quoque arbitraria puniuntur illi, qui Superiori suo, Papa inferiori, maledicunt. Et quidem potest ipse Superior injuriam sibi factam punire, maximè si nullum alium ipse habeat Superiorem, & injuria redundet in ipsam etiam dignitatem.

III. Si quis autem in Imperatorem, aut alium Principem supremum maledicam linguam exeruerit, hic arbitrio Principis talis puniendus est, prout volunt jura Civilia: cùm in *lege unica c. Si quis Imperatori maledix.* dicatur, eum qui supremo Principi maledixerit malo animo, & per injuriam, remitti ad eundem debere, videlicet ad puniendum. *Vid.* Farin. *in prax. crim. p.* 3. *q.* 105. *à n.* 396. Menoch. *de arbitr. Jud. casu* 77. Molin. *de Just. tr.* 4. *disp.* 22.

§. II.

De Maledictione, seu Blasphemia in Deum, & Sanctos, ejusque pœnis.

I. BLasphemia est, cùm de Deo aliquid negatur, quod ei convenit, aut asseritur, quod ei non convenit. Idem Blasphemia est, cùm Creaturæ tribuitur, quod soli Deo proprium est. Quin omnis maledictio, contumelia, & convicium prolatum in Deum, vel Sanctos ejus, est Blasphemia: quia per illud derogatur divinæ Majestati, ac Excellentiæ, & divinus honor minuitur. Maledictiones verò, seu convicia prolata in Sanctos, saltem ex consequenti, & indirectè, redundant in Deum, qui sicut in Sanctis suis honoratur, ita in iisdem contemnitur.

II. Blasphemi in Lege Veteri lapidibus obruebantur. *Levitic. c.* 24. *v.* 16. Jure Canonico antiquo ob crimen Blasphemiæ Clerici ab officio Clericali sunt deponendi : Laici v. excommunicandi. *can. Si quis* 10. *caus.* 22. *q.* 1. At *c. Statuimus* 2. *& ult. h.t.* & in Concil. Lateranensi *sess.* 9. sub Leone X. a. 1514. variæ, eæque gravissimæ pœnæ in publicè Blasphemos tam Clericos quàm Laicos statutæ sunt. Quòd si Laici pœnam, & pœnitentiam publicam *cit. c.* 2. *h.t.* ipsis decretam peragere nolint, possunt etiam hodie excommunicari, & privari sepultura Ecclesiastica. Imponitur autem prædicta pœna solùm iis, qui publicè blasphemant, & deliberatè, ac ex proposito, secus si solùm occultè, aut in ebrietate, vel ex calore, & impetu iracundiæ ex justa, & gravi causa conceptæ. Punitur quoque hoc crimen non tantùm pœna spirituali, sed etiam pecuniaria, hoc præcipuè tempore, quo magis hæc quàm illa spiritualis timetur. Et quidem po-

test mulcta pecuniaria etiam Clerico publicè blasphemanti imponi.

III. Pœna Blasphemiæ de jure Civili est ultimum supplicium, ut constat ex *Authen. Ut non luxurientur homines ff. Et quoniam Collat.6.Nov.77.* Quæ tamen pœna tum potissimùm locum habet, siquis ex consuetudine Deum blasphemet, & in hoc vitio sit incorrigilis. Hodie pœna Blasphemiæ imponitur Judicis arbitrio, spectata qualitate personæ, & facti, ita tamen ut si blasphemia sit valdè magna, & enormis, etiam pœna mortis imponi possit, ac debeat. Prætereà blasphemus à testimonio repellendus est in causis, in quibus requiruntur testes omni exceptione majores, si tamen à Judice propterea fuit mulctatus, saltem pœna pecuniaria, quia post condemnationem Judicis factus est infamis, saltem infamia facti.

IV. Crimen Blasphemiæ in Deum, & Sanctos est crimen mixti fori, adeòque de eo Judex Ecclesiasticus punire potest etiam Laicum, cæteroquin sibi in temporalibus non subditum. Quòd si Judex sæcularis sit negligens in puniendis blasphemiis, potest ad id compelli à Judice Ecclesiastico, juxta *cit. c.2. h.t.* Non tamen potest Judex Ecclesiasticus punire Judæum blasphemum, nisi Judex sæcularis esset negligens, vel Judæus sub temporali jurisdictione Judicis Ecclesiastici. *Vid.* Covarr. *in c. Quamvis de Pacti p.* 1.§.7. Clarus §. *Blasphemia* Abb. & Hostiens. *in cit. c.2. h.t.* Menoch. *de arbitr. Judic. casu* 375. Farin. *in prax. crim. l.1. tit.3. q.20.*

TITULUS XXVII.

De Clerico Excommunicato, Depositio, vel interdicto Ministrante.

§. I.

Quæ sit pœna Clerici depositi ministrantis, vel exercentis actum ordinis, aut officii sibi prohibiti: & quæ sit pœna Clerici excommunicati, suspensi, vel interdicti celebrantis divina officia?

I. IN *cap. Si quis Episcopus* 1. *hoc tit.* quod ex Canonibus Apostolorum desumptum, & in *c.2. eodem* statuitur, ut si quis Clericus justè depositus (verbaliter) actum Ordinis, aut Officii, à quo depositus est, exerceat, præcedente monitione, excommunicari debeat. Idem dicendum est etiam de Clericis in minoribus Ordinibus constitutis juxta *c. Si quis Presbyter* 2. *h.t.* Idem de Clerico etiam injustè depositio, nisi prius restitutus fuisset. *can. Episcopus* 65. *caus.* 11. *q.3.* Dummodo sententia non sit lata contra ordinem juris, quia tunc nulla esset. *c.1. de sent. & re jud.*

II. Clerici excommunicati, suspensi, vel interdicti, si divina celebrent, perpetuò sunt deponendi ab Officio, & beneficio, ut constat ex *cap. Clerici 3. h.t. & c Fraternitati 6. h.t.* modò de cessatione ab hac temeritate moniti fuerint, & non destiterint in continenti. Non tamen universim, & semper, qui est suspensus ab officio, est etiam consequenter suspensus à beneficio, nisi suspensio sit perpetua, & ob grave delictum: secus si sit ad tempus tantùm, vel etiam simpliciter facta, sine præfinitione certi temporis, & ob leve delictum, vel non enorme.

III. Qui in loco interdicto divina officia celebrant, si Clerici tantùm sint, privandi sunt suis beneficiis, si Religiosi sint, in arctius monasterium detrudendi. *c. Postulastis 7. h.t.* Idem celebrantes divina in loco interdicto sunt suspensi, & irregulares. *c. ult. de Excess. Prel.* Unde etiam deponi, seu degradari possunt. *c. Latores 4. h.t.* Ratio est: quia celebrans divina in loco interdicto Ecclesiasticam censuram contemnit, ac violat. *Vid.* Barbos. *in cit. c.3. h.t.* Abb. & Hostiens. *in c.1.4. & 6. eod.*

§. II.

An qui dubitat se excommunicatum esse, qui per solam famam audivit sententiam excommunicationis contra se latam esse, si posteà celebret divina, incidat in pœnas Canonicas, contra excommunicatos celebrantes officia divina decretas?

ATtendendo juris rigorem incurrit: potest tamen ex misericordia Pontifex cum illo dispensare, uti habetur ex *c.1. h.t.* Ex quo itidem patet, pœnam de rigore juris talem incurrere, si coram se divina celebrari faciat; tum quòd tutior via sit eligenda in talibus casibus, tum quòd qui ita celebrat, & qui celebrari coram se facit, videatur contemnere excommunicationem. *Vid.* Barbos. *in cit. c.5. h.t.* Sayrus *in Clavi reg. l.1. c.13.*

§. III.

§. III.

An Excommunicatis possint conferri Beneficia Ecclesiastica, & quæ pœna imponi debeat illis, qui Beneficia iis conferunt?

I. NOn posse excommunicatis conferri beneficia Ecclesiastica, ex dictis jam patet, & ex *cap. Postulastis 7. h t.* Cùm enim beneficia Ecclesiastica præcipuè dentur propter officium, officium autem excommunicatus præstare non possit (cùm sit ab officii executione suspensus) sine irregularitatis periculo: consequenter nulla est facta illi beneficii collatio, sive publicè, sive occultè sit excommunicatus, sive à jure, sive ab homine, sive per sententiam generalem, sive specialem, sive sit denuntiatus, sive non sit, sive noverit ille, qui confert, beneficium, eum, cui confert, excommunicatum esse, sive non noverit, sive etiam is, qui excommunicatus est, noverit, se excommunicatum, sive non noverit, etiam invincibiliter, quia subjectum secundùm se est incapax ad beneficium accipiendum. Et quamvis ignorantia possit excusare à pœnis, non facit tamen actum, qui invalidus est, validum; cùm in tali casu locum non habeat lex *Barbos. ff. de Offic. Præt.* sive Excommunicatio sit facta, sive injustè, modò sit valida; sive denique collatio beneficii facta sit motu proprio, sive non. Si tamen Pontifex sciens aliquem esse excommunicatum, beneficium nihilominus ei conferret, censeretur tacitè cum eo dispensare, eumque absolvere ab excommunicatione, adeòque valeret collatio.

II. Non potest retineri ab eo beneficium, cui in excommunicatione collatum fuit, si postmodum ab excommunicatione absolutus sit: quod enim ab initio non subsistit, tractu temporis non convalescit, juxta *regul. in 6.* Nec etiam fructus ex beneficio tali perceptos retinere potest excommunicatus, quia beneficium non erat suum, & sic fructus non fecit suos. Potest tamen excusari à restitutione fructuum, si bona fide ignorans, se esse excommunicatum, aliquod ministerium ratione beneficii exercuit, etiamsi plures ultra stipendium necessarium perceperit, modò illos bona fide consumpserit, nec factus sit inde ditior.

III. Etiam pensio ex beneficio Ecclesiastico assignari excommunicato, nec validè, nec licitè potest; nisi sit pensio temporalis, vel laica, quæ propter temporale aliquod servitium assignatur, & laicis etiam competere potest. Quin probabiliter conferri excommunicato potest pensio etiâ mixta, quæ videlicet clericalem quidem statù requirit, non tamen datur ob ministerium spirituale.

IV. Etiam electio, confirmatio, præsentatio, seu nominatio excommunicati ad beneficium est irrita: quia hi omnes actus ordinantur ad beneficii impetrationem: idemque est de resignatione beneficii in favorem excommunicati facta. Idem de permutatione. Idem de datione beneficii in commendam. Denique omnis etiam impetratio Litterarum ad obtinenda beneficia facta ab excommunicato est irrita, *arg. C. 1. de Rescript. in 6.* ubi universaliter dicitur, rescriptum impetratum ab excõmunicato esse nullum.

V. Cæterùm quod dictum est, excommunicatis majore excommunicatione conferri beneficia, nec validè, nec licitè posse, non procedit de excommunicatione invalida, v. g. quia lata est à Judice non suo, vel post appellationem interpositam, vel quia sententia, per quam lata est, continet manifestum, & intolerabilem errorem. Secundò si collatio alicui absenti facta sit ante excommunicationem, isque postea excommunicatus eam acceptet, & ratam habeat, valida est acceptatio. Idem est, si collatio facta sit ante excommunicationem, etsi primùm post eam sit executioni data: valet enim & hæc collatio. Tertiò possessor triennalis beneficii, etsi ei facta sit collatio tempore, quo erat excommunicatus, non potest amplius molestari. Quartò si excommunicatus beneficii sibi ante excommunicationem collati possessionem apprehendat, valet illius possessionis adeptio: quia talis apprehensio in facto, non in jure consistit.

VI. Qui excommunicatis beneficia scienter conferunt, debent suspendi à collatione beneficiorum, donec super hoc veniam consequantur, juxta *cit. c. postulastis 7. h.t.* Potestque hæc pœna imponi ab immediato Superiore ejus, qui scienter contulit beneficium excommunicato. Neque in hoc casu requiritur alia monitio, utpote quæ solùm necessaria est, quando indigni ob defectum in moribus, vel litterarum scientia promoventur ad beneficia, juxta *c. Grave 29. de Præbend. Vid.* Suar. *de Censur. disp. 13. sect. 1.* Laym. *l. 1. tr. 5. p. 2. c. 2.* Garc. *p. 7. de Benest. c. 13.* Barbos. *in cit. c. 7. h. t.*

§. IV.

Resolvuntur aliæ quædam quæstiones circa collationem Beneficiorum Excommunicatis factam.

I. CUm eo, qui in excommunicatione beneficium accepit, dispensari potest, & quidem ab Episcopo, ut retinere illud possit, prout colligitur ex *cit. cap. postulastis*: nisi ipse Episcopus beneficium contulisset, quia cùm ipse peccaverit in conferendo, non est dignus, cui gratia dispensandi concedatur. Et quamvis hæc dispensatio non necessariò fieri debeat, sed sit mera gratia: si tamen bonum publicum, aut vitandum grave scandalum, vel aliud incommodum, &c. eam exigat, negari non debet.

II. Quòd si excommunicatus quidem fuerit, nec beneficii collatio facta est, absolutus tamen fuerit ante collationē factam, vel factam sibi ante excommunicationem collationem, excommunicatus postmodum acceptaverit tantùm, collatio in utroque casu valida est: cùm in illo casu præcedat quidem collationem excommunicatio, præcedat tamen etiam absolutio, & consequenter habilis ille ad omne officium spirituale factus est. In altero verò casu acceptatio beneficii fit quidem ab eo, qui in excommunicatione positus est, collatio tamen habili fuit facta.

II. Neque tamen sufficit ad hoc, quod in primo casu dictum est, fuisse talem vi privilegii tantùm, aut Bullæ Cruciatę pro foro conscientiæ absolutum, cùm pro foro externo, sive contentioso talis absolutio nihil illi prosit: ergo pro hoc foro habebitur adhuc ad beneficium obtinendum inhabilis, prout dicitur declarasse S. Congreg. Conc. Nisi in ipso privilegio, v.g. dicatur, quòd absolutio, vi illius data, etiam in foro externo prosit. *Vid.* Suar. *l. c.* Fagn. *in cit. cap. 7. h. t.*

§. V.

An, & quando Excommunicatus, Suspensus, vel Interdictus Clericus exercens actum Ordinis sibi prohibitum, fiat irregularis, & quæ conditiones requirantur ad hanc irregularitatem incurrendam?

I. SI excommunicatus majore excommunicatione scienter exerceat actum proprium, saltem majoris Ordinis, solemniter, & ex officio, ipso facto fit irregularis, uti colligitur ex *cap. ult. h. t.* Quæ irregularitas etiam à suspenso, & personaliter interdicto, incurritur, si ille solemniter actum Ordinis sacri, à quo suspensus est, exerceat, vel si hic solemniter exerceat actum Ordinis sacri, à quo interdictus est.

II. Ad hanc autem irregularitatem incurrendam duæ conditiones requiruntur. Prima est, ut exerceat actum proprium Ordinis sacri, à cujus exercitio prohibitus est per censuram, quam patitur. Secunda est, ut solemniter talem actum exerceat, id est, cum ea solemnitate, quà secundùm jus, aut consuetudinem Ecclesiæ actus talis ab habentibus Ordinem talem exerceri solet. Et hinc etiamsi Diaconus excommumunicatus, suspensus, vel interdictus, cantet Evangelium, sine stola tamen, aut Subdiaconus taliter censuratus cantat Epistolam sine dalmatica tamen, vel sine manipulo, non incurrit hanc irregularitatem; cum nec actum proprium Ordinis sibi prohibiti, qui quoad substantiam ab alio exerceri non possit, nec solemniter exerceat, cum illo scilicet apparatu, qui proprius est Diaconis, vel Subdiaconis, &c. Et si Sacerdos censura tali ligatus Baptismum privatum alicui conferat, non fit irregularis: cùm non exerceat actum proprium Ordinis, qui à laicis conferri non possit. Ac universim non fit irregularis, si præcisè actum jurisdictionis exerceat; fit tamen irregularis, si sacramentaliter absolvat, si etiam sine solemni apparatu Eucharistiam consecret, &c. quia hi sunt actus ita proprii sacerdotalis Ordinis, ut nunquam à non Sacerdote fieri possint. *Vid.* Suar. *disp. 11. de Censur. sect. 3.* Diaz *in pract. Can. c. 133.* Avila *de Censur. p. 7. dis. 9. sect. 2.*

§. VI.

An si Clericus censura ligatus exerceat actum minorum Ordinum, irregularitatem incurrat: & quando, sive in quibus casibus talis Clericus irregularis non fiat, etiamsi actum proprium Ordinis exerceat?

I. IRregularitatem incurrit Clericus, si censura ligatus exerceat actum etiam minorum solùm Ordinum, uti colligitur ex *rubrica h. t.* universaliter lòquente *de Clerico excommunicato ministrante &c. & ex cap. 2. h. t.* dicente: *si quis Presbyter, vel alius Cle-*

ricus

ricus &c. Si tamen ſolemniter, & ex proprio officio, tanquam Miniſter ad id deputatus, Eccleſiaſtica miniſteria peragat: quod cùm hodie rarò fiat, quia vix aliquid, aut aliquo modo Clerici in minoribus conſtituti faciunt quoad hæc miniſteria, quod Laici non conſueverint facere, idcirco rarò quoque incurritur hæc irregularitas.

II. Probabilis, ſeu inculpabilis ignorantia Cenſuræ ab irregularitate excuſat miniſtrantes in cenſura: cùm hæc irregularitas in pœnam imponatur, & jura dicant, eam incurri, ſi quis damnabiliter ſe ingeſſerit divinis. *cap. de ſenten. & judic. in 6. c. Apoſtolicæ 9. h.t.* Secundò: ſubinde excuſantur aliqui ab incurrenda irregularitate, ſi cenſurati actum exerceant proprios Ordinum ſuorum ad cavendum grave ſcandalum, aut gravem infamiam, quæ tali timenda eſſet, ſi cenſuratum ſe manifeſtaret, aut actum talẽ omitteret. Tertiò: excuſabitur per appellationem interpoſitam à ſententia latæ cenſuræ, ſi legitima illa ſit, vel ſi ſententia cenſuræ contra eum latæ nulla ſit, &c. *Vid.* Navarr *in Man. c.27.* Fagn. *in c.2. h.t.* Suar. *diſp.12. de Conſur. ſect.2. & diſp.11. ſect.3.*

§. VII.

An etiam excommunicatus excommunicatione minore fiat irregularis celebrando Miſſam, vel alios actus Ordinis exercendo; & an eligere poſſit, vel eligi ad Beneficia Eccleſiaſtica?

I. IRregularis non fit, qui minore excõmunicatione ligatus celebrat Miſſam, aut alios proprios actus Ordinum exercet: tum quia hæc irregularitas nullibi in jure expreſſa eſt; tum quia taliter excommunicatis non eſt prohibitũ exercere actus Ordinis, ſed ſolùm ſuſcipere Sacramenta. *c. fin. h.t.*

II. Ligatus minore excommunicatione nõ prohibetur eligere ad beneficia: ſcienter tamen eligi non poteſt ad beneficia. Illud quidem conceſſum eſt illi, quia eligere eſt actus juriſdictionis, & non participatio paſſiva Sacramentorum, qua ſola privat excommunicatio minor: eligi verò ad beneficia Eccleſiaſtica non poteſt, cùm ſit à participatione Sacramentorum impeditus, quarum tamen perceptio ratione beneficii ſæpius ipſi neceſſaria eſt. Probabilius tamen eſt, quòd talis electio non ſit ipſo jure nulla, ſed irritãda per Judicem Eccleſiaſticum, etiamſi ſcienter facta ſit, uti habetur ex *cap. cit. finali*. Quòd ſi tamen ignorantia eligentium, & electi interveniſſet, probabilius eſt, quòd irritanda ea non eſſet, cùm *cap. relatum* irritari tantùm velit ſcienter factam, & taliter impeditum non reddat abſolutè inhabilem.

III. Probabilius eſt, quòd excommunicatus excommunicatione minore ad beneficia ſimplicia Eccleſiaſtica eligi poſſit: cùm ratio in *cit. cap.* allata pro eo, quòd ad beneficia Eccleſiaſtica eligi non poſſit, non urgeat pro beneficiis ſimplicibus. *Vid.* Suar. *de Cenſur. diſp.24. ſect.2.* Laym. *l.1. tr.5. p.2. c.3.* Barboſ. *in c. ult. h.t.*

§. VIII.

An, & quomodo peccet ligatus excommunicatione minore, conferendo, vel adminiſtrando Sacramenta?

PEccare quidem (ſaltem venialiter) talem adminiſtrando Sacramenta, valida tamen hæc eſſe, in *cit. cap. ult.* dicitur §. *peccat autem*. Quamvis enim adminiſtratio activa Sacramentorum prohibita graviter minore excommunicatione ligato non ſit, ſed ſola Sacramentorum perceptio: negari tamen non poteſt, quòd excommunicatio talis indecentiam aliquam afferat in ordine etiam adminiſtranda activè Sacramenta. Hinc venialis ſaltem culpa committitur, niſi adminiſtrando activè, etiam ipſe excommunicatus Sacramẽta percipiat, prout fit ab eo, qui Miſſam legit; ſic enim gravem culpam committeret. *Vid.* Lopez *in pract. Canon. c.33.* Suar. *l.c.* Navarr. *in Man. c.27. n 24.*

TITULUS XXVIII.

De Clerico non Ordinato Miniſtrante.

I. CLericus, qui miniſtrat in Ordine, quem non habet, excommunicandus eſt, & fit irregularis, ne poſſit ad altiores Ordines ſine diſpenſatione promoveri, aut ad certum tempus biennii, vel triennii, pro arbitrio Epiſcopi, ab Ordinis etiam, quem proximè ſuſcepit, executione ſuſpenditur. *cap. ſi quis & cap. ex litteris 2. h.t.* Si verò Laicus actus Ordinum etiam majorum exerceat, ex probabili ſententia nullam in-

currit irregularitatem ; cùm nulla in jure pro Laico taliter minstrante statuta sit.

II. Plura autem requiruntur, ut Clericus in Ordine non susceptо ministrans irregularitatem incurrat. Primò scilicet: ut actum proprium Ordinis alicujus exerceat, qui ab alio, qui Ordinem talem non habet, exerceri (licitè) non potest. Secundò: ut scienter in tali Ordine ministret. Tertiò: ut ministret in Ordine, quem nec quoad substantiam validè susceperit. Quartò: ut seriò in Ordine, quem non habet, ministret, ita ut actio illa non sit ludiera tantùm. Quintò: ut ministret solemniter. Sextò: ut non tantùm exerceat actum jurisdictionis, quam non habet (nam ratione hujus nulla irregularitas incurritur) sed ut exerceat actum Ordinis. Videatur etiam *Bulla Clement. VIII. Et si alias.* 4. *Decemb.* 1601. *data:* ubi de eo, qui non Sacerdos Missas celebrat, aut confessiones audit, statuitur, ut sacris inquisitoribus, vel locorum Ordinariis tradatur, degradandus, si quos Ordines habet, & Curiæ sæculari puniendus tradatur. *Vid.* Navarrus *l. c. num.* 242. Suar. *de Censur. disp.* 42. *sect.* 4. Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 5. *c.* 3.

TITULUS XXIX.

De Clerico per saltum promoto.

I. PEr saltum promotus dicitur, qui superiorem Ordinem accipit, non præmisso inferiore. Et quamvis superiorem Ordinem validè acceperit, qui taliter per saltum promotus est, illicitè tamen fecit, uti colligitur ex *can. sollicitudo 2. dist.* 52. *juncta gloss. communiter recepta V. Subdiaconus.*

II. Neque tamen, si non ministravit in Ordine per saltum susceptо, irregularis est, cùm nulla legatur in jure in tales statuta irregularitas: sed suspensus tantùm manet ab Ordinis per saltum susceptі executione, donec Ordo inferior prætermissus supplcatur, uti habetur ex *cap. tuæ. uni. h. t.* ubi conceditur Episcopo, ut cùm tali, si Ordinem prætermissum susceperit, dispensare possit, ut possit in susceptо per saltum Ordine ministrare. Quòd ipsum confirmari etiam potest ex *Trid. Sess.* 23. *cap.* 14. *de reform. Vid.* Zœs. *hic* Suar. *de Censur. disp.* 31 *sect.* 1. Avil. *p.* 7. *de Censur. disp.* 9 *sect.* 1. *dub.* 2. Fagn. *in c. un. h. t.*

TITULUS XXX.

De eo, qui Furtivè Ordinem susceperit.

I. FUrtivè Ordines susceipere dicuntur, qui sine licentia, & consensu proprii Episcopi, sine prævia examinatione, per dolum se ingerunt ordinandis, aut ignorante Episcopo ordinatore Ordines recipiunt, vel simul eodem die duos (saltem sacros) Ordines recipiunt sine dispensatione.

II. Pœna furtivè recipientium Ordines, est suspensio ab Ordine susceptо furtivè, uti colligitur ex *cap. veniens* 1. *h. t.* qua durante ad altiores Ordines ascendere non possunt. Quòd si sub pœna excommunicationis prohibitus fuisset aliquis Ordines susceipere, suspensus manebit ab executione omnium Ordinum susceptorum, *cap. cum illorum* 32. *de sent. excommun.* & cum eo non poterit jure suo dispensare Episcopus, sicuti potest in priore casu; neque ad altiores Ordines ascendere poterit, nisi intraverit Religionem.

III. Pœna verò eorum, qui simul eodem die plures Ordines sacros receperunt (minores enim Ordines eodem die simul omnes susceipere jus commune antiquum concedit, & in quibusdam Episcopatibus licitum etiam facit consuetudo, ut eodem die minores, & Subdiaconatus conferantur) est suspensio, ut in Ordinibus sic receptis ministrare non possint, nisi cum eis Episcopus dispensaverit, vel Religionem ingressi laudabiliter in ea vixerint, & à suo Prælato fuerint dispensati: *Vid.* Suar. *l. c.* Avil. *l. c. dub.* 4. 4. Zœs. *hic.*

TITULUS XXXI.

De Excessibus Prælatorum, & subditorum.

§. I.

Qualiter possint, ac soleant Prælati Ecclesiastici excedere, seu delinquere in Clericos subditos?

I. DElinquunt Episcopi, vel Prælati in subditos Clericos, si talliis, vel exactio-

actionibus indebitis eos vexent, & non solventibus divina interdicant, censuras injustè in eos ferant, & aliàs viliter, & inhonestè tractent, ut Laicis fiant despicabiles, aut sine judicio sui Capituli eos suspendere, vel eorum Ecclesias interdicto subiicere attentent, aut aliquem excommunicare sine ordine judiciario præsumant. *c. Pervenit* 1. *h.t.* Hodie tamen valet consuetudo, legitimè præscripta, ut Episcopus in inquirendis, ac puniendis criminibus Subditorum, sui Capituli consensum requirere non teneatur, *c. Non est* 3. *de Consuet. in 6.* Ordo verò judiciarius, qui servandus est in Excommunicatione, in eo consistit, ut vera, & rationabilis causa subsit; competens monitio præcedat; & proferens non ex odio, sed ex charitate, & correctionis causa procedat.

II. Delinquunt Episcopi, si sine legitima causa Ecclesiam alteri inferiori Prælato subjectam ab ejus subjectione, & obsequio liberent. *cap. ad hæc* 2. *h.t.*

III. Delinquunt, si Ecclesias, vel Beneficia ad eorum ordinationem, vel collationem spectantia sibi retineant, vel conferant. *cap. ad aures* 3. non enim qui habet potestatem instituendi, vel conferendi aliquod Beneficium, se ipsum in illo instituere, aut collationem sibi facere potest: quia inter dantem, & accipientem debet esse distinctio personalis, ut patet ex *c. ult. de Institut. & dictum est suprà l.* 3. *tit.* 7. *§.* 2. & nemo potest sibi ipsi, sive in facto proprio auctoritatem præstare. *§. fin. Instit. de Auctor. Tut.* Nec potest etiam Collator Ecclesiæ, vel Beneficii redditus ejusdem Ecclesiæ, vel Beneficii sibi retinere, sed debet illi Ecclesiæ, vel Beneficio de Rectore providere, etiamsi sit Beneficium manuale. Idem dicendum est, si conferant indignis *cap. inter dilectos* 11. *h. t.* Vel si impediant privilegia subditorum. *cap. sanè* 5. *h. t.* Unde & excommunicatio in tali casu facta contra eum, qui vi privilegii sui non parebat præcipienti, non tenet. *cap. cùm ad quorundam* 7. *h.t.*

IV. Graviter excedit, & delinquit Episcopus, si directè, vel indirectè causam præstet homicidio: & privari debet officio Pontificali, & Sacerdotali, & ab Episcopatus administratione amoveri. *cap. ex litteris* 10. *h. tit.*

V. Excedunt Episcopi graviter, si Sacerdotes sibi subjectos cogant ad revelandam pœnitentiam, vel peccatum in confessione auditum. *cap. dilectus* 13. *h. t. Vid.* Abb. & Barbos. *in cit. cc.*

§. II.

De quibusdam specialibus Excessibus, seu delictis Prælatorum Episcopo inferiorum.

I. CUm prohibitum sit Prælatis Episcopo inferioribus, ne violent, & turbent jurisdictionem superiorum, idcircò sine consensu Episcoporum non possunt unire Ecclesias sibi subjectas. *c. sicut h.t.*

II. Non possunt cognoscere de causis matrimonialibus. Neque possunt pœnitentias publicas, & solemnes imponere. Nec possunt Indulgentias concedere &c. juxta *cap. accedentibus* 12. *h. t.* Nisi specialiter privilegium, aut concessio, vel præscripta legitimè consuetudo, majorem illis etiam circa hæc facultatem concedant. Hodie verò ex decreto Concilii Trident. *sess.* 24. *c.* 20. *§. Ad hæc de Reform.* causæ Matrimoniales, & Criminales solius Episcopi examini, & jurisdictioni sunt reservatæ, non obstantibus quibuscunque privilegiis, & consuetudinibus: nisi fuerit consuetudo immemorialis, ut declaravit S. Congregatio ejusdem Concilii. Excipiuntur tamen Prælati, & Abbates exempti, qui sunt nullius Diœcesis, quia omnimodam jurisdictionem quasi Episcopalem, & ordinariam in Clerum, & populum habent, exclusis Episcopis: hi enim possunt, saltem ex privilegio Papæ, acquirere hujusmodi territorium exemptum, cum jurisdictione quasi Episcopali, privativè ad Episcopum; & consequenter possunt causas etiam Matrimoniales, & Criminales cognoscere, quæ potestas ipsis non est adempta per Concil. Trident. *l. c. Vid.* Fagn. & Barbos. *in cit. c.* 8. *&* 12. *h.t* Azor *p* 2. *l.* 3. *c.* 55. Laym. *l.* 5. *tr.* 7. *c.* 4.

§. III.

De Gravaminibus, quæ Prælati, aliique Ecclesiastici interdum inferre solent Religiosis.

PLura de hac materia legi possunt in *cap. nimis iniqua* 16. *h t.* ubi quindecim ejusmodi gravamina enumerantur; & in *cap. nimis prava* 17. *h. t.* ubi duodecim gravamina enumerantur, quæ Minoribus, & Prædicatoribus inferebantur; *& in Clementin. frequens*

quens Unica h.t. ubi 30. gravamina afferuntur. *Vid.* Fagn. *in c.17. h.t.* Abb. & Hostiens. *in c.16. eod.*

§. IV.

De Excessibus, seu delictis Subditorum in Prælatos, seu Superiores suos.

I. DElinquunt in Prælatos suos Subditi, si violent interdicta ab illis lata, prout constat ex *cap. tanta* 18. *h.t.*

II. Delinquunt, qui cùm Clerici subditi sint, Prælatum tamen, seu Episcopum suum, negant esse dominum suum, sive verbo, sive facto id negent; vel ad sæcularem Judicem in causa spirituali trahunt, aut consilium præbent adversariis ejusdem contra ipsum, *cap. gravamen* 15. *h.t.* & propter ejusmodi delictum deponi debent, seu privari Beneficiis per sententiam Judicis. Sufficit autem, quòd unum ex tribus prædictis fuerit probatum, cùm quodlibet sufficiat ad privationem Beneficii, cùm verba capituli sint disjunctivè posita.

III. Delinquunt Clerici subditi privati, & singulares, si sine consensu Superioris commune sigillum Collegii habent, eoque utuntur. *cap. dilecta* 14. *h.t.*

IV. Delinquunt etiam Vicarii Ecclesiarum, si personatum Ecclesiasticum sibi usurpent contra fidem, & juramentum præstitum. *cap. illud 6. h.t. Vid.* Abb. & Barbos. *in cit. c.14. & 18. h.t.*

§. V.

De prohibitione facta Religiosis Mendicantibus, ut non possint nova loca acquirere ad habitandum, nec antiqua alienare, vel mutare.

I. ETsi spectato Jure communi *c. Cùm ex eo, un. h.t. in 6.* non possint Religiosi Mendicantes nova loca, vel domos acquirere, sine speciali licentia Papæ, neque etiam Ecclesias, vel Monasteria ædificata mutare, seu transferre ab uno loco ad alium: per privilegia tamen à Sede Apostolica, post dictam Constitutionem concessa, possunt utrumque facere. Qualia privilegia quibusdam Religiosis concessa sunt, & usurpari possunt etiam ab iis, qui cum illis communicationem habent.

II. Hodie post *Concilium Trident. sess.25. c.3. de Regul. in fine*, non possunt Religiosi nova loca erigere, sine Episcopi, in cujus Diœcesi erigenda sunt, licentia priùs obtenta. Unde iis, qui non habent speciale privilegium, non sufficit habere licentiam Diœcesanorum, sed requiritur, ut obtenta etiam sit specialis licentia SS. Pontificis; quia per *Concilium Trident.* non est revocata prædicta Constitutio *Cùm ex eo h.t. in 6.* quæ specialem licentiam Papæ requirit, sed addidit *Concilium*, ut ultra illam simul petatur, & obtenta sit licentia ab Ordinario, ut declaravit *S. Congregatio Concilii.* Iis verò Religiosis, qui habent speciale privilegium à Papa erigendi nova loca, seu domos, vel illa mutandi, & transferendi, sufficit licentia Ordinarii, seu Diœcesani. *Vid.* Suar. *disp. 23. de Censur. sect.5.* Mirand. *in Manual. Prælat. q.33. a.1.* Zerola *in prax. Episcop. p.1. V. Monachi.*

TITULUS XXXII.

De Novi Operis Nuntiatione.

§. I.

De Novi Operis Nuntiatione, ejusque materia, forma, & aliis causis, ac circumstantiis.

I. NUntiare novum opus, aliud non est, quàm illi, qui de novo in alterius præjudicium ædificat, prohibere, ne opus novum fiat, vel ne in eo cœpto pergatur, donec de jure ædificationis constet. Locum autem habet hæc novi operis nuntiatio in rebus solo adhærentibus, & immobilibus, quæ terræ scilicet conjuncta, vel conjungenda sunt, & ideò fiunt, ut in eodem solo permaneant; ac in illis casibus, in quibus de novo ædificatur aliquid (quamvis sit Ecclesia, *c. Intelleximus* 1. *h.t.*) vel pristina facies operis immutatur: neque enim ad opera præterita, & jam facta, hæc novi operis nuntiatio extenditur, cùm in isto casu alii interdicto locum esse sciant Civilistæ.

II. Potest autem novum opus nuntiare non tantùm ille, qui dominus est rei, cui damnum imminet, sed ille etiam, qui utile dominium talis rei tantùm habet, qui superficiarius, vel hypothecarius est rei, cui damnum imminet, vel qui servitutem realem habet in fundo, in quo de novo ædificatur: prout pluribus videre est apud Civilistas,

juxta

juxta quos, quolibet die etiam festivo fieri potest hęc novi operis nuntiatio, ibi facienda, ubi fit opus, saltem illis, qui operi ibi insistunt, quamvis absint illi, quorum nomine fit novum opus; vel verbis expressis inhibendo, ne id opus fiat; vel per lapilli jactum, in eum locum, ubi opus fit, verbis simul inhibendo opus ulterius, vel Prætorem, aut Judicem adeundo, & petendo ab eo, ut opus inhibeat. *Vid.* Wesenbec. & Zęs. *ff. h. t.* Molin. *tract. 2. de Just. disp. 706.* Abb. *in cap. 1. h. t.*

§. II.

Quis sit Effectus Novi Operis Nuntiationis?

I. PRimarius effectus est, ut totum id destruatur iterùm sumptibus ipsius ædificantis, quod post novi operis nuntiationem ædificatum est, sive justè, sive injustè ædificaverit, de quo postmodum examinata causa patebit, prout etiam statutum est in *cap. Cùm ex injuncto 2. h. t.*

II. Neque sufficit, si permittat tantùm, quod ædificatum fuit, post novi operis nuntiationem, demoliri ædificans, sed suis sumptibus demoliri id debet, & per exceptionem oppositam repelli potest, donec omnia in pristinum statum restituat, etiamsi probare vellet de jure suo. Ratio est: ne cum perturbatione quietis publicæ rixarum detur occasio. *Vid.* Fagn. & Barbos. *in 2. h. t.* Gaill. *l. 1. obs. 16.* Molin. *l. c.*

§. III.

Quibus casibus, ac modis cesset Nuntiatio Novi Operis, ita ut vim, & effectum non habeat?

I. CEssat novi operis nuntiatio, si nuntians remiserit, vel expresè, vel tacitè, morte scilicet naturali, & re adhuc integra, uti colligitur ex *cit. c. 2. h. t.*

II. Cessat, si nuntians cautionem receperit à nuntiato, quòd demoliri velit opus, si constiterit, nullum jus nuntianti competere, vel per nuntiatum non stet (saltem per tres menses oblatæ satisdationis) quò minùs satisdet, quia competentem satisfactionem obtulit, quæ tamen acceptata non fuit. Ad acceptandam autem cautionem non tenetur nuntians, si intra tres menses probare velit, quòd jure prohibeat, prout habetur ex *cap. Significantibus 3. h. t. & cap. Is cui 4. eodem.*

III. Cessat, si nuntians nolit jurare coram Judice de calumnia: si tamen is, cui nuntiatio facta est, exigat juramentum tale.

IV. Cessat, si sit periculum in mora, ita ut dilatio ædificii v. g. grave damnum probabiliter allatura videatur: quia ut dicitur *L. de pupillo 5. ff. præterea ff. h. t.* multò melius est omitti novi operis nuntiationem, quàm impediri operis necessarii urgentem exstructionem; intelligendo hoc, si periculum toti v. g. communitati ex intermisso ædificio immineat, ut advertit *Glossa V. periculum.*

V. Cessat, si Prætor revocavit nuntiationem permissam.

VI. Denique cessat, si manifestum sit, quod injustè novum opus prohibeat nuntians. *Vid.* Molin. *cit. disp. 706.* Barbos. *in cit. c. 3. h. t.* Gaill. & Zœs. *l. c.*

TITULUS XXXIII.

De Privilegiis, & Excessibus Privilegiorum.

SECTIO I.

De Privilegiis in communi.

§. I.

Quid sit Privilegium, & an ad illius substantiam requiratur scriptura, & quomodo à Dispensatione differat?

I. PRivilegium, quamvis latè loquendo accipi possit pro privata lege, speciale aliquod beneficium, vel favorem concedente: strictè tamen, ac propriè dictum Privilegium dici solet, *Rei alicujus, seu juris specialis contra, vel præter jus commune ex Principis benevolentia concessio.* Et quamvis ad substantiam illius non requiratur scriptura, cùm dentur vivæ vocis oracula: ut patet ex *c. Institutionis 7. caus. 25. q. 2. & Clement. 2. §. Nos etenim. nec non Extravag. ult. de Pœnit. & Remiss. inter comm.* Ad ejus tamen probationem, & firmitatem plurimùm sæpe conducit scriptura.

II. A Dispensatione differre videtur Privilegium, tanquam species à genere, quòd

Pri-

Privilegium sit contra, vel præter Jus; Dispensatio verò sit contra Jus, & quòd Privilegium sit quid permanens (saltem ordinariè) non autem Dispensatio, sæpe pro uno tantùm actu licito faciendo concessa. *Vid.* Laym. *l.*1. *tr.*4. *c.*23. Azor *p.*1. *l.*5. *c.*23. Suar. *l.*8 *de Leg. c.*1.

§. II.

Quotuplex sit Privilegium, sive quomodo dividatur: & quis possit concedere Privilegium, & quibus concedi possit?

I. PRivilegium aliud est Personale, quod immediatè, & directè personæ conceditur, cum hac expirans: aliud est Reale, quod immediatè, & directè ipsi rei, loco, muneri, dignitati, v.g. prædio, Ecclesiæ, Monasterio, Prælaturæ &c. conceditur, licèt consequenter etiam, & ultimatè utilitas talis Privilegii in Personas, quæ talem rem obtinent, redundet. Et hoc Privilegium durat tamdiù, quamdiù durat res, locus, dignitas &c. quam afficit, transitque ad hæredes, & successores in loco, officio, dignitate &c. juxta *Reg.*7. *in* 6. *& Reg. In omnibus* 68. *ff. de R. I.* Sunt verò quædam Privilegia mixta, hoc est, partim Personalia, partim Realia, eò quòd multùm de Realibus participent. Talia sunt, quæ conceduntur certo hominum generi ratione status, officii, conditionis, ætatis &c. ut Fœminis, Filiisfamilias, Minoribus XXV. annis, Studiosis, Militibus, Clericis &c.

II. Quamvis tota hæc Realium, & Personalium Privilegiorum diversitas ex intentione concedentis dependeat: si tamen dubium est, Personale, an Reale sit Privilegium, & ex conjecturis de intentione concedentis nihil appareat, censendum erit, esse Privilegium Reale, favorabile si sit, & merum favorem contineat; odiosum verò si sit, cedens in præjudicium aliorum, Personale censendum erit, cùm odia sint restringenda, & favores ampliandi.

III. Dividi etiam potest Privilegium, in Perpetum, & Temporale. Illud absolutè, & sine limitatione temporis conceditur: hoc ad certum tempus restringitur, vel sub certa conditione, quæ lapsu temporis finitur.

IV. Concedere potest Privilegium solus, & omnis ille, qui legem ferre, & condere potest: cùm etiam privatarum legum, seu privilegiorum concessio pertineat ad potestatem legislativam. Quare potestates publicæ, sive Ecclesiasticæ, sive seculares, tantùm in iis rebus Privilegia concedere possunt, de quibus possunt disponere, & legem ferre. Ut Papa extra territorium suũ temporale, per se & directè solùm in spiritualibus, vel in iis, quæ spiritualibus sunt annexa, ut sunt Decimæ, contractus Matrimonii &c. Prælati verò Papa inferiores cõcedere possunt Privilegia, quæ eximunt à Legibus à se conditis, vel à suo Antecessore: non in iis, quæ sunt contra Jus commune Pontificum, nisi speciali id ipsis Privilegio, & Jure, vel consuetudine concessum sit. Imperator verò, & alii Principes seculares, in temporalibus tantùm Privilegia dare possunt.

V. Privilegium non solùm iis, qui verè & absolutè subditi sunt, concedi potest, sed etiam aliis non subditis, sive extraneis, qui tamen respectivè, & aliquo modo, saltem quoad rem, in qua Privilegium confertur, sunt inferiores concedente, & inæquales. Ratio est: quia Privilegium, quod est præter jus, & merè concessivum gratiæ, non requirit jurisdictionem in eum, cui datur: cùm talis concessio non sit actus jurisdictionis, sed meræ liberalitatis, & Privilegium, ut sic non requirat vim coactivam, nec etiam vim directivam, in privilegiatum, utpote quem Privilegium nec sub culpa, nec ad pœnam obligat.

VI. Cùm Consuetudo possit derogare Juri communi, idcircò habet vim Privilegii, & acquiri per eam potest Privilegium v. g. Exemptionis, uti colligitur ex *c. Novit* 13. *de Iudiciis junct. Gl. V. Consuetudinem*. Privilegium tamen strictè dictum, sive quod est contra Legem, & Juri contrarium, acquiri per consuetudinem potest solùm à Communitate: nam hæc sola, & non privatæ personæ, contra Legem communem præscribere per consuetudinem potest. Privilegiũ verò, quod non est contra, sed solùm præter Jus commune, acquiri potest etiam à privata persona, si non per propriam consuetudinem, saltem per eam, quæ inducitur via præscriptionis. Sic per consuetudinem legitimè præscriptam acquiri potest jurisdictio. *c. Duo simul* 9. *de Offic. Iud. Ordin. & c. Cùm contingat* 13. *de Foro compet.* Item jus exigendi tributa, & pedagia. *c. Super quibusdam* 26. §. *Præterea.*

VII. Ut

VII. Ut conceſſio Privilegii ſit licita, neceſſaria eſt juſta cauſa: non autem ad hoc, ut ſit valida. Ratio primæ partis eſt: quia aliàs Princeps peccat contra Juſtitiam Diſtributivam, ſi eſt Privilegium contra Jus commune; aut ſaltem reus eſt prodigalitatis, & acceptionis perſonarum, ſi Privilegium ſit purum beneficium, non derogans Juri communi, aut alicui tertio. Ratio alterius partis eſt: quia ſicut in Principis poteſtate eſt Legem ferre; ita poteſt abſolutè Legem illam tollere, & vel hunc, vel iſtum eximere. *Vid.* Suar. *cit. l.* 8. *c.* 3. *& ſeqq.* Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 23. Azor *l cit. c.* 25.

§. III.

De Interpretatione Privilegiorum.

I. PRivilegia præter Jus commune concedenti aliquid, ſi nulli præjudicent, ſed ſint meræ gratiæ, & beneficia Principis concedentis, ſunt latè interpretanda, juxta *reg.* 15 *in 6. & c. olim* 16. *de V. S. & c. Quæ circa* 21. *h. t.* Tale Privilegium eſt facultas abſolvendi ab omnibus Irregularitatibus occultis, (excepto Homicidio) & caſibus reſervatis, conceſſa Epiſcopis in Concilio Trident. *ſeſſ.* 26. *c.* 6. *de Reform.* Hæc enim latè interpretanda eſt, ut non ſolùm Epiſcopis confirmatis, & nondum conſecratis competat, ſed etiam Capitulo Sede vacante, & aliis Prælatis exemptis habentibus juriſdictionem quaſi Epiſcopalem. Si verò conceſſa ſint contra Jus commune, & huic derogent, ſtrictæ interpretationis eſſe debent, & reſtringenda potiùs, quàm extendenda, juxta *cit. regulam* 15. & colligitur etiam ex *c. Cùm dilectus* 8. *juncta Gloſſa. V. juri communi, de conſuetudine.* Quæ enim à Jure communi exorbitant, quamvis illis, quibus conceſſa ſunt, ſint favorabilia, abſolutè tamen odioſa cenſentur, ut quæ propter Jus ſingulare, lædunt Jus commune. Niſi talis derogatio Juris communis in favorem Religionis, cauſæ piæ, vel boni publici cederet, uti eſt Privilegium Exemptionis Clericorum à juriſdictione Principum ſecularium, & Religioſorum à juriſdictione Ordinariorum, ſeu Epiſcoporum. Aut ſit Privilegium in Corpore Juris clauſum, nam tunc eandem habet auctoritatem cum Jure communi, cui derogat. Aut ſit Privilegium conceſſum motu proprio, vel ex certa ſcientia &c. hæ enim clauſulæ liberalem Principis mentem indicant. Quòd ſi verò conceſſum Privilegium præjudicat tertio, ſtrictè interpretandum eſt, ſi Juri jam acquiſito deroget; cùm concedentis mens non ſit, graviter præjudicare tertio, niſi hoc ipſum exprimat, & neceſſaria cauſa jubeat.

II. Sive latæ, ſive ſtrictæ Interpretationis Privilegium ſit, nunquam interpretandum eſt contra mentem concedentis: mens enim legislatoris, juxta communiſſimum effatum, eſt anima legis. Et hinc, ſi verba Privilegii ambigua ſint, & dubia, ad concedentem pro ejus explicatione recurri debet; cùm illius ſit explicare Privilegium, cujus fuit concedere.

III. Privilegium nunquam ita ſtrictè eſt interpretandum, ut reddatur inutile, & inefficax, quantumvis aliàs videatur odioſum, & grave, modò non ſit injuſtum, idque ſumitur ex *c. In his h. t.* Et ratio eſt: quia Princeps concedens Privilegium non cenſetur velle nugari; quod tamen faceret concedendo Privilegium nullius effectus.

IV. Verba Privilegii in propria ſignificatione accipienda ſunt, uti verba Legum: niſi ex circumſtantiis colligi poſſit, velle Principē ea accipi in ſenſu minùs proprio; aut impropriè accipienda ſint, quia aliàs Privilegium non haberet effectum, vel juri alieno derogaret. *Vid.* Suar. *l.* 8. *de Leg. c.* 27. *&* 28. Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 23. Barboſ. *in c.* 7. *h. t.*

§. IV.

De Extenſione Privilegiorum.

I. EXtenſio non eſt facienda ab una perſona, cui conceſſum eſt Privilegiū, ad aliam perſonam non expreſſam. *cap. Sanè* 9. *h. t.* Neque enim in exemplum pro omnibus trahi debet, quod uni ex ſpeciali ratione, aut favore conceſſum eſt. Et hinc nomine Filiorum in Privilegiis perſonalibus non intelliguntur Nepotes, & quod conceſſum Filio, non debet extendi ad Filiam, nec quod Marito, ad Uxorem, vel Liberos; nec quod Socio, ad Socios. Excipe: niſi aliud de voluntate concedentis conſtiterit; vel privilegiato eſſet inutile Privilegium, niſi etiam Socius eo uti poſſet; aut niſi Patri aliquod Privilegium conceſſum ſit ratione nobilitatis naturalis, & congenitæ, vel accidentalis quidem, ſtabiliter tamen eidem conceſſæ; tunc enim ſicut nobilitas, ita & Privilegium tranſit ad Uxorem, & Liberos.

II. Ex-

II. Extendendum non est Privilegium propter paritatem rationis ad non expressa: quia ratio Privilegii non tam in ratione, quàm in mente concedentis radicatur. Nisi non tam extenderetur Privilegium, quàm explicaretur, hoc contineri in illo, velut accessorium in principali: qua ratione sub facultate dispensandi in Votis comprehenditur facultas illa etiam commutandi; & sub licentia faciendi Testamentum, continetur etiam facultas faciendi Codicillos, vel donandi mortis causa. De reliquis, quę de Extensione, & Interpretatione Privilegiorum dici possunt, videantur, quæ diximus *l.1.tit.2.sect.3.§.1. &* 2. Suar. *l.cit. c.*28. Barbos. *in c.9.& 25.h.t.*

SECTIO II.

De Privilegiis in specie, & in primis de Privilegiis Exemptionis à Jurisdictione Ordinarii.

§. I.

An ex solutione annui census Papæ facta Privilegium Exemptionis ab Ordinario probetur, & quibus modis, vel verbis?

I. EX solutione tali non probatur exemptio à Jurisdictione Ordinarii, nisi appareat, quòd in signum immediatæ subjectionis, ac perceptæ libertatis, non autem in signum tantùm perceptæ protectionis, census solvatur, prout sumitur ex *c. Recepimus 8.h.t.& ex c.Ex parte* 18. *eodem.* Sicuti enim census solutio plura significare potest, subjectionem scilicet, vel exemptionem, vel protectionem (quæ etiam sine exemptione ab Ordinarii potestate haberi potest, cùm nullam dicat ex se superioritatem) ita quid significet, aliunde probari debet.

II. Quibus modis, formis, clausulis, vel verbis Privilegium exemptionis à Jurisdictione Ordinariorum probetur, declaratur in *c.Si Papa* 10.*h.t. in 6.* Nimirum: si in privilegio, vel dispositione aliqua dicatur Ecclesia existere juris B. Petri, vel specialiter ad illam, vel sine medio, vel etiam simpliciter pertinere: tunc enim plenè exempta hujusmodi Ecclesia censeri debet. Idem est, si in Privilegio exprimatur, quòd Ecclesia sit libera; vel quòd potiatur Ecclesiæ Romanæ libertate, vel quoad hoc gaudeat prærogativa speciali; vel etiam si indefinitè dicatur, quòd Ecclesiæ Romanæ annuum censum solvat ad indicium perceptæ libertatis: vel quòd Ecclesiam talem Pontifex eximat ab Ordinarii potestate: vel quòd non audeat illis Episcopus Cathedram, seu Sedem collocare (in locis enim exemptis hoc non possunt Episcopi, *Gl. hic V.Collocare*) vel quòd in ea Episcopus non possit quidpiam imperare, vel ordinare, aut ullam jurisdictionem exercere. Similiter si aliqui à Papa recipiantur in proprios, & speciales subjectos, censentur exempti: non item si in proprios, & speciales filios Romanæ Ecclesiæ sint suscepti; tales enim non ideò sunt exempti: uti nec illi, quibus specialia aliqua privilegia, & indulta circa certas solùm materias concessa sunt, v. g. ut non possint excommunicari, suspendi, vel interdici ab alio, quàm à Papa, vel ejus Legato. Neque tamen ad enumeratas modò formulas Exemptionis omnimodæ Privilegium ita restrictum est, ut non etiam per alias probari possit, si de mente Pontificis sufficienter constet.

III. Quòd si Ecclesia aliqua in diœcesi existens suo Ordinario longo tempore censum annuum persolvit, meritò præsumitur, quòd fiat hæc solutio in signum subjectionis, ob fundatam in Jure intentionem Episcopi in omnes Ecclesias suæ diœcesis. *Vid.* Barbos. *in c.8.& 10.h.t.* Cockier *tr.de Jurisd. Ord.in Exempt.p.1.q.9.& 10.*

§. II.

An per Privilegium concessum alicui Monasterio, ut fructus Ecclesiæ sibi subjectæ in suos usus possit convertere, Ecclesia illa censeatur eximi à Jurisdictione Ordinariorũ?

I. PEr Privilegium, seu facultatem alicui concessam, ut possit Ecclesiam aliquam convertere in suos usus, non eximitur illa Ecclesia à jurisdictione Episcopi, vel alterius Ordinarii: uti sumitur ex *cap. Pastoralis 19.h.t.* Et ratio est: quia nunquam censetur Papa derogare velle juri Ordinariorum, nisi id exprimat. *cit.c.Pastoralis in fine*, & Privilegium Papæ semper intelligitur concessum sine gravi læsione alterius. *Glos. hic V. Expressum.* Aliud est, si à Papa alicui Monasterio, vel alteri pio loco sit concessa aliqua Ecclesia pleno jure: tum enim fit exempta à jurisdictione ordinaria; quia Ecclesia pleno jure alicui concessa, ei fit subjecta quoad legem diœcesanam, & legem jurisdictio-

dictionis, ita ut acquirat juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, & Epiſcopus nullum ibi jus Epiſcopale exercere poſſit, ſed præſentatio, inſtitutio, & deſtitutio Clericorum perrinet ad eum, qui pleno jure talem Eccleſiam poſſidet.

II. Etſi alicui aliqua Eccleſia pleno jure ſit conceſſa, non tamen is poteſt vi talis cõceſſionis percipere fructus, eoſque in propriam utilitatem convertere : quia cùm ea conceſſio cedat in prejudicium Eccleſię cõceſſæ, debet ſtrictè intelligi. Sicut etiam ipſe Epiſcopus, qui habet Eccleſiam ſibi ſubjectam pleno jure, ſi ſolùm juriſdictionem in illa habeat in ſpiritualibus, & temporalibus, non poteſt fructus percipere, & convertere in propriam utilitatem. Poteſt tamen is, cui talis conceſſio facta eſt, rationem rerum temporalium ad Eccleſiam pertinentium exigere, ſicut ipſe Epiſcopus poteſt, juxta *c. Cùm & plantare 3. §. In Eccleſiis h.t.*

III. Quando alicui conceditur, ut fructus alicujus Eccleſiæ percipere, ſeu in ſuos uſus convertere poſſit, non poteſt, licèt Eccleſia vacet, poſſeſſionem illius Eccleſię, quam nunquam habuit, propria auctoritate capere, & fructus percipere abſque conſenſu Epiſcopi diœceſani : ſicut nec is, cui vacans Beneficium collatum eſt in titulum, propria auctoritate poteſt ejus poſſeſſionem & fructus percipere, ſed neceſſarium eſt, ut immittatur in poſſeſſionem legitimi Superioris auctoritate. *cap. Adhæc 7. de Offic. Archid. Vid.* Abb. & Barboſ. *in cit. cap. Paſtoralis h.t.* Cockier *cit.*

§. III.

Reſolvuntur aliæ quædam quæſtiones circa privilegia Exemptionis a Juriſdictione Ordinarii.

I. IS, qui exemptus eſt reſpectu certi loci, vel certæ rei, non ideò etiam exemptus eſt reſpectu alterius loci, vel rei, uti habetur ex *cap. Cùm Capella 16. h.t.* Tale enim Privilegium, reſpectu certi loci, aut rei conceſſum, reale potiùs, quàm perſonale, cenſendum eſt, reſtrictum ſcilicet ad certum locum &c.

II. Per exemptionem à Papa conceſſam Monaſterio, non cenſentur etiam Capellæ exemptæ, ſive Eccleſiæ eidem Monaſterio ſubjectæ : niſi ſpecialiter etiam hæ exemptę eſſent, vel eſſent pleno jure unitę Monaſterio. Ratio eſt : quia Privilegium exemptionis, odioſum Ordinariis, extendendum non eſt. Et quamvis juxta commune Juri effatum, de connexis idem ſit judicium, & eodem jure cenſeri debeant totum, & pars, non procedit tamen hoc in odioſis, & exorbitantibus, quæ non ſunt neceſſariò connexa, & inſeparabilia. Et hinc fieri poteſt, ut Prælatus, qui ratione exempti Monaſterii Judicem non agnoſcit Epiſcopum, coram eo tamen, ut legitimo Judice ſuo comparere debeat, ſi ratione Cappellarum unitarum conveniatur.

III. Exempta Eccleſia, quæ Collegium habet, exempti etiam ſunt Prælatus, ſive Abbas, Canonici, Monachi, & alii Miniſtri Eccleſiæ, ac ipſe etiam Vicarius perpetuus, ſecundùm ſe, & quoad perſonam propriam, ſi tamen ſit de corpore Eccleſiæ : non tamen eſt exemptus quoad ea, quæ ad curam populi pertinent : multò minùs exemptus eſt ipſe populus, ſeu Parochiani. *cap. Per exemptione 9. h.t.* Pari ratione, exemptis Canonicis, aut Clericis Eccleſiæ, non cenſetur exempta Eccleſia, prout *dicto cap.* habetur : illud quidem, quia ſub appellatione Eccleſiæ tales veniunt ; hoc autem ob odioſam Ordinariorum poteſtati exemptionem reſtringendam. *Vid.* Cockier *l.c.* Fagn. *in c. 16. h.t.* Barboſ. *in c. 17. eod.*

§. IV.

An, & quando exempti à Juriſdictione Epiſcopi poſſint coram eodem conveniri, & ab illo puniri, non obſtante Privilegio Exemptionis ?

I. JUre antiquo ſtatutum eſt in *cap. 1. volentes h.t. in 6.* ut exempti, quamvis ſua à Juriſdictione Ordinariorum gaudean libertate, conveniri tamen coram Ordinariis poſſint ratione delicti, vel contractus, aut rei, de qua lis illis movetur, ſi nimirum delictum commiſſum ſit, aut contractus factus in loco non exempto, aut res litigioſa non ſit exempta, aut ſita ſit in loco non exempto : cùm in tali caſu non abſolutè exempti videantur, ad cavendum nimium præjudicium Ordinariorum, ſed tantùm in ordine ad certum locum, aut rem &c.

II. Hodie tamen plerique Regulares, quos potiſſimùm Exemptionis hæc materia concernit, ſpecialibus Privilegiis à Pontificibus muniti ſunt, ut neque in allatis caſibus ſint coram Ordinariis conveniendi.

Niſi

Nisi in quibusdam casibus specialiter exceptis, de quibus actum est suprà *l.* 1. *tit.* 31. *sect.* 3. *§.* 10. *Vid.* Fagn. *in c.* 11. *h.t.* Sanch. *l.* 7. *de Matr. disp.* 33. Covarr. *pract. qq. c.* 11.

§. V.

An in allegantes Privilegium Exemptionis à Iurisdictione Ordinarii, possint Episcopi, sive Ordinarii Iurisdictionem exercere, donec Privilegium exhibitum, & probatum fuerit?

I. ALleganti Exemptionis Privilegium non creditur, nisi id probet. *c.* 7. *h.t. in* 6. Hinc Ordinarii contra obtendentes Privilegium non tantùm procedere possunt, si illud non exhibeant, sed eos etiam cogere ad exhibendum : quia Privilegia sunt quid facti, & consequenter non præsumuntur, sed probari debent. Unde quamvis aliàs reus non teneatur edere instrumenta, seu documenta contra seipsum *cap. de probat.* privilegiatus tamen, sive excepetus, sive agat, sive excipiat, debet probare Privilegium, quod allegat : quia præsumptio est contra ipsum, cùm Ordinarii Iurisdictio sit in Jure communi fundata.

II. Non tamen tenetur quis ad probandum Exemptionis Privilegium quoad titulum, & possessionem, si hoc sit notorium, aut in Jure communi fundatum. Hinc Religiosi Mendicantes Exemptionis suæ Privilegium non tenentur exhibere, cùm sit in Jure fundatum. *Vid.* Barbos. *in cit. cap.* 7. Rodriq. *tom.* 1. *qq. Reg. q.* 64. *a.* 7.

§. VI.

An Ecclesia obtinens duplex Privilegium Exemptionis, Episcopi v. g. & Papæ, utroque uti possit?

POtest Ecclesia uti duplici Privilegio Exemptionis, si duplex habeat, ab Episcopo v. g. & Papa, ita ut si succumbat ex uno, ex altero se defendere possit. *c.* 14. *h. t.* Ratio est : quia juxta *reg.* 20. *in* 6. nemo prohibetur pluribus defensionibus uti : neque qui impetrat secundum Privilegium, censetur renuntiare primo, super eadem re obtento. *Vid.* Abb. *in cit. c.* 14.

SECTIO III.

De aliis Privilegiis specialibus, de quibus agitur in hoc Titulo.

§. I.

De Privilegio Immunitatis à solvendis Decimis, etiam Novalium.

DE hujus §. 1. materia satis actum videtur in *lib.* 3. *Decret. tit.* 30. *præsertim sect.* 5. *& 6.*

§. II.

De Privilegio celebrandi, vel audiendi divina Officia tempore Interdicti Generalis.

I. LIcentia illa, qua conceditur Regularibus, ut si eleemosynas conquirendo ad locum aliquem interdictum perveniant, in eorum adventu semel in anno aperiantur Ecclesiæ, ubi exclusis excommunicatis, & specialiter interdictis, divina illis celebrare liceat, ita intelligenda est, quòd una tantùm loci illius Ecclesia, & semel in anno, ad divina celebranda aperienda sit. Quamvis enim textus in *cap. ut privilegia* 24. *§. illud etiam h. t.* in plurali numero loquatur : *aperiantur Ecclesiæ*, se ipsum tamen explicat, quòd hoc intelligi non debeat de omnibus Ecclesiis aperiendis, ne vilipendatur sententia Interdicti, sed de una tantùm Ecclesia in tali loco Interdicti aperienda, & de aliqua etiam aperienda in alio loco interdicto. Qua explicatione suppositâ, jam apparet, quomodo verificetur, quod in plurali etiam numero dicunt Jura : *aperiantur Ecclesiæ*.

II. Quamvis Privilegia Regularibus concessa ad Episcopos extendenda non sint, cùm Privilegium ab una persona, cui concessum est, extendi non debeat ad aliam, ut dictum est : quia tamen in peculiari hac Interdicti materia, ipsa Jura hanc extensionem faciunt *cap. quod nonnullis* 25. *h.t.* ob favorem Pontificalis Officii, ideò Episcopis licebit eodem modo, cum iisdem restrictionibus, & limitationibus, divina celebrare Interdicti tempore, quo id licet Regularibus. Quòd si tamen in loco aliquo Interdictum in favorem aliquorum positum, non servetur ab illis, in quorum favorem positum est, neq; alii ejusdem loci servare illud tenentur. *c. petistis* 20. *h. t.* Neque enim legem, quam quis servare negligit, aliis impo-

imponere debet, aut ab aliis exigere, quod à ſe ipſo multò magis exigere deberet. *Vid.* Abb. & Barboſ *in c.20. & 25. h.t.*

§. III.

De Privilegio Sepulturæ Eccleſiaſticæ tempore Interdicti.

CONceſſum eſt Privilegium quibuſdam Regularibus, ut qui eorum Fraternitati ſunt adſcripti, & mutato habitu ſæculari, eorum Ordinum oblati habentur, vel qui omnia ſua bona iis dederunt, ſolo uſufructu, dum vixerint, retento, poſſint Interdicti tempore in Eccleſia interdicta ſepeliri, ſi parochiani illius Eccleſiæ ſint, aut de jure communi in tali Eccleſia ſepeliri debeant, neque ſepulturam aliam in loco non interdicto ſibi elegerint: modò non ſint excommunicati, aut nominatim interdicti. *c. ut privilegia* 24. §. *ſanè h.t.* Et hoc in favorem Religionis, cui illi ſe, ſuaque obtulerint. *Vid.* Barboſ. & Fagn. *in c.24. & 32. h.t.*

§. IV.

De Privilegio celebrandi in Altari viatico, ſeu portatili.

I. USus Altaris portatilis hodie fortaſſe communior eſt, quàm jus commune concedat; cùm in ipſis etiam conſecratis, aut divino cultui per Epiſcopum benedictis, aut deſignatis Eccleſiis Altaris portatilis frequens ſit uſus. Eſt autem de jure communi uſus Altaris portatilis ad celebrandum in eo Sacrum, etiam extra Eccleſiam, conceſſus Epiſcopis, & qui his ſuperiores ſunt, ut vel ipſi in eo ubivis locorum celebrent, vel celebrari coram ſe faciant. Cùm enim hi frequenter à ſuis Eccleſiis, ratione negotiorum totam diœceſim concernentium, abeſſe debeant, & non habeant facilem occaſionem ſemper alibi in Eccleſiis celebrandi; decens autem ſit, ut ſingulis diebus Miſſam vel celebrent, vel audiant: conſequenter uſus portatilis Altaris conceſſus illis fuit, quo pro ſuo libitu, ubicunque locorum fuerint, etiam extra ſuam diœceſim, uti poſſunt.

II. Hodie pluribus etiam Regularibus uſus hic Altaris portatilis conceſſus fuit, ſine præjudicio tamen jurium parochialium, uti patet ex *cap. in his* 30. *h.t.* & ex ſpecialibus privilegiis Regularium.

Compend: Pirhing.

III. Cùm licentia Ordinarii in privatis etiam Oratoriis, aut Sacellis uſus Altaris portatilis ad celebrandum conceditur. Quamvis *Trident. Seſſ.22. in Decreto de obſervan. & evitand. in celebrat. Miſſ.* multùm hanc facultatem reſtrinxerit, ſi non omninò ſuſtulit, ut volunt aliqui. *Vid.* Fagn. *in c.30. h.t. & c.12. eod. in 6.* Azor *p.1. l.10. c.26.* Barboſ. *in c. ult. h.t. in 6.*

§. V.

De Privilegiis Studii generalis in Curia Romana.

DE his Privilegiis videri poteſt *c.2. h.t. in 6.* & Gloſſ. ac Franc. *ibi cap. cùm de diverſis 2. hoc tit. in 6.*

§. VI.

Quæ ſint Prærogativæ, ſive Privilegia principalium Sedium quatuor Patriarchalium?

VIdeatur de hac materia, parùm nobis ſcitu neceſſaria, *cap. antiqua* 23. *h.t.* Ubi ordo etiam harum Patriarchalium Eccleſiarum ponitur, ut poſt Romanam, quæ mater omnium Eccleſiarum eſt, primum locum habeat Conſtantinopolitana. Secundùm Alexandrina. Tertium Antiochena, Quartum Jeroſolymitana. Hæ tamen quatuor Patriarchales Eccleſiæ hodie vel hæreſi, vel Schiſmate infectæ ſunt, vel ſaltem ſub Turcico jugo gemunt. *Vid.* Barboſ. *in cit. c.23.*

§. VII.

De Privilegiis Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, aliorumque Prælatorum inferiorum.

I. ARchiepiſcopus in locis etiam exemptis ſuæ Provinciæ, & Epiſcopus in locis exemptis ſuæ diœceſis, poteſt pontificaliter celebrare; item populo benedicere, & Archiepiſcopus quidem facere, ut Crux ante ſe portetur abſque licentia Prælati loci exempti. Ita habetur *Clementin. Archiepiſcopo 2. h.t.* Videri poſſunt, quæ diximus ſuprà *l.1. tit.11. ſect.2. §.1.*

II. Abbatibus, ſeu Prælatis Epiſcopo inferioribus conceditur uſus Mitræ, quæ vulgò Infula vocatur, & aliorum Pontifi-

calium, nimirum pedi, seu baculi pastoralis, qui est auctoritatis, seu potestatis, & disciplinæ signum; qui datur Prælatis in signum Matrimonii inter ipsos, & Ecclesiam initi, & Sandalia: addi debet Tunica Dalmatica, Chirothecæ, & Crux pectoralis. *c. Ut Apostolicæ 6. h. t. in 6.* Quo autem in loco Prælati privilegiati uti possint Pontificalibus, & an etiam extra suas Ecclesias, vel Monasteria, in alienis Ecclesiis, ad quas invitantur, inspici debet tenor privilegii, & servari, prout habetur in fine citati *cap.* quia privilegium eatenus extenditur, quatenus in eo reperitur expressum, & non ultrà.

III. Alterum Privilegium Abbatibus, aliisque Prælatis inferioribus *c. Abbates 2. h. t. in 6.* concessum, est solemnis, & publica benedictio populi, quæ fit dicendo, *Sit nomen Domini benedictum, &c.* quam aliàs soli Episcopi jure communi impertiri possunt. Non potest tamen Prælatus, etsi alias exemptus, hanc benedictionem dare extra Monasterium, & loca ipsi pleno jure non subjecta: & puniri posset ab Episcopo, non obstante exemptionis Privilegio, si contrarium faceret. Dicuntur autem tunc Ecclesiæ pleno jure in spiritualibus, & temporalibus pertinere ad Monasteria, quando in eis Presbyteros, & Clericos iustituunt, & omnes obventiones percipiunt, præter stipendia Ministrorum. *Vid.* Tambur. *tom. 1. de Jure Abbat. ais p. 20. q. 20. q. 1.* Fagn. *in c. 1. h. t. & in c. ult. de auctor. & usu Pallii.*

SECTIO IV.

De Præscriptione, Innovatione, Usu, & Effectu Privilegiorum.

§. I.

Quanto tempore præscribatur adversùs Privilegia?

I. DE Jure antiquo in *Cap. si de terra 6. h. t.* ad præscribendum contra Privilegia Ecclesiæ alicujus sufficiebant 30. anni: per *cap.* tamen *accedentibus 15. h. t.* correctum hoc fuit, & alia non admittebatur contra Ecclesiæ Privilegia præscriptio, nisi 40. annorum: quo tempore etiam alia jura Ecclesiarum præscribi possunt.

II. Præscribi tamen non potest contra privilegia, quibus renuntiari non potest, uti est Privilegium fori; nec contra statuta generalia, quibus Ecclesia regitur, quæ semper inviolata, & immutata manere debent, ut ait *glossa in can. 1. caus. 6. q. 3. V. temporalibus. Vid.* Barbos. *in c. 6. & 15. h. t.*

§. II.

De Innovatione Privilegiorum.

I. INnovatio Privilegii concessi fieri quidem potest, nullum tamen per Innovationem novum jus confertur, siquidem ea fiat in forma communi, uti patet ex *c. 13. & 29. h. t.* & ex *c. 4. de Confirm. util.* Si verò innovetur ipsum jus Privilegii, & non tantùm Instrumentum illud continens, & quidem non in forma communi, sed ex certa scientia, scilicet cum perfecta notitia illius, & tenoris ejus, ac omnium circumstantiarum, tunc ejusmodi Innovatio novum jus, seu valorem confert Privilegio, ita ut fiat validum, si priùs fuit invalidum, vel in pristinum statum restituatur, si fuit amissum, vel revocatum;

II. Ad impetrandam Innovationem Privilegii, seu Instrumenti perditi, in quo continetur Privilegium, tria necessariò probanda sunt. 1. Instrumentum esse amissum. 2. Probandus est tenor Instrumenti, & solemnitates ad illud necessariæ. 3. Auctoritas Instrumenti, quòd nimirum caruerit omni vitio. *Vid.* Suar. *l. 8. de Leg. c. 20.* Barbos. *in c. 12. 13. & 29. h. t.*

§. III.

De Usu, & Effectu Privilegiorum.

I. NEmo cogitur uti suo Privilegio, prout sumitur ex *cap. si de terra 6. h. t.* cùm liberum sit cuivis, favori pro introducto cedere: nisi sit Privilegium alicui Communitati concessum, cui privata persona renuntiare non potest, aut aliunde superveniat obligatio, utendi Privilegio; prout fieri posset, si concessum fuisset alicui Privilegium, ut tempore Interdicti Missam audire possit, hic enim diebus festis Missam, si hæc etiam Interdicti tempore legeretur, audire deberet, & sic uti suo Privilegio.

II. Ut Privilegium suum sortiatur effectum, & jus aliquod privilegiato conferat, requiritur, ut privilegiatus, vel saltem procurator ejusdem ad hoc sollicitandum, vel acceptandum constitutus, habeat ejus noti-

titiam, & acceptaverit, *cap. ex parte* 13. *h.t.* & *cap. ſi tibi* 17. *h.t. præbendis in 6.* neque invito datur, aut prodeſt Privilegium.

III. Uti quis poteſt Privilegio etiam extra territorium concedentis, ſi Privilegium ſit perſonale: perſonale enim Privilegium inhæret perſonæ, & ipſa Privilegii conceſſio eſt actus juriſdictionis voluntariæ, quæ ſe extendit etiam extra territorium habentis talem juriſdictionem. *Vid.* Suar. *l. c. c.* 23. & *ſeqq.* Zœſ. *hic n.* 28. Laym. *in c.* 14. *de Off. Jud. Del eg.* Sanch *l.* 8. *de Matr. diſp.* 31.

SECTIO V.

De variis Exceſſibus, ſeu de Abuſibus Privilegiatorum prohibitis jure Canonico.

§. I.

Qui ſint exceſſus, ſeu Delicta Privilegiatorum, & quomodo puniendi?

LOngus ſatis catalogus texitur *c. Cùm & plantare* 3. *h.t.* exceſſuum comiſſorum à Religioſis Privilegiatis in abuſu ſuorum Privilegiorum, præſertim contra Epiſcopos. Quos exceſſus in relato *cap.* Pontifex prohibet ſub pœna Interdicti in eorum Eccleſias ſtatuendi. Præcipit autem, ut Eccleſias, & Decimas de manu Laicorum, ſine conſenſu Epiſcoporum, non recipiant. Ut excommunicatos, & nominatim Interdictos, juxta ſententias Epiſcoporum evitent. Ut in Eccleſiis ſuis, quæ pleno jure ad eos non pertinent, cùm vacaverint, Preſbyteros Epiſcopis præſentent inſtituendos, ut iidem Presbyteri Epiſcopis de cura plebis reſpondeant, Religioſis verò de rebus temporalibus rationem exhibeant. Ut inſtitutos, inconſultis Epiſcopis, non audeant removere, &c. *Vid* Barboſ. *in cit. c.* 3. *h.t.* Suar. *diſp.* 18. *de Cenſur. ſect.* 1.

§. II.

Quinam præterea alii ſint Exceſſus, ſive Abuſus Privilegiatorum?

PLures alii exceſſus Privilegiatorum referuntur hoc titulo. Veluti primò, ſi ſepeliant excommunicatos in ſuis Cœmeteriis, quod prohibetur in *c. Ad hæc* 5. *h.t.* Secundò, ſi in ſuis Oratoriis privatis campanas habeant, eaſque publicè pulſent, prout habetur *c. Patentibus* 10. *h.t.* Tertiò, ſi Presbyteros ab officio per ſuum Epiſcopum ſuſpenſos, reſtituant, & abſolvant. *c. Tuarum* 11. *h.t.* Quartò, ſi Eccleſias, vel Cappellas ædificent in locis non exemptis, ſine licentia Ordinarii loci, vel in exemptis, ſine licentia Papæ. *c. Auctoritate* 4. *h.t. in 6.* Quintò, ſi ſcienter celebrent, vel celebrari faciant Divina in locis interdictis, niſi ſecundùm permiſſionem juris: vel excommunicatos, aut Interdictos publicè ad Divina Officia, Sacramenta, vel Sepulturam admittant. *c. Epiſcoporum* 8. *h.t. in 6. Vid.* Barboſ. & Fagn. *in cit. c.* 5. 10. & 11. *h.t.* Vivian. *in Ration. in c.* 4. *h.t.* Suar. *de Cenſur. diſp.* 34. *ſect.* 4.

§. III.

De aliis quibuſdam ſpecialibus Exceſſibus, & culpis Religioſorum prohibitis Jure Canonico, & eorum pœnis.

VIdeatur de his *Clement. Religioſis* 1. *h.t.* ubi Religioſis quorumdam Sacramentorum adminiſtratio ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrendæ, à qua non niſi à Pontifice abſolvi poſſint, prohibetur, ſine ſpeciali licentia Parochi, aut ſpeciali privilegio, &c. Iiſdem in ead. *Clement.* §. *Quibus etiam* ſub præcepto obedientiæ, & comminatione æternæ maledictionis inhibetur: ne detrahant Eccleſiarum Prælatis: ne Laicos ab Eccleſiarum ſuarum acceſſu arceant: ne Indulgentias indiſcretas promulgent: ne ſi interſunt teſtamentis conficiendis, Teſtatores retrahant à debitis reſtitutionibus, aut legatis Matricibus Eccleſiis faciendis: ne legata, vel debita, vel ablata, incerta ſibi, aut aliis ſingularibus ſui Ordinis Fratribus, in aliorum præjudicium, erogari procurent: ne quemquam à caſibus Sedi Apoſtolicæ, aut locorum Ordinariis, reſervatis abſolvere præſumant: ne perſonas Eccleſiaſticas, præſertim coram Judicibus delegatis à Papa, ſuum contra eos jus proſequentes, indebitè vexare, aut ad loca plura, præſertim multùm remota, conveniendi cauſa, trahere præſumant, &c. *Vid.* Azor *p.* 1. *l.* 12. *c.* 13. Abb. & Barboſ. *in cit. Clement.* Sanch *l.* 3. *de Matr. diſ.* 37. & 48. Suar. *de Cenſur. diſp.* 31. *ſect.* 6. Navarr. *in Manual. c.* 21. *n.* 52. & *l.* 1. *tit.* 2. *conſil.* 10.

§. IV.

De Pœna abutentium suis Privilegiis, & punitione violantium aliena Privilegia?

I. PRopter abusum possunt revocari Privilegia : quia meretur privilegiatus amittere Privilegium, qui permissa sibi abutitur potestate, *c. ut privilegia 24. h.t.*

II. Siqui aliena Privilegia violant, sive directè, sive indirectè hoc fiat, non tantùm suis Privilegiis spoliandi dicuntur *cap. dilecti 4. h.t.* (neque enim sunt illis sua jura servanda, qui non metuunt violare aliena, *can. sic decet. 22. ca. 25. q. 2.*) sed severè etiam castigandos asserit Pontifex in *cap. Quantò amplius 26 h.t. Vid.* Fagn. *in c. 26. h.t.* Barbos. *in c. 2. 4. & 27. eod.*

SECTIO VI.

De Amissione, & Revocatione Privilegiorum.

§. I.

An, & quomodo Privilegium finiatur per lapsum temporis, & cessationem causæ?

I. FIniri Privilegium lapsu temporis, ad quod restrictum fuit, certum est, *argum. cap. de causis 4. de Offic. jud. deleg.* prout cessat etiam Privilegium conditionatum, cessante cõditione, sub qua concessum fuit.

II. Causa si cesset, cessat quidem etiam Privilegium, si causa illa finalis motiva, & principalis fuerit, & Privilegium tale sit alicui præjudicans, ad cujus conservationẽ causa etiam requiratur : non cessat tamen, si causa, quæ cessat, tantùm sit impulsiva, aut merè favorabile Privilegium, cujus usus propter mutationem variarum circumstantiarum non est illicitus, & injustus redditus. *Vid.* Suar. *l. 8. de Leg. c. 29. & 30.* Laym. *l. 1. tr. 4. c. 23.* Molin. *tr. 2. disp. 298.*

§. II.

An Privilegium finiatur per mortem illius, cui concessum est, vel per mortem concedentis, item an per renuntiationem Privilegiati?

I. SI personæ tantùm concessum sit Privilegium, extinguitur per mortem illius, ita ut ad hæredes non transeat : quia personæ cohæret, & eam sequitur. *cap. privilegium 7. de regul. juris in 6.* Si verò ratione dignitatis, loci, officii &c. concessum sit, ita ut non tam personale, quàm reale sit, non extinguitur per mortem illius, qui illo ratione dignitatis v. g. gaudebat, sed transit ad eum, qui in dignitate, vel officio succedit, ramètsi res adhuc sit integra, seu nondum cœpta. Hinc etiam fit, ut si alicui Privilegium ratione dignitatis, vel officii, quo fungitur, sit concessum, eo deposito, si ad aliam dignitatem, vel officium sit promotus, eo Privilegio uti deinceps non possit. Porrò etsi Privilegium transeat ad successorem in officio, vel dignitate, non tamen transit ad eum, qui tantùm est administrator, & tempore v. g. Ecclesiæ vacantis constituitur.

II Neque per mortem concedentis amittitur Privilegium, ut patet ex *lib. 1. Decret. tit. 29. sect. 7. §. 5.* si semel legitimè acquisitum est : & hoc etiamsi Privilegium sit odiosum, & præjudicans Juri communi, vel alicujus privati ; & licèt res adhuc sit integra, ac privilegiatus nondum uti cœperit Privilegio. Ratio est : quia Privilegium est favor Principis, qui permanere debet, & liberalis quasi donatio, quæ semel facta non exspirat per mortem donantis : nisi aliter sentire, & loqui jubeant verba Privilegium restringentia, cùm ultra mentem concedentis, quæ per verba innotescit, extendendum non sit Privilegium : aut gratia nondum sit facta, sed primùm facienda per executores, v. g. si Episcopo mandet Pontifex, ut Titii, dispensationem petentis, causam cognoscat, & tunc, si visum fuerit, dispenset ; talis enim gratia primùm concedenda omnino desinit per mortem mandantis.

III. Quia quisque suo juri, & favori pro se introducto cedere potest, si nulli cessio talis præjudicet, *c. Si de terra 6. h.t.* hinc valida, & licita est renuntiatio privatæ, & particularis personæ, si privilegio sibi peculiariter facto renuntiet. Effectum verò plenum habebit renuntiatio hæc, ut pœnitere amplius non possit, si à concedente Privilegium fuerit admissa renuntiatio : nam ante hujus acceptationem poterit privilegiatus mutata voluntate, non obstante renuntiatione, uti Privilegio, *arg. c. Licèt 7. de Procurat. in 6.* Si verò in favorem alicujus Communitatis, dignitatis, vel loci fuerit concessum Privilegium, non possunt particu-

ticulares illius Communitatis perſonæ tali Privilegio renuntiare: quia renuntiatio talis eſſet in præjudicium Communitatis, dignitatis, vel loci illius. *Argum. cap. Cùm tempore 5. de arbitris, & cap. Si diligenti. 12. de foro compet.* Hinc nec Clerici Privilegio fori, aut Canonis renuntiare poſſunt; nec Religioſi Privilegio exemptionis ſine conſenſu Papæ, ſi hujus protectioni, & gubernationi immediatè ſunt ſubjecti; nec Prælatus, & Conventus juri acquiſito per Privilegium, ſtatutum vel conſuetudinem, ſi tale jus Eccleſiæ ſit utile, & honorificum, & ſolùm renuntiare poteſt Privilegiis, & aliis Juribus, quæ Eccleſiæ non ſunt utilia, vel ſaltem indifferentia. Poteſt tamen tota aliqua Communitas, v.g. Civitas, vel Ordo Religioſus, communi conſenſu, Privilegio etiam utili renuntiare. *Vid.* Suar. *l. c. c. 31. & ſeqq.* Azor *p. 1. l. 6. cap. 22.* Gaill. *l. 2. obſ. 60.*

§. III.

An, & quando amittatur Privilegium per tacitam renuntiationem, ſive per non uſum, vel per contrarium uſum, vel per abuſum?

I. PRivilegia Affirmativa, quibus datur facultas agendi aliquid, cum gravamine, & onere aliorum, per non uſum privativum, ſiquis videlicet occaſionem habeat utendi privilegio, eo tamen liberè non utatur, amittuntur per viam præſcriptionis, & tacitæ renuntiationis. Tacita tamen renuntiatio non cenſetur ille non uſus, quo quis longiſſimo etiam tempore ſuo Privilegio uſus non eſt, ſi nulla fuerit utendi illo commoditas, vel occaſio, propter abſentiam v. g. infirmitatem &c. Si verò Privilegia ejuſmodi conſiſtant in mera facultate aliquid agendi, & meræ ſint gratiæ, ita ut non cedant in gravamen aliorum; quale v. g. eſt Privilegium comedendi carnes in Quadrageſima, abſolvendi à caſibus reſervatis &c. tunc per merum non uſum etiam longiſſimi temporis non amittuntur. *Gloſſa in cap. ut privilegia 24. V. ſemel in anno h. t.*

II. Privilegia Negativa, quæ in non faciendo conſiſtunt, v. g. in non dando decimas, in non ſiſtendo ſe Ordinarii tribunali &c. amittuntur, ſi aliis ſint oneroſa, per actum directè contrarium, videlicet ſi privilegiatus ſe ſiſtat coram Ordinarii tribunali, decimas ſolvat &c. ſive deinde hoc fiat per viam præſcriptionis legitimo tempore continuatæ, ſine proteſtatione contrarium agentis; ſive fiat per viam tacitæ renuntiationis.

III. Ut tamen per tacitam renuntiationem amittatur Privilegium, requiritur. Primò: ut actus contrarius fiat ab ipſo privilegiato. Secundò: ut voluntariè fiat, & animo renuntiandi Privilegio. Et hinc ignorans ſe agere contra ſuum Privilegium, aut proteſtans expreſsè, quòd per talem actum non intendat renuntiare ſuo Privilegio, non cenſetur illi renuntiare. Tertiò: ut actus, qui contra Privilegium exercetur, eidem ſit directè, & quoad ſubſtantiam contrarius, & quoad ejus uſum non ſolùm præſentem, ſed etiam futuro tempore. Quartò: ut is, qui per actum contrarium amittit Privilegium, ei renuntiare poſſit expreſsè, illudque tollere, ac abolere.

IV. Privilegia Negativa, quæ nemini præjudicant, non tolluntur per actus contrarios, etiam plures, & liberum eſt ejuſmodi privilegiato uti, vel non uti ſuo hoc Privilegio, abſque eo, ut illud per non uſum perdat.

V. Per abuſum denique Privilegii, ſi delictum aliquod committatur, quod v.g. per privationem Privilegii puniri ſolet, amittitur in pœnam talis delicti Privilegium. Si verò abuſus Privilegii tantùm defectũ aliquem non culpabilem in uſu Privilegii dicat, amittitur interdum totaliter Privilegium, ſubinde pro una tantùm vice &c. prout Jura vario modo in talibus caſibus loquuntur. *Vid.* Suar. *l. 8. de Leg. c. 34. & ſeqq.* Laym. *l. 1. tr. 4. c. 23.* Gaill. *l. 1. obſ. 60.*

§. IV.

An Privilegium ſemel conceſſum poſſit revocari à concedente, vel ab aliquo alio &c.

I. PRivilegium conceſſum extraneo non ſubdito, & ab hoc acceptatum, revocari non poteſt à concedente, vel ejus ſucceſſore: cùm talia Privilegia in pactum utrinque obligans tranſeant. Niſi poſtmodum in notabile concedentis damnum cederet Privilegium, ita ut ſi ab initio damnum illud adfuiſſet, iniquum cenſeri potuiſſet Privilegium.

II. Si verò conceſſum ſit ſubdito omnino gratis, & agendum aliquid præter, vel etiam contra Jus commune, tunc

revocari potest à concedente, vel ejus successore, & quidem validè etiam sine causa, cùm concedens semper retineat jurisdictionem in subditum; non tamen revocari potest licitè absque causa, quia decet beneficium à Principe concessum esse mansurum, juxta *regulam 16. in 6.*

III. Revocari tamen Privilegium, etiam subdito concessum, non potest, si sit remuneratorium, etsi remuneratio non fuerit facta ex debito Justitiæ, sed solùm ex gratitudine. Pari ratione revocari sine causa non potest Privilegium subdito concessum per contractum lucrativum, seu donationem, ut si jurisdictio per Privilegium subdito donata sit, v. g. in feudum, aut castrum, vel jus vectigalis: quia tunc res, vel jus per Privilegium subdito concessum, & donatum transiit in ejus dominium. *Vid.* Suar. *l. 8. leg. c 37.* Sanch. *l. 8. de Matr. disp. 33.*

§. V.

Quibus modis Privilegium revocetur, & quando revocatio Privilegiorum vim suam, & effectum habeat?

I. PRivilegia revocantur, vel tacitè, vel expressè. Expressa revocatio fit non solum verbis expressis, & per clausulas speciales, sed regulariter etiam per generalem *non obstantibus quibuscunque Privilegiis*. Per Clausulam tamen ejusmodi generalem non derogatur Privilegiis in corpore juris contêtis, nisi addatur etiam clausula derogatoria legum, seu canonum. Neque per dictam clausulam generalem derogatur Privilegiis, quæ concessa sunt non subditis, v. g. Clericis, & ab his acceptata; neque iis, quæ eo tenore expressa sunt, ut revocari non possint, nisi de iis expressa, & specialis mentio fiat, de verbo ad verbum, vel alio simili modo. Sufficit tamen ad derogandum etiam his, si dicatur: *non obstante tali, vel tali clausula*, vel etiam in genere: *non obstantibus privilegiis sub quacunque verborum forma concessis*. Privilegia denique per modum contractus concessa, v. g. in remunerationem meritorum, non revocantur per clausulam solùm generalem, nisi saltem in genere addatur: *etiamsi per modum contractus fuerint concessa*.

II. Tacitè revocantur Privilegia per actum Principis concedentis, directè contrarium Privilegio, cum quo actus talis subsistere non potest: nisi in Principe præsumi posset ignorantia Privilegii. Item per legem contrariam universalem, si Privilegia concessa sint in corpore juris contenta. Neque tamen per mandatum particulare, aut rescriptum Principis censetur Privilegium, cui contrarium est rescriptum, tolli, si nullam clausulam derogatoriam habeat. *cap. Cùm Ordinem 6. de Rescriptis*. Nec per Privilegium posteriùs, contrarium priori, revocatur prius speciale, nisi specialis prioris mentio derogatoria fiat. *cap. Veniens 19. juncta Gloss. V. Nullum de Præscript.* Ratio est: quia in his casibus non præsumitur Princeps scientiam habuisse prioris Privilegii, vel certè dici debet, derogari quidem per rescriptum speciale posterius Privilegio generali, quoad hunc actum, & hanc vicem, non tamen in genere, & in omni casu. Denique per sententiam latam à Principe, qui Privilegium potuit concedere, non censetur revocari Privilegium. *cap. Suborta 21. de Sent. & re iudic.* Nam in tali casu reprobare potiùs Privilegium pro hac vice censetur Princeps, quàm revocare.

III. Si Privilegia, vel Indulgentiæ per communem, & publicam legem revocentur, non est necessarium, ut ea revocatio singulis privilegiatis intimetur, sed sufficit ad effectum ejus obtinendum etiam quoad ignorantes, ut promulgetur, sicut aliæ leges. Si verò revocatio Privilegii ab homine, seu privatim facta sit, non habet effectum, prius quàm ad privilegiati notitiam perveniat. *Vid.* Suar. *l. c. c. 38. & 39.* Laym. *in c. 6. de Rescr.* Sanch. *l. c.*

§. VI.

An pereunte re, cui Privilegium inhæret, pereat quoque, & extinguatur ipsum Privilegium?

I. PErit quidem privilegium reale, sive rei adhærens, pereunte re, sicut personale Privilegium extinguitur pereunte persona, cui concessum est, ita tamen, ut distinguendum sit, an locus, vel res sacra, Ecclesia videlicet, vel Monasterium, &c. authoritate Superioris destruatur absq; ulla spe restitutionis, vel reparationis, &c. vel utrùm pereat ab hostibus, v. g. diruta, combusta, &c. cum spe reædificationis: in illo casu pereunt Privilegia tanquàm subtracto in perpetuum fundamento; in hoc autem

casu

casu remanent omnia Privilegia non tantùm, quæ solo affixa sunt, sed etiam ea, quæ in loco tali sacro exerceri possunt; suspensa tamen manent, usque dum locus talis iterùm ædificetur. *Vid.* Suar. *l.*8. *de Leg. c.*5. Azor *p.*1. *l.*5. *c.*22.

TITULUS XXXIV.

De Purgatione Canonica.

§. I.

Quid sit Purgatio in genere, & quotuplex, & à quo indicenda sit Purgatio Canonica, & quibus indici possit, ac debeat?

I. PUrgatio, prout hìc de ea sermo, est *ostensio innocentiæ de objecto crimine*. Duplex autem est: Vulgaris alia, quæ in sequēti titulo reprobatur; alia verò canonica, à jure canonico scilicet invēta, & approbata.

II. Indicitur purgatio canonica à Judice competente, ab Episcopo, v.g qui non tantùm Clericum, sed in criminibus ad forum Ecclesiasticum pertinentibus etiam Laicum subditum ad eam faciendam cogere potest. *cap. Nos inter* 6. *h.t.* Indici etiam potest Regularibus utriusque sexus, si de crimine infamati fuerint; de eo tamen ob defectum sufficientis probationis damnari non possint, *cap. Moniales* 3. *h.t.* vel si de defectu aliquo, seu impedimento Canonico infamati sint. *cap. Accedens* 14. *h.t. §.* 20. *Vid.* Sylvest. *V. Purgatio*. Abb. & Hostiens. *in cit. cc.*

§. II.

Quando, sive in quibus casibus indicenda sit Purgatio Canonica, vel non?

I. INdici ea debet, quando quis est publicè de crimine apud viros honestos, & graves infamatus (quòd si enim à malevolis tantùm orta sit infamia, seu scandalum ullum sit, non indicitur purgatio Canonica) & quando adsunt præsumptiones verisimiles, & semiplena probatio, ac plena haberi non possit.

II. Indici non debet purgatio Canonica infamato de crimine, si convinci is possit per testes, vel alias legitimas probationes. *c.*2. 5. 6. 8. *h.t.* Neque indici debet, aut potest, quando crimen est notorium, ita ut celari non possit. *c.*15. *h.t.*

III. Si infamatus de crimine in purgatione deficiat, deponi debet, seu privari omni officio, & beneficio. *c.*7. 10. & 16. *h.t. Vid.* Sylv. *l.c.* Diaz. *in pract. Canon. c.*151. Barbos. *in cit. c.*15.

§. III.

Quæ sit forma Purgationis, sive quomodo ea fieri debeat?

I. FOrma, & modus hujus purgationis præscriptus est in *cap Quoties* 5. *h.t.* debet videlicet purgandus, si sit persona ingenua, & honesta (nam vilibus hæc purgatio vix indicenda est) jurare super sancta DEI Evangelia, quòd crimen, de quo infamatur, non commiserit (saltem eo tempore, de quo est infamia) nec per se, nec per alium, mandando scilicet, consulendo, aut aliter favorem, vel authoritatem tribuendo, nec suo nomine factum, ratum habendo. Et quamvis Episcopus ordinariè jurare non debeat tactis sacris Evangeliis, sed sufficiat, si juramentum illi præstandum sit, ut juret propositis Evangeliis coram se: in hoc tamen speciali purgationis casu vult Pontifex, ut juret tangendo Evangelia.

III. Debet purgandus habere certos compurgatores, viros honestos, qui sint bonæ opinionis, & jurent de credulitate, sive jurent credere se, quòd verum juraverint, qui se Canonicè purgare debet, prout paulò post pluribus dicetur. *Vid.* Sylv. *l.c.n.*6. Abb. & Hostiens. *in cit. c.*5. & 16. *h.t.*

§. IV.

Quomodo procedendum sit contra infamatum de crimine, negligentem famam suam, sive se purgare ab infamia?

I. DE hac materia in *cap. Si quis* 2. *h.t.* & *in c. Inter sollicitudines* 10. *eod.* statuitur, ut si quis de crimine (quòd permanet, & successivum est) infamatus sit, ipse tamen famæ suæ negligens infamiam hanc insuper habeat, Episcopus contra eum inquisitionem instituat, ut de infamia certitudo habeatur, & si desit accusator, ter legitimè juxta sanctiones Evangelicas monitum, si se non emendaverit, ab officio suspendat, quousque se purgaverit ad arbitrium Judicis, ne populus in eo scandalum patiatur.

II. Si vero crimen, de quo infamatur, momentaneum sit, & ex integro jam præterie-

rit, nihil opus est monitionibus prævviis, quæ in ordine ad emendationem in tali causa frustraneæ essent, sed potest Judex infamato, si legitimè constet de infamia, statim indicere purgationē Canonicam, in qua si deficiat, tanquam convictus (præsumptivè saltem) condemnari debet. *Vid.* Hostiens. & Abb. *in cit. c.2. & 10. h.t.*

§. V.

De Compurgatorum qualitate, juramento, & numero.

I. COmpurgatores debent esse viri honesti, probatæ vitæ, & qui notitiam illius habent, cujus sunt compurgatores. *c. Cùm 7. h.t.* ne videlicet detur occasio perjurii. 2. Debent esse vicini, qui videlicet nosse possint vitam, & mores purgandi. *c.11. h.t.* 3. Debent esse tolerati ab Ecclesia, neque in judicio propter aliquod crimen condemnati. *c.9. h.t.* 4. Debent esse ejusdem ordinis cum purgando, ita ut si hic sit Episcopus, v.g. etiam ipsi sint Episcopi. Si tamen ejusdem ordinis compurgatores haberi non possint, possunt etiam alii, tam fœminæ quàm viri, admitti. *arg. c.12. h.t. & juxta Gloss. in can. Aliqui dist.81.*

II. Jurare debent compurgatores de credulitate, sive quòd credant secundùm suam opinionem, & conscientiam, verum dicere eum, qui suam infamiam purgat, *cap. de testibus.13. h.t.* ad cavendum periculum perjurii, si de veritate jure tenerentur.

III. Ad numerum compurgatorum quod attinet, varius ille pro diversis purgationibus fuit, prout jura antiqua ostendunt, nunc quinque, nunc septem, nunc plures etiam purgatores adhibendo. Hodie numerus hic est arbitrarius, secundùm Judicis, qui purgationem indicit, arbitrium destinandus, spectata qualitate personæ purgantis se, & spectata qualitate delicti, gravitate infamiæ &c. *Vid.* Abb. *in c.10. & 12. h.t.* Hostiens. *in Summa h.t. n.4. & 5.*

§. VI.

De Effectu Purgationis Canonicæ, & pœnis deficientis in illa.

I. EFfectus purgationis hujus est, ut ea legitimè peracta, absolvatur, qui se purgavit, à suspensione, si qua præcessit, & ab infamia criminis, ratione cujus se purgavit, *can. Habet 6. caus.2. q.5. cap. Extuarum 8. h.t.*

II. Purgatus de aliquo crimine regulariter non potest de eo iterùm accusari: nisi nova infamia de eodem extorta sit; aut accusator, qui posset, & vellet crimen plenè probare, legitimè, & non per contumaciam absens fuerit, quando purgatio facta est; aut accusans suam, vel suorum injuriam prosequatur; aut probet primum accusatorem prævaricatum fuisse; aut probare velit, quòd purgans pejerarit.

III. Qui in purgatione Canonica deficit, habetur pro convicto, ut dictum est, & eadem pœna Canonica punitur, ac si de crimine per legitimas probationes convictus fuisset, *cap. cùm P.7. §. deficientem h.t. juncta Glossa V. Privarum.* Cùm præsumptio probabilis ex infamia orta transeat in violentam, si reus in se purgando deficiat. *Vid.* Barbos. *in cit. c.8. h.t.* Hostiens. *l.c. n.7. & 8.* Diaz *in pract. Canon. c.152.*

TITULUS XXXV.

De Purgatione Vulgari.

PUrgatio Vulgaris dicitur illa, quæ à vulgo inventa, vel usu introducta fuit contra formam Canonicam, & à Sacris Canonibus reprobatur, ut quæ magis ex diaboli, quàm ex Dei instinctu originem suam accipit. Sic à jure Canonico reprobatur purgatio facta per duellum. *cap. Cura 1. h.t.* Purgatio facta per judicium ferri candentis, vel aquæ ferventis, seu calidæ. *cap. Dilecti 3. h. tit.* Purgatio facta per aquam frigidam. *cap. Ex tuarum 8. de purg. Canon.* & plures tales superstitiosæ probationes: ita ut sententia ex purgatione Vulgari lata retractari possit, & debeat. *cap. Significantibus 2. h.t.* etiamsi ab ea non fuerit appellatum; cùm lata sit ex fallacibus, & reprobatis probationibus. *Vid.* Barbos. *in c. 3. h.t.* Zoes. *h.t. nu.2.* 3. Suar. *tom. 1. de Relig. tr.3. l.1. c.3.*

TITULUS XXXVI.

De Injuriis, & Damno dato.

§. I.

De Injuriis.

I. INjuria, prout hìc de ea agitur, eſt *Contumelia dicta, vel facta, vel ſcripta.* Triplici enim modo poteſt Contumelia alicui inferri : verbis per convicium ; facto, cùm manus alicui infertur, vel geſtu contumelioſo ; litteris, ſeu per libellum, aut carmen famoſum &c.

II. Quamvis ad Injuriam requiratur animus injuriandi, præſumitur tamen hic ſemper, ſi verba, vel facta ſuapte natura ſint injurioſa, ita ut etiam proteſtatio contraria nihil proſit, aut ab Injuria excuſet ; ut ſi dicam alteri : *mentiris, ſalvo tamen honore tuo, & reverentia*, cùm ſit proteſtatio contraria facto, & conſequenter nihil relevet injuriantem, nec excuſet ab injuria, ſaltem in foro externo.

III. Ille quoque, qui per convicium verum crimen obiicit, tenetur actione injuriarum : niſi bonum publicum exigat crimen ſciri, vel ut reus puniatur, vel ut ab officio, aut dignitate, ad quã aſpirat, arceatur indignus.

IV. Non tenetur actione injuriarum, nec eſt puniendus, qui dicto, vel facto injurioſo provocatus, aliquid injurioſum dicit, injuriam illatam retorquendo, ſi id fiat in continenti, & modus adhibeatur : cùm cenſeatur hoc facere non injuriandi animo, ſed ſui defendendi cauſa.

V. Ex Injuria oritur duplex actio : Civilis ad æſtimationem injuriæ, & mulctam pecuniariam parti læſæ adjudicanda m : Criminalis ad pœnam corporalem, vel pecuniariam fiſco applicandam, ac ad revocationem injuriæ.

VI. Poteſt quis propter affectum, aut conjunctionem agere etiam pro injuria alteri, v. g. Maritus, Dominus, Pater, Superior &c. pro injuria illata Conjugi, Servo, Filio, Subdito &c.

VII. Tollitur Actio Injuriarum inprimis per lapſum anni, ſi quidem ſit Criminalis : nam Civilis eſt perpetua. Secundò : per remiſſionem, vel expreſſam per pactum, aut tranſactionem ; vel tacitam per diſſimulationem, aut familiarem converſationem. Porrò condemnatus actione Injuriarum fit infamis, ſaltem ſi Injuria illata ſit valde gravis, & atrox. *Vid.* Clarus *ſ. Injuria.* Farin. *q.* 150. Gaill. *l.2. obſerv. 99. & ſeqq.* Mynſing. *cent.4.obſ.4.*

§. II.

De Damno dato.

I. STatuitur *cap.9.h.t.* reſtituere eum, & reſarcire omne damnum debere, qui illud culpa ſua, negligentia, vel imperitia dedit, ita ut nec ignorantia damni eum à reſtitutione excuſet, quia ſcire debuit, quod ex facto ſuo injuria alteri veriſimiliter contingere poſſit. Unde animal, quod nocuit, vel noxæ dare debet dominus, vel æſtimationem damni præſtare, ſi ſolum animal, abſque culpa domini, damnum dederit &c.

II. Hæc tamen, & plura alia, quæ in *cc. h. t.* referuntur, Judiciaria præcepta ſunt Veteris Teſtamenti, ex lib. Exodi deſumpta, quæ hodie expirarunt ; vel fundantur in quibuſdam præſumptionibus, aut pœnalibus legibus, & pluribus à Theologis explicantur, unde plura addenda hìc non videntur. *Vid.* Leſſ. *l.2. de Juſt. c.7. dub.6.* Tanner. *tom.3. diſp.4. dub.2.* Farin. *q.*119.

§. III.

De Repreſaliis, ſive Pignorationibus.

I. REpreſaliæ ſunt literæ, in quibus Princeps, vel Reſpublica ſuis ſubditis ; aut militibus injuſtum damnum paſſis, poteſtatem dat invadendi, & in compenſationem damni occupandi bona eorum, qui ſunt pars ejus Communitatis ; ex qua damnum acceptum eſt, etiamſi ipſi ſint innocentes.

II. Ut licitæ ſint Repreſaliæ, requiritur. Primò : ut auctoritate Principis, qui bellum indicere poteſt, indicantur. Secundò : ut juſta cauſa ſit earum indicendarum, talis ſcilicet, quæ ad indicendum bellum ſufficeret. Tertiò : ut ſit recta illius intentio, cui conceduntur. Quartò : ut illatum damnum, & intereſſe non excedant. Quintò : ut non fiant in perſonis, ſed in rebus tantùm, ſaltem ex principali intentione, quidquid per accidens ſequatur. Sextò : ut priùs admonitus ſit de compenſatione danda, contra quem Repreſaliæ conceduntur, & tamen non ſatisfecerit.

III. Repreſaliæ concedi non poſſunt con-

contra personas Ecclesiasticas, aut bona earum. *cap. etsi in 6. h.t.* Uti nec contra Scholares. *auth. habita cod. ne Filius pro patre &c.* Cùm sint personæ privilegiatæ : & consequenter contra eas odiosa extensio non est facienda. *Vid.* Laym. *l. 2. tr. 3. c. 12.* Sylv. *V. Repres.*

TITULUS XXXVII.

De Pœnis.

§. I.

De Pœnis in genere.

I. POena in genere rectè definitur : *Criminum coercitio, seu vindicta ad disciplinæ publicæ emendationem inducta.* Et quamvis semper culpam supponat Pœna, non tamen semper illius, qui punitur, culpam supponit ; sic in crimine læsæ Majestatis liberi nonnunquam puniuntur innocentes propter delictum patris &c.

II. Pro varietate delictorum sunt variæ etiam Pœnæ : aliæ Capitales, quibus mors naturalis, vel civilis infertur ; aliæ non Capitales quidem, corporales tamen, sive corporis afflictivæ : aliæ Pecuniariæ, privatis vel fisco publico applicandæ ; aliæ Ordinariæ, & Legales, à Lege, vel Principe, vel Consuetudine introductæ : Canonicæ, vel Civiles ; aliæ Extraordinariæ, sive Arbitrariæ : aliæ Positivæ, aliæ Privativæ &c.

III. Quamvis inferior Judex teneatur reo, de crimine sufficienter convicto, pœnam ordinariam, sive à lege præscriptam imponere, neque possit eam minuere, aut augere, ob utilitatem boni publici, potest tamen hoc supremus Princeps dispensando in lege, in quo tamen cavendum ipsi est, ne jus publicum, vel privatum alicujus lædat. Potest etiam Judex inferior ob varias circumstantias ætatis, conditionis &c. delinquentium, minuere pœnam. *Vid.* Zœs. *hic & ff. h.t.* Sylv. *V. Pœna.* Suar. *l. 5. de Leg. c. 11.*

§. II.

De variis Pœnis in specie, de quibus agitur in hoc Titulo.

I. QUi in criminibus dispensare non possunt, aut pœnas commutare, non possunt propter crimina pecuniam exigere, neque etiam correctionis causa pœnam pecuniariam imponere, si alia à Jure statuta sit, prout sumitur ex *c. Licèt 3. h.t.*

II. Potest Episcopus de crimine cognoscere, & in illo dispensare, & correctionis causa, punire pœna pecuniaria Clericos, præcipuè si delinquens hanc magis timeat. Mulctam tamen pecuniariam juxta *Concilium Trid. sess. 25. c. 3. de Refor.* piis locis ibi existentibus assignare debet, & non in proprios usus convertere, nisi inops sit. Potest quoque Episcopus, vel alius Judex Ecclesiasticus in causis spiritualibus, vel mixti fori, Laicis, etiam non subditis in temporalibus, pœnas pecuniarias imponere.

III. Si de pœna criminis nihil definitum sit in Jure, utrùm pecuniaria, vel alia sit imponenda, tum Judicis arbitrio relinquitur, quam imponat. *Gl. cit. c. Licèt. V. Pœnam.*

IV. Ad pœnam pecuniariam pertinet, quòd victus victori condemnetur in expensas, quando sententia profertur pro parte præsente, in causis pecuniariis, non autem quando fertur pro parte absente, prout sumitur ex *c. Calumniam 4. h.t.* Condemnandus est autem in expensas victus, etiamsi absque calumnia, & dolo litigavit, sed etiam si temerè, & inconsultò. *L. Eum quem 79. ff. de Judic.* Nec tamen in easdem condemnandus est, qui justam causam litigandi habuit. *L. Qui solidum 78. §. Etiam ff. de Leg. at.* Quæ autem sit justa causa litigandi, relinquitur Judicis arbitrio. Censetur, eam habuisse, qui pro se habet opinionem unius gravis Doctoris. In dubio est præsumptio contra victum, quòd justam causam litigandi non habuerit, adeòque hoc ipso, quòd succumbit, præsumitur calumniosè, vel temerariè litigasse. Quòd si pars adversa solùm ex semiplena probatione, & ob delatum juramentum suppletorium causam obtinuit, non est condemnandus in expensas victus ; nisi hic nihil probaverit, & victor plusquam semiplenè. Neque tenetur Judex condemnare in expensas, nisi victor id petierit, saltè per hoc, dum in libello justitiam sibi administrari in genere petiit. Denique expensæ, in quas victus condemnari debet victori, taxandæ sunt à Judice secundum qualitatem litigantium, & post taxationem victor jurare debet, se verè tantum expendisse, quantum Judex definivit. *arg. c. Olim 7. de Injur. Vid.* Covarr. *l. 2. Resolut. c. 9. num. 8. & seqq. & pract.*

*pract.qq.c.*27.Diaz *in pract.Canon. c.*145.Fagn.*in c.Licèt 3.h.t.*Barbos. *in cit.c.*4.*h.t.*

§. III.

De Pœna Conventionali, sive quæ pacto, aut contractui est apposita.

I. LIcitè apponi potest pœna contractui, & exigi: quæ tamen, si utraque pars non servet contractum, in effectu tollitur. Utrumque patet ex *c.Constitutus 7.h.t.*

II. De Jure Canonico pœna conventionalis apposita pacto dandi certam quantitatem intra certum tempus, si conditio non sit impleta, non tota incurritur, sed pro illa tantùm parte, quæ respondet quantitati debiti non solutæ, uti sumitur ex *c.Suam 9.h.t.Vid.*Guttier.*l.*2.*Can. qq.c.*20.Abb.*in cit. c.9.h.t.*

§. IV.

De Pœna Depositionis, & Degradationis.

I. CLerici juxta *c. Quòd in dubiis 5. h. t.* si gubernant navem(vel exercitum)ad pugnam(in bello injusto) sique alios ad pugnandum invitant, deponendi sunt ab Officio, & Beneficio. In bello autem justo possunt interesse pugnę,& alios ad pugnandum invitare, & hortari,ac ipsi etiam,si invadantur, pugnare, ac invasores occidere, si aliter mortem evadere non possint.

II. Clerici in latrociniis, vel aliis magnis sceleribus deprehensi, & convicti, deponi debent,& in Monasterium detrudi ad agendam pœnitentiam, prout statuitur *c. Tuæ 6. h. t.* Quòd si in hujusmodi gravibus sceleribus sint incorrigibiles, actu seu realiter degradati tradi solent seculari potestati.Quod ad pœnam detrusionis in arctum Monasterium attinet, ea hodie raro est in usu, & potest commutari in aliam pœnam.

III. Crimina, propter quæ infligitur Degradatio verbalis,sunt Adulterium,Concubinatus perseverans post monitionem, Simonia notoria,Stuprum, Incestus,Furtum, Perjurium, Homicidium, & alia crimina gravia, quæ irregularitatem inducunt. At verò crimina, ob quæ Clericus actu degradandus est, & tradendus Curiæ seculari, sunt gravissima, quorum tria Jure expressa sunt. Primò crimen Hæresis manifestum. Secundò crimen Falsi commissi in Litteris Apostolicis. Tertiò crimen Conspirationis in proprium Episcopum, saltem si incorrigibilitas accesserit. Quibus addi possunt plura alia, videlicet Sodomia frequentata, crimen abortus animati, solicitatio fœminarum in Confessione,celebratio Missæ,vel auditio Confessionis Sacramentalis à non ordinato : dènique aliud crimen valdę enorme, & Reipublicæ perniciosum, ut Homicidium qualificatum, vel si Clericus fuerit incorrigibilis, & ruerit in profundum malorum.

IV. Si in Jure, vel Constitutione aliqua, reperiatur imposita pœna Degradationis, id intelligi debet de verbali Degradatione, quippe leviori; non de actuali, quæ est gravissima pœna, ideòque infligi non debet, nisi in casibus Jure expressis.

V. Juxta *Concilium Trident sess.*13.*c.*4.*de Reform.* contra Clericum, etiam Presbyterum, sine Episcoporum præsentia in numero, qui à SS.Canonibus *c.*4.*&* 5.*caus.*17.*q.*7. requiritur, procedi potest non solùm ad ejus condemnationem, ac verbalem depositionem,sed etiam ad actualem,& solemnem Degradationem : adhibitis tamen, & assistentibus totidem Abbatibus, usum Mitræ, & Baculi habentibus,si in Civitate,aut Diecesi commodè haberi possint; alioquin adhibendæ erunt aliæ Personę in Ecclesiastica Dignitate constitutæ,quæ ætate sint graves, & Juris scientia commendabiles.Porro modus, ac ratio, quæ in Degradatione servari debet, describitur *cap.Degradatio 2.h t in 6. Vid.* Sylvest.*V. Degradatio* Barbos.*de Offic, Episc.alleg.*110.Abb.*in cit.c.*5.*&* 6.*h.t.*

§. V.

De Pœna Carceris.

I. POtest Episcopus, vel alius Judex Ecclesiasticus, Clericos sibi subjectos de criminibus confessos, vel convictos, in perpetuum,vel ad tempus,prout viderit expedire, carceri mancipare ad agendam pœnitentiam: uti habetur *c.Quamvis 3.h.t.in 6.* Ratio est : cùm SS. Canones non infligant pœnam mortis, *cap.In Archiepiscopatu 4.de Raptor.*ideò ne crimina impunita maneant, necessarium fuit, pro gravioribus criminibus pœnam perpetui carceris statuere. Possunt autem Ecclesiastici Judices eam non solùm imponere Clericis, sed etiam Laicis, præsertim in causa Hæresis.*c.Excommunicamus 15.ff.Siqui de Hæretic.*

II. In-

II. Incarceratio, seu pœna carceris, per se non infamat, uti colligitur ex *c. super his 8. h.t. jun. Gl. fin. Vid.* Sayr. *in Clavi reg. l. 12. c. 18.* Abb. *in cit. c. super his n. 2. & 4.*

§. VI.

De Pœnis occidentium, vel percutientium proprium Episcopum, vel occidentium Rectorem Ecclesiæ. Item de Pœna litigantis injuriam inferentis Judici.

I. QUi injuriosè occidit, vel percutit Episcopum, vel capit, vel bannit, vel hæc fieri mandat, aut ab aliis facta rata habet, vel ad id dat consilium, aut favorem, vel scienter defendit: excommunicationem incurrit, reservatam S. Pontifici, juxta *Clement. Siquis 1. h.t.* Ubi etiam aliæ pœnæ enumerantur. Patroni verò Ecclesiæ, Advocati, & similes personæ habentes Jus aliquod in Ecclesia, si occidant, vel mutilent per se, vel per alium, Rectorem, vel alium Clericum alicujus Ecclesiæ, privantur Jure Patronatus, Advocatia, Feudo, & omnibus juribus, ac Beneficiis, quæ in illa Ecclesia habebant: & non solùm nihil de his pervenit ad ipsorum hæredes, sed etiam nullus ex posteris (descendentibus per lineam rectam, & masculinam) usque ad quartam generationem, admittitur ad Collegium talium Clericorum, aut ad Prælaturam in Religiosis Ordinibus: nisi cum eis fuerit dispensatum. Ita habetur in *c. Ad aures 10. & c. In quibusdam 12. h.t.*

II. Si à litigante injuria Judici illata est, eaque notoria, tunc ipse Judex læsus punire potest injuriantem, si pœna in Jure sit expressa; secùs si Judex possit eam imponere pro suo arbitrio: quia in hoc posteriore casu posset excedere modum, non autem in priore. Si autem injuria non sit notoria, & principaliter concernat personam ipsius Judicis, non potest ipsemet punire: si verò injuria principaliter concernat dignitatem Judicis, tunc potest quidem ipse punire; poterit tamen recusari tanquam suspectus. Quòd si Judex sit delegatus, tunc potest procedere contra eum, à quo per injuriam in sua jurisdictione impeditur: alioquin verò si in sua jurisdictione non impediatur, debet injurians puniri per Superiorem ejusdem, ut indicatur *cap. Dilectus 11. h.t. Vid.* Barb. *in cit. c. 10. & 12. h.t. & Clem. 1. eod.* Suar. *dis. 37 de Cens. sect. 1.* Abb. *in c. 10. 11. & 12 h.t.*

§. VII.

De Pœna persistentis pertinaciter in Excommunicatione ultra annum, & Pœnis insectantium, percutientium, capientium, vel occidentium S. R. Ecclesiæ Cardinales.

I. PRopter contemptum Excommunicationis potest Ecclesia punire etiam Laicum perseverantem in Excommunicatione, privando eum juribus, quæ obtinet ab Ecclesia, v. g. jure Patronatus, & remittendo interim debita pecuniaria, quæ ipsi excommunicato debentur, & declarando, vassallos, ac subditos illius esse ipso jure, seu facto, sine alia sententia, absolutos ab obedientia, obsequiis talis domini, quamdiù in Excommunicatione perstiterit, uti colligitur ex *c. Gravem 13. & ult. h.t.*

II. Pœnæ multæ, ac graves eorum, qui persequuntur, seu offendunt S. R. Ecclesiæ Cardinales, enarrantur in *cap. Felicis 5. & ult. h.t. in 6. Vid.* Franc. & Barbos. *in hoc cap. &* Abb. *in cit. c. Gravem.*

§. VIII.

Utrùm Metropolitanus possit punire injurias sibi, vel suis illatas à subditis Episcoporum Comprovincialium.

POtest Archiepiscopus, seu Metropolitanus, injurias, dum visitat, vel aliàs jurisdictionem in sua Provincia exercet, sibi vel suis illatas à subditis suorum Suffraganeorum, propria auctoritate punire, etiamsi per hujusmodi injurias illatas ejus jurisdictio non impediatur: dummodo injuria sit notoria. *c. Romana 1. h.t. in 6.* Notoria autem injuria est, quæ ita est manifesta, & patens, ut nulla probabili tergiversatione celari possit, & in qua nulla probatione, aut causæ cognitione est opus. *c. Manifesta 15. caus. 2. q. 1. cap. Evidentia 9. de Accus. Vid.* Barbos. *in cit. c. Romana.*

TITULUS XXXVIII.

De Pœnitentiis, & Remissionibus.

SECTIO I.

De Pœnitentiis.

§. I.

De Pœnitentia in genere.

I. POenitentia triplici modo accipitur: prout est Virtus specialis; prout est Sacra-

Sacramentum, (de qua utraque acceptione consulendi Theologi) & prout est Satisfactio pro commissis. Hæc autem duplex est: Privata, quæ in actu Sacramentalis Confessionis imponitur, & privatim perficitur; ac Publica, pro manifestis peccatis, publicè scandalosis, publicè peragenda, cujus hodie vix usus est.

II. Publica Pœnitentia subdividitur in Solemnem, quæ fit quadragesimæ tempore, certis solemnitatibus observatis, & finitur in Cœna Domini, à solo Episcopo imponenda, juxta *Canonem* 64. *dist.*50. Et in non Solemnem, quæ publicè quidem, & in facie Ecclesiæ injungitur, & perfici jubetur, sine certis tamen solemnitatibus. De hac publica Pœnitentia loquitur *c.manifesta* 1.*h.t.*ubi dicitur,*manifesta peccata non esse occulta tantùm correctione purganda &c.* Quæ tamen intelligenda sunt de foro exteriore; immò & interiore, si pœnitens sponte petat, vel suscipiat Pœnitentiam publicam. *Vid.* Navarr.*in c.*2.*dist.*6.*de Pœnit.à n.*87. Covarr. *l.*2. *Resol.c.*10.Sylv *V.Pœnitentia.*

§. II.

De Pœnitentia occidentis Presbyterum.

TRiplex pœna in occisorem Sacerdotis Jure Canonico *cap.Presbyterum* 2.*h.t.* statuitur. Prima est, ut pœnitentiam agat 12. annis, v. g. jejunando certis diebus in hebdomada, vel peregrinando, aut aliud opus pœnitentiæ obeundo, arbitrio prudentis Confessarii. Secunda,ut privetur in perpetuum cingulo militari. Ex quo infert Abb. *in cit. cap.* quòd Judex Ecclesiasticus possit privare Laicum militia temporali: idemque dicendum de Doctoratu, vel quolibet alio negotio seculari, ut ab eo abstineat. Tertia pœna est, ut privetur facultate contrahendi matrimonium, ita ut vitam ducat solitariam, & decedat sine prole. *Vid.* Hostiens.& Abb.*in cit.c.Presbyterum.*

§. III.

Proponuntur, quæ aliis quibusdam hujus Tituli Capitulis de imponenda Pœnitentia continentur.

I. POenitentia moderanda est secundùm arbitrium prudentis, & discreti Sacerdotis, seu Confessarii, qui eam augere potest, vel minuere, consideratis circumstantiis, prout sumitur ex *c.Significavit* 3. *& c.Deus* 8.*h.t.*

II. Si delictum sit grave, & scandalizans totam aliquam Civitatem, aut Communitatem, tunc imponitur pœnitentia publica, & solemnis, uti sumitur ex *c. Quæsitum* 7. *h. t.c.In cap.*64.*dist.*50. *& c.ult. caus.*26. *q.*6. Si tamen est grave, sed occultum, & non generans scandalum, tunc non imponitur pœnitentia solemnis, & publica,*cit.c.Quæsitum & c.In Capite*, sive delinquens sit Clericus, sive Laicus. Idque confirmatur etiam à *Concilio Tridentino c.*8.*sess.* 24. ubi dicitur, quòd ob crimen commissum ab aliquo publicè, & in multorum conspectu, unde aliquos scandalo fuisse offensos constat, ei condignam pœnitentiam, pro modo culpæ, publicè injungi oportet. *Vid.* Barbos. *in cit. c.*3.Fagn.*in cit.c.*7.*h.t.*

§. IV.

De Præcepto Sacramentaliter confitendi, saltem semel in anno, & suscipiendi SS. Eucharistiam in Paschate.

I. OMnis utriusque sexus Fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata, saltem semel in anno, fideliter confiteri debet, uti præcipitur *c.Omnis* 12. *h.t.* quod est desumptum ex Concilio Generali Lateranensi sub Innocentio III. *c.*21. Potest autem hæc Confessio fieri quocunque anni tempore. Unde siquis confessus est intra annum, non tenetur postea in Quadragesima confiteri, nisi per accidens, dum suscipienda est SS. Eucharistia, & sumpturus sibi conscius est gravis peccati, aut ob imminentem mortis articulum. Computatur autem hic annus à Paschate ad Pascha.

II. Confessio peccatorum fieri debet proprio Sacerdoti, non alieno, nisi de licentia proprii Sacerdotis, uti habetur *cit. c. Omnis.* Dicitur autem proprius Sacerdos,cui Parochialis Ecclesiæ cura est commissa. Item Episcopus Diœcesanus, & ejus delegatus. Nec non Papa, vel Legatus Papæ. Porrò si Pastor immediatus sine justa causa neget licentiam suo Parochiano adeundi alium Sacerdotem, potest is adire alium. *Arg.c. Licèt* 18. *de Regul.* Vel rectiùs si non possit habere Confessarium Regularem privilegia-

giatum, adeat Superiorem Parochi, qui illum compellat ad dandam licentiam, vel ipse eam dabit. *Gl. in cit. c.* 12 *V. Obtineat.*

III. Pœnitens injunctam sibi pœnitentiam adimplere debet, ut dicitur *cit. c. Omnis.* adeòque eam acceptare, si sit favorabilis, & non nimis dura.

IV. Etsi Fideles olim obligati fuerint ter in anno communicare, videlicet in Paschate, Pentacoste, & Natali Domini, *c. Etsi* 16. *disp.* 2. *de Consecr.* Declaravit tamen Eugenius IV. eos satisfacere præcepto Ecclesiæ de perceptione SS. Eucharistiæ, si in Hebdomada Sancta, vel infra Octavam Paschæ usque ad Dominicam in Albis eam suscipiant: habeturque idem *c. Omnis*, ubi dicitur, hoc Sacramentum à quovis Fideli, ubi ad annos discretionis pervenerit, suscipiendum esse *reverenter, ad minus in Pascha, nisi fortè de proprii Sacerdotis consilio ab hujusmodi perceptione, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus duxerit abstinendum.*

V. Pœna non communicantium in Paschate sine justa causa, est, ut ab ingressu Ecclesiæ arceantur, & Ecclesiastica sepultura priventur, uti habetur *cit. cap.* 12. *h. t.* Immò omittentes annuam Confessionem, & S. Communionem sunt suspecti de Hæresi. *Vid.* Barbos & Fagn. *in cit. cap.* 12.

§. V.

An Confessio illius, qui dicit, se non posse abstinere à peccato, sit admittenda?

I. ETsi, ut dicitur *c. Quòd quidam* 5. *h. t.* non sit vera pœnitentia illorum, qui volentes confiteri dicunt, se non posse abstinere à peccato; debet tamen eorum Confessio, ut ibidem dicitur, recipi, eisq; de criminibus (vitandis) consilium dari, & crebris ac salutaribus monitis pœnitentia eis indici. Ratio est: quia licèt ii, qui non habent verum dolorem de peccatis, neq; firmum propositum ea vitandi, veram pœnitentiam nõ agant, & absolutio Sacramentalis impendi eis non possit, ideòque nec talis Confessio, nec satisfactio valeat, sed teneantur illi iterùm postea confiteri, & satisfacere: prodest tamen talis Confessio, sicut & alia opera bona, facta extra charitatem, & statum Gratiæ, ad obtinendũ à DEO speciale auxilium Gratiæ, ut citiùs peccator convertatur.

II. Non est tamen ad veram pœnitentiam necessarium, credere, se nunquam denuo lethaliter peccaturum: sed sufficit, detestari omne peccatum mortale, & habere propositum non ampliùs peccandi mortaliter in futurum, etsi hujusmodi credulitatem non habeat. *Vid.* Covarr. *in c. Alma Mater par.* 1. §. 4 Barbos. *in cit. c.* 5. *h. t.*

§. VI.

De Confessione Mulieris, quæ partum alienum sibi supposuit, vel proprium ex adulterio suscepit.

SIcut mulieri, quæ, ignorante marito, ex adulterio prolem suscepit, quamvis id viro timeat aperire, non est pœnitentia (absolutio) deneganda: ita nec illi, quæ alienum partum sibi suppositit; sed competens satisfactio per discretum Sacerdotem ei injungi debet. Ita habetur *c. Officii* 9. *h. t.* Ratio est: quia ordinariè non tenetur manifestare suum delictum occultum, ad avertendum damnum mariti, & legitimorum liberorum. Neque filius, qui hactenus fuit in possessione legitimæ nativitatis, tenetur credere mulieri asserenti, ipsum fuisse suppositum, aut ex adulterio conceptum, nisi id ipsa possit probare. Debet tamen ipsa curare, quantum sine dispendio suæ famæ, & periculo vitæ potest, ne legitimi hæredes damnum patiantur, & idcirco, vel ex propriis bonis compensationem legitimis hæredibus facere, vel illegitimo filio suadere, ut hæreditati renuntians Statum Ecclesiasticum, vel Religiosum suscipiat &c. de quo latè Theologi. *Vid.* Fagn. *in cit. c.* 9. Navarr. *Manual. c.* 16. *à n.* 44. Laym. *l.* 3. *tr.* 3. *p.* 3. *c.* 14. Card. Lugo *de Just. disp.* 13. *sect.* 3.

§. VII.

An Pœnitentia, & quænam alia tempore Generalis Interdicti sint concessa, vel non; & an damnatis ad mortem Pœnitentia sit concedenda?

DE priore quæstione, cujus decisio etiam in *hoc Tit. in cap. quod in te* 11. habetur, infrà dicetur, cùm in specie de Interdicto movebuntur quæstiones.

Altera quæstio affirmativè deciditur in *Clemen. Cùm secundùm* 1. *h. t.* quòd scilicet damnatis ad mortem Sacramentum Pœnitentiæ (& Eucharistiæ) concedendum sit, si id petant, non obstante consuetudine in contrarium, quam Concilium tanquam abu-

abusum damnavit: cùm his vel maximè necessaria sint hæc Sacramenta, ad purius & fortiùs moriendum. *Vid.* Navarr. *in Manual. Prælat. c.27.n.178.* Barbos. *in c. Quòd in te* 11. *h.t* Suar. *disp.33. de Censur. sect.1.* Covarr. *l.2. Resol. c.1.*

§. VIII.

De Quæstoribus Eleemosynarum.

VIde de his, quæ rari usus sunt *cap. Cùm ex eo* 14. *h.t. & cap. Romana* 1. *eodem in 6. ac Clementin. Abusionibus.2.h.t.* & denique *Trident sess.5. cap.2. de reformatione.*

§. IX.

Quinam habeant facultatem, seu privilegium eligendi sibi Confessarium?

EPiscopis, & omnibus Superioribus etiam non exemptis, nec non minoribus, seu inferioribus Prælatis exemptis conceditur *c.ult.h.t.* ut etiam sine Superioris sui licentia providum, ac discretum Confessarium sibi possint eligere: ne scilicet, ut Pontifex ait, propter dilationem Pœnitentiæ periculum immineat animarum. Quòdsi tamen Episcopus suo subdito concessit, ut sibi idoneum Confessarium eligere possit, nihilominus nullam hic electus in casus Episcopo specialiter reservatos jurisdictionem habet, prout statuitur in *cap. si Episcopus.2.h.t. in 6. Vid.* Fagn. & Barbos. *in cit. c. ult. h.t.* Laym. *l.5. tr.7. c.4.* Tambur. *de Jure Abbat. tom.2. disp.6. q.10.*

SECTIO II.

De Remissionibus, sive Indulgentiis.

§. I.

Quid sit Indulgentia, & quotuplex?

I. INdulgentia rectè definitur ex *Clemente VI. Extravag.2.h.t. inter communes*, quòd sit *Remissio pœnæ temporalis, debitæ DEO propter actualia peccata, commissa post Baptismum, & remissa quoad culpam, extra Sacramentum facta per applicationem satisfactionis Christi, & Sanctorum.* Quem thesaurum, ut *cit. Extravag. Unigenitus* dicitur, Christus per B. Petrum Cœli Clavigerum, ejusque Successores, suos in terris Vicarios, commisit Fidelibus dispensandum, ex propriis, & rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis pro peccatis debitæ, tam generaliter, quàm specialiter, verè pœnitentibus, & confessis misericorditer applicandum.

II. Indulgentia dividitur primò, ex parte effectus in Totalem, seu Plenariam, per quam simpliciter tota pœna in Purgatorio pro peccatis luenda remittitur: & in Partialem, seu non plenam, per quam tantùm aliqua pars temporalis pœnæ remittitur; qualis est v.g. Indulgentia partis tertiæ peccatorum, vel Indulgentia unius, aut plurium annorum. Secundò ex parte eorum, pro quibus conceduntur Indulgentiæ, aliæ dantur pro vivis, & per modum absolutionis; aliæ pro defunctis, & per modum suffragii, seu solutionis, quatenus mediante suffragio alicujus vivi Indulgentiæ Defunctis applicantur, & prosunt, cùm non immediatè ab ipsomet Pontifice Indulgentias concedente (utpote qui nullam in Defunctos jurisdictionem adeòque nec absolvendi potestatem in eos habet) velut Judice, aut Ministro DEI, pœna eis remittatur, sed solùm DEO exhibeatur, & offeratur pro eis satisfactio, & quasi pretii solutio &c. Nullæ autem Indulgentiæ, quas Pontifex concessit Fidelibus vivis, possunt applicari Defunctis, nisi concessæ sint etiam pro Defunctis. Tertiò dividitur Indulgentia in Personalem, & Localem, ac Realem. Prior dicitur, quæ per se, ac directè personis conceditur, sine determinatione ad certum locum, vel rem materialem. Realis verò, quæ certæ rei materiali, vel loco sacro est affixa. Quartò dividitur Indulgentia in Perpetuã, quæ semper durat, nisi revocetur: ac in Tèporalem, quæ tantùm ad certum tempus, & eo elapso finitur. *Vid.* Zecch. *tr. de Indulg. c.1.* Laym. *l.5. tr.7. c.1. & 3.* Tanner *tom.4. disp. 6. q.8. dub.4.*

§. II.

Quinam possint concedere Indulgentias?

I. SUmmus Pontifex juxta potestatem à Christo acceptam, potest Indulgentias tum plenarias, tum non plenarias, ex justa causa omnibus Fidelibus concedere, pro-

prout respondit *Clemens VI. in Extravagant. 2. h.t. inter communes.*

II. Competit quoque Episcopis potestas de Jure Ordinario, non tamen Divino, sed solùm Ecclesiastico, Indulgentias conferēdi: quamprimùm electi, & confirmati sunt, etsi nondum sint consecrati. Possunt tamen de Jure ordinario concedere Indulgentias solùm partiales, seu non plenarias; plenarias verò ex delegatione Papæ. Potest autem Episcopus hanc facultatem delegare suo Vicario Generali, vel etiam alteri Clerico, non autē Laico, cùm sit potestas spiritualis.

III. Episcopi possunt Indulgentias tantùm concedere pro vivis, non etiam pro defunctis: item suis tantùm subditis, & non alienis, ac extraneis, prout sumitur ex *cap. Quod autem 4. h. t.* Et quidem solùm limitatē, ita ut in Dedicationibus Ecclesiarum solùm possint concedere Indulgentias unius anni: in anniversario verò Dedicationis Ecclesiæ XL. dies; prout habetur in *c. Cùm ex eo 14. §. Ad hæc h.t.* Et si ultra limites suæ potestatis Indulgentias concedant, v. g. ultrà annum, tunc concessio ipso jure nulla est quoad eam partem, quæ terminum præscriptum excedit. *c. 1. in fine h.t. in 6. c. Indulgentiæ 3. & ult. eod. in 6.*

IV. Archiepiscopus per totam suam Provinciam Indulgentias concedere potest, etiamsi actu non visitet: dummodo statutum Generalis Concilii Lateranensis *cit. c. Cùm ex eo §. Ad hæc* non excedat, prout sumitur ex *c. Nostro 15. h.t.* Cardinales tamen, & Legati Apostolici, si Episcopi non sint, etsi in aliis quasi Episcopalem jurisdictionem habeant, non tamen Indulgentias concedere possunt, nisi ex speciali, vel generali commissione Papæ.

V. Prælati Episcopis inferiores, cujusmodi sunt Abbates, Priores, Præpositi &c. non habent potestatem concedendi Indulgentias; nisi ex speciali privilegio, consuetudine, vel præscriptione ea ipsis competat, cùm Jure communi nunquam sit eis concessa. *c. Accedentibus 12. de Excess. Prælat.* Idem dicendum est de Generalibus, & Provincialibus Ordinum Religiosorum, quamvis habeant quasi Episcopalem jurisdictionem in Regulares sibi subditos. Idem de Capitulo Cathedrali, Sede vacante. Cęterùm non est improbabile, posse hanc potestatem à Prælatis Episcopo inferioribus acquiri per consuetudinem legitimè præscriptam. *Vid.* Azor *p. 1. l. 3. c. 55.* Barbos. *de Offic. Episc. alleg 88. & in cit. c. 14. h.t.* Laym. *l. 5. tr. 7. c. 4.* Gobat *de Indulg. & Jubil.*

§. III.

De Anno Jubileo.

I. ANnus Jubileus, quo visitantibus Romanas Basilicas SS. Apostolorum Petri, & Pauli, S. Joannis Lateranensis, & S. Mariæ Majoris, plenissima venia peccatorum, seu pœnarum pro peccatis debitarum, conceditur, centesimo quovis anno olim celebratus fuit, prout patet ex *Extravag. Antiquorum 1. h.t. inter communes.* Postea *à Clemente VI. in Extravag. Unigenitus 2. h.t. inter communes* ob brevitatem vitæ humanæ, & quia pauci ad centesimum annum ætatis perveniunt, fuit revocatus ad annum quinquagesimum. Ac demum *à Paulo II. & Sixto IV. in Extravag. Quemadmodum 4. h.t.* reductus fuit ad brevius tempus, videlicet, ut XXV. quovis anno celebraretur. Porrò modus lucrandi Indulgentias Jubilei exprimitur *cit. Extravag. Antiquorum.*

II. Anno Jubileo suspenduntur omnes omnino Indulgentiæ plenariæ extra Urbem per totum Orbem, quibuscunque Ecclesiis, Congregationibus, & Personis Ecclesiasticis, ac Secularibus concessæ, ita ut durante hoc anno effectum nullum habeant, ne in mortis quidem articulo, nisi specialiter à Papa concedantur. Indulgentiæ tamen pro Defunctis per modum suffragii concessæ nulla omnino in Anno Jubileo suspensio fieri solet.

III. Unà cum Indulgentiis plenariis anno Jubileo suspenduntur etiam illæ facultates, & indulta absolvendi à peccatis reservatis, commutandi vota, dispensandi &c. quæ propter dictas Indulgentias lucrandas, vel in ordine ad eas, à Sede Apostolica sunt concessa.

IV. Solent quandoque etiam aliæ Indulgentiæ plenissimæ, instar Jubilei, concedi à Sede Apostolica pro toto Orbe, cum aliis gratiis, & facultatibus annexis, plerumque ad duas hebdomades, seu XV. dies, post promulgationem in quolibet loco factam. De quibus plura Theologi. *Vid.* Laym. *l. 5. tr. 7. c. 8.* Barbos. *in cit. Extravag. 4. h.t.* Gobat. *cit. tr. de Indulg. & Jubil.*

TI-

TITULUS XXXIX.

De Sententia Excommunicationis, Suspensionis, & Interdicti.

SECTIO I.

De prima Censura Ecclesiastica, nempe Excommunicatione.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Censura?

I. CEnsura in genere dici potest: *Pœna quædam spiritualis, ac medicinalis, privans usu aliquorum bonorum spiritualium, per Ecclesiasticam potestatem inflicta delinquenti, donec à contumacia cesset.* Esse autem penes Ecclesiam potestatem infligendi censuras, ex Evang. *Matth. c. 16.* probatur, & ex ratione; quia quælibet Respublica jus habet, ad certo modo coercendos contumaces, & rebelles &c.

II. Propriè loquendo tres tantùm sunt censuræ: Excommunicatio, Suspensio, & Interdictum, prout colligitur ex *c. quærenti de V.S.* Et hinc irregularitas non est censura, qui enim violat censuram, fit irregularis, non tamen novam incurrit Irregularitatem, si, irregularis cum sit, Sacramenta tamen suscipit, vel administrat. Sed nec cessatio à divinis est censura, cùm non privet usu divinorum, sed omitti tantùm ea velit: nec degradatio, aut depositio, &c. quæ sunt pœnæ incorrigibilium. *Vid.* Suar. *de Censur. dis.* 1. & 2. Avil. *de Censur. p.* 1. *dub.* 4. & 5.

§. II.

Quid, & quotuplex sit Excommunicatio, & qua forma fieri debeat?

I. EXcommunicatio in genere est *Censura Ecclesiastica, per quam Christianus à communione Ecclesiæ, seu reliquorum fidelium separatur.* Est autem triplex fidelium communicatio: purè interna, purè externa, & mixta. Prima consistit in fide, & gratia, qua membra, fideles scilicet, cum suo capite Christo JESU conjunguntur, & inter se, ut sibi invicem impetrare de congruo possint specialia beneficia, &c. Hac communicatione, nec vult, nec potest Ecclesia privare. Unde pro excommunicatis quilibet, ut privata persona, potest orare, sacrificare &c. Purè externa consistit in politica aliqua societate fidelium, in colloquio nimirum, convictu, commercio, &c. Mixta denique est, quæ partim interna, partim externa est: & consistit in usu, & administratione Sacramentorum tam activa, quàm passiva, in communibus suffragiis nomine Ecclesiæ, in aliis publicis officiis spiritualibus, ac Ecclesiastica sepultura, &c. Et hac utraque privare potest Ecclesia, diverso tamen modo, & rigore, pro diversitate censuræ.

II. Dividitur Excommunicatio primò in Majorem, & Minorem, uti patet ex *cap. Si quem 59. h.t.* Major est, quæ absolutè à communione fidelium separat, ut paulò post ostendetur, & pœna gravissima est, qua nulla major est in Ecclesia, ac sub nomine excommunicationis absolutè positæ semper intelligitur, neque substantialiter, seu essentialiter ab Anathemate differt, sed tantùm accidentaliter. Secundò dividitur in eam, quæ fertur à jure, & in eam, quæ fertur ab homine. Hæc per Judicis sententiam infligitur: illa per legem, sive constitutionem perpetuam. Tertiò dividitur in eam, quæ ipso facto incurritur, sive per criminis admissionem, ante sententiam condemnatoriam Judicis, *& latæ sententiæ* dicitur; & in eam, quæ non incurritur ipso facto, sed ad quam incurrendam necessaria est condemnatoria Judicis sententia, & dicitur *ferendæ sententiæ*. Quartò dividitur in justam, & injustam. Justa est, quæ à legitimo Judice, & servato juris ordine infertur. Injusta est, cùm aliquid horum deficit; Et hæc quidem valida nihilominus est, si ei solùm desit circumstantia debiti finis, vel solemnitas aliqua accidentalis: invalida verò est, si fertur à non habente potestatem, vel contra privilegium alterius, vel post legitimam appellationem, vel si continet errorem intolerabilem. Quintò denique dividitur excommunicatio in generalem, quæ fertur in communi in omnes taliter delinquentes; & in particularem, quæ contra specialem personam fertur, expresso ejus nomine.

III. Quamvis ad valorem excommunicationis certa verborum forma non requiratur, & nec scriptura sit de ejus essentia: juxta *cap.* tamen *Medicinali 1. h.t. in 6.* ad majorem sententiæ talis maturitatem re-

quiritur, ut in scripto proferatur, & causa exprimatur, ob quam quis excommunicatus est, ac copia excommunicationis detur excommunicato, si ab eo fuerit petita; ita ut valida quidem sit excommunicatio, si horum aliquid omittatur, Judex tamen eorum aliquid omittens ab ingressu Ecclesiæ,& divinis officiis per mensem sit suspensus. *Vid.* Suar.*disp.*8.*de Censur.sect.*1. Laym.*l.*1.*tr.*5.*p.* 2.*c.*1.*&* 2. Tanner.*tom.*4.*disp.*6.*q.*10.*dub.*2.

§. III.

De Effectibus Excommunicationis, sive Majoris, sive Minoris.

I. Effectus Majoris excommuicationis sunt plures, & varii, quos pluribus examinant, & explicant Theologi Morales. Potissimi sunt. Primò: excommunicati sunt privati activo usu Sacramentorum, ita ut nullus possit Sacramentum aliquod administrare (licitè saltem, si potestas Ordinis tantùm requiratur) nisi gravis necessitas urgeat ad quædam necessaria ad salutem administranda.

II. Sunt privati usu passivo Sacramentorum, ut nullum Sacramentum licitè suscipere possint, quamdiù sunt in excommunicatione. *cap. Cùm illorum* 32. *h.t.*

III Sunt privati communibus Ecclesiæ suffragiis, ita ut nullus horum, ut publica, & communia sunt Ecclesiæ suffragia, fructus in eos derivetur, etsi excommunicatus fortassis coram DEO in gratiam esset restitutus.

IV. Excommunicatis prohibitum est, divinis officiis interesse, quæ communiter fiunt à Ministris Ecclesiæ ad hoc deputatis.

V. Sunt privati omni usu, seu executione jurisdictionis Ecclestasticæ, saltem, si tolerati non sint.

VI. Sunt privati omni communione forensi, ita ut Excommunicatus non possit habere officium publicum fori externi, & per exceptionem oppositam excommunicationis in utroque foro repelli possit.

VII. Sunt privati omni communicatione civili, & politica cum aliis fidelibus, ita ut excommunicato non tolerato, quales sunt notorii Clericorum percussores, & nominatim denuntiati, non liceat taliter communicare, etiam civili communicatione, prout notissimo illo versiculo habetur.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

VIII. Sunt inhabiles ad beneficia obtinenda.

IX. Privantur Sepultura Ecclesiastica, ita ut in loco sacro sepeliri non debeant, neque solemniter à Clero ad sepulturam deduci. Quod tamen de solis non toleratis excommunicatis intelligi debet.

X. Minoris excommunicationis duo potissimùm effectus sunt: primò, quòd taliter excommunicatus sit privatus usu passivo, sive susceptione Sacramentorum. Et secundò, quòd sit inhabilis ad beneficia obtinenda, utpote quæ sæpè haberi non possunt sine obligatione ad suscipienda Sacramenta. *Vid.* Navarr.*in Man.c.* 22. Suar.*disp.*11.*de Censur.sect.*1.*&* 2. Laym. & Tanner.*l.c.*

SECTIO II.

De Causis Excommunicationis.

§. I.

Quinam possint excommunicare, vel excommunicari?

I. Potestatem excommunicandi habent illi omnes,& soli,de jure communi, qui jurisdictionem Ecclesiasticam in foro externo habent, prout sumitur ex *cap. Cùm ab Ecclesiarum* 3.*de officio Judi. ord.* In specie tamen cujusvis Ecclesiæ consuetudo attendenda est. Nunquam vero Laici, Clerici conjugati, fœminæ, etiamsi sint Abbatissæ, sine Pontificis dispensatione excommunicare possunt: cùm absque hac licentia nulla illis competat Ecclesiastici fori jurisdictio. Et de Abbatissis quidem hoc probat etiam *cap. Delicta* 12. *de major.& obed.*

II. Excommunicari possunt omnes, & soli homines viventes, baptizati, doli capaces, qui in Ecclesia superiorem habent. Alii enim, vel non sunt subditi jurisdictioni Ecclesiæ,vel contumaces contra Ecclesiam haberi non possunt, vel non habent, qui in eos possit coercitionem exercere. Quin immò cùm gravissima pœna sit excommunicatio, non potest simul, & collectivè integra aliqua communitas, aut universitas excommunicari, ne innocentes cum nocentibus eadem pœna involvantur. *cap. Romana* 5.§. *ult. h.t. in* 6. quamvis singuli, & omnes distributivè, qui sunt de communitate, si omnes

nes rei sint, excommunicari possint. Neque extranei, in diœcesi aliqua delinquentes, incurrunt excommunicationem, si hæc generaliter lata sit ab ordinario loci illius, in omnes, hoc, vel illud delictum admittentes; cùm sententia generaliter ab illo lata, vel statutum tale eos tantùm afficiat, qui subditi sunt illius jurisdictioni, quales non sunt, qui in tali diœcesi sunt peregrini. *cap. à nobis* 21. *h.t. Vid.* Tanner. *tom.* 4. *disp.* 6. *q.* 10. *dub.* 3. Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 1. *& p.* 1. *c.* 3. *&* 4.

§. II.

Ob quam causam Excommunicatio, vel alia Censura ferri possit?

I. MAjor excommunicatio, aut alia censura Ecclesiastica ferri tantùm potest ob peccatum mortale inobedientiæ, & contumaciæ, saltem generalis, contra Ecclesiam. Sumitur ex Trident. *sess.* 25. *c.* 3. *de Refor.* & probat proportio, quæ intercedere debet inter pœnam tam gravem, & culpam. Et quidem debet esse peccatum externum: quia Ecclesia non judicat de internis, nisi indirectè, quatenus actus internus cum externo est conjunctus.

II. Non infligitur Censura ob peccatum merè præteritum: cùm infligatur ad frangendam contumaciam, quæ nulla est, si peccatum sit merè præteritum.

III. Ut incurratur censura, requirit actum in eo genere, sub quo prohibetur perfectum, & consummatum: cùm prohibitiones sub pœna censurarum sint odiosæ, & consequenter strictæ interpretationis. *Vid.* Suar. *de Censur. disp.* 4. *sect.* 2. *&* 4. Laym. *cit. p.* 1. *c.* 5. Tanner. *l.c.*

§. III.

An Excommunicationem necessariò præcedere debeat monitio Canonica, & quomodo aliàs ferri debeat Excommunicatio?

I. SI ab homine, sive Judice propter peccatum reservatum, vel præsens, in quo reus contumaciter persistit, vel à jure ferendæ sententiæ excommunicatio infligatur, infligi ea non debet, nisi aliqua præcesserit admonitio. *c. sacro* 48. *h.t.* Ubi enim nulla præcessit monitio, non est contumaciæ locus. Et quidem monitio debet esse, vel triplex, post duorum, aut trium dierum intervallum inter unam, & alteram, & unica peremptoria, quæ tribus æquivaleat, ob statutum dierum intervallum. Et quamvis ad valorem excommunicationis non prærequirantur tres monitiones, cùm una sufficiat: prærequiruntur tamen illæ, aut una æquivalens tribus, ex juris præcepto, ut justè feratur excommunicatio, nisi casus excepti sint, de quibus videndus Barbos. *in cit. cap. sacro*.

II. Si excommunicatio, aut censura alia pro culpa futura, ab ipso Canone, seu jure statuatur, ipso facto incurrenda, non est necessaria ulla admonitio, quàm quæ à lege statuente habetur. *cap. reprehensibilis* 26. *de appellat.* cùm hæc perpetuò moneat, & satis contumax, ac inobediens Ecclesiæ videatur, qui hanc monitionem negligit.

III. Neque debet ferri excommunicatio, quamvis monitio competens præcesserit, sine manifesta, & rationabili causa, quæ coram Judice ferente probata fuit, ita ut appellare possit, qui sine rationabili causa excommunicatus est, & nisi errorem suum corrigere velit, qui excommunicavit, possit ac debeat Superior, vel illum remittere ad excommunicatorem injustum, cum mandato de eo absolvendo, vel possit ipse per se, vel per alium absolvere, sufficienti cautione recepta, quòd juri sit pariturus, prout pluribus videre est, *in cit. cap. sacro ff. caveat. Vid.* Suar. *l. c. disp.* 3. *sect.* 8. *&* 10. Laym. *cit. c.* 5.

§. IV.

Quibus casibus Censura Excommunicationis, vel alia, sit injusta, & quibus etiam invalida?

I. EXcommunicatio, vel etiam alia censura, si ex odio, vel alia sinistra intentione feratur, aut si ordo accidentalis in processu non observetur, si legitima forma non adhibeatur, &c. injusta quidem est, valida tamen. Si verò secundùm allegata, & probata justa quidem est, reipsa tamen injusta, tunc licèt in foro interno non liget, ligat tamen in externo, & in hoc absolutio ab ea, si de ea lata publicè constet, petenda est, & accipienda, ad vitanda scilicet scandala, quæ ex contrario casu facilè sequi possent.

II. Invalida verò est Censura, si feratur

ab eo, qui non habet jurisdictionem: aut si in progressu judiciali committatur error substantialis, vel quia censurandus crimen non commisit, etsi hoc juridicè probatum sit, vel quia legitimè de crimine commisso convictus non fuit. *Vid.* Laym. *l.1. tr.5. p.1. c.6.* Suar. *de Censur. disp.4. sect.* 7. Tanner. *to.* 4. *disp.6. q.*10. *dub.*2.

§. V.

An, & qualis ignorantia, & quis metus excuset ab Excommunicatione, vel alia Censura?

I. IGnorantia facti sub excommunicatione, aut alia censura prohibiti, si excuset à culpa mortali, excusat etiam à censura incurrenda, *cap. si verò* 4. *h.t.* tum quod, ubi culpa non est, pœna locum non habeat; tum quòd censura sit medicinalis pœna, quæ scientiam supponit.

II. Juris quoque ignorantia à censura excusat, siquis nimirum invincibiliter ignoret, actum aliquem esse ab Ecclesia prohibitum sub excommunicatione, vel alia censura, etsi sciat, ipsum actum esse, vel jure Divino, vel naturali, aut etiam Ecclesiastico prohibitum, modò ignoret pœnam annexam. Ratio est: quia qui pœnam adjunctam ignorat, non est contumax, cùm, si eam non ignoraret, fortè ab actu prohibito abstineret. Ubi autem non est contumacia, censura locum non habet.

III. Quin immò vincibilis etiam ignorantia, sive juris illa sit, sive facti, sive pœnæ, quamvis mortaliter culpabilis sit, dummodo non sit crassa, aut supina, vel affectata, excusat à censura. *cap.*2. *de constit. in* 6. Quamvis enim talis ignorantia à transgressione legis non excuset, excusat tamen à pœna incurrenda, quæ perfectam contumaciam supponit, prout supponunt censuræ.

IV. Metus denique, si excuset à transgressione præcepti Ecclesiastici, quamvis peccet talis contra legem divinam, aut naturalem, excusat etiam à censura incurrenda; cùm in tali casu delinquens non sit contumax contra Ecclesiam, & consequenter, nec censuram in contumaces latam incurret. *Vid.* Sanch. *l.* 9. *de Matr. disp.* 32. Suar. *disp.*21. *de Cens. sect.*1. *& disp.*4 *sect.*8. Laym. *l.*1. *tr.*5. *p.*1. *c.*5. Barbos. *in cit. c.*4 *h.t.*

SECTIO III.

De Excommunicatione in specie, & in primis de illa, quæ Jure decreta est, ob percussionem Clerici.

§. I.

Quænam in jure Canonico statuta sint circa percussionem Clericorum?

I. IN Canone, *Siquis suadente* 29. *caus.*17. *q.* 4. statuitur, *ut si quis in Clericum, vel Monachum manus violentas injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum illum præsumat absolvere, nisi urgente mortis periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat.*

II. Sicuti sub generali acceptione *si quis* omnes generatim personæ veniunt doli capaces, & baptizatæ, viri, & fœminæ, nobiles, & plebeii, magni, & parvi, &c. sic sub nomine Clerici etiam illi intelliguntur, qui prima solùm tonsura sunt initiati, & sub nomine Monachorum comprehenduntur omnes Religiosi utriusque sexus, etiam conversi, & conversæ, Novitii, &c. *cap. religioso* 21. *ff. quam in* 6. *h.t.*

III. Sicut per τὸ *manus violentas injecerit* intelligitur quævis actio externa, & corporalis, injusta seu injuriosa, sive manibus, sive aliis membris, sive fuste, sive gladio, facta sit: ita debet illa etiam quoad externam violentiam graviter esse injuriosa Clerico, & mortaliter mala, sive denique facta sit in ipsam personam Clerici, vel Monachi, sive in res ipsi adhærentes; tum quòd per censuram non tam actio interior, pessima scilicet intentio, quæ non cadit sub forum externum Ecclesiæ, quàm actio exterior puniatur; tum quòd per injustam etiam detentionem ipsius Clerici, aut equi, cui insidet, vel per violentam ereptionem rerum illi adhærentium, &c. meritò censeatur, violentas manus in Clericum injectas, prout etiam colligitur ex *cap. nuper* 29. *h.t.* Neque obstat, quòd Clericus ipse in violentiam sibi factam consenserit: cùm non possit privata persona utiliter cedere privilegio in favorem totius Ordinis Clericalis concesso. *cap. Contingit* 36. *h.t.* ubi etiam talis consentiens excommunicandus dicitur.

IV. Quamvis aliæ censuræ, latæ contra facientes, extendendæ non sint ad mandantes, cooperantes, &c. in *c.* tamen *Mulieres*

res 6. §. illi verò h.t. ad mandantes etiam, consulentes &c. hæc Canonis excommunicatio extenditur, nisi congruo tempore mandatum revocasset mandans, aut consulens non influxisset: & in *cap. cùm qui* 23. *h.t. in 6.* etiam ad rati habentes percussionem suo nomine factam. Et in *c.* 47. *h.t.* extenditur ad eos etiam, qui percussionem Clerici non impediunt, cùm possent; saltem si ad eam impediendam ex justitia, & non merè ex charitate teneantur. Ratio est: quia jura præsumunt, quòd faveat delinquenti, qui manifesto facinori, cùm posset, desinit obviare. *Vid.* Barbos. *in c.* 37. & 47. *h.t.* Molin. *tr.* 3. *disp.* 33. & 51. Suar. *disp.* 22. *de Censur. sect.* 1. Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 5.

§. II.

Quis possit absolvere ab Excommunicatione Canonis, ob percussionem Clerici, vel Monachi?

I. JUxta relatum *can. si quis suadente*, nemo potest ab excommunicatione ob percussionem Clerici absolvere, nisi Summus Pontifex, si gravis, vel enormis illa fuit, considerando non tantùm percussionem, quæ notabilem corporis maculam affert, vel fit cum mutilatione, laceratione carnis, aut immodica pilorum evulsione, sanguinis effusione &c. sed considerando etiam circumstantias personarum, loci, temporis, percussoris &c.

II. Excipiuntur à communi hac regula casus aliqui, in quibus etiam Episcopis conceditur absolvendi potestas à tali excommunicatione. Primò si mortaliter illa quidem mala fuit, levior tamen tantùm, manu v.g. exporrecta, cum modica sanguinis effusione facta &c. *c. pervenit* 17. *h.t.* Secundò si ostiarius potestatis alicujus, non autem si Officialis ipse, prætextu officii Clericum malitiosè percusserit (nisi fortè eum graviter vulneraverit) potest ostiarius ab Episcopo absolvi; quia percussio illa fortasse contigit casu fortuito, vel percussor solùm moderamen excessit: non autem officialis, cui nulla in Clericum jurisdictio competit. *cap. si verò* 3. *h.t.*

III. Si Monachi, vel Canonici Regulares se invicem in claustro percusserint, per Abbatem suum absolvi possunt, modò non sit enormis percussio. *cap. Monachi* 2. *h.t.* ne videlicet percussoribus detur occasio extra clausulam vagandi. Quæ licentia absolvendi, Abbatibus concessa *cap. Cùm illorum* 32. *h.t.* §. *nos igitur* in favorem Religionis extenditur etiam ad illos Regulares, qui in excommunicationem ob percussionem Clerici Regularis inciderunt ante ingressum Religionis. Item ad commendatarios Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani. *cap. Canonica* 50. *h.t.* nam & hi à suo priore absolvi possunt, nisi ex circunstantiis variis enormis fuisset percussio. *Vid.* Molin. *l.c. disp.* 57. & *seqq.* Laym. *l.c.* Fagn. *in c.* 17. & 32. *h.t.*

§. III.

De nonnullis casibus, in quibus percutiens Clericum, vel Monachum Excommunicationem Canonis non incurrit.

I. QUi Clericum sibi vim inferentem vi repellit in continenti, non incurrit Canonis excommunicationem: quia vim vi repellere omnia jura permittunt. *cap. si verò* 3. §. *si verò clericum h.t.*

II. Non incurrit hanc excommunicationem Prælatus, aut Magister, correctionis causa percutiens Clericum, vel Monachum sibi subjectum, seu discipulum, etiam in majoribus constitutum. Nec, qui percutit Clericum, quam invenit turpiter agentem cum matre, filia, sorore, vel uxore: modò percutiat in continenti, & non primùm ex intervallo.

III. Non incurrunt hanc excommunicationem impuberes Clerici, nondum plenum rationis usum habentes, si se invicem percutiant; aut si hoc faciant adultiores per jocum, & ludendo. *Vid.* Suar. *de censur. disp.* 22. *sect.* 1. Laym. *l.c.* Molin. *tr.* 3. *disp.* 55. & 56.

§. IV.

In quibus casibus Episcopus Diœcesanus possit absolvere ab Excommunicatione contracta ob percussionem Clerici?

I. PRæter ea, quæ §. 2. dicta sunt, conceditur etiam potestas Episcopis absolvendi ab excommunicatione ob Clerici percussionem, in articulo mortis, ubi nulla reservatio locum habet, juxta *Trident. Sess.* 14. *c.* 7. Et hinc in tali casu simplex

etiam Sacerdos absolvere potest à Censura, si Episcopus adiri non possit.

II. Rescribit in *cap. ea noscitur* 13. *h.t.* Clemens III. quod mulieres, senes, infirmi, membris destituti, seu mutilati, propter absolutionem ab hac Excommunicatione obtinendam, non teneantur Romam excurrere; cùm hoc vel istas personas non deceat, vel iis impossibile sit: sed ab Episcopis suis absolvi possint, facta priùs convenienti satisfactione, & si in infirmitate positi, absoluti fuerint, præstito juramento de sistendo se, ubi convaluerint, Pontifici, vel ejus Legato, mandata illorum excepturi, ne reincidant scilicet in eandem excommunicationem, prout in *cit. cap.* statuitur.

III. Romam excurrere non tenentur, propter absolutionem obtinendam, qui non sunt sui juris, uti sunt servi, mancipia &c. vel sunt valdè delicatæ personæ, ut nequeant laborem eundi Romam in se suscipere, &c. Qui omnes ab Episcopo absolvi possunt, cujus est etiam judicare de potentia eundi Romam. *cap. Mulieres 6. h.t.*

IV. Inter eos, qui non tenentur ire Romam pro obtinenda absolutione, numerantur etiam pauperes in *cap. quod de his* 26. *h.t.* nisi mendicando saltem venire possint Romam, & talis mendicatio illis consueta sit.

V. Juxta *cap. de cætero* 11. *h.t.* excusare potest ab itinere Romano quodlibet impedimentum, quod non permittit sine periculo ire Romam. *Vid.* Suar. *l.c.* Auct. Meth. § 5. 6. 7. & 8. *hac sect.* ubi agit de aliis specialibus excommunicationibus hoc Titulo contentis, nimirum de excommunicatione lata in Incendiarios; in effringentes Templa, eademque spoliantes; in dantes licentiam occidendi, vel capiendi, vel gravandi eos, qui sententiam excommunicationis, suspensionis, vel Interdicti, promulgarunt, aut promulgari fecerunt; in eos, qui ab excommunicatione propter mortis periculum, vel aliud impedimentum absolvuntur, vel sub conditione, ut posteà se sistant suo Superiori, & cessante impedimento se non sistunt; in Clericos, qui excommunicatos à Papa scienter admittunt ad divina; in conjuges nolentes reddere debitum ob allegatum impedimentum dirimens Matrimonii cum altero conjuge; ac denique in violatores libertatis Ecclesiasticæ.

SECTIO IV.

De Excommunicatis vitandis, vel non vitandis, & prohibita, vel concessa cum eis communicatione.

§. I.

Quinam Excommunicati sint vitandi, vel non vitandi?

I. DE jure antiquo omnes excommunicati majore excommunicatione vitandi sunt, tam in divinis, quàm profanis; ita ut cum illis nulla communicatio liceat. *cap. Cùm non ab homine* 19. *h.t.* & *cap. nulli* 8. *eodem*, *ac cap. cum & plantare* 3. *de excommunicatos de privilegiis*. Post Concilium tamen Constantiense, ne nimia vitandorum multitudo difficilem faciat conversationem inter homines, duo tantùm sunt genera excommunicatorum, qui vitari debent, publicè scilicet excommunicati, & denuntiati, ac notorii Clericorum percussores, qui in excommunicationem *canonis Si quis suadente* incidunt: prout probatur ex constitutione Concilii Constantiensis *Ad evitanda*, *&c.*

II. Prædicta tamen constitutione nullus favor est factus ipsis excommunicatis, quasi ad communicandum cum non excommunicatis in genere se possint sine peccato, sed quòd alii fideles non excommunicati cum his communicare, si velint, licitè possint. *Vid.* Barbos. *in c.* 14. *h.t.* Navar. *in Man. c.* 27. Suar. *disp.* 9. *de Censur. sect.* 2. Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 4.

§. II.

Quæ personæ, & ob quas causas excusentur, ut licitè possint communicare cum Excommunicato non tolerato, seu vitando?

I. CAusæ, ob quas cum excommunicatis etiam non toleratis communicare licet, hoc versiculo comprehenduntur: *Utile*, *lex*, *humilis*, *res ignorata*, *necesse*. Unde communicationem permittit. Primò: Utilitas, sive communicantis, sive excommmunicati, tam temporalis, quàm spiritualis. *cap. Responso* 43. *h.t.*

II. Licitam hanc communicationem facit lex Matrimonialis scilicet. *can. Quoniam multos* 10. *caus.* 11. *q.* 3. ubi absolutè asseritur,

tur, uxorem cum marito excommunicato communicare posse.

III. Licitam hanc communionem facit humilitas subjectionis, ita ut qui alicui subjecti sunt, possint eidem communicare, quamvis vitandus ille excommunicatus esset: cùm excommunicatio non tollat obedientiam debitam. Et hinc liberi, sive naturales, sive adoptivi sint, possunt cum suis parentibus, quamvis excommunicati vitandi sint, communicare: servi, famuli, ancillæ, ac villici, cum sui dominis, saltem si ante excommunicationem ad eorum obsequia obligati erant: Clerici, qui sunt de familia Episcopi, cum suo Episcopo, si excommunicatus vitandus sit: Religiosi cum suo Prælato, &c. non quidem in opere criminoso, quod omnibus prohibitum est sub pœna excommunicationis, neque cum his, eorum jurisdictionem, quam nullam habent, implorando sed in aliis negotiis tam divinis, quàm politicis.

IV. Licitam facit hanc communicationem ignorantia, si nescias scilicet, alterum esse excommunicatum vitandum: quia tali casu non adest contumacia. Aut si dubites, utrùm alter excommunicatus sit: quia in dubio melior est conditio possidentis.

V. Denique licitam facit hanc communicationem necessitas, seu vera indigentia, sive hæc ad animam, sive ad corpus, sive ad famam, sive ad alia bona temporalia pertineat. *Vid.* Laym. *l. c. c. 2.* Avila *p. 2. c. 6. disp. 11. dub. 2. & seqq.* Suar. *disp. 15. de Censur. sect. 3. & seqq.*

§. III.

De Communicante cum Excommunicato in crimine, ejusque pœna, & absolutione.

I. COmmunicans cum excommunicato vitando in crimine criminoso, ut ajunt jura, in crimine scilicet, ob quod excommunicatio in ipsum lata fuit, participando scienter cum ea in tali crimine, adjuvando illum, præstando auxilium, consilium, vel favorem circa hoc crimen &c. majorem excommunicationem incurrit, uti constat ex *cap. Nuper 29. §. in secunda verò quæst. h. t. & cap. Si concubinæ 55. eod.* quia faciens, & consentiens pari pœna constringuntur, ut aut Pontifex in *cit. cap. Nuper*.

II. Excommunicatus ob communicationem cum Excommunicato, absolvi non potest, nisi ab eo, qui illum, cum quo communicavit, excommunicavit, aut hujus Superiore; & quidem non nisi præstito priùs juramento de parendo ejus mandatis. In casu tamen, quo difficilè esset ad excommunicatorem accedere ejus, cum quo communicat, concedit Pontifex, ut præstita cautione juratoria de parendo mandatis excommunicatoris, absolvatur à suo Episcopo, vel proprio Sacerdote, seu Parocho.

III. Quòd si non in crimine criminoso, propter quod excommunicatus quis est, communicet aliquis cum excommunicato vitando, sed in aliis rebus tam sacris, quàm profanis, orando v. g. cum illo, comedendo &c. non incurrit majorem excommunicationem, sed tantùm minorem, à quolibet etiam simplici Sacerdote jurisdictionem ad absolutionem habente, sine alia præstita cautione absolvi potest, uti paulò post dicetur. *Vid.* Laym. *l. c. c. 3.* Barbos. & Fagn. *in 29. & 55. h. t.*

§. IV.

Quænam præterea statuta sint Jure Canonico circa Communicationem cum Excommunicatis?

MUlta, quæ in hoc §. referuntur, ex jure antiquo petuntur, secundùm quod omnes excommunicati vitandi sunt, etiam ab Episcopis, aliisque Prælatis Papa inferioribus, antequam absoluti fuerunt, vel si fama sit, aliquem esse excommunicatum, priusquam se purgaverit, quamvis excommunicatus talis pœniteat, & paratus sit satisfacere parti læsæ, vel etiam satisfecerit, & juraverit de parendo mandatis Ecclesiæ. *cap. Cùm desideres 15. h. t.* Quæ, ut plura alia, utiliùs legentur apud Auth. Meth. quàm ut hìc sine necessitate referantur, cùm vel nulla hodie, post Constant. Concil. talium jurium praxis sit, vel rara, vel ex dictis constent. *Vid.* Covarr. *in c. Alma p. 1. §. 2.* Barbos. *in c. 30. h. t.*

SECTIO V.

De Absolutione ab Excommunicatione.

§. I.

Quinam possint absolvere ab Excommunicatione majore, vel minore?

I. AB Excommunicatione majore, sive à jure illa lata sit, sive ab homine

generaliter, si expressè reservata non sit, potest non tantùm Episcopus, sed quilibet Parochus, saltem ex potestate juris delegata absolvere. *cap. Nuper 29. h.t.* Cujus enim, ut ait Pontifex, absolutionem sibi Canonis author specialiter non reservavit, eo ipso concessisse videtur aliis. Si verò reservaverit ejus absolutionem sibi, vel alii, qui Canonem fecit, vel qui in specie excommunicavit, nemo alius ab ea absolvere potest, nisi cui reservata est talis excommunicatio, vel hujus Superior, aut ab his delegatus: nisi articulus mortis urgeat, ubi cùm nulla sit reservatio, consequenter quilibet, qui à peccatis absolvere potest, poterit etiam ab excommunicatione, & quavis alia Censura absolvere.

II. Ab excommunicatione minore à jure lata absolvere potest quilibet, qui proprius Sacerdos, vel Parochus est excommunicati; & quamvis jurisdictionem fori externi non habeat, quæ tamen requiritur ad absolvendum ab excommunicatione, quia tamen jura illi hanc facultatem concedunt, rectè videtur ex delegatione juris hoc posse, ita ut absolvere ab excommuuicatione minore excommunicatum possit proprius Sacerdos, quamvis etiam hic ipse minore excommunicatione sit ligatus. *cap. Duobus 56. h.t.* Neque enim absolvendo recipit Sacramentum, cujus usu passivo per excommunicationem minorem privatus est. *Vid.* Suar. *disp. 7. de Censur. sect. 3.* Covarr. *l. c. §. 10.* Laym. *l. 1. tr. 5. p. 2. c. 6.*

§. II.

An ab Excommunicatione lata ab Episcopo Suffraganeo in suos subditos possit Archiepiscopus, seu Metropolitanus absolvere, sive ante appellationem, sive post illam?

I. POtest Archiepiscopus à suo Suffraganeo excommunicatum absolvere, etiamsi ante appellationem fuerit excommunicatus. Ita *Glossa finalis in cap. Per tuas 40. h.t.* Nec tenetur illum remittere ad Episcopum excommunicatorem, nisi velit ipsi hoc deferre, prout nonnunquam dignitas Episcopalis exigit.

II. Quòd si excommunicatio à Suffraganeo lata evidenter justa esset propter delictum manifestum Metropolitanus, seu Archiepiscopus excommunicatum absolvere non posset, sed remittere cum debet ad Suffraganeum, qui excommunicavit, pro absolutione impetranda, juxta *citatum cap. Per tuas*: nisi hic requisitus malitiosè absolutionem negaret. *Vid.* Fagn. & Barbos. *in cit. c. 40. h.t.* & Auct. Meth. *§. 3. hujus sect.*

§. III.

Qua forma, seu modo fieri debeat Absolutio ab Excommunicatione?

I. NUlla quidem certa verba præscripta sunt, quibus fieri debeat absolutio ab excommunicatione: quæ tamen ordinariè adhibeantur (saltem in foro externo) apud Theologos Morales videre est. Duplex autem absolutioni præmittenda est cautio, non quidem ut illa sit valida, sed ut sit licita. Prima est: ut absolvendus juramentum præstet de parendo mandatis Ecclesiæ, vel ipsius absolventis, quòd scilicet hujusmodi delictum committere imposterum non velit. *cap. 10. 11. 12. h.t.* Secunda cautio est, ut absolvendus priùs satisfaciat parti læsæ, aut si hoc præstare statim non potest, cautionem pignoratitiam, vel fidejussoriam præstet. Neque tamen, qui juravit se satisfacturum, si postmodum id non præstet, quamvis possit, in priorem excommunicationem ipso jure reincidit, cùm hoc in nullo jure expressum sit.

II. Ut absolvatur quis validè, aut licitè, non requiritur quidem illius præsentia, cùm sicuti absens ligari potest Censura, ita ab eadem absens possit absolvi: requiritur tamen, ut obtineatur absque vi, aut metu gravi injustè incusso, aliàs jure Ecclesiastico nulla erit. *c. un. de his, quæ vi in 6.* Ne videlicet disciplina Ecclesiastica damnum aliquod patiatur, si contra illam vis, aut metus prævaleat.

III. Quamvis sub conditione de præsenti, vel de præterito, valida, & licita sit absolutio ab excommunicatione: si tamen fiat sub conditione de futuro, pendet ejus effectus, donec conditio impleatur, ex voluntate scilicet Ecclesiæ statuentis hanc à conditione suspensionem. Secus autem fit in Sacramentali absolutione à peccatis, ubi ex institutione Christi, à qua Sacramentum hoc dependet, nulla dari potest absolutionis in capaci subjecto suspensio.

IV. Sunt alii adhuc duo modi, quibus subinde ab excommunicatione Absolu-

solutio datur: ad cautelam scilicet, & ad reincidentiam. Priori modo datur Absolutio, si dubium est, an aliquis Censuram aliquam incurrerit. Qualis Absolutio non tantùm ordinariè præmittitur Sacramentali peccatorum Absolutioni, ad vitandam scilicet omnem irreverentiam, sed aliis etiam actibus, quorum valor per Censuram impediri potest, prout ordinariè in Rescriptis Romanis, in ordine ad Electionem, Collationem Beneficii &c. fieri solet. *cap. Venerabili* 25. *h.t.* Ad reincidentiam fit Absolutio, quando quis v. g. propter impedimentum legitimum ab inferiore, qui aliàs absolvendi licentiam non habet, absolvitur quidem, cum eo tamen onere, ut cessante impedimento temporali, se præsentet Superiori, cui Absolutio reservata est, sub pœna in eandem Excommunicationem reincidendi, si se præsentaturus non sit. *cap. eos qui* 22. *h.t. in 6.* Ratio est: ne detur occasio Censuram Ecclesiasticam impunè contemnendi. *Vid.* Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 2. Sanch. *l.* 2. *Moral. c.* 11. *& seqq.* Suar. *disp.* 7. *de Censur. sect.* 7. *&* 8.

§. V.

Utrùm is, qui duabus, vel pluribus Excommunicationibus ligatus est, si ab una absolvatur, censeatur etiam absolutus ab aliis?

I. SIquis ex pluribus diversis causis plures Excommunicationes incurrit, & in petitione Absolutionis, unius tantùm causæ meminit, tacendo alias, tunc absolutus ab una Excommunicatione, non hoc ipso absolutus est à reliquis, prout sumitur ex *cap. Cùm pro causa* 27. *h.t.*

II. Si à pluribus Prælatis, quibus subjectus est, propter plures excessus excommunicatus fuit, non erit absolutus ab Excommunicationibus suis, si ab uno tantùm eorum Prælatorum absolvatur, sed ab aliis etiam absolvi debet: nisi hi omnes uni eorum commissionem dedissent, suo etiam nomine absolvendi. *cap. Officii.* 42. *h.t.* Ratio est: quia per hoc, quòd uni eorum propter delictum contra ipsum commissum satisfactum fuerit, non censetur etiam aliis, propter delicta in ipsos commissa, satisfactum. *Vid.* Avila *c.* 7. *disp.* 2. *dub.* 3.

§. VI.

De Absolutione Excommunicati decedentis in Excommunicatione.

I. EXcommunicatum, quamvis multa signa pœnitentiæ ante mortem dederit, & coram DEO ab omnibus peccatis absolutus sit, coram Ecclesia tamen ligatū sua adhuc Censura posse manere etiam post mortem, clarè colligitur ex *c. à nobis* 28. *h.t.*

II. Si Excommunicatus in Excommunicatione decessit, Absolutio, saltem indirectè, dari ei potest, ac debet, si de ipsius viventis pœnitentia per evidentia signa constiterit, ut Ecclesię scilicet suffragiis, & sepultura Ecclesiastica gaudeat. *cit. c.* 28. *h.t.* Hæredes verò satisfacere pro anima illius debent de Jure Canonico, etiāsi nihil ex delicto ad eos pervenerit: cùm enim vivens ille pœnituerit: & quantū in se fuit, satisfecerit, aut satisfieri voluerit, consequenter voluntatē hanc exequi debent illi, ad quos bona defuncti pervenerunt. *Vid.* Barbos. *in c.* 28 *h.t.* Suar. *dis.* 5. *de Censur. sect.* 1. Covarr. *in c. Alma p.* 1. §. 11

§. VII.

Quando Excommunicatus habendus sit pro absoluto ab Excommunicatione, vel non?

I. EX hoc solo capite, quòd quis à suo Episcopo excommunicatus ad Romanam curiam accesserit, non debet haberi absolutus, etiamsi hoc asserat, nisi literas suæ absolutionis ostendat. *cap. Sicut* 39. *h.t.* Cùm nunquam debeat præsumi absolutus, qui semel excommunicatus est, nisi absolutionem probet.

II. Censeri non debet absolutus ab Excommunicatione Papali, quem datis ad eum literis salutat Pontifex, aut cui benedictionem Apostolicam impertit. *c. Si aliquando* 41. *h.t.* Cùm hæc salutatio, vel per ignorantiam, vel per negligentiam, vel per nimiam occupationem, aut subreptionem, ut ait Pontifex, contigisse potuerit. Si tamen scienter Pontifex cum Excommunicato, verbo, vel salute, vel alio quovis modo &c. communicet, & exprimat, quòd per hæc eum pro absoluto habere velit, absolutus haberi debet, uti colligitur ex *Clement. Si summus* 4. *h.t. Vid.* Covarr. *l.c.* §. 2. Barbos. *in cit. c.* 39. *h.t.*

SECTIO VI.

Aliæ nonnullæ quæstiones circa Excommunicationem, aliasve Censuras proponuntur, & exponuntur.

§. I.

Quomodo Prælatus Ecclesiasticus se defendere possit etiam spirituali gladio, scilicet Ecclesiastica Censura, contra Potestatem temporalem, seu secularem?

I. POtest Prælatus Ecclesiasticus spirituali gladio se defendere contra Potestates, & Dominos temporales, seu seculares, id est, eos excommunicare, vel terrâ eorum interdicto subiicere, si ab iis injuriam patiatur, uti patet ex *c. Dilecto 6. h.t. in 6.*

II. Neque solùm id potest pro defensione bonorum, & jurium Ecclesiæ, sed etiam ad defensionem propriæ suæ personæ, ac etiam suorum jurium, & bonorum patrimonialium. Et hoc non solùm tunc, quando alius defensionis modus non suppetit, sed etiam quando gladio, & armis temporalibus se tueri posset. Potestque uti gladio spirituali, videlicet Excommunicatione, etiam non præmissa monitione, quando ea infligitur pro defensione proprii juris, aut contra occupantem res Ecclesiæ. *Vid.* Barbos. & Franc. *in cit. c. 6. h.t. in 6.* Covarr. *in cap. Alma p. 1. §. 9. n. 6.*

§. II.

Si malefactor captus à Judice Laico dicat, se esse Clericum, ad quem Judicem spectet de hac re cognoscere, Secularem, an Ecclesiasticum?

I. QUando reus est captus per Judicem Secularem, & controvertitur, an sit Clericus, habens Tonsuram primam, vel minores Ordines, vel etiam, an in habitu Clericali, & Tonsura inceperit, hujus rei cognitio, & probatio fieri debet coram Judice Ecclesiastico, & non coram Seculari. Ita habetur *c. Si Judex 12. h.t. in 6.* Et quamvis in pluribus locis contrarium practicetur, eò quòd dicant, hujusmodi quæstionem in facto consistere; posse autem Judicem Secularem de quæstionibus facti etiam circa Ecclesiastica, & spiritualia negotia cognoscere: non tamen id licitum est sine speciali privilegio Papæ, vel immemoriali consuetudine.

II. Potest tamen Judex Secularis Clericum, qui pro Laico se publicè gerit, capere in crimine repertum, absque metu Excommunicationis, nempe si reus fugitivus sit, vel saltem suspectus de fuga: non quidem animo retinendi illum, aut puniendi, sed tradendi Episcopo proprio; aliàs enim Excommunicationem incurreret.

III. Pendente quæstione, an quis sit Clericus, an Laicus, non debet is sub custodia remanere Judicis Secularis, sed Ecclesiastici, si ante capturam publicè reputabatur Clericus. Si verò ante comprehensionem publicè se gerebat pro Laico, non debet remitti ad Judicem Ecclesiasticum, donec constet, an sit Clericus. Sed neque Judex Secularis, pendente isto judicio, an sit Clericus debet illum è custodia dimittere: quia lite pendente nihil est innovandum. A fortiori debet reus, à Judice seculari captus, statim ad Judicem Ecclesiasticum remitti, ubi notoriè constiterit, esse Clericum. *Vid.* Barbos. & Franc. *in cit. c. 12. h.t. in 6.* Covarr. *pract. qq. c. 33. n. 2.* Clar. *§. fin. q. 36. nu. 21.*

§. III.

Utrùm Excommunicatio post appellationem lata, sed quæ per negligentiam deserta fuit, convalescat, vel non: & an talis Excommunicatus nihilominus sit denuntiandus, & vitandus?

I. SI Excommunicatus post legitimam appellationem, id est, ex justa, & vera causa interpositam, eam debito tempore per negligentiam non prosequatur, non ideò ratificatur, aut convalescit sententia Excommunicationis, uti habetur *c. Licèt 14. h.t. in 6.* Neque validantur attentata ab Excommunicatore post appellationem. Ratio est: quia per appellationem legitimam eximitur appellans à jurisdictione Judicis, à quo appellatur, ejusque jurisdictio suspenditur.

II. Excommunicatus tamen nominatim, specialiter, & expressè, si appellationem intra terminum præscriptum ex negligentia non prosequitur, eo lapso publicè denunciandus est excommunicatus, & vitari debet tam in, quàm extra judicium, ut habetur *cit. c. 14. h.t. in 6.* Ipse tamen non tenetur interim se gerere pro excommunicato, si

in

in veritate excommunicatus non est, quia sententia Excommunicationis fuit nulla, & quæ interim fecit, sunt valida, ut si eligat aliquem ad Beneficium, quamvis id pendeat ex futuro eventu, si probata fuerit nulla Excommunicatio. *Vid.* Barbos. & Franc. *in cit. c.* 12.

§. IV.

An Prælatus Ecclesiasticus possit per Laicos capere, vel conicere in carcerem Clericos, sine pœna Excommunicationis?

I. SI Episcopus, vel alius Prælatus Clericos suæ jurisdictioni subjectos propter commissa crimina (licèt nondum constet, eos esse incorrigibiles) mandat per Laicos capi, & in carcere includi, ne fugiant, nec ipse mandans, nec executores Laici Excommunicationem incurrunt: quia hìc nulla intervenit temeritas, nec injuria, nisi ex proposito excedant, ut si Clericum non resistentem, calce, pugno, vel alio modo percuterent; sic enim excommunicati forent. Ita habetur *c. Si Clericos* 15. *h. t. in 6.* Ex quo per sensum contrarium colligitur, quòd Clerici propter debitum civile non possint capi, & incarcerari, quia citato *cap.* hoc solùm permittitur propter commissa delicta. Possent tamen incarcerari, si debitum civile descenderet ex crimine.

II. Quando Clericus etiam de jure propter crimen potest capi, & incarcerari, si det fidejussorem de parendo juri, non debet ulteriùs detineri, sed liber dimitti: nisi crimen esset adeò grave, ut timeretur, ne relictis fidejussoribus, aufugiat, vel alia rationabilis causa suaserit eum detinendum. Ita rursum habetur *cit. cap.* 15. *h. t. in 6.* Multò verò magis relaxari debet carcer, si Clericus det pignora, utpote quæ major est cautio, quàm per fidejussores. *Gl. hìc V. Fidejussoriam. Vid.* Franc. *in cit. c.* 15.

SECTIO VII.

De secunda Censura Ecclesiastica, nempe Suspensione.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Suspensio Ecclesiastica?

I. SUspensio propriè dicta est *Censura, per quam persona Ecclesiastica privatur usu seu exercitio Ordinis, Officii, aut Beneficii Ecclesiastici, quod ipsi competit ratione alicujus potestatis Ecclesiasticæ.* Dividitur communiter primò in Totalem, & Partialem. Illa suspendit simpliciter ab Officio, Beneficio, & Ordine: hæc suspendit, vel ab Ordine tantùm, ita ut prohibeatur omne exercitium, aut certùm tantùm exercitium Ordinis; vel à Beneficio tantùm, simpliciter omni, aut à certo tantùm, aut à certa parte Beneficii, ita ut suspensus prohibeatur frui vel omnibus suis Beneficiis, vel uno, vel parte unius. Vel denique suspendit ab Officio, vel administratione, aut jurisdictione, vel totaliter (quam aliqui Suspensionem secundùm quid totalem dicunt, prout illæ etiam Suspensiones dicuntur, quæ à toto Beneficio, & ab omni Ordine suspendunt) vel quoad partem, quæ propriè partialis Suspensio dicitur.

II. Alio modo dividitur Suspensio in Perpetuam, quæ non tollitur nisi per absolutionem, & propriè Censura dicitur: ac in Temporalem, quæ fertur ad certum tempus, quo elapso cessat, ac potiùs pœnę, quàm Censuræ rationem habet. Denique dividitur in eam, quæ à Jure fertur, & in eam, quæ fertur ab homine &c. De qua Divisione jam constat ex dictis.

III. Patet ex modò dictis, confundendas non esse Suspensiones has: cùm possit aliquis suspensus esse ab Officio, qui tamen nec ab Ordine, nec à Beneficio suspensus est; & possit suspensus ab Officio non tantùm in temporalibus adhuc administrare, sed facta etiam Beneficii collatio sit valida, quamvis illicita sit, & irritanda, prout colligitur ex *c. ult. de Cler. Excomm.* sicuti privandus est Beneficii titulo, qui ob grave delictum perpetuò suspensus est, cùm Beneficium detur propter Officium. *Vid.* Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 3. *c.* 1. Tanner. *tom.* 4 *disp.* 6. *q.* 10. *dub.* 7. Suar. *disp.* 26. *de Cens. sect.* 3. *& disp.* 27. *sect.* 1.

§. II.

Quis possit Censuram Suspensionis ferre, & in quos, & ob quam causam, & quis ab illa possit absolvere?

I. OMnis, & solus ille, qui potest excommunicare, potest etiam suspendere: cùm una, eademque potestas sit ad ferendam quamlibet Censuram.

II. Ad

II. Ad Suspensionis Censuram ferendam, si ob peccatum præteritum, aut futurum feratur à Judice, ad frangendam, vel impediendam rei contumaciam, prævia monitio necessaria est, ut dictum est de Excommunicatione.

III. Possunt Censura Suspensionis ligari omnes, & soli Clerici, præter Papam: cùm hi soli capaces sint Ecclesiasticæ potestatis, & consequenter usu illius potestatis, vel simpliciter, vel quoad partem privari possint. Possuntque hac Censura ligari non tantùm singuli, sed totum etiam Clericorum Capitulum, & probabiliter etiam Abbatissæ, cùm sint Jurisdictionis spiritualis, saltem ex commissione, capaces. Et quamvis Episcopi etiam suspendi possint; ex privilegio tamen sibi, ad cavenda multa Ecclesiæ incommoda, concesso, non comprehenduntur sub generali Suspensionis à Jure latæ sententia, nisi specialiter exprimantur. *cap. Quia periculosum 4. h.t. in 6.*

IV. Non incurritur Suspensio, sive Censura propriè dicta sit, sive pœna tantùm, nisi ob propriam culpam, eamque mortalem: cùm tales pœnæ debeant esse commensuratæ culpis, & contumaciæ, nisi sit Suspensio levis tantùm ad breve tempus, unius v.g. diei, vel ab uno tantùm actu, ab una v.g. Missæ celebratione &c. nam hæc etiam propter levem culpam imponi potest.

V. Tollitur Suspensio primò per lapsum temporis, ad quem illa ut pœna, ob delictum præteritum, imposita est, vel impleta conditione, sub qua imposita est. Secundò tollitur Suspensio, quæ propriè Censura est ad frangendam contumaciam imposita, per absolutionem, si suspensus à contumacia cessaverit, quam impertiri potest quilibet, Episcopalem Jurisdictionem, aut privilegium habens, si non sit specialiter Sedi Apostolicæ reservata, & juxta *Trident. sess. 24. cap. 6. de reform.* possunt Episcopi subditos absolvere ab omni Suspensione, etiam Papæ reservata, dummodo orta sit ex delicto occulto, nec deducto ad forum contentiosum. *Vid.* Suar. *disput. 28. de Censur. sect. 1. & 29. sect. 2.* Laym. *l. c. c. 2. & 3.* Tanner. *l. c.*

§. III.

Aliæ nonnullæ quæstiones circa Suspensionem resolvuntur.

I. GRaviter peccat, qui actum exercet, à quo suspensus est (si tamen materia gravis sit) & incurrit irregularitatem, si actum Ordinis exerceat, à quo suspensus est. *c. 1. h.t. in 6.*

II. Satis certum est, quòd actus Ordinis, si quis ab Ordine suspensus eos exerceat, sint validi, exceptis illis, qui ad sui valorem jurisdictionem requirunt, uti est Sacramentalis absolutio: cùm valorem illorum actuum impedire non possit Ecclesia, si requisita omnia debito modo ponantur.

III. Non est prohibita cum suspenso, etiã denuntiato, communicatio; cùm nullum Jus habeatur talem communicationem prohibens, sicuti de vitandis Excommunicatis denuntiatis habetur: nisi suspensum inducas ad agendum contra Suspensionem, quod Jus naturale, & divinum, cooperationem ad peccatum prohibens, prohibet.

IV. Qui suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ (de qua Suspensione, quæ non est propriè Censura, & rectiùs Interdictum, quàm Suspensio dicitur, agit *cap. Is, qui 20. h.t. in 6.*) privati sunt omni participatione divinorum in Ecclesia, ita ut talia exercere non possint in Ecclesia, quamvis pleraque possint extra Ecclesiam, & multa etiam possint in Ecclesia privatim peragere, & tempore, quo celebrantur etiam divina, transire possint per Ecclesiam.

V. Denique suspensus ab Ordine, Officio, vel Jurisdictione in uno loco, ubique ab usu eorum, & exercitio suspensus est, donec absolvatur: cùm Censura eum ubique comitetur. *Vid.* Tanner. *l. c.* Suar. *l. c. disp. 26. sect. 12. disp. 27. sect. 3. & disp. 38. sect. 1.*

SECTIO VIII.

De tertia Censura Ecclesiastica, nempe de Interdicto.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Interdictum?

I. INterdictum est *Censura Ecclesiastica, per quam prohibetur participatio certorum Sacramentorum, omnium divinorum offi-*

officiorum, & Ecclesiasticæ Sepulturæ, quatenus hæc omnia ad divinum cultum spectant. Quæ ultima verba definitioni addi possunt, ut clariùs distinguatur Interdictum ab aliis Censuris: cùm Interdictum privet his rebus sacris, quatenus sacræ sunt; Excommunicatio verò illis privet, ut habent communicationis cum fidelibus rationem; Suspensio verò his privet, quatenus sunt actus potestatis, aut ministerii Ecclesiastici.

II. Dividitur Interdictum primò in Locale, & Personale. Locale est, cum immediatè ipse locus interdicto supponitur, ne functiones sacræ tempore Interdicti prohibitæ in illo fiant: Personale Interdictum est, quo immediatè ipsis personis prohibetur, ne talia agant, & functiones sacras, per Interdictum prohibitas, nec hic, nec alibi exerceant.

III. Utrumque subdividi potest primò in Generale, & Speciale. Generale est, quo interdicitur locus generalis, plura alia loca complectens, uti est Regnum, Provincia, Civitas &c. Speciale est, quo locus unus particularis, una v.g. certa Ecclesia, aut persona certa particularis interdicitur. Quando Interdictum Generale in Civitatem fertur, tunc neque intra Civitatem, neque in Suburbiis, licitum est divina celebrare: possunt tamen celebrari in aliis ejusdem Civitatis Ecclesiis, si una tantùm particularis Ecclesia interdicta sit. Quando verò Interdictum Generale in totam Communitatem, prout fieri potest, fertur, innocentes etiam sub illo per accidens pati debent, quatenus sunt pars Interdictæ Communitatis: ne scilicet nervus Ecclesiasticæ disciplinæ facilè dissolvatur.

IV. Utrumque Interdictum subdividi potest in Totale, quod videlicet omnes effectus Interdicti habet; & in Partiale, quod non omnes effectus Interdicti habet, sed certum tantùm aliquem, privationem v.g. divinorum, vel privationem sepulturæ sacræ &c. *Vid.* Laym. *l.*1. *tr.*5. *p.*3. *c.*1. Suar. *disp.* 32. *de Censur. sect.*1. Tanner. *tom.*4. *disp.*6. *q.* 10. *dub.* 8.

§. II.

Quænam sub Interdicto generaliter promulgato comprehendantur, vel non?

IN *cap. Si sententia* 16. *h.t. in* 6. statuitur, ut si sententia alicujus Interdicti in Clericum alicujus Ecclesiæ proferatur, non intelligatur interdictus populus, nec è converso, interdicto populo Clerus interdictus censeatur, nisi illud in ea sententia sit expressum: quia appellatione populi, non veniunt Clerici, cùm Laici, & Clerici sint genera hominum diversæ professionis, ita ut ab uno ad alterum in odiosis non debeat fieri extensio: sicuti nec sub Clericorum, nec sub populi nomine, si hi interdicantur, Religiosi veniunt, nisi aliunde colligatur aliud. *Vid.* Suar. *l.c. sect.*2. *& disp.*37. *sect.*1. Barbos. *in cit. c.*16.

§. III.

Quænam observanda sint circa administrationem, & susceptionem Sacramentorum, quæ Interdicti tempore est prohibita?

I. AD præcavenda multa pericula, & incommoda, quæ facilè orirentur, si nulla Sacramenta administrari, aut nulla divina officia celebrari possent Interdicti tempore, statuitur *c. Alma Mater* 24. *h.t. in* 6. ut tempore Interdicti omnes ad Sacramentum Pœnitentiæ admittantur, nisi sint excommunicati, vel per suam malitiam Interdicti causam, aut cooperando auxilium dederint, qui admitti non debent, nisi saltem dent cautionem de satisfaciendo.

II. Tempore Interdicti possunt Missæ, & alia divina celebrari (ab illis scilicet, qui interdicti non sunt) singulis diebus, submissa tamen voce, januis clausis, exclusis Excommunicatis, & Interdictis, & non pulsatis campanis &c. In festivitatibus verò Natalis Domini, Paschæ, & Pentecostes, ac Assumptione Beatæ Virginis, divina celebrari possunt solemniter, januis apertis, organis pulsatis, alta voce, exclusis quidem Excommunicatis, non tamen Interdictis, ob singularem dictarum solemnitatum reverentiam, ita tamen ut illi, propter quorum delictum Interdictum latum fuit, altari nullatenus appropinquent. *cit. c. Alma.*

III. Ob animarum periculum possunt tempore Interdicti conferri Baptismus, & Confirmatio, etiam solemniter, tam adultis, quàm parvulis: & confici suo tempore Chrisma. *c.*19. *h.t.*

IV. Licitum est coram Interdictis Verbum DEI prædicare, & ad emendationem eos inducere, convocando etiam populum (saltem semel in hebdomade) ad Ecclesiam

siam aliquam, si ita expedire videatur (quia prædicare non est actus sacri Ordinis) modò nullum divinum officium coram eis celebretur.

V. Si sit periculum vitæ, licitus est tempore Interdicti usus SS. Eucharistiæ, deportando illud cum lumine, campanula, comitatu Fidelium &c *c.11. de Pœnit. & Remiss.* Sicut enim Interdicti tempore non negat Ecclesia viaticum moribundis, ita nec cultum debitum SS. Eucharistiæ tollit.

VI. Conceditur in Interdicto tam locali quàm personali matrimonium contrahere etiam personis interdictis: quia prohibentur tantùm Interdicti tempore, quæ sunt omninò spiritualia, & actus Ordinum, quale non est matrimonium.

VII. Non est licitum, tempore Interdicti conferre Sacramentum Extremæ Unctionis, cùm non sit tanta ejus necessitas, quanta SS. Eucharistiæ. *cit.c.11. de Pœnit. & Remiss.* Nec Sacramentum Ordinis: nisi urgeat magna necessitas, in casu magnæ penuriæ legitimorum ministrorum Ecclesiæ. Quamvis hæc ipsa nonnunquam, & plura alia specialibus privilegiis concessa sint aliquibus. *Vid.* Suar. *de Censur. disp* 32. *sect.*1. & *disp.*33. *sect.*1. Laym. *l.*1. *tr.*5. *p.*4. *c.*2. Covarr. *in cit. c. Alma p.*2. *§.*2.

§. IV.

Quæ observanda sint circa celebrationem divinorum officiorum, & an, ac quatenus ea prohibita tempore Interdicti, vel concessa?

I. DIvinorum Officiorum nomine, quæ tempore Interdicti prohibita sunt, non tantum intelligitur Missæ celebratio, publica ratio ab Ecclesia instituta, sed omnes etiam sacræ publicæ benedictiones, quæ nomine, & authoritate Ecclesiæ à ministris Ecclesiæ fiunt.

II. Etsi tempore generalis Interdicti licitum sit singulis diebus celebrare divina Officia, modo, quo diximus §. præcedente n.2. Non tamen id licet in Ecclesia specialiter interdicta: quamvis etiam in hac licitum sit singulis hebdomadis tempore Interdicti Missam celebrare causa conficiendi Corpus Christi pro infirmis, licèt necessitas id non exigat: quæ si id exigat, etiam sæpius celebrare per hebdomadam licet. *c.*57. *h.t.*

III. Laici non habentes privilegium non possunt admitti tempore Interdicti ad Officia divina, etiamsi sint Clericorum domestici, & licèt non sint specialiter Interdicti, ac in divinis celebrandis adhibeatur moderatio, de qua *cit. n.*2. *§ præced.*

IV. Clerici tempore Interdicti divina Officia non tantùm possunt, sed etiam debent celebrare, si Beneficiati sint, alioquin privantur distributionibus quotidianis. *Vid.* Barbos. *in cit. c.*57. *h.t.* Laym. *l.c.* Suar. *de Censur. disp.*34. *sect.*1.

§. V.

De Privatione Sepulturæ Ecclesiasticæ tempore Interdicti?

I. INterdicti localis generalis tempore prohibentur Fideles in loco sacro interdicto sepeliri: exceptis illis personis Ecclesiasticis, quæ specialiter interdictæ non sunt, & tamen servaverunt locale Interdictum; nam his conceditur, ut possint Interdicti tempore in loco interdicto sepeliri, sine pulsu tamen campanarum, & aliis solemnitatibus, si non sit unum ex festis paulò antè enumeratis.

II. In festis illis quatuor solemnibus suprà nominatis omnes tam Laici, quàm Clerici, qui specialiter interdicti non sunt, neque culpa sua causam Interdicti dederunt, vel si personaliter interdicti sint, denuntiati tamen non fuerunt, nec impœnitentes mortui sunt, possunt in quocunque loco sacro, non interdicto, sepeliri, quamvis parochiani sint Ecclesiæ specialiter interdictæ: cùm in tali casu non sint interdictæ personæ secundùm se, sed tantùm respectu loci certi. *Vid.* Laym. *l.c.* Suar. *l.c. disp.*35. *sect.*1. & *disp.*37. *sect.*2.

§. VI.

De Violatione Interdicti, & pœnis Jure decretis in violantes?

I. INterdictum personale violant Clerici personaliter interdicti, si actus proprios sui Ordinis, à cujus exercitio interdicti sunt, exerceant, &, uti dictum, incurrunt in tali casu irregularitatem; si intersint divinis, vel percipiant Sacramenta prohibita; si permittant alios personaliter interdictos divinis interesse, aut ea celebrare &c. Locale verò Interdictum violant, si celebrent divina, non observata moderatione *cap. alma*, aut si permittant alios divina

vina celebrare in loco interdicto, cujus regimen illis commissum est &c. nisi specialia privilegia habeant.

II. De pœnis, quas incurrunt laici etiam, qui vel ipsi violant Interdictum, vel cogunt violare, & de Pœnis, quas incurrunt Religiosi violantes Interdictum, vide *Clement.* 1.2.& 3. Eas porrò pœnas, vel tollunt, vel multum moderantur concessa variis, Religiosis præsertim, privilegia. *Vid.* Laym. *l.c.c.* 3. Barbos. *in c.2.h.t.& cit. Clem.*

§. VII.
De Causis Interdicti, & relaxatione ejusdem.

I. FErre potest Interdictum in personas, aut locum sibi subjectum, qui excommunicare potest, propter delictum grave, quod est totius Communitatis, quę interdicitur, vel Principis, aut Magistratus, qui in tali loco aut temporalem, aut spiritualem jurisdictionem exercet, & sua malitia totam Communitatem inficit. *cap. Non est* 11. *de sponsalibus cap. Si sententia* 16. *h.t. in 6. cap. sanè* 11. *de offic. deleg.*

II. Tollitur, vel relaxatur interdictum. Primò quidem elapso tempore, ad quod positum est, vel posita conditione, quam urget interdictum. Secundò per relaxationem Episcopi, vel alterius, habentis Jurisdictionem quasi Episcopalem in Communitatem interdictam: si quidem Interdictum Jure communi non sit reservatum. Tertiò per privilegium, quo conceditur potestas absolvendi ab omnibus Censuris Juris &c. *Vid.* Suar. *de Censur. disp.* 36. *sect.* 1. & 3. Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 4. *c.* 5.

§. VIII.
Proponuntur Extravagantes Constitutiones hujus Tituli.

VIdeat harum expositiones, qui earum notitiam, parum necessariam, habere cupit apud *Auth. Method.* hoc §.

§. IX.
De Cessatione à divinis, quid, & quotuplex sit, & quomodo differat ab Interdicto?

I. CEssatio à divinis est *Ecclesiastica prohibitio, ob quam Clerici cessare debent, in certo loco à celebratione divinorum officiorum, & Sacramentorum administratione, nisi in quantum necessitas postulat.* Duplex est hæc Cessatio, generalis alia, alia particularis, ea propè ratione, qua de Interdicto locuti fuimus.

II. Differt Cessatio ab Interdicto locali. Primò, quòd Cessatio nec pœna sit propriè dicta, nec censura, sed nuda prohibitio, in signum gravissimi doloris ex iniqua divini honoris læsione posita. Secundò, quod Cessatio nullam in specie personam afficiat, sicuti Interdictum, quod respectu eorum, qui causam Interdicto locali dederunt, Interdictum personale dicitur. Tertiò, quòd violans Cessationem graviter quidem peccet, non incurrat tamen irregularitatem, sicuti incurrit, qui violat Interdicti censuram. Quartò, quòd privilegia concessa circa Interdictum extendi non debeant ad Cessationem à divinis; cùm à diversis ad diversa non fiat illatio. Quintò denique, quòd tempore Cessationis à divinis concessa maneat omnibus Sepultura sacra, modò hæc fiat sine officiis funebribus, quæ Cessationis tempore prohibita sunt. Porrò qui Interdictum in locum aliquem ponere possunt, possunt etiam, ob delictum tamen gravissimum, Cessationem à divinis ponere, ita ut violantes talem Cessationem ipso facto sint excommunicati, juxta *Clement.* 1. *§. in cessationibus verò generalibus h. t. Vid.* Laym. *l.c.c.*6. Suar. *l.c. disp.* 39. *sect.* 1 & 2. Navarr. *in Man. c.* 27. *à n.* 188.

QUæ in residui Juris Canonici duobus Titulis, tam antiquis, quàm in 6. habentur de Verb. signif. & de Reg. Juris, omisit Author Method. explicare, eò quòd putaret, hæc omnia cùm ex Corpore Juris desumpta essent, ex variis titulis, & cap. in variis Decretalium libris explicatis, satis intelligi posse, vel certè ea, quæ in Tit. de V.S. dicuntur, & explicantur, rectissimè peti posse ex variis Juris Lexicis, & Vocabulariis, quò etiam nos lectorem remittimus. Quæ verò in ultimo Tit. de Reg. Juris, tam in antiquis, quàm in 6. habentur, placuit hic breviter annectere, ut Regulæ illæ, quæ plurium sæpe Jurium summam continent, ab illis, qui Corpus Juris Canonici non habent, hæc tamen succincta SS. Canonum doctrina non displicet, non ignorentur: non quidem quasi omnes Regulæ Juris sint afferendæ, quæ toto Corpo-

pore

pore Juris sparsæ, innumeræ propè sunt, sed quòd potiores sint afferendæ, prout sub hoc Titulo continentur.

TITULUS XLI.

De Regulis Juris.

REgula Juris rectè describitur, quòd sit *brevis Jurium narratio, ex variis Juribus desumpta, complectens plures casus, in quibus eadem ratio, convenientia identitatis, aut paritatis reperitur.* Ut verò omnes aliæ Regulæ suas exceptiones patiuntur, & in nonnullis casibus fallunt, ita & Regulæ Juris, ut videre est apud Glossàm, & AA. passim: partim quia prædicta convenientia, & identitas cum aliis casibus, qui tamen videntur similes, quandoque non reperitur; partim quia Jus nonnunquam exceptionem facit, & circa particularia quædam objecta peculiare quid statuit. Sunt autem Regulæ Juris aliæ in antiquis, aliæ in 6. De illis sit

SECTIO I.

De Regulis Juris in antiquis.

PRima est: *Omnis res per quascunque causas nascitur, & per easdem dissolvitur.* Desumpta dicitur hæc Regula ex Auctore *Operis imperfecti cap. 52. in Math.* Locum vel maximè habet in contractibus, & obligationibus merè temporalibus, quæ ex positiva tantùm humani Juris constitutione vim suam habent. Fallit tamen in Matrimonio, utpote ex Jure divino indissolubili, & in aliis pluribus.

II. *Estote misericordes, sicut Pater vester cælestis misericors est, nolite judicare, & non judicabimini.*

Hoc loco nihil aliud præcipi existimo, ait Beda *lib. 2. in Lucam, cap. 34.* nisi, ut ea facta, circa quæ dubium est, quo animo facta sint, in meliorem partem interpretemur: quod enim scriptum est, ex operibus cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemiæ, furta, ebrietates, de quibus nobis permittitur judicare.

III. *Utilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur.*

Hæc Regula ex Beda, vel S. Hyeronimo desumpta, aliud non dicit, quàm quòd propter scandalum prætermittendum sit quidem omne, quod prætermitti potest, modò salva maneat triplex veritas; bonæ vitæ scilicet veritas, quæ ad quemlibet pertinet; veritas justitiæ, quæ ad Judicem spectat; ac veritas disciplinæ, quæ ad prælatum pertinet. Quæ tamen triplex veritas in iis, ubi tantùm est de consilio, aliquando saltem dimittenda est propter charitatem, & ad vitandum scandalum; secùs si sub peccato obligat, nam tunc è contrario hæc Regula formari debet: *Damnabilius veritas cum offensa Dei relinquitur, quàm scandalum permittatur.*

IV. *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.*

Intellige, si tantùm illicitum sit ex lege positiva, sive divina illa sit, sive humana: nam, ut ait Vener. Beda, ex quo hęc etiam regula desumpta est, Sabbatum custodiri præceptum est, (Jure divino positivo) Machabæi tamen sine culpa sua in Sabbatho pugnabant; & si quis jejunium fregerit (quod Jure Ecclesiastico positivo præceptum est) ægrotus, reus voti, vel præcepti violati non habebitur. Illa è contrario, quę Jure divino naturali illicita sunt, & ideò prohibita, quia mala, uti est, v.g. Hæresis, Adulterium, Blasphemia &c. nullo unquam casu licita sunt.

V. *Quod latenter, aut per vim, aut aliàs illicitè introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.*

Ita Gregorius VII. tum quòd suspecta sint de malo, quæ clàm, & latenter fiunt; tum quòd per vim, & metum gravem facta, vel ipso jure nulla sint, vel revocari debeant, juxta *Tit. 40. Lib. 1. Decret. De his, quæ vi metusve causa &c.*

VI. *In ipso causæ initio non est à quæstionibus inchoandum.*

Per tormenta scilicet veritatem inquirendo, quod hac regula prohibitum voluit Gregorius VII. cùm tormenta, sive tortura adhiberi non debeant ad veritatis indagationem, nisi in subsidium, quòd aliter veritas haberi non possit, & quòd semiplena probatio præcesserit. De qua re videantur, qui de Judiciis criminal. agunt.

VII. *Quidquid in sacratis Deo rebus, & Episcopis injustè agitur, pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt, & à quoquam violari non debent.*

Ut adeò duæ sint species Sacrilegii, juxta

juxta Stephanum I. Pontificem, qui hanc Regulam posuit: una scilicet in rebus Deo sacratis, altera in personis Deo consecratis, quibus exhibita irreverentia Sacrilegium dici potest.

VIII. *Qui ex timore facit præceptum, aliter facit, quàm debeat, & ideò jam non facit.*

Intelligenda est hæc Regula, à Sancto Augustino tradita, de timore servili, qui facit, quod præceptum est, non amore justitiæ, quam positivè excludit, sed timore tantùm pœnæ, à qua sola hîc, & nunc movetur.

IX. *Defleat peccator, quia offendens in uno, factus est omnium reus.*

Non quidem, quasi in quovis peccato contineretur omnium peccatorum malitia, quatenus peccatum conversio est ad creaturam: sed quòd ratione aversionis à Deo eundem substantialiter reatum incurrat per unum peccatum commissum peccator, quem incurrit de omnibus reus (quoad substantiam, non autem quoad intensionem) reatum scilicet pœnæ æternæ.

X. *Non enim potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & pastor nescit.*

Ita loquitur Gregorius in *regist. l. 2. Epist. 52. cap. 91.* Neque enim excusat ignorantia, ut ait Panormitanus in hanc Regulam, quando quis tenetur diligenter indagare, custodire, & præcavere.

XI. *Indignum est, & Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.*

Quòd enim strictè dictum Homagium est, prout de eo loquitur hæc Regula, magis ex consuetudine Ecclesiæ, quàm ex scripto jure desumpta, in temporalibus tantùm locum habet: ac illum, qui Homagium alteri præstat, ejus Vassallum facit, ad temporalia obsequia præstanda obligatum, qualia obsequia pro spiritualibus præstare, simoniacum esset. Et hinc multa differentia est inter juramentum fidelitatis, ac obedientiæ, quod suis Episcopis v.g. & Prælatis, tanquam patribus, præstant Clerici.

SECTIO II.

De Regulis Juris in Sexto.

I. *Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè sine Canonica Institutione obtineri.*

Compend: Pirhing.

In titulum scilicet, quin per canonicam Electionem, Postulationem, Collationem, Præsentationem, propriè dictam Institutionem, aut aliam legitimam provisionem, eum acquisiverit: nisi triennalis, bonæ fidei, quieta, pacifica, ac continuata possessio per regulam Cancellariæ juvet aliquem, ubi Pontifex penitus tollit, & extinguit lites super beneficiis taliter possessis post triennium motas, si non fuerit eorum acquisitio simoniaca, vel intrusi non fuerint beneficiati. Videantur *Tit. De Postulatione Prælat. de Electione. De Præbendis, & dignit. De Institutio. De Concessione Præbend. &c.*

II. *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.*

Ita ut ille, qui conscientiam certam habet, rem illam, quam possidet, & sibi præscribere vult, alienam esse, nec longissimi temporis præscriptione juvetur, contrariam legem Civilem corrigente jure Canonico, ob animæ periculum. Videatur *Titulus De Præscript. in utroque Jure.*

III. *Sine possessione præscriptio non procedit.*

Sine possessione, vel quasi possessione, juris scilicet, à jure adminiculum habente (ita ut præscribens sit capax possessionis, quomodo capax non est Laicus, jura spiritualia possidendi) civiliter non interrupta, per se, vel per alios suo nomine possidentes, debito tempore continuata. Videantur jura pro priore Regula citata, ex quibus tam prior, quàm hæc Regula desumpta fuit.

IV. *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.*

Verba sunt S. August. *causa 14. q. 6. can. 1.* relata. Quæ Regula non tantùm de remissione peccati quoad Deum intelligi debet, quòd ea scilicet non fiat, nisi restituatur ablatum, si restituendi facultatem quis habeat, vel nisi serium propositum habeat, de re tali restituenda, ubi poterit, nisi restitutio remissa fuerit; neque tantùm intelligi debet de furto, aut violenta ablatione, sed de quovis damno in justè dato, & quod potissimum hujus loci est, de vitio etiam reali, quo afficitur res furto ablata, ita ut res furto ablatæ præscribi non possint, nisi per restitutionem domino factam, vitium fuerit purgatum. Videatur etiam *cap. Cùm tu 5. de usuris, & cap. Quamquam 2. eodem in 6.*

V. *Peccati venia non datur nisi correcto.*

Sumitur hæc Regula ex *can.2.Gelasii Pontificis cauſ.24.q.2.*& intelligitur de venia culpæ, & æternæ pœnæ, quòd hæc ſcilicet non concedatur, niſi correcto; non autem de pœna temporali tantùm, quòd hujus ſcilicet venia non detur, niſi correcto, cùm ſæpius venia temporalis pœnæ in hac vita ſubeundæ, etiam non correcto (ad ſcandalum vitandum, aut ex alia cauſa) concedatur.

VI. *Nemo poteſt ad impoſſibile obligari.*

Sive juris, ſive facti, ſive naturæ impoſſibilitate impoſſibile ſit, ita ut impoſſibilium promiſſio nullam ſecum trahat obligationem, etiamſi juramentum illi aeceſſerit: cùm illud, quod nec eſt, nec eſſe poteſt, dari, aut fieri non poſſit, ad quod tamen tendit obligatio. Videatur *l.impoſſibilium* 185. *ff. de reg.juris, & l.inter ſtipulantem §. Sacram* 183. *ff. de verbor.obl.*

VII. *Privilegium perſonale perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona.*

Privilegium ſcilicet, quod immediatè perſonæ conceſſum eſt, & cujus proxima cauſa eſt perſona. Sumitur hæc Regula ex *cap. 2. de auth. & uſu pallii*, ubi reſpondet Pontifex, non debere Archiepiſcopum ſucceſſori ſuo, aut alteri Metropolitano ſuum à Pontifice ſibi conceſſum pallium commodare, aut relinquere, ſed cum eo eſſe ſepeliendum: cùm pallium, utpote perſonale privilegium, à perſona in perſonam non tranſeat: & ex multis legibus civilis juris, ubi hæres mariti, patris, militis, patroni &c. non gaudet iiſdem privilegiis, quibus pater, patronus, miles, aut maritus, &c. gaudet. Idem ſæpè ſtatuitur circa reſcripta perſonalia, circa perſonalia pacta, perſonales tranſactiones &c. De quibus in *Tit. de Privileg. Reſcript. Pactis, Tranſact. &c.*

VIII. *Semel malus, ſemper præſumitur malus.*

Præſumptionibus niti hanc Regulam patet, quæ cùm ſæpe fallant, & veritati cedant, ſæpè etiam in foro externo fallitur, qui temerè in quolibet caſu hac Regula utitur. Desùmpta eſt ex *cauſ.22.q.5. can.Parvuli.14.* & pluribus aliis juribus, ubi non admittitur in teſtem, qui ſemel falſum deponendo pejeravit.

IX. *Ratum quis habere non poteſt, quod ipſius nomine non eſt geſtum.*

Prout habetur, & dicitur in *cap. Cùm quis* 23. *de ſentent. Excomm. in 6.* ubi dicitur excommunicationem Canonis non incurrere, qui percuſſionem Clerici ſui inimici, ab alio non tamen nomine ſuo factam, poſtmodum laudavit, in illa ſibi complacuit, & eam probavit: cùm non poſſim, ut ait Pontifex, ratum (propriè loquendo) habere id, quod meo nomine geſtum non eſt. Jura, quæ contraria aſſerunt, non tam de ratihabitione, quàm de nova conceſſione, vel novo conſenſu intelligi debent.

X. *Ratihabitationem retrotrahi, & mandato æquiparari, non eſt dubium.*

Si videlicet quod ratum habeo, nomine meo geſtum eſt: aliàs hæc Regula priori contradiceret. Sat multas eadem patitur exceptiones, & locum maximè habet in materia judiciorum, *cap. ult. de jurejurand. in 6. & l. licet* 56. *ff. de judiciis.* Ubi per procuratorem agitur, & in maleficiis, quæ per alium fieri poſſunt. *cap. Cùm quis* 23. *de ſentent. excommun. in 6.* Nec non in materia contractuum, &c.

XI. *Cùm ſint partium jura obſcura; reo favendum eſt potiùs, quàm actori.*

In deciſione ſcilicet cauſæ: quia in principio litis favetur actori, cui conceditur, verba ambigua in ſuo libello poſita interpretari. *cap. Iuter dilectos 6. de fide inſtrum. ad finem &c.* Niſi actor foveat favorabilem cauſam matrimonii, libertatis, teſtamenti, dotis &c. tunc enim favendum eſt actori, juxta *can. Si quis accepit.3. cauſ.33.q.1. & cap. Ex literis 3. de probation.*

XII. *In judiciis non eſt acceptio perſonarum habenda.*

Sive coram Judice ordinario, ſive coram delegato litigetur, ita ut perſonæ in dignitate, vel officio conſtitutæ, amico &c. favore perſonæ non debeat deferre Judex à juſtitia recedendo, vel ſaltem à modo procedendi in judicio. *cap. novit.13. de judiciis & cap. ſtatutum 11. §. inſuper de reſcript. in 6.* In aliis tamen, uti in aſſurgendo, ſedendo, &c. & pœnis etiam imponendis, ſæpiùs, & rectè defertur dignitati, & perſonæ. *cap. ult. de tranſact. & argum. cap. cum quidam 12. de jurejurand. can. non oportet.15. diſt. 93.*

XIII. *Ignorantia facti, non Juris excuſat.*

Sic juxta gloſſam in hanc regulam ex *can. ſi Sacerdotes cauſ.16. q.3.* Sacerdotes ſucceſſores in Monaſterio S. Cipriani poterant Eccleſiam ſuo Monaſterio donatam à Laico, ſine Epiſcopi authoritate, & conſenſu Capituli præſcribere, cùm tamen Prælatus,

latus, qui donationem accepit, præscribere non possit, eò quòd hic juris ignorantiam habuerit, requirente scilicet Jure, ut legitima sit Ecclesiæ alicujus donatio à Laico facta, authoritatem Episcopi, & consensum Capituli: successores verò in facto tantùm erraverant, scientes quidem nullam esse donationem à Laico factam, si sine consensu Episcopi, & Capituli fiat, rati tamen, eum interveniſſe.

XIV. *Cùm quis in jus alterius succedit, justam ignorantiæ causam censetur habere.*

Si cum ipso successore agatur, non autem si ipse agat; cùm ille, qui ad judicium provocat, certus debeat esse de facto suo; & ideò deliberatoriæ dantur reo, non autem actori. Intelligi tamen debet hæc Regula de ignorantia facti, prout colligitur ex variis juribus, ex quibus Regula desumpta est. *can. si Sacerdotes* 10. *caus.* 16. *q.* 3. *cap. cura* 11. *de Jure Patronatus.*

XV. *Odia restringi, & favores convenit ampliari.*

Juxta *cap. tua* 25. *de decimis*, ubi decimæ novalium non accrescunt laicis, habentibus decimas in feudum; & juxta plura alia, ubi odiosa restringuntur, ac juxta *cap. licet* 11. *de privileg. in* 6. ubi privilegium favorabile; de celebrando, vel audiendo Missam, interdicti tempore, certæ, & singulari cuidam personæ concessum, ad ejus etiam familiares domesticos extenditur &c.

XVI. *Decet concessum à Principe beneficium esse mansurum.*

Latè sumendo Beneficii nomen pro privilegio scilicet, & quidem reali, ne Regula hæc contradicere videatur Regulæ septimæ, prout & jura indicant, ex quibus hæc Regula desumpta est. *cap. sed si cui* 36. *de præbend. in* 6. ubi gratia de conferendis beneficiis, alicui concessa, non dicitur expirare morte concedentis. Quando autem dicitur mansurum hoc privilegium, intelligitur hoc, etiamsi causa finalis concessionis cesset, modò remaneant aliquæ reliquiæ, & non aliunde ex delicto, v. g. aut propter abusum, vel enorme præjudicium ablatum sit privilegium.

XVII. *Indultum à jure beneficium non est alicui auferendum.*

Sic vidua prohiberi non potest, quò minùs intra annum luctus post mortem sui mariti ad secunda vota transire possit; quia à sacris Canonibus, & ab Apostolo hoc illi indulgetur, quidquid contradicat jus Civile. Sic Clericus ad Ecclesiam parochialem promotus, urgeri non potest ad suscipiendum statim presbyteratum, cùm à jure sit annus illi concessus, intra quem ordinari debeat. *cap. licet Canon.* 14. *de electione in* 6. Sic aliæ induciæ sæpiùs à jure concessæ ad appellandum, ad deliberandum &c. abbreviari non possunt ab homine (nisi gravis causa urgeat) cùm sint à jure concessæ, & indultæ. In multis tamen etiam ista Regula cessat, & locum non habet.

XVIII. *Non firmatur tractu temporis, quod de Jure ab initio non subsistit.*

Quòd à principio scilicet nullum est ipso jure, tractu solo temporis non convalescit, secùs autem si non esset nullum, sed tantùm annullandum, uti colligitur ex *cap. bonæ* 4. *de postulat. Prælat. & ex cap. quod sicut* 28. *de electione &c.* Sicut enim tempus solum, nec inducendæ obligationis, nec tollendæ modus est, sic nec reparandæ; sed consensu subsequente opus est, interdum tacito, interdum expresso, si causa impedimenti sublata fuerit. *cap.* 1. *de desponſ. impub. in* 6. *& Can. Principatus* 25. *caus.* 1. *& q.* 1. *&c.*

XIX. *Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.*

Sic Clericus, aut Monachus, ostendendo fortitudinem suam, aut dexteritatem, proiiciendo v. g. in ludo cum sæcularibus lapides, vel sagittas emittendo ad scopum, aut chirurgiam exercendo, casu occidens aliquem, fit irregularis; quia immiscuit se actui, statui suo non convenienti. *can. Clerico.* 37. *dist.* 50. *cap. Continebatur* 8. *de homicidio, & cap. Tuanos* 19. *eodem &c.*

XX. *Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.*

Etiam contrariis, uti patet ex *c. auditis* 15. *de præscr.* ubi duabus exceptionibus contra actorem Episcopum reus utitur, nimirum quòd sit tempus à jurisdictione Ordinarii, & tanto tempore jus Episcopale possederit, ut legitimè præscripserit contra Ordinarium: si autem exemptus est ex speciali Summæ Sedis privilegio, nulla est prætensa præscriptio. Et ex *l. Interpositas Cod. de transact.* ubi replicans, transactionem prætensam nullam fuisse, asserit, tum quòd metu fuerit extorta, tum quòd ille, cum quo facta fuit transactio, servus transigentis fuerit &c. Porrò Regula intelligenda est de casu, in quo jura hanc pluralitatem expresè non vetant.

XXI. *Quod semel placuit, ampliùs displicere non potest.*

In judicio scilicet, *cap.* 1. *De judiciis*. In casu matrimoniali, *can. horrendus caus.* 32. *q.* 5. In Juramentis, *cap. Quemadmodum* 25. *de jurejurand.* In Electionibus, *cap. Nulli* 8. *de elect. in* 6. *&c.* Fallit tamen hæc Regula in pluribus casibus, præsertim, si nova causa supervenerit, vel ad notitiam pervenerit, prout pluribus Glossa hic ostendit.

XXII. *Non debet aliquis alterius odio prægravari.*

Per *can. Si habes* 1. *caus.* 24. *q.* 3. ubi negatur, quòd filium excommunicari debeat, si pater delictum admisit excommunicatione dignum; & per *cap Si compromissarius* 37. *de elect in* 6. ubi Canonici, qui in arbitros certos compromiserunt, non privantur tamen jure eligendi, si arbitri postmodum indignum eligant, &c. Quamvis in delictis quibusdam ob delictum patris etiam filii dignitatibus excidant.

XXIII. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est puniendus aliquis.*

Est virtualiter duplex Regula: primò, quòd non debeat aliquis puniri sine culpa. Secundò, quòd possit quis puniri sine culpa etiam, si causa subsit. Pro prima Regulæ parte facit *canon. Satis perversum* 7. *dist.* 56. *& cap. Cognoscentes* 2. *de constit.* & plura alia jura. Pro secunda parte Regulæ, sive exceptione, facit *can. Si cujus* 11. *dist.* 34. *cap. Tua* 4. *de Cler. ægrot.*

XXIV. *Quod quis mandato facit Judicis, dolo facere non videtur, cùm habeat parere necesse.*

Ergò, qui in casu aliquo non habet necesse parere, eò quòd ad officium illius tale quid non pertineat, doli reus esse potest, prout videtur de illo Laico dicendum, quem excommunicationem incurrisse dicit Pontifex in *cap. Universitatis* 24. *de sentent. excom.* Quamvis ex mandato Abbatis monachum verberaverit. In casibus tamen, ubi parere necesse est, Regulam probat *can. Miles* 12. *caus.* 23. *q.* 5. *cap. Cùm voluntate* 54. *§. Si qui verò de sent. excomm.*

XXV. *Mora sua cuilibet est nociva.*

Ut autem quis dicatur morosus, debet scire, quòd debeat, vel saltem ab homine, aut die interpellatus fuisse, & solvendi possibilitatem habuisse *L. Quod te* 5. *ff. De rebus creditis*. Ex tunc tenetur morosus debitor de casu etiam fortuito, quamvis, ut probabilis sententia asserit, eodem modo res apud dominum peritura fuisset. Videatur *can. Decimæ* 66. *caus.* 16. *q.* 1. *cap. unic. De commodato, &c.*

XXVI. *Ea, quæ fiunt à Judice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.*

Quamvis bonum sit id, quod facit Judex, si tamen ad ejus officium non spectet, viribus non subsistit, prout colligitur ex *can. Bene quidem* 1. *dist.* 96. Bonum enim est statuere, quòd res Ecclesiæ alienari non possint, & alia plura, quæ in illo *can.* recensentur, Laicorum tamen, etiam imperatorum, super his rebus statuta nihil valebant; quia ad eorum officium hæc statuere non pertinebat. Cæterùm Regula locum non habet in spiritualibus, quæ potiùs ex potestate Ordinis dependent, quàm jurisdictionis. Sic Episcopus Clericum alienum validè ordinare Sacerdotem potest, quamvis hoc non possit alius Episcopo inferior: quia Ordines Sacerdotales conferre, non tam ex officio jurisdictionis, quàm ex ordine dependet. Vide, quæ dicuntur *can. Quorum vices* 6. *dist.* 68. *c. Indulgentia* 3. *de pœnit. & remiss. in* 6.

XXVII. *Scienti, & consentienti non fit injuria, neque dolus.*

Hæc duo requiruntur copulativè, nec sufficit alterutrum tantùm. Prætereà debet posse cedere jure suo, qui consentit. Vide *can. Si fœmina* 5. *caus.* 29. *q.* 2. *&c.*

XXVIII. *Quæ à Jure communi exorbitant, ad consequentiam non sunt trahenda.*

Et hinc quamvis Laicis per Ecclesiam concessum sit, ut sint capaces juris spiritualis, patronatus scilicet, quo facilius ad fundandas, dotandas, & ædificandas Ecclesias inducantur: hoc tamen privilegium à jure communi exorbitans, extendendum non est, ut possint etiam judicare de jure patronatus. *cap. Quanto* 3. *de judiciis*. Et quæ passim in jure cuilibet conceditur fideijubendi obligatio, fallit in muliere, juxta *leg.* 1. *ad Vellejanum, &c.* Et quæ singulariter uni conceduntur, ad alios, quamvis ejusdem dignitatis, extendi non debent. *can. Hinc est etiam* 39. *caus.* 19. *q.* 1.

XXIX. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.*

Alia sunt, quę omnes tangunt tantùm collectim, & ut unius universitatis membra, ac ut unum corpus: alia verò sunt, quæ omnes tangunt, ut singulos, & ut sunt singula-

res

res personæ. In priore casu non requiritur, ut singuli illius Communitatis consentiant ad decidendum aliquid, sed sufficit, ut major pars consentiat. In posteriore verò casu omnes, & singuli consentire debent. De illo casu loquuntur jura in *tit. de his, quæ fiunt à majore parte Capit.* & plura alia jura. De posteriore casu loquitur *c. Cùm omnes 6. de constit.* regulariter in talibus casibus, qui plures, uti singulos, concernunt, observandum: quamvis sæpius etiam fallat, uti videre est in casu, quo plures arbitri ad unam rem decidendam electi fuerunt, ubi sufficit ad lites abbreviandas majoris partis consensus; & in præsentandos à pluribus personis ad Ecclesiam vacantem: nam admittitur præsentatio, quæ à majore patronorum parte facta est, ne longiori tempore cum periculo vacent Ecclesiæ.

XXX. *In obscuris minimum est sequendum.*

Non quidem quasi statim, quod minimum est, attendere debeamus, sed quòd verisimilius est, & plerumque fieri consuevit, ita ut primò inspiciamus, quòd expressè agitur, vel quod tacitè ratione rei, personæ, vel consuetudinis; & si ex his nihil sciri possit, inspiciamus id, quod minimum est. *cap. ex parte 18. de censibus.* Attendenda tamen etiam nonnunquam est juxta alia jura mediocritas, uti colligitur ex *can. hoc jus 2. caus. 10. q. 2. & cap. 1. de officio. Custod.*

XXXI. *Eum, qui certus est, certiorari ulteriùs non oportet.*

Quamvis nonnunquam fieri possit, ut ei, qui scit, fieri aliquid, denuntiari debeat, quod fit, non ut sc at, sed ob alios fines: prout fit in casu evictionis, in casu citationis ad electionem, in casu, quo Judicis, qua talis, officium imploratur, ad cautelam &c. pro Regula tamen faciunt *can. ult. dist. undeci. verb. sæpe dilectionem tuam cap. Si duobus 7. de appell. L. 1. ff. de action. Empt. & vend.*

XXXII. *Non licet actori, quod reo licitum non existit.*

Sunt enim Rei partes favorabiliores, quàm Actoris, & ob hoc, quod Actori licet, multò magis Reo licet, non tamen contra. *cap prudentiam 2. de mut. petit. authen. offeratur Canoniz. ata caus. 3. q. 3.*

XXXIII. *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.*

Quando scilicet ex mutatione voluntatis, vel placiti, alteri impedimentum, vel detrimentum affertur. *can. dilectissimi. 2. caus. 8. q. 2. cap. publicato 58. de elect. &c.* Si tamen ex mutatione nullum alteri præjudicium fiat, conceditur illa.

XXXIV. *Generi per speciem derogatur.*

Hujus Regulæ exempla quidem habemus *ex cap. studuisti 2 de offi. legat. ex can. ult dist. 93.* in privilegiis tamen sæpe fallit, nam in iis frequenter speciale contra generale non obtinet, nisi mentio fiat generalis privilegii cum hujus derogatione. Et quamvis hæc Regula locum potissimùm habeat in Rescriptis, sive primum sit generale, & secundum speciale, sive contrarium fuerit factum, fallit tamen etiam nonnunquam in ipsis Rescriptis, vel quòd de jure expressa mentio Rescripti alterius requiratur, vel quòd virtute generalis potestatis in Rescripto communicatæ, jam processum sit ad dispensandum, antequam literas meas speciales præsentaverim, & cæperim illis uti. Vide *cap. Pastoralis 14. de Rescriptis, & Glossam in cap. ex tua 9. de filiis presbyt.*

XXXV. *Plus semper in se continet, quod est minus.*

Plus quantitatis scilicet (quod enim plus est, utique etiam tantum est) non autem quòd plus qualitate includat etiam illud, quod minus est qualitate. Sumitur hæc Regula *ex can. si quis dederit 41. caus. 24 q. 1. cap. 1. de arbitris & §. actus. Instit. de servit.* Quæ autem contra eam opponuntur, plerumque se aliter habent vi formæ mandati, quod certum quid præscribens, accuratè servandum est.

XXXVI. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.*

Quoad damnum scilicet, non autem quoad commodum, & ut in tantum teneatur, qui dolo desiit possidere, in quantum possidens. Non tamen tenetur eo modo, quo possidens: nam contra hunc datur actio directa, contra eum verò, qui dolo desiit possidere, tantùm utilis. *L. electio §. ult. ff. de noxa, &c.* Quæ tamen actiones cùm in substantia non differant, *L. actio 47. ff. de negot. gestit.* ideò in effectu habetur pro possessore, qui dolo desiit possidere, ut Regula dicit. Vide *cap. Ecclesia S. Maria 3. ut lite pendente &c.*

XXXVII. *Utile non debet per inutile vitiari.*

Prout probatur ex *can. si quis de servis. 57. caus. 12. q. 2.* ubi manumissio servi be-

ne meriti approbatur, revocatur autem id, quod manumisso manumittens dederit ultra id, quod ibi concessum est. Et ex *cap. dilectus* 19. *de præbend. & digni.* ubi factum legati in uno approbatur, & confirmatur, non autem in alio: & ex pluribus aliis juribus apud Glossam relatis. Intelligi tamen hæc Regula non debet universaliter, cùm in multis casibus à Glossa relatis fallat; sed quòd regulariter utile per inutile non vitietur, si tamen à se invicem utile, & inutile separari possint, & jura speciale quid circa casum aliquem non præscribant, quod sit contra hanc Regulam, prout pluribus ostendit Glossa.

XXXVIII. *Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.*

Et hinc, qui dicit decretales epistolas non esse authenticas, nullam pro se utiliter allegabit. *can. Si Romanorum* 1. *dist.* 19. Et qui impugnat compositionem, beneficium ex ea non consequitur. *cap olim* 30. *de censibus*, si tamen in impugnando perseveravit. Et qui impugnat testamentum tanquam inofficiosum, ex hoc nec rem legatam habebit, *L. Papinianus* 8. *ff. de inofficios. Testam.* Monet tamen Glossa, Regulam sanè intelligendam, ob multa in contrarium.

XXXIX. *Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.*

Sic cui prohibita est Ecclesiæ communio, in qua est stipendiatus, propter contumaciam, aut delictum, prohibita censentur etiam stipendia ordinaria illius Ecclesiæ. *c. Pastoralis de appellat.* Et qui suspensus ab officio, in consequentiam à beneficio suspensus videtur. *can. eos* 18. *dist.* 81.

XL. *Pluralis locutio, duorum numero est contenta.*

Sunt tamen plures casus, à Glossa in hanc Regulam enumerati, in quibus plures, quàm duo, sub plurali locutione veniunt. Regulam tamen illi casus probant, in quibus jura duos intelligi putant sub plurali numero, prout habetur in *cap. Is cui* 19. *de præbend. in 6.* ubi dicitur, quòd virtute dispensationis ad plura beneficia obtinenda, si nihil aliud exprimatur, duo obtinere possim. *Et in leg. libertas §. post annos. de manumiss. testament.* ubi dicitur, quòd cui libertas in testamento legata est post annos, per duos saltem annos expectare debeat, &c.

XLI. *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.*

Et scilicet, qui debet appellationem prosequi intra annum; qui debet promoveri ad Sacerdotium intra annum; qui rem emit sub pacto legis Commissoriæ: si legitimo impedimento impeditus fuit, & consequenter per eum non stetit, quo minùs suo tempore solveret; quò minùs intra annum promoveretur; quò minùs intrà annum prosequeretur appellationem, &c. Elidit enim obligationem impossibilitas, non quidem in perpetuum, cùm cessante impedimento ad factum præstandum aliquis teneatur, sed tantùm pro impotentiæ tempore.

XLII. *Accessorium naturam sequi congruit principalis.*

Sic cui committatur causa principalis matrimonii dijudicanda, committitur etiam causa dotis, velut accessorii. *cap. de prudentia* 3. *de donationibus inter virum, & mulierem &c.* Et si principale, contractus v.g. cadit, cadit etiam juramentum, *L. non dubium Cod. de legibus*, si accessorium tantùm sit, ad confirmandum præcisè contractum additum: in multis enim casibus, de jure canonico, ubi juramentum per se stat, & sine periculo animæ servari potest, sine vi, & dolo præstitum, ac non redundans in alterius præjudicium, &c. servari debet, etiamsi contractus sit nullus. *cap. Cùm contingat* 18. *de jure jurand.*

XLIII. *Qui tacet, consentire dicitur.*

In rebus scilicet favorabilibus, prout communiter Regulam hanc intelligunt AA. Et hinc est Regula sequens.

XLIV. *Is qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.*

Si de casibus odiosis intelligatur, nihil priori contradicit, prout etiam jura probant, ex quibus desumpta est. Sic *in can. anteriorum* 28. *caus.* 2. *q.* 6. non habetur pro consentiente, contra quem lata sententia, cùm possit adhuc inter definitum tempus appellare. Nec habetur pro consentiente Dominus, qui tacet ad rei suæ venditionem, ab alio factam. *L. rem alienam* 28. *de contrahenda Empt. & vendit.* Nec Prælatus habetur pro consentiente, si sine scandalo contradicere non possit. *cap. nihil prodest.* 2. *de præscript.* Intelligi tamen debet Regula: nisi quis facto, aut signo fateatur, vel contradicat, & nisi à jure expresso habeatur pro consentiente, aut contradicente tacens; quales casus sunt frequentes in jure, v. g.

in

in ordine ad contumaciam contrahendam.

XLV. *Inspicimus in obscuris, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

Sic contra mulierem post longum matrimonialis cohabitationis tempus, contra matrimonium suum reclamantem, & se incognitam esse asserentem, præsumitur, quòd sit cognita, quia hoc est verosimilius. *can. Si quis accepit. ca.* 23. *q.* 1. Sic in *Authent. non licet parenti Cod. de inoffic. Test.* præsumitur injustè exhæredatus filius, quòd non sit verosimile, ingratitudinem in patrem eum commisisse.

XLVI. *Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit.*

Nisi privilegio tantùm personali munitus fuerit antecessor, quod cum persona exspirat, juxta Regulam 7. suprà allatam: vel pacto tantùm personali. *cap nisi.* 21. *de præbend.* vel prorsus alienæ personæ essent per rescriptum conveniendæ, *cap. B. & G.* 40. *de off. delegat.* nam hæ nec Juris fictione eędem sunt cum expressis. Sumitur hæc Regula ex *can. Eleutherius* 30. *caus.* 28. *q.* 2. *cap. Dilecti* 17. *de foro compet. &c.*

XLVII. *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.*

In illis scilicet casibus, in quibus nec scire, nec indagare rem tenetur aliquis, neque publicè de ea constat, nec casus est Juris naturalis: nam hujus Juris scientia præsumitur, nisi ignorantia probetur. Probatur autem ignorantia, vel per juramentum, vel si probem, me ignorasse id, ex quo necessariò, vel valde verosimiliter sequitur alterius etiam rei ignorantia. Cæterùm Ignorantia facilius probatur in facto alieno, quàm in proprio.

XLVIII. *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jactura.*

Juxta *can. Apostolicæ caus.* 17. *q. ult.* ubi non ditatur Monasterium cum jactura Cathedralis Ecclesiæ: & juxta *cap. quid per novale* 21. *de V. S.* ubi dicitur privilegium ita intelligendum, ut ne alteri enorme præjudicium inferatur: & juxta *L. naturaliter ff. de condict. indeb.* ubi pupillus, si mutuum accepit, & locupletior inde factus solvit, non repetit. Fallit tamen Regula, etiamsi particula disjunctiva, *vel*, idem in ea dicat, quod particula collectiva, *&*, ut putant multi, in præscriptionibus, usucapionibus, & aliis casibus.

XLIX. *In pœnis est benignior interpretatio facienda.*

Sic nonnunquam, ubi privatio aliqua in pœnam imponitur, intelligitur tantùm privatio esse temporalis, quamdiù durat v. g. contumacia, cui pœna talis statuitur &c. si nihil aliud de perpetuitate, aut longiore tempore dicatur, *cap. ex literis* 11. *de constit.* Et cùm quis ob dolum commissum, vel ob negligentiam ab administratione removeri possit, si in sententia amotionis nihil exprimatur, an ob dolum scilicet, an ob negligentiam amotus sit, præsumitur, quòd ob negligentiam potius amotus sit, ad cavendam infamiam, quam incurreret, si judicaretur, quòd ob dolum amotus sit. *Argum. leg. hoc enim* §. 1. *ff. de suspect. Tuto.* Nec præsumitur calumniator, de quo Judex tantùm pronuntiavit, quòd temerè accusaverit. *can. si quem* 8. §. *notandum caus.* 2. *q.* 3. Item ex multiplici pœna expressa eligimus mitiorem *can.* 41. *si quis dederit, causa* 24. *q.* 1. Et si verbum potest importare pœnam perpetuam, & temporalem, eligimus temporalem. *can. non oportet* 10. *caus.* 33. *q.* 4. Nec in materia pœnarum ad similia arguimus. *can. pœnæ.* 18. *dist.* 1. *de pœnitent. &c.*

L. *Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.*

Illi actus legitimi, de quibus *in l. actus legitimi ff. h. t.* emancipatio scilicet, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, tutoris à Judice datio &c. electio, postulatio, sententia Judicis &c. Et hinc per *cap. In electionibus*, 2. *de elect. in* 6. vota conditionalia, alternativa, & incerta in electionibus, postulationibus, & scrutiniis, penitus reprobantur. Et *can. solet quæri.* 6. *caus.* 32. *q.* 2. matrimonium nullum dicitur, quod ad certam usque diem contractum est. Sicuti autem hæc Regula in contractibus locum non habet, sic in multis aliis casibus fallit.

LI. *Semel DEO dicatum, non est ad usus humanos ulteriùs transferendum.*

Sic ligna v. g. Ecclesiæ destructæ, non possunt ad usum merè profanum adhiberi: juxta *can. ligna* 38. *de consecr. dist.* 1. Sic fragmenta ex lacera veste sacra non possunt adhiberi ad crumenam pecuniariam v. g. *can. vestimenta* 42. *eodem*. Sic calix consecratus non est reddendus domino, qui eum Ecclesiæ dedit, ad usus civiles, & profanos, &c.

Fallit tamen Regula in rebus animatis, quæ dum consecrantur invito domino, eidem restitui debent, ut patet ex *tit. l. 1. Decret. de Servis non ordin.* Idem dici debet de rebus inanimatis : nam & hæ restituendæ sunt domino, saltem confractæ, & post amissam consecrationem, si eo invito fuerunt consecratæ.

LII. *Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.*

Nisi in pœnam sit prohibitum aliquid, propter crimina, quæ v. g. impedimentum sunt Ordinibus suscipiendis. Aut nisi fiat novi operis nuntiatio, quæ sive justa sit, sive injusta, suum præstat nuntiato impedimentum, *cap. 1. de novi operis Nunt.* Aut nisi in casu appellationis, rescriptorum &c. falsa causa, aut mendacium intervenerit. Hæc enim quamvis nullum de jure sortiantur effectum, suum tamen præstant subinde impedimentum. Veritas porrò Regulæ ex eo patet, quòd Sponsalia, Matrimonium, Electio &c. invalidè facta non impediunt aliam novam Electionem, Matrimonium &c.

LIII. *Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus.*

Sic dicitur in *can. Ecce 6. dist. 95.* licere utique Sacerdoti benedicere simpliciter populum in fine Missæ, quod minus est, cùm illi, quod plus est, concessum sit, conficere Corpus Christi. Sic in *cap. ex parte 3. de decimis* conceduntur Religiosis quibusdam decimæ novalium, quod minus est, cùm illis competant in illo loco antiquæ decimę, quod plùs est. Fallit tamen in quibusdam casibus Regula, cùm nec semper, quod qualitate, aut quantitate plus est, includat minus, & sæpe in casibus specialibus minus ex causa prohibitum sit, aut forma mandati aliter agere jubeat.

LIV. *Qui prior est tempore, potior est jure.*

Locum habet Regula *in cap. 1. de major. & obed.* in casu subscriptionis, sessionis, processionis, & in casu optionis, & assecutionis præbendæ &c. ubi potior habetur plerumque, & cæteris paribus, qui tempore prior est : nisi consuetudo, aut voluntas constituentis, vel etiam jura, aut privilegia specialia impediant, & aliud ordinent.

LV. *Qui sentit onus, sentire etiam debet & commodum, & è contra.*

Exempla sumi possunt ex *can. de lapsis 5. caus. 16. q. 6.* ubi Monasterio bona Clerici, ob criminis pœnam in Monasterium perpetuò detrusi, adjudicantur, ut sentiat etiam commodum, in usu bonorum illorum, cùm onus sentiat in alendo incluso. Et *cap. 1. de sepult.* ubi Ecclesiæ parochiali sua portio adjudicatur ex bonis defuncti parochiani, qui alibi sepulturam elegit, ut commodum aliquod habeat ex defuncto Parochus, qui vivo debuit Sacramenta ministrare. Rursum ex *cap. significatum 11. de præbendis*, ubi Clericus beneficiatus in divinis ministrare debet, & suum servitium præstare Ecclesiæ, de cujus fructibus, & emolumentis vivit &c. Locum tamen sæpe non habet hæc Regula ratione ætatis, personæ, contractus, & specialis pacti &c.

LVI. *In re communi potior est conditio prohibentis.*

Sic inter duos conjugatos, uno vovere volente, altero prohibente, potior est causa prohibentis. *can. 1. caus. 33. q. 5.* Sic uno prohibente, ne procedatur per viam compromissi, potior est ipsius conditio *cap. quia propter 42. de elect.* Sic duobus communem habentibus parietem, non potest unus eum destruere altero prohibente. *leg. Parietem ff. de servit. urb. præd.* si tamen hujus interest, eum non destrui, aut favor Religionis aliquid aliud non jubeat.

LVII. *Contra eum, qui legem dicere potuit apertiùs, est interpretatio facienda.*

Cap. in præsentia 8. de probat : ubi, quod obscurius dictum est, contra dicentem explicatur. Et in *l. cùm in lege ff. de contrah. Empt. & vend.* ubi contra eum deciditur, qui apertiùs rem declarare potuit &c. Vide Glossam hic.

LVIII. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.*

Sicuti enim non tenet turpe pactum, quod est contra bonos mores, sic nec valet juramentum accessorium, utpote quod non potest esse vinculum iniquitatis, quale esset, si prohibita (non præcisè in favorem personæ alicujus, cui favori illa cedere potest) propter sui turpitudinem, vi juramenti præstanda essent. Sic illius juramentum non valet, qui juravit patrem occidere, vel simile quid facere *can. 1. caus. 22. q. 4.* qui juravit uxorem, & liberos expellere *cap. quintavallis 53. de jure jurand.* qui juravit, cum uxore nunquam agere rerum amotarum causa *L. illud convenire 5 ff. de pact. dota.*

LIX.

LIX. *Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eidem.*

Sicuti hæc Regula locum non habet in possessoriis, in quibus spoliatus rem, qua spoliatus est, petere debet, quamvis in petitorio ad eam restituendam condemnandus sit: ita locum non habet in eo casu, quo peto, quod alii, & non eidem, à quo peto, restituere debebo; commodatarius enim repetit rem à fure, quamvis domino restituere eam debeat, & vir soluto matrimonio à socero dotem petit, quamvis eam uxori, & liberis illius restituere debeat. Sumitur Regula ex *cauſ.* 14. *q.* 4. ubi censuris prohibetur, petere à debitore usuras, quia onus restitutionis accipienti incumbit &c.

LX. *Non est in mora, qui potest se exceptione legitima tueri.*

Sic in mora non est dominus, qui servum, se ignorante monachum factum, intra triennium non repetit, legitima postmodum utens exceptione, infirmitatis v. g. aut viæ longinquæ. *can. si quis incognitus* 3. *cauſ.* 17 *q.* 2. Neque Clericus dici potest in mora, non solvendo partem decimarum quartam, si tueri se possit exceptione præscriptionis. *cap de quarta* 4. *de præscript.* Neque illi sunt in mora, qui exceptionem pro se habeat legitimam dilatæ sortis. *leg. lecta est. ſ. sed cum sortis ff. si certum petatur.* Nescit enim se debere, qui legitimam pro se habet exceptionem.

LXI. *Quod ob gratiam alicui conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.*

Juxta *leg. non eo minùs Cod de procurat.* ubi dicitur minoribus ætas in damnis subvenire, in rebus tamen prosperè gestis non obesse. Et juxta *leg si judex ff. de minoribus,* ubi dicitur, cogi minorem non posse, uti beneficio restitutionis in integrum contra contractum sibi concessò. Et juxta *cap. ad Apostolicam* 16. *de regularibus &c.* nisi ad instantiam tantùm petentis, non autem motu proprio Princeps concessit aliquid.

LXII. *Nullus ex consilio, dummodo non fraudulentum fuerit, obligatur.*

Quamvis enim mandans obligetur mandando, tanquam causa moralis operis, ex vi mandati positi; non tamen consulens obligatur consulendo tantùm, cùm alter non teneatur consilium sequi. Nisi dolosum consilium dedisset, circa contractum, v. g. aut quasi contractum: nam hoc in casu de dolo ei teneretur, cui consilium fraudulentum dedit. *leg. quòd si cum scires ff. de dolo.* Idem est, si consilium dedisset circa maleficium, aut quasi maleficium: nam hoc quoque in casu teneretur consulens de tali maleficio illi, contra quem consilium dedit, si tamen ex vi consilii maleficium datum est. Sumitur regula ex *lege* 2. *ff. de mandatis, & ex can. quisquis præceptis* 3. *cauſ.* 14. *qu.* 1. *& ex cap. cùm olim* 7. *de arbitris.*

LXIII. *Exceptionem obiiciens, non videtur de intentione adversarii confiteri.*

Putant aliqui, Regulam locum tantùm habere in exceptione non numeratæ pecuniæ, vel facti tantùm, aut intentionis exceptionibus: satis tamen bene Glossa probat per *cap. Cùm venerabilis* 6. *de except. & per legem non utique ff. eodem, &c.* eam in aliis etiam casibus probare, quamvis sæpe etiam fallat.

LXIV. *Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.*

Non quidem, quæ contra jus simpliciter tantùm prohibens fiunt, cùm multa sint prohibita, quæ tamen facta tenent. *cap. ad Apostolicam* 16. *de regular.* Et hinc volunt aliqui, Regulam tantùm in illis casibus locum habere, ubi prohibetur aliquid, & simul invalidum statuitur. Alii volunt, in illis tantùm locum habere, quæ perpetuam habent prohibitionis causam, non autem temporalem tantùm. Alii volunt, in illis tantùm casibus locum habere, ubi jus plenè resistit, nullibi assistentiam exhibens. Alii denique volunt, in illis locum habere, quæ aliàs sortiri saltem possunt suum effectum, quomodo se habent maleficia, prout refert, & refutat Glossa, valet certè Regula in multis casibus, v. g. in Professione Religiosa tempore probationis, contra prohibitionem facta. *cap. Non solùm de Regularibus in 6.* In receptione testium, parte non vacata. *c.* 2. *de Testibus.* In alienatione bonorum Ecclesiæ contra prohibitionem Juris alienatis. *c.* 1. *de reb. Eccl. non alien.*

LXV. *In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.*

Scilicet, quando utraque pars deliquit, dando v. g. vel recipiendo, ob turpem causam, pecuniam, propter stuprum v. g. pro sententia iniqua à Judice obtinenda, pro usuris &c. si eam postmodum repetat: his enim in casibus Jura volunt, ut pro possessore stetur.

LXVI.

LXVI. *Cùm non stat per eum, ad quem pertinet, quò minùs conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.*

Et hinc juxta *can. Si quælibet* 20. *caus.* 22. *qu.* 2. Abraham paratus quidem ad filium suum juxta Dei imperium immolandum, impeditus tamen per Angelum, perinde quoad meritum habetur, ac si immolasset. Et per *cap. Quoniam frequenter* 5. *§. Porro. ut lite non contest. &c.* habetur pro citato à Judice, qui impedivit executores à Judice constitutos, ne possent ipsum citare.

LXVII. *Quod alicui non licet suo nomine, nec alieno licebit.*

Locum habet Regula potissimùm in maleficiis: indecens enim est, ut ait Glossa, crimen suum alienis commodis impendere. Sic cùm non possit nomine proprio, sive in suam utilitatem usuras aliquis exercere, neque licebit eas alieno nomine, sive in alterius utilitatem. *can. Sicut non suo* 10. *dist.* 46. Et sicut in pœnam *legis Siquis de jurisdictione omn. Judicium* incidit, qui proprio nomine album Prætoris corrumpit, ita eandem etiam pœnam incurrit, qui nomine alieno, sive ad mandatum alterius hoc facit. Denique sicut per *cap. ad falsariorum* 7. *de crim. falsi* falsare nemo debet literas Papales suo nomine, ita nec licet nomine alieno.

LXVIII. *Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum.*

Sic potest quis per alium jurare. *can. Tibi Domino* 33. *dist.* 63. Potest per alium Matrimonium contrahere. *cap. ult. de procurat.* Per alium administrare negotia, judicare, contrahere &c. In multis tamen fallit Regula; in factis v. g. levioribus, & in delegationibus, ubi industria personæ electa fuit; in eo, qui veniam ætatis impetrat; in negotiatione &c. Videatur Glossa hìc.

LXIX. *In malis promissis fidem non expedit observari.*

Dicitur, in malis promissis fidem non esse servandam. Non tamen negat Regula fidem servandam in illis, quæ malè quidem promissa sunt, per dolum v. g. aut metum extorta, sine dispendio tamen æternæ salutis servare possunt. Et quidem, si juramentum accesserit, etiam ob reverentiam sacramenti servanda sunt: cùm aliud sit malum promissum esse, quod simpliciter observari non potest, & aliud sit, malè promissum quid esse, cujus tamen observatio culpabilis non est.

LXX. *In alternativis debitoris est electio, & sufficit, alterum impleri.*

Et hinc in *cap. unico de plus petit.* dicitur, plus petere causa eum, & de expensis condemnandum, qui ex duobus alternativè debitis, præcisè petit alterum. Et in *cap. Inter literas* 4. *de rescript.* summa dicit: si Papa mandat in rescripto, de duobus inquiri alternativè ad certum effectum consequendum, sufficere alterum probari. Et in *cap. Significavit* 48. *de appellat.* justificatur appellatio, si una saltem causa inter complures allatas pro appellatione concedenda vera probetur. Sunt tamen quædam alternativa, ubi ordo servari debet, vi mandati v. g. talem, aut talem ordinem requirentis: v. g. si cui mandatum fuerit, ut alteri provideat de Beneficio, quod primò vacabit, sive ad ipsius, sive ad alterius collationem pertineat, non est electio penes eum, cui mandatur, sed scripturæ ordinè servare debet, & de illo Beneficio providere, quod ad se pertinet, si quod eorum, quæ ad se pertinent, vacet. *c. Mandato* 10. *de Præbend. in 6.*

LXXI. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus.*

Nisi actio, & exceptio tendant ad diversa. *cap. Inter dilectos* 11. *De excess. Prælat.* Vel nisi aliquid subsit, quod repellat exceptionem. *c. Debitores. 6. de jurejur.* Vel nisi in possessorio tantùm agatur. In aliis verò casibus juxta Regulam 53. *cui licet plus*, Actio videlicet *licet, quod est minus*, nimirum Exceptio: præsertim cùm Exceptio concedatur, cui non datur Actio, excommunicato scilicet. *cap. cùm inter priorem* 5. *de except.* & ubi Actio tempore tollitur, perpetuò durat Exceptio. *leg. duæ §. ult. ff. de dolo.*

LXXII. *Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per seipsum.*

Per Juris videlicet interpretationem, cùm verè loquendo factum etiam ab eodem, diversis tamen temporibus, non repræsentet identitatem ejusdem facti. *l. Si non sortem §. Libertus. ff. de condict. indeb.* Vide Regulam 68. *Potest quis.*

LXXIII. *Factum legitimè retractari non debet, licèt casus postea eveniat, à quo non potuit inchoari.*

Sic matrimonium legitimè contractum dissolvi non debet, ob impedimentum dirimens posteà superveniens, *cap. penult. de eo qui cogn. consang. uxoris suæ;* vel ob superveniens mariti v. g. insaniam *can. Neque furio-*

furiosus 26. cauſ. 302. q. 7. Non negatur tamen, quòd ſubinde ob ſupervenientem cauſam effectus illius, quod legitimè factum fuit, impediatur. *can. Communiter 3. diſt. 33.* Sic quemadmodum ab initio ad dignitatem Eccleſiaſticam aſſumi non poteſt, qui crimine aliquo eſt notatus, ita quoque legitimè facta electio ex crimine ſuperveniente, à quo incipere nequit, vitiatur. *c. fin. de Jurejur. in 6.*

LXXIV. *Quod alicui gratiosè conceditur, trahi ab aliis non debet in exemplum.*

Concordat cum Regula, quod ſuprà dictum fuit circa privilegium perſonale Reg. 7. & quod dictum fuit in Reg. 28. & quod infrà dicitur Reg. 78.

LXXV. *Fruſtra ſibi quis fidem poſtulat ab eo ſervari, cui fidem à ſe præſtitam ſervare recuſat.*

Regula locum maximè habet in promiſſionibus reciprocis, prout exempla, & Jura probant: niſi partes ſub pœna ſibi invicem promiſiſſent aliquid, & potiùs ab eo, qui primò fidem fregit, pœna videatur exigenda; quo in caſu exigens pœnam ob fidem ab altero fractam, fidem alteri ſervare debet, ſi pœnam accipiat, cùm à ſolvente pœnam promiſſioni videatur ſatisfactum.

LXXVI. *Delictum perſonæ non debet in detrimentum Eccleſiæ redundare.*

Sic quamvis Epiſcopus ob delictum, quod commiſit, debeat deponi, bona tamen Eccleſiæ non rediguntur ad fiſcum. *can. Si Epiſcopus 3. cauſ. 16. q. 6.* Et quamvis Procurator falſaverit inſtrumentum, cauſam tamen non perdit Eccleſia. *cap. Cum venerabilis 6. de except.* Intelligi tamen debet Regula, quòd delictum perſonæ in faciendo, regulariter non præjudicet Eccleſiæ, non autem, quòd delictum in omittendo non præjudicet Eccleſiæ, juxta *can. Placuit 15. cauſ. 16. q. 3.*

LXXVII. *Rationi congruit, ut ſuccedat in onere, qui ſubſtituitur in honore.*

Certè filius, & hæres patroni, qui jus patronatus hæreditario jure acquirit, tenetur non minùs defendere Eccleſiam, quàm patronus tenebatur. *can Filiis, vel nepotibus 31. cauſ. 16. q. 7.* Et Prælatus, qui ſuccedit in honore, ſuccedit etiam in onere debitorum ſolvendorum, pro Eccleſiæ utilitate contractorum, *cap. 1. De ſolut.* Et Judex ſucceſſor, Judice anteceſſore mortuo, ad idem judicandum obligatur (cæteris paribus) ad quod obligabatur anteceſſor. *L. Mortuo Judice ff. De judiciis.*

LXXVIII. *In argumentum trahi nequeunt, quæ propter neceſſitatem aliquando ſunt conceſſa.*

Sic, quæ ob paucitatem, & defectum ſæcularium v.g. Sacerdotum, ſæcularia Beneficia collata olim fuerunt Regularibus, debent ſæcularibus poſtmodum conferri, ſi nullus ampliùs ſæcularium Sacerdotum defectus eſt. *can. 1. diſt. 55.* Et quæ conceſſa eſt propter neceſſitatem redimendorum captivorum alienatio ſacrorum vaſorum, trahi non debet ad alienationem in aliis caſibus faciendam. *L. Sancimus. Cod. de SS. Eccleſiis.*

LXXIX. *Nemo poteſt plus juris transferre in alium, quàm ſibi competere dignoſcat.*

Et hinc quamvis bona fide poſſideam rem aliquam, ſi tamen illa aliena ſit, vendendo illam non transfero in emptorem ejus dominium; cùm hoc ipſe non habeam, nemo autem dare poſſit, quod non habet.

LXXX. *In toto partem dubium non eſt contineri.*

Et hinc, ſi pro te lata fuit ſententia de domo, quam totam petiviſti, exceptio rei judicatæ nocebit poſteà mihi, ſi partem tantùm illius domus petam, cùm in toto pars contineatur.

LXXXI. *In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus.*

Sic commiſſio generalis, à Papa facta Legato, non extenditur ad cauſas fidei. *can. Frater noſter 52. cauſ. 16. q. 1.* Et quamvis conceſſerit Epiſcopus ſubdito ſuo generalem eligendi Confeſſarii facultatem, electus tamen talis circa caſus Epiſcopo ſpecialiter reſervatos nihil poteſt. *cap. Si Epiſcopus 2. de pœnit. & remiſſ. in 6.* Sicuti enim in obſcuris inſpicimus, quod eſt veriſimilius juxta Reg. 45. ſuprà traditam: ita etiam in generalibus, ubi veriſimiliter ea conceſſa fuiſſe non præſumuntur, ad quæ ſpecialem affectionem habet concedens, & difficulter à ſe avelli paſſurus creditur.

LXXXII. *Qui contra Jura mercatur, bonam fidem præſumitur non habere.*

Unde qui recipit decimas in aliena parochia, præſumitur malam fidem habere. Et qui de manu Laici Eccleſiam recipit, mala fide agere præſumitur. *can. Si quis deinceps 12. cauſ. 16. q. 7.* Vel enim ſciebat hæc à Jure prohiberi? Et ſic, ſi contrà agat, mala uti-

que

que fide agit. Vel non scit, ea prohiberi ? & ignorantiam clari Juris habere censetur, quæ malam fidem juridicam facit.

LXXXIII. *Bona fides non patitur, ut semel exactum iterùm exigatur.*

Ita ut neque Ecclesiæ hoc liceat. *can. Fraternitas caus.* 12. *q.* 2. Locum etiam in pœnis Regula habet, quæ semel exactæ ab eodem iterùm exigi non debent. *cap. Et si Clerici* 4. *de judiciis.* si tamen unica exactione finiatur omnis obligatio.

LXXXIV. *Cùm quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.*

Sic rem, quam alienare prohibitus es, non potes in pignus obligare. *argum. cap. Nulli liceat* 5. *de rebus Ecclesiæ alien.* Sic pater prohibitus administrare, nec ut curator administrare potest, per *l. scire oportet §. Si mater ff. de curat. & tutor.* Sic patroni prohibentur, Beneficiorum non vacantium promissiones facere, ne per talem promissionem mors alterius procuretur. *cap. detestanda* 2. *de concess. præbend. in* 6.

LXXXV. *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.*

Ita ut juxta vulgata dicatur pactum rumpere Leges. Et hinc quamvis ex legibus depositarius de dolo, & culpa lata tantùm teneatur, potest tamen vi conventionis etiam obligari de levi, & levissima, immò etiam de casu fortuito. *cap.* 2. *de depos. & l.* 1. *§. Si conveniat ff. depositi.* Debet tamen conventio, ex qua legem accipit contractus, esse honesta, & non contra bonos mores.

LXXXVI. *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.*

Sic per *can. displiceat* 38. *caus.* 23. *q.* 4. sibi jubetur imputare, si quis ad Judicem ductus, sua culpa de equo se præcipitet, & lædat. Et Clericus sibi imputare debet, si negligat præbendam petere, cùm vacat. *cap. Si Clericus* 11. *de præbend. in* 6.

LXXXVII. *Infamibus portæ non pateant dignitatum.*

Tam Ecclesiasticarum dignitatum quàm sæcularium, tam juris, quàm facti infamia infamibus, ut sæpè dictum est : cùm ex omnium judicio pessimè collocetur dignitas in persona infami, prout *can. Tantis Daniel* 3. *dist.* 81. *& per cap. Inter dilectos* 11. *de excess. prælat.* & plures alios utriusque Juris textus patet.

LXXXVIII. *Certum est, quòd is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.*

Sic quia juxta legum voluntatem, & mentem, quidquid pretio æstimabile supra sortem ex mutuo accipitur, usura dicitur, de usura condemnatur in *can. Plerique* 3. *caus.* 14. *q.* 3. qui aliquid supra sortem accipit, quodcunque demum illud sit, aut quocunque nomine veniat. Et in *cap. Avaritiæ.* 51. *de elect. in* 6. cùm Jura prohibeant ante confirmationem electionis celebratæ, administrationi Ecclesiarum se ingerere, etiam ille in hanc prohibitionem committere censetur, qui sub Oeconomi, aut Procuratoris nomine administrationem prohibitam exercet. Vide *leg. quamvis. §.* 1. *Si cùm essem ff. ad Vellejanum :* & quas fallentias sæpiùs in has Regulas advertit Glossa, ex qua desumpta hæc fuerunt, quæ pro illis fundandis, & explicandis hactenus allata fuerunt.

INDEX

INDEX
RERUM, ET VERBORUM.

Primus Numerus Paginam, alter Numerum marginalem denotat.

Abbas.

Vide *Prælatus Regularis.*

Abbatissa.

Vide *Præposita Regularis.*

Accusatio.

Quid, & quotuplex. 581. 1. Quomodo fieri debeat. ibid. 2. Quinam ad accusandum admittantur, & qui repellantur. 581. 1. & 2. Qua ratione repellatur quis ab accusando propter inimicitiam. 581. 1. An Religiosi possint criminaliter accusare suum Prælatum. 582. 1. An Judex ex officio, & parte non excipiente, possit accusatorem inhabilem repellere. 582. 2. An detur obligatio ad accusandum, & utrùm ab accusatione desisti possit. 582. 2.

Quæ personæ criminaliter accusari possint, quæ non. 583. 1. & 2. An in causis, & judiciis criminalibus procurator admitti possit, ac debeat. 583. 2. Quis modus procedendi observari debeat in judicio criminali accusatorio. 584. 1. & 2. Quis sit effectus accusationis. 584. 2. Quibus modis tollatur, & extinguatur accusatio criminalis. 584. 1. & 2. Accusatus de gravi crimine an possit esse testis in judicio. 226. 4. Accusator cum Reo colludens qua pœna puniatur. 657. 2.

Actio.

Actio ab Imploratione officii quomodo differat. 134. 1.

Adoptio.

Quid. 558. 1. Ad eam quid requiratur. ibid. Quotuplex sit. 559. 2. Qua ratione ex ea oriatur Cognatio Legalis. 559. 1. Ex qua adoptione oriatur impedimentum dirimens Matrimonii. ibid. 2.

Adulterium.

Quid. 628. 1. An ejus malitia tollatur per consensum alterius conjugis. ibid. Quinam sint adulteri. 628. 2. An, & quando Adulterium dirimat subsequens matrimonium. 553. 1. & 2. & 554. 1. An, & quando dos, & donata propter nuptias amittantur propter adulterium. 578. 1.

Accusare de adulterio qui possint. 629. 1. & 2. Qui accusari. 629. 5. Quando. 629. 4. Apud quem Judicem. 629. 6. Quomodo sit probandum adulterium. 629. 1.

An maritus teneatur uxorem adulteram non resipiscentem dimittere, nec eam sibi reconciliare, nisi emendatam. 629. 2. Quæ sint pœnæ adulterii tam criminales, quàm civiles. 630. 1. & 2. An vir possit uxorem, vel filiam, vel adulterum, propria auctoritate occidere. 630. 5. Quæ causæ excusent à pœnis adulterii. 631. 2. An, & quando adulterium unius conjugis compensetur cum adulterio alterius. 630. 1.

Advocare. Advocatus.

Advocare, seu Postulare, quid. 144. 1. & 2. Advocati, & Procuratoris differentia. 144. 2. Advocatos litigantibus an Judex dare debeat, etiamsi non petantur. 145. 3.

Advocati qui esse possint. 145. 1. & 2. Advocati officium, quod. 145. 1. An possit causam dubiam suscipere. 145. 2. An pro utraque parte advocare. 145. 4. Quid ei agendum, si causam deprehendat injustam. 145. 2. Quando teneatur ad restitutionem. 145. 3.

Advocatum idoneum non habens, an propter contumaciam condemnari possit. 145. 5. Effectus interdictæ postulationis. ibid. Advocatus an ut falsarius sit puniendus, si causam adversæ parti prodat. 654. 4.

Affinitas.

Quid, & qua ratione contrahatur, & inter quas personas. 563. 2. Quousque, & quo jure dirimat matrimonium. 564. 2. Utrùm dissolvat sponsalia, si iis superveniat. 560. 1. & 564. 1.

An impedimentum Affinitatis dirimens matrimonium contractum probetur per assertionem unius, vel confessionem utriusque. 561. 1. An hoc impedimentum oriatur etiam ex copula carnali attentata cum puella impubere. 561. 1. Quæ sit pœna contrahentium matrimonium in gradu Affinitatis prohibito. 564. 1.

Alienatio mutandi judicii causa.

Quando dicatur fieri. 158. 1. Quæ ad eam requirantur. ibid. Quomodo sit prohibita. 158. 3.

Altare.

Quotuplex sit Altare. 503. 1. Quomodo execretur. ibid. & seqq. An de essentia consecrati Altaris sit habere Reliquias. 510. 4. An, si Ecclesia suam consecrationem, perdat suam etiam Altare. ibid. 5. An polluta Ecclesia polluantur & Altaria. ibid. Altare fixum quale esse debeat. 509. 1. Altaris portatilis usus quibus concessus. 673. 1.

Anima Rationalis.

An sit damnata sententia, negans Animam rationalem esse formam corporis humani. 6. 4.

Apostasia. Apostata.

Apostasia quid, & quotuplex. 615. 1. Pœnæ Apostatarum. 615. 2. Apostata ab Ordine Clericali, quis. 615. 2. Apostata à Religione quis, & quæ ejus pœna. ibid. 3.

Apostoli Judiciales.

Vide *Appellatio.*

Appellatio.

Quid, & quotuplex. 289. 1. Cur sit introducta. 290. 2. Quomodo differat à supplicatione. 290. 1. Quibus sit permissa. 290. 2. & 291. 2. Quibus non. 290. 1. An in causa pluribus communi possit unus appellare sine cæteris. 290. 1.

A quibus sententiis licitum sit appellare. 291. 2. In quibus causis. 291. 3. In quibus non. 291. 1. An à correctione Prælati licitum sit appellare. ibid. An à Censura. 291. 2. An in factis notoriis. 293. 1. An contra electionem, & confirmationem Prælati. 294. 2. An contra Juris executionem. 294. 1. An contra Constitutiones Regulares. ibid. 2. An à pœna per legem statuta. ibid. 3. An à mero executore. 294. 4. An à sententia ex juramento lata. ibid. 5. An à sententia in judicio possessorio. ibid. 6. An admittatur appellatio frivola. 295. 7. An in causis commissis, cum clausula: appellatione remota. 295. 1. & 2.

A quibus Judicibus appellari possit, vel non. 296. 2. Coram quo Judice sit appellandum. 296. 1. Et ad quem. 296. 2. An valeat appellatio à Judice seculari ad Papam. 297. 2. An in causa communi à Capitulo Cathedrali ad Episcopum. 298. 3. Quid, si litigantes ad diversos Judices appellant. 297. 1.

Quomodo interponenda sit appellatio. 297. 2. Quomodo appellandum à sententia interlocutoria, vel gravamine extrajudiciali. 298. 2. Quomodo à definitiva. 299. 1. Quoties licitum sit appellare. 299. 2. Quo tempore interponenda sit appellatio 300. 1.

Apostoli appellanti dari soliti quid sint, & quotuplices. 300. 1. An debeant dari. 300. 2. An peti. ibid. 3. Cujus expensis. 300. 4. Quando præsentari, & cui. 301. 5. Quando sine iis liceat appellationem prosequi. 301. 6.

Intra quod tempus debeat appellans appellationem pre-

prosequi, & finire. 301. 1. & 2. Terminum appellationis prosequendæ, & finiendæ quis possit statuere, abbreviare, & prolongare. 301. 1. & 2. Quando, qui non prosequitur appellationem, habeatur contumax. 302. 1. & 302. 3. Terminus ad prosequendam appellationem præfixus an possit à partibus præveniri. 302. 2. Quando quis ad prosequendam appellationem etiam post terminum admittatur. 302. 2.

Quod sit officium Judicis, à quo appellatur. 304. 2. Quod Judicis ad quem. 305. 2. & 306. 2. Cui in causa appellationis injungenda sit probatio. 305. 2. Interlocutoria, à qua non fuit appellatum, an possit revocari. 306. 1.

Quando per appellationem suspendatur jurisdictio Judicis à quo. 307. 1. Quando non. 307. 1. & 2. Quando per eam suspendatur censura sub conditione lata. 308. 1. Quomodo causa per appellationem devolvatur ad Judicem appellationis. 308. 1. Attentata pendente appellatione quomodo revocanda. 308. 1. & 2. 309. 1. & 2. Quis Judex cognoscere possit de revocatione attentatorum. 310. 1.

Quomodo cesset appellatio per revocationem gravaminis. 310. 1. Quomodo per renuntiationem. ibid. 2. Quomodo sit procedendum, si appellatio fuit deserta. 310. 1. An desertam licitum sit rursus prosequi. ibid. 2. Appellatio in quo differat à Recusatione. 311. 2.

Arbiter. Arbitrator.

Arbitrator quis. 158. 1. Quis Arbiter. ibid. Quotuplex. ibid. Inter Arbitrum Necessarium, & Voluntarium quæ differentia. 159. 2. Voluntarius quotuplex. 159. 3. Arbitri, & Judicis differentia. ibid. 5. Quis possit esse Arbiter. 159. 1. Quinam compromittere in Arbitros possint. 159. 1. Et quibus in causis. 160. 1. & 2. Qua forma, & modo. 161. 1. & 2. Amicabilis Compositor, quis. 159. 1. Compromissi in Arbitrum obligatio, & effectus. 162. 1. Ab Arbitro Compromissario an appellari possit. 162. 2. Sententia Arbitri an ad arbitrium boni Viri reduci possit. ibid. Arbitrii ferendi locus, & tempus. 163. 1. Arbitrii quod officium, & potestas. 162. 1. Quot modis finiatur. 162. 2.

Archidiaconus.

Archidiaconus quis. 98. 1. Archidiaconatus an sit Dignitas Ecclesiastica. 98. 2. Archidiaconi potestas, & officium. 99. 1.

Archiepiscopus.

Archiepiscopus quis. 124. 1. Quæ ejus potestas in subjectos Episcopos Suffraganeos. 125. 2. & seqq. Quæ in subditos Suffraganeorum. 125. 1. & seqq.

An Archiepiscopus excommunicatum à Suffraganeo possit absolvere. 125. 1. An ad eum appellari possit ab Episcopo. ibid. 2.

Ubi Archiepiscopus suam jurisdictionem exercere possit. 126. 3. Quos actus exercere possit in locis exemptis suæ Provinciæ. 673. 1.

An Archiepiscopus sit Judex competens inter subditos suorum Suffraganeorum. 181. 1. An possit punire injurias sibi, vel suis illatas à subditis suorum Suffraganeorum. 685. 1. & 2. An concedere Indulgentias. 688. 4. An absolvere ab excommunicatione lata per suos Suffraganeos. 696. 1.

Archipresbyter.

Vide *Decanus.*

Articulus Probatorialis.

Articuli probatoriales quid sint. 193. 1. Quis eorum usus. ibid.

Asylum.

Vide *Immunitas Ecclesiastica.*

Attentata.

Quid. 308. 1. An, & quomodo pendente appellatione sint revocanda. 309. 1. & 2. 309. 1. & 2. Vide *Lis pendens.*

Baptismus.

Quomodo conferendus, & quibus. 6. 1. & 2. Quæ ejus forma. 512. 1. Immersio an aspersio requiratur, & qualis. ibid. 2. An valeat non expressis tribus SS. Personis. 512. 3. Quandonam, & qua ratione sit conferendus sub conditione. 513. 4. An quis se ipsum possit baptizare. ibid. 5. quæ sit Baptismi materia. ibid. 6. Ubi sit conferendus. 513. 8.

An Latinis liceat baptizare forma Græcorum. 513. 7. Quis sit effectus Baptismi. 513. 1. & 2.

Non baptizatus Baptismo fluminis an validè suscipiat Ordines. 514. 1. Reiterantes Baptismum qui dicantur. 615. 1. Eorum pœnæ. 615. 2. An tempore Interdicti conferri possit Baptismus solemniter. 701. 3.

Beneficium Ecclesiasticum.

Quid. 328. 1. An perpetuum esse debeat. 328. 3. Quotuplex sit. 329. 2. & 330. 1. & 2. Qualis sustentatio necessaria assignari debeat Beneficiatis Curatis, & Parochis. 331. 1. & 2. An Canonicis debeatur Beneficium tanquam congrua sustentatio. 331. 2.

Quibus modis acquirantur Beneficia. 332. 2. Collatio Beneficii quale jus tribuat ante acceptationem. 332. 1. & 2. Quale post. ibid. A quo acceptatio fieri possit. 333. 4. Ad quid teneatur, qui confert Beneficium, quod conferre non potest. 333. 1. Quomodo Beneficia conferri debeant. 333. 2. An conferri possint sub conditione, seu modo. 334. 2. An Beneficio in ejus collatione novum onus imponi possit. 334. 2. An ad collationem Beneficiorum, quorum provisio ad Capitulum spectat, vocandi sint Capitulares etiam absentes. 334. 1.

In conferendis Beneficiis quam potestatem habeat S. Pontifex. 335. 2. Quid faciendum, si dubitetur, quis priùs contulerit Beneficium, Episcopus, an Papa. 335. 3. Qualem potestatem conferendi Beneficia habeant Episcopi, aliique Collatores inferiores. 336. 2. Quinam Beneficia conferre possint. 336. 2. Negligentia Superiorum in conferendis Beneficiis à quo supplenda. 78.

Qua ratione Beneficia non nisi dignis conferenda sint. 336. 1. Pœna conferentium indignis. ibid. An conferri licitè possint dignis, omissis dignioribus. 337. 2. Quis sit dignior. 337. 5. An teneatur ad restitutionem, qui non contulit magis digno. 337. 4. An quandoque conferri debeant hominibus certæ nationis, familiæ &c. 337. 6. Patronus Laicus, & resignans, an teneantur eligere dignissimum. 338. 7. An Episcopus conferre ea possit potiùs suis consanguineis quàm aliis. 338. 8.

Quæ qualitates requirantur in promovendis ad Beneficia. 88. 1. & 338. 1. & 2. Quæ ætas. 88. 2. Quæ scientia. 89. 2. Quæ morum probitas. 89. 1. Quis Ordo. 90. 2. An peccet, qui suscipit Beneficium sine animo suscipiendi Ordinem Sacrum. 338. 2.

An absenti conferri possit Beneficium. 338. 1. An consuetudine, vel statuto induci possit, ut ad Canonicatus, & dignitates soli Nobiles, & Illustres admittantur. 339. 2. An Beneficia secularia conferri possint Regularibus, & Regularia secularibus. 339. 2. An filius patri possit succedere in Beneficio. 93. 1. & 93. 1.

An licitum sit plura simul Beneficia obtinere, & qualia. 340. 2. & 339. 1. & 2. An id consuetudine induci possit. 341. 1. & 2. An plura simul Beneficia retinere possit, qui jam habens unum, eligitur ad alterum, si utrumque residentiam postulat. 341. 1.

Quæ Beneficia sint incompatibilia. 341. 1. & 2. Quandonam obtento uno vacet alterum. 342. 1. & 2. Et quomodo. 341. 2. & 342. 1. & 2. An per susceptionem Episcopatus vacent priora Beneficia. 343. 1. An qui propria auctoritate occupat aliquod Beneficium, priùs habitum perdat. 343. 2. An vacet Beneficium simplex per obtentionem alterius simplicis. 343. 3. An per Beneficium novum vacent omnia priora. 343. 4. An quis possit simul habere plura Beneficia regularia. 344. 2.

Quis in pluralitate Beneficiorum dispensare possit. 344. 1. & 2. & 345. 1. & 2. An ad hanc dispensationem requiratur justa causa. 344. 1. & 2. Et quæ. 345. 9. Quomodo intelligi debeat dispensatio facta super

super plurálitate Beneficiorum. 345. 1. & 2.

Unio Beneficiorum quid sit, & quotuplex. 346. 1. Quot modis fieri possit. 346. 1. & 2. A quo. 347. 1. Quas ob causas. 347. 2. Quæ conditiones ad eam faciendam requirantur. 347. 1. Quid à Concil. Trid. circa hanc unionem sit statutum. 348. 2. Quid juris, & obligationis habeat Ecclesia, cui alia Ecclesia, vel Beneficium est unitum. 348. 1. & 2.

Diminutio, seu dismembratio Beneficiorum, quid. 349. 1. An fieri possit ab Episcopo. 349. 2. & 349. 3. Quorum consensus ad eam requiratur. 349. 3. An, & quo pacto unum Beneficium dividi in plura possit. 350.

Litteræ Beneficiales, quid, & quot earum genera. 350. 2. De quibus Beneficiis in iis agatur. 350. 3. Quorum mentio in iis fieri debeat. 350. 1. & 2. Quomodo sint interpretandæ. 352. 1. & 2. Quo tempore suum effectum consequantur. 353. 1. Quo tempore capax Beneficii esse debeat, qui eas impetrat. 353. 3. Quis ex pluribus impetrantibus sit præferendus. 353. 1. & 2. Quis juxta eas ordo in conferendis Beneficiis sit servandus. 354. 1. Quibus incumbat, eas exequi. 355. 1. Quomodo earum executio sit facienda. ibid. Quibus modis tollantur, & expirent. 355. 2.

Beneficii reservatio quid. 356. 1. Quotuplex. ibid. 2. Quæ ejus causa. ibid. Quis effectus. 356. 4. Quæ Beneficia sint reservata S. Pontifici de Jure communi Canonico. 357. 1. & 2. Quæ per Extravagantes. 358. 1. & 2. Quæ per Regulas Cancellariæ Apostolicæ. 358. & seqq. Quæ per concordata Germaniæ. 361. 1. & 2. Quæ Imperatori Romanorum ad primas preces. 362. & seqq.

Beneficium non vacans an possit conferri. 366. 1. & 419. 1. An donari alicui Monasterio, vel Prælaturæ. 419. 1. An promitti. ibid. 2. An dari facultas illud conferendi. ibid. 3. An conferri possit, si vacet de facto, non verò de jure. 367. 2. An, si vacet de Jure, non verò de facto. ibid. 3. An possit auferri possessori non vocato. 367. 4.

Quibus modis in genere vacent Beneficia. 367. 1. Quibus in specie. 367. 1. & 2. Quomodo per pacificam assecutionem secundi Beneficii vacet primum. 367. 5. Intra quod tempus conferri Beneficia vacantia debeant. 368. 2. Ad quem devolvatur jus ea conferendi, si ordinarius Collator cesset. 369. 1. & 2 In quibus Beneficiis hæc devolutio locum habeat. 369. 8. Et quomodo fiat. 369. 1. & 2.

An, & quando redditus Beneficiorum diminui possint. 374. 1. & 2. An, & quomodo Beneficia possint omnino extingui. 375. 1. Vidè *Pensio*.

Quid sit Permutatio Beneficiorum. 403. 1. An Ecclesiæ, & Beneficia permutari possint. 402. 4. Et quæ. 404. 2. Quando valida, & licita sit hæc permutatio. 403. 2. & seqq. Quis eam possit admittere. 403. 2. & 404. 1. An fieri possit non obstantibus Gratiis exspectativis. 405. 1.

Quibus modis committatur Simonia in collatione Beneficiorum. 595. 1. & 2. An præsentatio, collatio &c. Simoniaca sit ipso Jure irrita. 596. 1. & 2. An sit irrita, si commissa sit Simonia ignorante Beneficiario. 596. 1. An, & quatenus sit licitum dare, vel accipere pecuniam ad redimendam vexam in Beneficiis. 596. 1. & 2. Qua ratione committatur Simonia Confidentialis in provisionibus, & resignationibus Beneficiorum. 597. 1. & 2.

An Excommunicatis Beneficia Ecclesiastica conferri possint. 661. & seqq. An eligere ad Beneficia possint. 663. 2.

Bigamus. Bigamia.

Bigamia quid sit. 96. 1. Quotuplex. 96. 2. Bigamus an sit irregularis. 97. 1. Quis super Bigamia possit dispensare. 97. 1. & 2.

Blasphemia.

Quid. 659. 1. Blasphemiæ pœnæ. 659. 1. & 2. An sit crimen mixti fori. 660. 4.

Calumnia. Calumniata.

Quid. Calumnia, quid Calumniator. 589. 1. Quotuplex sit Calumnia. ibid. Calumniatoris quæ pœna. 589. 2. Quàs ob causas excusetur accusator à calumnia, ejusque pœna. 589. 1. An denuntiator puniatur tanquam calumniator, si in probatione criminis defecerit. 590. 2.

Canon.

Canon quid sit. 6. 2.

Canonicus. Canonicatus.

An Canonicis debeatur Præbenda, tanquam congrua sustentatio. 331. 2. An Canonicatibus in Germania possit imponi pensio. 376. 6. Quomodo Simonia committatur in receptione Canonicorum. 596. 1. An quis plures simul Canonicatus habere possit. 391. 6.

Vide *Capitulum*.

Canonizatio.

Vide *Sanctus*.

Capitulum.

Quæ sit potestas Capituli non Cathedralis, sive Secularis, sive Regularis, Prælatura vacante. 138. 1. & 2. Quæ sit potestas Capituli Cathedralis, sede non vacante. 136. 1. Quæ, sede vacante. 137. 2. In quibus casibus non succedat in jurisdictione Episcopi defuncti. 137. 1. Quid, sede vacante, possit in casis Beneficialibus. 138. 2. 404. 8. 345. 7. 365. 2. 371. 2.

Ad quos actus Episcopi, aut alterius Prælati requiratur consensus Capituli, & qualis. 371. 1. & 2. & 372. 2. An, & qua ratione gesta à majore parte Capituli valeant. 373. An possit major pars Capituli cum præjudicio reliquorum statuere de juribus spectantibus ad singulos de Collegio. 374. 2. An ad negotia à Capitulo tractanda vocari debeant Canonici absentes. 407. 2. An Capituli consensus requiratur ad ferendum Interdictum locale. 374. 1. An ad alienationem rerum Ecclesiæ. 372. 1. & 379. 2.

Carcer.

An possint Clerici carceri mancipari. 684. 1. An pœna carceris infamet. ibid. 2.

Causa.

Causa finalis quæ sit, quæ tantùm impulsiva. 22. 3. Quæ causæ sint mixti fori. 182. 2. Causa quæ priùs discutienda in judicio. 220. 1. & 201. 1. & 2. Causa contractus quæ dicatur. 549. 3.

Cautio.

Qualis cautio præstari debeat ab usufructuario. 410. 2. & 411. 1.

Censuræ.

Quid. 689. 1. An sit penes Ecclesiam potestas infligendi Censuram. ibid. Quotuplex sit censura. ibid. 2. Absolutio à censura metu extorta an valeat. 153. 6. An censura differat ab Irregularitate. 689. 2. An à Cessatione à Divinis, Impositione & Degradatione. ibid. Ob quam causam ferri possit. 691. 1. Quo modo ferri debeat. 691. 1.

Quibus in casibus Censura sit injusta. 691. 1. Quibus invalida. ibid. 2. An, & qualis ignorantia ab ea excuset. 692. 2. An, & qualis metus. 692. 4.

Censura ligatus an fiat irregularis, si exerceat actum Ordinis sibi prohibitum. 662. & seqq. An eligere possit, vel eligi ad Beneficia Ecclesiastica. 663. 2.

Census.

Quid. 502. 1. & 2. An ex censu, quem dat Episcopo Ecclesia, vel Monasterium, hujus subjectio rectè colligatur. 502. 1. Census quomodo peti, & probari debeat. ibid. 2.

Utrùm Ecclesiis novus census imponi possit. 502. 2. An Patroni possint imponere censum Ecclesiis patronatis. 503. 5. In qua moneta solvendi sint census, aliaque debita pecuniaria. 503. 1. & 2.

Quid sit Census Reservativus, quid Consignativus. 646. 2. Quid Realis, Personalis, & Mixtus. ibid. 3. Quid Perpetuus, & Temporalis. ibid. Quid Fructuarius, & Pecuniarius. ibid. Utrùm sit licitus Census Realis. 646. 1. Utrùm Census Personalis. 647. 1. Quæ conditiones ad Contractum Censualem requirantur. 647. 2.

Ceſſatio à Divinis.

Quid, & quotuplex. 703. 1. Quomodo differat ab Interdicto. 703. 2. Quinam eam ferre poſſint. ibid.

Citatio.

Quid. 187. 1. Quotuplex. ibid. 2. Quid ad legitimam citationem requiratur. 188. 3. Ejus partes. 188. 1. A quo fieri debeat. 188. 1. Qui citari poſſint, ac debeant. ibid. 2. Quis finis citationis. ibid. Quis effectus. 188. 3.

Clauſura Regularis.

An, & quibus Monialibus ſit interdictum Monaſterio exire. 486. 1. & 2. Quibus ex cauſis exire ſit licitum. ibid. 3. Licentiam exeundi quis dare poſſit. 487. 4. Quibus, & quando licitum ſit Fœminarum monaſteria ingredi. 487. 1. & 2. Quis hanc licentiam dare poſſit. 488. 5. Fœminis an aliquando licitum ſit ingredi monaſteria Virorum. 488. 2.

Clericus.

Inter Clericos quis ſit major, & dignior. 135. 1. Contra Clericos criminoſos quomodo ſit judicialiter procedendum. 171. 1. Quis ſit eorum Judex competens. 177. 2. In quibus caſibus coram Judice ſeculari conveniri poſſint. 178. 1. & 2. Quo jure ſint exempti à jurisdictione ſeculari. 180. 1. & 2. Vaſſallus Clericus à quo judicandus, & puniendus. 183. & ſeqq.

Qualis vitæ probitas in Clericis requiratur. 316. 1. & 2. Quis eorum veſtitus, & habitus eſſe debeat. 317. 1. Quæ iis negotia, & exercitia ſint prohibita. 144. 2. 317. 2. Quatenus iis non liceat cohabitare cum mulieribus. 318. 1.

Quæ pœna Clerici verſantis cum muliere ſuſpecta, vel concubinarii. 318. 2. & 645. 1. & 2. Quomodo contra Clericum concubinarium ſit procedendum. 318. 1. Quomodo ſit vitandus in divinis. 318. 2.

Clerici conjugati an poſſint ad Ordines, vel Beneficia Eccleſiaſtica promoveri. 319. 1. An Clerici poſſint contrahere matrimonium. 320. 1. & 2. An eo contracto retinere Beneficia. 320. 2. & 3. & 320. 1. & 2. An, & quomodo cum iis poſſit Epiſcopus diſpenſare. 321. 1. An contrahendo matrimonium perdant privilegia Clericalia. 321. 2.

Qualiter liceat Clerico ab una diœceſi tranſire ad aliam. 326. 2.

An Clericus ob ægritudinem, vel mutilationem perdat Beneficium, aut fructus. 364. 1. An diſtributiones quotidianas. ibid. 2. An, & quando Coadjutor ei dandus ſit. 364. 1. & 2. A quo dari poſſit. 354. 1. Qualis dari debeat. 364. 3. Quæ ſit poteſtas, & officium Coadjutoris. 364. 1. Quando illud expiret. ibid. 2.

An Clerici ſint capaces feudi. 408. 1. & 2. An poſſint fidejubere. 412. 3. An illis competat beneficium Competentiæ, ſi non ſunt ſolvendo. 415. 2. An huic beneficio poſſint renuntiare. 416. 3. An, & qualium bonorum dominium habeant Clerici. 422. 2. 422. 1. An, & quo titulo teneantur redditus Beneficiorum ſuperfluos expendere in pios uſus. 422. 2. Ad quem pertineant bona à Clerico acquiſita. 423. 1. & 2. Ad quem meliorationes in Eccleſiæ bonis ab eodem factæ. 423. 5.

An extra territorium temporale S. Pontificis debeant Clerici teſtari juxta diſpoſitionem Juris Civilis. 425. 2. De quibus bonis teſtari poſſint. 426. 1. & 2. An conſuetudine introduci poſſit, ut licitè de redditibus Eccleſiaſticis ſuperfluis teſtentur. 227. 1. & 2. In quibus bonis ab inteſtato illis ſuccedatur. 437. 5.

Qua ratione Clerici, eorumque bona ſint immunia à tributis, exactionibus, & aliis oneribus civilibus.

Vide *Immunitas Eccleſiaſtica*.

An, & qualis negotiatio Clericis ſit prohibita. 527. 1. & 2. An omnibus Clericis ſit interdicta. 527. 1. Quæ ſit pœna Clerici negotiantis. 527. 2. An poſſint Clerici tractare cauſas ſanguinis. 527. 1. An eſſe miniſtri laicorum. 528. 1. An eſſe conſiliarii Principum ſecularium. 528. 2. An obire munia militiæ. ibid. 3. An exercere artem Chirurgiæ, vel Medicinæ. ibid. An officium Notarii. 529. 1. Vel Advocati. 144. 2. An exercere agriculturam, vel artificium honeſtum. 511. 1. Quænam ſtudia, & ſub qua pœna Clericis ſint prohibita. 531. 2.

An poſſint Clerici criminaliter accuſare ad vindictam publicam. 582. 1. An à laicis accuſari. ibid. 2. Qua ratione evitare poſſint irregularitatem deferendo malefactores. 623. 1. & 2. An eam incurrant, ſi in loco ſupplicii executionis ſententiæ capitalis aſſiſtant. 624. 3. An incurrant, ſi in bello juſto ſolùm defenſio propria manu pugnent. 625. 2.

Quas pœnas incurrant Clerici duello pugnantes. 628. 2. Quas adulteri. 630. 2. Quas ſtupratores. 632. 3. Quas inceſtuoſi. 634 3. Quas Sodomitæ. 634. 3. Quas fures. 639. 1. Quas falſum teſtimonium dicentes. 654. 2. Quas, ſi falſent Literas Papales. 655. 2. Quas, ſi ſigillum Principis. 656. 3. Quas, ſi colludant in cauſa Beneficiali. 658. 3.

Quæ ſit pœna Clerici Depoſiti miniſtrantis, vel exercentis actum Ordinis, aut officii ſibi prohibiti. 660. 1. Quæ Excommunicati, ſuſpenſi, vel interdicti, ſi divina celebret. ibid. 2. Quæ in loco interdicto celebrantis. 660. 3. An pœnam aliquam incurrat, ſi dubitans, an ſit excommunicatus, celebret divina. 660. 2. An conferri Excommunicatis Beneficia Eccleſiaſtica poſſint. 661. 1. & 2.

An fiat irregularis, ſi in Cenſura exerceat actum Ordinis ſibi prohibitum. 662. & 663. An ſi miniſtret in Ordine, quem non habet. 664. 1. & 2. Quas pœnas incurrat, ſi per ſaltum ſe faciat promoveri ad Ordines. 664. 1. & 2. Quas, ſi furtivè Ordines ſuſcipiat. 664. 1. Quas, ſi plures ſacros Ordines ſuſcipiat eodem die. 664. 3.

Qua ratione Clerici in ſuos Superiores delinquant. 666. 1. Quas pœnas incurrant, ſi pugnent in bello injuſto. 683. 2. Quas, ſi in latrociniis, aliiſque magnis ſceleribus deprehendantur. ibid.

Quas pœnas incurrat, qui occidit, aut mutilat Clericum. 684. 1. & 685. 1. Quam excommunicationem, & quomodo incurrat, qui percutit Clericum. 685. 1. & 2. Si dubitatur, an malefactor ſit Clericus, quis debeat cognoſcere, ſecularis, an Eccleſiaſticus Judex. 698. 1.

Clericus peregrinus quis. 313. 1. Quo privilegio gaudeat. ibid. 2. An ſine teſtimonialibus litteris ſit admittendus. 97. 1.

Qualis venatio, & quibus ſub pœnis ſit prohibita Clericis. 657. 1. & 2. An iis ſit permiſſum piſcari. 658. 3.

An poſſint Clerici corripi verberibus. 659. 1. Quatenus ipſi abſtinere debeant à percuſſionibus etiam laicorum. ibid, 3.

Coadjutor.

Clerico ægroto, vel ſeni quando Coadjutor dandus ſit. 364. 1. & 2. A quo. 364. 1. & 2. Qualis. ibid. 3. Quæ ſit poteſtas, & officium Coadjutoris. 364. 1. Quando illa expiret. ibid. 2.

Codicillus.

Quid. 424. 6. Quomodo differat à Teſtamento. ib. Quis ejus effectus. ibid. Quomodo fiat. 424. 7. An quis poſſit facere plures Codicillos. ibid. 8.

Cœmeterium.

Quid. 510. 1. An debeat eſſe conſecratum. ibid. Quomodo polluatur, & reconcilietur. 510. 2. An gaudeat immunitate Eccleſiaſtica. 519. 2.

Cognatio Legalis.

Quid, & quotuplex. 559. 1. Quomodo impediat, ac dirimat matrimonium, & inter quas perſonas. 559. 1. & 2.

Cognatio Spiritualis.

Quid. 556. 1. Quotuplex. 556. 2. Inter quas perſonas impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat jam contractum. 556. 1. Inter quos contrahatur in Baptiſmo & Confirmatione. 557. 1. & 2. Quæ conditiones requirantur ad munus Patrini, & ad contrahendam cognationem ſpiritualem. 558. 1.

An cognationem ſpiritualem contrahat, qui infantem tenet in Baptiſmo non ſolemni. 558. 1. An qui in neceſſitate baptizat. ibid. 2. An etiam Hæretici eam contrahant. 558. 3. An Catholici poſſint, ut Patrini tenere liberos Hæreticorum, & viciſſim hi illorum. ibid.

Index Rerum, & Verborum.

Collecta.

Vide *Exactio.*

Colluſio.

Quid. 657. 1. Quando committatur. ibid. Num Judex deſiſtente ab accuſando accuſatore, inquirere de colluſione debeat. ibid. 2. An in Reum abſolutum de novo inquiri poſſit, ſi per colluſionem fuit accuſatus, ibid. Qua pœna puniantur accuſator, & reus, ſi colludant. ibid. Quæ ſit pœna Clericorum in cauſa Beneficiali colludentium. 658. 3.

Commodatum. Commodatarius.

Commodatum quid. 386. 1. Quomodo ab aliis contractibus differat. ibid 2. Quæ commodari poſſint. ibid. 3. Et à quibus. ibid. 4. Ex qua culpa teneatur Commodatarius, ſi res commodata apud ipſum fiat deterior, vel pereat. 386. 1. & 2. An teneatur præſtare caſum fortuitum. 287. 5. An quis poſſit in periculo v. g. incendii, res ſuas præferre commodatis, ſi utraſque ſimul eripere non poſſit. 389. 1.

Competentiæ beneficium.

An detur Clericis non valentibus ſolvere. 415. 2. Quid requiratur, ut quis eo frui poſſit. 415. 2. An Clerici ei poſſint renuntiare 415. 3.

Conceptio Immaculata Deiparæ.

Immaculata Deiparæ Conceptio an colenda. 514. 2. Eam colentes quas lucrentur Indulgentias. ibid.

Concubinatus.

Vide *Fornicatio.*

Conditio.

Conditio contractibus adjecta, quid. 549. 1. Quotuplex. ibid. 5. Conditio contractui matrimoniali adjecta an illum vitiet. 549. 1. Conditio de futuro neceſſaria vel impoſſibilis adjecta Matrimonio an illud vitiet, vel ſuſpendat. 550. 2.

Conductio. Conductor.

Conductio, & Locatio quid. 395. 1. Quomodo ab aliis contractibus differat. ibid. 2. An conductor debeat totam penſionem, ſi damnum paſſus eſt caſu fortuito. 395. 2. An Locator poſſit Conductorem expellere e fundo poſt finitum locationis tempus. 395. 1. An etiam ante. 396. 2. An Conductor ante finitum locationis tempus poſſit abire ex conducto. 197. 2.

Ex qua culpa teneatur tum Conductor, tum Locator. 397. 2. An poſſit conductor rem ſuâ præferre rei locatæ, ſi utramque periculo ſimul eripere non poſſit. 387. 1. An, & quomodo res Eccleſiaſtica elocari poſſit. 397. 1. An locatione facta per Prælatum Eccleſiæ ſtare teneatur ejus ſucceſſor. 397. 2. Quandonam præſumi poſſit, in tali locatione interveniſſe conſenſum Superioris. 398. 4. Vide *Emphyteuſis.*

Confeſſio Judicialis, & Extrajudicialis.

Confeſſio judicialis quid ſit, & quommodo fiat. 217. 1. Quæ ſit expreſſa, quæ tacita. 218. 2. Ejus effectus. 218. 1. An opus ſit ſententia definitivâ contra confeſſum. ibid. 2. An poſſit Confeſſio judicialis revocari. 218. 3. Puniri an poſſit, qui crimen in judicio confeſſus eſt ſolùm incidenter. 218. 2. An poſitio ſuper facto negativo probari poſſit per confeſſionem Rei. 218. 1. Confeſſio judicialis an præjudicet ſociis criminis. 219. 1. 219. 1. & 2.

Confeſſio Extrajudicialis quid. 219. 1. Quid operetur in Civilibus. 219. 1. Quid in Criminalibus. ibid. 2.

Confeſſio Sacramentalis.

Quoties, & quando facienda. 685. 1. Cui facienda. ib. 2. An confitens teneatur adimplere pœnitentiam ſibi injunctam. 686. 3. Confeſſio dicentis, ſe non poſſe abſtinere à peccato, an ſit admittenda. 686. 2. Quinam habeant privilegium ſibi eligendi Confeſſarium. 686. 2.

Confirmatio Actuum.

Quid. 314. 1. quot modis fiat. ibid. quotuplex ſit. 313. 2. Differentia Confirmationis in forma communi, & in forma ſpeciali. ibid. Unde dignoſci poſſit, quòd ſit in forma ſpeciali. 313. 2. quando ſit utilis, ſeu valida, quando invalida. 314. 1. & 2.

Confirmatio Electi.

Vide *Electus.*

Conjux.

An, & qua ratione Conjux ſuperſtite Conjuge d ſtatum Religioſum tranſire poſſit. 475. 1. & 2. An Profeſſio Mariti, ignorante vel invita Conjuge facta, ſit valida. 476. 1. Et ad quid obliget. 476. 2. An ſufficiat licentia alterius Conjugis metu, vel dolo extorta. 476. 1. An diſſimulatio & conniventia. ibid. 2.

An votum ſimplex Continentiæ ab uno, vel utroque Conjugum emiſſum ſit validum, & licitum & ad quid obliget. 477. 2. An ſi mutuo conſenſu Continentiam voverunt, & poſteà unus Religionem ingrediatur, poſſit alter eum repetere. 477. 1. quatenus ob adulterium Conjugis liceat innocenti tranſire ad Religionem, vel SS. Ordines ſuſcipere, 477. 1. & 2. quatenus ob Apoſtaſiam à Fide. 477. 1.

Intra quod tempus licitum ſit Conjugibus ante conſummatum matrimonium Religionem ingredi. 478. 2. An ſponſa de præſenti ingredi poſſit Religionem, ſi à ſponſo ſit cognita per copulam violenter extortam. 479. 1. qua ratione poſſit Conjugatus Ordines ſuſcipere, vel ad Epiſcopatum aſſumi. 479. 1.

An teneantur Conjuges cohabitare. 543. 1. An mutuò ſibi præſtare alimenta. ibid. 2. quæ eorum obligatio ad alendos & educandos liberos. 543. 3.

An, & quando proles quoad libertatem & evitutem ſequatur conditionem non matris, ſed patriſs. 555. 2. Cui ex Conjugibus ſit relinquenda proles, ſi unus ad Fidem tranſeat, altero in Infidelitate permanente. 480. 1. & 2.

Conjux ad Fidem converſus an poſſit infideli conjugi cohabitare. 574. 2. An ad aliud matrimonium tranſire. ibid. Vide *Infidelis.*

Qualis certitudo de morte conjugis requiratur, ut conjux ſuperſtes licitè poſſit tranſire ad alias nuptias. 539. 2. 439. 2. & 2. An ſit diſſolvendum matrimonium, ſi dubium ſit, an prior maritus vivat. 579. 5. An poſſit petere debitum. qui cum dubio de morte prioris conjugis aliud matrimonium contraxit. ibid. 4.

An ſi mulier poſt mortem viri tranſeat ad ſecundas nuptias intra annum luctus, incurrat infamiam vel alias Juris pœnas. 579. 1. An uxor, quæ occidit maritum, poſſit ad aliud matrimonium tranſire. 575. 1.

Jus Patronatus annexum bonis dotalibus uxoris an pertineat ad maritum. 493. 3.

Pœnæ conjugum liberos occidentium, 616. 1. & 2. Pœnæ eoſdem exponentium. 616. 1.

Conjuges adulteri. Vide *Adulterium.* Inceſtuoſi Vide *Inceſtus.* Donatio inter conjuges. Vide *Donatio.* Conjugum divortium. Vide *Divortium.* Conjuges leproſi. Vide *Leproſus.*

Conſanguinitas.

Quid ſit Conſanguinitas. 561. 1. Quid Linea Conſanguinitatis, & quotuplex. ibid. 2. Quid Gradus Conſanguinitatis. 562. 3. Regulæ ad hos gradus cognoſcendos. ibid. 4. Quinam gradus Conſanguinitatis, & quo jure matrimonium dirimant. 562. 2. quæ ſit pœna contraheutium matrimonium in gradu Conſanguinitatis prohibito. 564. 1.

Conſecratio Prælati.

Vide *Electus.*

Conſtitutio.

Vide *Lex:*

Conſuetudo.

Quid, & quotuplex. 29. 1. Quomodo differat à Traditione, & Stylo Curiæ. 30. 2. Eam quis poſſit introducere. 30. 1. qualis conſenſus Principis ad eam inducendam ſit neceſſarius. 30. 2.

Quot, & quibus actibus Conſuetudo introducatur. 31. 2. quomodo debeat eſſe rationabilis. 31. 1. An 31. 2. quomodo debeat eſſe legitimè præſcripta. 31. 2. qua ratione præſcribatur. ibid.

Quis ſit effectus Conſuetudinis. 32. 1. quomodo ejus interpretatio, & extenſio facienda. ibid. & 33. 2. quomodo per eam abrogetur Lex. 33. 1.

Quænam in specie Consuetudines à Jure Canonico approbentur. 34. 1. quænam reprobentur. 34. 1.
Consuetudo an possit derogare Juri communi 668. 6. An privilegium per eam acquiri possit. ibid. An jurisdictio. ibid.

Contractus.

Quid. 384. 1. quotuplex. ibid. 2. quod modis contractus perficiantur. 384. 3. quasi contractus quid. 384. 4.
Contractui an possit apponi pœna. 683. 2. An semper tota debeatur, si conditio contractui apposita non sit impleta ibid.

Contumacia, Contumax.

Contumacia quid, & quotuplex. 211. 1. Contumax quis habeatur. 169. 211. 1. Quomodo procedendum contra actorem contumacem. 212. 2. quomodo contra reum contumacem. 211. 1. quomodo reus contumax puniatur. 212. 2. Contumax absens quomodo sit citandus. 213. 1. & 2.

Cooperator.

Cooperatoris Parochi jurisdictio. 101. 4.

Crimen, Criminosus.

Quæ Crimina sint mixti fori. 182. 2. Convictus de gravi crimine an possit esse testis in judicio. 226. 2.

Custos Ecclesiæ.

Custodis Ecclesiæ officium. 100. 1.

Debitum.

Vide *Solutio*.

Decanus.

Decani Ecclesiæ Cathedralis, & Collegiatæ officium. 99. 1. Officium Decani ruralis. 99. 1.

Decima.

Quid. 446. 1. Quotuplices. ibid. 2. Quo jure debeantur. 447. 1. Prædiales ex quibus rebus sint solvendæ. 447. 1. Ex quibus Personales. 447. 2. An debeantur ex rebus illicitè acquisitis. 447. 1. An ex acquisitis titulo lucrativo. 448. 3.
Qua ratione decimæ absque diminutione sint solvendæ. 448. 1. Qua ratione renuentes solvere cogi debeant. 448. 3.
Quinam in genere solvere teneantur decimas. 448. 1. An eas solvere teneatur S. Pontifex. 448. 1. An Episcopi, aliique Ecclesiarum Rectores. 449. 2. An alii Clerici ibid. 3. An Religiosi. 449. 4. & 450. 1 An pauperes. ibid. 5. Dominus an Colonus solvere teneatur ex prædio conducto. ibid. 6.
An quis per privilegium eximi possit ab obligatione solvendi decimas, & per quem. 450. 1. Privilegium exemptionis ad quæ se extendat. 451. 1. & 2. Quomodo interpretandum. 451. 1. Quibus modis amittatur. 452. 1. & 2.
Quibus personis & Ecclesiis decimæ sint solvendæ. 452. 1. & 2. Quo tempore. 453. 1. Quo loco. ibid. 2.
Ad quem pertineant decimæ Novalium. 453. 2. An privilegium de non solvendis, vel percipiendis decimis extendatur etiam ad novalia. 453. 1. & 2. An ad eadem extendatur præscriptio decimarum intra certum locum. 453. 1. An & cui debeantur decimæ, si fundus mutetur, v. g. ex vinea fiat ager. 454. 1. & 2.
Jus decimandi in aliena Parochia an possit præscribi. 455. 1. An, & quatenus acquiri possit per transactionem. 455. 1. An, super eo in arbitros compromitti possit. ibid. 2. An possit permutari. ibid. 3. An vendi, & locari. 455. 4.
An ab onere solvendi decimas liberari quis possit per potestatem sæcularem. 455. 1. An per præscriptionem. 455. 1. & 2.
An, & qua ratione laici sint capaces juris decimandi. 456. 1. An possint illud præscribere. 270. 1. An Prælati Papa inferiores concedere laicis decimas in feudum possint. 456. 2. Qua ratione laici decimas, quas obtinent, in alios transferre possint. 447. 1. & 2.
Quale jus habeat decimator ad fructus decimales nondum separatos. 457. 1. Quale ad separatos. ibid. 2. Qua actione exigi in judicio decimæ possint. 458. 2. Quis sit Judex competens in causa decimarum. ibid. Quæ sint pœnæ non solventium decimas. 458. 2.

Decretum.

Decretum quid sit. 6. 2.

Degradatio.

Ob quæ scelera degradandi sint Clerici. 683. 2. & 684. 1. Quomodo sint degradandi. 683. 5.

Denunciatio.

Quid, & quotuplex. 588. 1. In quibus casibus possit Judex procedere per denuntiationem judicialem. ibid. 2. An Judex Ecclesiasticus teneatur denuntiationem judicialem admittere. 588. 3. Utrùm ante denuntiationem judicialem semper præcedere debeat secreta monitio 588. 1. An in denuntiatione solemnitates juris servandæ sint. Ibid. 2. Quinam ab ea repellantur. 589. 3. An superior à subditis denuntiatus possit pendente inquisitione contra eosdem in causis motis procedere. 589. 1. Denunciatio, & confessio criminosi an sufficiat ad capiendum, & torquendum socios denuntiatos. 220. 1.

Depositum. Depositarius

Depositum quid. 387. 1. Quomodo differat ab aliis contractibus. ibid. Depositarius an uti possit re deposita. 387. 2. An & qualem culpam teneantur præstare. 388. 1. & 388. 2. An casum fortuitum. ibid. 3. 328. 1.
An Dominus semper, & pro arbitrio possit repetere depositum. 388. 1. Quandonam possit depositarius restitutionem rei depositæ differre. ibid. 2.
An in deposito locum habeat compensatio. 388. 3. An, & quando Ecclesia, vel Monasterium obligetur, si depositum culpa Canonici, vel Religiosi periit. 388. 1. An depositarius in periculo incendii, naufragii &c. possit deposito res suas præferre, si utrasque periculo eximere non possit. 389. 1.

Dilatio Judicialis.

Quid. 197. 1. Quotuples ibid. quæ Dilationes ante litis contestationem concedantur. 196. 2. quæ post litis contestationem. 197. 1. quæ post sententiam definitivam. 198. 5.
Dilatio an aliquando prorogetur. 198. 6. Dilationis effectus. 198. 7.

Distributiones reddituum Ecclesiasticorum.

Distributiones quotidianæ quid, & quotuplices. 327. 1. Unde sumendæ. 327. 3. Quibus debeantur. 327. 1. An etiam absentibus dari possint. 327. 2. An ab illdem retinere. 329. 5. Pro quibus officiis debeantur.
Quid ad distributiones luerandas requiratur. 328. 2. An quis possit recipere duplices ibid. 3. An absentium accrescant præsentibus. ibid. 4.

Divortium.

An, & qua ratione licitum sit conjugi instituere divortium ob alterius adulterium. 572. 1. In quibus casibus non sit licitum. 572. 2. An, & qua ratione conjuges propter adulterium separati, si postea reconciliati unus, vel uterque relabatur in adulterium, possint denuò divortium instituere. 573. 1.
An vir possit dimittere uxorem sine judicio Ecclesiæ propter notorium impedimentum cognationis. 563. 2. Utrùm, & quando ob apostasiam conjugis liceat conjugi Catholico instituere divortium, & an illi ad Fidem reverso debeat reconciliari. 573. 1. An præter adulterium carnale, & spirituale, dentur etiam aliæ causæ faciendi divortium. 575.
Dissoluto per divortium matrimonio an bona communia dividenda sint. 578. 3. Quandenam dos post separatum matrimonium Uxori restituenda sit. 578. 2.

Dolus malus.

Quid 211. 1. Quotuplex. ibid. 2. Quando vitiet contractum. 211. 2.

Donatio.

Quid. 417. 1. Quotuplex. ibid. 3. Donatario quando acqui-

acquiratur dominium . 417. 2. In quo donatio conveniat cum contractibus . 417. 4. Quæ donatio insinuationem apud judicem exigat. 417.1. & 2.

An, & qualem donandi poteſtatem habeant Epiſcopi, aliique Eccleſiarum Rectores. 418. 1. & 2. Quando donatio præſumatur. 419.3. Quomodo in dubio ſit interpretanda. 419. 1.

Quando donatio inter vivos revocari poſſit ob ingratitudinem. 419.2. 419.1. Pactum de non revocanda ob ingratitudinem donatione an valeat. 420. 5. An revocari poſſit ob ſupervenientes liberos. 420. 1. An ſi fuit inofficioſa. 421.2. An ex ea detrahi poſſit Falcidia. 433.2. An portio Canonica. 434.2.

An, & qualis donatio inter conjuges ſit invalida. 575.1. & 2. Quæ, & quando ſit valida. 576. 1. & 2. Quibus modis donatio inter conjuges invalida confirmetur. 577. 2. Donata propter nuptias quando reſtitui debeant. 577. 1. An, & quando propter adulterium amittantur. 578. 1. An uſufructuarius jus uſusfructus, & vaſſallus feudum donare propter nuptias poſſit ſine conſenſu domini. ibid. 2.

Dos .

Dotis promiſſæ rei vel, ſolutæ contractus metu extortus an valeat. 153 4. An uſufructuarius jus uſusfructus, & Vaſſallus feudum, in dotem dare poſſit ſine conſenſu domini. 577. 2.

Quandonam poſt diſſolutum matrimonium dos Uxori reſtituenda ſit. 577. 2. Quandonam dos propter adulterium amittatur. 578. 1. & 2.

An Viro, qui ad inopiam vergit, ac petit dotem, ea tradenda ſit. 578. 1. & 630. 4. An Judex qui cognoſcit de matrimonio, cognoſcere etiam poſſit de dote. 578. 4.

Duellum .

Quid. 627. 1. An ſit licitum. ibid. Pœnæ duellantium. 627.3. Pœnæ Clericorum duello pugnantium. 628. 2.

Eccleſia .

An gaudeat beneficio reſtitutionis in integrum. 154.2. Et quando. 155.2. & 156. 2. Pro juribus Eccleſiæ agere ad quem pertineat . 167. 2. Eccleſiæ an, & quatenus poſſint permutari. 402.4.

An Eccleſia ſua jura, & privilegia amittat, ſi Epiſcopus, aut Clerus in hæreſim labatur. 136.2. An feudum amittat ob delictum Prælati, vel Clerici Beneficiarii. 407. 1. An feudum ad Eccleſiam reverſum denuò alicui concedi poſſit. 406.1.

An Eccleſia habeat tacitam hypothecam in bonis Prælati malè adminiſtrantis. 409.2. Eccleſiæ bona an Prælatus oppignorare poſſit. 409.2. An fidejubere. 412. 1. An poſſit Eccleſia mutuum dare . 414. 1. Quomodo ex mutuo ſibi dato obligetur. 414.2.

Eccleſiæ Parochiales, eiſque annexæ Filiales, & Cappellæ cui de Jure communi ſint ſubjectæ. 489.1. Cui, ſi poſſideantur à Religioſis. 489.2. Cui Epiſcopo ſit ſubjecta Eccleſia, vel Monaſterium unitum Eccleſiæ, vel Monaſterium alterius diœceſis. 489.1. Eccleſia non Cathedralis an poſſit ſibi jus vindicare in alia Eccleſia. 491. 2.

Eccleſiæ conſecratio à quo fieri poſſit. 507. 1. Quando. ibid. 2. Quomodo. 508.3. Conſecrari an poſſit, ſi non eſt dotata. ibid. 4. Quibus in caſibus execretur Eccleſia, ut nova conſecratione indigeat. 508.1. & 2.

Quibus modis Eccleſia polluatur, ut non liceat in ea celebrare divina officia. 508.1. Quomodo, ſi eſt polluta, reconcilianda ſit. 509.7. An poſſit muniri, & defendi contra hoſtes. 514. 2. An profana aſſervari in ea poſſint. ibid.

A quibus, & qua ratione Eccleſiæ ædificari poſſint. 517.1. Quæ requirantur ad hoc, ut nova Eccleſia Parochialis erigi poſſit. 517.1. & 2. A quibus, & ex quibus redditibus Eccleſiæ reparari debeant. 518.1. & 2.

An Eccleſia ſecularis mutari poſſit in Regularem. 518. 1. An Regularis in Secularem. 389. 2. An materia Eccleſiæ deſtructæ ad profanos uſus adhiberi poſſit. 519. 2.

Qua immunitate gaudeant Eccleſiæ. 519. & ſeqq. Quonam actus prohibitum ſit exercere in Eccleſiis. 519.1. & 2. Quæ ſint pœnæ ſtatutæ in Violatores Eccleſiarum. 638.2.

Conceſſio Eccleſiæ alicui facta quale jus tribuat . 670. 1. & 2. Quale conceſſio fructuum alicujus Eccleſiæ . 671. 3.

Privilegium Exemptionis Eccleſiarum. Vide *Exemptio.*

Eccleſiaſtica Bona.

Quænam dicantur Bona Eccleſiaſtica. 378. 7. 378. 1. & 2. Quot ſint eorum genera . 523. 1. Promiſſio, vel traditio rerum Eccleſiæ metu extorta an valeat . 153. 5. Rerum Eccleſiaſticarum invaſores coram quo judice conveniri debeant. 182.1.

An res Eccleſiæ aliquando alienari poſſint abſq; conſenſu Capituli . 372. 1. Quænam alienatio rerum Eccleſiaſticarum ſit prohibita. 377.1. & 2. 378.7. & 378. 1. & 2. Quænam res Eccleſiaſticæ alienari poſſint. 378. 1. Et quæ non. 379. 4.

Quas ob cauſas licitè alienari poſſint res Eccleſiaſticæ mobiles. 379. 1. Quæ Juris ſolemnitas ad alienationem rerum Eccleſiæ requiratur. 489. 2. Quando hæc alienatio præſumatur legitimè facta . 380. 5. An ſit valida, ſi facta ſine legitima cauſa, vel forma. 380. 1. An & quando conſenſus Superioris ad eam requiratur. 381. 2. Et cujus. 381. & 382. An conſenſus Patroni. 382. 1. Vel Principis ſecularis loci, in quo res alienanda ſita eſt. 382. 2.

Quinam, & quomodo repetere poſſint res Eccleſiæ illegitimè alienatas. 383. 2. Quando ob talem alienationem Eccleſia in integrum reſtitui debeat. 383. 1. & 2. Pœnæ res Eccleſiaſticas malè vel alienantium, vel accipientium. 384. 4.

An, & quomodo res Eccleſiæ elocari poſſint. 397. 1. An proventus Eccleſiarum ſub annuo cenſu elocari poſſint. 603. 2. An locatione facta per Prælatum Eccleſiæ ſtare teneatur ejus ſucceſſor. 397. 2. Quandonam præſumatur, in ejuſmodi locatione interveniſſe conſenſum Superioris. 398. 4.

Quatenus permiſſa vel prohibita ſit rerum Eccleſiaſticarum permutatio. 402. An in feudum dari poſſint. 377. 1. & 406. 1. an in emphyteuſim. 401.2.

Eccleſiaſticorum bonorum immunitas. Vide *Immunitas Eccleſiaſtica .*

Electio . Electus .

Electio quid ſit . 38. 1. Quomodo differat à Collatione, Præſentatione, & Nominatione. 38.1. Eligere qui poſſint. 39. & ſeqq. Quibus prohibitum ſit eligere. 51.1.

Quæ ſit pœna eligentium illegitimè. 41.1. ad quos devolvatur eligendi poteſtas, ſi Capitulares indignum elegerunt, aut ad adminiſtrationem admiſerunt. 42. 1. & 43. 1.

Qualitates eligendi ad Epiſcopatum. 43.2. Qualitates eligendi ad Dignitatem Epiſcopatu inferiorem, & Beneficium Curatum. 43.1. & 2. Quinam ad Prælaturas eligi prohibeantur. 44 2. & ſeqq.

Tractatus de eligendo Epiſcopo nondum vacante Eccleſia an valeat. 45.1. Quinam, & quomodo ad Electionem vocandi. 46. 1. & 2. quale jus non vocatis competat. 46. 1. & 2.

An elector juri eligendi renuntiare poſſit. 26.4. An per Procuratorem vel litteras eligere. 47.1. Cui incumbant expenſæ pro funere Prælati defuncti, pro Electione, & lite, & Electio oppugnetur . 48.1.

Ad Electionem quæ ſolemnitates requirantur . 49. 1. Quot ſint modi eligendi . ibid. Modus eligendi per ſcrutinium . 49. 2. 49. 1. & ſeqq. Scrutinium quomodo publicandum . 50. 1. Effectus publicationis . 50.2. Electorum ſuffragia qualia eſſe debeant . 50. 5. Collatio ſuffragiorum quomodo ſit facienda . 50. 1. Electio capitularis, & ſolemnis quomodo facienda. 51. 1. Qua ratione Electio fieri debeat à majore, & ſaniore Capituli parte. 51.1. & 2.

Modus eligendi per Compromiſſum. 52. 1. Compromiſſarii quot, & quales eſſe debeant. 52. 2. An poſſint eligere unum ex ſeipſis, & unus ſeipſum. 53. 1. & 2. Compromiſſum an, & quomodo revocari poſſit. 53. 2. Quomodo expiret. ibid. Ad quem jus eligendi propter negligentiam, aut debitum Compromiſſariorum devolvatur. 53.1.

Electio quomodo fieri debeat liberè. 53. 2. Pœna gravantis eos, qui nolunt certam personam eligere. 54. 1.
Quo loco fieri Electio debeat. 54. 1. Quo tempore. 55. 3. Pœna non eligentium tempore præscripto. 55. 1. Electi consensus quomodo requiratur. 55. 1.
Electio à quibus impugnari possit. 56. 1. Si appellatum sit ante Electionem, an hæc sit valida. 56. 4.
Electo an, & quando ante confirmationem competat jurisdictio, aut administratio 56. 2. & 57. 1. An etiam postulato. 57. 4.
Electus an opus habeat confirmatione. 57. 1. An hæc ei debeatur. ibid. A quo danda. 57. 2. Quando, & quomodo petenda. 57. 5. Quomodo concedenda. 58. 2. 58. 1. An si invalida sit confirmatio, etiam cassetur electio. 58. 3. Quæ potestas Prælati confirmati, nondum tamen consecrati. 58. 1.
Electi, & confirmati consecratio quando facienda. 59. 1. A quo. ib. 2. Quomodo. ibid. 3. & 4. Consecrationis effectus. 59. 6.
Eligere Prælatum Regularem qui possint. 60. 1. Quinam ad Prælaturam Regularem eligi. 60. 1. Regulares an, & quomodo extra suum Monasterium, vel Ordinem ad Prælaturas eligi possint. 61. 1. Electus ad Prælaturam extra suum Monasterium an aliquod jus in eo retineat. 61. 1. Regulares ad Prælaturas extra suum Ordinem electi quale jus acquirant. 62. 1.
Prælati Regulares quomodo eligendi. 62. 1. A quo confirmandi. ibid. 2. A quo, & quomodo benedicendi. 62 3. quale per confirmationem, & benedictionem jus acquirant. 63. 5.
Abbatissæ, & Præpositæ Regulares quæ, & quomodo eligendæ. 63. 1. & 2.
Eligendi summum Pontificem potestas quibus competat. 64. 1. Pontifex quid statuere possit circa electionem Successoris. 64. 1. Forma eligendi Pontificem 64. 2.
Quibus modis committatur Simonia in electione ad Prælaturas, & Beneficia Ecclesiastica. 595. 1. & 2. An Electio Simoniaca sit ipso jure irrita. 596. 1. & 2. Quando electio Simoniaca, ignorante electo facta, non sit irrita. 596. 1.
An in electionibus ad Prælaturas, aliaque Beneficia Ecclesiastica licitus sit usus sortium. 657. 2. An in electionibus ad dignitates, & officia secularia. 657 3.

Emphyteusis.

Quid. 398. 2. Quomodo ab aliis contractibus differat. ibid. Quotuplex sit. 398. 2. An ad ejus valorem requiratur scriptura. 399. 2. An solutio canonis. 399. 1.
Emphyteuta quandonam amittat rem in emphyteusim concessam. 399. 2. & 399. 1. An, & qua ratione possit Emphyteuta vendere, donare, permutare &c. 399. & seqq. In quibus casibus laudemium non debeatur. 400. 11.
Qua ratione possit Prælatus bona Ecclesiæ in emphyteusim dare. 401. 2. Ad quem transeat emphyteusis, si emphyteuta Religionem profiteatur. 401. 1. Quis sit Judex competens super jure emphyteutico. 184 2.

Emptio, & Venditio.

Contractus Emptionis, & Venditionis quid. 390. 1. Quomodo ab aliis contractibus distinguatur. ibid. Quomodo perficiatur. 390. 2.
Res sacræ an possint vendi. 390. 3. Jura, & res Ecclesiarum quatenus vendi possint. 390. 1. & 2. An liceat exteris cariùs vendere quàm indigenis. 391. 1.
An emptio, vel venditio ob læsionem ultra, vel infra dimidium justi pretii sit valida. 391. 1. & 2. An rescindi possit. ibid. An ex tali læsione detur actio. 392. 5. Justum pretium in tali læsione quomodo accipiatur. 392. 6. An læso sint restituendi fructus unà cum re. ibid. 7. Remedium rescindendæ venditionis quibus in casibus cesset. 392. 1. An locum habeat etiam in aliis contractibus. 392. 2.
An emptioni, & venditioni addi possit pactum retrovendendi, vel redimendi. 393. 2. Quando emptio, vel venditio præsumatur usuraria. 393. 3. An vendi, vel obligari à Marito possit res, quam Uxori propter nuptias donavit. 393. 1.
An, & quando Venditor teneatur Emptori de evictione. 393. 2. Periculum rei venditæ ad Venditorem pertineat, an ad Emptorem. 394 2.

Episcopus. Episcopatus.

Episcopus, vel alius Prælatus an ab una ad aliam Ecclesiam transferri possit. 65. 1. & 2. An ultro transire. 66. 1. An ad transeundum cogi. 66. 2. Quomodo, & quam ob causam translatio hæc fieri possit. 69. 1. Ejus effectus. ibid. 2.
Quæ sint Insigna Episcopalia. 86. 1. Episcoporum actus proprii qui sint. 86. 1. Ubi exercere possint. 87. 2. & 3.
Episcopus an dispensare possit super ætate requisita ad Beneficia Ecclesiastica. 89. 4. An in defectu Natalium ad Ordines, & Beneficia. 92. 2. An super Bigamia. 97. 4.
An Episcopus jurisdictionem immediatè habeat ex Jure Divino. 126. 2. An nondum consecratus eam exercere possit. ibid. Quinam ei sint subjecti. 126. 1.
Quam potestatem habeat judicandi, puniendi, & reformandi. 127. 1. Quam inferendi Censuras Ecclesiasticas, & ab iisdem absolvendi. 128. 1. Quam dispensandi. 129. 1. Quam jurisdictionem in Regulares exemptos habeat. 130. 2. Quam imponendi pœnitentias, & concedendi Indulgentias. 130. 3. & 688. 2. & 3. Quam visitandi. 130. 1. & 2. Quam convocandi Synodum, exigendi Cathedraticum, quartam decimationum, procurationes, & subsidium charitativum. 130. 1. & 506. 1. Ubi jurisdictionem exercere possit. 131. 1. Quod ejus officium. 129. 1.
Episcopi defectus, & negligentia à quo supplenda. 78. 2. An Episcopus ad breve tempus à sua Ecclesia licitè abesse possit. 323. 1. Qualiter ei liceat à suo Episcopatu transire ad alium. 326. 1.
Qualem potestatem Beneficia conferendi habeat. 335. 1. Quam instituendi, & destituendi. 127. 1. An possit ea conferre suis potiùs consanguineis quàm aliis. 338. 8. An in pluralitate Beneficiorum dispensare. 145. 344. & 1. & 345. 1. & 2. An diminuere redditus Beneficiorum. 342. 343. 3. & 374. 1. & 2. An extinguere Beneficia. 375. 4. An pensionem in iis constituere. 375. 4.
Quos actus exercere non possit absque consensu Capituli. 372. An possit ferre Interdictum locale absque consensu Capituli. 374. 1.
Quæ bona Ecclesiæ alienare non possit. 377. & seqq. Quæ possit, & qua ratione. 378. & seqq. An sine consensu Capituli renuntiare possit hæreditati, vel legato Ecclesiæ relicto. 380. 1. & 2.
An possit bona suæ Ecclesiæ oppignerare. 409. 2. An fidejubere. 412. 1. An ex bonis Ecclesiæ dare mutuum. 414. 1. & 2. An teneatur solvere debita antecessoris. 415. 1. An, & qualem potestatem donandi habeat. 418. 1. & 2. 419. 2. An possit commutare legata pia. 436. 2.
Portio Canonica quando, & quæ Episcopo debeatur. 434. 2. An teneatur solvere decimas. 439. 2. An ab obligatione solvendi decimas eximere possit. 450. 2.
Quam potestatem habeant Regulares visitandi, & puniendi. 482. 1. Quæ ei ab iisdem debeantur. ibid. An sine ejus licentia possint erigi Domus Regularium. 485. 2. Quomodo ei sint subjecta Hospitalia. 491. 1. Quomodo Monasteria. 489. 2. & 482. 1.
An possit Episcopus sine consensu Patroni Ecclesiam, vel Beneficium patronatum alteri Ecclesiæ, vel Beneficio concedere, vel unire. 499. 1. An mutare conditiones Beneficii cum consensu Patroni. 500. 3. An debeat instituere præsentatum. 500. 1. An donari ei possit jus Patronatus alienæ, vel propriæ diœcesis. 500. 2.
Quænam exactiones ordinariæ Episcopis à subditis Clericis, & Laicis sint præstandæ. 127. 2. 504. 2. Quænam extraordinariæ. 506. 1.
An possit Episcopus visitare Ecclesias seculares exemptas. 507. 2. An regulares. ibid. qua ratione visitare possit Personas Ecclesiasticas seculares, & regulares. 507. 3. An aliquem possit canonizare pro sua diœcesi. 514. 2.

Epis-

Episcopus temporalem jurisdictionem habens qua ratione possit tractare causas sanguinis. 528. 2. An possit in irregularitate ex homicidio, vel mutilatione dispensare. 626. 1. & 2. An Beneficia ad suam collationem spectantia sibi retinere, vel conferre. 665. 3. An Ecclesiam inferiori Prælato subjectam ab ejus subjectione liberare. 665. 2.

Exemptio à Jurisdictione Episcopi quomodo probetur. 670. 1. & 2. 670. 2. An, & quando exempti à Jurisdictione Episcopi possint coram eodem conveniri, & puniri, non obstante exemptione. 671. 2.

Quos actus exercere Episcopus possit in locis exemptis suæ diœcesis. 673. 1. An possit Clericos punire pœna pecuniaria. 682. 2. An concedere Indulgentias. 681. 2. Et quas. ibid. 3. An percussorem Clerici ab excommunicatione absolvere. 693. 2. & 693. 1. & 2.

Pœna injuriam inferentis Episcopi. 684. 1.

Episcopatus an sit distinctus Ordo. 79. 2.

SS. Eucharistia.

Per modum Viatici, & Paschali tempore à quo præbenda. 132. 2. Quomodo asservanda. 514. & 511. 5. Quomodo ad ægros deferenda. ibid. Quomodo adoranda. ibid. Quoties sumenda. 686. 4. Pœna eam præscripto tempore non sumentium. ibid. 5. An sit concedenda damnatis ad mortem. 686. 2. An tempore Interdicti. 702. 5.

Exactio.

Quænam exactiones ordinariæ Prælatis Ecclesiasticis à subditis sint solvendæ. 71. 2. An fundus Ecclesiæ in dotem assignatus liber sit ab omni servitio, tributo & onere. 505. 1.

Quis possit imponere collectas, & exactiones novas, ac extraordinarias. 505. 1. Quibus illæ imponi possint. ibid. 2. An, & qua ratione Episcopi, aliique Prælati possint collectas extraordinarias imponere. 505. 1.

Exceptio.

Quid, & quotuplex. 263. 1. & 2. Excommunicatus an possit exceptionem opponere. 264. 1. Excommunicationis exceptio quando, & quomodo opponenda. 264. 1. & 2. Quando exceptio contra testes. 264. 3. & 265. 1. Terminum proponendis exceptionibus statuere an Judex possit. 265. 1. quænam exceptiones etiam elapso termino proponi possint. ibid. 2. Peremptoriis quomodo terminus statuendus. 265. 3. quænam exceptiones opponi possint, vel non. 265. 1. & 2. An excipiens censeatur confiteri de jure adversarii. 266. 1. An quis possit uti pluribus iisque contrariis exceptionibus. 267. 2.

Excommunicatio.

Quid. 689. 1. Quotuplex. 689. 1. An ad ejus valorem requiratur certa verborum forma. 689. 3. An scriptura. ibid. Qui sint effectus Excommunicationis. 690. 1. Quis in ea ordo judiciarius sit servandus. 665. 1.

Quinam possint excommunicare. 690. 1. Quinam excommunicari. ibid. 2. Ob quam causam ferri possit Excommunicatio. 691. 1. Quomodo ferri debeat. 691. 2. Quibus casibus sit injusta. 691. 1. Quibus invalida. ib. 2. An, & qualis ignorantia ab ea incurrenda excuset. 691. 2. An, & qualis metus. 692. 4.

Qualem excommunicationem incurrat percussor Clerici. 692. 1. Quinam hic sub nomine Clerici intelligantur. ibid. 2. Quid intelligatur per Clerici percussionem. 692. 3. An hanc excommunicationem etiam incurrant mandantes percussionem, & cooperantes. 692. 4. Quis possit ab illa absolvere. 692. 1. & 2. 693. 1. & 2. Quinam illam non incurrant. 693. 1.

Quinam possint absolvere ab excommunicatione majore. 695. 1. Quinam à minore. 695. 2. An ab excommunicatione, lata per Episcopum, possit absolvere Archiepiscopus. 696. 1.

Qua forma, & modo absolutio ab excommunicatione sit facienda. 696. 1. & 2. Utrum is, qui pluribus excommunicationibus est ligatus, si absolvatur ab una, censeatur etiam absolutus à reliquis. 697. 1. An mortui ab excommunicatione, in qua decesserunt, absolvi possint, ac debeant. 697. 2.

Quæ sit pœna ultra annum in excommunicatione persistentis. 684. 1. Quomodo Prælati Ecclesiastici ferendo excommunicationem defendere se possint contra Potestatem secularem. 697. 2.

An excommunicatio post appellationem lata convalescat, si appellatio deseritur. 698. 2. An excommunicationem incurrat Prælatus Ecclesiasticus, si Clericum per laicos capiat, aut in carcerem conjiciat. 699. 1.

Excommunicatus.

An per procuratorem agere possit. 146. 2. An stare in judicio. 168. 1. Et esse testis. 226. 5. An exceptionem opponere, & alia defensione uti. 264. 1.

An Excommunicatis conferri Beneficia Ecclesiastica possint. 661. 1. & 2. & 662. 2. Quæ sit pœna conferentium Beneficia Ecclesiastica Excommunicatis. 661. 6. An Excommunicati eligere ad Beneficia possint. 662 2. Ligatus minore Excommunicatione an peccet, si Sacramenta administret. 663. 1. & 2.

Quinam Excommunicati sint vitandi, vel non. 694. 1. & 2. Quæ personæ, & quas ob causas excusentur, ut licitè possint communicare cum Excommunicato vitando. 694. 1. Quas pœnas incurrat communicans cum Excommunicato vitando. 695. 2. & 696. 1.

An qui in excommunicatione decesit, maneat illa ligatus. 697. 1. An absolvi debeat. ibid. 3. Quandonam Excommunicatus habendus sit pro absoluto, vel non. 697. 1.

Exemptio.

Exemptio à jurisdictione Ordinarii qua ratione probetur. 670. 1. & 2. An, qui est exemptus respectu certi loci, vel rei, sit etiam exemptus respectu alterius loci, vel rei. 671. 1.

An per exemptionem Monasterio concessam sint etiam exemptæ Ecclesiæ eidem Monasterio unitæ. ib. 2. An exempta Ecclesia sint etiam exempti Prælatus, & Religiosi, vel Canonici. ib. 3.

An, & quando exempti à jurisdictione Episcopi possint coram eodem conveniri, & puniri. 671. 2. An credendum sit ei, qui allegat exemptionis privilegium. 672. 1. An Ecclesia, obtinens duplex exemptionis privilegium, utroque uti possit. 672. 2.

Expensæ.

Qua ratione, & quando condemnandus sit in expensas, qui in judicio succumbit. 683. 1.

Falcidia.

Quid. 433. 1. Quando locum habeat. ibid. Quando non. ib. 2.

Falsi crimen.

Falsum, quid. 654. 1. Quæ ad crimen Falsi requirantur. ib. Quæ ejus pœna. 654. 1. Quinam id committant. 654. 1. & 2. 655. 1. & 2.

Quando crimen falsi committatur à Teste. 654. 1. Quæ sit pœna falsum deponentis. ibid. 2. An Falsi pœna sit plectendus, qui testimonii dicendi causa pecuniam accepit. 654. 3. An Judex puniatur ut falsarius, si pecunia corruptus, vel dolo malo sententiam contra Leges ferat. ibid. 4. An Advocatus, si causam adversæ parti prodat. ibid.

Quibus modis falsentur Rescripta Apostolica. 654. 2. An Litteræ Papales argui possint falsitatis ob modicam rasuram in iis apparentem. 655. 1. Quæ pœnæ sint statutæ in falsantes Litteras, aut Bullas Apostolicas. 655. 1. An in dubio præsumendum sit, fuisse in hisce Litteris falsitatem commissam. 655. 2.

Feriæ.

Quid. 198. 1. Earum species. ibid. Sacras indicere quis possit. 198. 1. Quandonam inchoentur. ibid. 2. Qui actus in iis prohibeantur. 199. 2. & 199. 1. Quinam actus judiciales diebus festis sint permissi, qui non. 199. 1. & 2. Feriis non sacris an litigantes renuntiare possint. 200. 3.

Feudum.

Quid. 405. 1. Quomodo differat ab Emphyteusi. ibid. Quotuplex sit. 406. 3. Quæ ejus proprietates. 406. 2.

An de Feudo cognoscere possit laicus, si Vassallus sit Clericus. 183. 1. & 184. 1. & 2. Vassallus Clericus à

quo propter crimen sit puniendus. 184. 1. Appellatio in Feudi causa ad quem sit facienda. 184. 2.

Quænam res Ecclesiæ in feudum dari possint. 406. 1. An Feudum ad Ecclesiam reversum denuò in Feudum concedi possit. 406. 1. An Feudum amittat Ecclesia ob delictum Beneficiarii, vel Prælati. 407. 2.

Quandonam alienari Feudum possit. 407. 1. An si dominus accipiat Feudum à Vassallo in pignus, teneatur fructus computare in sortem. 407. 2. Clerici, & Regulares an sint capaces Feudorum. 408. 1. & 2.

Fideicommissum.

Quid, & quotuplex. 430. 1. Ejus effectus. ibid. Sub qua conditione filius hæres fideicommisso gravetur. 431. 2. An ei Religionem professo succedat Monasterium, excluso substituto. ibid. 3.

Quatenus ex fideicommissariis hæreditatibus detrahi Legitima possit. 431. 1. Quatenus quarta Trebellianica. 432. 2. An simul utramque detrahere possit filius gravatus restituere hæreditatem piæ causæ. ibid. 3. Quatenus ex fideicommisso falcidia detrahi possit. 433. 1.

Fidejussio.

Quid. 411. 1. Quando adhiberi fidejussor possit. 411. 2. Ad quid obligetur fidejussor. ibid. 3. Obligatio fidejussoria an transeat ad hæredes. 411. 5. An Clerici, & Religiosi possint fidejubere. 412. 1. Quibus casibus agere possit fidejussor contra debitorem principalem. 412. 1. & 2. Quæ ei exceptiones competant. 413. 1. & 2.

Filius.

Vide *Proles.*

Fornicatio.

Quid. 634. 1. Quando sit sacrilegium. 634. 7. Quomodo puniatur. ib. Quando dicatur Concubinatus. 634. 1. Concubinarii quomodo puniendi. ib.

Forum Competens.

Quid. 173. 1. Quotuplex. 173. 3. Quot modis constituatur. 174. 1. Quomodo constituatur ratione domicilii. 174. 1. Quomodo ratione delicti. 174. 2. & 175. Quomodo ratione contractus. 176. 1. Quomodo ratione rei sitæ. 176. 2. Qui Forum mutat durante judicio, ubi teneatur respondere. 176. 1.

Quod Forum sit competens respectu Clericorum. 178. 2. Quinam gaudeant Foro Ecclesiastico. 179. 1. & 2. quando Clerici non gaudeant privilegio Fori Ecclesiastici. 179. 2. Fori Ecclesiastici privilegio an possit renuntiari. 184. 2. Coram quo Judice Clericus Laicum convenire debeat. 181. 2. quæ causæ, & crimina sint mixti fori. 182. 2. Clerico litigante cum Laico cujus Fori leges sint sequendæ. 183. 1.

Quod Forum sit competens in causa feudali. 183. 2. 184. 1. & 2. quod super jure emphyteutico. 184. 2.

Furtum.

Quid. 638. 1. quotuplex. ibid. 2. quibus modis committatur. 638. 1. A quibus committatur. ibid. 2. quæ pœnæ Furti sint statutæ Jure Civili. 639. 1. quæ Jure Canonico. ib.

Furtum quando sit sacrilegium, & quæ ejus pœna. 639. 1. quando dicatur Plagium, & quæ Plagii pœna. ibid. 2. quid sit Peculatus, & quæ ejus pœna. ibid. 3. quid Abigeatus, & quæ ejus pœna. 639. 4.

Gratiæ Exspectativæ.

Vide *Mandatum Apostolicum.*

Hæres. Hæreditas.

Vide *Testamentum, Successio ab intestato.*

Hæresis. Hæreticus.

Quid sit Hæresis. 605. 1. An sit Hæreticus, qui de aliquo Fidei Articulo dubitat. 606. 1. & 2. An, qui negat Fidem metu mortis absque assensu interiore. 606. 3. An Catechumenus, si neget fidem. 606. 4.

Qua ratione propter Hæresim incurratur excommunicatio. 606. 1. An Hæretici sint vitandi tanquam excommunicati. 607. 2. quæ communicatio Catholicis sit prohibita cum Hæreticis. 607. 1. quatenus licitum sit de Fide cum Hæreticis disputare. 607. 2. An, & quando excommunicati propter suspicionem Hæresis, tanquam Hæretici condemnari possint. 608. 1. quinam absolvere possint ab Hæresi, & excommunicatione annexa. 608. 2.

An, & qua ratione Hæretici sint irregulares, & inhabiles ad Ordines, ac Beneficia Ecclesiastica. 608. 1. & 2. An sint infames, & jure Sacræ Sepulturæ careant. 609. 1. qua ratione incurrant pœnam confiscationis bonorum. 610. 1. & 2. An dotes Uxorum confiscentur propter Hæresim Maritorum. 610. 1. Cui applicari debeant bona confiscata propter Hæresim. 610. 1.

An Hæretici sint inhabiles ad testandum, & hæreditariam successionem. 611. 1. An amittant patriam potestatem. 611. 1. An dominium in Servos, Vassallos &c. ibid. 2. An pœnam privationis jurium temporalium incurrant etiam Lutherani in Germania. 611. 4.

An Clericus in Hæresim lapsus sit degradandus. 612. 1. quæ pœnæ corporales infligi Hæreticis possint, ac debeant. 612. 1. & 2. Relapsi in Hæresim quomodo plectendi. 612. 1.

Quas pœnas incurrant filii Hæreticorum. 612. 1. & 2. quinam intelligantur per Credentes, Receptatores, Defensores, & Fautores Hæreticorum, & quæ eorum sint pœnæ. 613. 1. & 2. quæ pœnæ sint eorum, qui sunt negligentes in puniendis, & exterminandis Hæreticis. 614. 1.

Homicidium. Homicida.

Homicidium quid, & quotuplex. 616. 1. & 2. quid requiratur ad Homicidium injustum directè voluntarium. 617. 1. Pœnæ Homicidarum. 617. 2.

Qua ratione propter occisionem voluntariam, & injustè commissam irregularitas incurratur. 617. 2. An mandans aliquem occidi fiat irregularis, & alias Homicidarum pœnas incurrat. 617. 1. An etiam consentiens, & approbans. 618. 1. An consulens. 618. 2. An præstans opem, aut auxilium. 618. 1. An, qui non impedit, cùm posset, ac deberet. 618. 2.

An ex Homicidio casuali, quod ex opere licito secutum est, contrahatur irregularitas. 619. 2. An in dubio commissi Homicidii censendus quis sit irregularis. 619. 2. qualis negligentia requiratur ad incurrendam irregularitatem ex Homicidio casuali, quod sequitur ex opere de se licito. 620. 1. An contrahatur irregularitas ex Homicidio casuali, quod sequitur ex opere prohibito, si omnis diligentia ad cavendam occisionem adhibeatur. 620. 2. An contrahatur irregularitas ex Homicidio omnino involuntario, & inculpabili. 620. 1. An ex eo, quod committitur in ebrietate. ibid. 2. An fiat irregularis, qui ob defensionem propriæ suæ personæ, vel honoris, ac famæ, alterum occidit. 620. 1. An qui occidit ob defensionem suarum fortunarum. 625. 2. quæ requirantur ad licitam defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ. 622. 1. An qui in defendendo hoc moderamen non servat, irregularis fiat. ibid. 2.

An contrahatur irregularitas per executionem etiam justam, & licitam sententiæ sanguinis, ac mortis. 622. 1. Et à quibus. ibid. 2. A quibus non. 623. 1. & 2. An eadem contrahatur ab Accusatore criminis, si mors, vel mutilatio sequatur. 623. 1. An à Testibus. 624. 1. An ab Advocato. 624. 2. An ab iis, qui in loco supplicii executioni sententiæ capitalis assistunt. ib. 3.

Quinam in bello injusto incurrant irregularitatem. 624. 1. quinam in bello justo. ibid. 2. quis in irregularitate ex Homicidio, & Mutilatione dispensare possit. 626. 1. & 2.

Horæ Canonicæ.

Divinum Officium, seu Horæ Canonicæ, quomodo dicendæ. 511. 1. & 2.

Hospitale.

Hospitalia, aliaque Loca pia quatenus sint subjecta Episcopis. 490. 1.

Hypotheca.

Vide *Pignus.*

Jejunium.

Quando, & qua ratione observandum. 516. 1. & 2. An lex Jejunii per consuetudinem possit abrogari. 516. 3.

Immunitas Ecclesiastica.

Quid. 519. 1. Quænam loca Ecclesiastica Immnnitate gaudeant. 519. 1. & 2. An contra hanc Immunitatem sit, in Ecclesiis, aliisque locis religiosis judicia exercere. 519. 1. An negotiationem exercere. 520. 1. An celebrare profana Concilia. ib. 2. An confabulationes. ib. 3. An ludos theatrales, convivia &c. ib. 4.

Immunitas Asyli quid sit, & quo jure sit constituta. 520. 1. Quibus locis competat. ib. Quinam ea gaudeant. 520. 2. Utrùm omnes Fideles. 521. 1. An etiam Excommunicati, & personaliter Interdicti. ib. 2. An Clerici, & Religiosi. ib. 3. An etiam Infideles. 521. 4 An Hæretici. ib. 5. An debitores ex causa civili. ib 6. Quinam sint effectus Asyli. 522. 1. & 2. Quale crimen committat extrahens reum per vim ex Ecclesia. 522. 1. Quam pœnam incurrat. ib.

An, & quatenus bona Ecclesiarum, & Personarum Ecclesiasticarum sint immunia ab oneribus secularibus ordinariis, ac perpetuis. 523. 1. & 2. An, & quatenus ab oneribus novis, & extraordinariis. 524. 1.

An Clerici teneantur contribuere pro necessitatibus, vel utilitatibus publicis. 523. 1. & 2. Quænam conditiones requirantur, ut teneantur, aut possint contribuere. 524. 2. An sint immunes ab oneribus merè personalibus. 525. 1. An Clerici etiam minores immunitate hac gaudeant. 525. 2. An Clerici conjugati. ib. An Clericorum coloni, & emphyteutæ laici. 526. 2. Quam pœnam incurrant, qui collectis, aliisque exactionibus immunitatem Ecclesiasticam violant. 526. 1.

Imperium.

Quid. 123. 4. Quid sit Imperium Merum, quid Mixtum. ib. 5. Meri Imperii gradus ib.

Impotentia.

Impotentia quotuplex. 567. 1. Quinam sint impotentes ad matrimonium contrahendum. 567. 2. An, & qualis impotentia dirimat matrimonium. 567. 1. & 2.

Incendiarius.

Incendiarius quis dicatur. 637. 1. Incendiariorum pœnæ. ib. 2.

Incestus.

Quid. 633. 1. Ejus pœnæ. ib. 2. Qua ratione impediat, vel dirimat matrimonium. 560. 1. & 2. An impedimentum dirimens Matrimonia oriatur etiam ex incestu cum cognata legali, vel spirituali. 561. 2. Ad quorum gradum impedimentum ex incestu se extendat. ib. 3.

Indebitum.

Vide *Solutio.*

Indicium.

Quid, & quotuplex. 249. 1. Quomodo faciat præsumptionem. ib. 2. & 250. 2.

Indulgentiæ.

Quid. 687. 1. Quotuplices. 687. 2. A quibus possint concedi. 688. 1, & 2.

Infamis. Infamia.

An Infamis possit esse testis in judicio. 225. 1. Condemnatus actione injuriarum an sit Infamis. 681. 7.

An debeat ad inquisitionem judicialem præcedere infamia criminis, vel personæ. 585. 2. 586. 1.

Infidelis.

Proles baptizata cui relinquenda sit, Matri Infideli, an Patri ad Fidem converso. 480. 1. & 2.

Infidelis ad Fidem conversus an possit conjugi infideli cohabitare. 574. 2. An ad aliud matrimonium transire. ib.

Infideles in gradibus Jure solùm Canonico prohibitis conjuncti an debeant à se invicem separari, si ad Fidem convertantur. 574. 1. An ad Fidem conversi, si in infidelitate plures uxores habuerunt, debeant adhærere primæ. ib. 2. & 3. An Ecclesia dispensare possit, ut infideles ad Fidem conversi contrahere possint cum relicta uxore fratris defuncti. 574. 2.

Quænam interdicta sint Christianis Jure Canonico circa Saracenos, Paganos, aliosque infideles. 605. 1.

Injuria.

Quid. 681. 1. Quot modis fiat. ibid. Quid ad eam requiratur. ibid. 2. Quinam actione injuriarum teneantur. 681. 2. Quotuplex ex injuria actio oriatur. ibid. An quis agere possit pro injuria etiam alteri illata. 681. 6. Quomodo tollatur actio injuriarum. ibid. 7. Condemnatus actione injuriarum an sit infamis. ib.

Inquisitio.

Quid. 585. 1. Quotuplex. ib. 2. A quo fieri possit. 684. 3. An ad inquisitionem generalem, vel mixtam præcedere debeat infamia criminis, vel personæ. 585. 2. Qua ratione præcedere infamia debeat ad inquisitionem particularem. 585. 1. In quibus casibus ad inquisitionem particularem non requiratur præcedens infamia. 586. 1.

Quomodo in inquisitione contra certam personam sit procedendum. 586. 4. 586. 1. & 2. 587. 1. Judicium Inquisitionis in quo differat à Judicio Accusationis, & Denuntiationis. 587. 3 Quæ observanda sint in inquisitione contra Regulares. ib. 4. Qualiter puniendum sit crimen per viam inquisitionis probatum. 588. 1.

Institutio in Beneficio Ecclesiastico.

Quid. 365. 1. An per eam jus, ac titulus Beneficii acquiratur. ib. An necessariò fieri debeat. ib.

Ad quos spectet jus instituendi. 365. 1. An ad Vicarium Generalem. 365. 2. An ad Capitulum Cathedrale, sede vacante. ib. An ad Prælatos Episcopo inferiores. ib. 3. An quis seipsum instituere possit. 365. 5. Quinam instituendi sint. 366. 4.

Instrumentum.

Quid, & quotuplex. 342. 1. & 2. Instrumentum publicum quomodo conficiendum. 242. 1. & 2. Quam vim probandi habeat. 243. 1. Quam vim exempla inde desumpta. 244. 1. Quam fidem faciant Instrumenta privata. 244. 1. & 2. Quam Apocha, & Antapocha. 245. 1. Quam liber rationum. ib. 2. Quam Epistola. 245. 3. Quid probet Sigillum scripturæ appensum. 245. 1.

Instrumenta quando producenda. 246. 1. Quando edenda. 246. 2. Quæ Instrumentis opponi possint. 247. 1. Quomodo vitientur. 246. 2. Instrumenta inter se contraria quando probent. 247. 1.

Quomodo Instrumenta possint reprobari. 248. 2. Quomodo interpretanda. 248. 1. quomodo renovanda. ib. 2. Eorum omissio cui, & quomodo præjudicet. ib. 3. Ad Instrumenti innovationem impetrandam quid requiratur. 674. 2.

Interdictum Ecclesiasticum.

Quid. 700. 1. Quotuplex. 701. 1. Quæ sub Interdicto generaliter promulgato comprehendantur. 701. 2. quæ sint observanda circa administrationem, & susceptionem Sacramentorum tempore interdicti prohibitam. 701. 1. quænam circa celebrationem Divinorum Officiorum. 702. 2 quinam habeant privilegium tempore Interdicti Divina celebrandi. 672. 1.

Qua ratione tempore Interdicti sit prohibita sepultura Ecclesiastica. 702. 1. quomodo interdictum violetur. 703. 1. quæ sint pœnæ illud violantium. ib. 2. quæ sit causa Interdicti ferendi. 703. 2. quomodo Interdictum tollatur. 703. 2. quomodo differat à Cessatione à Divinis. 703. 2.

Interdictum Possessorium.

Vide *Possessio.*

Irregularitas.

Irregularitas an sit Censura. 689. 2. An, & quatenus fiat irregularis, qui in Censura existens actum Ordinis sibi prohibitum exercet. 662. & 663. An qui ministrat in Ordine, quem non habet. 663. 1. & 2. An qui exercet actum, à quo est suspensus. 700. 1.

Bigamus an sit irregularis 97 1. Hæreticus an sit irregularis. 608. 1. & 2. Irregularitas ex mutilatione, & occisione. Vide *Mutilatio. Homicidium.* Irregularitas

ritas ex defectu animæ, & corporis. Vide *Ordinis Sacramentum*.

Jubileum.

Quid. 688. 1. Anno Jubileo quæ Indulgentiæ sint suspensæ. 688. 2. quæ item facultates, & indulta Apostolica. 688. 3.

Judæus.

Quæ communicatio cum Judæis interdicta sit Christianis. 604. 1. & 2. quænam Judæis Christianorum Principum imperio subjectis sint prohibita. 605. 1. quomodo, & à quo Judæi delinquentes possint, ac debeant puniri. 605. 2. An Judæorum testamenta sint irrita, si sint manifesti usurarii. 653. 4.

Judex.

Judex quis. 134. 1. & 2. quod ejus officium Nobile, quod Mercenarium. ib. quandonam teneatur litiganti de idoneo Advocato providere. 134. 1. An debeat mandare litis contestationem, si ejus officium imploretur. 134. 2. An, & quando debeat judicare secundùm allegata, & probata. 134. 2. An possit condemnare nocentem non legitimè convictum. 135. 6. An in judicando possit aliquando à Legum præscripto recedere. 135. 1. & 2. An supplere possit, quæ à partibus, vel advocatis omittuntur. 135. 3.

Judex sæcularis an possit causas Ecclesiasticas tractare. 168. 2. quas causas tractare possit Judex Ecclesiasticus. 169. 1. An quis possit esse Judex in propria causa. 169. 1. An qui judicat de causa possessionis, judicare etiam debeat de causa proprietatis. 170. 1.

Acta Judicis merè existimati quando sint valida. 170. 2. Judex Competens quis. 173. 1. & 2. An, & quando possit jurisdictionem suam extra proprium territorium extendere. 177. 2. & 177. 1.

Quis sit Judex competens Clericorum. 177. 2. Coram Judice seculari quando Clerici conveniri possint. 178. 1. Coram quo Judice Clericus Laicum convenire debeat. 181. 2. quandonam Laicus coram Judice Ecclesiastico conveniri possit. 181. 2. quis sit Judex in causa feudali, & Vassallus sit Clericus. 183. 2. 184. 1. & 2. quis super jure emphyteutico. 184 2.

In Judicem non suum an prorogare quis possit jurisdictionem. 186. 1. & 2. Judex competens quando recusari possit. 186. 1. & 311. 1. quomodo hæc recusatio fieri debeat. 311. 2. Ejus effectus. 187. 2. & 312. 4. quis de causa recusationis cognoscere debeat. 187. 1. & 243. 2.

Judex an sit puniendus ut falsarius, si dolo malo sententiam contra Leges ferat. 654 4 An possit punire litigantem propter injuriam ab eo acceptam. 684. 2.

Judex Conservator.

Judex Conservator quis. 119. 1. A quo dari possit. ib. 2. quis dari possit. ib. 3. quod ejus officium, & potestas. 119. 1. quando exspiret. 119. 3. An possit recusari. 119. 2.

Judex Delegatus.

Judex Delegatus, quis. 106. 1. quot sint Delegatorum genera. ibid. 2. quinam habeant potestatem delegandi, aut subdelegandi. 107. 1. Ex pluribus Delegatis an unus subdelegare possit. 107. 1. An subdelegatus subdelegare. 108. 4. Delegatus ab inferiore Judice ordinario an subdelegare possit. 108. 1.

Quis possit esse Judex Delegatus. 108. 1. An pluribus eadem causa simul delegari possit. 109. 2. Plures simul Delegati quomodo procedere debeant. 109. 2. & 3. An una causa pluribus subdelegari possit. 109. 1.

Quæ causæ delegari possint. 109. 2. An delegari possint causæ meri, & mixti imperii. 109. 2. An subdelegari. 110. 2. Subdelegari quomodo possint causæ delegatæ ratione officii, vel dignitatis. 110. 2. Delegatio quomodo fieri debeat. 110. 2. Mandatum Delegantis quomodo interpretandum. 111. 1. quomodo probandum. 111. 3.

Judex Delegatus quam potestatem judicandi, & puniendi habeat. 111. 1. & 2. quid ei agendum, si Actor sit excommunicatus. 112. 1. quam potestatem exequendi habeat. 112. 2. Ubi, & quando suam jurisdictionem exercere debeat. 113. 1.

An à Subdelegato, vel ejus Auditore appellari possit. 113. 2. Ad quem appellandum à Judice Delegato, aut Subdelegato. 113. 1. quandonam à Subdelegato immediatè ad primum Delegantem sit appellandum. 114. 1.

Delegatæ jurisdictionis prorogatio ad quas personas & causas fieri possit. 114. 1. Judex delegatus an recusari possit. 115. 1. A quibus. 115. 1. quando. 116. 2. Delegatus recusatus an possit subdelegare. 116. 1. An locus à Delegato designatus recusari possit. 116. 4. Delegato recusato quando ad Arbitros deveniendum. 115. 2.

Quomodo potestas Delegati finiatur per sententiæ executionem. 116. 1. quomodo per sententiam de incompetentia Delegati. ib. 2. quomodo per lapsum temporis. 117. 3. quomodo per mortem Delegati. 117. 1. Et Delegantis. 117. 1. & 2. & 118. 1. quomodo per revocationem Delegantis. 118. 1.

Judex Ordinarius.

Judex Ordinarius quis. 123. 1. quænam ejus potestas. ib. 2. quis possit esse Judex Ordinarius. 124. 4. quando ejus jurisdictio exspiret. 124. 5. Vide *Jurisdictio. Judex*.

Judicata res.

Vide *Sententia*.

Judicium.

Quid. 165. 1. quotuplex. ib. 2. quot ad illud personæ requirantur. 165. 1. quinam in judicio convenire, & conveniri possint. 166. 2. & 166. 1. & 2.

An quis teneatur personaliter stare in judicio. 168. 1. Non comparens in judicio, cùm promisisset comparere, an contumax habeatur. 168. 1. An acta unius judicii fidem faciant etiam in alio judicio. 170. 1. & 2.

Modus procedendi in judicio summario. 171. 1. Modus judicandi Clericos criminosos. 171. 2 quænam in judicio à partibus, quænam à Judice observanda. 172. 2. Judicium quomodo finiatur. 172. 1. & 2.

Juramentum.

Quid. 252. 1. & 2. quot modis fiat. ibid. quæ jurandi formulæ. 252. 2. Solemne quomodo fiat. ibid. 3. Juramentum quotuplex. 252. 2. quæ personæ in judicio jurare possint. 253. 1.

Quæ Juramenta sint invalida. 253. 2. & 254. 1. & 2. quæ Juramenta sint servanda. 254. 2. Juramentum de solvendis, vel non repetendis usuris qua ratione obliget. 254. 1. & 2. Juramentum metu extortum an obliget. 255. 2. An præstitum dolo, aut errore. ib. 4.

Juramentum litis decisivum an deferri possit. 256. 1. Cui. 257. 2. quibus in causis. 257. 1. & 2. quomodo. 257. 2. quando. 258. 2. An deferri possit etiam parte non petente. 258. 1. An recusari. 256. 1. Juramentum de dicenda veritate quando, & quibus in causis possit exigi. 258. 2.

Juramentum quomodo interpretandum. 258. 1. & 2. quæ conditiones in Juramento subintelligantur. 259. 1. & 2.

Juramentum quam habeat vim confirmandi contractus. 260. 1. & 2. quinam contractus irriti Juramento confirmentur. 260. 2. qui non. ib. 2. Actus Juramento firmati quomodo irritari possint. 261. 4. Unde dignosci possit, quod Juramentum habeat vim confirmandi contractum. 261. 2. Effectus Juramenti contractum confirmantis. 261. 2.

Quam vim habeat Juramentum posterius contra prius. 261. 2. Obligatio Juramenti personalis, an realis sit. 262. 1. & 2. An, & quando relaxari possit Juramentum promissorium homini præstitum. 263. 1. & 2.

Juramentum Calumniæ.

Quid. 194. 1. quæ contineat. ibid. quomodo differat à Juramento Veritatis, & Malitiæ. 195. 2. An necessariò præstari debeat. 195. 3. A quibus. 195. 1. & 2. quando, & quomodo. 196. 1. & 2. An remitti possit. 195. 4. Ejus effectus. 196. 2. Pœna illud recusantis. 196. 2.

Index Rerum, & Verborum.

Jurisdictio.

Quid. 122. 1. quotuplex. ibid. 2. quomodo acquiratur. 123. 2. quomodo exspiret. 124. 5. An aliquando possit exerceri à minore in majorem. 136. 2. An quis eam prorogare possit in Judicem non suum. 185. 1.

Jus.

Quid. 1. 1. & 2. Naturale. 2. 1. Jus Gentium. 2. 2. Jus positivum. ibid. Jus Canonicum, & Civile. 2. 1. & 2.

Jus Canonicum in quo consistat. 3. 1. quomodo dividatur. 3. & seqq. quomodo citetur. 4. 2. quomodo obliget. 7. 1. & 2. An juxta illud etiam in foro seculari judicandum. 10. 2. quale privilegium concessum sit docentibus Jus Canonicum, vel illi studentibus. 604. 2.

Juri privatorum quando possit Magistratus præjudicare. 8. 3. Jurium renuntiatio. Vide *Renuntiatio*.

Legatum.

Quid. 432. 1. In quo differat à Donatione inter vivos, & mortis causa. ibid.

Legari res aliena an possit. 432. 2. An Legatum relinqui possit nudis verbis sine scriptura, & hæredis institutione. 432. 1. Relictum ad piam causam an dependeat à valore testamenti. ibid 2. quomodo præstandum sit, si est incertum. ibid. 3. quatenus falcidia detrahi ex eo possit. 433. 1. quatenus portio Canonica. 434. 2.

Legatus Apostolicus.

Legatus à Latere quis. 120. 1. quis Nuntius Apostolicus. 120. 1. & 2. quis Legatus Natus. ibid. 2.

Legati Pontificii in communi quæ potestas. 120. 1. & 2. quæ Legati à Latere. 121. 1. Legatus Apostolicus quando jurisdictionem possit exercere. 122. 1. & ubi. 122. 2 quibus modis ejus potestas finiatur. 122. 2. Legatus à Latere an possit dispensare quoad pluralitatem beneficiorum. 345. 7.

Legitima.

Quid. 642. 1. An detrahi possit ex fideicommissariis hæreditatibus. ibid. An simul detrahi possit cum Trebellianica. 642. 2.

Lepra. Leprosus.

An sponsalia dirimantur per supervenientem lepram. 554. 1. An etiam Matrimonium. ibid. 2. An propter lepram conjux à conjuge quoad thorum sit separandus. 554. 2. An leprosi possint contrahere Matrimonium ibid. An conjuges leprosi teneantur sibi reddere debitum ibid.

Lex.

Quid. 6. 1. quotuplex. ibid. n. 2. Leges Ecclesiasticas quis ferre possit. 7. 1. quis Civiles. 7. 5. Legislativa potestas humana quousque se extendat. 7. 1. Legem naturalem declarandi jus quis habeat. ibid. n. 2.

Lex humana quomodo obliget. 8. 1. Et quando. ib. n. 3. An acceptari à subditis debeat. 9. 2. An usu non recepta obliget. ib. n. 2. An obliget etiam ignorantes. 9. 1. & 2. An subditos extra territorium Legislatoris existentes. 9. 2. Lex Ecclesiastica quos obliget. 1. An Civilis etiam Ecclesiasticos. 10. 1. & seqq.

Leges Civiles præjudicantes immunitati Ecclesiasticæ an sint irritæ. 10. 1. & seqq. Lex Civilis alienari immobilia in Ecclesiasticos prohibens, an sit valida. 11. 2. Leges Civiles à Jure Canonico reprobatæ, quæ. 12. 2. quando à SS. Canonibus approbantur. 3. 2.

Legis interpretatio quomodo facienda. 12. 1. & 2. Legis extensio quotuplex. 12. 1. quando, & ubi locum habeat. 13. 1. & 2. Legem tollere quis possit. 14. 1. & 2. Lex prior qua ratione tollatur per posteriorem. 14. 1. & 2. Lex fundata in falsa præsumptione an obliget. 251. 1. & 2.

Libellus Judiciarius.

Quid. 188. 1. quotuplex. 189. 4. qualis esse debeat 189. 2. Cui offerendus. 188. 1 & 3. quæ continere debeat. 189. 1. Mutari, & emendari an possit. 189. 3. Ejus effectus. 190. 3.

Lis pendens.

Quando dicatur lis pendere. 215. 1. & 2. Quid sit lite pendente aliquid innovare. 215. 3. quomodo lite pendente nihil sit innovandum. 215. 1. Præcipuè in causis Beneficialibus. 215. 2. Vide *Attentata*.

Litis Contestatio.

Quid. 192. 1. quo pacto inducatur. ibid. 2. An sit necessaria. 192. 3. & 4. quomodo differat à positionibus, & Articulis. 192. 1. quomodo inducatur, aut impediatur per oppositam exceptionem. 193. 2. Ejus effectus. 193. 1. Lite non contestata quando testes recipi possint, ac ferri sententia. 194. 1. & 2.

Locatio.

Vide *Conductio*.

Magister.

An, & qui Magistri constituendi sint ad docendum in Ecclesiis Cathedralibus. 604. 1. An sit licitum aliquid exigere, vel accipere pro licentia docendi. ibid. 2. quale privilegium Jure Canonico concedatur Theologiam, aut Jus Canonicum docentibus. 604. 2. An Simoniam committant, qui pretium accipiunt pro docenda Theologia. 604. 1. & 2.

Majorennis.

Quando gaudeat beneficio restitutionis in integrum. 155. 4.

Maledictus. Maledictum.

Maledictum quid, & quotuplex. 659. 1. Pœna maledicentium Superioribus. ibid. 2. Maledictio in Deum. Vide *Blasphemia*.

Mandatum Apostolicum.

Quid, & quot ejus genera. 351. 2. quæ Beneficia in Mandatis Apostolicis comprehendantur. 351. 3. quæ qualitates Beneficiorum in iis exprimi debeant. 351. 1. & 2. quomodo Mandatum Apostolicum sit interpretandum. 352. 1. & 2. 352. 1. & 2. quo tempore suum effectum consequatur. 353. 1.

Quo tempore capax Beneficii esse debeat, pro quo datum est Mandatum Apostolicum. 353. 3. quis ex pluribus impetrantibus sit præferendus. 353. 1. & 2. Quis juxta illud ordo sit servandus in conferendo beneficio. 354. 1. quomodo ejus executio facienda, & à quo. 355. 1. quibus modis tollatur, & expiret. 355. 2. & 356. An locum habeat quoad Beneficia vacatura. 370. 1. & 2.

Maritus.

An rem Uxori propter nuptias donatam vendere, vel obligare possit. 393. 1. An in ejus bonis Uxor habeat tacitam hypothecam pro dote recuperanda. 408. 1. Vide *Conjux*.

Matrimonium:

Quid. 535. 1. quotuplex. 535. 2. In causis matrimonialibus restitutio spoliati quando, & quomodo facienda. 208. 2 qua ratione Matrimonium probari possit per præsumptiones. 251. 1. Sententia lata contra, vel pro valore Matrimonii an transeat in rem judicatam. 283. 1. & 2.

An Matrimonium sit Sacramentum. 535. 1. An efficiatur Sacramentum, si Conjuges infideles transeant ad Fidem. 536. 2. An possit contrahi per epistolam, vel procuratorem. ibid. 3. qua ratione contrahatur per procuratorem. ibid.

Quis ad Matrimonium consensus requiratur. 536. 1. qua ratione consensus fictus, vel coactus postea possit revocari. 536. 3. An valeat Matrimonium, si in contrahendo consuetudines, & solemnitates patriæ non servantur. 536. 2.

An ut validè Matrimonium contrahatur à liberis, requiratur consensus parentum, 536. 1. An, & quatenus valeant Sponsalia à parentibus loco filiorum contracta. 544. 1. An patria potestas se extendat ad retinendas uxores filiorum 536. 2.

An Matrimonium fictè contractum sit validum. 537. 1. An credatur asserenti, se fictè contraxisse. ibid. Fictè contrahens ad quid obligetur. 537. 2.

An Matrimonium ex metu contractum valeat. 152. 2. & 152. 1. An per spontaneam cohabitationem postea convalescat. 538. 2. An sit audienda mulier negans se consensisse. 538. 1. An etiam metus levis irritum reddat

Matrimonium. 538. 1. An metus reverentialis. 538. 2. An gravi metu initum confirmetur per Juramentum adjectum. 538. 1. An per copulam subsecutam. ibid. 2. & 572. 3.

An Matrimonium sit necessariò unius viri cum una fœmina. 538. 1. An, & quo jure Polygamia sit prohibita. ibid. 2. qualis certitudo requiratur de morte conjugis, ut possit Conjux superstes ad alias nuptias transire. 539. 2.

An, & quo jure Matrimonium sit indissolubile. 540. 1. Matrimonium ratum, & non consummatum an dissolvatur per Professionem Religiosam. 478. 1. 540. 1. An per dispensationem Pontificis. ibid. 2.

Impedimenta Matrimonii quotuplicia. 726. 1. Cujus sit ea statuere. ibid. 2. 3. An unius testimonium sufficiat ad probandum impedimentum Matrimonii. 540. 1. An sufficiat sola fama. 541. 2. Lite pendente super impedimento an contrahi Matrimonium possit. ibidem. 3.

Error personæ quatenus sit impedimentum Matrimonii. 541. 2. quatenus cultus, seu Religionis disparitas. 542. 1. & 2. qua ratione ex Sponsalibus oriatur impedimentum publicæ Honestatis. 533. 1. & 2. An hoc impedimentum oriatur ex Matrimonio etiam irrito. 566. 1. & 2.

Quis in impedimentis Matrimonii dispensare possit. 542. 1. Et quibus ex causis. 542. 2. quandonam subvel obreptio dispensationem faciat invalidam. ibidem. 3.

Matrimonium ab impubere contractum an sit validum. 544. 2. An saltem post pubertatem convalescat. ibid. An habeat vim Sponsalium. ibid. quæ ætas requiratur ad valorem Matrimonii, 545. 1.

Clandestinum Matrimonium, quod. 546. 1. An sit invaldum, & quo jure. ibid. An omne Matrimonium clandestinum in locis, ubi Tridentinum est receptum, sit invalidum. 546. An Matrimonium in facie Ecclesiæ, invalidè tamen contractum, revalidari occultè possit. ibid. 3. An clandestinum sit etiam invalidum in locis, ubi Trident. non est receptum. 546. 1. & 2. quæ sit pœna clandestinæ contrahentium, & assistentium. 548. 1.

An utriusque contrahentis Parochus debeat assistere. 547. 1. quinam nomine Parochi hic intelligantur. 547. 2. An assistere possit Parochus excommunicatus, irregularis, habens titulum solùm coloratum, non Sacerdos, &c. 547. 1. An assistendi facultatem dare possit Clerico non Sacerdoti. 547. 3. An Parochus Catholicus licitè assistat matrimoniis Hæreticorum. ibid. 4. quis, & qua ratione assistere possit matrimoniis Vagorum. 547. 5. An possit Parochus assistere extra propriam Parochiam, vel Diœcesim. ibid. 6. qualis debeat esse præsentia Parochi, & testium. ibid. 7.

Denuntiationes Matrimonii an sint necessariæ. 548. 1. An in iis possit dispensari. ibid. An quandoque post Matrimonium contractum fieri debeant. 548. 3. Ubi faciendæ, quando, quomodo. 548. 4.

Cui adhærere debeat, qui successivè contraxit Matrimonium cum duabus. 148. 1. Cui, si cum una priùs contraxit sponsalia de futuro, cum altera deinde præsenti. ibid. An Sponsalia de præsenti dissolvantur per Matrimonium cum alia consummatum. 549. 1. An appellans in causa Matrimonii possit lite pendente aliud Matrimonium contrahere. 549. 2.

Conditio Matrimonio adjecta, quid. 549. 1. quotuplex. ibid. 5. An conditio contractui matrimoniali apposita illud vitiet, vel suspendat. 550. 1. An conditio de futuro necessaria, vel impossibilis adjecta Matrimonio illud vitiet, vel suspendat. 550. 2. An Matrimonium contractum sub conditione honesta de futuro perficiatur impleta conditione absque novo consensu. 551. 1. An Parochus, & testes adesse debeant non tantùm contractui matrimoniali, sed etiam implectioni conditionis. 551. 2. An Matrimonium licitè contrahatur sub conditione dispensationis Papalis. 551. 3. An ex duobus Matrimoniis sub conditione honesta de futuro contractis valeat posterius, si ejus conditio priùs purificetur. 551. 4.

Quid sit Causa Matrimonio adjecta. 49. 3. Quid Demonstratio. ib. 4. quid Modus. ibid. 2. An Causa, vel Demonstratio Matrimonio adjecta illud vitiet, aut suspendat. 552. 1. An Modus. ibid. 2.

An Ordo Sacer dirimat Matrimonium. 552. 1. & 2. Et quo jure. 553. 1. An Votum solemne Castitatis. 553. 1. An Votum simplex. ib. 2.

An, & quando per adulterium dirimatur subsequens Matrimonium. 553. 1. & 2. & 554. 1. An, & quando per crimen homicidii. 554. 2. An per supervenientem lepram. 554. 2. An leprosi possint contrahere Matrimonium. 554. 2. An sibi cohabitare. ib.

Conditio servilis an, & quatenus sit impedimentum dirimens Matrimonii. 555. 1. & 2. An possit servus, invito, vel ignorante domino, validè, & licitè contrahere Matrimonium. ib. An, & quando proles quoad libertatem, & servitutem sequatur conditionem non matris, sed patris. 555. 2.

Cognatio Spiritualis inter quas personas impediat Matrimonium contrahendum, vel dirimat contractum. 556. 1. quomodo, & inter quas personas Matrimonium dirimat Cognatio Legalis. 559. 1. & 2.

Incestus qua ratione impediat, vel dirimat Matrimonium. 560. 1. & 2. An hoc impedimentum oriatur ex incestu cum cognata legali, vel spirituali. 561. 2. Ad quotum gradum se extendat. ib. 3.

Consanguinitas in quibus gradibus, & quo jure, dirimat Matrimonium. 562. 2. quousque, & quo jure dirimat Affinitas. 564. 2. An Infideles conjuncti in gradu jure Canonico prohibito, post Baptismum debeant separari. 564. 2. & 574. 1. quæ sit pœna contrahentium Matrimonium in gradu Consanguinitatis, vel Affinitatis prohibito. 564. 1.

Dispensare Papa quousque possit in gradibus Affinitatis, & Consanguinitatis. 565. 1. & 2. Pro impetranda dispensatione in linea laterali sit ne gradus remotior, an propinquior exprimendus. 565. 1. An valeat dispensatio, si causa falsa expressa sit. 566. 2.

Qualis impotentia sit impedimentum dirimens Matrimonii. 567. & 567. 1. & 2. quinam laborent impedimento impotentiæ. 567. 2.

An Matrimonium initum contra interdictum sit validum. 568. 1. An celebrari Matrimonium possit in Interdicto. 702. 6. quænam sint impedimenta Matrimonii solùm impedientia. 568. 2.

Ad accusandum Matrimonium, vel testificandum contra illud, quinam admittantur. 571. 1. quinam ab hac accusatione sint repellendi. 571. 2. An super impedimento Matrimonii quandoque sententia ferri possit etiam lite non contestata. 571. 1. An in causa matrimoniali fieri accusatio, & depositio testium debeat viva voce. ib. 2. quis sit Judex competens causarum Matrimonialium. 571. 2. An Prælati Episcopo inferiores possint cognoscere de causis Matrimonialibus. 665. 2.

Transitus ad secundùm Matrimonium. Vide *Nuptiæ*.

Matrimonium Raptoris cum Rapta. Vide *Raptus*.

Metus.

Quid. 551. 1. Quomodo differat à Vi. ib. 2. Quotuplex sit. 152. 1. Quomodo vitiet actum. 152. 1. & 2. Quinam actus metu facti sint ipso jure irriti. 152. 1. Quando sint irriti. 153. 1. Quando possint rescindi. ib. Metum gravem, & injustum passo quænam actio, & exceptio competat. 154. 2. & 3.

Minorennis.

An gaudeat beneficio restitutionis in integrum. 154. 1. Et quando. 155. 2. quando non. 156. 2.

Missa.

An quis possit plures uno die Missas celebrare. 510. 1. & 2. Ficte celebrans quomodo peccet. 511. 4. Celebrans in pane fermentato, vel in calice ligneo, vel sine lumine, vel aqua vino non admixta quomodo puniatur. 511. 8. An ablutio semper sumenda. 510. 2. An aqua simul cum vino in Sanguinem Christi convertatur. ib. 3. Verba Canonis unde desumpta. ib.

In

In Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis quot Missæ quotidie celebrandæ. 511. 6. An una tantùm celebrari debeat in die Cœnæ Domini. ibid. 7. Vasa sacra aliaque ad Sacrificandum necessaria, qualia esse debeant. 514. 2.

A quibus, & quando Missa celebrari possit tempore Interdicti. 701. 2. & 702. 1.

Missio in possessionem.

Vide *Possessio.*

Monasterium.

Vide *Religiosus Locus.*

Monialis.

Moniales quo numero possint recipi. 485. 2. & 486. 2. An possint recipi cum dote. ibid. qua ratione benedicendæ, seu consecrandæ. 486. 4. Velum eis dari solitum. ibid.

Quandonam Monialibus licitum sit exire è claustro. 486. 1. & 2. A quo petere hanc licentiam debeant. 487. 4. quibus, & quando licitum sit earum monasteria ingredi. 487. 1. & 2. quis hanc licentiam dare possit, & qua ratione. 488. 5. Parthenones, & Monasteria fœminarum quando, & quomodo visitanda. 489. 1. & 2.

Mutilatio.

Quid. 625. 1. An ex ea contrahatur irregularitas. ibid. 2. An irregularis fiat, qui membrum aliquod facit inutile. 625. 1. An qui inutile, & aridum abscindit. ibid. 2. An qui alterum notabiliter deformat. ibid. 3. An qui seipsum mutilat. ibid. 4. quis in irregularitate ex mutilatione dispensare possit. 626. 1. & 2.

Vide etiam *Homicidium.*

Mutua Petitio.

Vide *Reconventio.*

Mutuum.

Quid. 413. 1. quid ad ejus valorem requiratur. ibid. 2 An restitui debeat, si res mutuò data casu fortuito periit. 414. 6. An Ecclesia possit mutuum dare. 414. 1. quomodo Ecclesia ex mutuo sibi dato obligetur. 414. 2. Mutuum Usurarium. Vide *Usura.*

Natales Legitimi, & Illegitimi.

Ob defectum Natalium quinam ab Ordinibus, & Beneficiis repellantur. 92. 1. quis in hoc defectu dispensare possit. 92. 1. Hæc dispensatio quomodo explicanda. 93. 2.

Legitimi qui sint, qui Illegitimi. 568. 1. qui dicantur Naturales, qui Spurii. ibid. 2. quinam in specie Legitimi sint judicandi. 569. 1. quinam in specie Illegitimi. 569. 2.

Quæstio Natalium coram quo Judice tractanda sit. 569. 2. quandonam Illegitimi per subsequens matrimonium legitimentur. 570. 1. qua ratione per concessionem Papæ. 570. 1. quatenus per concessionem Principum secularium. 570. 1. Legitimi Natales quomodo probandi. 570. 2.

Negotiatio.

Quæ negotiatio Clericis sit prohibita. 527. 1. & 2. An omnibus Clericis sit interdicta. 527. 1. Quæ sit pœna Clerici negotiantis. 528. 2.

Notarius publicus.

A quo constituatur. 243. 1. Notarius quis esse possit. ibid. 2. Ubi possit instrumentum authenticum conficere. 244. 3. An valeat instrumentum confectum à Notario meré existimato. ib. 4. Clerici, & Religiosi an possint exercere officium Notarii. 529. 1. Notarius quandonam crimen Falsi committat. 655. 1.

Notorium.

Quid. 319. 2. quotuplex. ib. An debeat probari. 319. 1. & 2.

Novitius. Novitiatus.

Religionum Novitii an possint facere testamentum. 428. 4. An iis intestatis succedant Monasteria. 442. 2.

Quæ ætas ad inchoandum Novitiatum requiratur. 462. 2. Ubi peragi debeat. 461. 3. Et an in Habitu regulari. ib. 4. Annus Novitiatus an debeat esse integer, & quomodo computandus. 461. 2. An esse continuus. 462. 1. An post Novitiatum egressus è Religione, & regressus, probari denuo debeat. 462. 2. An si quis transgrediatur ad aliam Religionem. ib. An si irrita fuit Professio. 462. 3.

An libere Novitii egredi possint. 463. 2. An sub culpa obligentur ad regulas Ordinis. 463. 1. Sub cujus jurisdictione sint. 463. 3. An jus ad Beneficia retineant. ib. 4. quibus privilegiis gaudeant. 464. 5. An, & quatenus renuntiare suis bonis ante Professionem possint. 468. & seqq. An ingressus in Religionem per vim, aut metum fiat irritus. 469. 6. quis Novitios ad Professionem admittere possit. 469. 1. & 2.

Nuntiatio novi operis.

Nuntiare novum opus, quid. 666. 1. Quando hæc nuntiatio locum habeat. ib. A quo fieri possit. ibid. 2. Et quomodo. ib. quis ejus effectus. 666. 2. quibus in casibus cesset, & effectum non habeat. 667. 1. & 2.

Nuptiæ.

An liceat transire ad quartas, & ulteriores nuptias. 579. 1. Qualis certitudo haberi debeat de morte conjugis, ut liceat transire ad alias nuptias. ib. 2. & 539. 2. An qui cum dubio de morte prioris conjugis transivit ad aliud matrimonium, possit petere debitum. 579 4. An si dubium sit, utrùm prior conjux vivat, alterum matrimonium sit dissolvendum. ibid. 5.

An si mulier post mortem viri transeat ad secundas nuptias intra annum luctus, incurrat infamiam, vel alias pœnas juris. 579. 1.

An secundæ nuptiæ sint benedicendæ, & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens. 580. 1. & 2.

Obedientiæ.

Obedientia Majoribus debita in quo consistat. 136. 1. qui debeant obedientiam, & quibus. 136. 2. & 136. 3. quæ obedientia exhibenda Summo Pontifici. 136. 1.

Oblationes.

Quid. 458. 1. An ex obligatione sint faciendæ. ibid. 2. Qui possint eas facere. 459. 3. Qui eas lucrentur. 458. 2.

Officialis Episcopi.

Officialis Episcopi quis. 102. 1. quæ ejus potestas. ibid. 2.

Ordinis Sacramentum.

Ordinum qui sint incapaces Jure divino. 79. 2. Ordinatio positivè dissentientis an sit valida. 82. 3. An gravi, & injusto metu coacti. ibid. Quibus Jure Ecclesiastico prohibitum sit Ordines suscipere. 80. 2. Quæ ætas in suscipientibus requiratur. ibid.

Quinam ordinandi potestatem habeant ordinariam. 81. 1. & 2. Quis extraordinariam. 82. 2. An eam habeat, qui Episcopatui renuntiavit 87. 1. An Excommunicatus. 88. 3 An Schismaticus. 614. 2.

Litteræ Dimissoriæ pro Ordinibus quando requirantur. 3. 1. quis eas concedere possit. ibid. 2. quomodo dandæ. 83. 3. & 4.

Ad quem Titulum Ordines conferri possint. 84. 2. & 330. 2. quo loco. 84. 2 quo tempore 84. 3. An gratim. 85. 1. An per interstitia. ibid. 2.

Quæ sint pœnæ illegitimè ordinantium, & ordinatorum. 85. 1. & 2. 86. 1. quæ inquisitio de ordinandis facienda. 87. 1.

Servus an possit Ordines suscipere. 94. 1. & 94. 3. An libertus. 94. 2. An obligatus ad rationes reddendas. 94. 1. An vitiatus corpore. 95. 1. & 2. An bigamus. 96. 1. & 2. An qui non est baptizatus. 514. 1. An qui non est confirmatus. 514. 2.

Qua ratione per susceptionem Ordinis sacri dissolvantur sponsalia. 536. 5. An etiam dissolvantur per votum Ordinis sacri suscipiendi. ib. An Ordo sacer dirimat matrimonium, & quo jure. 551. 1. & 2.

Quas pœnas incurrat, qui ministrat in Ordine, quem non habet. 663. 1. & 2. quas, qui per saltum Ordines suscipit. 664. 1. & 2. Furtivè Ordines suscipere, quid sit. 664 1. Pœna furtivè suscipientium Ordines. ibid. Pœna plures sacros Ordines eodem die suscipientium. 664. 3.

Pactum.

Quid. 139. 1. Quotuplex. ibid. 2. Quomodo fiat vesti-

vestitum. 139. 3. Pactum inire qui possint. 139. 4. Pacta quomodo observanda. 139. 1. Quomodo confirmentur. 140. 2.

Quænam pacta sint illicita, & nulla. 140. 1. & 2. Pactum de non succedendo in hæreditate, vel succedendo num valeat. 140. 2. Pacti nudi quis effectus. 141. 1. Ex Pacto nudo an oriatur actio. 141. 2.

Paganus.

Vide *Infidelis.*

Pallium Archiepiscopale.

Pallium Archiepiscopale quid sit. 66. 2. quale jus tribuat. 66. 1. A quo conferatur. 67. 2. An etiam Episcopis detur. ib. 3. quando petendum. ibid. 4. quis ejus usus. 67. 1. Transferri in alios an possit. 67. 3.

Parochus. Parochia.

Parochi officium, & potestas in communi. 132. 2. Parochus quoties teneatur celebrare Missam. 132. 1. SS. Eucharistiam quando possit, ac debeat ministrare. 132. 2. quorum confessiones audire possit, ac debeat. 133. 2.

An Parochus à peccatis reservatis, & censuris possit absolvere. 133. 3. An censuram in Parochianos ferre. 132. 2. An dispensare in Legibus, Votis, aut Juramentis. ibid.

Parochi officium in administrando Baptismo, Extrema Unctione, prædicando Verbo Dei &c. 133. 1. & 2. An ad breve tempus licitè à sua Ecclesia abesse possit. 323. 2. An teneatur solvere decimas. 449. 2. Parochus assistens Matrimonio. Vide *Matrimonium.*

Parochia quid sit. 445. 1. quid ad eam constituendam requiratur. ibid. Jura Parochialia in quo consistant. 445. 2. An fines Parochiarum præscribi possint. 446. 1. An una Parochia teneatur alteri solvere decimas. 449. 7. A quo debeant, aut possint administrari Parochiæ Monasterii unitæ. 491. 1.

Pater.

An possit esse testis in judicio pro filio. 226. 1. An possit ratione delicti à filio impubere commissi conveniri, aut puniri. 658. 2. Vide *Proles. Conjux.*

Patronatus.

Jus patronatus quid, & quotuplex. 491. 1. An sit spirituale. 492. 3. quibus modis acquiratur. 492. 1. & 2. quinam hujus Juris sint capaces. 493. 1. quando Pupillus sine auctoritate Tutoris præsentare possit. 493. 4.

An Patroni habeant potestatem circa bona Ecclesiarum, quarum sunt Patroni. 493. 1. An possint Beneficiatos instituere. ib. 2. An in Ecclesiis Conventualibus eis competat jus eligendi, vel præsentandi. 493. 1. quænam jura præter jus præsentandi eis competant. 494. 1. An possint jus patronatus alienare. 494. 2. An pensionem aliquam exigere, vel aliud onus Beneficiis imponere. ib.

An jus patronatus per successionem hæreditariam in alios transferri possit. 495. 1. & 2. An per legatum. 495. 5. An cum aliis bonis transeat ad fiscum. 496. 4. An ad Monasterium. ib. 6. An transferri possit per donationem. 496. 2. An donari Ecclesiæ. 496. 3. An vendi. 496. 2. An permutari. 497. 1. An in feudum dari, vel emphyteusim 497. 2. An in pignus. ib. 3.

An valeat præsentatio facta à possessore jurispatronatus, non habente jus proprietatis. 497. 2. An Patronus possit præsentare seipsum. 497. 1. An filium suum. 497. 2. An Patronorum unus alterum. ib. 3. An semper dignior sit præsentandus. ib. 4.

An possit Patronus in præsentando variare. 499. 1. Intra quod tempus fieri debeat præsentatio. 499. 2. quid agendum, si Patroni discordent. 495. 4. quid, si lite pendente super jus Patronatus vacet Beneficium. 499. 1

An valeat institutio absque præsentatione, vel consensu Patroni. 499. 1. An præsentatio ad Ecclesiam non vacantem. 499. 2. An promissio faciendæ præsentationis. ib. An absque consensu Patroni possit Episcopus Ecclesiam, vel Beneficium patronatum alteri Ecclesiæ aut Beneficio concedere, vel unire. 499. 1. An Episcopis donari possit jus Patronatus in Ecclesiis alienæ, vel propriæ diœcesis. 500. 2.

An Episcopus debeat instituere præsentatum. 500. 1. An possit conditiones Beneficii mutare cum consensu Patroni. 500. 3. An sine hoc consensu possit S. Pontifex conferre Beneficium. 501. 1. An Legatus Papæ possit juripatronatus derogare. ib. 2. quibus modis hoc jus extinguatur. 501. 2.

Pax.

Pax, & amicabilis conventio quando litigantibus præcipi possit. 139. 4.

Peculatus.

Vide *Furtum.*

Pensio.

Pensio ex Beneficio Ecclesiastico quid sit. 375. 1. Quotuplex. ib. 3. A quo imponi possit. 375. 3. & 4. A quo obtineri. 376. 5. In quibus Beneficiis constitui. 376. 6. Qualis esse debeat. 376. 7. An ad eam imponendam requiratur consensus Beneficiarii. 376. 8. An Patroni. ib.

Pensio quando imponi possit. 376. 9. A quibus solvenda. 376. 11. Quomodo extinguatur. ib. 12. Ad quid teneatur Pensionarius. 376. 10. Pensio an possit resignari. 69. 4. Quomodo committatur Simonia in pensionibus solvendis ex bonis Ecclesiasticis 597. 1.

Peregrinus.

Peregrinantes Romam, & ad Sedem Apostolicam quo privilegio gaudeant. 313. 1. & 2.

Perjurus.

An possit esse testis in judicio. 226. 3.

Permutatio.

Quid. 402. 1. In quo differat à Venditione. ib. 2. Quatenus sit prohibita, vel permissa rerum Ecclesiasticarum permutatio. 402. 2. An res spiritualis permutari possit pro temporali. 405. 1. An pro spirituali. ib. 2. Permutatio Beneficiorum. Vide *Beneficium.*

Pignus.

Quid. 408. 1. Quotuplex. ib. 2. An Uxor tacitam hypothecam habeat in bonis mariti pro recuperanda dote, & an Ecclesia in bonis Prælati. 408. 2. Quæ res oppignerari possint. 409. 1. An rector Ecclesiæ possit ejus bona oppignerare. 409. 2. Quandonam fructus pignoris in sortem computandi sint. 409. 1. An pactum legis commissoriæ contractui pignoris adjectum sit licitum. 410. 2.

Plagium.

Vide *Furtum.*

Plus petitio.

Quot modis plus petatur. 201. 1. & 2. Pœna plus petentium. 202. 1.

Pœna.

Quid. 682. 1. Quotuplex. ib. 2. An, & quis Judex possit pœnam Lege præscriptam minuere, vel augere. ib. 3. Quis eam commutare. 682. 1. Quando pœna sit arbitraria ib. 3.

Pœna an possit apponi contractui. 683. 2. An semper tota debeatur, si conditio contractui apposita non impleatur. ib.

An à pœna excusentur minores septennio. 658. 3. An impuberes, & minores 25. annis mitiùs sint puniendi. 658. 1.

Pœnitentia.

Pœnitentia quid, & quotuplex. 684. 1. & 2. Qualis pœnitentia sit imponenda. 685. 1. Pœnitens an teneatur adimplere pœnitentiam sibi injunctam. 686. 3.

An ad veram pœnitentiam necessarium sit credere, se nunquam denuo graviter peccaturum. 686. 2. An pœnitentia sit concedenda damnati ad mortem. 686. 2. An relapsi post Baptismum possint per pœnitentiam reparari, 6 2.

Polygamia.

An, & quo jure sit prohibita. 539. 2.

Index Rerum, & Verborum.

Portio Canonica.

Quid. 434. 1. quatenus detrahi possit ex piis legatis, & donationibus mortis causa. ib. 2.

Positio Judicialis.

Positiones judiciales quid sint. 192. 1. quales esse debeant. ib. 2.

Possessio.

Quid. 202. 1. quotuplex. ibid. 2. quomodo differat à Proprietate. 203. 3. quæ ejus commoda. 203. 4. quibus modis acquiratur. 203. 1. quibus amittatur. 203. 4. quæ sint remedia possessoria. 204. 1. 205. 1. & 211. 1. & 2.

Quæstio Possessionis rerum sacrarum an aliquando à Judice seculari tractari possit. 204. 2. Causa Possessionis, & Proprietatis an apud eundem Judicem tractandæ. 204. 2. quomodo tractandæ. 204. 2. An possint simul tractari. 204. 1. Spoliatus qua ratione possit coram eodem Judice instituere possessorium, & petitorium. 205. 2. Possessionem quando quis possit propria auctoritate capere. 210. 2.

Missio in possessionem ex primo quid sit. 213. 1. quis ejus effectus. ib. 2. quando concedatur, & quomodo fiat. 214. 1. An fieri possit in Beneficiis Ecclesiasticis. 214. 2. Missio in possessionem ex secundo decreto quid. 214. 1. quomodo interponatur. ib. Et quando. 215. 2. Ejus Effectus. ib. 3.

Postulatio ad Dignitates.

Quid sit, & quomodo differat ab Electione. 36. 1. quotuplex sit. 36. 2. quinam postulari possint. 36. 1. qui postulare. 37. 1. A quo Superiore fieri postulatio debeat. 38. 1. quis effectus. 38. 4. quæ pœnæ postulantium indignum. 38. 1.

Præbenda.

Vide *Beneficium.*

Prælatus Ecclesiasticus.

Prælati inferiores Episcopo an possint conferre Beneficia. 336. 3. An iis instituere. 365. 3. Eorum in hoc negligentia quomodo, & à quo supplenda. 78. 1. & 2. quomodo supplendi alii eorum defectus. 79. 1. & 2.

An Prælati Episcopo inferiores possint cognoscere de causis matrimonialibus. 665. 2. An Ecclesias, vel Beneficia ad suam collationem spectantia sibi retinere, vel conferre. 665. 3. An unire Ecclesias sibi subjectas. 665. 1. An populo solemniter benedicere. 674. 3. An concedere Indulgentias. 688. 5.

Quos actus exercere Prælati Ecclesiastici non possint sine consensu Capituli. 371. & 376. quæ bona Ecclesiæ alienare non possint. 377. & seqq. quæ possint, & qua ratione. 378. & seqq. An Ecclesiæ suæ bona oppignerare. 409. 2. An ex iis dare mutuum. 414. 1. & 2. An facere donationes. 418. 1. & 2. An fidejubere. 412. 1. An teneantur solvere debita Antecessorum. 415. 1.

An, & sub qua pœna prohibitum sit Prælatis Ecclesiasticis suam jurisdictionem alteri concedere pretio. 603. 1. & 2. qualiter possint delinquere in Clericos subditos. 665. 1. & 2.

Quomodo Prælati Ecclesiastici defendere spirituali gladio, seu Censuris, se possint contra potestatem secularem. 698. 2. An excommunicationem incurrant, si per laicos capiant, aut in carcerem coniiciant Clericos. 699. 1.

Prælatus Regularis.

Prælati Regulares quos Ordines conferre possint. 82. 1. quos alios actus Pontificales exercere. 87. 2. quam potestatem habeant in genere. 131. 2. quam ferendi Censuras, absolvendi, reservandi, & dispensandi. 131. An possint cum suis Religiosis super habenda proprietate dispensare. 483. 4. An suos absolvere ab excommunicatione ob percussionem Clerici contracta. 693. 3.

An debeant comparere vocati ad Synodum Diœcesanam. 136. 3. Eorum negligentia in conferendis Beneficiis, vel præsentando, à quo supplenda. 79. 1.

An absque consensu Capituli agere, & conveniri in judicio possint. 166. 2. An alienare bona Ecclesiæ. 377. & seqq. An renuntiare hæreditati, vel legato Ecclesiæ relicto. 380. 1. & 2. qua licentia opus habeant ad alienationem bonorum suæ Ecclesiæ. 381. 4. Vide *Prælatus Ecclesiasticus.*

Præpositus Regularis.

Præpositarum Regularium quod officium, & potestas. 132. 1.

Præscriptio.

Quid. 266. 1. In quo differat ab Usucapione. 266. 1. quare sit introducta. 267. 2. An locum habeat etiam in foro interno. ibid. 3. quinam præscribere possint. 267. 2. Et contra quos. ibid. 3. quæ res præscribi possint. 267. 2.

Utrùm subditus per præscriptionem eximere se possit ab obedientia Superioris. 268. 1. An contra Prælatum præscribi possit Visitatio, & debita procuratio. 268. 1. An Prælatus Episcopo inferior possit præscribere jura Episcopalia. 269. 2. An res alienari prohibitæ præscribi possint. 269. 2.

Qualis Possessio ad præscriptionem requiratur. 269. 1. & 2. quomodo differant possessio immemorialis, & centenaria. 278. 1. quomodo utraque probetur. 178. 1. An Laici ob defectum possessionis non possint præscribere decimas. 270. 1.

An ad omnem præscriptionem, & omni tempore sit necessaria bona fides. 271. 2. Dubitans, num res sit sua, an bonam fidem habeat. 271. 1. An ignorantia juris faciat malam fidem. 272. 2. Bona fides antecessoris an prosit successori, & an obsit mala. 272. 2. Mala fides respectu unius rei an impediat præscriptionem respectu alterius. 273. 1. quomodo bona, vel mala fides Prælati prodesse, vel obesse possit Ecclesiæ. 273. 1.

Qualis titulus ad præscribendum requiratur. 274. 2. An, & quando titulus præsumatur. 275. 1.

Quanto tempore præscribatur contra privatos. 275. 1. quanto contra Ecclesias. 275. 2. quanto contra Principem, vel fiscum. 276. 2. quanto præscribantur bona feudalia, & Emphyteutica. 277. 2. quanto Jura spiritualia. 277. 1. & 2. quanto servitutes, obligationes, & actiones. 278. 1. & 2.

Præscriptio quando dormiat. 279. 2. quando interrumpatur. 279. 1. quibus adversùs eam competat remedium restitutionis in integrum. 279. 2.

Præsentatio.

Vide *Patronatus.*

Præsumptio.

Quid. 249. 1. quotuplex. ibid. 2. Contra Præsumptionem Juris, & de Jure an admittatur probatio. 249. 4. An ex ea possit ferri sententia. 250. 1. & 2. Unde sumantur Præsumptiones non violentæ. 250. 1.

Qua quis ratione præsumendus sit bonus, vel idoneus. 250. 1. Matrimonium quomodo per præsumptiones probari possit. 251. 1. An ex præsumptione vehementi condemnari quis possit do gravi crimine. 251. 2. Sententia, vel Lex fundata in falsa præsumptione an obliget. 251. 1. & 2.

Precariæ.

Precariarum contractus quid. 285. 1. In quo differat à contractu Precarii. ibid. In quo à contractu Emphyteutico. 386. 3. An, & quando revocari possit. 385. 1.

Precarium.

Precarii contractus quid. 385. 1. quid ad eum requiratur. 385. 2. Ejus effectus. ibid. 3. quando finiatur. 385. 5. An in pactum deduci possit, ut, qui rem precario concessit, eam ante certum tempus repetere non possit. 385. 4.

Primæ Preces.

Ad quæ Beneficia præsentatio competat Romanorum Imperatori vi Indulti primarum Precum. 362. 2. & 363. 1. Ad quæ non competat. 362. 3. An competat Imperatori nondum confirmato. 362. 4.

An provisus de Beneficio per primas preces admitti debeat.

debeat. 362. 2. An possit Imperator variare, & plures nominare. 361. 4. Nominatus per preces Imperatorias quando debeat Beneficium acceptare, 363. 1. & 2.

Primicerius.

Primicerius quis. 99. 1. Quod ejus officium. ibid.

Primitiæ.

Quid. 458. 1. Quomodo distinguantur à decimis. ibid. An detur obligatio eas solvendi. 458. 2.

Privilegium.

Quid. 667. 1. An ad ejus substantiam requiratur scriptura. ibid. 2. Quomodo differat à Dispensatione. 668. 2. Quotuplex sit. ibid. In dubio an censeatur reale, an verò personale. 668. 2.

Quis concedere possit Privilegium. ibid. 4. Quibus concedi possit. 668. 5. Consuetudine an obtineri possit. ibid. 6. An requiratur justa causa, ut concessio Prtvilegii sit licita. 669. 7. An, ut sit valida. ibid.

Privilegii interpretatio quomodo facienda. 669. 1. Quomodo ejus extensio. 669. 1.

Quanto tempore adversùs Privilegia præscribatur. 674. 1. Innovatio Privilegii an novum jus tribuat. 315. 1. 674. 1. Quid requiratur ad hanc innovationem impetrandam. ibid. 2. An possit ab alio impediri. 315. 2.

An quis teneatur quandoque uti suo Privilegio: 675. 1. Ubi quis eo uti possit. ibid. 3. An ad validum ejus usum requiratur notitia, & acceptatio. ibid. 2.

An propter abusum possint revocari Privilegia. 676. 2. Quæ sit pœna violantium aliena Privilegia. ibid.

An, & quomodo finiantur Privilegia per lapsum temporis. 676. 1. Quomodo cessante causa. ibid. 2. An finiantur per mortem privilegiati. 676. 1. An per mortem concedentis. ibid. 2. An per renuntiationem. 676. 3. An per non usum. 677. 1. An per abusum. 667. 5.

Privilegia an possint revocari à concedente, vel ejus successore. 677. 2. Quibus modis revocentur. 678. 1. & 2. Quando hæc revocatio effectum habeat. 678. 3. An Privilegium pereat unà cum re, cui inhæret. 679. 1. & 2.

Privilegium Exemptionis. Vide *Exemptio.*

Probatio.

Quid. 220. 1. Quotuplex. ibid. Probandi onus cui incumbat. 221. 1. An, & quando negatio probari possit, ac debeat. 221. 1. quis probare debeat in judiciis communibus. 221. 1. quis, si utraque pars contendat, se esse in possessione. ibid. 2.

Ad probandam Actoris intentionem an reus teneatur exhibere sua documenta. 222. 1. An qui plenè probavit, cogi possit ad addendum juramentum. 222. 3.

Quæ sint probanda in genere. 222. 1. quo modo probetur Ætas. 225. 2. quo Filiatio. 222. 1. quo Limites locorum. 223. 1.

Qualiter probent litteræ Episcopi. 223. 2. qualiter narratio alicujus facti in Litteris Apostolicis. 226. 1.

Probationes an sint in scriptum redigendæ. 226. 1. An exhibendæ aliis Judicibus, ad quos causa pervenit. 224. 3.

Probatio quomodo facienda. 224. 1. quando. ibid. 2. Ejus finis, & effectus. 225. 3. An contra plenam probationem admitti possit purgatio Canonica. ibid.

Procurator.

Quis. 146. 1. quotuplex. ibid. 2. Procuratorem qui constituere possint. 152. 1. & 2. Procuratorem constituere an teneatur, qui ipse agere non potest. 147. 4.

Quis possit constitui Procurator. 147. 2. Et ob quas causas. 147. 1. quis modus eum constituendi. 148. 2.

Quale mandatum Procurator habere debeat. 148. 1. An, & quando satisdatio simul cum eo dari debeat. 148. 4. quæ sit ejus potestas, & officium. 148. 2 & 148. quibus modis ejus officium exspiret. 149. 2. & 150. quandonam factum, vel omissio Procuratoris noceat Domino. 151. 1.

Procuratio.

Procurationes visitantibus Ecclesias dari solitæ quid sint. 506. 1. An solvi debeant, & quo modo. ibid. 2. An recipi possint in pecunia. ibid. 3. quibus Prælatis debeantur, & quando. 506. 1. & 2. quænam Ecclesiæ illas debeant. 506. 1. An contra eas possit præscribi. ibid. 2. An possint remitti. 507. 1. An augeri ibid. 2.

Professio Religiosa.

Quid. 466. 1. quotuplex. 466. 2. quo modo fiat expressa. 466. 1. An possit fieri per Procuratorem. 466. 2. An per litteras. ibid. An sub conditione. 466. 3. An religioso habitu non suscepto. 466. 4. quibus modis fiat tacitè. 467. 1. & 2.

Ad legitimam Professionem quæ ætas requiratur. 467. 1. quæ libertas. 467. 2. & 153. 2. quæ Religionis acceptatio ibid. 3. An ei obstet metus reverentialis. 468. 5. An profitens debeat esse sui juris. 467. 4. qualis error, & ignorantia eam irritet. 468. 7. Ab amente facta an possit ratificari. 468. 8.

A quibus fieri Professio Religiosa non possit. 468. 1. & 2. quis admittere ad eam possit. 469. 1. & 2. Effectus validæ Professionis. 469. 1. & 2.

Quatenus Professio sit indissolubilis 470. 1. Invalida an debeat ratificari. 471. 1. quid ad hanc ratificationem requiratur. ibid. 2. quatenus reclamari contra invalidam Professionem possit. 471. 1. & 2.

Ad validam Professionem Conjugatorum quid requiratur. 475. & 476. 1. & 2. An ad eam sufficiat licentia per metum extorta. 476. 1. An conniventia, & dissimulatio alterius Conjugis. ibid. 2. An Conjux Religionem processus possit à Coniuge revocari, si priùs uterque mutuo consensu continentiam vovit. 477. 1.

An, & quo jure Matrimonium ratum dissolvatur per Professionem. 478. 1. An per Professionem Religiosam alia Vota extinguantur. 482. 4. An pro ea aliquid possit accipi. 483. 2. Vide *Religiosus Status.*

Proles.

An, & quando proles quoad libertatem, & servitutem sequatur conditionem non matris, sed patris. 555. 2. An nata ex libera sit libera, etsi pater sit servus. 556. 1. & 2. An etiam nata ex liberta. ibid.

Proles baptizata cui relinquenda sit, matri infideli, an patri ad Fidem converso. 480. 1. An proles illegitima per subsequens parentum matrimonium legitimetur. 570. 1.

Quas pœnas incurrant filii Hæreticorum. 612. 1. & 2. quas pœnas incurrant parentes, si prolem occidant. 616. 1. & 2. quas, si eam exponant, & deserant. 551. 1. Proles à parentibus exposita an patria potestate liberetur. ibid.

An pater ratione delicti à filio impubere commissi conveniri, aut puniri possit. 658. 2.

Purgatio Judicialis.

Quid, & quotuplex. 679. 1. Canonica Purgatio à quo indicatur. ibid. 2. quando indicenda sit. 679. 2. quibus, ibid. quo modo. 679. 1. quomodo procedendum sit contra infamatum de crimine, negligentem se purgare ab infamia. 679. 2.

Compurgatores quales esse debeant. ibid. Et quot. 680. 3. An debeant jurare. ibid. 2. quis sit effectus purgationis Canonicæ. 681. 1. quæ sit pœna in illa deficientis. ibid. 3.

Purgatio Vulgaris quid sit. 680. 1. An sit prohibita. ibid. quæ sint ejus species. ibid. An sententia ex illa lata retractari debeat. 681. 2.

Purificatio post partum.

An sit de præcepto. 517. 1. & 2.

Rapina.

Quid. 571. 1. quomodo distinguatur à Furto. ibid. Pœna raptorum. ibid.

Raptus.

Quid. 635. 1. Pœna Raptorum. 635. 2. 635. 2. & 636. 1. quæ conditiones requirantur, ut Raptores incurrant pœnas statutas. 635. 1. & 2. & 636. 3. An matrimonium inter Raptorem, & Raptam sit validum. 635. 2. & 636. 1.

Reconventio.

Quid. 190. 1. Cui sit licita. ibid. 2. Coram quo Judice fieri possit. 190. 2. Reconveniri à Laico coram Judice

dice Laico an possit Clericus. 191. 1. quibus in causis Reconventio locum habeat. 191. 2. quomodo proponi debeat. 191. 1. quomodo in ea procedendum. 191. 2.

Recusatio Judicis.

Quid. 311. 1. In quo conveniat cum Appellatione. ibid. 2. In quo differat. 311. 3. quando fieri possit. 311. 1. Et quomodo. 311. 2. quis ejus effectus. 312. 4. quis de causa recusationis debeat cognoscere. 312. 2.

Regularis.

An possit esse Advocatus. 145. 5. An sine consensu Prælati judicio agere, aut conveniri. 167. 1. An sit capax feudi. 408. 1. & 2. An possit fidejubere. 412. 5. An, & qualem potestatem donandi habeat. 418. 5. An faciendi testamentum. 428. 1. An possit sibi eligere sepulturam. 443. 3.

Qua ratione Religiosis sit prohibitum, ne quem inducant ad eligendam sibi sepulturam in suis Ecclesiis. 443. 4. An teneantur solvere decimas. 449. 4.

An, & qua ratione Regulares possint ab una Religione transire ad aliam. 471. 1. & 2. quis facultatem transeundi dare possit. 472. 1. & 2. Ad quam Religionem transire possint. 472. 1. & 2. Transeuntibus quæ sint interdicta. 473. 1. quæ jura per transitum perdant, & quæ acquirant. 474. 1. & 2.

Religiosi fugitivi qui dicantur. 474. 1. qui Apostatæ, qui Ejecti. ibid. quomodo debeant revocari. 474. 3. An teneantur ad suam Religionem redire, vel aliam ingredi. 475. 1. An ad hoc possint compelli. ibid. 3.

Regulares quatenus Episcopis sint subjecti. 482. 1. An, & quando exempti possint coram Episcopo conveniri, & puniri. 671. 2. An possint Regulares aliquid accipere pro susceptione Novitiorum. 672. 2. An habere peculium. 483. 3. & 483. 5. quæ sit pœna Religiosi proprietarii. ibid. quales debeant adhiberi ad officia, & administrationes. 484. 7. An possint ad nutum Prælati ab iis amoveri. ibid

An Regulares possint compelli ad primævum rigorem. 484. 1. quandonam amittant sua privilegia. 484. 2. An assumi possint ad Ecclesias Parochiales, vel alias seculares. ibid. 3.

Quandonam teneantur Regulares sumere SS. Eucharistiam. 484. 4. An possint singuli esse in Prioratibus, & Administrationibus. 485. 5. & 491. 2. An teneantur suscipere SS. Ordines. ibid. 6. quando, & quomodo habere debeant Concilia, seu Capitula Provincialia. 485. 2.

An, & qualis negotiatio Religiosis sit interdicta. 527. 1. & 2. quam pœnam incurrant, si negotientur. 528. 2. An possint tractare causas sanguinis. 528. 1. An esse ministri laicorum. 528. 1. An esse Consiliarii Principum secularium. 528. 1. An obire munia militiæ. ibid. 3. An exercere artem Chirurgiæ, vel Medicinæ. ibid. An exercere officium Notarii. 529. 1. An aucupium, & venationes. 484. 4.

Quænam studia, & sub qua pœna Religiosis sint prohibita. 529. 2. quæ pœnæ sint statutæ in Religiosos, qui habitum religiosum dimittunt, vel ad studia sine licentia accedunt, vel sunt incorrigibiles. 530. 2.

An possint Religiosi criminaliter accusare suum Prælatum. 582. 1. In inquisitione contra Religiosos quæ sint observanda. 587. 4.

An possint Religiosi nova loca ad habitandum erigere, vel antiqua mutare, aut alienare. 666. 2. An Ecclesias, & Decimas de manu Laicorum, sine consensu Episcopi, recipere. 674. 2. An eo inconsulto institutos in Ecclesiis unitis removere. ibid. An teneantur vitare excommunicatos, & interdictos ab Episcopo. ibid.

Regularibus privilegiatis quænam specialiter sint prohibita. 674. 2. 675. 1. & 2. qua ratione Regulares eorumque bona sint immunia ab oneribus civilibus. Vide *Immunitas Ecclesiastica.*

Relatio ad Judicem Superiorem.

Quid, 312. 2. quomodo fieri debeat. 312. 2. quando. ibid. 3. quis ejus effectus. ibid. 4.

Religiosus.

Vide *Regularis.*

Religiosus Locus.

Monasteriis, aliisque locis Religiosis quantumdonare possit Episcopus. 419. 2. qua ratione Monasterium succedat in bonis sui Professi. 417. 1. An succedat in jure Patronatus. 418. 6. An immediatè acquirat hæreditatem Monacho ab intestato, vel ex testamento relictam. 441. 1. An succedat Novitio. 442. 2.

Quandonam Religiosæ Domus erigi possint, & an sine Episcopi licentia. 485. 2. Parthenones, & Monasteria fœminarum quando, & quomodo visitanda. 489. 1. & 2.

Monasteria cui secundùm jus commune sint subjecta. 489. 1. quatenus sint subjecta Episcopis. 482. 1. Cui Episcopo sit subjectum Monasterium unitum Monasterio alterius diœcesis. 489. 1.

Monasteria, & Ecclesiæ Regulares an possint mutari in Ecclesias seculares. 490. 2. quo administrari debeant, aut possint Ecclesiæ Monasteriis unitæ. 490. 1. Locorum Religiosorum immunitas. Vide *Immunitas.*

Religiosus Status.

Quid. 459. 1. quæ ad substantiam Religionis requirantur. 459. 1. & 2. Vota solemnia an sint de essentia status religiosi. 460. 1. & 2. An status religiosus sit institutus jure Divino. 460. 1.

Ordines Religiosi in quo conveniant, & in quo differant. 461. 2. A quo possint approbari, & extingui. 428. 2. An possint instituti hæredes. 428. 1. & 2. qualiter in bonis suorum Professorum succedant. 441. 1.

Quæ ætas requiratur in ingrediente Religionem. 460. 2. quo in loco debeat fieri ejus probatio. 461. 3. An fieri possit sine Habitu regulari. ibid. 4. An Professionem præcedere debeat integer probationis annus, quomodo sit computandus. 461. 2. An debeat esse continuus. 462. 1. An post exactum Novitiatum egressus è Religione, & regressus iterum probari debeat. 462. 2. An, si irrita fuit Professio. 462. 3.

Qua ratione Impuberes ingredi Religionem possint. 463. 1. An, & quatenus à parentibus Religioni offerri. ibid. 2. quam libertatem liberi habeant ingrediendi invitis parentibus. 463. 1. quam egrediendi. ibidem. 2. quinam ingredi non possint. 468. 1. & 2. Vide *Novitius.*

An ab una Religione ad aliam possit fieri transitus. 471. 1. quæ ad hunc transitum requirantur. 472. 2. quis eum possit concedere. 472. 1. & 2. Ad quam Religionem fieri possit. 473. 1. & 2. Transeuntibus quæ sint interdicta. 473. 1. quæ jura perdant, quæ acquirant. 474. 1. & 2

Fugitivi è Religione qui dicantur. 473. 2. qui Apostatæ, qui Ejecti. ibid. quam potestatem habeat Religio suos subditos eiiciendi. 474. 1. quas ob causas eiicere possit. ibid. 3. Ejecti ad quid obligentur. 475. 5. An teneantur redire ad suam Religionem, vel aliam ingredi. 475. 1. An ad hoc possint compelli. ibid. 3.

An, & qua ratione Conjuges ad Religionem transire, & profiteri in ea possint, Vide *Conjux.*

An pro susceptione ad statum religiosum, vel pro Professione possit aliquid accipi. 483. 2. 593. 1. & 594. 1. & 2.

Qua ratione per ingressum Religionis, vel votum ingrediendi, dissolvantur Sponsalia. 534. 2.

Professio in Religione à quibus, & quomodo fiat. Vide *Professio.*

Reliquiæ Sanctorum.

An possint vendi. 515. 1. An transferri ab una Ecclesia ad alteram. 516. 3. Cujus auctoritas requiratur ad eas publicè venerandas. 516. 2. Eas subtrahere an sit sacrilegium. 516. 4.

Renuntiatio Beneficii.

Quid. 69. 1. quotuplex. 69. 2. & 3. Tacita Renuntiatio an præsumatur. 68. 4. Expressa quæ sit, & quotuplex. 68. 2.

Beneficia quæ possint resignari. 68. 1. quæ non. ibid. 2. qui

2. qui possint resignare. 69. 2. qui non. 70. 1. Clericus infirmus quomodo resignare possit, 70. 1. Quibus resignari possit. 71. 4. quas ob causas. 71. 2. 72: 1: quando Episcopus resignare possit. 71. 1.

An Renuntiatio sine Superioris auctoritate valeat. 72. 2. & 73. 1. quis eam possit admittere. 73. 1. & 74. 1. quæ ad eam requirantur. 74. 2. quæ sit Simoniaca. 75. 1.

An resignatio fieri possit per Procuratorem. 75. 2. An sit publicanda. 77. 2. An debeat ab Ordinario admitti. 77. 3. quis ejus effectus. 77. 2. & 77. 1. An valeat in fraudem alterius facta. 78. 2. An renuntians ad beneficium resignatum redire possit. 77. 1. Renuntiationis exceptio quando opponi possit. 75. 1.

Renuntiatio jurium, & favorum.

Renuntiare suo juri quis, & quando possit. 185. 1. Privilegio fori Ecclesiastici renuntiare Clerici an possint. 185. 2.

Represaliæ.

Quid. 682. 1. quando sint licitæ. ibid. 2. Contra quos concedi possint; ibid. 3.

Rescriptum.

Quid. 16. 1. quotuplex. ibid. 2. quibus in rebus, à quo, & contra quem impetrari possit. 16. 2.

Rescriptum ad litem quomodo interpretandum. 16. 1. quomodo rescriptum gratiæ, 17. 1. Clausulæ in rescriptis observandæ. 17. 2. Forma, & modus in rescriptis expressus quomodo servandus. 18. 1.

Quandonam in rescripto posteriore, ut sit validum, mentio fieri debeat prioris, 18. 1. De quibus fieri debeat mentio in impetrandis rescriptis beneficialibus, & aliis. 19. 1. & 20. 1.

Rescriptum sub-aut obreptitiè impetratum an sit nullum. 21. 1. Dolus quomodo vitiet rescriptum. 21. 2. Subreptio per simplicitatem, aut ignorantiam an vitiet. 21. 1. An vitiet subreptio, quæ est tantum circa causam impulsivam. 22. 1. An vitiata una parte rescripti, vitientur, & reliquæ. 22. 2. Motus proprius an tollat vitium Subreptionis in rescripto. 23. 1. Error qualitatis an vitiet rescriptum. 23. 1. qua ratione rescriptum fiat suspectum de falsitate. 24. 1.

Rescripti executio à quibus, & ubi fieri debeat. 24. 2. & seqq. quæ nam in executione rescriptorum sint observanda. 26. 1. quinam abusus in executione, & usu rescriptorum fieri possint. 26. 1.

Rescriptum quando, & quomodo unum deroget alteri 27. 1. & 28. 1. quodnam ex pluribus ad diversos Judices super eadem causa datis, sit præferendum. 28. 1.

Rescripta quomodo revocentur. 29. 2. quomodo extinguantur. 29. 1.

Quibus modis rescripta Apostolica falsentur. 654. 2. An possint argui falsitatis ob modicam rasuram in iis apparentem. 655. 1. Pœnæ falsantium rescripta, & Bullas Pontificias. 654. 1. & 2. An in dubio præsumendum sit, falsitatem in iis esse commissam. 654. 1.

Residentia.

An omnia beneficia residentiam postulent. 322. 1. & 2. quo jure eam requirant. 322. 1. Consuetudine an introduci possit, ut beneficiatus non teneatur in beneficio residere. 322. 2. An ad breve tempus Episcopi, & Parochi licitè à suis Ecclesiis abesse possint. 323. 2. quænam causæ à continua residentia excusent. 323. 1. & 324. 1. Ob causam studiorum an possit Clericus non residere. 324. 1.

Quis possit dare facultatem non residendi. 325. 1. quis sit sensus juramenti præstiti de perpetua residentia. 325. 1. Pœnæ beneficiariorum non residentium. 325. 2. & 326. 1. & 2. Residentibus quæ distributiones debeantur. 327. 2.

Resignatio.

Vide *Renuntiatio.*

Restitutio in integrum.

Quid. 154. 1. quæ ad eam requirantur. ibid. quibus concedatur. 154. 2. quando concedatur Minoribus, & Ecclesiæ. 155. 2. 155. 2. quando non concedatur. 155. & 156.

Intra quod tempus peti restitutio in integrum debeat. 155. 2. Coram quo Judice petenda. 157. 2. quæ ejus petendæ, & faciendæ forma. 157. 1. quis effectus. 157. 2.

Restitutus in integrum ad quid teneatur. 158. 6. Fructus an simul cum re sint restituendi. 157. 3. quandonam competat restitutio Ecclesiæ ob alienationem bonorum ejus. 383. 1. & 2.

Restitutio Spoliatorum.

Vide *Spoliatus.*

Revisio.

Quid. 290. 3. quomodo differat à Supplicatione. ibid.

Sacramentum.

Sacramenta quæ iterari non possint. 91. 1. quomodo defectus in iis commissus supplendus. ibid. quænam observanda sint circa administrationem, & susceptionem Sacramentorum tempore Interdicti prohibitam. 701. 1.

Sacrista.

Sacristæ officium. 100. 1.

Sanctus.

An coli possit ut Sanctus, qui non est canonizatus. 514. 1. Referre in Sanctorum numerum quis possit. ibid. 2. An Episcopi id possint pro suis diœcesibus. 514. 2. quæ ad canonizationem Sanctorum requirantur. 515. 1.

Quorum Sanctorum dies debeant esse festi. 515. 5. Reliquiæ Sanctorum an possint vendi. 515. 1. Cujus auctoritas ad earum venerationem requiratur. ibid. 2. An possint ab una Ecclesia transferri ad aliam. 516. 3. Eas subtrahere an sit Sacrilegium. ibid. 4.

Sarracenus.

Vide *Infidelis.*

Schisma. Schismaticus.

Quid sit Schisma. 614. 1. quomodo differat ab Hæresi, ibid. Pœnæ Schismaticorum. 615. 2. Ordinationes aliique actus Schismaticorum an sint validi. 615. 2.

Scriptura.

Vide *Instrumentum.*

Scrutinium, Scrutator.

Vide *Electio.*

Sedes vacans.

Nomine sedis vacantis quid intelligatur. 370. 1. Sede vacante ad quem pertineat administratio Prælaturæ. 28. 1. Ad quem redditus, seu fructus. 28. 2. qua ratione nihil innovandum sede vacante. 370. 1. & 2. Sede vacante quid possit Capitulum. Vide *Capitulum.*

Sententia.

Quid, & quotuplex. 280. 1. & 2. quomodo differat à re judicata. 280. 3. qualis sententia ferenda sit. 180. 1. & 2. quomodo sit ferenda. 281. 1. An conformiter libello. 282. 2. Ubi. 282. 2. quando. ibid. 3. An scripto. 281. 2. Contra Procuratorem, an contra Dominum. 282. 1. quomodo sit probanda. 282. 2.

Quando sententia transeat in rem judicatam. 282. 1. quando non. 283. 1. & 284. 1. An valeat sententia contraria priori, quæ transiit in rem judicatam. 283. 1. An sententia fundata in falsa præsumptione teneat, & obliget. 251. 1. & 2.

Quænam valeat, si plures super eadem causa ferantur sententiæ. 284. 1. Si plures sunt Judices, an sufficiat proferri sententiam ab uno. 285. 1. An valeat lata à pluribus, quorum unus jurisdictionem non habet. 285. 1.

Quis sit effectus sententiæ. 286. 2. & 286. 1. & 2. An lata pro, aut contra unum prosit, aut obsit etiam aliis. 286. 3.

Sententiæ executio per quem sit facienda. 286. 1. & 2. quo tempore. 287. 5. quo modo ac ordine. 287. 6. An is, cui executio est commissa, possit admittere excep-

tio-

ptiones, & cognoscere. 287. 2. An tertius pro suo interesse possit executionem impedire. 288. 1.
An contra sententias tres conformes possit agi de nullitate. 288. 1. quæ sit pœna Judicis malè judicantis. 228. 2. quando, & quà ratione victus sit condemnandus in expensas. 683. 1.

Sepultura Ecclesiastica.

Sepulturæ sacræ locus quis sit. 442. 1. quo in loco sepeliri quis possit, vel debeat. ibid. 2. qui sibi, vel aliis sepulturam eligere possint, vel non. 442. 1. & 2. qua ratione Religiosis, & Clericis secularibus sit prohibitum, ne quem inducant ad eligendam sibi sepulturam in suis Ecclesiis. 443. 4.
Quibus Ecclesiis jus sepulturæ competat. 443. 1. quis hoc jus concedere possit. 443. 2. An pro sepultura aliquid exigi, vel accipi possit. 443. 1. Portio Parochialis funeralium à quo, cui, quibus ex rebus, & quando solvi debeat. 444. 1. & 2.
Quibus sepultura Ecclesiastica sit deneganda. 444. 2. & 676. 5. quam pœnam incurrat sepeliens in loco sacro sepeliri prohibitum. 444. 2. Ad quid teneatur, qui alienum Parochianum sepelit. 444. 1. An, & qua ratione tempore Interdicti prohibito sit sepultura Ecclesiastica. 702. 1.

Sequestrum. Sequester.

Sequestrum quid. 216. 1. quotuplex. 216. 3. Sequestrari quæ possint. ibid. 4. Sequester an possessionem acquirat rei sequestratæ. 216. 2. Ejus officium. 216. 5. quando sequestratio sit licita. 216. 1. & 2. quomodo facienda. 217. 4. quando sequestratio Beneficii litigiosi facienda. 217. 1. & 2.

Servus.

An servus possit valide, ac licitè matrimonium contrahere invito, vel ignorante domino. 555. 1. An, & quatenus conditio servilis sit impedimentum dirimens matrimonii. ibid.

Simonia.

Quid. 590. 1. & 2. quotuplex sit, & quomodo dividatur. 590. 1. & 2. qualis Simonia, & qua ratione committatur circa Gratiam, Sacramenta, & Sacramentalia. 591. 1. & 2. qualis circa collationem Ordinum, & præsentationem ad eosdem, 591. 1. qualis circa officia Divina, & officium Prædicationis. 592. 1. qualis in admissione ad Religionem, immissione in possessionem Ecclesiarum, Beneficiorum, &c. 592. 2. & 594. 1. & 2.
An aliquid temporale exigere pro spirituali, excusari à vitio Simoniæ possit ratione consuetudinis. 592. 1. An actus Jurisdictionis Ecclesiæ fori interni, vel externi sint materia Simoniæ. 592. 2. An pro omissione ejusmodi actuum aliquid temporale dare, vel accipere, sit Simonia. 593. 2.
Utrùm Simonia, quæ committitur in venditione Beneficiorum Ecclesiasticorum, sit juris solùm Ecclesiastici. 594. 1. & 2. quibus modis committatur Simonia in collatione Beneficiorum Ecclesiasticorum, electione ad Prælaturas, &c. 595. 1. & 2. quomodo committatur in receptione Canonicorum. 595. 1. An electio, aliaque provisio Beneficii Simoniaca sit ipso jure irrita. 596. 1. & 2. An sit irrita, si facta sit ignorante proviso. 596. 1.
An, & quatenus licitum sit dare, vel accipere pecuniam ad redimendam vexationem in Beneficiis. 597. 1. & 2. qua ratione committatur Simonia Confidentialis in resignationibus, & provisionibus Beneficiorum. 597. 1. & 2. quomodo committatur in pensionibus solvendis ex bonis Ecclesiasticis. 597. 1. quomodo circa officia Ecclesiæ temporalia. 598. 2.
An pretium Simoniacum debeat esse temporale, an verò esse possit etiam spirituale. 598. 1. quandonam temporale, quod datur, habeat rationem pretii respectu rei spiritualis, quæ vicissim datur. 598. 1. & 2. Unde colligi possit, quod munus temporale habeat rationem Simoniacè dati pro re spirituali. 599. 1. quotuplex sit pretium Simoniacum. 599. 2.
Quis sit Judex competens in crimine Simoniæ. 600. 1. quis accusare de eo possit, & quis accusari. ibid. 2. quomodo Simoniæ crimen probetur. ibid. 3. An ad testimonium de eo ferendum admittantur criminosi. 600. 2.
Quæ pœnæ incurrantur propter Simoniam, quæcunque hæc sit. 600. 1. quæ incurrantur propter Simoniam commissam in Ordine, vel Beneficio. 600. & 601. 1. & 2. quis in his pœnis possit dispensare. 601. 1.
An, & cui restituendum sit pretium Simoniacè acceptum. 602. 1. An acceptum per Simoniam Juris Ecclesiastici sit restituendum in foro conscientiæ. 603. 1. An vicissim restituenda sit res spiritualis, pro qua datum est pretium Simoniacum. 603. 1. An Simonia mentalis obliget ad restitutionem. 603. 1. & 2.

Solutio.

Solvere debita antecessoris an teneatur successor in Prælatura, vel Beneficio. 415. 1. Clericis non valentibus solvere an competat beneficium Competentiæ. 415. 2. Solutum tanquam indebitum quando repeti possit. 416. 2. & 416. 1. & 2.

Sors. Sortilegium.

Sors quid, & quotuplex. 657. 1. Sortibus Divinatoriis an liceat uti. ibid. 2. An Consultoriis. ibid. An divisoriis. ibid. An in electionibus ad Prælaturas, & alia Beneficia Ecclesiastica licitus sit usus Sortium. 656. 2. An in electionibus ad dignitates, & officia secularia. 657. 3.
Sortilegi quas pœnas incurrant. 657. 1. Sortilegium an sit crimen mixti fori. ibid. 2.

Spoliatio. Spoliatus.

In causa Spoliationis quomodo sit procedendum. 200. 1. Spoliatus quà ratione possit instituere judicium possessorium, & petitorium coram eodem Judice. 205. 2.
Quibus Spoliatis concedatur Interdictum unde vi, seu recuperandæ possessionis. 205. 1. & 2. Contra quem competat. 206. 1. quando expiret. 206. 5.
Spoliatus quà ratione sit restituendus. 206. 2. 207. 1. Spoliato quæ sint probanda, ut restituatur. 207. 2. quænam ei sint restituenda. 207. 1. quomodo sit restituendus in Beneficialibus, & aliis Spiritualibus. 207. 1. & 2. 208. 1. Restitutio spoliati quando, & quomodo facienda sit in causis matrimonialibus. 208. 2. Spoliato an opponi possit exceptio criminis. 209. 2. Exceptio spoliationis quibus, & quando competat. 209. 1. & 2. Spoliatus quando propria auctoritate expellere injustum invasorem, aut detentorem. 210. 1. Recuperandæ possessionis remedia possit. 210. 1.

Sponsalia.

Quid. 531. 1. An possint consistere in sola promissione interna. ibid. An debeant esse promissio reciproca. ibid. 2. qualis ad ea requiratur deliberatio. ibid. 3. Per quæ signa contrahantur. 531. 4.
Quinam ad sponsalia contrahenda sint inhabiles. 531. 1. quomodo, & quando obligent sponsalia. 532. 1. An obligent gravi metu extorta. ibid. 3. An pœna, vel arrha eis adiici possit. 532. 1 & 2.
Utrùm sponsalia clandestina sint irrita. 532. 1. quomodo transeant in matrimonium. 433. 1. qua ratione ex iis oriatur impedimentum publicæ Honestatis. 533. 1. & 2.
Ob quas causas dissolvi possint sponsalia de futuro. 533. 2. qua ratione dissolvantur per ingressum Religionis, vel susceptionem Ordinis sacri. 534. 2. An dissolvantur per simplex votum Castitatis. 553. 1. An invalidè contrahantur ab habente hoc votum. 553. 1. An priora dissolvantur per posteriora juramento firmata. 534. 1. An posteriora accedente copula carnali. 534. 2. An per subsequens cum alia matrimonium. ib. 3. An per fornicationem cum alia. 534. 6. An per notabilem mutationem ex alterutra parte supervenientem, vel ignoratam. 1. & 2.
Quæ ætas requiratur ad sponsalia de futuro. 543. 1. & 2.

& 2. An ab impuberibus contracta dissolvantur per solum alterius dissensum, postquam pubes factus est. 344. 1. An, & quando convalescant sponsalia contracta à non habente septennium. 544. 1. An sponsalia de præsenti contracta ab impubere vim habeant sponsalium de futuro. 544. 2. An, & quatenus filii ex sponsalibus per parentes pro se contractis obligentur. 545. 1. An pubes contrahens cum impubere teneatur hujus pubertatem exspectare. 545. 1. An ex sponsalibus ab impubere contractis oriatur impedimentum publicæ Honestatis. 545. 3.

Sponsalia an licitè contrahantur sub conditione dispensationis Papalis. 551. 3. An, si quis cum duabus contraxit sponsalia sub conditione honesta de futuro, valeant posteriora, si eorum conditio priùs purificetur. 551. 4.

Sponsalia an dissolvantur per supervenientem lepram. 554. 1. An per supervenientem affinitatem. 560. 1. & 564. 1. An contra interdictum inita sint valida. 545. 2.

Statutum.

Vide *Lex.*

Stuprum. Stuprator.

Stuprum quid, & quotuplex. 631. 1. quandonam contineat etiam malitiam injustitiæ. ibid. 2. Pœnæ stupri. 631. 2. Ad quid stuprator obligetur illi, cui vim intulit. 632. 1. & 2. Ad quid teneatur, qui violavit fœminam sub promissione matrimonii. 631. 1. An stuprum sit crimen mixti fori. 633. 1. quomodo probetur. ibid. 3.

Substitutio in Testamento.

Quid, & quotuplex. 429. 2. Substitutio directa quotuplex. 429. 3. Effectus substitutionis Vulgaris, & quomodo exspiret. 429. 4. Effectus substitutionis Pupillaris, & quomodo finiatur. ibid. 5. Effectus substitutionis Exemplaris. 430. 6. An per substitutionem Pupillarem excludatur mater à successione filii impuberis. 430. 1. & 2. Substitutio, quæ sit per Fideicommissum.

Vide *Fideicommissum.*

Successio ab intestato.

Quid. 436. 1. quomodo differat à successione ex testamento. ibid. Intestatus quis dicatur. ibid. quomodo computentur gradus in successionibus ab intestato. 437. 2. An computatio Juris Civilis quoad successiones in hæreditatibus servanda sit etiam in foro Ecclesiastico. 437. 3.

Quinam succedant ab intestato. 437. 4. Et quibus modis. 437. 3. quo ordine liberi ab intestato succedant parentibus. 437. 2. & 438. 1. & 2. quo ordine vicissim parentes liberis. 438. 1. & 2. quo fratres, aliique consanguinei collaterales. 439. 1. qua ratione conjuges. 440. 11.

In quibus bonis, & quo ordine ab intestato succedant laici Clericis. 437. 5. An, & quando iisdem succedat Ecclesia. 440. 2. qua ratione dispositio, vel donatio ad pias causas excludat successionem ab intestato. 441. 1.

Qua ratione Monasterium, vel Ordo Religiosus succedat in bonis sui Professi. 441. 1. Delata Monacho hæreditas ab intestato num immediatè acquiratur Monasterio. 441. 1. Num Monasterium succedat Novitio intestato. 442. 2. An valeat statutum excludens Monasterium à successione sui Professi. 442. 2. An excludi ab ea Monasterium possit per consuetudinem. 442. 3.

Supplicatio.

Quid. 290. 1. quomodo differat ab Appellatione. ibid. 2. quomodo à Revisione. 291. 3.

Suspensio. Suspensus.

Suspensio quid, & quotuplex. 699. 2. quis suspensionis censuram ferre possit. 699. 1. In quos ferri possit. 700. 3. Et quamob causam. ibid. 4. quomodo tollatur. ibid. 5.

An incurrat irregularitatem, qui exercet actum, à quo est suspensus. 700. 1. An ejusmodi actus sit validus. ibid. 2. An cum suspenso denuntiato sit prohibita communicatio. 700. 3. An qui in uno loco est suspensus, nullibi exercere actus possit, à quibus suspensus. 700. 5.

Syndicus.

Quis. 151. 1. A quo constituatur. ibid. quibus constituatur. ibid. 2. & 3. quis constitui possit. 151. 4.

Testamentum.

Quid. 423. 1. quotuplex. 424. 2. Ad Testamentum Scriptum, quæ solemnitates requirantur. 424. 4. quæ ad Nuncupativum. 424. 5. quomodo Testamentum differat à Codicillo. ibid. 6. An solemnitates Jure Civili ad Testamentum requisitæ, requirantur etiam de Jure Canonico. 425. 1. An earum defectus Testamentum reddat invalidum etiam in foro conscientiæ. 425. 1. An requirantur in Testamentis ad pias causas. 425. 2.

An Testamenta, & ultimæ Voluntates conditæ ad pias causas sint causæ mixti fori. 426. 3. Statutum impediens facultatem testandi ad pias causas an valeat. ibid. 4.

Testamentum facere qui possint. 426. 1. qui non. 426. 2. Beneficiarii de quibus bonis testari possint. 426. 1. & 2. An possint testari Religiosi Professi. 428. 1. An Novitii. 428. 4.

Quinam possint instituì hæredes. 428 1. An etiam Ordines Religiosi, eorumque Professi. 428. 1. & 2.

Quis possit, & debeat esse executor ultimarum Voluntatum. 434. 1. An possit esse Religiosus. 434. 2. A quo constituendus sit. 434. 2. An possint esse plures. ibid. 3. An si sint plures, unus sine altero exequi possit. 434. 4. An compelli quis possit ad executoris munus suscipiendum. 435. 1. An ad exequendum. ibid. A quo possit compelli. 456. 3. quando executio facienda sit. 435. 1. quam pœnam incurrat executor negligens. 435. 2. An possit executor propria auctoritate defuncti ultimam voluntatem mutare. 436. 1. An suum officium transmittat ad suos hæredes. 436. 3. & 4.

Testamenta, aliæque ultimæ Voluntates à quibus possint commutari. 436. 1. & 2. An hæreditas ex testamento delata Monacho immediatè acquiratur Monasterio. 441. 1. Testamentum Usurariorum.

Vide *Usura.*

Testis.

Quis. 225. 1. quotuplex. ibid. quis possit esse testis. 225. 1. qua ratione à testimonio dicendo repellantur Infames, Criminosi, Perjurii, Accusati de crimine, & Excommunicati. 225. 2. 225. 1. & 2. quinam prohibeantur testimonium ferre pro certis personis. 226. 1. & 2. Domestici, Amici, & Subditi an possint esse testes pro Dominis, Amicis &c. 227. 1. An socius criminis, vel bonorum pro socio. 227. 1. Quinam prohibeantur testimonium dicere contra certas personas. 228. 1. quinam in certis causis. 229. 2. An quis testis esse possit in propria causa. 230. 2. An Advocatus, & Procurator in causa, quam gessit. 230. 2. An Hæres, & Legatarius ratione testamenti, in quo sunt scripti. 231. 4. An Venditor pro Emptore. ibid. 5. An pars Communitatis pro Communitate. 231. 2. An Prælatus pro sua Ecclesia. 232. 3.

Quot testes requirantur ad plenam probationem. 232. 2. Unus testis an semiplene probet. 232. 3. Testis unius inhabilitas an suppleatur per dignitatem contestis. ibid. 4.

Testes an debeant jurare. 232. 1. Et quomodo. 232. 3. An hoc juramentum possit remitti. ibid. 4. quomodo testes deponere debeant. 233. 1. Delicta occulta quomodo per testes probari possint. ibid. 2.

Testis de credulitate quando, & quantum probet. 233. 2. Testes singulares an probent. 233. 1. An testes inter se contrarii. 234. 1. Testes contrarii quomodo con-

conciliandi. 234. 2. Teſtis varians, vel ſibi contrarius an probet. 235. 1. & 2.

Teſtes quando producendi, & recipiendi. 235. 1. quoties poſſint produci. 236. 2. quomodo producendi. 236. 1. Pœna productionem impedientium. ibid. 2. A quo examinandi. 237. 2. Et quomodo. 237. 1.

Publicatio atteſtationum quando, & quomodo facienda. 237. 1. Atteſtationes receptæ per Arbitrum an fidem faciant coram Judice. 238. 1. An poſt publicationem atteſtationum iidem, vel alii teſtes produci poſſint. 238. 1. Et quibus in cauſis. 239. 2.

Quomodo, & quando contra teſtes excipiendum. 239. 1. 265. 2. 265. 1. Exceptio contra teſtes oppoſita quando impediat eorum receptionem. 240. 1. quomodo licitum ſit reprobare teſtes. 240. 2.

Teſtes quando cogi poſſint ad ferendum teſtimonium. 241. 1. An cogi poſſint etiam in cauſis criminalibus. 241. 2. quæ perſonæ cogi non poſſint. 241. 2. Teſtes producti ad probandam exceptionem dilatoriam an cogi poſſint ad teſtificandum ſuper cauſa principali. 239. 1.

Crimen Falſi quando à Teſte committatur. 654. 1. Pœna falſum deponentis. ibid. 2. An Falſi pœna ſit puniendus, qui teſtimonii dicendi cauſa pecuniam accepit. 654. 3.

Theologia.

Quale Privilegium Jure Canonico conceſſum ſit Theologiam docentibus, vel illi ſtudentibus. 604. 2. Pro ea docenda pretium accipere an ſit Simoniacum. 604. 1. & 2.

Tonſura.

Prima Tonſura an ſit Ordo. 80. 1. An initiatus ſola prima Tonſura gaudeat immunitate Eccleſiaſtica. 526. 2.

Torneamenta.

Quid ſint. 627. 1. quando, & qua ratione puniantur, qui iis utuntur. ibid.

Tranſactio.

Quid. 141. 1. & 2. quotuplex. 142. 2. Tranſigere qui poſſint. 142. 1. Rectores Eccleſiarum an poſſint tranſigere de rebus Eccleſiaſticis. 142. 3. Qua ratione liceat tranſigere ſuper rebus ſpiritualibus. 142. 1. & 2. An liceat tranſigere ſuper crimine, ne quis de eo accuſetur. 143. 1. An, & quatenus ſuper cauſis civilibus. 143. 4.

Tranſactionis quæ ſit forma. 143. 1. quouſque extendi poſſit Tranſactio. 144. 2. Ex quibus cauſis reſcindatur. 144. 3. quis ejus effectus. 144. 1. & 2.

Treuga.

Quid. 140. 1. & 2. quotuplex. 139. 2. quinam ea gaudeant. ibid. 3.

SS. Trinitas.

De SS. Trinitate quid credendum. 6.

Vagi.

Forum competens Vagorum, ubi. 175. 3.

Vaſſallus.

Vide *Feudum*.

Venatio.

An, & qualis Venatio Clericis ſit prohibita. 658. 1. Et quibus ſub pœnis. 658. 3.

Venditio.

Vide *Emptio*.

Vicarius.

Vicarius in Divinis quis dicatur. 100. in fin. Vicarius perpetuus, quis. 100. 1. An quo conſtitui poſſit. ibid. 2. quomodo. ibid. 3. quale ejus jus. 100. 5. & 6. 349. 1. quæ obligatio. 306. 1. & 349. 1. quando ejus officium exſpiret. ib. 8.

Vicarius in Divinis temporalis quis. 101. 1. quæ ejus conſtituendi cauſæ. ib. 2. quod ejus jus. ibid. & 101. 7.

Vicarius Juriſdictionis, quis. 101. 2. Vicarius Epiſcopi in temporalibus, quis. 102. 1. quæ ejus poteſtas. 102. 3.

Vicarius Epiſcopi in ſpiritualibus, quis. 102. 1. & ſeqq. qualis eſſe debeat. 102. 6. An teneatur Epiſcopus Generalem Vicarium conſtituere. 102. 4. An poſſit conſtituere plures. ibid. 5. An Vicariatus ſit Beneficium Eccleſiaſticum, vel Dignitas. 102. 1. An Juriſdictio Vicarii Generalis ſit ordinaria, an delegata. 103. 2.

Vicarius Generalis Epiſcopi quid poſſit vi ſui officii generaliter commiſſi. 103. 1. & ſeqq. quid ſine ſpeciali commiſſione non poſſit. 103. 2. quid poſſit circa Beneficia Eccleſiaſtica. 104. 2. An poſſit quoad eorum pluralitatem diſpenſare. 145. 7. An poſſit in Beneficiis inſtituere. 365. 2. quam poteſtatem habeat diſpenſandi, & abſolvendi. 104. 1. An alium ſibi ſubſtituere poſſit. 104. 1. An Monialibus licentiam dare clauſtro exeundi. 487. 4. quo in loco ſuam Juriſdictionem exercere poſſit. 105. 2. quibus modis ea finiatur. 105. 2. quis de ejus delicto poſſit cognoſcere. 105. 2.

Vicarius Generalis an Sede vacante à Capitulo ſit conſtituendus. 106. 1. quæ ſit Vicarii à Capitulo conſtituti poteſtas. ibid. 2. & 3.

Vis.

Quid. 151. 1. quomodo differat à Metu. 151. 2. quando vitiet actum. 152. 1. quomodo probari debeat. ibid. 2. & 3.

Viſitatio.

Jus viſitandi Eccleſias ad quos pertineat. 507. 1. Epiſcopus an viſitare poſſit Eccleſias ſeculares exemptas. ibid. 2. An Regulares. ibid. qua ratione viſitari poſſint Perſonæ Eccleſiaſticæ ſeculares, & qua regulares. 507. 3. quoties facienda ſit viſitatio, & quo ordine. 507. 4.

Unctio Sacra.

Unctio ab Eccleſia adhiberi ſolita, quotuplex. 91. 1. Unctionem Extremam quis adminiſtrare licitè poſſit. 133. 4.

Votum.

Quid. 480. 1. quotuplex. 480. 2. Solemnitas an ex ſola Eccleſiæ conſtitutione Voto ſit annexa. 480. 3. Votum ſimplex metu extortum an valeat, 153. 3. Vota ſolemnia an ſint de eſſentia Status Religioſi. 658. 1. & 2.

Votum quando obliget. 481. 2. An etiam interveniente impedimento. ibid. 3. Ob quam cauſam differri ejus executio poſſit. ibid. 4. Hæres quæ Vota defuncti teneatur implere. 481. 1. An qui vovit Religionem ingredi, poſſit ante Votum impletum Epiſcopatum acceptare. 481. 2.

Quæ Vota, ac qualiter commutari poſſint. 482. 1. Et à quo. ibid. quis in iis poſſit diſpenſare. 482. 1. Per Profeſſionem Religioſam an alia Vota extinguantur. 482. 4. quomodo ſolvenda ſint ea, quæ ex Voto debentur. 504. 1. & 2.

An Votum ſolemne Caſtitatis dirimat Matrimonium. 553. 1. An etiam ſimplex. ibid. An ſimplex dirimat Sponſalia. 553. 2.

Uſufructuarius. Uſusfructus.

Qualis cautio ab Uſufructuario præſtari debeat. 411. 2. An emphyteuta poſſit uſumfructum rei emphyteuticæ imponere. 400. 8.

Uſura. Uſurarius.

Uſura quid. 639. 1. quid ad eam requiratur. ibid. quotuplex ſit. 640. 2. quo jure Uſuræ ſint prohibitæ. 640. 1. An licitè poſſint accipi ob favorem piæ cauſæ. 640. 2. Utrùm dominium Uſurarum transferatur in Uſurarium. 640. 1.

Quæ

Quæ pacta contractum Mutui faciant usurarium. 641. 1. An ratione damni emergentis possit aliquid exigi supra sortem. 642. 1. An ratione lucri cessantis. 642. 1. An ratione periculi, cui mutuum exponitur. 642. 1. An licitè addi possit pœna solvenda à mutuatario, si intra certum tempus sortem non restituat. 643. 1. An adiici possit pactum, ut mutuum restituatur in eadem mensura, & bonitate, etiamsi ejus pretium interim creverit. 643. 2.

An sit Usura, rem pluris justo pretio vendere ob dilatam pretii solutionem; vel emere minoris, quàm valet, ob præsentem solutionem. 644. 1. An si Creditor fructus pignoris, seu rei oppigneratæ non computet in sortem. 648. 2. Ex quibus titulis non teneatur Creditor fructus pignoris computare in sortem. 648. 1. & 2.

An, & quibus teneantur Usurarii restituere Usuras. 649. 2. An ad hoc teneantur omnes Usurarii. 649. 1. An etiam eorum hæredes. ibid. 2. Quinam, & quo pacto, cooperantes ad usuras exigendas, vel solvendas teneantur ad restitutionem. 650. 2. quasnam exceptiones opponere Usurarii possint, quas non. 650. 1. quid sit restituendum ab Usurario. 650. 1. & seqq.

Usura mentalis quomodo committatur, & qualisex ea nascatur restituendi obligatio. 651. 1. & 2. An pactum Antichriseos sit usurarium. 649. 1. An usurarii sint Montes Pietatis. ibid. 2. An pactum usurarium, contractui de se licito adjectum, eum vitiet. 654. 4.

Quis sit Judex competens in crimine Usuræ. 652. 1. Quomodo quis probetur esse Usurarius manifestus. 652. 2. quæ sint pœnæ statutæ in Usurarios manifestos. 652. 1. & 2. 654. 3. Testamentum Usurarii manifesti an sit irritum. 653. 1. An aliquando convalescat. ibid. 2. quæ sint pœnæ faventium Usurariis. 653. 1.

Contractus Censualis quandonam sit usurarius, quando non. Vide *Census*.

Uxor.

An Uxor in bonis Mariti habeat tacitam hypothecam pro dote recuperanda. 408. 1.

Vide *Dos*, *Conjux*.

FINIS.

El día 6 de junio de 2006, el
catalogador Miguel Ángel Pallarés Jiménez
extrajo de aquí un imp. de 2 h., en 4º, suelto,
titulado "Officium S. Raymundi de Serra,
canonici Sanctae Ecclesiae Tirasonen. et abbatis..."
impso en Zaragoza por Francisco Revilla
en 1727.

M. Pallarés

FDO: MIGUEL ÁNGEL
PALLARÉS JIMÉNEZ